M. Hamdi Yazır

Muhtasar

HAK DİNİ KUR'AN DİLİ

(Meâl - Tefsir)

Yard. Doç. Dr. NEDİM YILMAZ

1
FÂTİHA SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 7 âyettir.

Bu mübârek surenin, hicretten evvel Mekke'de indiğine dair icma yoksa da icmaa yakın bir çoğunluk vardır. Medeni olduğunu söyleyenler de vardır. Kimi de bir kere Mekke'de, namaz farz kılındığı vakit, bir kere de Medine'de kıble değiştirildiği zaman olmak üzere iki kere indiğini söylerler.

Yüce Allah'ın kitabının tertibinde, yazımında, namazda okunmasında ve belki inişinde başı bu sure olduğu için buna, "Fâtihatü'l-kitab= Kitab'ın başı" ismi verilmiştir. El-Fâtiha dahi denilir ki bu, ya öbürünün hafifletilmiş şekli veya ayrı bir ismidir. İki defa indiği veya her namazda tekrarlandığı için "tekrarlanan yedi âyet" manasına es-Seb'ul-Mesâni, içeriği itibarıyla yüce Kur'ân'ın bir özeti, bütün Kur'ân onun bir açılımı olmak itibarıyla da "Ümmü'l-Kitab=Kitab'ın anası" ismi verilmiştir. Daha başka isimleri de vardır.

Bir kudsî hadiste yüce Allah'ın şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Ben, namaz suresi olan Fâtiha'yı kulumla kendi aramda yarı yarıya bölüştürdüm." Peygamber Efendimiz bunu şöyle açıklıyor: Kul, "Hamd olsun o âlemlerin rabbına" deyince, Allah: "Kulum, bana hamdetti" der. Kul: "Rahmân, rahîm" deyince, Allah Kulum, beni övdü" der. Kul: "O din gününün mâliki" deyince, Allah: "Kulum, benim yüceliğimi dile getirdi, surenin buraya kadarı benim" der. Kul: "Sade sana ederiz kulluğu, ibadeti ve sade senden dileriz yardımı, inayeti" deyince, Allah: "Bu, benimle kulumun arasında ortak olan kısımdır, surenin son kısmı ise sadece kulumundur ve kulum her ne isterse onun olacaktır..." (Müslim, Salât, 38-41) der.

Yüce Allah, "yarısı benim" dediği surenin ilk üç âyetinde sanki şöyle buyuruyor:

"Ey insanlar! Ey akıl sahipleri! Siz, sırf güzelliğe ve mutlak olgunluğa saygı gösterenlerden iseniz, ben Allah'ım, her olgunluk benimdir. Eğer kudret ve ihsana saygı gösterenlerden iseniz, ben, âlemlerin rabbıyım. Eğer geleceğe tamah ederek saygı gösterenlerden iseniz, ben rahmânı rahimim. Eğer korku ve ürperti ile saygı gösterenlerden iseniz, ben, din gününün mâlikiyim. Dolayısıyla saygı sebeplerinin hepsini şahsında toplayan, hamde layık gerçek ilahım ben."

Bunu duyan akıl sahibi muhataplar da: "Acaba yüce Allah'a nasıl ve ne şekilde hamd edelim?" diye, elbette kendi kendilerine soracaklardır. İşte buna cevap olarak da: "Sade sana ederiz kulluğu, ibadeti ve sade senden dileriz yardımı, inayeti" buyrulmuş ki, bu, "böyle deyiniz" meâlini ifade ettiği halde, ifadenin belağatı bunu açıkça söylemeğe ihtiyaç bırakmamıştır.

Ne hoştur ki, Fâtiha'nın tam ortasında konuşma hakkı bizim sosyal vicdanımızla kulluk dilimize verilmiş ve Allah ile sözleşme, bizim kulluk dilimizle, sosyal vicdanımızdan açığa çıkarılmıştır.

Bu âyette toplum ve toplumculuğa büyük önem verilmiştir. Çünkü akit, "ibadet ederim, yardım isterim" gibi, birinci tekil şahıs olarak yapılmıyor da, "ibadet ederiz, yardım isteriz" diye çoğul şahıslar halinde yapılıyor.

İşte Fâtiha'da yüce Allah, kendini akıl sahibi fertlere duyurarak vicdanlarında bu toplum ruhunu terbiye edip güçlendirmek için her birinden, "yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım isteriz" ahit ve sözünü alırken, her ferdin ikrarını, bütün insanlığı ve bütün âlemleri kapsayan bir toplumsal heyeti temsil eden bir kardeşlik hissi ile alıyor da, "ibadet ederiz, yardım isteriz" dedirtiyor. Bunda gerçekte söyleyen yine bir tek kişidir. Fakat o tek kişi, kardeşlerini temsil ederek yalnız kendinden söyler ve "biz" der. Ne zaman bir topluluk, topluluk olarak söz söylemek isterse içlerinden "biz" diye söyleyebilecek birinin başkanlığı altında toplanırlar da hepsi ona söyletirler. Yoksa herbirinin "ben, ben, ben" diye bağırması, bir topluluğun konuşması sayılmaz da ayrı ayrı fertlerin konuşması sayılır.

Dolayısıyla çoğul birinci şahıs, gerçekte, başkalarıyla konuşan konuşmacının kendisidir. Bu şekilde, "yalnız sana ibadet ederiz" diyen bir fert olacak, bununla beraber bunu söylerken vicdanında hissettiği kardeşlerini de temsil etmiş bulunacaktır. Bu kardeşlik, hafaza meleklerinden başlar da hazır olan ve olacağı düşünülebilen topluluklara kadar gider. Her fert, Fâtiha ile bu ahdi yapar veya sağlamlaştırırken bir cemaatin imamı durumundadır. Bu mana dolayısıyla mezhebimizde imamın arkasında namaz kılan cemaat ne Fâtiha, ne başka, hiçbir şey okumaz da hepsinin adına imam okur. Çünkü Kur'ân okumak, Allah ile konuşmak manasınadır. Tek başına namaz kılan fert ise, henüz fiilen oluşmamış, potansiyel olarak var olan bir cemaatın imamı gibi olduğundan mutlaka okur.

Böyle bir ahit ve sözleşme yapıldıktan sonra durup bir nefes alınıyor, alınır alınmaz, hükümlerini yerine getirmeğe girişilmek için de: "Hidâyet et bizi, doğru yola: o kendilerine nimet verdiğin mutluların

yoluna. Gazap olunanların, sapkınların yoluna değil" duasına başlanıyor. Bu istek ve dua, yardım istemenin en önemli ve kapsamlı bir uygulama şeklinde açıklamasıdır. Çünkü "yardım isteriz" durağında nefes alırken, bu isteğe nereden ve ne şekilde başlayacağımızı düşünmemiz gerekiyor. İşte bu ihtiyacımıza cevap olarak bu dua, açıklama yapmak üzere telkin edilmiştir.

Özetle, bu dini din olarak kabul etmenin, dindarlığın başlangıç noktası, bu mübârek surenin ilk üç âyetinde olduğu gibi, önce yüce Allah'ı tanımak, sonra O'na: "Sade sana ederiz kulluğu, ibadeti ve sade senden isteriz yardımı inayeti" diye tam bir birleme ile söz verip antlaşma yapmak ve ondan sonra da tam bir sebat ve samimiyetle gereğini yerine getirmek için hak ve görevlerin bütün sınırlarını bildiren ve üzerinde kolayca ve esenlikle yürünmek mümkün olan dosdoğru bir caddeye hidayet istemek yani ilmen irşat edilmeyi, amelde de başarılı olmayı talep etmektir ki bu bilinçli isteğin cevabı Bakara suresinin başından başlayacaktır. Ama önce bu mübârek surenin tefsiri:

1. Bismillâhirrahmânirrahîm.

2. Hamd, o âlemlerin rabbi...

3. O, Rahmân, rahîm...

4. O din gününün maliki Allah'ın.

5. Sade sana ederiz kulluğu, ibadeti ve sade senden dileriz yardımı, inayeti yârab!

6. Hidayet et bizi, doğru yola...

7. O kendilerine nimet verdiğin mutluların yoluna: ne gazap olunanların , ne de sapkınların.

1. Rahman, rahim Allah'ın adıyla...

2. Hamd, o âlemlerin rabbi...

*(**Hamd**; yapmak zorunda kalmadan yapılan bir iyiliğe veya onun kaynağı olan bir güzelliğe karşı, gönül hoşluğuyla, sahibine saygı ifade eden güzel bir zikir olup kısmen "medih" ve kısmen "şükür" ile birleşen bir övgüdür. Hamd, mutlaka bir iyilikten sonra yapılır. Ancak şu var ki bu iyiliğin, hamd eden kişiye ulaşmış bir lütuf olması şart değildir. Şükürde ise bu şarttır. Zira şükür, gelmiş olan bir nimete, sözlü veya fiili olarak veya kalben o nimeti verene, saygı ile karşılık vermektir. Hamd, delile dayanan haklı bir ümidin neş'esiyle veya şükür gibi, gerçekleşmiş bir nimet sahibi olmaktan duyulan bir mutluluk zevkiyle yapılır. Hamd, "verdi, verecektir" gibi geçmişle gelecek arasında dolaşan bir şevk halinden; şükür ise, "işte verdi" gibi, önceden gerçekleşmiş olan bir şeye kavuşma zevkinden kaynaklanan bir mutluluk ilanıdır.*

***Rab**; aslında, ele geçirme, üstün gelme, yardım, tedbir, zaptetme, tasarrufta bulunma, telkin ve irşat, yükümlü tutma, emretme, yasak koyma, teşvik, korkutma, ödüllendirme, cezalandırma gibi, terbiye için gereken her şeye sahip güçlü ve en mükemmel bir terbiyeci demektir. Bu ilgiden dolayı "sahip" ve "malik" manasına da gelir. Mutlak olarak "Rab" denildiği zaman, sade malik ve sade terbiye manaları değil, ikisine de, bunlar için gerekli olan bütün şeylerle birlikte sahip olan, her şeye gücü yeten, daima var olan Allah, anlaşılır.*

***Âlem**; bunun asıl anlamı, ilim edinmeye âlet ve vasıta olan şey demektir. Bütün eşya toplulukları, yüce Allah'ı ve O'nun yaratıcılığını, rablığını ve olgunluğunu gösteren birer delil, birer alâmet oluşturarak ilim elde etmemize ve onaylamamıza vasıta olduklarından dolayı "âlem" diye isimlendirilmişlerdir. Gözlemci alimler için âlemde bir şey yoktur ki, görülsün de arkasında ondan evvel veya ondan sonra, onunla beraber yüce Allah görülmesin. İnsanın kalbine ne gelirse, Allah, onun arkasındadır. Başka bir deyişle, onun arkasında Allah vardır.*

Bundan dolayı âlem, Allah'ın dışındaki herşey, Allah da âlemin ötesindeki varlıktır. Biz bu âlem vasıtasıyla onun ötesindeki yüce Allah'ı, gerçeklik dediğimiz bir bilinç ilgisiyle onaylarız. Bu delalet bütün Kur'ân'da açıklanacağı gibi, burada da "el-âlemîn= âlemler" kelimesinin ifade ettiği mana içinde bulunmaktadır.)

3. O, Rahmân, rahîm...

(Rahmân, yüce Allah'a özgü bir isim olup başka hiçbir varlığa verilmesi doğru değildir. Bu kelime, rahmeti sonsuz, ezeli ve gerçek nimet verici manasına tahsis edilmiş olduğundan ilk kullanıldığı andan itibaren yüce Allah'tan başkasına söylenmemiştir. Rahîm ise, Rahmân gibi sadece Allah için kullanılan bir sıfat ve özel isim olmayıp Allah'tan başkası için de kullanılabilir. Bu iki kelime arasında birçok fark vardır. Biz şu kadarını söylemekle yetineceğiz:

Yüce Allah'ın Rahmân oluşu ezele, rahim oluşu ebede göredir. Buna işaretle, "dünyanın Rahmân'ı, âhiretin rahimi"denilmiştir. "Hem müminlerin hem kafirlerin Rahmân'ı, fakat yalnız müminlerin rahimi" denilmesi de bu türden bir ifadedir. Özetle, Rahmânı rahim: başta, sonda, ezelde, ebedde sonsuz rahmet sahibi, bitmez tükenmez feyiz ve nimet, hayır ve ihsan saçıcı, demektir.)

4. O din gününün maliki Allah'ın.

(Burada din için, biri ceza, biri de bildiğimiz din manası olmak üzere iki geçerli tefsir vardır.

Cezanın asıl anlamı, iyi veya kötü, yapılan bir işin tatlı veya acı karşılığını vermektir. Buna göre "din günü", her işin karşılığı verilip bitirileceği son gün, başka bir deyişle, gelecekte mükafat ve cezanın dağıtılacağı vakit, demektir.

Bildiğimiz manada din, akıl sahiplerini, kendi güzel tercihleriyle bizzat hayırlara sevk eden bir ilahi kanundur. Buna göre "din günü", dinin bilinen önemli günü demek olur ki, bundan âhiret ve kıyamet günü anlaşılır.)

5. Sade sana ederiz kulluğu, ibadeti ve sade senden dileriz yardımı, inayeti yârab!

*(**İbadet**; insanın ruh ve beden olarak, dışı ve içiyle, bütün varlığıyla yalnız Allah'a yapılan bilinçli bir taat ve yaklaşmadır. Bunda önce niyet şarttır. Sonra bu niyetle beraber Allah katında taat olan bir fiil ortaya çıkarılmış olmalı ki, ibadet olsun. Sadece niyetle ibadet olmaz.*

Tefsirciler bu âyetin manasını şöyle özetliyorlar:

"Yarab! Biz başkasına değil, yalnız senin rablığını ikrar ve itiraf ederek ancak sana boyun eğeriz ve ancak sana taatle huzur, sükun ve gönül rahatlığı buluruz... Yarab! Biz, gerek sana ibadet ve itaatimizde ve gerek diğer işlerimizin hepsinde ancak senden yardım dileriz, senden başka kimseden yardım dilemeyiz. Seni tanımayan kafirler, başkasından yardım dilerler. Biz ise, ibadetimizde, halis ve samimi olarak bütün işlerimizde ancak senden yardım dileriz.")

6. Hidayet et bizi, doğru yola...

(Doğru yoldan maksat, özetle, "hak yol" ve "islam milleti"dir.)

7. O kendilerine nimet verdiğin mutluların yoluna: ne gazap olunanların , ne de sapkınların.

(Kendilerine nimet verilmiş olan gerçek mutlu kişiler; peygamberler, sıddıklar, şehitler, salihler ve bunlara arkadaş olan müminlerdir. Bkz, Nisâ 4/69.

Hadiste şöyle buyrulur: "Yahudiler, kendilerine gazap edilenler, Hıristiyanlar da sapkınlardır." Tirmizi, Tefsiri Kur'ân 2. İbn Ebi Hâtim: "Bu âyetin bu şekilde tefsir edilmesinde tefsirciler arasında ihtilaf bulunduğunu bilmiyorum" demiştir. Bazı tefsirciler ise, hadiste yahudi ve hıristiyanların birer misal olarak zikredildiğini kabul ederek, âyetin nassını genelliği üzere bırakmayı uygun görmüşlerdir.

Âmîn; *Karşılık ver, kabul et, demek olup Kur'ân'dan değildir. Onun için mushafa yazılmaz. Hadiste şöyle buyrulur: "İmam, veladdallin dediği zaman hepiniz âmin deyiniz. Zira melekler de âmîn derler. Âmîn demesi, meleklerin Âmîni ile aynı anda olanın, geçmiş günahları bağışlanır." Buharî, Tefsiri Kur'ân 1; Müslim, Salât 72.)*

2
BAKARA SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 286 âyettir.

Adını, içinde anlatılan Bakara kıssasından alan bu mübârek surenin, biri özel, biri Âl-i İmrân ile ortak iki de lakabı vardır. Birincisi Senâmü'l-Kur'ân, ikincisi ez-Zehra'dır ki bunlar: "Her şeyin bir senâmı (yani bir hörgücü, bir zirvesi) vardır, Kur'ân'ın senâmı da el-Bakara suresidir" hadisi (bkz. Dârimi, Fezailu'l-Kur'ân 13) ve "İki Zehra'yı, el-Bakara ve Âl-i İmrân surelerini okumaya devam ediniz" (Müslim, Müsafirin 252) hadisi ile ifade edilmiştir.

Kur'ân, canlı bir cisme benzetilecek olursa Fâtiha başı, el-Bakara gövdesinin en önemli kısmı, öbür sureler diğer uzuvları, âletleri, kol ve bacakları durumundadır. Gerçekten Fâtiha'dan sonra hangi sure konulacak olsa, bu tertipteki en mükemmel uyumu bulmak mümkün olmaz. Çünkü Fâtiha'daki "bizi hidâyet et" duasından sonra: "Elif, Lâm, Mîm. İşte o kitap, bunda şüphe yok. Korunanlar için hidayetin ta kendisi." meâlindeki âyetler, "alınız işte hidayet" diye, tam bir cevabıdır. Bu cevap, bütün Kur'ân'ı kapsamaktadır.

Sûrenin ilk âyeti olan Elif Lâm Mîm, "gelelim konuya" gibi, genel bir giriş faslının temelini içermektedir. "Zâlike"den, yirmibirinci âyete kadar ilk ilâhî hitap, önce ve bizzat Efendimiz (a.s)'edir. Bu bölümdeki âyetlerde, insanların hitabı anlayabilme ve hidayet açısından ruh hallerine göre bir sınıflandırılması vardır ki, bu ilk sınırlandırma, Fâtiha'daki "nimet verilenler", "gazap edilenler", "sapkınlar" şeklindeki son sınıflandırmaya şeklen benzemekte olup mana bakımından da onunla ilgilidir.

Kur'ân'ın önsözü yerinde bulunan bu sınıflandırmadan sonra, önce 21.âyetten itibaren "sade sana ibadet ederiz" kulluk sözleşmesinin yükümlülük ve gereğini açıklığa kavuşturarak, "âlemlerin rabbı" kavramındaki ilahlık ve rablığı ispat eden delilleri, en geniş hikmetleri kısaca ifade eden bir üslup ile özetler.

Bunun ardından, peygamberliği inkar edenleri susturan i'caz delillerini getirir ve burada kulluk sırrı olan korkutma ve müjdelemeyi özetle ifade ederek kıyamet günündeki mükafat ve cezayı veciz bir şekilde tasvir eder.

Bunun ardından ilâhî beyanların üsulubuna ait bir hatırlatmadan sonra beşer fıtratının kıymetini tesbite ve beşerin yaratılışına doğru bakışları çevirir ve Âdem'in yaratılışındaki eşsizliği, hikmet ve gayeyi, öğretmenin, ilmin, dilin, iman ve itaatın önemini ve neticelerini, Yahudilik ve Hristiyanlıktaki "aslî günah" teorisinin başlangıç noktasını telkin ettikten sonra bu iki milletin kaynağı olan İsrailoğulları'na hitabı yönelterek geçmişteki mevkilerini, faziletlerini, nimet içinde bulunmalarının sebeplerini ve iman ettikleri kitabın hükmüne göre en dikkate değer kıssalarıyla "gazap edilenler" olmalarına sebep olan ahlakî davranışlarını tasvir eder.

Bu arada İslam dininin inanç, ahlak, hukuk ve toplumla ilgili bazı esaslarını tespit eder. Bundan sonra müminlere hitabı yöneltmek suretiyle bazı asıllar anlatarak Ehl-i kitap'tan Yahudi ve Hristiyanların ortak sapıklık yönlerine ve aralarındaki düşmanlık ve nefretleşmeğe dikkat çektikten sonra bu gazap ve sapıklıktan kurtulmaları için Hz.Âdem çocuklarına yakışacak kardeşlik hissiyle tevhid esası dairesinde bir toplum ruhu kazanmak üzere hak yolu göstermek ve İbrahim'in mizacını, Ka'be'yi bina etmesini, Yakub'un vasiyetini hatırlatmakla en azından İbrahim milletinin temeli üzerinde bir sosyal yapı oluşturmaları mükellefiyetini yüklemiştir.

Birinci cüzde bu esasları anlattıktan sonra, ikinci cüzden itibaren şu anki doğru yola ve âlemlere örnek olacak olan islam milletinin teşkilatına, aslî ve fer'î kanunlar ve hükümlerin özel olarak beyanına geçmiş ve güzel hayat için sabır ve tahammül ve sebat ve benzeri diğer güzel ahlaka, iyilik ve hayır türlerine, refah sebeplerine, helal ve haram, pis ve temiz geçim vesileleriyle ilgili hükümlere, namaz, hac, Ramazan orucu, zekât ve genellikle sadaka ve nafakalara, cihad gibi ibadet asıllarına, fitne, insan öldürme, içki, kumar, zina ve diğer bunlara benzer büyük günahlar ve ahlaksızlıkların yerilmesine ve yasaklanmasına yer vermiştir.

Ayrıca kısas ve aynıyla karşılık vermenin meşruluğuna, yetimler ve yetim mallarına, nikah, ayhali gibi kadınların özel durumlarına, boşama, iddet, nafaka gibi aile hukukuna, gerek ilim ve gerek silah ile toplu cihat ve savunmalara, peygamberlerin fazilet derecelerine, ilahi ululuk ve kudretin hakikatına, peygamberlerin mucizelerine dair asıl maksatları açıklamış, hukukî esaslara, hikmet ve ekonomik yardımlaşma hakkında teşviklere, faizi yermeğe, borçlanma, âdil katip, şahitlik, rehin ve buna benzer diğer muamele esaslarına yer vermiştir.

Bu mübârek sure, Hz. Peygamber'in (a.s.) Mirac gecesindeki iman şekli, akdi ve misakı ile İslam di-

nindeki iman ve yükümlülük gerçeğini özetleyen bir sonla bitirilmiştir.

Bütün bu anlatılanların her biri, bulundukları makama ve iniş sebeplerine göre öyle çeşitli ve etkili bir üslup ile ifade edilmiştir ki, bir taraftan surenin tamamı tam bir uygunluk içinde tevhîd rûhu ile tam bir birlik arzeder, diğer taraftan her âyeti ve belki her kelimesi, bir kitaba konu olacak manalar topluluğunu içine alır. Şöyle ki:

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Mîm.

2. İşte o Kitap, bunda şüphe yok. Korunacaklar için hidayetin ta kendisi.

3. Onlar ki gayba iman edip namazı dürüst kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah yolunda) harcarlar.

4. Ve onlar ki hem sana indirilene iman ederler, hem senden evvel indirilene. Âhirete de kesin inanç ile bunlar iman ederler.

5. Bunlar işte, Rablarından bir hidayet üzerindedirler. Ve bunlar, işte bunlardır o felaha erenler.

1. Elif, Lâm, Mîm.

(Bu, başında bulunduğu altı surenin hepsinde birer âyettir. Büyük tefsircilerin bir kısmı, sure başlarında bulunan bu kesik harflerle kasdedilen mananın bilinebileceğini, bir kısmı da bilinemeyeceğini söylemişlerdir.

Manalarının bilindiği veya bilinebileceği görüşüne sahip olanlar başlıca iki grup oluşturuyorlar:

1. Bu isimlerin manaları bellidir. Bunları hitabın başında birer birer söylemekten maksat, bütün heca harflerinin elifba ve ebced olduklarını hatırlatmak ve bunlardan oluşan kelimelere ve söze dikkat çekmektir ki bu hatırlatma ve uyarının ardından "İşte kitap!" demek, dilin asıl maddesini göstererek bir meydan okumayı ilan etmek ve Kur'ân'ın mucizeliğine işaret etmek olduğunu açıklamışlardır. Bu gruptaki çoğu alim, bu üç harfin toplamının bu sureye veya Kur'ân'a bir isim olmasını da tercih etmişlerdir.

2. Kasdedilen mananın üç kelimede değil, bunların müsemmalarında yani bileşik olma özelliklerinde ve başka bir deyişle yazı olma özelliğinde aranmak gerekeceğini ve bunların sembolik bir manası bulunduğunu, Arapçada bunun örneklerinin bulunabileceğini söyleyenler de vardır. Onlara göre bu harflerden her biri başından, sonundan, ortasından bir veya birkaç isme sembol olabilir.

Sûre başlarındaki bu harfler, müteşabih âyetlerdendir. "Müteşabihler" denildiği zaman, bunlarla manasız, tam bir kapalılık ifade edildiğini zannetmek büyük bir hata olur. Bunlar, manasız ve boş sözler değil, mana çokluğundan dolayı belli bir maksat belirlenmesi mümkün görünmeyen ve daha doğrusu, ifade ettikleri kapsamlı hakikatler beşer zihni ile kavranamadığından dolayı kapalı görünen âyetlerdir.

En bilgin insanların bile bilmedikleri ve bilemeyecekleri daha neler vardır. Bilge kişiler derler ki: İlmin başı hayrettir. Bu itibar ile de Kur'ân'ın başında irşat ve hidayetin başlangıcında, böyle hayret verici bir tebliğin çok belağatlı bir büyüleme gücü vardır. Nitekim kendileri dinlemediği gibi, başkalarının da dinlemesine engel olmağa çalışan kafirler, bu âyetler kendilerine okununca dikkatlerini ve şaşkınlıklarını celbettiğinden onları dinleme eğiliminden kurtulamamışlar ve dinleyerek Kur'ân'dan faydalanmışlardır ki bu hususun, bunların özellikle bir iniş sebebi olarak kaydedilmesi gerekir.

Harflerin ve kelimelerin alışılmış olan ortaya çıkış şekillerinden büsbütün başka olağanüstü bir özellikle tecelli eden bu ilahi sesler, yalnız Rasûlullah'ın duyduğu ve hissettiği sesler olduğundan özel ve ayırıcı nitelikleri de onun tarafından bilinir.)

2. İşte o Kitap, bunda şüphe yok. Korunacaklar için hidayetin ta kendisi.

(Kendisinde şüphe olmayan bu kitap, takva sahiplerine yani korunacak olanlara hidayetin ta kendisidir. Sapıklıktan çıkıp Hakkın koruması altına girmek yeteneğini taşıyanlara hakkın hükümlerini bildirecek bir delil, dosdoğru yolu gösterecek bir kanıttır, bu kitap. Başka bir deyişle, bu kitapta pek büyük bir rabbani hidayet vardır. Ama bu, takva sahipleri içindir. Zira bundan yararlanarak istenilen şeylere erecek olanlar; şek ve şüpheden, şüpheli yollardan sakınarak kendilerini korumak, akibetlerini kazanmak yeteneğine malik bulanan takva sahipleridir.

Kur'ân'da takva üç mertebede zikredilmiştir. Birincisi, ebedi azaptan korunmak için şirkten uzaklaşarak iman etmek. "Ve onları takva kelimesine bağladı" meâlindeki Fetih, 48/26 âyeti gibi. İkincisi, büyük günahları işlemekten ve küçük günahlarda ısrardan sakınarak farzları eda etmektir ki şer'an bilinen takva budur. "Eğer o beldelerin halkı inanıp takvalı davransalardı" meâlindeki A'râf, 7/96 âyeti gibi. Üçüncüsü, kalbin sırrını haktan meşgul ede-

cek her şeyden uzaklaşma ve bütün varlığıyla yüce Allah'a yönelme ve O'nun cezbesine kapılmaktır ki bu da, "Ey iman edenler" Allah'tan, O'ndan nasıl korkulması gerekiyorsa öyle korkun." (Âl-i İmrân, 3/102) emrindeki gerçek takvadır.)

3. Onlar ki gayba iman edip namazı dürüst kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah yolunda) harcarlar.

(O takva sahipleri ki hak olan gayba iman ederler. Yahut görmeden dahi iman ederler. Başka bir deyişle onlar gözle değil kalp ile iman ederler. Ve namazı ikame ederler, yani bildiğimiz namazı, dosdoğru kılarlar ve devam ettirirler. "Namazı ikame ederler" sözünde, "namazı kılarlar" sözünden daha fazla bir mana vardır ki bu en azından doğru dürüst, yani rükünlerini tam yapmak ve huşu içinde, boyun eğerek güzelce kılmak ve hatta kıldırmak manalarını ifade eder. Onun için namazda, rükünleri tam yapmak (tadili erkan) vaciptir.

Namaz kılanın, hayatta en az dört kazancı vardır: Temizlik, kalp gücü (moral), vakitlerin düzenli olması, toplumsal düzelme. Namazın en büyük faydaları ise, hesap edilecek gibi değildir. Ama en küçük ahlaki faydası fiilen kibri kırmak, kardeşliğe hazırlamak, Allah rızası için iş yapmağa alışmaktır.

O takva sahipleri sade iman ile ve yalnız namaz kılmak gibi bedeni ibadetlerle de kalmaz, mali ibadet de yaparlar, kendilerine nasip ve kısmet ettiğimiz rızıktan, maddi hatta manevi şeylerden az çok harcar ve infak eder, Allah yolunda harcamada bulunurlar.)

4. Ve onlar ki hem sana indirilene iman ederler, hem senden evvel indirilene. Âhirete de kesin inanç ile bunlar iman ederler.

(Hadiste şöyle buyrulur: "Hayret, bütün hayret ona ki, Allah'ın yarattıklarını görüp dururken Allah'ta şüphe eder. Şuna şaşılır ki, ilk yaratılışı tanır da son yaratılışı inkar eder. Şuna şaşılır ki her gün her gece ölüp dirilip dururken öldükten sonra dirilmeyi ve haşri inkar eder. Şuna da şaşılır ki cennete ve cennet nimetlerine inanır da yine aldanma yurdu olan dünya için çalışır. Şuna da şaşılır ki, başlangıcının bulaşık bir nutfe, sonunun pis bir leş olduğunu bilir de yine kibirlenir böbürlenir.")

5. Bunlar işte, Rablarından bir hidayet üzerindedirler. Ve bunlar, işte bunlardır o felaha erenler.

(Felaha ermek; önündeki engeli yarıp kendini kurtarmak ve aradığına ulaşmak, yani zafer bulmaktır. Müminler de dünya, tabiat ve şehvet engellerini yarıp aşarak gaybda gizlenen aradıkları şeylere eren ve âhirette sonsuz felah bulanlar olacaktır.)

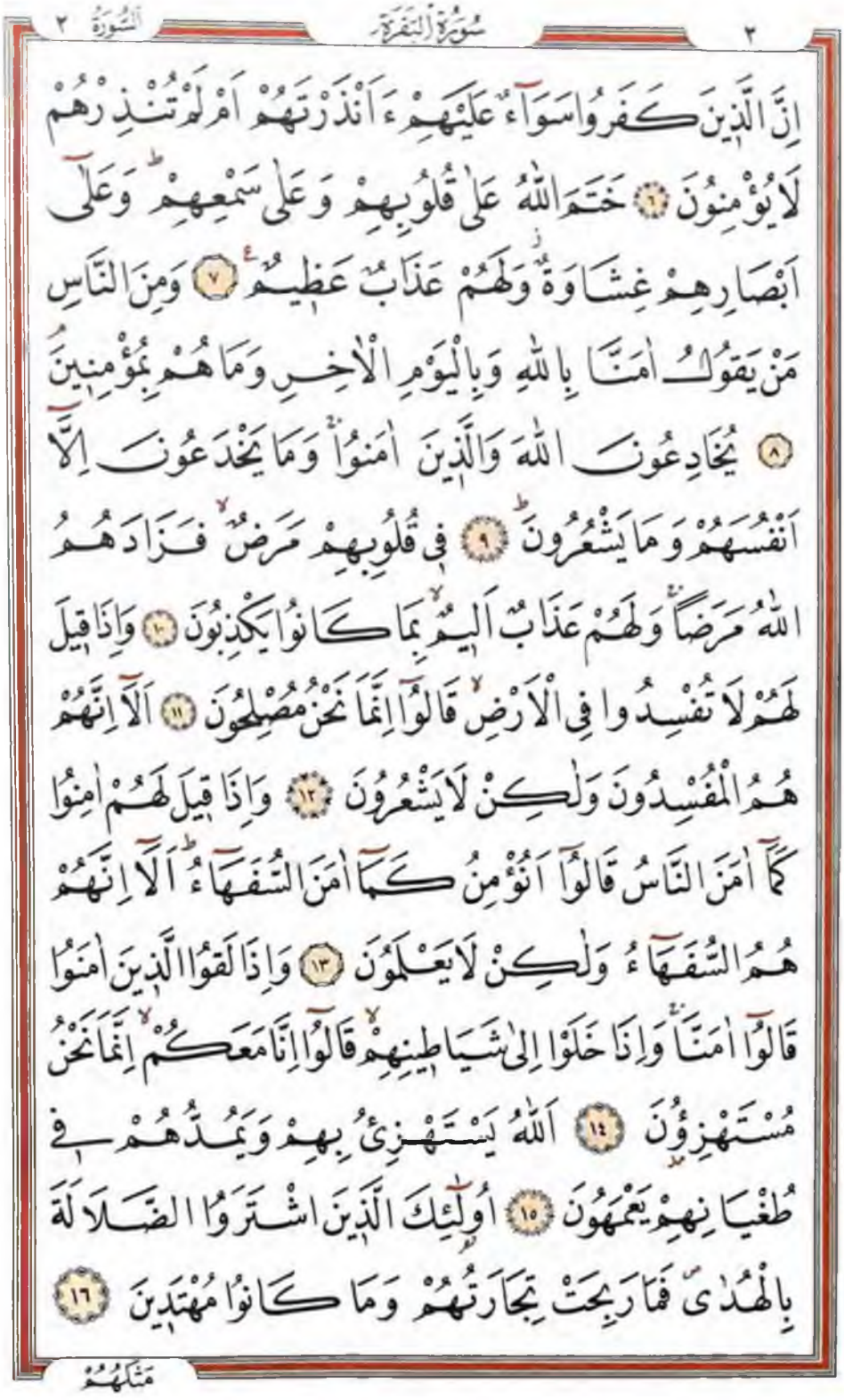

6. Amma o küfre saplananlar, ha korkutmuşsun bunları ha korkutmamışsın, onlara göre birdir, imana gelmezler.

(Lügatte, küfr: nimeti örtmek, yani verilen nimete nankörlüktür. Şeriatte küfr ise, imanın karşılığı olup imansızlık demektir. Yani bir kimsenin iman edecek durumda olduğu halde iman etmemesidir. Küfür de iman gibi kalp ile, dil ile veya fiil ile olur. Mesela kalben Kuran'a inanmamak küfr, bunu dil ile söylemek daha çirkin bir küfür, bir de bunu gösteren bir fiil yapmak, mesela, Mushaf'ı, pis suya atmak daha da çirkin bir küfürdür. Kafir olmak için, iman edilecek şeylerin hepsini birden inkar etmek şart değildir, birine veya bir kısmına inanmamak da küfürdür. Yani insan ya kafirdir, ya mümin. Fâsık da, fâsıklık durumuna göre bu iki gruptan birine girer.)

7. Allah, kalplerini ve kulaklarını mühürlemiş ve gözlerine bir perde inmiştir. Bunların hakkı büyük bir azaptır.

(Hadiste şöyle buyurulmuştur: "İlk defa bir günah işlendiği zaman kalpte bir siyah nokta, yani kara bir leke olur. Eğer bunu yapan pişman olur, tevbe edip Allah'tan bağışlanma dilerse kalp yine parlar. Böyle yapmaz da günah yinelenirse o leke de artar. Nihayet arta arta öyle bir dereceye gelir ki, leke, bir kılıf gibi bütün kalbi kaplar." (Tirmizi, Tefsiri Kuran, 75 ; İbn Mâce, Zühd, 29.)

8. İnsanlar içinden kimisi de vardır ki, "Allah'a ve son güne iman ettik" derler de inanmış değillerdir.

(İnanmadıkları halde "iman ettik" diye yalan söylerler. Dikkat edilirse peygambere imanın çoğunlukla sözünü bile etmezler de Allah'a ve son gün olan Âhiret gününe iman ettiklerini söylerler. Güya bu kadarla peygamberi tasdik ediyormuş gibi görünürler.)

9. Allah'ı ve inananları aldatmaya çalışırlar. Oysa sırf kendilerini aldatırlar da farkına varmazlar.

(Sonuçta kendilerini aldatmış veya kendilerini aldatmaya kalkışmış olurlar. Münafıklardaki bu hileciliğin ve şuursuzluğun nedeni nedir, denilirse...)

10. Kalplerinde bir hastalık vardır da Allah hastalıklarını artırmıştır. Ve yalancılık ettikleri için bunlara acı veren bir azap vardır.

(Hastalık: Bedeni, sağlıklı tabiatından döndürüp dengesini bozan ve görevini istenildiği gibi yapmamasına sebep olan, sonradan olma bir durumdur. İlk yaratılışta kalp sağlıklıdır. Fakat bu münafıklar, kalbin sağlığını korumamışlar, kalplerinde büyük bir hastalığa yakalanmışlardır. Bu hastalık şüphe ve nifak hastalığıdır. Bunlar, bu hastalığı tedavi etmek için gelmiş olan Hak dine sarılmazlar da ondan kuşkulanırlar.

Bu münafıkların tanınmasını sağlayan bazı kötü sıfatları vardır. Şöyle ki:)

11. Hem bunlara "yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayın" denildiği zaman, "biz ancak ıslah edicileriz" derler.

(Özellikle Ebussuud'un da açıkladığı üzere, bunu derken, yaptıkları bozgunculukları inkar ederek örtmek isterler. Bunda asıl maksatları ise yaptıklarının bozgunculuk değil, sırf ıslah olduğunu iddia etmektir. Çünkü bunlar, hak ve hakikati seçemediklerinden veya seçmek istemediklerinden, bozmayı düzeltmek sanırlar.)

12. Ha! Doğrusu bunlar, ortalığı bozanlardır bunlar. Fakat şuurları yok, farkında değiller.

13. Yine bunlara: "insanların iman ettiği gibi iman edin" denildiği zaman , " Ya, biz o beyinsizlerin iman ettiği gibi mi iman ederiz?" derler. Ha! Doğrusu beyinsizler kendileridir ve fakat bilmezler.

(Bunlar bu sözü, kendilerine öğüt verenlere söylediklerine göre, "biz iman ederiz ama bu beyinsizlerin iman ettiği gibi değil, bizim imanımız bize yakışacak bir imandır" anlamına da gelebilecek bir söz söylemiş oluyorlar ki, bu da münafıklığın, münafıkça kafirliğin özel bir türü oluyor, demektir.)

14. Bir de iman edenlerle karşılaştılar mı, "iman ettik" derler. Kendi şeytanları ile baş başa kaldılar mı, "emin olun, derler, biz sizinle beraberiz, biz ancak alay edicileriz."

(Şeytan: Azgınlıkta, kötülükte olağanüstü bir sivrilmeyle kendi sınıf ve benzerlerinin dışına çıkmış, son derece kötü, inatçı manasına bir cins isimdir ki, gerek insanla, hayvanla, görünen yaratıklarla ve gerek diğer gizli yaratıklarla ruhî ilişkisi bulunan kötülere denir. İnsan şeytanı, hayvan şeytanı, cin şeytanı olur. Bu âyette kastedilenin insan şeytanları olduğunda tefsircilerin ihtilafı görülmüyor.)

15. Allah, onlarla alay ediyor da azgınlıkları içinde bocalarken kendilerini sürüklüyor.

(Allah onlarla alay ediyor ve daha edecek, yani kendilerini gülünç duruma sokuyor ve daha sokacak da. Böyle kalp körlüğüyle şuursuzca taşkınlık edip gitmelerine âdeta yardım ve destek oluyor ve azgınlıklarına meydan veriyor.)

16. Bunlar işte öyle kimselerdir ki hidayete karşılık sapıklığı satın almışlardır da ticaretleri kârlı olmamıştır, yolunu tutmuş da değillerdir.

(Hidayet, tam ellerine değmiş, malları olmuş gibi iken onu vermişler, sapıklıkla trampa etmişlerdir. Dolayısıyla kâr yolunu bulma imkanları kalmamıştır. Çünkü sermayeleri olan hidayeti vermişler, yerine onun yok olması demek olan sapıklığı almışlardır. Sermaye gidince ne kâr kalır, ne kâr etme ihtimali ve yolu kalır.)

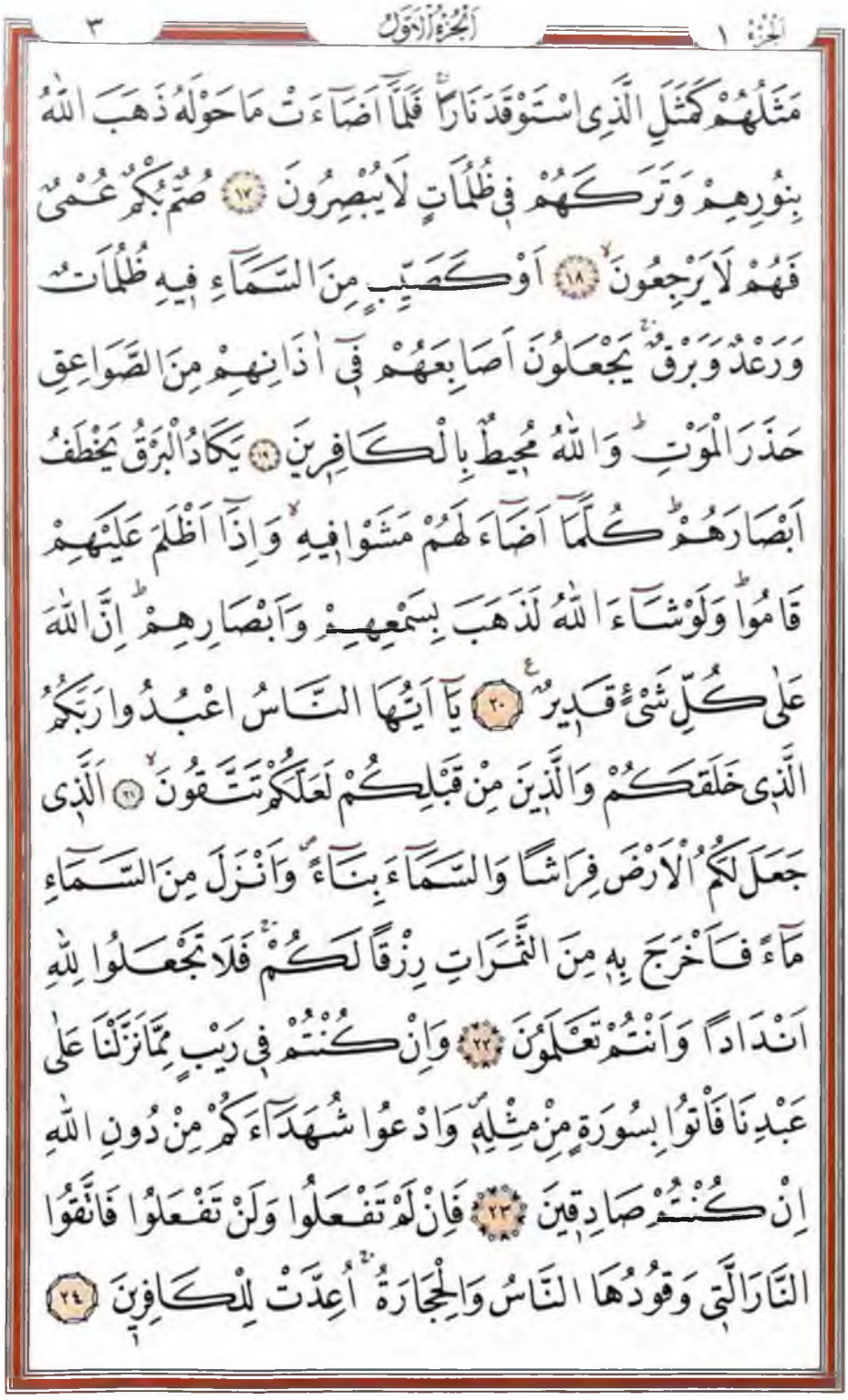

(Münafıkların akibetlerini özel bir surette anlatarak onları korkutmak ve herkesi münafıklıktan sakındırmak için bu konuyu temsil yoluyla anlatan şu dört âyet inmiştir.)

17. Bunların durumu, şu kimsenin durumuna benzer ki, bir ateş yakmak istedi. Ne zaman ki ateş, çevresindekileri aydınlattı, tam o sırada Allah nurlarını giderip kendilerini karanlıklar içinde bıraktı. Artık bunlar görmezler.

(Ateş mi sönüvermiş de görmezler? Birçok tefsirci, böyle izah etmiş. Fakat ateş sönmeden aydınlık devam ederken Allah'ın, onların görecek göz nurlarını alıvermiş olması daha açık ve daha güzeldir. Daha sonra gelen şu âyet de bunu gösteriyor.)

18. Bunlar, sağırdırlar, dilsizdirler, körlerdir. Artık bunlar dönmezler.

(Bu halden dönüp önceki nurlu durumu bulamazlar. Daha açığı, artık kendilerine gelemezler, tamamen şaşkın ve sersemdirler. Bu durumda sönen,

yalnız göz nurları değil, bütün şuur nuru, idrak nuru olduğu anlaşılıyor. Buna göre, kıssadaki ateş yakan, nurları gidenlerin dışında kalır. Rasulüllah (s.a.v)'ın daveti karşısında münafıkların durumu da tıpkı ateş yakanın parlattığı ışık karşısında gözleri Allah tarafından görmez oluverenlerin durumu gibidir.)

19. Yahut gökten boşanan bir yağmurun durumu gibidir ki onda karanlıklar var, bir gürleme, bir şimşek var. Yıldırımlardan ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkıyorlar. Ve Allah, kafirleri kuşatmıştır.

(Ölüm korkusuyla, ölümden sakınmak için parmaklarını kulaklarına tıkıyorlar. Fakat bu neye yarar, korkunun ecele ne faydası olur? Allah'ın kuşatmasından dışarı çıkmak mümkün mü? Allah izin vermedikçe bundan kurtulmalarına ihtimal mi var?)

20. Şimşek, nerede ise gözlerini kapıverecek, önlerini aydınlattı mı ışığında yürüyorlar, karanlık üzerlerine çöktü mü dikilip kalıyorlar. Allah, dilemiş olsaydı elbet işitmelerini, görmelerini de alıverirdi. Şüphe yok ki, Allah'ın her şeye gücü yeter, daima güçlüdür.

(Şu halde böyle her şeye gücü yeten yüce Allah'ı yarattığı gözleri, kulakları alıvermekten kim engeller? Bunu bilmeli, Allah'a, peygambere, iman ehline hile yapmaktan, fesat çıkarmaktan sakınmalı, sakınmak için yıldırımı gözetmemeli, gök gürültüsü ve şimşekten önce Allah'tan korkmalıdır.)

21. Ey İnsanlar! O sizi ve sizden öncekileri yaratmış olan Rabbinize kulluk ve ibadet ediniz ki, korunur, takvalı kişilerden olasınız.

(Yoksa yıldırımlar gibi dünya olaylarından, ölümden korkmakla, kulak tıkamakla asla korunamazsınız. Ancak ibadet ediyoruz diye de her akıbetten emin olmayınız, ama ümitli olunuz ve ümidinizi Allah'tan başkasına bağlamayınız.)

22. O, öyle bir lütfedici ki, sizin için yeri bir döşek yaptı, semayı bir bina. Ve sizin için semadan bir su indirdi de onunla türlü ürünlerden size bir rızık çıkardı. Siz de artık bilecek durumda iken tutup da Allah'a eşler koşmayın.

(Allah, şu altımızdaki yeri bize döşek yapmış, başımızın üstündeki süslü gök kubbeyi de bu döşeği içine alan büyük, muhteşem bir bina yapmış. İnsan olup da bu bina içinde o döşeğe kurulmayan var mı? Kimin binasında, kimin döşeğinde yattığımızı düşünürsek, kimin kulu olduğumuzu ve olmamız gerektiğini biliriz.)

23. Eğer kulumuza parça parça indirdiğimiz Kuran'dan şüphede iseniz, haydi onun gibi bir sure meydana getirin ve Allah'tan başka güvendiklerinizin hepsini çağırın. Eğer doğru sözlü iseniz bunu yapın.

(Güvendiğiniz ne kadar yardımcılarınız, tanıdığınız ne kadar mabutlarınız, güçleri olduğunu kabul ettiğiniz ne kadar putlarınız, şairleriniz, edebiyatçılarınız, alimleriniz, filozoflarınız, başkanlarınız, kısacası size baş, el, ayak olmak isteyecek ne kadar yardakçılarınız varsa hepsini de çağırın, elinizden gelirse bunun gibisinden bir sure getiriniz.)

24. Yok yapamazsanız –ki hiçbir zaman yapamayacaksınız– o halde çırası, insanlarla o taşlar olan o ateşten sakının. O, kafirler için hazırlandı.

(İyi biliniz ki, kafirler için hazırlanmış bir ateş, bir cehennem vardır. Bu cehennem, o korktuğunuz, kulaklar tıkadığınız yıldırımların hiçbirine benzemez. O cehennem, çırası, insanlar ve taşlar olan bir ateştir. Artık bundan kendinizi sakınabilirseniz sakının.)

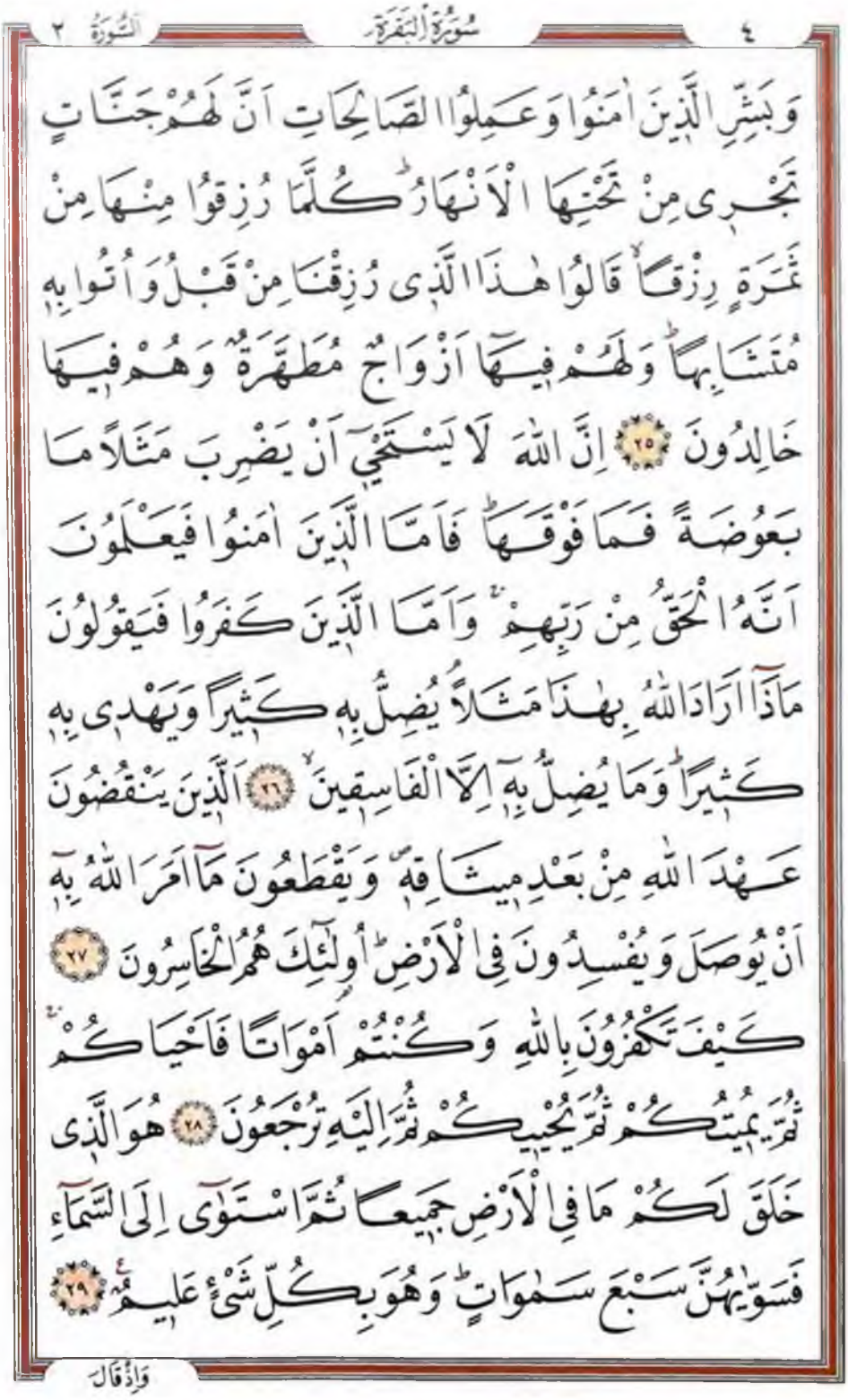
وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ
ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ
مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿٢٥﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا
بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ
أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ
مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ
كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾ الَّذِينَ يَنْقُضُونَ
عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ
أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٢٧﴾
كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ
ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾ هُوَ الَّذِي
خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ
فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾

25. İman edip iyi amel işleyenlere ise müjde ver: Onlar için altlarından ırmaklar akar cennetler var. Onlar bunlardan hangi bir meyve ile rızıklandıkça, her defasında: "Ha, bu, bizim önceden rızıklandığımız şey" diyecekler. Ve bu rızık, öyle benzer olarak onlara sunulacak. Kendileri için orada temiz, çok temiz zevceler de var. Hem onlar orada ebedi kalacaklar.

(Cennet, "örtmek" manasından alınarak içine girilmeden görülmeyen, gizli, görülmemiş bağ ve bahçe; zemini görülmeyen, gayet girift ağaç ve bitkilerle örtülmüş bahçe ve bostan; dünya gözüyle görülemeyen, yüce Allah'ın gaybında gizli sevap yurdu anlamlarına gelir. Bu bahçelerin altından ırmaklar, yani halis temiz su ırmağı, taze süt ırmağı, safi bal ırmağı, sarhoş etmez, mahiyeti tasavvur olunamaz tertemiz şarap ırmağı akar.(Bkz, Muhammed, 47/15.) Ayrıca orada her tür meyve ve tertemiz eşler var. Bir de cennet bahçelerine girenler

orada sonsuza kadar kalacaklar ki, bütün müjde bundadır. Çünkü dünya nimeti ne kadar iyi ve bol olsa da, sonlu olması mutsuzluk vesilesidir.)

26. Bilmeli ki Allah, sivrisineği hatta daha üstününü bir mesel yapmaktan sıkılmaz. İman edenler bilirler ki o, şüphesiz haktır, Rableri katındandır. Amma küfre saplananlar: "Allah, böyle bir mesel ile ne kastetmiş?"derler. Evet, Allah onunla bir çoklarını şaşırtır, yine onunla bir çoklarını yola getirir. Hem onunla ancak o fâsıkları şaşırtır.

(Yüce Allah, konuyu kulların daha iyi anlamaları için, gerekirse bir sivrisinek ve üstündeki kanat v.b. ufak tefek şeyleri, başka bir deyişle, küçüklükte onun üstü, yani onun daha aşağısı olan şeyleri mesel olarak söylemekten sıkılmaz.

Fâsık: "Büyük günah işleyerek Allah'a itaatin dışına çıkan" manasınadır ki küçük günahlarda ısrar edenler de bu cümledendir. Bunların üç mertebesi vardır. Birincisi, günahı çirkin saymakla beraber arasıra yapanlar. İkincisi, üzerine düşerek, düşkünlük göstererek yapanlar. Üçüncüsü, çirkinliğini inkar ederek yapanlar. Bu üçüncü tabaka, küfür tabakasıdır. Fâsık, bu hale gelmedikçe mümin sayılır.)

27. Onlar, Allah'a verdikleri sözü, antlaşmaya bağlandıktan sonra bozanlar, Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi kesenler ve yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlardır. İşte bunlar, hep o hüsrana uğrayanlardır.

("Allah'ın birleştirilmesini emrettiği şeyi keserler" demek, güzel amel yapmazlar, düzelmeyi sağlayan ilahi emir ve hükümlerin aksine hareket ederler, demektir.) [Bu fâsıklar, bütün peygamberleri ve kitapları tasdik etmeyip bunların aralarını ayırırlar, üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeyip terk ederler, müminlere dostça davranmayıp aralarına ayrılık düşürürler.]

28. Allah'ı nasıl inkar ediyorsunuz ki, ölü idiniz sizleri diriltti. Sonra sizleri yine öldürecek, sonra sizleri yine diriltecek. Sonra da döndürülüp O'na götürüleceksiniz.

(Siz hepiniz, gerek her biriniz, gerek topunuz daha önce hiç yoktunuz, ölüler halinde idiniz. Sonra babanızın sulbünde ve ana rahminde Allah size hayat verdi. Bundan sonra sizi yine öldürür, öldürüyor ve öldürecek. Sonra sizi yine diriltir. Size daha önce verdiği gibi ve hatta ondan daha güzel yine bir hayat verir ve verecektir.)

29. O, öyle yaratıcıdır ki yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra semaya inayet buyurdu da onları yedi sema halinde düzenine koydu. O, her şeyi hakkıyla bilir.

(Yedi sema hakkında iki görüş vardır. Birisi, Yerküreden Venüs'e kadar bir, Venüs'ten Merkür'e iki, Merkür'den Güneş'e üç, Güneş'ten Merih'e yahut yine Yerküreden Merih'e dört, Merih'ten Jüpiter'e beş, Jüpiter'den Satürn'e altı, Satürn'den daha ilerisine kadar yedidir ki son zamanlarda keşfedilen Uranüs ve Neptün ve daha keşfedilebilecek olanlar bu yedinci sınır içindedir. Diğeri, Yerkürenin üstünde bütün yıldızların süslediği âlemin hepsi bir semadır. Yedi semanın birincisi ve yere en yakın sema yani dünya semasıdır. Bunun ötesinde bundan başka daha altı sema vardır.)

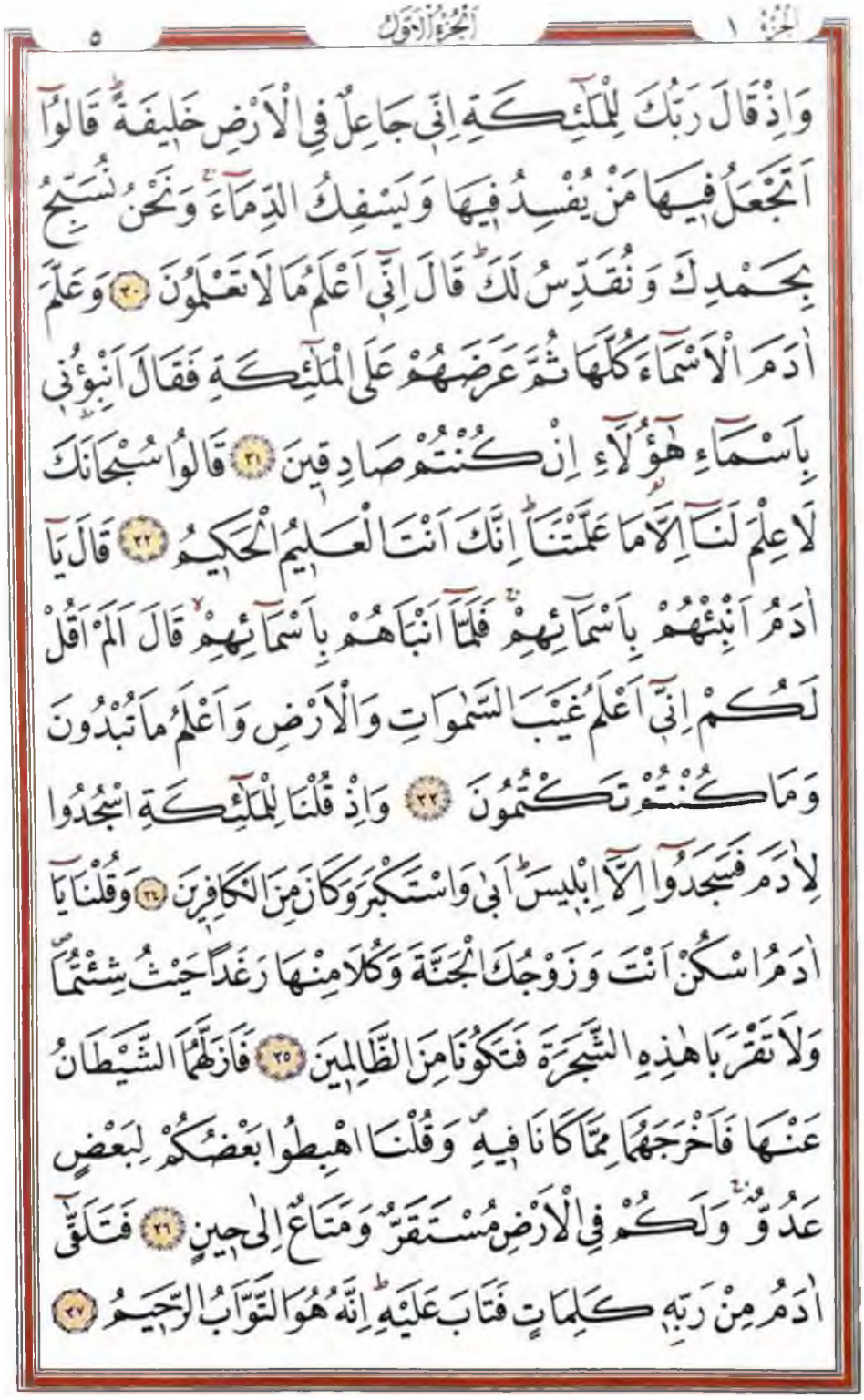
وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ قَالُوٓا
أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ ۖ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ
بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ ۖ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾ وَعَلَّمَ
آدَمَ الْأَسْمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ أَنْۢبِـُٔونِي
بِأَسْمَآءِ هٰٓؤُلَآءِ إِنْ كُنْتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا سُبْحَٰنَكَ
لَا عِلْمَ لَنَآ إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا ۖ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَٰٓ
آدَمُ أَنْۢبِئْهُمْ بِأَسْمَآئِهِمْ ۖ فَلَمَّآ أَنْۢبَأَهُمْ بِأَسْمَآئِهِمْ ۙ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ
لَكُمْ إِنِّيٓ أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ
وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا
لِآدَمَ فَسَجَدُوٓا إِلَّآ إِبْلِيسَ ۖ أَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَٰفِرِينَ ﴿٣٤﴾ وَقُلْنَا يَٰٓ
آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا ۖ
وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّٰلِمِينَ ﴿٣٥﴾ فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَٰنُ
عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ ۖ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ
عَدُوٌّ ۖ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَٰعٌ إِلٰى حِينٍ ﴿٣٦﴾ فَتَلَقّٰٓى
آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَٰتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾

30. Ve düşün ki, Rabbin meleklere: "Ben, yerde kesinlikle bir halife yaratacağım" dediği vakit, melekler: "Â! ...Orada bozgunculuk çıkaracak ve kanlar dökecek birisini mi yaratacaksın? Biz, hamdin ile seni tesbih ve takdis edip dururken" dediler. Allah: "Her halde ben, sizin bilemeyeceğiniz şeyler bilirim" buyurdu.

(Ey Muhammed! Ey Âdemoğlu! Zikir olunan nimetleri unutma ve o vakti de unutma ki insanlar yaratılmadan önce Rabbin, ezeli iradesini ortaya çıkararak ve sonsuz kudretini göstererek meleklere: "Ben kesinlikle yeryüzünde bir halife tayin edeceğim" demişti. Acaba bu yetkiyi alan güzel kullanabilecek mi? Acaba bunu asalet zannederek, kendi hesabına hüküm yürütmeye kalkışırsa yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaz mı? Bu noktaları ve yetkinin derecesini ve hikmetlerini bilmeyen melekler, yukarıda anılan sözleri söylediler. Yüce Allah da: Hilafetin hikmet ve sebepleri ve ona layık olma meselesinde bilmediğiniz yönler var. Ben, sizin bilmediğiniz bir-

çok şeyi bildiğim gibi, bunu da bilirim, buyurdu.)

31. Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti. Sonra o âlemleri meleklere gösterip: "haydin, iddianızda doğru iseniz, bana şunları isimleriyle haber veriniz" buyurdu.

(Burada "öğretti" den maksat, ya o isimleri Allah, kendi ortaya koyup Âdem'in ruhuna nakş ve ilham etti veya Âdem'e bunları gerektiğinde ortaya çıkarıp kullanacak özel bir yetenek takdir etti, demektir ki önceki açık, ikincisi ihtimallidir.

Bu öğretme, ruh üfürülmeden önce yalnız Âdem'in ruhuna idiyse, ona konuşma gücünün, isimleri ortaya koyma yeteneğinin bahşedilmiş olduğunu ifade eder. Bu durumda isimleri fiilen ortaya koyan, Allah'ın kudret vermesiyle Âdem olmuş olur. Ve eğer görülen yönüyle ruhun üfürülmesiyle beraber veya sonra ise, isimleri ortaya koyan yüce Allah'tır. Ve Âdem'e, ilham yoluyla veya zaruri ilim ile azar azar öğretmiştir.)

32. "Noksanlıklardan uzaksın, yarab! Bizim için, senin bize bildirdiğinden başka ilim ne mümkün! O, her şeyi hakkıyla bilen, hikmet sahibi sen, şüphesiz sensin" dediler.

(Ve böylece âcizliklerini ortaya koyup tesbihlerini arzettiler. Sübhân, tesbihin bir özel ismidir. Sübhâneke de, çoğunlukla tevbe başlangıcı olur.)

33. Allah: "Ey Âdem! Bunlara onları isimleriyle haber ver" buyurdu. Bu emir üzerine Âdem onlara isimleriyle bunları haber verince de buyurdu ki: "Demedim mi size, Ben, her halde göklerin ve yerin gaybını bilirim? Ve neyi açığa vuruyorsunuz ve neyi gizliyordunuz, onu da biliyorum"

34. Ve o zaman meleklere: "Âdem için secde edin" dedik. Derhal secde ettiler. Ancak İblis, dayattı, kibrine yediremedi. Zaten kâfirlerden oldu.

("Âdem'e secde edin" emrini, fiilî bir biat halinde kabul etmek en uygun olandır. Bu ise Âdem'e bir saygı göstermek olmakla beraber bizzat yüce Allah'a bir ibadettir. Yani melekler Âdem'e zatı itibarıyla boyun eğmiş değil, fakat halifeliği sebebiyle hizmetçi olmuşlardır ve her halde, asıl ibadet edilen, yüce Yaratıcıdır.)

35. Ve dedik ki: "Ey Âdem! Sen ve zevcen, Cenneti mesken edinin. İkiniz de ondan, dilediğiniz yerde bol bol yeyin. Fakat şu ağaca yaklaşmayın ki sınırı aşan zalimlerden olmayasınız.

(Âyette sözü edilen ağaç ne idi? Doğrusu bunu yüce Allah Kuran'da bize ismi ile bildirmemiştir. Ancak bunun, cennette belli bir ağaç olduğunu ve Âdem'in rahatlık ve mutluluğunun bozulmasına sebep olmak özelliği bulunduğunu anlatmıştır. Demek fazlasını bilmemizde Allah katında bir fayda yoktur. Ve şimdilik mümkün de değildir.)

36. Bunun üzerine Şeytan onları oradan kaydırdı. İkisini de bulundukları naz ve nimetlerden çıkardı. Biz de: "Haydi, dedik, bazınız bazınıza düşman olarak inin ve size yerde bir zamana kadar kalma ve bir nasip alma var."

37. Derken Âdem, rabbinden bir takım kelimeler aldı, yalvardı. O da tevbesini kabul edip ona yine baktı. Gerçekte O'dur ancak öyle tevbeleri kabul eden, öyle Rahîm.

(Âdem'in, Rabbinden aldığı kelimeler nelerdi? Bunlar, A'râf suresinde gelecek olan: "Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve merhamet etmezsen, kesinlikle hüsrana uğrayanlardan oluruz" meâlindeki kelimeler idi. (A'râf, 7/23 âyetine bakınız.)

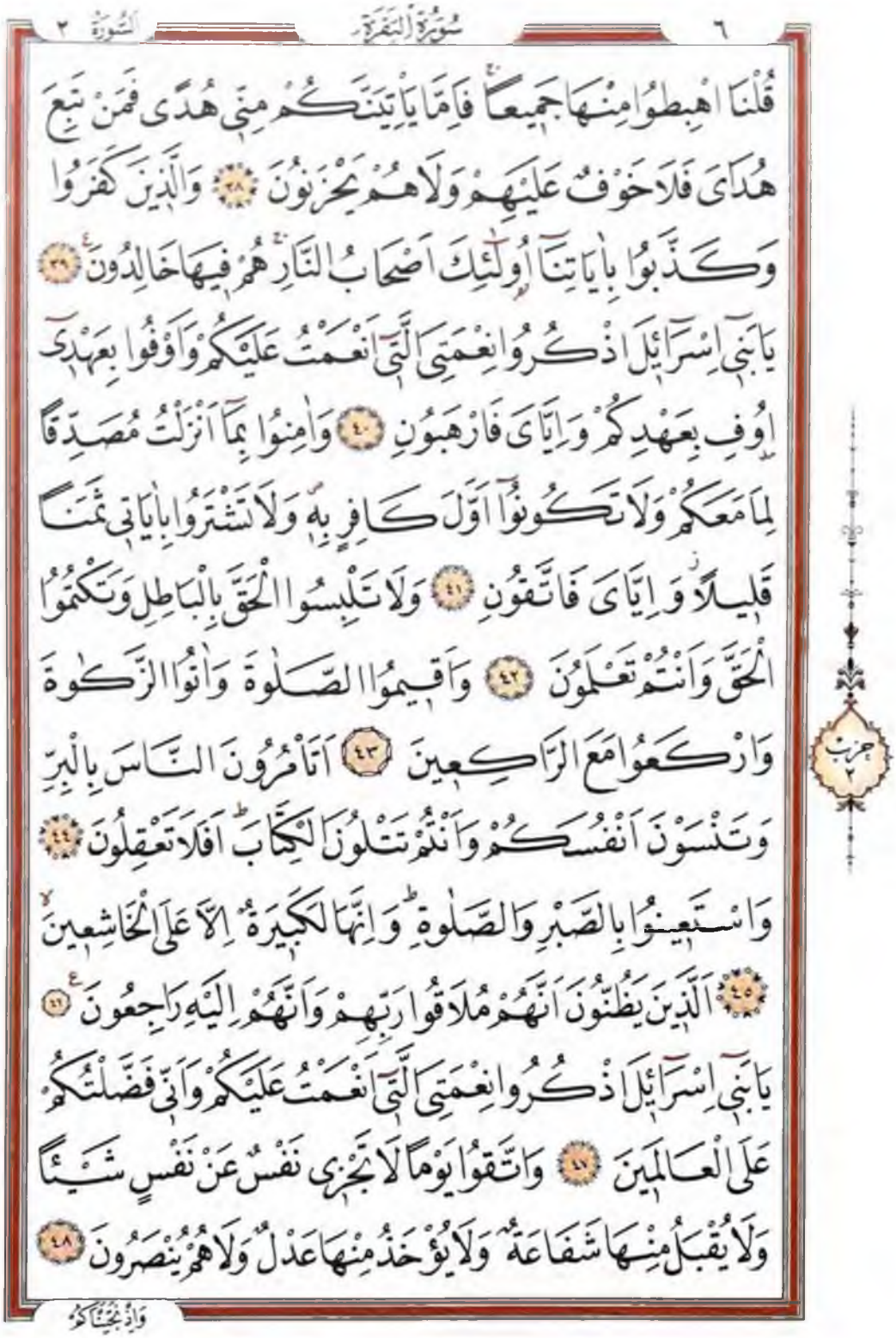

38. Dedik: " İnin oradan hepiniz! Sonra benden size ne zaman bir hidayetçi gelir de kim o hidayetçimin izince giderse onlara bir korku yoktur. Ve üzülecek olanlar onlar değildir."

("İniniz" emrine muhatap olanlar: Âdem ve eşi ve bunların içinde potansiyel olarak var olan bütün Âdemoğulları ve Şeytandır. Yüce Allah'ın gönderdiği hidayetçinin izince gidenler için korku ve hüzün devam etmez, akibetleri sırf sevinç ve neş'e olur. Allah sevgisi, Allah aşkı, onlara hiçbir korku, hiçbir hüzün tattırmaz.)

39. İnkara saplananlar ve âyetlerimize "yalan" diyenler ise, işte bunlar ateş arkadaşlarıdır, onlar o ateşte ebedi kalacaklardır.

(Alâmetlerimizi, delillerimizi, birliğimizi, Rabliğimizi gösteren şahitlerimizi; âlemde ve Âdem'in yaratılışında bulunan fıtri ve akli delillerimizi ve peygamberler ve kitaplarla tebliğ edilen nakli delilleri-

mizi yalanlayanlar, o dehşetli Cehennem ateşinin çırası ve kömürü olacak ve o ateşten hiç ayrılmayıp devamlı onun içinde kalacaklardır.)

40. Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın ve bana verdiğiniz sözü tutun ki ben de size olan sözümü tutayım. Ve benden korkun artık, benden.

(Tevrat ile taahhüt edip söz verdiğiniz bir ahdim gereğince, siz, göndereceğim hidayetçilere uyacak, iman ve itaat edecektiniz ve Musa'nın haber verdiği son Peygambere inanacaktınız. Benim bu ahdimi, Rasûlüm Muhammed'e uyarak yerine getiriniz ki ben de size verdiğim sözü yerine getireyim. Sizi, " onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmazlar" (bkz, bu sure, 38. âyet) diye nitelenenler zümresine katayım.)

41. Ve beraberinizdekini doğrulayıcı olarak indirdiğim Kuran'a iman edin, ona inanmayanların ilki olmayın, benim âyetlerimi birkaç paraya değişmeyin. Ve benden sakının artık, benden.

(Benim âyetlerimi, mucizelerimi az bir pahaya satmayınız, birkaç para gibi basit dünya menfaatlerine değişmeyiniz. Bu âyetlere iman ederseniz elinizden kaçacağını zannettiğiniz paraların, dünya kazançlarının kat kat üstünde nimetlere nail olacağınızı bilmeniz gerekir.)

42. Hakkı batılla bulayıp da bile bile hakkı gizlemeyin.

(İsrailoğullarının âlimleri, kendi yazdıkları fikirleri, yorumları, tercemeleri Tevrat'ın aslı ile karıştırıyorlar, seçilmez bir hale getiriyorlar ve bazen de Muhammed (a.s)'ın nitelikleri hakkında yaptıkları gibi, eski kitaplardaki âyetleri saklıyorlardı. Bunlar, Tevrat'ın aslını korumuyorlar, kendi yazdıklarını, "işte Allah'ın kitabı" diye Tevrat yerine koyuyorlardı. İşte bu yasaklama hitabı, onlar ve benzerleri içindir.)

43. Hem namazı dürüst kılın ve zekâtı verin. Rüku edenlerle birlikte siz de rüku edin.

(Rüku edenlerle beraber, yani Müslüman cemaatle beraber rüku ediniz, eğiliniz, rükulu namaz kılınız. Bu emirde, hem o namazın başka değil, İslam namazı olduğuna dikkat çekme, hem de cemaatin varlığına işaret vardır. Zira rükulu namaz, İslam dinine mahsustur. Yahudi ve hristiyanlar, namazlarında kıyamdan sonra doğrudan doğruya secdeye giderler, rüku etmezler.)

44. İnsanlara iyilik emreder de kendinizi unutur musunuz? Oysa kitap okuyorsunuz. Artık akıl etmez misiniz?

(Fenalık emretmektense iyilik emretmek elbette iyidir. Fakat aklı olan, başkasının iyiliğini isterken kendini unutur mu? Başkasına öğüt veren, herkesten önce o öğüdü kendisi uygulamalıdır. Hadiste şöyle buyurulur: "Kıyamet gününde bir adam getirilir, ateşe atılır, ateş içinde değirmen taşı gibi dönmeye başlar. Cehennemdekiler onun etrafını çevirirler: "Ey Filan! Sen bize iyilikleri emreder, fenalıkları yasaklar değil miydin?"derler. "Evet, ama ben size emreder kendim yapmazdım. Size yasaklar kendim yapardım" der." Buhârî, Bedül-halk,10; Müslim, Zühd,51.)

45. Bir de sabır ile namaz ile yardım isteyin. Gerçi bu ağır gelir, fakat saygılı kimselere değil.

46. Onlar ki, kendilerini gerçekten Rablerine kavuşuyor ve gerçekten O'na dönüyor sayarlar, böyle bir huşu ile kılarlar.

(Her halde dönüp O'na varacaklarını, amellerinin karşılığını alacaklarını sayarlar. İşte bunların mutlaka olacağını bilenlere sabır ve namaz ile yardım dileme ağır gelmez, hatta sırf zevk olur.)

47. Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimeti ve vaktiyle sizi âlemlerin üstüne geçirdiğimi hatırlayın.

(Sizi geçmişte, yani Musa ve onun değişmeyen halefleri zamanında bütün âlemlere üstün kılmış idim, hepsinin üstüne çıkarmıştım. Siz o zaman âlemin, en yüksek milleti olmuştunuz.)

48. Ve öyle bir günden korunun ki, kimse, kimse namına bir şey ödeyemez, kimseden şefaat de kabul edilmez, kimseden fidye de alınmaz. Hem onlar, kurtulacak da değillerdir.

(O gün gelmeden önce bu duruma düşmekten sakınmalı, korunmalıdır. Demek ki bundan korunmak mümkündür. Fakat geldikten sonra âhirette değil, gelmeden önce dünyada.)

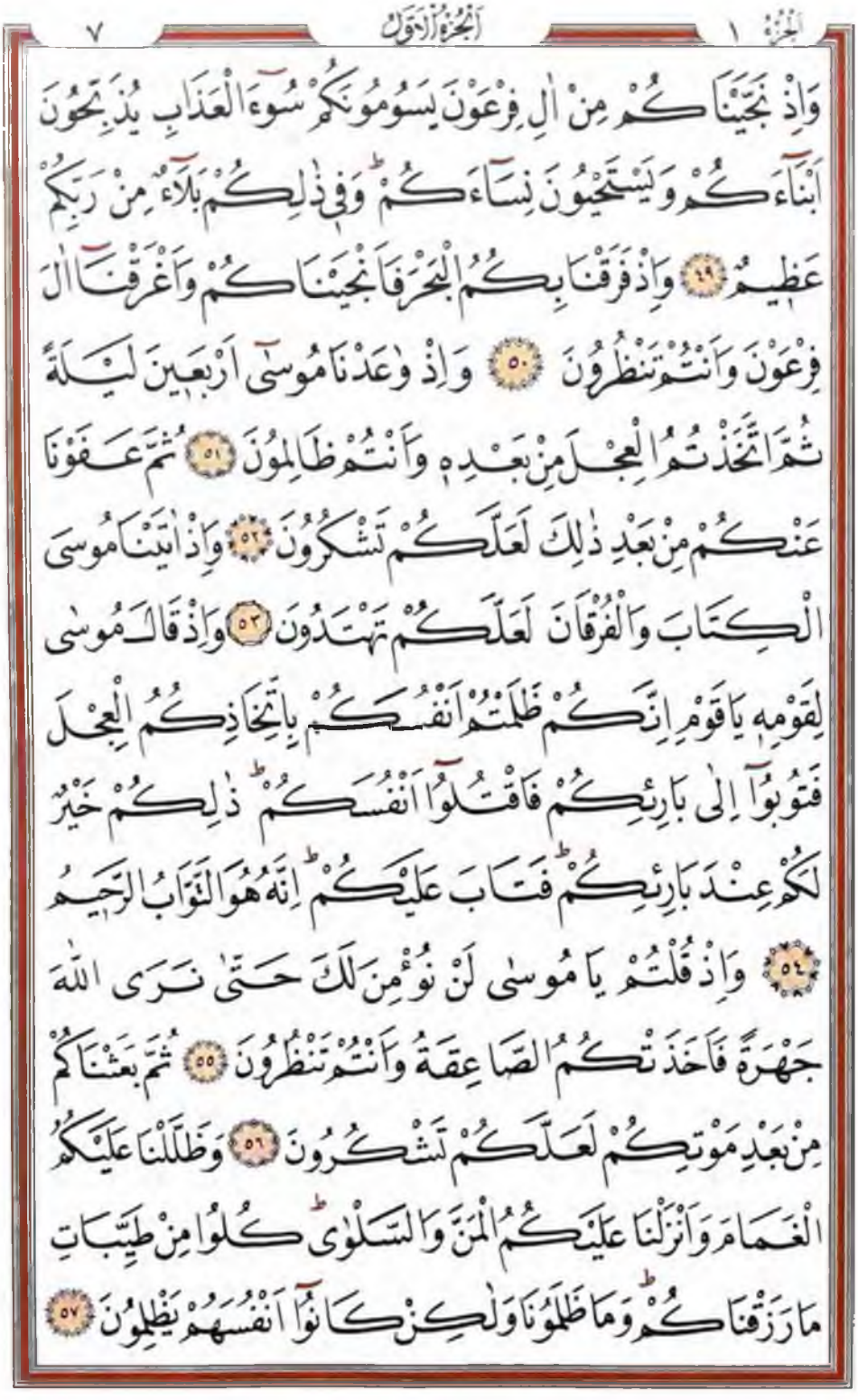
وَاِذْ نَجَّيْنٰكُمْ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُوْمُوْنَكُمْ سُوْٓءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُوْنَ
اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُوْنَ نِسَآءَكُمْ ۭ وَفِيْ ذٰلِكُمْ بَلَاۗءٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ
عَظِيْمٌ ۝٤٩ وَاِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَاَنْجَيْنٰكُمْ وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ
فِرْعَوْنَ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ۝٥٠ وَاِذْ وٰعَدْنَا مُوْسٰٓى اَرْبَعِيْنَ لَيْلَةً
ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْۢ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظٰلِمُوْنَ ۝٥١ ثُمَّ عَفَوْنَا
عَنْكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۝٥٢ وَاِذْ اٰتَيْنَا مُوْسَى
الْكِتٰبَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ۝٥٣ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى
لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ
فَتُوْبُوْٓا اِلٰى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ۭ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ
لَّكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ ۭ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ۭ اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ
۝٥٤ وَاِذْ قُلْتُمْ يٰمُوْسٰى لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ
جَهْرَةً فَاَخَذَتْكُمُ الصّٰعِقَةُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ۝٥٥ ثُمَّ بَعَثْنٰكُمْ
مِّنْۢ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ۝٥٦ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ
الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ۭ كُلُوْا مِنْ طَيِّبٰتِ
مَا رَزَقْنٰكُمْ ۭ وَمَا ظَلَمُوْنَا وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَ ۝٥٧

49. Hem hatırlayın ki, bir vakit sizi Âl-i Firavun'dan kurtardık. Size azabın kötüsünü peyliyorlardı; oğullarınızı boğazlıyorlar ve kızlarınızı diri tutmak istiyorlardı. Ve bunda size Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardı.

(Âl; başlıca şan ve şöhret sahiplerine denir. Âl-i Firavun: Firavun'un dindaşı, kavmi, özellikle tâbileri ve köleleri, demektir.

Erkek çocukların öldürülme sebebi, İsrailoğullarından doğacak bir çocuğun Firavun'un hakimiyetini yok edeceği hakkında kahinlerin verdiği bir haber veya Firavun'un gördüğü bir rüya olduğu nakledilir. Ne ibrettir ki bu zulümler hiçbir fayda vermemiş, sonunda o çocuk doğmuş, Firavun'un kendisine beslettirilmiş ve yine Allah'ın takdiri yerini bulmuştur.)

50. Ve bir zaman sizin sebebinize denizi yardık, sizi kurtuluşa çıkardık da Âl-i

Firavun'u suda boğduk. Sizler bakıp duruyordunuz.

(Bu denize Kulzüm denizi deniliyor. Bugün Kızıldeniz dahi meşhur isimlerindendir. Kulzüm, şimdiki Süveyş'in yerinde bir şehir imiş ve "yutmak" anlamına gelmektedir. Firavun'un boğulmasına nisbetle bu ismi aldığı söylenmektedir.)

51. Ve bir zaman Musa'ya, kırk gece için söz vermiştik. Sonra siz onun ardından danaya tutuldunuz, zulmediyordunuz.

(Kırk gece: Hz Musa'nın, denizi geçtikten sonra Allah tarafından vaat edilen kitabı almak için bir randevu olmak üzere belirlenen ve Zilkade'nin başından Zilhicce'nin onuna kadar devam eden süredir. Hz. Musa bu süreyi Tûr'da oruçlu olarak geçirmiş, sonunda ilahi kelama mazhar olup Tevrat'ın Levhaları kendisine verilmişti. Hz Musa Tûr'da ilahi emir ile çile doldururken, arkasında İsrailoğulları buzağıya tapmaya başlamışlardı.)

52. Sonra bunların arkasından da sizleri affettik. Gerekti ki şükredecektiniz.

53. Ve bir vakit Musa'ya o Kitab'ı ve Furkân'ı verdik. Gerekti ki doğru gidecektiniz.

(Musa'ya verilen kitabın Tevrat olduğunda şüphe yoktur. Fakat Furkân'ın, Tevrat'ın bir sıfatı olması veya Tevrat'taki şer'i hükümler veya ondan ayrı olarak "Beyaz el" ve "asâ" gibi mucizeler olması ihtimal dahilindedir. Hakkı ve hak olmayanı ayıran her şeye fürkan denilir. Burada Hz Musa'ya kitap ile beraber verilen bir hakimiyet gücü olması akla ilk gelen ihtimal oluyor.)

54. Ve bir vakit Musa, kavmine dedi ki: "Ey kavmim! Cidden siz o danaya tutulmanızla kendinize zulmettiniz. Gelin Bâri'nize dönün, tevbe edin de nefislerinizi öldürün. Böyle yapmanız, Bâri'niz yanında sizin için hayırlıdır." Bu suretle tövbenizi kabul buyurdu. Gerçekten O, tövbeleri çok kabul edici, çok merhamet edicidir.

(Hz Musa Tûr'da iken Sâmiri, altından bir buzağı yapmış, bağırtmış ve sığıra tapan Mısırlı ve diğer puta tapıcılar gibi İsrailoğullarının bir kısmını, "işte Musa, bunu aramaya gitti idi" diye taptırmıştı.

Bâri: Yaratırken ayıpsız, noksansız yaratan demektir ki " Halik= Yaratıcı" dan daha özel olur ve bunda ilk yaratmayı hatırlatma vardır.)

55. Ve bir vakit: "Ey Musa, dediniz, biz Allah'ı açıkça görmedikçe senin sözünle asla inanmayacağız." Bunun üzerine sizi o yıldırım yakalayıverdi; bakınıp duruyordunuz.

(Demek ki ölmemişlerdi; fakat ölüm haline gelmişlerdi. O korkunç hali gördükleri zaman kendilerini öyle bir titreme, bir zangırtı almış ki hemen hemen eklemleri kopuyor, belleri kırılıyormuş, yok olacaklarmış gibi bir duruma gelmişler. Hz Musa da ağlamış, Rabbine dua etmiş, kendilerine gelmişler.)

56. Sonra sizi, şükredesiniz diye, öldükten sonra tekrar diriltmeye mazhar ettik.

(Âdeta ölümünüzden sonra yine dirilik verdik. Bizzat Allah'ı göremedilerse de gücünü görerek akılları başlarına gelmiş, görmeden inanmanın ne büyük önemi olduğunu o zaman biraz anlamışlar da bütün kavim bu sayede yeniden dirilmiş, kurtulmuştur)

57. Ve üstünüze o bulutu gölgelik çektik ve "size kısmet ettiğimiz hoş rızıklardan yeyin" diye üzerinize hem kudret helvası, hem bıldırcın indirdik. Zulmü bize etmediler, fakat kendilerine ediyorlardı.

(Bir de Tih çölünde, üzerinize o ince bulutu gölgelik yaptık. Bu hususta yaptıkları zulüm ve nankörlük, birkaç âyet sonra ayrıca hatırlatılacaktır. Şu da rivayet ediliyor ki, bunlar "temiz temiz yeyin" denildiği halde dinlememiş, biriktirip yığmaya başlamışlar ve bunun üzerine bu nimet kesilmiş, sıkıntı içinde kalmışlar.)

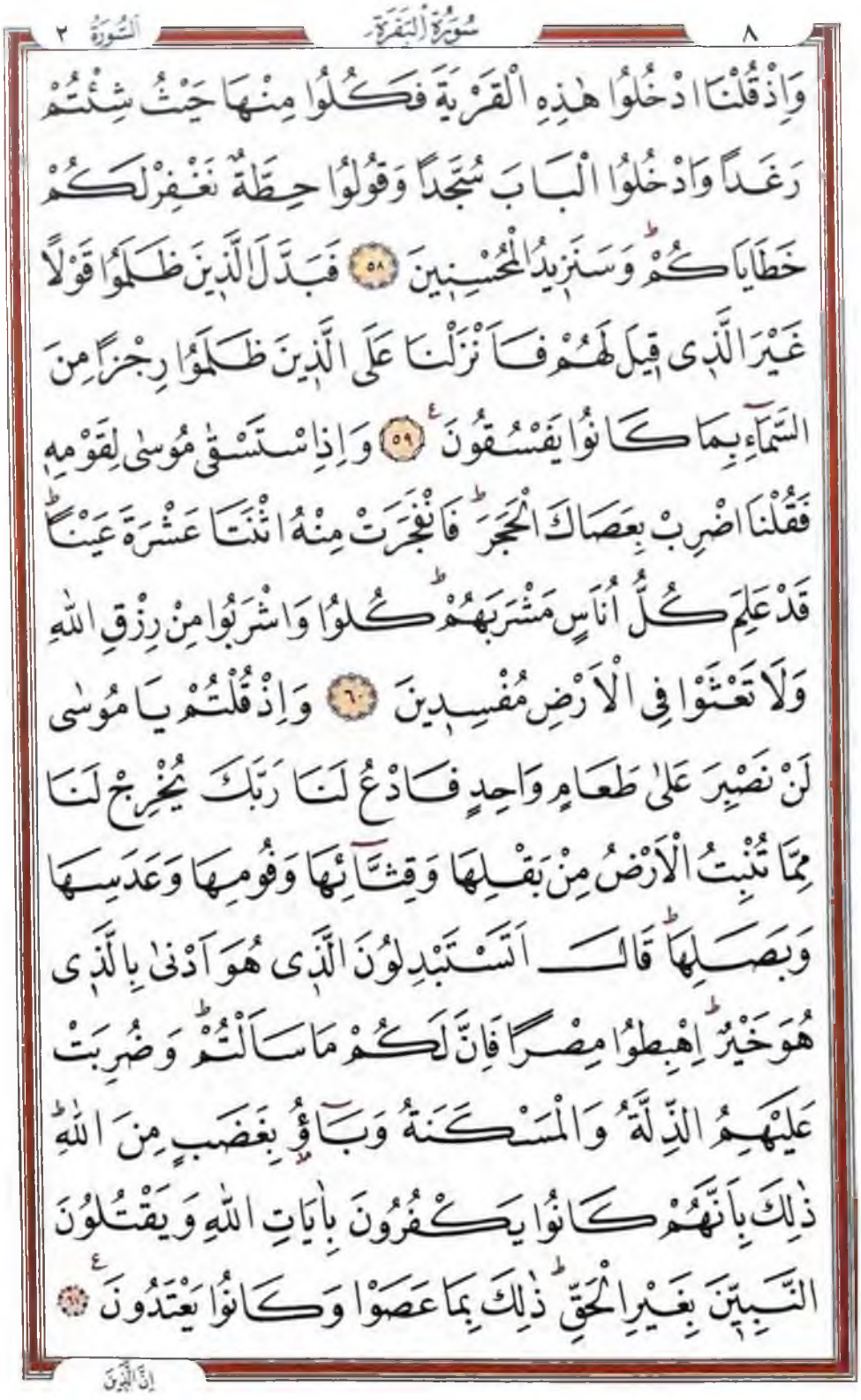

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ
رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ
خَطَايَاكُمْ ۚ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا
غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ
السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾ وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ
فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ ۖ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ
قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ ۖ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ
وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٠﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ
لَنْ نَصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا
مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا
وَبَصَلِهَا ۖ قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي
هُوَ خَيْرٌ ۚ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَا سَأَلْتُمْ ۗ وَضُرِبَتْ
عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ ۗ
ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ
النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾

إِنَّ الَّذِينَ

58. Ve bir vakit: " Şu şehre girin de nimetlerinden dilediğiniz şekilde bol bol yeyin ve secdeler ederek kapıya girin ve "hıtta" deyin ki, size suçlarınızı bağışlayıverelim, iyilik yapanlara ise daha artıracağız" dedik.

(Âyette geçen şehirden maksat, Beyti Makdis'in bulunduğu yer yahut Eriha beldesidir. Hıtta: Bir çeşit indiriş demek olup özel bir şekilde yükü yıkmak veya boyunlardaki vebali indirmek kararını veya duasını ifade eder. Buna göre anlamı: "inme kararını veriniz ve günahlarınızın bağışlanmasını isteyiniz" demek olur.)

59. Derken o zulmedenler sözü değiştirdiler, kendilerine söylenildiğinden başka şekle koydular. Biz de o zalimlere, fasıklık yaptıkları için gökten bir murdar azap indirdik.

(Rivayete göre bunlar "hıtta" deyiniz emriyle alay ederek "hitta sümhâsâ" demeye başlamışlardı

ki bu, Nebt dilinde kırmızı buğday demek imiş. O zalimler, şehrin kapısından girer girmez dünya derdine düşerek Allah'ın emrini başkasıyla değiştirip bozmaya kalkıştılar. A'râf, 7/161 âyetine bakınız. Ricz: Tiksinilen, pis, murdar şey demek olup bundan azap ve ceza manasına da kullanılmıştır.)

60. Ve bir vakit Musa, kavmi için su dilemişti. Biz de "asân ile taşa vur" demiştik. Bunun üzerine ondan oniki pınar fışkırdı. Her kısım insan, kendi su alacağı kaynağı bildi. Allah'ın rızkından yeyin, için de bozgunculuk yaparak yeryüzünü fesada vermeyin.

(Hz. Musa kuraklıktan, susuzluktan yanıp kavrulan kavmi için yüce Allah'tan su istiyor, yağmur duasına çıkıyor. Yüce Allah da bu duayı kabul ve istenilenden daha büyük olağanüstü bir nimet ihsan ediyor. Gelip geçici bir yağmur yerine, İsrailoğullarının oniki boyundan her birine özgü ayrı ayrı oniki pınar fışkırtıyor. Bununla Allah'ın varlığına ve O'nun ilahi yardımına açık bir delil bahşediyor. Öyle ki Musa'nın yaptığı duanın hemen ardında, ona bir iş yapmasını emrediyor, "asân ile taşa vur" diyor. Demek ki o sırada Musa, varsayalım, bu emri derhal yerine getirmeyip de "asâyı taşa vurmanın su ile ne ilgisi var" gibi kendine göre bir akıl yürütmeye kalkışsa idi, bu nimet tecelli etmeyecek, dualar, aramalar belki boşa çıkacaktı. O halde hârikanın en büyük sırrı, bu sebebin ilham edilmesinde ve bu büyük nimetin o sebebe bağlanmış olmasındadır.)

61. Ve bir vakit: "Ey Musa! Biz bir türlü yemeğe mümkün değil katlanamayacağız. Artık bizim için Rabbine dua et, bize, yeryüzünün yetiştirdiği şeylerden: sebzesinden, kabağından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından çıkarsın" dediniz. "Ya, o hayırlı olanı o daha aşağı olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? Bir kasabaya inin, o vakit size istediğiniz var" dedi. Üzerlerine zillet ve miskinlik binası kuruldu. Ve nihayet Allah'tan bir gazaba uğradılar. Evet öyle: çünkü Allah'ın âyetlerine küfrediyorlar ve haksızlıkla peygamberleri öldürüyorlardı. Evet öyle: çünkü isyana daldılar ve aşırı gidiyorlardı.

(İsrailoğulları, kendilerine verilen nimetlerin kıymetini takdir edemeyerek ve şükür ve taât yerine terbiyesizlik ederek: " Her gün bıldırcın eti, kudret helvası yemekten bıktık, usandık" dediler ve toprakta yetiştirilen ürünlerden kendileri için çıkarılmasını istediler.

Gerçi tek düzeliğin beşeri istekler üzerinde az çok sıkıcı bir etkisi vardır. Ve buna karşı çeşitlilik istenmesinde aslında bir günah yoktur. Fakat bunu yaparken, bir taraftan o nimetin yokluğu zamanındaki sıkıntıları unutmamak ve diğer taraftan temiz bir kalp ile hareket edip şükran ile nimetin artmasını aramak ve terbiyesizlik edip de "Rabbimize dua et" diyecek yerde "Rabbine dua et" diye imansızlık eseri göstermemek gerekirdi. Bunda, vaktiyle Mısır'da geçirdikleri sefilce hayata âdeta bir özlem anlaşılıyor ki bu da hürriyetin kıymetini takdir edemeyip bir tür esareti istemek demekti. Sonunda hakaret altında ağır vergilere ve fakirlik ve miskinliğe mahkum oldular, devletleri yıkıldı ve toplumları perişan oldu. Bunun sebebi, isyana dalıp aşırı gitmeleri ve Hz. Şa'ya, Hz. Zekeriya, Hz. Yahya gibi peygamberleri şehit etmeleri idi.)

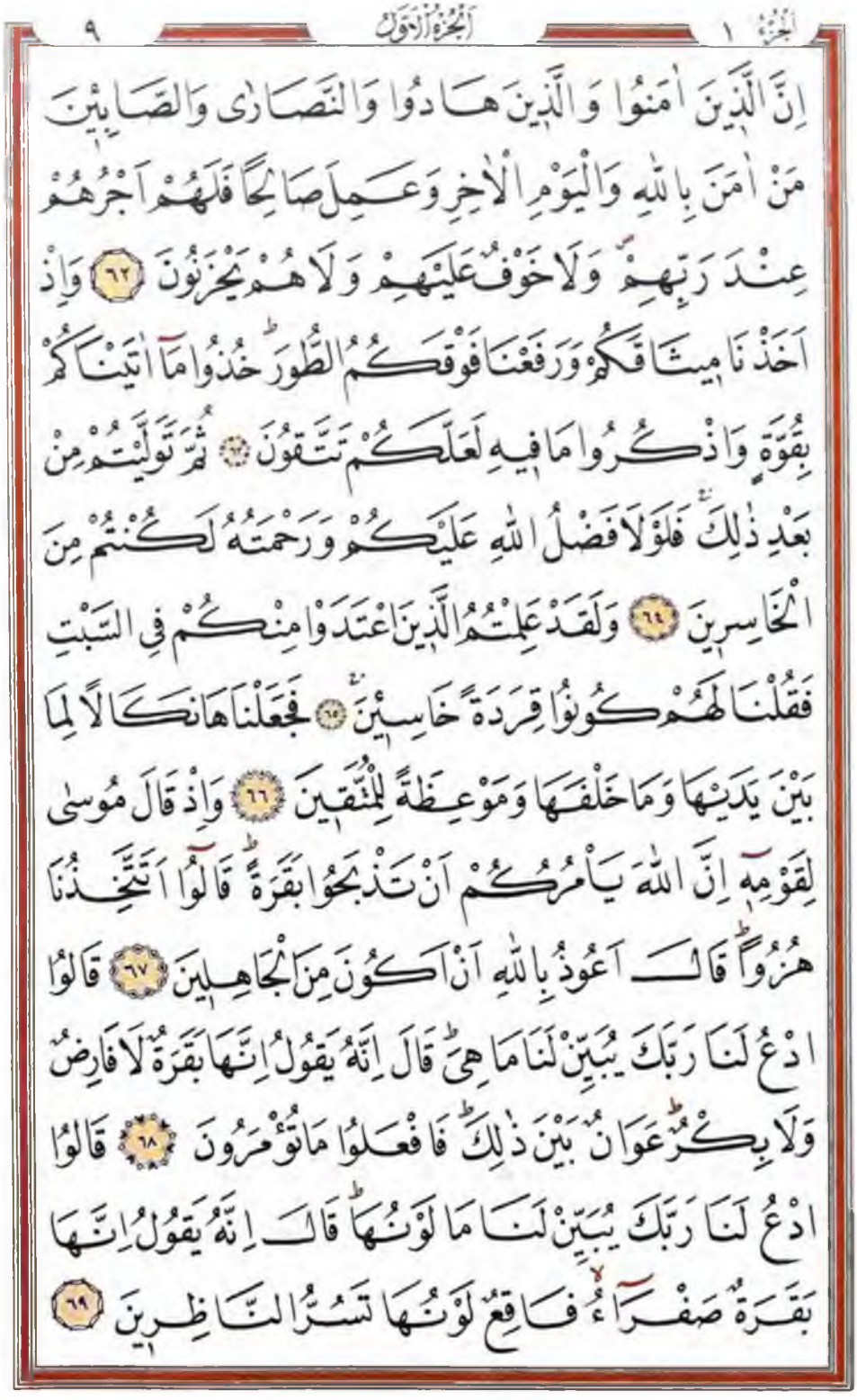
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَىٰ وَالصَّابِئِينَ
مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ
عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ وَإِذْ
أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ
بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ
بَعْدِ ذَٰلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ
الْخَاسِرِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ
فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٦٥﴾ فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا
بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ
لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا
هُزُوًا قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا
ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ
وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَٰلِكَ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾ قَالُوا
ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا
بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ ﴿٦٩﴾

62. Şüphe yok ki, iman edenler ve Yahudiler, Hristiyanlar, Sâbiîler, bunlardan her kim Allah'a ve âhiret gününe gerçekten iman eder ve salih bir amel işlerse elbette bunların, Rableri yanında ecirleri vardır. Bunlara bir korku yoktur ve bunlar mahzun olacak değillerdir.

(Bu âyette iman, biri insanlara göre zahiri, diğeri Allah katında hakiki olmak üzere iki defa zikredilmiş, ilk başta "iman edenler" sözü, Yahudilere, Hıristiyanlara ve Sâbiîlere karşı söylenmiştir. Demek ki bu üçü, Kur'ân'ın bahis konusu ettiği imandan mutlak olarak dıştadırlar. Bununla beraber zahiri iman sahipleri bunlarla bir tutulmuş ve hepsinin gerçek kurtuluş ve selameti, kamil iman ve salih amel şartına bağlı gösterilmiştir. "Mâide, 5/69 âyetine ve açıklamasına bakınız."

Sabiî: İslam, Hristiyan ve Yahudi dışında bulunan bütün diğer din mensuplarını içine alır. Bununla beraber, meleklere tapanlar ve yıldızlara tapanlar diye de özel olarak tefsir edilmiştir.)

63. Bir vakit de misakınızı almıştık ve Tûr'u üstünüze kaldırıp demiştik ki: "Verdiğimiz Kitabı kuvvetle tutun ve içindekinden gafil olmayın, gerek ki korunursunuz"

(Hani sizin misakınızı almış, yani Hz. Musa'ya sağlam bir ahit ile uymak ve ona verdiğimiz kitabın emrine boyun eğmek, nehyinden sakınmakla sizi mükellef tutmuş ve Tûr'u, o mübarek dağı, başınıza iniverecek gibi bir vaziyette üstünüze kaldırmış idik.) [Rivayete göre İsrailoğulları, Tevrat'ın hükümleriyle amel etmek istemeyince, yüce Allah, Tûr dağının, onları örtecek kadar olan kısmını üzerlerine kaldırmış, onlar da korku içinde emre uymayı kabul etmişler, dağ da eski yerine geri çevrilmişti.]

64. Sonra onun arkasından yüz çevirdiniz. Eğer üzerinizde Allah'ın fazlı ve rahmeti olmasa idi, her halde hüsrana uğrayanlardan olurdunuz.

(Kendinize ve ailenize, çoluk çocuğunuza büsbütün yazık ederdiniz. "Biz ne yaptık" mı diyeceksiniz? Yaptıklarınızın bazıları yukarıda hatırlatılmıştı. Şimdi bu cümleden olarak şunu da söyleyelim:)

65. İçinizden sebt (=dinlenme) günü haddi aşanları elbette bilirsiniz. Biz onlara "sefil sefil maymunlar olun" dedik.

(Sebt: Cumartesi günü manasına isim olduğu gibi, bu güne saygı ile onu sırf ibadete ayırmak ve diğer meşguliyetleri bırakmak manasına da gelir ki, burada öyledir. Bunların haddi nasıl aştıkları, A'râf, 7/163 âyetinde açıklanacaktır.

Bunlar maddi ve manevi olarak kuyruklu maymuna mı döndüler, yoksa görünüşte ve suret itibariyle insan, ruhen ve manen maymun gibi mi oldular? Birçok tefsirci, âyetin zahiri manasına bakarak tam değişim (mesh) olduğu görüşüne varmışlardır. Diğer bir kısım tefsirciler, bunun bir temsil olduğu, dolayısıyla manevi değişimin gerçekleşerek insanlık sembollerini kaybettikleri, hayvanlar gibi, hatta daha da şaşkın duruma düştüklerini söylemişlerdir.)

66. Ve bu cezalandırmayı, önündekilere ve arkasındakilere bir ibret dersi ve korunacak olanlara bir vaaz ve öğüt olmak üzere yaptık.

67. Bir vakit Musa, kavmine demişti: "Allah size bir sığır boğazlamanızı emrediyor" "Ay! dediler, bizi eğlence yerine mi koyuyorsun?" Musa:"Allah'a sığınırım öyle cahillere katılmaktan" dedi.

(İsrailoğullarının, "bizi eğlence yerine mi koyuyorsun?" demelerinin sebebi ne idi? Deniliyor ki: Allah'ın, sığır boğazlamayı emretmesini akılları almadı. Bununla bir ilgi kuramadılar, olmayacak bir iş gördüler. Oysa her emirde olduğu gibi ruhu ıslah edecek ve birkaç âyet sonra geleceği üzere, sonuçta ölünün yeniden dirilmesine bir misal olarak fitneyi savacak olan sığır boğazlama emrinin de bir hikmeti vardı.)

68. "Bizim için Rabbine dua et! Onun ne olduğunu bize beyan etsin" dediler. Musa dedi ki: Rabbim şöyle buyuruyor: "O, ne çok yaşlı ne de pek taze, ikisi ortası bir dinç." Haydi size emredilen işi yapın.

(İlk emirde her hangi bir sığır kesilmesi istenmişti. Hemen emre uyup rastgele bir sığır kesselerdi olacaktı. Fakat onlar, birbirleriyle istişare ederek kendi gönüllerinden az bulunur bir sığır tasavvur ettiler ve güya kurnazlıkla Musa'yı imtihan etmek istediler.)

69. "Bizim için, dediler, Rabbine dua et, rengi ne imiş bize beyan etsin." Musa: "Rabbim, dedi, şöyle buyuruyor: Bir sığır ki, sapsarı, rengi bakanlara neşe verir."

(Bu açıklama ile de ikna olmayarak:)

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ ۚ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا ۖ
وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ
لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ ۖ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا ۗ
قَالُوا الْآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ ۗ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾
وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا ۖ وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾
فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَىٰ وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ
ذَٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً ۗ وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا
يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ ۚ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ ۚ
وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا
تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾ أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ
فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ
مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا ۖ
وَإِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ
اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٧٦﴾

70. "Bizim için Rabbine dua et, dediler. Nedir o, bize açıklasın. Çünkü sığırlar bize göre hep birbirine benziyor. Bununla beraber Allah dilerse elbette yolunu buluruz.

(Bu sığır bize biraz karışık geldi, hangi sığır olduğunu kestiremedik. Biz, sığırın niteliklerinin beyan edilmesini istedikçe, sığırlardaki ortak ve benzer nitelikler beyan ediliyor, dediler.)

71. Musa, "Rabbim, dedi, şöyle buyuruyor: Bir sığır ki, ne koşulur, tarla sürer, ne de ekin sular, salma, hiç alacası yok." "İşte, dediler, şimdi hakkı getirdin." Bunun üzerine o sığırı boğazladılar ki az kaldı yapmayacaklardı.

(Anlatıldığına göre salihlerden ihtiyar bir zatın bu özellikte bir buzağısı ve bir de çocuğu varmış. İhtiyar bu buzağıyı bir ormana götürmüş ve Allah'a emanet ederek: "Ey Rabbim! Bunu çocuğum büyüyünceye kadar sana emanet ediyorum" demiş.

Sonra ihtiyar vefat etmiş. İşte o buzağı da böylece Allah 'ın koruması altında büyümüş ve bu sırada çocuk da yetişmiş ve bu olay meydana gelmiş idi. Araya araya onu buldular ve derisi dolusu altın ile onu satın aldılar, işi zora sokmaları kendilerine pahalıya mal oldu. Üzerinde iyice düşünebilenler için bu Bakara kıssası, ince ve garip ibretlerle doludur.)

72. Ve o vakit bir kimse öldürmüş idiniz de onun hakkında birbirinizle atışmış, üstünüzden atmıştınız. Oysa Allah, sakladığınızı çıkaracaktı.

(Rivayet ediliyor ki, içlerinde ihtiyar ve gayet zengin bir adam varmış, bunun bir oğlu ve bir çok da yeğenleri varmış. Yeğenleri bu zengin amcalarının mirasına konmak için onun biricik oğlunu gizlice öldürmüşler, sonra da cenazesini kapıya koyarak bağırıp çağırmaya, katilini aramaya, cinayeti şunun bunun üzerine atmaya kalkışmışlar. Katil bulunamadığı için sonunda büyük bir fitne çıkmış idi.)

73. Onun için dedik ki: "O sığırın bir parçasıyla o öldürülene vurun." İşte böyle, Allah ölüleri diriltir ve size âyetlerini gösterir. Gerek ki akıllanasınız.

(Bundan anlaşılıyor ki, sığırın bir parçasını öldürülene vurdukları zaman öldürülen kişi, bir hayat eseri göstererek cinayeti işleyenleri haber vermiş ve böylece o gizli cinayet meydana çıkarak kavga ve fitne bastırılmıştır. Demek ki daha birçok hikmetler kapsayan sığır boğazlama emrinin sonunda, ölüleri diriltmeye misal ve şahit verecek büyük bir mucize de ortaya çıkmıştır.)

74. Sonra bunun arkasından kalpleriniz katılaştı, şimdi onlar taşlar gibi, hatta daha duygusuz. Çünkü taşların öylesi var ki içinden nehirler kaynıyor, öylesi var ki çatlıyor da bağrından sular fışkırıyor, öylesi var ki Allah'a olan saygısından yerlerde yuvarlanıyor. Sizin neler yaptığınızdan Allah asla gafil değildir.

(Taşlar böyle iken sizin kalpleriniz bu kadar açık ve engin âyetler ve kesin deliller karşısında zerre kadar etkilenmez, teşvik ve korkutmadan bir etki duymaz.

Şimdi bu tasvir ve uyarıdan sonra, bunların iman etmelerini temenni eden müminlere hitap edilerek buyruluyor ki:)

75. Şimdi bunların size iman edivereceklerini ümit mi ediyorsunuz? Oysa bunlardan bir zümre vardı ki Allah'ın kelamını işitirlerdi de akılları aldıktan sonra onun üzerinde, bile bile kalem oynatırlardı.

(Manasını değiştirecek bir şekilde kelimelerin, harflerin yerlerini, konuldukları manaları değiştirirlerdi. Hem de bunu, anlayamadıklarından değil, kasıtlı olarak yaparlardı. Artık böylelerinden iman beklenir mi?)

76. Hem iman edenlere rast geldiklerinde "iman ettik" derler. Birbirleriyle baş başa kaldıklarında da: "Rabbinizin huzurunda aleyhinize delil edinsinler diye mi tutup Allah'ın size açtığı hakikati onlara söylüyorsunuz? Aklınız yok mu be!" derler.

(Yani gerek âhir zaman peygamberinin nitelikleri ve gerek İsrailoğullarının maceraları hakkında Allah'ın Tevrat'ta siz Yahudilere haber verdiği bilgileri onlara bildiriyor ve sizi yenmeleri için ellerine delil mi veriyorsunuz? Siz söylemeseniz onlar bu sırları nereden bilecek ve nereden söyleyecekler? Bu sırları açmanın sonu nereye varacak diye hiç düşünmüyor musunuz?)

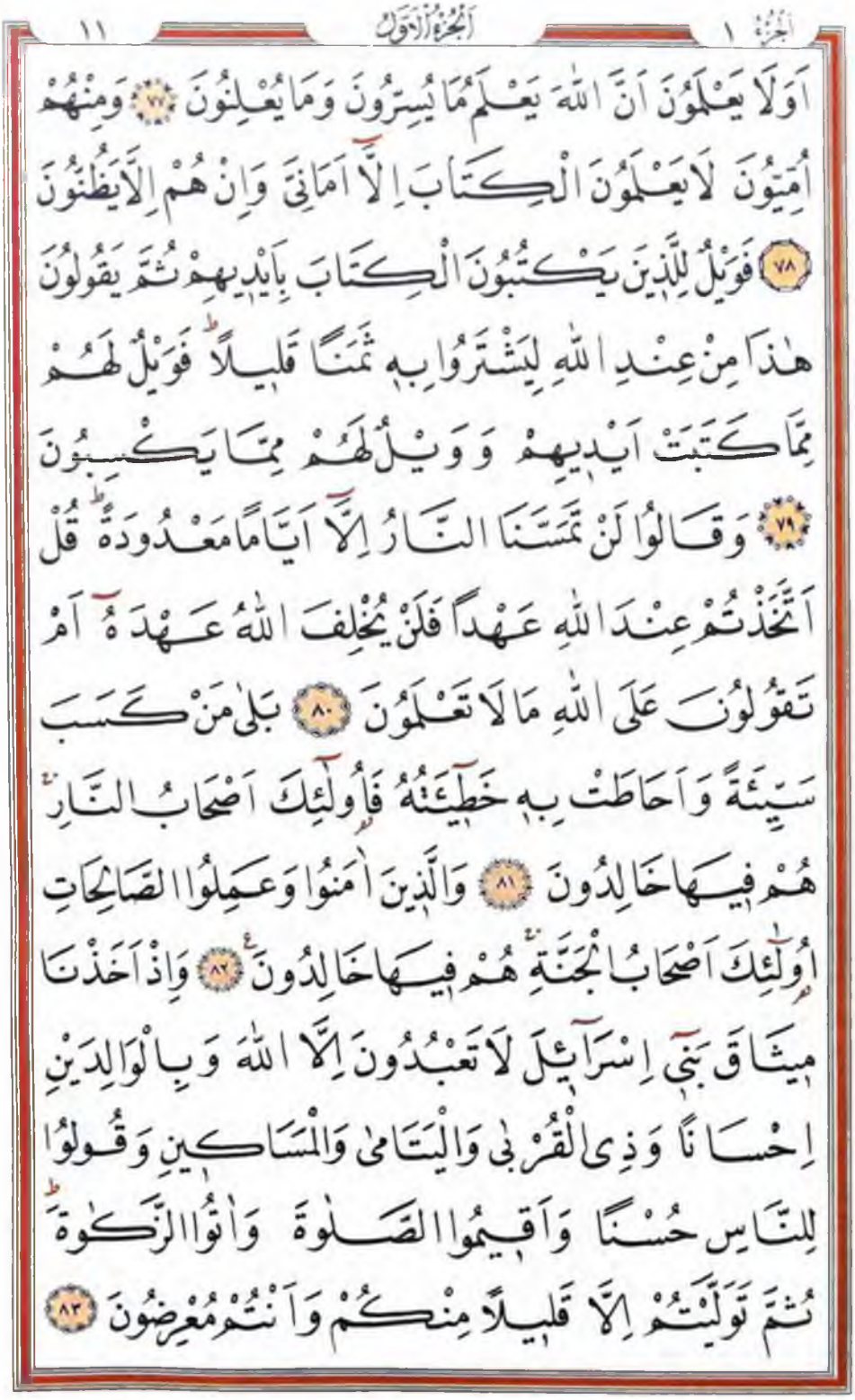

أَوَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٧﴾ وَمِنْهُمْ
أُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ
﴿٧٨﴾ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ
هَٰذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ فَوَيْلٌ لَّهُمْ
مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُمْ مِّمَّا يَكْسِبُونَ
﴿٧٩﴾ وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَةً ۚ قُلْ
أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ ۖ أَمْ
تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾ بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ
سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا
مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ
إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا
لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ۚ
ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾

77. Ya, bilmezler mi ki, onlar ne sır tutarlar ve neyi açığa vururlarsa Allah, hepsini bilir?

(Dolayısıyla Kur'ân'ın asıl Tevrat'ı tasdik edici beyanları ve İsrailoğulları hakkındaki bilgilerden Müslümanların haberdar olmaları ve Tevrat'ta bulunan Muhammed'e ait nitelikleri bilmeleri. Yahudilerin bu sırları açıklamalarından değil, doğrudan doğruya Allah'ın, bütün bunları peygamberine vahiy ile bildirmesinden ve Hz. Muhammed (a.s)'in hak peygamber olmasındandır.)

78. Bunların bir de ümmî kısmı vardır: ne kitabı bilirler, ne yazıyı. Ancak bir takım kuruntu yığını, boş idealler kurar ve sırf zan ardında dolaşırlar.

(Yahudilerin okuma -yazma bilmeyen halk takımı da ilimden, kitaptan nasibi olmayıp sadece kuruntu ardında koşarlar. Bunların kuru bir zan ve taklitten başka bir şeyleri yoktur. Hak ile batılı

ayıramazlar. Bu açıdan bunların vebali, kendilerini aldatan okur yazarlarındır.)

79. Artık, vay o kimselere ki, kendi elleriyle kitap yazarlar da sonra biraz para almak için: "Bu, Allah tarafındandır" derler. Artık, vay o ellerinin yazdıkları yüzünden onlara! Vay, kazandıkları günah yüzünden onlara!

(Aslında fani olduğundan dolayı az demek olan bu dünya menfaati gibi değersiz bir istifade için yalan söyler; hakkı tahrif ederler. Böyle yaparak eski kitaplarda büyük değişiklikler meydana getirmişlerdir. Yalan yanlış yazılarla, yorum ve propagandalarla halkı gaflete düşürerek haktan uzaklaştırmanın sonu ne kadar fecidir. İnsanları sonsuz azaba sürükleyen bu dolandırıcılığın vebali karşısında dünyanın o bayağı kazançları, âhiret azabını ne kadar şiddetlendirecektir. Onlar, kendi gönüllerince güya buna da bir çare bulmuşlar ve:)

80. "Bize sayılı birkaç günden başka asla ateş dokunmaz" demişlerdir. De ki: "Siz, Allah'tan bir söz mü aldınız? Böyle ise Allah asla sözünden dönmez. Yoksa Allah'a karşı, bilemeyeceğiniz şeyler mi söylüyorsunuz?"

(Bu sayılı günler hakkında gelen rivayetlerden en meşhuru "kırk gün" dür. Tevrat'ta Allah'ı bırakıp da buzağıya tapanların ateşe atılacakları hakkındaki âyetin ortaya çıkışı ve yayılışı üzerine Yahudilerin halk tabakasını oluşturanların hayalleri kırılmış ve İslâma girme eğilimi göstermeye başlamışlar. Bunu gören Yahudi alimleri telaşa kapılarak: "Buzağıya ibadet, Hz. Musa aralarından ayrılıp Tûr'da bulunduğu kırk gün içinde yapılmıştı. Dolayısıyla biz Yahudiler Cehennemde kırk günden fazla kalmayacağız" tesellisini vermişler.)

81. Evet, kim bir günah kazanmış da o büyük günahı kendini her taraftan kuşatmış ise, işte öyleleri cehennemliktir, hep onda kalacaklardır.

(Öyle kırk günde değil, hiçbir zaman o ateşten çıkamazlar, daima orada kalırlar, orası sonsuz âlemdir. Demek olur ki günah her tarafını kuşatmamış olanlar, ateşte devamlı değildirler. Kalbinde zerre kadar imanı kalabilenler, günahı günah bilenler hakkında devamlılık yoktur. Sayılı günler, bunlar için tasavvur edilebilir.)

82. İman edip iyi iyi ameller işleyenler, öyleleri de işte cennetliktir, hep onda kalacaklardır.

(Cennet ve Cehennem hakkında Allah'ın ahdi, tehdidi ve va'di ve Peygamberine verdiği haberi, işte bunlardır. Artık buna karşı " Allah'ın rahmeti gazabını geçmiştir" diyerek kötülüklerle kuşatılmış ve kalplerinde imanın zerresi kalmamış olanların dahi ateşte devamlı kalmayacakları vehmine düşmek; Yahudilerin "Sayılı günler" hayaline kapılmak ve ilâhi adaleti inkar etmek demektir.)

83. Ve bir vakit İsrailoğullarından şöyle söz aldık: "Allah'tan başkasına tapmayacaksınız, ana-babaya iyilik yapacaksınız, yakınlığı olanlara da, öksüzlere de, çaresizlere de iyilik yapacaksınız. İnsanlara güzellik söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin." Sonra pek azınız hariç, sözünüzden döndünüz. Halâ da dönüyorsunuz.

(Sözlerinde duranlar, Muhammed (a.s)'in gönderilmesinden evvel bu söz verme gereğince dinlerine uyanlar, Muhammed (a.s)'in gönderilmesinden sonra da ona iman ederek bu sözü en mükemmel şekilde yerine getiren Abdullah b. Selâm ve benzeri kişilerdir.)

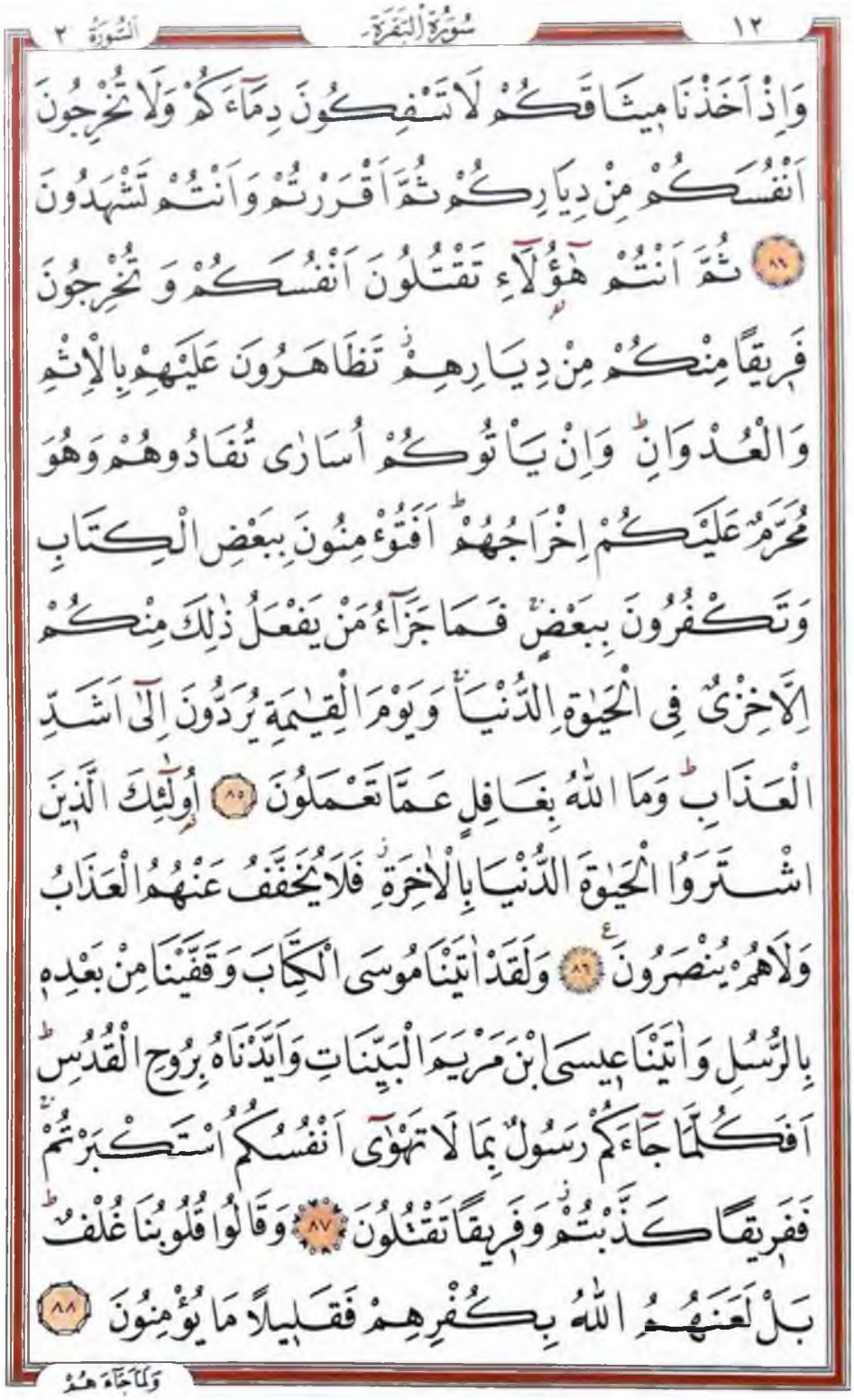
وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ
أَنفُسَكُم مِّن دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ
٨٤ ثُمَّ أَنتُمْ هَٰؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ
فَرِيقًا مِّنكُم مِّن دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالْإِثْمِ
وَالْعُدْوَانِ وَإِن يَأْتُوكُمْ أُسَارَىٰ تُفَادُوهُمْ وَهُوَ
مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ
وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَن يَفْعَلُ ذَٰلِكَ مِنكُمْ
إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ
الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ٨٥ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ
وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ٨٦ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِن بَعْدِهِ
بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ
أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ
فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ٨٧ وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ
بَل لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ ٨٨
وَلَمَّا جَاءَهُمْ

84. Yine bir vakit sizden şöyle kesin söz aldık: "Birbirinizin kanlarını dökmeyeceksiniz ve nüfusunuzu yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız." Sonra siz buna ikrar da verdiniz ve ikrarınıza şahit de oldunuz.

(Birbirinizin kanlarını dökmeyecektiniz, birbirinizi vatanından sürüp uzaklaştırmayacaktınız. Bunu ikrar edip kendiniz için gerekli saydınız.

Önceki âyette zikredilenlerle birlikte toplamı ona varan emir ve nehiyleri kapsamış olduğu halde, emirler üstün tutularak "On emir" adındaki Tevrat esaslarına benzeyen bu on sözün, Tevrat'ın hükümleri mi, yoksa peygamberlerin sonuncusu Efendimiz (a.s)'e verdikleri ahit suretleri mi olduğu hakkında iki rivayet vardır ki, biz ikisinin de sahih olduğunu söylemek istiyoruz.

İsrailoğulları, Tevrat'ın hükümlerine dahi esas itibariyle uygun düşen bu hükümler dairesinde, Hz. Peygamber'in hicreti üzerine onunla sözleşme akti yaptıktan sonra yine ahitlerini bozmuşlardır.)

85. Sonra da sizler, şunlarsınız ki kendilerinizi öldürüyorsunuz ve kendinizden bir zümreyi yurtlarından çıkarıyorsunuz. Onlar aleyhinde fenalık ve düşmanlıkla birbirinize arka çıkıyorsunuz ve şayet size esir olarak gelirlerse fidyeleşmeye kalkışıyorsunuz. Halbuki onları çıkarmak size haram kılınmış idi. Ya siz, Kitabın bir kısmına inanıp da bir kısmını inkar mı ediyorsunuz? Şu halde içinizden böyle yapanlar, neticede dünya hayatında rezillikten başka ne kazanırlar? Kıyamet günü de en şiddetli azaba kakılırlar. Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir.

(Medine civarındaki Yahudilerden Kureyza Oğulları, Araplardan Evs kabilesi ile yeminli sözleşme yapıp müttefik olmuşlardı. Nadir Oğulları da Hazrec kabilesi ile yeminli sözleşme yapmışlardı. Bunlar birbirleriyle savaş ettikleri zaman her kabile, kendi müttefiklerine yardım eder, bununla beraber her iki taraf, Yahudilerden bir kimse esir düşerse birleşir, onu fidye ile kurtarırlarmış. Araplar: "Bu nasıl şey? Hem onlarla savaş ediyorsunuz, hem de esirlerine fidye veriyorsunuz" diye kendilerine sitem edince de: "Biz, Kitabımızın hükmünce onları fidye ile kurtarmaya memuruz. Aslında bunlarla savaş etmemiz de haramdır. Ama ne çare ki, söz verdiğimiz müttefiklerimizin zelil duruma düşürülmelerinden de utanıyoruz" derlermiş. Buna karşı kendilerine: "Hayret! Siz kitabın bir kısmına iman eder de diğer kısmını inkar mı edersiniz? Bunun sonucu, dünya hayatında rezillikten başka bir şey değildir" denilmiş ve nitekim öyle de olmuştur: Kureyza Oğulları öldürülerek, Nadir Oğulları da Suriye'ye sürgün edilerek bu felaketi görmüşlerdir. Elbette Kıyâmet günü de o en şiddetli azabı görecekler.)

86. Bunlar, Âhireti verip dünya hayatını satın almış kimselerdir. Onun için bunlardan azap hafifletilmez ve kendilerine bir yardım da edilmez.

(Bu alışveriş ustalarının bütün kazançları, bu dehşetli ziyandan, bu sonsuza kadar yardımcısız kalıp zelil olmadan ibarettir. Onlar, istedikleri kadar sayılı birkaç gün hayali ile gönül eğlendirsinler, ruhları kötülükle kuşatılmış bulunan bu bezirganların azapları kesilmek şöyle dursun hafiflemez bile. Çünkü ebediyen satılmış bir maldan mahrum kalmak da ebedi olur.)

87. Andolsun, Musa'ya o Kitabı verdik, arkasından birtakım peygamberler de gönderdik. Hele Meryem oğlu İsa'ya apaçık deliller verdik ve onu Rûhu'l-kuds ile destekledik. Ya, artık size nefislerinizin hoşlanmayacağı bir emir ile bir peygamber geldikçe her defasında kafa tutarsınız, kibrinize dokunduğu için kimine " yalan" der, kimini öldürür müsünüz?

(Musa'ya verilen kitap Tevrat ve ondan sonra gönderilen peygamberler Yuşâ, Işmuil, Şem'un, Davud, Süleyman, Şa'ya, Armiya, Uzeyr, Hazkıl, İlyas, El'yesa, Yûnus, Zekeriya, Yahya (aleyhimu'sselam) ve diğerleridir.

İsa (a.s.)'ya verilen apaçık deliller, Âl-i İmrân, 3/49 âyetinde anlatılacaktır.

Rûhu'l-kuds'ten maksat, Cebrâil (a.s)' dir. Cebrâil (a.s.), Hz. İsa'dan başka büyük peygamberlere de indiği halde, burada sadece Hz. İsa kastedilerek "Onu, Rûhu'l-Kuds ile destekledik" buyrulmasının sebebi, onun Hz. İsa ile olan özel durumudur ki diğer peygamberlerde bunun bir benzeri yoktur. Çünkü Hz. Meryem'e onun doğacağını müjdeleyen Cebrâil'dir. İsa (a.s), onun üfürmesiyle doğmuş, onun terbiye ve desteğiyle büyümüş, her nereye gittiyse beraberinde gitmiştir.)

88. "Bizim, dediler, kalplerimiz kılıflıdır." Öyle değil, kâfirlikleri sebebiyle Allah onları lanetledi. Onun için, pek az imana gelirler.

(Kalplerimiz kılıflıdır" demekle, yapılan davete ve Kur'ân'ın irşatlarına karşı kalplerinin kapalı olduğunu, onları dinlemeye ve anlamaya yanaşmak niyetinde olmadıklarını küçümseme diliyle söyleyip böbürlenmek istediler.)

وَلَمَّا جَآءَهُمْ كِتَٰبٌ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ
وَكَانُوا۟ مِن قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَلَمَّا جَآءَهُم
مَّا عَرَفُوا۟ كَفَرُوا۟ بِهِۦ ۚ فَلَعْنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٨٩﴾
بِئْسَمَا ٱشْتَرَوْا۟ بِهِۦٓ أَنفُسَهُمْ أَن يَكْفُرُوا۟ بِمَآ
أَنزَلَ ٱللَّهُ بَغْيًا أَن يُنَزِّلَ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ
مِنْ عِبَادِهِۦ ۖ فَبَآءُو بِغَضَبٍ عَلَىٰ غَضَبٍ ۚ وَلِلْكَٰفِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ
﴿٩٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ءَامِنُوا۟ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُوا۟ نُؤْمِنُ بِمَآ أُنزِلَ
عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَآءَهُۥ وَهُوَ ٱلْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا
مَعَهُمْ ۗ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنۢبِيَآءَ ٱللَّهِ مِن قَبْلُ إِن كُنتُم
مُّؤْمِنِينَ ﴿٩١﴾ وَلَقَدْ جَآءَكُم مُّوسَىٰ بِٱلْبَيِّنَٰتِ ثُمَّ
ٱتَّخَذْتُمُ ٱلْعِجْلَ مِنۢ بَعْدِهِۦ وَأَنتُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿٩٢﴾ وَإِذْ
أَخَذْنَا مِيثَٰقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ ٱلطُّورَ ۖ خُذُوا۟
مَآ ءَاتَيْنَٰكُم بِقُوَّةٍ وَٱسْمَعُوا۟ ۖ قَالُوا۟ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا
وَأُشْرِبُوا۟ فِى قُلُوبِهِمُ ٱلْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ۚ قُلْ بِئْسَمَا
يَأْمُرُكُم بِهِۦٓ إِيمَٰنُكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾

89. Yanlarındakini doğrulamak üzere onlara Allah tarafından bir kitap gelince, önceden inkar edenlere karşı yardım dileyip dururlarken, o tanıdıkları, kendilerine gelince tuttular onu inkar ettiler. Artık Allah'ın laneti, kafirlerin boynuna!

(Yahudiler, Arap müşriklerine karşı, geleceğine inandıkları âhir zaman peygamberi ile yardım diliyor: "Allah'ım! Tevrat'ta niteliklerini bulduğumuz âhir zaman peygamberiyle bize yardım ihsan et" diye dua ediyorlar ve müşriklere: "Bizim söylediğimizi tasdik edecek peygamberin çıkma zamanı geldi, gölgesi bastı. Biz onunla beraber sizi, Âd ve İrem gibi öldüreceğiz" diyorlardı. Ama o gelince, bizim milletimizden değil diye onu inkar ettiler.)

90. Ne çirkindir o, kendisine karşı nefislerini sattıkları şey ki, Allah'ın, kullarından dilediğine kendi lütfundan vahy indirmesini hazmedemeyerek, Allah ne indirdi ise hepsini inkar ettiler de gazap üstüne

gazaba uğradılar. Ve o kafirler için, küçük düşürücü bir azap vardır.

(Bir zamanlar kendilerini Âl-i Firavun'un kötü azabından kurtaran yüce Allah, onları âlemlerin üzerine geçirmiş iken, onlar bu üstünlükleri kendilerine getiren peygamberleri önce yalanlayıp sonra öldüre öldüre sonunda Allah'ın gazabına uğramışlar, vatanları, devletleri yok olmuş, kendileri şu bu milletin egemenliği altında zelil ve rezil olmuşlardı. Sonunda ellerindeki kitabın hükmünce bir ümitleri kalmış idi ki, o da Hz. Musa'ya benzeyen ve onları daha önce olduğu gibi bu azaptan, bu zelillikten kurtaracak olan âhir zaman peygamberine iman edip ona uymaları idi. Ama o gelince, sırf haset sebebiyle sözlerinden döndüler, "vakti geldi" dedikleri peygamberi, "hayır, beklediğimiz bu değilmiş, onun vakti gelmemiş imiş, bu bizden değil, Araptandır" diyerek inkâr ettiler. Hasılı, bu bezirganlar kendilerini bu kadar kötü bir kafirliğe sattılar ve bundan dolayı eski gazap üstüne tekrar bir gazaba daha uğradılar.)

91. Onlara: "Allah ne indirdi ise iman edin" denildiği zaman da, "biz, kendimize indirilene iman ederiz" derler de ötekini inkar ederler. Oysa beraberlerindekini doğrulayıcı olan Hak, O. De ki: "Ya, iman ediyordunuz da niçin daha önce Allah'ın peygamberlerini öldürüyordunuz?"

(Âlemde hak sever olmayanların hiçbiri, kendilerinkinden başka hiçbir şeye, hak dahi olsa inanmazlar. Onlar için iman sözü, bir nefsâniyet işidir, inanacakları her şeyde mutlaka kendilerini görmek isterler. Mesela, kendilerinden olmayan âlime, âlim demezler, kendilerinden olmayan peygambere peygamber demezler. Deseler bile "bizim peygamberimiz değil" derler. Sırf bu yüzden âhir zaman peygamberine ve ona inen hak kitaba: "Bizim tarafımızdan, bizim dilimizden değildir. O, Arap peygamberidir, Arap kitabıdır" diye düşmanlık bile ederler. Bunların başında Yahudiler gelir. Bunlar, "biz ancak bize indirilene iman ederiz" derler, başkasını inkâr ederler. Onların bu iman iddiaları da yalandır. Çünkü bunlar, kendilerininkini, kendilerince esas kabul edilen su götürmez bir hakikati tasdik edip destekleyen bir kitabı, bir peygamberi de doğrudan doğruya bize inmedi diye ret ve inkar ederler.)

92. Andolsun Musa size apaçık delillerle gelmişti de arkasından tuttunuz, danaya taptınız. Siz, o zalimlersiniz.

(Ey zalimler! Siz o zaman mı kendinize indirilene iman ettiniz? Size gösterdiğimiz mucizelerden birini yine hatırlatalım:)

93. Bir vakit, size verdiğimiz kitabı kuvvetle tutun ve dinleyin diye Tûr'u tepenize kaldırıp sizden sağlam söz aldık. "Dinledik, isyan ettik" dediler. Ve inkarlarıyla danayı kalplerinde iliklerine işlettiler. De ki: "Eğer siz müminler iseniz, imanınız size ne çirkin şeyler emrediyor!"

(Koca bir dağın, şemsiye gibi baş üzerine kaldırılıp tehdit edilmesi ne büyük mucize idi! Fakat dinlediniz mi? Buzağı sevgisini kalplerinizden atamadınız. Eğer mümin iseniz, imanınız size ne çirkin emirler veriyor ki peygamberleri öldürüyorsunuz, kitabı yalanlıyorsunuz, işittik isyan ettik diyorsunuz, hala buzağı sevgisini kalbinizden çıkaramadınız. Böyle bir iman, olsa olsa, şeytana iman olur.

Bütün bu halleriyle bunlar, âhireti de kimseye vermek istemezler. Fakat Allah'a, kitaplarına, peygamberlerine iman sözleri asılsız olduğu gibi, âhirete imanları da böyle olduğunu beyan için buyruluyor ki:)

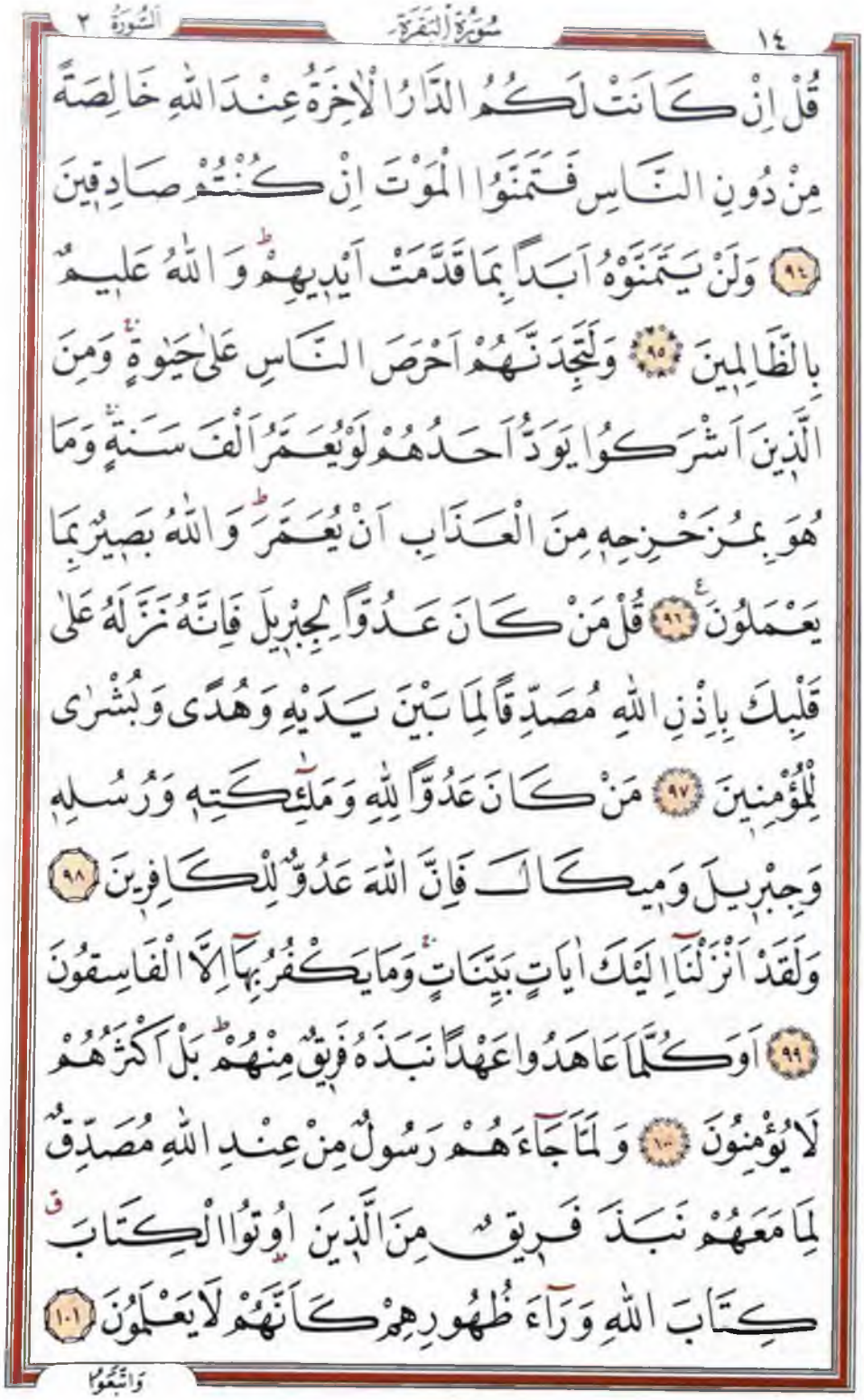

94. De ki: "Allah yanında âhiret yurdu (cennet), başkalarının değil de sadece sizin ise, eğer iddianızda doğru iseniz, haydi ölümü temenni edin, canınıza minnet bilin."

("Âhiret yurdu sadece bizimdir" demek, öldükten sonra herkes ya yok olacak veya kahrolacak, sade biz kalacağız, biz mutlu olacağız, demek olur. Ölümden sonra böyle sonsuz bir mutluluğun sadece kendilerine ait olduğuna cidden inananların, zahmetler ve kederlerle dolu olan şu üç günlük dünya hayatına sarılmalarının hiçbir anlamı yoktur. Hele dünyada vatandan, bağımsızlıktan yoksun, zelillik ve miskinliğe mahkum bir durumda yaşayanlar için böyle bir temenninin kaçınılmaz olması gerekir...)

95. Fakat ellerinden çıkan işler dururken onu hiçbir zaman temenni edemezler. Allah, o zalimleri bilir.

(Yani bunlar sabıkalıdır. O kirli ellerin ne yaptıklarını, âhirete ne yolda varacaklarını vicdanları du-

yar da dünya cennetinden vaz geçemezler, ölümü isteyemezler.)

96. Sen her halde onları, insanların hayata en düşkünü, hatta müşriklerden de düşkün bulacaksın. Her biri arzu eder ki, kendisine bin yıl ömür verilse. Halbuki ömürlü olmak, kendisini azaptan uzaklaştıracak değil. Onların ne yaptıklarını Allah görüyor.

(Bunların âhirete, başka bir hayata ümitleri veya zerre kadar imanları olsa idi, yalnız bu dünya hayatına böyle herkesten, hatta müşriklerden bile daha düşkün olurlar mıydı?

Bir de bu Yahudiler, vahy ve peygamberlik aleyhine söz söylemiş olmak için vahye aracı olan Cebrâil'e, "O bizim düşmanımızdır" diye düşmanlıklarını göstermişlerdi ki bunun üzerine şu iki âyet inmiştir:)

97. De ki: "Her kim, Cebrâil'e düşman ise bilsin ki o, o Kur'ân'ı senin kalbin üzerine Allah'ın izniyle indirdi: önündekileri doğrulayıcı ve müminlere bir hidayet ve müjde olsun diye.

(Bu ve bundan sonraki âyetin iniş sebebi, özetle, Yahudilerin Hz. Peygamber'e: Sana vahy getiren Mikâil olsaydı sana uyardık. Cebrâil, savaş getiren melektir, o, bizim düşmanımızdır" demeleridir. Buna göre âyetin yorumu şudur: "Ey Muhammed! Sen değil, ben söylüyorum, sen şunu ilan et: Her kim Cebrâil'e düşman ise şunu kesinlikle bilsin ki, o Cebrâil bu Kur'ân'ı sana kendiliğinden değil benim iznimle indirmektedir. Hem de ondan önceki bütün kitapları destekleyici ve onlar gibi rahmet olarak indirmektedir. Şu halde ona düşmanlık etmek, Allah'a, Allah'ın bütün kitaplarına, müminlere olan hidayet ve müjdesine düşman olmaktır.")

98. Her kim Allah'a, Allah'ın meleklerine, peygamberlerine, Cebrâil'e ve Mikâil'e düşman olur ise, bilsin ki Allah, kafirlerin düşmanıdır.

(Onların belalarını verecektir. Onları yaşatması, onlara mühlet vermesi nimet değil, sırf büyük cezadır. Ancak tövbe edip müminler arasına girerlerse, bu hidayet ve müjdeden nasiplerini alırlar.)

99. Andolsun ki sana çok açık âyetler, parlak mucizeler indirdik. Öyle ki, iman sahasından uzaklaşmış fâsıklardan başkası onları inkar etmez.

(Bu Kur'ân'ın özellikle tebliğ maksadını gösteren, hakka davet eden muhkem âyetleri o kadar açık ve o kadar ortadadır ki, zerre kadar akıl, anlayış ve insafı olan buna iman etmekte tereddüt etmez. Bunu inkar edenler, hep surenin başında açıklanan o hüsrana uğrayanlar güruhu fasıklardır. Bunlardan Mâlik b. Sayf: "Vallahi, Muhammed'e iman etmemiz için bizim kitabımızda ahit ve misak alınmamıştır" diye inkar etmişti. Bunun hakkında şu âyetler inmiştir:)

100. Ya, o fasıklar, hem bunları tanımayacaklar, hem de ne zaman bir ahit üzerine sözleşme yapsalar her defasında mutlaka içlerinden bir zümre onu bozup atıverecek, öyle mi? Hatta az bir zümre değil, çoğu ahit tanımaz imansızlar.

(Tevrat'a da iman etmezler, hiç dinleri yoktur. Bunun için verdikleri sözü bozmayı günah saymazlar.)

101. Hem Allah tarafından onlara, beraberlerindekini doğrulayıcı bir peygamber gelince, eski kitap verilenlerden bir kısmı, Allah'ın kitabını omuzlarının arkasına attılar. Sanki bilmiyorlarmış gibi.

[Oysa ellerindeki Tevrat, Hz. Muhammed' (a.s)'in peygamber olduğunu bildiriyordu. Ama onlar, bu kitaptaki delillerden haberleri yokmuş gibi, onun peygamberliğini inkâr ettiler.]

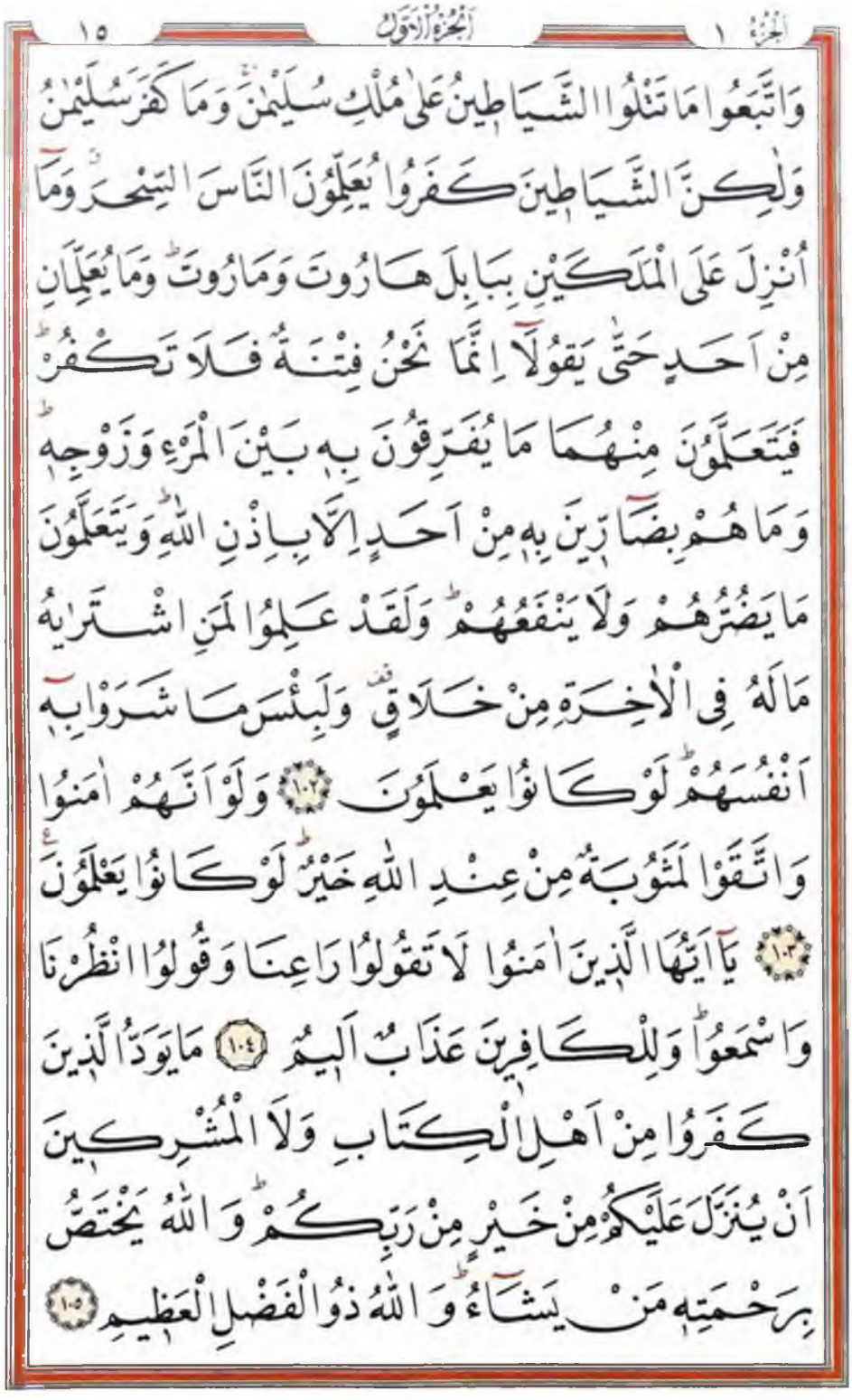
وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَٰنَ ۖ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَٰنُ
وَلَٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ ۗ وَمَا
أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ ۚ وَمَا يُعَلِّمَانِ
مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۖ
فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ ۚ
وَمَا هُم بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَيَتَعَلَّمُونَ
مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ ۚ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ
مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ۚ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ
أَنفُسَهُمْ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا
وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ خَيْرٌ ۚ لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ۚ
﴿١٠٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انظُرْنَا
وَاسْمَعُوا ۗ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ مَّا يَوَدُّ الَّذِينَ
كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ
أَن يُنَزَّلَ عَلَيْكُم مِّنْ خَيْرٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۚ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ
بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾

102. Tuttular, Süleyman mülküne dair şeytanların uydurup izledikleri şeylerin ardına düştüler. Halbuki Süleyman kafir olmadı ve fakat o şeytanlar kafir oldular, insanlara sihir öğretiyorlar ve Babil'de iki melek (yani) Hârut ve Mârut üzerine indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Halbuki o ikisi: "Biz ancak bir imtihan için gönderildik, sakın sihir yapmayı caiz görüp de kafir olma" demedikçe hiç kimseye öğretmezlerdi. İşte onlar bunlardan, kişi ile zevcesinin arasını ayıracak şeyler öğreniyorlardı. Fakat Allah'ın izni olmadıkça bununla kimseye zarar verebilir değillerdi. Kendilerine zarar verecek, faydası olmayacak bir şey öğreniyorlardı. Yemin olsun, onu her kim satın alsa, her halde onun âhirette bir nasibi yok, bunu elbette bilmişlerdi. Ama canlarını sattıkları o şey, ne çirkin bir şeydi, bunu bilselerdi.

(Süleyman (a.s)'ın hükümet ve devletinde fitne ortaya çıkıp hükümetini kaybettiği zaman insan ve cin şeytanları pek azıtmış, dinsizlik ileri gitmişti. Fitneyi çıkaran ve daha sonra mağlup olup Süleyman (a.s)'ın emrine giren bu şeytanlar, Sâd suresinde geleceği üzere, "Yapı ustası, dalgıç ve diğerleri" adıyla üç sınıf olarak gösterilmişlerdir. Bkz, Sâd, 38/37-38. İşte bütün düşman ve vahy kaynağından uzak olan bu şeytanlar, olmuş ve ilerde olacak olan olaylar hakkında meleklerin konuşmalarına kulak hırsızlığı yaparak bir takım bilgiler edinirler, bu bilgilerin her birine yüzlerce yalan ve uydurma karıştırarak kahinler vasıtasıyla bunları gizli gizli yayarlardı. Kimi doğru çıkan bu haberler dolayısıyla cinler gaybı biliyor diye yayılmış ve bu şeytanların yalanları ve yaldızlı sözleri yüzünden fitne çıkmış, Süleyman (a.s)'ın mülkü bir süre elinden gitmişti. Sonunda yüce Allah'ın yardımıyla Süleyman (a.s), bunlara üstün geldi ve hepsini hükmü altına alıp bağlayarak hizmetinde kullandı. Kahinlerin yazdığı cin çağırma, sihir yapma hakkındaki bütün kitapları toplatıp tahtının altındaki bir mahzene gömdü. Ölümünden sonra gerçeği bilen âlimler de kalmayınca, insan suretinde bir şeytan çıkıp bu kitapların yerini göstererek onun bir sihirbaz olduğunu, hükümetini sihir ile idare ettiğini iftira etti. Buna göre Süleyman (a.s) –haşâ– kâfir olması gerekiyordu. Çünkü sihrin bu derecesinin kâfirlik olduğunda şüphe yoktur. Oysa Süleyman (a.s.) kâfir olmadı, fakat önce ve sonra ona sihirbaz diyen şeytanlar kafir oldu. Bunlar, insanlara sihir öğretiyorlardı ve Hârut ve Mârut isimli iki meleğe indirilenleri öğretiyorlardı. Aslında bu iki meleğe indirilenler sihir değildi, ama şeytanlar bunları sırf sihir için öğretiyorlardı. Melek sihir öğretmez. Fakat meleklerin hayır için öğrettiği hakikatler, küfür ehlinin ve şeytanların elinde şerde kullanılmak için sihirde de kullanılabilir. Nitekim bunu önce Babilliler yaptılar.)

103. Evet, iman edip de korunmuş olsa idiler, elbette Allah tarafından bir mükafat çok hayırlı olacaktı, bunu bilselerdi.

(Bunlar, bütün bu kötülüklerle beraber iman edip de Allah'tan korkarak bu fenalıklardan sakınsalardı, elbette Allah'ın vereceği bir sevap, haklarında, bütün o yaptıklarından çok daha hayırlı olurdu.)

104. Ey iman edenler! "Râina" demeyin, "unzurna" deyin ve dinleyin. Kafirler için elem verici bir azap vardır.

(Yahudiler, birbirlerine sövmek için "râînâ" kelimesini kullanırlardı. Bu, Arapçada " bizim çoban" anlamına geldiği gibi, İbrani ve Süryanicede, "dinle, a sözü dinlenmez herif" gibi küçümseme anlamına gelirmiş. Müslümanların peygambere karşı, "râina=bizi gözet" diye hitap etmelerini fırsat bilen Yahudiler, bu kelimeyi dillerine dolamışlardı. Bu nedenle Müslümanların onun yerine aynı anlamda "unzurnâ" kelimesini kullanmaları istenmiştir.)

105. Ne Kitap Ehli'nden ve ne Allah'a ortak koşanlardan inkârda bulunanlar, size Rabbinizden bir hayır indirilmesini arzu etmezler. Allah ise, dilediği kulunu rahmetiyle mümtaz kılar ve Allah, çok büyük lütuf sahibidir.

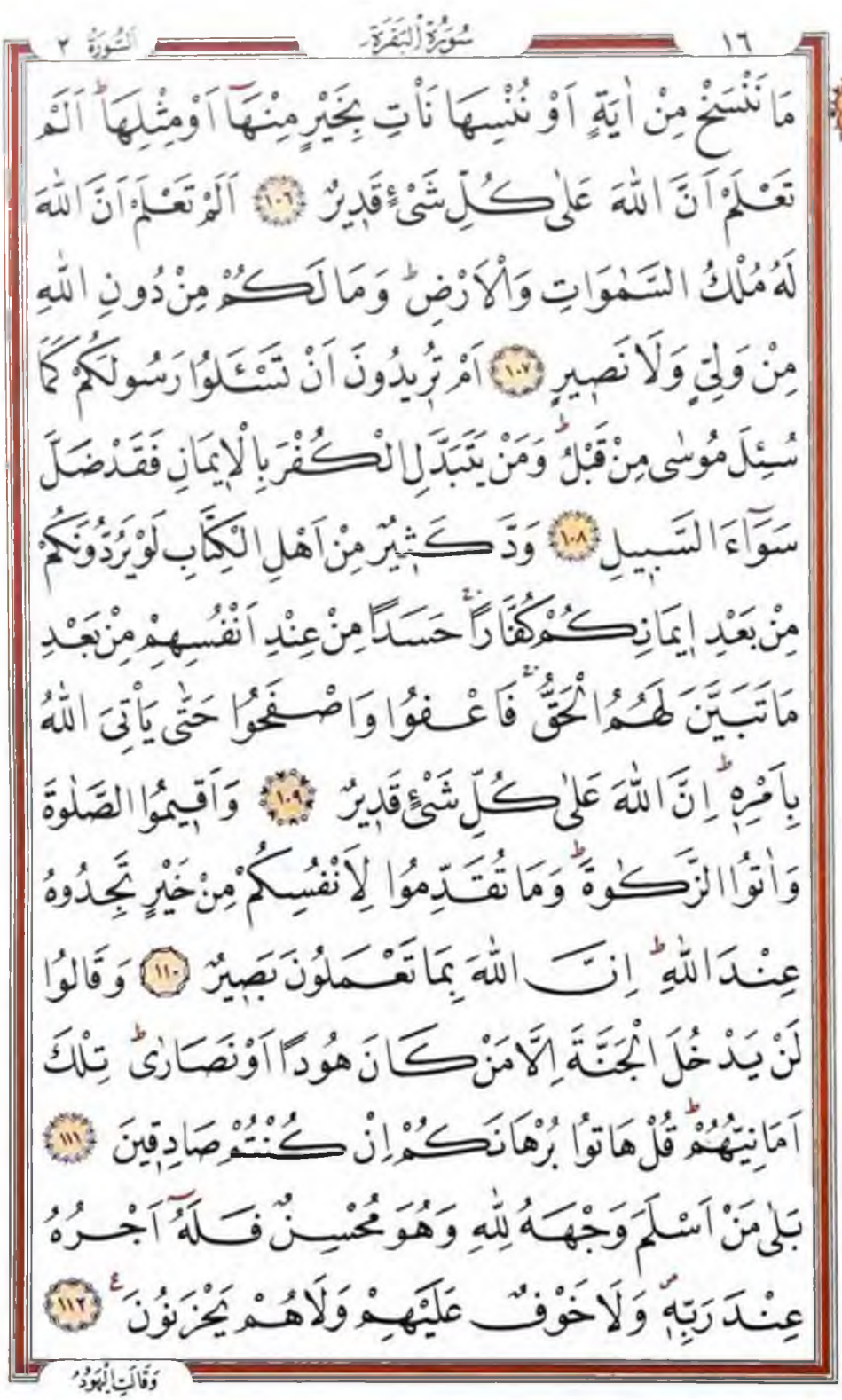
مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَاْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَآ اَوْ مِثْلِهَا ۗ اَلَمْ
تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٠٦﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ
لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ
مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿١٠٧﴾ اَمْ تُرِيْدُوْنَ اَنْ تَسْـَٔلُوْا رَسُوْلَكُمْ كَمَا
سُىِٕلَ مُوْسٰى مِنْ قَبْلُ ۗ وَمَنْ يَّتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْاِيْمَانِ فَقَدْ ضَلَّ
سَوَآءَ السَّبِيْلِ ﴿١٠٨﴾ وَدَّ كَثِيْرٌ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ لَوْ يَرُدُّوْنَكُمْ
مِّنْۢ بَعْدِ اِيْمَانِكُمْ كُفَّارًا ۚ حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ مِّنْۢ بَعْدِ
مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ۚ فَاعْفُوْا وَاصْفَحُوْا حَتّٰى يَاْتِيَ اللّٰهُ
بِاَمْرِهٖ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٠٩﴾ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ۗ وَمَا تُقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوْهُ
عِنْدَ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿١١٠﴾ وَقَالُوْا
لَنْ يَّدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ هُوْدًا اَوْ نَصٰرٰى ۗ تِلْكَ
اَمَانِيُّهُمْ ۗ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿١١١﴾
بَلٰى مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهٗ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهٗۤ اَجْرُهٗ
عِنْدَ رَبِّهٖ ۪ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿١١٢﴾
وَقَالَتِ الْيَهُوْدُ

106. Biz, herhangi bir âyetin hükmünü kaldırır veya onu unutturursak ondan daha hayırlısını veya benzerini getiririz. Bilmez misin ki Allah'ın her şeye gücü yeter; O, hep güçlüdür.

(Nesih: Her hangi bir şer'i hükmün aksine, sonradan gelen başka bir şer'î delilin delâlet etmesidir ki bu, ilahî hükme göre, önceki hükmün süresinin sona erdiğini beyan etmek, bizim ilmimize göre de zahiren baki görünen o hükmü kaldırmak ve değiştirmektir.) [Nesih, yüce Allah'ın, önceki hükmün kötü olduğunu anlayıp onu değiştirerek yerine başkasını getirmesi anlamında değildir. O, ezeli ilmi ile hangi devir ve zamanda, kimin için, hangi hükümlerin daha iyi olduğunu bildiği için böyle takdir etmiştir. Yoksa Allah'ın ilminde bir değişiklik olması söz konusu değildir. O, koyduğu hükmü ne zaman kaldıracağını da daha önceden bilir.]

107. Bilmez misin ki, gerçekten göklerin ve yerin mülkü hep Allah'ındır. Size de

Allah'tan başka ne bir dost vardır ne de bir yardımcı.

(Bütün göklerde ve yerdeki zenginlik ve bütün şu görülen ve görülmeyen varlıklar âleminin hakimiyet ve saltanatı hep O'nundur. O Allah, böyle bir Allah'tır. Böyle bir Allah'ın neye gücü yetmez ki!.. Baksana, bu sonsuz mülk ve saltanatta her gün, her gece, her saat ve her an neler yapılıyor? Ve neler yıkılıyor? Ne var etmeler, ne yok etmeler, ne kuvvetler gösteriliyor? Ne hikmetler ortaya konuyor ve uygulanıyor? Yoksa siz bu gökler ve yerin mülkü içinde başka bir emredici gücün, başka bir yasa koyucunun hakim olduğunu mu zannediyorsunuz? Hayır, gerçek otorite ve gerçek yardım, O'nundur. Kâinat O'nun, hükümler O'nundur.)

108. Yoksa siz, peygamberinizi, bundan evvel Musa'ya sorulduğu gibi sorguya çekmek mi istiyorsunuz? Halbuki her kim, imanı küfre değişirse artık o, düz yolun ortasında sapıtmıştır.

(Ey Muhammed Ümmeti! Yoksa siz peygamberinizden, daha önce Musa'dan istenenler gibi talepte mi bulunuyorsunuz? Hayır, siz öyle inat edercesine isteklerde bulunmazsınız, Allah'ı görmeden sana inanmayız demeye kalkmazsınız, Bakara kıssasında olduğu gibi peygamberinizi uzun uzadıya imtihan etmeye girişmezsiniz. Bunu kâfirler yapar. Nitekim Kureyş kâfirleri de bu tür şeyler istemişlerdi.)

109. Kitap Ehli'nden bir çoğu, hak kendilerine iyice belirdikten sonra sırf benciliklerinden, hasetten dolayı arzu etmektedirler ki, sizi imanınızdan sonra çevirip kâfir etseler. Şimdi siz, Allah emrini verinceye kadar, af edin, onların dediklerine bakmayın. Şüphe yok ki Allah'ın her şeye gücü yeter, O, hep güçlüdür.

110. Hem namazı, doğru kılın ve zekâtı verin. Kendiniz için de her ne hayır takdim ederseniz, Allah yanında onu bulursunuz. Her halde Allah, bütün yaptıklarınızı görüyor.

(Gerek namaz ve zekât ve gerek daha başka, nefsiniz için ne hayır takdim ederseniz, yani bugün bedelini peşin aramayarak ilerisi için hesabınıza kaydedilmek üzere hayır cinsinden ne yaparsanız, hesap görüldüğü gün ecir ve sevabını alırsınız. Hayır ve şer ne yaparsanız yüce Allah hepsini görür. Siz bir iş yapmışsanız, o gizli de olsa, her şeyden önce kalbiniz onu bilir. Unuttuk dersiniz, o yine ruhunuzda mevcuttur. Düşünürseniz bulursunuz, hatırlatılırsa fark edersiniz. Demek ki her şeyden önce bizim ruhumuz, bizim özümüz, bizim hakkımızda yüce Allah'ın bir defteridir. Bundan başka ve buna benzer nice defterler var ki yaptıklarımız onlara kaydedilir. Artık beğen beğen de istediğini yap. Her halde orada hayrı hayır, şerri şer olarak bulacaksın.)

111. Bir de: "Yahudiler veya Hristiyanlardan başkası asla cennete giremeyecek" dediler. Bu, onların kendi kuruntuları. De ki: "Haydi doğru iseniz, getirin delilinizi!"

112. Hayır, kim özü muhsin olarak yüzünü, tertemiz, Allah'a teslim ederse, işte onun, Rabbi katında mükâfatı vardır. Onlara bir korku yoktur ve onlar mahzun olacak değillerdir.

(Muhsin: Allah'ı görüyormuş gibi, kendini Allah huzurunda bilerek, yaptığını her yönüyle temiz kalp ile güzel yapan, demektir.)

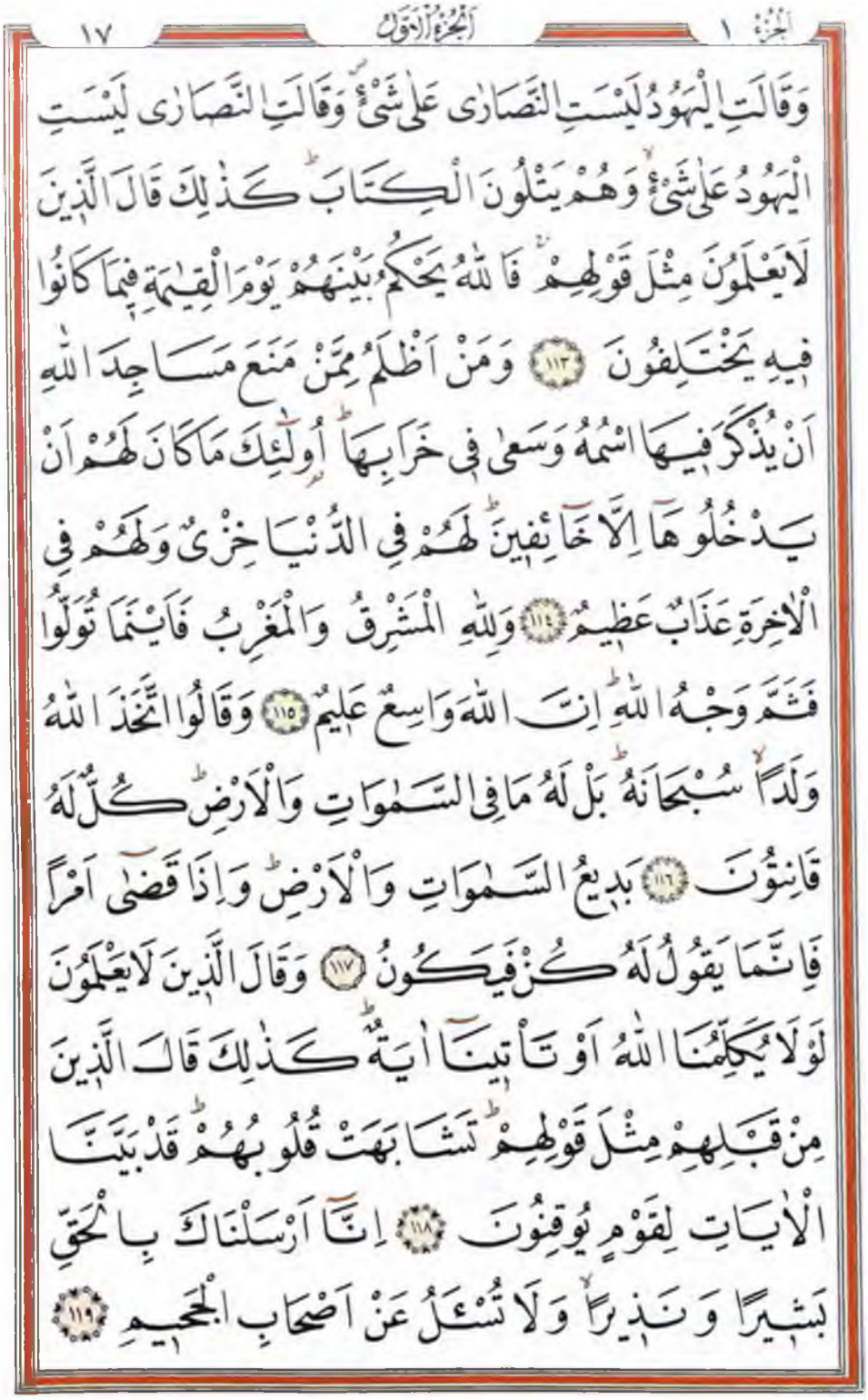

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارٰى عَلٰى شَيْءٍ وَّقَالَتِ النَّصَارٰى لَيْسَتِ
الْيَهُودُ عَلٰى شَيْءٍ وَّهُمْ يَتْلُونَ الْكِتٰبَ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ
لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا
فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَّنَعَ مَسٰجِدَ اللّٰهِ
أَنْ يُّذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعٰى فِي خَرَابِهَا أُولٰٓئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ
يَّدْخُلُوهَا إِلَّا خَآئِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَّلَهُمْ فِي
الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا
فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ
وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَل لَّهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَّهُ
قَانِتُونَ ﴿١١٦﴾ بَدِيعُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضٰى أَمْرًا
فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ أَوْ تَأْتِينَآ آيَةٌ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ
مِن قَبْلِهِم مِّثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا
الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾ إِنَّآ أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ
بَشِيرًا وَّنَذِيرًا وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ أَصْحٰبِ الْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾

113. Yahudiler dediler ki: "Hristiyanlar, hiçbir şey üzerinde değiller." Hristiyanlar da dediler ki: "Yahudiler, hiçbir şey üzerinde değiller." Halbuki hepsi de kitap okuyorlar. İlmi olmayanlar da tıpkı öyle, onların dedikleri gibi dediler. Onun için Allah, anlaşmazlığa düştükleri davada Kıyamet günü aralarında hükmünü verecektir.

(Yahudiler ve Hristiyanlar, kitap okuyup dururken, birbirlerine karşı, "siz, hiçbir şey üzerinde değilsiniz, sizin dayanacak hiçbir şeyiniz yok" dediler. Aynı şekilde, ilmi olmayan kitapsız cahiller, Arap müşrikleri, puta tapıcılar, dinsizler de tıpkı bunların söyledikleri gibi söylediler. Bunlar da Yahudiliğe, Hristiyanlığa, ilahi dinlere karşı, "hiçbir şeye dayanmazlar, asılları yoktur" dediler. Onlar bilmediklerinden, Yahudi ve Hristiyanlar ise bile bile böyle söylediler. Müslümanlar böyle olmamalı, diğer dinleri kökünden inkar etmemeli, söylediklerini akıl ve nakle dayandırarak, delil ile ispat ederek söylemeli, söyleyince doğru söylemelidirler.)

114. Allah'ın mescitlerini, içlerinde Allah'ın ismi anılmaktan men eden ve onların harap olmaları uğrunda çalışan kimselerden daha zalim de kim olabilir? Bunlar oralara korka korka girmekten başka bir şekilde girme imkanına sahip değillerdir. Bunlara dünyada bir zelillik var, bunlara âhirette büyük bir azap var.

(Her şeyin hakkı, kendisine layık olan yere konulmaktır. Zulüm de bir şeyi, konulması gereken yerden başka bir yere koymaktır. Demek ki bir şey, hakkından, layık olduğu yerinden ne kadar uzaklaştırılsa, o kadar zulüm yapılmış olur. Ve o şey ne kadar yüksek ve ne kadar mukaddes ise zulüm de o oranda büyük olmuş olur. Nitekim Allah'a şirk koşmak, en büyük zulümdür. Allah'ın mescitlerini, içlerinde Allah demekten men etmek ve harap olmasına çalışmak da hem Allah'ın, hem mescitlerin, hem de insanların hakkına son derece bir tecavüzdür. Bunu yapmak, zulümlerin en büyüklerinden ve bunu yapanlar da en büyük zalimlerdendir.)

115. Bununla beraber doğu da Allah'ın batı da. Nereye yönelseniz orada Allah'a durulacak bir yön var. Şüphe yok ki Allah'ın rahmet ve kudreti geniştir, her şeyi bilir,

(O'nun bir mekanı yoktur, O, yönden münezzehtir, fakat bütün yönler de O'nundur. Namaz kılmak için her halde bir mescitte bulunmak zorunlu değildir. Açık olan şudur ki yeryüzünün her tarafında, hatta zaruret anında her yöne namaz kılınabilir ve Allah'ın rızasına erilebilir.)

116. Hem o zalimler: "Allah, çocuk edindi" dediler. Haşa! O, bundan münezzehtir. Doğrusu, göklerde ve yerde ne varsa hep O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir.

(Bir de bunlar, Allah'a çocuk isnat ettiler. Yahudiler: "Uzeyr, Allah'ın oğlu" dediler. Hristiyanlar: "Mesih, Allah'ın oğlu" dediler. Arap müşrikleri de: "Melekler, Allah'ın kızları" dediler. Hâşâ, yüce Allah böyle benzetilme, muhtaç olma ve fanilik şâibelerinden uzaktır. Yerde gökte, aşağıda yukarıda ne varsa hepsi O'nundur, O'nun mülkü, O'nun mahlukudur.)

117. O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır. Bir işin olmasını istedimi ona yalnız "ol" der, oluverir.

(Sadece "ol" der, başka hiçbir şeye ihtiyaç duymaz. İşte mülkü olan bütün bu gökleri ve yeri ve bütün bunlardaki şeyleri, bir düzen üzere hep böyle soyut bir irade ile sade bir "ol" demekle yaratmıştır.)

118. İlmi olmayanlar da: "Allah, bizimle konuşsa ya, yahut bize bir mucize gelse ya" dediler. Bunlardan öncekiler de tıpkı böyle, bunların dedikleri gibi demişti. Kalpleri birbirine benzedi. Cidden kesin ilim edinecek bir toplum için biz mucizeleri açık bir şekilde gösterdik.

(Din konusunda ilmi olmayanlar: "Allah bize de söz söylese, yahut bize bir âyet gelse ya" dediler. Sanki gelenler âyet değilmiş gibi inatlarından inkar etmek istediler. Bundan evvelkiler de Musa'ya, İsa'ya böyle söylemişlerdi. Öncekilerle bunların kalpleri, ruh halleri sanki birbirinin aynı olmuştur.)

119. Şüphe yok: Biz seni hak ile, rahmetimizin müjdecisi ve azabımızın habercisi olarak gönderdik. Sen, o cehennemliklerden sorumlu da değilsin.

(Sen, hak peygambersin, görevin ilerdeki müjdeleri, tehlikeleri herkese tebliğ etmektir, her birinin kalbine imanı sokmak değil. Onlar kendi yaptıklarından kendileri sorumludur, sen onlardan sorumlu değilsin.)

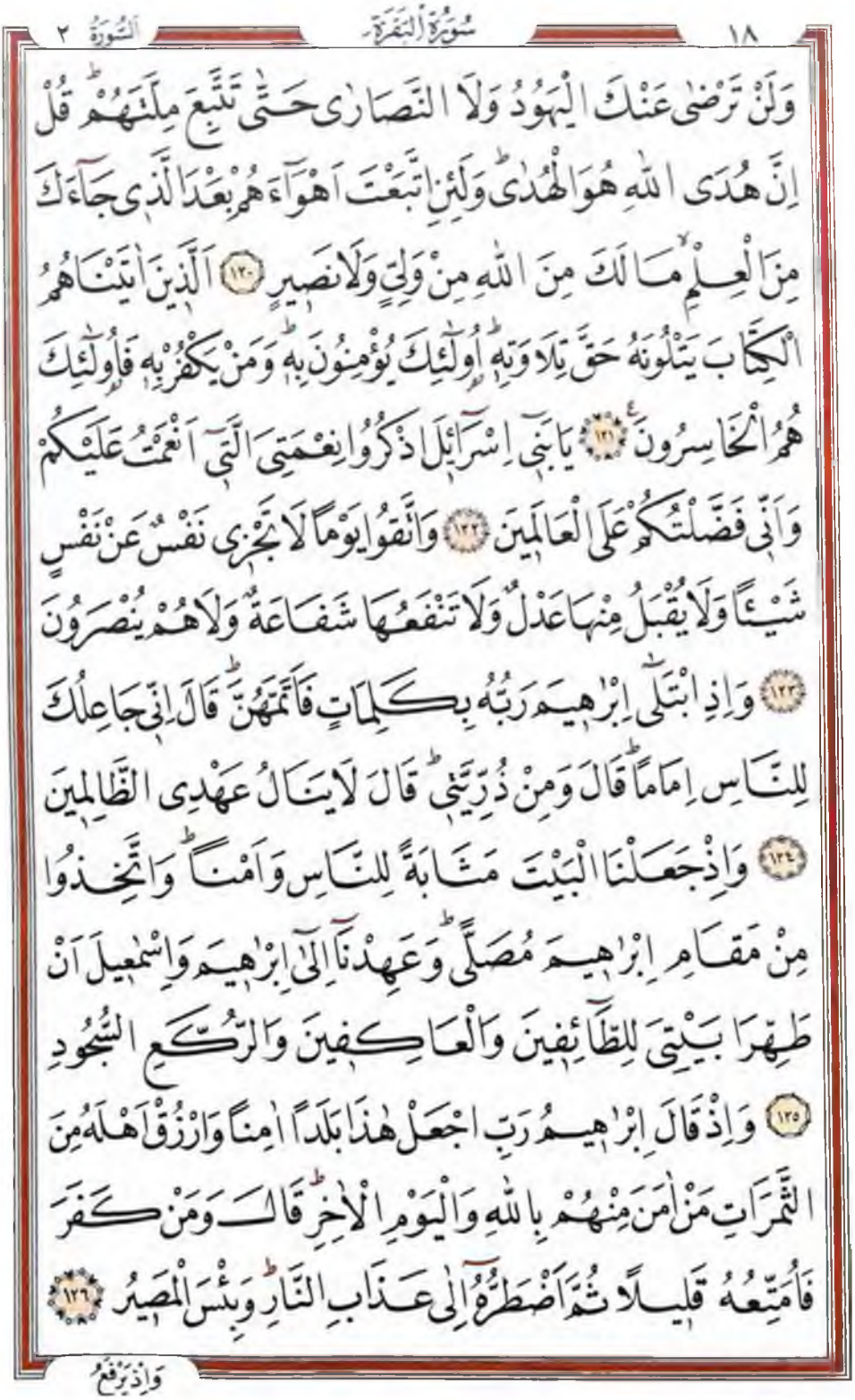

وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُوْدُ وَلَا النَّصٰرٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۭ قُلْ
اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى ۭ وَلَىِٕنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَاۗءَهُمْ بَعْدَ الَّذِيْ جَاۗءَكَ
مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿١٢٠﴾ اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ
الْكِتٰبَ يَتْلُوْنَهٗ حَقَّ تِلَاوَتِهٖٓ ۭ اُولٰۗىِٕكَ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ ۭ وَمَنْ يَّكْفُرْ بِهٖ فَاُولٰۗىِٕكَ
هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿١٢١﴾ يٰبَنِيْٓ اِسْرَاۗءِيْلَ اذْكُرُوْا نِعْمَتِيَ الَّتِيْٓ اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ
وَاَنِّىْ فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٢٢﴾ وَاتَّقُوْا يَوْمًا لَّا تَجْزِيْ نَفْسٌ عَنْ نَّفْسٍ
شَيْـــًٔا وَّلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَّلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَّلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ
﴿١٢٣﴾ وَاِذِ ابْتَلٰٓى اِبْرٰهٖمَ رَبُّهٗ بِكَلِمٰتٍ فَاَتَمَّهُنَّ ۭ قَالَ اِنِّىْ جَاعِلُكَ
لِلنَّاسِ اِمَامًا ۭ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِيْ ۭ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظّٰلِمِيْنَ
﴿١٢٤﴾ وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَاَمْنًا ۭ وَاتَّخِذُوْا
مِنْ مَّقَامِ اِبْرٰهٖمَ مُصَلًّى ۭ وَعَهِدْنَآ اِلٰٓى اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيْلَ اَنْ
طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّاۗىِٕفِيْنَ وَالْعٰكِفِيْنَ وَالرُّكَّعِ السُّجُوْدِ
﴿١٢٥﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَّارْزُقْ اَهْلَهٗ مِنَ
الثَّمَرٰتِ مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ
فَاُمَتِّعُهٗ قَلِيْلًا ثُمَّ اَضْطَرُّهٗٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿١٢٦﴾

وَاِذْ يَرْفَعُ

120. Sen dinlerine tabi olmadıkça ne Yahudiler, ne Hristiyanlar senden asla hoşnut da olmazlar. De ki: "Her halde yol, Allah yoludur." Şanım hakkı için, sana vahiy ile gelen bu kadar ilimden sonra, diyelim ki onların heveslerine tabi olacak olsan, Allah'tan sana ne bir dost bulunur, ne bir yardımcı.

(Yahudiler, Hz. Peygamber (a.s)'e: "Gel bizimle bir süre hoş geçin, bizi memnun et de sana tabi olalım" diye teklifte bulunmuşlardı. Bundaki hilelerini anlatmak için bu âyet inmiştir.

Ey Muhammed! Sen onların dinlerine uymadıkça hiçbir şekilde onların gönüllerini hoş edemezsin. Yahudi yahudi, Hıristiyan hıristiyan oldukça ikisinin de senden razı olmaları imkansızdır.

Bu hitabın Peygamberden ziyade ümmetine yönelik olduğunda şüphe yoktur.)

121. Kendilerine Kitab'ı verdiğimiz ehli-

yetli kişiler onu, tilâvetinin hakkını vererek okurlar. İşte onlar ona iman ederler. Her kim de onu inkar ederse, işte onlar da hüsranda kalanlardır.

(Bu âyet, Abdullah b.Selâm gibi, Ehli kitabın müminleri hakkında inmiştir. Bunlar Tevrat ve İncil'i hakkıyla tilâvet eden imanlı kişilerden oldukları için Kur'ân'a ve son peygambere iman etmişler ve Rasûlullah'tan razı olmuşlardır. "Ashabı Sefine =Gemi Ashabı" denilen zatlar da bu cümledendir ki iniş sebebinin özellikle bunlar olduğu da rivayet edilmiştir. Bunlar, Cafer b.Ebu Talip ile beraber bir gemide gelmiş olan otuz ikisi Habeşli, sekizi de Şam rahiplerinden olmak üzere kırk kişi idiler.)

122. Ey İsrailoğulları! Sizlere verdiğim nimetimi ve sizi bir zamanlar âlemdeki milletler üzerine geçirdiğimi hatırlayın.

123. Ve sakının öyle bir günden ki, o gün kimse kimse adına bir şey ödeyemez, kimseden fidye kabul edilmez ve ona şefaat da fayda vermez. Hem de hiçbir taraftan yardım görmezler.

(Üçüncü kez olmak üzere bunlar size hatırlatılıyor. Siz, o nimetin mazideki sebebi ne idi, biliyor musunuz? Bunu bilmek için o nimeti içinizi çekerek düşünün ve çektiğiniz, çekeceğiniz belaları hesap ederek takvaya sarılın.)

124. Şunu da hatırda tutun ki, bir vakit İbrahim'i Rabbi, bir takım kelimelerle imtihan etti. O, bunları tamamlayınca: "Ben seni bütün insanlara imam edeceğim" buyurdu. İbrahim: "Ey Rabbim! Zürriyetimden de" dedi. Allah: "Benim ahdime zalimler nail olamaz" buyurdu.

[İbrahim'i Rabbinin imtihan ettiği, onun da yerine getirdiği yükümlülükler, en sahih rivayete göre şunlardır: Allah'ın emriyle kavminden ayrılması, Allah için Nemrut ile mücadelesi, ateşe atmalarına sabretmesi, oğlu İsmail'i kesmekle imtihan edilmesi. Süyutî, ed-Dürrü'l-mensur, 1/11.]

(İmam: peşinden gidilen, önder demektir. Dolayısıyla en büyük imamlık, din ve dünya işlerinde insanlara başkan olmaktır. Bunun kemali de peygamberlik mertebesidir.)

125. Ve o vakit şerefli Beyt'i, insanlar için dönüp varılacak bir sevap yeri ve bir güven yurdu kıldık. Siz de İbrahim'in makamından kendinize namaz kılınacak bir yer edinin. Ve İbrahim ile İsmail'e şöyle ahit verdik: "Beytimi hem tavaf edenler için, hem ibadete kapananlar için, hem rüku ve secdeye varanlar için tertemiz bulundurun."

(İbrahim'in makamı: İbrahim(a.s)'in Beyt'i bina ederken yahut insanları hacca davet ederken üzerine çıktığı taşın bulunduğu yerdir ki bu gün "Makam-ı İbrahim" diye bilinmektedir. Tavaf namazı burada kılınır.)

126. O vakit İbrahim: "Ey Rabbim! Burasını emin bir belde kıl ve ahalisini çeşitli meyvelerden rızıklandır: onlardan Allah'a ve âhiret gününe iman edenleri" dedi. Allah buyurdu ki: Küfredeni dahi rızıklandırır da az bir zaman hayattan nasip aldırırım. Ve sonra ateş azabı çekmek zorunda bırakırım. O, ne yaman bir dönüşümdür.

(Rivayete göre Hz. İbrahim bu duayı, İsmail ile Hacer'i Mekkenin bulunduğu yere bırakıp Şam'a dönerken yapmıştı. Hacer: "Bu kuru çıplak derenin içinde bizi kime bırakıp gidiyorsun?" diye söylenir, İbrahim cevap vermezmiş. Sonunda: "Bunu sana Allah mı emretti?" deyince "Evet" cevabını vermiş, Hacer de: "Öyle ise Allah bizi kaybetmez" demiş ve gitmesine razı olmuştu. İbrahim (a.s.), Keda tepesine çıkıp tekrar dua etmişti. Bkz, İbrahim, 14/37 âyeti.)

وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهٖمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعِيلُ ۖ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا ۖ
اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ
ذُرِّيَّتِنَآ اُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ ۖ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا ۚ
اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾ رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ
يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ ۗ
اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٢٩﴾ وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ اِبْرٰهٖمَ اِلَّا
مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ ۗ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا ۖ وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ
لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٣٠﴾ اِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ اَسْلِمْ ۙ قَالَ اَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ
﴿١٣١﴾ وَوَصّٰى بِهَآ اِبْرٰهٖمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ ۖ يَا بَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى
لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾ اَمْ
كُنْتُمْ شُهَدَآءَ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ ۙ اِذْ قَالَ
لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي ۖ قَالُوا نَعْبُدُ اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ
اٰبَآئِكَ اِبْرٰهٖمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰهًا وَاحِدًا ۚ
وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾ تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۖ لَهَا مَا كَسَبَتْ
وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ ۖ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٤﴾

127. Hani o vakit İbrahim, İsmail ile birlikte Beyt'in temellerini yükseltiyordu. Şöyle dua ettiler: "Ey Rabbimiz! Kabul buyur bizden. Daima işiten, daima bilen sensin, ancak sen!"

128. "Ey bizim Rabbimiz! Hem bizi yalnız senin için boyun eğen müslüman yap ve zürriyetimizden yalnız senin için boyun eğen Müslüman bir ümmet vücuda getir ve bizlere ibadetimizin yollarını göster, tevbe ettikçe üzerimize rahmetinle bak. Tevbeleri çok kabul eden, rahmeti bol olan sensin, ancak sen."

129. "Ey bizim Rabbimiz! Hem de onlara içlerinden öyle bir peygamber gönder ki, onlara senin âyetlerini okusun, kendilerine Kitab'ı ve hikmeti öğretsin, içlerini dışlarını tertemiz etsin. İradesine karşı konulamayan, her hükmü bir hikmet olan sensin, ancak sen.

(Hikmet, aslında; ilim ve amelde sağlamlık, başka bir deyişle, söz ve fiilde isabet demektir ki, ayrıntısı "hikmeti dilediğine verir" meâlindeki 269. âyette gelecektir.

Bu âyette geçen "peygamber" den maksat, Efendimiz (a.s.) olduğu açıktır. Çünkü İsmail'in zürriyeti içinde başka bir peygamber gelmemiş olduğunda ittifak vardır. Nitekim Hz. Peygamber: " Ben, atam İbrahim'in duası, kardeşim İsa'nın müjdesi ve annemin rüyasıyım" buyurmuştur. Bkz, İbn Hanbel, Müsned, 4/127, 128. Hz. İbrahim'in (a.s) bu duasına bir şükran alâmeti olmak üzeredir ki, Muhammed ümmetine de namazlarda "Salli barik" duası öğretilmiştir. Bkz, Buhârî, Enbiyâ, 10, Tefsiri Sûre 33/10, Deavat, 32; Müslim, Salât, 65, 66, 69.)

130. İbrahim'in milletinden kim yüz çevirir? Ancak kendine kıyan beyinsiz. Andolsun biz İbrahim'i, dünyada diğer insanlar arasından seçip çıkardık. Âhirette de hiç şüphe yok, sâlihlerdendir.

(Rivayet ediliyor ki Abdullah b. Selâm, yeğenleri Seleme ile Muhacir'i İslama davet etmiş: "Şunu kesin biliyorsunuz ki yüce Allah Tevrat'ta : "Ben, İsmail evladından Ahmed isminde bir peygamber göndereceğim. Ona iman eden, hidayet ve doğruluğa erecektir, iman etmeyen de lanetlenmiştir buyurdu" demiş. Bunun üzerine Seleme imana gelmiş, fakat Muhacir, imana yanaşmamış idi. O zaman bu âyet indi.)

131. Rabbi ona: "Müslüman ol" deyince, "teslim oldum âlemlerin Rabbine" dedi.

("Müslüman ol" emri, daha çocukluğunda ona ilk iman teklifinin yöneltilmesinden kinayedir. Yani, En'âm, 6/75-77 âyetlerinde beyan olunduğu üzere, deliller göstermek suretiyle bir hatırlatma idi. Yüce Allah onun kalbine islamı tanımaya sevkeden tevhid delillerini göstermiş, yıldızların, ayın, güneşin batmasından yüce yaratıcıya ve O'nun birliğine delil getirileceğini hatırlatmış, o da henüz büluğa ermeden önce ve peygamberlik mertebesine ulaşmadan evvel aklı ile, âlemin sonradan yaratılmış olduğuna dair delilin özünü anlamış ve: "Ben, Allah'ı birleyici bir kişi olarak yüzümü gökleri ve yeri yaratana çevirdim. Allah'a ortak koşanlardan değilim" (En'âm, 6/79) diye âlemlerin Rabbine iman ve teslimiyetini arz etmişti. Dolayısıyla o hiçbir zaman müşrik olmadı.)

132. Bu dini İbrahim, kendi oğullarına vasiyet ettiği gibi Yakub da vasiyet etti: "Oğullarım! Allah, sizin için bu dini seçti, başka dinlerden sakının, yalnız Müslüman olarak can verin" dedi.

(İbrahim'in oğulları: İsmail, İshak, Medyen ve Medan idi. Sekiz veya yirmi dört olduğu da rivayet edilir. Yakub'un oğulları on iki idi ki, İsrailoğulları bu on iki kardeşin çocuk ve torunlarıdır.)

133. Yoksa siz şahitler mi idiniz: Yakub'a ölüm hali geldiği vakit; oğullarına, "benim arkamdan neye ibadet edeceksiniz" dediği vakit? Oğulları dediler ki: Senin Allah'ın ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın Allah'ı, tek ilaha ibadet ederiz. Biz ancak O'na boyun eğen müslümanlarız."

134. O, bir ümmetti, geldi geçti. Ona kendi kazandığı, size de kendi kazandığınız. Siz onların amellerinden sorumlu olacak değilsiniz.

(Herkesin menfaati kendi kazancında ve herkesin sorumluluğu kendi amelindedir. Topluluklar da böyledir. Sizden evvelkiler iyilik kazandığı halde siz onlara benzemeyip fenalık kazanırsanız, sadece nesep iddiasıyla, onların kazancından faydalanamazsınız. Aksine evvelkiler fena şeyler yapmışlar, siz de onlara uymamış iseniz onların fenalığı sizden sorulmaz, sizden sorulacak olan kendi amellerinizdir. O halde sizden öncekilerin iyiliği ile iftihar etmeyin, kötülüğü ile de ümitsizliğe kapılmayın.)

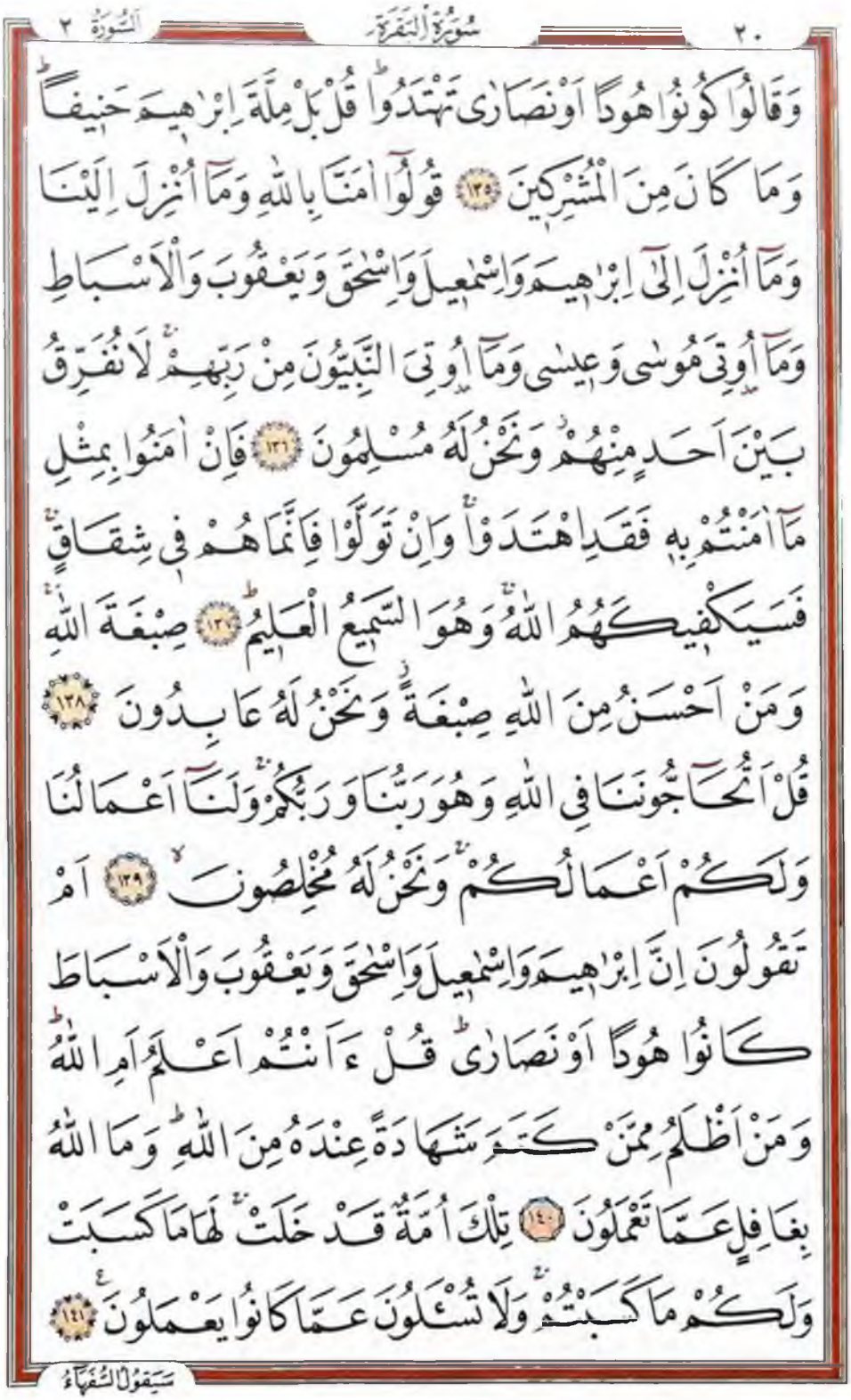
وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ تَهْتَدُوا ۗ قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا
وَمَا أُنْزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ
وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ ۖ لَا نُفَرِّقُ
بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾ فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ
مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوْا ۖ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ ۖ
فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣٧﴾ صِبْغَةَ اللَّهِ ۖ
وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً ۖ وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ﴿١٣٨﴾
قُلْ أَتُحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۖ وَلَنَا أَعْمَالُنَا
وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ ۖ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ ﴿١٣٩﴾ أَمْ
تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ
كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ۗ قُلْ أَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ ۗ
وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ ۗ وَمَا اللَّهُ
بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۖ لَهَا مَا كَسَبَتْ
وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ ۖ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤١﴾

135. Bir de: "Yahudi veya Hıristiyan olunuz ki hidayet bulasınız" dediler. De ki: "Hayır, Hakka tapan hanif olarak İbrahim milleti (olalım). Ki o, hiçbir zaman müşriklerden olmadı.

(Yahudiler Yahudiliğe, Hıristiyanlar Hıristiyanlığa davet ettiler. Bunlar ikisi bir yere gelmez iken, hem her biri kendi yoluna davet edip ihtilaf ve kavga çıkardılar, hem de bunun hidayet olduğunu iddia ettiler. Oysa hidayet, ihtilaf ve şirkte değil, Hakk'ı birlemededir. O halde, küfür ve şirkten uzak İbrahim milletine uyalım, onun mensubu olalım.)

136. Ve deyin ki: "Biz, Allah'a iman ettiğimiz gibi, bize ne indirildiyse, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve (onun) torunlarına ne indirildiyse, Musa'ya ve İsa'ya ne verildiyse ve bütün peygamberlere Rablerinden ne verildi ise hepsine iman ettik. O'nun Rasullerinden hiçbiri arasında fark gözetmeyiz. Ve biz ancak O'nun için bo-

yun eğen müslümanlarız."

(Yahudi ve Hıristiyanların yaptıkları gibi, peygamberlerin bazısını tanıyıp da bazısını tanımamazlık etmeyiz. Böyle demek, hepsinin mertebesini eşit biliriz demek değildir. Hiç birini inkar etmeyiz, asla peygamber olmaları hususunda birini diğerinden ayırmayız demektir. Dolayısıyla önce Allah'ı, ikinci olarak kendi peygamberimizi, üçüncü olarak da onun şahitliğiyle diğerlerini tanırız.

"İman ettik, deyiniz" buyurulması, imanda kalp ile tasdikten başka dil ile ikrarın da vacip olduğunu ifade eder.)

137. Eğer böyle sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse, muhakkak doğru yolu buldular demektir. Yok, yüz çevirirlerse onlar sırf bir didişme içindedirler. Allah da sana onların haklarından geliverecektir. O'dur herşeyi işiten, herşeyi bilen.

138. Allah boyasına bak! (Vaftiz de neymiş ki!) Allah'tan güzel boya vuran kim? Biz, işte O'na ibadet edenleriz.

(Hıristiyanlar, çocuklarını Ma'mudiye dedikleri sarımtırak bir suya daldırırlar ve buna vaftiz derler ve bunun bir temizleme işi olduğunu söylerler. Ve ne zaman birisi çocuğunu böyle vaftiz ederse " işte şimdi hakkıyla Hıristiyan oldu" derler. Buna karşı yüce Allah, Müslümanlara buyuruyor ki: Siz deyiniz ki: "Biz, Allah boyası olan fıtri iman ile iman ettik, sudan imana, yapay boyaya tenezzül etmeyiz. Allah boyasına, Allah boyasına. Zira Allah boyasından daha güzel kimin boyası vardır? İnsanları bir paçavra boyar gibi bulaşık bir suya sokup çıkarmaktan ibaret sudan bir din ve imanın ne kıymeti olur! Din ve imanı bir boyaya benzetmek gerekirse biz, Allah boyası olan bir fıtri iman ile iman ederiz. İslam dini ve tevhid imanı, insanların Allah tarafından boyandıkları öyle güzel bir Allah boyasıdır.")

139. De ki: "Allah hakkında bizimle mücadele mi edeceksiniz? Halbuki O, bizim de Rabbimiz, sizin de. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz size. Ancak biz, O'nun için ihlasla davranan kişileriz."

(Amellerimizde ancak O'na ihlas ile hareket ederiz, ihlas gösterecek başka ilah tanımayız. O'nun rızasına aykırı olan hususlarda kimsenin hatırını gönlünü dinlemeyiz. İşte Allah'ın huzuruna amellerimizle giderken, aramızda bu fark ile gideceğiz ve ona göre hesap vereceğiz.)

140. Yoksa siz, "İbrahim de İsmail de İshak da Yakub da Yakub'un torunları da hep Yahudi veya Hıristiyan idiler" mi diyorsunuz? De ki: "Sizler mi daha iyi bileceksiniz, yoksa Allah mı?" Allah'ın şahitlik ettiği bir hakikati bilerek gizleyenden daha zalim kim olabilir? Allah, ettiklerinizden asla gafil değil.

(O Yahudi ve Hıristiyanlar, bu anılan kişilerin Yahudi veya Hıristiyan olduklarını mı iddia ediyorlar? Onlar mı daha iyi bilir, Allah mı? Elbette Allah daha iyi bilir, değil mi? İşte Allah şehadet ediyor ki, onlar ne yahudi, ne de hıristiyan idiler, daha evvel gelip geçmiş bir ümmet idiler. Böyle bir şahitliği gizleyenden daha zalim kim olabilir?)

141. O bir ümmetti, geldi geçti. Ona kendi kazandığı, size de kendi kazandığınız. Siz onların işlediklerinden sorumlu değilsiniz.

(Önceki sayfanın son âyeti ile bu âyet ayrı ayrı söz akışı içinde anlatılmış olup biri diğerinin sırf tekrarından ibaret değildir. Birinde ırka mensubiyet, diğerinde dine mensubiyet göz önüne alınmıştır.)

سَيَقُولُ السُّفَهَآءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّىٰهُمْ عَن قِبْلَتِهِمُ الَّتِي
كَانُوا عَلَيْهَا ۚ قُل لِّلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ يَهْدِي مَن يَشَآءُ
إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَٰكُمْ أُمَّةً وَسَطًا
لِّتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ
شَهِيدًا ۗ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنتَ عَلَيْهَآ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن
يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّن يَنقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ ۚ وَإِن كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا
عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ۗ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَٰنَكُمْ ۚ
إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤٣﴾ قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ
فِي السَّمَآءِ ۖ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَىٰهَا ۚ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۥ ۗ
وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَٰبَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ ۗ
وَمَا اللَّهُ بِغَٰفِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾ وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْكِتَٰبَ بِكُلِّ ءَايَةٍ مَّا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ ۖ وَمَآ أَنتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ
وَمَا بَعْضُهُم بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۗ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَآءَهُم
مِّنۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ إِنَّكَ إِذًا لَّمِنَ الظَّٰلِمِينَ ﴿١٤٥﴾

142. İnsanlar içinden beyinsizler takımı: "Bunları, bulundukları Kıbleden çeviren ne?" diyecek. De ki: Doğu da Batı da Allah'ındır. O, kimi dilerse doğru bir caddeye çıkarır.

143. İşte böyle, sizi doğru bir caddeye çıkarıp ortada yürüyen bir ümmet kıldık ki siz bütün insanlara adalet örneği, hak şahitleri olasınız, peygamber de size şahit olsun. Kıbleyi, daha önce durduğun Ka'be yapışımız da sırf şunun içindir: peygamberin izince gidecekleri, iki ökçesi üzerinde geri döneceklerden ayıralım. O, elbette Allah'ın hidayet ettiği kimselerden başkasına mutlak ağır gelecekti. Allah, imanınızı zayi edecek değil. Her halde Allah, insanlara şefkatli, çok şefkatlidir, çok merhamet edicidir.

(Şahit: Ortada, arabulucu, âdil ve doğru sözlü, sözü dinlenir ve itibar edilir kimsedir. Bundan

dolayı, fiili ve hali ile uyulacak örnek kabul edilen, peşinden gidilen kimselere dahi şahit denilir. "Bu böyledir, çünkü filan öyle diyor. Bu iş şöyle yapılmalıdır, çünkü filan öyle yapıyor" tarzında herhangi bir hüküm ve karar için senet kabul edilen kişiler hep "şahit" tir ki, bunlar, en büyük insanlar demektir. İşte yüce Allah, Muhammed ümmetini insanlar arasında böyle haktanır, hakkı söyler, âdil, ilim ve irfan ile seçkin, şahit gösterilmeğe değer bir ümmet yapmak için, yeni bir doğru ve orta yola hidayet etmiştir.

Ey Müslümanlar! Siz, peygamberi söz ve fiilinizde, hareket ve davranışlarınızda şahit, önder, uyulacak bir örnek, gayretli ve azimli bir lider edinir, onun gösterdiği doğru yol üzerinde yürürseniz bütün insanlar sizin arkanızdan gelir, hakkı ortaya çıkarmak için size ve sizin sözünüze başvururlar. Hadiste bu şahitliğin, peygamberlerin tebliğini inkar eden diğer ümmetlere karşı yapılacağı da rivayet edilmiştir. Bkz, Buhârî, İ'tisam, 19.

Efendimiz (a.s) Mekke'de iken Ka'be'ye dönerek namaz kılardı. Medine'ye hicretten sonra Beyt-i Makdis'e dönerek namaz kılması emredildi. Bu, yahudilerin hoşuna, Arapların gücüne gitti. Âyette bu kıble değişikliğinin, peygamberin izinden gidenlerle dinden çıkacak olanları birbirinden ayırmak, onları imtihan etmek için olduğu haber veriliyor.)

144. Gerçekte semada yüzünün bir şeyler arayıp durduğunu görüyoruz. Artık rahat ol, seni hoşnut olacağın bir kıbleye çevireceğiz. Haydi yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir. Siz de –ey müminler!– Nerede bulunsanız yüzünüzü ona doğru çeviriniz. Kendilerine kitap verilmiş olanlar da her halde bilirler ki o, Rablerinden gelen haktır. Ve Allah, onların yaptıklarından ve yapacaklarından gafil değildir.

(Rasûlullah (s.a.v), kıblenin çevrilmesi için vahyin gelmesini bekliyor, gökten Cebrâil'in gelmesini gözlüyor ve babası İbrahim'in kıblesi olan Ka'be'yi temenni ederek dua ediyordu. Sonunda bu âyetler inerek Ka'be'nin içinde bulunduğu Mescid-i Haram yönüne dönmek farz oldu.

Rivayete göre Hz. Peygamber (a.s.) Medine'ye gelmiş ve on altı ay Beyt-i Makdis tarafına namaz kılmıştı. Daha sonra Ka'be'ye döndürüldü. Bkz, Buhârî, Tefsiru Sûre 2/12; Müslim, Mesacid, 11, 12. Bu değiştirmenin Bedir Gazasından iki ay önce Recep ayında, Beni Seleme mescidinde öğle namazının ilk iki rekatı kılındığında vuku bulduğu, namazın son iki rekatı Ka'be'ye dönerek kılındığı için bu mescide Mescidü'l-Kıbleteyn ismi verildiği zikredilmiştir.)

145. Andolsun, sen o kitap verilmiş olanlara her delili de getirsen yine senin kıblene uymazlar. Sen de onların kıblesine uymazsın. Onların bir kısmı, diğer kısmın kıblesine uymuyor ki... Andolsun, sana gelen bunca ilmin arkasından sen, tutar da onların heveslerine uyacak olursan, o takdirde sen de mutlak zulüm edenlerdensindir.

(Ey Muhammed! Vallahi sen o inatçı Kitap ehline, hakkı ispat için ne kadar delil ve mucize mümkün ise hepsini göstersen, onlar senin kıblene uymazlar. Sen de onların kıblelerine uyacak değilsin. Onlar, birbirlerinin kıblelerine de uymazlar. Yahudiler, Beyt-i Makdis'te bulunan Sahre'ye, Hıristiyanlar da gün doğrusuna dururlar ve birbirlerine uygun düşme ihtimali yoktur.)

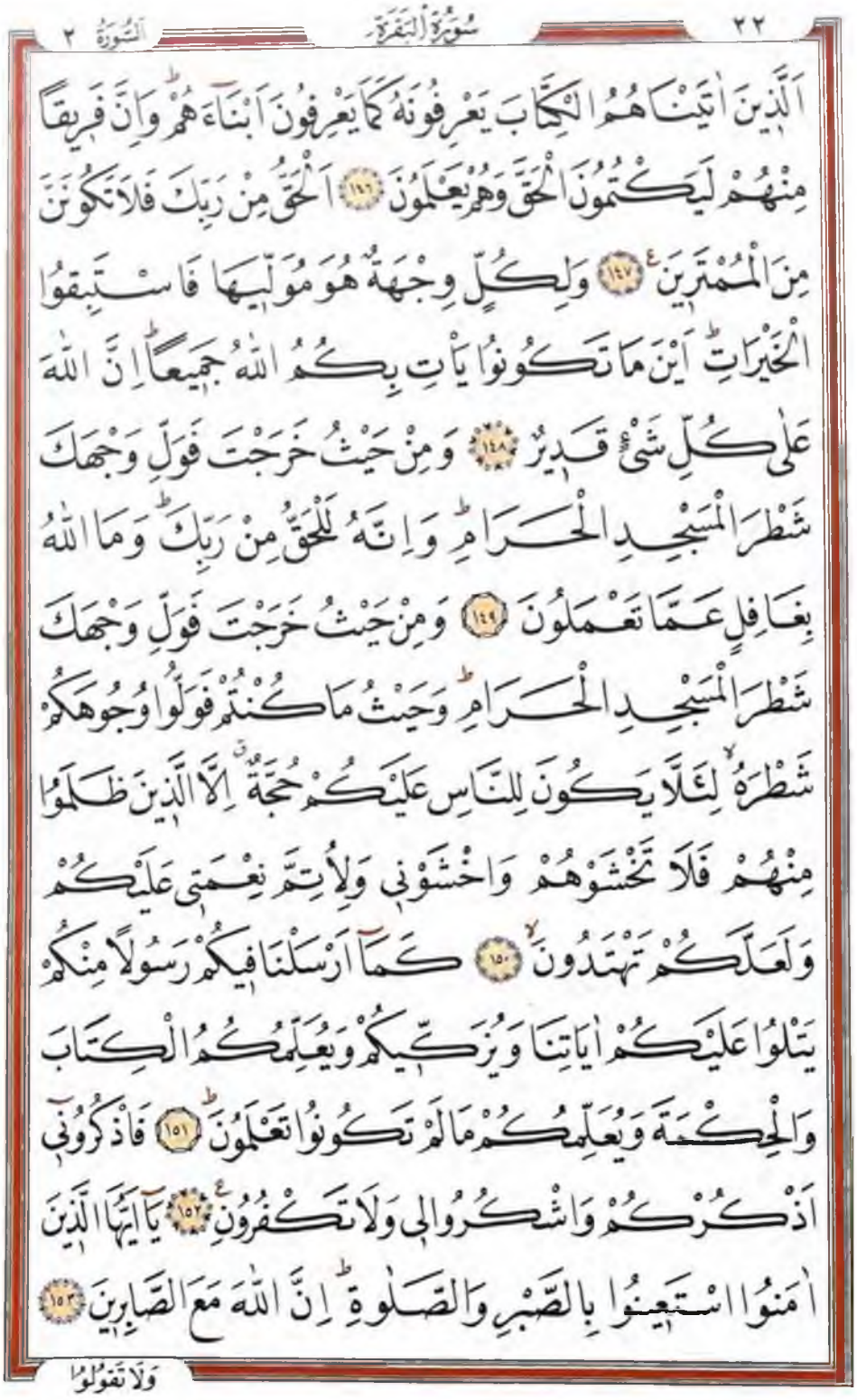
الَّذِينَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْرِفُونَهٗ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَآءَهُمْ ؕ وَاِنَّ فَرِيقًا
مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ اَلْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُوْنَنَّ
مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ ﴿١٤٧﴾ وَلِكُلٍّ وِّجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيْهَا فَاسْتَبِقُوا
الْخَيْرٰتِ ؕ اَيْنَ مَا تَكُوْنُوْا يَاْتِ بِكُمُ اللّٰهُ جَمِيْعًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٤٨﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ
شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ؕ وَاِنَّهٗ لَلْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ ؕ وَمَا اللّٰهُ
بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿١٤٩﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ
شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ؕ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوْا وُجُوْهَكُمْ
شَطْرَهٗ ۙ لِئَلَّا يَكُوْنَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ ۗ اِلَّا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا
مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِيْ وَلِاُتِمَّ نِعْمَتِيْ عَلَيْكُمْ
وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ۙ﴿١٥٠﴾ كَمَآ اَرْسَلْنَا فِيْكُمْ رَسُوْلًا مِّنْكُمْ
يَتْلُوْا عَلَيْكُمْ اٰيٰتِنَا وَيُزَكِّيْكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتٰبَ
وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَّا لَمْ تَكُوْنُوْا تَعْلَمُوْنَ ؕ﴿١٥١﴾ فَاذْكُرُوْنِيْٓ
اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوْا لِيْ وَلَا تَكْفُرُوْنِ ﴿١٥٢﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ
اٰمَنُوا اسْتَعِيْنُوْا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿١٥٣﴾
وَلَا تَقُوْلُوْا

146. O kendilerine Kitap verdiğimiz ümmetlerin âlimleri, onu –o peygamberi– oğullarını tanır gibi tanırlar. Böyle iken içlerinden bir takımı, hakkı bile bile gizlerler.

(Hz. Peygamber Tevrat'ta, "Musa'ya benzer bir peygamber" diye nitelenmişti. Efendimizin gösterdiği deliller karşısında, özellikle o zamanki Kitap ehli âlimlerinin, onun beklenen son peygamber olduğunda hiç şüphesi kalmamıştı. Nitekim Hz. Ömer, Abdullah b. Selâm'a bunu sorduğu zaman: "Ben onu oğlumu bildiğimden daha iyi bilirim. Çünkü onda hiç şüpheye yer yoktur. Çocuklarıma gelince, ne bileyim, belki anası ihanet etmiş olabilir" demişti. Böyle iken o âlimlerden bir grup bile bile gerçeği gizlemişlerdi.)

147. O hak, senin Rabbindendir. Artık şüpheye düşenlerden olma sakın.

(Peygambere yapılan bu hitap, onun ümmetini, muhalefet etmekten sakındırmak ve özellikle Kıble işini bir daha kuvvetlendirmek içindir. Zira bir

ümmet için Kıblenin büyük önemi vardır. Kıble, bir ümmetin fertleri arasındaki ruhânî birlik ve imanın maddi görünümünü sağlar. Fertler arasındaki ruhanî birliğin varlığı, aralarında maddî birliğin ortaya çıkmasıyla belli olur ve güçlenir.)

148. Her birinin bir yönü vardır, ona yönelir. Haydin, hep hayırlara koşun, yarışın. Her nerede olsanız Allah sizi toplar, bir araya getirir. Şüphesiz ki Allah'ın her şeye gücü yeter.

(Ümmetlerden ve kavimlerden her birinin döneceği bir yönü vardır. Müslümanlar da dünyanın dört bir tarafından Ka'be'nin dört bir tarafına yönelirler. Hepsinin yönleri farklı olmakla beraber, yine hepsi bir Ka'be etrafında toplanmış, cemaat olmuş ve Mescid-i Haram içinde namaz kılıyor gibi düzenli bir toplum görüntüsü kazanırlar.)

149. Hem her nereden sefere çıkarsan hemen Mescid-i Haram'a doğru yüzünü çevir. Bu emir, elbette hak, Rabbinden olduğu kesin. Allah, amellerinizden habersiz de değildir.

(Gerek ikamet halinde gerek seferde olsun, bu emre gerek uygun gerek aykırı olsun, amellerinizden hiç birini ecirsiz veya cezasız bırakmaz.)

150. Her nereden yola çıkarsan yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir. Ve nerde olsanız yüzünüzü ona doğru çevirin ki, insanlar için aleyhinizde bir delil olmaya. Ancak içlerinden haksızlık edenler başka. Siz de onlardan korkmayın, benden korkun. Hem üzerinizdeki nimetimi tamamlayayım, hem olur ki hidayete erersiniz.

(Yüzünüzü Mescid-i Haram'a çevirin ki, kitap ehli için aleyhinizde bir delil olmasın. Çünkü onlar kendi kitaplarından biliyorlardı ki son peygamberin kıblesi Mekke'de olacaktı.

Sonra siz İbrahim'in milletindensiniz. İbrahim'in kıblesine muhalefet etmek, onun milletinden olmak iddiasıyla uygun düşmez. Oraya döndüğünüzde aleyhinize hiçbir delil kalmaz, hiçbiri itirazda bulunamaz, ağızları kapanır.)

151. Nitekim içinizde sizden bir Rasul gönderdik, size âyetlerimizi okuyor, sizi temizliyor, size kitap, hikmet öğretiyor, size bilmediğiniz şeyleri öğretiyor.

("Muhammed (a.s), insanlığa ne getirdi?" diye sorulacak olursa, bu âyeti okumak yeterlidir. Onun gönderilmesinde dünya ve âhiretle ilgili böyle büyük bir nimeti tamamlama vardır. Ka'be'nin kıble yapılması da buna benzer bir nimeti tamamlamak içindir. O büyük ümmet bu sayede teşekkül edecek ve tam kurtuluş bununla başlayacaktır.)

152. O halde anın beni, anayım sizi. Ve şükredin de bana, nankörlük etmeyin.

(Allah'ı anma, O'nu zikretme, üç şekilde olur: Dil ile, kalp ile, beden ile. Dil ile zikir: Allah'ı en güzel isimleriyle anmak, hamdetmek, tesbih etmek, kitabını okumak, dua etmektir. Kalp ile zikir: Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller üzerinde düşünmek, O'nun sıfat ve isimleri üzerinde tefekküre dalmaktır. Beden ile zikir: Yüce Allah'ın verdiği her bir organı, yaratılış gayelerine uygun olarak kullanmak, onları, yasaklandıkları şeylerden uzak tutmaktır. Şükür de bu mertebelerden her biri ile yapılır. Ancak bunların şükür olabilmesi için, şükredenin, kendisine ulaşan nimeti hissetmesi ve bunları o nimete karşılık bir tazim görevi olarak yapması şarttır.)

153. Ey o bütün iman edenler! Sabır ve namaz ile yardım isteyin. Şüphe yok ki Allah, sabredenlerle beraberdir.

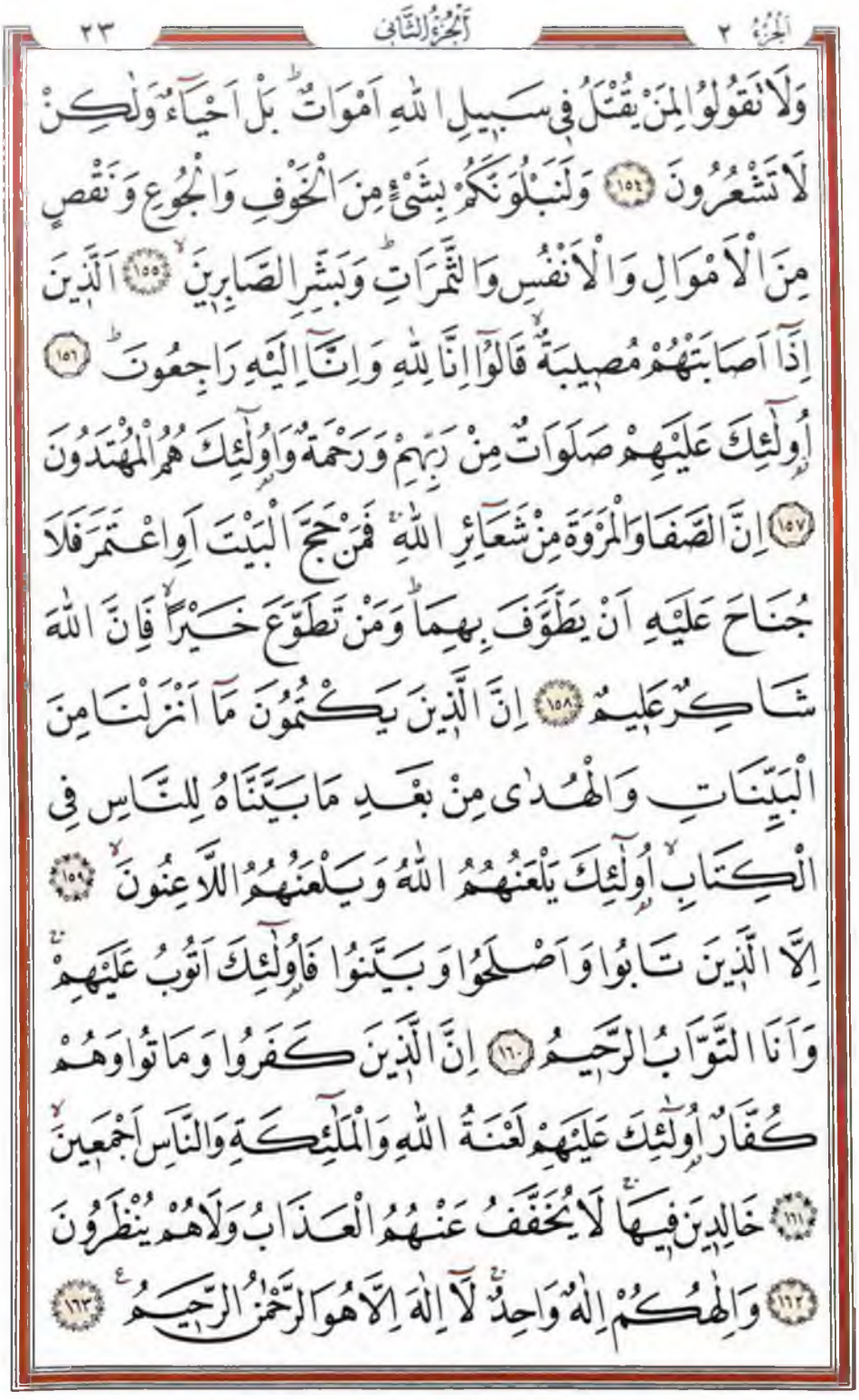

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ ۚ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَٰكِن
لَّا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ
مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ۗ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾ الَّذِينَ
إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾
أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ
﴿١٥٧﴾ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَائِرِ اللَّهِ ۖ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا ۚ وَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ
شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ
الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي
الْكِتَابِ ۙ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ﴿١٥٩﴾
إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۚ
وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ
كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ۙ
﴿١٦١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ
﴿١٦٢﴾ وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾

154. Ve Allah yolunda öldürülenlere " ölüler" demeyin. Hayır, onlar diridirler. Fakat siz, sezemezsiniz.

(Siz onları gerçekten ölmüş zannetmeyiniz ve bundan dolayı da üzülerek telaş içinde ağlamayıp sızlamayınız. Onlar ölü değil, gerçek hayat ile diridirler. Fakat siz, onların yaşadığını hissetmezsiniz. Âl-i İmrân, 3/169–170 âyeti gibi, şehitler hakkında böyle daha birçok âyet gelecektir.)

155. Çaresiz sizleri biraz korku, biraz açlık, biraz maldan, candan ve ürünlerden yana eksiltme ile imtihan edeceğiz. Müjdele o sabırlıları!

("Onlara hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyecekler" "Bakara,2/112" sırrına ermeniz için dünyada biraz bu sıkıntıları tadacaksınız, düşmanın saldırması korkusu; kıtlık ve darlıktan dolayı açlık; savaş ve savaş masrafları dolayısıyla mal ve can eksikliği, kazanç ve evlat eksikliği türünden her halde biraz bir şey ile imtihan olacaksınız.)

156. Ki başlarına bir musibet geldiği zaman, "biz Allah'a aidiz ve sonunda O'na döneceğiz" derler.

(Ve böylece Allah'a teslimiyetlerini arz etmek suretiyle teselli bularak sabrederler ve bunu yalnız dil ile değil, yaratma ve yaratılmayı düşünerek bütün kalp ile söylerler.

"Biz Allah'a aidiz" demekte, malları ve canları, her şeyi Allah'a teslim ve O'nun, mülkü olan her şeyde hatta can ve bedenlerimizde bile dilediği gibi tasarruf hakkı olduğunu ve acı tatlı O'nun hiçbir tasarrufuna itiraz edilemeyeceğini itiraf ile kaza ve kadere razı olduğunu göstermek vardır ki bu, pek büyük bir makamdır. "Sonunda O'na döneceğiz" demekte ise, görünüşte var olan emanet varlığımızın ölüm ile yok olduğuna ve bununla beraber gayenin mutlak yokluk olmayıp O'na kavuşma olduğuna iman ve O'nun katında razı olunan kişi olma ümidini ortaya koymak vardır.)

157. İşte onlar (var ya), Rablerinden mağfiretler ve rahmet onlaradır. Ve işte hidayete erenler, onlardır.

(Allah'ın salevâtı; bütün günahlarının bağışlanmasıdır. Yüce Allah, bunların günahlarını tamamen örter ve onları rahmeti ile öyle mükafatlara, öyle nimetlere ulaştırır ki, bunlar dünyada ne görülmüş, ne de insanın hatır ve hayaline gelmiş şeylerdir.)

158. Gerçekten Safa ve Merve, Allah'ın şeâirindendir. Onun için her kim Hac veya Umre niyetiyle Beyt'i ziyaret ederse, tavafı, bu ikisi ile yapmasında ona bir günah yoktur. Her kim de gönlünden koparak bir hayır işlerse, şüphesiz Allah onu, şükre değer kılar, O her şeyi bilir.

(Şeâir: Bazen ibadetin kendisine, bazen de yerine denir. Aslında özel alâmet, bellik manasınadır. Ezan, cemaat ile namaz, Cuma ve bayram namazları, Hac, bütün bunlar dinin özel alâmetlerindendir. Aynı şekilde camiler, minareler, hactaki ibadet yerleri, Safa ile Merve bunlardandır.

Asıl tavafın farz olduğunda ihtilaf yoktur. Fakat bu tavafa Safa ve Merve'yi ilave etmek ve bu ikisi arasında sa'y edilen kısmı tavaf etmek hakkında, "ona bir günah yoktur" buyurulmuştur. Bu ise ilk bakışta bir tercih hakkı vermek gibi görünmekle beraber vacip, mendup ve mübah olma ihtimali vardır.)

159. İndirdiğimiz apaçık delilleri ve hidayetin ta kendisi olan âyetleri insanlar için biz Kitapta açıkladıktan sonra gizleyenler yok mu, muhakkak ki Allah onlara lanet eder, lanet edebilecek olanlar da lanet eder.

(Ensâr'dan bir topluluk, Yahudilere peygamberin Tevrat'taki niteliklerini ve hükümlerle ilgili bazı âyetleri sormuşlardı. Yahudiler gizlediler, söylemediler. Onun üzerine bu âyet indi. İniş sebebi bu olmasına rağmen, kendisine sorulsun veya sorulmasın, Kur'ân'daki bir hükmü ihtiyaç anında söylemeyen, gizlemeye veya yanlış yorumlamaya çalışan âlimler de bu hükme dahildir.)

160. Ancak tevbe edip hallerini düzelterek hakkı söyleyenler başka. Ben onları bağışlarım. Öyle merhametli, öyle tövbeleri kabul ediciyim ben.

("Hakkı söyleyenler" buyrulması, hakkı gizleme günahının tövbesi, her halde onun zıddı olan "hakkı söyleme" sevabını işleme şartına bağlı olduğunu anlatır. Demek ki her günahın kendine özgü bir tövbesi vardır.)

161. Ama âyetlerimizi inkar etmiş ve kafir olarak can vermiş olanlar var ya, işte Allah'ın laneti, meleklerin laneti, insanların laneti hep onlaradır.

162. Ebediyyen onun altında kalırlar: ne azapları hafifletilir, ne de kendilerine göz açtırılır.

163. Her halde hepinizin tanrısı bir tanrı, başka tanrı yok, ancak O var. O Rahmânı rahim (var.)

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ
اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ
الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾
وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ
اللَّهِ ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ ۗ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا
إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ
شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾ إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا
وَرَأَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا
لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا ۗ كَذَٰلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ
أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ ۖ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾ يَا أَيُّهَا
النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ
الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٦٨﴾ إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ
وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ

164. Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar şeylerle denizde giden gemide, Allah'ın yukarıdan bir su indirip de onunla, yeryüzünü ölmüş iken diriltmesinde, diriltip de üzerinde deprenen hayvanları yaymasında, rüzgarları değiştirmesinde, gök ile yer arasında emre boyun eğmiş bulutta, şüphesiz hep bunlarda akıllı olan bir ümmet için elbet Allah'ın birliğine deliller var.

(Kureyşliler Yahudi ve Hıristiyanlardan Musa ve İsa'nın gösterdiği mucizeleri sorup öğrendikten sonra Efendimiz (a.s)'e: "Sen de Allah'a dua et, bize şu Safa tepesini altın yapıversin de kesin inancımız ve düşmanlarımıza karşı gücümüz artsın" demişler. Hz. Peygamber, bunu Rabbinden niyaz etmiş, yüce Allah da: "Bunu yaparım, ama yine yalanlarlarsa onlara âlemlerden hiçbirine yapmadığım bir azap veririm" buyurmuş. Bundan sonra Efendimiz (a.s)'in : "Ey Rabbim! Kavmimi ve beni halimize bırak, ben

onları günden güne davet ederim" diye dua etmesi üzerine yüce Allah bu âyeti indirerek göklerin ve yerin yaratılmasının ve buna bağlı yaratılışın akıp gitmesinin, Safa tepesinin altına çevrilmesi ve benzeri istenilen mucizelerden daha büyük, daha faydalı ve daha mucizevi olduğunu beyan etmiştir ki bunlar, mucize meselelerinde Kur'ân'ın, beşer fikrini ne güzel terbiye ettiğini anlatmaya yeterlidir. Bu gibi devam edip giden büyük mucizelerin anlaşılmasından elde edilecek faydaların yanında Safa'nın altına çevrilmesi gibi geçici ve tek bir harikanın olmasını istemek pek küçük bir şey kalır.)

165. İnsanlardan kimi de Allah'a karşı bir takım eş ve benzerler ediniyorlar da onları Allah sever gibi seviyorlar. İman edenlerin Allah sevgisi ise daha kuvvetlidir. O zulmü edenler, azabı görecekleri vakit, gerçekten kuvvetin, bütün kuvvetin Allah'a ait olduğunu ve gerçekten Allah'ın azabının çok şiddetli olduğunu görselerdi...

(Burada söz, korkutma ifade etmesi için tamamlanmamıştır. Nitekim dilimizde de tehdit makamında: "Başına geleceği bir bilsen..." deriz de sözün devamını getirmeyiz. Böylece, başa gelebilecek her tehlike muhatabın aklına gelir.

Bazı insanlar vardır ki Allah'a karşı ortaklar edinirler ve onları Allah sevgisi gibi bir sevgiyle severler. Onların emirlerine, yasaklarına, arzularına itaat ederler de Allah'a isyan ederler.

İnsanlar tarafından böyle sevilerek ilah derecesi verilen ortaklar o kadar çeşitlidir ki bir taş, bir maden parçasından, bir ot, bir ağaçtan tut da gök cisimlerine, ruhlara, meleklere, dilberlere, kahramanlara, hükümdar ve benzeri kişilere kadar varır. Bunlara velileri ve peygamberleri ilah derecesine çıkaranlar da dahildir.)

166. O vakit o peşlerinden gidilenler azabı görerek peşlerine düşenlerden uzaklaşmışlar ve aralarındaki bütün bağlar didik didik kopmuştur.

167. Onların peşine düşenler de şöyle demektedir: "Ah, bizim için dünyaya bir dönüş olsa idi de onların bizden uzaklaştıkları gibi biz de onlardan uzaklaşsa idik." İşte böyle, Allah onlara bütün amellerini üzerlerine yığılmış hasretler halinde gösterecektir. Ve onlar, o ateşten çıkacak değillerdir.

(Allah onlara bütün amellerini, böyle her taraflarını kuşatmış büyük hasretler, son derece acı ve faydasız pişmanlıklar halinde gösterecektir. Bundan dolayı insanlar bütün bu kuvvet ve kudretin tek sahibi ve maliki bulunan bir Allah'tan başka ilah tanımamalı, O'nun emrinden başkasına itaat etmemeli ve uymamalı, bütün sevgisini Allah sevgisinde toplamalıdır.)

168. Ey insanlar! Bütün yeryüzündeki nimetlerimden helal olmak, temiz olmak şartıyla yiyin, fakat Şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o, size belli bir düşmandır.

(Kendisi her ne kadar gözlerinize görünmez, gizliden gizliye kanınıza, iliklerinize işleyerek kalbinize ve fikrinize sokulursa da onun size düşman olduğunda ve içinize attığı düşüncelerden hiçbirisi hak ve hayra yönelik olmayacağında şek ve şüpheye yer yoktur. Zira:)

169. O size hep çirkin ve pis işleri emreder ve Allah'a karşı bilmediğiniz şeyler söylemenizi ister.

(Bu âyette, şeytanın vesvesesini kabul ederek ona itaat eden insanların şeytanın memurları, onun emri altında bulunan insanlar durumunda oldukları ima edilmiştir.)

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا
أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۚ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا
يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا
يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً ۚ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا
لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ
وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ ۖ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ
بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
﴿١٧٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ
وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۙ أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي
بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا
يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا
الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ ۚ فَمَا أَصْبَرَهُمْ
عَلَى النَّارِ ﴿١٧٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ ۗ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾

170. Onlara: "Allah'ın indirdiğine uyun" denildiği vakit de, "yok, dediler, atalarımızı neyin üstünde buldu isek ona uyarız." Ya ataları bir şeye akıl erdiremez ve doğruyu seçemez idiyseler de mi?

(Bu âyet gösteriyor ki, kısaca veya genişçe bir hak delile dayanmayan sırf taklit, din hakkında yasaktır. Belli bir cahilliğe, sapıklığa uyup taklit etmek aklen batıl olduğu gibi, şüpheli hususlarda delilsiz taklit de dinen caiz değildir.)

171. O kafirlerin durumu, sade bir çağırma veya bağırmadan başkasını duymaz bir kulakla haykıranın durumuna benzer: sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, akıl da etmezler.

(Bütün kafirlerin durumu, o hayvanın durumuna benzer ki, bağırıp çağırmadan başka bir ses işitmeyerek haykırır, durup dinlediği kuru ses, çıkardığı yine kuru sestir, manadan haberi yoktur. Bunlar Allah'tan peygamberden bir şey anlamazlar, manalı

sözleri duymazlar. çan ve düdük sesleri arkasında dolaşırlar.)

172. Ey, o bütün iman edenler! Size kısmet ettiğimiz rızıkların hoşlarından yiyin ve Allah'a şükredin, eğer ancak O'na tapıyorsanız...

(böyle yaparsınız. Gerçekten mümin ve Allah'ın bir olduğuna inanmış olanlar böyle yaparlar. Siz o helal ve pak rızıklarla beslenen vücudunuzu, bütün organlarınızı, ne işin yaratılmışlarsa onda, yani yaratılış gayelerine uygun yerlerde kullanınız. Zira yukarda beyan olunduğu üzere gerçek şükür, nimeti verene bu şekilde karşılık vererek saygı göstermektir.)

173. O size yalnız şunları haram kıldı: Ölü hayvan, kan, domuz eti, bir de Allah'tan başkasının adına kesilen. Sonra kim bunlardan yemek zorunda kalırsa, diğerinin hakkına tecavüz etmemek ve zaruret miktarını geçmemek şartıyla ona da günah yükletilmez. Çünkü Allah, çok bağışlayıcı, çok merhametlidir.

(Müşrikler, ilahlarına kurban kestikleri zaman, " Lat adına!", "Uzza adına!" diyerek onların isimlerini yüksek sesle anarlardı. İşte böyle sesi yükselterek hayvan boğazlamaya "ihlal" denirdi. Daha sonra sessizce de olsa mutlak boğazlama manasına kullanılmıştır ki âyette bu manayadır. Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların eti yenmez. Mesela, filan türbede Allah için kurban kesmek caiz ve etini yemek helal olur ise de filan türbe için ve onun adına kesilen kurbanın eti yenmez, bunlar haramdır. Zaruret içinde kalmış olan bir kimse, bunlardan hangisini bulur ise, ölmeyecek kadar yemesi caiz olur.)

174. Allah'ın indirdiği kitaptan bir şeyi gizleyip de buna karşılık biraz para alanlar, muhakkak ki onlar, karınlarında ateşten başka bir şey yemezler ve kıyamet günü Allah onlara ne bir söz söyler ne de kendilerini temize çıkarır. Onlara sade elem verici bir azap vardır.

(Dünya menfaati için Allah'ın kitabını veya o kitabın hükümlerini gizleyenler ve gerçeği tahrif edenlerin aldıkları bedeller, yedikleri şeyler, içlerinde aynen ateş olacak, onları yakacak, durmadan yakacaktır. Zira hak şeriata aykırı olarak yapılan her amelde manevi bir ateş kıvılcımı vardır. Onu aslından gizlemek suretiyle elde edilen dünya menfaati elbette ateşten başka bir şey olmayacaktır.)

175. İşte onlar, hidayeti verip sapıklığı, bağışlanmayı bırakıp azabı satın alan kimselerdir. Bunlar, ateşe ne sabırlı şeyler! ...

(Hayra, güzel şeylere, iyiliklere, doğruluğa, hak ve hakikatı açıklamaya, dünya zevkinden birini feda etmeye asla sabretmeyen bu adamlar, ateşe sevkeden ameller yapmakta ne sabırlar gösteriyorlar! Ve sonsuza kadar ateşte yanmak için neler neler yapıyorlar! ... Bu sabır, sonu selamet olan bir sabır değil, sonsuz bir felaket olan çaresizliktir.)

176. Zira şüphe yok ki Allah, kitabı hak sebebiyle indirdi. Kitapta ihtilaf edenler ise, şüphesiz haktan uzak bir anlaşmazlık içindedirler.

(Bu ateş azabı sebepsiz ve haksız da değildir. Çünkü Allah, kitap cinsinden indirdiklerini hak ile, hakla iç içe, hakkı söyler olarak indirdi. Bunun için O'nun kitabını yalanlayan veya gizleyenin hakkı ateş olur. Bir de Allah'ın indirdiği kitapların hepsine inanmayıp da bazısına inanan ve sonra bir kitabın bir kısmına inanıp bir kısmına inanmayanlar elbette haktan, doğrudan çok uzak bir anlaşmazlık ve uyuşmazlık içindedirler.)

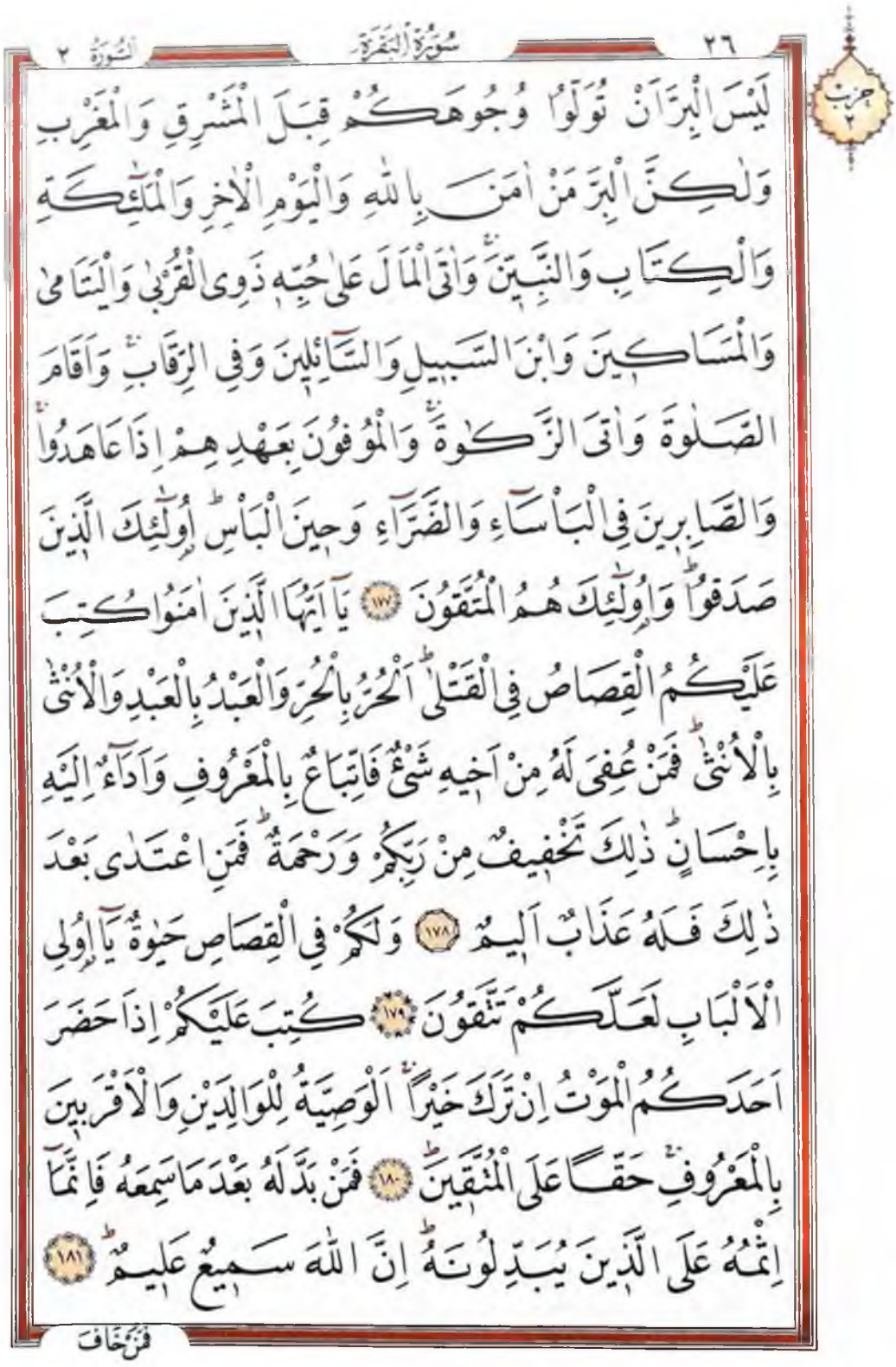

177. Yüzlerinizi bazen gündoğu tarafına bazen günbatı tarafına çevirmeniz erginlik değildir. Fakat eren o kimsedir ki Allah'a, Âhiret gününe, meleklere, kitaba ve bütün peygamberlere iman edip yakınlığı olanlara, öksüzlere, çaresizlere, yolda kalmışa, dilenenlere ve esirler uğrunda seve seve mal verir, hem namazı kılar hem zekâtı verir. Bir de antlaştıkları vakit ahitlerini yerine getirenler, hele sıkıntı ve hastalık hallerinde ve savaşın şiddetli zamanında sabır ve sebat edenler... İşte bunlardır o sadıklar ve işte bunlardır o korunan takva sahipleri!

(Kitap Ehlinin, Kıblenin değiştirilmesi meselesinde dedikoduyu ileri götürmeleri ve Yahudi ve Hıristiyanlardan her birinin, kendi kıblelerine yönelmenin hayırlı olduğunu iddiada ısrar etmeleri, bu âyetin inmesine sebep olmuştur. Âyet, asıl istenen iyilik ve erginliğin bu olmadığını bildirerek asıl iyi-

lik sahiplerinin, gerçek erenlerin kimler olduğunu açıklamaktadır. Bu âyet açık açık veya delalet yoluyla bütün beşeri olgunlukları içermektedir. Buna işaret olmak üzere Efendimiz (a.s) de: "Her kim bu âyetle amel ederse, imanını kemale erdirmiş olur" buyurmuştur.)

178. Ey, o bütün iman edenler! Öldürülenler hakkında üzerinize kısas yazıldı: hüre hür, köleye köle, dişiye dişi. Bunun üzerine her kim kardeşinden az bir affa nail olursa, o vakit vazife, birinin o iyiliği yapması, birinin de ona borcunu güzellikle ödemesidir. Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve bir rahmettir. Her kim bunun arkasından yine haddi aşarsa, artık ona elem verici bir azap vardır.

(Hz. Muhammed (s.a.v), peygamber olarak gönderilmeden önce insan öldürmeye karşı Hıristiyanlar, sadece affın vacip olduğuna inanıyorlardı. Yahudilerin hükümlerinde af yok, yalnız öldürme vardı. Bununla beraber Buhârî ve Nesâî'nin rivayetlerine göre İsrailoğulları, diyeti, öldürmekten önde tutuyorlardı. Araplar ve onlarla beraber Yahudilerin bir kısmı, bazen öldürmenin vacip olduğuna bazen de diyetin vacip olduğuna hükmediyorlar, fakat bu iki hükümden her birinde haddi aşıyorlardı.

Bu âyet kısasın vacip olduğu ve bu vacipliğin ancak hak sahibinin affı ile düşebileceği ve bu affın daha erdemli, daha iyi olacağı, bununla beraber af sırasında mal üzerine sulh yapmanın da caiz olduğu hükmünü getirmiştir.)

179. Hem kısasta size bir hayat vardır, ey temiz aklı, temiz özü olanlar! Gerek ki korunursunuz.

("Kısasta hayat vardır" sözünün anlamı şudur: Önce kısas, hem adam öldürmek isteyen hem de öldürülmek istenen kişi hakkında hayatın korunmasına sevk eden güçlü bir etkendir. Çünkü öldürmek isteyen, bunu yaptığında öldürülmeyi hak edeceğini bilmiş olursa, aklın gereği olarak öldürmekten vazgeçer ve böylece hem kendisi hayatta kalır, hem karşısındaki. Sonra bunda bu ikisinden başka kamunun yaşama hakkını da sağlamak vardır. Zira öldürme, öldürenle ve öldürülenle ilgisi bulunan kimseler arasında düşmanlık ve fitneye, bu da büyük savaşlara ve kan davalarına sebep olabilir. Kısas, bütün bu fitne ve kan davalarının önüne geçeceği için kamunun hayatına ve yaşama hakkına garanti olur.)

180. Birinize ölüm geldiği vakit, o kişi bir hayır –bir mal– bırakacaksa, babası, anası ve en yakın akrabası için meşru bir şekilde vasiyet etmek; takva sahipleri üzerine yerine getirilmesi vacip bir hak olarak üzerinize yazıldı.

(Miras âyetleri diye bilinen Nisâ, 4/11–12 âyetleri inmeden önce bu vasiyet farz idi. Ancak bunun örfe uygun şekilde belirlenmesi ve miktarı, vefat edecek olan kimsenin görüşüne ve vasiyetine bırakılmış idi. Daha sonra inen miras âyetleri ile yüce Allah, bunun miktarını bizzat belirlemiş ve kullarını, son nefeste buna ait görüşü vasiyet etme mecburiyet ve sorumluluğundan ve akraba arasında bu yüzden ortaya çıkması beklenen üzülme ve kırılma tehlikesinden kurtarmıştır.)

181. Şimdi her kim bunu duyduktan sonra onu değiştirirse, her halde vebali sırf onu değiştirenlerin boynunadır. Şüphe yok ki Allah, işitir, bilir.

(Vasiyeti yerine getirmeye memur edilenlerden veya şahitlerden veya hakimler ve diğerlerinden her kim o meşru vasiyeti bizzat işittikten veya işitmiş gibi bildikten sonra değiştirir ve bozarsa, vebali, onu değiştirenlerin boynunadır.)

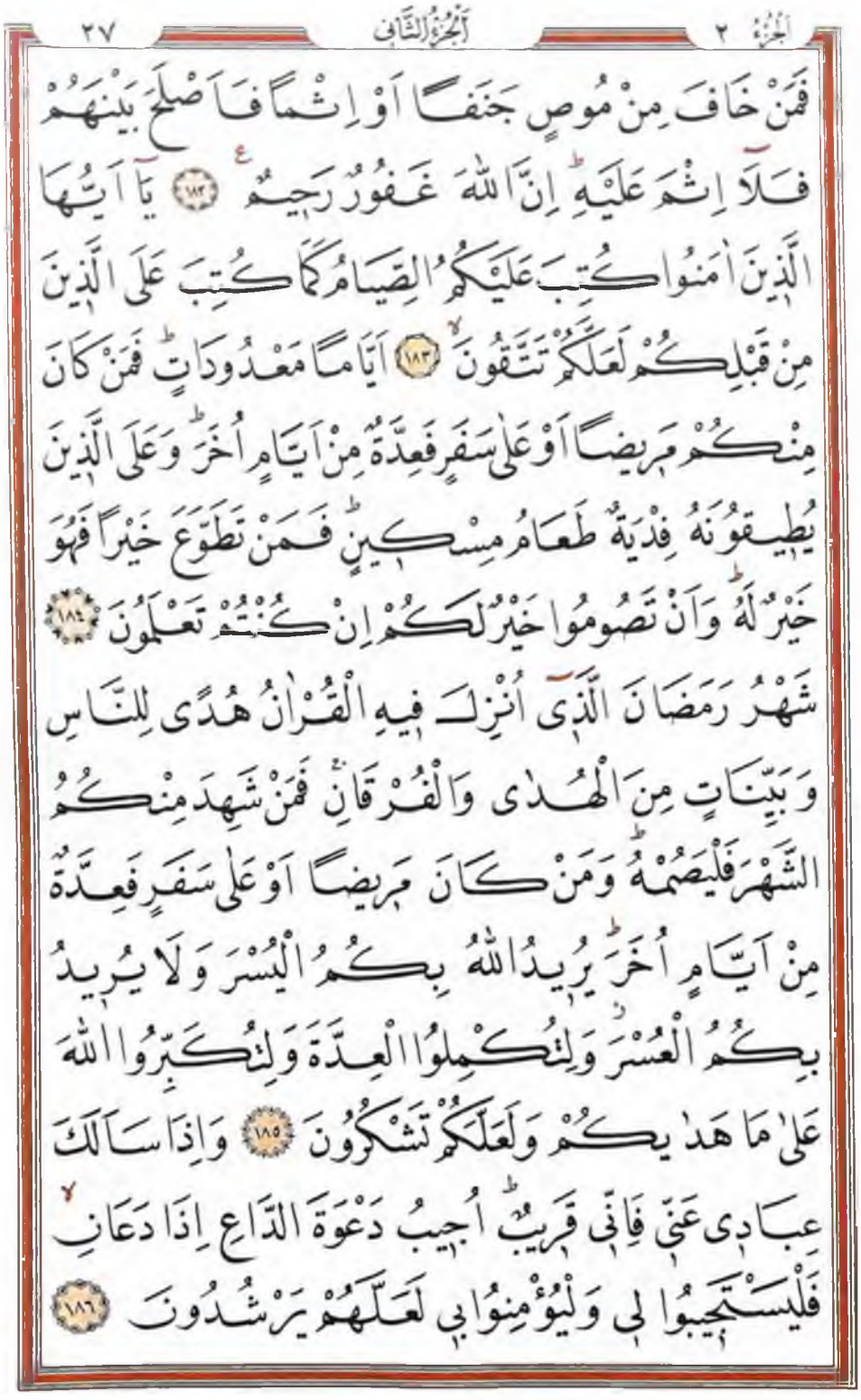
فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ
فَلَآ إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا
ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ
مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ أَيَّامًا مَّعْدُودَٰتٍ ۚ فَمَن كَانَ
مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۚ وَعَلَى ٱلَّذِينَ
يُطِيقُونَهُۥ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ۖ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ
خَيْرٌ لَّهُۥ ۚ وَأَن تَصُومُوا۟ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾
شَهْرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلْقُرْءَانُ هُدًى لِّلنَّاسِ
وَبَيِّنَٰتٍ مِّنَ ٱلْهُدَىٰ وَٱلْفُرْقَانِ ۚ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ
ٱلشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ
مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ
بِكُمُ ٱلْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا۟ ٱلْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا۟ ٱللَّهَ
عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾ وَإِذَا سَأَلَكَ
عِبَادِى عَنِّى فَإِنِّى قَرِيبٌ ۖ أُجِيبُ دَعْوَةَ ٱلدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ۖ
فَلْيَسْتَجِيبُوا۟ لِى وَلْيُؤْمِنُوا۟ بِى لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

182. Her kim de vasiyet edenin bir hata etmesinden veya bir günaha girmesinden endişe eder de tarafların arasını düzeltirse ona vebal yoktur. Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Vasiyeti değiştirmek, bir hatayı gidermek gibi güzel bir maksat ile de olsa, tehlikeden uzak değildir. Onun içindir ki yüce Allah, "hatayı gidererek tarafların arasını bulursa, ona vebal yoktur" buyurmuş, "hatayı düzeltirseniz iyi olur" buyurmamıştır.)

183. Ey, o bütün iman edenler! Sizden öncekilere yazılmış olduğu gibi sizin üzerinize de oruç yazıldı.

(Medine'ye hicretinde ilk zamanlarında Hz. Peygamber tarafından her ayda üç gün, bir de Aşure gününde oruç tutmak, nafile olarak emredilmişti ki buna "İlk Oruç" denilir. Hicretten bir buçuk yıl sonra Kıblenin değiştirilmesinin ardından Şabanın onunda Ramazan orucu farz kılındı.

Bir rivayete göre Ramazan orucu veya aynı

miktarda oruç, Yahudi ve Hıristiyanlara da farz kılınmış, Yahudiler bunu terk etmiş ve senede bir gün oruç tutmağa başlamışlar ve bu günün, Firavun'un boğulduğu gün olduğunu iddia etmişlerdir. Hıristiyanlara gelince, bunlar da Ramazan'da oruç tutarlarmış, nihayet pek şiddetli bir sıcağa rastlamışlar, bunun üzerine yaz ile kış arasında ılıman, sabit bir mevsim belirleyerek bahara tahsis etmişler, bu değiştirmeye kefaret olmak üzere de on gün daha eklemişler, sonra bir salgın hastalık çıkmış, bunun için on gün daha ekleyerek elliye çıkarmışlar. Daha sonra bunun niteliğinde de değişiklik yaparak "perhiz" e çevirdiler.)

184. (Size farz kılınan oruç), sayılı günlerdedir. İçinizden hasta olan veya yolculukta bulunan ise, diğer günlerde aynı miktarda (tutar.) Oruca zor dayanabilecek olanlar üzerine de fidye: yani bir yoksul doyumluğu gerekir. Her kim de hayrına fidyeyi artırırsa hakkında daha hayırlıdır. Bununla beraber, eğer bilirseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.

(Ramazan günlerinde oruçtan zarar görecek derecede hasta olan yahut yolculukta bulunanlara oruç farz değildir, bunların yemesine ruhsat vardır. Bunlar yerler ise, hasta iyileştikten, yolcu da mukim olduktan sonra aynı miktarda tutar. Edanın vacip olması, iyileşmeye ve yolculuğun bitmesine bağlıdır. Oruca zor dayanabilenler, yani oruç, güçlerini tüketecek olanlar, mesela, pek ihtiyarlamış veya iyileşme ümidi olmayan müzmin bir hastalığa yakalanmış bulunanlar üzerine, yedikleri her oruç yerine bir fidye, yani bir yoksul doyumluğu farzdır. Ancak zor da olsa tutmak, fidye vermekten veya kazaya bırakmaktan daha hayırlıdır.)

185. O Ramazan ayı ki insanları irşat için hakkı batıldan ayıran furkan ve hidayet rehberi deliller halinde Kur'ân onda indirildi. Onun için sizden her kim bu Aya Şahit –yani bu ayda hazır– olursa oruç tutsun. Kim de hasta yahut yolculukta ise tutamadığı günler sayısınca diğer günlerden kaza etsin. Allah, size kolaylık istiyor, zorluk istemiyor. Hem buyuruyor ki sayıyı tamamlayasınız da size hidayet ettiği şekilde Allah'ı tekbir ederek büyükleyesiniz ve gerek ki şükredesiniz.

(Allah, size kolaylık ister. Bir de aydaki günlerin sayısına göre vaktinde eda ederek veya kaza ederek oruç sayısındaki eksiklikleri tamamlamanızı ve size hidayet etmesine veya hidayet ettiğine hamd ederek Allah'ı büyükleyip ululamanızı ve sizin gibi müminlerden beklenen şükrü yapmanızı ister.)

186. Ve şayet kullarım sana beni sordularsa, muhakkak ki ben çok yakınımdır. Bana dua edince, dua edenin duasını kabul ederim. O halde onlar da benim davetime koşsunlar ve bana hakkıyla iman etsinler ki doğru yolda gidebilsinler.

(Rivayet olunduğuna göre bedevinin birisi, Rasûlullah (s.a.v)'a: "Rabbimiz yakın mıdır, gizlice münacat mı edelim? Yoksa uzak mıdır, bağıralım mı?" diye sormuştu. Bunun üzerine bu âyet indi. Âyet, dua ve ibadet ederken bağırıp çağıranları, gürültü patırtı edenleri reddetmektedir.

Nitekim bu âyetin iniş sebepleri arasında rivayet edilmiştir ki, bir savaşta Ashab-ı kiram seslerini yükselterek tekbir getiriyor, kelimei tevhid söylüyor, dua ediyorlardı. Efendimiz (a.s): "Siz, sağıra veya yanınızda bulunmayana dua etmiyorsunuz. Her halde çok işiten, yakında bulunan bir Zata dua ediyorsunuz" buyurmuştu. "Buhârî, Megazi, 38; Müslim, Zikir ve Dua, 44.")

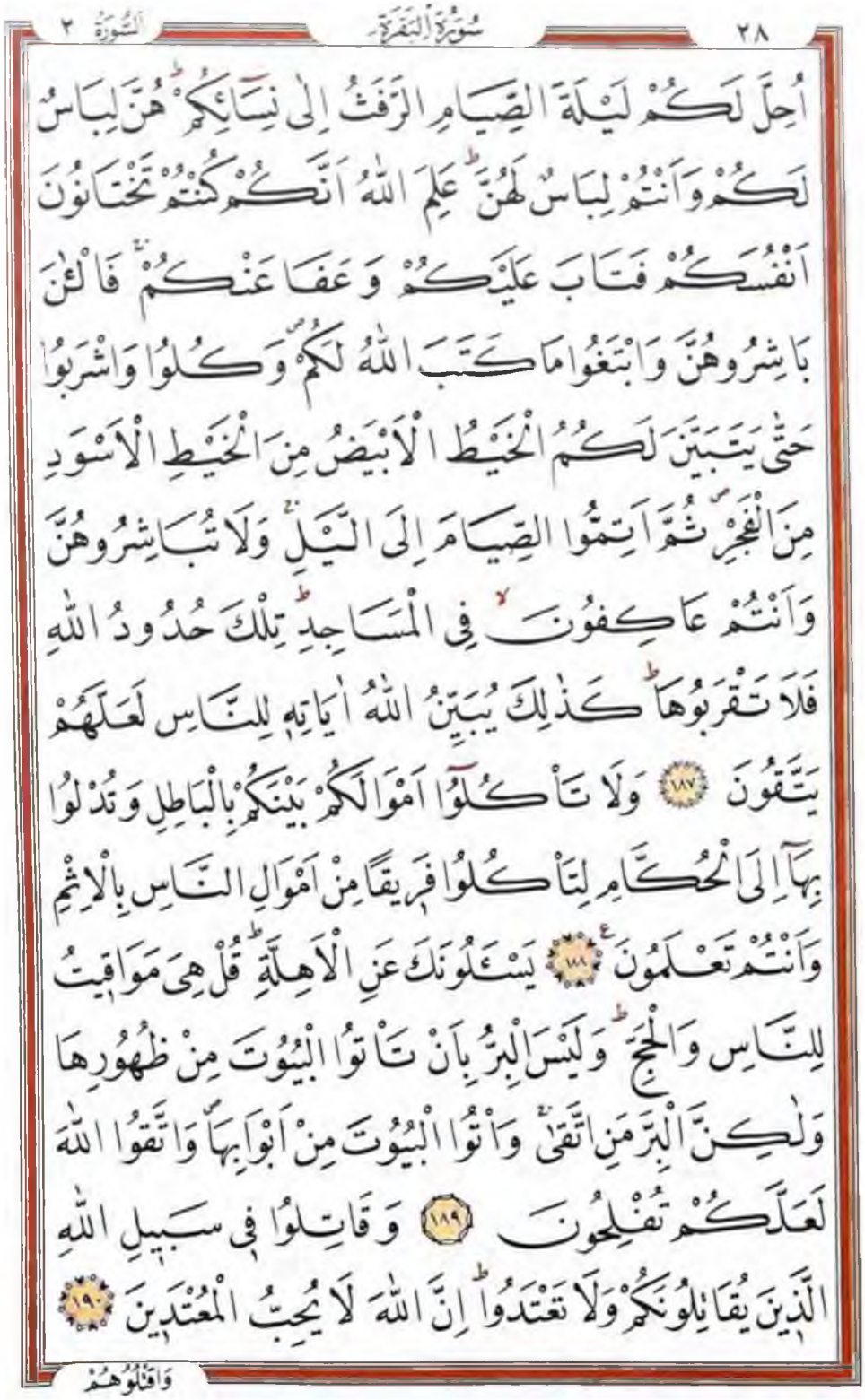

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ ۚ هُنَّ لِبَاسٌ
لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ
أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ ۖ فَالْآنَ
بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا
حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ
مِنَ الْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ
وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ۗ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ
فَلَا تَقْرَبُوهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا
بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ
وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهِلَّةِ ۖ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ
لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ۗ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَن تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِن ظُهُورِهَا
وَلَٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَىٰ ۚ وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾

وَاقْتُلُوهُمْ

187. Oruç gecesi kadınlarınıza ilişmeniz size helal kılındı. Onlar sizin için bir elbise, siz de onlar için bir elbise durumundasınız. Allah, nefsinize emniyet edemeyeceğinizi bildiği için başvurunuzu kabul etti ve sizi affetti. Şimdi onlarla ilişkide bulunun ve Allah'ın sizler için yazdığını isteyin. Ve ta fecrin beyaz ipliği, siyah iplikten sizce seçilinceye kadar yiyin, için. Sonra da ertesi geceye kadar orucu tam tutun. Bununla beraber siz camilerde itikaf halinde iken onlarla ilişkide bulunmayın. Bunlar, Allah hudududur, sakın onlara yaklaşmayın. Allah, insanlara âyetlerini böyle ayırt ediyor ki sakınıp korunsunlar.

(Başlangıçta müslümanlar oruç tutacakları zaman akşamdan yatsı namazını kılıncaya kadar, yahut uyuyuncaya kadar yiyip içebilirler ve eşleriyle cinsel ilişkide bulunabilirlerdi. Yani imsak, yatsı namazından veya uykudan itibaren başlardı. Bir gün

Hz. Ömer, yatsıdan sonra hanımıyla ilişkide bulunur ve derhal pişman olup Efendimizin huzuruna gelir, özrünü arz eder. Daha başkaları da gelip aynı itirafta bulunurlar. Bunun üzerine bu âyet iner.

İki açıdan karı ile koca birbirlerinin elbisesi durumundadır. Bir taraftan elbise gibi birbirlerine sarılıp sarmalaşırlar. Öte yandan bir elbise gibi birbirlerinin ayıplarını örterler, iffetlerini korurlar.)

[Âyette iplikler mecaz olarak kullanılmıştır. Maksat, sabahın beyazlığı ve gecenin karanlığıdır. Sabahın beyazlığı, tanyeri ilk ağardığında hafif bir aydınlık şeklinde olur. Gecenin karanlığı ise yok olup gitme durumunda olduğu ve her ikisi de zayıf oldukları için ipliğe benzetilmişlerdir. Ancak beyazlık gittikçe artar, karanlık ise gittikçe azalır.]

188. Bir de aranızda mallarınızı batıl sebeple yemeyin. İnsanların mallarından bir kısmını bile bile günah ile yemek için o malları hakimlere sarkıtmayın.

(Düşününüz, Ramazan günleri lezzet aldıkları şeylerden ve kendi öz mallarını bile yemekten Allah'ın emrine uymak için nefislerini men eden insanlar, sonra başkalarının malını haksız yere nasıl yer, elin malına nasıl göz diker? Elbette bunlara yaraşan daima helal yemektir. Sakın haksız mal yemeyin. Halkın mallarından yemek için hâkimlere, hükümetlere bağlanmayın, rüşvet vermeyin.)

189. Sana hilalleri soruyorlar. De ki: Onlar, insanlar ve hac için vakit ölçüleridir. Bununla beraber erginlik, evlere arkalarından gelmenizle değildir. Fakat eren, korunandır. Evlere kapılarından gelin ve Allah'a takvalı olun ki felah bulasınız.

(Hilaller, insanlar için ve hac için mikatlerdir, vakit alâmetleridir. İnsanlar vakte muhtaç olan işlerinin vaktini ve özellikle hac vakitlerini bunlarla belirlerler ki bu mana, "yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için Aya bir takım menziller takdir etti" "Yûnus, 10/5" meâlindeki âyette beyan edilmiştir. Ayrıca, İsra, 17/12 âyetine de bakınız.

Rivayete göre Ensar, ihrama girdiklerinde şayet zaruri bir ihtiyaçları varsa eve, bağa, çadıra kapılarından girmezler, evin üstünden bir delik açar, oradan girer çıkarlar veya arkadan bir merdiven dayayarak girerlermiş ve bu cahiliye âdetini erginlik (birr) sayarlarmış. Biri, ön kapıdan girince ayıplanmış, bunun üzerine bu âyet inmiştir.)

190. (Korunun da) size savaş açanlarla Allah yolunda çarpışın. Fakat haksız saldırı yapmayın. Çünkü Allah, haksız saldırıda bulunanları sevmez.

("Çarpışın" meâlindeki bu âyetin Medine'de ilk inen savaş âyeti olduğu ve Rasûlullah(s.a.v)'ın bu âyet indiği zaman, savaşanlarla savaştığı, kendisine savaş açmayanlarla savaşmadığı ve Berâe Sûresindeki "Müşriklere karşı topluca savaşın" "Tevbe,9/36" meâlindeki âyet inip genel olarak savaş emredilinceye kadar böyle yaptığı rivayet edilmiştir.

Müslümanlar, önce savunma şeklinde de olsa savaştan men edilmişler ve her ne olursa olsun sabretmeye ve düşmanlığı bırakıp barış yapmaya memur edilmiş idiler. Daha sonra bu ve benzeri âyetlerle bu yasak kaldırıldı. Yani önce özellikle yumuşak davranma, sadece öğüt ve güzel yolla mücadele emredilmiş, sonra savaşa izin verilmiş, daha sonra hakkı kabule yanaşmayanlarla harp ve savaş emri verilmiş ki bunlar, derece derece siyaset neyi gerektiriyorsa ona göre verilmiş emirlerdir. Ama her şeyde olduğu gibi islam, savaşta da sınırın aşılmamasını, kadın ve çocukların, bu arada savaş sırasında zayıflık ve âcizliğinden dolayı savaşçı olma özelliği taşımayanların öldürülmemesini, öldürülenlerin her hangi bir uzvunun kesilmemesini emretmiştir.)

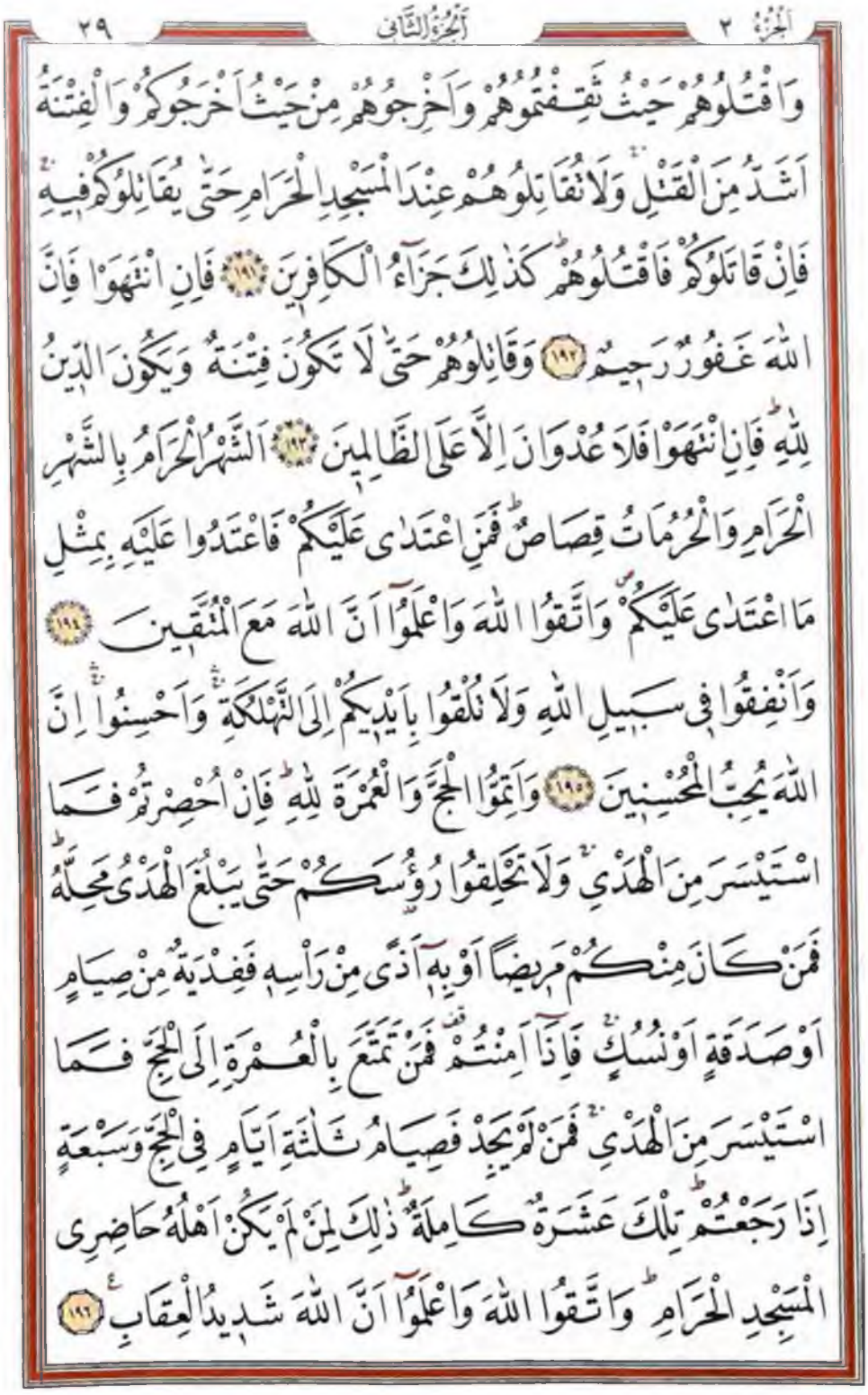

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُم مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ ۚ وَالْفِتْنَةُ
أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ۚ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ ۖ
فَإِن قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ ۗ كَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾ فَإِنِ انتَهَوْا فَإِنَّ
اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٩٢﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ
لِلَّهِ ۖ فَإِنِ انتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٩٣﴾ الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ
الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ ۚ فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ
مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩٤﴾
وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ ۛ وَأَحْسِنُوا ۛ إِنَّ
اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾ وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ ۚ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا
اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۖ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ ۚ
فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ
أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ ۚ فَإِذَا أَمِنتُمْ ۖ فَمَن تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا
اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۚ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ
إِذَا رَجَعْتُمْ ۗ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ۗ ذَٰلِكَ لِمَن لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾

191. Ve onları nerede yakalarsanız öldürün ve sizi çıkardıkları yerden onları çıkarın. Fitne, öldürmekten daha şiddetlidir. Yalnız, Mescid-i Haram yanında onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın. Fakat sizi öldürmeğe kalkışırlarsa hemen onları öldürün. Kafirlerin cezası böyledir.

(Sizi çıkardıkları yerden yani Mekke'den onları çıkarın, vatanınızı onların elinden kurtarın. Bu, bunu yapma gücü size verilecektir manasına bir va'd olup Mekke'nin fethi ile gerçekleşmiştir.

Öldürme aslında fena bir şeydir, fakat fitne ondan daha ağırdır. Zira öldürmenin verdiği zahmet çabuk geçer, fitneninki devam eder. Öldürme, insanı yalnız dünyadan çıkarır, fitne ise hem dinden hem dünyadan oldurur. Dolayısıyla fitneye tutulmaktan ise o fitneyi çıkaranları öldürmek, "iki şerden, daha az zararlı olanı seçilir" kuralınca, elbette iyidir.)

192. Artık şirkten vaz geçerlerse, süp-

hesiz ki Allah, çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Bir önceki âyette geçen "sizi çıkardıkları yerden onları çıkarın" kaydı gösteriyor ki bu âyet, Kitap ehli hakkında değil, Arap müşrikleri hakkındadır.)

193. Hem bir fitne kalmayıp din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla çarpışın. Vazgeçerlerse artık düşmanlık ancak zalimlere karşıdır.

(Onlarla öyle savaşın ki, fitnenin başı olan şirk ortadan kalksın ve yalnız Allah'a boyun eğilsin. Bunun için Efendimiz(a.s) : "Ben bu insanlarla "La ilahe illallah" diyecekleri âna kadar savaşmaya memurum. Onu dedikleri zaman benden canlarını kurtarırlar" buyurmuştur. "Buhârî, İman, 17, Salât, 28; Müslim, İman, 32-36. " Arap olmayanlar, cizye vermek suretiyle kanlarını koruyabilecekleri halde bunlara bu izin verilmemiştir.)

194. Hürmetli ay hürmetli aya ve bütün hürmetler birbirine kısastır. O halde kim sizin hakkınıza dokundu ise siz de size yaptığının misliyle onun hakkına dokunun da ileri gitmeğe Allah'tan korkun. Ve bilin ki Allah, takva sahipleriyle beraberdir.

(Burada hürmet: Korunması ve saygı gösterilmesi vacip olan, el uzatılması caiz olmayan şey, demektir ki malları da kapsar.

Kureyş, Hudeybiye senesi Rasûlullah (sav)'ı ihramlı olarak hürmetli ay olan Zilkade'de hürmetli belde olan Mekke'den geri çevirmişlerdi. Yüce Allah da ertesi yıl yine Zilkade'de Rasulünü Mekkeye soktu da umresini kaza ettirdi. Bunu önceki yıl meydana gelen engelleme ve yol kapamaya karşılık yaptı. Böylece, karşılık vermede bir sakınca olmadığını bildirdi. Ancak âyetin devamından da anlaşıldığı üzere, meşru olan, mutlak manada karşılık vermek değil, misliyle karşılık vermektir.)

195. Ve Allah yolunda harcama yapın –masraf edin– de kendi ellerinizle tehlikeye bırakmayın ve güzel hareket edin. Çünkü Allah, güzel hareket edenleri sever.

(Mal tedarik edip savaş ihtiyaçlarına harcanmak üzere vergi verin, yardımda bulunun. Fakat sadece mal kazanma sevdasına düşüp de kendi kendinizi tehlikeye bırakmayın. Sade para kazanmak ve dinlenmek sevdasının, insanları, esaret altında kalmak ve mahkum olmak gibi büyük tehlikelere düşüreceğini ve bunun önüne geçmenin, ancak Allah yolunda savaşmakla mümkün olacağını unutmayın.)

196. Hac ve umreyi Allah için tam yapın. Eğer alıkonulursanız o vakit hedy (kurban) türünden kolayınıza gelen bir şey gerekir. Bununla beraber bu hedy, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olana veya başından bir eziyeti bulunana, tıraş için, oruç veya sadaka veya kurbandan ibaret bir fidye gerekir. Alıkonulmaktan kurtulduğunuz zaman da her kim Hacca kadar Umre ile sevap kazanmak isterse ona da 'hedy' in kolay geleni, bunu bulamayana ise oruç gerekir: üç gün hacda, yedi de geri döndüğünüzde ki (toplamı) tam on gündür. Bu hüküm, ailesi Mescid-i Haram sakinlerinden olmayan kimseler içindir. Hasılı, Allah'tan korkun ve bilin ki Allah'ın cezalandırması cidden çok şiddetlidir.

(Nafile de olsa, hac ve umreden birisine başladınız mı tamamlayın, eksik bırakmayın, yahut tam olarak yerine getirin. İhrama girdikten sonra zorlayıcı bir engele yakalanıp hacdan veya umreden kalırsanız, ihramdan çıkabilmek için kolayınıza gelen bir kurbanlık göndermeniz gerekir. Gönderdiğiniz kurban Harem-i Şerife varıncaya kadar da tıraş olup ihramdan çıkmayınız. Bir rahatsızlık nedeniyle vaktinden evvel tıraş olup ihramdan çıkan, oruç veya sadaka veya kurban türünden biriyle fidye verir.)

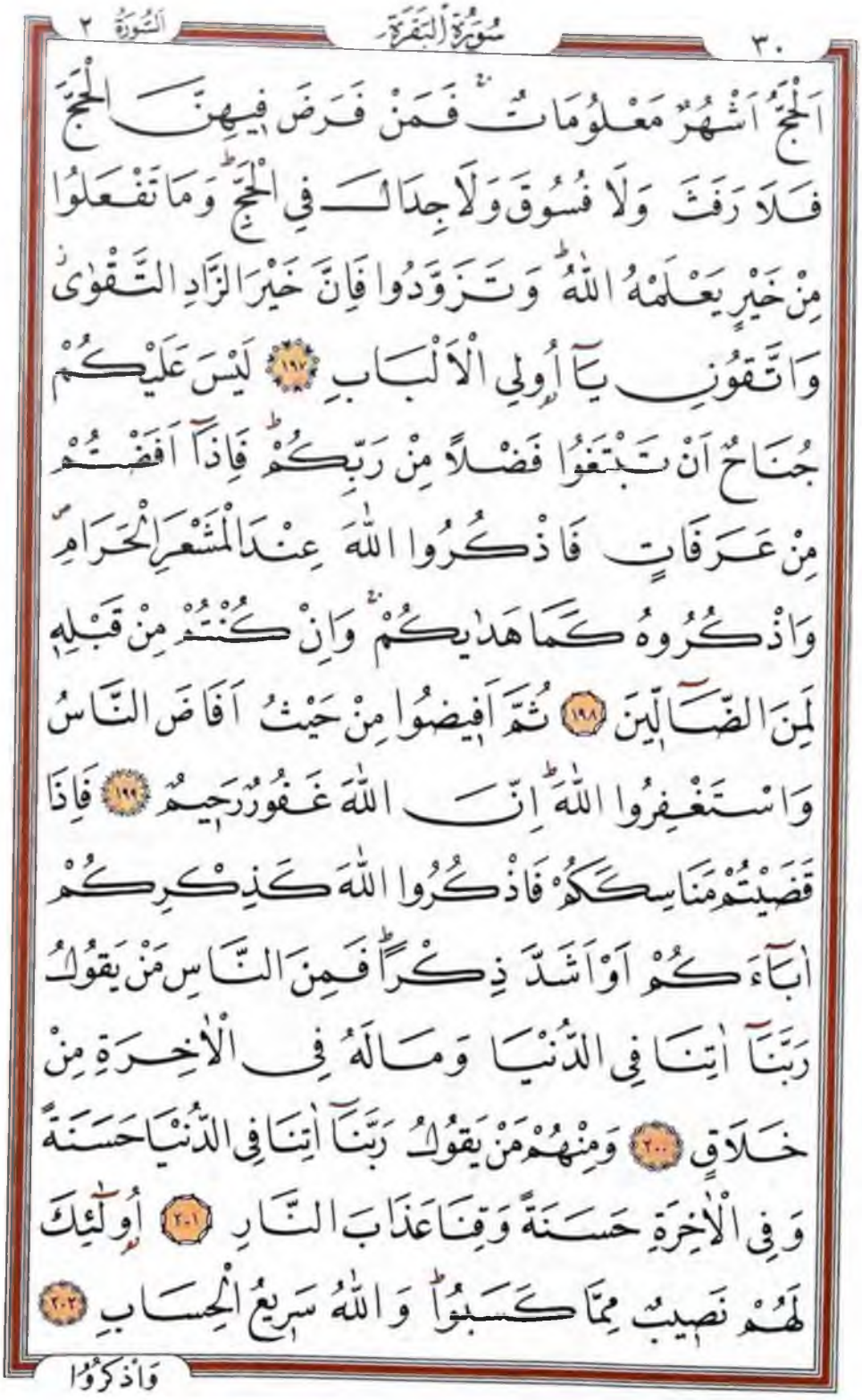
الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ ۚ فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ
فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا
مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ ۗ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ
وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ
جُنَاحٌ أَن تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ ۚ فَإِذَا أَفَضْتُم
مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِندَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ ۖ
وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ ۚ وَإِن كُنتُم مِّن قَبْلِهِ
لَمِنَ الضَّالِّينَ ﴿١٩٨﴾ ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ
وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٩٩﴾ فَإِذَا
قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ
آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا ۗ فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ
رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ
خَلَاقٍ ﴿٢٠٠﴾ وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً
وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾ أُولَٰئِكَ
لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا ۚ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾
وَاذْكُرُوا

197. Hac, bilinen aylardır. Kim bu aylarda hacca başlarsa artık hacda ne kadına yaklaşmak, ne günah işlemek, ne de kavga etmek var. Hayırla ilgili ne işlerseniz Allah onu bilir. Azık tedarik edin. Azığın en hayırlısı da takvadır. Bana takva ile gelin, ey beyni olanlar!

(Hac ayları öteden beri bilinen aylar olup bunlar Şevval ve Zilkade ile onuncu gününe kadar Zilhiccedir. Kim bu aylarda ihrama girmek ve telbiye ile veya hedy (kurban) göndermekle kendine haccı gerekli kılarsa, artık hac günlerinde, âyette bildirilen hac yasaklarına uyması gerekir.

İnsanın iki türlü yolculuğu vardır. Birisi, dünyada yolculuk, öbürü de dünyadan yolculuktur. Dünyadaki yolculukta gerekli olan azık, yiyecek, içecek ve binek türü şeylerdir. Dünyadan yolculukta gerekli olan azık ise, takvadır. Takva, en hayırlı azıktır.)

198. Rabbinizin lütfundan ticaret istemeniz size günah değildir. Derken

Arafat'tan bir sel gibi boşanıp aktınız mı Meş'ari Haram yanında Allah'ı zikredin. Hem O'nu, size doğrusunu öğrettiği gibi zikredin. Doğrusu siz bundan evvel cidden şaşırmışlardan idiniz.

(Hac aylarında da olsa, geçen emirlere uymak şartıyla, ticaret yapmaktan engelli değilsiniz. Hac, ticarete, kazanca engel değildir. Arefe günü vakfeden sonra topluca Arafat'tan ayrıldığınızda Müzdelife' de Allah'ı zikredin. Ki o gece burada akşam ve yatsı namazlarının birlikte kılınması, bu "zikredin" emrinin bir uygulamasıdır. Zira namaz, en büyük zikirdir.)

199. Sonra insanların bir sel gibi boşanıp aktıkları yerden boşanıp akın ve Allah'ın sizi bağışlamasını isteyin. Çünkü Allah, çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Yani Arafat'tan boşanıp akınız, yalnız Müzdelife ile yetinip eşitliği bozmayınız. Bu hitap Kureyşlileredir. Çünkü onlar, Arafat'a çıkmaz, Müzdelife'de dururlar ve: "Biz Allah'ın ehliyiz ve Harem'in hizmetçileriyiz" diye kendilerini diğer insanlardan önde ve üstün görürler, onlarla vakfe yerinde eşitliğe razı olmazlardı.)

200. Nihayet Hac ibadetlerinizi bitirdiniz mi, vaktiyle atalarınızı andığınız gibi, hatta daha şiddetli bir anışla Allah'ı anın, zikredin. Çünkü insanların kimisi: "Ey Rabbimiz, der, bize dünyada ver! " Buna âhirette kısmet yoktur.

(Buradaki "zikredin" emri de Haccın peşinden Mina günlerine işarettir. İslam'dan önce Araplar, hac ibadetlerini bitirdikten sonra Mina'da mescit ile dağ arasındaki yerde vakfe yaparlar, atalarının yaptıklarını övgüyle anarlardı. Bunun yerine şimdi Mina' da Allah'ı zikirle meşgul olunması emredilerek o geleneğin kaldırılmasına işaret ediliyor.

Şu insanlardan bir kısmı da vardır ki, "ey Rabbimiz! Bize vereceğini dünyada ver" der. Böylelerinin âhirette hiçbir nasibi veya isteyecek bir şeyi olmaz. Tek düşündükleri, dünyadır.)

201. Kimisi de : "Ey Rabbimiz! Bize dünyada bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik. Ve bizi ateş azabından koru" der.

(Önceki kısımdan olan insanlar istediklerinin, başlangıçta olsun, bir güzellik (hasene) olup olmadığını dahi hesaba katmadan sadece "ver" ve " dünyada ver" diyorlardı. Buna karşılık olarak basiret sahipleri ise işin başını ve sonunu gözeterek: "Ey Rabbimiz! Hem dünyada güzellik, hem âhirette güzellik ver" derler. Ve hatta bu kadarla da yetinmeyip ateş azabından mutlak bir korunma da ister ve dua ederler.

Dünyada güzellik: Sağlık, yaşayacak kadar rızık, hayra muvaffak olma; âhirette güzellik ise sevaptır.)

202. İşte bunlara, evet bunlara, kazandıklarından bir nasip var. Allah'ın hesap görmesi de çok çabuktur.

(Hâsılı, insanların bir kısmı yalnız dünyayı ister, bir kısmı da hem dünya ve hem âhiret güzelliğini. İşte bu iki kısım insanlar yok mu, bunların ikisinin de istek ve dualarına göre bir nasibi vardır. Öncekiler, yalnız dünyadan bir nasip alır, âhiretten mahrum kalır. Berikiler de hem dünyadan hem âhiretten nasip alır. Allah, bütün bunların hesabını bir anda görebilir. Şûrâ, 42/20 âyetine bakınız.)

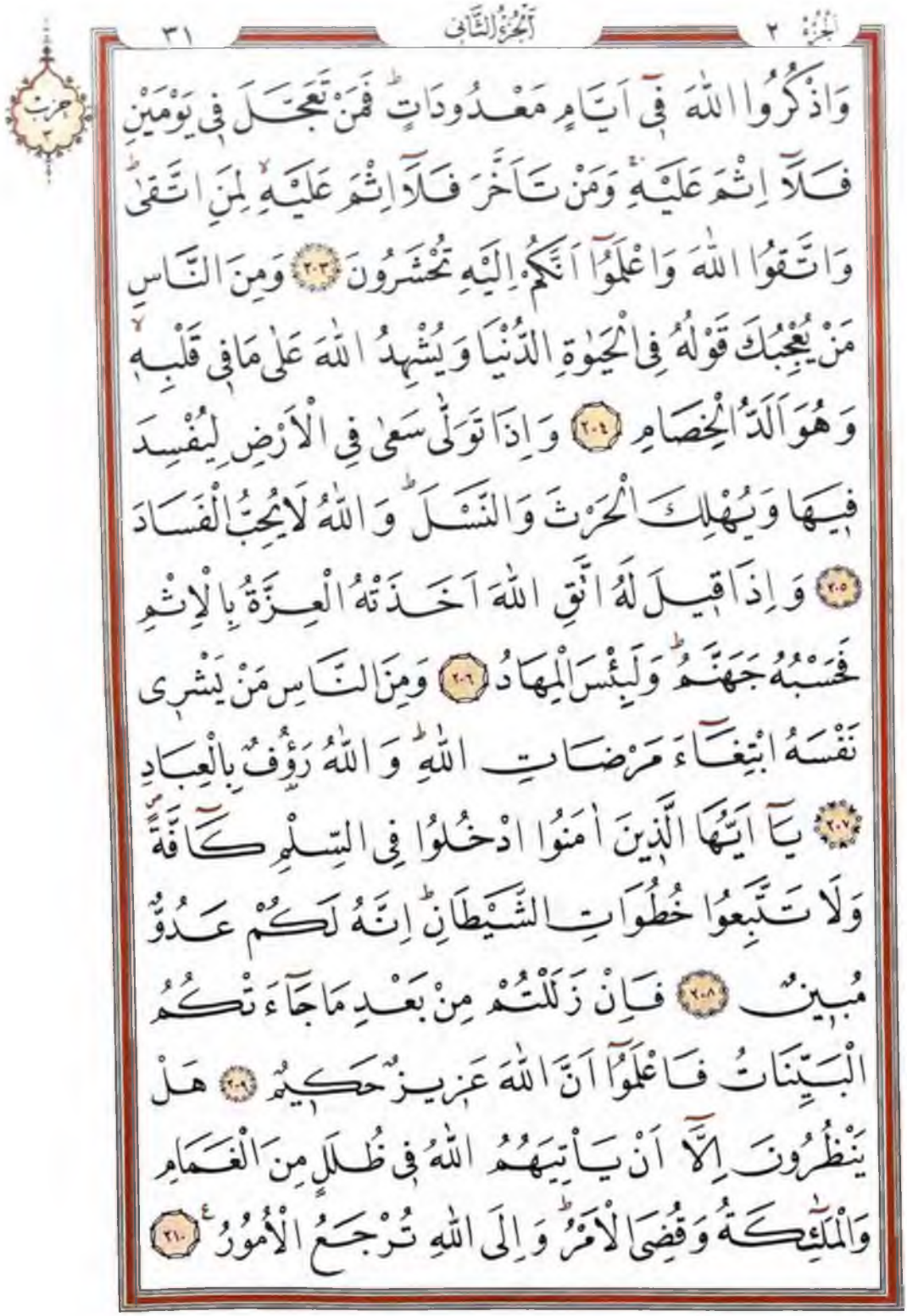
وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِيْٓ اَيَّامٍ مَّعْدُوْدٰتٍ ۭ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِيْ يَوْمَيْنِ
فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ ۚ وَمَنْ تَاَخَّرَ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ ۙ لِمَنِ اتَّقٰى ۭ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿٢٠٣﴾ وَمِنَ النَّاسِ
مَنْ يُّعْجِبُكَ قَوْلُهٗ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰي مَا فِيْ قَلْبِهٖ ۙ
وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾ وَاِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ
فِيْهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ۭ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ
﴿٢٠٥﴾ وَاِذَا قِيْلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ
فَحَسْبُهٗ جَهَنَّمُ ۭ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّشْرِيْ
نَفْسَهُ ابْتِغَاۗءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ
﴿٢٠٧﴾ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ادْخُلُوْا فِي السِّلْمِ كَاۗفَّةً ۠
وَلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ۭ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ
مُّبِيْنٌ ﴿٢٠٨﴾ فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا جَاۗءَتْكُمُ
الْبَيِّنٰتُ فَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ ﴿٢٠٩﴾ هَلْ
يَنْظُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّاْتِيَهُمُ اللّٰهُ فِيْ ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ
وَالْمَلٰۗىِٕكَةُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ ۭ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿٢١٠﴾

203. Bir de sayılı günlerde Allah'ı zikredin, tekbir alın. Bunlardan iki gün içinde geri dönmek için acele edene günah yok. Gecikene de günah yok, ama korunan için. Allah'a karşı takvalı olun ve bilin ki, siz O'na varıp toplanacaksınız.

(Ve özellikle sayılı günlerde Allah'ı tekbirlerle zikredin ki, bu günlere teşrik günleri denir. Teşrik: Yüksek sesle tekbir almaktır. Hz. İbrahim'e nisbet edilen ve yüksek sesle alınan, bildiğimiz özel tekbire Teşrik tekbiri denir. Zilhicce'nin 11. , 12. ve 13. günlerine, Teşrîk günleri denilir ki bu günler Mina'da tekbir alıp taş atma günleridir. Hacılar, bunları yapmadan dağılmazlar. Her kim iki gün içinde işini bitirip vatanına hareket için acele ederse, bunun üzerine bir günah yoktur. Ve her kim gecikir de şeytan taşlamayı son teşrik günü olan üçüncü güne ertelerse, buna da günah yoktur. Fakat bu takva sahibi olan hacı içindir. Zaten Allah katında hacı, takvalı olanlardır.)

204. İnsanlar içinden kimi de vardır ki, dünya hayatı hakkında sözleri seni imrendirir, bir de o, kalbindekine Allah'ı şahit tutar. Halbuki o, islam düşmanlarının en yamanıdır.

(Kimi insanın dünya hayatı ile ilgili söylediklerini pek beğenirsin, bir de o: "Kalbime Allah şahittir ki bu böyle, şu şöyle" gibi yeminler ederek, tatlı tatlı diller dökerek seni kandırmak için parlak sözler söyler. Oysa gerçekte düşmanlığı pek yamandır. Zaten pis insanların düşmanlığı pek yaman olur.)

205. İş başına geçti mi, yeryüzünde, içine kadar fesat vermek ve ekin ve nesli helak etmek için koşar. Allah da fesadı sevmez.

206. Ona, "Allah'tan kork" denildiği zaman, kendisini günah ile onur tutar. Cehennem de onun hakkından gelir. Gerçekten ne fena yataktır o.

(Bu âyetler Sakif oğullarından Ahnes b. Şüreyk hakkında inmiştir. Bu münafık, Zühreoğullarının yeminli dostu imiş, Hz peygambere gelmiş, müslüman olduğunu açıklamış, diller dökerek sevgiden bahsetmiş, yeminler etmiş, sonra peygamberin huzurundan çıkınca Müslümanlara ait bir ekin tarlasından geçmiş, ekinleri yakmış, hayvanları yok etmiş idi. İniş sebebi bu olmakla beraber, aynı nitelikteki bütün münafıkları kapsar.)

207. Yine insanlar içinden kimi de vardır ki, Allah'ın rızasına ermek için kendini feda eder. Allah ise kullarına çok merhametlidir.

(Bununla beraber insanların bir de seçkin kısmı vardır. Bunlar, Allah'ın rızasına ermek için canlarını bile verirler. Bilirler ki mülk, kendilerinin değil, Allah'ındır. En büyük amaç, can değil Allah rızasıdır. Allah rızası için canını veren, kendini ebedi elemlerden kurtarmış ve en kârlı ticareti yapmış olur. Bunlar, Allah'ın has kullarıdır.)

208. Ey o bütün iman edenler! Topluca sulh ve barış içine girin de şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o, sizin aranızı açan belli bir düşmandır.

(Ey müminler! Allah'ın emirlerine boyun eğerek öyle mükemmel bir toplum şekli ve öyle düzenli bir islam yurdu oluşturunuz ki aranızda isyandan, kavga ve didişmeden, birbirinize eziyetten, eğrilikten, Allah ve kul haklarına tecavüzden, hasılı, Allah rızasına aykırı hareketlerden eser bulunmasın, şeytanlıkla uğraşanların arkasından gidilmesin.)

209. Size bunca deliller geldikten sonra yine kayarsanız, iyi bilin ki Allah, çok onurludur, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Size kanıtlar, aklınızı erdirecek açık deliller geldikten sonra da kusur eder, barış ve esenliğe girmekten yan çizerseniz, bilin ki Allah, mağlup edilemez bir galip, bir izzet sahibidir ki hükmüne karşı gelinmez, dilediğini yapar, emrini ne olursa olsun yerine getirir. Bununla beraber hikmet sahibidir, her hikmeti bilir, yaptığını hikmet ile, sağlam olarak yapar.)

210. Onlar sade gözetiyorlar ki, Allah, buluttan gölgelikler içinde meleklerle geliversin de kendilerine iş bitiriliversin. Halbuki bütün işler, Allah'a götürülür.

(Burada "Allah'ın gelmesi", O'nun emir ve iradesinin tam bir kudret ve şiddetle ortaya çıkmasından kinayedir. "Onlar sade gözetiyorlar" demek, bunların cezalandırılmaları hususunda her türlü sebep ve vasıtalar bitmiş, tükenmiş ve ancak her şeyi bitirecek olan ilahi emir ve iradenin ortaya çıkması kalmış olması demektir ki burada "gözetmek," durup beklemek demek olur.)

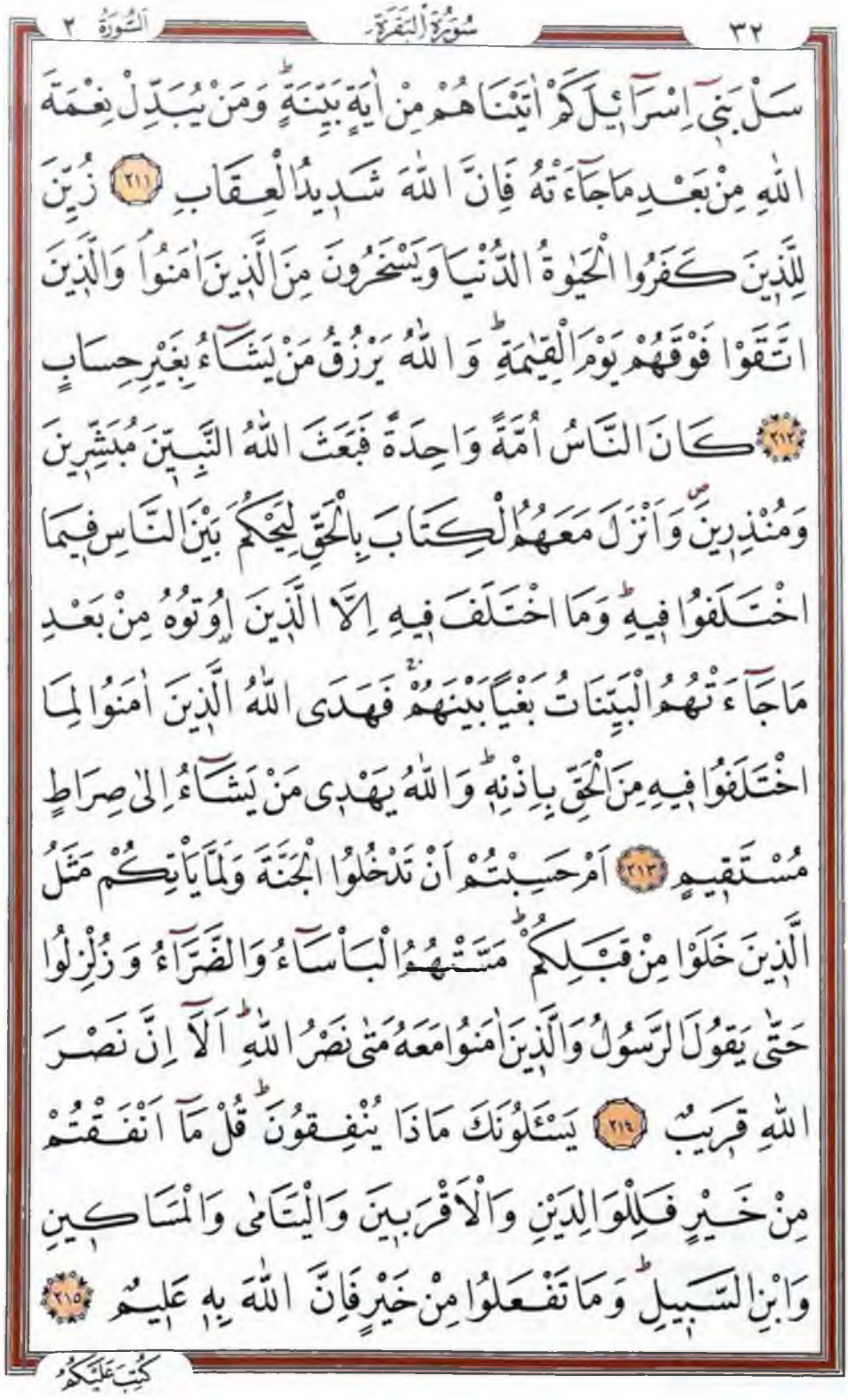

سَلْ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ كَمْ ءَاتَيْنَٰهُم مِّنْ ءَايَةٍۭ بَيِّنَةٍ ۗ وَمَن يُبَدِّلْ نِعْمَةَ
اللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢١١﴾ زُيِّنَ
لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۘ وَٱلَّذِينَ
ٱتَّقَوْا۟ فَوْقَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ وَٱللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ
﴿٢١٢﴾ كَانَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً فَبَعَثَ ٱللَّهُ ٱلنَّبِيِّۦنَ مُبَشِّرِينَ
وَمُنذِرِينَ ۖ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ ٱلنَّاسِ فِيمَا
ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ ۚ وَمَا ٱخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا ٱلَّذِينَ أُوتُوهُ مِنۢ بَعْدِ
مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَٰتُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۖ فَهَدَى ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لِمَا
ٱخْتَلَفُوا۟ فِيهِ مِنَ ٱلْحَقِّ بِإِذْنِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ يَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ
مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢١٣﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ
ٱلَّذِينَ خَلَوْا۟ مِن قَبْلِكُم ۖ مَّسَّتْهُمُ ٱلْبَأْسَآءُ وَٱلضَّرَّآءُ وَزُلْزِلُوا۟
حَتَّىٰ يَقُولَ ٱلرَّسُولُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ مَتَىٰ نَصْرُ ٱللَّهِ ۗ أَلَآ إِنَّ نَصْرَ
ٱللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾ يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ ۖ قُلْ مَآ أَنفَقْتُم
مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ
وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا۟ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٌ ﴿٢١٥﴾

كُتِبَ عَلَيْكُمُ

211. İsrailoğullarına sor: "Biz onlara ne kadar açık âyet vermiştik". Fakat Allah'ın nimetlerini her kim, kendine bu nimetler geldikten sonra değiştirirse, şüphe yok ki Allah'ın azabı şiddetlidir.

212. İnkar edenlere o dünya hayatı bezendi de iman edenlerle eğleniyorlar. Halbuki takvalı o müminler, Kıyamet günü onların üstündedir. Allah, dilediğine hesapsız nimetler verir.

(Dünya hayatı kafirler için pek süslenmiş, gözlerine güzel gösterilmiş ve kalpleri de bu alçak hayatın sevgisiyle dolmuştur. Bu sebeple bunlar dünyadan başka bir şey istemezler. Bunlar, müminlerden bir kısmını, özellikle sabırlı fakir müminleri küçümser ve onlarla alay ederler. İşte bu âyet, "O, bizim peygamberimiz olsa idi, ileri gelenlerimiz onun peşinden giderdi", "Şunlara bakın, Muhammed bunlarla galip geleceğini zannediyor" diyerek fakir müslümanlarla alay edenler hakkında inmiştir.)

213. İnsanlar, tek bir ümmet idi. Ayrılmaları üzerine Allah, rahmetinin müjdecileri ve azabının habercileri olmak üzere peygamberler gönderdi ve beraberlerinde hak ile kitap indirdi ki insanlar arasında, ihtilaf ettikleri noktada hakem olsun. Bunda da sırf o kitap verilenler, kendilerine bunca deliller geldikten sonra tuttular aralarındaki ihtiras yüzünden anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Allah, onların anlaşmazlığa düştükleri hakka, izni ile, bu iman edenleri doğrudan doğruya muvaffak kıldı. Öyle ya, Allah, dilediğini doğru yola çıkarır.

(Âdem kıssasından da anlaşıldığı üzere bütün insanlar bir asıldan türemiş, ilk yaratılış gereğince hak üzere hareket eder, tek bir topluluk, tek bir millet idi. Sonradan ayrılığa düştüler de Allah, hakka itaatin ve uygun hareket etmenin sevabını müjdeler, hakka uymama ve isyanın cezasını anlatarak korkutur peygamberler gönderdi. Bunlarla beraber hak ile ilgili kitap da indirdi ki, bu kitap, ihtilaf ettikleri hususlarda insanlar arasında hakem olsun. Demek ki bu kitabın hakem olmasındaki hikmet ve gaye, hakkı ortaya koymak değil, var olan hakka uygun olarak anlaşmazlıkların giderilmesi ve barış ve esenliğin tesis edilmesidir. Sonra Kitap ehli, bu indirilen kitapta anlaşmazlığa düştüler. Hem de kendilerine açık açık âyetler geldikten sonra bunu yaptılar. Böylece insanların akıllarını karıştırdılar, hukuk ayaklar altına alındı, ahlak ve toplum düzeni bozuldu. Daha sonra Allah, Muhammed (a.s)'i gönderip Kur'ân'ı indirmekle, iman edenlere, hakka giden yolu gösterdi.)

214. Yoksa siz, kendinizden evvel geçenlerin ders alınacak hikaye haline gelmiş durumları, hiç başınıza gelmeksizin cennete girivereceksiniz mi sandınız? Onlara öyle ezici sıkıntılar, kımıldatmaz zaruretler dokundu ve öyle sarsıldılar ki, hatta peygamber ve beraberindeki iman edenler, "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyeceklerdi. Bak işte, Allah'ın yardımı yakın.

(Siz, bu iman ve hidayette ayakları sabit kişiler oldukça, yakında yardım görecek, muradınıza ereceksiniz.

Bu âyet gösteriyor ki, Muhammed ümmeti, bütün geçmiş ümmetlerin geçirmiş olduğu bazı durumlarla karşılaşacak, anlaşmazlıklar görecek, sıkıntılar, çaresizlikler içinde kalacak, ayakları kaymayanlar sonunda başarılı olacaklar, "insanlardan kimi de vardır ki, Allah'ın rızasına ermek için canını bile verir" 'Bakara, 2/207' meâlindeki âyetin manasınca hareket ederek sabır, sebat ve gayretle ilahi yardıma erecek, Hakkın galip geldiğini görecek ve tam barışı gerçekleştireceklerdir.)

215. Sana, neye infak edeceklerini soruyorlar. De ki: Verdiğiniz nafaka anababa, en yakınlar, öksüzler, çaresizler, yolda kalmışlar içindir. Hayır olarak daha her ne yaparsanız, her halde Allah onu bilir.

(Uhud savaşında şehit olan, çok yaşlı ve malı çok bir zat olan Amr b. Camuh, "Mallarımızı nelere harcayacağız ve nereye vereceğiz?" diye sormuştu. Bunun üzerine bu âyet indi.

Ey Muhammed! Sana, ne gibi yerlere nafaka vereceklerini soruyorlar. Cevap olarak de ki: Az veya çok hayır namına, vacip veya nafile olarak Allah rızası için harcadığınız veya harcayacağınız nafaka, önce anne babanız, sonra en yakın akrabanız, sonra muhtaç olan yetimler ve düşkünler ve yolda kalmış yolcular içindir. Böylece en yakından başlayarak nafaka verilmelidir. Bunların dışında kalanlara da zekât ile vacip olarak ve diğer sadakalarla nafile olarak mal harcanır.)

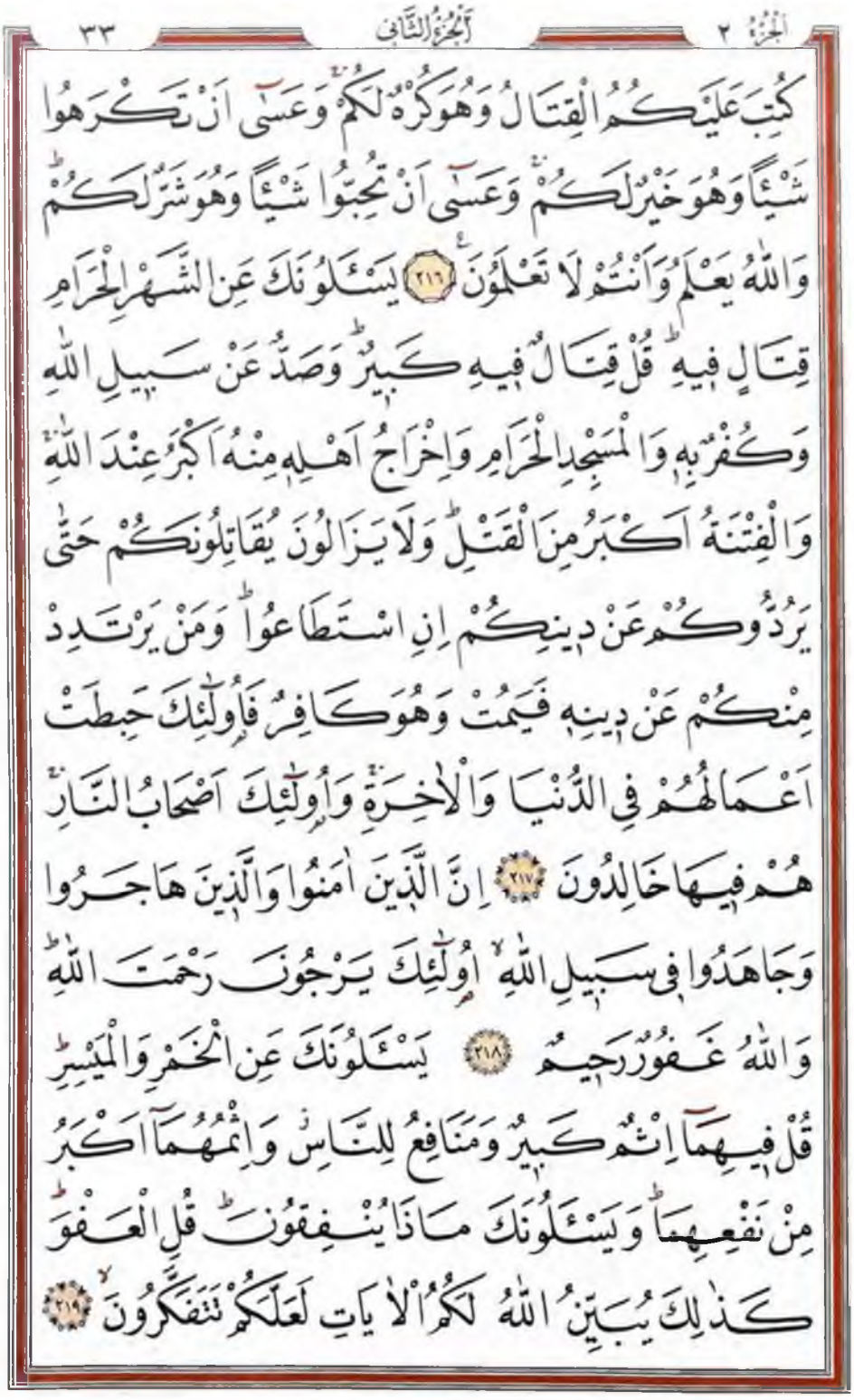
كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا
شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰ أَن تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ۗ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ
قِتَالٍ فِيهِ ۖ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ
وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِندَ اللَّهِ ۚ
وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ۗ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ
يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا ۚ وَمَن يَرْتَدِدْ
مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ
أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۙ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ ۚ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢١٨﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ۖ
قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ
مِن نَّفْعِهِمَا ۗ وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ ۖ قُلِ الْعَفْوَ ۗ
كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾

216. Savaş, üzerinize yazıldı. Gerçi o, size hoş gelmez. Fakat olur ki siz bir şeyden hoşlanmazsınız, halbuki hakkınızda o bir hayırdır. Ve olur ki bir şeyi seversiniz, halbuki hakkınızda o bir şerdir. Siz bilmezken Allah bilir.

(İnsanlar, ne kadar bildiklerini iddia etseler, yine bilmedikleri bildiklerinden daha çoktur. Uzun bir gelecekle ilgili olan bütün hayırlarını ve şerlerini bilmezler. İnsan aklı, güzellik ve çirkinliğe tam anlamıyla hâkim olamaz. Buna hakim olan, Allah'tır. Ona göre hayrınız için emirler verir, şerden korumak için yasaklar koyar. Başa gelen şeylerin hayır mı şer mi olduğu o anda değil, ilerde bunların sonucu olarak ortaya çıkacak olan fayda veya zararlara göre belli olur.)

217. Sana haram ayı: onda savaşmayı soruyorlar. De ki: Onda bir savaş, büyük bir günahtır. Bununla beraber Allah yolundan bir alıkoyma ve O'na bir küfür, Mescid-i

Haram'dan alıkoyma ve halkını oradan çıkarma, Allah yanında daha büyüktür. Ve fitne, öldürmekten daha büyüktür. Onlar, güçleri yeterse sizi dininizden döndürmek için sizinle savaşmaktan bir zaman geri durmazlar. Sizden de her kim dininden döner ve kafir olarak can verirse, artık onların bütün amelleri dünya ve âhirette boşa gitmiştir. Ve artık onlar, Cehennem ehlidir. Hep orada devamlı kalırlar.

(Hz. Peygamber (a.s), Bedir savaşından iki ay evvel, amcasının oğlu Abdullah b. Cahş komutasında sekiz kişilik bir seriyyeyi, Kureyş'i kolaçan etmek için göndermişti. Seriyye, Kureyş'in kervanını gördükleri gün Cemaziyelahir'in son günü zannederek ona saldırmışlardı. Oysa o gün, haram aylardan Recebin ilk günü idi. Seriyyedekiler bunu anlayınca mahvolduklarını zannettiler. Çünkü bir kişiyi öldürmüşler, iki kişiyi de esir almışlardı. Gerek müslümanlardan, gerek Kureyş'ten ve gerekse Yahudilerden bu hususta çok söz söyleyen oldu. Bunun üzerine bu âyet indi.)

218. Şüphesiz iman edenler ve Allah yolunda hicret edip cihat edenler, işte muhakkak bunlar, Allah'ın rahmetini umarlar. Allah, çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

219. Sana şarabı ve kumarı soruyorlar. De ki : "Bu ikisinde büyük bir günah, bir de insanlara bazı faydalar var. Fakat günahları, faydalarından daha büyüktür. Yine sana neyi infak edeceklerini soruyorlar. De ki: "Sıkmayanını (ihtiyaç fazlasını.)" Allah size âyetlerini böyle beyan ediyor ki, düşünesiniz.

(Şarabı ve kumarı soranlar, Hz. Ömer ve Muaz ile beraber sahabeden birtakım kişiler idi. "Ey Allah'ın Rasulü! Şarap hakkında bize bir fetva ver, çünkü aklı gideriyor" dediler, bu âyet indi.

Hamr, aslında örtmek demektir. Buradan hareketle çiğ üzüm şırasından şiddetlenmiş ve köpüğünü atmış olan şaraba isim olmuştur. Çünkü aklı bürüyüp örter ve başka bir deyimle "kafayı dumanlar." Hamr'ın bu üzüm şarabı için kullanımı, özel bir kullanımdır. İbn Ömer (r.a)'den rivayet edilmiştir ki: "Şarabı haram kılan âyet indiği gün şarap beş şeyden: üzümden, hurmadan, buğdaydan, arpadan, darıdan yapılıyordu. Ve hamr, akla sersemlik veren demektir." Demek ki hamr, genel anlamıyla, akla sersemlik veren her şey için kullanılan bir kelimedir. Hamr, sadece üzüm şarabına denilmiş dahi olsa, yasak olmasının illeti, akla sersemlik vermesi, sarhoş etmesi olduğundan, her sarhoşluk veren şey haramdır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v): "Her sarhoşluk veren şey haramdır" buyurmuştur. "Buhâri, Meğazi, 60, Edep. 80, Ahkam, 22; Müslim, Eşribe, 73-75." İçkiyi, sarhoş etmeyecek derecede dahi olsa içmek haramdır. Zira Efendimiz (a.s): "Çoğu sarhoşluk veren şeyin azı da haramdır" buyurmuşlardır. "Ebu Davud, Eşribe, 5; Tirmizi, Eşribe, 3; Nesai, Eşribe, 25. "

İçki ve kumardan sağlanan fayda gerçek ve sağlam fayda değildir. Neşeleri sersemliğe dönüşür, o eğreti cesaret, felaket sebebi olur, sağlığı bozar, kumardan kazanılan malın hayrı olmaz, bir kâr yüz zarar getirir.

Hasılı, bunların verdiği neşe ve lezzet, bireysel ve gelip geçici olduğu halde zararları, bozgunculukları hem bireysel hem toplumsaldır, hem bedensel hem ahlakidir. Salgın hastalık gibi herkese bulaşır, cezasını önünde çekmeyenler sonunda çekerler. Hayali bir parça kâr için kesin ve tam bir zarara girmek de akıl işi değildir. Zararı savmak, fayda elde etmekten önce gelir, önce zarar savılmalıdır. İçki ve kumar : "Bunlar bir pisliktir. Bu pisliklerden uzak durun" "Mâide, 5/90" âyetiyle kesin olarak haram kılınmıştır.

Âyette ayrıca çoluk çocuğun nafakası karşılandıktan sonra artan mal ile hayır yollarına ve diğer ihtiyaç sahiplerine harcama yapılabileceği bildirilmektedir.)

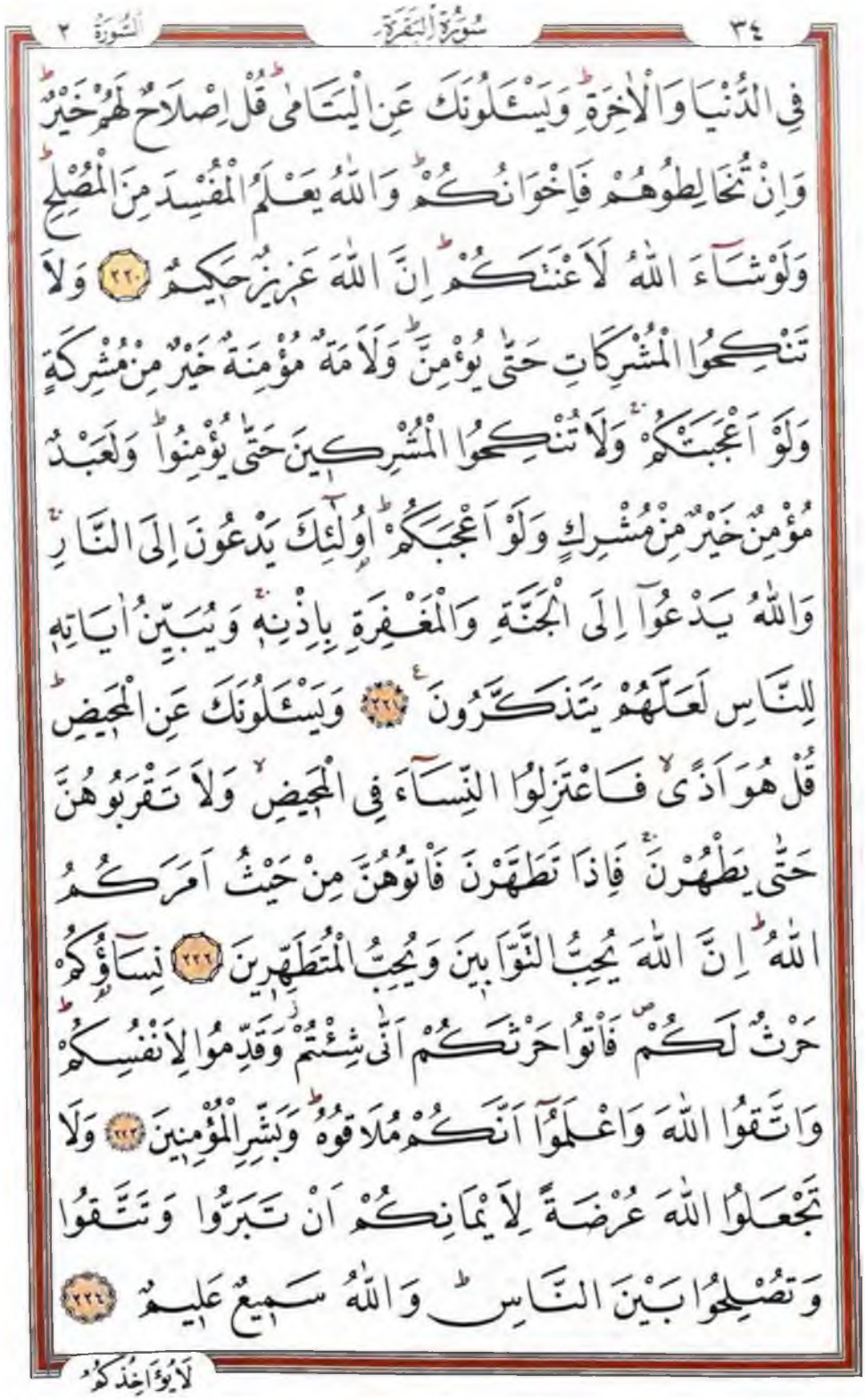
فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۗ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتٰمٰى ۗ قُلْ اِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ ۗ
وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ ۗ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ ۗ
وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾ وَلَا
تَنْكِحُوا الْمُشْرِكٰتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ ۗ وَلَاَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ
وَّلَوْ اَعْجَبَتْكُمْ ۚ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتّٰى يُؤْمِنُوا ۗ وَلَعَبْدٌ
مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَّلَوْ اَعْجَبَكُمْ ۗ اُولٰٓئِكَ يَدْعُونَ اِلَى النَّارِ ۚ
وَاللّٰهُ يَدْعُوٓا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖ ۚ وَيُبَيِّنُ اٰيٰتِهٖ
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ ۗ
قُلْ هُوَ اَذًى ۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَآءَ فِي الْمَحِيضِ ۙ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ
حَتّٰى يَطْهُرْنَ ۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَاْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ
اللّٰهُ ۗ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾ نِسَآؤُكُمْ
حَرْثٌ لَّكُمْ ۖ فَاْتُوا حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْ ۖ وَقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ ۗ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ مُّلٰقُوهُ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٣﴾ وَلَا
تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِّاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا
وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ ۗ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾

220. (Allah), dünya ve âhiret hakkında (âyetlerini beyan ediyor.) Bir de sana yetimleri soruyorlar. De ki: Onlar hakkında bir ıslah, (onlara) karışmamaktan daha hayırlıdır. Kendilerine de karışır (birlikte yaşar) sanız, onlar sizin kardeşlerinizdendir. Allah, ıslah edeni bozgunculuk çıkarandan ayırır. Allah dileseydi sizi mutlaka sarpa sardırırdı. Şüphesiz ki Allah, güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Allah'ın dünya ve âhiret hakkında âyetleri beyan etmesi, İslam dini ve şeriatının ne yalnız dünyaya ne de yalnız âhirete özgü olmadığını, hem dünyayı hem âhireti kapsadığını gösterir. Ve bunda, "Ey Rabbimiz! Bize dünyada bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik. Ve bizi ateş azabından koru" "Bakara, 2/201" diye dua edenlerin duasına bir cevap vardır.

Rivayete göre, Nisâ suresindeki, "yetimlerin mallarını haksızlıkla yiyenler, karınlarına sadece ateş doldurmuş (kendilerini ateşe sevketmiş) olurlar. Yakında çılgın ateşe gireceklerdir." "Nisâ 4/10"

âyeti inince insanlar yetimlere karışıp onlarla beraber oturmak veya ortak olmak veya evlilik yoluyla akraba olmaktan, onların mallarına bakmayı üstlenmekten sakınır oldular, iş müşkül göründü, durumu Rasulüllah'a arz ettiler, bu âyet indi: Onlarla beraber yaşar, işlerine bakarsanız, onlar sizin dinde kardeşlerinizdir. İnsan olan kardeşini atamayacağı gibi, müslüman da din kardeşini atamaz, aksine "kardeşlerinizin arasını düzeltin" (Hucurât, 49/10) âyeti manasınca, kardeşinin durumunu düzeltmeye ve ona faydalı olmaya çalışır. Yetimin hakkını gözeten ve onunla ilgilenen kimseler hakkında Efendimiz (a.s.) : "Ben ve yetime bakan, cennette şu iki parmak gibiyiz" "Buhârî, Talâk, 25, Edeb, 24; Müslim, Zühd, 42" buyurmuştur.)

221. Bununla beraber müşrik kadınları, bunlar iman etmedikçe nikahlamayınız. Bir müşrik kadın sizi imrendirse bile, iman etmiş bir cariye her halde ondan daha hayırlıdır. Müşrik erkeklere de, onlar iman etmedikçe, (kadınlarınızı) nikah ettirmeyiniz. Bir müşrik size hoş görünse bile, mümin bir köle ondan elbette daha hayırlıdır. Onlar sizi ateşe davet ederler. Allah ise, izniyle cennete ve mağfirete davet ediyor da âyetlerini insanlara açıklıyor. Gerek ki hatırda tutarlar.

(Kur'ân dilinde müşrik şu iki manaya kullanılır. Zahiri müşrik: Bunlar açıktan açığa Allah'a ortak koşanlardır. Bu manaca Ehli kitaba müşrik denmez. Hakiki müşrik: Bunlar, zahiren bir Allah'a inandıklarını iddia etmelerine rağmen gerçekte Allah'a çocuk isnat eden Yahudi ve Hıristiyanlardır. Hıristiyanlar, "İsa Allah'ın oğludur" , Yahudiler de "Uzeyr, Allah'ın oğludur" derler. Bu âyet, bu iki tür müşrikliği de kapsar. Ancak ilerde geleceği gibi, "Sizden evvel kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar... size helaldir" "Mâide, 5/5" âyetiyle ehli kitaptan kız almaya ruhsat verilmiştir.)

222. Sana kadınların aybaşı halini soruyorlar. De ki: O, bir eziyettir. Onun için aybaşı halindeyken kadınlardan çekilin ve temizlenene kadar onlara yanaşmayın. İyi temizlendiler mi o vakit, Allah'ın emrettiği yerden onlara varın. Her halde Allah, çok tevbe edenleri de sever, çok temizlenenleri de sever.

(Aybaşı halinin şer'i hükümleri; namaz ve oruca engel olması, camiye girmekten, Kur'ân okumaktan ve Mushafa dokunmaktan uzak durulması, kadının bununla ergenlik çağına ermesi ve bu halde cinsel ilişkinin haram olmasıdır ki, burada metin olarak ortaya konulan da budur.

Cahiliyye Arapları, Yahudiler ve Mecusiler bu haldeki kadınlarla beraber olmazlar, beraber yemek dahi yemezlerdi. Hıristiyanlar ise buna hiç önem vermez, cinsel ilişkide dahi bulunurlardı. O ifrat ve tefrit arasında bir orta yol olmak üzere bu âyet inmiştir.)

223. Kadınlarınız, sizin için bir tarla durumundadır. O halde tarlanıza nasıl isterseniz varın ve kendileriniz için ileriye hazırlık yapın ve Allah'tan korkun. Her halde O'nun huzuruna varacağınızı bilin. Müminleri müjdele.

(Rivayet olunduğuna göre Yahudiler, "bir kimse zevcesinin ön avret mahalline arkasından yaklaşarak cinsel ilişkide bulunursa, doğacak çocuk şaşı olur" derler ve bunu Tevrat'a dayandırırlarmış. Rasûlullah'a bu durum iletildiğinde : "Yahudiler yalan söylemişler" buyurmuş ve bu âyet inmiştir. "Müslim, Nikah, 117-118")

224. Bir de sözünüzde durmanız, takvalı olmanız ve insanların arasını düzeltmeniz için Allah'ı yeminlerinize hedef veya siper edip durmayın. Allah, her şeyi işitir ve bilir.

(Âyetin şu anlamlara gelme ihtimali vardır: a) Allah'a çok yemin etmezseniz sözünde durucu, takvalı, ıslah edici olabilirsiniz. b) Sözünde durmak, takvalı olmak ve dargınlıkları barıştırmak için de Allah'a çok yemin etmeyiniz. c) Bu güzel işleri yapmamaya yemin etmişseniz, bu yemini, o işleri yapmaya bir engel gibi tutmayın. Yemini bozup hayırlı olanı yapın ve yemininizin kefaretini ödeyin. (Bkz, Müslim, Eyman, 11-19)

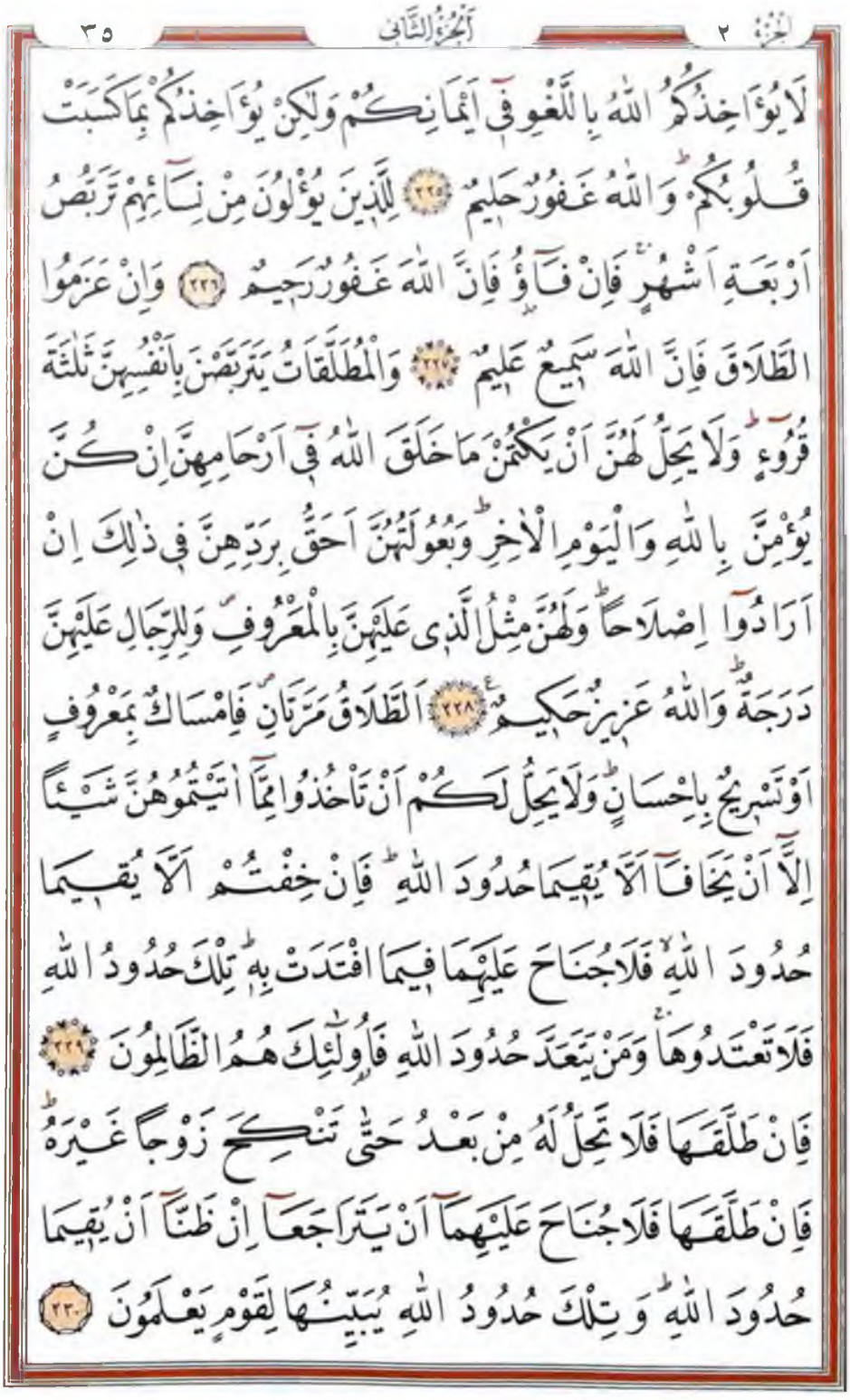

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيٓ أَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ
قُلُوبُكُمْ ۗ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾ لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ
أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ ۖ فَإِن فَآءُو فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾ وَإِنْ عَزَمُوا
الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٧﴾ وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ
قُرُوٓءٍ ۚ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَن يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِيٓ أَرْحَامِهِنَّ إِن كُنَّ
يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذٰلِكَ إِنْ
أَرَادُوٓا إِصْلَاحًا ۚ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۖ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ
دَرَجَةٌ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾ الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ ۖ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ
أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ ۗ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَأْخُذُوا مِمَّآ آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـًٔا
إِلَّآ أَن يَخَافَآ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ ۖ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا
حُدُودَ اللّٰهِ ۙ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ ۗ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ
فَلَا تَعْتَدُوهَا ۚ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٢٩﴾
فَإِن طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنۢ بَعْدُ حَتّٰى تَنكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ ۗ
فَإِن طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ أَن يَتَرَاجَعَآ إِن ظَنَّآ أَن يُقِيمَا
حُدُودَ اللّٰهِ ۗ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾

225. Allah sizi yeminlerinizde bilmeyerek ettiğiniz (lağv) ile sorumlu tutmaz. Ve fakat kalplerinizin kazandığı yeminlerle sorumlu tutar. Allah çok bağışlayıcıdır, halîmdir.

(Lağv: İtibar görecek dereceden düşen söz, demektir. Lağv yemini, bir akit ve kasıt bulunmayan yemindir. Bu da bir şeye kanaatine göre yemin etmek, sonra durumun, kanaatin aksine olduğu anlaşılmaktır ki, bunda yalan kastı yoktur. Onun için Allah bundan sorguya çekmez. Allah, yalan kastıyla, bile bile yalan yere yapılan yeminler sebebiyle sorguya çeker. "Gamus yemini" denilen bu tür yeminin kefareti yoktur. Bunun günahından kefaret ile dahi kurtulunmaz. Bir de "mün'akid yemin" vardır ki, bu, gelecekte bir şey yapmak veya yapmamak üzere yapılan yemindir.)

226. Kadınlarına yaklaşmama yemini (ilâ= perhiz yemini) edenler için dört ay beklemek vardır. Eğer geri dönerlerse, şüphesiz

Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Zevcesiyle cinsel ilişkide bulunmamak üzere yemin edenler için dört ay mühlet vardır. Dolayısıyla bu süre içinde yemini bozup fiilen dönerlerse, ilerde açıklanacak kefaret ile Allah onları bağışlar.)

227. Yok eğer boşamaya azmetmişlerse, şüphesiz Allah, söylediklerini işitir, kurduklarını bilir.

(Ve eğer eşlerine dönmezler de bu yaptıkları yeminle boşamaya azmederlerse, Allah her şeyi işitir ve onların niyetlerinin ne olduğunu bilir. Bu dört ayın sonunda, bir bâin talakla boşama vuku bulur. Hasılı, bu yeminde "dönme" ve "boşama" dışında bir üçüncü şık yoktur.)

228. Ve boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç âdet beklerler ve Allah'ın, rahimlerde yarattığını gizleyip söylememeleri kendilerine helal olmaz. Allah'a ve âhiret gününe imanları varsa, gizleyip söylememezlik etmezler. Kocaları da barışmak istedikleri takdirde, o müddet içerisinde onları geri almağa daha çok hak sahibidirler. O kadınların lehlerinde de aleyhlerindeki meşru hakka benzer bir hak vardır. Yalnız, erkekler için onlar üzerinde bir derece var. Ve Allah'ın izzeti var, hikmeti var.

(Aybaşı olmaktan kesilenler, hamileler, kendileriyle zifafa girilmemiş olanlar, küçük kızlar ve cariyeler için bekleme süresi başka naslarla tesbit edilmiştir. Boşanmış kadınlara, yüce Allah'ın onların rahimlerinde yarattığı aybaşı hali veya hamilelik durumu, her ne ise, onu saklayarak bir fayda elde etmeğe kalkışmaları helal olmaz. Eğer kocaları, aile arasındaki anlaşmazlığı gidermek isterlerse, ric'i talakla boşadıkları karılarını tekrar almaya herkesten daha çok hak sahibidirler. Hatta iddet beklerken erkek, sözlü veya fiili olarak dönmek ister de kadın razı olmazsa, söz erkeğindir.)

229. Boşanma iki defadır. Ondan sonrası, ya iyilikle tutmak ya güzellikle salmaktır. Onlara verdiklerinizden bir şey almanız da sizlere helal olmaz. Ancak erkekle kadın, Allah'ın çizdiği sınırlarda duramayacaklarından korkarlarsa başka. Eğer siz de bunların, Allah'ın sınırlarını dürüst tutamayacaklarından korkarsanız, kadının ayrılmak için hakkından vaz geçmesinde artık ikisine de günah yoktur. Bunlar işte Allah'ın belirlediği sınırlardır, sakın bunları aşmayın. Her kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, işte onlar hep zalimlerdir.

(Geri dönüşü olan talak, yani ric'i talak iki defa olur. Bundan sonrası ya geri dönüp güzelce geçinmek veya dönmeyip güzellikle salıvermektir. Ve daha önce verilmiş olan mehirlerden, boşama karşılığında bir şey almak helal olmaz. Bu helal olmayınca, kadının diğer mallarından almak hiç helal olmaz.)

230. İki boşamadan sonra kadını bir daha boşarsa, ta başka bir kocaya varıncaya kadar, kadın bundan sonra artık ona helal olmaz. İkinci koca da onu boşarsa, Allah'ın sınırlarını sağlam tutacaklarına dair ümitli oldukları takdirde, evvelkilerin bir birlerine dönmeleri kendilerine günah değildir. Bunlar işte Allah'ın belirlediği sınırlardır. İlim ehli olanlar için Allah bunları açıklıyor.

(Birinci ve ikinci talak, birer deneme dersidir. Bu denemelerden sonra üçüncü talaka lüzum gören ve Allah'ın lütfettiği bu deneme dersinden istifade etmeyen bir erkekle o kadın arasında ciddi bir hayat birlikteliğine ihtimal verilemez. Fakat o kadının elden çıkıp başka yatağa girmesi gibi acı bir ayrılıktan sonra bile ruhlarının derinliklerinde daha önce hissedemedikleri bir evlilik ilişkisi bulunduğunu takdir ederlerse o zaman bunun ciddiyetine inanılabilir.)

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ
أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ
ذَٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ
اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ
يَعِظُكُم بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٣١﴾
وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَن يَنكِحْنَ
أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُم بِالْمَعْرُوفِ ذَٰلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَن
كَانَ مِنكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَٰلِكُمْ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَأَطْهَرُ
وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾ وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ
حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ
وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ
بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَّهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَٰلِكَ فَإِنْ أَرَادَا
فِصَالًا عَن تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدتُّمْ
أَن تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُم مَّا آتَيْتُم
بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٣﴾

وَالَّذِينَ

حزب ٤

231. Hem kadınları boşadınız da iddetlerini bitirdilermi, artık kendilerini ya iyilikle tutun veya iyilikle salın. Yoksa haklarını yemek için zararlarına olarak tutmayın. Bunu kim yaparsa kendine zulmetmiş olur. Sakın Allah'ın âyetlerini şaka yerine tutmayın. Allah'ın üzerinizdeki nimetini ve size öğütler vererek indirdiği kitap ve hikmeti unutmayın, düşünün. Hem Allah'tan korkun ve bilin ki Allah her şeyi bilir.

(Deniliyor ki bazıları nikah yapar, boşar ve kölesini azat eder, sonra: "canım ben şaka yapıyorum" dermiş. Bu sebeple bu âyet inmiş ve bunun için Efendimiz : "Üç şey vardır ki onlarda şaka olmaz: Nikah, boşama ve köle azat etme" buyurmuştur. "Muvatta, Nikah, 56. " Bir rivayete göre bu âyet Sabit b. Yesar hakkında inmiştir. Bu zat hanımını boşamış, iddetinin bitmesine iki üç gün kala geri dönmüş, yine boşamış, yine dönmüş, yine boşamış. Böylece kadının zararına yedi ay geçmiş ve o zaman henüz talak sınırlanmamıştı.)

232. Kadınları boşadınız da iddetlerini bitirdiler mi, aralarında meşru surette rızalaştıkları takdirde kendilerini (eski) kocalarına nikahlamalarına engel olmayın. Bu işte, içinizden Allah'a ve âhiret gününe iman etmiş olanlara verilir bir öğüttür. Bu, sizin hakkınızda daha hayırlı ve daha temizdir. Siz bilmezken Allah bilir.

(İddet bittikten sonra ilk kocanın kendiliğinden geri dönme hakkı kalmaz. Fakat kadının rızasıyla nikahı yenileyebilir. Buna da, iyilikle olmak şartıyla, hiç kimsenin hatta velilerin dahi engel olma hakkı yoktur. Ancak şahitsiz veya mehr-i misilden daha az bir mehirle razı olmak gibi, örfe aykırı olursa o zaman velisi engellemeye yetkilidir. Dolayısıyla iki boşamada böyle karşılıklı rıza ile iki defa nikah yenilemek caizdir. Fakat üçüncüsü –yukarda geçtiği gibi– başka bir kocaya varmadan helal olmaz.

Rivayete göre Ma'kıl b. Yesar, kızkardeşini müslümanlardan biriyle evlendirmiş, kocası da onu boşayıp bırakmış. İddeti çıktıktan sonra pişman olmuş, yeniden istemeğe gelmiş, kadın da razı olmuş. Bunun üzerine Ma'kıl, kızkardeşine: "O seni boşadı, sen yine ona varmak istiyorsun. Eğer tekrar varırsan, yüzüm yüzüne haram olsun" demiş idi. Bunun üzerine bu âyet indi. Rasûlullah (s.a.v) da Ma'kıl'i çağırıp bu âyeti okudu. Ma'kıl: "Rabbimin emriyle burnum sürtüldü. Allah'ım! Razı oldum ve emrine boyun eğdim" dedi ve kızkardeşini kocasına nikah etti.)

233. Anneler, çocuklarını, emzirmenin tamamlanmasını isteyenler için iki tam yıl emzirirler. Çocuklar kendisinin olan (babay)a da emzirenlerin yiyecekleri, giyecekleri layıkıyla borçtur. Bununla beraber herkes, ancak gücüne göre yükümlü olur. Ne yavrusu yüzünden bir ana, ne de yavrusu yüzünden bir baba zarara uğratılmasın. Vârise düşen de aynı borçtur. Eğer baba ve ana birbirlerine danışıp karşılıklı rızalarıyla memeden kesmek isterlerse kendilerine günah yoktur. Ve şayet çocuklarınızı başkalarına emzirtmek isterseniz, vereceğinizi güzel verdikten sonra yine size günah yoktur. Bununla beraber Allah'tan korkun ve bilin ki, Allah her ne yaparsanız görür.

(Emzirme süresi en çok iki yıl olup bu sürenin eksiltilmesi caizdir. Babaya, örfe uygun bir miktar ile annelerin yiyecek ve giyeceklerini temin etmek vaciptir. Çünkü hiç kimse gücünün yettiğinden fazlasıyla yükümlü olmaz.

Baba öldüğü takdirde bu yedirme ve giydirme işi vârise vacip olur. Bu vâris, ya babanın vârisidir veya çocuğun vârisidir.

Anne ve baba istişare ettikten sonra çocuğun faydasına olduğu kanaatine varır ve iki sene dolmadan önce çocuğu memeden kesmeğe karar verirlerse, bunu yapmalarında onlara bir günah yoktur. Fakat istişare etmezler veya birinin rızası olmadan yapılır ise günah olur. İşte âyetin başında geçen, "emzirmenin tamamlanmasını isteyenler", bu istişarede memeden kesmeğe razı olmayanlardır.

Baba, çocuğa süt anne tutup asıl annesini emzirmekten men edebilir. Ancak süt anneyi memnun etmelidir ki çocuğa iyi baksın.)

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ
أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ۖ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾
وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُم بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ
أَوْ أَكْنَنتُمْ فِي أَنفُسِكُمْ ۚ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ
وَلَٰكِن لَّا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَن تَقُولُوا قَوْلًا مَّعْرُوفًا ۚ
وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ ۚ وَاعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ ۖ وَاعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَّلِيمٌ ﴿٢٣٥﴾ لَّا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن طَلَّقْتُمُ
النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً ۖ وَمَتِّعُوهُنَّ
عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ ۖ
حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾ وَإِن طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ
وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَن يَعْفُونَ
أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ ۚ وَأَن تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ ۚ
وَلَا تَنسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٧﴾

234. İçinizden vefat edip de arkalarında eşler bırakanların bu eşleri, kendilerini dört ay on gün bekletecekler. İddetlerini bitirdilermi artık kendi haklarında meşru olarak tercih edecekleri hareketten, size sorumluluk yoktur. Allah, her ne yaparsanız haberdardır.

(Kocaları ölen kadınlar dört ay on gün beklerler. Bu süre içinde nikah edilmezler, süslenmezler, görücüye çıkmazlar. Bu süre bittimi süslenmek, aday olacaklara görünmek gibi, iddet beklerken yasaklandıkları eğilimleri meşru şekilde göstermelerinde bir günah yoktur. İddetten sonra kendi tercih haklarına sahiptirler.

Ölüm nedeniyle iddetin, boşama iddetinden bir ay on gün fazla olması, matem manasını ifade etmek hikmetiyle ilgili görünmektedir. Bununla beraber bu iddet müddeti, "şu illetten dolayı böyledir" diye değil, "Allah emrettiği için böyledir," diye uygulanacak bir hususdur.)

235. Kadınlara, evlenme adayı olduğunuzu çıtlatmanızda veya bunu gönlünüzde tutmanızda da size bir zarar yoktur. Allah biliyor ki siz onları mutlaka anacaksınız. Ancak kendileriyle gizli bir şeye sözleşmeyin, yalnız meşru bir söz söylemeniz başka. Farz olan iddet sona ermedikçe de nikah akdine azmetmeyin. Muhakkak Allah, gönlünüzde ne varsa bilir, bunu bilin de O'ndan sakının. Hem de bilin ki Allah çok bağışlayıcıdır, gücü yettiği halde suçluları hemen cezalandırmaz.

(Kocası ölüp de iddet bekleyen kadınlara, "ne hoşsun", "ne güzelsin", "beğendim", "iyi kadınsın" gibi sözlerle, kendileriyle evlenmek istediğinizi ima edebilirsiniz. Açık açık söylemeden çıtlatma caizdir. Allah buna izin vermiştir. Zira O biliyor ki, iddet bitince siz onların açık açık nikahlarına talip olacaksınız. Ancak iddet içinde ne açık açık talip olunuz ne de nikah akdi yapınız. İddet içinde nikah haramdır. Bundan anlaşılıyor ki kocası olan veya ric'î (geri dönüşü olan) talakla boşanmış bulunan kadınlara gerek açıkça gerek dolaylı olarak hiçbir şekilde söz atmak caiz değildir.)

236. Eğer kadınları kendilerine el sürmeden ve yahut bir mehir belirlemeden boşadınızsa bu olmaz değil. Şu kadar ki onları faydalandırın; eli geniş olan kendi gücüne göre, eli dar olan da kendi gücüne göre. Ve güzellikle faydalandırın. Bu, iyi davranışta bulunanlar üzerine bir borç, bir haktır.

(Nikahınız altında bulunan kadınları, ne kendileriyle gerdeğe girme, ne de bir mehir belirleme işini yapmadığınız sürece boşarsanız, bu caizdir. Mehir belirlemeden nikah sahih olabileceği gibi, gerdeğe girmeden boşama da caiz olur. Fakat bundan dolayı onlara meşru şekilde bir mal verip istifade ettiriniz.

Mehir belirlenmemiş de olsa, her nikahın, kadına mali bir fayda ile sonuçlanması gerekir. Mesela, mehir belirlenmeden gerdeğe girilmiş olsaydı mehr-i misil gerekecekti. Gerdeğe girmeden boşanılmış olunca, bu mahrumiyete karşılık bir mal olsun verilmek gerekir ki bu da en azından baştan başa bir kat elbisedir. Bunun da en azı bir baş örtüsü, bir entari, bir çarşaf veya bunların bedelidir.)

237. Ve eğer onları, kendilerine el sürmeden boşar da mehirlerini kesinleştirmiş bulunursanız o vakit borç, o kesinleştirdiğiniz miktarın yarısıdır. Ancak kadınlar af eder veya nikah düğümü elinde bulunan erkek af ederse başka. Erkekler! Sizin af etmeniz, takvaya daha yakındır. Aranızdaki fazileti unutmayın. Şüphesiz ki Allah, her ne yaparsanız görür.

(O'nun her şeyden haberi vardır, yaptığınız lütuf ve iyiliği zayi etmez. Kadın alacağı mehirden bağışta bulunursa, bu fazileti o elde etmiş olur, erkek fazlasıyla mehrin tamamını verirse lütuf ve üstünlüğünü ispat etmiş olur. Dolayısıyla nikah, boşama ve mal derdiyle dünyaya dalıp iyilik ve erdemi unutmamalıdır.

Rivayet edilir ki Ashabdan Cübeyr b. Mut'ım, böyle mehrin tamamını vermiş ve: "Ben, af etme vasfına daha layığım" demiştir.)

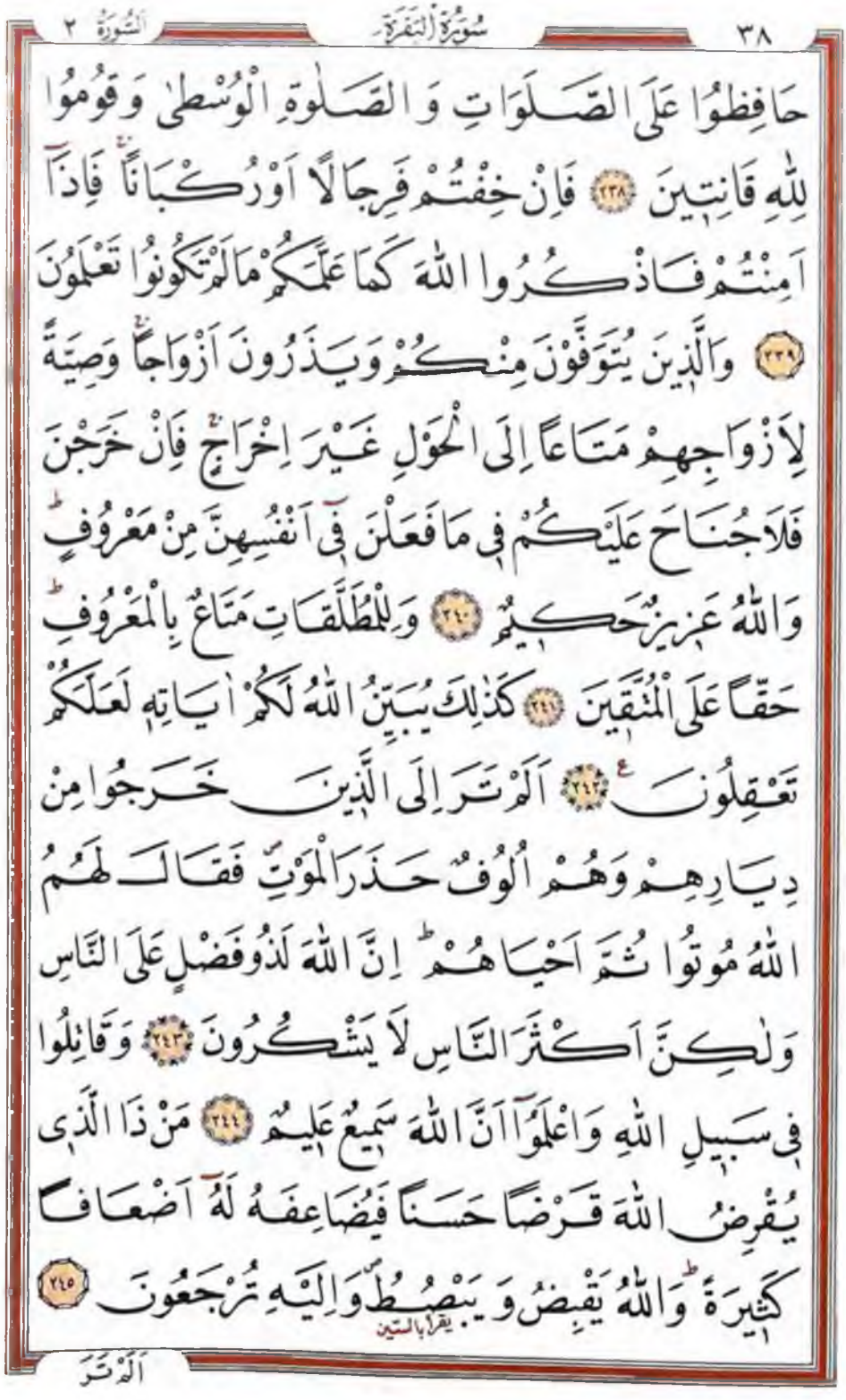
حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا
لِلّٰهِ قٰنِتِينَ ﴿٢٣٨﴾ فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا
أَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ
﴿٢٣٩﴾ وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً
لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ
وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤٠﴾ وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ
حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٢٤١﴾ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ
تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ
دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ
اللّٰهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ
وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾ وَقَاتِلُوا
فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾ مَنْ ذَا الَّذِي
يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا
كَثِيرَةً وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾
يقرأ بالسين

238. Namazlara, hele orta namaza dikkat edin. Ve kalkın, Allah için divan durun.

(Yani Allah için kalkıp önünüze bakarak, ellerinizi güzel bir vaziyette tutup oynatmayarak sessiz, sakin ve bir boyun eğiş tarzı içinde "Allah" diyerek namaza durunuz.

"Orta namaz", en yaygın rivayete göre ikindi namazıdır. Rasûlullah (s.a.v) Efendimiz Ahzâb savaşı günü: "Bizi orta namaz olan ikindi namazından meşgul ettiler. Allah, kalplerine ve evlerine ateş doldursun" buyurmuştur. "Buhârî, Meğâzi, 29; Müslim, Mesacid, 202-206. " Çünkü düşmanların savaş için hücumlarından dolayı "Korku namazı" şeklinde de olsa İkindiyi vaktinde kılamamışlar, güneş battıktan sonra kılmışlardı. Hz. Ali de: "Biz orta namazı, sabah namazı zannederdik. Nihayet Rasûlullah söyledi de, bunun ikindi namazı olduğunu öğrendik" demiştir. Bir başka hadiste de: "Orta namaz, ikindi namazıdır" diye rivayet edilmiştir. "Tirmizi, Salât, 19; Muvatta, Cemaat, 25-26. ")

239. Eğer bir korku halinde iseniz, yaya veya binekli giderken kılınız. Emniyeti bulduğunuz vakit de, böyle bilmediğiniz şeyleri size öğrettiği gibi, hemen Allah'ı zikredin.

(Şayet düşman veya yırtıcı hayvan gibi bir sebepten dolayı şiddetli bir korkuya düşerseniz, durumun gerektirmesine göre nasıl mümkün ise öylece, isterse hayvan üzerinde ima ile olsun tek başınıza kılınız ve her halde kılınız, terk etmeyiniz. Korkuyu atıp güven ve esenliğe çıktınız mı, namazlarınızı yine kâmil bir şekilde kılınız ve diğer hükümlerini de yerine getiriniz ki şükretmiş olasınız.)

240. Ve içinizden zevcelerini geri bırakarak vefat edecek olanlar, zevceleri için senesine kadar (evden) çıkarılmaksızın nafakalanacakları bir malı vasiyet ederler. Bunun üzerine zevceleriniz kendileri çıkarlarsa, kendi haklarında yaptıkları meşru bir hareketten dolayı size bir sorumluluk yoktur. Bununla beraber Allah, azizdir, hakimdir.

(Bu âyet, islamın başlangıcında zevceye miras yok iken inmiş ve daha sonra miras âyetiyle nesh edilmiştir. Ve bu nesih, zevcenin aleyhine değil, lehine olmuştur. Bir sene evden çıkmama da, iddetin dört ay on gün olduğunu bildiren iddet âyetiyle neshedilmiştir.)

241. Boşanan kadınların da meşru şekilde bir istifade etmek, haklarıdır ki bu hakkı yerine getirmek, Allah' tan korkanlara bir vazifedir.

(Koca, boşadığı eşine onun hakkını vermeli, vermezse müslüman hakimler alıvermelidir. Bu, kendisiyle gerdeğe girilmiş olanlar için iddet nafakası, olmayanlar için de müt'a yani baştan başa bir elbise, bir hediyedir. Fakat müt'a yukarıda geçtiği için burada maksat, iddet nafakası olacağı açıktır. Bunun meşru şekilde olanı da, kocanın imkan ve durumuna uygun olanıdır.)

242. İşte akıllarınız ersin diye Allah size âyetlerini böyle beyan ediyor.

243. Bakmaz mısın o kimselere ki, binlerce kişi iken ölüm korkusuyla yurtlarından çıktılar. Allah da kendilerine "ölün" dedi, sonra da onlara bir hayat verdi. Her halde Allah insanlara karşı bir lütuf sahibidir ve fakat insanların pek çoğu şükretmiyorlar.

(Rivayete göre bunlar, İsrailoğullarından bir kavim idi. Hükümdarları bunları cihada davet etti, ölüm korkusuyla kaçtılar. Bunun üzerine Allah onları öldürdü, Peygamberleri Hazkil'in duası ile sekiz gün sonra tekrar diriltip cihat etmelerini emretti.)

244. O halde Allah yolunda çarpışın ve Allah'ın her şeyi işitici ve bilici olduğunu bilin.

(Siz, anlatılanlardan ibret alın da Allah yolunda savaşın. Anlaşıldı ki korkunun ecele faydası yok, kesin olarak takdir edilmiş olanın da geri çevrilmesine çare yok. Ecel geldi ise Allah yolunda ölmek, gelmediyse kıymetli zaferlere ve sevaba nail olmak var.)

245. Hani kim var Allah'a güzel bir ödünç arz edecek ki, Allah ona onun birçok katını katlayıversin. Allah, hem sıkar hem açar. Hep döndürülüp O'na götürüleceksiniz.

(Kimdir o yiğit ki Allah'a, gönlünden koparak, iyi niyet ve ihlasla birlikte, dişinden tırnağından güzelce kırkıp bir ödünç versin, Allah yolunda harcama yapsın da, O da birçok defa katlayarak, kat kat versin.

Allah, gerek fertlere ve gerek toplumlara bazen darlık verir, bazen de genişlik. Darlıkta ümitsizliğe kapılmamalı, genişlikte de azıtmamalı, her iki takdirde herkes, durumuna göre iyiliğe rağbet etmelidir.)

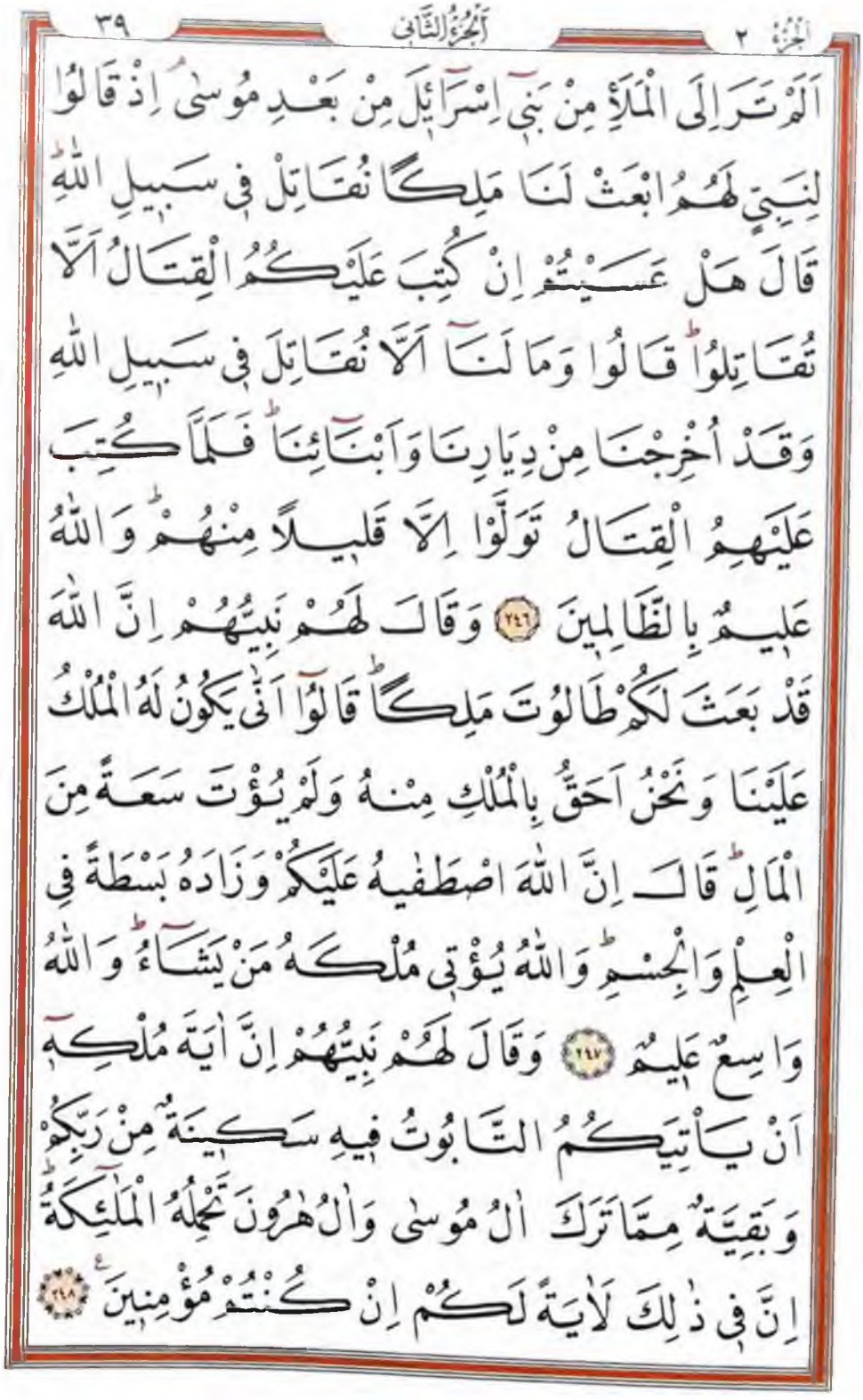

اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَاِ مِنْ بَنِيٓ اِسْرَآءِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى ۘ اِذْ قَالُوا
لِنَبِيٍّ لَّهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُّقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ۭ
قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا
تُقَاتِلُوْا ۭ قَالُوْا وَمَا لَنَآ اَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ
وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَاۗىِٕنَا ۭ فَلَمَّا كُتِبَ
عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَلِيْلًا مِّنْهُمْ ۭ وَاللّٰهُ
عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿٢٤٦﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ
قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوْتَ مَلِكًا ۭ قَالُوْٓا اَنّٰى يَكُوْنُ لَهُ الْمُلْكُ
عَلَيْنَا وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ
الْمَالِ ۭ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰىهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهٗ بَسْطَةً فِي
الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ ۭ وَاللّٰهُ يُؤْتِيْ مُلْكَهٗ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ
وَاسِعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢٤٧﴾ وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِهٖٓ
اَنْ يَّاْتِيَكُمُ التَّابُوْتُ فِيْهِ سَكِيْنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ
وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوْسٰى وَاٰلُ هٰرُوْنَ تَحْمِلُهُ الْمَلٰۗىِٕكَةُ ۭ
اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٢٤٨﴾

246. Baksana İsrailoğullarının Musa' dan sonra ileri gelenlerine! Hani onlar bir peygamberlerine: "Bize kral gönder, Allah yolunda savaşalım" dediler. O da dedi ki: "Üzerinize savaş farz kılınırsa, acaba savaş etmeyiverir misiniz?" Onlar: "Biz, dediler, Allah yolunda niye savaşmayalım? Yurtlarımızdan çıkarıldık, çocuklarımızdan ayrıldık." Bunun üzerine savaş kendilerine farz kılınınca pek azı hariç, dönüverdiler. Allah o zalimleri çok iyi bilir.

(En sahih rivayete göre, kendilerine bir kıral göndermesini istedikleri peygamber, Eşmoil'dir. Bunlar, "Allah yolunda savaşalım" şeklindeki iyi niyetlerine mal ve çocuk endişesini karıştırarak hareket etmiş ve sırf Allah yolunda tam ihlas ile Allah'ın emrine hazır durmayıp yiğitlik taslamaya kalkışmış bulunduklarından maksatları tamam olmamış, başlangıçta intikam hissi ile yiğitlik göstermişler, sonra iş sıkıya gelince fiilleri sözlerine uymamış.)

247. Peygamberleri onlara: "İşte, demişti, Allah size kıral olmak üzere Talut'u gönderdi." "Â, dediler, kırallığa biz ondan daha layık iken, ona bizim üzerimize kıral olmak nereden? Malca bir genişliğe de nâil edilmiş değil." Peygamberleri: "Onu, dedi sizin üzerinize Allah seçmiş ve ilimde, bedende ona fazla bir genişlik vermiş. Hem Allah, mülkünü dilediğine verir. Allah'ın rahmeti geniştir. O, her şeyi bilir."

(İlimde ve bedende bolluk, maddi ve manevi büyüklüğü, ufuk genişliğini ifade eder. Maddi bakımdan iri, güçlü kuvvetli, güzel; manevi bakımdan din ve siyaset ilminde, yönetim ve savaş sanatında yüksek. Fiilen hükümdarlık ve kumandanlık için aranan şartlar da bunlardır. Yoksa varislik, zenginlik ve soy sop temel şart değildir.)

248. Peygamberleri onlara şunu da söylemişti: "Haberiniz olsun! Onun kırallığının alâmeti size o Tabut'un gelmesi olacaktır ki onda Rabbinizden bir sekine ve Musa ailesi ile Hârun ailesinin bıraktıklarından bir kalıntı vardır. Onu melekler getirecektir. Elbette bunda size kesin bir alâmet vardır, eğer müminler iseniz...

(Tabut: Sandık demektir. Hz. Musa Tevrat'ı buna koyar, savaş ettiği zaman öne geçirir, İsrailoğullarının kalpleri bununla sükun bulurdu. Musa'dan sonra İsrailoğullarında elden ele geçti. Ne zaman ki İsrailoğulları isyana dalıp fesada düştüler, Allah başlarına Amalika'yı musallat etti. Amalikalılar bunların Tabut'unu alıp götürdüler, bir pisliğe, bir helaya bıraktılar. Yüce Allah Talut'u kıral yapmak isteyince Amalika'ya bir bela verdi, Tabut'un yanında abdest bozanlar basura yakalandı, beş tane şehirleri mahvoldu. Onlar da bu belanın Tabut yüzünden olduğuna inandılar ve Tabut'u İsrailoğullarına yakın bir yere bıraktılar. Melekler de onu alıp Talut'un evine getirdiler.

İsrailoğullarında Tabut, mukaddes emanetlerden olup Hıristiyanlıktaki Haç gibi bir mevkide tutulurmuş. Nitekim Hıristiyanların büyük Haçı da buna benzer bir olay geçirmişti.

Sekine: Vakar, sebat, emniyet ve huzur demektir ki dilimizde de sekinet denilir. Hafifliğin ve telaşın zıddıdır. Bir de tanınan ve kendisiyle sükun ve huzur hissedilen her hangi bir şeye işarete, bir alâmete denilir. Mesela, bir ordu için sancak, bir sekinedir. Buradaki sekine: Özel bir resim, hoş bir esinti, konuşan ilahi bir ruh, cennetten altın bir tas ki, içinde peygamberlerin kalpleri yıkanır, rahmet, levha sandığı şeklinde tefsir edilmiştir.

Bakıyye: Bunun da Levha kırıkları, Musa'nın asâsı ve Tevrat'tan bir parça olduğunu söylerler.

Bütün bunlardan çıkan mana: O Tabut'ta veya onun gelişinde size Rabbinizden bir huzur ve sükun, Musa ailesi ve Hârun ailesinden kalma mübarek şeylerden bir kalıntı vardır ki siz bununla huzur bulur, emniyet ve rahatlığa erer, onlar gibi amel edersiniz, demek olur. Buna göre Tabut, içindekilerle birlikte kendisi bir sekinedir. Bu âyet gösteriyor ki, müminlere yaraşan hafiflik değil, ağırbaşlılık, sükunet, sebat ve gönül huzurudur. Bunda da peygamberlerin mirasının, ilim ve dinin büyük önemi vardır. Mukaddes emanetlerin de kalp kuvveti ve moral için bir feyiz ve bereket olacağı inkar olunmamalıdır.)

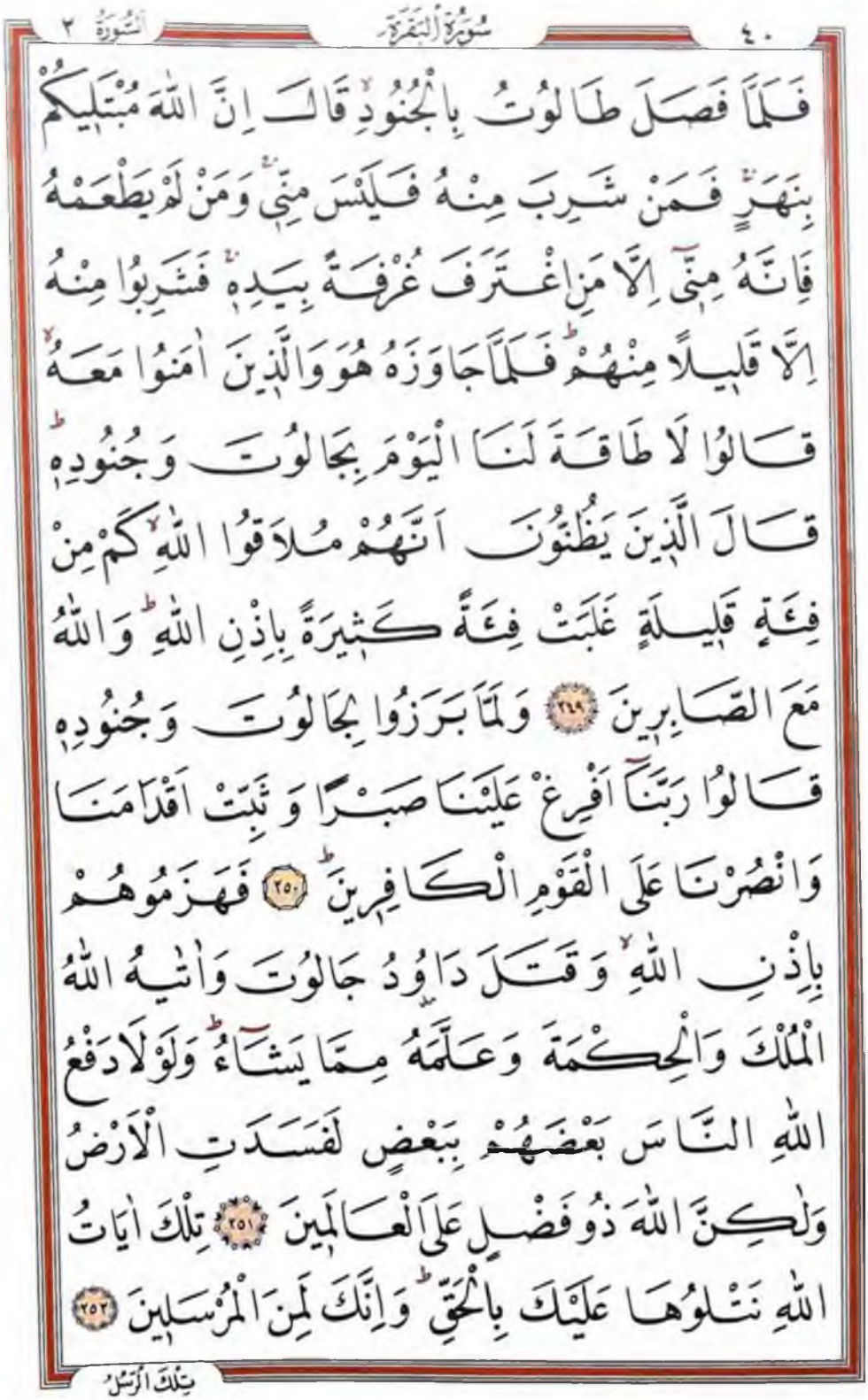
فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ ۙ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ
بِنَهَرٍ ۖ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي ۖ وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ
فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ ۚ فَشَرِبُوا مِنْهُ
إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ۗ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ ۙ
قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ ۗ
قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُو اللَّهِ ۙ كَمْ مِنْ
فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ
مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢٤٩﴾ وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ
قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا
وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٥٠﴾ فَهَزَمُوهُمْ
بِإِذْنِ اللَّهِ ۙ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللَّهُ
الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ ۗ وَلَوْلَا دَفْعُ
اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ
وَلَٰكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٢٥١﴾ تِلْكَ آيَاتُ
اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۗ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾

249. Talut, ordu ile hareket edince: "Muhakkak, dedi, Allah sizi bir nehirle imtihan edecek. Kim ondan içerse benden değil, kim onu tatmazsa işte o, benden. Ancak eliyle bir avuç alan hariç." Derken varır varmaz ondan içtiler. Ancak içlerinden pek azı, bunu yapmadı. Derken Talut ve beraberinde iman edenler nehri geçtiler. O vakit de: "Bizim bugün Câlut ile ordusuna karşı duracak gücümüz yok" dediler. Allah'a kavuşacaklarına kesin olarak inananlar ise şu cevabı verdiler: "Nice az bir topluluk, çok bir topluluğa Allah'ın izniyle üstün gelmişler. Allah, sabırlılarla beraberdir."

[Talut, askerleriyle yola çıkıp Beyti Makdis'ten ayrılınca onları çöl gibi kuru bir arazide bekletti. Burada onlara şiddetli sıcak ve susuzluk isabet etti. Talut, askerlerine: "Biliniz ki Allah sizi bir nehirle imtihan edecek" dedi: Bu nehir, Ürdün ile Filistin ara-

sında bulunan meşhur Şeria nehridir. "Ondan kim içerse benden değildir, benim askerim olamaz." Böyle diyerek savaşa girmeden önce onların irade ve itaat durumlarını denemek istedi. Ancak bir avuç içmelerinde bir sakınca olmadığını söyledi.]

(Rivayet olunuyor ki, bir adam bir avuç alır, bu, kendine ve hayvanına yetermiş, fakat saldırıp içenlerin dudakları morarır, susuzlukları artarmış. Dolayısıyla bunlar, nehrin berisinde dökülüp kaldılar. Talut, iman edenlerle beraber nehri geçince, geride kalanlar, yahut nehri geçenler içinden zayıf müminler: "Bu gün bizim Calut ve askeriyle savaşacak gücümüz yok" dediler. Kesin inanç sahibi olanlar ise: "Nice kereler azıcık bir bölük, birçok bölüğe, Allah'ın izniyle galip gelmiştir. Allah, sabır ve sebat edenlerle beraberdir" dediler.)

250. Calut ve ordusuna karşı meydana çıktıklarında şöyle dediler: "Ey bizleri yetiştiren Rabbimiz! Üzerlerimize sabır dök ve ayaklarımıza sebat ver ve bizi, kâfir kavme karşı muzaffer et."

(Düşmanın çokluğunu ve yaptığı hazırlıkları görünce, hepsi birden kalp kuvvetiyle Allah'a yalvarıp böyle dua ettiler.)

251. Derken Allah'ın izniyle onları tamamen bozdular, Davud, Calut'u öldürdü. Ve Allah kendisine mülk ve hikmet verdi ve daha dilediğinden de ona öğretti. Allah'ın insanları birbirleriyle savması olmasa idi yeryüzü, mutlak bozulup gitmişti. Ve fakat Allah'ın akıl sahibi âlemlere bir lütfu var.

[İbn Kesir şöyle der: Talut, Calut'u öldürdüğü takdirde Davud (a.s.)'a kızını vereceğini, malını onunla bölüşeceğini ve hükümdarlık işinde onu yanına yardımcı alacağını va'detmişti. Tâlut, bu sözünü tuttu. Daha sonra, Allah'ın kendisine ihsan ettiği peygamberlik nimeti ile birlikte hükümdarlık Davud (a.s)'a geçti.] (Arzı Mukaddes'in doğu ve batısında büyük bir devlete nail oldu. İsrailoğulları, Davud (a.s)'dan önce hiçbir hükümdarın etrafında bu kadar toplanmamıştı. Allah, Davud (a.s)'a ayrıca demirleri yumuşatıp zırhlı elbiseler yapma sanatını, başkalarının bilmediği kuş dilini, güzel nağmeleri ve daha başka şeyleri öğretti.

Allah, insanların bazısını bazısı ile savmamış veya savunmamış, bozgunculuk yapıp haddi aşanları ıslah ve cihat edenlerle savmamış, huzur ve barış isteyenleri, çocukları ve kadınları korumamış olsa idi, yeryüzü fesada uğrar, ekin ve nesilden, ilim ve sanattan, din ve imandan eser kalmazdı.

Aslında iki tür savaş vardır: Birisi düzeltme (ıslah) savaşı, diğeri bozma (ifsat) savaşı. Müminlere emredilen, Allah yolunda ıslah savaşıdır ki bu da zulüm ve fesadın, zulmün kaynağı olan küfür ve şirkin savılması ve tam barışın sağlanmasıdır. Huzur ve sükun isteyenler ve müslümanlar bunu yapmazsa, küfür ve fesat her tarafı saracak, o zaman da insanlar kökünden kazınıp kıyamet kopacaktır.)

252. İşte bunlar, Allah'ın âyetleri. Onları sana hakkıyla tilâvet ediyoruz. Muhakkak ki sen, o gönderilen peygamberlerdensin.

(Ey Muhammed! İşte bu kıssalar, Allah'ın ibret alınacak âyetleridir. Biz bunları sana her türlü şüphe ve hatadan uzak, sırf hak ve hakikat olarak tilâvet ediyoruz, Cebrâil ile sana ard arda okuyoruz. Sen de o büyük peygamberler cümlesindensin, bunu bil, görevini yap.)

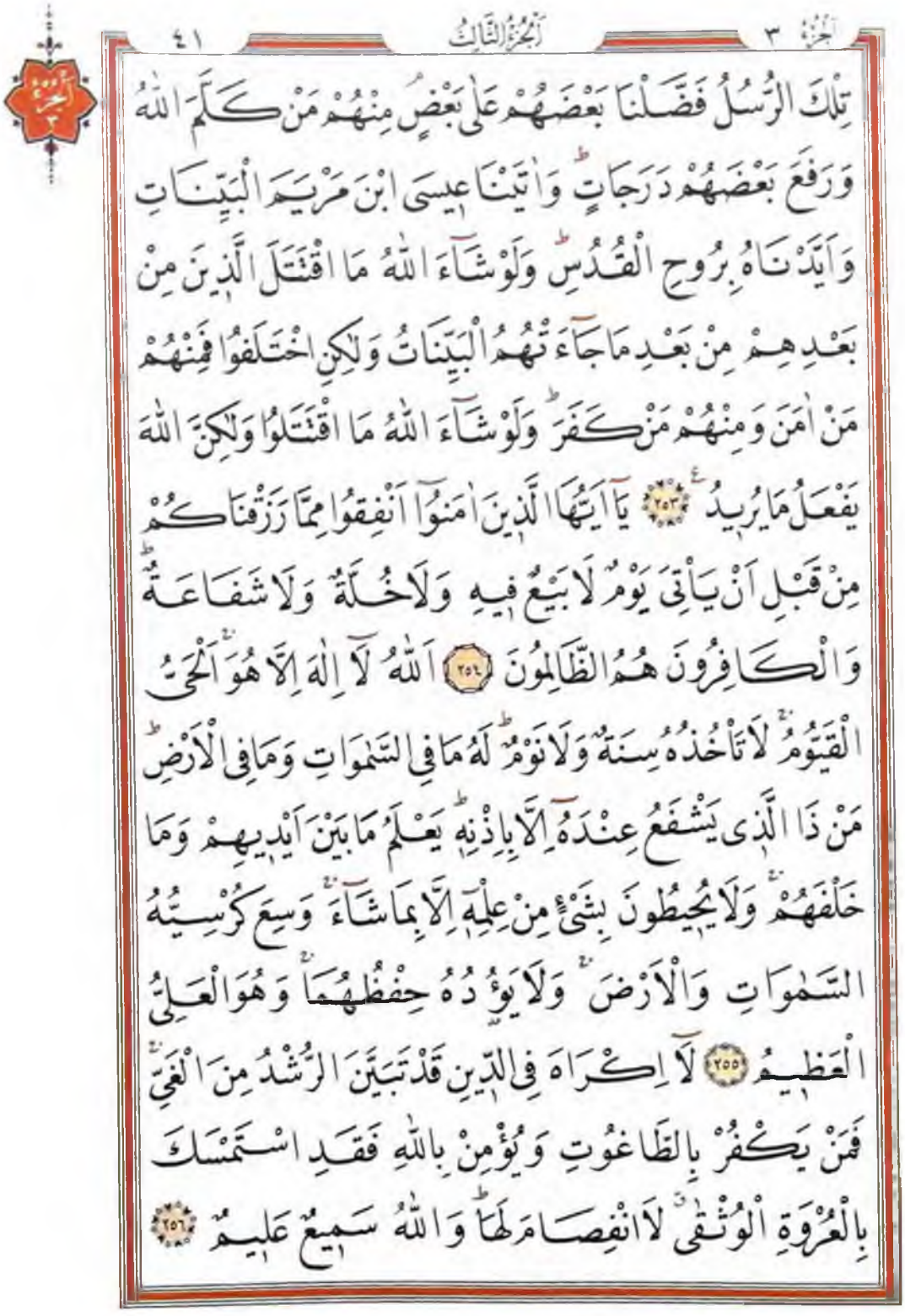

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۘ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ
وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ ۚ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ
وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ۗ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ
بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلَٰكِنِ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ
مَنْ آمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلَٰكِنَّ اللَّهَ
يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ
مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ ۗ
وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٥٤﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ
الْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ۚ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ
مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا
خَلْفَهُمْ ۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ ۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ۖ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا ۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ ۖ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ ۚ
فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ
بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾

253. O işaret olunan peygamberler yok mu, biz onların bazısını bazısından üstün kıldık. İçlerinden kimi var ki, Allah ona bizzat söz söyledi. Kimini de derecelerle daha yükseklere çıkardı. Meryem'in oğlu İsa'ya da o açık delilleri verdik. Ve kendisini Rûhu'l-kuds ile destekledik. Eğer Allah dilese idi bunların arkasındaki ümmetler, kendilerine o deliller geldikten sonra birbirlerinin kanına girmezlerdi. Fakat anlaşmazlığa düştüler; kimi iman etti, kimi inkar. Yine Allah dileseydi birbirlerinin kanına girmezlerdi. Fakat Allah, ne isterse yapar.

(Ey Muhammed! Senin de içlerinde bulunduğun o peygamberlerden kimini kimine üstün kıldık. Evet hepsi de peygamber, peygamber olma esasında hepsi eşit. Fakat böyle olmakla beraber bazısına ve hatta her birine bir meziyet, özel bir üstünlük, seçkin bir rütbe verdik. Kimine arada bir vasıta olmadan söz söyledik, kimini bir çok derecelerle yük-

seltip Sidrei Münteha'dan geçirerek mutlak yakınlık makamında âlemlere rahmet yaptık. Meryem oğlu İsa'ya da beşikte iken konuşma, ölüleri diriltme ve anadan doğma körü iyileştirme gibi mucizeler verdik ve onu Cebrâil ile destekledik.)

254. Ey o bütün iman edenler! İçinde ne bir alımsatım, ne bir dostluk ve ne de bir şefaatin olmadığı bir gün gelmeden önce, size rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayın. Kafirler işte, hep o zalimlerdir.

(Ceza günü her halde gelecek. O kafirler o zaman alış veriş ile, fidye ve değiş tokuş ile hiçbir iş göremeyecekler, ne dostları bulunacak, ne şefaat edenleri. Tapınıp sakladıkları ve Allah yolunda harcamadıkları altınlar, gümüşler ateşten damga olacak; alınlarını böğürlerini dağlayacaktır. "O gün, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında bütün dostlar birbirine düşmandır" "Zuhruf, 43/67" âyeti manasınca o gün bütün dostlar birbirlerine düşman kesilecek, şefaat kapıları kapanacak, bu felaketlerden ancak iman edip vazifesini yapan ve önceden korunan takvalı kişiler kurtulacaklardır. Dolayısıyla o gün gelmeden yapılması gereken yapılmalıdır.)

255. Allah, başka tanrı yok, ancak O var. Daima yaşayan, daima duran tutan (Hayy ve Kayyum) O. Ne gaflet basar O'nu, ne uyku. Göklerdekiler ve yerdekiler hep O'nun. Kimin haddine ki O'nun izni olmaksızın huzurunda şefaat edecek? Onların önlerinde ne var, arkalarında ne varsa hepsini bilir. Onlar ise O'nun dilediği kadarından başka ilahi ilminden hiçbir şey kavrayamazlar. O'nun Kürsü'sü bütün gökleri ve yeri kucaklamıştır, her ikisini görüp gözetmek O'na bir ağırlık da vermez. O, öyle ulu, öyle büyük, azametlidir.

(Allah, hayy ve kayyumdur. Yani ezelden ebede bütün hayat ve bakilik O'nundur. Zatı ile ve zatından dolayı kaim, varlığı vacip, her an her şeyi idare eden, her şeyi ayakta tutan ancak O'dur. O olmasaydı ne hayattan eser olurdu, ne de varlıktan.

Allah öyle bir ilim ve saltanat sahibidir ki, hükmünün tecelli ettiği yer olan Kürsü'sü, bütün gökleri ve yeri geniş geniş kaplamıştır. Yerlerdeki ve göklerdeki bütün cisim ve varlıklar, içinden dışından hep bu Kürsü ile kuşatılmıştır. Her birinin ayakta durması onun içindedir. Bu arada hiçbir nokta bulunmaz ki, orada Allah'ın Kürsüsü'nün hükmü geçerli olmasın.

Ka'be'nin "Allah'ın Evi" olmasında, Allah'ın, haşa, o evde kalması gibi bir benzetme ve cisim verme manası kastedilmediği nasıl üzerinde ittifak edilmiş bir husus ise, Kürsü hakkında da kastedilen, yüce Allah'ın ululuk ve yüceliğinin tasvirinden ibaret olduğunda tereddüt edilmemesi gerekir. Bununla beraber bir Beytullah (Allah'ın Evi) bulunduğuna iman etmek gerektiği gibi Allah'ın bir Kürsü'sü bulunduğuna da iman etmek gerekir. Bunun azçok cismani bir anlam kapsamış olması yüce Allah'a, haşa, bir cisim olma isnadını gerektirmez. Meselenin özü, Kürsü'nün Allah'a nisbet edilmesini layıkıyla düşünebilmekte, bunun bir oturma nisbeti olmayıp bir Rablık nisbeti olduğunu anlamaktadır.)

256. Dinde zorlama yok. Rüşt, sapıklıktan cidden ayrıldı. Artık her kim Tağut'a küfredip Allah'a iman ederse, o işte, en sağlam tutamağa yapışmıştır. Öyle tutamak ki, onun için kopmak yok. Allah işitir, bilir.

(İslamda zorlama yoktur. Dolayısıyla dine girmesi için, hiç kimseyi mecbur edip zorlamamalıdır. Çünkü zorlananın açığa vuracağı iman, Allah katında gerçek iman olmaz. Zorlamak suretiyle gerçek bir dindar kazanılmaz.

Tağut: Allah yolundan men eden her şeye verilen genel bir isimdir.)

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۙ يُخْرِجُهُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ؕ
وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَوْلِيٰٓـئُهُمُ الطَّاغُوْتُ ۙ يُخْرِجُوْنَهُمْ
مِّنَ النُّوْرِ اِلَى الظُّلُمٰتِ ؕ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا
خٰلِدُوْنَ ۝٢٥٧ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْ حَآجَّ اِبْرٰهِيْمَ فِيْ رَبِّهٖٓ اَنْ اٰتٰىهُ
اللّٰهُ الْمُلْكَ ۘ اِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ رَبِّيَ الَّذِيْ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۙ قَالَ
اَنَا۠ اُحْيٖ وَاُمِيْتُ ؕ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ فَاِنَّ اللّٰهَ يَاْتِيْ بِالشَّمْسِ مِنَ
الْمَشْرِقِ فَاْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِيْ كَفَرَ ؕ
وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِيْنَ ۚ ۝٢٥٨ اَوْ كَالَّذِيْ مَرَّ عَلٰى
قَرْيَةٍ وَّهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوْشِهَا ۚ قَالَ اَنّٰى يُحْيٖ هٰذِهِ
اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهٗ ؕ
قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ؕ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ؕ قَالَ بَلْ
لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۚ
وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِّلنَّاسِ وَانْظُرْ
اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوْهَا لَحْمًا ؕ
فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهٗ ۙ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝٢٥٩

وَاِذْ قَالَ

257. Allah, iman edenlerin velisidir. Onları karanlıklardan nura çıkarır. İnkar edenlerin ise velileri Tağut'tur, onları nurdan karanlıklara çıkarırlar. Onlar işte ateş içinde bulunanlardır, hep orada kalacaklardır.

(Bu âyette ve başka âyetlerde "karanlıklar" ın çoğul, "nur" un tekil getirilmesi ne kadar dikkate değerdir. Demek ki dünyada çeşitli karanlıklar vardır. Bütün bu karanlıkları giderecek olan nur ise, birdir ki o da "Allah, göklerin ve yerin nurudur" "Nûr, 24/35" gereğince, Hakkın nurudur. Her hangi bir hususta hakkın nuru bulunamadı mı insanı her tarafından sayısız karanlıklar kaplar, hakkın nuru tecelli edince de o karanlıklar kalkar.

Her şeyde ancak bir hak yön vardır ve Allah'a ancak o yönden gidilir. Buna karşılık her şeyde batıl yönler sonsuzdur. Mesela, siz bir şey kaybettiniz, o bir yerdedir ve ancak oradadır. O anda bunda hak yön budur. Fakat siz bir kere onu bilmiyor ve hele o yeri bildiğiniz halde "O, orada yoktur" diye itikat etmiş bulunuyorsanız oradan başka hangi yön ak-

lınıza gelse hep batıl yöndür, bulamazsınız. Bu bir şeye karşı, cihandaki bütün yönler batıl kesilir. Bunun gibi, her hangi bir şeyde bir hak yöne karşılık sonsuz batıl yönler vardır. Hak nur olan marifet doğunca bu karanlıklardan çıkılır. Dolayısıyla karanlıklar çok, nur birdir.)

258. Baksana ona, o, kendine Allah krallık verdi diye, Rabbi hakkında İbrahim ile delil yarışına kalkana! İbrahim ona: "Benim rabbim, o her şeye gücü yeten ve her şeyi ayakta tutandır ki, hem diriltir hem öldürür" dediği vakit: "Ben diriltirim ve öldürürüm" demişti. İbrahim: "Allah, güneşi doğudan getiriyor, haydi sen onu batıdan getir" deyiverince o kafir herif donakaldı. Öyle ya, Allah, zalimler topluluğunu muvaffak etmez.

(Rivayet olunduğuna göre Hz. İbrahim putları kırdığı zaman Nemrut onu zindana atmış, bir süre sonra çıkarıp: "Sen kime davet ediyorsun?" diye sormuş ve aralarında âyette anlatılan konuşma geçmişti. Rivayete göre iki adam getirtmiş, birini idam edip öbürünü salıvermiş, "İşte gördün mü, demiş, ben de öldürüyor ve hayat veriyorum." Demek oluyor ki, o tağutlardan biri de, böyle "ben yaşatırım ve öldürürüm" diye Allah ile rekabete kalkışan Nemrut'tur. Şüphe yok ki, mülk ve hükümet, pek büyük bir ilahi nimettir. Fakat insanlar kendilerini bunun asıl ve hakiki sahibi değil vekaleten sahibi bilmelidirler. Nemrut bunu böyle bilmediği için Allah'ın hidayetinden mahrum zalimlerden oldu. Ve Allah'a dayanan İbrahim galip gelerek Allah'ın izniyle onu susturup perişan etti.)

259. Yahut (baksana) o kimse gibisine ki, bir şehre uğramıştı, altı üstüne gelmiş ıp ıssız yatıyor. "Bunu, bu ölümünden sonra Allah nerden diriltecek?" dedi. Bunun üzerine Allah onu yüz sene öldürdü, sonra diriltti. "Ne kadar kaldın?" diye sordu. Adam: "Bir gün, yahut bir günden eksik kaldım" dedi. Allah buyurdu ki: "Hayır, yüz sene kaldın. Öyle iken, bak yiyeceğine, içeceğine, henüz bozulmamış. Hele eşeğine bak. Hem bunlar, seni insanlara karşı kudretimizin canlı bir delili kılalım diyedir. Hele kemiklere bak. Onları nasıl birbirinin üzerine kaldırıyoruz? Sonra onlara nasıl et giydiriyoruz?" Bu şekilde, hak ona açık açık belli olunca: "Şimdi biliyorum, dedi, gerçekten Allah'ın her şeye gücü yeter."

(Âyette söz edilen şahsın kim olduğuna dair gelen rivayetlerin en meşhuru, bu şahsın Hz. Üzeyr b. Şerhiya, şehrin de İsrailoğulları devletinin başşehri olan Kudüs şehri olmasıdır ki Buhtünassar'ın saldırısı ile istila ve tamamen harap edilmiş idi.

Kıssanın konusu, kâfirce bir ümitsizliğin değil, mümine yaraşır bir hüzün ve kederin neticelerini ve olağanüstü bir ortaya çıkış şeklini kapsar. Bunda yerle bir olmuş şehre yeniden hayat verilmesini temenni ve fakat bunun nasıl olacağını bilme konusunda acizliğin itirafı vardır. "Ben buna hızlı bir hayat temenni ediyorum, fakat âcizim, yolunu bilmiyorum. Bilmem ki Allah bunu yapacak mı? Yaparsa da galiba geç yapacak. Onu da ben görmem" gibi bir anlam taşımaktadır.)

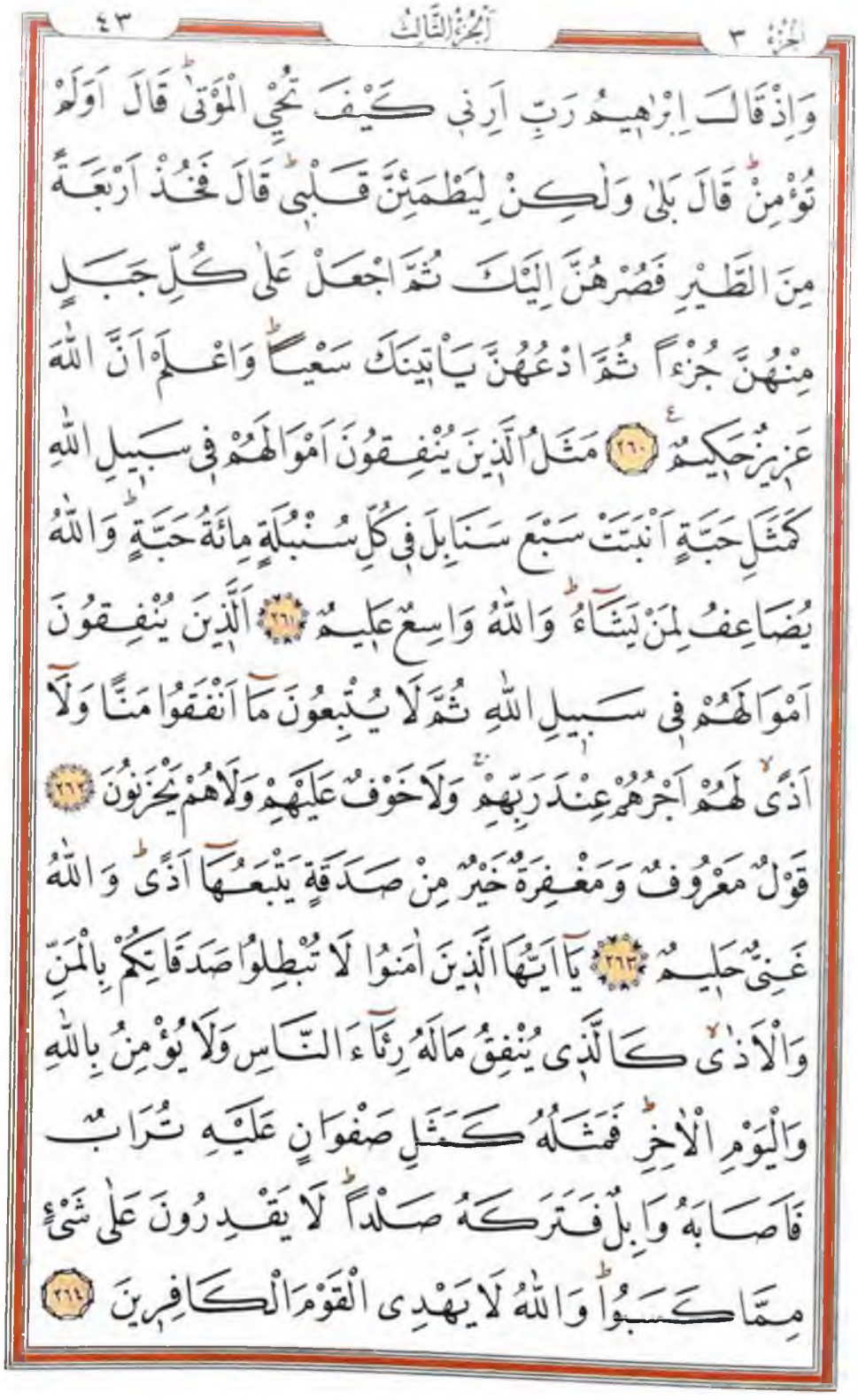

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى ۖ قَالَ اَوَلَمْ
تُؤْمِنْ ۖ قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي ۖ قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً
مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ
مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَاْتِينَكَ سَعْيًا ۚ وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦٠﴾ مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ
كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ ۗ وَاللّٰهُ
يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾ اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ
اَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا اَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا
اَذًى ۙ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾
قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا اَذًى ۗ وَاللّٰهُ
غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ
وَالْاَذٰى ۙ كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۖ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ
فَاَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا ۖ لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ
مِمَّا كَسَبُوا ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦٤﴾

260. Bir vakit de İbrahim: "Yarabbi! Ölüleri nasıl diriltirsin, bana göster" demişti. Allah: "İnanmadın mı ki?" buyurdu. İbrahim: "İnandım, fakat kalbim iyice yatışsın diye" dedi. Allah: "Öyleyse, dedi kuşlardan dördünü tut da onları kendine çevir. İyice tanıdıktan sonra her dağ başına onlardan birer parça dağıt. Sonra da çağır onları, sana koşa koşa gelsinler. Ve bil ki Allah, gerçekten her şeye galip ve hikmet sahibidir.

(İki âyet önce geçtiği üzere, "benim Rabbim hem diriltir hem öldürür" diyen İbrahim, "Yarabbi" demekle, "ey hayat vermeğe ve öldürmeğe gücü yeten Rabbim!" demiş oluyor. "Ölüleri nasıl diriltirsin?" demekle de: "Bilirim, sen ölüleri diriltirsin, fakat nasıl olduğunu tam olarak bilmediğimden "hayat" feyzi gibi "hayat verme" feyzi de bende tecelli edebilir mi? Bunu gözümde canlandıramıyorum da düşünüyorum, bana bunu göstermeni niyaz ediyorum" demiş oluyordu. Yüce Allah'ın "İnanmadın

mı?" sorusuna da: "Evet, inandım, fakat bu imanın verdiği şevk ile kalbime düşen ümit heyecanını dindirmek, imandan bizzat görme vuslatına, kesin olarak bilmekten kesin olarak görmeğe, hayattan hayat vermeğe geçmek için bunu istiyorum" diye cevap verdi.

Âyette Hz. İbrahim'in kuşlarla ilgili emirleri yerine getirerek muradına erip ermediği açıkca belirtilmiyor. Ama sözün akışından anlaşılan o ki Hz. İbrahim bu emirleri yerine getirmiş ve öldükten sonra diriltilmeyi gözlemlemek suretiyle kalbinin yatışması fiilen gerçekleşmiştir. Bunda bütün tefsircilerin ittifakı vardır.)

261. Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu bir tâne gibidir ki yedi başak bitirmiş, her başakta yüz tâne var. Allah, dilediğine daha da katlar. Allah'ın rahmeti geniştir, her şeyi bilir.

(Mallarını Allah yolunda, din uğrunda, güzel bir tercihte bulunarak ve tam bir hoşnutlukla harcayanların, yani gerek farz ve vacip olsun ve gerek fazladan ve nafile olsun, hayra ve iyiliklere bol bol mal harcayanların durumu, öyle bir tânenin durumuna benzer ki, ekilmiş, yedi sümbül bitirmiş, Allah'ın hikmetiyle bir kökte çatallanarak yedi başak bitmesine sebep olmuş. Hem nasıl başaklar, her başakta yüzer tâne var. Hasılı, bire yediyüz tutmuştur. Allah, dilediğine daha çok katlar da katlar. Yediyüzü sade iki kat değil, daha fazla katlar artırır. Hesap defterinde alacak kaydı sonsuza gider.)

262. Allah yolunda mallarını harcayan, sonra verdiklerinin arkasından başa kakmayı, gönül incitmeyi reva görmeyen kimseler (yok mu), işte Rableri katında onların ecirleri vardır, onlara bir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

(Tebük Gazası için hazırlanan ve "Ceyşi usret =sıkıntı ordusu" adı verilen ordunun hazırlanmasına Hz. Osman (r.a) odunlarıyla, çullarıyla bin deve, Abdurahman b.Avf (r.a) da dört bin dirhem sadaka vermişlerdi. Bu âyetin, bunların gönlünü hoş etmek üzere indiği rivayet edilmiştir.)

263. Bir tatlı dil, bir bağışlama, arkasına eziyet takılacak sadakadan daha iyidir. Allah, hiçbir şeye muhtaç değildir, suçluları cezalandırmada acele etmez.

(Bilmeli ki, gönül alıcı hoş bir söz, tatlı dille reddetmek ve kusura bakmamak, ayıp örtmek; arkasından eziyet gelen veya bir gönül bulantısıyla birlikte verilen bir sadakadan hayırlıdır. Zira Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. O'na kirli şeyler takdim etmek felaket sebebi olabilir. Hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah, fakir kullarını başkalarının minnet yüküne katlandırmaz, onlara hatır ve hayale gelmez öyle yollardan rızık verir ki gün gelir fakiri, o başakakıcıya sadaka verecek derecede zengin eder. Bununla beraber her günahkarı hemen sorguya çekmez. Eza yapanlara da, cezalandırılmayı hak etmediklerinden değil, tövbe etsinler diye hilminden dolayı mühlet verir.)

264. Ey o bütün iman edenler! Sadakalarınızı başa kakmak, gönül kırmakla boşa gidermeyin. O kimse gibi ki, insanlara gösteriş için malını dağıtır da ne Allah'a inanır, ne âhiret gününe. Artık onun durumu bir kayanın durumuna benzer ki, üzerinde biraz toprak varmış, derken şiddetli bir sağanak inmiş de onu yap yalçın bırakıvermiş. Öyleleri, kazandıklarından hiçbir şey istifade edemezler. Allah, kafirler topluluğunu doğru yola çıkarmaz.

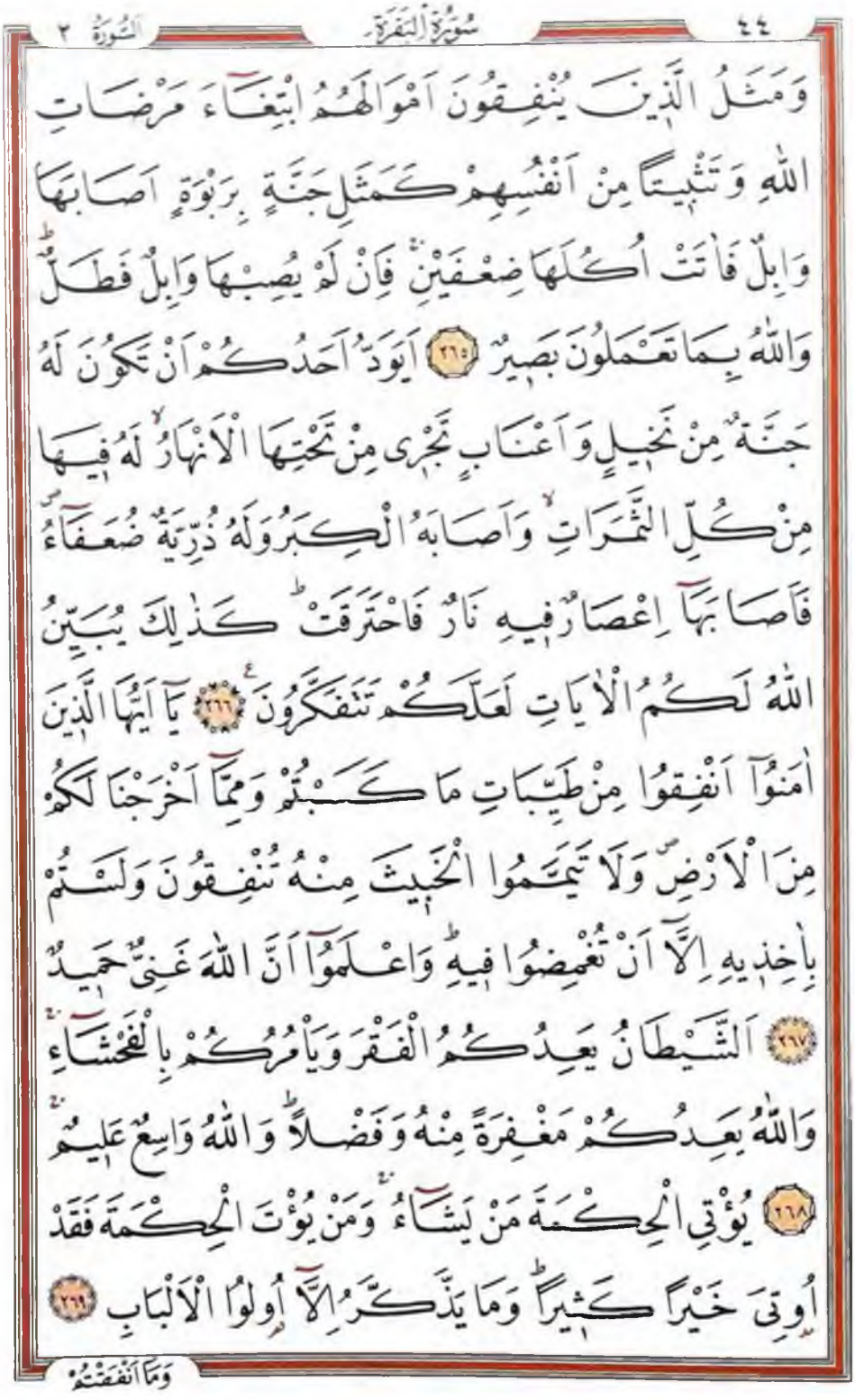
وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ
اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا
وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٦٥﴾ أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَن تَكُونَ لَهُ
جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا
مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ
فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ
اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا أَنفِقُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم
مِّنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم
بِآخِذِيهِ إِلَّا أَن تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ
﴿٢٦٧﴾ الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ
وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ
﴿٢٦٨﴾ يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَن يَشَاءُ وَمَن يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ
أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾
وَمَا أَنفَقْتُم

265. Allah'ın rızasını aramak ve kendilerini (veya kendilerinden bir kısmını) Allah yolunda sabit kılmak için mallarını harcayanların durumu ise, bir tepedeki güzel bir bahçenin durumuna benzer ki ona kuvvetli bir sağanak düşmüş de yemişlerini iki kat vermiştir. Ona bir sağanak düşmezse mutlak bir çisenti vardır. Allah, amellerinizi gözetiyor.

(Normal durumlarda, mesela, bin veren bu bahçe bu yağmur sebebiyle iki bin vermiş bulunuyor. O kayayı cascavlak bırakan yağmur, bu tepede sırf rahmet olur. Bu temsil, yukarıdaki bire yediyüz ve daha kat kat va'dini indirmiş değil, belki bir daha katlamıştır. Böyle bir bahçeye hafif bir yağmur da yeter, vereceğini yine verir.)

266. Hiç biriniz arzu eder mi ki, kendisinin hurmalık ve üzümlüklerden bir bahçesi olsun, altından çaylar akıyor, içinde her

türlü ürünü bulunuyor, üstüne de ihtiyarlık çökmüş ve elleri ermez, güçleri yetmez bir takım çocukları var, derken ona ateşli bir bora isabet ediversin de o bahçe yanıversin? İşte size Allah, âyetlerini böyle anlatıyor, gerek ki düşünesiniz.

(Böyle felaketi kim ister? İşte iman ederek yapılan iyiliklerin karşılığı böyle cennetler; bunların ihlasla yapılmasına ve Allah rızası için olmasına engel olan imansızlık, iki yüzlülük, başa kakma, eziyet ve diğer bozuk maksatlar gibi kötülükler de kıyamet gününde o ateşli bora gibidir.)

267. Ey o bütün iman edenler! Harcamayı, gerek kazandıklarınızın ve gerek sizin için yerden çıkardıklarımızın temizlerinden yapın. Kendinizin göz yummadan alıcısı olmadığınız kötülerini vermeğe yeltenmeyin. Ve Allah'ın hiçbir şeye muhtaç olmadığını, hamde layık olduğunu bilin.

(Rivâyetlere göre, başlangıçta sadakalarla ilgili emirler indiği zaman bazıları hurma salkımları getirirler, muhtaç olanlar yesinler diye mescide asarlardı. Bu arada bazıları da caiz zannederek döküntü, bozuk, çürük şeyler getirmişlerdi. Bunun üzerine bu âyet indi.

Yani Allah buyuruyor ki: Ey müminler! Sizin kazandıklarınızın ve bizim yerden çıkardıklarımızın temizlerinden Allah için harcayın, kendinizin almadığınız, kabul etmediğiniz kötü şeylerden zekât ve sadaka vermeye kalkmayınız.)

268. Şeytan sizi fakirlikle korkutup çirkin çirkin şeylere teşvik ediyor. Allah ise size lütfundan bir mağfiret ve fazla bir kâr va'd ediyor. Allah'ın kudreti geniş, ilmi çoktur.

(O şeytan, Allah'ın rahmetinden ümidini kesmiş olan o ümitsiz iblis veya hayır işlere karşı gizli-açık ümitsizlik telkin ederek yanlış ve aldatıcı fikirler ve duygular saçan her türlü şeytanlar veya kötülük emreden nefis, size fakirlik va'd eder, aman hayır yapmayın züğürt olursunuz der. Allah ise, o verdiğiniz sadakalarla âhirette günahlarınıza bağışlama, dünyada, harcadığınızın yerine kat kat kârlar, dünya ve âhirette ecir ve sevaplarla yüksek mutluluklar va'd ediyor. O'nun lütfu ve ihsanı boldur. Yaptığınız harcamaların da kıymetini bilir, karşılığını verir.)

269. Dilediğine hikmet verir. Hikmet verilene ise, çok bir hayır verilmiş olur. Ve bunu ancak temiz akıllılar anlar.

(Aklı temiz, özü sağlam olanlardan başkası, hakkı ve doğruyu ne kendi düşünür hatırlar, ne de hatırlatma kabul eder. Bizzat yüce Allah âyetleriyle hatırlatır ve uyarır da yine hatırlamaz. Hatırlamayınca da ilahi hikmetten istifade edemez. Demek ki hikmete ermek için, onu vermek yeterli değil, verilenin onu alması da gereklidir. Veren Allah, lütfu ve ihsanı bol olduğundan şarta muhtaç değildir. Ama onu alacak kul, şarta muhtaçtır. Hikmete ermenin başlangıç noktası, hakkı ve doğruyu düşünüp hatırlamadır. Bu da temiz akıl, temiz kalp ile olur.

Peki, hikmet nedir? Hikmetin, çeşitli bakış açılarına göre birçok tarifi vardır. Ayrıntısına girmeden en önemli tariflerinden bazılarını buraya alıyoruz. Hikmet: "Sözde ve fiilde isabettir.", "bilmek ve bildiğiyle amel etmektir", "İlim ve fıkıhtır", "eşyanın manalarını tanıma ve anlamadır", "Allah'ın emirlerini akıl edip anlamaktır", "her şeyi makamına ve yerli yerine koymaktır", "Allah'ın ahlakı ile ahlaklanmaktır".)

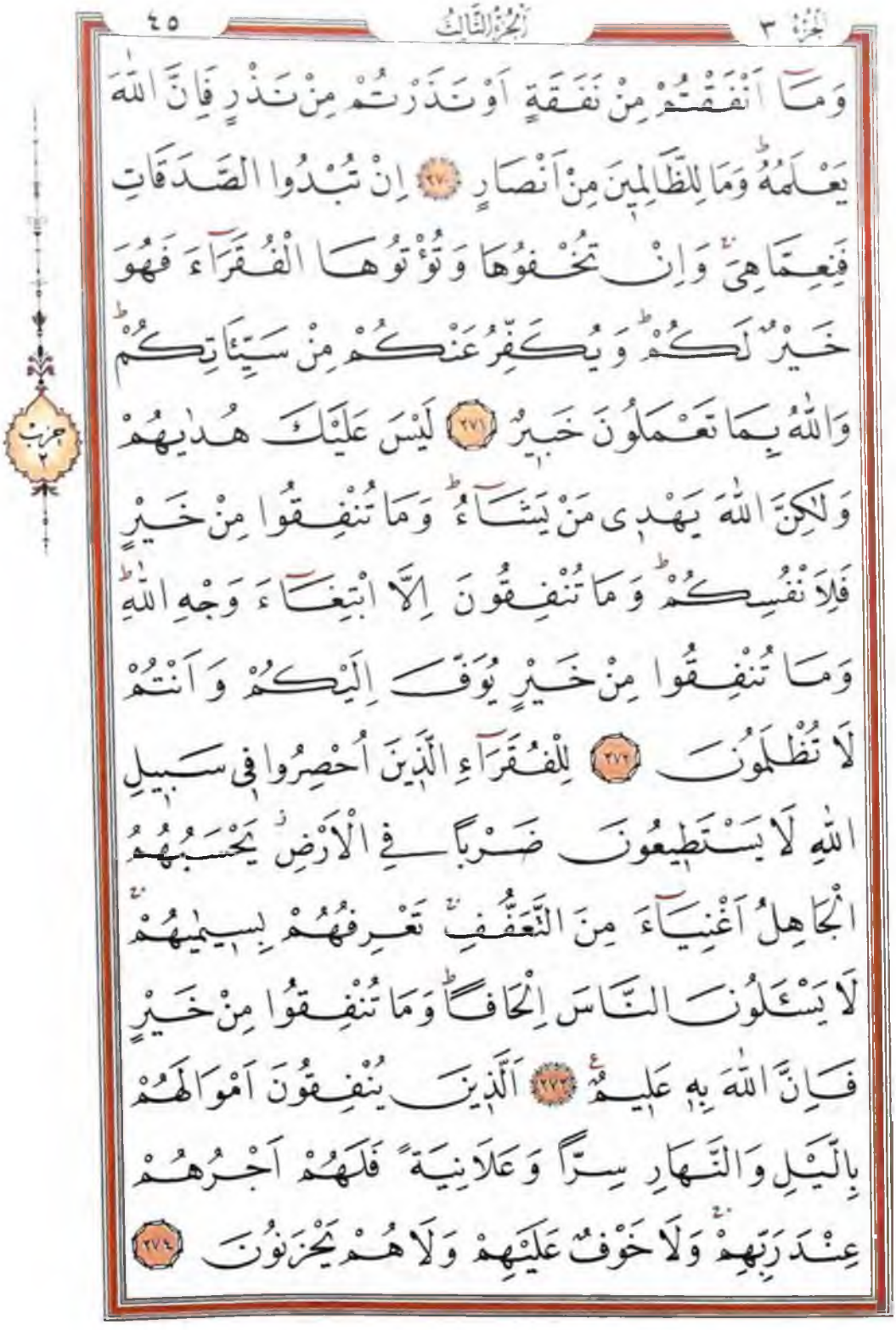
وَمَآ أَنفَقْتُم مِّن نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ
يَعْلَمُهُۥ ۗ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ إِن تُبْدُوا۟ ٱلصَّدَقَٰتِ
فَنِعِمَّا هِىَ ۖ وَإِن تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا ٱلْفُقَرَآءَ فَهُوَ
خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن سَيِّـَٔاتِكُمْ ۗ
وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾ لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَىٰهُمْ
وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهْدِى مَن يَشَآءُ ۗ وَمَا تُنفِقُوا۟ مِنْ خَيْرٍ
فَلِأَنفُسِكُمْ ۚ وَمَا تُنفِقُونَ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ ٱللَّهِ ۚ
وَمَا تُنفِقُوا۟ مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ
لَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٢﴾ لِلْفُقَرَآءِ ٱلَّذِينَ أُحْصِرُوا۟ فِى سَبِيلِ
ٱللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِى ٱلْأَرْضِ ۖ يَحْسَبُهُمُ
ٱلْجَاهِلُ أَغْنِيَآءَ مِنَ ٱلتَّعَفُّفِ ۚ تَعْرِفُهُم بِسِيمَٰهُمْ ۖ
لَا يَسْـَٔلُونَ ٱلنَّاسَ إِلْحَافًا ۗ وَمَا تُنفِقُوا۟ مِنْ خَيْرٍ
فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٌ ﴿٢٧٣﴾ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَٰلَهُم
بِٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ
عِندَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾

270. Her ne nafaka verdiniz veya ne adak adadınızsa her halde Allah onu bilir. Fakat zulmedenlerin yardımcıları yoktur.

(Zulüm, her hangi bir şeyi, hakkı ve layığı olan yerin dışına koymak demek olduğundan hayır tohumu ekmek için yapılması gereken infakları masiyetlere ve kötülüklere harcayarak kötülük tohumu ekmek veya tâatler için yapılması gereken nezirleri, adakları masiyetlere çevirmek, malları saklayıp borç olan sadakaları vermemek veya adaklarını yerine getirmemek suretiyle zulmedenler, neticede kendilerine yazık etmiş olurlar. Allah'ın hikmet düzeni bunları bir gün mutlaka azap ve cezaya sevkeder ve o gün onlara bir taraftan bir yardımcı çıkma ihtimali yoktur.)

271. Sadakaları açık verirseniz, o, ne iyi. Eğer onları gizler de fakirlere öyle verirseniz bu sizin için daha hayırlıdır ve günahlarınızdan bir kısmına keffaret olur. Hem Allah, her ne yaparsanız haberdardır.

(Sadaka; farza da nafileye de denir. Fakat zekât, sadece farz olan için kullanılır. Açıkça vermenin güzel bir şey olduğunu gösteren birinci fıkra farz olanlar hakkında, gizli vermenin açık vermekten daha hayırlı olduğunu gösteren ikinci fıkra da nafile olanlar hakkındadır. Nafilede gizli vermek açıkca vermekten yetmiş kat daha faziletli, farzda açıkca vermek gizli vermekten yetmiş kat daha faziletli olduğu beyan edilmiştir ki, âyet de eşsiz bir taksim ile bunu göz önünde bulundurmuştur.

Bir kimse nafile sadakayı açıkca verdiği zaman halkın da kendisine uyup sadaka vereceklerini ve bu yüzden fakirlerin faydalanacağını bilirse bu durumda sadakayı açıkca verebilir. Öte yandan zekâtını açıkca verdiğinde bazılarının hasedini ve zalimlerin tamahını tahrik edeceğinden ve dolayısıyla bir zarara sebep olacağından endişe ederse, zekâtını gizlice verebilir.)

272. Onların yola gelmesi, senin üzerine değil. Fakat Allah, dilediğini yola getirir. Hayır namına her ne harcarsanız hep kendi lehinizedir. Siz ancak Allah rızasını gözeterek verirsiniz. Bu yolla hayra dair her ne verirseniz karşılığı size tamamen ödenir ve hiç hakkınız yenmez.

(Ey Muhammed! Onları fiilen yola getirmek üstüne vazife değil, sen ancak kötülükleri yasaklayarak hayra irşat ve teşvik etmeğe memursun. Kalplerde hidayet yaratmağa gelince onu sen yapacak değilsin, onu Allah yapar. Yol gösterdiği gibi, yola da götürür, muvaffak eder.

Ne hayır yaparsanız, kendiniz içindir, menfaati size aittir. Siz, Allah'a sunulmak ve takdim edilmek arzusundan başka bir maksatla vermezsiniz. Her ne verirseniz sonuçta o, size kat kat ecir ve sevabıyla ödenecek ve bir haksızlığa uğramayacaksınız. Va'd edilen ecir ve sevapta ne Allah'ın sözünde durmadığını göreceksiniz, ne de bir eksiklik bulacaksınız. Öte yandan böyle iyi niyetle herkese vermeniz sayesinde siz, zalimlerin eline düşmekten, zulme uğramaktan da korunacaksınız.)

273. Verin o fakirlere ki onlar, Allah yolunda kapanmışlardır, şuraya buraya dolaşamazlar, istemekten çekindikleri için bilmeyen onları zengin zanneder, onları simalarından tanırsın, halkı bıktırıp rahatsız etmezler. Hem işe yarar her ne verirseniz, hiç şüphesiz Allah onu bilir.

(Bu âyet, Suffe Ashabı adı verilen muhacir fakirler hakkında inmiştir ki, bunlar dört yüz kişi kadar idiler. Medine'de ne kalacakları bir yer ne de bir akrabaları vardı. Daima peygamber Mescidinde kalırlar, mescidin sofasında ikamet ederler, Kur'ân ilmi tahsil ederler, Efendimizin öğüt ve derslerini dinlerler, hep oruçlu bulunurlar, hasılı, bütün vakitlerini ilim ve ibadete ayırırlar ve her ne zaman bir savaş olursa katılırlardı. Bunlar, Peygamber Medresesinin Allah yoluna kendilerini vakfetmiş öğrencileri idiler. Âyet, bunlar hakkında inmiş olmasına rağmen hükmü geneldir. Bunlar gibi olan herkesi kapsar. Bunlar, infak ve sadakaların verileceği en güzel yerlerdendir.)

274. Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra harcayan kimseler (yok mu), işte onların Rablerinin yanında ecirleri sırf kendilerinindir. Ve onlara bir korku yoktur ve onlar mahzun olacak değildir.

(Bu âyetin her vakit ve her durumda sadaka veren, bir ihtiyaç sahibi gördükleri zaman geciktirmeden hemen o ihtiyacı gideren ve başka bir hal ve vakte bırakmayan zatlar hakkında, her türlü hayrın yapılmasını teşvik için indiği rivayet edilir. Başka iniş sebepleri de rivayet edilmiştir.)

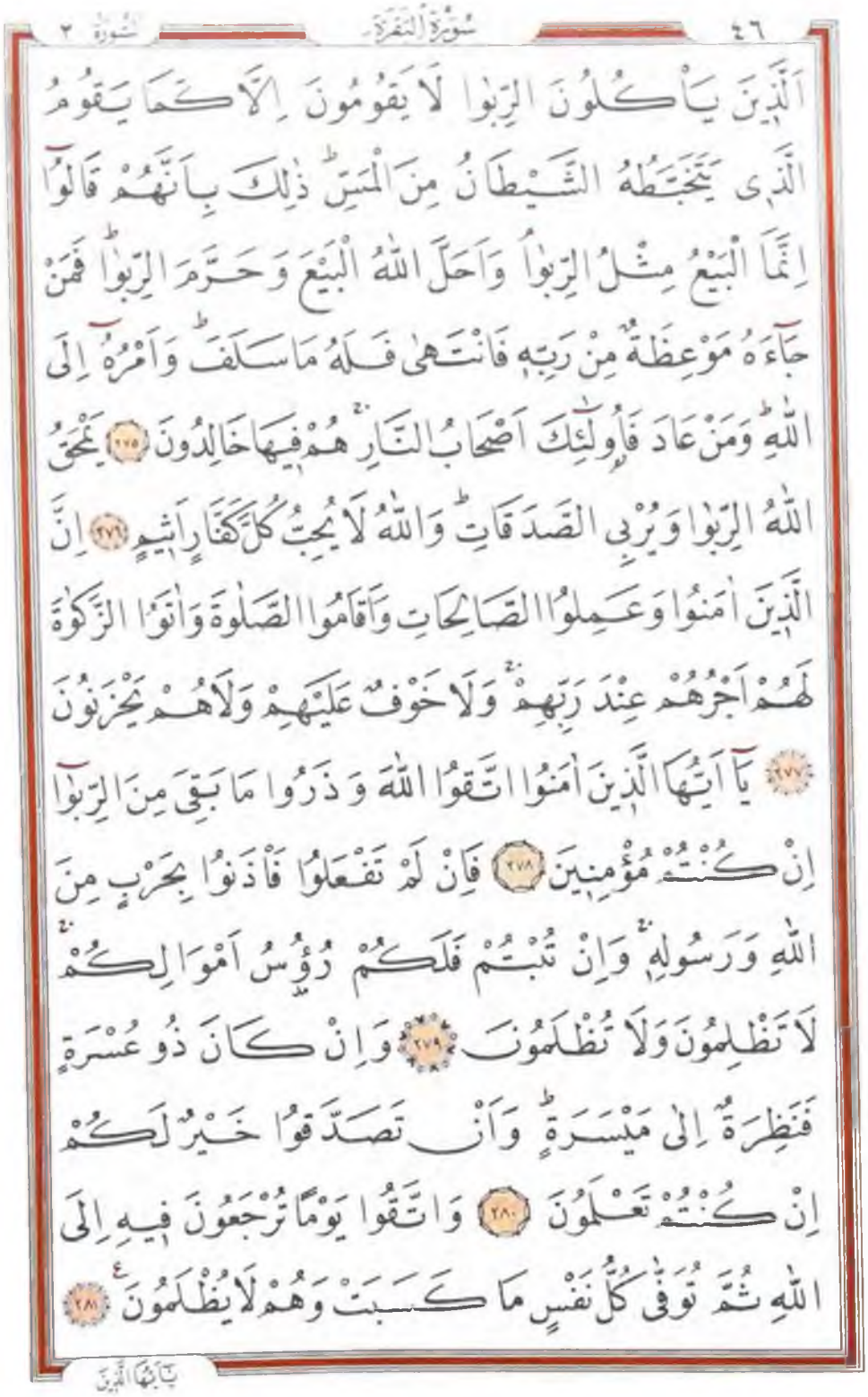

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ
الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ ۚ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوٓا
إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا ۗ وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ۚ فَمَنْ
جَآءَهُۥ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ فَٱنتَهٰى فَلَهُۥ مَا سَلَفَ ۖ وَأَمْرُهُۥٓ إِلَى
اللَّهِ ۖ وَمَنْ عَادَ فَأُو۟لٰٓئِكَ أَصْحٰبُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ﴿٢٧٥﴾ يَمْحَقُ
اللَّهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِى الصَّدَقٰتِ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴿٢٧٦﴾ إِنَّ
الَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ الصَّٰلِحٰتِ وَأَقَامُوا۟ الصَّلٰوةَ وَءَاتَوُا۟ الزَّكٰوةَ
لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
﴿٢٧٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ اللَّهَ وَذَرُوا۟ مَا بَقِىَ مِنَ الرِّبٰٓوا
إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا۟ فَأْذَنُوا۟ بِحَرْبٍ مِّنَ
اللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۖ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوٰلِكُمْ ۖ
لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ وَإِن كَانَ ذُو عُسْرَةٍ
فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ ۚ وَأَن تَصَدَّقُوا۟ خَيْرٌ لَّكُمْ
إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾ وَٱتَّقُوا۟ يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى
اللَّهِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾

يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ

275. Faiz yiyen kimseler, şeytan çarpan kimse nasıl kalkarsa öyle kalkarlar. Bu, işte onların: "Alışveriş, tıpkı faiz gibidir" demeleri yüzündendir. Oysa Allah, alışverişi helal, faizi haram kıldı. Bundan böyle her kim, Rabbi tarafından kendine bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse artık geçmişi ona ve hakkında hüküm de Allah'a aittir. Her kim de döner yeniden alırsa, işte onlar ateş ehlidirler, hep orada kalacaklardır.

(Faiz yiyenler, yani faiz muamelesi yapan ve böylece servet üretiyoruz diye muhtaçların kazançlarını ellerinden çeken ve üretimin gayesini kamuya yarar sağlamaktan şahsi hırs ve çıkara dönüştürerek gerçekte üretimden ziyade tüketime hizmet eden, hasılı, hayra harcama ve hayır yolunda tüketme gayesinin tamamen zıddına gidenler, Kıyamet gününde, Şeytan çarpmış saralı veya deli gibi, perişanlık içinde kalkarlar. Mirac gecesinde Rasûlullah (s.a.v) faizcileri âyetin tasvir ettiği şekilde görmüş, "bunlar kim" diye sorduğu zaman, Cebrâil bu âyeti

okumuştur.

Bu ceza aslında şu sebepledir ki bunlar: "Alışveriş, başka bir şey değil ancak faizin mislidir, ona benzer ve o gruba katılır" diye itikat ettiler. Böyle diyerek faizi asıl sayıp alışverişi ona benzettiler. Halbuki Allah, alışverişi helal, faizi haram kıldı. Bunlar, birbirlerinin benzeri değil, birbirlerine tamamen zıttırlar. Kendisine Rabbinden böyle bir öğüt, bir nasihat ve hatırlatma gelip de hemen faizcilikten vaz geçen her kim olursa olsun, geçmiş olan faiz artık onun kendisinindir. O feshedilmez, geri istenmesine kalkışılmaz, hüküm kendisinden öncekini kapsamaz ve onun hükmü sırf Allah'a kalmıştır. Her kim de eski hale döner, yine faiz helal demeye başlarsa, işte onlar Cehennem ehlidirler, orada ebediyyen kalırlar.)

276. Allah, faizi mahveder ve sadakaları nemalandırır. Hem Allah, vebal yüklenici, ısrarcı kafirlerin hiçbirini sevmez.

(Allah, malı artırır zannedilen faizi yavaş yavaş eksilte eksilte sonunda yok eder. Faiz içinde ayın ondördü gibi parlak görülen servetleri hilal gibi küçülte küçülte sonunda gözlerden kaybeder de aksine, malı eksiltir zannedilen sadakaları artırır, çoğaltır. Faiz, malları üretecek olan hayatları kurt gibi yiye yiye bitirir, oysa sadakalar ecir, hayat ve bereket olur.)

277. İman edip iyi işler yapan ve namaz kılıp zekât veren kimselerin Rableri katında mükafatları şüphesiz kendilerinindir. Onlara bir korku yoktur ve onlar mahzun olacak değildir.

278. Ey o bütün iman edenler! Allah'tan korkun ve faiz hesabından kalan kalıntıları bırakın, eğer gerçekten müminler iseniz.

(275. âyette geçen "artık geçmişte aldığı faiz onundur" hükmünce, geçmişteki faizin, sadece faizci tarafından alınmış olanlara mahsus olduğundan gafil olmayınız ve henüz alınmamış olarak kalmış olan faiz kalıntılarını bırakınız, almayınız. Gerçekten mümin iseniz böyle yaparsınız.)

279. Yok eğer yapmazsanız, o halde Allah ve Rasulünden mutlak bir savaş olunacağını biliniz. Ve eğer tevbe ederseniz anamallarınız sizindir. Ne zalim olursunuz, ne mazlum.

(Şayet Allah'tan korkmaz da faizin haram olduğuna inanmaz veya inanır da terk etmezseniz, Allah ve Rasulü tarafından size bir savaş açılacağını bilin. Kur'ân, böyle faizi terk etmeyenlerin Allah tarafından savaş ilanını hak etmelerini ilan etmekle bu suçun ne büyük bir cinayet olduğunu anlatıyor ki, Kur'ân dilinde bu bazen gerçekten savaş manasında bazen de suçun büyüklüğünü anlatmak için korkutma makamında mecaz olarak kullanılır. Burada her ikisiyle de tefsir edilmiştir.)

280. Ve eğer borçlu, sıkıntıda ise, o halde bir kolaylığı bekleyin. Bununla beraber sadaka olarak bağışlamanız, eğer bilirseniz, hakkınızda daha hayırlıdır.

(Borçlu sıkıntıda ise, borcunu verebilecek bir duruma gelinceye kadar mühlet verilmesi gerekir. Ama alacağı sadaka olarak bağışlayıp hiç almamak daha hayırlıdır.)

281. Hem korunun, öyle bir güne hazırlanın ki, döndürülüp o gün Allah'a götürüleceksiniz. Sonra herkese, kazandığı tamamıyla ödenecek ve hiçbir zulme uğramayacaklar.

(Kıyamette ebediyyen azap ve ceza da görseler, bunda zulüm görmüş olmayacaklar, çünkü kendi kazandıklarını alacaklardır.

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre bu âyet, Kur'ân'ın en son inen âyetidir.)

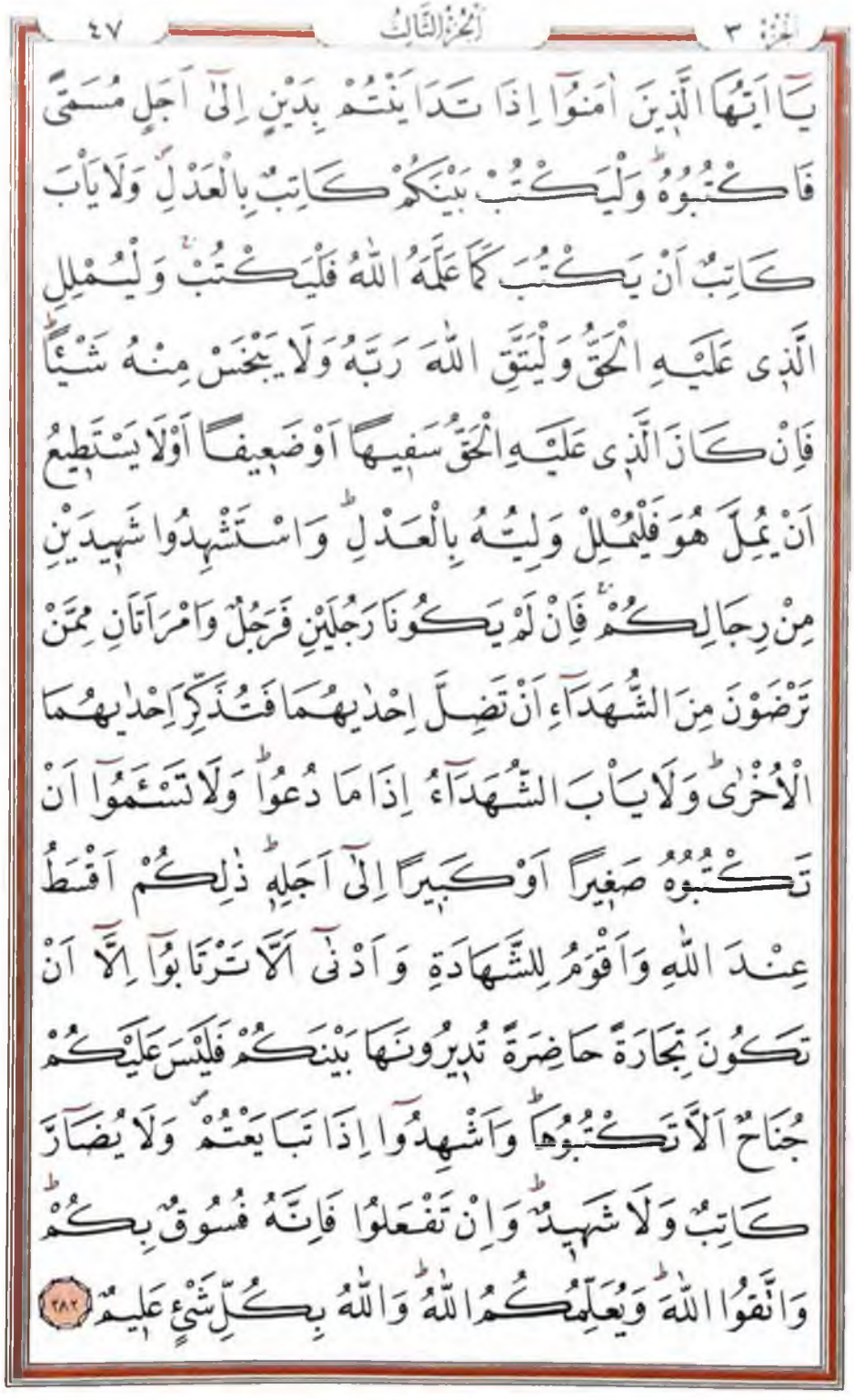
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى
فَاكْتُبُوهُ ۚ وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ ۚ وَلَا يَأْبَ
كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ ۚ وَلْيُمْلِلِ
الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا ۚ
فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ
أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ ۚ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ
مِنْ رِجَالِكُمْ ۖ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ
تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا
الْأُخْرَىٰ ۚ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا ۚ وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ
تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ۚ ذَٰلِكُمْ أَقْسَطُ
عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ
تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ
جُنَاحٌ أَلَّا تَكْتُبُوهَا ۗ وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ ۖ وَلَا يُضَارَّ
كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ ۚ وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ ۗ
وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٨٢﴾

282. Ey o bütün iman edenler! Belirli bir vade ile borçlaştığınız vakit onu yazın. Hem aranızda doğrulukla tanınmış bir yazı bilen (onu) yazsın. Bir yazı bilen de, kendisine Allah'ın öğrettiği gibi yazmaktan kaçınmasın da yazsın. Bir de hak kendi üzerinde olan (borçlu) adam, söyleyip yazdırsın ve her biri Rabbi olan Allah'tan korksun da haktan bir şey eksiltmesin. Şayet borçlu, hafif akıllı birisi (sefih) veya küçük veya kendisi söyleyip yazdıramayacak ise velisi dosdoğru söyleyip yazdırsın. Erkeklerinizden hazır bulunan iki kişiyi şahit de yapın. Şayet ikisi de erkek olamıyorsa o zaman doğruluğuna emin olduğunuz şahitlerden bir erkekle iki kadın şahit olsun ki kadınlardan biri unutunca diğeri hatırlatsın. Şahitler de çağrıldıklarında kaçınmasınlar. Siz yazanlar da, az olmuş çok olmuş, onu vadesine kadar yazmaktan usanmayın.

Bu, Allah yanında adalete daha uygun olduğu gibi hem şahitlik için daha sağlam, hem şüpheye düşmemeniz için daha elverişlidir. Ancak aranızda hemen devredeceğiniz bir ticaret işi olursa başka, o zaman bunu yazmamanızda bir beis yoktur.

Alım satım yaptığınız zaman da şahit tutun. Bir de ne yazan, ne şahitlik eden, zararlandırılmasın. Eğer yaparsanız (=zarara uğratırsanız), o mutlak kendinize dokunacak bir fasıklık olur. Hem Allah'tan korkun. Allah size ilim öğretiyor. Ve Allah, her şeyi bilir.

(Bu âyete "Müdayene: Borç alıp verme" âyeti denir ki, Kur'ân'da en uzun âyet budur. Bir rivayete göre iniş sebebi, "selem", yani "peşin para ile veresi mal almak" ise de hükmü her tür alışveriş ve borç alıp vermeleri kapsar. Ancak lügatçiler demişlerdir ki: "Karz" yani ödünç verme, "borç" tan başka bir şeydir. Dolayısıyla bu âyetteki şartın, asıl "karz"ı içine almaması gerekir. Fıkhî açıdan da karz, başlangıç itibariyle emanet, sonuç itibariyle de parayı paraya satma (bey'-i sarf) dır. Onun ödenmesi, muayyen bir vakitle belirlenemez. Ödünç veren, bir emanet bırakmış gibi onu istediği zaman geri alabilir.

Borcun vadesi belli olmalı ve bir de yazılarak belgelendirilmelidir. Bu yazma işini, vesika yazımında belli yazma usullerine uygun olarak, adalet ve hakkaniyet çerçevesinde âdil bir şahit yapmalıdır. Bunu yazmak farzı kifayedir. Başkası bulunmaz da belli bir kimsenin yazması gerekirse, o kimse üzerine farzı ayn olur. Bu vesikayı borçlanacak kişi söyleyip yazdırmalıdır. Çünkü yazılacak senedin içindekiler onun ikrarı olacak, şahitlik de onun aleyhine olacaktır. O halde kayda geçirilecek ifade, ikrar edenin sözleri olmalı, senedi o vermelidir. Katip, ifadede hile ve aldatma yoluna saparak veya araya bazı savunucu kayıtlar sokuşturarak olayın o andaki ve gelecekteki hukuki akışını değiştirmemelidir.

Borçlu, malını israf ve yok edecek derecede hafif akıllı, yahut küçük çocuk veya bunamış durumda bir zayıf, yahut dilsizlik, tutukluk, cahillik ve bunlara benzer başka her hangi bir sebepten dolayı kendisi söyleyip yazdırmağa gücü yetmez bir kimse ise, senedi, velisi yazdırmalıdır. Vesikanın yazımında müminlerden iki erkek veya bir erkekle iki kadın şahit olarak bulunmalıdır. Bir erkek yerine iki kadın şahit istenmesi, kadının erkekten aşağı olmasından değil, kadınlar çok hassas ve duygulu bir yaratılışa sahip oldukları için olaylardan çok etkilenmeleri ve unutma ihtimalinin onlarda erkeklerden daha çok bulunması nedeniyledir. Onun içindir ki âyette, "birisi unutursa, öbürü ona hatırlatsın," buyrulmuştur. Erkeklerin bilgi edinmiş olmaları caiz olmayan hususlarda yalnız kadınların haber vermesiyle ve hatta yerine göre bir kadının haber vermesiyle de amel etmek caiz olur. Mesela, kadınlar hamamında olan bir olayın şahidi ancak kadın olabilir. Bir çocuğun annesinden doğduğu, bir ebenin haberiyle sabit olur.

Peşin de olsa alışverişlerin şahit huzurunda açık açık yapılması menduptur. Alışveriş gizli yapılmamalıdır ki muameleler ve ticaret malları şüpheden uzak olsun. Bu hem güvenlik, hem de hukuk açısından her halde ihtiyatlı bir davranıştır.)

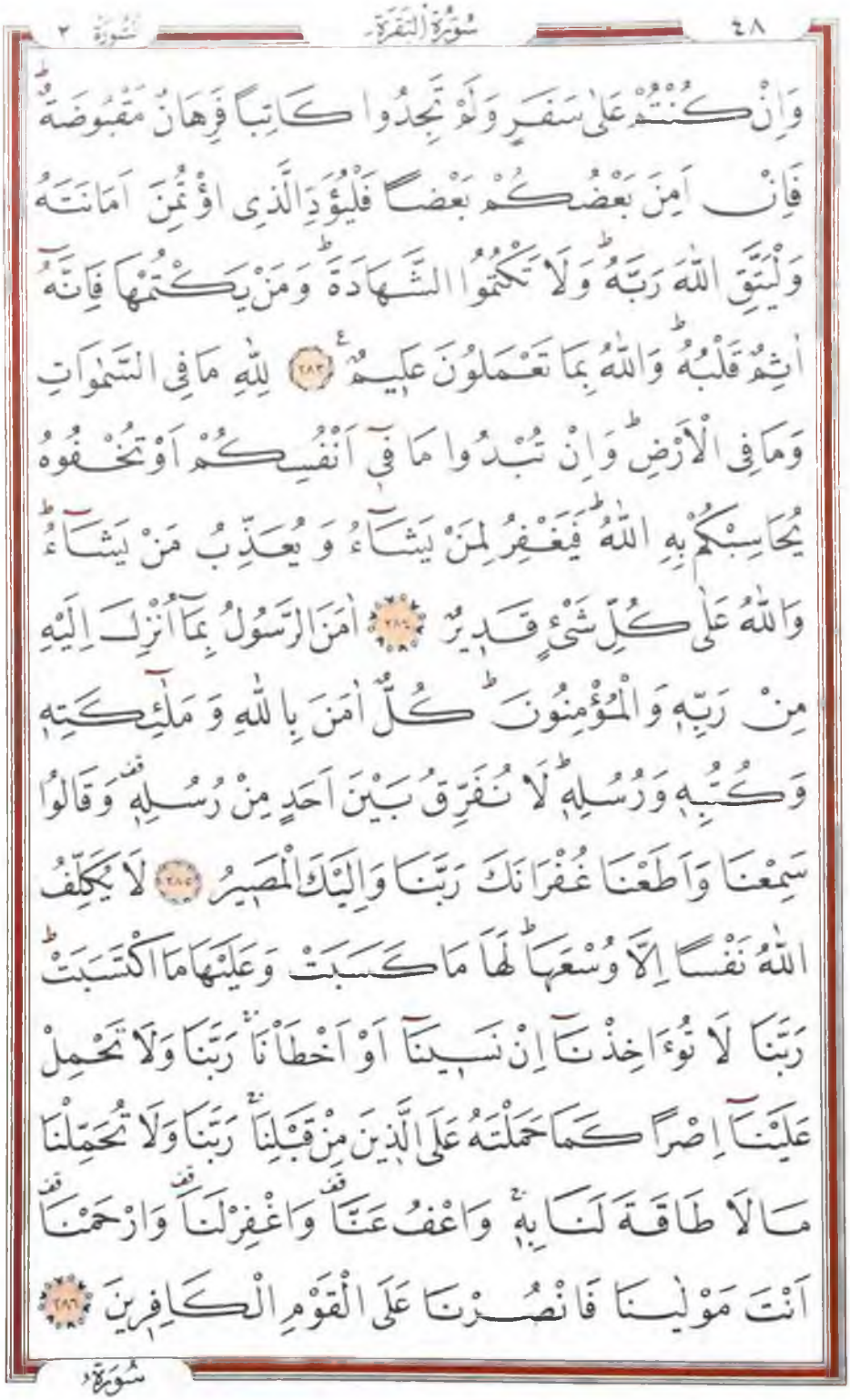
وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ
فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ
وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ
آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨٣﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ
يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ
وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٨٤﴾ آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ
مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ
وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا
سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ
اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ
عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا
مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا
أَنْتَ مَوْلَانَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

283. Eğer yolculuk halinde iseniz, bir yazıcı da bulamadınızsa o zaman (vesikalarınız), alınmış olan rehinlerdir. Yok birbirinize emin olmuş iseniz, kendisine güvenilen adam, Rabbi olan Allah'tan korksun da üzerindeki emaneti eda etsin. Bir de şahitliği gizlemeyin. Onu kim gizlerse mutlak onun kalbi vebal içindedir. Ve Allah, her ne yaparsanız bilir.

(Bu iki âyetten anlaşıldığına göre borçlaşma ve muamelelerde üç tür belgeleme olur: Yazı, şahit, rehin. Bir kimsenin dindar ve takvalı olması, hakkı tesbit etmeğe ve yerine getirmeğe yarayan bu gibi belgelemelere engel olmamalı, hatta dindarlık ve takva, bunlara sevkedici olmalıdır.)

284. Göklerde ve yerdekiler hep Allah'ındır. Siz, nefislerinizdekini açığa vursanız da gizleseniz de Allah onunla sizi hesaba çeker, sonra dilediğini bağışlar,

dilediğine de azap eder. Allah'ın her şeye gücü yeter.

("Nefislerinizdeki" ifadesi, nefiste sabit ve yerleşmiş şeyler için kullanıldığı açık olduğundan, bir var bir yok olan, yok olma niteliği taşıyanlar ve yerleşmemiş olanlar, bu hesaba çekmeden hariç görünür. Dolayısıyla bir an için aklından geçen kötülüklerden insan hesaba çekilmez. Ayrıca açığa çıkarmak ve gizlemek, tercihe bağlı olarak yapılan fiillerden olduğu için, insanların iradesi ile ilgili olan açık ve gizli ameller buna dahil olup irade ile yapılmayanlar, bu hesaba çekmenin dışında kalır.)

285. Peygamber, kendisine Rabbinden ne indirildi ise ona iman etti, müminler de. Her biri, Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine –peygamberlerinden hiç birinin arasını ayırmayız, diye– iman ettiler ve şöyle dediler: "Duyduk ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Bağışlamanı dileriz. Sanadır gidiş."

(Rivayet edildiğine göre, "nefislerinizdekileri açığa vursanız da, gizleseniz de..." meâlindeki âyet inince bu durum ashaba çok ağır geldi. Toplanıp Rasulüllah'ın huzuruna vardılar, diz çöktüler: "Ey Allah'ın Rasulü! Namaz, oruç, cihat, sadaka gibi, gücümüz yetecek amellerle mükellef olduk. Şimdi ise bu âyet indirildi. Halbuki buna gücümüz yetmeyecek" dediler. Hz. Peygamber: Sizden evvel geçen iki Kitap ehli gibi "duyduk ve isyan ettik" mi? demek istiyorsunuz. "Duyduk ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Bağışlamanı dileriz. Sanadır gidiş" deyiniz, buyurdu. Bunu okumaya, hepsi birden okumaya başladılar. Okudukça dilleri yumuşadı. O zaman bu âyet indi. Onlar bunu yapınca yüce Allah da o âyeti neshederek: "Allah kimseye gücü yettiğinden ötesini yüklemez..." âyetini indirip güçleri yetmeyen şeylerle yükümlü olma endişelerini giderdi. Hz. Peygamber (a.s) bu âyette geçen her duayı okudukça yüce Allah: "Peki, yaptım" buyurmuştur. "Bkz, Müslim, İman, 199-200. "

286. Allah kimseye gücü yettiğinden ötesini yüklemez. Herkesin kazandığı, lehine; yüklendiği aleyhinedir. Ey rabbimiz! Eğer unuttuk veya kastımız olmayarak yaptıksa bizi sorguya çekme. Ey Rabbimiz! Hem bize, bizden evvelkilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Hem de bize gücümüz yetmeyeceği şeyi yükleme. Bizim günahlarımızı affet. Bizleri bağışla, bize merhamet et. Sensin Mevlamız, seni tanımayanlara karşı artık bizi üstün kıl (da kahrolsun o kafirler!)

(Allah'ın yüklediği yükümlülükler, kulların yapabilme gücü kadar ve hatta gücünün altında olur, gücü zorlamaz, sıkıntı ve zorluk vermez, mükellefler onları, güçleri geniş geniş yeterek yapabilirler. Her ferdin yükümlülüğü, onu rahatlıkla yapabilme gücüyle orantılıdır. Şu halde fertlerin güçleri farklı olduğundan, güç ve kudretleri fazla olanların yükümlülük mertebeleri de fazla olacaktır ki adalet ve hak eşitliği de budur. Mesela malı olmayan zekâtla mükellef olmadığı gibi, her zenginin zekâtı da bir oran çerçevesinde farklı olur.

Herkesin istediği, yaptığı iyilik kendi lehine, kendi yararınadır, sonunda sevabı kendinin olacaktır. Aksine yaptığı kötülük, yüklendiği vebal kendi aleyhine, kendi zararınadır, sonunda azabı kendine aittir.

Eskilere yüklenen ağır yükten maksat, tefsircilerin beyanına göre yahudilerin günde elli vakit namaz kılmaları, mallarının dörtte birini vergi vermeleri, pislik bulaşan elbiseyi kesmeleri, tövbe için intihar etmekle mükellef tutulmaları ve benzeri yükümlülüklerdir.

Bu iki âyetin fazileti ile ilgili rivayet edilen hadislerden birinde şöyle buyrulmuştur: "Her kim geceleyin Bakara Sûresinin sonundaki iki âyeti okursa ona yeter. "Buhârî, Meğazî, 18; Müslim, Müsafirin, 255-256. ")

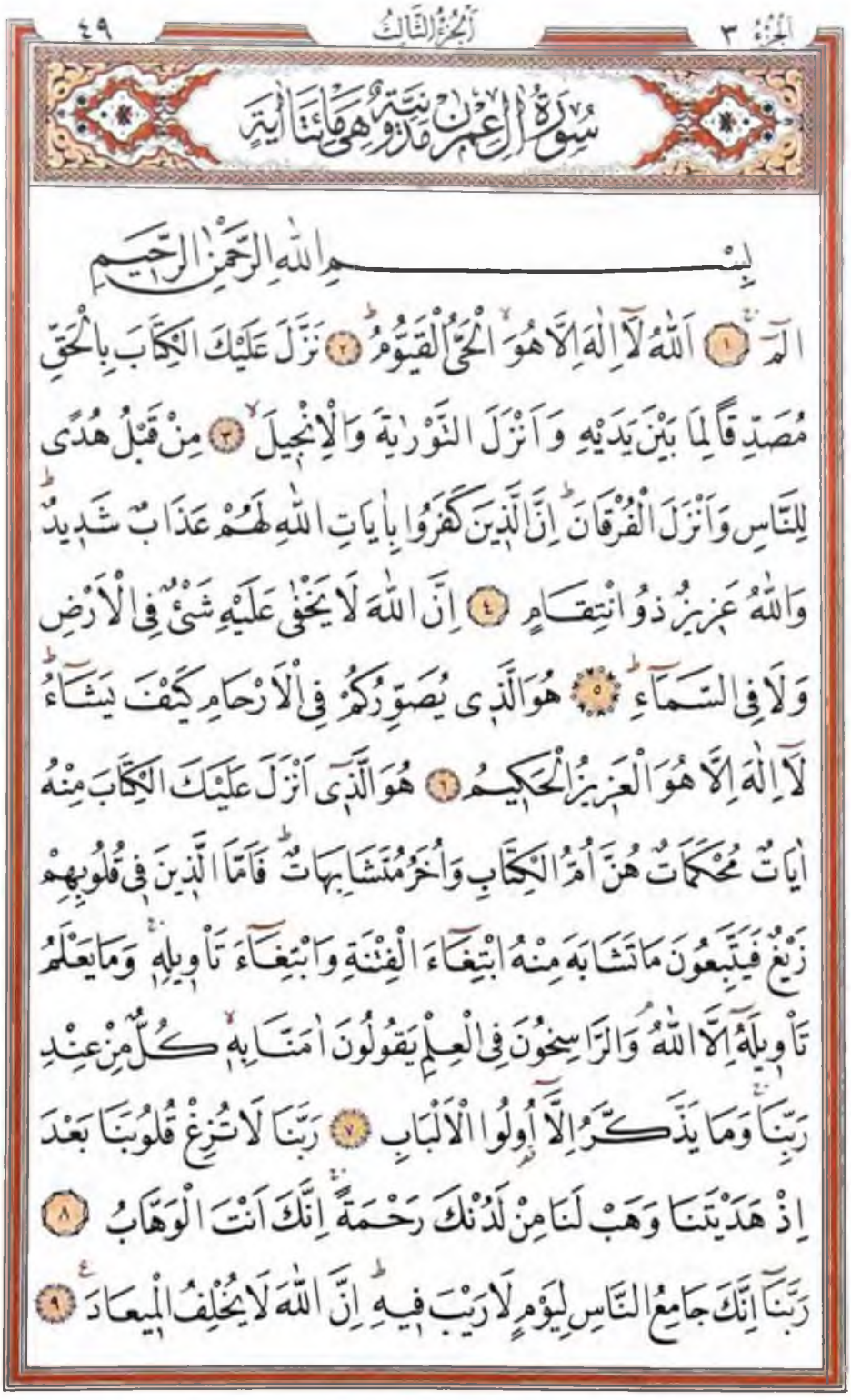
سورة آل عمران مدنية وهي مائتان آية

بسم الله الرحمن الرحيم

الم ﴿١﴾ الله لا إله إلا هو الحي القيوم ﴿٢﴾ نزل عليك الكتاب بالحق
مصدقا لما بين يديه وأنزل التوراة والإنجيل ﴿٣﴾ من قبل هدى
للناس وأنزل الفرقان إن الذين كفروا بآيات الله لهم عذاب شديد
والله عزيز ذو انتقام ﴿٤﴾ إن الله لا يخفى عليه شيء في الأرض
ولا في السماء ﴿٥﴾ هو الذي يصوركم في الأرحام كيف يشاء
لا إله إلا هو العزيز الحكيم ﴿٦﴾ هو الذي أنزل عليك الكتاب منه
آيات محكمات هن أم الكتاب وأخر متشابهات فأما الذين في قلوبهم
زيغ فيتبعون ما تشابه منه ابتغاء الفتنة وابتغاء تأويله وما يعلم
تأويله إلا الله والراسخون في العلم يقولون آمنا به كل من عند
ربنا وما يذكر إلا أولوا الألباب ﴿٧﴾ ربنا لا تزغ قلوبنا بعد
إذ هديتنا وهب لنا من لدنك رحمة إنك أنت الوهاب ﴿٨﴾
ربنا إنك جامع الناس ليوم لا ريب فيه إن الله لا يخلف الميعاد ﴿٩﴾

3
ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ
(Medine'de inmiştir. 200 âyettir.)

Bu surede İmrân ailesinin kıssası anlatıldığı için, sureye Âl-i İmrân ismi verilmiştir. İmrân, Hz. İsa'nın annesi olan Meryem'in babasıdır.

Bakara Sûresi Kitap Ehli'nden önce Yahudilere, bu sure ise önce Hıristiyanlara daveti yöneltmiş, dolayısıyla Bakara Sûresi, birinci cüzde görüldüğü üzere önce Tevrat'ın özü ve dili ile, bu sure ise başlangıçta, ondan doğmuş olan İncil'in özü ve dili ile ilgili olarak meydana gelen tahrifleri gidermek ve insanların inançlarını düzeltmek için Hakkın âyetlerindeki temsilî ifadeleri gerçeğe, müteşabihleri muhkemlere döndürmek esasını getirmiştir. Bakara Sûresindeki kısa anlatımların çoğu burada şerh ve izah edilmiştir.

Bu iki surenin genel içerikleri itibariyle aralarında birçok yönden birbirinden ayrılmaz ve benzer durumlar vardır ki, Âdem kıssası ile İsa kıssasının benzeştiğini zikretmek yeterlidir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Mîm.

(Konuyla ilgili bilgi için, Bakara Sûresinin evveline bakınız.)

2. Allah, başka tanrı yok ancak O var. Hayy O, Kayyum O.

(O, fani olmaktan, yok olmaktan uzaktır, ölmez. Ezeli ve ebedi olarak her yerdedir ve her şeyi görür. Her şeyi idare eden, her şeyi koruyan, her şeye rızık verendir. Her şeyi tutan O, besleyen O'dur. Bununla beraber kendinden hiçbir şey eksilmez. Daima hayatta (Hayy) ve ayakta ve başkalarını da ayakta tutan (Kayyum) dır.)

3. O, sana kitabı hak ve önündekileri bir tasdik edici olmak üzere indirdi. Tevrat ve İncil'i de O indirmişti.

(Ey Muhammed! O Allah sana bu kitabı hak ve hukuk sebebiyle, hak ve hakikatı kapsamış ve önündekileri tasdik etmiş olmak üzere hakkın akışına göre yavaş yavaş indirmektedir. Daha önceki iki büyük kitabı, Tevrat'ı ve İncil'i de Allah indirmişti.)

4. (O iki kitabı, Kur'ân'dan) önce insanlara hidayet için (indirdi.) Bir de ayırt eden Furkân'ı indirdi. Allah'ın âyetlerini tanımayanlar yok mu, işte onlara kesinlikle şiddetli bir azap var. Öyle ya, Allah'ın izzeti var, intikamı var.

(Allah Furkânı da indirmiş, böylece hak olanı hak olmayandan, hayrı şerden ayırmış, bunların yollarını, kanunlarını belirlemiş, âyetler, alâmetler, deliller getirmiş, her birinin hükmünü, gerekli sonucunu başka başka yapmıştır. Onun için şüphe yok ki böyle hakkı batıldan ayırmak ve temyiz etmekle hak yolu gösterir nitelikteki Allah'ın akli ve nakli âyet ve delillerini inkar eden kafirler de mutlaka şiddetli bir azaba mahkum olacaklardır.)

5. Şüphesiz ki ne yerde ve ne gökte, hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.

6. Rahimlerde size dilediği gibi şekil veren O. Başka tanrı yok ancak O var. Aziz O, hakîm O.

(O'nun Meryem'in rahminde şekil verdiği İsa da ne ilah, ne de ilah oğludur. O, Meryem'in oğlu ve Allah'ın yarattığı bir beşerdir. Ancak, peygamberlik fıtratı ile şekil verilmiş bir beşerdir.)

7. Bu muazzam kitabı sana indiren O'dur. Onun bir kısım âyetleri vardır ki muhkemdir. Onlar Ümmü'l-Kitap: Ana kitaptır. Diğer bazıları da müteşâbihtir. Amma kalplerinde bir yamukluk bulunanlar, fitne aramak, tevilini aramak için sade onun müteşabih olanlarının ardına düşerler. Halbuki onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar da: "İman ettik, hepsi Rabbimizden" derler. Bununla beraber, özü temiz olanlardan başkası düşünemez.

(Muhkem: Ne anlama geldikleri kesin, ibareleri ihtimalli ve şüpheli olmaktan korunmuş ve sağlam kılınmış demektir. Bunlar kitabın anası durumunda olup onu anlamada asıl ve temeldirler. Bunların karşılığında diğer bir kısmı müteşabihtir. Bunların birçok manaya gelme ihtimali vardır ki bu manalardan hepsi mi veya birisi mi kastedilmiş olduğu açık bir şekilde seçilemez. Sapıklıktan zevk alanlar, insanları şüpheye düşürmek için, müteşabih âyetleri asıl edinip onların ardına düşerler, dumanlı havalar ararlar. Oysa muhkem âyetleri asıl kabul ederek bunları anlamaya çalışmak gerekir.)

8. Ey Rabbimiz! Bizleri hidayetine erdirdikten sonra kalplerimizi yamultma da, katından bize bir rahmet ihsan et. Şüphesiz sensin bütün dilekleri veren Vehhâb, sen.

9. Ey Rabbimiz! Muhakkak ki sen, insanları, geleceğinde hiç şüphe olmayan bir güne toplayacaksın. Şüphesiz ki Allah, randevusunu şaşırmaz.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ
اللَّهِ شَيْئًا ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ ﴿١٠﴾ كَدَأْبِ آلِ
فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۚ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ
بِذُنُوبِهِمْ ۗ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا
سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ
كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ۖ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ
الْعَيْنِ ۚ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿١٣﴾ زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ
مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ
وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ۗ ذَٰلِكَ
مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ ﴿١٤﴾ قُلْ
أَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَٰلِكُمْ ۚ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ
جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ
مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿١٥﴾

الَّذِينَ

حزب ٢

10. O inkâr edenler var ya, muhakkak ki onlara ne malları, ne çocukları, Allah'tan zerre kadar fayda vermeyecektir. Onlar, o ateşin çırasıdırlar.

11. (Onların gidişi), Âl-i Firavun'un ve onlardan öncekilerin gidişi gibidir ki, âyetlerimizi yalanladılar da Allah onları cürümleri ile tutup alıverdi. Allah'ın cezası çok şiddetlidir.

(Rasûlullah (s.a.v.)'ın hak peygamber olduğunu bildiği ve bunu kardeşine söylediği halde, Roma kırallarının verdiği malları ellerinden kaçırmak endişesiyle iman etmeyen Necran piskoposu sebebiyle indiği rivayet edilen bu âyet, hükmü genel olarak gelmiş ve Âl-i Firavun'un ve diğerlerinin başlarına gelen şiddetli felaketler, bütün bu gibilerin yani hakkın âyetlerini yalanlayan ve inkar edenlerin hepsinin başına da geleceğini müminlere va'd, kafirlere tehdit olarak haber vermiştir.)

12. O küfredenlere de ki: "Siz mutlak yenileceksiniz ve toplanıp Cehenneme sürüleceksiniz. O ise ne fena döşektir.

(Bedir savaşında Rasûlullah'ın müşriklere üstün geldiğini gören Medine Yahudileri: "Vallahi, işte bu size Musa'nın va'dettiği ve Tevrat'ta nitelikleri anlatılan ümmi peygamber" demişler ve ona uymak istemişlerdi. İçlerinden bazıları: "Acele etmeyiniz bakalım, bir olay daha görelim" demiş, Uhud savaşı olunca tereddüte düşmüşler. Halbuki o sırada Rasûlullah ile bir sözleşmeleri de varmış, sözlerinde durmamışlar ve bu ve bundan sonraki âyet inmiş.)

13. (Ey Yahudiler!) Çarpışan iki toplulukta size muhakkak bir âyet, bir delil oldu: Bir topluluk, Allah yolunda vuruşuyordu, diğeri de kafir. Onları göz göre göre iki misli görüyorlardı. Allah da yardımıyla dilediğine destek veriyordu. Görecek gözleri olanlar için elbette bunda kesin bir ibret var.

(Bu âyet Bedir savaşının, Allah'ın yardımı için nasıl bir ibretli örnek olduğunu gösteriyor ki burada, "nice az bir topluluk Allah'ın izniyle çok topluluğa üstün gelmiştir" "Bakara, 2/249" âyetinin manası, İslam'da ilk örneğiyle ve Allah yolunda olmak şartıyla açıklanmış ve bu surenin, Bakara'nın sonundaki yardım duasına cevap olarak indiği noktalardan biri daha gösterilmiştir.)

14. İnsanlara kadınlar, oğullar, yüklerle altın ve gümüş yığınları, salma atlar, davarlar ve ekin türü şeylere karşı şehvetler sevgisi süslü gösterildi. Fakat bunlar, dünya hayatının geçici faydasıdır. Oysa akıbet güzelliği, Allah'ın yanındadır.

(Şehvetle ilgisi olan, sırf şehvet gibi olmuş bulunan şeylere sevgi; yahut sırf şehvetler için sevilen, bu cümleden olarak âyette zikredilen şeyler insanlara çok süslü gösterildi. Bunları pek hoş gördüler, sevilecek şey bunlar zannettiler.

Bunların bir meşru birer nimet olma durumu, bir de gayri meşru bir şeye sebep olması durumu vardır. Birincisinde süslü gösteren Allah, ikincisinde süslü gösteren Şeytan ve insanın cahilliğidir ki yerilmesi ve kötü olması bu itibarladır.)

[Bunlara ilgi duymak insanın doğasında vardır. İnsana düşen, bu geçici dünya nimetlerinden meşru şekilde faydalanmak ve bunu yaparken Âhiretini unutmamaktır.]

15. De ki: Size o istediklerinizden daha hayırlısını haber vereyim mi? Korunan kullar için Rablerinin yanında, içlerinde ebedi kalmak üzere cennetler var ki altlarından ırmaklar akar. Hem orada kendilerine gayet temiz zevceler var. Hele bir de Allah'tan bir rıdvan var. Allah o kulları görür.

(Her nimeti içeren bu güzel cennetler, bu daima gönüllerde yer tutan ve henüz size gizli vatanlar, bu tertemiz pırıpak eşler, o içinde bulunduğunuz geçici, aldatıcı alçak hayattaki iştah duyulan şeylerden çok güzel, çok hayırlıdır. Allah'ın bir rıdvanı, bir tam hoşnutluğu ise hepsinden büyük, her lezzetten yüksektir. Fakat bu güzel akıbet herkese değil, o dünyanın her an değişen ve yok olan şehvet duyulan şeylerini sevmekten sakınıp kötü akıbetten korunan takva sahiplerine özgüdür. Böyle olmayanlar, akıbet güzelliğine eremez, Allah'tan gelecek bir hoşnutluğun vereceği lezzeti bulamaz. Önünde özlem derdi, sonunda mahrumiyet ve azap içindedirler. Bu takva sahibi olmak da kuru laf, dıştan gösterişle olmaz. Allah, kullarının içini dışını, ne yapıp ne işlediklerini görür.)

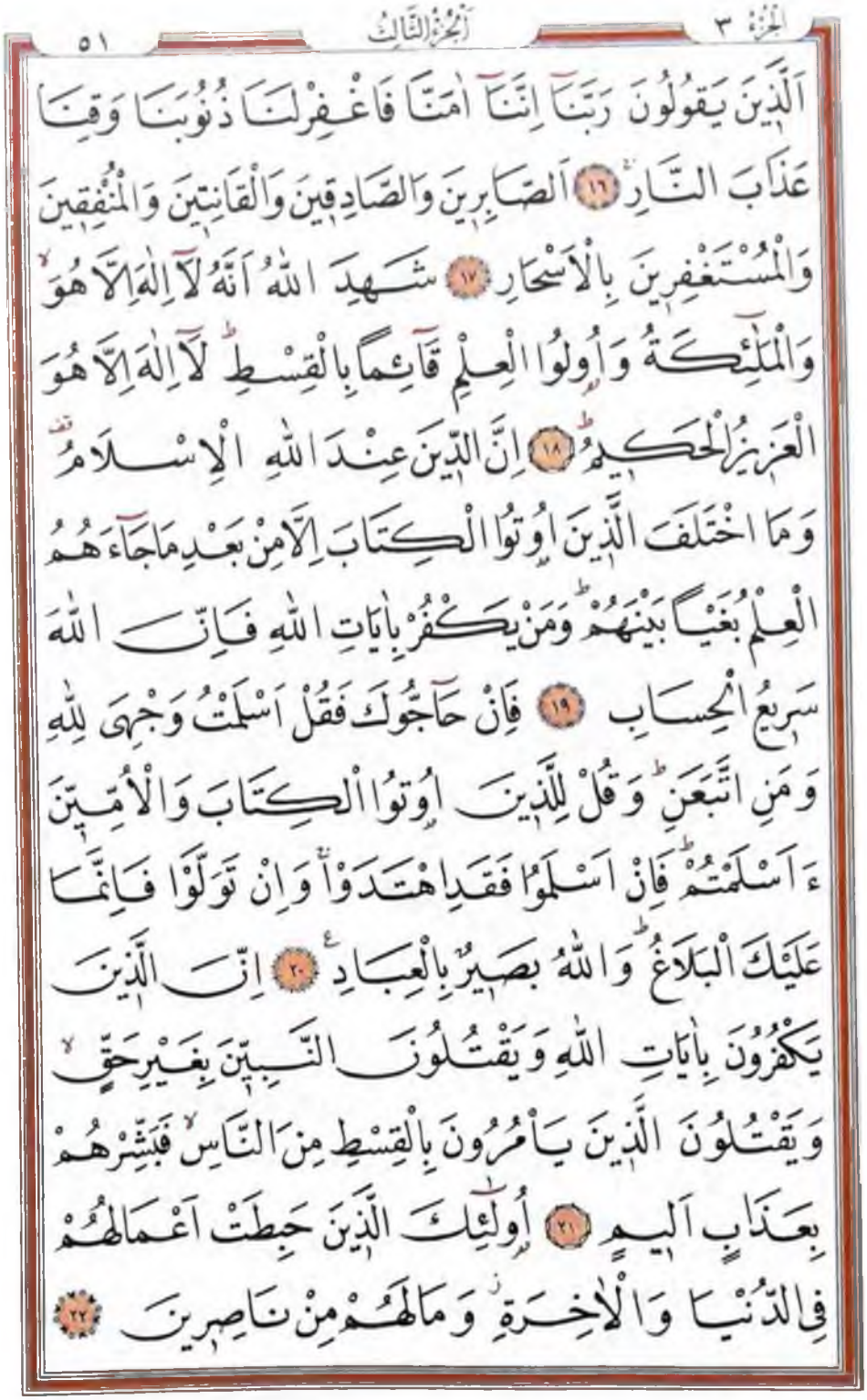
الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ إِنَّنَآ ءَامَنَّا فَٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا
عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٦﴾ ٱلصَّٰبِرِينَ وَٱلصَّٰدِقِينَ وَٱلْقَٰنِتِينَ وَٱلْمُنفِقِينَ
وَٱلْمُسْتَغْفِرِينَ بِٱلْأَسْحَارِ ﴿١٧﴾ شَهِدَ ٱللَّهُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ
وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَأُو۟لُوا۟ ٱلْعِلْمِ قَآئِمًۢا بِٱلْقِسْطِ ۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ
ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٨﴾ إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ ۗ
وَمَا ٱخْتَلَفَ ٱلَّذِينَ أُو۟تُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ
ٱلْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ
سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿١٩﴾ فَإِنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِىَ لِلَّهِ
وَمَنِ ٱتَّبَعَنِ ۗ وَقُل لِّلَّذِينَ أُو۟تُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْأُمِّيِّـۧنَ
ءَأَسْلَمْتُمْ ۚ فَإِنْ أَسْلَمُوا۟ فَقَدِ ٱهْتَدَوا۟ ۖ وَإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّمَا
عَلَيْكَ ٱلْبَلَٰغُ ۗ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿٢٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ
يَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَيَقْتُلُونَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۙ
وَيَقْتُلُونَ ٱلَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِٱلْقِسْطِ مِنَ ٱلنَّاسِ ۙ فَبَشِّرْهُم
بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَٰلُهُمْ
فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٢٢﴾

16. O takva sahipleri ki: "Ey Rabbimiz, derler, inandık iman ettik. Artık bizim suçlarımızı bağışla ve o ateş azabından bizi koru."

17. (Koru o) sabredenleri, o doğruluk ve sadakatle gidenleri, o divan duranları, o nafaka verenleri ve o seher vakitlerinde mağfiret dileyenleri.

(Allah, imanlarını şüphesiz olarak ikrar ve itiraf edip bu sayede günahlarının bağışlanmasını ve hiçbir lezzete imkan bırakmayan ateş azabından korunmalarını niyaz eden, sabırlı, sözlerinde, azim ve niyetlerinde, işlerinde sadık, huşu içinde, boyun eğerek itaat ve ibadete devam eden, mallarını Allah yolunda harcayan, karanlıkların aydınlığa, gafletlerin hakikatleri görmeğe dönüşmek üzere olduğu o seher vakitlerinde bağışlanmalarını dileyen kullarını görür ve gözetir. Akıbet güzelliğini, en büyük rıdvanını böyle kullarına verir.)

18. Allah şahitlik etti şu gerçeğe: "Lâilâhe illa hu = başka tanrı yok, ancak O var." Bütün meleklerle ilim sahipleri de adalet ve hakkaniyetle durarak şahit: "Başka tanrı yok, ancak O var. O azîz, O hakîm var."

(Allah, kesinlikle kendisinden başka hiçbir ilah olmadığına, sadece kendisinin ilah olduğuna bizzat kendisi, meleklerin hepsi ve gerçekten ilim sahibi olan kâmil âlimler şahitlik etti. Hem de adaletle, hakkaniyetle durarak şahitlik etti. Böylece yüce Allah'ın tek oluşu ve adalet ve hakkaniyetle kayyum oluşu derece derece bu üç şahitliğin her biriyle ve toplamı ile sabittir.

Rivayete göre Suriyeli Hıristiyan alimlerden iki zat gelip Medine'yi gördükleri zaman biri diğerine: "Bu kasaba, ahir zamanda çıkacak o peygamberin kasabasına ne kadar benziyor" dedi. Daha sonra Hz. Peygamberin huzuruna girdiklerinde özel sıfatı ile onu tanıdılar. Efendimize: "Sen Muhammed'sin?" dediler. "Evet" dedi. "Hem de Ahmed'sin" dediler. "Evet" dedi. Bunun üzerine: "Biz sana bir şey soracağız, haber verirsen iman edeceğiz" dediler. "Sorunuz" dedi. Onlar da: "Bize Allah'ın kitabında en büyük şahitliği haber ver" dediler. Bu âyeti kerime indi. Bunun üzerine ikisi de müslüman oldular.)

19. Doğrusu Allah katında din, İslamdır. O kitap verilenlerin ihtilaf etmeleri ise, sırf kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki azgınlıktan, ihtirastandır. Her kim de Allah'ın âyetlerini inkâr ederse, şüphe yok ki Allah, hesaba çekmesi çabuk olandır.

(Bu dinden başka bir din aramak, ya Allah'ın üstüne çıkmağa çalışmak veya Allah'ın altında bulunanlara kendini teslim etmektir ki ikisi de dinsizlik ve küfürdür, isyan ve tefrikadır, felakettir. Dolayısıyla Kitap Ehlinin ihtilafları ile bunun ilmiliğine ve hak oluşuna hiç eksiklik gelmez. Onların gerek kendi aralarında ve gerek Rasûlullah'a karşı ihtilaf çıkarmaları, hak ve hakikati bildiren bütün ilim sebepleri geldikten sonra adalet ve hakkaniyetle durmayı, hakka ve ilme teslimiyeti bırakıp kendi aralarında taşkınlık ve azgınlıkla ve zorbalık sevdasıyla dinsizliğe, inkara sapmalarındandır.)

20. Buna karşı seninle münakaşaya kalkışırlarsa de ki: "Ben yüzümü, teslim etmek suretiyle tertemiz olarak Allah'a tuttum. Bana tabi olanlar da öyle." O kitap verilenlere ve kitap verilmeyen ümmilere de de ki: "Siz, İslamı kabul ettiniz mi?" Eğer kavgayı keser, İslama girerlerse doğru yolu tutmuşlardır. Yok yüz çevirirlerse sana da düşen ancak tebliğdir. Allah, o kulları görüyordur.

("O kitap verilenlere ve kitap verilmeyen ümmilere de ki" âyeti, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin herkesi kapsadığını bir hatırlatmadır. Zira bu iki sınıfın dışında bir beşer sınıfı yoktur.)

21. Şüphesiz ki onlar, o Allah'ın âyetlerini tanımayanlar, haksızlıkla peygamberleri öldürenler ve insanlar içinde adalet ve insafı emreden kimseleri öldürenler var ya, sen şimdi bunları elem verici bir azapla müjdele.

(Allah'ın âyetlerini inkar edenler bir, yahudilerin yaptığı gibi peygamberleri öldürerek uygulamalı inkarda bulunanlar iki, peygamber olmasalar bile onların yolundan giderek adalet ve hakkaniyeti emreden insanları öldürerek fiilen inkarlarını ortaya koyanlar üç, işte bütün bunları elem verici bir azapla müjdele.)

22. İşte bunlar, dünya ve âhirette amelleri boşa gitmiş kimselerdir. Ve onlara yardım edecek de yoktur.

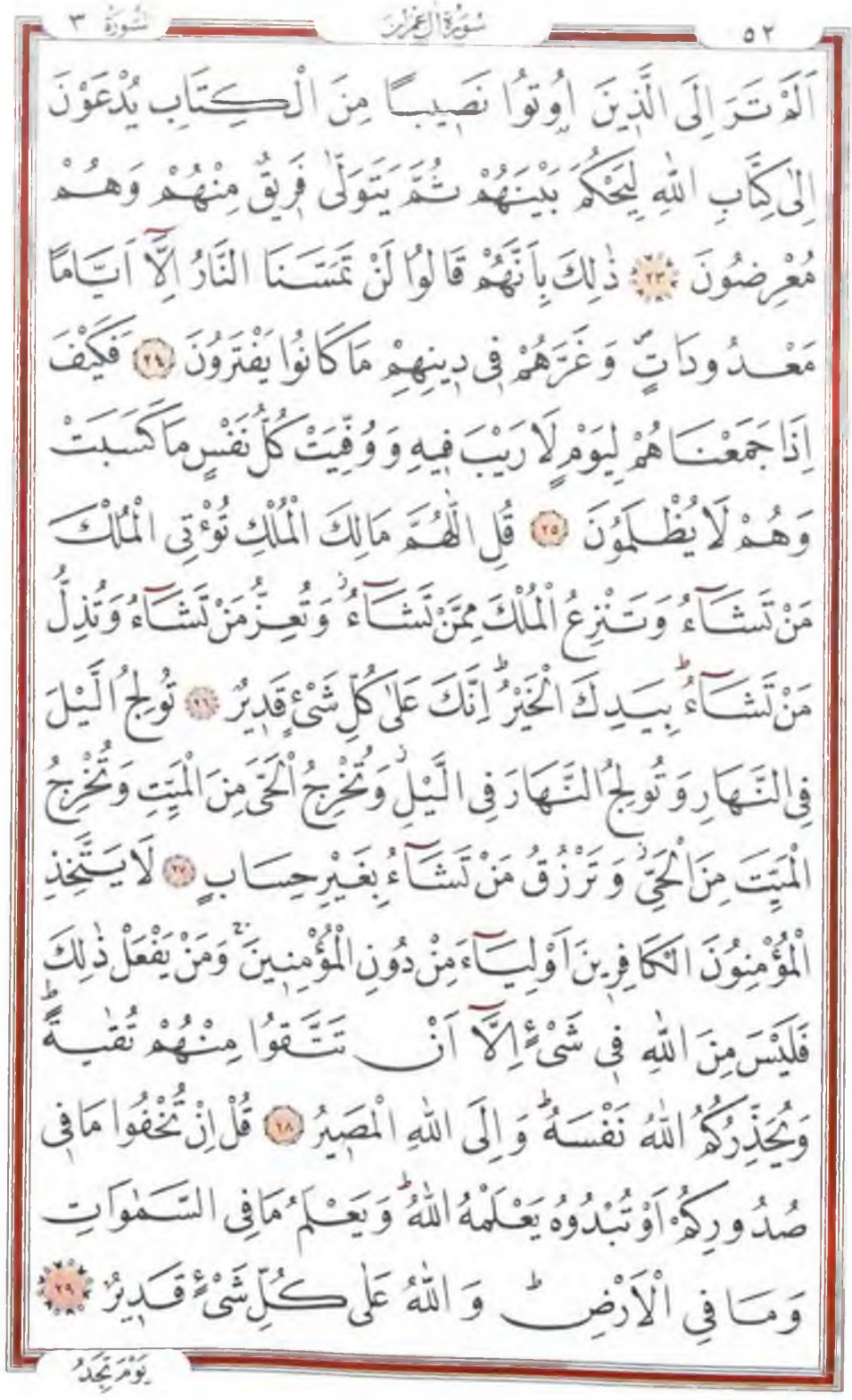
أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ
إِلَىٰ كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ
مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا
مَعْدُودَاتٍ ۖ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ
إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ ۖ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ
مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ ۖ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ
مَنْ تَشَاءُ ۖ بِيَدِكَ الْخَيْرُ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾ تُولِجُ اللَّيْلَ
فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ ۖ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ
الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ ۖ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾ لَا يَتَّخِذِ
الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۖ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ
فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً ۗ
وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ ۗ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾ قُلْ إِنْ تُخْفُوا مَا فِي
صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللَّهُ ۗ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾

يَوْمَ تَجِدُ

23. Baksana o kendilerine kitaptan bir nasip verilmiş olanlara! Aralarında hakem olması için Allah'ın kitabına davet olunuyorlar da sonra içlerinden bir kısmı yüz çevirerek dönüp gidiyorlar.

(Rasûlullah "s.a.v." Yahudilerin dersanelerine gitmiş, kendilerini imana davet etmiş idi. Nuaym b. Âmir, Haris b. Zeyd: "Sen hangi dindensin?" diye sordular. Efendimiz (a.s.) de: "İbrahim'in milleti üzereyim" buyurdu. Bunun üzerine: "İbrahim, Yahudi idi" demeleriyle Rasûlullah (s.a.v.): "Haydi aramızda Tevrat hakem olsun, ona geliniz" diye davet etmişti. Daveti kabule yanaşmadılar. Aynı durum recm meselesinde de olmuştu.) [Onlardan iki kişi zina edince, Rasûlullah "s.a.v." recmedilmelerine hükmetti. Yahudiler kabul etmeyip dediler ki: "Bizim kitabımızda böyle bir şey yok, sadece tahmim cezası vardır. Yani zina edenin yüzü ziftlenir ve âleme ibret için hayvana ters bindirilerek halk arasında gezdirilir." Bunun üzerine Tevrat getirtilerek ondaki recm âyeti bulundu ve zina edenler recmedildiler.

Olay, Buhârî, Tefsiru Sûre 3, Bab 6'da genişçe anlatılmaktadır.]

24. Bunun sebebi: Çünkü onlar, "sayılı günlerden başka bize asla ateş dokunmaz" demekte ve uydura geldikleri yalanlar dinlerinde kendilerini aldatmaktadır.

["Sayılı günlerden" maksat, buzağıya taptıkları süredir ki, kırk gün gibi az bir süredir. Yahudiler, Cehennemde bu kadar kalacaklarını iddia ederler.]

25. Bakalım, o geleceğinde şüphe olmayan gün için kendilerini topladığımız ve hiç kimseye zulmedilmeyerek herkese her ne kazandıysa tamamen ödendiği vakit nasıl olacak?

26. De ki: "Ey mülkün sahibi Allah'ım! Dilediğine mülk verirsin, dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır, yalnız senin elindedir. Muhakkak ki senin her şeye gücün yeter."

(Rasûlullah "s.a.v." Mekke'nin fethi üzerine ümmetine İran ve Bizans İmparatorluklarının da fethedileceğini vadetti. Bunu duyan Yahudiler ve Münafıklar: "Heyhat, heyhat! Muhammed nerede, İran ve Roma nerede! Onların izzet ve kuvvetleri bundan çok fazla. Muhammed'e Mekke ve Medine yetmedi mi ki İran ve Roma devletlerine göz dikiyor?" dediler. Bunun üzerine yüce Allah, bu ve bundan sonraki âyeti indirdi.)

27. "Geceyi gündüzün içine sokarsın, gündüzü gecenin içine sokarsın. Ölüden diri çıkarırsın diriden ölü çıkarırsın. Dilediğine de hesapsız rızık verirsin.

["Ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü çıkarırsın" âyeti: Tohumdan ekini, ekinden tohumu; çekirdekten hurma ağacını, hurma ağacından çekirdeği; tavuktan yumurtayı, yumurtadan tavuğu; insandan meniyi, meniden insanı; kafirden mümini, müminden kafiri çıkarırsın şekillerinde tefsir edilmiştir.]

28. Müminler, müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin ve onu her kim yaparsa Allah'tan ilişiği kesilmiş olur. Ancak o kâfirlerden bir korunma yapmanız başka. Bununla beraber Allah sizi kendisinden sakındırır. Sonunda gidiş Allah'adır.

(Müminler, iman hasletine küfür hasletini karıştıracak ve müminlere şimdi veya gelecekte zararı dokunacak ve İslâmın menfaatlerine aykırı olabilecek bir şekilde kafirlerle dostluk kurmasın, sevgisini ve buğzunu hep Allah için yapsın.

Ancak kafirler tarafından gelmesi beklenen ve korunulması gerekli her hangi bir zarardan korunarak yaptıkları veya korunmak için yaptıkları dostluklar hariç. Kafirlerin hüküm sürdükleri bir yerde, onlardan gelebilecek zararları savmak için, kalplerindeki imana sahip olarak, zahiren onlarla dost olabilirler. Mümin, herşeyden evvel, din ve imanında samimi olmalıdır. Allah'tan başkasına nefsini teslim etmeyecek müminin, kendini her hangi bir sebeple kafirlerin dostluğuna kaptırması onun ciddiyetiyle bağdaşmaz. Bir kafir bir mümine dünyaları verse, ne imanına ne de din kardeşine bir parça zarar getirecek hiç bir şeyi ona kabul ettirememelidir. Bir mümin de bunu bile bile yapmaz fakat iyi niyetle gaflet edebilir, iyi zanla aldanabilir, muhatabına göre ufku dar, dünya bilgileri eksik olabilir, farkına varmadan fena ahlaka sürüklenebilir. Bunlar ise müminlerin yavaş yavaş kafirlere benzemesine ve ilahi yardımın kesilmesine sebep olur. Bunu her kim yaparsa Allah' tan, Allah'ın dostluk ve yardımından hiçbir nasibi olamaz.)

29. De ki: Sinelerinizdekini gizleseniz de belli etseniz de Allah onu bilir. O, bütün göklerde ne var yerde ne varsa bilir. Allah'ın her şeye gücü yeter.

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا ۚ وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوٓءٍ
تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ اَمَدًا بَعِيدًا ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ ۗ
وَاللّٰهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ۝٣٠ قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي
يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ۝٣١ قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ
الْكَافِرِينَ ۝٣٢ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰٓى اٰدَمَ وَنُوحًا وَّاٰلَ اِبْرٰهِيمَ
وَاٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعَالَمِينَ ۝٣٣ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ ۗ
وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝٣٤ اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرٰنَ رَبِّ اِنِّي نَذَرْتُ
لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي ۚ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝٣٥
فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنِّي وَضَعْتُهَا اُنْثٰى ۗ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا
وَضَعَتْ ۗ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰى ۚ وَاِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَاِنِّي اُعِيذُهَا بِكَ
وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيمِ ۝٣٦ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ
حَسَنٍ وَّاَنْۢبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا ۙ وَّكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا ۗ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا
زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ ۙ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا ۚ قَالَ يٰمَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَا ۗ قَالَتْ
هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۝٣٧

30. Her nefis ne hayır işlemiş ve ne kötülük yapmış ise önüne konmuş bulacağı gün, ister ki onlarla arasında uzak bir mesafe bulunsaydı! Yine Allah sizi kendisinden sakındırıyor. Allah, kullarını çok esirgiyor.

[Her nefis dünyada iken yapmış olduğu hayrı da şerri de, az olsun çok olsun, amel defterinde yazılmış bulacaktır. Ameli iyi ise sevinecek, kötü ise üzülecek ve kendisiyle ameli arasında büyük bir uzaklık bulunmasını isteyecektir. Fakat bu mümkün mü? Ne boş bir temenni!]

31. De ki: "Eğer siz Allah'ı seviyorsanız hemen bana uyun ki Allah da sizleri sevsin ve suçlarınızı bağışlayarak örtsün. Allah, çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir."

(Yahudiler: "Biz, Allah'ın oğulları ve dostlarıyız" "Mâide, 5/18" demişlerdi. Müşrikler de: "Allah'a sevgimizden dolayı, bizi Allah'a iyice yaklaştırsınlar diye putlara tapıyoruz" "Zümer, 39/3" demişler-

di. Necran'dan gelen Hıristiyan delegeler de: "Biz, Allah'a sevgimizden dolayı Mesih'i mabut tanıyoruz" demişler. Yüce Allah, peygamberine, onlara karşı bunları söylemesini emrediyor.)

32. De ki: "Allah'a ve peygambere itaat edin." Eğer aksine giderlerse şüphe yok ki Allah, kafirleri sevmez.

(Allah'a itaat ile Rasulüne itaat arasında, birisi bulunduğunda diğeri de bulunmasını gerektiren yakın bir ilişki vardır. Allah, Allah'a itaatin Rasule itaati, Rasule itaatin de Allah'a itaati gerektirdiğini ve Allah'ın rızasına, mağfiretine, rahmetine ermenin ancak bu suretle olacağını özellikle hatırlatmak üzere, "de ki: Allah'a ve rasule itaat edin..." buyurmuştur.)

33. Gerçekten Allah, Âdem'i ve Nûh'u, Âl-i İbrahim'i ve Âl-i İmrân'ı süzdü, âlemler üzerine seçip aldı.

34. Bir zürriyet olarak, birbirinden (hep tevhid dininden seçti.) Allah, işitendir, bilendir.

(Bu iki âyet beşerin, kendi türünün tohumundan başlamayıp doğrudan doğruya, alışılmamış bir ilahi süzme ile ortaya çıktığını ve sonra bu süzmenin "bir zürriyet olarak birbirinden" katlanarak geliştiğini ve işte peygamberliğe mazhar olan zatların böyle bir süzme ile, diğer akıllılardan ayrı ilahi özel bir süzme ile geldiğini ve bu arada en mükemmel süzme mertebeleri ile Âdem, Nûh, Âl-i İbrahim ve Âl-i İmrân silsilesini takip ettiğini ve İsa'nın Âl-i İmrân'dan, onunla beraber son peygamberin (a.s) de Âli İbrahim'den bulunduğunu ve şu halde gerek peygamberliği inkar vadisinde ve gerek bunların yüce kıymetleri aleyhinde gizli ve açık söylenen sözleri veya beslenen fikirleri yüce Allah'ın işitir ve bilir olduğunu anlatmaktadır.)

35. Hani İmrân'ın karısı: "Yarabbi! Ben karnımdakini her kayıttan uzak olarak sana adadım, benden hemen kabul buyur. Çünkü bir tek sensin işiten bilen, sen" demişti.

(Rivayet olunuyor ki, Hz İsa'nın ninesi, yani İmrân'ın hanımının ismi Hanne; Hanne'nin kızkardeşi ve bir rivayette Meryem'in kızkardeşi İyşa da Zekeriyya'nın eşi ve Hz. Yahya'nın annesi imiş. Efendimiz: "Onlar, yani Yahya ile İsa, teyze oğullarıdır" "Müslim, İman 259" buyurmuştu.)

[Rivayet edildiğine göre İmrân'ın eşi Hanne, kısır ve ihtiyar bir kadındı. Bir gün bir ağacın gölgesinde otururken aniden yavrusunu besleyen bir kuş gördü. Keşke bir çocuğum olsa diye temenni ederek şöyle dedi: "Allah'ım! Bana bir çocuk verirsen, onu senin mukaddes Beytine hizmetçi vermeyi ahdediyorum. Bu, benim üzerime borç olsun." Hanne hamile kaldıktan sonra kocası İmrân öldü. İşte âyette geçen adamanın sırrı budur. "Ebussuud, 1/230".]

36. Derken, ne zaman ki onu doğurdu –Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bildiği halde–: "Yarabbi! Onu kız doğurdum. Halbuki erkek, dişi gibi değildir. Bununla beraber ben onun adını Meryem koydum. İşte ben onu ve zürriyetini o taşlanan şeytanın şerrinden sana havale ediyorum" dedi.

[Meryem kelimesi; Allah'ın hizmetçisi ve O'na ibadet eden demektir.]

37. Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir kabul ile kabul buyurdu ve güzel bir surette yetiştirdi. Zekeriyya'nın himayesine verdi. Zekeriyya onun üzerine Mihraba her girdikçe yanında yeni bir rızık bulur, "ey Meryem! Bu sana nerden?" derdi. O da: "Allah tarafından" derdi. Şüphe yok ki Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır.

(Burada Mihrab'dan maksadın, camide merdivenle çıkılan bir mahfil olduğu beyan ediliyor ki, Hz. Meryem, Zekeriya (a.s) tarafından buraya konulmuş ve burada korunmuştu.)

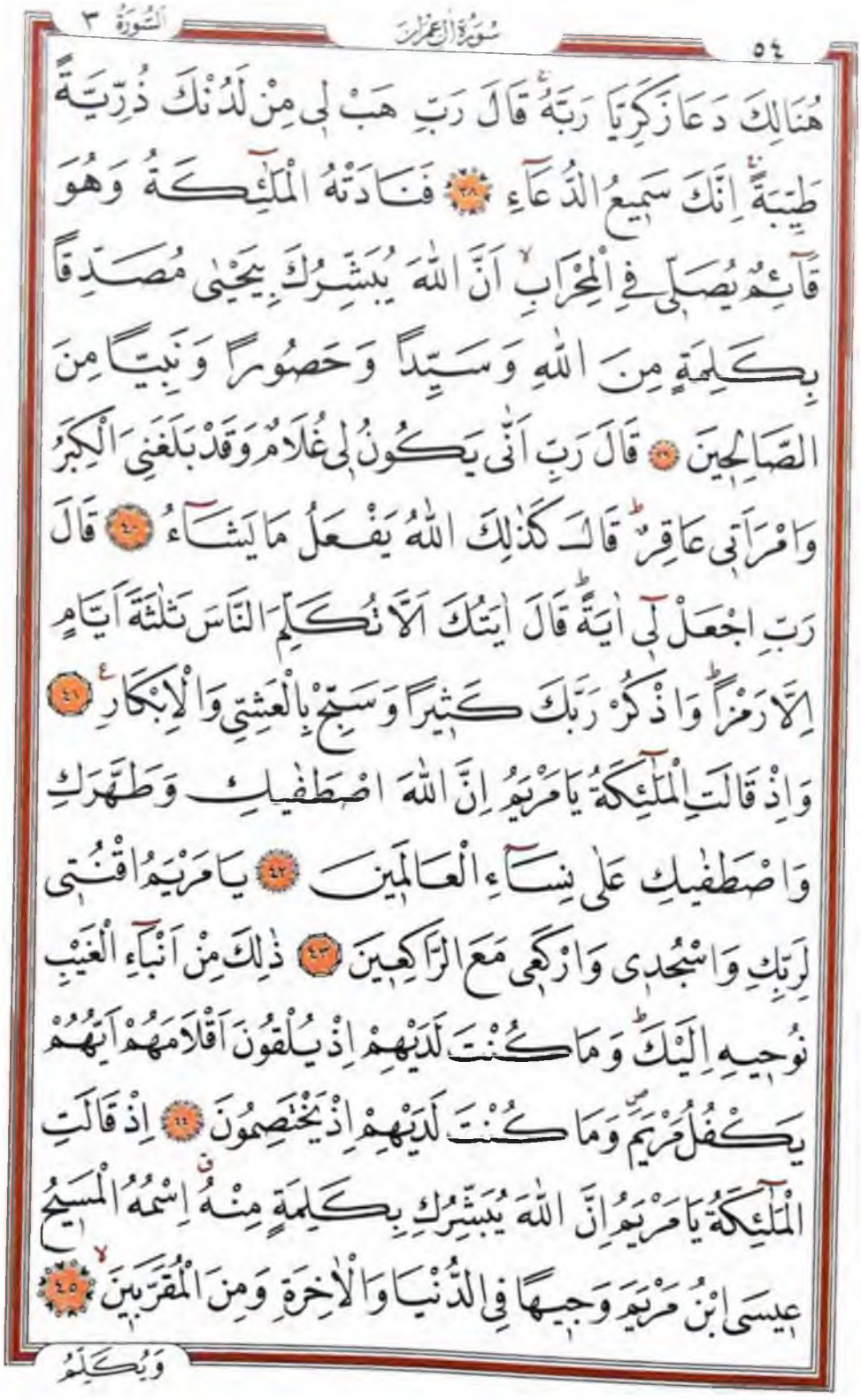
هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُۥ ۖ قَالَ رَبِّ هَبْ لِى مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةً
طَيِّبَةً ۖ إِنَّكَ سَمِيعُ ٱلدُّعَآءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتْهُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَهُوَ
قَآئِمٌ يُصَلِّى فِى ٱلْمِحْرَابِ أَنَّ ٱللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ مُصَدِّقًۢا
بِكَلِمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِّنَ
ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِى غُلَٰمٌ وَقَدْ بَلَغَنِىَ ٱلْكِبَرُ
وَٱمْرَأَتِى عَاقِرٌ ۖ قَالَ كَذَٰلِكَ ٱللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ
رَبِّ ٱجْعَل لِّىٓ ءَايَةً ۚ قَالَ ءَايَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ ٱلنَّاسَ ثَلَٰثَةَ أَيَّامٍ
إِلَّا رَمْزًا ۗ وَٱذْكُر رَّبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِٱلْعَشِىِّ وَٱلْإِبْكَٰرِ ﴿٤١﴾
وَإِذْ قَالَتِ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَٰمَرْيَمُ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصْطَفَىٰكِ وَطَهَّرَكِ
وَٱصْطَفَىٰكِ عَلَىٰ نِسَآءِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٢﴾ يَٰمَرْيَمُ ٱقْنُتِى
لِرَبِّكِ وَٱسْجُدِى وَٱرْكَعِى مَعَ ٱلرَّٰكِعِينَ ﴿٤٣﴾ ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْغَيْبِ
نُوحِيهِ إِلَيْكَ ۖ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَٰمَهُمْ أَيُّهُمْ
يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾ إِذْ قَالَتِ
ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَٰمَرْيَمُ إِنَّ ٱللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ ٱسْمُهُ ٱلْمَسِيحُ
عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ وَمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾
وَيُكَلِّمُ

38. O aralık Zekeriyya Rabbine dua etti: "Ey Rabbim, dedi, bana katından temiz bir zürriyet ihsan et. Şüphesiz ki sen duayı hakkıyla işitensin.

39. Zekeriyya kalkmış Mihrabda namaz kılarken melekler ona nida ettiler: "Haberin olsun Allah sana, Allah'tan bir kelimeyi tasdik edici, hem bir efendi, hem gayet zâhid ve salihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeliyor.

(Burada Hz. Yahya'nın, "Allah'tan bir kelime" yi, yani Hz. İsa'yı ilk tasdik eden zat olduğu zikrediliyor. Bu tasdik, Yahya'nın ana rahmine düşmesi ile başlamıştır. Çünkü hayız ve nifastan kesilmiş pek yaşlı bir kadının hamile kalması da âdete aykırı bir şeydir. Dolayısıyla Yahya, yüce Allah'ın âdete aykırı şeyler yaratabileceğinin fiilen şahididir. Ve onun, varlığıyla asıl tasdik ettiği şey de: "Allah ne dilerse yapar" kelamıdır. Bu ise, Meryem'in de âdete aykırı olarak hamile olabileceğini tasdiktir. Bu mana iledir ki Yahya'nın annesinin Hz. Meryem'e: "Benim

karnımdaki senin karnındakini tasdik ediyor" dediği rivayet edilir. Hz. Yahya'nın yaşça Hz. İsa'dan altı ay büyük olduğu, çoğunlukla rivayet edilmiştir.)

40. Zekeriyya: "Ey Rabbim, dedi, kendime ihtiyarlık çatmış, eşim de kısır iken benim için bir oğul nasıl olur?" Allah buyurdu: "Öyle, Allah ne dilerse yapar."

[Rivayete göre o zaman Hz. Zekeriyya 120 veya 99 yaşında idi. Eşi de 99 yaşında imiş. Hz. Zekeriyya, eşi ve kendisi bu kadar yaşlı olmalarına rağmen yüce Allah dilerse, kendilerine bir çocuk verebileceğini biliyordu. Bilmeseydi Allah'tan bir çocuk istemezdi. Buna rağmen duası kabul olup bir çocukla müjdelenince sevinç ve şaşkınlığından böyle demiştir.]

41. "Ey Rabbim, dedi, bana bir âyet (bir alâmet) ver." Allah buyurdu ki: "Senin alâmetin insanlara üç gün sade işaretten başka söz söylememendir. Bununla beraber Rabbini çok zikret ve akşam sabah tesbih et."

[Hz. Zekeriyya, eşinin böyle bir çocuğa hamile kaldığına bir alâmet göstermesini yüce Allah'tan isteyince Allah: "Sana bu gerçeği gösterecek alâmet, üç gün insanlarla işaret dışında konuşamamandır. Sen insanlarla üç gün, gece gündüz konuşma kuvvetinden mahrum kalacaksın, yalnız el ile veya baş ile işaret edebileceksin" buyurdu. Bundan maksat, semavi bir engel gelip onun Allah'ı zikirden başka bir şey söylemesine mani olmasıdır.]

42. Hani melekler demişti: "Ey Meryem! Her halde Allah seni süzüp seçti ve seni çok temiz, pak kıldı. Hem seni âlemlerdeki kadınların üstüne seçti."

(Hz. Meryem, Allah'ın böyle süzüp seçmesine mazhar, tertemiz, pampak idi. Çirkin hallerden, Yahudilerin ona isnad ettikleri şeylerden uzak idi. Hiçbir kadında olmamış bir şekilde Hz. İsa'ya anne olması itibariyle âlemdeki kadınların hepsinden seçkin oldu.)

43. Ey Meryem! Rabbine divan dur, secdeye kapan ve rüku edenlerle beraber rükuya var."

(Hz. Meryem, âlemdeki kadınlardan üstün ve pampak, tertemiz olmasına bir şükran alâmeti olmak üzere ibadet ve taât ile meşgul olur, Rabbinin divanına durur, kaşını gözünü kaldırmaz, dualar eder, secdelere kapanırdı. "Onlarla kendi arasına bir perde çekmiştir" "Meryem, 19/17" âyetinin delalet ettiği gibi, perde arkasından cemaate uyar, rüku edenlerle beraber rüku ederdi.)

44. İşte bu sana gayb haberlerinden (biri.) Onu sana vahy ile bildiriyoruz (ey Muhammed!) Yoksa, Meryem'i hangisi himayesine alacak diye kalemleriyle kura atarlarken sen yanlarında değildin, çekişirlerken de yanlarında değildin.

[İsrailoğulları alimleri, Meryem'i kim himayesine alacak diye kura çektiler. Âyette geçen "kalemler" den maksat, İsrailoğullarının Tevrat'ı ve diğer dini kitapları yazdıkları kalemleri veya ellerinde bulunan asâları yahut kurada isimlerini yazdıkları oklarıdır. Herkes ismini yazdığı okunu bir torba içine bıraktı. Kurada Meryem ismi, Hz. Zekeriyya'nın okuna isabet etti ve Hz. Meryem'i o himayesine aldı. Âlimlerin çekişmelerinin sebebi de Hz. Meryem'in vefat etmiş olan babasının hatırı sayılır birisi ve İsrailoğullarının reisi olması, ayrıca kendisinin de Beyti Makdis'e hizmet için adanmış ve bu adağın kabul edilmiş olmasıydı.]

45. Hani melekler demişti: "Ey Meryem! Haberin olsun, Allah seni, tarafından bir kelime ile müjdeliyor: İsmi, Meryem oğlu İsa Mesih, dünya ve âhirette itibarlı, hem de Allah'ın en yakınlarından olarak.

(Âleme bakıldığında göz önünde kendini belli eden ve gözden gönüle geçip tam bir mana telkin eden varlıklar ve somut yaratıklardan her biri, Allah'ın birer kelimesi olup Hz. İsa da bunlardan biridir. Ama o, Allah tarafından garip bir kelime, âdete aykırı bir yaratma eseri, manalı bir eserdir.)

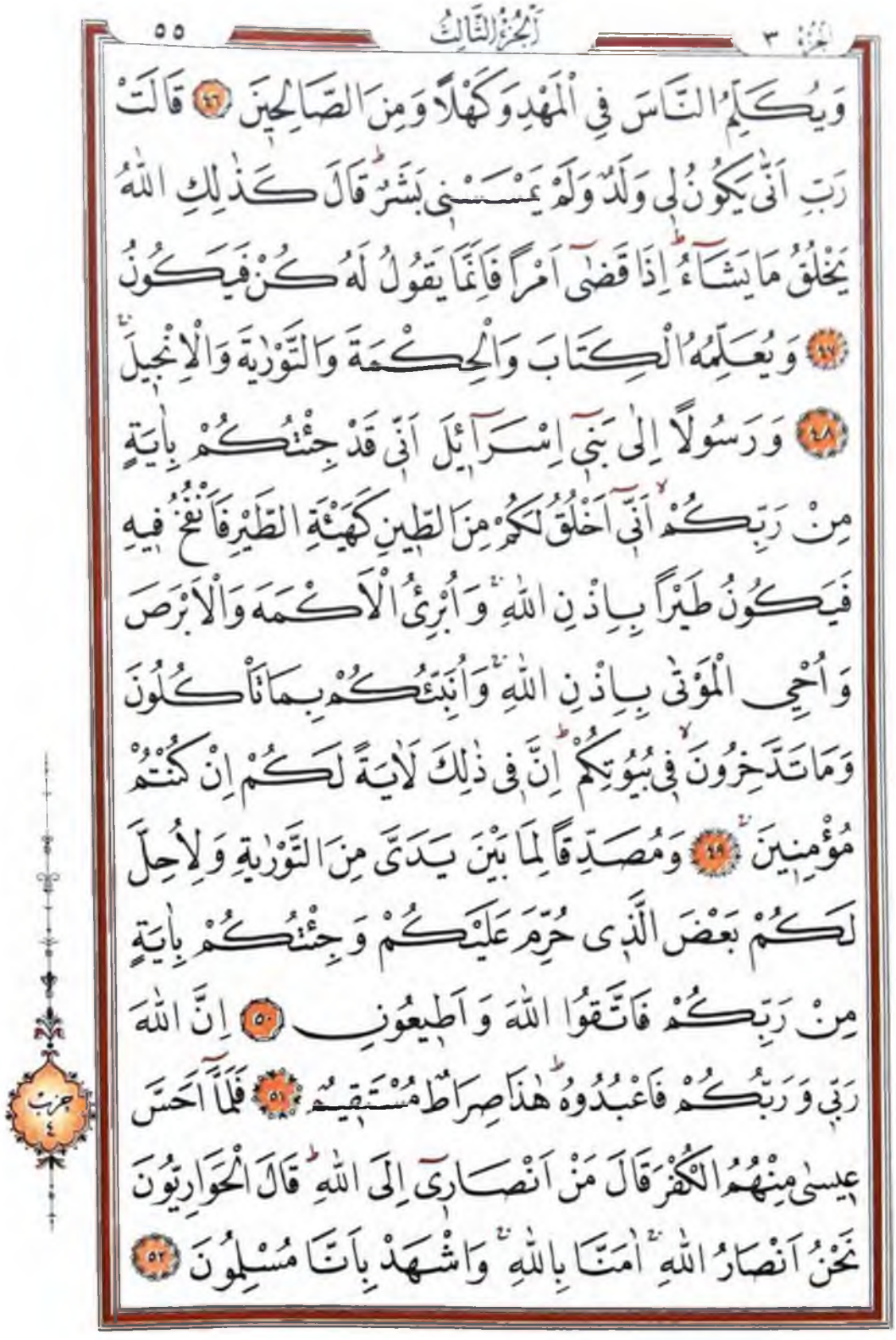
وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَتْ
رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ ۖ قَالَ كَذَٰلِكِ اللَّهُ
يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ
﴿٤٧﴾ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ
﴿٤٨﴾ وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم بِآيَةٍ
مِّن رَّبِّكُمْ ۖ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ
فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ
وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ
وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم
مُّؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَلِأُحِلَّ
لَكُم بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُم بِآيَةٍ
مِّن رَّبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾ إِنَّ اللَّهَ
رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۚ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾ فَلَمَّا أَحَسَّ
عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ ۖ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ
نَحْنُ أَنصَارُ اللَّهِ ۖ آمَنَّا بِاللَّهِ ۖ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾

حزب ٤

46. Ve insanlara, hem beşikte hem yetişkin iken söz söyleyecek, o hem salihlerden birisi.

(Bu iki özellik de Allah'tan bir kelime olan İsa'nın özelliklerindendir. Bir âyet aradan sonra, diğer özellikleri de gelecektir.)

[Hz. İsa'nın daha küçük bir çocuk iken diğer peygamberler gibi konuşup hakkı beyan edebilmesi bir mucizedir. Çünkü bu, olağan üstü bir kabiliyettir. Aynı zamanda bu, onun bir ilah olmadığını da gösterir. Çünkü çocukluk, yetişkinlik ve konuşma vasıfları, insanlara ait vasıflardır. Yüce Allah, bu gibi vasıflardan münezzehtir.]

47. Meryem: "Ey Rabbim, dedi, benim için nerden bir çocuk olabilir ki? Bana bir beşer dokunmadı." Allah buyurdu ki: "Öyle, Allah neyi dilerse yaratır. O, bir iş murat edince sadece ona "ol" der, o, oluverir."

(Meleklerin müjdesi üzerine Meryem, kalp ve vicdanında kendisinden hiçbir şüphesi bulunmadığı

ve "kelime" nin garipliğini de duyduğu için doğrudan doğruya Rabbine yönelip yalvararak: "Bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olur?" diye hayretle sordu. Allah da, Allah'ın kaza ve kaderini bilenler için bunda garipsenecek bir durum olmadığını anlattı. "Kelime" nin sırrı da işte bu, "ol der, o da oluverir" idi.)

48. Ve Allah ona hem yazı öğretecek, hem hikmet, hem Tevrat, hem İncil.

[Allah ona yazmayı, hikmeti yani söz ve amelde doğru davranmayı veya peygamberlerin sünnetlerini öğretecek, ona Tevrat ve İncil'i ezberletecektir. İbn Kesir: "İsa, Tevrat'ı ve İncil'i ezberlemişti" der. Bu ve bundan sonraki âyet için, bkz, Mâide, 5/110.]

49. Hem İsrailoğullarına elçi olarak gelecek, diyecek ki: "Ben, size Rabbinizden bir âyetle geldim. Ben size çamurdan kuş biçimi gibi bir mahluk yaparım da içine üflerim, Allah'ın izniyle derhal bir kuş olur. Yine Allah'ın izniyle gözsüzü ve alacalıyı iyi eder ve ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyor ve ne biriktiriyorsanız size haber veririm. Elbette bunda size şüphesiz bir âyet vardır, eğer iman edecek iseniz.."

[Hz. İsa, bu dediği mucizeleri göstermiştir. Onun dört ölüyü diriltmiş olduğu İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir. Bunlardan biri kendi dostu, biri ihtiyar bir kadının oğlu, biri de bir kız çocuğudur. Bunlar diriltikten sonra bir süre yaşadılar. Yahudiler, bu üç kişinin vefatları yakın olduğu için, "belki de bunları kan tutmuştu, ölmemişlerdi" dediler ve çok önceden ölmüş birisini diriltmesini istediler. Bunun üzerine, dört bin yıldan daha önce yaşamış olan Hz. Nûh'un oğlu Sam'ı diriltti. O da İsa (a.s)' nın peygamber olduğunu tasdik ettikten sonra tekrar öldü. Buna rağmen yine inanmayan inanmadı.

Burada insanlar Hz. İsa'nın ilahlık vasfı taşıdığı vehmine kapılmasınlar diye "Allah'ın izniyle" sözü tekrar edilmiştir.]

50. Hem Tevrat'tan önümde bulunanı bir tasdikçi olarak ve hem size haram edilenin bazısını helal kılayım diye ve Rabbinizden bir âyet ile size geldim. Artık Allah'tan korkun da bana itaat edin.

[Bu âyette Hz. İsa'nın, Tevrat'ın bazı hükümlerini kaldırdığına bir delil vardır. Musa'nın şeriatında balık eti, deve eti, içyağı, karın ve barsak yağı haram idi. Cumartesi günü iş görmek de haram idi. İsa'nın şeriatinde ise bunlar helal oldu.]

51. Şüphe yok ki Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Onun için hep O'na ibadet edin. Bu, İşte doğru yoldur.

52. Bunun üzerine İsa, onlardan küfrü sezince: "Kim, benim Allah'a arkadaşlarım?" dedi. Havârîler: "Biziz, dediler. Allah arkadaşları. Biz Allah'a iman ettik. Hem bizim, imanı lekesiz Müslümanlar olduğumuza şahit ol."

(İsa'nın tevhide davet etmesi üzerine İsrailoğullarının az bir taifesi iman etmiş, çoğu iman etmemişti. İsa, onların kafir olup iman etmediklerini hissedince: "Allah'a iman etmiş ve Müslüman olmuş, nefsini Allah'a teslim etmiş olup da yaptığı yardımın, Allah'ın yardımı olduğunu söyleyerek ve O'nun rızasından başka bir şey düşünmeyerek bana Allah yardımı yapacak, hülasa, özü Allah'a bağlı, Allah'a doğru yardımcılarım, dostlarım kimler?" dedi. Havârîler de: "Biziz" dediler.

İşte Hıristiyanlara Nasara denmesinin sebeplerinden birisi, İsa ile Havârîler arasındaki bu yardım biatıdır. Onlar o zaman böyle müslüman ve bir Allah'a inanır idiler.)

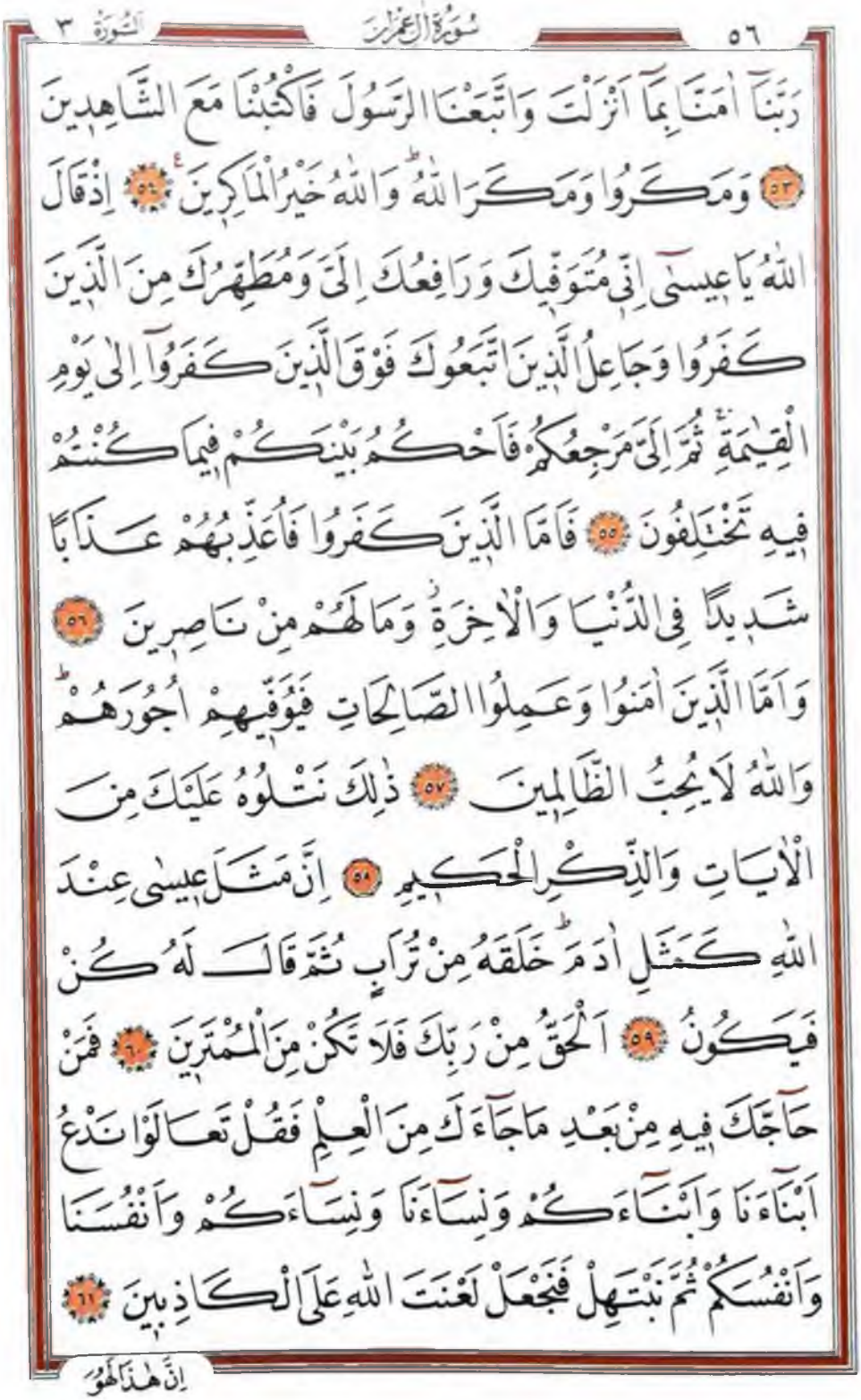

رَبَّنَآ اٰمَنَّا بِمَآ اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُوْلَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشّٰهِدِيْنَ
﴿٥٣﴾ وَمَكَرُوْا وَمَكَرَ اللّٰهُ ؕ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمٰكِرِيْنَ ﴿٥٤﴾ اِذْ قَالَ
اللّٰهُ يٰعِيْسٰٓى اِنِّيْ مُتَوَفِّيْكَ وَرَافِعُكَ اِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِيْنَ
كَفَرُوْا وَجَاعِلُ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْكَ فَوْقَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِلٰى يَوْمِ
الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيْمَا كُنْتُمْ
فِيْهِ تَخْتَلِفُوْنَ ﴿٥٥﴾ فَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَاُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا
شَدِيْدًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۫ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٥٦﴾
وَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَيُوَفِّيْهِمْ اُجُوْرَهُمْ ؕ
وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٥٧﴾ ذٰلِكَ نَتْلُوْهُ عَلَيْكَ مِنَ
الْاٰيٰتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيْمِ ﴿٥٨﴾ اِنَّ مَثَلَ عِيْسٰى عِنْدَ
اللّٰهِ كَمَثَلِ اٰدَمَ ؕ خَلَقَهٗ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهٗ كُنْ
فَيَكُوْنُ ﴿٥٩﴾ اَلْحَقُّ مِنْ رَّبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِّنَ الْمُمْتَرِيْنَ ﴿٦٠﴾ فَمَنْ
حَآجَّكَ فِيْهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ
اَبْنَآءَنَا وَاَبْنَآءَكُمْ وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمْ وَاَنْفُسَنَا
وَاَنْفُسَكُمْ ۟ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَّعْنَتَ اللّٰهِ عَلَى الْكٰذِبِيْنَ ﴿٦١﴾

اِنَّ هٰذَا لَهُوَ

53. "Ey Rabbimiz! İndirdiğine iman ettik ve o rasûlün ardınca gittik. Artık bizi o şahitlerle beraber yaz.

(Yani bizi melekler, peygamberler, ilim sahipleri ve özellikle: "Siz insanlara şahit olasınız, peygamber de size şahit olsun diye..." "Bakara, 2/143" âyetinin manası gereğince Âhirette bütün ümmetlere şahit olacak olan o son peygamber ve ümmeti ile beraber yaz. Havârîler İsa'ya verdikleri cevabı bu dua ile bitirdiler.)

54. Bununla beraber (diğerleri), hile ve tuzak yoluna başvurdular. Allah da onların hile ve tuzaklarına karşılık verdi. Öyle ya, Allah, hile ve tuzak kuranların en hayırlısıdır.

(O'nun tuzağı diğerlerininki gibi kötülük ve zarar vermeyi hedefleyen bir tuzak olmadığı gibi, farkına varılması mümkün, önüne geçilebilir, durdurulabilir bir tuzak da değildir. Tuzak kuranlara belalarını verir. O'nun tuzağı, bildiğimiz kötülük manasıyla de-

ğil, yapılan tuzağın karşılığını vermek anlamındadır. Dolayısıyla bu, tuzak kuranların da hayrına olabilir. Zira onlara tuzağın fenalığını, cezasını anlatır da uyanmalarına, tövbe etmelerine sebep olur.

Onlar, Hz.İsa'yı öldürmek için tuzak kurdular. Allah da onların şerrinden İsa'yı korudu, onu öldüremediler. Allah, havarilerden olup ihanet eden Yahuza'yı Hz. İsa'ya benzetti, onu öldürdüler.)

55. O zaman Allah şöyle buyurmuştu: "Ey İsa! Emin ol seni eceline ulaştıracağım ve seni kendime kaldıracağım, seni o küfredenlerden temizleyeceğim ve sana tâbi olanları o küfredenlerin, Kıyamet gününe kadar üstünde kılacağım. Sonra hep dönüşünüz banadır. İhtilaf edip durduğunuz şeyler hakkında o vakit aranızda hükmü ben vereceğim."

(Âyette geçen "seni eceline ulaştıracağım" cümlesi ile "Seni kendime kaldıracağım" cümlesi arasındaki "Ve" bağlacı, iki şeyin birlikte yapılmış veya birinin önce diğerinin sonra yapılmış olmasını gerektirmez. Bu bağlaç, sadece o iki işin de yapılmış olduğunu bildirir, öncelik sonralık bildirmez. Burada Hz. İsa'nın ilahlığına inanan Hıristiyanlara karşı önce "seni eceline ulaştıracağım" buyrularak onun bir fani olduğu hatırlatılmıştır. Yoksa "kaldırmak" önce, vefat ettirmek sonradır. Yani Hz. İsa o suikast sırasında Allah'a kaldırılmış, ölmemiştir. Bununla beraber Kıyametten önce vefat edecektir.)

56. Hasılı, o küfredenlere dünyada ve âhirette şiddetli bir azap ile azap edeceğim. Hem onlara yardımcılardan eser yoktur.

[Ben onları dünyada öldürme ve sürgün etme, âhirette de cehennem ateşine atmakla şiddetli bir şekilde cezalandıracağım.]

57. Ama iman edip salih ameller işleyenlere gelince, Allah onlara mükafatlarını tamamıyla öder. Allah zalimleri sevmez.

58. İşte bu hüküm, biz onu sana bu âyetlerden ve hikmetli zikirden yavaş yavaş, birbiri ardınca okuyoruz.

(İşte ey Muhammed! İsa ile onun tâbileri ve onunla ilgisi olanlar arasındaki ihtilaf üzerine vereceğimi va'dettiğim o hüküm yok mu, onu biz sana okuyoruz. Öyle ki, Tevrat ve İncili tasdik edici olarak gelen Kur'ân âyetlerinden ve hikmet dolu bir zikir cümlesinden olmak üzere okuyoruz. Birden bire değil, derece derece, yavaş yavaş söylüyor ve zikrediyoruz. İşte o âyetlerden birisi:)

59. Doğrusu Allah katında İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra da ona "ol" dedi. O halde olur.

(İsa'nın ve onun tasdik ettiği bütün peygamberlerin getirdikleri ilahi kitaplar ve bu cümleden olarak Tevrat ve İncil gereğince Hz. Âdem'in de beşerden bir babası olmadığı belli ve herkesçe kabul edilmiştir. Halbuki bütün bunların şahitliğiyle Âdem, ne Allah'tır, ne de Allah'ın oğludur. İşte İsa da tıpkı onun gibi ne Allah, ne de Allah'ın oğludur. Allah, İsa'nın babası değil, yaratıcısı ve Rabbidir. İsa, ancak Meryem'in oğludur. Hak din budur.)

60. Bu hak, senin Rabbindendir. Dolayısıyla şüphe edenlerden olma.

61. Sana gelen ilimden sonra artık her kim seninle bu konuda münakaşaya kalkarsa de ki: Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendilerimizi ve kendilerinizi çağıralım, sonra candan ve gönülden karşılıklı lanetleşerek dua edelim de Allah'ın lanetini yalancıların boynuna geçirelim.

(Yani Allah'a yalvarıp: "Ey Allah'ım! İsa hakkında hangimiz yalan söylüyorsa ona lanet et" diyelim.

Bu âyete "Mübahele" yani karşılıklı lanetleşme âyeti denir. Necran'dan gelen Hıristiyan delegeler, gerçeği bildikleri için korkup bu lanetleşme teklifini kabul etmediler. İslam devletinin himaye ve uyruğunda olmayı kabul ederek geri döndüler.)

إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ ۚ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ
لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ
بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ
بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ
بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا
بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ
وَمَا أُنْزِلَتِ التَّوْرَاةُ وَالْإِنْجِيلُ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ
﴿٦٥﴾ هَا أَنْتُمْ هَٰؤُلَاءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ
فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾
مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَٰكِنْ كَانَ حَنِيفًا
مُسْلِمًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾ إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ
لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا ۗ وَاللَّهُ وَلِيُّ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾ وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ ۖ
وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾ يَا أَهْلَ
الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾

62. Doğrusu, o kıssanın hak ifadesi işte budur. Yoksa Allah'tan başka bir ilah yoktur ve hakikat Allah O, öyle aziz öyle hakimdir.

[Ey Muhammed! İsa'nın durumu hakkında sana anlattığımız bu kıssa, şüphesiz bir gerçektir. İsa ve annesi hakkındaki gerçek sadece budur. O, ne Allah'tır, ne de Allah'ın oğludur.]

63. Yine yüz çevirirlerse, muhakkak ki, Allah bozguncuları bilir.

[Bu âyet, bozgunculuk çıkaranlar için bir tehdittir. Onları bilir demek, onları en kötü bir şekilde cezalandırır, demektir.]

64. De ki: "Ey Kitap ehli! Sizinle bizim aramızda eşit bir kelimeye gelin. Şöyle ki: Allah'tan başka mabut tanımayalım, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve kimimiz kimimizi, Allah'ı bırakıp Rab edinmesin."

Eğer buna karşı yüz çevirirlerse o vakit şöyle deyin: "Şahit olun ki biz gerçekten Müslümanız, barışçıyız."

(Burada farklı vicdanların, farklı milletlerin, farklı dinlerin, farklı kitapların temel bir vicdanda, bir hak kelimede birleştirilebilecekleri, İslamın insanlık âlemine ne kadar geniş, ne kadar açık, ne kadar doğru bir hidayet yolu, bir hürriyet kanunu öğretmiş bulunduğu ve artık bunun Arapların ve Arap olmayanların tekelinde olmadığı tamamen gösterilmiştir. Bütün hürriyet ve eşitlik iddiasının temeli şu bir cümlede toplanır: "Kimimiz kimimizi, Allah'ı bırakıp Rab edinmesin." İşte hürriyet ve eşitlik iddiasının bütün çözüm anahtarı buradadır. Birbirimizi Rab ve mutlak Hâkim tanımayalım, bütün hareketlerimizi bir Hakkın emriyle ve Allah'ın rızasıyla ölçelim, Allah'ı bırakıp O'nun altında ve Hakka aykırı bir tâbilik sözleşmemiz olmasın, hepimiz Allah'a tâbi ve kul olalım. Birbirimize de ancak bu açıdan tâbi ve bağlı olalım, hiçbirimizin hakkına tecavüz etmeyelim.)

65. Ey Kitap ehli! Niçin İbrahim hakkında münakaşa ediyorsunuz? Halbuki Tevrat ve İncil, ancak ondan sonra indirildi. Bunu da mı akıl etmiyorsunuz?

[Ey Yahudi ve Hıristiyanlar! Niçin İbrahim'in, sizin dininiz üzere olduğunu iddia ediyorsunuz? Halbuki yahudilik ve hıristiyanlık ondan birçok asır sonra meydana çıktı. Bu durumda o, nasıl bu dinlere mensup olur? Aklı olan nasıl böyle bir iddiada bulunur? İbrahim ile Musa arasında bin sene, Musa ile İsa arasında ikibin sene vardır.]

66. İşte siz öylesiniz. Haydi biraz bilginiz olan şeyde münakaşa ettiniz, ya hiçbir ilminiz olmayan şeyde niçin münakaşa edersiniz? Halbuki Allah bilir, siz bilmezsiniz.

(Biraz bilginiz olan şeyde, yani Tevrat ve İncil'den bir dereceye kadar bilgi edindiğiniz Musa ve İsa hakkında münakaşa ettiniz, ama hakkında hiçbir bilginiz bulunmayan İbrahim hakkında ne diye münakaşa ediyorsunuz?)

67. İbrahim, ne Yahudi idi ne de Hıristiyan. Fakat müslim bir hanif (lekesiz bir tevhid inancı sahibi) idi ve müşriklerden olmamıştı.

(Dolayısıyla ne Yahudilerin, ne Hıristiyanların, ne de müşriklerin, İbrahim'i ne ırk ne de din bakımından kendilerine nispet etmeğe, kendilerinin bir kolu saymağa hakları olmadığı gibi, bunlardan onunla aynı ırktan olanların da kendilerini, temiz bir müslim olan ve tevhid inancına sahip bulunan İbrahim'in âlinden ve tâbilerinden saymağa hakları yoktur ve bunu tartışmaları cahilcedir.)

68. Doğrusu insanların İbrahim'e en yakını, her halde onun izince gidenler ve şu peygamber ve iman edenlerdir. Allah da müminlerin velisidir.

(İbrahim'in dinine uyanlar, şanı yüce şu peygamber Muhammed Mustafa ve buna iman edenlerdir. Allah'ın ahdine ve önderliğe nail olacak olanlar, her halde bunlardır.)

69. Kitap ehlinden bir grup arzu etti ki sizi şaşırtsalar. Halbuki sırf kendilerini şaşırtıyorlar da farkına varmıyorlar.

(Bunların, farkına varmadan kendilerini nasıl şaşırttıkları da şu hitaplar ile anlatılıyor:)

70. Ey Kitap ehli! Niçin Allah'ın âyetlerini inkar ediyorsunuz? Halbuki görüp duruyorsunuz.

[Niçin Tevrat ve İncil'de Muhammed (a.s)'in peygamberliğine dair bulunan âyetleri görüp durduğunuz halde inkar ediyor, niçin onu tasdik etmiyorsunuz? Ayrıca ona indirilen kitabın da hak olduğunu görüyor, biliyorsunuz.]

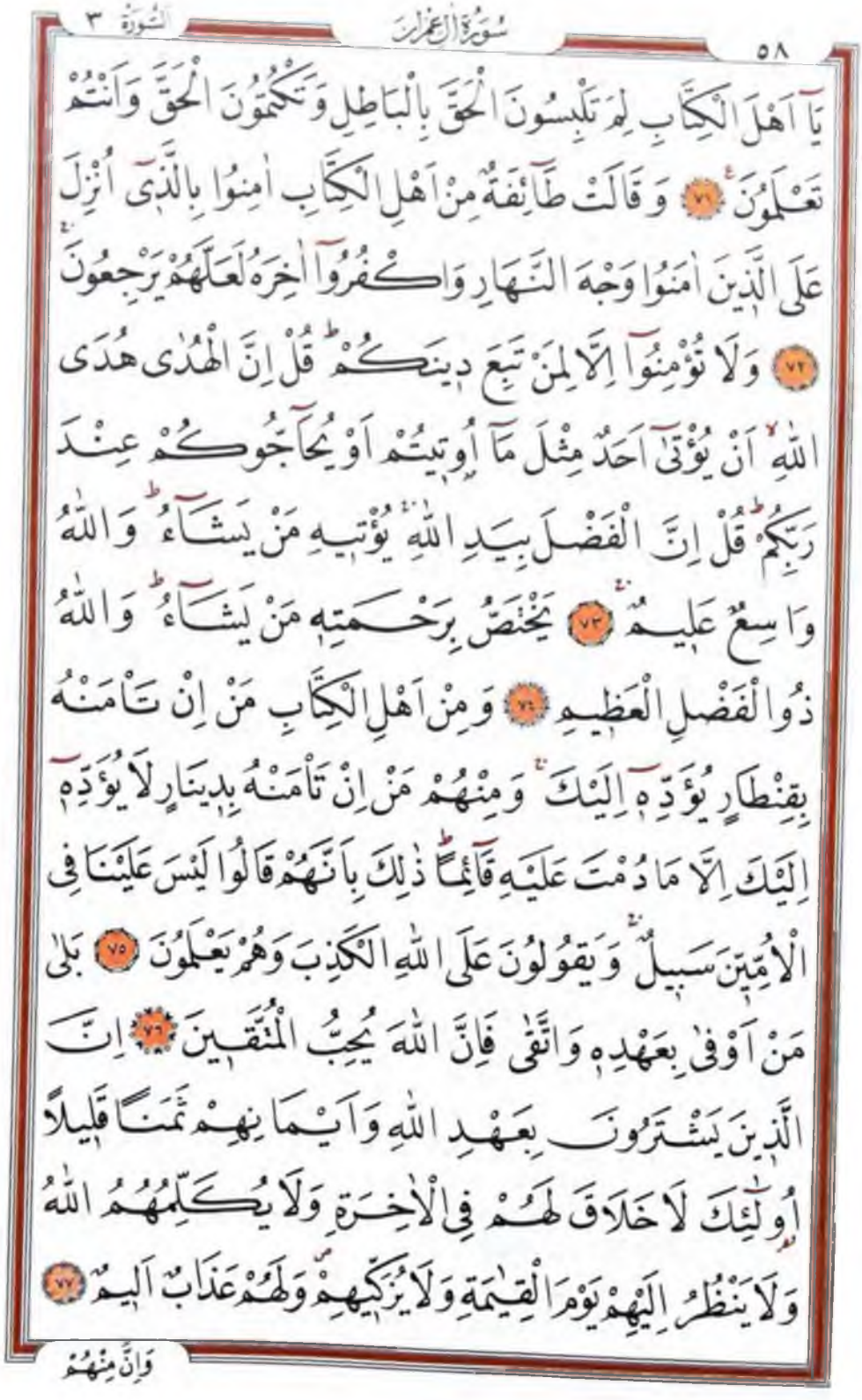
يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾ وَقَالَت طَّائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا بِالَّذِي أُنزِلَ
عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ
﴿٧٢﴾ وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ الْهُدَىٰ هُدَى
اللَّهِ أَن يُؤْتَىٰ أَحَدٌ مِّثْلَ مَا أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَاجُّوكُمْ عِندَ
رَبِّكُمْ قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ
وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ
ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾ وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِن تَأْمَنْهُ
بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ وَمِنْهُم مَّنْ إِن تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لَّا يُؤَدِّهِ
إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي
الْأُمِّيِّينَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ بَلَىٰ
مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧٦﴾ إِنَّ
الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا
أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ
وَلَا يَنظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٧﴾

71. Ey Kitap ehli! Niçin hakka batılı karıştırıp kirletiyor da hakkı gizliyorsunuz? Halbuki bilip duruyorsunuz.

(Bakınız bunların bir kısmının hakka batılı karıştırmalarına ki, Hayber ve Ureyne yahudilerinin âlimlerinden oniki kişi anlaşmışlar, birbirlerine: "Haydi bir gün sabahleyin laf olsun diye ve sadece dil ile Muhammed'in dinine giriniz, akşam üzeri de "kitaplarımıza baktık ve alimlerimize de danıştık, şimdi Muhammed'in o peygamber olmadığını anladık, o yalan ve dini batıl imiş" deyiniz ve inkar edip çıkınız. Böyle yaparsanız ashabı da şüpheye düşerler" demişlerdi.

Yine Kıblenin değiştirilmesi meselesinde Ka'b b. Eşref adlı yahudi hahamı da kendi tâbilerine Kıbleye karşı gün başlangıcında namaz kılmayı ve günün sonunda da caymayı telkin etmişti ki şu âyet bunları haber veriyor:)

72. Kitap ehlinden bir taife de şöyle dedi: "Varın o müminlere indirilene güpe

gündüz iman edin, sonunda da dönüp inkar edin. Belki onlar da dönerler."

[Böyle yaparsanız, bir ihtimal onlar da dinleri hakkında şüpheye düşer ve ondan dönerler.]

73. Ve kendi dininize tabi olanlardan başkasına eman vermeyin. De ki: Her halde hidayet, Allah'ın hidayetidir. Size verilene benzer bir şey, (başka) birisine veriliyor veya Rabbinizin huzurunda size üstün gelecekler diye mi bu (yaptığınız)? De ki: Doğrusu lütuf Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah'ın lütfu boldur, O her şeyi bilir.

[Bu âyetin ilk cümlesi, Yahudilerin sözlerinin devamı olup "Tevrat'ın hükümlerini ikrar etmeyen ve sizin dininize inanmayan hiçbir kimseye güvenmeyin, onlara güvenip sırrınızı açmayın" demektir.

74. Rahmetini dilediğine bahşeder. Dahası Allah, çok büyük lütuf sahibidir.

[Allah'ın lütfu boldur, kimse O'nun lütfunu sınırlayamaz, dilediğine vermesine engel olamaz. O, rahmetini yani peygamberliği dilediğine verir.]

75. Kitap ehlinden öylesi de vardır ki ona yüklerle emanet bıraksan onu sana öder. Gene onlardan öylesi vardır ki, ona bir dinar emanet etsen tepesine binmedikçe onu sana geri vermez. Bunun sebebi: Zira bunlar: "Bizim aleyhimizde ümmilere bir yol yoktur" derler. Ve Allah'a karşı bile bile yalan söylerler.

(Onlar içinde çok güvenilir kişiler de vardır. Nitekim Yahudi âlimlerinden olup peygambere iman eden Abdullah b. Selâm, Kureyşten birinin emanet bıraktığı, bin iki yüz okka altını eksiksiz teslim etmiş idi ki okka, kırk dirhem olarak kabul ediliyor. Kimi de vardır ki hiç güvenilmez. Nitekim yine Yahudilerden Fenhas b. Azura, başka bir Kureyşlinin emanet bıraktığı bir dinarı inkar etmişti.

Bu hainliğin sebebi; "Adam sende, ümmilerin, okuyup yazması olmayanların hakkı mı olurmuş? Belgesi, yaptırım gücü bulunmayan ve hele dini ayrı olan kimselerin hakkını yemek helaldir" inancında bulunmaları olduğu gösterilmiştir.)

[Rivayete göre Yahudiler: "Biz, Allah'ın oğulları ve dostlarıyız. Diğer insanlar bizim kölemizdir, biz kölelerimizin mallarını yersek, kimse bize bir sorumluluk yükleyemez" derlerdi.]

76. Hayır, yol var, Allah var. Her kim sözünde durur ve korunursa şüphe yok ki Allah, o takvalı kişileri sever.

[Hayır, gerçek onların iddia ettiği gibi değildir. "Ümmilere ne yapsak yeridir" diyemezler. Bu hususta onların üzerine büyük bir günah vardır. Fakat onlardan her kim, emaneti sahibine verir, Muhammed'e (s.a.v.) iman eder, Allah'tan korkar ve haramlardan sakınırsa, Allah böylelerini sever.]

77. Fakat onlar, o Allah'ın ahdini ve kendi yeminlerini birkaç paraya satanlar yok mu, işte onların Âhirette hiçbir nasibi yoktur. Allah onlara kelamı ile hitap etmeyecek, kıyamet günü onlara bakmayacak ve kendilerini temize çıkarmayacaktır. Onların hakkı, elem verici bir azaptır.

[Muhammed'i (a.s.) tasdik etmek hususunda Allah'a verdikleri sözü ve ettikleri yalan yeminleri, dünyanın geçici, değersiz malı ile değiştirenlerin, Âhirette Allah'ın rahmetinden payı ve kısmeti yoktur. Allah, kıyamet günü onlara tatlı ve lütufkâr konuşmayacak, onlara rahmet nazarı ile bakmayacak, onları günah kirlerinden temizlemeyecektir.

Bazı âyetlerde Allah'ın âsîlere söz söyleyeceği beyan edildiği halde burada onlara söz söylemeyecek denilmesi arasında bir çelişki yoktur. Çünkü o âyetlerde Allah'ın onlarla öfkeli ve kızgın konuşacağı, burada ise tatlı ve iltifat eder şekilde konuşmayacağı beyan ediliyor ki ikisi aynı şeydir.]

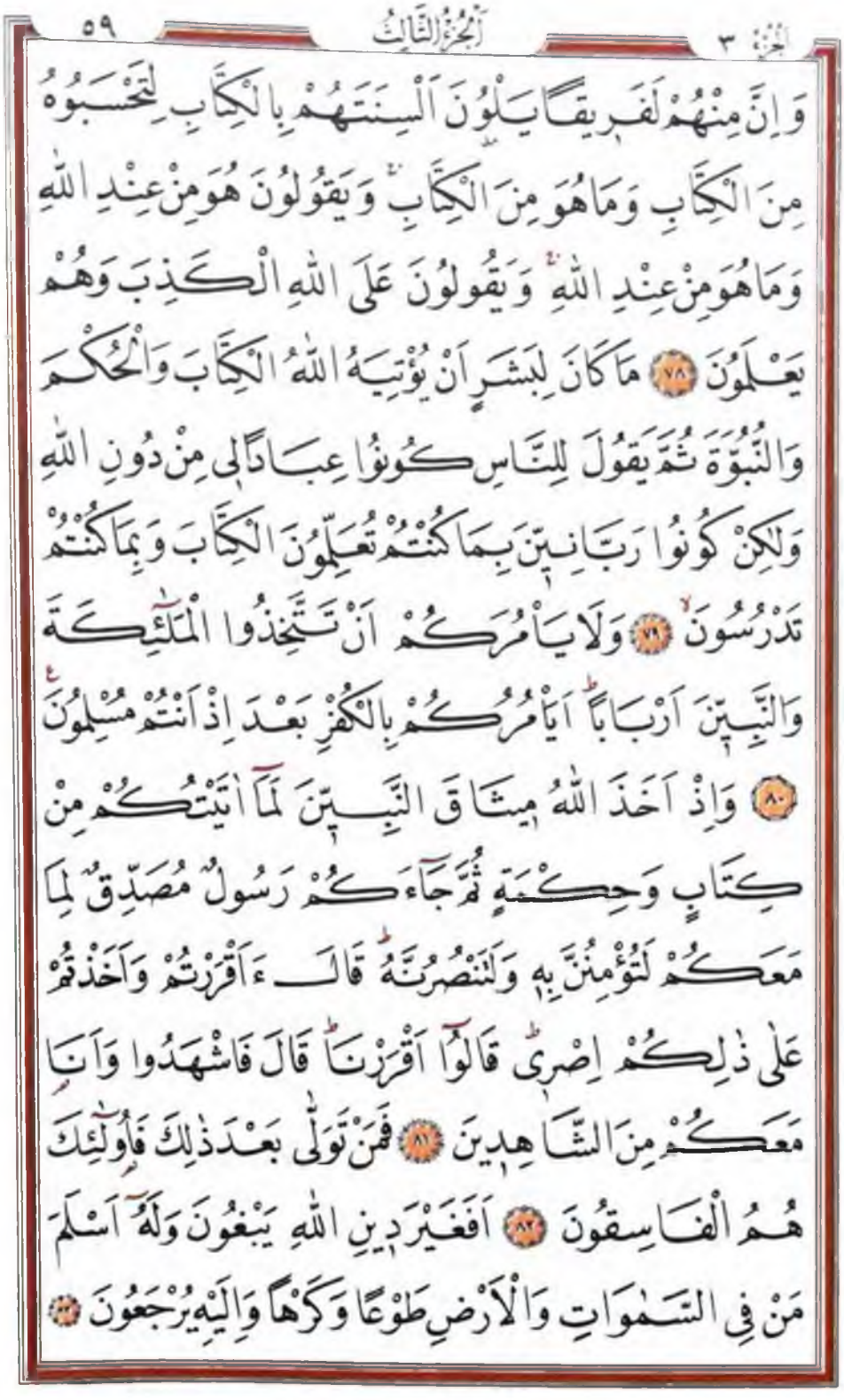
وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُۥنَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَٰبِ لِتَحْسَبُوهُ
مِنَ الْكِتَٰبِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَٰبِ ۚ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ
وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ ۖ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾ مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَٰبَ وَالْحُكْمَ
وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِّي مِن دُونِ اللَّهِ
وَلَٰكِن كُونُوا رَبَّٰنِيِّۧنَ بِمَا كُنتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَٰبَ وَبِمَا كُنتُمْ
تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَن تَتَّخِذُوا الْمَلَٰٓئِكَةَ
وَالنَّبِيِّۧنَ أَرْبَابًا ۚ أَيَأْمُرُكُم بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ
﴿٨٠﴾ وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَٰقَ النَّبِيِّۧنَ لَمَآ ءَاتَيْتُكُم مِّن
كِتَٰبٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا
مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِۦ وَلَتَنصُرُنَّهُۥ ۚ قَالَ ءَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ
عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِى ۖ قَالُوٓا۟ أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَٱشْهَدُوا۟ وَأَنَا
مَعَكُم مِّنَ الشَّٰهِدِينَ ﴿٨١﴾ فَمَن تَوَلَّىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ
هُمُ الْفَٰسِقُونَ ﴿٨٢﴾ أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُۥٓ أَسْلَمَ
مَن فِى السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

78. Bir de onlardan bir fırka vardır, dillerini kitaba eğer bükerler: onu kitaptan sanasınız diye. Halbuki o, kitaptan değildir. Hem, "o, Allah tarafındandır" derler. Halbuki o, Allah tarafından değildir. Ama Allah adına bile bile yalan söylerler.

[Yahudilerden bir grup kitabı okurken onun manasını tahrif etmek ve Allah'ın kelamındaki maksadı değiştirmek için dillerini eğer bükerler. Bunu, tahrif ettikleri o şey, kitaptan olmadığı halde, Allah'ın kelamından olduğunu sanasınız diye yaparlar. Oysa yaptıkları, bir saptırma ve iftiradan başka bir şey değildir.]

79. Hiçbir beşer için o yetki yoktur ki Allah ona kitap versin, hüküm versin, peygamberlik versin de o, sonra insanlara: "Allah'ı bırakıp bana kul olun" diyebilsin. Ve fakat o: "Kitap öğretmekte olduğunuz ve ders alıp vermekte bulunduğunuz için Rabbânîler olunuz" der.

[Allah'ın kendisine peygamberlik verdiği ve şeriat gönderdiği bir peygamberin ilahlık iddiasında bulunması asla gerçek değildir. Bırakın fiilen meydana gelmesini, aklen tasavvur dahi edilemez. Fakat peygamber: "Ben sizi bana kul olmaya çağırmıyorum, fakat Rabbânîler olmaya yani ilim ve hikmet sahibi fakihler ve Allah'a itaat ediciler olmaya çağırıyorum. Çünkü siz kitabı okuyor ve insanlara öğretiyorsunuz" der.

Rivayete göre Necranlı Hıristiyanlar: "İsa, bize kendisini Rab edinmemizi emretmiştir" demişler. Bunun üzerine bu âyet onları yalanlamak için inmiştir. Konuyla ilgili olarak Mâide, 5/116 âyetine bakınız.]

80. Ve hiçbir zaman size, melekleri ve peygamberleri Rabler edinmenizi de emredemez. Ya, siz müslüman olduktan sonra size küfrü emredebilir mi?

[Hiç siz müslüman olup Allah'ın dinine girdikten sonra, peygamberiniz size Allah'ın birliğini inkâr edip kafir olmanızı emreder mi? Görevi, insanlara Allah'ın birliğini göstermek, O'na ibadete ve kul olmaya davet etmek olan peygamber, hiç onlara "Melekleri ve peygamberleri rabler edinin" der mi? Böyle bir şeyi akıl kabul eder mi?]

81. Hem Allah, vaktiyle peygamberlerin şöyle misakını almıştı: Andolsun size kitap ve hikmetten her ne verdimse, sonra size beraberinizdekini doğrulayan bir peygamber geldiğinde ona mutlak iman edeceksiniz ve çaresiz ona yardımda bulunacaksınız. Ve Allah: "Bunu kabul ettiniz mi? Bunun üzerine ağır ahdimi boynunuza aldınız mı?" buyurdu. Onlar da: "Kabul ettik" dediler. "Öyle ise, dedi, şahit olun, ben de sizinle beraber şahitlerdenim."

(Allah, bütün peygamberlerine kitap ve hikmet verirken, hepsinin böyle bir ahdini ve misakını almıştır. Bu peygamberler arasında önce gelenden sonra gelene, sonra gelenden önce gelene böyle karşılıklı ve Allah'ın şahitliği altında yapılmış bir tasdik sözleşmesi vardır. Hepsi, kendilerini tasdik eden Allah Rasulü Muhammed'e (s.a.v) iman ve yardım için yüce Allah'a ikrarda bulunmuşlardır. İlim ve hak şahitliğin hükmü budur.)

82. Demek ki bunun (bu sözün) arkasından her kim dönse, artık onlar hep dinden çıkmış fasıklardır.

[Yüce Allah'ın peygamberlerden söz alması demek, dolaylı olarak onların ümmetlerinden de söz alması demektir. Peygamberlerin sözlerinde durmayıp fasık olmaları ve Allah'a itaatten çıkmaları ihtimali yoktur. Şu halde bu âyette sözünde durmayıp dönenlerden maksat, Hz. Musa ve Hz. İsa'nın ümmetleridir.]

83. Daha Allah dininden başkasını mı arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerde kim varsa hepsi ister istemez O'na teslim olmuş, hep döndürülüp O'na götürülüyorlar.

(Hayır, gerek yükseklerde bulunanların ve gerek aşağıda bulunanların ister istemez Allah'a boyun eğdiğini bilen ve hepsi Allah'a döndürülecek olan peygamberler, hiç bir zaman Allah dininden, Allah'a itaatten, Hakk'a teslim olmaktan başka bir istekte, bir iddiada bulunmazlar. "Allah'ı bırakınız da bize kul olunuz" demezler. Ve fakat: Allah'ın öğrettiği kitap ve okuduğunuz, okuttuğunuz derslerle rabbâniler olunuz" derler ve öyle demişlerdir.)

[Göklerde ve yerde hakim olan kanun, Allah'a boyun eğme, O'nun emirlerine göre hareket etme kanunudur. Her canlı O'nun emriyle doğar, büyür ve ölür. Tabiat olayları, O'nun koyduğu kanunlara göre olur. Kul, şu dünya hayatında ne kadar O'nu tanımamazlıktan gelse de ister istemez varacağı yer O'nun huzurudur. Orada bu dünyada yaptıklarının hesabını verecektir.]

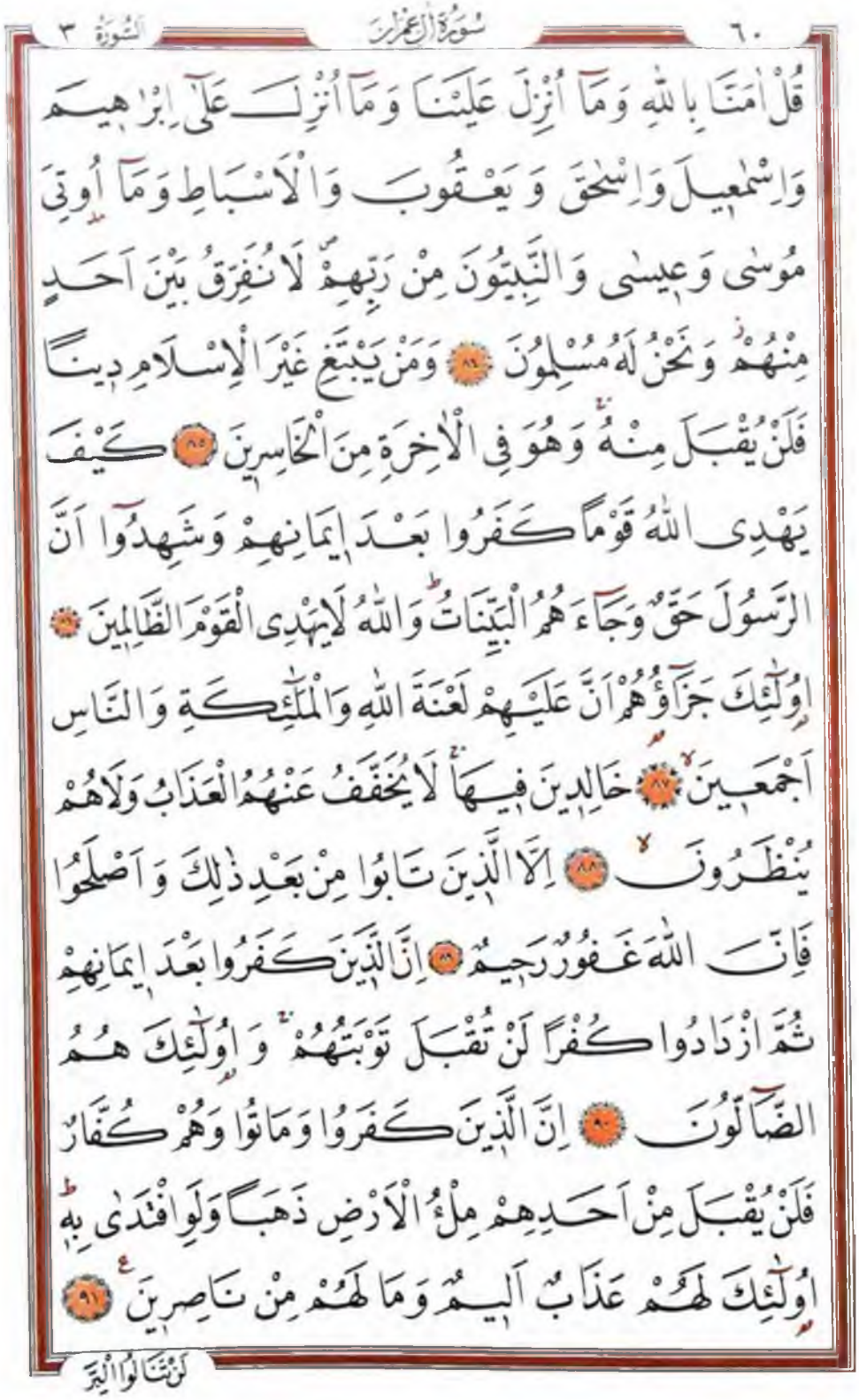
قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ
وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَآ اُوتِيَ
مُوسٰى وَعِيسٰى وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ
مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِينًا
فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِينَ ﴿٨٥﴾ كَيْفَ
يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوٓا اَنَّ
الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَآءَهُمُ الْبَيِّنٰتُ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ ﴿٨٦﴾
اُولٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ
اَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾ خٰلِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ
يُنْظَرُونَ ﴿٨٨﴾ اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوا
فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٨٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ
ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ
الضَّآلُّونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ
فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ مِلْءُ الْاَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدٰى بِهٖ
اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نّٰصِرِينَ ﴿٩١﴾
لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ

84. De ki: Biz Allah'a inandık, iman getirdik. Bize indirilene de, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlara indirilene de, Musa'ya, İsa'ya ve nebilere Rablerinden verilene de inandık. Onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeyiz. Ve biz ancak O'na boyun eğen Müslümanlarız.

(İşte Allah'ı birlemenin zaruri neticesi olmak üzere bütün peygamberlere ve ilahi kitaplara, bunlar Allah'a karşı değil, Allah'ın olmaları ve ancak Allah'a kulluk etmelerinden dolayı iman edilmedikçe İslam ve tevhidin manası gerçekleşmez. Allah'a değil, kendine kul olmaya davet edenler Allah'ın rasulü olamaz. Elçi, ancak kendisini gönderene davet eder ve elçiyi inkâr etmek de onu göndereni inkar etmek olur. Hak din olan İslâmın esası, bu tevhit imanı ile Allah'a boyun eğmektir. Bundan çıkmak demek, dinden çıkmak (irtidat) demektir ve bunun dışındakiler küfürdür. Bir peygamberi bile diğerlerinden ayırıp inkar etmek, peygamberliğin mahiyetini inkar etmektir. Peygamberliğin mahiyetini inkar etmek,

bütün peygamberleriyle beraber yüce Allah'ı inkar etmektir.)

85. Her kim de İslamdan başka bir din ararsa, artık bunun ondan kabul edilme ihtimali yoktur. Ve âhirette o, hüsrana uğrayanlardan olur.

[İslam, en son ve en mükemmel dindir. Yüce Allah, bu âyetle, artık başka dine ihtiyaç kalmadığını, onun dışında bütün dinlerin batıl ve reddedilmiş olduğunu haber veriyor. Onu bırakıp başka din ve yol arayanların âhirette ziyan edenlerden olacaklarını bildiriyor.]

86. Nasıl muvaffak eder Allah bir kavmi ki, kendilerine deliller gelmiş ve peygamberin hak olduğuna şehâdet getirmişler iken imanlarının arkasından nankörlük edip küfre sapmışlardır. Zalimler topluluğunu Allah muvaffak etmez.

(Bu ve bundan sonraki iki âyetin, müslüman olduktan sonra dinden çıkarak Medine'den kaçıp Mekke müşriklerinin himayesine giren bir kaç kişi hakkında indiği rivayet edilmiştir.) [Hasan-ı Basrî de şöyle der: "Bunlardan maksat Yahudi ve Hıristiyanlardır. Onlar, kitaplarında Hz. Peygamberin vasıflarını gördüler, onun hak peygamber olduğuna şahit oldular. Ancak kendi milletlerinden değil de Araplardan geldiği için kıskandılar ve daha önce iman ettikleri peygamberi inkar ettiler." "Taberî, 6/575"]

87. Onlar, işte onların cezaları: Allah'ın, meleklerin, insanların hepsinin laneti üzerlerinedir.

88. Ebediyyen o lanetin içindedirler. Azapları hafifletilmez ve kendilerine mühlet verilmez.

89. Ancak bunun arkasından tevbe edip durumlarını düzeltenler başka. Çünkü Allah, çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

[Yüce Allah'ın rahmet ve mağfireti o kadar geniştir ki dininden dönmüş olanları bile tövbe edip durumlarını düzelttikleri takdirde affeder. Yeter ki tövbe etsinler ve durumlarını düzeltecek kadar yaşama imkanı bulsunlar. Yoksa ölüm gelip çattığında tevbe etmenin bir faydası olmaz.]

90. Elbette imanlarının arkasından kafir olmuş, sonra da (tevbe edip durumlarını düzeltme yerine) kafirlikte ileri gitmiş kimselerin tevbelerinin kabul edilme ihtimali yoktur. Bunlar, hep sapıklık içinde kalmış sapıklardır.

(Bunlar hakkında tevbenin kabul edilmemesi araştırma konusu olmuştur. En tercih edilen mana şudur: Çünkü böyleleri ölüm ile karşı karşıya kalıp hayattan ümidini kesmedikçe tevbeye yanaşmaz ve imana gelmezler. Halbuki yeis ve ümitsizlik anında iman kabul edilmez. Bunun izahı, "Yoksa, kötülükleri işleyip de kendisine ölüm geldiğinde "ben şimdi tövbe ettim" diyenler ve kafir olarak ölenler için tövbe yoktur." Nisâ, 4/18 meâlindeki âyettir.)

91. Kafir olmuş ve kafir oldukları halde ölüp gitmiş kimseler, her halde bunların her biri kendini kurtarmak için dünya dolusu altın verecek dahi olsa hiç birinden kabul edilme ihtimali yoktur. Bunların hakkı elem verici bir azaptır ve kendilerini kurtaracak kimseler de yoktur.

[Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Yüce Allah, cehennemliklerin en hafif azap edilenine: "Dünya ve ondaki bütün varlıklar senin olsa bu azaptan kurtulmak için onları fidye verir miydin?" diye soracak. O kimse: "Evet" diyecektir. Bunun üzerine Allah: "Ben senden, sen daha Âdem'in belinde iken bundan daha kolayını, şirk koşmamanı, benim de seni Cehenneme koymamamı istedim de sen şirkten başkasını kabul etmedin" buyuracak. Müslim, Münafikin, 51-53]

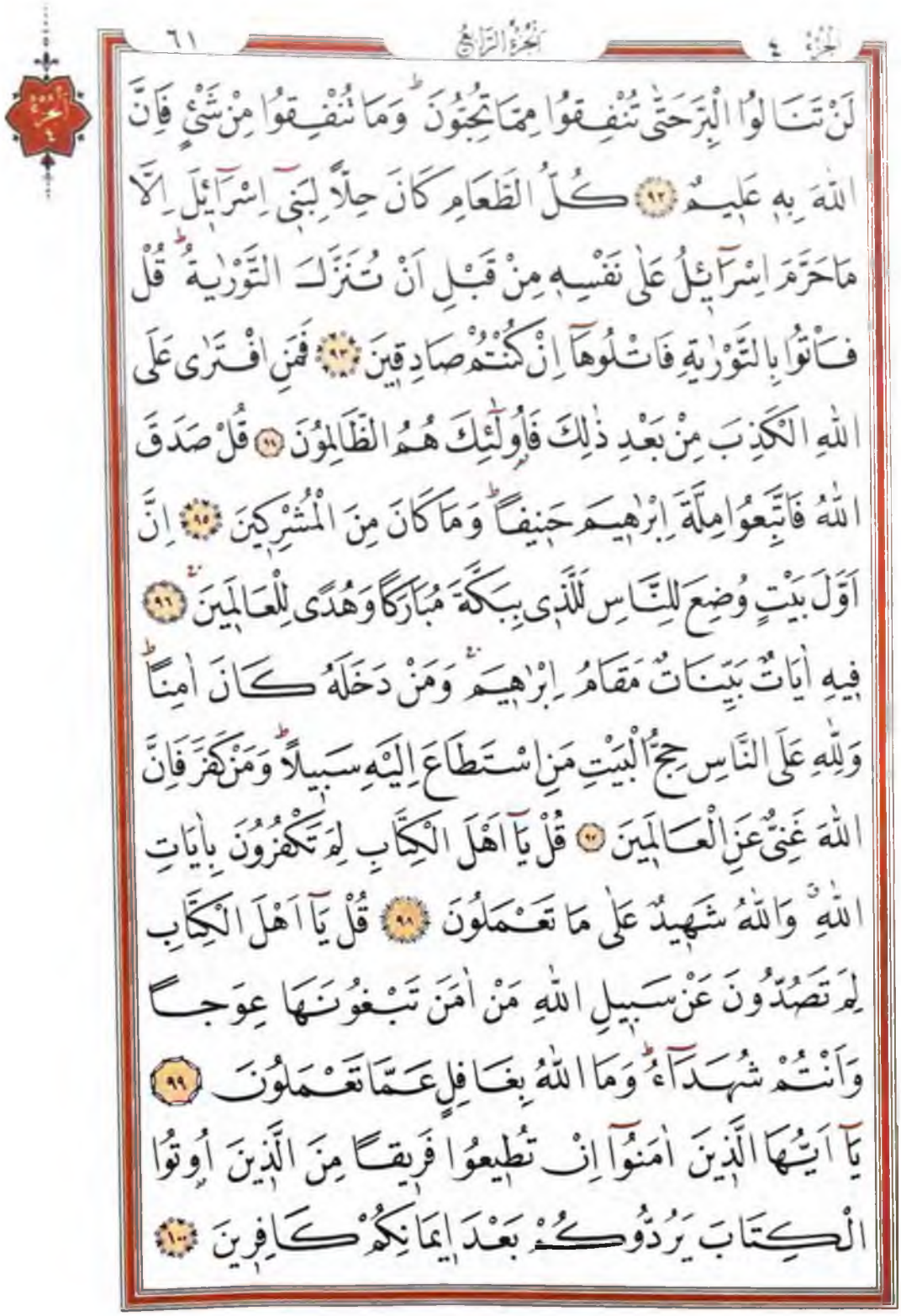

92. Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça siz tam hayra eremezsiniz. Bununla beraber her ne harcarsanız şüphesiz Allah onu da bilir.

(Şu halde sadece iman, tam hayra nail olmak için yeterli sebep değildir. İman ve ilimden sonra amel, özellikle mal sarfetmek ve Allah yolunda harcamak da gerekir. Hem bu harcama, ne kadar sevgili şeylerden olursa o kadar kıymetli olur. Asıl iyiliğe, en yüce hayra ermek, sevilen şeylerden Allah yolunda harcamaya bağlıdır. Hasılı, iman, dinin başlangıcı; birr yani tam hayır, dinin gayesi demektir. Hakk'ı birlemek ve hayra ulaşmak, işte din bu iki rükünden hasıl olmuştur.)

93. Tevrat indirilmeden evvel İsrail'in (Yakub'un) kendine haram kıldığından başka yiyeceğin hepsi, İsrailoğullarına helal idi. De ki: "Eğer doğru söylüyor iseniz, haydi Tevrat'ı getirin de onu güzelce okuyun."

(Hz.Yakub'un kendine haram kıldığı yiyecek konusuyla ilgili en sahih rivayet şudur: Hz. Yakub, "İrkunnese= Siyatik" hastalığına yakalanmış ve bundan şifa bulursa en sevdiği yemeği yememeyi adamıştı. Bu rivayete göre de en sevdiği, deve eti ve sütü imiş. Bu adağı doktorların tavsiyesi veya hastalığında bir gece pek ziyade ıztırap çekmiş olması sebebiyle veya sırf bir zahitlik ve âbitlik olsun diye yapmış olduğu rivayet edilir. Daha önce bütün yiyecekler İsrailoğullarına helal olduğu halde, zulümleri nedeniyle onlara bazı yiyecekler haram kılınmıştır. Bununla ilgili bilgi için En'âm, 6/146 âyetine bakınız.)

94. Demek ondan sonra Allah adına kim yalan uydurmuş ise, artık onlar, zalimlerdir.

95. De ki: "Allah doğru söyledi. O halde Hakk'a tapan bir hanif (Allah'a samimiyetle inanıp O'nu birleyen bir kişi) olduğu halde İbrahim milletine uyun. O, hiçbir zaman müşriklerden olmadı.

[Yüce Allah, bu âyette Hz. İbrahim'i, Ehli kitabın, onun mensup olduğunu iddia ettikleri Yahudilik ve Hıristiyanlıktan uzak tutmuştur. Bu âyette ayrıca, onların müşrik olduklarına bir ima da vardır.]

96. Doğrusu, insanlar için kurulan ilk mabet, elbette Mekke'deki o çok mübarek ve bütün âlemlere hidayet olan Beyt'tir.

(Ka'be'nin asıl kuruluşu, Mescid-i Aksa'nın asıl kuruluşundan öncedir. Dolayısıyla o, bütün Kitap ehlinin tanıya geldikleri mabetlerin hepsinden daha önce, daha mübarek bir tevhit kıblesidir.

Âyette geçen Bekke, Mekke demektir. Yahut Mekke, beldenin ismi; Bekke de Mescid-i Haram mevkiidir.)

97. Onda açık âyetler var, İbrahim'in makamı var. Ona sığınan emniyet bulur. Yoluna gücü yeten her kimsenin o Beyt'i haccetmesi de insanlar üzerine Allah'ın bir hakkıdır. Ve kim bu hakkı tanımazsa, her halde Allah'ın ihtiyacı yok. O, bütün âlemlerden doygundur.

[İbrahim'in makamı, Beytullah'ı bina ederken Hz. İbrahim'in üzerinde durduğu taştır. Bundan başka Mescid-i Haram'da Zemzem, Hatim, Safa ve Merve ile Haceri Esved vardır. Bütün bunlar Beytullah'ın şerefini ve müslümanların kıblesi olmaya daha layık olduğunu gösteren âyet ve delillerdir.]

98. De ki: "Ey Kitap ehli! Allah, yaptıklarınızı görüp dururken, niçin Allah'ın âyetlerini inkar ediyorsunuz?"

99. De ki: "Ey Kitap ehli! Niçin Allah'ın doğru yolundan, iman edenleri men ediyorsunuz? Görüp durduğunuz halde niçin onun çarpıklığını istiyorsunuz? Allah, yaptıklarınızdan asla gafil değildir."

[Bu âyette tehdit ve uyarı vardır. Bu iki âyeti kerimenin işaret ettiği gibi Yahudi ve Hıristiyanlar iki vasfı, yani sapma ve saptırma vasfını taşımaktadırlar.]

100. Ey o bütün iman edenler! Eğer o kitap verilenlerden her hangi bir fırkaya uyarsanız, sizi imanınızdan sonra çevirir, kafir ederler.

(Rivayet ediliyor ki Cahiliyye döneminde aralarında şiddetli düşmanlık bulunan Evs ve Hazrec kabilelerinin, İslama girdikten sonra aralarında meydana gelen kaynaşmayı çekemeyen bir yahudi, bunlara eski günlerini hatırlatarak aralarındaki düşmanlığı tekrar alevlendirmiş, tam aralarında savaş çıkacakken Rasulüllah'ın nasihatı ile uyanmışlar, düştükleri tehlikenin bir şeytan tuzağı olduğunu anlayarak derhal silahları bırakıp birbirlerine sarılmışlar. Bunun üzerine bu ve bundan sonraki âyet inmiştir.)

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ
وَفِيكُمْ رَسُولُهُ ۗ وَمَن يَعْتَصِم بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ
﴿١٠١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم
مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۚ وَاذْكُرُوا
نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ
فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا ۚ وَكُنتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ
فَأَنقَذَكُم مِّنْهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ
﴿١٠٣﴾ وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ وَلَا تَكُونُوا
كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ۚ وَأُولَٰئِكَ
لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ۚ فَأَمَّا
الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ
بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي
رَحْمَةِ اللَّهِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ
نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۗ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٨﴾

وَلِلَّهِ

101. Sizler ise nasıl küfre dönersiniz ki önünüzde Allah'ın âyetleri okunuyor, içinizde O'nun rasulü bulunuyor? Halbuki her kim Allah'a sıkı tutunursa o, muhakkak bir doğru yola çıkarılmıştır.

(Allah'a sıkıca tutunmak; Allah'a sığınmak ve O'nun korumasına girmektir ki, bu sıkıca sarılma için:)

102. Ey o bütün iman edenler! Allah'tan nasıl korkmak gerek ise öyle korkun, hakkıyla takvalı olun. Ve her halde müslüman olarak can verin.

(Allah'tan hakkıyla korkmak, takva mertebelerinin en mükemmelidir ki iki mana ile düşünülür:

Birisi, her yönüyle Allah'a itaat edip hiç isyan etmemek, daima O'nu anar halde bulunup hiç unutmamak ve her durumda şükredip hiç nankörlüğe düşmemektir ki bu, Allah'ın şanına ve ululuğuna

layık olmak manasında gerçek takva demektir. Bu ise peygamberlerin ululari gibi masum fıtrat üzere yaratılmış olanlardan başkası için ve hatta onlar için bile imkansızdır. Bu âyet indiği zaman Ashabın çok ibadetten ayakları şişmiş, alınlarının derileri soyulmuş ve bunun üzerine "Allah'tan gücünüz yettiğince korkun" "Tegâbün, 64/16" emri inmiş olduğu rivayet edilmiştir.

İkincisi, Allah yolunda hakkıyla, gücünün yettiği kadar mücadele etmek ve bu konuda hiç kimsenin kınamasından korkmamak, hatta anası, babası veya kendi aleyhine de olsa Allah için adalet ve hakkaniyetten ayrılmamaktır. Buna göre "Allah'tan gücünüz yettiğince korkun" âyeti bunun beyanıdır.)

103. Topunuz birden Allah'ın ipine sımsıkı tutunun, birbirinizden ayrılmayın ve Allah'ın üzerinizdeki nimetini düşünün. Sizler birbirlerinize düşmanlar iken O, sizin kalpleriniz arasında kaynaşma meydana getirip yanaştırdı da O'nun nimeti sayesinde uyanıp kardeş oldunuz. Hem sizler ateşten bir çukurun tam kenarında bulunuyordunuz da O tuttu sizi ondan kurtardı. Şimdi böyle size âyetlerini beyan ediyor ki Allah'a doğru gidebilesiniz.

(Allah'ın ipi; yüce Allah'a ulaşmaya sebep olan delil ve araç demektir ki Kur'ân, taât ve cemaat, ihlas, İslam, Allah'ın ahdi, Allah'ın emri diye tefsir edilmiştir ve hepsi birbirine yakındır. Bu âyetin, cemaati ve cemaatleşmeyi emrettiğinde şüphe yoktur. Bununla beraber cemaat, Allah ipinin kendisi değil, o ipe tutunmanın ürünüdür. Hz. Peygamber: "Allah'ın kitabı, gökten yere uzatılmış bir iptir" "Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/14,17" buyurmuştur.

Korkunç bir yolun kenarına çekilmiş olan bir ip veya bir kuyuya düşmüş olanları çıkarmak için uzatılmış bir ip ve ona layık olduğu şekilde iyice tutunmuş bir topluluk tasavvur ediniz. İşte bu tasavvurdan hasıl olan bir toplum, Kur'ân etrafında durmadan yükselen bir İslam cemaatinin örneğini oluşturacaktır.

Bu sımsıkı tutunma için, her nasıl olursa olsun bir cemaat olmak da yeterli değildir:)

104. Hem sizden oluşmuş, önde giden, hayra davet eden, iyiliği emredip kötülüğü yasaklayan bir ümmet bulunsun. İşte onlardır o kurtuluşu bulacak olanlar.

(İslam cemaatinden böyle bir ümmet de oluşmalıdır. Ümmet: öne düşen, dağınık fırkaları bir araya toplayan, kendisine uyulan bir topluluk demektir ki hepsinin önünde bir imam bulunur. Cemaatle namazlar, bu düzenli ve iyiliksever sosyal düzenin tecellilerini ifade eden gözle görünür şeklidir. Böylece hayra davet ve iyiliği emir, kötülükten nehy görevini yapacak bir ümmet ve imamlık oluşturmak, Müslümanların imandan sonra ilk dini görevleridir.)

105. Ve şunlar, şu kendilerine deliller geldikten sonra ayrılık çıkarıp ihtilaf edenler gibi olmayın. Onlar için büyük bir azap var.

106. O bir takım yüzlerin ağaracağı ve bir takım yüzlerin kararacağı gün, o gün o yüzleri kara çıkanlara şöyle denecek: "Ya... İman ettikten sonra kafir oldunuz ha? O halde, ettiğiniz nankörlüğün cezası olarak tadın azabı!"

[Burada imandan sonra küfür, ya ruhlar ilk yaratıldığında yüce Allah'ın "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" sorusuna "evet, Rabbimizsin" diyerek hasıl olan imandan sonraki küfürdür ki bu durumda bütün kafirleri kapsar. Ya da Kitap ehlinin küfrüdür ki, onlar kitaplarında geleceğine inandıkları peygamberi, daha sonra o olduğunu anladıkları halde inkar etmişlerdi.]

107. Ama yüzleri ak olanlar hep Allah'ın rahmeti içindeler. Onlar onun içinde ebediyyen kalacaklar.

108. İşte bunlar, Allah'ın âyetleridir. Onları sana hak sebebiyle okuyoruz. Yoksa Allah, âlemlere bir zulüm isteyecek değil.

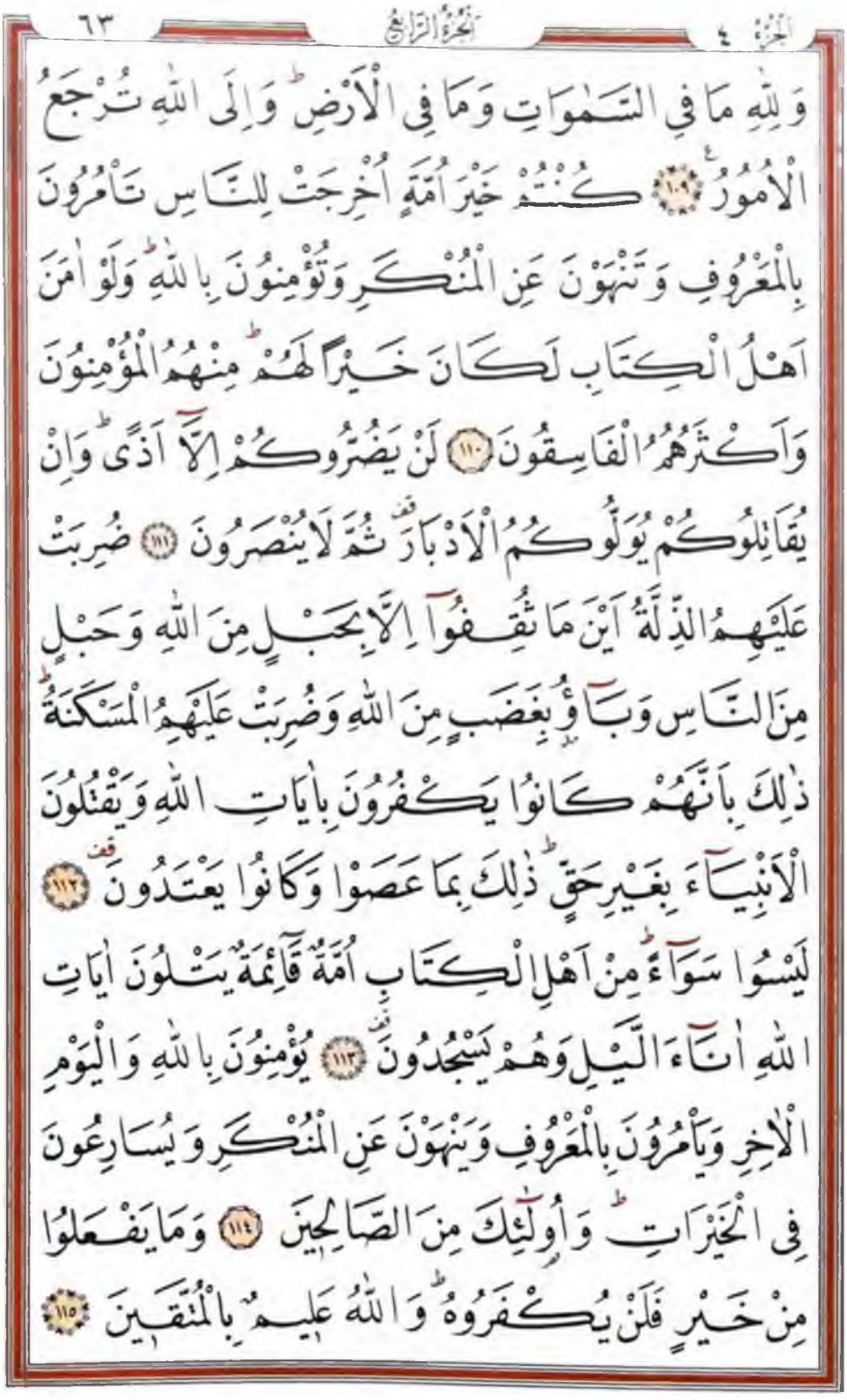

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ
الْاُمُوْرُ ١٠٩ كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَاْمُرُوْنَ
بِالْمَعْرُوْفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ ۭ وَلَوْ اٰمَنَ
اَهْلُ الْكِتٰبِ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۭ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ
وَاَكْثَرُهُمُ الْفٰسِقُوْنَ ١١٠ لَنْ يَّضُرُّوْكُمْ اِلَّآ اَذًى ۭ وَاِنْ
يُّقَاتِلُوْكُمْ يُوَلُّوْكُمُ الْاَدْبَارَ ۣ ثُمَّ لَا يُنْصَرُوْنَ ١١١ ضُرِبَتْ
عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ اَيْنَ مَا ثُقِفُوْٓا اِلَّا بِحَبْلٍ مِّنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ
مِّنَ النَّاسِ وَبَۗاۗءُوْ بِغَضَبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ۭ
ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوْا يَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُوْنَ
الْاَنْۢبِيَاۗءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ۭ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوْا يَعْتَدُوْنَ ١١٢
لَيْسُوْا سَوَاۗءً ۭ مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ اُمَّةٌ قَاۗىِٕمَةٌ يَّتْلُوْنَ اٰيٰتِ
اللّٰهِ اٰنَاۗءَ الَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُوْنَ ١١٣ يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
الْاٰخِرِ وَيَاْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُوْنَ
فِي الْخَيْرٰتِ ۭ وَاُولٰۗىِٕكَ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ١١٤ وَمَا يَفْعَلُوْا
مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُّكْفَرُوْهُ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالْمُتَّقِيْنَ ١١٥

109. Hem göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Bütün işler de Allah'a döndürülür.

110. Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet olmak üzere var oldunuz. İyiliği emreder, kötülükten nehyedersiniz ve Allah'a inanır iman getirirsiniz. Kitap ehli de imana gelse idi elbette haklarında hayırlı olurdu. İçlerinden iman edenler varsa da çoğu dinden çıkmış fasıklardır.

111. Size eziyetten başka bir zarar veremezler ve sizinle çarpışacak olsalar size arkalarını dönerler, sonra da yardım bulamazlar.

(Burada Muhammed ümmetinin asıl ayırıcı özelliğinin tevhit imanı ile iyiliği emir ve kötülükten nehy olduğu ve özellikle bu nitelikleriyle insanlar için en hayırlı bir ümmet oldukları ve bu görevin asıl itibarıyla sadece yöneticilere ait olmayıp bütün müminlerin doğrudan veya dolaylı olarak bununla

ilgili olmaları gerekeceği ve bir ümmetin hayırlı olmasının da çoğunun iyi olmasıyla olabileceği ve nitekim diğer Kitap ehlinin bu özelliğe sahip olamamalarının, içlerinde Allah'a itaatten çıkmış fasıkların çoğunluk teşkil etmelerinden kaynaklandığı ve müslümanların çoğunluğu bu seçkin özelliği korudukça kendilerine diğer kafirlerin, fasıkların nihayet bir eziyetten başka zararları dokunmayacağı hatırlatılıyor.)

112. Nerede bulunsalar zillet altında kalmağa mahkumdurlar. Ancak Allah'ın ahdine ve müminlerin ahdine sığınmış olurlarsa başka. Döne dolaşa Allah'ın gazabını hak ettiler ve miskinlik altında ezilmeğe mahkum kaldılar. Çünkü Allah'ın âyetlerini inkar ediyorlardı ve peygamberleri bile bile haksızlıkla öldürüyorlardı. Çünkü âsi olmuşlardı ve aşırı gidiyorlardı.

(Burada "Ancak Allah'ın ahdine ve müminlerin ahdine sığınmış olurlarsa başka" ifadesi çok dikkate değerdir. Kendilerini her şey zannedip Allah'a itaatten çıkanlar az çok zilletten kurtulurlarsa, yine Allah'ın veya O'nun kullarının ahit ve emanı sayesinde kurtulabilirler.) [Zekeriyya ve Yahya (a.s) peygamberler, Yahudilerin haksızlıkla öldürüp şehit ettikleri peygamberlerdendir. Âyet, yahudilerin başına üç musibet geldiğini haber veriyor ki bunlar, "zillet, miskinlik ve Allah'ın gazabı" dır. Bunların hepsinin sebebi, küfürleri sebebiyle, Allah'ın peygamberlerini öldürmeleridir.]

113. Hepsi bir değiller. Kitap ehli içinden Allah için kalkan bir ümmet var: gece vakitleri Allah'ın âyetlerini okuyup secdelere kapanıyorlar.

(Âyette geçen Ümmet-i kaime; hak tanır, doğru, doğrulan veya Allah için kalkan, temiz, namuslu, âdil topluluk anlamlarına gelir. Tefsircilerin çoğunun tercihine göre, burada Kitap ehlinden maksat Musa (a.s) ve İsa (a.s)'ya iman etmiş olanlardır.

Bu ve bundan sonraki iki âyetin iniş sebebi hakkında birkaç rivayet vardır ki ikisi şudur:

1. Necranlılardan kırk, Habeşlilerden otuz iki, Romalılardan üç, ki toplam olarak yetmiş beş kişi İsa dini üzere iken Muhammed (a.s)'i tasdik ederek iman etmişlerdi. Âyetler, bunlar hakkında inmiştir.

2. Yukarıdaki âyetlerde Kitap ehli yerildikten sonra hepsinin böyle olmayıp içlerinde övülen sıfatlar ve razı olunan hasletlerle nitelenmiş olanlar da bulunduğu beyan edilmek için inmişlerdir.

Bazı tefsircilerin beyanına göre de burada Kitap ehli tabiri, müslümanları da kapsayan en genel manada kullanılmıştır.)

114. Allah'a inanırlar, Âhiret gününe inanırlar, iyiliği emrederler, kötülükten nehyederler, hayırlara koşuşurlar. İşte bunlar, salihlerdendir.

[Bundan önceki âyette "gece Allah için kalkan bir ümmet" sıfatından buraya kadar sekiz güzel sıfat zikredildi. Her ne kadar bunlar Kitap ehlinin iman edenlerini övmek için zikredilmiş ise de, bu sıfatlar kimde bulunursa o kimsenin övgüye layık olacağında şüphe yoktur. Dolayısıyla herkes bu sıfatlara sahip olmaya çalışmalıdır.]

115. Hayır namına her ne yaparlarsa hiçbir zaman bu yaptıklarına nankörlükle karşılık verilmeyecektir. Ve Allah, o takva sahiplerini bilir.

(Kitap ehlinin iman edenleri böyle. Bütün kafirlere gelince, müminler bunların servetlerinden ve dünya hayatı uğrunda bol bol harcama yapmalarından endişe etmemelidirler. Çünkü:)

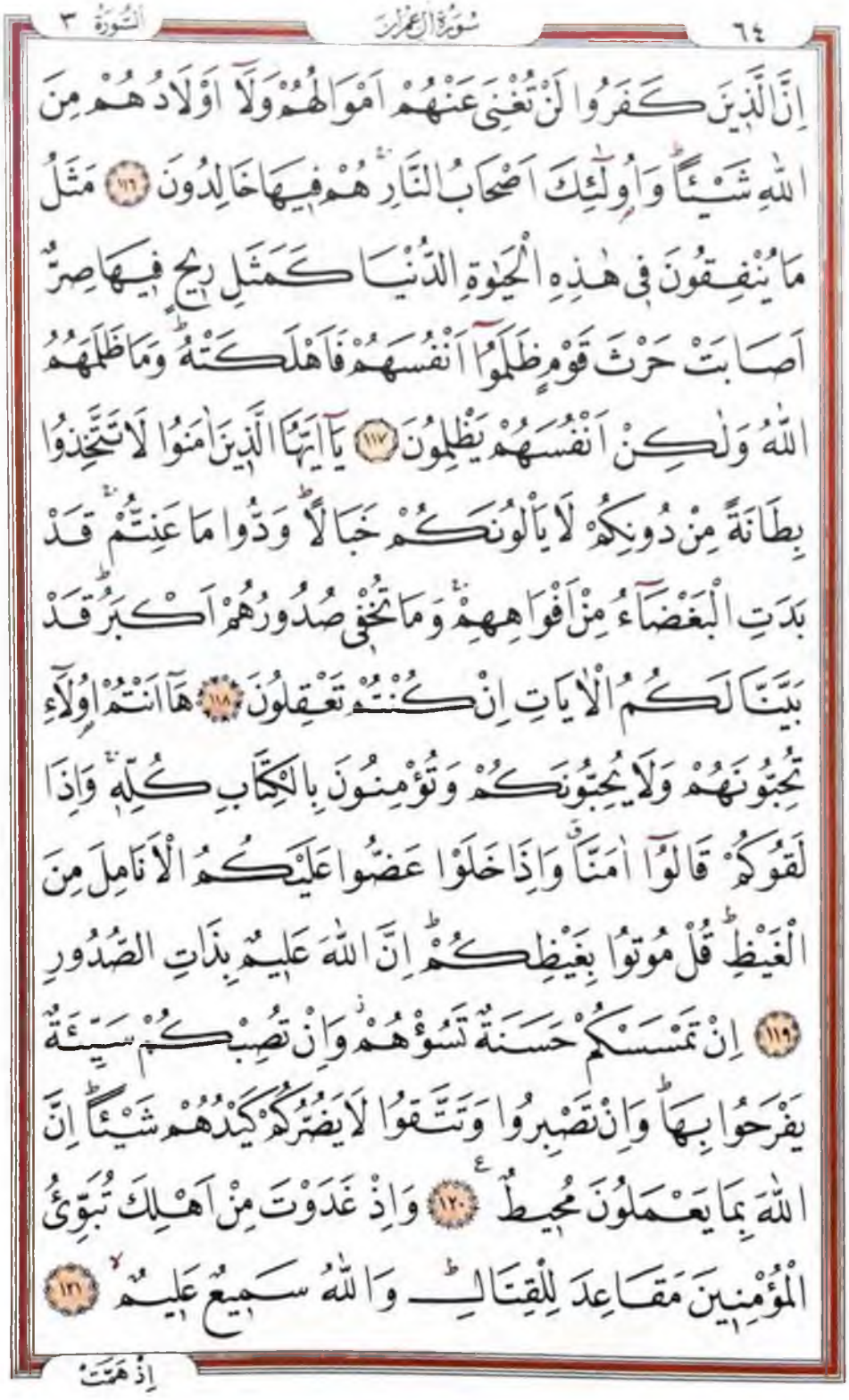

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ
اللَّهِ شَيْئًا ۖ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾ مَثَلُ
مَا يُنْفِقُونَ فِي هَٰذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ
أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ
اللَّهُ وَلَٰكِنْ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا
بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا ۖ وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ ۖ قَدْ
بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ ۖ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ قَدْ
بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾ هَا أَنْتُمْ أُولَاءِ
تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ ۖ وَإِذَا
لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا ۖ وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ
الْغَيْظِ ۚ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
﴿١١٩﴾ إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۖ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ
يَفْرَحُوا بِهَا ۖ وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا ۗ إِنَّ
اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾ وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ
الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾

116. İnkar edenler var ya, her halde onların ne malları, ne çocukları kendilerini Allah'tan kurtaracak değildir. Onlar, ateş ehlidir, hep orda kalacaklardır.

117. Bu dünya hayatında yapmakta oldukları harcamanın durumu, bir rüzgarın durumuna benzer ki onda kavurucu bir soğuk var, nefislerine zulmeden bir kavmin ekinine isabet etmiş de onu yok etmiştir. Onlara Allah zulmetmemişti, ve fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı.

[İçinde çok şiddetli bir soğuk bulunan bir rüzgar, nasıl nefislerine zulmetmiş olan bir kavmin ekinine isabet edip, yaş kuru demeden o ekini yok ederse, işte bunun gibi yüce Allah, küfürleri sebebiyle kafirlerin yaptıkları bütün iyi amelleri boşa çıkarır. Allah onlara zulmetmemiş fakat onlar azabı gerektirecek işler yapmakla kendilerine zulmetmişlerdir.]

118. Ey o bütün iman edenler! Kendi

dışınızdakilerden sıkı dost edinmeyin. Onlar sizi şaşırtmakta kusur etmezler, sarpa sarmanızı arzu ederler. Görmüyor musunuz, kinleri ağızlarından taşmakta? Sinelerinin gizlediği ise daha büyüktür. Eğer aklınızı kullanırsanız, işte size âyetleri açık açık bildirdik.

(Bitane, aslında, elbisenin iç yüzündeki astar demektir. Bundan hareketle, bir kimsenin sırlarını bilen pek sıkı dostuna "bitane" denilir. Müminler, kendi milletinden olanların dışındakileri, yani gerek kafirleri ve gerek münafıkları kendi iç yüzlerine vâkıf olacak iş, husus ve muamelelerde kullanmaktan yasaklanmışlardır. Bunu gerekli kılan sebepler de her iki tarafın ruh halleri izah edilerek anlatılmıştır. Önce bu âyette onların ruh halleri anlatılıyor: onlar size fesat ve zarar vermede hiç kusur etmezler, size sıkıntı ve zahmet veren şeylerden memnun olurlar, kinleri ağızlarından taşmış, aleyhinize durmadan propaganda yapmaktadırlar. Oysa içlerinde gizledikleri kin ve öfkeler daha büyüktür.)

119. Ha, siz öyle kimselersiniz ki onları seversiniz, onlar ise, bütün kitaba iman ettiğiniz halde sizi sevmezler. Hem yüzünüze geldiler mi: "âmenna= iman ettik" derler. Ve yalnız kaldılar mı kinlerinden aleyhinizde parmaklarını ısırırlar. De ki: "Kininizle ölün!" Her halde Allah, bütün sinelerin özünü bilir.

(Bu âyette de müminlerin ruh halleri göz önünde bulundurularak, kafirleri sırdaş edinmekten men edilmelerinin sebebi gösterilmektedir: çünkü siz ey müminler! Öyle kimselersiniz ki onları, yani kendinizden başkalarını da seversiniz. Müslümanın şiarı budur. O, herkesin iyiliğini ister, herkesin hayrını ister, sevgi dolu gözle bakar. Bunun sebebi de şudur: Siz müslümanlar bütün kitaplara iman edersiniz. Ama onlar sizin kitabınıza inanmazlar. Sizin, müslüman olmayanlara bakışınız ve muameleniz mümince olduğu halde, onların size bakış ve muameleleri kafirce olur. Onun içindir ki hakiki müslüman herkesin sırdaşı olmaya layık olduğu halde müslüman olmayanların Müslümanlara sıkı fıkı dost olması, hem kendilerine, hem müslümanlara zarardır. Dolayısıyla onları sırdaş edinmeyin.)

120. Size bir iyilik dokunursa bu, onların fenalarına gider, başınıza bir musibet gelirse onunla ferahlarlar. Eğer siz sabırlı olur ve iyi korunursanız onların hileleri size hiçbir zarar vermez. Çünkü Allah onları, kendi amelleriyle kuşatmıştır.

(Siz müminlere bir güzellik dokunursa bu, o münafıkların zoruna gider. Mesela müslümanların sağlam vücutlu olmaları, ucuzluk ve bolluk içinde yaşamaları, düşmanlarına karşı zafer kazanmaları, aralarında sevgi ve kaynaşma olması onları memnun etmez. Ama müslümanlara bir hastalık, fakirlik, hezimet, bölünme, yağma ve çapulculuk gibi bir musibet geldimi keyiflenir, sevinirler.

İşte bütün bunlara karşı müslümanların görevi sabretmek ve takvalı davranmaktır. Böyle yaparlarsa o kafirlerin ve münafıkların hile ve entrikalarından hiçbir zarar görmezler. Çok olsa biraz eziyet çekmiş olurlar. Fakat sonunda hepsine üstün gelirler ki, İslam tarihi bunun misalleriyle doludur.)

121. Hani bir vakit erkenden ailenden ayrılıp çıkmıştın, müminleri savaş için elverişli mevkilere yerleştiriyordun. Allah'tır herşeyi işiten ve bilen.

(Bu ve bundan sonraki âyette Uhud savaşı hatırlatılıyor. "Ailenden" sözünden maksat Hz. Aişe'dir. O gün Rasûlullah onun yanından hareket etmişti. Bin kişilik bir orduyla vadinin bir tarafına kondu. Gerek kendisinin ve gerek askerinin arkasını Uhud'a verdi. Abdullah b. Cübeyr'i okçulara kumandan yaptı. "Oklarla bizi savununuz, arkamızdan gelmesinler" diye emretti. Ashabına da: "Bu mevkide iyi durunuz, düşman sizi görünce dönecek, ama sakın onları takip etmeyiniz" buyurdu. "Müminleri, elverişli mevkilere yerleştiriyordun" âyeti de bunları hatırlatıyor.)

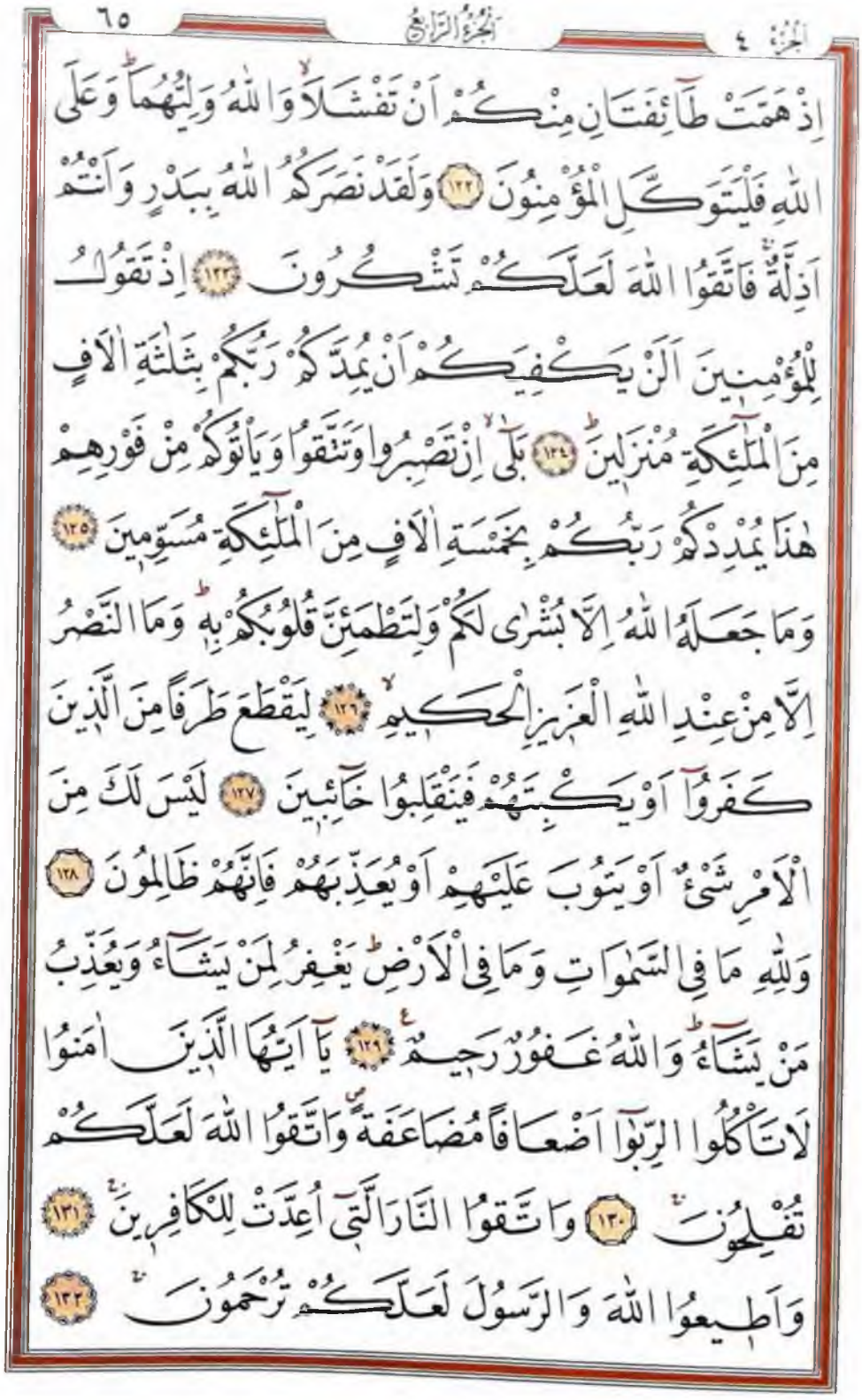
إِذْ هَمَّتْ طَّآئِفَتَانِ مِنكُمْ أَن تَفْشَلَا ۙ وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا ۗ وَعَلَى
اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ
أَذِلَّةٌ ۖ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ تَقُولُ
لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَن يَكْفِيَكُمْ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم بِثَلَاثَةِ آلَافٍ
مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُنزَلِينَ ﴿١٢٤﴾ بَلَىٰ ۚ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ
هَٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُم بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾
وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِ ۗ وَمَا النَّصْرُ
إِلَّا مِنْ عِندِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ الَّذِينَ
كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنقَلِبُوا خَائِبِينَ ﴿١٢٧﴾ لَيْسَ لَكَ مِنَ
الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾
وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ
مَن يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿١٣١﴾
وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾

122. Hani o zaman, Allah yardımcıları iken, içinizde iki taife yılmak istemişlerdi. Demek müminler, ancak Allah'a dayanmalı.

(İki taraf karşılaşınca münafık Abdullah b. Selûl, beraberindeki üçyüz münafıkla beraber dağılıp kaçtılar. Bu sırada Rasûlullah (s.a.v.)'ın iki kanadını oluşturan Ensar'dan iki taife, ki Hazrec'ten Beni Seleme ve Evs'ten Beni Hârise de kalp zayıflığına düşüp az daha dönecek gibi olmuşlar, fakat "Allah yardımcıları iken" âyeti manasınca Allah korumuş, kalplerini toplamışlar, niyetlerini düzeltmişlerdir. "İçinizde iki taife yılmak istemişlerdi" âyetinin bunlara işaret olduğu beyan edilmiştir.)

123. Gerçekte sizler birkaç çaresiz kişi iken Bedir'de Allah size sırf yardımıyla zafer kazandırdı. O halde Allah'tan korkun ki şükredesiniz.

(Bedir, Mekke ile Medine arasında bir kuyu suyunun ismidir ki, bu suyun sahibi olan Bedir b.

Kelde'nin ismiyle veya Ay gibi parlak ve yuvarlak olduğundan dolayı Bedir ismi verilmiştir. Onun bulunduğu yere veya vadiye Bedir denildiği de rivayet edilmiştir. Müşriklerle ilk savaş burada olmuş idi ki Hicretin ikinci yılı Ramazan Ayının yirmiyedinci Cuma gününe rastlıyordu. "Sizler çaresiz bir kaç kişi iken..." sözünden anlaşıldığına göre müslümanlar sayıca az, fakir ve maddi olarak son derece zayıf idiler. Düşman bin kişi kadar, müslümanlar ise 310 küsur kişiydiler. İşte o gün bu durumda olan müslümanlar, sırf Allah'ın yardımıyla zafer kazandılar.)

124. O vakit müminlere şöyle diyordun: "İndirilmekte bulunan üçbin melek ile Rabbinizin size imdat etmesi yetmez mi size?"

(Yüce Allah Bedir savaşında müminlere önce bin melek ile imdat etmişti. Nitekim yüce Allah meâlen: "Hani siz Rabbinizden yardım istiyordunuz da Rabbiniz: "Ben, peşpeşe gelen bin melek ile size imdat edeceğim" diye yalvarmanıza cevap vermişti" buyuruyor. Bkz. Enfâl, 8/9. Bundan sonra Kürz b. Cabir'in müşriklere yardım edeceği haberi üzerine müslümanlar endişelenince Allah üçbin melek imdada göndererek müşriklerin hezimetini hızlandırdı.)

125. Evet siz sabırlı olur, sebat eder ve itaatsizlikten sakınırsanız, onlar da şu dakikada üzerinize geliverirlerse, Rabbiniz size nişanlı nişanlı beşbin melekle imdat edecek."

(Yüce Allah, şayet adı geçen o Kürz'ün müşriklere yardımı hemen geliverecek olursa, müminlerin sabırlı ve takvalı olmaları şartıyla nişanlı, işaretleri belli beşbin melek daha göndereceğini de vadetti. Şu halde düşmana yardım gelmemiş ve zafer tamam olmuş bulunduğundan bu beşbine ihtiyaç kalmamış olduğu anlaşılıyor.

Bütün Tefsir ve Siyer âlimlerinin fikir birliği vardır ki, Bedir gününde melekler inmiş ve kafirlerle savaşmışlardır. Bunun dışındaki savaşlarda meleklerin fiilen savaşmayıp ancak asker sayısını çoğaltmakla yardım halinde bulunmuş oldukları da İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir.)

126. Ve bunu Allah size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bununla yatışsın diye yaptı. Yoksa zafer ancak Allah'tandır. O azizden, O hakimdendir.

(Yüce Allah'ın bir tek meleğinin yerin altını üstüne getirmeye gücü yettiği halde böyle birçok melek ile imdat, kulların fiillerine olan ilahi yardımın tecellisidir. Ve herkes biliyor ki böyle durumlarda insanların gözünde sayının da özel bir önemi vardır. Yüce Allah bunu sırf müminlere müjde olmak ve bununla kalplerini yatıştırmak için yaptığını haber veriyor.)

127. (Böyle yaptı), ta ki o kafirlerden bir kolu kessin veya perişan etsin de zarar ve ziyan içinde dönüp gitsinler.

(Allah'ın bu yardımı şu hikmetler içindir: Kafirlerin bir tarafını yani bir kısmını bölmek, öldürmek veya esir etmek veya onları perişan edip ciğerlerini yakmak için ki, maksatlarına eremeyip bozulmuş bir halde geri dönsünler.)

[Nitekim öyle de oldu. Müslümanlar müşriklerin ileri gelenlerinden yetmişini öldürüp yetmişini de esir aldılar.]

128. Senin yapacağın bir şey yok. Allah, ya onlara tevbe ettirmek veya azap etmek için (böyle yaptı.) Çünkü onlar zalimdirler.

129. Hem göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Ve Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

130. Ey o bütün iman edenler! Öyle kat kat katlayarak faiz yemeyin. Allah'tan korkun ki felah bulasınız.

(Burada "kat kat olma" kaydı, o zamanki mevcut durumu yasaklayan bir kayıttır. Yoksa bundan, kat kat olmayan faizi yemek haram değildir anlamı çıkmaz.)

131. Hem, o kafirler için hazırlanmış ateşten korunun.

132. Allah'a ve peygambere itaat edin ki rahmete erdirilesiniz.

وَسَارِعُوٓا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَٰوَٰتُ
وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ الَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ
وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ
﴿١٣٤﴾ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوٓا أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا
اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا
اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ أُولَٰئِكَ
جَزَآؤُهُم مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿١٣٦﴾ قَدْ
خَلَتْ مِن قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾ هَٰذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ
وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾ وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا
وَأَنتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ إِن يَمْسَسْكُمْ
قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ ۚ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ
نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا
وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَاءَ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٠﴾
وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ

133. Koşuşun Rabbinizden bir mağfirete ve bir cennete ki, eni gökler ve yer genişliğidir, takva sahipleri için hazırlanmıştır.

(İbn Abbas, Said b. Cübeyr ve âlimlerin çoğunluğu demişlerdir ki: "Gökler ve yer kumaş gibi yayılıp birbirine ulanınca cennetin genişliğine bir ölçü olur. Boyunu ise Allah'tan başka kimse bilmez." Bu görüşe göre cennet, göklerden büyük demektir. Bazı hadislerde cennet, Arş'ın altında ve göklerin üstünde bulunduğu bildirilmiştir.

Bu cennetin takva sahipleri için hazırlanmış olduğu gösteriliyor. Ve bu takvanın, sadece şirkten sakınmak manasına mutlak olarak bir takva olmadığı anlatılmak için bu takva sahipleri özel vasıflarla niteleniyor ki:)

134. O takva sahipleri ki bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcarlar, kızdıklarında öfkelerini yutarlar ve insanların kusurlarını af ederler. Allah da kendisini görüyormuş gibi amel edenleri sever.

(Gayz: Hoşlanılmadık bir şeye karşı doğal bir tepki olarak şiddet göstermek, yani öfkelenmek demektir ki "gadab"ın aslıdır ve ondan farkı vardır. Deniliyor ki: Her halde gadabın arkasında intikam alma iradesi vardır. Ve yahut gadap, istenmeden yüzde ve organlarda görülür. Gayz ise, yalnız kalpte kalabilir. Bir de Allah'a gadap isnat edilir de gayz isnat edilmez.)

135. O takva sahipleri ki bir kabahat yaptıkları veya nefislerine bir zulüm ettikleri zaman Allah'ı anarlar da derhal günahlarının bağışlanmasını isterler. Günahları da Allah'tan başka kim bağışlar? Hem bunlar, yaptıklarına bile bile ısrar etmezler.

(Fahişe; zina gibi pek çirkin olan fiil, nefse zulüm de her hangi bir günah demektir. Yahut fahişe; başkasıyla ilgili olan günah, nefse zulüm de başkasıyla ilgili olmayan günahtır. İşte takva sahipleri, bir beşer olarak böyle bir kabahat yaptıkları veya her hangi bir günah işledikleri zaman derhal Allah'ı hatırlarlar da haya ve saygıyla karışık korkularından dolayı hemen günahlarının af edilmesini isterler. Yaptıklarına pişman olup kalpten ve dilden bağışlanma talep eder ve o günahı örttürecek iyiliklere koşarlar.)

136. İşte bunların mükafatı, Rablerinden bir bağışlanma ve içlerinde ebedi kalmak üzere, altlarından ırmaklar akan cennetlerdir. Ne güzeldir ecri, iş yapanların!

(Esas itibariyle, yapılan bir amelin zorunlu karşılığı değil, sırf Allah'ın lütfu olan bu bağışlama ve cennet, Allah'ın va'di gereğince salih amel işleyenlerin hak ettikleri bir nimettir. Amel etmeyen, tövbe etmeyen âsilerin felah ve kurtuluşu ise böyle bir hak ediş suretinde güvence altına alınmış değildir. Bu, sırf Allah'ın dilemesine kalmış bir şeydir. Bununla beraber onların bağışlanmaları da imkansız değil, caizdir. Zira yüce Allah, meâlen: "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin, çünkü Allah bütün günahları bağışlar" buyurmuştur. "Zümer, 39/53".)

137. Sizden önce kanun olmuş bir takım olaylar geçti. Onun için yeryüzünde dolaşın da, peygamberleri yalanlayanların sonu nasıl olmuş, bir bakın.

(Tefsirciler burada: "İbret için yeryüzünün her tarafında yolculuk edip onda bulunan, Allah'ın enteresan yaratıklarını seyretmek, salih kişileri ve büyük mekanları ziyaret etmek ve tarih kitaplarını okuyup incelemek caiz olduğuna delalet vardır. Çünkü bunlar, âlemin seyrini ve geçmiş milletler üzerinde cereyan eden ibret alınacak cezaları tanımak için bir yoldur" diyorlar ki buna, hak ve batılın akışını araştırarak ibret almak için eski eserlerin tetkiki de dahil olacağı unutulmamalıdır.)

138. İşte bu (hatırlatmalar), insanlar için bir beyan ve özellikle, korunacak takva sahipleri için bir öğüt ve irşattır.

139. Sizler daha yükselecekken gevşeklik göstermeyin ve üzülmeyin, gerçek müminlerseniz...

(Uhud savaşında müminlerin bir kısmı bozulunca o zaman düşman kumandanlarından bulunan Halit b. Velid dağı tutmak istemiş. Rasûlullah da: "Asla üzerimize yükselmesinler, ey Allah'ım! Bizim kuvvetimiz, ancak seninledir" demişti. Bu âyet de o zaman indi diye rivayet edilmiştir.)

140. Eğer size bir yara dokundu ise o topluluğa da öyle bir yara dokundu. Hem o günler var ya, biz onları insanlar arasında evirir çevirириz. Hem Allah iman edenleri bilsin ve sizden şehitler, şahitler tutsun diye böyle yapar. Malum ya, Allah zalimleri sevmez.

(Bugün Uhud'da siz bir yara aldınızsa onlar da Bedir de büyük bir yara almışlardı. O zafer ve üstünlük günlerini biz insanlar arasında elden ele dolaştırırız. Bu günlerin el değiştirme hikmetlerinden biri de yüce Allah'ın, imanlarında sağlam ve sabit olanları, diğerlerinden ayırıp ortaya çıkarmasıdır.)

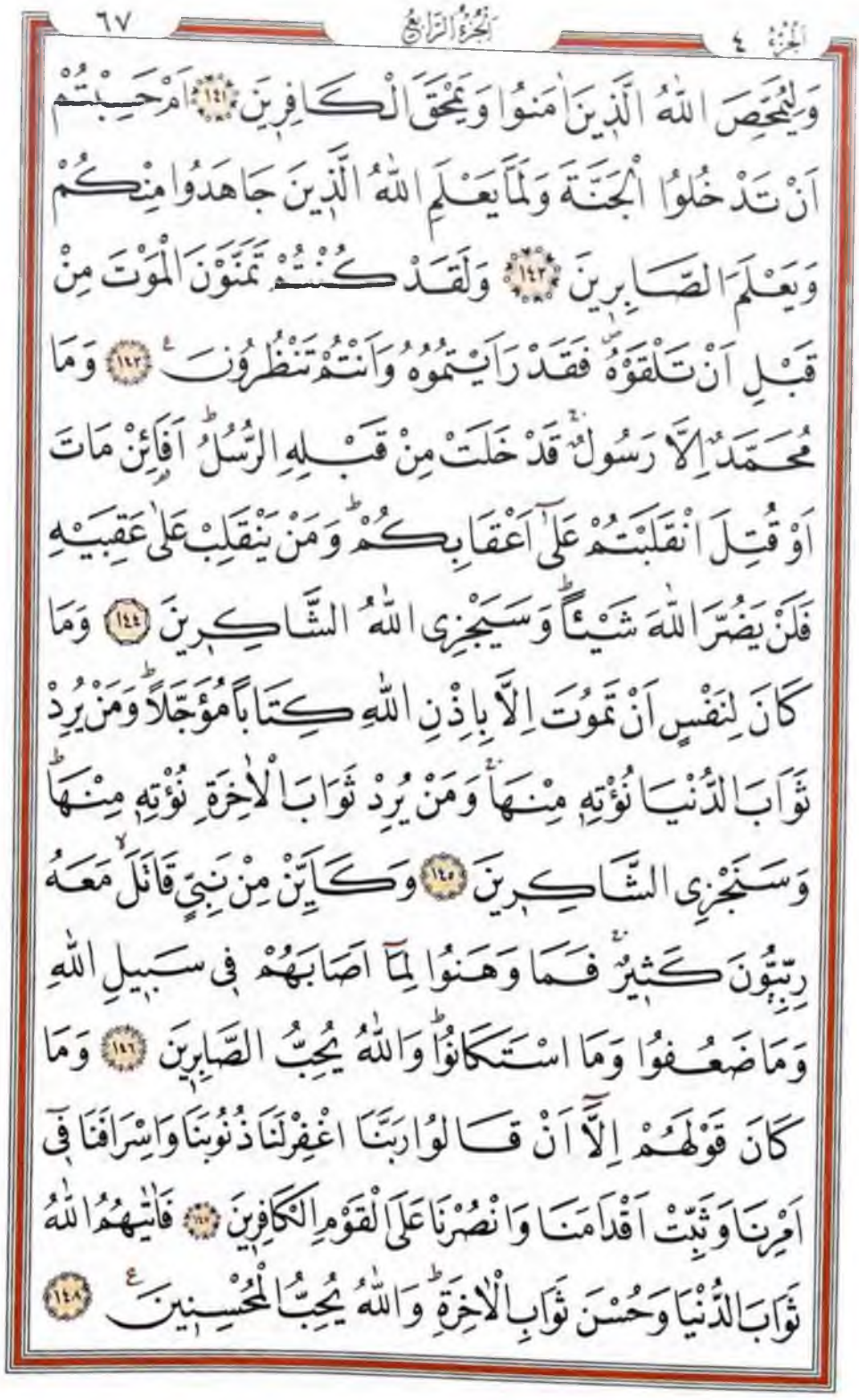
وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَيَمْحَقَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٤١﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ
اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ جٰهَدُوْا مِنْكُمْ
وَيَعْلَمَ الصّٰبِرِيْنَ ﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ
قَبْلِ اَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَاَيْتُمُوْهُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ﴿١٤٣﴾ وَمَا
مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُوْلٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ اَفَاۡئِنْ مَّاتَ
اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَّنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ
فَلَنْ يَّضُرَّ اللّٰهَ شَيْـًٔا وَسَيَجْزِى اللّٰهُ الشّٰكِرِيْنَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا
كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوْتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتٰبًا مُّؤَجَّلًا وَمَنْ يُّرِدْ
ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا وَمَنْ يُّرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِهٖ مِنْهَا
وَسَنَجْزِى الشّٰكِرِيْنَ ﴿١٤٥﴾ وَكَاَيِّنْ مِّنْ نَّبِيٍّ قٰتَلَ مَعَهٗ
رِبِّيُّوْنَ كَثِيْرٌ فَمَا وَهَنُوْا لِمَآ اَصَابَهُمْ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ
وَمَا ضَعُفُوْا وَمَا اسْتَكَانُوْا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصّٰبِرِيْنَ ﴿١٤٦﴾ وَمَا
كَانَ قَوْلَهُمْ اِلَّآ اَنْ قَالُوْا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَاِسْرَافَنَا فِىْٓ
اَمْرِنَا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٤٧﴾ فَاٰتٰىهُمُ اللّٰهُ
ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٤٨﴾

141. Ve Allah, iman edenleri seçip kafirleri yok etmek için böyle yapar.

142. Yoksa siz zannettiniz mi ki, Allah, içinizden o cihat edenleri hiç belli edip ortaya çıkarmadan, sabredenleri belli edip ortaya çıkarmadan Cennete giriverecek-siniz?

[Bu, "böyle düşünmeyin, böyle zannetmeyin" manasında bir sorudur. Taberi der ki: Bu âyetin manası şöyledir: Ey Muhammed ashabı! Sizden Allah yolunda cihat edenler ve savaşta O'nun uğrunda başlarına gelecek acı ve ıztıraplara katlananlar, mümin kullarım tarafından bilinmedikçe, Rabbinizin lütfuna mazhar olacağınızı mı zannediyorsunuz?]

143. Andolsun siz, o ölümle karşılaşmadan evvel onu temenni ediyordunuz. Fakat işte bakıp dururken onu gördünüz.

(Bazı müslümanlar, Bedir savaşına katılanlar

hakkındaki ilahi ikramları anladıkları zaman ona katılmadıklarına pişman olarak, "ah, keşke biz de Bedir'e katılanlar gibi öldürülüp şehit olaydık" diye düşmanla çarpışmak için özlem duymaya başlamışlardı. Fakat Uhud'a katılıp anılan o bozgun durumu olunca birçokları sebat edemediler. Âyet, bunlar hakkında bir sitem ve azarlama manası taşımaktadır.)

144. Muhammed de ancak bir rasuldür. Ondan önce de hep rasuller geldi geçti. Şimdi o ölür veya öldürülürse siz ardınıza dönüverecek misiniz? Her kim ardına dönerse, elbette Allah'a bir zarar verecek değil. Fakat şükredenlere Allah yarın mükafat verecek.

(Uhud savaşı sırasında ortaya atılan "Muhammed öldürüldü" söylentisi üzerine müslümanlar çok sarsılmışlar ve perişan olmuşlardı. Bir kısmı: "savaşı bırakalım" demişler, ellerini salıp oturmuşlar; bazıları da münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy'i kastederek: "Abdullah'a gidecek bir adamımız olsa da bize Ebu Süfyan'dan bir eman alıverse" diye söylenmeye başlamışlar; bir takım münafıklar da: "Muhammed peygamber olsaydı öldürülmezdi, artık eski dininize dönünüz" diye münafıklıklarını göstermişlerdi. İşte bu âyet, bu öldürme söylentisi üzerine görevi terk edenleri terbiye ve sıddıklar makamına irşat için inmiştir.)

145. Hem Allah'ın izni olmadıkça kimseye ölmek yok. Bu, vadesiyle yazılmış şaşmaz bir yazı. Bununla beraber kim dünya sevabını isterse ona ondan veririz. Kim de âhiret sevabını isterse ona da ondan veririz. Şükredenlere ise muhakkak mükâfat vereceğiz.

(Bir insan gerçekte hangi şekilde ölecekse öyle ölür. Onun dünyada iki ömrü yoktur, dolayısıyla iki eceli de yoktur. Bazıları: "eceli müsemma= normal ölüm" ve "eceli kaza=kaza ile ölüm" diye iki ecel tasavvur ederler. Ve: "zavallı, eceli gelmeden kaza ile öldü" derler. Bilmezler ki olan ne ise ömür, ecel odur. Ve o kimsenin Allah katında belli olan vakti ve eceli ondan ibarettir.) [Eceli müsemma: Levhi Mahfuz'da yazılı, vadesi belirlenmiş ecel; eceli kaza da, o belirlenmiş ecelin vakti gelince vuku bulması, gerçekleşmesidir.]

146. Nice peygamber var ki, onun maiyyetinde, Rablık makamını tanıyan birçok erenler savaştılar da Allah yolunda başlarına gelenden dolayı gevşemediler, zayıflık göstermediler, miskinlik etmediler. Allah da sabredenleri sever.

(Ribbiyyun: Rabbe kulluk edenler, demektir. Bazıları rabbânî ile rıbbî arasında mana farkı gözeterek şöyle demişlerdir:

"Rabbânî, önde gelen yöneticiler, rıbbî de halktır." İkisi de "rabbe mensup" manasını ifade etmekle beraber, ribbiyyun: terbiye ve öğrenim görmüş cemaat, topluluk; rabbâniyyun da, diğerlerini öğretecek ve terbiye edebilecek yüksek seviyede bulunanlar diye aralarında bir ayrım yapılması en uygun mana olacaktır. Bununla beraber bunların eşanlamlı veya Ribbiyyun'un, Rabbânîyyun'dan daha genel anlamlı olarak kullanılması da caiz olur.)

147. Bunların başka bir söyledikleri de yoktu, sade: "Ey Rabbimiz! Bizim için günahlarımızı ve işlerimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla. Cihat meydanında ayaklarımızı sağlam tut ve kafirlere karşı bize zafer nasip et" diyorlardı.

148. Neticede Allah da onlara hem dünya sevabını verdi hem de âhiretin güzel sevabını. Öyle ya, Allah, güzel iş yapanları sever.

[Allah onlara hem dünya nimetlerinden olan ganimet, izzet, zafer ve birçok ülkeye hakimiyeti nasip etti hem de âhirette cennet ve nimetlerini verdi. Âhiret sevabının üstünlüğü ve Allah katında değeri olduğu gösterilmek için âyette, sadece âhiret sevabı "güzel" diye nitelenmiştir.]

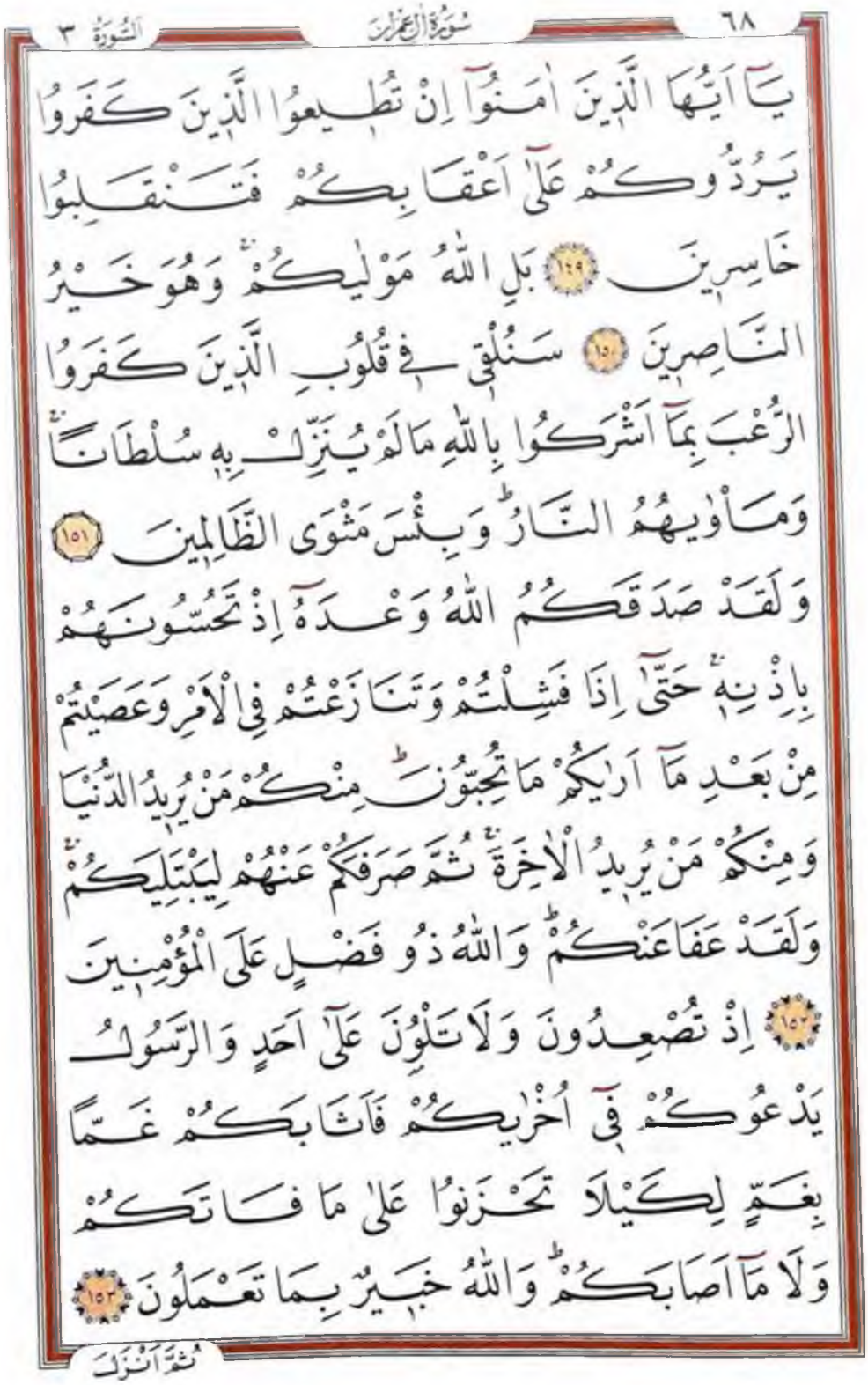
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا
يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا
خَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ بَلِ اللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ خَيْرُ
النَّاصِرِينَ ﴿١٥٠﴾ سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا
الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا
وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ ﴿١٥١﴾
وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ
بِإِذْنِهِ حَتَّىٰ إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ
مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا
وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ
وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
﴿١٥٢﴾ إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُونَ عَلَىٰ أَحَدٍ وَالرَّسُولُ
يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ فَأَثَابَكُمْ غَمًّا
بِغَمٍّ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ
وَلَا مَا أَصَابَكُمْ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾
ثُمَّ أَنْزَلَ

149. Ey o bütün iman edenler! Eğer kafirlere itaat edecek olursanız sizi tersinize çevirirler de öyle bir değişime uğrarsınız ki hep hüsran içinde kalırsınız.

(Önceki âyetlerde peygamberlere yardımcı olanların yolundan gitmek için teşvik yapıldıktan sonra bu âyet de "eski dininize dönünüz" diyen münafıkların sözleri sebebiyle inmiştir. Bununla beraber bu âyet ile, bütün kafirlere itaattan sakındırılmıştır. Bu sakındırma hitabı özellikle şunu ifade ediyor ki cihattan kaçmak, kafirlere itaat ve yenilgiye, bu da sonunda dünya ve âhirette hüsrana götürecek olan dinden dönmeye sebep olacak bir felakettir.)

150. Doğrusu sizin Mevlâ'nız bir Allah'tır. Ve O, yardım edeceklerin en hayırlısıdır.

[En iyi yardımcı ve destekçi Allah'tır. Dolayısıyla O'ndan başkasından yardım istemeyiniz. Kafirlere itaat ederek onlardan yardım ve destek beklemeyiniz.]

151. Hakkında Allah'ın hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koştukları için biz, o kafirlerin kalplerine korku düşüreceğiz. Onların varacakları yer Cehennemdir. Ne de kötüdür o zalimler yatağı!

(Dikkate değer bir durumdur ki müslümanlara büyük bir va'di de içeren bu âyet, kafirlerin hepsinde Allah'a bir şirk bulunduğunu ve şirkin hiçbir bilimsel temele dayanmayan bir zulüm, bir haksızlık olduğunu ve korkunun sebebinin de bu şirk olacağını bildirmekte ve böylece müslümanları tam bir ihlasa sevk etmektedir. Şu halde genel anlamıyla "müşrikler" tabiri, "kafirler" tabiriyle eşanlamlı demektir.

Şimdi "yüce Allah müminlere böyle vaatte bulunuyor da Uhud olayında niye bu musibetler oldu?" gibi bir soru akla gelirse:)

152. Allah'ın izniyle onları doğradığınız sırada, gerçekten Allah'ın size olan va'di doğru çıktı. Sonunda o sevdiğiniz üstünlüğü Allah size gösterdikten sonra isyan edip verilen emirde tartışmağa kalkarak yıldınız. Ki, kiminiz dünyayı istiyordu, kiminiz âhireti istiyordu. Sonra Allah sizi imtihan etmek için onlardan çevirdi. Bununla beraber sizi af da etti. Allah'ın müminlere bir lütfu var.

(Şu bir gerçek ki Allah size olan va'dini gerçekleştirmiş, doğru sözlülüğünü göstermiş idi. O sırada ki siz Uhud'da düşmanınızı O'nun yardımıyla bozmuş, önünüze katmış durmadan kesiyordunuz ve kesecektiniz. Fakat siz bu yardım ve zaferin tamam olması için sabretme, takvalı olma ve emre itaat gibi gerekli şartları yerine getirmediniz. Onun için va'din gerçekleşmesi o ana kadar devam edebildi ki nihayet kalp zayıflığına düştünüz, sabredemeyip ganimet hırsına kapıldınız. Emir ve komutada kavga ve çekişmeğe girdiniz ve isyan ettiniz. Çünkü okçular Hz. Peygamberin stratejik olarak yerleştirdiği ve her ne olursa olsun buradan ayrılmayınız dediği mevkiden kendi kafalarına göre ayrılmışlar ve kumandanları Abdullah b. Cübeyr'in emrini dinlememişlerdi. Bütün bunlar, Allah'ın size sevdiğiniz zafer ve ganimeti ve düşmanların hezimetini göstermesinden sonra oldu. Kiminiz dünyayı arzu etti, ganimete koştu, kiminiz de âhireti arzu etti, yerinde kaldı, şehit düştü. Buna rağmen Allah sizi af etti, yoksa bütün bütün yok olmanız hiçbir şey değildi.)

153. O sırada siz boyuna uzaklaşıyordunuz, kimseye dönüp bakmıyordunuz. Peygamber ise arkanızdan sizi çağırıp duruyordu. Bunun üzerine Allah size gama karşı gam verdi ki, ne elinizden giden zafere, ne de başınıza gelen musibete üzülmeyesiniz. Ve ne yapıyordunuz Allah biliyor.

(O sıra siz uzak gidiyor, yahut dağlara çıkıyordunuz ve kimseye bakmadan alabildiğine kaçıyordunuz. Peygamber ise gerinizde yani artçılarınız içinde sizi: "Allah'ın kulları! Bana gelin. Allah'ın kulları! Bana gelin" diye çağırıyordu. Demek o kadar kaçma ve dağılma olmuş ki merkez, geri kuvvet yani artçı kuvvet halinde kalmıştı. Böyle oldu da Allah, sizi gam üstüne gam ile cezalandırdı, o ganimet kayboldu. Bunun yanında bir de öldürülüyor, yaralanıyordunuz, düşmanın zaferiyle yüreğiniz dağlanıyordu. Yahut Allah sizi, gama karşılık gam ile cezalandırdı. Siz isyanınızla Rasûlullah'ı gamlandırdınız, Allah da ona karşılık sizi bu gamlarla gamlandırdı ki ne kaybettiğiniz fırsat ve zafer, ne de uğradığınız musibetlere üzülmeyesiniz. Dünya olaylarına karşı metin ve tecrübeli olarak Allah'a sığınıp geleceğe hazırlanasınız. Zira bu şekilde tecrübe ile görülmüş oldu ki acı acıyı unutturur.)

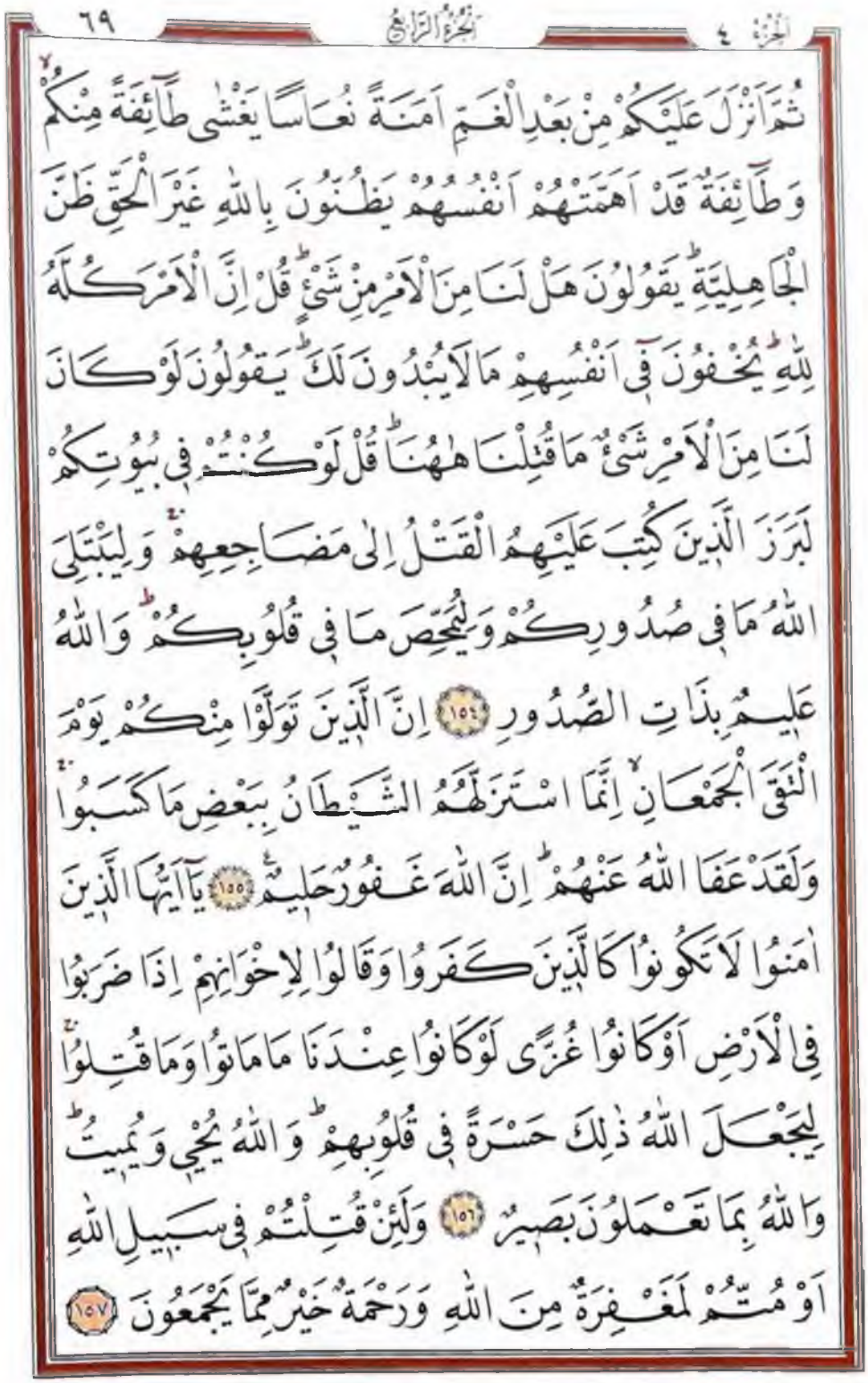
ثُمَّ أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّنۢ بَعْدِ ٱلْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاسًا يَغْشَىٰ طَآئِفَةً مِّنكُمْ
وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِٱللَّهِ غَيْرَ ٱلْحَقِّ ظَنَّ
ٱلْجَٰهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ ٱلْأَمْرِ مِن شَىْءٍ قُلْ إِنَّ ٱلْأَمْرَ كُلَّهُۥ
لِلَّهِ يُخْفُونَ فِىٓ أَنفُسِهِم مَّا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ
لَنَا مِنَ ٱلْأَمْرِ شَىْءٌ مَّا قُتِلْنَا هَٰهُنَا قُل لَّوْ كُنتُمْ فِى بُيُوتِكُمْ
لَبَرَزَ ٱلَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ ٱلْقَتْلُ إِلَىٰ مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِىَ
ٱللَّهُ مَا فِى صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِى قُلُوبِكُمْ وَٱللَّهُ
عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَوَلَّوْا۟ مِنكُمْ يَوْمَ
ٱلْتَقَى ٱلْجَمْعَانِ إِنَّمَا ٱسْتَزَلَّهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا۟
وَلَقَدْ عَفَا ٱللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ لَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَقَالُوا۟ لِإِخْوَٰنِهِمْ إِذَا ضَرَبُوا۟
فِى ٱلْأَرْضِ أَوْ كَانُوا۟ غُزًّى لَّوْ كَانُوا۟ عِندَنَا مَا مَاتُوا۟ وَمَا قُتِلُوا۟
لِيَجْعَلَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ حَسْرَةً فِى قُلُوبِهِمْ وَٱللَّهُ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ
وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٥٦﴾ وَلَئِن قُتِلْتُمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ
أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾

154. Sonra o gamın arkasından üzerinize öyle bir emniyet, öyle bir uyku indirdi ki, içinizden bir taifeyi sarıyordu, bir taife de nefisleri sevdasına düşmüşlerdi. Allah'a karşı cahiliyye zannı gibi haksız bir zan besliyorlardı: "Var mı bize o işten bir şey?" diyorlardı. De ki: "Gerçekten bütün iş Allah'ındır." Onlar nefislerinde sana açamadıkları bir şey gizliyorlar: "Bizim işten bir hissemiz olsaydı burada öldürülmezdik" diyorlar. De ki: "Evinizde de olsa idiniz, üzerlerine öldürülme yazılmış bulunanlar yine çıkacak, düşüp kalacakları yerleri çaresiz boylayacaklardı. Allah, sinelerinizdekini yoklamak ve yüreğinizdekini meydana çıkarmak içindir ki bunu başınıza getirdi. Allah, sinelerin özünü bilir.

(Rivayet ediliyor ki müşrikler Uhud'dan ayrılırken yine geleceğiz diye tehdit savurarak uzaklaşmışlardı. Müslümanlar bundan emin olamıyor,

düşmanın sahte bir çekilmeyle gafil avlayarak tekrar saldırmasından veya giderken Medine'ye baskın yapmasından endişe ediyorlardı. Hatta düşman dönüp şiddetle bir saldırı daha yapacak olsa tamamen yok olma tehlikesi bile baş göstereceğinden korkanlar bulunuyordu. Bunun için kalkanlarının altında savaşa hazır bir halde duruyorlardı.

İşte bu korku ve keder içinde bulundukları sırada idi ki, Allah bir emniyet verdi, uyuklamaya başladılar. Ebu Talha demiştir ki:: "Uhud günü başımı kaldırdım, kimi gördümse kalkanının altında uykudan eğilmiş idi. O gün ben de uyku basanlardan idim, elimden kılıcım düşerdi alırdım, sonra kamçım düşerdi alırdım."

Böyle bir emniyet uykusu Bedir'de de olmuştu. "Bkz, Enfâl, 8/11". Bütün bunlar Rahmân'dan gelen lütuflar ve Allah'tan gelen gönül rahatlığı cümlesindendir.

Asker içindeki münafık grup ise kendi derdine düşmüş, artık her şeyin bittiğine inanıyorlar: "Var mı bize bu işten bir şey?" diyorlar, bununla "elimizden gelen bir şey yok, eğer iş bize bırakılsaydı biz bu savaşa katılmazdık" demek istiyorlardı.)

155. O iki topluluk çarpıştığı gün içinizden arkasını çevirenler var ya, gerçekten onları Şeytan, sırf bazı yaptıklarından dolayı kaydırmak istedi. Bununla beraber Allah onları af etti. Allah, çok bağışlayan, suçluları hemen cezalandırmayandır.

(Şüphe yok ki o iki ordu çatıştığı gün düşmandan dönenlerin veya Medine'ye kadar kaçanların yaptıkları bazı hatalar sebebiyle Şeytan ayaklarını kaydırmak istemişti. O hata ve günahlar ne idi? Onları ancak Allah bilir ve burada onları örtmüştür. Anlaşılıyor ki taât taâte sevkettiği gibi günah da günaha sevkeder ve insanın şeytana kapılma kabiliyetini artırır. Bununla beraber Allah onları bağışladı.

O gün sebat eden veya kaçanların sayıları ve kimler olduğu hakkında haberler farklıdır. Muhammed b. İshak'ın nakline göre üçte biri yaralı, üçte biri bozulmuş, üçte biri de sebat etmiştir.)

156. Ey iman edenler! Sakın şunlar gibi olmayın ki inkar ettiler de kardeşleri yeryüzünde bir seyahat ettikleri veya gazaya gittikleri vakit haklarında şöyle dediler: "Yanımızda olsalar ne ölürlerdi ne de öldürülürlerdi." (Böyle demeleri), Allah bunu kalplerinde bir hasret olarak bırakması içindir. Halbuki hayatı veren de Allah, ölümü veren de. Ve Allah, her ne yaparsanız görüp duruyor.

(Ey müminler! O küfredenler ve kardeşleri sefere çıktıkları veya gazi olmaya gittikleri zaman arkalarından: "Bizim yanımızda olsalardı ölmezlerdi ve öldürülmezlerdi" diyenler gibi olmayınız, kafirlere benzemekten sakınınız. Allah öldüreceği zaman seferde de öldürür, evde otururken de, savaşta da öldürür, barışta da. Nice sefere çıkanlar vardır ki büyük büyük kârlarla sağ salim dönerler gelirler. Nice savaşa gidenler vardır ki büyük zaferlerle dönerler. Allah öldürmeyince kimse ölmez. Allah, kim ne yaparsa görür. Müminler bunu bilmeli ve kafirlere benzememelidir.)

157. Andolsun, eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, her halde sizin için Allah'ın bir bağışlama ve rahmeti, onların dünyada kalıp toplayacağı şeylerden daha hayırlıdır.

[Şayet Allah yolunda savaş ve cihat ederken şehit olur veya savaşa hazırlanırken ya da her hangi bir hak yolda ölürseniz, Allah'tan gelecek bir mağfiret ve rahmet, dünyada kalmaktan ve onun fani nimetlerini toplamaktan daha hayırlıdır. Çünkü Allah'ın mağfiret ve rahmeti, sonsuz mutluluğu sağlayacak bir nimettir. Artık aklı olan bu nimeti elde etmeğe çalışır, münafıkların sözlerine aldırış etmez.]

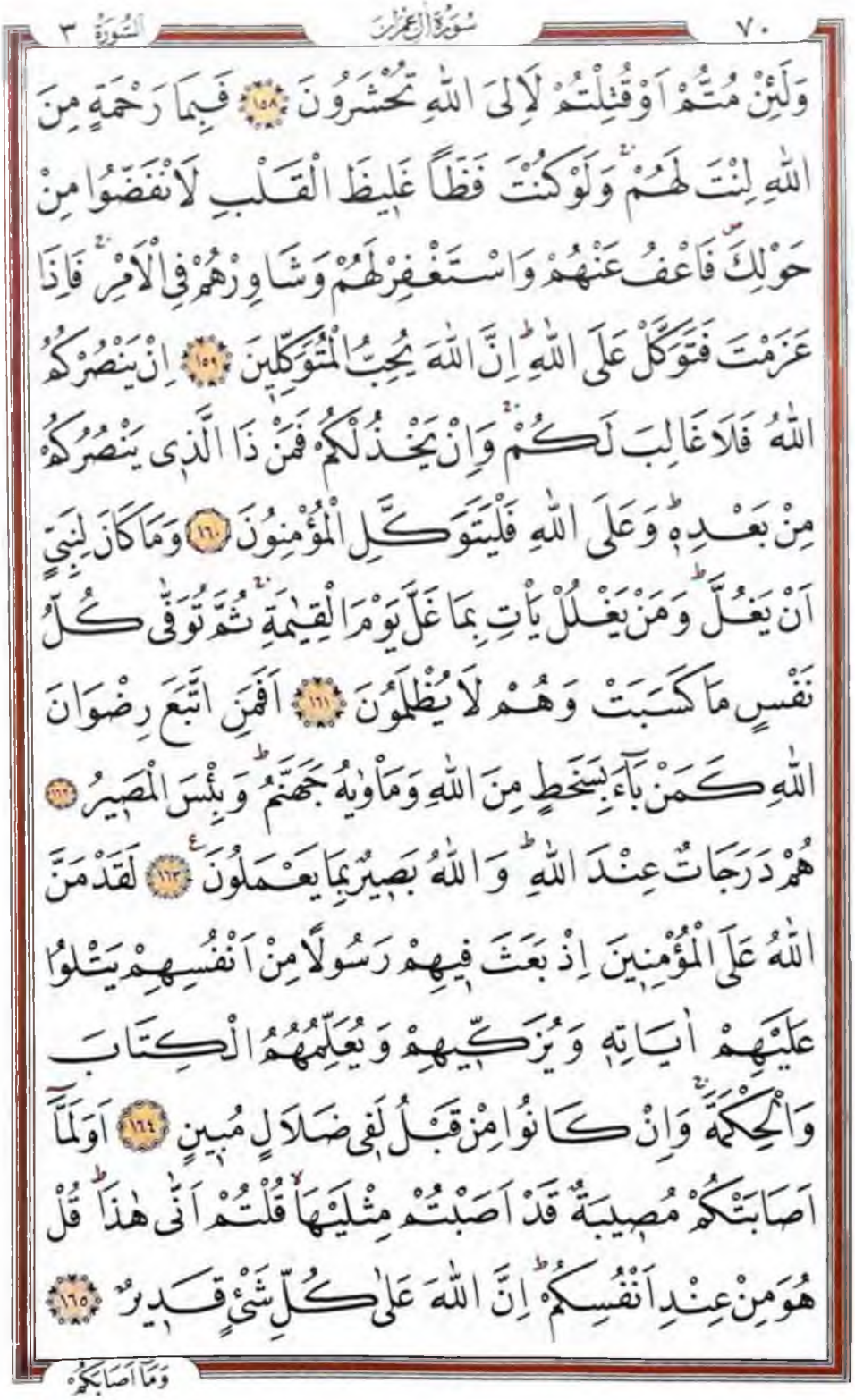
وَلَئِنْ مُّتُّمْ اَوْ قُتِلْتُمْ لَاِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿١٥٨﴾ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ
اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ ۚ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيْظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوْا مِنْ
حَوْلِكَ ۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِى الْاَمْرِ ۚ فَاِذَا
عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۗ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِيْنَ ﴿١٥٩﴾ اِنْ يَّنْصُرْكُمُ
اللّٰهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۚ وَاِنْ يَّخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِىْ يَنْصُرُكُمْ
مِّنْ بَعْدِهٖ ۗ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿١٦٠﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِىٍّ
اَنْ يَّغُلَّ ۗ وَمَنْ يَّغْلُلْ يَاْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ
نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿١٦١﴾ اَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ
اللّٰهِ كَمَنْ بَآءَ بِسَخَطٍ مِّنَ اللّٰهِ وَمَاْوٰىهُ جَهَنَّمُ ۗ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿١٦٢﴾
هُمْ دَرَجٰتٌ عِنْدَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ بَصِيْرٌ بِمَا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٦٣﴾ لَقَدْ مَنَّ
اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ اِذْ بَعَثَ فِيْهِمْ رَسُوْلًا مِّنْ اَنْفُسِهِمْ يَتْلُوْا
عَلَيْهِمْ اٰيٰتِهٖ وَيُزَكِّيْهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ
وَالْحِكْمَةَ ۚ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلُ لَفِىْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿١٦٤﴾ اَوَلَمَّآ
اَصَابَتْكُمْ مُّصِيْبَةٌ قَدْ اَصَبْتُمْ مِّثْلَيْهَا ۙ قُلْتُمْ اَنّٰى هٰذَا ۗ قُلْ
هُوَ مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ ﴿١٦٥﴾
وَمَآ اَصَابَكُمْ

158. Andolsun, ölseniz de öldürülseniz de her halde hep Allah'ın huzuruna toplanacaksınız.

(O'na sevkedilip O'nun huzurunda bir araya getirileceksiniz, mükafatınızı, cezanızı O'ndan alacaksınız.

Müminlere yapılan bu hatırlatmalardan sonra Rasûlullah'ın şanıyla ve hak görevleriyle ilgili olarak hitaba ayrı bir renk katmak suretiyle buyruluyor ki:)

159. Demek ki, sırf Allah'tan bir rahmet ile sen onlara yumuşak davrandın. Eğer katı yürekli kaba biri olsa idin, elbette etrafından dağılmış gitmişlerdi. O halde kusurlarını affet de günahlarının bağışlanmasını iste ve (yapacağın) işte görüşlerini al. Sonra da azmettin mi artık Allah'a tevekkül et. Çünkü Allah, tevekkül edenleri sever.

(Ey Muhammed! Allah'ın şu nimetine özellikle şükretmeli ki, O'nun tarafından büyük bir rahmet ile

fıtratında bulunan güzel ahlak gereğince onlara nazik davrandın, azarlanmayı hak ettikleri halde kusurlarını yüzlerine vurup da sert davranmadın. Yoksa huysuz, katı kalpli bir insan olsaydın seni bırakıp kaçarlar, sonra bir daha başına toplanmazlardı. Bu ise en büyük bir felaket olurdu. Dolayısıyla sen, peygamberlik haklarınla ilgili kusurlarını affet ve Allah'la ilgili hakları Allah affettiğinden onlar için Allah'tan mağfiret dile. Ve vahy gelmeyen, rey ve ictihada bağlı, savaş gibi kamuyu ilgilendiren işlerde onların rey ve görüşünü al, onlara danış. Danıştıktan sonra karar verip azmettiğin vakit de Allah'a tevekkül et, uygulamada gevşeklik gösterme.

Hz. Peygambere hitaben: "İşte onların görüşlerini al" emri birçok fayda içermekle beraber bunun asıl hikmet ve illeti, ümmetin eğitim ve öğretimi için gelmiş olmasıdır. Dolayısıyla peygamber için, vahy gelmeyen hususlarda, istişare mendup da olsa ümmet için vaciptir.)

160. Eğer Allah size yardım eder, zafer verirse o vakit size üstün gelecek yoktur. Ve eğer O sizi yardımsız bırakırsa kimin haddinedir ki O'ndan sonra size yardım etsin. O halde ancak Allah'a dayansın müminler.

(Âyetin ilk cümlesi, Bedir savaşındaki; ikinci cümlesi de Uhud savaşındaki durumu ifade etmektedir. Gerçi Uhud'da yüce Allah, müminleri yardımsız bırakmamıştır. Fakat Bedir gibi tam bir yardım da bahşetmemiş ve böylece Allah'ın yardımsız bırakmasının dehşetini takdir ettirecek bir imtihan yapmıştır.)

161. Bir peygamber için, emanete hainlik olur şey değildir. Her kim hainlik eder, ganimet ve hasılattan bir şey aşırırsa, boynuna aldığını Kıyamet günü yüklenir getirir, sonra da herkese kazandığı ödenir, hiçbirine zulmedilmez.

(Uhud günü okçular, bulundukları mevkii terk edip ganimete koşmalarına sebep olarak: "Rasûlullah, herkesin aldığı kendinin olsun der de ganimetleri taksim etmez diye korktuk. Nitekim Bedir'de taksim etmemişti" demişler, peygamberimiz de: "Demek ki ganimetleri size taksim etmeyeceğiz de hainlik yapacağız zannettiniz? buyurmuştu. Bu sebeple peygamberin şanını tenzih ve hainliğin, Allah'ın gazabını çeken büyük bir günah olduğunu ve cezasız kalmayacağını beyan için bu âyet inmiştir.)

162. Ya, o vakit Allah'ın rızası peşinde giden kimse, Allah'ın hışmına uğrayan ve yatağı cehennem olan kimseye benzer mi? O, ne fena dönüş yeridir.

163. Onlar, Allah katında derece derecedirler. Ve Allah, her ne yapıyorlarsa görüp duruyor.

[Allah'ın hoşnutluğunu gözetenlerle O'nun hışmına uğrayanların Allah katında makamları farklıdır. Öncekiler için bol sevap ve ikram vardır. Sonrakiler için ise horluk ve elem verici bir azap vardır. Hasılı biri cennette, öbürü Cehennemdedir.]

164. Gerçekten Allah müminleri minnettar kıldı. Zira içlerinde kendilerinden bir peygamber gönderdi, onlara Allah'ın âyetlerini okuyor, onları arındırıyor, onlara kitap ve hikmet öğretiyor. Halbuki bundan evvel açık bir sapıklık içinde idiler.

(O cahiliyet ve sapıklık birkaç sene içinde birdenbire bu yüksek hidayet ve hikmete dönüşüverdi. Böylece ümmetlerin en üstünü oldular.)

165. Böyle iken size, hasımlarınızın başına iki mislini getirdiğiniz bir musibet geliverince "bu nereden" mi dediniz? De ki: "O, kendi tarafınızdandır." Çünkü Allah'ın her şeye gücü yeter.

(Bu musibetin sebebini her şeyden önce dışta değil, kendinizde, emre aykırı hareket etmek, mevkinizi terk edip ganimet hırsına düşmek gibi kötü maksat ve hareketinizde aramalısınız.

Bedir'de düşman yetmiş ölü, yetmiş esir vermişti. Uhud'da Müslümanlar hiç esir vermeden yetmiş şehit verdiler. Dolayısıyla Müslümanların Uhud'da kayıpları, müşriklerin Bedir'deki kayıplarının yarısı kadardı. Bir de Müslümanlar hem Bedir'de, hem Uhud'un başında müşrikleri bozguna uğratmışlar, kendileri ise bir kere bozulmuşlardı.)

وَمَآ اَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۙ
١٦٦ وَلِيَعْلَمَ الَّذِيْنَ نَافَقُوْا ۚ وَقِيْلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ اَوِ ادْفَعُوْا ۭ قَالُوْا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَّا اتَّبَعْنٰكُمْ ۭ هُمْ لِلْكُفْرِ
يَوْمَىِٕذٍ اَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْاِيْمَانِ ۚ يَقُوْلُوْنَ بِاَفْوَاهِهِمْ مَّا لَيْسَ فِيْ
قُلُوْبِهِمْ ۭ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُوْنَ ۚ ١٦٧ اَلَّذِيْنَ قَالُوْا لِاِخْوَانِهِمْ
وَقَعَدُوْا لَوْ اَطَاعُوْنَا مَا قُتِلُوْا ۭ قُلْ فَادْرَءُوْا عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ
اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ١٦٨ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ قُتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ
اللّٰهِ اَمْوَاتًا ۭ بَلْ اَحْيَاۗءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُوْنَ ۙ ١٦٩ فَرِحِيْنَ بِمَآ اٰتٰىهُمُ
اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۙ وَيَسْتَبْشِرُوْنَ بِالَّذِيْنَ لَمْ يَلْحَقُوْا بِهِمْ
مِّنْ خَلْفِهِمْ ۙ اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ۚ ١٧٠ يَسْتَبْشِرُوْنَ
بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُؤْمِنِيْنَ ۚ ۛ
١٧١ اَلَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِلّٰهِ وَالرَّسُوْلِ مِنْۢ بَعْدِ مَآ اَصَابَهُمُ الْقَرْحُ ۛ
لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا اَجْرٌ عَظِيْمٌ ۚ ١٧٢ اَلَّذِيْنَ
قَالَ لَهُمُ النَّاسُ اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوْا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ
فَزَادَهُمْ اِيْمَانًا ۖ وَّقَالُوْا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ ١٧٣

166. O iki topluluk çarpıştığı gün başınıza gelen de yine Allah'ın izniyledir. Bu, hem müminleri ayırıp ortaya çıkarması için...

167. ...Hem de münafık olanları ayırt etmesi içindir. Bunlara: "Gelin Allah yolunda savaşa girin veya savunmada olsun bulunun" denildi de onlar: "Bir savaş bilsek arkanızdan gelirdik" dediler. Onlar o gün imandan çok küfre yakın idiler, ağızlarıyla kalplerinde olmayanı söylüyorlardı. Allah daha iyi bilirken neyi gizliyorlardı!

(Ey müminler! İki ordunun, yani Müslüman ordusu ile müşrik ordusunun çatıştıkları o gün size her ne musibet isabet etti ise –kendinizden olmakla beraber– Allah'ın izniyledir. Zira Allah'ın izin ve iradesi dışında her hangi bir olayın meydana gelmesine imkan yoktur. Şunu da bilmeli ki bu musibet, bir takım ilahi hikmetlerle de beraber gelmiştir. Allah'ın izniyle beraber bir de müminleri bilmesi, yani halk

arasında ayırıp ortaya çıkarması ve münafık olanları bilmesi, ayırt etmesi ve her ikisinin buna göre mükafat ve cezalarını vermesi içindir. O münafıklar ki, Allah yolunda savaşa çağrıldıklarında: "Bir savaş olacağını bilse idik" veya " savaş etmesini bilse idik elbette size uyardık" dediler. Bununla bozgunculuk çıkarmak ve alay etmek istediler. Ağızlarından çıkardıkları kalplerinde yoktu. Bu, onların her zamanki halleridir.)

168. Onlar ki oturdular da savaşa giden kardeşleri için, "bizi dinleseler di öldürülmezlerdi" dediler. De ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, haydin o halde kendinizden ölümü uzaklaştırın."

(Münafıkların bu sözlerinde önce, savaştan kaçırmak için teşvikte bulunduklarını ikrar, ikinci olarak, teşvikleri dinlenilmediği için gücendiklerini gösterme, üçüncü olarak, öldürülenleri küçümseme ve oh olsun diye öç alma, dördüncüsü olarak, eceli inkar etme vardır. Ey Muhammed! Bunları susturmak için de ki: "Sizin kurtulmanızın sebebi; savaştan kaçıp oturmanız olduğu ve sizi dinleyenlerin kurtulacağı iddiasında doğru söylüyor iseniz, haydi kendinizden ölümü uzaklaştırın bakalım! Doğru söylüyorsanız bunu yapabilmeniz gerekir.)

169. Ve sakın Allah yolunda öldürülenleri ölmüşler sanma. Hayır, hep hayattadırlar, Rableri katında rızıklanırlar.

(Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki: "Uhud'da kardeşleriniz şehit olduğunda yüce Allah onların ruhlarını yeşil kuşların karınlarına koydu ki cennetin ırmaklarından sulanırlar ve meyvelerinden yerler, Arş'ın gölgesinde asılı altın kandillere giderler, dinlenirler. Ne zaman ki yiyecek ve içeceklerinin hoşluğunu, uyuyacakları yerlerin güzelliğini, hoşluğunu tattılar, "ne olaydı Allah'ın bize neler yaptığını kardeşlerimiz bilselerdi de cihattan çekinmeseler, savaştan gocunmasalardı?" dediler. Yüce Allah da: "Tarafınızdan ben onlara bunu iletirim" buyurdu ve bu âyetleri indirdi." "Ahmed, Müsned, 1/266: Müslim, İmare 121; Ebu Davud, Cihad 27...")

170. Allah'ın, lütfundan kendilerine bahşettiği mutlulukla sevinçli olarak rızıklandırılırlar. Arkalarından şehit olarak kendilerine yetişemeyen mücahitler hakkında da şu müjdeyi alırlar ki, onlara bir korku yok, onlar üzülmeyecekler de.

(Bu durumda demek ki geride kalanların, din ve dünya esenlik ve mutluluğu içinde kalmaları, şehitlere verilen ferah ve sevinç sebeplerinden birini teşkil eder.

Başka bir mana ile, arkalarında kalan ve henüz şehit olmak suretiyle kendilerine katılmamış olan geleceğin şehitlerinin de kendileri gibi mutlu olacağının müjdesini alır ve sevinirler.)

171. Allah'ın bir nimeti ve bir de lütfu sebebiyle ve Allah, müminlerin ecrini zayi etmeyecek diye sevinirler.

172. Hele o, kendilerine yara değdikten sonra Allah'ın ve Peygamberin emrine uyanlar; müminler içinden özellikle böyle ihsan ve takva sahipleri için büyük bir ecir var.

(Bu âyet, müşrikler Uhud'dan çekilirken Ebu Süfyan başkanlığında geri dönüp müminleri tamamen yok etmek istedikleri haberini alan Hz. Peygamberin çağrısı üzerine, müşriklerin gözünü korkutmak için yaralı yaralı Hamrai Esed mevkiine kadar giden yetmiş kadar ashabın durumunu anlatır. Allah, müşriklerin kalplerine korku verdi de kaçıp gittiler.)

173. Onlar öyle kimselerdir ki insanlar onlara: "Haberiniz olsun, insanlar sizin için yığınak yaptılar. Onun için onlardan korkun" dediler de bu, onların imanını artırdı. "Allah yeter bize, O ne güzel vekildir" dediler.

(Ebu Süfyan küçük Bedir'de çarpışmak için Rasûlullah ile randevulaşmıştı. Fakat sonra kalbine bir korku düştü. Kendi vazgeçtiğini belli etmemek için Nuaym b. Mes'ud'u Medine'ye göndererek Müslümanları oyalamasını istedi. O da: "Düşman çok güçlü, sizin için yığınak yaptı, üzerlerine giderseniz hiçbiriniz geri gelemez" diye onları korkutmak istedi. Fakat bu onların sadece imanlarını artırdı ve Rasûlullah'ın maiyetinde 70 kadar müslüman küçük Bedir'e gittiler.)

فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوٓءٌ
وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾ اِنَّمَا ذٰلِكُمُ
الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ اَوْلِيَآءَهٗ ۠ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ
﴿١٧٥﴾ وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ ۚ اِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ
شَيْـًٔا ۗ يُرِيدُ اللّٰهُ اَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْاٰخِرَةِ ۚ وَلَهُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ
شَيْـًٔا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنَّمَا نُمْلِي
لَهُمْ خَيْرٌ لِاَنْفُسِهِمْ ۚ اِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوٓا اِثْمًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ
﴿١٧٨﴾ مَا كَانَ اللّٰهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلٰى مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتّٰى
يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ۗ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى
الْغَيْبِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهٖ مَنْ يَشَآءُ ۖ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ
وَرُسُلِهٖ ۚ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾
وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ هُوَ خَيْرًا
لَهُمْ ۖ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ ۖ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهٖ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ وَلِلّٰهِ
مِيرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾
لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ

174. Sonra da kendilerine hiçbir keder dokunmaksızın Allah'tan bir nimet ve bir lütuf ile geri döndüler. Ve Allah'ın rızası ardınca gittiler. Allah, çok büyük bir lütuf sahibidir.

(Küçük Bedir bir pazar yeri idi. Burada her sene sekiz gün toplanırlardı. Buraya varan Müslümanlar, hiçbir müşrike rastlamadılar, pazara gittiler, yanlarında nafakaları ve ticaret malları vardı. Alışveriş ettiler, bire iki kazandılar ve sağ salim Medine'ye döndüler.)

175. Size o haberi getiren Şeytan, (sizi) sadece kendi dostlarıyla korkutur. Siz eğer müminler iseniz onlardan korkmayın da bana isyan etmekten korkun.

(Burada şeytan, Müslümanları alıkoymak isteyen Nuaym b. Me'sud adlı o kişi veya onu bu işe sevkeden; dostları da Ebu Süfyan ve arkadaşları olduğunu tefsirciler beyan ediyorlar.)

176. Sana da o küfürde yarışanlar hüzün vermesin. Çünkü onlar, Allah'a bir zarar verebilecek değiller. Allah onlara âhirette bir nasip vermemek istiyor. Onlara büyük bir azap var.

(Bu âyetin iniş sebebinin Kureyş kâfirleri veya münafıklar veya Yahudiler olduğu rivayet edilmiştir. Zira Kureyş kâfirleri, savaş için asker toplayarak, münafıklar Uhud olayı üzerine müminleri, yardım ve zaferden ümitlerini kesip ümitsizliğe düşürmeğe çalışarak, Yahudiler de Uhud olayından sonra küfürlerini daha ziyade alevlendirip müslümanları gaflete düşürmeğe çalışarak küfürde yarışıyorlardı.

"Onlar Allah'a bir zarar veremezler" demek, "Allah'ın mülk ve saltanatından hiçbir şey eksiltemezler" demektir. Bunun bir diğer manası da "Allah'ın veli kullarına hiçbir zarar veremezler" demektir ki Allah'ın velilerine zarar vermeğe kalkışmak, Allah'a zarar vermeğe kalkışmak hükmünde olur. Bu beyanın yapıldığı makam, peygamberi teselli makamı olmasına göre çoğu tefsirci bu manayı tercih etmiştir.)

177. Şüphesiz imana karşılık küfrü satın alanlar, Allah'a zerre kadar zarar verecek değiller ve onlar için elem verici bir azap var.

(Bu âyetin de dinden dönenleri ve yahudileri hedef aldığı beyan ediliyor. Dinden dönenler hakkında olması açıktır. Yahudiler hakkında olması da daha önceden peygamberin geleceğine inanıp onu tanıdıkları halde, geldiğinde inkar edip fikirlerini değiştirmeleri nedeniyledir. Bununla beraber âyetin münafıklarla ilgili olma ihtimali de yok denemez. Zira onlar da daima iman ve küfür trampası üzerindedirler.)

178. Bir de o küfredenler kendilerini bırakışımızı sakın ha, kendileri için bir hayır sanmasınlar. Biz onları sırf günahlarını artırsınlar diye bırakıyoruz. Hem onlara zillet verici bir azap var.

[Kafirler sanmasınlar ki azap ve ceza vermeden onlara mühlet vermemiz ve ömürlerini uzatmamız onlar için hayırlıdır. Biz ancak günah kazansınlar da günahları daha da çoğalsın diye onlara mühlet ve uzun ömür veriyoruz. Sonunda onlara, alçaltıcı bir azap var. Hz. Peygamber: "İnsanların en hayırlısı ömrü uzun ameli güzel olan, en kötüsü de ömrü uzun ameli kötü olandır" buyurmuştur. Tirmizî, Zühd, 22.]

179. Allah müminleri bulunduğunuz hal üzere bırakacak değildir, nihayet pisi temizden ayıracak. Allah sizleri gayptan haberli kılacak da değil ve fakat Allah ona rasullerinden dilediğini seçer. Onun için Allah'a ve rasullerine iman edin. Ve eğer iman eder ve korunursanız size de büyük bir ecir var.

(Allah müminleri ve münafıkları birbirinden ayırmadan öyle karışık halde bırakmaz. Nitekim Uhud'da böyle yaptı. Bununla beraber hepinizi gaypten haberli kılacak da değil ki siz, münafıkların kalplerindekileri bilip de mümini münafıktan ayırt edebilesiniz. Fakat Allah, peygamberlerinden dilediğini seçer de ona gaybı bildirir. Dolayısıyla siz, Allah'a ve rasullerine iman edin.)

180. Allah'ın, lütfundan kendilerine verdiği şeyde cimrilik edenler, sakın onu kendilerine hayırlı sanmasınlar. Hayır o, onlar için bir şerdir. Yarın kıyamet günü o esirgedikleri mal, boyunlarına tomruk edilecek. Kaldı ki göklerin ve yerin mirası, hep Allah'ındır. Ve her ne yaparsanız, Allah'ın ondan haberi vardır.

(Gökte ve yerdeki miraslar hep Allah'ındır, sadece O'nun mülküdür. Bunlara miras yoluyla sahip olanların, gerçekten malik olma durumları yoktur. O, geçici, emanet bir şeydir, hepsi fani olur. Ancak gerçek malik olan Allah'ın mülkü kalır. Dolayısıyla bunları Allah'tan kıskanıp da Allah yolunda harcamak hususunda cimrilik edenler bunu düşünmeli ve ne büyük günah işlediklerini anlamalıdırlar.)

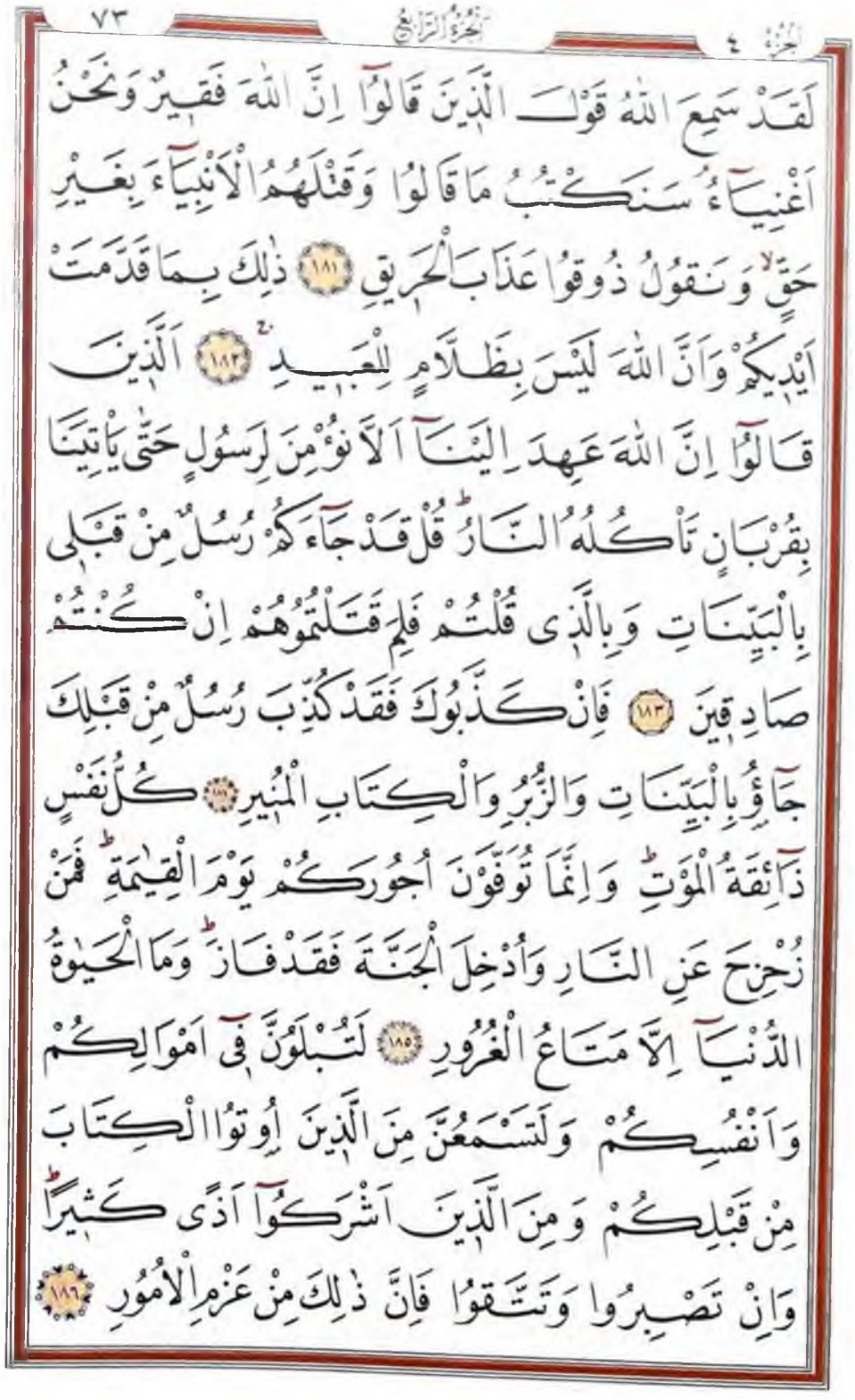
لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوٓا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ
أَغْنِيَآءُ ۘ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنۢبِيَآءَ بِغَيْرِ
حَقٍّ ۙ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ
أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾ ٱلَّذِينَ
قَالُوٓا إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَآ أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِيَنَا
بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ ۗ قُلْ قَدْ جَآءَكُمْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِى
بِالْبَيِّنَٰتِ وَبِالَّذِى قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِن كُنتُمْ
صَٰدِقِينَ ﴿١٨٣﴾ فَإِن كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ
جَآءُو بِالْبَيِّنَٰتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَٰبِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ
ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ۗ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَٰمَةِ ۖ فَمَن
زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ ۗ وَمَا الْحَيَوٰةُ
الدُّنْيَآ إِلَّا مَتَٰعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ لَتُبْلَوُنَّ فِىٓ أَمْوَٰلِكُمْ
وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَٰبَ
مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوٓا أَذًى كَثِيرًا ۚ
وَإِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٨٦﴾

181. Elbette Allah onların, o, "her halde Allah fakirdir, bizler zenginiz" diyenlerin sözlerini işitti. O dediklerini, peygamberleri haksız yere öldürdükleriyle beraber yazacağız da "tadın bakalım o yangın azabını" diyeceğiz.

(Yahudilerden Fenhas b. Âzura, Hz Ebubekir'e: "Allah zengin olsa idi arkadaşınızın iddia ettiği gibi bizden borç istemeğe tenezzül etmezdi. O bizi faizden men ediyor ve bize faiz va'd ediyor. Zengin olsa idi bize faiz vermezdi" gibi olmayacak sözler söyleyince Hz. Ebubekir ona şiddetli bir tokat vurmuş, Hz. Peygamberin huzuruna geldiklerinde Fenhas bu söylediklerini inkar etmiş ve bunun üzerine bu âyet inmişti.)

[Fenhas bu söylediklerini: "Kim Allah'a güzel bir borç verirse, Allah ona onun birçok katını verir" "Bakara, 2/245" âyetini kastederek söylemişti. Yine bir defasında Yahudiler: "Allah'ın eli bağlıdır (sıkıdır)" "Mâide, 5/64" diyerek Allah ile alay etmişlerdi.] ("O dediklerini yazacağız" demek, amel

defterlerine kaydedeceğiz, demektir. Burada yazma, cezası verilmek üzere Allah'ın ilminde korunup unutulmamak ve ihmal edilmemek manasına mecaz veya kinayedir. Nitekim dilimizde de: "Bunu bir tarafa yaz" deriz ki bu, "unutma, cezanı çekeceksin" demektir.)

182. Bu, sizin ellerinizin takdim ettiğinden dolayı ve Allah o kullara zulmedici olmadığı içindir.

(Bu azap, daha önce kendi elinizle, yani kendi kazanma gücünüzle yaptığınız sözlü, fiili, itikadî günahlar, bir de yüce Allah'ın, kullarına zulmedici olmaması sebebiyle bir ilahi adalettir.)

183. Onlar ki: "Allah, dediler, bize şöyle ahit verdi: Bize ateşin yiyeceği bir kurban getirinceye kadar hiçbir rasule iman etmeyeceğiz." De ki: "Size benden evvel bir takım peygamberler delillerle gelmiş ve o dediğinizi de getirmiş idi. Eğer doğru söylüyor iseniz, ya onları niçin öldürdünüz?"

(Bu ateşten maksat, gökten bir fısıltı ile inen beyaz bir ateş, bu ateşin kurbanı yemesi de onu yakıp ateş tabiatına dönüştürmesi demek olduğu ve kurbanın, kabulüne işaret olmak üzere böyle bir ateş ile yakılması, eski peygamberler zamanında yaygın olduğu nakledilliyor. Fakat bu mucize olmadıkça bir peygamberin tasdik edilmemesi ve diğer delil ve mucizelere itibar edilmemesi hakkında Yahudilere Allah'ın bir ahit vermiş olduğu iddiası, Hz. Peygambere iman etmemek için uydurulmuş bir yalandan başka bir şey olmadığı da kesindir. Böyle bir mucize gösterilmiş olması, iddia edilen ahit verme olayının varlığını tasdik etmek demek olur ki yüce Allah bu iftirayı tasdik etmez.)

184. Şimdi seni yalanladılarsa, senden önce de birçok peygamber yalanlandı ki onlar o deliller, o hikmetli sahifeler ve o nurlu kitap ile gelmişlerdi.

(Yalanlanmak, doğru konuşanların pek ziyade gücüne gider. Rasûlullah da kavmi kendisini yalanladığında çok kederlenirdi. Bu âyette aynı durumun diğer peygamberlerin de başına geldiği haber verilerek Rasulüllah'a teselli verilmiş ve kalbi yatıştırılmıştır. Daha sonra tasdik edenlere vaat ve yalanlayanlara tehdit olmak üzere şu hatırlatma yapılmıştır:)

185. Her nefis ölümü tadacak, ecirleriniz ancak kıyamet günü tamamlanacak. O vakit kim ateşten uzaklaştırılır da cennete konulursa işte o, murada erdi. Yoksa dünya hayatı aldatıcı, değersiz bir maldan başka bir şey değil.

(Her nefis ölümü tadacak, herkes ölecek, dünyanın ne sevinci ne kederi, hiçbiri kalmayacak. Ve insanlara ecirlerinin tam olarak verilmesi de ancak kıyamet gününde olacaktır. Kedersiz sevinç, korkusuz güven, elemsiz lezzet, kesintisiz ebedi mutluluk ancak kyamet gününde hasıl olur. Dünya denilen bu fani hayat, alıcısını aldatan değersiz bir maldan başka bir şey değildir, serap gibi parıldar, bulut gibi geçer gider.)

186. Şüphesiz mallarınızda ve canlarınızda imtihan olunacaksınız. Ve her halde gerek sizden evvel kitap verilenlerden ve gerek müşriklerden birçok incitici söz işiteceksiniz. Eğer sabır eder ve takva yoluna gider, korunursanız, işte bu, azmedilecek işlerdendir.

(Yani bunlar, azmedilmesi lazım gelen şerefli, meziyetli, önemli işlerdendir. İmtihanda başarı bununla olacaktır. Dolayısıyla bunda yarışmalı, aldatıcı ve değersiz mala aldanan ahlaksızlar gibi olmamalıdır.)

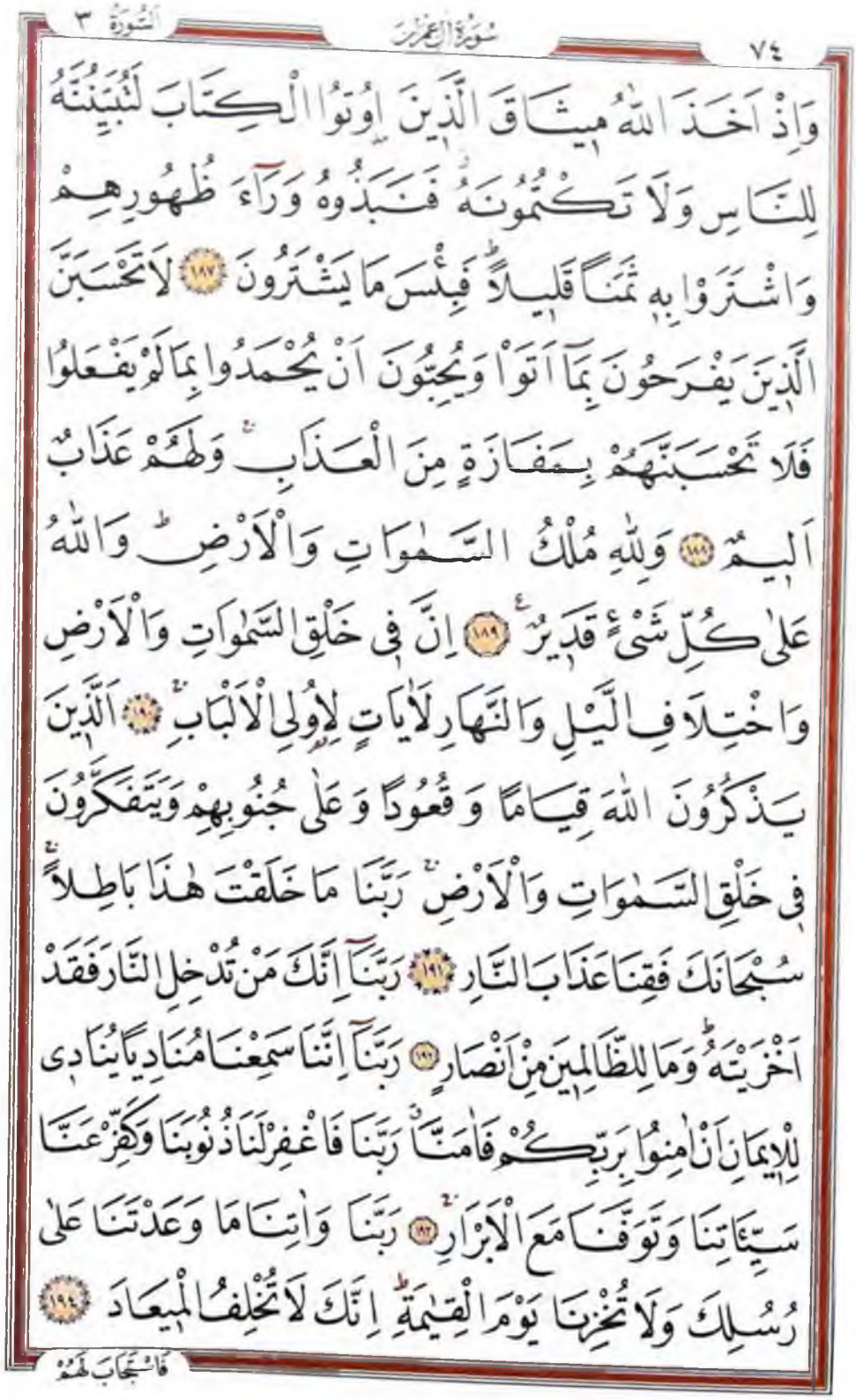
وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ
لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ
وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾ لَا تَحْسَبَنَّ
الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا
فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ
أَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ
عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾ إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾ الَّذِينَ
يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ
فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَاطِلًا
سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾ رَبَّنَا إِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ
أَخْزَيْتَهُ ۖ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي
لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا ۚ رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا
سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَىٰ
رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾

187. Vaktiyle Allah, kendilerine kitap verilen okur yazarların şöyle misakını aldı: "Andolsun onu insanlara anlatacaksınız, gizlemeyeceksiniz." Derken onlar onu omuzlarının arkasına attılar da karşılığında biraz para aldılar. Bakın, ne kötü alışveriş!

[Hani Allah, kendilerine kitap verilmiş, okuryazar olanların: " o kitabı, yahut o kitapta peygamberliğinin doğruluğu sabit olan, peygamberlerin sonuncusu o şanlı peygamberi, insanlara hakkıyla beyan edip anlatacaksınız ve onu gizlemeyeceksiniz" diye vurgulayarak ve yeminle misaklarını almış ve bunu onlara taahhüt ettirmiş idi. Fakat onlar aldatıcı, değersiz mal olan dünya hayatına aldanıp az bir para veya çıkar karşılığında susarak veya tevil ve tahrifte bulunarak veya göz yumarak hakkı gizlediler. Bunu önce Yahudiler yapmış, daha sonra Hıristiyanlar da bu yola girmişlerdir. Ve esefle belirtelim ki hayli zamandan beri bu duruma müslümanlar da düşmüştür.)

188. O ettiklerine sevinen ve yapmadıkları işle methedilmeyi seven kimseleri de sakın azaptan kurtulacak sanma. Hem onlara elem verici bir azap var.

(Bu âyet, münafıklar dolayısıyla inmiş olmakla beraber hükmü, gerek diğer kafir ve müşriklerden ve gerek müslümanlardan bu ahlakta bulunan gururlu kimselerin hepsini kapsar.)

189. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Ve Allah'ın her şeye gücü yeter.

(Göklerin ve yerin idaresinde ancak O'nun emirleri ve O'nun kudreti hüküm sürer. Bunlar içinde O'nun hükümlerine aykırı hareket etmek isteyenler, elbette cezaya mahkum olurlar.)

190. Elbette o göklerin ve yerin yaratılışında ve gece ile gündüzün ardarda gelişinde, vicdanları temiz olanlar için şüphesiz âyetler var.

(Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), "bu âyeti okuyup da bu konuda düşünmeyene yazıklar olsun" buyurmuştur.)

191. Onlar ki gerek ayakta ve gerek otururken ve gerek yanları üzerinde hep Allah'ı anarlar ve göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler. "Ey rabbimiz, derler, bunu sen boşuna yaratmadın, sen her türlü noksanlıktan uzaksın. O halde bizleri o ateş azabından koru."

(Onlar öyle vicdanları temiz ve tam akıl sahipleri ki ayakta iken, otururken ve yatarken yani gerek meşguliyet ve gerek dinlenme hallerinin hepsinde Allah'ı anarlar, dillerinden bırakmazlar. Bu üç hal, insanın bütün hallerini kapsar. Demek ki bunlar her ne halde bulunurlarsa bulunsunlar kalpleri Allah'ın zikrinden başka bir şeyle huzura erme zevkini bulamadığından Allah'ı zikirden gaflet etmezler. Göklerin ve yerin ve bu ikisi arasındaki şeylerin yaratılışı üzerine düşünürler ve : "Ey Rabbimiz! Sen bunları hüküm ve hikmetsiz, faydasız, anlamsız olarak yaratmadın. Seni anlamsız, boş şeylerle meşgul olmaktan tenzih ederiz" derler.)

192. "Ey Rabbimiz! Sen kimi o ateşe sokarsan onu muhakkak rezil ve perişan etmişsindir. Zalimlerin de yardımcıları yoktur."

193. "Ey Rabbimiz! Cidden bizler bir tellal işittik, imana çağırıyor, rabbinize iman edin, diyordu. Dinledik iman ettik. Ey Rabbimiz! Artık günahlarımızı bizlere bağışla, kabahatlerimizi bizlerden keffaret buyur, ört. Ve bizleri, sana ermiş kullarınla beraber yanına al."

(Ey Rabbimiz! Biz bir davetçi işittik, "Rabbinize iman edin" diye çağırıyordu. Bu sesleniş bizim kulaklarımızda, vicdanımızda etkisini gösterdi, çınladı. Âlemin yaratılışı düzensiz, hikmetsiz olmadığı içindir ki bu sesleniş bizi etkiledi, iman etmemize ve kesin inanç sahibi olmamıza vesile oldu, biz de iman ettik. Artık günahlarımızı bağışla, kabahatlerimizi ört. Ve bizim ruhlarımızı, sana ermiş kullarla beraber al, bizi onlardan say, onlarla beraber haşret.

Âyette geçen "zünub" büyük günahlar; "seyyiat" da küçük günahlar ile tefsir edilmiştir ki: "Eğer siz, nehyedildiğiniz günahların büyüklerinden kaçınırsanız, sizden kabahatlerinizi örteriz" "Nisâ, 4/31" meâlindeki âyet de bunu desteklemektedir.)

194. Ey Rabbimiz! Hem peygamberlerine karşı bize vaat ettiklerini bizlere ihsan et de kıyamet günü yüzlerimizi kara çıkarma. Şüphe yok ki sen sözünden dönmezsin."

(Biz, peygamberlerin hepsine iman ettik, hiçbirini ayırmadık. "Allah'a ve peygamberlerine iman edin. Eğer iman eder ve korunursanız size de büyük bir ecir var" "Âl-i İmrân, 3/179" buyurmamış mıydın? Günahlarımızı bağışla, hatalarımızı örtecek taatler nasip et de vaat edilen yardımları, ecir, sevap ve mutluluğu ihsan et.)

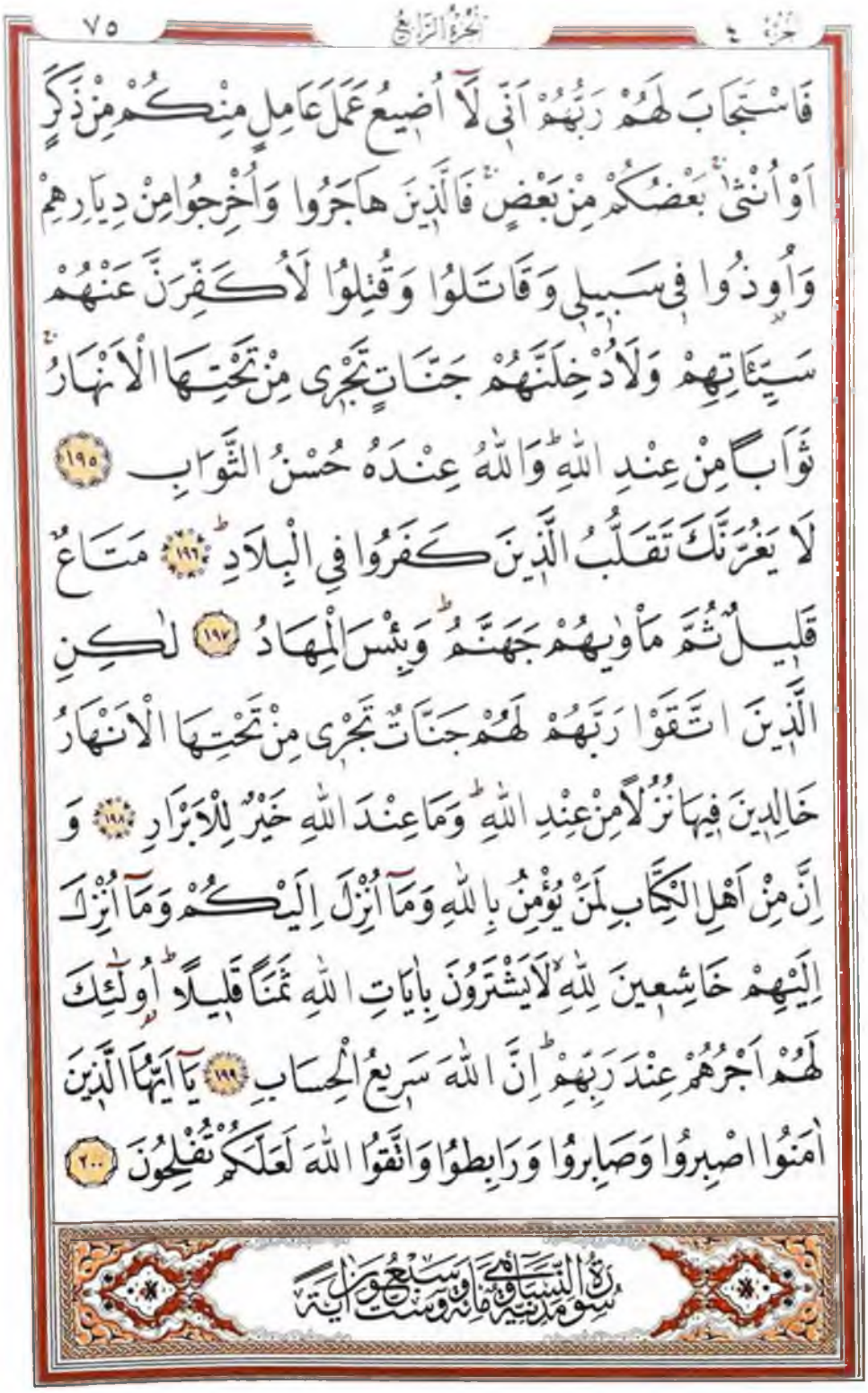
فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ
أَوْ أُنْثَىٰ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ ۖ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ
وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ
سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾
لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾ مَتَاعٌ
قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾ لَٰكِنِ
الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۗ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾ وَ
إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ
إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ أُولَٰئِكَ
لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

سورة النساء مدنية وهي مائة وست وسبعون آية

195. Rableri de dualarına şöyle cevap verdi: Her halde ben, içinizden gerek erkek ve gerek dişi, hiçbir hayır işleyenin işlediğini boşa gidermem. Hep birbiriniz-densiniz. Benim için hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, benim yolumda işkenceye uğrayanların, cihada gidenlerin ve bu uğurda öldürülenlerin kabahatlerini onlardan elbette örteceğim, onları altından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Tasavvur edemeyeceğiniz bir sevap ile Allah tarafından mükafatlandırılacaklar. Sevabın da en güzeli Allah yanındadır.

[Mükafatın en güzeli Allah katındandır. Bu mükafat öyle bir cennettir ki, ondaki nimetleri hiçbir göz görmemiş, hiçbir kulak işitmemiş ve hiçbir beşerin aklına gelmemiştir.]

196. O Allah'ı tanımayanların refah içinde diyar diyar dönüp dolaşmaları sakın

seni aldatmasın.

(Müminlerin bazısı, müşriklerin veya yahudilerin ticaret yaptıklarını, nimet ve bolluk içinde rahat olduklarını, neşe içinde kurula kurula seyahatler ederek refah içinde yaşadıklarını görünce: "Allah'ın düşmanları böyle refah içinde dolaşıyor, biz ise açlıktan sıkıntıdan helak oluyoruz" demişlerdi. Bunun üzerine bu ve bundan sonraki âyetler indi.)

197. Az bir zevk. Sonra varacakları yer Cehennem. Ne fena döşektir o!

[Dünyadan aldıkları zevk çok da olsa, gelip geçicidir. Âhirette kaybettikleri nimetlere ve müminlerin elde ettikleri mükafatlara kıyas edilirse, bir hiçtir.]

198. Fakat o Allah'tan korkan, korunan kullar için, Allah'tan bir konukluk olmak üzere, altlarından ırmaklar akan, içlerinde devamlı kalacakları cennetler var. Allah katındaki ise, ermişler için daha hayırlıdır.

(Nüzül; bir misafire ilk geldiği sırada ikram edilmek üzere hazırlanan yiyecek, içecek ve benzeri ikram ki, Türkçede buna "konukluk " denir.)

199. Şüphesiz Kitap ehli içinden kimi de vardır ki Allah'a iman ettikleri gibi, Allah için hakka boyun eğerek kendilerine indirilene de size indirilene de iman ederler, Allah'ın âyetlerini birkaç paraya satmazlar. İşte bunların, evet Rablerinin katında bunların ecirleri vardır. Şüphesiz Allah, hesabını çabuk yapar.

("Size indirilene de iman ederler" kaydı gösteriyor ki, bunlar cidden müslüman olacaklardır. Nitekim bu âna kadar olagelmiş ve yine olacaklardır. Bu âyet, bu surenin "hepsi bir değiller, Kitap ehli içinden bir ümmet var ki..." meâlindeki 113. âyetinin bir açıklaması gibidir. Onun gibi bu âyetin de Yahudi iken müslüman olan Abdullah b. Selâm ve arkadaşları veya Hıristiyan iken müslüman olan Necran ahalisinden kırk, Habeş'ten otuz, Romalılardan sekiz ve toplam olarak seksen kişi hakkında indiği rivayet edilir. En yaygın rivayet ise şudur: Habeş hükümdarı Necaşi Asham vefat ettiği zaman Rasûlullah onun için gıyaben cenaze namazı kılmış idi. Bunu gören münafıklar: "Hiç görmediği bir Hıristiyan için namaz kılıyor" demişler ve bunun üzerine bu âyet inmiştir.)

200. Ey o bütün iman edenler! Sabredin ve sabır yarışında düşmanlarınızı geçin ve cihat için hazırlıklı bulunarak ribat yapınız. Ve Allah'tan korunun ki felah bulasınız.

(Sabır, üç derecedir: Musibete sabır, itaat etmeğe sabır, günah işlememeğe sabır.

Ribat: Allah yoluna bağlanıp ayrılmamaktır. Bu aslında "rabtı hayl" yani "at bağlamak" tan alınmıştır ki düşmana karşı atını bağlayıp onu gözetlemek ve beklemek demektir. Daha sonraları İslam sınır boylarından birinde bekleyene, gerek atlı ve gerek yaya olsun, genellikle "murabıt" ismi verilmiştir. Zamanımızdaki terim olarak "murabıt", Allah yolunda silah altında bulunan ve kışla ve karakollarda duran ve nöbet bekleyen askerler demek olur. Hz. Peygamber: "Allah yolunda bir gün karakol beklemek, dünya ve dünyadakilerden hayırlıdır" buyurmuştur. "Buharî, Cihad, 73" Bir başka hadiste de şöyle buyurmuştur: "Her kim Allah yolunda murabıt olarak yani karakol beklerken vefat ederse işleye geldiği salih amel yine üzerine yazılır, rızkı da üzerine gönderilir durur, fitneciden emin olur ve yüce Allah onu korkudan emin olarak diriltir." "İbn Mâce, Cihad,7".)

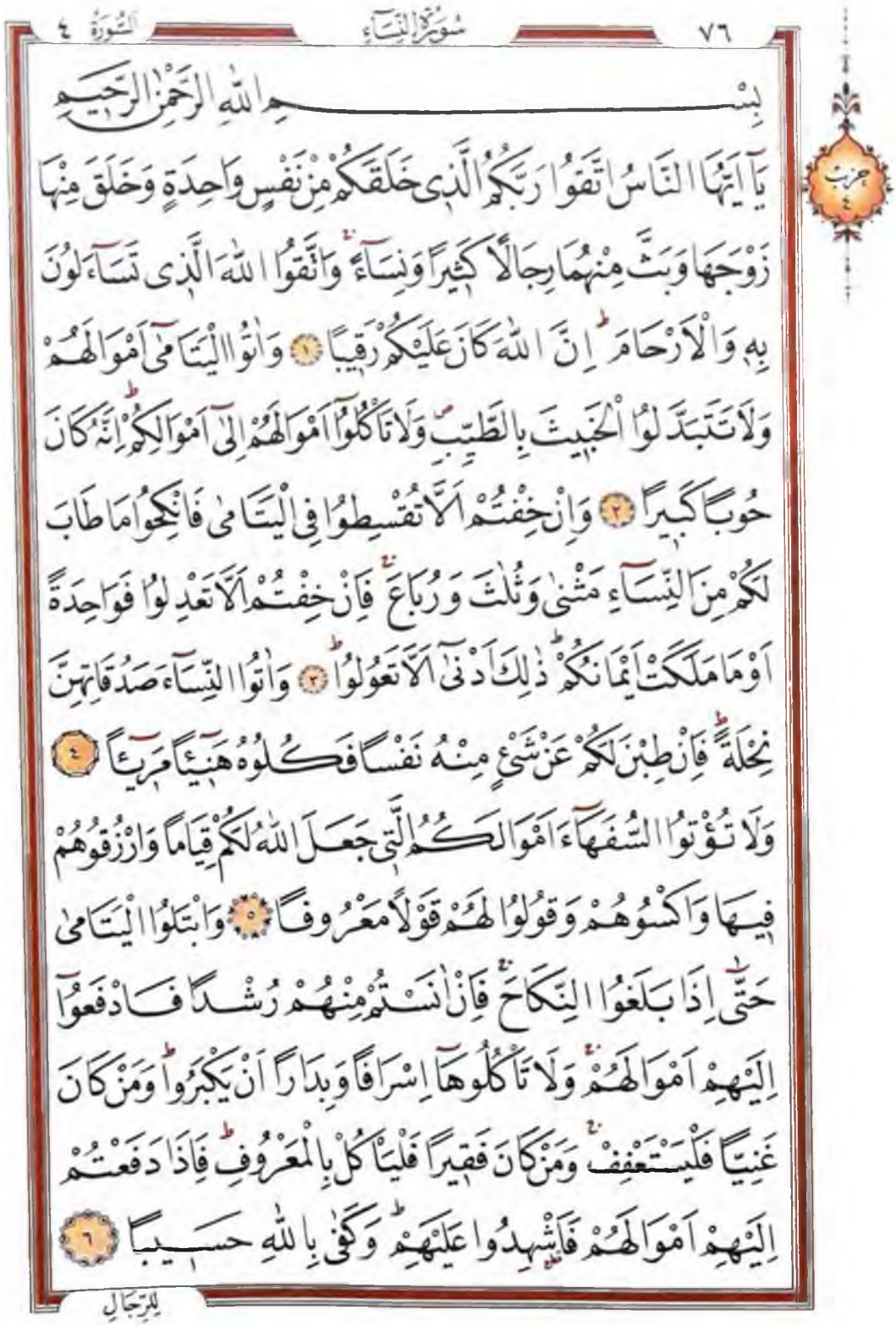

4
NİSÂ SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 176 âyettir.

[İçinde kadınlarla ilgili hükümler geniş geniş ele alındığı için Nisâ Sûresi adı verilen bu mübârek surede yetim çocukların hukukundan bahsedilir, miras hükümleri eşitlik ve adaleti gerçekleştirecek şekilde inceden inceye anlatılır, neseb, emzirme ve evlilik akrabalığı dolayısıyla kendileriyle evlenmek haram olan kadınlardan söz edilir, karı-koca haklarından ve eşler arasında anlaşmazlık ortaya çıktığında, bunun giderilmesi için erkeğin izleyeceği yollar gösterilir, "erkeklerin kadınlar üzerinde kâim oluşu"nun, kadınları köle ve emir kulu yapmak demek olmadığı, bunun devlet başkanı ve halkı arasındaki münasebet gibi nasihat ve terbiye etmek şeklinde bir durum olduğu açıklanır.

Müslümanların aile hayatını düzenleyen hükümlerle dolu olan bu mübârek surede aile hukukundan sonra devlet ve toplumu ilgilendiren önemli konulardan bahsedilir ve Hristiyanların Hz. İsa (a.s) hakkındaki sapıklıkları açıklanır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Ey o bütün insan kümeleri! Sakının o Rabbinize karşı gelmekten ki sizleri bir tek nefisten yarattı. Ondan eşini yarattı da ikisinden birçok erkekler ve dişiler üretti. Sakının O Allah'a karşı gelmekten ki siz O'nun ve rahimlerin hürmetine birbirinizden dilek dilersiniz. Çünkü o Allah, üzerinizde gözcü bulunuyor.

(Bir tek nefisten maksat Hz. Âdem, eşinden maksat da Hz. Havva olduğunda ittifak ve âlimlerin görüş birliği vardır. Hz. Âdem, "Onu topraktan yarattı, sonra da ona "ol" dedi, o halde olur" "Âl-i İmrân, 3/59" meâlindeki âyetin manası üzere topraktan yaratılmış, Hz. Havva da Âdem'in nefsinden onun bir dalı imiş gibi çıkarak yaratılmıştır. Bu mana hadiste: "Havva, Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldı" "İbn Mâce, Tahâret,77" diye nakledilmiştir. Bir başka hadiste de: "Kadın, bir kaburga kemiğinden, eğri bir kaburga kemiğinden yaratıldı." "Buhârî, Nikah,79; Müslim, Rada,59" buyrulmuştur.

Erham: Rahim'in çoğuludur. Rahim de, bilindiği gibi kadında çocuk yatağı olan özel uzuvdur. Fakat akrabalık sebeplerine ve akrabalığa da denir. Nitekim sılai rahim, akrabayla ilgiyi sürdürmek, akrabaya ihsan etmek demektir. Bu âyette de akrabalık sebepleri manasınadır. Araplar, akrabalık nedeniyle önemli bir ricada bulunacakları zaman: "Es'elüke billahi ver rahmi" derlermiş ki bu: "Allah ve rahim hakkı için rica ederim, manasınadır.)

2. Allah'tan korkun da yetimlere mallarını verin ve temizi murdar ile değişmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin. Çünkü o, büyük bir vebaldir.

(Rivayete göre Beni Gatafan'dan bir adamın yanında yetim bir yeğeninin çokça bir malı varmış, büluğa erince malını istemiş, amcası vermemiş, bunun üzerine bu âyet inmiştir. Bilindiği gibi, iniş sebebinin özel oluşu, hükmün genelliğine engel değildir.

"Temizi murdar ile değişmeyin" demek, elinizde bulunan yetimin temiz, hoş bir malını, kendinizin değersiz, kötü bir malınızla değişmeğe kalkmayın demek olabileceği gibi, yetimin malı size haram ve murdardır, kendi malınız ise helal ve hoştur. Dolayısıyla kendi helal olan malınızla, yetimin size haram olan malından bir değiş tokuş, bir alışveriş yapmağa kalkmayınız demek de olabilir.)

3. Eğer yetimlerin haklarını gözetemeyeceğinizden korkarsanız size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder nikah edin ve eğer bu durumda adalet yapamayacağınızdan korkarsanız o zaman bir kadın nikah edin. Yahut mülkünüzde bulunan cariye alırsınız. Haksızlık yapmamanız için bu daha uygundur.

(Hz. Aişe'ye âyette kastedilen yetim kızların kimler olduğu sorulduğunda o şu cevabı vermiştir: "Bu, o yetim kızdır ki velisinin himayesi altında bulunur ve mal hususunda ikisi ortak da bulunurlar. Yetimin malı ve güzelliği velisinin hoşuna gider, mehrinde adalet yapmayarak onunla evlenmek ister, başkalarının vereceği mehir kadar mehir vermez. İşte bu âyette o gibi velilerin hak ve adalete uymaları ve mehirlerini özellikle en yüksek miktara çıkarmadıkça himayeleri altında bulunan yetim kızları kendilerine nikah etmeleri yasak ve hoşlarına giden diğer kadınları nikah etmeleri emredildi." Buhârî, Vasaya, 21; Tefsir, 4/1; Müslim, Tefsir, 6.

Birden çok kadınla evlenmenin sırf bir izin ve mübahlık olduğunda ve haksızlık etme korkusu bulunduğu takdirde mekruh olduğunda söz yoktur.)

4. Aldığınız kadınlara mehirlerini efendice verin. Şayet ondan birazını kendileri gönül hoşluğuyla bağışlarlarsa onu da içinize sine sine yiyin.

5. Bununla beraber Allah'ın sizi başına diktiği mallarınızı aklı veya dini eksik olanlara vermeyin de bunlarda yapacağınız tasarruf ile onları besleyin, giydirin ve kendilerine güzel güzel nasihat edin.

(Burada "mallarınız"dan maksat, velayetiniz altında ve idarenizde bulunan yetim mallarıdır. Bunda büluğa ermiş aklı kıt kişinin kendi malını kullanmaktan men (hacr) edilmesine bir delalet de vardır.)

6. Yetimleri nikah çağına erinceye kadar gözetip deneyin. Kendilerinden bir reşitlik hissettinizmi hemen mallarını kendilerine teslim edin. Büyüyecekler de ellerine alacaklar diye o malları israfla yemeğe kalkmayın. İhtiyacı olmayan tenezzül etmesin, muhtaç olan da meşru şekilde bir şey yesin. Mallarını kendilerine teslim ettiğiniz zaman da karşılarında şahit bulundurun, (şahit huzurunda verin.) Hesabınızı doğru tutmak için Allah'ın, hareketlerinizi hesaba çekmekte olması yeter.

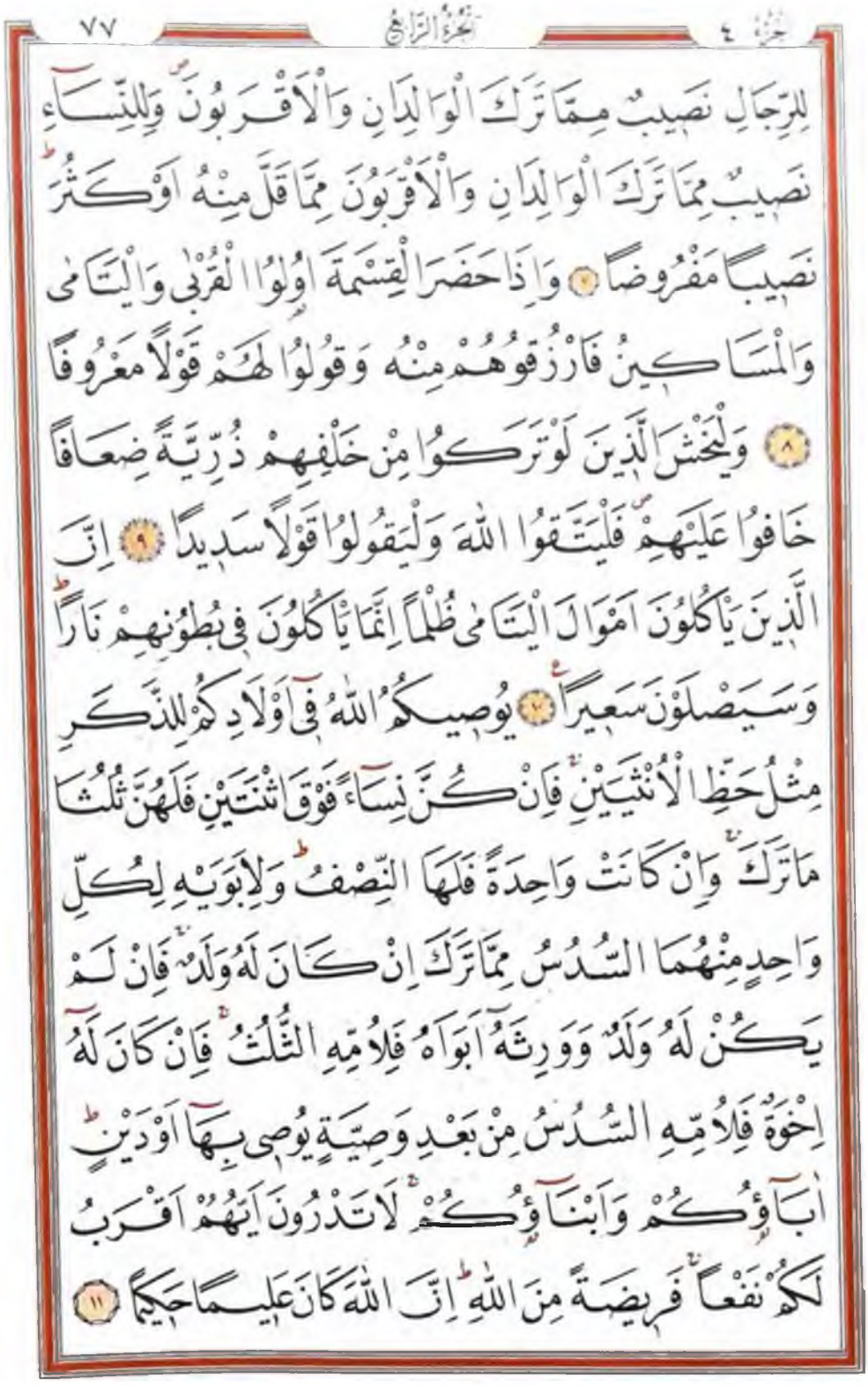
لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ
نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۚ
نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ۝٧ وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُو الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ
وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُم مِّنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا
۝٨ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا
خَافُوا عَلَيْهِمْ ۖ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ۝٩ إِنَّ
الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ
وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ۝١٠ يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ
مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ ۖ فَإِن كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا
مَا تَرَكَ ۖ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ۚ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ
وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ ۖ فَإِن لَّمْ
يَكُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ ۚ فَإِن كَانَ لَهُ
إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ ۗ
آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ ۚ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ
لَكُمْ نَفْعًا ۚ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝١١

7. Ana, baba ve yakın akrabanın bıraktığından erkeklere bir pay var. Ana, baba ve yakın akrabanın bıraktığından dişilere de bir pay var. Azından da var, çoğundan da. Bunlar, farz kılınmış bir pay olarak sabittir.

(Cahiliyye döneminde Araplar: "Mızrakları ile çarpışmayan ve yurdunu savunmayan vâris olamaz" derler ve dolayısıyla kadınları ve gerek erkek, gerek kız çocukları mirasçı tanımazlardı. Bu âyet, mirasın yalnız adamlara özgü olmayıp adamların ve kadınların akrabalık derecesine göre bir veraset hakkı bulunduğunu genel bir şekilde bildirmektedir. Farz kılınmış payın miktarının ne olduğu onbirinci âyette açıklanacaktır.)

8. Miras taksim edilirken uzak akrabalığı bulunanlar ve yetimler, düşkünler de hazır bulunuyorlarsa hem kendilerine ondan biraz bir şey verin, hem de gönüllerini alacak sözler söyleyin.

(Mal taksim edilirken mirasçı durumunda olmayan büyük küçük akrabalar ve akrabadan olmayan yetimler, düşkünler de mecliste hazır bulundukları takdirde, bunları da o taksim olunan maldan rızıklandırınız. Bazılarına göre bu âyetteki emirler mendupluk, bazılarına göre de vaciplik ifade eder.)

9. Hem titresin o kimseler ki, arkalarında elleri ermez, güçleri yetmez bir zürriyet bırakacak olsalardı onlar için korkacaklardı. O halde Allah'tan korksunlar ve sağlam söz söylesinler.

(Bu gibi işlerde kendilerine söz düşenler, kendilerini o vefat eden kişi ve onun yetim çocuklarını kendi çocukları yerine koyup düşünsünler de sözlerini ona göre dosdoğru söylesinler, yetimler hakkında kendi çocukları gibi hareket etsinler. Çünkü ölüm herkesin başına gelecek, herkesi bu köprüden geçirecektir.)

10. Yetimlerin haksız yere mallarını yiyenler, muhakkak karınlarında bir ateş yerler ve yarın bir çılgın ateşe yaslanırlar.

(Rivayet ediliyor ki, bu âyetin inmesi üzerine halk, korkularından yetimlere karışıp onlarla beraber yaşamamağa başlamışlar. Bunun üzerine, yapılacak işin böyle kaçınmak olmadığını anlatmak için: "Onlar hakkında yapılacak bir düzeltme işi (ıslah), karışmamaktan hayırlıdır. Onların arasına karışır, yanlarınıza alırsanız onlar sizin kardeşlerinizdir" meâlindeki Bakara, 2/220 âyeti inmiştir.)

11. Allah size miras taksimini şöyle ferman buyuruyor: Çocuklarınız hakkında: Erkeğe iki dişi payı kadar. Eğer hepsi dişi olmak üzere ikiden çok iseler, bunlara mirasın üçte ikisi, ve eğer bir tek kız ise o zaman ona yarısı. Anne ve babası için: Şayet çocuğu varsa, ana babadan her birine ölenin mirasından altıda bir. Ama çocuğu yok da ona anası ve babası mirasçı bulunuyorsa anasına üçte bir. Eğer ölenin kardeşleri de varsa, o vakit anasına altıda bir. Bunlar hep, ettiği vasiyetten veya borcundan sonradır. Babalarınız ve oğullarınız, bilmezsiniz ki bunların hangisi size menfaatçe daha yakındır. Bütün bunlar, Allah'tan bir fariza. Şüphesiz Allah alimdir, hakimdir.

(Mirasta erkek hissesinin iki kat olmasındaki hikmeti tefsirciler ve İslam hukukçuları şöyle açıklıyorlar:

İlk olarak: Aileyi geçindirme yükümlülüğü erkeğe yüklenmiştir. Erkek, bir kendisi bir de eşi olmak üzere en azından iki kişiyi besleyecektir. Masraf erkeğe yüklenirken gelir dağıtımında kadına fazla veya eşit verilmesi, hem ekonomi kuralına, hem de adalet ve hakka aykırı bir zulüm olur. Ve asıl o zaman hak eşitliği bozulmuş olur.

İkinci olarak: Dişi ile erkek özel olarak fert fert karşılaştırılmak suretiyle değil de dişi dişi, erkek erkek fıtratı üzere düşünülerek dişi türü ile erkek türü karşılaştırıldıkları zaman dişinin kazanç elde etme ve mal idare etme hususundaki gücü, başka bir deyişle mali değeri erkekten eksik olduğu bir kesin hakikat olarak görülür. Bu fark fıkıhta en az üçte iki veya ikide bir olarak tesbit edilmiştir. Bundan dolayı mali sorumluluk kadınlardan ziyade erkeğe yöneltilmeli, kadının malı kendinde kalmalı, erkek Hakkın ona bahşettiği güç üstünlüğünden harcama görevini üzerine almalıdır.

Âyette belirtilen miras hakları, yine âyette belirtildiği gibi, ölenin yapması geçerli ve meşru bir vasiyet yerine getirildikten veya varsa boçları ödendikten sonra sabit olur. Bunları takdir ve emreden Allah, ezeli ilmi ile herşeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Dolayısıyla bu taksimin dünya ve âhirette menfaatinize uygun bulunduğunda hiç şüphe etmeyiniz.)

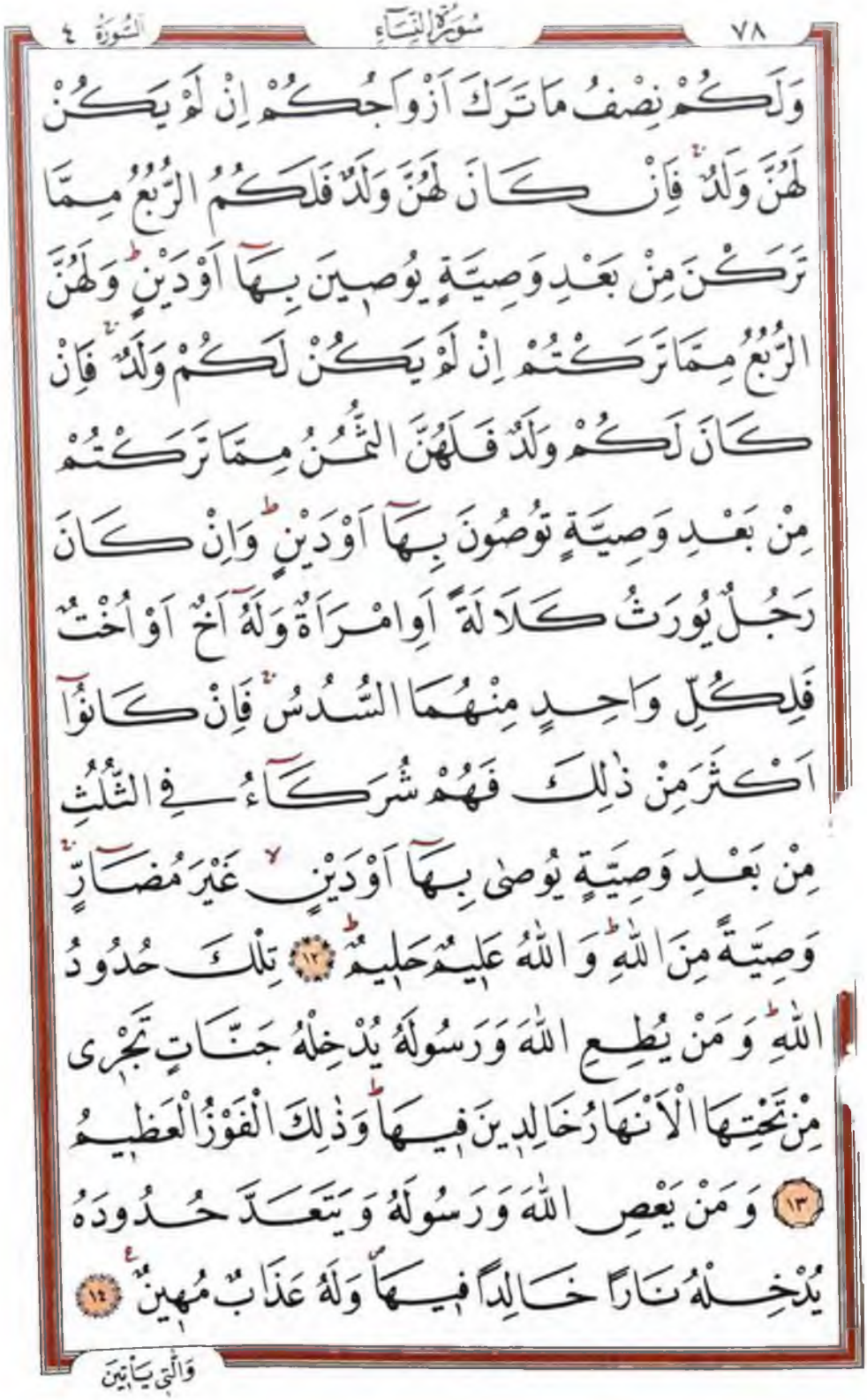
وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَّمْ يَكُنْ
لَّهُنَّ وَلَدٌ ۚ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا
تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ ۚ وَلَهُنَّ
الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّكُمْ وَلَدٌ ۚ فَإِنْ
كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ
مِّنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ ۗ وَإِنْ كَانَ
رَجُلٌ يُّورَثُ كَلٰلَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَّلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ
فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ ۚ فَإِنْ كَانُوْا
أَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ
مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُّوصٰى بِهَا أَوْ دَيْنٍ ۙ غَيْرَ مُضَارٍّ ۚ
وَصِيَّةً مِّنَ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَلِيْمٌ ﴿١٢﴾ تِلْكَ حُدُوْدُ
اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ يُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ
﴿١٣﴾ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُوْدَهُ
يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيْهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿١٤﴾

12. Siz erkeklere ise, eğer bir çocukları yoksa eşlerinizin mirasının yarısı düşer. Eğer bir çocukları varsa o zaman size onların geriye bıraktıklarından dörtte biri var. Bunlar, ettikleri vasiyetten veya borçtan sonradır. Eğer bir çocuğunuz yoksa onlara da sizin geride bıraktığınız şeylerden dörtte biri var. Eğer bir çocuğunuz varsa o zaman mirasınızdan onlara sekizde bir var. Bunlar, ettiğiniz vasiyetten veya borçtan sonradır. Eğer bir erkek veya kadının (çocuğu ve babası yok da) kelale cihetinden (yan koldan) mirasına konuluyor ve (ana) bir erkek veya kızkardeşi bulunuyorsa her birine altıda bir var. Ve eğer bundan daha çok iseler, o zaman üçte birine ortak olurlar. Bunlar, zarar verme kastı olmaksızın edilen vasiyetten veya borçtan sonradır. Bütün bunlar Allah'tan bir fermandır. Allah ise hem alîmdir, hem halîm.

(Bundan önceki âyet, doğum alakası üzerine cereyan edip ölen kişiden başlayarak yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya doğru "füru" ve "usul" denilen iki taraflı bir nesep direği yakınlığıyla ilgilidir ki çocuklar ve ana baba, bu direğin ölüden itibaren başlangıç noktalarıdır.

Bu âyet ise, önce vasıtalı olarak bitişme ifade eden nikah alakasıyla, sonra nesepte, nesep direğininin dışında kalıp o direğin etrafında bulunan ve ona göre zayıf olduğundan dolayı "kelâle" diye ifade edilen yakınlık cihetiyle ilgilidir.

İslamda sabitleşen veraset yolları bu ikisi, yani nesep ve nikahtır. Bir de "vela" vardır ki, bu da iki çeşittir. Birisi, köle azat etmekten doğan vela. Buna göre, azat edilen kölenin mirasçısı yoksa, azat eden ona vâris olur. Diğeri, sözleşme ve akitten doğan vela. Buna göre, iki kişi kendi aralarında miras, koruma ve diyet ödeme konularında anlaşırlarsa, başka varis bulunmadığı zaman bunlar birbirlerine varis olurlar.

Kelâle: Baba, ana, çocuk cihetlerinin dışında olan, yani usul ve füru zincirini oluşturan nesep direğinin dışında bulunan akrabalıktır. Hz. Ebubekir de bu görüşte idi ki tercih edilen sahih görüş budur. Hz. Ömer: "Kelâle, çocuğun dışındakiler" dermiş ve sorulduğu zaman: "Ben bu görüşteyim, ama Ebubekir'e muhalefet etmekten de utanıyorum" diye cevap verirmiş. Kelâle mirası bir burada, bir de surenin sonunda vardır. Hz. Ömer oradaki "çocuğu yok" kaydını, kelâlenin tarifine bir işaret gibi düşünürmüş.

"Vasiyet ne kadar olmalıdır?" sorusuna, Efendimiz (a.s) bir meşhur hadiste: "Üçte bir. Üçte bir de çok. Vârislerini zengin olarak bırakman, onları fakirlik ve ihtiyaç içinde bırakmandan hayırlıdır" diye cevap vermiştir. Bkz. Buhârî, Vesaya 2, Cenaiz 37; Müslim, Vasiyet 5.

Ölmek üzere olan kişi, varislerine zarar vermek kastıyla "şu kadar borcum var" demiş olabilir. Böyle sadece "borcum var" demekle sabit olan borç, miras taksiminden önceye alınmaz, mirasçıların iznine bağlı olur. "Zarar verme" kaydının burada zikredilmesi, kelâle varislerine zarar verme kastının büyük ihtimal dahilinde olmasından dolayıdır.)

13. İşte bütün bu hükümler, Allah'ın kestiği sınırlardır. Her kim Allah'a ve rasulüne itaat ederse, Allah onları, içlerinde ebedi kalmak üzere, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. İşte bu, o büyük kurtuluştur.

[Bilindiği gibi hudud, herhangi bir şeyin sınırları demektir ki, bir başkasının hakkı o sınıra kadar varır, ondan öteye geçemez. Âyette geçen, "Allah'ın hududu" ndan maksat da O'nun hükümleri demek olup bunlar mükelleflerin fiillerini sınırlarlar. Mükellefler bu çerçeve dışına çıkamazlar. Çıktılar mı Allah'ın sınırını çiğnemiş olurlar.]

14. Her kim de Allah'a ve rasulüne isyan edip sınırlarını aşarsa onu da Allah, içinde ebedi kalmak üzere bir ateşe sokar. Hem ona, zelil edici bir azap var.

[Âyette geçen isyan edip sınırı aşmak, inkar yoluyla isyan edip sınırı aşmaktır. Onun içindir ki bunu yapanın, ebediyyen cehennemde kalacağı haber verilmiştir. Yoksa inkar etmeden isyan edip Allah ve rasulünün emirlerini tutmayanlar, eğer mümin olarak ölürlerse bunun cezasını çektikten, günahlarından arındıktan sonra cennete gireceklerdir.]

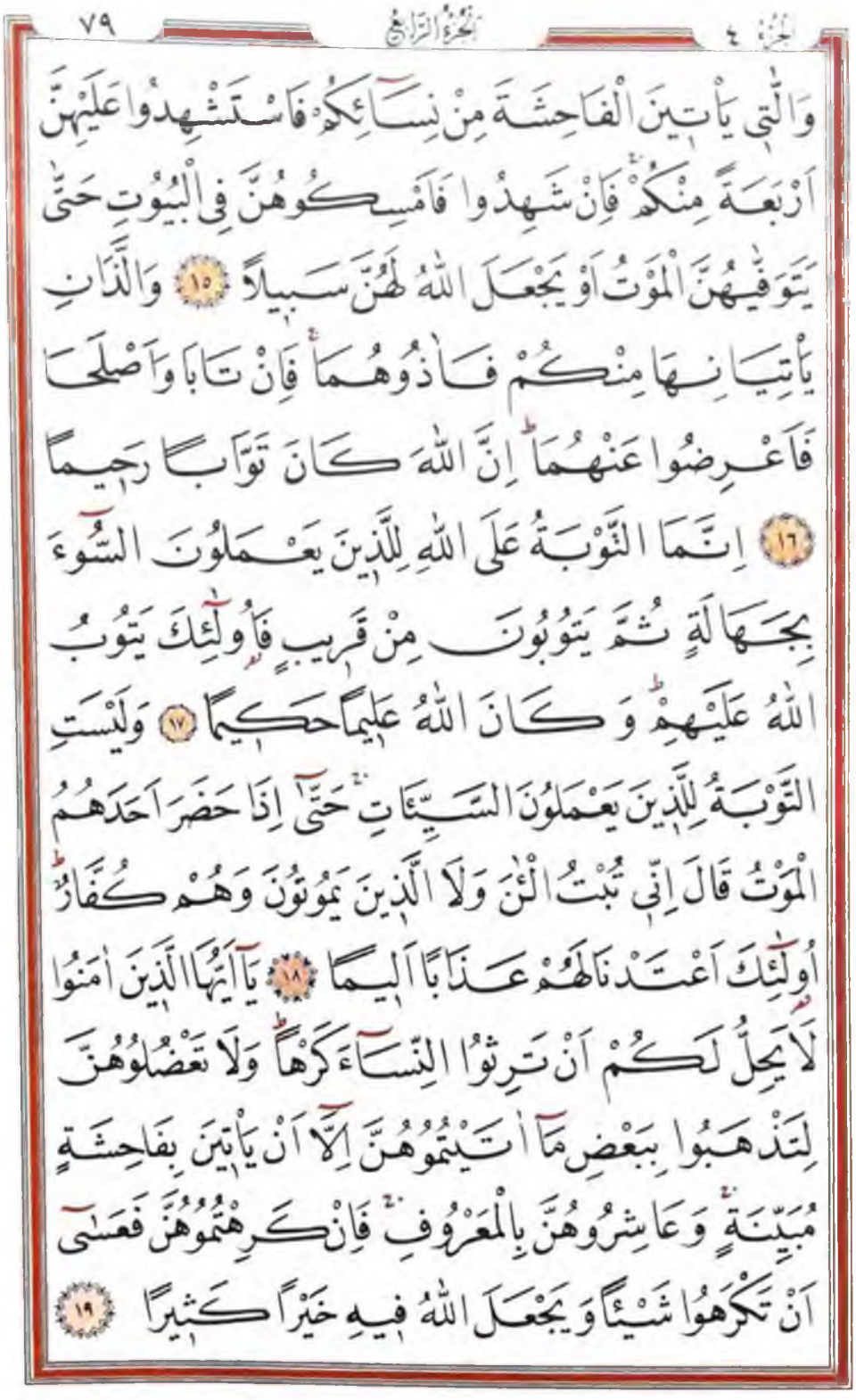
وَالّٰتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَآئِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ
أَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتّٰى
يَتَوَفّٰهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴿١٥﴾ وَالَّذَانِ
يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَآذُوهُمَا فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا
فَأَعْرِضُوا عَنْهُمَا إِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا
﴿١٦﴾ إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ
بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولٰئِكَ يَتُوبُ
اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾ وَلَيْسَتِ
التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتّٰى إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ
الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ
أُولٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَآءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ
لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ
مُبَيِّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسٰى
أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللّٰهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾

15. Kadınlarınızdan fuhuşu işleyenlerin aleyhlerine aranızdan dört şahit getirin. Eğer bunlar şehadet ederlerse, o kadınları ta ölüm kendilerini alıp götürünceye veya Allah, haklarında bir yol açıncaya kadar evlerde hapsedin.

(Müslüman kadınlardan, Allah'ın çizdiği nikah sınırını aşıp onun zıddı olan o malum utanılacak işi isteğiyle yapanlar oldumu, siz erkeklerden şahitliğe ehil dört şahidin o kadınlara karşı şehadetiyle ispat talep ediniz. Olayın hemen ardından zaman aşımı olmadan derhal şehadet ederlerse –ki bunda zaman aşımı, şehirlerde bir ay, uzakça köylerde dört, nihayet altı ay olmak üzere takdir edilmiştir– kadınları bu şekilde suçlulukları sabit olduktan sonra ölünceye veya haklarında başka bir hüküm gelinceye kadar evlerde hapsedin. Bu hapis cezası, daha sonra inen: "Zina eden erkek ile kadından her birine yüzer değnek vurun" meâlindeki Nûr, 24/2 âyetiyle kaldırılmıştır.)

16. Sizlerden o fuhşu işleyenlerin ikisine de eziyet edin. Eğer tevbe edip ıslah olurlarsa onlardan vazgeçin. Çünkü Allah, tevbeleri çok kabul eden, çok merhamet edendir.

("Eziyet ediniz" demek, takdiri size bırakılmış olmak üzere sözlü veya fiili olarak, takdir edilecek bir ceza ile hadlerini bildiriniz, demektir. Tefsircilerin çoğuna göre bu iki kişiden maksat, zina eden erkek ile zina eden kadındır. Bazılarına göre bu âyet daha sonra inip kadın hakkında: "Veya Allah, haklarında bir yol açıncaya kadar" ifadesinin delalet ettiği üzere "devamlı hapis" hükmünü kaldırmış ve daha sonra Nûr, 24/2 âyetiyle de burada kapalı olan eziyetin ne olduğu açıklanarak had cezasına dönüştürülmüş olduğunu söylemişlerdir ki, en uygun olan da bu olsa gerektir.)

17. Fakat Allah'ın, kabulünü va'dettiği tevbe o kimseler içindir ki bir cahillikle bir kabahat işlerler de sonra çok geçmeden tevbe ederler. İşte Allah, bunların tevbelerini kabul eder. Ve Allah, herşeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

[Allah'ın "kabul edeceğim" diye söz verdiği tevbe, bilmeyerek bir masiyet işleyip de bunun çirkinliğini ve sonunun kötü olduğunu anladıktan sonra pişman olan ve ölecek duruma gelmeden çabucak tevbe eden kimselerin tevbesidir.]

18. Yoksa kabahatleri yapıp yapıp da ta her birine ölüm gelince "işte ben şimdi tevbe ettim" diyenlere tevbe yok, kafir oldukları halde ölenlere de yok. Bunlar yokmu, işte bunlara biz, elem verici bir azap hazırlamışızdır.

(Bilerek günah işleyen ve günahın ardından hemen tevbe etmeyip kötülük işlemeyi alışkanlık haline getiren ve bununla beraber can çekişme durumuna gelip hayattan ümidini kesmeden evvel tevbe edenlerin tevbelerinin kabulü kesin değildir, Allah'ın dilemesine kalmıştır. Can çekişme durumuna gelmeden önce henüz hayattan ümit kesilmeden evvel küfürden tevbe ederek iman makbuldür. Fakat can çekişirken, ümitsizlik halinde küfürden tevbe ile iman makbul değildir. İmandan sonra hayır amel yapabilecek bir zaman bulunmalıdır. Fakat fasık müminin son nefesindeki tevbesi de makbul olabilir. Zira yüce Allah: "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin" buyuruyor. Zümer, 39/53. Şu kadar var ki bu tevbenin kabulü de kesin olarak vaat edilmiş değildir. Bu iki âyet, işte bunu anlatıyor.)

19. Ey o bütün iman edenler! Kadınlara zorla vâris olmanız size helal olmadığı gibi verdiğiniz mehrin birazını kurtaracaksınız diye onları sıkıştırmanız da helal olmaz. Ancak arayı açacak bir fuhuş işlemiş olurlarsa başka. Haydin onlarla güzel geçinin. Şayet kendilerinden hoşlanmadınızsa, olabilir ki siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda bir çok hayır takdir etmiş olur.

(Cahiliyede bir âdet varmış: bir adam, yakınından biri ölünce geride kalan eşinin veya çadırının üstüne abasını atıp: "kendisine vâris olduğum gibi karısına da vâris olacağım" dermiş ve böyle dedimi o kadın üzerinde herkesten daha çok hak sahibi olurmuş. Bazıları da eşinden hoşlanmaz ve bununla beraber kadının malı bulunduğundan dolayı mirasına konmak için istemeye istemeye tutar, ölümünü gözlermiş. İşte bu âyet, ya evvelki veya bu sebepten dolayı inmiştir.)

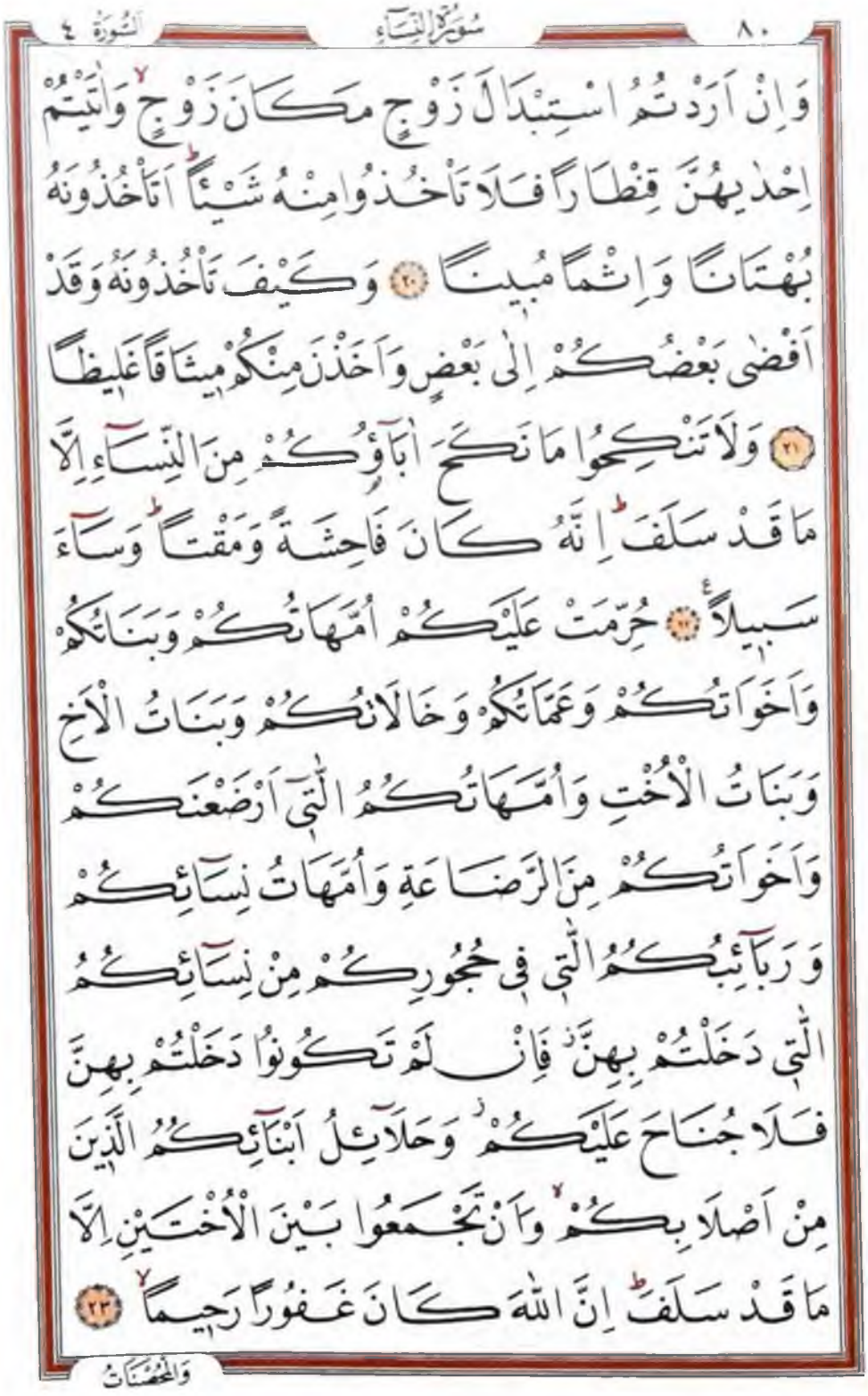
وَإِنْ أَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ
إِحْدٰىهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ
بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ
أَفْضٰى بَعْضُكُمْ إِلٰى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا
﴿٢١﴾ وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا
مَا قَدْ سَلَفَ ۗ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا ۖ وَسَاءَ
سَبِيلًا ﴿٢٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ
وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ
وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ
وَأَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ
وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ
اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ ۖ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ ۚ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ
مِنْ أَصْلَابِكُمْ ۙ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا
مَا قَدْ سَلَفَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٣﴾

20. Şayet bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak istiyorsanız, evvelkine yüklerle mehir vermiş de bulunsanız içinden bir şey almayın. Ne diye alacaksınız: bir iftirada bulunarak veya açık bir vebal yüklenerek mi?

[Ne çirkin, hiç bu yapılır mı? Bu, insanlığa, ahlaka aykırı değil mi? Böyle bir davranıştan kesinlikle kaçınmak gerekir.]

21. Nasıl alırsınız ki? Birbirinizle kaynaştınız ve onlar sizden kuvvetli bir misak almışlardı.

(Birbirinizle başbaşa kaldınız, böylece mehir kesinlik kazandı, karşılığı alınmış oldu ve dahası onlar sizden, daha önce pek kuvvetli bir ahit ve misak aldılar. Bu misak, Allah'ın emri ve peygamberin sünneti üzere yapılan nikah akdi ve hükümleridir ki bununla: "Ondan sonrası ya iyilikle tutmak veya güzellikle salıvermektir" "Bakara, 2/229" âyetinin

manası üzere, hayat devam ettiği sürece güzelce beraberlik ve geçinme, bu olmadığı takdirde güzellikle, memnun ederek bırakmak taahhüt edilmiştir. Allah'ın çizdiği sınırları aşan zalimler, söz verdikten sonra onu bozanlar ise, hüsrana uğrayanlardır. "Benim sünnetimden yüz çeviren, benden değildir" "Buhârî, Nikah, 1; Müslim, Nikah, 5" buyuran Rasûlullah dahi: "Siz onları Allah'ın emanetiyle aldınız ve Allah'ın kelimesiyle helallandınız" "Müslim, Hac, 147" yüce beyanı ile bu misakın ağırlığına işaret etmiştir.)

22. Bir de babalarınızın nikahladığı kadınları nikahlamayın. Geçen geçti. Şüphe yok ki o, pek çirkindi, iğrenç idi. O, ne fena âdetti.

(Cahiliyye halkı, kadınlara varis olma meselesinden de anlaşıldığı üzere babalarının eşleriyle evlenirlermiş. Bu âyet ile bu kötü âdet mutlak olarak yasaklanmıştır. Bu, yaygın bir cahiliye âdeti olduğundan dolayı diğer haram olanlardan önce özel olarak yasaklanmıştır. Dolayısıyla İslam dininde ataların sahih nikah ile sadece nikah akdi yapıp el sürmedikleri veya fasit nikah ile akit yapıp el sürdükleri, yahut hiç akit olmadan cinsel ilişkide bulundukları kadınlardan hiçbirini oğulları, torunları nikahlayamazlar. Bu, çok iğrenç bir iş idi. Geçmişte böyle idi, bu gün ve yarın da böyledir. Cahiliyede bile onurlu kişiler bundan tiksinirlerdi.)

23. Sizlere şunlar haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kızkardeş kızları, sizi emziren süt analarınız ile süt kızkardeşleriniz, eşlerinizin anaları, kendileriyle zifafa girdiğiniz kadınlarınızdan ellerinizde bulunan üvey kızlarınız – şayet anaları ile zifafa girmemiş iseniz bir sakıncası yok– ve kendi sulbünüzden gelmiş oğullarınızın eşleri ve iki kızkardeş ile birden evlenmek. Geçen geçti. Onu Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Kendileriyle evlenmek haram olanlar.

Analarınız: Buna babanızın ve annenizin anaları, onların anaları... bütün nineleriniz dahildir. Kızlarınız: Yani kendi kızlarınız, oğullarınızın veya kızlarınızın kızları olan torunlarınız, torunların torunları olan kızlar. Kızkardeşleriniz: Yani gerek ana baba bir, gerek baba bir, gerek ana bir bütün kızkardeşleriniz. Halalarınız: Babalarınızın, dedelerinizin kızkardeşleri olan bütün halalarınız. Teyzeleriniz: Analarınızın ve ninelerinizin kızkardeşleri olan büyük küçük bütün teyzeleriniz. Erkek kardeşlerinizin kızları: Gerek çocukları ve gerek torunları... bütün yeğenleriniz. Kızkardeşlerinizin kızları, aynı şekilde bütün yeğenleriniz.

Buraya kadar beyan olunan yedi mahrem, nesep yönünden olanlardır.

Sizi emzirmiş olan analarınız yani süt analarınız ve nineleriniz. Süt kardeşleriniz. Hz. peygamber (a.s) : "Nesep yoluyla haram olanların hepsi, süt emme yoluyla da haram olur" buyurmuştur. Buhârî, Nikah 20; Müslim, Reda' 2,9,13". Dolayısıyla süt emme yoluyla haram olanlar da yedi sınıf olur. Böylece toplam ondört sınıf kadınla evlenmek haramdır.

Diğer evlenmek haram olan kadınlar.

Kadınlarınızın anaları: Yani gerek kendisiyle zifafa girilmiş olsun ve gerek olmasın nikahlılarınızın anaları, kaynanalarınız. Üvey kızlarınız: yani kendileriyle zifafa girdiğiniz kadınlarınızın başka erkekten olma kızları. Kendi sulbünüzden gelen oğullarınızın eşleri olan gelinleriniz ki bu, bütün torunların eşlerini kapsar. "Kendi sulbunüzden" kaydı ile üvey oğullar ve evlatlıklar hüküm dışı bırakılmıştır. İki kızkardeşi birden nikah altında tutmak: Aynı şekilde biri erkek varsayıldığı takdirde diğeri ile evlenmek caiz olmayan iki kadını, mesela, bir kızla halasını veya teyzesini aynı nikah altında tutmak, iki kızkardeşle birden evlenmek gibi haramdır. Bkz. Buhârî, Nikah 27; Müslim, Nikah 33-40.)

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ ۚ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ أَنْ
تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ ۚ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ
بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا
تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا
﴿٢٤﴾ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ
الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ
الْمُؤْمِنَاتِ ۚ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ ۚ بَعْضُكُمْ مِنْ
بَعْضٍ ۚ فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ
بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ
أَخْدَانٍ ۚ فَإِذَا أُحْصِنَّ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ
مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ ۚ
وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ
﴿٢٥﴾ يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾

24. Bir de savaş esiri olarak ellerinizde bulunanlar hariç olmak üzere, evli kadınlar. İşte bütün bunlar size Allah yazısı olmak üzere haram. Bunların dışında kalanlar ise iffetsizlikten kaçınarak namuslu yaşamak üzere, mallarınızla isteyesiniz diye size helal kılındı. O halde hangilerinden nikah ile istifade ettinizse mehirlerini kendilerine verin, ki bu farzdır. Bu mehri kesinleştirdikten sonra aranızda rızalaştığınızda size bir günah yoktur. Her halde Allah her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Bir de cariyeniz olan, yani savaşta esir olup elinizde mülk olmuş bulunan cariyeler hariç olmak üzere bütün evli hür kadınlar size haram kılındı. Yani savaşta esir olup hürriyetlerini kaybetmiş bulunan cariyeleri nikahlamak haram değildir. Zira darı harpteki evliliğin ilk esir düşme sırasında hükmü kalkar ve bu kadınlar, maliklerine helal olurlar.

Önceki âyetten itibaren buraya kadar sayılan-

ların dışında kalan kadınlarla evlenmek helal kılınmıştır. Bu helal kadınların her hangi birisinden faydalanır. istifade ederseniz, nikahlarının bedeli olan mehirlerini bir fariza olarak veriniz. Zifafa girmekle mehrin tamamı borç olur. Zifafa girmeden talak vuku bulursa, mehrin yarısı verilir. Bkz, Bakara, 2/237. Mehir kesinleştirildikten sonra kadının rızasıyla indirim yapılabilir. Nitekim bu surenin dördüncü âyetinde, meâlen: "Şayet ondan birazını kendi gönül hoşluğuyla bağışlarlarsa, onu da içinize sine sine yiyin" buyrulmuştu.)

25. İçinizden her kim hür olan mümin kadınları nikah edecek genişliğe güç yetiremiyorsa ona da ellerinizin altındaki mümin cariyelerinizden var. Allah kadrinizi imanınızla bilir. Müminler hep birbirinizden sayılırsınız. Onun için fuhuşta bulunmayarak, gizli dost edinmeyerek namuslu yaşadıkları halde onları sahiplerinin izniyle nikah ediniz ve mehirlerini güzellikle kendilerine veriniz. Eğer evlendikten sonra bir fuhuş işlerlerse o vakit üzerlerine, hür kadınlar üzerine düşecek cezanın yarısı gerekir. Bu cariye ile evlenme işi, günaha girmek korkusu olanlarınız içindir, yoksa sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır. Bununla beraber Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

(Hür mümin kadın almaya gücü yetmeyen, nikah ile mümin cariye alsın, zira bunun masrafı azdır. Fakat her halde mümin olanını tercih etmelidir. Mümin ve cariye olan bir kadının nikahını mutlak olarak bir horluk ve aşağılanma saymasın. İyi niyetle onlarla evlenmek, bir erkek için zillet ve aşağılanma değildir. Zina tehlikesi daha büyük bir aşağılıktır. Şu kadar ki, bunları hür kadınlara tercih etmek de hürlerin hakkına tecavüzdür. Bunun için nikahı altında hür mümin bir kadın bulunan bir adamın onun üzerine bir cariye ile evlenmesi asla caiz olmayacağı gibi, hür mümin bir kadını nikah edebilmek gücüne sahip hür bir erkeğin de cariye ile evlenmesi mekruh veya haramdır. Ve o zaman cariye nikahı bir horluk ve zillettir. İmam Şafii buna haram demiş, İmamı A'zam ise mekruh olduğunu söylemiştir.

Cariyeler evlenmek suretiyle iffetleri güven altına alındıktan sonra zina yaparlarsa o zaman bunlara, hür kadınlara uygulanması vacip olan cezanın yarısı vacip olur. Esirlik, boyunlarında bulundukça hür kadınlar seviyesinde tutulmazlar.

Mehir ve nafaka gücü bulunanlar için, şehvetin azması halinde nikah vaciptir ve böyle bir durumda hür kadının mehir ve nafakasına gücü yetmeyenlere bir cariye ile olsun evlenmek vacip ve bunda mümin olanını tercih etmek de en azından menduptur.)

26. Allah, sizlere bilmediklerinizi bildirmek, sizden öncekilerin yollarını size göstermek ve iyi hale dönmenizi görerek günahlarınızı bağışlamak istiyor. Hem Allah, her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Allah'ın bu yasaları koymaktan maksadı, size helal ve haramı farkettirip açıkça anlatmak ve sizden evvelkilerin sünnetlerine, yani girip nimet ve mutluluğa erdikleri yollara hidayet etmek ve cahiliye devrinde size bakmamış, rahmetini çekmiş iken sizi İslam ile böyle düzelme yoluna döndürüp günahlarınızdan tevbe ettirerek üzerinizde rahmet ve nimetini sürdürmektir. Burada, Fâtiha'daki: "Bizi doğru yola ilet, o kendilerine nimet verdiğin mutluların yoluna..." duasına özel bir cevap vardır. Bu beyan edilen helal ve haram hükümleri büsbütün yeni yasalaşmış ve hiç denenmemiş bir yol değil, aslında yaratılış ve fıtrat gereği olup sizden önce gelenlerin nimet ve mutluluğa ermelerine sebep olmuş, denenmiş ve esenlik dolu yollardır. Bundan önce nimet içinde olan peygamberlerin ve salih kişilerin mutlulukları özellikle bu yolda olmuştur.)

وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ
يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾ يُرِيدُ
اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ ۚ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا ﴿٢٨﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ
بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ ۚ وَلَا تَقْتُلُوا
أَنْفُسَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾ وَمَنْ يَفْعَلْ
ذَٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى
اللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾ إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ
عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾
وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ لِلرِّجَالِ
نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا ۖ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ ۚ وَاسْأَلُوا
اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٣٢﴾
وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ
وَالْأَقْرَبُونَ ۚ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَآتُوهُمْ
نَصِيبَهُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٣٣﴾

27. Allah, tevbe ettiğinizi görerek size bakmak istiyorken, o şehvetleri ardında koşanlar, sizin büyük bir yamuklukla yamulmanızı istiyorlar.

(O bağışlayıcı, merhamet edici ve herşeyi bilen, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah, sizin tevbe ettiğinizi ve düzeldiğinizi görüp üzerinizden size daima rahmet bakışı ile bakmak ve sizi mutlu etmek istiyor. O şehvetler ardında koşup keyiflerine uyanlar da büyük bir sapma ile hak yoldan sapmanızı, kendilerine uyup haram helal tanımayarak fenalık yollarında dolaşmanızı ve uçurumlara sürüklenmenizi istiyorlar.)

28. Allah, sizden ağır yükümlülükleri hafifletmek istiyor. Öyle ya, insan zayıf yaratılmıştır.

(İnsanlar, zannettikleri gibi güçlü bir yaratık değillerdir, şiddete dayanamazlar, hafifletmeye muhtaçtırlar ve İslam dini, onlara bu hafifletmeyi bahşetmek için gelmiştir. Nitekim Efendimiz (a.s) de:

"Ben size kolay, hoş görülü hanif dini ile geldim" buyurmuştur. Bu esaslardan dolayı nikah hususunda da zorluk çıkarılmamalı, zinaya ve suistimale meydan vermemek için hükümler ve nikah işlemleri kolaylaştırılmalıdır.)

29. Ey o bütün iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl bahanelerle yemeyiniz. Kendiliğinizden karşılıklı rıza ile yaptığınız bir ticaret olursa başka. Kendilerinizi öldürmeyin de. Allah size gerçekten merhamet edicidir.

(Mallarınızı kendi aranızda, yani gerek bütün herkesle ilgili olarak ve gerek karı koca ve akraba arasında batıl, yani haksız, gayri meşru bir şekilde boşu boşuna yemeyiniz. Hem birbirinizin malını haklı ve meşru bir sebep olmaksızın almayınız, hem de o malları boşa harcamayınız.

Batıl: Hırsızlık, hainlik, gasp, kumar, faiz, fasit takaslar, har vurup harman savurma, israf ve bütün gayri meşru sebep ve maksatların hepsini, yani hem kazanç sebep ve yolunu ve hem harcama şeklini kapsar.

"Kendilerinizi öldürmeyin" demek, şu anlamlara gelebilir: a) İntihar etmeyin, b) Kendi yok olmanıza sebep olacak işler yapmayın. Rivayet ediliyor ki Amr b. As, bu âyeti delil getirerek soğuktan korunmak için soğuk su ile gusletmekten çekinip teyemmüm etmiş, Rasûlullah (s.a.v) da bunu yadırgamamıştır. Bkz, Buhârî, Teyemmüm 7. c) Birbirinizi hiçbir şekilde öldürmeyiniz.)

30. Her kim de tecavüz ederek, zulüm ederek onu yaparsa yarın onu bir ateşe yaslayacağız. Allah'a göre bu, kolaydır.

(Her kim bir canı öldürmeyi veya batıl yolla mal yemeği veya surenin başından beri yasaklanan günahları haddi aşıp başkasının hakkına saldırarak veya nefsine zulmederek kasten yaparsa biz onu ilerde muhakkak bir ateşe yaslarız. Gerçi, bu nasıl olur diye ihtimal vermeyenler bulunabilir fakat bunu yapmak da Allah'a göre pek kolaydır.)

31. Eğer siz, nehyedildiğiniz günahların büyüklerinden kaçınırsanız sizden kabahatlerinizi örteriz ve sizi girilecek hoş bir yere sokarız.

(Eğer siz, size yasaklanan günahların "kebâir" denilen büyüklerinden sakınır, kasten haddi aşıp zulm ederek günah işlemekten uzak durursanız, "sağâir" denilen diğer küçük kabahatlerinizi bağışlarız ve sizi saygı yeri olan hoş bir yere koyarız.)

32. Bir de Allah'ın bazınıza diğerinden fazla verdiği şeyleri temenni etmeyin. Erkeklere çalışmalarından bir nasip vardır, kadınlara da çalışmalarından bir nasip vardır. Çalışın da Allah'tan lütfunu isteyin. Her halde Allah her şeyi biliyor.

(Birbirinizin malına, makamına ve diğer nail olduğu Allah vergisi veya kendi çalışması sonucu elde ettiği nimetlerine göz dikmeyiniz, onları temenni etmeyiniz. Zira bu gibi temenniler önce haset, kin ve düşmanlık uyandırır, sonra Allah'ın takdir ve taksim ettiği şeylerden razı olmamayı gösterir, daha sonra kendi hakkında takdir edilmiş olmayan bir şeyi temenni etmek, kader hikmeti ile çelişmek ve boş yere elem duymaktır.)

33. Erkek ve dişi her biri için, baba ve ananın ve en yakın akrabanın ve akit ile yeminlerinizin bağladığı kimselerin geriye bıraktıkları mallardan vârislere de tahsis ettik, onlara da nasiplerini verin. Çünkü Allah, her şeye şahittir.

(Erkek ve kadınlara, kazançlarına göre birer nasip verdikten başka, herkesi yalnız kendi kazancıyla bırakmayıp ana baba ve akraba mirasını da hak yaptık. Bununla kalmayıp akitlerle de miras verdik. Artık birbirinizin hissesine göz dikmeyin de bütün varislere nasiplerini verin.)

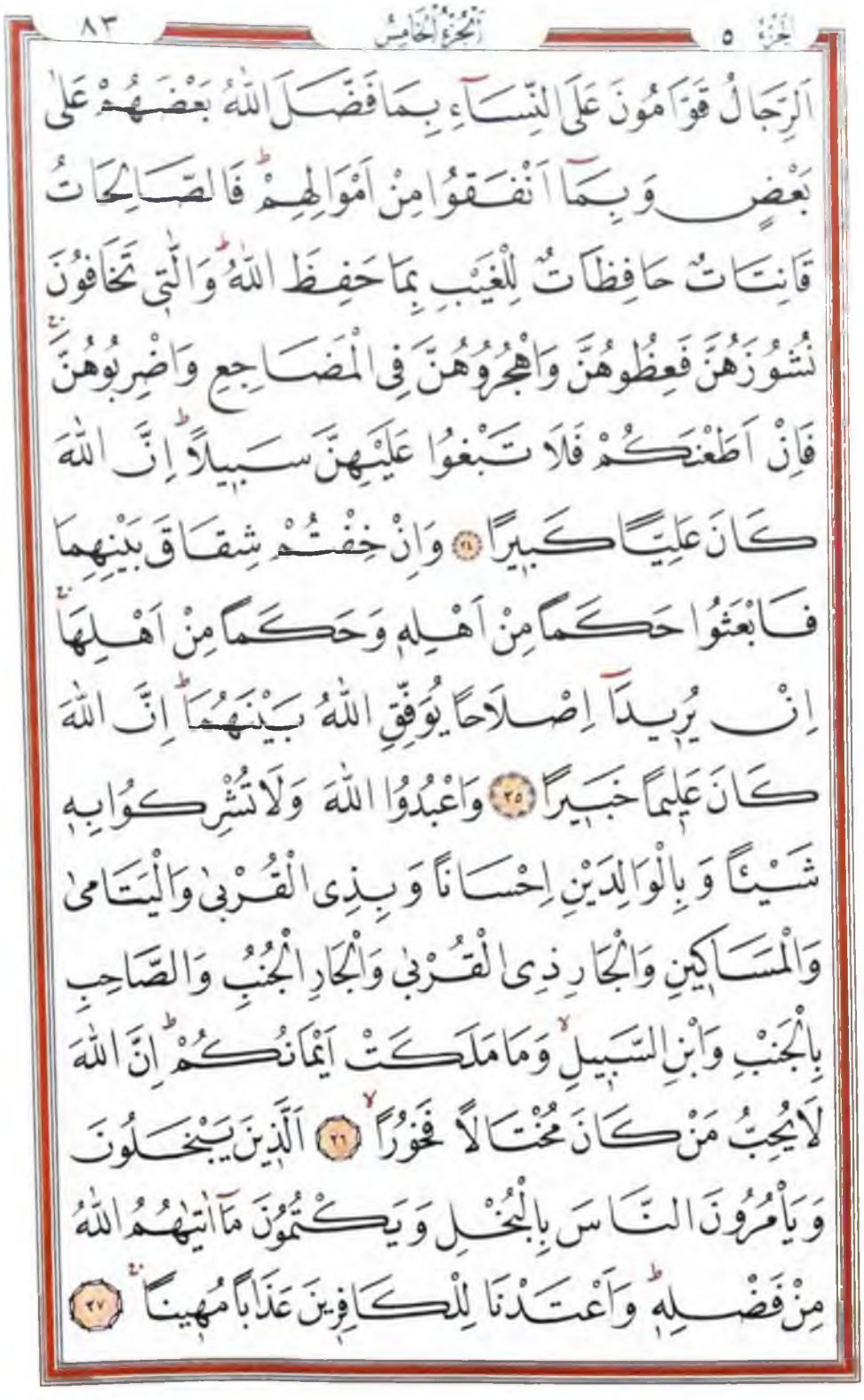
الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَىٰ
بَعْضٍ وَبِمَآ أَنفَقُوا مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ ۚ فَالصَّٰلِحَٰتُ
قَٰنِتَٰتٌ حَٰفِظَٰتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ ۚ وَٱلَّٰتِى تَخَافُونَ
نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَٱهْجُرُوهُنَّ فِى ٱلْمَضَاجِعِ وَٱضْرِبُوهُنَّ ۖ
فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا ۗ إِنَّ ٱللَّهَ
كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا
فَٱبْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِۦ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَآ ۚ
إِن يُرِيدَآ إِصْلَٰحًا يُوَفِّقِ ٱللَّهُ بَيْنَهُمَا ۗ إِنَّ ٱللَّهَ
كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾ وَٱعْبُدُوا ٱللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِۦ
شَيْـًٔا ۖ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا وَبِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ
وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱلْجَارِ ذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْجَارِ ٱلْجُنُبِ وَٱلصَّاحِبِ
بِٱلْجَنۢبِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ ۙ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ
لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾ ٱلَّذِينَ يَبْخَلُونَ
وَيَأْمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ
مِن فَضْلِهِۦ ۗ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿٣٧﴾

34. Erkekler, kadınlar üzerinde hakimdirler. Çünkü bir kere Allah, birini diğerinden üstün yaratmış, bir de erkekler mallarından harcamaktadırlar. Onun için iyi kadınlar, itaatkardırlar. Allah kendilerini sakladığı cihetle kendileri de gaybı korurlar. Dikbaşlılık ve geçimsizliklerinden endişe ettiğiniz kadınlara gelince, önce kendilerine nasihat edin, sonra yattıkları yerde terkedilmiş bırakın, yine dinlemezlerse dövün. Dinledikleri halde onları incitmeğe bahane aramayın. Çünkü Allah çok ulu, çok büyüktür.

(Erkekler ve özellikle adam olan tam erkekler. kadınlar üzerinde kavvâmdırlar, onların işlerine bakarlar, dikkatle gözetir korurlar, kahyaları, müdürleri muhafızları, amirleridirler.

Kavvâm: Bir işe bakmak fiilinden türetilmiştir. Bir kadının işine bakan ve korunmasına özen gösteren, işlerini idare eden kişiye "kayyimü'l-mer'e" ve

daha kuvvetli olarak "kavvamü'l-mer'e" denilir. Bu tabir, erkeğin kadına hakimiyeti ve fakat nasıl olursa olsun değil, "Topluluğun efendisi, onlara hizmet edendir" manası üzere, hizmetinde bulunmakla birlikte yürüyen bir hakimiyetini ifade eder. Dolayısıyla bir taraftan erkeğin üstünlüğünü anlatırken diğer taraftan da kadının kıymet ve faziletini bildirir.

Âyette açık açık "Allah erkekleri kadınlara yaratılış bakımından üstün kılmıştır" buyrulmayıp, "birini diğerinden üstün yaratmış" buyrulmuştur. Bu ise erkeğin, kadında bulunmayan bir takım doğuştan var olan meziyetlere sahip olduğu gibi aynı zamanda kadının da erkekte bulunmayan bazı doğuştan var olan meziyetlere sahip olduğunu ve bundan dolayı her ikisinin birbirine farklı yönden muhtaç bulunduklarını ve böylece erkekle kadın yaratılış itibariyle farklı ve karşılıklı olarak birbirlerinden üstün olduğu gibi her erkeğin, aynı şekilde her kadının da seviyeleri bir olmadığını ve dolayısıyla her erkek her kadın ile fert fert mukayese edilemeyeceğini ve bununla beraber bütün bunlar topluca karşılaştırılınca kadınların erkeklere ihtiyacı, erkeklerin kadınlara ihtiyacından fazla olduğunu özlü bir ifade ile anlatır.

"Kendileri de gaybı korurlar" demek, kocaları yanlarında değilken, onların gıyabında nefis, mal, namus, haysiyet ve aile sırları gibi, korunması gerekli hususları korurlar, demektir. Efendimiz (a.s): "Kadınların hayırlısı o kadındır ki baktığın zaman sana neşe verir, emredersen itaat eder, sen yanında bulunmadığın zaman da seni malında ve nefsinde korur" buyurmuştur. "Ebu Davud, Zekât, 32. ")

[Kadın, evlilik hayatını çekilmez hale getirir ve cehenneme çevirirse erkek ne yapacaktır? Âyet, bize bunun ilacını göstermiş, önce sabretmeyi, sonra öğüt ve nasihat etmeyi, sonra yatakta onu yalnız bırakmayı emretmiştir. Bunlarda başarılı olunmadığı takdirde, kibir ve gururu kırmak için şiddetli olmayan bir şekilde dövmeyi emretmiştir. Dövmek, kadını boşamaktan daha az zararlıdır. Küçük zarar, büyük zarar ile mukayese edildiğinde, küçük zarar güzel ve iyi görünür. Bu yol, iyilik ve güzellikle ıslahı mümkün olmayan bazı durumlarda fayda verir.]

35. Eğer karıkoca arasının açılmasından endişeye düşerseniz bir hakem onun tarafından bir hakem de bunun tarafından gönderin. Bunlar gerçekten barıştırmak isterlerse Allah, aralarındaki dargınlık yerine geçim verir. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır.

(Hiç şüphe yok ki her şeyi bilen ve her şeyden haberi olan Allah'ın burada karı kocayı ayırma cihetinden söz etmemesi de son derece anlamlıdır. Demek ki Allah'ın rızası uyumsuzlukta değil, uyumdadır, asıl aranan güzelce kaynaşmadır.)

36. Hem Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Sonra babaya anaya iyilik edin. Akrabanıza da, öksüzlere de, yoksullara da, yakın komşuya da, uzak komşuya da, arkadaşa da, yolda kalmışa da, ellerinizdeki kölelere de (iyilik edin.) Her halde Allah kurumlu, övüngen olanların hiçbirini sevmez.

(Aile hayatının dirlik düzeni sağlandıktan sonra aile terbiyesinde genel bir ilmihal olarak esas alınması gereken güzel ahlaka geçilerek, bu âyette, öncelikle on görev emrediliyor.)

37. Onlar ki hem cimrilik ederler hem de herkese cimrilik emrederler. Ve Allah'ın kendilerine lütfundan verdiği şeyleri saklarlar. Biz de öyle nankörlere rezil edici bir azap hazırlamışızdır.

(Bazı Yahudilerin Ensara karşı: "Mallarınızı Allah yolunda harcamayınız. Korkuyoruz ki fakir düşeceksiniz" diye nasihat etmeğe kalkışmaları üzerine bu âyet inmiştir.)

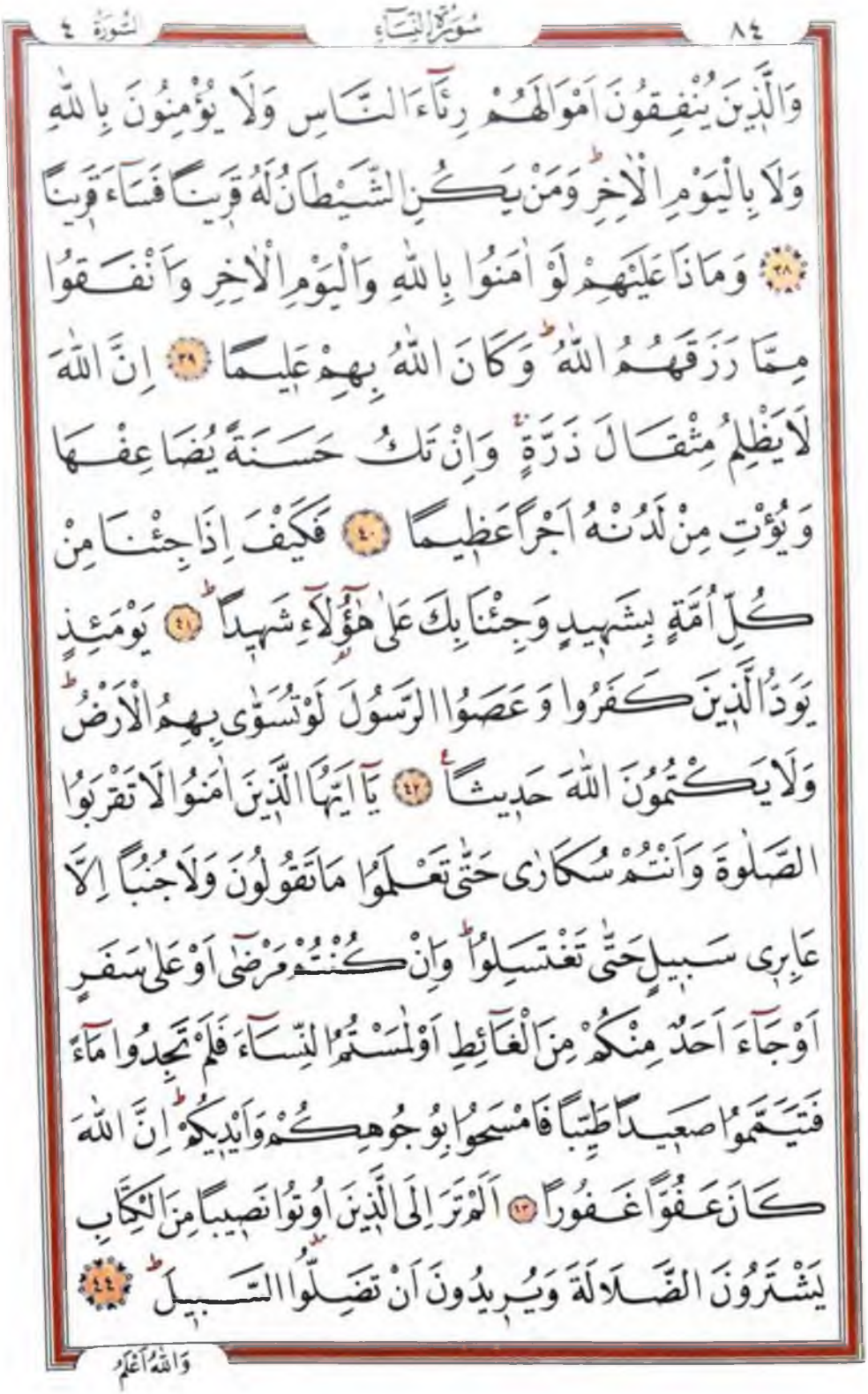
وَالَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ ۗ وَمَن يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَآءَ قَرِينًا
﴿٣٨﴾ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنفَقُوا
مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾ إِنَّ اللَّهَ
لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۖ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا
وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن
كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾ يَوْمَئِذٍ
يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ الْأَرْضُ
وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا ﴿٤٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا
الصَّلَاةَ وَأَنتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا
عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا ۚ وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ
أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً
فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ
كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ
يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّوا السَّبِيلَ ۖ ﴿٤٤﴾
وَاللَّهُ أَعْلَمُ

38. Onlar ki Allah'a ve âhiret gününe inanmazlar da mallarını insanlara gösteriş için sarfederler. Her kim de şeytan ona arkadaş olursa, artık o ne fena arkadaştır.

[Bu âyet münafıklar hakkında inmiştir. Çünkü onlar Efendimize ve müminlere iyi görünmek için bazı gerekli yerlere harcama yaparlardı. Oysa Allah'a ve âhiret gününe imanları yoktu. Dolayısıyla yaptıkları işleri de sevap elde etmek amacıyla yapmazlardı.]

39. Ne vardı bunlar Allah'a iman etseler ve âhiret gününe inansalar da Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği şeylerden harcasalardı? Ziyan mı ederlerdi? Allah, kendilerini bilirdi.

[Âyetteki soru kınama ve yadırgama ifade eder. "Hiçbir zararları olmazdı" demektir. Zemahşeri der ki: Bu, intikam alan birine, "af etseydin ne zararı olurdu?" ve isyan eden birisine, "itaat etseydin neyin eksilirdi?" denilmesine benzer. Bu, bir kınama

ve yerme ve faydalı olanı bilmediklerini anlatmadır. Keşşaf, 1/395.]

40. Her halde Allah, zerre ağırlığı zulüm etmez ve eğer bir iyilik olursa onu kat kat artırır. Bir de tarafından büyük bir ecir verir.

[Zerre: Çok küçük bir parça, ufacık karınca, karınca yumurtası, güneş ışınları içinde görünen ufacık toz, demektir. Âyette az şey örnek verilerek çoğa dikkat çekilmektedir. Zerre kadar haksızlık etmeyen, fazlasını hiç etmez, demektir.]

41. Bakalım nasıl olacak: Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz, seni de onların üzerine şahit getirdiğimiz vakit?

(Bu âyetteki "şahit" kelimesi, Hz. İsa hakkındaki, "içlerinde bulunduğum sürece üzerlerinde şahit idim" "Mâide, 5/117" hitabı gibi, bir olaya getirilen şahit manasına geldiği ve "her ümmetten bir şahit" de o ümmetin peygamberi olduğu tefsirciler tarafından beyan edilmiştir. Yani, bilir misin ey Muhammed! Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz, seni de o şahitler üzerine şahit getirdiğimiz vakit, o kıyamet günü, o kafirlerin hali ne olacak? İşte cevabı:)

42. İşte o gün öyle arzu edecek o küfredip peygambere isyan edenler ki, keşke yerle bir edilselerdi. Ve Allah'a karşı hiçbir sözü gizleyemeyecekler.

(Çünkü Yâsîn suresinde geleceği üzere ağızları mühürlenecek, elleri ayakları konuşacaktır. Bkz, Yâsîn, 36/65.

Bu noktada iç ve dış temizliği ile "hem Allah'a ibadet edin" emrine "bkz. bu sure, 36. âyet" bir açılım getirilmek ve imandan sonra ibadetin en önde geleni namaz ve namazın ilk şartı da maddi ve manevi pisliklerden temizlik olduğu ve en büyük temizlik olan guslün de nikah ve aile hükümleriyle ilgisi pek ziyade bulunduğu, bunların yerine getirilmesi ise öncelikle akıl ve şuuru korumakla olacağı anlatılmak üzere buyruluyor ki:)

43. Ey o bütün iman edenler! Sarhoş iken, ne söylediğinizi bilinceye kadar, cünüp iken de –yolcu olmanız durumu hariç– gusletmedikçe namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız veya biriniz abdestini bozar veya kadınlara dokunursanız da su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa teyemmüm edin: niyetle yüzünüze ve ellerinize meshedin. Cidden Allah çok affedici, çok bağışlayıcıdır.

(Bazı tefsirciler burada: "salât" tan maksat, cami ve namazgahtır. Bununla sarhoşlar, camilere girmekten men edilmişlerdir" demişlerse de, bu manayı anlamak için "salât" kelimesini, asıl manasından çıkarmağa gerek yoktur. Bu yasaklama, söylediğini bilmeyen sarhoşun namazı sahih olmadığına ve dolayısıyla sarhoşluğun haram olduğuna delalet ettiği gibi, sarhoşun ve cünübün camiye girmekten veya yaklaşmaktan men edildiğine de işaret yoluyla delalet edebilir. Dolayısıyla sarhoşun ve cünübün camiye girmeleri ve hatta yakınında bulunmaları caiz değildir.

"Kadınlara dokunursanız" dan maksat cinsel ilişki olduğunda ittifak vardır ve bu guslü gerektirir. Fakat bunda el veya benzeri bir uzuvla sadece tenin tene dokunması manası da kastedilmiş midir değil midir? Bunda ihtilaf vardır. Biz Hanefilere göre, bu kastedilmemiştir. Dolayısıyla kadının bir tarafına sadece dokunmakla abdest bozulmaz. Fakat Şafiilere göre bozulur, gusül değil abdest gerekir.)

44. Bakmaz mısın şu kendilerine Kitap'tan bir nasip verilmiş olanlara? Kendileri sapıklığı satın alıyorlar da istiyorlar ki siz de yolu sapıtasınız.

[Âyetteki soru, yahudilerin kötü hallerinin şaşılacak bir şey olduğunu ve onlarla dost olmaktan sakınılması gerektiğini ifade eder.]

وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَىٰ بِاللَّهِ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾
مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ
سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ
وَطَعْنًا فِي الدِّينِ ۚ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا
لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَقْوَمَ ۙ وَلَٰكِن لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ
فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا
بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُم مِّن قَبْلِ أَن نَّطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا
عَلَىٰ أَدْبَارِهَا أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ ۚ وَكَانَ أَمْرُ
اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٤٧﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ
ذَٰلِكَ لِمَن يَشَاءُ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا
﴿٤٨﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُم ۚ بَلِ اللَّهُ يُزَكِّي
مَن يَشَاءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾ انظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى
اللَّهِ الْكَذِبَ ۖ وَكَفَىٰ بِهِ إِثْمًا مُّبِينًا ﴿٥٠﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا
نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ
لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَٰؤُلَاءِ أَهْدَىٰ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا ﴿٥١﴾

45. Düşmanlarınızı Allah daha iyi biliyor. Veli olarak da Allah yeter, yardımcı olarak da Allah yeter.

[Allah'ın dost ve yardımcı olması size yeter. Dolayısıyla sadece O'na güvenin ve O'na dayanın. Bundan sonra yüce Allah, o lanetli Yahudilerin çirkin fiillerinden bir kısmını anlatmak üzere şöyle buyurur:]

46. Yahudilerden bazıları, kelimeleri konuldukları yerlerden değiştiriyorlar. Ve dillerini eğerek, dine dokunarak: "Dinledik isyan ettik", "dinle, dinlenilmez olası", "Râinâ" diyorlar. Böyle diyeceklerine: "İşittik itaat ettik", "dinle ve bizi gözet" deseler di elbette haklarında daha hayırlı ve daha dürüst olurdu. Ve fakat inkarları yüzünden Allah kendilerini lanetlemiştir. Onun için, pek azı hariç, imana gelmezler.

(Kelimeleri konuldukları yerlerden değiştirmenin nasıl olduğuna dair üç şekil nakledilmiştir:

1. Bir lafzın yerine başka bir lafız koyarlar. Tevrat'taki "recm" kelimesini "had" kelimesine çevirmeleri ki bu, yazıda değişiklik yapmaktır. Bu gibi tahrifler, en çok bir dilden diğerine nakil ve terceme yapılırken vuku bulur.

2. Bozuk yorumlarla bir lafzı öteye beriye çekerek manasını haktan batıla çevirirler ki bu da tefsir ve izahta yapılan, manada tahriftir. Fahreddin er-Râzi de: "Nitekim zamanımızda bidât ehli de fikirlerine aykırı olan âyetlerde böyle yapıyorlar" diyerek asıl tahrifin bu olduğunu söyler.

3. Bir söz söyledikleri zaman, duydukları ve kalplerinde bildikleri gibi dosdoğru söylemeyip tahrif ederek söylemeleridir. Nitekim Yahudiler, Efendimizin huzuruna girerler, bazı şeyler sorarlar, yanından çıktıkları zaman onun sözünü tahrif ederek yaymağa çalışırlardı.

İşte Kur'ân bunların bu tahriflerini şu örneklerle anlatıyor. Bunlar, "dinledik itaat ettik" diyecek yerde "dinledik isyan ettik" derler, hep zıddına giderler. "Dinle" diyecek yerde, "dinle, dinlenilmez olası" derler. "Bizi gözet" diyecekleri yerde, lafızda ona benzeyen fakat İbranicede sövmek manası ifade eden "Râinâ" kelimesini kullanırlar. Bakara 2/104 âyetinin tefsirine bakınız.)

47. Ey o kendilerine kitap verilenler! Biz bir takım yüzleri silip de enselerine çevirmezden veya onları, Ashabı sebt'i lanetlediğimiz gibi lanetlemezden evvel, gelin, o beraberinizdekini tasdik etmek üzere indirdiğimiz bu kitaba iman edin. Allah'ın emri, hep fiile dönüştürüle gelmiştir.

(Tams; aslında bir şeyin izlerini silmek ve alâmetlerini yok etmek manasına olmakla burada yüzlerin, kılığından çıkıp yüz denecek halleri kalmamak manasını ifade eder. İbn Abbas bunu, yüzlerin deve tabanı, hayvan tırnağı gibi olmasıyla, Katade ve Dahhak de "gözlerini tamamen silerdik" Yâsîn, 36/66 âyeti manasınca gözlerin görmez olmasıyla, bazı tefsirciler de suratlarının maymun yüzü gibi çirkin ve perişan olmasıyla temsil ve izah etmişlerdir.

Ashabı Sebt: Cumartesi yasağını çiğneyenler, demektir. (Bakara, 2/65 ve A'râf, 7/163 âyetlerine bakınız.)

48. Doğrusu Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz, ondan berisini dilediğine bağışlar. Kim de Allah'a ortak koşarsa, pek büyük bir günahla iftira etmiş olduğunda şüphe yoktur.

(Burada "şirk" mutlak olduğundan, mutlak manada küfür demek olduğu unutulmamalıdır. Bunun, Kitap ehline yapılan "İman ediniz" teklifi akışı içersinde gelmiş olması da bu konuda özel bir ipucu olur.)

49. Bakmaz mısın şu nefislerini temize çıkarıp duranlara? Hayır! Yalnız, Allah, dilediğini temize çıkarır. Onlar da kıl kadar haksızlığa uğratılmazlar.

(Yahudiler, Allah'ın dostu olduklarını ve sayılı birkaç gün dışında azap görmeyeceklerini iddia ediyorlardı. Bir de bazı Yahudiler birgün çocuklarını alıp Hz. peygamberin huzuruna gelmişler: "Ey Muhammed! Bunların günahı var mıdır?" demişler. "Hayır" buyrulmuş, bunun üzerine : "İşte biz de tıpkı bunlar gibiyiz, gece yaptığımız günahlar gündüz, gündüz yaptığımız günahlar gece örtülür" diye nefislerinin temiz olduğunu söylemişlerdi. Bunun üzerine bu ve bundan sonraki âyet inmiştir.)

50. Bak, Allah'a karşı nasıl yalan uyduruyorlar? Açık günah olarak da bu yeter.

51. Bakmaz mısın şu kendilerine okuyup yazmaktan biraz nasip verilmiş olanlara? Puta ve Tağut'a inanıyorlar da Allah'ı tanımayanlara: "Bunların yolu, müminlerin yolundan daha doğru" diyorlar.

(Bu âyet, yahudi reislerinden Ka'b b. Eşref'in, Kureyş müşriklerine: "Sizin yolunuz Muhammed'in yolundan daha doğrudur" diye onları müminlerden üstün tutması üzerine inmiştir. Tağut'un manası Bakara, 2/256 âyetinde geçmişti.)

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ ۖ وَمَن يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا ﴿٥٢﴾
أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لَّا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ﴿٥٣﴾
أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۖ فَقَدْ
آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُم مُّلْكًا عَظِيمًا ﴿٥٤﴾
فَمِنْهُم مَّنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُم مَّن صَدَّ عَنْهُ ۚ وَكَفَىٰ بِجَهَنَّمَ سَعِيرًا ﴿٥٥﴾ إِنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا ۖ كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُم
بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾
وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ لَّهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۖ
وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤَدُّوا
الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا ۙ وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُوا
بِالْعَدْلِ ۚ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٥٨﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنكُمْ ۖ
فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ
تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾

الدرس

حزب ٢

52. Onlar, Allah'ın lanetlediği kimselerdir. Her kimi de Allah lanetlerse artık onu bir kurtaracak bulamazsın.

53. Yoksa onlara mülkten bir hisse mi var? Öyle olsa insanlara bir çekirdek bile vermezler.

[Nakir, aslında çekirdek üzerindeki noktaya denilmekte olup azlık ifade etmek için, başka bir deyişle, hiç değeri olmayan basit şeyler için kullanılır.]

54. Yoksa o insanlara Allah'ın lütfundan verdiği nimeti çekemiyorlar da haset mi ediyorlar? Evet, biz Âli İbrahim'e kitap ve hikmet verdik, hem de onlara büyük bir mülk verdik.

[Burada "insanlar" dan maksat, Hz. Peygamber ve onun ashabıdır. Yani o yahudiler, Allah kendisine peygamberlik verdi diye Muhammed (a.s)'i, ona iman edip izzet ve güçleri arttığından dolayı müslümanları mı kıskanıyorlar? Biz, İbrahim so-

yundan olan atalarınıza peygamberlik verdik, Davud ve Süleyman gibilerine peygamberlikle birlikte hükümdarlık verdik. O halde niçin Allah'ın nimet verdiği diğer kişileri değil de özellikle Muhammed'i kıskanıyorsunuz? Bundan maksat, atalarına verilen nimetleri hatırlatarak onları susturmaktır.]

55. Onun için onlardan kimi ona iman etmekte, kimi de ondan men etmekte. Ona da Cehennem alevi elvermektedir.

[Abdullah b. Selâm gibi bazı Yahudiler Hz. Muhammed (s.a.v)' e iman etmiştir, bazıları da iman etmemiş, yüz çevirmiştir. İman edenler az, iman etmeyenler çoktur. İman etmeyenlere, küfür ve inatlarına karşılık ceza olarak cehennem ateşi var.]

56. Şüphesiz âyetlerimizi tanımayan kafirler var ya, muhakkak ki biz onları yarın bir ateşe yaslayacağız. Derileri piştikçe, azabı duysunlar diye kendilerine onun yerine başka deriler vereceğiz. Çünkü Allah, izzetinin sonu olmayan bir hakimdir.

[Hasanı Basri şöyle der: "Ateş onları günde yetmişbin defa pişirir. Ateş onları yakıp kül ettikçe onlara "eski halinize dönün" denilir, onlar da eski hallerine dönerler." Bu, bir yüzüğün eritilip yeniden yüzük yapılması gibi olur. Yani azap, yeniden yaratılan eski deriye yapılır. Yoksa, sonradan yaratılan deri, başka bir deri değildir.]

57. İman edip iyi iyi işler yapan müminlere gelince, bunları, içlerinde ebedi kalmak üzere, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağız. Kendilerine orada temiz, gayet temiz zevceler var. Hem onları, gölgelendirecek bir gölgeye koyacağız.

[Tertemiz eşlerden maksat; idrar, hayız, sümkürük, tükürük, meni, ve çocuktan arınmış eşlerdir. "Zıllen zalîlâ", koyu gölge, her tarafa yayılmış gölge demek olup tam ve sürekli nimete işarettir. Hasanı Basri şöyle der: Dünyadaki gölgeye giren hararet ve sıcak rüzgar bu gölgeye giremeyeceği için bu gölge "zalil" sıfatı ile nitelenmiştir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Cennette öyle bir ağaç vardır ki, binekli bir kimse onun gölgesinde yüz sene gider, yine de bitiremez." "Buhârî, Bed'ülhalk 8, Tefsir 56; Müslim, Cennet 6-8. " Ağacın gölgesinden maksat, dallarının kapladığı yerlerdir. Bu ağacın, Tûbâ ağacı olduğu söylenir.]

58. Haberiniz olsun ki Allah size şunları emrediyor: Emanetleri ehline veresiniz ve insanlar arasında hükmettiğiniz vakit adaletle hükmedesiniz. Gerçekten Allah size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz ki Allah, herşeyi işiten ve görendir.

(Emanet, aslında insanın güvenilir ve itimat edilir olması, yani kendine maddi ve manevi her hangi birşeyin, gönül rahatlığıyla, hiç korkmadan teslim olunabilir ve arzu edildiği zaman hiç bozulmamış olarak alınabilir bir halde bulunması manasına mastardır. İnsanın bu güvenilir olma itibarına, gerek Allah ve gerek kullar tarafından her hangi bir surette bırakılmış olan şeye de isim olmuştur ki burada "emanetler" bu manadadır.

İnsanın, Rabbine, kendine ve halka karşı olmak üzere üç tür emanet muamelesi vardır. Rabbine karşı emanete riayeti, Allah'ın hüküm ve kanunlarının tatbik edilmesiyle, yani vazife meselesiyle ilgili olur ki, bütün uzuvların görevlerini kapsar. Her uzuv, ne için yaratılmışsa onları yapmakla mükelleftir. Kendisine karşı emaneti, din ve dünyasında kendine en faydalı ve en iyi olanı tercih edip seçmesi, gazap ve şehvet veya cahillikle sonunda zararlı olan şeylere düşmemesidir. Halka karşı emaneti, onların haklarını gözetmek, alışverişte aldatmamak, zarar verici olmamaktır.)

59. Ey o bütün iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere de, sizden olan yöneticilere de itaat edin. Sonra her hangi bir şeyde çekiştiniz mi, Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inanır müminler iseniz, hemen onu Allah'a ve rasulüne arz ediniz. O, hem hayırlı, hem de sonuç itibarıyla daha güzeldir.

(Günümüzde ihtilaflı meselenin Allah'a ve Rasulüne arzı, o meseleyi Kur'ân ve sünnet ışığı altında halletmekle olur.)

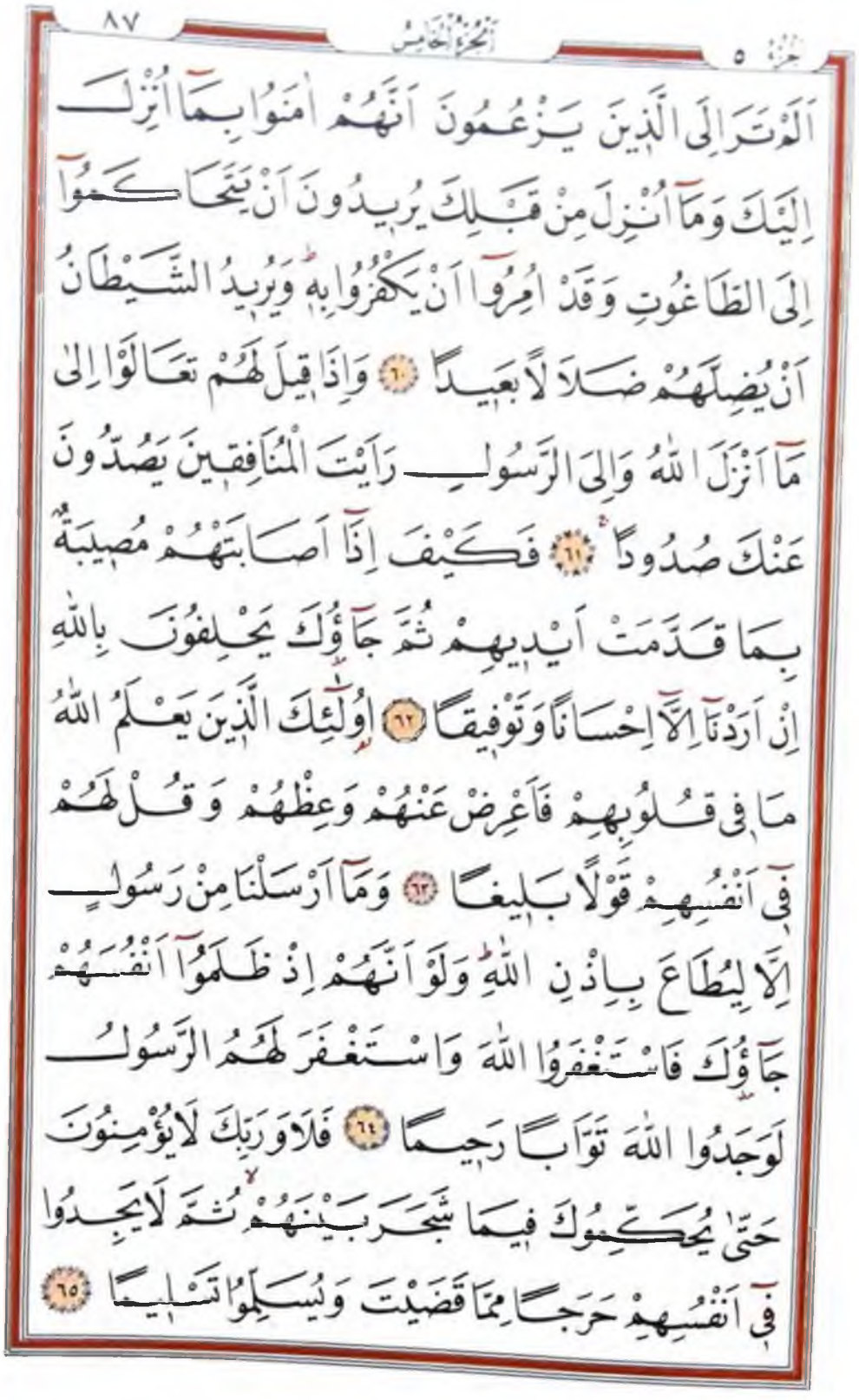

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ
إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا
إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ
أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى
مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ
عَنْكَ صُدُودًا ﴿٦١﴾ فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ
بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَاءُوكَ يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ
إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا إِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا ﴿٦٢﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللَّهُ
مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ
فِي أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِيغًا ﴿٦٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ
إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ
جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ
لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ
حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا
فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿٦٥﴾

60. Bakmaz mısın şunlara, o hem sana indirilene ve hem senden evvel indirilene iman ettiklerini söyleyip duran kimselere? O Tağut'un (O azgın şeytanın) önünde mahkemeleşmek istiyorlar. Halbuki onu tanımamaları emredilmişti. O şeytan da onları, bir daha dönemeyecekleri kadar uzak bir sapıklığa düşürmek istiyor.

(Bu âyetin iniş sebebi olmak üzere bir kaç olay zikredilir. Birçok tefsircinin İbn Abbas'tan rivayetlerine göre, bir münafık ile bir yahudi tartışmışlar, Yahudi yargılanmak için Hz. peygambere başvurmayı, münafık da Yahudilerin reisi olan Ka'b b. Eşref'e gitmeyi teklif etmiş. Çünkü yahudi haklı, münafık haksız imiş. Halbuki Hz. peygamberin ancak hak ve adaletle hükmettiği, Ka'b b. Eşref'in rüşvete düşkün bulunduğu her iki tarafça bilindiğinden Yahudi, peygambere başvurmayı, münafık da Ka'b'e başvurmayı arzu ediyormuş. Sonunda Yahudi ısrar etmiş, Rasûlullah'a baş vurmuşlar. Yahudinin lehine, münafığın aleyhine hüküm çıkınca münafık razı olmamış, "haydi Ömer'e

gidelim, aramızda o hakem olsun" diye teklif etmiş, varmışlar. Yahudi: "Rasûlullah benim lehime hüküm verdi, bu, onun hükmüne razı olmadı" diye anlatmış. Bunun üzerine Ömer, münafığa: "Öyle mi?" diye sormuş, o da "evet" demiş. Bunun üzerine Ömer: "Yerinizde durunuz, azıcık dışarı çıkayım, gelir hükmümü veririm" diyerek çıkmış, varıp kılıcını kuşanmış ve hemen münafığın boynunu vurmuş. Sonra: "Madem ki beni hakem yaptınız. İşte Allah'ın ve Rasulünün hükmüne razı olmayan hakkında hükmüm budur" demiş. Bunun üzerine münafığın yakınları Hz. Peygamber'e şikayet etmişler. Ömer, olayı anlattığında hemen Cebrâil gelip: "Ömer, fârûktur, hak ile batılı ayırdı" demiş. Efendimiz de Ömer'e: "Sen Faruk'sun" buyurmuştur. Buna göre âyetteki Tağut, Ka'b b. Eşref'e işaret etmektedir.)

61. Onlara: "Allah'ın indirdiği hükme gelin, peygambere gelin" denildiği vakit de görüyorsun o münafıkları ki senden çekiniyorlar da çekiniyorlar.

[O münafıkların, peygamberin vereceği hükümden çekinmelerinin sebebi, kendilerinin haksız olduğunu ve Hz. peygamberin rüşvet kabul etmeyerek doğru hüküm vereceğini bilmeleridir. Çünkü hain olanlar, kendilerini haklı çıkarmak için daima rüşvetle hüküm verecek kimseleri arar bulurlar.]

62. Ya ellerinin yaptığı yüzünden başlarına bir musibet geldiği zaman nasıl oluyor? Sonra gelmişler de sana: "Allah'a yemin olsun, maksadımız sırf bir iyilik yapmak ve ara bulmaktan ibaret idi" diye yemin ediyorlar.

[Fahri Razi der ki: Ellerinin yaptığı yüzünden başlarına gelen musibetten maksat, Hz. Ömer'in, Efendimizin verdiği hükme razı olmayan münafığı öldürmesidir. Çünkü o münafığın çocukları ve yandaşları gelip maksatlarının ara bulmak olduğunu, fesat çıkarmak olmadığını ve öldürülen kişinin diyetini Hz. Ömer'in vermesi gerektiğini Efendimiz'e söylemişlerdi. Yüce Allah onların yalancı olduklarını göstermek için şöyle buyurdu:]

63. Onlar öyle kimseler ki, kalplerinde olanı Allah bilir. Onun için sen onlara aldırma da kendilerine öğüt ver. Ve nefisleri hakkında onlara belağatlı, etkili söz söyle.

[Etkili söz şöyle olur: "Allah sizin gizli ve açık her şeyinizi biliyor, kalplerinizde olanı da biliyor. İçinizi düzeltin, kalplerinizi inkar ve rezilliklerden temizleyin." Bu söz, onların iddialarını reddeder ve nifaklarına engel olur.]

64. Biz hangi peygamberi gönderdikse sırf Allah'ın izniyle itaat edilmek için gönderdik. Eğer onlar nefislerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'tan günahlarını bağışlamasını isteseler ve peygamber de kendileri için mağfiret dileseydi elbette Allah'ı, tevbeleri çok kabul edici, çok merhamet edici bulacaklardı.

[O münafıklar, nefislerine zulmettikleri, yani sana itaat etmeyerek bir başkasının huzurunda mahkeme olmayı kabul ettikleri zaman, münafıklıktan tevbe ederek yine sana gelseler ve Allah'tan kendilerini bağışlamasını isteselerdi, Allah tevbelerini kabul eder onları bağışlardı. Bu âyet, samimiyetle yapılan her türlü tevbe ve istiğfarın kabul edileceğini göstermektedir.]

65. Yok, yok! Rabbine yemin ederim ki onlar, aralarında çıkan çapraşık işlerde seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir darlık duymaksızın tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.

[Gerçekten iman etmiş olmaları için, senin vermiş olduğun hükme tam bir teslimiyetle, içleri ve dışlarıyla boyun eğmeleri gerekir. Senin emirlerinden herhangi birini kabul etmeyen, İslamın dışına çıkmış olur. Sen, hak yolun rehberisin, rehbere uymayan yolunu şaşırır.]

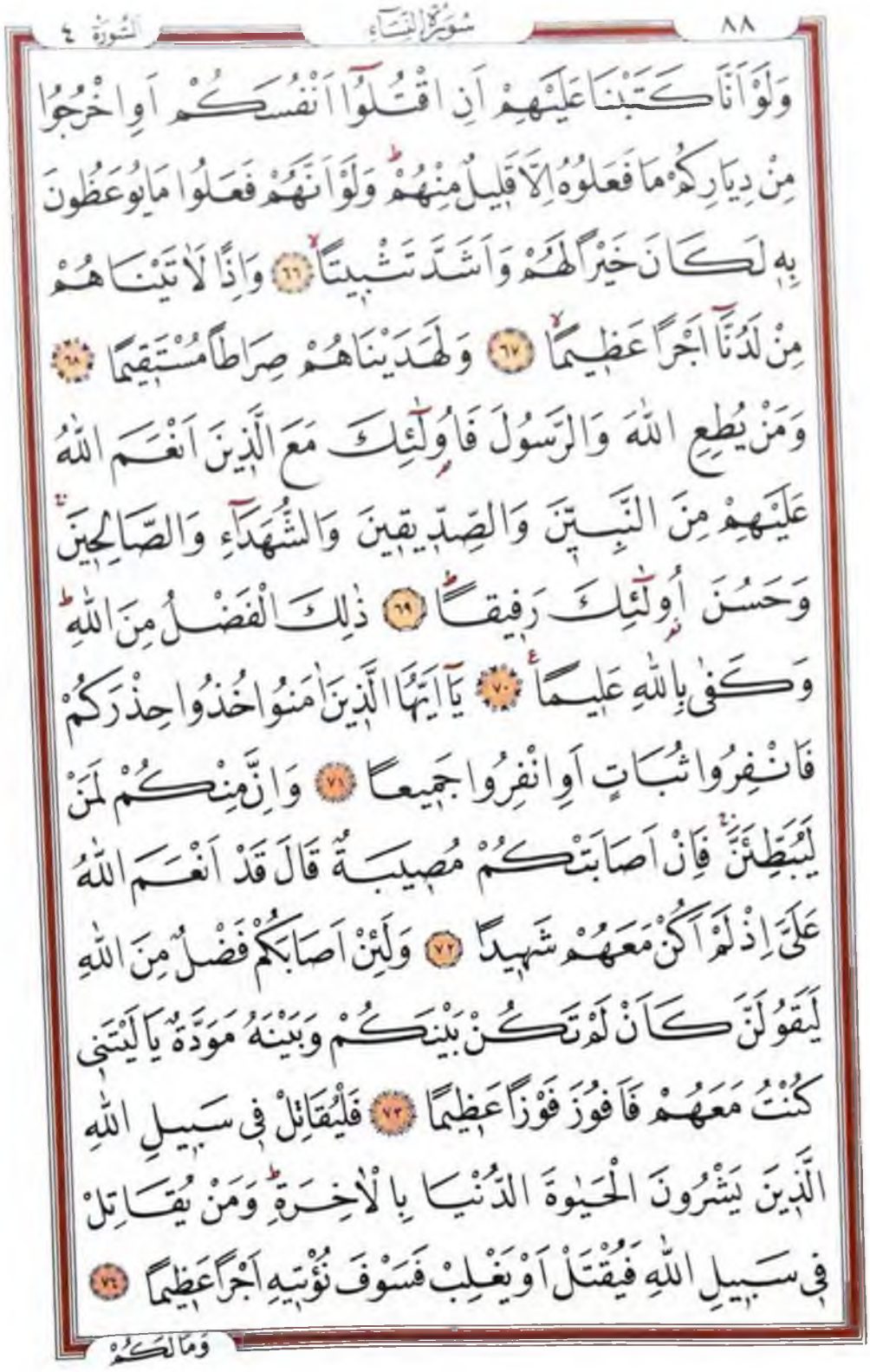
وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنِ اقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ أَوِ اخْرُجُوا
مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ ۖ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ
بِهِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٦٦﴾ وَإِذًا لَآتَيْنَاهُمْ
مِنْ لَدُنَّا أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾
وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ
عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ ۚ
وَحَسُنَ أُولَٰئِكَ رَفِيقًا ﴿٦٩﴾ ذَٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ ۚ
وَكَفَىٰ بِاللَّهِ عَلِيمًا ﴿٧٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ
فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ أَوِ انْفِرُوا جَمِيعًا ﴿٧١﴾ وَإِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ
لَيُبَطِّئَنَّ ۚ فَإِنْ أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ
عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا ﴿٧٢﴾ وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللَّهِ
لَيَقُولَنَّ كَأَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي
كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧٣﴾ فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ ۚ وَمَنْ يُقَاتِلْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٧٤﴾
وَمَا لَكُمْ

66. Eğer onlara: "nefislerinizi öldürün" veya "yurdunuzdan çıkın" diye yazsa idik pek azından başkası onu yapmazlardı. Fakat kendilerine öğüt verileni yapsalardı elbette haklarında çok hayırlı ve devamlı kılmak itibarıyla da en sağlam bir hareket olurdu.

(Eğer biz onlara, İsrailoğullarında olduğu gibi günahtan tevbe ve kurtuluş için kendi elleriyle intihar etmeyi veya vatanlarından çıkıp gitmeği farz kılıp onları bununla yükümlü tutsaydık, pek azı hariç olmak üzere bunu yapmazlardı. Fakat Muhammed'in getirdiği şeriatte böyle ağır bir yükümlülük yoktur. Tam aksine, "kendinizi öldürmeyin" hükmü vardır. Bkz, bu sure, âyet 29. Eğer onlar verilen ve verilecek olan vaaz ve nasihatleri tutmuş olsalardı her halde kendileri için hayır ve hayırda devamlı kılınmalarına pek ziyade sebep olurdu. Başka bir mana ile, yurtlarından, vatanlarından çıkmak şöyle dursun onda kuvvetle sabitleşmelerine ve yerleşmelerine sebep olurdu.)

67. Elbette o zaman kendilerine katımızdan pek büyük bir ecir de verirdik.

68. Ve elbette onları doğrudan doğruya dümdüz bir yola çıkarırdık.

[Onlar da bu yoldan giderek mutluluk âlemine ulaşırlardı. Kendilerine gayp kapıları açılır, nice tecellilere mazhar olurlardı. Bundan sonra yüce Allah, kendisine ve Rasulüne itaatin faydasını anlatarak şöyle buyuruyor:]

69. Öyle ya, her kim Allah'a ve peygambere itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği nebiler, sıddıklar, şehitler ve salihlerle birliktedirler. Bunlarsa ne güzel arkadaştır!

[Bu âyet, müminleri itaate teşvik etmektedir. Zira bunu yaptıkları takdirde Allah dostlarıyla birlikte olacakları onlara vaat edilmiştir.

Rivayete göre bu âyet, Hz. Peygamber'in azatlısı Sevban hakkında inmiştir. Sevban: "Ey Allah' ın Rasulü, der, sen bana canımdan da aile fertlerimden de daha sevgilisin. Ben evde olduğumda seni hatırlıyorum, sana gelmeden duramıyorum ve gelip sana bakıyorum. Her ikimizin de öldüğünü düşündüğümde görüyorum ki, sen cennete girince diğer peygamberlerle birlikte yüksek mevkilere gidiyorsun. Ben cennete girsem de korkarım ki seni göremem." Rasûlullah (s.a.v), ona cevap vermez, bir süre bekler, sonra bu âyeti kerime iner.

Âyetteki "birliktelik" ten maksat, derece ve makam birlikteliği değildir. Bu, cennette birbirlerini görebilecekler, istedikleri zaman birbirlerini ziyaret edebilecekler, demektir.]

70. İşte bu lütuf, Allah'tandır. Her şeyi bilici olarak Allah yeter.

[Yüce Allah her şeyi bildiği için kimin neyi hak ettiğini, neye layık olduğunu da hakkıyla bilir, ona göre amelinin karşılığını verir.]

71. Ey o bütün iman edenler! Hazırlığınızı görün de müfrezeler halinde harekete geçin, yahut toplu olarak seferber olun.

(Ey iman edenler! Uyanık, ihtiyatlı bulununuz, düşmandan sakınacak maddi manevi sebep ve vasıtalarınızı edininiz, silahınızı alınız da takım takım, bölük bölük hareket ediniz. Veya topunuz birden seferberlik yapınız.

Sübat: Sübe'nin çoğuludur. Sübe, ondan fazla adamdan oluşmuş topluluk demektir.)

72. Bununla beraber içinizde öylesi vardır ki, her halde işi ağırdan alacaktır: bakar, eğer size bir musibet isabet ederse, "cidden, der, Allah bana lütfetti, zira onlarla beraber hazır bulunmadım."

[İçinizde bazıları vardır ki, ağır alır ve cihattan geri kalırlar. Bunlardan maksat münafıklardır. Dış görünüşleri ve iddiaları nazarı itibara alınmış ve "içinizde öylesi vardır ki" buyurularak müminlerden sayılmışlardır. Bunlar, eğer başınıza bir musibet gelirse, yani öldürülür veya yenilirseniz: "Allah bize lütfetti, çünkü savaşta onlarla birlikte bulunmadık ve öldürülenlerle birlikte öldürülmedik" derler.]

73. Ve eğer size Allah'tan bir lütuf nasip olursa, sanki kendisiyle aranızda hiçbir kaynaşma olmamış gibi mutlaka diyecekti: "Ah, ne olaydım, onlarla beraber olaydım da büyük bir murada ereydim."

(Yani sizin başarıya ulaşmanızdan ve zafer kazanmanızdan bir dost memnuniyeti kadar memnun olmayacak, sevinç yerine üzüntü duyacak, beraber bulunmadığına, Âhiret düşüncesiyle değil, sırf dünya sevgisi etkisiyle pişman olacaktır.)

74. O halde seferber olun da, o geçici dünya hayatını âhiret hayatına karşılık satacak olanlar Allah yolunda çarpışsın. Her kim Allah yolunda çarpışır da öldürülür veya galip gelirse, iki durumda da biz ona yarın pek büyük bir ecir vereceğiz.

[O, şehitlik veya ganimet gibi iki güzel şeyden birini elde edecektir. İster galip ister mağlup olsun, Allah yolunda savaşan kimse için bu, büyük bir vaattir. Nitekim hadiste şöyle buyrulmuştur: Allah, kendi uğrunda savaşa çıkanlar için garanti verdi, buyurdu ki: "Onu, benim uğrumda cihat etmek, bana iman etmek ve peygamberlerimi tasdik etmekten başka bir şey savaşa çıkarmadı. Öyleyse onu cennete sokacağıma veya sevap ya da ganimet almış olarak çıktığı evine geri döndüreceğime garanti veriyorum." "Müslim, İmare 103. "]

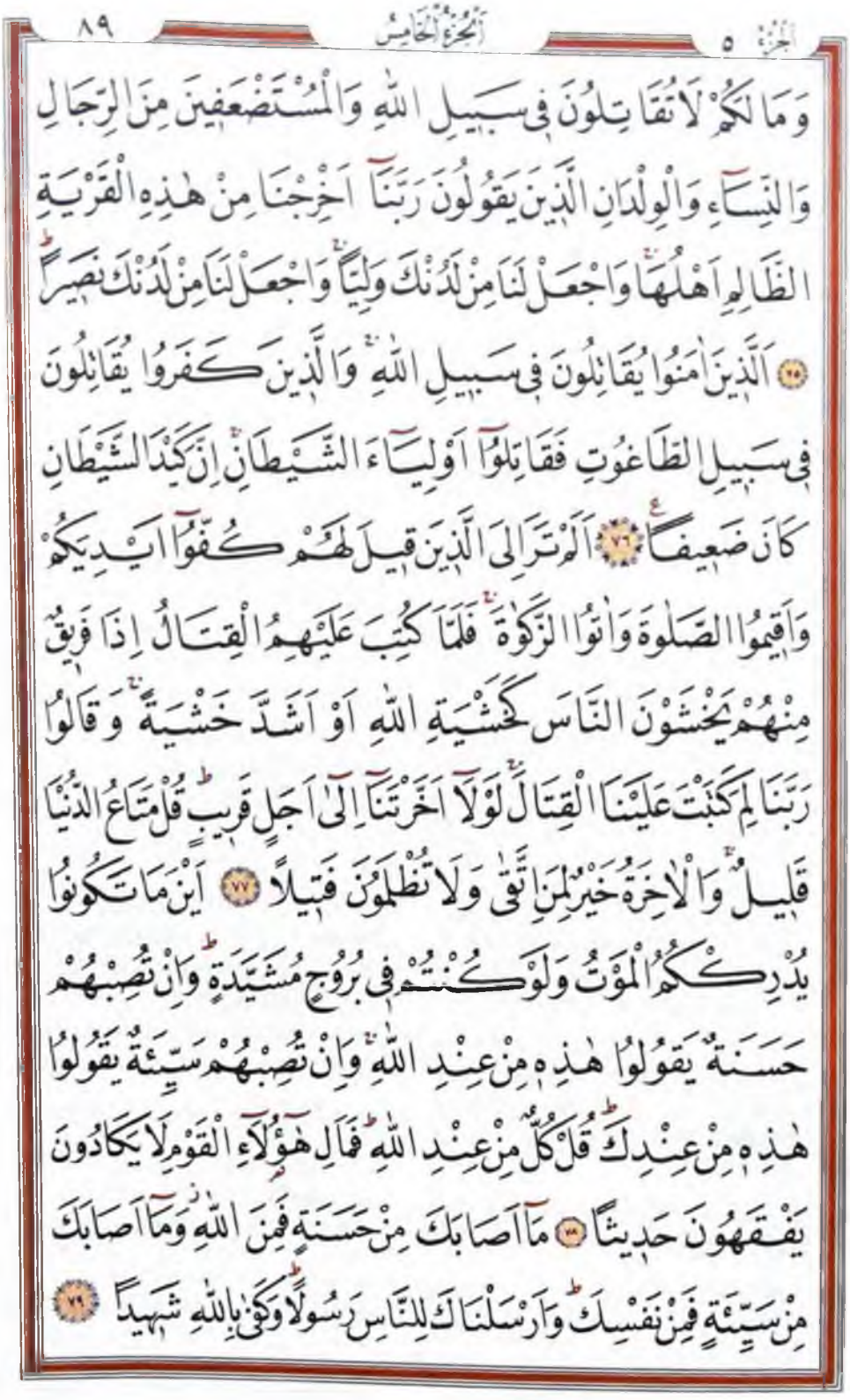

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ
وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَٰذِهِ الْقَرْيَةِ
الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا
﴿٧٥﴾ الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ
فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ
كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ
وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ
مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا
رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا
قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَىٰ وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾ أَيْنَ مَا تَكُونُوا
يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ وَإِنْ تُصِبْهُمْ
حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَٰذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا
هَٰذِهِ مِنْ عِنْدِكَ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ فَمَالِ هَٰؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ
يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ﴿٧٨﴾ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ
مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾

75. Hem siz neyinize, Allah yolunda ve o güçsüz duruma düşürülmüş erkekler, kadınlar ve yavrular uğrunda çarpışmayasınız? Ki onlar: "Ey Rabbimiz! Bizleri, bu ahalisi zalim memleketten çıkar, tarafından bize sahip çıkacak birini gönder, tarafından bize bir yardımcı gönder" diye yalvarıp duruyorlar.

("Ahalisi zalim olan memleket", Mekke'ye işarettir ki, müşrik olan Mekkeliler zayıflara ve özellikle içlerinde bulunan müminlere son derece zulüm ve eziyet ediyorlardı. Yüce Allah, mazlumların dualarını kabul ve peygamberi eliyle Mekke'nin fethini nasip edip onun velayet ve yardımı ile maksadına eriştirmiş ve aziz kılmıştır.

Âyette savunma savaşından başka hücum savaşına da işaret edilmektedir. Ancak hücum savaşı, sadece böyle Allah rızası için mazlumları zalimlerin pençesinden kurtarmak ve halk üzerinde yüce Allah'ın adalet ve rahmet hükümlerini uygulamak için meşru olabilir. Yoksa zulüm ve despotluğu her

tarafa yaymak ve memleketler istila etmek gibi, sırf tecavüz ve saldırı için savaşmak, asla meşru değildir.)

76. İman edenler Allah yolunda cenk ederler, küfredenler ise Tağut'un yolunda cenk ederler. O halde siz, Şeytanın dostlarını öldürmeğe bakın. Her halde şeytanın hilesi çürüktür.

(Tefsirciler diyorlar ki: Bunun için, hak ve hayır yolunda olanlar, hayatlarında fakirlik ve bela içinde bulunsalar bile sonsuza kadar aziz olarak güzel güzel anılırlar, bugün olmazsa yarın mutlaka mutlu olurlar. Şer ve Şeytanlık, taşkınlık ve yalan dolan ile hüküm süren zorbaların zorbalıkları da ne olsa söner, yerlerinde yeller eser. Şayet anılırlarsa lanetle anılırlar.)

77. Bakmaz mısın, o kendilerine: "ellerinizi (savaştan) çekin ve namaz kılın, zekât verin" denilmiş olan kimselere? Şimdi üzerlerine savaş yazılınca içlerinden bir grup, insanlardan, Allah'tan korkarcasına veya daha da çok korkuyorlar. Ve şöyle dediler: "Ey bizim Rabbimiz! Niçin üzerimize bu savaşı yazdın? Ne olurdu, bize yakın bir zamana kadar süre verseydin?" De ki: "Dünya zevki, ne olsa azdır. Âhiret ise, Allah'tan korkanlar için sırf hayırdır. Hem kıl kadar hakkınız yenmez.

(Baksana, o bir zamanlar kendilerine, "ellerinizi çekiniz, sakın savaşa sebep olmayınız ve siz hemen namazı dosdoğru kılınız ve zekâtı veriniz" denilenlere! Yani daha savaş ve çarpışmanın zamanı değil iken, "bize bir kral gönder, Allah yolunda savaşalım" "Bakara, 2/246" diyen İsrailoğulları gibi savaş isteyip de, "hayır, daha zamanı değil" diye men edilenlere! Üzerlerine savaş yazılıp farz kılınınca, savaş kesin bir görev halini alınca bunlardan bir kısmı Allah'tan korkar gibi veya daha bir şiddetli bir şekilde insanlardan korkmağa başladılar. Ve: "Ey Rabbimiz! Bize savaşı niçin yazdın? Bizi çok değil, yakın bir vakte kadar bıraksaydın, birazcık daha bize mühlet verse idin de biraz daha yaşasaydık ne olurdu?" dediler.

Fetil: Hurma çekirdeğinin yarığındaki ince, iplik gibi çizgi demek olup azlık ve önemsizlikte mesel olarak kullanılır ki dilimizde bu "kıl kadar" şeklinde ifade edilir.)

78. Her nerede olsanız ölüm size yetişir, göklere uzanmış burçlarda da olsanız. Bununla beraber kendilerine bir güzellik erdimi, "bu Allah'tan" diyorlar. Bir musibet de değdimi, "bu senden" diyorlar. De ki: "Hepsi Allah tarafından." Fakat niçin bu adamlar söz anlamağa yanaşmıyorlar?

(Hz. Peygamber'in Medine halkını İslama daveti üzerine Yahudilerin inadı ve münafıkların nifakları ortaya çıktığı sıralarda kıtlık ve pahalılık görülmeğe başlamıştı. Çünkü o yıl her zamankinin aksine yağmurlar az yağmış, meyve ve ürün olmamıştı. Bunun üzerine yahudi ve münafıklar: "Biz böyle uğursuz bir adam görmedik, bu geleli meyvelerimiz azaldı, fiyatlar yükseldi" demişler, bolluğu ve ucuzluğu Allah'a, darlığı ve pahalılığı peygambere isnat etmişlerdi. Bu âyetin iniş sebebi budur. Fakat âyet, beyan akışı itibarıyla savaş durumlarıyla da ilgili olduğundan âyetteki "güzellik" ve "musibet"; bolluk ve darlık, sağlık ve hastalık, hayat ve ölümden başka zafer ve yenilgi gibi savaş sonuçlarını dahi kapsar bir şekilde getirilmiştir.)

79. Sana güzellikten her ne ererse bil ki Allah'tandır. Kötülükten de başına her ne gelirse anla ki sendendir. Biz seni insanlara bir elçi olarak gönderdik. Şahit olarak ise Allah yeter.

(İyilik de kötülük de sonuç itibarıyla Allah'tan olmasına rağmen, başına gelen kötülüğe kul kendisi sebep olduğu için, "sana her ne kötülük isabet ederse, o da kendinden, kendi günah ve kusurundandır" buyrulmuştur.)

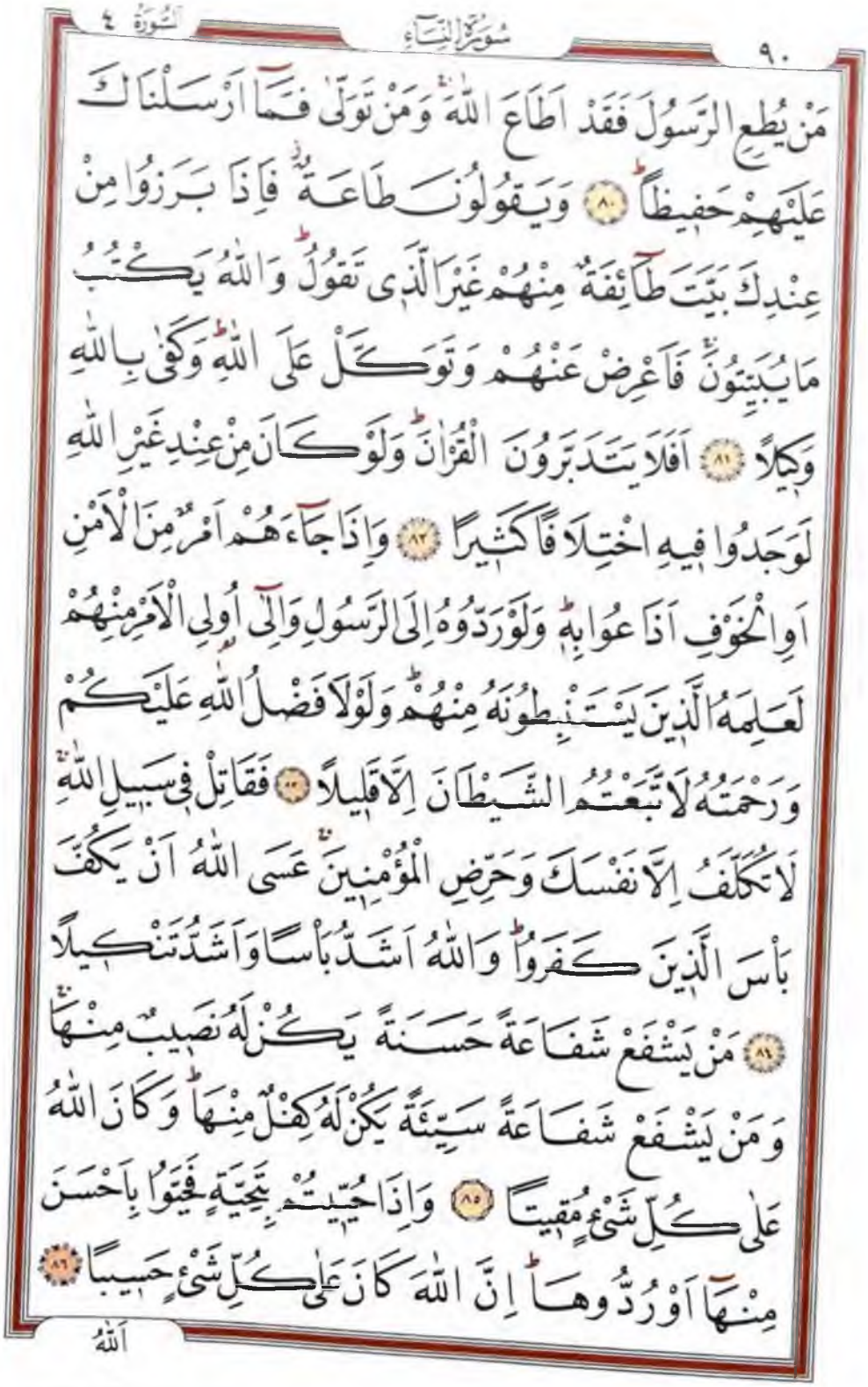
مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ ۖ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَمَا أَرْسَلْنَاكَ
عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ ﴿٨٠﴾ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ ۖ فَإِذَا بَرَزُوا مِنْ
عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ ۖ وَاللَّهُ يَكْتُبُ
مَا يُبَيِّتُونَ ۖ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ
وَكِيلًا ﴿٨١﴾ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ
لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا ﴿٨٢﴾ وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ
أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ ۖ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ
لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ ۗ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٣﴾ فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ
لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ ۖ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ
بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۗ وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنْكِيلًا
﴿٨٤﴾ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا ۖ
وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا ۗ وَكَانَ اللَّهُ
عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا ﴿٨٥﴾ وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ
مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾
اللَّهُ

80. Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim de yan çizerse, üzerlerine seni gözcü de göndermedik.

(Bilindiği gibi elçiye itaat, onu gönderene itaattir. Onun içindir ki Allah'ın elçisine itaat eden Allah'a itaat etmiş olur. Rasulüm! Her kim de nefsine uyar, itaatten yüz çevirirse, onu kötülüklerden koruyacağım diye uğraşma. Çünkü biz seni onlar üzerine koruyucu göndermedik, elçi gönderdik.)

81. "Baş üstüne!" diyorlar, sonra da yanından çıktıklarında içlerinden bir kısmı, senin dediklerinin aksine yalanlar uyduruyorlar. Allah da uydurdukları yalan dolanları kaydediyor. Onun için sen, yüzlerine vurmaktan vaz geç de Allah'a havale et. Allah, vekil olarak yeter.

(O münafıklar sana: "Baş üstüne" derler. Sonra yanından çıktılarmı, bir kısmı akşam kafasında sana

söyleyeceğinin veya senin söyleyeceğinin aksini kurar, başka bir deyişle, sana verdiği sözün veya senden aldığı emrin aksini yapmak için, beyit yapmağa çalışır gibi, yalan dolan uydurmakla uğraşır. Baş üstüne dediği halde gönlünde isyan kurar, sinesinde daima bunu barındırır. Onlar gönüllerinde ne barındırırsa Allah da onu yazar. Yani yaptıklarını vahiy ile sana bildirir. Kur'ân'a geçirir veya sırası gelince cezalarını vermek üzere defterlerine geçirir.)

82. Hala Kur'ân'ı iman ile iyice düşünüp incelemezler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından olsa idi elbette içinde birçok uyumsuzluklar bulacaklardı.

(Böylece gaipten verilen haberin ve özellikle gizli gizli kalplerinde barındırdıkları şeyleri bildiren bu kadar haberin yanlışlığını bulabilirlerdi. Oysa bulamıyorlar ve bulamazlar. Kendilerinden başka kimsenin haberi olmadığı gizli durumlarını, fikir ve sırlarını, Kur'ân'ın ve peygamberin aynen ve bir değişiklik olmadan haber verdiğini görüyorlar. Bunu iyice düşünmeleri ve bunun Allah tarafından olduğunu tasdik etmeleri gerekmez mi?)

83. Hem kendilerine güven veya korkuya dair bir haber geldiği vakit onu yayıveriyorlar. Halbuki onu peygambere ve içlerinden yetki sahiplerine arzetseler, elbette bunların hüküm çıkarmağa gücü yetenleri onu anlar, bilirlerdi. Eğer Allah'ın lütuf ve rahmeti üzerinizde olmasa idi, pek azınızdan başkası Şeytana uymuş gitmiştiniz.

(Münafıklar fırsat buldukça yalan dolan ve düzmece haberler yayarlar, müslümanların zayıflarından bazı insanlar da müfrezelerin durumlarıyla ilgili acı veya tatlı her hangi bir haber işittikleri zaman doğru olup olmadığını incelemeden hemen yaymağa, herkese duyurmağa kalkarlardı. Ve bu gibi saygısızlıklardan bazı fesatlıklar doğardı. Çoğu tefsirciler bu âyetin bundan dolayı indiğini beyan ediyorlar ki bu durumda iniş sebebi, savaş ve askerlik durumları olmuş oluyor.)

84. Onun için Allah yolunda çarpış. Ancak sen, kendinden başkasıyla mükellef değilsin. Müminleri de çarpışmağa teşvik et. Umulur ki Allah, o küfretmekte bulunanların baskısını savsın. Allah, baskı yapma bakımından da daha şiddetli, cezalandırma bakımından da daha şiddetlidir.

(Bu âyet, Küçük Bedir seferi hakkında inmiştir. Rasûlullah, Ebu Süfyan ile burada buluşmak üzere randevulaşmıştı. Vakti gelince insanları davet etti ve fakat bazıları çekindi. Bunun üzerine bu âyet indi ve Rasûlullah: "Ben yalnız kalsam yine giderim" dedi ve yetmiş atlı arasında hareket etti. Âl-i İmrân, 3/173 âyetine ve tefsirine bakınız.

Rasûlullah, işbu Küçük Bedir olayında bu emre uyarak tek başına gitmeye kalktığı gibi Hz. Ebubekir de Peygamberin vefatı üzerine zekât vermek istemeyen mürtetlere karşı böyle yapmış ve O'na halife olmayı hak ettiğini bununla da ispat etmiş ve başarmış idi.)

85. Her kim güzel bir şefaatta bulunursa ona ondan bir nasip olur. Her kim de kötü bir şefaatta bulunursa ona ondan onun gibi bir hisse olur. Allah her şeyi gözeticidir.

(Her kim Allah rızası için bir hayra aracı olur, yol gösterirse, onun bundan güzel bir sevabı olur. "Hayra yol gösteren onu yapan gibidir." Müslim, İmaret, 133. Her kim de şeriate aykırı kötü bir işe aracı olursa, onun da ondan aynı oranda kötü bir payı olur.)

86. Size herhangi bir şekilde sağlık temennisinde bulunulduğu zaman siz de ondan daha güzeliyle sağlık temennisinde bulunun veya aynen karşılık verin. Allah, her şeyi hesaba çekmektedir.

(Burada sağlık temennisinden maksat, selamdır. "es-Selamu Aleyke" diyene Rasûlullah: "Ve aleykesselamü ve rahmetullah" demiş, "es-Selamu Aleyke ve rahmetullah" diyene de "ve aleykesselamü ve rahmetullahi ve berekatühü" buyurmuştur.)

اللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۗ وَمَنْ
أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا ﴿٨٧﴾ فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَٰفِقِينَ فِئَتَيْنِ
وَاللَّهُ أَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوٓا ۗ أَتُرِيدُونَ أَن تَهْدُوا مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ ۗ
وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُۥ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾ وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ
كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَآءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَآءَ حَتَّىٰ
يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ
وَجَدتُّمُوهُمْ ۖ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾ إِلَّا
ٱلَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىٰ قَوْمٍۭ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَٰقٌ أَوْ جَآءُوكُمْ
حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَن يُقَٰتِلُوكُمْ أَوْ يُقَٰتِلُوا قَوْمَهُمْ ۚ وَلَوْ شَآءَ اللَّهُ
لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَٰتَلُوكُمْ ۖ فَإِنِ ٱعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ وَأَلْقَوْا
إِلَيْكُمُ السَّلَمَ ۙ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿٩٠﴾ سَتَجِدُونَ
ءَاخَرِينَ يُرِيدُونَ أَن يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ ۚ كُلَّمَا رُدُّوٓا
إِلَى ٱلْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا ۚ فَإِن لَّمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوٓا
إِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوٓا أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ
ثَقِفْتُمُوهُمْ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَٰنًا مُّبِينًا ﴿٩١﴾

87. Allah, başka tapılacak yok, ancak O var. Andolsun O sizi muhakkak Kıyamet gününe toplayacak, onda şüphe yok. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?

[Bu son cümle lafız itibarıyla soru cümlesidir, fakat mana itibarıyla olumsuzluk ifade eder. Yani sözünde ve vaadında, Allah'tan daha doğru kimse yoktur, demektir.]

88. Allah, münafıkları kazandıkları vebal yüzünden terslerine döndürdüğü halde, siz neye münafıklar hakkında iki fıkra oluyorsunuz? Allah'ın saptırdığını yola getirmek mi istiyorsunuz? Her kimi Allah saptırırsa, artık sen ona yol bulamazsın.

(Rivayete göre bir kavim Medine'ye gelip Müslüman olduklarını açıkladıktan bir süre sonra Medine'den sıkıldıklarını bahane ederek çöle çıkmak için Rasûlullah'tan izin istemişler ve çıkınca konaklaya konaklaya göçerek gitmişler, nihayet

müşriklere katılmışlar. Müslümanlar da bunların müslüman olup olmadığında ve savaş açısından haklarında ne muamele yapılması gerekeceğinde ihtilaf etmişlerdi. Bu sebeple bunların aslında münafık oldukları beyan edilerek genel surette savaş hukuku ile ilgili bazı hükümler tebliğ edilmek üzere bu âyetler inmiştir.) [Bir başka rivayet ise şöyledir: Hz. peygamber Uhud savaşına çıkınca beraberindekilerden bir grup geri döndü. Bu dönenler hakkında ashap iki gruba ayrıldı. Bir kısmı: "Onları öldürelim" dediler. Bir kısmı ise bunu kabul etmedi. Bunun üzerine yüce Allah bu âyeti indirdi.]

89. Arzu ettiler ki kendileri küfre saptıkları gibi siz de sapasınız da beraber olasınız. Onun için onlar Allah yolunda hicret edinceye kadar içlerinden dost edinmeyin. Yok, aldırmazlarsa o vakit bulduğunuz yerde kendilerini tutun ve öldürün. Onlardan ne bir dost edinin, ne de bir yardımcı.

(O münafıklar kendileri nasıl kafir iseler siz de öyle kafir olasınız da hepiniz kafirlikte eşit olsanız diye arzu etmektedirler. Dolayısıyla onlar Allah yolunda hicret edip imanlarını ispat edinceye kadar onlardan dostlar tutmayınız. İmdi, Allah yolunda sağlam, doğru bir hicret ile iman ettiklerini göstermekten çekinirlerse onları tutunuz ve bulduğunuz yerde, yani Haremi şerif içinde de olsa, öldürünüz. Ve bunlardan tamamen uzak durunuz.)

90. Ancak şöylelerine dokunmayın ki, sizinle aralarında bir antlaşma bulunan bir kavme ulaşmış bulunurlar, yahut ne sizinle savaşmayı ne de kendi kavimleriyle savaşmayı akıllarına sığdıramayarak size gelmişlerdir. Eğer Allah dileseydi bunları üzerinize musallat ederdi de sizinle savaşırlardı. O halde sizi bırakıp bir tarafa çekildikleri ve sizinle savaşmayıp barışa yattıkları takdirde de Allah onlar aleyhinde size bir yol vermemiştir.

(Şu iki durumdan birinde bulunanlar tutulup öldürülmekten istisna edilmiştir: 1. Sizinle aralarında bir antlaşma ve sözleşme bulunan her hangi bir kavme gidip onların ahitlerine girenler. Böyle bir kavme varıp onların ahit ve emanı altına girenler, sizin o kavimle yaptığınız sözleşme hükümlerine tabi olurlar. 2. Sizinle savaşa girişmekten veya size karşı savaşan kendi kavimleriyle savaşmaktan göğüsleri sıkışarak, ne lehinizde ne aleyhinizde savaşa karışmamak, tarafsız kalmak arzusunda bulunarak soluk soluğa size gelmiş olanlar. Bunlar da saldırıdan korunmuşlardır. Bunları, daha önce bir sözleşme yapılmadı diye ne öldürmeğe, ne esir etmeğe, ne de her hangi bir saldırı ile karşı karşıya bırakmağa hak ve yetkiniz yoktur. Savaştan uzak durup size boyun eğdiklerini arz etmeleri saldırıdan korunmalarına yeterli sebeptir. Nitekim Müdlic Oğulları Rasûlullah'a bu şekilde savaştan uzak durarak gelmişlerdi.)

91. Diğer bir takımlarını bulacaksınız ki hem sizden emin olmak, hem de kavimlerinden emin kalmak isterler. Böyleleri fitneye sevk edildikçe de döner döner onun içine atılırlar. Eğer bunlar sizden çekinmezler ve barışa yatıp saldırıdan ellerini çekmezlerse kendilerini bulduğunuz yerde yakalayın ve öldürün. İşte bunlar aleyhinde size açık bir ferman verdik.

(Rivayete göre Esed ve Gatafan'dan bazıları Medine'ye gelirler, müslümanların eman ve güvenini celbetmek, bir savaş olduğunda canlarını mallarını güvence altına almak için müslüman olduklarını ortaya koyarlar, ahitler verirler, geri dönünce de küfrederlerdi. Âyetin iniş sebebi, bu ve benzeri olaylar olmuştur.

Bu âyetler, "Allah, sizinle din hususunda savaşmamış olanlara iyilik etmenizi size yasaklamaz" "Mümtehıne, 60/8" ve "Allah, ancak din hususunda sizinle savaşanları dost edinmenizi size yasaklar" "Mümtehıne, 60/9" meâlindeki âyetler ve Tevbe Sûresi, 9/1-16 âyetleriyle beraber düşünülmek gerekir.)

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَّقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـًٔا ۚ وَمَنْ قَتَلَ
مُؤْمِنًا خَطَـًٔا فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَّدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ
اِلٰٓى اَهْلِهٖٓ اِلَّآ اَنْ يَّصَّدَّقُوْا ۭ فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ
عَدُوٍّ لَّكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۭ وَاِنْ
كَانَ مِنْ قَوْمٍۢ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيْثَاقٌ فَدِيَةٌ
مُّسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِهٖ وَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ ۚ فَمَنْ
لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ ۡ تَوْبَةً مِّنَ
اللّٰهِ ۭ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿٩٢﴾ وَمَنْ يَّقْتُلْ
مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَاۗؤُهٗ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيْهَا وَغَضِبَ
اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهٗ وَاَعَدَّ لَهٗ عَذَابًا عَظِيْمًا ﴿٩٣﴾
يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا ضَرَبْتُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوْا
وَلَا تَقُوْلُوْا لِمَنْ اَلْقٰٓى اِلَيْكُمُ السَّلٰمَ لَسْتَ مُؤْمِنًا ۚ
تَبْتَغُوْنَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۡ فَعِنْدَ اللّٰهِ مَغَانِمُ
كَثِيْرَةٌ ۭ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِّنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ
فَتَبَيَّنُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ﴿٩٤﴾

لَا يَسْتَوِي

92. Bir müminin bir mümini öldürmesi (diye bir şey) olamaz. Ancak hata ile olursa başka. Ve her kim bir mümini hata ile öldürürse, mümin bir esir azat etmesi ve ölenin varislerine teslim edilecek bir diyet vermesi gerekir. Ancak vârisler o diyeti bağışlarlarsa başka. Eğer öldürülen, kendi mümin olmakla beraber size düşman bir kavimden ise, o zaman, öldürenin mümin bir esir azat etmesi gerekir. Eğer kendileriyle aranızda bir antlaşma bulunan bir kavimden ise, o zaman vârislerine teslim edilecek bir diyet vermek ve mümin bir esir azat etmek gerekir. Bunlara gücü yetmeyenin de Allah tarafından tevbesinin kabulü için ardı ardına iki ay oruç tutması gerekir. Allah, her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Köle azat etmek, Allah hakkı olarak bir keffaret, diyet de kul hakkı olarak bir tazminattır. Bir mümi-

nin öldürülmesi durumunda bu şekilde biri Allah hakkı, biri de kul hakkı olmak üzere iki hak ortaya çıkar. Öldürmek kasten olsa idi, bu günah keffaret ile örtülemezdi. Fakat hata, az çok bir dikkatsizlik manası taşımakla beraber tamamen sakınılabilir olmadığından kâtil, bir taraftan terbiyeye, bir taraftan da teselli ve yardıma layıktır. Bunun için kefaretinin af edilmesi söz konusu olamaz. Sonra Allah hakkı olan hayattan, öldürülen kişinin bir istifade etme hakkı vardı, yaşama hakkına sahipti. Kâtil, hata ile de olsa bu hakkı ondan çekip almış bulunduğundan ve hiçbir hak yok yere giderilemeyeceğinden buna karşı sırf bir tazminat olmak üzere, öldürülenin yerine kalıp malından istifade edecek olan varislerine bir diyet verilmek de bir kul hakkıdır. Ancak varisler bu diyeti almayıp bağışlayabilirler.

Hata ile kâtil olan herhangi bir mümin, azat edecek bir mümin köle bulamazsa birbiri ardına hiç aralıksız iki ay oruç tutması gerekir ki bu oruç, Allah tarafından tevbe için, tevbenin kabulü içindir. Bu, ikinci derecede bir keffarettir. Dolayısıyla ikisi de Allah tarafından istenir, kullar tarafından istenemez. Bu, kul hakkı olan diyet yerine de geçmez.)

93. Her kim de bir mümini kasten öldürürse, artık onun cezası Cehennemde ebedi kalmaktır. Allah ona gazap etmiş, lanet etmiş, büyük bir azap hazırlamıştır.

(Bu âyette, kasten adam öldürmenin âhiretteki hükmü beyan ediliyor. Bu kişiye dünyada uygulanacak hüküm, "Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında üzerinize kısas yazıldı" meâlindeki Bakara, 2/178 âyetinde beyan edilmişti.

Bu âyet, Neccar Oğulları içinde öldürülmüş bulunan kardeşi Hişam'ın diyetini alıp Medine'ye dönerken, şeytanın vesvesesine uyarak yanında bulunan Zübeyr b. İyaz el-Fihri'yi başını taşla ezerek öldüren ve diyet olarak aldığı yüz deveyle, mürtet olmuş bir halde Mekke'ye dönen Mikyes b. Dababe el-Kinani hakkında inmiştir. Rasûlullah'ın Mekke'nin fethi günü eman verdiği şahıslardan istisna ettiği kişi, bu idi. Bu mürtet katil, o gün Ka'be'nin örtüsüne yapışmış olduğu halde eman verilmeyip öldürüldü.)

94. Ey o bütün iman edenler! Allah yolunda adım attığınız vakit iyi anlayın, dinleyin. Size İslam selamı veren kimseye –dünya hayatının geçici malına göz dikerek– "Sen mümin değilsin" demeyin. Allah yanında çok ganimetler var. Önce siz de öyle idiniz, Allah lütfetti de sizleri iman ile tanıştırdı. Onun için iyi anlayın, dinleyin. Muhakkak ki Allah, ne yaparsanız ondan haberdardır.

(Ey iman edenler! Allah yolunda savaş için hareket ettiğiniz vakit, meselenin anlaşılıp ortaya çıkmasını bekleyiniz, çabucak, şüphe ve kuruntu üzerine ve zayıf yorumlarla değil, acele etmeden ve kesin bilgi elde ederek kılıç vurunuz. Siz, bu alçak hayatın geçici malına gönül vererek, zavallının malına göz dikerek veya fani bir amaç güderek, size İslam selamı veren, kendini İslam gösteren kimseye "sen mümin değilsin" demeyiniz. Allah katında pek çok ganimetler vardır ki bunları o gibi öldürmelere tenezzül etmeyenler ve durumun açıklığa kavuşmasını bekleyerek hareket edenler elde ederler.

Fedek halkından tek müslüman olan Mirdas, müslümanlar bu kavme saldırdıklarında, müslümanlığına güvenerek kaçmadı, Kelimei tevhidi söyleyip selam verdi. Fakat Usame b. Zeyd onu öldürdü, yanında bulunan davarı aldı. Bu ve buna benzer rivayet edilen birkaç olay üzerine bu âyet inmiştir.)

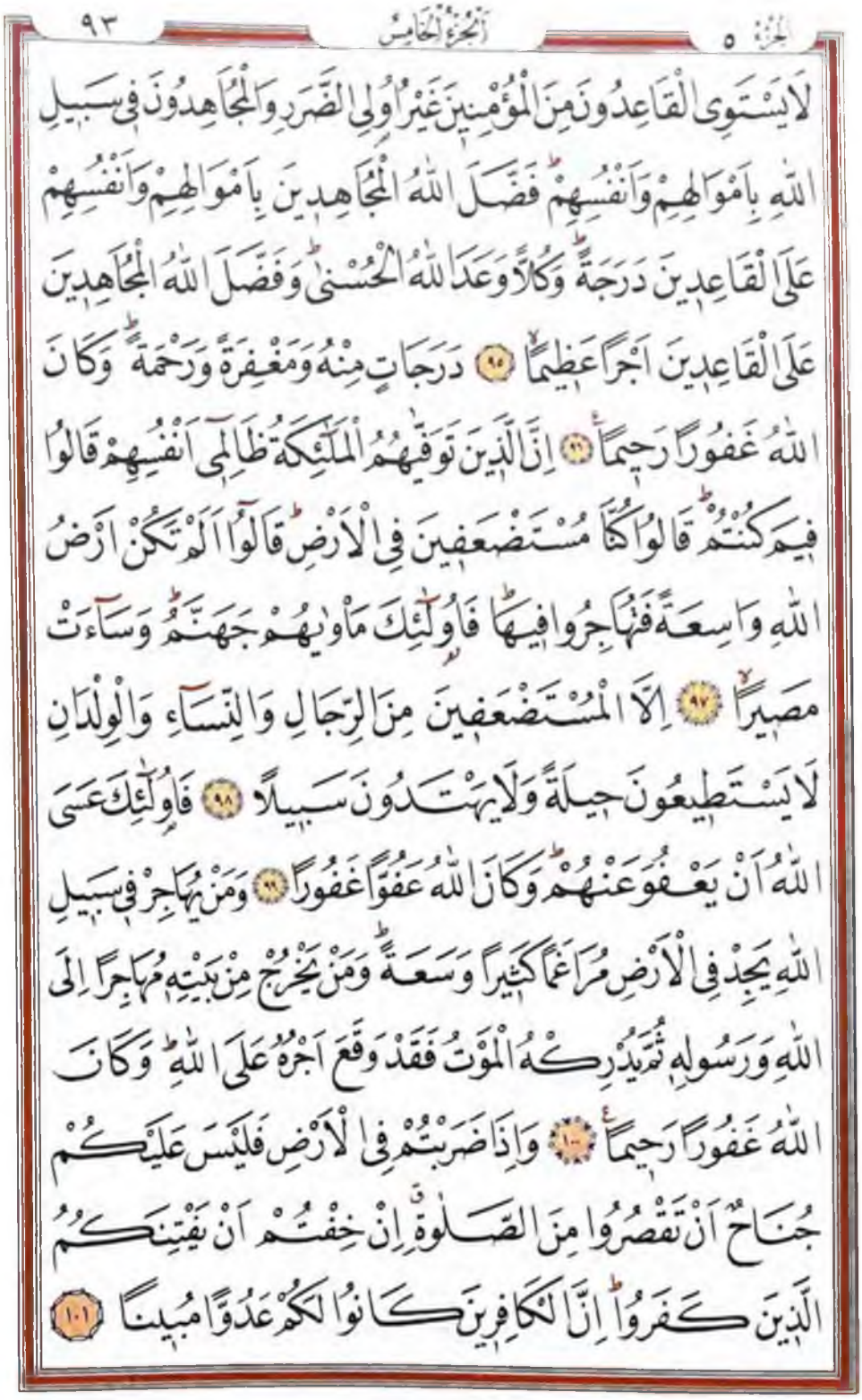
لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ
عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾ دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً ۚ وَكَانَ
اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٩٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا
فِيمَ كُنْتُمْ ۖ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ ۚ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ
اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا ۚ فَأُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَسَاءَتْ
مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ
لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾ فَأُولَٰئِكَ عَسَى
اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾ وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً ۚ وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى
اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۗ وَكَانَ
اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾ وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ
جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ
الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿١٠١﴾

95. Müminlerden özür sahibi olmaksızın oturanlar ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat edenler eşit olamazlar. Allah, mallarıyla ve canlarıyla cihat edenleri oturanların derece itibarıyla üzerine geçirdi. Gerçi Allah ikisine de Hüsnayı (en güzel olanı, cenneti) vaat etmiştir. Bununla beraber Allah mücahitlere, oturanların üstünde büyük bir ecir lütfetmiştir.

("Oturanlar" dan maksat, savaştan geri kalanlardır. Bunlar, gücü yettiği halde savaşa gitmeyen ve gitmemekle beraber zararı olmayan salih kişilerdir. Böyle olduğu içindir ki, "Allah, ikisine de cenneti vaad etmiştir" buyuruluyor. Bunlar aslında cennetle müjdelenmiş oldukları halde mücahitler ile mukayese edildiğinde onlara eşit olamayacakları ve mücahitlerin derecelerinin dünya ve âhirette bunların üstünde olduğu anlatılmış ve böylece cihadın her zaman herkes için farzı ayn olmayıp her şeyden evvel farzı kifaye olduğu bildirilmiştir. Zira cihat herkese farzı ayn olsa idi, gücü ve imkanı olup da

oturanlara Cennet değil, ceza vaat edilmiş olurdu.

İbn Abbas, "bu âyet, Bedir Savaşı olduğu zaman Bedir'e çıkanlar ve çıkmayanlar hakkında inmişti" der. Bkz. Buhârî, Tefsiru Sûre. 4/18)

96. Tarafından derece derece rütbeler, bir mağfiret ve rahmet.. Öyle ya, Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Bazıları savaşa katılmayanlardan bir derece fazla ise, diğer bazıları derecelerle fazladır. Mücahitlerin kendi aralarında dereceleri de birden çok ve birbirinden farklıdır. Bu ecirlerin içinde Allah'ın büyük bir mağfiret ve rahmeti de vardır. Bu sayede geçmiş günahlar da bu ecir ve dereceleri eksiltmeyecektir.)

97. O kimseler ki, nefislerine zulmetmekteler iken melekler canlarını aldılar (ve onlara), "ne işte idiniz?" dediler. Onlar da: "Biz, dediler, bu yerde zayıf ve aciz idik." Melekler: "Ya, dediler. Allah'ın yeryüzü geniş değil miydi? Orada hicret etsenizdi ya!" İşte bunların sığınacakları yer Cehennemdir. Ona gidiş de ne fena şeydir!

(İslam yurduna hicret etmemek suretiyle nefislerine zulmederlerken canlarını alacakları kimselere melekler: "Siz ne halde idiniz? Dininizle ilgili ne işte bulunuyordunuz?" diye kınayarak soracaklar. Onlar da: "Biz başkalarının ezici gücü altında âcizlik ve zayıflığımızdan dolayı birşey yapamıyorduk" diye özür beyan edecekler. Melekler bunlara: "Medine'ye, Habeşistan'a hicret edip kendilerini kurtaranlar gibi, yeryüzünde başka bir tarafa hicret etse idiniz ya!" diyecekler ve mazeretlerini kabul etmeyeceklerdir.

Bu âyet Mekke'de müslüman olmuş ve hicret farz bulunduğu sırada hicret etmemiş olan bazı kimseler hakkında inmiştir. Demek ki hicret farz iken kafirlerin suyunca gidip onlarla oturmak doğrudan doğruya küfür değilse de her halde bir masiyet ve nefse bir zulümdür.

Tefsircilerin beyanına göre bu âyet, bir yerde dinini yaşamaya imkan bulamayan bir kimsenin oradan hicret etmesi vacip olduğunu göstermektedir. Kafirlerin egemenliği altında ezilip kalmak, sonuçta fena bir başkalaşıma sebep olabileceğinden az çok gücü varken bundan kaçmamak nefse zulümdür.)

98. Ancak gerçekten zayıf ve aciz olanlar: hiçbir çareye gücü yetmeyen ve hicret için yol bulamayan erkekler, kadınlar ve çocuklar hariç.

99. Çünkü bunlardan Allah'ın o günahı affetmesi umulur. Allah, çok affedici, çok bağışlayıcıdır.

(Bunlar için de gitgide küfre dönüşme tehlikesi düşünülebileceğinden, mutlak olarak affedilir denemezse de çocuklar henüz mükellef olmadıklarından, büyükler de kalplerindeki imanı korumak şartıyla hicret etmemekte mazeretli bulunduklarından dolayı affedilmeğe ve bağışlanmağa layıktırlar.)

100. Her kim Allah yolunda hicret ederse yeryüzünde gidecek çok yer de bulur, genişlik de bulur. Ve her kim Allah'a ve peygambere hicret maksadıyla evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse, muhakkak ki onun ecri Allah'a düşer. Allah, çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

101. Yeryüzünde sefere çıktığınız vakit, o küfredenlerin size bir fenalık yapmalarından korkuyorsanız, namazdan kısmanız artık size bir günah olmaz. Muhakkak kafirler size açık bir düşmandır.

(Buradaki kısma, rekat sayısını azaltma anlamında olmayıp korkunun durumuna göre ayakta durma yerine oturma veya hayvana binme, rüku ve secde yerine ima ile yetinmek gibi namazın sınırlarını, vasıf ve niteliklerini kısaltmaktır. Bakara, 2/239 âyetine ve tefsirine bakınız.)

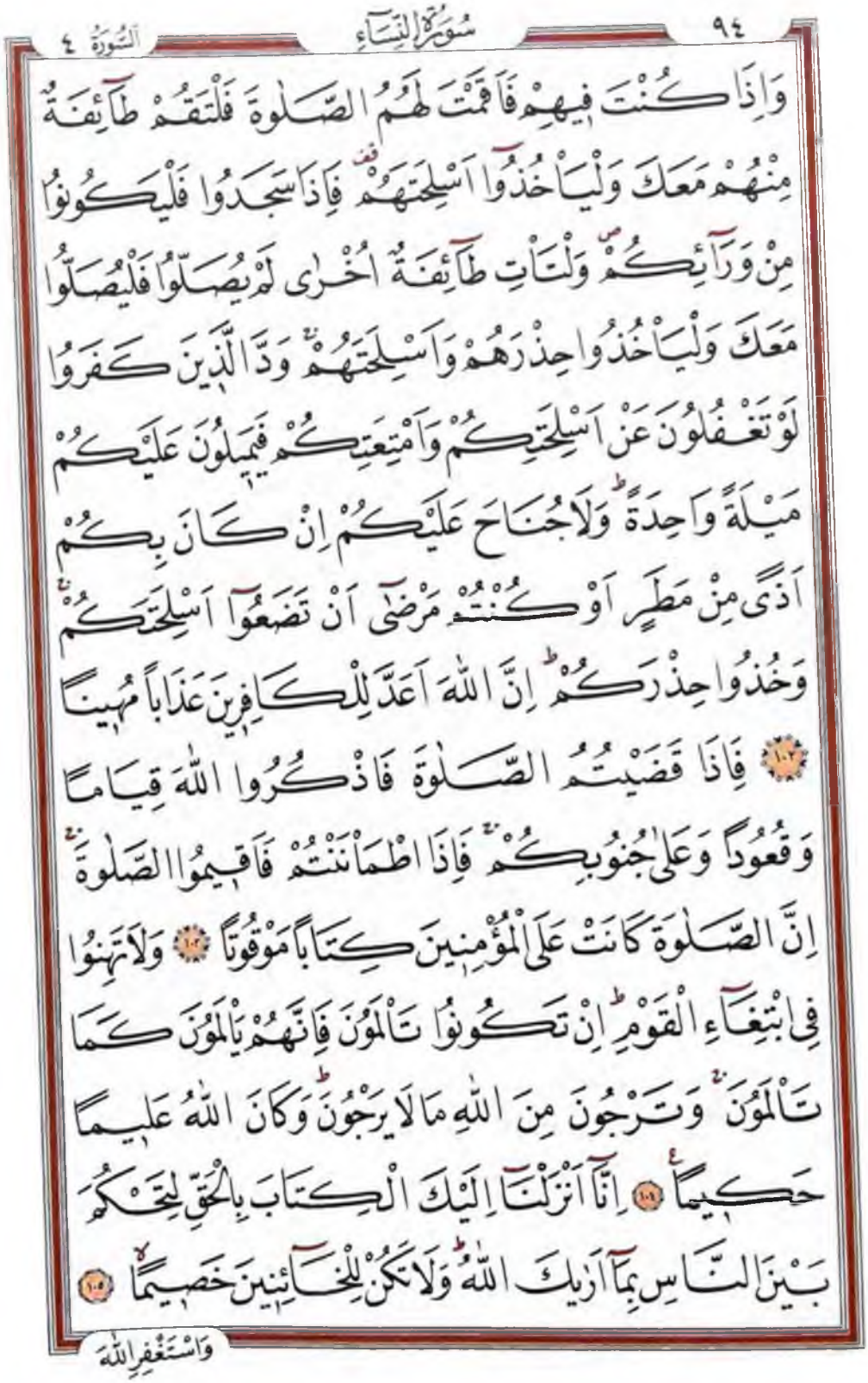
وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ
مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوٓا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا
مِنْ وَرَآئِكُمْ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا
مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ
مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ
أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى أَنْ تَضَعُوٓا أَسْلِحَتَكُمْ
وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللّٰهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا
١٠٢ فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا
وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ
إِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ١٠٣ وَلَا تَهِنُوا
فِي ابْتِغَآءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا
تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا
حَكِيمًا ١٠٤ إِنَّآ أَنْزَلْنَآ إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ
بَيْنَ النَّاسِ بِمَآ أَرٰىكَ اللّٰهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَآئِنِينَ خَصِيمًا ١٠٥
وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَ

102. Ve o vakit sen içlerinde olup da onlara namaz kıldırdığında içlerinden bir kısmı seninle beraber namaza dursun, silahlarını da yanlarına alsınlar. Bunlar secdeye vardıklarında diğer kısım arkanızda beklesinler. Sonra o namaz kılmamış olan diğer kısım gelsin, seninle beraber kılsınlar ve ihtiyatlı bulunsunlar, silahlarını yanlarına alsınlar. Kafirler arzu ederler ki silahlarınızdan ve eşyanızdan bir gafil bulunsanız da size birden bire bir baskın yapsalar. Eğer size, yağan yağmurdan bir eziyet varsa veya hasta iseniz silahlarınızı bırakmanızda bir sakınca yoktur. Bununla beraber ihtiyatı elden bırakmayın. Çünkü Allah, kafirler için horlayıcı bir azap hazırlamıştır.

[Dört mezhep imamının da içinde bulunduğu fakihlerin büyük çoğunluğuna göre korku dolayısıyla namazın rekatları eksilmez. Sadece seferi olmala-

rı ve kısaltmak istemeleri halinde imam, dört rekatlı namazı iki rekat kıldırabilir. Zira "namaz ikişer rekat olarak farz kılındı. Peygamber'in hicretinden sonra seferi namaz yine iki rekat olarak kaldı, ikamet halindeki namaz artırıldı." Bkz. Buhârî, Salât, 1. Yani seferde iki rekat kılmak, namazı tam kılmadır, kısaltma değildir.]

103. O korkulu zamanda namazı kıldınız mı gerek ayakta, gerek otururken ve gerek yanlarınız üzerinde hep Allah'ı zikredin. Derken korkudan emin oldunuzmu o vakit namazı tam rükünleriyle eda edin. Çünkü namaz müminler üzerine belli vakitlerle yazılı bir farzdır.

(Savaş bitip huzura kavuştuğunuz, kalpleriniz sükunet bulup durumlardan emin olduğunuzda, vakti gelen namazı bütün rükün ve şartlarıyla güzelce kılınız, yahut savaş sırasında kılamadığınız namazları kaza ediniz.

Namaz vakitleri Kur'ân'da, "Güneşin batıya kaymasından gece kararıncaya kadar geçen zaman içinde namaz kıl. Bir de sabah namazını kıl" "İsra, 17/78", "Gündüzün iki tarafında, gecenin de yakın saatlerinde namazı kıl" "Hûd, 11/114", "Güneş doğmadan önce de batmadan önce de Rabbine hamd ederek tesbih et. Gecenin bir kısım saatlerinde ve gündüzün uçlarında da tesbih et" "Tâhâ, 20/130" ve "Öyleyse akşama girdiğinizde de sabaha erdiğinizde de Allah'ı tesbih edin. Göklerde ve yerde hamd yalnız O'na mahsustur. Gündüzün sonunda da, öğle vaktine erdiğiniz zaman da (O'nu tesbih edin.)" "Rûm, 30/17-18" gibi âyetlerle öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah, beş vakit olmak üzere belirlenmiş, özel sınırlarıyla sınırlandırılması ve tarifi de Hz. Peygamber tarafından beyan edilip açıklanmıştır.)

104. Düşmanınız olan kavmi takip etmekte gevşeklik göstermeyin. Eğer siz acı çekiyorsanız, şüphe yok ki sizin acı çektiğiniz gibi onlar da acı çekiyorlardır. Kaldı ki siz Allah'tan, onların ümit edemeyecekleri şeyler umuyorsunuz. Allah, her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Siz acı duyuyorsanız, bilmelisiniz ki, düşmanınız olan o kafir kavim de sizin acı duyduğunuz kadar acı duyarlar. Fazla olarak siz Allah'tan onların ümit edemeyecekleri şeyler umarsınız. Onlar az bir sermaye olan dünya hayatını ararken siz sonsuz sevap ve âhiret istersiniz. Sizin ümit alanınız, onlardan çok geniştir.)

105. Gerçekten biz sana hak ile kitap indirdik ki, insanlar arasında, Allah'ın sana gösterdiği şekilde hükmedesin. Hainlere savunma vekili olma.

(Yani kim olursa olsun, isterse ümmetinden olsun, hainleri savunmak için suçsuz olanlara, başka milletten de olsa düşmanlık etme. Daha açıkçası hainler adına savunma vekili olma, avukatlık etme.

Âyetin iniş sebebiyle ilgili rivayetlerin özeti şudur: Ensar arasında Zafer Oğullarından Tu'me b. Übeyrık adında birisi, komşusu Katade b. Numan'dan bir zırh çalmış, zırhı Zeyd b. Semin adında bir yahudinin yanına bırakmış. Tu'me aranmış, zırh bulunmamış, almadığına ve bilmediğine yemin etmiş, bırakmışlar. Zırhı içinde götürdüğü yırtık un çuvalından dökülen unları takip ederek Yahudinin evine varmışlar ve bulmuşlar. Yahudi bunu kendisine Tu'me'nin getirip bıraktığını söylemiş ve buna Yahudilerden şahitlik edenler de olmuş. Zafer Oğulları Rasûlullah'a gitmişler, Tu'me'nin suçsuz ve Yahudinin hırsız olduğuna şahitlik etmişler ve Tu'me'yi savunup Müslümanlık adına Yahudilerle mücadele etmesini rica etmişler. Rasûlullah da görünüşte müslüman olan Tu'me'nin yeminine ve bunların şahitliğine dayanarak öyle yapmak istemiş, bunun üzerine Allah tarafından bu âyetler inmiş ve hain ile suçsuzu doğrudan doğruya bildirerek Rasûlullah'ı hatadan korumuştur. Buna karşılık Tu'me hakka teslim olup tevbe edecek yerde Mekke'ye kaçmış ve dinden çıkıp mürtet olmuş.)

وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿١٠٦﴾ وَلَا تُجَادِلْ
عَنِ الَّذِيْنَ يَخْتَانُوْنَ اَنْفُسَهُمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا
اَثِيْمًا ﴿١٠٧﴾ يَّسْتَخْفُوْنَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُوْنَ مِنَ اللّٰهِ
وَهُوَ مَعَهُمْ اِذْ يُبَيِّتُوْنَ مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ
بِمَا يَعْمَلُوْنَ مُحِيْطًا ﴿١٠٨﴾ هٰٓاَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ جٰدَلْتُمْ عَنْهُمْ
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُّجَادِلُ اللّٰهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
اَمْ مَّنْ يَّكُوْنُ عَلَيْهِ وَكِيْلًا ﴿١٠٩﴾ وَمَنْ يَّعْمَلْ سُوْٓءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهٗ ثُمَّ
يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿١١٠﴾ وَمَنْ يَّكْسِبْ اِثْمًا
فَاِنَّمَا يَكْسِبُهٗ عَلٰى نَفْسِهٖ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿١١١﴾
وَمَنْ يَّكْسِبْ خَطِيْٓئَةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهٖ بَرِيْٓـًٔا
فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَّاِثْمًا مُّبِيْنًا ﴿١١٢﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ
عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهٗ لَهَمَّتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْهُمْ اَنْ يُّضِلُّوْكَ ۚ
وَمَا يُضِلُّوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّوْنَكَ مِنْ شَيْءٍ ۚ
وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ
مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ ۚ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيْمًا ﴿١١٣﴾

106. Allah'tan seni bağışlamasını iste. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Rasûlullah, vahiy ile hatalı bir hüküm vermekten korunduğu halde mağfiret dilemeye davet edilmesi her halde belagat dolu bir sitemi içerir. Dolayısıyla bu belagatlı sitem, hainlerin hainliklerini, haksızların haksızlıklarını bile bile zulüm ve hainliğe yardım edenlere ve bir menfaat duygusu veya taassup etkisi ve dalkavukluk ile haksızlığa teşvik edip heveslendirenlere ve aynı şekilde verdiği hükümde hakkın hükümlerini esas almayıp kendi rey ve arzusuna uyanlara karşı, şiddeti anlatılamayan gayet dehşetli bir tehtit ve korkutmayı ve tevbeye teşviki de içerir. Onun için bu şiddet ve sertlikle hatırlatmalara devam edilerek buyuruluyor ki:)

107. Nefislerine hainlik edip duranlardan yana mücadeleye kalkışma. Çünkü Allah, vebal yüklenen, hain kimseleri sevmez.

(Nefsine hainlik etmek demek, kendini aldatmak, bir menfaat getiriyor iddiasıyla bir zarar getirmek demektir. Bunun için bir insanın günaha dalarak kendini azaba maruz bırakması, kendini aldatmak ve Allah'ın emaneti olan nefse hainlik etmektir. Haine taraftar olmak da nefsine bir hainliktir.

Havvânen esîma: hainlikten sakınmayan ve günahtan çekinmeyen demektir. Bu ifadede ısrardan ve alışkanlık haline getirmekten sakındırma ve tevbeye teşvik vardır.)

108. İnsanlardan gizlemeğe çalışırlar da Allah'tan gizlemeği düşünmezler. Halbuki O'nun razı olmayacağı yalan dolanı düzerlerken Allah onların yanı başlarındadır. Hem Allah, her ne yaparlarsa kuşatmıştır.

(Bu âyette nefse hainliğin bir şeklini izah ve nefislerine hainlik edenlerden özel bir grubun tasviri vardır ki, bunlar, Allah'ın razı olmayacağı sözler kurarlar ve bunu yaptıkları vakit Allah, yanlarında iken O'ndan gizlemezler, Allah'a karşı bunu yapmaktan çekinmezler de insanlardan gizlerler. Allah'ı hiçe sayarlar da insanlardan son derece çekinirler ve onları aldatmağa çalışırlar. Oysa onlar ne yapıyorlarsa Allah hepsini kuşatıcıdır, hiçbirini kaçırmaz, erinde gecinde cezalarını verir.)

109. Haydi siz öyle yaptınız: bu dünya hayatında tuttunuz onlar için mücadele ettiniz. Fakat kıyamet günü onlar için Allah'a karşı kim mücadele edecek? Veya onlara kim vekil olacak?

(Bütün o amelleri kuşatan yüce Allah'ın azabına karşı onların himayesini, avukatlığını kim üzerine alacak, düşünmüyor musunuz? Dolayısıyla siz dünyadaki bu mücadelenizle o hainleri kurtarmış olmadığınız gibi aksine onların sorumluluklarına ortak olarak nefsinize hainlik etmiş ve kendinizi aldatmış oluyorsunuz. Ve yüce Allah, peygamberine: "nefislerine hainlik edip duranlar için mücadeleye kalkışma" buyurduğu için kendinizi onun şefaatinden de mahrum etmiş bulunuyorsunuz. Yine de ümitsizliğe düşüp de kendinizi büsbütün hainliğe kaptırmayınız. Hemen tevbe edip Allah'tan sizi bağışlamasını isteyiniz. Çünkü:)

110. Kim bir kötülük yapar veya nefsine zulüm eder de sonra Allah'ın bağışlamasına sığınırsa Allah'ı çok bağışlayıcı, çok merhametli bulur.

(Fakat, "adam sen de, Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir" diye buna güvenerek aldanıp da günahı küçümsememelidir. Zira:)

111. Her kim bir günah kazanırsa, onu sırf kendi aleyhine kazanır. Allah, her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Allah ilmiyle her şeyi, herkesin her maksadını, gizli açık her günahını bilir. Hikmetiyle de her günahı, onu yapana isnat eder, cezasını ona çektirir.)

112. Her kim de küçük veya büyük bir günah kazanır da sonra onu bir günahsızın üzerine atarsa şüphesiz bir iftira ve açık bir günah daha yüklenmiş olur.

(Başkasına iftira edilen günah, gerek büyük gerek küçük olsun, her iki takdirde iftiranın kendisi pek büyük bir günahtır. İftiranın mahiyeti birdir. Başkasına, yapmadığı bir fenalığı iftira etmek aslında ağır bir günah olduğu gibi, kendi günahını başkasını atmak, o günaha bu ağır günahı ilave etmektir. Böyle bir şey olmuşsa derhal tevbe etmek ve Allah'tan kendisini bağışlamasını isteyip helallaşmak gerekir.)

113. Allah'ın lütuf ve rahmeti senin üzerinde olmasaydı onlardan bir grup seni bile hükümde haktan şaşırtmayı kurmuşlardı. Bununla beraber onlar yalnız kendilerini şaşırtırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Nasıl zarar verebilirler ki, Allah sana kitap ve hikmet indirmekte ve sana bilmediklerini bildirmektedir. Hem Allah'ın senin üzerinde lütfu çok büyüktür.

(105. âyete ve açıklamasına bakınız.)

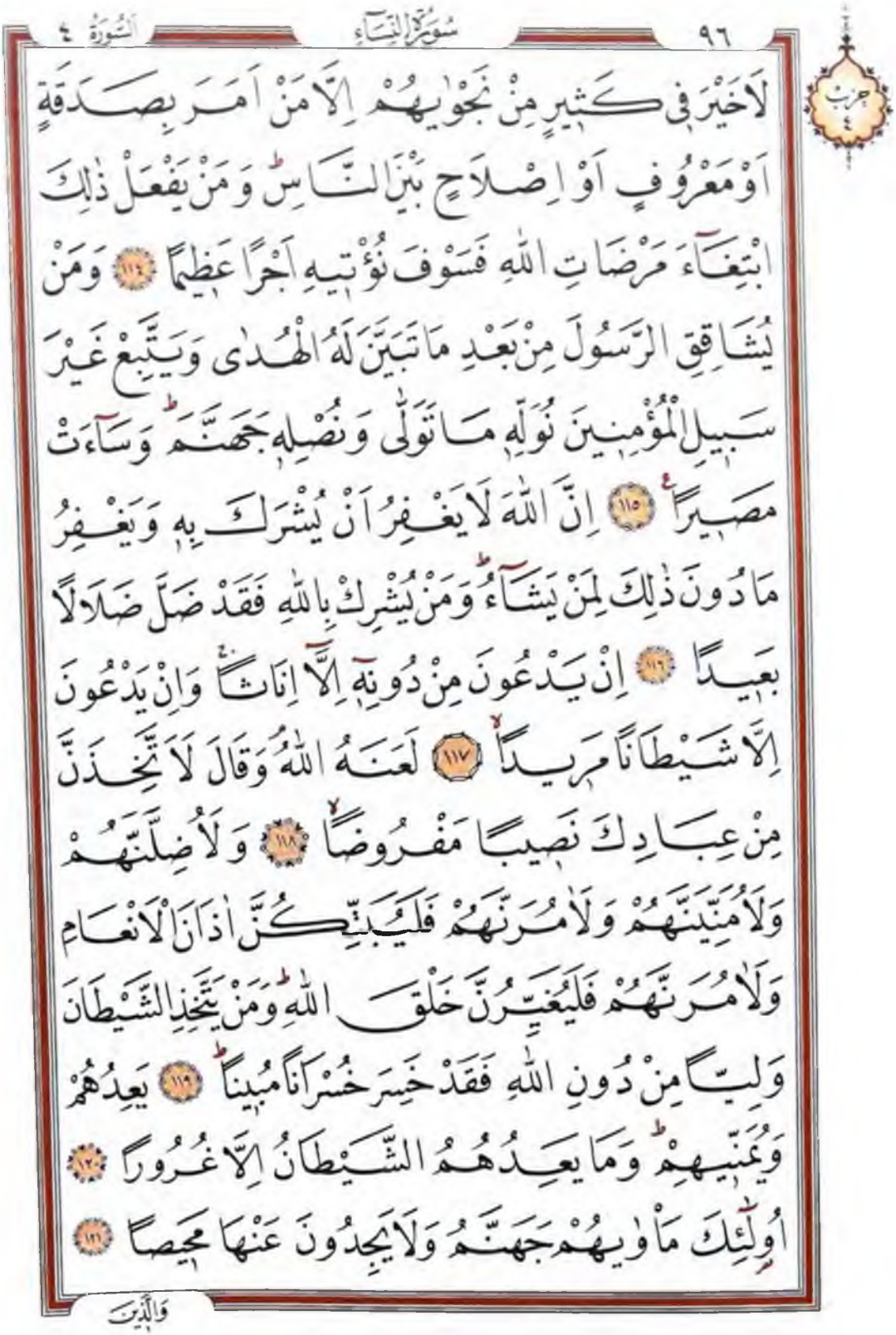
لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ
أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ
ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾ وَمَن
يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ
سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ ۖ وَسَاءَتْ
مَصِيرًا ﴿١١٥﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ
مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَاءُ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا
بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ إِن يَدْعُونَ مِن دُونِهِ إِلَّا إِنَاثًا ۖ وَإِن يَدْعُونَ
إِلَّا شَيْطَانًا مَّرِيدًا ﴿١١٧﴾ لَّعَنَهُ اللَّهُ ۘ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ
مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴿١١٨﴾ وَلَأُضِلَّنَّهُمْ
وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ آذَانَ الْأَنْعَامِ
وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللَّهِ ۚ وَمَن يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ
وَلِيًّا مِّن دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُّبِينًا ﴿١١٩﴾ يَعِدُهُمْ
وَيُمَنِّيهِمْ ۖ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾
أُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾

وَالَّذِينَ

114. Onların fısıldaşmalarının çoğunda hayır yoktur. Ancak sadaka vermeği veya bir iyilik işlemeği veya insanların arasını düzeltmeği emreden başka. Ve her kim bunu Allah'ın rızasını arayarak yaparsa yarın biz ona büyük bir ecir vereceğiz.

(Demek ki başka bir maksatla değil, Allah rızası için olmak şartıyla bu üç maksattan birisi için toplantı yapıp gizlice konuşmak, fikir alışverişinde bulunmak caiz ve hatta menduptur.

Sadaka vermek, iyi iş yapmak ve insanlar arasını düzeltmek, bu üçü hayır amellerin hepsini kapsar. Zira yapanın kendisinde kalmayıp diğer insanlara geçen hayır amel, ya başkasına bir menfaat ulaştırmak veya ondan bir zararı savmak içindir. Menfaat ise ya mal vermek gibi maddidir ki, sadaka ile bu türe işaret edilmiştir veya manevi olur ki, iyilik işlemek ile de bu türe işaret edilmiştir. İnsanlar arasını düzeltmek de zararı savmak kısmına işarettir. Bütün bunlarda ecir vaadi, bunları emretmeğe değil, yapmağa bağlanmış ve Allah rızası için olmakla

da kayıtlanmıştır.)

115. Her kim de kendisine hak belli olduktan sonra peygambere muhalefette bulunur ve müminlerin yolundan başkasına giderse, biz onu gittiğine bırakırız ve kendisine Cehennemi boylatırız. Ki o, ne fena gidiştir.

(Bu âyet yukarıda nakledildiği üzere Tu'me'nin hainliği Allah'ın beyan etmesiyle ortaya çıkınca kendisini hakka teslim etmeyip Mekke'ye kaçması ve dinden dönüp mürtet olması üzerine inmiştir. 105. âyetin açıklamasına bakınız.)

116. Doğrusu Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz, ondan berisini ise dilediğine bağışlar. Kim Allah'a şirk koşarsa gerçekten o pek uzak bir sapıklığa sapmıştır.

(Yani öyle sapıtmış öyle sapıtmıştır ki hak yoldan pek uzaklara düşmüş, Allah'ın bağışlamasından ve rahmetinden uzaklaştıkça uzaklaşmıştır. Dolayısıyla şirk, hem hakka bir iftira ve büyük bir günah, hem de haktan çok uzak bir sapıklıktır. Her iki durumda da büyük bir zulümdür.)

117. Allah'a şirk koşanlar O'nu bırakıp da dişilere tapıyorlar ve sade kaypak bir şeytana tapıyorlar.

(Tefsirciler burada "dişiler" kelimesinden maksadın, dişi isimleriyle anılan Lat, Menat, Uzza gibi putlar olduğunu söylemişlerdir. Yunanlılar ve diğerleri gibi puta tapan kavimlerin çoğu putlarının dişi olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bu mana aslında doğrudur. Fakat bunu anlamak için "dişi" kelimesini gerçek anlamından çıkarmağa gerek yoktur. Her hayal, bir gerçeğin yansıması olduğundan bu hal dişilerin cazibesine kapılmanın bir sonucu olarak düşünülmek ve "dişiler"i gerçek anlamıyla ele almak hem asıldır, hem de âyetin ifade ettiği mananın ruhuna daha uygundur. Yani müşrik ruhunun gayesi olan tanrı, kadındır. Ama tanrısını kadın kabul eden müşriklerin elinde gerçek kadınlar öyle değersizdir ki, hürmet şöyle dursun, en basit insan haklarından bile yoksundurlar.)

118. Ki Allah o şeytanı lanetledi. O da şöyle dedi: "Andolsun kullarından takdir edilmiş bir pay alacağım..

119. .. Ve mutlaka onları saptıracağım. Ve her halde onları ümitlere düşürüp olmayacak kuruntularla aldatacağım. Ve mutlaka onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını dilecekler ve mutlaka onlara emredeceğim de Allah'ın yaratışını değiştirecekler." Her kim Allah'ı bırakıp şeytanı dost edinirse şüphesiz açıktan açığa hüsrana düşmüştür.

(Araplar bir dişi deve beş defa doğurur ve beşinci erkek olursa kulağını dilerler ve artık ondan faydalanmayı haram sayarlardı. Bazı tefsirciler de demiştir ki, putlara ibadet için kurbanlık alâmeti olmak üzere hayvanların kulaklarını keserler ve bu yaptıkları bir küfür iken ibadet zannederlerdi.

"Allah'ın yaratışını değiştirecekler" demek, fıtratı olgunluğa götürecek yerde bozacaklar, yaratılış kanununa aykırı işler yapacaklar, hak kanununu, sağlam ve doğru dini, doğru yolu, hakka tapmayı bırakacaklar, yaratılanı yaratıcı yerine koyup şuna buna tapacaklar, demektir.)

120. Şeytan onlara vaatte bulunur, boş ümitlere düşürür. Fakat şeytan onlara kuru bir aldatmadan başka ne vaat eder?

121. İşte onların varacakları yer Cehennemdir. Ve ondan kurtulmağa hiçbir çare bulamayacaklardır.

(Ancak fırsat elde iken tevbe ve bağışlanma talep edip şirkten ve şeytanı veli edinmekten vazgeçerlerse başka. O zaman, "ondan berisini ise dilediğine bağışlar" âyetinin hükmü altına girerek bağışlanabilirler.)

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنّٰتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِينَ فِيهَآ اَبَدًا ۖ وَعْدَ اللّٰهِ
حَقًّا ۖ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ قِيلًا ﴿١٢٢﴾ لَيْسَ بِاَمَانِيِّكُمْ
وَلَآ اَمَانِيِّ اَهْلِ الْكِتٰبِ ۗ مَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهٖ ۙ
وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ
يَعْمَلْ مِنَ الصّٰلِحٰتِ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ
يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ اَحْسَنُ
دِينًا مِمَّنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ
اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا ۗ وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلّٰهِ
مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ
مُحِيطًا ﴿١٢٦﴾ وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَآءِ ۗ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ ۙ
وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتٰبِ فِي يَتٰمَى النِّسَآءِ الّٰتِي
لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ
وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ ۙ وَاَنْ تَقُومُوا لِلْيَتٰمٰى بِالْقِسْطِ ۗ
وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهٖ عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾

122. İman edip iyi iyi işler yapan kimselere gelince, yarın onları, altından ırmaklar akan cennetlere koyacağız, ebediyyen onlarda kalacaklar. Allah'ın gerçek va'di bu. Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?

[Bu soru olumsuzluk ifade eder. Yani, Allah'tan daha doğru söz söyleyecek kimse yoktur. Bundan maksat, şeytanın, dostlarına yaptığı yalancı vaatlere Allah'ın, dostlarına yaptığı doğru vaatle karşılık vermektir.]

123. Bu, ne sizin kuruntularınızla olur, ne Kitap ehlinin kuruntularıyla olur. Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalanır ve Allah'tan beride ne bir veli bulabilir, ne de bir yardımcı.

(Ey müslümanlar! Allah'ın hak olarak vaat ettiği bu cennete girme, ne sizin ne de Kitap ehlinin kuruntularıyla olur.

Naklediliyor ki Müslümanlar ile Kitap ehli birbirlerine karşı öğünmüşler. Yahudiler: "Cennete

ancak yahudi olanlar girecek", Hıristiyanlar: "Cennete ancak hıristiyan olanlar girecek" diye iddia etmişler. Müslümanlar da: "Bizim peygamberimiz, sizin peygamberinizden sonradır ve son peygamberdir. Kitabımız da sizin kitabınızdan sonra ve onlara hâkimdir" demişler, bunun üzerine bu âyet ve bundan sonraki âyetler inmiş ve böyle kuru kuru öğünmelerle, sadece arzu, kuruntu, ümit ve temennilerle cennete girilemeyeceği anlatılmış ve bunun yolu gösterilmiştir:

Gerek müslüman, gerek Kitap ehli ve gerek diğerlerinden her kim bir kötülük yaparsa onunla cezalanır, ya dünyada veya âhirette veya her ikisinde onun bir cezasını görür ve kendisine Allah'tan başka ne himayesine girecek bir veli, ne de kurtaracak bir yardımcı bulamaz.)

124. Gerek erkek gerek dişi, her hangi bir kişi de mümin olarak iyi işlerden bir iş tutarsa işte böyleleri cennete girerler ve zerrece hakları yenmez.

(Yani en küçük, en önemsiz bir miktarda bile hakları kesilmez. İşte cehennem görmeden cennete girme hususunda Allah'ın hak olan kesin vaadi bunlar hakkındadır.)

125. Dince şu kimseden daha güzel kim olabilir ki o, özünü yüzünü tertemiz Allah'a tutmuş, teslim etmiş ve bu halde her ne yaptıysa güzel yapmış, iyilikler işlemiş ve hanif olarak İbrahim milletine uymuştur. Allah, İbrahim'i halil edinmiştir.

(Halil: Bir kimsenin işleri ve sırları arasına giren ve sevgisi, kalbinin en küçük parçalarına nüfuz eden dostu demektir ki "hiçbir boşluk ve eksikliği olmayan sevgi" manasına gelen "hullet" ten alınmıştır. Allah'ın İbrahim'i halil edinmesi, onu bir dost gibi özel olarak süzüp ayırmak suretiyle yüceltmesi ve ilahi sırlara mazhar kılması anlamındadır.

Böyle bir Allah dostunun milletine uyan zat da o Allah dostluğundan elbette hissedar olacaktır. İşte o zat: "Ben yüzümü İslam ile tertemiz olarak Allah'a tuttum. Bana uyanlar da..." (Âl-i İmrân, 3/20) diyen Muhammed (a.s) ve onun gerçek tâbileridir ve bu din, İslam dinidir. Ve bundan güzel hiçbir din yoktur.)

126. Halbuki göklerde ve yerdekiler, hep Allah'ındır. Ve Allah, her şeyi kuşatıcıdır.

(Yalnız göklerde ve yerdekiler değil, onların ötesinde, gerek zihin âleminde ve gerek dış âlemde "şey" denilebilen hiçbir mevcut yoktur ki evvelinden ve sonundan, dışından ve içinden yüce Allah'ın ilmi ve kudreti, ilahlık hükmü ile kuşatılmış olmasın.)

127. Bir de senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki: Onlar hakkında fetvayı size Allah veriyor: Yazılmış hakları olan mirası kendilerine vermediğiniz ve (başkasına) nikahlamayı istemediğiniz (veya hakları olan mirası vermemek için kendinize nikah etmek istediğiniz) öksüz kızlar hakkında ve mağdur çocuklar hakkında ve yetimlere insaf ile bakmanız hakkında kitapta yüzünüze karşı okunup duran âyetler var. Daha da hayra dair ne yaparsanız şüphe yok ki Allah onu da bilir.

(Âyette geçen "kitapta yüzünüze karşı okunup duran âyetler" cümlesinin diğer cümlelerle bağlantı durumuna göre âyete şu manalar verilmiştir: Allah size yukarıda geçtiği ve aşağıda geleceği üzere fetva verir ve bu size okunanlar Kitap'ta, yani "Levh-i Mahfuz'dadır. Dolayısıyla bu beyan edilen ve edilecek olan hukukta adalet ve insaf, riayet edilmesi ve korunması vacip olan büyük işlerdendir. Yahut mana şöyle olur: Bu kitapta okunan âyetlere yemin ederim ki Allah size bunlar hakkında yukarda geçtiği ve aşağıda geleceği üzere fetva verir.)

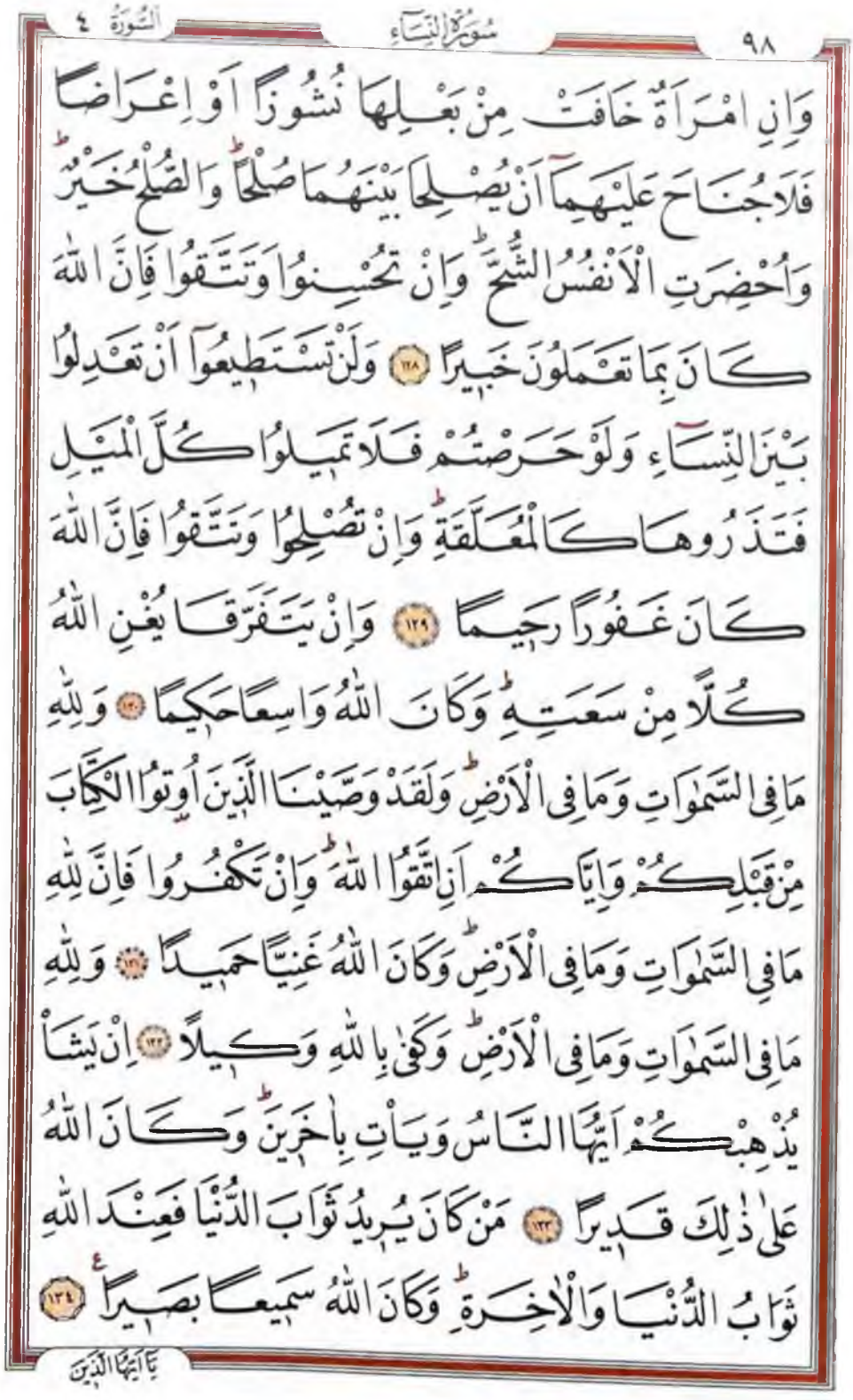
وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا ۚ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ ۗ
وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ ۚ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا
بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ
فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ ۚ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ
كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾ وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللَّهُ
كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾ وَلِلَّهِ
مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
مِنْ قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنِ اتَّقُوا اللَّهَ ۚ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ
مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾ وَلِلَّهِ
مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾ إِنْ يَشَأْ
يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ
عَلَىٰ ذَٰلِكَ قَدِيرًا ﴿١٣٣﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ
ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

128. Ve eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden veya yüz çevirmesinden endişe ediyorsa bir sulh ile aralarını düzeltmelerinde kendilerine bir günah yoktur. Sulh, hep hayırdır. Nefisler ise kıskançlığa hazırlana gelmiştir. Eğer arayı düzeltir ve geçimsizlikten sakınırsanız, şüphe yok ki Allah, her ne yaparsanız haberdardır.

[Bir kadın, kocasının kendisini küçük gördüğünü veya çirkinliğinden yahut yaşlılığından ya da kendisinden daha genç ve güzel birisiyle evlenmek istemesi sebebiyle kendisinden yüz çevirdiğini görür veya sezerse, aralarında bir sulh yapmalarında kendilerine bir vebal yoktur. Yani, kadının, kocasının şefkatini celbetmek, sevgi ve muhabbetini devam ettirmek amacıyla nafaka, giyim kuşam ve gece yanında kalmak gibi haklarının bazısından vazgeçmesi suretiyle aralarında bir antlaşma ve uyum sağlamalarında eşler üzerine bir günah yoktur.

Rivayete göre bu âyet Rafi b. Hadic ve eşi hakkında inmiştir. Rafi, bir genç kızla evlenmiş ve onu

ilk hanımından fazla sevmiş, ilk hanımı da buna dayanamayarak huzursuzluk çıkarmış, bunun üzerine Rafi, onu boşamak istemiş. Ama kadın, kocası kendisini ihmal etse de duruma razı olacağını beyan etmiş ve aralarında anlaşmışlar. Âyet, bu sulhun caiz olduğunu bildirmektedir.]

129. Bir de kadınların arasını denk tutmaya –bu konuda hırslı da olsanız– her halde gücünüz yetmez. Bari (birine) büsbütün meyleyip de ötekini askıda kalmış (ne kocalı ne kocasız) bir kadın gibi ihmal edilmiş bırakmayın. Eğer arayı düzeltir de diğerine meyletmekten sakınırsanız, şüphe yok ki Allah, çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Kadınlar hakkında iki tür eşitlik vardır. Birisi, nafakasını temin etmede ve geceleme nöbeti gibi haklarda eşitliktir ki bu, kocanın gücü dahilinde olup kişinin kendi tercihi ile yaptığı işlerdendir. İşte kocanın yükümlü olduğu denk tutma budur. Diğeri ise sevgide adalet ve eşitliktir ki bu, insanın gücü ve iktidarı dışındadır. İşte, "Eğer bu durumda adalet yapamayacağınızdan korkarsanız, o zaman bir tane alın" (Nisâ, 4/3) emri gereğince korkulması gereken haksızlık, adaletsizlik budur. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "İki karısı olup da birine büsbütün meyleden kimse Kıyamet gününde bir yarısı eğik olarak gelir." (Nesâî, İşretü'n-nisa 2.)

130. Yok eğer her ikisi (arzularıyla) birbirlerinden ayrılırlarsa, yüce Allah kendi gücüyle her birini diğerine muhtaç bırakmaz. Çünkü Allah'ın kudreti geniştir, O, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.

(Demek ki bu ayrılık, iki tarafın rızasıyla olmaz, birinin diğerinde gözü bulunursa bu muhtaç etmeme vadedilmiş değildir. Kadın ayrılmak istemez, geçinmek arzu ederse erkeğin onu boşaması günahtır. Aynı şekilde erkek bırakmak istemez, geçinmek arzu ederse onu mal karşılığı boşamağa mecbur etmek veya zor kullanarak ayırmak da günahtır. O zaman bir taraf zalim konumunda kalır ki bundan son derece sakınmak gerekir.)

131. Göklerde ne var, yerde ne varsa Allah'ındır. Andolsun ki hem sizden evvel kendilerine kitap verilmiş olanlara ve hem size, "Allah'a karşı takvalı olunuz" diye tavsiye ettik. Şayet küfür ve nankörlük edecek olursanız biliniz ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Ve Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur; O, kendi zatında hamiddir.

(Yani siz gerek hamd ediniz gerek etmeyiniz O, aslında övülen ve övülmeğe layık olandır. Ne yaratıkların küfür ve isyanından zarar görür, ne de şükür ve itaatlerinden fayda bulur.)

132. Göklerde her ne var ve yerde her ne varsa, Allah'ındır. Vekil olarak da Allah yeter.

(Dolayısıyla herkes O'na tevekkül etmeli ve dayanmalı ve kendi işlerinde muvaffak olmak için O'na başvurup teslim olmalıdır.)

133. Ey İnsanlar! Allah dilerse sizi ortadan kaldırır, giderir de yerinize başkalarını getirir. Allah'ın buna da gücü yeter.

("Eğer yüz çevirirseniz yerinize sizden başka bir toplum getirir. Sonra onlar sizin gibi olmazlar." "Muhammed, 47/ 38". Rivayet ediliyor ki bu âyet indiği zaman Rasûlullah (s.a.v.) mübarek ellerini Selmanı Farisi'nin arkasına vurmuş, "Onlar, bunun kavmidir" buyurmuştur.)

134. Her kim dünya sevabı isterse, bilmeli ki dünyanın da âhiretin de sevabı ancak Allah'ın katındadır. Allah, her şeyi hakkıyla işitici, görücüdür.

(Dünya sevabını da verecek olan, başkası değil yine Allah'tır. Bunun için de Allah'a ve O'nun kanunlarına baş vurmak gerekir. Fakat bunun karşısında bir de âhiret sevabı vardır. Akıllı olan, "Ey Rabbimiz! Bize dünyada bir güzellik ver, Âhirette de bir güzellik ver" "Bakara, 2/201" diyerek ikisini de istemeli veya bu ikisinden en şerefli ve en yüce olana gözünü dikip dünyanın üzerinde hiç durmayarak âhireti istemelidir. Çünkü, "Kim, Âhiret ürününü isterse onun için ürününü artırırız" "Şûrâ, 42/20" âyeti manasınca, Âhireti isteyen, fazla olarak dünyadan da nasip alır.)

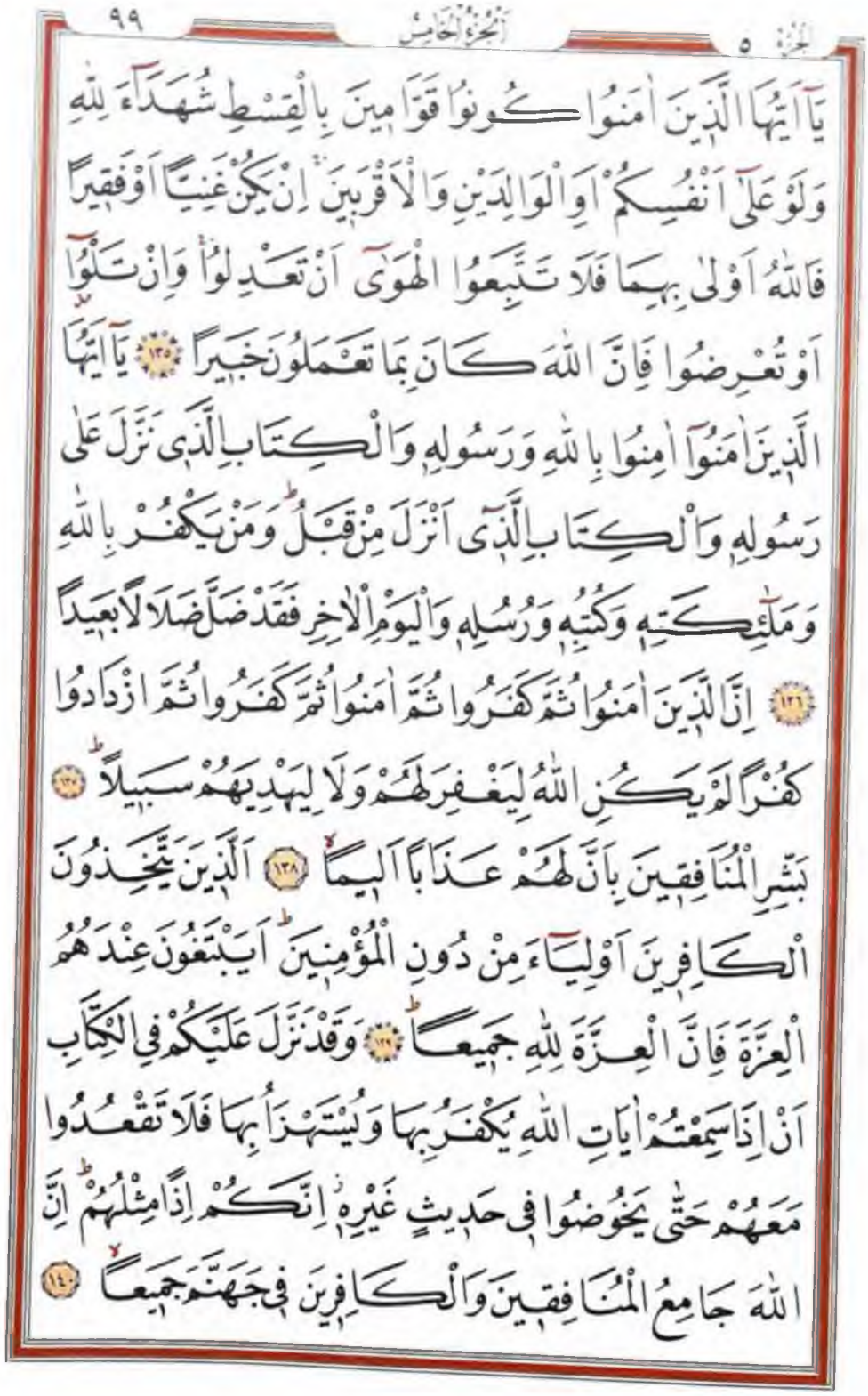
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ
وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ ۚ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا
فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا ۖ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا ۚ وَإِنْ تَلْوُوا
أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَىٰ
رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ ۚ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ
وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا
﴿١٣٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا
كُفْرًا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ﴿١٣٧﴾
بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣٨﴾ الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ
الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ أَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ
الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ﴿١٣٩﴾ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ
أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا
مَعَهُمْ حَتَّىٰ يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ إِنَّكُمْ إِذًا مِثْلُهُمْ ۗ إِنَّ
اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤٠﴾

135. Ey, o bütün iman edenler! Nefislerinizin veya anne-babanızın ve yakınlarınızın aleyhinde de olsa, Allah için şahitler ve hakkaniyetle durup adaleti yerine getirmeğe uğraşan hakimler olunuz. (Şahitlik edeceğiniz kimse) zengin de olsa fakir de olsa, Allah, ikisinden de önce gelir. Onun için haktan sapıp da nefsin arzusuna uymayın. Ve eğer dilinizi eğip büker veya çekinirseniz, şüphe yok ki Allah, her ne yaparsanız haberdardır.

(Eğer şahitlik etmeniz emredilir de hakkıyla eda etmez veya eda etmekten yüz çevirir ve çekinirseniz, her iki durumda Allah, yaptıklarınızdan haberdardır, hiçbiriniz O'ndan yakanızı kurtaramazsınız.

Şahitlik, kişinin kendi aleyhine veya anne babasının ve akrabasının aleyhine de olsa adaleti ayakta tutmalı, doğruyu söylemelidir. Bunda iki mana vardır: Birisi, başkasının sizde bir hakkı varsa kendiniz ikrar ve itiraf etmelisiniz ve ananız, babanız, akra-

banız aleyhine de olsa hükümden, şahitlikten kaçınmamalısınız. Birisi de, üçüncü bir şahıs aleyhine şahitlik neticede kendiniz ve yakınlarınıza bir zarar da verecek olsa, yine dosdoğru şahitlik etmelisiniz.)

136. Ey o bütün iman edenler! Allah'a da, Rasulüne de, Rasulüne indirdiği kitaba da, daha önce indirdiği kitaba da iman edin. Her kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve Âhiret gününü inkar ederse uzak, pek uzak bir sapıklık ile sapmış, sapmış gitmiştir.

(Dikkate değerdir ki, bu âyetin iman edilmesi istenenler bölümünde "Allah'a, Rasulüne, Rasulüne indirilen kitaba ve ondan önce indirilmiş olan kitaba iman edin" diye dört şeye iman açıkça ifade edilmiştir. Bu da "Allah'a iman, peygambere iman ve kitaplara iman" diye üç bölümde özetlenebilir. Oysa "Kim inkar ederse" bölümünde Allah'ı inkar, meleklerini inkar, kitaplarını inkar, peygamberlerini inkar ve Âhiret gününü inkar" diye melekler ve Kıyamet günü de eklenerek beş şey açıkça ifade edilmiş, hem de Hz. peygamber'e diğer peygamberler de ilave edilerek çoğul kipiyle "peygamberlerini" buyrulmuştur. Bununla Allah'a ve Hz. peygamber'e ve bütün kitaplara iman, her halde bütün peygamberlere, meleklere ve âhiret gününe iman demek olduğu gösterilmiş ve bir insanın Allah'a, Hz. Peygamber'e ve kitaplara iman ettiğini iddia edip de Peygamberlerden birini veya melekleri veya Âhireti inkara kalkışması ve bu konuda gelen âyetleri tevil etmeğe çalışması ihtimali bulunduğundan bunları inkar edenlerin, Allah'ı inkar etmiş demek oldukları özellikle beyan edilmiştir.)

137. Şunlar ki iman ettiler, sonra tuttular küfre gittiler, sonra yine iman ettiler, sonra yine küfre daldılar, sonra da küfürde ileri gittiler, Allah onları bağışlayacak da değil, doğru bir yola çıkaracak da değildir.

(Yani iman ederlerse kabul etmez değil, fakat çoğunlukla bunlar kalpleri mühürlü olduklarından can çekişme durumuna gelmedikçe iman etmezler ve belki o zaman bile iman etmezler. Ve iman etmeyince de "Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz" "Nisâ,4/48" âyeti manasınca asla bağışlanma yüzü görmezler.)

138. Müjdele münafıkları ki, onlara elem verici bir azap var.

(Bu âyet, önceki âyetin doğrudan doğruya veya dolaylı olarak münafıklarla ilgili olduğunu ifade eder. Gerçekte münafıklar, görünüşte iman ederler, sonra gizli gizli kafirlik yaparlar, sonra müminleri görünce yine "iman ettik" derler, sonra şeytanlarını bulunca "biz, sizinleyiz" derler, münafıklık ve fesatlıkta ısrar ederler. Bununla beraber âyetin zahiri açıktan açığa imandan küfre, küfürden imana tekrar tekrar değişim gösteren ve sonunda küfürde karar kılan fertler ve toplumlar hakkındadır ki, münafıklar da bunlara katılmışlardır.)

139. Onlar ki, müminleri bırakarak kafirlerin dostluğuna tutunuyorlar. Bunlar, izzeti, onların yanında mı arıyorlar? Fakat izzet, tamamıyla Allah'ındır.

(Bunlar, onlara dost olmakla izzet ve şeref bulacaklarını, üstün geleceklerini mi zannediyorlar? Ne kadar yanılıyorlar. Çünkü bütün izzet Allah'ındır ve ancak O'ndan alınır. Allah'ın izzet vermediği kimseler, hiçbir şekilde aziz olamazlar.)

140. O, size kitabında şunu da indirmiştir: Allah'ın âyetlerinin inkar edildiğini ve onlarla eğlenildiğini işittinizmi, artık onlar başka bir lakırdıya dalıncaya kadar o heriflerin yanlarında oturmayın. Çünkü o zaman, siz de onlar gibisinizdir demektir. Şüphesiz Allah, o münafıklarla kafirlerin topunu birden cehennemde toplayacak.

(Münafık ve kafirler, dünyada Allah'ın âyetleri ile alay etmek için bir araya geldikleri gibi Âhirette de cehennem azabında öylece toplanacaklardır.

Mekke döneminde müşriklerin durumlarına karşı sadece Hz. peygamber'e hitap edilerek: "Âyetlerimiz hakkında ileri geri konuşanları görünce, onlar başka bir söze geçinceye kadar onlardan uzak dur" "En'âm, 6/68" âyeti inmişti. Medine'de de Yahudi alimleri, bulundukları meclislerde Kur'ân'dan küfür ve alay ederek bahsederler ve münafıklar da onlarla beraber bulunur dinlerlerdi. Bundan dolayı o âyet burada meâl olarak hatırlatılmış ve böylece peygamber'e hitabın, bütün ümmetine hitap demek olduğu anlatılmıştır.)

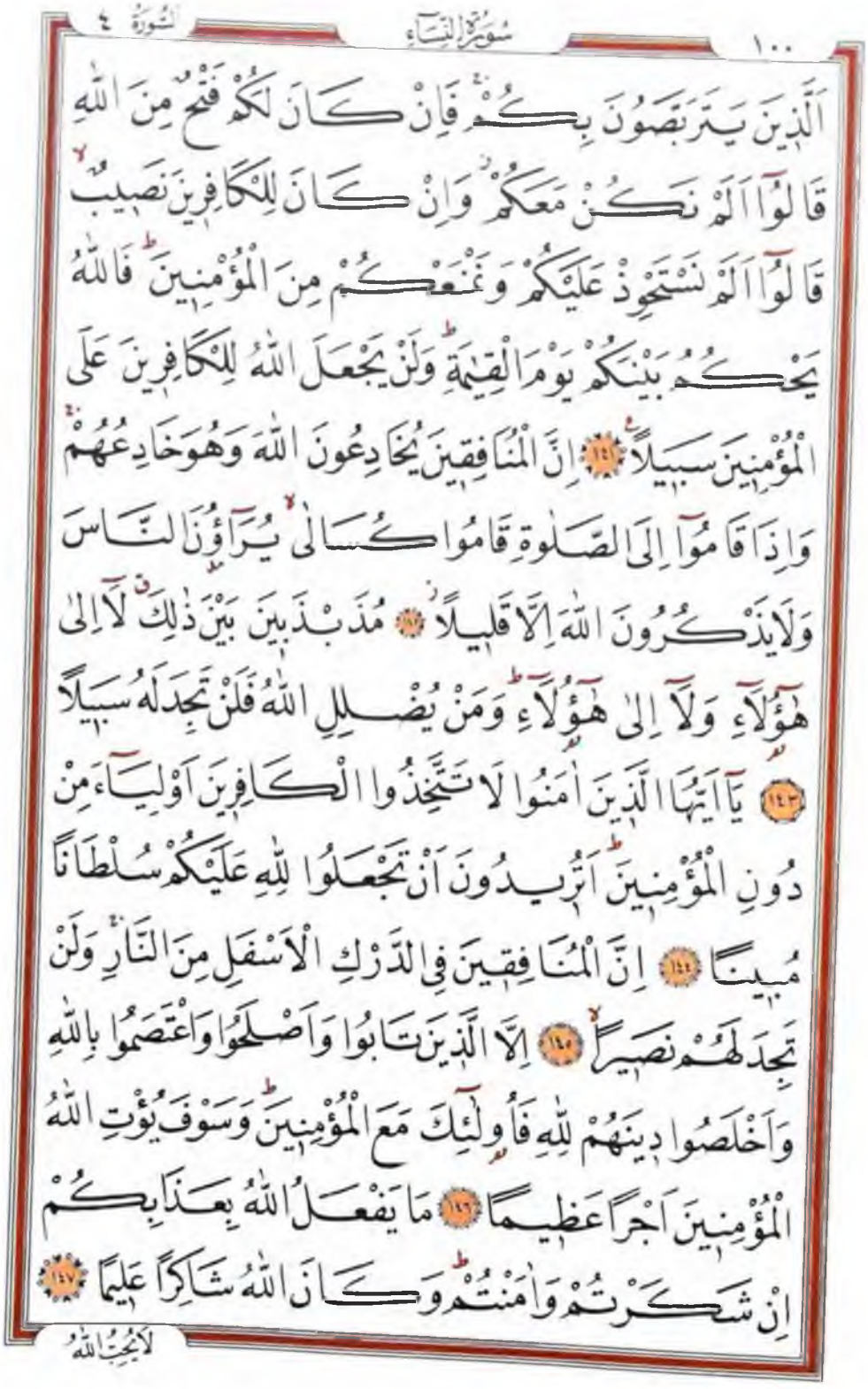
الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ
قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ
قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللَّهُ
يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى
الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ
وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَىٰ يُرَاءُونَ النَّاسَ
وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾ مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَٰلِكَ لَا إِلَىٰ
هَٰؤُلَاءِ وَلَا إِلَىٰ هَٰؤُلَاءِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا
﴿١٤٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ
دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَتُرِيدُونَ أَنْ تَجْعَلُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا
مُبِينًا ﴿١٤٤﴾ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ
تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ
وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللَّهُ
الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾ مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ
إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾
لَا يُحِبُّ اللَّهُ

141. Onlar ki sizi gözetiyorlar: Eğer Allah'tan size bir fetih gelirse, "biz sizinle beraber değil miydik?" diyecekler. Eğer kafirlere bir nasip düşerse, "biz sizden üstün gelmedik mi? Sizi, müminlerden kurtarmadık mı?" diyecekler. Artık kıyamet günü aranızda hükmü Allah verir. Ve elbette Allah, kafirler için müminler aleyhine bir yol verecek değil.

(Dünyada bazan kafirler zafer kazansalar, müminlere hakim görünseler bile bu, bir yol, bir kanun değil, geçici ve arizi bir durumdur. Sonunda müminler mutlaka onlara üstün gelir, dünyada üstün gelmezse, âhirette gelir. Allah'ın kanununda mümin kafirden daima azizdir. Onun altında kalmaz, onun ayağının altına düşmez. İzzetiyle ölür, Hakkın izzetini çiğnetmez. İşte bu hikmetten dolayıdır ki, mümin bir kadının bir kafirle evlendirilmesi caiz olmaz, küfür olur.

Âyette geçen "biz size üstün gelmedik mi?..." sözü, iki manaya gelebilir. Birisi, "fırsat elimizde değil miydi? Biz de müminlerle beraber olup size karşı savaşsaydık sizi mağlup ve perişan etmez miydik? Halbuki siz dışardan uğraşırken biz kaleyi içten fethettik, müminlere yardım etmedik. Sizin hesabınıza onlara propaganda yaptık, morallerini bozduk ve bu sayede siz zafer kazandınız. Dolayısıyla bu bizim mevkimiz sizden yüksektir" demek olur ki tefsircilerin çoğu bunu tercih etmişlerdir.

Diğeri de, "Siz, müslümanları kuvvetli zannedip Müslüman olacak iken biz size engel olmadık mı? Muhammed'in işi zayıflasın, siz güçlenesiniz diye sizi iman etmekten vaz geçirmedik mi? Bakın işte dediğimiz oldu, bizim reyimiz size galip çıktı. Dolayısıyla galibiyet asıl bizimdir, bu zaferin ganimetine sizden çok biz layığız" demektir ki, bazı tefsirciler de bu manayı tercih etmişlerdir.)

142. Her halde münafıklar Allah'a hile yapmağa çalışırlar, Allah da hilelerini başlarına geçirir. Namaza kalktıkları vakit de üşene üşene kalkarlar. Halka gösteriş yaparlar, yoksa Allah'ı pek az hatıra getirirler.

(Münafıkların davranışlarıyla ilgili olarak Bakara, 2/8-20 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

143. Arada bocalar bir haldedirler: Ne şunlara, ne bunlara. Her kimi de Allah şaşırtırsa artık ona sen yol bulamazsın.

(Münafıklar, iman ile küfür arasında şaşkın bir halde bocalayıp dururlar. Ne müminlerden olurlar, ne kafirlerden.)

[Nitekim bir hadiste: "Münafığın durumu, iki sürü arasında şaşırıp kalan koyunun durumu gibidir. Bazan bu sürüye gider, bazan o sürüye gider" buyrulmuştur. Bkz. Müslim, Münafikin 17.]

144. Ey o bütün iman edenler! Müminleri bırakıp da kafirleri başlarınıza geçirmeyin. İster misiniz ki, Allah için aleyhinizde açık bir delil meydana getiresiniz?

(Ey müminler! İster misiniz ki, münafık olduğunuza dair Allah için aleyhinize açık ve savunulması imkansız bir delil ve kanıt veresiniz? Elbette istemezsiniz değil mi? Halbuki müminleri bırakıp kafirlerle dostluk kurmak, münafıklığın açık bir delilidir.)

145. Her halde münafıklar, cehennemin en alt tabakasındadırlar. İhtimali yok, onlar için bir kurtarıcı da bulamazsın.

(Münafıklar, kafirlerin en alçağı, en sefili oldukları ndan yerleri de cehennemin dibidir.)

[Münafıkların kafirlerden daha aşağı ve alçak olmalarının sebebi, inanmadıkları halde inanmış görülmeleridir. Onun içindir ki görecekleri azap, kafirlerin azabından daha şiddetlidir. Cehennemin en alt tabakasında yer almalarının sebebi de budur. Ebu Hayyan şöyle der: Nar=Ateş, yukarıdan aşağıya yedi tabakadır. Bunlar, sırasıyla: Cehennem, Lazâ, Hutame, Sair, Sakar, Cahim ve Hâviye'dir. Bu âyette geçen Nar=Ateş kelimesi, bunların hepsinin manasını kapsadığı için, bazen birbirlerinin ismini alırlar. Bkz. el-Bahru'l-Muhit, 3/380.]

146. Ancak tevbe edip durumlarını düzelten ve Allah'a sarılıp dinlerini Allah için hâlis kılanlar hariç. Çünkü bunlar, müminlerle beraberdir. Müminlere ise Allah, büyük bir ecir verecektir.

147. Siz şükreder ve iman ederseniz, Allah size azap edip de ne yapacak? Halbuki Allah, şükrün karşılığını veren, her şeyi bilendir.

(Demek ki azap, küfür ve nankörlükte ısrarın ve Allah'ın koyduğu yasaya aykırı hareket etmenin bir neticesi ve bir ilahi hikmet meselesidir. Şu halde küfür ve nankörlükten sonra da olsa şükür ve iman ile Allah'a yaklaşma yolu tutulunca artık azap için hiçbir sebep kalmaz. Şükrün karşılığını verici ve herşeyi bilici olan, mutlaka o şükür ve imanın ecrini verir. Şükür ve imandan sonra küfür ve nankörlüğe sapanlar azaba uğrayacakları gibi, küfür ve nankörlükten sonra da olsa şükür ve iman yolunu tutanlar mutlaka Hakkın rahmetine ulaşırlar.)

لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظُلِمَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ
سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾ إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوءٍ
فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴿١٤٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ
وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ
نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَٰلِكَ
سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا ۚ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ
عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٥١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا
بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ أُولَٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ ۗ وَكَانَ اللَّهُ
غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٥٢﴾ يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا
مِنَ السَّمَاءِ ۚ فَقَدْ سَأَلُوا مُوسَىٰ أَكْبَرَ مِنْ ذَٰلِكَ فَقَالُوا أَرِنَا اللَّهَ
جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ
مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذَٰلِكَ ۚ وَآتَيْنَا
مُوسَىٰ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ
بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ
لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾

148. Allah, fena sözün açıkça söylenmesini sevmez. Ancak zulme uğrayan başka. Allah, her şeyi işitici, bilicidir.

(Allah, kötü fiil şöyle dursun, kötülüğün söz olarak bile meydana konulmasını sevmez, buğz eder. Ancak mazlum, hakkına tecavüz edilmiş olan kimse feryat edebilir, zalim aleyhine bağıra bağıra beddua edebilir, yahut onun yaptıklarından sızlanarak kötülüklerini söyleyebilir, hatta kötü sözlerine misliyle karşılık verebilir.

Bu âyetin iniş sebebinde deniliyor ki: Bir gün Hz. Peygamber'in (s.a.v) huzurunda bir adam Hz. Ebubekir'in yüzüne karşı sövmüş, o da birkaç kez sustuktan sonra nihayet karşılık vermişti. Karşılık verince Efendimiz (s.a.v), oturduğu yerden ayağa kalktı. Hz. Ebubekir: "O bana söverken oturuyordunuz, ben karşılık verince ayağa kalktınız" dedi. Rasûlullah da (s.a.v): "Bir melek, senin adına karşılık veriyordu. Sen karşılık verince o melek gitti, şeytan geldi. Şeytan gelince ben de oturamadım" buyurdu. "Ahmed, Müsned, 2/436". Ve bunun üze-

rine bu âyet indi.)

149. Bir hayrı açıklar veya gizlerseniz yahut bir kötülüğü affederseniz, şüphe yok ki Allah'ın affı çoktur, her şeye gücü yeter.

(Dolayısıyla Allah'ın ahlakı ile ahlaklanınız da cezalandırmağa gücünüz yeterken affediniz ki, Allah katında affa nail olasınız ve ecrinizi alasınız.) [Yüce Allah burada biz kullarını afva teşvik ederek intikam almağa gücü yettiği halde kendisinin, ziyadesiyle affedici olduğuna işaret ediyor. O halde zayıflığımıza ve âcizliğimize rağmen biz nasıl affetmeyelim!]

150. O kimseler ki ne Allah'ı tanırlar ne peygamberlerini ve o kimseler ki Allah'ı tanımak fakat peygamberlerini tanımayıp aralarında ayrım yapmak isterler ve o kimseler ki "peygamberlerin bazısına inanırız, bazısını tanımayız" derler ve böyle küfür ile iman arasında bir yol tutmak isterler...

151. ...İşte bunlar, gerçek kafirdirler. Biz de kafirler için horlayıcı bir azap hazırladık.

(Bu iki âyetten anlaşılıyor ki kafirler başlıca üç kısımdır. Birisi, ne Allah ne peygamber tanıyan, hiçbirine iman etmeyenler. İkincisi, imanda Allah ile peygamberi ayıranlar, yani Allah'a iman iddiasında bulunup da Allah'ın gönderdiği peygamberlere inanmayanlar. Üçüncüsü, peygamberlerin bazısını tanıyıp da bazısını tanımayanlardır ki Yahudi ve Hristiyanlar bu kısımdandır. Bu âyetler doğrudan doğruya bunlar hakkında inmiş, iman ile küfür arasında orta bir mertebe, bir yol bulunmadığı ve peygamberlerden bazısını tanımamak, hepsini tanımamak ve hepsini tanımamak Allah'ı da tanımamak demek olduğunu göstermiştir. Çünkü Allah'ın bir emrini tanımamak, mutlak olarak Allah'ı tanımamak demektir.)

152. Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve peygamberlerinden hiçbirinin arasını ayırmayan kimselere gelince, işte bunların yarın kendilerine Allah ecirlerini verecek. Allah, çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

153. Kitap Ehli senden, üzerlerine Semadan bir kitap indirivermeni istiyorlar. Çok görme, Musa'ya bundan daha büyüğünü teklif ettiler: "Allah'ı bize açıktan göster" dediler de zulümleri sebebiyle kendilerini yıldırım çarptı. Sonra kendilerine o kadar açık mucizeler gelmişken tuttular danaya taptılar. Derken biz bunu affettik de Musa'ya ezici bir saltanat verdik.

(Âyetin zahirinden de anlaşılacağı üzere Tefsircilerin çoğunun beyanına göre burada Kitap Ehlinden maksat, Yahudilerdir. Rivayet ediliyor ki Ka'b b. Eşref ve Finhas b. Azurâ gibi Yahudi alimleri sırf hükmedici bir tavır takınmak ve inadına hareket etmek için Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzuruna gelmişler: "Eğer sen peygamber isen bize Hz. Musa gibi Semadan topu birden bir kitap indir" demişler. Bazıları, bu kitabın Tevrat gibi Levha üzerine ve semavi bir yazı ile yazılmış olmasını, diğer bazıları, inerken kendilerinin de bizzat görüp seyretmelerini, diğer bazıları da filana ve filana diye bizzat kendilerine indirilmesini ve bunun içinde "Muhammed, Allah'ın Rasulüdür" diye yazılmış bulunmasını söylemişler, bu âyetler de bunun üzerine inmiştir.)

154. Misaka bağlanmaları için Tûr'u üstlerine kaldırdık da onlara: "Girin, secdelere kapanarak o kapıya" dedik. Hem onlara: "Cumartesi yasağını çiğnemeyin" dedik de kendilerinden ağır bir misak aldık.

(İsrailoğullarının misaklarını almak için Tûr'un bir gölgelik gibi başlarının üstüne kaldırılıp öyle tutulması mucizesi hakkında birkaç görüş vardır. Bazıları, bu Tûr'dan maksat Sina Dağı olduğunu söylemişler, bazıları da kelimenin asıl manasıyla herhangi bir dağ demek olduğunu beyan etmişlerdir. Maksat ise Tûr'un nasıl kaldırıldığı değil, niçin kaldırıldığıdır. Yani yüce Allah bunları tam iman ile değil, dağın altında kafalarını ezecek gibi bir durumda, maddi güçle baskı altına alarak dine bağlamış ve pek ağır bir şekilde misaklarını almıştır. Buna rağmen sözlerinde durmayıp nice suçlar işlediler.)

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِّيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِآيَاتِ اللَّهِ وَقَتْلِهِمُ الْأَنبِيَاءَ
بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ ۚ بَل طَبَعَ اللَّهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ
فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ بُهْتَانًا
عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ
اللَّهِ ۖ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ ۚ وَإِنَّ الَّذِينَ
اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ ۚ مَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ
الظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿١٥٧﴾ بَل رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ ۚ وَكَانَ
اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾ وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ
مَوْتِهِ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾ فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ
هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَن سَبِيلِ
اللَّهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾ وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ
النَّاسِ بِالْبَاطِلِ ۚ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦١﴾ لَّٰكِنِ
الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا
أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ أُولَٰئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٦٢﴾

إِنَّا أَوْحَيْنَا

155. Bunun üzerine verdikleri sözü bozmaları, Allah'ın âyetlerini tanımamaları, peygamberleri haksız yere öldürmeleri ve "kalplerimiz kılıflı" demeleri sebebiyle (belalarını verdik.) Doğrusu Allah, o kalplerin üzerini onların küfürleri sebebiyle mühürlemiştir de onun için pek azı hariç, iman etmezler.

156. Yine küfürleri ve Meryem'e karşı büyük bir iftira atmaları....

157. ...Ve: "Biz, Allah'ın Rasulü Meryem oğlu İsa'yı öldürdük" demeleri sebebiyle (Allah, bunların belalarını vermiştir.) Halbuki onu ne öldürdüler, ne astılar ve fakat kendilerine bir benzetme yapıldı. Doğrusu onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bundan dolayı şüphe içindedirler. Ona dair bir ilimleri yoktur, ancak zan ardında giderler. Halbuki onu yakinen öldürmediler.

(Meryem'e attıkları iftira, ona zina isnat etmeleridir. Bu da yüce Allah'ın, bir beşer teması olmaksızın bir çocuk yaratmağa gücü yettiğini inkar etmelerinden dolayı olmuştur.

"İsa'yı öldürdük" demelerine gelince, bunlar gerçekte onu ne öldürdüler, ne de astılar. Çünkü İsa'nın hakikatı bir kelime, bir ruh idi. Bunu ise ne öldürebildiler, ne asabildiler. Ve fakat onlara bir benzetme yapıldı.

Bu benzetme meselesinde birçok rivayet vardır ki başlıca iki vecih zikretmişlerdir:

1. Kelamcıların birçoğu demiştir ki, Yahudiler Hz. İsa'yı öldürmek istedikleri zaman Allah onu semaya kaldırdı, "Yahudi reisleri de halkın fitneye düşmesinden korktular, bir insan tuttular, öldürüp astılar ve insanlara: "İşte Mesih bu!" diye aldatarak ilan ettiler. Çünkü halkın çoğu, onu şahsen değil ancak ismen tanıyorlardı.

2. "Benzetme yapıldı" demek "İsa'ya benzer bir şekil, birisine verildi, başka bir insan ona benzetildi, ona benzer bir surete konuldu demektir" demişler ve bunda dört vecih nakletmişlerdir.

a. Yahudiler, Hz. İsa'nın, ashabıyla beraber bir evde bulunduklarını öğrendikleri zaman başlarında bulunan Yahuza, kendi adamlarından Taytanus adlı birine eve girip İsa'yı, öldürülmek üzere dışarı çıkarmasını emretmiş, yüce Allah da Hz. İsa'yı evin tavanından çıkarıp o adamı ona benzetmiş, dolayısıyla o zannetmişler, tutup asmışlar ve öldürmüşler.

b. İsa'yı gözetmek için bir adam tayin etmişler, İsa (a.s) dağa çıkmış ve semaya kaldırılmış ve Allah o gözcüyü ona benzettirmiş, onu yakalayıp öldürmüşler. "Ben İsa değilim" deyip durmuşsa da dinlememişler.

c. Yahudiler Hz. İsa'yı tutmağa azmettikleri zaman ashabından on kişi beraberinde bulunuyormuş, onlara: "Benim kılığıma sokulmaya razı olup cenneti satın alacak olan kim var?" diye sormuş, biri "ben" demiş, bunun üzerine Allah onu İsa'ya benzettirmiş, dışarı çıkarılıp öldürülmüş ve İsa, semaya kaldırılmış.

d. Birisi, İsa'nın (a.s) ashabından olduğunu iddia edermiş ve münafık imiş, gitmiş Hz. İsa aleyhine Yahudilere rehberlik etmiş ve onu tutmak için Yahudilerle beraber içeri girmiş, yüce Allah da onu ona benzettirmiş, bunun üzerine o öldürülüp asılmış.

Fakat görülüyor ki er-Râzî'nin dediği gibi bu vecihler birbirleriyle çelişkilidir. Dolayısıyla bu âyetin tefsirinde delil getirilmeğe uygun değildirler.)

158. Doğrusu Allah onu kendine doğru kaldırdı. Allah azizdir, hakimdir.

[Allah, İsa'yı onların elinden kurtarmış ve onu diri olarak kendi katına yükseltmiştir. Kıyamete yakın tekrar yere inecektir. Nitekim hadiste şöyle buyrulmuştur: Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki Meryem oğlu İsa'nın âdil bir hakem olarak aranıza inmesi, haçı kırarak domuzu öldürmesi, cizyeyi kaldırması ve hiç kimse kabul etmeyecek kadar malın çoğalması pek yakındır." Müslim, İman 242. Bir rivayete göre de müslümanların emiri ona: "Gel bize namaz kıldır" diyecek, o da: "Hayır, Allah'ın bu ümmete bir ikramı olarak siz, birbirinize imam olacaksınız" diyecektir. Müslim, İman 247.]

159. Kitap ehlinden hiçbiri yoktur ki, andolsun, ölümünden evvel ona mutlaka iman edecek olmasın. Kıyamet günü de o, aleyhlerine şahit olacak.

160. Hasılı, o yahudi olanların zalimlikleri ve birçoklarını Allah yolundan çevirmeleri sebebiyle, evvelce onlara helal kılınmış birçok temiz ve hoş nimeti kendilerine haram kıldık.

(Âl-i İmrân, 3/93 ve En'âm, 6/146 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

161. Kendilerine yasak edildiği halde faiz almaları ve halkın mallarını haksızlık yaparak yemeleri sebebiyle (bunu yaptık.) Ve içlerinden kafir kalanlara da elem verici bir azap hazırladık.

162. Fakat içlerinden ilimde derinleşmiş olanlarla mümin olanlar, senden evvel indirilenle beraber sana indirilene de iman ediyorlar. Hele o, namaza devam eden kullarıma bak, onlar ve zekât verenler, Allah'a ve Âhiret gününe inanan bütün müminler, işte hep bunlara yarın büyük bir ecir vereceğiz.

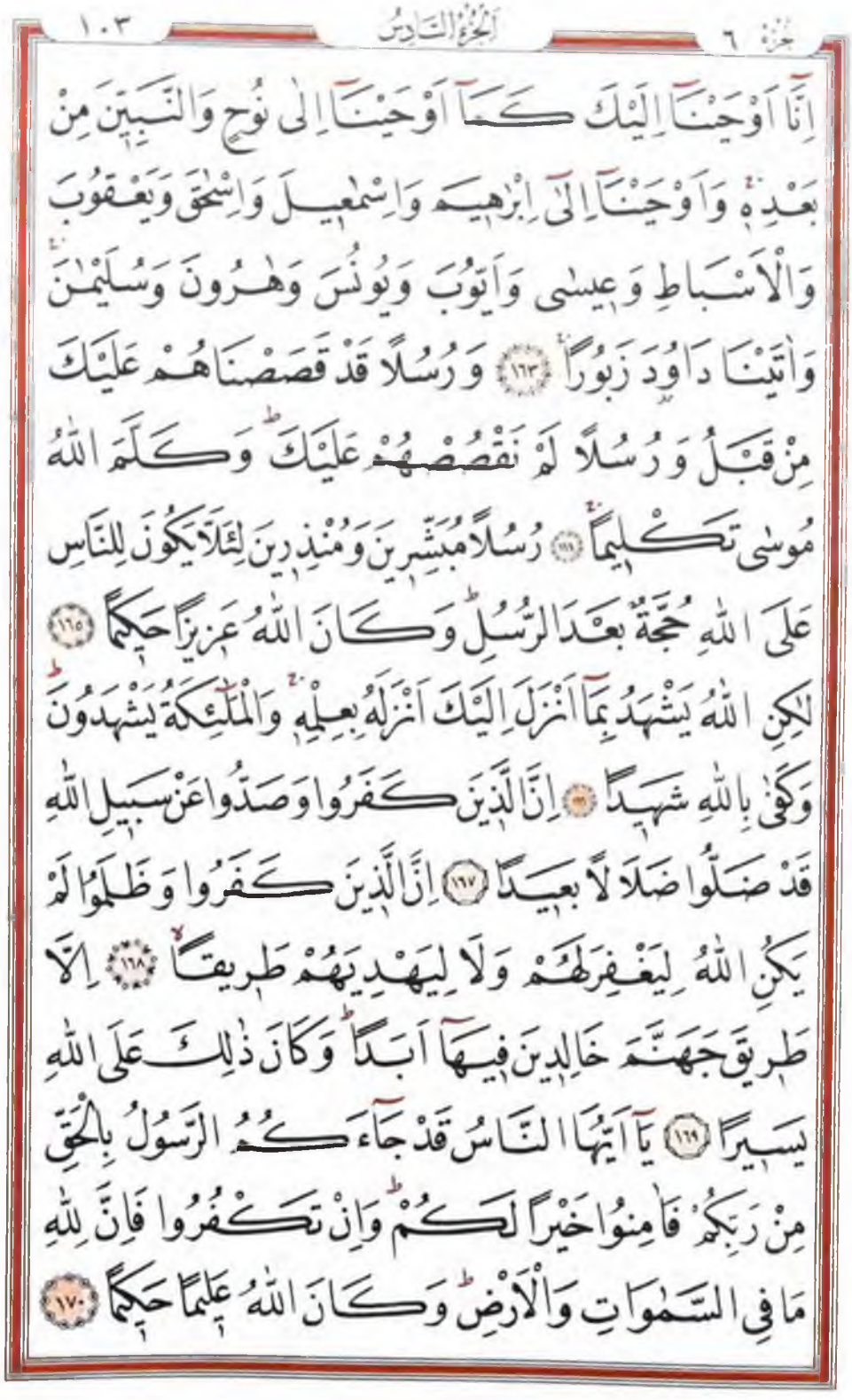

إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ نُوحٍ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ
بَعْدِهِۦ ۚ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ
وَٱلْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَٰرُونَ وَسُلَيْمَٰنَ ۚ
وَءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ زَبُورًا ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَٰهُمْ عَلَيْكَ
مِن قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ ۚ وَكَلَّمَ ٱللَّهُ
مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ
عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةٌۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾
لَّٰكِنِ ٱللَّهُ يَشْهَدُ بِمَآ أَنزَلَ إِلَيْكَ أَنزَلَهُۥ بِعِلْمِهِۦ ۖ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ يَشْهَدُونَ ۚ
وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَصَدُّوا۟ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ
قَدْ ضَلُّوا۟ ضَلَٰلًۢا بَعِيدًا ﴿١٦٧﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَظَلَمُوا۟ لَمْ
يَكُنِ ٱللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴿١٦٨﴾ إِلَّا
طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ
يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ ٱلرَّسُولُ بِٱلْحَقِّ
مِن رَّبِّكُمْ فَـَٔامِنُوا۟ خَيْرًا لَّكُمْ ۚ وَإِن تَكْفُرُوا۟ فَإِنَّ لِلَّهِ
مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾

163. Gerçekten biz Nûh'a ve ondan sonra gelen bütün peyamberlere vahyettiğimiz gibi, (ey Muhammed!) sana da vahyettik. Hem İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlara, İsa'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Hârun'a ve Süleyman'a da vahyettik. Hem Davud'a Zebur'u verdik.

(Vahy, lügatte; elçilik, yazmak, işaret etmek, ilham etmek, gizli kelam manalarına gelir. Aslında sür'at ve hız manasına olup hızlı bir şekilde işaret etmek demektir.

Bir de vahy, yüce Allah'ın , Rasullerine ve nebilerine indirdiği Allah kelamına denir. Bu da, "Allah, bir insanla ya vahy yoluyla ya perde arkasından veya bir elçi gönderip de ona izniyle dilediğini vahyetmek suretiyle konuşur..." "Şûrâ, 42/51" ilahi sözünün delalet ettiği üzere birkaç türdür ki ya Cebrâil'in (a.s) Hz. peygamber'e (s.a.v), bilinen şekilde tebliği gibi, zatı görülür, sözü işitilir bir elçi vasıtasıyla veya Hz. Musa'nın (a.s.) Allah kelamını işitmesi gibi O'nu görmeden sözleri işitmekle veya "Ruhu'l-kuds kal-

bime üfledi" hadisi şerifinde beyan olunduğu üzere kalbin. gönlün içine üflemekle olabilir.

Demek ki genel olarak vahy, öncelikle ikiye ayrılır ki biri, Allah'ın dışındaki varlıklardan gelen işaret ve bildirme, diğeri de Allah tarafından olan işaret ve bildirmedir. Mutlak manada vahy denildiği, zaman ise, bu ikincisi anlaşılır.

Âyette geçen "torunlar" dan maksat, Yakub'un (a.s) çocuklarıdır.

Zebur: "Yazılmış" manasına olup, "Kitap" demektir. Kurtubi der ki: "Zebur, yüz elli suredir. İçinde hiç hüküm yoktur. Hepsi hikmetler, öğütler ve yüce Allah'a hamd, ululama ve övgüden ibarettir.")

164. Hem gerek sana kıssalarını daha evvel naklettiğimiz rasuller ve gerek kıssalarını nakletmediğimiz rasuller gönderdik. Hem Allah, Musa'ya da konuştu.

(Allah'ın vahyettiği nebiler, gönderdiği rasuller, gerek burada ve gerek bundan evvel isimleri. kıssaları bildirilmiş olan belli ve meşhur zatlardan ibarettir zannedilmemelidir. İnsanlara daha birçok peygamberler gönderilmiştir ki bunların sayılarını, isimlerini, yerlerini, kavimlerini, kıssalarını ancak Allah bilir. Bütün bunlar arasında yüce Allah Musa'ya, perde arkasından yani "beni göremeyeceksin" "A'râf, 7/143" manasınca, kendini göstermeden, gerçekten kelam ile söyledi ki, Allah'ın böyle vasıtasız konuşması, vahy mertebelerinin son sınırıdır.)

165. Bunlar hep rahmet müjdecileri, azap habercileri olarak gönderilmiş peygamberler ki artık insanlar için Allah'a karşı peygamberlerden sonra özür dilemeğe vesile olacak bir tutamak bulunmasın. Allah azizdir, hikmet sahibidir.

(Allah'ın hükmüne karşı gelinmez, yaptığını hikmetiyle sağlam yapar. Dolayısıyla böyle mertebe mertebe birçok peygamber göndermiş olması ve o kitapların, iniş şeklinde ve bazı şeriat ve hükümlerde birbirlerinin aynı olmaması, sırf hikmetinden ve ümmetlerin durumlarının farklı tabakalarda bulunmasındandır.

Yüce Allah peygamber gönderdi ki, insanlar azabı gördükleri zaman: "Yarabbi! Vaktiyle bize bunları bildirse idin, hükümlerini, şeriatını, kanunlarını bildiren bir Rasul gönderse idin de bilmediklerimizi öğrenip onlara tabi olsak idik ve bu felaketler başımıza gelmese idi ne olurdu? "Bize bir peygamber gönderse idin de alçak ve rezil olmadan önce âyetlerine uysaydık" "Tâhâ, 20/134" diye özür dilemeğe hakları kalmasın.)

166. Fakat Allah. özellikle sana indirdiği ile şehadet ediyor ki, onu kendi ilmiyle indirdi. Melekler de şehadet ediyorlar. Bununla beraber Allah'ın şahit olması yeter.

(Allah. senin peygamberliğinin hak olduğuna öyle engin deliller ve açık kanıtlar getirip ortaya koymuştur ki bunlar, başka şahitler getirilmesine ihtiyaç hissettirmez. Muhammed ve Kur'ân. Hakkın, bu ikisinde ortaya çıkan tecellileri, başka şahitlere ihtiyaç duyurmaz. Hakkın kendine, kendi tecellileriyle şahitlik etmesinden daha açık hangi şahitlik olabilir?)

167. Şüphesiz küfredip Allah yolundan men edenler, haktan saptılar, uzak saptılar.

[Çünkü kendileri sapıklığa düştükleri gibi, başkalarını da sapıklığa düşürmüşlerdir. Bu sebeple onlar, derin sapıklık içindedirler.]

168. Şüphesiz küfredip haksızlık edenleri Allah, asla bağışlayacak değil, onları asla bir yola çıkaracak da değil.

[Allah onları asla bağışlamayacak ve kafir olarak öldükleri için onları asla Cennete giden yola sokmayacak.]

169. Ancak Cehennem yoluna çıkaracak, onlar ebediyyen orada kalacaklar. Bu da Allah'a göre kolaydır.

[Âyette geçen "ebeden= ebediyyen" lafzı, kafirlerin cehennemde uzun süre değil sonsuza kadar kalacaklarını ifade etmek için getirilmiştir. Bu, kafirlerin uzun süre kalıp da oradan çıkma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır.]

170. Ey İnsanlar! Gerçekten size peygamber, Rabbinizden hak ile geldi. Hakkınızda hayırlı olması için hemen ona iman edin. Eğer inkar edecek olursanız, şüphe yok ki, göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Allah her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

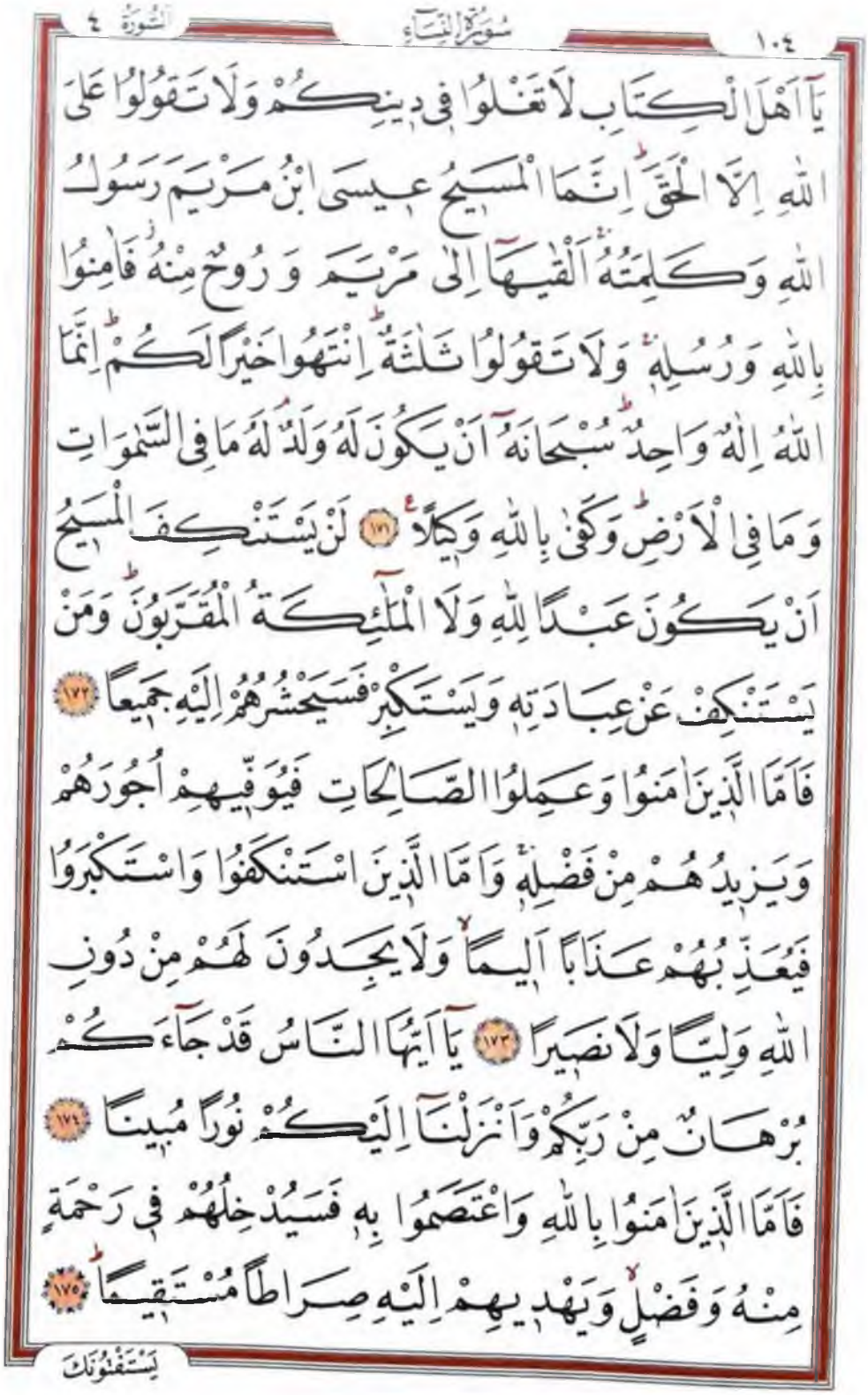
يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى
اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ ۚ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ
اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ ۚ أَلْقَاهَا إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ ۖ فَآمِنُوا
بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۖ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ ۚ انتَهُوا خَيْرًا لَّكُمْ ۚ إِنَّمَا
اللَّهُ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ سُبْحَانَهُ أَن يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ ۘ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٧١﴾ لَّن يَسْتَنكِفَ الْمَسِيحُ
أَن يَكُونَ عَبْدًا لِّلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ ۚ وَمَن
يَسْتَنكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿١٧٢﴾
فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ
وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ ۖ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا
فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۙ وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ
اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٣﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُم
بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا ﴿١٧٤﴾
فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ
مِّنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُّسْتَقِيمًا ﴿١٧٥﴾

171. Ey Kitap ehli! Dininizde aşırı gitmeyin, Allah'a karşı hak olmayanı söylemeyin. Meryem oğlu İsa Mesih, sade, Allah'ın peygamberi, Meryem'e atmış olduğu kelimesi ve O'ndan bir ruhtur, başka bir şey değil. Gelin, Allah'a ve peygamberlerine iman edin, "üçtür" demeyin, vazgeçin, hakkınızda hayırlı olur. Allah, ancak bir tek ilahtır, O sübhan olan Allah, bir çocuğu olmaktan uzaktır. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Vekil olarak Allah yeter.

("Ey Kitap ehli" hitabı, genel anlamlı bir hitap olmakla beraber, burada özel olarak Hıristiyanlar hedef alınmıştır. Yani Ey Hıristiyanlar! İsa'nın yüce şanını inkar etmeğe ve düşürmeğe, "o, gayri meşru bir çocuktur, nesebi belli değildir" diye iftira etmeğe kalkışan Yahudilerin tefritlerine karşılık, siz de onun hakkında ilahlık iddiasında bulunarak ifrata gitmeyiniz. Allah'a karşı haktan başka şey söylemeyiniz. Çünkü İsa sadece Allah'ın bir Rasulüdür, O'nun bir yaratma ve tebliğ kelimesidir ki onu Meryem'e at-

mış, "Allah seni tarafından bir kelime ile müjdeliyor: ismi, Meryem oğlu Mesih İsa" "Âl-i İmrân, 3/45" âyetinin delaleti üzere, melekleriyle Meryem'e bildirip müjdelemiş, Cebrâil'in üflemesiyle Meryem'in rahmine bırakıp "ol der, o da olur" emriyle yaratmıştır. Ve İsa, Allah tarafından bir ruhtur ki, Allah bununla birçok ölü kalbe hayat vermiştir.

Peygamber, Kelime, Ruh. İşte Meryem oğlu Mesih İsa'nın son hakikati bunlardan ibarettir. Sakın, ne "ilahlar üçtür: Allah, Mesih, Meryem" diye açık şirk ile, ne de "Allah üçtür: Baba, Oğul, Ruhu'l-kuds. Üç unsur, üç şahıs olarak tek cevherdir" diye yoruma açık, kaçamaklı bir şirk ile üçlü ilaha (teslise) inanmayınız. Zira Allah, ancak bir ilahtır, hiçbir şekilde şirki kabul etmez.)

172. Hiçbir zaman Mesih de Allah'ın bir kulu olmaktan çekinmez, Allah'a yakın kılınmış melekler de. Her kim O'na ibadetten çekinir ve kibirlenirse bilsin ki O, yarın hepsini toplayıp huzuruna getirecek.

(Hıristiyanlar Rasûlullah'a (s.a.v.) gelmişler: "Bizim sahibimize niçin ayıp isnat ediyorsun?" demişler. "Sahibiniz kim?" buyurmuş, "İsa" demişler. "Ne dedim?" buyurmuş, "O, Allah'ın kulu ve Rasulüdür, diyorsun" demişler. Rasûlullah (s.a.v.): "Allah'a kul olmak utanılacak bir şey değildir" buyurmuş ve bu âyet bunun üzerine inmiştir, diye rivayet edilmiştir.)

173. İşte o zaman iman edip salih amel işlemiş olanlara ecirlerini tamamıyla ödeyecek, hem de lütfundan onlara fazlasını verecek. Ama o kibirlerine yediremeyip çekinenlere elem verici bir azap ile azap edecek ve Allah'a karşı kendilerine ne bir koruyucu, ne de bir yardımcı bulamayacaklar.

[Allah, iman edip iyi amel işleyenlere mükafatlarını hiç eksiksiz, tam olarak verecek, ayrıca onlara kendinden bir lütuf olarak hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir kimsenin aklından ve gönlünden geçmeyen mükafatlarla ödüllendirip kat kat fazlasını verecektir. Allah'a ibadet etmeği gururlarına yediremeyip yüz çevirenlere de anlatılması imkansız, elem verici bir azapla azap edecektir. Bunlar, ibadet edenlere verilen mükafatları görünce hasret ve elemleri daha da artacaktır.]

174. Ey insanlar! Bakın, size Rabbinizden açık bir delil geldi ve biz size açık bir nur indirdik.

(Açık delil, Muhammed'in (s.a.v.) zatıdır. Açık nur Kur'ân'dır.)

[Hz. peygamberin açık bir delil olması, zatıyla, sıfatlarıyla ve gösterdiği mucizelerle bizzat kendi varlığının, batılı susturucu nitelikte olmasındandır. Kur'ân'ın açık bir nur olması da, kalpte imanın parlamasına sebep olması, ilahi hükümlerin onunla açıklığa kavuşması ve cahiliye dönemi karanlığını dağıtarak bütün dünyayı aydınlatması nedeniyledir.]

175. İmdi, kimler Allah'a iman edip buna sarılırlarsa yarın onları kendi katından bir rahmet içine koyacak, bir de lütuf. Ve onları doğrudan kendisine varan bir yolun yolcusu edecek.

[Allah'a iman edip Kur'ân'a sımsıkı sarılanları, nefsi emmarenin ve şeytanın vesvese ve aldatmalarından sakınanları Allah, iman ve amelleri karşılığında kendinden bir rahmete, yani cennete sokacak ve bir de lütuf ve keremiyle, onlara hiç ummadıkları mükafatlar verecektir. Ve onları dünyada kendisine götüren İslam ve itaat yoluna, Âhirette de cennet yoluna sokacaktır.]

(Şimdi surenin başındaki, "Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakınınız" hitabı, bu Rabbânî delil ile gelişe gelişe böyle bir apaçık nura ulaştığı ve dosdoğru yolu aydınlattığı bir noktada, ölüm ile ilgili olan ve surenin başındaki mal ve miras hükümlerini tamamlayan bir âyet ile sonu başa çevirmek üzere buyruluyor ki:

Ey Muhammed! Bu dosdoğru yola hidayet arzusunda bulunanlar,)

176. Senden fetva istiyorlar. De ki : "Allah size Kelâle (babası ve çocuğu olmayan) hakkında şöyle fetva veriyor: Çocuğu olmayan, bir tek kız kardeşi bulunan bir erkek ölürse, bu kıza, onun bıraktığı malın yarısı vardır. Eğer bir kimsenin ölen kızkardeşinin çocuğu yoksa o da kızkardeşine mirasçı olur. Eğer ölen erkeğin iki kızkardeşi varsa, bıraktığı mallardan üçte ikisi bunlarındır. Eğer erkekli dişili kardeşleri varsa o vakit erkeğe iki dişi payı kadar vardır. Şaşırıyorsunuz diye Allah size beyan ediyor. Allah her şeyi bilendir.

(Kelâle'nin manası, bu surenin 12. Âyetinde geçmişti. Oraya bakınız. Bir rivayete göre evvelkisi kışın, bu âyet de yazın inmiş, onun için buna Âyeti sayf= Yaz âyeti denilmiştir. O yaz, "İnsanların Beyt'i haccetmeleri, insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır" "Âl-i İmrân, 3/97" âyeti inmiş. Resulüllah (s.a.s.) Mekke'ye gitmek için hazırlık yapıyordu.

Veda Haccı için Medine'den çıkılmadan, bazılarına göre yolda bu âyet inmiştir. Bera b. Âzib (r.a.), bunun en son inen âyet olduğunu söylemiştir.)

5
MÂİDE SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 120 âyettir.

Mâide Sûresi, son inen surelerdendir. Nitekim: "Mâide Sûresi, Kur'ân'ın iniş bakımından son olanlarındandır. Dolayısıyla onun helalini helal, haramını haram tutunuz." "Ahmed, Müsned 6/188" diye Efendimizden (s.a.v) rivayet edilmiştir.

Mâide, "Yemekli sofra" demektir. Nisâ Sûresini Mâide Sûresinin takip etmesi ne kadar uygun ve anlamlıdır. "İsa'nın sofrası"nın bu surede zikredilmiş olması, onun bu ismi almasının zahirdeki bir sebebi görünürse de onun için buna Sofra Sûresi denilmiş değil, bu sure Sofra Sûresi olduğu için o, bunda zikredilmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Ey o bütün iman edenler! Akitlerinizi yerine getiriniz. İhrama girdiğinizde, avı helal saymamanız şartıyla size En'âm (deve, sığır, davar) gibi hayvanların aşağıda okunacak olanlardan başkası helal kılındı. Şüphe yok ki Allah, ne isterse hükmeder.

(Akd'in lügat manası; sıkı bağlamak ve düğümlemek, sağlam bağ ve düğüm demek olup bundan nakledilerek; bir kimsenin bir şeyi kendisi için veya başkası için gerekli kılarak kendini veya başkasını bağlamasına veya kişilerin karşılıklı bağlanmalarına akit ismi verilmiştir.

Müminlere ihramlı iken av yapmak ve bunun etini yemek yasaklanmıştır. Fakat bu halde et yemeleri yasak değildir. Av olmamak şartıyla, ihramda bulunmayanların kestikleri deve, sığır, davar gibi hayvanların etlerinden yiyebilirler.)

2. Ey o bütün iman edenler! Ne Allah'ın alâmetlerine, ne Haram aya, ne kurbanlık hediyelere, ne bunların gerdanlıklarına, ne de Rablerinin gerek lütfunu ve gerek rızasını arayarak Beyt-i Haram'a doğru gelenlere sakın hürmetsizlik etmeyin. İhramdan çıktığınız zaman isterseniz avlanın. Sizi Mescid-i Haramdan men ettiler diye bazılarına karşı beslediğiniz kin sakın sizi tecavüze sevketmesin. İyilik ve takva üzere yardımlaşın, günah ve haddi aşmak üzere yardımlaşmayın. Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın cezalandırması çok şiddetlidir.

(Ey iman edenler! Ne Allah'ın iradesini gösteren dini merasim ve tekliflerine ve O'na ibadet ve taate alâmet olan gösterge niteliğindeki işaretlerine, mesela Hacc için İhram, Mikatler, Cemreler, Safa ve Merve, Tavaf, Sa'y, Kurban, Tıraş olma ve İhramdan çıkma gibi Menâsik denilen sembolik işaretlere, ne de savaşın haram olduğu Recep, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarından her birine, ne Ka'be'ye hediye gönderilen kurbanlıklara, ne de bunlara takılan gerdanlıklara ve özellikle gerdanlıklı kurbanlıklara, ne de Rablerinden bir lütuf, bir dünya ticareti ve rıza ümit ederek Beyt-i Haram'ı ziyaret etmek isteyenlere hürmetsizlik etmeyin. Yani bütün bu alâmetleri muhterem tutun, hürmetini gidermeyin. Bir zamanlar sizi Mescid-i Haram'dan engellediklerinden dolayı bir kavme karşı duyduğunuz buğz, sizi onlara tecavüz ettirerek günaha sokmasın.

Müşrikler de Beytullah'ı hacceder, Mekke'ye Kurban götürürlerdi. Bu âyet, arkadaşlarıyla birlikte Müslüman olacaklarını vaat eden Hutam b. Hind el-Bekrî'nin, geri dönmek üzere Medine'den çıktığı sırada Müslümanların develerini sürüp götürmesi ve ertesi yıl Bekir b. Vail hacıları arasında haccetmek isterken bunu haber alan Müslümanların onlara saldırmak istemesi üzerine inmiştir. Ancak daha sonra, hicretin dokuzuncu yılını takiben müşriklerin Mescid-i Haram'a yaklaşmaları yasaklanmıştır.)

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ لِغَيْرِ
اللَّهِ بِهِۦ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَآ
أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَن تَسْتَقْسِمُوا
بِالْأَزْلَٰمِ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ ۗ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن دِينِكُمْ
فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ ۚ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ
عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَٰمَ دِينًا ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ فِى
مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِّإِثْمٍ ۙ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣﴾
يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَآ أُحِلَّ لَهُمْ ۖ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَٰتُ ۙ وَمَا عَلَّمْتُم
مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ ۖ فَكُلُوا
مِمَّآ أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ
اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾ الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَٰتُ ۖ وَطَعَامُ الَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَٰبَ حِلٌّ لَّكُمْ ۖ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَّهُمْ ۖ وَالْمُحْصَنَٰتُ مِنَ الْمُؤْمِنَٰتِ
وَالْمُحْصَنَٰتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَٰبَ مِن قَبْلِكُمْ إِذَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ
أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَٰفِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِىٓ أَخْدَانٍ ۗ وَمَن يَكْفُرْ
بِالْإِيمَٰنِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُۥ وَهُوَ فِى الْءَاخِرَةِ مِنَ الْخَٰسِرِينَ ﴿٥﴾
يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ

3. Size şunlar haram kılındı: Meyte, kan, domuz eti, Allah'tan başkasının adına boğazlananlar, bir de boğulmuş yahut vurulmuş yahut yuvarlanmış, yahut süsülmüş yahut canavar parçalamış olup da canı üzerinde iken kesmedikleriniz ve dikili taşlar üzerinde boğazlananlar ve zarlarla kısmet paylaşmanız, hep bunlar birer fısk (yoldan çıkış) tır. Bugün kafirler, dininizi söndürebilmekten ümitlerini kestiler. Onlardan korkmayın, yalnız benden korkun. İşte bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslamı uygun gördüm. Şu kadar ki, kim son derece açlık halinde çaresiz kalır da günaha meyl maksadı olmaksızın bunlardan yemek zorunda kalmış olursa, elbette Allah son derece bağışlayıcı ve merhamet edicidir.

(Yani bu durumda sizi sorguya çekmez. Zira zaruretler, haram olan şeyleri mübah kılar. Fakat çaresiz durumda kalmak, başkasının hakkını yemeği gerektirmez. Nitekim bu mana Bakara Sûresi'nde (173. âyet): "Başkasının hakkına tecavüz etmeden ve zaruret miktarını aşmadan..." diye ifade edilmişti.

Âyette geçen Meyte: Boğazlanmadan ölen, daha doğru ifadeyle, tezkiye edilmeden, üzerine Allah'ın adı anılmadan ruhu çıkan hayvandır.

Allah'tan başkasının adına boğazlananlar, kesilirken üstüne Allah'tan başkasının ismi çekilen, mesela: "Bismillati ve'l-uzza = Lat ve Uzza'nın ismiyle" denilen hayvanlardır. Bunlar da Allah'tan başkası adına kesildikleri için haramdır. Hayvanı yaratan, onu insanın emrine veren ve buna onu kesme hak ve gücünü veren Allah olduğu halde o hayvanı Allah'tan başkasının adına kesmek büyük bir zulüm ve şirktir. Böyle kesilen hayvan manen murdar ve haramdır.

Boğulmuş olandan maksat gerek takıldığı iple ve gerekse başka herhangi bir şekilde nefesi tıkanarak ölen hayvandır.

Dikili taşlar: Resimli ve nakışlı olması şart olmayarak tapınma kabilinden hürmet için dikilip konulmuş taşlardır ki zamanımızda bunlara anıt (âbide) derler. Cahiliye döneminde Ka'be'nin etrafında böyle dikilmiş veya konulmuş birtakım taşlar vardı ki bunlara hürmet ve saygı gösterirler ve üzerlerinde kurban keserlerdi. Hatta bunlar için bile kurban keserlerdi.

Zarlarla kısmet paylaşma şöyle olurdu: Cahiliye Arapları bir yolculuğa, bir savaşa, bir ticarete, bir nikaha, hasılı önemli bir işe girişecekleri zaman torba içine koydukları üç zar ile kısmet çekerlermiş. Zarın birinde "Rabbim emretti" yahut "yap" diye emir, diğerinde "Rabbim nehyetti" yahut "yapma" diye bir nehy yazılı olur, biri de boş olurmuş. Torbaya ellerini sokar, ne çıkarsa onu yaparlarmış. Boş çıkarsa tekrar denerlermiş. İşte burada böyle falcılıktan nehyedilmiştir.

Bu âyet Hicretin onuncu yılında Arefe günü Efendimiz vakfede iken inmiş olup bugünden sonra 81 veya 82 gün yaşamıştı. Bundan sonra şeriat hükümlerinde hiçbir değişiklik olmadı.)

4. Sana soruyorlar: Kendileri için helal kılınan ne? De ki: Sizin için bütün temiz nimetler helal kılındı. Alıştırarak ve Allah'ın size öğrettiğinden öğreterek yetiştirdiğiniz avcı hayvanların da size tutuverdiklerinden yeyin ve üzerine "Bismillah" çekin ve Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın hesaba çekmesi çok hızlıdır.

(Temiz nimetler: Hoşa giden ve iştah duyulan temiz şeylerdir. Fakat bundan herkesin her hoşuna giden şeyin helal olduğu zannedilmemelidir. Kötü alışkanlıklarla fıtratı ve ahlakı bozulmuş kimselerin zevkine ve değerlendirmesine itibar edilmez. İtibar, bozulmamış fıtratadır. Temiz nimetler, ancak bozulmamış fıtrat sahiplerinin tiksinmeyip hoşlandıkları şeylerdir.

Av hayvanlarının avladıkları yenilebilmesi için, bunlar av üzerine gönderilirken besmele çekilmesi gerekir.)

5. Bugün temiz nimetler sizin için helal kılındı. Hem kendilerine kitap verilen ümmetlerin yemekleri size helal, sizin yemekleriniz de onlara helal. Mümin kadınların hür olanlarıyla sizden evvel kitap verilen ümmetlerin hür kadınları da iffetlerinizi koruyarak, zina etmeksizin, gizli dost tutmaksızın kendilerine mehirlerini verip nikahladığınız takdirde size helaldir. Her kim şeriatın hükümlerini tanımazsa her halde bütün işlediği boşa gitmiştir. Ve âhirette o, hüsranda kalanlardandır.

(Kitap verilen ümmetlerin yemeklerinden maksat, kestikleri hayvanların etleridir. Diğer yemeklerin hükmü, onu yapanların özelliklerine göre zaten değişmez.

Nikah hususuna gelince: Kitap ehlinin kadınlarıyla evlenmek helal kılınmış, buna karşılık Müslüman kadınların Kitap ehli erkeklerle evlendirilmesine asla izin verilmemiştir.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا
وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ
وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ۚ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا ۚ
وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ
مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا
صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ ۚ
مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَٰكِنْ يُرِيدُ
لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾ وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِ ۙ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۖ وَاتَّقُوا
اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا
قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ ۖ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ
عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا ۚ اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ ۖ وَاتَّقُوا
اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٩﴾

6. Ey o bütün iman edenler! Namaza kalkacağınız vakit yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve başlarınıza meshedip her iki topuğa kadar ayaklarınızı yıkayın. Cünüp iseniz tastamam yıkanın. Eğer hasta veya yolculukta olursanız, veya biriniz hâcet yerinden gelir veya kadınlara dokunursunuz da suya gücünüz yetmezse o vakit de temiz bir toprağa teyemmüm edin: Niyetle ondan yüzlerinize ve ellerinize meshedin. Allah'ın maksadı sizi sıkıntıya sokmak değil ve fakat O, sizi tertemiz etmek ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak istiyor ki şükredesiniz.

(Bu âyete Teyemmüm âyeti denilmiştir ki Hz. Aişe'den rivayet edildiği üzere Hz. Aişe'nin gerdanlığının düştüğü seferde geceleyin susuz bir yerde kalınıp abdest almak mümkün olmadığından dolayı inmiş "Bkz. Buhârî, Teyemmüm 1-2; Müslim, Hayz 108-109" ve bu gibi durumlarda abdest yerine te-

yemmümü emretmiştir. Gerçi bu âyet öncelikle abdestin farzlarını tesbit etmekte ve dolayısıyla bir abdest âyeti olduğu muhakkak bulunmakta ise de abdest ilk olarak bu âyetle meşru kılınmış olmayıp ta Mekke'de namazla beraber farz kılınmıştır.

Abdestte ayakları meshetme meselesine gelince, burada ancak şu kadar söyleyelim ki, çıplak ayaklara meshetmeyi caiz görmek, âyetin sonunda: " O, sizi tertemiz etmek istiyor" diye beyan edilen temizlik hikmetiyle kesinlikle çelişkili bulunduğu ortadadır. Nitekim ayaklarını güzelce yıkamamış ve ökçelerinde biraz kuruluk kalmış olanlar hakkında Hz. Peygamber: " Vay şu ökçelerin ateşten haline!" "Buhârî, İlim 3; Vudu 27, 29; Müslim, Tâhâret 25-28,30" buyurmuş ve tekrar yıkanmasını emretmiştir.

Hâcet yerinden gelmek demek, bedenden bir pisliğin çıkmasından kinayedir ki, dilimizde buna abdest bozma denir.)

7. Allah'ın üzerinizdeki nimetini ve sizi "İşittik, itaat ettik" dediğiniz vakit bağladığı misakını unutmayın. Allah'tan korkun. Çünkü Allah, bütün sinelerin özünü bilir.

(Yaratılışınızın bütün geçmiş safhalarında ve mutlak acizliğinizin hüküm sürdüğü var oluş devirlerinizde fıtraten bağlanmış olduğunuz ve sonra ihtiyaçlarınızın sıkıştırdığı, emellerinizin kaynaştığı şuurlu anlarınızda akıl ve fikrinizle ta kalbinizin derinliklerinden kopan dua ve yalvarmalarınızla "işittik ve itaat ettik" diye kuvvetli misaklarla belgelediğiniz o kulluk ahdini; meyvelerini vermeğe, nimetlerine ermeğe başladığınız rahatlık günlerinde ve başarı zamanlarında unutuvermeyiniz de o İslam nimetini ve iman hidayetini şükran zevki ile anıp akitlerinizi tamamen yerine getiriniz, Allah'tan korkunuz da bunları unutup nankörlük etmeyiniz. Çünkü Allah, sinelerinizde gizlenen en gizli şeyleri bilir.)

8. Ey o bütün iman edenler! Allah için duran hakimler, adalet nümunesi şahitler olunuz. Ve sakın bir kavme buğzunuz, sizi adaletsizliğe sevketmesin, adil olun. Takvaya en yakın olan budur. Allah'tan korkun, takvalı olun. Çünkü Allah, her ne yaparsanız haberdardır.

(Ey müminler! Yalnız abdest alıp namaz kılmakla kalmayınız ve ancak o zaman Allah'ın huzurunda ayakta durulur zannetmeyiniz. Daima Allah için ayakta olunuz, yapmanız gereken her işe Allah için sarılıp Allah için hükümleri icra ve işleri idare ediniz. Hep adalet ve hakkaniyet şahitleri olarak hakkı yerine getiriniz, her fiiliniz her sözünüz Allah için olsun, her durumda adalet ve hak şahidi olunuz, adaleti yürütmede örnek alınacak kişiler olunuz. Ve bir kavme şiddetle buğz etmeniz veya onların size düşmanlık ve buğz etmesi, sizi adaletsizliğe sevketmesin. Dolayısıyla bu buğz, onlar hakkında doğru şahitlik ve adil bir şekilde hüküm etmemeğe veya uzuv keserek cezalandırma, iffete iftira etme, savaşmayanları öldürme, ahdi bozma ve bunlar gibi, helal olmayan şeyleri yaparak zulüm ve haksızlık etmeğe, günaha sokmağa sebep olmasın. Hep adil davranın, takvaya en yakın olan davranış budur.)

9. Allah, iman edip salih ameller işleyen kullarına şöyle vaat etti: Hem bağışlama var onlara, hem de büyük bir ecir.

(O her haberden haberi olan Allah, iman edip temizlik ve namaz, adalet ve takva gibi salih ameller yapan ve akitlerini yerine getiren kimselere şöyle vaat etti: Onlara hem günahlarını bağışlama, hem de büyük bir ecir var.)

[Mümini iki şey mutlu eder: Korktuğu azaptan kurtulup azaba sebeb olacak günahlarının örtülmesi ve ümit ettiği sevaba nail olması. İşte yüce Allah onlara, bu iki şeyi vereceğini ve onları mutlu edeceğini vaat ediyor.]

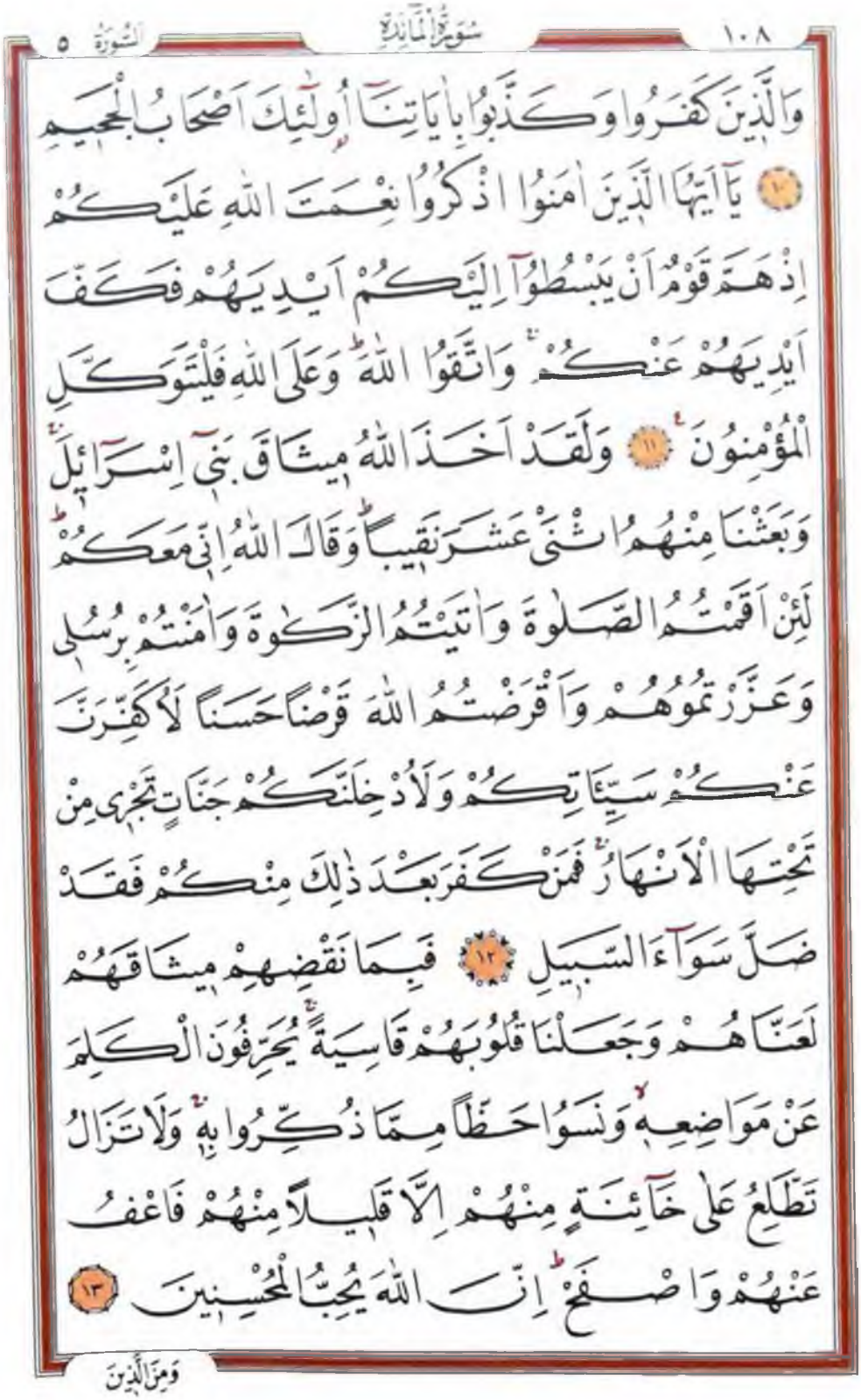
وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ
﴿١٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ
أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ۖ
وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا ۖ وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ ۖ
لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي
وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ
عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ
ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿١٢﴾ فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ
لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً ۖ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ
عَنْ مَوَاضِعِهِ ۙ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ ۚ وَلَا تَزَالُ
تَطَّلِعُ عَلَىٰ خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ۖ فَاعْفُ
عَنْهُمْ وَاصْفَحْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾
وَمِنَ الَّذِينَ

10. Küfredip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, bunlar hep Cehennem ashabıdır.

[Bu âyet de müminlere bir tür vaattir. Çünkü onların düşmanlarına yöneltilen bu tehdit, daha önce kafirlerden çektikleri eziyeti giderip kalplerine ferahlık vermek içindir. Zira bir kimse, düşmanları bir başkası tarafından tehdit edildiği zaman ferahlar. Hele bu tehdidi yapan yüce Allah olunca, bu ferahlık kat kat artar.]

11. Ey o bütün iman edenler! Anın Allah'ın üzerinizdeki o nimetini ki bir vakit size bir kavim el uzatmayı kurmuştu da O, bunların ellerini size dokunmaktan engellemişti. Siz hep Allah'tan korkun. Ve müminler yalnız Allah'a dayansınlar.

(Bu âyetin biri genel, biri özel olmak üzere iki iniş sebebi olduğu rivayet edilir:

Genel sebep: İlk zamanlar müşrikler galip ve ezici, Müslümanlar ise mağlup ve ezilen idiler. Müşrikler durmadan Müslümanları belaya sokmak, basmak,

öldürmek, yağmalamak istiyorlar, yüce Allah da onları isteklerine ulaşmaktan men ediyor, Müslümanları koruyordu. Böylece az zaman içinde İslam kuvvetlendi. Müslümanların gücü arttı ve müşriklerin elleri kırıldı. İşte burada bu kurtuluş nimeti hatırlatılıyor.

Özel sebep: Ashaptan iki kişi, Rasûlullah'ın (s.a.s.) kendilerine eman verdiği Selimoğulları'ndan iki kişiyi yanlışlıkla öldürdüler. Efendimiz, diyet vermek zorunda kaldı. Bunun üzerine diyette yardımcı olmak üzere anlaştıkları Nadiroğulları'na gitti ve: "Ashabımdan biri, benim eman verdiğim iki kişiyi vurdu, bana diyetleri lazım geldi. Buna sizin yardımda bulunmanızı istiyorum" dedi. Onlar da: "Buyurunuz, yemeğimizi yeyiniz, istediğinizi veririz" dediler ve aralarında Rasûlullah'a ve beraberindeki Ashabına bir suikast yapmağa da karar verdiler. Üzerine damın üstünden büyük bir taş yuvarlatıp ezmek için plan yaptılar. Bunun üzerine Cebrâil, gelip durumu haber verdi. Rasûlullah (s.a.v.) derhal kalktı, bunların niyetlerinin vahiy ile haber verildiğini söyledi ve oradan uzaklaştı. Buna göre âyette geçen "kavim"den maksat, Nadiroğulları Yahudileridir.)

12. Andolsun ki Allah, İsrailoğullarından misak almıştı ve içlerinden on iki nakib göndermiştik. Allah şöyle buyurmuştu: Haberiniz olsun, ben sizinle beraberim. Andolsun, eğer siz namazı kılar, zekâtı verir ve Rasullerime inanır, kendilerine kuvvetle yardım eder ve Allah'a güzel bir borç verirseniz elbette sizin günahlarınızı örterim ve mutlak sizi, altından nehirler akan Cennetlere korum. Bundan sonra da içinizden her kim nankörlük eder, küfre saparsa, artık düz yolun ortasında sapmış, kendini kaybetmiş olur.

Nakib: Teftiş eden veya teftiş edilmiş, denenmiş, emin ve güvenilir, manasına olup bir kavmin durumlarını bilen ve işlerine kefil olup garanti veren gözetici ve güvenilir kişilere denir.

Rivayete göre Firavun'un suda boğulmasından sonra yüce Allah, İsrailoğullarına Şam topraklarında Ken'anlı zorbaların oturdukları Eriha'ya gitmelerini emretmiş ve: Ben, burayı size vatan ve yerleşme yeri olmak üzere yazdım, gidin oradakilerle cihat edin, yardımcınız benim" demiş ve Musa'ya da her kabileden bir nakib seçmesini emretmişti. Musa da her kabileden bir nakib seçerek teftiş ve yoklama yapmak için oraya göndermişti.

Allah'a güzel bir borç (karzı hasen) verirseniz demek: "Farz vergi olan zekâttan başka sadece kendi tercihinizle Allah için sadakalar, yardımlar verir ve verdiklerinizin mükafat ve karşılığının Allah tarafından muhakkak ödeneceğine inanmakla beraber onu bugün dünyada almak ve görmek sevdasında bulunmaz da Âhiret sevabını ve sırf Allah rızasını düşünerek verirseniz..." demektir.)

13. Sonra bu misaklarını bozdukları içindir ki biz onları lanetledik ve kalplerini kaskatı ettik. Kelimeleri yerlerinden oynatarak tahrif ederler. Hatırlatıldıkları gerçeklerden nasip almayı unuttular. İçlerinden pek azı hariç olmak üzere onların daima bir hainliğinden haberdar olur, durursun. Yine sen onları affet ve aldırma. Çünkü Allah, ihsan edenleri sever.

(Kelimeleri yerlerinden oynatarak tahrif ederler, demek: "Kelimeleri şuraya buraya çekerek sözü değiştirirler" demektir. Bu, onların öyle bir âdeti olmuştur ki, diğerleri bir yana, Allah'ın kelamını ve arzularına uymayan ilahi hükümleri bozar ve değiştirirler. Nitekim Tevrat'taki, zina yapanın taşlanarak öldürüleceğini emreden âyeti (recm âyetini), reisler hakkında "tahmim" yani, kömürle yüz karalamak, diye yorumlamağa kalkışmışlardı. Fırsat bulunca lafızları da değiştirirler, fakat çoğunlukla buna imkan bulamadıklarından dolayı tahriflerini kötü yorumlarla yaparlar.)

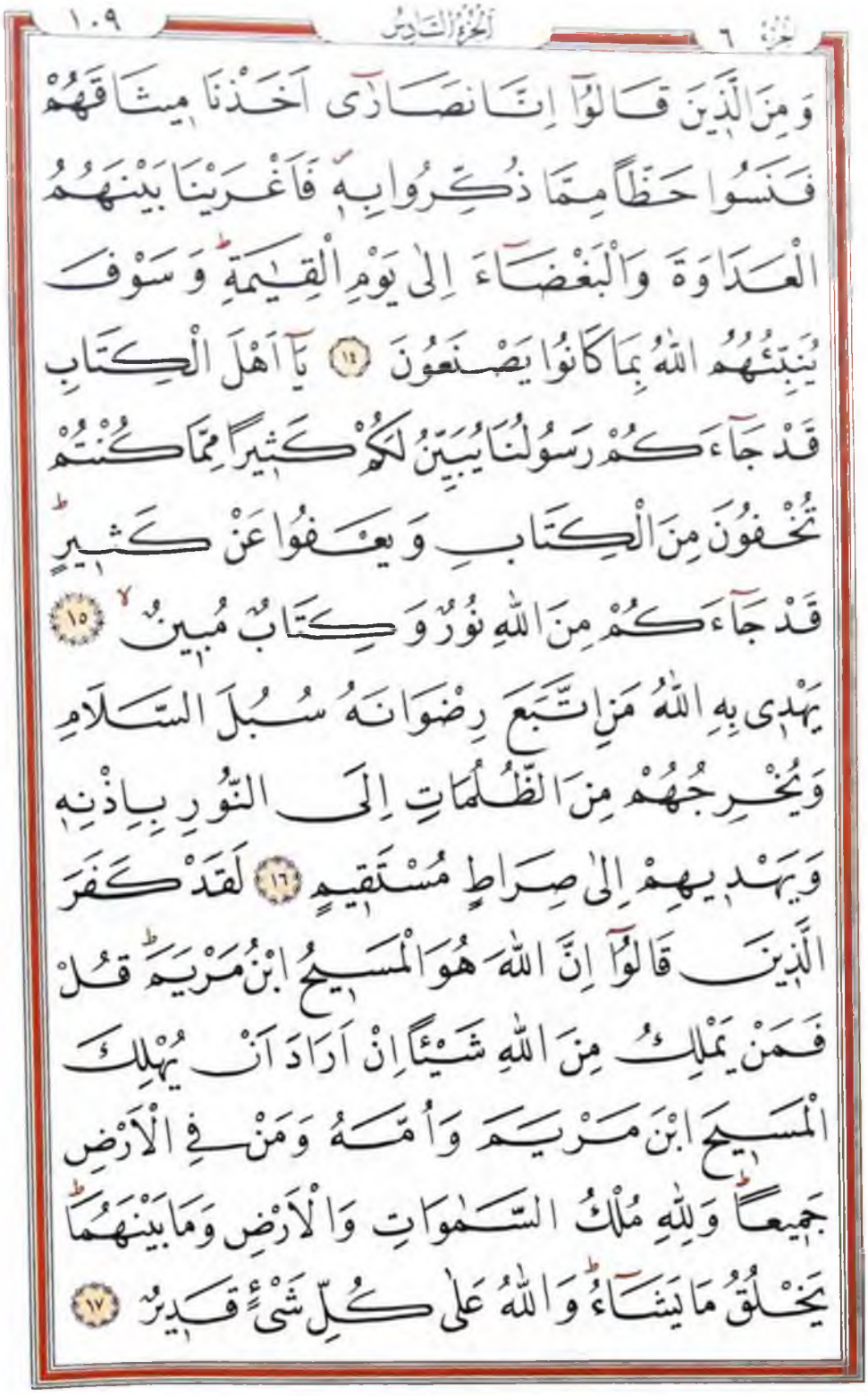

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوٓا إِنَّا نَصَٰرَىٰٓ أَخَذْنَا مِيثَٰقَهُمْ
فَنَسُوا۟ حَظًّا مِّمَّا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ
ٱلْعَدَٰوَةَ وَٱلْبَغْضَآءَ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ وَسَوْفَ
يُنَبِّئُهُمُ ٱللَّهُ بِمَا كَانُوا۟ يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ
قَدْ جَآءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِّمَّا كُنتُمْ
تُخْفُونَ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَيَعْفُوا۟ عَن كَثِيرٍ ۚ
قَدْ جَآءَكُم مِّنَ ٱللَّهِ نُورٌ وَكِتَٰبٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾
يَهْدِى بِهِ ٱللَّهُ مَنِ ٱتَّبَعَ رِضْوَٰنَهُۥ سُبُلَ ٱلسَّلَٰمِ
وَيُخْرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ بِإِذْنِهِۦ
وَيَهْدِيهِمْ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾ لَّقَدْ كَفَرَ
ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ ۚ قُلْ
فَمَن يَمْلِكُ مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا إِنْ أَرَادَ أَن يُهْلِكَ
ٱلْمَسِيحَ ٱبْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُۥ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ
جَمِيعًا ۗ وَلِلَّهِ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ
يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾

14. "Biz Hristiyanlarız" diyenlerden de misaklarını almıştık. Derken bunlar da hatırlatıldıkları gerçeklerin birçoğunu unuttular. Biz de aralarına, Kıyamet gününe kadar sürecek kin ve düşmanlık bıraktık. Yarın Allah onlara, ne sanatlar yaptıklarını haber verecek.

(Biz, kendilerinin Hristiyan olduğunu söyleyenlerden de misak almıştık. Bunlar da İncil gereğince Allah'a ve Peygamberlerine iman edecekler, Tevrat ve diğer indirilmiş ilahi kitaplarla amel edeceklerdi ki bu arada hak ruh olan son Peygambere de iman edeceklerdi. Fakat kendilerine yapılan hatırlatmaları unutup misaklarını bozdular. Biz de Kıyamete kadar aralarında kin ve düşmanlığı kışkırttık, birbirlerine kafir deyip kin ve nefret saçtılar, birbirlerinin kanlarını döktüler, Kıyamete kadar da dökecekler.)

15. Ey kitap ehli! Şimdi size Rasulümüz geldi, kitabınızın gizlemekte olduğunuz birçok yerini sizlere beyan ediyor, bir ço-

ğundan da geçiyor. İşte size Allah'tan bir nur, bir parlak kitap geldi.

(Ey, Tevrat ve İncil ile misakları alınmış Yahudi ve Hristiyanlar! Kitaplarınızda özel nitelikleri zikredilerek geleceği vaat ve müjde edilmiş olan elçimiz Muhammed (s.a.v.) size geldi. O mensup olduğunuz kitabın içindekilerden gizlemekte olduğunuz, nasip almayı unuttuğunuz şeylerin birçoğunu size açıktan beyan ediyor, birçoğunu da yüzünüze vurmuyor, dinî bir zaruret bulunmadıkça sizi teşhir edip zelil duruma düşürmek istemiyor.)

16. Allah, bununla rızası ardınca gideni selamet yollarına doğrultacak ve izniyle onları karanlıklardan aydınlığa çıkarıp doğru bir yola koyacak.

(Allah bu Kitapla, iman ile rızasını arayan kimseleri, Allah'a giden yollara doğrultacak ve gösterdiği kolaylıkla cehalet, küfür ve şaşkınlık karanlıklarından, bir Allah inancının yakin nuruna çıkaracak ve dosdoğru bir caddeye götürecek ki artık bundan sonrası, esenlik ve kurtuluşun ta kendisidir. Bu caddeden sapmaksızın gidenler doğruca giderler, Allah'ın rızasına ererler.)

17. Andolsun, "Allah, o Meryem'in oğlu Mesih'tir" diyenler, kafir oldular. De ki: "Eğer Allah, Meryemin oğlu Mesih'i, anasını ve yeryüzünde bulunanların hepsini helak etmek isterse O'ndan kim bir şey kurtarabilir?" Bütün göklerin ve yerin ve aralarında ne varsa hepsinin mülkü Allah'ındır, dilediğini yaratır. Ve Allah'ın her şeye gücü yeter.

("Allah, o Meryem'in oğlu İsa'dır" diyenler, andolsun ki, kesinlikle kafir oldular. Allah Meryem oğlu Mesih'i ve onun aslı olan anasını ve bunlar gibi bütün şu yerkürede bulunan kimselerin hepsini –ister gazap etmek ister başkalarının elinden kurtarmak suretiyle olsun– helak ve yok etmek isterse buna karşı Allah'tan yerde ve gökte kim bir şey kurtarmağa güç yetirebilir ki ilahlıktan bir parça hisseye malik olsun? Şüphe yok ki hiç kimse. Demek ki bütün bunlar, aslında yok olabilecek varlıklardır. O halde bunlardan biri olan Mesih'in şahsı veya türü veya cinsi, nasıl ilah olabilir? Hepsinin yaratıcısı ve hakimi olan ezeli Allah, sizin öldürüp asıldığını iddia ve böylece fani olabilir olduğunu itiraf etmekte bulunduğunuz Mesih'in üstünde olduğunu, Allah'tan korkmadan nasıl inkar edersiniz? Allah'ın iradesine karşı anasını ölümden kurtaramayan ve Allah istemezse kendini ve hatta bir kılını kurtarmak ihtimali bulunmayan Meryem oğlu İsa; onu şahsıyla, aslıyla, türüyle, cinsiyle ve mensup olduğu bütün âlemi ile helak ve yok etmeğe gücü yeten yüce Allah'a nasıl eşit tutulur? Ve nasıl olur da Mesih'in Allah ile birleştiği veya Allah'ı içine aldığı iddia edilir? İlmi, kudreti ve iradesi her şeyi kuşatan yüce Allah'ı, Meryem oğlu Mesih'in şahsiyetine veya onunla aynı türden veya aynı cinsten olma durumuna indirerek fanilerle kuşatılmış var sayıp da açıkça veya dolaylı olarak "Allah, Mesih'ten ibarettir" demekten daha büyük bir küfür mü tasavvur edilir? Bu ne çelişki, bu ne nankörlük, bu ne cüret?!...

Gerçek ilahın Allah olduğunda asla şüphe yoktur. Zira bütün göklerin ve yerin ve aralarındaki her varlığın mülkü ve hükümranlığı tamamen ve yalnızca Allah'ındır. Şüphe yok ki Mesih de bunların içinde ve Allah'ın hükmü altındadır. Allah ne dilerse yaratır ve dilediği gibi yaratır. Dolayısıyla ne Mesih'i babasız olarak bir anadan yaratmasında, ne ona özel bir şeref verip onun eliyle de yaratma ve can vermeyi gerçekleştirmesinde hiçbir şüpheye yer yoktur. Çünkü O'nun her şeye gücü yeter.)

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى نَحْنُ اَبْنٰٓؤُا اللّٰهِ وَاَحِبَّآؤُهٗ ۭ قُلْ
فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوْبِكُمْ ۭ بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ ۭ يَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَاۗءُ
وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۡ
وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ۝١٨ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ قَدْ جَاۗءَكُمْ رَسُوْلُنَا
يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلٰي فَتْرَةٍ مِّنَ الرُّسُلِ اَنْ تَقُوْلُوْا مَا جَاۗءَنَا
مِنْۢ بَشِيْرٍ وَّلَا نَذِيْرٍ ۡ فَقَدْ جَاۗءَكُمْ بَشِيْرٌ وَّنَذِيْرٌ ۭ وَاللّٰهُ
عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝١٩ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰي لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ
اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَعَلَ فِيْكُمْ اَنْۢبِيَاۗءَ وَجَعَلَكُمْ
مُّلُوْكًا ۡ وَّاٰتٰىكُمْ مَّا لَمْ يُؤْتِ اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ۝٢٠ يٰقَوْمِ
ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِيْ كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوْا
عَلٰٓي اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوْا خٰسِرِيْنَ ۝٢١ قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِنَّ فِيْهَا
قَوْمًا جَبَّارِيْنَ ۡ وَاِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَا حَتّٰى يَخْرُجُوْا مِنْهَا ۚ فَاِنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَا
فَاِنَّا دٰخِلُوْنَ ۝٢٢ قَالَ رَجُلٰنِ مِنَ الَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ
عَلَيْهِمَا ادْخُلُوْا عَلَيْهِمُ الْبَابَ ۚ فَاِذَا دَخَلْتُمُوْهُ فَاِنَّكُمْ
غٰلِبُوْنَ ۚ وَعَلَي اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝٢٣

قَالُوْا

18. Bir de Yahudi ve Hristiyanlar: "Biz, Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" dediler. De ki: "Öyle de niçin size günahlarınızla azap ediyor?" Doğrusu siz, O'nun yarattıklarından bir beşersiniz. Dilediğini bağışlıyor, dilediğine azap ediyor. Göklerin, Yerin ve aralarındakilerin mülkü bütün Allah'ındır. Sonunda dönüş de O'nadır.

("Biz Allah'ın oğullarıyız" tabirinin bir özel ayrıcalık iddiası olduğu belli, fakat bunu ne gibi bir mana düşünerek söyledikleri açık değil. Denilmiş ki: Yahudiler bununla, Allah'ın oğlu dedikleri Üzeyr'e (a.s.) mensup olduklarını; Hristiyanlar da Allah'ın oğlu dedikleri Mesih'e mensup olduklarını kastetmişler ve bu mensubiyet ile kendilerini şeref ve ayrıcalıkta Allah'ın torunları hükmünde tutmuşlar demek olur. Yahut doğrudan doğruya Allah'a mensup olduklarını kastederek Allah'ın kendilerine bir baba gibi şefkatli ve esirgeyip koruyucu, kendilerinin de Allah'ın yanında sevgili oğulları gibi nazlanabilecek derecede yakın ve kıymetli olduklarını iddia etmişlerdir. Allah,

Rasulüne hitaben buyuruyor ki: "Ey Muhammed! Sen onlara de ki: "Öyle de Allah size günahlarınızla niye azap edip duruyor ya? Siz öldürmelere mi maruz kalmadınız? Esaretlere mi düşmediniz? Nimetler, devletler mi kaybetmediniz? Başka şekillere sokularak çirkinleştirilmelere mi uğramadınız? Hayır, siz Allah'ın oğulları ve dostları değil, O'nun yarattıkları diğer varlıklar cinsinden bir beşersiniz.")

19. Ey Kitap ehli! Peygamberlerin arası kesildiği, (hak dinin) bilinemez hale geldiği bir zamanda bakınız size Rasulümüz geldi, tatlı ve acı gerçekleri size beyan ediyor ki, "Bize ne müjde verip sevindirecek bir müjdeci, ne korkutup gocunduracak bir gocundurucu gelmedi" demeyesiniz. İşte size hem müjdeci hem korkutucu bir peygamber geldi. Allah'ın her şeye gücü yeter.

(Ey Kitap ehli! Peygamber gönderilmesine ara verilmesine karşı, yani vahylerin kesildiği ve izlerinin, unutma, bozma ve değiştirme ile adı sanı kalmamağa yüz tuttuğu ve hak dinin bilinemez, tanımamaz hale geldiği bir ara dönemde size o Rasulümüz Muhammed geldi. Sizin için, siz insanlığın kurtuluş ve mutluluğu için acı tatlı her türlü hükümleri ve hak haberleri beyan ediyor ki yarın Âhirette Allah'ın huzuruna varıp hesaba çekildiğiniz vakit, "bize ne bir müjdeci ne de bir korkutucu geldi, daha önce gelenlerin de izleri silinmiş, biz peygambersiz bir dönemde kalmıştık" demeyesiniz, böyle mazeretler ileri sürmeyesiniz. İşte size tam bir müjdeci ve korkutucu geldi.)

20. Bir vakit de Musa kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ın size olan nimetini düşünün, zira O sizin içinizde Peygamberler var etti ve sizi melikler yaptı ve size, âlemlerden hiç birine vermediği şeyi verdi."

(Yâni, "Ey kavmim! Allah sizin içinizde Peygamberler yarattı, âlemde hiçbir kavim içinde sizde olduğu kadar çok Peygamber göndermedi. Siz önceleri Kıptilerin elinde bulunduğunuz, hizmetçi, köle ve cizye verenler durumunda mağlup ve mahkum olduğunuz halde sizin hepinizi esirlik ve mahkumluktan kurtarıp sultanlık demek olan hürriyete kavuşturdu ve size öyle olağanüstü şeyler ihsan etti ki, bunları şimdiye kadar hiçbir kavme nasip etmemişti. Dolayısıyla Allah'ın bu nimetlerinin kıymetini biliniz ve onlardan faydalanınız.")

21. "Ey benim kavmim! Haydi Allah'ın sizin için yazdığı mukaddes toprağa girin ve arkanıza dönmeyin. Yoksa hüsrana düşerek berbat olursunuz."

(Ey kavmim! Mukaddes toprağa girin. Allah onu size vatan ve mesken olmak üzere takdir ve kısmet etti, Levhi Mahfuz'a yazdı. İmansızlık edip dinden dönmeyiniz veya sebatsızlık edip karşınızdakilerden kaçmayınız. Mısır'a ve Mısır'daki esirlik durumuna geri dönmeğe kalkmayınız. Yoksa dünya ve âhiret hüsrana düşer, her şeyden mahrum kalırsınız.)

22. "Ey Musa, dediler, orada bir kavim var, hepsi zorba. Onlar oradan çıkmadıkça biz oraya giremeyiz. Şayet çıkarlarsa biz de gireriz."

(Yukarıda geçtiği gibi oraya teftiş için gönderilen on iki nakib, iri iri, korkunç bir takım cisimler ve manzaralar görmüşler, korkup döndüklerinde ikisi dışında diğerleri kavimlerine durumu açıklayıp yaymışlar ve onları korkutmuşlar. Neticede İsrailoğulları Hz. Musa'ya karşı, "Biz mukaddes toprağa girmeyiz" diye dayattılar.)

23. Korkanlardan, Allah'ın iman nimetine kavuşturduğu iki er, çıktı, dedi ki: "Üzerlerine hücum edin, kapıyı tutun, bir kere ona girdiniz mi muhakkak galipsinizdir. Gerçekten müminler iseniz, haydin Allah'a tevekkül edin."

("Kapı" dan maksat, zorbalar ülkesine ilk girilen şehir veya bu şehrin kapısıdır. Bunun Eriha olduğu da nakledilmiştir.)

قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِنَّا لَن نَّدْخُلَهَا أَبَدًا مَّا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ أَنتَ
وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ
إِنِّي لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ
الْفَاسِقِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً
يَتِيهُونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾ وَاتْلُ
عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا
وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ ۖ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ ۖ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ
مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾ لَئِن بَسَطتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا
أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ ۖ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ
رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾ إِنِّي أُرِيدُ أَن تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ
مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهُ
نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٣٠﴾ فَبَعَثَ اللَّهُ
غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْأَةَ أَخِيهِ ۚ
قَالَ يَا وَيْلَتَىٰ أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَٰذَا الْغُرَابِ
فَأُوَارِيَ سَوْأَةَ أَخِي ۖ فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴿٣١﴾

24. "Ey Musa, dediler, onlar orada bulundukça biz oraya ebediyen giremeyiz. Haydi sen Rabbinle git, ikiniz savaşın, biz işte burada oturacağız."

(Hz. Musa bunların fasıklık ve dik başlılıklarını ve küfür ve inatlarını görünce son derece hüzün ve teessürle ve Allah'ın rahmetini ve kabulünü çekecek bir kalp inceliğiyle Allah'a şikayetini arz ederek:)

25. Dedi ki: "Ey Rabbim! Görüyorsun ben kendimden ve kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Artık bizimle o fasık kavmin arasını ayır."

(Yani bize, bizim hak ettiğimiz, onlara da kendi hak ettiklerine göre hüküm verip aramızı ayır. Demek ki Hz. Musa, ya o iki zata bile tamamen emin olmayarak veya "kardeşim" sözü ile din kardeşi manasını kastedip onları da hesaba alarak böyle dua etti. Yüce Allah da:)

26. Buyurdu ki: "Artık orası onlara kırk yıl haram kılındı. Oldukları yerde sersem sersem dönüp duracaklar. Artık acıma o fâsık (bana itaati terk eden) kavme."

(Yaptıkları isyan ve Hz. Musa'nın o duası sebebiyle, kendilerine vaat edilen o Mukaddes toprak kırk yıl onlara haram edilmiştir. Yani kırk yıl oraya giremeyecekler, oldukları yerde Tih içinde nereye gittiklerini bilemeyecek, açıkta, vatansız, şaşkın, sersem, serseri serseri dolaşacaklar. Bu hüküm, hürriyetlerini kötüye kullanan ve peygamberlerini dinlemeyen o fâsıklar hakkında yüce Allah'ın verdiği bir hapis cezasıdır.

Acaba bu süre içerisinde Musa ve Hârun, ne oldular? Nakledildiğine göre bu meselede rivayet farklıdır. Bazıları: "Tih'te kalmadılar" demiştir ki âyetin zahiri de bunu gösteriyor. Bazıları da kavimleriyle beraber Tih'te kaldıklarını, fakat bunun kendileri hakkında bir azap olmayıp İbrahim'e (a.s.) ateşin serinlik ve esenlik olması gibi, rahatlık ve esenlik olduğunu söylemişlerdir.

Mukaddes toprağa ne zaman girildi meselesine gelince, Beyti Makdis'in bulunduğu yere ve Şam topraklarına giriş Hz.Yuşa zamanında olmakla beraber ilk hareket ediş ve zorbaları ilk yenen darbe ile onların ülkesine giriş yeri olan şehre veya bu şehrin kapısına (bâb) giriş, Hz. Musa'nın hayatında olmuş olduğu anlaşılıyor.)

27. Hem onlara Âdem'in iki oğlunun kıssasını hakkıyla oku. Hani ikisi birer yakınlık (kurban) takdim ettiler de birinden kabul edildi, diğerinden edilmedi. "Seni mutlaka öldürürüm" dedi. Öbürü: "Yok, dedi, Allah ancak takvalı olanlardan kabul eder."

(Bunlara karşı Âdem'in iki oğlunun veya iki âdem oğlunun kıssasını da hakkıyla oku. Çünkü bu kıssa tam onlara uygun düşer.

Tefsircilerin çoğu bu iki âdemoğlunun, Hz. Âdem'in sulbünden gelme oğulları olan Hâbil ve Kâbil olduğunu söylemişler, bazıları da 32. âyette gelecek olan "bundan dolayı" karinesiyle bunların İsrailoğullarından iki şahıs olduğunu söylemişlerdir.

Bir vakit bu iki kişi birer kurban sunmuşlardı da her nedense birininki kabul edilmiş, diğerininki edilmemiş idi. Herhangi bir delil ile birinin kurbanının kabul edildiği, diğerinin ise edilmediği anlaşılınca, kurbanı kabul edilmeyen, öbürüne haset ederek "Seni öldüreceğim" dedi. O da: "Allah ancak takvalı kimselerden kabul eder" diyerek, onun Allah'tan korkmasını, niyetini düzeltmesini istemişti.)

28. "Andolsun, sen beni öldürmek için bana el uzatsan da ben seni öldürmek için sana el uzatacak değilim. Ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım.

29. Ben isterim ki sen benim günahımı (beni öldürmenin günahını) da, kendi (önceki) günahını da yüklenip varasın da ateşe layıklardan olasın. Zalimlerin cezası işte budur.

(Bir hadiste: "Birbirine sövenlerin bütün söyledikleri önce başlayana aittir. Yani önce başlayan hem aynen kendisinin günahını, hem de sebep olduğundan dolayı arkadaşının günahının bir mislini yüklenir. Ancak mazlum, tecavüz edip daha ileri gitmedikçe" "Müslim, Birr 68" buyurulduğu gibi bu âyette de "benim günahımla" demek, "şayet sana karşılık vermek üzere el uzatırsam gireceğim günahın bir misliyle" demek olabilir. Dolayısıyla biri haddi aşar, diğeri de karşılık verir de ikisi de öldürülecek olursa ilk başlayan iki cinayet, öbürü de bir cinayet işlemiş olur.)

30. Bunun üzerine nefsi kendine kardeşini öldürmeyi kolay gösterdi, tuttu onu öldürdü. Artık hüsrana uğrayanlardan olmuştu.

31. Derken Allah bir karga gönderdi, yeri deşiyordu ki, ona kardeşinin cesedini nasıl örteceğini göstersin. "Eyvah, dedi, şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini örtemedim ha!" Artık pişman olanlardan olmuştu.

مِنْ أَجْلِ ذٰلِكَ ۛ كَتَبْنَا عَلٰى بَنِيٓ إِسْرَآءِيلَ أَنَّهُۥ مَن قَتَلَ نَفْسًۢا
بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِى ٱلْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ ٱلنَّاسَ
جَمِيعًا ۚ وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَآ أَحْيَا ٱلنَّاسَ جَمِيعًا ۚ وَلَقَدْ
جَآءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِٱلْبَيِّنَٰتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم بَعْدَ ذٰلِكَ
فِى ٱلْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٢﴾ إِنَّمَا جَزَٰٓؤُا۟ ٱلَّذِينَ يُحَارِبُونَ
ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَسْعَوْنَ فِى ٱلْأَرْضِ فَسَادًا أَن يُقَتَّلُوٓا۟
أَوْ يُصَلَّبُوٓا۟ أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ
خِلَٰفٍ أَوْ يُنفَوْا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ ۚ ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْىٌ فِى
ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٣٣﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ
تَابُوا۟ مِن قَبْلِ أَن تَقْدِرُوا۟ عَلَيْهِمْ ۖ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ
ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٤﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟
ٱللَّهَ وَٱبْتَغُوٓا۟ إِلَيْهِ ٱلْوَسِيلَةَ وَجَٰهِدُوا۟ فِى سَبِيلِهِۦ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا
فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لِيَفْتَدُوا۟ بِهِۦ مِنْ عَذَابِ
يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾
يُرِيدُونَ

32. Bundan dolayı İsrailoğullarına kitapta bildirmiştik ki, her kim bir nefsi, bir nefis karşılığı olmadan veya yeryüzünde bir bozgunculuk etmediği halde öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir adamın hayatını kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur. Andolsun, Rasullerimiz onlara açık delillerle geldiler de sonra içlerinden birçoğu, bütün bunların arkasından hala yeryüzünde fesat ve cinayette aşırı gidiyorlar.

(Bunun için, yani insan öldürmek aslında büyük bir zulüm ve sonuçları hüsran ve pişmanlıktan başka bir şey olmayan büyük bir suç olduğu için İsrailoğulları üzerine şöyle yazdık: Her kim bir nefsi, ne kısas gereken bir canı öldürmek, ne de yeryüzünde çıkardığı bir fesat karşılığı olmayarak öldürürse, kendisi de dahil olduğu halde bütün insanları öldürmüş gibi olur. Çünkü haksız yere birini öldüren, genellikle hayat hakkı tanımamış, kanların haramlığını, canların masumluğunu çiğnemiş, insan öldür-

meğe yol açmış, başkalarına da cüret vermiş olur. Her kim de bir nefsi affetmek veya öldürülmesine engel olmak veya her hangi bir helak sebebinden kurtarmak suretiyle hayatının devam etmesine vesile olursa sanki insanların hepsine hayat vermiş gibi olur.)

33. Fakat Allah'a ve Rasulüne savaş etmeğe kalkışan ve yeryüzünde fesada çalışanların cezası, öldürülmelerinden veya asılmalarından veya ellerinin ayaklarının çapraz kesilmesinden veya bulundukları yerden sürgün edilmelerinden başka bir şey olamaz. Bu, onlara dünyada çekecekleri bir zillettir. Âhirette ise onlara büyük bir azap var.

(Allah'a ve Rasulüne karşı savaş açan, yani bu ikisinin emir ve hükümlerine fiilen aykırı davranmakla bunlara karşı savaş konumu alan ve cana veya mala veya ırza musallat olarak veya ekini ve nesli yok etmeğe teşebbüs edip hak düzeni ve halkın huzurunu bozmak için çalışanların, işledikleri suçun derecesine göre cezaları şundan ibarettir: Birini öldürmüş iseler, kısas yoluyla değil, affı caiz olmamak üzere şer'i had ile öldürülmeleri veya hem adam öldürmüş hem de mal almış veya ırza tecavüz etmişlerse diri diri asılıp süngü ile öldürülerek veya öldürülüp asılarak herkese gösterilmeleri, veya adam öldürmemişler de yalnız mal almışlar ise çaprazvari el ve ayaklarının kesilmesi, veya bunların hiçbirini yapmayıp yalnız yolu tehdit etmişlerse hapsedilmeleri veya sürülmeleridir.)

34. Ancak elinize geçirmezden evvel tevbe edenler olursa, biliniz ki Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

(Dolayısıyla bu durumda, tevbe edenler hakkında Allah hakkı davası takip edilmez ve anılan hadlerden hiçbirisi uygulanmaz. Ancak kişi hakları davası kalır. Adam öldürmüşler ise öldürülenin varisleri ister affederler, ister mahkeme ile sabit olduktan sonra kısas ettirebilirler. Aynı şekilde mal almışlar ise mal sahipleri mallarının geri verilmesini veya zararın ödenmesini istemede ve dava etmede serbesttirler.)

35. Ey o bütün iman edenler! Allah'tan korkun ve O'na yaklaşmağa vesile arayın ve O'nun yolunda mücahede edin ki felaha erebilesiniz.

(Ey Allah'a ve Rasulüne iman edenler! "Biz müminiz, Allah bizi sadece iman ettik diye sever" deyip de laubali olmayınız, Allah'tan korkunuz, fena ahlaktan ve fena amelden sakınınız. Sonra yalnız sakınmak ve korkmakla da kalmayınız, iradenizi kullanıp sebeplere de teşebbüs ediniz, Allah'ın emirlerini yerine getiriniz ve bununla da kalmayıp Allah'a yaklaşmak için daima vesile arayınız, her fırsattan istifade ederek kendi gönlünüz ve güzel rızanızla farz ve vacipler dışında güzel güzel işler, Allah'ın rızasına uygun ameller yaparak kendi tarafınızdan da kendinizi Allah'a sevdirmek isteyiniz. Bunun içinde "mümin kulum, nafilelerle daima bana yaklaşır." "Buhârî, Rikak 38" kudsî hadisinin manasının da bulunduğu açıktır. "Vesile, Cennette bir makamdır" "Ahmed, Müsned, 3/83" hadisi şerifi de "vesile" nin âhiretteki önemini ifade eder.

Kısacası vesile gereklidir ve onu bulmak için isteyip aramak ve buna girişmek de gereklidir. Asıl vesile ise, Allah'a yaklaşma kastı ve sevme arzusudur.)

36. Şüphesiz o küfredenler, bütün yeryüzündekiler ve daha bir o kadarı onların olsa da Kıyamet gününün azabından kurtulmak için fidye verecek olsalar, bu, kendilerinden kabul edilmez. Onlara elem verici bir azap vardır.

يُرِيدُونَ أَنْ يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ
مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٧﴾ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ
فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ
وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ
اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٩﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ
اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ
وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾ يَا أَيُّهَا
الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ
الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ وَمِنَ
الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ
آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ
يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ
فَاحْذَرُوا وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللَّهِ
شَيْئًا أُولَئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي
الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾

37. Ateşten çıkmak isteyecekler, fakat ondan çıkacak değillerdir. Onlara durmadan devam edecek bir azap vardır.

(Bunların hakkı, köklü ve ebedi bir azaptır. Dolayısıyla siz bunlara asla benzemeyin ve bunlardan korkup çekinmeyin de ancak Allah'tan korkun ve O'na yaklaşmak için vesile isteyin.)

38. Hırsızlık eden erkek ve hırsızlık eden kadın, bunların suçları sabit oldumu, yaptıklarına karşılık Allah'tan bir kelepçe olarak ellerini kesin. Çünkü Allah azizdir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Ey müminler! Şüphesiz ve mazeretsiz olarak hırsızlık yaptığı ortaya çıkan gerek erkek ve gerek dişi hırsızların da, bunu bir daha yapamamaları için hakkıyla bir bağ, bir tuşak, bir kelepçe olmak üzere, önce sağ ellerini, tekrar ederlerse sol ellerini kesiniz. Çünkü Allah hem aziz hem hakimdir. Emrine karşı gelinmez, hükmünü hikmetle verir. Hak, O'nun

aziz himayesinde olup ceza, O'nun hikmetle yaptığı işler cümlesindendir.

Hırsızlık, lügatte; başkasının malını gizlice almaktır. Hırsızın çoğunlukla göz diktiği, çalmak istediği mal, herkesçe beğenilip aranan mallar olur. Yoksa alınması âdet itibariyle hoşgörüyle karşılanan şeylerin alınmasını örf, tam anlamıyla bir hırsızlık saymaz. Hırsızlığın özünde mal sahibinin koruma ve kollaması altında bulunan bir şeyi çalmağa kalkışmak manası vardır. Bunun için hırsızlık fiilinin haddi gerektirecek derecede tam anlamıyla gerçekleşmesi iki şarta bağlıdır ki birisi, alınan malın az çok herkes tarafından beğenilip aranılan bir mal denebilecek bir dereceye ulaşması, diğeri de bir mekanda korunmak veya birisinin koruması altında bulunmak suretiyle korunmuş bulunmasıdır.

Çalınan mal, Ebu Hanife'ye göre, damgalanmış olmak üzere on dirhem gümüş akçe –ki bu, bir dinara denk demektir– kıymetine ulaşmamışsa, yani bu miktarın altında kalmışsa çalana tazir yapılırsa da had gerekmez. Hırsızlık fiilinin ceza ve azap olan had cezasını gerektirecek bir suç sayılabilmesi için; yapılmasının mübah olduğu şüphesinden, yapılmasının hak olduğu şüphesinden, mecbur kalınarak yapılmış olması şüphesinden de uzak olması gerekir. Bir malın koruma altına alınmaması, çalınmasını bir hoş görme ve dolayısıyla mübah olma şüphesi doğuracağı gibi, bir şahsın azıcık bir malı çalmağa tenezzül etmesi de her halde bunu, çaresiz duruma düşmekten dolayı yaptığı şüphesinden uzak değildir. Dolayısıyla bunları yapanlara had (el kesme cezası) uygulanmaz, hakim bunların durumuna uygun bir ceza (tazir) uygular.

El kesme cezası caydırıcı olup bu cezanın uygulandığı toplumda hırsızlığın kökü kesilir, kesilecek el bulunmaz olur. Şu şartla ki, hakkıyla uygulansın da hiçbir haksızlığa meydan verilmesin. Aksi halde Allah'ın izzet ve hikmeti de ters tecelli eder. Haksız yere mal çalan elin cezası kesilmek olursa, haksız yere el kesen ellerin cezası ne olmak gerekeceği bir düşünülsün.)

39. Böyle iken her kim de işlediği zulmün arkasından tövbe edip dirliğe dönerse Allah, elbette tövbesini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Âhirette ona başka azap etmez, rahmet eder ve bağışlar. Bu tevbe ceza uygulanmadan önce olursa ceza düşer mi düşmez mi? Çoğunluk ve Hanefiler, mal sahibi affetmedikçe düşmez, İmam Şafii ise bir görüşünde, düşer demiştir.)

40. Göklerin ve yerin mülkünün Allah'a ait olduğunu ve O'nun, dilediğini azaba çeker, dilediğinin günahını örter olduğunu bilmez misin? Allah'ın her şeye gücü yeter.

41. Ey o şanlı Rasul! Gerek ağızlarıyla "iman ettik" deyip de kalpleri inanmış olmayanlardan olsun ve gerek Yahudi olanlardan olsun, küfürde yarışan o kimseler seni üzmesin. Onlar, yalancılık etmek için dinlerler, sana gelmeyen diğer bir kavim için dinlerler, yerli yerinde söylenen kelimeleri sonradan tahrif ederler, "size böyle fetva verilirse tutun, verilmezse sakının" derler. Kim ki Allah onun fitneye düşmesini irade etmiştir, sen ihtimal yok, onun lehine Allah'tan zerre kadar bir şeye malik olamazsın. Onlar öyle kimselerdir ki, Allah onların kalplerini temizlemek istememiştir. Onların dünyada hakları bir zillet, âhirette hakları büyük bir azaptır.

(Yahudi ileri gelenleri arasında zina suçu artınca bunlar Tevrat'taki recm cezasını tahmime (Bkz. bu sure âyet 13) çevirmişler. Yine böyle biri zina edince Rasûlullah'a (s.a.v.) göndermişler: "Sopa vurma cezası verirse kabul edin, recm cezası verirse kabul etmeyin" demişler. Rasûlullah (s.a.v.), Tevrat'ta da recm cezası bulunduğunu onların alimlerine itiraf ettirerek bu cezayı vermiş ve Yahudi recm edilmiş, bunun üzerine bu âyet inmiştir. (Bkz. Müslim, Hudud, 28)

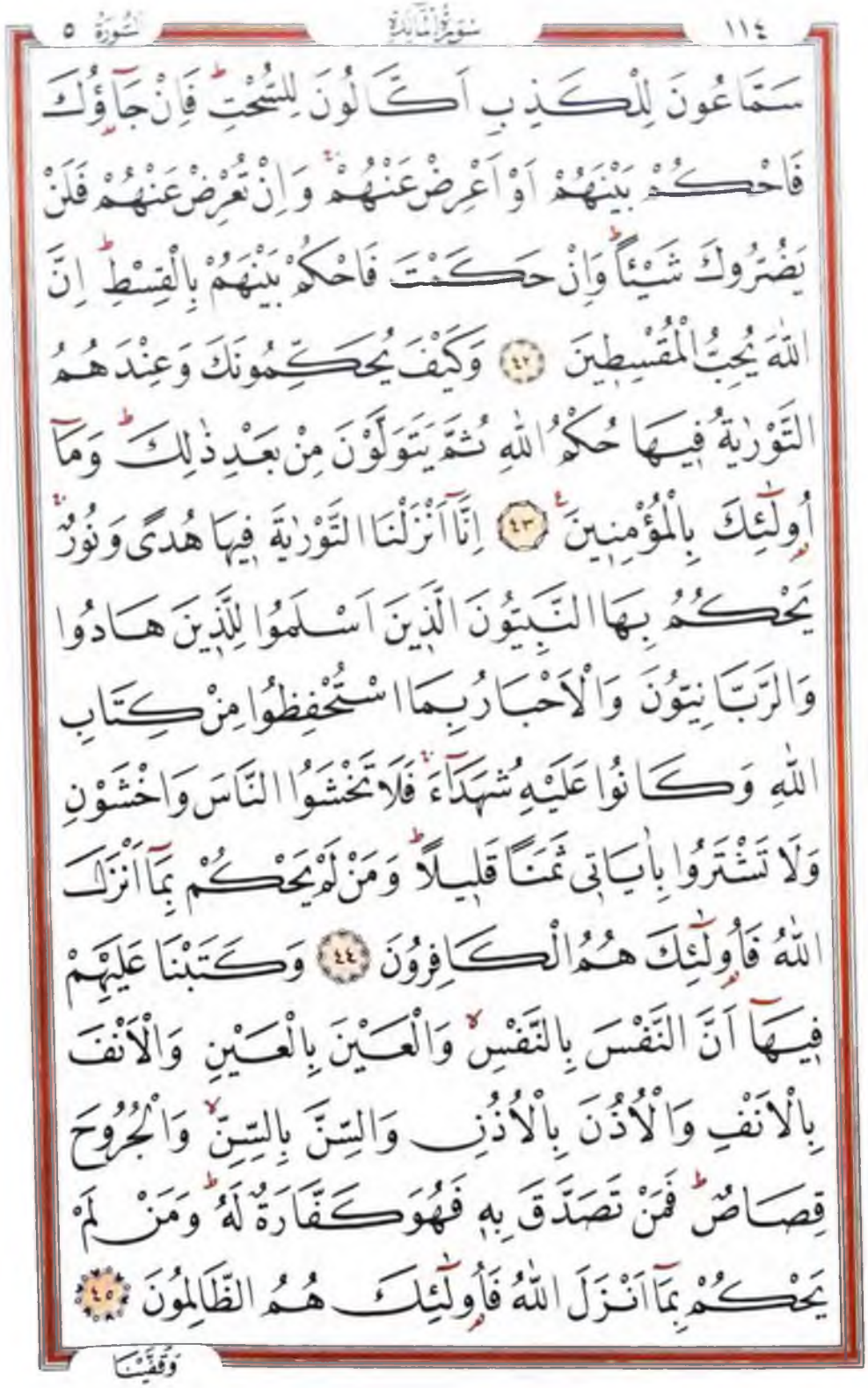
سَمّٰعُونَ لِلْكَذِبِ اَكّٰلُونَ لِلسُّحْتِ ۭ فَاِنْ جَاۗءُوْكَ
فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْ ۚ وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ
يَّضُرُّوْكَ شَيْـــًٔا ۭ وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ ۭ اِنَّ
اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ۝٤٢ وَكَيْفَ يُحَكِّمُوْنَكَ وَعِنْدَهُمُ
التَّوْرٰىةُ فِيْهَا حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ ۭ وَمَآ
اُولٰۗىِٕكَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ ۝٤٣ اِنَّآ اَنْزَلْنَا التَّوْرٰىةَ فِيْهَا هُدًى وَّنُوْرٌ ۚ
يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّوْنَ الَّذِيْنَ اَسْلَمُوْا لِلَّذِيْنَ هَادُوْا
وَالرَّبّٰنِيُّوْنَ وَالْاَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوْا مِنْ كِتٰبِ
اللّٰهِ وَكَانُوْا عَلَيْهِ شُهَدَاۗءَ ۚ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ
وَلَا تَشْتَرُوْا بِاٰيٰتِيْ ثَمَنًا قَلِيْلًا ۭ وَمَنْ لَّمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ
اللّٰهُ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْكٰفِرُوْنَ ۝٤٤ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ
فِيْهَآ اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ ۙ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْاَنْفَ
بِالْاَنْفِ وَالْاُذُنَ بِالْاُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ ۙ وَالْجُرُوْحَ
قِصَاصٌ ۭ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهٖ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهٗ ۭ وَمَنْ لَّمْ
يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝٤٥
وَقَفَّيْنَا

42. Boyuna yalancılık için dinlerler, boyuna haram yerler. Artık sana gelirlerse ister aralarında hükmet, ister kendilerinden yüzçevir. Eğer yüz çevirirsen sana hiçbir zarar edemezler. Eğer hükmedersen, aralarında adaletle hükmet. Çünkü Allah, adalet edenleri sever.

(Rivayete göre Beni Nadir Yahudileri, Beni Kureyza'dan daha haysiyetli ve şerefli imiş. Bunun için Beni Kureyza'dan biri, Beni Nadir'den birini öldürürse o da öldürülür, fakat Beni Nadir'den biri Beni Kureyza'dan birini öldürürse yüz vesak hurma diyet alınırmış. Sonra Beni Nadir'den biri Beni Kureyza'dan birini öldürmüş, Beni Kureyza da Rasûlullah'ın (s.a.s.) hükmüne başvurmuş. İşte "eğer hükmedersen aralarında adaletle hükmet" âyeti, buna işaret olmak üzere inmiştir.)

43. Yanlarında Tevrat, içinde Allah'ın hükmü dururken seni nasıl hakem yapıyorlar? Sonra arkasından ne diye dönü-

yorlar? Öyle kimselerin müminlerle alakası yok.

(Bu Yahudiler, yanlarında Tevrat, Tevrat'ta Allah'ın hükmü varken seni nasıl hakem yapıyorlar? Ne diye hakem yapıyorlar? Sonra da nasıl dönüyorlar? Hiç şüphe yok ki Allah'ın hükmüne ve kendilerinin biz ona iman ediyoruz diye iddia ettikleri Kitaba imanları yok da ondan. O halde bunlar asla mümin değillerdir. Ne Tevrat'a iman ederler, ne Kur'ân'a! Ancak nefsâni arzuları, şehvetleri arkasında koşarlar.

İyi amma Tevrat ile amel hala caiz olabilir mi? Bazı şartlar altında evet. Çünkü:)

44. Gerçekten biz Tevrat'ı indirdik, onda bir hidayet, bir nur vardı. Müslüman olan peygamberler Yahudilere onunla hükmederlerdi. Rabbe intisap eden eğitici ve öğretici (Rabbânî)ler ve âlimler de, Allah'ın kitabının korunmasına memur edilmiş olmaları ve onu gözetici ve koruyucu bulunmaları dolayısıyla onunla hükmederlerdi. Artık insanlardan korkmayın, benden korkun, benim âyetlerimi birkaç paraya değişmeyin, ey hakimler! Her kim Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmezse onlar hep kafirlerdir.

(Hiç şüphesiz biz Tevrat'ı, bir hidayet ve nur içermiş olduğu halde indirdik. Bütün Müslüman olan, dinleri Allah'a teslim olmak ve boyun eğmekten ibaret bulunan ve Yahudilere hakem konumunda bulunan peygamberler bununla Yahudiler hakkında hüküm verirler. Özellikle, sözün asıl getiriliş sebebi olan Muhammed (a.s.) de öyle.

İbn Abbas'dan (r.a.) gelen rivayete göre "Rabbânî": İnsanlar üzerinde ilim ile siyaset yürüten ve büyük ilimden evvel küçük bilgiler ile terbiye eden âlim ve yöneticiler demek idi. Âyette geçen "Ahbâr" da: İlmi, yazmak veya anlatmak yoluyla güzelleştirip süsleyerek ve telif ederek tespit ve devam ettirmeğe çalışan, yahut güzel kalem sahibi olan yüksek alimler demektir. Aslında bu mana ile Yahudi alimlere ahbar denilmiştir. Fakat burada maksat, doğru ve tam anlamıyla ahbar olan Yahudi fakihlerdir. Zemahşeri der ki: Rabbânîyyun ve Ahbâr, Hârun'un (a.s.) evlatlarından peygamberler yolunu tutan zahit ve alimlerdir.)

45. Hem onda üzerlerine şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş. Yaralamalar birbirine kısastır. Kim de bu hakkını sadakasına sayarsa o ona kefaret olur. Her kim Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmezse onlar hep zalimlerdir.

(Biz Tevrat'ı indirdik ve onda Yahudiler üzerine şöyle yazdık: Can can karşılığıdır, göz göz karşılığıdır, burun burun karşılığıdır, kulak kulak karşılığıdır, diş diş karşılığıdır. Bunlar gibi, birisi diğerinin tam dengi olması mümkün olan yaralar kısastır. Fakat et parçalanmak, kemik kırılmak veya vücudun içine girmiş olmak gibi benzerlik ve denkliği korumak mümkün olmayan veya canı yok etme tehlikesi bulunan yaralamalar böyle değildir. Bunlarda kısas yapılamaz. Bunların diyetleri, bilirkişilerin takdir ve tayin edeceği bir diyet almak suretiyle ödetilebilir.

Şunu da unutmamak gerekir ki kısas, yüce Allah nazarında uygulanması öncelikle ve bizzat kastedilmek üzere meşru kılınmış bir hüküm değil, tecavüz edilen, yok edilen bir hakkın gereği olmak ve yaşama hakkının korunmasını sağlamak için meşru kılınmıştır. Yani cana can, göze göz yazılmak; can almak, göz çıkarmak için değil, cana dokundurmamak, göz çıkartmamak içindir.

Her kim kısas hakkını sadaka olarak verir, affederse bu kendisine bir kefarettir. Bu hakkını affeden, bütün günahlarının bağışlanmasına vesile olacak büyük bir sadaka vermiş olacaktır. Çünkü bu af, bir insana bir hayat kazandırmaktadır.)

وَقَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
مِنَ التَّوْرٰىةِ وَاٰتَيْنٰهُ الْاِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِّمَا
بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٦﴾ وَلْيَحْكُمْ
اَهْلُ الْاِنْجِيلِ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِ ۚ وَمَنْ لَّمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ
فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤٧﴾ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ
فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ عَمَّا جَآءَكَ
مِنَ الْحَقِّ ۚ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ
لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَّلٰكِنْ لِّيَبْلُوَكُمْ فِى مَآ اٰتٰىكُمْ ۖ
فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرٰتِ ۚ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ۙ ﴿٤٨﴾ وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ
وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَّفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ
اِلَيْكَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُّصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ ۗ
وَاِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٤٩﴾ اَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ
يَبْغُونَ ۚ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُّوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

46. Arkadan da o peygamberlerin izleri üzerinde, önündeki Tevrat için bir tasdikçi olmak üzere Meryem oğlu İsa'yı gönderdik. Ve ona, içinde bir hidayet ve bir nur olduğu halde ve önündeki Tevrat'ı tasdik edici ve takva sahipleri için bir irşat ve öğüt olarak İncil'i verdik.

[Hem İsa'nın hem de İncil'in, ayrı ayrı Tevrat'ı tasdik edici olduğunun zikredilmesi konuyu daha fazla açıklamak ve önemini vurgulamak içindir.]

47. İncil ehli de onun içinde Allah'ın indirdiğiyle hükmetsin. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse hep onlar, dinden çıkmış fasıklardır.

(Yani böyle yapmayanlar, Allah'ın hükmünden veya imandan çıkmış kimselerdir. Mesela, Tevrat'taki kısas hükümlerinden sonra İncil'de, misliyle karşılık vermeyip her halde affetmeyi emreden bir hüküm inmiş ise, İncil ehli kısas talep edememeli değil, fakat sabit olduktan sonra affetmelidir. Af

etmediği takdirde kendisine göre de zaruri olarak fasıktır. Ya Allah'ın hukmüne iman ettiği halde o hükümden dışarı çıkmış asi bir fasıktır veya o gün onu kalbiyle de tanımamak veya hafife almakla imandan çıkmış kafir bir fasıktır. Her iki halde fasığa verilen cezayı hak etmiştir.

Şu halde Tevrat'a uygun hükmü kabul etmeyen Yahudiler, İncil'e uygun hükmü kabul etmeyen Hıristiyanlar kendi gözlerinde ve inançlarında da, bu ve önceki iki âyette belirtildiği gibi, kafir veya zalim veya fasıktırlar veya hepsidirler. Aynı şekilde bunlara benzeyenler de bunlar gibidirler. Küfürleri, Allah'ın hükmünü inkar etmelerinden veya küçümsemelerinden; zulümleri, hakkın ölçüsü olan ilahi hükmü atıp başka hükümlerle hükmettiklerinden; fasıklıkları da hakkın hükmünden dışarı çıkmalarından dolayıdır.)

48. Sana da kitap cinsinden önünde olanı tasdik edici ve onun üzerine gözcü, hakim olmak üzere bu hak kitabı indirdik. Onun için sen de aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet, bu sana gelen haktan ayrılıp da onların arzuları arkasından gitme. Her biriniz için bir şeriat ve apaçık bir yol kıldık. Allah dilese idi hepinizi bir tek ümmet yapardı. Fakat sizi, her birinize verdiği şeyde imtihan edecek. O halde durmayın, hayırlarda yarışın. Nihayet dönüşünüz hep Allah'adır. O vakit o size nelerde ihtilaf ediyor olduğunuzu haber verecektir.

(İncil'in, önündeki Tevrat'ı, Kur'ân'ın da önündeki Tevrat ve İncil bütün kitap cinsini tasdik edici ve birbirlerinden derece derece ayrılarak indiklerini beyandan sonra bu âyet bize gösteriyor ki, geçmişteki ve şu andaki ümmetlerden çeşitli ümmetlere, nefsâni arzularına uymamaları için önce durumlarına uygun birer yol ve bir anayol verilmiştir. Mesela, Hz. Musa'dan Hz. İsa'nın gönderilmesine kadar olan ümmetin özel yolu Tevrat'ta, Hz. İsa'nın gönderilmesinden Hz. Muhammed'in (s.a.v.) gönderilmesine kadar olan ümmetin özel yolu İncil'de, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) gönderilmesinden itibaren mevcut olan ümmetin özel yolu da Kur'ân'dadır. Ve bütün bu özel yolların birleşip vardıkları bir anayol vardır ki, bunda hepsi ortaktır ve bu, Kur'ân'dadır. Böylece Kur'ân, İslam dini, Hz.Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği şeriat; her kitabın, her şeriatın özünü içeren ve mevcut olan her ümmetin hareketlerine hakim ve rehber olacak özel yolunu kendisinde toplayan bir hak caddedir.)

49. Ve şu emri indirdik: Aralarında sırf Allah'ın indirdiği ile hükmet, keyiflerine tabi olma ve onlardan sakın, Allah'ın indirdiği hükümlerin birinden seni şaşırtmasınlar. Yine yüz çevirirlerse bil ki, Allah, onların bazı günahları sebebiyle başlarına mutlaka bir musibet getirmek istiyor ve her halde insanlardan bir çoğu fasıktırlar.

(Yani belli ve muayyen olan hak sınırlardan çıkmakta ısrarlıdırlar. Ve işte bundan dolayıdır ki hakkın hükümlerini tebliğ ettikten sonra hüküm ve hakimliğe gerek vardır ve hakimlerin hak ile hükmetmeleri ve bu fasıklar topluluğundan olmamaları vaciptir. Yoksa haksız hüküm ve hakimlik, musibeti çabuklaştırmaktan başka bir şey yapmaz.

Rivayete göre Yahudilerden bir cemaat toplanmışlar: "Haydi kalkıp Muhammed'e gidelim, belki bir fitneye düşürür, dininden şaşırtırız" demişler, varmışlar: "Ey Ebulkasım, demişler, bilirsin biz Yahudilerin alimleri ve ileri gelenleriyiz. Biz sana tabi olursak bütün Yahudiler de tabi olur. Şimdi bizimle hasımlarımız arasında bir dava var, senin önünde yargılanalım, sen de bizim lehimize hüküm ver de biz de iman edelim, seni tasdik edelim." Rasûlullah (s.a.v.) bunu kabul etmemiş ve bu âyet inmiştir.)

50. Durmuşlar da cahiliye döneminin hükmünü mü istiyorlar? Kimmiş Allah'tan daha güzel hüküm verecek? Fakat bunu, iyice bilen bir topluluk anlar.

(Rivayete göre bu âyet, Rasûlullah'ın (s.a.v.) verdiği hükmü beğenmeyen Beni Nadir Yahudileri hakkında inmiştir.)

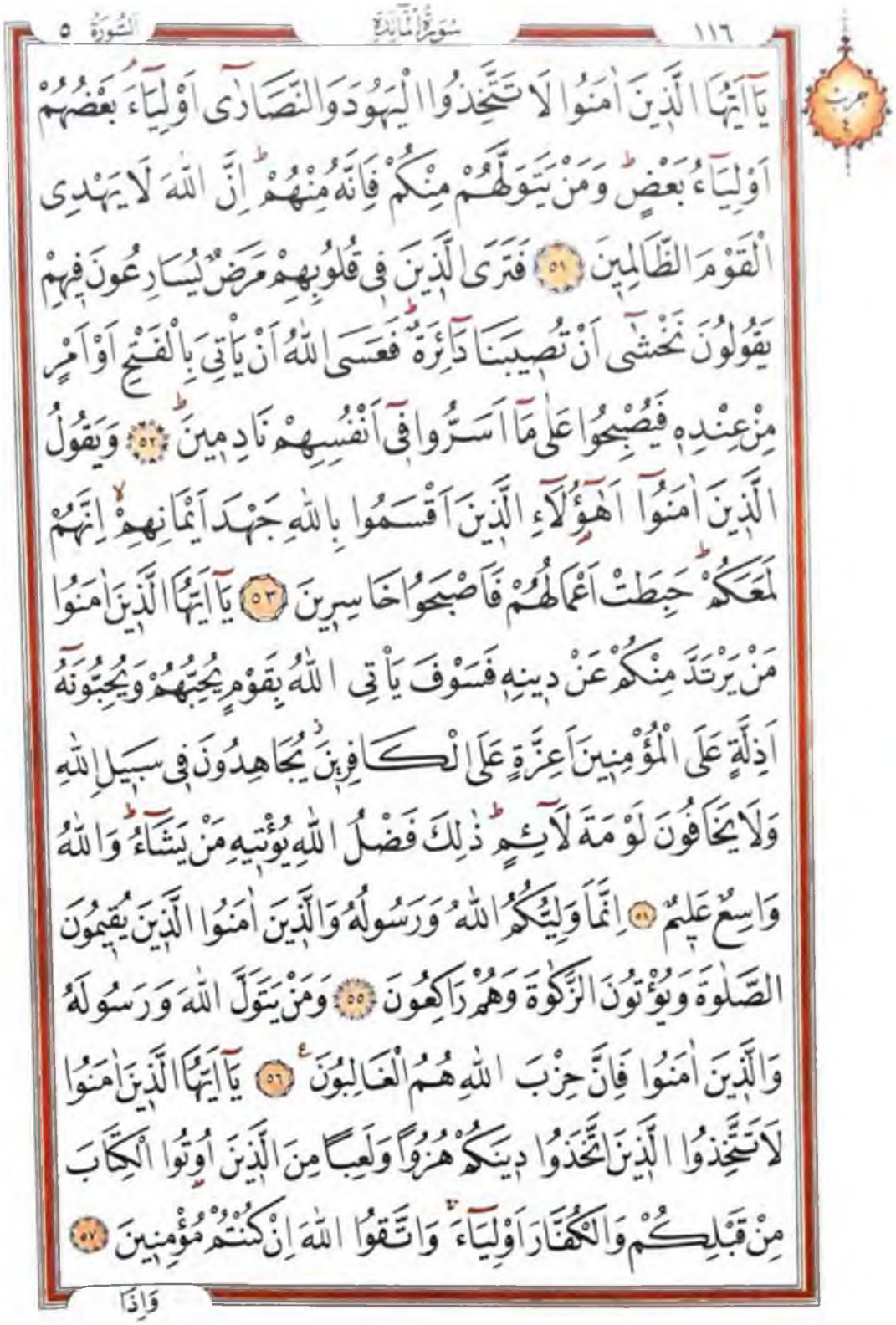
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ ۘ بَعْضُهُمْ
أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥١﴾ فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ
يَقُولُونَ نَخْشَىٰ أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ ۚ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ
مِنْ عِنْدِهِ فَيُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا أَسَرُّوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ ﴿٥٢﴾ وَيَقُولُ
الَّذِينَ آمَنُوا أَهَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ ۙ إِنَّهُمْ
لَمَعَكُمْ ۚ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُوا خَاسِرِينَ ﴿٥٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ
أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ ۖ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ۚ ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ
وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٤﴾ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ
الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٥٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ أَوْلِيَاءَ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾
وَإِذَا

51. Ey o bütün iman edenler! Yahudi ile Hristiyanları yar tutmayın, onlar ancak birbirlerinin yâranıdırlar. İçinizden her kim onlara yardaklık ederse, muhakkak onlardan sayılır. Allah ise, zulmedenleri doğru yola çıkarmaz.

(Ey müminler! Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyiniz. Onlara dost olmayınız değil, onları dost edinmeyiniz, itimat edip de yâr tanımayınız, yardaklık etmeyiniz. Velayetlerine, hükümlerine, yardımlarına başvurmak, işlerinizin başına getirmek şöyle dursun, onlara gerçek bir dost gibi tam bir saflıkla güvenip de kendinizi kaptırmayınız.

Görülüyor ki "Yahudi ve Hristiyanlara dost olmayın" buyrulmamış, "Yahudi ve Hristiyanları dostlar edinmeyin" buyrulmuştur. Çünkü, "Sizinle din hususunda savaşmamış ve sizi yurtlarınızdan çıkarmamış olanlara iyilik etmeyi ve onlara âdil davranmayı Allah size yasaklamaz." "Mümtehine, 60/8" hükmü vardır.)

52. Onun için yüreklerinde münafıklık illeti olanları görürsün ki, onların içine koşar dururlar, "ne yapalım, tersine bir devrin başımıza dönmesinden korkuyoruz" derler. Umulur ki Allah, yakında o fethi veya kendi katından bir emir ihsan ediverir de nefislerinde gizlediklerine pişman olurlar.

(Ey Muhammed! Kalplerinde hastalık olan İbn Übeyy ve benzeri münafıkları görürsün ki Yahudi ve Hristiyanların içinde, onların dostluk ve yardımları hususunda hızla koşuşurlar: "Korkarız ki devir aleyhimize döner, başımıza bir musibet gelir" derler. Ama Allah'ın, Rasûlullah'a ve Müslümanlara fetihler veya başka bir şekilde bir kolaylık ihsan edivermesi ve yahut ilahi katından bir emir ile o dost dediklerine hatır ve hayale gelmez bir felaket verivermesi ve dolayısıyla o münafıkların, gönüllerinde gizledikleri şeylere pişman olmaları pek yakın ve Allah'tan daha çok beklenen bir ihtimaldir, ki, bu bir ilahi vaattir.)

53. Müminler de: "Hâ, derler, şunlar mı o sizinle beraber olduklarına olanca yeminleriyle Allah'a yemin edenler?" Bütün çabaladıkları boşuna gitti de hüsran içinde kaldılar.

(Bir önceki âyette haber verilen ilahi vaat ile kesinlik kazanan o ihtimal gerçekleştiği zaman bunların bu hallerini gören müminler ne der bilir misiniz? O zaman da müminler, bu münafıklara işaret ederek ve bunların ümit besledikleri o mağlup ve perişan olmuş dostlarına hitap ederek yüzlerine karşı, veya kendi aralarında derler ki: Şaşılacak şey! Herhalde sizinle beraber olduklarına, "sizinle savaşılırsa mutlaka size yardım edeceğiz" "Haşr, 59/11" diye, güçlerinin yetebileceği yeminlerle Allah'a yemin edenler şunlar mıydılar? Bakınız ne oldular: Bütün amelleri, bütün emekleri boşa gitti de hepsi zarar edip hüsrana uğradılar.)

54. Ey o bütün iman edenler! İçinizden kim dininden dönerse duysun: Allah, onların yerine öyle bir kavim getirecek ki Allah onları sever, onlar Allah'ı severler, müminlere karşı boyunları aşağıda, kafirlere karşı başları dik, Allah yolunda cihat ederler, dil uzatanın dil uzatmasından korkmazlar. İşte bu, Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir. Allah'ın lütuf ve ihsanı boldur, O her şeyi bilir.

(İhsanına engel olan ve karşı çıkan yoktur, O'nu hiçbir şey kayıt altına alamaz, en ümitsiz zamanda en umulmadık yerden, en umulmaz kimselerle neler neler yaratır, nasıl yaratır, bunu O bilir. Zira O, her şeyi bilir. Dolayısıyla lütuf ve ihsanını kimlere ve ne şekilde vereceğini bilir. Bu şereflere, bu hürriyete, bu izzet ve bağımsızlığa ermek isteyenler başkalarının değil, ancak Allah'ın dostluğuna koşmalıdırlar.)

55. Sizin dostunuz evvel Allah, sonra Rasulü, sonra o iman etmiş olanlardır ki namaza devam ederler ve rüku halinde zekât verirler.

(Bu âyetin, Hz.Ali rükuda iken, Mescide gelip bir şey isteyen dilenciye serçe parmağındaki yüzüğü işaret etmesi, onun da bunu alması üzerine indiği rivayet edilir. Bir görüşe göre de âyetin son cümlesi: "huşu ve tevazu içinde, kendi güzel rızalarıyla zekâtlarını verirler" demektir.)

56. Her kim Allah'a, Rasulüne ve iman edenlere yar olursa, şüphe yok ki, Allah taifesidir ancak galip gelecek olanlar.

(Âyette geçen "hızbullah"; Allah'ın ordusu, Allah'ın dostları, Allah'ın (dininin) yardımcıları, Allah'ın taraftarları gibi bir çok şekilde tefsir edilmiştir.)

57. Ey bütün iman edenler! Ne o sizden evvel kitap verilenlerden dininizi eğlence ve oyuncak yerine tutanları, ne de diğer kafirleri dost tutmayın. Eğer müminler iseniz Allah'tan korkun.

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَّلَعِبًا ۚ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَّا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ يٰٓأَهْلَ الْكِتٰبِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّآ إِلَّآ أَنْ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ
وَمَآ أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَآ أُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فٰسِقُونَ ﴿٥٩﴾ قُلْ
هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِّنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِ ۚ مَنْ لَّعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ
عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ ۚ
أُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَّأَضَلُّ عَنْ سَوَآءِ السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾ وَإِذَا جَآءُوكُمْ قَالُوٓا
ءَامَنَّا وَقَدْ دَّخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِۦ ۗ وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا
يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾ وَتَرٰى كَثِيرًا مِّنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ
السُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾ لَوْلَا يَنْهٰهُمُ الرَّبّٰنِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ
عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾
وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ ۚ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا ۘ
بَلْ يَدٰهُ مَبْسُوطَتَانِ ۙ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَآءُ ۚ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ
مَّآ أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَّكُفْرًا ۚ وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ
وَالْبَغْضَآءَ إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۚ كُلَّمَآ أَوْقَدُوا نَارًا لِّلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللّٰهُ ۙ
وَيَسْعَوْنَ فِى الْأَرْضِ فَسَادًا ۚ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾

58. Namaza ezan okuduğunuz zaman onu bir eğlence ve oyun yerine koyuyorlar. Bu, işte onların akılları ermez bir topluluk olmalarındandır.

(Bu akılsızlıkları cümlesindendir ki anlamsız çanlardan hoşlanır, onları dinlerler ve tevhide, namaza ve felaha çağıran yüce anlamlı güzel ezanlardan hoşlanmazlar.

Bu âyet önce ezanın meşru olduğunu, sonra onunla alay edip küçümsemenin küfür olduğunu göstermektedir. Bunun için ezana icabet vaciptir.

Bir rivayete göre, Müslümanlar namaza kalktıklarında Yahudiler gülüp alay ederek: "Kalktılar kalkmaz olsunlar, kıldılar kılmaz olsunlar, rüku ettiler etmez olsunlar" derlermiş, bu âyet bunun üzerine inmiş. Bir rivayete göre de Medine'de müezzin, "Şehadet ederim ki Muhammed Allah'ın Rasulüdür..." dediği zaman bir Hristiyan: "Allah, yalancıyı yaksın" dermiş. Bir gece, hizmetçisinin elinden bir kıvılcım sıçramış, yangın çıkmış, uykuda olan Hristiyan ve ailesi yanmış, bu âyet de bunun üzerine inmiş.)

59. De ki: Ey kitap ehli! Siz, sırf şunun için bizden hoşlanmıyorsunuz: Biz Allah'a iman ettiğimiz gibi hem kendimize indirilene hem de daha evvel indirilmiş olana iman etmekteyiz. Siz ise çoğunuz fasıksınız.

(Ey kitap ehli! Sizin bizden hoşlanmamanız, bizi ayıplamanız, dinimizi beğenmemeniz hiç başka bir şeyden değil, ancak iki sebepten dolayıdır: Birisi, bizim Allah'a ve Allah tarafından bize, bizim Peygamberimize indirilenlere ve bundan evvel geçen peygamberlere indirilmiş olan kitaplara ve bu arada Tevrat ve İncil'e de iman etmemiz, diğeri de sizin çoğunuzun fasık olmasıdır.)

60. De ki: Size Allah yanında cezaca ondan daha fenasını haber vereyim mi? O kimseler ki Allah kendilerine lanet etmiş, gazabına uğratmış, onlardan maymunlar, domuzlar ve Tağut'a tapanlar yapmış. İşte bunlar, mevkice daha fena ve düz yoldan daha sapkındırlar.

(İnsanın hayvan haline konulmasına mesh denilir ki ya yalnız manevi ve yahut hem maddi hem manevi olmak üzere iki türlüdür. Manevi mesh, ahlak sefilliği doğuran değişim; hem manevi hem maddi mesh de ahlak sefilliği ile beraber hayat sefilliği doğuran değişimdir ki buna gerçek mesh denir. Böyle bir değişime uğrayanlarda üreme olmaz.

Âyette lanetten gazaba, gazabtan meshe, meshten Tağut'a kulluğa doğru giden beyan zinciri gösteriyor ki bunların bütün olarak hepsi değil, her biri bir şerdir. En düşük seviyesi lanet, en son noktası Tağut'a kulluktur. Demek ki Tağut'a kulluk, bunların hepsini gerektiren bir şer ilkesidir. Bunlar önce Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılır, sonra uzaklaştırılmakla kalmaz Allah'ın gazabı başlarına çöker, acılar ve musibetler içinde kıvranırlar, sonra maymun gibi bir insan taklitçisi, kararsız, renkten renge giren, bir bakıma zeki: insanın her yaptığını derhal taklit eder, fakat gerçekte ne yaptığını bilmez, taklit edeceğim diye bir felakete atılır, sevkedilir, gayet çirkin, suratsız bir soytarılık timsali veya domuz gibi canavar, boynu bükülmez, kafası tuttuğuna gider, her kötülüğü yapar, her pisliği yer, derisi bile tabaklanmayı kabul etmez, tiksinilen, nefret edilen kahredilmiş, bir cinayet ve alçaklık timsali olur gider.)

61. Size geldiklerinde "iman ettik" derler. Halbuki (yanınıza) kafir girmişler, kafir çıkmışlardır. Onların neler gizliyor olduklarını ise Allah kendilerinden daha iyi bilir.

62. Onlardan bir çoğunu görürsün ki günaha girmek, zulmetmek ve haram yemekte hız yarışı yaparlar, her halde ne fena yaparlar!

(Yalancılık, küfürbazlık ve zulüm, haksızlık etmenin; rüşvet de haram yemenin en açık misallerindendir.)

63. Bari Rabbe intisap eden eğitici ve öğreticiler (rabbanîler) ve âlimler (ahbâr), bunları günah söylemekten ve haram yemekten nehy etseler. Ne fena sanata alışmışlar!

(Alimler demişlerdir ki: Kur'ân'da alimleri kınayan âyetler içinde en şiddetlisi, en korkuncu budur.)

64. Bir de Yahudiler: "Allah'ın eli bağlı" dediler ve dedikleriyle elleri bağlandı ve lanetlendiler. Hayır, onun iki eli de açık, dilediği gibi bahşediyor. Andolsun, sana Rabbından indirilen, onlardan bir çoğunun taşkınlık ve küfrünü artıracaktır. Bununla beraber biz onların arasına Kıyamete kadar sürecek kin ve düşmanlık bıraktık. Her ne zaman savaş için bir yangın tutuşturdularsa Allah onu söndürdü. Hep yeryüzünde fesat için koşarlar. Allah ise fesat çıkaranları sevmez.

(Eli bağlı demek, el darlığı gibi bir sıkıntı, fakirlik veya âcizlik ve engel ifade eder. Yahudiler önceleri bolluk içinde yaşarken sonradan Allah'a isyanları yüzünden darlığa ve sıkıntıya düştükleri için Finhas b. Azura böyle söylemiş, bu âyet de bu sebeple inmiştir.)

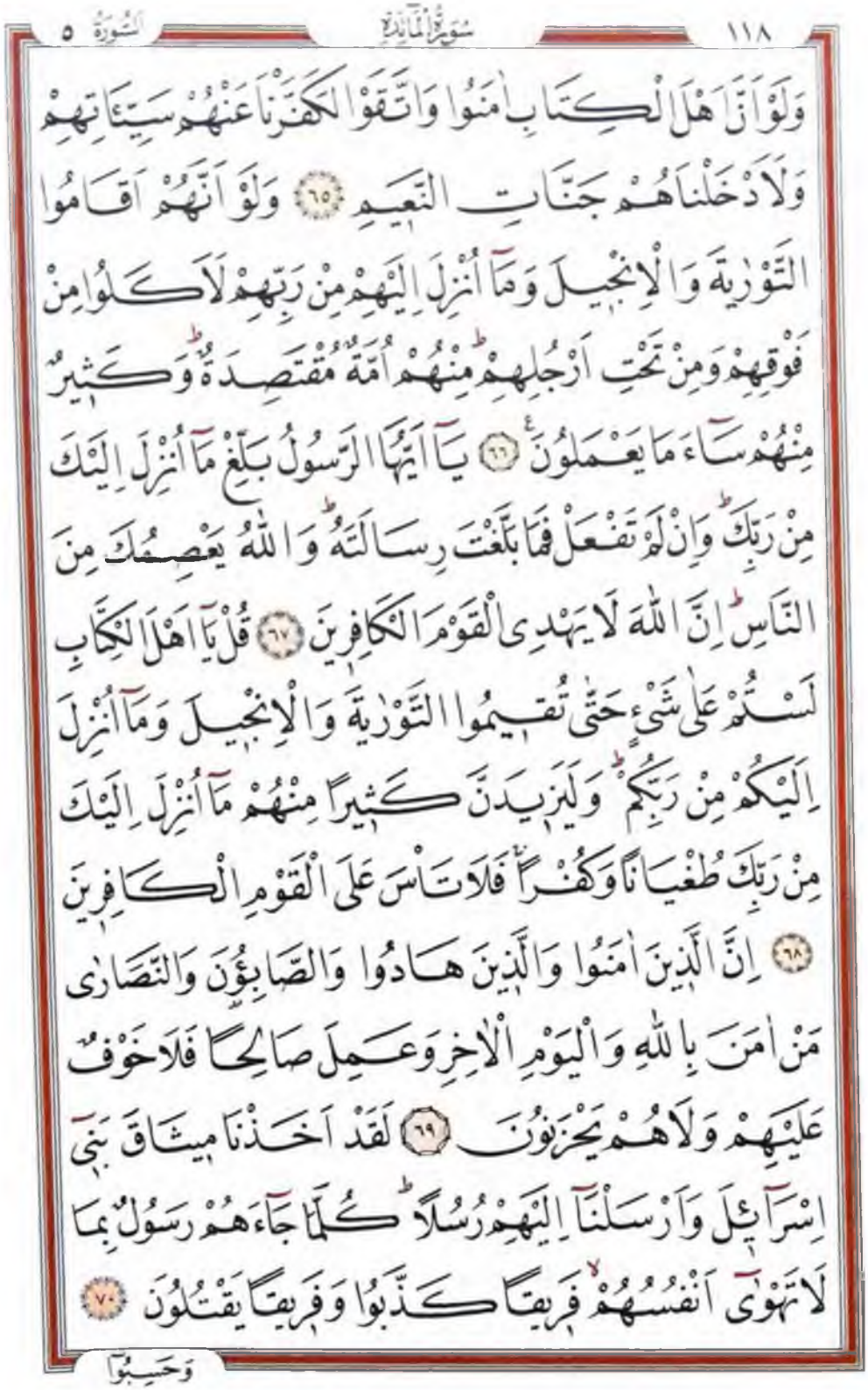
وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتٰبِ اٰمَنُوْا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ
وَلَاَدْخَلْنٰهُمْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا
التَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيْلَ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ مِنْ رَّبِّهِمْ لَاَكَلُوْا مِنْ
فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ ۭ مِنْهُمْ اُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ ۭ وَكَثِيْرٌ
مِّنْهُمْ سَاۗءَ مَا يَعْمَلُوْنَ ﴿٦٦﴾ يٰٓاَيُّهَا الرَّسُوْلُ بَلِّغْ مَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ
مِنْ رَّبِّكَ ۭ وَاِنْ لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهٗ ۭ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ
النَّاسِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٦٧﴾ قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ
لَسْتُمْ عَلٰي شَيْءٍ حَتّٰى تُقِيْمُوا التَّوْرٰىةَ وَالْاِنْجِيْلَ وَمَآ اُنْزِلَ
اِلَيْكُمْ مِّنْ رَّبِّكُمْ ۭ وَلَيَزِيْدَنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ مَّآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ
مِنْ رَّبِّكَ طُغْيَانًا وَّكُفْرًا ۚ فَلَا تَاْسَ عَلَي الْقَوْمِ الْكٰفِرِيْنَ
﴿٦٨﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَادُوْا وَالصّٰبِـُٔوْنَ وَالنَّصٰرٰى
مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٦٩﴾ لَقَدْ اَخَذْنَا مِيْثَاقَ بَنِيْٓ
اِسْرَاۗءِيْلَ وَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمْ رُسُلًا ۭ كُلَّمَا جَاۗءَهُمْ رَسُوْلٌۢ بِمَا
لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُهُمْ ۙ فَرِيْقًا كَذَّبُوْا وَفَرِيْقًا يَّقْتُلُوْنَ ﴿٧٠﴾
وَحَسِبُوْٓا

65. Eğer Kitap ehli iman etselerdi, Allah'tan korksalardı şüphesiz kabahatlerini örter ve kendilerini naim cennetlerine koyardık.

66. Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rableri tarafından kendilerine diğer indirilenleri doğru tutsalardı elbette hem üstlerinden yerlerdi, hem ayaklarının altından. İçlerinden ılımlı bir ümmet yok değil, fakat çoğu ne kötü işler yapıyorlar!

(Bunlar iman edip Tevrat'ı ve İncil'i ve Rablerinden kendilerine indirilen diğer kitapları ve âyetleri ayakta tutsalar, yani her türlü tahriften uzak olarak gözlerinin önüne dikip hiç birinden nasiplerini unutmaksızın bunların içinde bulunan ilahi ahitleri yerine getirseler ve böylece takvalı olsalardı, ki o zaman Muhammed'in peygamberliğine iman etmiş bulunacaklardı, bu takdirde her taraftan bol bol ilahi nimetler içinde kalacaklardı da sıkıntılar içinde kalıp cimrilik ve pintilik derdiyle "Allah'ın eli bağlıdır" demeyecek, lanet ve gazabı hak etmeyecekler, hem

Âhiret ve hem Dünya mutluluğuna ereceklerdi. Fakat bunlar, böyle yapmadılar. İçlerinde orta yolu tutan, ılımlı bir ümmet, bir taife var fakat az. Halbuki çoğu, yukarıda gördüğümüz üzere, ne fena şeyler, ne çirkin ameller yapıyorlar.

Âyette geçen "ılımlı bir ümmet" ten maksat: "Kitap ehlinden öylesi vardır ki ona yüklerle emanet bıraksan onu sana öder" "Âl-i İmrân, 3/75" âyetinin delalet ettiği üzere Kitap ehli içinde kendi dinlerinde adaletli ve doğru olan ve Rasûlullah'a (s.a.v.) iman etmiş olmamakla beraber şiddetli inat ve sertliği bulunmayıp ılıman ve tarafsız bulunan kimselerdir.)

67. Ey şanlı Rasul! Sana Rabbinden her indirileni tebliğ et. Etmezsen, O'nun verdiği peygamberlik görevini eda etmiş olmazsın. Allah, seni insanlardan koruyacak. Emin ol, Allah kafirleri muratlarına erdirmeyecek.

(Ey Kitap ehlinin kitaplarında müjdelenmiş olan ve onların iman etmeleri gereken Rasulüm Muhammed! Sen, onlar içinde orta yolu tutanların azlığına ve fasıkların çokluğuna bakma ve o fasık ve bozguncu çoğunluğun sana bir zarar verebileceklerinden korkma da, acı tatlı, Rabbinden sana indirilenin hepsini tebliğ et. Eğer böyle yapmazsan Allah'ın peygamberlik görevini, elçiliğini yerine getirmemiş, vazifeni yapmamış olursun. Allah seni koruyacak ve kafir topluluğu amaçlarına ulaştırmayacak, sana karşı herhangi bir suikasta yol vermeyecektir.)

68. De ki: Ey kitap ehli! Siz Tevrat'ı, İncil'i ve daha size Rabbinizden indirilenleri tutup icra etmedikçe hiçbir şey değilsiniz. Andolsun sana Rabbinden indirilen –bu Kur'ân– onlardan bir çoğunun taşkınlığını ve küfrünü artıracak. O halde kafirlere acıyacağın tutmasın.

(Ey kitap ehli! Siz hiçbir şey üzerinde değilsiniz, yani dindarlığınız yok, din adını verdiğiniz, gittiğiniz yol hiçbir şey değil. Ta ki Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirilenlerin hepsini, ki Kur'ân ve Kur'ân'ın bu âyeti de bu cümledendir, ayakta tutasınız, bunlara hakkıyla riayet edesiniz. Önce geleni sonra gelenin onayından geçirerek hepsinden elde edilen sonuca göre Allah'ın ahit ve akitlerini tanıyıp yerine getiresiniz. İşte o zaman bir şey üzerinde bulunmuş, bir dine sahip olmuş olursunuz.)

69. Şüphe yok ki iman edenler, Yahudiler, Sabiîler, Hıristiyanlar: bunlar içinden her kim Allah'a ve Âhiret gününe iman edip de salih amel işlerse, artık onlara korku yoktur ve onlar mahzun olacak değillerdir.

(Görülüyor ki bir benzeri Bakara suresinde geçen bu âyette "Bakara, 2/62" önce iman edenler, Yahudiler, Sabiîler, Hıristiyanlar; diye dört sınıf zikredilmiş ve böylece , Yahudiler, Sabiîler, Hıristiyanlar, Müminlere karşılık ve dolayısıyla gayri mümin "mümin olmayan" olarak gösterilmiş ve sonra Allah'a ve âhirete iman edip salih amel işleyenlerin korku ve hüzünden kesinlikle uzak olacakları da müjdelenmiştir. Bundan ise bu vaat ve müjdenin bu dört sınıftan ancak müminlere mahsus olduğu ve diğer üçünün bu müjdenin dışında bulundukları ve bununla beraber bunlar da iman ederlerse müminler sınıfına girip aynı vaat ve müjdeye nail olacakları ve dolayısıyla bunların da ümitsiz olmayıp hemen tevbe ederek iman ve salih amele koşmalarının gerekli olduğunun anlaşılacağı ortadadır.)

70. Andolsun İsrailoğullarının misakını aldık ve kendilerine Rasuller gönderdik. Onlara canlarının istemediği bir hüküm ile bir Rasul geldikçe bir takımına yalancı dediler, bir takımını da öldürüyorlardı.

(Verdikleri söz gereği Allah'a iman edip salih amel işlemek şöyle dursun aksine O'nun gönderdiği peygamberleri yalanlıyor ve hatta öldürüyorlardı.)

وَحَسِبُوٓا۟ أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا۟ وَصَمُّوا۟ ثُمَّ تَابَ ٱللَّهُ
عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا۟ وَصَمُّوا۟ كَثِيرٌ مِّنْهُمْ ۚ وَٱللَّهُ
بَصِيرٌۢ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾ لَقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ
هُوَ ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ ۖ وَقَالَ ٱلْمَسِيحُ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ
رَبِّى وَرَبَّكُمْ ۖ إِنَّهُۥ مَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ ٱللَّهُ
عَلَيْهِ ٱلْجَنَّةَ وَمَأْوَىٰهُ ٱلنَّارُ ۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٧٢﴾
لَّقَدْ كَفَرَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ ثَالِثُ ثَلَٰثَةٍ ۘ وَمَا مِنْ
إِلَٰهٍ إِلَّآ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ ۚ وَإِن لَّمْ يَنتَهُوا۟ عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ
ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ أَفَلَا يَتُوبُونَ
إِلَى ٱللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُۥ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٧٤﴾
مَّا ٱلْمَسِيحُ ٱبْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ ۖ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ ۖ
وَأُمُّهُۥ صِدِّيقَةٌ ۖ كَانَا يَأْكُلَانِ ٱلطَّعَامَ ۗ ٱنظُرْ
كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ ٱلْءَايَٰتِ ثُمَّ ٱنظُرْ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ
﴿٧٥﴾ قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ
ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ۚ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾

71. Hem başlarına bir fitne kopmayacak sandılar da kör ve sağır kesildiler, sonra Allah tevbelerini kabul etti, sonra içlerinden bir çoğu yine kör ve sağır kesildiler. Şimdi de Allah görüyor ne yapıyorlar.

(Allah'ın peygamberlerini yalanlama ve öldürmede bir fitne, yani kendileri için bir bela ve musibet olmayacağını zannettiler. Eğer bunların âhirete, sorumluluğa imanları olsa idi böyle zannetmeyeceklerdi. Halbuki böyle zannettiler de kör ve sağır oldular, hak delilleri görmez, hak sözü işitmez oldular. Sonra da Allah kendilerine tevbe nasip etti, tevbe ettiler, Allah da kabul etti. Sonra yine kör ve sağır oldular, fakat hepsi değil, içlerinden birçoğu böyle oldular ve öyle yaptılar. Allah ise sade geçmişteki amellerinden değil, bundan böyle ne yapacaklarından da haberlidir, amellerine göre cezalarını verecektir.)

72. "Allah, Meryem'in oğlu Mesih'tir" diyenler, elbette kafir oldular. Halbuki Me-

sih şöyle demişti: "Ey İsrailoğulları! Hep Allah'a ibadet ediniz, O benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz. Allah'a kim ortak koşarsa Allah ona cennetini haram etmiştir ve varacağı yer ateştir. Ve zalimlerin yardımcıları yoktur."

(Bu surenin onyedinci âyetinde "Allah, Meryem oğlu Mesih'ten ibarettir" iddiasının aslında küfür olduğu gösterilmişti. "Oraya bakınız." Burada ise özellikle Hz.İsa'ya iman ve saygı adına söylenmiş olan bu sözün, onun kendi ağzından, kendisini yalanlama ve davetine aykırı hareket etmek olduğu da anlatılmıştır. Hristiyanların ellerindeki İncillerde bile Hz. Mesih'in bu sözü zikredilmiştir: "Ey Mamudiye oğulları topluluğu! Yahut, ey halklar topluluğu! Bizimle, kalkınız babama ve babanıza, ilahıma ve ilahınıza, kurtarıcıma ve kurtarıcınıza...")

73. "Allah, üçün üçüncüsü" diyenler elbette kafir oldular. Halbuki bir tek ilahtan başka ilah yok. Eğer bu dediklerinden vazgeçmezlerse elbette içlerinden kafir kalanlarına şüphesiz ki elem verici bir azap dokunacaktır.

("Allah, üçün üçüncüsüdür" demek hem "üç" kelimesi hem de "üçüncü" kelimesi itibariyle olmak üzere iki yönden küfürdür. Birisi, gerçekte bir ilahtan başka ilah olmadığı halde üç ilah var saymak ve bunların her birine hak ilah demektir ki, bu şirkin ta kendisidir. "Bir"in hakkı olan ilahlığı onunla beraber ikiye daha vermektir, yalandır, zulümdür, Allah'ın hakkını inkardır, Allah üç demek gibi bir çelişkidir. Birisi de bu şirk ve çokluk içinde yalan bir tevhid iddiasıyla Allah'ı, bu üçün üçüncüsü var saymak, Allah'tan başkasına Allah demektir ki, bu da Allah'ı ve O'nun ilkliğini inkar etmektir. Halbuki yüce Allah, yok demekle yok olmayacağı ve yalan inanç ile hak ve hakikat değişmeyeceği için bu da aslında başka bir şirktir. Gerçekte Hristiyanlardaki teslisin böyle biri şirk, biri tevhid görünen iki yüzü vardır ki aslında ikisi de şirktir.)

74. Daha Allah'a tövbe edip kendilerini bağışlamasını istemeyecekler mi? Allah, çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Tevbe eder ve mağfiret dilerlerse mağfiret eder ve kendilerini lütuf ve rahmeti ile mutlu kılar. Anlaşılıyor ki Hristiyanlar, Yahudiler kadar, bile bile inkarcı değildir. İçlerinde tevbe edip mağfiret dileyerek imana gelme kabiliyetinde bulunanlar onlardan çoktur.)

75. Meryem oğlu Mesih, başka bir şey değil, sadece bir Rasuldür. Kendisinden evvel de birçok rasuller geçti. Anası da gayet doğru bir kadın. İkisi de yemek yerlerdi. Bak, biz âyetlerimizi onlara nasıl açık açık anlatıyoruz? Sonra da bak onlar nasıl çevriliyorlar?

(Mesih'ten önce de birçok peygamber geçti. Allah, onun eliyle ölülere hayat verdiği gibi, Musa'nın elindeki asâya da hayat vermişti. Bu, daha tuhaf ve şaşılacak bir durumdur. Allah Mesih'i babasız yaratmış ise, daha önce Âdem'i de anasız-babasız yarattı ki, bu daha gariptir. Yani İsa'nın gösterdiği mucizeler, Allah'ın izniyle olmuştur. Bunlar, onun bir ilah olduğunu göstermez. Bundan başka ana-oğul ikisi de yemek yerlerdi. Kendi nefislerinde yokluk içinde kalır, dışarıdan besin almağa muhtaç olurlardı. Dolayısıyla sade yemek yediklerinden belli ki ne Mesih ilahtır, ne de anası. Herhangi bir şeye ihtiyaç duyanlara ilah demek yalandır, çelişkidir.)

76. De ki: Ya daha siz Allah'ı bırakıyorsunuz da size kendiliklerinden ne bir zarara, ne bir faydaya malik olmayan şeylere mi tapıyorsunuz? Halbuki Allah, işiten ve bilen ancak O'dur.

(Bu engin kudret karşısında O'na ortak koşmanın, o âcizlere mabut demenin, ibadet etmenin ne büyük nankörlük olduğunu düşünmüyor da sizin gibi bir insan olan Mesih'e ilah mı diyorsunuz?)

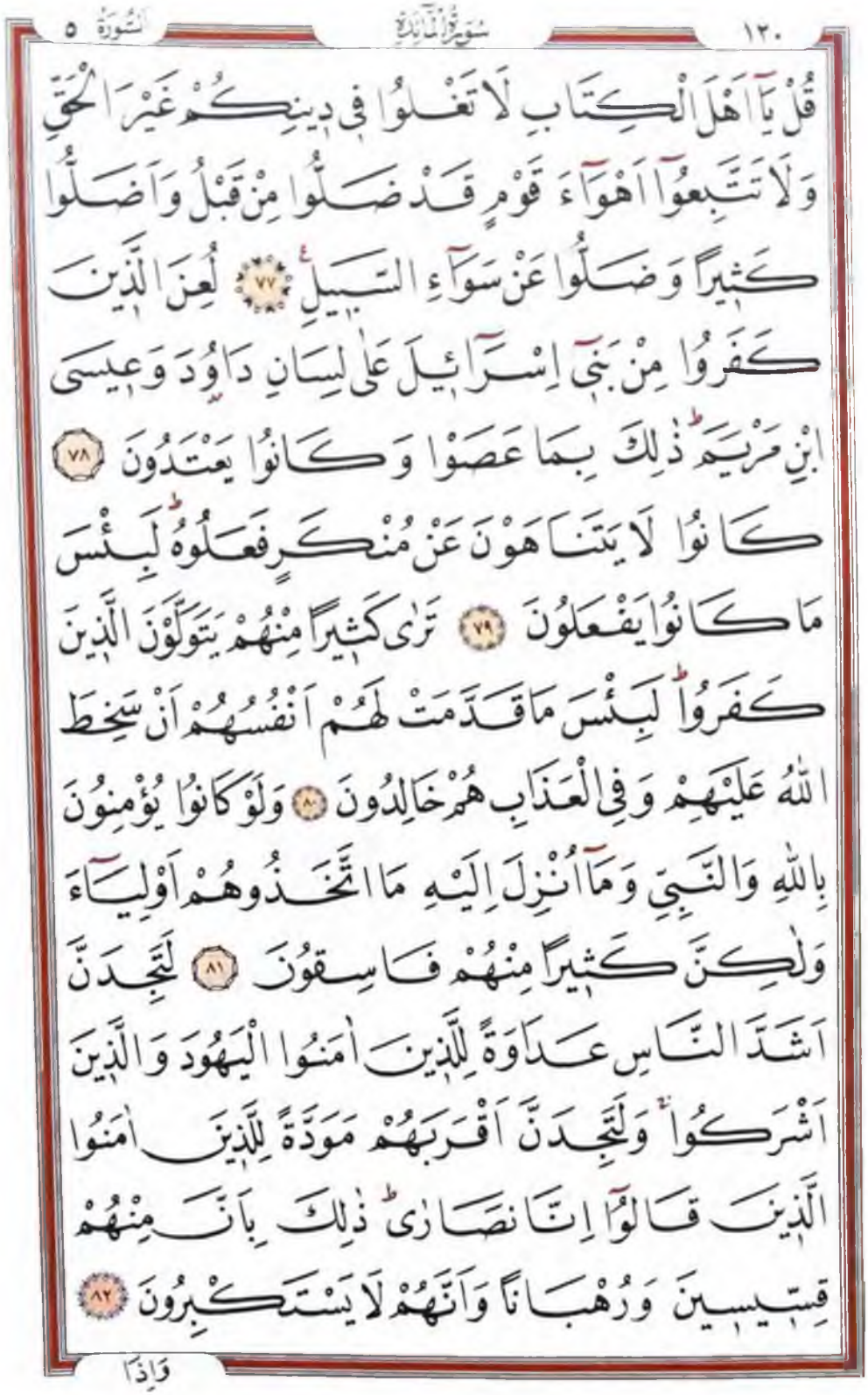
قُلْ يَٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ لَا تَغْلُوا۟ فِى دِينِكُمْ غَيْرَ ٱلْحَقِّ
وَلَا تَتَّبِعُوٓا۟ أَهْوَآءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا۟ مِن قَبْلُ وَأَضَلُّوا۟
كَثِيرًا وَضَلُّوا۟ عَن سَوَآءِ ٱلسَّبِيلِ ﴿٧٧﴾ لُعِنَ ٱلَّذِينَ
كَفَرُوا۟ مِنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ عَلَىٰ لِسَانِ دَاوُۥدَ وَعِيسَى
ٱبْنِ مَرْيَمَ ۚ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا۟ وَّكَانُوا۟ يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾
كَانُوا۟ لَا يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ ۚ لَبِئْسَ
مَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾ تَرَىٰ كَثِيرًا مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ ٱلَّذِينَ
كَفَرُوا۟ ۚ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ أَن سَخِطَ
ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ وَفِى ٱلْعَذَابِ هُمْ خَٰلِدُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَوْ كَانُوا۟ يُؤْمِنُونَ
بِٱللَّهِ وَٱلنَّبِىِّ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا ٱتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَآءَ
وَلَٰكِنَّ كَثِيرًا مِّنْهُمْ فَٰسِقُونَ ﴿٨١﴾ لَتَجِدَنَّ
أَشَدَّ ٱلنَّاسِ عَدَٰوَةً لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱلْيَهُودَ وَٱلَّذِينَ
أَشْرَكُوا۟ ۖ وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُم مَّوَدَّةً لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟
ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ إِنَّا نَصَٰرَىٰ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ
قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾

77. De ki. Ey kitap ehli! Dininizde haksız yere aşırı gitmeyin. Bundan evvel şaşmış, birçoklarını da şaşırtmış ve yolun doğrusundan sapmış bir kavmin nefsâni arzuları ardından gitmeyin.

(Ey Hristiyanlar! Siz, Mesih'in hak olan peygamberliğini ileri geçip de onu mabutluk mertebesine çıkarmayınız. Ey Yahudiler! Siz de onun rasullük ve nebiliğini inkar edip, derece ve mertebesini indirip de Allah'ın ona lütfettiği hakkına tecavüz etmeyiniz. Ve bundan evvel, yani Muhammed'in (s.a.v.) peygamber gönderilmesinden önce dininizden kesinlikle sapmış, sapıklığa düşmüş, bir çoklarını da saptırmış, yoldan çıkarmış ve sonra Muhammed'in (s.a.v.) peygamber olmasıyla gösterilmiş olan doğru yoldan yan çizmiş bir kavmin, yani sizden öncekilerin nefsâni arzularına uymayınız, onları taklit edip arkalarından gitmeyiniz.)

78. İsrailoğullarından o küfredenler hem Davud'un, hem Meryemoğlu İsa'nın

diliyle lanetlendiler. Bu, onların isyan etmeleri ve hakkın sınırlarını aşıyor olmaları sebebiyle idi.

(Tefsircilerin çoğu demişlerdir ki, Davud'un diliyle lanet, Cumartesi Ashabı'na; İsa'nın diliyle lanet, Mâide (sofra) Ashabı'na olmuştu. Eyle ahalisi Cumartesi günü haddi aştıkları zaman Davud (a.s.) onlara lanet etmiş, maymunlara dönüşmüşler. A'râf Sûresi, 7/163. ve 166. âyetlere ve açıklamalarına bakınız. Mâide Ashabı da, bu surenin 112-114. âyetlerinde geleceği üzere sofranın inmesinden ve onunla nimetlenmelerinden sonra nankörlük etmişler, İsa (a.s.) da beddua ve lanet etmiş, domuzlara dönmüşler.

Madem ki bu lanetin sebebi; onların isyanları ve hakka saldırmayı alışkanlık haline getirmeleri idi, demek oluyor ki bunlardan sonra isyan eden, haddi aşan ve haksız aşırılıkta bulunanlar da tıpkı onlar gibi Davud'un ve İsa'nın diliyle lanetlidirler.)

79. İşledikleri bir kötü fiilden vazgeçmezler, birbirlerini vazgeçirmeğe de çalışmazlardı. Gerçekte ne fena yapıyorlardı.

[Bunlar yaptıkları kötülükten birbirlerini nehyetmezlerdi. Eğer günah açıktan yapılır, insanlar da bu hareketi kınamaz, vazgeçirmeğe çalışmazlarsa bu durum, o işe bir teşvik ve onun yayılmasını tahrik edici bir unsur olur.]

80. Onlardan birçoğunu görürsün ki Allah'ı tanımayanlara yardaklık ederler. Elbette nefislerinin kendileri için takdim ettiği hediye ne çirkin: Allah onlara gazap etti ve onlar azapta devamlı kalıcıdırlar.

(Ey Muhatap! Şimdi din ve iman iddiasında bulunan bu kitap ehlinden bir çoğunu görürsün ki, Rasûlullah'a ve müminlere kinlerinden dolayı kafirlere, yani müşriklere pek sıkı dostluk ediyorlar. Vallahi nefisleri onlar için Kıyamet gününe, önceden ne fena şey gönderdi ki o da şudur: Allah, kendilerine öfkelendi ve onlar azap içinde devamlı kalacaklardır.)

81. Eğer Allah'a ve Peygambere ve ona indirilene imanları olsa idi o kafirleri yâr tutmazlardı. Fakat onların çoğu, imandan uzak fasıklardır.

(Âyette "bu Yahudilerin çoğu imandan uzak fasıklardır" diye haber verilmesinden anlaşıldığına göre, bunların karşısında, az da olsa, böyle olmayan bir grup vardır. Bunlar haksız aşırılık ve tutuculuktan sakınır, ılımlı, orta yolu tutan bir zümredir. Bunlar, başta ve sonda iyi hallerini korumuşlar, Musa'ya olduğu gibi İsa'ya, İsa'ya olduğu gibi son peygambere de iman etmişlerdir. Bunlar, önceleri o peygamber, o hak ruh gelecek diye iman ederken gelince de "geldi" diye iman etmişlerdir. Ama o fasık çoğunluk geçmişte Allah'a ve Âhiret gününe inanmış ve salih amel işlemiş olmadıkları gibi bugün de değildirler, bundan sonra olmaları da uzaktır. Onun için müminler bunları dost bilmemeli ve bunlar gibi olmamalıdırlar.)

82. İnsanların müminlere düşmanlık bakımından en şiddetlisini her halde Yahudilerle müşrikleri bulacaksın. Müminlere sevgi bakımından en yakınlarını da her halde "biz Hristiyanlarız" diyenleri bulacaksın. Sebebi: Çünkü bunların içinde âlim keşişler ve dünyayı terk etmiş rahipler vardır ve bunlar büyüklük taslamazlar.

(Gerçi Hristiyanlar da Yahudiler gibi mümin değildir ve müminlere düşmanlık bunlarda da vardır. Fakat cins cinse düşünüldüğü zaman öbürlerinin düşmanlıkta şiddeti fazla, bunların da müminleri sevebilme kabiliyeti fazladır. Bunların sevgi bakımından daha yakın bulunması şundandır ki bunların içinde ilim ve ibadetle meşgul keşişler ve âhiret korkusuyla manastırlarda nefislerini ezen, dünya ile ilgisini kesen rahipler vardır. Ancak ruhbanlık adı altında dünya peşinde koşanların, helali yasaklayıp harama göz yumanların bulunduğunu da unutmamak gerekir.)

وَإِذَا سَمِعُوا مَآ أُنزِلَ إِلَى ٱلرَّسُولِ تَرَىٰٓ أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ ٱلدَّمْعِ
مِمَّا عَرَفُوا۟ مِنَ ٱلْحَقِّ ۖ يَقُولُونَ رَبَّنَآ ءَامَنَّا فَٱكْتُبْنَا مَعَ ٱلشَّٰهِدِينَ
﴿٨٣﴾ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَمَا جَآءَنَا مِنَ ٱلْحَقِّ وَنَطْمَعُ
أَن يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٤﴾ فَأَثَٰبَهُمُ ٱللَّهُ
بِمَا قَالُوا۟ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ
وَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٨٥﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَكَذَّبُوا۟
بِـَٔايَٰتِنَآ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿٨٦﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟
لَا تُحَرِّمُوا۟ طَيِّبَٰتِ مَآ أَحَلَّ ٱللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ
لَا يُحِبُّ ٱلْمُعْتَدِينَ ﴿٨٧﴾ وَكُلُوا۟ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ
حَلَٰلًا طَيِّبًا ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ أَنتُم بِهِۦ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾
لَا يُؤَاخِذُكُمُ ٱللَّهُ بِٱللَّغْوِ فِىٓ أَيْمَٰنِكُمْ وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا
عَقَّدتُّمُ ٱلْأَيْمَٰنَ ۖ فَكَفَّٰرَتُهُۥٓ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَٰكِينَ مِنْ أَوْسَطِ
مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ ۖ فَمَن لَّمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ ثَلَٰثَةِ أَيَّامٍ ۚ ذَٰلِكَ كَفَّٰرَةُ أَيْمَٰنِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ ۚ وَٱحْفَظُوٓا۟
أَيْمَٰنَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمْ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾

83. Peygambere indirileni dinledikleri zaman da gözlerini görürsün ki, tanış çıktıkları haktan dolayı yaşlar dolup boşanarak: "Ey Rabbimiz, derler, inandık, iman getirdik, şimdi sen bizi şehadet getirenlerle beraber yaz.

(Yani bunlar, kitaplarında hakkın ruhu olan o son peygamberin geleceğini bilirler ve "iman ederiz, gelecektir" diye inanırlar, onu özellikleriyle tanırlardı. Ona indirilen Kur'ân'ı dinledikleri vakit: "Ey Rabbimiz! Biz, bu indirdiğin hakka ve gönderdiğin Rasule kayıtsız şartsız iman ettik. Sen bizi de onun ümmeti olan şahitlerle yaz" diyerek onu bizzat gören ve şahit olan Muhammed ümmeti defterine yazılmalarını niyaz ederler.)

84. Hem biz, bütün emelimiz, Rabbimizin bizi salihler zümresiyle beraber aynı yere sokması iken, Allah'a ve bu bize gelen hakka niye iman etmeyelim?"

85. Böyle demelerine karşılık Allah da kendilerine sevap olarak, içlerinde devamlı kalmak üzere, altından ırmaklar akan Cennetleri verdi ki, işte ihsan edenlere mükafat budur.

(İşte onlar Kur'ân'ı dinledikleri zaman hakkı tanıyıp yukarıdaki sözleri söyledikleri ve bunları söylerken gözleri yaşla dolup taştığı için Allah da onlara bu iman ve ihlaslarına karşılık altlarından ırmaklar akan cennetleri vermiştir, orada devamlı kalacaklardır. İhsan edenlerin, yani güzel görüş, iyi niyet ve güzel amel sahiplerinin, başka bir deyişle, yaptıkları işi en güzel şekilde yapmayı alışkanlık haline getirenlerin mükafatı da budur.

Rivayete göre bu dört âyet, Necaşi ve arkadaşları hakkında inmiştir. İlk muhacirler Habeşistan'a hicret ettikleri zaman Mekke müşrikleri arkalarından bir heyet göndermiş ve Necaşi'yi bunlar aleyhine tahrik edip baskı altına aldırmak istemişlerdi. Bunun üzerine Necaşi, ileri gelen keşişler ve rahiplerle bir meclis kurmuş ve Müslümanlarla müşrikleri davet etmişti. Toplantıda Müslümanlara: "Kitabınızda Hz. Meryem anılıyor mu?" diye sormuş, Cafer b. Ebu Talib de: "Evet, onun adı verilen bir sure vardır demiş, "işte Meryem oğlu İsa budur" "Meryem, 19/34" âyetine kadar Meryem suresini, ardından "Musa'nın haberi sana geldi mi?" "Tâhâ, 20/9" âyetine kadar Tâhâ suresini okumuş ve bunun üzerine Necaşi ağlamıştı. Daha sonra Necaşi Medine'de Rasûlullah'a yetmiş kişilik bir heyet göndermiş, Rasûlullah da onlara Yâsîn suresini okumuş, aynı şekilde bunlar da ağlayıp iman etmişlerdi. Bu âyetler, onların bu hallerini tasvir ederek inmiştir.)

86. Küfredip âyetlerimizi yalanlayanlar ise, onlar hep Cehennem ashabıdırlar.

87. Ey o bütün iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı nimetlerin hoşlarını kendinize haram etmeyin, aşırı da gitmeyin. Çünkü Allah, aşırı gidenleri sevmez.

(Önce helale haram demeyiniz, ikinci olarak o hoş ve temiz nimetleri kazanırken başkasının hakkına tecavüz etmek suretiyle onları haram yapmayınız, üçüncü olarak helalinden kazandığınız nimetlere de gerçek ihtiyaçtan ziyade ihtiras ve düşkünlük göstererek israf etmeyiniz ve sadece şehvetler arkasında dolaşmayınız. Gerek nefsin ve gerek başkasının hakkını gözeterek ölçülü ve dengeli hareket ediniz. Çünkü Allah, haddi aşanları sevmez.)

88. Hem Allah'ın size rızık olarak verdiği nimetlerden helal ve hoş olarak yiyin, hem de kendisine iman ettiğiniz Allah'tan korkun.

(O'nun sorguya çekmesinden korkunuz da ifrat ve tefritten sakınınız. Ne Allah'ın nimetlerini beğenmemek, onlardan kaçınmak gibi nankörlük, ne de bu dünya nimetlerini son emel zannedip Allah'tan ve âhiretten gaflet ederek hırs ve şehvetin esiri olunuz.

Rivayete göre bu âyet, Rasûlullah (s.a.v.) kıyameti ve onun hallerini anlatınca son derece korkan ashabın, dünyadan el etek çekme kararı üzerine inmiştir.)

89. Allah sizi yeminlerinizde, bilmeyerek yaptığınız, lağv ile sorguya çekmez. Ve fakat bile bile yaptığınız yeminlerle sizi sorguya çeker. Bunun da kefareti, çoluğunuza çocuğunuza yedirdiğinizin orta derecesinden on fakiri doyurmak yahut giydirmek, yahut bir esir azat etmektir. Bunlara gücü yetmeyen üç gün oruç tutar. İşte yemin ettiğiniz zaman yeminlerinizin kefareti bu. Bununla beraber yeminlerinizi gözetin. Allah size âyetlerini böyle beyan ediyor ki şükredesiniz.

(Lağv yemini için, Bakara 2/225 âyetine ve açıklamasına bakınız. Bir de "şöyle yapacağım" veya "şöyle olursa şöyle yapacağım" tarzında gelecekle alakalı olmak üzere kendimizi bağladığımız yeminler vardır. "Vallahi sigara içmeyeceğim" "Vallahi evlenmeyeceğim" gibi, bu tür yeminlere Mün'akid yemin denir. Âyette, bu tür yeminleri yerine getirmemenin kefareti anlatılıyor.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ
رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا
يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ
وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ
مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ
فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٩٢﴾ لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
ثُمَّ اتَّقَوْا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ
وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ ۚ فَمَنِ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ
فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٤﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ
حُرُمٌ ۗ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ
ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ
أَوْ عَدْلُ ذَٰلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ ۗ عَفَا اللَّهُ عَمَّا سَلَفَ ۚ
وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾
أُحِلَّ

90. Ey o bütün iman edenler! İçki, kumar, putlar, kısmet çekilen zarlar sadece şeytan işi murdar bir şeydir. Onun için siz ondan kaçının ki yakayı kurtarasınız.

(Bu âyet, sarhoşluk veren şeylerin yasak ve haram kılınması hakkında üçüncü ve son inen âyettir ki, birincisi "Sarhoş iken namaza yaklaşmayınız" "Nisâ, 4/43" âyeti, ikincisi de; "Sana şarabı ve kumarı soruyorlar. De ki: O ikisinde büyük günah vardır" "Bakara, 2/219" âyeti idi. Oralara bakınız.

Yüce Allah bu âyette şarap ve kumarın haram oluşunu çeşitli şekillerde vurgulamıştır. Önce söze vurgu ifade eden "İnnema=sadece" edatıyla başlanmış, ikinci olarak şarap, putlar ve kumar üçü birlikte zikredilerek "Şarap içen puta tapan gibidir" "İbn Mâce, Eşribe 3" hadisi şerifi delaletince puta tapıcılık kabilinden gösterilmiş, üçüncü olarak murdar ismi verilmiş, dördüncü olarak "Şeytan işindendir" buyrulmuş, beşinci olarak bizzat kendilerinden uzak durulmak emredilmiş, altıncı olarak da bu uzak durma, kurtuluş ümidine bir sebep yapılmıştır. Yedinci

olarak da bunların dine ve dünyaya verdikleri kötülük ve veballeri anlatılıp Şeytanın işinden maksadın ne olduğu açıklanarak buyruluyor ki:)

91. İçki ve kumarda Şeytan sırf aranıza düşmanlık ve kin düşürmeyi ve sizi Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymayı ister. Artık vazgeçiyorsunuz, değil mi?

(Bu ikisi olduktan sonra artık her günah, her suç işlenir, ne din kalır, ne iman, ne dünya kalır, ne âhiret.)

92. Allah'ı dinleyin, peygamberi dinleyin de sakının. Eğer kulak asmazsanız, biliniz ki Rasulümüze düşen, sade açık bir tebliğden ibarettir.

(Ki o da bu tebliğ görevini yapmıştır. Bundan ötesinin sorumluluğu ve zararı ona değil, sırf sizin kendinize aittir.)

93. İman edip de iyi işler yapan kimseler, bundan böyle sakındıkları ve imanlarında sebat ederek iyi işlerine devam ettikleri, sonra takvalarında ve imanlarında kökleştikleri, sonra bu takva ile beraber her yaptıklarını güzel yapıp ihsan mertebesine erdikleri takdirde daha önceleri tattıklarında kendilerine bir vebal yoktur. Allah, ihsan sahiplerini sever.

(Rivayet olunuyor ki şarabın haram kılındığı âyet indikten sonra Ashâb: "Ey Allah'ın Rasulü! Ya bundan önce vefat eden ve şarap içmiş bulunan kardeşlerimizin Âhirette durumu ne olacak?" demişler, bu âyet inmiş.)

94. Ey o bütün iman edenler! Haberiniz olsun ki Allah, görmeden (gayb'de) kendisinden korkanları meydana çıkarmak için muhakkak ki sizleri av gibi bir şeyle imtihan edecek. Bir av bolluğu ki, isteseniz elleriniz de yetişebilecek, mızraklarınız da. Kim bunun üzerine haddi aşarsa işte ona elem verici bir azap var.

(Bu âyet Hudeybiye yılı inmiş ve bu imtihan o zaman olmuştur. Rasûlullah (s.a.v.), Ten'im denilen yere ulaştıklarında av hayvanları, ceylan ve diğer vahşi hayvan türleri müminlerin etrafına bol bol dolmuş, yüklerinin aralarına varıncaya kadar sokulmuş, mızraklarını dürtseler yetişecek ve hatta elleriyle tutsalar tutulabilecek şekilde yaklaşmış idi. Oysa müminlerin hepsi ve bir rivayette bazısı ihramda olmakla bunlara el uzatmaktan yasaklı bulunduklarından bu durum onlar için önlerine gelen ve hırslarını gıcıklayan bir dünya nimetine karşı ondan men eden Allah emrine uyma derecelerini gösterecek, yani Allah'tan korkanla korkmayanları ayıracak bir imtihan olmuştur.)

95. Ey o bütün iman edenler! Sizler ihramda iken avı öldürmeyin. İçinizden her kim onu kasten öldürürse ona davar, sığır ve deve cinsinden öldürdüğünün misli bir ceza vardır ki Ka'be'ye ulaşmış bir kurbanlık olmak üzere buna (bu denkliğe), aranızdan adalet sahibi iki adam hüküm verir. Veya bir kefaret vardır ki o oranda (avın kıymeti oranında) fakiri doyurmak veya onun dengi oruç tutmaktır. Ta ki böylece ettiğinin vebalini tatsın. Allah, geçmişi af etti fakat kim bir daha yaparsa Allah ondan onun intikamını alacak. Allah azizdir, intikamı vardır.

(İhramlı iken av öldüren, ya öldürdüğü ava denk, Ka'be'ye varacak bir kurbanlık alır veya ona denk yiyecek alınıp her fakire yarım sa' olmak üzere fakirlere verir veyahut her yarım sa' yerine bir gün oruç tutar. Bu üçü arasında tercihe bağlı bir ceza vacip olur.)

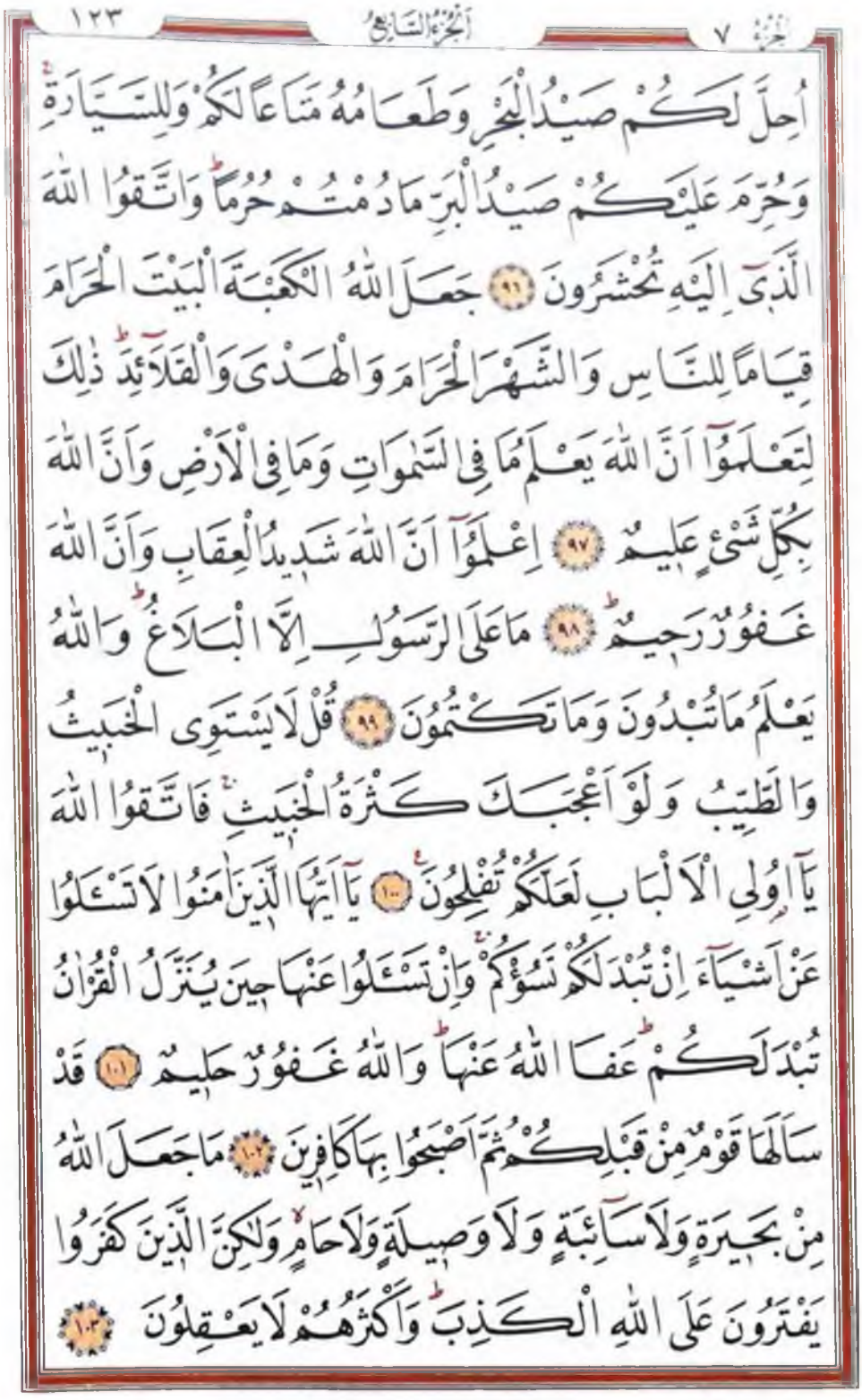
أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ ۖ
وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ
الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾ جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ
قِيَامًا لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ ۚ ذَٰلِكَ
لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٩٧﴾ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٨﴾ مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ ۗ وَاللَّهُ
يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾ قُل لَّا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ
وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ ۚ فَاتَّقُوا اللَّهَ
يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا
عَنْ أَشْيَاءَ إِن تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ ۚ وَإِن تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ
تُبْدَ لَكُمْ ۖ عَفَا اللَّهُ عَنْهَا ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٠١﴾ قَدْ
سَأَلَهَا قَوْمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ ﴿١٠٢﴾ مَا جَعَلَ اللَّهُ
مِن بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ ۙ وَلَٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ۖ وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾

96. Deniz avı ve onu yemek size helal kılındı ki size ve yolcu durumunda olanlarınıza bir fayda olsun. Kara avı ise, ihramda bulunduğunuz sürece üzerinize haram kılındı. Hep huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun.

(Dikkat edilirse kara avında "onu yemek" buyrulmamıştır. Demek ki ihramda bulunan kimse kara avı avlayamaz ve aynı şekilde hayvan da boğazlayamaz. Ama ihramda bulunmayan kimsenin avladığı avdan veya kestiği hayvandan yiyebilir. Şu var ki avlanması veya kesilmesi kendisi tarafından emredilmiş veya delalet edilmiş olmamalıdır. Deniz avını ise ihramda dahi avlamak ve yemek helaldir.)

97. Allah Ka'be'yi, o Beyt-i Haram'ı insanların ayakta durma vesilesi kıldı, o haram ayı da, boyunları bağsız ve bağlı kurbanlıkları da. Bütün bunlar şunu bilesiniz diyedir ki Allah göklerdekileri ve yerdekileri bilir ve gerçekten Allah, her şeyi bilendir.

98. Biliniz ki Allah, gerçekten azabı şiddetli olandır, hem de gerçekten çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.

(Bunun için Allah'ın hükümlerine ve iradesini gösteren dini merasim ve tekliflerine, ibadet ve taatine nişane olan alâmetlerine iyi dikkat etmeli ve bunları yalnız ceza korkusuyla değil, bir mağfiret ümidi ve rahmet aşkıyla uygulayıp yerine getirmelidir.)

99. Peygamberin üzerine düşen ancak bir tebliğdir. Açıkladığınız ve gizlediğiniz şeylerin hepsini bilecek olan ise ancak Allah'tır.

(Elçinin görevi tebliğden ibarettir. İşte o da bunu fazlasıyla yapmıştır. Artık sizin hiçbir mazeret ileri sürmeğe ve peygamberden başka şeyler istemeğe hakkınız yoktur. Allah, içinizi de bilir, dışınızı da bilir. Dolayısıyla doğrular ve yalanlarken, bir fiil ve amel işlerken, bir şeyi kasteder ve düşünürken ona göre ihlas ve samimiyetle hareket ediniz.)

100. De ki: "Pis ile temiz bir olmaz, pis olanın çokluğu tuhafına da gitse." O halde ey temiz özü, düşünür beyni olanlar! Allah'tan korkun ki kurtuluşa eresiniz.

(Her halde itibar çokluğa değil, temizliğe ve iyiliğedir. Bazı kimseler niteliğe bakmayıp nicelikten daha çok memnun olduklarından dolayı haram helal, iyi kötü demez kötüleri toplar ve çokluğu ile iftihar eder, sevinirler. Halbuki aslında iyi iyi, kötü kötüdür, pis pis, temiz temizdir. Yüz kilo kokmuş kurtlu et yığmaktan ise bir kilocuk tertemiz ekmeğe sahip olmak elbette daha iyidir.)

101. Ey o bütün iman edenler! Öyle şeyleri sormayınız ki size açıklanırsa, sizin için kötü olur. Ve eğer Kur'ân indirildiği sırada böyle şeyler sorarsanız onlar size açıklanır (da üzülmeniz kesin olur.) Allah onlardan (sizi) affetmiş, yükümlü tutmamıştır. Allah çok bağışlayıcıdır. Suçluları cezalandırmada acele etmez.

(Haccın farz olduğunu gösteren Âl-i İmrân, 3/97 âyeti inip Efendimiz bunu açıklayınca ashaptan biri: "Her sene mi ey Allah'ın Rasulü!" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) cevap vermedi. O ise üç kez soruyu tekrarladı. Bunun üzerine:"Hayır, fakat evet demeyeceğime nasıl emin oldun? Vallahi, evet desem, her sene hac vacip olacaktı. Vacip olsaydı dayanamayacaktınız, terk etseniz de kafir olacaktınız.. Sizden evvelkiler hep çok soru sormaktan helak oldular..." buyurdu. "Müslim, Fezail 130-131; Hac 412".)

102. Gerçekten öyle meseleleri sizden evvel bir kavim sordu da sonra o yüzden kafir oldular.

(İsrailoğulları, peygamberlerine bazı şeyler sorarlar, sonra tutmazlar, terk ederler, helak olurlardı.)

103. Ne Bahira, ne Sâibe, ne Vasîle, ne Hâm'dan hiçbirini Allah meşru kılmadı. Fakat küfretmekte olan kimseler, Allah adına yalan söyleyerek O'na iftira ediyorlar, çoklarının da aklı ermez (onlara uyar giderler.)

(Cahiliyye halkı, beş kez doğum yapıp beşincisinde erkek doğuran devenin kulağını yarar (bahr) salıverirlerdi ve artık onu ne sağarlar, ne binerler ne de kullanırlardı ki Bahira budur. Başına bir dert gelen birisi, bundan kurtulursam devem "sâibe=salma" olsun diye adar, kurtulunca onu salıverir, ondan faydalanmazdı. Koyun dişi doğurursa kendilerinin, erkek doğurursa ilahlarının olurdu. İkiz doğurursa, "dişisi erkeğini kurtardı" derler, bu dişiden dolayı erkeğini de kurban etmezlerdi ki Vasîle budur. Erkek devenin dölünden on nesil doğarsa artık onun sırtını haram sayarlar ve onu hiçbir su ve otlaktan men etmezler, "sırtını korudu" derlerdi ki Hâm da budur. İşte bu âyet, bunların hiçbirinin dinde yeri olmadığını beyan ediyor.)

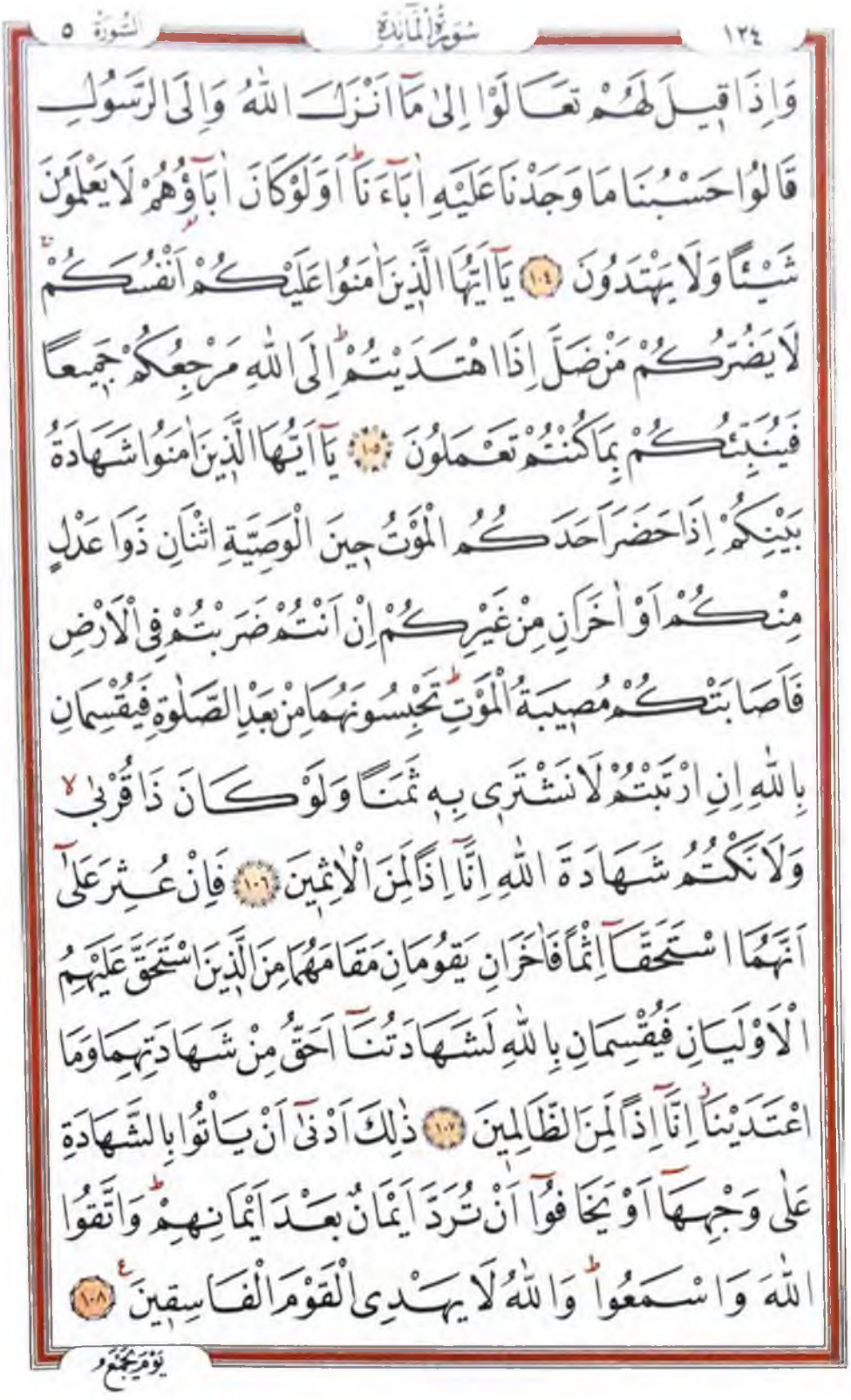
وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ
قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۚ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ ۖ
لَا يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ ۚ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا
فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ
بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ
مِّنكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ
فَأَصَابَتْكُم مُّصِيبَةُ الْمَوْتِ ۚ تَحْبِسُونَهُمَا مِن بَعْدِ الصَّلَاةِ فَيُقْسِمَانِ
بِاللَّهِ إِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَرِي بِهِ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۙ
وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللَّهِ إِنَّا إِذًا لَّمِنَ الْآثِمِينَ ﴿١٠٦﴾ فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰ
أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ
الْأَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِن شَهَادَتِهِمَا وَمَا
اعْتَدَيْنَا ۖ إِنَّا إِذًا لَّمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٧﴾ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَن يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ
عَلَىٰ وَجْهِهَا أَوْ يَخَافُوا أَن تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ ۗ وَاتَّقُوا
اللَّهَ وَاسْمَعُوا ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٠٨﴾
يَوْمَ يَجْمَعُ

104. Bunlara: "Gelin, Allah'ın indirdiği hükümlere ve peygambere" denildiği zaman da: "Bize atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyler yeter" diyorlar. Ya ataları bir şey bilmez ve doğru yola gitmezler idiyse de mi?

(Yani geleneğe itibar etmek, atalara, geçmişlere hürmet ederek onlara uymak gerçi mutlak olarak yasaklanmış değil, birçok durumda gereklidir bile. Fakat bu uyma, cahillik ve sapıklığa değil, ilme ve hidayete olmalıdır. Uyma ve taklit, sadece âlim olana bile değil, ancak yol gösterici olan, ilmiyle amel eden âlime, daha doğrusu âlimin şahsına değil, onun hak olan ilmine olmalıdır.)

105. Ey o bütün iman edenler! Sizler, kendinizi düzeltmeye bakın. Siz doğru gittikten sonra öte taraftan sapanlar size bir zarar veremez. Hepinizin varacağı nihayet Allah. O vakit O, sizler neler yapıyordunuz haber verecek.

(Âyetten hiç kimse kimseye karışmasın, herkes kendi nefsinde tek başına bir hayat yaşasın gibi bir mana anlaşılmamalıdır. Bilinmektedir ki hidayette olmanın, doğru yolu tutmanın rükünlerinden biri de gücü yettiği kadar "iyiliği emretme, kötülükten nehyetme" görevini yapmaktır. Nitekim Hz. Ebubekir (r.a) bir gün minberde: "Ey insanlar! Siz bu âyeti okur, konulacağı yerden başka bir yere koyar, ne olduğunu bilmezsiniz. Ben Allah Rasulünden işittim, buyurdu ki: "İnsanlar bir kötülüğü görürler de değiştirmezlerse, yüce Allah bütün hepsine ceza verir. "Ebu Davud, Melahim 17; Tirmizi, Fiten 8)

106. Ey o bütün iman edenler! Herhangi birinize ölüm hali geldiği vakit, o vasiyet zamanı, aranızda şahitlik (yapacaklar): ya kendinizden adalet sahibi iki adam, veya yolculuk ediyordunuz da ölüm musibeti başınıza geldiyse sizin dışınızdan diğer iki kişidir. Bunları namazdan sonra alıkoyarsınız. (Kendilerinden) şüphelendiğiniz takdirde şöyle yemin ederler: Vallahi, akraba da olsa, yeminimizi hiçbir bedele değişmeyiz, Allah'ın şahitliğini gizlemeyiz de. Bu takdirde şüphesiz vebale girenlerden oluruz.

107. Eğer bu iki kişinin vebal hak ettiklerine vakıf olunursa o vakit en tercih edilen, bu ikinin yerine, bunların aleyhlerinde bulundukları karşı taraftan başka iki kişi dikilir, şöyle yemin ederler: "Vallahi, bizim şahitliğimiz onların şahitliğinden daha doğrudur ve biz (şahitliğimizde) hakkı aşmadık. Şüphesiz o takdirde zalimlerden oluruz."

(Temim ve kardeşi Adiyy, beraberlerinde Amr b. As'ın azatlısı Büdeyl, üçü ticaret için Şam'a gitmişlerdi. Büdeyl Müslüman, diğer iki kardeş henüz hristiyan idiler. Şam'da Büdeyl hastalanmış ve yanında nesi varsa hepsini bir deftere yazmış ve arkadaşlarına haber vermeden kumaşların arasına yerleştirmiş, geri döndüklerinde mallarını ailesine teslim etmelerini vasiyet etmiş ve ölmüş. Onlar da mallarının arasından 300 miskal ağırlığında altın nakışlı bir gümüş kabı alıp kalan eşyayı Büdeyl'in ailesine teslim etmişler. Ailesi eşyayı inceleyince defteri bulmuşlar, o gümüş kabın da yazılı olduğunu görmüşler. İki kardeşe: "Bu kap nerede" diye sormuşlar, "bilmiyoruz, bize teslim ettiklerini size verdik" demişler. Sonra Rasûlullah'ın (s.a.v.) huzurunda yüzleşerek mahkeme olmuşlar. Ve: "Ey iman edenler!..." âyeti inmiş. Bunun üzerine Efendimiz Temim ve Adiyy'e ikindi namazından sonra minberin yanında: "kendilerine teslim edilen eşyadan hiçbir şeye hıyanet etmediklerine ve saklamadıklarına dair yemin ettirmiş. Yemin ettiklerinde onları bırakmış. Sonra o gümüş kap, onu bunlardan satın alan müşterinin elinde Mekke'de bulunmuş. Sehmoğulları bunu haber alınca onlardan yine istemişler. Bu defa her ikisi: "Biz onu Büdeyl'den satın almıştık" demişler. Büdeyl'in yakınları: "Biz size, Büdeyl, eşyasından her hangi bir şey sattı mı diye sormadık mı? O zaman siz, "hayır" demediniz miydi?" dediklerinde, "Evet ama bizim delilimiz yoktu, bunun için ikrar etmek istemedik" dediklerinde tekrar Efendimizin huzurunda mahkeme olmuşlar, bunun üzerine de: "Eğer anlaşılırsa.." âyeti inmiş. Amr b. As ile Muttalib b. Ebi Vedaa kalkmışlar, yemin etmişler ve kabı almışlardır. Çünkü satın alma iddiası ispat edilmediğinden yemin bunlara dönmüştür.)

108. Bu, (zikredilen hüküm veya bu yemin ettirme) işte şahitliği olduğu gibi eda etmelerine veya yeminlerinden sonra yeminlerinin reddedilmesinden korkmalarına en yakın bir çaredir. Allah'tan korkun ve iyi dinleyin. Çünkü Allah, fasıklar topluluğunu doğru yola çıkarmaz.

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَآ أُجِبْتُمْ ۖ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا ۖ
إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ الْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾ إِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ
اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَالِدَتِكَ إِذْ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ
تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا ۖ وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ ۖ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ
كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا
بِإِذْنِي وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي ۖ وَإِذْ تُخْرِجُ
الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِي ۖ وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنكَ إِذْ جِئْتَهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ
مُّبِينٌ ﴿١١٠﴾ وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي ۖ
قَالُوٓا آمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾ إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ
يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَن يُنَزِّلَ عَلَيْنَا
مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَآءِ ۖ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ
﴿١١٢﴾ قَالُوا نُرِيدُ أَن نَّأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ
أَن قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿١١٣﴾

109. O gün ki Allah bütün rasulleri toplayacak da: "Size ne cevap verildi?" buyuracak. Onlar: "Bizde ilim yok, sensin gayıpları bilen, sen" diyecekler.

(O gün Allah bütün peygamberlere ümmetlerinin nasıl cevap verdiklerini soracak, peygamberleri, onların aleyhine şahit tutup konuşturacak, onlar da tamamen Allah'ın ilmine havale ederek: "Ümmetlerimizin içlerinde gizlediklerini, arkamızdan neler yaptıklarını ancak sen bilirsin. Dıştan bize gösterdiklerini de sen bizden daha iyi bilirsin" diyecekler. Yahut dünyada böyle dediler, âhirette de böyle diyecekler.)

110. O gün Allah şöyle diyecektir: Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene olan nimetimi düşün. Hani seni Ruhulkuds ile desteklemiştim, hem beşikte hem yetişkin iken insanlara söz söylüyordun. Hani sana yazmayı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretmiştim. Hani benim iznimle çamurdan kuş

biçimi gibi ölçüp biçiyor, içine üflüyordun da benim iznimle kuş oluveriyordu. Hem anadan doğma körü ve alacalıyı benim iznimle iyi ediyordun. Hani ölüleri benim iznimle hayata çıkarıyordun. Hani senden İsrailoğullarını savmıştım, o vakit ki, sen onlara o açık mucizeleri getirmiştin de içlerinden kafirlik edenler şöyle demişti: "Bu, apaçık sihirden başka bir şey değil."

(İşte ey İsa! Sen bu nimetlere nail oldun ve bu delillere karşı böyle bir küfür ile karşılandın.

Hristiyanlarda iki türlü Ruhulkuds inancı vardır. Birisi, İsa'nın Meryem'den doğmasına ve bedenlenmesine kaynak olan Ruhulkuds ki, buna yalnız Ruhulkuds derler. İslam inancında bu Cebrâil'dir. Biri de âhir zamanda çıkacak olan Ruhulkuds'tür ki Hristiyanlar buna Ruhulhak olan Ruhulkuds'tür derler. Bu, bir son peygamber inancıdır. Fakat Hristiyanlar bunun Muhammedî hakikat olduğunu kabul etmemektedirler. Doğrusu Ruhulkuds, zatı itibariyle bir tanedir ki Ülülazim peygamberlere inen Cebrâil'dir. İndirildiği kişi ve indirdiği şeyler itibariyle da birçok isimle anılır. Mesela, daha ziyade münzevi ve ruhânî hayat yaşayan, Yahudilerin iftiralarından uzak ve temiz olan Hz. İsa'ya inmesi ve tecelli etmesi itibariyle Ruhulkuds; hakikat hayatı yaşayan Hz. Muhammed'e (s.a.v.) inmesi ve tecelli etmesi itibariyla da Ruhulhak, Ruhulemin, Nûri Muhammedî ve genel olarak da Ruhullah denir.)

111. Hani, "bana ve Rasulüme iman edin" diye Havârîlere ilham etmiştim de onlar: "İman ettik, bizim şüphesiz Müslümanlar olduğumuza şahit ol" demişlerdi.

(İşte ey Müminler! Allah'ın İsa'ya böyle dediği ve böyle bir bir nimetlerini sayarak kafirleri kınadığı, müminleri tasdik edip coşturduğu ve bütün peygamberlerine ve ümmetlerine yaptıklarını böyle birer birer haber vereceği günden korkun ve korunun.)

112. Bir vakit de o Havârîler: "Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize Semadan bir sofra indirebilir mi? demişlerdi. O da: Allah'tan korkun, müminseniz" dedi.

113. "Biz, dediler, istiyoruz ki ondan yiyelim, kalplerimiz huzur bulsun da senin bize doğru söylediğini bilelim ve ona şahitlik edenlerden olalım."

(Bir sonraki âyette, inmesi için Hz. İsa tarafından dua edilen bu sofra indi mi inmedi mi? Bu konuda üç rivayet vardır:

Çoğunluğa göre, iki bulut arasında kırmızı bir sofra indi, inerken bakıyorlardı, geldi ta önlerine düştü. Bunun üzerine İsa (a.s.) ağladı: "Allah'ım! Beni şükredenlerden kıl. Allah'ım! Bunu bir rahmet kıl, herkese ibret olacak bir ceza ve azap kılma" diye dua etti. Kalktı, abdest alıp namaz kıldı, yine ağladı, sonra örtüsünü açtı ve: "Rızık verenlerin en hayırlısı Allah'ın adıyla..." dedi. Ne baksınlar, kızarmış, pulsuz ve kılçıksız, yağ akıyor bir balık. Etrafında başka yiyecekler de var...Daha sonra sofra uçtu, bundan sonra isyan edenler oldu, maymun ve domuza çevrildiler. Bu, bir Pazar günü olmuş, Hristiyanlar o günü bayram edinmişler.

Başka bir rivayete göre sofra kırk gün, gün aşırı iniyor; fakir, zengin, zayıf, küçük, büyük toplanıp yiyorlardı. Hangi fakir yediyse ömür boyu zengin olmuş, hangi hasta yediyse şifa bulmuş, bir daha hastalanmamıştı. Sonra yüce Allah: "Soframı zenginlere ve sağlıklılara değil, fakirlere ve hastalara tahsis et" diye vahyetti. Bunun üzerine insanlar tereddüt ve kargaşaya düştü ve sonunda seksen kişi hayvana çevrildi.

Bir rivayete göre de Allah sofra indirmeyi nankörlük etmemeleri şartıyla vaat edince bağışlanmalarını istediler, bundan dolayı sofra inmedi.)

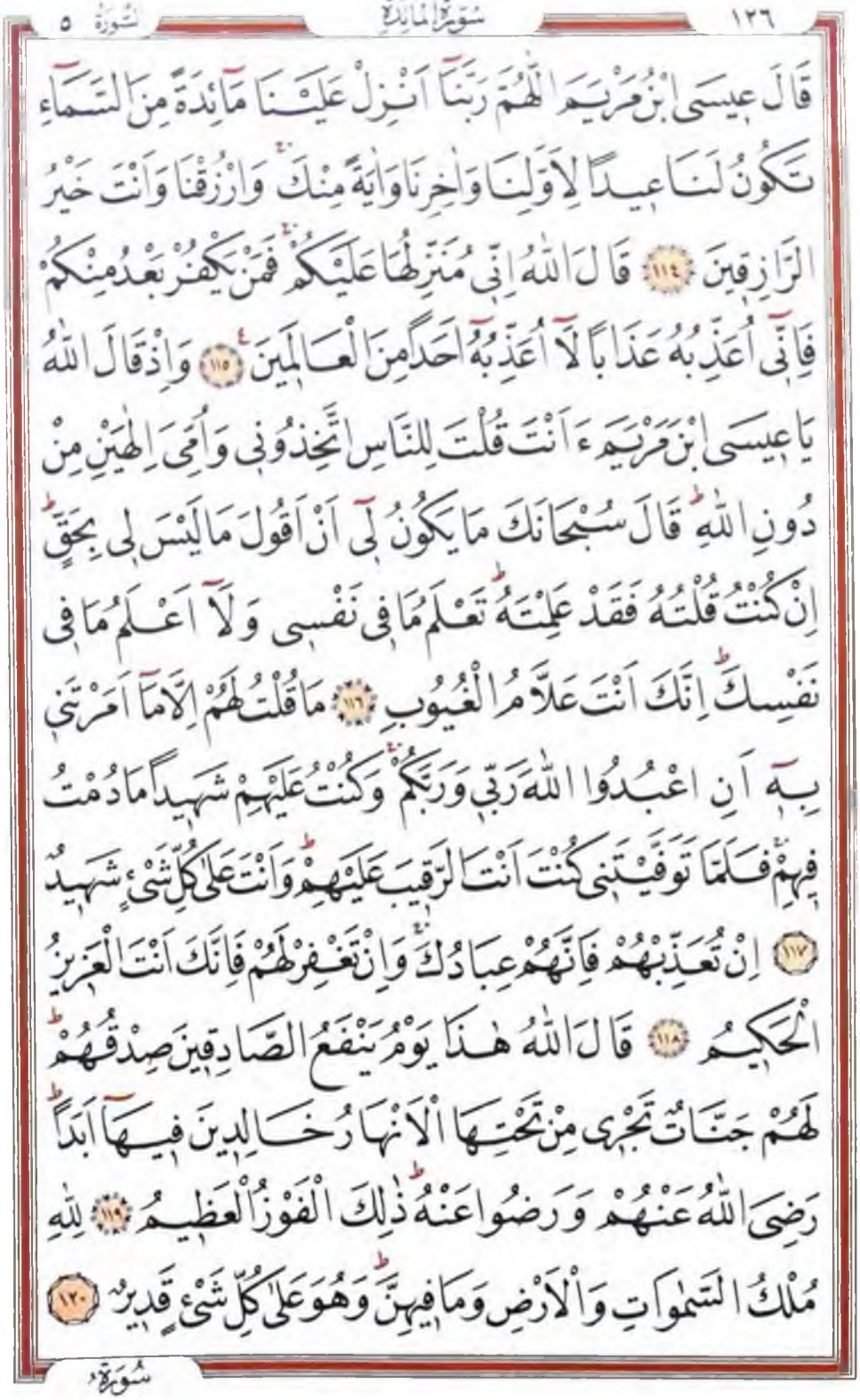
قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَآ أَنزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَآءِ
تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِّأَوَّلِنَا وَءَاخِرِنَا وَءَايَةً مِّنكَ ۖ وَارْزُقْنَا وَأَنتَ خَيْرُ
الرَّٰزِقِينَ ﴿١١٤﴾ قَالَ اللَّهُ إِنِّى مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ ۖ فَمَن يَكْفُرْ بَعْدُ مِنكُمْ
فَإِنِّىٓ أُعَذِّبُهُۥ عَذَابًا لَّآ أُعَذِّبُهُۥٓ أَحَدًا مِّنَ الْعَٰلَمِينَ ﴿١١٥﴾ وَإِذْ قَالَ اللَّهُ
يَٰعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِى وَأُمِّىَ إِلَٰهَيْنِ مِن
دُونِ اللَّهِ ۖ قَالَ سُبْحَٰنَكَ مَا يَكُونُ لِىٓ أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِى بِحَقٍّ ۚ
إِن كُنتُ قُلْتُهُۥ فَقَدْ عَلِمْتَهُۥ ۚ تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلَآ أَعْلَمُ مَا فِى
نَفْسِكَ ۚ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَآ أَمَرْتَنِى
بِهِۦٓ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ
فِيهِمْ ۖ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِى كُنتَ أَنتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنتَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ
﴿١١٧﴾ إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۖ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ قَالَ اللَّهُ هَٰذَا يَوْمُ يَنفَعُ الصَّٰدِقِينَ صِدْقُهُمْ ۚ
لَهُمْ جَنَّٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ
رَّضِىَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾ لِلَّهِ
مُلْكُ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٢٠﴾
سُورَة

114. Meryem oğlu İsa şöyle yalvardı: "Ey Allah! Ey bizim tek Rabbimiz! Bize semadan bir sofra indir ki bizim için, hem öncemiz hem sonramız için, bir bayram ve kudretinden bir nişane ola. Bizleri rızıklandır, ki sen rızık verenlerin en hayırlısısın."

(Meryem oğlu İsa, Havârîlerin maksatlarındaki meşruluğu görerek bu arzudan vazgeçmeyeceklerini anlayıp onları delille susturmayı isteyerek Allah'a şöyle dedi: Ey Rabbimiz olan yüce Allah! Bize yüksekten bir sofra indir, öyle bir sofra ki, onun indiği gün, bize, bizim öncemize ve sonramıza, bizden önce gelenlere ve bizden sonra gelecek olanlara Bayram ve senden bir âyet olsun, bize böyle bir sofra indir. Ve ondan bizi rızıklandır, ki rızık verenlerin en hayırlısı sensin. Çünkü sen rızkı hem yaratır, hem de hiçbir niyet gözetmeden verirsin.)

115. Allah buyurdu ki: "Ben onu sizlere elbette indiririm. Fakat ondan sonra içinizden her kim nankörlük ederse artık

ona, âlemlerden hiç birine yapmayacağım azap ile azap ederim.

(İki âyet önce bu sofranın inip inmediği konusundaki üç rivayeti özetlemiştik. Kazi Beyzavi, bu üç rivayeti zikrettikten sonra şöyle diyor: Mücahid'den, "bu, bir meseldir ki yüce Allah bunu mucize isteğinde ısrar edenler için getirmiştir" diye nakledilmiştir. Bazı sofilerden de: "Burada sofra, marifet hakikatlerinden ibarettir. Çünkü yemekler bedenin gıdası olduğu gibi marifet hakikatleri de ruhun gıdasıdır" diye nakledilmiştir.)

116. Hem Allah buyurduğu vakit: "Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi dedin o insanlara "beni ve anamı Allah'ın yanında iki ilah edinin" diye?" Haşa, der, sen noksanlıktan uzak Sübhânsın ya Rab! Benim için hak olmayan bir sözü söylemem bana yakışmaz. Eğer söyledimse elbette malumundur. Sen benim nefsimdekini bilirsin. Ben ise senin zatındakini bilmem. Şüphesiz sen, gaybları en iyi bilensin.

(Yüce Allah'ın Hz. İsa'ya yönelttiği sorunun ne büyük bir kınama sorusu olduğunu düşünmeli ve Hz. İsa'nın ilahlık makamına karşı nasıl bir âcizlik ve kulluk mevkiinde bulunduğunu anlamalıdır. Şüphe yok ki bu kınamanın asıl hedefi, bizzat Hz. İsa değil, onu ilah edinen teslis inancı sahipleridir.)

117. Sen bana ne emrettinse ben onlara ancak onu söyledim: Hep, benim rabbim, sizin de rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, dedim ve içlerinde bulunduğum sürece üzerlerine şahit idim. Ne zaman ki beni içlerinden aldın, üzerlerinde kontrol edici sadece sen kaldın. Ve zaten sen, her şeye şahitsin.

(Ben onlara başka bir şey söylemedim, ancak bana verdiğin emrini söyledim, yani hem benim hem sizin rabbiniz olan Allah'a ibadet ediniz, ancak O'nu ilah tanıyınız, dedim. Aralarında bulunduğum sürece üzerlerine şahit oldum. Dolayısıyla bu süre içinde leh ve aleyhlerinde, icabet edip etmediklerine şahitlik edebilirim. Fakat ne zaman ki sen beni vefat ettirdin, içlerinden aldın, kaldırdın, "seni vefat ettirecek ve katıma yükselteceğim" "Âl-i İmrân, 3/55" vaadini yerine getirdin, üzerlerine kontrol edici, gözcü ancak sen oldun. Ve sen her şeye şahitsin, önüne de şahitsin, sonuna da şahitsin.)

118. Eğer onlara azap edersen, şüphe yok ki onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, yine şüphe yok ki sen, o izzet ve hikmet sahibisin.

(İşte ey müminler! İsa'nın Allah'ın huzurunda tam bir teslimiyetle böyle dediği ve bütün peygamberlerin de bu tarz üzere işi Allah'ın ilmine ve hükmüne havale ettikleri o günden korkunuz ve o günün tek sahibi olan Allah'ın emirlerini dinleyiniz:)

119. Allah buyurur ki: Bu, işte doğru sözlülere doğru sözlü olmanın fayda vereceği gündür. Onlara, içlerinde hep kalmak üzere, altlarından ırmaklar akar cennetler var. Allah, onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı. İşte o büyük kurtuluş bu.

(Bütün gönüllerin aradığı kavuşma zevkinin en büyüğü bu rızadır. Bu rızanın üstünde ne bir murat tasavvur edilebilir, ne de bir zevk.)

120. Bütün o göklerin ve yerin ve bunlarda ne varsa hepsinin mülkü Allah'ındır. Ve O'nun her şeye gücü yeter, daima gücü yeter.

(Bütün bu âlemde ve âlemin parçalarında dilediği gibi tasarrufta bulunmağa ve saltanat sürmeğe gücü yettiği gibi, daha başka âlemler yapmağa da gücü yeter.)

سورة الأنعام مكية وهي مائة وخمس وستون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ
وَالنُّورَ ۖ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ
مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا ۖ وَأَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢﴾
وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ ۖ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ
﴿٣﴾ وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤﴾
فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ ۖ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ
يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ
فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا
الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ
بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٦﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ
بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ وَقَالُوا لَوْلَا
أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ۖ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ ﴿٨﴾

6
EN'ÂM SÛRESİ

3 veya 6 âyeti hariç, Mekki'dir.
Hepsi birden bir gecede inmiştir. 165 âyettir.

[Adını 136. âyette geçen En'âm kelimesinden alan bu mübârek sureyi diğerlerinden ayıran iki önemli fazileti vardır. Birisi, bu sure bir defada toptan inmiştir. İkincisi, bu sureyi, yüksek sesle tekbirler getirerek 70 bin melek uğurlamıştır.

Bu mübârek sure tevhid, adâlet, nübüvvet ve âhiretle ilgili delilleri kapsar, inkarcı ve batıl mezhep sahiplerinin görüşlerini de iptal eder. Dolayısıyla müşrikler, bidatçiler ve haşir ve neşri inkar edenlerle mücadalede önemli bir yer tutar.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Hamd, o Allah'ın hakkıdır ki gökleri ve yeri yarattı, karanlıkları ve nuru yaptı. Sonra da hakkı tanımayanlar bunları, ken-

dilerini yaratana denk tutuyorlar.

(Bir kısmı tutuyor yıldızlara güneşe tapıyor, bir kısmı tutuyor hayır ilahı şer ilahı diye karanlığa ve aydınlığa tapıyor, bir kısmı tutuyor taştan topraktan yaptıkları putlara tapıyor, bir kısmı tutuyor dişilere tapıyor, bir kısmı tutuyor Tağutlara tapıyor, bir kısmı da tutuyor İsa ve anası veya melekler gibi Allah'ın kullarına tapıyorlar ki bunun, o yüce Yaratıcıya karşı ne büyük bir nankörlük, ne kadar anlayışsızlık olduğu gayet açıktır.)

2. O, o yaratıcıdır ki sizi bir çamurdan yarattı. Sonra bir eceli bitirdi, bir ecel de O'nun katında belirlenmiş. Sonra da siz daha şüphe ediyorsunuz.

(Allah, yeryüzünü yarattığı zaman, üzerinde hayattan hiçbir eser yoktu. O, hayatı olmayan yerküre maddelerinden çamur, çamurdan da bitki, hayvan, insan yarattı ve sonra o insanın dölünden, o çamurun bir süzülme örneği olarak çıkardığı "değersiz bir su" içindeki zerreciklerden peşpeşe süzülmüş bir öz olarak sizleri yarattı ve yaratmaktadır.

Eceli kaza: Takdir edilip hükmü verilerek fiilen icra edilen eceldir. Her dünyaya gelen için ölümüne kadar takdir edilen ecele bu ad verilir. Eceli müsemma: Bu dünya hayatındaki iyi kötü bütün fiillerin ölümden sonra sorulacağı vakittir. Yani kıyamet yahut öldükten sonra dirilme ecelidir ki henüz kaza edilmemiş, nasıl olacağı bizce belli değil; fakat takdir ve tesmiye edilmiştir. Bir insanın biri tabii, biri kaza ile olmak üzere iki eceli yoktur. Onun için ezelde ya tabii ya kaza ile ölüm takdir edilmiştir. Hangisi takdir edilmişse onunla ölür.)

3. Halbuki O, göklerde de Allah, yerde de. Sizin içinizi de bilir, dışınızı da. Daha ne kazanacaksınız onu da bilir.

[O, göklerde ve yerde kendisine ibadet ve tazim edilen Allah'tır. İbn Kesir şöyle der: Göklerde ve yerde ne varsa, O'na şirk koşmaz, ibadet eder, O'nu birler, ilahlığını ikrar eder, korku ve ümitle dua eder.]

4. Böyle iken onlara Rablerinin âyetlerinden her hangi bir âyet gelmiyor ki mutlak ondan yüz çevirmiş olmasınlar.

(Ey Muhammed! Bu kafirlere Rablerinin âyetlerinden, yani Yüce Allah'ın ilahlık ve birliğine, kudretine ve hükümlerine delalet eden, indirdiği veya yarattığı delillerden hiçbir âyet de gelmez ki ille de onlar, bunlardan yüz çevirmiş bulunurlar, ona iltifat etmezler, üzerlerinde düşünmezler.)

5. İşte en belli hak kendilerine geldiği zaman da "yalan" dediler. Fakat yakında onlara ne ile alay etmekte olduklarının haberleri gelecek.

(Rablerinin âyetlerinden yüz çevirdikleri içindir ki, en belli hak, yani Kur'ân kendilerine gelince onu yalanladılar. Böyle en büyük ve açık hakkı yalanlayanlar, öbürlerine nasıl iltifat ederler. Fakat onlara alay etmekte oldukları şeyin dehşet verici haberleri mutlaka gelecek. Hak ile alay etmenin ne demek olduğunu o zaman anlayacaklar.)

6. Görmediler mi kendilerinden önce kaç nesil yok ettik? Bu yerde onlara, size vermediklerimizi vermiştik ve üzerlerine Semayı bol bol salıvermiştik, ırmakları ayaklarının altından akar bir hale getirmiştik. Öyle iken onları günahlarıyla yok ettik de arkalarından yeni bir nesil olarak başkalarını getirdik.

(O Allah'ın âyetlerinden yüz çevirenler görmediler mi, biz onlardan evvel ne kadar nesil yok ettik. Bu yerde size vermediğimiz güç ve kuvveti onlara vermiştik. Cennet gibi vatanlarında bolluk içinde yaşıyorlardı. Ama günahları sebebiyle onları yok ettik, o güç ve kuvvetler, bu servetler onları kurtaramadı. Yerlerine başkalarını getirdik. Aynı şeyi sizlere de yapabiliriz.)

7. Sana kağıt üzerinde yazılmış olarak bir kitap indirseydik de onu elleriyle yoklasaydılar, her halde o küfürlerinde inat edenler yine diyeceklerdi ki: "Bu, apaçık sihirden başka bir şey değil."

8. Bir de: "Şunun üzerine bir melek indirilse de görsek ya!" diyorlar. Eğer öyle bir melek indirse idik herhalde iş bitirilmiş olur, kendilerine bir an bile göz açtırılmazdı.

(Derhal yok olurlar, peygamberlerin haber vermek için gönderildiği azap hemen uygulanmış olurdu. Ve artık peygamber göndermenin hikmeti, manası kalmazdı.)

[Yüce Allah'ın kanunu şöyle cereyan eder: Kim bir mucize ister, mucizeyi gördükten sonra da iman etmezse, Allah onu anında helak eder.]

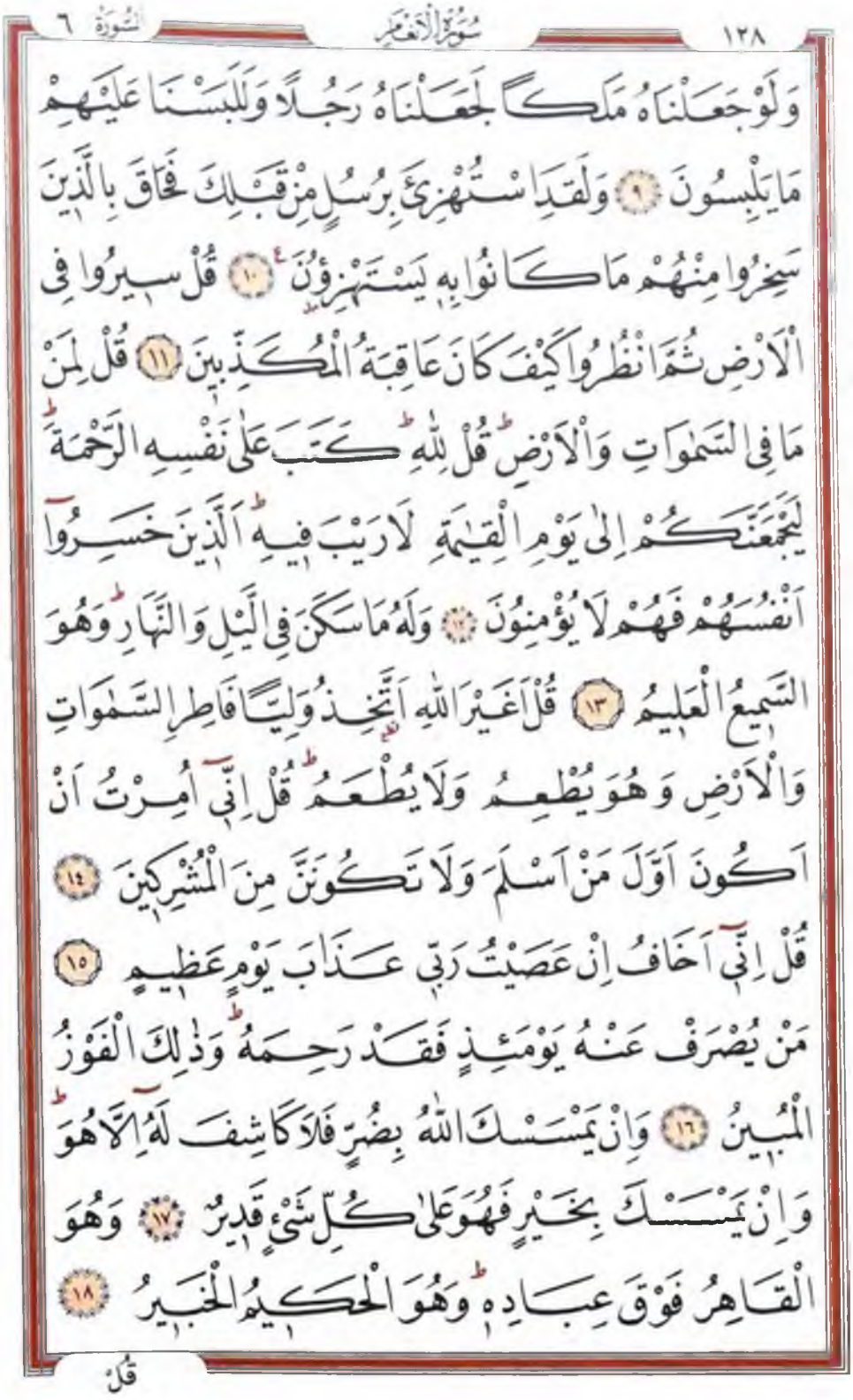

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَّلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ
مَّا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ
سَخِرُوا مِنْهُم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ سِيرُوا فِي
الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ قُل لِّمَن
مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ قُل لِّلَّهِ ۚ كَتَبَ عَلَىٰ نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۚ
لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ الَّذِينَ خَسِرُوا
أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۚ وَهُوَ
السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣﴾ قُلْ أَغَيْرَ اللَّهِ أَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ ۗ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ
أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٤﴾
قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾
مَّن يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ ۚ وَذَٰلِكَ الْفَوْزُ
الْمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَإِن يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۖ
وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ وَهُوَ
الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١٨﴾

قُلْ

9. Kendisini bir melek kılaydık yine onu bir er kılacaktık ve düşmekte oldukları şüpheye onları yine düşürecektik.

(Peygamberi melek gönderecek olsaydık, yani onlara meleklerden bir peygamber gönderecek olsaydık, her halde onu bir erkek suretine kor da gönderirdik. Şimdi peygamber beşer olduğundan dolayı kendilerine benzer göstererek: "bu, sizin gibi bir beşerden başka bir şey değildir" "Müminûn, 23/24" diye, haktan yana imiş gibi görünüp inkara kalkışan kafirler, o zaman da meleği insan suretinde görecekler ve ona: "Biz senin melek olduğunu ne bilelim, sen de bizim gibi bir beşersin" diyeceklerdi. Melek olduğuna inanmayacaklar, getirdiği delilleri dinlemeyecekler, peygamberliğini kabul ve tasdik etmeyeceklerdi.)

10. Yemin olsun ki (ey Muhammed!) Senden evvel gönderilen peygamberlerle de eğlenildi. Fakat o eğlendikleri hak, o maskaralığı yapanları çepeçevre kuşatıverdi.

(Alaylarının vebali altında kalarak yok oldular. Dolayısıyla sen o kafirlerin yalanlamalarından ve inatçı tavır takınmalarından müteessir olup da ümitsizliğe düşme. Âyet, kafirler için bir tehdit, Peygamber (s.a.v.) için bir teselli ifade etmektedir.)

11. De ki: Yeryüzünde dolaşın da bakın, o peygamberlere yalancı diyenlerin sonu nasıl olmuş?

(Allah onları nasıl yere geçirmiş görünüz de ibret alınız. Âyet bize, bir olaydan ibret almanın temel şartlarını gösteriyor ki bunlar: Önce o olayın olduğu mekanda hareket, ikinci olarak bu mekanda olan hareket dolayısıyla zaman içinde hareketle olayların nasıl olduğunu yerlerinde ve mevkilerinde olduğu gibi gözlemlemek, üçüncü olarak bu gözlemlemede baştan sona doğru gelen ve sondan başa doğru giden bir tertip akışı içinden sonun nasıl olduğu üzerinde durmak suretiyle onu alıp idrak etmek, dördüncü olarak buna kıyas ile görülenden görülmeyene geçiş. İşte bunlar, düşünüp ibret almanın temel şartlarıdırlar.)

12. De ki: "Kimin şu göklerdekiler ve yerdekiler?" De ki: "Allah'ın." O, kendi üzerine rahmeti yazdı. Her halde sizi kıyamet gününe toplayacak, bunda şüphe yok. Nefislerine yazık edenler iman etmezler.

("Kendi üzerine rahmeti yazdı" demekten maksat şudur: Bütün yaratıklara malik ve hakim olduğu, rahmete ve öfkeye aynı seviyede gücü yettiği ve her ne isterse yapmak O'nun karşı gelinmez hakkı olduğu ve O'nun üstünde tesir icra edecek bir sebep ve hak ölçüsü bulunmadığı halde bizzat kendisi, lütuf ve ihsan yoluyla bütün mülküne rahmeti benimseyip kendi mukaddes zatına isteyerek vacip kıldı, rahmeti ahlak edindi. Bütün bu eşyayı rahmetiyle yarattı ve bütün işlerin akışı, O'nun rahmet satırları oldu.)

13. Halbuki gecede gündüzde barınan ne varsa O'nundur. İşiten bilen ancak O'dur.

(Önce bütün mekan varlıklarını içine alan "Gökler" ve "Yer" terimleri ile mekan ve mekanda olan olaylar, ardından bu âyet ile zaman ve zaman içinde olan olaylar gösterilerek ve yüce Allah'ın hem mekana ve mekanda bulunanlara hem de zamana ve zaman içinde bulunanlara malik ve hakim olduğu beyan edilerek bunları bir yapanın bulunduğu gösterilmiş ve Âhiret meselelerinin esası ve özü anlatılmıştır.)

14. De ki: Ya ben, o göklerin ve yerin yaratanı Allah'tan başkasını mı veli edineceğim? Halbuki O besliyor, ama kendisi beslenmekten uzak bulunuyor. De ki: Ve cidden bana müslümanların birincisi olmam emredildi ve "sakın müşriklerden olma" buyruldu.

(Yüce Allah yedirir ama kendisi yemekten, faydalanmaktan ve her türlü ihtiyaçtan uzaktır, hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Böyle zatı gereği zengin ve ihsan edici olan yaradanı bırakıp da zatında başkasına muhtaç olanlara tapmak aklen bile ne kadar büyük bir adilik ve ahmaklık olduğu açıktır.)

15. De ki: Ben Rabbime isyan edecek olursam cidden büyük bir günün azabından korkarım.

16. Kim, kendisinden o gün azap bertaraf edilirse işte Allah onu rahmetiyle yarlıgamıştır. Ve işte apaçık kurtuluş odur.

17. Eğer Allah sana bir keder dokundurursa bunu O'ndan başka açacak yoktur. Ve eğer sana bir hayır dokundurursa, yine O'nun her şeye gücü yeter.

18. Kullarının üstünde ezici güce sahip olan O, hüküm ve hikmet sahibi olan O, her şeyden haberi olan O.

(Böyle bir Allah'ın karşısında başkası nasıl veli edinilir de tek başına veya ortak olarak mabut tanınabilir?!)

قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ
إِلَيَّ هَٰذَا الْقُرْآنُ لِأُنذِرَكُم بِهِ وَمَن بَلَغَ أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ مَعَ اللَّهِ
آلِهَةً أُخْرَىٰ قُل لَّا أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَإِنَّنِي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ
﴿١٩﴾ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمُ الَّذِينَ
خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ
كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢١﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ
جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا أَيْنَ شُرَكَاؤُكُمُ الَّذِينَ كُنتُمْ
تَزْعُمُونَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُن فِتْنَتُهُمْ إِلَّا أَن قَالُوا وَاللَّهِ
رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴿٢٣﴾ انظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُم
مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ
أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِن يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَّا يُؤْمِنُوا
بِهَا حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا
أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٥﴾ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ وَإِن يُهْلِكُونَ
إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا
يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾

19. De ki: "Hangi şey şahit olma bakımından en büyüktür?" De ki: "Allah şahit benimle sizin aranızda. Ve bana bu Kur'ân vahy olundu ki, sizi ve her kime ulaşırsa onu bununla uyarayım. Ya siz, Allah ile beraber başka ilahlar olduğuna gerçekten şahitlik mi ediyorsunuz?" De ki: "Ben şahitlik etmem." De ki: "Hakikat ancak şu: O, bir tek ilah ve şüphesiz ki ben sizin ortaklarınızdan tamamen uzağım."

(Rivayete göre Mekkeliler: "Ey Muhammed! Allah, senden başka bir resul bulamadı mı? Biz seni tasdik eder bir kimse görmüyoruz. Yahudi ve Hristiyanlara da seni sorduk, onlar da kendilerinde senin peygamberliğine dair bir haber olmadığı fikrinde bulunuyorlar. Dolayısıyla bize senin peygamber olduğuna şahitlik edecek bir şahit göster" demişler ve bu âyet bu sebeple inmiştir: Ey Muhammed! En büyük şahitlik, Allah'ın şahitliği olduğunu söyle ve Allah'ı şahit ederek de ki; "Sizinle benim aramda şahit O'dur. Ve bana bu Kur'ân vahy olundu ki, bu-

nunla karşımdaki sizleri ve bunun eriştiği ve ulaştığı herkesi uyarayım." Bu da demektir ki Kur'ân'ın hükümleri sadece indiği zamanki insanlara özgü değil, onlardan sonra Kıyamete kadar gelecek olanlardan Kur'ân'ın ulaştığı herkesi içine alır.)

20. Kendilerine kitap verdiğimiz ümmetlerin alimleri, o peygamberi kendi oğullarını bilir gibi bilirler. Kendilerine yazık edenlerdir ki ancak iman etmezler.

[Efendimizi tanıyıp ta inatçılık eden Yahudi ve Hristiyanlar, onu Tevrat ve İncil'de zikredildiği üzere şekil ve şemailinden tanırlar. Alimlerinden her biri kendi çocuğunu nasıl tanırsa Hz.muhammed'i (s.a.v.) de o şekilde tanır ve bu hususta şüphe etmez. Bu âyet Kitap ehlinin Efendimizi tanımış olduğunu, dolayısıyla onun hak peygamber olduğunu Mekkelilere karşı şahit olarak göstermektedir. Ayrıca Bakara, 2/146 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

21. Allah'a iftira ederek yalan uyduran veya O'nun âyetlerine yalan diyen kimseden daha zalim kim olabilir? Şüphe yok ki zalimler felah bulmazlar.

[Müşriklerin yüce Allah'a iftiraları: putları mabut edinerek ilahlıkla ilgisi olmayan bir takım âciz varlıkları ilahlığa ortak etmeleri, yüce Allah'a çocuk isnat etmeleri ve "melekler Allah'ın kızlarıdır" demeleridir. Yahudi ve Hristiyanların iftiraları: âyetleri yalanlayarak Tevrat ve İncil'de bulunan Rasûlullah'ın (s.a.v.) niteliklerini tahrif etmeleri, İsa'ya ve Üzeyr'e "Allah'ın oğlu" demek gibi akıl dışı şeyleri isnada cüret etmeleridir.]

22. Hele hepsini mahşere toplayacağımız, sonra o şirk koşanlara: "Hani nerde sizin o iddia etmekte olduğunuz ortaklarınız?" diyeceğimiz gün...

[O gün onların hepsini toplayacak sonra müşriklere hitaben diyeceğiz ki: "Nerde sizin ortaklarınız ki onların benim ortağım sizin de mabudunuz olduğunu iddia eder ve size şefaatçi olup azaptan kurtaracaklarını zannederdiniz? Çağırın onları kurtarsınlar sizi, bizim azabımızdan!"]

23. Sonra başka fitnelik edemeyecekler, sade şöyle diyecekler: "Rabbimiz Allah'a yemin ederiz, vallahi biz müşrik değil idik."

[İbn Abbas şöyle der: Allah, samimi Müslümanların günahlarını bağışlayacak, müşrikler bunu görünce diyecekler ki: "Gelin biz de, "Şüphesiz biz günahkardık, müşrik değildik" diyelim." Bunun üzerine ağızlarına mühür vurulur, yapmakta oldukları elleri söyler ve ayakları şahitlik eder.]

24. Bak, vicdanlarına karşı nasıl yalan söylediler?! O uydurdukları mabutlar da kendilerinden gaip oluverdi.

[Bak, kendi kendilerini nasıl yalanladılar? Dünyada yaptıkları şirki nasıl inkar ettiler? Şefaatlerini umdukları ilahları da kaybolup gitti.]

25. İçlerinden kimi de vardır, seni Kur'ân okurken dinler. Fakat biz onların kalplerine, onu zevkiyle anlamalarına engel kabuklar geçirmişsizdir, kulaklarında da bir ağırlık vardır. Her mucizeyi görseler de iman etmezler. Hatta seninle tartışmaya kalkışarak, sana geldiklerinde o hak tanımaz kafirler der ki: " Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değil."

(Kalplerinin bozukluğundan dolayı en güzel söz olan hak kelam ile eskilerin masal ve hurafelerini ayırıp seçemez bir halde bulunuyorlar ki, bu gün insanlığı, hurafelerden kurtarıp Hakka giden yolu gösteren "Kur'ân ile, Muhammed insanlığa ne getirmiş?" diyenler de bunların öğrencileridir. Bakara, 2/7 ve Furkân, 25/5 âyetlerine de bakınız.)

26. Onlar hem ona (Peygamber ve Kur'ân'a) yaklaşmaktan nehyederler, hem de kendileri ondan uzaklaşırlar. Böylece sadece nefislerini helak ederler de farkına varmazlar.

27. Görsen, ateşin başına durdurulup da: "Ah! dedikleri vakit, ah n'olurdu bir geri çevrilsek de Rabbimizin âyetlerini inkar etmeseydik, müminlerden olsaydık!"

(O, ne feci, ne kötü bir akibet olacaktır. Önce hakkı yalanlayanlar sonunda böyle ateşe düşer, cezalarını görürler. O zaman, yaptıklarına ister istemez pişman olurlar da geri dönmek ve doğru gitmek temennisinde bulunurlar.)

بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ ۖ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ
وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ
بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وُقِفُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ قَالَ أَلَيْسَ هَٰذَا بِالْحَقِّ ۚ
قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا ۚ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾
قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمُ السَّاعَةُ
بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلَىٰ مَا فَرَّطْنَا فِيهَا ۖ وَهُمْ يَحْمِلُونَ
أَوْزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ ۚ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾ وَمَا الْحَيَاةُ
الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ۖ وَلَلدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۗ
أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾ قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ
لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ
كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّىٰ
أَتَاهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۚ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبَإِي
الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٤﴾ وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ
أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ ۚ
وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَىٰ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾

إِنَّمَا

28. Hayır, daha önce gizleyip durdukları, karşılarına çıktı da ondan. Yoksa geri çevrilselerdi mutlak o nehyedildikleri fenalığa yine döneceklerdi, şüphesiz yine o yalancılar.

(Siz zanneder misiniz ki bu kafirlerin o zaman ki pişmanlıkları ve iman temennileri ciddi ve doğrulara yakışır bir iman eseridir? Hayır, bundan önce gizledikleri çirkin amelleri karşılarına çıkar, yüzlerine vurulur da bu ondandır. Dünyada böyle kaç kereler başları sıkışmış, pişmanlıklar göstermişler de ilk fırsatta yine eski yaptıklarını yapmışlardır.)

29. Yine dönüp: "Hayat, sırf dünya hayatımızdan ibaret, biz bir daha dirilecek değiliz" diyeceklerdi.

(Âhireti görseler de dönseler yine böyle diyecekler ve öyle yapacaklardı. Küfür ve masiyetler bunlara bu kadar yerleşmiş bir huy olmuştur. Bunun için ne dönebilirler, ne döndürülürler.)

30. Hem Rablerinin huzuruna durduruldukları vakit bir görsen onları! Rableri: "Nasıl, diyecek, şu gördüğünüz hak değil miymiş?" "Evet, Rabbimiz hakkı için, gerçekmiş" diyecekler. "O halde, diyecek, küfretmenizin cezası olarak tadın azabı!"

31. Allah'ın karşısına çıkacaklarını inkar eden o kimseler gerçekten hüsranda kaldı. Nihayet saat gelip ansızın kendilerini bastırıverince, bütün veballerini sırtlarına yüklenmiş götürüyor oldukları halde: "Eyvah! Hayatta yaptığımız kusurlardan dolayı hasretlerimize bak" derler. Bak ki, ne fena yükler götürüyorlar!

(Hüsran: Büyük sevabın, devamlı nimetin kaçırıldığını görmek; Vebal (vizr) de büyük azabın içinde kalmaktır.

İnsan; bedenini ve organlarını, akıl ve fikir yetisini dünyanın şu sınırlı ve helak edici lezzetlerini ve kesintiye uğrayacak olan mutlulukları elde etmede kullanırsa, ömrünün sonuna geldiği zaman telafisi mümkün olmayacak ziyanlara boğulmuş olduğunu görür. Çünkü bütün sermayesi fani olduğu gibi, aranılan şey zannettiği ve kazanmağa çalıştığı kârı da fani olur, kesilir. Artık elinde ne sermayeden bir şey kalır ne de kârdan. Bu ise, hiç inkar edilmeyen apaçık hüsrandır. Fakat bu hüsran ve hasret, bu sonsuz elem sadece, öldükten sonra dirilmeyi ve Kıyameti inkar edenlere mahsustur. Bunlara iman etmiş ve dönüş günü için gerekli şeyleri hazırlamaya çalışmış bulunan müminler, o ayrılık anında, gurbetten asıl yurduna, sevgilinin yurduna doğru gidiyormuş gibi uçar giderler.)

32. Dünya hayatı bir oyundan, bir oyalanmadan başka nedir? Elbette âhiret yurdu, korunan takva sahipleri için daha hayırlıdır. Hala akıllanmayacak mısınız?

("Hayat, dünya hayatıdır" diyenler en büyük zevki, onu ve sonunu unutmak için oyun ve eğlencelerle eğlenmek, oyunlarla vakit öldürmekte bulurlar. Akılları yok mu ki, dünya hayatının ne olduğunu düşünüp de takvaya sarılsalar.)

33. Andolsun, biliyoruz ki söyledikleri laf seni cidden incitiyor. Bununla beraber onların yalancı dedikleri sen değilsin. Fakat zalimler, Allah'ın âyetlerini inkar ediyorlar.

(Rivayete göre Ebu Cehil: "Biz sana yalancı demiyoruz, sen bizim gözümüzde doğru sözlüsün. Biz ancak senin getirdiğine yalan diyoruz" demiş. Haris b. Âmir de: "Ey Muhammed! Vallahi, sen bize hiç yalan söylemedin ve fakat bız sana uyarsak yerimizden olacağız. Onun için ıman etmiyoruz" demiş, bu sebeple bu âyet inmiştir.)

34. Andolsun, senden önce gönderilen peygamberler yalanlandı da yalanlama ve eziyet edilmelerine karşı sabrettiler, sonunda kendilerine yardımımız geldi. Öyle ya, Allah'ın vaat kelimelerini değiştirebilecek hiçbir kuvvet yoktur. Allah bilir ki, sana peygamber kıssalarından haber de geldi.

(Allah'ın vaadini değiştirebilecek hiçbir güç yoktur. Yüce Allah: "Andolsun peygamber kullarımız için daha önce şu sözümüz geçti: Zafere ulaştırılacak olanlar onlardır. Galip gelecek olan mutlaka bizim ordumuzdur" "Sâffât, 37/171-173" ve "Allah: Ben ve elçilerim elbette galip geleceğiz, diye yazmıştır" "Mücâdele, 58/21" buyurdu. Bu vaatler her halde yerini bulacaktır.)

35. Eğer onların yüz çevirmesi sana pek ağır geliyorsa, haydi kendi kendine yerin dibine inecek bir tünel veya göklere çıkacak bir merdiven arayıp da onlara bambaşka bir âyet getirmeğe gücün yettiği takdirde hiç durma. Allah dilemiş olsa idi elbette onları hidayet üzere toplardı. O halde sakın cahillerden olma.

(Onları imana getirmek için hemen yerlere geçip veya göklere çıkıp da bir âyet, ezici bir harika arayacak derecede hırslanma da sabret. Çünkü:)

إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ ۘ وَالْمَوْتَىٰ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ
يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ ۚ قُلْ إِنَّ
اللَّهَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَن يُنَزِّلَ آيَةً وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾
وَمَا مِن دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ
أَمْثَالُكُم ۚ مَّا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِن شَيْءٍ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ
﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ ۗ مَن يَشَإِ
اللَّهُ يُضْلِلْهُ ۖ وَمَن يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٩﴾ قُلْ
أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ
اللَّهِ تَدْعُونَ ۖ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٠﴾ بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ
مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَنسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ﴿٤١﴾ وَلَقَدْ
أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُم بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ
لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾ فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُم بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَٰكِن
قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾
فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ ۖ حَتَّىٰ إِذَا
فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾

36. Sade işitmesi olanlar daveti kabul eder. Ölülere gelince, onları Allah diriltir, sonra hepsi O'nun huzuruna çıkarılırlar.

37. Durmuşlar da: "Ona Rabbinden bambaşka bir âyet indirilse ya" diyorlar. De ki: Şüphesiz Allah'ın öyle bir mucizeyi indirip durmağa gücü yeter. Ve fakat çoğu bilmezler.

(İnen âyetleri duymadılar, inkar ettiler de kendi gönüllerince bir âyet indirilsin dediler. Allah'ın başka mucize indirmeğe de gücü yeter, indirmezse âciz olduğundan değil, hikmetindendir. Fakat onların çoğu bilmezler. İneni anlamadıkları gibi inecek olanı da anlamazlar.)

38. Hem yerde debelenen hiçbir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, sizin gibi birer ümmet olmasınlar. Biz kitapta hiçbir şeyi eksik yapmadık. Sonra hepsi toplanır, Rablerine haşr olunurlar.

(Biz hiçbir şeyi eksik bırakmayıp hepsini Kitaba yazdık. Bütün yaratılış bir kitap ve bütün eşya, o kitabın içeriğinin kelime ve manalarını ifade eden nakışlar ve yazılardır. Âlemde cereyan edecek olan, bütün yaratıkların iri ufak, yüce ve alçak her şeyin durumları Levhi Mahfuz'da bütün ayrıntılarıyla yazılmış, hiçbiri ihmal edilmemiştir.

Bu böyle olduğu gibi, Kur'ân'da da insanlığın muhtaç bulunduğu ilahi delil ve tekliflerden hiçbir önemli şey terk ve ihmal edilmemiş, hepsi çeşitli şekiller, açık ve gizli deliller ve işaretler içinde hatırlatılmıştır.)

39. Âyetlerimize yalan diyenler, bir takım sağırlar ve dilsizlerdir, karanlıklar içindedirler. Kimi dilerse Allah şaşırtır, kimi de dilerse dosdoğru bir yol üzerinde bulundurur.

(Kitapta hiçbir eksik olmadığı halde bizim âyetlerimizi yalanlayanlar ise sağırdırlar, onları duymazlar, düşünüp anlayacak surette işitmezler ve bundan dolayı "eskilerin masalları" derler ve onları âyetten saymazlar da başka âyet isterler. Ayrıca dilsizdirler, hakkı söylemezler. Küfür, cehalet, inat, taklit, nefsâni arzu ve ihtiras karanlıkları içinde, önlerini görmezler, karanlıkta yuvarlanıp giderler.)

40. De ki: "Bir düşünür müsünüz kendinizi? Eğer Allah'ın azabı başınıza gelir veya o Saat (kıyamet) başınıza gelirse, Allah'tan başkasına mı dua edersiniz? Eğer doğru söylerseniz, söyleyin bakayım.

(Eğer siz doğru sözlü iseniz, gerçekte Allah'tan başka ilahlar vardır iddiasında yalancı değil iseniz, söyleyiniz, öyle bir zamanda Allah'tan başkasından ümit bekler, Allah'tan başkasına dua ve niyaz eder misiniz?)

41. Doğrusu yalnız O'na dua edersiniz de dilerse o feryat ettiğiniz belayı üzerinizden kaldırır ve o an siz, o şirk koştuklarınızın hepsini unutursunuz.

(Evvelce tapındığınız diğer ilahlarınızı o süre içinde terk eder, hatırınıza bile getirmezsiniz. Çünkü işin ciddiliği ve korkunun dehşeti diğerlerini siler süpürür ve o zaman Allah'tan başkasının hiç olduğunu vicdanlar açıktan açığa duyar, akıllar idrak eder. Elverir ki akıl kalmış, vicdan donmamış bulunsun.)

42. Andolsun, senden önce bir takım ümmetlere resuller gönderdik, dinlemediler de onları sıkıntılar ve zaruretlerle sıktık, gerek ki yalvarsınlar.

(Zelil durumda olduklarını anlayıp isyanlarına tevbe etsinler, bizim bağışlamamıza sığınsınlar.)

43. Hiç olmazsa böyle baskımız geldiği vakit bari yalvarsaydılar. Ve fakat kalpleri katılaşmış, şeytan da her ne yapıyorlar ise kendilerine süslü göstermişti.

(Verdiğimiz sıkıntı kendilerine geldiği sırada yalvarıp bize sığınsalardı ya! Fakat böyle yapmadılar, gittikçe kalpleri katılaştı. Uyanma yeteneklerini kaybettiler, fakirlik ve zarurete alıştılar. Şeytan da yapageldiklerini alladı pulladı, kendilerine hoş gösterdi. Yaptıklarını fena diye değil, iyi yapıyoruz diye yapmağa, şerri hayır, günahı sevap diye algılamaya başladılar. Artık tevbe ve dönüş ihtimali kalmadı, vicdanlar dondu, akıllar tutuldu, azıttılar da azıttılar.)

44. Bu sebeple ne zaman ki yapılan hatırlatmaları unuttular, üzerlerine her şeyin kapılarını açıverdik. Nihayet kendilerine verilen bu genişlik ve serbestlik ile tam ferahlandıkları sırada ansızın tuttuk kendilerini yakalayıverdik. Ne bakarsın, hepsi bir anda bütün ümitlerinden mahrum düştüler.

(O saat İblis gibi, bütün ümitleri kesildi, ümitsizlik ve mutlak mahrumiyet içinde dona kaldılar. Bundan böyle onlar, sonsuz bir hasret içindedirler.

Müblis: "Her türlü hayırdan ümidini kesen" manasınadır. Şeytana da Allah'ın rahmetinden ümit kestiği için İblis denilmiştir.)

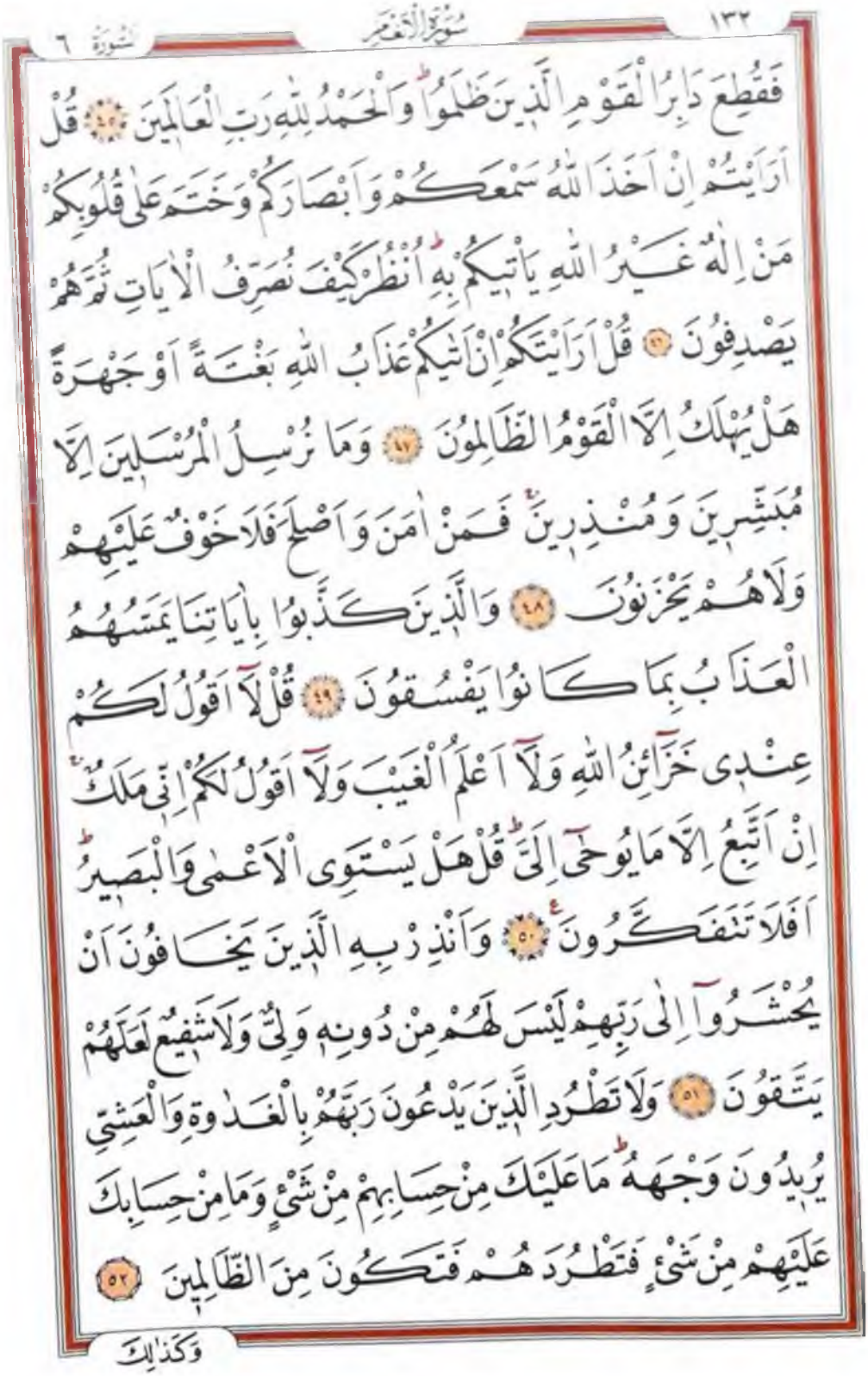
فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا ۚ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٥﴾ قُلْ
أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ
مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِهِ ۗ انْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ ثُمَّ هُمْ
يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾ قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ بَغْتَةً أَوْ جَهْرَةً
هَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا
مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ ۖ فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ
الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ
عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ ۖ
إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ۚ
أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾ وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ
يُحْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَعَلَّهُمْ
يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾ وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ
يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ۚ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ
عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٢﴾
وَكَذَٰلِكَ

45. Artık o zulmedip duran kavmin kökü kesilmişti. Hamd olsun Allah'a, o âlemlerin Rabbine!

46. De ki: "Söyleyin bakayım, eğer Allah sizin kulaklarınızı ve gözlerinizi alıverir ve kalplerinizi mühürleyiverirse, kimdir Allah'tan başka bir ilah ki onu size getirip verecek?" Bak, biz âyetlerimizi nasıl evirip çevirip türlü suretlere sokuyoruz? Sonra da onlar nasıl geçiveriyorlar?

(De ki: Şunu bana haber veriniz: Eğer Allah, kulaklarınızdaki işitme ve gözlerinizdeki görme gücünü alıverir, duyan kulaklarınızı sağır, gören gözlerinizi kör ediverir ve kalplerinizi mühürler, hayır ve hidayeti anlamayacak bir hale kor veya deliler gibi, akılları giderir veya hiçbir şey duymayacak şekilde kalplerinizi öldürür, bütün şuurunuzu çekip alıverir ve bir daha vermek istemezse size onları iade edebilecek hiçbir kimse, Allah'tan başka hiçbir güç tasavvur olunabilir mi? Ve hele sizin ilah diye tapındıklarınızdan birinin bunları iade edebilmesine

imkan var mı? Hayır, değil mi? O halde Allah'ın varlığını, birliğini ve gücünü nasıl inkar ediyorsunuz? Nasıl olup da Allah'tan başka ilah var diyorsunuz?)

47. De ki: Gördün mü kendinizi, şayet Allah'ın azabı ansızın yahut açıktan başınıza geliverirse zalimler topluluğundan başkası mı helak olacak?

(Hayır. Bir de o kafirler peygamberliğin mahiyet ve görevlerini, peygamberlerin gönderiliş hikmetini bilmezler de peygamberden görev ve yetkisi dışında şeyler isterler. Oysa....)

48. Biz o gönderilen peygamberleri ancak rahmetimizin müjdecileri ve azabımızın habercileri olmak üzere göndeririz. Onun için, kim iman edip dirlik düzenlik yolunu tutarsa onlara korku yoktur ve mahzun olacak olanlar onlar değildir.

(Bütün peygamberler kavimlerine sevindirici şeyleri haber verip müjdelemek ve zarar veren şeyleri haber verip korkutmak ve sakındırmak, taatleri ve taatlerin sevabını, isyanları ve isyanların cezasını haber vermek ve tebliğ etmek için gönderilir. Yoksa haber verilen şeylerin vuku bulmasına ve meydana getirilmesine onların asla karışma hakları yoktur, o Allah'a aittir. Peygamberin görevi, acı olsun tatlı olsun, doğru haberler vermektir.)

49. Âyetlerimize yalan diyenlerdir ki, fasıklığı âdet edindikleri için kendilerine azap dokunacaktır.

50. De ki: "Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demem. Ben gaybı da bilmem. Size, ben meleğim, de demem. Ben ancak bana verilen vahye uyarım. De ki: "Kör, görenle bir olur mu? Artık düşünmez misiniz?"

(Habibim, de ki: "Ben, Allah'ın kudret hazineleri bendedir, bana havale edilmiştir, onlarda dilediğim gibi tasarrufta bulunma hakkım var, diyemem. Dolayısıyla bana: O'nun elçisi isen iste de bize dünya mutluluklarını bol bol versin, yoksa peygamberliğine inanmayız, demeğe hakkınız yok. Ben, Allah'ın bana bildirdiği dışında gaybı da bilmem. Dolayısıyla bana: "Kıyamet ne zaman kopacak?" veya "Azap ne zaman?" gibi gayp soruları sormanızın da anlamı yok. Ben bir melek de değilim. Ben ancak bana ne vahyedilirse ona uyarım.")

51. Hem bu (vahy) ile şunları uyar ki Rablerinin huzuruna toplanacaklarından korkarlar. Öyle ki kendileri için O'nun huzurunda ne bir dost, ne bir şefaatçi yok. Gerektir ki onlar korunurlar.

(Yani bunlar içinde bu sayede takva yolunu tutacak, korunacak olanlar vardır. Gerçi Haşri ve Âhireti tamamen inkar edenler yahut Âhirete inanmakla beraber Allah'ın azabından kendilerini kesinlikle kurtarabilecek Allah'tan başka velileri veya şefaatçileri bulunduğuna kesin bir şekilde inanmış bulunanlar, mesela putlarının ve diğer ilah tanıdıklarının ve babalarının, dedelerinin, Allah'ın izni olmadan peygamberlerinin O'na karşı kendilerine sahip çıkıp şefaat edeceğine inanmış olanlar uyarılabilecek cinsten değil iseler de Allah'tan başka veli ve şefaatçi olmadığına inananlar uyarı alıp etkilenebilirler.)

52. Ve öyle Rablerinin cemalini isteyerek sabah-akşam O'na dua edenleri yanından kovayım deme. Sana onların hesabından bir şey yok, senin hesabından da onlara bir şey yok ki çaresizleri kovup da zalimlerden olasın.

(Bu âyet, Kureyş'in ileri gelenlerinden bazılarının, Efendimizin yanında bulunan fakir Müslümanları kastederek: "Bunları kovsan biz senin meclisine gelir konuşur, belki sana uyarız, biz bunların arkasından mı gideceğiz" demeleri üzerine inmiştir.)

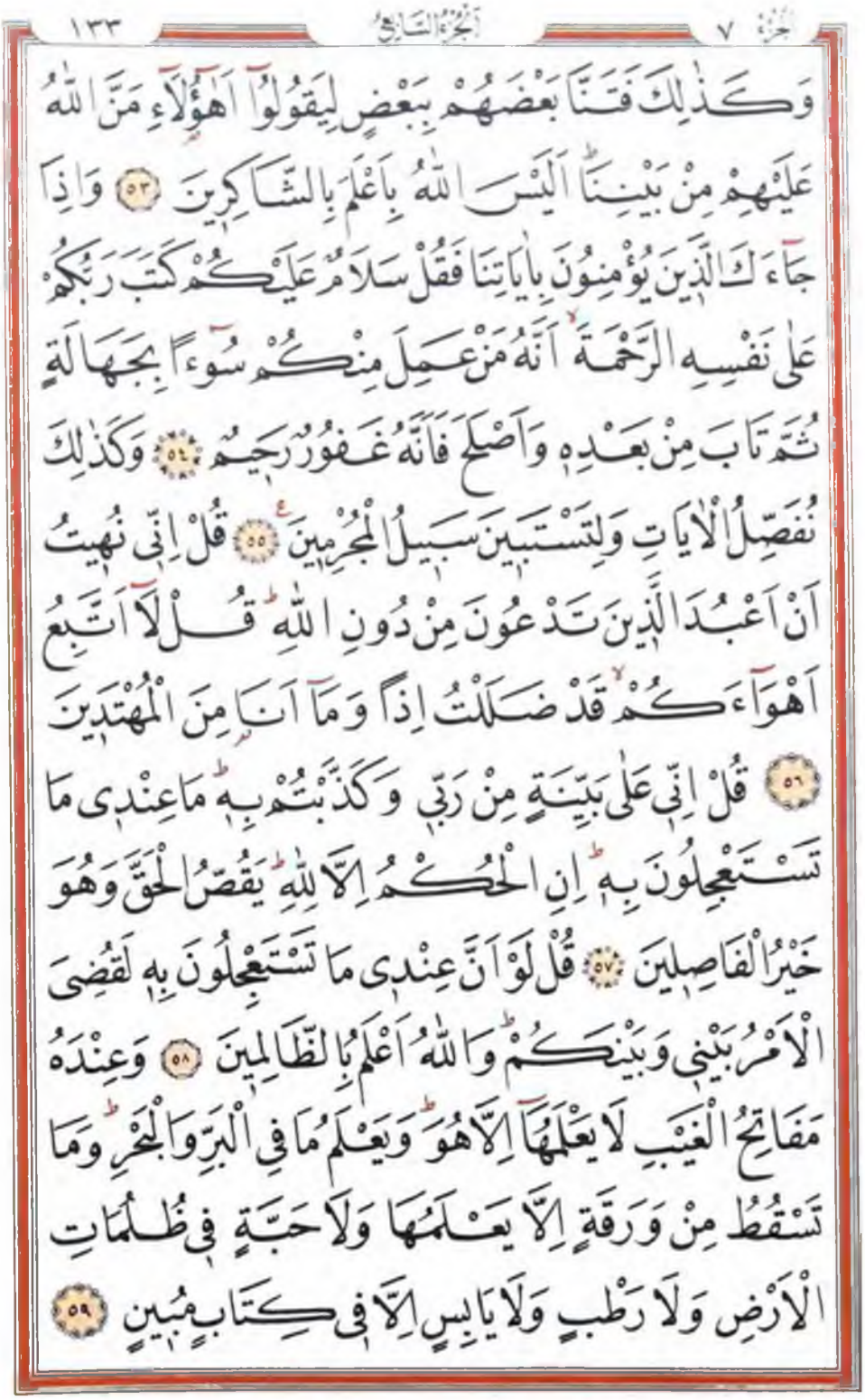
وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِّيَقُولُوٓا أَهٰٓؤُلَآءِ مَنَّ اللَّهُ
عَلَيْهِم مِّنۢ بَيْنِنَآ ۗ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّٰكِرِينَ ﴿٥٣﴾ وَإِذَا
جَآءَكَ ٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِـَٔايَٰتِنَا فَقُلْ سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ
عَلَىٰ نَفْسِهِ ٱلرَّحْمَةَ ۙ أَنَّهُۥ مَنْ عَمِلَ مِنكُمْ سُوٓءًۢا بِجَهَٰلَةٍ
ثُمَّ تَابَ مِنۢ بَعْدِهِۦ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُۥ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥٤﴾ وَكَذٰلِكَ
نُفَصِّلُ ٱلْـَٔايَٰتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٥٥﴾ قُلْ إِنِّى نُهِيتُ
أَنْ أَعْبُدَ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ قُل لَّآ أَتَّبِعُ
أَهْوَآءَكُمْ ۙ قَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُهْتَدِينَ
﴿٥٦﴾ قُلْ إِنِّى عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّى وَكَذَّبْتُم بِهِۦ ۖ مَا عِندِى مَا
تَسْتَعْجِلُونَ بِهِۦٓ ۖ إِنِ ٱلْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ يَقُصُّ ٱلْحَقَّ وَهُوَ
خَيْرُ ٱلْفَٰصِلِينَ ﴿٥٧﴾ قُل لَّوْ أَنَّ عِندِى مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِۦ لَقُضِىَ
ٱلْأَمْرُ بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥٨﴾ وَعِندَهُۥ
مَفَاتِحُ ٱلْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ إِلَّا هُوَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ ۚ وَمَا
تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِى ظُلُمَٰتِ
ٱلْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٥٩﴾

53. Böyle bazılarını bazısıyla fitneye de düşürmüşüzdür ki şöyle desinler: "Â!... Şunlar mı o Allah'ın aramızdan lütfuna layık gördüğü kimseler?" Allah, şükreden kullarını daha iyi bilir değil mi?

(Böyle bir fitne ile, yani kovulmağa ve küçümsenmeğe şayan zannedilen fakir ve zayıfları, iman ve ihlas ile memnun ve aziz etmek gibi bir imtihan iledir ki, onların bir kısmını diğer bir kısmı ile imtihan ettik, "şunları mı Allah nimetine layık gördü?" desinler diye fitneye düşürdük. Nefislerine, mevki ve makamlarına mağrur olarak başkalarını, özellikle düşkün, fakir ve zayıf kısmını küçük görenleri, bir gün gelir Allah onlarla imtihan eder, kendilerine vermediğini onlara verir, karşılarına çıkarır, gururlarını kırar. O zaman bunun Allah'tan olduğunu anlayarak âcizliklerini itiraf edip tevbe ederlerse imtihanı kazanmış olurlar. Yok, "böyle şey olmaz" diye faziletli kişilerin faziletini inkara ve Allah'ın takdirine karışmağa kalkıştılar mı bu, artık onların imtihanı kaybettikleri, derin uçurumlara yuvarlanmağa başladıkları gündür.)

54. Âyetlerimize iman ediyor olanlar yanına geldikleri zaman da de ki: Selam sizlere! Rabbiniz kendine rahmeti yazdı: içinizden her kim bir cahillikle bir kabahat yapmış, sonra arkasından tevbe edip düzelmiş ise ona karşı çok bağışlayıcı, çok merhamet edici olmayı irade etti.

(Rasûlullah (s.a.v.) onları gördüğünde selam verir ve şöyle derdi: "Hamd olsun o Allah'a ki, ümmetimden bir kavim ile beraber sabretmemi bana emretmeden beni öldürmedi. Hayat sizinle, ölüm sizinle.")

55. Daha böyle âyetlerimizi genişçe açıklayacağız, hem suçluların yolu seçilsin diye.

[Bu surede müşriklerin sapıklıklarına dair delilleri açıkladığımız gibi, din işlerini de sizin için açıklayacak ve izah edeceğiz. Bunu, suçluların yolu meydana çıksın, yaptıkları anlaşılsın diye yapacağız.]

56. De ki: "Bana, sizin Allah'tan başka taptıklarınıza ibadet etmek yasaklandı." De ki: "Ben sizin nefsâni arzularınıza uymam. Uyduğum takdirde, şaşırmışım ve hidayete erenlerden değilmişim, demek olur.

[Ey Muhammed! O müşriklere de ki: "Sizin ilah olduklarını iddia ettiğiniz ve Allah'ı bırakıp taptığınız şu putlara tapmak bana yasaklandı. Ben, Allah'tan başkasına ibadet etme hususunda sizin arzularınıza uyacak değilim. Sizin yaptıklarınız, kendi nefsâni arzularınıza uymaktan ibarettir, hidayet değildir. Ben nasıl hevaya uyup da hidayeti terk edeyim?"]

57. De ki: Ben, Rabbimden bir delil üzereyim, siz ise onu yalanladınız. Acele istediğiniz azap benim elimde değil, hüküm ancak Allah'ındır. O, hakkı anlatır, hem O, davada haklı ile haksızı ayıranların en hayırlısıdır.

[Zemahşeri şöyle der: "Bunların acele istedikleri azap; "üzerimize gökten taş yağdır" "Enfâl, 8/32" âyetinde bildirilen taş yağmurudur." Âyetin manası şöyledir: Size vaat edilen ve gelmeyeceğini zannederek hemen gelmesini istediğiniz ve gecikmesini beni yalanlamağa bahane ettiğiniz azabı getirmek benim elimde ve gücüm dahilinde değildir ki onu getireyim de doğruluğunu size göstereyim. Gerek azap işinde gerek diğer hususlarda hüküm ve yetki yalnız Allah'ındır.]

58. De ki: "O acele istediğiniz benim elimde olsa idi, sizinle aramızdaki iş çoktan hükme bağlanmıştı. Bununla beraber haksızlık yapanları Allah daha çok bilir.

59. Gaybın anahtarları O'nun yanındadır; onları ancak O bilir. Hem karada ve denizde ne varsa bilir. Bir yaprak düşmez ve yerin karanlıkları içine bir dâne de gitmez ki O bilmesin. Ne bir yaş ne de bir kuru yoktur ki her halde apaçık bir kitapta bulunmasın.

(Yani daha açılmamış, var olmamış, bizim ilmimiz dahiline girmemiş o kadar gayp hazineleri vardır ki bütün bunlara açılan kapılar veya anahtarları ancak Allah'ın yanında, O'nun elindedir. Onları Allah'tan başka kimse bilmez. O bütün bu gaypları bildiği gibi, göz önündeki bütün varlıkları da bütün ayrıntılarına ve en küçük parçalarına varıncaya kadar bilir. Göz önünde olan ve olmayan büyük ve küçük, yukardan aşağı düşme ve karar bulup yerleşme, hareket ve sükun, hayat ve ölüm, hasılı olmuş olacak, gizli açık her şey bütün ayrıntısı, bütün inceliğiyle gayet açık ve düzgün bir kitaptadır. Yani Allah'ın ilminde veya Levhi Mahfuz'dadır. Hem ayrıntıları ve dökümleri, hem düzen silsilesi ile Allah katında belli ve kayıtlıdır.)

وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفّٰىكُمْ بِالَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ
يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضٰٓى أَجَلٌ مُّسَمًّى ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ
يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ
عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتّٰٓى إِذَا جَآءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ
لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾ ثُمَّ رُدُّوٓا إِلَى اللّٰهِ مَوْلٰىهُمُ الْحَقِّ أَلَا لَهُ الْحُكْمُ
وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿٦٢﴾ قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ
وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَئِنْ أَنْجٰىنَا مِنْ هٰذِهِ لَنَكُونَنَّ
مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٣﴾ قُلِ اللّٰهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ
ثُمَّ أَنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾ قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلٰٓى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ
عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ
بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ انْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ
﴿٦٥﴾ وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦٦﴾
لِكُلِّ نَبَإٍ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ
فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ
الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٦٨﴾
وَمَا

60. O, O'dur ki sizleri geceleyin kendinizden geçirir alır, bununla beraber gündüz kazandıklarınızı bilir tutar. Sonra sizi onun (gündüzün) içinde yeniden diriltir ki takdir edilmiş olan bir ecel tamamlansın. Sonra O'nadır sonunda yine dönüşünüz. Sonra size haber verecek neler işliyordunuz?

(O Allah öyle güçlüdür ki gece sizi uyutur, kendinizden geçirir, nefislerinizi sizden alır ve o haldeyken sizin gündüz elinizle yaptığınız kazandığınız şeyleri O bilir. Halbuki siz uyurken, gündüzün bildiklerinizi ve kendi eseriniz olmak üzere en kesin bildiklerinizi bile bilemez olursunuz. Sonra gündüz yine sizi diriltir. Bedeninizde zedelenen, organizmadan ölen, parçalarınızı uykuda haberiniz olmadan telafi ederek yeniler ve sizden aldığı bilinç ve idraklerinizi yine sabahleyin size iade edip önceki gibi maddî ve mânevî hayatınızla sizi tekrar diriltir, uyandırır. O zaman siz geceyi gündüzü fark eder, kendinizi ve eski kazanımlarınızı hiç kaybetmemiş, arada hiçbir kesinti olmamış gibi bilir, tanırsınız.

Bunun tam anlamıyla bir öldükten sonra dirilme örneği olduğu açıktır. Bir yaprağın, bir dânenin, bir taşın yüksekten yere düşmesiyle, yıldızların hareketlerindeki düşme ve genel çekim aynı manada nasıl bir ve ondan bunları çıkarmak nasıl ilmî ise, uyuyup uyanma olayından öldükten sonra dirilmeyi anlamak ondan daha açık bir hakikattir.)

61. Kullarının üstünde ezip yok edici O'dur. Üzerinize hareketlerinizi zapteden koruyucular gönderir. Nihayet birinize ölüm geldiği vakit gönderdiğimiz melekler onun ruhunu alır ve onlar görevlerinde kusur etmezler.

(Yüce Allah kullarının üstünde tek ezici ve yok edicidir. O, her şeyi zıddıyla; aydınlığı karanlık, karanlığı aydınlık, geceyi gündüz, gündüzü gece, sıcaklığı soğukluk, soğukluğu sıcaklık ile... ezip yok eder. Üzerinize amellerinizi koruyup saklayan melekler gönderir. Ki bunlar: "insanın önünden ve arkasından izleyicileri vardır, Allah'ın emriyle onu gözetirler." "Rad, 13/11", "Bir söz söylemez ki yanında (yazmağa) hazır bir gözeteci bulunmasın." "Kâf, 50/18" ve "oysa üzerinizde gözeticler var, çok şerefli yazıcı melekler, yaptıklarınızı bilen melekler" "İnfitar, 82/10-12" âyetlerinde beyan olunan meleklerdir ki Şeriat dilinde bunlara Hafaza Melekleri denir.)

62. Sonra da o ruhları alınanlar, gerçek Mevlaları Allah'a döndürülüp teslim edilirler. Uyanık olun! Hüküm O'nun ve O, hesap görenlerin en hızlısıdır.

(Vefat edenler hep hak Mevlaları olan Allah'a döndürülürler. Hiçbirinde ne kendilerinin ne diğer batıl mevlalaların hükmü ve tasarrufu kalmamıştır. Hepsi ister istemez Allah'ın hükmüne teslim edilirler.)

63. De ki: Gizliden gizliye yalvara yalvara dualar ederek: "Andımız olsun, eğer bizi bundan kurtarırsa (n) şeksiz şüphesiz şükredenlerden oluruz" dediğiniz anlarda sizi o karanın, denizin karanlıklarından kim kurtarır?

64. De ki: Allah kurtarır sizi ondan ve her sıkıntıdan. Sonra da siz müşriklik edersiniz.

[Siz bütün bunları bildikten ve bunlar gerçekleştikten sonra hâlâ Allah'a ortak koşar ve iman etmezsiniz. Bu cümle, kınama ve ayıplama ifade eder.]

65. De ki: O'nun, size üstünüzden veya altınızdan bir azap salıvermeğe, yahut sizi birbirinize katıp bazınızın bazınızdan hıncını tattırmağa da gücü yeter. Bak âyetleri nasıl evirip çeviriyoruz, gerek ki fıkıh zevkiyle anlasınlar.

66. Bu böyle hak iken kavmin buna yalan dedi. De ki: "Ben sizin üzerinize vekil değilim."

(Allah'ın kudreti bana bırakılmış değil, havale edilmiş değildir. Dolayısıyla ne O'nun size yapacağı azabı yapabilirim, ne de sizi O'ndan koruyabilirim. Ben ancak bir elçi, bir haberciyim. Allah'ın vahyettiklerini O'nun adına size haber verir, tebliğ ederim.)

67. Her haberin kararlaştırıldığı bir zaman var, artık ilerde bilirsiniz.

(Her haber verilen şeyin gerçekleşeceği bir zaman vardır. Sizin azabınız da bu cümledendir.)

68. Âyetlerimiz hakkında münasebetsizliğe dalanları gördüğün vakit de kendilerinden yüz çevir, ta ki başka bir söze dalsınlar. Şayet şeytan bunu sana bir an unutturursa, hatırına geldiği gibi hemen kalk, o zalimler topluluğu ile beraber oturma.

(Ey mümin! Hadlerini bilmeyerek âyetlerimizle alay etmeğe dalanları, onlarda kusur bulmağa çalışanları, onları inkara kalkışanları gördüğün vakit yanlarında oturma. Şayet şeytan seni meşgul eder, bu nehyi unutmana sebep olursa, hatırlatıldıktan sonra o zalim toplulukla beraber oturma.)

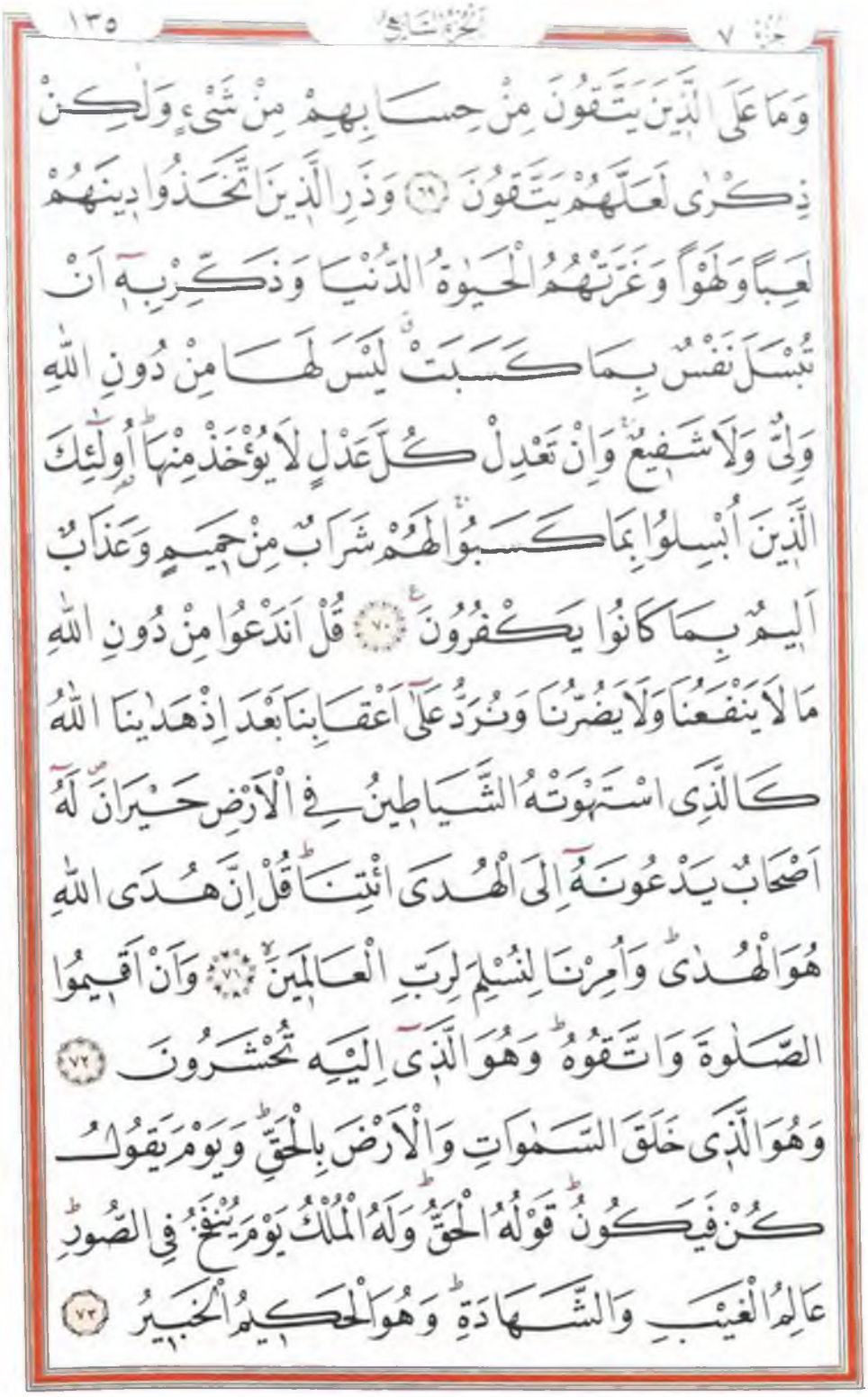

وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلَٰكِنْ
ذِكْرَىٰ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾ وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ
لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهِ أَنْ
تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ
وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ وَإِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذْ مِنْهَا ۗ أُولَٰئِكَ
الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا ۖ لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ
أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾ قُلْ أَنَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ
مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللَّهُ
كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ
أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى ائْتِنَا ۗ قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ
هُوَ الْهُدَىٰ ۖ وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَأَنْ أَقِيمُوا
الصَّلَاةَ وَاتَّقُوهُ ۚ وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾
وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ وَيَوْمَ يَقُولُ
كُنْ فَيَكُونُ ۚ قَوْلُهُ الْحَقُّ ۚ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ ۚ
عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٧٣﴾

69. Gerçi Allah'tan korkanlara onların hesabından bir şey düşmez ve fakat bir hatırlatma olur, belki sakınırlar.

[Müminler, kafirlerden uzaklaşıp onlarla beraber oturmadıkları takdirde, onların Kur'ân'la alay etmeleri ve başkalarını saptırmaları sebebiyle verecekleri hesaptan müminlere bir sorumluluk yoktur. Fakat onları uyarmaları ve yaptıkları çirkin fiillere engel olmaya çalışmaları ve hoşlanmadıklarını göstermeleri gerekir.]

70. Bırak o dinlerini oyun ve eğlence edinen ve dünya hayatı kendilerini aldatmış bulunan kimseleri de bu vesileyle şunu hatırlat ki, bir nefis kendi emek ve çalışmasıyla helake düşmeye görsün, o vakit Allah'ın yüce huzurunda ona başka ne bir dost olan bulunur ne de bir şefaat eden. Her türlü fidyeyi denkleştirse bile kabul edilmez, onlar azabın yaman pençesine teslim olunmuş kimselerdir. Nankörlük

ettiklerinden dolayı onlara sade kaynar sudan bir içecek ve elem verici bir azap vardır.

(Dinlerini eğlence ve oyuncak tutan ve dünya hayatı kendilerini aldatmış olanları bırak. Dünya hayatına dalıp din işlerini keyiflerine ve nefsâni arzularına göre eğlence ve oyunmuş gibi sayanları veya din namına eğlence ve oyun gibi gönül eğlendirip aldatmaktan başka faydası olmayan şeylere tutunanları veya mükellef oldukları hak dini, dünya hayatına aldanarak ve Âhireti hesaba almayarak eğlence ve oyuncak yerine koyup alay edenleri veya dini, dünya gayeleri için eğlence edinenleri, hasılı, dinleri oyuncaktan ibaret olan ve dini oyuncak sayanları terk et, bunlarla bir arada yaşayıp onların içine karışma.

"Bırak onları" emrinin onları bir tehdit ve korkutma olduğuna ve yoksa "korkutma, bir şey söyleme" demek olmadığına işaret olmak üzere de âyetin devamında: "Bu vesileyle şunu hatırlat ki..." buyuruluyor.)

71. De ki: Hiç biz Allah'ı bırakır da bize ne fayda ne zarar veremeyecek nesnelere yalvarır mıyız? Ve Allah bizi hidayetine kavuşturmuş iken ardımıza döner miyiz? O avanak gibi ki, yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşırken kendini şeytanlar ayartıp uçuruma çekmekte, beride ise arkadaşları var, "bize gel" diye onu doğru yola çağırıp duruyorlar. De ki: "Her halde hidayet, Allah hidayetidir. Ve bize şöyle emredildi: hâlis mümin olalım, âlemlerin Rabbine."

(De ki: Biz, ilahlık sıfatlarının hepsine sahip ve her fayda ve zararı vermeğe gücü yeten Allah'tan geçerek kendi kendilerine ne fayda ne de zarar bile veremeyecek olan şeylere, cansız putlara, âciz yaratıklara, sanal şeylere mi yalvaracağız? Ve Allah bize hidayet ettikten, doğru yolu gösterdikten sonra gerimize mi döneceğiz? "Bize gel!" diye doğru yola çağırıp duran arkadaşları varken, yeryüzünde hayran ve sersem kalarak, Şeytanların, heves ve nefsâni arzulara çekip şaşırttığı şaşkın gibi mi olacağız?

Bu âyetin iniş sebebi, Hz. Ebubekir'in oğlu Abdurrahman'ın iman etmeden evvelki hali olduğu hakkında bir rivayet vardır ki Resulullah (s.a.v.), babası ve diğer sahabiler onu İslama davet ettikleri halde o, tam aksi, tutmuş babasını puta tapıcılığa davet etmeğe kalkışmış idi, deniliyor.)

72. Hem namazı kılın ve O'ndan korkun (diye emredildi.) Toplanıp huzuruna varacağınız O'dur.

[Önceki âyetin sonu ile bu âyette insana faydalı olan üç şey emredilmektedir. Mümin ve Müslüman olmak, namaz kılmak ve takva. İslam ve iman ruhânî itaatlerin başıdır. Namaz, cismani itaatlerin başıdır. Takva ise, Allah korkusuyla O'nun emir ve yasaklarına göre hareket etme kabilinden olan her şeyin başıdır.]

73. Ve o gökleri, yeri hakkıyla yaratan O'dur. Hem "ol" diyeceği gün o da oluverir. Hak, O'nun dediğidir. Sur üfüreleceği gün de mülk O'nundur. Hem görülmeyeni bilir, hem görüleni. Hikmet sahibi O, her şeyden haberi olan O'dur.

(Ve O, o yaratıcıdır ki gökleri ve yeri hak ile yarattı. Gökler ve yer hak olmuş, yaratılmış oldukları kesin, yaratıcıları sadece Allah olduğu muhakkak ve bütün bunların hakka uygunlukları, hakka delaletleri, hakkın eseri oldukları ortadadır. Dolayısıyla batıl, hiçbir zaman sebep ve yaratılış gayesi olamaz. Ve bu gökler ve yerin yaratılışı eğlence ve oyuncak, batıl, boş ve hikmetsiz olamaz.)

[Ebu Hayyan şöyle der: Âyetteki "ol" emri, yokluk âleminden varlık âlemine çıkışın hızını gösteren bir temsildir. Yoksa burada kendisine emir verilen bir şey yoktur. Her şey, O istediği an meydana gelir.]

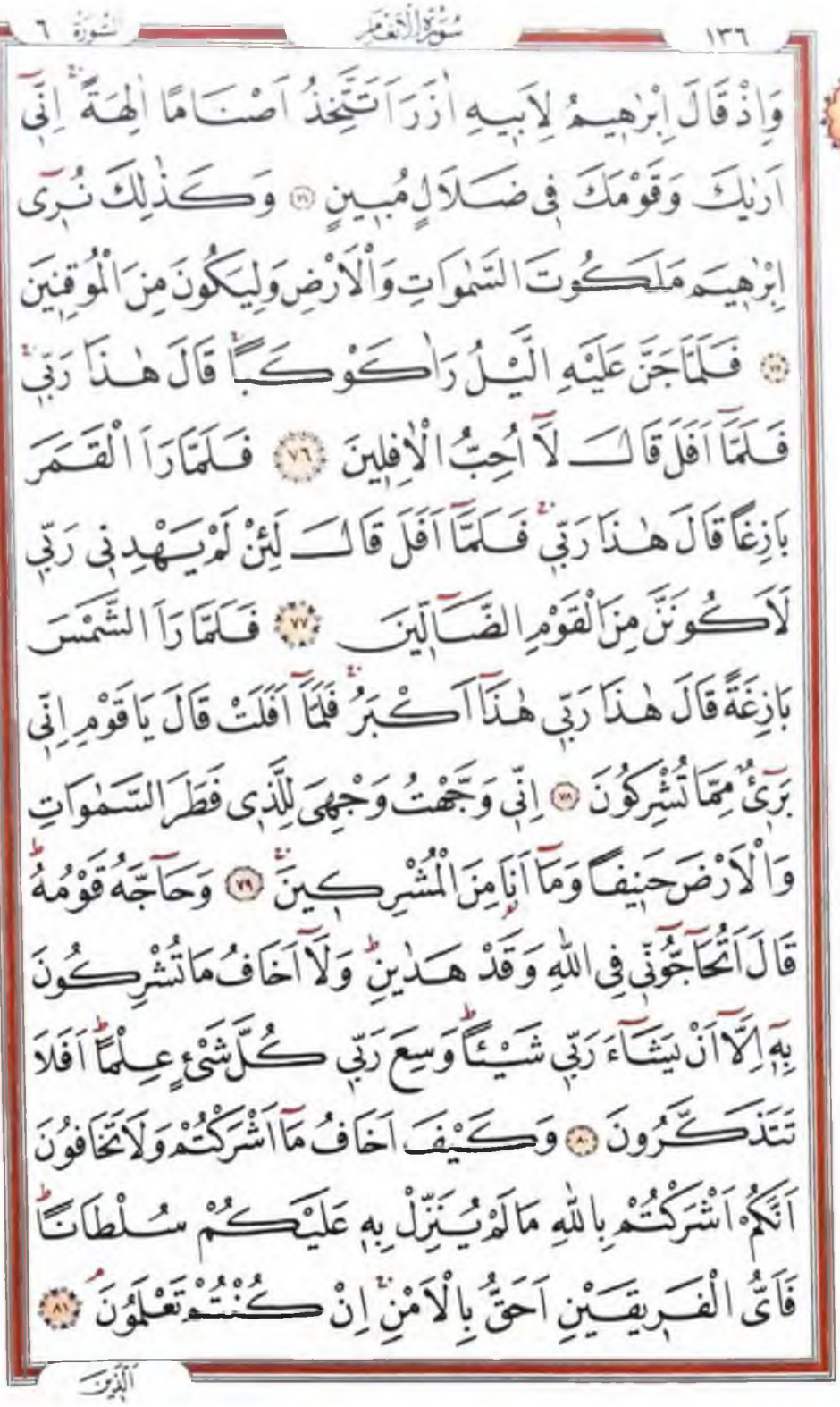
وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً ۖ إِنِّي
أَرٰىكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٧٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُرِي
إِبْرٰهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ
﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَىٰ كَوْكَبًا ۖ قَالَ هٰذَا رَبِّي ۖ
فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ ﴿٧٦﴾ فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ
بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبِّي ۖ فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِن لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي
لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ ﴿٧٧﴾ فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ
بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبِّي هٰذَا أَكْبَرُ ۖ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي
بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمٰوٰتِ
وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٧٩﴾ وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ ۚ
قَالَ أَتُحَاجُّونِّي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدٰىنِ ۚ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ
بِهِ إِلَّا أَن يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا ۗ وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۗ أَفَلَا
تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾ وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ
أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُم بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا ۚ
فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨١﴾

الَّذِينَ

74. Vaktiyle İbrahim, babası Âzer'e demişti ki: "Sen putları kendine bir sürü ilah ediniyorsun, öyle mi? Doğrusu ben, seni ve kavmini açık bir sapıklık içinde görüyorum."

(Yüce Allah, Hz. İbrahim'in kavmiyle olan münazarasını ve ilahi saltanattan haberdar oluşunu bir delil ve geçmişte uyulmak için örnek alınacak bir ibret dersi olmak üzere hatırlatarak ve öncelikle putlara tapanların apaçık olan sapıklıklarını hatırlatarak buyuruyor ki: Ey Muhammed! Kavmine şunu hatırlat: Hani İbrahim, babası Âzer'e, "putları bir sürü ilah mı tutuyorsun? Gerçekten ben seni de kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum" demişti. Ruh sahibi olan beşerin, gerek beşer timsali olsun ve gerek yıldız ve melek timsali varsayılsın, cansız putlar karşısında alçalması ve onlara tapınması ne açık bir sapıklıktır. İbrahim bunu babası veya babası makamında amcası Âzer'den başlayarak kavminin yüzüne vurmaktan ve onları irşat etmekten çekinmemişti.

Mevcut ya da hayal ürünü her hangi bir şeyin hayalini temsil eden cansız, yapma putların önünde insanlığı zelil duruma düşüren puta tapıcıların apaçık sapıklığı hatırlatıldıktan sonra buna sebep olan yıldıza tapanların da teorik sapıklıkları gösterilmek üzere buyuruluyor ki:)

75. Böylece biz İbrahim'e göklerde ve yerdeki saltanatı gösteriyorduk ki kesin inanç elde edenlerden olsun.

(Yıldızları, Ay ve Güneşi ile gökleri ve yeri gözüne gösterdikten sonra, tümüyle bütün âlemin bir mülk, bir saltanata tabi bir memleket olduğunu ve bu memleketi zapt ve idare eden Rablik sırlarını ve saltanat kanunlarını kalbine bildiriyorduk)

76. Üzerini gece kapladığında bir yıldız gördü: "Bu imiş Rabbim" dedi. Derken (yıldız) batıverince: "Ben öyle batanları sevmem" dedi.

(Önce: "Bu imiş Rabbim" demekle, bir yıldızın bir insanı terbiye edip ona Rab olabileceğini uzak görerek etrafındakilere bir taş attı. Yıldız batınca da: "Ben öyle batanları sevmem" diyerek batıp kaybolan bir şeyin Rab olamayacağını ve batıp kaybolan bir şeye sevgi beslemenin, sonu boşa çıkacak bir sapıklık olduğunu anlattı.)

77. Ay'ı doğmak üzere iken görünce: "Bu imiş Rabbim" dedi. Derken Ay batınca: "Yemin ederim ki, dedi, Rabbim beni hidayetine nail etmese idi, muhakkak şu şaşkın kavimden olacakmışım."

(Hz. İbrahim bu son sözü, hem Rabbine olan kesin inancını göstererek "bu imiş Rabbim" sözlerinin kendisi tarafından benimsenmiş olmayıp karşısındakini susturmak ve inkar etmek manasında olduğunu anlatmak, hem de her an Rabbine olan ihtiyacını itiraf ile verdiği hidayete şükretmek için söyledi. Doğrusu şu ki, akıl ve idraki bahşeden yüce Allah'ın bir Tevfik ve hidayet parıltısı olmasa, karanlık içindeki insanlık Ay'a da tapacak, yıldıza da tapacak, puta da tapacak.)

78. Güneşi doğmak üzere iken görünce: "Bu imiş Rabbim, bu hepsinden büyük" dedi. O da batınca: "Ey kavmim, dedi, haberiniz olsun, ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım."

[Ebu Hayyan şöyle der: Hz. İbrahim, gördüğü yıldızın mabutluğa elverişli olmadığını kavmine gösterdikten sonra, ondan daha parlak ve nurlu olanını gözetmeğe başladı. Yeni doğmakta olan Ayı gördü. O da gözden kaybolunca Güneşin doğmasını bekledi. Çünkü o, Aydan daha parlak, daha nurlu, daha büyük ve daha faydalı idi. Bunu onlara karşı delil getirmek ve güneşin de yıldızlar gibi sonradan yaratılmış olduğunu göstermek için yaptı.]

79. Ben her dinden geçip sade hakka eğilerek yüzümü o gökleri ve yeri yaratmış olan Yaratıcı'ya döndürdüm. Ve ben Allah'a ortak koşanlardan değilim.

80. Kavmi de kendisine karşı delil getirmeğe kalkıştı. İbrahim dedi ki: "O!... Siz bana Allah hakkında delil yarışına mı kalkışıyorsunuz? Halbuki O bana gerçeği doğrudan doğruya gösterdi. Sizin O'na ortak koştuğunuz şeylerden ise ben hiçbir zaman korkmam. Rabbim dilemedikçe onlar bana hiçbir şey yapamaz. Rabbimin ilmi her şeyi kuşattı. Artık bir düşünmez misiniz?

81. Hem nasıl olur da ben sizin Allah'a ortak koştuklarınızdan korkarım? Baksanıza, siz Allah'ın, haklarında hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaktan korkmuyorsunuz. Şu halde eğer bilecekseniz, korkudan emin olmayı iki taraftan hangisi daha çok hak etmiş? (söyleyin.)"

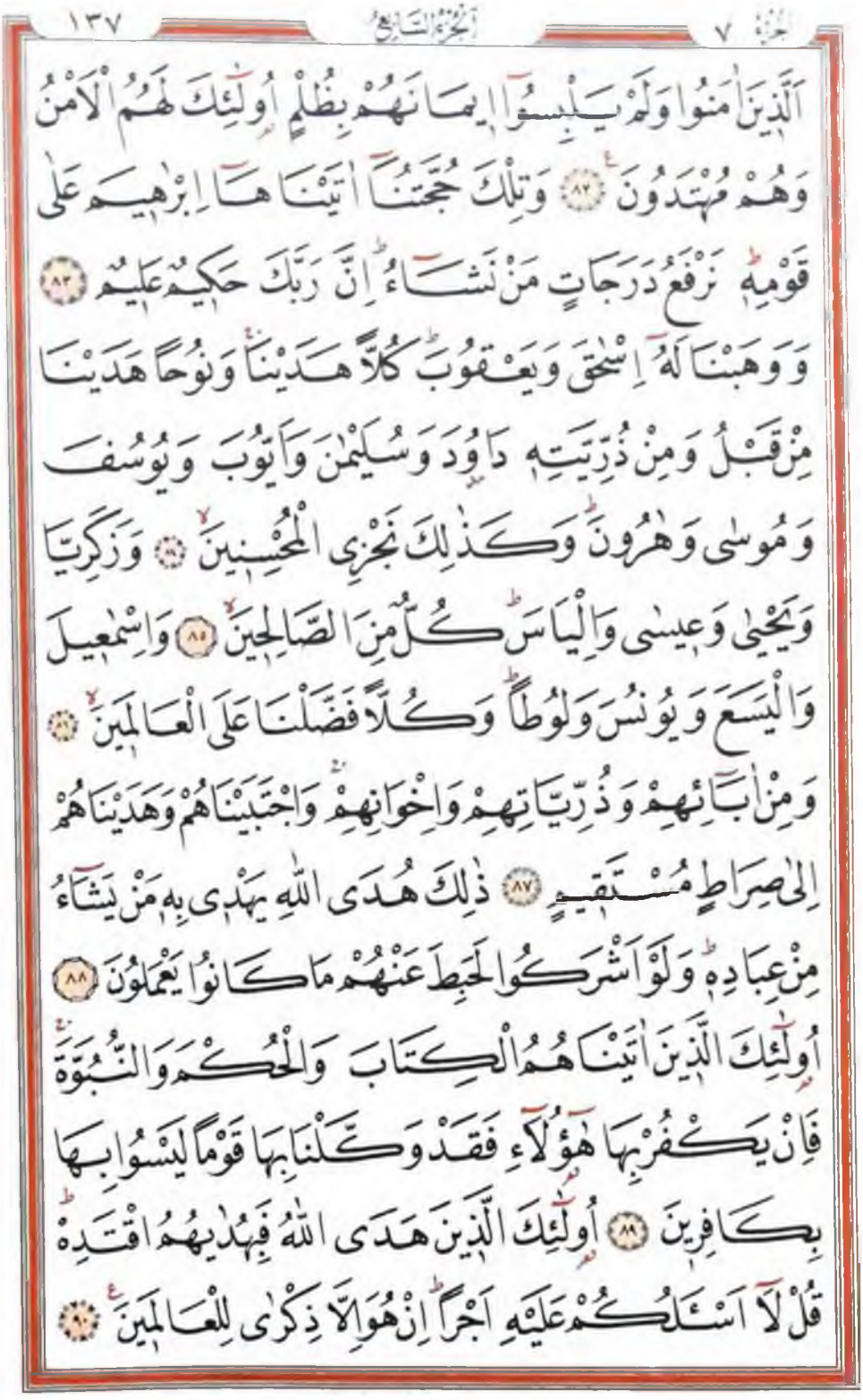

الَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَمْ يَلْبِسُوٓا۟ إِيمَٰنَهُم بِظُلْمٍ أُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلْأَمْنُ
وَهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَآ ءَاتَيْنَٰهَآ إِبْرَٰهِيمَ عَلَىٰ
قَوْمِهِۦ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَٰتٍ مَّن نَّشَآءُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٨٣﴾
وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ ۖ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا
مِن قَبْلُ ۖ وَمِن ذُرِّيَّتِهِۦ دَاوُۥدَ وَسُلَيْمَٰنَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ
وَمُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا
وَيَحْيَىٰ وَعِيسَىٰ وَإِلْيَاسَ ۖ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٨٥﴾ وَإِسْمَٰعِيلَ
وَٱلْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا ۚ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٦﴾
وَمِنْ ءَابَآئِهِمْ وَذُرِّيَّٰتِهِمْ وَإِخْوَٰنِهِمْ ۖ وَٱجْتَبَيْنَٰهُمْ وَهَدَيْنَٰهُمْ
إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾ ذَٰلِكَ هُدَى ٱللَّهِ يَهْدِى بِهِۦ مَن يَشَآءُ
مِنْ عِبَادِهِۦ ۚ وَلَوْ أَشْرَكُوا۟ لَحَبِطَ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾
أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحُكْمَ وَٱلنُّبُوَّةَ ۖ
فَإِن يَكْفُرْ بِهَا هَٰٓؤُلَآءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوا۟ بِهَا
بِكَٰفِرِينَ ﴿٨٩﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُ ۖ فَبِهُدَىٰهُمُ ٱقْتَدِهْ ۗ
قُل لَّآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْعَٰلَمِينَ ﴿٩٠﴾

82. İman edip de imanlarına bir zulüm bulaştırmayan kimseler... İşte korkudan emin olmak onların hakkıdır ve hidayete erenler onlardır.

[İbn Me'sud şöyle der: Bu âyet inince bu durum Ashaba çok zor geldi ve: "Hangimiz nefsine zulmetmiyor ki?" dediler. Efendimiz (s.a.v.): "Buradaki zulüm, sizin zannettiğiniz zulüm değildir. Bu zulüm, Lokman'ın, oğluna dediği manada zulümdür. O şöyle demişti: "Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma. Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür. "Lokman, 31/13": Buhârî, Enbiyâ 8/41; Müslim, İman 197. Bundan anlaşılıyor ki bu âyetteki zulümden maksat, Allah'a ortak koşmak (şirk)tir.]

83. Bu, işte bizim kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delilimizdir. Biz, dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Şüphesiz ki Rabbin hikmet sahibidir, her şeyi bilendir.

(Ve işte bu, yani o görme ve kesin inanç ve bu hidayet ve delil, bizim ululuk delilimizdir ve biz bunu, kavmine karşı İbrahim'e verdik. Kendilerini yıldızlardan ve hatta yıldızların suret ve timsallerinden daha aşağı bir mevkide görerek insanlığı zelil duruma düşüren kavmine karşı İbrahim'in gezegenlerden, Ay ve Güneş'ten, Gökler ve Yerden daha yükseğe geçerek doğrudan doğruya "Gökleri ve yeri yaratan"a "En'âm, 6/14" yönelecek, Allah'tan başkasının karşısında alçalmağa tenezzül etmeyecek derecelerde yüksekliğini ispat ve üstünlüğünü temin eden bu delil, bizzat İbrahim'in değil, şanı yüce Allah'ındır. Biz, kimi dilersek derecelerini yükseltiriz. Dolayısıyla bu, İbrahim'e özgü değildir. Allah'ın seçip ayırmasına mazhar olan büyük Allah erlerinde cereyan eden bir sünnettir.)

84. Bundan başka ona (İbrahim'e) İshak ile Yakub'u ihsan ettik ve her birini hidayete erdirdik. Daha evvel Nûh'u erdirmiştik. Zürriyetinden Davud'u da, Süleyman'ı da, Eyyûbu' da, Yûsuf'u da, Musa'yı da, Hârun'u da. İşte ihsan ile hareket edenlere böyle mükafat veririz.

(Dikkate değerdir ki bu ve bundan sonraki âyetlerde on sekiz peygamber zikredilmiş ve bunların zikri güzel bir tasnife tabi tutularak Hz.İbrahim etrafında toplanmıştır. Hz.Nûh, puta tapanlarla uğraşan ilk peygamber, İshak ve Yakub İsrailoğulları peygamberlerinin aslı, bu arada Davud ve Süleyman, baba oğul mülk ve saltanat ile seçkin, Eyyûb ve Yûsuf, bela ve güzel sabır ile seçkin Musa ve Hârun iki kardeş i'caz kuvveti, heybet ve ezici güç, özel şeriat ve kitap ile seçkin, Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas zahitlik, ruhânîlik ve fedakarlıkta misal olmuştur.)

85. Zekeriyya'yı da, Yahya'yı da, İsa'yı da, İlyas'ı da. Her birisi salihlerdendir.

(İlyas'ın İdris (a.s.) olduğu hakkında bir rivayet varsa da Beni İsrail peygamberlerinden olması daha tercihe değerdir. Hârun'un (a.s.) soyundan olduğu da nakledilmiştir. Hızır olduğu da söylenmiştir. Zira İsa ve Hızır gibi, İlyas'ın da henüz hayatta olduğuna dair rivayetler vardır. Ebu Hayyan der ki: "İlyas, İsa ile birlikte zikredilmiştir, henüz ölmemiş bulunma konusunda ortaktırlar.")

86. İsmail'i de, Elyesa'yı da, Yûnus'u da, Lût'u da. Her birini âlemlerin üstüne geçirdik.

(Hitap Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yönelmiş olmak itibarıyla Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dedesi olan ve İshak ve Yakup zincirinin karşılığında bulunan Hz. İsmail, diğer bir sınıfın başlangıcı olarak buraya bırakılmış ve bireysel faziletleri itibarıyla Elyesa, Yûnus ve Lût da onunla beraber bir sınıfta sayılmıştır.)

87. Atalarından, zürriyetlerinden ve kardeşlerinden bir kısmını da. Ve hep bunları seçtik ve hep bunları bir doğru yola hidayetçi kıldık.

88. İşte o yol, Allah yoludur, O bununla kullarından dilediğine hidayet eder. Ve eğer bunlar Allah'a ortak koşmuş olaydılar bütün emekleri heder olup gitmişti.

89. İşte bunlar, kendilerine kitap, hüküm ve peygamberlik verdiğimiz kimseler. Şimdi şu karşındakiler buna körlük ediyorlarsa, biz ona körlük etmeyen bir ümmeti vekil kılmışız.

90. İşte o peygamberler, Allah'ın, hidayetine eriştirdiği kimselerdir. Sen de onların gittiği yoldan yürü. De ki: "Ben buna karşı sizden bir karşılık istemem. O, sırf âlemleri irşat için ilahi bir hatırlatmadır."

(Ey Muhammed! Sen de bu zikredilen peygamberlerin yoluna uy. İşte İbrahim kıssasını hatırlatmanın hikmet ve gayesi budur. Bunlara uyup yüzünü ancak Allah'a tut ve hiçbir şeyden korkmayarak ve başkasından hiçbir şey beklemeyerek hükümleri tebliğ et ve de ki: "Ben bu tebliğ için sizden bir ücret istemem. O Kur'ân, başka bir şey değil, sadece akıl sahibi âlemlere Allah tarafından bir hatırlatma, bir uyarıdır.")

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦٓ إِذْ قَالُوا مَآ أَنزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ بَشَرٍ
مِّن شَىْءٍ ۗ قُلْ مَنْ أَنزَلَ ٱلْكِتَٰبَ ٱلَّذِى جَآءَ بِهِۦ مُوسَىٰ نُورًا وَهُدًى
لِّلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُۥ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا ۚ وَعُلِّمْتُم
مَّا لَمْ تَعْلَمُوٓا۟ أَنتُمْ وَلَآ ءَابَآؤُكُمْ ۖ قُلِ ٱللَّهُ ۙ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِى خَوْضِهِمْ
يَلْعَبُونَ ﴿٩١﴾ وَهَٰذَا كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ مُبَارَكٌ مُّصَدِّقُ ٱلَّذِى بَيْنَ
يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ أُمَّ ٱلْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا ۗ وَٱلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِٱلْءَاخِرَةِ
يُؤْمِنُونَ بِهِۦ وَهُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ
مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِىَ إِلَىَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَىْءٌ
وَمَن قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ ۗ وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ
فِى غَمَرَٰتِ ٱلْمَوْتِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓا۟ أَيْدِيهِمْ ۖ أَخْرِجُوٓا۟ أَنفُسَكُمُ ۖ
ٱلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ ٱلْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ غَيْرَ ٱلْحَقِّ
وَكُنتُمْ عَنْ ءَايَٰتِهِۦ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩٣﴾ وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَٰدَىٰ كَمَا
خَلَقْنَٰكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُم مَّا خَوَّلْنَٰكُمْ وَرَآءَ ظُهُورِكُمْ ۖ
وَمَا نَرَىٰ مَعَكُمْ شُفَعَآءَكُمُ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَٰٓؤُا۟ ۚ
لَقَد تَّقَطَّع بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنكُم مَّا كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾

إِنَّ ٱللَّهَ

91. Allah'ı gereği gibi tanıyamadılar. Çünkü, "Allah, beşere bir şey indirmedi" dediler. De ki: Musa'nın insanlara bir nur, bir hidayet olarak getirdiği o kitabı kim indirdi? Ki siz onu parça parça kağıtlar yapıyorsunuz, bu yaptıklarınızı ortaya çıkarıyor da bir çoğunu gizliyorsunuz. Bununla beraber şimdi size, ne sizin ne de atalarınızın bilmediği hakikatler öğretilmekte. De ki: "O kitabı Allah indirmiştir." Sonra bırak onları, daldıkları batakta oynaya dursunlar.

(Allah'ı gereği gibi takdir etmediler, cemal ve celal sıfatlarını layıkıyla tanımadılar, her şeye gücü yettiğine, rahmanı rahim olduğuna inanmadılar, nimet ve rahmetinin kıymetini bilmediler, hasılı kadir bilmezlik ve nankörlük yaptılar. Zira, "Allah beşere hiçbir şey indirmedi" dediler. Böyle demekle yalnız insan olmanın değerini bilmezlik değil, Allah'ın değerini bilmezlik ettiler. İnsanlığa Allah'ın en büyük rahmet ve nimeti olan vahyi, peygamberliği mutlak olarak inkar etme cüretinde bulundular. sâbiîliğe

saptılar.

Öyle diyen değer bilmezlere de ki: Musa'nın insanlar için bir nur olarak, bir hidayet olarak getirdiği Tevrat'ı kim indirdi? O nur ve hidayet ki, siz onunla aydınlanıp amel edeceğiniz yerde onu parça parça kağıt ve kuru evrak haline getiriyorsunuz. Bu yazdıklarınızı ortaya çıkarıp gösteriş yapıyor ve bir çoğunu saklıyor veya tahrif ediyorsunuz, meydana çıkardıklarınızla da amel etmiyorsunuz.)

92. İşte bu da bizim indirdiğimiz bir Kitap, feyzi ve bereketi dünyayı tutacak, evvelki kitaplar da bu tasdik etmeyince muteber olmayacak. Bir de Ümmülkura'yı ve hem bütün çevresindekileri uyarasın diye ki Âhireti temin edecek olanlar buna iman ederler ve onlar namazlarına devam ederler.

(Bu Kur'ân da bizim indirdiğimiz öyle bir kitaptır ki, mübarektir, feyiz ve bereketi cihanı tutacaktır. Önünde kendinden evvel gelmiş bulunan kitabı tasdik edici, destekleyici ve onu diğerlerinden ayırıcıdır. Onda bulunan nur ve hidayet bunun onayından geçerek desteklenecek, güçlenecek ve gelişecektir. Biz onu âlemlere öğüt vermek, bereket ve tasdik için bir de Ümmülkura'yı ve bütün çevresindeki kimseleri uyarasın diye indirdik. Ve Âhirete iman eden, akıbetlerini kurtarmak isteyenlerdir ki buna iman ederler ve bunlar namazlarını kaçırmaz, vakitlerinde kılarlar.

Bütün beldelerin anası, merkezi demek olan Ümmülkura, Mekke'nin bir ismidir ki cihanın merkezi, bütün yaratılmışların kıblesi demek gibidir. Mekke denilmeyip de Ümmülkura denilmesi, Mekke'yi âlemdeki bütün beldelerin bir mutlak merkezi gibi düşündürmek içindir. Dolayısıyla "çevresindekiler" de, merkez-çevre karşılaştırmasıyla, bütün yeryüzü çevresinde bulunanların hepsi demek olur.)

93. Uydurduğu yalanı Allah'a isnat eden veya kendisine bir şey vahy edilmemişken "bana vahy olunuyor" diyen kimseden, bir de "Allah'ın indirdiği âyetler gibi ben de indireceğim" demekte olan kimseden daha zalim kim olabilir? O zalimler ölüm dalgaları içinde boğulurken bir görsen! Melekler ellerini uzatmış: "Çıkarın canlarınızı, bugün zillet azabı ile cezalanacaksınız. Çünkü Allah'a karşı, hak olmayanı söylüyordunuz ve çünkü Allah'ın âyetlerine büyüklük taslıyordunuz" derler.

(Ve kimdir o kimseden daha zalim ki Allah'a yalan iftira etmiş, mesela, "Allah beni peygamber gönderdi" diye yalandan peygamberlik iddia etmeğe veya kendi kendine din uydurmağa, hükümler koymağa kalkışmış veya her hangi bir şekilde Allah'a karşı yalan uydurmuş, ya da kendisine hiçbir şey vahy olunmamışken "bana vahy geldi" demiştir. Başka bir mana ile: "bana vahy olundu, ona hiçbir şey vahy olunmadı" demiş, kendine vahy geldiğini iddia etmiş, peygambere vahyi inkar etmiştir. Ve kimdir o kimseden daha zalim ki, "Allah'ın indirdiği âyetler gibi ben de indireceğim" demiştir. Bunlardan daha zalim kimse olamaz.)

94. Andolsun işte geldiniz bize, ilk defa yarattığımız gibi teker teker. Ve size bahşedip hayaline daldırdığımız servetleri arkalarınızın gerisine bıraktınız. Hani sizin var oluşunuzda ortak olduklarını iddia ettiğiniz şefaatçilerinizi de yanınızda görmüyoruz? Gördünüz ya, aranızdaki bağlar didik didik koptu ve o iddia ettiklerinizin hepsi sizden gaip olup gitti.

(İşte bu şekilde tarafımızdan onlara hitap edildiği vakti bir görsen! O vakit neler olacaktır, neler!... Bunları göz önüne getirmeli de Allah'a karşı haksızlıkta, takdirsizlikte bulunmamalıdır.)

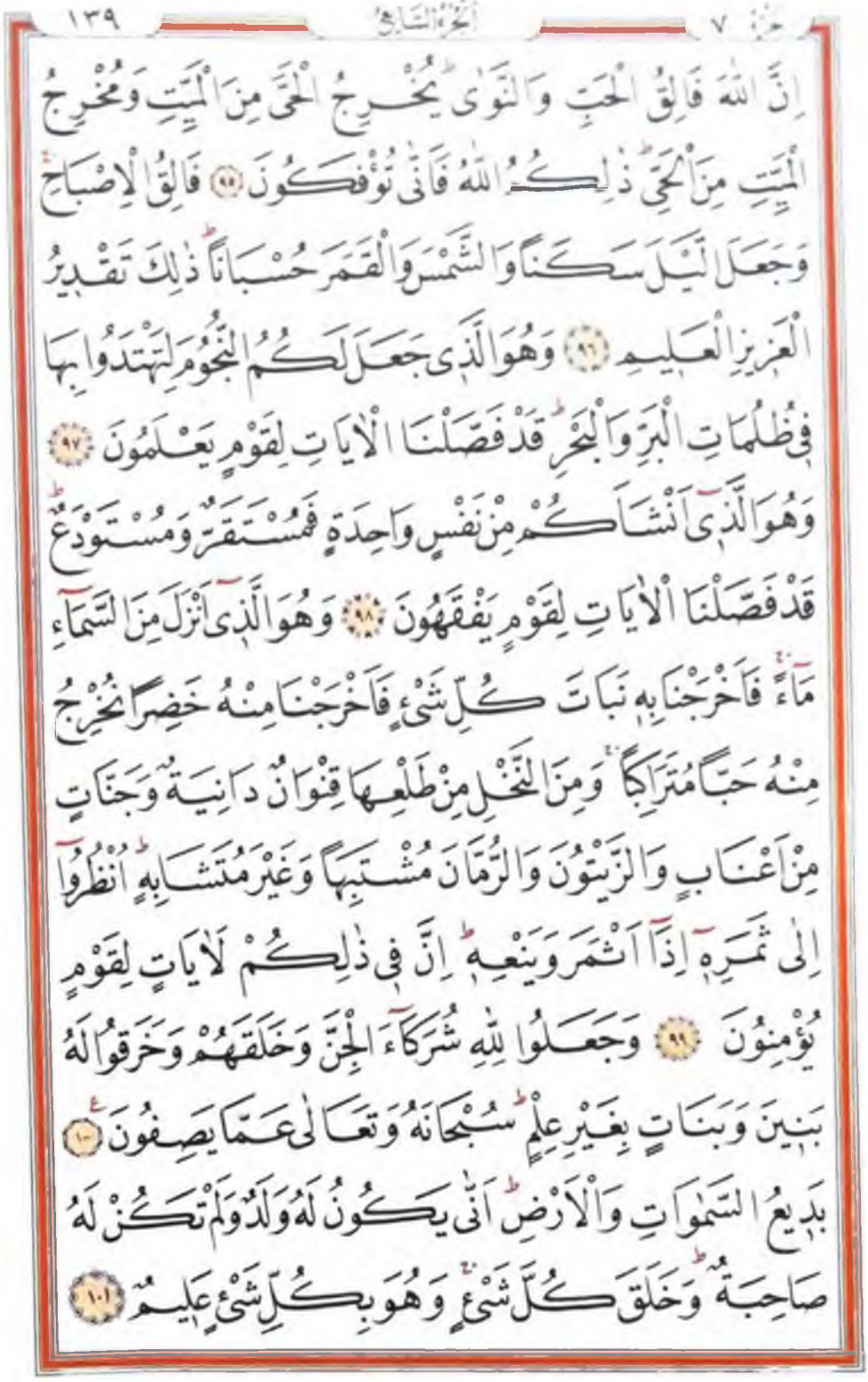
إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَىٰ ۖ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ
الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ۚ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾ فَالِقُ الْإِصْبَاحِ ۚ
وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ۚ ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ
الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٩٦﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا
فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۗ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾
وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ ۗ
قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴿٩٨﴾ وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ
مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ
مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا ۖ وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ
مِنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ ۗ انْظُرُوا
إِلَىٰ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكُمْ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٩٩﴾ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ
بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾
بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ أَنَّىٰ يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ
صَاحِبَةٌ ۖ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

95. Allah o dâneleri, çekirdekleri yarandır. Ölüden diri çıkarır. Diriden ölü çıkaran da O'dur. İşte size söylüyorum, Allah O. Şimdi söyleyin, nereden çevriliyorsunuz?

(Âyette geçen habb, dâne, nevâ da çekirdek demektir. Dâne, ot tohumlarına, neva yani çekirdek de ağaç tohumlarına delalet eder. Bununla beraber ot ve ağaç ikisi de bitki olduğundan "neva"yı, danenin içindeki bitki mayası gibi düşünmek mana bakımından daha uygun olacaktır ki bir dânenin içindeki bu öz, bu maya bir hurma veya üzüm tanesinin içindeki çekirdek gibidir. İşte Allah, bu kuru dane ve çekirdeklerden yumuşak ve taze bitkileri çıkaran, gelişmekte olan canlı bitkiden de kuru tohumları çıkarandır. O böyle ölüden diri çıkarır, diriden de ölü çıkarır. Şu halde O'ndan nasıl çevrilir de başkalarına taparsınız? Başka bir mana ile, O'ndan, O'nun hüküm ve kudret etkisinden nerede kurtulacaksınız?)

96. O, tan attırıp sabahı çıkarandır. Geceyi bir dinlenme yeri kılmış, Güneşi ve

Ayı da birer hesap alâmeti. Bu işte, o Azîz ve Alîm'in takdiridir.

(Ufku sabah ve aydınlıkla açıp vücuda, hayata uyanıklık, hareket ve canlılık veren ve geceleyin bunları gizleyerek heyecanları sakinleştirmek ve yorgunlukları gidermek için bir sükunet perdesi çeken ve geceyi dinlenilecek bir sessizlik okyanusuna çeviren O'dur. Gündüz alâmeti olan Güneş ve gece alâmeti olan Ay, bunların sebep ve yapıcısı değil, hesap vasıtalarıdır. Bütün bu yarma, yapma ve hesaplar, o izzet sahibi ve her şeyi bilen Allah'ın takdiridir.)

97. Hem O'dur, O ki karanın ve denizin karanlıklarında yolu doğrultmanız için size yıldızları sebep kılmıştır. Şüphesiz ilim ehli olanlar için âyetleri ayrıntılarıyla açıkladık.

(O hem öyle bir Allah'tır ki, sizi yıldızlar için değil, yıldızları sizin için yani kara ve deniz karanlıklarında bunlarla yol bulasınız, bunların yol göstermesiyle hedefinizi, yönlerinizi, kıblenizi, maddî-manevî yolunuzu doğrultasınız diye yaratmıştır. Dolayısıyla bunlar, üzerinizde hakim ve yönetici birer mabut değil, faydanıza hizmet eden birer hidayet feneri ve rahmet âyetidirler.)

98. Hem O'dur O ki, sizi bir tek nefisten yarattı. Demek bir karar kılınacak yer, bir de emanet yeri var. Gerçekten ince anlayışlı, fıkıh ehli olanlar için âyetleri ayrıntılarıyla açıkladık.

(Biz bu âyetleri fıkıh ehli olan, nefsinde ince ve derin bir anlayış bulunan hikmet sahibi kişiler zümresi için açıkladık. Yani açıklamadan istifade edebilmek için sade ilim ehli olmak yeterli değil nefsinde ince ve derin bir anlayış bulunmak da şarttır. Nefsinde böyle bir anlayış bulunmayanlar için ne kadar ayrıntı verilse boştur.

Karar kılınacak yer, babaların sulbü, emanet yeri anaların rahmidir. Yahut karar kılınacak yer yeryüzü; emanet yeri kabirdir.)

99. Yine O'dur O ki, gökten bir su indirdi. Derken o suyla her şeyin bitkisini çıkardık, derken ondan bir yeşillik çıkardık. Ondan birbiri üzerine binmiş dâneler çıkarıyoruz. Hurma ağacından, onun tomurcuğundan da sarkan salkımlar ve daha türlü üzümlerden bağlar ve zeytin ve narı da, birbirine benzer benzemez çıkarıyoruz. Bunun bir meyve verdiği zamanki ham meyvesine bakın, bir de olgunlaşmış haline. Her halde şu size gösterilende, iman ehli olanlar için birçok âyetler var.

100. Bir de tuttular Allah'a Cinleri ortak koştular. Halbuki onları O yarattı. Bundan başka O'na oğullar ve kızlar saçmaladılar, ne dediklerini bildikleri yok. O'nun yüce zatı, onların dediklerinden çok uzak ve uludur.

(Tefsirciler der ki: Buradaki "Cin", melekleri ve şeytanları da kapsayan geniş bir manada kullanılmıştır. İbn Abbas şöyle der: "Cinn lafzı, gizlenme manasından türetilmiştir. Melekler ve bütün ruhânîler de gözle görünmezler ve sanki gözlerden saklanmış gibidirler. Bu yorum iledir ki İblis de Cinlerden sayılır. Meleklere ve ruhânî varlıklara da cin denilmiştir. İşte bazıları bu gizli yaratıkları Allah'a eş koşmuşlar, kimi de Allah'ta doğma ve doğurma hayal ederek O'na oğul ve kız yakıştırmışlardır. Oysa:)

101. O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır. Onun için nasıl çocuk tasavvur edilir? Ki, bir eşi(zevcesi) bulunmak mümkün değil. O, her şeyi yaratmış ve her şeyi bilen de O.

(Her şeyi, dolayısıyla ana-baba ve çocukları yaratan O'dur. O'ndan hiçbir şeyin gizlenmesine de imkan yoktur. Çünkü O, her şeyi bütün ayrıntılarıyla bilendir.)

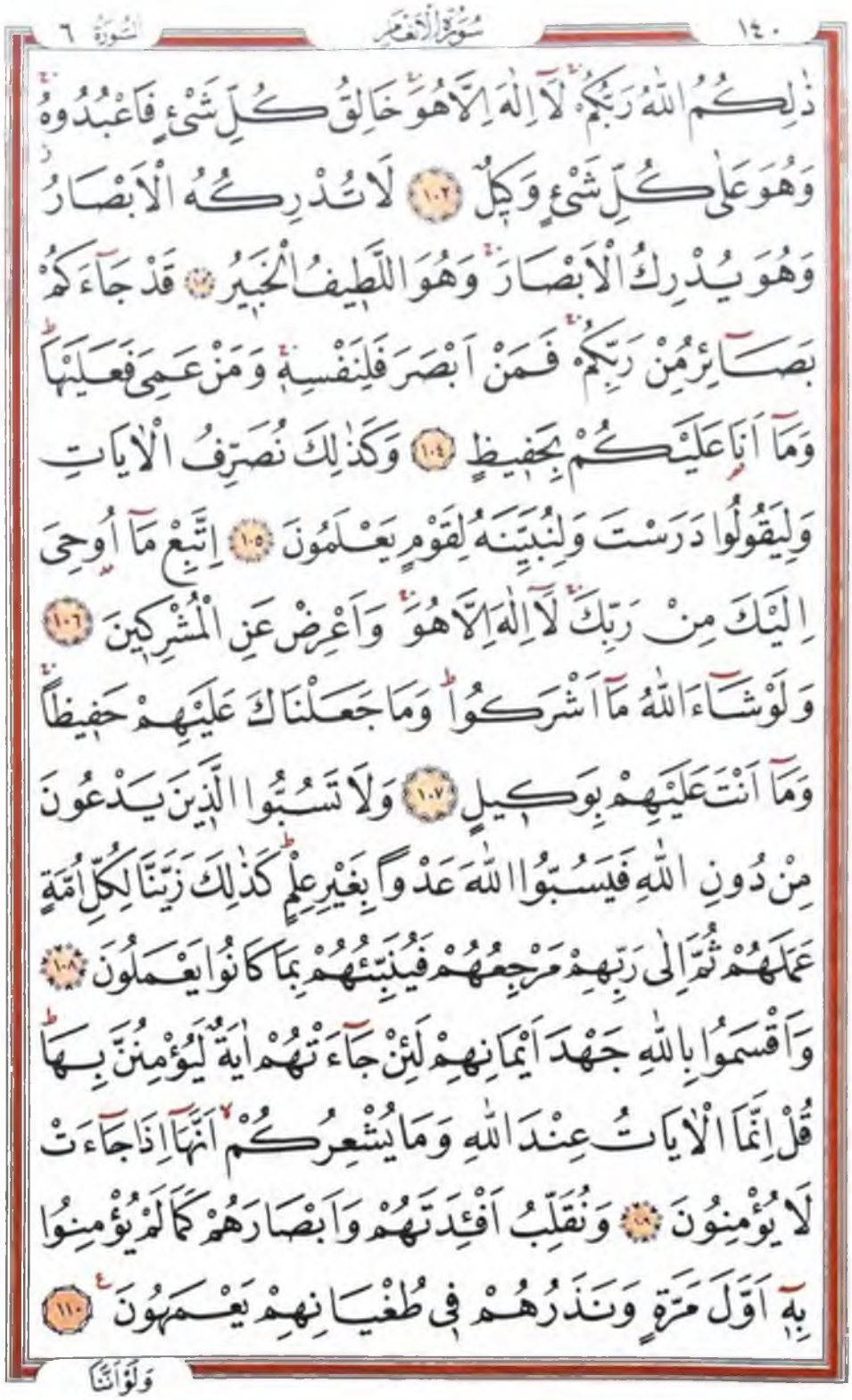
ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ ۖ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ ۚ
وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٠٢﴾ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ
وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ ۖ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٠٣﴾ قَدْ جَاءَكُمْ
بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا ۚ
وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿١٠٤﴾ وَكَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ
وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٥﴾ اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ
إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۖ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٦﴾
وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا ۗ وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ
وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿١٠٧﴾ وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ كَذَٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ
عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾
وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ آيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا ۖ
قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ ۙ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾ وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا
بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾
وَلَوْ أَنَّنَا

102. İşte size bu vasıflarla işaret edilen yüce zattır Rabbiniz Allah. Başka tanrı yok ancak O var. Her şeyi yaratan O. O halde O'na kulluk edin. Her şeye karşı dayanılacak vekil de O.

(İşte zikredilen şu sıfatların sahibi, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısı, zevcesi ve bir çocuğu olmaktan uzak, her şeyi yaratan, her şeyi bilen yüce zattır Allah. Allah denilince ancak O'nu anlamalıdır. Rab denince de ancak O'nu anlamalıdır. O sizin Rabbiniz, mâlikiniz, terbiye ediciniz, veli nimetinizdir. Başkasının mabut olmağa, ibadet ve kulluk edilmeğe hakkı yoktur. Bu hak, sadece O'nundur. Çünkü O, her şeyin yaratıcısıdır. Dolayısıyla siz sadece O'na ibadet edin de O'ndan başkasına taparak kendinizi zelil duruma düşürmeyin. O, bütün bu sıfatlarla beraber her şeye karşı vekildir de. Her hususta ve her şeye karşı O'na güvenilir ve her iş O'na havale edilir.)

103. O'nu gözler idrak edemez, gözleri O idrak eder. O, öyle her şeyin bütün inceliklerini bilen, öyle her şeyden haberi olandır.

(Gözler O'nu idrak edemez ve kuşatamazken O, gözleri idrak eder ve kuşatır. Yani akıllar, karşımızdaki bir nesneyi görme olayının özünü ve mahiyetini bile idrak edemezken O, gözleri ve onların nasıl gördüklerini çok iyi bilir. Çünkü onları ve her şeyi yaratan O'dur. Her şeyden haberi olan ve her doğru haberi veren O'dur. Şu halde O'nu dürbünler ve teleskoplarla aramağa kalkmamalı, hem de gözler görmüyor diye gözlerden, gönüllerden uzak, ihtiyaç ve dileklerden doğru haberdar olamaz zannedip O'ndan vazgeçmemeli, eğri yollara sapmamalıdır. O latif ve habir, en görmeyen gözleri görür ve en gizli en duyulmaz zannedilen şeylerden, gönüllerin hiç kimselere açılamayan sır ve eğilimlerinden haberdardır.)

104. Muhakkak Rabbinizden size birçok basiretler geldi. Artık kim gözünü açar görürse kendi lehine, kim de körlük ederse kendi aleyhinedir. Ve o halde ben size karşı muhafız değilim.

(Gözlerin görmesine sebep olan görme kuvveti ve nuruna "basar" denildiği gibi kalbin görmesine sebep olan ve dilimizde kalp gözü de denilen idrak gücüne ve özellikle bunun zeka, anlayış ve feraset denilen ve bir işi, içine ve dışına dikkat ve nüfuz ile gereği gibi idrak eder bir derecede açık ve parlak olması haline "basiret" denilir ki, bu, bir ilahi nurdur. Bundan başka, delile, şahide ve dikkat ve inceden inceye araştırma ile ibret alınacak hidayet sebeplerine de "basiret" denir.)

105. Yine âyetleri böyle şekilden şekle koyuyoruz ki hem o körlük edenler sana "ders almışsın" desinler, hem de onu, bilen bir topluluk için beyan edelim.

(İşte böyle, biz âyetleri türlü şekillerde açıklar, şekilden şekle koyarız; bir taraftan nurlar saçar, gözlerden geçirir, basiretler açarız, öte yandan bunları, layık olmayan gözlere göstermez, basiretleri bağlar ve körlük ve karanlıklar içinde bırakırız. Biz bunu şunun için yaparız ki, o müşrikler: "Sen ders görmüşsün, çok okumuşsun, yani bu âyetler ve Kur'ân; tahsile ve araştırmağa bağlı birçok ilim ve marifetle alakalıdır. Bir ümmi bunları bilemez ve bunlar vahy ile de olmaz. Demek ki sen, kimsenin haberi olmadan gizlice ders almışsın" desinler.)

106. Rabbinden sana ne vahyediliyorsa ona uy. Başka ilah yok, ancak O var. Müşriklerden yüz çevir.

107. Allah dilese idi müşrik olmazlardı. Biz seni onların üzerine kontrol edici göndermedik. Sen onlara vekil de değilsin.

(Sen, onlar tarafından tayin edilmiş bir vekil değilsin ki leh ve aleyhlerine işleri idare etmek için onlara bakasın. Allah'ın da vekili değilsin ki şirklerinden dolayı onlara musallat olup Allah'ın onlara yapacağı sorgulama ve cezalandırmayı veya düzeltmeleri yapma yetkisine sahip olasın.)

108. Bununla beraber onların Allah'tan beride taptıklarına sövmeyin ki cahillikle haddi aşarak Allah'a sövmesinler. Her ümmete böyle amellerini süslü göstermişizdir. Sonra hep dönüp Allah'a varacaklar. O vakit, neler yapmakta olduklarını kendilerine tamamen haber verecek.

109. Bir de olanca yeminleriyle Allah'a yemin ettiler ki, eğer kendilerine bambaşka bir âyet gelirse imiş her halde ona iman edeceklermiş. De ki: Âyetler ancak Allah katındadır. Onların o âyet geldiği vakit de iman etmeyeceklerini siz ne bileceksiniz?

110. İlkin buna iman etmedikleri gibi, biz onların kalplerini ve gözlerini ters döndürürüz ve kendilerini taşkınlıkları içinde bırakıveririz, körü körüne bocalar giderler.

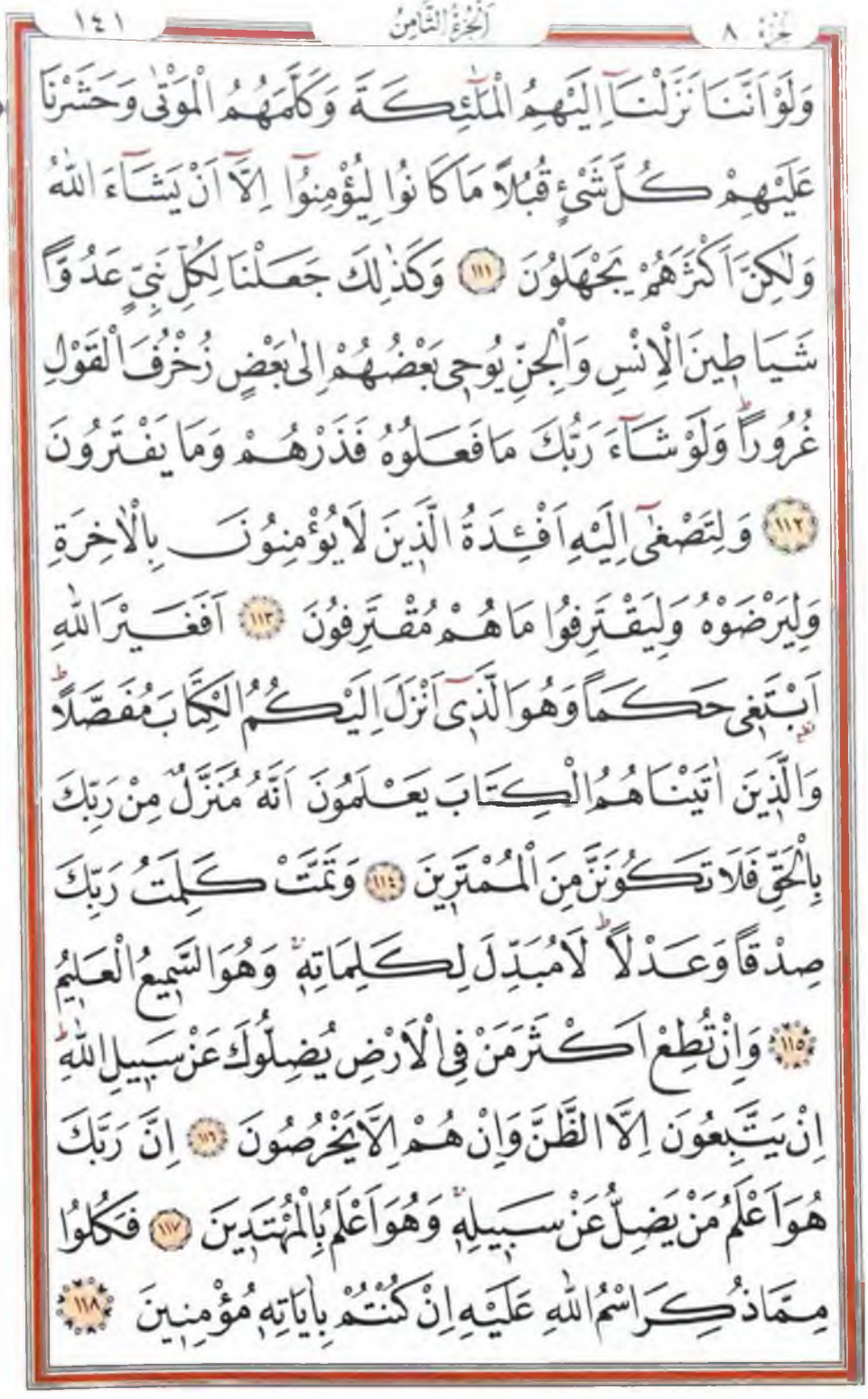

وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا
عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَّا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْٓا اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُوْنَ ﴿١١١﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا
شَيٰطِيْنَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوْحِيْ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ
غُرُوْرًا ۭ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوْهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُوْنَ
﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْـِٕدَةُ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ
وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوْا مَا هُمْ مُّقْتَرِفُوْنَ ﴿١١٣﴾ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ
اَبْتَغِيْ حَكَمًا وَّهُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتٰبَ مُفَصَّلًا ۭ
وَالَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْلَمُوْنَ اَنَّهٗ مُنَزَّلٌ مِّنْ رَّبِّكَ
بِالْحَقِّ فَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِيْنَ ﴿١١٤﴾ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ
صِدْقًا وَّعَدْلًا ۭ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِهٖ ۚ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ
﴿١١٥﴾ وَاِنْ تُطِعْ اَكْثَرَ مَنْ فِي الْاَرْضِ يُضِلُّوْكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ
اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُوْنَ ﴿١١٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ
هُوَ اَعْلَمُ مَنْ يَّضِلُّ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۚ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ﴿١١٧﴾ فَكُلُوْا
مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ بِاٰيٰتِهٖ مُؤْمِنِيْنَ ﴿١١٨﴾

111. Biz onlara, dedikleri gibi, melekler indirmiş olsak da, ölüler kendileri ile konuşsa da, bütün varlıkları karşılarında bölük bölük toplayarak kefil göstersek de yine ihtimali yok iman edecek değillerdir. Ancak Allah dilerse o başka. Fakat çokları bu gerçeği bilmiyorlar.

(Biz o müşriklere, "bize melekler indirilmeli değil miydi?" "Furkân, 25/21" ve "bize melekleri getirseydin ya!" "Hicr, 15/7" diye istedikleri mucizeyi göndersek, "babalarımızı getirin" "Duhân, 44/36" ve babalarımızı dirilt de getir şahitlik etsinler diye istedikleri mucize de yapılsa, üzerlerine her şeyi kefil olarak toplayıp da bir araya getirsek, "Allah'ı ve bütün melekleri kefil olarak getiresin" "İsra, 17/92" diye istedikleri mucizeyi de göstersek Allah dilemedikçe hiçbir zaman iman etmeleri ihtimali yoktur. Dolayısıyla onlara mucize indirmek boşunadır.)

112. Ve böyle biz her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kılmışız-

dır. Bunlar aldatmak için birbirlerine lafın yaldızlısını telkin eder dururlar. Eğer Rabbin dilese idi bunu yapmazlardı. O halde bırak onları, uydurdukları hurafelerle haşr olsunlar.

(Ey Muhammed! Böyle, yani onları sana düşman kıldığımız gibi, her peygambere de insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. Düşmanı bulunmak, peygamberler arasında yalnız sana özgü değil, hepsinde geçerli bir kuraldır. İnsan ve cin şeytanları her peygambere düşman olagelmiştir. Peygamberlere düşman olan ve bir kısmı görünen, bir kısmı görünmeyen bu insan ve cin şeytanları, gurur için, aldatmak için birbirlerine vahy eder gibi hızlı bir ima ve işaretle öyle süslü, yaldızlı sözler telkin ederler ki, bunların sade dışındaki süsüne bakanlar aldanırlar, şeytanlıklarına büyülenirler. Allah dileseydi o şeytanlar bunları yapamazlardı. Ya onlara bu gücü vermez veya verdiği halde engel olur yaptırmazdı. Demek ki böyle olmasında O'nun bir hikmeti var. Bırak onları da belalarını bulsunlar.)

113. Bir de o yaldızlı lafa âhirete inanmayanların gönülleri aksın, ondan hoşlansınlar ve bu ele geçirmekte oldukları gelirleri elde etsinler diye öyle yaparlar.

(Onlar o yaptıklarına mağrur olup aldanmak için ve Âhirete, akıbete inanmayanların gönülleri ona, o telkin ettikleri yaldızlı söze veya o gurura meyletsin için ve bu imansızlar ondan hoşlansınlar, rızalarıyla kendilerine beğensinler ve o yaldıza gönül verip hayran olsunlar için ve işlemekte bulundukları fenalıkları işlesinler için yaparlar ki bütün bu fenalıkların başında Allah'tan başka hakem aramak suçu vardır. Dolayısıyla sen onlara:)

114. (De ki:) Şimdi, Allah size tafsilatlı olarak kitap indirmiş iken ben Allah'tan başkasını mı hakem isteyeceğim? Kendilerine kitap verdiklerimiz de bilirler ki bu (kitap), tamamen hak olarak senin Rabbinden indirilmiştir. Sakın şüphelenenlerden olma.

(Onlara de ki: Allah size diğer mucizelere ihtiyaç hissettirmeyen böyle ayrıntılı bir kitap indirmiş ve bu şekilde hükmünü kesin olarak beyan ve tebliğ etmiş olduğu halde ben şimdi şeytanların yaldızlı sözlerine meyledeceğim de aramızda haklıyı haksızı ayırmak için Allah'ın hükmünü bırakıp ona karşı Allah'tan başkasını mı hakem seçeceğim? Hayır, asla.)

115. Rabbinin kelimesi doğrulukça da, adaletçe de tam olgunluğundadır. O'nun kelimelerini değiştirebilecek yok. Her şeyi işiten O, her şeyi bilen O'dur.

(Bu kitap sana Rabbinden indirilmiş bir hak kelimedir. Ve senin Rabbinin kelimesi olan bu Kur'ân'ın verdiği haberler de tam doğru, ortaya koyduğu emir ve yasaklar da son derece âdildir. Ne kimse O'nun kelimelerini kaldırıp yerine daha doğru ve daha adaletlisini koyabilir, ne de mislini. Söz O'nun sözü, kanun O'nun kanunu, kitap O'nun kitabı, hüküm O'nun hükmüdür. O halde Allah'tan başka hakem aramak nasıl tasavvur edilebilir ve caiz görülebilir?)

116. Yeryüzünde bulunanların çoğuna uyacak olursan seni Allah yolundan saptırırlar. Çünkü onlar sırf zan ardında gider ve sade atarlar.

117. Her halde Rabbin, yolundan kim sapıyor en iyi bilendir. Doğru gidenleri en iyi bilen de O'dur.

118. O halde, eğer O'nun âyetlerine inanan müminler iseniz, üzerlerine Allah ismi anılmış olanlardan yeyiniz.

[İbn Abbas şöyle der: Müşrikler müminlere: "Siz Allah'a taptığınızı iddia ediyorsunuz. Öyle ise Allah'ın öldürdüğünü (leşeyi) yemeniz, sizin öldürdüğünüzden daha iyidir" dediler, bunun üzerine bu âyet indi.]

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ
لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ ۗ وَإِنَّ كَثِيرًا
لَيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ
﴿١١٩﴾ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ
سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ
اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ ۗ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ
أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ ۚ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ
﴿١٢١﴾ أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ
فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا ۚ
كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾ وَكَذَٰلِكَ
جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا ۚ وَمَا
يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾ وَإِذَا جَاءَتْهُمْ
آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ ۘ اللَّهُ
أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ۗ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ
عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾

فَمَنِ

119. O size, mecbur kaldıklarınız hariç olmak üzere haram kıldığı neler ise ayrı ayrı bildirmişken üzerlerine Allah ismi anılmış olanlardan neye yemiyeceksiniz? Evet, birçokları bildiklerinden değil, sadece nefsâni arzularıyla halkı mutlaka sapıklığa düşürüyorlar. Şüphesiz ki Rabbindir o haddi aşanları en iyi bilen.

(Birçokları bir ilme dayanmadan sırf keyif ve nefsâni arzularıyla insanları saptırırlar. Allah'ın hükmünü aramadan ve onu bildiren bir hak delili, yürüteceği fikir ve yapacağı etüde ciddi olarak esas tutmayıp kendi keyfini, eğilimlerini, gönlünün istemesini veya istememesini ölçü edinerek harama helal, helale haram der ve böylece halkı saptırırlar. Ama haddi aşanları en iyi bilen ve cezalarını verecek olan, senin Rabbindir.

Eti yenen ve yenmeyen hayvanlarla ilgili olarak bu surenin biraz sonra gelecek olan 121. ve 145. âyetlerine, daha önce geçen Bakara, 2/173 ve Mâide, 5/3 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

120. Günahın açığını da bırakın, gizlisini de. Çünkü günah kazananlar yarın, kazandıklarının cezasını muhakkak çekecekler.

("Günahın açığı, kötü fiilin açığı" tabiri öncelikle iki mana ifade eder: Birisi, açıktan açığa, herkes göre göre yapılan kötü fiil; diğeri gizli de yapılsa kötülüğü, kötü olduğu açık ve ortada olan fiil demektir. Buna karşılık günahın gizlisi de iki tür demek olur ki birisi gizli yapılan kötü fiil, birisi de açıktan da yapılsa kötülüğü gizli, yani fenalığı baştan açıktan açığa anlaşılmaz, sonradan meydana çıkar ve dolayısıyla başlangıçta günah olduğunun anlaşılması, bir delil ve habere bağlı olan kötü fiildir. Açık olanın cezası var da gizli olanın cezası yok zannetmemeli, hepsinden sakınmalıdır.)

121. Üzerlerine Allah'ın ismi anılmamış olanlardan yemeyin. Çünkü, o kesin bir fasıklıktır. Bununla beraber şeytanlar kendi dostlarına sizinle mücadele etmeleri için mutlaka telkinlerde bulunacaklardır. Eğer onlara itaat ederseniz, şüphesiz siz de müşriksinizdir.

(Bunun için boğazlanıp veya avlanıp yenecek şeyler üzerine Allah'ın ismini zikretmemek veya üzerine Allah'ın ismi zikredilmeyen şeylerden yemek, sade bir fasıklık olarak kalmaz, şirk veya şirke sevkedici de olur.

"Üzerlerine Allah'ın ismi anılmamış olanlar" dan maksat şunlardır: 1. Leş ki, boğazlanmadan ölmüştür, besmelesizdir. 2. Allah'tan başkasının adı anılarak boğazlanmış olandır. 3. Boğazlanmış ama ne başkasının ne de Allah'ın ismi anılmamış olandır. Bunda iki durum mümkündür. Birisi, Allah'ın ismi hatıra gelmekle beraber zikri terk edilmiş olabilir, birisi de unutulduğundan dolayı terk edilmiş olabilir. İmamı A'zam: "Eğer Müslüman, Allah'ın ismini anmayı kasten terk ederse kestiği yenmez, unutur da terk ederse yenir" demiştir.)

122. Hem bir adam ölü iken biz onu diriltmişiz ve kendisine bir nur vermişiz, insanlar içinde onunla yürüyor. Hiç bu adamın durumu, karanlıklar içinde kalmış ve ondan bir türlü çıkamayacak bir halde bulunan kimse gibi olur mu? Fakat kafirlere amelleri öyle yaldızlı gösterilmektedir.

[Ebu Hayyan der ki: "Yüce Allah, müminleri ve kafirleri anlattıktan sonra bu iki grup arasındaki farkı göstermek için mümini, ne tarafa giderse gitsin kullanabileceği bir ışığı olan canlıya, kafiri de karanlıklar içinde kalan ve orada sağa sola şaşkın şaşkın giden kimseye benzetmiştir." Yani kafir basireti kapalı ve ölü gibidir. Mümin ise iman ile gönlü canlanan ve Kur'ân nuru ile yolu aydınlanan kimse durumundadır.]

123. Böyle, her beldede de o beldedeki mücrimlerin büyüklerini bir mevkide bulundurmaktayız ki orada hile yapsınlar. Halbuki bunlar, hileyi başkasına değil kendilerine yapıyorlar da farkına varmıyorlar.

(Başkalarını aldatıyoruz zannediyorlar, halbuki kendilerini aldatıyorlar da haberleri olmuyor. Bulunduğu, özellikle başında bulunduğu ülkede Hakka ve o ülkenin halkına tuzak kuran, hile ve düzenbazlıkla dolap çeviren o büyük mücrimler bilmezler ki aldattıkları, vatandaşlar ve başkaları değil, yine kendileridir. Onların zararları, aldanmaları kendilerinin zararları, aldanmalarıdır. Bilmezler ki halkın zararı, ülkenin zararıdır ve ülkenin zararı herkesten evvel başında bulunanların zararıdır. Bilmezler ki o ülke düşerse, ilk önce düşen kendileri olacaktır.)

124. Bunlara bir âyet geldiği zaman, "Allah'ın peygamberlerine verilen risalet aynen bizlere verilmedikçe sana asla iman etmeyiz" diyorlar. Allah, peygamberlik görevini nereye vereceğini daha iyi bilir. Hilekarlıklarından dolayı öyle mücrimlere yarın Allah yanında hem bir aşağılanma hem pek şiddetli bir azap isabet edecek.

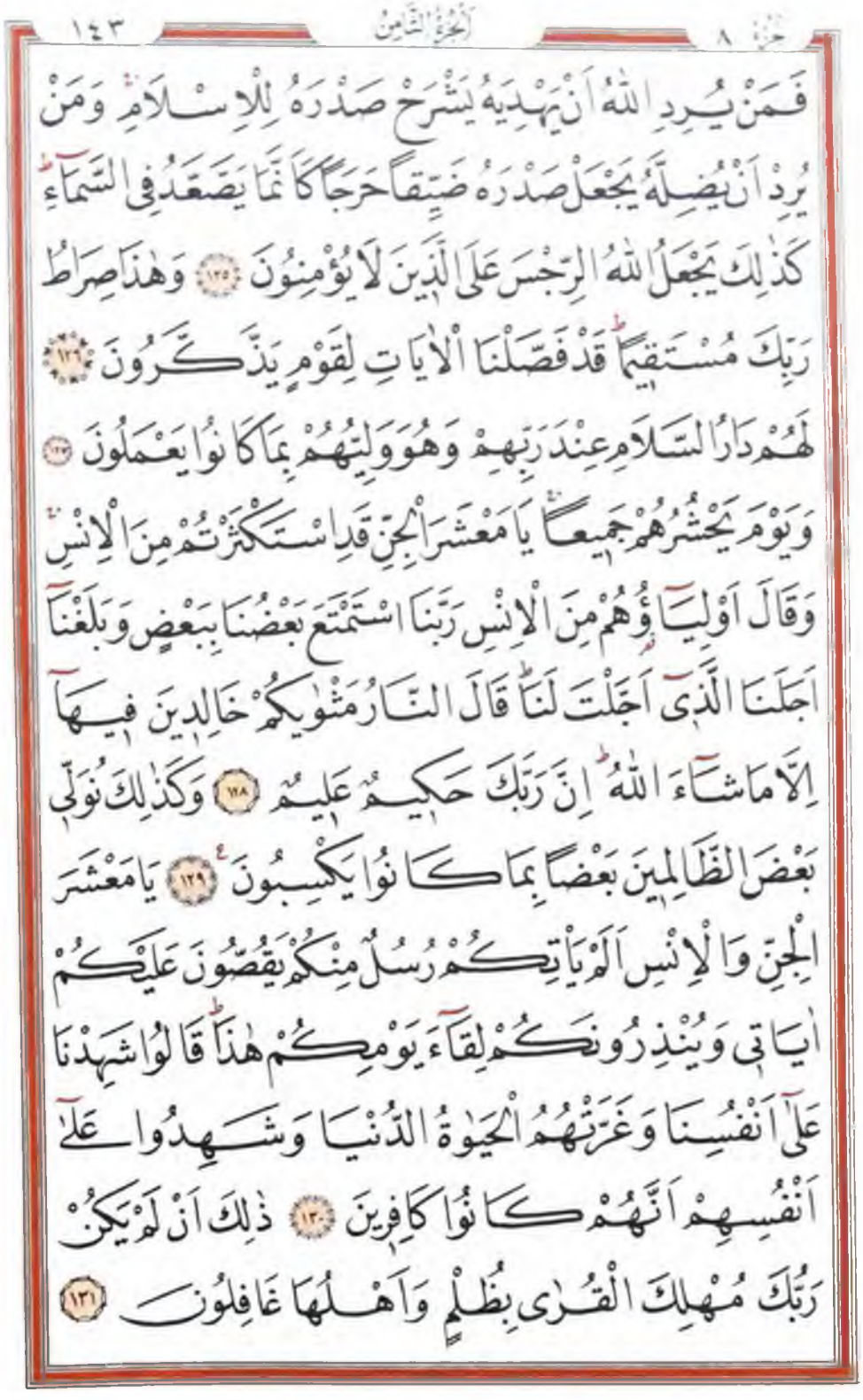

فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَّهْدِيَهٗ يَشْرَحْ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ ۚ وَمَنْ
يُّرِدْ اَنْ يُّضِلَّهٗ يَجْعَلْ صَدْرَهٗ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَآءِ ۚ
كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٢٥﴾ وَهٰذَا صِرَاطُ
رَبِّكَ مُسْتَقِيْمًا ۚ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّذَّكَّرُوْنَ ﴿١٢٦﴾
لَهُمْ دَارُ السَّلٰمِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٢٧﴾
وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيْعًا ۚ يٰمَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِّنَ الْاِنْسِ ۚ
وَقَالَ اَوْلِيٰٓؤُهُمْ مِّنَ الْاِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَّبَلَغْنَآ
اَجَلَنَا الَّذِيْٓ اَجَّلْتَ لَنَا ۚ قَالَ النَّارُ مَثْوٰىكُمْ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ
اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ ۚ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيْمٌ عَلِيْمٌ ﴿١٢٨﴾ وَكَذٰلِكَ نُوَلِّيْ
بَعْضَ الظّٰلِمِيْنَ بَعْضًا بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿١٢٩﴾ يٰمَعْشَرَ
الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اَلَمْ يَاْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّوْنَ عَلَيْكُمْ
اٰيٰتِيْ وَيُنْذِرُوْنَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ۚ قَالُوْا شَهِدْنَا
عَلٰٓى اَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوْا عَلٰٓى
اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوْا كٰفِرِيْنَ ﴿١٣٠﴾ ذٰلِكَ اَنْ لَّمْ يَكُنْ
رَّبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَّاَهْلُهَا غٰفِلُوْنَ ﴿١٣١﴾

125. Allah her kimi hidayetine erdirmek isterse, İslama sinesini açar, gönlüne genişlik verir. Her kimi de sapıklıkta bırakmak isterse onun da kalbini daraltır, öyle sıkıştırır ki, sanırsın öfkesinden göğe çıkacak. İmana gelmezleri Allah o murdarlık içinde hep böyle bırakır.

(Allah, hidayetine erdirmek istediği kimsenin göğsünü İslam için açar. Hakkı ve hakkın tekliflerini kabul için nefsine öyle bir kabiliyet verir ki iman ve taatle göğsü genişler, kalbi ferahlanır. İman ve İslam ile son derece gönlü rahat ve ferah olur. Hakkı kabul etmek ve hakkın tekliflerini yerine getirmekten canı sıkılmaz, aksine neş'e ve dinçlik duyar. Yüce Allah saptırmak istediği kimsenin de göğsünü daraltır, bunaltır. Hem öyle normal ve kısa bir yokuşa değil, sanki dik yukarı göğe tırmanıyormuş gibi olur. Göğe tırmanmak kendisince nasıl yerine getirilemez bir külfet ve zahmet ise iman ve İslam, hakkı kabul etmek ve taati yerine getirmek de ona o derece güç gelir. İslam ve doğruluk deyince canı sıkılır, daralır,

bunalır, içinden çıkılmaz bataklıklara düşer.)

126. Bu İslam ise, doğrudan doğruya Rabbinin yoludur. Cidden aklını başına alacak bir kavim için âyetleri geniş geniş açıkladık.

127. Rablerinin katında Selam Yurdu "Darüsselâm" onlarındır. Bütün yapacak oldukları işlerde kendilerinin velisi de O'dur.

[İbn Kesir şöyle der: Müminler, girmiş oldukları, peygamberlerin yolu ve izi olan doğru yolda selamet içinde oldukları için yüce Allah burada cenneti Darüsselam, yani "Selamet Yurdu" diye niteledi. Müminler bu yola girmekle eğrilik afetlerinden selamet buldukları gibi, Darüsselam olan Cennete de girerler.]

128. "Ey cin topluluğu! Gerçekten şu insanlara çok ettiniz" diye Allah onların hepsini toplayıp haşr edeceği gün, bunların insanlardan olan yardakları: "Ey Rabbimiz, diyecekler, bir birimizden istifade ettik ve bizim için takdir etmiş olduğun ecele ulaştık." Buyuracak ki: "Ateş, ikametgahınız, Allah'ın dilediği zamanlardan başka hepiniz ondasınız. Şüphesiz rabbin hikmet sahibidir, her şeyden haberdardır.

(Dolayısıyla, yaptığını hikmetle sağlam yapar ve insan ve cin bütün her ki grubun da gizli açık bütün hallerini ve layık oldukları cezaları bilir. Hükmünü, ne dilediğini bilerek verir.

O gün cin topluluğunun insanlardan olan dostları diyecekler ki: "Ey Rabbimiz! Biz, birbirimizden faydalandık. Cinler ve şeytanlar biz insanlara şehvet yollarını ve vasıtalarını gösterdiler, hile ve düzenbazlık, yalancılık ve düzmece sözler, sihir ve büyü usullerini, eğri yollardan gidip yalan dolanla iş yapma, fesat saçıp gizlenme çarelerini öğrettiler. Bu şekilde biz o cin ve şeytanlardan faydalandık, zevk ve sefalar sürdük. Bizim bunları kendi rızamızla kabul etmemizden ve onlara kolaylık göstererek yardımda bulunmamızdan da onlar faydalandı, muratlarına ve maksatlarına erdiler. Dolayısıyla bu konuda sorumluluk yalnız cin ve gizli şeytan dostlarımızın değildir, doğrusu biz, birbirimizden istifade ettik.")

129. Ve işte biz zalimlerin bazısını bazısına, kazandıkları sebebiyle böyle dost ederiz.

(Kazançları, âdetleri birbirine benzeyenler, birbirlerini görmeseler bile uzaktan uzağa birbirlerine dost olurlar, birbirlerini savunur ve sorumluluklarına ortak olurlar. İnsanlar ve cinlerden zalimler, haksızlar da haşr günü, kazanç ortaklıklarından dolayı birbirlerini mazur göstermek isterler. O gün Allah, cin topluluğunu "insanlara çok ettiniz" diye insanlar hesabına kınadığı zaman, cinler bir cevap vermediği halde onların insanlardan olan dostları ortaya atılıp onları mazur göstermeğe çalışırlar.)

130. Ey insan ve Cin topluluğu! İçinizden size âyetlerimi anlatır ve bu gününüzün gelip çatacağını haber verir peygamberler gelmedi mi? "Ey Rabbimiz, diyecekler, evet, kendilerimizin aleyhine şahitleriz." Dünya hayatı onları aldattı da kendi aleyhlerinde olarak kafir idiklerine şahit oldular.

(Yani hepsi kendilerinin, peygamberleri ve onların tebliğ ettikleri âyetleri inkar ettiklerini ve yaptıkları fenalıkların bir çoğunu da bile bile yaptıklarını dünyada kendi nefislerinde ve vicdanlarında bilirler ve kendilerine karşı böyle şahitlik ederler. Âhirete böyle gidecek olanlar o gün, haşr gününde Allah'ın huzurunda da o soruya karşı yine böyle kendilerine ittifakla şahitlik edeceklerdir.)

131. Bu şundan ki, Rabbin ülkeleri, ahalisi gafil haldeler iken zulüm ile helak edici değildir.

[Çünkü Allah, bir kavmi uyarmadan ve peygamberler, mucizeler ve ibretlerle nasihat etmeden helak etmez.]

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُوا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا
يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾ وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ ۖ إِن يَشَأْ
يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِن بَعْدِكُم مَّا يَشَاءُ
كَمَا أَنشَأَكُم مِّن ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ ﴿١٣٣﴾ إِنَّ
مَا تُوعَدُونَ لَآتٍ ۙ وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾ قُلْ يَا قَوْمِ
اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ
مَن تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ ۗ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ
﴿١٣٥﴾ وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا
فَقَالُوا هَٰذَا لِلَّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَٰذَا لِشُرَكَائِنَا ۖ
فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَمَا كَانَ
لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَىٰ شُرَكَائِهِمْ ۗ سَاءَ مَا
يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾ وَكَذَٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِّنَ
الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ أَوْلَادِهِمْ شُرَكَاؤُهُمْ
لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ ۖ وَلَوْ شَاءَ
اللَّهُ مَا فَعَلُوهُ ۖ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾
وَقَالُوا

132. Ve her biri için amellerinden dereceler vardır. Rabbin, ne işlediklerinden habersiz de değil.

[Çalışan herkesin Allah'a itaat ve masiyetine karşılık âhirette alacağı makam ve mertebeleri vardır. Ameli iyi ise makamı da iyi, ameli kötü ise makamı da kötüdür. Allah, kullarının bütün yaptıklarını en ince ayrıntısına kadar bilir. Ona göre karşılığını verir.]

133. Rabbin, hiçbir şeye muhtaç değil, merhametlidir. Yoksa dilerse sizi ortadan kaldırır, arkanızdan yerinize dilediğini getirir. Nitekim sizi, başka bir kavmin zürriyetinden var etmişti.

[Yüce Allah'ın mahlukata ve onların yapacakları ibadet ve kulluklara ihtiyacı yoktur. Kullarına olan büyük merhametinden dolayı onlara peygamberler, kitaplar göndermiş, doğru yolu göstermiştir. Onları mükellef tutması da kendi faideleri içindir. Yoksa kendisi hiçbir şekilde, hiçbir şeye muhtaç değildir.

Kulların ibadeti O'na fayda vermediği gibi, isyanları da zarar vermez. O isterse isyan edenleri, köklerini kazıyacak bir azapla yok eder ve onlardan sonra onların yerine daha itaatli, dilediği bir toplumu getirir.]

134. Size edilen vaat ve tehdit muhakkak başınıza gelecektir. Siz onun önüne geçemezsiniz.

[Kaçmak için zor ve kolay her yolu deneseniz de bizim elimizden ve azabımızdan kurtulamazsınız. Burada yapılan tehditten maksat, Hasanı Basri'ye göre Kıyametin gelmesidir. Çünkü onlar Kıyameti inkar ediyorlardı. Fahri Razi'ye göre ise âyet, vaat ve tehdit edilen her şeyin mutlaka olacağını, bunun Allah'ın kudreti dahilinde olduğunu, kimsenin bunun dışına çıkamayacağını haber vermektedir.]

135. De ki: "Ey kavmim Bütün kuvvetinizle yapın yapacağınızı, ben görevimi yapıyorum. Dünya evinin sonu kimin olacak, artık yakında bileceksiniz. Şu muhakkak ki, zalimler felah bulmazlar.

[Ey Muhammed! Onlara de ki: "Ey kavmim! İnkarınıza ve bana olan düşmanlığınıza devam edin ve yapacağınızı yapın. Ben de Rabbimin bana emrettiğini yapacağım ve O'nun dini üzere devam edeceğim. Âhiret yurdunda övülen sonun, sizin mi yoksa bizim mi, hangimizin olacağını anlayacaksınız. Gerçek şu ki, zalim olan başarılı olamaz ve istediğini elde edemez. Zemahşeri der ki: "Âyet şiddetli tehdit ve kesin olarak, uyaranın haklı, uyarılanın batıl yolda olduğunu ifade eder." Nitekim, "dilediğinizi yapın" mealindeki Fussilet, 41/40 âyeti de bunun gibi tehdit ifade eder.]

136. Tuttular Allah için O'nun yarattıklarından, ekin ve hayvanlardan bir hisse ayırdılar. Kendi iddialarınca: "Şu, dediler, Allah için, şu da ortaklarımız için." Ama ortakları için olan, Allah tarafına ulaşmaz, Allah için olana gelince, o, ortakları tarafına ulaşırdı. Ne fena hüküm veriyorlar!

(Rivayet edildiğine göre Arap müşrikleri ekip diktikleri tarla ürünlerinden ve yetiştirdikleri deve, sığır, koyun, keçi gibi hayvanlardan bazı şeyleri kendi kafalarınca Allah için, bazı şeyleri de diğer ilahları adına belirler, ayırırlar ve bir şahsın gelirlerinden böyle iki tür masraf çıkardı. Allah için dediklerini misafirlere ve fakirlere, diğer ilahları için ayırdıklarını da onlar için yapılan masraflara, onların huzurunda yapılacak ayine, kesilecek kurbanlara, hizmetçi ücreti ve başka şeylere harcarlardı. Sonra bakarlar Allah için diye ayırdıkları iyi çıkar, yetişip büyür, gelişirse dönerler onu ilahlarına tahsis ederler. Fakat ilahları için ayırdıkları iyi çıkarsa onu onlar adına bırakırlar, "Allah zengindir, bunlar fakir" derler. Böylece ilahlarını Allah'a tercih ederler ve Allah için ayırdıklarını onlara harcarlar, fakat onlar için ayırdıklarını Allah için harcamazlardı ki, işte bu âyetlerde onların akıl ve fikir kabul etmez cahillik ve sapıklıklarıyla, ekonomik ve sosyal hayattaki perişanlıklarıyla alakalı bazı fenalıkları beyan ediliyor. Allah'ın yarattığına başkalarını ortak etmek, "Allah için" dediklerinde de O'nun şeriatını değil, kendi boş iddialarını esas almak ve sonra uydurup uydukları ortaklarını Allah'a tercih edip netice itibarıyla Allah için hiçbir şey yapmamış olmak ve Allah'ın yarattığı ve kendilerine nasip ettiği mal ve varlığı bu şekilde boşu boşuna harcayıp tüketerek hiçbir hayır kazanmamak ne cahilce, ne zalimce, ne talihsizce bir hükümdür, ne büyük hüsrandır!)

137. Yine bunun gibi, müşriklerden çoğuna çocuklarını öldürmeği de o taptıkları ortaklar, hem onları yok etmek için, hem dinlerini berbat edip şaşırtmak için, iyi bir şey gibi gösterdi. Eğer Allah dilese idi bunu yapmazlardı. O halde bırak onları uydurdukları kanunlarla, ne halleri varsa görsünler.

وَقَالُوا هَٰذِهِ أَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَّا يَطْعَمُهَا إِلَّا مَن
نَّشَاءُ بِزَعْمِهِمْ وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنْعَامٌ
لَّا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءً عَلَيْهِ ۚ سَيَجْزِيهِم بِمَا
كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَٰذِهِ الْأَنْعَامِ
خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا ۖ وَإِن يَكُن
مَّيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ ۚ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ ۚ
إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٣٩﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا
أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ
افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ ۚ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٤٠﴾
وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ
وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ
مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ ۚ كُلُوا مِن ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا
حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ ۖ وَلَا تُسْرِفُوا ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿١٤١﴾
وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا ۚ كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ
وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ ۚ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿١٤٢﴾

138. İddialarınca dediler ki: "Şunlar, ilişilmez hayvanlar ve ekinlerdir. Bunları ancak bizim dilediğimiz kimseler yer. Şunlar da sırtları haram edilmiş hayvanlar." Diğer bir takım hayvanları da Allah'ın ismini anmadan boğazlarlar. Hep bunları Allah'a iftira ederek yaparlar. İftira ettikleri için Allah yakında cezalarını verecek.

("Bunlar, ilahlarımıza tahsis ettiğimiz hayvanlar ve ekinlerdir. Bunları dilediğimize yediririz" dediler. Bu, sırf kendi batıl zanlarına göredir. Çünkü onlardan kendilerinin dilemediği nice kimseler yer ve diledikleri nice kimseler de yiyemez. Hükmü geçerli irade onların değil, Allah'ındır. Bir de dediler ki: "Şunlar da sırtları, yani binilmesi, yük yükletilmesi ve her hangi bir şekilde kullanılması ve faydalanılması haram olan hayvanlardır. Yani Bahire, Sâibe, Hâm'dır." Bunların açıklaması için Bkz, Mâide, 5/103 âyeti ve tefsiri. Diğer bazı hayvanlar da vardır ki, üzerlerine Allah'ın ismini anmazlar. Putları adına keserler veya binip üzerlerinde hacca gitmezler.

Bunu Allah'a karşı yalan söyleyerek yaparlar. Allah bu iftira ve yalanlarına karşılık onların cezasını verecektir.)

139. Bir de: "Şu hayvanların karınlarındaki yavrular sırf erkeklerimizin, kadınlarımıza ise haram. Eğer yavru ölü doğarsa hepsi onda ortak" dediler. Allah onlara isnatlarının cezasını yakında verecek. Her halde O, hikmet sahibidir, her şeyi bilendir.

(Bir de kendi batıl zanlarınca sırtları haram edilen Bahirelerin, Sâibelerin karınlarında taşıdıkları yavruları sade erkeklerimize helal, kadınlarımıza haramdır, dediler. Fakat bu haramlık o yavrular diri doğdukları takdirdedir. Şayet ölü doğarlarsa o vakit kadın-erkek hepsi bunda ortaktırlar. Böyle dediler ve böylece kadınlara, leşe ortak olabilmekten başka bir hak tanımayarak zulüm ve hakaret ettiler. Allah onlara bu nitelemelerinin, bu helal ve haram demelerinin cezasını verecektir.)

140. Bilgisizlikle düşüncesizlikle çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği nimetleri Allah'a iftira ederek haram ve yasak kılanlar şüphe yok ki ziyan ettiler, şüphe yok ki yanlış gittiler ve hiçbir zaman muvaffak olmadılar.

[Zemahşeri der ki: Bu âyet, fakirlik ve düşman eline esir düşerler korkusuyla kız çocuklarını diri diri gömen Rabia ve Mudar kabileleri ile böyle yapan diğer Araplar hakkında inmiştir.]

141. O çardaklı ve çardaksız cennet gibi bağları, o tatları, yemişleri, başka başka ekinleri, o hurmaları, zeytinleri, narları, birbirlerine hem benzer hem benzemez bir halde var eden hep O'dur. Her biri ürün verince ürününden yiyin, hasat günü (muhtaçlara) hakkını da verin. Bununla beraber israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.

(Görülüyor ki burada ürünlerin toplandıkları gün verilmesi vacip olan sabit bir hakkı bulunduğu bildiriliyor ve bunun yerine getirilmesi emrediliyor. Fakat miktarı ve kimlere verilmesi gerektiği açıklanmayıp mutlak bırakılıyor. Âyetteki bu hak mutlak yani kayıtsız ifade edildiği için, zekât emri yerine getirildiğinde bu hakkın da yerine getirilmiş olacağı yani bu emrin, öşrü de kapsadığı açıktır.)

142. Deve, sığır, koyunlardan gerek yük götüreni ve gerek yere serileni (yere serilip kesileni veya yünlerinden kılların-

dan faydalanılanı) var eden O'dur. Allah'ın size rızık olarak verdiği nimetlerden yiyin fakat şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o, sizin için açık bir düşmandır.

(Az önce geçtiği gibi müşrikler ekinleri ve deve, sığır, koyun cinsi hayvanların bazılarını, bazen erkeğini, bazen dişisini, bazen dişinin rahmindekini haram kılıyorlardı. İslam hükümleri inmeğe başlayınca bu müşriklerin hatibi Mâlik b. Avf: "Ey Muhammed, dedi, duyduk ki sen bazı şeyleri helal kılıyormuşsun." Rasulullah (s.a.v.): "Siz bazı şeyleri, aslı olmadan haram kıldınız. Yüce Allah şu sekiz eşi, yenilmek ve faydalanılmak için yaratmış olduğu halde sizin dediğiniz haramlık nereden geldi? Erkeğinden mi, dişisinden mi?" diye sordu. Bu soru üzerine adam, erkeğinden diye illet gösterse erkeğin hep haram olması gerekecek, dişisinden diye illet gösterse hep dişiler haram olmak gerekecek. Rahmi illet gösterse ikisi de öyle olacak. Haram kılmayı beşinci veya yedinci veya her hangi bir batna tahsis etse, bu neden, niçin? Hayret içinde kalmış, susmuş. "Neye söylemiyorsun?" buyrulmuş. Mâlik: "Hayır, sen söyle ben dinleyeyim" demişti. İşte yük taşıyan (hamule) ve etinden ve tüyünden faydalanılan (ferş) olarak yaratılan ve yenilmeleri helal kılınan hayvanlar izah edilerek buyruluyor ki:)

ثَمَٰنِيَةَ أَزْوَٰجٍ ۖ مِّنَ ٱلضَّأْنِ ٱثْنَيْنِ وَمِنَ ٱلْمَعْزِ ٱثْنَيْنِ ۗ قُلْ
ءَآلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ ٱلْأُنثَيَيْنِ أَمَّا ٱشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ
أَرْحَامُ ٱلْأُنثَيَيْنِ ۖ نَبِّـُٔونِى بِعِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ
١٤٣ وَمِنَ ٱلْإِبِلِ ٱثْنَيْنِ وَمِنَ ٱلْبَقَرِ ٱثْنَيْنِ ۗ قُلْ
ءَآلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ ٱلْأُنثَيَيْنِ أَمَّا ٱشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ
أَرْحَامُ ٱلْأُنثَيَيْنِ ۖ أَمْ كُنتُمْ شُهَدَآءَ إِذْ وَصَّىٰكُمُ ٱللَّهُ
بِهَٰذَا ۚ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا لِّيُضِلَّ
ٱلنَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ١٤٤
قُل لَّآ أَجِدُ فِى مَآ أُوحِىَ إِلَىَّ مُحَرَّمًا عَلَىٰ طَاعِمٍ يَطْعَمُهُۥٓ
إِلَّآ أَن يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَّسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنزِيرٍ
فَإِنَّهُۥ رِجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهِلَّ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ ۚ فَمَنِ ٱضْطُرَّ
غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ١٤٥ وَعَلَى ٱلَّذِينَ
هَادُوا۟ حَرَّمْنَا كُلَّ ذِى ظُفُرٍ ۖ وَمِنَ ٱلْبَقَرِ وَٱلْغَنَمِ حَرَّمْنَا
عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَآ إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَآ أَوِ ٱلْحَوَايَآ أَوْ
مَا ٱخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ۚ ذَٰلِكَ جَزَيْنَٰهُم بِبَغْيِهِمْ ۖ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ١٤٦
فَإِنْ

143. Sekiz eşi: koyundan iki, keçiden iki. De ki: Allah iki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi? Yoksa iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı? Eğer doğru söylüyorsanız, bana ilimle haber verin.

144. Ve deveden iki, sığırdan iki. De ki: Allah, iki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi? Yoksa iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı? Yoksa Allah size bu haram kılmayı emrederken siz şahitler mi idiniz? Öyle hiçbir bilgi olmaksızın insanları saptırmak için uydurduğu yalanı Allah'a isnat edenlerden daha zalim kim olabilir? Her halde Allah, zalimler topluluğunu doğru yola çıkarmaz.

(Zevc: Kendi cinsinden bir diğeri ile beraber bulunan, demektir ki bu ikiden her birine diğerine göre "zevc", kendi kendine de "ferd= tek" ismi verilir. Dolayısıyla zevc, ikisinin değil, ikiden birinin diğerine göre ismidir. İkisine birden "zevceyn=iki eş"

denilir. Şu halde zevc, tam anlamıyla bizim "çift" dediğimiz değil, "eş" yani bir çiftin her bir tekidir. Mesela "sekiz çift" dediğimiz zaman "onaltı eş" anlaşılır. Sekiz eş ise, âyette beyan olunduğu üzere ikisi koyun, ikisi keçi, ikisi deve, ikisi sığır cinsinden olmak üzere erkek ve dişi dört çift, fakat sekiz eştir.

Âyetlerde En'âm denilen bu sekiz eş hayvanın hiçbirinde yaratılıştan haramlık illeti bulunmadığı ve dolayısıyla ne erkeğinin, ne dişisinin haram olmadıkları gayet güzel bir üslupla ortaya konulmuştur.)

[Ebussuud şöyle der: Âyetlerden maksat, yüce Allah'ın bu dört çeşit hayvanı onlara haram kıldığı şeklindeki iddialarını reddetmek ve bu hususta yalanlarını ortaya çıkarmaktır. Çünkü onlar bazan bu hayvanların erkeklerini bazan dişilerini ve bazan da yavrularını haram kılıyorlardı.]

145. De ki: Bana vahy edilenler içinde bu haram dediklerinizi yiyecek olan bir adama haram kılınmış bir şey bulmuyorum. Ancak şunlar başka: Ölü yahut dökülen kan yahut domuz eti –ki o şüphesiz bir pistir– yahut Allah'tan başkasının adı anılmış açık bir fısk (yani murdar bir hayvan) ki bunlarda da her kim çaresiz kalırsa, diğer bir çaresizin hakkına tecavüz etmediği ve zaruret miktarını aşmadığı takdirde, şüphe yok ki Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Demek ki çaresiz durumda kalan için yemek hususunda haram olan hiçbir şey yoktur, ancak başka çaresizin elindekini almamak ve yemekte zaruret miktarını aşmamak vardır. Şu halde çaresiz durumda kalmayanlar için başkasının elindekini almak ve yemekte zaruret miktarını aşmak haydi haydi haramdır. Dolayısıyla dört şeyde özetlenen haramlar, çaresiz ve zor durumda kalanın dışındakilere mahsus olduğu halde, başkalarının hakkına tecavüz ederek başkasının malını yemek ve bir de zaruret halinde zarurete göre, genişlik halinde genişliğe göre haddini aşıp israf etmek mutlak olarak ve herkes için haramdır.)

146. Yahudilere her tırnaklıyı haram kıldık. Bir de bunlara sığır ve koyunların sırtlarında olan veya bağırsakları üzerinde bulunan veya kemikle karışan kuyruk kısmındaki yağlar dışında diğer yağları da haram kıldık. Fakat bunu onlara azgınlıkları yüzünden bir ceza yaptık. Şüphesiz biz, her hususta doğru söylüyoruz.

(Yahudilere sığır ve koyun dışında diğer tırnaklı hayvanların hepsini haram kıldık. Sığır ve davardan da her ikisinin içyağlarını, don yağlarını onlara haram ettik. Ancak bu ikisinin sırtlarının veya bağırsaklarının taşımış olduğu yağlar veya bir kemiğe karışmış olan yağlar, ki kuyruk yağı böyledir, bu üçü haram kılınmadı. Şu halde onlara haram kılınan sığır ve davar yağları, gömlek yağı denilen don yağı ile böbreklerin taşıdığı yağlar demek olur. Bunu, azgınlıkları sebebiyle onlara bir ceza olsun diye yaptık, yoksa aslında bunların hepsi onlara haram değildi. Bir zamanlar bıldırcın etleriyle beslenmişlerdi. Sonra azgınlık ve zulümleri: peygamberleri öldürmek, faiz almak, hak yolundan engellemek, haram yemek, helali haram haramı helal saymak gibi haddi aşar davranışlardan dolayı sonradan kendileri bir çok temiz rızıktan mahrum edildiler. Âl-i İmrân, 3/93 âyetine ve açıklamasına bakınız. Biz her halde doğru sözlüyüz, haber vermekte de doğru sözlüyüz, vaat ve tehditte de doğru sözlüyüz.)

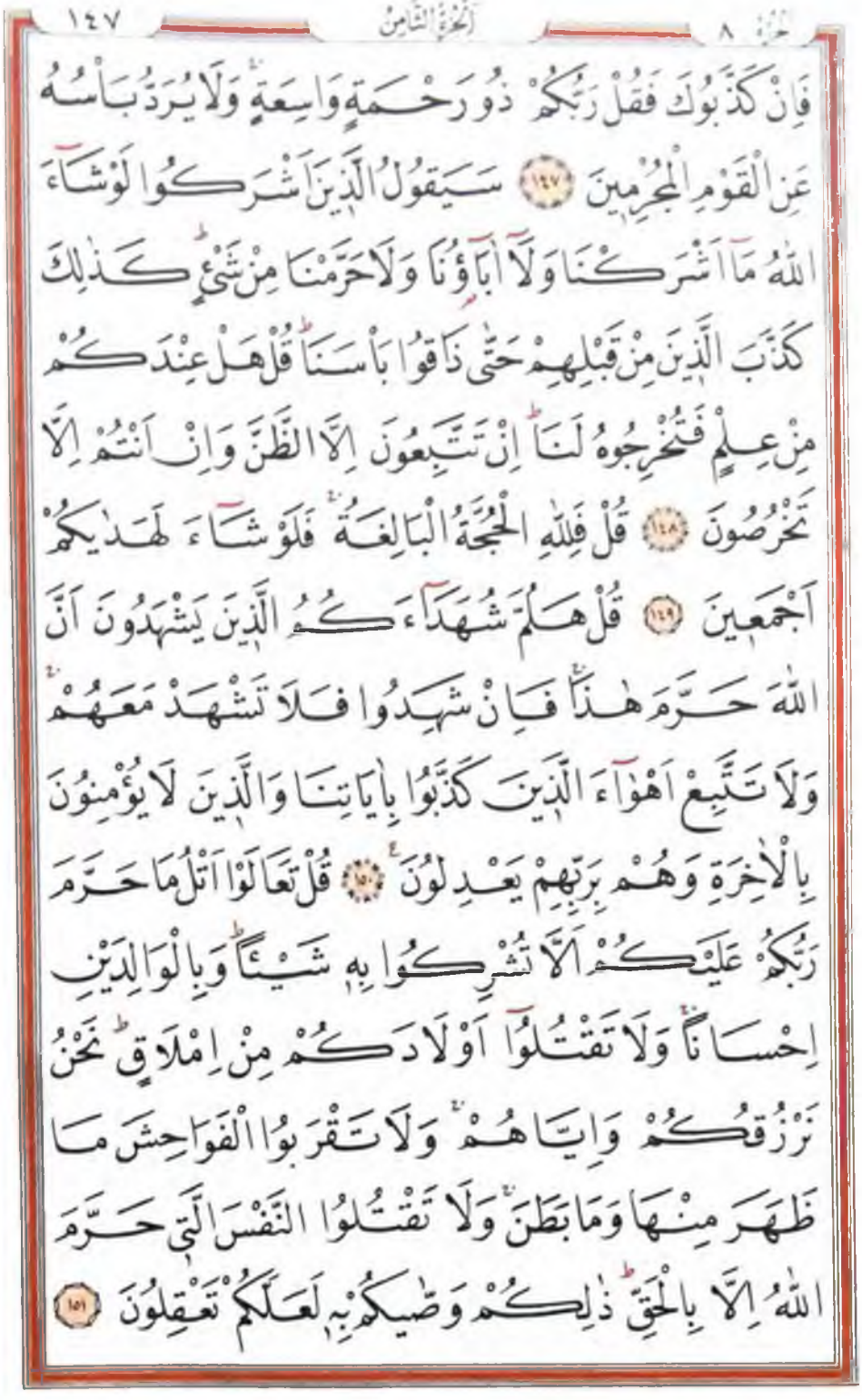

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَّبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ ۖ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ
عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾ سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ
اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ ۚ كَذَٰلِكَ
كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا ۗ قُلْ هَلْ عِندَكُم
مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا ۖ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إِلَّا
تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾ قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ۖ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ
أَجْمَعِينَ ﴿١٤٩﴾ قُلْ هَلُمَّ شُهَدَاءَكُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ
اللَّهَ حَرَّمَ هَٰذَا ۚ فَإِن شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ ۚ
وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ وَهُم بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾ قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ
رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ ۖ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ۖ وَبِالْوَالِدَيْنِ
إِحْسَانًا ۖ وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُم مِّنْ إِمْلَاقٍ ۖ نَّحْنُ
نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ ۖ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا
ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ۖ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ
اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ۚ ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾

147. Bunun üzerine seni yalanlamağa yeltenirlerse de ki: Rabbiniz, bitmez tükenmez bir rahmet sahibi. Fakat suçlu topluluktan azabı da geri çevrilmez.

(Ey Muhammed! Seni yalanlarlarsa, bu cümleden olarak Yahudiler: "Hayır, bize haram kılınanlar böyle değildi veya bu haram kılma işi sonradan, azgınlığımızın cezası olarak değil, ta aslından böyle idi, bu haram kılma ve cezalandırmayı bildiren vahy, bu haber ve tehdit yalandır" diyecek olurlarsa, de ki: Rabbiniz geniş bir rahmet sahibidir. Ama suçlu topluluktan, O'nun vereceği sıkıntı, şiddetli baskısı, azabı da savılamaz. Bütün suçlular, kendilerine ne kadar mühlet verilirse verilsin suç işlemeye devam ettikleri halde sonunda o geniş rahmetten mahrum ve bir azaba mahkum olurlar ki ret ve inkarı imkansızdır.)

148. Müşrik olanlar diyecekler ki: "Allah dilese idi ne biz müşrik olurduk ne ataları-mız, ne de bir şey haram kılabilirdik." Bun-

lardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı, sonunda azabımızı tattılar. De ki: "Hiç ilim denecek bir şeyiniz var mı ki, onu bize çıkarasanız? Siz, sırf bir zan ardından gidiyorsunuz ve siz ancak atıyorsunuz."

[Kul, yüce Allah'ın kendisine verdiği cüz'i irade ile bir şeyler yapmak ister. Yüce Allah da onun isteği doğrultusunda o işi yaratır. Kul bir şey yapmak istediği zaman Allah ona o işi yaptırmaz, bir şey yapmamak istediği zaman ona o işi yaptırırsa, kul, yaptığından sorumlu tutulamaz. Bu, yüce Allah'ın adaletine sığmaz. Müşrikler, Allah öyle dilediği için müşrik olmuş değil, onlar müşrik olmak doğrultusunda iradelerini kullandıkları için müşrik olmuşlar, yine bazı şeyleri haram kılmaları da kendileri istedikleri için olmuştur.]

149. De ki: "Son derece açık ve sağlam delil, ancak Allah'ındır. Evet, O dilese idi sizi hep birden hidayete erdirirdi."

(Fakat siz de biliyorsunuz ki, topunuza hidayet vermemiştir, kiminiz hidayette kiminiz sapıklıktadır. Ayrıntıların belirlenmesinde ihtilaf etseniz bile hepiniz şunda ittifak edersiniz ki, karşı çıkan, uygun gören, inanan, inanmayan hepiniz hidayette değilsiniz. Demek ki Allah, hepinizin mutlak olarak hidayetini dilememiş, hidayeti tercih edene hidayet, sapıklığı tercih edene sapıklık dilemiştir. Allah dilemeden sizin bir şey yapamayacağınız nasıl apaçık ise, Allah'ın bazı şeyleri de sizin dilemeniz üzerine ve sizin rızanız ve talebenizle yaptığı ve bu şekilde de bir çok şeyler yarattığı da gayet açıktır ki, işte sizin sorumluluğunuz bu noktada, geniş rahmet ve suçluların cezalandırılması bu noktadadır.)

150. De ki: "Haydin, Allah bunu haram etti, diye tanıklık edecek şahitlerinizi getirin." Eğer gelir şahitlik ederlerse sen onlarla beraber şahitlik etme. Âyetlerimizi yalanlayanların, o âhirete inanmayanların nefsâni arzularına uyma. Nasıl uyarsın ki, bunlar, Rablerine başkasını denk tutuyorlar.

(Ey Muhammed! O müşriklere de ki: Haydi, bu iddia ettiğiniz haram kılma işini Allah'ın yaptığına şahitlik edecek şahitlerinizi getirin. Yani bu ekinler ve hayvanlar atalarımızdan beri Allah'ın dilemesiyle haramdır diye müşriklerin halk tabakasını aldatan şeytanlarını ve kodamanlarını da hazır bulundurmalarını söyle ki, delilin tebliği tamam olsun. Bunun üzerine gelip: "Evet, bu ekin ve hayvanları Allah haram kıldı, biz buna Allah için şahidiz" derlerse, sen onlarla beraber şahitlik etme. Âyetlerimizi yalanlayanların, âhirete iman etmeyenlerin ve kendilerinin rabbi olan yüce Allah'a başkalarını denk tutanların hiç birisinin heva ve heveslerine uyma.)

151. De ki: Gelin size Rabbiniz neleri haram kıldı, okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, babanıza, ananıza iyilikten ayrılmayın, yoksulluk yüzünden çocuklarınızı öldürmeyin, sizin de onların da rızkını biz veririz. Fuhşiyyata, açığına da gizlisine de yaklaşmayınız. Allah'ın muhterem kıldığı nefsi, haksız öldürmeyin. İşittiniz ya, işte size O, bunları emretti. Gerektir ki aklınız erer.

(İbn Abbas der ki: Bu ve bundan sonraki âyetler, o muhkem âyetlerdir ki kitapların hiçbirinde neshedilmemiştir. Bunlar, âdemoğullarının hepsine haramdır. Ve "kitabın anası olan muhkem âyetlerdir." "Âl-i İmrân, 3/7". Bunlarla amel eden cennete girer, etmeyen Cehenneme. Ka'bu'l-Ahbar da der ki: Bu âyetler, Tevrat'ın başlangıcıdır: "Bismillâhirrahmânirrahîm. Gelin size okuyayım..." Böylece bütün insanların şeriatleri bunlar üzerinde toplanmıştır. Bunların Musa'ya (a.s.) indirilen "on emir" olduğu da söylenmiştir.)

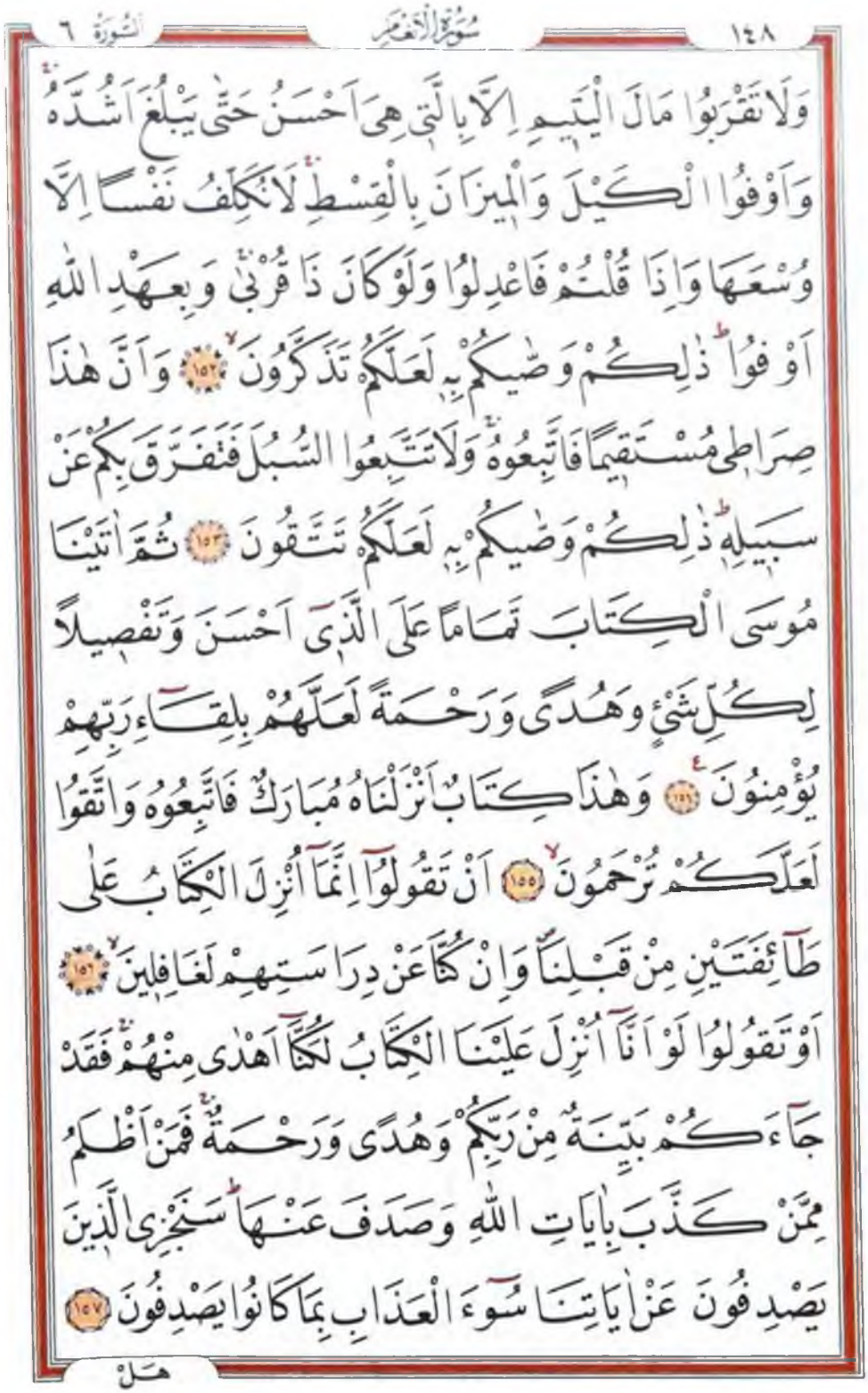

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ ۖ
وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ ۖ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا
وُسْعَهَا ۖ وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۖ وَبِعَهْدِ اللَّهِ
أَوْفُوا ۚ ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٢﴾ وَأَنَّ هَٰذَا
صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن
سَبِيلِهِ ۚ ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٥٣﴾ ثُمَّ آتَيْنَا
مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا
لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُم بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ
يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾ وَهَٰذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٥٥﴾ أَن تَقُولُوا إِنَّمَا أُنزِلَ الْكِتَابُ عَلَىٰ
طَائِفَتَيْنِ مِن قَبْلِنَا وَإِن كُنَّا عَن دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ﴿١٥٦﴾
أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَىٰ مِنْهُمْ ۚ فَقَدْ
جَاءَكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ ۚ فَمَنْ أَظْلَمُ
مِمَّن كَذَّبَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا ۗ سَنَجْزِي الَّذِينَ
يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾

هَلْ

152. Ve yetim malına yaklaşmayın, ancak rüştüne erinceye kadar en güzel suretle olursa başka. Ölçeği, tartıyı tam ve denk tutun. Bir nefse biz ancak gücünün yettiğini yükleriz. Söz sahibi olduğunuz zaman, akraba da olsa, hep adaleti gözetin. Allah'ın ahdini yerine getirin. İşittiniz ya, işte size O bunları emretti. Gerektir ki düşünür tutarsınız.

("Allah'ın ahdini yerine getirin" yani gerek Allah'ın size yüklemiş olduğu ahitleri, emirleri, nehiyleri ve gerek sizin Allah'a veya Allah adına başkalarına verdiğiniz ahitleri, adakları, yeminleri, akitleri, sahih olan her türlü taahhütleri tamamen yerine getiriniz. Ahdi bozmak da haramdır. Görülüyor ki bu emirden anlaşılan vaciplik ve bunun zıddının haramlığı; iman ve amel sınırlarının kapsadığı her tür emir ve nehiyler ile bütün ahitleri içine almaktadır. Dolayısıyla, "günahın açığını da bırakın, gizlisini de" "Bakınız, bu sure, Âyet 120" emri ve buraya kadar

geçen ibadetler, helal-haram ve başkalarıyla ilgili hükümler hep buraya dahildir.)

153. Bir de şu benim dosdoğru yolum, hep onu takip edin, başka yollar takip etmeyin ki O'nun yolundan saptırıp sizi parçalamasınlar. Duydunuz ya, işte size O, bunu emretti. Gerektir ki korunur, takvalı olursunuz.

(İbn Mesud şöyle rivayet ediyor: Rasûlullah (s.a.v.) bize dümdüz bir çizgi çizdi. "Bu, rüşt yoludur" dedi. Sonra bunun sağından ve solundan birçok hatlar, çizgiler daha çizdi. "Bunlar da bir takım yollardır ki, her birinde bir şeytan vardır, ona çağırır" dedi. Sonra bu âyetleri okudu. "Darimi, Mukaddime, 23". Hasılı, Allah'a gidilir zannedilen birçok yollar vardır. Fakat bütün bunların içinde gerçekten Allah yolu, Allah'a ulaştıran ve Allah tarafından ortaya konan, Allah ve Rasulleri tarafından davet edilen hak yol, doğru yol bir tanesidir ki bu, kendisine girenleri toplayan, birleştiren, dağıtmayan, aldatmayan Tevhid yoludur. Hak birdir, batıl çoktur.)

154. Sonra biz, güzel tatbik edene (nimeti) tamamlamak, her şeyi açıklamak ve bir hidayet, bir rahmet olmak üzere Musa'ya o kitabı verdik. Gerektir ki onlar, Rablerine kavuşacaklarına iman etsinler.

(Sonra da Musa'ya Tevrat'ı, o ferman buyrulan hükümleri güzelce tebliğ ve tatbik etmesi üzerine, yahut gerek Musa ve gerek ona uymak suretiyle ihsanı ahlak edinen, yaptığını güzel yapan ve böylece o fermanları da güzelce tatbik eden herhangi bir kimseye nimeti tamamlamak için ve her şeyi açıklamak yani Allah'ın ahitlerini yerine getirmek için dinde muhtaç oldukları her şeyi ayrı ayrı beyan etmek ve bir hidayet ve bir rahmet olmak için verdik ki, İsrailoğulları yüce Allah'ın huzuruna varacaklarına iman edeler, öldükten sonra dirilmeye inanıp sevap ve cezayı tastik edeler.)

155. Bu (Kur'ân) ise, tam bir kitap, onu biz indirdik, çok mübarek. Bundan böyle buna uyun ve korunun. Gerektir ki rahmetimize eresiniz.

156. Demeyesiniz ki: "Kitap, yalnız bizden evvel iki taifeye indirildi ve biz onların gördüğü dersten kesinlikle gafil bulunuyoruz."

(Biz o kitabın anlattığı hüküm ve marifetlerden habersiz bulunuyorduk, demeyesiniz, Kıyamette böyle özür beyan etmeyesiniz. Yani yukarıda ferman buyrulan genel hükümleri anlatan kitabın, şu kavme veya bu kavme indirilmiş olması, o kitabın sadece onlara ait olduğunu, onlarla sınırlı kaldığını ve o hükümler ile yalnız onların mükellef olmasını gerekli kılmaz. Bir kitabın indiği işitildikten sonra her kavmin onu öğrenmesi ve genel hükümlerine dair bilgi elde etmesi mümkündür. İşte herkese feyiz ve bereket ve rahmetin yaygınlaştırılması için indirilen Kur'ân'ın Arapça olması; Kıyamet gününde, o haşir ve neşir, o ceza ve azap gününde bu gibi mazeretlere imkan bırakmamak ve kitabın hükümlerinin sadece indirildiği kavme ait olmadığını ve onun indiği işitildikten sonra onu öğrenme ve öğretme ile meşgul olmayıp hükümlerinden gafil olmanın bir mazeret olmayacağını kesin bir dille anlatmak gibi bir hikmeti de içermektedir.)

157. (Bu mübarek kitap indirildi ki): "Eğer bize kitap indirilmiş olsa idi, her halde onlardan daha çok muvaffak olurduk" demeyesiniz. İşte size Rabbinizden delil geldi, hidayet de geldi, rahmet de geldi. Artık Allah'ın âyetlerini inkar eden ve onlardan engellemeğe kalkandan daha zalim kim olur? Elbette biz o, âyetlerimizi engellemeğe çalışanları bu kabahatleri yüzünden azabın en dehşet vericisi ile cezalandıracağız.

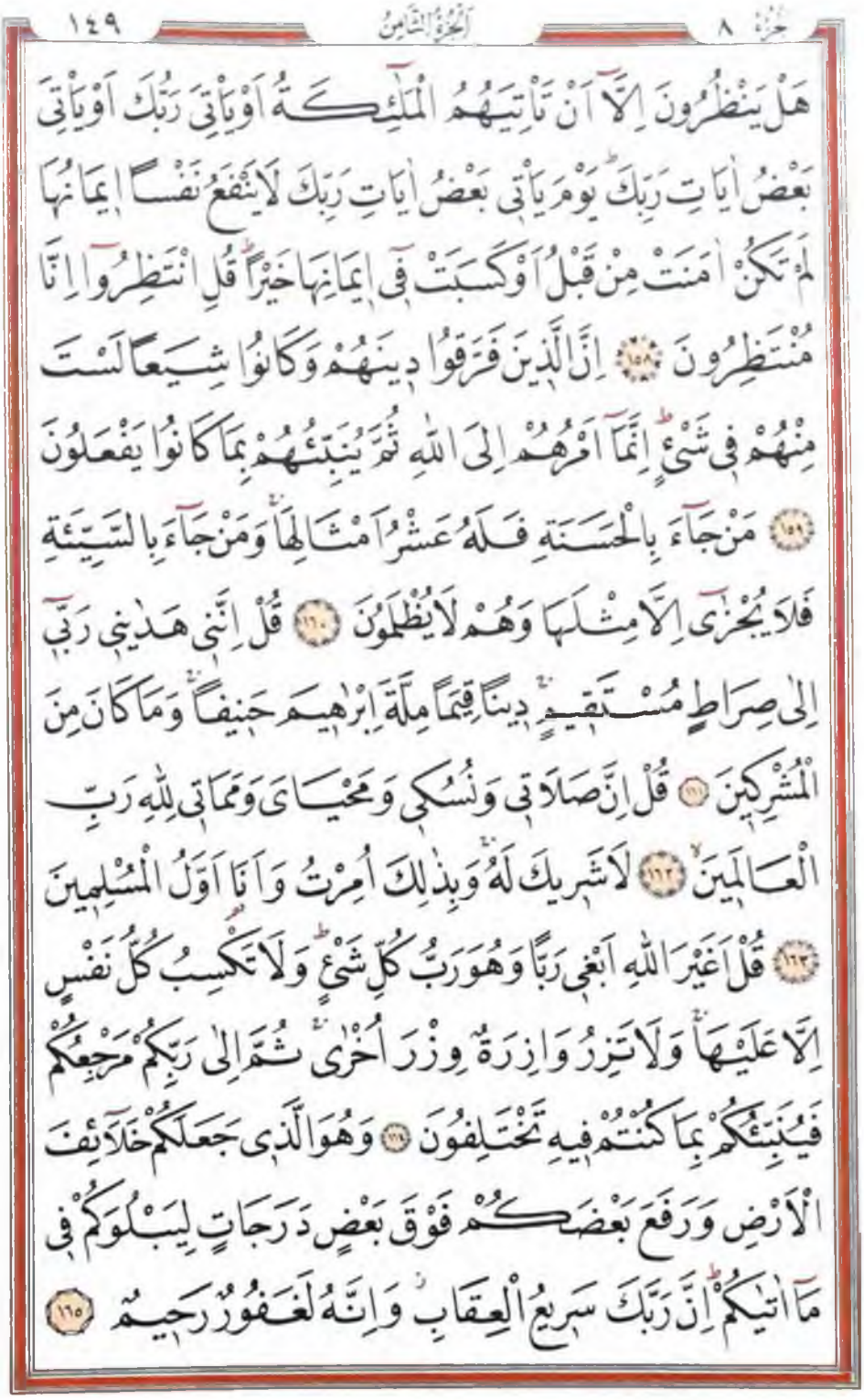

هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ
بَعْضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ ۗ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ ءَايَٰتِ رَبِّكَ لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَٰنُهَا
لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِيٓ إِيمَٰنِهَا خَيْرًا ۗ قُلِ ٱنتَظِرُوٓا۟ إِنَّا
مُنتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ فَرَّقُوا۟ دِينَهُمْ وَكَانُوا۟ شِيَعًا لَّسْتَ
مِنْهُمْ فِى شَىْءٍ ۚ إِنَّمَآ أَمْرُهُمْ إِلَى ٱللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَفْعَلُونَ
﴿١٥٩﴾ مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ
فَلَا يُجْزَىٰٓ إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾ قُلْ إِنَّنِى هَدَىٰنِى رَبِّىٓ
إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ۚ دِينًا قِيَمًا مِّلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا ۚ وَمَا كَانَ مِنَ
ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٦١﴾ قُلْ إِنَّ صَلَاتِى وَنُسُكِى وَمَحْيَاىَ وَمَمَاتِى لِلَّهِ رَبِّ
ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُۥ ۚ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُسْلِمِينَ
﴿١٦٣﴾ قُلْ أَغَيْرَ ٱللَّهِ أَبْغِى رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَىْءٍ ۚ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ
إِلَّا عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ
فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٦٤﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَكُمْ خَلَٰٓئِفَ
ٱلْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَٰتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ فِى
مَآ ءَاتَىٰكُمْ ۗ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ ٱلْعِقَابِ ۖ وَإِنَّهُۥ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٦٥﴾

158. Onlar ancak şunu gözetiyorlar ki, kendilerine melekler geliversin veya Rabbin geliversin veya Rabbinin bazı alâmetleri geliversin. Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, evvelce iman etmemiş veya imanında da bir hayır kazanmamış bir nefse o günkü imanı hiçbir fayda vermez. De ki: "Gözetin, çünkü biz şüphesiz gözetiyoruz."

(Yani "siz müşrikler o üç şeyden dilediğinizi gözleyiniz ki ne beklediğinizi göresiniz. Biz müminler sizin o fena akıbetinizi görmek için onları tam iman ile bekliyoruz" diye onları korkut ve müminleri müjdele.

Onlara meleklerin gelmesi, ölüm veya azap meleklerinin gelmesidir. Allah'ın gelmesinden maksat: "Rabbin gelip melekler saf saf olunca" "Fecr, 89/22" âyetinde belirtildiği gibi Kıyamet kopup haklarında en son ilahi hükmün ortaya çıkmasıdır. Rabbinin bazı alâmetlerinin gelmesi ise, başlarına

taş yağmak veya gök parçalanıp üzerlerine düşmek gibi kendilerini imana mecbur edecek bazı olayların meydana gelmesidir. Fakat can çekişme anında olduğu gibi, bunlar olduğu zaman da artık imanın faydası olmaz. İmanlarından kesin olarak faydalanabilecek olanlar o günden önce iman etmiş ve imanında hayır kazanmış olan, yani iman ile salih ameli birleştirmiş bulunanlardır.)

159. Dinlerini parça parça edip de bölük bölük olanlar var ya, senin onlarla hiçbir alakan yoktur. Onların işi Allah'a kalmıştır. Sonra o, kendilerine neler yaptıklarını haber verir.

(Efendimiz (s.a.v.) buyurmuştur ki: "Yahudiler yetmiş bir fırkaya ayrıldı, birinden başka hepsi Cehennemdedir. Hristiyanlar yetmiş iki fırkaya ayrıldı, birinden başka hepsi Cehennemdedir. Ümmetim de yetmişüç fırkaya ayrılacaktır. Birinden başka hepsi Cehennemdedir." "O bir tek fırka hangisidir, ey Allah'ın Rasulü?" sorusuna karşılık da: "Onlar, benim ve ashabımın üzerinde gittiğimiz yolda gidenlerdir" buyurmuştu. "Tirmizi, İman 18; İbn Mâce, Fiten 17". Bundan şu da anlaşılıyor ki, diğer iki dinin geçerli olduğu dönemlerde onlardan da kurtulan birer fırka vardı.)

160. Kim bir hasene ile gelirse ona on misli verilir. Kim de bir kötülük ile gelirse ona ancak misliyle ceza verilir ve hiçbirine haksızlık edilmez.

(Buna karşı: "Küfür, dünya gibi geçiçi bir kötülük değil mi? O halde ebedi azapta kalma cezası bunun nasıl bir misli olur? Bu ceza, suçtan fazla olmaz mı?" denemez. Çünkü küfür, hak olan bir işi yok saymak ve inkar etmektir. Başka bir deyişle küfür, yüce Allah'ın rahmetinden ebedi bir kopuştur. Elbette ebedi kopuşun cezası da ebedi azaptır. Allah'ın rahmetine ulaşmak için sınırlı bir süre içinde bahşedilen bir fırsatı, bir vesileyi tamamen reddetmek, o rahmetten ebediyen mahrum kalmak demek olduğu ne kadar açıktır.)

161. De ki: "Rabbim beni şüphesiz dosdoğru bir yola hidayet etti: doğru, itibarlı bir dine, başka dinlerden sıyrılıp sade hakka yönelen, hanif olan İbrahim'in milletine ki o, hiçbir zaman müşriklerden olmadı."

(İbrahim, hiçbir zaman, onun milletine mensup olduğunu iddia eden Mekke halkı ve Yahudi ve Hristiyanlar gibi, dini parça parça edenlerden olmadı.)

162. De ki: "Benim cidden namazım, ibadetlerim, hayatım, ölümüm hep âlemlerin Rabbi olan Allah içindir."

163. "Ortağı yoktur, O'nun. Bana bu emredildi ve ben, Müslümanların ilkiyim."

(Bu cümle, Hz.Peygamberin, kendisine emredilen ilahi emirlere süratle uyduğunu ve o emirlerin kendine mahsus olmayıp herkesin bunları yapmakla memur olduğunu ve bütün Müslüman olanların ona uyması gerektiğini beyandır.)

164. De ki: Allah her şeyin Rabbi iken hiç ben O'ndan başka Rab mı isterim? Herkesin kazandığı ancak kendi boynuna geçer. Günah çekecek hiçbir nefis, başkasının günahını çekmez. Sonra hep dönüp Rabbınıza varacaksınız. O vakit O size, ihtilaf etmekte olduğunuz hakikatı haber verecek.

(Ne günah işlemekte ne de onun cezasını çekmekte vekalet, vekillik cereyan etmez. Herkes yaptığı günahı kendi yapar ve cezasını kendi çeker. "Günahı boynuma" diye başkasını suça teşvik eden de bu teşvik ve aldatmasının cezasını çeker.)

165. O, O'dur ki sizi yeryüzünün halifeleri yaptı ve bazınızı bazınızın derecelerle üstüne çıkardı. Bunun hikmeti ise, sizi size verdiği şeylerde imtihan etmektir. Şüphe yok ki Rabbin, çok hızlı cezalandırıcıdır. Yine şüphe yok ki O, tek bağışlayıcı, tek merhamet edendir.

7
A`RÂF SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 206 âyettir.

Adını 46. âyetindeki A'râf kelimesinden alan bu mübârek sure, En'âm suresinde zikir ve ispat olunan ve özetlenen esasları şerh edip açıklayacak, baştan sona teklif ve imtihanın cereyan şeklini açıp izah ederek, "bu ise tam bir kitap, onu biz indirdik. Bundan böyle buna uyun ve korunun. Gerektir ki rahmetimize eresiniz" meâlindeki En'âm, 6/155 âyetinin manasını derin ve ayrıntılı bir uyarı ve ihtar ile aydınlatacak ve En'âm ile Enfâl arasında bir A'râf gibi olacaktır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif Lâm Mîm Sâd.

(Ey Rasulüm Mustafa! Sence bilinen bu elif, lam, mim, sad sesleriyle kulaklarında çınlayıp kalbinde fısıldayan vahiy tecellileri:)

2. Bir kitaptır ki sana indirildi. Sakın

bundan dolayı yüreğinde bir sıkıntı olmasın da bununla korkutasın. Müminlere de şu bir hatırlatma:

(Bu kitap sana indirildi ki onunla korkutma görevini yapasın, müminlere de hatırlatasın. Yani bu kitapta anlatılmak istenenler sadece müminlere ait zannedilmemelidir. Buna muhatap olacaklar ikiden aşağı değildirler: İnanan, inanmayan. İnanmayan kafirler için bu mübarek kitap bir korkutmadır. Onların korkunç akıbetlerini açıklar ve haber verir. İnananlara da bir hatırlatıcı olup iman ettiklerini fakat ayrıntılarını dalgınlıkla unuttukları şeyleri kendilerine hatırlatır, akıllarına getirir.)

3. Rabbinizden size indirilene uyun, O'nsuz bir takım velilere uymayın. Siz pek az düşünüyorsunuz.

(Gerek insan ve gerek cinden her hangi bir dostun, bir yardımcının, bir amirin bizzat kendilerine ve kendiliklerinden olan söz veya fiillerine uymayınız. Onlara uyup uymamak için öncelikle Rabbinizden indirilmiş olan bu kitaba uymayı ölçü edininiz. Kitaba uymayan, Rabbinizin emir ve yasaklarına aykırı bulunan hususlarda gizli, açık, kimseye uymayın, Rabbinizi bırakıp başkalarının izinden gitmeyin.)

4. Biz nice memleket helak etmişizdir ki gece yatarlarken yahut gündüz uyurlarken baskınımız ona gelivermiştir.

(Hasılı, ya Lût kavmi gibi gece yarısında veya Şuayb'ın kavmi gibi güpe gündüz dinlenme ve gaflet halinde iken azap kendilerini bastırıverdi.)

5. Azabımız kendilerine geldiği vakit de "bizler gerçekten zalimler idik" demekten başka bir duaları olmadı.

(Sonunda Allah'ın emir ve hükmüne karşı gelinemeyeceğini anladılar, davalarındaki haksızlıklarını, zulümlerini vicdanlarında itiraf ederek yaptıklarına pişman olup kurtulmak için yalvardılar ama iş işten geçmiş, azap gelip çatmış bulunuyordu.)

6. Sonra elbette peygamber gönderilen ümmetlere soracağız, elbette gönderilen peygamberlere de soracağız.

(Kendilerine peygamber gönderilen ümmetleri, size gönderilen peygamberleri nasıl, ne cevap ile karşıladınız? "Peygamberlere ne cevap verdiniz?" "Kasas, 28/65" diye sorguya çekeceğiz. Onlara gönderdiğimiz peygamberlere de "O gün ki Allah bütün rasulleri toplayacak da "Size ne cevap verildi" diyecek "Mâide, 5/109" âyetinin delaletince, "ne şekilde, ne cevap ile karşılandınız?" diye soracağız. Bunlar, bilgi alma sorusu olmayıp azarlama ve çıkışma manası ifade eden sorulardır.)

7. Soracağız da kendilerine karşı olan biteni mutlak bir ilim ile kesinlikle anlatacağız. Öyle ya, biz onlardan gaip değildik.

(Kendilerine karşı ilim ile, her halde ve her halde olan biteni anlatacağız. Peygamberlere sorulduğu zaman: "Bizde ilim yok, sensin gaybları bilen" "Mâide, 5/109" diyecekler. Bunun üzerine en gizli hallerine varıncaya kadar hepsinin yaptıklarını, içlerini dışlarını ilmimizle yüzlerine vuracağız. Biz onların yanında bulunmuyor değil idik ki bilmediğimiz bir halleri bulunabilsin. Açıkta ve gizlide her ne yaptılarsa Allah hepsinde hazır bulunmakta, görmekte ve şahit olmaktadır.)

8. Hem tartı o gün tam hak. Artık kimin terazileri ağır basarsa işte onlar, o felah bulacak olanlardır.

(O gün amel defterindeki her muamele en ince, en küçük noktalarına varıncaya kadar hakkıyla tartılıp leh ve aleyhteki alacak ve borcun dengeleri tamamen gerçekleşecek, herkesin kâr ve zarar pusulaları, bilançoları, sonuç belgeleri çıkarılıp hesapları kapanacaktır. Terazisi ağır basan, iyilikleri kötülüklerinden, alacakları vereceklerinden, kârları zararlarından fazla çıkanlar kurtuluşa ereceklerdir.)

9. Kimin de terazileri hafif gelirse, bunlar da işte âyetlerimize haksızlık etmeleri sebebiyle kendilerine yazık edenlerdir.

10. Şanım hakkı için, sizi yeryüzünde yerleştirdik ve sizin için onda bir çok geçimlikler var ettik. Siz pek az şükrediyorsunuz.

11. Şüphesiz sizi önce yarattık, sonra size suret verdik, sonra da meleklere: "Âdem'e secde edin" dedik, hemen secde ettiler. Ancak İblis secde edenlerden olmadı.

(Yüce Allah, insanlığa öyle bir şeref bahşetmiştir ki Âdem'in meleklere değil, meleklerin Âdem'e secde etmesini emretmiştir. Düşünmeli ki bu yaratma, bu suret verme, bu şeref verme nimetlerinden sonra insanların Allah'tan başkasına tapmaları ne büyük zillet ve ne büyük nankörlük olacak, ne ağır bir sorumluluk doğuracaktır.)

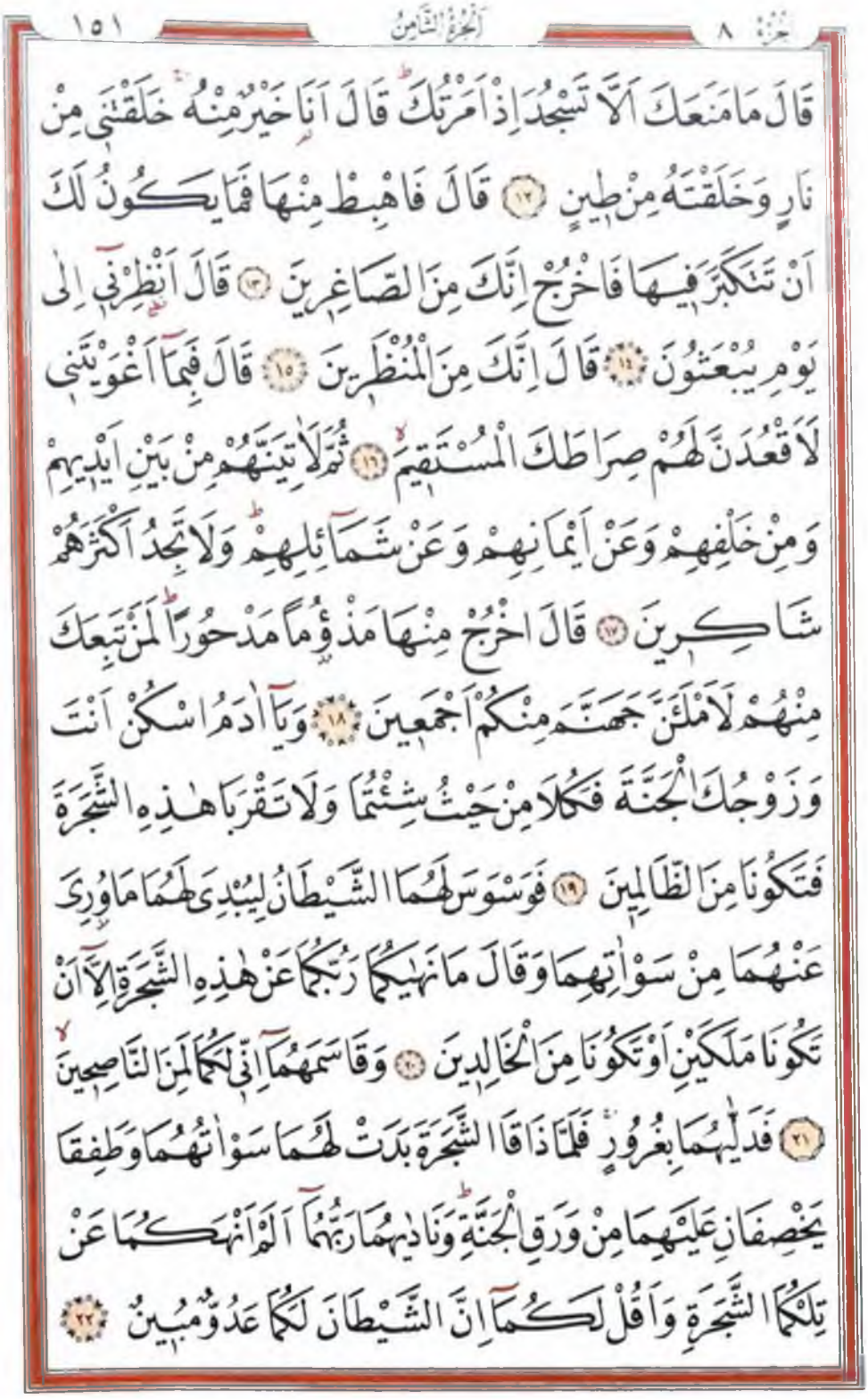

قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ ۖ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن
نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ ﴿١٢﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ
أَن تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿١٣﴾ قَالَ أَنظِرْنِي إِلَىٰ
يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿١٥﴾ قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي
لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ لَآتِيَنَّهُم مِّن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ
وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَن شَمَائِلِهِمْ ۖ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ
شَاكِرِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْءُومًا مَّدْحُورًا ۖ لَّمَن تَبِعَكَ
مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾ وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ
وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَٰذِهِ الشَّجَرَةَ
فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ
عَنْهُمَا مِن سَوْآتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَٰذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَن
تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ
﴿٢١﴾ فَدَلَّاهُمَا بِغُرُورٍ ۚ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا
يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ ۖ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَن
تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَأَقُل لَّكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٢٢﴾

12. Allah: "Sana, dedi, emrettiğim halde secde etmene engel ne oldu?" İblis: "Ben, dedi, ondan hayırlıyım, beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın."

(İblis, Âdem'e secde etmemesine gerekçe olarak: "Ben ondan daha faziletli, daha yükseğim. Böyle olanın kendisinden aşağıda bulunana secde etmesi uygun değildir. Ben ondan hayırlıyım. Çünkü beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın. Ateş çamurdan hayırlıdır, hayırlıdan yaratılan da hayırlıdır. Bunun için secde etmedim" dedi.)

13. Allah: "Hemen, dedi, in oradan, ne haddine ki orada kibirlenesin. Haydi çık, çünkü sen alçaklardansın."

(Büyüklük taslamak küçüklüktür, büyüyecek olan büyüklenmez, büyüklenen mutlaka küçülür, alçalır, zelil olur. Büyüklük sıfatı kendisine mahsus olan yüce Allah, bu emir ile onu bulunduğu makamdan derhal alıp indirdi. Büyüklenmesine karşılık zelillik ve horluğa mahkum etti.)

14. "Bana, dedi, tekrar diriltilecekleri güne kadar mühlet ver."

(Dikkate değerdir ki İblis, bu tekrar dirilme gününe kadar mühlet verilme talebinde bulunurken, dolaylı olarak Sur'a ilk üfürme devresini, yani herkesin öleceği devreyi atlatıp sonsuza kadar ölümden kurtulmayı arzu etmiş, fakat bunu açıkça ifade etmeyip kurnazlık etmek istemiştir. Çünkü tekrar dirilme gününden sonra ölüm yoktur.)

15. Allah: "Haydi mühlet verilenlerdensin" buyurdu.

(Böyle buyurdu fakat "tekrar diriltilecekleri güne kadar" şeklindeki isteğini kabul etmedi. Aksine başka âyetlerde geçtiği gibi "O belli vaktin gününe kadar" "Bkz, Hicr, 15/38; Sâd, 38/81" bir mühlet verdi. Ki bu da: "Sura üfürüleceği günü de hatırla. O gün Allah'ın dilediklerı dışında, göklerde ve yerde bulunanlar dehşetli bir korkuya kapılırlar." "Neml, 27/87" âyeti delaletince ilk üfürme günüdür.)

16. İblis: "Öyleyse, dedi, beni azdırmana karşılık yemin ederim ki ben de onları saptırmak için her halde senin doğru yoluna oturacağım."

(Yani sana, senin nimetine götüren iman, İslam ve doğruluk yolunu kesip pusuya yatacağım.)

17. "Sonra onlara önlerinden ve arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım. Sen de çoğunu şükredici bulmayacaksın.

(Onlara dört yönden, yani bir düşmanın saldırabileceği her taraflarından saldıracağım. Doğru yoldan çevirip saptırmak, şaşırtıp soymak için ne yapabilirsem yapacağım. Onun bu eşkiyalık azmine karşı Allah:)

18. "Çık oradan yerilmiş, kovulmuş olarak, dedi, andolsun ki onlardan her kim sana uyarsa kesinlikle ve kesinlikle sizin topunuzdan Cehennemi doldururum."

(Bunda asla şüpheniz olmasın. Demek ki İblis'e uyanlar ondan ve onun uyruğundan olup onun akibetine mahkumdurlar. Dolayısıyla müminler İblis'in izince gitmekten son derece sakınmalıdırlar. Ve bilmelidirler ki bu kıssada İblis'in gösterdiği huylardan hangisi bir kimsede varsa onda Şeytandan bir haslet var demektir ve onun düzeltilmesine çalışmalıdır.)

19. "Ve ey Âdem! Mesken tut o Cenneti sen zevcen ile de ikiniz dilediğiniz yerden yiyin ve şu ağaca yaklaşıp da zalimlerden olmayın."

(Bilinmektedir ki ağaç örfte, mekan sınırlarından bir sınırı, onun meyvesinden yemek de fiil sınırlarından bir sınırı gösterir. Demek ki Âdem, cennette bile mükelleflik ilkesinden kurtulmuş değildi ve bu ağaç civarı, aslında cennetten sayılmış olmakla beraber Âdem ve Havva için bir cennet değil, bir imtihan sahası idi.)

20. Derken şeytan bunlara kendilerinden örtülmüş olan çirkin yerlerini açmak için ikisine de vesvese verdi ve "Sizi Rabbiniz başka bir şey için değil, sırf melek olacağınız yahut ebediyen kalanlardan olacağınız için bu ağaçtan nehyetti" dedi.

(Yani bundan yerseniz ya melekler gibi yemek içmek ihtiyacını duymazsınız yahut ölüm yüzü görmez, ebedi olursunuz diye bir taraftan onları Âdem'e secde ile memur olan meleklere imrendirmek, bir taraftan da ebedilik sevdasına düşürmek istedi.)

21. Ve: "Her halde ben sizin hayrınızı isteyenlerdenim" diye ikisine de yemin etti.

22. Böylece kandırarak ikisini de mevkilerinden düşürdü. Bunun üzerine ne zaman ki o ağacı tattılar, ikisine de çirkin yerleri açılıverdi. Ve cennet yapraklarından üzerlerine üst üste yamamağa başladılar. Rableri de kendilerine nida etti: "Ben sizi bu ağaçtan nehyetmedim mi? Ve size, "haberiniz olsun bu şeytan size açık bir düşmandır" demedim mi?

(Yüce Allah'ın bu iki sözünden birincisi, yasağa aykırı hareket etmelerinden dolayı, ikincisi de düşman sözüne aldanmalarından dolayı kınama ve azarlama ifade etmektedir.)

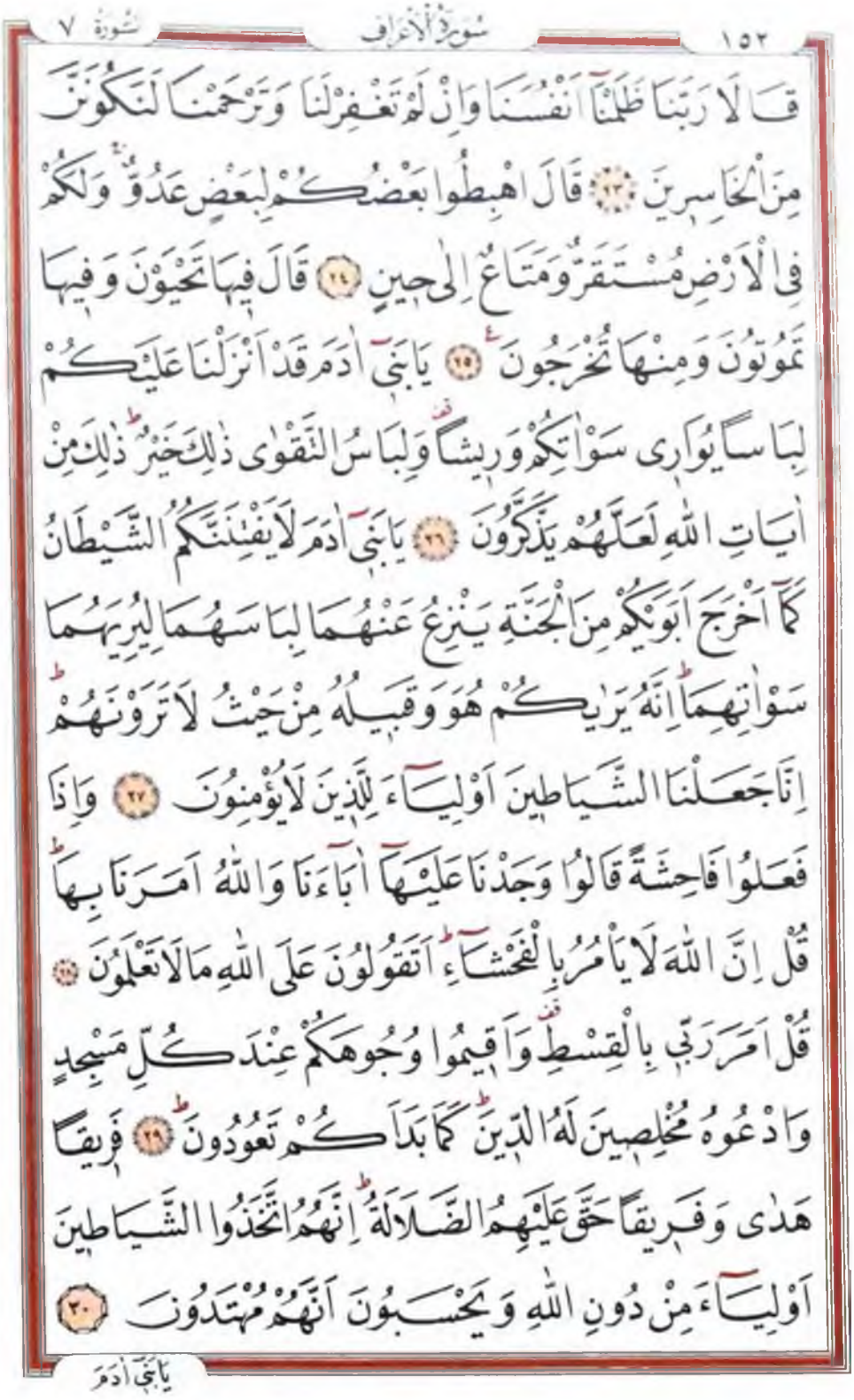

23. İkisi de: "Ey Rabbimiz, dediler, nefislerimize zulmettik, eğer sen bizi bağışlamaz, merhamet etmezsen şüphe yok ki hüsrana düşenlerden oluruz.

(İkisi birlikte derhal durumu takdir ve hatalarını itiraf ederek, tevbe ve istiğfara koşarak Allah'ın rahmetine sığındılar.)

24. Allah buyurdu ki: "Bazınız bazınıza düşman olarak ininiz. Size bir zamana kadar yeryüzünde kalmak ve bir nasip almak yazılmıştır."

(Bakara, 2/35-38 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

25. Onda yaşayacaksınız, onda öleceksiniz ve ondan çıkarılacaksınız" dedi.

26. "Ey Âdemoğulları! Bakın size çirkin yerlerinizi örtecek bir giysi ve bir süs indirdik. Fakat takva elbisesi var ya, o hepsin-

den hayırlı. İşte bu, Allah'ın âyetlerindendir. Gerektir ki düşünür, ibret alırlar.

(Takva elbisesi, yani takva duygusu veya bu duygu ile giyim, yani utanma duygusu ve Allah korkusuyla giyilen ve Allah'ın izniyle maddi ve manevi ayıptan ve helak olmaktan koruyacak olan elbise yok mu, işte bu mutlak hayırdır. Zira takva duygusunu taşıyanlar, zorunlu olarak çıplak bile kalsalar en azından Âdem ve Havva gibi ayıp yerlerini örter ve korurlar. Fakat bu duygudan yoksun günahkarlar ne kadar giyinseler yine kıçları açılmaktan kurtulamaz. Çünkü bunlar, elbise nimetinin ayıp ve avreti örtmek, sıcak ve soğuktan korunmak, kötü bakışı savmak ve daha bunlara benzer bir çok faydalarını ve güzel amaçlarını düşünemezler. Şehvet güdüsü, kibir ve gurur ile güzel ve kıymetli elbiseler içinde gurur ilan etmek isterken bir taraftan en fena yerlerini açar, hatır ve hayale gelmez zarar ve edepsizliğe düşerler. Asıl hayır, takva elbisesindedir ki avret yerini örtmek, namusu korumak, bunun ilk şartını teşkil eder.

Rivayete göre bu âyetler, cahiliye âdeti üzere Ka'be'yi çıplak olarak tavaf eden ve: "İçinde Allah'a isyan ettiğimiz giysilerimizle tavaf etmeyiz" diyen bedeviler hakkında inmiştir.)

27. "Ey Âdemoğulları! Babanızla ananızı, çirkin yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak Şeytan cennetten çıkardığı gibi, sakının sizi de belaya uğratmasın. Çünkü o ve kabilesi, sizi, sizin kendilerini göremeyeceğiniz yönden görürler. Biz o şeytanları, imana gelmeyenlerin velileri kıldık.

("Sakının sizi de belaya uğratmasın" nehyi de gösteriyor ki, bir insan için şeytanın fitne ve belasından sakınıp korunmak mümkündür. Demek ki şeytan gözle görülmediği halde bile onun şeytanlık ve azdırma noktaları bilinebilir. Ve bilinmediği halde bile takva elbisesi, iman ve Allah'tan korkma duygusu onun fitnesine en kuvvetli bir engel teşkil eder. İnsan, dışı ve içiyle, maddi ve manevi olarak silahlanmış olur, takva elbisesi ile içinden dışından giyinmiş bulunursa şeytan onu etkileyip aldatamaz. Dolayısıyla şeytandan takva elbisesi ile sakının.)

28. Bir edepsizlik yaptıkları zaman da: "Atalarımızı böyle bulduk ve bize bunu Allah emretti" derler. Deki: "Allah, edepsizliği emretmez. Bilmediğiniz şeyleri Allah'ın üzerine mi atıyorsunuz?"

(Bilmediğiniz şeyi biliyormuş gibi tutturup Allah'a karşı yalan ve iftıraya kalkışmak ne büyük cüret ve cahillik! Hiçbir şeriatte, hiçbir peygambere, hiçbir vahiyde, hiçbir akılda Allah'ın edepsizliği emrettiğine veya edeceğine delalet eden hiçbir şey yoktur. Bunlar, şeytan vesvesesinden başka bir şey değildir.)

29. De ki: Rabbim, âdil ve insaflı olmayı emretti. Hem her mescitte yüzünüzü doğru tutun ve O'na, dini sırf O'nun için halis kılarak ibadet edin. Sizi önce yarattığı gibi yine O'na döneceksiniz.

(Her mescitte yüzünüzü doğru tutun. Yani her secde zamanı veya mekanında, her namaz veya namazgahta yüzlerinizi dosdoğru O'na, O'nun kıblesine dikerek ibadetine yöneliniz. Namaz vakti nerede erişirse orada kılınız. Ve hepinizin yüzü aynı tarzda Allah'a yönelmiş olarak sırf Allah için kılınız. Kalplerinizde şirk eseri, yüzlerinizde ihtilaf ve eğrilik eseri bulunmayarak düzenli bir şekilde kılınız.)

30. Allah, bir kısmına hidayet verdi, bir kısmına da sapıklık hak oldu. Çünkü bunlar Allah'ı bırakıp şeytanları dost edindiler. Bir de kendilerini hidayette zannederler.

(Üzerlerine sapıklığın hak olmasında ve ebediyen sapıklıkta bırakılmalarında bu zannın büyük önemi vardır. Bu zanları olmasa idi sapıklık üzerlerine hak olmaz, hidayet bulmaları mümkün olurdu.)

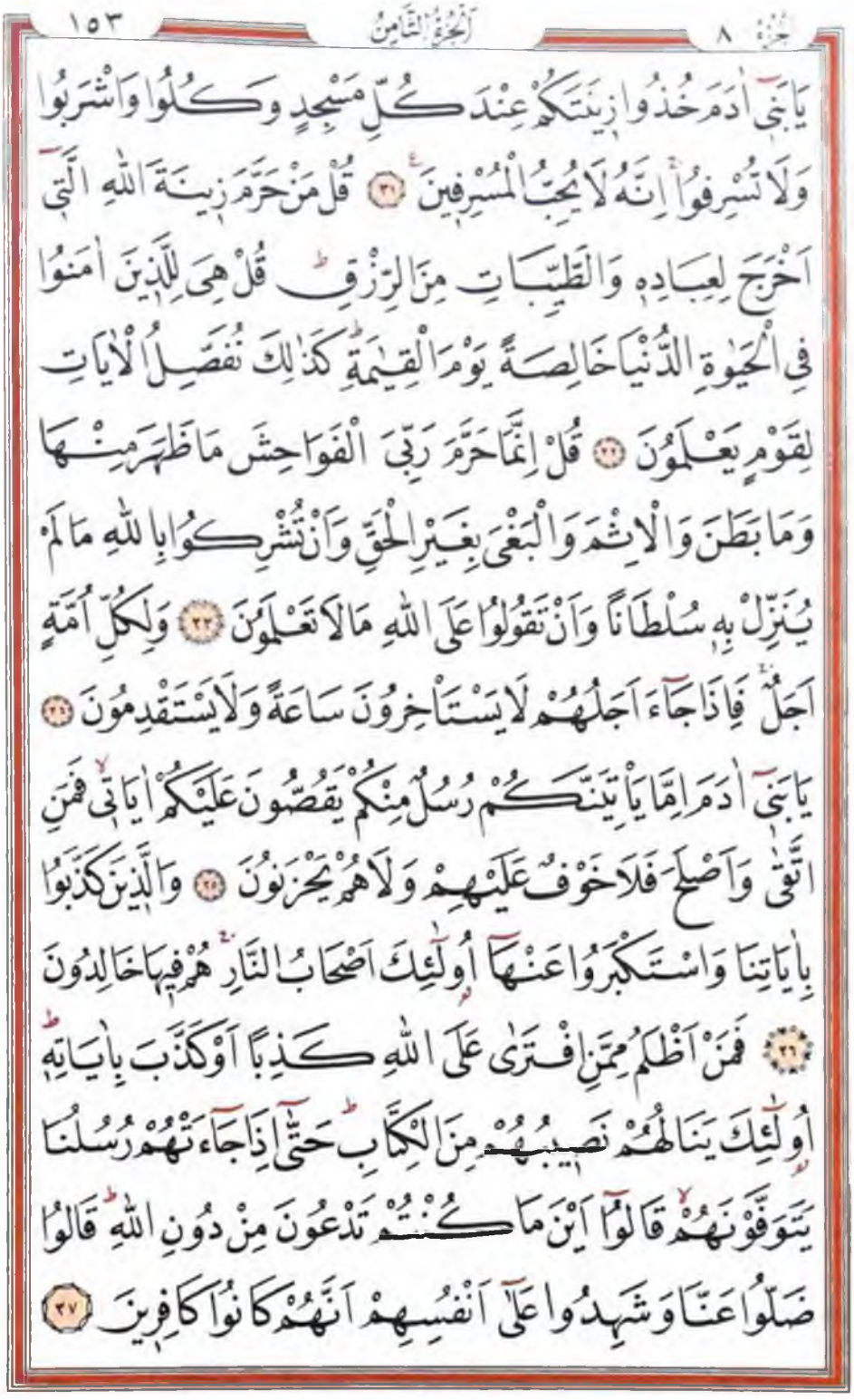
يَا بَنِيٓ اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَّكُلُوا وَاشْرَبُوا
وَلَا تُسْرِفُوا ۚ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ﴿٣١﴾ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِيْنَةَ اللّٰهِ الَّتِيٓ
اَخْرَجَ لِعِبَادِهٖ وَالطَّيِّبٰتِ مِنَ الرِّزْقِ ۭ قُلْ هِيَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ
لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿٣٢﴾ قُلْ اِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا
وَمَا بَطَنَ وَالْاِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاَنْ تُشْرِكُوْا بِاللّٰهِ مَا لَمْ
يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطٰنًا وَّاَنْ تَقُوْلُوْا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ
اَجَلٌ ۚ فَاِذَا جَاۗءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿٣٤﴾
يَا بَنِيٓ اٰدَمَ اِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ يَقُصُّوْنَ عَلَيْكُمْ اٰيٰتِيْ ۙ فَمَنِ
اتَّقٰى وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِيْنَ كَذَّبُوْا
بِاٰيٰتِنَا وَاسْتَكْبَرُوْا عَنْهَآ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ
﴿٣٦﴾ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيٰتِهٖ ۭ
اُولٰۗىِٕكَ يَنَالُهُمْ نَصِيْبُهُمْ مِّنَ الْكِتٰبِ ۭ حَتّٰٓى اِذَا جَاۗءَتْهُمْ رُسُلُنَا
يَتَوَفَّوْنَهُمْ ۙ قَالُوْٓا اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ قَالُوْا
ضَلُّوْا عَنَّا وَشَهِدُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوْا كٰفِرِيْنَ ﴿٣٧﴾

31. "Ey Âdemoğulları! Her mescitte bulunduğunuzda zinetinizi alın. Yiyin, için de israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez."

(Ey Âdemoğulları! Gerek tavaf ve gerek namaz halinde elbiselerinizi üzerinize alınız, en güzel hal ve biçimde bulununuz. Müslümanın namazda, mümkün olan en güzel şekil ve surette bulunması sünnettir ki cemaatle namazda safların düzenli olması ve camiye giriş, çıkış, oturuş ve duruşta edep ve haya, vakar ve ağır başlılık dahi bu süs ve güzel suret manasının işaretine dahil olur. Yine âyetin işaret ve imasından şu da anlaşılır ki, bir İslam beldesinin estetik açıdan düzen ve teşkilatında cami ve cami civarları, o beldenin en güzel mevkileri ve zinet merkezi noktaları edinilmelidir.

Bu âyette ayrıca tıbbın yarısı özetlenmiştir. Zira sağlığı korumak başta ve sonda tıbbın en büyük şartını ve amacını teşkil ettiğinden tıbbın bir yarısı sağlığı korumak, diğer bir yarısı da hastalık ve tedavi demektir. Bu âyet ise, yemede ve içmede israfa

kaçmamayı emretmek suretiyle, sağlığı korumanın temel şartlarını özetlemiştir.)

32. De ki: "Allah'ın, kulları için çıkardığı zineti ve temiz, hoş rızıkları kim haram etmiş?" De ki: "Onlar Kıyamet günü sadece müminlere ait olmak üzere dünya hayatında iman etmiş olanlar içindir. Böylece biz bilenler için âyetleri açıklıyoruz.

(Allah'ın, kulları için var ettiği o zinetler, o hoş ve temiz şeyler, aslı itibarıyla müminler içindir. Bunların çıkarılma ve var edilme hikmeti, müminlerin faydalanmasıdır. Ama bu dünya hayatında kafirler, müminlere tabi olarak da olsa, bu zinetlere ortak olurlar. Ancak kıyamet gününde bunlar, yalnız bu dünyadaki müminlere mahsus olacak, kafirler asla ortak olamayacaklardır. Sonra o zinet ve hoş, temiz şeyler bu dünyada ne de olsa eksiklikten, tatsızlıktan, karışıklıktan, bulanıklıktan uzak kalmaz. Kıyamet gününde ise bunlar, her türlü bulanıklıktan uzak olarak vardır. O zaman bunlar sadece, bu dünya hayatında iken iman etmiş olanların olacak, kafirlere de sadece mahrumiyet ve elem kalacaktır.)

33. De ki: "Rabbim ancak şunları haram kıldı: Bütün fuhşiyatı, açığını, gizlisini ve her türlü günahı, haksızlıkla azgınlığı ve Allah'a, hiçbir zaman bir delil indirmediği her hangi bir şeyi ortak koşmanızı ve Allah'a bilmediğiniz şeyler isnat etmenizi haram kıldı."

34. Her ümmet için bir ecel takdir edilmiştir. Ecelleri gelince bir an geri de kalmazlar, öne de geçemezler.

(Yani o süreyi ne bir an ileri geçebilirler ne de geri, ne uzatabilirler ne kısaltabilirler. Kesinleşen vakit gelince anı anına derhal yakalanır, belalarını bulurlar.

İbn Abbas ve birçok tefsircinin görüşüne göre bu âyetteki "ecel", azap ve yok etme eceli demek olduğundan "her ümmet için bir ecel takdir edilmiştir" kanunu, fertleri salih kişiler olan bir ümmetin, dünyanın sonuna kadar ayakta kalıp devam edebilmesine engel değildir.)

35. "Ey Âdemoğulları! Size her ne zaman içinizden benim âyetlerimi anlatan elçiler gelir de her kim bunlara karşı çıkmaktan sakınır ve dirlik düzenliği benimserse artık onlara korku yoktur ve üzülecek olanlar onlar değildir.

36. Âyetlerimizi yalanlayanlara ve bunlara iman etmeyi kibirlerine yediremeyenlere gelince, böyleleri Cehennem ashabıdır, hep onda kalacaklardır.

37. Zira bir yalanı Allah'ın üzerine atan veya O'nun âyetlerine yalan diyen kimseden daha zalim kim olabilir? Bunlara kitaptan nasipleri erişir, nihayet kendilerine göndereceğimiz melekler gelip canlarını alırlarken: "Hani o, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız nerede?" dediklerinde, "onlar bizi bıraktılar da gaip oldular" derler ve kafir olduklarına kendi aleyhlerinde şahitlik ederler.

(İnsanlar içinde Allah tarafından gönderilip O'nun âyetlerini tebliğ ve beyan eden hak peygamberlere karşılık Allah'a karşı yalan uyduran, yalan yere peygamberlik taslayıp din ortaya koymağa kalkışan düzenbaz ve yalancı iftiracılardan ve yahut takvalı ve salih müminlerin zıddına Allah'ın âyetlerini yalanlayan kafirlerden daha zalim, daha haksız kimse yoktur. Böyleleri, az bir şey olan dünya malından kısmetlerini alırlar ve asıl nasipleri olan yüz karası ile giderler.)

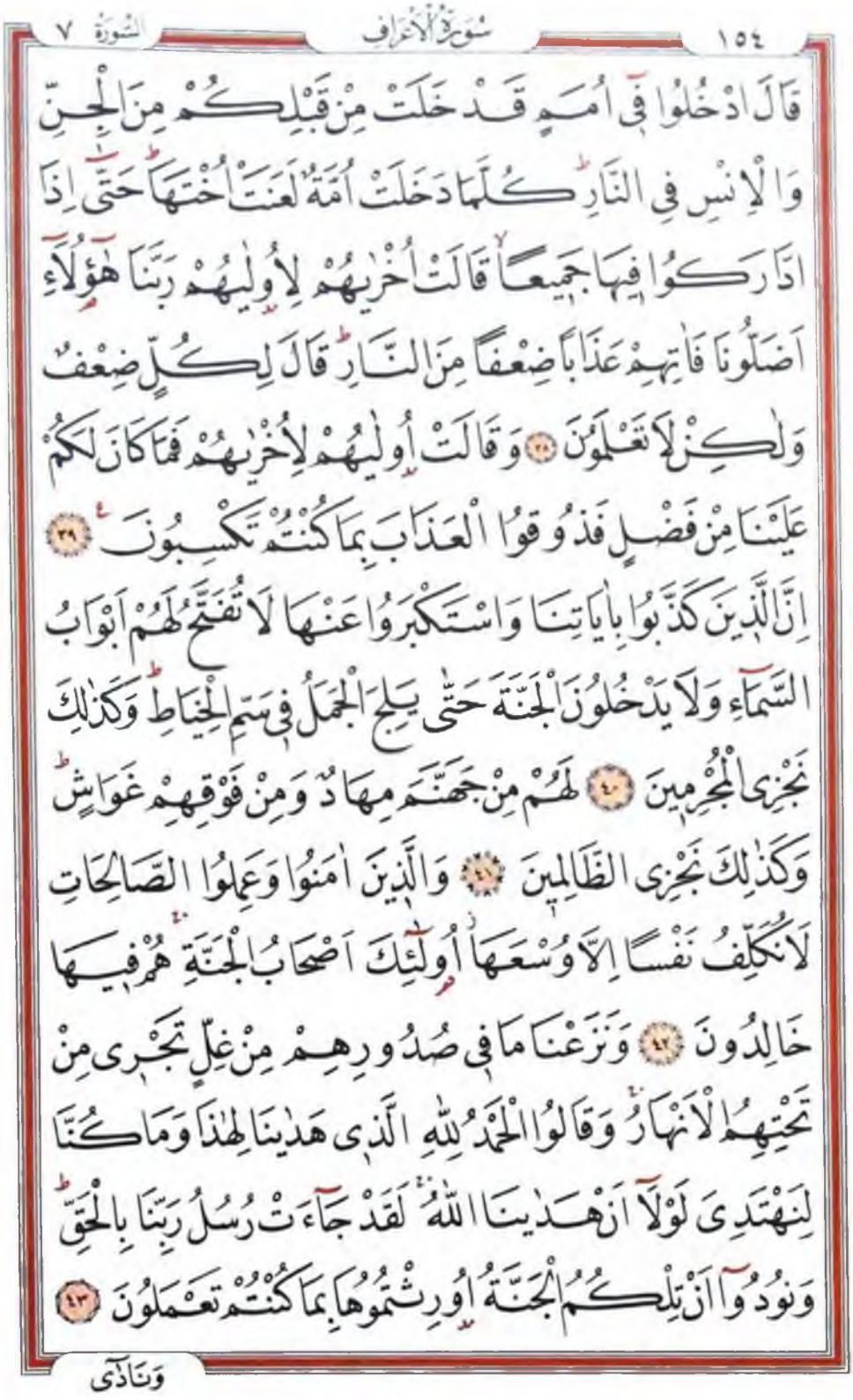
قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ
وَالْإِنْسِ فِي النَّارِ ۖ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا ۖ حَتَّىٰ إِذَا
ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا ۙ قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُولَاهُمْ رَبَّنَا هَٰؤُلَاءِ
أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ ۖ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ
وَلَٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَقَالَتْ أُولَاهُمْ لِأُخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ
عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾
إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ
السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ۚ وَكَذَٰلِكَ
نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ ۚ
وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۖ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ ۖ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَٰذَا وَمَا كُنَّا
لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ ۖ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ ۖ
وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾
وَنَادَىٰ

38. Allah: "Girin bakalım, sizden evvel insan ve cinden geçen ümmetlerin içinde ateşe!" buyurur. Her ümmet girdikçe din kardeşine lanet eder, sonunda hepsi orada birbirlerine ulanırlar. Sonra gelenler öndekileri göstererek: "Ey Rabbimiz, derler, işte şunlar bizi yoldan çıkardılar. Onun için onlara ateşten iki katlı azap ver." Allah: "Her birinize iki katlı var ve fakat bilmiyorsunuz" buyurur.

(Allah'ın "girin" emriyle her grup ateşte bir araya toplanınca bunların sonrakileri, yani arkadan gidenleri veya sonra girenleri öncekiler hakkında, dünyada öne düşen önderleri veya ateşe önce girenleri hakkında Allah'a derler ki: "Ey Rabbimiz! Bizi bunlar şaşırttılar, onun için sen bunlara ateşten katmerli bir azap ver." Buna karşılık yüce Allah der ki: "Hepinize katmerli, gitgide artan, katlama usulü ziyadeleşen bir azap var. Çünkü bir kere iki taraf sapıklıkta ortaktır. Sonra öndekilerin saptırması, sonrakilerin de bu saptırmayı kabul ile desteklemeleri

vardır. Uyan ile uyulan, birbirinden karşılıklı destek almıştır. Böylece bir tarafın sapması ve saptırması, öbür tarafın onları taklit ve küfürleri birbirlerinin kötülüklerini ve azabını katlama artırır. Fakat herkes kendi acısını tattığı için, bir fırka diğerinin çektiğini bilmiyor.)

39. Öndekiler de sonrakilere derler ki: "Sizin de bize karşı bir üstünlüğünüz olmadı. Artık kendi kazandıklarınızın cezası olarak tadın azabı."

[Bazı tefsirciler, "tadın azabı" cümlesinin yüce Allah'ın kelamı olduğu ve kınama yoluyla her iki gruba söylendiği görüşündedirler. Fakat açık olan, bu cümlenin, öndekilerin sonrakilere söylediği söz olmasıdır.]

40. Elbette âyetlerimizi yalanlayan ve onlara iman etmeği kibirlerine yediremeyenlere Semanın kapıları açılmaz ve deve, iğnenin deliğinden geçinceye kadar onlar cennete girmezler. İşte suçluları böyle cezalandırırız.

(Âyetlerimizi yalanlayan ve onlara karşı kibirlenenlere gök kapıları açılmaz, ruhları yükselemez, biraz fırlasalar bile yükseklere nüfuz edemezler, ilahi saltanat âleminin sırlarına eremezler, düşerler, dua ve yalvarışları geri çevrilir, üzerlerine feyiz ve bereket inmez. Deve, iğnenin deliğine girmedikçe cennete giremezler. Bu son cümle bir darbı meseldir ki bizim, "balık, kavağa çıkmadıkça" meselimiz gibi, bir şeyin olmaza bağlanmasını ifade eder.)

41. Onlara Cehennemden bir döşek ve üstlerinden de (ateşten) örtüler vardır. Ve işte zalimleri biz böyle cezalandırırız.

42. İman edip iyi işler yapan kimseler –ki biz bir nefse ancak gücünün yettiğini yükleriz– bunlar işte Cennet ehlidir ve hep onda kalacaklardır.

[Ebu Hayyan der ki: "Biz bir nefse, ancak gücünün yettiğini yükleriz" cümlesi, cennete girmeye vesile olan iman ve salih amelin, onların güçleri dahilinde olduğuna ve güçlerinin dışında olmadığına dikkat çeker.]

43. (Öyle bir halde hep cennette kalacaklardır ki,) içlerinde kin namına ne varsa hepsini söküp atmışızdır. Altlarından ırmaklar akar. "Hamdolsun o Allah'a ki, hidayetiyle bizi buna muvaffak etti. O bize hidayet vermese idi bizim kendiliğimizden bunun yolunu bulmamıza imkan yoktu. Şüphesiz (Rabbimizin) peygamberleri hak emir ile geldiler" demektedirler. Ve onlara şöyle seslenilmektedir: "İşte bu gördüğünüz o cennet ki, buna amelleriniz sebebiyle mirasçı kılındınız."

(Cennet ehlinin bu başarıyı kendilerinden değil sırf Allah'tan ve Allah'ın muvaffak ve hidayet etmesinden bilerek hamd etmelerine karşılık, Allah tarafından bu başarıları, amellerinin sebep olmasına dayandırılarak böyle seslenilmesi, kulluk edebi ile Rablık lütfunun ne büyük bir tecellisidir. Dolayısıyla insan çalışmalı ve fakat başarıyı Allah'tan bilmeli, ameline aldanmayıp daima Allah'ın hidayetine sığınmalıdır. Amel, cennete girme sebebidir, fakat Allah'ın lütfu ile.

Hadiste şöyle buyrulmuştur: Hiçbir kafir ve hiçbir mümin yoktur ki hem cennette hem cehennemde bir yeri olmasın. Ve dolayısıyla Cennet ehli cennete, cehennem ehli cehenneme girdikleri zaman, cennet, cehennem ehline kaldırılıp gösterilir, oradaki yerlerine bakarlar ve kendilerine: İşte siz Allah'a itaatle amel etmiş olsaydınız, bunlar sizin yerleriniz idi, denilir. Sonra: "Ey cennet ehli! Haydi amelleriniz sebebiyle siz bunlara mirasçı olunuz" denilir. Bunun üzerine onların yerleri, cennet ehli arasında bölüştürülür.)

44. Bir de o cennet ehli cehennem ehline şöyle seslenmektedir: "Şüphesiz biz, Rabbimizin bize vaat ettiğini hak bulduk, siz de Rabbinizin vaat ettiğini hak buldunuz mu?" Onlar: "Evet" demektedirler. Derken bir tellal, aralarında şu meâlde bir duyuru yapmağa başlamıştır: "Allah'ın laneti o zalimler üstünedir..."

(Âlimler der ki: "Bu âyetten mesafe uzaklığının, sesi idrak etmeğe genellikle engel olmadığı anlaşılır." Bazıları da özellikle şöyle der: "Seste öyle bir güç vardır ki yalnız uzaklık onun işitilmesine engel olmaz." Kim bilir bu gerçek, önceleri nasıl bir hayretle ve olmayacak şeymiş gibi bir düşünceyle karşılanırdı. Fakat zamanımızda radyo ve televizyon keşiflerinin bu Kur'ân hakikatini nasıl ortaya çıkardığını görüyoruz.)

45. Ki o zalimler, Allah yolundan men derler ve onu eğip bükmek isterler. Ve onlar, âhirete inanmayan kafirler idi.

[Âyette sözü edilen "zalimler", "kafirler" manasınadır. Çünkü zalimler, kafirlere mahsus şu üç sıfatla niteleniyorlar: Allah yolundan men eden kimseler olmaları, Allah yolunu eğip bükmek isteyerek doğruluğu hakkındaki delillere şek ve şüphe katmak suretiyle batılla değiştirmeğe çalışmaları ve Âhiret gününü inkar etmeleri. Bu üç vasıftan her biri, onların zulümlerinin küfür manasında olduğunu gösteriyor.]

46. Artık iki taraf arasında bir sur vardır. A'râf üzerinde bir takım adamlar vardır ki, bunlar onların her birini simalarıyla tanırlar. Bunlar Cennet ehline, "Size selam olsun" diye seslenmektedirler ki kendileri ümit etmekle beraber henüz ona girmemişlerdir.

(Burada Cennet ile Cehennem arasında bulunduğu zikredilen sur, "aralarına kapılı bir sur çekilir ki, içinde rahmet, dış tarafında azap vardır" "Hadîd, 57/13" meâlindeki ilahi sözde zikredilmiş olan surdur.

A'râf: meşhur görüşe göre, Cennet ile Cehennem arasındaki surun yüksek tepeleri demektir.

A'râf üzerindeki adamların tefsirinde başlıca iki görüş vardır. Birincisi: Bunlar, amelde kusur etmiş ve tartıda iyilikleri ve kötülükleri eşit gelmiş Allah'ı birleyen bir taifedir ki, Cennet ile Cehennem arasında bir süre kalırlar, sonra yüce Allah, haklarında bir hüküm verir. İkincisi: Bunlar, peygamberler, şehitler, hayırlı kişiler, alimler veya adam suretinde görünür melekler gibi, dereceleri yüksek bir takım zatlardır. Birinci görüşe göre: "Kendileri ümit etmekle beraber henüz ona girmemişlerdir" kaydı, cennetekilere seslenen A'râf ehlinin durumunu beyandır. Yani Cennet ehli cennete girmiş, bunlar girmemişlerdir, fakat şiddetle arzu ve ümit ederler, onlara imrenirler de "selam ve esenlik size!" derler. İkinciye göre ise bu kayıt, cennet ehlinin o sıradaki halidir. Yani cennete girecek olanlar henüz girmemiş ve girmek ümidinde bulundukları sıradadır ki A'râf ehli onları selametle müjdelerler.)

47. Gözleri Cehennem ehli tarafına çevrildiği vakit de: "Ey Rabbimiz! Bizleri o zalimler topluluğu ile beraber kılma" demektedirler.

48. O A'râf ehli, simalarıyla tanıdıkları bir takım adamlara da seslenip: "Gördünüz mü, topluluğunuzun ve yaptığınız büyüklenme ve ululanmanın size hiçbir faydası olmadı" derler.

(Velid b. Muğire, As b. Vail, Ebu Cehil ve akranları: "Allah Selman, Ammar ve benzerlerini cennete koyacak da bizi cehenneme atacak ha! Böyle şey olmaz. Allah, bizim hizmetçilerimizi, çobanlarımızı bize tercih edip üstün tutmaz" derlerdi ki A'râf ehlinin seslendikleri bunlar ve bu gibilerdir.)

49. (A'râf ehli sözlerine devamla:) "Ta şunlar mıydı o sizin "Allah bunları imkanı yok rahmetine erdirmez" diye yemin ettikleriniz" dedikten sonra berikilere dönüp: "Girin cennete, size korku yok artık, siz üzülecek de değilsiniz" derler.

50. Cehennem ehli de Cennet ehline şöyle seslenirler: "Lütfen suyunuzdan veya Allah'ın size rızık olarak verdiği nimetlerden biraz da bizlere dökün." Onlar da derler ki: "Doğrusu Allah bunları kafirlere haram kıldı."

51. O kafirlere ki onlar oyunu, eğlenceyi kendilerine din edindiler ve o dünya hayatı kendilerini aldattı. Onlar bu günlerine kavuşacaklarını unuttukları ve âyetlerimizi inkar ettikleri gibi biz de bugün onları unutacağız.

[Yani onlar nasıl unutulmaması gereken bu büyük güne kavuşmayı unuttularsa biz de onları o şekilde ateşte bırakıp unutulma muamelesi yapacağız. Aslında yüce Allah'ın bir şeyi unutması söz konusu değildir. Ancak o kafirlere, sanki kendilerini ateşin içinde unutmuş gibi muamele edecektir.]

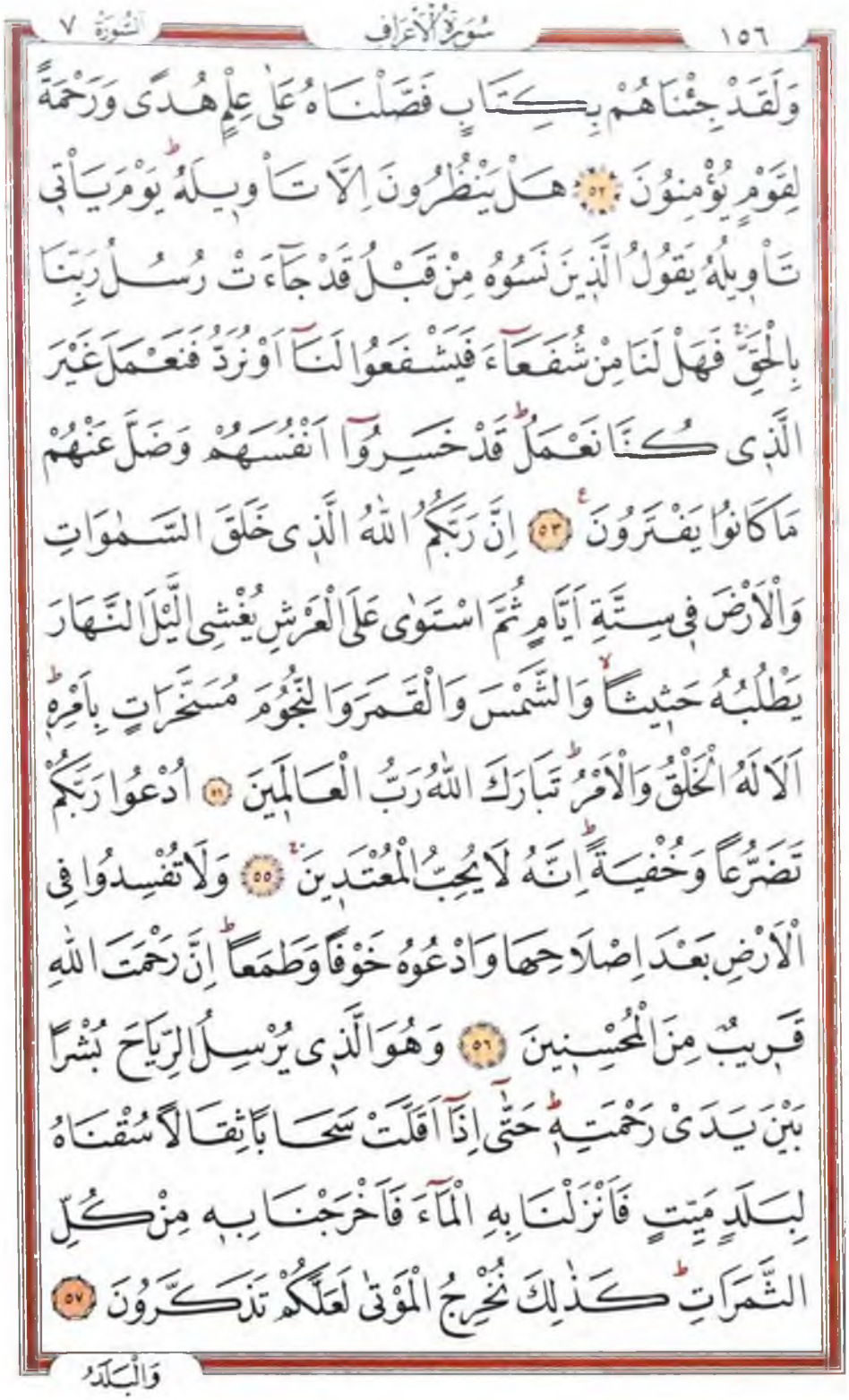
وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَىٰ عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً
لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ ۖ يَوْمَ يَأْتِي
تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِن قَبْلُ قَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا
بِالْحَقِّ فَهَل لَّنَا مِن شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ
الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ۚ قَدْ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُم
مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۖ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ
يَطْلُبُهُ حَثِيثًا ۗ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ ۗ
أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾ ادْعُوا رَبَّكُمْ
تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾ وَلَا تُفْسِدُوا فِي
الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا ۚ إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ
قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا
بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ
لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِن كُلِّ
الثَّمَرَاتِ ۚ كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾
وَالْبَلَدُ

52. Gerçekten biz onlara öyle bir kitap gönderdik ki iman edecek her hangi bir kavme bir hidayet ve rahmet düsturu olmak için tam bir ilim üzere onu bölüm bölüm ayırdık.

53. Onlar hele bakalım nereye varacak diye onun ancak tevilini gözetiyorlar. Onun tevili geldiği gün, önceden onu unutmuş olanlar şöyle diyecekler: "Doğrusu Rabbimizin peygamberleri hakkı tebliğ etmişlermiş. Bak şimdi bizim şefaatçilerden hiçbiri var mı ki bize şefaat etsinler? Veya geri döndürülür müyüz ki daha önce yaptığımız işten başkasını yapsak?" Yok, doğrusu nefislerine yazık ettiler ve o uydurdukları şeyler onlardan kaybolup gittiler.

(Yani şefaatçi olur diye uydurup bel bağladıkları putlar, o batıl mabutlar onların yanlarından yok olup gittiler.

Tevil: Aslında bir şeyi döneceği yere geri çevirmek, varacağına vardırmaktır. Yani dünya hayatına aldanan o kafirler, bu kitaba iman etmezler de bakalım bu işin sonu nereye varacak diye sonunu gözetirler. O gün gelince de yukarıdaki sözleri söylerler.)

54. Şüphesiz Rabbiniz o Allah'tır ki gökleri ve yeri altı gün içinde yarattı. Sonra Arş üzerine istiva etti. Geceyi gündüze bürür, gece gündüzü durmadan kovalar. Güneş, Ay ve bütün yıldızlar, emrine boyun eğmiş. Bak, yaratmak O'nun, hüküm vermek O'nun. Evet, o âlemlerin Rabbı olan Allah ne ulu!

(Altı gün: Bazı tefsirciler bu altı günü, dünya günleri denilen bildiğimiz günler diye anlamışlardır. Fakat henüz yerküre ve Güneşin bulunmadığı yaratma sırasında bu mana ile bir gün tasavvur edilemeyeceği gayet açık ve Kur'ân'ın birçok yerinde olduğu gibi "yevm"in "vakit" manasına geldiği de dilde belli bulunduğundan burada da "altı gün", "altı vakit" manasıyla tefsir edilmek gerekeceği birçok tefsirci tarafından hatırlatılmıştır. Bunun miktarı ise bilinen güne eşit veya ondan kısa ya da uzun olması mümkündür. Fussilet, 41/9-12 âyetlerine ve açıklamalarına da bakınız.

İstiva: Lügatte, yerleşmek, yani karar kılmak veya kararını bulmak, yükselmek veya yüksek olmak, kurulmak ve benzeri manalara gelir.

Arş; aslında tavan, çatı, dam demektir ki bir binanın veya yerin en üstten kuşatan kısmını teşkil eder. Arş kavramının en kesin gereği, yüksekte ve üstte olma manasıdır. Bu münasebetledir ki Arş, taht manasına meşhur olmuş ve tahtın gereği olan mülkten, izzet ve saltanattan kinaye de yapılmıştır.

Şeriat dilinde Arş: Bütün âlemi kuşatan, sınırlandırılması ve takdir edilmesi beşer aklının dışında ve hakikati, Allah'ın ilmine havale edilmiş bulunan en yüce bir kuşatıcı olmak üzere yaygın olmuştur ki Gökler, Cennet, Sidre, Kürsü hep bunun altında tasavvur edilir. Bu bir son varılacak yerdir ki "âlem" tasavvuru burada biter fakat hakkın varlığı bitmez.

Eski alimler: "Sonra Arş üzerine istiva etti" âyetini yorumlamamışlar, bunun nasıl olduğunu ve hakikatini Allah'ın ilmine havale etmişlerdir. Son devir alimleri ise bunun "bütün yaratıklar üzerinde bir düziye işlerini idare etmek ve düzenli olarak hüküm icra etmekle eksiksiz ve aralıksız olarak kudretin etkili olması ve dilemenin cereyan etmesi"nden kinaye olduğunu söylemişlerdir. Bazıları da: "Yarattıktan sonra da başından sonuna kadar hepsini kudret ve üstünlüğü, velayet ve hakîmiyeti altında tuttu" demek olduğunu söylemişlerdir.)

55. Rabbinize yalvara yalvara ve için için dua edin. Her halde O, haddi aşanları sevmez.

56. Dirlik düzenliğine kavuştuktan sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın da hem korku hem şevk ile O'na kulluk edin. Her halde Allah'ın rahmeti ihsan edicilere yakındır.

57. Ve O, o Allah'tır ki rahmetinin önünde rüzgarları müjdeci olarak yollar. Nihayet bu rüzgarlar o ağır ağır bulutları hafif bir şey gibi kaldırıp yüklendiklerinde bakarsın biz onları ölmüş bir memlekete sevk etmişizdir. Derken ona su indirmişizdir de orada her türlüsünden meyveler çıkarmışızdır. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Gerektir ki düşünür, ibret alırsınız.

(Rahmet habercisi olan rüzgarlar olduğu gibi, azap habercisi olan rüzgarlar da vardır. İbn Ömer der ki: Rüzgarlar sekiz türlüdür, dördü azap dördü rahmettir. Azap olanlar: kasıf, asıf, sarsar, akim. "Bkz., İsra, 17/69; Yûnus, 10/22; Fussilet, 41/16; Zâriyât, 51/ 41." Rahmet olanlar da: naşirat, mübeşşirat, mürselat, zariyattır. "Bkz, Mürselât, 77/1, 3; Rûm, 30/46; Zâriyât, 51/1.")

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ ۖ وَالَّذِي خَبُثَ
لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا ۚ كَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾
لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ
مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾
قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَا قَوْمِ
لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦١﴾
أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ
مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ
عَلَىٰ رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾
فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ
هُودًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ أَفَلَا تَتَّقُونَ
﴿٦٥﴾ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي
سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَا قَوْمِ
لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾

58. Hoş memleketin bitkisi Rabbinin izniyle çıkar. Fenasının ise çıkmaz, çıkan da bir şeye yaramaz. Şükredecek bir kavim için âyetleri böyle türlü türlü şekillere koyarız.

(Topraklar gibi insanların ve insan toplumlarının hoşu ve fenası, iyisi kötüsü, mümini kafiri vardır. İyileri iyi düşünür, Allah'ın elçilerinden istifade eder, ilahi âyetleri hatırlayıp düşünerek ibret alır, iman eder, hayat bulur, ilahi nimetlere şükreder, âhiret için salih amellerle güzel ürünler verir. Çorak yer gibi fena olan insanlar ise Allah'ın rahmet ve nimetlerini küfür ve nankörlükle karşılarlar, bu faydalanmadan mahrum kalırlar. Onların meyve vermelerine Allah izin vermez. Sıkıntı ve mahrumiyet içinde felakete yuvarlanır giderler. Nitekim peygamber kıssaları –ki bazıları biraz sonra gelecektir– ve ümmetler tarihi buna şahittir.)

59. Andolsun ki Nûh'u kavmine rasul gönderdik. Vardı da: "Ey kavmim, dedi,

Allah'a kulluk edin, O'ndan başka bir ilahınız daha yoktur. Cidden ben, üzerinize büyük bir günün azabı iner diye korkuyorum.

[Hz. Nûh (a.s) peygamberlerin şeyhidir. Çünkü o, en uzun ömürlü peygamberdir. İdris'ten (a.s.) sonra Allah'ın gönderdiği ilk peygamber odur. Hiçbir peygamber onun kadar eziyet çekmemiştir. Tufan dolayısıyla insanlığın ikinci babası kabul edilir.]

60. Kavminden ileri gelenler : "Her halde biz, dediler, seni açık bir sapıklık içinde görüyoruz."

[Ebu Hayyan şöyle der: "Hz. Nûh'a kavminin, sadece eşrafı ve ileri gelenleri cevap verdi. Bunlar, akıl ve fikirleri dünya ile meşgul olduğu ve reislik peşinde koştukları için peygamberlere isyan edenlerdir." İşte kötülerin durumu böyledir, iyileri daima sapıklığa sevkederler.]

61. "Ey kavmim, dedi, bende hiçbir sapıklık yok ve fakat ben, âlemlerin rabbi tarafından bir elçiyim."

[Hz. Nûh, kavminin "seni açık bir sapıklık içinde görüyoruz" sözlerine karşılık, "bende hiçbir sapıklık yok" diye cevap verdi. Yani, bırakın açık veya gizli her hangi bir sapıklığı, bende sapıklık namına bir şey yok dedi.]

62. "Size Rabbimin peygamberlik görevlerini tebliğ ediyorum, size nasihat ediyorum ve Allah'tan (gelen vahiyle) sizin bilmeyeceklerinizi biliyorum."

[Ebussuud der ki: Âyetin bu son bölümünün manası şöyle de olabilir: Ben yüce Allah ile ilgili durumlardan O'nun engin kudreti ve düşmanlarını şiddetle yakalaması, suçlulardan geri çevrilmeyen gücünden sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim.]

63. "Size korkunç akıbeti haber vermek için ve korunmanız için ve belki rahmete nail edilirsiniz diye sizden bir adam vasıtasıyla Rabbinizden size bir ihtar geldiğine inanmıyor da hayrete mi düşüyorsunuz?"

[Bunda şaşılacak ne var? Bu, insanlar için ilahi bir lütuftan ibaret değil de nedir? İçinizden birisine bir kitap gelmesine niye şaşıyorsunuz? Belki onun uyarısı sayesinde o korkunç akibetten kurtulacak, ilahi merhamete mazhar olacaksınız.]

64. Bunun üzerine onu yalanladılar. Biz de kendisini ve beraberinde iman edenleri gemide kurtuluşa erdirdik de âyetlerimizi yalanlayanları suda boğduk. Çünkü onlar, kalp gözleri körelmiş bir kavim idiler.

[Rivayete göre gemide kırkı adam olmak üzere seksen kişi bulunuyordu. Bir rivayete göre toplam dokuz kişi idiler. Bunların içinde Hz. Nûh'un Sam, Ham, Yafes isimlerinde üç oğlu da bulunuyordu. Yam veya Kenan adındaki diğer oğlu gemiye binmemişti. Gemi, altı ay kadar suda kaldıktan sonra Muharrem'in onuncu günü Cudi dağının üzerine oturmuştur.]

65. Âd kavmine de kardeşleri Hûd peygamberi gönderdik. "Ey kavmim, dedi, Allah'a kulluk edin, O'ndan başka bir ilahınız daha yok. Hala siz O'nun azabından sakınmayacak mısınız?"

[Âd kavmi Yemen'de Umman ile Hadramut arasında Ahkaf denilen bölgede yaşıyorlardı. Hûd (a.s.), Nûh'un (a.s.) dokuzuncu batından torunudur.]

66. Kavminden o küfre dalmış ileri gelenler dediler ki: Her halde biz seni bir çılgınlık içinde görüyoruz. Ve her halde seni biz, yalancılardan biri zannediyoruz.

[Razi şöyle der: "Kimine göre buradaki zan, Bakara, 2/46 âyetinde olduğu gibi kesin bilmek manasınadır. Kimi alime göre de onların Hûd'u yalanlamaları kesin bilgiye değil, zanna dayanıyordu." Eğer zanna dayanıyorsa, o zaman demek olur ki, zanna dayanarak yalanlamak da küfürdür.]

67. "Ey kavmim, dedi, bende hiçbir çılgınlık yok ve fakat ben, âlemlerin Rabbi tarafından bir elçiyim."

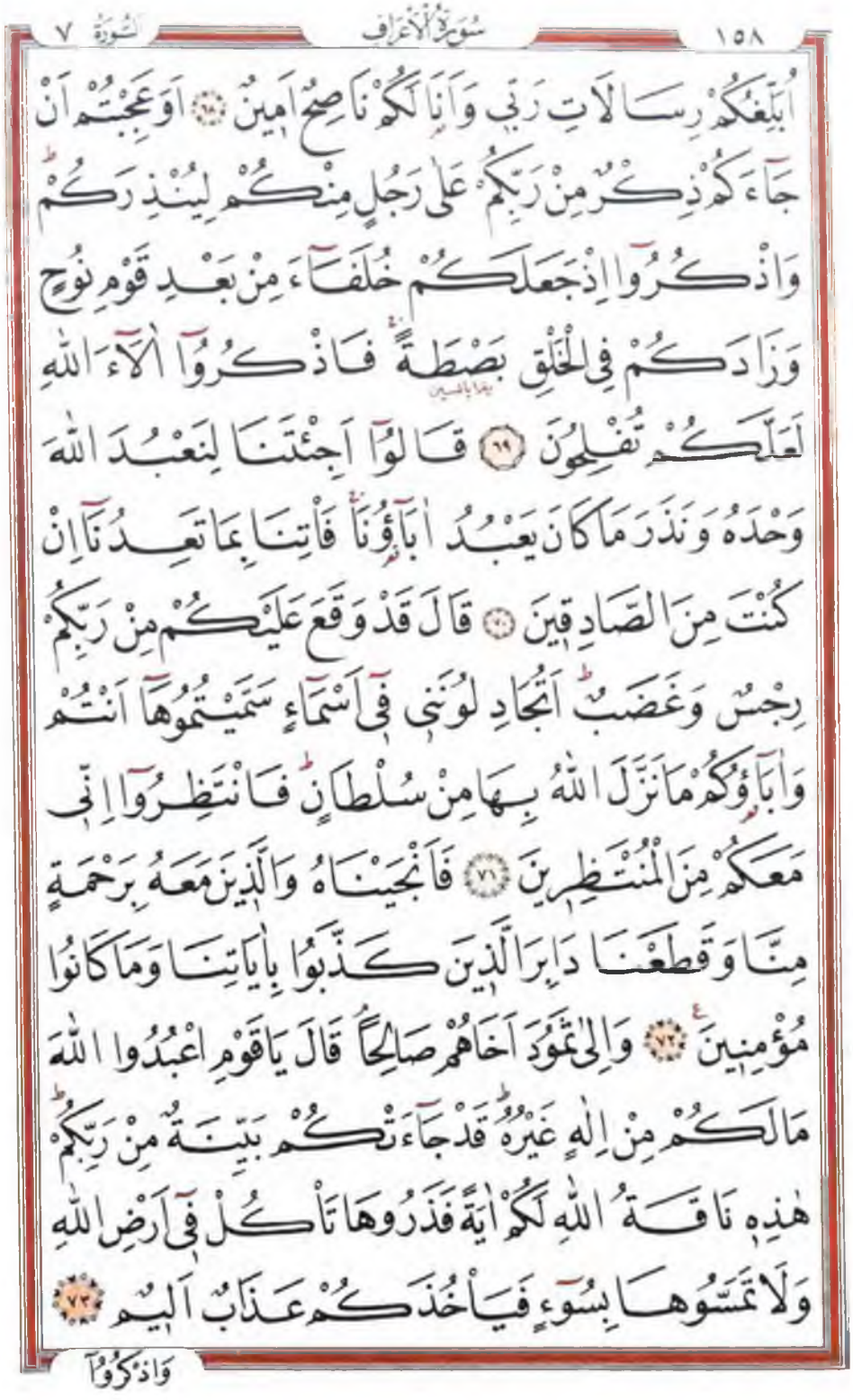
أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾ أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ
جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ ۚ
وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ
وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْطَةً ۖ فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ
وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا ۖ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ
كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ
رِجْسٌ وَغَضَبٌ ۖ أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ
وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ ۚ فَانْتَظِرُوا إِنِّي
مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ
مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا
مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ
مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ
هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً ۖ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ
وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾
وَاذْكُرُوا

68. Size Rabbimin peygamberlik görevlerini tebliğ ediyorum. Ve ben sizin için güvenilir bir nasihatçiyim.

[Zemahşeri der ki: Peygamberlerin, kendilerine sapık ve çılgın diyen kimselere yumuşak bir şekilde cevap vermelerinde ve hasımlarının, insanların en sapık ve çılgını olduklarını bilmelerine rağmen sözlerine aynı şekilde karşılık vermemelerinde güzel bir edep ve yüce bir ahlak örneği vardır. Yüce Allah'ın bunu hikaye etmesi, kullarına, beyinsiz ve çılgınlara nasıl hitap edeceklerini ve hatalarını nasıl hoşgörü ile karşılayacaklarını öğretme manası taşımaktadır.]

69. Sizi korkutmak için içinizden bir adam vasıtasıyla size Rabbinizden bir hatırlatma geldiğine inanmıyor da hayret mi ediyorsunuz? Düşünün ki o, sizi Nûh kavminden sonra halifeler kıldı ve sizi daha iri cüsseli yarattı. O halde Allah'ın nimetlerini unutmayıp anın ki felah bulabilesiniz.

[Hûd'un (a.s.), yaptıkları iftiraları görmezden gelerek, kavmine böyle yumuşak davranması merhamet ve şefkatini gösterir bir şekilde, hiçbir gücenme ve kırılma eseri göstermeden pek hikmetli bir konuşma yapması güzel bir edep ve yüce bir ahlak örneğidir.]

70. "Ya, dediler, sen bize yalnız Allah'a tapalım, atalarımızın tapageldiklerini bırakalım diye mi geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen haydi, bizi tehdit edip durduğun o azabı başımıza getir görelim."

[Hûd'un (a.s.) haber verdiği azabın geleceğine inanmadıkları için, alay yollu, "getir de o azabı görelim" dediler. Maksatları onu susturmaktı. Çünkü azap gelmezse kavmi karşısında yalancılığı ortaya çıkacak ve kimse onun sözüne inanmayacaktı.]

71. Hûd: "İşte, dedi, üzerinize Rabbinizden bir azap fırtınası, bir gazap indi. Siz benimle, sizin ve atalarınızın taktığı kuru isimler hakkında mücadele mi ediyorsunuz? Allah onlara hiçbir zaman öyle bir saltanat hakkı indirmedi. Artık gözetin, ben de sizinle beraber gözetenlerdenim.

[Bu son derece korkutma ve tehdit ifade eden bir sözdür. Ebussuud şöyle der: Sadece bir isimden ibaret olan, kendilerinde ilah olduklarını gösteren hiçbir ölçüt bulunmayan o ilah ismini verdiğiniz şeyler hususunda mı benimle mücadele ediyorsunuz? Her şeyi var edenden başka hiç kimse mabut olmağa layık olamaz.]

72. Bunun üzerine Hûd'u ve beraberindekileri sırf tarafımızdan bir rahmet ile kurtuluşa erdirdik de âyetlerimizi yalanlayıp iman etmeyenlerin kökünü kestik.

[Âd kavmi, bir çok nimete ve güce nail olmuştu. Fakat Hûd'un (a.s.) tebliğlerini dinlemeyip puta tapmakta ve inkar ve yalanlamada ısrar ettiler. Sonunda yedi gece sekiz gün süren şiddetli bir rüzgarla helak oldular. Âd kavmini helak eden bu rüzgarla ilgili geniş bilgi için Fussilet, 41/16; Ahkaf, 46/24; Zâriyât, 51/41; Kamer, 54/19; Hâkka, 69/6 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

73. Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih peygamberi (gönderdik.) "Ey kavmim, dedi, Allah'a kulluk edin. O'ndan başka bir ilahınız daha yok. İşte size rabbinizden açık bir mucize geldi. Bu, Allah'ın devesi size bir âyet. Bırakın onu Allah'ın arzında otlasın. Sakının ona bir fenalıkla dokunmayın ki sonra elem verici bir azaba uğrarsınız.

[Semûd kavmi de diğer kavimler gibi isyan edip yoldan çıkınca yüce Allah onlara Sâlih'i (a.s.) peygamber olarak gönderdi. Sâlih (a.s.) onları puta tapmaktan vazgeçip Allah'a ibadete davet edince, belli bir taştan kendi istedikleri gibi bir deve çıkarırsa iman edeceklerine dair kesin söz verdiler. Sâlih (a.s) da dua etti ve onların belirledikleri taş yarıldı ve bir dişi deve çıktı.

Anasız babasız bir mucize olarak bir devenin taştan çıkması ve bir gün su tamamen onun diğer gün kavmin insanlarının ve diğer hayvanların olup büyük bir kabileye ve hayvanlarına yetecek kadar suyu bir devenin yalnız içmesi, suyu içtiği gün bütün herkese yetecek kadar süt sağılması, devenin su içtiği gün vahşi olsun ehli olsun bütün diğer hayvanların suya gelmemesi gibi harikulade özellikler taşıdığı için bu deve, Sâlih'in (a.s.) doğruluğunu tasdik eder bir mucize olmuştur.

"Allah'ın devesi" denilmesi, onun büyüklüğünü ve bir çiftleşme olmadan Allah tarafından geldiğini göstermek içindir.]

وَاذْكُرُوٓا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَآءَ مِنۢ بَعْدِ عَادٍ
وَبَوَّأَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِن سُهُولِهَا
قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ ٱلْجِبَالَ بُيُوتًا ۖ فَٱذْكُرُوٓا۟ ءَالَآءَ
ٱللَّهِ وَلَا تَعْثَوْا۟ فِى ٱلْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ
ٱسْتَكْبَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦ لِلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوا۟ لِمَنْ ءَامَنَ
مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَٰلِحًا مُّرْسَلٌ مِّن رَّبِّهِۦ ۚ قَالُوٓا۟ إِنَّا بِمَآ
أُرْسِلَ بِهِۦ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾ قَالَ ٱلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوٓا۟ إِنَّا بِٱلَّذِىٓ
ءَامَنتُم بِهِۦ كَٰفِرُونَ ﴿٧٦﴾ فَعَقَرُوا۟ ٱلنَّاقَةَ وَعَتَوْا۟ عَنْ أَمْرِ
رَبِّهِمْ وَقَالُوا۟ يَٰصَٰلِحُ ٱئْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ إِن كُنتَ مِنَ
ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾ فَأَخَذَتْهُمُ ٱلرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا۟ فِى دَارِهِمْ
جَٰثِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَٰقَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ
رَبِّى وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُحِبُّونَ ٱلنَّٰصِحِينَ ﴿٧٩﴾ وَلُوطًا
إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ أَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا
مِنْ أَحَدٍ مِّنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ
شَهْوَةً مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٨١﴾

74. "Ve düşünün ki O, sizi Âd'den sonra halifeler yaptı ve bu yerde sizi yerleştirdi, onun düzlüklerinden köşkler ediniyorsunuz ve dağlarından evler yontuyorsunuz. Artık hep Allah'ın lütuflarını zikredin de Yeryüzünü bozgunculuk çıkararak berbat etmeyin."

[Kurtubi der ki: "Bunlar uzun ömürlü oldukları için dağları yontarak evler yapıyorlardı. Çünkü binalar, kendileri ölmeden çürüyüp yıkılıyordu." Bir başka rivayete göre de yaz günlerinde ovalarda köşkler yapmak, kış günlerinde ise dağlara çekilerek oralarda evler yapmak bunların âdeti idi. Bunlar Medine ile Şam bölgesi arasında Hicr denilen yerde yaşıyorlardı. Kalıntıları hala vardır.]

75. Kavmi, içinden (iman etmeyi) kibirlerine yediremeyen ileri gelenler, o hırpalanmakta olanlara, onlardan iman eden kimselere: "Siz, dediler, Sâlih'in gerçekten rabbi tarafından gönderilmiş olduğunu bi-

liyor musunuz?" Onlar da: "Biz, dediler, doğrusu onun gönderildiği şeye inananlarız."

[O kibirli inançsızların sorusuna normal olarak verilecek cevap, kısaca "evet" veya "evet, onun, Rabbi tarafından gönderilmiş olduğunu biliyoruz" olmalıydı. Fakat müminler, onların bu alay ve eğlence yoluyla sordukları soruya: "Gösterdiği o büyük mucizeden sonra onun peygamber olduğunu aklı başında kimse inkar edemez. Onun peygamber olup olmadığını sormaya ihtiyaç yok. Asıl mesele, ona inanıp inanmama meselesidir" dercesine, "doğrusu, biz onun peygamberliğine inanıyoruz" diye cevap verdiler. Buna "üslubu hakîm" derler ki bu, soru soranın, daha önemli şeyi terk ettiğini göstermek için, sorulan soruya değil de, sorulması gereken ve daha önemli olan gizli bir soruya cevap vermektir. Mesela: Bir kimsenin bir ihtiyara kaç yaşında olduğunu sorması, ihtiyarın ise bu soruya "sağlık ve afiyetteyim" diye cevap vererek, asıl nasıl olduğunun sorulmasına işaret etmesi gibi.]

76. O kibirlerine yediremeyenler, "doğrusu, dediler, biz sizin o iman ettiğiniz şeye inanmıyoruz."

[Müminlere karşı olduklarını göstermek ve onların sözlerini reddetmek için, "biz onun peygamberliğini inkar ediyoruz" yerine, "biz sizin o iman ettiğiniz şeye inanmıyoruz" dediler.]

77. Derken o dişi deveyi kestiler ve rablerinin emrinden dışarı çıktılar. Ve dediler ki: "Hey Sâlih! Sen gerçek peygamberlerden isen bizi tehdit etmekte olduğun azabı getir görelim."

[Deveyi kesenin Kudar b. Sâlih olduğu rivayet edilir. Ancak hadiste bu kişinin bazı nitelikleri sayılır ama ismi zikredilmez. Efendimiz (s.a.v.) buyuruyor ki: Bu deveyi kesmek için güçlü, bozguncu, kavmi içinde Ebu Zem'a gibi kuvvetli bir adam yerinden fırladı. "Bkz, Müslim, Cennet, 48". Kavmi de onun bu yaptığına rıza gösterdiği ya da ona kesmesini emrettiği için âyette "deveyi kestiler" denilmiştir. Ardından alay ederek, "O söylediğin azabı bize getir" dediler.]

78. Bunun üzerine onları "o büyük sarsıntı" tutuverdi, vatanlarında (kuşun yere serilmesi gibi) yere yapışıp kaldılar.

[Ebu Hayyan der ki: "Onları, göklerde ve yerdeki bütün gürültülerin şiddetine eşit bir gök gürültüsü yakaladı da kalpleri parçalandı ve helak oldular."]

79. Sâlih onlardan yüz çevirdi de, "ey kavmim, dedi, ben size Rabbimin peygamberlik görevini tamamıyla tebliğ ettim ve size öğüt verdim, hayrınıza çalıştım. Fakat siz, öğüt verenleri sevmezsiniz."

80. Lût peygamberi de (gönderdik) ki, bir vakit kavmine dedi: "Sizden evvel âlemlerden hiçbirinin yapmadığı o fenalığı siz mi yapıyorsunuz?"

[Hz. Lût, kavminin bu yaptığını önce reddetmiş sonra da onları, "bu çirkin fiili ilk defa siz yapıyorsunuz" diye kınamıştır. Bu son derece çirkin fiil, erkekleri kullanmaktır. Amr b. Dinar der ki: "Lût kavminden önce, hiçbir erkeğin başka bir erkekle ilişkide bulunduğu görülmemiştir."]

81. "Gerçekten kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere mi varıyorsunuz. Yok, siz pek haddi aşan bir kavimsiniz."

[Yani: "Ey kavmim! Siz, Allah'ın size helal kıldığı kadınlarla münasebette bulunmayı bırakıp, şehvetinize uyarak bu kötü fiili yapıyor, erkek erkeğe münasebette bulunuyorsunuz" dedi. Ebussuud der ki: Âyetteki "şehvetle" kaydı, onların sırf hayvani vasıflarla vasıflandığını gösterir ve akıllı kimseyi cinsi münasebete sevkeden şeyin, şehveti tatmin değil, çocuk isteme ve neslin devamı olması gerektiğine dikkat çeker.]

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُٓوْٓا اَخْرِجُوْهُمْ
مِّنْ قَرْيَتِكُمْ ۚ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَّتَطَهَّرُوْنَ ﴿٨٢﴾ فَاَنْجَيْنٰهُ
وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَاَتَهٗ ۖ كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿٨٣﴾ وَاَمْطَرْنَا
عَلَيْهِمْ مَّطَرًا ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٨٤﴾ وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۗ قَالَ يٰقَوْمِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۗ قَدْ جَآءَتْكُمْ
بَيِّنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ ۖ فَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيْزَانَ وَلَا
تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَآءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوْا فِى الْاَرْضِ
بَعْدَ اِصْلَاحِهَا ۗ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٨٥﴾
وَلَا تَقْعُدُوْا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوْعِدُوْنَ وَتَصُدُّوْنَ
عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِهٖ وَتَبْغُوْنَهَا عِوَجًا ۚ وَاذْكُرُوْٓا
اِذْ كُنْتُمْ قَلِيْلًا فَكَثَّرَكُمْ ۖ وَانْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿٨٦﴾ وَاِنْ كَانَ طَآئِفَةٌ مِّنْكُمْ اٰمَنُوْا
بِالَّذِىْٓ اُرْسِلْتُ بِهٖ وَطَآئِفَةٌ لَّمْ يُؤْمِنُوْا فَاصْبِرُوْا
حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحٰكِمِيْنَ ﴿٨٧﴾
قَالَ الْمَلَاُ

82. Kavminin ise, şöyle demekten başka cevabı olmadı: Çıkarın bunları memleketinizden, çünkü bunlar eteklerini çok temiz tutan insanlarmış!

[Lût (a.s.), kavminin bu çirkin fiillerini kınadığında onlar birbirlerine şöyle diyerek cevap verdiler: "Lût'u ve onun peşinden giden müminleri ülkenizden çıkarın. Çünkü onlar, bizim yaptığımız oğlancılıktan uzak duran insanlarmış!" Yani, insanların methedildiği kelimelerle onları ayıpladılar. Kendi çirkin davranışlardan uzak duruyorlar diye onlarla alay etmek ve kendi pisliklerıyle iftihar etmek için böyle söylediler.]

83. Biz de onu ve ehlini kurtardık, ancak karısı geride kalıp yere geçenlerden oldu.

[Taberi der ki: Yani, biz Lût'u ve karısı dışında ehlinden ona inananları kurtardık. Çünkü karısı Hz. Lût'a hainlik etti. Allah'a inanmıyordu. Dolayısıyla azap geldiğinde, Lût kavminden helak olanlarla be-

raber o da helak oldu.]

84. Ve üzerlerine bir (azap) yağmuru yağdırdık. İşte bak, suçluların sonu nasıl oldu?

(Allah, insanlık tarihinde ilk defa homoseksüellik denilen bu çirkin fiili işleyen Sodom halkını gökten taş yağdırarak yok etti. Bu taş yağmurunun nasıl olduğu Hûd, 11/82; Hicr, 15/74; Şuarâ, 26/173 ve Neml, 27/58 âyetlerinde anlatılmaktadır. Daha geniş bilgi için bu âyetlere ve açıklamalarına bakınız.]

85. Medyen kavmine de kardeşleri Şuayb peygamberi (gönderdik.) Şuayb: "Ey kavmim, dedi. Allah'a kulluk edin, O'ndan başka bir ilahınız daha yok. İşte size rabbinizden açık bir delil geldi. Artık kileyi, teraziyi tam tutun, insanların eşyasına haksızlık etmeyin. Yeryüzünü dirlik düzeninden sonra yine fesada vermeyin. Bana inanıyorsanız, bu söylediklerim sizin için hayırlıdır.

[Âyette "İşte size rabbinizden açık bir delil geldi" buyrularak, Şuayb'a (a.s.) da onun doğruluğunu gösteren bir mucize verildiği haber verilmektedir. Ancak K. Kerim'de bu mucizenin ne olduğu bildirilmemiştir. Nitekim bizim peygamberimizin de (a.s), birçok mucizesi Kur'ân'da zikredilmez.

Medyen, hem kabile hem de şehre verilen bir isimdir. Burası, Hicaz yolu üzerinde Maan yakınlarında bir yerdir. Bura halkının ölçü ve tartıda hile yapmak gibi çok kötü bir alışkanlıkları vardı. Ayrıca, Hicr, 15/78; Şuarâ, 26/176: Sâd, 38/13 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

86. Hem öyle tehdit ederek her caddenin başına oturup da Allah'ın yolundan O'na iman edenleri çevirmeyin ve o yolun çarpıklığını arzu etmeyin. Düşünün ki vaktiyle siz pek az idiniz, öyle iken o sizi çoğalttı. Bakın o bozgunculuk çıkaranların sonu nasıl oldu?

[Geçmiş milletler peygamberlere isyan ettiklerinde, başlarına gelenlere bakınız da Allah'ın onlardan nasıl intikam aldığını görerek ibret alınız.

İbn Abbas şöyle der: Kafirler, Şuayb'a (a.s.) götüren bütün yolların üzerinde otururlar ve ona gelmek isteyenleri tehdit eder, geri çevirir ve: "Şuayb bir yalancıdır, ona gitmeyin" derlerdi. Kureyş'in Rasûlullah'a (s.a.v.) yaptığının bir benzerini onlar da Şuayb'a (a.s.) yaparlardı.]

87. Eğer içinizden bir kısmı benim gönderilmiş olduğum hakikate inanmış, bir kısmı da inanmamış ise Allah, aramızda hükmünü verinceye kadar sabredin ki O, hakîmlerin en hayırlısıdır.

(Buraya kadar anlatılan ve birçok surede ibret alma ve uyanma açısından genişçe anlatılacak veya işaret edilecek olan bu kıssalar, Kur'ân'ın ifadesindeki nezihlik ve latiflik, ciddilik ve belağata özellikle özen gösterilerek okunduğu zaman bunlardan alınacak olan ibret dersi ve ilham, o kadar yüksek ve o kadar açık ve feyizlidir ki kütüphaneler dolusu tarih kitabı okunup tetkik edilecek olsa bu kıssaların vereceği ibret dersi ve ilhamı vermeyecektir.

Bu kıssaların içerdiği gerçekler, Kur'ân'ın inmesinden evvel dillerde ve kitaplarda o kadar bozma ve hurafelerle karıştırılmış idi ki insanlar onu duyup dinledikçe dini duyguları, bir çocuğun masal dinlemekten aldığı hayali neşe gibi bir şey zannedecek hale gelmişlerdi. Birçok tefsirci, bu kıssalarla ilgili halk arasında dolaşa gelen çeşitli rivayet ve hikayeleri nakledip tefsirlerine almışlar ve bununla Kur'ân'ın onlardaki sapmaları nasıl yok ettiğine ve insanları hayalden gerçeğe nasıl götürdüğüne dair bir kıyas etme dersi vermişlerdi. Fakat ehil olmayan birçok kişi, bunları kıssaların tefsiri gibi kabul etmiş ve Kur'ân metninden ziyade bu rivayetlerin arkasında koşmuşlardır.

Bu kıssalar, Kur'ân'ın haber verdiği ve sahih hadislerde açıklandığı kadarıyla ibretle okunmalı, eski kavimlerin helak ediliş nedenleri iyi analiz edilerek gelecek için ibret almanın yolunu öğrenmelidir.)

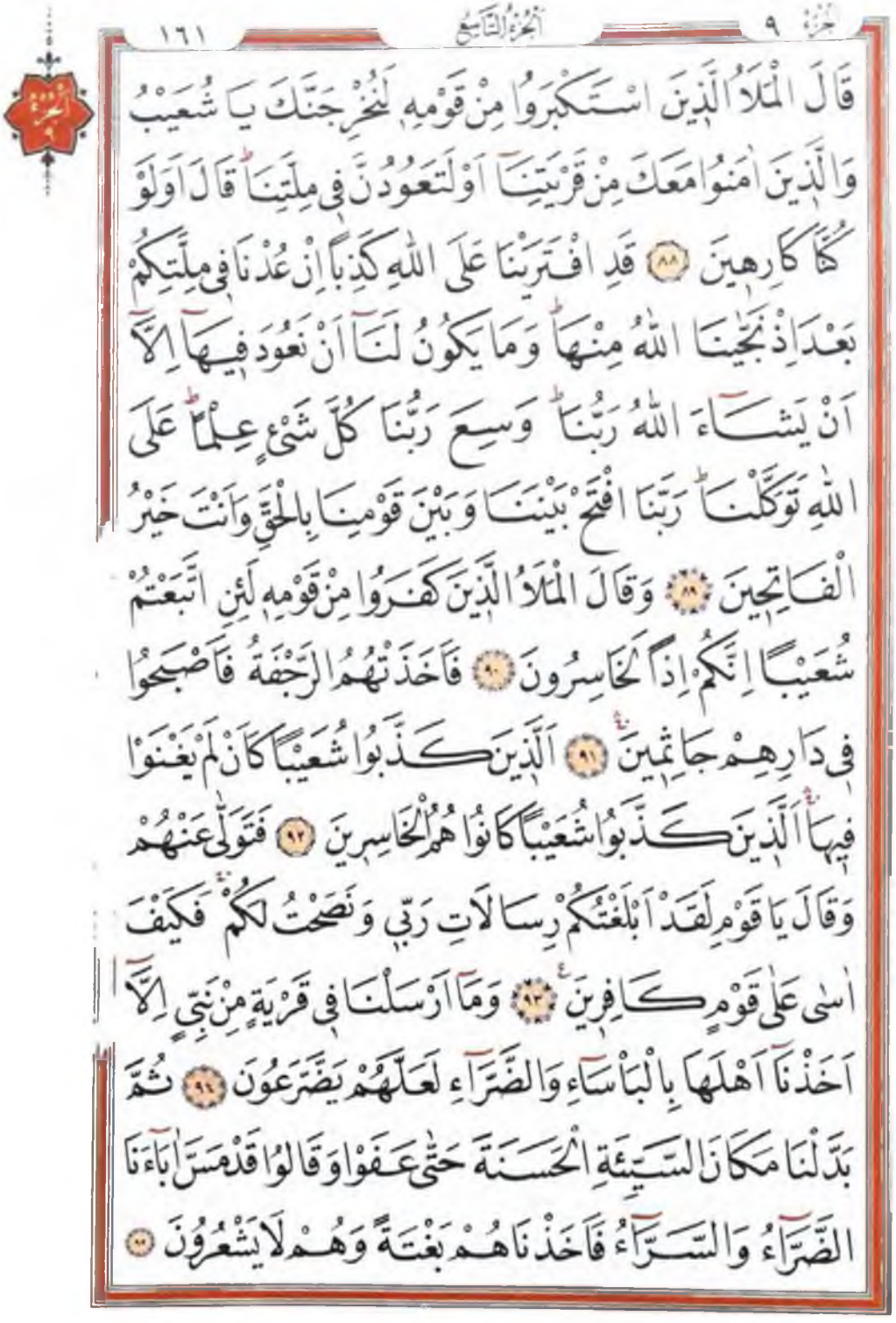

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ
وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۚ قَالَ أَوَلَوْ
كُنَّا كَارِهِينَ ﴿٨٨﴾ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ
بَعْدَ إِذْ نَجَّانَا اللَّهُ مِنْهَا ۚ وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا
أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا ۚ وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ۚ عَلَى
اللَّهِ تَوَكَّلْنَا ۚ رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ
الْفَاتِحِينَ ﴿٨٩﴾ وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ
شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا
فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩١﴾ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا
فِيهَا ۚ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٢﴾ فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ
وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ ۖ فَكَيْفَ
آسَىٰ عَلَىٰ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٩٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا
أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ
بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّىٰ عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ آبَاءَنَا
الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ فَأَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾

88. Kavminden büyüklenmek isteyen ileri gelenler: "Ey Şuayb, dediler, kesinlikle seni de seninle beraber iman edenleri de memleketimizden çıkarırız, yahut ki kesin olarak milletimize dönersiniz." Şuayb: "Ya, dedi, istemesek de mi?"

[Kafirler, iki şeyden birinin yapılması için yemin ettiler: ya Şuayb'ı ve onun peşinden gidenleri aralarından çıkarmak veya inananların küfre dönmelerini sağlamak. Şuayb da onlara cevap olarak: "Biz bunu istemesek de mi siz bizi vatanımızdan çıkmaya veya dininize dönmeğe zorlayacaksınız?" dedi.]

89. Doğrusu Allah bizi kurtarmış iken sizin milletinize dönecek olur isek, bir yalan söyleyerek Allah'a iftira etmişiz demek olur. Ona dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Ancak Rabbimiz Allah dilerse başka. Rabbimiz her şeyi ilmiyle kuşatmıştır, biz Allah'a dayanmışız. Ey bizim Rabbimiz! Kavmimizle bizim aramızda hak ile

hüküm ver. Sen hüküm verenlerin en hayırlısısın.

("Aramızda hak ile hüküm ver" duası, ikı âyet önce geçen "Allah aramızda hüküm verinceye kadar sabredin" şeklinde verilen vaadin, gerçekleşmesini isteme manası ifade eder.)

[Şuayb'ın bu duadan maksadı, yüce Allah'ın kafirler üzerine azap indirmesiyle haklı ile haksızın ortaya çıkması ve zalimlerin zulmüne son verilmesidir.

Şuayb (a.s.) daha evvel kavminin dininde ve milletinde olmadığı halde, kendine iman eden müminlerden ayrılmamak için, "Sizin dininize dönecek olursak..." demiştir. Böyle demekle, daha evvel onların dinlerinde iken iman eden müminlerin gönüllerini hoş etmiştir.]

90. Kavminden küfreden ileri gelenler de: "Yemin ederiz, dediler, eğer Şuayb'a uyarsanız hiç şüphe yok o takdirde siz kesin hüsrana düşeceksiniz."

[Fahri Razi der ki: Bu âyet, Medyen halkının kendi sapıklıklarıyla yetinmeyip başkalarını da saptırmaya çalıştıklarını gösterir. Çünkü Şuayb'a iman edenleri tehdit etmeleri, başkalarını saptırmaya çalıştıklarının bir beyanıdır.]

91. Derken onları o korkunç sarsıntı tutuverdi, derhal vatanlarında çöke kaldılar.

(Çöke kalmak kelimesinin aslı, tavşanın ve kuşun uyuduğu vaziyet gibi ayakların iki baldırı sıkılarak göğsü üzerine yere çöküp yapışmaktır. Yani, vatanlarında öyle sürçüp yüzü koyun çöktüler ki, kendilerinde hareketten eser kalmadı.)

92. Şuayb'ı yalanlayanlar sanki orada bir şenlik tutmamışlardı. Şuayb'ı yalanlayanlar, işte hüsrana düşenler onlar olmuşlardı.

(Şuayb'ı yalanlayanlar sanki o diyarda safa sürmemişlerdi. Onu ve beraberindeki müminleri, memleketimizden çıkarırız diye tehdide kalkışanlar, ona uyarsanız kesinlikle hüsrana düşersiniz diyenler, ancak kendileri hüsrana düştüler, Şuayb ve ona uyanlar değil.)

93. Şuayb onlardan yüz çevirdi de: "Ey kavmim, dedi, andolsun size Rabbimin gönderdiklerini ulaştırdım, size nasihat de ettim. Şimdi kafir bir kavme nasıl acırım?"

(Yanı işin başında Şuayb (a.s.) kavminin helak olmasından bir hüzün duydu fakat onların üzülmeye ve acımaya layık olmadıklarını ve çünkü küfürleriyle azap edilmeğe hak kazanmış olduklarını düşünerek onlardan bütün manevi ilişkisini kesti. Kısacası "Oh olsun" demedi, fakat "vah" demek de caiz olmayacağını düşündü, böyle diyerek onlardan bütün bütün yüz çevirdi.

Böyle kökünü kurutma azabı ile kökleri kazınıp tamamen yok edilen bu kavimlerin bunu hak ettiklerini tam olarak açıklamak ve altıncı kıssaya geçmeden bu beş kıssadan alınacak ibreti özetlemek üzere buyuruluyor ki:)

94. Biz hangi memlekette bir peygamber gönderdikse önce ahalisini şiddet ve zaruretle sıkmışızdır ki kibirlerini atıp hakka boyun eğsinler.

(En'âm, 6/43 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

95. Sonra da fenalık yerine güzelliği getirmişizdir. Nihayet çoğalmışlar ve demişlerdir: "Doğrusu atalarımıza sıkıntılı haller de olmuş, sevinçli anlar da." Tam o vakit biz de kendilerini hatırlarından geçmezken ansızın tutmuş bastırıvermişizdir.

(Önce söz dinlemedikleri, dik başlılık ettikleri için yumuşaşınlar diye malca ve bedence sıkıştırıldılar, yola gelmediler. Sonra bollukla imtihan ettik, bu onları şımarttı, eski sıkıntılı günleri unuttular, hiçbir şeye aldırmaz oldular.

"Ansızın tutup bastırıvermek"ten maksat, Âd ve Lût kavimlerinde olduğu gibi yalnız yok olmanın bir anda ve göz açıp kapayacak kadar bir süre içinde olması değil, Semûd kavminde olduğu gibi yakalayıp tutuvermenin ansızın başlayıp yok etmenin bir süre devam etmesi halini de kapsar. Bazı kavimler birden yakalanıp birden yok edilmiş, bazıları da birden bire yakalanıp sürüne sürüne yok edilmiştir. Bütün mesele, bu yakalama ve bastırma başlamadan önce uyanmadadır. Zira o zaman iş işten geçmiş olur.)

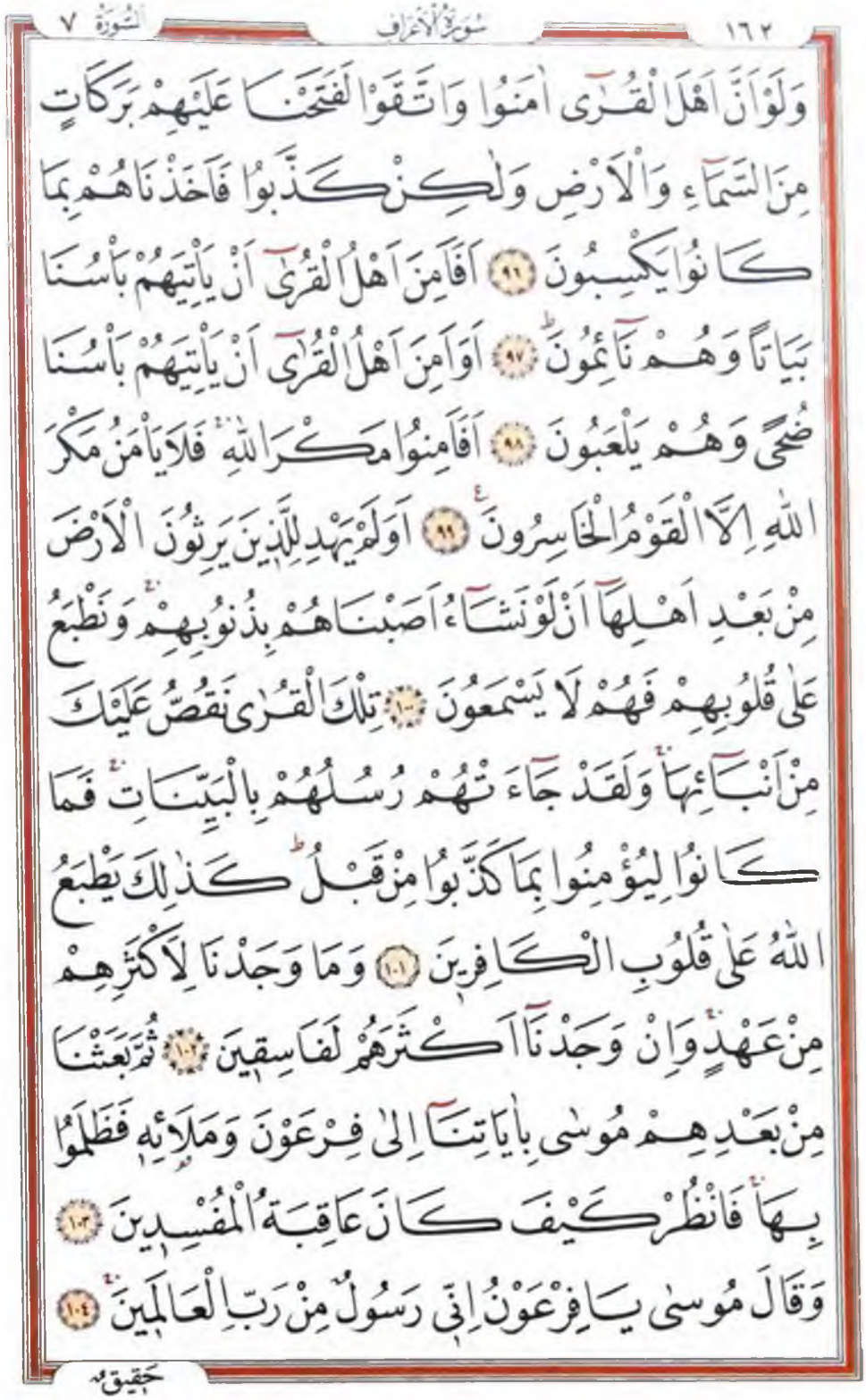
وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوْا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكٰتٍ
مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوْا فَاَخَذْنٰهُمْ بِمَا
كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٩٦﴾ اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَّاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا
بَيَاتًا وَّهُمْ نَآئِمُوْنَ ﴿٩٧﴾ اَوَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَّاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا
ضُحًى وَّهُمْ يَلْعَبُوْنَ ﴿٩٨﴾ اَفَاَمِنُوْا مَكْرَ اللّٰهِ ۚ فَلَا يَاْمَنُ مَكْرَ
اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿٩٩﴾ اَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِيْنَ يَرِثُوْنَ الْاَرْضَ
مِنْۢ بَعْدِ اَهْلِهَآ اَنْ لَّوْ نَشَآءُ اَصَبْنٰهُمْ بِذُنُوْبِهِمْ ۚ وَنَطْبَعُ
عَلٰى قُلُوْبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُوْنَ ﴿١٠٠﴾ تِلْكَ الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ
مِنْ اَنْۢبَآئِهَا ۚ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ۚ فَمَا
كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا بِمَا كَذَّبُوْا مِنْ قَبْلُ ۚ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ
اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِ الْكٰفِرِيْنَ ﴿١٠١﴾ وَمَا وَجَدْنَا لِاَكْثَرِهِمْ
مِّنْ عَهْدٍ ۚ وَاِنْ وَّجَدْنَآ اَكْثَرَهُمْ لَفٰسِقِيْنَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا
مِنْۢ بَعْدِهِمْ مُّوْسٰى بِاٰيٰتِنَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ فَظَلَمُوْا
بِهَا ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿١٠٣﴾
وَقَالَ مُوْسٰى يٰفِرْعَوْنُ اِنِّيْ رَسُوْلٌ مِّنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٠٤﴾
حَقِيْقٌ

96. Eğer o memleketlerin ahalisi iman edip Allah'tan korksaydılar elbette üzerlerine yerden gökten bereketler açardık ve fakat onlar yalanladılar da kendilerini kazandıklarıyla tuttuk alıverdik.

(Eğer o yok edilen ülkelerin halkı iman edip takvalı davranmış, yani peygamberlerinin tebliğlerine inanmış ve gereğince korunması gereken şeylerden korunup sakınmış olsalardı, elbette üzerlerine yerin göğün hayır ve bereketlerini açardık, her taraflarından azap yerine feyiz ve bereket yağar, her işleri yolunda gider, mutluluk ve refahları artardı, ama onlar yalanladılar. Bunun üzerine biz de kendilerini kazana geldikleri küfür ve isyanlarıyla yakalayıverdik.)

97. Ya şimdi köy, kasaba ahalisi geceleyin uyurlarken azabımızın kendilerine baskın halinde gelivermeyeceğinden emin mi oldular?

(Burada söz, şimdi hayatta olan bütün memleketlerin ahalisine nakledilmiştir. Gerçi bazı tefsirci-

ler, "bunlar, öncekilerle aynı kişilerdir" demişler ise de bu uygun değildir. Uygun düşen mana şudur: İmdi, bütün memleketlerin ahalisi, başta Mekke halkı olmak üzere medeniyet hayatı yaşayan bütün halk, kendilerine şiddetli azabımızın, onlar uykuda iken gece baskını halinde gelivermesinden emin mi oldular?)

98. Yine o köy, kasaba ahalisi kuşluk vakti oynayıp, eğlenip dururlarken kendilerine azabımızın gelivermeyeceğinden emin mi oldular?

[Ya da onlar, aşırı gafletleri sebebiyle gündüzleyin eğlenceye dalmış iken ve sanki oyun oynuyorlarmış gibi faydasız işlerle meşgul olur iken azabımızın açıkça kendilerine gelmeyeceğinden emin mi oldular?

Burada sözün özü şudur ki, peygamberleri yalanlayanların, ne gece ne gündüz, Allah'ın azabından emin olmaları mümkün değildir.]

99. Ya artık Allah'ın tuzağından emin mi oldular? Fakat kendilerine yazık eden kavimlerden başkası Allah'ın tuzağından emin olmaz.

("Allah'ın tuzağı" tabiri, kullarını derece derece helake yaklaştırması ve umulmadık yönden yakalayıvermesi manasındadır. Allah'ın tuzağından, hüsrana uğrayanlardan başkası, yani fıtratlarında Allah'ın kendilerine bahşetmiş olduğu ibret alma yeteneğini, hakkın delilleri üzerinde düşünüp bunlardan bir sonuca varma kabiliyetini kaybederek nefislerine yazık etmiş olan hüsran ehlinden başkası emin olmaz.)

100. Hala irşat etmedi mi o, eski sahiplerinden sonra bu yere varis olan kimseleri şu hakikat, ki eğer dilemiş olsak onların da günahlarını başlarına çarpardık. Fakat kalplerinin üzerini mühürleriz de onlar hakkı işitmezler.

(Bu yere önceki ahalisinden sonra varis olanlara, yani daha önce bu vatanların sahibi iken yok olmuş bulunanların bugün yerlerini, yurtlarını işgal ederek kendilerine halef olanlara ve özellikle Mekke ve civarı halkına, bizim öncekileri günahları sebebiyle yok etmemiz, kendilerini de onlar gibi yok edebileceğimiz hakikatını göstermedi mi? Diğer âyet ve deliller bir tarafa sadece bu bile, onları da yok edebileceğimiz hakikatını göstermektedir.)

101. İşte o memleketler, bunların başına gelenlerden bazısını sana kıssa olarak naklediyoruz. Andolsun ki onlara peygamberleri apaçık delillerle geldiler. Öyle iken iman etmek istemediler. Çünkü bundan evvel inkar etmeyi âdet etmişlerdi. Allah, kafirlerin kalplerini işte böyle mühürler.

[Ey Muhammed! İşte adı geçen bu memleketlerin bazı haberlerini ve halklarının başına gelen yere batırma, deprem ve başlarına taş yağdırma gibi olayları sana anlatıyoruz ki, işiten ibret alsın. Allah'a yemin olsun, helak edilen bu memleketlerden her birine, kendilerine mahsus peygamberler geldi. Bu peygamberler, peygamberliklerinin doğruluğunu gösteren ve kendilerine inanmayı zorunlu kılan apaçık mucizeler gösterdiler. Böyle iken yine imana yanaşmadılar. İşte Allah, kafirlerin kalplerini böyle mühürler de artık onlara uyarı ve mucizeler tesir etmez.]

102. Hem çoğunda ahde vefa görmedik. Şu muhakkak ki çoğunu taatten çıkar fasıklar bulduk.

103. Sonra onların arkasından âyetlerimizle Musa'yı Firavun'a ve onun topluluğuna gönderdik, tuttular o âyetlere zulmettiler. Ettiler de bak, o bozgunculuk çıkaranların sonu nasıl oldu?

(Aşağıda geleceği üzere kıssalarını dikkatle oku, hallerine bak da ibret al.

Musa (a.s.) kıssası, diğerlerinden daha dikkatli bir bakışla incelenmek için özellikle diğerlerinden ayrılarak ve daha ziyade ayrıntı verilerek beyan edilmiştir. Çünkü onun mucizeleri öbür peygamberlerin mucizelerinden daha kuvvetli ve dolayısıyla Musa kavminin zulmü ve cehaleti öbürlerinden daha fazladır.)

104. Musa: "Ey Firavun, dedi, bil ki ben, âlemlerin Rabbi tarafından bir elçiyim."

[Artık benim tebliğlerimi kabul ediniz, Allah'ın birliğini tasdik ederek ilahlık iddiasından vazgeçiniz.]

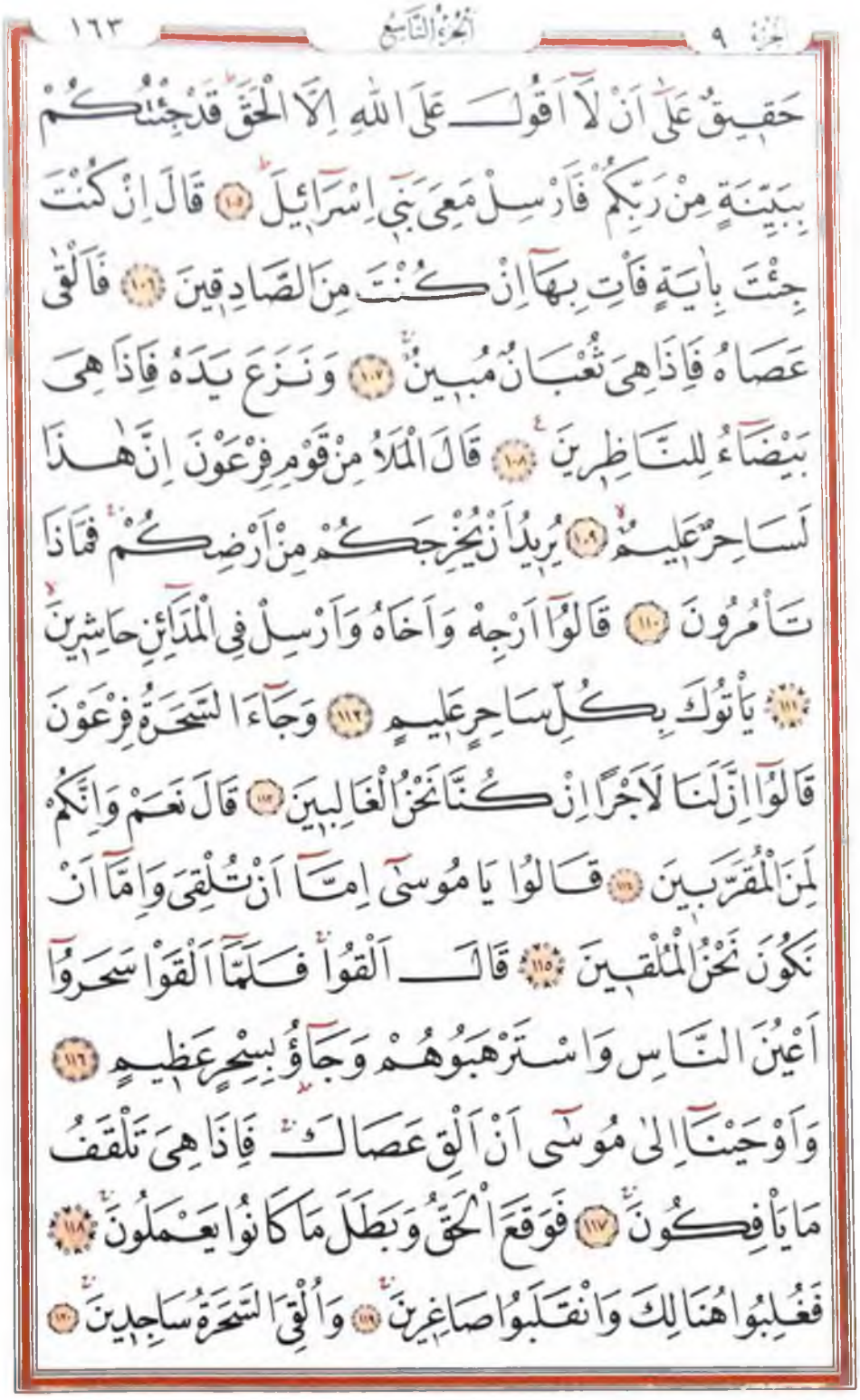
حَقِيقٌ عَلَىٰٓ أَنْ لَّآ أَقُولَ عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ ۚ قَدْ جِئْتُكُمْ
بِبَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ ۖ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٠٥﴾ قَالَ إِن كُنتَ
جِئْتَ بِـَٔايَةٍ فَأْتِ بِهَآ إِن كُنتَ مِنَ الصَّٰدِقِينَ ﴿١٠٦﴾ فَأَلْقَىٰ
عَصَاهُ فَإِذَا هِىَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ ﴿١٠٧﴾ وَنَزَعَ يَدَهُۥ فَإِذَا هِىَ
بَيْضَآءُ لِلنَّٰظِرِينَ ﴿١٠٨﴾ قَالَ ٱلْمَلَأُ مِن قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَٰذَا
لَسَٰحِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٩﴾ يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُمْ ۖ فَمَاذَا
تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾ قَالُوٓا۟ أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِى ٱلْمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ
﴿١١١﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾ وَجَآءَ ٱلسَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ
قَالُوٓا۟ إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِن كُنَّا نَحْنُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ
لَمِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾ قَالُوا۟ يَٰمُوسَىٰٓ إِمَّآ أَن تُلْقِىَ وَإِمَّآ أَن
نَّكُونَ نَحْنُ ٱلْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾ قَالَ أَلْقُوا۟ ۖ فَلَمَّآ أَلْقَوْا۟ سَحَرُوٓا۟
أَعْيُنَ ٱلنَّاسِ وَٱسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَآءُو بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾
وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَإِذَا هِىَ تَلْقَفُ
مَا يَأْفِكُونَ ﴿١١٧﴾ فَوَقَعَ ٱلْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١١٨﴾
فَغُلِبُوا۟ هُنَالِكَ وَٱنقَلَبُوا۟ صَٰغِرِينَ ﴿١١٩﴾ وَأُلْقِىَ ٱلسَّحَرَةُ سَٰجِدِينَ ﴿١٢٠﴾

105. "Birinci görevim, Allah'a karşı haktan başka bir şey söylemememdir. Gerçekten ben size Rabbinizden apaçık bir delil ile geldim. Artık İsrailoğullarını benimle beraber gönder."

(Bana layık olan, Allah'a karşı haktan başka hiçbir şey söylememektir, yani benim hakkım ve şanım ancak hakkı söylemektir. Size rabbinizden açık bir delil getirdim, yani sözüm, kuru bir iddiadan ibaret değildir. Şek ve şüpheye yer bırakmaz açık ve kesin delilim var, inanmazsanız ispat etmeğe hazırım. Onun için İsrailoğullarını benimle gönder.)

106. Firavun: "Eğer, dedi, bir delil ile geldinse, getir onu bakalım eğer doğru söyleyenlerden isen."

(Yani doğru sözlü olmakla tanınmış o peygamberler zümresinden isen o delili getirmen gerekir. Yapılan tebliğ üzerine Firavun'un bu sözü, usule uygun bir talep demektir. Henüz bunda bir haksızlık yoktur. Ancak "eğer, eğer" diye şartları tekrar etme-

sinde bir nezaketsizlik, bir telaş eseri vardır.)

107. Bunun üzerine Musa, asâsını bırakıverdi. Ne baksın o, koskoca bir ejderha kesiliverdi.

(Bu konudaki rivayetlerin özeti şudur: Hz. Musa asâsını koyuverince asâ, kocaman bir yılan olmuş, Firavun'a doğru koşmuş, Firavun bunun kendine kastetmekte olduğunu görünce tahtından fırlamış, "aman bunu zaptet" diye Hz. Musa'ya yalvarmış, o da tutmuştur.)

108. Ve elini sıyırdı çıkardı, ne baksın o, bakanlara bembeyaz parlıyor.

(Yani yaratılıştan beyaz değil, öyle görünüyor. Rivayete göre Hz. Musa, fazlaca esmer imiş, elini doğal renginde gösterir, sonra koynuna sokar çıkarır, bembeyaz lekesiz bir şekilde parlarmış, tekrar bir daha sokar çıkarır, bu kez de eski rengine dönermiş.

Biri ilahi gazap ve celalin, biri de ilahi lütuf ve rahmetin birer tecelli nümunesi olan ve yüce Allah'ın ilk yaratma kudretinden başka bir tesir ile imkanı tasavvur edilememek gereken bu iki alâmet, Musa'nın (a.s.) Allah tarafından gönderildiğini ispata bol bol yeten birer engin mucize iken nasıl haksızlıkla karşılandı bilir misiniz:)

109. Firavun kavminden o topluluk: "Bu, dediler, şüphesiz çok bilgiç bir sihirbaz."

110. "Sizi yerinizden çıkarmak istiyor. O halde ne buyurursunuz?"

(Şûrâ, 26/35 âyetinde, bu sözü Firavun'un söylediği açıkça ifade edilir. Demek olur ki Firavun önemli bir olayın baskısı altında kalınca Rablık davasını geçici olarak bırakıp kulları saydığı kuruluna, memurlarına veya halkına karşı, "emir sizindir" dercesine sahte bir tavır sergileyerek tehlike kendisinin değil onların imiş ve dolayısıyla emir sahibi de onlar olacaklarmış gibi göstermiştir ki, bunda Firavun sihirbazlığının önemli bir örneği vardır.)

111. "Onu ve kardeşini, dediler, oyala. Şehirlere toplayıcılar yolla."

112. "Usta sihirbazların hepsini sana getirsinler."

(Danışma kurulu, derhal bir saldırıyı uygun görmeyip bu şekilde bir deneme ve sınama teklif ettiler. Burada "ve kardeşini" kaydıyla Hz. Musa'nın kardeşi Hârun'un da maiyetinde onunla beraber bulunduğu gösterilmiştir.)

113. Bütün sihirbazlar da Firavun'a geldiler, "elbette dediler, galip gelenler biz olursak, şüphesiz bize mükafat var, değil mi?"

114. Firavun: "Evet, dedi, hem o vakit siz elbette gözdelerdensiniz."

115. Sihirbazlar: "Ey Musa, dediler, (önce) sen mi hünerini ortaya atacaksın, yoksa atanlar biz mi olacağız?"

[Zemahşeri der ki: "Onların Musa'ya tercih hakkı tanımaları güzel bir davranıştır. Nitekim sanat ehli kişiler, birbirleriyle münazara yapacakları zaman böyle davranırlar." Sabuni'ye göre ise onlar bunu, kendilerini üstün gördükleri ve kendilerine güvendikleri için söylemişlerdir. Nitekim kendine güvenen kişi: "Ben mi başlayayım, yoksa sen mi başlayacaksın?" der.]

116. Musa: "Siz atın" dedi. Ne zaman ki atacaklarını attılar, insanların gözlerini büyülediler, onları dehşete düşürdüler. Hasılı, büyük bir sihir gösterdiler.

(Rivayete göre iri iri halatları, uzun uzun sırıkları ve sopaları ortaya atıp bütün vadiyi sanki birbirine binmiş, sarmaş dolaş olmuş, hareket halindeki yılanlarla dolmuş gibi dehşet verici bir manzara içinde gösterdiler. Denilmiş ki bunun sırrı cıva idi. Ağaçtan ve deriden yapılmış bir takım ip ve sopaların içlerine cıva doldurulmuş, zeminin ve güneşin ısısıyla cıva ısındıkça bunlar oynayıp kıvrılarak hareket ediyorlardı.)

117. Biz de Musa'ya: "Asânı bırak" diye vahyettik. Bir de baktılar ki o, onların bütün uydurduklarını yakalayıp yutuyor.

118. Artık hak meydana çıktı ve onların bütün yaptıkları hiçe gitti.

119. Artık orada mağlup olmuşlardı, küçük düşmüşlerdi.

120. Sihirbazlar hep birden secdeye kapandılar.

قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِرَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ﴿١٢٢﴾ قَالَ
فِرْعَوْنُ ءَامَنتُم بِهِۦ قَبْلَ أَنْ ءَاذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّ هَٰذَا لَمَكْرٌ مَّكَرْتُمُوهُ
فِى ٱلْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا۟ مِنْهَآ أَهْلَهَا ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾ لَأُقَطِّعَنَّ
أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَٰفٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٢٤﴾
قَالُوٓا۟ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا تَنقِمُ مِنَّآ إِلَّآ أَنْ
ءَامَنَّا بِـَٔايَٰتِ رَبِّنَا لَمَّا جَآءَتْنَا ۚ رَبَّنَآ أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا
مُسْلِمِينَ ﴿١٢٦﴾ وَقَالَ ٱلْمَلَأُ مِن قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسَىٰ
وَقَوْمَهُۥ لِيُفْسِدُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَءَالِهَتَكَ ۚ قَالَ سَنُقَتِّلُ
أَبْنَآءَهُمْ وَنَسْتَحْىِۦ نِسَآءَهُمْ ۖ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَٰهِرُونَ ﴿١٢٧﴾
قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ ٱسْتَعِينُوا۟ بِٱللَّهِ وَٱصْبِرُوٓا۟ ۖ إِنَّ ٱلْأَرْضَ
لِلَّهِ يُورِثُهَا مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ ۖ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾
قَالُوٓا۟ أُوذِينَا مِن قَبْلِ أَن تَأْتِيَنَا وَمِنۢ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا ۚ قَالَ عَسَىٰ
رَبُّكُمْ أَن يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ
فَيَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَآ ءَالَ فِرْعَوْنَ
بِٱلسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾
فَإِذَا

121. "O, âlemlerinin rabbine iman ettik" dediler.

122. "Musa ve Hârun'un rabbine."

(Zira bu olayın sihir tanımının dışında ilahi bir iş olduğunu kesinkes anladılar ve Musa'nın (a.s) Allah katından, doğru sözlü bir elçi olduğuna iman ettiler. Rivayete göre, sihirbazlar iman edince İsrailoğullarının da pek çoğu iman ettiler.)

123. Firavun: "Siz, dedi, ona ben size izin vermeden iman ettiniz, ha! Bu, her halde bir hile. Siz bu hileyi şehirde kurmuşsunuz, yerli halkı ondan çıkarmak istiyorsunuz. O halde yakında anlarsınız.

(Firavun, kamoyunu yanıltmak için iki şüphe uyduruyor: Önce diyor, bunların böyle iman edivermeleri gerçekten mucizenin gücünü takdir etmekten kaynaklanma samimi bir iman değil, bir hile. Bunlar komşu şehirlerden toplanıp Mısır'a geldiklerinde veya daha evvel Musa ile gizlice buluşmuşlar,

aralarında uyuşmuşlar. Musa, bunlara sihri öğreten büyükleri ve başları imiş, söz birliği etmişler ve halkı aldatmak için böyle hareket etmeğe karar vermişler. Sonra, bunları buna sevkeden maksatlarına gelince, diyor, bunlar böyle sihirbazlıkla hükümetin nüfuzunu kırarak memlekette ihtilal yapacaklar, İsrailoğullarını kendilerine uydurup Mısır'ın asıl yerli halkı olan Kıbtileri Mısır'dan çıkaracaklar, hükümetlerini zorla ele geçirip yerlerini yurtlarını zaptedecekler, dertleri bu.

Firavun, kendisinin mağlup olup küçük düştüğünü ve çağırdığı sihirbazların hakka teslim olarak iman ettiklerini görünce bu iki şüpheyi ortaya attı ve şu tehdidi ekledi: Bu hilenize karşı bakın size neler yapacağım:)

124. Kesinlikle sizin ellerinizi ayaklarınızı çaprazına keseceğim. Kesinlikle sizi, hepinizi birden asacağım.

125. Sihirbazlar: "Biz, dediler, şüphesiz rabbimize döneceğiz."

(Onların bu sözleri şu manalara gelebilir: 1)Biz nasıl olsa öleceğiz. Sen istesen de öleceğiz, istemesen de. Dolayısıyla başımıza gelmesi kesin olan ölüm, ölüm olmak itibarıyla ha senin tarafından olmuş ha olmamış, bizce birdir. Onun için senin bu tehdidin hükümsüz ve anlamsızdır. 2) Sen bizi keser, asarsan biz şehit olur ve rabbimizin rahmet ve sevabına kavuşuruz. Onun için bu tehdidinden korkmak şöyle dursun, hak uğrunda can vermeyi canımıza minnet biliriz. 3) Biz ölüp de sen sağ kalacak değilsin. Hepimiz ölüp rabbimizin huzuruna varacağız. Aramızda hükmü O verir, haklı ile haksızı, zalim ile mazlumu ayırır.)

126. "Senin bize kızman da sırf rabbimizin âyetleri gelince iman etmemizden. Ey bizim Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve canımızı iman selameti ile al."

(Bunun üzerine Firavun, tehdidini yerine getirdi mi getirmedi mi, bunda ihtilaf edilmiştir. Bazıları İbn Abbas'tan (r.a): "Günün evvelinde sihirbaz idiler. Sonunda şehit oldular" diye nakletmiş, bazıları da bu açıkça ifade edilmediği için vuku bulmadığı görüşünü dile getirmişlerdir. Fakat bizce Kur'ân'ın ifade akışı, bunun vuku bulduğunu andırıyor.)

127. Firavun kavminden yine o topluluk: "Ya, dediler, Musa'yı ve kavmini bırakacaksın da seni ve ilahlarını bırakıp da yeryüzünde fesat mı çıkarsınlar?" Firavun: "Yine, dedi, oğullarını öldürürüz ve kadınlarını diri tutarız. Yine tepelerinde mutlak ezici üstünlüğümüzü yürütürüz."

(Yani onlara eskisi gibi dilediğimizi yaparız, merak etmeyin. Güya Firavun bu son fikra ile yenilgi endişesini gidermek ve toplumuna moral vermek istiyor. Fakat ne kadar dikkate değerdir ki Musa (a.s.) hakkında hiçbir şey söylemiyor. Zira Asâdan öyle gözü yılmış, Musa'dan öyle korkmuş idi ki ona saldırmak şöyle dursun ismini anmaktan bile çekiniyordu. Musa denildiği zaman yerden göğe ağzını açmış, kendini yutmaya hazır bir ejderin korkunç saldırısı zihninde şekilleniveriyordu.)

128. Musa, kavmine: "Siz, dedi. Allah'ın yardım ve inayetini isteyin ve acıya tahammül edip dayanın. Her halde yeryüzü Allah'ındır, ona kullarından dilediğini varis kılar. Akibet ise, takva sahiplerinindir.

129. "Biz, dediler, sen bize gelmezden evvel de eza gördük, sen bize geldikten sonra da." Musa: "Umulur ki, dedi, rabbiniz, düşmanınızı helak edip de sizi yeryüzünde halife kılacak, sizin de nasıl işler yapacağınıza bakacaktır.

(Kavminin bu sözleri, "biz şimdiye kadar senden bir yarar değil, zarar gördük" gibi bir şikayeti ima etmekle beraber, Firavun'un zulmüne karşı şiddetli bir üzüntüyü ve kurtulma arzusunu da bildirir.)

130. Gerçekten Âl-i Firavun'u tuttuk, senelerce kıtlık ve ürün eksikliği ile sıktık. Gerekti ki düşünüp ibret alsınlar.

(Burada, bu surenin 94. âyetindeki mananın bir açıklaması vardır.)

فَإِذَا جَآءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَٰذِهِۦ ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ
يَطَّيَّرُوا بِمُوسَىٰ وَمَن مَّعَهُۥٓ ۗ أَلَآ إِنَّمَا طَٰٓئِرُهُمْ عِندَ ٱللَّهِ
وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾ وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِۦ
مِنْ ءَايَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾ فَأَرْسَلْنَا
عَلَيْهِمُ ٱلطُّوفَانَ وَٱلْجَرَادَ وَٱلْقُمَّلَ وَٱلضَّفَادِعَ وَٱلدَّمَ
ءَايَٰتٍ مُّفَصَّلَٰتٍ فَٱسْتَكْبَرُوا۟ وَكَانُوا۟ قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾
وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ ٱلرِّجْزُ قَالُوا۟ يَٰمُوسَى ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ
بِمَا عَهِدَ عِندَكَ ۖ لَئِن كَشَفْتَ عَنَّا ٱلرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ
وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٣٤﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ ٱلرِّجْزَ
إِلَىٰٓ أَجَلٍ هُم بَٰلِغُوهُ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ ﴿١٣٥﴾ فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ
فَأَغْرَقْنَٰهُمْ فِى ٱلْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا وَكَانُوا۟ عَنْهَا غَٰفِلِينَ
﴿١٣٦﴾ وَأَوْرَثْنَا ٱلْقَوْمَ ٱلَّذِينَ كَانُوا۟ يُسْتَضْعَفُونَ مَشَٰرِقَ
ٱلْأَرْضِ وَمَغَٰرِبَهَا ٱلَّتِى بَٰرَكْنَا فِيهَا ۖ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ
ٱلْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ بِمَا صَبَرُوا۟ ۖ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ
يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُۥ وَمَا كَانُوا۟ يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾

131. Fakat kendilerine iyilik geldiği zaman: "Ha, bu bizim hakkımız" dediler. Başkalarına bir kötülük gelirse, bunu Musa ile beraberindekilerin uğursuzluğuna yorarlardı. Onların uğursuzluk kuşu ise ancak Allah yanındadır. Fakat çoğu bunu bilmiyor.

(Cahiliye döneminde "kuş falı" denilen bir falcılık âdeti vardı. Bir yere gidecekleri zaman bir kuş uçururlar, sağa giderse uğurlu, sola giderse uğursuz sayarlardı. Aynı zamanda karga gibi bazı kuşların ötmesinden de uğursuzluk çıkarırlardı. Bu cahiliye âdetine halk arasında çoğunlukla rastlanır. Bizde de Baykuşu uğursuz sayanlar ne kadar çoktur. Oysa Rasuli Ekrem (s.a.v.): "Bir şeyi uğursuz saymak ve Baykuş yoktur" "Buhârî, Tıb 19, 45; Müslim, Selam 102" buyurarak uğursuzluk inancını yasaklamıştır. "Onların uğursuzluk kuşu Allah yanındadır" demek, uğurlu ve uğursuz saydıkları şeyler, bütün bahtları, talihleri, alınyazısından iyi kötü nasipleri ancak Allah katındadır, demektir. İsra,

17/13 âyetine bakınız.)

132. Ve: "Sen bizi büyülemek için her ne âyet getirsen imkanı yok sana inanacak değiliz" derlerdi.

133. Biz de kudretimizin ayrı ayrı âyetleri olmak üzere başlarına Tufan gönderdik, çekirge gönderdik, haşere gönderdik, kurbağalar gönderdik, kan gönderdik. Yine inat ettiler ve çok suçlu bir kavim oldular.

134. Ne zaman ki azap üzerlerine çöktü: "Ey Musa, dediler, bizim için rabbine dua et, sana olan ahdi hürmetine, eğer bizden bu azabı sıyırırsan andolsun sana kesinlikle iman ederiz ve İsrailoğullarını seninle beraber mutlak göndeririz."

135. Ne zaman ki, erişecekleri bir süreye kadar azabı kendilerinden sıyırdık, hemen yeminlerini bozdular.

(Bu âyetlerin tefsiri ile ilgili çoğu tefsircilerin özet olarak beyanları şu şekilde nakledilmiştir:

Sekiz gün, geceli gündüzlü şiddetli bir karanlık içinde dinmeyen bir yağmur yağmış, kimse evinden çıkamamış, sel evlerine dolmuş, boğazlarına kadar su içinde kalmışlar. İsrailoğullarının evlerine ise bir şey olmamış. Bir hafta kadar Mısır, bir deniz gibi olmuş, ekinden ve iş güçten kalmışlar. Bu boğulma tehlikesi altında Musa'ya başvurup "Rabbına dua et, bu belayı başımızdan kaldır da sana iman edelim" demişler. O da dua etmiş, tehlike yok olmuş. Bundan sonra, arazide benzeri görülmedik bir bereket meydana gelmiş, bunu görünce: "Korktuğumuz şey bir musibet değil, hakkımızda bir hayırmış" demişler, iman etmemişler.

Bunun üzerine yüce Allah çekirge göndermiş, ekinlerini ve meyvelerini yiyerek evlerine, tavanlarına ve elbiselerine kadar sarmış, yine Musa'ya yalvarmışlar, yüce Allah da bir rüzgar göndermiş, çekirgeleri sürüp denize dökmüş. Bakmışlar ki geri kalan ürünleri kendilerine yetecek, yine iman etmemişler.

Bunun üzerine yüce Allah çeşitli türde küçük haşereleri başlarına sarmış, bunlar çekirgelerden geri kalanları yemeğe ve elbise ve bedenlerine kadar girerek derilerini emmeğe başlamış. Musa'ya üçüncü defa yalvarmışlar, bu da Allah'ın emriyle yok olmuş. "Artık, demişler, senin bir sihirbaz olduğundan hiç şüphemiz kalmadı."

Daha sonra deniz tarafından gayet yoğun bir karaltı çıkmış ve başlarına kurbağa yağmağa başlamış, öyle ki, yerleri yurtları kurbağa dolmuş. Herhangi bir örtüye veya yiyeceğe el uzatsalar kurbağa çıkar ve ağızlarına burunlarına atılırmış. Musa'ya dördüncü defa yalvarmışlar, o da kendilerinden kuvvetli söz alarak dua etmiş, yüce Allah bunu da bir yağmurla sürüp denize dökerek yok etmiş, fakat yine verdikleri sözü bozmuşlar, küfür ve fesattan ayrılmamışlar.

Bunun üzerine yüce Allah kan göndermiş, içecekleri kullanacakları sular kan olmuş kalmış, birisi, bir İsrailî'nin ağzından bir yudum su sormak istese o bile kan kesilirmiş ve yahut durmadan burunlarından kan fışkırırmış.)

136. Biz de âyetlerimizi yalanladıkları ve onlara kulak asmadıkları için kendilerinden intikam aldık da hepsini denizde boğduk.

(Şimdi Allah'ın kudretini düşünmeli ki, Allah'ın âyetlerine haksızlık eden bozguncuların ve kendi kuvvet ve güçlerine mağrur olarak İsrailoğullarının nesillerini yok etmek isteyen gafil, kibirli suçluların akıbetleri, bu eza vererek cezalandırma olmuştur.)

137. Ve o hırpalanıp ezilmekte olan kavmi, o bilinen yerin bereketlerle donattığımız doğularına, batılarına varis kıldık ve Rabbinin, İsrailoğullarına olan o güzel kelimesi, sabretmeleri sebebiyle tamamen gerçekleşti de Firavun ile kavminin yapageldikleri sanat eserlerini ve yükselttikleri binaları yerlere serdik.

("Güzel kelime" den maksat ilahi müjdedir. Bu müjde onlara bu surenin 129. âyeti ile Kasas, 28/5-6 âyetlerinde verilen müjdedir.)

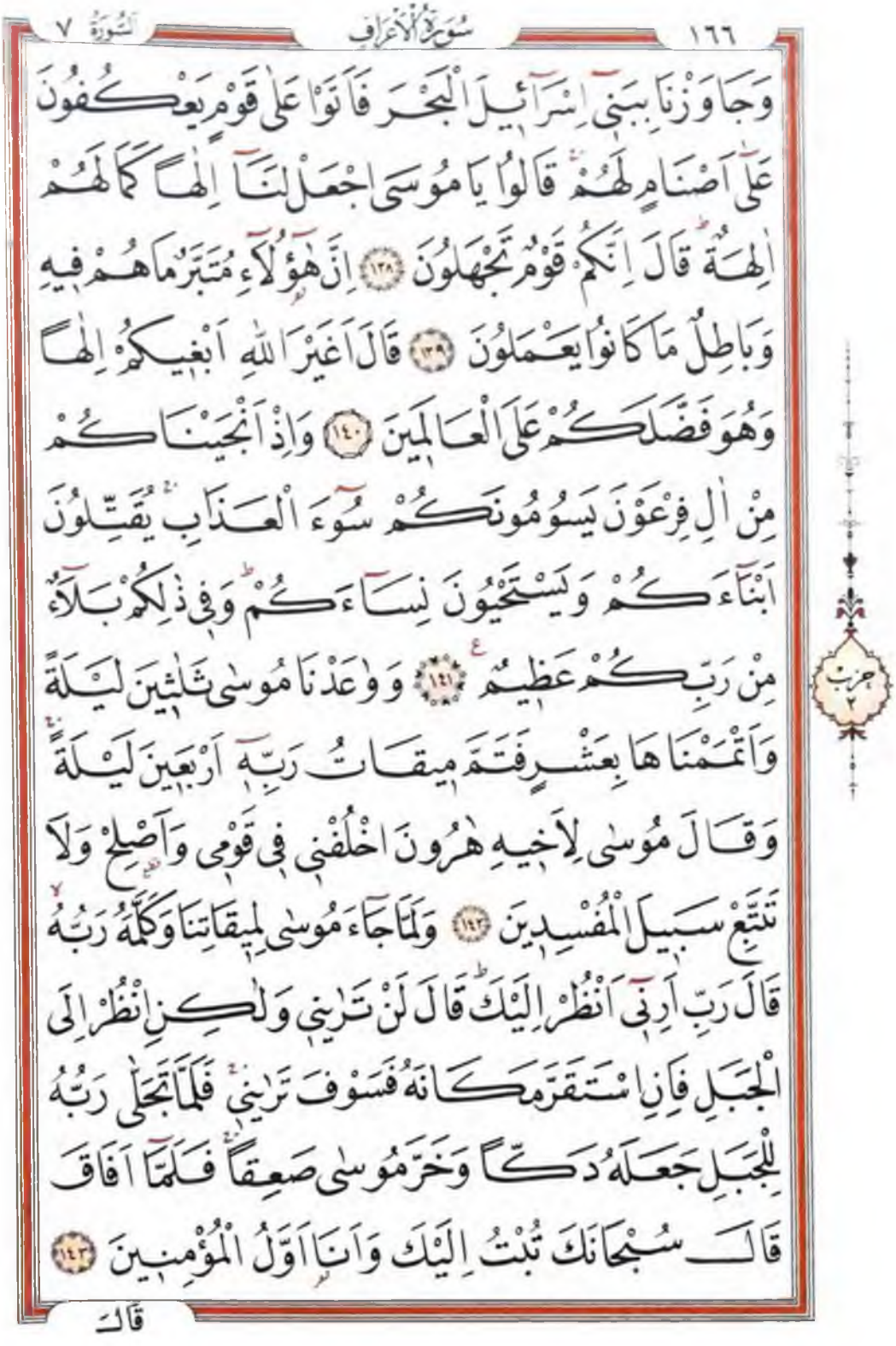
وَجَاوَزْنَا بِبَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱلْبَحْرَ فَأَتَوْا۟ عَلَىٰ قَوْمٍ يَعْكُفُونَ
عَلَىٰٓ أَصْنَامٍ لَّهُمْ ۚ قَالُوا۟ يَٰمُوسَى ٱجْعَل لَّنَآ إِلَٰهًا كَمَا لَهُمْ
ءَالِهَةٌ ۚ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ مُتَبَّرٌ مَّا هُمْ فِيهِ
وَبَٰطِلٌ مَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ أَغَيْرَ ٱللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَٰهًا
وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٤٠﴾ وَإِذْ أَنجَيْنَٰكُم
مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ ۖ يُقَتِّلُونَ
أَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ ۚ وَفِى ذَٰلِكُم بَلَآءٌ
مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١٤١﴾ ع وَوَٰعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَٰثِينَ لَيْلَةً
وَأَتْمَمْنَٰهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَٰتُ رَبِّهِۦٓ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ۚ
وَقَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَٰرُونَ ٱخْلُفْنِى فِى قَوْمِى وَأَصْلِحْ وَلَا
تَتَّبِعْ سَبِيلَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَمَّا جَآءَ مُوسَىٰ لِمِيقَٰتِنَا وَكَلَّمَهُۥ رَبُّهُۥ
قَالَ رَبِّ أَرِنِىٓ أَنظُرْ إِلَيْكَ ۚ قَالَ لَن تَرَىٰنِى وَلَٰكِنِ ٱنظُرْ إِلَى
ٱلْجَبَلِ فَإِنِ ٱسْتَقَرَّ مَكَانَهُۥ فَسَوْفَ تَرَىٰنِى ۚ فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُۥ
لِلْجَبَلِ جَعَلَهُۥ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا ۚ فَلَمَّآ أَفَاقَ
قَالَ سُبْحَٰنَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾
قَالَ

138. Ve İsrailoğullarına denizi atlattık. Derken bir kavme vardılar, toplanmışlar, kendilerine ait bir takım putlara tapıyorlardı. "Ey Musa, dediler, bunların birçok ilahları olduğu gibi sen de bize bir ilah yap" Musa: "Siz, dedi, gerçekten cahillik ediyorsunuz."

(Yani yapma bir ilah istemek, şu veya bu kavme ait ilahlar olabileceğini var saymak ve puta tapıcı bir kavmin putlarına imrenmek, cahillikten başka bir şey değildir. O kavmi gördükten sonra İsrailoğulları içinden onlarınki gibi putlar isteyenler oldu ki bu, kurtulmalarının ardından İsrailoğullarının ilk küfür meylidir.)

139. "Çünkü o gördüklerinizin içinde bulundukları din, yok olmağa mahkumdur ve onların bütün yaptıkları batıldır.

(Maksatları Allah'a yaklaşmak bile olsa, yaptıkları yine boştur, batıldır, küfürdür.)

140. Musa: "Hiç, dedi, ben size Allah'tan başka ilah mı isterim? O, sizi âlemlerin üstüne geçirmişken."

(Ben size Allah'tan başka bir ilah mı isteyeceğim? Ne mümkün! Halbuki O, sizi bütün bildiğiniz âlemlere üstün kıldı, başkalarına vermediği nimeti size verdi. Bunu Allah'tan başka kim verebilir? Ve Allah'ın bu nimetlerine karşı nankörlük edip başka ilah aramaya kalkışanların hali ne olur? Cahillik etmeyin.)

141. Hem düşünsenize, sizi Âli Firavun'dan kurtardığımız zamanı. Size azabın kötüsünü tattırıyorlardı. Oğullarınızı durmadan öldürüyor, kadınlarınızı diri tutuyorlardı. Bunda size Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan var.

142. Bir de Musa'ya otuz gece için vaat verdik ve onu bir on ile tamamladık. Böylece Rabbinin mikatı tam kırk gece oldu. Ve Musa, kardeşi Hârun'a şöyle dedi: "Kavmim içinde benim yerime geç, ıslaha çalış da bozguncular yoluna girme."

(Burada, Bakara suresinin 51. âyetinde geçen, "Musa'ya kırk gece için söz vermiştik" ilahi sözünün bir açıklaması vardır.

Rivayete göre Musa (a.s.) Mısır'da iken İsrailoğullarına, Allah düşmanlarını yok ederse kendilerine bir kitap getireceğini vaat etmiş ve Firavun yok olunca Musa (a.s.), o vaat edilen kitabı Allah'tan niyaz etmiş, yüce Allah da otuz gün oruç tutmasını emretmiş idi ki Zilkade idi ve Zilhicce'nin onuyla tam kırka tamamlandı. Öyle anlaşılıyor ki ilk otuz gün, oruç ve diğer Allah'a yaklaştırıcı vesilelerle özel bir nefis terbiyesi ve riyazat olmuş ve sonraki on günde de Tevrat'ın inmesi ve Allah'ın Musa ile konuşması vuku bulmuştur.)

143. Ne zaman ki Musa, mikatımıza geldi ve Rabbi onu kelamıyla mükafatlandırdı, "Ey Rabbim, dedi, göster bana, bakayım sana." Allah buyurdu ki: "Beni kesinlikle göremezsin ve fakat dağa bak, eğer yerinde durursa demek beni göreceksin" Derken Rabbi dağa tecelli edince onu ufalayıverdi, Musa da baygın düştü. Sonra ne zaman ki ayıldı, "Sübhânsın, dedi, sana tevbe ile döndüm ve ben müminlerin ilkiyim."

(Musa, kardeşini kendi yerine bırakıp belirlediğimiz özel vakitte geldi. Rabbi, meleklere olan kelamı gibi aracısız ve fakat perde arkasından ona kelam etti. "Onu, özel ve gizli konuşmak üzere kendimize yaklaştırdık" "Meryem, 19/52" ilahî sözü gösterir ki bu kelam, gizli ve özel bir konuşma idi. Bu da gösterir ki Allah kelamını işitmek, yaratılmışların kelamını işitmek gibi değildir. Rabbi kendisiyle kelam edince, bunun verdiği zevkin neşesiyle Musa'da Allah'ı görme şevki galeyana geldi de: "Ey Rabbim! Perdeyi kaldır, bana bizzat tecelli et de cemalini görmek nasip et" diye yalvardı. Rabbi: "Beni, dedi, asla görmeyeceksin. Ama şu dağa bak, eğer yerinde durursa sen de beni göreceksin". Rabbi, dağa tecelli edince, ki bu nisbi bir tecellidir, yani zatındaki bütün azamet ve kudret değil, azamet ve kudretinden bir parıltı ortaya çıkıp bir emir ve iradesi dağa çarpıverince, onu paramparça etti. Musa da şiddetle baygın düştü.

Tecelli sonunda iki eser ortaya çıktı: Biri dağın parçalanması, biri de Musa'nın bayılıp düşmesi. Demek ki Musa, dağ dolayısıyla olan nispi bir tecelliye bile tahammül edemedi, tam ve mutlak bir zatî tecelli olsa, bütün dünya yok olacaktı. İşte, "beni kesinlikle görmeyeceksin" buyrulmasının hikmeti bu idi.

Musa ayılınca: "Seni tenzih ederim ey Rabbim, dedi, sen fani gözlerle görülmekten münezzehsin, sana tevbe ettim, çünkü senin iznin olmayan bir dilekte bulunmuştum. Ve bu dünyada "beni kesinlikle görmeyeceksin" tecellisine ilk iman eden benim.")

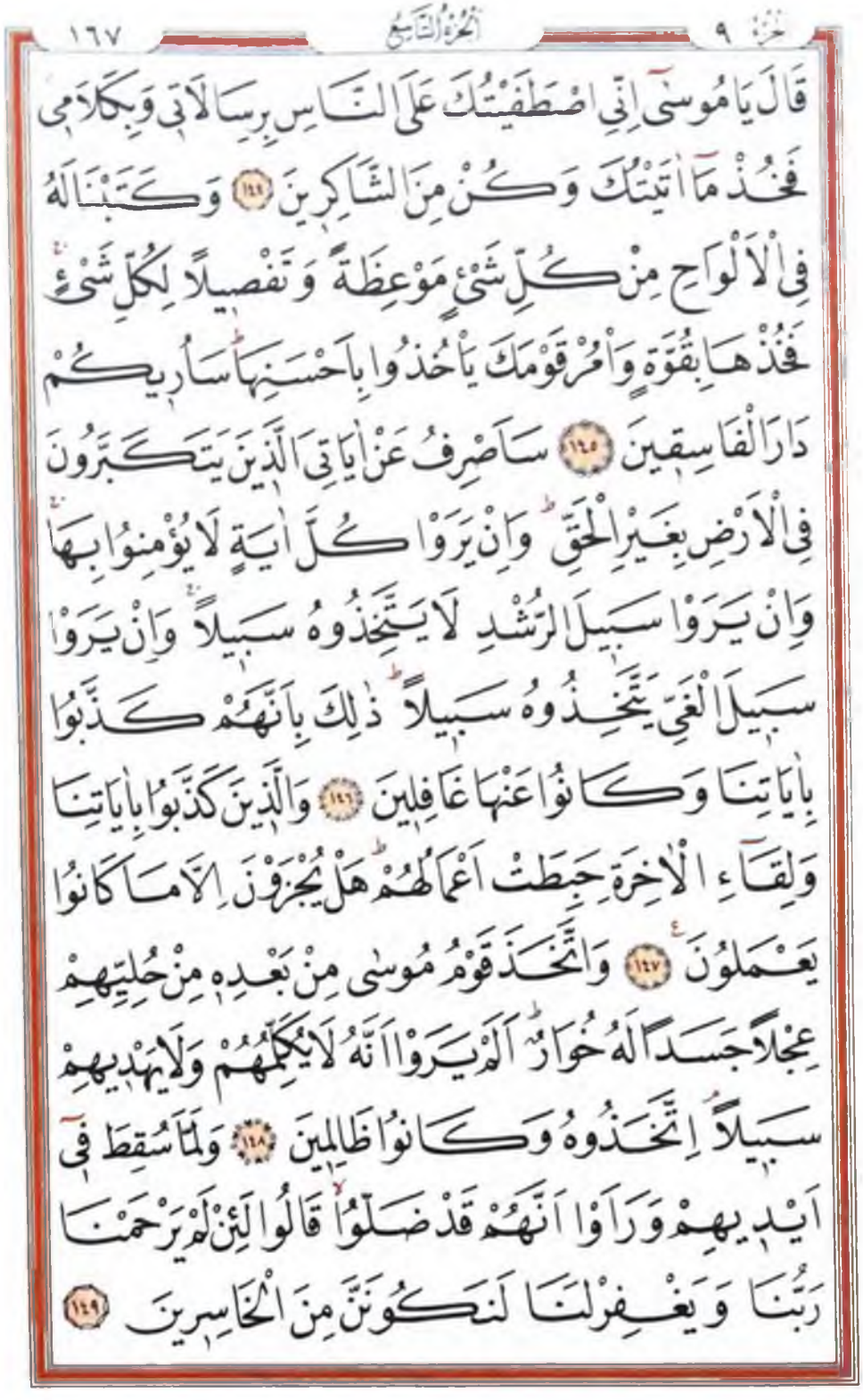
قَالَ يَا مُوسَىٰ إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي
فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا لَهُ
فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ
فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ
دَارَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾ سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ
فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۖ وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا
وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ۖ وَإِنْ يَرَوْا
سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٤٦﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ۚ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾ وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَىٰ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ
عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ ۚ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ
سَبِيلًا ۘ اتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ ﴿١٤٨﴾ وَلَمَّا سُقِطَ فِي
أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا ۙ قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا
رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾

144. Allah buyurdu ki: "Ey Musa! Haberin olsun, ben verdiğim elçilik göreviyle ve kelamımla seni o insanların üzerine seçtim. Şimdi şu sana verdiğimi al ve şükrünü bilenlerden ol."

[Ebussuud der ki: Âyet, Musa'nın (a.s.) Allah'ı görme isteğinin kabul edilmemesinden dolayı onu teselli mahiyetinde söylenmiştir. Sanki şöyle denilmiş: "Sana kendimi göstermedimse bilesin ki âlemlerde kimseye vermediğim büyük nimetleri sana verdim. Bunu ganimet bil ve buna şükretmeye devam et."]

145. Ve Musa için levhalarda her şeyden yazdık: öğüt ve hükümlerin ayrıntısına dair her şeyi. "Haydi, dedik, bunları kuvvetle tut, kavmine de emret, onları en güzeli ile tutsunlar. İlerde size o fasıkların yurdunu göstereceğim."

(Âyetin bu son cümlesi, hem bir müjdeyi hem

de bir tehdidi bildirir: Bunda, bir taraftan Allah'a isyan ve ahlaksızlık içinde koşan o zorbalar kavminin yurtlarına girip mirasçı olacaklarını vaat ve müjde ederek en güzel amele teşvik vardır, diğer taraftan da "yurtlarına girip göreceksiniz ki Allah'a isyan edenlerin sonları ne fecidir" diye Allah'a isyandan sakındırma veya İsrailoğullarından ortaya çıkacak olan âsilere işaret ve Cehennemi hatırlatma vardır.

"Levhalar"ın sayısı, cevherleri, boyları hakkında değişik rivayetler vardır. Sayısı, on veya yedi idi veya iki idi denilmiş. Cevheri, Cebrâil'in getirdiği zümrüt veya yeşil zeberced veya kırmızı yakut idi, yahut Allah'ın emri ile Musa'nın yonttuğu bir taştan idi veya bir tahta idi denilmiş. Fakat doğrusu, bu konuda ciddi bir delil yoktur. Kur'ân, bunlarla ilgili bir şey söylememiştir.)

146. Âyetlerimden uzaklaştıracağım, yer yüzünde o haksızlıkla büyüklenenleri ki, her âyeti görseler de ona iman etmezler, rüşt yolunu görseler de onu yol tutmazlar ve eğer sapıklık yolunu görürlerse onu yol tutarlar. Evet öyle, çünkü onlar âyetlerimizi yalanlamayı âdet edinmişler ve hep onlardan gafil olagelmişlerdir.

(Haksız olarak yeryüzünde kibirlenenleri âyetlerimden men edeceğim, kalpleri öyle mühürlenecek ki gerek yaratılışta, gerek kitapta yaratma ve yasama (teşri) ile ilgili ilahi âyetlerin ifade ettiği izzet ve mutluluğu, hakikatin ne demek olduğunu göremeyecekler. Her âyeti görseler bile inanmayacaklar, doğru yolu görürlerse onu yol tutmayacaklar, sapıklık yolunu görürlerse onu yol tutacaklar. O Allah'ın âyetlerinden çevirme veya o kibirlenme ve bu tersine dönüş şu iki sebeple olur: Birincisi, âyetlerimizi yalanlamış olmaları, yani gidişlerinin fena ve hakkın, aleyhlerinde olduğunu gösteren, hayır ve şerri, hak ve batılı ayırt etmek için indirilmiş ve ortaya konmuş olan dışlarında ve içlerinde bulunan delillerimizi, asılsız birer hurafe ve insan aldatmak için uydurulmuş birer yalan gibi saymalarıdır. Yoksa ne kibirlenirler, ne de bu duruma düşerlerdi. İkincisi de o âyetlerden gafil bulunmaları, onları tahsil edip araştırmamalarıdır.)

147. Halbuki âyetlerimizi ve âhirete kavuşacaklarını yalanlayanların bütün amelleri boşa gider olmuştur. Her halde çekecekleri, sırf kendi amellerinin cezasıdır.

(Yani bunların fakire ihsanda bulunmak, zulüm görene yardım etmek gibi yaptıkları iyilikleri varsa hepsi boşa gider, sonunda hiçbirinin hayrını görmezler. Bütün emekleri boşuna ve bütün akıbetleri zarar ve felaket olur. Bunların böyle olması sırf bir zorlama (cebir) değil, yaptıkları küfür, yalanlama ve gafletin cezasıdır.)

148. Musa'nın arkasından ise kavmi tutmuşlar zinet eşyalarından bir dana, böğüren bir heykel edinmişlerdi. Görmemişler miydi ki o onlara bir söz de söyleyemezdi, bir yol da gösteremezdi. Fakat onu edindiler (ona tutulup tapındılar) ve zalim oldular.

(Âyette geçen ve heykel diye tercüme edilen "ceset" kelimesi aslında eti ve kanı olan cisim demektir. Onun için bazıları bunun et ve kana dönüşmüş bulunduğunu söylemişlerdir. Fakat diğer bazı tefsirciler, ceset, ruhlu ruhsuz herhangi bir yoğun cisme denildiğinden bunun altından yapılmış ve ruhsuz bir cisim demek olduğunu söylemişlerdir ki, biz de böyle anlamak isteriz.)

149. Ne zaman ki şiddetli pişmanlık duydular ve cidden sapmış olduklarını gördüler, "yemin olsun ki, dediler, eğer bize merhamet etmez de Rabbimiz mağfiret buyurmazsa, her halde hüsranda kalanlardan olacağız."

(Böyle dediler ki, Tâhâ, 20/86-87 âyetlerinden anlaşıldığı üzere bu pişmanlık, Musa'nın (a.s.) Mikat'tan dönmesinden sonra olmuştur.)

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَىٰٓ إِلَىٰ قَوْمِهِۦ غَضْبَٰنَ أَسِفًا ۖ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِى
مِنۢ بَعْدِىٓ ۖ أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ ۖ وَأَلْقَى ٱلْأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ
أَخِيهِ يَجُرُّهُۥٓ إِلَيْهِ ۚ قَالَ ٱبْنَ أُمَّ إِنَّ ٱلْقَوْمَ ٱسْتَضْعَفُونِى وَكَادُوا۟
يَقْتُلُونَنِى فَلَا تُشْمِتْ بِىَ ٱلْأَعْدَآءَ وَلَا تَجْعَلْنِى مَعَ ٱلْقَوْمِ
ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ ٱغْفِرْ لِى وَلِأَخِى وَأَدْخِلْنَا فِى
رَحْمَتِكَ ۖ وَأَنتَ أَرْحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿١٥١﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ ٱلْعِجْلَ
سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۚ وَكَذَٰلِكَ
نَجْزِى ٱلْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾ وَٱلَّذِينَ عَمِلُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ثُمَّ تَابُوا۟ مِنۢ
بَعْدِهَا وَءَامَنُوٓا۟ إِنَّ رَبَّكَ مِنۢ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٥٣﴾
وَلَمَّا سَكَتَ عَن مُّوسَى ٱلْغَضَبُ أَخَذَ ٱلْأَلْوَاحَ ۖ وَفِى نُسْخَتِهَا
هُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾ وَٱخْتَارَ مُوسَىٰ
قَوْمَهُۥ سَبْعِينَ رَجُلًا لِّمِيقَٰتِنَا ۖ فَلَمَّآ أَخَذَتْهُمُ ٱلرَّجْفَةُ قَالَ
رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَإِيَّاىَ ۖ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ ٱلسُّفَهَآءُ
مِنَّآ ۖ إِنْ هِىَ إِلَّا فِتْنَتُكَ ۖ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَآءُ وَتَهْدِى مَن تَشَآءُ ۖ
أَنتَ وَلِيُّنَا فَٱغْفِرْ لَنَا وَٱرْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ ٱلْغَٰفِرِينَ ﴿١٥٥﴾

وَاكْتُبْ

150. Ne zaman ki Musa, kavmine öfkeli ve son derece kızgın olarak döndü. "Bana arkamdan ne fena halef oldunuz. Rabbinizin emrini beklemeyip acele mi ettiniz?" dedi. Ve levhaları bırakıp kardeşini başından tuttu, kendine doğru çekiyordu. Kardeşi: "Ey anamın oğlu, dedi, inan olsun bu kavim beni hırpaladılar, az daha beni öldürüyorlardı. Sen de benimle düşmanları sevindirme ve beni bu zalim kavimle beraber tutma.

(Musa, kavmine öfkeli öfkeli dönünce, onlara dedi ki: "Siz, benim yaptığımı, şirki ortadan kaldırarak tevhid ve ihlas ile Allah'a nasıl ibadet ettiğimi ve sizi buna nasıl sevk ettiğimi, "bunların bir çok ilahları olduğu gibi sen de bize bir ilah yap" dediğiniz zaman neler söylediğimi gördükten sonra, ben yok iken, benim ahdime riayet etmeyerek arkamdan ne fena şeyler yaptınız ve buzağıya taptınız, benim yerime geçip böyle kötü fiilleri engellemesi gerekenleriniz de bunu engellemediniz ha! Rabbinizin

bana vaat ettiği kırk gece mikatın vaktinden evvel bitivermesini istediniz, otuz gün geçer geçmez beni ölü saydınız da peygamberlerinden bir zaman sonra birçok ümmetlerin, dinlerini bozması âdet olduğu gibi siz de çarçabuk dininizi değiştirmeğe mi kalktınız? Çarçabuk Rabbinizin kahır ve gazabını mı istediniz?" Böyle diyerek Levhaları attı ve kardeşi Hârun'u başından tutup kendine çekti. O da: "Benim bir suçum yok, bana düşmanları sevindirecek bir şey yapma" diyerek kendini savundu.)

151. Musa: "Rabbim, dedi, bana ve kardeşime mağfiret et ve bizi rahmetinin içine koy. Sen ki, merhamet edenlerin en merhametlisisin."

(Musa, "Rabbim, bana ve kardeşime mağfiret et" diyerek önce kendisi için mağfiret talebinde bulunması, kardeşine yaptığı muamelenin, onun sabit olmuş bir günahından dolayı olmadığını itiraf ile ondan bir özür dileme ve onun durumuna sevineceklere karşı kardeşine sevgi gösterme manası ifade eder. Sonra kardeşi için mağfiret talebinde bulunması da, o zalim topluluk ile savaşması gerektiği halde bunu ertelemiş olduğundan dolayı onun da mağfiret istemeğe muhtaç olduğunu bildirmektir.)

152. Şüphesiz o danayı (ilah) edinenlere Rablerinden bir gazap ve dünya hayatında bir zillet erişecek. İşte iftiracıları böyle cezalandırırız.

(Sâmiri ve taraftarları gibi Buzağı yapan ve bu fitneyi çıkarıp takip ve ısrar edenlere rablerinden, tasvire sığmaz uhrevi bir gazap erecek, dünya hayatında da dehşetli bir zillet. Bu, o gariplik zilletidir ki bütün âleme darbı mesel olmuştur ve o miskinliktir ki kendilerini ve çocuklarını kapsaya gelmiştir. Bu arada Sâmiri'ye özgü bir zillet daha vardır ki, Tâhâ, 20/97 âyetinde geleceği üzere "Dokunma yok" iptilası ile insanlar arasına karışmaktan men edilmektir.)

153. O, kötü amelleri işleyip de sonra arkasından tevbe edip iman edenler ise, şüphe yok ki Rabbin ondan sonra elbette bağışlayıcı, merhamet edicidir.

154. Ne zaman ki Musa'nın öfkesi dindi, Levhaları aldı. Ve onlardaki yazıda bir hidayet ve bir rahmet vardı. Fakat öyle kimselere ki, onlar Rablerine isyandan korkarlar.

[Yani o Levhalarda yüce Allah'tan korkup isyanı terk edenlerin hidayete nail olacakları ve O'nun azabından korkup ihsanına sığınanların ilahi rahmete kavuşacakları yazılıydı.]

155. Bir de Musa, kavminden, mikatımız için yetmiş er seçmişti. Ne zaman ki bunları o sarsıntı yakaladı, Musa: "Rabbim, dedi, dileseydin bunları ve beni daha evvel yok ederdin. Şimdi bizi, içimizden o beyinsizlerin yaptıklarıyla yok mu edeceksin? O, sırf senin imtihanın. Sen bununla dilediğini dalalette bırakır, dilediğine hidayet verirsin. Sen, bizim velimizsin, artık bizi bağışla, merhamet et. Sen ki bağışlayanların en hayırlısısın.

(Rivayete göre Allah, Musa'ya, İsrailoğullarından seçilmiş bazı kimselerin gelip Buzağıya tapmaktan özür dilemelerini ve geride kalanların tevbelerinin kabulünü niyaz etmelerini emretmiş ve bir randevu vermişti. Musa, seçtiği yetmiş kişi ile Tûr-i Sina'ya doğru yola çıktı. Dağa yaklaştıklarında bir sis kapladı, hep birlikte sisin içine girerek secdeye kapandılar. Allah Musa'ya emir ve nehy ediyor onlar da işitiyorlardı. Verilen emirlerden biri de tevbe için nefislerini öldürmeleri idi. Sis açılınca, "biz Allah'ı açıkça görmedikçe inanmayız" dediler. İşte o zaman bir sarsıntıya tutuldular. Bakara, 2/55 de zikredildiği üzere yıldırım çarptı veya dağda bir zelzele ile yıkılıp bayıldılar ve belki öldüler.)

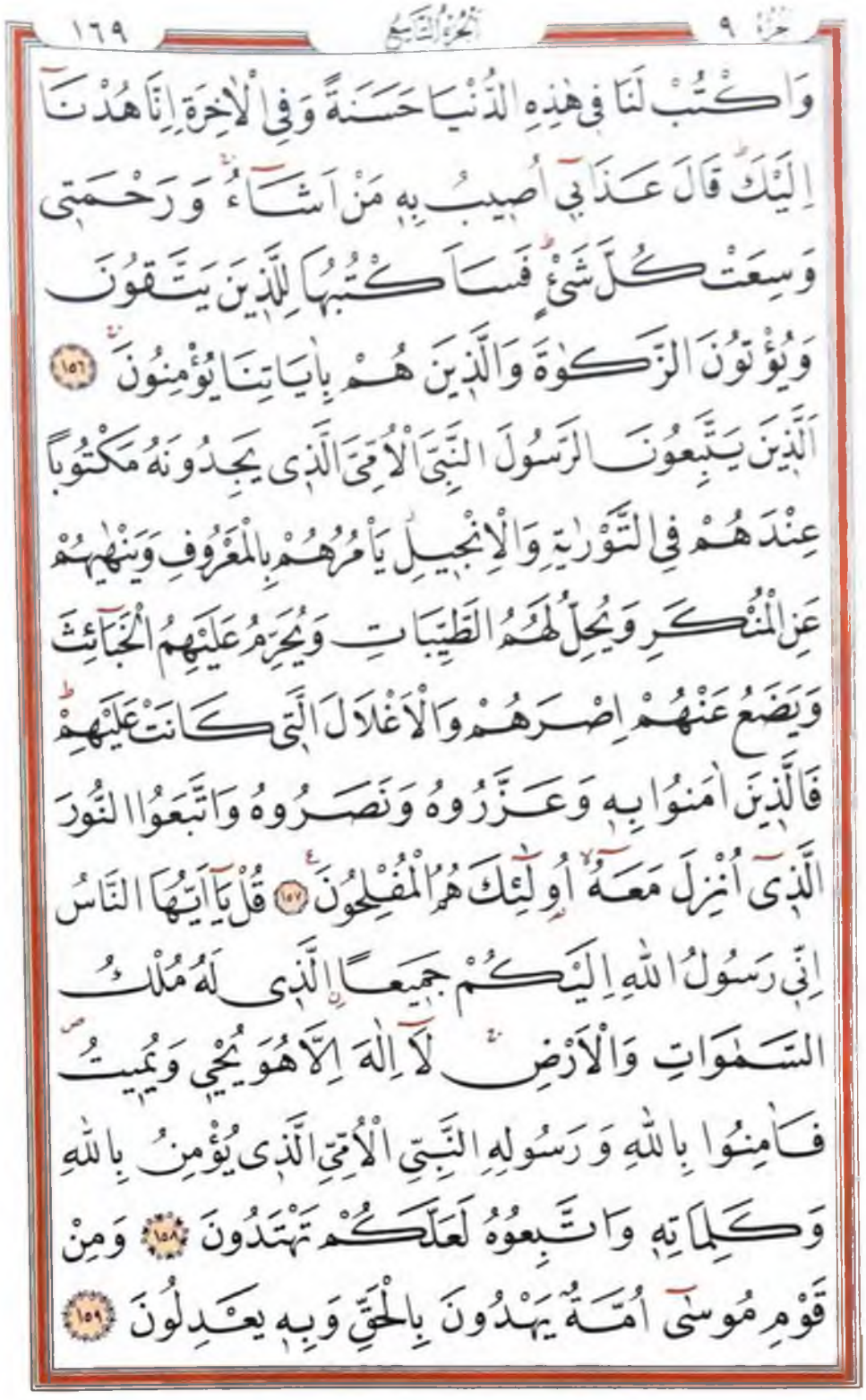

وَاكْتُبْ لَنَا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِي الْاٰخِرَةِ اِنَّا هُدْنَآ
اِلَيْكَ ۭ قَالَ عَذَابِيْٓ اُصِيْبُ بِهٖ مَنْ اَشَاۗءُ ۚ وَرَحْمَتِيْ
وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۭ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ
وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِاٰيٰتِنَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٥٦﴾
اَلَّذِيْنَ يَتَّبِعُوْنَ الرَّسُوْلَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ الَّذِيْ يَجِدُوْنَهٗ مَكْتُوْبًا
عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرٰىةِ وَالْاِنْجِيْلِ ۡ يَاْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهٰىهُمْ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبٰتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبٰۗىِٕثَ
وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلٰلَ الَّتِيْ كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۭ
فَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِهٖ وَعَزَّرُوْهُ وَنَصَرُوْهُ وَاتَّبَعُوا النُّوْرَ
الَّذِيْٓ اُنْزِلَ مَعَهٗٓ ۙ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿١٥٧﴾ قُلْ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ
اِنِّيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمِيْعَۨا الَّذِيْ لَهٗ مُلْكُ
السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۠
فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذِيْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ
وَكَلِمٰتِهٖ وَاتَّبِعُوْهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿١٥٨﴾ وَمِنْ
قَوْمِ مُوْسٰٓى اُمَّةٌ يَّهْدُوْنَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُوْنَ ﴿١٥٩﴾

156. "Ve bize hem bu dünyada bir iyilik yaz hem âhirette. Biz sana cidden tevbe ile dönmeye geldik." Allah buyurdu ki: Azabım (var), onu dilediğime isabet ettiririm, rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. İleride onu özellikle şunlar için yazacağım ki onlar korunurlar ve zekât verirler, hem onlar ki âyetlerimize iman ederler.

(Musa (a.s.), duasına şöyle devam etti: "Bizim için bu dünyada bir iyilik yaz, bu sarsıntıdan kurtarmakla beraber nimet ve afiyetle güzel işler yapacak güzel bir hayat, şiddetten, sıkıntıdan, fenalıktan uzak, önü sonu temiz bir hayat belirle de bize kendi kendimizi öldürtme. Âhirette de aynı şekilde güzel bir akibet, güzel sevaplar yaz, akibetimiz de Cennet ve sırf felah ve mutluluk olsun. Çünkü biz sana döndük, tevbe ettik. Tevbemizin kabulü için bütün kavmimiz adına sana başvurmağa geldik. Elçiliğimizi ve başvurumuzu kabul ederek bizi bağışlayıp merhamet ederek geri gönder." Bunun üzerine de yüce Allah, dilediğine azap edeceğini, rahmetinin

ise her şeyi kuşattığını ama o rahmeti ilerde takvalı davranacak, zekâtlarını verecek ve âyetlerine iman edecek olan kimseler için yazacağını haber verdi.)

157. O kimseler ki, yanlarında, Tevrat ve İncil'de yazılı bulacakları o Rasule, o ümmi nebiye uyarlar. O, onlara iyiliği emreder ve onları kötülükten nehyeder. Temiz, hoş şeyleri kendileri için helal, pis şeyleri üzerlerine haram kılar. Sırtlarından ağır yüklerini ve üzerlerindeki bağları, zincirleri indirir atar. O vakit ona iman eden, ona kuvvetle saygı gösteren, ona yardımcı olan ve onun peygamberliğiyle beraber indirilen nuru (Kur'ân nurunu) takip eden kimseler, işte, o murada eren mutlu kişiler, onlardır.

(Yani ancak o ümmi nebinin bütün bu vasıflarla nitelenmiş olan Ashab ve Tâbileridir ki o senin yazılmasını istediğin rahmete, o dünya ve âhiret iyiliğine kesinlikle erecek ve Allah'ın azap dilemesinden kesin olarak felah bulacak olanlardır. O rahmet, o iyilik, o felah, şimdi bilhassa sizin için değil, ilerde bütün insanların girmesine uygun bir nitelik ve şartlarla bir genel rahmet olmak üzere onlar için yazılacaktır.

Âyetten anlaşılıyor ki yüce Allah Musa'ya Mikatta ve Tevrat'ta âlemlere rahmet olan son peygamberi bildirmiş ve talep edilen rahmet ve iyiliğin onun ümmeti için yazılacağını vaat ederek İsrailoğullarını ona imana ve uymaya teşvik etmiş olduğu gibi Tevrat'tan sonra ve Kur'ân'dan evvel İncil'in geleceğini dahi bildirmişti. Ehli Kitap, Musa'nın (a.s.) talep ettiği rahmet ve iyiliğe, kavminin ancak son peygambere uyması sayesinde nail olabileceklerini ellerindeki kitaplarında yazılı buluyorlardı.)

158. De ki: "Ey insanlar! Haberiniz olsun ben size, sizin hepinize Allah'ın rasulüyüm. O Allah ki, bütün göklerin ve yerin mülkü O'nun. O'ndan başka ilah yok, hem diriltir, hem öldürür. Onun için gelin iman edin Allah'a ve rasulüne: Allah'a ve Allah'ın bütün kelimelerine iman eden o ümmi peygambere. Ve uyun ona ki hidayete erebilesiniz.

(Ey Muhammed! De ki: Ey, insan adı altında toplanmış beşer topluluğu! Ben, diğer peygamberler gibi kendi kavmine özgü bir peygamberlik ve şeriatle değil, genel peygamberlik ile hepinize, bütün insanlara ve cinlere gönderilmiş peygamberim. Tebliğ edeceğim hakkın hükümleri, sadece bir özel kavmin felah ve mutluluğunu değil, hepinizin, dolayısıyla bütün yaratılmışların doğruluk, düzenlik ve faydasını kapsar.

Artık Yahudilerin, "Muhammed, kendi kavmi olan Araplara mahsus bir peygamberdir, genel bir Peygamber değildir. İncil'in de aslı yoktur, herkesin peygamberi, Musa'dır" demeleri Musa'yı tanımamaktır. Bunun, Tevrat'ı ve Allah kelamını tahrif etmek ve yalanlamaktan ibaret bir zulüm ve ötedeberi tabiat edine geldikleri bir haksızlık olduğunda şüphe yoktur.)

159. Evet, Musa'nın kavminden bir ümmet de vardır ki bunlar hakka irşat ederler ve o hak ile adalet yaparlar.

(Bunların kimler olduğu hakkında değişik rivayetler vardır. Fakat âyetten açık olan şudur ki, bunlar, selefte İsrailoğulları peygamberleri ve onlara uyan âdil hakimler ve hak ve adaleti takip eden Rabbânîler ve âlimler ve halktan bunlara uyan bir kısımdır ki son olarak Hz. Peygamber'i tasdik edenler de bunların halefleridir.)

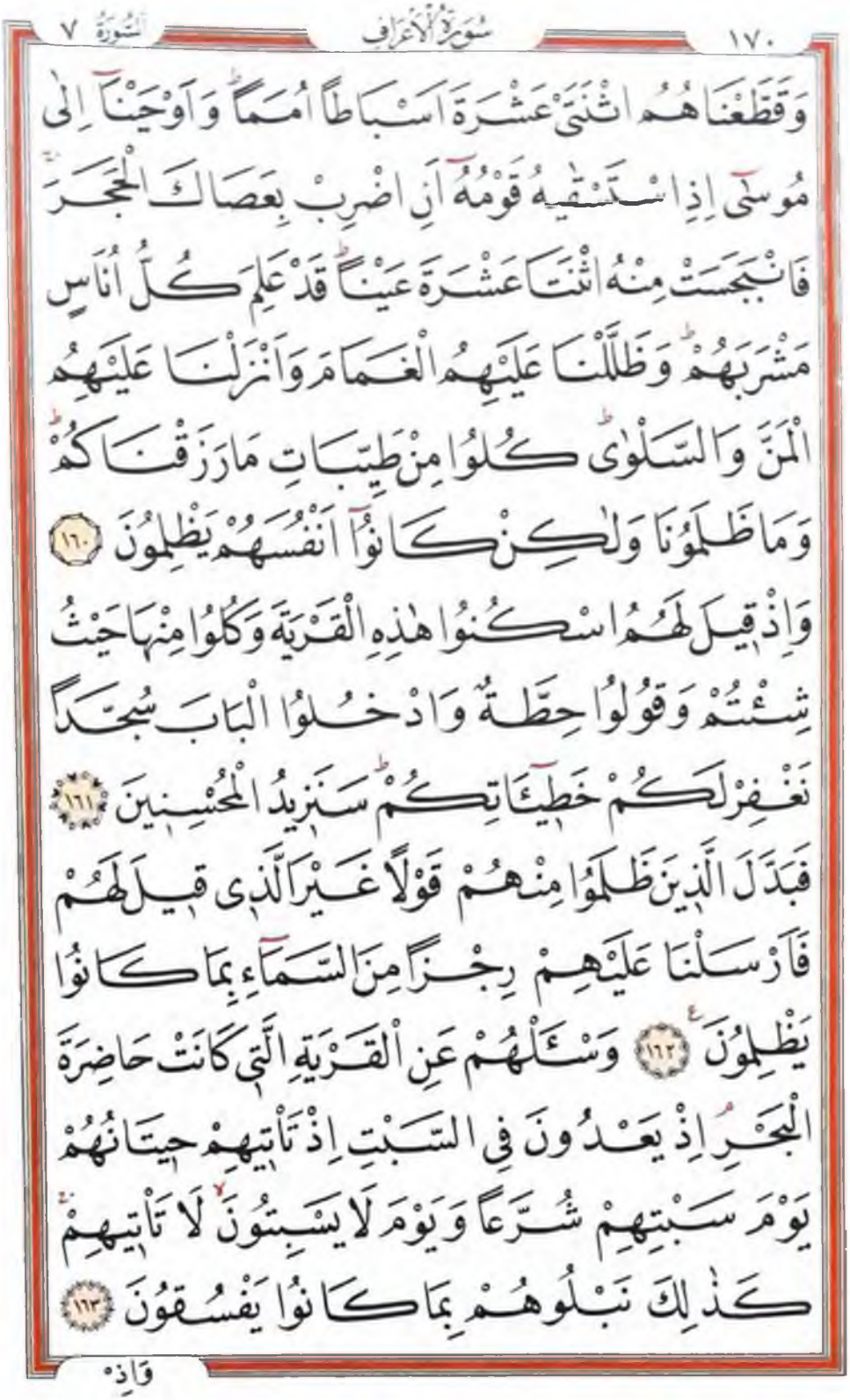
وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا ۚ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ
مُوسَىٰٓ إِذِ ٱسْتَسْقَىٰهُ قَوْمُهُۥٓ أَنِ ٱضْرِب بِّعَصَاكَ ٱلْحَجَرَ ۖ
فَٱنۢبَجَسَتْ مِنْهُ ٱثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ
مَّشْرَبَهُمْ ۚ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ ٱلْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ
ٱلْمَنَّ وَٱلسَّلْوَىٰ ۖ كُلُوا۟ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْ ۚ
وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِن كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾
وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ ٱسْكُنُوا۟ هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةَ وَكُلُوا۟ مِنْهَا حَيْثُ
شِئْتُمْ وَقُولُوا۟ حِطَّةٌ وَٱدْخُلُوا۟ ٱلْبَابَ سُجَّدًا
نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيٓـَٰٔتِكُمْ ۚ سَنَزِيدُ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾
فَبَدَّلَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ ٱلَّذِى قِيلَ لَهُمْ
فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ بِمَا كَانُوا۟
يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾ وَسْـَٔلْهُمْ عَنِ ٱلْقَرْيَةِ ٱلَّتِى كَانَتْ حَاضِرَةَ
ٱلْبَحْرِ ۘ إِذْ يَعْدُونَ فِى ٱلسَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ
يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ ۙ لَا تَأْتِيهِمْ ۚ
كَذَٰلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾
وَإِذْ

160. Bununla beraber biz onları on iki kabileye, o kadar ümmete ayırdık ve Musa'ya, kavmi kendisinden su istediği vakit şöyle vahyettik: "Vur, asân ile taşa!" O vakit ondan on iki pınar akmağa başladı. İnsanların her kısmı, kendi su alacağı yeri belledi. Bulutu da üzerlerine gölgelik çektik. Kendilerine kudret helvası ile bıldırcın da indirdik ki, size rızık olarak verdiğimiz nimetlerin temizlerinden yeyin diye. Bununla beraber zulmü bize etmediler ve fakat kendi nefislerine zulmediyorlardı.

(Kavmi, Musa'ya susuzluktan yağmur duası için başvurduğu zaman ona: "Asân ile taşa vur" diye vahyetmiştik. Vurunca taştan on iki pınar sızdı, derken fışkırdı. Her kısım halk su içecekleri yeri kesinlikle bildi. "Bakara, 2/60 âyetine ve açıklamasına da bakınız." Her kabile kendilerine mahsus bir pınara, özel bir nimete erdi. Bildiler ki daima ve özel surette su içmek için yalnız yağmur duası yeterli değil,

taşları kırıp pınarlar, kaynaklar yapmak da gerekli. Asıl su içilecek yer, böyle pınarlar, kaynaklardır. Ve bildiler ki Allah'ın kuru taşlardan böyle pınarlar akıtmağa da gücü yeter, ancak ümmet ümmet olmalı ve başlarında iyi bir lider bulunmalıdır.

Bundan başka üstlerine bulutu gölgelik de çekmiştik. Öyle ki Tih'te gittikleri yere gidiyor, durdukları yerde duruyordu. Üzerlerine kudret helvası ve bıldırcın da indirmiştik. Böyle iken çokları nankörlük ettiler. Ama bize değil, kendilerine yazık ediyorlardı.)

161. Ve o vakit onlara denilmişti ki: Şu şehirde oturun ve ondan dilediğiniz yerde yeyin, "hıtta" deyin, secde ederek kapıya girin ki size suçlarınızı bağışlayalım. İhsan edenlere ilerde fazlasını vereceğiz.

(Bakara, 2/58 âyetinde bu kıssa, "şu şehre girin" emriyle girme açısından hatırlatılmıştı. Burada ise "oturun" emri ile oturma ve ikamet açısından hatırlatılıyor ki bu, aynı kıssayı başka bir özelliği ile hatırlatmaktır. Ve dolayısıyla tekrar değil, ayrıca bir ayrıntıdır. Kur'ân'da tekrarlanmış gibi zannedilen kıssaların, âyetlerin hep böyle birer hususi yönleri vardır.)

162. Derken içlerinden o zulmedenler, sözü değiştirdiler, kendilerine söylenenden başka bir şekle koydular. Zulmü âdet etmeleri sebebiyle biz de üzerlerine gökten bir azap salıverdik.

(Sonra onlardan zalim olanlar, kendilerine söyleneni başka bir sözle değiştirdiler. Mesela onlara "Hıtta deyiniz", yani "orada yükünüzü yıkıp ikamet ediniz ve Allah'tan mağfiret dileyiniz" denildiği halde, güya "Hınta, yani buğday deyiniz" denilmiş gibi "Hınta, hınta" diye bağırmaya başladılar ve Tevrat'ı böyle tahrif ettiler. Fakat bunu yapanlar, zalimler topluluğu idi. Zalimler de hepsi değil, içlerinden çoğunluğu teşkil eden kısmı idi.)

[Ayrıca bunlar Beyt-i Makdis'e Allah'a boyun eğerek secde halinde girecekleri yerde, Allah'ın emirlerini alaya ve eğlenceye alarak, kıçları üzerinde sürünür halde girdiler. Ebussuud'a göre, üzerlerine gönderilen azaptan maksat, Taun hastalığıdır. Rivayete göre bir saatte yirmidörtbin kişi ölmüştü.]

163. Sor onlara, o denizin bayındır yeri, bir iskelesi olan o şehrin başına geleni! O vakit Cumarteside haddi aşıyorlardı: o vakit ki Sebt (=ibadet için tatil) yaptıkları gün balıkları, yanlarına akın akın geliyorlardı. Sebt yapmayacakları gün ise gelmiyorlardı. İşte biz onları fasıklıkları sebebiyle böyle imtihana çekiyorduk.

(Hem onlara denize bakan veya denizin bir bayındır yeri olan o kasabayı sor. Yani o kasaba halkının başına ne büyük bir bela geldiğini İsrailoğulları pek iyi bilirler, sor da kendileri söylesinler. "Bakara, 2/65 âyetine ve açıklamasına bakınız." Çoğunluk, bu kasabanın Eyle kasabası olduğunu nakleder. Bu kasaba halkı Cumartesinde sınırı aşıyor, dinleri gereğince o gün bütün işlerini bırakıp ibadet edecek yerde balık avlıyorlardı. Zira o gün balıklar, saldırıya uğramamaya alıştıkları için açıktan açığa akın akın onlara geliyorlar, diğer günlerde gelmiyorlardı. Ve onlar Cumartesi yasağına riayet etmedikleri zaman balıklar hiç gelmeyecekti ve artık o kasabanın medeniyet ve bayındırlık sebebi olan ticareti, hayatı sönecekti. Ama o fasık ve tecavüzkar halk Cumartesi günü balıkların öyle gelmesine imrendiler, hırslarını yenemediler de dinlerinin emrini dinlemeyip avlamağa başladılar. O vakit bunlar ne oldular, sor da söylesinler.) [Allah onları maymunlara ve domuzlara çevirmedi mi?]

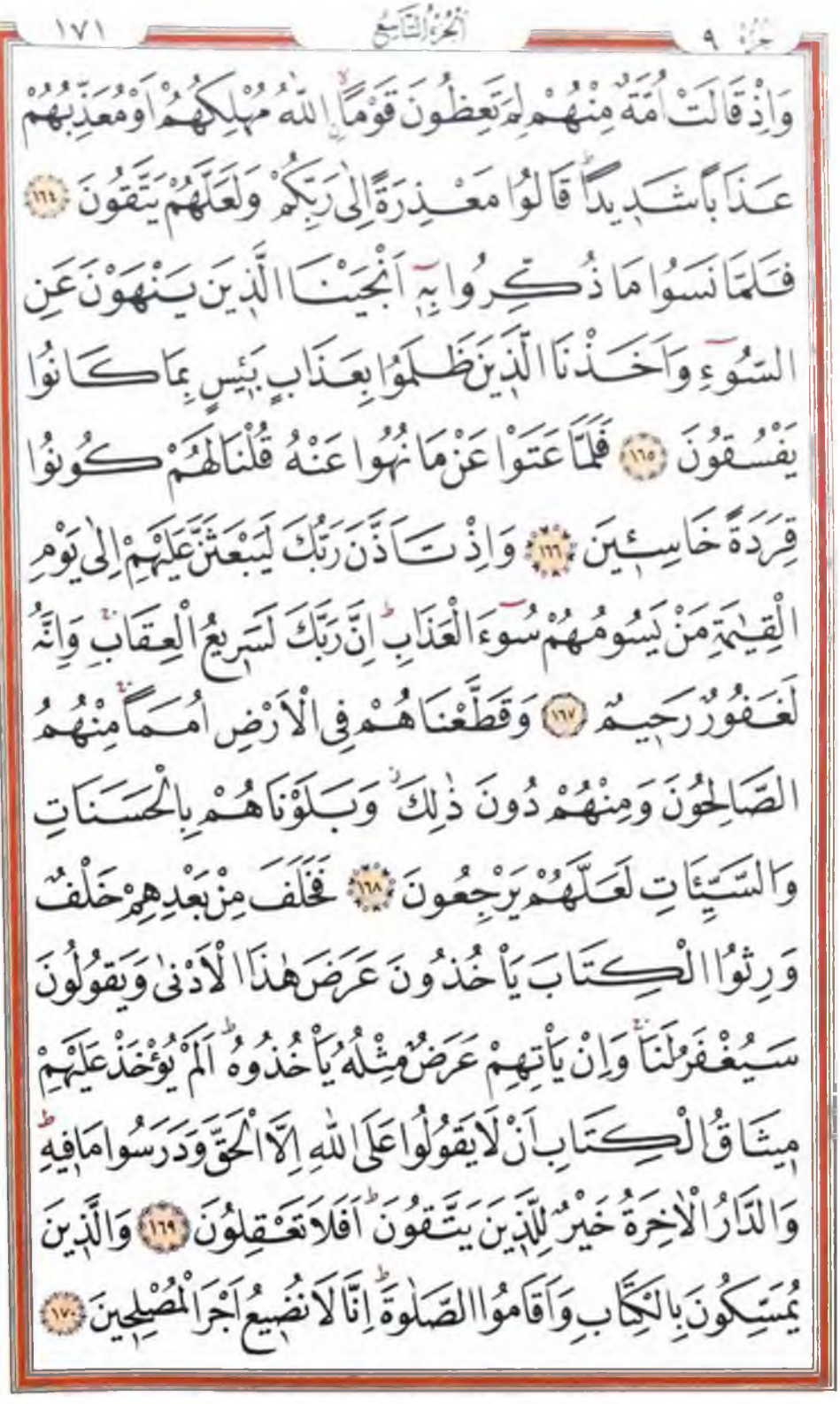
وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ۙ اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ
عَذَابًا شَدِيدًا ۖ قَالُوا مَعْذِرَةً إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾
فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ
السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا
يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَن مَّا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا
قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿١٦٦﴾ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ
الْقِيَامَةِ مَن يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ ۗ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ ۖ وَإِنَّهُ
لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٦٧﴾ وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا ۖ مِّنْهُمُ
الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَٰلِكَ ۖ وَبَلَوْنَاهُم بِالْحَسَنَاتِ
وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾ فَخَلَفَ مِن بَعْدِهِمْ خَلْفٌ
وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَٰذَا الْأَدْنَىٰ وَيَقُولُونَ
سَيُغْفَرُ لَنَا ۚ وَإِن يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِّثْلُهُ يَأْخُذُوهُ ۚ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِم
مِّيثَاقُ الْكِتَابِ أَن لَّا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِ ۗ
وَالدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾ وَالَّذِينَ
يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ۖ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾

164. Ve içlerinden bir ümmet: "Niçin Allah'ın helak edeceği veya şiddetli bir azap ile azap edeceği bir kavme vaaz ediyorsunuz?" dediği vakit o vaizler dediler ki: "Rabbinize beyan edebileceğimiz bir mazaret olsun diye. Bir de ne bilirsiniz, belki Allah'tan korkar sakınırlar."

(Yüce Allah o belde halkının iki kısma ayrıldığını bildiriyor. Bir kısmı fasık olup yasakları çiğnemiş ve Cumartesi günü balık avlayarak sınırı aşmışlardır. Diğer kısmı ise salih kişiler olup azınlığı teşkil ediyorlardı. Bunlardan bir kısmı da sessiz kalmış, hiçbir şey yapmamış, fakat o fasıklara nasihatte bulunanlara: "Neye kendinizi boşuna yoruyor, onlara bulaşıyorsunuz?" yollu nasihat makamında: "Siz böyle Allah'ın helak etmesine veya şiddetli bir azabına mahkum olmuş bir kavme niçin vaaz ve nasihat edip duruyorsunuz?" diye itiraz etmişlerdi. Onlar da cevap olarak: Bizim vaaz ve nasihatimiz iki sebebten dolayıdır. Birisi ve birincisi, sırf Allah'a karşı mazeretimiz bulunmak, kötülükten nehy hu-

susunda Allah katında bir tür görevini yapmama ve eksik yapma ile itham edilmemektir. Çünkü kötülükten nehy, henüz hayatta olanlara son nefese kadar bir farzı kifayedir. İkincisi, ne bilirsiniz, bu güne kadar hiç söz dinlemeyen bu halk belki yarın dinleyiverir, dinler de belki sakınmaya başlar. Nasihatin hiç olmazsa birazcık olsun sakındırmağa sebep olması umulur. Ümitsizlik, dünyada hiç bir hususta caiz değildir. Sonra her hangi bir karşılık görmezse fenalık daha hızlı ve daha kolay yayılır. Biz, bunun için nasihatte bulunuyoruz, dediler.)

165. Ne zaman ki artık edilen nasihatleri unuttular, biz de o kötülükten nehyedenleri kurtuluşa çıkarıp o zulmedenleri yaptıkları fasıklıklar sebebiyle şiddetli bir azaba uğrattık.

(Yoksullukla kıvrandıran bir azap ile tuttuk, payladık. Bunun üzerine uslandılar mı? Hayır, aksine büsbütün azdılar, hiç günahtan çekinmez, yasakların hiç birinden sakınmaz, her fenalığı yapar, nehyedenlere düşmanlık eder oldular.)

166. Ne zaman ki artık o nehyedildikleri şeylerden dolayı kızıp haddi aşmaya da başladılar, biz de onlara: "aşağılık maymunlar olun" dedik.

(Bir var etme emri ile insanlıktan çıkarıp maymunlara çevirdik. "Biz bu cezayı, olayı bizzat görenlere ve sonradan gelenlere caydırıcı bir ibret dersi, takva sahiplerine de bir öğüt yaptık." "Bakara, 2/66." Ayrıca "Onlardan bir kısmını maymun ve domuzlara çevirdi" meâlindeki Mâide Sûresi, 5/60 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

167. Ve o vakit Rabbin şu ahdi bildirdi: Şüphesiz Kıyamet gününe kadar üzerlerine hep onlara o kötü azabı peyleyecek kimseler gönderecek. Şüphe yok ki Rabbin, çok süratle cezalandırıcıdır, yine şüphe yok ki O, çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Süleyman (a.s.) zamanından biraz sonra, o vakte kadar kötüleri özel surette cezalandırarak, azap ve helak ederek, iyilerin güzel emek ve gayretleri sebebiyle ilahi rahmet sayesinde yükselen ve yeryüzünün doğu ve batılarına mirasçı olan İsrailoğulları kavmi, bundan böyle bütünüyle başlarında iyi adam bulunmaktan memnun olmaz, fasık ve zalim kimselere daha çok boyun eğer oldular. İşte o vakit Allah, bunlara azabın en kötüsünü tattıracak kimseleri başlarına musallat etmeyi vacip kılmış ve dolayısıyla Buhtunassar'ı göndermiş, o da bunların cemiyetlerini perişan, vatanlarını harap etmiş, silah tutabilenleri toptan öldürmüş, kadın ve çocuklarını esir, geri kalanlarını da vergilere mahkum etmişti.)

[Sonra Hristiyanlar bunları ezip kendilerinden cizye aldılar, Hz. Peygamber onları Arap Yarımadasının dışına sürdü. Son olarak da Allah onlara Hitler'i musallat etti. İnşallah Allah'ın vaadi Kıyamet gününe kadar devam edecektir.]

168. Ve onları yeryüzünde birçok ümmetlere parçaladık, içlerinden salih olanları da vardı, onlardan aşağıda bulunan benzerleri de. Ve onları bazen nimet ve bazen musibet ile imtihan da ettik ki geri dönsünler.

169. Derken arkalarından bunlara bozuk bir topluluk halef oldu ki kitabı miras aldılar. Şu alçak dünya malını kötü işler yaparak alırlar da bir de: "bize mağfiret edilecek" derler. Karşı taraftan da kendilerine öyle bir şey gelse onu da alırlar. Ya, Allah'a karşı haktan başka bir şey söylemeyeceklerine dair kendilerinden Kitapta misak alınmadı mıydı? Ve onun içindekini ders edinip okumadılar mı? Halbuki Âhiret yurdu, Allah'tan korkanlar için daha hayırlıdır. Hala akıllanmayacak mısınız?

170. Kitaba sarılanlara ve namaz kılanlara gelince, biz öyle ıslah edicilerin mükafatını hiçbir zaman zayi etmeyiz.

وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا
آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾ وَإِذْ أَخَذَ
رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ
بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَٰذَا
غَافِلِينَ ﴿١٧٢﴾ أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا
ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾
وَكَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾ وَاتْلُ
عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ
الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ
بِهَا وَلَٰكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ
كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ
ذَٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصُصِ
الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾ مَنْ يَهْدِ
اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِي وَمَنْ يُضْلِلْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾

وَلَقَدْ

171. Hani bir zamanlar biz o dağı bir gölgelik gibi tepelerine çekmiştik de üzerlerine düşüyor gibi zannettikleri bir halde demiştik ki: "Size verdiğimizi kuvvetle tutun ve içindekini hatırınızdan çıkarmayın, gerektir ki korunursunuz."

(Tevrat'ın hükümleri ağır ve şiddetli olduğundan dolayı İsrailoğulları kabul etmekten çekinmişler, yüce Allah da Tûr'u üzerlerine kaldırmış, "kabul ederseniz ne ala, yoksa bu dağ her halde tepenize inecek" denilmiş, dağın durumunu görünce hepsi düşüp sol kaşları üzerine secdeye kapanmışlar ve bu halde dağın düşmesi korkusundan sağ gözleriyle de ona bakarlarmış. Bunun için Yahudiler secde edecekleri zaman böyle yaparlar ve: "bu, bizi cezadan kurtaran secdedir" derlermiş, "Bakara, 2/63 ve Nisâ, 4/154 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

172. Hem Rabbin, Âdemoğullarından, bellerinden zürriyetlerini alıp da onları nefislerine karşı şahit tutarak: "Rabbiniz değil

miyim?" diye şahit olarak gösterdiği vakit: "Evet, Rabbimizsin, dediler, şahidiz." Kıyamet günü, bizim bundan haberimiz yoktu, demeyesiniz diye (bunu yaptık.)

(Bu konuşmanın ne zaman ve nasıl olduğu hususunda değişik görüşler vardır. Bazılarına göre Allah, Âdem'i yaratınca onun sulbünden zürriyetini zerreler halinde çıkarmış ve onlardan, kendisinin onların rabbi olduğuna dair söz almıştır. Bunu gösteren bazı hadisler vardır. Bazıları, babanın sulbünde ilk oluştuğu zaman daha anne rahmine atılmadan; bazıları, anne rahmine atıldığında; bazıları da kişi büluğa erdiğinde bu sözün alındığını söylemişlerdir. Birçok tefsirci de şöyle demiştir: Bu şahit gösterme ve sözleşme olayı, temsili bir manadır. Yüce Allah'ın bütün insanları fıtratlarının başlangıcında Allah'ın birliğine ve İslama delalet için ortaya konulmuş objektif ve sübjektif rablık delilleriyle akıl yürütmeğe ve İslama kabiliyetli olarak yaratmış olduğunu temsil yoluyla bir tasvirdir. Nitekim: Göğe ve yere "ister gönüllü, ister gönülsüz, gelin" mealindeki Fussilet, 41/11 âyetinde Allah'ın emretmesi ve yer ve göğün kabul etmesi böyle temsili olduğu gibi bunda da bilinen manasıyla bir şahit gösterme, bir soru ve cevap, gerçek anlamıyla bir sözleşme düşünmek gerekmez. Sanki öyle denilmiş ve öyle cevap verilmiş de bir sözleşme yapılmış gibi hukuki bir değer taşıması gereken sağlam bir fıtrat yaratılışı vardır. Yani bu akit, emir verilerek, söz söyleyerek, konuşularak yapılmış bir misak değil, bir marifet kuvvetinin var edilip oluşması manasına bir fiili akit demektir. Hangi anlamda olursa olsun bu sözleşme gösteriyor ki, hadiste de belirtildiği gibi, her doğan İslam fıtratı üzere doğmakta, daha sonra ya bu fıtrat üzere kalmakta veya anne ve babası onu hristiyan veya Yahudi veya Mecusi yapmaktadır. Bkz, Müslim, Kader 25.)

173. Yahut, "ancak önceden atalarımız şirk koştular, biz ise onlardan sonra bir zürriyet idik. Şimdi o batılı kuranların yaptıklarıyla bizi helak mı edeceksin?" demeyesiniz.

(Yani, bizim kendimizden haberimiz yok, yol ve delil bilmez, atalarımızın istedikleri yere sürüklenmiş, atılmış, şuursuz, aciz, mecbur kimseler idik, günah bizim değil onların mecburi olarak üzerimize kalmış mirasları idi. Şimdi onların yaptıkları suç ile bizi yok mu edeceksin?" demeyesiniz.)

174. Ve işte biz âyetleri böyle uzun uzadıya anlatıyoruz ve gerektir ki dönsünler.

175. Onlara şu adamın kıssasını da oku, ona âyetlerimizi sunmuştuk da o, onlardan sıyrıldı çıktı. Derken şeytan onu arkasına taktı da sapkınlardan oldu.

176. Eğer dilese idik biz, onu âyetlerle yükseltirdik ve fakat o, yere (alçaklığa) saplandı ve nefsâni arzularının ardına düştü. Artık onun durumu şu köpeğin durumuna benzer: Üzerine varsan dilini salar solur, bıraksan yine dilini salar solur. Bu, işte o âyetlerimizi yalanlayan kavmin durumu. Kıssayı kendilerine bir naklet, gerektir ki bir düşünürler.

(Bu şahsın Musa zamanında İsrailoğulları alimlerinden Bel'am veya Araplardan Ümeyye b. Ebi's-Salt olduğuna dair rivayet vardır. Bel'am, ilahi kitapları bilen, duası makbul bir veli iken dünya sevgisi ile zorbalar tarafına geçmiş, Ümeyye de bazı ilahi kitapları okumuş ve gelecek peygamberin kendisi olması ümidinde bulunurmuş. Rasûlullah (s.a.v.) gönderilince hasedinden küfre sapmış. İşte o kimsenin halindeki düşüş, köpeğin mesel olmuş olan bu en aşağılık haline benzetilmiştir.)

177. Ne çirkin durumu var âyetlerimizi yalanlayan o kavmin ki sırf kendilerine zulmediyorlardı.

178. Allah kime hidayet ederse hidayet bulan o, kimi de sapıklığa bırakırsa hüsrana düşenler de işte onlar.

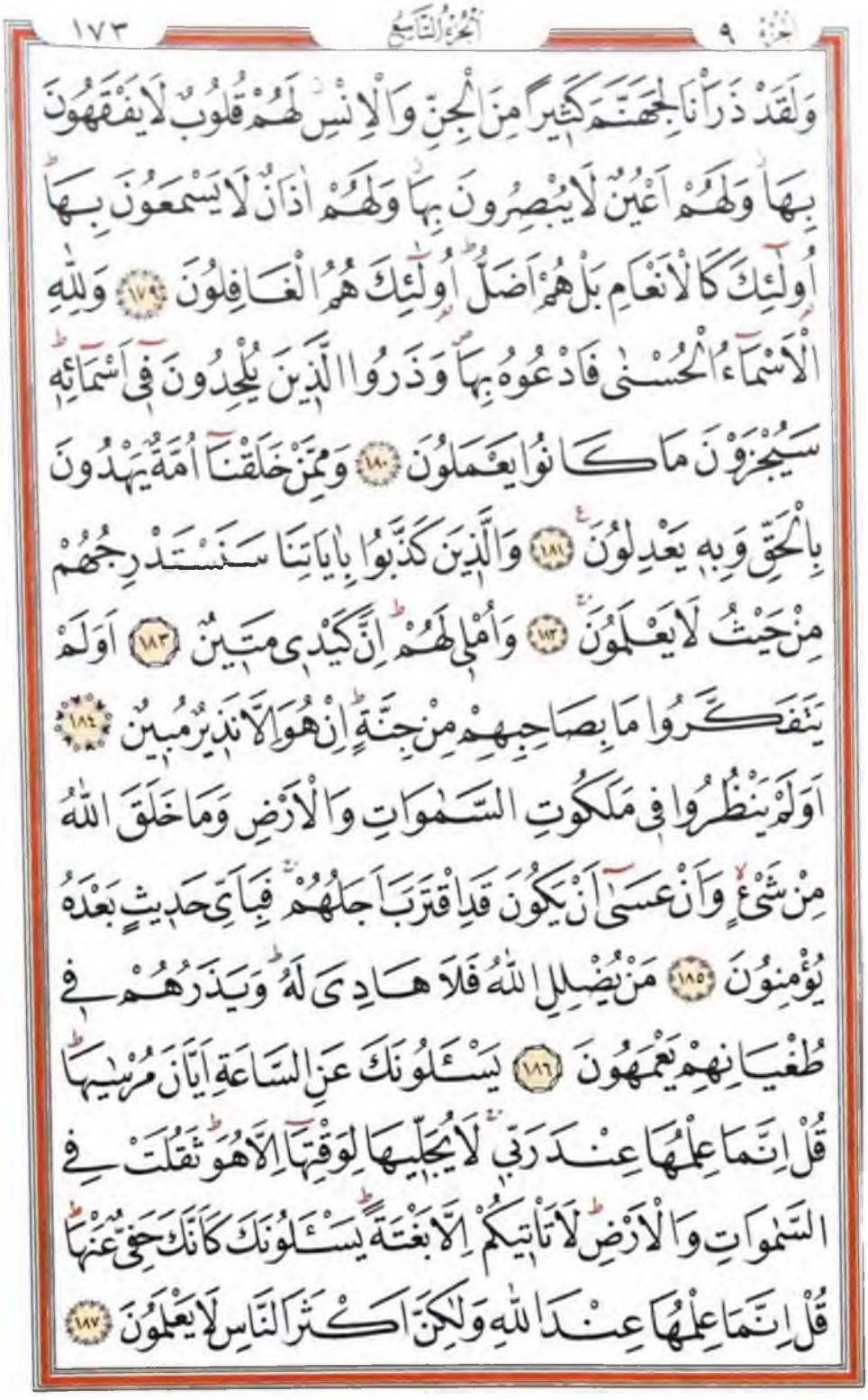

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ ۖ لَهُمْ قُلُوبٌ لَّا يَفْقَهُونَ
بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَّا يَسْمَعُونَ بِهَا ۚ
أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾ وَلِلَّهِ
الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا ۖ وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ ۚ
سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾ وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ
بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُم
مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾ وَأُمْلِي لَهُمْ ۚ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾ أَوَلَمْ
يَتَفَكَّرُوا ۚ مَا بِصَاحِبِهِم مِّن جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١٨٤﴾
أَوَلَمْ يَنظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ
مِن شَيْءٍ وَأَنْ عَسَىٰ أَن يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ ۖ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ
يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ ۖ وَيَذَرُهُمْ فِي
طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾ يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ۖ
قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ رَبِّي ۖ لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلَّا هُوَ ۚ ثَقُلَتْ فِي
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً ۗ يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا ۖ
قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾

179. Andolusn ki cinlerden ve insanlardan bir çoğunu Cehennem için yarattık. Onların öyle kalpleri vardır ki onlarla duymazlar, öyle gözleri vardır ki onlarla görmezler ve öyle kulakları vardır ki onlarla işitmezler. İşte bunlar hayvanlar gibi hatta daha şaşkındırlar. İşte bunlar, hep o gafiller.

(Yüce Allah ezeli ilmi ile biliyordu ki, Cehennem için yaratılanlar ilerde tercih yapacak duruma geldikleri zaman, taahhütlerini yerine getirmeyecekler, fıtratlarındaki emaneti, şahit olma ve marifet güçlerini hak yolunda sarfetmeyecekler, yere saplanmış ve nefsâni arzularına uymuş olacaklar, o zaman Allah o güçleri mühürleyecek, hakkı duyma kabiliyetleri kapanacak, bundan böyle öyle bir yaratılış ve tabiat verecek ki artık sırf Cehennemlik olacaklar. Allah bunun böyle olacağını, sonunda Cehenneme varacaklarını bile bile onları yarattığı için, ta başında sonu Cehennemlik birçok halk yaratmış oluyordu. Bu ise yüce Allah'ın onları doğrudan doğruya Ce-

henneme zorlaması değil, Cennete zorlamaması, bir taraftan Cennete bir taraftan Cehenneme giden ve dolayısıyla kârlı olabileceği gibi zararlı da olan bir hayata kâr yolunu taahhüt ettirerek atması ve fakat taahhütlerinin yerine getirilmesini kendilerine yüklemesidir.)

180. Halbuki Allah'ındır en güzel isimler (Esmâ-i Hüsnâ). Onun için siz O'na o isimlerle çağırın ve O'nun isimlerinde sapıklık eden imansızları bırakın. Yarın onlar, yaptıklarının cezasını çekecekler.

(Allah'ın hitaplarında geçen "Biz", "şahit olduk", "yarattık" gibi ululuk ifade eden çoğul kipler, bu zat, sıfat ve isimlerin bir araya gelme mertebesindeki birlik azamet ve ululuğunu gösterir ki "Allah" celal ismi, işte bütün kemal sıfatlarını toplayan o ulu ve yüce zatın kendisi gibi, benzeri olmayan bir ismidir. Ve sıfat ve isimlerin çok olması, zatın ve o isimleri taşıyanın birkaç tane ve çok olmasını gerektirmeyeceğinden yüce Allah'ın, her biri bir yüce olgunluk olan Sübhân sıfatlarına delalet eden isim ve sıfatları da vardır. Dolayısıyla ey müminler! Siz, O'na o en güzel isimler ile dua ediniz, zikir ediniz veya O'nu bu isimlerle niteleyip anınız.)

181. Yine bizim yarattıklarımızdan bir ümmet de var ki Hakka rehberlik ederler ve onunla adaleti icra ederler.

182. Âyetlerimizi yalanlamakta olanlar var ya, biz onları, bilemeyecekleri yönden derece derece yükseltip haberleri olmadan aşağı yuvarlayacağız.

183. Ve ben onların ipini uzatırım (onlara mühlet veririm), çünkü tuzağım pek yamandır.

(Bundan önceki âyette geçen istidrac; bir kimseyi arzusuna göre bir noktaya kadar derece derece götürüp haberi olmayarak felakete atmak demektir ki o kimse bunu kendi yararına bir yükselme zanneder, gerçekte ise o, onun için uçuruma sürüklenmek olur. Yüce Allah'ın istidraç yapması da birbiri ardınca bir kimseye hakkında hayırlı olmayan nimetler verip onun da bunun lütuf ve tuttuğu yolun kendisi için iyi olduğuna inanarak gurur ile azgınlığını artırması ve sonunda bütün bir hayal kırıklığı ile en acı ve en feci bir şekilde azap hükmünün gerçekleşivermesidir ki bu en şiddetli bir azap olur. Dış görünüşü ile bir lütuf, iç görünüşü ile bir kahır olmak itibariyle buna tuzak (keyd) ismi verilmiştir.)

184. Bunlar bir düşünmediler de mi ki kendilerine söz söyleyen zatta cinnetten bir eser yoktur. O ancak ilerdeki bir tehlikeyi açık bir şekilde haber veren bir uyarıcıdır.

(Rivayete göre Efendimiz (s.a.v.), bir gece Safa tepesine çıkmış, Kureyş'i göbek göbek çağırmış, yüce Allah'ın azabından sakınmalarını hatırlatarak nasihat etmişti. İçlerinden biri: "Bu, kesinlikle delirmiş, sabaha kadar bağıracak" demiş bunun üzerine bu âyet inmiştir.)

185. Bunlar, göklerin ve yerin ve Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyin bütün idare ve melekutu (yani, bütün durumlarıyla zapt ve tasarrufunu tedbir ve idare eden kudret ve saltanatın ululuğu) hakkında bir fikir yürütmediler de mi? Ve şu ecellerinin cidden yaklaşmış olması ihtimalini bir düşünmediler de mi? O halde buna iman etmedikten sonra hangi söze inanırlar?

186. Kimi ki Allah saptırır, artık onu yola getirecek yoktur. O onları bırakır, azgınlıkları içinde körü körüne yuvarlanır giderler.

187. "Ne zaman gelip çatacak?" diye sana kıyameti soruyorlar. De ki: "Onun ilmi yalnız Rabbimin katındadır. Onu tam vaktinde ortaya çıkaracak ancak O'dur. O öyle ağır bir mesele ki göklerde ve yerde onu taşıyabilecek yok. O size ancak ansızın gelir. Sanki sen onu araştırıp ondan haberdar olmuşsun gibi, sana soruyorlar. De ki: "Onu bilmek ancak Allah'a aittir." Fakat insanların çoğu bilmezler.

قُلْ لَّآ أَمْلِكُ لِنَفْسِى نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُ
وَلَوْ كُنتُ أَعْلَمُ ٱلْغَيْبَ لَٱسْتَكْثَرْتُ مِنَ ٱلْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِىَ ٱلسُّوٓءُ
إِنْ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾ هُوَ ٱلَّذِى خَلَقَكُم
مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا ۖ فَلَمَّا
تَغَشَّىٰهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِۦ ۖ فَلَمَّآ أَثْقَلَت دَّعَوَا ٱللَّهَ
رَبَّهُمَا لَئِنْ ءَاتَيْتَنَا صَٰلِحًا لَّنَكُونَنَّ مِنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿١٨٩﴾ فَلَمَّآ
ءَاتَىٰهُمَا صَٰلِحًا جَعَلَا لَهُۥ شُرَكَآءَ فِيمَآ ءَاتَىٰهُمَا ۚ فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾ أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ
﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَآ أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴿١٩٢﴾
وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى ٱلْهُدَىٰ لَا يَتَّبِعُوكُمْ ۚ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ
أَمْ أَنتُمْ صَٰمِتُونَ ﴿١٩٣﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ
عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ ۖ فَٱدْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا۟ لَكُمْ إِن كُنتُمْ
صَٰدِقِينَ ﴿١٩٤﴾ أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَآ ۖ أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَآ
أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَآ ۖ أَمْ لَهُمْ ءَاذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ قُلِ
ٱدْعُوا۟ شُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنظِرُونِ ﴿١٩٥﴾
إِنَّ

188. De ki: "Ben kendi kendime, Allah'ın dilediğinden başka bir faydaya da malik değilim, bir zarara da. Eğer ben bütün gaybı bilir olsa idim daha çok hayır yapardım ve kötülük denilen şey yanıma uğramazdı. Ben, başka bir şey değil, ancak iman edecek bir kavim için korkutma ve müjdelemeye memur bir peygamberim.

(Uyarmak ve müjdelemek için gönderilmiş bir elçi kulum, haşa rablık davasında değilim. Demişlerdir ki, ilim başka kudret başkadır. Yalnız bilmek, kendinden her hangi bir zararı savmaya yeterli değildir. Dolayısıyla gaybı bilmek rablığı da gerektirmez.

Burada şuna dikkat gerekir ki, bahis konusu olan, bütün gaybı bilmektir. Bütün gaybı bilmek ise vacip ve mümkün hepsini bilmektir ki buna, mümkün olan her şeyi yapabilmeyi bilmek de dahildir. Yani kendiliğinden, kendi kendine, kendi illet olmasıyla bütün gaybı bilmek, varlığı vacip ve mutlak kudret sahibi olmayı da gerektirir.)

189. O, O'dur ki sizi bir tek nefisten yarattı, eşini de ondan yaptı ki gönlü buna ısınsın. Onun için ne zaman ki eşini kucaklayıp sarıldı, o, hafifçe bir yük yüklenir oldu. Bir müddet bununla geçti, derken ağırlaştı, o vakit ikisi bir, kendilerini yetiştiren Allah'a şöyle dua ettiler: " Bize yaraşıklı (salih) bir çocuk ihsan edersen, yemin ederiz ki elbet şükreden kullarından oluruz.

(O Allah, O yaratıcıdır ki, siz anılan bir şey değil iken, yok iken O sizi bir tek nefisten yarattı ve hiç biriniz kendi kendinize olmadınız. Ey Kureyş, ey Arap kabileleri, ey Arap olan ve Arap olmayanlar, ey beşer ırkları, ey Âdemoğulları! Allah sizin hepinizi bir sülale, bir cins, bir cemiyet, bir ümmet olmak üzere bir nefisten, bir maya ve ruhtan yarattı. Şimdi siz, "Biz iki nefisten, bir ana ve bir babadan yaratıldık" mı diyeceksiniz. Doğru, fakat o nefsin eşini de ondan yarattı ki o erkek nefis, o dişi olan eşine yakınlık duysun ve aralarında izdivacı sıhhatli kılarak heyecanını sakinleştirecek bir huzur bulsun.

Ne zaman ki erkek, dişisine sarılıp kucakladı, kadın, hafif bir yük, bir nutfe alıp hamile oldu. Doğum yaklaşınca ikisi de Allah'a dua ettiler: " Ahdimiz olsun, bize salih bir çocuk verirsen biz, yani baba, ana, gelecek çocuklarımız ve nesillerimizle hepimiz, nimetlerine şükretmeyi bilen kullarından olacağız." dediler.

190. Fakat Allah kendilerine salih bir çocuk verince, erkeği dişisi tuttular O'na, verdiği çocuk hakkında bir takım ortaklar koşmaya başladılar. Allah ise, onların koştukları şirkten yücedir.

(Sonra Allah onlara salih bir nesil verdi, dilekleri gibi sağlam ve kabiliyetli bir çocukları oldu, büyüdü, salih bir kişi olduğu fiilen ortaya çıktı, üretti, çocukları oldu ve bunlardan da babalar analar yetişti, o zaman o ilk ananın babanın çocukları veya torunları bulunan ve onların yerine geçip ana baba olan erkek ve dişi çiftleri, Allah'ın kendilerine verdiği çocuklarda O'na bir takım ortaklar koşmaya başladılar. Ama Allah, müşriklerin ortak tuttukları şeylerden ne kadar yüce, onların şirklerinden ne kadar uzaktır.)

191. O'na, hiçbir şey yaratamayan ve kendileri yaratılıp durmakta bulunan yaratıkları mı ortak koşuyorlar?

192. Halbuki o ortak koştukları varlıklar onların imdadına yetişemez, hatta kendilerini bile kurtaramazlar.

(Yaratıcıya ortak tutulup mabut edinilen o mahluklar, o putlar, kendilerine tapanlara yardım etmek, başlarına gelecek felaketi savabilmek şöyle dursun, kendilerini bile savunamazlar. Mabud ise, kendi zatında taarruza uğraması imkansız ve kullarına yardım etmeye gücü yeter olmalıdır.)

193. Ve eğer siz onları doğru yola çağıracak olsanız size uymazlar. Ha onları çağırmışsınız, ha susmuşsunuz, aleyhinizde durum aynıdır.

194. Çünkü Allah'tan başka taptıklarınızın hepsi sizin gibi kullardır. Eğer iddianızda doğru iseniz, haydi onlara çağırın da size cevap versinler.

195. Ya, onların yürüyecek ayakları veya tutacak elleri veya görecek gözleri veya işitecek kulakları mı var? De ki: Haydin, çağırın ortaklarınızı, sonra bana istediğiniz tuzağı kurun da elinizden gelirse bana bir an bile göz açtırmayın.

[Hasan-ı Basri der ki: Rasûlullah'ı (s.a.v) ilahları ile korkuttular. Bunun üzerine yüce Allah, onlara bu şekilde cevap verilmesini emretti.]

إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ
﴿١٩٦﴾ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنفُسَهُمْ
يَنصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَسْمَعُوا ۖ وَتَرَاهُمْ
يَنظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ
وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾ وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ
فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ ۚ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا
مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُم
مُّبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾ وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا
يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾ وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا ۚ
قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِن رَّبِّي ۚ هَٰذَا بَصَائِرُ مِن رَّبِّكُمْ
وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ
فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾ وَاذْكُر رَّبَّكَ
فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ
وَالْآصَالِ وَلَا تَكُن مِّنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

سجدة

196. Zira benim velim o kitap indiren Allah'tır ve O hep salih kullarına velilik eder.

197. Sizin O'ndan başka taptıklarınız ise ne size yardım edebilirler, ne de kendilerine yardımları dokunur.

198. Siz onları doğru yolu göstermeğe çağıracak olsanız duymazlar ve görürsün onları sana bakıp duruyorlardır da görmezler.

(Bunlardan maksat, müşriklerin taptıkları başkanlarıdır. Gerçekten bazı alimler buradaki "onlar" zamirinin kafirlere ait olduğunu söylemişlerdir ki açık olan da budur. Bunlar hakkında "duymazlar, görmezler" buyrulması da, kulaklarına, gözlerine girmez, demektir.)

199. Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve kendilerini bilmezlerden yüz çevir.

(Halk ile muamelende önce kolaylığı benimse, onlara zor gelecek, zorluk verecek şeyleri isteme, şiddet ve baskı taraftarı olma, sonra herkesin günahına bakma, kusur affetmek ayırıcı özelliğin olsun, son olarak vergi alacağın zaman halka zorluk vermeyecek şekilde ve zorunlu ihtiyaçlarından fazla olan mallardan al, emredeceğin zaman iyilikle emret, emrettiğin fiil iyilik olsun. Buna karşılık o müşrikler gibi cahillik edenlere gelince, cahillerden başını çevir, onların sefilce sözlerine ve beyinsizce fiillerine misliyle karşılık vermeğe kalkışma.)

200. Her ne zaman da şeytandan bir vesvese seni gıdıklayacak olursa hemen Allah'a sığın. O, şüphesiz her şeyi işiten ve bilendir.

(Yani seni, sana emredilene aykırı bir işe sevketmek için kızdırmak veya başka bir şekilde heyecana getirmek isteyecek, şeytanca bir tahrik karşısında bulunacak olursan onun şerrinden hemen Allah'a sığın. Hemen Allah'ın nimetinin büyüklüğünü ve cezasının şiddetini düşünüp O'nun koruma ve yardımına sığın.)

201. Her halde Allah'tan korkanlar, kendilerine şeytandan bir vesevese ilişti-ği zaman, bir düşünüp hatırlarlar, hemen kalp gözlerini açarlar.

(Hata noktasını ve şeytanın hilesini görür, sakınırlar. Bu âyet, Rasûlullah'a (s.a.v.) olan hitapların bütün müminlere genel hitap olduğuna bir uyarıyı içerir.)

202. Şeytanların kardeşlerine gelince, onlar bunları sapıklığa sürüklerler, sonra da yakalarını bırakmazlar.

(Şeytanların kardeşleri olanlar, yani gizli şeytanların kardeşleri, dostları olan insan şeytanları ise onlara, o cin şeytanlarına sapıklığa düşürmede yardım ederler.)

203. Sen onlara bir âyet getirmediğin zaman, "derip toplasa idin ya!" derler. De ki: "Ben ancak Rabbimden bana ne vahy ediliyorsa ona uyarım. Bütün bu Kur'ân, Rabbinizden gelen basiretlerdir. Ve iman edecek bir kavim için bir hidayet ve rahmettir.

(Bazen olduğu gibi vahiyde bir kesinti meydana geldiği zaman o şeytanların kardeşleri, "derse idin ya, derip toplayamadın ha!" derler, ki böyle demekle diğer âyetleri de peygamberin şuradan buradan kendi hesabına derleyip toplayıp kendi tarafından söylemeğe çalıştığı bir kelam imiş gibi göstermek ve peygamberliği taşlamak isterler.)

204. Kur'ân okunduğu zaman da hemen onu dinleyin ve susun. Gerek ki rahmete erdirilirsiniz.

(Akıllı olmayanlardan ve cansız varlıklardan çıkan seslere kıraat denilemeyeceği gibi sadadan yani sesin yankısından meydana gelen fiile de kıraat denilmez. Bunun içindir ki Fıkıhçılar bir kıraatın yankımasından hasıl olan yankılanmış sese kıraat ve tilâvet hükmü verilemeyeceğini ve mesela, tilâvet secdesi gerekmeyeceğini beyan etmişlerdir. Şu halde Kur'ân okuyan bir kimsenin sesini yankılatan gıramofondan veya radyodan gelen ses veya sada, bir kıraat değil, bir kıratın yankısı ve yansımasıdır. Bunlara "dinleyin ve susun" emrinin hükmü gerekmez, yani dinlenmesi, susulması vacip olan Kur'ân, çalınan Kur'ân değil, kıraat olunan Kur'ân'dır. Ama bundan, onun dinlenmesi caiz değil, dinlenmemesi vaciptir manası çıkarmamalıdır.)

205. Hem de sabahleyin ve akşamları içinden, kendini alçaltıp yalvararak gizlice, kendin işitecek kadar bir sesle Rabbini zikret de gafillerden olma.

206. Zira Rabbinin yakınında olanlar O'na ibadetten kibirlenmezler, O'nu hep tesbih ederler, hem yalnız O'na secde ederler.

(Şu halde sen de öyle yap. Bu mana dolayısıyladır ki bu âyet okununca tilâvet secdesi meşru kılınmıştır. Efendimiz'den (a.s.) şöyle rivayet edilmiştir ki âdemoğlu secde âyetini okuyup da secde ettiği zaman şeytan ağlayarak çekilir, "Vay, der, bu secde ile emredildi, secde etti, ona cennet var. Ben secde ile emredildim, isyan ettim, bana da ateş var." "Müslim, İman 133".)

8
ENFÂL SÛRESİ

Medenidir, 75 âyettir.

Bedir savaşının ganimetlerinde ve nasıl taksim edileceği hususunda Müslümanlar arasında anlaşmazlık çıkmış, ganimetlerin nasıl bölüştürüleceğini, hüküm muhacirlerin mi, ensarın mı, yoksa hepsinin mi olacağını Rasûlullah'a (s.a.v.) sormuşlardı. Bunun üzerine bu mübarek sure indi. İniş sebebinin ayrıntılarında bazı ihtilaflar varsa da asıl itibarıyla Bedir savaşında ve ganimetler sebebiyle indiğinde karşı görüş yoktur. Dolayısıyla hepsi medenidir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Sana ganimetlerin bölüştürülmesini soruyorlar. De ki: Ganimetlerin bölüştürülmesi Allah'a ve Rasulüne aittir. Onun için siz gerçekten müminler iseniz Allah'tan korkun da birbirinizle aranızı düzeltin, Allah'a ve Rasulüne itaat edin.

[Ubade b. Samit şöyle der: Bu âyet, biz Bedir ashabı ihtilafa düşüp de huysuzluk yaptığımız zaman bizim hakkımızda indi. Böylece Allah ganimetleri bizim elimizden alıp Rasûlullah'a (s.a.v.) verdi, o da ganimetleri eşit olarak taksim etti.]

2. Gerçek müminler ancak o müminlerdir ki Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, karşılarında âyetleri okunduğu zaman bu onların imanını artırır ve onlar Rablerine tevekkül ederler.

[Burada yüce Allah müminlerin üç büyük makam ile vasıflandıklarını bildiriyor. Bunlar ürperme makamı, imanda artış makamı ve Allah'a tevekkül makamıdır.]

3. O kimseler ki namazı dürüst kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden infak ederler.

[İnfak: Zekâtı ve nafile sadakaları içine alan genel bir lafızdır.]

4. İşte gerçek müminler onlar, onlara Rablerinin yanında dereceler var, bir bağışlanma, sayısı ve süresi tükenmez bir rızık var.

(İşte iman ve amelin asıl ecri bu sayılan nimetlerdir. Dünya mal ve ganimetleri, bunların yanında lafı bile edilmeğe değmez bir takım ganimet ve nafilelerden ibarettir. Dolayısıyla ganimetlerin hükmünü sorarken öncelikle şunu bilmek gerekir ki ganimetler, bu dereceleri, bu mağfireti, bu bitmez tükenmez rızkı ihlal etmemek şartıyla onun üzerine konmuş fazla bir nimet olmak üzere düşünülmeli ve ganimet fikrine saplanarak bu emellerden yoksun kalmamalıdır.)

5. Nitekim Rabbin seni hak uğruna evinden çıkardı ve müminlerden bir kısmı ise istemiyorlardı.

(Nitekim Rabbin seni, Medine'deki evinden Bedir'e sevk ettiği çıkma hareketini emrettiği zaman haklı ve kesin bir sebeple çıkarmıştı. O sırada ise bu müminlerin bir kısmı muhakkak gönülsüz idiler. Savaşı arzu eder bir durumda değildiler. Bunun için ilk çıkışta işin özünü bilmiyorlar, mümkün olan hazırlıklarını yapmadan sade bir kervana gidiliyor diye gelişi güzel çıkıvermiş bulunuyorlardı, savaşı istemiyorlardı.)

6. Hak ortaya çıktıktan sonra onda seninle münakaşa ediyorlardı, sanki göre göre ölüme sevk ediliyorlardı.

(Gerçek belli olduktan, savaş olacağı anlaşıldıktan sonra hakta seninle mücadele ediyorlardı, sanki gözleri göre göre ölüme gönderiliyorlardı. Ya doğal olarak harp ve savaştan gocundukları veya savaş için hazırlanmamış bulundukları için iki atlı ve 313 piyadeden ibaret az bir sayı ile düşmana karşı çıkmayı bir kısım müminler bu kadar tehlikeli buluyor, hoş görmüyorlardı.)

7. Ve o vakit Allah size iki taifeden birini vaat ediyordu ki sizin olsun. Siz ise arzu ediyordunuz ki güçsüz olan sizin olsun. Oysa Allah, kelimeleriyle hakkı yerine getirmek ve kafirlerin arkasını kesmek istiyordu.

(Bu iki taifeden biri, Ebu Süfyan'ın başkanlığı altında Amr b. As'ın ve Amr b. Hişam'ın dahi içlerinde bulunduğu kırk atlı himayesinde Şam'dan büyük bir ticaret ile gelmekte olan Kureyş kervanı idi. Hz. Peygamber bu kervanın geldiğini haber vererek Medine'den hareket etmiş, Ashab ise hareketin amacı yalnız bu kervan olduğu fikir ve düşüncesinde bulunduklarından bir çoğu harekete hafif bir şekilde katılmışlardı. Oysa diğer taraftan bütün Mekke halkı topyekün seferber olarak Ebu Cehil kumandasında hareket etmiş, güçlü bir taife, bin kişilik silahlı bir Kureyş ordusu Bedir'e doğru geliyordu. (Âl-i İmrân, 3/123 âyetine ve açıklamasına bakınız.) O zaman Cebrâil inmiş demişti ki: "Ey Muhammed! Yüce Allah size iki taifeden birini vaat etti: Ya kervan, ya Kureyş ordusu." Rasûlullah (s.a.v.) ashabıyla yaptığı istişare sonunda Bedir'e doğru yola koyuldu.)

8. Ki böylece hakkı gerçekleştirsin ve batılı yok etsin. Varsın o günahkarlar istemesin.

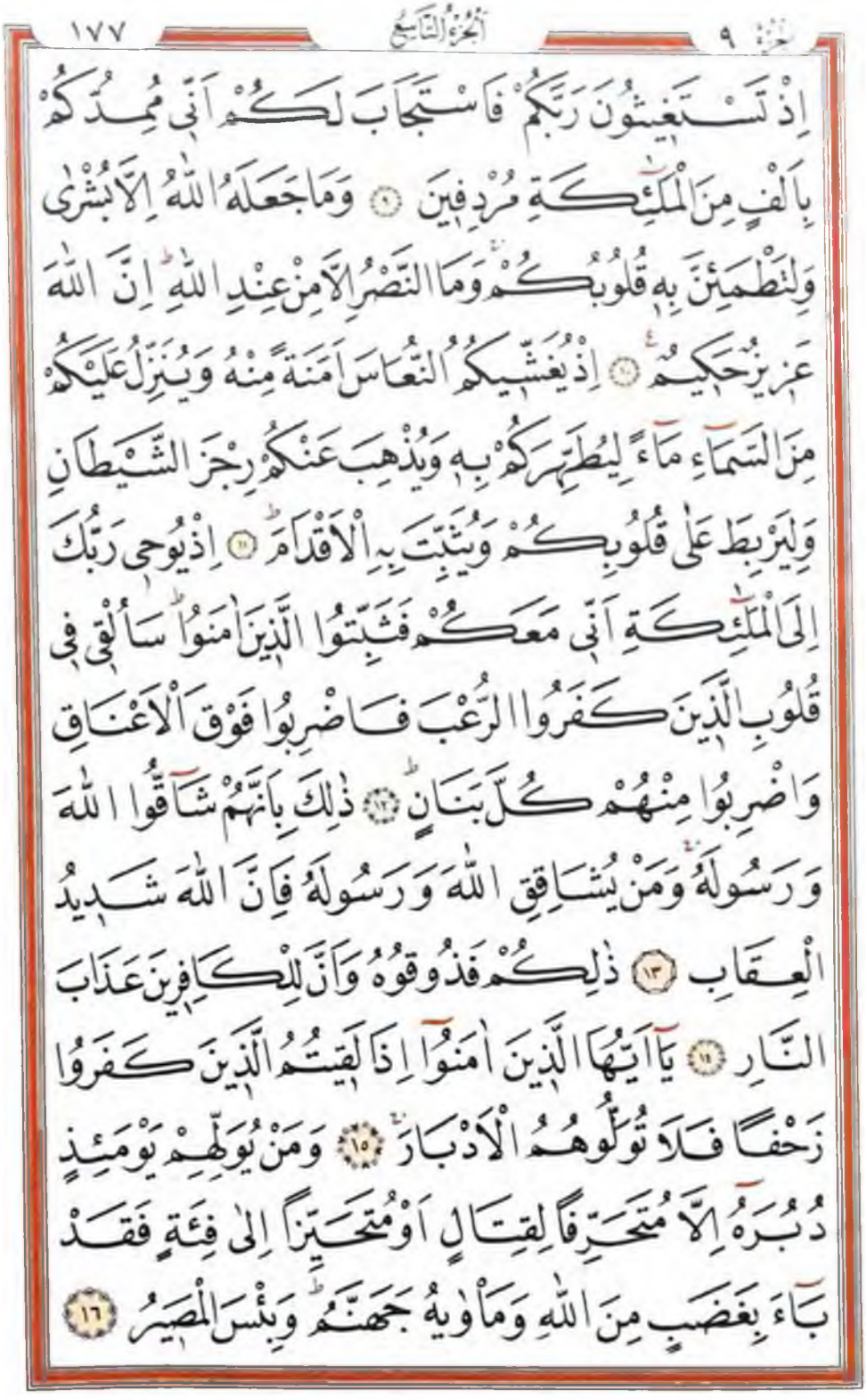

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ
بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ
وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ
مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ
وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴿١١﴾ إِذْ يُوحِي رَبُّكَ
إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا ۚ سَأُلْقِي فِي
قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ
وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ ﴿١٢﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ
وَرَسُولَهُ ۚ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ
الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذَٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ
النَّارِ ﴿١٤﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا
زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ
دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ فَقَدْ
بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾

9. O vakit siz, Rabbinizden imdat istiyordunuz da sizin, "Ben işte ardı ardına bin melek ile size imdat ediyorum" diye duanızı kabul etmişti.

(Müminler, harp ve savaşın kesin olduğunu anladıkları zaman: "Ey Rabbimiz! Düşmanlarına karşı bize yardım et. Ey imdat isteyenlerin imdadına koşan! Bizim imdadımıza koş" diye dua etmeye başlamışlardı. Hz. Ömer'den rivayet edildiği üzere, Rasûlullah (s.a.v.), müşriklere baktı, bin kadar. Bir de ashabına baktı, 310 küsür kişiden ibaret. Bunun üzerine kıbleye döndü ve iki elini uzattı: "Allah'ım! Bana vaadini yerine getir. Allah'ım! Şu beş on kişi yok olursa yeryüzünde sana ibadet edilmeyecek." (Müslim, Cihad 58) diye dua ediyordu. Yüce Allah da "ardı ardına bin melek göndererek size yardım edeceğim." diye dualarını kabul etti.)

10. Ve bunu Allah size sırf bir müjde olsun ve bununla kalpleriniz huzur bulsun diye yapmıştı. Yoksa zafer Allah'ın kendin-

dendir. Gerçekten Allah azizdir hakîmdir.

((Zafer, ancak Allah tarafındandır, ne görünen sebep ve güçlerden, ne de meleklerden değildir. Yüce Allah size iş gördürmek, sizi zafere ulaştırmak istemiş ve sizin korku ve ıstırabınızı gidermek ve heyecan ve telaşınızı sakinleştirmekle müjdelemek ve rahatlatmak için böyle ardı ardına bir çok meleği emrinize vermiş, size imdat etmiştir ki gerçekte etkinin ancak Allah'a mahsus olduğunu, Allah dileyince, zayıfları güçlülere galip getireceğini ve Allah dilemeyince maddî ve manevî sebep ve güçlerin hiçbir hükmü olamayacağını iyice anlayasınız ve dolayısıyla görevinizi yapmak için sebeplerin kaybolduğu zamanda ümidi kesip Allah'ın yardımından ümitsiz olmayasınız.)

11. O vakit size, tarafından bir emniyet olmak üzere bir uyku sardırıyordu ve üzerinize semadan bir su indiriyordu ki bununla sizi temizlesin, şeytanın murdarlığını sizden gidersin, kalplerinize rabıta versin ve bununla ayaklarınızı sağlam durdursun.

(Düşman ordusu daha evvel Bedir'e gelmiş, su bulunan yeri tutmuştu. Müslümanlara bir yudum su vermiyorlar ve bu sebeple üstünlüğü sağlayacaklarını zannediyorlardı. Müslümanlar susamışlar, içmek, temizlenmek, gusül etmek için su bulamamışlar, bir çokları ihtilam olmuştu. Bundan başka bulundukları mevki kumluktu, ayaklar batıyor, toz duman oluyordu. Düşmanın gücüne ilave olan bu durumlar ise bir çok korkulara, vesveselere sebep olmuştu. Böyle bir sırada yüce Allah geceleyin öyle bir yağmur ihsan etmiş, vadi ırmak gibi akmıştı..)

12. O vakit ki Rabbin meleklere şu vahyi veriyordu: "Ben sizinle beraberim. Haydin siz de imanlı olanları sebatlı kılın. Kafirlerin yüreklerine dehşet bırakacağım. Hemen vurun boyunlarının üstüne, vurun onların parmaklarına.

[Yüce Allah bu âyette, müminlere yaptığı gözle görülmeyen yardımını bildiriyor ki Rablerine güvenleri pekişsin ve verdiği nimetlere karşı O'na şükretsinler ve Allah dilediğinde sebepler yaratarak maddi bakımdan güçsüz müminleri zafere ulaştıracağını bilmiş olsunlar.]

13. Böyle. Çünkü onlar Allah'a ve Rasulüne karşı geldiler. Kim Allah'a ve Rasulüne karşı gelirse bilsin ki Allah'ın cezalandırması şiddetlidir.

[Allah'ın dünyadaki cezası, düşmanlarını yok etmesi, Âhiretteki cezası ise suçluları Cehenneme sokmasıdır.]

14. İşte bunu gördünüz a! Şimdi onu tadın. Kafirlere bir de cehennem azabı var.

[Şimdi boyunlarınızın vurulması ve parmaklarınızın doğranması azabını tadın. Bilin ki bir de size Cehennem azabı var.]

15. Ey o bütün iman edenler! Ordu halinde kafirlere çattığınız zaman artık onlara arkalarınızı dönmeyin.

(Yani sizden çok olarak sürü ile sürtünüp geldikleri, savaş için saf olmuş bir düzende karşılaştığınız zaman onlara sırtınızı çevirmeyin. Sizin kadar veya daha az oldukları zaman şöyle dursun çok bulundukları zaman bile kıçınızı dönüp kaçıvermeyiniz, hemen mevzi alınız.)

16. Her kim böyle bir günde onlara, dönüp çarpışmak için pırlanmak veya başka bir takımda mevki almak halleri hariç olmak üzere, arkasını dönerse muhakkak Allah'tan bir gazaba uğramış olur ve varacağı yer Cehennem'dir. O ise ne kötü akıbettir.

(Her kim düşmana kıçını dönerse, bir çarpışma için yan çizerek, yani düşmanı daha iyi vurmak için kaçar gibi görünüp tekrar saldırma gibi bir savaş hilesi maksadıyla veya başka bir takıma çekilmek ve orada mevki almak suretiyle, mesela daha önemli bir düşman bölüğüne saldırmak veya bir yerde bir Müslüman kıtasına yardım etmek veya ona katılmak üzere dönenlerden başkası, mutlaka Allah'tan bir gazaba uğrar.)

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ
وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ ۚ وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءً حَسَنًا ۚ إِنَّ اللَّهَ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝ ذَٰلِكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ ۝١٨
إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ ۖ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ
لَكُمْ ۖ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ ۚ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ
شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ ۙ وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ۝١٩ يَا
أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنْتُمْ
تَسْمَعُونَ ۝ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ
۝٢١ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ
لَا يَعْقِلُونَ ۝٢٢ وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ ۖ
وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ۝٢٣ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ
لِمَا يُحْيِيكُمْ ۖ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ
إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ۝٢٤ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا
مِنْكُمْ خَاصَّةً ۖ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝٢٥
وَاذْكُرُوا

17. Sonra onları siz öldürmediniz ve fakat onları Allah öldürdü. Attığın vakit de sen atmadın ve fakat Allah attı. Hem de müminlere güzel bir imtihan geçirtmek için. Gerçekten Allah, her şeyi işiten ve bilendir.

(O müşrikler sizin kuvvetinizle öldürülmedi. Size emir ve yardım etmek, üzerlerine sevkedip başlarına sarmak ve kalplerine korku düşürmek suretiyle onları Allah öldürdü. Rasûlullah (s.a.v.) düşman ordusunu görüp "Allah'ım! Bana olan vaadini senden isterim" diye dua edince Cebrâil (a.s.): "Bir avuç toprak al, onlara at" dedi. Ne zaman ki iki taraf tutuştular, Rasûlullah bir avuç çakıl aldı, yüzlerine doğru attı ve "yüzler çirkinleşsin." Müslim. Cihad 81" dedi, gözüyle meşgul olmadık bir müşrik kalmadı. Bunun üzerine bozuldular. Savaş, Müslümanlar lehine bitince Ashab içinde: "Şöyle kestim, böyle esir ettim" diye böbürlenenler olmuştu. Bu âyet bunun üzerine indi.)

18. Bunu gördünüz. Bir de kafirlerin tedbirini Allah'ın zayıf düşürmesi var.

(Gerçekte Allah, kafirlerin tuzağını zayıf düşürücüdür, tuzak ve hilelerine gevşeklik ve zayıflık verir, çürütür, boşa çıkarır.)

19. Fetih istiyorsanız (ey kafirler)! İşte size fetih. Ve eğer vazgeçerseniz hakkınızda daha hayırlı olur. Yok döner yine başlarsanız biz de başlarız. O vakit, askeriniz çok da olsa size zerre kadar fayda vermez. Çünkü Allah müminlerle beraberdir.

(Rivayete göre Mekke müşrikleri Bedir'e hareket ettikleri zaman Ka'be'nin örtüsüne yapışmışlar: "Ey Allah! İki askerin en yükseğine, iki topluluğun en doğrusuna ve iki grubun en değerlisine zafer nasip et!" diye dua etmişler, Allah'tan fetih istemişlerdi. Ne kadar dikkate değer bir olaydır ki, duaları hiç kabul olunmamış değil, fakat kendileri, kendi dualarına uygun düşmedikleri için aleyhlerine ve müminlerin lehine olarak kabul olunmuştur. Ve bu âyette Bedir savaşının asıl çıkışının müşriklerin saldırı fikri olduğura işaret vardır. Onun için âyetin devamında: "Ve eğer bu sevdadan vazgeçerseniz, bu sizin için hayırlı olur" buyruluyor.)

20. Ey o bütün iman edenler! Allah'a ve rasulüne itaat edin ve işitip duyduğunuz halde ondan yüz çevirmeyin.

21. Ve işitmedikleri halde, "işittik" diyenler gibi olmayın.

(Öyleleri gibi olmayın ki "işittik" dediler de hala işitmezler. Dilleriyle işittik diye iddia ederler fakat hakkıyla dinlemez, anlamazlar, anlasalar bile tutup uygulamazlar, sanki hiç işitmemiş gibi olurlar. Siz, bunlar gibi olmayın.)

22. Çünkü yeryüzünde debelenen canlıların Allah katında en kötüsü o sağırlar, o dilsizlerdir ki hakkı akıllarına koymazlar.

(Hakkı akıl etmezler. Kulak yok, dil yok, akıl yok. Bu durum, en aşağılık, bayağı hayvanların durumudur. Bunlar var, fakat hakka gelince yok. Bu da aşağılık hayvanlardan daha aşağı ve kötünün ta kendisi olan hayvanların durumudur ki bunlar, insan suretinde bulunan çok kötü hayvanlardır.)

23. Allah onlarda bir hayır görseydi elbette kulaklarına sokardı ve bu hallerinde kulaklarına soksaydı yine aldırmazlar, döner giderlerdi.

(Yani bunlarda hayır cinsinden en düşük bir şey bulunacağı ve hayır cümlesinden olmak üzere güçlerini hakkı araştırmağa harcayacakları ve hakkın âyetlerinden faydalanacakları Allah'ın ilminde sabit ve dolayısıyla gerçekte takdir edilmiş olsa idi elbet Allah onlara işittirirdi, anlayıp düşünerek dinler, Rasulün hak olduğunu anlarlar ve iman ve itaat ederlerdi. Ve onlar bu halde iken bunlara işittirmiş olsaydı mutlaka yüz çevirip gideceklerdi.)

24. Ey iman edenler! Sizi kendinize hayat verecek şeylere davet ettiği zaman Rasulü ile Allah'a icabet edin ve bilin ki, Allah gerçekten kişi ile kalbinin arasına girer. Ve siz gerçekten hep O'nun huzuruna toplanacaksınız.

(Bilin ki Allah, kişi ile kalbinin arasına perde olur, ona kalbinden, kalbine ondan daha yakın, daha hakîmdir. Ondakini gönlünden, gönlündekini ondan daha iyi bilir ve daha yakından zapteder ve malik olur. Hissedip duyan "Ben" ile, hissedilip duyulan "Ben"i birbirinden ayırır.)

25. Ve öyle bir fitneden sakının ki hiç de içinizden yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz. Ve bilin ki Allah'ın cezalandırması pek yamandır.

(İçinde bulunduğu geminin dibini delmeğe çalışan kişinin fiili, öyle bir boğulma musibeti doğurur ki, bu musibete, bu olaydan haberi olup ona engel olmayanlar ve hatta bundan hiç haberi bulunmayan gafiller de uğrar. Yani zalim, zulmü sebebiyle, zalim olmayan da zalime engel olmağa çalışmadığı için helak olur.)

وَاذْكُرُوٓا۟ إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِى ٱلْأَرْضِ
تَخَافُونَ أَن يَتَخَطَّفَكُمُ ٱلنَّاسُ فَـَٔاوَىٰكُمْ وَأَيَّدَكُم بِنَصْرِهِۦ
وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَـٰتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾ يَـٰٓأَيُّهَا
ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَخُونُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ وَتَخُونُوٓا۟ أَمَـٰنَـٰتِكُمْ
وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَأَوْلَـٰدُكُمْ
فِتْنَةٌ ۙ وَأَنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟
إِن تَتَّقُوا۟ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ
وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾ وَإِذْ يَمْكُرُ
بِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ
وَيَمْكُرُ ٱللَّهُ ۖ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلْمَـٰكِرِينَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَـٰتُنَا
قَالُوا۟ قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَآءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَـٰذَآ ۙ إِنْ هَـٰذَآ إِلَّآ أَسَـٰطِيرُ
ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذْ قَالُوا۟ ٱللَّهُمَّ إِن كَانَ هَـٰذَا هُوَ ٱلْحَقَّ مِنْ
عِندِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ ٱلسَّمَآءِ أَوِ ٱئْتِنَا بِعَذَابٍ
أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنتَ فِيهِمْ ۚ
وَمَا كَانَ ٱللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾

26. Ve düşünün ki, siz bir vakit yeryüzünde hırpalanıp duran bir azlıktınız, insanların sizi çarpıvereceğinden korkardınız. Öyle iken O sizi barındırdı, O sizi yardımıyla destekledi, O size temizlerinden rızıklar verdi ki şükredesiniz.

(Ey müminler! Hatırlayın, siz bir zamanlar gayet az idiniz, sizi ezmek istiyorlardı, etrafınızdakiler size düşmanlık gözüyle bakıyorlardı. Böyle iken Allah sizi Medine'ye nakledip size güven ve huzur verdi. Ensar'ın arka çıkması, meleklerin imdadı ve Bedir zaferiyle sizi güçlendirip kafirlere karşı destekledi, size ganimetler nasip etti.)

27. Ey o bütün iman edenler! Allah'a ve Rasulüne hainlik etmeyin ki bile bile emanetlerinize hainlik etmeyesiniz.

(Ey Müminler! İman zimmetinize bırakılmış olan Allah'ın hükümlerine ve Rasûlullah'ın sünnetine uymamazlık edip de şükür ve doğruluktan, vefa ve sadakatten ayrılmayın, dinde vurdum duymazlık

etmeyin veya içiniz dışınızı tutmamak veya ganimetten mal kaçırmak veya düşmana sır vermek gibi bir suretle ahlakınızı lekelemeyin. Böyle yaparsanız, kendi emanetlerinize hainlik edersiniz. Kendi aranızda mal ve canla, ırz ve namusla, sırlarla, hüküm ve hükümetle, milli menfaatlerle ilgili emanetlerinize de hainlik etmeğe başlarsınız.)

28. Ve iyi bilin ki, mallarınız, çocuklarınız bir fitneden ibarettir. Allah yanında ise büyük ecirler vardır.

(Ki bu ecirleri kimse veremez. Dolayısıyla ne mal ve çocuklara, ne de başka bir şeye tutulup da hainlik tehlikesine düşmeyin, düşüp de o büyük ecirlerden yoksun kalmayın.)

29. Ey iman edenler! Allah'tan korunursanız o, size hak ve batılı ayırma gücü verir ve sizden günahlarınızı örter, sizi bağışlar da. Allah, büyük lütuf sahibidir.

30. Hani bir vakit de o kafirler, seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri veya yurdundan sürüp çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kurarlarken Allah da karşılığını kuruyordu. Öyle ya, Allah, tuzakların hayırlısını kurar.

(Ensarın Müslüman olup Rasûlullah'a biat ettiklerini işiten müşrikler telaşa düşüp ne yapacaklarına karar vermek için Darü'n-Nedve'de toplandılar. Ortaya birçok görüş atıldı. Sonunda Ebu Cehil: "Bence, dedi, her sülaleden birer delikanlı alırsınız ve birer kılıç verirsiniz, hepsi birden vururlar, kanı bütün kabilelere dağılır. Haşimoğulları da bütün Kureyş ile savaşamaz ve şayet diyet isterlerse veririz." Bunun üzerine, kendisini Necid'li yaşlı biri olarak tanıtan ve toplantıya katılan İblis: "Bu yiğidin görüşü isabetli" dedi ve buna karar verip dağıldılar. Cebrâil de bunu haber vererek hicret emrini getirdi. Efendimiz, Ali'yi yatağına yatırıp Ebubekir ile Mağaraya çıktı. Düşmanlar evin etrafını sarmış gözetliyorlardı. Sabah olunca yatağa saldırdılar fakat Ali'yi gördüler. Hayret ve şaşkınlık içinde apışıp kaldılar.)

31. Ve onlara âyetlerimiz okunacağı zaman; "artık işittik, dilesek bunun gibisini biz de söyleriz. Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değil" diyorlardı.

(Evet öyle diyorlardı, asırlar geçti aynı kafadaki nice kişiler de aynı sözü söyleye geldiler. Fakat Kur'ân'ın bir benzerini getiremediler. Ve onlar gibi tuzaklar peşinde dolaşmaktan başka bir şey yapamadılar.)

32. Bir vakit de: "Ey Allah! Eğer bu, senin tarafından gelmiş hak kitap ise durma, üzerimize gökten taşlar yağdır veya bize daha elem verici bir azap ver" demişlerdi.

(Rivayete göre, bundan önceki âyette geçen söz gibi, bunu da Nadr b. Haris söylemiştir. Demiş ki: "Eğer Kur'ân gerçekten Allah'tan indirilmiş hak kelam ise bunu, bizim inkarımıza bir ceza olmak üzere Allah, ya başımıza gökten taş yağdırsın veya bize başka türlü elem verici bir azap versin." Böyle demekle sözünde kararlılığını göstermek ve alay ve küçümseme yollu inkarında aşırı gitmek istemiş ve böylece hak etmiş oldukları azabı itiraf ve talep etmiş, diğerleri de bunu onaylamış bulunuyorlardı. O halde Allah niye hak ettiklerini vermedi? Çünkü:)

33. Sen içlerinde iken Allah onlara azap edecek değildi. Bağışlanma istedikleri halde de Allah onlara azap edecek değil.

(Hâsılı, o zaman kafirlerin başlarına taş yağdırılmaması veya başka bir elem verici azap ile köklerinin kurutulmaması, onların bunu hak etmiş olmamalarından değil, yüce Allah'ın, içlerinde peygamber var iken veya mağfiret dileyen veya dileyecek olanlar bulunurken onlara azap etmek istememesinden idi.)

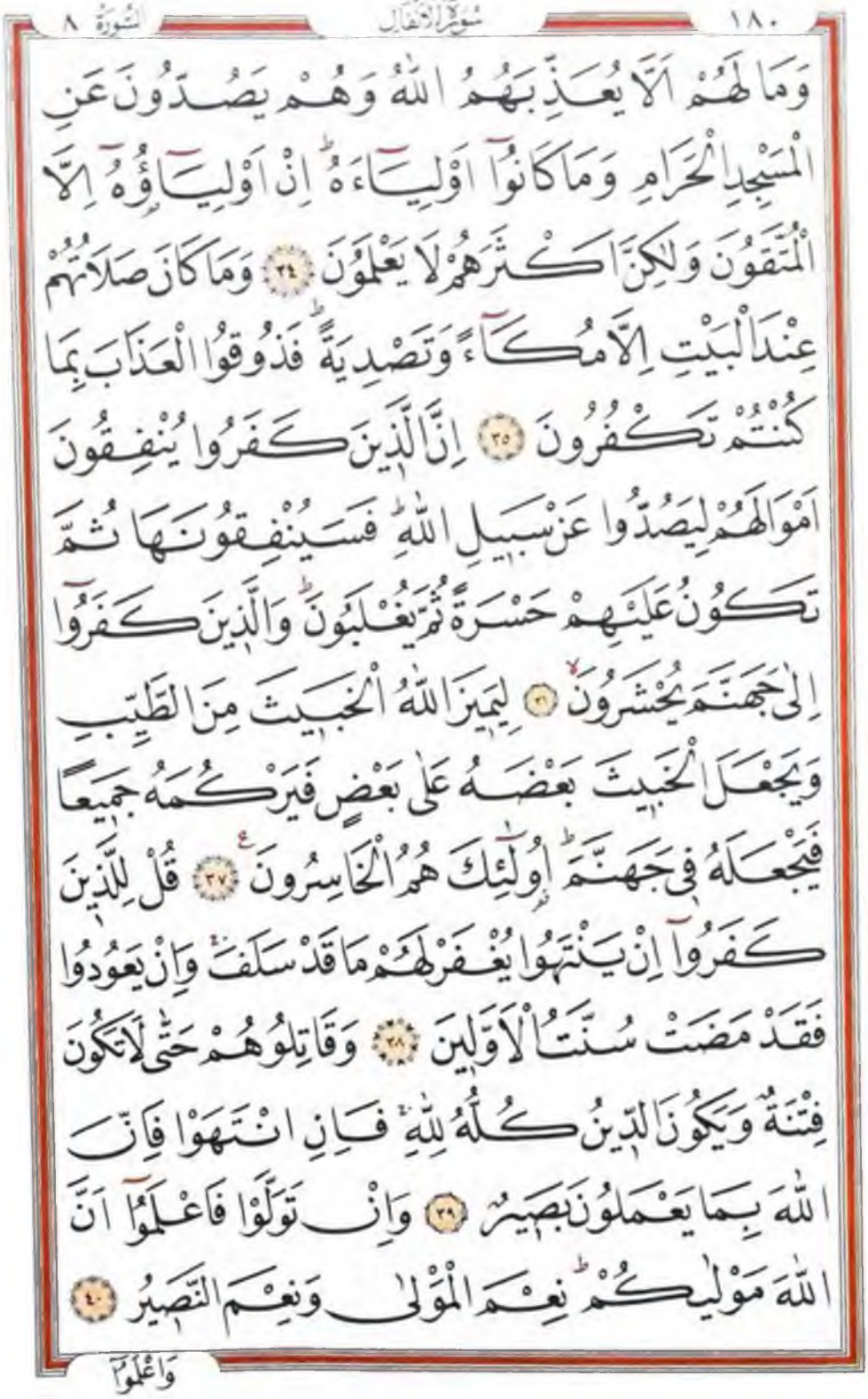
وَمَا لَهُمْ أَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ ۚ إِنْ أَوْلِيَاؤُهُ إِلَّا
الْمُتَّقُونَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ
عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً ۚ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا
كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ
أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ
تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ ۗ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ
وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَىٰ بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا
فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾ قُلْ لِلَّذِينَ
كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ ۖ وَإِنْ يَعُودُوا
فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ
فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ ۚ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ
اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّ
اللَّهَ مَوْلَاكُمْ ۚ نِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٤٠﴾
وَاعْلَمُوٓا

34. Şimdi ise Allah'ın kendilerine azap etmemesi için neleri var? Müminleri Mescid-i Haram'dan men ediyorlar, halbuki oranın hizmetine ehil de değiller. Onun hizmetine ehil olanlar, ancak takva sahipleridir. Ve fakat çokları bilmezler.

(Mescid-i Haram üzerinde velayet hakkı olanlar, takva sahiplerinden başkası değildir. Şirkten korunan ve Allah'tan başkasına ibadet etmeyen takva ehli dışındakilerin Beytullah'ta velayet hakları olamaz. Ona sahip olmak, onun işlerinde tasarruf etmek hak ve yetkisi ancak orada tevhit ile ibadet edecek olan takvalı kişilerindir. O müşriklerin az bir kısmı kendilerinin buna layık olmadıklarını ve Mescid-i Haram'a velayet hakları olmadığını ve bu hakkın takvalı insanlara ait olduğunu ve dolayısıyla ona sırf bir haydutluk ile müdahale etmekte bulunduklarını bilirler ve bile bile inat ederlerse de çoğu kendini bilmezler de: "Biz, Beyt'in ve Harem'in valileri, idaresini üzerine almış mütevellileriyiz. Dola-

yasıyla dilediğimizi sokar, dilediğimizi men ederiz" derler.)

35. Beyt'in huzurunda namazları ise, ıslık çalıp el çırpmaktan başka bir şey değildi. O halde küfür ve nankörlüğünüzden dolayı tadın azabı.

(Rivayet ediliyor ki bunlar, erkek ve kadın, açık saçık el ele tutuşur, Beyt'in etrafında dolaşırlar ve ıslık çalıp el vururlardı. Ve böyle ibadet ediyoruz diye çalar oynar, hora teperler ve yaptıklarını alkışlarlardı. Bir de Rasûlullah (s.a.v.) Beyt-i Şerif'e gelip ibadet etmek, namaz kılmak ve Kur'ân okumak istediği zaman çoğunlukla böyle ayin yapmakta ileri giderler veya kendilerini de bir namaz kılıyor ve dua ediyorlarmış gibi göstererek gösteri ve gürültü yaparlar, huzura engel olurlar ve bunu da kendilerince bir ibadet sayarlardı. Bunların Beytullah'a nasıl velayet hakları olur? Ve bu hal ile Mescid-i Haram'a musallat olup orada Allah'a ibadet edecek olan asıl hak sahibi takvalı kişileri engellemeğe kalkışan bu edepsizlerin, cahillerin, gaspçıların, kafirlerin şu hal içinde neleri vardır ki Allah onlara azap etmesin? Madem ki haliniz bu, o halde, ettiğiniz nankörlük yüzünden tadın azabı, ey kafirler!)

36. Şüphe yok ki Allah yolundan men etmek için mallarını sarf edenler, onu yine sarf edecekler. Sonra bu, kendilerine yürek acısı olacak, sonunda mağlup olacaklar. Ve küfürlerinde ısrar edenler, toplanıp Cehenneme sevk edilecekler.

(Bu âyet, Bedir savaşı için mallarını harcayan, bu cümleden olarak her biri günde on deve keserek askerlerini doyuran on Kureyş zengini hakkında inmiş ve ondan sonra Uhud ve diğerleri gibi savaşlardaki harcamaları ve neticelerini anlatmıştır. Yani her halde küfürde ısrar edenler, Allah yolundan, hak dinden men etmek için mallarını harcıyorlar, bundan böyle de harcayacaklar. Ama sonunda o malların boşuna telef olmuş, boşuna harcanmış bulunduğunu anlayacaklar, "eyvah!" diyecekler. Ve kafirler Cehenneme sevkedilecekler.)

37. Ki böylece Allah murdarı temizden ayırsın ve murdar olanları birbirinin üzerine bindirip hepsini bir araya yığsın da topunu Cehenneme koysun. İşte bunlar, o hüsran içinde kalanlar.

(Yani hüsrana uğrayanlar, hüsranda kalanlar diye, bunlara denilir.)

38. De o kafirlere ki, eğer vaz geçerlerse geçmişteki günahları bağışlanır, yok yine isyana dönerlerse, kendilerinden evvelki ümmetlere uygulanan ilahi kanun geçmişti. Artık onu beklesinler.

(İşittiler ki, peygamberlerine karşı gelen kavimler nasıl kahredilip tepelendiler. Gördüler ki Bedir'dekiler ne hale uğradılar. Bunlar yeterli misaldir. Şu halde tutup onların yolunu tutarlar, onların âdetlerini takip ederlerse aynı sonuçların benzerlerini beklesinler.)

39. Siz de ortalıkta bir fitne kalmayıp din, tamamıyla Allah'ın dini oluncaya kadar onlarla cihat edin. Eğer vazgeçerlerse her halde Allah, amellerini görür.

(O kafirlerle savaş edin, ta ki ortada fitne kalmasın ve din, hepsi Allah için olsun. Allah'ın kullarını başkalarına mahkum tutan batıl dinler, hak din karşısında yok olup bitsin, hak hâkim olsun da fitne ve mihnetle kimse hak ilahtan başkasına itaat etmeğe ve boyun eğmeye sevk edilip zorlanmasın. Bakara, 2/193 ve 256 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

40. Yok vazgeçmezlerse artık bilin ki Allah sizin Mevlanızdır. O ne güzel Mevla, ne güzel yardımcı!

(Ki O'nun sahip olduğu kaybolmaz, yardım ettiği mağlup olmaz.)

وَاعْلَمُوٓا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهٗ وَلِلرَّسُوْلِ
وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى وَالْمَسٰكِيْنِ وَابْنِ السَّبِيْلِ اِنْ كُنْتُمْ
اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى
الْجَمْعٰنِ ۭ وَاللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٤١﴾ اِذْ اَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ
الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ اَسْفَلَ
مِنْكُمْ ۭ وَلَوْ تَوَاعَدْتُّمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيْعٰدِ ۙ وَلٰكِنْ
لِّيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُوْلًا ۙ لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ
بَيِّنَةٍ وَّيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْۢ بَيِّنَةٍ ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٤٢﴾
اِذْ يُرِيْكَهُمُ اللّٰهُ فِيْ مَنَامِكَ قَلِيْلًا ۭ وَلَوْ اَرٰىكَهُمْ كَثِيْرًا
لَّفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ ۭ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ
بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٤٣﴾ وَاِذْ يُرِيْكُمُوْهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ
فِيْٓ اَعْيُنِكُمْ قَلِيْلًا وَّيُقَلِّلُكُمْ فِيْٓ اَعْيُنِهِمْ
لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ مَفْعُوْلًا ۭ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿٤٤﴾
يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا لَقِيْتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوْا
وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴿٤٥﴾

41. Bir de biliniz ki ganimet aldığınız herhangi bir şey, mutlaka onun beşte biri Allah içindir ki bu, peygambere ve ona yakınlığı olanlarla yetimler ve miskinler ve yolda kalmışlaradır. Eğer siz Allah'a iman etmiş ve hak ile batılın ayrıldığı o gün (Bedir günü), o iki topluluğun çarpıştığı gün kulumuza indirdiklerimize iman etmiş iseniz bunu böyle bilin. Daha Allah'ın her şeye gücü yeter.

(İlk önce ganimetin beşte biri Allah için ayrılmak, bu da beş hisseye ayrılıp âyette zikredilen beş sınıfa bölünmek gerekir. Yani Allah beşte birin bir hissesini Rasûlullah'a (s.a.v.), dördünü de diğer dörde sarf ve tahsis edilmesini emreder. Ganimetin beşte birden geri kalan beşte dördüne gelince, onu da size, siz gazilere bırakır. Gaziler dilerse haklarını ister, o zaman bölüştürülmesi vacip olur veya her biri, dilerse dilediği kadarını bölüşmeden evvel veya sonra yine Allah için bırakabilir.)

42. O vakit siz vâdinin beri yamacında idiniz, onlar ise öte yamacında, Süvarileri de tam sizden aşağıda idi. Öyle ki onlarla randevulaşmış olsa idiniz mutlak randevuda ihtilaf ederdiniz ve fakat Allah takdir edilmiş bir emri yerine getirmek için böyle yapılmış idi ki hem helak olan, bir delilden dolayı helak olsun hem de yaşayan, bir delil sayesinde yaşasın. Çünkü Allah, her halde her şeyi işiten ve bilendir.

(Bedir günü gerek strateji ve gerek asker tertibi ve gerek arazi ve diğer savaş vasıta ve yolları açısından görünüşte düşman güçlü, siz gayet zayıf bulunuyordunuz. Öyle ki, eğer o gün orada savaş için siz onlara onlar size randevu vermiş, sözleşmiş bulunsa idiniz de aranızdaki farkın farkında olsa idiniz, cesaret edemez, sözünüzden cayar, zaferden ümitsiz olurdunuz. Yani onlara üstün gelmeyi şöyle dursun karşılarına çıkmayı bile gözünüze kestiremez, çatmaktan kaçınırdınız. İş, size ve görünen sebeplere kalsa idi, aradaki büyük farktan dolayı bu zafere imkan yoktu. Ve fakat bunu Allah yaptı ki, takdir edilmiş bir işi yerine getirsin.)

43. O vakit ki Allah sana onları rüyanda az gösteriyordu. Eğer onları sana çok gösterse idi korkacaktınız ve kumanda hususunda kavgaya dalacaktınız ve fakat Allah selamete bağladı, Çünkü O, bütün sinelerin özünü bilir.

(O vakit uykunda veya yatağında veya gözünde Allah onları sana az gösteriyordu. Sen de bunu haber verip ashabını cesaretlendiriyor ve sebat etmelerini sağlıyordun ki bu bir aldatış değildi, bir hikmet ve gerçek bir maslahat manası taşıyordu. Sana onları, görünüşte oldukları gibi, çok göstermiş olsa idi mutlaka yılacaktınız ve savaş hususunda görüşleriniz ayrı olacak, kiminiz sebat kiminiz firar etme taraftarı olacaktınız. Fakat Allah selamet ihsan etti.)

44. O vakit ki karşılaştığınız sıra onları sizin gözlerinizde azaltıyordu, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu. Çünkü Allah, o fiile çıkarılmış olan işi yerine getirecekti. Öyle ya, bütün işler Allah'a döndürülür.

(Onlarla karşılaştığınız sırada onları gözünüzde size az gösteriyordu, gözünüzü yıldırmıyordu. Peygamberin rüyasını gözünüzle görmek suretiyle de tasdik ederek sizi korkudan selamete erdiriyor, cesaretlendiriyordu. Sonra da onları gözünüzde büyütmüyordu. Hatta İbn Mesud, yanındakine: "Nasıl, yetmiş kadar görüyor musun?" demiş, o da: "Yüz kadar görüyorum" demişti. Sizi de onların gözünde pek azaltıyordu. Nitekim Ebu Cehil o sırada: "Muhammed ve ashabı, bir deve yiyimi kadar" demişti. Bu müminleri onlara az gösterme, henüz savaşa başlamadan evvel cüretlerini artırmak, gururla düzensiz bir şekilde savaşa giriştirmek için idi ki savaşa giriştikten sonra gözlerinde müminleri birden bire büyütmüş, çoğaltıvermişti. "Göz görüşü ile onları, kendilerinin iki misli görüyorlardı." Bkz. Âl-i İmrân, 3/13.Yani 313 kadar kişiyi, ikibin kişi kadar görüyorlardı. Bu suretle ödleri kopuyor, kalplerine korku giriyordu.)

45. Ey o bütün iman edenler! Bir düşman kümesi ile karşılaştığınız vakit sebat edin ve Allah'ı çok zikredin ki felaha erebilesiniz.

(Muradınız olan zafer ve sevaba kavuşup meraminiza erebilesiniz. Yoksa galip bile olsanız sevaba eremezsiniz. "Bütün işler Allah'a döndürülür" olduğundan hiçbir şey insanı, Allah'ı zikirden alıkoymamalıdır.)

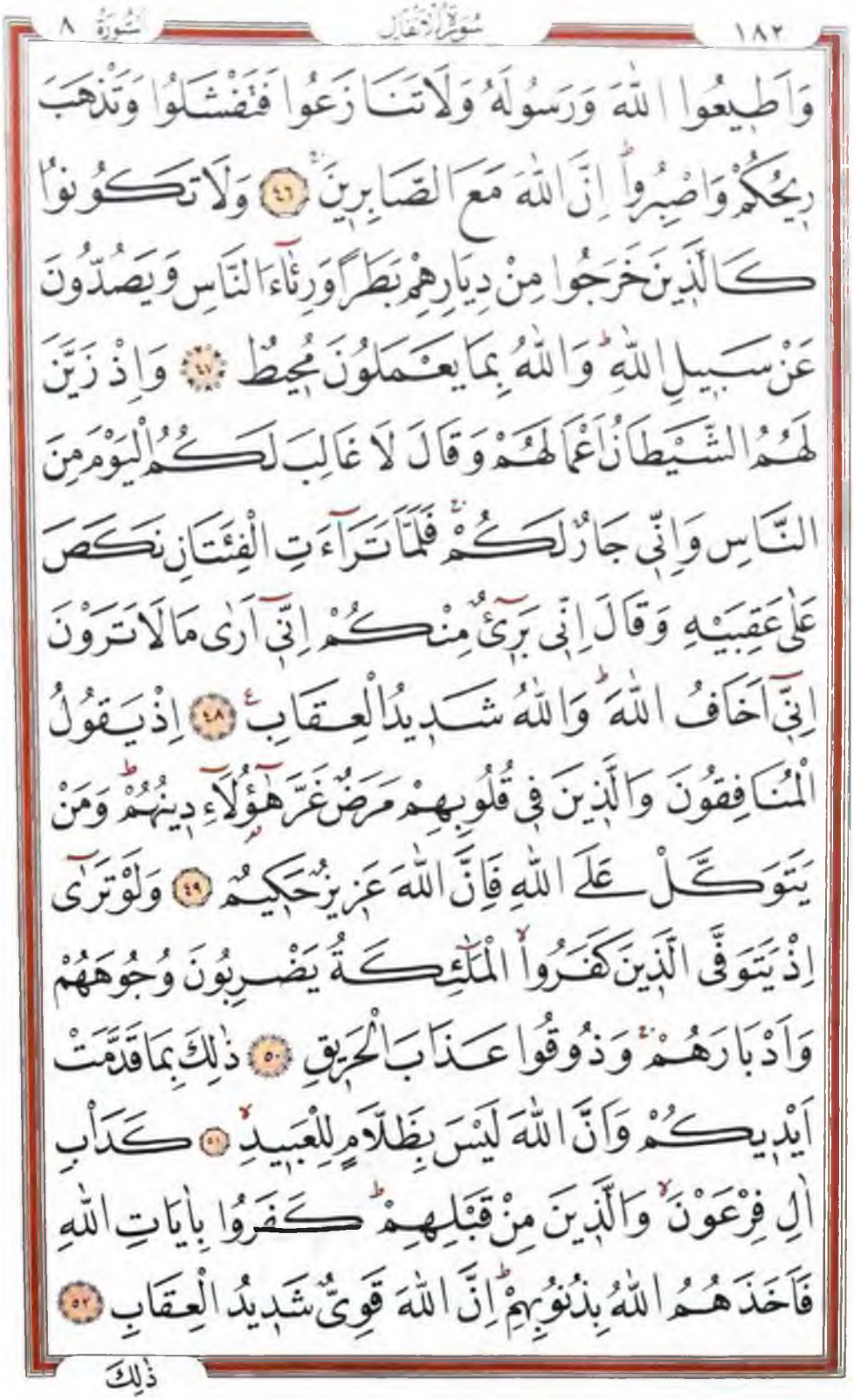

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ
رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٤٦﴾ وَلَا تَكُونُوا
كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِن دِيَارِهِم بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ
عَن سَبِيلِ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾ وَإِذْ زَيَّنَ
لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ
النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَّكُمْ ۖ فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ
عَلَىٰ عَقِبَيْهِ وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكُمْ إِنِّي أَرَىٰ مَا لَا تَرَوْنَ
إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ ۚ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾ إِذْ يَقُولُ
الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ غَرَّ هَٰؤُلَاءِ دِينُهُمْ ۗ وَمَن
يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾ وَلَوْ تَرَىٰ
إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ
وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾ ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ
أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾ كَدَأْبِ
آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ
فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾

ذٰلِكَ

46. Hem Allah'a ve Rasulüne itaattan ayrılmayın ve birbirinizle didişmeyin, sonra içinize korku düşer ve devletiniz elden gider. Ve sabırlı olun çünkü Allah, sabredenlerle beraberdir.

47. Onlar gibi olmayınız ki yurtlarından çalım satarak ve insanlara gösteriş yaparak çıktılar. Ve Allah yolundan men ediyorlardı. Halbuki Allah onların bütün amellerini çember içine almıştır.

(Her ne yaparlarsa hepsini ilim ve kudretiyle kuşatmış çevirmiştir. Bir diğer kıraata göre, her ne yaparsanız, hepinizin amellerini kuşatmıştır. Hiç birinizin iyi veya kötü hiçbir ameli yoktur ki O'na varmasın, sonunda O'na ulaşmasın, O'nun ilmi, O'nun hüküm ve hakimiyetiyle kuşatılmış bulunmasın, sonunda O'nun sevabı ve azabı ile mükafat veya ceza görmesin. Böyle her yaptığınız ve yapacağınızla yüce Allah'ın kuşatması altında bulunduğunuz halde nasıl olur da bunu düşünmez, öyle çalım ve böbürlenme, riya ve gösteriş ile hareket

eder, haddinizi aşmağa kalkarsınız. Nitekim müşrikler Mekke'den böyle çıkmışlardı. Çıkıp Cuhfe'ye vardıklarında Ebu Süfyan'ın gönderdiği adam geldi, "dönünüz, kervanınız selameti buldu" haberini yetiştirdi. Ebu Cehil de: "Hayır, vallahi Bedir'e kadar varıp şaraplar içmeyince ve çengi cariyelere sazlar çaldırmayınca ve orada bulunan Araplara yemekler yedirmeyince dönmeyiz" dedi ve gerçekten de Bedir'e kadar geldiler. Fakat yedikleri kılıç, içtikleri ölüm şarabı, sazları feryat ve acı ile bağırıp çağırma ve kucakladıkları da azap ve hüsran oldu.)

48. Ve o zaman ki Şeytan kendilerine amellerini süslü göstermiş de demişti: "Bugün insanlardan size galip gelecek yok, ben de size yardımcıyım." Fakat iki taraf karşı karşıya görününce ardına dönüverdi de: "Ben, dedi, sizden kesinlikle uzağım. Ben sizin görmeyeceğiniz şeyler görüyorum. Ben Allah'tan korkarım." Öyle ya, Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

(Ne kadar dikkate değerdir ki, başta onları ümitlendirip hayallere daldıran şeytan, çekilirken habersizce sıvışmayıp da fenalıklarını yüzlerine vuruyor ve bütün ümitlerini kesip tam bir ümitsizliğe attıktan başka önceki tatlı hayal yerine acı acı endişeler saçarak ve daha savaşın başlangıcında iken birden bire tehlikeyi gözlerinde büyütüp telaş ve ıstıraplarını artırarak gerisin geri çekilip gidiyor.)

49. O sıra münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar şöyle diyorlardı: "Şunları, dinleri aldattı." Halbuki her kim Allah'a tevekkül ederse, şüphe yok ki Allah bir aziz, hakîmdir.

(O vakit bir taraftan Medine'deki münafıklar, diğer taraftan Kureyş askeri arasında bulunan, henüz iman ile rahatlamayıp kalplerinde bir tür şüphe kalmış olanlar: "Bunları, dinleri aldattı" diyorlardı. Bunlar gönüllerinde şayet Müslüman askeri çoksa o tarafa geçeriz, yok az ise kavmimizle beraber bulunuruz demişler ve Müslümanların azlığını görünce: "O!.. Bunları dinleri aldatmış" diyerek kafirlerle beraber olmaya karar vermişlerdi.)

50. Bir de görseydin melekler, yüzlerine ve arkalarına vura vura: "tadın bakalım yangın azabını" diyerek o küfredenlerin canlarını aldığı zamanı...

51. "Bu, işte sizin kendi ellerinizin takdim ettiği yüzünden ve Allah'ın, kullarına zulmedici olmadığındandır."

(O sırada bunların o feci halleri görülmüş ve şahit olunmuş değil miydi? Ve o halde "görseydin" diye, görülmemiş bir ürkütme ile tasvir edilmesinin hikmeti nedir? Bu, özellikle şunu gösteriyor ki kafir bir nefsin bedeninden ruhu alınırken onun gerçekte neler çektiğini ve nasıl yanarak gittiğini dışarıdakilerin görüp izlemesi mümkün değildir. Bunu hatırlatırken şuna da işaret ediyor ki kafirin ruhu dünyaya yönelik iken bedeninden alındığı can çekişme halinde dünyadan döner, âhirete yönelir ve halbuki küfründen dolayı âhiret âleminde karanlıklardan başka bir şey göremez. Dünyaya ve cismânîliğe olan şiddetli sevgisinden dolayı o vakit ayrılma anında bu ayrılıktan, bu uzaklaşmadan öyle bir elem ve hasret duyar ki yanar da yanar. Ve bu yanışla her türlü nurdan yoksun olarak önünde azap, ardında lanet o karanlıklara atılır. Ve artık tekrar diriltilişinde ve haşir ve neşrinde de bu tarz üzere gider.)

52. (Onların gidişi) tıpkı Âl-i Firavun'un ve onlardan evvelkilerin gidişi gibidir. Allah'ın âyetlerini tanımadılar da Allah kendilerini günahlarıyla tuttu alıverdi. Çünkü Allah çok kuvvetli ve azabı pek şiddetlidir.

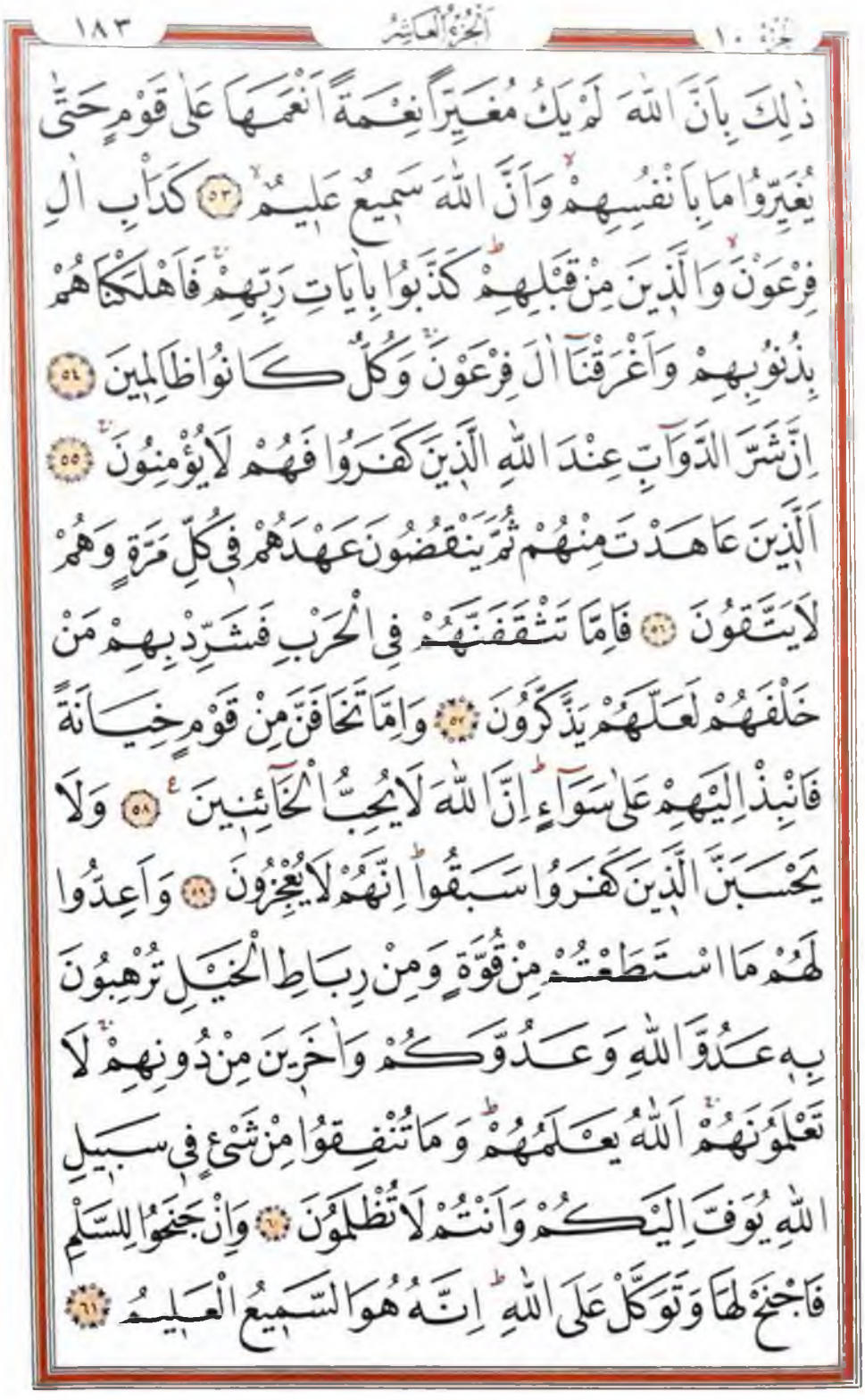
ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ
يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ ۙ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٣﴾ كَدَأْبِ آلِ
فِرْعَوْنَ ۙ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُم
بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ ۚ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٤﴾
إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٥﴾
الَّذِينَ عَاهَدتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ
لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِم مَّنْ
خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ خِيَانَةً
فَانبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ ﴿٥٨﴾ وَلَا
يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا ۖ إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾ وَأَعِدُّوا
لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ
بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لَا
تَعْلَمُونَهُمُ ۖ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ ۚ وَمَا تُنفِقُوا مِن شَيْءٍ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِن جَنَحُوا لِلسَّلْمِ
فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۖ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾

53. Bu, şundan: bir kere Allah bir kavme verdiği bir nimeti, onlar nefislerindeki sebebi değiştirinceye kadar değiştirmiş değildir. Bir de Allah işitir, bilir.

(Bu, yani bu âdetin böyle olması, bütün bunların başına gelen azabın böyle amellerine dayandırılması şu iki sebepledir ki yüce Allah, bir topluma verdiği nimeti, onlar, nefislerindekileri değiştirinceye kadar, yani o nimete nail oldukları zaman nefislerinde ona vesile olan misakı, ahlakı ve güzel amelleri kendileri değiştirinceye kadar Allah'ın, o nimeti doğrudan doğruya değiştirmek âdeti değildir. Allah'ın âdeti, nefiste bulunan sebeplerle verdiği nimetin değiştirilmesini de yine nefiste bulunan sebeplere bağlamıştır ki beşeri sorumluluk da buna dayanır. Bir bu, bir de Allah muhakkak işiten ve bilendir, herkesin içindekileri, sözünü ve fiilini bilir ve ona göre sorguya çeker.)

54. (Bunların gidişi), tıpkı Âl-i Firavun'un ve onlardan evvelkilerin gidişi gibi

ki Rablerinin âyetlerini yalanladılar, biz de kendilerini günahlarıyla helak ettik ve Âl-i Firavun'u suda boğduk. Hepsi de zalim idiler.

55. Bütün o debelenenlerin Allah katında en kötüsü, o kimselerdir ki küfretmişlerdir de imana gelmezler.

56. Onlar ki, kendilerinden ahit almışsındır da her defasında ahitlerini bozarlar ve hiç çekinmezler.

(Hiç çekinmeden ahdi bozarlar, bu çirkin işten arlanıp sakınmak bunların şanından değildir.

Rasûlullah (s.a.v.), Kureyza Oğulları ile bir ahitleşme yapmıştı: Aleyhinde bir davranış yapmayacaklardı. Böyle iken Bedir'de müşriklere silah yardımında bulundular ve: "unuttuk, hata ettik" dediler. Sonra bir ahitleşme daha yaptı, onu da Hendek savaşında bozdular. Reisleri Ka'b b. Eşref Mekke'ye gidip müşriklerle ittifak akdi yaptı. Âyetin iniş sebebi bunlardır.)

57. Onun için ne zaman onları savaşta yakalarsan kendileri ile arkalarında bulunanları ürküt, gerek ki ibret alırlar.

(Yani bunları öyle bir ibret alınacak ceza ile cezalandır ki arkalarında ahdi bozacak olanlar ahit bozmaktan korksun, kaçınsın, uzaklaşsın. Umulur ki geridekiler akıllanır, öndekilerden ibret alırlar da ahdi bozmanın fenalığını unutmazlar.)

58. Her hangi bir kavimden de bir hainlik endişe edersen, her şeyden önce, ahitlerini reddettiğini düpe düz kendilerine bildir. Çünkü Allah, hainleri sevmez.

(Bir kavimden öyle korkulacak bir hainliği, alâmet ve delilini görüp anladığın takdirde, ahdin hükümsüzlüğüyle aranızdaki ilişkiyi kestiğini düzgün ve doğru bir şekilde açık açık kendilerine resmen haber ver. Böylece ahdin hükümsüz olduğu iki tarafça resmen eşit şekilde bilinsin de ona göre hareket edilsin. Zira muhakkak ki Allah, hainleri sevmez.)

59. Ve o küfredenler asla zannetmesinler ki ileri gitmişlerdir. Çünkü onlar (Allah'ı) aciz bırakamazlar.

(Yani öyle küfretmiş olanlar kendilerini kaçıp kurtulmuş, arkalarından yetişilip yakalanamaz zannetmesinler. Her halde onlar âciz bırakamazlar: ne Allah'ı, ne seni, ne de arkalarından onları kovalayacak adalet ve hak ehli kişileri aciz bırakamazlar. Dolayısıyla ahit yüzlerine atılıp bozulduğu ilan edildiği zaman, onlar önce ahdi bozmağa karar vermiş olmakla kendilerini daha evvel hazırlanmış, ileri gitmiş, hainliklerinin cezasından kaçıp kurtulmuş zannetmesinler. Siz de onları, ahit yüzlerine atılıp bozulduğunun ilan edilmesinden uyanırlar, daha evvel davranmış bulunurlar da kendilerine yetişmekten aciz kalırsınız zannında bulunmayın.)

60. Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği her kuvvetten ve cihat için beslenen atlardan hazırlık yapın. Onunla hem Allah düşmanını korkutursunuz hem sizin düşmanınızı, hem de onlardan başka diğerlerini ki onları siz bilmezsiniz, Allah bilir. Allah yolunda her ne harcama yapsanız karşılığı size tamamen ödenir, hiç de ziyan etmezsiniz.

(Yani ey müminler! Savaş için kuvvetlenmeğe sebep olacak her neye takatiniz bulunur, gücünüz yeterse hazırlayınız. Her zaman Bedir'de olduğu gibi aletsiz ve hazırlıksız bulunmayınız.)

61. Eğer barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a dayan. Çünkü işiten, bilen ancak O'dur.

(Eğer onlar, o ahdi yüzlerine fırlatma veya korkutma üzerine, barışa meylederlerse, sen de meylet. Zira asıl maksat savaş değil, barış ve esenliktir. Onun için barışa meyil karşısında sen de barışa meylet ve Allah'a tevekkül et, maksatlarının barış olduğunu göstererek gizli bir hile yaparlar diye korkma.)

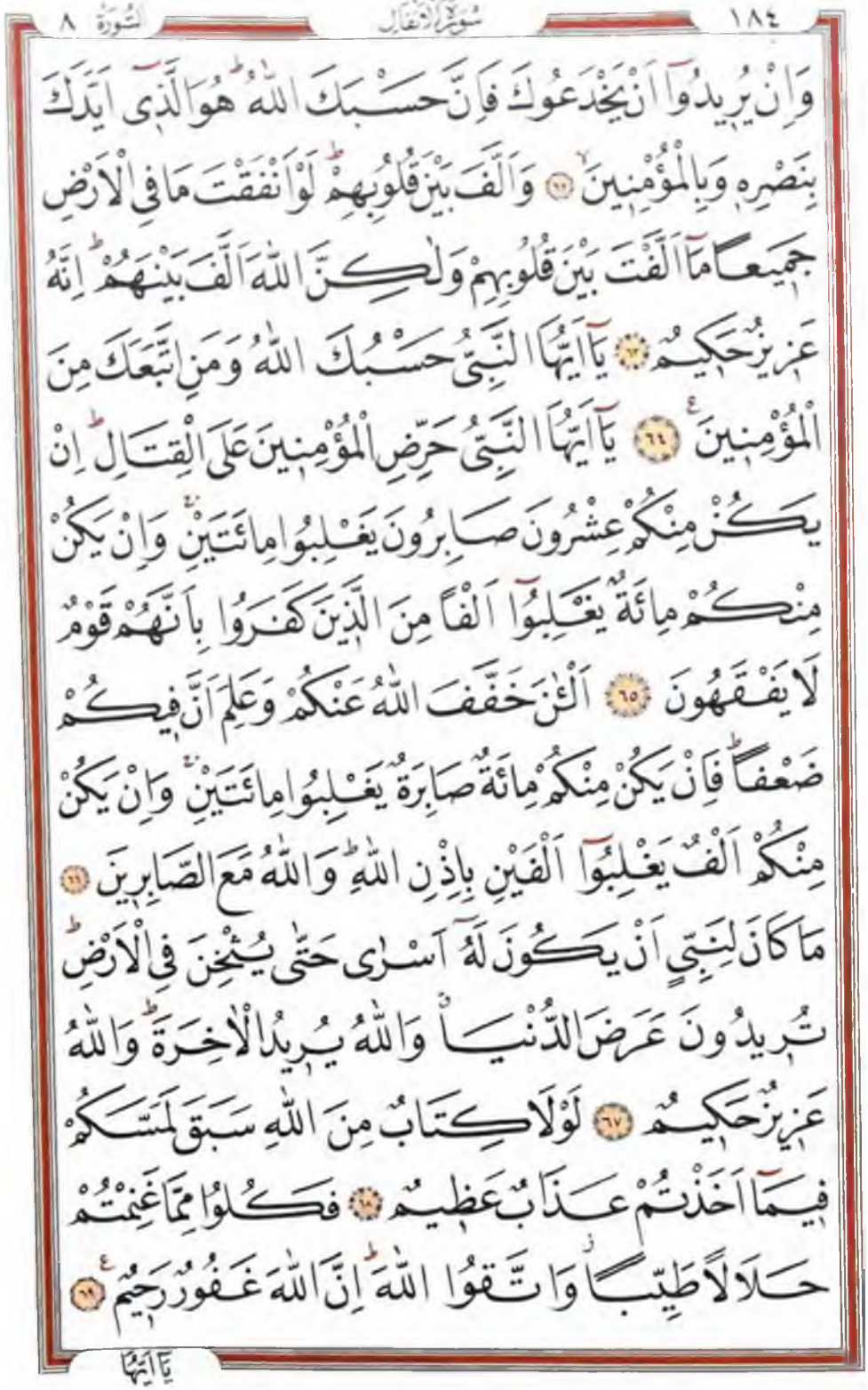
وَإِن يُرِيدُوٓا أَن يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ ٱللَّهُ ۚ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَيَّدَكَ
بِنَصْرِهِۦ وَبِٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ ۚ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِى ٱلْأَرْضِ
جَمِيعًا مَّآ أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّهُۥ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ حَسْبُكَ ٱللَّهُ وَمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ
ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ حَرِّضِ ٱلْمُؤْمِنِينَ عَلَى ٱلْقِتَالِ ۚ إِن
يَكُن مِّنكُمْ عِشْرُونَ صَٰبِرُونَ يَغْلِبُوا۟ مِا۟ئَتَيْنِ ۚ وَإِن يَكُن
مِّنكُم مِّا۟ئَةٌ يَغْلِبُوٓا۟ أَلْفًا مِّنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَّا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ ٱلْـَٰٔنَ خَفَّفَ ٱللَّهُ عَنكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ
ضَعْفًا ۚ فَإِن يَكُن مِّنكُم مِّا۟ئَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا۟ مِا۟ئَتَيْنِ ۚ وَإِن يَكُن
مِّنكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُوٓا۟ أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ مَعَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٦٦﴾
مَا كَانَ لِنَبِىٍّ أَن يَكُونَ لَهُۥٓ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ
تُرِيدُونَ عَرَضَ ٱلدُّنْيَا ۖ وَٱللَّهُ يُرِيدُ ٱلْـَٔاخِرَةَ ۗ وَٱللَّهُ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ لَّوْلَا كِتَٰبٌ مِّنَ ٱللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ
فِيمَآ أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوا۟ مِمَّا غَنِمْتُمْ
حَلَٰلًا طَيِّبًا ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٩﴾
يَٰٓأَيُّهَا

62. Ve eğer sana hile yapmak isterlerse sana yetecek Allah'tır. O'dur ki seni yardımıyla ve müminlerle güçlendirdi.

63. Allah, müminlerin kalpleri arasında ülfet meydana getirdi, yoksa yeryüzünde ne varsa hepsini harcasa idin yine onların kalplerini kaynaştıramazdın. Ve fakat Allah, aralarında ülfet meydana getirdi. Çünkü O, bir aziz, bir hakîmdir.

("Kalpleri arasında" kaydı özellikle şuna işaret ediyor ki öyle servet harcama ile çeşitli insanları görünüşte bir araya getirmek mümkün olabilirse de kalplerin, vicdanların kaynaşması ve birleşmesi bununla mümkün olmaz. Ama Allah engin kudretiyle müminlerin aralarındaki açıklığı kaldırıp tevhid imanı ile öyle bir sevgi ve ülfet verdi ki, hak açısından dışları ve içleri bir tek nefis gibi kaynaşmış, yıkılmaz bir yapı gibi sağlam bir toplum oldular. Oysa bunlar Müslüman olmadan önce Evs ve Hazrec kabileleri gibi, aralarında öfke ve kin, haset ve rekabet, de-

vamlı düşmanlık olan, bir yere gelmez, birbirlerini öldürür, yağma eder çeşitli kabile ve kavimlere mensup idiler.)

64. Ey o peygamber! Allah, arkanda gelen müminlerle sana yeter.

(Bu âyetin iki manaya gelme ihtimali vardır: Birisi, Allah sana ve müminlere yeter. İkincisi, sana Allah ve müminler yeter. Dolayısıyla başka bir şeyden endişe etmeyip Allah'a sığınarak görevinize bakınız demek olur.)

65. Ey o peygamber! Müminleri cihada teşvik et. Eğer sizden sabredecek yirmi kişi olursa bunlar, ikiyüze karşı galip gelirler. Eğer sizden yüz kişi olursa, o kafirlerden binine üstün gelirler. Çünkü onlar hakkı ve akıbeti iyi idrak etmez, anlayışsız bir kavimdir.

(Bu oranın böyle iki bölüm sayıyla ifadesi iki nükteye dayanır: Birincisi, daha ziyade gönül rahatlığı vermek için bir anlatımdır. Yani bu oranın sade yirmi ve ikiyüz gibi iki küçük topluluğa has olmayıp çoğaldıkça da aynı oranın cerayanını anlatmaktadır. İkincisi, İslamın başlangıcında askeri teşkilatın temel parçalarına işarettir. Demek olur ki iman, bir mümini kafire karşı on kattan fazla büyülten bir kuvvettir. Bu kuvvet sade bireysellikle değil en azından yirmi kişilik bir topluluk ile ortaya çıkar.)

66. Şimdi Allah sizden yükü hafifletti ve bildi ki sizde bir zayıflık var. Şimdi sizden sabredecek yüz kişi olursa, iki yüze karşı üstünlük sağlarlar, sizden bin olursa, Allah'ın izniyle ikibine üstün gelirler. Ve Allah, sabredenler iledir.

(Müslümanlar, çoğaldıkça içlerinde zayıf olanlar da bulunduğundan bundan böyle önceki müminlerde olduğu gibi birin ona kadar sabredip kaçmaması ve kaçar ise, "Allah'tan bir gazaba uğramış ve varacağı yer Cehennem" olacağı hakkındaki bu surenin 16. âyetinin hükmü hafifletilmiştir. Dolayısıyla bundan böyle yüz adet sabırlı kişi olursa ikiyüze, bin kişi olursa ikibine karşı Allah'ın izniyle galip gelirler.)

67. Hiçbir peygamber için, yeryüzünde ağır basmadıkça, esirleri olmak doğru olmaz. Siz dünya malını istiyorsunuz, Allah ise Âhireti kazanmanızı diliyor. Ve Allah azizdir, hakîmdir.

(Hiçbir peygamber için, bulunduğu yerde küfrü ezecek ve İslamı izzetli kılacak şekilde kafirlere kesin üstünlük ile hak gücünün istila ve istikrarını sağlayıncaya ve yaptığı savaşta Allah düşmanlarını iyice kırıp kuvvetlerini kesinceye kadar esirleri bulunması, yani askerlerinin esir tutmakla meşgul olması doğru ve meşru bir hareket değildir. Muhammed, 47/4 âyetine bakınız.)

68. Eğer Allah'tan bir yazı geçmiş olmasa idi aldığınız fidyeden dolayı size mutlak büyük bir azap dokunurdu.

(Levh-i Mahfuz'da ilahi hüküm yazılmış olmasa idi, aldığınız esir fidyeleri sebebiyle size büyük bir azap dokunurdu.

Hasılı, Bedir'de esir tutmakla meşgul olmak ve esirlerden fidye almak amacını beslemek büyük bir tehlike idi. Çünkü henüz düşman tamamen yenilmiş değildi ve henüz İslam'ın gücü ağır basmamış idi. O sırada düşmanın uyanıklığı büyük bir felaket getirebilirdi. Fakat Allah korudu. Nitekim buna dikkat edilmediğinden Uhud'da da zarar görüldü.)

69. Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve hoş olarak yiyin ve Allah'tan korkun. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Her halde Bedir'de esir ve fidye alınmamak daha sağlıklı olacaktı. Ama madem ki alındı, aldığınız o ganimetten helal ve temiz olarak yiyin, yani mübahtır. Bu ilahi kınama üzerine onu haram zannetmeyin.)

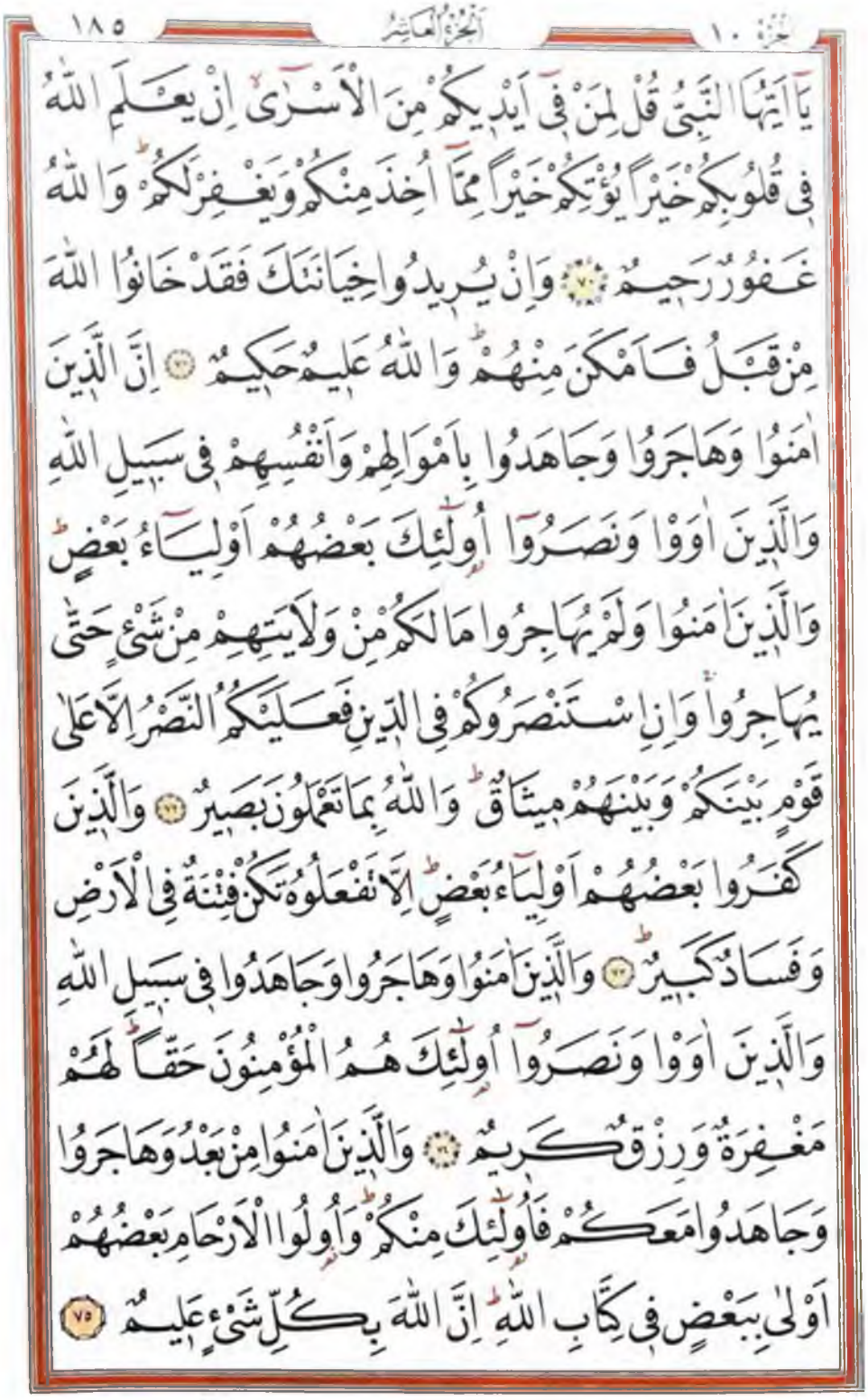

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّمَن فِيٓ أَيۡدِيكُم مِّنَ ٱلۡأَسۡرَىٰٓ إِن يَعۡلَمِ ٱللَّهُ
فِي قُلُوبِكُمۡ خَيۡرٗا يُؤۡتِكُمۡ خَيۡرٗا مِّمَّآ أُخِذَ مِنكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡۚ وَٱللَّهُ
غَفُورٞ رَّحِيمٞ ٧٠ وَإِن يُرِيدُواْ خِيَانَتَكَ فَقَدۡ خَانُواْ ٱللَّهَ
مِن قَبۡلُ فَأَمۡكَنَ مِنۡهُمۡۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ٧١ إِنَّ ٱلَّذِينَ
ءَامَنُواْ وَهَاجَرُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ
وَٱلَّذِينَ ءَاوَواْ وَّنَصَرُوٓاْ أُوْلَٰٓئِكَ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖۚ
وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَلَمۡ يُهَاجِرُواْ مَا لَكُم مِّن وَلَٰيَتِهِم مِّن شَيۡءٍ حَتَّىٰ
يُهَاجِرُواْۚ وَإِنِ ٱسۡتَنصَرُوكُمۡ فِي ٱلدِّينِ فَعَلَيۡكُمُ ٱلنَّصۡرُ إِلَّا عَلَىٰ
قَوۡمِۭ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُم مِّيثَٰقٞۗ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ٧٢ وَٱلَّذِينَ
كَفَرُواْ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٍۚ إِلَّا تَفۡعَلُوهُ تَكُن فِتۡنَةٞ فِي ٱلۡأَرۡضِ
وَفَسَادٞ كَبِيرٞ ٧٣ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَهَاجَرُواْ وَجَٰهَدُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ
وَٱلَّذِينَ ءَاوَواْ وَّنَصَرُوٓاْ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ حَقّٗاۖ لَّهُم
مَّغۡفِرَةٞ وَرِزۡقٞ كَرِيمٞ ٧٤ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنۢ بَعۡدُ وَهَاجَرُواْ
وَجَٰهَدُواْ مَعَكُمۡ فَأُوْلَٰٓئِكَ مِنكُمۡۚ وَأُوْلُواْ ٱلۡأَرۡحَامِ بَعۡضُهُمۡ
أَوۡلَىٰ بِبَعۡضٖ فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمُۢ ٧٥

70. Ey peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: "Eğer Allah sizin kalplerinizde bir hayır bilirse size, sizden alınandan daha hayırlısını verir ve günahlarınızı bağışlar. Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Bedir günü Abbas esir olmuştu. Yanında, Kureyş askerlerini yedirip doyurmak için bulundurduğu altınlar da vardı. Zira, Kureyş ordusunu doyurmayı taahhüt eden on kişiden biriydi. Rasûlullah (s.a.v.), ondan kendisinin ve iki kardeşinin oğulları Akil ve Nevfel'in fidyelerini vermesini isteyince: "Beni, Kureyş'ten dilenecek bir halde bıraktın" dedi. Rasûlullah (s.a.v.): "Hani, dedi, Mekke'den çıkarken eşin Ümmü'l-Fadl'a verdiğin ve ona: "Ben başıma ne geleceğini bilmem. Şayet bana bir şey olursa bunlar senin ve ailenindir" dediğin altınlar nerde?" Abbas: "Nerden biliyorsun?"diye sordu. Rasûlullah (s.a.v.): "Rabbim haber verdi" dedi. Bunun üzerine Abbas: "Şehadet ederim ki sen doğru söylüyorsun. Allah'tan başka ilah yoktur ve sen O'nun kulu ve

Rasulüsün. Vallahi bunu kimse bilmiyordu, altınları ona gece karanlığında vermiştim." dedi. Bir müddet sonra Abbas, bu âyetin meâline işaretle dedi ki: Allah bana o altınların yerine daha hayırlısını verdi. Şimdi yirmi kölem var. Hem bana Zemzem'i de verdi ki, karşılığında Mekke'nin bütün mallarını verseler istemem. Bundan böyle ben, Rabbimin mağfiretini bekliyorum.")

71. Ve eğer sana hıyanet etmek isterlerse unutmasınlar ki bundan evvel Allah'a hıyanet ettiler de Allah, kahredilmelerine imkan verdi. Allah her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

[Eğer bu esirler, kalplerinde olmayanı söylemek suretiyle sana hıyanet ettilerse bil ki onlar, Bedir'den önce de Allah'ın emirlerine karşı gelerek O'na hıyanet etmişlerdi. Allah da onlara karşı sana imkan ve üstünlük vermişti.]

72. O kimseler ki iman ettiler, hicret ettiler ve mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihat ettiler ve o kimseler ki (bunları) barındırdılar ve yardıma koştular, işte bunlar, birbirlerinin velileridirler. İman edip de hicret etmeyenler ise, onlar hicret edinceye kadar sizin için onlara velayet adına bir şey yoktur. Bununla beraber eğer dinde yardımınızı isterlerse yardım etmek de üzerinize borçtur. Ancak sizinle aralarında sözleşme bulunan bir kavim aleyhine değil. Allah yaptıklarınızı gözetiyor.

(Medine'ye hicret edenler ile onlara yardım eden Ensar, birbirlerinin velileridirler, birbirlerine mirasçı olurlar, işlerini görür ve düzenlerler. İman edip henüz hicret etmemiş olanlara gelince, bunlar hicret etmedikçe onların işlerine karışamazsınız. Bununla beraber dinde sizden yardım isterlerse, yardım etmelisiniz. Ancak sizinle aralarında bir sözleşme bulunan bir kavme karşı yardım isterlerse, böyle bir kavme karşı o müminlere yardım ederek sözleşmeyi bozmak caiz olmaz.)

73. Kafirler de birbirlerinin velileridir. Böyle yapmazsanız yeryüzünde fitne ve büyük bir fesat olur.

(Kafirler de bazıları bazılarının velileridir. Sizinle değil, hepsinin de değil, bazıları arasında miras ve yardımlaşma işi olur. Dolayısıyla müminlerle alakası yoktur. Akraba da olsa, müminle kafir arasında velayet ve veraset cereyan etmez. Bir de her kafirin her kafire de velayet ve veraseti olmaz. Farklı dinden ve farklı vatandan olmak, ikisi de verasete engeldir. Eğer bunu yapmazsanız, birbirinize velayet ve yardım işlerini şu beyan edilen esas çerçevesinde belirleyip uygulamaz da karmakarışık edersenız yeryüzünde korkunç bir fitne ve büyük bir fesat olur ki özünü takdir edemezsiniz.)

74. O kimseler ki iman edip hicret ettiler ve Allah yolunda cihada gittiler ve o kimseler ki (bunları) barındırdılar, yardıma koştular, işte bunlar gerçek müminlerdir. Bunlara bir mağfiret var ve ikram ve hürmetle sunulan bir rızık var.

75. O kimseler ki sonradan iman ettiler ve hicret edip sizinle beraber cihat ettiler, bunlar da sizdendir. Bununla beraber bundan sonra bir kadın dolayısıyla yakınlığı bulunanlar, (miras hususunda) Allah'ın kitabına göre birbirine daha yakındır. Şüphe yok ki Allah, her şeyi bilir.

(Akraba, zevi'l-erhamdan, yani bir kadın dolayısıyla yakınlığı bulunanlardan da olsa, yabancılardan daha önce gelir. Yani Muhacirler ile Ensar arasında din kardeşliği üzerine cereyan eden birbirine mirasçı olma durumu bundan sonra cereyan etmeyecek, müminler arasında miras akrabaya ait olacaktır.)

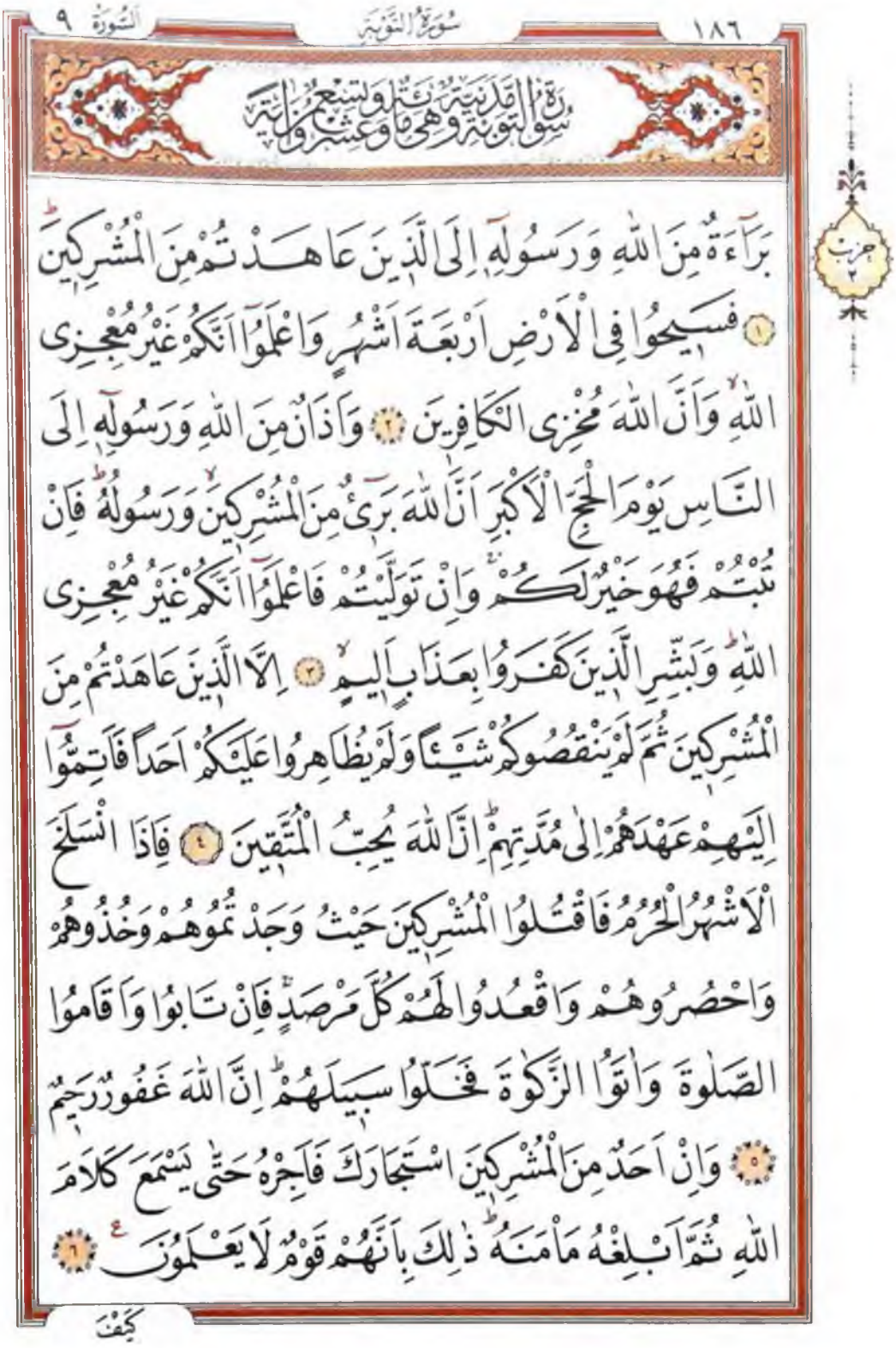
سُورَةُ التَّوْبَةِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَتِسْعٌ وَعِشْرُونَ آيَةً

بَرَآءَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى الَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾
فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوٓا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي
اللَّهِ ۙ وَأَنَّ اللَّهَ مُخْزِي الْكَٰفِرِينَ ﴿٢﴾ وَأَذَٰنٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى
النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيٓءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ۙ وَرَسُولُهُۥ ۚ فَإِن
تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوٓا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي
اللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣﴾ إِلَّا الَّذِينَ عَٰهَدتُّم مِّنَ
الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنقُصُوكُمْ شَيْـًٔا وَلَمْ يُظَٰهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّوٓا
إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾ فَإِذَا انسَلَخَ
الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدتُّمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ
وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ ۖ فَإِن تَابُوا وَأَقَامُوا
الصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا الزَّكَوٰةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
﴿٥﴾ وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَٰمَ
اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُۥ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

كهف

9
TEVBE SÛRESİ

Medine'de inen son suredir, 129 âyettir.

Bu sureyi ilk bakışta diğerlerinden ayıran özellik, evvelinde Besmele olmamasıdır. Bunu, ikisi bir sure sayılabilecek kadar aralarındaki benzerlik ve uygunluktan dolayı kendisinden önceki Enfâl suresinin bir devamı gibi olmasına bağlamışlar ise de asıl sebebi şu hikmette aramak gerekir: Hz. Ali'den rivayet edilmiştir ki burada Besmele niçin yazılmadığı kendisine sorulduğu zaman: "Besmele, bir emandır. Bu sure ise, kılıç ile ve ahitleri feshetme ile indi" demiştir.

1. Bir ültimatom; Allah ve Rasulünden, ahitleştiğiniz müşriklere:

(Görülüyor ki bu âyet, "falandan falana mektup" denilmesi gibi bir mektup başlığı üslubundadır. Fakat burada herhangi bir mektup veya kompozisyonun değil, muntazam bir resmi tebliğin ve özellikle siyaset edebiyatından olmak üzere bir akit feshi, bir

ültimatom başlığının bütün gerekli rükünleriyle bir yazılım örneği vardır. Burada önce tebliğin mahiyeti, ikinci olarak gönderen ve gönderme vasıtası, üçüncü olarak gönderilenler ve durumları, dördüncü olarak ilgiler tamamen özetlenerek son derece veciz ve aynı zamanda açık ve etkileyici bir şekilde tanıtılıp gösterilmiş ve anlatılmıştır ki bu tebliğin sebebi, şirk ve daha önce Müslümanlarla yapılan ahittir.)

2. Bundan böyle yeryüzünde dört ay istediğiniz gibi dolaşın. Şunu da biliniz ki siz, Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz, Allah her halde kafirleri rezil edecek.

(Ey bu haber kendilerine ulaşan, Müslümanlarla ahitleri bulunan müşrikler! Birden bire ve habersiz bir şekilde ahdinizin bozulmasıyla haksızlığa uğratılacağınızı zannetmeyin. Bu andan itibaren size dört ay mühlet var. Bu süre içinde öldürülmek ve savaşmak veya başka bir şekilde saldırıdan korunmuş ve dilediğiniz gibi geniş geniş hazırlanmakta serbest ve hürsünüz.)

3. Bir de Allah ve Rasulünden en büyük hac günü insanlara bir ilan ki, Allah müşriklerden uzaktır, Rasulü de. Hemen tevbe ederseniz bu, hakkınızda hayırdır. Yok eğer aldırmazsanız biliniz ki siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz. Ve Allah'ı, peygamberi tanımayanlara elem verici bir azabı müjdele.

(Haccın, "en büyük" vasfıyla nitelenmesinde birkaç mana vardır:

1. Umreye "en küçük hac" denildiği için, bu göz önünde bulundurularak asıl hac, "Haccı ekber =en büyük hac" olur. Buna göre "En büyük hac günü" demek, asıl manasıyla hac günü demeğe eşittir. 2. Bir hac amelini teşkil eden fiillerin en büyük kısmı demek olur ki bu da her sene ve her hacda vardır. 3. Müslümanlar ve müşriklerin toplandığı pek büyük bir kalabalık ile İslam yurdunda ilk ve bir kez olarak yapılan ve bu ültimatomu ilan ile de olağanüstü bir büyüklük kazanan hac demek olur. 4. İslamın aziz ve şirkin zelil olduğunu gösteren hac, demektir.)

4. Ancak ahitleştiğiniz müşriklerden daha sonra size ahitlerinde hiçbir eksiklik yapmamış ve sizin aleyhinizde hiçbir kimseye destek olmamış bulunanlar hariç. Bunlara müddetlerine kadar ahitlerini tamamıyla yerine getirin. Her halde Allah, takva sahiplerini sever.

(Yani bunları o ahdi bozanlara karıştırmayınız, onlar gibi, dört ay geçince hemen savaşa kalkışmayınız, bunlara onlar gibi davranmayınız da müddetleri bitinceye kadar ahitlerini tamamı tamamına yerine getiriniz.)

5. O haram olan aylar çıktımı artık öbür müşrikleri nerede bulursanız öldürün, yakalayın, hapsedin ve bütün geçit başlarını tutun. Eğer tevbe ederler ve namaz kılıp zekâtı verirlerse yollarını boşaltın. Çünkü Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

6. Eğer müşriklerden biri aman dileyerek yakınına gelmek isterse ona aman ver, ta ki Allah'ın kelamını dinlesin, sonra da onu, güvende olacağı yerine kadar gönder. Çünkü bunlar, hakikati bilmez bir kavimdirler.

(Eman dileyerek sana yaklaşana eman ver, sonra onu eman yerine ulaştır, dinledikten sonra iman etmezse canı ve malı saldırıdan korunmuş olarak onu eman yeri olan mahalline, vatanına yetiştir. Eman dileyenin fazla bir müddet durdurulması da caiz değildir. Bu eman ve ulaştırma emri, şu sebebledir ki bunlar bilmez bir kavimdirler. İman ve İslamın hakikatini ve hükümlerini bilmezler. Dolayısıyla eman gereklidir ki hakkı duysunlar da hiç mazeretleri kalmasın.)

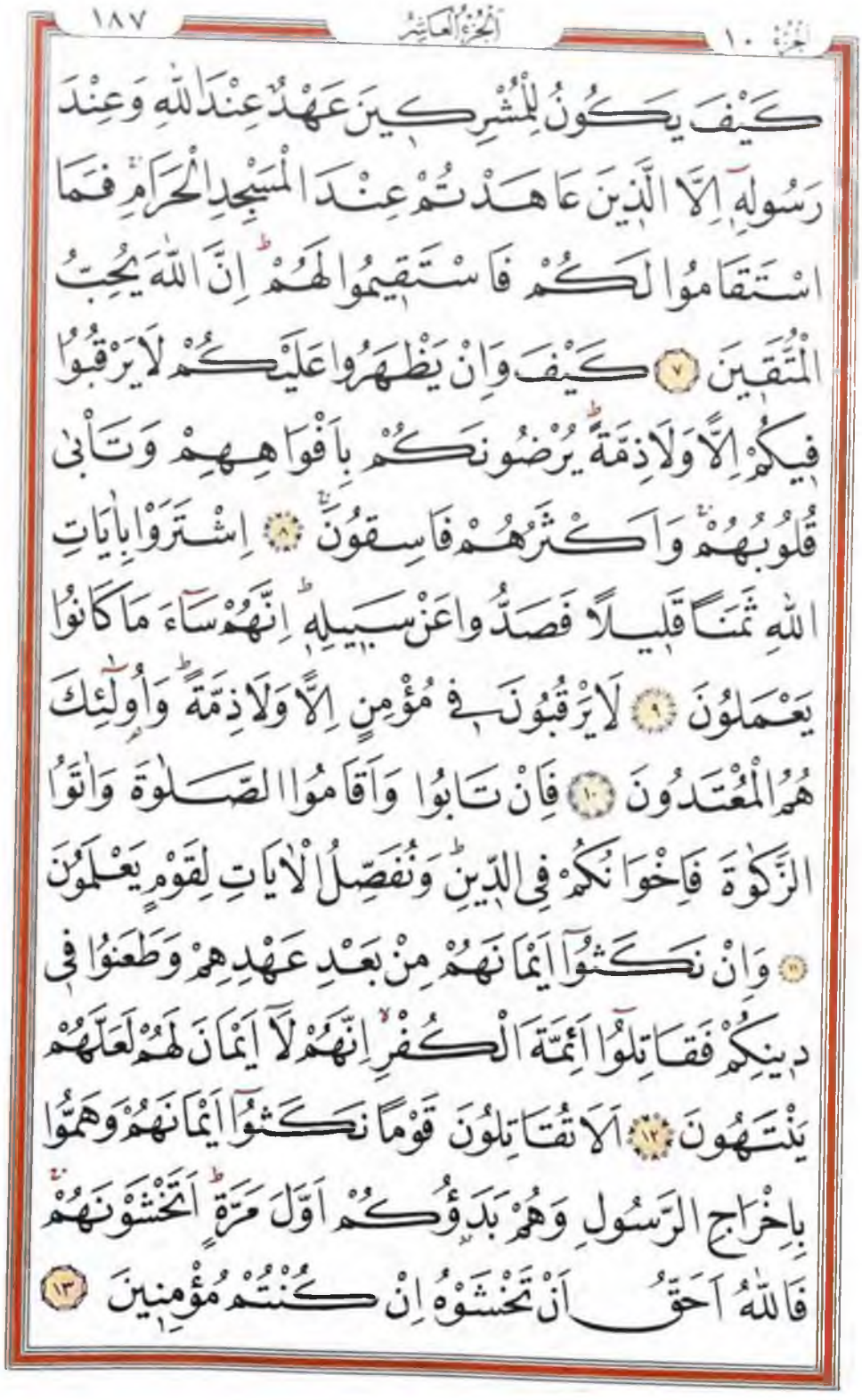
كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ
رَسُولِهِ إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا
اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ
الْمُتَّقِينَ ٧ كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا
فِيكُمْ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً يُرْضُونَكُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَى
قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ٨ اشْتَرَوْا بِآيَاتِ
اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِهِ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ٩ لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلًّا وَلَا ذِمَّةً وَأُولَٰئِكَ
هُمُ الْمُعْتَدُونَ ١٠ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا
الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَنُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ
١١ وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي
دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَا أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ
يَنْتَهُونَ ١٢ أَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا
بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَءُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ أَتَخْشَوْنَهُمْ
فَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ١٣

7. O müşriklerin Allah yanında, Rasulü yanında bir ahdi nasıl olabilir? Ancak Mescidi Haram yanında ahit yaptıklarınız var ki bunlar size karşı dürüst oldukça siz de onlara dürüst olun. Allah, hıyanetten sakınanları elbette sever.

(Ahitlerine riayet etmeyen o müşrikler için Allah ve Rasulü yanında bir ahit nasıl bulunur? Böyle doğruluktan nasibi olmayanların gerçekte ahdi mi kalır? Ancak Mescidi Haram yanında ahitleştikleriniz içinde henüz ahdi olanlar bulunabilir. Bunların durumlarını gözetin, ahdinizde durdukları sürece siz de onların ahitlerinde durun. Diğerleri gibi, müddet sona ermeden evvel bozarlarsa bunların da ahdi kalmaz.)

8. Evet nasıl olabilir ki, size karşı bir zafer bulsalar hakkınızda ne bir zimmet gözetirler, ne de bir yemin. Ağızlarıyla sizleri hoşnut etmeğe çalışırlar, kalpleri ise buna karşı çıkar durur. Zaten çoğu, insanlıktan

çıkmış fasıklardır.

(Yani bunlar ellerine bir fırsat geçerse ahit ve zimmet adı verilebilecek hiçbir şey tanımazlar. Fırsat bulurlarsa bütün ahitlerine rağmen sizin hakkınızda ne Allah'ı tanırlar, ne de yeminlerini ve ahit ve zimmetlerini. Ne kadar feryat etseniz yine tanımazlar. En keskin, en parlak mukaddes hakka ve verdikleri ahde bakmaz, size kıyar, dilediklerini yaparlar. Kısacası, ne ilahi ne beşeri hiçbir hak ve ahit gözetmezler. Ağızlarıyla sizi razı ederler ama ağızlarındaki söz, gönülleriyle taban tabana zıt, kuru ve anlamsız bir laftan ibarettir, dostluk ifadesi değil, dalkavukluktur.)

9. Allah'ın âyetlerini az bir bahaya sattılar da Allah yolundan men ettiler. Gerçekten bunlar, ne fena şeyler yapmaktalar.

(Allah'ın âyetlerini az ve önemsiz bir şeye, bir anlık dünya şehvetine değiştiler de Allah'a giden yolu kestiler. Denilmiştir ki müşrikler, Ebu Süfyan'ın kendilerine yedirdiği bir yemek karşılığında, Rasûlullah (s.a. v.) ile yaptıkları ahdi bozmuşlardır.)

10. Bir mümin hakkında ne bir yemin gözetirler, ne bir zimmet. Bunlar öyle haddi aşan kimselerdir.

(Hakkın sınırlarını aşan, haksızlık ve zulüm eden saldırganlar diye, bu yerilmiş sıfatlarla nitelenmiş olanlara denir, yoksa bunlara karşı ültimatom verip savaş edecek olanlara değil.)

11. Bundan böyle eğer tevbe ederler, namazı kılarlar, zekâtı verirlerse dinde kardeşleriniz olurlar. Bilecek bir kavim için biz âyetlerimizi daha etraflı olarak bildiririz.

(Bilmeyen bir kavim olanlar değil, ilmi ve hakkı takdir edebilenlerdir ki bu âyetlerden istifade ederler. Yani, ey müminler! Siz bu âyetlerdeki ayrıntıların kıymetini biliniz, anlayıp amel ediniz. Onlar da bilirler, tevbe ve amel edip size kardeş olurlarsa ne güzel, ne âla!)

12. Ve eğer verdikleri ahitten sonra yeminlerini bozar ve dininize saldırmağa kalkarlarsa, o küfür öncülerini hemen öldürün. Çünkü onların yeminleri yoktur, ola ki vazgeçerler.

(Gerçekte o küfür öncülerinin gözünde yemin denilen şey yoktur. Kalplerinde yeminin hiçbir hüküm ve kıymeti olmadığından ağızlarıyla ne kadar yemin etseler boştur, yemine riayet etmez, yemin bozmayı hiç sakınca saymazlar. Yeminsiz oldukları, küfürde bu kadar ileri gittikleri gerçekleşmiş bulunanlarla artık bir ahit yapmak imkansız olur. Bunun için onlarla savaşınız ki küfürlerine, işlemekte oldukları o büyük suçlara son versinler.)

13. Ya, öyle bir kavimle savaşmaz mısınız ki yeminlerini bozdular ve peygamberi çıkarmayı kurdular, hem de ilk önce size saldırıya onlar başladılar? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer mümin iseniz, daha evvel Allah'tan korkmalısınız.

(Yemin bozma, Rasulü yurdundan çıkarma sevdası, sebepsiz savaş başlatma, bu üç sebepten her biri başlı başına bir savaş sebebi olduğu halde bunların hepsi kendilerinde toplanmış olan bir kavim ile siz savaşmaz mısınız? Bunlardan korkuyor musunuz ki savaşmayacaksınız? Artık bunlarla savaş yapmamanın korkaklıktan başka ne sebebi olur? Eğer öyle ise Allah, korkmanıza daha layıktır. Çünkü Allah izin vermezse onlar size ne zarar, ne fayda hiçbir şey veremezler. Fakat Allah'ın ilan ettiği bu emirlerine aykırı davranıp onlarla savaşı terk ettiğiniz takdirde başınıza gelecek ilahi azap ve gazaptan sizi ne onlar, ne başkası kurtarabilir. Eğer siz mümin iseniz bu böyledir. İman sadece Allah'tan korkmayı gerekli kılar ve yemine imanı olanların, yemini olmayanlarla savaşması gerekir.)

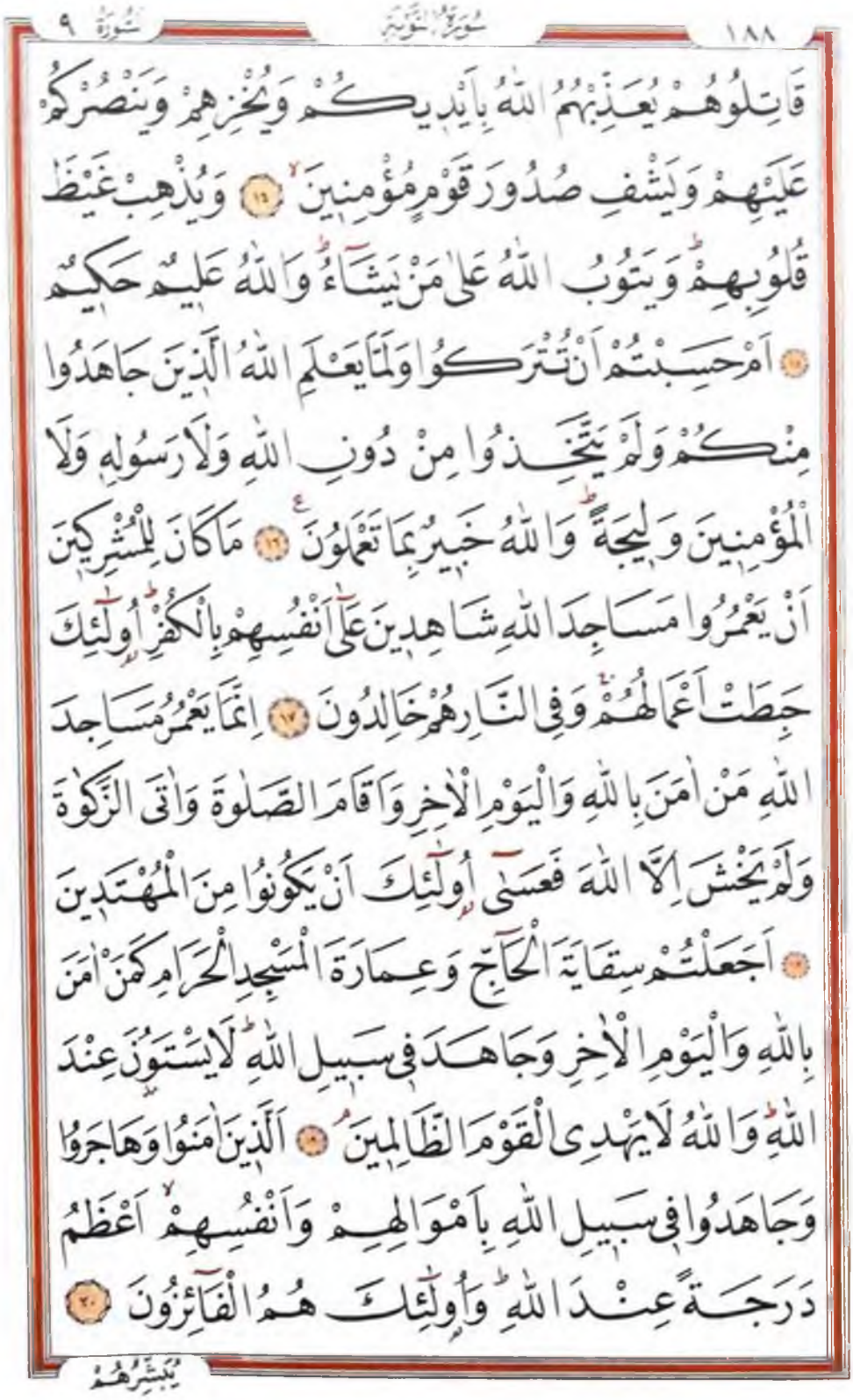

قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنصُرْكُمْ
عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبْ غَيْظَ
قُلُوبِهِمْ ۗ وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ
﴿١٥﴾ أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا
مِنكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِن دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا
الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ
أَن يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنفُسِهِم بِالْكُفْرِ ۚ أُولَٰئِكَ
حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ ۖ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ
اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ
وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَن يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ
﴿١٨﴾ أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ لَا يَسْتَوُونَ عِندَ
اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ
دَرَجَةً عِندَ اللَّهِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾

يُبَشِّرُهُمْ

14. Savaşın onlarla ki Allah sizin ellerinizle kendilerine azap etsin, onları rezil etsin, yardımıyla size onlara karşı zafer nasip etsin, mümin bir kavmin yüreklerine su serpsin...

15. ....Ve kalplerindeki öfkeyi gidersin. Hem Allah, dilediğine tevbe de nasip eder. Allah her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Görülüyor ki bu iki âyette "savaşın" emri üzerine beş hikmet ve fayda gerektiriliyor. Bunlar: Eziyet etme, rezil etme, zafer nasip etme, gönüllere şifa verme ve öfkeyi gidermedir. Bunların hepsi birden meşru bir savaşın gayelerini beyan ve bu gayelerin gerçekleşmesini vaat etmektedir. Evvelinde düşmana eziyet etme ve zelil duruma düşürme gibi iki sebep ve vasıta, sonunda gönüllere şifa verme ve öfkeyi giderme gibi iki fayda ile birlikte bulunan ve onların ayrılmaz bir parçası olan ve aynı zamanda savaşın merkezini teşkil eden bu yardım gayesi ve

iman zaferi, öyle amaçlanan bir gayedir ki savaştan bütün beklenenler, bunun üzerine dönüp dolaşır. Bu ültimatom ilanı ve savaş emirleri, bu beş hikmet ve faydanın elde edilmesiyle alakalıdır. Bu emirlere uyulması ve bu niyetle hareket edilmesi durumunda yüce Allah bunların gerçekleşeceğini vaat ediyor.)

16. Yoksa siz zannettiniz mi ki halinize bırakılı vereceksiniz de Allah, içinizden cihat edenleri ve Allah'tan, Rasulünden ve müminlerden başka sokulacak bir locaya tutunmayanları hiç de bilip görmeyecek? Halbuki Allah'ın, bütün yaptıklarınızdan haberi vardır.

(Dolayısıyla çalışan ile çalışmayanı, cihat eden ile etmeyeni, Allah'tan, Rasulünden ve müminlerden başka ne sokulacak bir meclis, ne sır verecek bir sırdaş tutmayan ihlaslılar ile bunun zıddını yapan münafıkları ve her birinin yaptıklarını Allah'ın bilmemesi ve ona göre yaptıklarının karşılığını vermemesi ne mümkün!)

17. Müşrikler vicdanlarına karşı kendi küfürlerine kendileri şahit olup dururlarken Allah'ın mescitlerini mamur etmeleri mümkün değildir. Onların hayır adına bütün yaptıkları boşa gitmiştir ve ateş içinde onlar devamlı kalacaklardır.

(Bir mescidin mamurluğu iki şekilde olur. Birisi, maddi mamurluğudur ki yapımı, onarımı, temizliği, donanıp döşenmesi, aydınlatılması ve bunların devam ettirilmesiyle ilgili yönlerdir. Birisi de manevi mamurluğudur ki içinde Allah için ibadet, zikir, ilim öğretme gibi taat ve faziletlerin devam ettirilmesi ve bunların devamına bağlı yönleri ve mescidi, yapılış gayesi dışındaki şeylerden korumakla gerçekleşir. Bir mescit içinde dünya işleriyle alakalı konuşmak bile onu yapılış gayesi dışındaki şeylerden korumamak ve dolayısıyla manevi mamurluğunu ihlal etmektir.)

18. Allah'ın mescitlerini ancak, Allah'a ve âhiret gününe inanan, namaza devam eden, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler mamur eder. İşte bunların muvaffak olmaları umulur.

19. Ya, siz hacılara sakalık yapmayı ve Mescid-i Haram'ın mamurluğuyla ilgili hizmetleri, Allah'a ve âhiret gününe iman edip de Allah yolunda cihat etmekte bulunan kimse (nin ameli) gibi mi tuttunuz? Bunlar Allah katında bir olmazlar. Allah, zalimler topluluğuna hidayet vermez.

(İman ve cihadı hesaba katmadan sadece sakalık ve imaret, fazilette ve derece yüksekliğinde iman ve cihatla kıyas edilir mi? İmanı olup olmamak ve Allah yolunda cihatta bulunup bulunmamak durumlarını bir tarafa atıp sadece sakalık ve imaret ile meşgul olanların yaptıkları bu işler, Mescid-i Haram'da da olsa Allah'a ve âhirete iman ile Allah yolunda cihat edenlerin yaptıkları işe nasıl benzetilebilir? Bunlar, Allah katında bir olmazlar.)

20. İman edip hicret etmiş ve mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihat etmekte bulunmuş olan kimseler, Allah katında derece itibarıyla daha büyüktür. Ve bunlar işte o murada eren kurtulmuş kişilerdir.

(Numan b. Beşir anlatıyor: Rasûlullah'ın minberi yanında idim. Bir adam: "Ben hacılara sakalık etsem de başka bir şey yapmasam merak etmem" dedi. Başka biri: "Ben Mescid-i Haram'ı imar etsem de başka bir şey yapmasam merak etmem" dedi. Bir başkası ise: "Allah yolunda cihat sizin bu söylediklerinizden daha faziletlidir" dedi. Bu, bir Cuma günü idi. Hz. Ömer bunlara: "Susun, namazdan sonra bunun fetvasını Rasûlullah'tan (s.a.v.) isteyeyim" dedi. Daha sonra huzura girdi. Yüce Allah da bu âyetleri indirdi. Müslim, İmare 111.)

يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَّهُمْ فِيهَا
نَعِيمٌ مُّقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۚ إِنَّ اللَّهَ عِندَهُ أَجْرٌ
عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ
وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ ۚ وَمَن
يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ إِن كَانَ
آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ
وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ
كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ اللَّهِ
وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ
بِأَمْرِهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾ لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ
فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ
تُغْنِ عَنكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ
ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ
رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا
وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦﴾

21. Rableri onları kendinden bir rahmet, bir Rıdvan ve cennetlerle müjdeler ki onlar için o cennetlerde devamlı bir nimet vardır...

22. ...Orada onlar ebedi kalmak üzere. Çünkü Allah, evet O'nun yanındadır ancak büyük bir ecir.

(Bu ecir, sonlu amellere sonsuz ve ebedi olmak üzere verilen bir ecirdir ki bu ecrin karşılığındaki ameller veya bütün dünya ecirleri, bunun yanında pek küçük kalır. Dünyada başkalarından beklenecek her hangi bir ecir, onun yok olmasıyla biter, tükenir gider ve hiçbiri can feda etmeğe değmez. Allah katındaki ecir ise, dünyanın ömrüne sığmaz, öldükten sonra Kıyamet gününde tamamen ödenir. Onun için bunun karşılığındaki amel, can feda etmek de olsa yine azdır.)

23. Ey o bütün iman edenler! Babalarınız ve kardeşleriniz eğer imana karşı kü-

fürden hoşlanıyorlarsa onları veli edinmeyiniz. Sizden her kim onları veli tanıyacak olursa işte onlar nefislerine zulmedenlerdir.

(Yani, ey müminler! Başkaları şöyle dursun velileriniz olan babalarınız ve kardeşleriniz bile küfrü sevgili sayar, sevmek ister, imana karşı tercih eder ve seçer, ısrarlarından vazgeçmeleri ümidi kalmazsa onları da velileriniz tutmayın, velayetlerini tanımayın, emir ve iradelerine uyup da küfre hizmet ve yardım etmeyin, onları kendinize acıyıcı ve arka çıkıcı saymayın. Hasılı, akrabalık duygularını ve atalara, akrabaya ihsanda bulunma hakkındaki ilahi emirleri küfürden ve yukarıda geçtiği üzere müşriklerden uzak durmaya engel zannetmeyin. Sizden kim onları veli edinirse, onlar zalimlerden başkası değildirler.)

24. De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, kadınlarınız, hısımınız, kabileniz, elinize geçirdiğiniz mallar, kesada uğramasından korktuğunuz bir ticaret, hoşunuza giden meskenler size Allah ve Rasulünden ve O'nun yolunda cihattan daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin. Allah öyle fasıklar topluluğunu hidayete erdirmez.

(Âyette sayılanlara duyulan sevgi, Allah ve Rasulüne duyulan sevgiyle, hak din sevgisiyle birlikte olmak ve O'na hizmet etmek şartıyla ne kadar sevgiye değer iseler, din sevgisiyle çeliştikleri ve Allah yolundan alıkoydukları durumda da o oranda sevilmez ve ceza ve musibet sebebi olurlar. Bunları her sevgiye tercih ederek sevenler insanlıkta yükselemez, hukuku ihlal ederler, her zulme, her haksızlığa sebep olur, her karışıklığa razı olurlar da gerektiğinde hak yolunda cihat edemez, can ve mal, çoluk ve çocuk kaygısıyla her zelilliğe razı olurlar.)

25. İnkara imkan yoktur ki Allah size birçok mevkilerde yardım etti, Huneyn günü de: o andaki çokluğunuz size kendinizi beğendirmişti de bunun size bir faydası olmamıştı, yeryüzü o genişliğiyle başınıza dar gelmişti. Sonra da bozularak arkanıza dönmüştünüz.

(Âyette hatırlatıldığı üzere daha önce birçok mevkide elde ettikleri zaferlerin hiçbiri çokluklarına bağlı olmamış bulunan İslam askerinin bu kez savaşa girerlerken çokluk ve azlığı bahis konusu etmeleri onlarda aranan ihlas ve ihtiyat ile uygun düşmeyecek bir dalgınlık oluyordu. Yüce Allah da Rasulüne yardım eden ve onu muzaffer kılan ancak kendisi olduğunu bildirmek için Huneyn gazasında önce İslam askerine bir hezimet yüzü gösterdi ve gerçekten de azlıktan değil, çokluğa güvenmekten dolayı ilk önce İslam ordusunda tuhaf bir hezimet, adeta bir panik baş gösterdi.)

26. Sonra da Allah, Rasulünün üzerine ve müminlerin üzerine sekinetini indirdi ve görmediğiniz ordular indirdi de kendisini tanımayanları azaba uğrattı. Ve bu, işte kafirlerin cezasıdır.

(Sonra da Allah, Rasulüne ve müminlere sekinetini, yani kalplere sükunet veren rahmetini indirdi ve melekler gönderdi. Bunların sayısının beşbin veya sekizbin veya onaltı bin olduğu hakkında üç rivayet vardır. Ve tercih edilen görüşe göre bunların inmesi, müminlerin kalplerine güzel düşünceler vermek suretiyle takviye ve güçlendirmek ve müşriklerin kalplerine ise korku sarmak içindi. Enfâl, 8/9 âyetine ve açıklamasına bakınız. Allah, Rasululah'ın (s.a.v.) duası üzerine o melekleri göndermişti. Bkz, Müslim, Cihad 79. O bozgun asker derhal derlenip toplandı. Müslümanlar öyle bir hızla toplanıyorlardı ki atları koşamayanlar, inip koşuyorlardı. Hepsi Rasuli Ekrem'in (s.a.v.) yanında birleştiler ve o korku ve sarsıntıyı atıp tam bir kalp huzuru ve metanetle cenge giriştiler. Sonunda düşmanı hezimete uğrattılar.)

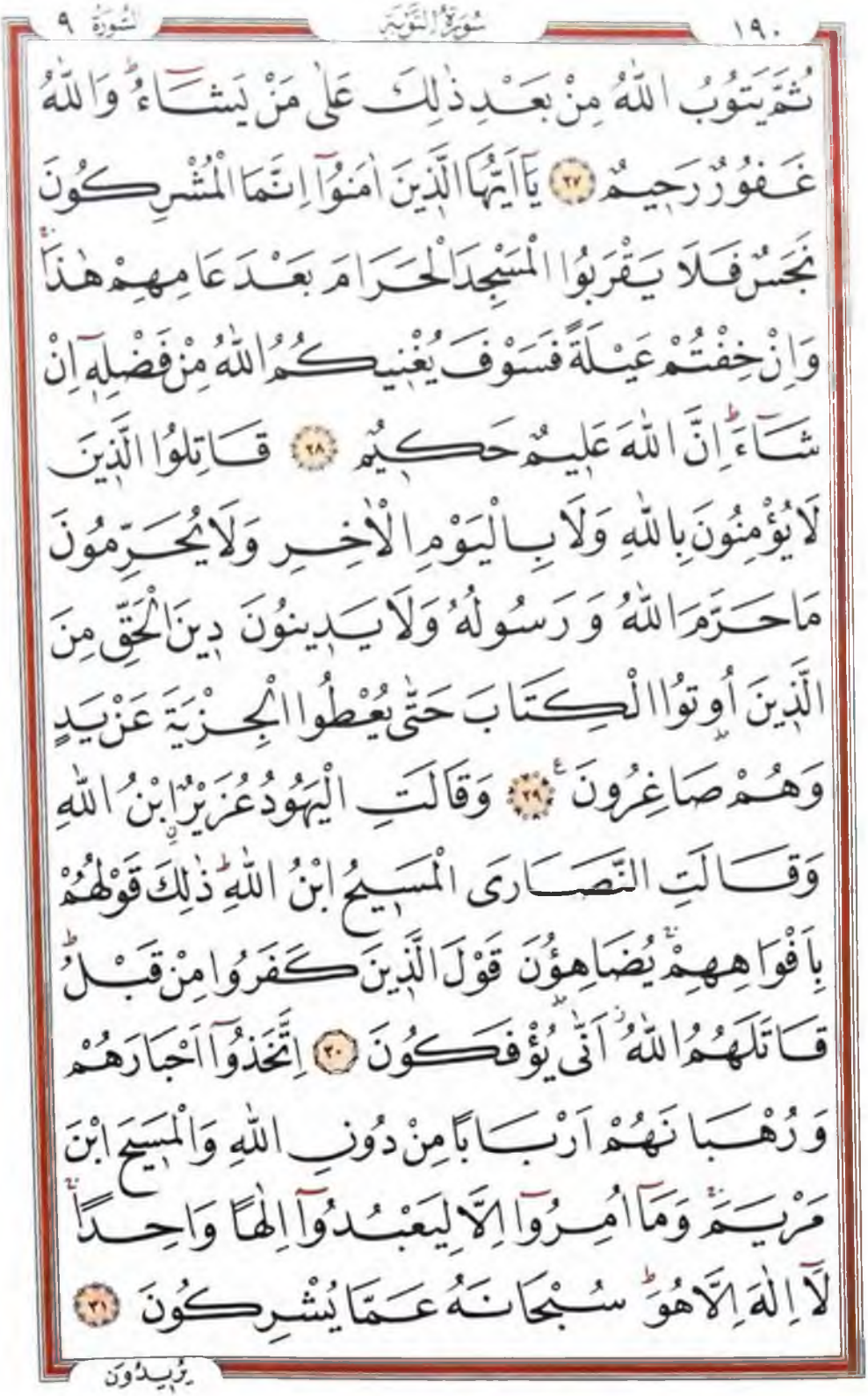
ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ
غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ
نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَٰذَا
وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ
شَاءَ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾ قَاتِلُوا الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ
مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ
الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّىٰ يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ
وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ
وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ۖ ذَٰلِكَ قَوْلُهُمْ
بِأَفْوَاهِهِمْ ۖ يُضَاهِئُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ ۚ
قَاتَلَهُمُ اللَّهُ ۚ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ
وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ
مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَٰهًا وَاحِدًا ۖ
لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾
يُرِيدُونَ

27. Sonra Allah, bunun arkasından dilediğine tevbe nasip eder. Ve Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

28. Ey o bütün iman edenler! Müşrikler bir pislikten ibarettir. Artık bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız Allah sizi lütfundan zenginleştirecektir, inşallah. Her halde Allah alîmdir, hakîmdir.

(Ey müminler! Müşrikler, bir insan olmak itibariyle aynen ve fıtraten değil, müşrik olmaları itibariyle itikat ve amelce o kadar kirlenmiştirler ki aynı bir pislik gibi tiksinilecek bir haldedirler. Dıştan pislikleri görünmese bile yine pistirler. Dolayısıyla bu ilanın yapıldığı iş bu dokuzuncu hicri seneden sonra onlar Mescid-i Haram'a yaklaşmaktan yasaklanmış ve siz müminler bu yasağın uygulanmasına memur edilmişsiniz, yaklaştırmayınız. Eğer onlar Mescid-i Haram'a girmekten men edilince bu yöreye öteden beri çektikleri ve getirdikleri kâr ve kazanç kesilir de

fakir ve muhtaç duruma düşeriz diye korkarsanız, ilerde inşallah Allah sizi lütfundan zenginleştirecektir. Gerçekten o seneden sonra birçokları Müslüman olmuş, Mekke'ye eskisinden çok geçim yolları sevketmişler ve hayır ve bereket daha da artmıştır.)

29. O kendilerine kitap verilenlerden oldukları halde ne Allah'a ne âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasulünün haram ettiğini haram tanımayan ve hak dinini din edinmeyen kimselerle, küçülmüş oldukları halde elden cizye verecekleri duruma kadar savaşın.

(Kendilerine kitap verilmiş olanlardan Allah'a ve âhirete inanmamak, Allah ve Rasulünün haram kıldığını haram kılmamak ve hak dini din edinmemek gibi bu üç olumsuz sıfatı taşıyan kimselerle, bunlar İslam koruması altına girmeyi ve buna karşılık geri durmaksızın, hazır elden ve bulundukları ast durumu unutmayarak, saygılı bir şekilde cizye verecekleri bir mağlubiyet derecesine düşürünceye kadar savaşınız.

Cizye: Ahitleşen bir kimsenin, yaptığı ahit üzerine vereceği vergiye denir ki yaşama hakkı ve hürriyetlerinin korunması karşılığında zimmetlerine düşer.)

30. Yahudiler: "Üzeyr, Allah'ın oğlu" dediler. Hristiyanlar da: "Mesih, Allah'ın oğlu" dediler. Bu, onların ağızlarıyla söyledikleri sözleri ki önceden küfredenlerin sözlerine benzetiyorlar. Allah kahredesiler! Nereden saptırılıyorlar?

(Tevrat unutulup kaybolduğu, kalplerden silindiği bir zamanda, yüce Allah, ölümünden yüz sene sonra Üzeyr'i diriltmiş ve Tevrat'ın korunması kendisine ihsan edilerek genç yaşta İsrailoğullarına gelmiş, Tevrat'ı ezberden okuyup yazdırmış ve işte o vakit: "Bu, başka türlü olamaz, muhakkak bu, Allah'ın oğlu" demişler. Hristiyanlar da, babasız doğduğu için: "İsa, Allah'ın oğlu" dediler. Bundan evvel zikri geçen müşrikler: "melekler, Allah'ın kızlarıdır" diyerek küfre giriyorlardı ki, Yahudi ve Hristiyanların bu "oğul" sözleri de tıpkı ona benzer bir küfür, bir şirktir. Dolayısıyla bunlar kitap ehlinden olmakla beraber müşriklere benzerler, müşrik demektirler ve Allah'a inanmış değil, inkar etmiştirler.)

31. Hahamlarını ve papazlarını Allah'tan başka Rabler edindiler, Meryem oğlu Mesih'i de. Halbuki hepsi ancak bir ilaha ibadet ile emr olunmuşlardı, ki başka ilah yok, ancak O var. O, onların koştukları şirkten uzaktır.

(Yahudiler hahamlarını ve Hıristiyanlar papazlarını, Allah'ı bırakıp rab edindiler. Allah'ın emrine, hakkın hükmüne değil, onların hükümlerine, onların iradelerine tabi oldular, onlara Allah'a tapar gibi taptılar, hatta Allah'ı bırakıp onlara taptılar. Allah'ın emrine, kitabın dediğine açıkça aykırı olan hususlarda Allah'a isyan ettiler de onların arzu ve emirlerine itaat ettiler. Allah'ın haram kıldığı şeyleri onların emriyle helal gördüler, Allah'ın yapmayın dediği şeyleri yaptılar, yapın dediğini yapmadılar da bunun aksine onların men edip haram dediklerini dinlediler.

Her hangi birini rab edinmiş olmak için ona mutlaka "Rab" adını vermek şart değildir. Allah'ın emrine uygun veya aykırı olduğunu hiç hesaba katmadan bir kimsenin emrine itaat etmek ve özellikle hükümler ile alakalı hususlarda onu hukuk ve hüküm koyucu gibi tanıyıp da o ne söyler, ne emrederse hak olur gibi varsaymak, ona itaat etmekle Allah'ın emir ve hükmüne aykırı hareket etmek, onu Allah'tan başka rab edinmek, ona tapmak demektir.

Halbuki onların rab edindiklerinin hepsi: Yahudi ve Hristiyanı, hahamı, papazı akıl delilleriyle ve ilahi kitapların temel naslarıyla sadece Allah'ı mabut tanımak ve O'na ibadet etmekle emrolunmuşlardı.)

يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِـُٔوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ
إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ
الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى
الدِّينِ كُلِّهِ ۙ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ
أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۗ
وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا
يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۙ
﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ
وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ ۖ هَٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ
فَذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾ إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِندَ اللَّهِ
اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا
تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا
يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

32. İstiyorlar ki Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürsünler, Allah da razı olmuyor, ancak nurunu tamamlamak istiyor. Kafirler isterlerse hoşlanmasınlar.

(Allah nurundan hoşlanmıyorlar, sanki püf deyip söndürüvermek istiyorlar, ağızlarına bakmadan böyle bir cinayet peşinde koşuyorlar. Allah olmasın veya işlerine karışmasın, hak nuru parlamasın, cihanı aydınlatmasın, hüküm kendilerinin olsun arzu ediyorlar. Tevhid dininin yayılmasına engel olmak, ilahi hükümlerin akışını durdurmak, Allah'ın kullarını kendilerine kul edip haksızlık karanlıklarında boğmak istiyorlar. Allah ise öyle istemiyor, kafirler hoşlanmasalar da her halde kendi nurunu tamamlamak, tamamen parlatmak istiyor.)

33. O öyle Allah'tır ki Rasulünü, hidayet kanunu ve hak dini ile bütün dinlerin üzerine geçirmek için gönderdi. Müşrikler isterlerse hoşlanmasınlar.

(Allah, o yüce ve güçlü zattırki bir doğruluk rehberi olan o apaçık kitap, şanı yüce Kur'ân ile rasulü Muhammed'e (s.a.v.) peygamberlik verip hak dini ile, gerçekten hakka tapıcılık olan, haktan daha mukaddes bir şey, hakka itaatten başka itaat, hak sevgisinden başka sevgi, hak korkusundan başka korku tanımayan, Allah'ı bir, peygamberi hak ve bütün hakları saygıdeğer bilen, her işte hakka göre hareket eden ve her şeyin hakkını yüce Allah'a olan nispetine göre gören, her hususta hakkı takip eden tevhid ve İslam dini ile gönderdi ki sonunda onu her dine karşı üstün kılsın, hepsinin üstüne çıkarsın.)

34. Ey o bütün iman edenler! Haberiniz olsun ki hahamlar ve papazlardan birçoğu insanların mallarını haksızlıkla yerler ve Allah yolundan çevirirler. Altını, gümüşü hazineye tıkıp da onu Allah yolunda harcamayanlar ise, işte onları elem verici bir azapla müjdele.

(Ey müminler! Şu bir gerçek ki haham ve papazlardan birçoğu, hepsi değilse de muhakkak birçoğu, batıl bir şekilde insanların mallarını yiyip duruyorlar. Yok yere, sebepsiz veya haksız sebeplerle servetler topluyorlar ve o servetlerle halkı kendilerine ve tahrif edip bozdukları hükümlere uydurup İslam'dan, doğruluktan veya Tevrat ve İncil'de bildirilmiş yoldan men ediyorlar ve böylece halka kötü örnek oluyorlar.

Allah yolundan men etmek için mallarını harcayanlar şöyle dursun, nakitleri yani damgalı veya damgasız altın veya gümüşleri toplayıp saklamak suretiyle Allah yolunda harcamaktan men edenler, bunlarla onlara karşı cihat etmeyip paraların haklarını vermeyenler yok mu, her kim olursa olsun, gerek o haham ve papazlardan ve onlara uyan gayri Müslimlerden olsun ve gerekse zekâtlarını vermeyerek paralarını saklayan müminlerden olsun, artık bunları elem verici bir azapla müjdele, ey Muhammed!)

35. O gün ki, bu altın ve gümüşlerin üzeri Cehennem ateşinde kızdırılacak da kendilerinin alınları, böğürleri, sırtları bunlarla dağlanacak: "İşte bu, denilecek, sizin nefisleriniz için derip tıktıklarınız. Haydi tadın bakalım, ne derip tıkıyordunuz!"

36. Doğrusu, gökleri ve yeri yarattığı günkü Allah yazısında ayların sayısı, Allah katında on iki aydır. Bunlardan dördü, haram olanlardır. Bu, işte en sağlam, en doğru dindir. Onun için bunlar hakkında nefislerinize zulmetmeyin de müşrikler sizinle toptan savaştıkları gibi siz de onlarla toptan savaşın. Ve bilin ki Allah, korunanlarla beraberdir.

(Haram ay demek hürmet gösterilen ay demektir. Dört hürmetli ay, bunlarda yapılan isyanın günahı diğerlerinden daha şiddetli, itaatın sevabı diğerlerinden daha kıymetli olması nedeniyle öbür aylardan ziyade saygı ve hürmet edilmesi gereken muhterem aylardır ki meşhur tabiriyle "Üçü serd biri ferd = üçü peşpeşe bir arada, biri tek" tir. Bir arada olanlar Zilkade, Zilhicce, Muharrem, tek olan ay Receb'dir.

Bu aylara hürmet, öteden beri var olan bir din ve şeriattir. Ta İbrahim (a.s.) ve İsmail (a.s.) zamanından beri Araplar buna veraset yoluyla sarılmış ve riayet edegelmişlerdi. Cahiliye devrinde bile bu aylara hürmet ederler ve bu hürmet cümlesinden olarak bu aylarda savaştan sakınırlardı. Hatta bir adam babasının veya kardeşinin katiline rastgelse saldırmaz, kötü söz bile söylemezdi. Nesi dedikleri ve bundan sonraki âyette açıklanacak olan, aylarda değişiklik yapma işini ortaya çıkardıkları zamana kadar bu hürmet, bir dindarlık ve eski âdet üzere cereyan etmekte idi. Ancak helal haram tanımadan saldıran müşriklere karşı, hangi ayda olursa olsun, aynı şekilde toptan savaşmak gerekir.)

إِنَّمَا النَّسِيٓءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ
كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِّيُوَاطِـُٔوا
عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ ۚ زُيِّنَ لَهُمْ سُوٓءُ
أَعْمَالِهِمْ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انفِرُوا
فِي سَبِيلِ اللَّهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ ۚ أَرَضِيتُم
بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ ۚ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا تَنفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ
عَذَابًا أَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا
تَضُرُّوهُ شَيْئًا ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ إِلَّا تَنصُرُوهُ
فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ
اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ
لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا ۖ فَأَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ
وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا
السُّفْلَىٰ ۗ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

37. O Nesi' (denilen bir ayın hürmetini başka aya erteleme âdeti), ancak küfürde bir fazlalıktır ki onunla kafirler şaşırtılır. Onu bir yıl helal bir yıl da haram sayarlar ki Allah'ın haram kıldığının sayısıyla denkleştirsinler de Allah'ın haram buyurduğunu helal kılsınlar. Bu suretle kötü amelleri kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah da kafirlerden ibaret bir kavmi hakka hidayet etmez.

(Lügatte erteleme manasına gelen nesi, örfte, ay ertelemeye denildiği gibi, ertelenen aya da nesi denir. Şeriatte ise nesi; Allah'ın haram kıldığı her hangi bir haramı helal kılmak amacıyla vakit ertelemek, hatta o amaçla yapılan herhangi bir ertelemeye denir.

İbrahim ve İsmail (a.s.) zamanından beri Araplar, on iki aydan dördünü hürmetli ay sayıyor, bu aylarda birbirlerine çapulculuk, savaş ve gaza yapmıyorlar, ibadetle meşgul oluyorlardı. Bu aylara o kadar hürmet ediyorlardı ki, hatta bir adam, önceki

âyeti açıklarken de söylediğimiz gibi, babasının katiline bile rastgelse el uzatmıyor, dokunmuyordu. Bu dört ayın üçü peşpeşe geldiğinden geçimleri sadece savaşla olan bu kabilelere böyle sıra ile üç ay savaşsız kalmak, sonunda güç gelmeğe başlamış ve dolayısıyla savaşa fazla vakit bulmak için bunlardan birinin ertelenmesiyle ayların tertibini oynatmışlar ve hacca da dört mevsimden işlerine gelen bir mevsimde tutma yollarını aramışlar ve çeşitli hesap ve yollarla ayların yerlerini değiştirmişlerdi. Neticede aynı ayı bir sene helal, bir sene haram saymışlardı. Halbuki bir ay gerçekte ya helaldir, ya haramdır. Helal ise haram sayılması bir yalan bir küfürdür. Haram ise helal sayılması bir yalan bir küfürdür. Bir ayı bir sene helal, bir sene haram sayma şaşırtmacasını da Allah'ın haram kıldıklarının sayısına uygun düşürüp de Allah'ın haram kıldıklarını helal kılmak için yaparlar. Yani nasıl rastgelirse yılda dört aya hürmet etmekle, bu hürmet işinin yerine getirilmiş olacağını iddia ederler.

Rasûlullah (s.a.v.), Veda haccında bu iki âyet gereğince nesi'yi iptal edip: "İşte zaman, gerçekten yüce Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü şekli gibi bir devire girdi." "Buhârî, Tefsiri Sûre 9/8...; Müslim, Kasame 29" buyurduğu onuncu hicri sene, nesi devrinin son bulup başa döndüğü sene olmuş idi.)

38. Ey o bütün iman edenler! Ne oldu ki size "Allah yolunda seferber olun" denilince yerinize yığıldınız kaldınız. Yoksa Âhiretten geçip Dünya hayatına razı mı oldunuz? Fakat o dünya hayatının zevki, âhiretin yanında ancak pek az bir şeydir.

(Bu âyetten itibaren Tebük seferinde açık veya gizli vuku bulmuş hoşa gitmeyen durumlar beyan ve tenkit edilerek ve daha sonra bu gibi durumların tekrarlanmasından sakındırarak genel bir tevbekarlık şevkinin coşturulmasına başlanıyor. Dolayısıyla buradan itibaren Berâe= Ültimatom manası içinde Tevbe manasına giriyoruz ve ilk önce Allah yolunda seferberlik emrine karşı ağır davrananlara kınama ile söze başlandığını görüyoruz.)

39. Eğer toplanıp seferberlik etmezseniz O size elem verici bir azap ile azap eder, yerinize başka bir kavim getirir ve siz ona zerrece zarar veremezsiniz. Allah'ın her şeye gücü yeter.

(Allah yolunda seferberlik emri verilince koşup toplanmazsanız, Allah başınıza elem verici bir felaket getirir, o hoşlandığınız dünya hayatınızı kıtlık, sefalet, mahkumiyet gibi pek acıklı sebeplerle elinizden alır, sizi helak eder ve makamınızı sizden başka bir kavme verir, emirlerini ona uygulattırır. Ve siz peygambere hiçbir zarar veremezsiniz.)

40. Eğer siz ona yardım etmezseniz, biliyorsunuz ya, Allah ona yardım etti: o küfredenler onu çıkardığı sıra, ikinin biri iken, ikisi mağaradalar iken, ki o an arkadaşına: "Mahzun olma, çünkü Allah bizimle beraber" diyordu. Derken Allah onun üzerine sekinetini indirdi ve onu görmediğiniz ordularla destekledi de. Öyle yaptı ki, o küfredenlerin kelimesini (küfrü) en alçak etti. Allah'ın kelimesine (tevhid) gelince, en yüksek o. Öyle ya Allah bir aziz, bir hakîmdir.

(Müşrikler mağaranın ağzına geldiklerinde Ebubekir (r.a.) mahzun olmuş, Rasûlullah (s.a.v.) da: Üçüncüleri Allah olan iki kişi hakkında bu zannın ne?" "Buhârî, Tefsir, 9/9", yani bu endişen ne? Mahzun olma, çünkü Allah her halde bizimle beraberdir" buyurmuştu.)

اِنْفِرُوا خِفَافًا وَّثِقَالًا وَّجَاهِدُوْا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ
فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿٤١﴾ لَوْ
كَانَ عَرَضًا قَرِيْبًا وَّسَفَرًا قَاصِدًا لَّاتَّبَعُوْكَ وَلٰكِنْۢ بَعُدَتْ
عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ ۭ وَسَيَحْلِفُوْنَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا
مَعَكُمْ ۚ يُهْلِكُوْنَ اَنْفُسَهُمْ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿٤٢﴾
عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ ۚ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِيْنَ
صَدَقُوْا وَتَعْلَمَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٤٣﴾ لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِيْنَ
يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ يُّجَاهِدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ
وَاَنْفُسِهِمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالْمُتَّقِيْنَ ﴿٤٤﴾ اِنَّمَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذِيْنَ
لَا يُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوْبُهُمْ فَهُمْ
فِيْ رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُوْنَ ﴿٤٥﴾ وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوْجَ لَاَعَدُّوْا
لَهٗ عُدَّةً وَّلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْۢبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ
وَقِيْلَ اقْعُدُوْا مَعَ الْقٰعِدِيْنَ ﴿٤٦﴾ لَوْ خَرَجُوْا فِيْكُمْ مَّا زَادُوْكُمْ
اِلَّا خَبَالًا وَّلَاَوْضَعُوْا خِلٰلَكُمْ يَبْغُوْنَكُمُ الْفِتْنَةَ ۚ
وَفِيْكُمْ سَمّٰعُوْنَ لَهُمْ ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِالظّٰلِمِيْنَ ﴿٤٧﴾

41. Sizler gerek yükü hafif ve gerek ağırlıklı olarak seferber olunuz ve mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda cihat ediniz. Eğer bilir iseniz, bu sizin için hayırlıdır.

(Sizler gerek hafif gerek ağır hangi halde olursanız olunuz, yani gerek kolay gelsin gerek zor, genç ve ihtiyar, bekar ve evli işsiz ve meşgul, fakir ve zengin, piyade ve atlı, yükü hafif ve yüklü ne halde olursa olsun, az çok bir gücü olanlar, hepiniz bölük bölük seferber olunuz da hem mal ile hem can ile, gücü yeten ikisiyle de, yalnız mal ile cihat edebilen malıyla, yalnız can ile cihat edebilen canıyla, gücü yetebildiği kadar cihat etsin.)

42. O (çağrıldıkları hedef), bir yakın ganimet ve orta bir sefer olsa idi mutlaka arkana düşerlerdi. Fakat o meşakkatli mesafe kendilerine uzak geldi. Bununla beraber, "eğer gücümüz olsa idi elbette sizinle çıkardık" diye yakında yemin edecekler,

nefislerini helake sürükleyecekler. Allah biliyor ki onlar kesinlikle yalancıdırlar.

(Roma ordularına karşı gidip göğüs vererek cihat etmek gibi önemli bir iş o münafıkların işine gelmedi, onun için sana uymadılar, geri kaldılar. Hem yakında bunlar: "gücümüz olsa idi sizinle beraber çıkardık" diye yakında yemin edecekler. Bu cümle gaybten bir haberdir ve Tebük seferinin başarıyla sonuçlanacağının bir müjdesidir. Yani siz onların uzak gördükleri bu meşakkatli seferden yakında zafer kazanmış olarak geleceksiniz ve o zaman onlar size böyle dalkavukluk yaparak Allah'a yemin edecekler.)

43. Allah seni affetti ya, sen neden onlara izin verdin de beklemedin ki doğru söyleyenler sence belli olsun ve yalancıları bilesin.

(Ey Muhammed! Yüce Allah, senden, geçmiş ve gelecek günahları affetti. Af kelimesinde bulunan silip yok etmek, kolaylaştırmak, fazla ve ziyade yapmak gibi bütün manalarla, af edilmesi tasavvur edilen ve istenen her ne varsa hepsi senden affedildi. İşte sen öyle yardıma mazhar kılınmış ve böyle mutlak af ile müjdelenmişsin. Fakat o savaştan geri kalmak için izin isteyenlere ne sebeple hiç beklemeden izin verdin de mazeretleri geçerli olanlarla yalan söyleyenleri bilinceye kadar beklemedin? Yani onların içinde mazeret iddiasında doğru olanlar da vardı, yalancılar da. Acele etmeseydin o yalancıları kesinlikle bilecektin.)

44. Allah'a ve âhiret gününe imanı olan kimseler, mallarıyla, canlarıyla cihat edeceklerinden dolayı senden izin istemezler ve Allah o takvalı kişileri bilir.

(Müminlerin cihat hususunda âdetleri izin istemek değil, istememektir. Muhacir ve Ensar'ın ileri gelenleri: "Cihat için Rasûlullah'tan (s.a.v.) izin istemeyiz. Zira yüce Rabbimiz defalarca cihadı emir ve teşvik etti. Elbette malımız ve canımızla cihat edeceğiz" derlerdi. Hatta Efendimiz, kalmalarını emretmiş olsa güçlerine giderdi. Nitekim bu Tebük seferinde Hz. Ali'ye Medine'de kalmasını emredince gücüne gitmiş, "Bana göre sen, Musa'ya göre Hârun gibisin" "Buhârî, Fezailu Ashab 9" buyuruluncaya kadar razı olmamıştı.)

45. Ancak o kimseler senden izin isterler ki Allah'a ve âhiret gününe inanmazlar ve kalpleri işkillidir de işkilleri içinde çalkanır dururlar.

(Şek ve şüpheden kurtulmaz, şüpheden şüpheye, kuşkudan kuşkuya çalkalanır, yuvarlanır dururlar. Hatta şüphelerinde bile tereddüt ederler. İşte cihattan izin istemek müminlerin değil, böyle tereddüt içinde kalan imansızların âdetidir.)

46. Eğer cihada çıkmayı dileselerdi elbet onun için hazırlık görürlerdi. Fakat davranmalarını Allah istemedi de onları alıkoydu ve "oturun, oturanlarla beraber" denildi.

47. Eğer içinizde savaşa çıkmış olsalardı bozgunluk etmekten başka bir faydaları olmayacak ve sizi fitneye uğratmak maksadıyla aralarınızda koşacaklardı, içinizde onları dinleyecek olanlar da vardı. Allah o zalimleri bilir.

(İçinizde onları dinleyecek veya onlar için muhbirlik edecekler de vardı. Yani münafıkların fitne verici sözlerine aldanabilecek zayıflar, yahut onlar lehine casusluk edecek münafıklar da eksik değildi, ki onlar olmayınca bunlar fazla bir zarar veremeyecekler ve böylece onların ayrı tutulmaları beraber bulunmalarından faydalı olacaktı. İşte Allah İslam ordusunu onların böyle şerlerinden korumak için aralarını ayırdı, öbürlerinin gitmelerini istemeyip oturttu, alıkoydu. Bununla beraber izin verilmese idi daha iyi olacaktı. Aynı fayda elde edilmekle beraber münafıklıkları daha evvel ortaya çıkmış bulunacak ve gördükleri huzuru göremeyecek, geride ordunun arkasından saçtıkları yalan dolanı saçamayacaklardı.)

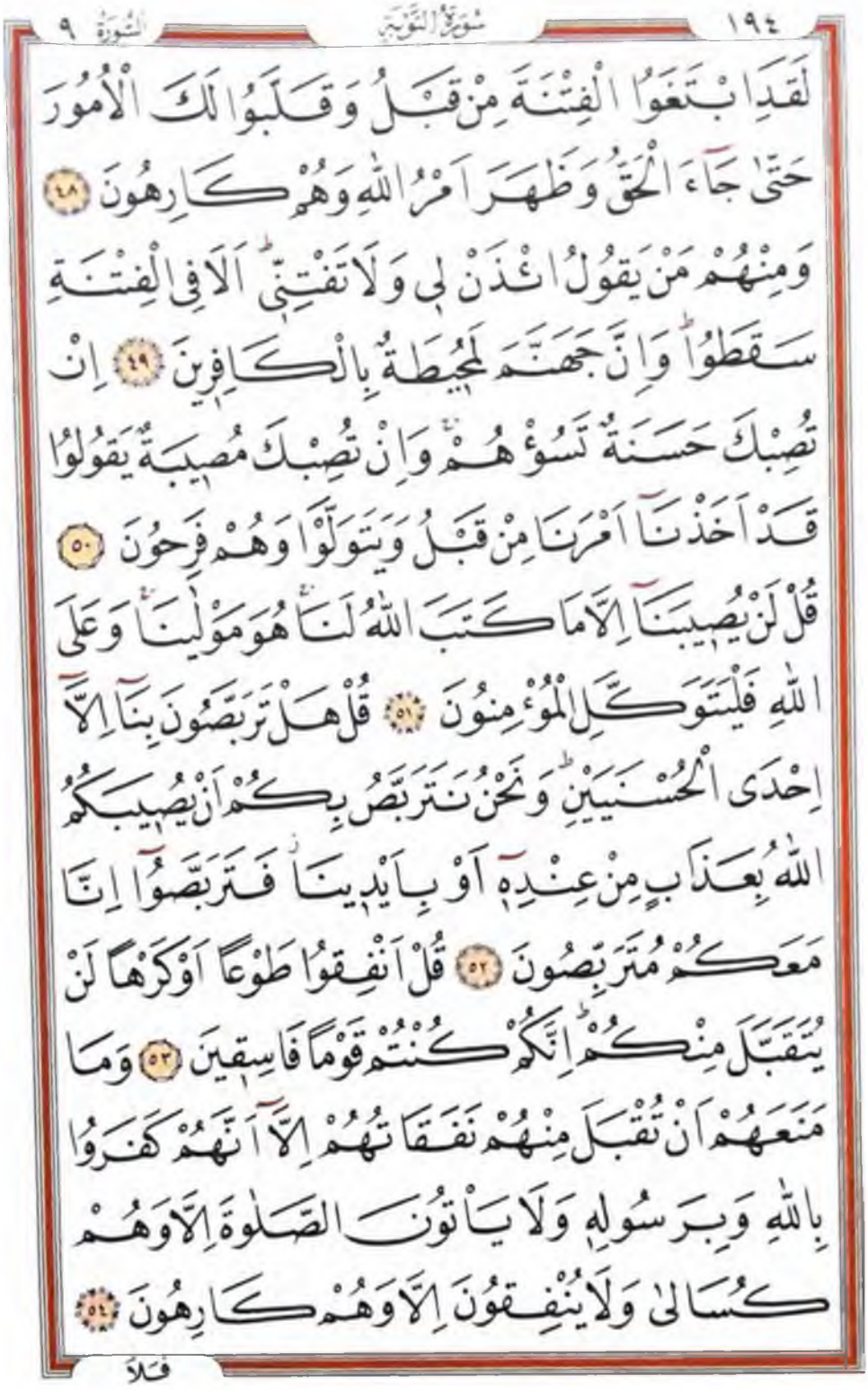
لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ
حَتّٰى جَآءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كٰرِهُونَ ﴿٤٨﴾
وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِّي وَلَا تَفْتِنِّيٓ أَلَا فِي الْفِتْنَةِ
سَقَطُوا ۗ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكٰفِرِينَ ﴿٤٩﴾ إِنْ
تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ ۖ وَإِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا
قَدْ أَخَذْنَآ أَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوا وَّهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾
قُلْ لَّنْ يُّصِيبَنَآ إِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا ۚ هُوَ مَوْلٰىنَا ۚ وَعَلَى
اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ إِلَّآ
إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ ۖ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُّصِيبَكُمُ
اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِّنْ عِنْدِهٖٓ أَوْ بِأَيْدِينَا ۚ فَتَرَبَّصُوٓا إِنَّا
مَعَكُمْ مُّتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا لَّنْ
يُّتَقَبَّلَ مِنْكُمْ ۖ إِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَا
مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلَّآ أَنَّهُمْ كَفَرُوا
بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِهٖ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ إِلَّا وَهُمْ
كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ إِلَّا وَهُمْ كٰرِهُونَ ﴿٥٤﴾
فَلَا

48. Gerçekte bunlar fitneyi daha evvel çıkarmak istediler ve sana türlü işler çevirdiler. Nihayet onlar istememelerine rağmen hak yerine geldi ve Allah'ın emri galebe çaldı.

(Bu Tebük savaşında Rasûlullah (s.a.v.) ordusuyla hareket edince çok sayıda askeriyle hareket etmeyip geride şüphe ve nifak ehli arasında durup kalan Abdullah b. Übeyy, daha önceleri Uhud Savaşında da fitne çıkarmak istemişti. "Hani sizden iki grup gevşemeğe yüz tutmuştu" meâlindeki Âl-i İmrân, 3/122 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

49. İçlerinden, "aman bana izin ver, başımı derde sokma" diyen de var. Bilmiş ol ki derde asıl kendileri düştüler. Her halde Cehennem elbette o kafirleri kuşatır.

(Onlardan kimi: "Bana izin ver ve beni fitneye düşürme" diyordu. Yani izin versen de vermesen de gitmeyeceğim, bari izin ver de beni günaha sokma. Yahut, gidersem ailem perişan olacak, benim mah-

volmama sebep olma da izin ver, demek istiyordu. Bak asıl fitneye kendileri düştüler. Öyle demekle fitneden kaçınmadılar, asıl fitnenin kendisine düştüler.)

50. Sana bir güzellik kısmet olursa fenalarına gider. Eğer bir musibet gelirse, "biz tedbirimizi önceden almıştık" derler ve sevine sevine döner giderler.

(Şayet sana bir musibet isabet ederse, savaşların birinde bir sıkıntı, isabeti kesin bir olay yüz gösterecek olursa yaptıklarını beğenip kurula kurula: "İyi ki biz önden uyanıklık ettik, ihtiyatlı bulunduk, musibet gelmeden işimizi gördük, yakamızı kurtardık" diye konuşurlar ve toplanıp konuştukları yerden keyifli keyifli geri dönerler veya kafirler tarafına dönüverirler.)

51. De ki: Hiçbir zaman bize, Allah'ın bizim için yazdığından başka bir şey isabet etmez. O, bizim mevlamızdır. Onun için müminler yalnız Allah'a tevekkül etsinler.

(Bu gibilere karşı de ki: Bize, Allah'ın lehimize yazdığından başka hiçbir şey isabet etmez. Acı tatlı her ne başımıza gelirse hepsi Allah'ın yazdığıdır. Ne sizin ne de başkalarının değil, ancak Allah'ın takdiridir. O, netice olarak mutlak lehimizedir. Dünyada ve âhirette yararımız, hayrımız içindir. O, bizim sahibimiz yardımcımız ve işlerimizi görendir. Üzerimizde bütün tasarruf ve velayet O'nundur. Nasıl dilerse öyle yapar, ne yaparsa hakkımızda hayırlısını yapar. O, bize hayat ve ölümümüzde bizden daha yakındır. Ve dolayısıyla bütün müminler, bütün güç ve kuvveti O'nunla bilip O'na havale etmeli, her hususta O'na yakinen güvenmeli, emir ve takdirine güzelce rıza gösterip teslim olarak gereğince kulluk görevini ifa etmek için gayret ve sebatla çalışmalıdırlar.)

52. De ki: "Siz bize ancak iki güzelliğin birini gözetebilirsiniz. Biz ise size, Allah'ın kendi tarafından veya bizim ellerimizle bir azap indirmesini gözetiyoruz. Onun için gözetin, çünkü biz beraberinizde gözetiyoruz.

(Siz bize o iki güzel şeyin birinden başkasını beklemezsiniz. Yani bizim hakkımızda bekleyeceğiniz akıbet, her biri, akibetlerin en güzeli olan iki güzel akıbetin birinden: ya zafer veya şehitlikten başka bir şey değildir. Biz sonunda ya kesinlikle zafer kazanacak, gazi olacağız, ya şehit. Sizin isabet etmiş olduğu halde musibet diye kaçındığınız ve bize isabet etti diye sevindiğiniz şehitlik de, imrenip yerindiğiniz, haset ettiğiniz zafer gibi, aslında en güzel bir akıbettir. Siz bunların ikisinin de bahtiyarlık olduğunu takdir edemezsiniz de birine yerinir, birine sevinirsiniz.)

53. De ki: Gerek isteyerek infak edin, gerek istemeyerek, sizden hiçbir zaman harcamalarınız kabul edilmeyecek. Çünkü siz fasık bir kavim oldunuz.

(Yani, ey münafıklar! Allah yolunda diye harcadığınız mallarınızı , gerek Allah ve Rasulünden bir zorlama olmaksızın kendiliğinizden ve gerek bir zorlama üzerine olsun her ne şekilde harcamış olursanız olun, sizden asla kabul edilmeyecek, harcamalarınız Allah katında bir hayır ve hasene olmak üzere adınıza ve hesabınıza kayıt ve kabul olunmayacaktır. Zira siz kalben Allah'a itaatten çıkıp dikbaşlılık ettiniz.)

54. Kendilerinden yaptıkları harcamaların kabul olunmasına engel olan da sırf şudur: Çünkü bunlar Allah'a ve Rasulüne küfrettiler, namaza ancak üşene üşene geliyorlar, verdiklerini de ancak istemeyerek veriyorlar.

(Allah yolunda harcamayı bir cereme, bir zarar ödeme saydıklarından, bunu kalben iman ve gönül hoşluğu ile seve seve Allah için değil, özel bir niyet ve maksatla yapıyorlar.)

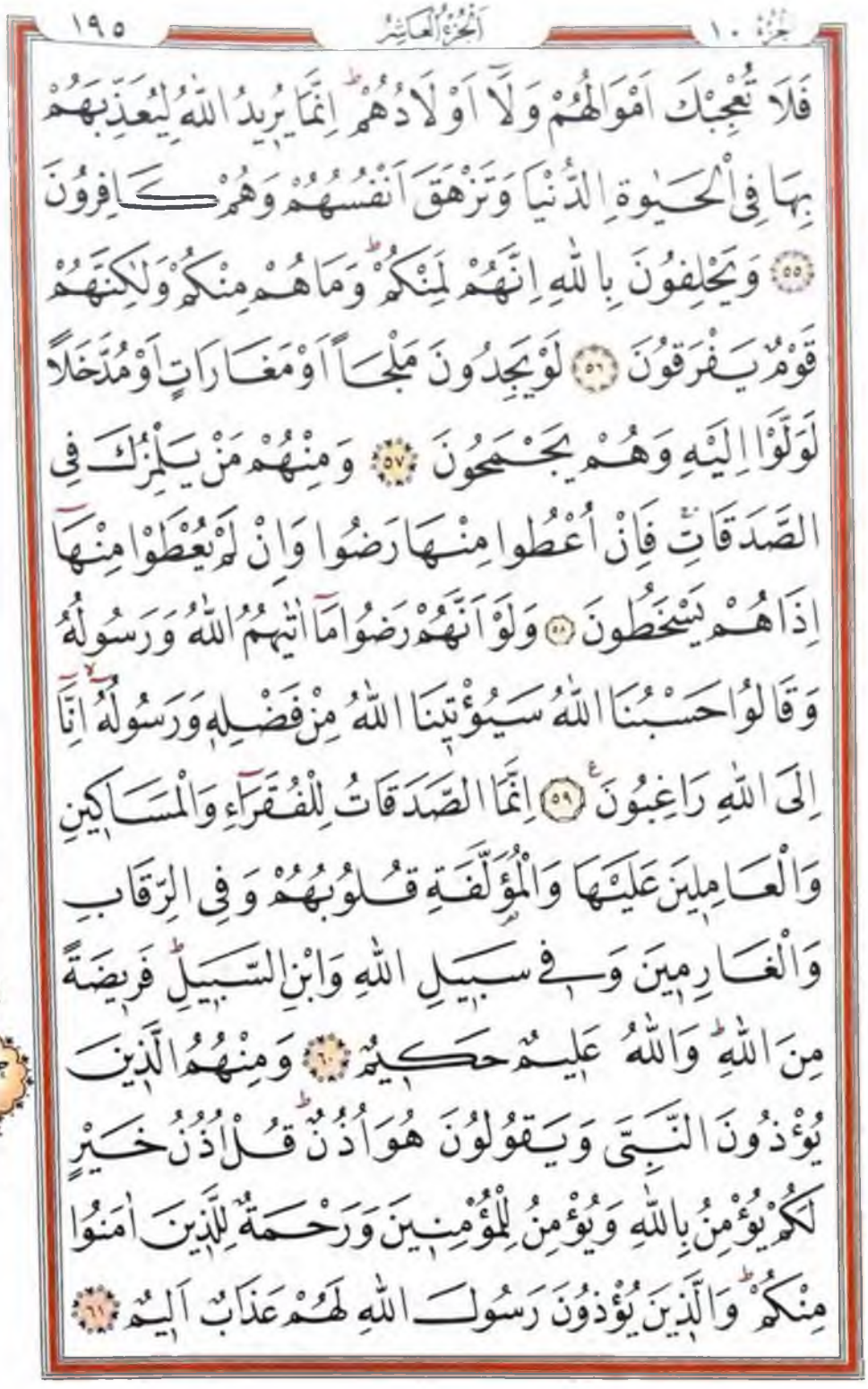

فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَآ أَوْلَادُهُمْ ۚ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُم
بِهَا فِي الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَٰفِرُونَ
٥٥ وَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ إِنَّهُمْ لَمِنكُمْ ۖ وَمَا هُم مِّنكُمْ وَلَٰكِنَّهُمْ
قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ٥٦ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَـًٔا أَوْ مَغَٰرَٰتٍ أَوْ مُدَّخَلًا
لَّوَلَّوْا إِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ٥٧ وَمِنْهُم مَّن يَلْمِزُكَ فِي
ٱلصَّدَقَٰتِ فَإِنْ أُعْطُوا۟ مِنْهَا رَضُوا۟ وَإِن لَّمْ يُعْطَوْا۟ مِنْهَآ
إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ٥٨ وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا۟ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ
وَقَالُوا۟ حَسْبُنَا ٱللَّهُ سَيُؤْتِينَا ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ وَرَسُولُهُۥٓ إِنَّآ
إِلَى ٱللَّهِ رَٰغِبُونَ ٥٩ إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلْفُقَرَآءِ وَٱلْمَسَٰكِينِ
وَٱلْعَٰمِلِينَ عَلَيْهَا وَٱلْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي ٱلرِّقَابِ
وَٱلْغَٰرِمِينَ وَفِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ ۖ فَرِيضَةً
مِّنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ٦٠ وَمِنْهُمُ ٱلَّذِينَ
يُؤْذُونَ ٱلنَّبِىَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ ۚ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ
لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟
مِنكُمْ ۚ وَٱلَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ ٱللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ٦١

55. Sakın onların ne malları, ne çocukları seni imrendirmesin. Allah hiçbir şeyi değil, ancak onlara dünya hayatında bunlarla azap etmeği ve canlarının, kafir oldukları halde çıkmasını istiyor.

(Onların mal ve çocuklarının çokluğu bir bahtiyarlık gibi görünüp de seni hayran etmesin. Allah onlara bunları neye böyle çok veriyor diye hayrete düşürmesin. Bunlar, onlar için bir nimet değil, Allah şunu istiyor ki, onları bunlar sebebiyle dünya hayatında azaba: elemlere ve dertlere uğratsın, bunlarla uğraşırlarken akıbeti düşünmeğe meydan bulamasınlar ve kafir olarak canları çıksın da ebediyen ceza ve vebalini çeksinler.)

56. Şeksiz şüphesiz sizden olduklarına dair Allah'a yemin de ederler, halbuki sizden değildirler. Fakat onlar öyle bir kavim ki ödleri patlıyor.

57. Eğer sığınacak bir yer veya barı-

nacak mağaralar veya sokulacak bir delik bulsalardı başlarını diker, ona doğru koşarlardı.

58. İçlerinden sadakalar hakkında sana imalı konuşanlar da var. Çünkü ondan kendilerine verilmişse hoşnut olurlar, verilmemişse derhal kızarlar.

(Huneyn ganimetlerinin bölüştürülmesinde İslam'a yeni giren Mekke halkına, İslam'ı güçlendirmek için Hz. Peygamber çokça pay vermişti. İbn Zilhuveysıra denilen Hurkus b. Züheyr et-Temimi: "Âdil ol, ey Allah'ın rasulü!" demiş, Rasûlullah da: "Sana ben adalet yapmazsam kim yapar?" buyurmuştu ki, bu Hurkus, daha sonraları Haricilerin reisi olmuştur. Bir de Ebul Cüvaz adında bir münafık: "Arkadaşınıza baksanıza! Sadakalarınızı koyun çobanlarına bölüştürüyor ve adalet yaptığını iddia ediyor" demişti.)

59. Ne olurdu bunlar kendilerine Allah ve Rasulü ne verdiyse razı olaydılar da: "Bize Allah yeter, Allah bize lütfundan yine verir, Rasulü de. Bizim bütün rağbetimiz Allah'tır" diye idiler.

(Yani kısmetlerine razı olup böyle deselerdi haklarında hayırlı olurdu. Zira sadakaların sarf edileceği yer hakkında yüce Allah'ın açık beyanı, kesin farzı ve Rasûlullah'ın düsturu işte şöyledir:)

60. Sadakalar ancak şunlar içindir: Fakirler, miskinler, ona memur edilenler, müellefei kulub, köleler, borçlular, Allah yolundakiler ve yolda kalmış olanlar. Allah tarafından kesin olarak böyle farz kılındı. Allah, alimdir, hakîmdir.

(Sadaka: İnsanın, malından sırf Allah için ihtiyaç sahibine mülk olarak verilmek üzere çıkardığı vergidir ki Allah'a karşı doğru ve sadık olmak manasından alınmıştır. Sadakaların vacip olan kısmına zekât denir ve bunlar şu kimseler içindir: 1) Fakirler. Bunlar, gelirleri ihtiyaçlarına yetmemekle beraber biraz bir şeye malik olan ve fakirliklerini gizleyebilen kimselerdir. 2) Miskinler. Bunlar, fakirlerden daha düşkün, dıştan dahi fakirliği görülen bir haldedirler. 3) Zekât memurları, yani zekâtların toplanıp tahsil edilmesinde çalışan tahsildarlar, katipler, koruyucular. 4) Müellefei kulub, yani kalpleri İslama ısındırılmak istenenler. Bunlar üç kısım idi. Bir kısmı bazı kafirler idi ki Rasûlullah bunların kötülüklerini savmak ve islama meylettirmek isterdi. Bir kısmı da kendilerine ihsanda bulunmak suretiyle, onlar gibi olan diğer ileri gelen kişilerin islama girmeleri gözetilen ve kavimleri içinde Müslüman olanları caydırmaya çalışmamaları arzu edilen kimselerdi. Üçüncü bir kısmı da İslama yeni girmiş ve niyetleri henüz zayıf bulunan bir takım kimselerdi. 5. Köleler. 6. Borçlular. 7. Allah yolundakiler. Bütün tefsirciler ve meşhur imam ve fakihler, bunlardan asıl maksadın mücahitler olduğunda ittifak etmişlerdir. 8. Yolda kalanlar. Bunlar yurtlarından ayrılıp başka yere giden ve herhangi bir sebeple yolda fakir düşen kimselerdir.)

61. Yine içlerinden öyleleri var ki peygamberi incitiyorlar ve: "O, her söyleneni dinleyen bir kulaktır" diyorlar. De ki: "O, sizin için bir hayır kulağıdır, Allah'a inanır, müminlere inanır ve iman edenleriniz için bir rahmettir. Allah'ın rasulünü incitenler için ise elem verici bir azap vardır.

(Bazı münafıklar kendi aralarında Efendimiz hakkında yakışıksız sözler söylüyordu. Bazıları: "Yapmayın, korkarız ki işitir de hakkımızda iyi olmaz" deyince Cülas b. Süveyd: "Biz istediğimizi söyleriz, sonra ona varır, söylediklerimizi inkar eder, bir de yemin basarız, hemen bizi tasdik eder. Muhammed, dinleyen bir kulaktır" demişti. Yani ne söylenirse dinler, kabul edilmeğe değer olanla olmayanı ayırmaz, yutar, sanki sadece bir kulaktır, demek istemişti. Zira o, münafıkların kabahatlerini yüzlerine vurmazdı, özellikle yemine çok saygı duyardı, onlar da bunu onun saflığına yorarak o dediklerini demişlerdi. Evet o bir kulaktır ama bilseniz ne güzel kulak! Başka bir şey dinlemez, hayır ve hak dinler ve sizi dinlerken de hayrınız için dinler.)

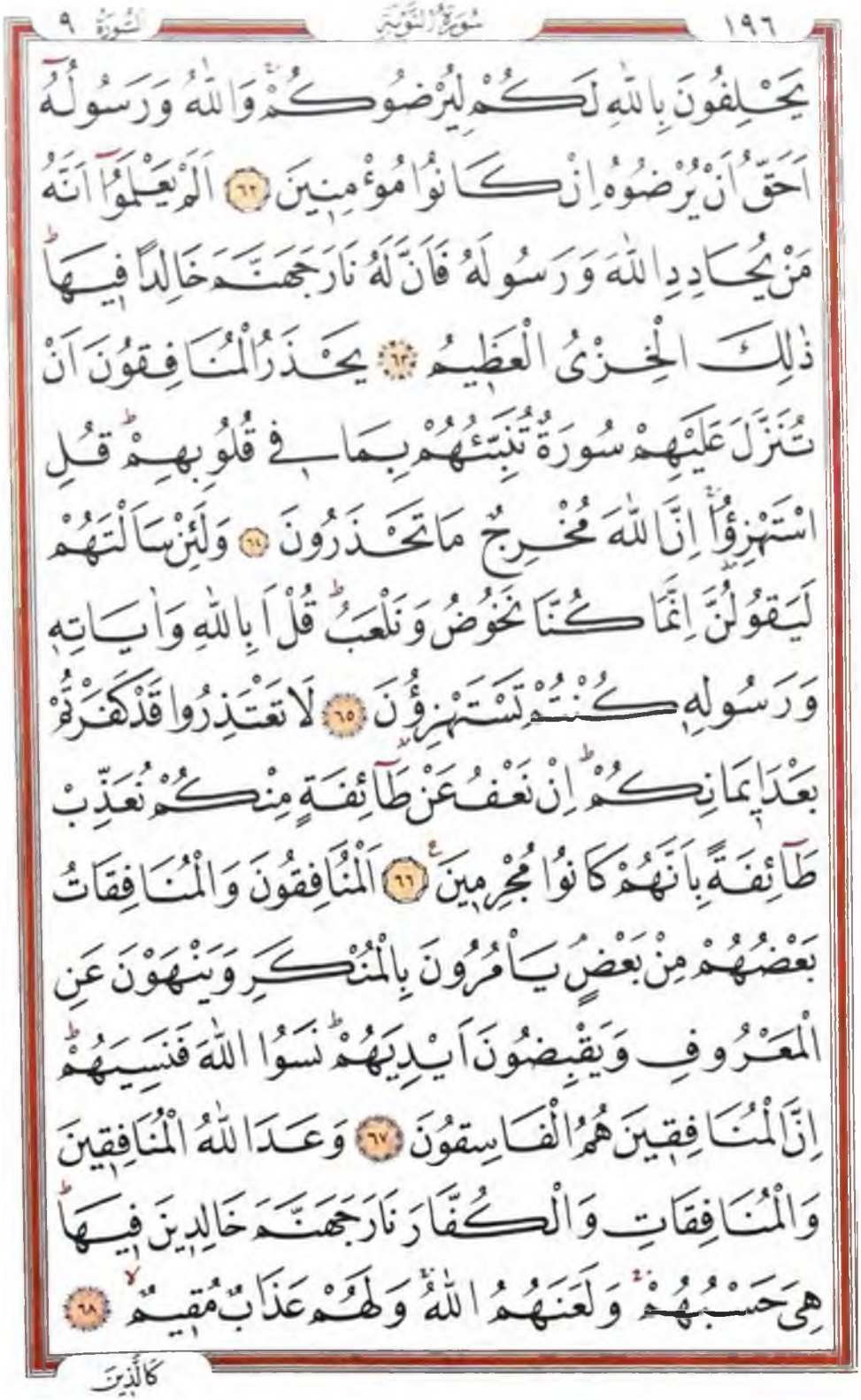
يَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ
أَحَقُّ أَنْ يُرْضُوهُ إِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ
مَنْ يُحَادِدِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا
ذَٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾ يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَنْ
تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ
اسْتَهْزِئُوا إِنَّ اللَّهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ
لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ
وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ
بَعْدَ إِيمَانِكُمْ إِنْ نَعْفُ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ نُعَذِّبْ
طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ
بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ
الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ
إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ
وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا
هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعَنَهُمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٦٨﴾
كَالَّذِينَ

62. Size gelirler, rızanızı çekmek için Allah'a yemin ederler. Eğer bunlar mümin iseler, daha evvel Allah'ın ve Rasulünün rızasını düşünmeleri gerekir.

[Bu âyetin, Tebük seferine katılmayan ve savaşa giden Müslümanlar Tebük'ten döndükten sonra Rasûlullah'a gelip özür dileyen, mazeretleri olmasa kendilerinin de katılmış olacaklarını söyleyerek Müslümanları hoşnut etmeğe çalışan münafıklar hakkında indiği rivayet edilmiştir. Oysa Allah ve Rasulü, hoşnut edilmeğe daha layıktır. Bu da ancak onlara itaatla, uymakla ve emirlerine saygı duymakla olur.]

63. Ya, henüz şunu bilmediler mi ki, her kim Allah ve Rasulü ile yarış etmeğe kalkarsa ona, ebedi içinde kalmak üzere muhakkak Cehennem ateşi var. İşte rezilliğin büyüğü o.

[Allah ve Rasulü ile yarışa kalkışıp onların emir

ve yasaklarına aykırı davranmak küfür olduğundan cezası, ebedi cehennemde kalmaktır. İşte bu Cehennemde ebedi kalmak ve Cennetten mahrum olmak büyük bir zillet ve rezilliktir. Zira Allah Rasulü o kadar zaman içlerinde bulunduğu halde münafıklığa devam ederek mutluluktan mahrum olmaktan daha çirkin ve zararlı hiçbir şey olamaz. Aynı şekilde onun vefatından sonra, âyet ve hadisler gün gibi açık olarak her yerde yüksek sesle hakka davet ettiği halde Müslüman görünüp münafıklık yapmanın cezası da asrı saadetteki münafıkların cezası gibidir.]

64. Münafıklar, bütün kalplerindekilerle kendilerini haber verecek bir surenin tepelerine inmesinden çekinirler. De ki: "Eğlenin bakalım. Çünkü Allah, o sizin çekindiklerinizi meydana çıkaracak."

[Mücahid şöyle der: Münafıklar, kendi aralarında Rasûlullah'ı (s.a.v.) ayıplıyor, sonra da: "Umulur ki Allah sırrımızı açığa vurmaz" diyorlardı. İşte bu âyet ona işaret etmektedir. Zemahşeri de der ki: İslam ile alay ediyorlar ve Allah'ın vahiy ile kendilerini rezil etmesinden de korkuyorlardı. Hatta kimi şöyle diyordu: "Vallahi ben, kendimizi Allah'ın en kötü mahluku görüyorum. Hakkımızda bir şey inip de bizi rezil etmektense, yüz sopa yemeği tercih ederim."]

65. Şayet kendilerine sorsan, "Biz, sırf lafa dalmış şakalaşıyorduk" derler. De ki: "Siz, Allah ile, âyetleriyle, peygamberiyle mi eğleniyordunuz?"

(Rivayete göre, Rasûlullah (s.a.v.), devesine binmiş, Tebük seferi için yürüyordu. Münafıklar da ilerde yürüyor, kendi aralarında konuşuyorlardı: "Bu adam, Romalıların köşk ve kalelerini ele geçireceğini mi zannediyor? Bu olacak iş mi?" diyorlardı. Yüce Allah onların bu durumunu rasulüne bildirdi, o da : "Şu adamları bana getirin." dedi. Geldiklerinde onlara: "Siz, şöyle şöyle söylediniz." dedi. Münafıklar da: "Vallahi sizin hakkınızda değil, biz, kendi aramızda lafa dalmış, şakalaşıyorduk." diye yemin ettiler. Bunun üzerine bu âyet indi .)

66. Boşuna özür dilemeyin, iman ettiğinizi söyledikten sonra küfrünüzü açığa vurdunuz. İçinizden bir kısmını affedersek bir kısmını suçlarında ısrar ettiklerinden dolayı azabımıza uğratacağız.

[Bir rivayete göre burada affedileceği belirtilenlerden maksat, Rasûlullah'la alay eden münafıklara, konuştukları sırada karşı çıkan ve onları reddeden kişi veya kişilerdir. Bazıları da: "Bunlar, Rasûlullah ile alay ettikten sonra yaptıklarına pişman olan ve tevbe edenlerdir." demişlerdir.]

67. Münafıkların erkekleri de kadınları da birbirilerinin aynısıdırlar, kötülüğü emir, iyilikten nehy ederler ve ellerini sıkı tutarlar. Allah'ı unuttular da Allah da onları unuttu. Gerçekten münafıklar hep fasıktırlar.

[Münafık erkekler ve münafık kadınlar, iki yüzlülükte ve imandan uzak olma hususunda bir şeyi oluşturan parçalar gibi şekil itibarıyla birbirilerine benzerler. Bunlar, müminlerin aksine küfür ve günah olan şeyleri emreder, iman ve taatten nehyederler. Her türlü hayır işlerini yapma konusunda, mesela, mallarını Allah yolunda harcama, zekât verme konularında elleri sıkıdır.

"Allah'ı unuttular" demek, O'nu zikir ve ibadeti terk ettiler demektir. Çünkü unutmak, elde olmayan bir şey olduğu için kişi, unutarak Allah'ın bir emrini terk etse sorumlu olmaz. Allah'ın unutmasından maksat da onlara unutma muamelesi yapması, lütuf ve ihsanını onlardan kesmesidir.]

68. Allah, münafıkların erkeğine, dişisine ve bütün kafirlere ebedi olarak Cehennem ateşini vaat etti, o onlara yeter. Allah onları rahmet sahasından uzaklaştırdı ve onlar için kalıcı bir azap var.

[Azap hususunda Cehennem ateşi onlara yeter. Çünkü orada ona denk gelecek hiçbir azap yoktur.]

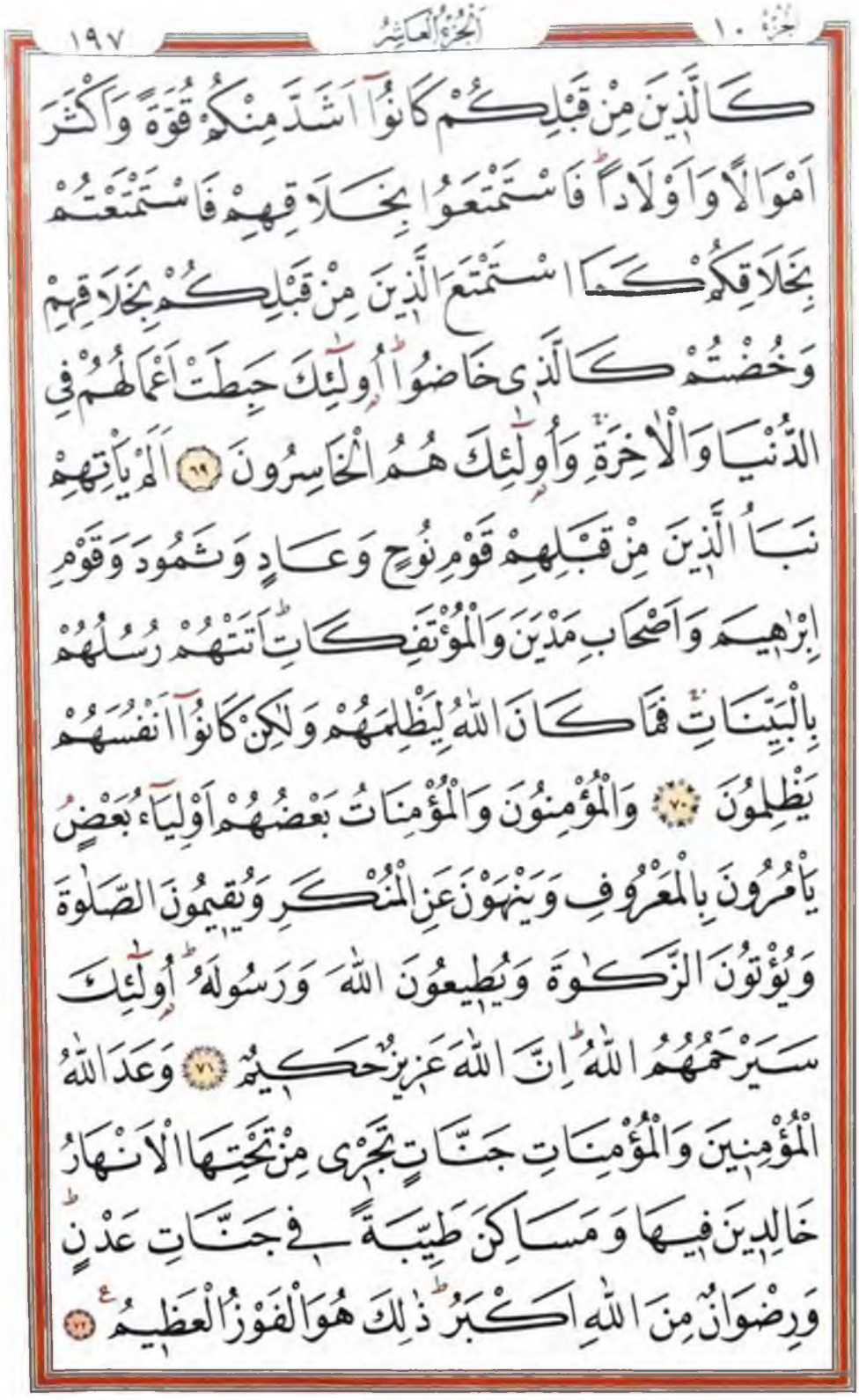

كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُوٓا۟ أَشَدَّ مِنكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ
أَمْوَٰلًا وَأَوْلَٰدًا ۚ فَٱسْتَمْتَعُوا۟ بِخَلَٰقِهِمْ فَٱسْتَمْتَعْتُم
بِخَلَٰقِكُمْ كَمَا ٱسْتَمْتَعَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُم بِخَلَٰقِهِمْ
وَخُضْتُمْ كَٱلَّذِى خَاضُوٓا۟ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَٰلُهُمْ فِى
ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ يَأْتِهِمْ
نَبَؤُا۟ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ
إِبْرَٰهِيمَ وَأَصْحَٰبِ مَدْيَنَ وَٱلْمُؤْتَفِكَٰتِ ۚ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُم
بِٱلْبَيِّنَٰتِ ۖ فَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾ وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ
يَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ
وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَيُطِيعُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ
سَيَرْحَمُهُمُ ٱللَّهُ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ وَعَدَ ٱللَّهُ
ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ
خَٰلِدِينَ فِيهَا وَمَسَٰكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّٰتِ عَدْنٍ ۚ
وَرِضْوَٰنٌ مِّنَ ٱللَّهِ أَكْبَرُ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

69. (Ey Münafıklar!) Sizden öncekiler gibi (siniz) ki, kuvvetçe sizden daha çetin, mal ve evlatça daha çok idiler de dünya hayatından kısmetleriyle zevk sürmeye bakmışlardı. O sizden öncekiler, kısmetleriyle nasıl zevk sürmek istedilerse siz de öyle kısmetinizle zevk sürmeğe baktınız. Siz de o batağa dalan gibi daldınız. İşte bunların dünya ve âhirette bütün amelleri boşa gitti. Ve işte bunlar hep o hüsran içinde kalanlardır.

[Yüce Allah bu âyette, Muhammed ümmetindeki münafıkların geçmiş ümmetlerin kafirleri gibi olup onların yolunu izlediklerini açıklıyor. Bu âyeti tefsir eder ve manasını açıklar mahiyette Ebu Said el-Hudri'nin rivayetine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Sizden öncekilerin yollarına karış karış ve arşın arşın mutlaka uyacaksınız. Hatta bir keler deliğine girseler onların arkasından gideceksiniz. Dedik ki: "Ey Allah'ın rasulü! Bunlar Yahudi

ve Hristiyanlar mı?" Rasûlullah (s.a.v.): "Ya kim?" buyurdular. "Müslim, İlim 6".]

70. Bunlara o kendilerinden öncekilerin: Nûh kavminin, Âd'in, Semûd'un, İbrahim kavminin, Medyen Ashabı'nın, altı üstüne getirilmiş şehirlerin haberi gelmedi mi? Hep bunlara peygamberleri delillerle gelmişti. Demek ki Allah onlara zulmetmiş değildi ve fakat kendileri, kendilerine zulmediyorlardı.

[Bu münafıklara, kendilerinden önce geçen şu kavimlerin başlarına neler geldiğine dair haberler ulaşmadı mı? Nûh kavmini Tufan ile suda boğmadık mı? Âd kavmini uğultu ile gelen ve her şeyi kasıp kavuran şiddetli bir rüzgâr ile yok etmedik mi? Semûd kavmini şiddetli ve korkunç bir gürültü ile helak etmedik mi? İbrahim kavminden verdiğimiz nimetleri alıp kıralları Nemrud'u helak etmedik mi? Medyen halkını ateşle, Lût kavminin şehirlerini de, bu şehirleri alt üst edip halkının üzerine pişirilmiş taş yağdırarak yok etmedik mi?

Günahları sebebiyle yok edilen kavimler sadece bunlar değildi. Ama diğerleri Araplar arasında şöhret bulmadığı için bunlar zikredilmiştir. Burada zikredilen kavimler, beldeleri, Arapların memleketlerine yakın ve her zaman hikayelerini dinleyip eserlerini ve kalıntılarını gözleriyle gördükleri kavimlerdi.]

71. Erkek dişi bütün müminler ise birbirlerinin velileridirler: iyiliği emir, kötülükten nehyederler, namazı dürüst kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve Rasulüne itaat ederler. İşte bunları Allah yarın rahmetiyle yarlıgayacak. Çünkü Allah azizdir, hakîmdir.

[Bu âyet, müminlerin vasıflarını belirtiyor. Peygamber Efendimiz (a.s.) de müminlerin birbirlerine nasıl davranmaları gerektiğini beyan ederken şöyle buyuruyor: "Müminler birbirlerini sevmede, birbirlerine acımada ve birbirlerine şefkat gösterme hususunda bir tek vücut gibidirler. Vücudun bir organı rahatsız olduğunda diğer organlar da uykusuzluk ve ateşte ona ortak olurlar. "Müslim, Birr 66". Müslim'de bundan önce geçen hadiste de müminler, birbirlerini kenetlemek suretiyle oluşturulan bir binaya benzetilmiştir. Bunda da birlik beraberlikleri bozulursa, yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalacakları anlatılmak istenmiştir.]

72. Allah müminlerin erkeğine dişisine, altından ırmaklar akan cennetler vaat etti, içlerinde devamlı kalacaklar. Hem Adn cennetlerinde hoş hoş meskenler vaat etti. Allah'ın bir rızası ise hepsinden büyük. İşte asıl büyük kurtuluş da budur.

(Allah müminlere, Adn cennetlerinde hoş hoş meskenler, hayır kaynağı ve ebedi kalacak yer olan, gözlerin görmediği ve beşer kalbinin hatırına gelmeyen cennetlerde, gayet gönül alıcı, mutluluk ile yaşanacak güzel güzel meskenler vaat etti. Allah'tan gelecek bir rıdvan, yani Allah rızasından bir parıltı ise hepsinden daha büyüktür. Çünkü her hayır ve mutluluğun, her şeref ve ululuğun vasıta ve dayanağı odur.

Bu rızanın doğrudan doğruya vaatler dizisinde gösterilmemesi dikkat çekicidir. Allah bilir ya bunun hikmeti, bu rızanın her yapılan vaadin içinde gerçekleşmiş ve dünya ve âhirette devamlı olmasındandır, denilmiş. Fakat rivayet olunmuştur ki yüce Allah cennet ehline: "Razı oldunuz mu? Hoşnut musunuz?" buyuracak, onlar da: "Ey Rabbimiz? Nasıl razı olmayız ki, bize diğer yarattıklardan hiç birine vermediğini verdin" diyecekler. Bunun üzerine buyuracak ki: "Size bundan daha üstününü vereceğim." "Daha üstünü ne olabilir?" diyecekler. Buyuracak ki: "Size rızamı helal kılacağım ve artık size ebediyen gazap etmeyeceğim." "Buhârî, Rikak 51, Tevhid 38; Müslim, Cennet 9; Tirmizi, Cennet 18.")

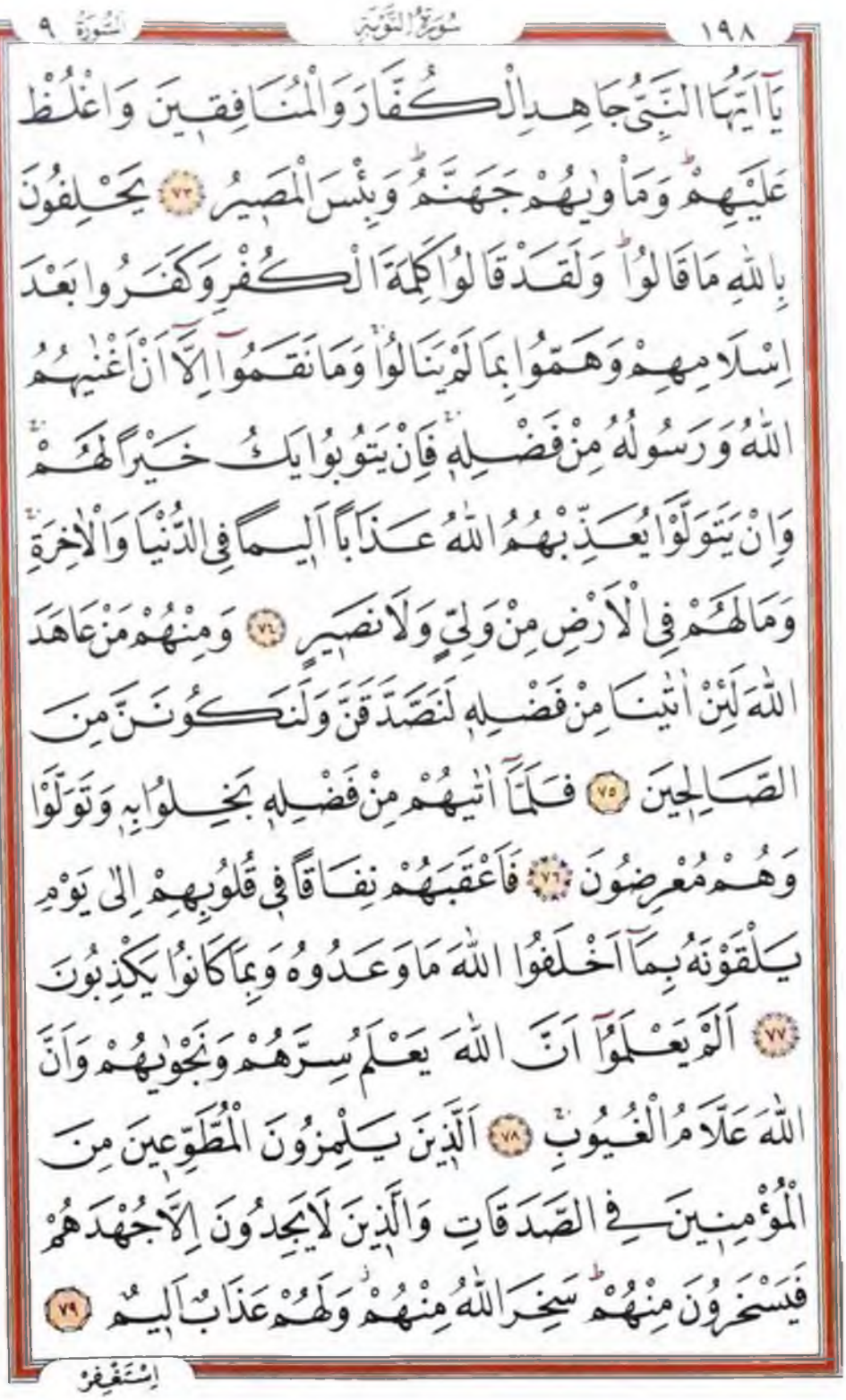

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَٰهِدِ ٱلْكُفَّارَ وَٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱغْلُظْ
عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾ يَحْلِفُونَ
بِٱللَّهِ مَا قَالُوا۟ ۚ وَلَقَدْ قَالُوا۟ كَلِمَةَ ٱلْكُفْرِ وَكَفَرُوا۟ بَعْدَ
إِسْلَٰمِهِمْ وَهَمُّوا۟ بِمَا لَمْ يَنَالُوا۟ ۚ وَمَا نَقَمُوٓا۟ إِلَّآ أَنْ أَغْنَىٰهُمُ
ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ مِن فَضْلِهِۦ ۚ فَإِن يَتُوبُوا۟ يَكُ خَيْرًا لَّهُمْ ۖ
وَإِن يَتَوَلَّوْا۟ يُعَذِّبْهُمُ ٱللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۚ
وَمَا لَهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾ وَمِنْهُم مَّنْ عَٰهَدَ
ٱللَّهَ لَئِنْ ءَاتَىٰنَا مِن فَضْلِهِۦ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ
ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّآ ءَاتَىٰهُم مِّن فَضْلِهِۦ بَخِلُوا۟ بِهِۦ وَتَوَلَّوا۟
وَّهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِى قُلُوبِهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ
يَلْقَوْنَهُۥ بِمَآ أَخْلَفُوا۟ ٱللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا۟ يَكْذِبُونَ
﴿٧٧﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَىٰهُمْ وَأَنَّ
ٱللَّهَ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾ ٱلَّذِينَ يَلْمِزُونَ ٱلْمُطَّوِّعِينَ مِنَ
ٱلْمُؤْمِنِينَ فِى ٱلصَّدَقَٰتِ وَٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ
فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ ۙ سَخِرَ ٱللَّهُ مِنْهُمْ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

73. Ey o şanlı peygamber! Kafirlerle, münafıklarla cihat et ve onlara karşı sert ol. Onların varacakları yer Cehennemdir ki o, ne kötü varılacak yerdir.

("Onlara karşı sert ol" sözünden anlaşılıyor ki cihat, sadece kılıç ve savaştan daha genel bir anlam taşır. Zira münafıklarla, bunlar gizli kafir oldukları için, açık kafirler gibi savaşarak ve vuruşarak cihat düşünülmez. Münafıklarla cihat, onlara karşı delil getirmek ve had uygulamak şeklinde tefsir edilir. Aslında cihat; kılıç, dil ve başka herhangi bir vasıta ve şekil ile olursa olsun gayret sarfederek çalışıp uğraşmak, didinmek demektir ki, savaş bunun özel bir türüdür.)

74. "Bir şey söylemedik" diye Allah'a yemin ediyorlar. Andolsun ki o küfür kelimesini söylediler, İslama geldikten sonra yine kafirlik ettiler ve o başaramadıkları cinayeti kurdular. Halbuki intikam almağa kalkmaları için kendilerini Allah'ın, Rasulü

ile beraber ilahi lütfundan zenginleştirmiş olmasından başka bir sebep de yoktu. Bunun üzerine tevbe ederlerse haklarında hayırlı olur, yok yan çizerlerse Allah onlara dünya ve âhirette elem verici bir azap ile azap eder. Ve yeryüzünde onlar için ne koruyacak, ne yardım edecek kimse bulunmaz.

(Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) Tebük gazasında iki ay kalmıştı. Bu sırada Kur'ân iniyor, savaştan geri kalan münafıkları ayıplıyor ve bunları ordudaki münafıklar işitiyordu. Münafık Cülas b. Süveyd: "Eğer Muhammed'in Medine'deki kardeşlerimiz için söyledikleri hak ise, biz eşeklerden beteriz" diye bir söz kaçırmıştı. Orada bulunan Amir b. Kays: "Evet, vallahi Muhammed elbette doğru söylüyor ve sen eşekten betersin" demişti. Bu Rasûlullah'a ulaşınca onu huzuruna getirtti. Cülas: "Billahi söylemedim" diye yemin etti. Amir de: "Allah'ım! Kulun ve peygamberine doğru söyleyeni tasdik edecek, yalan söyleyeni yalanlayacak âyet indir" diye dua etti. Bunun üzerine bu âyet indi. Cülas da: "Yüce Allah bu âyette tevbeyi zikrediyor, gerçekten ben o sözü söylemiştim" dedi ve tevbe etti.

Tebük'ten Medine'ye dönüldüğünde onbeş münafık gece bir tepede Efendimizi devesinden vurup uçuruma itmek üzere anlaşmışlardı. Ammâr devesinden çekiyor Huzeyfe de arkasından sevk ediyordu. Tam o sırada Huzeyfe, deve ayağı sesleri ve bir silah şakırtısı işitir, döner bakar ki yüzleri örtülü bir grup, "defolun, ey Allah düşmanları!" diye bağırır, onlar da kaçarlar.)

75. Yine onlardan kimi de Allah'a şöyle ahdetmişlerdi: "Eğer Allah bize lütfundan ihsan ederse her halde zekâtı veririz ve her halde salihlerden oluruz."

76. Ne zaman ki onlara Allah lütfundan istediklerini verdi, cimrilik edip yüz çevirdiler ve zaten yan çizip duruyorlardı.

(Bu âyetin de Sa'lebe hakkında indiği rivayet edilir. Salebe Rasûlullah'a (s.a.v.) gelip ısrarla Allah'tan kendisine bir mal vermesi için dua etmesini istemiş ve Allah ona zenginlik verirse malının zekâtını vereceğini söylemiş. Duadan sonra bir davar edinmiş, üredikçe üremiş, Medine dar gelmiş, bir vadiye taşınmış, cemaati ve Cuma'yı terk etmiş, gelen zekât memurlarına: "Hele siz gidin, ben bir düşüneyim." diyerek zekâtı vermemiş, bu âyet inince zekâtını getirmiş fakat Efendimiz: "Allah beni senin zekâtını kabulden men etti" diyerek almamıştı. Halifelikleri sırasında Hz. Ebubekir ile Hz. Ömer'e de getirmiş onlar da almamışlardı. Sonra Hz. Osman zamanına helak oldu.)

77. Allah'a verdikleri sözü tutmadıkları ve yalan söylemeği âdet edindikleri için O da bu fiillerinin akibetini kalplerinde kıyamet gününe kadar sürecek bir münafıklığa çeviriverdi.

78. Onlar henüz bilmediler mi ki, Allah onların sırlarını da bilir, fısıltılarını da. Ve Allah, gaypları en iyi bilendir.

79. Sadakalarda farz olan zekâttan fazla olarak kendi gönülleriyle bağışlarda bulunan müminlere bir türlü, güçlerinin yetebildiğinden başkasını bulamayanlara diğer türlü laf atarak bunlarla eğlenenler yok mu, işte Allah onları maskaraya çevirdikten başka bir de kendileri için elem verici bir azap var.

(Efendimiz müminleri sadaka vermeğe teşvik edince Abdurrahman b. Avf, 40 okka kadar altın, Asım b. Adiy altıbin sa' ağırlığında hurma, Ebu Ukayl de bir sa' hurma getirmişti. Münafıklar: "Abdurrahman ve Asım, getirdiklerini gösteriş için getirdiler. Ebu Ukayl'in ise bir sa' hurmasına Allah ve rasulünün ihtiyacı yoktu ama o da sadaka veriyor desinler diye getirdi" diye fiskos etmişlerdi. Bunun üzerine bu âyet indi.)

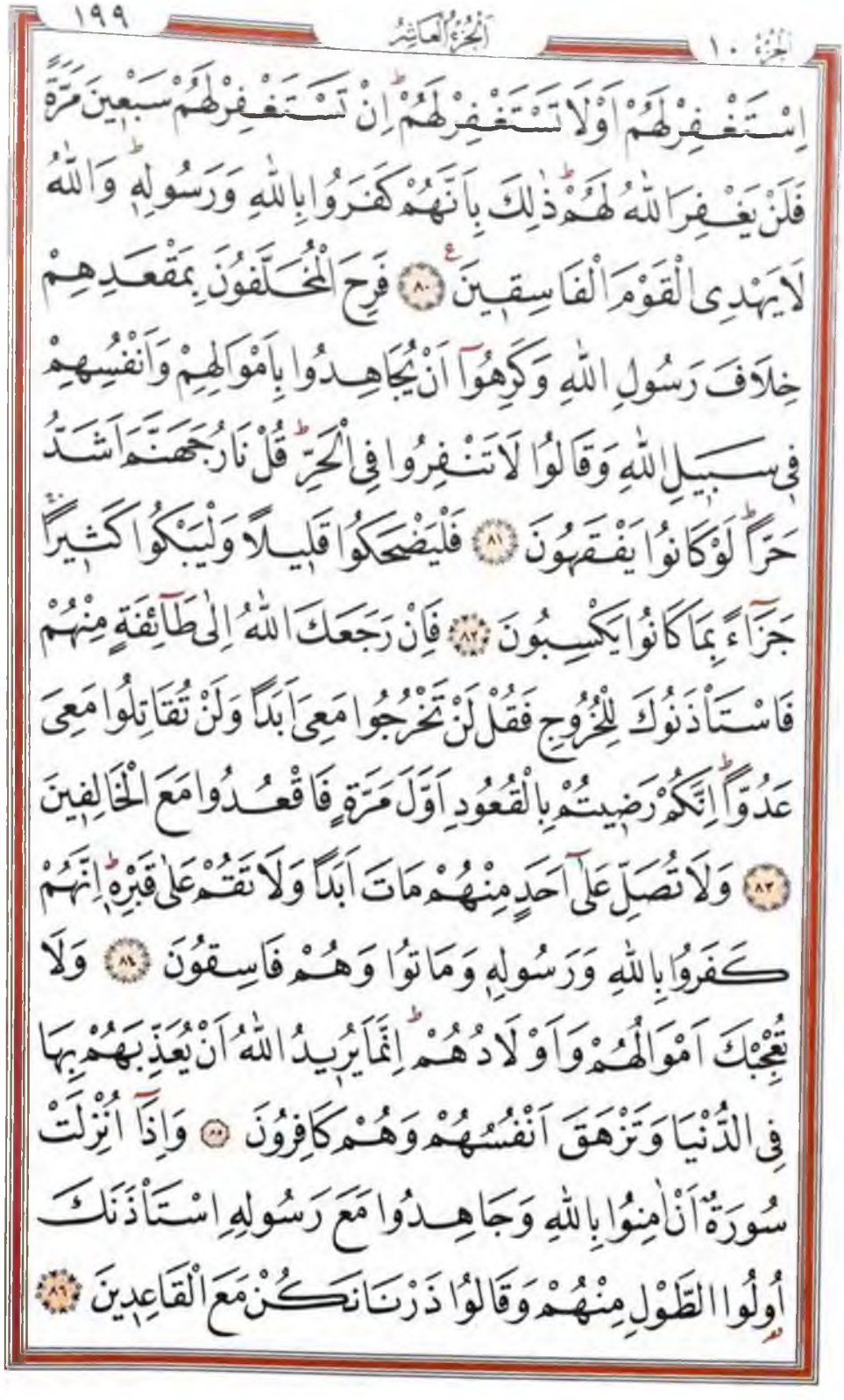

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْلَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ ۚ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِيْنَ مَرَّةً
فَلَنْ يَّغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۭ وَاللّٰهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٨٠﴾ فَرِحَ الْمُخَلَّفُوْنَ بِمَقْعَدِهِمْ
خِلٰفَ رَسُوْلِ اللّٰهِ وَكَرِهُوْٓا اَنْ يُّجَاهِدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ
فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَقَالُوْا لَا تَنْفِرُوْا فِي الْحَرِّ ۭ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ
حَرًّا ۭ لَوْ كَانُوْا يَفْقَهُوْنَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوْا قَلِيْلًا وَّلْيَبْكُوْا كَثِيْرًا
جَزَاۗءًۢ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٨٢﴾ فَاِنْ رَّجَعَكَ اللّٰهُ اِلٰى طَاۗىِٕفَةٍ مِّنْهُمْ
فَاسْتَاْذَنُوْكَ لِلْخُرُوْجِ فَقُلْ لَّنْ تَخْرُجُوْا مَعِيَ اَبَدًا وَّلَنْ تُقَاتِلُوْا مَعِيَ
عَدُوًّا ۭ اِنَّكُمْ رَضِيْتُمْ بِالْقُعُوْدِ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوْا مَعَ الْخٰلِفِيْنَ
﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِّنْهُمْ مَّاتَ اَبَدًا وَّلَا تَقُمْ عَلٰي قَبْرِهٖ ۭ اِنَّهُمْ
كَفَرُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَمَاتُوْا وَهُمْ فٰسِقُوْنَ ﴿٨٤﴾ وَلَا
تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ ۭ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ اَنْ يُّعَذِّبَهُمْ بِهَا
فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كٰفِرُوْنَ ﴿٨٥﴾ وَاِذَآ اُنْزِلَتْ
سُوْرَةٌ اَنْ اٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوْا مَعَ رَسُوْلِهِ اسْتَاْذَنَكَ
اُولُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوْا ذَرْنَا نَكُنْ مَّعَ الْقٰعِدِيْنَ ﴿٨٦﴾

80. Onlar için ister Allah'ın onları bağışlamasını iste, ister isteme. Onlar için yetmiş kere Allah'ın onları bağışlamasını istesen de Allah onları hiç de bağışlayacak değil. Böyle, çünkü onlar Allah'ı ve rasulünü tanımadılar. Allah ise öyle baştan çıkmış fasıklar topluluğuna hidayet etmez.

(Rivayete göre münafık Abdullah b. Übeyy'in oğlu Abdullah, ihlaslı kişilerden idi. Babasının hastalığında onun hakkında Rasûlullah'ın (s.a.v.) mağfiret talebinde bulunmasını istemişti. Efendimiz (a.s.) de öyle yapmış, bunun üzerine bu âyet inmişti. Bu âyet inince de: "Demek ki yüce Allah ruhsat verdi, ben de yetmişten çok mağfiret talebinde bulunurum" demiş, bunun üzerine de: "Onlara mağfiret talebinde bulunsan da bulunmasan da onlar için birdir, Allah onları bağışlamayacak" meâlindeki Münafıkun, 63/6 âyeti indi.)

81. Geride kalanlar Rasûlullah'a muhalefet ederek oturup kalmalarıyla ferahlan-

dılar, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihat etmeği sevmediler, "bu sıcakta seferber olmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcak, fakat duysalardı."

[Âyette anlatılan davranışlarıyla münafıklar kendilerinde, inkar ve sapıklıktan şu üç hasleti bir araya getirmiş olmaktadırlar: Rasûlullah'a muhalefet ederek savaşa katılmayıp geride kaldıklarına sevinmek, Allah yolunda cihattan hoşlanmamak ve başkalarını da bundan alıkoymak. Zemahşeri şöyle der: "Cehennem ateşi daha sıcak" cümlesi, onların cahil olduğunu ifade eder. Çünkü bir kimse kısa süreli bir meşakkatten korunur da bu yüzden ebedî meşakkate düşerse, o kimse bütün cahillerden daha cahildir.]

82. Artık kazandıkları günahın cezası olarak az gülsünler, çok ağlasınlar.

[Bu emir cümleleri aslında onların az gülüp çok ağlayacaklarını haber veren cümlelerdir. Yani o münafıklar bu geçici dünya hayatında gülecekler. Ama bu gülüş, bu zevk ve sefa sonunda bitecektir. Onun için bu, az bir gülüş, az bir zevktir. Ama Cehennemde, yaptıklarının karşılığını alarak yanacaklar, çok ağlayacaklar, sonsuza kadar ağlayacaklar. Aslında Cennet ve Cehennemi, kısacası ölümü düşündüğümüzde bizim de az gülüp çok ağlamamız gerekir. Nitekim sevgili Peygamberimiz: "Benim gördüğümü görmüş olsaydınız gerçekten az güler çok ağlardınız" buyurmuş. Cemaat: "Ne gördünüz ey Allah'ın rasulü!?" deyince, "Cennet ve Cehennemi" buyurmuşlardır. "Buhârî, Küsuf 2; Müslim, Salât 112."]

83. Bundan böyle Allah seni onlardan bir kısmının yanına döndürür de başka bir cihada çıkmak için senden izin isterlerse: "Artık siz benimle hiçbir zaman çıkamayacaksınız ve hiçbir düşmana karşı benimle savaşamayacaksınız. Önceki defa oturup kalmayı arzu ettiniz. Şimdi de artık geride kalanlarla beraber oturun" de.

[Âyette, Hz.Peygamber (s.a.v.) Tebük seferinden Medine'ye döndüğünde, bu gazaya katılmayan münafıklar gelip bundan sonraki gazalara katılmak için izin isterlerse bunlara izin verilmemesi gerektiği, gerekçeleriyle birlikte haber verilmektedir.]

84. Ve içlerinden ölen birinin ebediyyen namazını kılma ve kabrinin üzerinde durma. Çünkü onlar, Allah ve rasulünü tanımadılar ve kafir (fasık) olarak can verdiler.

[Bu âyet indikten sonra Hz. Peygamber (s.a.v.), münafıklardan hiçbir kimsenin cenaze namazını kıldırmamış ve kabirlerinin başında dua etmemiştir. Cenaze namazı, ölen kişi için mağfiret isteme manası taşır. Münafık ve kafirler duaya ve mağfiret talebine layık olmadıkları için yüce Allah onlara dua ve istiğfar etmekten rasulünü nehyetmiş ve bunun illeti ve sebebi de onların küfür ve fasıklıkları olduğunu açıkça beyan etmiştir.]

85. Hem onların ne malları, ne çocukları gözüne batmasın. O hiçbir şey değil. Ancak Allah onlara dünyada bunlarla azap etmeği ve kafir oldukları halde canlarının çıkmasını murat ediyor.

[Bu âyetin bir benzeri olan, bu surenin 55. âyetinin açıklamasına bakınız.]

86. "Allah'a iman edin ve Rasulü ile beraber cihada gidin" diye bir sure indirildiği zaman, içlerinde servet sahibi olanlar senden izin istediler ve "bırak bizi, oturanlarla beraber olalım" dediler.

["Servet sahibi olanlar" sözüyle, gerek beden ve gerekse mal ile cihat etmeğe gücü yeten münafıklar kastedilmektedir. İmanı olmayan kimsenin yapacağı cihadın faydası olmayacağına işaret için âyette önce "iman edin" denilmiştir. Yani: "Ey münafıklar! Size gereken, önce Allah'a iman etmektir. Zira imanınız olmazsa cihadın ve diğer amellerinizin dünya ve âhirette size bir faydası olmaz."]

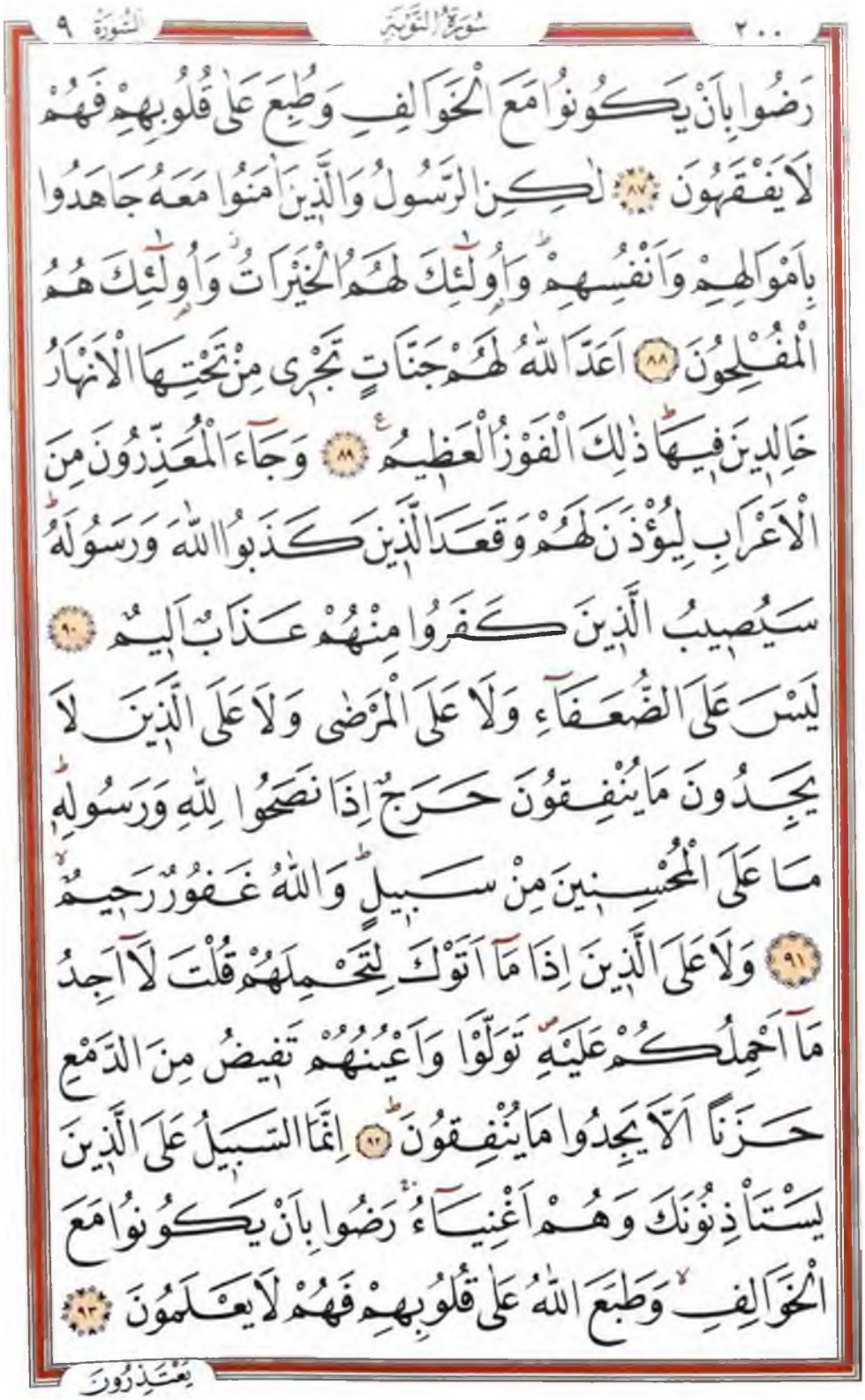
رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ
لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾ لَٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا
بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ وَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾ وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ
الْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ
سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٠﴾
لَّيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَىٰ وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا
يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ
مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِن سَبِيلٍ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
﴿٩١﴾ وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ
مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّوا وَّأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ
حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنفِقُونَ ﴿٩٢﴾ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ
يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ ۚ رَضُوا بِأَن يَكُونُوا مَعَ
الْخَوَالِفِ ۖ وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾
يَعْتَذِرُونَ

87. Kadınlarla beraber olmağa razı oldular, kalplerinin üzeri mühürlendi, artık onlar gayeyi anlamazlar.

[Mallarıyla ve bedenleriyle savaşa gitmeğe gücü yeten, ellerinde bu imkan bulunan münafıklar, savaşa gitmeğe gücü yetmeyen kadınlar, hastalar ve acizlerle oturup kalmağa razı oldular. Yüce Allah'ın kendilerine verdiği cüzi iradelerini küfre sarfettiler ve bu yüzden kalplerinin üzerine mühür basıldı. Artık onlar hak sözü, cihatta ve Rasule itaatta bulunan mutluluğu ve ondan geri kalmadaki mutsuzluğu anlayamazlar.]

88. Fakat Peygamber ve beraberindeki müminler, mallarıyla, canlarıyla cihat ettiler. Bunları görüyor musun, bütün hayırlar işte onlar için ve işte bunlar murada erip kurtulanlar.

[Evet, münafıklar savaşa katılmadılar. Fakat Allah'ın Peygamberi ve onunla beraber müminler.

müşriklere ve kafirlere karşı cihat ettiler. Allah'ın dini uğruna mallarını harcadılar, canlarını verdiler. İşte her türlü hayır onlarındır.

Razi der ki: Burada "hayırlar" dan maksat; dünyada yüce Allah'ın yardımı ve o yardım sayesinde ihsan ettiği ganimet malları, servet ve zenginlik, güç ve kuvvet; âhirette ise cennet, cennetin dereceleri ve nimetleridir.]

89. Allah onlara altından ırmaklar akan cennetler hazırladı, içlerinde devamlı kalacaklar. İşte o büyük kurtuluş bu.

90. Bedevilerden özür bahane edenler, kendilerine izin verilsin diye geldiler, Allah'a ve Rasulüne yalan söyleyenler de oturdular. Muhakkak bunların kafir olanlarına elem verici bir azap isabet edecek.

[Medine'li münafıkların durumları açıklandıktan sonra bu âyette de bedevi münafıkların durumları açıklanıyor. Beyzavi der ki: "Bunlar, Esed ve Gatafan kabileleridir. Fakirliklerini ve aile fertlerinin çokluğunu mazeret göstererek gazadan geri kalmak için izin istediler." İman iddialarında Allah'a ve resulüne yalan söyleyenler de cihattan geri kaldılar. Bunlar cihat etmedikleri gibi, geri kalmalarından dolayı mazeret de beyan etmeyen bir kavimdir.

Âyetten şunu da anlıyoruz ki Hz. Peygamber (s.a.v.), sadece Medine'lileri değil, çevredeki Arap kabilelerini de cihada davet etmişti.]

91. Allah ve rasulü için nasihat ettikleri takdirde ne zayıflara, ne hastalara, ne de sarf edeceklerini bulamayanlara bir günah yoktur. İhsan edenleri ayıplamağa da yol yoktur. Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

[Âyet, üç sınıf kimseden savaş mükellefiyetinin düştüğünü haber veriyor. Bunlar kadın, çocuk ve yaşlılar gibi zayıflar, hasta olanlar ve cihat için harcama yapma gücü bulunmayanlardır. Samimiyetle inandıkları, salih amel işledikleri, yalan haberler çıkararak Müslümanları kösteklemedikleri ve fitne yaymadıkları takdirde, sefere çıkmazlarsa bunlar için bir günah yoktur. Zira Allah ve rasulü için nasihatta bulunmaları, ihsan edenler zümresine girmelerine sebep olur. Böyle kimseler için de ne bir vebal, ne de onların kınanması için bir yol vardır. Yani kimse, onları kınamaya bir yol bulamaz.]

92. Şunlara da bir günah yoktur ki, her ne zaman, kendilerini bindirip sevk edesin diye sana geldilerse, "sizi bindirecek bir şey bulamıyorum" dediğin için bu uğurda sarf edecek şeyi bulamadıklarından dolayı hüzünlerinden gözleri yaş döke döke döndüler.

[Beyzavi der ki: Bu ağlayanlar, Ensardan yedi kişidir. Rasûlullah'a (s.a.v.) : "Biz gazaya çıkacağız diye adakta bulunduk. Bize binek temin et de seninle birlikte savaşalım" dediler. Rasûlullah da: "Sizi bindirecek bir binek bulamıyorum" dedi. Bunun üzerine ağlayarak döndüler.

Hastalık veya başka her hangi bir özür sebebiyle savaşa katılamayan böyle kişiler hakkında Enes b. Mâlik şu rivayeti yapıyor: "Rasûlullah (s.a.v.) Tebük savaşından dönüyordu. Medine'ye yaklaşınca buyurdu ki: "Medine'de öyle kimseler var ki, siz nereye yürüdünüz, hangi vadiyi aştınız ise, hep sizinle beraber idiler." "Ey Allah'ın rasulü, dediler, onlar Medine'de oldukları halde mi, böyle yaptılar?" "Evet, buyurdu, orada oldukları halde. Çünkü onları, özürleri alıkoydu." "Buhârî, Megazi 81."]

93. Ayıplamağa yol ancak o kimseleredir ki, zengin oldukları halde kalmak için senden izin isterler. Bunlar, kadınlarla beraber olmağa razı oldular, Allah da kalplerini mühürledi. Artık başlarına geleceği bilmezler.

[Bu yaptıklarının âhirette ne kadar değersiz bir şey olduğunu bilmedikleri gibi onun kendilerine vereceği sıkıntıyı, âhirette başlarına getireceği azabı da asla bilmezler.]

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ ۚ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا
لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ ۚ وَسَيَرَى
اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ
بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ ۖ فَأَعْرِضُوا
عَنْهُمْ ۖ إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ جَزَاءً بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ ۖ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ
فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾ الْأَعْرَابُ أَشَدُّ
كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ
اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ
يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ ۚ عَلَيْهِمْ
دَائِرَةُ السَّوْءِ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ
يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ
عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ ۚ أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ ۚ
سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩٩﴾

94. Yanlarına döndüğünüzde size özür beyan edecekler. De ki: Özür beyan etmeyin, ihtimal yok size inanmayacağız. Doğrusu Allah bize durumlarınızla ilgili birçok haber verdi. Bundan böyle de Allah ve rasulü amelinizi görecek. Sonra hepiniz o gizli ve açıkta olanı bilen Hakkın huzuruna götürüleceksiniz. İşte o vakit, daha önce neler yapıyor olduğunuzu O size haber verecek.

(Siz mümin gaziler esenlik, şeref ve şan ile gazadan dönecek, yine onların başına geleceksiniz ve kalpleri mühürlü olduğundan dolayı bu akıbeti bilmeyen ve geride kadınlarla beraber kalmağa razı olarak izin isteyen o zenginler, o zaman münafıkça özür beyan edecekler. Ey Muhammed! Onlara de ki: Ağzınızı açmayınız, özür dileyeceğiz diye boşuna çabalamayınız, yalancılığınız, münafıklığınız sabit oldu. Bundan böyle bakalım ne yapacaksınız, yine münafıklığa devam mı edeceksiniz, yoksa tevbe mi edeceksiniz? Her ne yapsanız Allah'tan ve rasulün-

den gizleme ihtimaliniz yok, gizli-açık her yaptığınız görülmüş ve bilinmiş olacak. Sonunda Allah kıyamet günü cezanızı verecek, ne halt ettiğinizi o zaman anlayacaksınız.)

95. Yanlarına döndüğünüz zaman kendilerine bakmayasınız diye size Allah adına yeminler edecekler, siz de kendilerinden yüz çeviriniz. Çünkü onlar murdar şeylerdir. Kazandıklarının cezası olarak varacakları yer de Cehennemdir.

(Gazadan dönüp onlara geldiğinizde sizi kandırmak için Allah'a yemin edecekler ki onlardan yüz çeviresiniz, yani kabahatlerini görmeyeseniz, tekdir ve kınamadan vazgeçesiniz diye. İmdi siz de onlara bakmayınız, kendilerinden yüz çeviriniz. Yani onların istedikleri gibi rıza suretiyle onlara bakmamak değil, uzak durmak ve nefret etmek suretiyle onlardan yüz çeviriniz. Çünkü dışlarından görünmese bile her halde onların içleri pis, ruhları habistir.)

96. Siz kendilerinden razı olasınız diye size yemin edecekler. Fakat siz onlardan razı olursanız her halde Allah, fasıklar topluluğundan razı olmaz.

(Yani siz müminlerin onlardan razı ve hoşnut olması, onlara bir fayda vermek şöyle dursun, sizin hakkınızda bile zararlı olur. Denilmiştir ki bunlar Cedd b. Kays, Muattib b. Kuşeyr gibi münafıkların başkanlığı altında seksen kadar münafık idiler. Efendimiz (a.s.) Medine'ye geldiğinde: "Bunlarla oturmayınız ve konuşmayınız" buyurdu.)

97. Bedeviler, kafirlik ve münafıklıkça daha şiddetlidirler. Bununla beraber Allah'ın, rasulüne indirdiği hükümlerin hududunu bilmemeğe daha layıktırlar. Allah her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Bedeviler, huyları daha sert ve daha kuşkulu olduklarından küfür ve nifakları da daha şiddetlidirler ve Allah'ın, Rasulüne indirdiklerinin sınırlarını bilmemeğe daha uygundurlar. Peygamberlik meclisinden uzak, mucizeleri bizzat görme ve Kitap ve Sünnette inen şeriatların uygulamalarını gözleriyle görme şerefinden mahrum oldukları için tevhid, peygamberlik, dünya ve âhiret delillerinin mertebeleri, teklifler ve hükümlerin miktarları ve mahiyeti hakkında ilimsizliğe, cahilliğe şehirlilerden ziyade uygundurlar. Fıkıh şöyle dursun, ilmihallerini bile bilemeyecek bir yaratılış ve tabiattadırlar.)

98. Bedevilerden kimi vardır ki verdiğini cereme sayar, size zamanın türlü türlü devir ve değişimlerini gözetir. Kötü devir kendi başlarına! Allah, her şeyi işiten ve bilendir.

(Bedevilerden bazısı vardır ki, Allah yolunda sarf edeceği malı, sadaka diye vereceği nafakayı, yapmak zorunda kaldığı bir ziyan ve cereme kabul eder. Ve bekler ki dünyanın musibetleri başınızda dönsün, felaket anaforu her tarafınızı sarsın, üstünlüğünüz sona ersin de beladan kurtulsunlar.

Kötü devir kendi başlarına olsun! Sizin hakkınızda temenni edip bekledikleri o felaket girdabı kendi üzerlerine dönsün, niyetleri kendi başlarına, kendi aleyhlerine olsun.)

99. Yine bedevilerden kimi de vardır ki Allah'a ve âhiret gününe inanır ve vergisini, Allah yanında yakınlıklara ve Peygamberin dualarına vesile sayar. Gerçekte bunlar, kendileri için yakınlıklardır. İlerde Allah onları rahmeti içine koyacaktır. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

(Bunlara karşılık yine bedevilerden bazısı da vardır ki Allah'a ve âhiret gününe iman eder ve yapacağı infakı Allah'ın huzuruna yakınlık vesilesi ve Peygamberin dua ve istiğfarına sebep sayar, Allah yolunda yaptığı harcamaları bu iman ile yapar. Zira Efendimiz (a.s.) sadaka verenler için hayır ve bereket duasında bulunur ve Allah'tan mağfiret niyaz ederdi. Evet bu harcamalar, onlar için gerçekten bir yakınlık vesilesidir. Allah onları rahmetine sokacak, nimet ve mutluluğuna boğacaktır.)

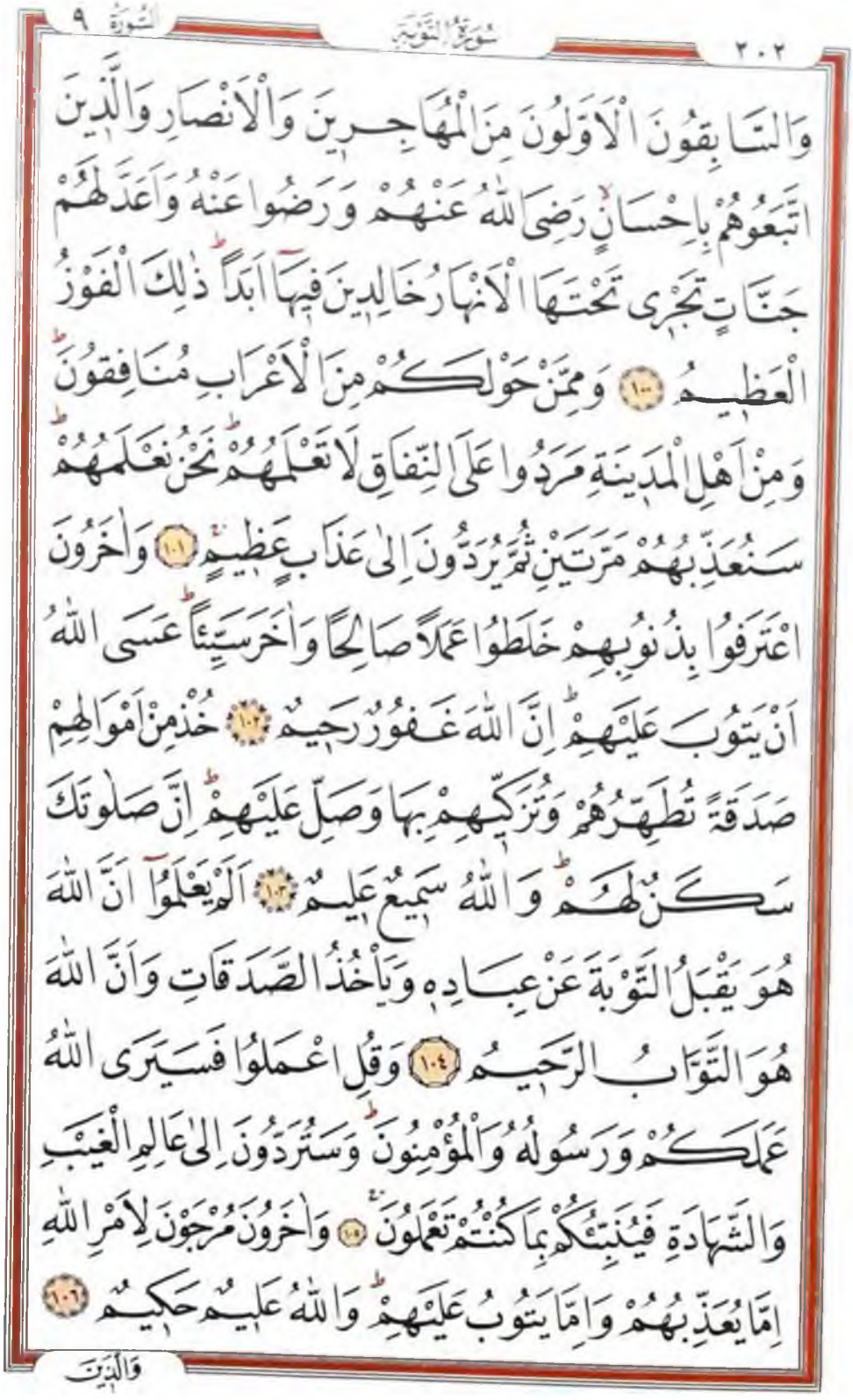

100. En önde giden Muhacirler ve Ensar ve ihsan ile onların ardından gidenler yok mu, işte Allah onlardan razı oldu, onlar da Allah'tan razı oldular. Allah onlara altlarında ırmaklar akan cennetler hazırladı ki içlerinde ebediyen kalacaklar. İşte büyük kurtuluş bu.

(Muhacirler ve Ensarın hicret ve yardımda ilk olan öncüleri ve bunlara ihsan ile uyanlar, yani güzel amelde o en önde gidenlere uyup katılan diğer Muhacirler ve Ensar, yahut Kıyamete kadar, onların yaptıklarını güzel görerek iman ve itaatte onlara uyan bütün ihsan sahibi müminler yok mu, işte Allah onlardan razı oldu, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Hepsi, "razı olan" ve "razı olunan" mertebesini kazanmışlardır.)

101. Hem etrafınızdaki bedevilerden münafıklar var, hem de Medine ahalisinden münafıklığa alışık olanlar. Sen onları bilmezsin, onları biz biliriz. Biz onlara iki

kere azap edeceğiz. Sonra da büyük bir azaba itilecekler.

(Sen o münafıkların şahıslarını, isimlerini, neseplerini bilmez değil, münafık olduklarını bilmezsin. Yani münafıklıkta o derece beceri kazanmışlar, yağ gibi su üzerine çıkmağa öyle alışmışlardır ki durumlarını senden, senin o yüksek anlayış ve sezişinden bile gizleyebilirler de vahy gelmeyince münafıklıklarını kesinlikle bilmezsin. Onları biz biliriz, onlara biri dünya, biri kabir azabı olmak üzere iki kere azap edeceğiz. Sonra da Cehenneme atılacaklar.)

102. Diğer bir takımı ise günahlarını itiraf ettiler ve iyi bir amel ile diğer bir kötüyü karıştırdılar. Ola ki Allah tevbelerini kabul ede. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

(Bazıları da vardır ki günahlarını itiraf ettiler, iyi bir ameli ve diğer bir kötüyü karıştırdılar, yani kötü amel de yaptılar, iyi de. Mesela, gazaya gittikleri de oldu, gitmedikleri de, günah işlediler pişman da oldular. Günahlarını söylediler fakat doğru söylediler. Bunlar savaştan geri kalan bazıları idi ki, savaştan geri kalanlar hakkında inen âyetleri işitince kendilerini Mescidi Nebi'nin direklerine bağlamışlar ve Rasûlullah (s.a.v.) çözmedikçe kendilerini çözmemeğe yemin etmişlerdi. Efendimiz de: "Vallahi, haklarında emir gelinceye kadar çözmem" buyurdu. Bunun üzerine: "Ola ki Allah tevbelerini kabul ede" meâlindeki âyet indi.)

103. Bunların mallarından bir sadaka al ki onunla kendilerini hem paklayasın hem aklayasın. Bir de haklarında dua et. Çünkü senin duan onların kalplerini yatıştırır. Allah, her şeyi işiten ve bilendir.

(Rivayete göre Mescid'in direklerine kendilerini bağlayanlar çözüldüklerinde: "Ey Allah'ın Rasulü! İşte şu mallarımızdır ki bizi senden geri koydu. Bunları sadaka olarak dağıt da bizi pakla" dediler. Efendimiz de: "Bana, mallarınızdan bir şey almam emredilmedi" buyurdu. Daha sonra bu âyet indi: "Mallarından bir sadaka al ki günah kirlerinden temizlenmelerine ve iyiliklerinin artmasıyla ihlaslılar derecesine yükselmelerine sebep olasın...")

104. Bilmediler mi ki Allah, kullarından tevbeyi kabul eder de sadakalarını alır. Gerçekten Allah, evet O'dur tevbeleri en çok kabul eden, en çok merhamet eden.

105. De ki: Çalışın! Çünkü amelinizi hem Allah görecek, hem rasulü, hem müminler. Hepiniz mutlaka o gizli ve açığı bilen Hakkın huzuruna götürüleceksiniz. O vakit O, size neler yapıyor olduğunuzu haber verecek.

106. Diğer bir kısmı da Allah'ın emrine geri bırakılmışlardır. Allah onlara ya azap eder veya tevbelerini kabul buyurur. Allah alimdir, hakîmdir.

(Medine ahalisinden ve civarındaki bedevilerden diğerleri de vardır ki bunlar, Allah'ın emri için geri bırakılmışlardır. İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre bunlar Ka'b b. Mâlik, Mürare b. er-Rebi ve Hilal b. Ümeyye idi. Bkz, (Buhârî, Megazi 79; Müslim, Tevbe 53.) Bunlar yukarıda sözü edilen kendilerini Mescidin direklerine bağlayan Ebu Lübabe ve arkadaşları gibi pişmanlık göstererek hemen tevbe edip özür dilememişlerdi. Halbuki Bedir'e katılanlardan idiler. Rasululah, bunlar hakkında verilecek hükmü durdurmuş ve ashabını onlara selam vermekten ve onlarla konuşmaktan nehyetmişti. İnsanlar, bunlar hakkında değişik şeyler söylüyorlardı. Kimi: "Bunlar helak oldular" diyor, kimi de: "Belki Allah bağışlar" diyordu. Bu şekilde, haklarında Allah'ın emri gelmesi için bekletilmiş bulunuyorlardı. Ya Allah bunlara azap edecek, eğer bulundukları halde kalırlarsa, veya tevbelerini kabul edecektir, eğer samimi niyetle, sıhhatli bir şekilde tevbe ederlerse.)

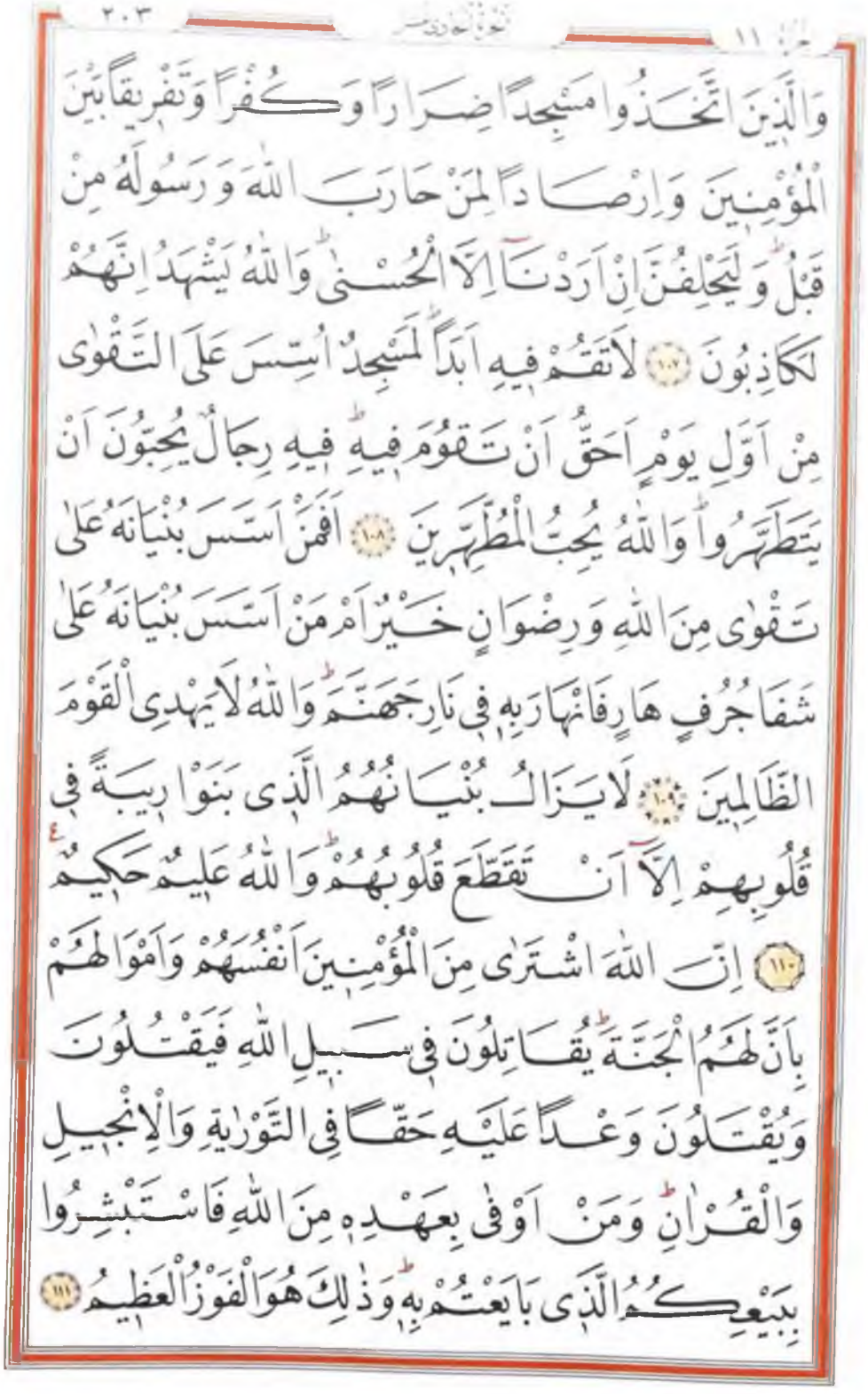

107. Bir de şunlar var ki tuttular bir mescit yaptılar, inadına zarar vermek için, küfür için, müminlerin arasına ayrılık sokmak için ve bundan evvel Allah ve rasulüne karşı savaş açan kişiye bir pusu yapıvermek için. Bununla beraber iyi niyetten başka maksadımız yoktu diye yemin de edecekler. Fakat Allah şahit ki bunlar, şeksiz şüphesiz yalancıdırlar.

(Allah'a ve rasulüne savaş açan kişi, Ebu Âmir'dir. Bu adam cahiliye devrinde hristiyan dinine girmiş ve rahip olmuştu. Rasûlullah (s.a.v.), buna el-Fasık ismini vermişti. Bu rahip, Rasûlullah'ın ortaya çıkması üzerine başkanlığı elden gidince düşmanlığa kalkışmış, müşrikleri teşvik ve tahrik etmişti. Huneyn savaşına kadar böyle yaptı. Hevazin kabilesi Huneyn'de yenilince Şam'a kaçtı, kaçarken münafıklara: "Gücünüz yettiğince hazırlanınız, ben Kayser'e gidecek ve asker getirip Muhammed ve Ashabını Medine'den çıkaracağım" diye haber gönderdi. Bunun üzerine münafıklar da Kuba Mescidi

civarında bir mescit yapmışlar ve Hz. Peygamber'e: Hastalık ve ihtiyaç sahipleri ve yağmurlu, kışlı geceler için bir mescit yaptık, burada bize namaz kıldırıp bereket ile dua etmenizi istiyoruz" demişlerdi. Rasûlullah (s.a.v.) da: "Şimdi sefere çıkmak üzere bulunuyorum, meşgulüm, inşallah geldiğimizde kılarız" buyurdu. Tebük'ten döndüğünde yine mescide gelmesini istediler. Bunun üzerine bu âyetler indi. Âyetlerin inmesi üzerine bazı sahabileri çağırdı, " gidiniz, şu ahalisi zalim mescidi yıkıp yakınız" buyurdu. Onlar da öyle yaptılar, sonra yerinin çöplük edinilmesini emretti.)

[Münafıklar Mescid-i dırar denilen bu mescidi, kendisine bir sığınak olmasını isteyen Ebu Âmir'in emriyle yaptılar. Şöyle diyorlardı: Ebu Âmir döndüğünde orada namaz kılacak ve geldiğinde Muhammed'i yenecek.]

108. Onun içinde ebediyen namaza durma. Ta ilk günden temeli takva üzerine kurulan mescit, içinde namaz kılmana daha layık ve müstehaktır. Onun içerisinde öyle adamlar var ki çok temizlenmeyi severler. Allah da çok temizlenenleri sever.

(Âyette sözü edilen mescit, Kuba mescidir ki temelini Hicretin başında Rasûlullah (s.a.v.) atmıştı. Bundan maksadın Medinedeki Mescid-i Nebi olduğu da söylenmiştir.)

109. O halde binasını Allah korkusu ve Allah rızası üzerine kurmuş olan mı hayırlıdır, yoksa binasını sel bıçığında sarkan bir yarın kenarına kurup da onunla beraber Cehenneme yuvarlanan mı? Allah, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.

(Din işlerini münafıklık üzerine bina edenlerin durumu, dere kenarında, selin, dibini yalayıp oymuş olduğu ve her an çökmeğe hazır durumda bulunan toprak veya çamur çıkıntısı üzerine bina yapan kimsenin durumu gibidir ki böyle bir yere yapılan binanın ne kadar çürük ve çökmeğe mahkum olduğu tasavvur edilsin.)

110. Onların kurmuş oldukları binaları kalplerinde bir münafıklık düğümü olup kalacak, ancak kalpleri parça parça olursa başka. Allah alimdir, hakîmdir.

(Kurdukları bina, yıkılsa da ayakta kalsa da kalplerinde hep kuşku sebebi olup duracaktır. Yıkılmasa orada toplanıp kalplerindeki kafirlik ve münafıklıklarını birbirlerine göstermeleri, şüphe ve münafıklıklarını artırmaktan başka bir şeye yaramayacak; yıkılsa, münafıklıklarının anlaşılmış olması endişesiyle öfke ve telaşları artacak, kendilerine ne yapılacağını kestiremeyerek kalpleri şüphe içinde titreyip duracaktır. Ancak o şüphe ve münafıklık kaynağı olan kalpleri bütün bütün parçalanır, yok olursa o zaman şüpheden uzak kalabilirler.)

111. Allah, müminlerden canlarını ve mallarını, cennet muhakkak onların olmak bahasına satın aldı. Allah yolunda çarpışacaklar da öldürecekler ve öldürülecekler. Tevrat'ta da İncil'de de Kur'ân'da da hak olarak taahhüt ettiği bir vaat bu. Allah'tan ziyade verdiği sözü tutacak kim var? O halde yaptığınız şu biattan dolayı size müjdeler olsun! Ve işte o büyük kurtuluş, bu.

(Hz. Peygamber'e Mekke'de ikinci Akabe biatında Ensar'dan yetmiş kişi biat edince, Abdullah b. Revaha: "Rabbin ve kendin için dilediğini şart et" demişti. Efendimiz de: "Rabbim için O'na ibadet etmenizi ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızı, kendim için de beni, kendinizi ve mallarınızı men edeceğiniz şeylerden men edip savunmanızı şart ederim" buyurdu. Onlar da: "Bunu yaparsak bizim için ne var?" dediler. "Cennet var" buyurdu. "Bu alışveriş kârlıdır, ne kendimiz bozarız, ne de bozulmasını kabul ederiz" dediler, daha sonra bu âyet indi.)

التَّٰٓئِبُونَ الْعٰبِدُونَ الْحٰمِدُونَ السَّٰٓئِحُونَ الرّٰكِعُونَ
السّٰجِدُونَ الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنّٰاهُونَ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَالْحٰفِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ
﴿١١٢﴾ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا
لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوٓا اُولِي قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ
اَنَّهُمْ اَصْحٰبُ الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ
لِاَبِيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَٓا اِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُٓ اَنَّهُ عَدُوٌّ
لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ ۗ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَاَوّٰهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَمَا كَانَ
اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ اِذْ هَدٰىهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ ۗ اِنَّ
اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ ۗ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ ۗ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾ لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ
وَالْمُهٰجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ
الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ
ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ ۗ اِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١١٧﴾
وَعَلَى

112. O tevbe edenler, o ibadet edenler, o hamd edenler, o oruç tutanlar, o rükua varanlar, o secdeye kapananlar, o iyiliği emredip kötülükten nehyedenler ve Allah'ın hududunu koruyanlar...Müjdele hem o bütün müminleri!

(Kısacası, o müjdeye, o hak vaade layık olan müminler, bu erdemli vasıfları kendilerinde toplayanlardır. Sen böyle müminleri müjdele, Ey Muhammed!

İbn Abbas demiştir ki: Bundan önceki âyet ininince birisi: "Ey Allah'ın rasulü! Şayet zina da etse, hırsızlık da yapsa, şarap da içse bile mi? "demiş ve onun üzerine bu âyet inmiştir.)

113. Ne peygambere, ne iman edenlere, akraba bile olsalar Cehennemlik oldukları onlara belli olduktan sonra müşrikler için mağfiret istemek yoktur.

(Bazı rivayetlerde bu âyetin Mekke'nin fethinden sonra, Hz. Peygamber'in, validesinin kabrini

ziyareti ve mağfiret dilemek istemesi dolayısıyla indiği nakledilmiştir. Bazıları da, bu surenin "Onlar için yetmiş kere mağfiret de istesen..." meâlindeki sekseninci âyetinde geçtiği üzere, Efendimizin, "yetmişten ziyade isterim" demesi sebebiyle indiğini söylemiş, İbn Abbas'tan bir rivayette de bir kısım müminler: "Hz. İbrahim, babasına mağfiret edilmesini istediği gibi biz de ölülerimize mağfiret isteyelim" demişlerdi, âyet bu sebeple indi diye de gelmiştir. Bu âyetin Ebu Talib hakkında inmiş olduğu rivayeti zahire aykırı ve uzak bir ihtimaldir. Çünkü bu sure Medenidir.)

114. İbrahim'in, babası hakkındaki mağfiret isteği de sırf ona vermiş olduğu bir vaatten dolayı idi. Böyle iken onun bir Allah düşmanı olduğu kendisine belli olunca ondan uzaklaştı. Her halde İbrahim çok yanık, çok yumuşak huylu idi.

(İbrahim'in (a.s.), babasına senin için rabbimden mağfiret dileyeceğim diye vaatte bulunduğu Meryem, 19/47 ve Mümtehine, 60/4 âyetlerinde haber verilmektedir. Şuarâ, 26/86 âyetinde de bu mağfiret talebinde bulunduğu bildirilmektedir. Ama onun Allah düşmanı olduğu ortaya çıkınca mağfiret dilemekten uzak durdu. Demek ki Allah düşmanları hakkında duanın ve mağfiret talebinin kabul edilme ihtimali olsa idi, İbrahim gibi duası kabul edilen birinin duası ve mağfiret talebi karşılıksız kalmaz ve o, bu mağfiret talebinden vazgeçmezdi. Şu halde bundan anlamalı ki, Cehennemlik oldukları belli olanlara ne müminlerin ne de peygamberin mağfiret istemesi caiz değildir.)

115. Allah bir kavmi hidayete çıkardıktan sonra, nelerden sakınacaklarını kendilerine beyan etmedikçe, onları sapıklığa düşürmek ihtimali yoktur. Gerçekten Allah, her şeyi bilendir.

(Allah bir kavmi Müslüman olmağa muvaffak kıldıktan sonra korunacakları şeyleri kendilerine beyan edinceye kadar onları sapıklığa düşürmez, sapıklığa nispet etmek istemez. Yani Allah'ın hükmü kendilerine beyan edilmeden evvel bilmeyerek yaptıkları hatalardan dolayı onları hak yoldan sapmış olmakla niteleyip itham etmez. Sapıklığa düşmüş olanlarla alakalı hükümleri onlar hakkında uygulamak âdeti değildir.)

116. Şüphesiz Allah, bütün göklerin yerin mülkü O'nundur, diriltir de öldürür de. Size O'ndan başka ne bir veli vardır, ne de bir yardımcı.

(Hüküm ve velayet ancak O'nun, inayet ve yardım ancak O'ndandır. Dolayısıyla Allah'a karşı, O'nun dışındaki her şeyden uzaklaşıp ancak O'na kendini teslim etmeli ve O'nun hüküm ve rızasından başka bir şeye hiç bakmamalıdır.)

117. Andolsun ki, Allah peygambere ve içlerinden bir kısmının kalpleri az daha eğilecek gibi olmuş iken, o güçlük saatinde ona uyan Muhacirler ve Ensar'a yine tevbe lütfetti, sonra kendilerine, tevbelerini kabul ederek iltifat buyurdu. Gerçekten O onlara çok şefkatli, çok merhametlidir.

(Âyette Tebük seferindeki sıkıntılara işaret ediliyor. Sıkıntı o kadar şiddetli idi ki nerdeyse bazıları peygamberden geri kalmağa meyledeceklerdi. Bu seferde binit, azık ve su yüzünden çok sıkıntı çekilmişti, o derece ki, on kişiye nöbetleşe bir deve düşüyordu, bir hurma tanesini iki kişi bölüşmüşlerdi, bozulmuş bir suyu içebilmek için birçok kişi aynı hurma tanesini bir kere emiyorlardı. Rasûlullah (s.a.v.) dua etti, yüce Allah yağmur yağdırıp su ihsan etti. Açlıktan develeri kesmek istediler fakat Rasûlullah, herkesin kabında erzak kırıntısı, döküntüsü ne kalmışsa hepsinin bir yere toplanmasını istedi. Bir sergi üzerine az bir şey birikti, bunların bereketlenmesi için dua etti, sonra "herkes kaplarına alsın" buyurdu. Bunun üzerine hepsi kaplarını doldurdu ve geri kalanını yiyip doydular.

Rasûlullah'ın (s.a.v.) son gazası olan bu gazadaki orduya "Ceyş-i usret=sıkıntı ordusu" ismi verilmişti.)

وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِيْنَ خُلِّفُوْا ۭ حَتّٰٓى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ
بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوْٓا اَنْ لَّا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ
اِلَّآ اِلَيْهِ ۭ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوْبُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ع
١١٨ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُوْنُوْا مَعَ الصّٰدِقِيْنَ
١١٩ مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدِيْنَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِّنَ الْاَعْرَابِ
اَنْ يَّتَخَلَّفُوْا عَنْ رَّسُوْلِ اللّٰهِ وَلَا يَرْغَبُوْا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ
نَّفْسِهٖ ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ لَا يُصِيْبُهُمْ ظَمَاٌ وَّلَا نَصَبٌ
وَّلَا مَخْمَصَةٌ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَلَا يَطَـــُٔوْنَ مَوْطِئًا يَّغِيْظُ
الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُوْنَ مِنْ عَدُوٍّ نَّيْلًا اِلَّا كُتِبَ
لَهُمْ بِهٖ عَمَلٌ صَالِحٌ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِيْنَ ١٢٠ وَلَا
يُنْفِقُوْنَ نَفَقَةً صَغِيْرَةً وَّلَا كَبِيْرَةً وَّلَا يَقْطَعُوْنَ وَادِيًا
اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ١٢١
وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُوْنَ لِيَنْفِرُوْا كَاۗفَّةً ۭ فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ
فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَاۗىِٕفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوْا فِي الدِّيْنِ وَلِيُنْذِرُوْا
قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُوْٓا اِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُوْنَ ع ١٢٢

118. Üç kişiye de Allah tevbe nasip etti ki bunlar, geri bırakılmışlardı. Nihayet o derece bunalmışlardı ki yeryüzü bütün genişliğiyle başlarına dar geldi, vicdanları da kendilerini sıkıştırdı ve Allah'tan yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anladılar. Evet, tam o vakit tevbelerinin kabulü ile tekrar iltifat buyurdu ki o tevbe ediciler arasına dönsünler. Gerçekten Allah, evet O'dur öyle tevbeleri çok kabul eden, öyle çok merhamet eden.

(Âyette sözü edilen üç kişi, tevbe ve itirafları derhal kabul edilmiş olmayıp bu surenin 106. âyetinin delalet ettiği gibi, hükümleri ertelenmiş olan üç kişidir. O âyete ve açıklamasına bakınız. Bu üç kişiden biri olan Ka'b diyor ki: "Bu âyette Allah'ın zikrettiği geri bırakma, bizim gazadan geri bırakıldığımızdan değil, bu ancak bizim işimizin, o yemin ederek ve mazeret göstererek kabul edilenlerden geriye bırakılıp ertelenmesi manasına geri bırakıl-

mamızdır." Bkz. Buhârî, Menakıb 23; Müslim, Tevbe 53.)

119. Ey o bütün iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru sözlülerle beraber olun.

(İmanlarında ve ahitlerinde veya hak dinde gerek niyet, gerek söz ve gerek fiilce ve hatta her hususta doğru konuşanların beraberinde bulunun, onların dostluk ve arkadaşlıklarından ayrılmayın, yani münafıklardan sakınıp Muhammed ve Ashabı gibi doğru sözlülerle dost ve yardımcı olun. Onlar gibi özü doğru, sözü doğru, işi doğru olun, onlara uyun.)

120. Ne Medine ahalisinin ne de onların etrafındaki bedevilerin Rasûlullah'tan geri kalmaları ve onun nefsinde ne yaptığına bakmayıp da kendi nefislerine önem vermeleri yaraşmaz. Çünkü onların Allah yolunda ne bir susuzluk, ne bir yorgunluk, ne bir açlık çekmeleri, ne kafirleri öfkelendirecek bir mevkii çiğnemeleri, ne de düşmana karşı bir başarı elde etmeleri olmaz ki karşılığında kendileri için mutlak bir salih amel yazılmış olmasın. Çünkü Allah, ihsan sahiplerinin ecrini kaybetmez.

(Medine ahalisi ve civarındaki bedevilere yani gerek şehirlilere ve gerek çölde yaşayanlara Rasûlullah'tan geri kalmak yoktur. Onun vereceği hükme aykırı davranmaları ve gittiği gazadan geri kalmaları yasaklanmıştır. Onu bırakıp kendilerini düşünmemelidirler. Yani kendi canlarını peygamberden ziyade sevmemeli, çektiği zahmetlerde, katlandığı sıkıntılarda, karşılaştığı trajedik durumlarda hep onunla beraber bulunmalı, beraberinde yürümelidirler.

Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) Tebük seferine çıkınca Ebu Hayseme bostanına varmış, güzel de bir zevcesi varmış, kadın gölgeye hasırı sermiş, yaygıyı yaymış, taze hurma ve soğuk su da hazırlamış, takdim etmiş. Ebu Hayseme bakmış, koyu gölge, taze hurma, soğuk su, güzel kadın, Rasûlullah ise Tebük seferine çıkmış, açık güneşte ve rüzgarda... Bu, hayır değil, demiş, hemen kalkmış, devesine binmiş, kılıcını ve mızrağını almış, rüzgar gibi gitmiş. Efendimiz de yola bakıyorlarmış, serap içinde bir binitli yaldırıyor, "Ebu Hayseme ol" buyurmuş. O imiş, bunun üzerine Rasûlullah ferahlaşmış ve onun için mağfiret dilemiştir.)

121. Ve küçük büyük bir masraf yapmazlar ve bir vadi aşmazlar ki amellerinin daha güzeliyle Allah kendilerini mükafatlandırmak için hesaplarına yazılmış olmasın.

122. Bununla beraber müminlerin hepsi birden toplanıp seferber olacak değillerdir. Fakat her fırkadan bir taife toplansa da dinde fıkıh tahsil etseler ve döndükleri zaman kavimlerini uyarsalar.. Gerek ki sakınırlar.

(Gerek gaza ve gerek ilim talebi için yeryüzündeki bütün müminlerin hepsi birden kalmaları doğru olmadığı gibi hepsinin birden seferber olmaları da doğru olmaz. O halde bir belde ahalisi veya bir büyük kabile gibi kalabalık her mümin toplumundan bir grup dinde fakih olmak, fıkıh tahsili yapmak için seferber olsalar, hareket edip toplansalar, geri döndükleri vakit belki sakınırlar diye kavimlerini uyarmak için bunu yapsalar. Bu manaya göre din ilmi tahsili için de bir seferberlik bahis konusudur.

Bir başka manaya göre, müminler cihada gitmeyip geride kalanlar aleyhinde inen ilahi beyanları işitince hepsi cihat için seferber olmağa koşmuşlar ve bunun üzerine her fırkadan bir kısmının cihada gitmesi ve bir kısmının da fıkıh tahsili yapması ve uyarmak için kalması emredilmiş ve ilimle ve delil getirmekle mücadele, kılıç ile mücadelenin asıl ve temeli ve peygamber göndermedeki asıl maksat olan en büyük cihat olacağı anlatılmıştır.)

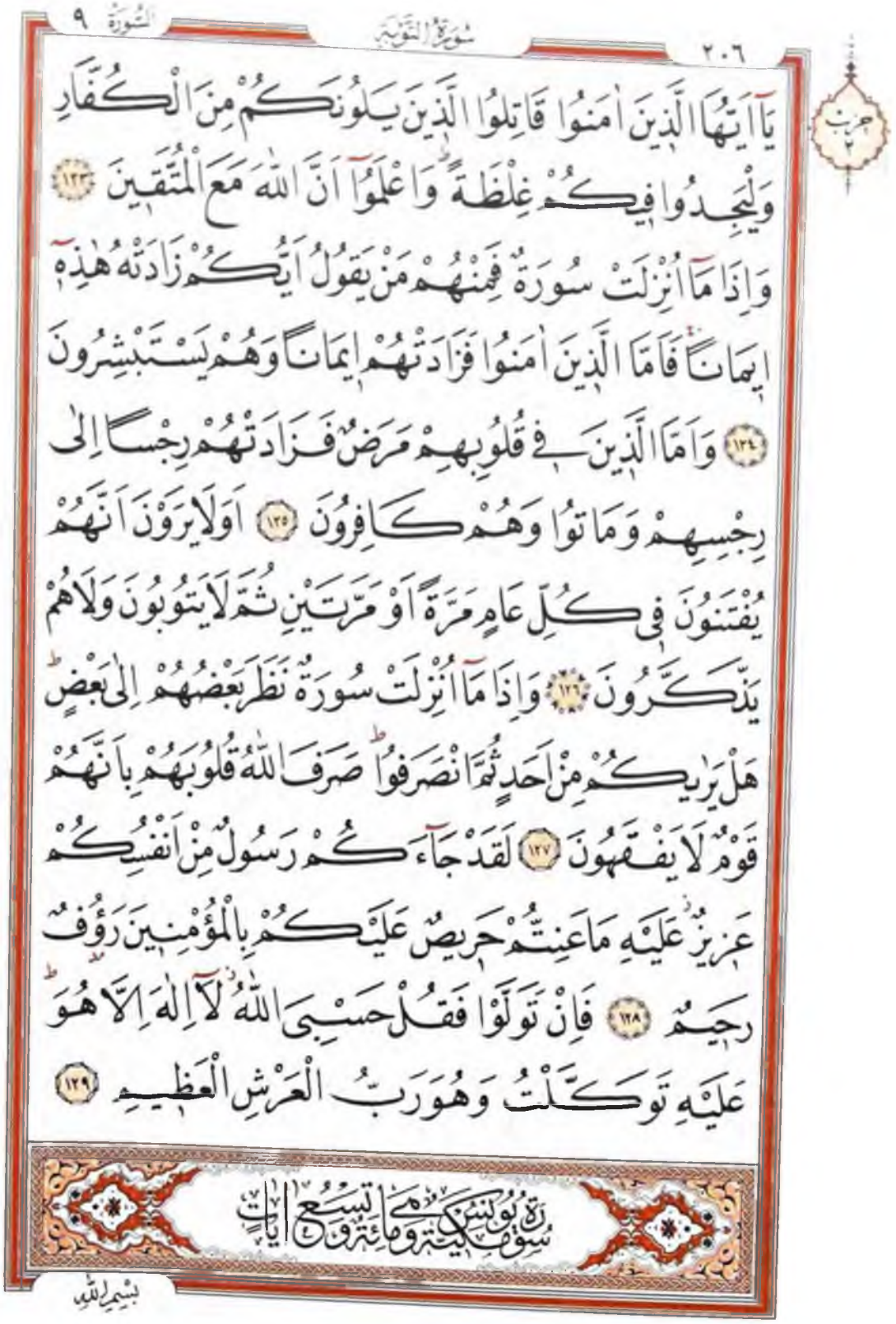

123. Ey o bütün iman edenler! Kafirlerin size yakın olanlarıyla çarpışın, hem onlar sizde sağlam bir kuvvet görsünler. Ve bilin ki Allah, korunanlarla beraberdir.

(Ey iman edenler! Önce size yakın olan kafirlerle savaşın, savaşta, "en yakın, sonra ondan sonraki en yakın" kuralını takip edin. Zararı ve baskısı en yakın olan ve en yakın sınırda bulunan düşmanları bırakıp da uzaklarla uğraşmak savaş hikmetine aykırıdır. Ve düşmanlar sizde bir sertlik bulsunlar. Yani savaşa karşı büyük bir sabır ve şiddet, delinmez yıkılmaz güçlü bir azim ve metanet cephesine sahip olun. Ve bilin ki Allah, takva sahipleriyle beraberdir.)

124. Bir sure indirildimi içlerinden biri çıkar, "bu, hanginizin imanını artırdı bakalım" der. Evet, bu, imanı olanların imanını artırmıştır ve onlar müjdelenip duruyorlar.

(Hakikat tek olduğundan ona iman nicelik itibarıyla değil, ancak nitelik itibarıyla az veya çok olabilir. Bundan dolayı nebiler ve sıddıklar ile diğerlerinin

iman mertebeleri arasında fark bulunur. Nitekim İbrahim'in (a.s.): "Fakat içim rahatlasın diye" "Bakara, 2/260" demesi, bu neşenin en son kemal noktasını istemektir. Fakat iman, birçok şeyle alakası olması açısından düşünüldüğü zaman birçok tasdikler peş peşe geleceğinden bunda iman, nicelik itibarıyla da artar. Yani inen teklifler ve hükümlerin artması oranında imanın niceliği de artar. Bundan dolayı hükümlerin ayrıntılarını bilen alimlerin imanı, nicelik bakımından her halde halktan fazla olur. Nitelik açısından ise aksi olabilir. Halktan birinin icmali imanında bir alimin ayrıntılı imanından fazla bir kuvvet ve neşe bulunabilir.

İşte münafıkların bazısı Kur'ân'dan her hangi bir sure indikçe böyle diyor, güya Kur'ân'da ne eski bir imanı güçlendirecek ve yenileyecek, ne de yeniden iman edilmesi gerekecek hiçbir şey yokmuş gibi göstermek için o suali ortaya atıyor ve alttan alta kurnazlıkla küfür ve inkarı yaymağa çalışıyordu.)

125. Kalplerinde bir hastalık olanlara gelince, bu inen sure onların da küfürlerine küfür katmıştır ve kafir olarak ölüp gitmişlerdir.

(İnen sure, kalplerinde hastalık bulunan münafıkların pisliklerini artırmıştır. Yani eski küfürlerine küfürler, inançsızlıklarına inançsızlıklar, kötü huylarına münafıklıklar ilave etmiştir. Çünkü her sure indikçe müminlerin iman ve neşesi gittikçe nasıl artıyor, ahlakları nasıl olgunlaşıyorsa buna karşılık inkar edenlerin de her inkarında küfrü, kasvet ve sıkıntısı, ahlaksızlığı artıyordu.)

126. Görmezler de mi ki her yıl bir veya iki kere fitneye tutulurlar. Sonra da tevbe etmezler, ibret almazlar.

(O münafıklar görmüyorlar mı ki her sene bir iki kere, yani birkaç defa fitneye uğratılıyorlar. Kendilerine suçlarını itiraf ettirecek, yüce Rabbin huzurunda suçlu olarak dikilmenin dehşetini akla getirecek ve dehşetini hatırlatacak türlü türlü belalara, hastalık gibi, kıtlık gibi, karışıklık çıkarmakla sıkıntıya çarpılmak, münafıklıklarının ortaya çıkmasıyla rezil olmak, Rasûlullah cihada çıktıkça can havliyle kıvranmak gibi dertlere yakalanıyorlar, sonra da tevbe etmiyorlar.)

127. Bir sure indirildimi, sizi birisi görüyor mu diye birbirlerine göz ederler, sonra sıvışır giderler. Allah kalplerini burkmuştur. Çünkü bunlar, iyi anlamaz bir topluluktur.

(Her ne zaman bir sure inse surenin kendilerine olan tesirinden bunalır, vahy meclisinden kaçmak isterler ve fakat işaretleştiklerini Müslümanlardan birisi görüverecek, alındıkları anlaşılıverecek, münafıklık ve hainlikleri meydana çıkıverecek diye korkularından gizlice sıvışmak isterler.)

128. Andolsun size bir rasul geldi ki, kendinizden, gayet izzetli, zorlanmanız ona ağır geliyor, üzerinize hırsla titriyor, müminlere son derece şefkatli, merhametlidir.

(Görülüyor ki bu âyette Rasûlullah'a Allah'ın en güzel isimlerinden Raûf, Rahîm isimleri verilmiştir. Hasen b. Fadl demiştir ki: Yüce Allah hiçbir peygambere isimlerinden iki ismi birden vermedi, ancak peygamberimiz hakkında: "Müminlere son derece şefkatli (raûf) ve merhametli (rahim) dir" buyurdu. Kendi zatı hakkında da: "Allah insanlara son derece şefkatli ve merhametlidir" buyurdu. Bkz, Bakara, 2/143; Hac, 22/65. Bunda, rasulüne pek büyük bir değer verme vardır.)

129. Eğer aldırmazlarsa de ki: "Bana Allah yeter, O'ndan başka ilah yoktur, ben O'na dayanmaktayım. Ve O, o büyük Arş'ın sahibidir."

(Hadiste şöyle gelmiştir: "Her kim sabah-akşam yedi kere, "Bana Allah yeter..." dese yüce Allah onu düşündüren şeylere yeter." "Ebu Davud, Edeb 110.")

10
YÛNUS SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 109 âyettir.

Mekkeliler, Allah'ın beşerden bir peygamber göndereceğine inanmıyorlar ve özellikle kendi içlerinden bir adamın peygamberliğini inanılmayacak, acayip birşey görüyorlar, "Allah, Ebu Talib'in yetiminden başka bir Rasul bulamadı mı?" diyorlar, Allah'ın gücünden bunu uzak görüyorlar, haşir ve neşri de inkar ediyorlardı. Bu sure bu sebeplerle inmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Râ. İşte bunlar, o hikmet dolu kitabın âyetleri.

(Hakîm: Hikmetli, hâkim, sağlam, kendisiyle hüküm verilen, hükmü kesin olan manalarına gelir ki Kur'ân hakkında her biri doğrudur.)

2. İnsanlar için, içlerinden bir ere, "bütün insanları uyar, iman edenleri, kendileri için Rablerinin katında yüksek bir makam

var diye müjdele." şeklinde vahy edişimiz, hiç işitilmedik tuhaf bir şey mi oldu? Kafirler, "bu, her halde apaçık bir büyücü" dediler.

(Bir meleğe değil de kendi cinslerinden bir adama şu vahyi indirmemiz, insanlar için hayret edilecek, olduğuna inanılmayacak, şaşılacak bir durum mu oldu: "Ey Muhammed! İnsanları korkut, bütün insanların âhirette başlarına gelecek korkunç durumları ve dehşetleri haber ver, küfür ve isyandan korkut ve iman edenlere de şunu müjdele: Onların rableri katında kendileri için muhakkak bir kadem-i sıdk var."

Kadem-i sıdk: *Efendimizin (a.s) Allah katındaki yakınlığını, şefaat makamını ve Kamer Sûresi, 54/54-55 âyetlerinde geleceği üzere: "Allah'a karşı gelmekten sakınanlar Cennetlerde ve nehir kenarlarındadır. Güçlü bir melikin katında doğruluk makamındadırlar" kriterince takva sahiplerinin cennetlerde, yüce Allah'ın ulu katında bulunan doğruluk makamına girmeleri için önlerine düşen rehber ve kılavuzları olması özelliklerini ifade eden özel bir isimdir. Özetle bundan maksat Muhammed'in (a.s.) şefaatidir.)*

3. Rabbiniz o Allah'tır ki gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra Arş üzerine istiva buyurdu, işi tedbir ediyor. Hiç şefaatçi yok, ancak O'nun izninden sonra var. İşte bu niteliklerin sahibi Allah'tır Rabbiniz. O halde O'na ibadet ediniz. Artık düşünmez misiniz?

(Göklerin ve yerin altı günde yaratılması ve Arş üzerinde istiva ile ilgili olarak A'râf 7/54 âyetine ve açıklamasına bakınız. **Tedbir**: *Bir işin iyi bir şekilde olması için önünü sonunu gözeterek takdir ve idaresi demektir ki, burada maksat, bütün işlerin başlangıç ve sonuçlarını tayin eden Hakkın hükmü ve takdiridir. O öyle yüce bir Rabdır ki O'nun işine karışacak, emir ve tedbirine müdahale edebilecek bir ortak ve benzer şöyle dursun O'nun huzurunda bir kimse için kendiliğinden şefaat edebilecek hiç bir şefaatçi bile yok, hiçbir zaman yoktur. Ancak O izin verdikten sonra şefaat eden bulunabilir.)*

4. Dönüşünüz toptan O'nadır, doğrusu Allah'ın vaadi böyle. Çünkü O önce yaratıyor, sonra iman edip iyi işler yapan kimselere adaletle karşılık vermek için onu tekrar yapacak. Küfredenlere ise, küfrettikleri için, kaynar sıvıdan bir içecek ve elem verici bir azap var.

("Andolsun, işte ilk defa yarattığımız gibi bize teker teker geldiniz" "En'âm, 6/94" âyetinin gösterdiği gibi ölümle dönüş teker teker olduğu için burada hatırlatılan toptan dönüşten maksat, ölümden sonra tekrar dirilme ile dönüştür.)

5. O, odur ki Güneşi bir ziya yaptı, Ayı da bir nur ve buna menzil menzil miktarlar belirledi ki senelerin sayısını ve hesabı bilesiniz. Allah bunu ancak hak hikmetle yarattı. Bilecek bir kavim için âyetleri ayrıntılı açıklıyor.

(Nûr, ziyadan daha genel, ziya nurdan daha özel veya güçlüdür. Ziyada şiddetli bir yayılma ve titreşim, nur da ise mutlak karanlığa karşı olan bir yayılma güzelliği ile sakinliği andıran bir duruluk ve hoşluk görülür. Ziyada nurdan farklı olarak ısı ve yakıcılık da bulunabilir. Bir de denilmiştir ki ziya bizzat olana, nur da başka bir cevherle meydana gelene denir. Şu halde bu âyette Ay nurunun Güneş dolayısıyla verildiğine işaret vardır.)

6. Elbette gece ile gündüzün birbiri ardınca değişip durmasında ve Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı varlıklarda, korunacak bir kavim için birçok âyetler var.

(İnsan olanların bunları araştırmaları gerekir. Yalnız gece ile gündüzün art arda gelmesi bile beşer ilminin ve dünya hayatının mahiyetini anlamağa, ilk yaratılışın ve yeniden yaratılışın anlaşılmasını sağlamağa, Âhireti hesap ettirip yapılan işin bir karşılığı olduğunu düşünmeye yeterli gelir.)

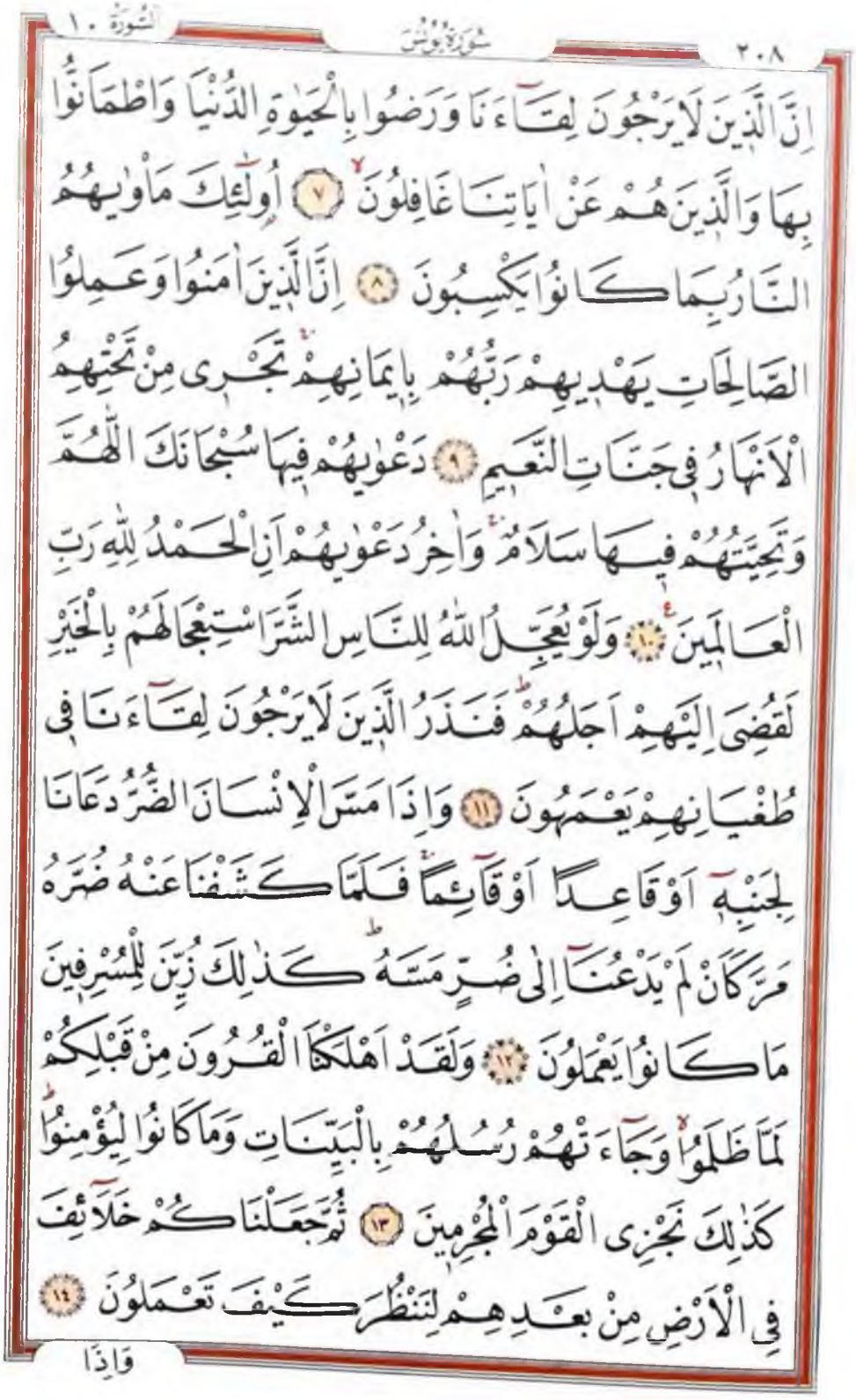
إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّوا
بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ ءَايَٰتِنَا غَٰفِلُونَ ۝٧ أُولَٰٓئِكَ مَأْوَىٰهُمُ
النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۝٨ إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّٰلِحَٰتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُم بِإِيمَٰنِهِمْ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ
الْأَنْهَٰرُ فِي جَنَّٰتِ النَّعِيمِ ۝٩ دَعْوَىٰهُمْ فِيهَا سُبْحَٰنَكَ اللَّهُمَّ
وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَٰمٌ ۚ وَءَاخِرُ دَعْوَىٰهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
الْعَٰلَمِينَ ۝١٠ وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُم بِالْخَيْرِ
لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ ۖ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي
طُغْيَٰنِهِمْ يَعْمَهُونَ ۝١١ وَإِذَا مَسَّ الْإِنسَٰنَ الضُّرُّ دَعَانَا
لِجَنۢبِهِۦٓ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَآئِمًا ۖ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُۥ
مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَآ إِلَىٰ ضُرٍّ مَّسَّهُۥ ۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝١٢ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِن قَبْلِكُمْ
لَمَّا ظَلَمُوا۟ وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَٰتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا۟ ۚ
كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ۝١٣ ثُمَّ جَعَلْنَٰكُمْ خَلَٰٓئِفَ
فِي الْأَرْضِ مِنۢ بَعْدِهِمْ لِنَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ۝١٤
وَإِذَا

7. Onlar ki bize kavuşmayı arzu (veya ümit) etmezler ve Dünya hayatına razı olup onunla tatmin olmuşlardır ve onlar ki bizim âyetlerimizden gafildirler...

(Bize kavuşmayı ümit etmez olanlar, yani Allah'a dönmeyi, öldükten sonra dirilip Hakkın huzuruna varmayı arzu etmeyenler veya O'nun huzuruna varıp hesap vereceklerini ummayanlar ve dolayısıyla "öyle şey mi olur" gibi uzak görerek hesap ve cezadan korkmayanlar ve dünya zevkine ermekle kalbi sükunet bulan ve gelecekte bir tehlikeye düşmekten uzakmış gibi ona kanan ve emin olup ilersini düşünmeyenler ve âyetlerimizden gafil bulunanlar...)

8. İşte bunların, kazandıkları sebebiyle varacakları yer, Ateştir.

(Yani bunlar, o gönül verip tatmin oldukları dünya hayatında ve onun zevkinde kalacak değil, cehenneme gideceklerdir. Sebebi, dünyada o ümitsizlik , o dünyaya tapıcılık, o gaflet huylarını kazanmış olmaları ve gönül işlerinin en kötüsü ve

birçok günahları, isyan ve fenalıkların kaynağı olan bu kötü huyları kazanmayı alışkanlık edinmiş bulunmalarıdır.)

9. Amma iman edip güzel ameller eden kimseler yok mu, onların rabbi kendilerini imanları sebebiyle hidayete erdirir. Naim cennetlerinde onların altlarından ırmaklar akar.

10. Orada duaları, "sübhaneke Allahümme"; sağlık temennileri, "selam" ve dualarının sonu da "Elhamdülillahi rabbil âlemîn" dir.

(O Naim cennetlerinde onların bütün duaları, "Sübhâneke Allahümme" dir, yani bu dua, bu sözdür. Çünkü fanilik derdinden, gelecek endişesinden kurtulmuş, Hakkın vaadine ermiş, Allah rızasına gark olmuş, aynelyakin iman derecesini geçip hakkalyakin iman derecesine varmış, artık başka bir istek ve gayeleri kalmamış bulunacağından duaları, Allah'a hep böyle tesbih ve tenzih arzetmek; tahiyyeleri, yani Allah'tan, meleklerden aldıkları iltifat ve birbirlerine verdikleri sağlık dileği, belli belirsiz bir işaret veya cüz'i ve geçici şöyle bir temenni değil hep "selam" dır, kayıtsız, şartsız selamet, bütün hoşa gitmeyen şeylerden mutlak ve devamlı bir esenliktir. Dua ve zikirlerinin sonu da "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun, diye Allah'a hamd ve şükrandır.

Nimet verene özel bir saygı demek olan hamd, nimeti takdir etme zevkinden meydana gelen yüksek bir gönül rahatlığı ve neşe ifade eder. Cennet ehli orada elde ettiği nimetlerin kıymetini bilecek, nimet vereni görecek, O'nun şan ve ululuğunun hakkını bütün zevkiyle duyacak ve fakat tatmin olma hazzını nimetin kemalinde değil nimet verenin kemalinde bulacak ve onun için Cennette hiçbir noksan ve ihtiyaç bulunmadığı ve ibadet yükümlülüğü olmadığı halde Cennet ehli en büyük lezzet ve neşenin yüce Allah'ı ululama ve tazimde bulunduğunu görerek Allah'a duadan ayrılmayacak ve bütün duaları her maksattan uzak olarak sadece Allah'ı tesbih ve O'na hamdden ibaret olacak, dualarının hepsi mutlaka hamd ile neticelenecektir.)

11. Eğer Allah insanlara şerri, onların hayrı acele istercesine istedikleri gibi hemen verecek olsa idi, ecelleri kendilerine yetiriverilirdi. Fakat bize kavuşmayı arzu etmeyenleri bırakırız taşkınlıkları içinde, körü körüne giderler.

12. İnsana bir sıkıntı da dokundumu, gerek yan yatarken, gerek otururken, gerek dikilirken bize dua eder durur. Derken kendisinden sıkıntısını açıverdikmi, sanki kendine dokunan bir sıkıntı için bize yalvarmamış gibi geçer gider. İşte o müsriflere yaptıkları ameller böyle süslü gösterilmektedir.

(Bunlar, hakkı tanımak ve salih amel işlemek için kendilerine bahşedilmiş olan güçleri ve duyguları, aklı ve fikri fani şehvetler uğrunda kötüye kullanarak Hakkın âyetlerinden gaflet ettikleri ve sonsuz olan Naim cennetlerini gelip geçici dünya hayatına, alçak ve değersiz heveslere feda ettikleri ve böylece ömürlerini boşa harcadıkları için müsriftirler, zalimdirler ve suçludurlar.)

13. Andolsun biz sizden önceki asırlar (da yaşayanlar)ı, kendilerine peygamberleri apaçık delillerle geldikleri halde zulmettikleri ve imana gelmeleri ihtimali kalmadığı vakit helak ettik. İşte suçlu kavimleri biz böyle cezalandırırız.

14. Sonra onların arkasından sizi Yeryüzünde halifeler yaptık ki, bakalım nasıl ameller işleyeceksiniz?

(O helak edilenlerden sonra sizin halife kılınıp dünyaya getirilmenizin hikmeti, eğlenmeniz değil, en güzel amelleri yapmağa çalışmanız mükellefiyetidir. Allah tarafından bakılıp görülecek olan, amellerde güzelliğin ortaya çıkmasıdır ki bunları yapanlar Naim cennetlerinde mutluluğa mazhar olacaklar, yaptıklarına karşılık daha güzeli ile mükafatlandırılacaklardır.)

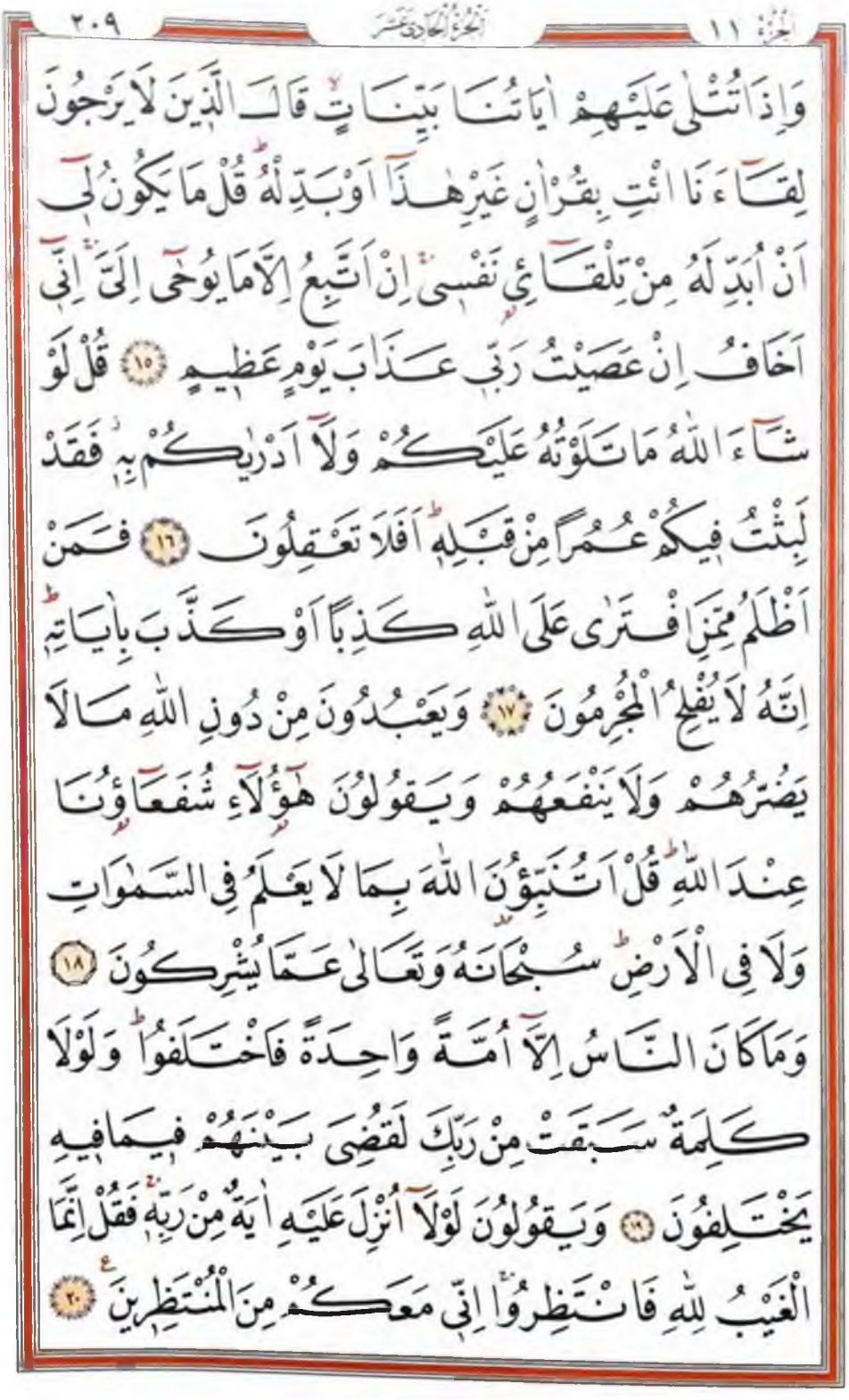

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ
لِقَاءَنَا ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَٰذَا أَوْ بَدِّلْهُ ۚ قُلْ مَا يَكُونُ لِي
أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِي ۖ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ ۖ إِنِّي
أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ قُلْ لَوْ
شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَاكُمْ بِهِ ۖ فَقَدْ
لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾ فَمَنْ
أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ ۚ
إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا
يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا
عِنْدَ اللَّهِ ۚ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ
وَلَا فِي الْأَرْضِ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾
وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا ۚ وَلَوْلَا
كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾ وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ۖ فَقُلْ إِنَّمَا
الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا ۖ إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾

15. Böyle iken âyetlerimiz birer delil olarak karşılarında okunduğu zaman, bize kavuşmayı arzu etmeyenler: "Bundan başka bir Kur'ân getir veya bunu değiştir" dediler. De ki: "Onu kendiliğimden değiştirmem benim için olacak şey değildir. Ben ancak bana vahyedilene uyarım. Ben Rabbime isyan edersem şüphesiz büyük bir günün azabından korkarım."

(Kur'ân kendilerine okunduğu zaman Hakkın huzuruna çıkmağa yüzü olmayan o kalp ve ameli, fikri ve emeli bozuk hak düşmanları: "Bu Kur'ân'ı bırak da bize okuyacak başka bir kitap getir veya bunu olduğu gibi bırakma da değiştir ve başkalaştır, hoşlanmadığımız bazı âyetlerini kaldırıp bazı düzeltmeler yap" gibi münasebetsiz sözler söylerler ve bununla Kur'ân'ı güya peygamber kendi yapıyormuş gibi imada bulunmak isterler ve acaba bu suretle kandırıp birkaç kelimesini değiştirir de daha sonra onu susturmağa yol bulabilir miyiz diye düşünürler. Sen de de ki: Bana onu kendi tarafımdan

değiştirmek yok. Ben, bana ne vahy ediliyorsa ancak ona uyarım.)

16. De ki: "Eğer Allah dilese idi ben onu size okumazdım, hiçbir suretle de size onu bildirmezdi. Bilirsiniz ki ben sizin içinizde bundan evvel bir ömür durdum. Artık bir kere aklınıza başvurmaz mısınız?"

(Yani bana ve Allah'ın âyetlerine karşı şimdi söylediğiniz sözler, yaptığınız imalar, ettiğiniz fiiller ve teklifler hep akılsızlık eseridir. Yoksa başka hiçbir delil ve habere gerek kalmadan yalnız aklınızı başınıza alarak benim bundan evvel içinizde geçirdiğim bir ömür denecek kadar uzun süredeki hayatımı ve ahlakımı bir düşünseniz hiç şüphesiz takdir edersiniz ki Allah bugün de önceki halde kalmamı dilese idi de vahy ve peygamberlik vermese idi benim bunları sizlere okumam ve Allah tarafından bildirmem ve ilan etmem ihtimali yoktu. Demek ki yüce Allah öyle değil böyle istedi de bana çalışarak, tahsil görerek yetişilemeyecek bir vahy ve peygamberlik verdi. Ben O'nun vahyine uymaktan başka bir şey yapmam.)

17. Artık bir yalanı Allah'a iftira eden veya O'nun âyetlerine yalan diyenden daha zalim kim olabilir? Şüphe yok ki mücrimler felah bulmaz.

(Yalan, aslında bir suç ve bir haksızlık, iftira onun daha zalimcesi, yalanı Allah'a iftira ve isnat etmek veya Allah'ın kainatta yarattığı yahut Kur'ân'la indirdiği delil ve âyetleri yalanlamak ise iftiranın en zalimcesidir ki biri, batıla hak demek zulmü, biri de hakka batıl demek zulmüdür. Peygamberlik taklidine kalkışmak, müşriklik etmek evvelkinden, Kur'ân'ı peygamberi yalanlamak da ikincisindendir.)

18. Allah'ı bırakıyorlar da kendilerine ne zarar ne fayda veremeyecek şeylere tapıyorlar. Ve, "ha, onlar bizim Allah yanında şefaatçılarımız" diyorlar. De ki: "Siz Allah'a göklerde ve yerde bilmediği bir şey mi haber vereceksiniz?" Haşa O, onların isnat ettikleri ortaklıklardan uzak, yüksek, çok yüksektir.

(Bütün şirk ve puta tapıcılığın kökü, doğrudan doğruya Allah ile buluşmayı ümit edememek ve hak mabuda karşı yalan ve hayal ürünü varlıklardan menfaat, teselli ve aracılık beklemektir.)

19. İnsanlar bir tek ümmet idi, sonra ihtilaf ettiler. Eğer Rabbinden ezelde bir kelime geçmemiş olsa idi o ihtilaf edip durdukları şeylerde şimdiye kadar aralarında hüküm verilmiş, bitmişti.

(İnsanlar Âdem devrinden Kabil ve Habil olayına kadar tek bir ümmetti, İdris zamanına kadar da denilmiştir. Nûh tufanında kafir kalmadığından tekrar küfrün ortaya çıkmasına kadar tek ümmet oldukları, aynı şekilde bugün ihtilaf içinde bulunan bir takım kavimlerin İbrahim(a.s) zamanında bir ümmet bulundukları da zikredilmiştir. Sonra bir kısmı bir Allah'ı bırakıp şirke geçtiler, taşkınlar, müşrikler türedi, türlü türlü mabutlar peşine düştüler. Allah'ın hükmü, bunlara verilecek cezanın Kıyamet gününe ertelenmesi şeklinde tecelli etmeseydi, ihtilaf etmeleri yüzünden aralarında Hakkın hükmü icra edilir, işleri bitiriliverirdi.)

20. Bir de, "ona Rabbinden bambaşka bir âyet indirilse ya" diyorlar. Sen de de ki: "Gayb, ancak Allah'a mahsustur. Bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."

(İstediğiniz başka âyet, başka mucize henüz gaybdır, olup olmayacağını bilemem. Gaybı bilmek de yaratmak da Allah'a aittir.

Bekleyin, sizin bu kadar açık âyetleri inkar edip başka âyet istemede ısrar etmenize karşı bakalım Allah ne yapacak? Başınıza neler indirecek?)

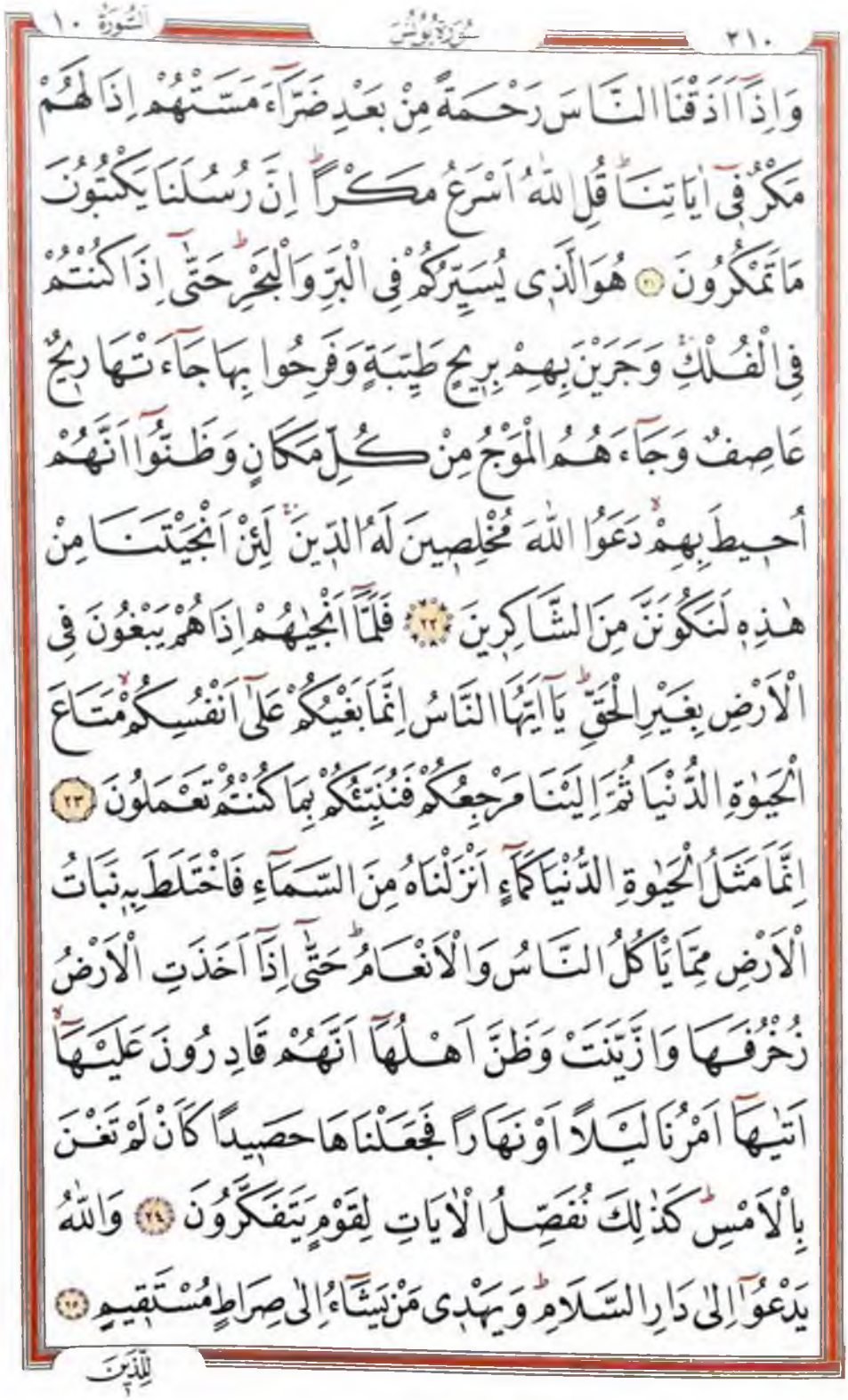
وَإِذَآ أَذَقْنَا ٱلنَّاسَ رَحْمَةً مِّنۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُم
مَّكْرٌ فِىٓ ءَايَاتِنَا ۚ قُلِ ٱللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا ۚ إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ
مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ ٱلَّذِى يُسَيِّرُكُمْ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا كُنتُمْ
فِى ٱلْفُلْكِ ۖ وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا۟ بِهَا جَآءَتْهَا رِيحٌ
عَاصِفٌ وَجَآءَهُمُ ٱلْمَوْجُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُمْ
أُحِيطَ بِهِمْ ۙ دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ ۖ لَئِنْ أَنجَيْتَنَا مِنْ
هَٰذِهِۦ لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّآ أَنجَىٰهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِى
ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ ۗ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُم ۖ مَّتَٰعَ
ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾
إِنَّمَا مَثَلُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا كَمَآءٍ أَنزَلْنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخْتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ
ٱلْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ ٱلنَّاسُ وَٱلْأَنْعَٰمُ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَخَذَتِ ٱلْأَرْضُ
زُخْرُفَهَا وَٱزَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَآ أَنَّهُمْ قَٰدِرُونَ عَلَيْهَآ
أَتَىٰهَآ أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَٰهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَغْنَ
بِٱلْأَمْسِ ۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَٱللَّهُ
يَدْعُوٓا۟ إِلَىٰ دَارِ ٱلسَّلَٰمِ ۖ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾
لِلَّذِينَ

21. İnsanlara dokunan bir sıkıntıdan sonra onlara bir rahmet tattırdığımız zaman da âyetlerimiz hakkında derhal bir hileleri vardır. De ki: "Allah'ın hilesi daha çabuktur." Haberiniz olsun, elçilerimiz yaptığınız hileleri yazıp duruyorlar.

(Rivayete göre âyetin iniş sebebi şudur: Yüce Allah Mekkelileri yedi sene kuraklık ve kıtlık ile sıkıntıya düşürmüş, helak olayazmışlar. Ebu Süfyan ve daha bazıları Rasûlullah'a (s.a.v.) gelmişler: "Bize dua et, eğer faydalı yağmurlar yağar, bolluk olursa seni tasdik ederiz" demişlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) dua etmiş, yüce Allah rahmetini ihsan etmiş, güzel yağmurlar yağmış, bereket hasıl olmuştu. Fakat onlar iman etmemişler ve derhal bu rahmeti putlara ve yıldızlara nisbet etmeğe kalkışmışlar ve Allah'ın âyetlerini çekiştirmeğe ve Rasûlullah'a (s.a.v) hile ve tuzak kurmağa devam etmişlerdi. En fazla ileri gidenler de servet ve bolluğu olan Kureyş ve Kureyş zenginleri oluyordu. Ancak âyetin iniş sebebi bunlar olmakla beraber

manası, bolluk halinde şımarıp Allah'ın âyetlerinin hakkını vermek istemeyen bütün nankör asileri kapsadığında şüphe yoktur.)

22. O, O'dur ki sizleri karada ve denizde gezdirtir. Hatta gemilerde bulunduğunuz ve gemiler, içindekileri alıp hoş bir hava ile seyrettikleri ve içindekiler tam onunla ferahlandıkları sırada ona şiddetli bir fırtına gelir çatar, her yerden onlara dalga gelmeğe başlar ve zannederler ki kuşatılıp bittiler. O vakit Allah'a dini halis kılarak dua ederler: "Ahdimiz olsun, derler, eğer bizi bundan kurtarırsan, şeksiz şüphesiz şükreden kullarından oluruz."

(Hep bunlar olur ve olmaktadır ve beşer hayatı böyle bir akım ve değişim içindedir. Önceki âyette gösterildiği gibi bazen elemi neşe takip eder ve bazen bu âyette gösterildiği gibi en ferahlı bir anda bütün ümitleri yıkan bir ızdırap ve darlık birden bire hücum ediverir. Ve nimet ve bolluk anında Allah'ı tanımak istemeyen ve O'nun âyetlerinde türlü türlü hilelerle kaçamaklara sapan imansızlara yüce Allah, kendisi dışındaki bütün her şeyi gözlerinden gönüllerinden siler, böyle bir yürekler parçalayan tehlike ile mutlaka kendini duyurur, yalvartır. Allah'ın diğer âyetlerine inanmayan ve böyle çaresiz kalmadıkça hakkı kabul etmeyen inkarcı ve hilecileri imana getirecek âyet ve mucize, ancak böyle fiilî bir azap ve çaresiz bırakma âyetinden başka bir şey olmamak gerekir.)

23. Derken ne zaman ki onları kurtarır, çıkar çıkmaz yeryüzünde haksızlıkla taşkınlığa başlarlar. Ey insanlar! Taşkınlığınız sırf kendi aleyhinizedir. O alçak hayatın biraz zevkini sürersiniz, sonra döner bize gelirsiniz. Biz de bütün yaptıklarınızı size haber veririz.

(Yani neler karıştırdığınızı o zaman anlarsınız, ama iş işten geçmiş bulunur. Şimdi siz böyle ister istemez dönüp varacağınız Allah'ın bakışına ve O'nunla karşılaşmağa, âyet ve peygamberlerine önem vermeyerek razı ve kanmış olduğunuz, yolunda azgınlıklar ettiğiniz o Dünya denilen hayatın ne mal olduğunu bir düşünmez misiniz?)

24. O dünya hayatının durumu sırf şunun gibidir: Bir su, ki biz onu gökten indirmişiz, derken onunla, insan ve davarların yediği yiyecekten yeryüzünün bitkisi birbirine girmiştir. Nihayet yeryüzü bütün süsünü takınıp süslendiği, yeryüzündekiler de ona karşı kendilerini güçlü zannettikleri bir sırada geceleyin veya gündüzün ona emrimiz gelivermiş, bir anda ona öyle bir tırpan atıvermişizdir ki sanki dün orada bir şenlik yokmuş. İşte düşünecek bir kavim için âyetleri böyle açıklıyoruz.

[Yüce Allah bu âyette, yeryüzünde bulunan çeşitli bitkiler, gerek bazı doğal afetlerle gerekse mevsim mevsim yok olup gittikleri gibi dünyanın da bir gün yok olup gideceğini, dolayısıyla insanların geçici dünya hayatına aldanıp sonsuz olan öbür hayat için çalışmayı bırakmamaları gerektiğini beyan ediyor. Kehf, 18/45, Zümer, 39/21 ve Hadîd, 57/20 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

25. Allah, selam yurduna çağırıyor ve dilediğini doğru yola hidayet ediyor.

Dâru's-selâm, *yani Selâm yurdundan maksat Cennettir. Cennet Allah'ın mülkü, Selâm da Allah'ın ismi olduğu için, Allah'ın yurdu manasına bu isim verilmiştir. Yahut Cennet, bütün afet ve hoşa gitmeyen şeylerden salim olduğu, ya da orada yüce Allah ve melekler Selâm hediye ettikleri için bu ismi almıştır.]*

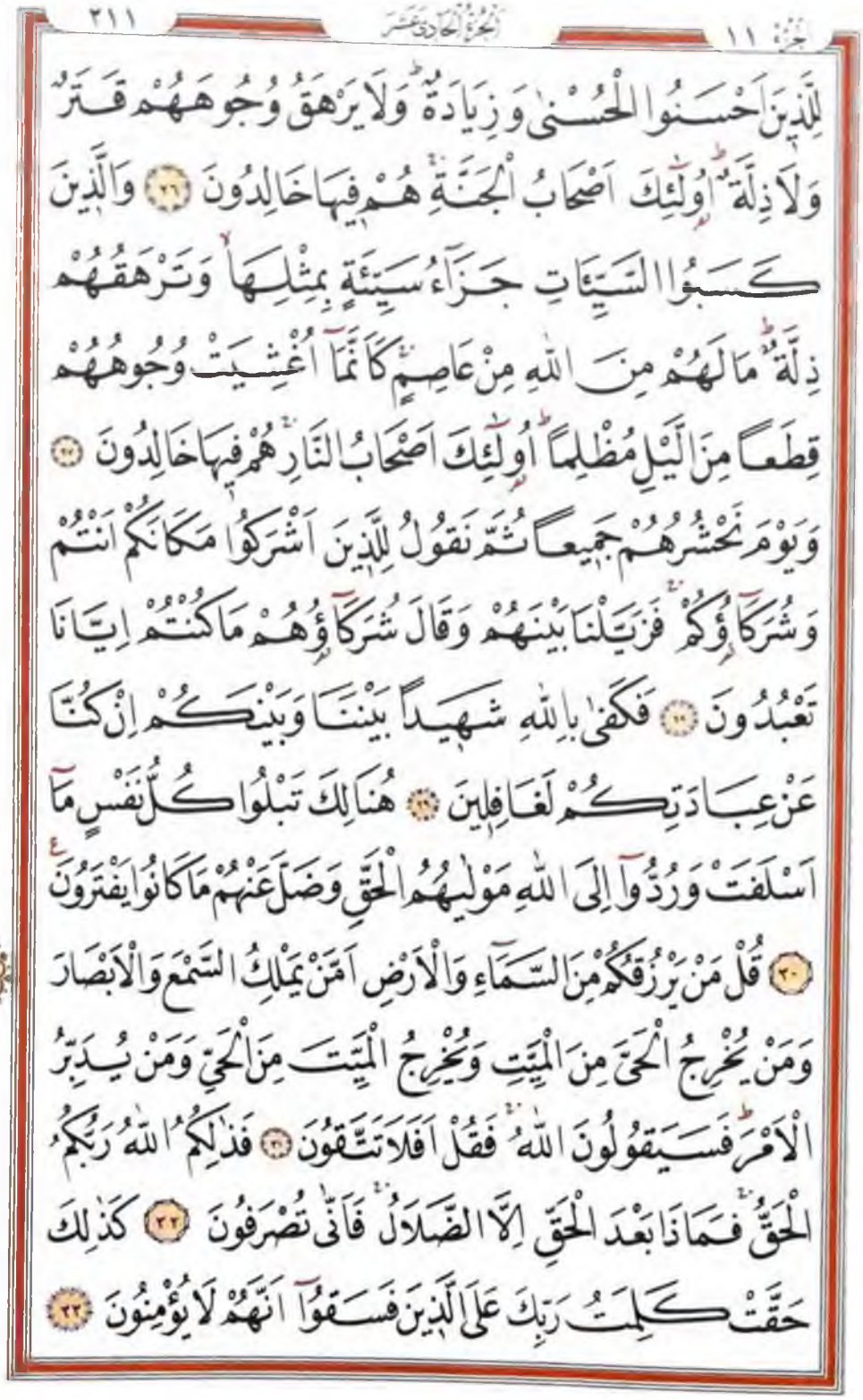
لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ ۖ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ
وَلَا ذِلَّةٌ ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ
كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا ۙ وَتَرْهَقُهُمْ
ذِلَّةٌ ۖ مَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ ۖ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ
قِطَعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾
وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ
وَشُرَكَاؤُكُمْ ۚ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ ۖ وَقَالَ شُرَكَاؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا
تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ فَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا
عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ مَا
أَسْلَفَتْ ۚ وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ ۖ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ
﴿٣٠﴾ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۖ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ ۖ وَمَنْ يُدَبِّرُ
الْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ ۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ
الْحَقُّ ۖ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ
حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

26. Güzel iş yapanlara daha güzeli, bir de fazlası var. Yüzlerine ne bir kara bulaşır ne zillet. Onlar Cennet ashabı, hep orada kalacaklar.

(Allah'ın rızasına uygun ameller yapanlara ve yaptıkları işleri, kendileri Allah'ı görmeseler de Allah'ın kendilerini gördüğü şuuru içinde yapanlara, yaptıklarının daha güzeli olmak üzere bir misli ecir ve sevap olduktan başka, Allah'ın lutfundan bir de ziyade vardır ki katlama usulü ile on katından yediyüz katına ve daha fazlasına doğru git gide artar, artar gider.

Bazı alimlere göre âyette geçen Ziyade, Allah'ın bağışlaması ve rızası, Hüsna da cennettir. Ziyade, Allah'a kavuşmaktır da denilmiştir.

Güzel iş yapanların her yönüyle alınları ak, yüzleri aydınlıktır, yani muratlarına erdikten başka can sıkacak, utandıracak, onur kıracak, küçük düşürecek ar ve vebalden, leke ve kederden emin ve uzak olurlar.)

27. Kötülük kazananlara gelince, kötülüğün cezası misli iledir. Onları bir zillet kaplar, Allah'tan kendilerini kurtaracak yoktur. Sanki yüzleri gece parçalarından kaplanmış, kapkaranlık. Onlar Cehennem ashabı, hep orada kalacaklar.

(Kötülük işleyenler, sade yüzlerinden değil her taraflarından saran bir zillet ve horluk içinde kalırlar. Öyle zelil ve hor durumdadırlar ki kimse onların hakkında Allah'tan bir kurtuluş ricasında bile bulunmaz. Ümitsizlik ve acıdan, utanma ve rezillikten yüzleri kapkaradır. Bunlar iman etmemiş ve kazandıkları kötülükler kendilerinde ebediyen bir tabiat gibi olmuş bulunduğundan cezaları da böyle Cehennem'de kalmaktır.)

28. O gün ki hepsini Mahşere toplayacağız, sonra diyeceğiz o şirk koşanlara: "Kalın yerinizde! Siz de ortaklarınız da." Artık aralarını açmışızdır. Ortak koştukları varlıklar şöyle demektedir: "Siz bize tapmıyordunuz..."

29. "..Şimdi sizinle bizim aramızda şahit olarak Allah yeter. Doğrusu sizin ibadetinizden bizim asla haberimiz yoktu."

(Yani her şeye şahit olan Allah bilir ki, sizin bize ibadet ettiğinizden bizim hiç haberimiz yoktu. Dolayısıyla siz taptınızsa bize değil, kendi heva ve hevesinize, batıl hayallerinize tapmış, bize iftira etmişsiniz. Biz öyle bir şeyi asla kabul etmeyiz, bütün sorumluluk size aittir.)

30. İşte burada her nefis geçmişte yaptığının imtihanını verecek. Hepsi hak Mevlaları olan Allah'a döndürülmüş ve uydurdukları şeyler kendilerinden gaip olup gitmiş bulunacaktır.

31. De ki: "Gökten ve yerden size kim rızık veriyor? Ya o kulak ve gözler kimin mülkü? Kim ölüden diri çıkarıyor ve diriden ölü çıkarıyor? İşi kim tedbir ediyor?" Hemen diyecekler ki: "Allah." De ki: "O halde sakınmaz mısınız?"

(De ki: Size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Hele o rızıklarla faydalanmanın en önemli vasıta ve şartlarından olan, duyu organlarının en şereflisi bulunan işitme ve görme melekeleri gibi nimeti kim veriyor? Bunları yaratmaya ve düzgün şekle koymaya kimin gücü yetiyor? Veya bunlar üzerinde kim hüküm ve tasarruf ediyor? Ve kimdir O ki, ölüden diri çıkarıyor ve diriden ölü çıkarıyor? Dün ortada yokken bugün bir canlı, bir bitki, bir hayvan, bir insan meydana geliyor ve bir takım cansız maddelerden çıkıp geliyor ve sonra ölüyor. Failsiz olay olamayacağından bu hayat ve ölümü yapan, bunları dirilten, öldüren kim? Yalnız bunlar değil, bütün âlemin işlerini ve durumlarını tedbir ve idare eden kim? Bunları anlayınca hemen "Allah" diyecekler. De ki: "O halde korkmuyor musunuz?")

32. İşte o Allah, sizin hak Rabbiniz. Haktan sonra da sapıklıktan başka ne vardır? O halde nasıl çevriliyorsunuz?

(Yani haktan sapıklığa nasıl çevriliyorsunuz? Buna nasıl razı oluyorsunuz? Yahut nereden nereye çevriliyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz anladınız mı?)

33. Öyle büsbütün haktan çıkmış olan fasıklara Rabbinin kelimesi şu şekilde hak oldu: Onlar artık imana gelmezler.

(Küfürde ısrar etmiş, küfür ve inkarın son haddine çıkmış, yalnız amelî fasıklık değil fikrî fasıklık ile de fasık olmuş, mesela yukarıda sorulan soruların cevabında "Allah" diyemeyecek bir halde inkar vadilerine düşmüş bulunanlar aleyhine yüce Allah'ın şu hükmü hak olmuştur: Muhakkak ki onlar iman etmezler. O fasıklar haktan böyle çevrilmiş, imandan böyle mahrum edilmişlerdir.)

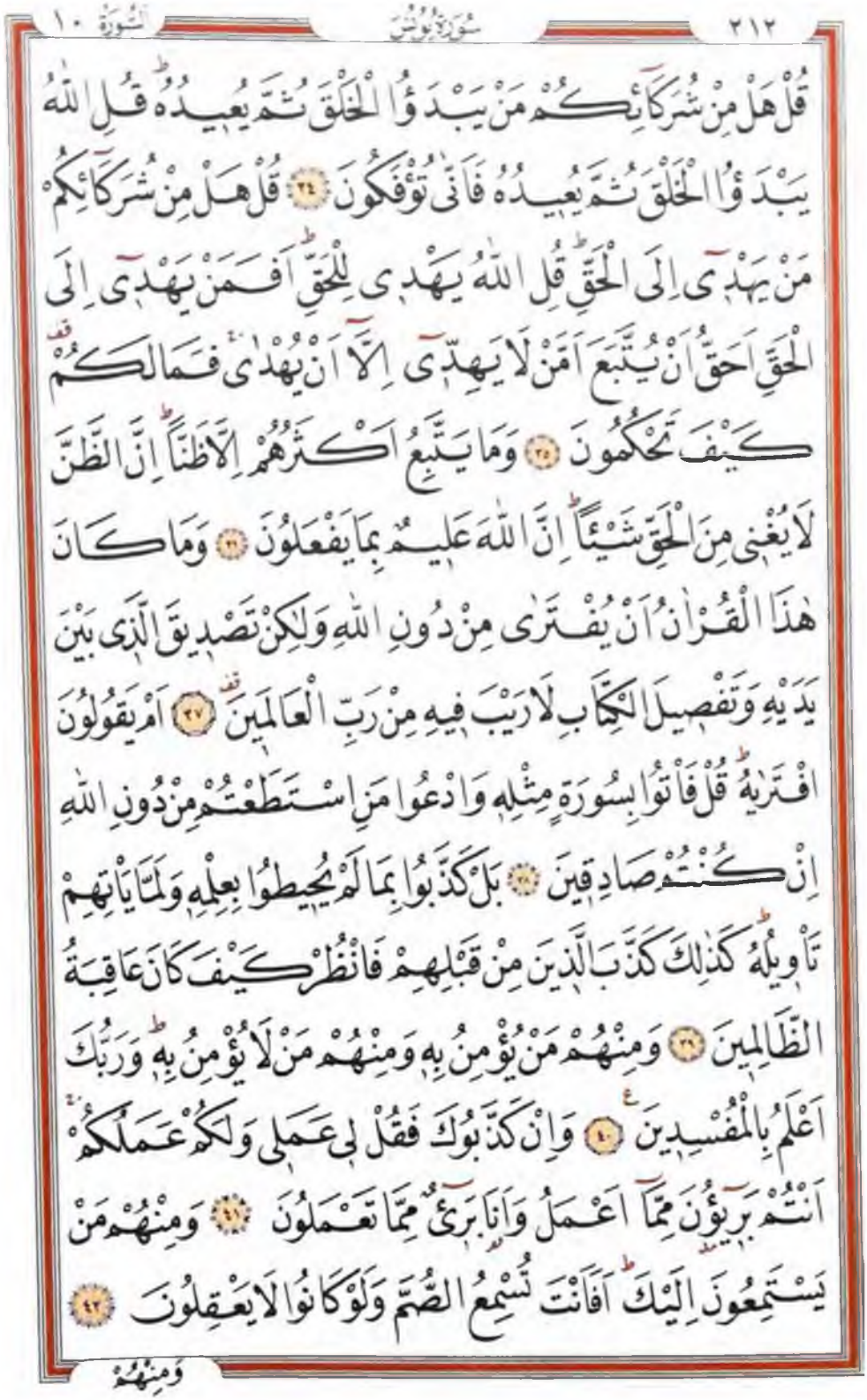

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ مَّنْ يَّبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ ۭ قُلِ اللّٰهُ
يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَآئِكُمْ
مَّنْ يَّهْدِيْٓ اِلَى الْحَقِّ ۭ قُلِ اللّٰهُ يَهْدِيْ لِلْحَقِّ ۭ اَفَمَنْ يَّهْدِيْٓ اِلَى
الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُّتَّبَعَ اَمَّنْ لَّا يَهِدِّيْٓ اِلَّآ اَنْ يُّهْدٰى ۚ فَمَا لَكُمْ ۡ
كَيْفَ تَحْكُمُوْنَ ﴿٣٥﴾ وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا ۭ اِنَّ الظَّنَّ
لَا يُغْنِيْ مِنَ الْحَقِّ شَيْـــًٔا ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَفْعَلُوْنَ ﴿٣٦﴾ وَمَا كَانَ
هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُّفْتَرٰى مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْدِيْقَ الَّذِيْ بَيْنَ
يَدَيْهِ وَتَفْصِيْلَ الْكِتٰبِ لَا رَيْبَ فِيْهِ مِنْ رَّبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٣٧﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ
افْتٰىهُ ۭ قُلْ فَاْتُوْا بِسُوْرَةٍ مِّثْلِهٖ وَادْعُوْا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ
اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٣٨﴾ بَلْ كَذَّبُوْا بِمَا لَمْ يُحِيْطُوْا بِعِلْمِهٖ وَلَمَّا يَاْتِهِمْ
تَاْوِيْلُهٗ ۭ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الظّٰلِمِيْنَ ﴿٣٩﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ يُّؤْمِنُ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَّنْ لَّا يُؤْمِنُ بِهٖ ۭ وَرَبُّكَ
اَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِيْنَ ﴿٤٠﴾ وَاِنْ كَذَّبُوْكَ فَقُلْ لِّيْ عَمَلِيْ وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ ۚ
اَنْتُمْ بَرِيْۗـُٔوْنَ مِمَّآ اَعْمَلُ وَاَنَا بَرِيْۗءٌ مِّمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُمْ مَّنْ
يَّسْتَمِعُوْنَ اِلَيْكَ ۭ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوْا لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿٤٢﴾

وَمِنْهُمْ

34. De ki: "Sizin Allah'a ortak koştuklarınızdan yaratmayı ilkin yapacak, sonra da çevirip tekrar yapacak var mı?" De ki: "Allah yaratmayı ilkin yapar, sonra çevirir yine yapar. Artık nasıl saptırılıyorsunuz?"

(Yani nereden iftiraya düşürülüyor, nasıl saptırılıyorsunuz? Şirk ve fasıklık ile nasıl çıkmaza, ne acayip batağa saplanıyorsunuz farkında mısınız? Bütün yaratmanın ve yaratılanların başına ve sonuna hakîm bir yaratıcı olan Allah'ı saymamak, yaratılana tapmak ne çıkmaz sapıklık, ne cahillik ve ahmaklık bir bilseniz! Yahut, siz önünde sonunda Allah'tan nasıl kurtulursunuz?)

35. De ki: "Sizin Allah'a ortak koştuklarınızdan hakka hidayet eden var mı?" De ki: "Allah hakka hidayet eder." O halde hakka hidayet eden mi uyulmağa daha layıktır, yoksa hidayet edilmedikçe kendi kendine doğru yola eremeyen mi? O halde ne oluyorsunuz? Nasıl hükmediyorsunuz?

(De ki: Hiç sizin ortaklarınızdan putlar gibi idraksiz, şuursuz cansızlar şöyle dursun, "kim?" denilebilecek akıl sahiplerinden bile kendiliğinden bizzat hakka hidayet edecek kim vardır? Zira mabut olmanın ilk ve en aşağı mertebesi, her hangi bir şekilde hak ve doğru olana irşat etmek, hak ve batılı seçtirmektir. Müşrikler ne derse desin, ey Muhammed! Sen de ki: "Allah, hakka hidayet eder. Kulak ve gözlere, akıl ve basiretlere hakîm olan O'dur, nefisleri kendinden ve kendi dışındakilerden haberdar edip de hakkın hükmüne erdiren ve erdirecek olan da O'dur. O halde hakka hidayet eder olan o herşeyi bilen zat mı uyulmağa, yani mabut tanınmağa daha layıktır, yoksa hidayet olunmadıkça kendiliğinden hidayet bulamayacak olan akıl sahipleri mi? Yani hak meselesinden haberi olmayan o akılsız putlar şöyle dursun, akıllı olanlar bile, kendiliklerinden hakka isabet edemeyecekleri için mabutluk, Allah'tan başka kimin hakkı olabilir? O halde ne oluyorsunuz? Siz nasıl hüküm yapar hakîm olabilirsiniz? Hala anlamıyor musunuz?")

36. Bununla beraber çoğu sırf bir zan ardında gider. Fakat zan, haktan hiçbir şey ifade etmez. Her halde Allah, onların ne yaptıklarını bilip duruyor.

(Onların çoğu hiç başka bir şeye değil, ancak bir zanna uyarlar, fikir ve amellerinde hakkın peşinden gitmezler de sırf nefislerinin zan ve tahminine uyar, öyle hüküm ve hareket ederler. Halbuki zan ve hayal ne kadar şairce ve ne kadar filozofça olursa olsun hiçbir zaman hakkın hükmünün vereceği faydayı vermez. Hakkı batıl, batılı hak; yaratıcıyı yaratılmış, yaratılmışı yaratıcı; hayrı şer, şerri hayır zannedip öyle kabul etmekle kimse kendisini hakkın hakîmiyetinden kurtaramaz. Allah, onların her yaptığını biliyor, cezalarını muhakkak verecektir, onların zannı bunu değiştirmez.)

37. Bu Kur'ân, Allah'tan başkası tarafından uydurulamaz. Ve fakat o, önündekinin bir tasdiki ve Kitab'ın açıklaması olarak âlemlerin rabbinden indirilmiştir. Bunda hiç şüphe yoktur.

[Zemahşerî der ki: Kitabın açıklaması demek, hükümler ve şeriatlerden farz kılınan ve yazılanların beyanı demektir. Kitap kelimesi, Nisâ, 4/24 âyetinde de bu manada kullanılmıştır.]

38. Ya, "onu peygamber uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Öyle ise haydin, onun misli bir sure getirin ve Allah'tan başka kime gücünüz yeterse çağırın. Eğer doğru söylüyorsanız bunu yapın."

39. Hayır, onlar ilmini kuşatamadıkları ve tevili kendilerine henüz gelmemiş olan bir şeyi yalanladılar. Bunlardan evvel geçenler de böyle yalanlamışlardı, ama bak zalimlerin sonu nasıl oldu?

["Tevili henüz gelmemiş şey" den maksat, onlara yapılmış olan tehditlerin henüz neticelenmediğini, inkarcıların göreceği azabın henüz gelmediğini bildirmektir.]

40. İçlerinden buna inanacak da var, inanmayacak da var. Rabbin o fesat çıkaranları çok iyi bilendir.

41. Eğer seni yalanlamakta ısrar ederlerse, de ki: "Bana benim yaptığım, size de sizin yaptığınız. Siz, benim yapacağımdan uzaksınız, ben de sizin yapacağınızdan uzağım."

42. İçlerinden seni dinlemeğe gelenler de var. Fakat akılları da yokken sağırlara sen mi işittireceksin?

[Bu âyet-i kerime, kimsenin, kendi isteğiyle hiç kimseyi hidayete erdiremeyeceğini, hidayet Allah'ın elinde olduğunu, eğer yapılan tebliğlerden bir sonuç alınmazsa tebliğ yapanın üzülmemesi gerektiğini haber vermektedir.]

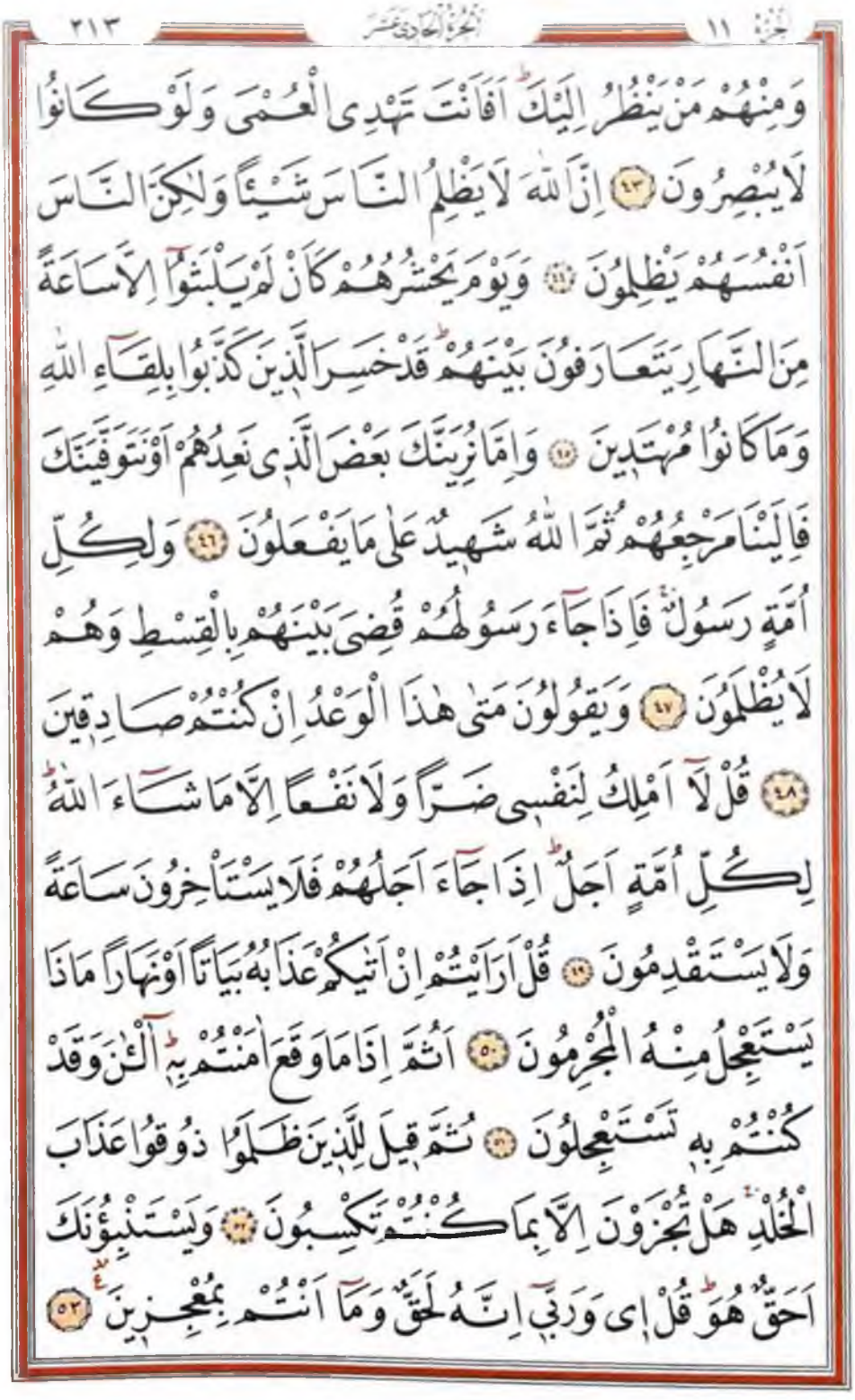

وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا
لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَٰكِنَّ النَّاسَ
أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً
مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ ۚ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ
وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾ وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ
فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾ وَلِكُلِّ
أُمَّةٍ رَسُولٌ ۚ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿٤٨﴾ قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۗ
لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ ۚ إِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً
وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا مَاذَا
يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ آمَنْتُمْ بِهِ ۚ آلْآنَ وَقَدْ
كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ
الْخُلْدِ ۖ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَسْتَنْبِئُونَكَ
أَحَقٌّ هُوَ ۖ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ ۖ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾

43. İçlerinden sana bakanlar da var. Fakat basiretleri de yok iken körlere sen mi hidayet edeceksin?

[Hakkı görmezlikten geldikleri için yüce Allah o kafirleri körlere benzetiyor. Kurtubi der ki: "Bundan maksat, Hz. Peygamber'i (s.a.v) teselli etmektir. Sen, kör için, doğru yolu bulabileceği bir göz yaratamayacağın gibi, onları inandırmağa muvaffak da olamazsın." Hele bir de kalp gözleri de kapalı ise.]

44. Her halde Allah insanlara zerrece zulmetmez. Ve fakat insanlar kendilerine zulmediyorlar.

[Taberi der ki: "Yüce Allah yarattığı hiçbir kuluna, günah işlemediği halde ceza verip de zulmetmez. Ama insanlar, Allah'ın öfkesini çeken günahları işleyerek kendi kendilerine zulmederler. Yüce Allah bu âyette, iman etmeyenlerin bu hallerinin kendi suçlarından kaynaklandığını açıklıyor." Yoksa yüce Allah kimseye asla zulmedici değildir. Bir kudsi hadiste şöyle buyrulur: "Ey kullarım! Ben zulmü

kendime haram kıldım, onu sizin aranızda da haram kıldım. Dolayısıyla birbirinize zulmetmeyin." "Müslim, Birr 55".]

45. Sanki gündüzün bir saatinden başka durmamışlar gibi hepsini Mahşere sevkedeceği günü hatırla. O gün aralarında tanışacaklar. Allah'ın karşısına çıkacaklarını yalanlayıp da doğru yolu tutmamış olanlar gerçekten hüsrana düşmüş bulunacaklar.

[O gün, dünyada olduğu gibi birbirlerini tanıyacaklar. Ama bu tanışma, kınama ve bir birini rezil etme tanışmasıdır. Biri diğerine: "Beni sen aldattın ve saptırdın" der. Yoksa bu tanışma, sevgi ve muhabbet tanışması değildir.

Mahşerde görecekleri korkunç olaylar karşısında, sanki dünyada gündüzün bir kısmı kadar kısa bir süre kalmış gibi olacaklardır. Bu konuyla ilgili Tâhâ, 20/103-104; Rûm, 30/55; Ahkâf, 46/35; Nâziât, 79/46 âyetlerine bakınız.]

46. Onlara vaat ettiğimizin bir kısmını sana nasıl olursa olsun göstersek de veya seni vefat ettirip tamamen alsak da her iki durumda onların nihayet dönüşü bizedir. Sonra Allah, ne yapacaklarına da şahittir.

[Taberi der ki: Ey Muhammed! Biz, ya sen ölmeden, o müşriklere vaat ettiğimiz azaplardan bir kısmını onlara vererek sana göstiririz. Böylece onlara yaptıklarımızı dünyada iken bizzat görmüş olursun. Ya da onlara vaat ettiğimiz azap başlarına gelmeden seni vefat ettiririz. Ama buna şımarmasınlar. Çünkü Âhirette kesinlikle huzurumuza çıkacaklar ve ne yaptılarsa karşılığını görecekler.]

47. Her ümmet için bir peygamber vardır. O peygamberleri geldiği vakit aralarında adaletle hüküm verilir, hiçbirine zulmedilmez.

[Yani Kıyamet gününde onların arasında adaletle hükmedilir. İbn Kesir der ki: "Her ümmet, peygamberleriyle beraber Allah'ın huzuruna çıkarılır. Yaptıkları hayır ve şerrin yazılı olduğu amel defterleri de şahittir. Koruyucu melekler de şahit olacaklardır."]

48. "Eğer doğru söylüyorsanız, ne zaman bu vaat (tehdit)?" derler.

[Onlar bu sözü, o vaat ve tehdidin gerçekleşeceğine inanmadıkları için alay ve eğlence tarzında söylerler.]

49. De ki: "Ben, kendi kendime Allah'ın dilediğinden başka ne bir faydaya ne bir zarara malik değilim. Her ümmet için bir ecel vardır. Ecelleri geldiği vakit artık bir saat geri de kalamazlar, ileri de gidemezler.

[Onların yok olma zamanı geldiğinde, o zamandan bir an olsun geriye kalmaları mümkün olmaz. Zamanı gelmeden önce de yok olmazlar. Çünkü her şey, belirlenen vakti gelince vuku bulur. Ayrıca Hıcr, 15/5; Nahl, 16/61 ve Münâfikûn, 63/11 âyetlerine de bakınız.]

50. Deki: "Söyleyin bakayım, şayet size O'nun azabı siz yatarken veya gündüzün gelecekse, suçlular bunun hangisini acele istiyorlar?"

51. Ya, sonra azap vaki olduğu zaman mı ona iman edeceksiniz? Ya... Şimdi ha? Hani siz bunu acele istiyordunuz, a?

[Şimdi mi inanıyorsunuz? Hani daha önce alay edip azabın çabuk gelmesini istiyor, nerde kaldı bu azap diyordunuz. Artık inanmanın size bir faydası yoktur.]

52. Sonra denilecek o zulüm edenlere ki, "tadın bakalım ebedilik azabını! Vaktiyle kazandığınızdan başka bir sebeple cezalandırılacak değilsiniz."

[Tûr, 52/13-14 âyetlerine bakınız.]

53. "Doğru mu bu?" diye senden haber almak istiyorlar. De ki: "Evet, Rabbime yemin ederim ki, o dosdoğru ve siz bundan yakayı kurtaramazsınız."

[Bizi korkuttuğun azap ve öldükten sonra dirilme doğru mu diye senin haber vermeni istiyorlar. De ki: Hiç şüphe yok, o muhakkak olacak.]

وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْاَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهٖ ؕ وَاَسَرُّوا
النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ ۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿٥٤﴾ اَلَآ اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ اَلَآ اِنَّ وَعْدَ
اللّٰهِ حَقٌّ وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ
وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٥٦﴾ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَآءَتْكُمْ مَّوْعِظَةٌ مِّنْ
رَّبِّكُمْ وَشِفَآءٌ لِّمَا فِي الصُّدُوْرِ ۙ وَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٥٧﴾
قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهٖ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوْا ؕ هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا
يَجْمَعُوْنَ ﴿٥٨﴾ قُلْ اَرَءَيْتُمْ مَّاۤ اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِّنْ رِّزْقٍ
فَجَعَلْتُمْ مِّنْهُ حَرَامًا وَّحَلٰلًا ؕ قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى
اللّٰهِ تَفْتَرُوْنَ ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذِيْنَ يَفْتَرُوْنَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ
لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٦٠﴾ وَمَا تَكُوْنُ فِيْ شَاْنٍ وَّمَا تَتْلُوْا مِنْهُ مِنْ
قُرْاٰنٍ وَّلَا تَعْمَلُوْنَ مِنْ عَمَلٍ اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُوْدًا اِذْ تُفِيْضُوْنَ
فِيْهِ ؕ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَّبِّكَ مِنْ مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي
السَّمَآءِ وَلَاۤ اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَاۤ اَكْبَرَ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ﴿٦١﴾

اَلَآ

54. Zulmetmiş olan her nefis bütün yeryüzündekilere malik olsa idi, azabı gördükleri vakit hepsi içten içe pişmanlık duyarak kendini kurtarmak için onu feda ederdi. Fakat aralarında hüküm adaletle imza edilmiştir, hiçbirine zulmedilmez.

[Dünyadaki bütün hazineler, mallar ve bütün faydalı şeyler o zalim ve kafir nefis için olmuş olsa, Allah'ın azabından kurtulmak için onu fidye olarak verirdi, onları azaptan kurtuluş fidyesi yapardı. Ama yüce Allah onun bu isteğinin kabul edilmeyeceğini haber veriyor. Bilgi için Âl-i İmrân, 3/91 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

55. Uyan! göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Uyan! Allah'ın vaadi muhakkak haktır ve fakat çoğu bilmezler.

[Yerde ve göklerde bulunan bütün yaratıklar ve varlıklar aslında yüce Allah'ın mülküdür. Allah'tan başka kimse gerçek malik olamaz ki azap görmeme karşılığında elindekini versin de kurtulsun. Bu

imkansız olduğu için, isyan edenler elbette azap göreceklerdir. Fakat çoğu insan kendisini gaflet bürüdüğü için bundan habersiz oluyor.]

56. O, hem diriltir, hem öldürür ve hep döndürülüp O'na götürüleceksiniz.

57. Ey insanlar! İşte size Rabbinizden bir öğüt, gönüller derdine bir şifa ve müminler için bir hidayet ve rahmet geldi.

[Bu, bütün insanlara hitaptır. Yani: "Ey İnsanlar! Size bu yüce Kur'ân geldi, o size yaratıcınızdan bir öğüttür. Kalplerdeki cehalet ve şüphe hastalığına şifa verir, müminleri sapıklıktan koruyan bir hidayet ve rahmettir. Zemahşeri der ki: "Yani size, şu büyük faydaları: öğüdü, kalplerin tedavisini, hakka çağrıyı ve sizden ona iman edenlere rahmeti içeren bu kitap gelmiştir."]

58. De ki: Allah'ın lütfu ile, rahmeti ile, evet ancak onunla ferahlansınlar. O, onların toplayıp durduklarından hayırlıdır.

[Ey Muhammed! Müşriklere de ki: "Allah'ın bir lütfu ve merhameti olan İslam ve Kur'ân ile sevinin." Bu, onlar için, biriktirmiş oldukları geçici dünya malı ve hazinelerinden daha hayırlıdır. Çünkü dünya, içinde bulunanlarla birlikte bir sivrisineğin kanadına eşit değildir. Nitekim hadiste şöyle buyrulmuştur: "Dünyanın Allah katında bir sivrisinek kanadı kadar değeri olmuş olsaydı, hiçbir kafire bu dünyadan bir içim su içirmezdi." Tirmizi, Zühd 13.]

59. De ki: "Baksanız a! Allah sizin için rızık olarak neler indirdi de siz ondan bir haram, bir helal yaptınız? De ki: Size Allah mı izin verdi, yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?

[De ki: Ey müşrikler! Bana haber verin bakalım. Allah size ne rızıklar indirdi de siz onların bir kısmını haram, bir kısmını helal yaptınız? Allah'ın rızık olarak indirdiği her şey helal olmasına rağmen, siz bunlardan bir kısmının haram, bir kısmının helal olduğuna hükmettiniz. Kendi kafanıza göre o rızıkları helal ve haram diye ayırdınız. İbn Abbas der ki: Bu âyet, müşrikleri reddetmek için inmiştir. Zira onlar Bahireler, Saibeler, ekinler ve diğer hayvanların bazılarını helal, bazılarını haram sayıyorlardı. Mâide, 5/103 ve En'âm, 6/138 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

60. Yalanı Allah'a iftira edenler, Kıyamet gününü ne zannediyorlar? Her halde Allah insanlara karşı bir lütuf sahibidir ve fakat çoğu şükretmezler.

[Yani, o Allah'a iftira edenlerin, bütün fiil ve sözlerin ortaya döküldüğü, bunlara en küçük parçasına varıncaya kadar karşılık verildiği o gün hakkındaki zanları nedir? O gün Allah'ın kendilerini bağışlayacağını ve affedeceğini mi sanıyorlar? Hayır aksine Allah onları alev alev yanan Cehennemine atacaktır. Bu, o iftiracılar için şiddetli bir tehdittir.]

61. Her hangi bir durumda bulunsan, Kur'ân'dan her ne okusan ve siz her hangi bir amel yapsanız, siz ona dalıp coşarken mutlak biz üzerinizde şahit bulunuruz. Rabbinden ne yerde, ne gökte zerre ağırlığınca ve ondan ne daha küçük ve ne daha büyük hiçbir şey kaçmaz, hepsi apaçık bir Kitaptadır.

[Hepsi bizce bilinmekte olup Levh-i Mahfuz'da kayıtlıdır. Her şey bu apaçık kitapta kayıtlı bulunduğuna göre nasıl olur da herhangi bir söz veya iş O'na gizli kalır? Onun için hiç kimse, iyi ya da kötü bütün fiil ve sözlerinin karşılığını almayacağı zannına kapılmasın.]

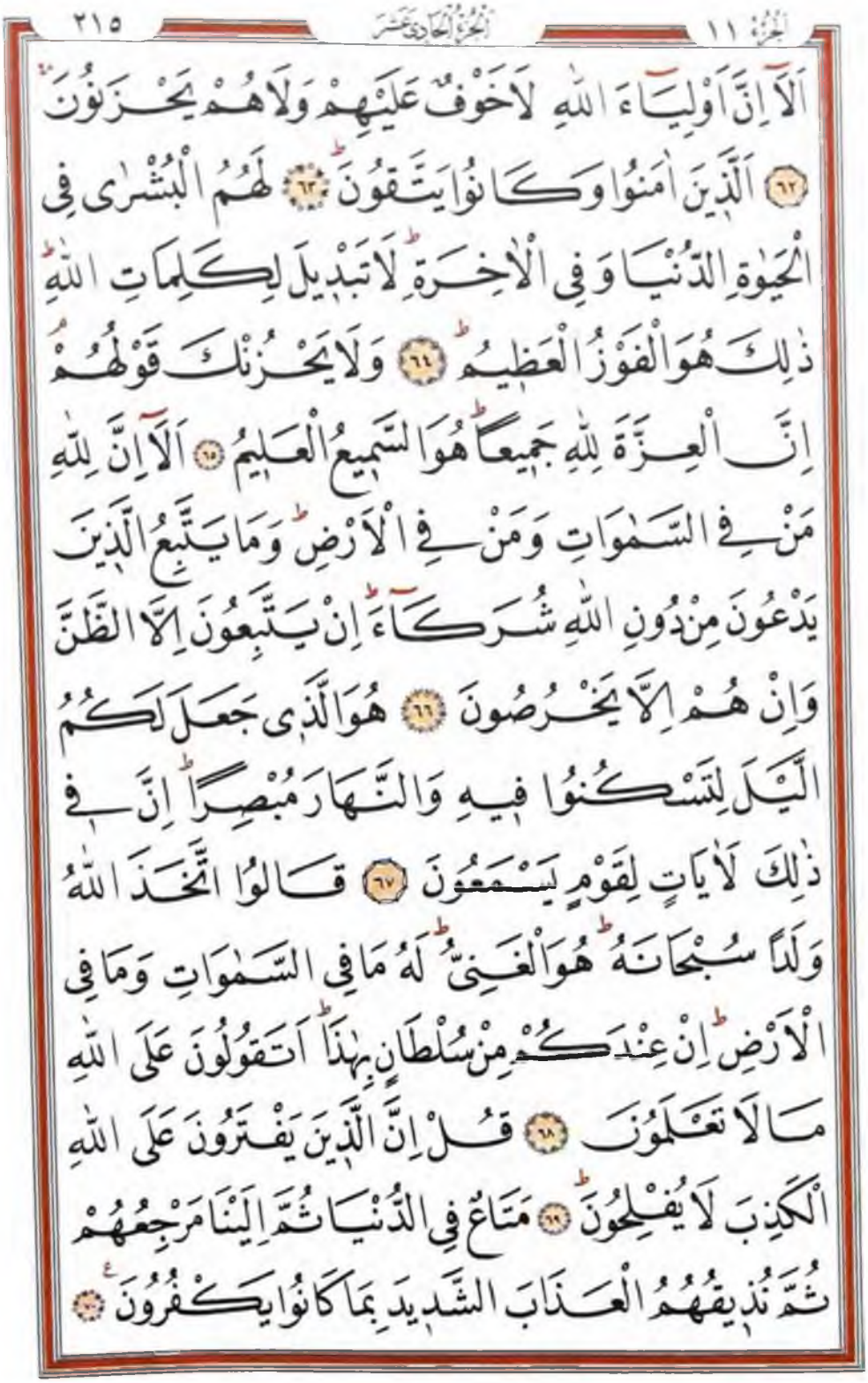

أَلَآ إِنَّ أَوْلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ٦٢
ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ٦٣ لَهُمُ ٱلْبُشْرَىٰ فِى
ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَٰتِ ٱللَّهِ ۚ
ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ٦٤ وَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ ۘ
إِنَّ ٱلْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۚ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ٦٥ أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ
مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَمَا يَتَّبِعُ ٱلَّذِينَ
يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ شُرَكَآءَ ۚ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ
وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ٦٦ هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ
ٱلَّيْلَ لِتَسْكُنُوا۟ فِيهِ وَٱلنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِى
ذَٰلِكَ لَـَٔايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ٦٧ قَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ
وَلَدًا سُبْحَٰنَهُۥ ۖ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ۖ لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى
ٱلْأَرْضِ ۚ إِنْ عِندَكُم مِّن سُلْطَٰنٍۭ بِهَٰذَآ ۚ أَتَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ
مَا لَا تَعْلَمُونَ ٦٨ قُلْ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ
ٱلْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ٦٩ مَتَٰعٌ فِى ٱلدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ
ثُمَّ نُذِيقُهُمُ ٱلْعَذَابَ ٱلشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا۟ يَكْفُرُونَ ٧٠

62. Uyan! Allah'ın veli kulları(yok mu), bunların ne üzerlerine korku vardır, ne de onlar mahzun olurlar.

(Rasûlullah'a (s.a.v), Allah'ın veli kulları (= evliyaullah) sorulmuş, o da şöyle buyurmuştur: "Onlar, öyle kimselerdir ki, görüldüklerinde Allah hatırlanır." "İbn Mâce, Zühd 4". Başka bir rivayette de: "Sade görülüvermelerinden dolayı Allah hatırlanır: davranışları ve görünüşleri derhal Allah'ı hatırlatır" buyrulmuştur. Şu âyette de daha açık bir şekilde şöyle tarif ediliyorlar:)

63. Onlar ki, Allah'a iman etmişlerdir ve hep takva ile korunur dururlar.

(Tam bir iman ile Allah'ın emir ve hükümlerini yerine getirirler ve kendilerinden Allah'ın rızasına aykırı bir durum meydana gelmemek için daima korunur, şüpheli şeylerden sakınır dururlar. Önce kamil iman, sonra takva sahibidirler. İşte Evliyaullah'ın tam tarifi budur.)

64. Dünya hayatında da Âhirette de müjde onların! Allah'ın kelimelerini değiştirmek yok. İşte o büyük kurtuluş, bu!

(Dünyada: "Rabbimiz Allah'tır deyip sonra dosdoğru yolda yürüyenler var ya, onların üzerine, "korkmayın, tasalanmayın, size vaat edilen cennetle sevinin" diye melekler inerler" (Fussılet, 41/30) müjdesine: Âhirette ise: "Selam size! Tertemiz oldunuz. Artık ebedi kalmak üzere girin cennete" (Zümer, 39/73) müjdesine mazhardırlar. Bu vaatlerin, müjdelerin değişme ihtimali yoktur. Çünkü bunlar, Allah kelamıdır. Onun için Evliya, "her halde Allah, bir kavme verdiğini, onlar nefislerindekini bozmadıkça bozmaz" (Ra'd, 13/11) âyeti manasınca kendilerindeki o velilik niteliklerini, o iman ve takvayı bozmadıkça, yüce Allah'ın bu dünya ve âhiret müjdelerini bozma ve değiştirme ihtimali yoktur.)

65. Ötekilerin lafları seni mahzun etmesin, çünkü izzet hep Allah'ındır. O, hepsini işitiyor, hepsini biliyor.

(Kafirlerin ortaklarına, yardımcılarına, mal ve mevkilerine güvenerek sana eziyet, tehdit ve korkutma yollu savurdukları laflarından mahzun olma. Her halde bütün güç, üstünlük ve büyüklük Allah'ındır. Bir sonraki âyette beyan edileceği üzere onların güvendikleri bütün kuvvetler de Allah'ındır. Dilediği zaman hepsini çeker alır.)

66. Uyan! göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi Allah'ındır. Allah'tan başkasına tapanlar da O'na ortak koşulanların uyruğu olmazlar. Onlar ancak zanna uyarlar ve ancak kendi mızraklarıyla ölçer, yalan söylerler.

(Göklerde ve yerde bulunan melekler, insanlar ve cinler, bütün akıl sahipleri Allah'ın kulu, mülküdür. Dolayısıyla o kafirlerin bütün güvendikleri, taptıkları şeyler Allah'ın mülkü olduğu gibi, kendileri de öyledir. Allah'ın ortağı yok, ilahlıkta ortaklık imkansız ve Allah'tan başka bütün her şey Allah'ın mülkü olduğundan Allah'tan başka şeylere dua ve ibadet eden, başka mabutlar var deyip onlara uyan müşrikler, gerçekte Allah'a bir takım ortaklar bulmuş da onların uyruğu olmuş olmazlar. Onlar başka şeye değil ancak zanna uyarlar, kendi duygu ve hislerine uyarak yaratılmışı yaratıcı, kulu mabut, uyanı uyulan var sayar, saçmalar dururlar. Hasılı, ortakları yalan, tehditleri boştur.)

67. O, O'dur ki içinde durup dinlenesiniz diye geceyi yaptı, gündüzü de aydınlatıcı yaptı. Elbette bunda, dinleyecek bir kavim için bir çok âyetler vardır.

68. "Allah çocuk edindi" dediler. Haşa! O, noksanlıklardan uzaktır. Hiçbir şeye ihtiyacı olmayandır, O. Göklerde ve yerdekiler hep O'nun. Elinizde bu (sözünüz) hakkında hiç bir delil yoktur. Allah'a karşı, ilim ile ispat edemeyeceğiniz şey mi isnat ediyorsunuz?

(Allah, oğul veya kız evlat edindi diye iftirada bulundular. Âlemin, yüce yaratıcıdan doğmak ve ayrılmak suretiyle oluştuğuna ve meydana geldiğine inanarak Allah'a oğullar, kızlar isnat ettiler ve O'ndan doğmuş ve üremiş erkekli dişili bir ilahlar silsilesi uydurarak onlara taptılar ki, işte müşriklerin mitolojileri hep bu uydurmalarıdır. Haşa! Yaratıcı, baba olur mu? Çünkü doğurmak bir kısım kısım bölünme ve eksilme, evlat edinmek de bir ihtiyaç ile alakalıdır. Oysa Allah, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan tek varlıktır. Meryem, 19/88-95 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

69. De ki: Elbette yalanı Allah'a iftira edenler felah bulmazlar.

70. Dünyada pek az bir zevk var. Sonra dönüşleri bizedir. Sonra biz onlara o küfürlerinden dolayı şiddetli azabı tattıracağız.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍ ۘ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ
عَلَيْكُمْ مَّقَامِيْ وَتَذْكِيْرِيْ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ
فَاَجْمِعُوْٓا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ
عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوْٓا اِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُوْنِ ﴿٧١﴾ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ
فَمَا سَاَلْتُكُمْ مِّنْ اَجْرٍ ۭ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ ۙ وَاُمِرْتُ
اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴿٧٢﴾ فَكَذَّبُوْهُ فَنَجَّيْنٰهُ وَمَنْ مَّعَهٗ
فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنٰهُمْ خَلٰۗىِٕفَ وَاَغْرَقْنَا الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا ۚ
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْۢ بَعْدِهٖ رُسُلًا
اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَاۗءُوْهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا بِمَا كَذَّبُوْا بِهٖ
مِنْ قَبْلُ ۭ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰي قُلُوْبِ الْمُعْتَدِيْنَ ﴿٧٤﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْۢ
بَعْدِهِمْ مُّوْسٰى وَهٰرُوْنَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ بِاٰيٰتِنَا فَاسْتَكْبَرُوْا
وَكَانُوْا قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَاۗءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوْٓا اِنَّ
هٰذَا لَسِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوْسٰٓى اَتَقُوْلُوْنَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاۗءَكُمْ ۭ اَسِحْرٌ هٰذَا ۭ
وَلَا يُفْلِحُ السّٰحِرُوْنَ ﴿٧٧﴾ قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاۗءَنَا
وَتَكُوْنَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاۗءُ فِي الْاَرْضِ ۭ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿٧٨﴾

وَقَالَ

71. Hem onlara Nûh'un kıssasını oku. Bir vakit kavmine demişti ki: Eğer benim duruşum ve Allah'ın âyetlerini hatırlatışım size ağır geliyorsa, bilin ki ben Allah'a dayanmışım. Artık siz ve ortaklarınız her ne yapacaksanız toplanıp bütün azminizle karar verin, sonra yapacağınız, size hiçbir gam da teşkil etmesin, sonra hükmünüzü bana uygulayın ve elinizden gelirse bana bir an göz de açtırmayın.

[Yüce Allah bu ve bundan sonra gelen âyetlerde, peygamberini teselli etmek ve karşılaştığı sıkıntı ve zorluklara rahatlıkla göğüs germesini sağlamak için önceki peygamberlerin kendi kavimleriyle aralarında geçen olayları ve gördükleri eziyet ve sıkıntıları içeren bazı kıssaları anlatmaktadır. Düşünen ve ders alabilecek kimseler için ibret ve öğüt dolu kıssalar şunlardır: Nûh'un, kavmi ile olan kıssası, Musa ve Hârun'un, azgın Firavun ile olan kıssaları ve Yûnus'un, kavmi ile olan kıssası.

Yüce Allah bu âyette Nûh'un, Allah'ın yardı-

mına güvendiğini, kafirlerin hile ve tuzaklarından korkmadığını beyan ediyor ve Rasûlullah'ı (s.a.v.), Nûh'un izinden gitmeğe teşvik ediyor.]

72. Eğer aldırmazsanız, ben de sizden bir karşılık istemedim ya! Benim alacağım karşılık ancak Allah'ın üzerinedir. Ve ben O'nun birliğine boyun eğen Müslümanlardan olmakla emrolundum.

[Dolayısıyla sizin aldırmamanızın bana bir zararı olmadığı için, bundan dolayı bende bir endişe de yoktur. Zira insan iki şeyden korkar: birisi, başkasının kötülük etmesinden; öbürü, menfaatinin kesilmesinden. Ben sizin kötülük etmenizden korkmadığımı ve Allah'a dayandığımı bundan evvelki sözümde size söyledim ve siz sözümü dinlemediğiniz zaman bunda bana bir zarar olmadığını da şimdi söylüyorum. Zira ben sizden bir fayda beklemiyorum ki, o faydayı kaçırmaktan korkayım. Bana fayda ve mükafat verecek olan Allah'tır.]

73. Bunun üzerine yine onu yalanladılar. Biz de onu ve beraberindekileri gemide kurtuluşa çıkarıp bunları Yeryüzünün halifeleri kıldık, âyetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk. Bak işte korkutulanların sonu nasıl oldu?

[Ey Muhammed! Bak da gör ki, peygamberlerini yalanlayan ve onlar tarafından uyarıldıkları halde bu uyarıları kabul etmeyip isyan edenlerin akibetleri ne olmuş? Bunun gibi, kavminden seni yalanlayanlar da helak olacak ve iman edenler kurtulacaklardır.]

74. Sonra onun arkasından birçok peygamberi kavimlerine gönderdik, onlara açık mucizelerle vardılar. Fakat onlar önce yalan dediklerine bir türlü inanmak istemediler. İşte biz, haddi aşmayı alışkanlık haline getirenlerin kalplerini böyle mühürleriz.

[Bu âyet, kalplerin niçin mühürlendiğini gösteriyor. Peygamberler önce insanlara öğüt veriyor, sonra hakikatı gösteriyorlar, fakat onlar ısrarla bunu kabule yanaşmadıkları için kalpleri mühürleniyor. Yani Allah haksız yere onların kalplerini mühürlemiyor, buna kendileri sebep oluyorlar. Bakara, 2/7 âyetine ve açıklamasına, ayrıca Nisâ, 4/155 âyetine bakınız.]

75. Sonra bunların arkasından Musa ve Hârun'u, Firavun ve topluluğuna mucizelerimizle gönderdik. İman etmeyi kibirlerine yediremediler ve suçlu bir kavim idiler.

[Âyette sözü edilen mucizeler için A'râf, 7/133 âyetine ve 135. âyetin açıklamasına bakınız.]

76. Tarafımızdan kendilerine hak geldiği vakit: "Her halde bu, açık bir sihir" dediler.

77. Musa: "Ya, dedi, size hak gelince böyle mi diyorsunuz? Bu sihir mi? Halbuki sihirbazlar felah bulmazlar."

78. "Sen, dediler, bizi, atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan çeviresin de bu yerde devlet ikinizin olsun diye mi geldin? Biz, ikinize de inanamayız."

[Taberi der ki: Kur'ân'ın birçok yerinde Hz. Musa ile Firavun arasında geçen olaylar çeşitli yönleriyle bazen geniş geniş, bazen kısaca anlatılıyor. Zira bu ikili arasında geçen kıssa, en anlamlı kıssalardan birisidir. Firavun, saltanatına ve yaptığı zulümlere son verecek birisinin geleceğinden endişe ettiği için hep korku içindeydi. Sonunda korktuğuna uğradı.

Firavun, Hz. Musa'yı sarayında besleyip büyütmüştü. Musa, rüştüne erince Firavun ve adamlarının zulmüne karşı koydu. Sonunda Mısır'ı terketmek zorunda kaldı ve Kenan iline yerleşip uzun süre orada yaşadı. Tekrar Mısır'a dönerken kendisine peygamberlik verildi. Hz. Musa, bu kez Firavun'un karşısına peygamber olarak çıktı ve onu, Allah'a kul olmaya davet etti. Bu, Firavun'un gururuna dokundu. Ancak çeşitli hile ve desiselere başvurmasına rağmen sonunda yenilerek suda boğuldu. İşte burada, Hz. Musa'nın Firavun ile aralarında geçen olayların bir bölümü anlatılıyor.]

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَاءَ
السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّا أَلْقَوْا
قَالَ مُوسَىٰ مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ
لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ
كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾ فَمَا آمَنَ لِمُوسَىٰ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَىٰ
خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِمْ أَنْ يَفْتِنَهُمْ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي
الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ يَا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ
آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا
عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ
﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ
وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّآ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ
قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٧﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا
إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا
لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَىٰ
قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٨٨﴾

79. Firavun da: "Bana bütün bilgiç sihirbazları getirin" dedi.

[Firavun, Musa'nın gösterdiği mucizeler karşısında aciz kalıp onu sözle susturmaktan ümidini kesince başka çareler aramağa başladı. Sonunda adamlarına: "Sihir sanatının inceliklerini bilen ve Musa ile boy ölçüşebilecek bütün usta sihirbazları bana getirin" dedi.]

80. Bunun üzerine sihirbazlar geldiği vakit Musa onlara: "Ne ortaya atacaksanız siz atın" dedi.

[Ülkenin en meşhur sihirbazları bir araya toplanınca, Musa'ya: "Önce sen mi maharetini ortaya koyacaksın yoksa biz mi koyalım?" diye sordular. Bkz. A'râf, 7/115. Musa da onlara: "Ne ortaya koyacaksanız önce siz koyun" dedi. Ancak Musa'nın bu sözü, sihir yapmanın meşru olduğunu göstermez. Zira o bu sözü, onların âcizliklerini göstermek, sihirlerini geçersiz kılmak için söylemiştir.]

81. Ne zaman ki büyücüler (ip ve sopalarını) attılar, Musa: "Bu yaptığınız, dedi, sihir. Her halde Allah onu geçersiz kılacak. Her halde Allah, fesatçıların ameline dirlik vermez.

[Geniş bilgi için A'râf, 7/115-117 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.

Kurtubi, İbn Abbas'ın söyle dediğini nakleder: Kim geceleyin yatağına girer de bu âyeti okursa hiçbir büyücünün tuzağı ona zarar vermez. Büyü yapılana ne yazılırsa Allah ondan büyüyü savar.]

82. Allah, kelimeleriyle hakkı gerçekleştirecek, isterse suçluların hoşuna gitmesin.

[Suçluların hoşuna gitmese de Allah, sözleriyle, emirleriyle, hüccet ve delilleriyle hakkı açığa çıkaracak, destekleyip güçlendirecektir.]

83. Hasılı, Firavun ve cemiyetinin belası korkusundan, önceleri Musa'ya, kavminin bir zürriyetinden başka iman eden olmadı. Çünkü Firavun o yerde çok üstün idi ve çok aşırı giderek haddi aşanlardan idi.

[Süyuti, Firavun'dan korkmayarak Hz. Musa'ya inananların, Firavun'un kavminden olduğunu tercih eder. Nitekim İbn Abbas da böyle söyler. Fakat cumhurun tercihine göre bunlar, Musa'nın kavminden olan az bir gruptur. Cumhurun tercihine göre, Firavun'un korkusundan İsrailoğulları Hz. Musa'ya iman edememişler. Ancak peygamberliği uzun sürdüğü için, onların soylarından gelen insanlar, Hz. Musa'ya iman edebilmişlerdir.]

84. Musa da: "Ey kavmim! Siz gerçekten Allah'a iman ettiniz ise, O'nun birliğine samimiyetle teslim olmuş müslümanlar iseniz, artık O'na güvenin" dedi.

[Musa, inananların Firavundan korktuklarını görünce kavmine dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a ve O'nun âyetlerine inanıyorsanız sadece tek olan Allah'a güvenin. Her kötülüğe ve zarara karşı O size yeter. Eğer Allah'ın hükmüne teslim olup şeriatına boyun eğdi iseniz sadece O'na güvenin.]

85. Onlar da dediler ki: "Biz Allah'a dayandık. Ey Rabbimiz! Bizi o zalim kavmin fitnesine düşürme...

[Yani, onları başımıza bela kılma ki bize azap etmesinler veya işkence ederek bizi dinimizden çevirmesinler. Ya da bizim yüzümüzden fitneye düşüp de: "Eğer bunlar haklı olsalardı başlarına musibet gelmezdi" demesinler.]

86. ... Ve rahmetinle bizi o kafir kavimden kurtar."

87. Biz ise Musa'ya ve kardeşine şu vahyi verdik: "Kavminiz için Mısır'da bir takım evler hazırlayın, evlerinizi namazgah yapın ve namaz kılın. Hem de müminleri müjdele."

[İsrailoğulları sadece havralarda namaz kılıyor ve oralarda namaz kılarken de Firavun'dan ve kavminden korkuyorlardı. Bunun üzerine yüce Allah onlara, Mısır'da evler yapmalarını ve bu evleri namazgah edinip oralarda namaz kılmalarını emretti.]

88. Musa: "Ey Rabbimiz, dedi, sen Firavun'a ve cemiyetine dünya hayatında bir zinet ve heybet ve nice nice mallar verdin. Yolundan saptırsınlar diye mi, ey Rabbimiz! Rabbimiz! Onların mallarını sil süpür ve kalplerini şiddetle sık ki o elem verici azabı görmedikçe iman etmesinler.

[Hz. Musa bu bedduayı, Firavun ve cemiyetinin inkarlarındaki inatçılıklarına kızarak, Allah rızası için yapmıştır. Zira Musa (a.s), Firavun ve adamlarından hayır gelmeyeceğini, onların imana gelmelerinden ümit kalmadığını anlamış; bunlar azgınlıklarına devam ettikleri takdirde İsrailoğullarını da yoldan çıkaracaklarından korkmuş, onun için bunlara beddua etmiştir.

İbn Kesir şöyle der: Hz. Musa'nın Firavun'a beddua etmesi Allah'ın rızası ve dini için idi. Nitekim Nûh (a.s) da kavmine beddua ederek: "Rabbim! Yeryüzünde kafirlerden hiç kimseyi bırakma. Çünkü sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar" "Nûh, 71/26-27" demiş, Allah da onun kavminden iman etmeyenleri tufan ile boğmuştu. Zemahşeri şöyle der: Musa, onların iman etmeyeceklerini tecrübe veya vahy yoluyla bildiği için böyle beddua etti. Bu, "Allah, İblise lanet etsin; Allah, kafirleri rezil etsin" diye beddua etmeğe benzer. Oysa zaten bellidir ki Allah İblis'e lanet edecek, kafirleri rezil edecektir.]

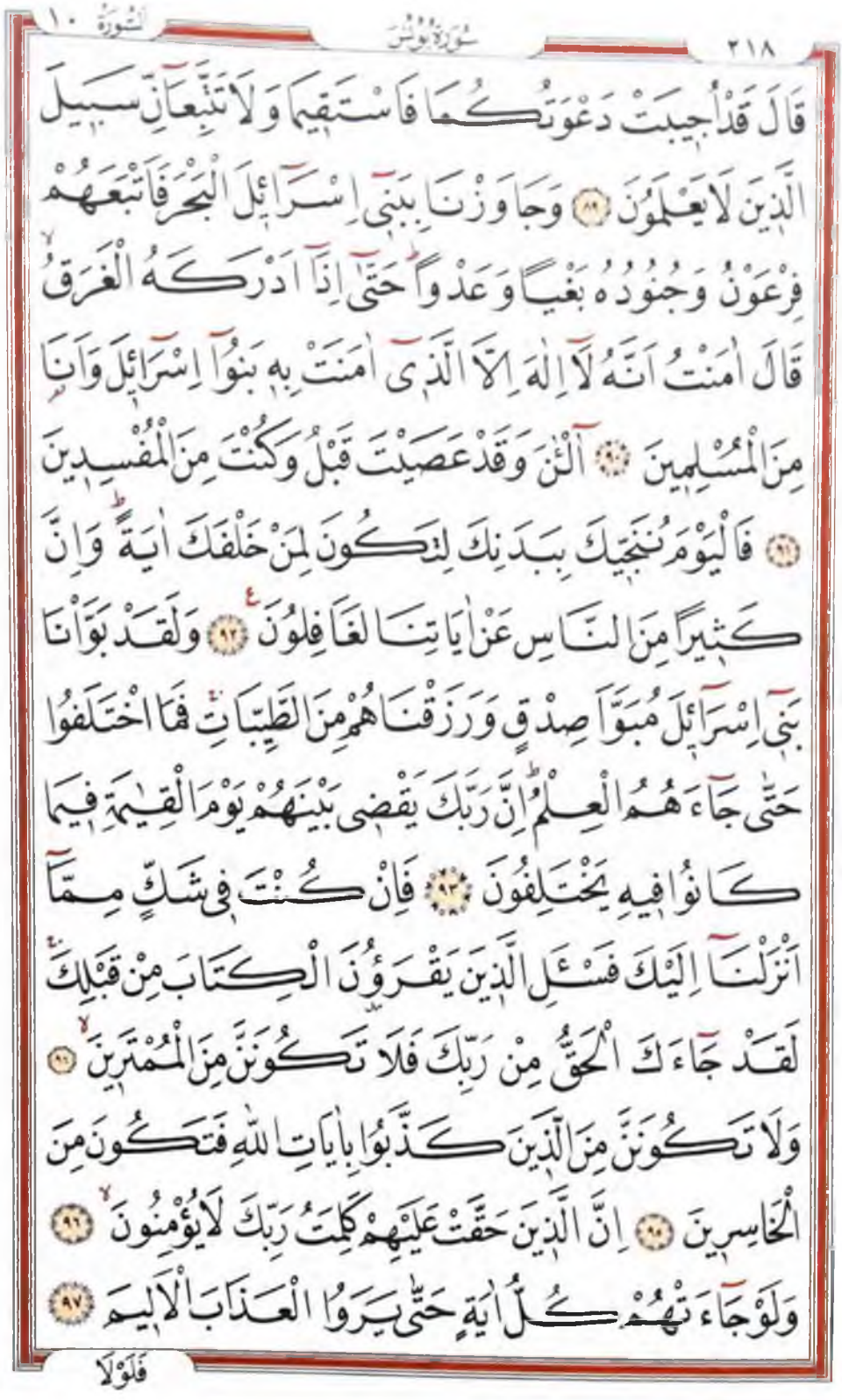
قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَّعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِّ سَبِيلَ
الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ
فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا حَتَّىٰ إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ
قَالَ آمَنتُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا الَّذِي آمَنَتْ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَا
مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ آلْآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ
﴿٩١﴾ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً ۚ وَإِنَّ
كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَقَدْ بَوَّأْنَا
بَنِي إِسْرَائِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا
حَتَّىٰ جَاءَهُمُ الْعِلْمُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا
كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾ فَإِن كُنتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا
أَنزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكَ ۚ
لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾
وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونَ مِنَ
الْخَاسِرِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾
وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٩٧﴾

فَلَوْلَا

89. Allah; "Peki, buyurdu, duanız kabul edildi, siz yine doğrulukta devam edin ve kendini bilmeyenlerin yoluna uymayın.

[Ey Musa! Senin ve kardeşin Hârun'un, Firavun ve cemiyeti hakkındaki bedduanız kabul edildi. İkiniz de emrimi yerine getirmeye devam edin. Hükmümün hemen gelmesini isteyen cahillerin yolunu tutmayın. Zira cezam hemen gelmese de, önünde sonunda mutlaka gelir. Ben sözümden asla dönmem.

İbn Cüreyc der ki: Firavun, kendisine yapılan bu bedduadan sonra kırk yıl yaşamış ve sonunda denizde boğularak yok edilmiştir.]

90. Derken İsrailoğullarını denizden geçirdik. Hemen Firavun, askeri ile takip ve saldırı için arkalarına düştü. Sonunda suda boğulma onu yakalayınca: "İnandım, gerçekten İsrailoğullarının iman ettiğinden başka ilah yok. Ben de O'na teslim olanlardanım" dedi.

[Böyle demesine rağmen onun imanı kabul edilmedi. Çünkü o, azap inince iman etti, böyle bir vakitte iman kabul edilmez. Çünkü bu hal, zorlama halidir. Bu durumda tevbe ve iman fayda vermez. Zira yüce Allah, meâlen: "Fakat azabımızı gördükleri zaman, imanları kendilerine fayda verecek değildir" buyurmuştur. Mümin, 40/85.]

91. Ya... Şimdi ha! Halbuki bundan evvel isyan etmiştin, fesatçılardan idin.

92. Biz de bugün seni bedeninle bir tepeye atacağız ki arkandan geleceklere bir ibret olasın. Bununla beraber insanların birçoğu âyetlerimizden cidden gafildirler.

[İbn Abbas der ki: "İsrailoğullarından bazıları, Firavun'un ölüp ölmediğinden şüphe ettiler. Bunun üzerine yüce Allah denize emretti de deniz onun ölü bedenini dışarı attı. Böylece onun öldüğünü gözleriyle gördüler."

Bundaki hikmet, onun öldüğünü iyice bilmeleri ve dün son derece azametli ve heybetli olan kişinin, bugün hakir ve zelil bir hale geldiğini anlamalarıdır. Yüce Allah onu bu durumda görmelerini ve böylece onun herkese bir ibret ve zalimlerin taşkınlıklarına bir engel olmasını istediği için böyle yapmıştır.]

93. Gerçekten İsrailoğullarını cidden güzel bir yurda yerleştirdik ve hoş nimetlerden rızıklandırdık. Sonunda ihtilaf etmeleri de kendilerine ilim geldikten sonra oldu. Şüphe yok ki o ihtilaf edip durdukları şeylerde Rabbin, kıyamet günü aralarında hükmünü verecek.

[Düşmanlarını helak ettikten sonra İsrailoğullarını, hoşlarına gidecek güzel bir yere yerleştirdik, onlara faydalı, lezzetli ve güzel rızıklar verdik. Taberi der ki: Muhammed (s.a.v) gönderilmeden önce bu sıfatları taşıyan birinin peygamberliği hususunda ittifak etmişler ve böyle bir peygamberin gönderileceğini ikrar etmişlerdi. İşte bu niteliklerini bildikleri peygamber kendilerine gelince bazıları inandı, bazıları inkar etti. İhtilafları işte budur.]

94. Şimdi şu sana indirdiğimiz şeylerde, diyelim ki, şüphe edecek olursan senden evvel kitap okuyanlara sor. Andolsun ki sana Rabbinden hak geldi, sakın şüphe edenlerden olma.

(Bu âyet, yukarıdaki kıssaların doğruluğunu vurgulamak suretiyle Muhammed'in (s.a.v) peygamberliğini destekleme akışı içersinde gelmiştir. Bilindiği gibi, "diyelim ki..." sözü, ne bir şeyin vuku bulmuş olmasını gerektirir ne de vuku bulma imkanını gerektirir. Onun için burada ne Hz. Peygamber'in şüphe etmesi ne de kitap okuyanlara sorması söz konusudur. Ancak bunda, bu kıssaların, Allah'ın âyetlerinden olan olağan üstü olayları içerdiklerini hatırlatmakla beraber, Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliği hakkında en küçük bir şüphe ihtimaline bile yer bırakmayan bir beyan kuvveti ve kesin bir bilgi çoşkusu vardır. Yani başka taraftan öğrenmek suretiyle değil, Allah tarafından sana vahiy ile yukarıda geçtiği üzere haber verilen Firavun ve başkalarına ait kıssaların sıhhatinde şek ve şüpheye asla yer yoktur. Sen de bunda şüphe etmezsin. Bununla beraber diyelim ve varsayalım ki pek az bir şüphe ihtimaline maruz kalacak olursan senden evvel kitap okuyanlara sor. Yani bunlar kitap ehlince bilinmekte ve kesin olup eski kitaplarda da vardır. Bu kıssalardan hiç ibret almayıp hala şirk ve küfürde devam eden Kitap Ehli bile bunları inkar edemeyecek, evet demeğe mecbur olacaklardır. Sen eski kitapları okumadan ve okuyanlardan işitmeden yalnız Rabbinden indirilen vahiy ile bilip haber verdiğin halde, bunlar eski kitapları etüt edenlerce de muhakkak olunca, artık her şüpheden uzak olarak ortaya çıkar ki bunlar başkası tarafından uydurulamaz. Ve sana Rabbinden hak vahy ve peygamberlik geldiği kesindir.)

95. Ve sakın Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan olma ki hüsrana düşenlerden olmayasın.

96. Gerçekten aleyhlerinde Rabbinin kelimesi hak olmuş olanlar imana gelmezler...

97. .. Kendilerine her âyet gelmiş de olsa, ta o elem verici azabı görecekleri âna kadar (iman etmezler.)

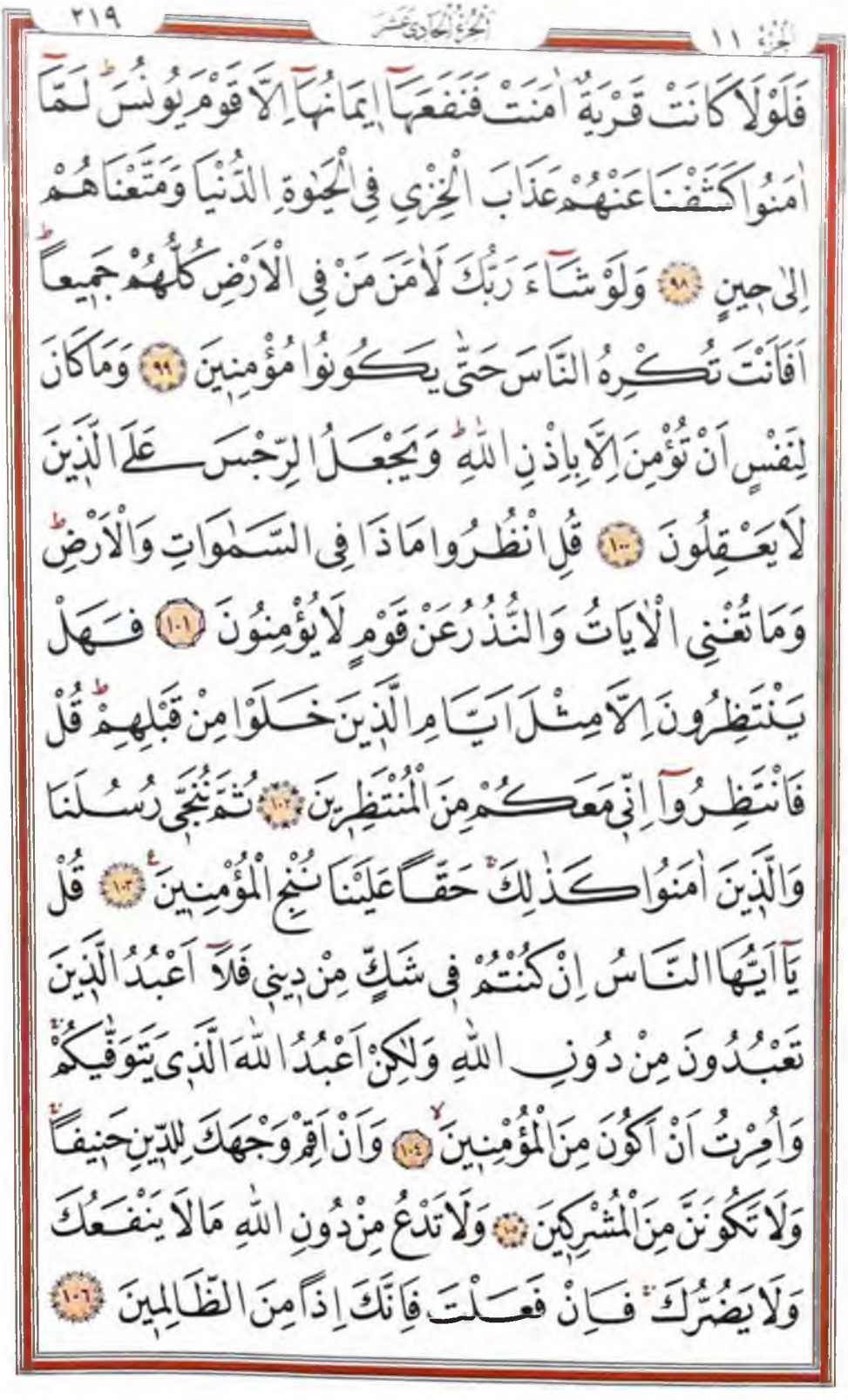

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَآ اِيْمَانُهَآ اِلَّا قَوْمَ يُوْنُسَ ۭ لَمَّآ
اٰمَنُوْا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنٰهُمْ
اِلٰى حِيْنٍ ﴿٩٨﴾ وَلَوْ شَاۗءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِي الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيْعًا ۭ
اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ
لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۭ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَي الَّذِيْنَ
لَا يَعْقِلُوْنَ ﴿١٠٠﴾ قُلِ انْظُرُوْا مَاذَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ
وَمَا تُغْنِي الْاٰيٰتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ
يَنْتَظِرُوْنَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ قُلْ
فَانْتَظِرُوْٓا اِنِّىْ مَعَكُمْ مِّنَ الْمُنْتَظِرِيْنَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّيْ رُسُلَنَا
وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كَذٰلِكَ ۚ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٣﴾ قُلْ
يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِيْ شَكٍّ مِّنْ دِيْنِيْ فَلَآ اَعْبُدُ الَّذِيْنَ
تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِيْ يَتَوَفّٰىكُمْ ۠
وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٤﴾ وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّيْنِ حَنِيْفًا ۚ
وَلَا تَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ
وَلَا يَضُرُّكَ ۚ فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذًا مِّنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿١٠٦﴾

98. Fakat o vakit iman edip de imanları kendilerine fayda vermiş bir memleket olsa idi! Ancak Yûnus'un kavmi iman ettikleri vakit dünya hayatında o rezillik azabını kendilerinden açmış ve bir zamana kadar onları faydalandırmış idik.

(Yûnus'un (a.s) kavminden başka ümitsizlik anındaki imanın fayda verdiği hiçbir memleket ahalisi yoktur. İman her halde daha önce olmalıdır ki korunmak mümkün olsun.)

[Taberi der ki: Yûnus (a.s), kavmini, iman etmedikleri takdirde azap görecekleri tehdidiyle uyarmış, sonra aralarından ayrılıp gitmiştir. Kavmi, azap alâmetlerini görünce pişman olup iman etmişler, boyun eğerek Allah'a yalvarmışlar, çocuklarını ve hayvanlarını da yanlarına alarak Allah'tan gelecek azabın kendilerinden uzaklaştırılması için kırk gün dua etmişler, yüce Allah da onlara acımış ve azabı onlardan kaldırmıştır.]

99. Eğer Rabbin dileseydi yeryüzünde

kim varsa hepsi toptan iman ederlerdi. O halde insanları hep mümin olsunlar diye sen mi zorlayacaksın?

[İbn Abbas şöyle der: "Nebi (s.a.v), herkesin iman etmesini çok arzu ediyordu. Yüce Allah ona, daha evvel Levh-i Mahfuz'da mutlu olacağı yazılanlardan başkasının iman etmeyeceğini, yine orada bedbaht olacağı yazılanlardan başkasının sapıklığa düşmeyeceğini haber verdi." Bu âyet, bütün insanların iman etmelerini şiddetle arzulamasından dolayı duyduğu sıkıntıya karşı Nebi (a.s)'yi teselli etmekte ve içini rahatlatmaktadır.]

100. Allah'ın izni olmadıkça hiçbir nefis için iman edebilmek yoktur. Ve akıllarını iyi kullanmayanları O, pislik içinde bırakır.

[Allah izin vermezse hiç kimse iman edemez. O halde, ey Muhammed! Kafirlerin hidayete ermesi için kendini zorlama. Allah, kendisinin bir ve peygamberinin hak olduğunu gösteren âyetleri düşünüp de öğüt almayanları azabına uğratır.]

101. De ki: "Bakın, göklerde ve yerde neler var?" Fakat o âyetler, o korkutmalar, iman etmeyecek bir kavme ne fayda verir?

[Ey Muhammed! O kafirlere de ki: Düşünme ve ibret alma bakışı ile şöyle bir bakın: Göklerde Allah'ın birliğini gösteren güneş, ay, yıldızlar, gece, gündüz ve bulutlardan yağmur inmesi gibi nice olaylar var. Yerde de yine O'nun birliğini ve gücünü gösteren dağlar, ırmaklar, yarılıp bitki çıkaran topraklar gibi nice deliller var. Fakat Allah tarafından bedbaht olacakları yazılan bir kavme, deliller ve uyarılar ne fayda verir?]

102. Onun için bunlar, sırf kendilerinden evvel geçenlerin günleri gibi bir gün gözlerler. De ki: "Gözleyin, ben de sizinle beraber gözleyenlerdenim."

[Mekke müşrikleri, sırf kendilerinden önce gelip geçmiş olan Nûh, Âd ve Semûd kavmi gibi kavimlerin başlarına gelen olaylar gibi bir olayın ve azabın gelmesini gözlerler. Ey Muhammed! Onlara de ki: "Haydi, taşkınlığınızın ve yalanlamanızın sonunda başınıza gelecekleri bekleyin. Ben de sizin helak ve yok olmanızı bekleyenlerdenim."]

103. Sonra peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Biz böyle, üzerimizde bir hak olarak müminleri kurtarırız.

[Yüce Allah önceki peygamberleri ve onlara inananları kurtarıp yaptığı vaatleri yerine getirdiği gibi, Rasûlullah'ı (s.a.v.) ve ona inananları da kurtaracağını ve onlara verdiği sözleri yerine getireceğini haber vermektedir.]

104. De ki: "Ey insanlar! Eğer benim dinimde bir şüphe ediyorsanız haberiniz olsun ki ben, sizin Allah'tan başka taptıklarınıza tapmam ve fakat ben, sizin canınızı alacak olan Allah'a kulluk ederim. Ve bana müminlerden olmam emredildi.

[Sizin benim dinimde şüpheye düşmeniz uygun olmaz. Siz ancak akılları olmayan, hiçbir zararı ve faydası dokunmayan putlara tapma hususunda şüpheye düşmelisiniz. Benim dinime gelince, siz onda şüphe etmemelisiniz. Çünkü ben, dilediği zaman mahlukatı öldüren, dilediğine fayda ve zarar veren Allah'a tapıyorum. Bunu yapan yadırganmaz ama putlara tapan yadırganır.]

105. Hem sırf hakka yönelmiş, hanif olarak dine yüz tut ve sakın müşriklerden olma...

106. ..Ve Allah'ın dışındakilerden sana, kendi kendine ne fayda ve ne zarar veremeyecek şeylere tapma (diye emredildi.) Eğer taparsan, o halde sen şüphesiz nefsine zulmedenlerden olursun (denildi.)

[Ey Rasulüm! Sen, İslam dini üzerinde kararlı ol, Yahudiliğe ve Hristiyanlığa meyletme. Sakın kulluğunda Rabbine ortak koşanlardan olma. Allah'ı bırakıp da put ve benzeri, kimseye zarar ve fayda veremeyen şeylere kulluk etme.

Bundan Rasûlullah'ın (s.a.v.), Allah'ı bırakıp da başka bir şeye kulluk edebileceği anlaşılmamalıdır. Bundan maksat, Rasûlullah'ın şahsında diğerlerini uyarmaktır.]

وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا
رَآدَّ لِفَضْلِهِۦ ۚ يُصِيبُ بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾
قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَكُمُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا
يَهْتَدِى لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَآ أَنَا۠ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ ۚ
﴿١٠٨﴾ وَٱتَّبِعْ مَا يُوحَىٰٓ إِلَيْكَ وَٱصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ ٱللَّهُ ۚ وَهُوَ خَيْرُ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴿١٠٩﴾

سُورَةُ هُودٍ مَكِّيَّةٌ وَمِائَةٌ وَثَلَاثٌ وَعِشْرُونَ آيَةً

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ
الٓرۚ كِتَٰبٌ أُحْكِمَتْ ءَايَٰتُهُۥ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿١﴾
أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّا ٱللَّهَ ۚ إِنَّنِى لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ﴿٢﴾ وَأَنِ ٱسْتَغْفِرُوا۟
رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُم مَّتَٰعًا حَسَنًا إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ
كُلَّ ذِى فَضْلٍ فَضْلَهُۥ ۖ وَإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ
كَبِيرٍ ﴿٣﴾ إِلَى ٱللَّهِ مَرْجِعُكُمْ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤﴾ أَلَآ
إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا۟ مِنْهُ ۚ أَلَا حِينَ يَسْتَغْشُونَ
ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٥﴾

وَمَا مِنْ

107. Ve eğer Allah sana bir keder dokunduracak olursa, bunu O'ndan başka açacak yoktur. Ve eğer O sana bir hayır murat ederse o vakit de O'nun lütfunu geri çevirecek yoktur. O, lütfunu kullarından dilediğine nasip eder. O öyle bağışlayan, öyle merhamet edendir.

108. De ki: "Ey İnsanlar! İşte Rabbinizden size hak geldi. Artık hidayeti kabul eden kendi nefsi için kabul etmiş olur, sapıklık eden de kendi aleyhine sapmış olur. Ve ben, sizin üzerinize bir vekil değilim.

[Ben, sizin amellerinizi bekleyen bir bekçi değilim. Ben, sadece bir müjdeleyici ve korkutucuyum.]

109. Ve sana ne vahiy ediliyorsa ona uy ve sabret, ta ki Allah hükmünü versin. Hüküm verenlerin en hayırlısı O'dur.

[Bu âyet, Hz. Peygamber'i (a.s) teselli, müşrikleri ise tehdit etmektedir.]

11
HÛD SÛRESİ
Mekkidir. 123 âyettir.

[Bu mübârek sure, Mekke döneminde inen diğer sureler gibi İslâmın temel inançlarına: tevhid, peygamberlik, öldükten sonra dirilme ve hesaba ağırlık verir. Müşriklerden gördüğü eziyetlere karşılık Hz. Peygamber'i (a.s) teselli etmek için peygamber kıssalarına genişçe yer verir. Doğru yolu bulanlarla sapıklıkta kalanların bir karşılaştırmasını yaparak aralarındaki korkunç farka dikkat çeker.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Râ. Bu, hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan bir zat (Allah) tarafından âyetleri muhkem kılınmış, sonra da tafsil edilmiş bir kitaptır.

(Bu öyle bir kitaptır ki âyetleri muhkem kılınmış, yani her yönüyle bozulmaktan uzak, bozulma ihtimali yok, gayet sağlam ve düzenli, engin hikmetler içermiş, hikmet düzeni ile dizilmiştir. Sonra da âyetleri tafsil olunmuştur.

Tefsirciler tafsili şu şekillerde açıklamışlardır:

1. Kur'ân'ın kelimeleri muhkem bir nazımla dizilip fâsılalarla âyet âyet ayrıldığı gibi, âyetleri de yer yer tevhid delilleri, peygamberlik delilleri, hükümler, öğütler, kıssalar ve haberler gibi türlü bahislerle ayırt edilip fasıl fasıl, bölük bölük kılınmış, sure sure bölünmüş ve birçok mesele ve kıssa değişik yerlere ve surelere serpiştirilerek tevhid ve kulluk konusu üzerinde bir çok şekil ve münasebetlerle anlatılmış ve bütün bu ayrıntı ile beraber, gerek parçaların gerek bütünün sağlamlık ve metinliğine asla bozukluk vermemiştir. Ki bu manaya göre tafsil, elmas dizisine, ara ara diğerlerine benzemeyen dâneler geçirilmesine benzer.

2. Tafsil, beyan manasınadır. Çünkü Kur'ân'ın âyetlerinde insanların dünya ve âhiretleri için muhtaç oldukları ve olacakları şeyler kök ve dallarıyla beyan edilip özetlenmiştir.

3. Kur'ân'ın âyetleri, dağınık şekilde inmiştir.)

2. Şöyle ki: Allah'tan başkasına kul olmayın. Ben, size O'nun tarafından müjde ve korkutma için gönderilmiş bir peygamberim.

3. Hem Rabbinizin mağfiretini isteyin, sonra O'na tevbe edin ki sizi belirlenmiş bir ecele kadar güzelce yaşatsın ve her lütuf sahibine lütfunu versin. Eğer yüz çevirirseniz, haberiniz olsun ki ben, sizin için büyük bir günün azabından korkarım.

(Rabbinizden sizi bağışlamasını isteyin ki günahlarınızı örtsün. Ancak, "inanıp iyi işler yapanlara gelince, onlar için bir mağfiret ve büyük bir ecir vardır." "Fâtır, 35/7" buyrulmasından anlaşılır ki mağfiret talebi iman ve salih amel ile olmalıdır. Onun için kuru bir taleple kalmayıp sonra O'na tevbe ediniz, sizi O'ndan çevirmiş olan günahlarınıza pişman olup O'na tam bir samimiyetle dönünüz ki sizi belirlenmiş bir ecele kadar güzelce faydalandırsın ve fazla iş yapana fazlasını versin.)

4. Hep dönüşünüz Allah'adır. Onun ise her şeye gücü yeter.

(Siz isteseniz de istemeseniz de, tevbe etseniz de etmeseniz de sonunda ölümle dönüp varacağınız, huzura sevk edilip gönderileceğiniz makam, başkası değil, sadece Allah'tır. O'nun da her şeye gücü yeter. Şu halde O'nun huzuruna imansız, tevbesiz varmak ne korkunç şeydir.)

5. Bak ama onlar O'ndan gizlenmek için göğüslerini büküyorlar. Evet ama onlar örtülerine bürünürlerken O, onların neyi gizlediklerini ve neyi açığa vurduklarını bilir. Çünkü O, bütün sinelerin özünü bilir.

(Dilimizde "göğüs bükmek" tabiri meşhur değildir. Fakat bilinmektedir ki bir mecliste, bakanlardan gizli bir şey yapmak isteyen kimse göğsünü büker, sırtını döner. Yine gocunduğu bir kimseye rastgeldiği zaman yüzünü gizlemek isteyen de bunu yapar.

Rivayet olunduğuna göre müşriklerden bazıları, Rasûlullah (s.) geçerken böyle göğsünü büker, sırtını döner, elbiselerini başlarına çeker, bürünürlerdi. Allah'ın Rasulünden böyle gizlenmekten maksatları Allah kelamını işitmekten kaçınmak, bu da Allah'tan gizlenmeğe çalışmak demek olduğu için burada bu tabir ile bu gerçeğe işaret edilerek kafirlerin haktan yüzçevirip sapmaları manasından kinaye edilmiştir.)

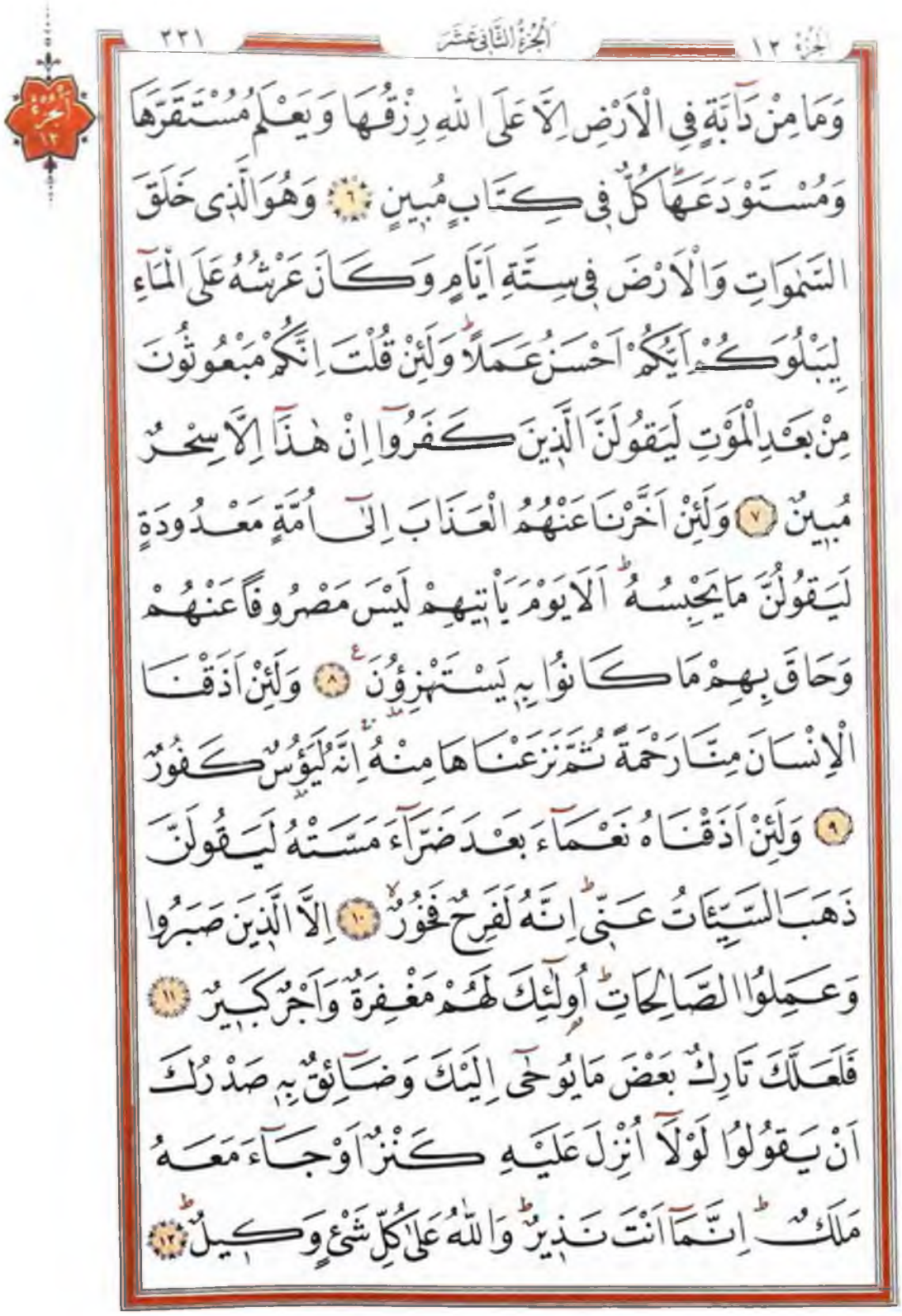
وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا
وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿٦﴾ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ
لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِن قُلْتَ إِنَّكُم مَّبْعُوثُونَ
مِن بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ
مُّبِينٌ ﴿٧﴾ وَلَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ
لَّيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ أَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ
وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَا
الْإِنسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَئُوسٌ كَفُورٌ
﴿٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ
ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ﴿١٠﴾ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١١﴾
فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ
أَن يَقُولُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ كَنزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ
مَلَكٌ إِنَّمَا أَنتَ نَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٢﴾

6. Yerde hiçbir debelenen de yoktur ki rızkı Allah'a ait olmasın. O, onun karar kıldığı yeri de bilir, emanet bulunduğu yeri de. Hepsi, açık bir kitaptadır.

(Gerek insan, gerek başka her canlının rızkı, gücü, kuvveti, gıdası, bütün geçim vesileleri Allah'a aittir, O'ndandır. Bütün bunları yaratan da O, canlılara ulaştıran da O'dur. Doğal veya iradeye bağlı olarak bunların canlılara ulaşması O'nun kefaleti altındadır. Gerçi yaşatmak istemediği zaman kesiverir ve O kesince kimsenin vermesine imkan ve ihtimal yoktur. Fakat yaşatmak istediği sürece de bütün âlem engel olmağa çalışsa yine göndereceği rızkı gönderir. Her birinin karar ettiği yeri de bilir emanet olarak bulunduğu yeri de, durduğu yeri de bilir gezdiği yeri de, baba sulbünü de bilir ana rahmini de, yatağını da bilir öleceği yeri veya vakti de, hep bunları bilir ve ona göre rızkını verir. Hepsi apaçık bir kitapta, Levh-i Mahfuz'da yazılıdır.)

7. Hem O, odur ki gökleri ve yeri altı

günde yarattı. Arş'ı su üzerinde idi, hanginiz daha güzel amel yapacaksınız diye sizi imtihan meydanına çıkarmak için. Böyle iken vallahi sen: "siz, öldükten sonra dirileceksiniz" dersen küfredenler mutlaka şöyle derler: "Bu, apaçık bir aldatmadan başka bir şey değil."

(Göklerin ve yerin altı günde yaratılması ile ilgili olarak A'râf, 7/54 âyetine ve tefsirine bakınız.

"Arş'ı su üzerinde idi" âyeti, Keşşaf ve onun izinden gidenler tarafından: "Arş ile su arasında hiçbir mahluk, hiçbir şey yoktu" diye tefsir edilmiştir. Benim acizane kanaatime göre bu âyet-i kerime, "sonra Arş üzerine istiva buyurdu" âyet-i kerimesine karşılık olarak düşünülmeli ve etüt edilmelidir. Bu kisinde de Arş, bilinen "taht" manasından alınarak nülk ve saltanattan kinayedir. Allah'ın Arş'ı, O'nun lahî saltanat ve hakîmiyeti demek olur. Dolayısıyla Arş'ın su üzerinde olması, mekan ve cisim manası ile değildir. Burada su üzerinde olmak, "sonra Arş üzerine istiva buyurdu" âyetindeki "istiva"ya karşılık, "akış"tan kinayedir. Arş hakkında bilgi için, A'râf, 7/54 âyetinin tefsirine bakınız.)

8. Ve eğer ilerideki sayılı bir müddete kadar kendilerinden azabı ertelersek o vakit de mutlaka şöyle derler: "Onu ne engelliyor?" O, onlara geleceği gün kendilerinden çevrilecek değildir: Ve o alay ettikleri şey, kendilerini sarmış bulunacaktır.

(Eğer o kafirlerden sayılı yani sınırlı ve az bir kısmına yahut sayılı bir müddete kadar azabı ertelersek, her halde: "Onu, ne durduruyor?" diyecekler. Yani, madem Allah kafirlere azap edecekmiş de şu sayılı, azılı kafirlere neye etmiyor, durduruyor? Bunlara azabı ne tutuyor ve engelliyor? Demek ki: "Eğer yüz çevirirseniz, haberiniz olsun ki ben size büyük bir günün azabından korkarım" "Hûd, 11/3" gibi korkutmalar boş şeyler imiş, diye alay ederek azabı çabuk isteyecekler. İyi bil ki o azap onlara geleceği gün, başlarından savılacak değildir.)

9. Şayet insana tarafımızdan bir rahmet tattırır, sonra da onu ondan alıverirsek, şüphesiz o çok ümitsizdir, nankördür.

(Geleceği hakkında bütün ümidini keser, "Allah yine verir" demez, geçmişi de hemen unutur. "Bugün vermedi ise dün verdi ya" demez, şükür etmez, büsbütün bir nankör kesilir, hepsini inkara kadar gider, tevbe ve istiğfar hatırına gelmez.)

10. Şayet ona dokunan bir sıkıntıdan sonra bir mutluluk tattırıverirsek, "her halde benden kötülükler gitti" der ve şüphesiz sevinir, öğünür.

(Allah korkusu hatırına gelmez, ferahlı ferahlı gururlanır, o nimetin haklarını eda ederek hamd ve şükür edecek yerde onunla şuna buna böbürlenir durur.)

11. Ancak her iki durumda sabredip güzel güzel ameller işleyenler başka. İşte onlar için bir mağfiret ve büyük bir ecir var.

(Sıkıntı anında ümitsiz, bolluk anında gururlu olmayıp da her iki durumda sabreden ve Allah'a yaraşır, Allah'ın bakışına layık işler yapanlar için bir mağfiret ve ecir var, diğerlerine ise yukarıda geçtiği gibi azap.)

12. Şimdi ihtimal ki sen, "ona bir hazine indirilse ya, veya beraberinde bir melek gelse ya" diyorlar diye göğsün daralarak sana vahy edilenin bazısını bu sebeple terk edecek olursun. Fakat sen sırf bir korkutucusun. Allah ise, her şeye karşı vekil.

(Onlar böyle diyorlar diye, bir insan olarak sıkılman ve bazı âyetleri onlara tebliğden çekinmen ihtimal dahilindedir. Fakat sakın bırakma ve sıkılma. Sadece O'na dayan. O seni korur, dilerse hazine de indirir, melek de gönderir.)

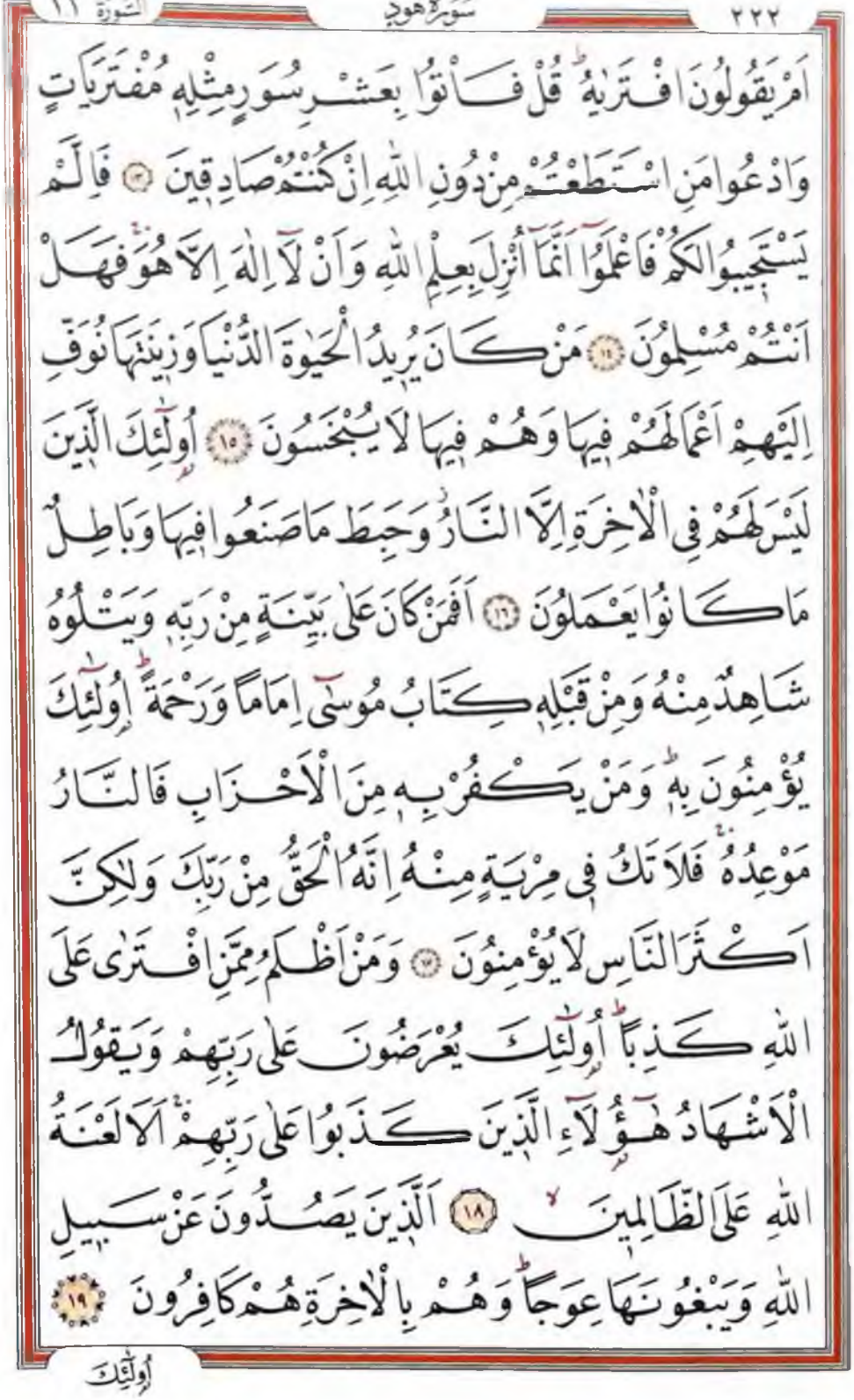
أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ
وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾ فَإِلَّمْ
يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَن لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَهَلْ
أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٤﴾ مَن كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ
إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ
مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ وَيَتْلُوهُ
شَاهِدٌ مِّنْهُ وَمِن قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ أُولَٰئِكَ
يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَمَن يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ
مَوْعِدُهُ ۚ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ ۖ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى
اللَّهِ كَذِبًا ۚ أُولَٰئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ وَيَقُولُ
الْأَشْهَادُ هَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ أَلَا لَعْنَةُ
اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٨﴾ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ
اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۚ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾

أُولَٰئِكَ

13. Yoksa, "onu kendi uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Öyleyse haydin onun gibi uydurma on sure getirin, Allah'tan başka gücünüzün yettiğini de çağırın. Eğer doğru söylüyorsanız bunu yaparsınız."

(Yani "Muhammed Kur'ân'ı kendi uydurup Allah'a isnat ve iftira ediyor diye ortaya attığınız iddiada doğru iseniz her halde kendiniz olmazsa dilediğiniz kimselere ve taptığınız mabutlara başvurmak suretiyle olsun, buna bir benzer bulabilmeniz gerekir. Bununla beraber siz, hepsi şöyle dursun, en az on suresine olsun bir benzer getiriniz bakayım!..." diye hepsini er meydanına ve yarışmaya davet et. Allah'tan başkasına meydan oku, hiç sıkılma ve çekinme.)

14. Yok eğer bunun üzerine, o çağırdıklarınız size cevap veremedilerse, artık bilin ki o ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir. Ve O'ndan başka ilah yoktur. Nasıl, artık teslim ediyor, Müslüman oluyor musunuz?

(O çağırdıklarınız size cevap vermezlerse, yani Kur'ân'ın on suresinin bile benzerini getirmekten aciz kalırlarsa –ki Bakara suresinin 23-24. âyetlerinde bildirildiği üzere bu daha sonraları bir sureye kadar indirilmiş olduğu halde yine aciz kalmışlardır– o halde hepiniz biliniz ki Kur'ân, gerek apaçık Arapça olan nazmı ve gerek manasında içermiş olduğu gayb-la ilgili haberleri, emirleri, yasakları, korkutmaları, müjdelemeleri ile bütün akıl ve anlayışların üstünde, yüce Allah'ın özel ilmiyle indirilmiş engin bir mucize, apaçık bir ilahi delildir. İlahlıkta ve ilahlık hükümlerinde yüce Allah'a hiçbir ortak ve benzer yoktur. O'nun gücü yettiğine kimsenin gücü yetmez. Şu halde artık Islamda karar kılıyor musunuz? Samimiyetle Allah'a nefsinizi teslim ederek kavga ve muhalefeti kesip selamet yolunu tutan saf, samimi mümin ve muvahhid olmaya karar veriyor musunuz?)

15. Her kim dünya hayatını ve zinetini isterse, biz onlara amellerini dünyada tamamen öderiz. Ve bu konuda kendilerine densizlik yapılmaz.

(Yani bunlar dünyada eksik ödemeye maruz kalmazlar, hakları yenmez, emek ve amellerinin bedellerinden hiçbir şey eksik verilmez, alıkonmaz ve ertelenmez, hepsi emek ve amelinin karşılığını bu dünyada mutlaka alır. Hasılı, ilahlığın şanı, kullarının istediklerini çalıştıklarından aşağı olmamak üzere vermektir. Ve ameller niyetlere uygundur. Onun için, maksadı sırf dünya olanların emek ve amellerinin karşılığı bu dünyada bütün değeriyle, hatta fazlasıyla verilir, bitirilir. Sonuna gelince:)

16. Fakat onlar Âhirette öyle olurlar ki, kendilerine ateşten başka bir şey yoktur. Ve orada, işledikleri bütün iyilikler yok yere gitmiştir ve bütün yaptıkları boştur.

(Dünyada bir iyilik de işlemiş bulunsalar, iyi niyetleri olmadığı, bütün sanatlarını sadece dünya hayatı için yapmış bulunduklarından âhirette hepsinin hiçliği, boş birer iş olduğu ortaya çıkar. Ne yaparlarsa aslında boştur, dipsizdir, sonu yoktur. Çünkü dünya hayatı aslında fani olduğundan onu tutmak veya süslemek için her ne yapılsa boştur, ecel gelince hepsini siler, süpürür götürür. Daha açıkçası Allah'tan başkası fani olduğundan, sırf Allah için yapılmış olmayan her amel batıldır.)

17. Ya onlara benzer mi artık o kimse ki, Rabbinden bir delil üzerinde bulunmuş, hem bunu O'ndan bir şahit takip ediyor, hem de önünde bir önder ve rahmet olarak Musa'nın kitabı var? İşte bunlar (Muhammed s.a.v. ve ashabı), ona (Kur'ân'a ve İslama) iman ederler. Hiziplerden her kim de onu inkar ederse, artık ateş, ona vaat edilen yerdir. Sakın bunda şüpheye düşme. Çünkü bu haktır, Rabbindendir. Fakat insanların çoğu imana gelmezler.

(Çünkü akl-ı selimleri ve doğru vicdanları yoktur, dünya hayatının şehvetleriyle kalpleri körlenmiştir.)

18. Hem bir yalanı Allah'a iftira edenden daha zalim kim olabilir? Bunlar Rablerine arzedilecekler, şahitler de şöyle diyecekler: "İşte bunlar Rablerine karşı yalan söyleyenler!" Haberiniz olsun, Allah'ın laneti zalimler üstünedir.

[Hadiste şöyle buyrulmuştur: O gün kafir ve münafıklara mahlukat ve şahitler huzurunda şöyle seslenilir: "İşte bunlar da Rablerine karşı yalan uyduranlardır." Buhârî, Tefsiru'l-Kur'an, Sûre 11; Müslim, Tevbe 52].

19. Onlar ki Allah yolundan men ederler ve onu eğriltmek isterler. Hem de Âhireti onlar inkar ederler.

[Onlar, hakka uymaktan ve Allah'a götüren hidayet yoluna girmekten insanları alıkoyanlar ve yolun eğri olmasını yani Allah'ın dininin kendi arzularına göre eğrilmiş olmasını isteyenlerdir. Âhireti inkar eden, öldükten sonra dirilmeyi, haşir ve neşri kabul etmeyenler de onlardır.]

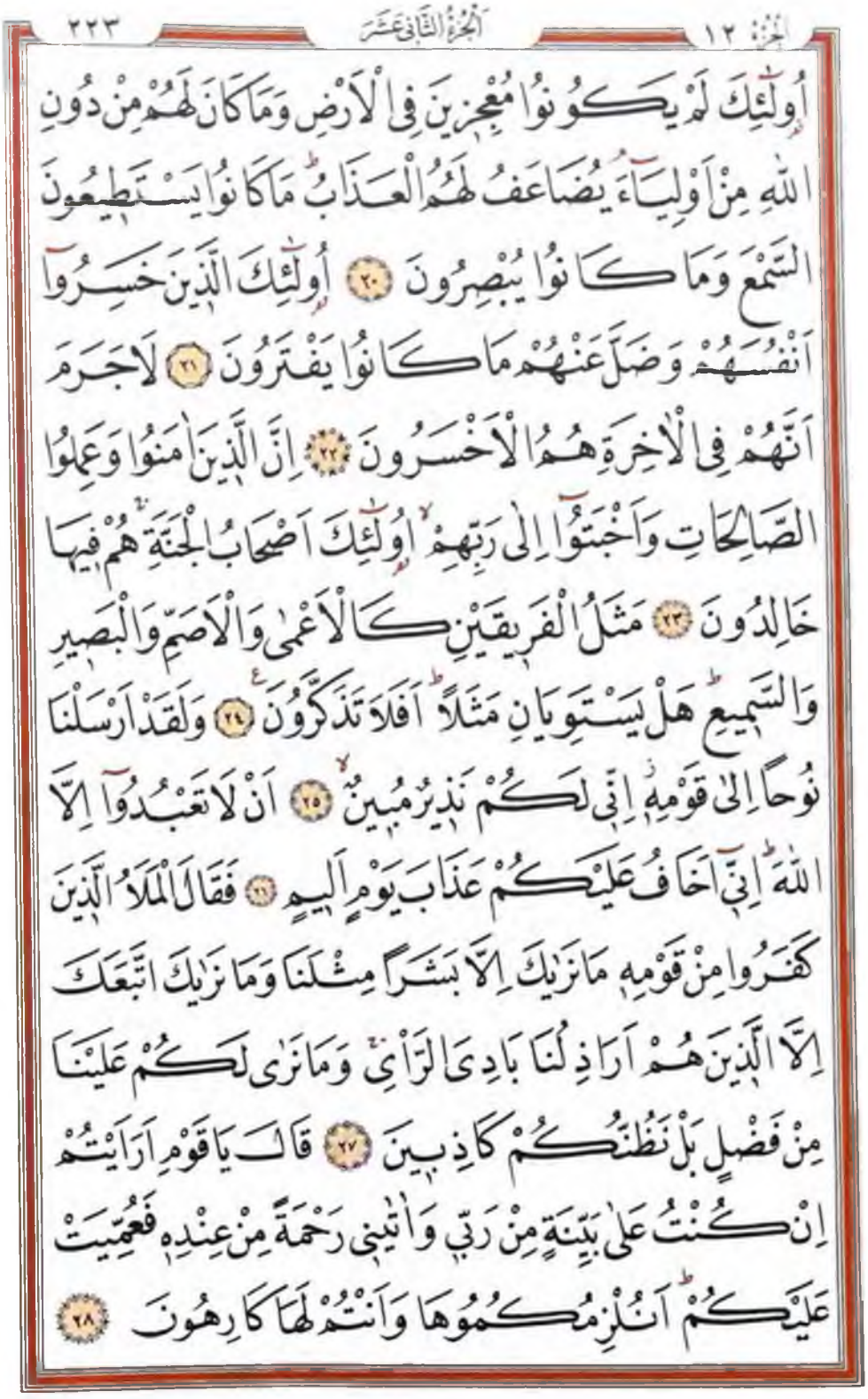
أُولَٰئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُم مِّن دُونِ
اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ
السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا
أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ
أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ
وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا
نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٥﴾ أَن لَّا تَعْبُدُوا إِلَّا
اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ
كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ مَا نَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا وَمَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ
إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِ وَمَا نَرَىٰ لَكُمْ عَلَيْنَا
مِن فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ
إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَآتَانِي رَحْمَةً مِّنْ عِندِهِ فَعُمِّيَتْ
عَلَيْكُمْ أَنُلْزِمُكُمُوهَا وَأَنتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾

20. Bunlar yeryüzünde (Allah'ı) âciz bırakacak değillerdir. Kendilerini Allah'tan kurtaracak bir koruyucuları da yoktur. Onlara azap katlanacaktır. Hem işitmeğe tahammül edemiyorlardı, hem de görmüyorlardı.

[Bu inkarcılar, Allah kendilerini cezalandırmak istemesi durumunda, bütün genişliğine rağmen yeryüzünde kaçabilecekleri bir yere kaçsalar da, Allah'ı azap etmekten âciz bırakabilecek, O'nun azabına engel olabilecek değillerdir. Onlara dost olup da koruyacak kimseleri de bulunmaz. Âhirete ertelenen azapları da kat kat verilir. Azaplarının şiddetli ve kat kat olmasının sebebi şudur: Yüce Allah onlara kulak ve göz verdi. Fakat onlar hakkı dinlememek için sağır, ona uymamak için de kör gibi davrandılar. Allah'ın kendilerine vermiş olduğu duyu organlarından faydalanmadılar.]

21. İşte bunlar, kendilerine yazık etmiş kimselerdir. Ve iftira ettikleri uydurma şey-

ler de kendilerinden gaip olup gitmiştir.

[İşte kendilerini zarara sokanlar bunlardır. Zira kendi kendilerini Cehennem ateşine sokmuşlardır. Şefaatlerine inandıkları putlar ve ilahlar da kendilerinden uzaklaşıp gitmiş, kendilerine hiçbir yarar sağlamamıştır.]

22. Şüphe yok ki bunlar, âhirette en hüsrana uğrayanlardır.

[Bunlardan daha açık bir şekilde zararda olan kimse yoktur. Çünkü bunlar geçici olanı ebedi olana tercih ettiler ve cennetleri bırakıp onun yerine vücudun gözeneklerine işleyen ateşi, kaynar suyu ve cehennem ateşini aldılar. Bu alışverişte fazlasıyla aldanmışlardır.]

23. Fakat iman edip güzel ameller yapanlar ve Mevlalarına edep ve kalp huzuru ile itaat edenler, işte bunlar Cennet ashabı. Hep orada kalacaklardır.

[Âyet-i kerimede gerçek müminlerin, kalpleri iman ettiği gibi vücutlarındaki bütün azaların da bu imanın gereğini yerine getirdikleri ve böylece Naim cennetlerini kazandıkları bildiriliyor. Bunda sadece dilleriyle "iman ettik" deyip salih amel işlemeyenlerin ceza çekeceklerine işaret vardır.]

24. Bu iki fırkanın durumu, kör ve sağır ile gören ve işiten gibidir. Hiç bunlar bir olurlar mı? Artık düşünmez misiniz?

[Yüce Allah bu âyetinde kâfirler grubunu kör ve sağırlara, müminler grubunu da gören ve işitenlere benzetiyor. Hakkın nurunu gören ve onun ışığı ile aydınlanan kimsenin durumu, sapıklık karanlıklarında bocalayan, sağını solunu göremeyen, mutluluk yolunu bulamayan kimsenin durumuna benzer mi? Elbette benzemez. Çünkü biri Allah'ın delillerini görür ve O'nun davetçilerini dinleyip Allah'a itaat eder. Öbürünün de gözü vardır ama hakkı görmez, kulağı vardır ama hakkı işitmez.]

25. Andolsun vaktiyle Nûh'u kavmine gönderdik, şöyle diye ki: "Haberiniz olsun, ben size azabın sebeplerini ve kurtuluş yolunu beyan eden bir korkutucuyum...

26. ...Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Cidden ben sizin için, elem verici bir günün azabından korkuyorum.

(Bu âyetlerden itibaren başlayan kıssalar, A'râf suresindeki kıssalara benzer. Burada da oradaki gibi önce Nûh ile başlanmış, sonra Hûd sonra Sâlih sonra Lût sonra Şuayb sonra da Musa ve Hârun zikredilmiş. Fakat bunlar, oradakilerin bir tekrarı değil, başka başka noktaları, nükteleri, hikmetleri, ibretleri içeren ayrıntılarıdır. Konu ve gaye bir olmakla beraber kavramların ayrı hususiyetleri vardır. Bunları ibret bakışıyla ilham dersi almak için okumalıdır.)

27. Buna karşı kavminden küfreden cumhur cemaat dediler ki: "Biz seni ancak bizim gibi bir beşer görüyoruz ve sana uyanları da ilk bakışta en aşağılıklarımızdan ibaret görüyoruz. Sizin bize fazla bir meziyetinizi de görmüyoruz, hatta sizi yalancılar zannediyoruz."

[Zemahşeri der ki: Onlar "biz seni ancak bizim gibi bir beşer görüyoruz" demekle dolaylı yoldan, "kendilerinin Peygamberliğe Nûh'tan daha layık olduklarını, eğer Allah peygamberliği bir beşere vermek isteseydi bunu mutlaka kendilerinden birine vereceğini" söylemek istemişlerdir. Ya da "peygamberin melek olması gerekir, insandan peygamber olmaz" demek istemişlerdir.]

28. "Ey kavmim, dedi, söyleyin bakayım görüşünüz nedir? Eğer ben Rabbimden (bir beyyine=) açık bir delil üzerinde isem ve bana tarafından bir rahmet bahşetmiş de size onu görecek göz verilmemiş ise, biz, onu istemediğiniz halde sizi ona zorlayacak mıyız?"

[Nûh, nezaketle onlara dedi ki: Ey kavmim! Söyleyin bana, eğer benim, iddiamın doğruluğu hakkında Rabbimden bir delilim varsa ve yaptığım iş apaçık ortada ise, Rabbim bana katından özel bir hidayet yani peygamberlik verdiyse, iman nuru ile sizin aranıza madde girdiği için durum size kapalı kaldıysa, siz ondan hoşlanmadığınız halde biz sizi onu kabule mecbur mu edeceğiz? Biz bunu yapamayız, zira dinde zorlama yoktur.]

وَيَا قَوْمِ لَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَا
أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا ۚ إِنَّهُمْ مُلَاقُو رَبِّهِمْ وَلَٰكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا
تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾ وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ ۚ أَفَلَا
تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾ وَلَآ أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَآ
أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ وَلَآ أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي
أَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا ۖ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنْفُسِهِمْ ۖ
إِنِّي إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ
جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣٢﴾
قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللَّهُ إِنْ شَاءَ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾
وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ
أَنْ يُغْوِيَكُمْ ۖ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ يَقُولُونَ
افْتَرَاهُ ۖ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾
وَأُوحِيَ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ
آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا
وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا ۖ إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾
وَيَصْنَعُ

29. "Hem, ey kavmim! Buna karşı ben sizden bir mal istemiyorum. Benim mükafatım ancak Allah'a aittir. Ve ben o iman edenleri kovacak değilim. Elbette onlar, Rabblerine kavuşacaklar. Ve fakat ben sizi cahillik eder bir kavim görüyorum.

[Bu âyet-i kerimeden anlaşılıyor ki, kavminin ileri gelenleri Nûh'a, kendisine iman eden zayıfları kovduğu takdirde ona iman edeceklerini söylemişler. Nûh da onlara, kendisine iman edenleri kovmayacağını bildirmiştir. Nitekim Kureyş'in elebaşları da Hz.Peygamberin, meclislerine devam eden fakir müminleri kovmasını istemişlerdi. En'âm, 6/52 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

30. "Hem, ey kavmim! Ben onları kovarsam Allah'tan beni kim kurtaracak? Artık bir düşünmez misiniz?"

[Ey kavmim! Allah'a inanan o zayıf kulları kovup da zulmettiğim takdirde, Allah'ın azabından beni

kim koruyacak? Konuştuğunuz lafların manasını düşünüp hata ettiğinizi anlamıyor musunuz?

Nakledildiğine göre, fakir ve düşkünleri sevmek nebilerin ve rasullerin ahlakındandır. Onlarla birlikte aynı mecliste bulunmak istememek ise münafıkların ahlakındandır.]

31. "Ben size, ne Allah'ın hazineleri benim yanımda, ne de gaybı bilirim diyorum. Ben bir meleğim de demiyorum. O sizin gözlerinizin horladıkları hakkında, Allah onlara hiçbir hayır vermez de demem. Onların içlerindekileri en iyi bilen, Allah'tır. Ben o halde zalimlerden olmuş olurum.

[Ben size çok malım var demiyorum ki, zenginliğime bakarak bana uyasınız. Ben size gaybı biliyorum da demiyorum ki, bende bir ilahlık olduğu zannına kapılasınız. Ben size, benim meleklerden olduğumu ve size peygamber olarak gönderildiğimi söylemiyorum ki, iddiamda yalancı olayım. Ben, bana iman eden ve fakir oldukları için küçümsediğiniz bu zayıf kimselere, Allah'ın asla hidayet ve başarı nasip etmeyeceğini söylemiyorum. Allah, onların içindekileri daha iyi bilir. Ben bunları söylersem, azabı hak eden bir zalim olurum.]

32. "Ey Nûh, dediler, cidden bizimle mücadele ettin ve bizimle mücadelede çok da ileri gittin. Haydi, bizi tehdit ettiğin azabı getir de görelim, doğru söyleyenlerden isen."

[Nûh'un kavmi bu sözleriyle iman etmeyeceklerini kesin olarak beyan ettiler ve "bizimle mücadele ettin ve mücadeleyi uzattın, bizi de usandırdın. Eğer peygamberlik davasında ve gelecek olan azap hakkında sözün doğru ise, vaat ettiğin azabı getir görelim" demekle Nûh'a (a.s.) itiraz ettiler.]

33. "Onu, dedi, dilerse size ancak Allah getirir. Ve siz O'nu aciz bırakacak değilsiniz."

[Kavmi azabın hemen gelmesini isteyince Nûh onlara: "Acele gelmesini istediğiniz azabı getirmek benim elimde değil, ancak Allah'ın elindedir. O isterse size azabı dünyada getirir, isterse Âhirette cezanızı verir. Dünyada size azap etmek istediği takdirde O'nun elinden kurtularak O'nu aciz bırakamazsınız. Zira sizler O'nun mülkünde ve hükmü altında bulunuyorsunuz" dedi.]

34. Ben size nasihat etmek istemiş isem de Allah sizi helak etmek murat ediyorsa benim nasihatim size fayda vermez. Rabbiniz O. Ve siz sonunda O'na döndürüleceksiniz.

[Nasihat; hayırla ilgili bütün söz ve davranışları içine alan bir kelimedir. Özel hakiki anlamı ise, hayır istemek ve hayra kılavuzluk etmektir. Bu da sakınılmak üzere şer mahallerini, yapılmak üzere hayır mahallerini öğretip bildirmekle olur.]

35. Yoksa "onu uydurdu" mu diyorlar? De ki: Eğer uydurdumsa vebali benim boynumadır. Halbuki ben, sizin yüklendiğiniz vebalden uzağım.

[İbn Abbas der ki: Burada kastedilen Nûh'tur. Yani Nûh'un kavmi, onun, getirmiş olduğu şeyleri Allah'a isnat ederek uydurduğunu mu söylüyorlar? Mukatil'e göre ise kastedilen Muhammed (a.s.)dır. Yani Mekke müşrikleri: "Nûh'un haberini Rasûlullah mı uydurdu" diyorlar.]

36. Bir de Nûh'a vahy edilmişti ki: Haberin olsun, kavminden iman etmiş olanlardan başka hiçbiri iman etmeyecek. Onun için, her ne yaparlarsa gam yeme.

[Rivayete göre, Yüce Allah bu haberi verince Nûh (a.s.) onlara, Nûh suresi 71/26 âyetinde buyrulduğu gibi: "Rabbim! Yeryüzünde kafirlerden hiç kimseyi bırakma" diye beddua etmiştir.]

37. Ve bizim gözümüz önünde ve vahyimiz dairesinde gemi yap. Hem o zulmedenler hakkında bana hitap etme, çünkü onlar suda boğulacaklar.

["Zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme" demek, benden onlara gelecek azabın ertelenmesini isteme, çünkü ben onlar hakkında bu hükmü verdim, demektir. Ya da azabın çabuklaştırılmasını isteme, çünkü ben o azabın belli bir vakitte indirilmesine hükmettiğim takdirde onun öne alınması imkansızdır, demektir.]

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِّنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ ۚ
قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾
فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ
مُّقِيمٌ ﴿٣٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ ۖ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا
مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ
وَمَنْ آمَنَ ۚ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤٠﴾ وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا
بِسْمِ اللَّهِ مَجْرِاهَا وَمُرْسَاهَا ۚ إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٤١﴾ وَهِيَ
تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَىٰ نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي
مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَب مَّعَنَا وَلَا تَكُن مَّعَ الْكَافِرِينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ
سَآوِي إِلَىٰ جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ ۚ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ
أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَن رَّحِمَ ۚ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ
الْمُغْرَقِينَ ﴿٤٣﴾ وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ
الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا
لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾ وَنَادَىٰ نُوحٌ رَّبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ
أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ ﴿٤٥﴾

38. Nûh, gemiyi yapıyordu, kavminden her hangi bir topluluk da yanından geçtikçe onunla eğleniyorlardı. Dedi: "Bizimle eğleniyorsanız, biz de sizin eğlendiğiniz gibi sizinle eğleneceğiz."

(Nûh'un gemisinin uzunluğu, büyüklüğü, su seviyesinden yüksekliği ile ilgili bir çok rivayet vardır. Bunun ayrıntısına girmek boşuna olup doğrusunu bulmak imkansızdır. Bu konuda Kur'an'dan bilinen şudur ki, kavminin müminlerini ve ihtiyaçları olan şeyleri ve her hayvandan iki eşi yani çifti alabilecek kapasitede imiş.)

39. İlerde bileceksiniz kime rezil edici azap gelecek ve kimin başına devamlı azap inecek.

(Nûh'un yaptığı bu geminin yelken gemisi olmayıp vapur gibi ocaklı, kaynayıp fışkıran bir motor gücü olan bir gemi olduğunu anlatan şu cümle pek ziyade dikkate değerdir:)

40. Nihayet emrimiz gelip de tandır tutuştuğu vakit dedik ki: "Yükle içine her birinden ikişer çift ve daha önce aleyhine hüküm geçmiş olanlardan başka aileni ve iman edenleri." Bununla beraber pek azından başkası beraberinde iman etmemişti.

(Şimdi biz gemiden bahsedilirken tam tandır tutuştuğu sırada yük emri verildiğini işittiğimiz zaman o geminin harekete hazır, ateşleme komutu bekler durumda bir vapur olduğunu anlamakta hiç tereddüt etmeyiz. Fakat vapuru görmemiş olanlar buna intikal edemez ve: "Acaba bu ocak kaynaması, bu tandır tutuşması ne demektir? Bu, olsa olsa bir işaret olacaktır" diye düşünmekte mazur olurlar. Onun içindir ki eski tefsirciler bunun hakkında değişik ve farklı manalar kayıt ve nakil etmişlerdir. Tefsircilerin yaptığı bu nakillerin birçok noktası, bizim arzettiğimiz bu manaya temas eder niteliktedir.

Âyetin bu zahiri anlamına karşı, "o zaman öyle vapur nasıl yapılabilirdi? Ve yapılmış olsa bu sanat unutulur mu idi?" gibi, bunun olamayacağını ve bir kuruntadan ibaret olduğunu ifade eden sözlerden başka denecek bir şey de bulunmaz. Oysa daha önce bilinip de sonra da kaybolmuş tecrübi sanatların bile tarihte misali eksik olmadığı gibi, biraz sonra gelecek olan âyette buyrulduğu üzere içindekilerle birlikte dağlar gibi dalgalar içinde yüzüp giden olağanüstü bir geminin olağan bir yelken gemisi varsayılmasının daha olmayacak bir şey olduğunda şüphe edilemez.)

41. Nûh dedi: "Binin içine, Allah'ın ismiyle akıp gittiği yerde de demir attığı yerde de. Gerçekten Rabbim çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

[Nûh, kendisine iman edenlere: "Gemiye binin, dedi, onun su üzerinde yüzmesi de Allah'ın adıyla olacaktır, demirlemesi ve durması da yine O'nun adıyla olacaktır. Şüphesiz Rabbim, tevbe edenlerin günahını bağışlayıcı, müminlere de merhamet edicidir.]

42. Gemi, içindekilerle birlikte dağlar gibi dalgalar içinde akıp gidiyordu. Nûh, oğluna bağırdı, ayrı bir yere çekilmişti: "Ey oğlum! Gel bizimle beraber bin, kafirlerle beraber olma" dedi.

[Rivayete göre Allah 40 gün 40 gece yağmur yağdırdı, yeryüzünden de sular, kaynaklar halinde çıktı. Nitekim yüce Allah meâlen: "Biz de derhal nehir gibi devamlı akan bir su ile göğün kapılarını açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. Su, kendisi için takdir edilen seviyeyi buldu" (Kamer, 54/11-12) buyurmuştur.]

43. O, "ben, beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım" dedi. Nûh: "Bugün, dedi, Allah'ın emrinden koruyacak yoktur, ancak O'nun rahmet ettiği başka." Derken dalga aralarına giriverdi, o da boğulanlardan oldu.

(Nûh, oğluna: "Bugün, bazı olağan sebeplere sığınarak afetlerden kurtulmak mümkün olabilen her zaman olan olayların olduğu günlere benzemez. Ve bu olay, senin zannettiğin gibi basit bir su taşması olayı değil, Allah'ın özel emri olan büyük bir azaptır. Bundan dağı bırak, hiçbir şey kurtaramaz. Ancak O'nun rahmet ettiği, gemide bulunanlar başka" dedi.)

44. Bir de denildi: "Ey yer, yut suyunu! Ve ey gök, açıl!" Su çekildi, iş bitirildi ve gemi Cudi üzerinde durdu. O zalim kavme "defolun" denilmişti.

(Bu emirlerin ifade ettiği heybeti bir tasavvur etmeli de yere göğe böyle emir ve hükm eden ilahi saltanatın büyüklük ve ululuğunu düşünmeli. Buna ne boyun eğmez?

Cudi'nin Musul'da, el-Cezire'de, Âmid'de, Şam'da özel bir dağ ismi olduğu söylenmiştir. Bazılarına göre her dağ için kullanılan bir cins isimdir.)

45. Nûh, Rabbine nida etti de: "Ey Rabbim, dedi, elbette oğlum benim ehlimdendir. Ve elbette senin va'din haktır ve sen, hakîmler hakîmisin."

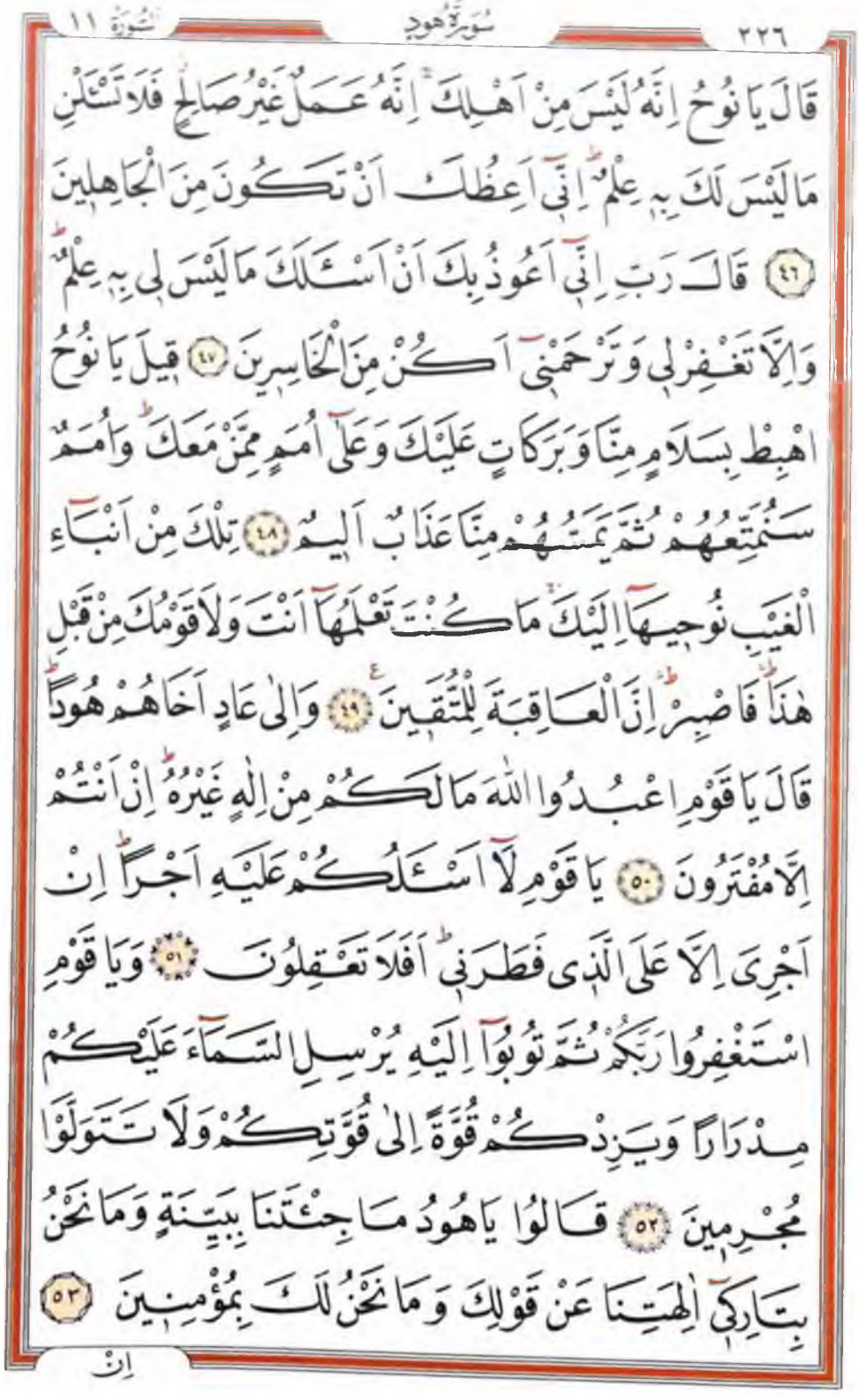

قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ ۖ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلْنِ
مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ۖ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ
﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ ۖ
وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٧﴾ قِيلَ يَا نُوحُ
اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ ۚ وَأُمَمٌ
سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٨﴾ تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ
الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ ۖ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ
هَٰذَا ۛ فَاصْبِرْ ۖ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۚ
قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ إِنْ أَنْتُمْ
إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ يَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ
أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَا قَوْمِ
اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ
مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا
مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ
بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾

إِنْ

46. Allah: "Ey Nûh, buyurdu, o, senin ehlinden değil; o, salih olmayan bir amel. Dolayısıyla bilmediğin şeyi benden isteme. Ben seni cahillerden olmaktan sakındırırım.

[Ey Nûh! Boğulan oğlun, kurtarılmasını vaat ettiğim ailenden değildir. Zira o, salih olmayan bir amel işlemiştir. Böylece senin ehlin olmaktan çıkmıştır. Artık bundan böyle, bilmediğin bir şeyi benden isteme. Sana cahillerden olmamanı öğütlüyorum.]

47. Nûh: "Ey Rabbim, dedi, senden bilmediğim şeyi istemekten sana sığınırım. Sen bana mağfiretini reva görmez, rahmetini bahşetmezsen ben hüsrana düşenlerden olurum.

[Nûh, söylediği sözden dolayı Rabbinden özür dileyerek şöyle dedi: "Ey Rabbim! İstemesi bana yakışmayan bir şeyi senden istemekten sana sığı-

nırım. Eğer sen benim hatamı bağışlamazsan ve bana rahmetinle muamele etmezsen, ben, âhiretini ve mutluluğunu kaybedenlerden olurum."]

48. "Ey Nûh, denildi, in bizden bir selam ve sana ve beraberindeki kimselerden birçok ümmetlere, birçok bereketlerle! Daha birçok ümmetler var ki, ilerde onları da faydalandıracağız. Sonra onlara bizden elem verici bir azap dokunacak."

(Yukarıda "bununla beraber pek azından başkası beraberinde iman etmemişti" "bkz, bu sure 40.âyet" buyrulduğu üzere, Hz. Nûh'un ailesinden başka beraberinde bulunanlar, az kimselerdi. Yüce Allah Nûh'a ve bunlara öyle bir selamet ve bereketler ihsan etmişti ki bunlar çoğaldıkça çoğalacak ve kendilerinden bir çok ümmetler gelecek. Bunlar da iki kısım olacak. Bir kısmı yine o selamet ve bereketlere mazhar olup Kıyamete kadar çoğalıp artacak, diğer bir kısmı da bir müddet dünya malından faydalanacaksa da sonra elem verici bir azaba çarpılacak, âhiret selameti bulamayacaklardır.

Görülüyor ki bu âyet eski tarihlerde yaygın olan bir meseleyi açıklığa kavuşturup yanlış yönünü düzeltiyor. Demek olur ki Tufan'dan sonraki insanlar yalnız Hz. Nûh'un üç oğlunun sülalesinden ibaret değildir. Hz. Nûh'un beraberinde bulunan diğer müminlerin sülaleleri de bereketlere mazhar olmuştur. O halde bütün ümmetlerin Nûh'un çocuklarından yayıldığı hakkındaki tarihi nakil, mutlak bir hakikat değil, tağlip yoluyla bir ifade olacaktır. Zira bu selamet ve bereketlerde en büyük pay, Hz. Nûh'a ve çocuklarına aittir.)

49. İşte bunlar gayb haberlerinden. Sana bunları vahiy ile bildiriyoruz. Bundan evvel onları ne sen bilirdin ne kavmin. O halde sabret! Her halde akıbet, takva sahiplerinindir.

(Burada Nûh kıssasından ibret alınacak hisse hatırlatılırken Yûnus Sûresinin sonuna bir işaret ve vurgu yapılmış ve böylece bu surenin isimlendirilme sebebi olan Hud kıssasına geçilmiştir.)

50. Âd'a da kardeşleri Hûd'u gönderdik. "Ey kavmim, dedi, Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka bir ilahınız daha yok. Siz sade iftira edip duruyorsunuz.

(Tefsirlerde Hûd'un nesebi hakkında iki rivayet vardır. Birincisi: Nûh'un oğlu Sam, Sam'ın oğlu İrem, İrem'in oğlu Avs, Avs'ın oğlu Hulud, Hulud'un oğlu Rebah, Rebah'ın oğlu Abdullah, Abdullah'ın oğlu Hûd. İkincisi: Âd'ın babasının amcazadesi Nûh, Nûh'un oğlu Sam, Sam'ın oğlu Erfahşt, Erfahşd'ın oğlu Sâlih, Sâlih'in oğlu Hûd. Yani Nûh (a.s.), Âd'ın babasının amcasının oğlu imiş.

Hûd gönderildi de ne dedi bilir misiniz?)

51. "Ey kavmim! Buna karşılık ben sizden bir ecir istemiyorum. Benim ecrim ancak beni yaratana aittir. Artık akıllanmayacak mısınız?"

(Aklınızla düşünüp böyle içtenlikle söylenen ve sizin yararınıza olan bu hak öğüdü tutarak iftiradan vazgeçmeyecek misiniz?

Hûd'un yaptığı bu hatırlatmayı her kıssada görürüz. Çünkü doğruluk ve samimiyet, peygamberlik ve nasihatın birinci şartı ve haklı ile haksızın en esaslı farkı olduğu gibi, tevhid iman ve inancı da bunu gerektirdiğinden her peygamber, ümmetine bu hatırlatmayı yapmıştır.)

52. "Hem, ey kavmim! Rabbinizin mağfiretini isteyin, sonra O'na tevbe ile başvurun ki üzerinize bol bol semanın feyzini indirsin ve kuvvetinize kuvvet katarak gücünüzü artırsın. Gelin suçlu suçlu dönüp gitmeyin."

(Yani, "suçlarınızda ısrar ederek bu güzel öğütleri dinlememezlik etmeyin."

Hûd'un tebliğlerinde akla ve kalbe hitap eden deliller vardır. Bunlar Sâlih'in devesi ve Musa'nın asası gibi delillerden daha güçlü olmasına rağmen kavmi, imana zorlayacak maddi bir delil görmedikçe bu gibi akli delillere önem vermediklerinden:)

53. "Ey Hûd, dediler, sen bize açık bir delil getirmedin, biz ise senin sözünle ilahlarımızı terketmeyiz ve biz sana inanmayız.

(Bu, tıpkı Mekke müşriklerinin Rasûlullah'a inen âyetleri delil saymayıp başka delil istemelerine, "ona bir hazine indirilse ya" veya "beraberinde bir melek gelse ya" demelerine benzer. Bkz, bu sure, âyet 12.)

إِنْ نَّقُولُ إِلَّا اعْتَرٰىكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُوْٓءٍ ۭ قَالَ اِنِّىْٓ اُشْهِدُ
اللّٰهَ وَاشْهَدُوْٓا اَنِّىْ بَرِيْۗءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ۝٥٤ مِنْ دُوْنِهٖ
فَكِيْدُوْنِىْ جَمِيْعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُوْنِ ۝٥٥ اِنِّىْ تَوَكَّلْتُ عَلَى
اللّٰهِ رَبِّىْ وَرَبِّكُمْ ۭ مَا مِنْ دَاۗبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌۢ بِنَاصِيَتِهَا ۭ اِنَّ رَبِّىْ عَلٰي
صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۝٥٦ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْ ۭ
وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّىْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ۡ وَلَا تَضُرُّوْنَهٗ شَيْـــًٔا ۭ اِنَّ رَبِّىْ عَلٰي
كُلِّ شَيْءٍ حَفِيْظٌ ۝٥٧ وَلَمَّا جَاۗءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُوْدًا وَّالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ
بِرَحْمَةٍ مِّنَّا ۚ وَنَجَّيْنٰهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيْظٍ ۝٥٨ وَتِلْكَ عَادٌ ۭ جَحَدُوْا
بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهٗ وَاتَّبَعُوْٓا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيْدٍ ۝٥٩ وَاُتْبِعُوْا
فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَّيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ اَلَآ اِنَّ عَادًا كَفَرُوْا رَبَّهُمْ ۭ اَلَا
بُعْدًا لِّعَادٍ قَوْمِ هُوْدٍ ۝٦٠ وَاِلٰى ثَمُوْدَ اَخَاهُمْ صٰلِحًا ۘ قَالَ يٰقَوْمِ اعْبُدُوا
اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ۭ هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِّنَ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ
فِيْهَا فَاسْتَغْفِرُوْهُ ثُمَّ تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ ۭ اِنَّ رَبِّىْ قَرِيْبٌ مُّجِيْبٌ ۝٦١ قَالُوْا
يٰصٰلِحُ قَدْ كُنْتَ فِيْنَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَآ ۡ اَتَنْهٰىنَآ اَنْ نَّعْبُدَ
مَا يَعْبُدُ اٰبَاۗؤُنَا ۭ وَاِنَّنَا لَفِيْ شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُوْنَآ اِلَيْهِ مُرِيْبٍ ۝٦٢

54. Yalnız deriz ki: "Her halde ilahlarımızın bazısı seni fena çarpmış." Hûd dedi ki: "İşte ben Allah'ı şahit gösteriyorum, siz de şahit olun: İşte ben, koştuğunuz ortakların hiçbirini tanımıyorum...

("İlahlarımızın bazısı" demeleri, putlarının herbirine başka özellik isnat ettiklerinden, "şu, filan hususun ilahı", "şu filan hususun ilahı" gibi isimler uydurduklarından dolayıdır.)

55. ... O'nu bırakıp (ortak koştuklarınızı tanımıyorum.) Artık hepiniz toplanın, bana istediğiniz tuzağı kurun. Sonra bana bir an müsaade de etmeyin."

(Hepiniz toplanarak bana istediğiniz hileyi yapınız. Yani bundan daha açık ne delil arıyorsunuz? Yalnız bana fenalık getirdiğini iddia ettiğiniz "bazısı" değil, bütün ortaklarınız ve siz hepiniz toplanarak bana fenalık yapmak için dilediğiniz planı kurun, istediğiniz tuzağı düzenleyin, sonra bana mühlet

de vermeyin. Yani elinizden geleni geri bırakmayın, hemen uygulayın, asla korkum yoktur.)

56. "Her halde ben, hem benim Rabbim hem sizin Rabbiniz olan Allah'a dayanmışım. Yerde debelenen hiçbir canlı yoktur ki perçemini O tutmuş olmasın. Şüphe yok ki Rabbim, doğru bir yol üzerindedir.

(O, doğruluğun koruyucusu, doğruların yardımcısıdır. Rızası; hak, adalet ve doğruluktadır. Benim de malikim, efendim O'dur, sizin de. Her şey O'nun kudret kabzasında emir altına alınmış mülküdür, dilediği gibi tasarruf eder, hiçbirini kaçırmaz, isterse hiç kımıldatmaz.)

57. "Şimdi siz yüz çevirirseniz, ben işte size gönderilmiş olduğum vazifemi tebliğ ettim. Hem Rabbim sizin yerinize başka bir kavmi getirir de siz O'na zerrece zarar veremezsiniz. Her halde Rabbim, her şeyi gözetendir.

(Artık bu açık ve kesin hakikatları dinlemez ve doğru tevhid yolunu tutmazsanız, ben görevimi yerine getirdim. Rabbim beni sorumlu tutmaz da sizden başka bir kavmi yerinize getirir, hilafeti onlara verir. Siz O'na zarar veremediğiniz gibi, O'nun emrinden yüz çevirmenizin bütün zararı kendinize ait olur. Çünkü Rabbim hiçbir şeyi kaçırmaz, yaptıklarınız O'ndan gizli kalmaz.

Şimdi acaba sonu ne oldu? Hûd'un dedikleri gerçekleşti mi? denilirse, bakınız ne oldu:)

58. Ne zaman ki emrimiz geldi, Hûd'u ve beraberinde iman etmiş olanları tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Hem onları ağır bir azaptan kurtardık.

(Yani iman etmeyenler şiddetli ve kapsamlı ağır bir azap ile helak edilirken Hud ve Müminler böyle büyük bir tehlikeden kurtuldular. Bu ağır azap "Semum" azabıdır ki rih-i sarsar (bkz., Fussilet, 41/16; Kamer, 54/19; Hâkka, 69/6), kafirlerin burnundan giriyor, kıçlarından çıkıyor, evlerini mallarını yıkıp süpürüp götürüyor, her birini bir tarafa atıp parça parça ediyordu.)

59. İşte Âd! Rablerinin âyetlerini inkar ve peygamberlerine isyan ettiler. Ve her inatçı zorbanın emri ardına gittiler.

(Ey Muhatap! İşte onlar, bugün gider dolaşırsanız görebileceğiniz o harap eserler, kabirlerdir. İşte Âd! Bunlar neye böyle oldular, o ağır azaba uğradılar bilir misiniz? Allah'ın âyetlerini inkar ettiler ve O'nun peygamberlerine isyan ettiler ve her inatçı zorbanın arkasına düştüler.)

60. Hem bu dünyada bir lanetle takip edildiler, hem Kıyamet gününde. Bak, Âd, Rablerine gerçekten küfrettiler. Bak, defoldu gitti o Hûd kavmi Âd.

[Lanet, Allah'ın rahmetinden ve her türlü hayırdan uzaklaştırmak demek olduğuna göre, hem dünyada hem âhirette rahmetten uzaklaştırıldılar demek oluyor. Zira onlar Allah'tan başkasına ibadet edip peygamberlerini yalanlamakla, O'nun nimetlerine nankörlük ettiler. Böylece dünya ve Âhirette lanet edilmeye layık oldular.]

61. Semûd'a da kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk ediniz, sizin O'ndan başka bir ilahınız daha yok. Sizi yerden O vücuda getirdi, onu imar edip bayındır hale getirmek için size O güç verip memur etti. Onun için O'nun mağfiretini isteyin. Sonra O'na tevbe ile başvurun. Her halde Rabbim yakındır, duaları kabul edicidir.

(Semûd, Araplardan bir kabile olup büyük babaları Sam oğlu İrem oğlu Âmir oğlu Semûd'un ismini almışlardır. Bir başka görüşe göre de "az su" demek olan "semed"den alınmış olup sularının azlığından dolayı bu adı almışlardır.)

62. "Ey Sâlih, dediler, bundan evvel sen bizim içimizde ümit beslenir bir zat idin. Şimdi bizi babalarımızın tapındığına tapmaktan nehy mi ediyorsun? Her halde biz, senin bizi davet ettiğin şeyden çok kuşkulandıran bir şüphe içindeyiz.

[Kavmi Sâlih'e: "Senin hakkında iyi düşüncelerimiz vardı. Senin, görüşlerine göre hareket edebileceğimiz bir efendi olmanı umuyorduk. Ama bu sözlerini duyunca ümitlerimiz suya düştü ve senden bir hayır gelmeyeceğini anladık" dediler.]

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَانِي مِنْهُ رَحْمَةً
فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾
وَيَا قَوْمِ هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ
اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا
فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ۖ ذَٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ
﴿٦٥﴾ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ
بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ ۗ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ
﴿٦٦﴾ وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ
جَاثِمِينَ ﴿٦٧﴾ كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا ۗ أَلَا إِنَّ ثَمُودَ كَفَرُوا
رَبَّهُمْ ۗ أَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ ﴿٦٨﴾ وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ
بِالْبُشْرَىٰ قَالُوا سَلَامًا ۖ قَالَ سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ
حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَأَىٰ أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ
وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۖ قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّا أُرْسِلْنَا
إِلَىٰ قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾ وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ
فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾
قَالَتْ

63. Sâlih: Ey kavmim, dedi, söyleyin bakayım görüşünüz nedir? Eğer ben Rabbimden bir delil üzerinde isem ve O, bana tarafından bir rahmet bahşetmiş ise, ben Allah'a isyan ettiğim takdirde beni O'ndan kim kurtarabilir? Demek ki siz beni hüsrana uğratmaktan başka bir şey yapmayacaksınız."

[Sâlih, kavmine dedi ki: "Ey kavmim! Söyleyin bana, eğer benim, Rabbim tarafından apaçık bir delilim varsa ve ben onu kesin olarak biliyorsam, Allah bana katından bir rahmet olarak peygamberlik ve İslam'ı vermişse, bütün bunlara karşılık ben, O'nun emrine karşı gelirsem, Rabbimin cezalandırmasına karşı bana kim yardım edip kurtaracaktır? Ben sizi hakka davet etmeyi terkedersem, sizler benim zararımı artırmaktan başka bir şey yapmamış olursunuz."]

64. "Hem ey kavmim! İşte şu, Allah'ın devesi, size bir mucize. Bırakın onu

Allah'ın yeryüzünde yayılıp yesin. Ve ona kötü bir maksatla el sürmeyin. Sonra sizi yakın bir azap yakalar."

[Sâlih, söze devamla: "Ey kavmim! Bu deve, benim size getirdiğim mucizem ve doğruluğumun alâmetidir" dedi. "Allah'ın devesi" şeklinde, devenin Allah'a izafeti, onun şerefli olduğunu göstermek içindir. Çünkü deve, onların isteği üzerine Allah'ın gücüyle sert bir kayadan çıkmıştı. "O deveyi kesip bir kötülükte bulunmayın. Aksi takdirde pek yakında gelecek bir azap sizi yakalar da helak olursunuz."]

65. Derken onu tepelediler. Bunun üzerine Sâlih dedi ki: "Evinizde üç gün yaşayın. Ve işte bu bir vaat ki, yalan çıkarılmamıştır."

[Deveyi bir kısmı kesti. Ancak bu, diğerlerinin rızasıyla olduğu için suç hepsine isnat edildi. Deve Çarşamba günü kesilmişti. Sâlih'in kavmi Perşembe, Cuma, Cumartesi yaşadılar. Pazar günü azap gelerek onları yok etti.]

66. Ne zaman ki emrimiz geldi, Sâlih'i ve beraberinde iman etmiş olanları tarafımızdan bir rahmet ile kurtardık, hem de o günün zilletinden. Çünkü Rabbin öyle kuvvetli, öyle aziz.

[Onların yok edilmeleriyle ilgili emrimiz gelince Sâlih'i ve ona iman edenleri kurtardık. Onları o dehşetli günün rezillik ve rüsvaylığından da kurtardık. Şüphesiz ki Rabbinin yakalaması pek kuvvetlidir. Hiçbir şey ona galip ve üstün gelemez.]

67. O zulmedenleri ise o korkunç ses (sayha) tutuverdi de yurtlarında çöke kaldılar.

[Onları gökten bir gürültü yakaladı, bundan dolayı kalpleri parça parça oldu da, göğsünü yere yapıştıran kuş gibi hareketsiz, sakin, ölüler haline geldiler. Bu ifadenin, onların ne kadar şiddetli ve hızlı bir şekilde azaba yakalandıklarını gösterdiği ortadadır. Allah'ım! Âni azap ve ölümünün gelivermesinden sana sığınırız. A'râf Sûresi, 7/78 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

68. Sanki orada hiç şenlik kurmamaşlardı. Bak, Semûd gerçekten Rablerine küfretti. Bak, defoldu gitti Semûd.

[Onlar bu halleriye sanki orada hiç yaşamamışlar, hayat sahibleri olarak koşuşturup durmamışlardı. Zira bu azap sonunda izleri tamamen silinip gitti. Semûd kavminin helaki ile ilgili olarak Fussilet, 41/17; Zâriyât, 51/43-45; Kamer, 54/31 ve Şems, 91/14 âyetlerine bakınız.]

69. Andolsun ki İbrahim'e de elçilerimiz müjde ile geldiler. "Selam" dediler. O da: "Selam" dedi. Durmadan gitti, kızartılmış bir buzağı getirdi.

(Burada "elçiler"den maksat meleklerdir ki "Cebrâil ile diğer iki melek idi" diye rivayet edilmiştir . İki meleğin Mikâil ve İsrâfil oldukları da nakledilmiştir. Muhammed b. Ka'b'dan Cebrâil ve beraberinde yedi, Dahhak'ten dokuz, Süddi'den yüzleri parlak genç oğlanlar şeklinde onbir, Mukatil'den oniki oldukları rivayet edilmiştir.) [Zâriyât, 51/24 ve devamındaki âyetlere ve açıklamalarına bakınız.]

70. Baktı ona ellerini uzatmıyorlar, o vakit bunları acayip gördü ve içinde onlardan bir tür korku duydu. Dediler: "Korkma. Çünkü biz, Lût kavmine gönderildik."

(Lût, İbrahim'in akrabalarından ve onun şeriatı üzere gönderilmiş bir peygamberdi. Dolayısıyla olay, Hz. İbrahim'i de ilgilendireceğinden öncelikle durumu ona haber vermek ve ümmeti hakkında korkmaması için selamet ve müjde tebliğ etmek suretiyle Lût'tan evvel İbrahim zikredilerek kıssaya bir giriş yapılmıştır.)

71. Hanımı dinliyordu, bunu duyunca güldü. Bunun üzerine ona İshak'ı müjdeledik. İshak'ın arkasından da Yakub'u.

[İbrahim'in Sâre adındaki hanımı da perde arkasında ayakta duruyor ve onların konuşmalarını dinliyordu. Lût kavminin helak olacağını duyduğu için buna sevinerek güldü.]

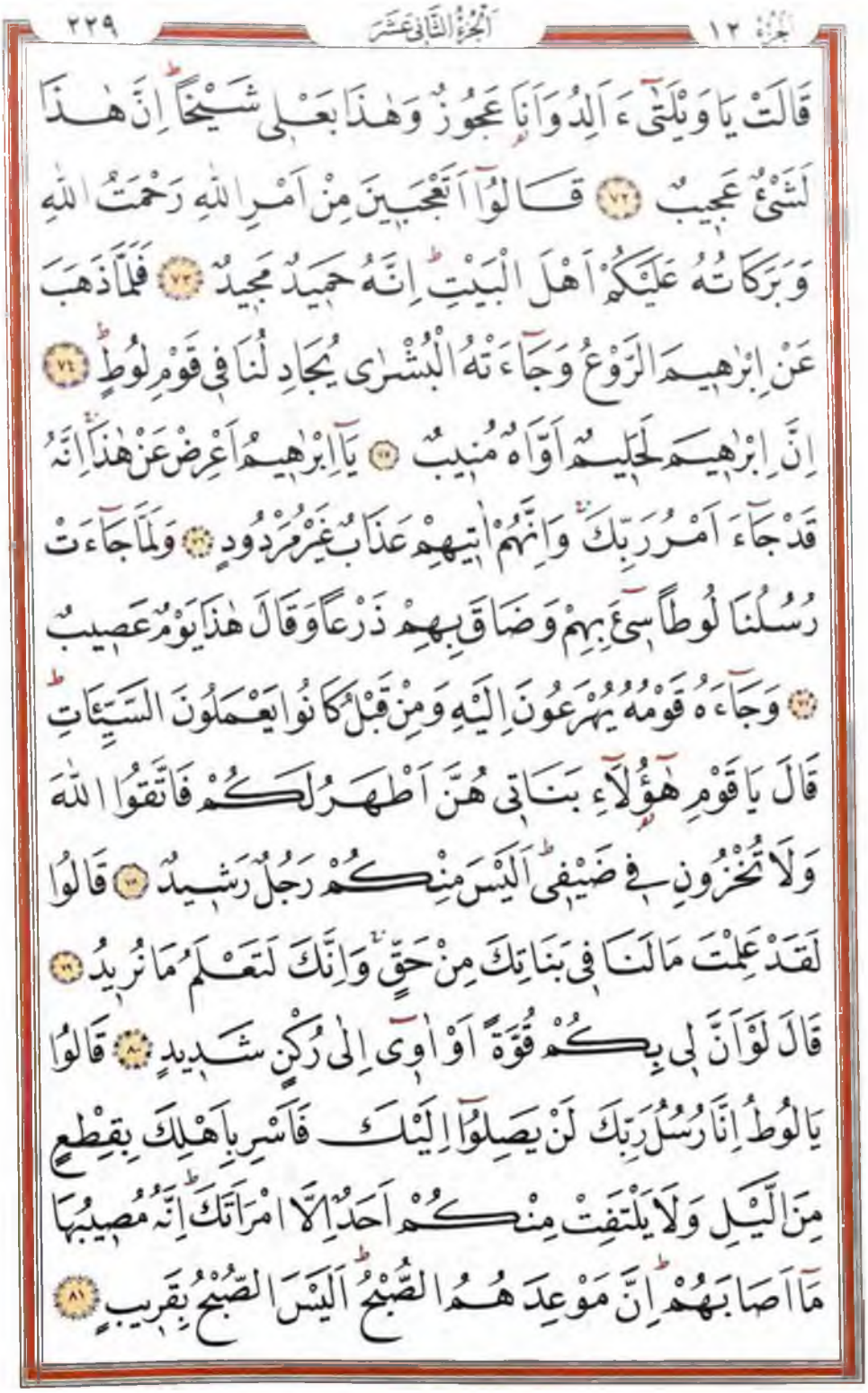

قَالَتْ يٰوَيْلَتٰى ءَاَلِدُ وَاَنَا۠ عَجُوْزٌ وَّهٰذَا بَعْلِيْ شَيْخًا ؕ اِنَّ هٰذَا
لَشَيْءٌ عَجِيْبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوْٓا اَتَعْجَبِيْنَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ رَحْمَتُ اللّٰهِ
وَبَرَكٰتُهٗ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِ ؕ اِنَّهٗ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ ﴿٧٣﴾ فَلَمَّا ذَهَبَ
عَنْ اِبْرٰهِيْمَ الرَّوْعُ وَجَآءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فِيْ قَوْمِ لُوْطٍ ؕ ﴿٧٤﴾
اِنَّ اِبْرٰهِيْمَ لَحَلِيْمٌ اَوَّاهٌ مُّنِيْبٌ ﴿٧٥﴾ يٰٓاِبْرٰهِيْمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا ۚ اِنَّهٗ
قَدْ جَآءَ اَمْرُ رَبِّكَ ۚ وَاِنَّهُمْ اٰتِيْهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُوْدٍ ﴿٧٦﴾ وَلَمَّا جَآءَتْ
رُسُلُنَا لُوْطًا سِيْٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَّقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيْبٌ
﴿٧٧﴾ وَجَآءَهٗ قَوْمُهٗ يُهْرَعُوْنَ اِلَيْهِ ؕ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ ؕ
قَالَ يٰقَوْمِ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِيْ هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَلَا تُخْزُوْنِ فِيْ ضَيْفِيْ ؕ اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَّشِيْدٌ ﴿٧٨﴾ قَالُوْا
لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِيْ بَنٰتِكَ مِنْ حَقٍّ ۚ وَاِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيْدُ ﴿٧٩﴾
قَالَ لَوْ اَنَّ لِيْ بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِيْٓ اِلٰى رُكْنٍ شَدِيْدٍ ﴿٨٠﴾ قَالُوْا
يٰلُوْطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَّصِلُوْٓا اِلَيْكَ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ
مِّنَ الَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ ؕ اِنَّهٗ مُصِيْبُهَا
مَآ اَصَابَهُمْ ؕ اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ ؕ اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيْبٍ ﴿٨١﴾

72. İbrahim'in eşi: "Vay, dedi, doğuracak mıyım? Ben bir kocakarı, kocam da bu yaşlı adam iken! Her halde bu çok acayip bir şey."

[Hz. İbrahim'in eşi Sâre, kendisinden bir çocuk doğacağına şaşırmıştı. Zira Mücahid'den gelen rivayete göre Sâre o gün 99, İbrahim (a.s) ise 120 yaşında idi.]

73. "Sen, dediler, Allah'ın emrine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketleri var üzerinizde, ey hane halkı! Şüphe yok ki O, hamde layıktır, yücedir."

[Melekler Sâre'ye dediler ki: "İhtiyar eşlerden çocuk yaratması hususunda Allah'ın kudretine ve hikmetine mi şaşıyorsun? Bu, Allah'ın kudreti karşısında şaşılacak bir şey değildir. Bu, Allah'ın size bir lütfudur, onu istediği an istediği kimseye, yaşı ne olursa olsun, verir."]

74. Ne zaman ki İbrahim'den korku geçti ve kendine müjde geldi, Lût'un kavmi hakkında bizim (elçilerimiz)le mücadeleye girişti.

[Melekler: "Biz bu şehir halkını helak edeceğiz" deyince, İbrahim (a.s.): "Bu beldede Lût var ya!" dedi. Melekler: "Biz dediler, burada kimin var olduğunu pek iyi biliyoruz. Elbette onu ve ehlini kurtaracağız, ancak karısı hariç." Ankebût, 29/31-34 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.

İbrahim'in (a.s.), kavmi hakkında meleklerle mücadeleye girmesinin sebebi, iman ederler ümidiyle onların azabını erteletmekti.]

75. Çünkü İbrahim, çok yumuşak huyludur, yanıktır, Allah'a sığınıcıdır.

[İbrahim (a.s.), çok yumuşak kalpli, hassas ve Allah'a çok itaat edici idi. Onun için Lût kavminin helak olmasını istemiyordu. Bu konuda meleklerle tartıştı, sonunda o kavmin helak olmayı hak ettiğine kendisi de inandı.]

76. Ey İbrahim! Bundan vazgeç. Çünkü Rabbinin emri geldi ve her halde onlara geri çevrilmez bir azap gelecektir.

[Melekler dediler ki : Ey İbrahim! Acımaya layık olmayanlara acıman ve yumuşak huylu olman sebebiyle girdiğin bu tartışmadan vazgeç. Artık onlara azap geleceğine dair hüküm kesinleşti. Ne tartışma, ne dua ne de başka bir şeyle onlardan geri çevrilemeyecek olan azap mutlaka gelecektir.]

77. Ne zaman ki elçilerimiz Lût'a vardılar, Lût, onların yüzünden fenalaştı, eli ayağı dolaştı. "Bu, çok müşkil bir gün" dedi.

[Lût kavmi, kadınları bırakıp da erkeklerle ilişki kuran, insanlığın ilk cinsi sapıkları idi. Lût, yakışıklı ve güzel yüzlü erkekler şeklinde gelen elçilerin insan olduklarını zannederek kavminin onlara kötü niyetle yaklaşacaklarından ve buna karşı koyamayıp onları savunamayacağından endişe ederek fenalaştı, ne yapacağını şaşırdı.]

78. Kavmi ona zıpır zıpır koşup gelmişlerdi, bundan evvel kötü kötü fiiller yapıyorlardı. "Ey kavmim, dedi, işte şunlar kızlarım. Onlar sizin için daha temiz. Artık Allah'tan korkun, beni misafirlerim hakkında rezil etmeyin. Hiç içinizde aklı başında bir adam yok mu?

(Katade: "Kızlarım" tabirinden maksat, Hz.Lût'un kendi sulbünden gelen kızlarıdır, demiş ise de Mücahid ve Said b. Cübeyr'den rivayet olunduğu üzere tercih edilen görüş, kavminin kızlarıdır. Bir peygamber, ümmetinin babası gibi olduğundan şefkat manasıyla "kızlarım" demiştir. Nitekim Hz.Peygamber ve ümmeti hakkında: "Onun zevceleri, onların analarıdır" "Ahzâb, 33/6" buyrulmuştur.)

79. "Her halde, dediler, biliyorsun ki senin kızlarınla bizim hiçbir alakamız yoktur. Ve sen bizim ne istediğimizi pek âlâ bilirsin.

[Kavmi onlara dedi ki: "Sen de biliyorsun, bizim kadınlara ihtiyacımız yok, onlara bir istek duymuyoruz." Böylece pis maksatlarını ona açıkça söylediler. Allah, onlara lanet etsin!]

80. Lût: "Ne vardı, dedi, benim size karşı bir kuvvetim olsa idi veya çok sarp bir kaleye sığınabilse idim."

[Yüce Allah Lût'tan sonra, akrabaları tarafından desteklenmeyen hiçbir peygamber göndermemiştir. Onun Allah'tan başka yardımcısı ve destekçisi yoktu. Rasûlullah (s.a.v.): "Allah, kardeşim Lût'a rahmet etsin. O, çok güçlü bir yardımcıya sığınmıştı" buyurmuştur. "Buhârî, Enbiyâ 19; İbn Mâce, Fiten 23.]

81. "Ey Lût, dediler, emin ol biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana ihtimal yok el uzatamazlar. Sen hemen ailenle geceden bir kısmında yürü, içinizden hiçbiri geri kalmasın, ancak karın hariç. Çünkü ona da onlara gelen musibet gelecek. Haberin olsun, onlara vaat edilen vakit, sabahtır. Sabah, yakın değil mi?"

[Lût, kavmine olan öfkesinden dolayı, onlara azabın çabuk gelmesini istedi. Melekler: "Sabah vakti yakın değil mi?" dediler. Cebrâil (a.s.), kanadıyla yüzlerine vurarak gözlerini kör etti. Nitekim yüce Allah: "Onun konuklarından murat almaya kalkıştılar, biz de gözlerini siliverdik" buyurur. Bkz. Kamer, 54/37.]

فَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا
حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُّسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَ ۖ وَمَا هِيَ
مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۗ قَالَ
يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ وَلَا تَنقُصُوا
الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرَاكُم بِخَيْرٍ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ
يَوْمٍ مُّحِيطٍ ﴿٨٤﴾ وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ
وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ
﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ۚ وَمَا
أَنَا عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ ﴿٨٦﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصَلَاتُكَ
تَأْمُرُكَ أَن نَّتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَن نَّفْعَلَ فِي
أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ ۖ إِنَّكَ لَأَنتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾ قَالَ
يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَرَزَقَنِي
مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا ۚ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَا
أَنْهَاكُمْ عَنْهُ ۚ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ ۚ
وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ ۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿٨٨﴾

وَيَا قَوْمِ

82. Ne zaman ki emrimiz geldi, o memleketin üstünü altına getirdik ve üzerlerine istif edilmiş, pişmiş çamurdan taşlar yağdırdık.

[Azap zamanı gelince, onlarla beraber şehirleri ters çevirdik ve altını üstüne getirdik. O şehirlerin halkı üzerine, rabbin tarafından işaretli, ateşte pişirilmiş çamurdan oluşan sert ve kızgın taşlar yağdırdık. Taşların çokluğundan ve şiddetle inmesinden dolayı yüce Allah onları yağmura benzetti.

Lût kavminin helakine sebep olan bu çirkin işi yapanlar hakkında Efendimiz (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Lût kavminin yaptığı işi yapanlardan kimi ele geçirirseniz, yapanı da yaptıranı da öldürün." "Tirmizi, Hudud 24 (1456) : İbn Mâce, Hudud 12 (2561); Ebu Davud, Hudud 29 (4462)].

83. Ki bu taşlar, Rabbinin katında damgalanmışlardır. Bunlar, zalimlerden uzak değildir.

[Tefsirciler der ki: Bu şehirlerin yeri, "Ölü Deniz" diye bilinen tuzlu bir deniz oldu. Sularından hiçbir canlı yararlanmadığı için buraya ölü deniz denilmiştir. Burası Lût Gölü adıyla bilinir. Bu gölün çevresindeki arazi de çorak olup hiçbir şey bitirmez.]

84. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka bir ilahınız daha yok. Hem ölçeği, teraziyi eksik tutmayın. Ben sizi bir hayır içinde görüyorum. Ve sizin için, kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum."

(Medyen, Hz. İbrahim'in neslinden gelen Medyen'in, Şab Denizi civarında kendi adıyla kurduğu şehrin adıdır. Şuayb (a.s) da bu kavmin ileri gelenlerinden olup kavmine karşı güzel münacatından dolayı "Hatibu'l-enbiya= Peygamberlerin hatibi" lakabıyla anılır. Onun kıssalarına dikkat edilirse, zamanımız medeniyetlerinin genel ahlakına pek yakından temas eden noktalar görünür.

Kasas suresinde geleceği üzere Musa (a.s) ona hizmet etmiş ve damadı olmuştu.)

85. "Ey kavmim! Kileyi, teraziyi dengi dengine tam tutun ve insanların eşyasına densizlik etmeyin. Ve yeryüzünde bozgunculuk ederek fenalık yapmayın."

(Âyetteki öğütler, onların iç ve dış siyasi ahlaklarını dahi göstermektedir. Nitekim A'râf suresinde işin bu yönü: "Hem öyle tehdit ederek her caddenin başına oturup da Allah'ın yolundan iman edenleri çevirmeyin ve yolun çarpıklığını arzu etmeyin" diye özellikle izah edilmiştir. A'râf 7/85-86 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

86. Allah'ın helalinden bıraktığı kâr, sizin için daha hayırlıdır, eğer mümin iseniz. Bununla beraber ben sizin üzerinize gözcü değilim.

(Haramını attıktan sonra Allah'ın size bırakacağı temiz, helal kalıntı; bozgunculukla, haksızlıkla, eksik ölçek ve tartı ile toplayacağınız haram fazlalardan netice itibarıyla daha karlı, daha yararlıdır. Ama bu hayır, iman şartı iledir, inanırsanız hayır görürsünüz.)

87. "Ey Şuayb, dediler, atalarımızın taptıklarını terk etmemizi veya mallarımızda dilediğimizi yapmamızı bırakmayı sana namazın mı emrediyor? Her halde sen çok uslu, akıllısın."

(Şuayb (a.s.), çok namaz kılardı ve öyle tanınmıştı. İbadetler içinde dinin direği olan namaz ise, "gerçi o ağır gelir, fakat saygılı kimselere değil" mealindeki Bakara, 2/45 âyeti delaletince saygılı, huşulu kimselerden başkasının pek ağırına gelen ve Allah'tan başka her şeyi atıp O'nun huzurunda divan durmanın, secdelere kapanmanın zevkini ve yüceliğini idrak edemeyenlere boş, faydasız bir külfetten ibaret görünen büyük bir amel olduğundan, namaz kılanlarla eğlenmek küfrü gerektiren bir davranış olup azgın kafirlerin hep yaptığı iştir.

Şuayb (a.s) onlara, mallarınızda dilediğiniz gibi tasarruf etmeyin dememişti, insanların eşyasına haksızlık etmeyin demişti. Bu ise, hürriyeti engellemek değil, kökleştirmek ve güçlendirmek oluyordu. Çünkü herkesin malı ve hukuku korunmuş olmadıkça kimse kendi hakkından emin olamaz, mallarında dilediği gibi tasarruf edemez.

"Bunları sana namazın mı emrediyor? Sen ne akıllısın be!" gibi, laflarla alaya kalkışmak, vahye ve peygamberlik kurumuna ukalalık etmek çağdaş kafirlerde en çok görülen cahiliyye âdeti olmak itibarıyla çağımız medeniyeti insanları Şuayb ve Medyen kıssasını pek ziyade ibret alacak şekilde dinlemelidirler.

Bakınız Şuayb bunlara ne kadar nazikçe, ne kadar ince ve kibar şekilde hitap ediyor:)

88. "Ey kavmim, dedi, söyleyin bakayım, eğer ben Rabbimden bir delil üzerinde bulunuyorsam ve O kendisinden bana güzel bir rızık ihsan etmiş ise ne yapmalıyım? Ben size muhalefet etmekle size nehyettiğim şeylere kendim düşmek istemiyorum. Ben sade gücüm yettiği kadar düzeltmek istiyorum. Muvaffakiyetim de Allah iledir. Ben yalnız O'na dayandım ve ancak O'na yüz tutarım."

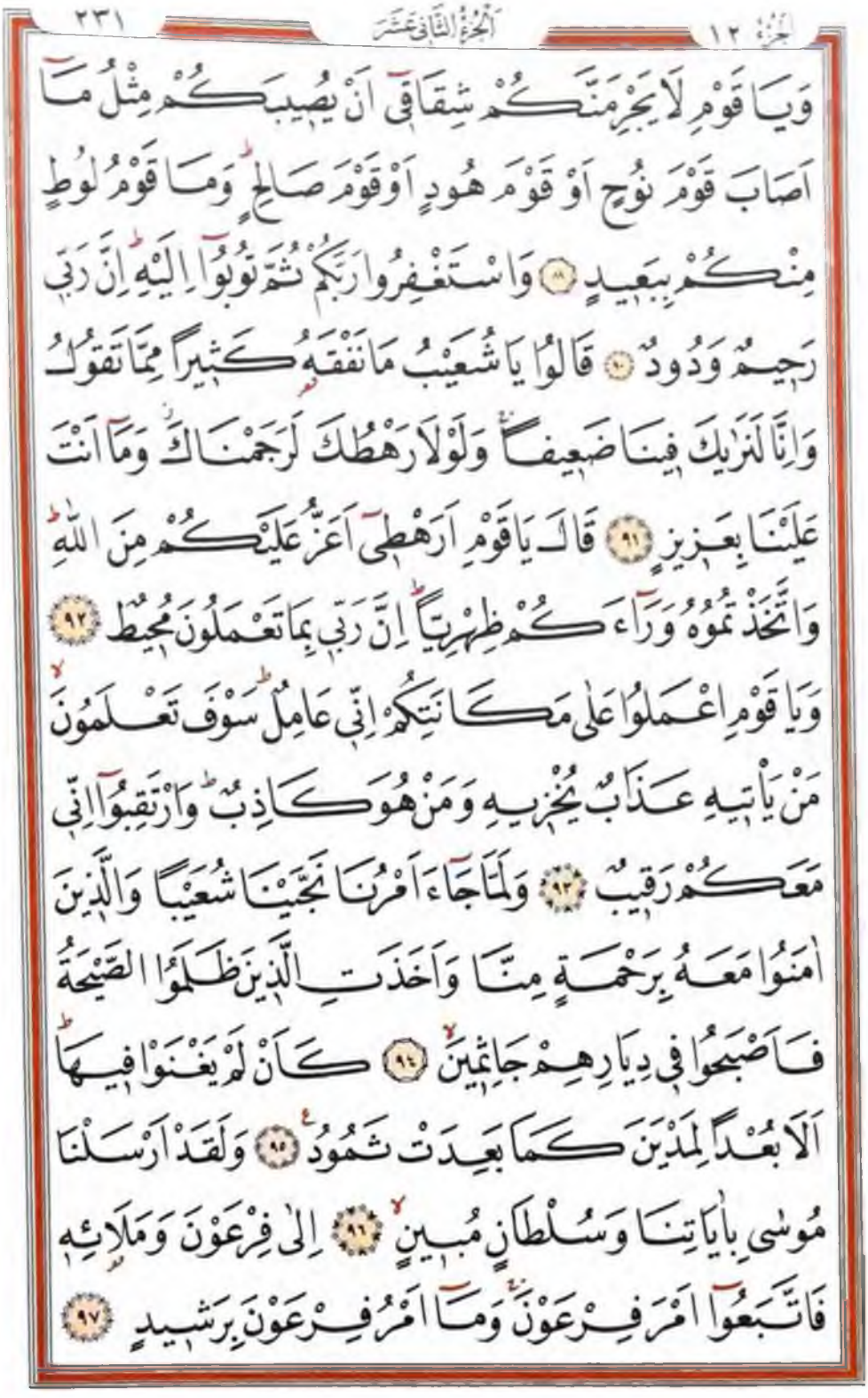

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِيٓ أَن يُصِيبَكُم مِّثْلُ مَآ
أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَٰلِحٍ ۚ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ
مِّنكُم بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ وَٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّى
رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾ قَالُوا۟ يَٰشُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِّمَّا تَقُولُ
وَإِنَّا لَنَرَىٰكَ فِينَا ضَعِيفًا ۖ وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَٰكَ ۖ وَمَآ أَنتَ
عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يَٰقَوْمِ أَرَهْطِىٓ أَعَزُّ عَلَيْكُم مِّنَ ٱللَّهِ ۖ
وَٱتَّخَذْتُمُوهُ وَرَآءَكُمْ ظِهْرِيًّا ۖ إِنَّ رَبِّى بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾
وَيَٰقَوْمِ ٱعْمَلُوا۟ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّى عَٰمِلٌ ۖ سَوْفَ تَعْلَمُونَ
مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَٰذِبٌ ۖ وَٱرْتَقِبُوٓا۟ إِنِّى
مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا جَآءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَٱلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَأَخَذَتِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ٱلصَّيْحَةُ
فَأَصْبَحُوا۟ فِى دِيَٰرِهِمْ جَٰثِمِينَ ﴿٩٤﴾ كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا۟ فِيهَا ۗ
أَلَا بُعْدًا لِّمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا
مُوسَىٰ بِـَٔايَٰتِنَا وَسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٩٦﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِ
فَٱتَّبَعُوٓا۟ أَمْرَ فِرْعَوْنَ ۖ وَمَآ أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿٩٧﴾

89. Ey kavmim! Bana karşı gelmeniz sakın sizi Nûh kavminin veya Hud kavminin veya Sâlih kavminin başlarına gelenler gibi bir musibete uğratmasın. Lût kavmi de sizden uzak değil.

(Siz onlara yakın bir zamanda yaşıyorsunuz. Veya mekan ve zamanda olduğu gibi küfür ve bozgunculuk itibarıyla da siz onlara yakınsınız.)

90. Rabbinizden mağfiret dileyin, sonra O'na tevbe ile dönün. Şüphe yok ki Rabbim çok merhametlidir, çok sevendir.

(Dolayısıyla günahlarınız ne kadar çok olursa olsun vazgeçer, mağfiret diler ve tevbe ederseniz, rahmet ve sevgisine nail olursunuz.)

91. "Ey Şuayb, dediler, biz senin dediklerinin çoğunu iyi anlamıyoruz. Ve her halde biz seni içimizde pek zayıf buluyoruz. Eğer akrabandan beş on kişi olmasa

idi mutlaka seni taşa tutardık. Senin bize karşı hiçbir önemin yok."

(Kavmi ona, "söylediklerinden çoğunu iyi anlamıyoruz" dediler. Çünkü kulak vermiyorlar, dikkatle dinlemiyorlar, vahyi ve peygamberliği önemsemiyorlardı. Bütün kötü insanlarda olduğu gibi, herkesin duygularını kendi nefisleriyle ölçtüklerinden bir insanın kişisel isteklerini ve dünya çıkarlarını bir tarafa bırakarak "maksadım başka değil, düzeltmektir" sözünde samimi olmasını kafalarına sığdıramıyorlar, ihlas ve tevekkülü anlamak için kendilerinde bir misal bulamıyorlar ve özellikle tevhidi tanımadıklarından veya bir kör Tabiatçı kafasıyla düşündüklerinden beşerin isyanı ile bazı semavi afetler arasında bir bağ bulunabileceğine ihtimal vermiyorlar, şuna buna tapmakla, ölçüyü teraziyi eksik tutmakla, haksızlık yapmakla âlemin düzeninin bozulacağını ve tufanlar, zelzeleler olabileceğini anlamıyorlardı. Hasılı, gayet açık olan bu sözlere inanmak istemiyorlar, bunun arkasında gizli bir maksat veya kuvvet mi var diye huylanıyorlar da diyorlar ki: "Anlamıyoruz ki sen ne demek istiyorsun ve neye güvenip bizi tehdit ediyorsun? Eğer akrabandan hürmet ettiğimiz beş on kişi olmasa idi, muhakkak seni taşlar, öldürürdük.")

92. "Ey kavmim, dedi, benim akrabam size Allah'tan daha mı aziz ki O'nu arkanıza alıp unuttunuz. Haberiniz olsun ki Rabbim, bütün amellerinizi kuşatıcıdır.

(O'na hiçbir şey gizli kalmaz ve hiçbir şey O'nun kudretinden kaçmaz, dolayısıyla her ne yaparsanız cezanızı verir.)

93. "Ve ey kavmim! Bütün kuvvetinizle yapacağınızı yapınız. Ben, görevimi yapıyorum. Kendine rezil edici azap gelecek olan kimmiş? Ve kimmiş yalancı? İlerde bileceksiniz. Gözetin, ben de sizinle beraber gözetiyorum.

("Ey kavmim! Elinizden geleni yapın. Ben Allah'a tevekkül edip O'nun emri ve vereceği başarı ile elimden geldikçe ve bütün gücümle ıslaha çalışacağım. Yakında bileceksiniz: öyle, insanı rezil ve haysiyetsiz duruma düşürecek olan azap kime gelecek? Ve yalancı kim?")

94. Ne zaman ki, emrimiz geldi, Şuayb'ı ve beraberinde iman edenleri tarafımızdan bir rahmet ile kurtardık. O zulmedenleri ise o korkunç ses (sayha) yakaladı ve yurtlarında çöke kaldılar.

(Onları yakalayan korkunç ses'in ne olduğunu "onları zelzele yakaladı" meâlindeki A'râf, 7/91 ve Ankebût, 29/37 âyetleri açıklamaktadır. Demek ki dehşet verici bir gürültü ile bir zelzeleye tutuldular da oldukları yerde çöke kaldılar.)

95. Sanki orada şenlik kurmamışlardı. Bak, Semûd defolduğu gibi Medyen de defoldu gitti.

(Zira Semûd da böyle bir korkunç ses ve zelzele ile helak edilmiş idi. Ancak deniliyor ki Semûd'a gelen korkunç ses üstlerinden, Medyen'in ki altlarından gelmişti.)

96. Andolsun Musa'yı da âyetlerimiz ve apaçık bir delil ile gönderdik...

97. ... Firavun ve toplumuna da bunlar Firavun'un emrine uydular. Firavun emri ise, isabetli bir iş değildir.

("Ben sizin en yüce Rabbinizim" "Nâziât, 79/24" diyen Firavun'un yaptığı gibi Hakkın egemenliğini hesaba almayarak asalet ve mutlakıyet iddiasıyla uygulanan emre "Firavun emri" denilir. Böyle emir ve işlerin isabetli olmayacağı gayet açıktır. Zira beşerin alınyazıları dahil, bütün kainatı idare eden Hak kanunları bir şahsın veya cemaatin emir ve iradesiyle değişmeyeceği ortadadır. Böyle iken Firavun gibiler, kendilerinin hakka mahkum olduğunu düşünmez, bir Hak memuru olarak hareket etmek istemez de kendi arzu ve iradesinin, Hakkın ta kendisi oluvereceği kuruntusuna kapılır, kendi emriyle hak ortaya koymağa ve hak kanunlarını bozup değiştirmeğe, hayra şer, şerre hayır, iyiye kötü, kötüye iyi demeğe kalkar, Allah'ın ateştir dediğine su deyip saldırmak ister ve sonunda hem kendisini hem uyruğunu yakar. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:)

يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَ ۭ وَبِئْسَ الْوِرْدُ
الْمَوْرُوْدُ ﴿٩٨﴾ وَاُتْبِعُوْا فِيْ هٰذِهٖ لَعْنَةً وَّيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۭ بِئْسَ الرِّفْدُ
الْمَرْفُوْدُ ﴿٩٩﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَاۗءِ الْقُرٰى نَقُصُّهٗ عَلَيْكَ مِنْهَا
قَاۗىِٕمٌ وَّحَصِيْدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُوْٓا
اَنْفُسَهُمْ فَمَآ اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّتِيْ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ
اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ لَّمَّا جَاۗءَ اَمْرُ رَبِّكَ ۭ وَمَا زَادُوْهُمْ غَيْرَ تَتْبِيْبٍ ﴿١٠١﴾
وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَآ اَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌ ۭ اِنَّ اَخْذَهٗٓ
اَلِيْمٌ شَدِيْدٌ ﴿١٠٢﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الْاٰخِرَةِ ۭ ذٰلِكَ
يَوْمٌ مَّجْمُوْعٌ ۙ لَّهُ النَّاسُ وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُوْدٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهٗٓ
اِلَّا لِاَجَلٍ مَّعْدُوْدٍ ﴿١٠٤﴾ يَوْمَ يَاْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ۚ فَمِنْهُمْ
شَقِيٌّ وَّسَعِيْدٌ ﴿١٠٥﴾ فَاَمَّا الَّذِيْنَ شَقُوْا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيْهَا
زَفِيْرٌ وَّشَهِيْقٌ ﴿١٠٦﴾ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ
اِلَّا مَا شَاۗءَ رَبُّكَ ۭ اِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيْدُ ﴿١٠٧﴾ وَاَمَّا
الَّذِيْنَ سُعِدُوْا فَفِي الْجَنَّةِ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوٰتُ
وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَاۗءَ رَبُّكَ ۭ عَطَاۗءً غَيْرَ مَجْذُوْذٍ ﴿١٠٨﴾

فَلَا تَكُ

98. Kıyamet günü kavminin önüne düşer. Derken onları suya götürür gibi ateşe götürmüştür. O varılan yer de ne fena yalaktır.

(Tuh! Ne kötü sudur o varılan ateş! Çünkü suya hararet söndürmek, ciğer soğutmak için gidilir, ateş ise bunun zuddıdır. İşte Firavun emrinin sonu, böyle ciğer yakıcıdır. Ve Firavun uyruğu, böyle bedbaht insanlardır. Onlar Musa'ya bakmadılar da sonu böyle fena olan bir Firavun emrine uydular.)

99. Hem burada arkalarından bir lanetle takip edildiler, hem Kıyamet günü. Bu vurulan destek, ne fena destektir.

(Firavun'a uyruk olmalarına layık bir ceza olmak üzere, hem bu dünyada hem de kıyamet gününde daima lanet ile takip edildiler. Ne fena destektir bu yapılan destek! Ne kötü yardımdır bu yapılan yardım, yani lanet! Yahut, ne kötü ödüldür bu ödül, yani Firavun uyruğu olmanın bahşişi olan bu lanet bahşişi!

Burada Cehennem ateşine su hissesi (vird), lanete destek (rifd) denilmesi, alay etmek için gayet belağatlı bir istiaredir.)

100. İşte bu, medeniyetlerin önemli haberlerindendir, sana onu kıssa olarak naklediyoruz: Onlardan duran var, ekin gibi biçilen var.

(İşte bu yukarda zikredilenler önemli medeniyet haberlerindendir ki biz onların fazlalıklarını atıp en önemli ibret noktalarını özetleyerek dillerde destan olmak üzere beyan ve hikaye ediyoruz. O memleket ve medeniyetlerden kimi ayakta, kimi ekin gibi hasat vakti gelmiş biçilmiş, yıkılmış gitmiş.)

101. Biz onlara zulmetmedik ve fakat kendilerine zulmettiler de Allah'tan başka taptıkları mabutları, Rabbinin emri geldiği vakit kendilerine hiçbir fayda vermedi ve zararlarını artırmaktan başka hiçbir şeye yaramadı.

(Allah'tan başka yalvara geldikleri sürü sürü ilahları, rabbinin emri geldiği vakit, bu cezadan zerrece bir şey defedivermedi ve helak ve hüsranlarını artırmaktan başka kârları olmadı.)

102. Ve işte Rabbin, medeniyetleri, zulmederlerken çarptığı vakit böyle çarpar. Çünkü O'nun çarpması çok elem verici, çok şiddetlidir.

[Âyette zalimin uyarıldığı açıkça görülmektedir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v): "Şüphesiz Allah, zalime mühlet verir, nihayet onu yakaladığında, zalim O'nun elinden kurtulamaz." buyurmuş, sonra bu âyeti okumuştur. "Buhârî, Tefsiru'l- Kur'an, 11/5; Müslim, Birr 61".]

103. Her halde bunda, âhiret azabından korkanlar için muhakkak bir ibret vardır. O öyle bir gündür ki onun için insanlar toplanacak. Hem o, öyle bir gün ki mutlak görülecektir.

(Şüphe yok ki bunda, bu yakalamada veya nakledilen bu kıssada, Âhiret azabından korkma özelliği olan herkes için, mutlaka ibret alınacak bir delil vardır. O Âhiret azabının olacağı Kıyamet günü, öyle bir gündür ki insanlar orada haşr olunacak ve o gün, o toplanış günü muhakkak görülecek, yani olmama ihtimali yoktur, mutlaka olacak ve herkes toplanıp onu mutlaka görecektir. Yahut o günde her şeye şehadet edilecek, çok şahit bulunacak. Çünkü bütün yer, gök halkı orada şahit olacak, bütün diller, eller, ayaklar yaptıklarına şehadet edecekler. Çoğu tefsirci, bu ikinci manayı tercih etmiştir.)

104. Ve biz onu ancak sayılı bir süre için erteliyoruz.

(Biz o kıyamet gününü sonsuz olarak ertelemiyoruz. Bu dünyanın ömrü sonsuz devam etmeyecek, bir gün olup son bulacak ve o gün mutlaka gelecek.)

105. O geleceği gün hiçbir nefis bir kelam edemez, ancak O'nun izniyle başka. Artık kimi mutsuz, kimi mutlu.

(O gün öyle bir hesap yeri vardır ki, bütün diller tutulur, Allah'ın dilediklerı hariç, kimseye bir mazeret beyan etmek için bile izin verilmez. Hiç konuşturulmayanlar mutsuz, konuşma izni verilenler mutludur.)

106. İmdi, mutsuz olanlar ateştedirler. Orada onlara öyle bir soluyuş ve hıçkırış vardır ki...

(Onların öyle feci bir soluk verip almaları, solurken göğüs geçirip hıçkırmaları vardır ki, görülmüş şey değildir.)

107. Onlar orada, gökler ve yer durdukça devamlı kalacaklardır, ancak Rabbinin dilediği süre başka. Çünkü Rabbin, ne dilerse onu yapandır.

(O dilerse devam etmeyenler, devamlı kalmayanlar, ateşte kalmayanlar veya daha başka suretle azap edilecek olanlar bulunabilir.)

108. Ama mutlu olanlar Cennettedirler. Rabbinin dilediği müddetten başka gökler ve yer durdukça onlar orada devamlı kalacaklar. Bir bahşiş ki kesilmesi yok.

(Müminler, Allah'ın dilediği bazı vakitler Cennette olmayabilir. Nitekim müminlerin asileri, doğrudan cennete girmeyecek, baştan mutlu olmayıp bir müddet cehennemde kalacaktır.)

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ هَٰؤُلَاءِ ۚ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا
يَعْبُدُ آبَاؤُهُم مِّن قَبْلُ ۚ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنقُوصٍ
﴿١٠٩﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ
مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾ وَإِنَّ كُلًّا لَّمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ ۚ إِنَّهُ بِمَا
يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾ فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَن تَابَ مَعَكَ وَلَا
تَطْغَوْا ۚ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا
فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ
لَا تُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا
مِّنَ اللَّيْلِ ۚ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ۚ ذَٰلِكَ
ذِكْرَىٰ لِلذَّاكِرِينَ ﴿١١٤﴾ وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ
﴿١١٥﴾ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِن قَبْلِكُمْ أُولُو بَقِيَّةٍ
يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّنْ أَنجَيْنَا مِنْهُمْ ۗ
وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾
وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

109. O halde sakın şunların ibadet edişlerinden şüpheye düşme, başkası değil, atalarının daha önceki ibadeti gibi ibadet ediyorlar. Biz de elbet kendilerine tamamıyla nasiplerini veririz.

(Artık şunların, şu yukardaki müşriklerin mabut tanıdıkları şeylerden hiç şüphen olmasın, hepsi boştur. Bundan evvel ataları nasıl tapıyor idiyseler, bunlar da ancak öyle taparlar. Biz onlara ecelleri gelinceye kadar dünya hayatından kısmetlerini, sonra da hak etmiş oldukları cezalarını vereceğiz.)

110. Andolsun Musa'ya kitabı verdik de onda ihtilaf edildi. Rabbinden daha önce bir kelime geçmemiş olsa idi elbette aralarında hüküm verilmiş bitmişti. Ve herhalde onlar, bundan kuşkulu bir şüphe içindedirler.

(Ey Muhammed! Musa'ya da kitap verildiği zaman ümmeti olan İsrailoğulları tarafından ihtilaf

çıkarıldı. Halbuki ona Tevrat'ın inmesi Firavun ve yardakçılarının suda boğulmasından ve İsrailoğullarının kurtulmasından sonra olmuştu. Yani İsrailoğulları Tevrat inmeden önce bunları görmüş ve Musa'nın peygamberliğini kabul etmiş oldukları halde bile, Tevrat inince hepsi derhal iman edivermedi de onun Allah'tan olup olmadığında ihtilaf ettiler. Dolayısıyla sen, kavminin iman etmeyip Kur'an hakkında ihtilaf çıkarmalarına önem verme. Eğer Rabbin hikmet gereği bir ecel takdir etmemiş olsa idi, ihtilaf edenler aleyhine hüküm hemen verilir, işleri bitirilirdi.)

111. Gerçekten herbiri öyle kimselerdir ki kesinlikle Rabbin kendilerine amellerini tamamıyla ödeyecektir. Çünkü O'nun, her ne yapıyorlarsa haberi vardır.

(Rabbin onların işlerini bitirecek, yaptıklarının karşılığını kendilerine tamamen verecektir. Bunlar, bu surenin 15 ve 16. âyetlerinde halleri ve akıbetleri beyan olunan ve yalnız dünya hayatı ve zineti peşinde koşan körler kısmındandır. Sayılı günler, dünyadan ne alacaklarsa alacaklar, sonra bütün amellerinin batıl olduğunu görecek, yaptıklarının cezasını çekeceklerdir.)

112. Onun için emir olunduğun gibi doğruluk et: sen ve beraberinde tevbe edenler de. Aşırı gitmeyin. Çünkü O, her ne yaparsanız görmektedir.

(Ey Muhammed Sen her hususta doğru hareket etmekle memursun ve senin her işte dosdoğru yol üzere gidip Kur'an'da sana emredilen genel ve özel bütün görevlerini, sana emredildiği gibi tam bir doğrulukla yapman ve böylece hak vahye tamamen uyup Kur'an'daki hükümlere ve ahlaka, fiilen bir doğruluk nümunesi olmandır ki ancak hakkında hiçbir şüpheye yer bırakmayacak, peygamberliğinin doğruluğuna ve güzel başarına en büyük delil ve kanıt olacaktır. Onun için sen, sana karşı çıkanların lafına bakma, onları Allah'a bırak da gerek müminlere karşı görevinde gerek özel görevinde, sana emredildiği gibi tam bir doğrulukla hareket et. Şirkten tevbe edip de imanda sana katılarak beraberinde bulunan, müslüman olan herkes de senin gibi dosdoğru olsun.)

113. Ve zulmedenlere meyletmeyin ki size ateş dokunur ve Allah'tan başka velileriniz de yoktur, sonra kurtulamazsınız.

(Ey Müminler! Her hangi bir zulüm, bir haksızlık yapmış olanlara yaklaşmak, onlara koltukçuluk etmek şöyle dursun meyil bile etmeyin ki size ateş dokunur. Sonra Allah'ın yardımına nail olamaz, dokunacak ateşten kendinizi kurtaramazsınız.)

114. Hem gündüzün taraflarından ikisinde ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namazı kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu, idraki olanlara bir öğüttür.

(Keşşaf yazarı gibi birçokları "gündüzün iki tarafı"nı, zevalden öncesi ve sonrası diye yorumlamışlardır ki, zevalden önceki tarafta Sabah namazı, zevalden sonraki tarafta öğle ve ikindi namazları olmak üzere, gündüzün iki tarafında üç namaz bulunmuş olur. Gecenin gündüze yakın saatlerinde de akşam ve yatsı namazları bulunur.

Şu bir gerçek ki iyilikler, kötülükleri giderir. Her namaz bir iyilik olduğuna göre namazlara devam edildikçe daha önceki kötülükler silinir, silinir gider. Nitekim Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Kişi, büyük günahlardan kaçındığı sürece, namaz, öbür namaza kadar aralarındakine keffarettir." Müslim, Tâhâret, 16.)

115. Ve sabret, zira Allah ihsan sahiplerinin ecrini kaybetmez.

116. Şimdi sizden önceki asırlardan bakıyye sahipleri, yeryüzünde fesattan nehyeder olsalardı... Fakat onlardan kurtuluşa erdirdiğimiz pek az kimseden başka yok. O zulmetmekte bulunanlar ise şımartıldıkları refahın ardına düştüler ve hep suçlu oldular.

("Bakıyye sahipleri"nden maksat, Musevi ve Isevi gibi eski dinlere mensup olanlardan dindar, hayra yarar, faziletli kişi ve topluluklardır.)

117. Rabbin o memleketleri, ahalisi ıslah edici iken, zulüm ile helak edecek değildi ya!

(Yani bir memleketin idare eden ve edilenleri zulüm ve fesada meydan vermez, salih ve ıslah edici kişiler iken Allah'ın o memleketi helak etme ihtimali yoktur.)

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾ إِلَّا
مَن رَّحِمَ رَبُّكَ ۚ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ ۗ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ
الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾ وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ الرُّسُلِ
مَا نُثَبِّتُ بِهِۦ فُؤَادَكَ ۚ وَجَآءَكَ فِى هَٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَىٰ
لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾ وَقُل لِّلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ٱعْمَلُوا۟ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ ۖ إِنَّا عَٰمِلُونَ
﴿١٢١﴾ وَٱنتَظِرُوٓا۟ ۖ إِنَّا مُنتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ
يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُۥ فَٱعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

سورة يوسف مكية وهي مائة وإحدى عشرة آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
الٓرٰ ۚ تِلْكَ ءَايَٰتُ الْكِتَٰبِ الْمُبِينِ ﴿١﴾ إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ قُرْءَٰنًا عَرَبِيًّا
لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَآ
أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ هَٰذَا الْقُرْءَانَ ۖ وَإِن كُنتَ مِن قَبْلِهِۦ لَمِنَ الْغَٰفِلِينَ
﴿٣﴾ إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَٰٓأَبَتِ إِنِّى رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ
كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِى سَٰجِدِينَ ﴿٤﴾

قَالَ

118. Hem Rabbin dileseydi elbet bütün o insanları bir tek ümmet yapardı. Oysa onlar ihtilaf edip duracaklardır.

(İnsanlar başlangıçta hepsi bir Âdem ailesi, bir cemaat olduğu gibi Allah sonra da dilese idi hepsini hakka hidayet eder, İslamda birleştirir, ihtilafa imkan bırakmaz, hep bir millet, tevhid ehli bir cemaat yapardı. Halbuki öyle dilememiş de ihtilaf edip duruyorlar.)

119. Ancak Rabbinin, rahmeti ile yarlıgadığı kimseler hariç. Onun içindir ki onları yarattı ve Rabbinin şu kelimesi tamam oldu: Ahdim olsun, Cehennemi cinlerden ve insanlardan tamamen dolduracağım.

(Ancak Rabbinin, rahmetine mazhar kıldığı kimseler hariç. Bunlar ihtilaf etmez, hakka karşı çıkmaz, tevhit ve doğruluktan ayrılmaz bir ümmet olurlar. İhtilaf etmeyip bir ümmet olmaları içindir ki onları yarattı. Veya bu istisna edilenlerden başkasını ihtilaf için yarattı ve yahut topunu birden, "hanginiz amel-

ce daha güzel, sizi denemek için" "Mülk, 67/2" hikmetiyle, karşı çıkan ve uyanlar ayrılmak üzere ihtilaf için yarattı. Böyle ihtilaf edip duranlar hakkında da Rabbinin şu kelimesi tamam oldu: Cinler ve insanlar; hepsinden Cehennemi elbette dolduracağım.)

120. Peygamberlerin haberlerinden kalbini sağlamlaştıracağımız her türlüsünü sana kıssa olarak anlatıyoruz. Bu surede de sana hak ve müminlere bir öğüt ve hatırlatma geldi.

121. İman etmeyenlere de de ki: Siz, yerinizde sayarak yapacağınızı yapın, her halde biz çalışıyoruz.

(İman etmezlere de ki: Halinize, gücünüze göre yapacağınızı yapın. Sizin bütün gücünüz imansızlığa yetiyor, o imansızlıkla istediğiniz kafirliği yapın bakalım. Biz, Rabbimizden gelen öğüt ve hatırlatmayı kabul ederek iman ile çalışacağız.)

122. Ve gözetin, her halde biz de gözetiyoruz.

(Siz, şu müminlere felaket gelecek diye imansızlıkla gözleyeceğinizi gözleyip durun. Her halde biz de Rabbimizin vaatlerini ve sizin gibi imansızların başına gelecek akibeti iman ile gözlemekteyiz.)

123. Bununla beraber göklerin ve yerin gaybı, Allah'ındır. İşin de hepsi O'na döndürülür. Yalnız O'na ibadet et ve O'na dayan. Rabbin ne yaptığınızdan ve yapacağınızdan gafil değil.

(Henüz ne yerde, ne göklerde göz önünde olmayan gaybı bilmek de onu var edip göz önüne getirmek de Allah'a mahsustur. O'na gizli kalacak hiçbir şey yoktur. Görülen ve görülmeyen hiçbir iş yoktur ki O'na dayanmadan hakkında bir hüküm verilmek mümkün olabilsin. Dolayısıyla yalnız O'na ibadet ve kulluk et ve O'na dayan.)

12
YÛSUF SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 111 âyettir.

Muhammed b. İshak'ın dediğine göre bu mübarek surenin iniş sebebi, Rasûlullah'a kavminin yaptığı eziyetten dolayı, Hz. Yûsuf'a kardeşlerinin yaptığı eziyet ve çekememezliği ve buna karşılık yüce Allah'ın ikram ve ihsanını beyan ederek teselli vermektir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Râ. İşte bunlar sana o apaçık Kitabın âyetleridir.

2. Biz onu bir Kur'an olmak üzere Arapça indirdik. Gerek ki akıl erdiresiniz.

(Yani yalnız manasını değil, Arapça olan nazmı ile birlikte tilâvet edilmiş (vahy-i metlüv) olarak indirdik ki, akıl edesiniz, iyi anlayasınız veya aklınızı kullanasınız da şimdi hatırlatılacağı üzere bunun Allah'tan olduğu bilesiniz.)

3. Sana bu Kur'an'ı vahyetmemizle biz bir kıssa anlatıyoruz ki, en güzel kıssa. Senin ise, doğrusu, bundan evvel hiç haberin yoktu.

(Bu kıssadan asla haberin yoktu, buna dair hiçbir şuura malik değildin, ne aklına gelmişti, ne hayaline, ne işitmiş, ne düşünmüştün, tamamen bundan zihni boş bulunuyordun. Dolayısıyla bu, ne başka bir kaynaktan alınmış ve aşırılmış bir nakil, ne de senin tarafından tasarlanmış ve tasvir edilmiş bir roman değil, senin hiç haberin yok iken birden bire sana gaipten vahyedilmiş haberlerdendir.)

4. Bir vakit Yûsuf, babasına: "Babacığım, dedi, ben rüyada onbir yıldızla Güneşi ve Ayı gördüm. Gördüm onları ki bana secde ediyorlar."

(Hz. Yûsuf'un gördüğü rüya, onun masum güzelliğinin gelecekte açılıp meydana çıkacak olan meâl ve yazgısına Hakk'ın gaybından nasıl bir remiz ve misal olmuş ise bütün ayrıntılarıyla Yûsuf kıssası da Muhammedî güzelliğin en olgun meâline öyle bir öncü remiz olarak inmiş bir gayb gerçeğidir. Ve bilhassa bu özelliğiyledir ki en güzel kıssadır.)

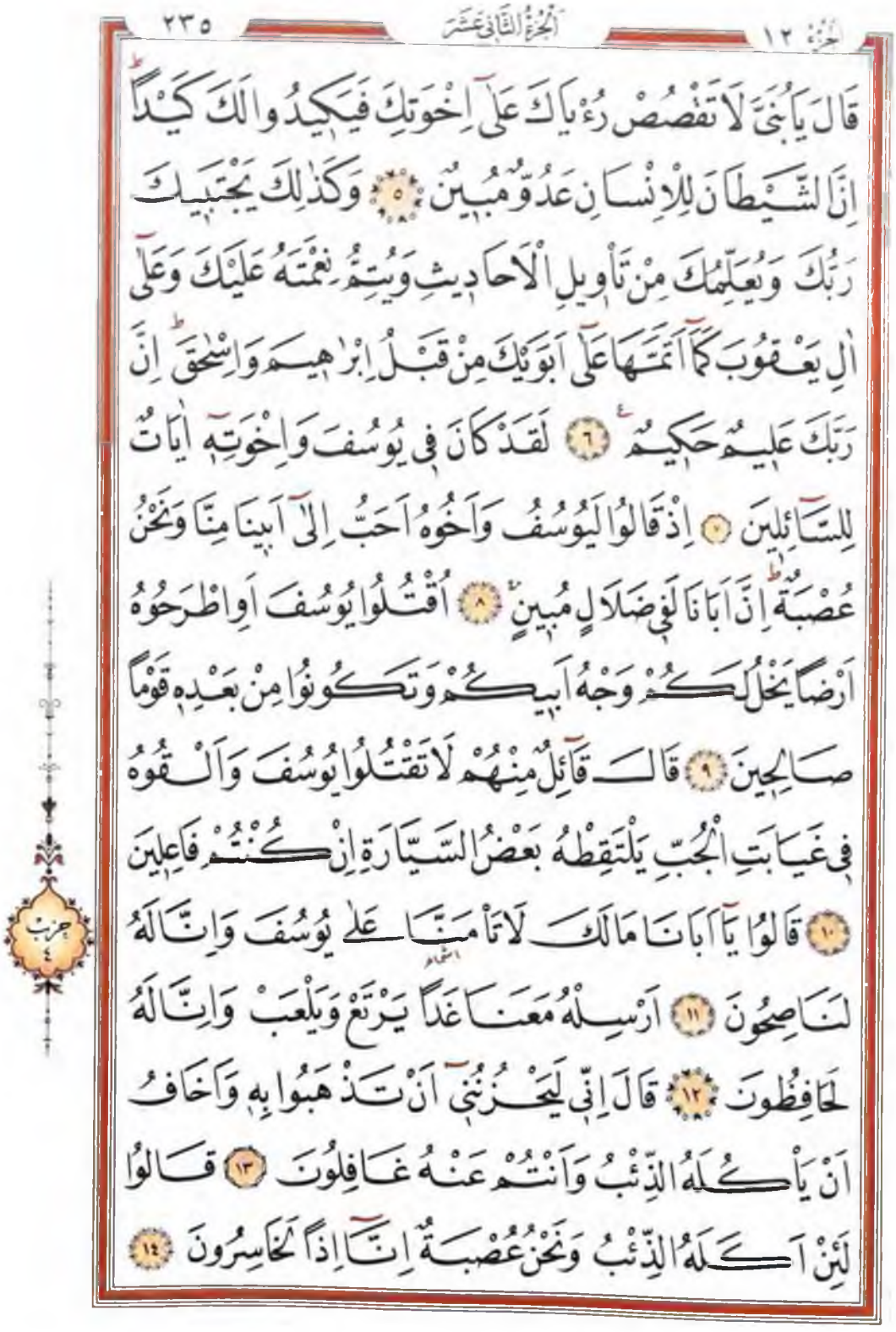
قَالَ يٰبُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلٰٓى اِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا ۖ
اِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ ۝٥ وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ
رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى
اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَآ اَتَمَّهَا عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ ۗ اِنَّ
رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝٦ لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَاِخْوَتِهٖٓ اٰيَاتٌ
لِلسَّآئِلِينَ ۝٧ اِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَاَخُوهُ اَحَبُّ اِلٰٓى اَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ
عُصْبَةٌ ۗ اِنَّ اَبَانَا لَفِي ضَلٰلٍ مُبِينٍ ۝٨ اُقْتُلُوا يُوسُفَ اَوِ اطْرَحُوهُ
اَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهٖ قَوْمًا
صَالِحِينَ ۝٩ قَالَ قَآئِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَاَلْقُوهُ
فِي غَيٰبَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ
۝١٠ قَالُوا يٰٓاَبَانَا مَا لَكَ لَا تَاْمَنَّا عَلٰى يُوسُفَ وَاِنَّا لَهُ
لَنَاصِحُونَ ۝١١ اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهُ
لَحَافِظُونَ ۝١٢ قَالَ اِنِّي لَيَحْزُنُنِيٓ اَنْ تَذْهَبُوا بِهٖ وَاَخَافُ
اَنْ يَاْكُلَهُ الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ۝١٣ قَالُوا
لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّآ اِذًا لَخَاسِرُونَ ۝١٤

حزب ٤

5. Babası: "Yavrum, dedi, rüyanı kardeşlerine anlatma, sonra sana bir tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insana , belli bir düşmandır.

[Ebu Hayyan der ki: "Yakub, Yûsuf'un rüyasından yüce Allah'ın ona büyük bir hikmet vereceğini, onu peygamberlik görevine seçeceğini ve iki dünya şerefini ihsan edeceğini anladığı için kardeşlerinin kıskanmasından korktu. Bu nedenle rüyasını onlara anlatmamasını istedi." Bundan anlaşılıyor ki, bir kimse hayırlı bir rüya gördüğünde onu sadece dost birine veya haset etmeyecek bir kişiye haber vermelidir.]

6. Ve işte böyle, Rabbin seni seçecek ve sana rüya tabirinden ilimler öğretecek, hem sana hem Yakub ailesine nimetini, bundan evvel ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi tamamlayacak. Şüphe yok ki Rabbin, her şeyi bilen ve bir hikmetle yapandır.

(İşte böyle, Rabbin seni kendi yüce zatı için seçecek, halkın en şereflilerinin, en yüksek makamlarda bulunan zatların üstünde parlak bir makama getirecek. O büyük büyük yüce cisimlerin senin emrine boyun eğmiş olarak görünmesi, temsil ve benzetme yoluyla şunu gösterir ki, ilerde Rabbin sana peygamberlik lütfedecek ve büyük büyük adamları senin emrin altına verecek, sana boyun eğdirecek. Ve sana rüya tabir etmek veya vahiy ve ilahi işaretlerin muammalarını, gizli taraflarını, içyüzlerini anlamak ve yahut olaylardan ilerde varacağı hakikati anlamak ilminden bir şanlı hisse verecek.)

7. Andolsun ki Yûsuf ve kardeşlerinde, soranlara ibret olacak âyetler oldu.

(Yani ibret arayan herkese birçok ibret delili bulunduğu gibi, özellikle İsrailoğullarının Mısır'a ne sebeple geçtiğini soran Mekke müşriklerine ve onlara telkinlerde bulunan Yahudi alimlerine Muhammed'in (a.s.) peygamber olduğunu anlatacak alâmetler vardır.)

8. Kardeşleri demişlerdi ki: "Her halde Yûsuf ve kardeşi, babamıza bizden daha sevgili, biz ise birbirine tutkun bir kuvvetiz. Doğrusu babamız belli ki yanılıyor."

(Hepsi kardeş oldukları halde, "Yûsuf ve kardeşi" demekten maksatları, bu ikisinin anababa bir kardeş olmalarıdır. Bunun da isminin Bünyamin olduğu bilinmektedir.)

[Kurtubi der ki: "Onlar, belli ki babamız yanılıyor" sözüyle babalarının dini sapıklığa düştüğünü demek istemediler. Böyle bir maksatları olmuş olsaydı kafir olurlardı. Onlar böyle demekle babalarının, iki oğulu on oğuldan üstün tuttuğu için açık bir hataya düştüğünü söylemek istediler."]

9. Yûsuf'u öldürün yahut bir yere atın ki, babanızın yüzü size kalsın ve ondan sonra salih bir kavim olasınız.

[Yûsuf'un sevgisi, babamızın bizimle alakasını kesti ve onu kendisine çevirdi. Yûsuf'u öldürün ki, babamız ona olan meyil ve sevgisini bize çevirsin. Bu günahtan sonra tevbe eder, salih bir topluluk olursunuz.]

10. İçlerinden bir söz sahibi: "Yûsuf'u, dedi, öldürmeyin de bir kuyu dibinde bırakın ki kafilenin biri, onu sokağa bırakılmış sahipsiz bir çocuk olarak alsın. Eğer yapacaksanız, böyle yapın.

[Kardeşlerden biri olan Yahuda: "Yûsuf'u öldürmeyin. Çünkü hiçbir suçu yokken onu öldürmek büyük bir günahtır. Onu ıssız bir yere de atmayın. Çünkü bu da öldürmeğe eş değerdir. Onu, susuz bir kuyunun dibine bırakın. Belki bir kervan, su var ümidiyle gelir de onu oradan çıkarır" dedi.

Şu kardeşlere bakın! En merhametlisi bile Yûsuf'un kuyunun dibine atılmasından başkasına razı olmuyor.]

11. Vardılar, "ey bizim babamız, dediler, sen niye bize Yûsuf konusunda güvenmiyorsun? Cidden biz onun iyiliğini istiyoruz.

[Sen bizim babamız, biz senin oğulların, o da bizim kardeşimiz iken, neden bize güvenmiyorsun? Bu konuda endişe etmekteki mazeretin nedir? Oysa biz onun hakkında hayır dileyen, ona karşı şefkatli kişileriz. Aramızda onun iyiliğini düşünmeyecek bir kişi bile yok, dediler.]

12. "Yarın onu bizimle beraber gönder, gezsin oynasın. Şüphesiz biz onu gözetiriz.

[Onu her türlü kötü ve hoşlanılmayan şeyden koruruz.]

13. "Beni, dedi, onu götürmeniz her halde mahzun eder ve korkarım ki onu kurt yer de haberiniz olmaz."

[Rivayete göre Yakub (a.s.) rüyasında kendisini bir dağın başında, Yûsuf'u ise bir sahrada gördü. Onbir kurt Yûsuf'a saldırdı ve Yûsuf, aralarında kayboldu. Onun için "Yûsuf'u kurt yer" diye oğullarını uyardı.]

14. Vallahi, dediler, biz birbirine tutkun bir kuvvet iken onu kurt yerse, biz o halde çok hüsrana uğrarız.

[Bu taktirde biz hüsrana uğrama ve helak olma bedduasına müstehak kimseler oluruz.]

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهٖ وَاَجْمَعُوْٓا اَنْ يَّجْعَلُوْهُ فِيْ غَيٰبَتِ الْجُبِّ ۚ وَاَوْحَيْنَآ
اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٥﴾ وَجَآءُوْٓ اَبَاهُمْ
عِشَآءً يَّبْكُوْنَ ﴿١٦﴾ قَالُوْا يٰٓاَبَانَآ اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا
يُوْسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ
كُنَّا صٰدِقِيْنَ ﴿١٧﴾ وَجَآءُوْ عَلٰى قَمِيْصِهٖ بِدَمٍ كَذِبٍ ۭ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ
لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا ۭ فَصَبْرٌ جَمِيْلٌ ۭ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ
عَلٰي مَا تَصِفُوْنَ ﴿١٨﴾ وَجَاۗءَتْ سَيَّارَةٌ فَاَرْسَلُوْا وَارِدَهُمْ فَاَدْلٰى
دَلْوَهٗ ۭ قَالَ يٰبُشْرٰى هٰذَا غُلٰمٌ ۭ وَاَسَرُّوْهُ بِضَاعَةً ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِمَا
يَعْمَلُوْنَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍۢ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُوْدَةٍ ۚ
وَكَانُوْا فِيْهِ مِنَ الزّٰهِدِيْنَ ﴿٢٠﴾ وَقَالَ الَّذِي اشْتَرٰىهُ
مِنْ مِّصْرَ لِامْرَاَتِهٖٓ اَكْرِمِيْ مَثْوٰىهُ عَسٰٓى اَنْ يَّنْفَعَنَآ
اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا ۭ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوْسُفَ فِي الْاَرْضِ
وَلِنُعَلِّمَهٗ مِنْ تَاْوِيْلِ الْاَحَادِيْثِ ۭ وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓى
اَمْرِهٖ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗٓ
اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا ۭ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٢٢﴾

15. Bunun üzerine ne zaman ki onu götürdüler ve kuyunun dibine koymağa karar verdiler, biz de ona şöyle vahyettik: "Andolsun ki sen onlara hiç farkında değillerken bu işlerini haber vereceksin."

[Razi der ki: "Ona bu vahyin faydası, bu sıkıntıdan kurtulacağını bildirmek suretiyle onu rahatlatmak, sakinleştirmek, kalbinden üzüntü ve yalnızlık duygusunu gidermektir."

Rivayete göre Yüsuf'un atıldığı kuyu, Yakub (a.s.)'un Kenan'daki evinden üç fersah uzaktaydı. Şeddad, bu kuyuyu Ürdün şehirlerini imar ederken açtırmıştı. Kuyunun üstü dar, altı genişti.]

16. Bıraktılar ve yatsı vakti ağlayarak babalarına geldiler.

[Yakub (a.s.), onların ağlamasını işitince korktu ve: "Oğullarım! Niçin ağlıyorsunuz? Ne oldu? Koyunlarınızla ilgili başınıza bir şey mi geldi?" dedi. Oğulları: "İş bundan da büyük" diye cevap verince,

"Peki ne oldu? Yûsuf nerede?" diye sordu.]

17. Dediler: "Ey babamız! Biz gittik, yarış ediyorduk. Yûsuf'u eşyamızın yanında bırakmıştık, bir de baktık ki onu kurt yemiş. Şimdi biz doğru da söylesek, sen bize inanmazsın."

[Çünkü bizim hakkımızda kötü zan taşıyor ve Yûsuf'u aşırı derecede seviyorsun.

Yûsuf'u kuyunun dibine atınca, gece vakti babalarına döndüler ki, karanlıkta daha rahat yalan söyleyip özür beyan edebilsinler. Yakub'un evine yaklaşınca feryat edip ağlamağa başladılar.]

18. Bir de gömleğinin üzerinde yalan bir kan getirdiler. "Yok, dedi, nefisleriniz sizi aldatmış, bir işe sevk etmiş. Artık güzel bir sabır. Söylediklerinize karşı yardımına sığınılacak ancak Allah'tır.

[Rivayete göre kardeşleri bir tavşan keserek kanını Yûsuf'un gömleğine bulaştırdılar, fakat gömleği parçalamayı unuttular. Yakub (a.s.), gömleği eline alıp yüzüne sürerek ağladı. Öyle ki yüzü gözü kana bulandı. Bu arada şöyle diyordu: "Hiç böyle yumuşak kurt görmedim, oğlumu yemiş, ama gömleğini parçalamamış! Yok, yok, nefsiniz size Yûsuf'a bir şey yapmanızı güzel gösterdi, iddia ettiğiniz gibi onu kurt yemedi. Artık bu hususta bana düşen, şikayet etmek değil, güzel bir sabırdır.]

19. Öteden bir kâfile gelmiş, sucularını göndermişlerdi. Sucu vardı, kovasını saldı. "Â... müjde, bir çocuk!" dedi. Ve tuttular onu ticaret için gizlediler. Allah ise, ne yapacaklarını biliyordu.

[Medyen taraflarından Mısır'a doğru gitmekte olan bir kervan geldi ve Yûsuf'un bulunduğu kuyuya yakın bir bölgede konakladı. Yûsuf, kuyuya bırakılalı üç gün olmuştu. Dördüncü gün Yûsuf'a kurtuluş müjdesi ulaştı.]

20. Değersiz bir baha ile onu birkaç dirheme sattılar. Hakkında rağbetsiz bulunuyorlardı.

[Yûsuf'u bulanlar ona karşı ilgisiz, ona rağbet etmeyen kimselerdi. Zira onun kaçak bir köle olmasından ve efendisinin gelip onu ellerinden almasından korkuyorlardı. Dolayısıyla onu az bir kıymet karşılığı sattılar.]

21. Mısır'dan onu satın alan ise haremine dedi ki: "Buna güzel bak, umulur ki bize faydası olacaktır, yahut evlat ediniriz." Böylece Yûsuf'u orada yerleştirdik, hem de ona rüyaların tabirine dair ilimler öğretelim diye. Öyle ya, Allah, emrine galiptir ve fakat insanların çoğu bilmezler.

(Biraz sonra görüleceği üzere Yûsuf'u satın alan müşteri Aziz idi ve rivayet olunduğuna göre ismi Kıtfir veya Itfir imiş, zürriyeti yokmuş, zevcesi bakireymiş, ismi de Ra'l yahut Züleyha imiş.)

[Aziz, Mısır hazinelerinin başında bulunuyordu. O gün hükümdar Amalika'dan Reyyan b. Velid idi. Reyyan Yûsuf'a iman etmiş ve o hayatta iken ölmüştür.] (Derler ki: İnsanların en ferasetlisi üç zattır. Birisi, Yûsuf'u sezmesinde Aziz, birisi, "Babacığım, onu ücretle çalıştır. Ücretle çalıştırdıklarının en hayırlısı, bu güvenilir, güçlü kişidir."(Kasas,28/26) diye Musa'yı sezmesinde Şuayb'ın kızı, birisi de Ömer'in halife olmasını istemesinde Ebubekir.)

22. Ne zaman ki Yûsuf, kıvamına erdi, biz ona bir hüküm ve bir ilim bahşettik. İşte biz, ihsan sahiplerine böyle karşılık veririz.

(Ne zaman ki Yûsuf, beden ve kuvvetinin güçlendiği olgunluk çağına erişti, biz ona olağanüstü bir nüfuz ve hakîmiyet ve bir ilim ve peygamberlik verdik. Ve işte biz, ihsan sahiplerine böyle mükafat veririz, suikast edenlerden kurtarır, yeryüzünde güç ve imkan verir, emrine galip olur, hüküm ve ilim veririz. Ey Muhammed! Sana da böyle yapıyoruz.)

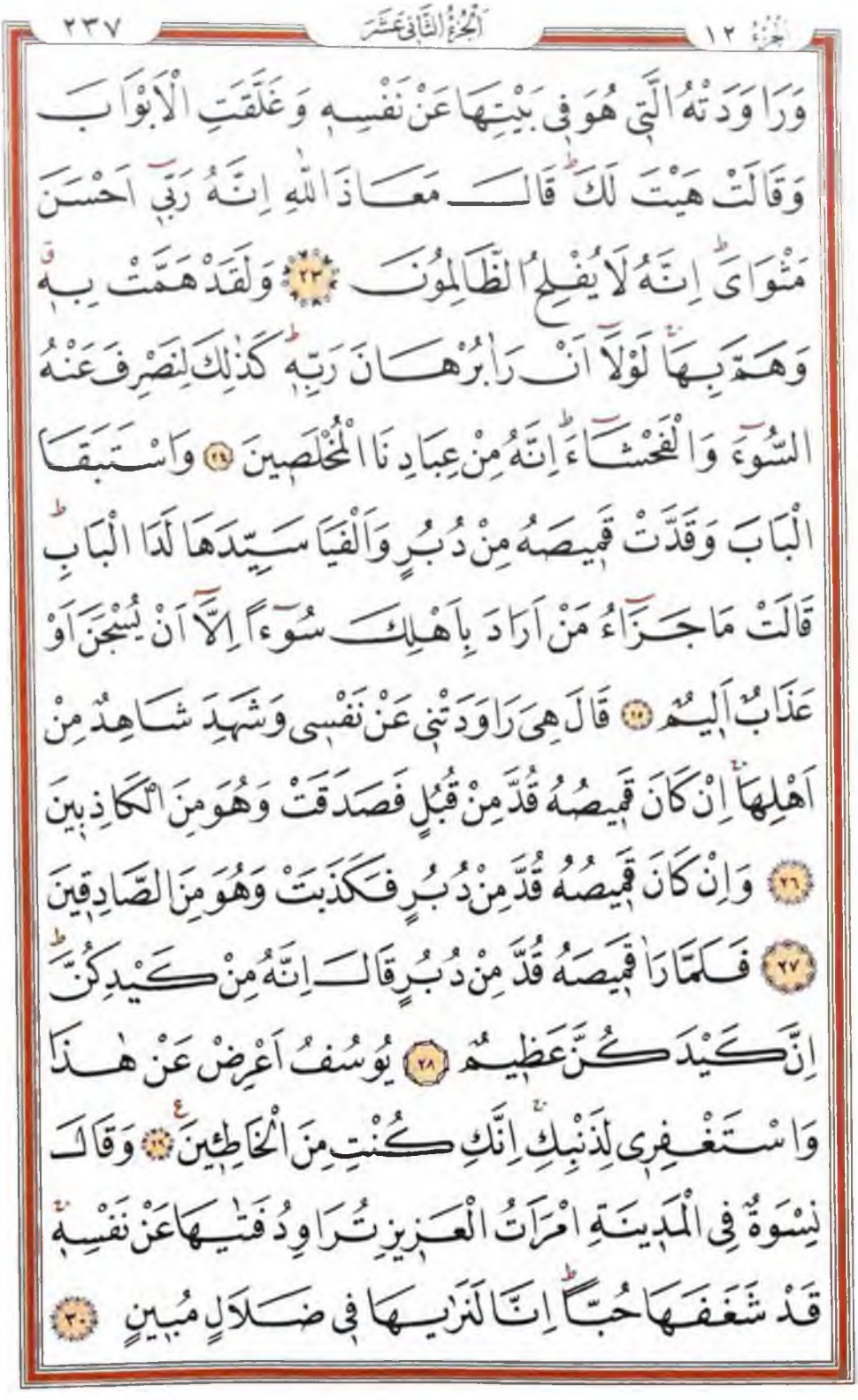

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ
وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ
مَثْوَايَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ ۖ
وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ ۚ كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ
السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ ۚ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾ وَاسْتَبَقَا
الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ ۚ
قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٥﴾ قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ
أَهْلِهَا ۚ إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ
﴿٢٦﴾ وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ
﴿٢٧﴾ فَلَمَّا رَأَىٰ قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ ۖ
إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَٰذَا ۚ
وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ ۖ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ ﴿٢٩﴾ وَقَالَ
نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ ۖ
قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا ۖ إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾

23. Derken evinde bulunduğu hanım, bunun nefsinden murat almak istedi ve kapıları kilitledi: "Haydi, seninim" dedi. O: "Allah'a sığınırım, dedi, doğrusu o benim efendim, bana güzel baktı. Gerçek şu ki zalimler felah bulmaz."

(Beni getirdiklerinde sana: "ona güzel bak" dedi. Allah saklasın, o iyiliğe karşı böyle şey mi olur? Doğrusu zalimler felah bulmaz. Döşeğe hıyanet, iyiliğe karşı kötülük, ihsana nankörlük zulümdür. Hiçbir zalim felah bulmaz. Dolayısıyla dediğini yaparsak ikimiz de felah bulmayız.)

24. Hanım cidden ona niyeti kurmuştu, o da ona kurmuş gitmişti ama Rabbinin delilini görmeseydi. Ondan fenalığı ve fuhşu yok edelim diye öyle oldu. Şüphesiz o, bizim ihlasa mazhar edilmiş has kullarımızdandır.

(Hanımın amacı, Yûsuf'un iffet ve güvenirlilik

derecesini denemekten ibaret değildi, ona tamamen gönlünü vermiş, bütün gayretiyle ona kavuşmağa azmetmişti. Rabbinin delilini görmese idi Yûsuf da aynı şekilde ona meyledecekti. Fakat yapmadı, hanımın niyet ve amacına uymadı, ama bu onun erkeklik his ve gücünün eksikliği gibi, tabiatında bir noksanlığından dolayı zannedilmemelidir. Öyle olsa idi, Yûsuf'un iffetinin büyük bir manası olmazdı. Durum öyle bir durum idi ki, doğal hükümlerin ortaya çıkması için iç-dış bütün sevk edici duygular tamam idi. Ancak Allah saygı ve korkusundan başka bir engel yoktu. Eğer bu fiil helal olsa idi, o da azmetmiş gitmişti. Fakat Yûsuf'un masumluk ve nezihliği o kadar yüksek idi ki öyle bir anda bile Rabbinin delilini görüyordu, haramın çirkinliğini bütün gerçeğiyle bizzat görerek müşahede ediyordu.)

25. İkisi bir kapıya koşuştular, hanım onun gömleğini arkasından yırttı. Kapının yanında hanımın beyine rastladılar. Hanım: "Senin, dedi, ehline fenalık yapmak isteyenin cezası, zindana konulmaktan veya elem verici bir azaptan başka nedir?

[Yûsuf, kaçıp kurtulmak, kadın da onu yakalamak maksadıyla sarayın kapısına doğru koştular. Kadın, Yûsuf'un elbisesini arkasından yırttı, çünkü kadın onun arkasından koşuyordu. Onu çekerek gömleğini yırttı. Sarayın kapısında ansızın Aziz'i gördüler. Aziz, saraya geliş saatlerinin dışında gelmişti. İblis'in maharetine benzer bir maharetle zalim mazlum, suçsuz da zanlı durumuna düşmüş, Yûsuf yapmadığı bir işle suçlanmıştı.]

26. Yûsuf: "O kendisi, dedi, benim nefsimden murat almak istedi." Hanımın akrabasından bir şahit de şöyle şehadet etti: "Eğer gömleği önden yırtılmış ise hanım doğru söylemiş, bu yalancılardandır."

27. "Yok eğer gömleği arkadan yırtılmış ise, kadın yalan söylemiş, bu doğru söyleyenlerdendir."

[Çünkü, eğer Yûsuf kaçtığı halde kadın onu yakalamak istemişse, mantığa uygun olan, elbisenin arkadan yırtılmasıdır.

Rivayete göre bu şahit, Züleyha'nın dayısının daha beşikte bulunan üç, dört veya altı aylık çocuğuydu. Cebrâil gelerek onu beşiğinde oturtmuş ve: "Yûsuf'un suçsuz olduğuna şahitlik et" demiş. Çocuk da beşikten kalkıp Aziz'in yanına gelerek şahitlik etmiştir.

Şahidin Züleyha'nın ailesinden biri, hele hele bir çocuk olması Züleyha aleyhinde daha susturucu, Yûsuf'un suçsuzluğunu daha kesin şekilde ortaya koyucu olmuştur.]

28. Hanımın beyi ne zaman ki Yûsuf'un gömleğini arkadan yırtılmış gördü, "anlaşıldı, dedi, bu, siz kadınların tuzağından. Herhalde sizin tuzağınız çok büyük."

[Bir alimin şöyle dediği rivayet edilir: Ben, kadınlardan korktuğum kadar şeytandan korkmam. Çünkü yüce Allah şeytan hakkında: "Şüphesiz şeytanın hilesi zayıftır" "Nisâ, 4/76" buyurmuş, kadınlar hakkında ise: "Sizin tuzağınız gerçekten çok büyük" buyurmuştur.]

29. "Yûsuf! Sakın bundan bahsetme. Sen de kadın! Günahından dolayı Allah'tan mağfiret iste. Cidden sen, büyük günahkarlardan oldun."

[Bu durum, Aziz'in, namusunu az kıskandığını gösteriyor. Çünkü suçlu olduğunu anladığı halde ona ceza vermedi. Yûsuf'tan da meseleyi örtbas etmesini istedi ki milletin diline düşüp de ayıplanmasın.]

30. O şehirde bazı kadınlar da: "Aziz'in karısı, dediler, uşağının nefsinden murat almak istiyormuş, ona aşkından yüreğinin zarı çatlamış, görüyoruz ki, kadın besbelli çıldırmış."

[Ebu Hayyan der ki: "Aziz'in karısı" demeleri, aşırı derecede kınama ifade eder. Çünkü insanlar, makam sahibi kişilere dair haberleri dinlemeğe daha eğilimlidirler.

Kadınlar onu suçlarken, aynı zamanda kendilerinin bundan uzak olduklarını ima etmiş oluyorlar. Onun için yüce Allah biraz sonra geleceği gibi, aynı suçla onları imtihan etmiştir. Nitekim hadiste: "Kim kardeşini, tevbe etmiş olduğu bir günahla ayıplarsa, kendisi de o günahı işlemeden ölmez" buyurulmuştur. Tirmizi, Kıyâme 53.]

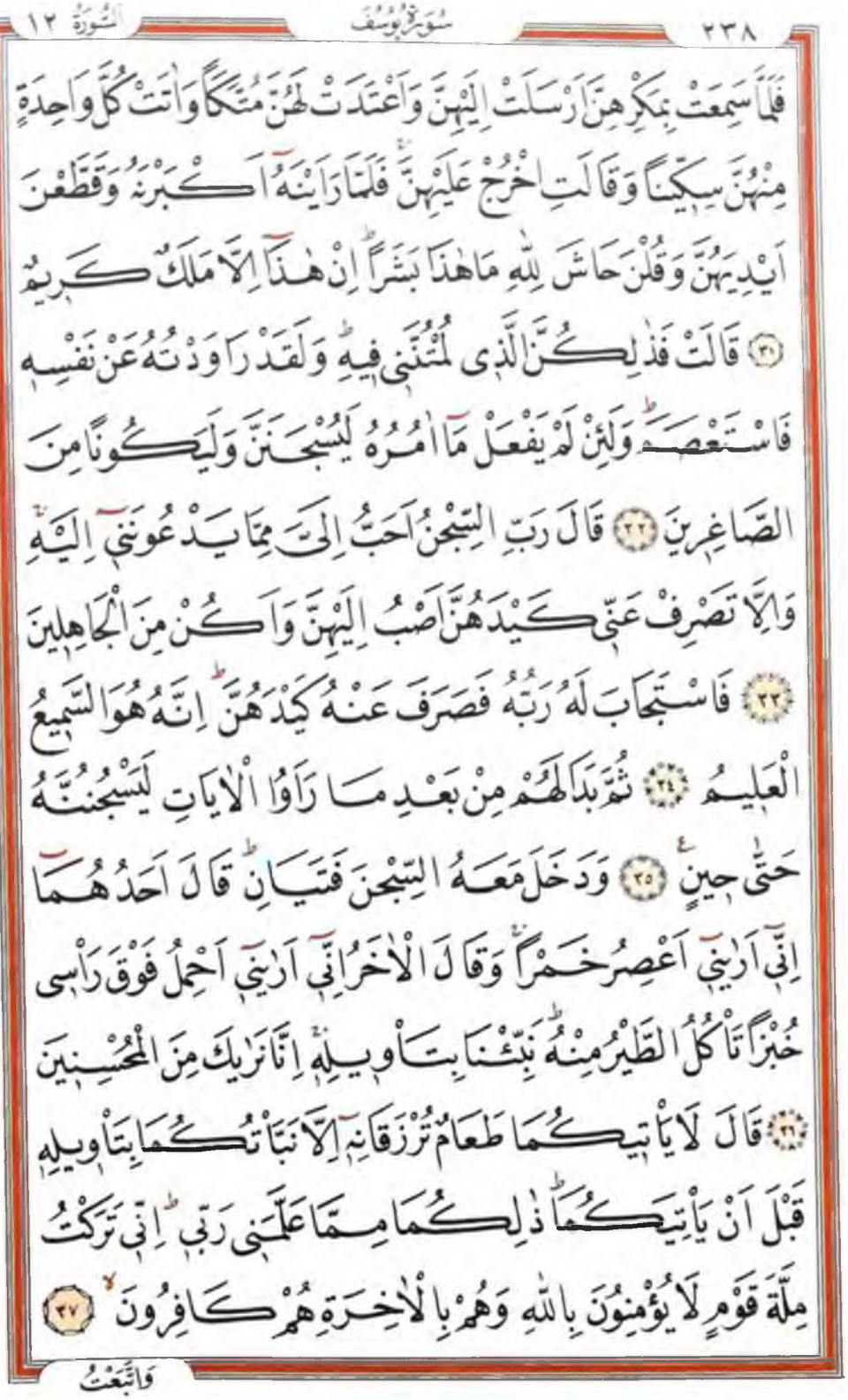
فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ
مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ ۖ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ
أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا ۚ إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ
٣١ قَالَتْ فَذَٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ ۖ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ
فَاسْتَعْصَمَ ۖ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ
الصَّاغِرِينَ ٣٢ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ ۖ
وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ
٣٣ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ
الْعَلِيمُ ٣٤ ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ
حَتَّىٰ حِينٍ ٣٥ وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ ۖ قَالَ أَحَدُهُمَا
إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا ۖ وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي
خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ۖ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ ۖ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ
٣٦ قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ
قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ۚ ذَٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي ۚ إِنِّي تَرَكْتُ
مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ٣٧

وَاتَّبَعْتُ

31. Ne zaman ki kadın, bunların gizliden gizliye dedikodularını işitti, onlara davetçi gönderdi ve onlar için dayalı döşeli bir sofra hazırladı, her birine bir bıçak verdi, beriden de "çık karşılarına!" dedi. Hepsi onu görür görmez gözlerinde çok büyüttüler, kendilerinin ellerini doğradılar. Ve: "Haşa, dediler, Allah için bu bir beşer değil, sırf değerli bir melek."

[Sözlük anlamı "dayanacak yastık ve koltuk" demek olan "müttekeen" kelimesi ziyafet ve yemek anlamına gelir. Yemeğe böyle denilmesi, insanlar yemek için oturduklarında bir şeye yaslandıkları içindir. Yemeğe davet edilen kimse için oturup yaslanarak rahat edeceği şeyler hazırlanırdı. Oysa bu, bu ümmete yasaklanmıştır. Hadiste: "Ben yaslanarak yemek yemem" buyurulmuştur. Buhârî, Et'ime 13.

Züleyha, kadınlar yerlerine oturup yaslandıktan sonra, önlerine konan et, meyve ve benzeri yiyecekleri keserken kullansınlar diye her birine birer bıçak

verdi. Maksadı, kadınlar Yûsuf'u gördüklerinde hayretten ellerini kesmeleri idi. Çünkü yaslanmış vaziyetteki bir kimse, bir şeye çok hayret ettiği zaman elleri birbirine dolanır.]

32. Kadın, "işte, dedi, bu gördüğünüz, hakkında beni kınadığınız kişi. Yemin ederim ki ben bunun nefsinden murat almak istedim de o, iffet düşüncesiyle buna yanaşmadı. Yine yemin ederim, emrimi yapmazsa mutlak, muhakkak zindana atılacak ve mutlak, muhakkak zelillerden olacak."

[Züleyha'nın bir çok vurgulu ifade ile dolu bu tehdidi bir grup kadının yanında yapması, bu konuyu kimseden saklamadığını ve kimseden korkmadığını Yûsuf'un bilmesi içindir. Ta ki böylece bir kaçış yolu bulamasın, kadınlar da Yûsuf'a, Züleyha'nın emrine uyması konusunda nasihat ve telkinde bulunsunlar.]

33. Yûsuf: "Ey Rabbim, dedi, zindan bana, bunların davet ettikleri fiilden daha sevimli. Eğer sen benden bu kadınların tuzaklarını defetmezsen ben onların sevdasına düşerim ve cahillerden olurum."

[Senin yardımın olmazsa ben, bir insan oluşum hasebiyle, onların isteklerini yerine getirmeye meylederim ve onların beni çağırdığı bu çirkin fiilden dolayı cahillerden olurum.]

34. Bunun üzerine Rabbi duasını kabul buyurdu, ondan onların tuzaklarını bir yana attı. Gerçekten O, öyle işiten, öyle bilendir.

[Gerçekten Allah, kendisine yalvarıp yakaranların duasını çok iyi işiten, onların durumlarını ve bu durumlara en uygun çarelerin neler olduğunu pek iyi bilendir.]

35. Sonra bu kadar delilleri gördükleri halde o adamlara, onu mutlaka bir süre zindana atma düşüncesi galip geldi.

[Onların gördükleri deliller, Yûsuf'un suçsuz olduğunu gösteren deliller olup gömleğinin arkadan yırtılması, kadının ailesinden birinin şahitliği, kadınların Yûsuf'u görünce hayretten ellerini kesmeleri ve Yûsuf'a kavuşma hususunda sabırsızlık göstermeleridir. Onu, olay halk arasında yayılmasın diye ve Yûsuf ile kadının arasını ayırmak için hapsetmek istediler.]

36. Onunla beraber zindana iki delikanlı daha girdi. Birisi: "Ben, dedi, rüyada kendimi görüyorum ki şarap sıkıyorum." Diğeri de: "Ben, dedi, rüyamda kendimi görüyorum ki başımın üstünde bir ekmek götürüyorum, ondan kuşlar yiyor. Bize bunun yorumunu haber ver. Çünkü biz seni iyi iş yapanlardan görüyoruz.

[Yûsuf ile birlikte zindana girenler, kralın özel hizmetçilerden iki kişi idi. Bunlardan biri kralın ekmekçisi, diğeri sâkisi idi. Kralı zehirlemek istemekle itham edildiler ve hapse atıldılar.

Bu iki kişi herhangi bir rüya gördü mü, yoksa Yûsuf zindana atıldığında: "Ben rüyaları yorumlarım" dediği için onu denemek maksadıyla rüya görmüş gibi mi davrandılar, yoksa kurtulacak olan kimse bir rüya gördü de asılacak olan görmedi mi bu konular ihtilaflıdır. Hangisi olursa olsun, Yûsuf (a.s.), biraz sonra geleceği üzere kendisine anlatılanlara göre rüyaları yorumlamış ve yorumu doğru çıkmıştır.]

37. Dedi ki: "size rızıklanacağınız bir yemek gelecek ya, her halde o gelmezden evvel ben size bunun yorumunu haber vermiş bulunurum. Bu, bana Rabbimin öğrettiklerindendir. Çünkü ben, Allah'a inanmayan ve hep Âhireti inkar edenlerden ibaret bulunan bir kavmin dinini bıraktım."

[Beyzavi der ki: "Yûsuf (a.s.), onların sordukları soruya cevap vermeden önce onları Allah'ın birliğine çağırmak ve dosdoğru dine iletmek istedi. Nitekim bu metot, doğru yola iletme ve irşat etme hususunda peygamberlerin metodudur. Dine davet ve rüya tabiri hususunda doğruluğunu onlara göstermek için, önce gaybdan haber verme mucizesini zikretti."]

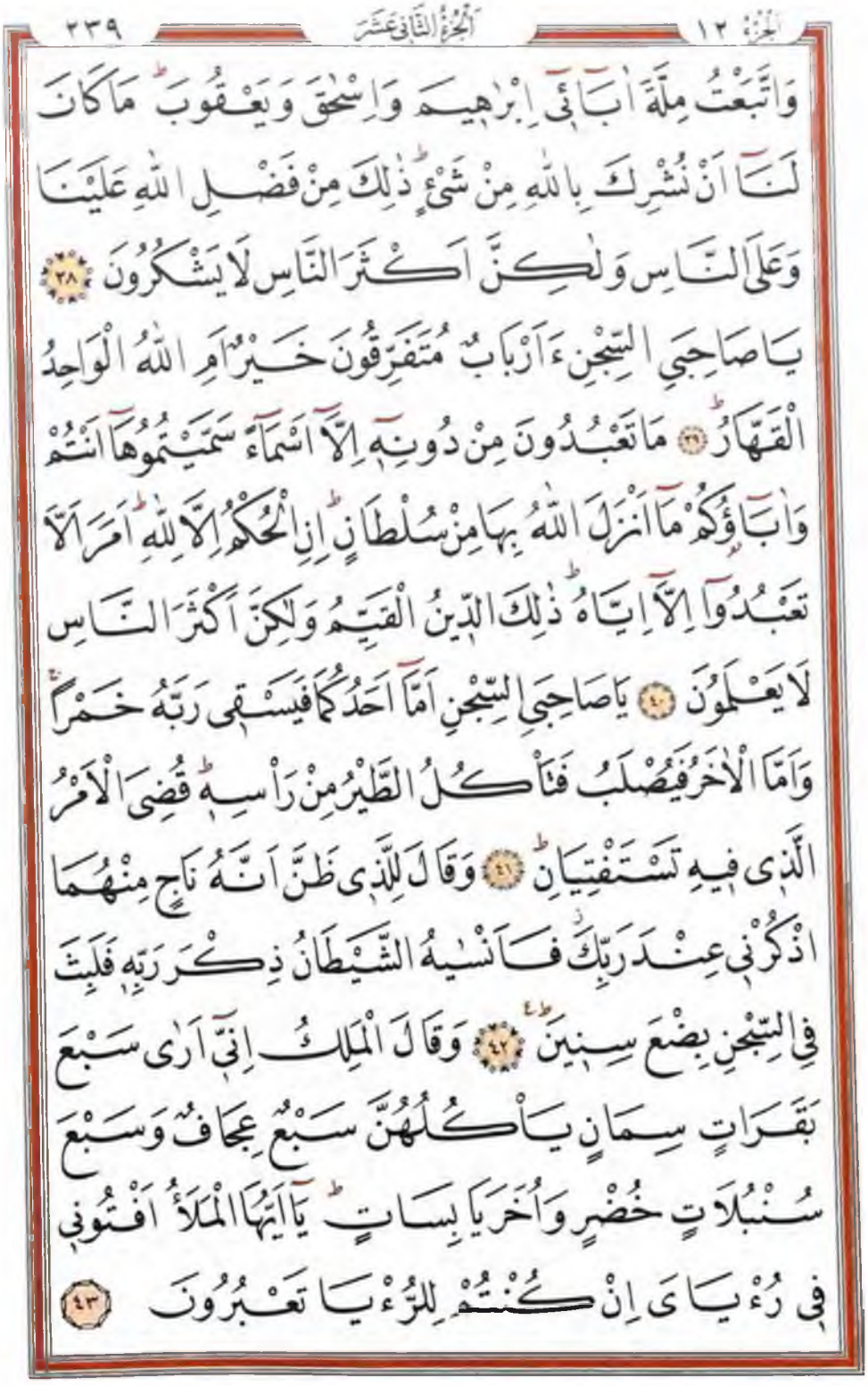
وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَآءِيٓ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ ۭ مَا كَانَ
لَنَآ اَنْ نُّشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ۭ ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ عَلَيْنَا
وَعَلَي النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٣٨﴾
يٰصَاحِبَيِ السِّجْنِ ءَاَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُوْنَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ
الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾ مَا تَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖٓ اِلَّآ اَسْمَاۗءً سَمَّيْتُمُوْهَآ اَنْتُمْ
وَاٰبَاۗؤُكُمْ مَّآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ ۭ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ۭ اَمَرَ اَلَّا
تَعْبُدُوْٓا اِلَّآ اِيَّاهُ ۭ ذٰلِكَ الدِّيْنُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٤٠﴾ يٰصَاحِبَيِ السِّجْنِ اَمَّآ اَحَدُكُمَا فَيَسْقِيْ رَبَّهٗ خَمْرًا ۭ
وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَاْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَّاْسِهٖ ۭ قُضِيَ الْاَمْرُ
الَّذِيْ فِيْهِ تَسْتَفْتِيٰنِ ۭ ﴿٤١﴾ وَقَالَ لِلَّذِيْ ظَنَّ اَنَّهٗ نَاجٍ مِّنْهُمَا
اذْكُرْنِيْ عِنْدَ رَبِّكَ ۡ فَاَنْسٰىهُ الشَّيْطٰنُ ذِكْرَ رَبِّهٖ فَلَبِثَ
فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِيْنَ ﴿٤٢﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ اِنِّيْٓ اَرٰى سَبْعَ
بَقَرٰتٍ سِمَانٍ يَّاْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَّسَبْعَ
سُنْۢبُلٰتٍ خُضْرٍ وَّاُخَرَ يٰبِسٰتٍ ۭ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَاُ اَفْتُوْنِيْ
فِيْ رُءْيَايَ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُوْنَ ﴿٤٣﴾

38. "Ve atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un dinine tabi oldum. Bizim, Allah'a hiçbir şey ortak koşmamız olamaz. Bu, bize ve insanlara Allah'ın bir lütfudur. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

[Biz peygamberlerin, bırakın işitmeyen ve görmeyen bir putu Allah'a ortak koşmamız; melek olsun, cin olsun, insan olsun, her hangi bir şeyi ortak koşmamız doğru olmaz. Bu bir Allah inancı, Allah'ın bize bir lütfudur. Çünkü O bizi peygamberlikle görevlendirdi. Bu, aynı zamanda insanlara da bir lütuftur. Çünkü bu yolu bulmaları için onlara peygamberler gönderilmiştir. Yolunu bulamayana rehberlik edecek birini göndermek, yüce Allah'ın bir rahmetidir. Hem de ne rahmet! Fakat insanların çoğu buna şükredecekleri yerde Tevhidden yüz çevirirler de yaptıklarından vazgeçmezler.]

39. "Ey benim zindan arkadaşlarım! Dağınık birçok ilah mı hayırdır, yoksa hep-

sine galip, ezici üstünlüğü olan bir Allah mı?"

[Ey zindan arkadaşlarım! Putlar gibi, hiçbir fayda veya zararı olmayan ve kendilerine tapıp dua edenlerin isteklerini duymayan ve yerine getiremeyen birçok ilah mı daha hayırlıdır, yoksa tek olan, her şeye gücü yeten ve ne isterse yapan Allah mı daha hayırlıdır?]

40. Sizin O'ndan başka taptıklarınız, bir takım kuru isimlerden ibarettir ki o isimleri siz ve atalarınız takmışsınızdır. Yoksa Allah onlara öyle bir saltanat indirmemiştir. Hüküm ancak Allah'ındır. O size kendisinden başkasına tapmamanızı emretti. Doğru ve sabit din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.

[Yûsuf (a.s) onları davet etme ve delille susturma hususunda derece derece ilerledi. Önce bir olan Allah'a inanmanın, birkaç ilah edinmeye tercih edileceğini açıkladı. Sonra onların ilah isimini verdikleri ve Allah'ı bırakıp da taptıkları şeylerin ilahlık ve mabutluğa layık olmadığına delil getirdi. Sonra da gerçek ve doğru dinin ne olduğunu açıkladı. İşte bu, Allah'a davet hususunda uygulanması istenen hikmetli üsluptandır.]

41. Ey benim zindan arkadaşlarım! Gelelim rüyanıza: Biriniz, efendisine yine şarap sunacak, diğeri de asılacak, kuşlar başından yiyecek. İşte fetvasını istediğiniz iş halloldu.

[Neticede Yûsuf'un dediği aynen çıktı. Şöyle ki, kral, sâkilik yapan delikanlıyı zindandan çıkartarak eski görevine getirdi, çünkü onun güvenilir biri olduğunu anlamıştı. Fırıncıyı ise zindandan çıkarttı, üzerindeki giysileri soydurarak ölesiye kamçılattı. Çünkü onun da hain birisi olduğunu anlamıştı. Sonra da herkesin gelip geçtiği bir yolda astırdı. Bir grup siyah kuş da gelip başından yemeğe başladı. İnsan asma cezasını ilk uygulayan kral budur.]

42. Bir de bunlardan kurtulacağını zannettiğine, "efendinin yanında beni an" dedi. Ona da şeytan, efendisine söylemeyi unutturdu da Yûsuf senelerce zindanda kaldı.

[Yûsuf, bu iki kişiden kurtulacağını bildiği delikanlıya, yani sakilik yapana: "Beni efendinin yanında an ve zindanda haksız yere yatan bir genç var, uzun süredir hapiste, de, belki bana acır da beni bu kötü durumdan kurtarır" dedi. Fakat Şeytan ona, verdiği vesveseler ve Yûsuf'u hatırlatmaktan alıkoyan bazı meşgalelerle zihnini doldurarak, efendisinin yanında Yûsuf'tan bahsetmeyi unutturdu. Dolayısıyla Yûsuf, beş seneden sonra, bir yedi sene daha zindanda kaldı.]

43. Bir gün melik: "Ben, dedi, rüyada görüyorum ki yedi semiz inek var, bunları yedi cılız (inek) yiyor. Ve yedi yeşil başakla, başka yedi de kuru başak. Ey efendiler! Siz rüya tabir ediyorsanız, bana rüyamı halledin."

(Melik böyle bir rüya görmüş ve meşhur alim ve filozoflarının ileri gelenlerinden oluşan büyük bir heyet toplamış ve bunlara yukarda geçtiği üzere rüyayı anlatıp demişti ki: "Ey toplanan heyet! Rüyam hakkında bana bir fetva veriniz. Bu rüya, benim için çok önemli bir mesele oldu, bunu yorumlayıp müşkülümü hallediniz. Eğer siz rüya tabir etmek ilminde usta iseniz, bunu yaparsınız.")

[Melik, uykusundan uyandığında, eksik ve zayıf olan bir şeyin tam ve güçlü olanı ele geçireceğini gördüğü için çok rahatsız oldu. Onun fıtratı, bu rüyanın, ülkesinde meydana gelecek büyük bir belanın görüntüsü olduğuna şahitlik etmesine rağmen bu durumun nasıl olacağını anlayamadı. Rüyasını yorumlatarak neler olacağını anlamak istedi. Bunun için ülkesinin ileri gelen düşünür ve bilginlerden oluşan bir heyet topladı ve rüyasını yorumlamalarını istedi.]

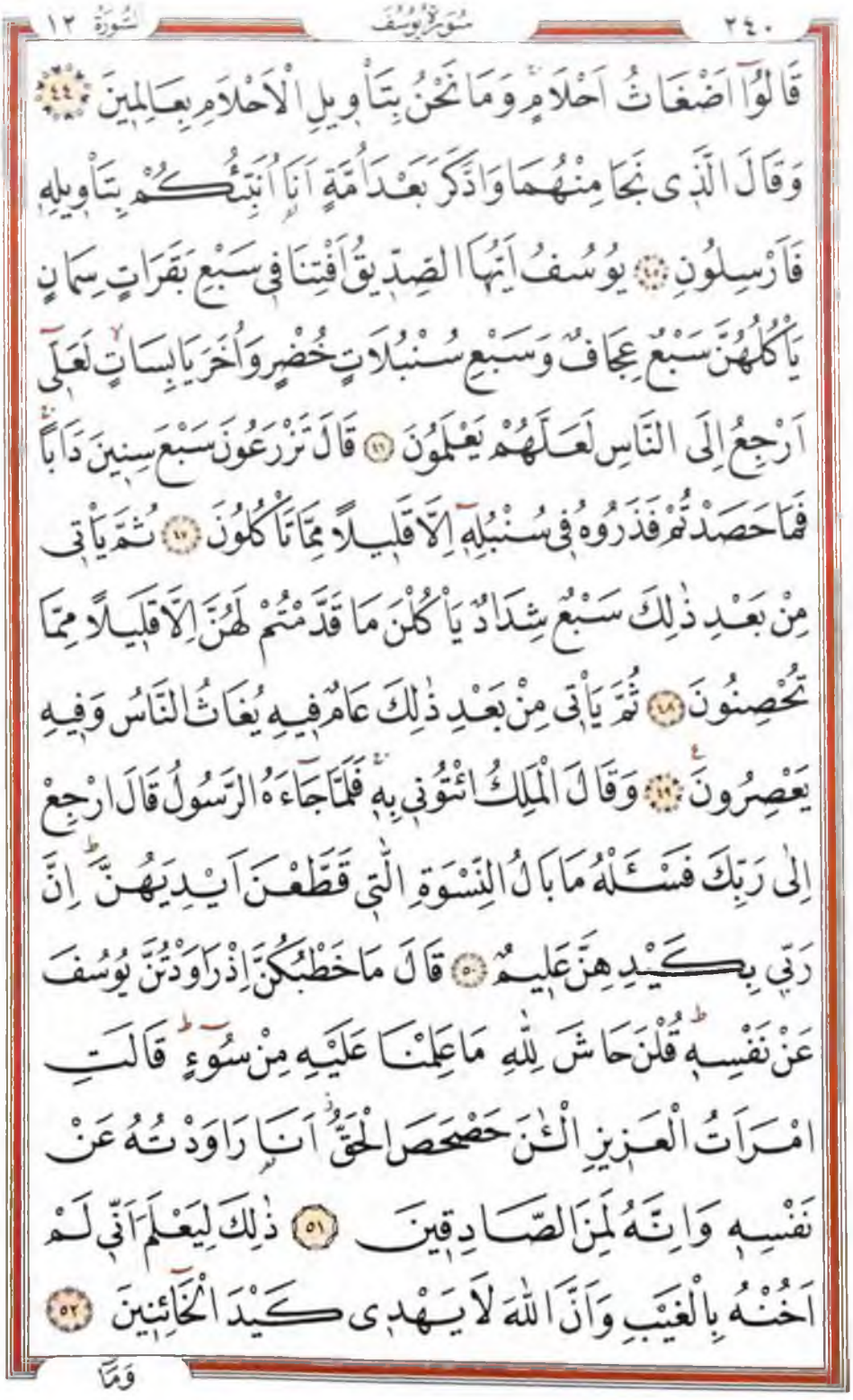

قَالُوٓا۟ أَضْغَٰثُ أَحْلَٰمٍ ۖ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ ٱلْأَحْلَٰمِ بِعَٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾
وَقَالَ ٱلَّذِى نَجَا مِنْهُمَا وَٱدَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا۠ أُنَبِّئُكُم بِتَأْوِيلِهِۦ
فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ أَيُّهَا ٱلصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِى سَبْعِ بَقَرَٰتٍ سِمَانٍ
يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنۢبُلَٰتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَٰتٍ لَّعَلِّىٓ
أَرْجِعُ إِلَى ٱلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا
فَمَا حَصَدتُّمْ فَذَرُوهُ فِى سُنۢبُلِهِۦٓ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْتِى
مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا
تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْتِى مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ ٱلنَّاسُ وَفِيهِ
يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالَ ٱلْمَلِكُ ٱئْتُونِى بِهِۦ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُ ٱلرَّسُولُ قَالَ ٱرْجِعْ
إِلَىٰ رَبِّكَ فَسْـَٔلْهُ مَا بَالُ ٱلنِّسْوَةِ ٱلَّٰتِى قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ
رَبِّى بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَٰوَدتُّنَّ يُوسُفَ
عَن نَّفْسِهِۦ ۚ قُلْنَ حَٰشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِن سُوٓءٍ ۚ قَالَتِ
ٱمْرَأَتُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْـَٰٔنَ حَصْحَصَ ٱلْحَقُّ أَنَا۠ رَٰوَدتُّهُۥ عَن
نَّفْسِهِۦ وَإِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٥١﴾ ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّى لَمْ
أَخُنْهُ بِٱلْغَيْبِ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى كَيْدَ ٱلْخَآئِنِينَ ﴿٥٢﴾

وَمَآ

44. Dediler ki: "Rüya dediğin karmakarışık uyku hayalleri, demet demet hayallerdir. Biz ise hayallerin yorumunu bilmiyoruz."

(Heyet dedi ki: "Bu senin rüya dediğin, yaşı kurusuna karışmış ot demetleri gibi, yenisi eskisine karışmış bir yığın uyku halleri: gerçekte hiçbir anlamı olmayan eski yeni bir takım vehim ve hayallerin karışımından ibaret manasız olaylardır. Biz, uykuda görülen böyle boş hayallerin yorumunu bilmeyiz, yani bunların yorumu yoktur ki bilelim."

Görülüyor ki burada "rüya" ile "ahlâm", birbirine karşılık olarak kullanılmış ve bilge kişilerin çözmekten âciz kaldıkları ve âciz kaldıkları için birçoklarının inkara saptıkları rüya meselesinde esas olan son derece önemli bir nokta aydınlatılmıştır. Yani rüyadan bahsedilirken şu iki kelimenin gerçekte farklı oldukları unutulmamalıdır: Rüya ve hulüm.

Bu ikisi, benzer olaylar olmakla birbirine karıştırılır ise de Kur'an hatırlatıyor ki rüya, hulümden

başkadır. Rüya sadece sübjektif bir olay değildir, onun içinde, oradan başka tarafa geçilebilecek gerçek bir mana ve meâl gizlidir. Hulüm ise, gerçekte hiç manası olmayan boş bir kuruntu ve hayalden ibarettir. Dolayısıyla tabir ve yorumu olmayan bir "ihtilam" olayı gibi sırf nefsî bir olay veya Şeytanî bir yalan olmaktan ileri gitmez. Demek ki hakikat dilinde rüya, doğru olanların ismidir, yalan olanlarına "ahlâm" denilmelidir.

İslam alimleri rüya olaylarını üçe ayırırlar: Birincisi, Allah tarafından doğrudan doğruya veya bir melek vasıtasıyla gerçekleşen bir ilahi telkindir ki, asıl rüya budur. İkincisi, nefsin, kendisinden yine kendisine vaki olan bir telkindir ki soyut geçmiş hatıraların hayal edilmesinden başka bir kıymet taşımaz. Üçüncüsü, şeytan telkinidir ki, gizli bir dış tesirden doğar ve fakat yalan bir çağrışım ve hayal etmeden ibaret olur. Son ikisine "ahlâm" adı verilir.]

45. O iki kişiden kurtulmuş olan da nice zamandan sonra hatırladı da dedi ki: "Ben size onun yorumunu haber veririm, hemen beni gönderin."

["Bu rüyanın yorumunu size getirebilmem için beni ona gönderin. Çünkü zindanda Yakupoğulları'ndan Yûsuf adlı çok bilge bir kişi var, rüya tabirini iyi bilir, daha önce bizim rüyalarımızı da yorumlamıştı." Bunun üzerine onu Yûsuf'un yanına gönderdiler. Yanına varınca özür dileyerek şöyle dedi:]

46. "Yûsuf! Ey doğru sözlü! Bize şunu hallet: yedi semiz inek, bunları yedi arık (inek) yiyor ve yedi yeşil başakla diğer yedi de kuru. Ümit ederim ki o insanlara cevap ile dönerim, gerektir ki kıymetini bilirler."

47. Yûsuf dedi: "Yedi sene her zaman olduğu gibi ekin ekeceksiniz. Biçtiklerinizi, biraz yiyeceğiniz dışında, başağında bırakınız [ki kurtlanmasınlar.]

48. "Sonra onun ardından yedi kurak sene gelecek. Bu yedi yıl, önce biriktirdiklerinizi, biraz saklayacağınızın dışında, yiyip götürecek."

[Bu kıtlık yıllarında, önceki bolluk yıllarında stok ettiğiniz ürünleri yiyeceksiniz. Ancak tohumluk için sakladığınız az bir şey kalacaktır.]

49. "Sonra onun arkasından bir yıl gelecek ki halk onda sıkıntıdan kurtulacak, sıkıp sağacak."

[Bu sekizinci yılda insanların sıkıntıdan kurtulacağını rüyanın yorumundan çıkarmış olmayıp bu ona vahiyle bildirilmişti.]

50. Bunu duyan Melik de, "getirin bana onu" dedi. Bunun üzerine ona gönderilen adam gelince, Yûsuf: "Haydi, efendine dön de sor ona: o ellerini doğrayan kadınların maksatları ne imiş? Şüphe yok ki Rabbim, onların hilelerini çok iyi bilir" dedi.

(O kadınların bana ne hile yapmak istediklerini bilir, bilmek için sormağa muhtaç değildir. Fakat başkaları bilmez, onun için efendin sorsun araştırsın, benim sırf kadın hilesiyle haksız yere hapsedildiğim bütün herkes tarafından anlaşılsın, masum olduğum iyice ortaya çıksın da öyle çıkayım diye sebat etti. Bunun üzerine melik bizzat araştırmaya girişip kadınları getirtti ve sorguya çekerek:)

51. "Derdiniz ne idi ki, o vakit Yûsuf'un nefsinden murat almağa kalktınız?" dedi. "Haşa, dediler, Allah için biz onun aleyhinde bir fenalık bilmiyoruz." Aziz'in karısı: "Şimdi, dedi hak ortaya çıktı. Onun nefsinden ben murat almak istedim, o ise şeksiz şüphesiz doğru söyleyenlerdendir."

(Bundan sonraki iki âyet, hanımın sözlerinin devamıdır.)

52. Bu, işte şunu bilmesi için ki, gerçekten ben ona, onun arkasından hıyanet etmedim ve gerçekten Allah, hainlerin hilesini başarıya erdirmez.

[Züleyha bu sözleriyle, evinde bulunduğu sırada Yûsuf'a haksızlık etmekle beraber, Yûsuf zindana girdikten sonra ona hıyanet etmediğini, gerçeği itiraf ettiğini belirtmektedir.]

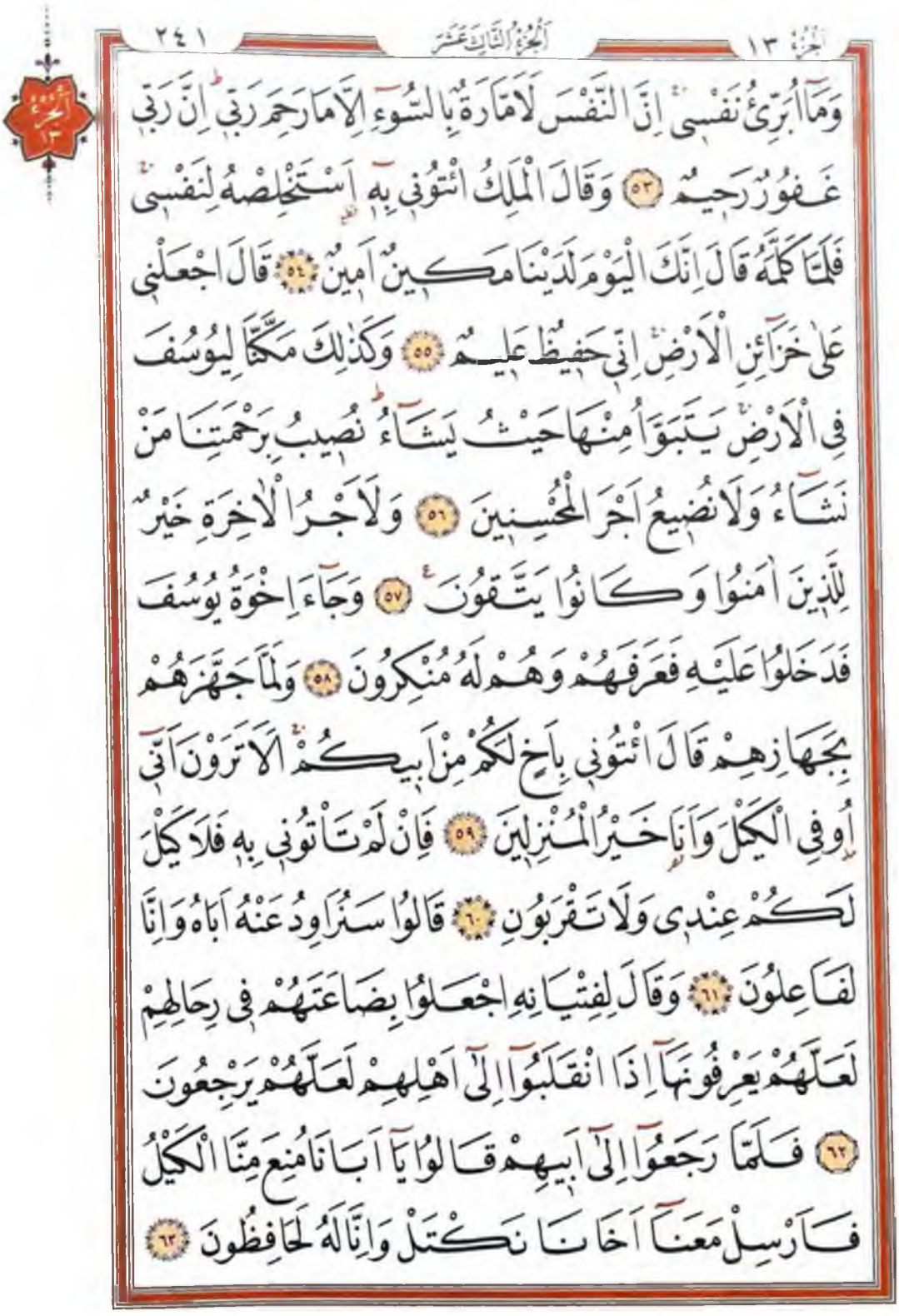

وَمَآ أُبَرِّئُ نَفْسِيٓ ۚ إِنَّ ٱلنَّفْسَ لَأَمَّارَةٌۢ بِٱلسُّوٓءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّيٓ ۚ إِنَّ رَبِّي
غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥٣﴾ وَقَالَ ٱلْمَلِكُ ٱئْتُونِي بِهِۦٓ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي ۖ
فَلَمَّا كَلَّمَهُۥ قَالَ إِنَّكَ ٱلْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾ قَالَ ٱجْعَلْنِي
عَلَىٰ خَزَآئِنِ ٱلْأَرْضِ ۖ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾ وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ
فِي ٱلْأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَآءُ ۚ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَن
نَّشَآءُ ۖ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَأَجْرُ ٱلْءَاخِرَةِ خَيْرٌ
لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾ وَجَآءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ
فَدَخَلُوا۟ عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَمَّا جَهَّزَهُم
بِجَهَازِهِمْ قَالَ ٱئْتُونِي بِأَخٍ لَّكُم مِّنْ أَبِيكُمْ ۚ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّيٓ
أُوفِي ٱلْكَيْلَ وَأَنَا۠ خَيْرُ ٱلْمُنزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَإِن لَّمْ تَأْتُونِي بِهِۦ فَلَا كَيْلَ
لَكُمْ عِندِي وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾ قَالُوا۟ سَنُرَٰوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا
لَفَٰعِلُونَ ﴿٦١﴾ وَقَالَ لِفِتْيَٰنِهِ ٱجْعَلُوا۟ بِضَٰعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ
لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَآ إِذَا ٱنقَلَبُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ
﴿٦٢﴾ فَلَمَّا رَجَعُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَبِيهِمْ قَالُوا۟ يَٰٓأَبَانَا مُنِعَ مِنَّا ٱلْكَيْلُ
فَأَرْسِلْ مَعَنَآ أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴿٦٣﴾

53. "Nefsimi aklamıyorum da. Çünkü nefis, cidden emmâredir, fenayı emreder. Ancak Rabbim, rahmetiyle yarlıgarsa başka. Çünkü Rabbim çok yarlıgayan, çok merhamet edendir.

(Ben, Yûsuf'un arkasından kendisine hıyanet etmediğimi bilsin diye hakkı itiraf ederken kendimi hıyanetten büsbütün aklayıp tenzih de etmem. Çünkü daha önce söylediğimi söyledim, yaptığımı yaptım. Zaten nefis fenalığı emreder. Ancak Rabbimin, Yûsuf'un nefsi gibi bilhassa rahmetiyle yarlıgadığı nefisler temiz ve masum olurlar.

İşte Aziz'in hanımı böyle itirafta bulunup mağfiret dileyerek hakkı ikrar etti. Yûsuf'un suçsuzluğu da herkesin gözünde böyle parlak bir şekilde tecelli etti.)

54. Melik de dedi: "Getirin bana onu kendime tahsis edeyim." Bunun üzerine ne zaman ki Yûsuf'la konuştu, "sen, dedi, bugün bizim katımızda cidden bir mevki

sahibisin, güvenilir bir kişisin."

("Şu konuştuğumuz andan itibaren katımızda makam ve mertebe sahibi, her hususta güvenilir ve itibar edilir birisin. İstiyorum ki rüyamı bizzat senden dinleyeyim." Daha sonra Melik, Yûsuf'a görüşünü sormuş, o da: "Görüşüm, demiş, bu bolluk yıllarında çok ekin ektirirsin ve ürünleri depolarda toplatırsın. Kıtlık yılları gelince bu ürünleri satarız ve böylece hazineye büyük bir servet kazanılmış olur." Melik: "Fakat, demiş, bana bunu kim yapıverecek?" O vakit Yûsuf kendisini sunarak:)

55. Dedi: "Beni bu yerin hazineleri üzerine memur et. Çünkü ben iyi korur, iyi bilirim."

(Bunda adalet ve hakkı ayakta tutmakla şer'i hükümleri yürütebileceğini bilen bir kimse için emirlik ve valilik istemek ve ona yeteneği olduğunu göstermek caiz olduğuna delil vardır.)

56. İşte böylece Yûsuf'u o yerde güçlü kuvvetli kıldık, neresinde isterse makam tutuyordu. Biz rahmetimizi dilediğimize nasip ederiz ve ihsan sahiplerinin ecrini zayi etmeyiz.

(İşte böylece Yûsuf'u, o gönülleri büyüleyen şanlı bir güven ve güç ile hazinelerin başına geçirmek suretiyle Mısır topraklarında yüksek bir güç ve kudretle yerleştirdik. Öyle bir sevgi ve saygınlık kazanmış, öyle bir yetki ve güç sahibi olmuştu ki, bütün Mısır toprakları sanki onun bir konağı haline gelmişti de dilediği yerde kalıyor, işleri idare edip hüküm sürüyordu.)

57. Ve elbette Âhiret ecri daha hayırlıdır, fakat iman edip takva yolunu tutanlar için.

(Âhiretteki ecir ve sevap daha hayırlıdır, çünkü devamlı, sonsuz, halis, sırf hayırdır. Ama takvalı olmayı şiar edinen, şirkten ve fenalıktan korunmak âdetleri olan ihsan sahipleri için. Dolayısıyla Yûsuf'un asıl âhirette ereceği sonsuz ihsan göz önüne alınmalı ve onun gibi kamil iman sahibi ve takvalı olmaya çalışılmalıdır.)

58. Bir de Yûsuf'un kardeşleri çıkagelediler, yanına girdiler. Hemen onları tanıdı, onlar ise Yûsuf'u tanımıyorlardı.

59. Ne zaman ki onlara bütün malzeme ve yüklerini hazırladı, "bana, dedi, baba bir (ana ayrı bir) kardeşinizi getirin. Görüyorsunuz ya, ben ölçeği tam ölçüyorum ve ben konukseverlerin en yararlısıyım."

(Buradan anlaşılıyor ki, Yûsuf, ihtiyaçlarını verip donatıncaya kadar onları sarayında konuk etmiş ve bu sözleri de onları minnet altında bırakmak için değil, daha fazla zahire veremediği için özür dileyerek kardeşinin getirilmesine teşvik sadedinde söylemiştir.)

60. "Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size kile yok ve bana yaklaşmayın."

(İhsan ve iltifat şöyle dursun semtime uğramayın, memleketime ayak basmayın.)

61. Dediler: "Her halde onun için, babasından iradesini almağa çalışırız ve her halde yaparız."

(Yani onu babası yanından bırakmak istemez ama kandırma çaresine bakacağız ve her halde bunu gerçekleştiririz.)

62. Uşaklarına da dedi: "Sermayelerini yüklerinin içine koyuverin. Belki ailelerine geri döndüklerinde anlarlar, belki yine gelirler."

(Sermayelerini yüklerinin içine koyarak el altından böyle gizli bir ihsanda daha bulunmuştu ki geri gelebilsinler. Zira varıp açtıkları zaman yeni bir neşe daha duyacaklar, ellerinde hazır bir sermaye bulacak ve Yûsuf'un dediği gibi kardeşini alarak dönüp gelmede acele edeceklerdir.)

63. Böylece ne zaman ki babalarına döndüler, "ey babamız, dediler, bizden ölçek men edildi. Bu kez kardeşimizi bizimle beraber gönder ki ölçüp alalım ve her halde biz onu koruruz."

(Gelir gelmez, daha yüklerini açmadan, Yûsuf'un, "kardeşinizi bana getirmezseniz size kile yok" sözünü düşünerek, "bizden ölçek menedildi" dediler. Gerçi asıl maksatları, "kardeşimizi götürmezsek bundan böyle bize Mısır'dan zahire yasak" demek olacaktı. Ama babalarını etkilemek için artık kendilerine zahire verilmeyeceğini ileri sürmüşler ve ardından "bizimle kardeşimizi de gönder ki zahire alabilelim" demişlerdir.)

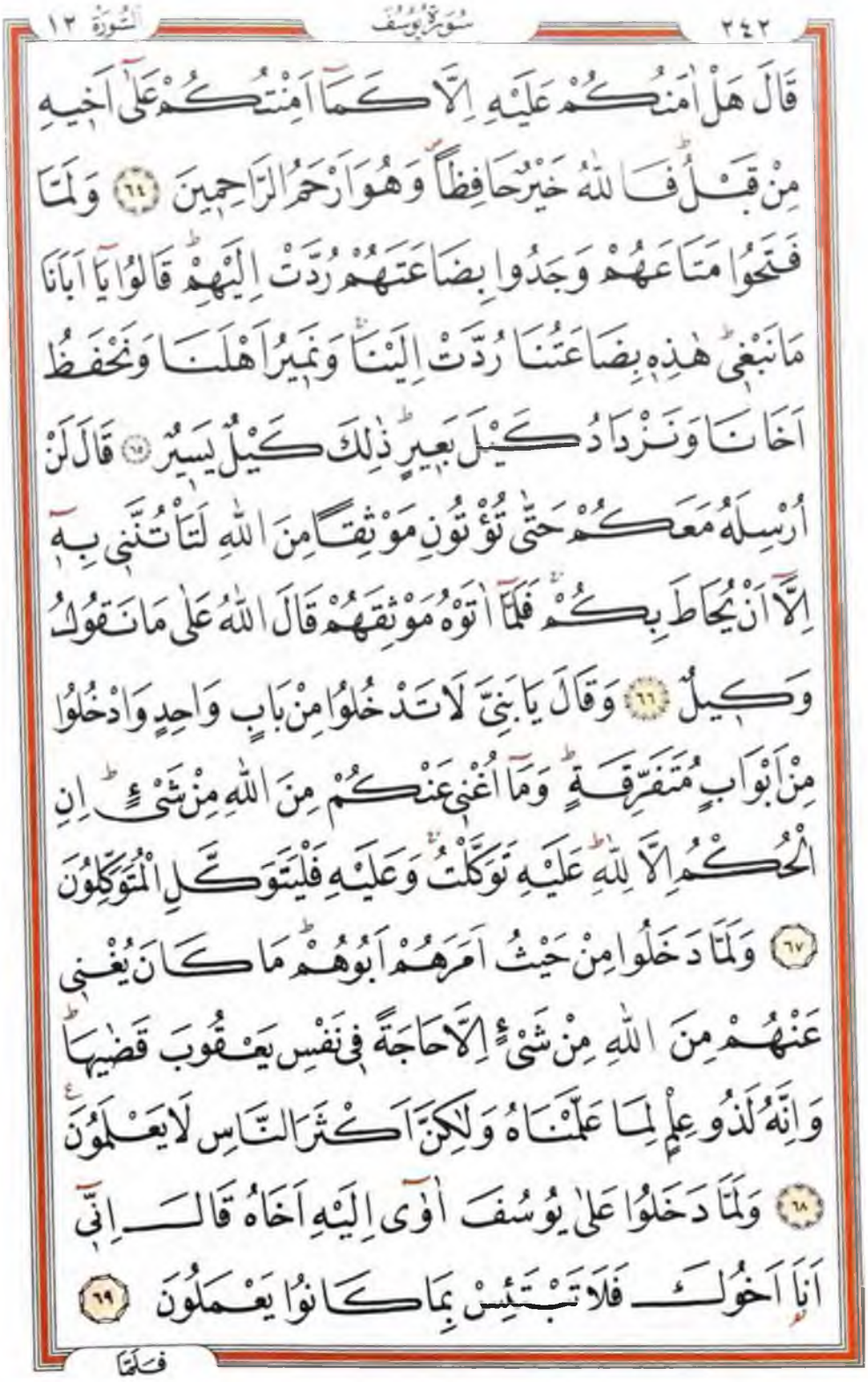
قَالَ هَلْ اٰمَنُكُمْ عَلَيْهِ اِلَّا كَمَآ اَمِنْتُكُمْ عَلٰٓى اَخِيْهِ
مِنْ قَبْلُ ۭ فَاللّٰهُ خَيْرٌ حٰفِظًا ۠ وَّهُوَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿٦٤﴾ وَلَمَّا
فَتَحُوْا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوْا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ اِلَيْهِمْ ۭ قَالُوْا يٰٓاَبَانَا
مَا نَبْغِيْ ۭ هٰذِهٖ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ اِلَيْنَا ۚ وَنَمِيْرُ اَهْلَنَا وَنَحْفَظُ
اَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيْرٍ ۭ ذٰلِكَ كَيْلٌ يَّسِيْرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ
اُرْسِلَهٗ مَعَكُمْ حَتّٰى تُؤْتُوْنِ مَوْثِقًا مِّنَ اللّٰهِ لَتَاْتُنَّنِيْ بِهٖٓ
اِلَّآ اَنْ يُّحَاطَ بِكُمْ ۚ فَلَمَّآ اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰي مَا نَقُوْلُ
وَكِيْلٌ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ يٰبَنِيَّ لَا تَدْخُلُوْا مِنْۢ بَابٍ وَّاحِدٍ وَّادْخُلُوْا
مِنْ اَبْوَابٍ مُّتَفَرِّقَةٍ ۭ وَمَآ اُغْنِيْ عَنْكُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ۭ اِنِ
الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ۭ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ۚ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُوْنَ
﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُوْا مِنْ حَيْثُ اَمَرَهُمْ اَبُوْهُمْ ۭ مَا كَانَ يُغْنِيْ
عَنْهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا حَاجَةً فِيْ نَفْسِ يَعْقُوْبَ قَضٰىهَا ۭ
وَاِنَّهٗ لَذُوْ عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ
﴿٦٨﴾ وَلَمَّا دَخَلُوْا عَلٰي يُوْسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَخَاهُ قَالَ اِنِّيْٓ
اَنَا اَخُوْكَ فَلَا تَبْتَىِٕسْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٦٩﴾

فَلَمَّا

64. Dedi: "Hiç ben onun hakkında size inanır mıyım? Ancak bundan evvel kardeşi hakkında inandığım gibi inanırım. En hayırlı koruyacak da Allah'tır. Ve O, merhamet edenlerin en merhametlisidir."

(Yakub'un sözlerinde şöyle bir taşlama vardır. Bilirsiniz ya, size bundan evvel Yûsuf"u nasıl emanet ettim? Ettim de ne oldu? Onun hakkında da, "şüphesiz biz onu gözetir koruruz" "Yûsuf, 12/12" dediniz de ne yaptınız? Koruyabildiniz mi? Artık bunun hakkında sizin korumanıza güvenir miyim? Allah korumak isteyince nerede olursa olsun en hayırlı bir şekilde kesinlikle korur. Onun için Allah'ın korumasına emanet etmek daha hayırlıdır.)

65. Derken eşyalarını açtıklarında sermayelerini kendilerine iade edilmiş buldular. "Ey babamız, dediler, daha ne isteriz, işte sermayemiz de bize iade edilmiş, yine ailemize erzak getiririz, kardeşimizi de koruruz, hem bir deve yükü fazla alırız ki bu,

(getirdiğimiz) az bir şey."

(Demek ki önceki sözler, gelir gelmez ve yükleri açılmadan söylenmiş idi. Ve demek ki Yûsuf'un bu tedbiri, ümit ettiği gibi yeni bir teşvik unsuru olmuştu.)

66. Yakub dedi: "İhtimal yok, onu sizinle beraber göndermem. Ta ki bana hepiniz, her yönden kuşatılıp çaresiz durumda kalmadıkça onu mutlaka getireceğinize dair Allah'a yemin veresiniz." Ne zaman ki yeminlerini verdiler, dedi ki: "Allah, söylediklerimize karşı vekildir."

(Babaları bununla da tatmin olmayarak, "onu, dedi, asla sizinle beraber göndermem. Ta ki Allah'a yemin edesiniz ki, onu her halde bana getireceksiniz, ancak hepiniz kuşatılmış olursanız başka. Yani, hepiniz her yönden mağlup olmuş, kullanacak hiçbir çareniz kalmamış, hepiniz helak olacak, gücünüz yetmeyecek bir duruma düşmüş olursanız başka.

Bunun üzerine ne zaman ki kendisine söz verdiler, "Allah, sözlerimize karşı vekildir" dedi. Yani, O'nun vereceği başarı olmadan biz bu sözleri, bu taahhütleri yerine getiremeyiz. Bizim hesabımıza bunları yürütüverecek kudret ve irade ancak O'nundur. Başarıyı O'ndan dileriz.)

67. "Ey yavrularım, dedi, bir kapıdan girmeyin de ayrı ayrı kapılardan girin. Yine de ne yapsam sizden hiçbir şeyde Allah'ın takdirini defedemem. Hüküm ancak Allah'ındır. Ben O'na tevekkül ettim ve dolayısıyla bütün tevekkül edenler O'na tevekkül etmelidir."

(Anlaşılıyor ki Hz.Yakub esrarengiz bir durum görmüş ve buna karşı oğullarına, Mısır'a girecekleri zaman, ava dağılır gibi bir düzeni andıran gizli bir tedbir emir ve tavsiye etmiş. Bununla beraber tedbirle Allah'ın takdirinin önüne geçilemeyeceğini anlatarak demiştir ki: "Ben bu tedbir ve tavsiyemle sizi, Allah tarafından gelmesi takdir edilmiş olan herhangi bir kazadan kurtarmış olmuyorum. Eğer Allah, hakkınızda mutlaka bir kaza murat etmiş ise o kesinlikle olur. Ona karşı hiçbir tedbir fayda vermez. Ben ancak O'nun hükmüne dayanıp işimi O'na havale ve sizi O'na emanet ettim. Başka tevekkül edecek olanlar da ancak Allah'a tevekkül etsinler, ne başkasına, ne de kendilerine güvenmesinler.)

68. Ne zaman ki babalarının emrettiği yerden girdiler, bu (giriş ya da tedbir), onlardan Allah'ın takdirinden hiçbiri şeyi defetmiyordu, ancak Yakub'un nefsindeki bir ihtiyacı gidermişti. Şüphe yok ki o, kesinlikle bir bilgi sahibi idi. Çünkü biz kendisine öğretmiştik ve fakat insanların çoğu bilmezler.

(Gerçekten dediği gibi girdiklerinde, bu şekilde girme veya o emir ve tedbir, haklarında Allah tarafından takdir edilmiş olan şeylerden onları kurtarmadı, eli kolu bağlı kalmalarına, hırsızlıkla itham edilmelerine, kardeşlerinin alıkonulmasına... engel olmadı. Ancak bu tedbir ile Yakub'un içindeki sıkıntı giderilmiş, nefsinde tedbirsizlikle bir kusur yapma ihtimali yok edilmiş oldu. Gerçekte o, tedbirin takdire engel olamayacağını biliyor ve ilmine sahip olarak gereğiyle amel ediyordu. Çünkü biz vahy ve akıl yürütme yoluyla ona bildirmiştik. Ve fakat insanların çoğu bilmezler.)

69. Ne zaman ki Yûsuf'un yanına girdiler, kardeşini kendi yanına aldı ve, "ben, dedi, haberin olsun senin kardeşinim, sakın onların yapacaklarına gücenme."

(Yûsuf kardeşine: "Cidden ben, senin kardeşin Yûsuf'um. Onların yapacaklarına aldırma. Yani biz iki kardeş hayırlısıyla birleşip mutlu olduğumuzdan artık kardeşlerinin geçmişte yaptıklarına veya bu kez benim adamlarımın yapması kesinleşmiş olan muameleye gücenme ve bu sana anlattıklarımı kimseye sezdirme, duymamış gibi ol" diye tembih etti ve demek macerayı da anlattı.)

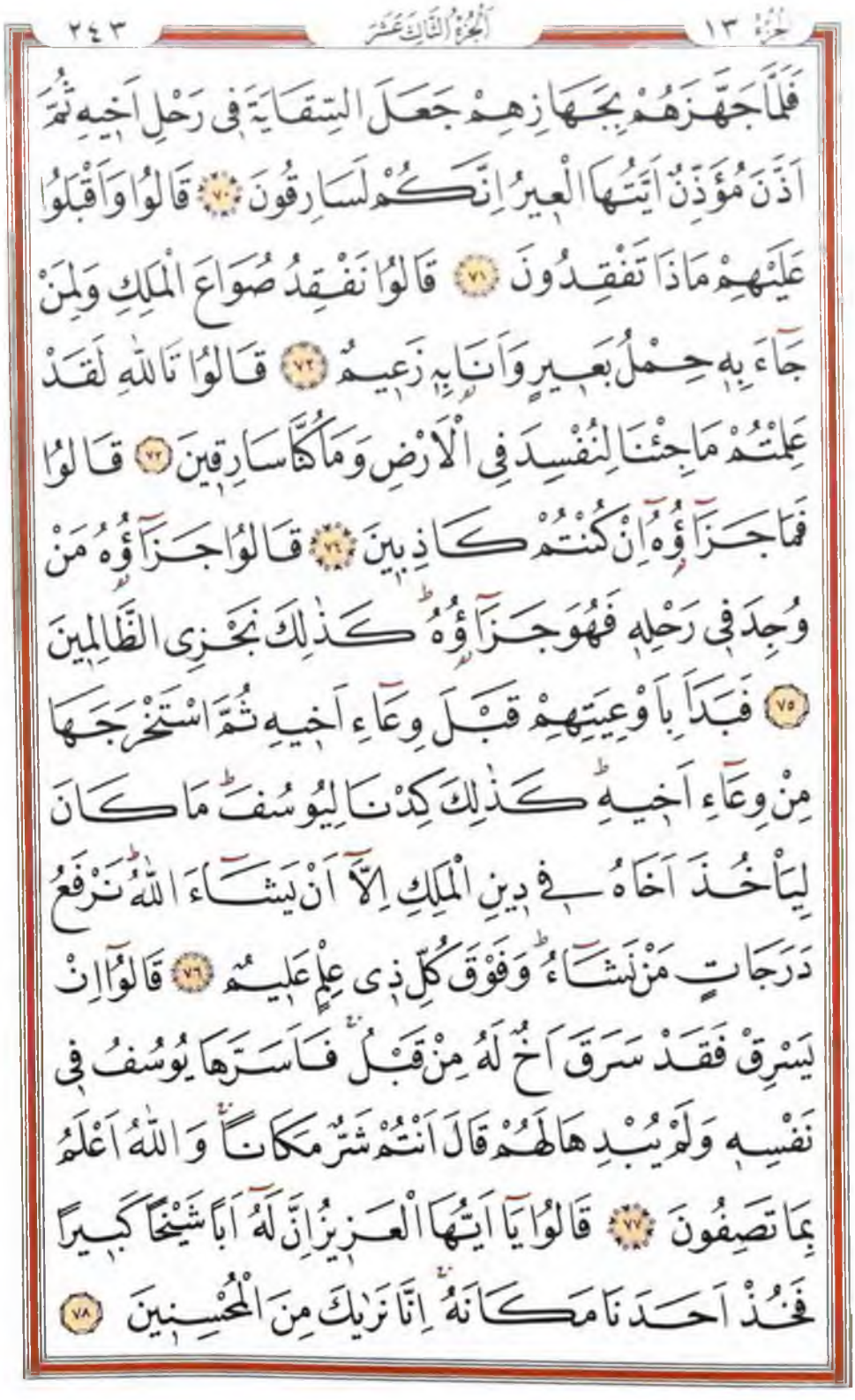

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ
أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا وَأَقْبَلُوا
عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ
جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ
عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا
فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ
وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ
﴿٧٥﴾ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا
مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ كَذَٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ
لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ نَرْفَعُ
دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾ قَالُوا إِنْ
يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي
نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا وَاللَّهُ أَعْلَمُ
بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا
فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٧٨﴾

70. Sonra onları bütün hazırlıklarıyla techiz ettiği vakit su kabını kardeşinin yükü içine koydu, sonra da bir tellal bağırdı: "Ey kervan! Siz, her halde hırsızlık etmişsiniz."

(Acaba Yûsuf böyle bir ceza ile kardeşlerinden intikam mı alıyordu? Hayır, göreceğimiz üzere Yûsuf, onlardan kendi hakkını affetmişti. Fakat o yaptıkları işlerde bir de Allah hakkı vardı ki onu affetmek Yûsuf'un elinde değildi. Ancak o, kardeşlerinin Allah katında bağışlanmış olmalarını da arzu ettiğinden bu ceza ile ciddi bir pişmanlık ve tevbe vesilesi hazırlayacak ve böylece Bünyamin'in kalmasını sağladığı gibi, onların da tevbe edici olarak gelme sebeplerini hazırlamış olacaktı. Gerçekten bundan sonraki gelişlerinde nasıl bir kalp inceliği ve ne kadar saf bir his ve akıllılık arzetmiş olduklarını göreceğiz.

Böyle içte şefkat dolu bir azarlama, dışta acı bir suçlama olan bu sesleniş karşısında nasıl bir dirayet ve metanet gösterdiler:)

71. Bunlara döndüler de dediler: "Ne arıyorsunuz?"

(Dikkate değerdir ki kendilerini o söze kaptırıp da neyiniz çalındı deyivermemişler, "ne arıyorsunuz" diyerek şunu demek istemişlerdir ki: "Hele acele ile o kadar ileri gitmeyin bakalım, bize karşı böyle bir hitap yakışmaz, suçsuz olan kimseleri yok yere töhmet altında bırakmak yakışık almaz.")

72. "Melik'in, dediler, su kabını arıyoruz. Onu getirene bir deve yükü bahşiş var ve ben ona kefilim."

(Anlaşılıyor ki sözü, o bağıran tellal söylüyor ve önceki cümlelerde "biz", bunda "ben" diyor ve o, bu takip ve arama memurlarının başkanları imiş ve yine anlaşılıyor ki, Yûsuf'un talimatı böyle imiş.)

73. "Tallâhi, dediler, sizce kesinlikle bilinmektedir ki, biz bu yerde fesat çıkarmak için gelmedik. Hırsız da değiliz."

(Tevallâhi, dediler, siz bizim kimliklerimizi öğrendiniz, yakından durumlarımızı gördünüz ki biz, bu Mısır toprağında fesat çıkarmak, ahlaksızlık etmek için gelmedik. Biz hiçbir zaman hırsız da değiliz. Yani bunlar hükümetinizin bildiği şeyler iken böyle şeyler söylemeniz ne acayip!)

74. "Şimdi, dediler, yalancı çıkarsanız cezası ne?"

(Yani haydi onlar öyle olsun, fakat aradığımız şey sizin yanınızda ortaya çıkar da böylece suçsuzluk iddianızda yalancı çıkarsanız aradığımız şeyin cezası nedir? Bunun fetvasını verir, hükmünü belirler misiniz?)

75. "Cezası, dediler, çalınan mal kimin yükünde çıkarsa işte o, onun cezası. Biz, zalimlere böyle ceza veririz."

(Deniliyor ki, Yakub'un dininde hırsızlığın cezası, hırsızın kendisini, çaldığı malın sahibine mâl etmekti ki bazı tefsirlerde bir sene müddetle olduğu zikredilir.)

76. Bunun üzerine Yûsuf, kardeşinin kabından evvel onların kaplarından başladı, sonra onu kardeşinin kabından çıkardı. İşte Yûsuf için böyle bir tedbir yaptık. Melik'in dininde (ceza kanununda) kardeşini almasına çare yoktu, fakat Allah'ın dilemesi başka. Biz, dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Ve her ilim sahibinin üstünde bir her şeyi bilen vardır.

("Biz Yûsuf için böyle bir tedbir yaptık" âyeti anlatıyor ki Yûsuf'un bu işleri, hep yüce Allah'ın vahiy ve öğretmesiyle cereyan ediyordu. Yani Yûsuf için bu acayip hileyi Allah takdir ve tertip etti, ona bunu Allah vahiy edip öğretti de kardeşini alıkoymak için fetvasını kardeşlerine verdirdi. Ve böylece babasının şeriatını Mısır'da uygulama yolunu açtı. Yoksa o ülkenin kanununda Yûsuf'un, kardeşini kendisi için tutup alıkoymasına çare yoktu. Ama Allah dilerse başka. O, bir şey murat edince sebeplerini hazırlar.)

77. "Eğer, dediler, o çalmış bulunuyorsa, bundan evvel bir kardeşi de çalmıştı." O vakit Yûsuf bunu içine attı ve onlara belli etmedi. "Siz, dedi, fena bir mevkidesiniz. Ve Allah, sizin ne isnat ediyor olduğunuzu pek iyi biliyor.

(Bir rivayete göre Yûsuf'un anasının babası bir puta tutkunmuş. Yûsuf çocukken anasının emriyle o putu gizlice almış ve kırmış. "Hırsızlık yaptı" sözüyle, bunu söylemek istemişler. Yûsuf bu söze sabretti, kusurlarına bakmadı da kendi kendine: "Siz, dedi, bu karşı karşıya kaldığınız meseleden dolayı fena bir duruma düştünüz, utanıp üzüldünüz. Dolayısıyla teselliye muhtaç olduğunuz böyle bir sırada hiddet ve şaşkınlıkla ağzınızdan kaçırdığınız bu lafınıza tahammül etmek, kusurunuza bakmamak gerekir. Allah biliyor ki gerçek, sizin dediğiniz gibi değil, biz hırsızlık yapmadık.")

78. "Ey şanlı aziz, dediler, emin ol ki bunun büyük bir yaşlı babası var, onun için, yerine birimizi al. Çünkü biz seni, ihsan sahiplerinden görüyoruz.

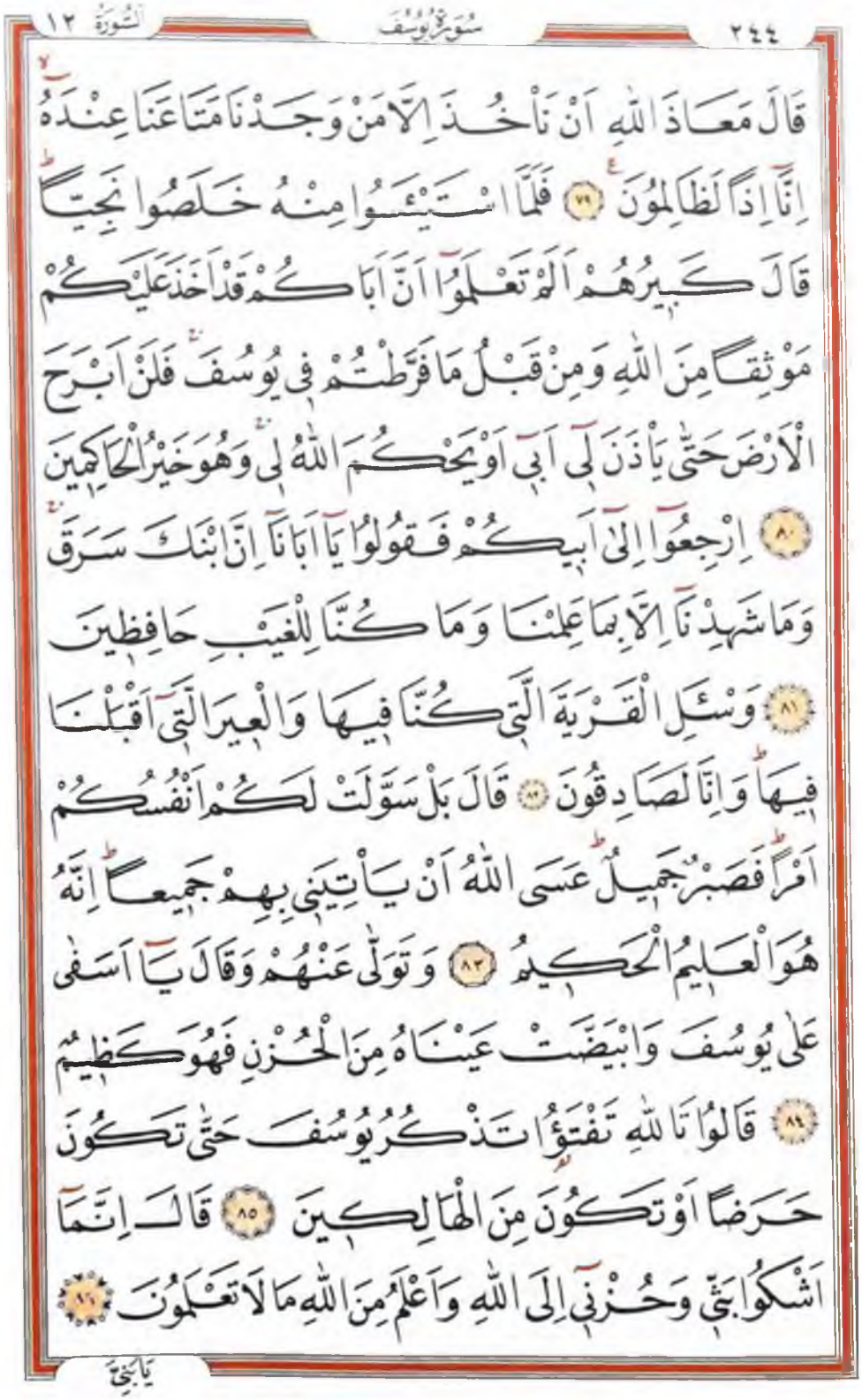
قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ
إِنَّا إِذًا لَظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا اسْتَيْئَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا
قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ
مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ
الْأَرْضَ حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ
﴿٨٠﴾ ارْجِعُوا إِلَىٰ أَبِيكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ
وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ
﴿٨١﴾ وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا
فِيهَا وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ
أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ
هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَىٰ
عَلَىٰ يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ
﴿٨٤﴾ قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّىٰ تَكُونَ
حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ إِنَّمَا
أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾
يَا بَنِيَّ

79. Yûsuf dedi ki: "Malımızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını tutmamızdan Allah saklasın. Çünkü biz o takdirde zulmetmiş oluruz."

[Yûsuf'un, "malımızı çalan kimse" demeyip de "malımızı yanında bulduğumuz kimse" demesi, gerçeği ortaya çıkarmak ve yalandan sakınmak içindir.]

80. Ne zaman ki Yûsuf'tan ümidi kestiler, fısıldayarak bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: "Babanızın aleyhinize Allah adına bir söz almış olduğunu, bundan evvel de Yûsuf hakkında ettiğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Artık ben, babam bana izin verinceye veya Allah, hakkımda bir hüküm belirtinceye kadar buradan ayrılmam. O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."

[Bu sözü söyleyen, yaşça büyükleri olan Rûbil veya akılca büyükleri olan Yehuza ya da başkanları olan ve kardeşlerine sözünü dinletebilen

Şem'un'dur. Bu gizli konuşma sonunda, hep beraber geri dönme fikri üzerinde ittifak ettikleri sırada o, buna rıza göstermedi ve varılan kararı beğenmeyerek bu sözleri söyledi.]

81. Siz dönün babanıza da deyin ki: "Ey bizim babamız! İnan, oğlun hırsızlık etti, biz ancak bildiğimize şahitlik ediyoruz, yoksa gaybın bekçileri değiliz."

[İş, gerçekten bizim gördüğümüz gibi midir, yoksa değil midir, bilmiyoruz. Görünüşe göre Bünyamin hırsız, ama işin aslından haberimiz yok. Su kabı onun yükünün içinden çıktı. Başkası mı koydu o mu, bizce meçhul.]

82. "Hem bulunduğumuz şehre sor, hem içinde geldiğimiz kervana. Ve emin ol ki biz cidden doğru söylüyoruz."

[Büyükleri, daha sonra yanlarından ayrıldı ve Yûsuf'un huzuruna girdi. Yûsuf: "niye geldin?" deyince, "kardeşimi rehin aldınız, bari beni de onunla birlikte alıkoyun" dedi. Bunun üzerine Yûsuf, onu da kardeşinin yanına aldı ve onlara çok iyi davrandı.]

83. Yakub: "Yok, dedi, size nefsiniz bir şeyi güzel göstererek aldatmış. Artık güzel bir sabır (gerekir.) Allah'ın, bana hepsini bir getirmesi yakındır. Gerçek şu: Her şeyi bilen O, her şeyi bir hikmetle yapan O'dur.

[Dolayısıyla O, benim üzüntülü halimi çok iyi bilir, bana verdiği bu dertleri de bir hikmetten dolayı vermiştir.]

84. Ve onlardan yüz çevirdi de: "Ey, Yûsuf'a olan esefim!" dedi ve hüzünden gözlerine ak düştü. Artık yutkunuyor, yutkunuyordu.

(Rasûlullah'tan (s.a.v.) nakledilmiştir ki: "Yakub'un Yûsuf'a kederi ne dereceye ulaşmıştı?" diye Cebrâil'e sormuş, o da: "Evladını kaybeden yetmiş ana kederi" demiş. "O halde ecri ne kadardır?" dediğinde, "yüz şehit ecridir. O, Allah'a bir an olsun su-i zan etmedi" demiştir. Bu gösterir ki musibet zamanlarında eseflenmek ve ağlamak caizdir. Çünkü sıkıntılı durumlarda insan kendisini pek az tutabileceği için, nefsi bundan büsbütün menetmek mükelleflik sınırı dışında kalır. Nitekim Efendimiz (a.s) de oğlu İbrahim'e ağlamış ve: "Kalp hüzünlenir, göz yaş döker..." demişti. Ancak cahillerin yaptığı gibi bağırıp çağırmak, dövünmek, yaka paça yırtmak, saç baş yolmak gibi aşırılıklar caiz değildir.

Yine nakledildiğine göre Efendimiz (a.s.), kızlarının birinin çocuğuna ağlamış, mübarek nefsini üzmüştü. "Ey Allah'ın Rasulü! Bizi ağlamaktan nehyettiğin halde niçin ağlıyorsun?" denilince: "ben sizi ağlamaktan nehyetmedim, ancak iki ahmak sesten nehyettim: Biri ferah sırasında ses, biri de terah (keder) sırasında ses" buyurmuştur.)

85. "Tallâhi, dediler, halâ Yûsuf'u anıp duruyorsun, sonunda gamdan eriyeceksin veya helak olanlara karışacaksın."

(Böyle boşu boşuna kendine yazık ediyorsun, gibi nasihata kalkıştılar. Gerçi bu, bir kötü niyetle söylenmiyordu fakat Yûsuf'u ölmüş varsaymak gibi bir ümitsizlikten dolayı söylendiği ve bir itiraz ve tenkidi içerdiği için Yakub gibi büyük ve içli bir zata karşı cahilce bir azar ve dolayısıyla bir haddini bilmezlik oluyordu. Fakat buna karşı onun öfkesini yutmasına, incelik ve nezaketine bakınız ki:)

86. "Ben, dedi, içimi yakan derdimi, hüznümü ancak Allah'a şikayet ederim ve Allah'tan sizin bilemeyeceğiniz şeyler bilirim."

(Âyette geçen "bess", aslında yaymak, genişletip neşretmek anlamında mastar ise de bundan "yayılmış" anlamıyla isim de olur ki herkesin, içine sığdıramayıp âleme yaymaktan kendini alamayacağı, zorlu, takati yakıp yok eden dert ve merak demektir. Yani ben, tahammül edilemez gönül acımı ve hüznümü kimseye değil, ancak Allah'a şikayet ediyorum ve Allah'tan, sizin bilemeyeceğiniz bir şey biliyorum. Onun için bunları boşuna zannetmeyiniz, Allah hiç umulmadık yerden neş'eler verir.)

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَايْـَٔسُوا مِنْ
رَوْحِ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ
﴿٨٧﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا
وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ فَأَوْفِ
لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا ۖ إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ
﴿٨٨﴾ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ
أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُوا أَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ ۖ قَالَ
أَنَا يُوسُفُ وَهَٰذَا أَخِي ۖ قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا ۖ إِنَّهُ مَنْ
يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾
قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ ﴿٩١﴾
قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ۖ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ
الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾ اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَٰذَا فَأَلْقُوهُ عَلَىٰ وَجْهِ
أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا ۖ وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا
فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ ۖ لَوْلَا أَنْ
تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ قَالُوا تَاللَّهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾

87. "Ey oğullarım! Haydi gidiniz de Yûsuf ile kardeşinden iyi haber alıp emin olunuz. Ve Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşmeyiniz. Çünkü Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşen ancak kafirler topluluğudur.

(Onun için, "Yûsuf bulunur mu" demeyiniz de Allah'ın rahmetinden ümit ile iyi haber almağa çalışarak istekle arayınız. İnşallah bulur, hayırlı bir haber getirirsiniz.)

88. Bunun üzerine ne zaman ki huzuruna girdiler: "Ey şanlı Aziz, dediler, biz ve çoluk çocuğumuz sıkıntı içinde kaldık, pek önemsiz bir sermaye ile de geldik. Yine bize tam ölçü ver ve bize sadaka ver. Çünkü Allah, sadaka verenlere karşılığını verir."

(Bu sözler gösteriyor ki kalplerinde büyük bir uyanış ve başka bir incelik hasıl olmuştu. Demek ki Bünyamin'in tutuklanması ile başlayan bu uyanma,

tamamlanmıştı. Ve Yûsuf'un o ceza ile gözettiği tevbe, ihlas ve tevazu hissi hasıl olmuştu, dolayısıyla kendini tanıtmak zamanı gelmişti. Gerçi onlar, asıl seyahat maksatları olan Yûsuf ve kardeşi meselesini açık açık ifade etmiyorlarsa da, darda kalmak ve sadaka kelimelerinden bu kokuyu alan Yûsuf:)

89. "Biliyor musunuz, dedi, siz cahilliğiniz zamanında Yûsuf'a ve kardeşine ne yaptınız?"

(Bu söz, muhatapların gönüllerinde ani bir şimşek gibi parlamıştı ki derhal onun Yûsuf olduğunu anlayarak tam bir şaşkınlık ve heyecan ile kekelercesine:)

90. "A, a, sen Yûsuf musun" dediler. "Ben, dedi, Yûsuf'um, bu da benim kardeşim. Allah bize lütfu ile nimet verdi. Gerçek şu: Her kim Allah'tan korkar ve sabrederse, her halde Allah, ihsan edenlerin ecrini zayi etmez."

("Ben Yûsuf'um, bu da kardeşim" sözünden gurur ve iftihar etme hissi anlaşılmamak için Yûsuf, Allah'a şükür ve verdiği nimeti dile getirmekle, nasihat makamında şu cümleleri ekledi: "Gerçekten Allah bizi, nimet vermekle memnun etti. Şüphe yok ki her kim fenalıktan sakınır, bela ve musibete sabrederse, her halde Allah, ihsanda bulunanların ecrini zayi etmez.")

91. Dediler: "Tallâhi, seni Allah bize üstün kıldı. Biz, doğrusu büyük suç işlemiştik."

("Tevallâhi, cidden itiraf ederiz ki Allah seni gerçekten o zikrettiğin Allah'tan korkma, sabırlı ve ihsan sahibi olma hasletleriyle bize tercih etti ve bizden üstün tuttu. Gerçekten biz, kasten bir suç işlemiştik. Yani şimdi bilsen, ne kadar pişmanız.")

92. Dedi: "Size karşı kınama yok bugün. Allah sizi mağfiretiyle bağışlar ve O, merhamet edenlerin en merhamet edicisidir."

(Paylanmak hatırınıza gelmesi düşünülen bugün, size sitem yok. O halde başka gün nasıl olur? Dolayısıyla sorumdan ve sözlerimden bir sitem manası çıkarıp da merak etmeyiniz, rahat olunuz. Yahut bundan önceki gelişinizde habersizce üzüldünüz ise de bugün ve hele bundan sonra hiç öyle bir şey hatırınıza gelmesin. Allah hakkı yönüne gelince, yine bugün dua ve ümit ederim ki Allah sizi bağışlar. Zira bugün tevbe ve ihlasınız açık, haliniz mağfiret ve merhamet edilmeğe değerdir.)

93. "Şimdi siz, benim şu gömleğimi götürün de babamın yüzüne bırakın, gözü açılır. Ve bütün yakınlarınızla toplanıp bana gelin."

(Bir rivayete göre bu gömlek, vaktiyle Hz. İbrahim ateşe atıldığı zaman Allah'ın emriyle Cebrâil'in cennetten getirip giydirdiği gayet ince bir gömlek olup evlat ve torunlarına miras kalmış ve Yakup onu bir muska içine koyarak gizlice Yûsuf'un boynuna takmış ve kuyuya atıldığı zaman Cebrâil onu muskadan çıkarıp ona giydirmişti. Ve "Cennet rüzgarının kokusu, belaya uğramış her hangi birine dokunursa o, afiyet bulur" demişti. Buna göre bu gömlek, esrarengiz bir armağan ve bu iş, Yakub'a sevgili Yûsuf'unun peygamberlik haberini dahi müjdeleyen bir mucize demek olur.)

94. Ne zaman ki beriden kervan ayrıldı, öteden babaları: "Doğrusu, dedi, ben cidden Yûsuf'un kokusunu duyuyorum. Bana bunaklık isnadına kalkışmasanız."

(Tefsircilerin bu koku hususunda iki ifadesi vardır. Birisi yüce Allah'ın bu kokuyu bir mucize olmak üzere o uzak mesafeden Yakub'un vicdanına ulaştırmış, birisi de o anda Yakub'un vicdanında var etmiş olmasıdır. Şu halde her hangisi olursa olsun bu olayın olağanüstü bir ilahi kokulandırma olduğunda şüphe yoktur.)

95. Dediler: "Tallâhi sen, cidden eski şaşkınlığında devam ediyorsun."

(Yani halâ Yûsuf deyip duruyorsun, halâ ona kavuşacağın kuruntusu içindesin ki, bu doğru değil.)

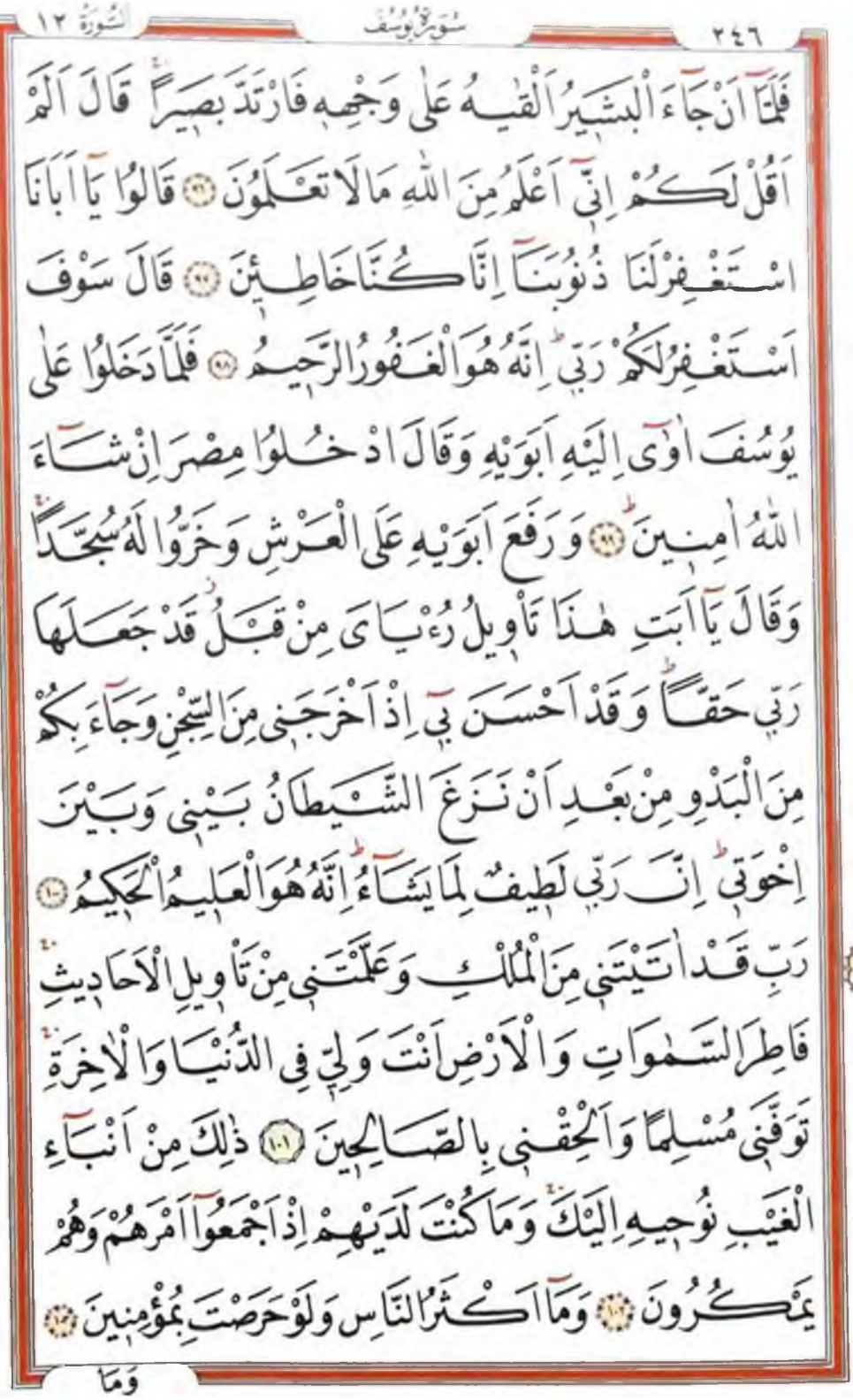
فَلَمَّآ اَنْ جَآءَ الْبَشِيْرُ اَلْقٰىهُ عَلٰى وَجْهِهٖ فَارْتَدَّ بَصِيْرًا ۚ قَالَ اَلَمْ
اَقُلْ لَّكُمْ اِنِّيْٓ اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٩٦﴾ قَالُوْا يٰٓاَبَانَا
اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَآ اِنَّا كُنَّا خٰطِـِٕيْنَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ
اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّيْ ۭ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿٩٨﴾ فَلَمَّا دَخَلُوْا عَلٰى
يُوْسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوْا مِصْرَ اِنْ شَاۗءَ
اللّٰهُ اٰمِنِيْنَ ﴿٩٩﴾ وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوْا لَهٗ سُجَّدًا ۚ
وَقَالَ يٰٓاَبَتِ هٰذَا تَاْوِيْلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُ ڰ قَدْ جَعَلَهَا
رَبِّيْ حَقًّا ۭ وَقَدْ اَحْسَنَ بِيْٓ اِذْ اَخْرَجَنِيْ مِنَ السِّجْنِ وَجَاۗءَ بِكُمْ
مِّنَ الْبَدْوِ مِنْۢ بَعْدِ اَنْ نَّزَغَ الشَّيْطٰنُ بَيْنِيْ وَبَيْنَ
اِخْوَتِيْ ۭ اِنَّ رَبِّيْ لَطِيْفٌ لِّمَا يَشَاۗءُ ۭ اِنَّهٗ هُوَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ﴿١٠٠﴾
رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِيْ مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِيْ مِنْ تَاْوِيْلِ الْاَحَادِيْثِ ۚ
فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَ وَلِيّٖ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۚ
تَوَفَّنِيْ مُسْلِمًا وَّاَلْحِقْنِيْ بِالصّٰلِحِيْنَ ﴿١٠١﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْۢبَاۗءِ
الْغَيْبِ نُوْحِيْهِ اِلَيْكَ ۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُوْٓا اَمْرَهُمْ وَهُمْ
يَمْكُرُوْنَ ﴿١٠٢﴾ وَمَآ اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِيْنَ ﴿١٠٣﴾

وَمَا

96. Fakat ne zaman ki gerçekten müjdeci geldi, gömleği yüzüne bıraktı, gözü açılıverdi. "Ben size, dedi, Allah'tan sizin bilemeyeceklerinizi bilirim demedim mi?"

97. Dediler: "Ey bizim şefkatli babamız! Bizim için, günahlarımızın bağışlanmasını isteyiver. Bizler gerçekten büyük günah işlemiştik."

98. "Sizin için, dedi, sizi bağışlamasını Rabbimden daha sonra isteyeceğim. Gerçek şu: çok bağışlayan O, çok merhamet eden O."

(Yakub, mağfiret için seher vakti veya Cuma gecesi gibi, duaların kabul edildiği bir vakti gözettiğinden, daha doğrusu Yûsuf'la helalleştirinceye veya onun affettiğini anlayıncaya kadar Allah'tan mağfiret dilemeyi ertelemişti. Çünkü Allah'tan mağfiret dileyebilmek için önce mazlumun affetmesi şarttır.)

99. Ne zaman ki Yûsuf'un yanına vardılar, Yûsuf, anne ve babasını kucakladı, yanında aldı ve "buyurun, dedi, Mısır'a inşallah emniyet ve istirahatla girin."

(Rivayet edilir ki Yûsuf ve Melik, beraberlerinde dört bin asker ve devlet adamı ve bütün Mısır halkı ile karşılamağa çıkmışlardı. Yakub(a.s.), karşıdan Yehuda'ya dayanarak yürüyordu. Karşıdan gelen halka ve atlılara bakıp: "Ey Yehuda! Şu, Mısır Firavun'u mu?" diye sordu. "Hayır, oğlun" dedi. Yaklaştıklarında Yûsuf'tan evvel Yakub selam verdi de, "Selam sana, ey hüzünleri gideren!" dedi. Yûsuf, anne ve babasının boyunlarına sarılıp onları bağrına basarak, özel yerinde istirahat ettirdi.)

100. Ve anne ve babasını taht üzerine çıkardı, hepsi onun için secdeye kapandılar. "Ey babacığım, dedi, işte bundan önceki rüyamın tevili bu. Gerçekten Rabbim onu hak kıldı. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını dürtüştürdükten sonra gerçekten bana ihsan etti. Çünkü beni zindandan çıkardı ve sizi çölden getirdi. Doğrusu Rabbim, dilemesinde latiftir. Gerçek şu: O öyle alîm, öyle hakîm."

(Hepsi onun için Allah'a şükür olmak üzere secdeye kapandılar. Bir görüşe göre ise, o zaman âdet olduğu üzere Yûsuf'a karşı resmi selam ifa etmek üzere secde vaziyetinde yerlere kapandılar. Önceki mana her yönüyle daha uygundur. Bir de bu secde ile meleklerin Âdem'e secdesi manası arasındaki ilgi ve benzerlik unutulmamalıdır.

Rivayete göre (Yakub (a.s), Yûsuf ile beraber yirmidört sene yaşamış, sonra vefat etmiş ve Şam tarafında babası İshak (a.s)'ın yanına defnedilmesini vasiyet etmiş, Hz.Yûsuf da bizzat kendisi gidip oraya defnederek geri dönmüş, sonra da Mısır'da yirmiüç sene daha yaşamıştı.

Fakat bütün bunları gören, bu nimet ve ihsana eren Yûsuf, sonunda ne dedi ve kıssası nasıl bir sonuçla bitti, bakınız. Dedi ki:)

101. "Ey Rabbim! Sen bana mülkten bir nasip verdin ve bana rüya tabirinden bir ilim öğrettin. Gökleri ve yeri yaratan Rabbim! Benim dünya ve âhirette velim sensin. Beni Müslüman olarak al ve beni salihlere kat."

(Bana mülkten bir nasip verdin ve rüya tabiri ilmini öğrettin. Dolayısıyla en büyük dünya devletinin ne olduğunu tattım ve sonu nereye varacağını anladım. Yani anladım ki bütün dünya olayları; tevil ve yorumu sonunda gerçekleşecek bir rüya gibidir. Ve öğrettiğin ilimden hissem oranında o rüyanın da yorum ve tabirini bilmiş olduğumdan bunun ilerisinde bir Âhiret geleceğini öğrenmiş bulunuyorum.

Yûsuf, geçidi mihnet ve bela, sonu fanilik ve yokluk olan dünya mülkünün mahiyetini ve akıbetini bildiğinden daha ilerisine gitmek ve güç elinde iken Mısır'a büsbütün melik olmak sevdasını beslememiş, aksine dünyadan çekilmek, ebedi hayata can atmak istemiş de: "Beni Müslüman olarak vefat ettir ve beni salihlere kat" duası ile vefatını temenni etmiş ve bu son ile âhirete gitmiştir ki ne güzel dua, ne güzel son! İşte takva sahiplerinin can atacakları gaye, o dünya hazineleri değil, bu güzel akibettir.)

102. Bu, işte gayb haberlerinden. Sana onu vahiyle bildiriyoruz. Yoksa onlar işlerine karar verip tuzak kurarlarken sen yanlarında değildin.

(Ne Yûsuf'u kuyuya atmak dolabını kuran kardeşlerin yanında idin, ne de sana bir tuzak olarak bunu sormak için arkandan konuşup karar veren Kureyş ile Yahudilerin meclislerinde. Bu vahye kadar bunların hepsinden gafil idin.)

103. Ve insanların çoğu, sen ne kadar hırslansan da inanıcı değildirler.

(Çokları vahye ve bu güzel kıssada yer alanlara iman etmez, güzel bir roman, uydurma bir hikaye gibi hayal eder geçer.)

وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ ۭ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعٰلَمِيْنَ ﴿١٠٤﴾
وَكَاَيِّنْ مِّنْ اٰيَةٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّوْنَ عَلَيْهَا
وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ
اِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُوْنَ ﴿١٠٦﴾ اَفَاَمِنُوْٓا اَنْ تَاْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللّٰهِ
اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ هٰذِهٖ سَبِيْلِيْٓ
اَدْعُوْٓا اِلَى اللّٰهِ ۭ عَلٰي بَصِيْرَةٍ اَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِيْ ۭ وَسُبْحٰنَ اللّٰهِ
وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٠٨﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا
رِجَالًا نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ مِّنْ اَهْلِ الْقُرٰى ۭ اَفَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ
فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۭ وَلَدَارُ
الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ اتَّقَوْا ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿١٠٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا
اسْتَيْــَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوْا جَاۗءَهُمْ
نَصْرُنَا ۙ فَنُجِّيَ مَنْ نَّشَاۗءُ ۭ وَلَا يُرَدُّ بَاْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِيْنَ
﴿١١٠﴾ لَقَدْ كَانَ فِيْ قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّاُولِي الْاَلْبَابِ ۭ
مَا كَانَ حَدِيْثًا يُّفْتَرٰى وَلٰكِنْ تَصْدِيْقَ الَّذِيْ بَيْنَ يَدَيْهِ
وَتَفْصِيْلَ كُلِّ شَيْءٍ وَّهُدًى وَّرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿١١١﴾

104. Buna karşı onlardan bir ecir de istemiyorsun. Bu, ancak bütün âlemlere ilahi bir hatırlatmadır.

(Bu haber verme veya bu Kur'an, bütün akıl sahibi âlemlere hakkı hatırlatmak için halis bir zikir ve uyarıdan ibarettir. Dolayısıyla aklı olanların bunu hatırlaması ve ona göre iman etmesi gerekirse de aklı olmayanlar hatırlatma ve uyarmadan anlamadığı gibi, akılları nefsâni arzularına yenik düşmüş, hatırlama yeteneğini yitirmiş olanlar da hatırlatma ve uyarıya önem vermeyip cebir ve zorlama gözettiklerinden çoğu insan hatırlatma ile iman etmez.)

105. Bununla beraber göklerde ve yerde nice âyet vardır ki, insanlar onlara uğrarlar da onlardan yüz çevirip geçerler.

(Bundan sonraki surede de işaret olunacağı üzere Allah'ın varlığına ve birliğine, ilim ve kudretine ve hikmetinin kemaline delalet eden içimizde ve dışımızda, yerde ve göklerde bunca delil, insanların fikirlerine ve bakışlarına çarpar, gözlemleri, tecrü-

beleri, fenleri, felsefeleri bunların etrafında dolaşır, üstüne uğrarlar da onlar bu delilleri görmek istemez, yüzlerini çevirir geçer, başka maksat peşinde koşarlar.)

106. Onların çoğu, Allah'a şirk koşmaksızın iman etmez.

(İlahlığı büsbütün yok sayıp inkar etmeseler de açık veya gizli bir şirk karıştırmadan Allah'a da inanmazlar. Halis tevhid ile iman etmez, Allah'tan başkasına da mabutluk rütbesi verir, Allah dışındaki şeylere de taparlar.)

107. Ya artık Allah'ın azabından hepsini saracak bir felaket gelivermesinden veya farkında değillerken kendilerine ansızın Saatin gelivermesinden emniyette midirler?

(Bundan güven mi bulmuşlardır ki bunca âyetlere karşı hakkı hatırlamaz, imansızlık, müşriklik ederler de Allah'tan korkmaz, âhiret için hazırlanmazlar? Hayır, güven bulduklarından değil, basiretsizliklerinden öyle yaparlar.)

108. De ki: "İşte benim mesleğim bu. Ben basiret üzere Allah'a davet ederim, bana tabi olanlar da. Ben Allah'ı tesbih ile tenzih ederim ve ben müşriklerden değilim."

(Bu âyet de gösteriyor ki dine davet, ancak bu şartlar ile caiz olur ve hoş görülür. Yani müşrikler gibi körü körüne ve bir takım bozuk niyetlerle hislerine uyarak değil, basiret üzere, ne dediğini bilerek, ihlas ve kesin inanç üzere yürüyerek nezihlik ve hikmet dairesinde ve ancak Allah için Allah'a davet edilmelidir.)

109. Senden evvel gönderdiğimiz peygamberler de başka değil, ancak şehirler halkından kendilerine vahyettiğimiz bazı erler idi. Ya, şimdi o yerde gezmediler mi? Baksalar ya, kendilerinden evvel geçenlerin sonları nasıl olmuş? Elbette âhiret yurdu, korunanlar için daha hayırlıdır. Ya, halâ akıl etmeyecek misiniz?

(O imansızlar yeryüzünde hiç yürümediler mi? Baksalar ya, bir zamanlar dünyayı kendilerinin zannedip de Allah'a ortak koşan, O'nun âyetlerine ve peygamberlerine inanmayan, âhireti hesaba almayan imansızlar nereye gittiler, ne oldular? Bugün şu kara toprağın neresine bakılsa akıbetleri görülecek olan evvelkiler içinde bir zamanlar dünyaya öyle mağrur olanlar vardı ve bunlara o peygamberlerin karşısında bir müddet için öyle bir mühlet verilmiş idi ki:)

110. Nihayet peygamberler ümitlerini kesecek hale geldikleri ve onlar yalana çıkarıldılar zannettikleri vakit, onlara yardımımız geldi de dilediklerimiz kurtuluşa erdirildi. Suçlular topluluğundan ise azabımız geri döndürülemez.

(Peygamberlerin iman etmeyen kavimleri; "o vahiy sözlerinin, kendi dedikleri gibi yalan olduğu gerçekten belli oldu" zannedip: Hani ya, "eğer doğru söylüyorsanız bu vaat ne zaman?" diye şımardıkları vakit, peygamberlere vaat edilen yardımımız geldi de kime diliyorsak kurtuluş verildi, diğerlerinin hiçbiri kurtulmadı. Böyle vakit gelip Allah'ın azabı indimi, artık suçlulardan o azabın savılmasına hiçbir şekilde ihtimal yoktur.)

111. Gerçekten onların kıssalarında temiz akıl sahipleri için bir ibret vardır. Bu, uydurulur bir söz değil ve fakat önündekinin tasdiki, her şeyin ayrıntısı ve iman edecek bir kavim için bir hidayet ve bir rahmettir.

(Gerçekten önceki peygamberler ile ümmetlerinin ve özellikle Yûsuf ve kardeşlerinin kıssasında büyük bir ibret vardır. Fakat çoğu insan gibi içi çürük veya kof olmayan, sağlam özlü, temiz akıllı kimseler için. Hastalıklı duygularla bozulmuş olmayan sağlam akıl sahipleri anlarlar ki bu Kur'an yahut bu güzel kıssa, uydurulur bir söz değil, fakat bundan evvel indirilmiş semavi kitapların tasdiki, her şeyin ayrıntısı, doğru yolu gösteren büyük bir rehber ve bir rahmettir. Ama iman eder bir kavim için. Zira bundan yararlanacak olanlar onlardır.)

سُورَةُ الرَّعْدِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَلَاثٌ وَأَرْبَعُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓرٰ ۚ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ ۗ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ
وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ
بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۖ كُلٌّ
يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ۚ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ
﴿٢﴾ وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا ۖ وَمِنْ كُلِّ
الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَفِي الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ
مِنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَىٰ بِمَاءٍ وَاحِدٍ
وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ وَإِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَإِذَا كُنَّا تُرَابًا
أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۗ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ ۖ وَأُولَٰئِكَ
الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ ۖ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ

13
RA'D SÛRESİ

Mekke'de veya Medine'de inmiştir. 43 âyettir.

[Bu mübârek surenin Mekke'de mi yoksa Medine'de mi indiği ihtilaflıdır. Ancak Mekke'de inen sureler gibi, daha çok iman ile ilgili konulara yer verdiği görülmektedir.

Bu sureye, gök gürültüsü olayını anlattığı için, bu anlama gelen Ra'd ismi verilmiştir. Bu olayda Yüce Allah'ın kudreti ve azameti görülür. Zira o, bulutlarda, rahmeti ile azabını bir araya getirdi. Bulut, hem yağmuru, hem de yıldırımları taşır.

Rasûlullah (s.av.) gök gürültüsünü işittiğinde: "Gök gürültüsünün övgü ile, meleklerin de korku ile tesbih ettikleri yüce Allah, noksan sıfatlardan uzaktır. O'nun her şeye gücü yeter" derdi.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Mîm, Râ. İşte bunlar sana o kitabın âyetleridir ve sana Rabbinden indirilen haktır. Fakat insanların çoğu iman etmezler.

(Bu heca harflerinden oluşmuş olan bu sure de diğer sureler gibi, yüce Kur'an'ın bir takım âyetleridir ki, göklerde ve Yerde, gafillerin üzerinden geçip de görmedikleri ilahi delilleri gösterir.)

2. Allah O'dur ki göklere direksiz yükseklik verdi, onları görüyorsunuz. Sonra Arş üzerine istiva etti. Güneşi ve Ayı emrine boyun eğdirdi. Her biri belirlenmiş bir ecel için akıp gidiyor. İşleri O tedbir ediyor, âyetleri O açıklıyor ki sizler Rabbinizle karşılaşacağınıza kesin bilgi elde edesiniz.

(Allah, ne yapmak için iskeleye, ne kaldırmak için manivelaya, ne de dayanmak için direğe, dikmeye ihtiyaç duymadan sırf kudreti ile gökleri yükseklere kaldırdı, öyle tuttu. Üzerinizde o gökleri, o yüksek gök cisimlerini öylece direksiz olarak görüp duruyorsunuz. Sonra taht üzerine kuruldu, yarattıktan sonra hepsinin üstünde hüküm icra etmeğe de başladı. (A'râf, 7/54 ve Yûnus, 10/3 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.) Güneşi ve Ayı, kuvvet ve kudretiyle emri altına aldı ve boyun eğdirdi. Her biri, Allah katında belirlenmiş bir müddet için akıp gidiyor, ekseninde veya yörüngesinde yüzüyor, yolunu şaşırmıyor, biri diğerine çarpmıyor. Fakat bu zaman, sonsuz değildir, her birinin belirli bir eceli, bir müddeti vardır ki o gelince o akım kesilir. Allah, hep bunları böyle emir ve iradesine boyun eğdirmiş, işi tedbir ediyor, yani yaratmış olduğu mahlukların her birine ait fiil ve durumların vacip olduğunu belirleyerek bir bütün halinde hepsinin akım ahengini idare ediyor, eşyanın oluşlarına hakîm olduğu gibi devamlarına da hakîm oluyor.)

3. Hem O, O'dur ki yeryüzünü yaydı ve onda oturaklı dağlar ve ırmaklar yaptı ve meyvelerin hepsinden onda çift çift yarattı. Geceyi gündüze bürüyüp duruyor. Her halde bunda düşünecek kavim için âyetler var.

(Allah O'dur ki Yeryüzünü kudretiyle çekti, ona mahsus bir uzama ve yayılma verdi. "Gökler ve yer bitişik idi de biz onları ayırdık" "Enbiyâ, 21/30" âyeti manasınca göklerden yeri ayırıp özel bir hacim ve yüzey ile enine boyuna uzattı, sündürdü, bir ucundan bir ucu görünmeyecek kadar yaydı, döşedi. Sonra üzerinde sabit ve ağır dağlar, ırmaklar yaptı. Meyvelerin hepsinden o yerde iki, çift eş de yaptı. Her meyvenin çiçeğinde, hayvanların erkek ve dişisi mertebesinde bir çift eş vardır ki o meyve, bunların birleşme ve aşılanmasından hasıl olur. Sonra bu iki eş de iki kısımdır. Bir kısmı ayrı ayrı kaynaklarda, mesela incirin erkeği başka ağaçta, dişisi başka ağaçta çıkar. Bir kısmı da hem erkeklik organı hem dişilik organı bulunan hünsa halinde aynı kaynakta çıkar ki, çoğu çiçek böyledir. İşte âyette "zevceyn=iki eş" tabiriyle her meyvede çiftleşen mutlak manada erkek ve dişi, "isneyn=iki" sıfatıyla da bunların hünsa olanı ve olmayanı anlatılmıştır.)

4. Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekinler, çatallı çatalsız hurmalıklar var. Hepsi bir su ile sulanır. Halbuki yemişlerinde bazısını bazısına üstün tutuyoruz. Her halde bunda, aklı olan bir kavim için âyetler var.

(Doğal şartlar ve sebepler bütün bitki ve meyvelerde eşit olduğu halde üzüm üzüme, hurma hurmaya benzemez. Bir ağaçta yanyana biten iki yemişin biri diğerinden daha tatlı olabilir. Şüphesiz bunda, aklı olan ve gereğince amel eden fert ve toplumlar için deliller vardır. En'âm, 6/95 ve 99 âyetlerine de bakınız)

5. Eğer şaşacaksan, işte şaşılacak şey onların şu sözü: "Biz bir toprak olduğumuz vakit mi, hele hele biz mi mutlaka yeni bir yaratılış üzerinde bulunacağız?!..." İşte bunlar, Rablerini inkar etmiş olanlar ve işte bunlar, tomrukları boyunlarında olanlar ve işte bunlar, cehennem ashabı. Hep onda kalacaklardır.

(Asıl şaşılacak şey, bunca âyet karşısında onların böyle diyerek âhireti inkar etmeleridir. Oysa yeni bir yaratılış, şaşılacak şey değil, onu inkar etmek şaşılacak şeydir. Âlemdeki bu kadar değişme ve yenilenmeyi ve bu değişmelerdeki ard arda gelişi görüp dururken Allah'ın kudretinden yeni bir yaratmayı, öldükten sonra dirilmeyi ve âhireti uzak görmek kadar şaşılacak, yani sebepsiz, anlamsız bir şey yoktur.)

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ
مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ ۗ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلَىٰ
ظُلْمِهِمْ ۖ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ۝٦ وَيَقُولُ الَّذِينَ
كَفَرُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ ۗ إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ
قَوْمٍ هَادٍ ۝٧ اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنثَىٰ وَمَا تَغِيضُ
الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ۖ وَكُلُّ شَيْءٍ عِندَهُ بِمِقْدَارٍ ۝٨ عَالِمُ
الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ۝٩ سَوَاءٌ مِّنكُم مَّنْ
أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَن جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ
بِالنَّهَارِ ۝١٠ لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِّن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ
يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا
مَا بِأَنفُسِهِمْ ۗ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ ۚ وَمَا لَهُم
مِّن دُونِهِ مِن وَالٍ ۝١١ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا
وَطَمَعًا وَيُنشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ۝١٢ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ
وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ ۚ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا
مَن يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ ۚ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ۗ ۝١٣

6. Bir de senden, iyilikten önce kötülüğü acele istiyorlar. Halbuki önlerinde misal olarak cezalar geçti. Gerçekten Rabbin insanların zulümlerine karşı onlara bir mağfiret sahibidir. Bununla beraber, Rabbinin cezası da pek yamandır.

(Ey peygamber! Sen müjdeleyici ve korkutucu olduğundan dolayı birçok güzel şeyler müjdeler ve fenalıklardan korkutur ve uyarırsın. Onlar ise iman ve amel, afiyet, hidayet ve benzeri güzel şeyleri bırakırlar da kendileri hakkında kötü olan şeyleri isterler ve: "bizi korkutmak istediğin azabı neye erteliyosun? Şimdiden getirsene..." diye hemen isterler. Oysa geçmişte önceki ümmetlerde böylelerine ne dehşet verici azaplar inmiştir. Onları düşünmez, ibret almazlar da kötülüğü acele isterler.)

7. O küfredenler diyorlar ki: "Ona Rabbinden bambaşka bir âyet indirilirse ya..." Sen ancak bir korkutucusun. Her kavim için yalnız hidayetçi var.

(Ey Muhammed! Onlar sana indirilen bunca âyetlere, mucizelere inanmaz, küfrederler. Küfür, tomruk gibi boyunlarına geçmiş bulunduğu için onları peygamberliğine yeterli delil saymazlar da "bir âyet indirilse idi" diye dillerini tutacak bir zorlama mucizesi ister, dururlar. Ama senin görevin korkutup uyarmaktan ibarettir.)

8. Allah, O bilir, her dişi neye hamile olur ve rahimler neyi eksiltir, neyi artırır. Her şey, O'nun katında bir miktar iledir.

(Her bir dişinin hamileliği hangi tohumdandır, çocuk erkek mi dişi mi olacak, yaşayacak mı yaşamayacak mı, mümin mi kafir mi, mutlu mu mutsuz mu olacak, rahimler döl suyunda ne analiz yapar, ne maddeler atar neler ilave eder, kendisinde gizliden sarfettiği ne, büyüttüğü ne, yükünde neyi sakatlar, neyi tamamlar, vakti er mi geç mi olacak, bir mi iki veya daha ziyade mi doğuracak? Allah hep bunları, bu bilinmez zannedilen sırları bilir. Hem sade bunlar değil, her şey O'nun katında bir miktar iledir.)

9. Görüneni ve görünmeyeni bilendir, büyük ve yücedir.

(Allah, duygulardan gaib olanı da bilir, hazır olanı da. Ve yahut var olmayanı da var olanı da bilir. Dolayısıyla bir âyet gelmesini isteyenlerin, hidayet için mi, inat için mi, ne gibi maksatla istediklerini de bilir.)

10. O'na içinizden sözü gizleyen ve açığa vuran, gece gizlenen, gündüz beliren birdir.

(Sizden küfrünü içinden söyleyen ile başkasına açıkça söyleyen, geceleyin saklanan ile gündüzleyin meydanda gezen O'na göre birdir. Hepsini eşit seviyede işitir ve görür.)

11. Her bir kimse için onu önünden ve arkasından takip eden melekler vardır, onu Allah'ın emrinden gözetirler. Her halde Allah bir kavme verdiğini onlar, nefislerindekini bozmadıkça bozmaz. Bir kavme de Allah, bir kötülük murat ettimi artık onun geri çevrilmesine çare bulunmaz. Öyle ya, onlar için O'ndan başka vali yok.

(Herkesi önünden ve arkasında takip edici kuvvetler vardır ki onun sözünü ve fiilini zapt eder veya o kimseyi devamlı korurlar. Dolayısıyla herbirinizin bütün söz ve davranışları yüce Allah'ın kontrolü ve koruması altındadır. O halde hepsi korunmuş olan ve hepsi takip edilmekte bulunan gizli veya açık söz veya fiilleriniz karşılıksız kalır mı?)

12. O, O'dur size korku ve ümit içinde şimşek gösterir ve o ağırlıklı bulutları var eder.

(Allah, şimşeği çaktırır ve siz onu görünce hem korkar hem ümide kapılırsınız. Hem çarpmasından korkarsınız, hem rızıklarınızda feyiz ve bereket gözetirsiniz ki, Kur'an ve özellikle bu sure de böyledir.)

13. Gök gürültüsü, hamdi ile O'nu tesbih eder, melekler de korkusundan. Yıldırımlar gönderir de onunla dilediğini çarpar. Onlarsa Allah hakkında mücadele ediyorlardır. Halbuki O'nun karşı hilesi çok şiddetlidir.

(O şimşek ile beraber olan ve hemen ardından işitilen o gök gürültüsü, o yürekleri yerinden oynatacak gibi tepede patlayıp yerleri gökleri sarsarcasına ufuklara yayılan o çatlayış ve gürleyiş, yüce Allah'ın ya nimet ve rahmetiyle ululuk ve yüceliğini ilan ederek O'nun ilahlık şanını tesbih ve tenzih eden bir sestir ki, "Allah noksan sıfatlardan uzaktır ve hamd Allah'a mahsustur. Allah'tan başka ilah yoktur ve Allah en büyüktür. Hiçbir güç ve kuvvet yok, ancak yüce ve ulu olan Allah ile vardır" manasını bütün âleme haykırır veya işitenlere bu manayı telkin eder.)

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ ۖ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ
إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ ۚ وَمَا دُعَاءُ
الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿١٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ قُلِ اللَّهُ ۚ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ
أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي
الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ ۚ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ
شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ ۚ قُلِ اللَّهُ
خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا ۚ وَمِمَّا يُوقِدُونَ
عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ
الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ ۚ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً ۖ وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ
فِي الْأَرْضِ ۚ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾ لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ
الْحُسْنَىٰ ۖ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ
لَافْتَدَوْا بِهِ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ ۙ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾

سجدة

14. Hak davet ancak O'nadır. O'ndan başka yalvarıp durdukları ise onlara hiçbir şeyle cevap veremezler. Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açana benzer ki, su, o ağıza gelmez. Kafirlerin duası hep bir sapıklık içindedir.

("Hak davet ancak O'nadır" âyeti şu manalara gelir: 1. Hakka davet, insanları hak mabuda, hak dine davet, ancak O'na olan davettir. 2. Hakka davet, yani hak dua, hak yalvarış, yerine yapılmış olan ve kabul edilecek dua, ancak Allah'a olan dua ve ibadettir. 3.Gerçek istenen ve aranan şeye davet edecek olan, her şeyden önce ve doğrudan hakkı gösterip hidayet edecek olan O'dur. "De ki: Allah hakka hidayet eder" meâlindeki Yûnus, 10/35 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

15. Halbuki göklerde ve yerde kim varsa, ister istemez Allah'a secde eder, kendileri de gölgeleri de, sabah akşam.

(Oysa bütün göklerdeki kimseler, yani melekler

veya yukarı makamlarda bulunan akıllar ve ruhlar ve yüce kuvvetler ve yerdeki kimseler yani bütün insanlar ve cinler veya aşağıda bulunan düşük nefisler, gerek isteyerek ve gerek istemeyerek sadece Allah'a secde eder. Sade kendileri değil, gölgesi bulunanların gölgeleri de isteyerek değilse, istemeyerek ve mecburen Allah'a secde ederler. Gölgelerin bile yerlere kapanışı sahiplerinin değil, Allah'ın emrine boyun eğmedir.)

16. De ki: Göklerin ve yerin Rabbi kimdir? De ki: Allah'tır. Bir de de ki: "O'ndan başka, kendi kendilerine ne bir fayda, ne bir zarara malik olmayan bir takım veliler mi tutuyorsunuz? De ki: Hiç kör ile gören bir olur mu? Yahut karanlıklar ile aydınlık bir olur mu? Yoksa Allah'a O'nun yaratması gibi mahluklar yaratan ortaklar buldular da, bu yaratmalar onlara birbirine benzer mi geldi? De ki: Allah her şeyin yaratıcısıdır ve O, öyle tek, öyle ezici güç sahibidir.

(Göklerin ve yerin Rabbi Allah'tır. Sizin ümit beslediğiniz, işinizi görür sanıp himayelerine sığındığınız o veliler, o putlar öyle âcizlerdir ki, kendi başlarına, size şöyle dursun kendilerine bile ne bir fayda yaratabilirler, ne bir zararı savabilirler. Hiç kör, görenle bir olur mu? İbadetin hakkını ve onu kimin hak ettiğini bilmeyen cahil, müşrik, kalp gözü görmez bir âmâdır. Bunu bilen ve Allah'ın bir olduğuna inanan kimse de hakkı gören basiretli bir kimsedir. Yahut "âmâ" dan maksat, gafil, hiçbir şeyden haberi olmayan mabut; gören de her şeyi bilip gören gerçek mabuttur. Küfür ve şirk, kat kat karanlıklardır. Allah'ı tanımak, tevhid imanı ise bir aydınlıktır. Aklı olan nasıl olur da tevhid aydınlığını bırakıp şirke sapar? Bu, ne körlük, ne budalalıktır!)

17. Yukarıdan bir su indirdi de vadiler kendi miktarınca sel oldu, sel de yüze çıkan bir köpük yüklendi. Bir ziynet veya eşya yapmak için ateşte üzerini körükledikleri madenlerden de onun gibi bir köpük vardır. İşte Allah, hak ile batılı böyle çarpıştırır. Ama köpük atılır gider, insanlara faydası olan ise yerde kalır. İşte Allah, böyle misaller verir.

(Sel suyunda olduğu gibi insanların ocaklarda yakıp erittikleri madenlerden de bir köpük hasıl olur. Dolayısıyla birbirine benzer iki köpük bulunur ki öncekinde hiç insan etki ve yapımı bulunmadığı halde, ikincisinde insanların emek ve amacı da bulunur. Köpüğü giden sel suyu, kısmen göllerde havuzlarda kalır, kısmen yerin damarlarına işler, kuyular, pınarlar, ırmaklar olur. Süzülmüş madenlerden de ziynet eşyaları veya mallar yapılır, elden ele dolaşır, bir süre insanlar onlardan faydalanırlar ki hak da böyledir. Gökten inen ve hayat kaynağı olan halis su, Kur'an'ın, hak vahyin temsilidir, ki bunda beşer çalışmasının hiçbir müdahelesi yoktur. Ocaklarda eritilen madenler de beşerin çalışma ve gayreti ile ortaya çıkarılıp telif edilen hak bilgilerin temsilidir. Bunlardan ikisi de esas itibariyle hak vergisidir.)

18. Rablerinin emrine uymayı kabul edenlere daha güzeli var. O'nun emrini kabul etmeyenler ise, Yerde bulunanların hepsi, bir misli ile beraber kendilerinin olsa, hepsini kurtuluş fidyesi olarak verirlerdi. İşte onlar var ya, hesabın kötüsü onlar içindir. Varacakları yer Cehennemdir ve o, ne fena yataktır.

(Gelelim hak daveti ile onu kabul etmeyenlerin ve "en güzel" ile "kötü hesab" ın açıklamasına:)

19. Şimdi Rabbinden sana indirilenin gerçekten hak olduğunu bilir bir kimse, kör olan gibi olur mu? Fakat onu ancak akıl ve vicdanı temiz olanlar anlar.

(Sana Rabbinden indirilenin hak olduğunu bilen ve dolayısıyla O'nun hak davetini kabul eden kimse, o hakkı görmeyen, tanımayan köre benzer mi? Elbette benzemez. Ama bunu ancak aklı ve beyni yerinde olanlar idrak eder.)

20. Onlar ki Allah'ın ahdini yerine getirirler ve misakı bozmazlar.

(O temiz akıllılar şu vasıfları taşırlar: Onlar, "hem Rabbin, Âdemoğullarından, bellerinden zürriyetlerini alıp da onları nefislerine karşı şahit tutarak "Rabbiniz değil miyim?" diye şahit gösterdiği vakit, "evet, Rabbimizsin, dediler, şahidiz" "A'râf, 7/172" âyetinde beyan olunduğu üzere yüce Allah'ın rablığını itiraf etmek üzere nefislerinde fıtratlarıyla teahhüt ettikleri tevhit ahdini yerine getirirler ve verdikleri sözü tutarlar.)

21. Ve onlar ki Allah'ın riayet edilmesini emrettiği hukuka riayet ederler, Rablerine saygı besler ve hesabın kötülüğünden korkarlar.

(Hukuka uygun hareket ederler. Ki peygamberlerin ve onların varisleri olan alimlerin, akraba ve yakınların, komşunun, bütün müminlerin ve hatta zimmeti bulunan bütün insanların ve kedisine, tavuğuna varıncaya kadar her hangi bir hakkı bulunan hayvanların ve belki bitkiler ve eşyanın hukukuna riayet meseleleri hep buraya dahildir. Yine o temiz akıl sahipleri Allah'ın gazabından sakınır, günah işlemekten çekinirler. Ahirete ve sonunda amellerinin hesabını vereceklerine inanırlar da kötü hesaptan korkar ve ondan evvel kendi nefislerini hesaba çekerler.)

22. Ve onlar ki rablerinin rızasına ermek için sabretmekte, namazı dürüst kılmakta, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli açık infak etmektedirler. Ve kötülüğü iyilikle savarlar. Bunlar yok mu? İşte dünya yurdunun sonu onlarındır.

(Temiz akıl sahiplerinin bir vasfı da kötülüğü iyilikle savmaktır. Bununla, "o halde kim size tecavüz ettiyse siz de ona, ettiği tecavüzün misliyle tecavüz edin" meâlindeki Bakara, 2/194 âyeti arasında bir çelişki yoktur. Çünkü tecavüz edene misliyle karşılık vermek, kötülüğe kötülükle karşılık vermek için değil, zulüm ve tecavüz kötülüğünü kesmek veya durdurmak için iyilik mahiyetinde olmak üzere meşrudur. Yoksa zarara zarar, kötülüğe kötülükle karşılık vermek caiz değildir.)

23. Adn cennetleri. Onlara girecekler, atalarından, zevcelerinden ve zürriyetlerinden salih olanlar da beraber. Öyle ki, melekler her kapıdan üzerlerine girerek diyecekler:

24. "Sabrettiğiniz için selam size! Bakın ne güzel, dünya yurdunun sonu.

(Yüce Allah buraya kadar olan âyetlerde müminlerin güzel vasıflarını ve onları bekleyen mutlu sonu anlattıktan sonra kafirlerin kötü sıfatlarını ve onları bekleyen korkunç sonu haber vermek üzere şöyle buyuruyor:)

25. Ama Allah'ın ahdini misak ile sağlamlaştırdıktan sonra bozanlar ve Allah'ın bağlanmasını emrettiği bağları koparanlar ve yeryüzünü fesada verenler, işte bunlar yok mu, lanet onlara, yurdun en kötüsü onlara!

26. Allah, dilediği kimseye rızkı genişletir, daraltır da. Onlar ise dünya hayatı ile ferahlanmaktalar. Halbuki dünya hayatı âhiretin yanında bir yol azığından ibarettir.

27. Yine o küfredenler diyorlar ki: "Ona Rabbinden bir âyet indirilseydi ya! De ki: "Gerçekten Allah dilediği kimseyi şaşırtıyor. Kim de gönül verirse onu kendine hidayet ediyor.

(Her şahsın ömründe, birbirine eşit olmasa bile, az çok bir müddet vardır ki, o müddet içerisinde hidayeti tercih etmeğe bir imkan verilmiştir. Bu müddet içinde hidayet ve sapıklık kişinin kendi arzu ve tercihine bağlıdır. Fakat o süre içinde tercihini iyi kullanarak hakka yönelmeyenler için sapıklık, zorunlu bir tabiat olur ki ondan sonra arzu da etse muvaffak olamaz. Yani Allah'ın dilediğini saptırmasının sebebi, kişiye, Allah'a dönmesi için imkan verildiği halde O'na gönül verip yönelmemesidir. Halbuki O, her gönül vereni kendisine hidayet eder.)

28. Onlar ki iman etmişlerdir ve kalpleri Allah'ın zikri ile yatışır. Evet iyi bilin ki Allah'ın zikriyle kalpler yatışır.

(Gönüller Allah'ın dışında neye meyletse hepsinin ötesi bulunduğundan hiç birinde huzur bulamaz. Zevk ve lezzette daha yükseğine geçmek ister. Fakat ilahi marifetlerden zevk almağa başladı mı bütün arzu ve işlerin Allah'a döndüğünü anlar ve artık O'ndan yüksek bir merciye ve amaca geçmek mümkün olmaz. Onun için Allah'ı zikretmeyen kafir veya gafil kalpler hiçbir zaman sıkıntıdan kurtulamaz, kalp huzuru ve gönül rahatlığına eremez.)

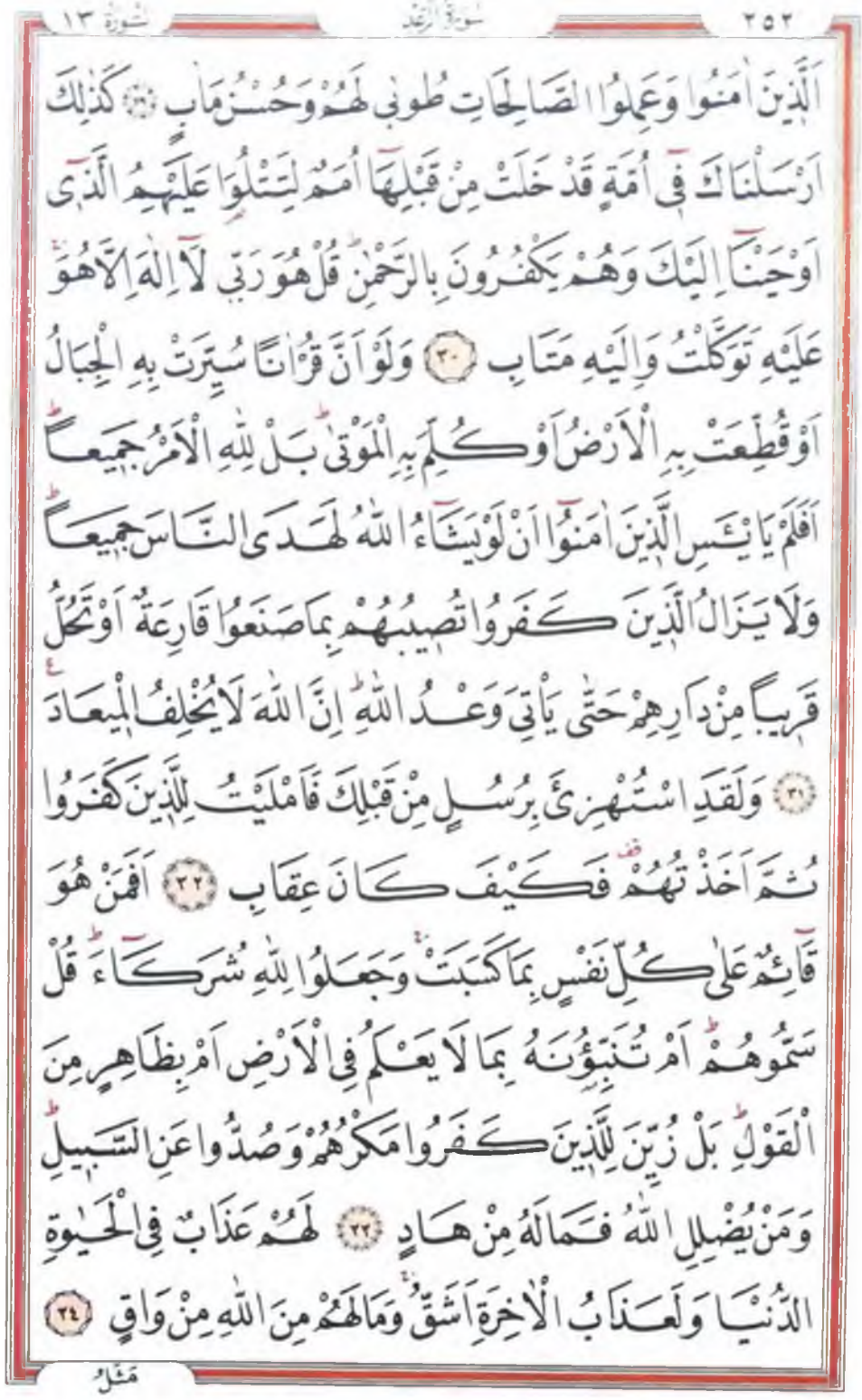
الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ طُوبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾ كَذٰلِكَ
اَرْسَلْنٰكَ فِيْٓ اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَآ اُمَمٌ لِّتَتْلُوَا عَلَيْهِمُ الَّذِيْٓ
اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُوْنَ بِالرَّحْمٰنِ ۭ قُلْ هُوَ رَبِّيْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۭ
عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾ وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ
اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى ۭ بَلْ لِّلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِيْعًا ۭ
اَفَلَمْ يَايْــَٔسِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ لَّوْ يَشَاۗءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيْعًا ۭ
وَلَا يَزَالُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا تُصِيْبُهُمْ بِمَا صَنَعُوْا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ
قَرِيْبًا مِّنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَاْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ ﴿٣١﴾
وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَاَمْلَيْتُ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا
ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ ۣ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾ اَفَمَنْ هُوَ
قَاۗىِٕمٌۢ عَلٰي كُلِّ نَفْسٍۢ بِمَا كَسَبَتْ ۭ وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَاۗءَ ۭ قُلْ
سَمُّوْهُمْ ۭ اَمْ تُنَبِّــُٔوْنَهٗ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْاَرْضِ اَمْ بِظَاهِرٍ مِّنَ
الْقَوْلِ ۭ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوْا عَنِ السَّبِيْلِ ۭ
وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّ ۚ وَمَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ وَّاقٍ ﴿٣٤﴾

29. Onlar ki iman etmişlerdir ve salih ameller işlemektedirler. Ne hoş, mutluluk onların, gelecek güzelliği onların.

("Mutluluk onların" demek, gönlü hoş edilmiş olmak, hoşluk ve güzellik, hayır, hayat hoşluğu ve güzelliği onlara olsun, demektir ki, imrenme onlara, nimet onlara, en güzel şey onlara , devamlı hayır onlara, ikram onlara, ferah ve göz aydınlığı onlara, diye çeşitli şekillerde tefsir edilmiştir. Hülasa, ne mutlu o huzura ermiş kalplere ki en hoş zevk onların, gelecek güzelliği onlarındır.)

30. İşte seni, böyle kendilerinden önce nice ümmetler geçmiş olan bir ümmet içinde gönderdik ki, onlar Rahmân'a küfrederlerken sen onlara karşı sana vahyettiğimiz kitabı okuyasın. De ki: "O Rahmân, benim Rabbim. O'ndan başka ilah yok. Ben O'na dayandım, tevbem de O'nadır."

(Ey Muhammed! Biz seni kendilerinden evvel birçok ümmetler geçen bir ümmet içinde peygamber gönderdik ki onlara Kur'an'ı okuyasın da geçen ümmetler gibi bunlar da helak olmasınlar. Ama onlar Rahmân'a küfrediyorlar. Rahmeti her şeyi içine alan ve âlemlere rahmet olmak üzere seni ve bu Kur'an'ı gönderen yüce Allah'ın engin rahmetini tanımıyor, hatta Rahmân ismini inkar ediyorlar, "Rahmân ne imiş?" "Furkân, 25/60" demeğe kadar varıyorlar. De ki: "O sizin inkar ettiğiniz Rahmân, beni yaratıp terbiye ederek gönderen Mevlam'dır.")

31. Bir Kur'an... Onunla dağlar yürütülse veya onunla yer parçalansa veya onunla ölüler konuşturulsa (o, bu Kur'an ile olurdu.) Fakat bütün emir Allah'ın. Daha iman edenler, kafirlerden ümidi kesip anlamadılar mı ki Allah dilese idi elbette insanlara hep birden hidayet verirdi. O küfredenler var ya, onların kendi sanatlarıyla başlarına musibet inip duracak ve yahut yurtlarının yakınına konacak, sonunda Allah'ın va'di gelecek. Her halde Allah, va'dinden dönmez.

(Rivayet edilir ki, Mekke kafirleri, bir gün Mekke'nin kenarına çıkmış oturuyorlardı. Rasûlullah (s.a.v) yanlarına vardı, İslamı sundu. İçlerinden Abdullah b. Ümeyye el-Mahzumî: "Mekke'nin, demişti, şu iki dağı bizi çok sıkıyor. Bunları buradan yürüt, yerimiz genişlesin, orada bize aralarından ırmaklar, parça parça mezralar aç. Atalarımızdan filan ve filanları dirilt de söylesinler bakalım, söylediklerin doğru mu değil mi?" Bunun üzerine bu âyet inmiş ve dolayısıyla anlatılmıştır ki Hz. Peygamber'in gönderilme ve Kur'an'ın indirilmesindeki hikmet ve gaye bunlar değildir. Her şeyden önce Kur'an, kalpleri Allah'ın zikri ile tatmin edip aydınlatacak ve onun için okunacak bir rahmet delilidir.)

32. Andolsun ki senden evvelki peygamberlerle alay edildi de ben o küfredenlere bir süre meydan verdim, sonra da tuttum cezalandırdım. O vakit cezalandırmam nasıl oldu?

(Ey Muhammed! Emin ol, senden evvel de birçok peygamberle alay edildi. Yani, "bir âyet olsa, dağ yürüse, şu olsa bu olsa" deyip duran kafirlerin maksatları iman etmek için cidden bir âyet, bir delil istemek değil, sırf alay etmektir. Onun için bunlara ne türlü bir âyet indirilse yine iman etmezler, azap beklerler. Bu, yalnız sana yapılmış birşey değil, geçmişte de nice peygamberlerle alay edildi de ben o küfredenlere bir süre tanıdım, sonra yakalayıp cezalarını verdim.)

33. Böyle her nefsin, bütün kazandıklarıyla birlikte, üzerinde hükümran olan zata küfredilir mi? Tuttular Allah'a ortaklar koştular. De ki: Söyleyin bakalım onların isimlerini! Ya, siz O'na bu yerde bilmediği bir şey mi haber vereceksiniz? Yoksa manasız, sırf zahiri (lafzı var, manası ve hakikatı yok) bir laf mı (söyleyeceksiniz)? Doğrusu küfre saplananlara hileleri hoş gösterildi ve hak yolundan saptırıldılar. Her kimi de Allah saptırırsa artık onu yola getirecek yoktur.

(Şimdi onlar, her şey üzerinde egemen olan Allah'a mı küfrediyorlar? Yani her nefis üzerine gözcü ve hakîm olan, her nefse istemiş ve yapmış olduğu hayır veya şer kazancı veren ve onu bununla sorumlu tutan, hasılı Rahmân olmakla beraber, "her nefis üzerinde, yaptıklarıyla beraber hükümran olan" yüce isminin de sahibi bulunan o yüce ve ulu zata mı karşı geliyorlar? Hiç böyle bir yüce zat ile uğraşılır mı? O'na şirk koşulur mu? O, başkasına kıyas edilir mi?)

34. Onlara dünya hayatında bir azap vardır, âhiret azabı ise elbet daha zorlu. Onları Allah'tan koruyacak da yoktur.

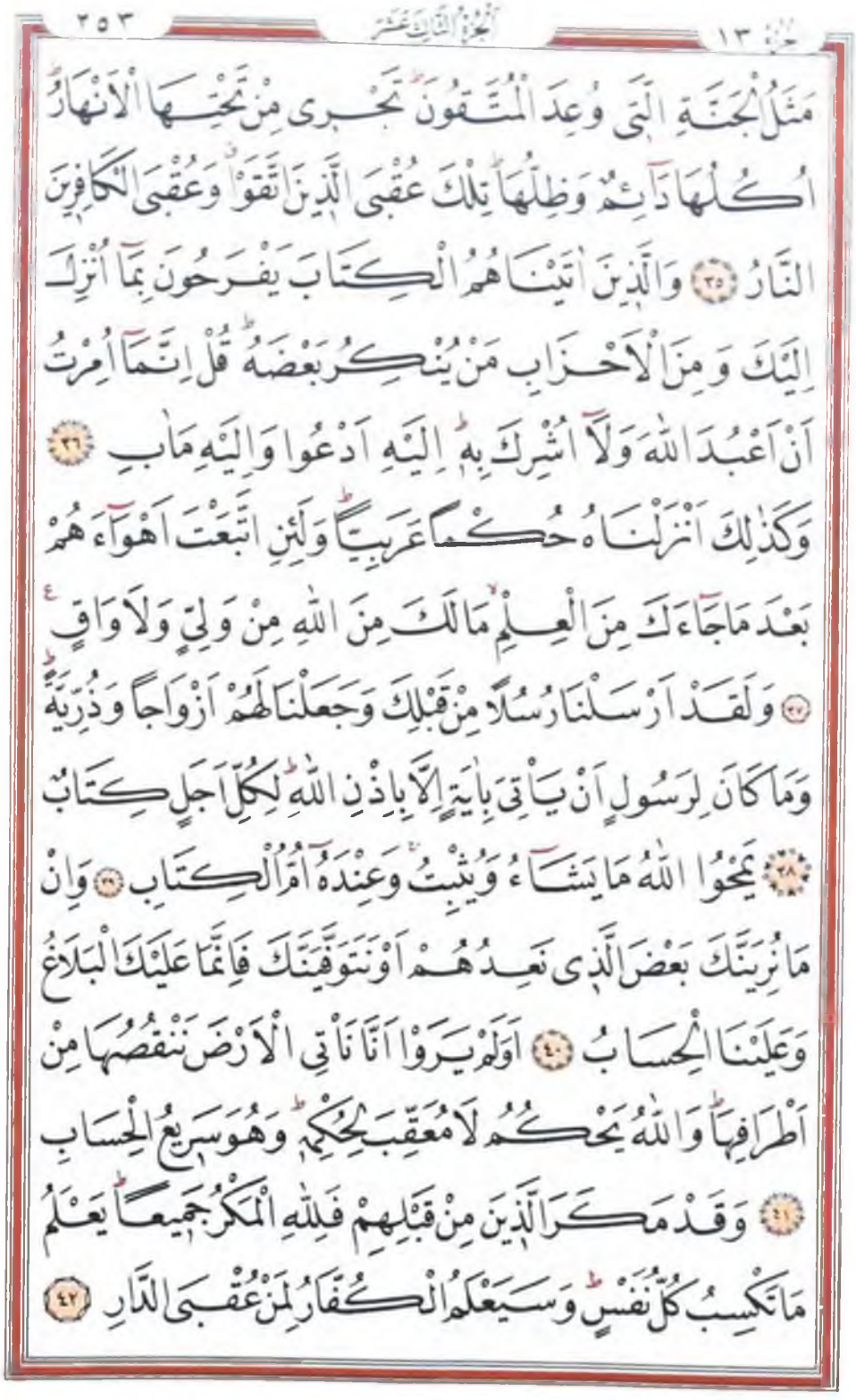

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا ۚ تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا ۖ وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ
النَّارُ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ
إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ ۚ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ
أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ ۚ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبِ ﴿٣٦﴾
وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ۚ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ
بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾
وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً ۚ
وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ
﴿٣٨﴾ يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ ۖ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾ وَإِنْ
مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ
وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ
أَطْرَافِهَا ۚ وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ ۚ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ
﴿٤١﴾ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا ۖ يَعْلَمُ
مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ۗ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾

35. Takva sahiplerine va'd edilen Cennetin temsili şudur: Altından ırmaklar akar, yemişleri devamlı, gölgesi de. Bu işte, takva yolunu tutanların akıbeti. Kafirlerin akıbeti ise ateş.

(Takva sahiplerine va'd edilen cennetin altından öyle ırmaklar akar ki, içlerinde halis sudan olanı var, sütten olanı var, süzülmüş baldan olanı var, lezzetli şaraptan olanı var. Bkz. Muhammed, 47/15. Yemişleri hiç bitmez, ardı arkası kesilmez, tükenmez, dünya yemişleri gibi geçici ve sonlu değil. Bu cennetin gölgesi de öyle çekilmez, son bulmaz, yanması yok, karanlığı yok, sonsuza kadar istirahat edilecek yer.)

36. Bir de kendilerine kitap verdiklerimiz sana indirilen bu Kur'an ile ferah duyuyorlar. Hizipler içinden, onun bazısını inkar eden de var. De ki: "Ben ancak Allah'a kulluk etmekle ve O'na ortak koşmamakla emrolundum. Ben O'na davet ederim, varacağım Yer O."

(Hizipler içinden, yani Kitap Ehli'nin Rasûlullah'a (s.a.v) karşı düşmanlıkta birleşip de kendi aralarında birbirlerine karşı gruplar oluşturan değişik fırkalarından öyle kimseler vardır ki, Kur'an'ın tamamını inkar edememekle beraber bazısını inkar eder, hoşlanmazlar. Sen onlara de ki: "Ben hepinizi O'na davet ediyorum. "Gelin, sizinle bizim aramızda eşit bir kelimeye. Şöyle ki: Allah'tan başka mabut tanımayalım. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve bazımız bazımızı, Allah'tan başka Rab edinmesin" Âl-i İmrân, 3/64.)

37. Ve İşte biz o Kur'an'ı böyle Arapça olarak hakîm olmak üzere indirdik. Yemin olsun ki, eğer sen, sana vahiy ile gelen bu ilimden sonra onların heveslerine uyacak olursan sana Allah'tan ne bir veli vardır, ne de koruyacak.

(Kur'an'ın bazı kısımlarını inkar eden o gruplar, kendi nefsâni arzuları hakîm olsun isterler. Sana gelen ise ilimdir. Dolayısıyla bu ilim geldikten sonra, bu kitabın nassı ile hakkın hükmü sence bilindikten sonra, haydi diyelim onların arzularına uyacak olsan, vallahi sana ne bir veli bulunur, ne de bir koruyucu.)

38. Yemin olsun ki biz senden önce de peygamberler gönderdik, onlara da hem zevceler verdik, hem zürriyet. Hiçbir peygamberin ise Allah'ın izni olmadıkça bir âyet getirmek haddi değildir. Her ecel için bir yazı vardır.

(Bazı müşrikler, peygamberi bir ilah gibi varsayarak ve mucizeleri onlar kendileri yaparmış gibi zannederek: "Muhammed, demişler, peygamber olsa idi, kendisinden hangi mucize istense hemen getirivermesi gerekmez miydi?" Buna cevap olarak: "Hiçbir peygamber için, Allah'ın izniyle olandan başka bir mucize getirmek yoktur" buyrulmuş ve ardından onlara yapılan tehditlerin, zamanı gelince gerçekleşeceği, "her ecel için bir yazı vardır" denilerek haber verilmiştir.)

39. Allah, dilediğini varlık âleminden siler, dilediğini de sabit kılar. Ana kitap O'nun katındadır.

(Allah'ın neyi sileceği, neyi sabit tutacağı, Allah katında bulunan ve bütün kitapların kaynağı, aslı ve esası olan, hiçbir şekilde değişmeyen Ana kitapta, Levh-i Mahfuz'da yazılıdır, hepsi bilinmektedir.)

40. Onlara yaptığımız tehdidin bazısını sana muhakkak göstersek de yahut seni vefat ettirsek de her halde sana düşen, sadece tebliğ etmektir. Hesaba çekmek de bize aittir.

(O inkarcılara va'd edilen ceza ve azabın hepsi gerçekleşecek ve sen her halde bazısını bu dünyada göreceksin. Bununla beraber sana hiçbirini göstermeden seni vefat ettirsek de sen bununla kayıtlı olmayarak, görüp görmeyeceğini düşünmeyerek görevini yap. Onların hesabını görecek, amellerinin cezasını verecek olan, biziz.)

41. Ya görmüyorlar mı ki biz o yeri etrafından eksiltip duruyoruz. Allah öyle hüküm ve hükümet eder ki hükmünü takip edecek yoktur. Hem O, çok hızlı hesap görendir.

(Allah'ın hükmünü takip edecek yoktur, demek O'nun verdiği hükmü arkasından takip edip de bozup reddedebilecek hiçbir kuvvet, hiçbir devlet, hiçbir mahkeme, hiçbir başvuru yeri yoktur, demektir. O'nun hesap görmesi de çok hızlıdır. Dolayısıyla o hesap ve azap zamanları uzaktır da zannedilmesin. Allah isteyince bir göz açıp yummadan geliverir.)

42. Evet, onlardan evvelkiler de hile ve tuzaklar kurdular, fakat neticede bütün hile Allah'ındır. Her nefsin ne kazanıyor olduğunu O bilir. Yarın kafirler de bilecek ki o yurdun akıbeti kimin?

[Yani Âhiret âleminde güzel akıbete kendilerinin mi yoksa Hz. peygamber ile ona inananların mı kavuşmuş olacağını o dinsizler yakında öğreneceklerler.]

43. O küfretmekte olanlar: "Sen bir peygamber değilsin" diyorlar. "De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve bir de katında kitap ilmi bulunan, yeter."

(Ey Muhammed! Senin hak peygamber olduğunu inkar edenlere sen de ki: Benim aramla sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. Yani yüce Allah, bende ortaya çıkarıp indirdiği kesin delillerle benim peygamberliğime öyle şahitlik etmektedir ki, her şahitlikten yüksek olan bu Allah şahitliği, diğerlerinin şahitliğine ihtiyaç duyurmaz. Bir de bağnazlığa ve nefsâni arzularına uymayan insaf sahibi Kitap Ehli alimlerinin şahitliği bana yeter.)

14
İBRAHİM SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 52 âyettir.

[Peygamberlerin atası ve hanif dini mensuplarının önderi İbrahim'in (a.s) anılarını sonsuzlaştırmak için

bu mübârek sureye "İbrâhim Sûresi" adı verilmiştir.

İbrâhim'in (a.s) putları kırarak Allah'ın birliği inancının bayraktarlığını yapmıştır. Kur'an-ı Kerim bize, onun Ka'be'yi yapıp bitirdikten sonraki mübârek çağrılarını anlatır. İbrâhim'in (a.s) yaptığı çağrıların hepsi iman ve Allah'ın birliği inancıyla ilgilidir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Râ. Bir kitap ki onu sana, insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa, doğruca O Aziz ve Hamid'in yoluna çıkarasın diye indirdik.

(Bu seçkin harfler, yani mucizevi nazmı ile bu sureyi teşkil eden basit ve bileşik sesler, öyle muazzam bir kitaptır ki, ey Muhammed, onu sana ululuk şanımızla biz indirdik. İndirdik ki insanları, Rablerinin izniyle karanlıklardan nura, o aziz ve hamid olan Allah'ın yoluna: bütün izzet ve kudret kendisinin olan, bütün hamd ve sena kendisine mahsus olan ve dolayısıyla yoluna gidip korumasına sığınanları izzet ve nimetiyle aziz ve değerli kılacağı açık ve belli olan o nimet verici Rabbin doğru yoluna, hak dinine çıkarasın. Yani:)

2. O Allah'ın yoluna ki göklerde ne var, yerde ne varsa hep O'nun. Şiddetli bir azaptan da vay kafirlere!

(İşte ey Muhammed! Bu kitap böyle indirilmiş bir nur ve sen öyle bütün insanlara gönderilmiş bir nursun. Yani hangi kavimden olursa olsun bütün insanları aydınlatacak, yeryüzünde zevk ve eğlence düşkünlüğüne, küfür ve sapıklık inançlarına kapılarak kat kat karanlıklar içinde kalmış, dünya ve âhireti tanımaz, nereden gelip nereye gittiğini bilmez olmuş bütün insanları sapıklıktan kurtarıp iman nuru ile izzet ve hamd yoluna, aziz ve hamid olan Allah'ın dini ve şeriatine hidayet edeceksin. Fakat kendi kudret ve iradenle değil, hepsinin Rabbi olan o âlemlerinin rabbinin izin verip muvaffak etmesiyle. Çünkü nur O'nun, sen O'nun, göklerde ve yerde bütün saltanat ve Rablık O'nundur.)

3. O kafirler ki dünya hayatını sever, onu âhirete tercih ederler de Allah yolundan çevirirler ve onun eğrilmesini isterler. İşte onlar, çok uzak bir sapıklık içindedirler.

(Onlar dünyayı âhirete tercih ederler. Bugün yaşayalım da yarın ne olursa olsun derler, dünya için âhireti satarlar. Allah yolundan meneder. Allah yoluna eğri der, aykırı gidilmesini isterler. Aydınlığı karanlık, karanlığı aydınlık görmek ve göstermek isterler. İşte bunlar, hak yoldan o kadar uzağa sapmışlardır ki ona yanaşmak, kurtuluşa ermek ihtimalleri yoktur. Onun için vay hallerine!)

4. Ve biz her gönderdiğimiz rasulü ancak bulunduğu kavminin diliyle gönderdik ki onlara iyi beyan etsin. Sonra da Allah, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini de hidayete erdirir. Ve öyle Aziz, Hakîm O.

(Kur'an başka bir dil ile inseydi, peygamberin içlerinde bulunduğu ve ilk evvel hitap edeceği kavmi onu anlamayacaktı. Bütün dillerde inseydi bu da kavimler arasında çekişme ve ihtilafı azaltacak yerde çoğaltacaktı. Çünkü herbiri yalnız kendi dilini asıl tanımak isteyecekti. Ayrıca bu birden çok dilde oluş, terceme ihtiyacından kurtarmayacak, her kavim, kendi dilindeki Kur'an ile diğerlerinin uygun gelip gelmediğini anlamak ihtiyacında bulunacak ve bundan dolayı, sayı ne kadar çoksa terceme ihtiyacı da o oranda artacak ve bir mütercimin bütün dilleri bilmesi gerekecek ve bu, güç yetmeyen bir şeyi yapmakla yükümlü tutmak demek olacaktı.)

5. Andolsun ki, "kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah günleriyle öğüt ver" diye âyetlerimizle Musa'yı gönderdik. Şüphesiz ki bunda, çok sabırlı, çok şükredici her kimse için çok âyetler var.

("Allah günleriyle öğüt ver" demek, tarihte ümmetlerin başına gelen ve doğrudan doğruya Allah'ın kudretini gösteren, "Allah" dedirten acı veya tatlı büyük olayları anlatarak veya Allah'ın nimetlerini, belalarını hatırlatarak öğüt ver, demektir.)

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
إِذْ أَنجَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ
وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ ۚ وَفِي ذَٰلِكُم
بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ۞ ٦ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ
لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ۞ ٧ وَقَالَ مُوسَىٰ
إِن تَكْفُرُوا أَنتُمْ وَمَن فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ
۞ ٨ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ
وَثَمُودَ ۛ وَالَّذِينَ مِن بَعْدِهِمْ ۛ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ ۖ جَاءَتْهُمْ
رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ
وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا
تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ۞ ٩ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُم مِّن
ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ قَالُوا إِنْ
أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِيدُونَ أَن تَصُدُّونَا عَمَّا
كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ۞ ١٠

6. Ve o vakit Musa kavmine dedi ki: "Allah'ın üzerinizdeki nimetini anın. Bir vakit sizi Âl-i Firavun'dan kurtardı. Sizi azabın kötüsüne peyliyorlardı ve oğullarınızı boğazlayıp kadınlarınızı diri tutmak istiyorlardı. Bunda Rabbinizden size büyük bir imtihan var.

[Firavun'un adamları İsrailoğullarının erkek çocuklarını öldürüyorlardı. Çünkü rivayete göre Firavun rüyasında Beytülmakdis tarafından bir ateşin çıktığını ve bu ateşin gelip Kıptilerin evlerini yaktığını, İsrailoğullarının evlerine ise hiç dokunmadığını görmüş, kahinleri toplayıp onlara bu rüyayı yorumlatmış, onlar da: "İsrailoğullarından birinin bir erkek çocuğu olacak ve bu çocuk senin ve mülkünün helakine sebep olacak" demişlerdi. Bunun üzerine Firavun ve adamları ellerinden geleni yaparak ilahi hükmü savmak istediler. Fakat Allah'ın verdiği hükmün kendilerine gelmesinin önüne geçemediler.]

7. Ve düşünün ki Rabbiniz şöyle ilan etti: Andolsun şükrederseniz elbette size artırırım ve eğer nankörlük ederseniz, haberiniz olsun ki azabım çok şiddetlidir.

[Salih kişilerden birine şükrün ne olduğu soruldu, o da şöyle cevap verdi: "Allah'ın sana verdiği nimetleri O'na isyan için bir kuvvet olarak kullanmamandır." Anlatıldığına göre Davud (a.s): "Ey Rabbim! Sana nasıl şükredeyim?! Zira benim sana yaptığım şükür, senin bana yeni bir nimetindir" dedi. Yüce Allah: "Ey Davud! Şimdi bana şükrünü yerine getirdin" buyurdu. Buna göre şükür, nimet verenin nimetini itiraf etmek ve bu nimeti ona itaatten başka yerde kullanmamaktır. Allah'ım! Bizi, sana hakkıyla şükredenlerden eyle.]

8. Musa dedi ki: Siz ve bütün yerde bulunanların hepsi nankörlük etseniz şu muhakkak ki Allah, hiçbirinize ihtiyacı olmayan, zatında hamde layık bir zengindir.

[Hiç kimsenin şükretmesine ihtiyacı yoktur. Kullarını birtakım ibadet ve görevlerle yükümlü tutması, sırf onların yararı içindir. Yoksa O, kulların ibadetine muhtaç değildir, bütün kainatın yaratıcısıdır. Kendi zatıyla hamd ve övgüye layıktır. Artık bazı nankör ve kafirlerin bulunması o yüce yaratıcının ilahlık şanına bir zarar veremez. Bununla beraber melekler ve bütün diğer varlıklar hal diliyle O'nun birliğini, kudret ve ululuğunu itiraf edip O'na şükür görevini yerine getirip durmaktadır. Nimete nankörlük etmiş bulunanların ise ne gibi felaketlere uğramış olduklarını insanlık tarihi göstermektedir.]

9. Size önünüzden geçen kavimlerin haberleri gelmedi mi? Nûh kavminin, Âd'in ve Semûd'un ve daha onlardan sonrakilerin ki, ayrıntılarını ancak Allah bilir. Onlara Rasulleri delillerle geldiler de ellerini ağızlarına ittiler ve: "Biz, dediler, sizin gönderildiğiniz şeyi tanımıyoruz. Ve biz, sizin bizi davet ettiğiniz şeyden kuşkulu bir şek içindeyiz."

(İbn Mesud bu âyeti okuduğu zaman dermiş ki: "Nesep alimleri yalan söylüyorlar." Yani nesepleri bildiklerini iddia edenler ve Âdem'e varıncaya kadar bütün beşer ırkının nesep zincirini belirlemeğe kalkışanlar yalan söylemiş olurlar. Zira, "ayrıntılarını ancak Allah bilir, O'ndan başkası bilmez" buyurulmuştur. Bazı tefsirciler de demişlerdir ki: Şu halde bu münasebetle, Âdem'in yaratılışından beri geçen senelerin adedini de kestirmek mümkün değildir. Onu da ancak Allah bilir.

"Ellerini ağızlarına ittiler" demek, hiddet ve öfkelerinden parmaklarını ısırdılar, yahut bütün kuvvetleriyle ağızlarını tutmağa, susturmağa çalıştılar, yahut o peygamberlerin kendilerine uzatılan imdat elini ve hidayetlerini ağızlarıyla reddettiler, öpecek yerde ısırdılar demektir.)

10. Resulleri: "Hiç, dediler, gökleri ve yeri yaratan Allah'tan şüphe edilir mi? O, sizi günahlarınızı bağışlamak için çağırıyor ve belirlenmiş bir ecele kadar size müsaade ediyor." "Siz, dediler, bizim gibi bir beşersiniz, bizi babalarımızın taptıklarından çevirmek istiyorsunuz. O halde bize, baskı ve otoritesi açık bir delil getiriniz."

[Peygamberleri, onların bu ahmakça sözlerinden hayrete kapılarak ve bu sözleri kötü görerek dediler ki: "Gökleri, yeri ve bunların arasında bulunan şeyleri yaratan Allah'tır. O'nun varlığı, birliği ve sadece O'na iman etmenin gerekliliği hakkında şüphe mi var? Bu, her şeyden daha apaçık iken nasıl olur da O'nun hakkında şüpheye düşersiniz? O sizi imana çağırıyor ki günahlarınızı bağışlasın." Onlar da peygamberlere dediler ki: "Sizin bize karşı bir üstünlüğünüz yok, siz de bizim gibi insandan başka bir şey değilsiniz. Bize, doğru söylediğinize dair apaçık bir delil getirin."]

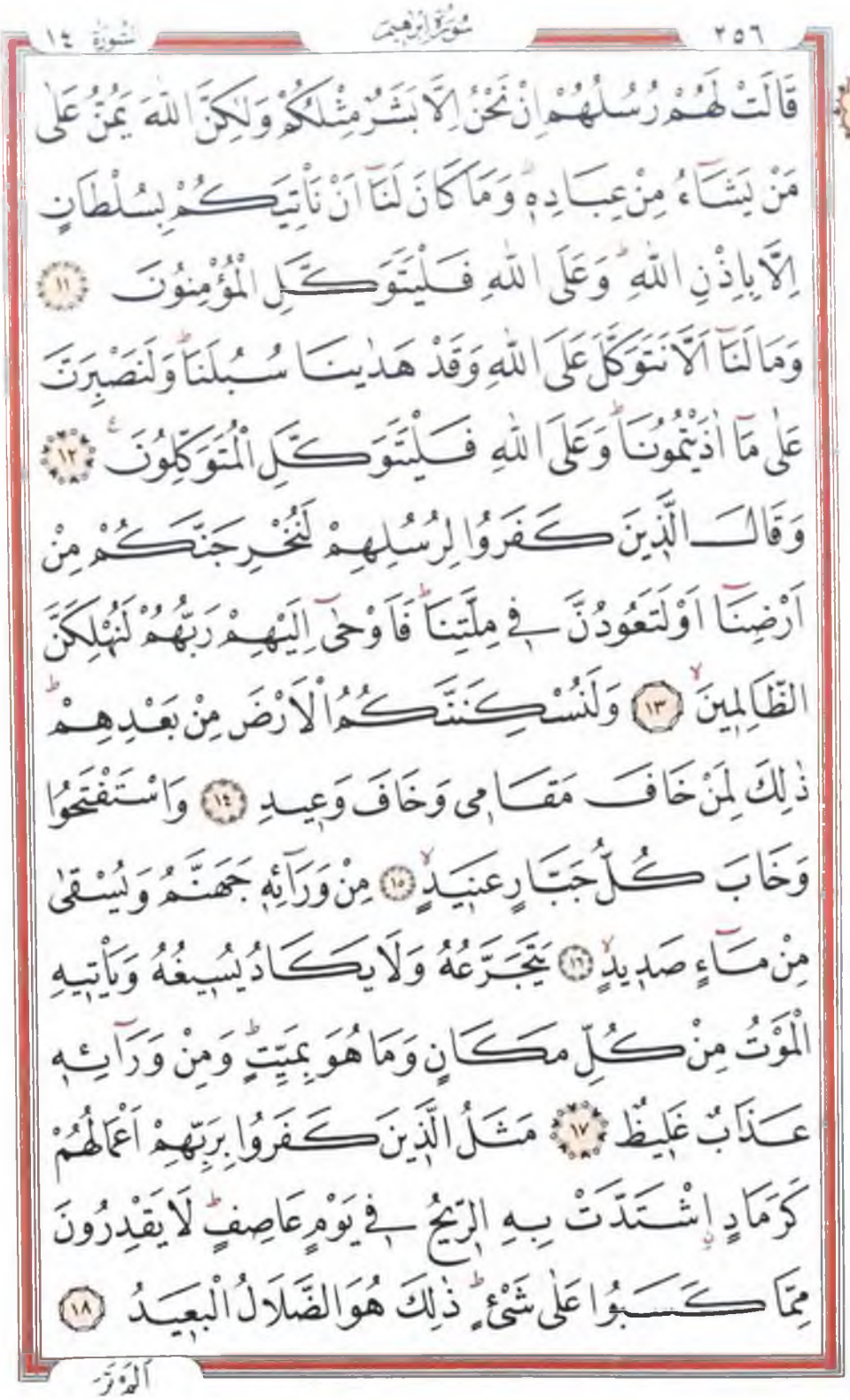
قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَّحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ
مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَّأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ
إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾
وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا ۚ وَلَنَصْبِرَنَّ
عَلَىٰ مَا آذَيْتُمُونَا ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِّنْ
أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۖ فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ
الظَّالِمِينَ ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ۚ
ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ وَاسْتَفْتَحُوا
وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ مِّنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ
مِنْ مَّاءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ
الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۖ وَمِنْ وَرَائِهِ
عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾ مَّثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ
كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ ۖ لَّا يَقْدِرُونَ
مِمَّا كَسَبُوا عَلَىٰ شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

11. Resulleri onlara: "Evet, dediler, biz sizin gibi bir beşerden başka bir şey değiliz. Fakat Allah, kullarından dilediğine nimetini ihsan eder, Allah'ın izni olmadıkça size baskı yapmak ve delil getirmek bizim haddimiz değildir. Ve onun için hep Allah'a tevekkül etmelidir, müminler."

[Peygamberler: "Biz sizin gibi bir beşerden başka bir şey değiliz" demekle, yalnız bir beşer olma hususunda onlara benzediklerini kastediyorlardı. Ama bunun ötesindeki özellikleri onlar gibi değildir. Fakat resulleri tevazu göstererek kendi üstünlüklerini onlara söylemediler. Sadece: "Allah, kullarından dilediğine (peygamberlik) nimetini ihsan eder" demekle yetindiler. Zira Allah'ın bu makama, ona layık olanlardan başkasını getirmeyeceği bellidir. Burada peygamberliğin ilahi bir ihsan olduğuna, vezirlik ve yöneticilik gibi çalışarak kazanılabilecek bir şey olmadığına delalet vardır.]

12. Biz neyimize Allah'a tevekkül etmeyelim ki O, bizlere yollarımızı dosdoğru gösterdi. Bize ettiğiniz eziyetlere elbette katlanacağız. Ve onun için, tevekkül edenler hep Allah'a tevekkül etmelidir.

[Bu âyetin son cümlesi, önceki âyetin bir tekrarı değildir. Önceki âyetteki tevekkül emri, ilk defa tevekkül etmeyi, bu âyetteki ise tevekkülde sebat etmeyi ifade etmektedir. Yani, tek olan Allah'a tevekkülde sebat ve devam etsinler, demektir. Böyle bir tevekkülün neticesi, büyük bir muvaffakiyettir. Bu tevekkül sayesinde insandaki kalp nuru artar ve insanın maneviyata olan bağlılığı güçlenir.

Tevekkül, kişinin elinden gelen bütün gayreti sarfettikten sonra, işi, bütün işlerin sahibi olan Allah'a havale etmektir. Tevekkül sahibi odur ki, bir sıkıntıyla karşılaştığı zaman onu, Allah'a isyan olan bir şeyle savmağa çalışmaz.]

13. Küfredenler de Resullerine dediler ki: "Mutlak ve mutlak sizi toprağımızdan çıkarırız, ya da dinimize dönersiniz". Rableri de onlara şöyle vahyetti ki, muhakkak ve muhakkak zalimleri helak edeceğiz.

[Âyette geçen "avdet" kelimesi, burada eskiye dönmek anlamında değil, bir halden bir hale dönmek, demektir. Esasen burada "eskiye dönmek" manasında olamaz. Zira bu, peygamberlerin daha önce onların dininde bulunmuş olmalarını gerektirir ki, hiçbir peygamber, peygamber olmadan önce de batıl bir dine mensup olmamıştır. Ancak, peygamberlere hitap edilerek onlara tabi olanlar kastedilmiş olabilir.]

14. Ve arkalarından sizi o yerde oturtacağız. Bu işte, makamımdan korkana, tehdidimden korkana va'dim.

[Onlar yok olduktan sonra yurtlarını size vereceğim. İşte bu, peygamberlere yardım ve zalimleri yok etme işi, makamımdan, azabımdan ve tehdidimden korkanlar içindir. Onlar peygamberlere zulmedip yurtlarından çıkarmaya yemin edince yüce Allah da onları yok etmeğe yemin etti.]

15. Hem (peygamberler) fetih istediler, hem de zarar edip gitti her zorba inatçı.

[Peygamberler, düşmanlarına ya da kafirlere karşı Allah'tan, zafer ve fetih için yardım istediler ve onlara yardım edildi. İstediklerine nail olup zafere ulaştılar ve kurtuldular. Azabın inmesiyle de onların inatçı kavimleri hüsrana uğrayıp helak oldular.]

16. Arkasında Cehennem var. Ona irinli sudan içirilecek.

[O kafirin ötesinde de Cehennem vardır. Orada ona kanlı ve irinli bir su içirilir. Acılığından dolayı onu yudum yudum içer. Bu sıvıya su denilmesi, Cennetteki suya karşılık olması nedeniyledir. Bu su özel bir su olup bizim bildiğimiz sulardan değildir. **Sadid**: *kanla karışık kusmuk, ya da cehennemliklerin cesetlerinden, zina yapanların cinsel organlarından akan sıvılardır.]*

17. Yutmağa çalışacak, boğazından geçiremeyecek, her taraftan ona ölüm gelecek, halbuki ölmeyecek. Arkasından da yaman bir azap.

[O inatçı zorba, kendisine susuzluğun galip gelmesi ve hararetin, bütün vücudunu kaplaması yüzünden bu cehennem suyunu, çok acı, çok sıcak ve leş gibi koktuğu için bir kerede değil, birkaç kerede yutmağa çalışacak, her taraftan kendisini ölüm kuşattığı halde ölüp kurtulamayacak. O suyun arkasından da, her biri bir öncekini aratır derecede şiddetli azaplara uğrayacak.]

18. Rablerine küfredenlerin durumu şudur: Amelleri bir küle benzer ki onu fırtınalı bir günde rüzgar şiddetle savurmaktadır. Kazandıklarından hiçbir şey ellerine geçmez. İşte budur asıl o uzak sapıklık.

[Nasıl rüzgar külü şiddetle savurur ve ondan hiçbir eser ve iz kalmayacak şekilde parçalarını dağıtırsa, aynı şekilde kafirlerin küfrü de, yaptıkları amellerden hiçbir eser kalmayacak şekilde onları yok edip boşa çıkarır. İnanmadıkları için ibadet etmedikleri gibi, bir insan olarak yaptıkları iyi ameller de inkarları sebebiyle yok olur gider ve bunların faydasını göremezler.]

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ؕ اِنْ يَّشَاْ
يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيْدٍ ۙ﴿١٩﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيْزٍ ﴿٢٠﴾
وَبَرَزُوْا لِلّٰهِ جَمِيْعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْٓا اِنَّا
كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُّغْنُوْنَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ؕ قَالُوْا
لَوْ هَدٰىنَا اللّٰهُ لَهَدَيْنٰكُمْ ؕ سَوَآءٌ عَلَيْنَآ اَجَزِعْنَآ اَمْ
صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَّحِيْصٍ ﴿٢١﴾ وَقَالَ الشَّيْطٰنُ لَمَّا قُضِيَ
الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُّكُمْ
فَاَخْلَفْتُكُمْ ؕ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّآ اَنْ
دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ ۚ فَلَا تَلُوْمُوْنِيْ وَلُوْمُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ؕ
مَآ اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ ؕ اِنِّيْ كَفَرْتُ بِمَآ
اَشْرَكْتُمُوْنِ مِنْ قَبْلُ ؕ اِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٢٢﴾
وَاُدْخِلَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ ؕ تَحِيَّتُهُمْ
فِيْهَا سَلٰمٌ ﴿٢٣﴾ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً
طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَّفَرْعُهَا فِي السَّمَآءِ ۙ﴿٢٤﴾

19. Görmedin mi Allah, gökleri ve yeri hak ile yaratmış? Dilerse sizi giderir, yepyeni bir halk getirir.

["Hak ile yarattı" demek, Âl-i İmrân, 3/191; Yûnus, 10/5 ve Sâd, 38/27 âyetlerinden anlaşıldığı gibi, "boşu boşuna yaratmadı" demektir. Ehli sünnet alimleri: "Bunların yaratılmasındaki hikmet, yaratıcının varlığına, ilmine ve kudretine delalet etmeleridir" derler.]

20. Ve Allah'a göre, bu önemli bir şey değildir.

[Çünkü her şeye gücü yeten varlığa, hiçbir şey zor gelmez. Engin ve sonsuz gücü nedeniyle, yaptığı şeyler arasında O'na zor veya kolay gelen bir iş yoktur: "O'nun işi, bir şeyi murat edince ona sadece "ol" demektir. O, oluverir." "Yâsîn, 36/82."]

21. Bir de hepsi toplanarak Allah'ın huzuruna çıkmışlardır. Zayıflar kısmı, bü-

yüklük taslayanlara şöyle demektedirler: "Bizler sizlere tabi idik. Şimdi siz bizden, Allah'ın azabından zerrece bir şey savabiliyor musunuz?" Büyüklük taslayanlar: "Eğer, diyecekler, Allah bize hidayet verse idi, elbette sizi hidayete erdirirdik. Şimdi bizler sızlansak da sabretsek de birdir. Bizim için kurtuluş yok."

[Taberi der ki: Cehennem ehli toplanır ve birbirlerine şöyle derler: "Cennet ehli cennete, ağlamaları ve Allah'a yalvarmaları ile kavuştular. Gelin, biz de ağlayıp Allah'a yalvaralım." Bunun üzerine ağlarlar. Ağlamanın fayda vermediğini görünce derler ki: "Gelin, sabredelim." Ve benzeri görülmemiş bir şekilde sabrederler. Sabretmenin de fayda vermediğini görünce: "Sabretsek de sabretmesek de bizim için aynı" derler.]

22. İş bitince şeytan da der ki: "Doğrusu Allah size gerçek vaat ile vaat etti, ben de bir vaat yaptım size, yalancı çıktım. Bununla beraber benim size karşı bir otoritem yoktu. Ancak sizi davet ettim, siz de davetimi kabul ettiniz. O halde beni kınamayınız, nefislerinizi kınayınız. Ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Ben sizin bundan evvel beni ortak kılmanızı tanımadım." Her halde zalimlerin hakkı, elem verici bir azaptır.

[Cennetlikler cennette, cehennemlikler de cehennemde yerlerini aldığı zaman, cehennemlikler şeytanı kınayıp azarlamağa başlarlar. Bunun üzerine şeytan bir hatip gibi kalkıp Kur'an'ın haber verdiği bu sözleri söyler. Hasan-ı Basri şöyle der: Şeytan kıyamet günü Cehennemde ateşten bir minber üzerine çıkarak hutbe okur. Bu hutbeyi bütün mahlukat işitir. Âyette geçen şeytanın son sözleri hakkında Zemahşeri şu yorumu yapar: "Yani bugün ben, sizin daha önce dünyada beni Allah'a ortak koşmuş olmanızı inkar ediyorum." Nitekim, Fâtır, 35/14 âyetinde meâlen: "Kıyamet günü, sizin ortak koşmanızı inkar ederler" buyrulmuştur. Bunu, kendisini temize çıkarmak için söyler. Bir görüşe göre bunun manası: "Beni kendisine ortak koştuğunuz Allah'ı, ben daha önce Âdem'e secdeyi kabul etmediğim zaman inkar etmiştim" demektir.]

23. İman edip salih salih ameller işleyenler ise altından ırmaklar akar cennetlere konulmuşlardır. Rablerinin izniyle orada devamlı olarak kalacaklardır. Sağlık temennileri orada selamdır.

[Melekler, saygı ve hürmetle o iman edip salih amel işleyen müminleri selamlarlar. Yahut müminler orada her karşılaştıklarında birbirlerine selam verirler.

Selam, ilk olarak babamız Âdem'den(a.s) sadır olmuştur. Vehb b. Münebbih der ki: "Âdem (a.s.), peygamberimizin nurunun parlaklığını görünce yüce Allah'a bunun ne olduğunu sordu. Yüce Allah: "O, senin çocuklarının arasından çıkacak olan Muhammed'in nurudur. Bütün peygamberler onun sancağı altında toplanacaklardır" buyurdu. Bunu duyan Âdem (a.s.), Muhammed'i (a.s.) görme şevk ve arzusuyla doldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in nuru, Âdem'in (a.s.) şehadet parmağının ucunda belirdi. O da bu nuru selamlayınca, yüce Allah, peygamberi adına bu selamı aldı." İşte selam, Âdem'den (a.s.) sadır olduğu için sünnet, onu almak yüce Allah tarafından olduğu için farz olmuştur.]

24. Gördün ya Allah, hoş bir kelimeyi hoş bir ağaca nasıl temsil etti. Bir ağaç ki kökü sabit, dalı semada.

[Bu, Allah'ın iman ve şirk için getirmiş olduğu bir darb-ı meseldir. Allah iman kelimesini güzel bir ağaca, şirk kelimesini de pis bir ağaca benzetti. Razi der ki: "Hoş kelimeden maksat, kelime-i tevhid ve şehadettir. Hoş ağaçtan maksat da hurma ağacıdır. Meyvesinin her mevsimde bulunması, arkası kesilmemesi, lezzetinin, tadının ve kokusunun güzelliği ve ne kadar çok yararlı olduğu herkesçe kabul edildiği için hurma ağacına "hoş ağaç" denmiştir." İman böyle hoş ve güzel olup hoş bir ağaca benzetilince, şirkin de pis olup pis bir ağaca benzeyeceği açıktır.]

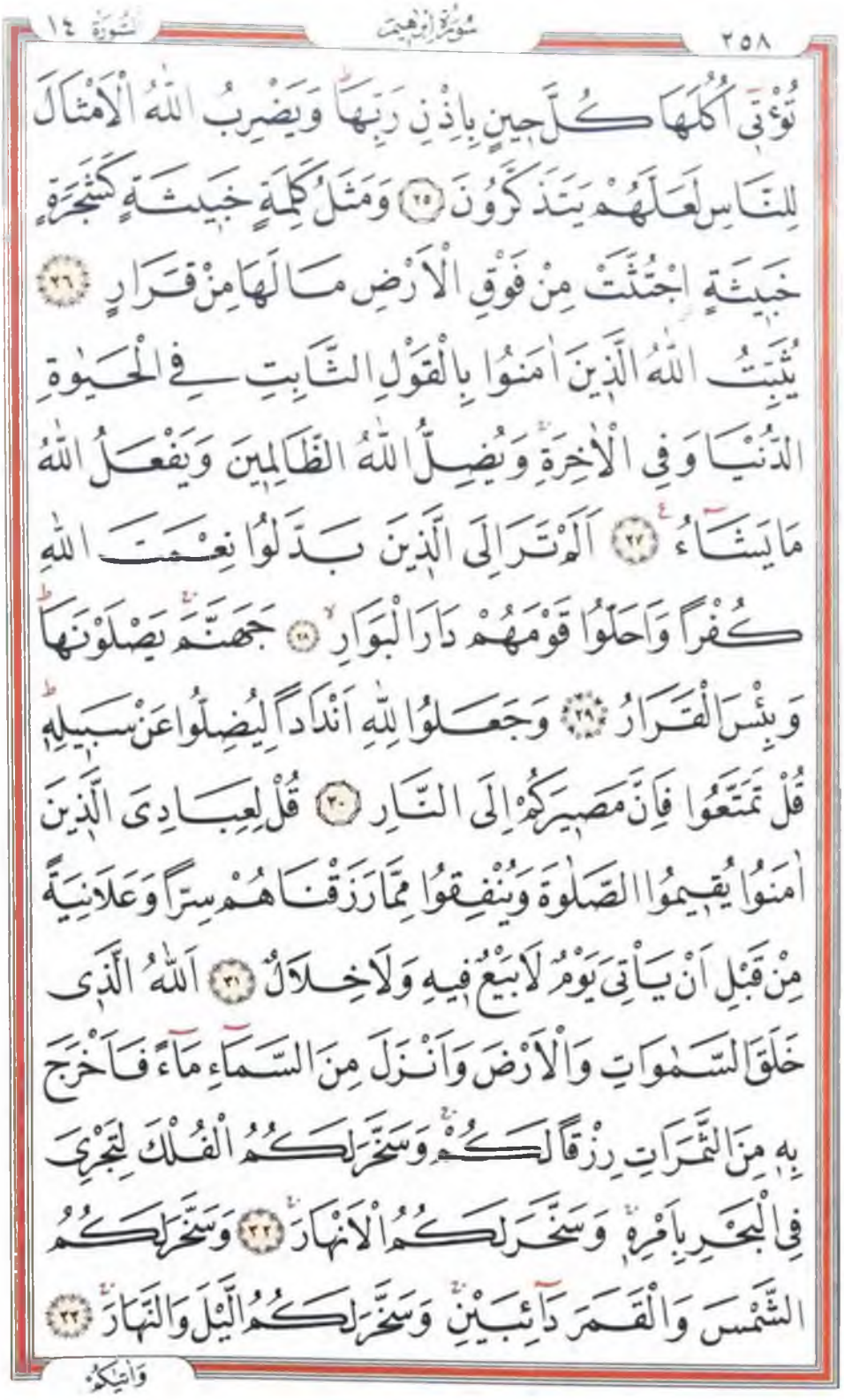
تُؤْتِيٓ أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍۭ بِإِذْنِ رَبِّهَا ۗ وَيَضْرِبُ ٱللَّهُ ٱلْأَمْثَالَ
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ
خَبِيثَةٍ ٱجْتُثَّتْ مِن فَوْقِ ٱلْأَرْضِ مَا لَهَا مِن قَرَارٍ ﴿٢٦﴾
يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ
ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ
مَا يَشَآءُ ﴿٢٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ بَدَّلُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ
كُفْرًا وَأَحَلُّوا۟ قَوْمَهُمْ دَارَ ٱلْبَوَارِ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا ۖ
وَبِئْسَ ٱلْقَرَارُ ﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا۟ لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلُّوا۟ عَن سَبِيلِهِۦ ۗ
قُلْ تَمَتَّعُوا۟ فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى ٱلنَّارِ ﴿٣٠﴾ قُل لِّعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ يُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُنفِقُوا۟ مِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً
مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَٰلٌ ﴿٣١﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِى
خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ
بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلْفُلْكَ لِتَجْرِىَ
فِى ٱلْبَحْرِ بِأَمْرِهِۦ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلْأَنْهَٰرَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ
ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ ﴿٣٣﴾
وَءَاتَىٰكُم

25. Yemişlerini Rabbinin izniyle her an verir. Allah insanlara böyle temsiller yapar ki, kavrayıp düşünsünler.

[Kökü toprağın derinliklerine salmış, dalları ise göklere doğru uzanmış bu hoş ağaç, yaratıcısının kolaylaştırması ve yaratmasıyla her zaman meyve verir. İşte bunun gibi iman kelimesi de müminin kalbine yerleşmiştir. Ameli de göklere yükselir. Her zaman amelinin sevap ve bereketini kazanır. Allah öğüt almaları, anlayıp kavramaları için insanlara böyle misaller getirir.]

26. Kötü bir kelimenin temsili de kötü bir ağaç gibidir ki, toprağın üstünden sökülmüş, yerinde duramaz.

[Müminin her vakitte kazanmakta olduğu iman bereketi ve sevabı, ağacın çeşitli şekillerde her zaman toplanabilen meyvesine benzetilmiştir. Mümin her "Lailaheillallah" dedikçe, bu güzel sözü göklere doğru yükselir. Sonra bunun hayır ve yararı ona gelir. İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilir: "Kötü

ağaçtan maksat kafirdir. Onun ameli ne kabul edilir, ne de Allah'a yükselir. Onun ne yerde sabit bir kökü vardır, ne de göğe yükselen bir dalı.]

27. Allah iman edenleri hem dünyada hem âhirette sabit söz ile sabitleştirir, haksızlık edenleri ise saptırır ve Allah, ne isterse yapar.

[Güzel ağaca benzetilen mümin, inanıp söylediği tevhid sözü ile hem dünyada yıkılmaktan kurtulur, hem de kabirde Münker ve Nekir melekleri soru sorduğunda bocalayıp şaşırmadan cevap vererek bunun faydasını görür. Nitekim Efendimiz (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Kabirde müslümana soru sorulduğunda, Müslüman, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in (a.s), O'nun elçisi olduğuna şehadet eder. İşte bu âyetin manası budur." Buhârî, Tefsir, 14/2.]

28. Bakmaz mısın onlara ki Allah'ın nimetinin yerine küfrü getirdiler ve kavimlerini helak yerine kondurdular.

[Bunlar Mekkelilerdir. Allah, onları emniyetli haremine yerleştirmiş, bolluk içinde yaşatmış ve içlerinden Muhammed'i (a.s.) peygamber göndermişti. Ama onlar bu nimetin kıymetini bilemediler. Bu nimete nankörlük ettiler. Allah da onları yedi yıl kıtlıkla cezalandırdı. Onlar inkarları ve azgınlıkları yüzünden kavimlerini helak yurduna sevkettiler.]

29. (Yani) Cehenneme. Oraya girerler. O ise, ne fena kalınacak yerdir.

[Evet, o kafirler kendi kavimlerini Cehenneme sevkederler. Dünyada bir süre yaşasalar da sonunda gidecekleri yer, Cehennemden başkası değildir. Küfrün sonu böyle sonsuz bir azaba uğramaktan ibarettir.]

30. Ve Allah'ın yolundan saptırmak için Allah'a eş ve benzer uydurdular. De ki: "Keyfinize bakın! Çünkü gidişiniz ateşedir."

[Bu âyet-i kerimeler, Rasûlullah'ın (s.a.v.) peygamberliğini tasdik etmeyen Mekke kafirleri hakkında inmiş olup hükmü, bütün kafirleri kapsar. Bu kafirlerin başlıca üç çirkin vasfı beyan ediliyor: İmanı küfürle değiştirmeleri, kendi kavimlerini küfre sevkederek cehenneme götürmeleri, bir takım yaratıkları Allah'a ortak koşmaları.]

31. O iman etmiş olan kullarıma söyle: Namazı kılsınlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden gizli ve açık infak etsinler, öyle bir gün gelmeden önce ki, onda ne alım satım var, ne dostluk.

[Bu dostluktan maksat, insan tabiatının meyli ve nefsin rağbeti dolayısıyla olan dostluktur. Onun için bu âyetle, "dostlar o gün birbirlerine düşmandırlar. Ancak Allah'a karşı gelmekten sakınan takvalı kişiler hariç" "Zuhruf, 43/67" âyeti arasında bir çelişki yoktur. Çünkü takvalı kişiler arasındaki dostluk, sırf Allah için olan dostluktur. O gün, bu dostluk devam eder. Fakat dünyadaki gibi çıkara dayalı dostluktan o gün bir eser yoktur.]

32. Allah, öyle bir ilahtır ki gökleri ve yeri yarattı ve yukarıdan bir su indirdi de onunla size rızık için türlü meyveler çıkardı. Ve emriyle denizde akıp gitmek için gemileri sizin emrinize verdi, nehirleri de sizin emrinize verdi.

[Seyyid Kutub der ki: İşte burada kainat kitabı tam olarak açılıyor. Bu kitabın süslü satırları, Allah'ın sonsuz nimetlerini anlatıyor: Gökler, yer, ay, güneş, gece, gündüz, denizler, nehirler, yağmurlar, meyveler... Bunlar, görülmek için sunulmuş kainat kitabının sayfalarıdır. Fakat insanlar bunlara ne bakıyor, ne okuyor, ne düşünüyor, ne de şükrediyorlar. İnsan, ne kadar zalim, ne kadar nankör! Allah insanın yaratıcısı ve rızık vericisi olduğu ve bu kainatı onun emrine hazır kıldığı halde, o, Allah'a ortaklar koşuyor.]

33. Birbiri ardınca güneşi ve ayı da sizin emrinize verdi, yine geceyi ve gündüzü de emrinize verdi.

[Gece, uyumanız; gündüz de geçiminizi temin etmeniz için size verildi.]

وَاٰتٰىكُمْ مِّنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوْهُ ۭ وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوْهَا ۭ
اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُوْمٌ كَفَّارٌ ۝٣٤ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ
رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَّاجْنُبْنِيْ وَبَنِيَّ اَنْ نَّعْبُدَ
الْاَصْنَامَ ۝٣٥ رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثِيْرًا مِّنَ النَّاسِ ۚ فَمَنْ
تَبِعَنِيْ فَاِنَّهٗ مِنِّيْ ۚ وَمَنْ عَصَانِيْ فَاِنَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝٣٦
رَبَّنَآ اِنِّيْٓ اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِيْ بِوَادٍ غَيْرِ ذِيْ زَرْعٍ عِنْدَ
بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ ۙ رَبَّنَا لِيُقِيْمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ اَفْـِٕدَةً مِّنَ النَّاسِ
تَهْوِيْٓ اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِّنَ الثَّمَرٰتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُوْنَ ۝٣٧
رَبَّنَآ اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِيْ وَمَا نُعْلِنُ ۭ وَمَا يَخْفٰى عَلَى
اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاۗءِ ۝٣٨ اَلْحَمْدُ
لِلّٰهِ الَّذِيْ وَهَبَ لِيْ عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعِيْلَ وَاِسْحٰقَ ۭ اِنَّ
رَبِّيْ لَسَمِيْعُ الدُّعَاۗءِ ۝٣٩ رَبِّ اجْعَلْنِيْ مُقِيْمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِيْ
رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاۗءِ ۝٤٠ رَبَّنَا اغْفِرْ لِيْ وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ
يَوْمَ يَقُوْمُ الْحِسَابُ ۝٤١ وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا
يَعْمَلُ الظّٰلِمُوْنَ ۭ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيْهِ الْاَبْصَارُ ۝٤٢

34. Hem size istediğiniz şeylerin hepsinden verdi, öyle ki Allah'ın nimetini saysanız onu bitiremezsiniz. Her halde insan çok zalim, çok nankör.

[İnsan, Allah'ın koyduğu sınırları aştığı için, nefsine zulmeden ve Allah'ın nimetlerini inkar edendir. Bir görüşe göre de, sıkıntı anlarında çok zalimdir, şikayet eder, sabretmez. Nimet içinde iken nankördür, onu biriktirir, fakat hayır yolunda harcamaz.]

35. Bir de İbrahim'in şöyle dediği vakti an: "Rabbim! Bu beldeyi emin kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak bulundur."

[Bu âyet, peygamberlerdeki ismet (masumluk) sıfatının, Allah'ın muvaffak kılmasıyla olduğuna delildir. İsmet, aslında, kulun gücü ve tercihi yine var olmakla beraber, yüce Allah'ın bir kulu günahtan uzak tutmasıdır. Onun içindir ki, İmam Maturidi şöyle der: İsmet, imtihanı yani mükellefiyeti kaldır-

maz. Şu halde müminin, imanından emin olmaması ve kendisini imanda sabit kılması için yüce Allah'a yalvarıp yakarması gerekir. Tıpkı İbrahim'in (a.s.) hem kendisi hem oğulları için imanda sebat istemesi gibi. Nitekim Hz. Peygamber'in (a.s) de en çok yaptığı dualardan biri: "Ey kalpleri halden hale çeviren! Benim kalbimi senin dinin üzerine sabit kıl" duasıydı. Bkz. Tirmizi, Kader 7; Deavat 90.]

36. Rabbim! Çünkü onlar (putlar), insanlardan birçoğunu saptırdılar. Bundan böyle kim benim izimce gelirse, işte o, bendendir. Kim de bana isyan ederse artık sen çok bağışlayan, çok merhamet edensin.

[Beyzavi der ki: İbrahim (a.s.) şöyle dedi: "Ey Rabbim! Bu putlar, birçok insanı saptırdı. Onun için senden beni onların saptırmasından korumanı istedim." Burada putlar saptırdı, denilmesi, gerçekte onlar kendileri saptırdıkları için değil, sapmağa sebep oldukları içindir. Nitekim, "dünya hayatı onları aldattı" meâlindeki En'âm, 6/70, 130 ve A'râf, 7/51 âyetinde de böyledir.]

37. Ey Rabbimiz! Ben zürriyetimden bazısını senin Beyt-i Muharrem'inin yanında, ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Ey Rabbimiz! Namazı kılsınlar diye. Bundan böyle insanlardan bazı gönülleri onlara doğru akıt ve onları ürünlerden rızıklandır. Gerek ki şükrederler.

[Beyt-i Harem de denilen Beyt-i Muharrem, Ka'be'dir. Hürmet edilmesi ve ona kötü niyetle yaklaşmanın haram kılınması sebebiyle Beyt-i Harem denilmiştir. Çünkü Allah, gökleri ve yeri yarattığı gün Ka'be'ye kötü niyetle yaklaşılmasını haram kılmıştır. Bu bölgede savaşılmasını, avlanılmasını, ihramsız girilmesini yasaklamıştır. Tufanın burayı etkilemesine engel olmuştur. Kabe, yeryüzünde yapılan en eski bina olduğu ve Tufandan önce de bulunduğu için ona "eski ev" anlamında Beyt-i atik de denir. Hac, 22/29 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

38. Ey Rabbimiz! Biz ne gizliyoruz ve ne açıklıyoruz her halde sen bilirsin. Ve ne yerde, ne gökte hiçbir şey Allah'a karşı gizli kalmaz.

[Nerede olursa olsun, her hangi bir şey O'na nasıl gizli kalır ki, O, bütün bunları var eden ve yaratandır. Yaratan, yarattığını bilmez mi?]

39. Hamd olsun o Allah'a ki bana ihtiyarlık halimde İsmail'i ve İshak'ı ihsan etti. Şüphe yok ki Rabbim, her halde duayı işitiyor.

[İbn Abbas der ki: Oğlu İsmail, Hz. İbrahim 99 yaşında iken doğdu. İshak ise 112 yaşında iken dünyaya geldi.]

40. Rabbim! Beni namaza devam ettir, zürriyetimden bir kısmını da. Ey Rabbimiz! Hem duamı kabul et.

[Bu, bir müminin kendisi ve çocukları için yapacağı en güzel dualardan biridir. Onun için bundan daha güzel bir şey yoktur. Ancak Hz. İbrahim bu duayı yaparken, "zürriyetimden bir kısmını da" demiştir. Bunun nedenini Zemahşeri şöyle açıklar:

"Çünkü o, Allah'ın bildirmesi sayesinde kendi soyundan gelecek olanlar içinde kafirlerin de bulunacağını öğrenmişti. Ona bunu bildiren âyet, Bakara, 2/124 âyetidir.]

41. Ey Rabbimiz! Hesap başa dikileceği gün bana, anama, babama ve bütün müminlere mağfiret et.

[Kurtubi der ki: "İbrahim, ana ve babasının Allah düşmanı olduklarını anlamadan önce onlar için dua etmişti. Ancak annesinin iman etmiş olma ihtimali vardır. Zira Allah, babası için mağfiret talebinde bulunmasındaki mazeretini açıklamış, annesi için bir şey söylememiştir." İbrahim'in, babası için neye dayanarak mağfiret isteğinde bulunduğunu Tevbe, 9/114 âyeti açıklamaktadır. O âyete ve açıklamasına bakınız.]

42. (Bunları an) ve sakın Allah'ı, zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma. Onları, O ancak öyle bir güne erteler ki, o gün gözler belerir.

[O gün gözler açık kalır, ne hareket edebilir, ne de bir tarafa dönebilir. Gördüklerinin dehşetinden göz kapakları bile kıpırdamaz.]

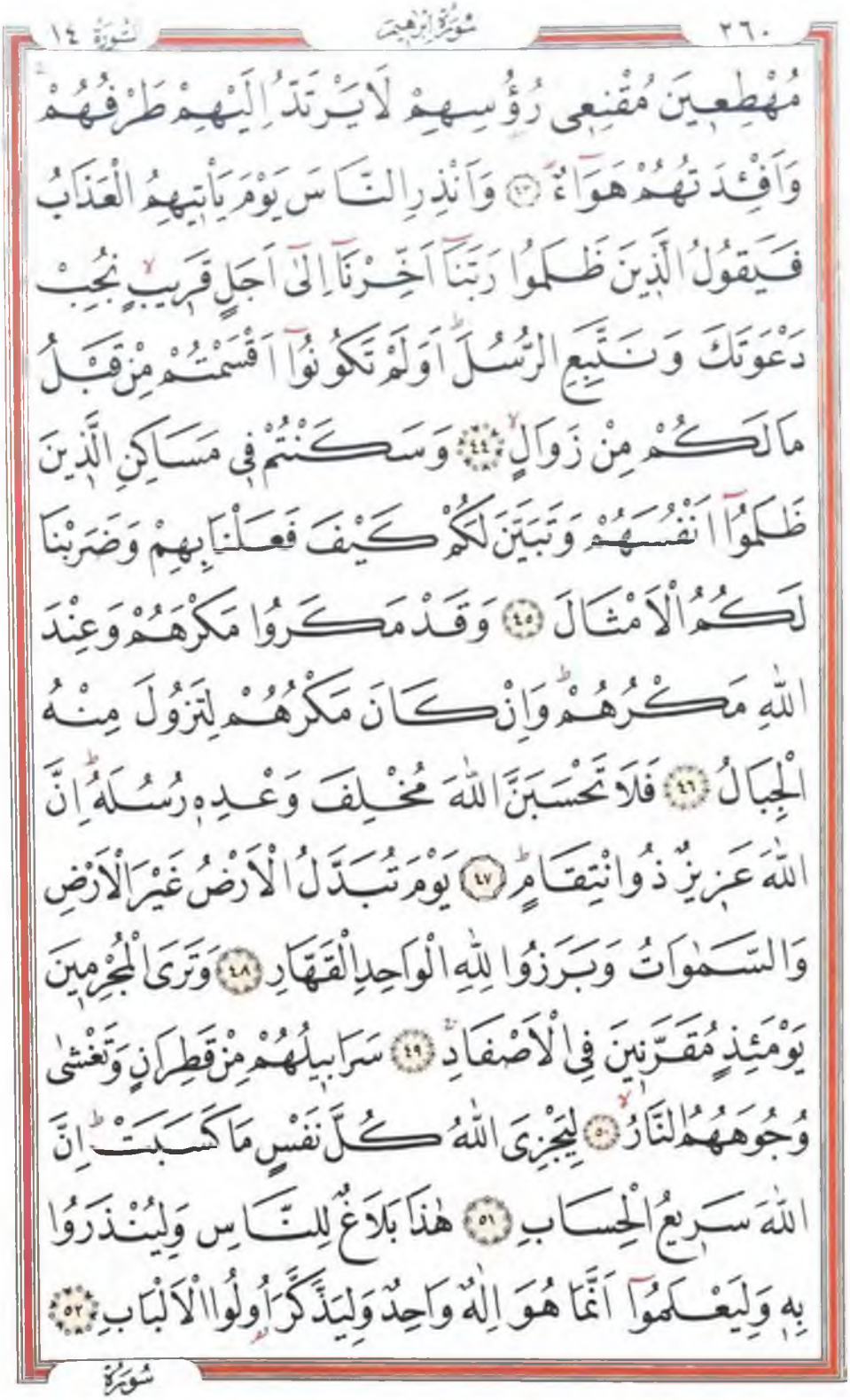

مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ
وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ﴿٤٣﴾ وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ
فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّجِبْ
دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ ۗ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ
مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ ﴿٤٤﴾ وَسَكَنتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ
ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا
لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِندَ
اللَّهِ مَكْرُهُمْ ۚ وَإِن كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ
الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ ۚ إِنَّ
اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ
وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ
يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُم مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ
وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ ۚ إِنَّ
اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾ هَٰذَا بَلَاغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا
بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

سُورَةُ

43. Başlarını dikerek koşarlar, bakışları kendilerine dönmez. Ve yüreklerinin içi bomboş heva kesilmiştir.

[Bakışları kendilerine dönmez, demek, devamlı aynı yere bakacaklar, demektir. Bu, kalplerindeki şaşkınlık ve dehşetin devam ettiğini gösterir. Kalpleri de bomboştur. Şiddetli korkudan dolayı bir şey düşünemezler.]

44. Hem insanlara, o azabın geleceği günü, korkutarak haber ver. O vakit o zulmedenler diyecekler ki: "Ey Rabbimiz! Bizi yakın bir süreye kadar ertele, davetini kabul edelim ve peygamberlerin izince gidelim." Hani ya, bundan evvel yemin etmiş değil miydiniz: sizin için zeval yoktu ya?

[Bundan maksat, onların, öldükten sonra dirilmeyi ve haşri inkar etmeleridir.]

45. Siz de o kendilerine zulmetmiş olanların meskenlerinde oturdunuz. Onlara neler yaptığımız sizce anlaşıldı ve size misaller gösterdik.

[O eski zalim kavimleri nasıl yok edip intikam aldığımızı, onların kalıntılarını görerek ve başlarına gelenleri duyarak anladınız. Misaller getirerek bunları açıkladık ama ibret almadınız.]

46. Gerçekten onlar hilelerini yaptılar, Allah katında onlara hile var. İsterse onların hileleri dağları yerinden oynatacak olsun.

[Bu kadar büyük tuzaklar da kursalar, Allah'ın dağ gibi olan âyetleri ve kanunları onların tuzaklarıyla yok olmaz. Çünkü O'nun âyetleri, yere iyice oturup yerleşmiş sabit dağlar gibidir.]

47. O halde sakın Allah'ı, peygamberlerine yardım edeceğine olan vaadinde durmaz sanma. Şüphesiz Allah azizdir, intikamı vardır.

[Ey Muhatap! Sakın Allah'ın, peygamberlerine yardım edeceğine ve yalanlayıcı zalimleri cezalandıracağına dair verdiği sözden döneceğini sanma. Allah, her şeye üstündür, intikam alıcıdır.]

48. O gün ki, Yer başka yere çevrilir, gökler de öyle. Ve hep o tek ve her şeye galip olan Allah için fırlarlar.

(Âyetteki "Gayra'l-arz" terkibi iki anlama gelebilir. Birisi, yerden başka bir şeye, demek olur. Birisi de bu yerden başka bir yere, demek olur. Bu, her iki mana ile de yorumlanmıştır. Nitekim, bazı rivayetlerde, "yer ateş olacak, gökler cennet" denilmiş, bazı rivayetlerde de "yer, gümüş külçesi gibi bembeyaz, üzerinde kan dökülmedik, günah işlenmedik bambaşka bir yer olacak" denilmiştir. Hadiste şöyle buyurulmuştur: Kıyamet günü insanlar, bembeyaz undan yapılmış yassı yuvarlak çörek gibi bembeyaz ve kızıla çalar beyazlıkta bir yer üzerinde haşrolunacak." "Buhârî, Rikak 44; Müslim, Münâfikûn 28."

Gökler de, öyle değişecek, çatlayıp yarılarak, Güneş ve Ayı tutulup derilerek, yıldızları söndürülüp dağıtılarak dürülecek, başka semalara dönüştürülecek, yani Kıyamet kopacak. Bu dünyanın yeri ve gökleri yerine, Âhiret yeri, Âhiret gökleri kurulacak. Bütün halk ve bu arada özellikle o zalimler tutuklu bulundukları kabirlerinden yürütülecek, gizli yapıyoruz zannettikleri bütün amelleriyle Arasat meydanına dökülecek, hiçbir yerde gizlenemeyecek ve başka hiçbir merci bulamayarak Allah için, Allah'ın hüküm ve cezası için en büyük mahkemeye çıkacaklar. O gün anlayacaklar ki, tek ve iradesine karşı gelinmek ihtimali olmayan Allah'tan başka ilah yok.)

49. Ve o gün suçluları, birbirlerine çatılı çatılı bukağılar içinde görürsün.

[O korkunç günde onları, şeytanları ile birlikte bukağı ve kelepçelere vurulmuş, elleri ve ayakları bukağılarla boyunlarına bağlanmış olarak görürsün.]

50. Gömlekleri katrandan ve yüzlerini ateş kaplıyor.

(Denilmiş ki, Cehennem ashabı katranla sıvanacak ve o, adeta onların donu, gömleği olacak ve böylece kendilerinde dört türlü azap bir araya gelecek: çirkin renk, fena koku, şiddetli hararet, süratle tutuşabilme. Ve yüzlerini ateş bürüyecek. "Allah'ın tutuşturulmuş ateşi. Yüreklerin üstüne çıkıp onları kaplayan bir ateş." "Hümeze, 104/6-7" âyeti manasınca her şeyden önce kalplerden tutuşacak olan Cehennem ateşi yalnız içlerini yakmakla kalmayacak, o katranlı bedenlerinin her tarafını kaplayacak ve hatta dış uzuvlarının en kıymetlisi olan, his ve duyuların toplandığı yer olan yüzlerini dahi bürüyecek.)

51. Çünkü Allah her nefsi kazandığıyla cezalandıracak. Haberiniz olsun ki Allah'ın hesaba çekmesi hızlıdır.

[Yaptığı hiçbir iş, O'nun başka bir iş yapmasına engel olmaz. Bütün yaratıkları bir anda hesaba çeker.]

52. Bu, işte insanlara açık bir tebliğdir. Hem bununla korkutulsunlar, hem O'nun ancak bir tek ilah olduğunu bilsinler, hem de akıl ve vicdanı temiz olanlar öğüt alsın diye.

(Yani, ne yaptıklarını ve ne yapacaklarını, şimdiye kadar ne dinde, ne mezhepte, ne amelde bulunduklarını ve bundan sonra ne yolda hareket etmeleri gerekeceğini düşünüp anlasınlar diye.)

15
HİCR SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 99 âyettir.

(İbrâhim suresini izleyen bu mübârek surenin, 51.âyette "hem onlara İbrâhim'in misafirlerinden bahset" diye başlayan uyarı kıssalarının, Ashâb-ı Hicr ile bitirilmiş olması, bu adı almasına sebep olmuştur. Buradaki Hicr kelimesi, Semûd kavminin bulundukları vadinin ismi ise de türemesi cihetiyle men ve mahrumiyet manalarını ima etmesi itibarıyla dahi bir korkutma kelimesidir.)

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Râ. İşte sana Kitabın ve beyan dolu bir Kur'an'ın âyetleri.

(İşte bunlar, Kitap denildiği zaman ilk akla gelen şöhretinden dolayı, nitelikleri anlatılma ihtiyacı duyulmayan o meşhur Kitabın, içindekileri en güzel bir beyan ile anlatan benzersiz bir Kur'an'ın âyetleridir.

Dolayısıyla bunları başka kitaplarla karşılaştırmayıp tam bir itina ile okumalı ve dinlemeli.)

2. Bir zaman olur, küfredenler arzu ederler ki Müslüman olsa idiler.

3. Bırak onları yesinler, içsinler, zevk sürsünler, emel kendilerini eğleye dursun. Sonra bilecekler.

(Başlarına gelecekleri görecekler, ne halt ettiklerini anlayacaklar, "Ah!" diyecekler, ama iş işten geçmiş bulunacak.)

4. Biz, hiçbir memleketi, her halde belli bir yazısı olmaksızın helak etmedik.

(Burada "belli" vasfı, unutulmaz ve gaflet edilmez ve dolayısıyla ileri geri şaşmaz, demektir. Yani gerek arazisini yarıp batırmak ve gerek ahalisini kırıp geçirmek gibi türlü türlü felaket ve âfetlerle mahvedile gelen memleketlerin hiçbiri rast gele ve körü körüne değil, her halde herbiri ilahi hikmet gereğince tayin ve takdir olunup Levh-i Mahfuz'a yazılmış, şaşmaz, unutulmaz, gaflet edilmez bir yazısı bulunmak suretiyle ve dolayısıyla o yazıdaki kayıt ve şartlar gereğince helak edile gelmişlerdir.)

5. Hiçbir ümmet, ne ecelinin önüne geçebilir, ne de ileriye atabilirler.

(Dolayısıyla senin memleketinin halkı olan Mekke kafirleri de böyledir, ey Muhammed! Vakti gelince onlar da bir an geri kalmayacak ve katrandan gömlekler içinde Cehennemi boylayacaklardır.)

6. Bir de: "Ey, o kendisine Zikir indirilmiş olan, dediler, mutlaka sen mecnunsun."

(Yüce Allah'ın halka vaaz ve nasihatlerini hatırlatıp zikrettirdiği için Kur'an'ın bir ismi de Zikir'dir.)

7. "Doğru söyleyenlerden isen, getirsen ya bize o melekleri."

(Sana o Kur'an'ı indiren veya bize azap getirecek olan melekleri getirsen ya bakalım. Sözünde doğru isen böyle yapman gerekir.)

8. Biz o melekleri ancak hak ile indiririz ve o vakit onlara göz açtırılmaz.

(Kendilerine mühlet verilmez, azap melekleri indirildi mi derhal işleri bitirilir.)

9. Şüphe yok ki Zikr'i biz indirdik biz. Her halde biz onu muhafaza da edeceğiz.

(Tefsirciler bu korumayı, şu şekillerde açıklıyorlar.

1. Allah'ın onu koruması, onu beşer kelamına uymayan bir mucize kılarak halkı ona bir şey eklemek ve eksiltmekten aciz bırakmak suretiyledir. 2. Hiç kimseye, ona karşı çıkıp onunla çekişebilecek güç vermemek suretiyledir. 3. Kıyamete kadar onu ezberleyen, okutan, yayan bir cemaat görevlendirerek onu halkın bozmasından korumak suretiyle. 4. Bazıları da "korumak" tan maksat şudur ki, demişler, birisi Kur'an'ın bir harfini veya bir noktasını değiştirecek olsa bütün herkes ona: "Bu yanlıştır, Allah kelamını bozmaktır" derler.)

10. Andolsun, senden önce de evvelki milletlerin grup ve tayfaları içinde peygamberler göndermiştik.

11. Onlara hiçbir peygamber gelmiyordu ki onunla alay eder olmasınlar.

[Bu âyet, Efendimiz'i (a.s) teselli etmektedir. Yani bu müşriklerin sana yaptıkları gibi önceki peygamberlere de aynı şey yapıldı. Sen üzülme.]

12. Biz o Zikr'i suçluların kalplerine böyle sokarız.

(Güzel bir tohuma iyi bir yerde verilen gelişme ve boy atma, çorak yerlerde verilmediği gibi, hak kelamın da suçlu kalplerdeki yankıları temiz kalplerdeki tecellilerine benzemez. Temiz kalplere bir ebedi hayat ferahlığıyla girip dizilen kelamını yüce Allah, suç ile bulanmış ola ola fıtratı bozulmuş olan suçluların çürük kalplerine mızrak saplar gibi aksi tesirle sokar.)

13. Ona iman etmezler. Halbuki önlerinde evvelkilere uygulanan yasa geçmiştir.

(Yani geçmişte yalanlayıp inkar eden imansızları o inanmadıkları şeylerle yüce Allah'ın hep mahvetmiş olduğu, bunun devam edegelen bir ilahi yasa olduğu tecrübe ile sabit bir gerçek iken ve dolayısıyla ders alacak bunca tarihi ibret önlerinde geçmiş iken yine inanmazlar.)

14. Üzerlerine Gökten bir kapı açsak da orada yükseliyor olsalar...

15. Diyeceklerdi ki: "Her halde gözlerimiz döndürüldü. Belki biz, büyüye tutulmuş bir kavimiz."

("Büyülenmişiz de gözlerimize vehim ve hayaller gerçek gibi görünüyor. Yoksa gerçekten göğe yükselmek mümkün mü?" Böyle diye inkar ederlerdi.)

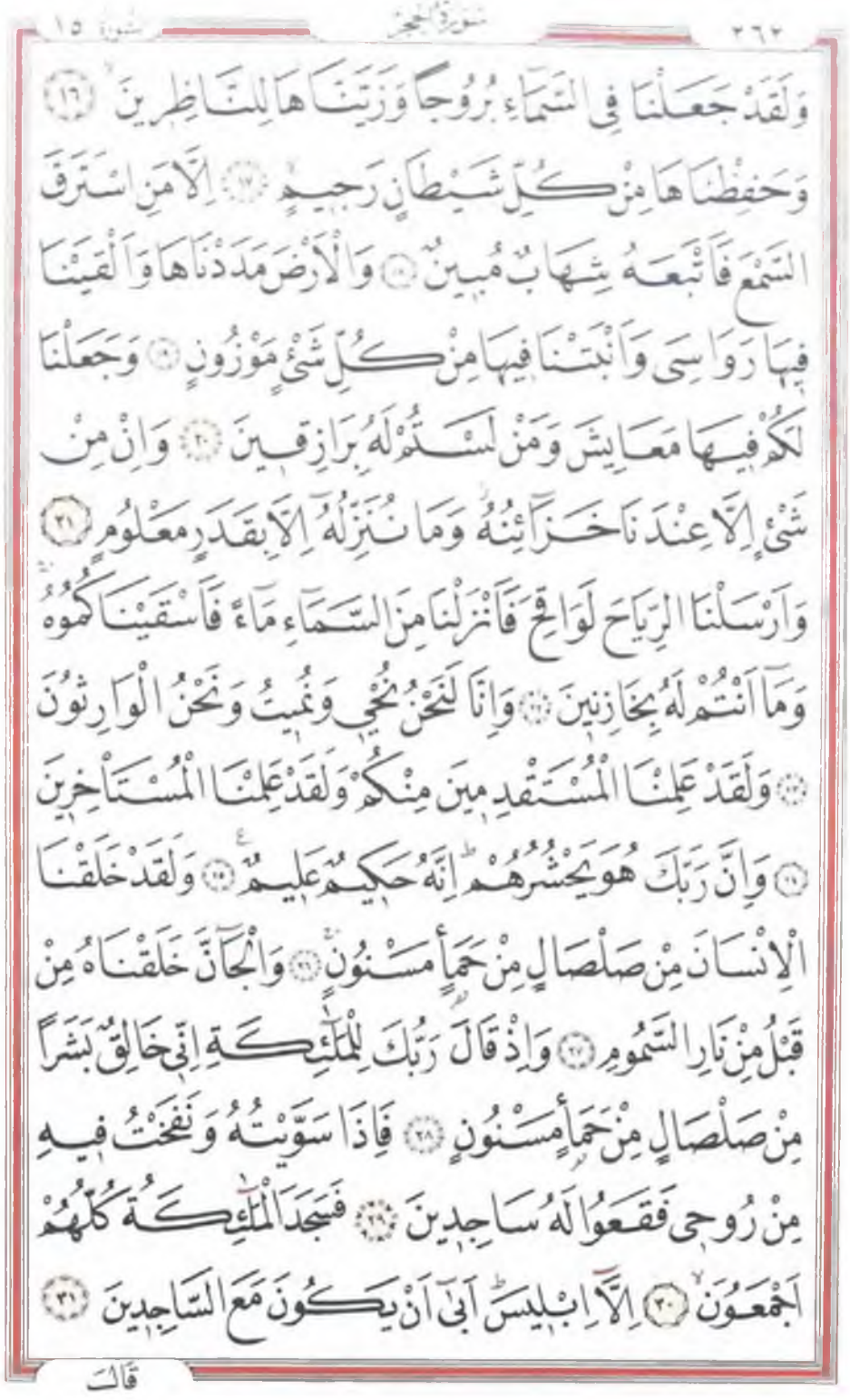

16. Andolsun ki biz gökte burçlar yaptık ve onu, bakanlar için süsledik.

(O türlü türlü burçları, nurdan avizeleri, eşsiz manzaralarıyla Sema öyle güzeldir ki, dikkat çekmemesi, bakanların ibret almaması mümkün değildir. Fakat bunun için bakacak göz, baktığını görecek, gördüğünün ilerisini sezip ibret alacak bir bakış sahibi olmak gerekir. Bakış sahibi olanlar bu eşsiz sanata kendini kaptırıp baksın, bu yüceliği, bu kudret eserlerini seyretsin de o sanat eserini meydana getirenin büyüklük ve ululuğuna yol bularak tevhide yükselsin içindir ki, onu süsledik, donattık.)

17. Hem onu her kovulan şeytandan koruduk.

(Biz göğü bakanlar için süslemekle beraber her lanetli şeytandan korunmuş da kıldık. Gerek insanlardan gerek cinlerden hiçbir şeytan Göğe çıkamaz, onun durumlarını bilemez, yerdeki gibi orada şeytanlık yapamaz. Bakanlara açık olan o güzel Gök, gözleri şeytanlıkta olan gizli-açık bütün şeytanla-

ra kapalıdır. Ve hepsi taşlanmış ve kovulmuştur. "Mele-i Ala'yı dinleyemezler" "Sâffât, 37/8", dinleyip bilgi elde edemezler.)

18. Ancak kulak hırsızlığı eden olur. Onu da parlak bir alev takip etmektedir.

(Mülk suresinde "67/5" ve Cin suresinde "72/8-9" geleceği üzere Kur'an bilhassa şunu haber veriyor ki, bu âyette geçen şihaplar, Göğe doğru çıkmak isteyen cin şeytanlarına atılan bir takım gök mermileridir. Bu şihapların insan şeytanlarına atılması ise ya bir manevi atış olmaktan mecazdır, veya Cin şeytanları dolayısıyladır. Zira kulak hırsızlığını öncelikle gizli şeytanlar yapar.)

19. Yeri de uzatıp döşedik ve ona ağır baskılar (oturaklı dağlar) bıraktık. Ve onda ölçülü her şeyden bitirdik.

(Ra'd, 13/3 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

20. Hem sizin için, hem rızıklarını siz vermediğiniz kimseler için onda geçimlikler meydana getirdik.

21. Hiçbir şey yoktur ki onun hazineleri bizim yanımızda olmasın. Fakat biz onu ancak belli bir miktar ile indiririz.

22. Bir de aşılayıcı rüzgarlar gönderdik de Gökten (bir miktar ile) bir su indirip size onunla su verdik. Onu hazinelerde tutan da siz değilsiniz.

(Yani, yağdıktan sonra dağlarda, pınarlarda, kuyularda, göllerde, havuzlarda, mahzenlerde, küplerde, testilerde... tutan da siz değilsiniz, biziz.

"Aşılayıcı rüzgarlar gönderdik" âyeti de başlı başına bir ilmî mucizedir. İbn Abbas'tan bunun tefsirinde: "Rüzgarlar, bulutların ve ağaçların aşılayıcılarıdır" diye nakledilmiştir. Rüzgarlar, çiçek ve bitkilerin tohumlarını da taşıyıp yaydıkları için, faydalarından özellikle birisi de böyle ağaç ve bitkileri aşılamalarıdır.)

23. Her halde biz, mutlak hem bir hayat veririz hem öldürürüz. Hepsine vâris de biziz.

(Bu dünyada hayatta iken mülk ve tasarruf iddia edenlerin ve edecek olanların hepsi fani olur, gider, mecazi mülkleri, görünüşte var olan tasarrufları alınır da önünde ve sonunda baki, mutlak malik olarak, ulu şanımızla biz kalırız.)

24. Yemin olsun ki içinizden öne geçmek isteyenleri de biliyoruz, geri kalmak isteyenleri de biliyoruz.

(İmanda, küfürde, taatte, isyanda ön safta bulunmak isteyenleriniz de; geri kalan, geri kalmak isteyenleriniz de ezelde ve ebedde gerçekten tarafımızdan bilinmektedir.)

25. Ve gerçek Rabbin O, onları hep Mahşer yerine toplayacak. Gerçek şu ki O, hakîmdir, alîmdir.

(Gerçekten Rabbin, her şeyi bilen bir hikmet sahibidir.)

26. Şüphesiz biz insanı pişmemiş kuru bir çamurdan, değişken bir balçıktan yarattık.

(Aslında bugün de insanlar Âdem gibi kupkuru çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yaratılmaktadır. Şu fark ile ki bu şekillenmiş balçık, insanın beslendiği bitki ve hayvan bünyelerinden geçerek yine bir insan bünyesinde süzülüp ayıklanma aşamasına gelmektedir. İşte insan denilen yaratık, asıl itibarıyla böyle hakir, değersiz bir şeydir. Yüce Allah'ın ilim ve hikmetini, sanat ve kudretini anlamalı ki şu kuru topraktan öyle kokar bir balçık yapmış ve o kokar balçıktan insan yaratmaktadır.)

27. Cinni de bundan evvel, şiddetli semum ateşinden yaratmıştık.

(Semum, gözeneklere nüfuz edici yahut zehirleyici manalarını ifade eder. Cinnin semum ateşinden yaratılmış olması, cin ve şeytanın insana gizli gözeneklerinden girecek, zehirleyecek, yakacak bir mahiyette olduğunu gösterir.)

28. Düşün o vakti ki, Rabbin meleklere: "Ben, demişti, kupkuru çamurdan, değişken bir balçıktan bir beşer yaratacağım."

29. Dolayısıyla onu insan kıvamına koyduğum ve içine ruhumdan üfürdüğüm vakit hemen onun için secdeye kapanın.

30. Bunun üzerine melekler hepsi toptan secde ettiler.

31. Ancak İblis hariç. O, secde edenlerle beraber olmayı kabul etmedi.

قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ
أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ
﴿٣٣﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ
إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ
﴿٣٦﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٣٧﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ
الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي
الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ
الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هَٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ إِنَّ عِبَادِي
لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَإِنَّ
جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ
جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾ ادْخُلُوهَا
بِسَلَامٍ آمِنِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَىٰ
سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾ لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ
﴿٤٨﴾ نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ
الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾ وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ ﴿٥١﴾

32. Allah: "Ey İblis, dedi, sen neye secde edenlerle beraber olmadın?"

33. "Benim, dedi, kupkuru bir çamurdan, değişken bir balçıktan yarattığın bir beşere secde etmem mümkün değildir."

(Bu ve gelecek âyetler için A'râf, 7/11-18 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

34. Allah: "O halde, dedi, çık oradan. Çünkü sen kovulmuşsun."

35. "Ve bu lanet, ceza gününe kadar üzerindedir."

36. İblis: "Rabbim, dedi, öyleyse bana onların diriltilecekleri güne kadar mühlet ver."

37. Allah: "Haydi, dedi, sen mühlet verilenlerdensin..."

38. "...Bilinen vaktin gününe kadar."

(Yani, öldükten sonra dirilme gününe kadar değil, Allah katında bilinen ecel gününe kadar ki bu gün, "Sur'a üfürülmüş, artık göklerde ve yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüştür" "Zümer, 39/68" âyeti ile beyan edilen Sur'a ilk üfürüldüğü gündür.)

39. "Rabbim, dedi, beni azdırmana yemin ederim ki, her halde ben onlar için Yerde süslemeler yapacağım ve hepsini ayartıp azdıracağım."

(Hak katından kovulmuş, hayır ve rahmetten uzaklaştırılmış bir mel'un, böyle bir bekletilme ve mühlet alma iznini elde edince şımarır da onu azgınlığa bir teşvik olarak kabul eder. "Böyle şımartman hakkı için veya çamurdan yaratılanı küçük görüp secde etmediğimden dolayı benim azgın ve asi olduğuma hükmetmiş olman vesilesiyle her halde ben Yerde onlar için süslemeler yapacağım. Maddelerini bahane ederek o kuru çamuru, o kokar balçığı onlar için süsleyip insanlığın asıl yükselme vesilesi olan ruhtan daha hoş, daha süslü, daha kıymetli göstereceğim ve her halde hepsini azdıracağım" der.)

40. "Ancak içlerinden ihlaslı kulların hariç."

(Yani, sırf sana itaat için seçilmiş, lekesiz has kulların bana aldanmazlar.)

41. Allah: "Bu, dedi, bir caddedir. Taahhüt ederim, dosdoğrudur."

42. Şüphesiz benim kullarım (var ya), senin onlar üzerinde bir otoriten yoktur. Ancak azgınlardan sana uyanlar başka.

(Sen ancak bunları sürükleyebilirsin. Fakat bu da senin otoriten ile değil, onların, tercih etme haklarını kötüye kullanarak sana uymaları dolayısıyladır. Nitekim İblis sonunda: "Benim size karşı bir otoritem yoktu, ancak sizi davet ettim siz de kabul ettiniz. O halde beni kınamayınız, kendinizi kınayınız" "İbrahim, 14/22" diyecektir.)

43. Elbet bunların da hepsine vaat edilen yer, şüphesiz Cehennem.

44. Onun yedi kapısı vardır. Her kapıya onlardan bir grup ayrılmıştır.

(Cehennem kapılarının yedi olmasıyla Cennet kapılarının sekiz olması arasında gözle görülür, açık bir münasebet vardır. Bu münasebetle denebilir ki, bu kapıların, mükellef organlarla ilgili olması düşünülür. Bilinmektedir ki insan nefsinin mükellef organları sekizdir: Kalp, dil, kulak, göz, el, ayak, ağız, cinsel organ. Bunların yedisi dışta, birisi içtedir ki o da kalptir. Doğrudan doğruya Hakka bakan kalp kapısı açık olursa bu sekiz organın her biri Hakkın emri üzere hareket ederek Cennete birer giriş yeri olabilir. Böylece Cennete sekiz kapıdan girilir. Fakat kalp kapısı kapanmış bulunursa dıştaki yedi organın her biri Cehenneme açılan birer giriş yeri olurlar. "İçine ruhumdan üfledim" ifadesinin mazhariyetiyle iman ve marifet kapısı olan kalp, Cehenneme kapalıdır. Ondan yalnız cennete girilir. Allah bilir ya, cennet kapılarının sekiz, cehennem kapılarının yedi olması, bu hikmetten dolayıdır.)

45. Elbette takva sahipleri cennetler, pınarlar içinde.

46. "Girin onlara, selametle, emin emin" (denilir.)

(Yani, ey insanlar! Ey Muhammed ümmeti! İblis uyruğu olmaktan sakınınız, Allah'ın korumasına, tevhid ve İslam dinine, Allah'ın resulüne uyunuz. Kalbinizden kin ve hileyi atıp takvalı olunuz da takvalılar yeri olan o cennetlere ve pınarlara emniyet içinde güle güle, selam ile giriniz.)

47. Sinelerindeki kinleri soymuşuzdur da kardeşler olarak köşkler üzerinde karşı karşıya otururlar.

(Cennet ehlinin gönüllerinde kin ve hile kalmaz, kin tutma ve öç almak için fırsat kollama gibi bir duygu durmaz. Yani takvalı ve müslüman olmanın şiarından biri de kin tutmamaktır.)

48. Orada kendilerine hiçbir zahmet dokunmaz. Onlar oradan çıkarılacak da değildirler.

49. Haber ver kullarıma ki gerçekten ben, evet benim, öyle çok bağışlayan, öyle çok merhamet eden.

50. Bununla beraber azabım da elem verici bir azap.

51. Hem onlara İbrahim'in misafirlerinden bahset.

[Misafirler, Allah'ın Lût kavmini yok etmek için gönderdiği meleklerdir. Bunlar, güzel oğlan suretinde on melek idi. Cebrâil de bunlarla beraberdi.]

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا
لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾ قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَىٰ أَنْ
مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾ قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ
فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ
رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿٥٦﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ
﴿٥٧﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا
لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ
﴿٦٠﴾ فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ
مُنْكَرُونَ ﴿٦٢﴾ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ
﴿٦٣﴾ وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ
بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ
وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَٰلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ
هَٰؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾ وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ
﴿٦٧﴾ قَالَ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ وَاتَّقُوا
اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٧٠﴾

قَالَ

52. O vakit ki, misafirler onun yanına girdiler de "selam" dediler. İbrahim: "Biz, dedi, sizden cidden korkuyoruz.

[İbrahim (a.s), misafirlere yemek getirmiş, fakat onlar ellerini yemeğe uzatmamışlardı. Bundan, onların kötü bir niyetle geldiğini zannederek korkmuştu. Hûd, 11/69-70 âyetlerine ve açıklamalarına da bakınız.]

53. "Korkma, dediler, biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz."

54. "Beni mi, dedi müjdelediniz? Bana ihtiyarlık gelip çatmışken. Artık beni ne suretle müjdelersiniz?

55. "Seni, dediler, hak emirle müjdeledik. Onun için ümidini kesenlerden olma."

56. "Rabbinin rahmetinden, dedi, sapıklardan başka kim ümit keser?

[Bu soru inkar ifade eder. Yani ilim ve doğruluk yolunu şaşıranlardan ve rablerin Rabbini bilmeyenlerden başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez. İman ile onarılmış, Allah'a bağlı kalp ise, ümitsizliğe düşmez. Beyzavi şöyle der: "İbrahim'in (a.s) hayreti, Allah'ın kudreti açısından değil, âdet itibariyle idi. Çünkü yüce Allah'ın babasız da insan yaratmağa gücü yeter. Yaşlı bir ihtiyar ile kısır bir yaşlı kadından nasıl yaratamaz?! Bundan dolayı meleklere böyle cevap verdi]

57. "Ey elçiler, dedi, bunun ardından göreviniz nedir?"

58. "Haberin olsun, dediler, biz suçlu bir kavme gönderildik."

59. "Ancak Lût ailesi hariç. Biz onların hepsini mutlaka kurtaracağız."

[Lût, İbrahim'in (a.s) erkek kardeşinin oğludur. İbrahim (a.s.), ateşten kurtulduktan sonra Lût (a.s.) ona iman etti ve onunla birlikte Şam'a hicret etti. İbrahim (a.s) ile aynı zamanda sünnet oldu. Kendisi 53, amcası İbrahim (a.s) ise 80 yahut 120 yaşındaydı. Daha sonra İbrahim (a.s) Filistin'e, Lût (a.s) da Ürdün'e yerleşti. Yüce Allah, Lût (a.s)'u Sodomlulara gönderdi. Buranın ahalisi, çirkin işler yapıyordu. İşte Allah, melekleri, helak etmeleri için onlara göndermişti.]

60. Ancak karısını (kurtarmayacağız.) Takdir ettik, o mutlaka (azapta) kalacaklardandır.

[Âyette melekler, Allah'ın bir fiili olmasına rağmen, "takdir etme" fiilini kendilerine isnat ettiler. Çünkü onların Hakka yakınlıkları ve O'nun has kulu olma özellikleri vardır. Nitekim kralın has adamları: "Biz şunu emrettik" derler. Oysa asıl emri veren kraldır.]

61. Bunun üzerine ne zaman ki Lût ailesine elçiler geldi...

62. Lût: "Siz, dedi, cidden ürkülecek bir topluluksunuz."

[Siz, buralarda tanınmayan kimselersiniz. Bu bölgede oturmuyorsunuz ama üzerinizde hiç yolculuk emaresi de yok. Bana bir kötülük yapmanızdan korkuyorum.]

63. "Yok, dediler, biz sana onların şüphe edip durdukları şeyi (azabı) getirdik."

64. "Ve sana Hakkın emriyle geldik. Emin ol, biz doğru söylüyoruz."

65. "Hemen gecenin bir kısmında aileni yürüt ve sen arkalarından git. İçinizden hiçbir kimse ardına bakmasın, emredildiğiniz yere geçin gidin."

66. Ona kesin olarak şu emri vahyettik: Sabaha çıkarlarken onların arkaları kesinlikle kesilecek.

[Yani son ferdine varıncaya kadar kökleri kurutulasıyla helak edileceklerdir. "Sabaha çıkarlarken" kaydı, "onlara vaat edilen helak zamanı, sabah vaktidir" "Hûd, 11/81" âyetinde olduğu gibi, onların ne zaman helak edileceklerini göstermektedir.]

67. Şehir ahalisi de haber alıp keyif içinde gelmişlerdi.

[Melekler son derece güzel oldukları için hemen haberleri her tarafa yayıldı ve Lût kavmine ulaştı. Bir görüşe göre, bu haberi onlara Lût'un karısı vermiştir. Sonuç olarak Lût'un kavmi: "Lût'a üç tane tüysüz delikanlı misafir olmuş ki onlardan daha güzel yüzlü ve endamlısını görmedik" dediler ve Lût'un evine gittiler. Olayın bu şekilde ifade edilmesi, o toplumun, hayvanların dahi yapamayacağı bu âdi işi yapmaktan, hem de açıkça yapmaktan utanmayacak derecede âdi ve çirkef olduklarını ve ahlaksızlık bataklığına ne kadar batmış olduklarını göstermektedir.]

68. "Amanın, dedi, onlar benim misafirlerim, artık beni rezil etmeyin."

69. "Allah'tan korkun, beni utandırmayın."

[Himayeme aldığım bu kişilere böylesine çirkin bir fiille saldırmak suretiyle beni rezil edip değerimi düşürmeyin, misafirlerin önünde beni utanılacak duruma düşürmeyin.]

70. "Seni dediler, âlemlerden nehyetmedik mi?"

[Sana, "yabancılardan hiç kimseyi misafir etme" dememiş miydik?" Lût'un kavmi onu, insanlar arasına karışmaktan ve onları misafir etmekten men ediyorlardı. Çünkü onlarla yakınlık kurup kendilerine karşı onlardan yardım istemesinden korkuyorlardı.]

قَالَ هٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِيٓ إِن كُنتُمْ فَٰعِلِينَ ﴿٧١﴾ لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي
سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾
فَجَعَلْنَا عَٰلِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ ﴿٧٦﴾
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ وَإِن كَانَ أَصْحَٰبُ ٱلْأَيْكَةِ
لَظَٰلِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿٧٩﴾ وَلَقَدْ
كَذَّبَ أَصْحَٰبُ ٱلْحِجْرِ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾ وَءَاتَيْنَٰهُمْ ءَايَٰتِنَا فَكَانُوا
عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ ٱلْجِبَالِ بُيُوتًا ءَامِنِينَ ﴿٨٢﴾
فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾ فَمَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِلَّا
بِٱلْحَقِّ وَإِنَّ ٱلسَّاعَةَ لَءَاتِيَةٌ فَٱصْفَحِ ٱلصَّفْحَ ٱلْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾ إِنَّ رَبَّكَ
هُوَ ٱلْخَلَّٰقُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَٰكَ سَبْعًا مِّنَ ٱلْمَثَانِي وَٱلْقُرْءَانَ
ٱلْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِۦٓ أَزْوَٰجًا مِّنْهُمْ
وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَٱخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَقُلْ إِنِّيٓ
أَنَا ٱلنَّذِيرُ ٱلْمُبِينُ ﴿٨٩﴾ كَمَآ أَنزَلْنَا عَلَى ٱلْمُقْتَسِمِينَ ﴿٩٠﴾

71. "İşte şunlar kızlarım, eğer yapacaksanız" dedi.

[Zemahşeri der ki: "Şehveti gidermek istiyorsanız, Allah'ın haram kıldığı şekilde değil de, helal kıldığı yoldan giderin." Lût (a.s), "kızlarım" sözüyle ümmetinin kızlarını kastetmiştir. Zira her peygamber, ümmetinin babası yerindedir. Hûd, 11/78 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

72. Rasulüm! Ömrüne yemin olsun ki, gerçekten onlar sarhoşlukları içinde ne halt ettiklerini bilmiyorlardı.

73. Derken, Güneşin doğma vaktine girdikleri sırada, bunları o korkunç ses tutuverdi.

74. Derhal şehirlerinin üstünü altına getiriverdik ve üzerlerine siccilden taşlar yağdırdık.

[Hûd, 11/81-82 âyetlerine ve açıklamasına bakınız.]

75. Elbette bunda fikir ve çabuk sezme kabiliyeti olanlara âyetler var.

76. Hem o harabe, yol üstünde duruyor.

(O yok edilen şehirlerin harabeleri, işlek bir yol üzerindedir. Gelip geçenler onları görürler.)

77. Elbette bunda, imanı olanlar için bir âyet var.

78. Gerçekten Eyke Ashabı da zalimler idi.

*(**Eyke**, sık, birbirine karışmış ağaç demektir. Eyke Ashabı da Medyen Ashabı gibi Şuayb'ın (a.s) gönderildiği bir kavimdir ki yerleri ağaçlık olduğundan bu ad ile isimlendirilmişlerdir.)*

79. Onlardan da intikam aldık. İkisi de apaçık önde bulunuyor.

(Yani Lût kavminin Sodom şehri harabesiyle Eyke veya Eyke ile Medyen açık yolda, göz önündedirler.)

80. Gerçekten Hicr Ashabı dahi peygamberleri yalanladılar.

81. Biz onlara âyetlerimizi vermiştik de onlardan yüz çeviriyorlardı.

82. Dağlardan emniyetli emniyetli evler yontuyorlardı.

(Öyle sanatkar ve kuvvetli idiler. Böyle evler yapmakla kendilerini güvende hissediyorlardı. Sanatlarına, kuvvetlerine, evlerinin, kalelerinin sağlamlığına güveniyor, bunları yıkılmaz, harabeye çevrilmez, kendilerini azaptan ve yok olmaktan korur zannediyorlardı.)

83. Bunları da sabahleyin o korkunç ses tutuverdi..

(Azabın vaat edildiği dördüncü günün sabahı tepelerinde patlayan o helak edici korkunç ses ki onu bir recfe, yani zelzele takip etmişti. A'râf, 7/78 ve Hûd, 11/67 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

84. ...de o kazana geldikleri şeylerin kendilerine hiç faydası olmadı.

(O güvendikleri sanatlar, kuvvetler, uğraşıp kazandıkları servetler, yaptıkları evler, kaleler hiçbir şeye yaramadı.)

85. Öyle ya, biz gökleri, yeri ve aralarındakileri ancak hak ile yarattık. Ve elbette Saat (Kıyamet) muhakkak gelecek. Şimdi sen, güzelce yüz çevir, aldırma.

(Gökler, yer ve bu ikisi arasındakiler batıl olarak ve boşuna değil, haksızlıkla da değil, yüce Allah tarafından hak ile yaratılmıştır. Hepsi adalet ve hak ile ayakta olup özel hakları vardır. Ve bütün bu hakların korunması, yüce Allah'ın hakkıdır. Onun için hak ve hukuk tanımayan, hakkın âyetlerini inkar eden haksızların helak ve azap edilmek suretiyle sorumlu olması, bütün kainatın genel hukuku gereklerinden bir hak olup hakkı iptal etmeğe yönelik çalışmaların hakkı da batıl ve boşuna olmaktır.)

86. Çünkü senin Rabbin, işte O öyle her şeyi yaratan ve öyle her şeyi bilen.

(Senin, onların ve bütün yaratılanların durumlarını ayrıntılarıyla bilir. Aranızda olan şeylerden hiçbiri O'na gizli değildir. Dolayısıyla her hususta O'na güvenmek, işleri O'nun hükmüne havale etmek gerekir.)

87. Andolsun sana "seb'i mesânî" yi ve yüce Kur'an'ı verdik.

(Peygamber'den (s.a.v) nakledilmiştir: "Ümmül Kur'an (Fâtiha Sûresi); seb'i mesâni ve bana verilen yüce Kur'an'dır." "Buhârî, Tefsiri Sûre 1/1 ve 15/3; Fezailu'l-Kur'an 9." Dolayısıyla "seb'i mesânî" den maksat Ümmülkur'an olan Fâtiha olduğu ve bundan dolayı Fâtiha'nın Seb'i mesâni ismini aldığı ve bu âyette geçen "Yüce Kur'an" ifadesinin, bunun bir tefsiri olduğu hadisle ortaya çıkmıştır.)

88. Sakın o kafirlerden bir takımlarını zevklendirdiğimiz şeylere göz atma. Ve onlara karşı mahzun olma da müminlere kanadını indir.

(Sakın o kafirlerden bazısını zevklendirdiğimiz o geçici mala göz dikme. Bunlar ne kadar zevkli ve faydalı görünürse görünsün o yüce Kur'an nimetinin yanında hiçtir. Zira bunlar, sonu yokluk olan aldanma malıdır. Onun için onlara imrenme. Ve o kafirler için üzülme, iman etmediklerinden ve o mallarla müslüman fakirlere ve dine hizmet etmediklerinden dolayı gam yeme ve müminleri tam bir tevazu ve hikmetle himayene al.)

89. Ve de ki: "Haberiniz olsun, o apaçık uyarıcı benim, ben."

90. Tıpkı indirdiğimiz gibi o taksimcilere...

[Yani Ehli kitap olan Yahudi ve Hristiyanlara indirdiğimiz gibi sana da bu Kur'an'ı indirdik.]

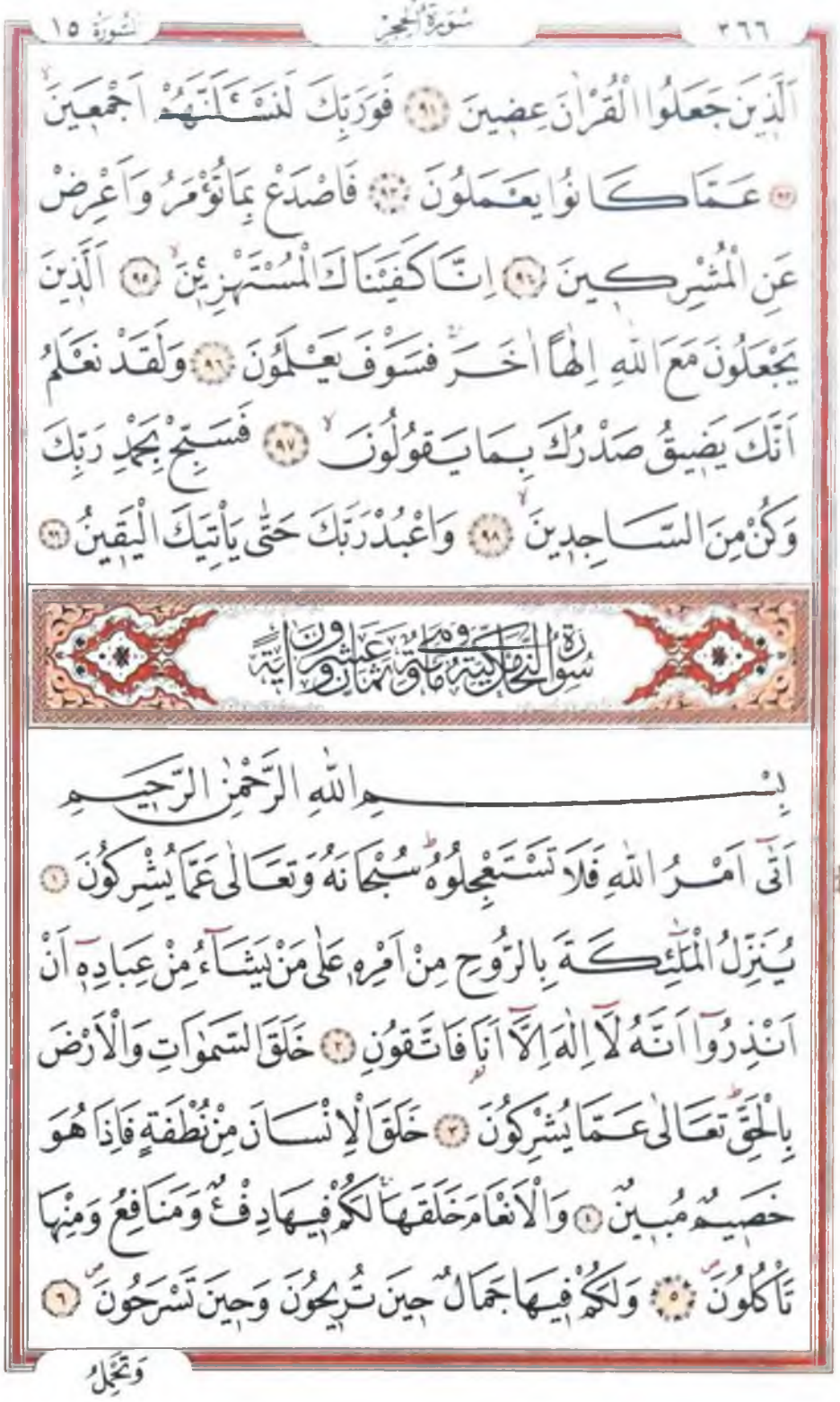
الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾
عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ
عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾ الَّذِينَ
يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ
أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿٩٨﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

سورة النحل مكية وهي مائة وثمان وعشرون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
أَتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾
يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ
أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
بِالْحَقِّ تَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ
خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤﴾ وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا
تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾

وَتَحْمِلُ

91. ... "O, Kur'an'ı kısım kısım ayıranlara."

(Yani, "bir de kendilerine kitap verdiklerimiz sana indirilen bu Kur'an ile ferah duyuyorlar. Muhtelif fırkalardan onun bazısını inkar eden de var." "Ra'd, 13/36" âyeti delaletince hoşlarına giden bazısına inanıp bazısını inkar etmek suretiyle Kur'an'ı parça parça etmek isteyen ve muhtelif kısımlara ayrılmış bulunan Yahudi ve Hristiyanlara daha önceden indirilmiş olan kitaplarda böyle bir korkutucu geleceği haber verilmişti. Onlar ise Allah'tan korkmuyor, kısım kısım olmuşlar, Kur'an'ı parçalamak istiyorlar.)

92. Ki Rabbin hakkı için, biz onların hepsine mutlak ve muhakkak soracağız...

93. ..Neler yapmakta olduklarını.

(Gerek böyle Kur'an'ı kısım kısım edenlerin ve gerek kafir sınıflarının hepsini, bütün yaptıklarından sorumlu tutacağız.)

94. Şimdi sen, her ne ile emr olunuyorsan kafalarına çatlat ve müşriklere aldırma.

(Çatlatırcasına veya baş ağrıtırcasına tam bir ısrar ile ve hiç bir şeyden çekinmeyerek memuriyetini açık açık beyan et ve yerine getir. Müşriklerin sözlerine iltifat etme, yaptıklarına aldırma, kendilerine önem verme.

Bu âyetin inmesine kadar Rasûlullah (s.a.v) davetini gizli yapıyordu.)

95. Her halde biz senin için, o alay edicilerin hakkından geliriz.

96. Allah ile beraber başka ilah tutan o herifler, yarın bilecekler.

(Yani yakında belalarını bulup ne büyük cinayet işlediklerini anlayacaklar ve o vakit "ah, keşke biz de müslüman olaydık" diye yanıp yakılacaklar.)

97. Andolsun biliyoruz ki onların dil uzatmalarına senin cidden göğsün daralıyor.

(İçin sıkılıyor. O şirk kelimeleri, Kur'an'a dil uzatma, peygamberlikle alay etme canını sıkıyor, bunalıyorsun.)

98. O halde Rabbine hamd ederek tesbihte bulun ve secde edenlerden ol.

(Dolayısıyla hemen Rabbine hamd ile tesbih et. Yani küfür sözlerine can sıkılmak da Rabbinin bir nezahet terbiyesi, şükretmeğe değer bir nimettir. Sıkıldınmı hemen Rabbine hamd ederek tesbih ve takdis et, açılırsın. Ve bunun bir şükran alâmeti olmak üzere de namaz kıl, genişlersin.)

99. Ve sana ölüm gelene kadar Rabbine kulluk et.

(Yani her canlı için meydana gelmesi "kesin" olan ölüm gelip de Rabbine kavuşuncaya kadar bu tarz üzere O'na ibadete devam et.)

16
NAHL SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 128 âyettir.

[Yüce Allah'ın olağanüstü sanatına işaret eden ve eşsiz bir ibret nümunesi olan arıyı anlattığı için Nahl Sûresi adını alan bu mübârek surede, Mekke döneminde inen diğer sureler gibi, temel inanç konuları yer alır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Allah'ın emri geldi. Sakın onu acele istemeyin. O sübhan olan Allah onların şirklerinden uzak, yüksek çok yüksek.

(Rasûlullah [s.a.v] bazen dünya azabı ile bazen de âhiret azabı ile korkutuyordu. Kâfirler ise bu korkutmalardan hemen bir şey görmedikleri için yalanlamaya ve alay etmeğe kalkışıyor: "hani getirsen ya o azabı, görelim" diyorlardı. Bunun üzerine önce Kamer, 54/1, daha sonraları Enbiyâ, 21/1 âyetleri indi. Günler geçip başlarına bir şey gelmeyince: "Hani ya ey Muhammed! Bizi korkuttuğun şeylerden bir şey görmüyoruz" dediler. O vakit, "Allah'ın emri geldi" âyeti indi. Rasûlullah [s.a.v] hemen sıçradı, yanındakiler merakla başlarını kaldırıp bakıştılar. Ardından "Sakın onu acele etmeyin" kısmı indi.)

2. Kullarından dilediğine emrinden ruh ile melekler indiriyor da buyuruyor ki: Şu hakikati bildirin: benden başka ilah yok, artık benden korkun.

("Emrinden ruhu indirir" Mümin, 40/15 âyetinde olduğu gibi, burada da ruh ile maksat, vahiydir. Çünkü vahiy, bir ruh işidir. Ruh da Allah'ın emirlerinden bir emir, başka bir deyişle, ilahi işlerden bir iş olduğu için, vahiy, özel bir ruh demektir.)

3. Gökleri ve yeri hak ile yarattı. O, onların şirkinden yüksek, çok yüksek.

(Bu yaratılanların hepsinin bir hak ve hakikati vardır ki onu geçemez ve hiçbiri haksızlıkla tutunamaz. Hepsinin hakkı, mahluk olmaktır. Tek yaratıcının hakkı olan ilahlık, hiç birinin haddi değildir.)

4. İnsanı bir damla sudan yarattı. Bir de bakarsın o, ağzı laf eder bir hasım kesilmiştir.

(Kendini savunma yolunda ağzı laf eden bir münazaracı, mücadeleci haline gelir veya mahiyetini unutur da yaratıcısına karşı bile açık bir hasım olur.)

5. Koyun, sığır ve deve cinsi hayvanları da yarattı. Sizin için onlarda bir ısınıklık ve bir takım menfaatler vardır. Hem onlardan yersiniz.

6. Akşam getirir, sabah salarken o hayvanlarda sizin için bir güzellik de vardır.

(Karınları tok, memeleri dolu olarak otlaktan dönüşleri ve yavruları ile karşılaşıp meleşmeleri ve yayılmaya giderken koşuşup oynaşmaları ne hoş, ne zevklidir.)

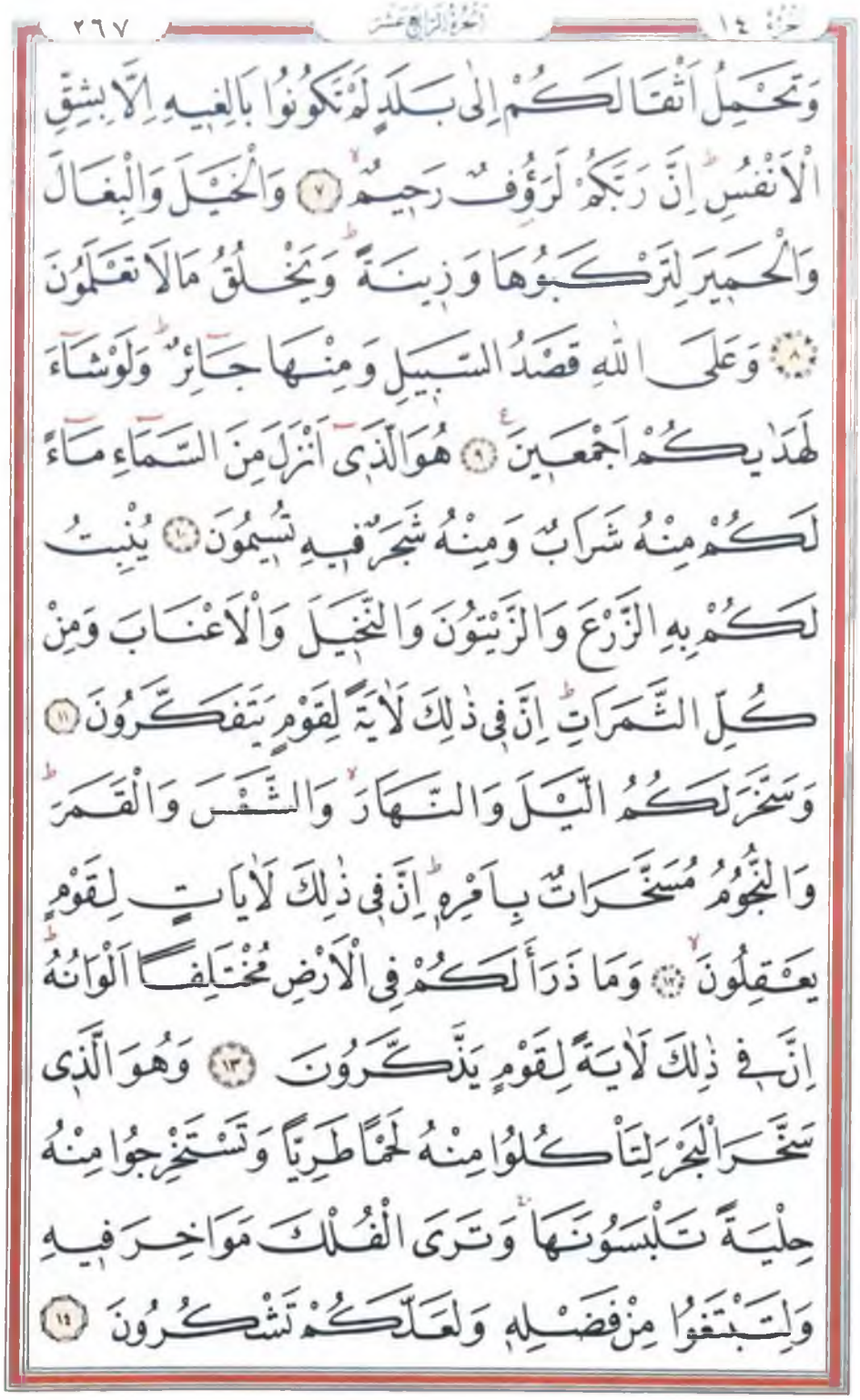

وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا بَٰلِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ
ٱلْأَنفُسِ ۚ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ۝٧ وَٱلْخَيْلَ وَٱلْبِغَالَ
وَٱلْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ۚ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ
۝٨ وَعَلَى ٱللَّهِ قَصْدُ ٱلسَّبِيلِ وَمِنْهَا جَآئِرٌ ۚ وَلَوْ شَآءَ
لَهَدَىٰكُمْ أَجْمَعِينَ ۝٩ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً
لَّكُم مِّنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ۝١٠ يُنۢبِتُ
لَكُم بِهِ ٱلزَّرْعَ وَٱلزَّيْتُونَ وَٱلنَّخِيلَ وَٱلْأَعْنَابَ وَمِن
كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ۝١١
وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ ۙ وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ ۗ
وَٱلنُّجُومُ مُسَخَّرَٰتٌۢ بِأَمْرِهِۦٓ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ
يَعْقِلُونَ ۝١٢ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهُۥٓ ۚ
إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ۝١٣ وَهُوَ ٱلَّذِى
سَخَّرَ ٱلْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا۟ مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا۟ مِنْهُ
حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۖ وَتَرَى ٱلْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ
وَلِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۝١٤

7. Ağırlıklarınızı da yüklenir, canlarınızın yarısını tüketmeden varamayacağınız beldelere kadar götürürler. Her halde Rabbiniz size çok şefkatli çok merhametli.

(O develer, öküzler, mandalar kendinizin ve eşyanızın ağırlıklarına hamallık da ederler, onları öyle uzak bir beldeye götürürler ki, sırf kendinize kalsa siz oraya varamazdınız. Varanlarınız olsa bile zorluktan gücü kuvveti kesilmiş, yarı ölü halinde varırdınız. Her halde Rabbiniz çok şefkatli, çok merhametli ki, size bu nimetleri ihsan etmiştir. Şu halde sizin de onları şefkat ve merhametle kullanmanız gerekir.)

8. Hem binesiniz diye, hem de ziynet olarak atları, katırları, merkepleri de yarattı ve bilemeyeceğiniz daha neler yaratacak.

(Allah atları, katırları, eşekleri de binmeniz ve zinetlenmeniz için yarattı. Dolayısıyla bunları yememelidir. Ve daha ne acayip şeyler yaratır ve yaratacaktır ki şimdi bilemezsiniz. Gerçekten eskilerin görmedi-

ği, bilemeyeceği şeylerden biz, trenler, otomobiller, uçaklar gibi türlü türlü binitler gördük. Kim bilir bundan böyle de yüce Allah bizim bilmediğimiz ve bilemeyeceğimiz daha neler yaratmış ve yaratacaktır.)

9. Yolu doğrultmak da Allah'a aittir. Ondan sapan da var. Bununla beraber Allah, dilese hepinizi hidayette kılardı.

(Doğru yolu, hak şeriatı bildirecek olan ve onun doğruluğunu taahhüt eden de Allah'tır. Bununla beraber yolun eğrisi ve doğru yoldan sapanlar da vardır. Demek ki Allah onların fiilen hidayetini dilememiştir. Çünkü dilemiş olsaydı doğru yolu, hak dini yalnız beyan etmekle kalmaz da bütün insanlara ona girmeyi de nasip ederdi.)

10. O, O'dur ki gökten bir su indirdi. Size ondan bir içecek var. Yine ondan bir bitki var ki onda hayvan yayarsınız.

11. Allah o suyla size ekin, zeytin, hurmalıklar, üzümler, türlü türlü meyveler bitirir. Elbette bunda, düşünecek bir kavim için bir âyet var.

[Ebu Hayyan der ki: Yüce Allah'ın bu âyeti, "elbette bunda, düşünecek bir kavim için bir âyet var" diye bitirmesinin sebebi şudur: Allah'ın yarattıklarını incelemek için derin düşünmeğe ve fikir yürütmeğe ihtiyaç vardır. Görmez misin ki bir tek dâne yere atılıp da üzerinden belli bir zaman geçtiğinde toprağın nemini emer, onunla şişer, böylece üst tarafı çatlar ve bundan yukarı doğru bitki olarak yükselir. Alttan da yerin derinliklerine doğru başka bir gelişme gösterir ki bunlara kök denir. Sonra üst taraf gelişir, kuvvetlenir, yaprak ve çiçekler açar, tomurcuk ve meyveler çıkar. Bunların özellikleri, renkleri, şekilleri ve faydaları farklı cisimleri vardır. İşte bu, her şeye gücü yeten, seçme yetkisini elinde bulunduran bir varlığın takdiri ile olmaktadır ki, o da Allah'tır.]

12. Hem sizin için geceyi ve gündüzü, Güneşi ve Ayı emre hazır kıldı. Bütün yıldızlar da O'nun emrine boyun eğmişlerdir. Elbette bunda aklı olan bir kavim için âyetler var.

[Gece, gündüz, güneş ve ayın insanın emrine verilmesi demek, insanlara bunlar üzerinde diledikleri gibi tasarrufta bulunma imkânı verilmiş olması demek değildir. Aksine kulların menfaat ve maslahatlarına göre bunların idaresi Allah'a aittir. Sanki bu da onların hizmetine verme, kendileri tarafından isteklerine göre tasarruf gibidir.]

13. Daha sizin için yerde değişik renklerle yarattığı, neler var neler! Elbette bunda hatırlayıp öğüt alacak bir kavim için bir âyet var.

[Renkleri, şekilleri, özellikleri farklı olarak yeryüzünde sizin için yarattığı o güzel hayvanlar, bitkiler, madenler ve cansız varlıklar var ya, işte bunlarda, öğüt alabilecek bir toplum için elbette büyük bir ibret var.]

14. Yine O'dur ki O, denizi emre hazır kılmıştır ki ondan taze bir et yiyesiniz ve içinden, giyeceğiniz bir zinet çıkarasınız. Gemileri de görürsün ki onda yara yara giderler. Hem lütfundan nasip arayasınız diye, hem de gerek ki şükredesiniz.

[Ebussuud der ki: "Burada balık için "et" tabirinin kullanılmasına dayanarak İmam Mâlik ve Sevri, "et yemeyeceğim" diye yemin eden kimsenin, balık yemekle yemininin bozulacağı görüşüne varmışlardır. Oysa yeminlerde dayanak örftür. Sadece "et" denildiğinde bundan balık da anlaşılmayacağı kesindir. Mesela bir kimse hizmetçisine "bana et al" dese o da balık alıp getirse efendisinin emrini yerine getirmiş olmaz."

Âyette, bir hayvan cinsi olduğu halde balıktan "et" diye bahsedilmesi, ondan faydalanmanın yeme ile sınırlı olduğuna işaret içindir.]

وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا
لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ ۚ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ
﴿١٦﴾ أَفَمَن يَخْلُقُ كَمَن لَّا يَخْلُقُ ۗ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾
وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ
﴿١٨﴾ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَالَّذِينَ
يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ۖ
﴿٢٠﴾ أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ ۖ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾
إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۚ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُم
مُّنكِرَةٌ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ
وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُم مَّاذَا
أَنزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ
كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۙ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُم بِغَيْرِ
عِلْمٍ ۗ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾ قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ
فَأَتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُم مِّنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ
مِن فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

15. Hem yerde ağır baskılar bıraktı ki sizi sallayıp sarsar diye, hem de nehirler ve yollar. Gerek ki doğru gidesiniz.

[Ebussuud der ki: "Üzerinde dağlar yaratılmadan önce yeryüzü hafif bir küre idi. Gezegenler gibi, en basit bir sebeple hareket edebilirdi. Dağlar yaratılınca, bunlar, ağırlıkları ile yerkürenin merkezine doğru yerleştiler ve yeryüzünün direkleri gibi oldular."]

16. Ve alâmetler [bıraktı]. Yıldızla da onlar yol doğrulturlar.

[Allah, dağlar ve nehirler gibi, insanların bulacakları daha nice alâmetler yarattı. İnsanlar yıldızlarla da karada ve denizde geceleyin yollarını bulurlar. İbn Abbas der ki: "Alâmetler" gündüzleyin faydalanılacak yol işaretleridir. Yıldızlarla da geceleyin yollarını bulurlar.]

17. İmdi, yaratan yaratamayana benzer mi? Artık siz bir düşünmez misiniz?

[Yüce Allah, yukarıdan beri eşsiz yaratıcılığını, sonsuz hikmet ve engin kudretini gösteren delilleri getirdikten sonra bu âyet ile, bütün bunları yapan o eşsiz kudreti, bırakın başkasını, kendisine bile zarar ya da fayda veremeyenlerle bir tutanları ayıplamış, onları susturarak putlara yaptıkları ibadetin boş olduğunu haber vermiştir. Yani demiştir ki: "Size anlatılan bu kadar kıymetli varlıkları yaratıp size lütufta bulunanla, her hangi bir şey yaratamayan âciz varlıklar hiç bir olur mu? Nasıl olur da Allah'ı onlarla bir tutabiliyorsunuz?"]

18. Hâlbuki Allah'ın nimetini saysanız, sayıp bitiremezsiniz. Her halde Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

[İnsan, yüce Allah'ın kendisine verdiği nimetlerin, bırakın şükrünü yerine getirmeyi, onları saymağa kalksa bile, saymakla tüketemez. Vücut sağlığı, hayatın devamını sağlayan her türlü besin maddeleri, barınacak yer, içinde yaşamağa elverişli tabiat şartları, su, hava ve benzeri nimetler, hepsi Allah'ın birer lütfudur. İnsan, bu sonsuz nimetlere karşı, bunları veren yüce yaratıcıya şükretmesi gerekirken nankörlük etmesi olacak iş midir?]

19. Hem Allah siz neyi sır tutar, neyi ilan ederseniz hepsini bilir.

[Sizin gizliniz ve açığınız O'nun geniş ilmine nisbetle birdir. Niyet ve amellerinizden gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilir. O, sizlere amellerinizin karşılığını o hesap gününde vermek için bütün amellerinizi tespit ettirmektedir.]

20. Onların Allah'tan başka yalvardıkları ise hiçbir şey yaratamazlar. Hâlbuki kendileri yaratılıp duruyorlar.

21. Hep ölüdürler, bizzat canlı değildirler. Ne zaman tekrar diriltileceklerinin de şuurunda değildirler.

[Zemahşeri der ki: "Bunda müşriklerle alay vardır ve ilahlarının, onların ne zaman diriltileceğini bilmedikleri haber verilmektedir. Hal böyle olunca, nasıl onların ilahları tarafından kendilerine yaptıkları ibadetin karşılığının verileceği bir vakit olabilir?"]

22. İlahınız bir tek ilahtır. Öyle iken âhirete inanmayanlar, kendilerini büyüksündüklerinden dolayı kalpleri inkârcıdır.

[Onlar öyle bir topluluktur ki, yüce Allah'ın birliğini itirafa yanaşmamaları, kibirlenip hakkı kabul etmemeleri onların doğal âdeti haline geldiği gibi, hakkı inkâr etmek de, karakterleri olmuştur.]

23. Şüphe yok ki Allah, onların ne gizlediklerini, ne açıkladıklarını hep bilir. Her halde O, kibirlenenleri sevmez.

[Efendimiz (a.s.): "Kalbinde zerre miktarı kibir olan kimse cennete giremez" buyurunca bir zat: "İnsan, elbisesinin güzel, ayakkabısının güzel olmasını istiyor" diyerek bunun da kibir sayılmasından endişe ettiğini dile getirmiş, bunun üzerine Peygamberimiz (a.s.): "Allah güzeldir, güzelliği sever. Kibir, hakkı inkâr ve insanları küçümsemektir" buyurmuştur. Müslim, İman 147.]

24. Onlara: "Rabbiniz ne indirdi? "denildiği vakit de "eskilerin masalları" dediler.

[Allah'a ortak koşan ve peygamberlerini yalanlayan o kâfirlere: "Rabbiniz, peygambere ne indirdi?" diye sorulduğunda: "Bir şey indirmedi. Bize okunan bu şeyler, öncekilerden nakledilen efsanelerdir" derler.]

25. Şunun için ki, kıyamet günü kendi veballerini tam yüklendikten başka, ilimsizlikleri yüzünden saptırdıkları kimselerin veballerinden bir kısmını da yüklenecekler. Bak, ne fena yük yükleniyorlar.

[Bundan, saptırılanların veballerinin hafifleyeceği anlaşılmamalıdır. Hadiste şöyle buyrulur: "Kim insanları doğru yola çağırırsa ona, kendisine uyacak olan kimselerin sevabı kadar sevap vardır. Verilen bu sevap, onlardan her hangi birinin sevabını eksiltmez. Kim de sapıklığa çağırırsa ona da, kendisine uyacak kişinin günahı kadar günah vardır. Yüklenilen bu günah da, onlardan her hangi birinin günahını eksiltmez." Müslim, İlim 16.]

26. Evet, onlardan evvelkiler hileler kurmuştu. Allah da kurdukları binaya temellerinden geldi de çatı, tepelerinden üzerlerine çöktü ve azap kendilerine duyamayacakları yönden geldi.

[Bu âyet Efendimiz (a.s.) için bir tesellidir. Öncekiler gibi Mekke kâfirlerinin de kurdukları tuzakların bir fayda vermeyeceğini, yüce Allah tarafından binalarının temellerinden sökülüceğini haber vermektedir.]

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ
تُشَٰٓقُّونَ فِيهِمْ ۚ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ
وَالسُّوٓءَ عَلَى الْكَٰفِرِينَ ۝٢٧ الَّذِينَ تَتَوَفَّىٰهُمُ الْمَلَٰٓئِكَةُ ظَالِمِىٓ
أَنفُسِهِمْ ۖ فَأَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِن سُوٓءٍ ۚ بَلَىٰٓ إِنَّ
اللَّهَ عَلِيمٌۢ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۝٢٨ فَادْخُلُوٓا أَبْوَٰبَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ
فِيهَا ۖ فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ۝٢٩ وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَآ أَنزَلَ
رَبُّكُمْ ۚ قَالُوا خَيْرًا ۗ لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِى هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۚ وَلَدَارُ
الْءَاخِرَةِ خَيْرٌ ۚ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ۝٣٠ جَنَّٰتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا
تَجْرِى مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَٰرُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَآءُونَ ۚ كَذَٰلِكَ يَجْزِى
اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ۝٣١ الَّذِينَ تَتَوَفَّىٰهُمُ الْمَلَٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ ۙ يَقُولُونَ
سَلَٰمٌ عَلَيْكُمُ ۙ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ
۝٣٢ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن تَأْتِيَهُمُ الْمَلَٰٓئِكَةُ أَوْ يَأْتِىَ أَمْرُ
رَبِّكَ ۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ
اللَّهُ وَلَٰكِن كَانُوٓا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ۝٣٣ فَأَصَابَهُمْ
سَيِّـَٔاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ۝٣٤

27. Sonra Allah kıyamet günü onları rezil edecek ve diyecek: "Hani nerede o sizin, haklarında uyuşmazlık çıkarıp durduğunuz ortaklarım?" Kendilerine ilim verilmiş olanlar dediler ki: Gerçekten bütün sefillik ve zelillik bugün kâfirlerin üstünedir.

[Yüce Allah'ın burada, onların kendisine ortak koştukları putlar için "ortaklarım" demesi, onlarla alaydır. Yahut onların bu sözlerini hikâye ederek böyle demiştir. "Hani nerede o ortaklarım?" sorusu ile kastedilen, alay etme ve susturma yoluyla o putların, şefaat etmek ve savunmada bulunmak için hazır olmalarını istemektir. Yani: "Uğurlarında peygamberlerle münakaşa ve mücadele ettiğiniz o ortaklar nerede? Onları getirin de size şefaat etsinler" diye onlarla alay etme anlamını taşır.]

28. Onlar ki melekler onları, nefislerine zulmederlerken vefat ettirirler de o vakit bakarsın şöyle diyerek teslim olmuşlardır: "Biz bir kötülük yapmıyorduk." Hayır, Allah

sizin ne yapıyor olduğunuzu tamamen biliyor.

[Buradaki teslim olmaktan maksat, inandıklarını ve Müslüman olduklarını söylemeleridir. Bu, can boğaza geldiği zaman görülen azaptan dolayı söyleneceği için, dünyadaki inatçı ve kibirli hallerinin aksine gösterecekleri bu teslimiyetçi tutumun onlara hiçbir faydası olmayacaktır. Kıyamet gününde de bunların: "Rabbimiz! Allah hakkı için, biz ortak koşanlar olmadık" diyerek kendilerini affettirmeğe çalışacakları haber verilmektedir. En'âm, 6/23 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

29. Onun için girin bakalım, içinde devamlı kalmak üzere Cehennemin kapılarına! Bak, artık kibirlenenlerin yeri ne fena!

[Kibir üç kısımdır: Allah'a karşı kibir: Bu, kibirlerin en kötüsü ve en çirkini olup kaynağı sırf cahilliktir. Peygamberlere karşı kibir: Bu, bir kişinin şeref ve üstünlük iddia etmesi ve diğer insanlar gibi bir insan olan peygambere itaatten kendisini yüksek görmesidir. Bu da birincisi gibi, Kıyamet günü ebedi azaba müstahak olmayı gerektirir. İnsanlara kibir: Bu, bir insanın kendisini üstün görüp diğer insanları küçümsemesidir. Bu, her ne kadar önceki iki sınıfın altında ise de, âyetin ifade ettiği genel manaya dâhil olduğu için, tevbe etmezse, büyük cezayı hak eder.]

30. Allah'tan korkup korunanlar ise, "Rabbiniz ne indirdi?" denildiğinde "hayır indirdi" demişlerdir. Bu dünyada güzel iş yapanlara güzel bir mükâfat var ve elbette âhiret yurdu daha hayırlıdır. Takva sahiplerinin yurdu da ne hoş!

[Razi der ki: "Hac mevsiminde bir kimse Mekke'ye geldiğinde, rastladığı kimselere Muhammed'in (a.s.) durumunu sorardı. Müşrikler: "O, kâhin, sihirbaz ve yalancıdır" derler, müminlere gelip "Rabbiniz ne indirdi?" diye sorduğunda onlar da: "Allah ona hayrı, hidayeti ve Kur'an'ı indirdi" derlerdi.]

31. Adn cennetleri. Ona girecekler, altından nehirler akar, onlara orada ne isterlerse var. İşte Allah, takva sahiplerini böyle mükâfatlandırır.

[Takva sahiplerinin gidecekleri yurt, Adn cennetleridir. Bu cennetin ağaçları ve köşkleri arasında nehirler akar. Bu cennetlerde onlar için hiç yorulmadan, sıkıntı çekmeden, kesintisiz olarak, istedikleri her şey vardır. İşte Allah, haramlarından sakınan ve emirlerini yerine getiren kullarını, böyle güzel bir mükâfatla mükâfatlandırır.]

32. Onlar ki, melekler onların ruhlarını hoş hoş alırlar, "Selam size, girin cennete, çünkü çalışıyordunuz" derler.

[Ruhlarının hoş hoş alınmasından maksat, onların ölümlerinin gayet rahat ve kolay olması, hiçbir zorluk ve sıkıntı çekmemeleridir. Kâfirin ölümü buna benzemez. Onun canı son derece zor çıkar.]

33. O kâfirler, başka bir şeye değil, ancak kendilerine o meleklerin gelmesine veya Rabbinin emri gelmesine bakarlar. Onlardan evvelkiler de böyle yaptılar. Onlara Allah zulmetmedi ve fakat kendileri, nefislerine zulmediyorlardı.

34. Onun için amellerinin fenalıkları başlarına musibet oldu ve alay ettikleri şey kendilerini sarıverdi.

[Yüce Allah bu iki âyet-i kerimede batılda ısrar eden ve bu geçici dünya hayatına aldanıp kibirlenen müşrikleri kınayıp azarlayarak şöyle buyuruyor: Bu müşrikler, meleklerin gelip canlarını almasından veya kıyamet günü Allah'ın, kendilerini mahşerde toplayıp cehenneme koyma emrinin gelmesinden başka bir şey beklemiyorlar. Bunlardan önce gelen kâfirler de böyleydi. Sonunda melekler onların canlarını aldı, şimdi ise cehenneme gitmeyi beklemekteler. Allah onlara hiç zulmetmedi. Aksine onlar Rablerini inkâr ederek cehennemi hak ettiler. Böylece kendi kendilerine zulmetmiş oldular. Sonunda onları işledikleri suçun cezası yakalayıverdi. Ve dünyadayken alay ettikleri azap, kendilerini çepeçevre kuşatıverdi.]

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ
مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ
كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ
الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ
وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۖ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ
عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ ۚ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ إِنْ تَحْرِصْ عَلَىٰ هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ
لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٧﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ
جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ ۙ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ ۚ بَلَىٰ وَعْدًا
عَلَيْهِ حَقًّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۙ ﴿٣٨﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ
الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا
كَاذِبِينَ ﴿٣٩﴾ إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ
فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا
لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا
يَعْلَمُونَ ۙ ﴿٤١﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

وَمَآ

35. Bir de müşrikler dediler ki: "Allah dileseydi ne biz, ne atalarımız Ondan başka hiçbir şeye tapmazdık ve O'nsuz hiçbir şey haram kılmazdık." Bundan evvelkiler de böyle yaptılar. Buna karşı peygamberlerin görevi, ancak açık bir tebliğden ibarettir.

[Kaderi delil göstermek, "Allah dileseydi biz bunları yapmazdık" demek, batıl bir delil gösterme yoludur. Böyle diyenlerin malına, canına, ırz ve namusuna bir zarar verilse ve sonra da kendilerine: "Allah böyle dilemiş, ne yapalım" denilse kabul etmeyecekleri, haklarını arayacakları açıktır. Kudret sahibi olan yaratıcının iradesi; insanı hidayete ve sapıklığa yol bulmaya elverişli olarak yaratmayı ve bunlardan birini seçme iradesini insana bırakmayı dilemiştir. İşte insanın yaptıklarından sorumlu tutulmasına sebep olan bu iradedir. Allah, peygamber göndererek doğru yol ile batıl yolu göstermiş, bunlardan istediğini tercih etme hakkını insana bırakmıştır.]

36. Andolsun biz her ümmette, "Allah'a ibadet edin ve Tağut'tan sakının" diye bir elçi gönderdik. Sonra içlerinden kimine Allah hidayet nasip etti, kiminin de üzerine sapıklık hak oldu. Şimdi yeryüzünde bir gezin de bakın, Peygamberleri yalanlayanların akıbeti nasıl oldu?

[Andolsun biz bütün ümmetlere, Allah'a kulluk edin ve O'nu birleyin, Allah'tan başka; şeytana, kâhine, putlara ve sapıklığa çağıran her mabudu terk edin diye peygamberler gönderdik. İnsanlardan öylesi vardır ki Allah ona, dinine ve kendisine ibadete giden yolu göstermiş o da iman etmiştir. Kimi de vardır ki sapıklığa giden yolu tercih etmiş, ona da sapıklığa düşmek hak olmuştur. Ey insanlar! Yeryüzünde bir gezin, dolaşın. Sonra hak yolu kabul etmeyen toplumların başına gelenlere bir bakın. Belki ibret alırsınız.]

37. Sen onların hidayet bulmalarına çok hevesli isen, herhalde Allah sapıklıkta bırakacağı kimselere hidayet vermez. Onların yardımcıları da yoktur.

[Ey Muhammed! Sen o kâfirlerin hidayete ermelerine düşkünlük gösteriyorsan bil ki yüce Allah, kendi kötü tercihi sebebiyle bir insan hakkında sapıklık takdir etmişse, zorla ve cebren onun hakkında hidayet yaratıp onu doğru yola getirmez. Onlara yardım edecek kimse de yoktur.]

38. "Allah, ölen kimseyi tekrar diriltmez." diye olanca yeminleriyle Allah'a yemin de ettiler. Hayır, diriltecek. Bu, O'nun taahhüt ettiği hak bir vaat. Fakat insanların çoğu bilmezler.

[İnsanların çoğunun, "tekrar diriltme olmayacak" demelerinin sebebi, yüce Allah'ın ilim, kudret, hikmet ve diğer kemal sıfatlarıyla ilgili vasıflarını, hakkında caiz olan ve olmayan şeyleri, kâinatı var etmesinin sırrını ve bu var etmekten asıl amacın ne olduğunu bilmemeleridir.]

39. Tekrar diriltecek ki onlara, ihtilaf ettikleri hakkı anlatsın ve onu inkâr edenler kendilerinin yalancı olduklarını bilsinler.

[Allah, onların yeniden dirilmeyi inkârları hususundaki sapıklıklarını ortaya çıkartmak, ihtilaf ettikleri konuda gerçeği göstermek ve itaat eden ile isyan eden, hak yolda gidenle batıl yolda giden ve zalim ile mazlum arasında adaleti gerçekeştirmek için ve bir de yeniden dirilmeyi inkâr eden ve Allah'ın gerçek vaadini yalanlayanların, yalancı olduklarını bilmeleri için onları yeniden diriltecek.]

40. Bizim herhangi bir şey için sözümüz, onu murat ettiğimiz zaman, sade ona şöyle dememizdir: "Ol !" O da hemen oluverir.

[Savi der ki: "Buradaki "ol" emri, Allah bir şeyin olmasını istediği zaman onun hemen olacağından kinayedir. Yoksa burada "ol" emrini meydana getiren harfler telaffuz edilmiş değildir. Böyle olmuş olsa şu iki durum ortaya çıkar: Ya burada o anda var olmayan bir şeye hitap edilmiş olur ki, bu makul değildir. Ya da var olduktan sonra ona hitap edilmiş olsa, bu da var olan bir şeyi var etmek gibi olur ki, her ikisi de imkânsızdır." Bu ifade, olayı zihinlere yaklaştırmak için kullanılmış bir ifadedir.]

41. Allah uğrunda zulme uğradıktan sonra hicret edenlere gelince, elbette onları dünyada güzel bir şekilde yerleştiririz. Bununla beraber âhiret ecri her halde daha büyüktür, eğer bilseler.

[Kurtubi der ki: Bu şekilde hicret edenler Suheyb, Bilal, Habbab ve Ammar'dır. Mekkeliler bunlara istediklerini söyletene kadar işkence ettiler. Serbest bıraktıklarında Medine'ye hicret ettiler.]

42. Onlar ki sabretmişlerdir ve hep Rablerine tevekkül ederler.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوْحِيْٓ اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوْٓا اَهْلَ
الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿٤٣﴾ بِالْبَيِّنٰتِ وَالزُّبُرِ ۭ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ
الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ﴿٤٤﴾ اَفَاَمِنَ
الَّذِيْنَ مَكَرُوا السَّيِّاٰتِ اَنْ يَّخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ يَاْتِيَهُمُ
الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٤٥﴾ اَوْ يَاْخُذَهُمْ فِيْ تَقَلُّبِهِمْ
فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِيْنَ ﴿٤٦﴾ اَوْ يَاْخُذَهُمْ عَلٰي تَخَوُّفٍ ۭ فَاِنَّ رَبَّكُمْ
لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿٤٧﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ يَّتَفَيَّؤُا ظِلٰلُهٗ
عَنِ الْيَمِيْنِ وَالشَّمَاۗىِٕلِ سُجَّدًا لِّلّٰهِ وَهُمْ دٰخِرُوْنَ ﴿٤٨﴾ وَلِلّٰهِ
يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مِنْ دَاۗبَّةٍ وَّالْمَلٰۗىِٕكَةُ
وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُوْنَ رَبَّهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُوْنَ
مَا يُؤْمَرُوْنَ ﴿٥٠﴾ وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوْٓا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ ۚ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ
وَّاحِدٌ ۚ فَاِيَّايَ فَارْهَبُوْنِ ﴿٥١﴾ وَلَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ
الدِّيْنُ وَاصِبًا ۭ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُوْنَ ﴿٥٢﴾ وَمَا بِكُمْ مِّنْ نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ
ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ تَجْــَٔرُوْنَ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ اِذَا كَشَفَ
الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُوْنَ ﴿٥٤﴾

سجدة

43. Senden evvel de Rasul olarak başka değil, ancak kendilerine vahy ediyor olduğumuz erler göndermişizdir. Bilmiyorsanız zikir ehline sorun.

[Burada zikir ehlinden maksat, kitap ehli olan Yahudi ve Hıristiyanlar veya geçmişlerin haberlerini bilen âlimler veya araştırmaya dayalı bilgi sahibi olan herkestir. Bu âyet, Kureyş müşriklerinin Rasûlullah'ın [s.a.v] peygamberliğini inkâr ederek: "Allah, bir insanı peygamber göndermekten yücedir. Bize bir melek göndermeli değil miydi?" demeleri üzerine inmiştir. Ayrıca âyette geçen "erler" tabiri, kadınlardan peygamber gönderilmediğini de göstermektedir.]

44. [Onları] deliller ve kitaplarla [gönderdik.] Sana da bu zikri indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara anlatasın ve gerek ki düşünürler.

[Bu âyet, Kur'an'ı iyi anlayabilmek için Rasûlullah'ın [s.a.v] açıklama ve izahlarına ihtiyaç

duyulacağını bildirmektedir. Zira insanlara açıklaman için sana indirdik, demek, bu Kur'an'da izaha muhtaç hükümler var ve insanlara onları sen açıklayacaksın demektir. Onun için hadisleri bir kenara atarak, Kur'an'ı çağımıza göre, gelişen teknolojinin ışığı altında daha iyi anlar ve anlatırız gibi bir görüşe kapılmak son derece tehlikeli ve zararlıdır. Elbette Kur'an'ı en iyi anlayan, onun ilk muhatabı olan Hz. Peygamberdir.]

45. Ya, şimdi eman mı buldu o kimseler, o fenalıkları yapmak için hile kurup duranlar: Allah'ın kendilerini yere geçirmesinden veya hatır ve hayallerine gelmez yönlerden kendilerine azap gelivermesinden?

[Rasûlullah'a [s.a.v] tuzak kurup onu öldürme yollarını arayan o kâfirler, Allah'ın Karun'a yaptığı gibi onları da yurtlarıyla birlikte yere batırmasından veya onlar emniyet ve huzur içinde iken ansızın kendilerine, hiç akıllarına gelmeyecek bir yönden azabın gelmesinden emin mi oldular?]

46. Veya dönüp dolaşırlarken o azabın kendilerini yakalayıvermesinden, ki onlar Allah'ı aciz bırakacak değillerdir.

[A'râf, 7/97–99 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

47. Yahut da kendilerini korkuta korkuta, eksilte eksilte alıvermesinden [emin mi oldular?] Demek ki Rabbiniz çok şefkatli, çok merhametli.

[Çünkü O, kudretiyle beraber kötülüklere karşı ceza vermede acele edivermiyor.]

48. Ya görmediler de mi? Herhangi bir şeyden Allah'ın yarattığına bir baksalar a: gölgeleri sağ ve sollarından sürünerek, Allah'a secdeler ederek döner dolaşır.

(Burada secdeden maksat, isteğe bağlı fiille sınırlı olmayan mutlak boyun eğiştir. Yani gölgesi bulunan şeylerin gölgeleri bile sahiplerinin hükmüne değil, Allah'ın hükmüne mahkûm ve boyun eğmişlerdir. Sahibi ne kadar uğraşırsa uğraşsın gölge, yüce Allah'ın emir ve takdiri üzere, ışığın geliş noktası doğrultusunda düşer. Aynı zamanda gölge, ışığın eseri de değildir. Gölge, cisimler ile ışık arasında öyle bir orana, bir kanuna mahkûmdur ki, işte o kanun Allah'ın emridir. Şu halde eşyanın gölgelerinde bile hüküm ve tasarruf Allah'ındır. Onlar yerde sürünürken sahiplerine değil, Allah'a secde eder ve O'nun birliğini ilan ederler.)

49. Hem göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi Allah'a secde eder, gerek yerde deprenenler kısmından olsun ve gerek melekler. Ve bunlar kibirlenmezler

50. Üstlerinden Rablerinin korkusunu duyarlar ve kendilerine her ne emredilirse yaparlar.

(Demek ki melekler de mükelleftirler ve korku ile ümit arasında idare olunmaktadırlar. Bununla beraber itaat hususunda insanlar gibi değillerdir. Zira insanlar, yapmak zorunda kaldıkları fiilleri yönünde Allah'a boyun eğmemek yapamaz. O'nun emrine istemeden ve zorla teslimiyet gösterirlerse de irade ve tercihlerine bağlı olan hususlarda Allah'tan korkmayan, Allah'a secde ve ibadetten kibirlenen kâfirler, asiler de vardır.)

51. Allah da buyurmuştur ki: İki ilah tutmayın. O, ancak bir ilahtır. Onun için benden, yalnız benden korkun.

[Yüce Allah, kendisine herhangi bir varlığı ortak koşanlara bir hatırlatma yaparak buyuruyor ki: İki ilaha ibadet etmeyin. Çünkü gerçek ilah, birden fazla olmaz. Sizin ilahınız birdir, tektir, eşi yoktur, her şey O'na muhtaçtır. O, hiçbir şeye muhtaç değildir. Onun için sadece benden korkun, başkasından değil.]

52. Hem göklerde, yerde ne varsa O'nun, din de daima O'nundur. Böyle iken siz, Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?

53. Hem sizde nimet adına ne varsa hep Allah'tandır. Sonra size keder dokunduğu zaman da hep O'na yalvarır, feryat edersiniz.

[Âciz insan çaresiz kaldığında, yaratılışı gereği kendisini yoktan var eden Allah'tan başkasına sığınamaz. Ortak koştuklarına değil sadece O'na sığınır.]

54. Sonra sizden o kederi giderdiği zaman, içinizden bir kısmı derhal Rablerine ortak koşarlar.

[Sıkıntıdan kurtulunca yine şımarır ve kendilerine her türlü nimeti veren Allah'a itaat etmeyi unuturlar.]

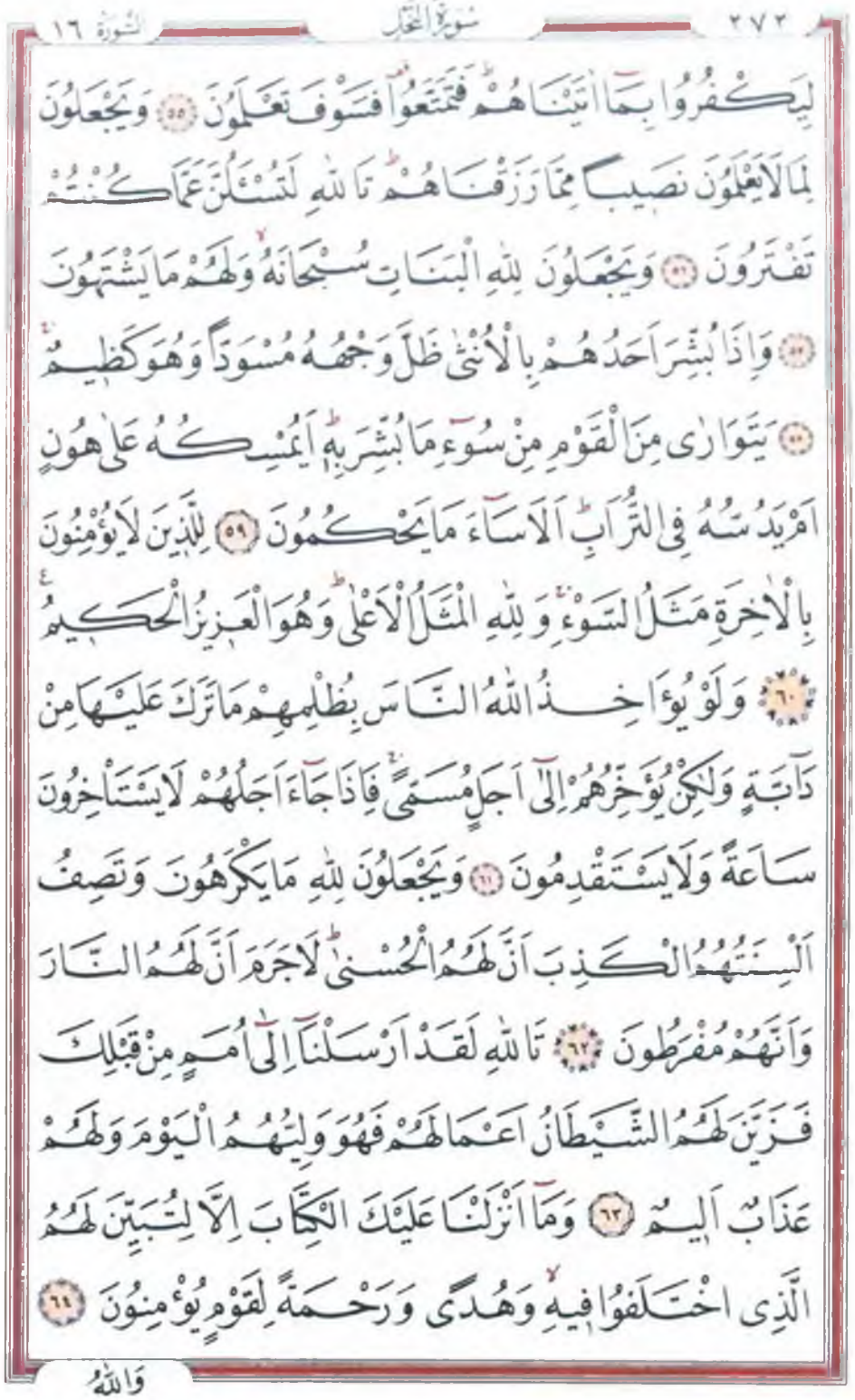

لِيَكْفُرُوا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ۭ فَتَمَتَّعُوْا ۣ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿٥٥﴾ وَيَجْعَلُوْنَ
لِمَا لَا يَعْلَمُوْنَ نَصِيْبًا مِّمَّا رَزَقْنٰهُمْ ۭ تَاللّٰهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ
تَفْتَرُوْنَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُوْنَ لِلّٰهِ الْبَنٰتِ سُبْحٰنَهٗ ۙ وَلَهُمْ مَّا يَشْتَهُوْنَ
﴿٥٧﴾ وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِالْاُنْثٰى ظَلَّ وَجْهُهٗ مُسْوَدًّا وَّهُوَ كَظِيْمٌ ۚ
﴿٥٨﴾ يَتَوٰرٰى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوْۗءِ مَا بُشِّرَ بِهٖ ۭ اَيُمْسِكُهٗ عَلٰي هُوْنٍ
اَمْ يَدُسُّهٗ فِي التُّرَابِ ۭ اَلَا سَاۗءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ
بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ ۚ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى ۭ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۚ
﴿٦٠﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَّا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ
دَاۗبَّةٍ وَّلٰكِنْ يُّؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ فَاِذَا جَاۗءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُوْنَ
سَاعَةً وَّلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُوْنَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُوْنَ وَتَصِفُ
اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى ۭ لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ
وَاَنَّهُمْ مُّفْرَطُوْنَ ﴿٦٢﴾ تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰٓى اُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ
فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ
عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ
الَّذِي اخْتَلَفُوْا فِيْهِ ۙ وَهُدًى وَّرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٦٤﴾

وَاللّٰهُ

55. Kendilerine verdiğimiz nimeti nankörlükle karşılamak için (böyle yaparlar.) Şimdi zevk sürün bakalım, fakat yarın bileceksiniz.

[Bu fani dünyadan faydalanın, eceliniz gelip çatıncaya kadar zevkle yaşayın bakalım. Yakında Rabbinize döndürülecek ve yaptıklarınızın sonucunu, başınıza inecek olan o azabı göreceksiniz.]

56. Bir de bizim kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden tutuyorlar, hiçbir şey bilmeyen nesnelere bir nasip ayırıyorlar. Tallahi, siz bu yaptığınız iftiralardan mutlak sorumlu olacaksınız.

[Bir görüşe göre mana şöyledir: Mekke müşrikleri, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden, mahiyetini bilmedikleri, ilah olduklarına dair haklarında hiçbir bilgiye sahip olmadıkları o değersiz varlıklara, putlara ekinlerden ve hayvanlardan bir pay ayırıyorlar. Ey müşrikler! Vallahi, Allah hakkın-

da uydurduğunuz yalanlardan mutlaka sorguya çekileceksiniz. En'âm, 6/136 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

57. Allah'a kızlar da isnat ediyorlar. Haşa! O, bundan münezzehtir. Kendilerine ise canlarının istediği(ni isnat ediyorlar.)

(Huzaa ve kınane kabileleri meleklere, Allah'ın kızları diyorlardı. Hâlbuki kendileri kız çocuklarını diri diri gömüyorlardı. Zuhruf, 43/19 âyetine bakınız.)

58. Hâlbuki onların birine dişi müjdelendiği vakit öfkesinden yüzü simsiyah oluyor.

[Kurtubi der ki: "Yüzün kararması, üzüntü ve kederden kinayedir. Yoksa Allah bununla onun yüzünün siyahlığını kastetmiş değildir." Türkçemizde, birini utandırmak, mahcup etmek anlamına kullanılan "yüzünü kara çıkartmak" deyiminde de "kara", bu anlamdadır.]

59. Verilen müjdenin kötü tesiriyle kavminden gizleniyor. Hakaret göre göre onu tutacak mı, yoksa toprağa mı gömecek? Bak, ne fena hükümler veriyorlar.

[Günümüzde de toprağa gömmese dahi bir kızı olduğu için utanıp arlanan, kadının bunda hiçbir kusuru olmadığı halde, bunun için hanımına kızıp öfkelenen, hatta işi, hanımını boşamağa kadar götüren cahiliye fikirli erkekler yok değildir. İslam'ın kız çocuğuna ve kadına verdiği değeri kavrayamayan veya bunu anlamazlıktan gelen bazı aydınların[!], yine hikmetini anlayamadıkları kadının şahitliği ve mirastaki durumu konusunda İslama dil uzatmaları, inkâra dayalı bir bağnazlığın neticesinden başka, bir şey değildir.]

60. Âhirete imanı olmayanlar için kötülük nümunesi sıfatlar var, Allah için ise en yüksek sıfatlar. Ve aziz O'dur, hakîm O.

(Âhirete imanı olmayanların kötülükte mesel olmuş öyle çirkin sıfatları vardır ki; evlada muhtaç olmakla beraber evladını öldürmek gibi. Allah'ın hakkı ise, yücelikte mesel olmuş en yüksek sıfattır ki, zatının vacip olması, mutlak zenginlik, engin rahmet, yaratılmışların niteliklerinden uzak olma gibi. Bunun içindir ki Allah, onların yaptıkları nitelemelerden çok yüksek, çok uzaktır. O'na ne kız isnat edilir, ne oğul. Ve O, tek azizdir, tam kudretle eşsiz ve özellikle onları her an sorgulama gücü olandır. Tek hakîmdir, yaptığını tam bir hikmetle yapar.)

61. Bununla beraber Allah insanları zulümleriyle cezalandırıverseydi yeryüzünde bir deprenen bırakmazdı. Fakat onları takdir edilmiş bir ecele kadar erteler. Ecelleri geldiği vakit de bir saat ne geriletebilirler, ne öne geçebilirler.

[Kehf, 18/58–59 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

62. Hem Allah'a kendilerinin hoşlanmayacakları şeyler isnat ediyorlar, hem de dilleri kendilerine şu yalanı söylüyor: "En güzel akıbet onlarınmış!" Doğrusu ateş onların, hem onlar ona en önde gideceklerler.

(Bir de tutuyorlar kendilerinin hoşlanmayacakları şeyleri Allah'a ait kılıyorlar. Nitekim kız çocuklarından hoşlanmıyorlar, Allah'ın kızları var diyorlar. Kendileri başkanlıkta ortaklıktan hoşlanmıyorlar. Allah'a ortak koşuyorlar. Kendileri elçilerine hürmet edilmesini istiyorlar, Allah'ın elçilerini küçümsüyorlar. Putlarına kıymetli mallarını takdim ediyorlar, beğenmedikleri aşağılık mallarını Allah için vermeğe kalkışıyorlar. Bütün bunlara rağmen, Allah katında en güzel sonun kendilerine ait olduğunu iddia ediyorlar. Doğrusu, cehennem onların.)

63. Tallâhi, biz senden evvel birçok ümmetlere Rasuller gönderdik. Buna karşı şeytan onlara amellerini süslü gösterdi. Bu gün de o, onların velisidir. Ve onlara elem verici bir azap var.

64. Sana bu kitabı indirmemiz de ancak şunun içindir ki, onlara, hakkında ihtilaf ettikleri şeyi beyan edesin ve bu kitap, iman edeceklere bir hidayet, bir rahmet olsun.

[Yüce Allah Kur'an'ı indirmesindeki iki sebebi açıklıyor. Biri, insanların ihtilaf ettikleri ve akılla bilinemeyecek zor meselelerin gerçek yüzünün açıklanmasıdır ki bunlar Allah'ın sıfatları, öldükten sonra dirilme, cennet ve cehenneme giriş, helal ve haram gibi konulardır. Diğer sebep de iman edenlere bir hidayet, bir rahmet ve şifa olmasıdır. Zira inananlar, bu Kur'an sayesinde yollarını doğrultmuş ve Allah'ın rahmetine ermiş olurlar.]

65. Evet, Allah gökten bir su indirdi de onunla yere ölümünden sonra hayat verdi. Her halde bunda dinleyecek bir kavim için bir âyet vardır.

("Dinleyecek bir kavim için" buyrulması, gökten inen ve yere ölümünden sonra hayat veren suyun, Kur'an'ı temsil ettiğine işarettir. Ra'd, 13/17 âyeti ve açıklamasına bakınız.)

66. Her halde size sağmal hayvanlarda da bir ibret vardır. Size onun karınlarındakilerden fışkı ile kan arasından, halis bir süt içiriyoruz ki, içenlerin boğazından kayar gider.

67. Hurmalıkların ve üzümlüklerin meyvelerinden de, hem bir sarhoş edici şey çıkarıyorsunuz, hem de güzel bir rızık. Her halde bunda aklı olan bir kavim için elbet bir âyet var.

(Bu âyet, sarhoş edici şeylere dair ilk inen âyettir. Bununla şarap, henüz haram kılınmış olmamakla beraber, görülüyor ki güzel rızık karşılığında zikredilmiş ve dolayısıyla güzel bir şey olmadığı anlatılmıştır.)

68. Rabbin balarısına da şöyle vahyetti: Dağlardan ve ağaçlardan ve insanların kuracakları köşklerden göz göz evler edin.

(Buradaki vahy, "ilham vahyi" diye tefsir edilmiştir. İlham, bir manayı, kalbe atmaktır. Fakat ilham, ilmî ve amelî bir gereklilik ifade etmez. Oysa balarısında bu ifade olunan manalar, amelî bir zorunluluk ifade eden özel bir yaratılıştır. Denebilir ki arının yaptıkları, zorunlu bir hüküm ifade etmesi itibarıyla peygamberlik vahyine benzer. Yani yüce Allah tarafından arıya bal yapmak ruh ve sanatı şaşmaz bir gereklilik ve isabetle verildiği gibi, peygambere gelen vahiy de zorunlu, bir Allah vergisi ilimdir. Dolayısıyla arıya yapılan vahyin anlamı, ona o ruh ve fıtratı vermek ve görünür bir vasıta olmaksızın gizli bir surette eğiterek ona o his ve sanatı tam bir kesinlikle öğretip belletmek demektir.)

69. Sonra meyvelerin hepsinden ye de Rabbinin kolaylaştırdığı yollara koyul. İçlerinden renkleri değişik bir içecek çıkar ki onda insanlara bir şifa vardır. Her halde bunda, düşünecek bir kavim için elbet bir âyet var.

[Rivayet edildiğine göre bir adam Peygamberimize (a.s.) gelerek: "Kardeşim ishal oldu" der. Efendimiz (a.s.): "Ona bal içir" buyurur. O da içirir, sonra tekrar gelerek: "Ben kardeşime bal içirdim ama bu, onun ishalini artırmaktan başka bir şey yapmadı" der. Ve bunu ona üç defa gelip söyler. Dördüncü defa geldiğinde Efendimiz (a.s.) yine: "Ona bal içir" buyurur. Adam: "Vallahi içirdim ama bu, onun sadece ishalini artırdı" der. Bunun üzerine Efendimiz (a.s.), [bu âyeti işaretle]: "Allah doğru söylüyor, kardeşinin karnı ise yalan söylüyor" buyurur. Ardından adam ona bal içirir ve kardeşi hemen iyileşir. Müslim, Selam 91.

Bazı âlimler, bu âyetteki şifadan maksadın genel değil özel olduğunu söylerler. Yani bazı ilaçlar, bazı insanlara ilaçtır. Midesinden şikâyet eden zat, baldan şifa bulacaklardan olduğu için iyileşmiştir. Yoksa âyette, balın mutlak surette her derde deva olacağına dair bir açıklık yoktur. Fakat Efendimiz (a.s.), vahy yoluyla bu zatın baldan düzeleceğini bilmiştir.]

70. Hem Allah sizi yarattı, sonra sizi vefat ettiriyor. İçinizden kimi de ömrün en rezil [bunaklık] çağına döndürülüyor ki biraz ilimden sonra bir şey bilemez olsun. Her halde Allah hem herşeyi bilen, hem her şeye gücü yetendir.

[Erzel-i ömür, bunaklık ve akıl noksanlığı derecesine varan ihtiyarlıktır. Bu, bebeklik çağı gibi, insanın ne söylediğini, ne yaptığını bilmez bir duruma düşmesidir. İkrime der ki: "Kim Kur'an okursa, ömründe bu derece zayıf duruma düşürülmez." Efendimiz (a.s.): "Allah'ım! Erzel-i ömre geri çevrilmekten sana sığınırım" diye dua ederdi. Buharî, Cihad 25, Tefsir, 16/1.]

71. Allah, kiminizi kiminize rızıkta üstün de kıldı. Rızıkta başkalarına üstün kılınanlar, rızıklarını, ellerinin altında bulunan kimselere veriyor da değiller, hepsi onda eşit oluyor da değiller. Şimdi Allah'ın nimetini mi inkâr ediyorlar?

[Bu âyet, "İsa, Allah'ın oğludur" diyen Necran Hıristiyanları hakkında inmiştir. Yani, siz kölelerinizi sahip olduğunuz şeylere ortak edip de onlarla eşit olmuyorsunuz. Hal böyleyken, nasıl benim kulumu, bana oğul ve ilahlıkta ortak ettiniz?]

72. Allah size kendilerinizden zevceler de verdi, size zevcelerinizden oğullar ve torunlar da verdi ve sizi hoş hoş nimetlerden rızıklandırdı. Şimdi onlar hâlâ batıla inanıyorlar da Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?

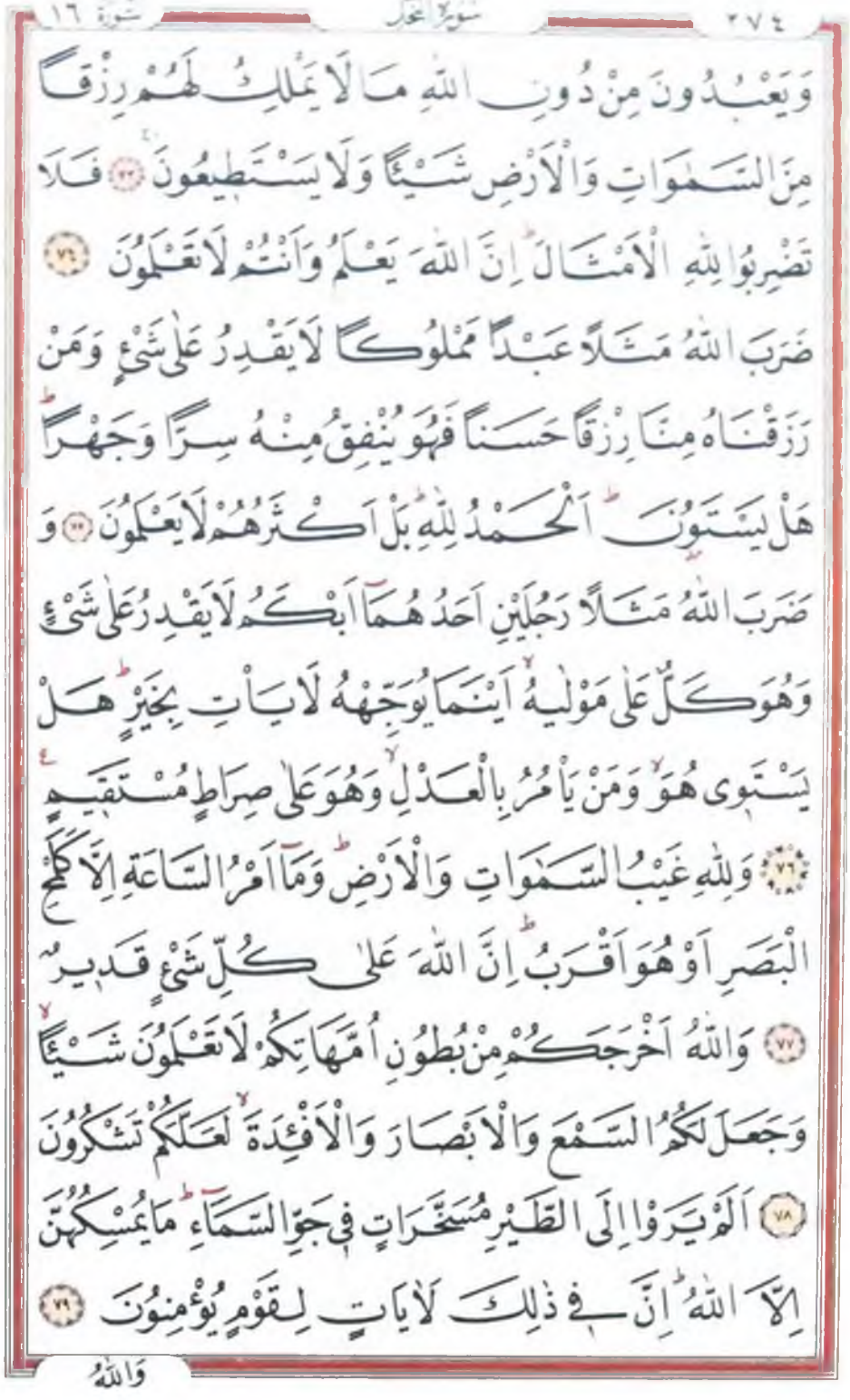
وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا
مِنَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَّلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾ فَلَا
تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾
ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَّمْلُوكًا لَّا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَّمَنْ
رَّزَقْنٰهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَّجَهْرًا ۖ
هَلْ يَسْتَوٗنَ ۖ اَلْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَ
ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ أَحَدُهُمَآ أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ
وَّهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰىهُ ۙ أَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ ۖ هَلْ
يَسْتَوِي هُوَ ۙ وَمَنْ يَّأْمُرُ بِالْعَدْلِ ۙ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾
وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَمَآ أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ
الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٧﴾
وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِّنْ بُطُونِ أُمَّهٰتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا ۙ
وَّجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْـِٔدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾
أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرٰتٍ فِي جَوِّ السَّمَآءِ ۚ مَا يُمْسِكُهُنَّ
إِلَّا اللَّهُ ۚ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾
وَاللَّهُ

73. Allah'ı bırakıp da kendilerine göklerden ve yerden zerrece bir rızka malik olmayan ve olmak ihtimali bulunmayan şeylere tapıyorlar.

[O müşrikler ne yağmur yağdırmağa, ne ekin veya bitki bitirmeğe, ne de onlara az veya çok bir rızık vermeğe gücü yeten putlara tapıyorlar. Bu, onların yapacağı iş değildir. İsteseler de bunu yapamazlar.]

74. Artık Allah'a temsiller yapmağa kalkmayın. Çünkü Allah bilir, siz bilmezsiniz.

[Ebussuud der ki: Yani, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Âyette bunun için, "temsiller yapmağa kalkmayın" tabirinin kullanılması hiçbir durumda O'na ortak koşulmaması kastedildiği içindir. Çünkü temsil yapmanın dayanağı, bir durumu bir duruma, bir kıssayı bir kıssaya benzetmektir. Yani, yüce Allah'ın durumunu hiçbir duruma benzetmeyin.

demektir. Buradaki misal getirme [temsil], Tahrim, 66/10-11 âyetlerinde geçen misal getirmedir. Yoksa darbı mesel olarak anlatmak manasına gelen ve Yâsîn, 36/13 ve benzeri âyetlerde geçen misal getirme değildir.]

75. Allah şunu temsil getirdi: Mülk edinilmiş bir köle, hiçbir şeye gücü yetmiyor. Bir de o kimse ki kendisine tarafımızdan güzel bir rızık nasip etmişiz de o ondan gizli açık infak edip duruyor. Hiç bunlar bir olurlar mı? Bütün hamd Allah'ındır. Ama çokları bilmezler.

(Burada, "bu ikisi bir olur mu?" buyrulmayıp da çoğul olarak "hiç bunlar bir olurlar mı?" buyrulması, yalnız iki fert değil, iki sınıf arasında karşılaştırma yapmak kastedildiğine işarettir. Yani hürriyetine sahip olmayıp başkasının mülkü olan âciz köleler sınıfı ile hürler sınıfı ve özellikle güzel rızık ile rızıklandırılıp onu muhtaç olanlara sarf eden ve harcayan hürler sınıfı bir olur mu? Elbette olmazlar değil mi? İşte Allah'tan başkasına tapanlar, başkasının mülkü olan köle gibi hürriyetini verip bir mahluka kul olmuş köleler kabilindendir. Allah'tan başka ilah tanımayan tevhid ehli müminler de hürler demektir. Gerçekten, "ancak sana ibadet eder ve ancak senden yardım dileriz" diyebilmekten büyük hürriyet tasavvur olunamaz.)

76. Allah şunu da bir temsil getirdi: İki kişi, biri dilsiz, hiçbir şeye gücü yetmez, efendisine sade bir ağırlık, ne tarafa gönderse hiçbir hayra yaramaz. Hiç bu, adaletle emreden ve doğru bir yolda giden kimseye eşit olur mu?

(Dilsiz, hiçbir şey beceremeyen, efendisine bir yük olan ve efendisi nereye gönderse bir hayra yaramayan kölenin durumu kâfirlerin durumu gibidir. Hak söz söylemez, hakka karşı dilsizdir. Mevlası olan yüce Allah'a muhtaçtır, fakat O'nun emirlerini yerine getirmez, yer içer bir hayra yaramaz. Şimdi bir tasavvur olunsun, o dilsiz, efendisine yük olan köle durumunda bir kâfir. Bir de adalet emreden ve bununla beraber kendisi de dosdoğru yol üzerinde bulunan kimse hiç bir olur mu? Elbette olmaz. İşte olgun müminin misal verilecek durumu da budur. Kendisi doğru yolda gider, hak din ile dindar, ilmi ile amel edici olarak hakkı söyler, adalet ve doğruluk emreder, iyiliği emretme görevi yapar ve böylece söz sahibi, yetkili olur. Böyle yaparken kendisi de adalet ve doğruluktan ayrılmaz.)

77. Bütün gökler ve yerin gaybını bilmek de Allah'a aittir. Kıyamet işi ise sade bir göz açıp kapama gibi yahut daha yakındır. Şüphe yok ki Allah'ın her şeye gücü yeter.

[Âyette geçen "yahut" ifadesi, şüphe bildirmek için değil, muhataplara göre kıyametin kopmasının göz açıp kapayacak kadar veya bundan daha az bir sürede olacağını bildirmek içindir. Göz açıp kapamanın misal verilmesi, bundan daha kısa bir zaman süresi bilinmediği içindir.]

78. Ve Allah sizi analarınızın karınlarından öyle bir halde çıkardı ki hiçbir şey bilmiyordunuz. Öyle iken size işitme, gözler, gönüller verdi ki şükredesiniz.

["Sizi analarınızın karınlarından çıkardı" denildikten sonra bu uzuvların verildiğinin belirtilmesi, bunların daha sonra yaratıldığını göstermez. Ancak bunlardan faydalanmak doğumdan sonra olduğu için, her ne kadar daha önce yaratılmış da olsalar, sanki onlardan faydalanılmağa başlandığında yaratılmış gibi olurlar.]

79. Görmediler mi, baksalar ya, göğün boşluğunda emre boyun eğdirilmiş haldeki kuşlara! Onları Allah'tan başka tutan nedir? Elbette bunda, iman edecek bir kavim için birçok âyetler var.

[Bu anlatılanlarda, peygamberlerin getirdiklerine inanan bir kavim için, Allah'ın birliğini gösteren apaçık deliller ve alâmetler vardır.]

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ
الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ
وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٨٠﴾
وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ
أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ
بَأْسَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ
﴿٨١﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ
اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾
وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ
كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ
ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ
﴿٨٥﴾ وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا
رَبَّنَا هَٰؤُلَاءِ شُرَكَاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُو مِنْ دُونِكَ ۖ
فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٨٦﴾ وَأَلْقَوْا إِلَى
اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾

80. Allah size evlerinizden bir mesken yaptı ve hayvan derilerinden size gerek göç gününüzde ve gerek ikametiniz gününde hafif hafif taşıyacağınız evler ve bu hayvanların yünlerinden, yapağılarından, kıllarından ve bir süreye kadar (giyinecek, kuşanacak, serilecek, döşenecek) ev eşyası ve (ticaret edilecek) bir mal yaptı.

[Allah, taştan topraktan yaparak içinde kaldığınız evlerinizi sizin için bir huzur ve sükûn yeri yaptı. Ve sizin için koyun, keçi, deve ve sığır türü hayvanların postlarından gerek sefere çıkıp yolculuk ettiğiniz zamanlarda ve gerekse binalarda ve çadırlarda konakladığınız ve ikamet ettiğiniz zamanlarda kolayca söküp taşıyabileceğiniz, normal evlerinizin dışında çadır, kubbe, yün ve kıl çadır ve benzeri hafif evler, koyun yünlerinden, deve tüylerinden ve keçi kıllarından bir süreye kadar türlü şekillerde faydalanılan, giyilen ve yaygı olarak kullanılan bir ev eşyası ve ticaret malı meydana getirdi.

"Bir süreye kadar" sözünden maksat, her insa-

nın ölümüne veya o eşyayı eskitip kaybetmesine göre değişen, ne kadar süreceği belli olmayan bir vakittir.]

81. Allah, yarattığı şeylerden sizin için gölgeler yaptı ve sizin için dağlardan siperler yaptı. Hem sizi sıcaktan koruyacak giysiler, hem de savaşta koruyacak giysiler yaptı. Böylece üzerinizde olan nimetini tamamlayacak ki siz halis Müslüman olup selamet yayasınız.

[Yüce Allah, yarattıklarından, sizin herhangi bir katkınız olmadan sıcağa karşı gölgeleneceğiniz bulut, ağaç, dağ ve benzeri şeylerden gölgeler yaptı. Ayrıca dağlardan sizin için oturacak barınaklar, sığınak ve mağara gibi yerler yaptı. Sizin için pamuk, keten, yün ve benzerlerinden elbiseler, savaşta sizi darbe ve yaralanmalardan koruyacak zırhlar yarattı. Ancak yüce Allah bu saydığı nimetleri, insanın emrine bu şekilde hazır olarak vermemiş ama yarattığı bu şeyleri kendilerine yararlı hale getirmelerini sağlayan aklı onlara vermiştir.]

82. Buna karşı eğer yüz çevirirlerse artık senin üzerine düşen ancak apaçık tebliğdir.

[Yüce Allah, burada Rasûlullah [s.a.v] Efendimizi teselli ediyor, onun emir ve yasakları insanlara tebliğ etme görevini yerine getirdiğini ve inkârcıların bu tebliğ edilen haktan yüz çevirmelerinin ona bir sorumluluk yüklemeyeceğini haber veriyor.]

83. Allah'ın nimetini tanırlar, sonra da onu inkâr ederler. Onların çoğu kâfirdirler.

[Süddi der ki: "Allah'ın nimeti, Muhammed (a.s.)'dir. Onun peygamber olduğunu anladılar, sonra da yalanlayıp inkâr ettiler." Diğer bazı tefsirciler de şöyle der: "Allah'ın nimeti, bu surede sayılan nimetlerdir. Onlar Allah'ın bu surede saydığı nimetlerin Allah katından olduğunu anlıyor, bunları kendilerine Allah'ın verdiğini biliyor, fakat bunu inkâr ederek, onları babalarından miras aldıklarını iddia ediyorlar." Bu da gösteriyor ki onlar, bile bile, inat olsun diye inkâr ediyorlar.]

84. Bir gün de gelecek ki her ümmetten bir şahit dirilteceğiz, sonra o küfredenlere ne izin verilecek, ne de onlardan özür dilemeleri istenecek.

[Ey yüce Peygamber! Her ümmetten, onların iman ve taatlarına, küfür ve isyanlarına şahit olacak bir peygamber dirilteceğimiz o kıyamet gününde, kâfirlerin özür dilemelerine izin verilmez. Çünkü zaman, artık hataların telafi edileceği zaman değildir. Onlara özür dileyip Rabbinizi razı edin de denilmez. Çünkü Allah'ın rızası ancak iman ve salih amel ile olur. Âhiret ise amel ve yükümlülük yurdu değil, yapılanların karşılığını görme yurdudur.]

85. O zalimler azabı gördükleri vakit artık o onlardan ne hafifletilecek, ne de kendilerine mühlet verilecek.

[Kâfirler, kendi zulümleri sebebiyle hak ettikleri cehennem azabını gördüklerinde ağlayıp sızlarlar ve Allah'tan azabın hafifletilmesini isterler. Ama cehenneme girdikten sonra bu azap hafifletilmez. Kendilerine mühlet verilip oraya girmeleri de ertelenmez.]

86. O müşrikler, ortaklarını gördükleri vakit: "Ey Rabbimiz! İşte şunlar, seni bırakıp da kendilerine taptığımız ortaklarımız" diyecekler. Onlar da onlara şu sözü fırlatacaklar: "Her halde siz, kesinlikle yalancılarsınız."

["Biz, sizden bize tapmanızı mı istedik? Bizim, sizin bizi ilah edindiğinizden haberimiz bile yoktu" diyecekler. Putlar, birer canısız varlık oldukları halde Allah onları konuşturarak müşrikleri rezil edip susturacaktır.]

87. Ve o gün Allah'a teslimiyet arzetmişlerdir ve bütün o uydurdukları şeyler kendilerini bırakarak gaip olup gitmişlerdir.

[Yüce Allah bu âyetiyle haber veriyor ki, Kıyamet gününde, Tağutları putlaştıranlar, ister istemez Allah'a boyun eğecekler ve o putlaştırdıkları şeyler kendilerinden kaçacaktır. Evet, o gün, dünyada iken Allah'a ortak koşanların O'na boyun eğip teslim olmaktan başka çareleri yoktur. Tâhâ, 20/111 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

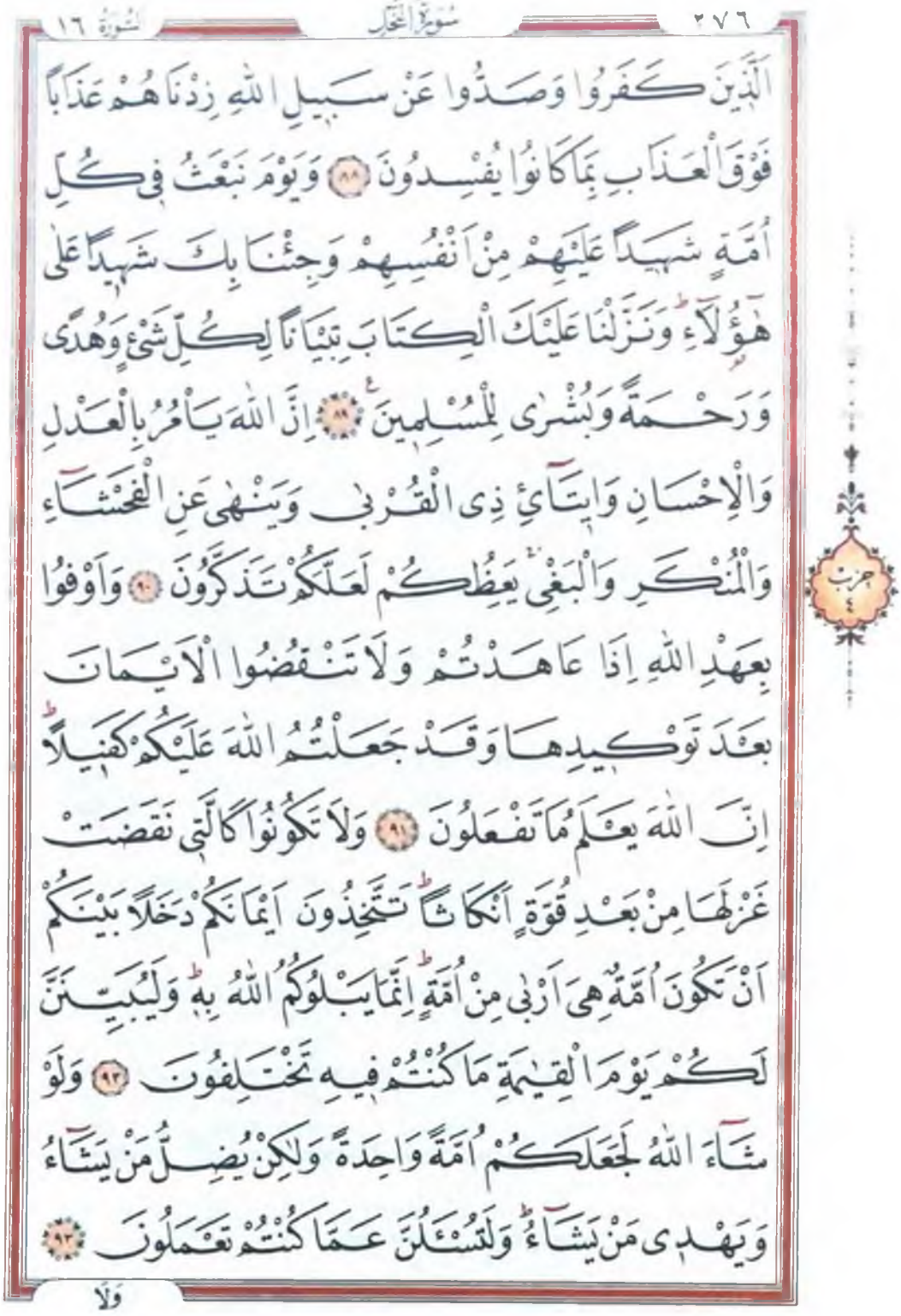
الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا
فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ
أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ
هَٰؤُلَاءِ ۚ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى
وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ
وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ
وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ وَأَوْفُوا
بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ
بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا ۚ
إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ
غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا ۚ تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ
أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ ۚ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ ۚ وَلَيُبَيِّنَنَّ
لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَوْ
شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ
وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

88. O hem küfretmiş, hem de Allah yolundan çevirmiş olanlar, diğerlerini de bozdukları için onlara o azap üstüne bir azap ziyade etmişizdir.

[Çünkü kendileri inkâr ettikleri gibi, diğerlerinin de doğru yola girmesine engel olmaya çalışmışlardır. Çektikleri azap, kendi inkârlarının cezası, buna eklenen azap da insanları saptırıp bozgunculuk çıkarmalarının cezasıdır.]

89. Hele her ümmet içinde kendilerinden üzerlerine bir şahit göndereceğimiz, seni de onlar üzerine şahit getireceğimiz günü (Kıyamet gününü) hatırla! Bu kitabı sana parça parça indirdik ki her şeyi güzelce açıklamak, hem bir hidayet kanunu, hem bir rahmet, hem de Müslümanlara bir müjde olmak için.

[Kur'an, her şeyi güzelce açıklamak üzere indiğine göre, onda her şeyin açıklaması var mıdır?

Nisaburi der ki: "Fıkıh âlimleri şöyle demişlerdir: Kur'an bütün şer'i hükümleri açıklamaktadır. Çünkü sünnet, icma, kıyas ve ictihat yoluyla çıkarılan bütün hükümler Kitaba dayanmaktadır. Şöyle ki Kur'an'da Rasûlullah'a [s.a.v] uyulması emredilmiştir. Ayrıca müminlerin yolundan başka bir yol aranmaması istenmiş [Bkz. Nisâ, 4/115] ve birçok âyette "ibret alınız" denilerek kıyas yolu gösterilmiştir." Kur'an'ın bütün şer'i hükümleri açıklamış olmasını bu şekilde anlamak gerekir. Yoksa bütün hükümleri detayları ile açıklamış olsa ciltlerce kitap olur ve ayrıca tefekkür ve düşünceye yer kalmazdı.]

90. Haberiniz olsun ki Allah size adaleti, ihsanı ve yakınlığı olana vermeği emrediyor ve çirkinliklerden, örfte ve dinde hoş görülmeyen işlerden, azgınlıktan nehyediyor. Size öğüt veriyor ki dinleyip, anlayıp tutasınız.

*(**Adl**, her şeyi kendi mertebesine yerleştirmek, hakkı yerine koymaktır ki, "bağy" in, başka bir deyişle zulüm ve haksızlığın zıddıdır.*

İhsan, *bir işi güzel yapmak ve birisine iyilik etmek anlamlarına gelir. Âyette ise, iki manaya da gelme ihtimali vardır. Ve her iki mana ile de tefsir edilmiştir. Evvelkisi, yaptığını güzel yapmak demek olur. Bu mana ile ihsan, hadiste: "Sanki görüyorsun gibi Allah'a ibadet etmendir" diye tefsir olunmuştur. Bkz. Buharî, Tefsiru sure 3/12, İman 37; Müslim, İman 1,5. Yani bu durumda ihsan, "görevi en güzel şekilde yapmak" demektir. Yine bu manadan olarak Efendimiz (a.s.): "Yüce Allah her şey üzerine ihsanı yazdı. Dolayısıyla öldürme ve boğazlamayı dahi güzelce yapınız. Her biriniz bıçağını iyi bilesin ve boğazlayacağı hayvanı rahat ettirsin" buyurmuştur. Müslim, Sayd 57. İkinci anlamıyla ihsan, insanlara iyilik yapmak demek olur. Bu manadaki ihsan da, "kendin için sevdiğini kardeşin için de sevmen" "Buharî, İman 7; Müslim, İman 71,72" hadisi ile tefsir olunmuştur.*

Yakınlığı olana vermek. Bu mana aslında "ihsan"ın manası içinde var ise de, önemi gösterilmek için özellikle zikredilmiştir. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Sevabı en çabuk verilen taat, akraba ilişkisini sürdürmektir." İbn Mâce, Zühd 23. Bu, akrabaya ihsan ile alakayı güçlendirmek demektir.

***Fahşâ:** Çirkinlikler, zina gibi şehvetlere uymada aşırılıkla ilgili günahlardır ki dilimizde fuhşiyat [edep, terbiye ve ahlaka aykırı olan işler] denir. Bunlar insanların en çirkin halleridir.*

***Münker:** Ne şeriatta, ne örf ve âdette tanınmayan, yeri olmayan fiillerdir. Zira şeriat ve âdette tanınmayan fiiller hoş karşılanmaz, öfkeyi coşturur, ret ve inkâr edilir.*

***Bağy:** Hakkı olmayan şeyi istemek, başkasının haklarına tecavüz etmektir ki "adalet" in zıddı, yanı zulümdür.)*

91. Bir de ahitleştiğinizde Allah'ın ahdini yerine getirin ve sağlam sağlam ettiğiniz yeminleri bozmayınız. Nasıl olur ki ona Allah'ı kefil kılmıştınız. Şüphe yok ki Allah, ne yaparsanız tamamen bilir.

92. Ve bir ümmet diğer bir ümmetten sayıca daha çok ve malca daha bol olduğu için yeminlerinizi aranızda bir hile ve aldatma aracı edinerek o, "ipliğini kat kat kuvvetle büktükten sonra sökmeğe çalışan kadın" gibi olmayın. Her halde Allah sizi onunla imtihan eder ve elbette O, ihtilaf etmekte olduğunuz şeyleri Kıyamet günü size muhakkak beyan edecektir.

[İbn Kesir bu âyeti şöyle açıklar: "Sizler bir ümmeti, kendinizden daha güçlü gördüğünüz zaman onları kendinize güvendirmek için kendileriyle sözleşme yapıyor, sonra da ihanet etme imkânı bulunca bunu bozup onlara ihanet ediyorsunuz. Böyle yapmayın. İpliğini sağlam sağlam büktükten sonra onu çözen kadın gibi olmayın."]

93. Allah dilese idi elbet hepinizi bir tek ümmet yapardı ve fakat O, dilediğine sapıklık, dilediğine hidayet verir. Ve her halde hepiniz bütün yaptıklarınızdan sorumlu olacaksınız.

وَلَا تَتَّخِذُوٓا۟ أَيْمَٰنَكُمْ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌۢ بَعْدَ
ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا۟ ٱلسُّوٓءَ بِمَا صَدَدتُّمْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ
وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا۟ بِعَهْدِ ٱللَّهِ
ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ إِنَّمَا عِندَ ٱللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾
مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ بَاقٍ ۗ وَلَنَجْزِيَنَّ ٱلَّذِينَ صَبَرُوٓا۟
أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا
مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾ فَإِذَا
قَرَأْتَ ٱلْقُرْءَانَ فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ ٱلرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾
إِنَّهُۥ لَيْسَ لَهُۥ سُلْطَٰنٌ عَلَى ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ
يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ إِنَّمَا سُلْطَٰنُهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُۥ وَٱلَّذِينَ
هُم بِهِۦ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾ وَإِذَا بَدَّلْنَآ ءَايَةً مَّكَانَ ءَايَةٍ ۙ وَٱللَّهُ
أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوٓا۟ إِنَّمَآ أَنتَ مُفْتَرٍۭ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُۥ رُوحُ ٱلْقُدُسِ مِن رَّبِّكَ
بِٱلْحَقِّ لِيُثَبِّتَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

94. Yeminlerinizi aranızda hile ve fesat vesilesi edinmeyin ki sonra sağlam basmışken bir ayak kayar ve Allah yolundan saptığınız için fena acı tadarsınız. (Âhirette de) size pek büyük bir azap olur.

[Âyet, yeminlerini bir aldatma aracı yapanları şiddetle kınamakta ve onları elem verici bir azabın beklediğini haber vermektedir. Bu şekilde yemin eden kişinin imandan uzaklaşacağı kesindir. Zira hem Allah'ı şahit gösteriyor, hem de O'nun adına verdiği sözü yerine getirmiyor, yemininin gereğini yapmıyor. Bu kimse, kendisi imandan uzaklaştığı gibi, bu tutumuyla, Allah yoluna girme arzu ve meylinde olanları da bu düşüncelerinden vazgeçirerek onları da Allah yolundan saptırır. Çünkü onun bu davranışını gören kâfirin dine güveni kalmaz.]

95. Allah'ın ahdini az bir bedele değişmeyin. Her halde Allah yanındaki sizin için daha hayırlıdır, eğer bilir iseniz.

96. Sizin yanınızdaki tükenir, Allah'ın yanındaki ise devamlı kalır. Elbette biz o sabredenlere, yaptıkları amelin daha güzeli ile ecirlerini muhakkak vereceğiz.

97. Erkekten dişiden, her kim mümin olarak iyi bir amel işlerse muhakkak ona hoş bir hayat yaşatacağız. Ve yapmakta oldukları amellerin daha güzeliyle ecirlerini muhakkak vereceğiz.

[Hasan-ı Basri şöyle der: Mümine yaşatılacak hoş hayat, cennet hayatıdır. Hiç kimseye, cennetteki hayatın dışında bir hayat hoş gelmez. Çünkü o hayat; ölümsüz bir hayat, fakirliği olmayan bir zenginlik, hastalığı olmayan bir sağlık, yok olmayan bir mülk ve bedbahtlığı olmayan bir mutluluktur. Bazıları bu hoş hayatın dünyada olduğunu ve kanaatla veya helal rızıkla veya Allah'a itaatin verdiği huzurla elde edilebileceğini söylemişlerdir.]

98. İmdi, Kur'an okuduğun vakit önce o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın.

(Kur'an okumaktan istifade edici olmak için her şeyden önce şeytandan Allah'a sığınmak gerekir. Bu ise aslında kalbin fiilidir. Onun için âlimlerin çoğunluğu, dil ile söyleyerek istiaze yani "euzü çekmek" vacip değil, müstehaptır demişlerdir.)

99. Gerçek şu ki iman edip de Rablerine tevekkül edenler üzerinde şeytanın otoritesi yoktur.

100. Onun otoritesi, ancak onu veli edinenlere ve Allah'a şirk koşanlaradır.

101. Biz bir âyeti bir âyetin yerine bedel yaptığımız vakit, Allah ne indirdiğini ve indireceğini daha iyi bilir iken, o şeytan dostları: "Sen, sırf bir iftiracısın" dediler. Hayır, onların çoğu bilmezler.

(Bir âyetin yerine başka bir âyetin bedel getirilmesine nesih denir. Önceki âyet, hükmü kaldırılan (mensuh), sonraki âyet ise hükmü kaldıran (nâsih) olur.

Kâfirler, nesh meselesini Muhammed'in (a.s.) peygamberliği hakkında bir şüphe gibi ileri sürmek istemişlerdi ki zamanımızda da hala bu yolu takip eden kâfirler çoktur. Bu âyet onlara cevaptır. Yani biz, bir âyetin hükmünü kaldırıp yerine başka bir âyet getirdiğimiz vakit, ki Allah ne indirdiğini, indireceğini bilir... O'nun nesh etmesi ve değiştirmesi, haşâ bilmemekten değil, ilim ve hikmetindendir. Önceki âyet de onun yerine inen de Allah'ın hikmeti ve kulların maslahatı neyi gerektiriyorsa ona göre iner. Bir vakit için faydalı olan, başka bir vakit için zararlı olabilir. Bunun aksi de vardır. Çünkü sebep ve etkenler değişiktir. Şeriatlar ise dünya ve âhirette Allah'ın kullarının maslahatıyla dengelidir. Hâlbuki yüce Allah Muhammed'e (a.s.) verdiği şeriatı, kıyamete kadar değişik zamanların maslahatlarına hâkim olmak için indirmiştir. İşte yüce Allah, ne indirdiğini ve indireceğini bilip dururken, bir âyeti değiştirdiği zaman: "Sen bu Kur'an'ı kendin uyduruyorsun da Allah'a iftira atıyorsun. Bu, Allah kelamı olsaydı değiştirilir miydi?" demeğe kalkıştılar. Zira bu değiştirmenin fayda ve hikmetini bilmiyorlar.)

102. Söyle onlara: Onu Rabbinden hak hikmetle Ruhu'l-kudüs indirdi ki iman edenlere sebat versin ve Müslümanlara bir hidayet ve bir müjde olsun.

(Ruhu'l-kudüs, hiçbir şaibe ile lekelenmek ihtimali bulunmayan paklık ruhu, bir emniyete değer, mukaddes, tertemiz ruh demektir ki, Cebrâil'dir. "Onu emin ruh indirdi" "Şuarâ, 26/193" âyetindeki Emin ruh da odur. Yani, ey Muhammed! Kur'an öyle mukaddes bir kitaptır ki bunu sana hiçbir şaibe ile lekeli olmak ihtimali bulunmayan Ruhu'l-kudüs, yüce Rabbinden indirmekte, hem de hiçbir batıla yer olmayacak şekilde hak ile indirmektedir. Dolayısıyla bu kitap, nesheden ve neshedileni ile bütün içeriği hak, mukaddes bir kitaptır. Sen de Ruhu'l-kudüse sahip bir hak peygambersin.)

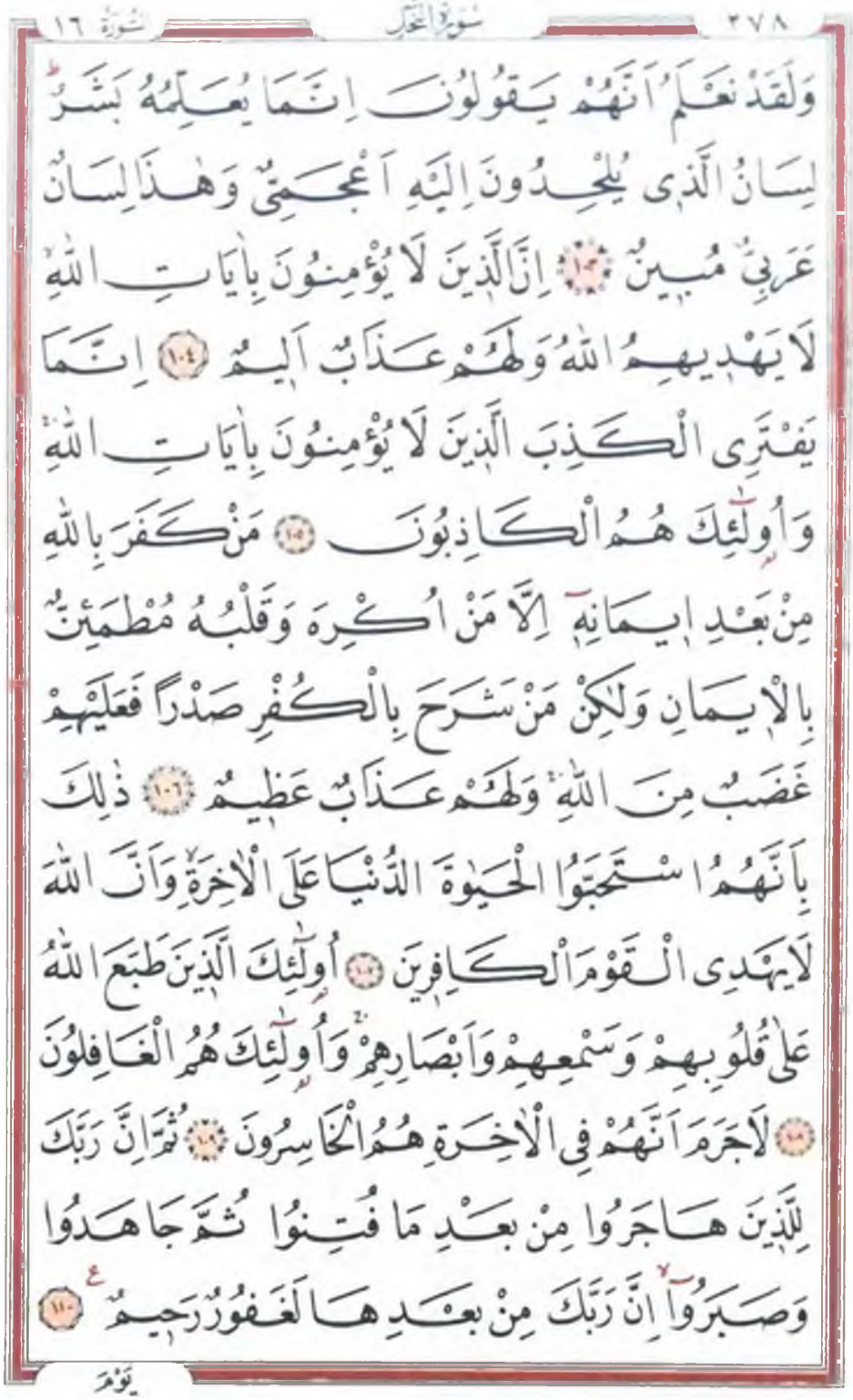
وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ
لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ
عَرَبِيٌّ مُّبِينٌ ﴿١٠٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ
لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ إِنَّمَا
يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ
وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾ مَن كَفَرَ بِاللَّهِ
مِن بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ
بِالْإِيمَانِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ
غَضَبٌ مِّنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾ ذَٰلِكَ
بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ
عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ
﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ
لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِن بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا
وَصَبَرُوا ۙ إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٠﴾ ع
يَوْمَ

103. Muhakkak biliyoruz ki onlar: "Mutlaka onu bir beşer öğretiyor" da diyorlar. Hakkı bırakıp kendisine meyletmek istedikleri kimsenin dili yabancıdır. Bu Kur'an ise, gayet açık bir Arap dili.

(Gerçekten biliyoruz ki o kâfirler: "Kur'an'ı Muhammed'e Ruhu'l-kudüs indirmiyor, mutlak bir beşer öğretiyor" diyorlar. Böyle demeleri, bir kere daha önce bir beşerden bilgi almadığını itiraf ve "kendi uyduruyor" demelerini yalanlamak demektir. "Onu bir beşer öğretti" diyemiyorlar. Yani Rasûlullah'ın, peygamberliğini ilan etmeden önce ne gizli ne açık, bir kimseden ilim almadığı herkesçe bilindiği için hiç kimseyi kandıramayacak olan böyle bir iddiaya cesaret edemiyorlar. Fakat gördükleri olağanüstülük karşısında bunu bahane ederek diyorlar ki: "Bu, şimdiye kadar hiçbir ilim almadığı için bunu kendisi yapamaz. Bunu muhakkak şimdi birisi öğretiyor." Allah'ın öğrettiğine inanmak istemiyorlar da mutlak bir beşer öğretiyor, diyorlar. Bu Kur'an'ı ona bir beşer öğretiveriyor, o da ondan

öğrendiklerini Allah kelamı diye satmak istiyor, tarzında iftira ve alay ediyorlar. Böyle demekle iftiracıların asıl niyetleri, ona bunu her hangi bir beşerin öğrettiği şüphesini ileri sürmektir. Öyle söyleyenler düşünmüyorlar ki, ona Kur'an'ı öğretiyor dedikleri kişinin dili yabancıdır. Arapça değildir.

Muhammed'e öğretiyor diye fikirleri eğmek istedikleri o varsayılan kişinin Arap olmasına ihtimal yoktur. Zira Kur'an bütün cihana meydan okuyup dururken, Arapların içinde öyle bir öğretici olsa idi hiç şüphesiz kalkıp, "Sana öğreten ben değil miyim?" diye yüzüne vuru vermez miydi? Ve yahut Kur'an'ın benzerlerini yapıp hiç olmazsa el altından dağıtıvermez miydi? Bundan dolayı Araplar da Arapla değil, yukarıda belirtildiği üzere Arap olmayan birisiyle hakkı bırakıp batıla meyletmek istiyorlardı. Oysa Kur'an, öyle Arapça bir beyandır ki bütün Arap belağatçılarını benzerini getirmekten aciz bırakmıştır. Bunu, Arap olmayan biri nasıl yapabilir? Hâsılı kâfirler, iftiralarında böyle çelişkili ve fikirlerinde böyle şaşkındırlar.)

104. Allah'ın âyetlerine inanmayanları elbette Allah hidayete erdirmez. Ve onlara elem verici bir azap vardır.

105. Yalanı ancak Allah'ın âyetlerine inanmayanlar uydurur, iftira ederler. İşte yalancılar ancak onlardır.

(Yani asıl yalancılar, sana iftiracı diyen o imansızlardır, Ey Muhammed! Sen her halde doğru söylüyorsun. Bu Kur'an, bir beşerin öğretmesi değil, nazmı ve manasıyla "onu Ruhu'l-kudüs, rabbinden hak ile indirmiştir." Dolayısıyla müminler, öyle dinsizlerin sözlerine aldanıp da küfre düşmekten sakınsınlar.)

106. Her kim imanından sonra Allah'a küfrederse –kalbi iman ile huzur bulmuş olduğu halde zorlanan başka– ve küfre sinesini açarsa, şüphesiz onların üzerine Allah'tan bir gazap iner ve onlara büyük bir azap vardır.

(Rivayete göre Kureyş, Ammar'ı, babası Yasir'i ve annesi Sümeyye'yi dinden dönmeğe zorladılar, bunlar kabul etmediler. Bunun üzerine Sümeyye'yi birer ayağından iki deveye bağladılar ve "Sen, erkekler için Müslüman oldun" diyerek mızrak ile önünden deştiler, develere sürükletip parçalatarak öldürdüler. Arkasından Yasir'i de öldürdüler ve islamda ilk öldürülenler bu ikisi oldu. Onları, bu halde gören Ammar ise, zorla söyletilmek isteneni diliyle söyledi. Bunun üzerine: "Ey Allah'ın Rasulü, denildi, Ammar kâfir olmuş." Efendimiz (a.s.) buyurdu ki: "Hayır, Ammar baştan aşağı iman dolmuş, iman onun etine kanına karışmıştır." Derken Ammar ağlayarak geldi. Rasûlullah (s.a.v) da gözlerini silmeğe başladı ve buyurdu ki: "Neyin var? Tekrar ederlerse sen de dediğini tekrar et."

Demek ki böyle durumlarda diliyle küfür kelimesini söylemek caizdir. Ancak isteyerek küfre sinesini açanlara büyük bir azap var.)

107. Bu, şu sebepledir ki onlar dünya hayatını sevmiş, âhirete tercih etmişlerdir. Allah da kâfirler topluluğunu doğru yola çıkarmaz.

108. Onlar öyle kimselerdir ki Allah kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlemiştir. İşte onlardır hep gafil olanlar.

[Bunlar kalplerine, kulaklarına ve gözlerine mühür vurulduğu için artık hakkı görüp işitemezler, kalplerine iman giremez. Geniş bilgi için Bakara 2/7 âyeti ve açıklamasıyla Nisâ 4/155 ve Tevbe 9/93 âyetlerine bakınız.]

109. Çare yok onlar âhirette tamamen hüsrana uğrayacaklardır.

110. Sonra şüphesiz ki Rabbin o mihnete uğramış olmalarının ardından hicret eden, sonra cihat eden ve sabreden kimseler hakkında, şüphesiz ki Rabbin bunun arkasından elbette (onlar için) çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

[Âyette hicret, cihat ve sabrın, günahların bağışlanmasına ve Allah'ın rahmetine nail olmaya birer vasıta olduklarına dikkat çekilmektedir.]

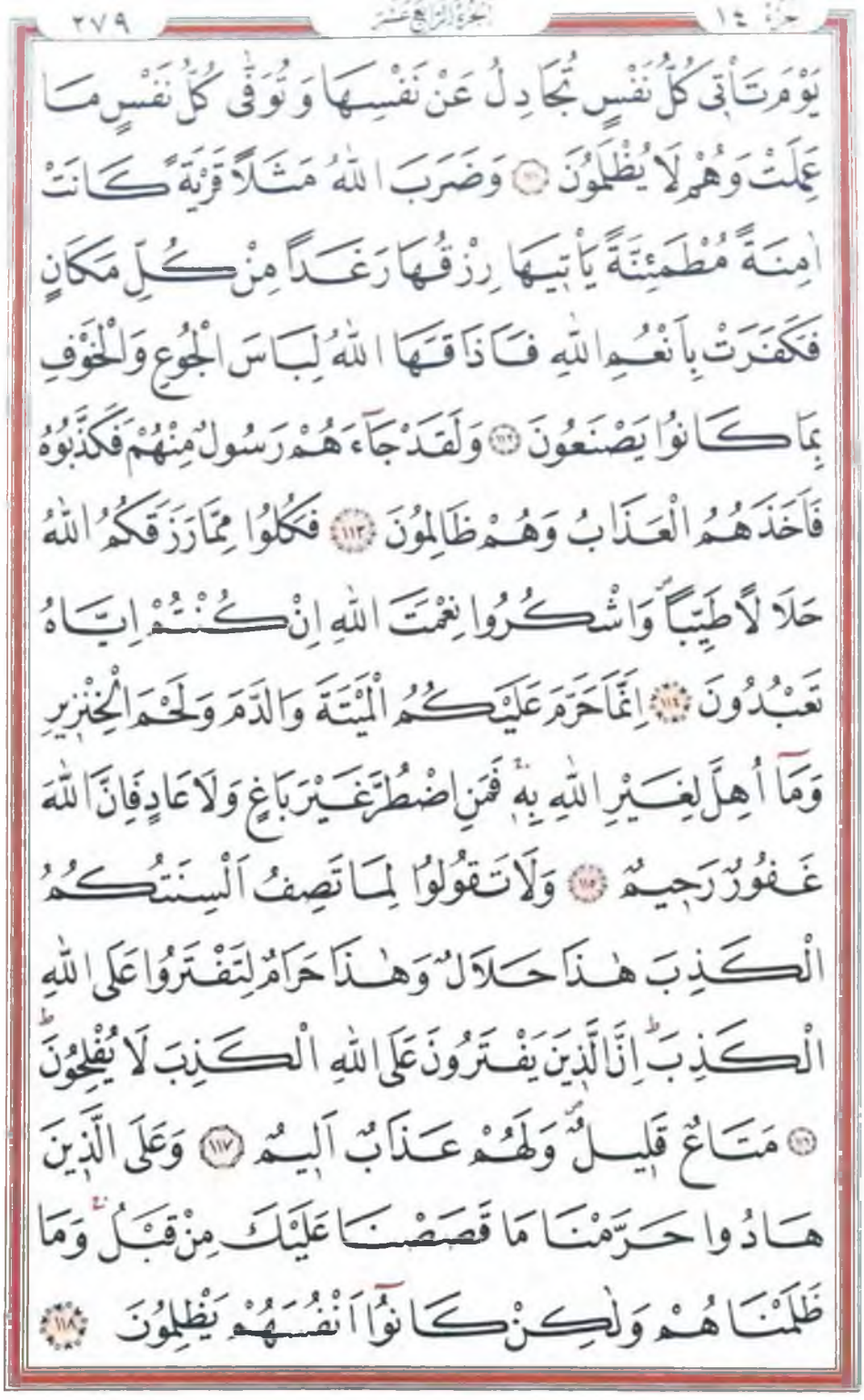
يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا
عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ
آمِنَةً مُّطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِّن كُلِّ مَكَانٍ
فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ
بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ
فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ
حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ
تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ
وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ ۖ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ
الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ
الْكَذِبَ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ۚ
﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذِينَ
هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِن قَبْلُ ۖ وَمَا
ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

111. O gün ki, herkes nefsi için mücadele ederek gelir, her nefse işlemiş olduğu amel tamamıyla ödenir ve hiçbirine zulmedilmez.

[Peygamberlerin dahi o gün her biri: "Nefsim! Nefsim!" diyeceklerdir. Bkz, Tirmizi, Kıyâme 10. O gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçar. O gün herkesin kendine yetip artacak bir derdi vardır. Abese, 80/34–37 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

112. Bir de Allah bir şehri mesel yaptı ki güven ve huzur içinde idi, ona her yerden rızkı bol bol geliyordu. Derken Allah'ın nimetlerine nankörlük etti. Allah da o şehre onların yaptıkları sanat sebebiyle açlık ve korku elbisesini tattırıverdi.

[Elbise bir vücudu nasıl bürür ve örterse, korku ve açlık da her taraftan onları öyle sardı. Bir kimseye bakan, nasıl ilk önce onun üzerindeki elbiseyi görürse bunlara bakanlar da onların zayıflık, açlık,

solgunluk ve perişanlığını gördüler. Razi şöyle der: "Bu, Mekke halkına ait bir misaldır. Çünkü onlar güven, huzur ve refah içinde idiler. Sonra Allah onlara büyük nimet verdi. Bu nimet, Muhammed (a.s.) idi. Fakat Mekkeliler onu inkâr edip eziyetlerde bulundular. Allah da onları yedi sene kıtlık ve açlıkla cezalandırdı. O kadar ki leş ve kemik yediler." Ayrıca Allah onların kalplerine, Rasûlullah'ın göndereceği timlerin baskın yapacakları korkusunu saldı.]

113. Andolsun onlara içlerinden bir Rasul geldi de ona "yalan söylüyor" dediler. Zulmederlerken azap da kendilerini yakalayıverdi.

[Hz. Peygamber onlara açık âyetler ve parlak mucizeler getirdi. O, onların içinden bir peygamberdi, onun soyunu ve sopunu biliyorlardı. Buna rağmen onu tasdik etmediler, peygamberliğine inanmadılar. Bunun üzerine onları açlık, huzursuzluk ve güvensizlik azabı yakaladı. Ayrıca ileri gelenleri Bedir savaşında öldürüldüler.

Âyet, Mekke müşrikleri hakkında inmiş olsa dahi hükmü geneldir. Demek oluyor ki kendilerine gönderilen peygamberleri yalanlayan her zalim ülkenin sonu hüsrandır.]

114. Onun için siz, Allah'ın size verdiği rızıklardan helal ve hoş olarak yiyin de Allah'ın nimetine şükredin, eğer gerçekten O'na ibadet edecekseniz.

[Ey Mekkeliler Allah'ın nimetlerine nankörlük edenlerin, O'nun peygamberlerini yalanlayanların başlarına gelen musibetler artık size açıkça belli oldu. Onların başlarına gelenler sizin de başınıza gelmemesi için artık nimete nankörlüğü bırakın, Allah Rasulünü yalanlamaktan vazgeçin, onun emir ve yasaklarına uyun. Allah'ın size rızık olarak verdiği ekin, hayvan ve diğer nimetlerden helal ve temiz olarak yiyin. Allah'ın helal saydıklarını helal, haram saydıklarını haram sayarak O'na itaat edip rızasını arıyorsanız verdiği nimetlere şükredin, nankörlük etmeyin.]

115. O size ancak boğazlanmadan ölmüş hayvanı, kanı, domuz etini ve bir de Allah'tan başkasının adına kesileni haram kıldı. Her kim zor durumda kalırsa, kendi gibi zor durumda kalanın elindekini alarak helakine sebep olmadığı ve zaruret miktarından fazla yemediği takdirde (ona günah yoktur.) Artık şüphe yok ki Rabbin çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

[Yüce Allah burada, yenmesi haram olan şeylerin bir kısmını zikrediyor. açlık sebebiyle mecbur kalan kimsenin, zaruret miktarını aşmadan ve başkasının hakkına tecavüz etmeden bunlardan yemesine ruhsat verdiğini beyan ediyor. Bakara, 2/173 ve Mâide, 5/3 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

116. Sade dilinizin yaptığı yalan nitelemelerle "şu helal, şu haram" demeyin ki yalanı Allah'a iftira etmiş olursunuz. Şüphe yok ki yalanı Allah'a iftira edenler felah bulmazlar.

[Zemahşeri der ki: "Allah'tan gelen bir vahye dayanmadan veya vahye dayalı bir kıyas olmadan, "bu hayvanların karınlarındakiler sadece erkeklerimize aittir, eşlerimize haram kılınmıştır." "En'âm, 6/139" şeklindeki sözünüzde olduğu gibi, dillerinizin hayvanları helal ve haram diye nitelemesine dayanarak yalan söylemeyin."

İbn Kesir şöyle der: "Her hangi bir şer'i delile dayanmadan bir bidat ortaya çıkaran veya Allah'ın helal kıldığını haram, haram kıldığını helal sayan insanlar da bu âyetin kapsamına girerler."]

117. [Onlar için] az bir istifade ve haklarında elem verici bir azap vardır.

[İçinde bulundukları dünya nimetleri yakında yok olacaktır. Sonra elem verici bir azaba uğratılacaklardır.]

118. Yahudi olanlara ise bundan evvel sana naklettiklerimizi haram kıldık. Onlara biz zulmetmedik ve fakat kendi kendilerine zulmediyorlardı.

[Yahudilere haram kılınan şeyler En'âm suresinde anlatılmış olup bunlar sığır ve koyunun iç yağı ve bütün tırnaklı hayvanlardır. Bkz. En'âm, 6/146 âyeti ve açıklaması.]

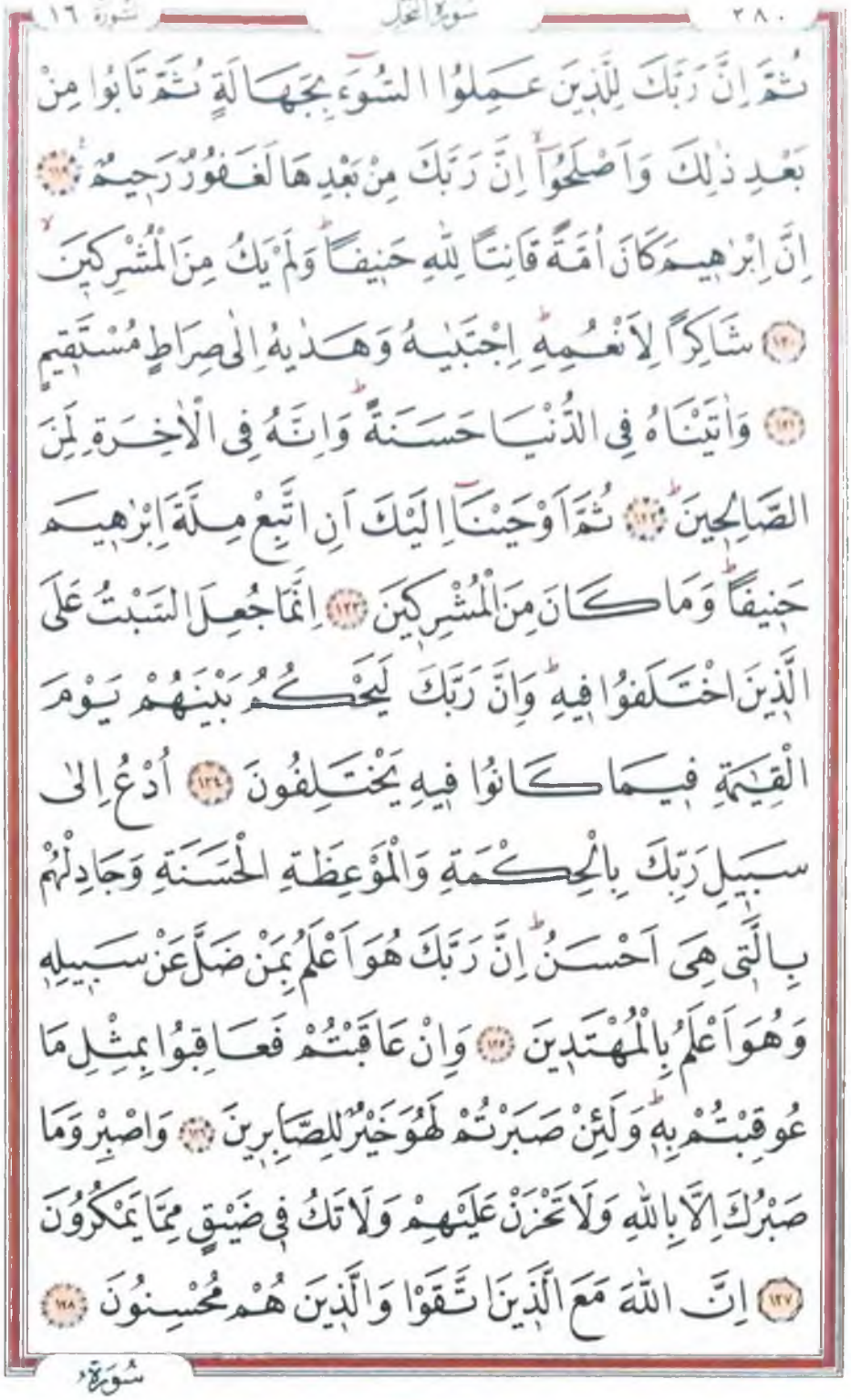

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ
بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾
إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
﴿١٢١﴾ وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ
الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ
حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾ إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى
الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ
الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾ ادْعُ إِلَىٰ
سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ
بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ
وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا
عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾ وَاصْبِرْ وَمَا
صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ
﴿١٢٧﴾ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

سورة ١٦

119. Sonra şüphesizdir ki Rabbin, bir cahillik sonucu kötülük işleyen sonra arkasından tevbe edip düzelen kimseler hakkında (bağışlayıcıdır.) Şüphesiz ki Rabbin bunun arkasından elbette çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

[Bu âyet, inkâr dâhil her ne kötülük yaparsa yapsın, bütün insanlar için tevbe ve huzur kapısının açık olduğunu müjdelemektedir. Ama şu var ki tevbe ve pişmanlığın fayda vermeyeceği an gelmeden önce bu fırsatı değerlendirmek gerekir.]

120. Muhakkak ki İbrahim başlı başına bir ümmet idi, hakka yönelen bir kişi olarak Allah'a itaat için divan durmuştu ve hiçbir zaman müşriklerden olmadı.

(İnsanlar hep kâfir iken İbrahim (a.s.) bir hanif, yani batıl dinlerin hepsinden uzak kalarak hakka yönelmiş, temiz bir tevhid inancı sahibi olarak Allah için divan durmuştu. Hem o, müşriklerden değil idi. Yani müşrik oldukları halde kendilerini İbrahim'in

milletinden sayan Kureyş ve başkaları gibi müşriklerin dinlerine asla katılmamıştı.)

121. O'nun nimetlerine şükredici idi. O onu seçmiş ve doğru bir yola hidayet etmişti.

(İbrahim (a.s.) Allah'ın nimetlerine şükredici idi, o nimetlere şükretme görevini yerine getirmek üzere divan durmuştu. O nimetler ne idi denilse: Allah onu diğerlerinden seçip ayırmıştı. "Şunu da hatırda tutun ki bir vakit İbrahim'i Rabbi bir takım kelimelerle imtihan etti. O onları tamamlayınca: "Ben seni bütün insanlara önder edeceğim" buyurdu. "Bakara, 2/124" âyetiyle bildirildiği üzere Allah onu insanların önüne düşmek üzere peygamberliğe seçmiş ve bir doğru yola hidayet etmişti. Şu veya bu vasıtayı dolaştırmaksızın doğrudan doğruya Allah'a götüren hak dine muvaffak kılmıştı ki o da İslam dinidir.)

122. Ve biz ona hem dünyada bir iyilik verdik, hem de şüphesiz ki o, Âhirette elbette salihlerdendir.

(Biz İbrahim'e dünyada bir iyilik verdik, çok güzel bir nitelik ve şereflenme ihsan ettik. Bütün insanlar arasında güzel güzel anılarak övülmeğe nail ettik. Her din sahibi onu sever, özellikle Müslümanlar, "İbrahim'e salât ettiğin gibi..." "Buhârî, Enbiyâ 1; Müslim, Salât 65–69" diyerek her namazda onu anarlar. Ve Muhakkak ki o, Âhirette de salihlerden olup, "Beni salihler arasına kat. Bana daha sonra gelecek olanlar içinde iyilikle anılma nimeti ver. Beni Naim cennetinin varislerinden kıl!" "Şuarâ, 26/83–85" diye duası üzere, cennette yüksek derece sahiplerindendir.)

123. Sonra da sana vahyettik ki: Hakka tapıcı [hanif] olarak İbrahim'in milletine uy. O, hiçbir zaman müşriklerden olmadı.

(Ey Muhammed! Sana da şöyle vahyettik: Sen de diğer dinlerin hepsinden uzak durup İbrahim'in dinini takip et. O doğru yolu tutup Allah için divan duran bir ümmet ol.

Fakat İbrahim'in milleti denilince Arap, Yahudi ve Hıristiyanlar gibi ona mensup olduğunu iddia edip de putlara tapanların veya Mesih'e Allah'ın oğlu diyenlerin dinleri veya etnik durumları zannedilmemelidir. Vurgu ile hatırlatılır ki İbrahim, müşriklerden değildi. "O, Müslüman bir hanif (lekesiz bir tevhid inancı sahibi) idi.")

124. Cumartesiye hürmet, ancak onda ihtilaf edenlere farz kılındı. Herhalde Rabbin, onların o ihtilaf edegeldikleri şeyler hakkında Kıyamet günü aralarında hükmünü elbette verecek.

(Cumartesi, sırf onda ihtilaf edenler üzerine farz kılındı. Yani Cumartesi, İbrahim'in dininden değil, onda ihtilaf eden İsrailoğulları üzerine haram kılındı, tatil yapıldı.)

125. Hikmet ile ve güzel güzel öğüt vererek Rabbinin yoluna davet et ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Çünkü Rabbin, evet O'dur, yolundan sapanı en iyi bilen ve yine ancak O'dur, doğru gidenleri en çok bilen.

[Hakka davet ederken insanlarla yapılacak münazara ve mücadelede muhatabın bilgi, kültür, inanç, sosyal hayat seviyesi ve benzeri durumları, ona ne şekilde davranılmasını gerektiriyorsa ona göre bir metot uygulanmalı, genelde nazik ve yumuşak davranılmalı, kendi haklılığını göstermek için değil de hakkın ortaya çıkmasını sağlamak için mücadele edileceği unutulmamalıdır.]

126. Şayet bir eziyet ile karşılık verecek olursanız, ancak size yapılan eziyetin misliyle karşılık veriniz. Şayet sabrederseniz, yemin olsun ki bu, sabredenler için elbette daha hayırlıdır.

[Âyet, sabretmeğe ve kötülük edene ceza vermemeğe teşvik etmektedir. Çünkü cezalandırmak mübah, onu terketmek ise daha güzeldir.]

127. Sabret, sabrın da ancak Allah'ın yardımıyladır. Ve onlara karşı mahzun olma, yaptıkları hileden telaş da etme.

128. Zira Muhakkak ki Allah, iyi korunanlar ve hep güzellik yapanlarla beraberdir.

سورة الإسراء مكية وهي مائة وإحدى عشرة آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ
الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ
الْبَصِيرُ ﴿١﴾ وَآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ
أَلَّا تَتَّخِذُوا مِن دُونِي وَكِيلًا ﴿٢﴾ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ
نُوحٍ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾ وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ
فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤﴾
فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ
فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ ۚ وَكَانَ وَعْدًا مَّفْعُولًا ﴿٥﴾ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ
الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُم بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ
نَفِيرًا ﴿٦﴾ إِنْ أَحْسَنتُمْ أَحْسَنتُمْ لِأَنفُسِكُمْ ۖ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا ۚ
فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ
كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا ﴿٧﴾

17
İSRÂ SÛRESİ
Mekke'de inmiştir 111 âyettir.

[Nebilerin ve rasullerin sonuncusu olan Hz. Muhammed'e (a.s) ilahi lütuflardan bir lütuf ve Allah'ın harikulâde şeyler yaratmadaki gücünü göstermede açık bir delil olan İsrâ mucizesini anlattığı için bu ismi alan bu mübârek surede, Allah'ın birliği, peygamberlik ve öldükten sonra dirilme gibi dinin esaslarına önem verilir. Ayrıca azgınlıkları, bozgunculukları ve isyanları yüzünden İsrailoğullarına verilen iki sürgün cezasından bahsedilir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Tesbih o Sübhân'a ki kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan o etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya yürüttü ki ona âyetlerimizden gösterelim. Gerçek şu: O'dur ancak herşeyi işiten, gören.

(Sahih hadis kitaplarında rivayet olunduğu üzere Efendimiz (a.s.) Mescid-i Haram'dan Burak ile Mescid-i Aksa'ya vardıktan sonra orada bulunan ve İsrailoğulları Peygamberlerinin üzerinde ibadet ettikleri o meşhur kaya Sahra'dan göklere yükseltildi. Her birinde peygamberlerden biriyle görüştü, nice nice melekler gördü. Cennet ve Cehennemin durumlarından haberdar oldu. Sidre-i Münteha'yı geçti, ilahî âlemden birçok acayiplikler seyretti. Bkz. Necm Sûresi, 53/1-18. Sonunda beş vakit namazın farz olma emriyle aynı gecede geri döndü. Bkz. Buhârî, Salât 1, Hac 76, Enbiyâ 5, Tevhid 37; Müslim, İman 259, 263,264.)

2. Musa'ya da kitap verdik ve onu İsrailoğulları için bir hidayet rehberi kıldık. Şöyle ki: Benden başka bir vekil tutmayın, diye.

3. Ey, Nûh ile beraber [gemiye] yüklediğimiz kimselerin zürriyeti! O, doğrusu çok şükredici bir kul idi.

(Ey, Nûh'un beraberinde gemiye bindirip Tufandan kurtardığımız birkaç müminin zürriyeti! Yani, ey bugünkü insanlar! Siz bu mahiyetinizi düşünmelisiniz, yalnız bunu düşünseniz Allah'tan başka vekil edinilemeyeceğini anlarsınız. O Nûh, gerçekten çok şükredici bir kul idi, her halinde şükrederdi. Yani siz niye nankörlük ediyorsunuz?)

4. Biz İsrailoğullarına kitapta şu hususu da takdir ettik: Muhakkak siz bu yerde [mukaddes topraklarda] iki kere fesat çıkaracaksınız ve muhakkak büyük bir yükseliş yükseleceksiniz.

(Kabarıp kibirleneceksiniz. İşte fesadın kaynağı bu olacak.)

5. İmdi, birincisinin vadesi geldiği vakit üzerinize, şiddetli savaş ehli bir takım kullarımızı göndereceğiz de onlar ta evlerin aralarına girip araştıracaklar. Ve bu, fiile dönüştürülmüş bir vaat oldu.

(İmdi birinci fesat devrenizin vadesi yetip ceza sırası geldiği zaman, ki bu İbn İshak'ın rivayetine göre Şa'ya (a.s.)'yı öldürdükleri zamandır. Öldürmek için saldırdıklarında kaçıp bir ağaca gizlenmiş, eteğinin dışarıda kalan ucunu görmüşler, onu ağaçla beraber biçmişler. İşte o zaman yüce Allah da Buhtunnassar'ı onlara musallat edip belalarını vermişti. Nitekim buyuruluyor ki: O zaman şiddetli savaş ve güç ehli, garip, yadırganan bazı kullarımızı üzerinize saldık. Bunlar, öyle bir istila gerçekleştirdiler, irili ufaklı herkesi öyle kılıçtan geçirdiler ki genel yerlerden başka evlerin aralarında arama yapıp öldürecek İsrailoğulları aradılar. Böylece, birinci fesat döneminde vaat edilmiş olan hüküm ve kaza fiile çıkarıldı, tamam oldu.)

6. Sonra size tekrar, onlara karşı devleti iade ettik ve size mallar ve oğullarla yardım ettik, sizi topluluk olarak daha çoğalttık.

7. Eğer güzellik yaparsanız kendinize güzellik etmiş olursunuz, yok eğer kötülük yaparsanız o da kendinize. Derken sonrakinin vadesi geliverdimi! Yüzlerinizi kötületsinler için, ilk defa girdikleri gibi yine Mescide girsinler için ve her istila ettiklerini mahvetsinler de etsinler için.

(Eğer Allah'a itaat etmek, emir ve nehyini gözetmek suretiyle güzel çalışır, iyilikler yaparsanız, kendinize iyilik yapmış olursunuz. Çünkü o iyilik ve itaatin bereketleriyle yüce Allah, size her türlü hayır ve bereket kapılarını açar. Yok, eğer Allah'a isyan eder, O'nun yasakladığı şeyler ve fesat peşinde giderseniz kendinize fenalık etmiş olursunuz. Çünkü isyan ve fesadın uğursuzluğu ile üzerinize dünya ve âhiret ceza kapıları açılır.

Demek ki İsrailoğulları devletinin bu şekilde kendilerine geri verilmesi bir ilahi yardım olmakla beraber aynı zamanda kendilerinin güzel emek ve gayretiyle de ilgili idi. Önceki acı terbiye ile tevbe edip salih kişiler olma özelliğini kazanarak güzel çalışmışlar, sonunda muvaffak olmuşlardı. Fakat bu güzel davranış devam etmeyip ikinci fesatları başlayacak ve o vakit son vaatleri gelecek, kötülükleri yüzlerine çarpılacak, devletleri başlarına yıkılacaktı. Nitekim şöyle buyuruluyor: Bunun üzerine, daha önce haber verilen iki kez fesat çıkarmaktan sonuncusunun va'desi geldiği vakit ki bu, Yahya (a.s.)'yı öldürdükleri ve İsa (a.s.)'yı öldürmeğe ve çarmıha germeğe çalıştıkları zamandır. Rivayete göre Yahya (a.s.)'nın kanı senelerce kaynamış ve binlerce baş kesilmeden bu kaynama durmamıştı. İşte o zaman da üzerinize güçlü kuvvetli bazı kullarımızı gönderdik ki yüzlerinizi kötületsinler, ilk defa girdikleri gibi Mescid'e girsinler ve her istila ettiklerini mahvetsinler de etsinler.

Bu tahribatı yapanlar da tarihi bilgilere göre Titos'tan Kostantin'e kadar Romalılar olmuştu.)

8. Ola ki Rabbiniz size rahmetini göndere. Eğer yine dönerseniz biz de döneriz. Öyle ya, Biz cehennemi kâfirlere, içinden çıkılamaz bir hapishane yapmışız.

(Rabbinizin size merhamet etmesi yakındır. Yani âlemlere rahmet olan son peygamberin gönderilmesi ve başınıza o kişilerin musallat edilmesinden kurtulmanız ümidi artık yakındır. Şu şart ile ki, siz düzelme yolunu tutarsanız. Ama böyle yapmayıp eskisi gibi fesada geri dönerseniz biz de yine cezalandırırız. Biz cehennemi kâfirler için, içinden çıkılması imkânsız bir zindan yaptık.)

9. Haberiniz olsun ki bu Kur'an, insanları en doğru yola hidayet eder ve salih salih ameller yapan müminlere müjde eder ki kendilerine büyük bir ecir vardır.

10. Âhirete inanmayanlara da elem verici bir azap hazırlamışızdır.

11. İnsan da şerri, hayra dua ediyor gibi davet ediyor. Ve insan pek aceleci olmuştur.

(İnsan sanki o büyük ecre dua ediyormuş gibi o elem verici azaba davet eder veya fiilleriyle o azabı davet eder. Bunun sebebi, insanın çok aceleci olmasıdır. Sonra olacak şeyi vaktinden evvel oluversin ister. Sabretmek ve tahammül etmek zoruna gider de salih amellere atılarak o büyük ecri isteyecek yerde acelesinden imânsızlar hakkında hazırlanmış olan elem verici azaba dua eder, onun bir an evvel uygulanıvermesini bir hayır ister gibi ister ve böylece kendisine şer davet etmiş olur. Ayrıca insan aceleciliğinden dolayı veresiyeden ziyade peşine heves eder. Onun içindir ki birçok insan, âhireti bırakır da dünyayı ister. Geçici az bir mükâfatı ister de, o büyük mükâfata önem vermez.)

12. Hâlbuki biz geceyi ve gündüzü iki âyet yaptık. Sonra gece âyetini mahvettik ve gündüz âyetini gösterici kıldık ki Rabbinizden lütuf talep edesiniz ve senelerin sayısını ve hesabı bilesiniz. Hem her şeyi geniş geniş açıklamışız da açıklamışız.

(Gece âyetinden maksat, aydır. O halde ayın mahvedilmesinden maksat nedir? İbn Abbas der ki: Gece âyeti olan Ay, Güneş gibi aydınlatıcı idi, mahvedildi. Ayın yüzündeki karaltı o mahvin eseridir. Beyhaki'nin Delâilü'n-nübüvve'de yaptığı rivayete göre Abdullah b.Selam, Efendimiz (a.s.)'e Aydaki karaltıyı sordu. Rasûlullah [s.a.v]: "İkisi de Güneş idi" dedi ve şöyle devam etti: "Yüce Allah: "Geceyi ve gündüzü iki âyet yaptık, sonra gece âyetini mahvettik" buyuruyor. İşte gördüğün karaltı, o mahivdir." Bunlar gibi daha başka haber ve hadisler vardır. Demek ki Ay da Güneş gibi aydınlatıcı olarak yaratılmıştı. O da bir Güneş demekti. Ve o halde Güneş gibi ısısı da vardı, sonra yüce Allah o Güneşi mahvetti yani söndürdü ve böylece şimdi bildiğimiz gece âyeti olan Ay meydana geldi. Kur'an'ın haber vermiş olduğu bu gerçeği nihayet zamanımız fen bilimcileri almış kabul etmiş ve bugünkü fennî düşüncelerini bu esas üzerine takip etmekte bulunmuşlardır.)

13. Her insanın da kuşunu boynunda, kendisine takmışsızdır. Ve onun için Kıyamet günü bir kitap çıkaracağız ki açılmış olarak onu şöyle karşılar:

(Her insanın bahtını ve kaderini, gayb âleminden uçup gelecek olan hayır ve şer nasibini kendi zimmetine bağladık, sorumluluğu kendi talep ve ameline tahsis ettik. Kıyamet günü, amellerini kaydeden bir kitap çıkaracağız ki bu kitap açılmış olduğu halde ona şöyle çatacak:)

14. "Oku kitabını! Hesap görücü olarak bugün üzerinde nefsin [sana] yeter.

15. Kim doğru giderse sırf kendi lehine gider. Kim de sapıklık ederse ancak aleyhine eder. Hiçbir yük çeken, diğerinin yükünü çekmez. Biz bir Rasul gönderinceye kadar azap da etmeyiz.

(Rasul gönderilince de hidayet ve sapıklık tebliğ edilmiş olur. Fakat onu kabul edip etmemek herkesin kendi boynuna, kendi iradesine bağlıdır.)

16. Bir memleketi helak etmek istediğimiz zaman ise, onun devletlilerine [itaat] emrederiz, onlar itaat etmez de orada fasıklık yaparlar. Bunun üzerine o memleket aleyhine hüküm hak olur. Artık onu tepeler de tepeleriz.

[Yüce Allah bir beldeyi yok etmek istediği zaman oranın kötülerini başa getirir, onları emir ve lider yapar, onlar da o ülkede Allah'a isyan eder. Bunun üzerine Allah onlara azap ederek o beldeyi yok eder.]

17. Hem Nûh'tan sonra ne kadar asırlar helak ettik. Kullarının günahlarına, Rabbinin her şeyden haberdar ve her şeyi görücü olması yeter.

18. Her kim peşin istiyorsa ona, istediğimize istediğimiz kadar dünyada peşin veririz, sonra da ona Cehennemi tahsis ederiz, yerilmiş, kovulmuş bir halde ona girer.

(Her kim dünya için çalışır, amelinin karşılığını ölmeden, bu dünya hayatında almak isterse ona bu dünyada onu peşin veririz, fakat eşit şekilde, herkese istediği kadar değil, her kime istersek dileyeceğimiz kadar. Çünkü her hangi bir amelin kıymeti, çalışanın isteği ile değil, çalıştıranın kabulü ile belirlenir. Bununla beraber, "her kim dünya hayatını ve zinetini isterse biz onlara amellerini dünyada tamamen öderiz. Ve bu konuda kendilerine densizlik yapılmaz" (Hûd, 11/15) âyeti manasınca hepsinin ameline tam karşılık verilir, hiçbirinin hakkı yenmez. Sonra da ona cehennemi tahsis ederiz. İşte çok aceleci olmanın önü hoş gibi görünürse de sonu böyle korkunçtur.)

19. Her kim de Âhireti ister, ona layık

bir çaba ile onun için mümin olarak çalışırsa, işte bunların çabaları teşekküre değer olur.

["Mümin olarak" kaydından anlaşılacağı üzere, mümin olmadan yapılan iyi amellerin Âhirette Allah katında hiçbir yararı olmayacaktır. Hatta âlimlerden birisi "Şu üç şey kendisinde bulunmayana yaptığı işin hiçbir faydası olmaz: Bunlar sağlam bir iman, sahih bir niyet ve isabetli iştir" demiş ve sonra bu âyeti okumuştur.]

20. Sırf Rabbinin lütfundan hepsine yardım ederiz: hem onlara, hem bunlara. Rabbinin lütfu yasak değildir.

(Peşin için çalışana da veresiye çalışana da verilir. Dolayısıyla dünya için çalışanlara dünyalıkları verilirken Âhiret için çalışanlar dünyada mahrum olur zannedilmemelidir.)

21. Bak, bir kısmını diğerine nasıl üstün kılmışız. Ve elbette âhiret dereceler bakımından da daha büyük, birini öbürüne üstün kılma bakımından da daha büyüktür.

(Dolayısıyla insan acele etmemeli, çabası makbul olmak için bütün maksatlarında Âhireti tercih etmelidir.)

22. Allah'ın beraberinde başka bir ilah yapma ki yerilmiş, yalnız başına yardımsız bırakılmış kalmayasın.

(Allah'ın yanında başka bir ilah uydurursan, yerilmiş, tek başına yardımsız bırakılmış olarak kalırsın. Allah'ın katında yerilmiş olur, kendini kurtaracak hiçbir yardımcı bulamazsın. Zira Allah'a ortak koşmak, çok büyük zulüm, en büyük haksızlıktır. Zulmü ve haksızlığı yapan ise her zaman yerilir, sonunda yardımcısız tek başına kalır. Halbuki her emek ve çaba, kuvvete bağlıdır. En büyük kuvvet de haktır. Hakkın başı da tevhiddir.)

23. Rabbin şunları kesin ferman buyurdu: O'ndan başkasına ibadet etmeyin, anne babaya iyilik edin. Ya birisi yahut ikisi de yanında ihtiyarlık haline gelirse sakın onlara üff deme ve onları azarlama, ikisine de saygılı söz söyle.

[Âyette Allah'a ibadet emrinin hemen ardından ana, babaya iyi davranmanın emredilmesi, bu konunun ne derece önemli olduğunu göstermektedir. İnsanın varlığının hakiki sebebi, yüce Allah'ın onu yaratıp vücuda getirmesi, görünen sebebi ise anne ve babasıdır. Onun için yüce Allah, önce hakiki sebebe hürmeti, ardından da görünen sebebe hürmeti emretmiştir.]

24. İkisine de merhametten döşenerek kanat indir ve de ki: "Rabbim! Beni küçükken terbiye ettikleri gibi ikisine de merhamet et."

[Rasûlullah (s.a.v) buyurdular ki: "Burnu yere sürünsün! Sonra burnu yere sürünsün! Sonra burnu yere sürünsün!" "Kimin ey Allah'ın Rasûlü?" diye sordular. Buyurdu ki: Anne ve babasına veya onlardan sadece birine yaşlı oldukları halde yetişip de cennete girmeyen. "Muslim, Birr 9-10".]

25. Rabbiniz, nefislerinizdekini daha iyi bilir. Eğer siz salih kişiler iseniz, şüphesiz ki O, çok tevbe edenleri bağışlayıcıdır.

[Razi der ki: Bu âyetten maksat şudur: Birinci âyet ana babaya saygının farz olduğunu gösterip sonra da evlattan, ana babaya saygıyı ihlal edecek şeyler zuhur edebileceğini ifade etti. Hal böyle olunca, eğer bu hata isyan etmek maksadıyla değil de, insanlık tabiatı gereği meydana gelirse, bağışlanacak hatalar içersine girer.]

26. Akrabaya da hakkını ver, yoksula da, yolda kalmışa da. Bununla beraber saçıp savurma.

[Mücahid şöyle der: "Eğer insan bütün malını hak yolda harcasa saçıp savurmuş olmaz. Ama haksız yere bir ölçek harcasa onu saçıp savurmuş olur."]

27. Çünkü saçıp savuranlar, şeytanın kardeşleridirler. Şeytan ise Rabbine çok nankördür.

[Nimetin hakkını vermez. Saçıp savuran kardeşleri de böyledir. Onlar da nimetin hakkını ödemezler. Nimetin hakkı, onu saçıp savurmadan hak yolda harcamaktır.]

28. Ve eğer Rabbinden ümit ettiğin bir rahmeti aramak için bu hak sahiplerinden yüz çevirmek zorunda isen, o vakit de onlara yumuşak bir söz söyle.

[Bu, son derece hayret verici bir edep örneği ve eşsiz, hoş bir sözdür. Yani onlardan, zenginlik ve gücüne dayanarak başkasını horlayan kimsenin yüz çevirdiği gibi yüz çevirip de onları mahrum etme. Ancak kendilerine yardım etmekten âciz olduğun zaman onlardan yüz çevirmen caiz olur. Bu âcizlik anında da, Allah'tan, fakire yardım etmeğe ulaşabileceğin bir hayır kapısı açmasını bekler ve umarsın. Yardım edecek durumun olmazsa onlara yumuşak söz söyle.

Bu âyet, Rasûlullah'a [s.a.v] muhtaç durumda olduklarını söyleyerek ondan bir şeyler isteyen bir topluluk hakkında inmiştir. Rasûlullah, bunlara bir şey vermezdi. Çünkü onların, malı uygunsuz yerlerde harcayacaklarını biliyordu. Fesada düşmelerine yardımcı olmama gayesiyle, kendilerine vermeye-

rek ecir elde etmek istediği için onlardan yüz çevirirdi.]

29. Hem elini bağlayıp boynuna asma, hem de onu büsbütün açıp saçma ki pişman olur, açık kalırsın.

[Âyet bizleri cimrilikle savurganlık arasındaki orta yola sevk ediyor. Orta yol, savurganlıkla cimrilik arası bir şey olup kerem ve cömertlik bundan ibarettir.]

30. Çünkü Rabbin hem dilediğine rızkı açar, hem de sıkar. Çünkü O, kullarından haberdardır, görücüdür.

[Kullarının rızıklarının farklı olması O'nun cimriliğinden değildir. Aksine kullarının menfaatini gözetmesinden dolayıdır. Yüce Allah, kulların bilmediği fakat onların faydalarına olan şeyleri bilir.]

31. Bir de züğürtlük korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, onlara da rızkı biz veririz, size de. Elbette onları öldürmek büyük bir cinayettir.

[Abdullah b. Mesud anlatıyor: Rasûlullah'a: "Allah katında en büyük günah nedir?" diye sordum. "Seni yaratmış olduğu halde Allah'a ortak koşmandır" buyurdu. "Bu, gerçekten çok büyük, bundan sonra nedir?" dedim. "Seninle beraber yemek yiyeceğinden korkarak evladını öldürmendir" buyurdu. "Ondan sonra nedir?" dedim. "Ondan sonra komşunun helâlıyla zina etmendir." buyurdu. Müslim, İman 141,142.]

32. Zinaya da yaklaşmayın. Çünkü o pek çirkin, yolca da pek fenadır.

[İslam, kötülüklerin engellenmesi için, öncelikle kötülüğe giden yolları kapamayı prensip edinmiştir. Burada da, bırakın zina etmeyi, sizi ona götüren yollara bile girmeyin denilmiştir ki bu yollar, zinaya uygun bir ortamda bulunmak, dokunmak, bakmak öpmek ve benzeri yollardır.]

33. Allah'ın haram kıldığı nefsi de öldürmeyin, ancak bir hak sebeple olursa başka. Her kim haksız yere öldürülürse, onun velisi için biz bir yetki vermişizdir. O da öldürmede israf etmesin. Çünkü ona yardım edilmiştir.

[Öldürmede israf etmesin demek, ya katilden başkasını öldürmesin ve cahiliye Araplarının yaptığı gibi bir kişiye karşılık iki kişi öldürmesin veya katili, uzuvlarını keserek işkence ile öldürmesin, demektir.]

34. Yetim malına da yaklaşmayın, ancak rüştüne erinceye kadar en güzel yolla yaklaşırsanız başka. Ahdi de yerine getirin. Çünkü ahitten sorumluluk kesindir.

35. Ölçtüğünüz vakit de tam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu hem hayırlı, hem de sonuç itibarıyla daha güzeldir.

36. Bir de hiç bilmediğin bir şeyin ardınca gitme. Çünkü kulak, göz, gönül: bunların her biri ondan sorumludur.

[Yani kulağa ne dinlediği, göze neye baktığı, gönüle de neyi bildiği ve niçin bildiği sorulur. Onlar da sahipleri aleyhine şahitlik ederler.]

37. Hem yeryüzünde çalım satarak yürüme. Çünkü sen, ne yeri yarabilirsin, ne de boyca dağlara yetişebilirsin.

[Yani, ey insan! Şüphesiz sen, zayıf ve güçsüz bir varlıksın. Kibirlenmek sana yakışmaz. Sen yeryüzünde nasıl kibirlenebilirsin ki? Hâlbuki sen orada yürümekle ne bir yarık açabilir, ne de bir çatlak meydana getirebilirsin. Dağların boyuna ulaşamadığın halde, onların üzerinde nasıl kendini büyük görüyor ve böbürleniyorsun? Sen bu iki cansız varlığın her birinden daha hakir ve daha zayıfsın. Burada kibirlenenleri bir azarlama ve onlarla alay etme vardır.]

38. Bütün bunların yasaklanmış olanı, Rabbin katında sevilmiyor.

[Burada, bu surenin 22. âyetinden itibaren sayılan yirmi beş özelliğe işaret edilmektedir. İbn Abbas: "Bunlar, Musa'nın (a.s.) levhalarında yazılmıştır" der. Bu sayılanların arasında, yapılması istenenler olduğu gibi, yapılmaması istenenler de vardır. İşte bu sayılanların kötüleri, Allah katında sevilmeyen şeylerdendir.]

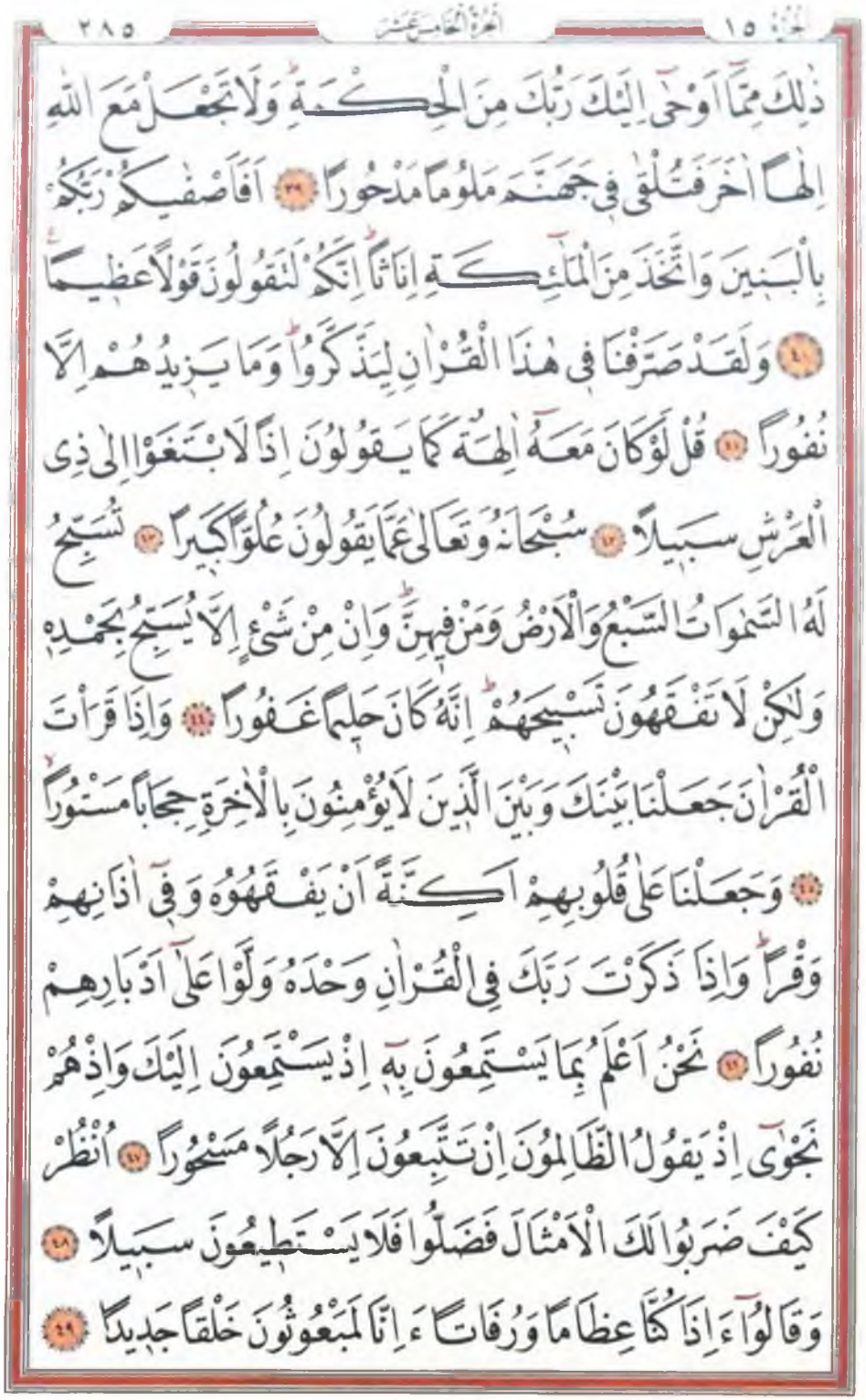
ذٰلِكَ مِمَّآ اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ۭ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ
اِلٰهًا اٰخَرَ فَتُلْقٰى فِيْ جَهَنَّمَ مَلُوْمًا مَّدْحُوْرًا ۝٣٩ اَفَاَصْفٰىكُمْ رَبُّكُمْ
بِالْبَنِيْنَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰۗىِٕكَةِ اِنَاثًا ۭ اِنَّكُمْ لَتَقُوْلُوْنَ قَوْلًا عَظِيْمًا
۝٤٠ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُوْا ۭ وَمَا يَزِيْدُهُمْ اِلَّا
نُفُوْرًا ۝٤١ قُلْ لَّوْ كَانَ مَعَهٗٓ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُوْلُوْنَ اِذًا لَّابْتَغَوْا اِلٰى ذِي
الْعَرْشِ سَبِيْلًا ۝٤٢ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يَقُوْلُوْنَ عُلُوًّا كَبِيْرًا ۝٤٣ تُسَبِّحُ
لَهُ السَّمٰوٰتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيْهِنَّ ۭ وَاِنْ مِّنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ
وَلٰكِنْ لَّا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِيْحَهُمْ ۭ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا غَفُوْرًا ۝٤٤ وَاِذَا قَرَاْتَ
الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُوْرًا
۝٤٥ وَّجَعَلْنَا عَلٰي قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَّفْقَهُوْهُ وَفِيْٓ اٰذَانِهِمْ
وَقْرًا ۭ وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْاٰنِ وَحْدَهٗ وَلَّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ
نُفُوْرًا ۝٤٦ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُوْنَ بِهٖٓ اِذْ يَسْتَمِعُوْنَ اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ
نَجْوٰٓى اِذْ يَقُوْلُ الظّٰلِمُوْنَ اِنْ تَتَّبِعُوْنَ اِلَّا رَجُلًا مَّسْحُوْرًا ۝٤٧ اُنْظُرْ
كَيْفَ ضَرَبُوْا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوْا فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ سَبِيْلًا ۝٤٨
وَقَالُوْٓا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَّرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ خَلْقًا جَدِيْدًا ۝٤٩

39. İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdendir. Sakın Allah ile beraber başka bir ilah uydurma ki kınanmış ve kovulmuş olarak cehenneme atılırsın.

[Savi der ki: Yüce Allah, kendini birlemenin bütün işlerin başı ve sonu olduğuna ve bunun, her şeyin aslı ve esası olduğuna işaret etmek için hükümlere, bu surenin 22. âyetinde "Allah'ın beraberinde başka bir ilah yapma" diyerek kendini birleme emriyle başladığı gibi, yine onunla sona erdirdi. Allah'ı birlemeden yapılan işler boştur, hiçbir şey ifade etmez.]

40. Ya şimdi Rabbiniz, sizi oğullarla seçkin kıldı da kendisi meleklerden dişiler edindi, öyle mi? Gerçekten siz çok büyük bir söz söylüyorsunuz.

[Bu âyette "Melekler Allah'ın kızlarıdır" diyen Araplar kınanarak onlara hitap edilmektedir. Yani, Rabbiniz erkek çocukları size tahsis etti de, iddianıza göre kendisine kızları mı tercih etti? İddianıza

göre, nasıl neslin üstününü size verir de kötüsünü kendisine ayırır. Doğrusu siz, son derece adi ve çirkin bir söz söylüyorsunuz. Çünkü Allah'ın kızları olduğunu söylüyor ve hoşlanmadığınız şeyleri O'na veriyorsunuz.]

41. Biz bu hatırlatmayı bu Kur'an'da türlü şekillerle ifade ettik ki düşünüp akıllarını başlarına alsınlar. Hâlbuki bu, onların ancak ürkekliğini artırıyor.

42. De ki: "Allah ile beraber, dedikleri gibi, ilahlar olsa idi o takdirde bunlar, o Arş'ın sahibine elbet bir yol ararlardı."

(Buna iki mana verilmiştir: Birisi, her bir ilah o mülkün sahibi olan Allah'a üstün gelmek çaresini ararda, çünkü üstün gelmeden ilah olamazdı. Bu durumda ilahlar arası çatışma çıkacağı için yer ve gök fesada uğrar, âlemdeki bu düzen bozulurdu. İkincisi de, her biri O'nun tek zatından kuvvet ve kudret kazanmadan bir şey yapamayacaklarını, bir Cumhuriyetin başkansız olamayacağını bildiklerinden hepsi O'na yaklaşmak için yol ararda. Bu durumda ise hiçbiri ilah olamaz, O'nun ilahlığını kabul etmiş olurlardı, demektir.)

43. O Sübhân, onların dediklerinden çok uzak ve çok yüksek, hem de pek büyük bir yükseklikle yüksektir.

44. O'nu yedi sema ile yer ve bütün bunlardaki akıl sahipleri tesbih eder. Ve hatta hiçbir şey yoktur ki O'nu hamdiyle tesbih etmesin ve fakat siz onların tesbihlerini iyi anlamazsınız. O, cidden suçluları cezalandırmada acele etmeyen, çok bağışlayandır.

(Çokları âyetteki bu tesbihin hal dili ile yapıldığı veya hal ve sözden daha genel olduğu görüşündedirler. Fakat bazı tefsirciler bunun, hakiki manası üzere "sözle tesbih" demek olduğunda ısrar etmiştir. Birinci görüş avamın ve halkın akıllarına daha dokunur görünürse de Âlusi tefsirinde açıklandığı üzere, Rasûlullah'ın elindeki taşların tesbih ettiğinin duyulması gibi, gelen birçok hadis ve eser, ikinci kısmın görüşünü desteklemektedir.)

[Seyyid Kutup der ki: "Her şeyin yüce Allah'ı tesbih ettiğini bildiren bu âyet, kâinatla ilgili eşsiz bir sahneyi canlandırmaktadır. Kalp, bütün çakılların ve taşların, bütün dane ve yaprakların, her türlü çiçek ve meyvenin, her türlü bitki ve ağacın, her türlü haşere ve sürüngenin, bütün hayvan ve insanların, yeryüzünde yürüyen bütün canlıların, suda yüzen, gökte uçan her canlının, işte bütün bunların Allah'ı tesbih ettiğini ve o yüce makama yöneldiğini tasavvur ettiği ve böyle ruhu saflaşıp berraklaştığı zaman bu varlık âleminin sırlarından gafillerin sezemeyeceği şeyleri sezer."]

45. Bir de sen Kur'an okuduğun vakit, biz seninle âhirete inanmayanların arasına görünmez bir perde çekeriz.

46. Ve kalplerinin üzerine onu iyi anlamalarına engel kabuklar geçiririz ve kulaklarına bir ağırlık veririz. Rabbini Kur'an'da bir olarak andığın vakit de ürkerek arkalarına döner giderler.

47. Onlar seni dinlerlerken ne şekilde dinliyorlar, biz pekiyi biliyoruz. Birbirlerine fısıldaşırlarken de o zalimler: "Siz başkasına değil, sırf bir büyülenmiş adama uyuyorsunuz." derlerken de (pekiyi biliyoruz.)

48. Bak seni nelere kıyas ettiler de nasıl sapıklığa düştüler. Onun için bir yol bulmağa güçleri ve takatleri yok.

[Ey Muhammed! Bak da hayret et. Bazan sana nasıl "Sen bir büyücüsün", bazan "bir şairsin", bazan da "sen bir delisin" diyorlar. Bu yalan ve iftiraları yüzünden saptılar. Artık gerçeğe giden yolu bulamazlar.]

49. Bir de dediler ki: "Biz bir sürü kemik olduğumuz ve ufalanıp tozduğumuz vakit mi, cidden biz mi yeni bir yaratılışla tekrar diriltileceğiz?"

قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾ أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ
فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ
إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا
﴿٥١﴾ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِنْ لَبِثْتُمْ
إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾ وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ
الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا
مُبِينًا ﴿٥٣﴾ رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِنْ يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ أَوْ إِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ
وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُودَ
زَبُورًا ﴿٥٥﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ
كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ
يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ
وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾
وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا
عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

وَمَا

50. De ki: "Muhakkak, ister taş olun, ister demir...

[Ey Muhammed! Onlara de ki: Taş da olsanız, demir de olsanız, Allah'ın mutlaka sizi yeniden diriltmeğe ve size can vermeğe gücü yeter. Nerde kaldı ki, kemik ve ufalanmış çörçöp olduğunuzda diriltemesin. Taş ve demir gibi, hayata daha uzak en sert şeylere hayat vermeğe gücü yeten Allah, siz kemik ve toz toprak olduğunuzda da sizi yeniden diriltebilir. "Hiçbir şey O'nu aciz bırakamaz."]

51. ... İsterse gönlünüzde büyüyen herhangi bir yaratık." "O halde bizi kim eski halimize çevirebilir?" diyecekler. De ki: "Sizi ilk defa yaratmış olan kudret sahibi." O vakit sana başlarını sallayacaklar da: "Ne vakit, o?" diyecekler. De ki: "Yakın olması umulur."

["Gönlünüzde büyüyen herhangi bir yaratık" demek, sizce canlılığı kabulden çok uzak, canlı olması imkânsız, yaratıcının ona hayat vermesi çok

uzak ve zor olan bir yaratık demektir. Yani siz isterseniz öyle bir yaratık olun ki, hayata taş ve demirden daha uzak olsun, aklınız ona hayat verilebileceğini asla tasavvur etmesin. İşte böyle bir yaratık da olsanız, Allah sizi diriltecektir.]

52. O sizi çağıracağı gün derhal O'na tam bir saygı ile icabet edeceksiniz ve zannedeceksiniz ki pek az bir süre kaldınız.

[Allah sizi Kıyamet günü kabirlerinizden kalkın diye çağıracak, sizler de O'nu tanıyacak ve O'na boyun eğerek kalkıp geleceksiniz. Ve Kıyametin dehşetinden dünyada ve kabirde geçirdiğiniz hayatı çok az bulacak, yeryüzünde kısa bir süre yaşadığınızı zannedeceksiniz.]

53. Kullarıma söyle ki: en güzel olan kelimeyi söylesinler. Çünkü şeytan, aralarını gıcıklar. Çünkü şeytan insana açık bir düşmandır.

[Yani, Ey Muhammed! Mümin kullarıma de ki: Muhaliflerinize delil getirmek istediğiniz zaman bu delilleri en güzel usul ile söyleyin. Bu usul de, delilin küfür ve sövme ile karışık olarak söylenmemesidir. Buna yakın meâldeki Nahl, 16/125 ve Ankebût, 29/46 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız. Eğer delil getirilirken ona sövme ve benzeri kötü bir söz karıştırılırsa, karşı görüşteki kişi de bunun benzeriyle karşılık verir. Nitekim yüce Allah: "Bununla beraber onların Allah'tan başka taptıklarına sövmeyin ki cahillikle haddi aşarak onlar da Allah'a sövmesinler" "En'âm, 6/108" buyurmuştur. Böylece öfke artar, nefret çoğalır ve maksada ulaşmak imkânsız olur.]

54. Rabbiniz sizi daha çok bilir, dilerse size merhamet eder, dilerse size azap eder. Seni de üzerlerine vekil göndermedik.

55. Hem Rabbin göklerde ve yerde kim varsa hepsini çok iyi bilendir. Andolsun, peygamberlerin de bazısını bazısına üstün kıldık ve Davud'a bir Zebur verdik.

(Burada özellikle Davud ve Zebur'un zikredilme sebebi şudur: 1. Kureyş, peygambere karşı mücadele etmek için Yahudilere başvuruyor, onlar da: "Musa'dan sonra peygamber yoktur, Tevrat'tan sonra kitap yoktur" diyorlardı. Bununla onların iddiaları çürütülmüştür. 2. Bununla, üstün kılmanın nasıl olduğuna dikkat çekilmiştir. Zira Davud, büyük bir kral idi. Böyleyken onun krallığından hiç söz edilmeyip de Zebur'un verildiğinin belirtilmesi, zikredilen üstün kılmaktan maksat, mal ve mülk ile değil, ilim ve din ile üstün kılmak olduğunu gösterir. 3. Zebur'da son peygamber ve onun ümmetinin en hayırlı ümmet olduğu yazılıdır. Enbiyâ 21/105 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

56. De ki: "O'ndan başka ilah diye iddia ettiklerinize çağırın, anlarsınız ki başınızdan sıkıntıyı ne savabilirler, ne de değiştirebilirler.

[Yani ne sizi fakirlikten kurtarıp zengin yapabilirler, ne de hastalıktan kurtarıp esenliğe kavuşturabilirler. İbn Abbas der ki: "Onların Allah'ı bırakıp da taptıkları varlıklar: İsa (a.s), Üzeyr (a.s), melekler, güneş ve aydır."]

57. Onların yalvarıp durdukları [varlıkların bizzat kendileri], Rablerine hangisi daha yakın diye vesile ararlar ve rahmetini umarlar, azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı korkunçtur.

[Allah'ı bırakıp da ilah edindikleri ve yalvardıkları cinler, melekler, Hz. İsa ve onun annesi gibi varlıkların bizzat kendileri Allah'a yaklaşmak isterler, itaat ve ibadet etmek suretiyle O'na yol ararlar. Durum böyleyken siz Allah'la beraber onlara nasıl ibadet edersiniz!]

58. Hiçbir memleket de yoktur ki, biz onu kıyamet gününden evvel helak edecek veya şiddetli azap ile azap edecek olmayalım. Kitapta bu yazılı bulunuyor.

[Şüphesiz yüce Allah'ın herhangi bir ülke ve halkına azap edip onları yok etmesi, onların hak ettiği bir cezadır. Yoksa Allah, kimseye zulmetmez.]

وَمَا مَنَعَنَآ أَن نُّرْسِلَ بِالْـَٔايَٰتِ إِلَّآ أَن كَذَّبَ بِهَا ٱلْأَوَّلُونَ ۚ
وَءَاتَيْنَا ثَمُودَ ٱلنَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا۟ بِهَا ۚ وَمَا نُرْسِلُ بِالْـَٔايَٰتِ
إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِٱلنَّاسِ ۚ
وَمَا جَعَلْنَا ٱلرُّءْيَا ٱلَّتِىٓ أَرَيْنَٰكَ إِلَّا فِتْنَةً لِّلنَّاسِ
وَٱلشَّجَرَةَ ٱلْمَلْعُونَةَ فِى ٱلْقُرْءَانِ ۚ وَنُخَوِّفُهُمْ ۖ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا
طُغْيَٰنًا كَبِيرًا ﴿٦٠﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ
فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ ۖ قَالَ ءَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾ قَالَ
أَرَءَيْتَكَ هَٰذَا ٱلَّذِى كَرَّمْتَ عَلَىَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَىٰ يَوْمِ
ٱلْقِيَٰمَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُۥٓ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾ قَالَ ٱذْهَبْ فَمَن
تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَّوْفُورًا ﴿٦٣﴾ وَٱسْتَفْزِزْ
مَنِ ٱسْتَطَعْتَ مِنْهُم بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِم بِخَيْلِكَ
وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِى ٱلْأَمْوَٰلِ وَٱلْأَوْلَٰدِ وَعِدْهُمْ ۚ
وَمَا يَعِدُهُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ إِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾ إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ
سُلْطَٰنٌ ۚ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٦٥﴾ رَّبُّكُمُ ٱلَّذِى يُزْجِى لَكُمُ
ٱلْفُلْكَ فِى ٱلْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾

59. O istenilen âyetler [mucizeler] le peygamber göndermekten bizi men eden de yoktur. Ancak onları evvelki ümmetler yalanladılar. Semûd'a gözleri göre göre o dişi deveyi verdik de onunla kendilerine zulmettiler. Hâlbuki biz o âyetleri ancak korkutmak için göndeririz.

(Yani sana gönderdiğimiz âyetleri Ey Muhammed! Azap ve helak etmek için değil, âhiret azabından korkutmak için gönderiyoruz. Dolayısıyla onların inadına istedikleri âyetlerin gönderilmemesi, Allah'ın kudretine karşı bir engel bulunduğundan değil, Muhammed ümmeti hakkında Semûd kavmi gibi kökünü kurutma azabı Allah'ın muradı olmadığından dolayıdır. Rivayete göre Mekke halkı Safa tepesinin altın yapılmasını ve Mekke civarındaki dağların yok edilip ziraata elverişli arazi yapılıvermesini istemişlerdi. Rasûlullah [s.a.v] bunu yüce Allah'tan isteyince buyruldu ki: "İstersen yaparım ve fakat şu şartla ki, küfrederlerse evvelki kavimler gibi helak ederim." Bunun üzerine Rasûlullah: "İstemem ey

Rabbim! Acele etmemeği arzu ederim." dedi. Bunun üzerine bu âyet indi. Ahmed, 1/242,258)

60. Ve unutma ki vaktiyle Sana: "Haberin olsun ki, dedik, Rabbin o insanları kuşatmıştır. O sana gösterdiğimiz seyretme ve temaşayı ve Kur'an'da lanetlenen ağacı da sırf insanlara bir imtihan için yapmışızdır. Biz onları tehdit ediyoruz, bu ise onlara büyük bir taşkınlık artırmaktan başka sonuç vermiyor.

(Allah insanları ilmi ile kuşatmıştır. "Rabbin göklerde ve yerde kim varsa hepsini çok iyi bilir" (İsrâ, 17/55) buyrulduğu üzere hepsinin içini dışını, önünü sonunu tamamen bilir. Dolayısıyla istedikleri âyetler gönderildiği takdirde evvelkiler gibi bunların da yalanlayacakları O'nun bilgisi dâhilindedir. Aynı şekilde Allah insanları kudretiyle de kuşatıcıdır.

Kur'an'da lanetlenen ağaçtan maksat Zakkum ağacıdır. Bkz. Buhârî, Menakıbü'l-ensar, 42. Sâffât suresi, 37/62–67 âyetlerinde meâlen, "Ziyafet ve ikram olarak bu anlatılanlar mı hayırlı, yoksa Zakkum ağacı mı? Biz o ağacı zalimler için bir fitne vesilesi yaptık. O, cehennemin dibinde çıkan bir ağaçtır. Tomurcukları Şeytanların başları gibidir. Onlar bu ağaçtan yiyecek, karınlarını onunla dolduracaklar. Sonra Zakkum'un üzerine, onlar için kaynar sudan bir karışım vardır" buyrulmuştur. Ayrıca Duhân, 44/43-46; Vâkıa, 56/51–54 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

61. Yine unutma ki bir vakit meleklere: " Âdem için secde edin" demiştik, derhal secde ettiler. Fakat İblis: "Hiç dedi, ben, bir çamur halinde yarattığın kimseye secde mi ederim?"

[Bu, inkâr ifade eden bir sorudur. Yani büyük ve yüce olan ben, şu topraktan yarattığın hakir ve zayıf kimseye mi secde edeceğim? Üstün olanın, aşağı olana secde etmesi nasıl doğru olur?]

62. "Baksana, dedi, şu benim üzerime değer verdiğine! Yemin ederim ki, eğer beni Kıyamet gününe kadar ertelersen, ben onun zürriyetini, pek azı hariç olmak üzere, mutlak kumandam altına alırım."

[Şeytan, Âdem'in nesline bunu yapabileceğini nerden biliyordu? Bunu, meleklerin, "Ey Rabbimiz! Orada bozgunculuk yapıp kan dökecek birini mi halife kılıyorsun?" (Bakara, 2/30) dediklerini işittiğinde öğrenmiş olabilir. Ya da Âdem'e cennette iken vesvese verince onda hiçbir azim bulamamış, bunun çocukları da böyle olur, demiştir.]

63. Allah buyurdu ki: "Defol haydi! Onlardan her kim sana tabi olursa, haberiniz olsun ki Cehennem de sizin cezanızdır. Mükemmel bir ceza!"

64. "Hem onlardan gücün yettiğini sesinle oynat, süvarilerin ve yayalarınla üzerlerine bas gürültüyü ve mallarına ve çocuklarına ortak ol ve onlara vaatlerde bulun." Fakat Şeytan onlara bir aldanıştan başka ne vaat eder?

[İbn Abbas der ki: "Şeytanın sesinden maksat, Allah'a isyana çağıran her davetçidir." Şeytanın mallara ortak olması, onları haramdan kazandırması ve uygun olmayan yerlere sarf ettirmesi, çocuklara ortak olması ise, onları haram yoldan elde etmeğe teşvik etmesi, onlara putların ismini verdirmesi, onları batıl dinlere ve çirkin fiillere sevk ederek sapıklığa düşürmesidir.]

65. Doğrusu o benim kullarım yok mu? Senin onlar üzerinde hiçbir saltanatın yoktur. Vekil olarak Rabbin yeter.

[Üzerlerinde şeytanın otorite kuramayacağı insanlar, yüce Allah'ın "Kullarım" diyerek şereflendirdiği kişilerdir. Onlar ihlâslı, samimi kullardır. Bu ifadede, şeytana tabi olup peşinden gidenlerin bu kullardan olmadığı anlamı vardır.]

66. Rabbiniz o güçlüdür ki lütfundan nasip arayasınız diye sizin için denizde gemiler sevkediyor. Gerçekten O, size çok merhamet edicidir.

[Çünkü sizin ihtiyaç duyduklarınızı hazırlamış, onun zor olan sebeplerini size kolaylaştırmıştır.]

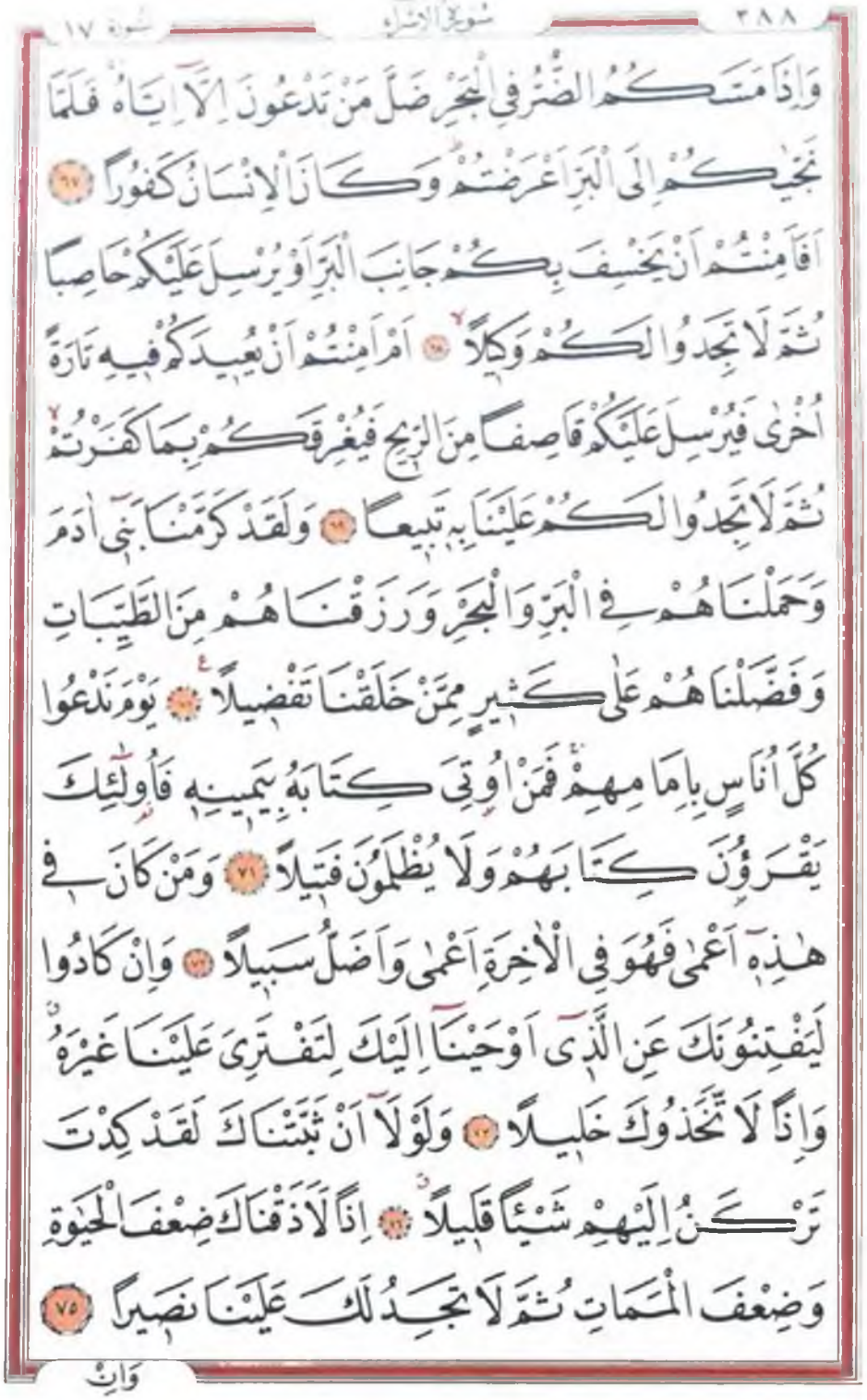

وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ فَلَمَّا
نَجَّاكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾
أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا
ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾ أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً
أُخْرَىٰ فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ
ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ
وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾ يَوْمَ نَدْعُوا
كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَٰئِكَ
يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾ وَمَنْ كَانَ فِي
هَٰذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾ وَإِنْ كَادُوا
لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ
وَإِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ
تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذًا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ
وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾

وَإِنْ

67. Denizde size bir sıkıntı dokunduğu vakit, O hariç, yalvardıklarınız gaip olur. Derken O sizi kurtarıp karaya çıkarınca da yüz çevirirsiniz. İnsan da çok nankördür.

[İnsan denizde başına bir üzüntü ve sıkıntı geldiğinde ve boğulmaktan korktuğunda ne puta, ne meleğe ne de feleğe yalvarır. Sadece Allah'tan yardım diler. Karaya çıkınca da Allah'ın bu lütfunu inkâr eder. Allah'ın nimetlerini inkâr etmek, insanın huyudur.]

68. Ya, çıktığınızda kara tarafında sizi yere geçirivermesinden veya üzerinize çakıllı bir rüzgar salıvermesinden, sonra da kendinize hiç vekil bulamamanızdan emniyete mi erdiniz?

[Bütün yönler Allah'ın kudretinde birdir. İster kara olsun, ister deniz, O'nun her tarafta helak etme yolları vardır. Denizde boğulma varsa, karada da onun benzeri vardır. Boğmak, su altında kaybetmek olduğu gibi yere batırmak da toprak altında kaybe-

dıp yok etmektir. Allah denizde yapabildiğini karada da yapabilir. Aklı olan, her nerede olursa olsun Allah'tan korkmalıdır.]

69. Yoksa sizi bir defa daha oraya çevirip de üstünüze, kırıp büken bir fırtına salıvererek hepinizi ettiğiniz nankörlük ile suda boğuvermesinden, sonra da bize karşı, o yapılanın bir öcünü alacak bulamamanızdan emin mi oldunuz?

[Sonra bizden sizin intikamınızı alacak veya sizi boğmamız sebebiyle, kötülük yapmak üzere peşimize düşecek birini bulabileceğinizden emin mi oldunuz? Hayır, asla böyle birini bulamazsınız.]

70. Andolsun biz, Âdemoğullarını değerli kıldık, karada ve denizde binitlere yükledik ve hoş hoş nimetlerden besledik, onları, yarattıklarımızdan çoğunun üzerine geçirdik.

[Âdemoğluna verilen şan ve şeref, iyi olsun kötü olsun, bütün Âdemoğullarını kapsar. Bunlar, onun suretinin güzelliği, boyunun postunun düzgünlüğü, yeryüzünde bulunan diğer varlıklara hâkim olması, onlardan istifade etmesi, birçok sanatı yapabilmesi ve benzeri birçok niteliktir. Bu maddi şan ve şerefe mümin ve kâfir nail olduğu halde peygamberlik, velilik, iman ve İslam gibi ruhânî meziyetlere sadece inananlar nail olur.]

71. Günün birinde her sınıf insanları önderleriyle çağıracağız. O gün her kime kitabı sağ eliyle verilirse, işte onlar kitaplarını okuyacaklar ve kıl kadar zulmedilmeyecekler.

(Âyette geçen "İmam", hidayet ve sapıklıkta öne geçirilip arkasına düşülen önder demektir ki bir peygambere, bir kitaba, bir dine, bir mezhebe veya her hangi bir başkana, bir kumandana denebilir. Şu halde o gün her insan toplumu ilahî veya şeytanî önderlerine nispetle, mesela, ey İbrahim ümmeti, ey Musa ümmeti, ey Muhammed ümmeti diye veya ey Firavun tâbileri, ey Nemrut tâbileri... diye veya dinlerine, kitaplarına, mezheplerine nispetle ey filan ümmet, filan millet diye çağrılacaklar.)

72. Her kim de bu dünyada körlük ettiyse, o artık âhirette daha kör veya yolca daha şaşkındır.

("Gerçek şudur ki gözler kör olmaz ve fakat sinelerdeki kalpler kör olur" "Hac, 22/46" âyeti delaletince bu dünyada kalp gözü kör olup da doğru yolu göremeyen, hak imama uymayan, o değer verme ve üstün kılma nimetlerine karşı nankörlük eden, Âhirette, yani Âhiret hususunda daha kör ve yolca daha sapıktır. Onun için Ahirette kör, sağır ve dilsiz olarak ve yüzükoyun sürünerek mahşer yerine getirilecekler ve kitapları sollarından verilecektir.)

73. Az daha seni bile, sana vahyettiğimizden başkasını bize karşı iftira edesin diye fitneye düşüreceklerdi. Ve o takdirde seni dost edineceklerdi.

[Rasûlullah [s.a.v] masum idi, din konusunda bir hata yapmaktan korunmuş idi. Dolayısıyla bu âyet, müminlerden her hangi birinin Allah'ın hukum ve şeriatında müşriklere meyletmemesi için konuyu biz Müslümanlara öğretmekte ve bu konuda taviz verilmemesi gerektiğini haber vermektedir.]

74. Ve eğer biz sana sebat vermemiş olsa idik, sen onlara az bir şey meylede yazdın idi.

[Eğer Allah korumuş olmasa idi Rasûlullah [s.a.v] az da olsa onlara meyledebilirdi. Ama Allah, Rasulünü koruduğu ve onu hak üzerinde sabit kıldığı için Rasûlullah'ın [s.a.v] müşriklere meyletmesi imkânsızlaştı. Âyette Rasûlullah'ın değerini düşüren bir şey yoktur. Âyet sadece Allah'ın, Rasulüne lütfunu açıklamaktadır.]

75. Ve o takdirde biz sana muhakkak hayatın da katmerli, ölümün de katmerli acısını tattırırdık. Sonra bize karşı kendin için hiçbir yardımcı bulamazdın.

[Bu âyetin inmesinden sonra Hz. Peygamber [s.a.v]: "Allah'ım! Göz açıp kapayacak kadar bir süre bile olsa, beni nefsime bırakma" diye dua etmiştir. Ebu Davud, Edeb 101; Ahmed, Müsned V/42.]

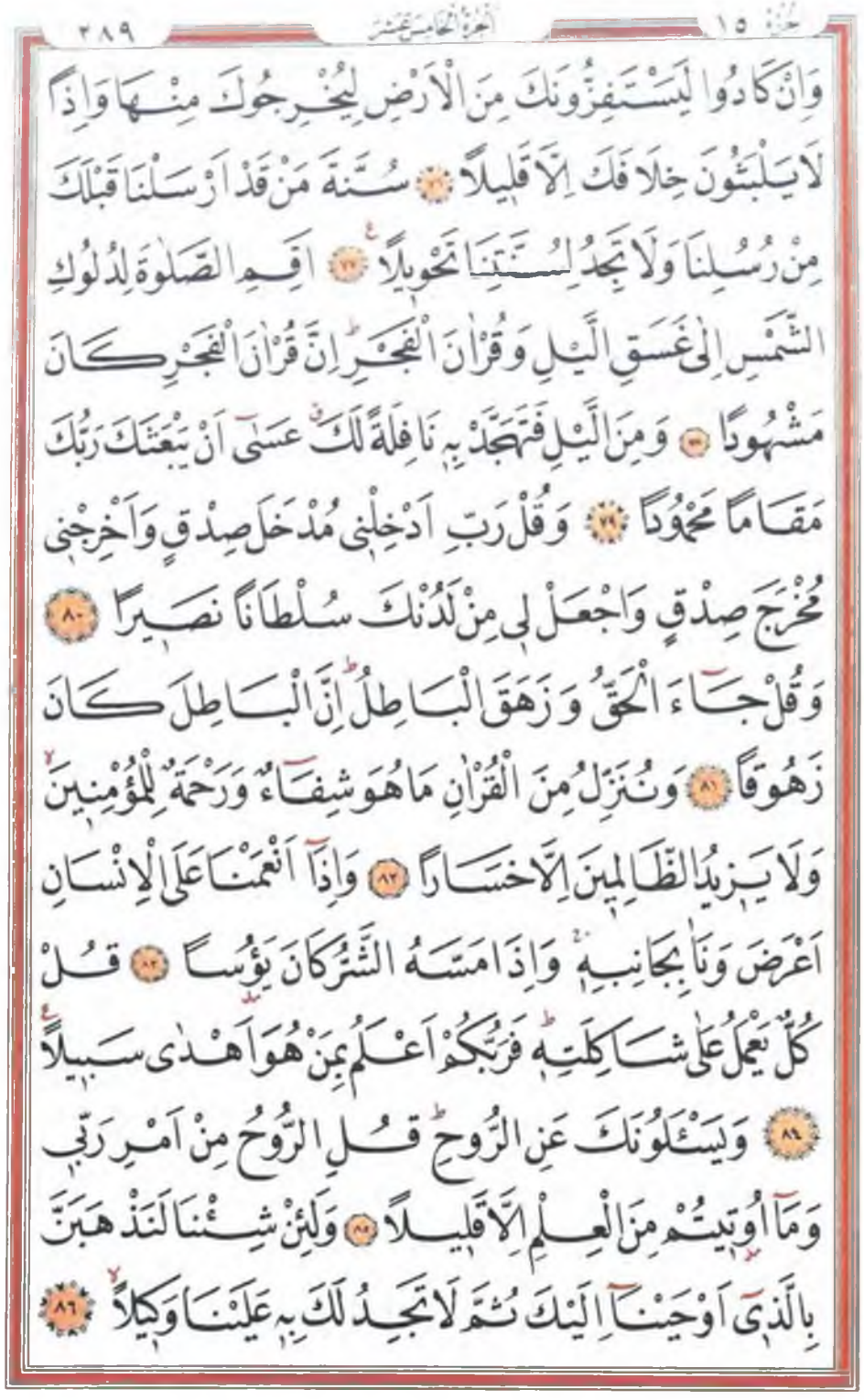

وَاِنْ كَادُوْا لَيَسْتَفِزُّوْنَكَ مِنَ الْاَرْضِ لِيُخْرِجُوْكَ مِنْهَا وَاِذًا
لَّا يَلْبَثُوْنَ خِلَافَكَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ
مِنْ رُّسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيْلًا ﴿٧٧﴾ اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوْكِ
الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ ۭ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ
مَشْهُوْدًا ﴿٧٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ ۖ عَسٰٓى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ
مَقَامًا مَّحْمُوْدًا ﴿٧٩﴾ وَقُلْ رَّبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ
مُخْرَجَ صِدْقٍ وَّاجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا ﴿٨٠﴾
وَقُلْ جَاۗءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ ۭ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ
زَهُوْقًا ﴿٨١﴾ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَاۗءٌ وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ۙ
وَلَا يَزِيْدُ الظّٰلِمِيْنَ اِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ وَاِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ
اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَـُٔوْسًا ﴿٨٣﴾ قُلْ
كُلٌّ يَّعْمَلُ عَلٰي شَاكِلَتِهٖ ۭ فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَبِيْلًا ۧ
﴿٨٤﴾ وَيَسْـَٔـلُوْنَكَ عَنِ الرُّوْحِ ۭ قُلِ الرُّوْحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّيْ
وَمَآ اُوْتِيْتُمْ مِّنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿٨٥﴾ وَلَىِٕنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ
بِالَّذِيْٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهٖ عَلَيْنَا وَكِيْلًا ۙ ﴿٨٦﴾

76. Ve az daha seni bu yerden çıkarmak için yerinden koparacaklardı ve o takdirde kendileri de arkandan pek az kalacaklardı.

77. Bu, senden evvel gönderdiğimiz bütün peygamberlerimizin sünnetine göre böyledir. Ve sen, bizim sünnetimiz için bir değiştirme bulamazsın.

78. Güneşin kaymasından gecenin kararmasına kadar namazı güzel kıl, bir de kıraatı ile seçkin olan sabah namazını. Zira sabah Kur'an'ı gerçekten şahitlidir, [şahit olunmağa mazhardır.]

[Gece ve gündüz melekleri o namaza şahit olur ve o namazda hazır bulunur. Bkz, Buhârî, Mevakit 16, Tevhid 23,33; Müslim, Mesacid 210.]

79. Geceden de sana mahsus fazla bir namaz olarak uykudan kalk, Kur'an ile te-

heccüd kıl. Yakındır ki Rabbin seni övülen bir makama göndere.

(Burada: "Kul bana nafilelerle yaklaşmağa devam eder. Sonunda ben onun kulağı, gözü ve kalbi olurum" kudsi hadisinin manasıyla ilgi açıktır. Hadis bundan daha geniş anlamıyla Buhârî, Rikak 38 de rivayet edilmiştir. Övülen makam (makamı mahmud): herkesin hamd ile ululayacağı büyük makam demektir ki gerçek övgüye layık olan mutlak yakınlık makamı, yani hadisi şeriflerde geldiği üzere Livaü'l-hamd altında en büyük şefaat makamıdır.)

80. De ki: "Rabbim! Beni doğruluk girdirimi ile girdir ve doğruluk çıkarışı ile çıkar. Ve benim için katından bir yardımcı güç ver."

(Rabbim! Beni herhangi bir işe veya herhangi bir yere sokarken tam doğruluk ile, kabul edilen, razı olunan, övülen bir şekilde sok ve herhangi bir işe veya bir yere çıkarırken de yine tam doğruluk ile, kabul edilen, razı olunan ve övülen bir şekilde çıkar.)

81. De ki: "Hak geldi, batıl yok oldu. Gerçekten batıl hep yok olucudur."

(Hz. Muhammed'in (a.s.) peygamber olmasıyla hak dinin gelmesi anından itibaren gerçekten küfür ve şirkin çöküntüsü başlamış, daha sonra Mekke fethedildiği zaman Ka'be'den putları atarken Rasûlullah [s.a.v] bu âyeti okuyarak önceden verilen bu haberin doğruluğunu ilan etmişti.)

82. Biz de Kur'an'dan art arda öylesini indiririz ki müminler için o bir şifa ve bir rahmettir. Zalimlerin ise ancak hüsranını artırır.

(Burada dünya, türlü türlü dert ve hastalıklarla, bela ve sıkıntılarla dolu bir hastaneye; peygamber (a.s.) bir doktora; Kur'an da şifa veren ilaca ve bol gıdaya benzetilmiş oluyor. Şüphecilik ve iki yüzlülük, kafirlik ve uyuşmazlık, zulüm ve haksızlık, hırs, ümitsizlik, tembellik, cahillik, taklit, bağnazlık, kötü niyet gibi ahlaki ve sosyal ruh hastalıklarına karşı Kur'an'ın sırf şifa ve rahmet olduğu şüphesizdir. Bundan başka, maddi hekimliğin aciz kaldığı nice beden hastalıklarına karşı da Kur'an'ın şifa veren duaları, ehli tarafından görülüp biline gelmiştir.)

83. Öyle ya, biz insana nimet verdiğimiz zaman aldırmaz, yan çizer. Kendisine şer dokunduğu zaman da pek ümitsiz olur.

(İşte böyle, nimet halinde şükür, şer halinde ümit ve dua hasleti bulunmayan insanlardır ki o zalimlerdir. Kur'an, böylelerinin zararını artırır. Böyleleri müjde ile de yola gelmez, korkutma ile de.)

84. De ki: Her biri kendi uyarına göre hareket ediyor. O halde yolca en doğru olan kim olduğunu daha çok Rabbınız bilir.

(Herkes kendi huy ve karakterine göre hareket ederek uyarına giden yol tutmakla doğru yolu bulmuş olmaz. Bir dın veya mezhep, herhangi bır ferdın veya toplumun mizaç ve duygularına uygun gelmekle doğru oluvermez. Hak din, Allah'ın, kitap ve Rasulü ile bildirdiği dindir.)

85. Bir de sana ruhtan soruyorlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir ve size ilimden ancak az bir şey verilmiştir.

(Ruh, ancak Rabbımın bileceği iştendir. Ruhun hakikati öyle işlerdendir ki onu bilmeği yüce Allah kendine tahsis etmiştir. Ve size ilimden ancak biraz verildi, hiç verilmedi değil, fakat az. Bildiğiniz de az, bilişiniz de azdır. Dolayısıyla insanın sonsuzluğa giden bir aşk ve iman ile Allah için ilme çalışması ve fakat hangi ilerleme mertebesine varırsa varsın beşer ilminin az, yine az, Allah'ın ilmine oranla bir damlanın denizlere oranından bile az olduğunu bilerek hiçbir zaman gururlanmaması gerekir. Şunu da unutmamak gerekir ki, beşer ilmi sonradan verilme olduğu gibi yok olabilir niteliktedir de. Bir insana en büyük ruhun, en yüksek ilim mertebesinin verildiği de varsayılsa, Allah dilerse emriyle onu bir anda alıverir. İşte gururdan sakınmak için bu gerçeğin bilinmesi son derece önemlidir.)

86. Andolsun ki, dilersek sana vahyettiğimizi de tamamen gideriveririz. Sonra bize karşı kendine, onunla ilgili bir vekil de bulamazsın.

إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾ قُل لَّئِنِ
ٱجْتَمَعَتِ ٱلْإِنسُ وَٱلْجِنُّ عَلَىٰٓ أَن يَأْتُوا۟ بِمِثْلِ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ لَا يَأْتُونَ
بِمِثْلِهِۦ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا
لِلنَّاسِ فِى هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ مِن كُلِّ مَثَلٍ ۖ فَأَبَىٰٓ أَكْثَرُ ٱلنَّاسِ
إِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾ وَقَالُوا۟ لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا
مِنَ ٱلْأَرْضِ يَنۢبُوعًا ﴿٩٠﴾ أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ
وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ ٱلْأَنْهَٰرَ خِلَٰلَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾ أَوْ تُسْقِطَ
ٱلسَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِىَ بِٱللَّهِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ
قَبِيلًا ﴿٩٢﴾ أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَىٰ فِى ٱلسَّمَآءِ ۖ
وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَٰبًا نَّقْرَؤُهُۥ ۗ
قُلْ سُبْحَانَ رَبِّى هَلْ كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٣﴾ وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ
أَن يُؤْمِنُوٓا۟ إِذْ جَآءَهُمُ ٱلْهُدَىٰٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ أَبَعَثَ ٱللَّهُ بَشَرًا
رَّسُولًا ﴿٩٤﴾ قُل لَّوْ كَانَ فِى ٱلْأَرْضِ مَلَٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ
لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَلَكًا رَّسُولًا ﴿٩٥﴾ قُلْ كَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًۢا
بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرًۢا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

وَمَنْ

87. Ancak Rabbinden bir rahmet başka. Gerçekten senin üzerinde O'nun lütfu pek büyüktür.

(Dilersek sana vahyettiğimiz o şanı büyük Kur'an'ı bile hafızandan siler alıveririz. Aldığımızı bizden asaleten geri alamayacağın gibi vekâleten, bir vasıta ile geri alabilmek için dayanacak bir vekil, tutunacak bir kuvvet bulmana da imkân yoktur. Ancak Rabbinden bir rahmet olursa başka. Önünde sonunda yalnız O'na dayanabilirsin. Ve işte onu vahyettiğimiz gibi koruyup baki kılan da O'dur.)

88. De ki: "Yemin ederim, eğer insan ve cin bu Kur'an'ın mislini getirmek üzere toplansalar bir mislini getiremezler, birbirlerine yardımcı da olsalar."

(Şimdi, yalnız bu âyetin ne kadar kapsamlı, ne kadar kuvvetli olduğunu, bütün insanlar ve cinler ile gelecek üzerinde böyle en yüksek bir kesinlikle hüküm vermenin, ne büyük bir gayb ilmi kapsadığını ve dolayısıyla başlı başına nasıl büyük bir kalıcı

mucize olduğunu insafla düşünmeli. Bakara, 2/23, Hûd, 11/13-14 ve Hıcr, 15/9 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

89. Andolsun biz bu Kur'an'da insanlara, dillere destan olacak her manadan türlü türlü ifadeler verdik. Yine insanların çoğu kâfirlikte ısrar ettiler.

[Yani biz, ibret alınması gereken her bir misali bu Kur'an'da çeşitli yönleriyle açıkladık. Mucizeleri, ibretli şeyleri, teşvik ve sakındırmayı, emir ve yasakları, geçmiş milletlerin kıssalarını, cennet ve cehennemi, kıyameti anlattık. Bütün bunlara rağmen insanların çoğu, hakkı inkâr etmekten başka bir şeyi kabullenmediler.]

90. Ve: "Biz, dediler, sana ihtimali yok inanmayız. Ta ki bizim için şu yerden bir kaynak fışkırtasın.

[Kur'an'ın mucize olduğu anlaşılıp da bu delil, müşrikleri susturduğunda ve mağlup olduklarında, mucizeler ve harikulade şeyler teklif etmek suretiyle inkârlarına gerekçe hazırlamağa başladılar ve dediler ki: "Ey Muhammed! Bizim için Mekke arazisini yarıp hiç kesilmeyecek şekilde bolca su fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız."]

91. "Yahut senin için hurmalıklardan ve üzümlüklerden bir bahçe olsun da aralarında şarıl şarıl çaylar akıtasın."

92. "Yahut iddia ettiğin gibi üzerimize göğü parça parça düşüresin yahut Allah'ı ve melekleri kefil getiresin.

[Yani sana inanmadığımız takdirde bizi korkuttuğun ve Allah'ın bize azap edeceğini iddia ettiğin gibi, gökleri parça parça yapıp üzerimize düşür. Yahut da Allah'ı ve melekleri karşımıza ve gözümüzün önüne getir de onları görelim. Bunları yapmadıkça sana inanmayacağız.]

93. "Yahut senin altından bir evin olsun, yahut göğe çıkasın. Bizim üzerimize okuyacağımız bir mektup indirmedikçe ona çıktığına da asla inanmayız." De ki: "Sübhânallah! Ben ancak bir peygamberim."

[Ben ilah mıyım ki bana böyle tekliflerde bulunuyorsunuz? Nihayet ben de sizin gibi bir beşerim. Sizden tek farkım, Allah'ın beni peygamber göndermesidir.

Rivayete göre Mekke'nin ileri gelenleri Kabe'de toplanıp Rasûlullah'ı [s.a.v] çağırmışlar, o da iman etmelerini umarak gelmişti. Onu peygamberlik iddiasından vazgeçirmeğe çalışmışlar, kabul etmeyince: "Öyleyse şu tekliflerimizi yerine getir de sana inanalım" demişler ve geçen âyetlerde anlatılan teklifleri yapmışlardı. Şüphesiz bunların amacı iman etmek değil, Efendimiz'den (a.s.) olmayacak şeyler isteyerek onu zor durumda bırakmaktı.]

94. Kendilerine doğru yolu gösteren hidayetçi geldiğinde insanların iman etmelerine ancak şöyle demeleri engel oldu: "Allah, bir beşeri mi peygamber gönderdi?"

[Açık mucizeler geldikten sonra, müşrikleri iman etmekten alıkoyan sebep, Allah'ın insanlara beşerden bir peygamber göndermesini uzak görmeleri ve "niçin beşer oluyor da melek olmuyor?" demeleridir. Yüce Allah şu sözüyle onların iddialarını reddediyor:]

95. Söyle onlara: "Eğer yerde hep uslu uslu yürüyen melekler olsa idi elbette onlara gökten melek bir peygamber gönderirdik".

[Fakat yeryüzündekiler insandır. Onlara gönderilen peygamber de kendi cinslerinden bir peygamberdir. Çünkü Allah'ın hikmeti, her kavme kendi içinden bir peygamber göndermek şeklinde cereyan etti ki, kavmi onu anlayabilsin ve onunla konuşabilsin.]

96. De ki: "Allah, sizinle benim aramda şahit olarak yeter. Her halde O, kullarından haberdar ve onları görücüdür.

[Kullarının içlerini de dışlarını da bilir. Buna göre de onlara karşılıklarını verir. Bu âyet Rasûlullah'ı (s.a.v) teselli ve kâfirleri tehdit etmektedir. Çünkü Rasulünün davasına Allah'ın şahit olması ve kullarının bütün hallerini bilip görmesi teselli ve tehditten başka bir şey değildir.]

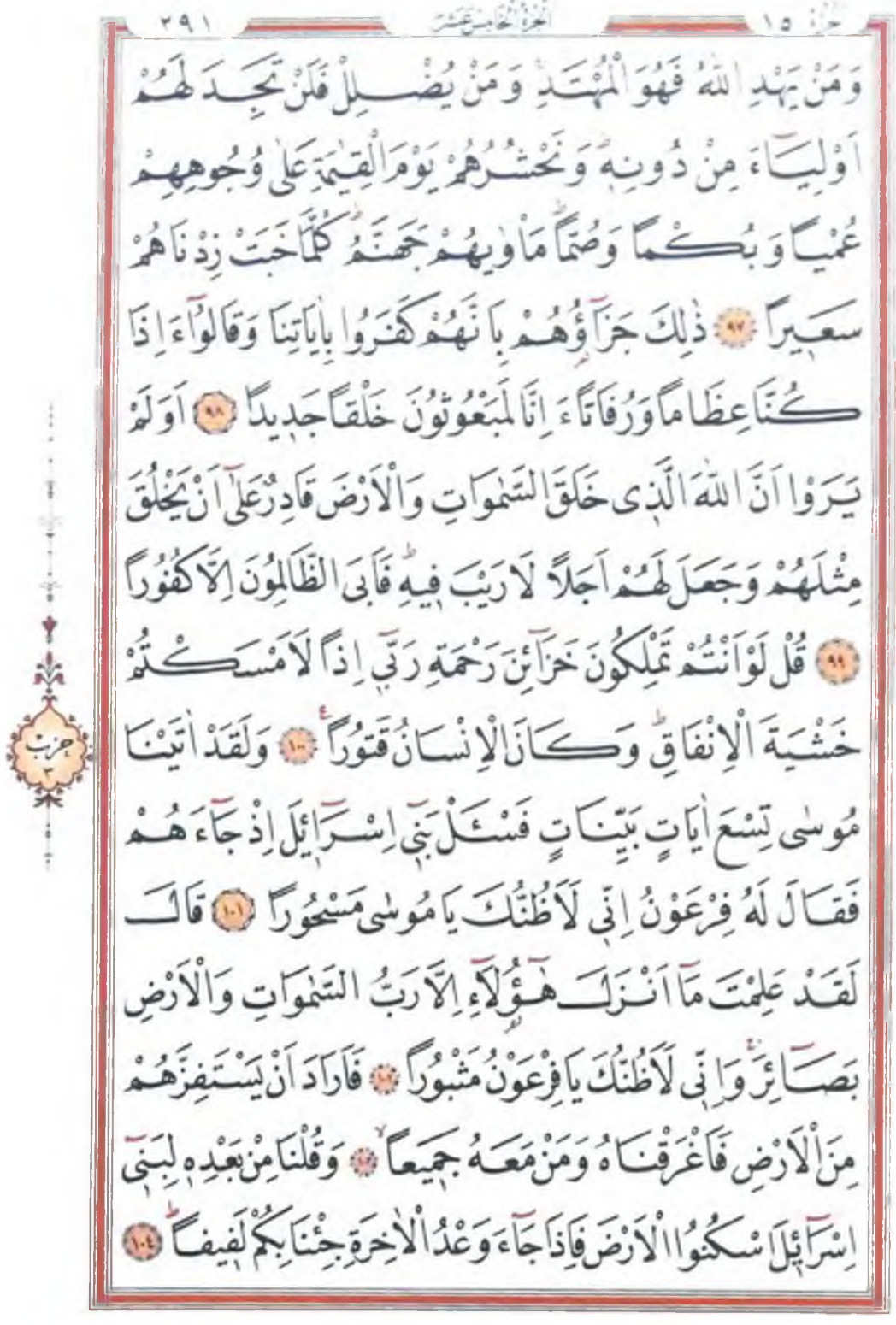

وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ
أَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِهِ ۚ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ
عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا ۖ مَأْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۖ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنٰهُمْ
سَعِيرًا ﴿٩٧﴾ ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِـَٔايٰتِنَا وَقَالُوٓا ءَإِذَا
كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾ أَوَلَمْ
يَرَوْا أَنَّ اللّٰهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى أَنْ يَخْلُقَ
مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ ۖ فَأَبَى الظّٰلِمُونَ إِلَّا كُفُورًا
﴿٩٩﴾ قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ
خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ ۚ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا
مُوسٰى تِسْعَ ءَايٰتٍ بَيِّنٰتٍ فَسْـَٔلْ بَنِيٓ إِسْرَٰٓئِيلَ إِذْ جَآءَهُمْ
فَقَالَ لَهُۥ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يٰمُوسٰى مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾ قَالَ
لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ أَنْزَلَ هٰٓؤُلَآءِ إِلَّا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ
بَصَآئِرَ ۚ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يٰفِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾ فَأَرَادَ أَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ
مِنَ الْأَرْضِ فَأَغْرَقْنٰهُ وَمَنْ مَعَهُۥ جَمِيعًا ﴿١٠٣﴾ وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِۦ لِبَنِيٓ
إِسْرَٰٓئِيلَ اسْكُنُوا الْأَرْضَ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾

حزب ٣

97. Her kime Allah hidayet ederse o, doğru yolu tutar. Her kimi de sapıklıkta bırakırsa artık onlar için O'ndan başka veliler bulamazsın. Biz onları kıyamet günü kör, dilsiz, sağır oldukları halde yüzleri üstü mahşer yerine toplarız. Varacakları yer cehennemdir. Her dindikçe onlara bir ateş artırırız.

[Rivayete göre, bir adam: "Ey Allah'ın Rasulü, dedi, kâfir kıyamet günü yüz üstü nasıl haşredilecek?" Rasûlullah [s.a.v] buyurdu ki: "Onu dünyada iki ayağı üstüne yürütenin, kıyamet günü yüz üstü yürütmeğe gücü yetmez mi?" "Müslim, Münafıkun 54". Kâfirin bu şekilde haşredilmesindeki hikmet, dünyada Allah'a secde etmemesidir. Dünyada yapmadığı bu iş, hor ve hakir bir şekilde yüz üstü sürüklenerek haşir yerine getirilmek suretiyle ona yaptırılacaktır.]

98. Bu, onların cezalarıdır. Çünkü onlar âyetlerimize küfrettiler de: "Ya, biz bir yığın

kemik olduğumuz ve ufalanıp tozduğumuz vakit mi, biz mi cidden yeni bir yaratılışla diriltileceğiz?" dediler.

[Kâfirlerin âhirette, önceki âyette bildirildiği gibi cezalandırılmalarının sebebi onların, Peygamber Efendımızın doğruluğunu gösteren delilleri inkâr etmeleri ve öldükten sonra dirilmeyi kabul etmeyerek alaylı bir şekilde: "Çürüyüp kemik ve toz toprak olduktan sonra mı, sahi biz o zaman mı tekrar diriltileceğiz?" demeleridir.]

99. Gökleri ve yeri yaratmış olan Allah'ın, kendilerinin mislini yaratmağa gücü yettiğini görmediler mi? Allah onlar için bir ecel belirlemiş, onda hiç şüphe yok. Fakat zalimlerin kâfirlikten başkasına baktıkları yok.

[O müşrikler görmediler mi ki, gökleri ve yeri ile bu büyük kâinatı yaratmış olan yüce Allah, yok olduktan sonra insan bedenini tekrar yaratma gücüne sahiptir. Yoktan yaratmağa gücü yetenin, onu yeniden yaratmağa haydi haydi gücü yeter. Nasıl oluyor da bu büyük varlığın yaratıldığını ikrar ediyorlar, sonra da onun yeniden yaratılacağını inkâr ediyorlar?]

100. De ki: "Rabbimin rahmet hazinelerine siz malik olsa idiniz, o vakit, elden çıkarırız korkusuyla tutardınız. İnsan bir de pek cimri olmuştur.

[De ki: "Ey Kâfirler! Allah'ın, kullarına vermiş olduğu nimet ve rızıkların hazinelerine siz sahip olsaydınız, o zaman elbette bitmesinden korkarak cimrilik eder, Allah yolunda harcamaktan kaçınırdınız. Doğrusu insan, son derece eli sıkıdır. Anlaşılıyor ki cimrilik, insanın mayasında var olan bir hastalıktır.]

101. Andolsun ki Musa'ya açık açık dokuz âyet verdik. İsrailoğullarına sor. Musa onlara geldiği vakit Firavun ona dedi ki: "Her halde ben seni, ey Musa, bir büyüye tutulmuş zannediyorum."

[Razi der ki: Burada İsrailoğullarına sormaktan maksat, onlardan bu bilgiyi almak değildir. Aksine maksat, Rasûlullah'ın [s.a.v] anlattıklarının doğruluğunu bütün Yahudilere ve âlimlerine göstermektir. Yani bu, bir şahit getirme sorusudur.

İbn Abbas, burada geçen dokuz âyeti, dokuz mucize ile tefsir etmiştir. Bunlar: Asanın yılana çevrilmesi, Musa'nın elinin bembeyaz olması, dilindeki düğümün çözülmesi, denizin yarılması, tufan, çekirge, ekin biti, kurbağa ve kandır. Bunlardan beşi A'râf, 7/133 âyetinde, diğer dördü çeşitli âyetlerde anlatılmıştır. Bazılarına göre dokuz âyet şu dokuz ilahi emirdir. Allah'a ortak koşmayın, israf etmeyin, zina etmeyin, Allah'ın haram kıldığı canı öldürmeyin, büyü yapmayın, faiz yemeyin, suçsuz birini öldürmesi için onu hükum sahibine götürmeyin, namuslu kadınlara zina yaptı diye iftira atmayın, savaştan kaçmayın.]

102. Musa: "Vallahi, dedi, pekiyi bilirsin ki bunları, o göklerin, yerin Rabbi, sırf birer basiret olmak üzere indirdi. Her halde ben de seni, ey Firavun, helak olmuş zannediyorum.

[Musa; "Ey Firavun, dedi, sen de kesin olarak biliyorsun ki, bu dokuz mucizeyi benim doğruluğuma şahit olarak, göklerin ve yerin Rabbinden başkası indirmedi. Fakat sen kibirleniyor ve inat ediyorsun. Ben de senin helak olacağına inanıyorum."]

103. Derken onları o yerden çıkarmak istedi. Biz de hem kendisini, hem beraberindekileri, hepsini birden suda boğuverdik.

[Böylece onların helak olacağına dair Musa'nın zannı ve inancı gerçekleşmiş oldu.]

104. Arkasından da İsrailoğullarına dedik ki: "Haydin, yerde sakin olun, oturun. Sonra âhiret vâ'di geldiği vakit hepinizi dürüp bükerek getireceğiz."

(Buradaki "Âhiret vâ'di" ifadesinin, surenin başında geçen, "İkinci defaki fesadın vadesi" manasına olması düşünülebilir ise de, "eğer yine dönerseniz biz de döneriz" "İsra, 17/8" âyetinin manasına bakarak "Âhiret yurdunun vâ'di" manasına olması, tekrardan uzak ve dolayısıyla daha açıktır ki, Kıyamet demek olur.)

105. Bunu da hakkıyla indirdik ve hak ile indi. Ve seni ancak sevabımızın müjdecisi ve azabımızın habercisi olarak gönderdik.

(Kur'an'ı hak ile indirdik ve o, hak ile indi. Yani hiç bozulmadan, indirdiğimiz gibi hakkıyla indi. Nazmı da hak, manası da hak, inişi de hak, indiği de haktır. Hakkın hikmetiyle gerçekten hak peygambere inmiştir. Seni de müjdeci ve korkutucu olarak gönderdik. İman ve itaat edenlere sevabı, imansızlara ve asilere cezayı haber vereceksin. Onun için sen müjdeleme ve korkutma görevini yap, sonundan korkma.)

106. Hem onu bir Kur'an olmak üzere âyet âyet ayırdık ki insanlara dura dura okuyasın. Hem de azar azar olmak suretiyle parça parça indirdik.

107. De ki: "İster inanın ona ister inanmayın." Çünkü bundan evvel ilim verilmiş

olanlar, kendilerine bu Kur'an tilâvet olunnunca çeneleri üstü secdelere kapanıyorlar.

(Ey Kâfirler! Bu Kur'an'a ister inanın ister inanmayın. Kur'an'ın hak ve kâmil olmasına karşı sizin gibilerin inanıp inanmamasının hiç önemi yoktur. İnanmanız onun kemalini artırmaz, inanmamanız da ona bir eksiklik vermez. İman ederseniz yararı size, etmezseniz zararı yine sizedir. Artık siz düşünün.)

108. Ve diyorlar ki: "Rabbimizi noksanlıklardan tenzih ederiz. Gerçekten Rabbimizin vâ'di kesinlikle fiile çıkarılmış bulunuyor."

(Yani, o kendilerine ilim verilenler: "Rabbimizin, önceki kitaplarda geleceğini vaat ettiği o peygamber geldi" diyorlar ve haber verdikleri hep olacaktır diye tesbih ve şükür ediyorlar.)

109. Ve ağlayarak çeneleri üstü kapanıyorlar. Bu, onların huşuunu da artırıyor.

(Bu âyetin bir benzeri de: "Peygambere indirileni dinledikleri zaman da gözlerini görürsün ki, tanış çıktıkları haktan dolayı yaşlar dolup boşanarak, "Ey Rabbimiz, derler, inandık, iman getirdik" meâlindeki Mâide, 5/83 âyetidir. O âyetin açıklamasına bakınız.)

110. De ki: "Allah deyin, Rahmân deyin. Hangisini deseniz hep O'nundur o en güzel isimler." Bununla beraber namazında pek bağırma, pek de gizli okuma, ikisinin arası bir yol tut.

(Rasûlullah [s.a.v] bir gün Mekke'de: "Ey Allah, Ey Rahmân!" diye dua ederken müşrikler işitmişler: "Muhammed bizi bir ilaha davet ediyordu, hâlbuki kendisi iki ilaha davet ediyor" demişler, cevap olarak bu ilahi emir inmiştir. Yani yüce Allah'ın birçok ismi vardır ki, en güzel isimlerdir. En yüksek, güzellik, ululuk ve saygı ifade eden en güzel isimler hep O'nundur. Bunların hangisi ile olursa olsun dua caizdir. Çünkü ismin birkaç tane olmasından o isimleri taşıyanın da birkaç tane olması gerekmez. Bütün o en güzel isimlerle dua, ortağı olmayan o tek zata duadır.)

111. Ve şöyle de: "Hamd o Allah'a ki hiçbir çocuk edinmedi. O'na mülkte bir ortak da olmadı. O'na zelillikten dolayı bir veli de olmadı." O'nu tekbir ile büyükle de büyükle.

(Rivayet edilir ki Abdulmuttalip oğullarından konuşmağa başlayan her oğlan çocuğuna, Hz. Peygamber (a.s.) bu âyeti belletirdi. Ve buna "İzzet Âyeti" adını vermiştı. Tesbih ve İsrâ ile başlayan bu surenin, bu "İzzet Âyeti"nde, hamd ve tekbir emirleriyle sona ermesi ne kadar güzel, ne kadar belağatlıdır.)

18
KEHF SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 110 âyettir.

(Bu mübârek surede başlıca üç kıssa anlatılır ki bunlar, sureye ismini veren Ashâb-ı Kehf kıssası, Musa ve Hızır kıssası, Zülkarneyn kıssasıdır. İlk önce Hristiyânlığın, müşriklere karşı gizli çalıştığı ilk devriyle ilgili olan ve Hristiyanlarca bilinen Ashab-ı Kehf kıssası anlatılır. Bu kıssanın anlatılma sebebi şudur:

Bu kıssa Allah'tan başka ilah edinen bir kavme karşı sırf tevhid için uğraşmak ve Allah'ın rahmetine ve vereceği başarıya ermek üzere bir kenara çekilmiş birkaç gencin, bir gün veya daha az bir zaman gibi gelip geçen nice senelerden sonra nihayet kurtuluş gayesine ermiş olmasından ibaret ve diğer ilâhî âyetlere göre şaşılması gereken bir keramet kıssası olduğu beyan edilerek sonraki hristiyanlar gibi Allah'a çocuk isnat edenlerin yalancılıklarının ve Allah'ın âyetlerini inkar edenlerin mahvolduklarının delil ile anlaşılması için anlatılmıştır.)

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Hamd o Allah'a ki, kuluna kitap indirdi, hem ona hiçbir eğrilik yapmaksızın...

[Allah, Kur'an'ın ne lafzında ne de manasında herhangi bir eğrilik yaratmamıştır. Onda hiçbir ayıp ve çelişki yoktur.]

2. ... Dosdoğru [indirdi] ki, katından şiddetli bir azap ile korkutsun ve salih salih ameller yapan müminlere, onlar için cidden güzel bir ecir olduğunu müjdelesin.

3. Ebediyen o ecir içinde kalacaklar.

[Kendilerine verilen sonsuz ve kesintisiz nimetler içersinde devamlı kalacaklardır.]

4. Hem şunları korkutmak için indirdi ki, "Allah, çocuk edindi" demekteler.

["Allah çocuk edindi" diyenler; meleklere Allah'ın kızları diyen Arap müşrikleri, Üzeyr'e Allah'ın oğlu diyen Yahudiler ve Mesih, Allah'ın oğlu diyen Hıristiyanlardır. Bununla beraber bu hususta Hıristiyanlar hepsinden ısrarcıdır. Zira bunu, dinlerinin birinci esası saymışlardır.]

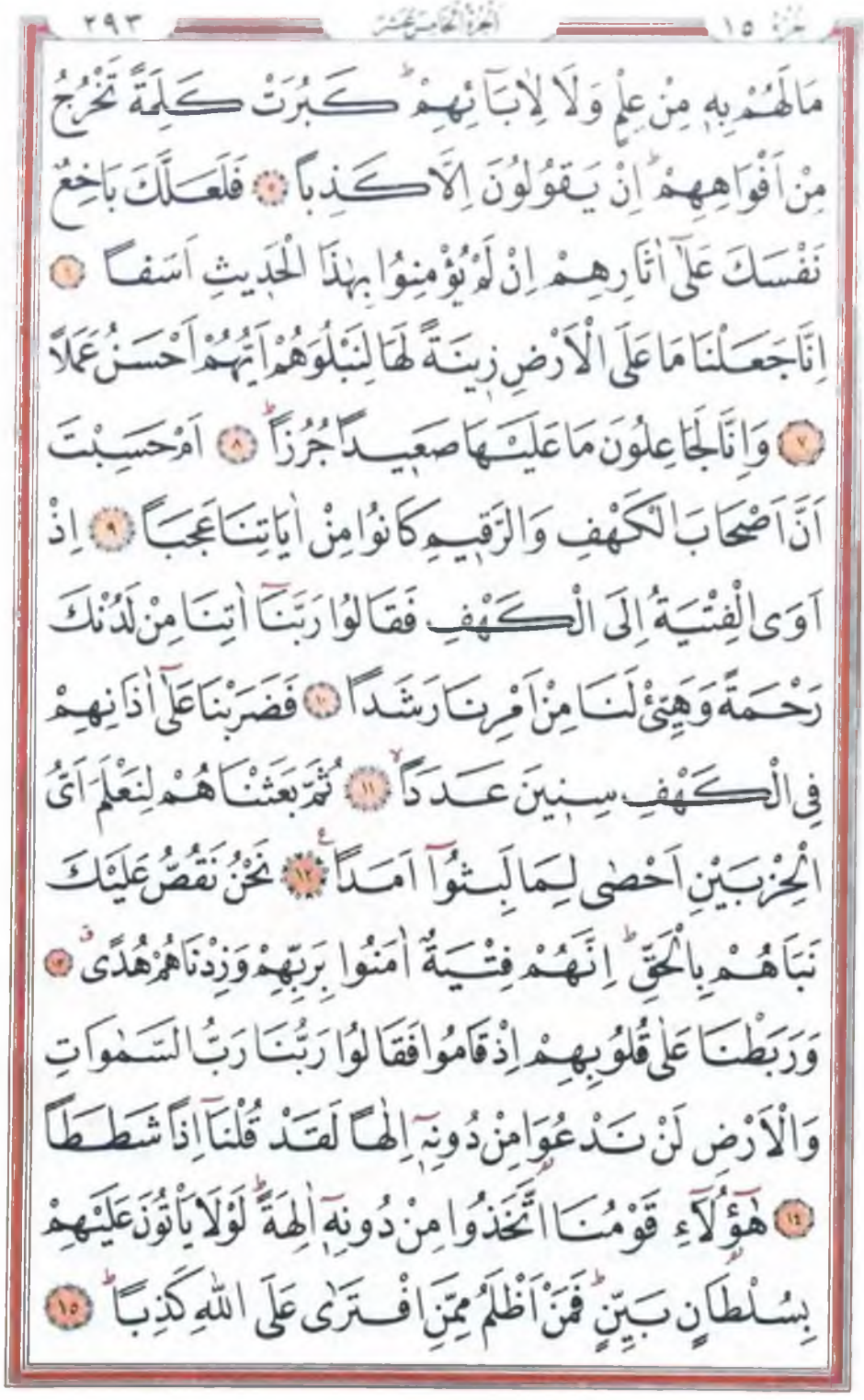
مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِاٰبَآئِهِمْ ۭ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ
مِنْ اَفْوَاهِهِمْ ۭ اِنْ يَّقُوْلُوْنَ اِلَّا كَذِبًا ۝ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ
نَّفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَّمْ يُؤْمِنُوْا بِهٰذَا الْحَدِيْثِ اَسَفًا ۝
اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ زِيْنَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا
۝ وَاِنَّا لَجٰعِلُوْنَ مَا عَلَيْهَا صَعِيْدًا جُرُزًا ۝ اَمْ حَسِبْتَ
اَنَّ اَصْحٰبَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيْمِ كَانُوْا مِنْ اٰيٰتِنَا عَجَبًا ۝ اِذْ
اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوْا رَبَّنَآ اٰتِنَا مِنْ لَّدُنْكَ
رَحْمَةً وَّهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا ۝ فَضَرَبْنَا عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ
فِي الْكَهْفِ سِنِيْنَ عَدَدًا ۝ ثُمَّ بَعَثْنٰهُمْ لِنَعْلَمَ اَيُّ
الْحِزْبَيْنِ اَحْصٰى لِمَا لَبِثُوْٓا اَمَدًا ۝ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ
نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّ ۭ اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ اٰمَنُوْا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنٰهُمْ هُدًى ۝
وَّرَبَطْنَا عَلٰي قُلُوْبِهِمْ اِذْ قَامُوْا فَقَالُوْا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ لَنْ نَّدْعُوَا مِنْ دُوْنِهٖٓ اِلٰهًا لَّقَدْ قُلْنَآ اِذًا شَطَطًا
۝ هٰٓؤُلَاۗءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اٰلِهَةً ۭ لَوْلَا يَاْتُوْنَ عَلَيْهِمْ
بِسُلْطٰنٍۢ بَيِّنٍ ۭ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَي اللّٰهِ كَذِبًا ۭ ۝

5. Buna dair ne kendilerinin bir ilmi vardır, ne de babalarının. O ne büyük bir kelime ki ağızlarından çıkıyor. Onlar sırf bir yalan söylüyorlar.

(Bunun hakkında hiçbir bilgileri yoktur. Yani bunu söyleyenler bildiklerinden değil, bilmediklerinden, babalarını yani atalarını yahut "Baba" tabir ettikleri papalarını taklit ederek söylerler. Hâlbuki babalarının dediklerinin de ilimle ilgisi yoktur. Zira ilim bunu kabul etmez. "Allah çocuk edindi" gibi bu sözler, Allah'a karşı büyük bir cüret, büyük bir günah olan büyük bir lat oldu.

Âyette geçen "babalar" ve "kelime" tabirlerinin, Hıristiyanların kullandıkları terimlerden olduğuna dikkat edilirse, bu kelimenin en çok onların ağzından çıktığına bir uyarı olduğu anlaşılır. Zira Hıristiyan klisesince saygı gören ve büyük çoğunluğu aziz kabul edilen ruhanî liderler, "Mesih oğlumdur" diye semadan bir ses geldi derler dururlar.)

6. Şimdi bu söze inanmazlarsa belki arkalarından esef ile kendini üzeceksin.

(Yani, ey bu Kitabı kendisine indirdiğim kulum ve Rasulüm Muhammed! Bu kitaba inanmayanlar helak olacaklar. Fakat sen o büyük söyleyen yalancıların iman etmediklerine şimdiden öyle üzülüyorsun ki iman etmezler de helak olurlarsa arkalarından edeceğin esef âdeta kendini tüketecek dereceyi bulacak. Ama sen onlara esef etme, gam yeme de sana bu kitabı indiren Allah'a hamd ederek görevini yerine getir.)

7. Biz yeryüzündeki şeyleri, yeryüzüne bir zinet yaptık ki insanları imtihan edelim: hangisi daha güzel bir amel yapacak?

(Yani, mümin olan ve mümin olmayan insanları imtihan edelim, deneme yapar gibi fiilen ortaya çıkaralım da ona göre, güzel iş yapan ihsan sahiplerine güzel ecir, kötülere de şiddetli azap verelim diye yeryüzünü böyle süsledik.)

8. Bununla beraber şu da kesin ki, biz onun üzerinde ne varsa bir kuru toprak etmekteyiz.

(Bugün göz kamaştıran o zinetler, yarın bakarsın yok olur gider. Onun için yapılacak iş, o fani zinetlere kapılmak değil, onun baki yaratıcısına hizmet etmektir.)

9. Yoksa Kehf ve Rakim ashabının, bizim âyetlerimizden şaşılacak bir şey olduklarını mı sandın?

*(**Rakim**: Üzerinde Ashab-ı Kehf'in isim ve nesepleri yazılı olan levha demektir. Yani sen, ilahi kudretimizin hepsi tuhaf ve eşsiz olan sayısız eser ve alâmetleri arasından Kehf ve Rakim ashabı, tek bir tuhaf, şaşılacak bir âyet mi oldular sandın? Hayır, bunda şaşılacak bir şey yoktur. Allah, ona benzemez daha neler yapmış ve yapacaktır.)*

10. O vakit ki o genç yiğitler Mağaraya çekildiler de şöyle dediler: "Ey Rabbimiz! Bizlere katından bir rahmet ihsan et ve bizim için işimizde bir başarı hazırla."

11. Bunun üzerine birçok seneler Mağarada kulakları üzerine (perde) vurduk (uyuttuk.)

12. Sonra da onları dirilttik ki, hep bilelim: İki grubun hangisi bekledikleri gayeyi iyi hesap etmiş?

13. Biz sana onların kıssalarını doğru olarak naklediyoruz: Gerçekten bunlar, birkaç genç yiğit, rablerine iman ettiler, biz de hidayetlerini artırdık.

(Anlaşılıyor ki bu kıssadan ibret alınacak husus, onların isimleri, sayıları ve memleketleri değil, âyette anlatılan şu vasıflarıdır: iman etmiş birkaç yiğit, on kişiden az bir grup.)

14. Ve kalplerine bağlılık verdik. O vakit ki ayağa kalktılar da dediler. "Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbi. Biz, ihtimali yok O'ndan başka bir ilaha tapmayız. Doğrusu o durumda cidden saçma söylemiş oluruz,"

(Çünkü O'ndan başka ilah, imkânsızdır, yalandır. Bunları söyleyen yiğitler, Rum meliklerinden Dekyanus'un zulmünden kaçarak bir mağaraya çekilmişlerdi. Dekyanus, Rum diyarını dolaşıp puta tapıcılığı kabul etmeyen İsa yanlılarını öldürüyordu. Bunu gören o birkaç genç, dinlerini korumak için karar verip şehrin yanındaki "Benclüs" dağında sarp bir mağaraya gizlendiler. Onları bu mağarada uyutan yüce Allah, Dekyanus'un gönlüne de mağaranın kapısını örüp kapatmağı getirdi. O da mağaranın kapısının ördürülmesini emretti. Açlıktan, susuzluktan ölsünler, mağaraları kendilerine kabir olsun, dedi, öyle yaptılar.)

15. "Şunlar, şu bizim kavmimiz olacaklar, tuttular O'ndan başka ilahlar edindiler. Onlara karşı açık bir delil getirselerdi ya! Artık bir yalanı Allah'a iftira edenden daha zalim kim olabilir?"

(Yüce Allah'ın ilahlığına gökler ve yer gibi deliller, açık alâmetler var. Fakat O'ndan başkasının ilahlığına dair öyle bir alâmet, açık bir delil getirseler ya bakalım! Ama ne mümkün!)

وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ
يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا
١٦ وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ
وَإِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ
ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ
فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ١٧ وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ
رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُمْ
بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ
فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ١٨ وَكَذَٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا
بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ
يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ
بِوَرِقِكُمْ هَٰذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَىٰ طَعَامًا
فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ
أَحَدًا ١٩ إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ
أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذًا أَبَدًا ٢٠

وَكَذَٰلِكَ

16. Mademki onlardan ve onların Allah'tan başka taptıklarından ayrılmayı tercih ettiniz, o halde Mağaraya çekilin ki sizin için Rabbiniz, rahmetinden kısmet yaysın ve size işinizden bir kolaylık hazırlasın.

(O yiğitler, Allah'ı bırakıp başka ilahlar tutan kavimlerinden uzaklaşarak bir kenara çekildiklerinde kendi kendilerine dediler ki: "Madem onlardan ve Allah'tan başka taptıklarından çekildiniz, o halde mağaraya sığının ki sizin için Rabbiniz rahmetinden yayıp döşesin. Zira iman nurunun, sonunda Rahmân'ın rahmetine kavuşturacağı kesindir. Ve Allah size işinizden kolaylıklar yaratsın da maksadınızda başarılı kılsın." İşte bunun üzerine idi ki onuncu âyette zikredildiği üzere Mağaraya çekilip: "Ey Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ihsan et ve bizim için işimizde bir başarı hazırla" dediler. Ve Allah tarafından kulaklarının üzerine vurulup, yani o zalimler tarafından bir keder işitilmemek için yatırı-

lıp ve yahut mağaranın kapısına bir bina kurdurulup senelerce uyutuldular.)

17. Güneşi görüyorsun â, doğduğu vakit Mağaralarından sağ tarafa meyleder, battığı vakit de onları sol tarafa makaslar ve onlar, onun içinde bir geniş alandadır. Bu işte, Allah'ın âyetlerindendir. Allah her kime hidayet ederse, işte o, ermiştir. Her kimi de saptırırsa artık onu irşat edecek bir veli bulamazsın.

(Güneş, doğduğu vakit, onların mağaralarından sağ tarafa meyillenir, battığında da onları soldan makaslar. Yani üzerlerine gün bile değmez, değse değse nihayet battığı sırada sol taraflarına gelen yönden biraz makaslar geçer. Demek ki Mağaranın konumu budur. Her tarafı korunmuş, ancak kapısı biraz batıya meyilli olarak kuzeydedir. Onlar ise Mağaranın bir geniş yerinde sıkıntısız yatıyorlar. İşte bu, yani Ashab-ı Kehf'in bu şekilde Allah için kalkması ve kavimlerini terk edip Allah'a tevekkül ederek Mağaraya çekilmesi ve Mağaradaki konumları, ilahi alâmetlerden, Allah'ın rahmet ve kudret delillerinden biridir, bir keramettir. Allah her kime hidayet nasip ederse doğru yolu tutan odur. Nitekim Ashab-ı Kehf böyledir. Allah'ın şaşırttığı kimseyi de irşat edecek hiç kimse yoktur. Nitekim o zalimler de Ashab-ı Kehf'in irşadıyla yola gelmemiş sapıklıkta kalmış gitmişlerdir.)

18. Bir de onları uyanıklar zannedersin, halbuki uykudadırlar. Biz onları sağa sola çevirириz. Köpekleri de girişte iki ön ayağını uzatmış. Onları bir görüversen mutlaka onlardan döner kaçardın ve her halde onlardan dehşet dolardın.

(Allah'ın âyetini anlamalı ki baksan onları uyanık sanırsın, oysa uykudadırlar. Demek ki uykuda oldukları halde gözleri açık. Onları sağa sola çeviririz. Köpekleri de ön ayaklarını sermiş, mağaranın girişinde. Yanlarına çıkıverseydin mutlaka döner kaçardın ve için korkuyla dolardı. Konumları öyle heybetli, öyle korkunç idi. Demek ki kendilerine kimsenin bakıp görmesi mümkün değildi.)

19. Yine böyle onları dirilttik ki, aralarında birbirlerine sorsunlar diye. İçlerinden bir söyleyen: "ne kadar durdunuz?" dedi. "Bir gün yahut bir günün birazı kadar durduk" dediler. "Ne kadar durduğunuzu, dediler, Rabbiniz daha iyi bilir. Şimdi siz birinizi şu gümüş paranızla şehre gönderin de baksın: hangisi yiyecekçe daha temiz, ondan size bir rızık getirsin. Hem çok kurnaz davransın, sakın sizi birine sezdirmesin."

(Ve işte böylece yani bir âyet olarak senelerce uyutup koruduğumuz gibi onlara yeniden can verdik. Yani, bir âyet olmak üzere ölü dirilttir gibi uyandırdık ki, aralarında birbirlerine sorsunlar. Bunun için içlerinden biri: "ne kadar durdunuz?" dedi. "Bir gün durduk, dediler, veya bir günün birazı." Kimi öyle dedi, kimi böyle. Nitekim Kıyamette yeniden diriltilecek olanlar hep böyle sanacaklar. Bakara, 2/259 âyetine bakınız. Kimi de daha fazla durulduğunu sezerek anlaşmazlığı kesmek için: ne kadar durduğunuzu, dediler, Rabbiniz daha iyi bilir. Dolayısıyla anlaşmazlığı bırakın da hemen birinizi şu gümüş paranızla şehre gönderiniz de en temiz yiyecek hangisi, baksın ve size ondan bir rızık getirsin. Ve çok dikkatli ve nazik hareket etsin, sakın sizi kimseye sezdirmesin.)

20. Çünkü ellerine geçirirlerse sizi muhakkak taşa tutarak öldürürler yahut milletlerine döndürürler ve bu takdirde ebediyen felah bulamazsınız.

(Yani taşlanarak öldürüldüğünüz takdirde şehit olur kurtulursunuz fakat onların dinine dönüp kâfir olursanız dünyada kurtulamayacağınız gibi âhirette de ebediyen kurtulamazsınız. Zira dünya hayatı fanidir, herkes muhakkak ölecektir. Âhirette küfrün azabı ise ebedidir.)

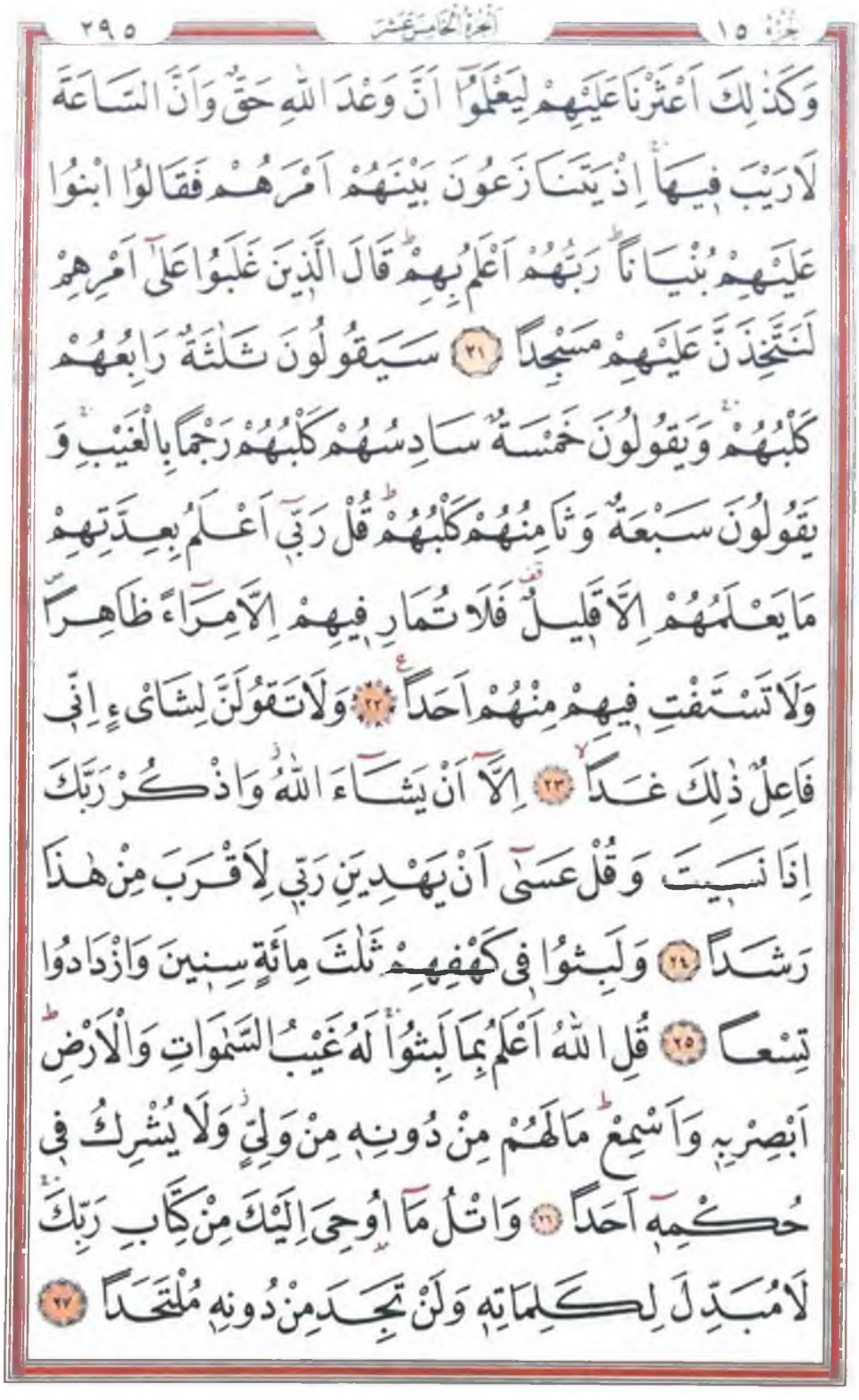

وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوٓا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّاَنَّ السَّاعَةَ
لَا رَيْبَ فِيهَا ۚ اِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا
عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا ۖ رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْ ۗ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلٰٓى اَمْرِهِمْ
لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ﴿٢١﴾ سَيَقُولُونَ ثَلٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ
كَلْبُهُمْ ۚ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ ۚ وَ
يَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَّثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ قُلْ رَّبِّيٓ اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ
مَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَلِيلٌ ۬ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ اِلَّا مِرَآءً ظَاهِرًا ۖ
وَّلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِّنْهُمْ اَحَدًا ﴿٢٢﴾ وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْىْءٍ اِنِّي
فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ۚ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ
اِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسٰٓى اَنْ يَّهْدِيَنِ رَبِّي لِاَقْرَبَ مِنْ هٰذَا
رَشَدًا ﴿٢٤﴾ وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا
تِسْعًا ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا ۖ لَهُ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۖ
اَبْصِرْ بِهٖ وَاَسْمِعْ ۚ مَا لَهُمْ مِّنْ دُونِهٖ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا يُشْرِكُ فِي
حُكْمِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾ وَاتْلُ مَآ اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ ۖ
لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهٖ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهٖ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾

21. Böylece onların bulunmalarını sağladık ki, Allah'ın vâ'di hak olduğunu ve Kıyametin gerçekten şüphesiz bulunduğunu bilsinler. O sırada [kavimleri] aralarında işlerini tartışıyorlardı. Bunun üzerine dediler ki: "Üstlerine bir bina yapın. Rableri onları daha iyi bilir." Onların emri üzerine galebe etmiş olanlar: "Elbette, dediler, biz bunların üzerine bir mescit ediniriz."

(İşte böyle onların bulunmalarını sağladık. Yani, "gümüş para ile birinizi şehre gönderin" sözünü kabul ettiler ve o şekilde içlerinden birini şehre gönderdiler ki, bunun Yemliha olduğu söylenir. Fakat Allah'ın takdirine bakın ki, o derece sakınmalarına rağmen Allah, bu suretle kendilerini tanıttırdı. Rivayete göre, gidenin elindeki para, yakalanmasına sebep olmuş ve bu yüzden yüce Allah da halkı onlardan haberdar etmiş ki, Allah'ın vâ'di hak ve Kıyametin şüphesiz gerçekleşecek olduğunu bilsinler diye. Zira ne kadar durduklarını bilemeyen Ashab-ı Kehf, senelerce yattıkları mağaralarından kabirden kalkar gibi

uyanıp kalktıklarını anlamış ve daha önceden iman ettikleri üzere Allah'ın vâdinin hak olduğunu bizzat görerek bilmiş oluyorlardı. Mağaraya ilk sığındıklarında kavimleri bunların işini tartışmışlar ve mağara kabirleri olsun diye üzerlerine bir bina yaparak mağarayı örtmüşlerdi. O gençlerin durumuna vakıf olan müminler ise: "Biz de onların yanı başına, bulundukları mağaranın yanına bir mescit yaparız" dediler.)

22. "Üçtür, dördüncüsü köpekleri" diyecekler. "Beştir, altıncısı köpekleri" diyecekler. Bunlar, gayba taş atmadır. "Yedidir ve sekizincileri köpekleri" diyecekler. De ki: "Onların sayısını Rabbim en iyi bilendir. Onları ancak pek az kişi bilir. Artık bunlar hakkında kimse ile zahiri bir tartışmadan başka tartışma yapma ve bunlar hakkında onlardan kimseye bir şey sorma.

(Habibim! De ki: Onları gerçekten bilenler çok azdır. Onun için bu yiğitler hakkında, yüzeysel tartışma dışında kimseyle derin bir tartışmaya girme. Pek az kimsenin bilebileceği Ashab-ı Kehf hakkında Rabbim en iyi bilendir, bilenler azdır, çoğu bir delile dayanmaksızın söyler. Onlar hakkında değişik söz söyleyenlerden kimseye bir şey sorma. Zira kıssanın bilinmesi gerekli noktaları hakkıyla bilindi. Şu halde Ashab-ı Kehf kıssasını, yalnız Kur'an'ın açıklamasını göz önüne alarak okumalı, şuna buna sormağa kalkışmamalıdır.)

23. Hiçbir şey hakkında "Ben bunu yarın muhakkak yaparım" deme.

(Zira bir kimsenin azim ve iradesi, bir şeyin meydana gelmesi için yeterli sebep değildir. "Hiçbir nefis, yarın ne kazanacağını bilemez." "Lokman, 31/34".)

24. Ancak Allah'ın dilemesi kaydıyla olursa başka. Ve unuttuğun vakit Allah'ı an ve şöyle de: "Ola ki Rabbim beni bundan daha yakın bir vakitte dosdoğru bir muvaffakiyete ulaştıra."

(Ancak Allah'ın dilemesi hariç, Allah dilerse o vakit yapabilirsin. Dolayısıyla gelecekte bir işe azmederken onu Allah'ın iradesine bağlamalı, "İnşallah= Allah dilerse" demeyi unutmamalı. Unuttuğun vakit de Rabbini an. Yani, inşallah demeyi bir beşer olman itibarıyla unutmuş bulunursan hatırladığın zaman bunu söyleyerek veya tesbih ve istiğfar ederek Allah'ı an ki, böylece sözün hükmü değişmezse de kusura kefaret olur, günahtan kurtulunur. Veya herhangi bir şeyi unuttuğun zaman beşerin aciz olduğunu düşünüp Allah'ı an ki, unuttuğunu hatırlayabilesin.)

25. Onlar, mağaralarında üç yüz sene durdular. Dokuz da artırdılar.

[Denilmiş ki: Güneş yılı üçyüz, dokuz fazlası da Ay yılı hesabıyladır. Bazı tefsirciler bu müddetin Allah'ın beyanı olduğunu söylemiş, bazıları sayıda ihtilaf edenlerin sözünü hikâye olduğunu söylemiş, diğer bazıları da "Mescit yapalım" diyenlerin sözü olmasını tercih etmişlerdir.]

26. De ki: "Allah, ne kadar durduklarını daha iyi bilir." Göklerin ve yerin gaybı O'nundur. O, öyle güzel görür, öyle güzel işitir ki! Bütün onlara O'ndan başka velilik edecek olan da yoktur. O, kimseyi hükmüne ortak da etmez.

(Onların durdukları bu üçyüz dokuz sene müddet hakkında daha çok veya daha azdır diye ihtilaf edecek olurlarsa de ki: Bu süreyi en iyi bilen, Allah'tır. Nitekim Ashab-ı Kehf kendileri de: "Ne kadar durduğunuzu Rabbiniz daha iyi bilir" demişlerdi. 19. âyete bakınız.)

27. Öyle de ve Rabbinin kitabından sana vahyedileni oku. O'nun kelimelerini değiştirecek yoktur ve O'ndan başka bir sığınacak yer bulamazsın.

[Ne kadar ararsan ara, üzerinize bir bela indirdiği vakit, Allah'tan başka sığınacak bir yer asla bulamazsın.]

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ
يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنٰكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ
وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٢٨﴾ وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ
وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا
وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ
وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ
أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾ أُولٰئِكَ لَهُمْ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ
الْأَنْهٰرُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا
خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى
الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ
مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَحَفَفْنٰهُمَا
بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ آتَتْ أُكُلَهَا وَلَمْ
تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا وَفَجَّرْنَا خِلٰلَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾ وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ
لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾

وَدَخَلَ

28. Nefsince de o kullarla beraber sabret ki, onlar sabah akşam [her vakit] rablerine dua eder ve O'nun cemalini isterler. Sen dünya zinetini arzu ederek onlardan gözlerini ayırma ve o kimseye itaat etme ki onun kalbini zikrimizden gafil bırakmışız, keyfinin ardına düşmüş ve işi, haddini aşmak olmuştur.

[Bu âyet, Uyeyne b. Hısın ve arkadaşları hakkında inmiştir. Uyeyne, Müslüman olmadan önce Rasûlullah'ın [s.a.v] yanına gelmişti. O sırada Efendimizin yanında, içlerinde Selman'ın da bulunduğu bir grup fakir vardı. Selman, yünden bir aba giymiş, abanın içinde terlemişti. Elinde bir hurma yaprağı vardı ve onu yarıp işlemekle meşguldü. Uyeyne: "Bunların kokusu seni rahatsız etmiyor mu? Oysa biz Mudar'ın efendileri ve ileri gelenleriyiz. Biz Müslüman olursak insanlar hep Müslüman olur. Bizi sana uymaktan sadece bunlar menediyor. Sen onları uzaklaştır ki sana uyalım. Ya da bize ayrı bir meclis tahsis et" dedi. Rasûlullah [s.a.v] onların is-

teklerini yerine getirmeğe yeltendi. Bu âyet inince, çıkıp o fakirleri aramağa başladı. Onları görünce yanlarına oturdu ve şöyle dedi: "Allah'a hamd olsun, o Allah ki, ümmetimin içinde, bana, nefsimi kendileriyle beraber tutmamı emrettiği kimseler yarattı."]

29. Ve de ki: O hak, Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen küfür. Çünkü biz, zalimler için öyle bir ateş hazırlamışızdır ki duvarları kendilerini kuşatmaktadır. Ve eğer yardım isterlerse yüzleri kızarmış ete çeviren erimiş maden gibi bir suyla kendilerine yardım edilir[!] O, ne fena içki ve o, ne fena kurulup yaslanma yeri!

[Allah ve Rasulünü inkâr edenler için biz, şiddetli kızgın bir ateş hazırladık. O ateşin duvarı, bileziğin bileği kuşattığı gibi onları kuşatmıştır. Şiddetli susuzluktan dolayı imdat dileyip su isteseler, onlara erimiş bakır veya kızgın yağ tortusu gibi son derece sıcak su verilir. Bu su çok sıcak olduğu için onlara yaklaştığında yüzlerini yakıp kavurur. Allah bizi Cehennemden korusun. Âmin.]

30. Ama iman edip salih salih ameller işleyenler, şüphe yok ki biz, öyle güzel amel işleyenin mükâfatını zayi etmeyiz.

[Yüce Allah bedbahtların durumunu anlattıktan sonra ardından, Kur'an'ın teşvik ve korkutma üslubuna göre, mutlu kimselerin durumunu anlatarak buyuruyor ki: Biz, güzel ve samimi olarak amel eden kimsenin sevabını zayi etmeyiz. Aksine onu kat kat artırır ve çoğaltırız.]

31. Öyleler, işte onlara Adn cennetleri var, altlarından nehirler akar, orada altın bileziklerden zinetlenecekler, ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler, koltuklar üzerine dayanıp kurulacaklar. O, ne güzel karşılık ve ne güzel kurulup yaslanma yeri!

[Tefsirciler şöyle der: Cennet ehli olan herkesin kolunda üç cins bilezik olacak. Biri altından, biri gümüşten, biri de inciden. Zira yüce Allah bir başka âyette: "Gümüş bilezikler takınmışlardır" buyurmuştur. İnsan, 76/21. Başka bir âyette "Onlar orada incilerle bezenirler" buyurmuştur. Hac, 22/23. Hadiste şöyle buyrulur: "Müminin zineti, abdest alırken yıkadığı yerlere kadar ulaşır." Müslim, Tâhâret 40.]

32. Ve onlara iki adamı misal getir: birine her türlü üzümden iki bağ vermişiz ve ikisinin de etrafını hurmalarla donatmışız, ikisinin arasına da bir ekinlik yapmışız.

[Tefsirciler der ki: Bunlar, İsrailoğullarından iki kardeştir. Birisi mümin diğeri kâfir. Kâfir olan kendine düşen mal ile iki bağ satın aldı. Mümin ise, Allah'ın rızasını kazanmak için, bitinceye kadar malını harcadı. Kâfir onu fakir diye ayıpladı. Allah da onun malını yok etti. Allah bunu, kendisine itaat ederek amel eden mümin ile, nimetin şımarttığı kâfir için misal getirdi.]

33. İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, hiçbir şey noksan bırakmamış. İkisinin ortasında bir de nehir akıtmışız.

[Her iki bağ da yemişlerini tam vermişti, diğer bağ ve bahçelerde olduğu gibi bunlarda bir eksiklik yoktu. Zira diğer bahçelerde genellikle meyveler bir sene bol, bir sene az olur. Bazı ağaçların da bazı senelerde meyvesi bol olur, bazılarında olmaz. Bu iki bağın arasından bir de nehir akıyordu.]

34. Bu kişinin başkaca da bir geliri var. Bundan dolayı bu adam, arkadaşı ile konuşarak, "Ben senden malca daha çok, cemiyetçe daha izzetliyim" dedi.

[Arkadaşına karşı övünerek: "Ben senden daha zengin ve şerefliyim. Yardımcı ve hizmetçilerim de daha çok" dedi.]

وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ قَالَ مَآ أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَٰذِهِۦٓ
أَبَدًا ﴿٣٥﴾ وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَىٰ رَبِّى لَأَجِدَنَّ
خَيْرًا مِّنْهَا مُنقَلَبًا ﴿٣٦﴾ قَالَ لَهُۥ صَاحِبُهُۥ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ أَكَفَرْتَ
بِٱلَّذِى خَلَقَكَ مِن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّىٰكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾
لَّٰكِنَّا۠ هُوَ ٱللَّهُ رَبِّى وَلَآ أُشْرِكُ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَآ إِذْ
دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ ٱللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِٱللَّهِ ۚ إِن تَرَنِ
أَنَا۠ أَقَلَّ مِنكَ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَعَسَىٰ رَبِّىٓ أَن يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِّن جَنَّتِكَ
وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ أَوْ يُصْبِحَ
مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُۥ طَلَبًا ﴿٤١﴾ وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِۦ فَأَصْبَحَ
يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَىٰ مَآ أَنفَقَ فِيهَا وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَيَقُولُ
يَٰلَيْتَنِى لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَمْ تَكُن لَّهُۥ فِئَةٌ يَنصُرُونَهُۥ
مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ ٱلْوَلَٰيَةُ لِلَّهِ ٱلْحَقِّ ۚ هُوَ
خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾ وَٱضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا
كَمَآءٍ أَنزَلْنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخْتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ ٱلْأَرْضِ فَأَصْبَحَ
هَشِيمًا تَذْرُوهُ ٱلرِّيَاحُ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾

35. Ve bağına girdi, kendine yazık ediyordu. Dedi ki: "Ebediyen zannetmem ki bu, helak olsun."

[Kardeşinin elinden tutup onu bağa soktu. Bağda dolaştırarak ona oradaki ağaçları, meyveleri ve nehirleri gösteriyordu. Gururu ve inkârı sebebiyle kendisine zulmetmiş oluyordu. "Bu bağın asla yok olacağını sanmam" dedi.]

36. "Ve zannetmem ki Kıyamet kopsun. Bununla beraber, şayet Rabbime döndürülürsem her halde bundan daha hayırlı bir akıbet bulurum.

[Bu, bir varsayım üzerine söylenmiş sözdür. Yani, "kabul edelim ki kardeşimin iddia ettiği gibi bunlar olsun. Bu takdirde ben Âhirette bu dünyadaki bahçemden daha hayırlısını bulurum. Çünkü Allah katında benim değerim ve mevkiim var. Zira O bana bu iki bağı, ben onlara layık ve hak kazanmış olduğum için verdi. Nerede olsam buna layık

olurum" dedi. Bakınız: Fussilet 41/50 âyeti ve açıklaması.]

37. Arkadaşı da onunla konuşarak dedi ki: "Sen o Rabbine küfür mü ediyorsun ki seni bir topraktan, sonra bir embriyondan yarattı, Sonra da seni bir adam seviyesine getirdi?"

[Arkadaşı, "Şimdi sen Allah'ın sıfatlarından ve kudretinden şüphe ederek, "zannetmem ki Kıyamet kopsun" demekle, sen, seni topraktan, sonra ikinci olarak annenin karnında yaratılışına en yakın madde olan nutfeden yaratan, daha sonra seni bir insan seviyesine getiren Allah'ı inkâr mı ediyorsun?" dedi. Bu soru, kınama ve azarlama ifade eder.]

38. "Fakat benim, o Allah Rabbim. Ve ben Rabbime kimseyi ortak koşmam."

["Sen Allah'ı inkâr ediyorsun. Ben senin gibi asla olmam. Ben, O'na inanıyor ve O'nun bir ve tek olduğunu söylüyorum."]

39. Bağına girdiğin vakit: "Maşallah! Hiçbir kuvvet yok, ancak Allah'la vardır" dese idin olmaz mıydı? Eğer malca evlatça beni kendinden az görüyorsan....

[Bu âyet, bahçenin de ondaki ürünlerin de Allah'ın dilemesi ile olduğunu itirafa teşviktir. Yani şayet Allah dilerse onları mamur olarak bulundukları hal üzere bırakır. Dilerse harabeye çevirir, yok eder, demeli ve bunun, Allah'ın dilemesi ile olduğunu itiraf etmelidir.

Rivayete göre, "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" sözü, başta nazar ve kötülük isabet etmek dâhil olmak üzere doksan dokuz türlü derde devadır. Bunların en hafif olanı da üzüntüdür.]

40. ...Ne bilirsin ki Rabbim bana senin bağından daha hayırlısını verir, seninkinin üzerine de Gökten bir afet indiriverir de yalçın bir toprak ola kalır....

[Ben, Allah'ın, lütuf ve ihsanıyla, benim fakirliğim ile senin zenginliğini değiştireceğini, kendisine iman ettiğim için bana, senin bağından daha iyi bir bağ vereceğini ve sen kendisini inkâr ettiğin için nimetini senden çekip alarak bağını harap edeceğini umarım.]

41. ...Yahut suyu çekiliverir de bir daha onu aramakla bulamazsın.

[Yerin dibine batan suyu yeryüzüne çıkarmağa, geri getirmeğe asla güç yetiremezsin. Zira ondan hiçbir eser kalmaz ki onu arayıp bulabilesin.]

42. Derken bütün serveti istila ediliverdi. Bunun üzerine ona yaptığı masraflara karşı avuçlarını ovuşturdu kaldı. O, çardakları üzerine çökmüş kalmıştı. "Ah diyordu, n'olaydım Rabbime hiçbir ortak koşmamış olaydım."

[Kişi, sahip olduğu mal ve mülkü, kendisine Allah'ın verdiğine inanmalı ve Allah dilemedikçe onlara sahip olamayacağını bilmelidir. Yine bilmelidir ki Allah onu nasıl verdiyse, geri de alabilir. İşte kâfir kişi dünya cennetini andıran bağına girdiğinde "zannetmem ki bu helak olsun" diyerek kibirlenip büyüklük tasladığı için bağı elinden alınıverdi. Bunu görünce hatasını anladı. Allah'a ortak koştuğuna pişman oldu, "keşke nimete nankörlük etmeseydim" dedi. Ne var ki iş işten geçmişti.]

43. Allah'tan başka yardım edecek bir topluluğu da olmadı, kendi kendini de kurtaramadı.

[Çünkü bu durumda ona yardım etmeğe sadece Allah'ın gücü yeter, başkasının değil. Fakat inkâr etmesi ve günahları yüzünden yardımsız bırakılmayı hak ettiği için ona Allah da yardım etmez, kendi gücüyle de kendini kurtaramaz.]

44. İşte burada velilik, doğrusu, Allah'ındır. O, sevapça da hayır, akıbetçe de hayırdır.

[Bu kıssa, pek çok ibretle doludur. Bunların en önemlisi Tevhide sarılmanın ve dünya sevgisini terk etmenin, dünya ve âhirette kurtuluşa sebep olacağıdır. Şirk ve dünya sevgisi kişiyi dünyada ve âhirette helake götürür.]

45. Onlara dünya hayatının durumunu da şöyle anlat: Sanki bir su, onu gökten indirmişiz. Derken onunla yeryüzünün bitkileri birbirine karışmış, derken bir çöp kırıntısı olmuştur, rüzgârlar onu savurur gider. Allah'ın her şeye gücü yeter.

[Yûnus, 10/24 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

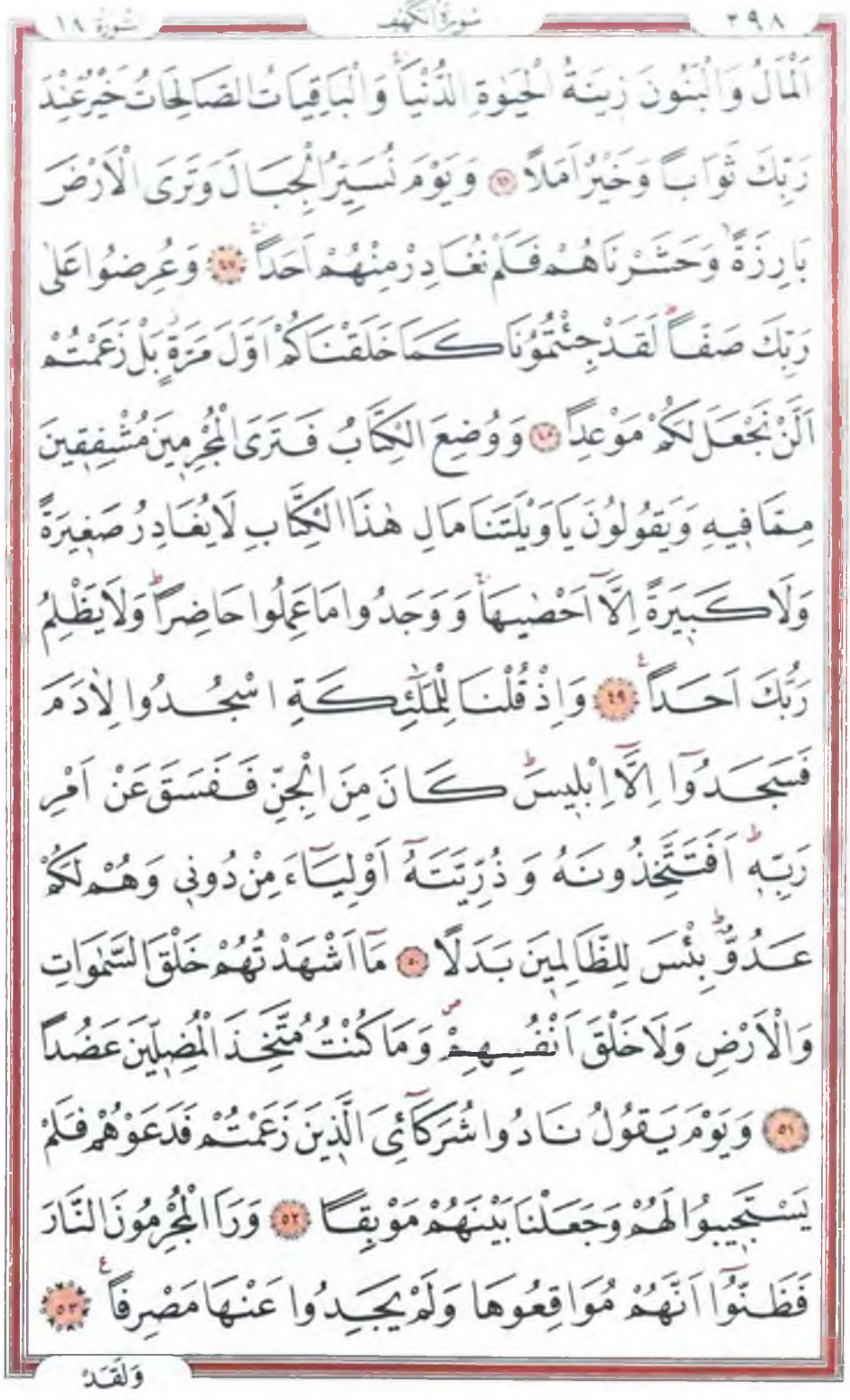
الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۖ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ
رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾ وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ
بَارِزَةً ۙ وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُوا عَلَىٰ
رَبِّكَ صَفًّا ۖ لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ بَلْ زَعَمْتُمْ
أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ
مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً
وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا ۚ وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا ۗ وَلَا يَظْلِمُ
رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ
فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ ۖ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ
رَبِّهِ ۗ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ
عَدُوٌّ ۖ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾ مَا أَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ ۖ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا
﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ
يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ
فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾

وَلَقَدْ

46. O mal ve oğullar dünya hayatının zinetidir. Baki kalacak salih ameller ise Rabbinin katında sevapça da hayırlıdır, amelce de hayırlıdır.

İbn Abbas der ki: "Baki kalacak salih ameller" den maksat, beş vakit namazdır. Yine ondan rivayet edildiğine göre bundan maksat, âhirete kalacak olan her türlü iyi söz veya iştir. Çünkü sevabı kalıcı olan her şeye böyle denilmesi caizdir.

Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Sübhânallah, Elhamdülillah, Lâilâhe illallah ve Allâhüekber. İşte baki kalacak salih amellerden maksat, bu sözleri söylemektir." Muvatta, Kur'an 23.

Bir başka hadiste de şöyle buyrulmuştur: "Mirac gecesi İbrahim (a.s.) ile karşılaştım. Bana dedi ki: "Ey Muhammed! Ümmetine benden selam söyle. Onlara, cennetin toprağının güzel, suyunun tatlı ve oranın dümdüz bir ova olduğunu bildir. Bu ovanın fidanları ise Sübhânallah, Elhamdülillah, Lâilâhe illallah ve Allâhüekber kelimeleridir." Tirmizî, Deavat 59.

Bu âyet, dünyaya hiç önem verilmemesini değil, onun süsüne aldanarak Âhiretin terk edilmemesini istemekte. asıl faydanın kalıcı ve yararlı işler yapmakta olduğunu haber vermektedir.]

47. Düşün o günü ki dağları yürütürüz, yeri görürsün çır çıplak ve onları hep Mahşere toplamışızdır da hiçbir kimse bırakmamışızdır.

[Yüce Allah bu âyette, Kıyamet gününün dehşet verici hallerinden bazılarını zikrediyor. O gün dağların yürütülüp vadilerin dolacağını, yeryüzünün, her taraftan görülebilecek dümdüz bir halde olacağını, yerin içinde hiç kimsenin bırakılmayıp diriltileceğini haber veriyor.]

48. Ve hepsi saf olarak Rabbine arzedilmişlerdir. Allah: "İşte, der, andolsun ilk defa yarattığımız gibi bize geldiniz. Fakat size hiçbir vaat yeri ve zamanı yapmayacağız zannetmiştiniz değil mi?"

[Hadiste buyurulduğuna göre yüce Allah, Kıyamet günü öncekileri de sonrakileri de bir tek yerde saf saf toplayacaktır. Bkz, Buhârî, Enbiyâ 3/9, Tefsiri Kur'an, 17/5; Müslim İman 327.]

49. Defter de ortaya konulmuştur. Artık o suçluları görürsün, içinde bulundukları trajediden çarpıntılar içinde titreşir ve diyorlardır: "Eyvah bize! Bu defter de ne tuhaf, ne küçük bırakmış ne büyük, hepsini kaydetmiş." Ve bütün yaptıklarını hazır bulmuşlardır. Rabbin kimseye zulmetmez.

[Allah, insanları bir araya toplayacağı o Kıyamet gününde herkesin amel defterini önüne koydurup açtıracak. Her bir kişi amel defterini aldıktan sonra suçlu ve günahkârlar, amel defterlerinde yazılı olanları görünce korku ve dehşet içinde şöyle diyecekler: "Vay halimize! Bu defter nasıl bir defter imiş ki, küçük büyük ne yaptıksa hiç birini bırakmayıp hepsini kaydetmiş!" Evet, işte böyle, insanlar dünyada yaptıkları iyilik ve kötülükleri önlerinde hazır bulacaklar. Bilinmeli ki yüce Allah hiç kimseye zulmetmez, iyiliğin de kötülüğün de tam karşılığını verir.]

50. Yine düşün o vakti ki meleklere: "Âdem için secde edin" demiştik, hemen secde ettiler. Ancak İblis, cinlerden idi de Rabbinin emrinden çıktı. Ya, şimdi siz, onlar size öyle düşman iken, beni bırakıp da onu ve zürriyetini kendinize veliler mi ediniyorsunuz? Zalimler için ne fena bedel!

[Bagavi der ki: İblis'in ismi Süryanicede Azâzil, Arapçada ise Hariş idi. Ancak Rabbinin emrine isyan edince ismi ve sureti değiştirilip ona bu isim verildi. Çünkü o, Allah'ın rahmetinden ümidini kesmişti. İblis, ümitsizliğe düşen demektir.]

51. Ben onları, ne göklerin ve yerin yaratılışına, ne de kendilerinin yaratılışına şahit kıldım. Ve hiçbir zaman, insanları yoldan saptıranları destek edinmiş değilim.

[Yani ben, gökleri ve yeri yaratırken de onları yaratırken de kendilerine danışmadım. Aksine onları kendi istediğim gibi yarattım. Nasıl beni bırakıp onlara itaat ediyorsunuz? Ben onları ne yaratmada ne de diğer işlerimde yardımcı edinmedim ki, bu yardımlarından dolayı dostlukta ve diğer Rablık hükümlerinde bana ortaklıkları düşünülebilsin.]

52. Ve o gün ki Allah diyecek: "Seslenin bakalım, o iddia ettiğiniz ortaklarıma!" Derken onlara seslenmişler, yalvarmışlardır, fakat kendilerine cevap vermemişlerdir. Ve aralarına biz, bir helak edici uçurum koymuşuzdur.

[Bu aşılmaz helak edici engelin, aralarındaki düşmanlık veya bir uçurum yahut cehennemin kan ve irinle dolu olan bir vadisi olduğu rivayet edilmektedir.]

53. Ve suçlular ateşi görmüş, artık ona düşeceklerini anlamışlardır da ondan savuşacak bir yer bulamamışlardır.

[Hadiste şöyle buyrulur: "Kâfir, kırk yıllık bir mesafeden cehennemi görecek ve oraya düşeceğini anlayacaktır." Ahmed, 3/75.]

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۭ وَكَانَ الْاِنْسَانُ
اَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُّؤْمِنُوْٓا اِذْ جَاۗءَهُمُ
الْهُدٰى وَيَسْتَغْفِرُوْا رَبَّهُمْ اِلَّآ اَنْ تَاْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْاَوَّلِيْنَ اَوْ
يَاْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِيْنَ اِلَّا مُبَشِّرِيْنَ
وَمُنْذِرِيْنَ ۚ وَيُجَادِلُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوْا
بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوْٓا اٰيٰتِيْ وَمَآ اُنْذِرُوْا هُزُوًا ﴿٥٦﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ
مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيٰتِ رَبِّهٖ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ
يَدٰهُ ۭ اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰي قُلُوْبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَّفْقَهُوْهُ وَفِيْٓ
اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ۭ وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَّهْتَدُوْٓا
اِذًا اَبَدًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ الْغَفُوْرُ ذُو الرَّحْمَةِ ۭ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ
بِمَا كَسَبُوْا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ ۭ بَلْ لَّهُمْ مَّوْعِدٌ لَّنْ يَّجِدُوْا مِنْ
دُوْنِهٖ مَوْىِٕلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ الْقُرٰٓى اَهْلَكْنٰهُمْ لَمَّا ظَلَمُوْا وَجَعَلْنَا
لِمَهْلِكِهِمْ مَّوْعِدًا ﴿٥٩﴾ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِفَتٰىهُ لَآ اَبْرَحُ حَتّٰٓى
اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِيَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ
بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوْتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيْلَهٗ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾

54. Andolsun ki gerçekten, biz bu Kur'an'da insanlara ibret olacak her türlü meselden ayrı ayrı açıklamalar yapmışızdır. İnsan ise, çok tartışmacı varlık olmuştur.

[İbn Zeyd şöyle der: "Buradaki tartışmadan maksat, insanların, kendilerine gönderilen peygamberleriyle tartışmaları ve onlara indirilen kitaplara karşı çıkmalarıdır."]

55. Kendilerine doğru yolu gösteren peygamber geldiği halde insanları iman etmekten ve günahlarının bağışlanmasını istemekten alıkoyan da başkası değil, ancak kendilerine evvelkilerin sünneti gelmesi veya Âhiret azabının gözleri önüne gelmesi(ni istemeleri) hususudur.

[Nitekim Enfâl, 8/32 âyetinde buyrulduğu gibi, geleceğine inanmadıkları için o azabı istemişler ve: "Ey Allah! Eğer bu, senin tarafından gelmiş hak kitap

ise durma, üzerimize gökten taşlar yağdır veya bize daha elem verici bir azap ver" demişlerdi.]

56. Hâlbuki biz gönderdiğimiz peygamberleri ancak müjdeci ve korkutucu olmak üzere göndeririz. Küfredenler ise hakkı batılla kaydırmak için mücadele ediyorlar. Âyetlerimi ve kendilerine yapılan korkutmayı eğlence yerine tuttular.

57. O kimseden daha zalim de kim olabilir ki, kendisine Rabbinin âyetleri ile nasihat edilmiştir de onlardan yüz çevirmiş ve ellerinin takdim ettiği şeyleri unutmuştur. Çünkü biz, onların kalpleri üzerine onu iyi anlamalarına engel bir takım kabuklar ve kulaklarına bir ağırlık koymuşuzdur. Sen onları doğru yola çağırsan da o halde onlar ebediyen yola gelmezler.

58. Hem o mağfireti çok, rahmet sahibi Rabbin onları yaptıklarıyla hemen cezalandırıverecek olsa idi haklarında azabı elbette çabuklaştırırdı. Fakat onlar için vaat edilen bir zaman vardır ki o gelince hiçbir kurtuluş çaresi bulamazlar.

[Yüce Allah bu âyette kendisinin affedici ve merhamet edici olduğunu, onun için suçluların cezasını hemen vermeyip belli bir süre ertelediğini ve cezalandırma zamanı gelince de hiçbir kimsenin kaçıp kurtulacak bir sığınak bulamayacağını bizlere haber veriyor. Dolayısıyla inkârcı kâfirler ve isyankâr kullar, belli bir süre ertelenmelerine aldanarak cezalandırılmayacaklarını sanmasınlar.]

59. İşte o memleketler ki biz onları, zulmettiklerinde helak etmişiz ve helaklerine bir vade belirlemişiz.

[Bu âyet Kureyş kâfirleri için bir tehdittir. İbn Kesir şöyle der: "Yani ey müşrikler! Onların başına gelenlerin sizin de başınıza gelmesinden sakının. Siz, en büyük peygamber ve en şerefli Rasulü yalanladınız. Siz bize karşı o helak ettiklerimizden güçlü değilsiniz. O halde benim azabımdan korkun."]

60. Bir vakit de Musa, kendisine hizmet eden delikanlıya demişti ki: Durmayacağım ta iki denizin birleştiği yere kadar varacağım yahut senelerce gideceğim.

(Musa'ya hizmet eden delikanlıdan maksat, sahih rivayete göre Yuşa b. Nun'dur. Rivayete göre bu kıssanın sebebi şudur: Musa, Rabbine sorup: "Ey Rabbim! Kullarının sana en sevgilisi hangisidir?" demiş. "Beni anan ve unutmayan" buyrulmuş. "En hâkim kulun hangisi?" demiş. "Hak ile hükmeden ve nefsanî arzularına uymayan" buyrulmuş. "En âlim kulun kim?" demiş, buyrulmuş ki: "Belki bir kelimeye rast gelirim de bir hidayete delalet eder veya bir felaketten kurtarır diye insanların ilmini araştırarak kendi ilmine katan." Bunun üzerine Musa demiş ki: "Ey Rabbim! Kullarından benden daha âlimi varsa bana göster". "Var" buyrulmuş. "O halde onu nerede arayayım?" demiş. "İki denizin birleştiği yerde Kaya'nın yanında balığı kaybedeceğin yerde..." diye tarif edilmiş.

İki denizin birleştiği yer, Hint Okyanusu ile Akdeniz arasında Süveyş kanalının açıldığı bir berzah olsa gerektir. Âyette geçen "Sahre= Kaya" dan açık olan da Kudüs'teki "Sahretullah=Allah'ın kayası" olmak ihtimali büyüktür.)

61. Bunun üzerine ikisi bir, ne zaman ki iki deniz arasının birleştiği yere vardılar balıklarını unuttular. O vakit balık, denizde bir deliğe yolunu tutmuştu.

(İki denizin birleştiği yere vardıklarında balıklarını unuttular. Yani aradıklarını bulmak için alâmet olacak olan balığın ne halde olduğuna dikkat etmek hatırlarına gelmedi. Sözün akışından anlaşılıyor ki Musa sormayı, hizmetçi de söylemeyi unuttu. İlerde gelecek olan: "Kuşluk yemeğimizi getir" den anlaşılacağı üzere bu balık, demek ki yiyecekleri idi, dolayısıyla diri değildi. Hâlbuki o, denizde yolunu tutmuş, bir deliğe girmişti. Demek ki ölülerin dirilmesine örnek olan bir mucize gerçekleşmişti. Musa'nın haberi olmadığına göre bu artık, aranan zatın bir mucizesi oluyordu. Hizmetçi bunu görmüş, ama haber vermeği unutmuştu. Onun için varacakları yere vardıklarının farkına varamayarak geçip gittiler.)

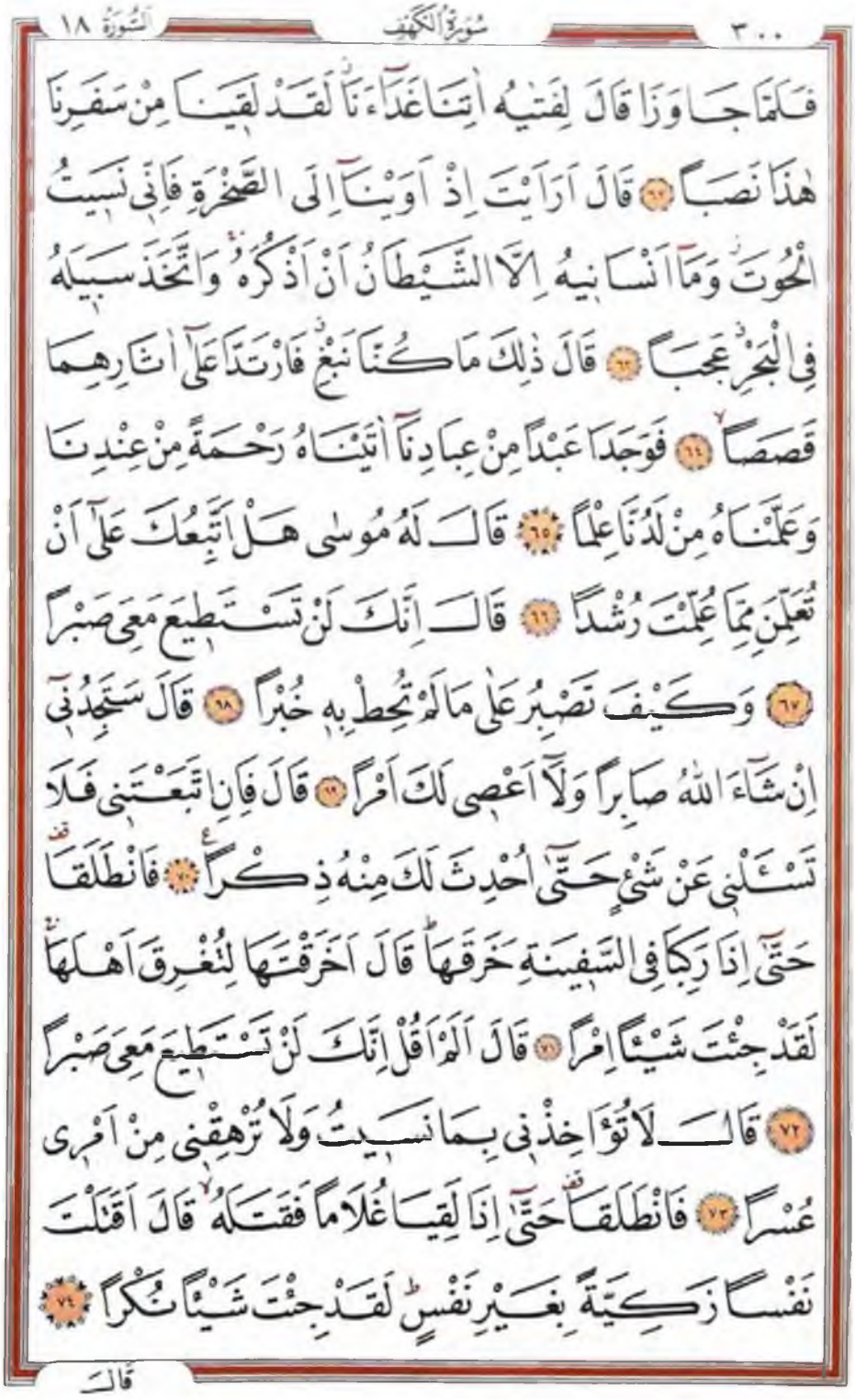
فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰىهُ اٰتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِيْنَا مِنْ سَفَرِنَا
هٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اَرَءَيْتَ اِذْ اَوَيْنَآ اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنِّيْ نَسِيْتُ
الْحُوْتَ وَمَآ اَنْسٰنِيْهُ اِلَّا الشَّيْطٰنُ اَنْ اَذْكُرَهٗ وَاتَّخَذَ سَبِيْلَهٗ
فِي الْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا
قَصَصًا ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَآ اٰتَيْنٰهُ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا
وَعَلَّمْنٰهُ مِنْ لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ قَالَ لَهٗ مُوْسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى اَنْ
تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ مَعِيَ صَبْرًا
﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنِيْٓ
اِنْ شَآءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَّلَآ اَعْصِيْ لَكَ اَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَنِيْ فَلَا
تَسْـَٔلْنِيْ عَنْ شَيْءٍ حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾ فَانْطَلَقَا
حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فِي السَّفِيْنَةِ خَرَقَهَا قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَا
لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ مَعِيَ صَبْرًا
﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِيْ بِمَا نَسِيْتُ وَلَا تُرْهِقْنِيْ مِنْ اَمْرِيْ
عُسْرًا ﴿٧٣﴾ فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلٰمًا فَقَتَلَهٗ قَالَ اَقَتَلْتَ
نَفْسًا زَكِيَّةًۢ بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُّكْرًا ﴿٧٤﴾
قَالَ

62. Böylece ne zaman ki (buluşma yerini) geçtiler, Musa, hizmetçisine: "Getir, dedi, kuşluk yemeğimizi. Gerçekten biz, bu yolculuğumuzda yorgun düştük."

63. [Hizmetçisi]: "Gördün mü, dedi, Kaya'ya sığındığımız vakit doğrusu ben balığı unuttum. Ve bana onu söylememi her halde şeytan unutturdu. Balık, tuhaf bir şekilde denizde yolunu tutmuştu."

(Tefsircilerin ifadelerinden buradaki Sahre, deniz kenarında meçhul bir Kaya imiş gibi anlaşılıyor. Çünkü balığın denize gittiği zikredilmesinden bu Kayanın da deniz kenarında olması gerekir gibidir. Fakat biz bunun Kudüs'teki meşhur Sahre olduğuna hükmetmek istiyoruz. Zira es-Sahre sözünden açık olan ve ilk akla gelen budur. Balığın denizdeki yolunu tutup bir deliğe girmiş olması da orada bir su deliğine sıçramış olmasıyla izah edilebilir. Gerçekten, bu Sahre'nin yanında Musa ile Hızır buluştuğundan sonra ilerde, "bunun üzerine ikisi de gittiler. Ta ki

gemiye bindiklerinde..." buyrulacağı üzere gemiye bininceye kadar hayli gitmiş olduklarına göre, buradan denize kadar epey bir mesafe bulunduğu da anlaşılmaz değildir. Ve Allah bilir, böylece bu olayın içinde Sahre'nin mukaddeslik kaynağı da yer almıştır.)

64. Musa: "İşte, dedi, aradığımız o ya." Bunun üzerine izlerini takip ederek gerisin geri döndüler.

[Musa: "İşte aradığımız ve istediğimiz bu. Bu bizim maksadımız olan, o salih adamla buluşma alâmetidir" dedi ve geldikleri yoldan geri döndüler.]

65. Derken kullarımızdan bir kul buldular ki biz ona tarafımızdan bir rahmet vermiş ve katımızdan bir ilim öğretmiştik.

(Bazıları bu zatın kim olduğu hakkında ihtilaf etmişlerse de Tefsirciler Hızır olduğunu nakil ve beyan etmişlerdir. "Biz ona katımızdan bir ilim öğretmiştik" kaydıyla, Hızır'a öğretilmiş olan ilim, Musa'nınkinden bambaşka bir ilim olduğu anlatılmıştır. Musa'nın ilmi, hükümleri bilmek ve dışa göre fetva vermek; Hızır'ın ilmi ise, işlerin içyüzünü bilmek idi. Rivayete göre Hızır: "Ey Musa, demiş, ben Allah'ın ilminden bana öğrettiği bir ilim üzereyim ki sen onu bilmezsin. Sen de Allah'ın ilminden sana öğrettiği bir ilim üzeresin ki ben onu bilmem." "Buhârî, Tefsiru Sûre 18/2.")

66. Musa ona: "Sana öğretilen ilimden bana bir rüşt öğretmen şartıyla sana uyabilir miyim?" dedi.

(Rüşt: Hayra isabet etmektir. Bu sözde, âlime karşı alçak gönüllü olmanın gereğine ve ilim tahsilinden asıl maksadın rüşt kazanmak olmasına ve ilim talebinde kibirsizlik, edep, nezaket, takip ve hizmet şart olduğuna delalet vardır.)

67. "Doğrusu, dedi, sen benimle sabredemezsin."

(Bu sözle Hızır, Musa'nın ruhu hakkındaki ilk keşfini göstermiş ve ona kendini anlatmış oluyordu ki neticede isabet ettiği ortaya çıkacaktır. Gerçekten bu talepte Musa'nın alacağı ders, kendi makamını tanımak ve bir sabır dersi almaktan ibaret olacaktır, yani bu konuda çok sabır gereklidir.)

68. "Aklının almadığı şeye nasıl sabredeceksin?"

(Yani beraberimde bazı şeyler göreceksin ki sır ve hikmetinden haberin olmayacak, dıştan bakıldığında ise iyi görünmeyecek. Sen bir şeriat sahibi olman itibarıyla onları dış görünüşlerine göre caiz göremeyip itiraz etmek gereğini duyacaksın.)

69. Musa: "İnşallah, dedi, beni sabırlı bulacaksın ve senin hiçbir emrine isyan etmem."

70. "O halde, dedi, eğer bana tabi olacaksan bana hiçbir şey hakkında soru sorma, ta ben sana ondan bir söz açıncaya kadar."

(Yani "münakaşa, itiraz şöyle dursun, açıklama istemek üzere soru bile sorma." Demek ki başka ilimlerde meseleyi ortaya koyarak ilmin yarısını teşkil eden soru, bu ilimde yasaktır.)

71. Bunun üzerine ikisi bir gittiler. Nihayet gemiye bindiklerinde tuttu gemiyi yardı. Musa: "Â, dedi, içindekileri suda boğmak için mi yardın onu? Vallahi, müthiş bir şey yaptın."

(Bu yarmanın bazı rivayetlerde geldiği üzere keser veya balta gibi aletlerle normal bir operasyon şeklinde olma ihtimali vardır.)

72. "Demedim mi, dedi, doğrusu sen benimle sabredemezsin."

73. Musa: "Beni, dedi, unuttuğumla kınama ve bana bu işimden dolayı güçlük çıkarma."

74. Yine gittiler, nihayet bir oğlana rast geldiler, tuttu onu öldürüverdi. "Â, dedi, tertemiz bir canı, bir can karşılığı olmaksızın öldürdün mü? Vallahi, çok yadırganacak, görülmemiş bir şey yaptın."

(Musa dedi ki: "Bir kısas hakkın yok iken bir masum veya suçsuz kimseyi öldürüverdin mi?" Demişlerdir ki maksat, öldürmenin haksız yere olduğunu söylemektir. Yalnız kısas hakkının olmaması, makama en uygun olmak itibarıyladır. Ve yahut Musa'nın şeriatında küçük çocuğa da kısas gerektiğini bildirmektir.)

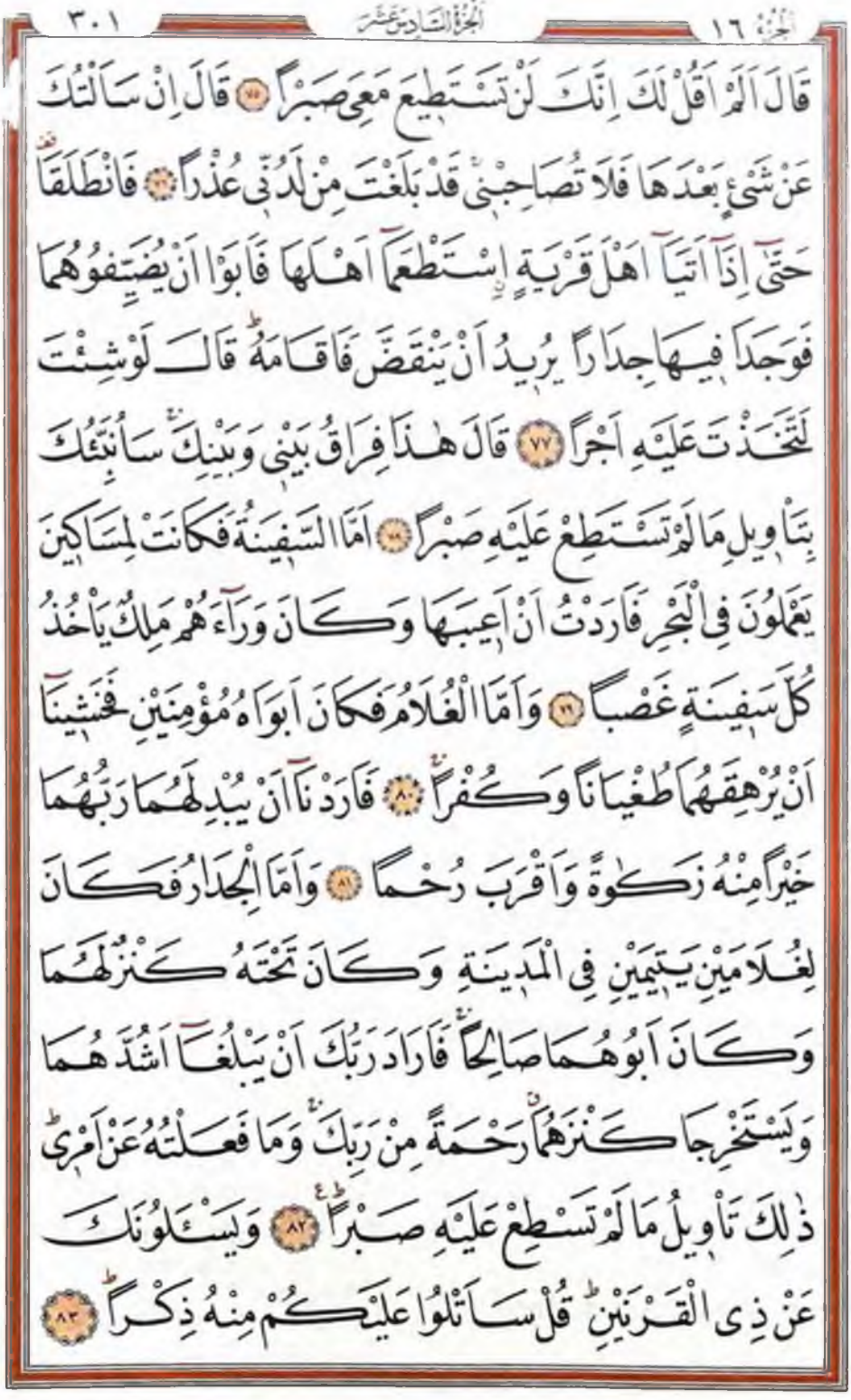
قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيْعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ اِنْ سَاَلْتُكَ
عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصٰحِبْنِيْ ۚ قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَّدُنِّيْ عُذْرًا ﴿٧٦﴾ فَانْطَلَقَا ۫
حَتّٰٓى اِذَآ اَتَيَآ اَهْلَ قَرْيَةِ ِۨاسْتَطْعَمَآ اَهْلَهَا فَاَبَوْا اَنْ يُّضَيِّفُوْهُمَا
فَوَجَدَا فِيْهَا جِدَارًا يُّرِيْدُ اَنْ يَّنْقَضَّ فَاَقَامَهٗ ۭ قَالَ لَوْ شِئْتَ
لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِيْ وَبَيْنِكَ ۚ سَاُنَبِّئُكَ
بِتَاْوِيْلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾ اَمَّا السَّفِيْنَةُ فَكَانَتْ لِمَسٰكِيْنَ
يَعْمَلُوْنَ فِي الْبَحْرِ فَاَرَدْتُّ اَنْ اَعِيْبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُمْ مَّلِكٌ يَّاْخُذُ
كُلَّ سَفِيْنَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾ وَاَمَّا الْغُلٰمُ فَكَانَ اَبَوٰهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِيْنَآ
اَنْ يُّرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَّكُفْرًا ﴿٨٠﴾ فَاَرَدْنَآ اَنْ يُّبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا
خَيْرًا مِّنْهُ زَكٰوةً وَّاَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾ وَاَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ
لِغُلٰمَيْنِ يَتِيْمَيْنِ فِي الْمَدِيْنَةِ وَكَانَ تَحْتَهٗ كَنْزٌ لَّهُمَا
وَكَانَ اَبُوْهُمَا صَالِحًا ۚ فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَّبْلُغَآ اَشُدَّهُمَا
وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا ۖ رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ ۚ وَمَا فَعَلْتُهٗ عَنْ اَمْرِيْ ۭ
ذٰلِكَ تَاْوِيْلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾ وَيَسْـَٔلُوْنَكَ
عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ ۭ قُلْ سَاَتْلُوْا عَلَيْكُمْ مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾

75. "Doğrusu sen benimle sabredemezsin demedim mi sana?" dedi.

76. Musa, "eğer, dedi, bundan sonra sana bir şey sorarsam artık bana arkadaş olma. Doğrusu, tarafımdan son özre vardın."

77. Bunun üzerine yine gittiler. Sonunda bir köy halkına vardılar ki o köyün halkından yiyecek istediler, onlar bunları misafir etmekten çekindiler. Derken orada yıkılmak isteyen bir duvar buldular. Tuttu onu doğrultuverdi. Musa: "İsteseydin, dedi, her halde buna karşı bir ücret alırdın."

(Bu köyün nerede olduğuna dair birçok değişik rivayet olup belgeye dayalı olarak yerinin belirlenmesi mümkün değildir. Zaten Kur'an'da da bunun önemli olmadığına işaretle "bir köy" denilmiş, sadece şöyle bir niteliği anlatılmıştır: Bir köy ki, ahalisinden yiyecek istediler de onlar bunları misafir et-

mekten kaçındılar. Buna karşı gösterilen büyüklüğe bakınız: O vakit orada bir duvar buldular ki yıkılmak üzereydi. Hızır hemen onu doğrultuverdi. Rivayete göre eliyle meshedip dokunmuş, doğrultuvermiştir. Peygamberlerin durumlarına ve kıssanın cereyan ediş şekline yakışan da budur. Bunu gören Musa: "Dilese idin, dedi, herhalde buna bir ücret alırdın." Bunun üzerine Hızır:)

78. "İşte, dedi, bu seninle benim aramın ayrılması. Sana o sabredemediğin şeylerin yorumunu haber vereyim."

(Yani gemi, oğlan, duvar hakkında yaptığım şeylerin sana gizli kalan amaç ve maksadını, içyüzündeki sebep ve hikmetini anlatayım.)

79. Önce gemi, o, denizde çalışan bir takım çaresizlerin idi. Ben onu kusurlu kılmak istedim ki, ötelerinde bir Melik vardı, her sağlam gemiyi gasbederek alıyordu.

(Yani sağlam, kusursuz olan her gemiyi gasp ediyordu. Bundan dolayı gemiyi biraz yaralayıp kusurlu hale getirmek, o gasptan kurtarmak için iki kötüden daha az zararlı olanı tercih ederek onlara yardım etmek istedim. Allah'ın hükmünde böyle dıştan bakıldığında zarar gibi görünen şeylere rastlanır ki içyüzü bilinirse bunların zarar değil, fayda olduğu anlaşılır.)

80. Oğlana gelince, onun anababası mümin idiler. Onun için oğlanın bunları taşkınlık ve küfür ile sarmasından sakındık da...

81. ...İstedik ki kendilerinin Rabbi, ona bedel bunlara temizlikçe daha hayırlısını ve merhametçe daha yakınını versin.

(Yani oğlan, göründüğü gibi masum değildi, büluğa ermiş, azmış bir kâfirdi. Ana ve babasını da küfür ve taşkınlığının istilası altına almak üzereydi. Yahut henüz çocuk ise de küfür ve taşkınlığa öyle yeteneği vardı ki sağ kalırsa ilerde anasını babasını bile azdıracak, onları da küfre bürüyecek idi. İstedik ki bu mümin ana ve babaya Rableri bunun yerine daha hayırlı ve merhamete daha layık birini versin. Böylece hem oğlanın yüzünden görecekleri şerden kurtulacaklar hem de onun ölümüyle duyacakları acıya karşılık daha sevimli bir evlada nail olacaklardı ki oğlan ölmeyince bu olmayacaktı. Rivayete göre Allah onun yerine bunlara bir kız vermiş ve bu kız bir peygamber anası olmuş ve o peygamberin eliyle ümmetlerden bir ümmet, hidayete ermiştir.)

82. Gelelim duvara, o, şehirde iki yetim oğlanın idi. Altında onlar için saklanmış bir define vardı ve babaları salih bir zat idi. Onun için Rabbin istedi ki ikisi de rüştlerine ersinler ve definelerini çıkarsınlar. Hep bunlar Rabbinden bir rahmet olacaktır. Ve ben hiçbirini kendi reyimle yapmadım. İşte senin sabredemediğin şeylerin yorumu.

(O iki yetim büyümeden duvar yıkılmış olsa idi o defineyi başkaları bulacak ve kaybolacaktı. Düşünmeli ki o hal ve durumda yıkılmak üzere bulunan bir duvarın altında iki yetime ait bir definenin varlığını bilip de onun, belirlenen vaktine kadar korunmasını sağlamak ne kutsal bir iştir.

Kıssanın burada bitmesinden anlaşılıyor ki bu beyana karşı Musa, bir şey dememiştir. Demek ki bu yorumda reddedilecek bir şey görmemiş ve anlamıştır ki dıştan bakıldığında zararlı ve kötü gördüğü şeyler gerçekte öyle değil imiş, onun bunları yadırgaması, görüşünden gizli olan sebeplerini ve hikmetlerini bilmemesinden kaynaklanıyormuş.)

83. Bir de sana Zülkarneyn'den soruyorlar. De ki: "Size ondan bir hatıra okuyacağım,"

(Zülkarneyn lakabının isim olarak verilme sebebinde en meşhur görüş, Kur'an'ın beyanından da anlaşılacağı üzere yeryüzünün doğusuna ve batısına sahip demek olmasıdır. Zahir ve batına sahip manasına olması da Kur'an'ın zevkine uygun düşmektedir.)

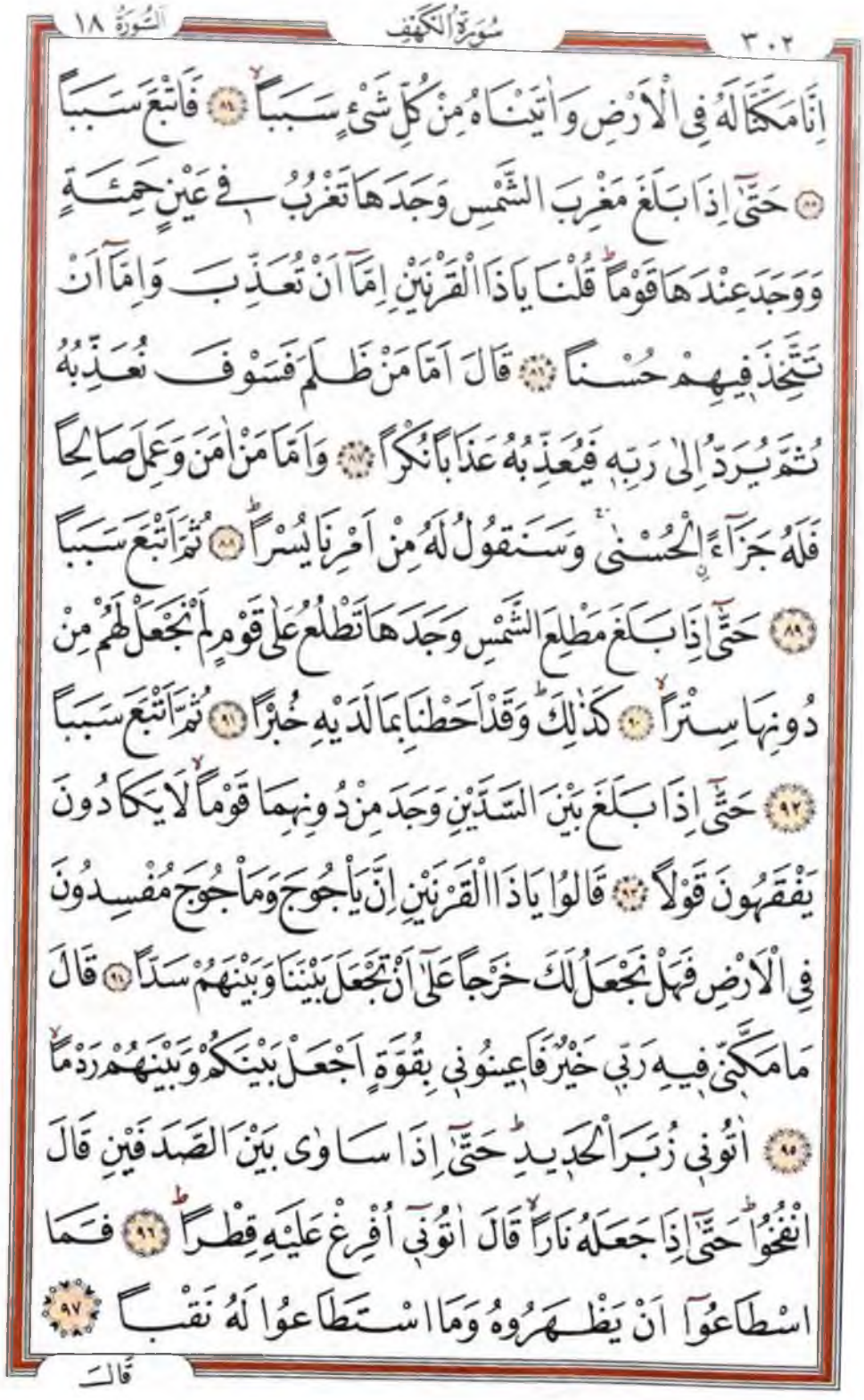
إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِن كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا
﴿٨٥﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ
وَوَجَدَ عِندَهَا قَوْمًا ۗ قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَن تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَن
تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾ قَالَ أَمَّا مَن ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ
ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨٧﴾ وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا
فَلَهُ جَزَاءً الْحُسْنَىٰ ۖ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا
﴿٨٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَل لَّهُم مِّن
دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾ كَذَٰلِكَ ۖ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا
﴿٩٢﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِن دُونِهِمَا قَوْمًا لَّا يَكَادُونَ
يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾ قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ
فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَن تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾ قَالَ
مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا
﴿٩٥﴾ آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ
انفُخُوا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾ فَمَا
اسْطَاعُوا أَن يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾
قَالَ

84. Biz onun için yeryüzünde bir iktidar hazırladık ve ona her şeyden bir sebep verdik.

(Ona önemli işlerden takip ettiği maksadına ermek için zahir ve batından ilim, kudret, alet ve araç gibi her türlü sebepleri ihsan ettik. Her neyi tutsa o bir sebep olurdu. Çünkü sebep olma, eşyanın zatında bulunan bir özellik değil. Allah'ın bir lütfudur.)

85. Derken bir sebebi takip etti.

(Bir sebeple Batıya doğru yürüdü.)

86. Ta Güneşin battığı yere vardığı vakit onu balçıklı bir gözede batıyor buldu, bir de bunun yanında bir kavim buldu. Dedik ki: "Ey Zülkarneyn! [Onlara] ya azap edersin veya haklarında bir güzellik yolunu tutarsın."

(En uzak batıya varınca Güneşi balçıklı veya kızgın bir su gözünde batıyor buldu. Güneş denizin

ufkunda batarken zayıflamağa başlayan parlaklığı, allı morlu yansımalarıyla puslar içinde çalkalanarak karanlık bir batağa batıyor da battığı nokta balçıklı bir göz gibi bulanıp kararırken aynı zamanda renk ve buharıyla kaynayan kızgın bir köz halinde bulunuyor.

"Dedik ki: Ey Zülkarneyn!" sözü, onun peygamberliğinde açıktır.)

87. Dedi: "Her kim haksızlık ederse ona muhakkak azap ederiz, sonra Rabbine iade olunur, O da onu görülmedik bir azaba çeker."

88. Amma her kim de iman edip iyi bir iş tutarsa buna da mükâfat olarak en güzel akıbet vardır. Ve ona emrimizden bir kolaylık söyleriz.

89. Sonra da bir sebebi takip etti.

(Batıda yapacağını yapınca, batıda batan güneşin doğuya dönmesi gibi batıdan doğuya giden bir yol tuttu.)

90. Ta gündoğusu cihetine vardığı vakit onu öyle bir kavim üzerine doğuyor buldu ki onlara güneşin önünden bir siper yapmamıştık.

(O kavmin binaları yok, hatta elbiseleri yok, Güneşin altında yanıyorlardı. Buranın Afrika'nın doğu sahili olmak ihtimali var ise de açık olan Asya'nın en uzak doğusu olmaktır.)

91. İşte böyle. Hâlbuki onun yanında neler vardı, tamamını biz biliyorduk.

(Yani onların öyle çıplaklığı karşısında Zülkarneyn'in mülkünde o kadar çok sebep ve araç vardı ki tamamını ancak Allah biliyordu. Zülkarneyn'e her şeyden sebep veren Allah, bunları güneşin altına koymuş, örtünecek bir sebep bile vermemişti. Dolayısıyla bunları görünce Zülkarneyn'in neler hissettiğini, ne işler yaptığını da Allah bilir.)

92. Sonra da diğer bir sebebi takip etti.

(Sonra Batı ile Doğu arası bir yol gitti ki bu da ya Güneye veya Kuzeye olabilir. Bununla beraber tefsircilerin ifadelerine göre Kuzeye gitti.)

93. Ta iki set arasına vardığı vakit, o iki setin önünde bir kavim buldu ki hemen hemen söz anlayacak bir halde değil gibiydiler.

(Yani başka dil bilmedikleri için zihinleri basit, anlayışları kısa idi. Bununla beraber onlar, şimdi anlaşılacağı üzere, ehlini bulunca kuvvet teşkil edebilecek, işe yarayacak bir kavim idi. Kur'an bunun hangi kavim olduğunu açıkça belirtmemiştir. Fakat tefsirciler Türk denilmiş olduğunu naklede gelmişlerdir. O halde demek oluyor ki Ye'cüc ve Me'cüc'e karşı yapılacak seddi, Zülkarneyn, Türklerin kuvvet ve yardımıyla yapacaktır.)

94. Dediler ki: "Ey Zülkarneyn! Haberin olsun, Ye'cüc ile Me'cüc bu yerde fesat yapıp duruyorlar. Onun için bunlarla bizim aramıza bir set yapman şartıyla sana biz bir vergi versek olur mu?"

(Ye'cüc ve Me'cüc, vaktiyle bir veya iki kavmin özel ismi olsa da doğrusu İslam dilinde meşhur olan mana şudur: Aslı ve nesebi belirsiz, din ve millet tanımaz bir beşer karması ki ortaya çıkmaları Kıyamet alâmetlerindendir.)

95. Zülkarneyn dedi ki: Rabbimin beni içinde bulundurduğu iktidar çok hayırlıdır. Haydin siz bana kuvvet ile yardım edin de ben onlarla sizin aranıza aşılmaz bir engel yapayım.

(Siz mâli masrafa karışmayın da adamla, amele, usta, araç ve gereç tedarikinde emrime hazır olarak fiilen yardım ediniz.)

96. "Bana demir kütleleri getirin." Tam iki ucunu denkleştirdiği vakit: "Körükleyin" dedi. Tam onu bir ateş haline koyduğu vakit: "Getirin bana, dedi, üzerine erimiş bakır dökeyim."

(Bunun, zamanımızda çok ilerlemiş fen ve sanat araçlarıyla bile yapımını tasavvur etmek zordur. Demir kütlelerinden bir dağ ördürüp de körükleyerek topunu bir ateş haline getirdikten sonra üzerine erimiş bakır dökmek, şüphe yok ki dehşet verici bir işlemdir.)

97. Artık onu ne aşabildiler, ne de delebildiler.

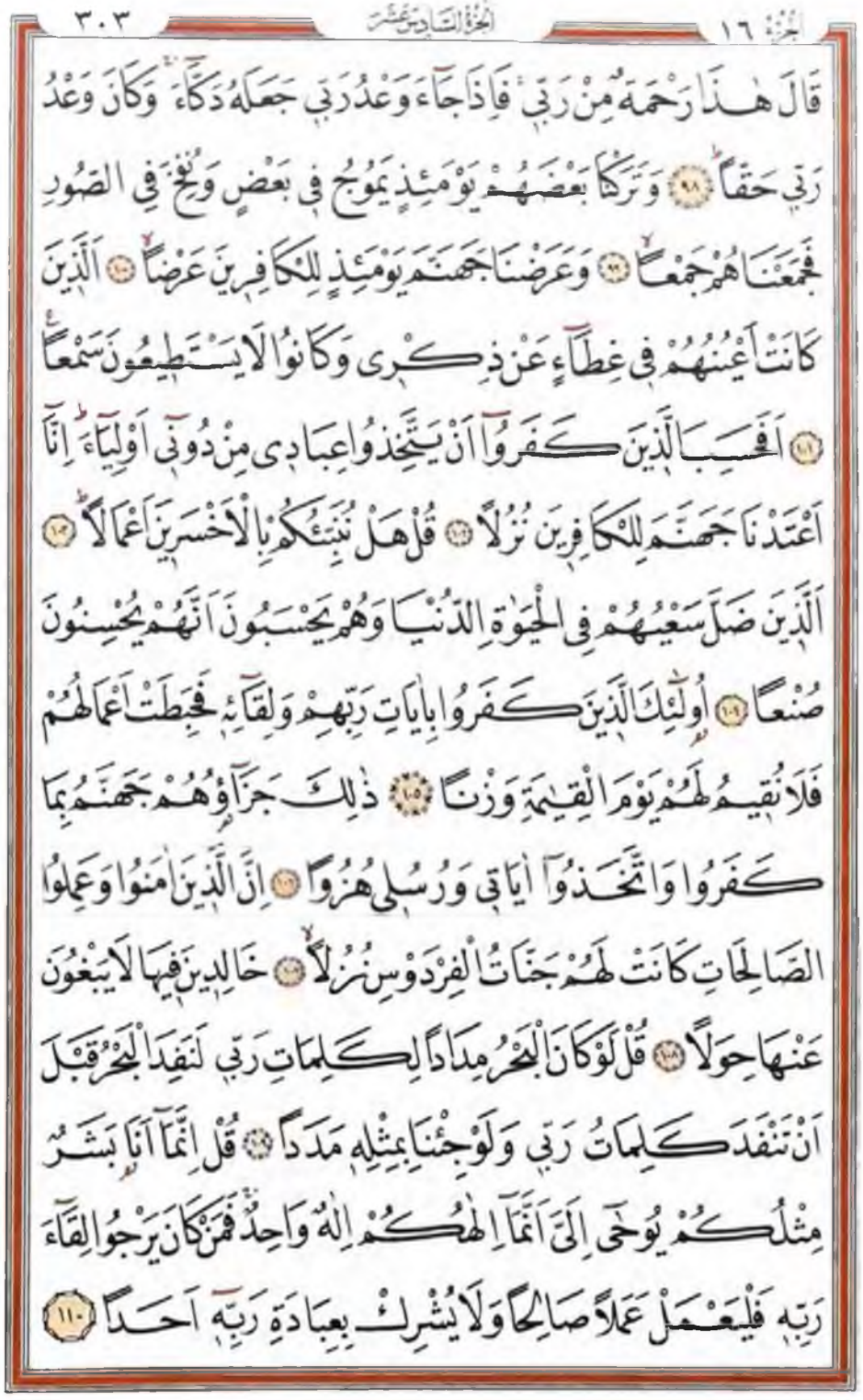
قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي ۖ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ ۖ وَكَانَ وَعْدُ
رَبِّي حَقًّا ﴿٩٨﴾ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ
فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾ الَّذِينَ
كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَن ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا
﴿١٠١﴾ أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِن دُونِي أَوْلِيَاءَ ۚ إِنَّا
أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾ قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾
الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ
صُنْعًا ﴿١٠٤﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ
فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾ ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا
كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ﴿١٠٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ
عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾ قُل لَّوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ
أَن تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ
مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ فَمَن كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ
رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾

98. "Bu dedi, Rabbimden bir rahmettir. Rabbimin va'di geldiği vakit de onu dümdüz edecektir. Rabbimin va'di de haktır."

(Yani Kıyamet muhakkaktır. Enbiyâ Sûresi; 21/96 da geleceği üzere: "Nihayet Ye'cüc ve Me'cüc açılıp da her tepeden akın ederek çıktıkları vakit..." sırrı ortaya çıkıp Ye'cüc ve Me'cüc görünecek, yerin düzeni bozulacak, kıyamet kopacaktır. Hâsılı, Doğu ve Batıyı dolaşan Zülkarneyn'in en büyük işi, sırf bir ilahi rahmet olan bu engelin yapımıdır ki yıkılması, yeryüzünde beşeriyetin pek büyük bir felaketi olacaktır.)

99. Ve o gün insanları bırakıvermişizdir, bir kısmı diğerinin içinde dalgalanıyorlar. Sur'a da üfürülmüştür. Artık hepsini toplamış da toplamışızdır.

[Kıyamet günü insanları, çokluklarından dolayı, deniz dalgasının çırpıntısı gibi birbirlerine çarparak çalkalanır bir halde bırakmışızdır. İkinci kez Sur'a üfürülmüş, hesap ve ceza için onları geniş bir yere

bütünüyle bir araya getirmişizdir.]

100. Ve Cehennemi o gün kâfirlere bir gösteriş göstermişizdir.

101. O Kâfirler ki beni hatırlatan âyetlerimden gözleri bir perde içinde idi. İşitmeğe de tahammül edemiyorlardı.

[Ebussuud şöyle der: "Bu âyet, onların işitmeğe dayalı delillerden yüz çevirdiklerini, gözle görülebilen delilleri görmezlikten geldiklerini temsili olarak anlatıyor. Sanki onlar kör ve sağırdılar."]

102. Ya, o kâfirler beni bırakıp da kullarımı kendilerine veliler edineceklerini mi zannettiler? Biz cehennemi o kâfirler için bir konukluk hazırladık.

[Yani onlar beni bırakıp da melekler, Üzeyr ve İsa gibi bazı kullarımı, tapacakları ilahlar edineceklerini ve bunun kendilerine fayda vererek azabı onlardan savacağını mı sandılar? Biz Cehennemi onlara, misafire hazırlanan bir yemek gibi hazırladık, buraya gediklerinde onu bulacaklar. Âyette onlarla alay edilmektedir.]

103. De ki: "Size amelleri en ziyade hüsrana gidenleri haber vereyim mi?"

[Bu âyet, kâfirlerin işledikleri sıla-ı rahim, fakirleri doyurma, köle azat etme ve benzeri iyi amellerin, ya da aslında kötü olsa da iyi zannettikleri, sevabına nail olmayı umdukları ve eserlerini görmek istedikleri kötü amellerin acı sonunu açıklamaktadır.]

104. Onlar ki dünya hayatında emekleri boşa gitmektedir de kendilerini zannederler ki, cidden güzel sanat yapıyorlar.

[Küfür içinde yapılan ameller; aslında ibadet bile olsa, batıldır. Yine gizli şirk denilen riya ile yapılan ameller de aslında ibadet olsalar da günaha yakınlıkları sebebiyle reddedilir.]

105. Bunlar işte o kimselerdir ki Rablerinin âyetlerini ve O'na kavuşacaklarını inkâr etmişlerdir de hayır adına yaptıkları bütün amelleri boşa gitmiştir. Artık Kıyamet günü biz onlar için hiçbir terazi ortaya koymayız.

[Çünkü terazi, Allah'ın birliğine inananlardan iyilik ve kötülükleri olanlar için ortaya konur. Oysa kâfirlerin Kıyamet terazilerinde tartılacak hiçbir iyilikleri yoktur. İyiliği olmayanın yeri de cehennemdir. Rasûlullah [s.a.v]: "Kıyamet günü semiz, iri bir adam gelecek. Fakat Allah katında, bir sivrisineğin kanadı kadar ağırlığı olmayacaktır" buyurmuş, sonra, "bu âyeti okuyun" demiştir. Müslim, Münafıkun 18.]

106. İşte böyle, onların cezaları cehennemdir. Çünkü küfretmişler ve benim âyetlerimi ve peygamberlerimi eğlence yerine tutmuşlardır.

107. İman edip salih salih ameller işleyen kimselere gelince: Onlar için Firdevs cennetleri bir konukluk olmuştur.

108. İçlerinde devamlı olmak üzere kalırlar, onlardan çıkmak istemezler.

(Bu hatırlatma ve uyarmayı yeterli görmeyip de daha ziyade ayrıntı isteyenlere karşı Ey Muhammed!)

109. De ki: "Eğer Rabbimin kelimeleri için deniz, mürekkep olsa idi herhalde rabbimin kelimeleri tükenmeden deniz tükenirdi. Bir misli de yardım getirsek bile."

(Çünkü Allah'ın kelimeleri sonsuz, denizler sonludur. Sonluya sonlu eklendiğinde ortaya çıkan toplam da sonludur. Sonlunun sonsuza uyumu ise imkânsızdır, çelişkidir.)

110. De ki: "Ben sırf sizin gibi bir beşerim. Ancak şu var ki bana şöyle vahy olunuyor: "İlahınız ancak bir tek ilahtır. Onun için her kim Rabbine kavuşmayı arzu ederse salih bir amel işlesin ve Rabbine yaptığı ibadete hiçbir şirk karıştırmasın."

(Kim Rabbine kavuşacağını umuyorsa, Allah'ın huzuruna varmak, hesabından kurtulup sevabına ermek, rızasını bulmak veya cemalini görmek arzu ediyor, O'na kavuşanlardan olmak ümidini besliyorsa salih, yani o kavuşmağa layık temiz iş yapsın. Ne yukarıda geçtiği üzere ibadetine, Allah'ın âyetini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler gibi açık şirk, ne de riya gibi gizli şirk karıştırmasın.)

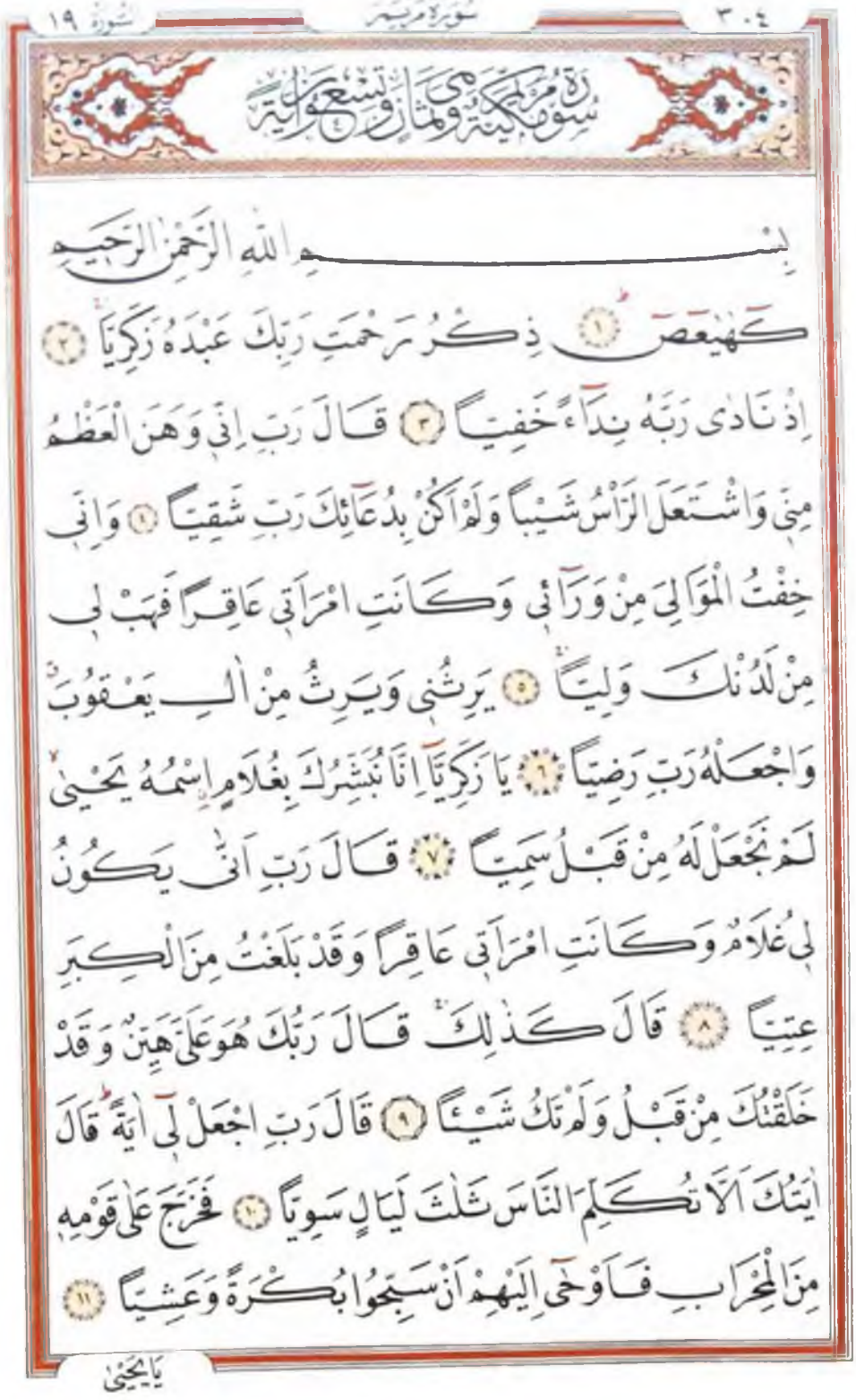
سورة مريم مكية وهي إحدى وتسعون آية

بسم الله الرحمن الرحيم

كهيعص ﴿١﴾ ذكر رحمت ربك عبده زكريا ﴿٢﴾
إذ نادى ربه نداء خفيا ﴿٣﴾ قال رب إني وهن العظم
مني واشتعل الرأس شيبا ولم أكن بدعائك رب شقيا ﴿٤﴾ وإني
خفت الموالي من ورائي وكانت امرأتي عاقرا فهب لي
من لدنك وليا ﴿٥﴾ يرثني ويرث من آل يعقوب
واجعله رب رضيا ﴿٦﴾ يا زكريا إنا نبشرك بغلام اسمه يحيى
لم نجعل له من قبل سميا ﴿٧﴾ قال رب أنى يكون
لي غلام وكانت امرأتي عاقرا وقد بلغت من الكبر
عتيا ﴿٨﴾ قال كذلك قال ربك هو علي هين وقد
خلقتك من قبل ولم تك شيئا ﴿٩﴾ قال رب اجعل لي آية قال
آيتك ألا تكلم الناس ثلاث ليال سويا ﴿١٠﴾ فخرج على قومه
من المحراب فأوحى إليهم أن سبحوا بكرة وعشيا ﴿١١﴾

يا يحيى

19
MERYEM SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 98 âyettir.

[Bâkire Meryem'in babasız bir çocuk doğurması, sonra beşikte bir bebek iken, Allah'ın bu çocuğu konuşturması ile ilgili o parlak mucizeyi ebedileştirmek için Meryem Sûresi adı verilen bu mübârek sure, Allah'ın birliği inancını esas alır, Allah'ın varlığı ve birliği fikrini işler ve doğruyu bulanlarla sapıtanların yollarını açıklar.

Ayrıca bütün peygamberlerin aynı gaye ile geldiklerini vurgulamak amacıyla peygamber kıssalarından, kıyamet hallerinden ve o gün meydana gelecek korkunç olaylardan bahseder.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.

(Bu âyet, sayılamayacak kadar manalara ihtimali olan müteşabih bir âyettir. Böyle anlamının kesin olarak bilinememesinin faydası da kendi ken-

dine bırakılacak olan aklın, ihtimaller içinde nasıl çırpındığını göstererek yüce bahisleri ve meseleleri idrakte âcizlik ve hayrette kalma derecesini hatırlatmaktır ki buna "derin âlimlerin denenmesi" denir.)

2. Rabbinin rahmetini bir anış, Zekeriyya kuluna.

[Yani bu okunan, Rabbinin, Zekeriyya kuluna rahmetini anmasıdır. Ey Muhammed! Bunu sana anlatacağız.]

3. O vakit ki, Rabbine seslenmişti, gizli bir seslenme.

[Zekeriyya (a.s.), duasını gizli yaparak edebe riayet etmişti. Çünkü gizli dua her ne kadar Allah'a nispetle açıktan yapılan dua gibi de olsa, duanın gizli yapılması ihlası daha çok artırır, riyadan daha çok uzak olur ve insanların kınamasından kurtulmaya daha çok vesile olur. Onun içindir ki Zekeriyya (a.s.), hemen hemen işitilemeyecek kadar gizli bir sesle Rabbine dua edip yalvarmıştı.]

4. Demişti: "Ey Rabbim! İşte ben. Artık kemik gevşedi benden ve baş, bembeyaz alev aldı. Sana dua ile ise Rabbim hiçbir zaman bedbaht olmadım."

[Zekeriyya: "Ey Rabbim, dedi, yaşlılık sebebiyle kemiklerim zayıfladı ve kuvvetim gitti. Kuru otlar üstünde ateşin yayılması gibi aklık başımda yayıldı. Rabbim! Sen hiçbir zaman benim duamı reddetmedin, şimdi de kabul et." Beyzavi der ki: "Zekeriyya (a.s.), bu sözleriyle, daha önce kabul edilmiş olan duasını vesile edinmektedir. Yüce Allah, daha önce duasını kabul etmek suretiyle onu buna alıştırdı ve bu hususta ümitlendirdi. Ümitlendirdiği kimsenin duasını reddetmemek, yüce Allah'ın şanındandır."]

5. "Bu halimle ben, arkamdan yerime kalacak olan hısım ve akrabalardan endişedeyim. Hanımım da kısır. Onun için bana katından bir veli ihsan et...

[Yani normal sebepler vasıtasıyla değil, yaratma yoluyla kudretinden ve geniş lütfundan bana bir oğul ver. Çünkü ben ve hanımım bu halimizle çocuk dünyaya getirmeğe elverişli değiliz. Âyette geçen veli, benden sonra din işlerini takip edecek ve yüklenecek, soyumdan bir erkek çocuk demektir.]

6. ...Ki hem benim mirasımı, hem Yakub hanedanının mirasını ala. Hem de onu rızaya mazhar kıl, Rabbim!"

[Buradaki mirastan maksat, şeriat ve ilim mirasıdır. Çünkü peygamberlerin malına mirasçı olunmaz. Nitekim Hz. Peygamber (a.s.): "Biz peygamberler topluluğu miras bırakmayız, bıraktığımız sadakadır" buyurmuştur. Buhârî, Humus 1, Megazi 14, 38; İtisam 5; Müslim, Cihad 49-52, 54, 56.]

7. "Ey Zekeriyya! Haberin olsun, biz sana bir oğul müjdeliyoruz, adı Yahya, bundan evvel hiçbir adaş yapmadık ona."

[Mücahid, âyetin son kısmını, "daha önce hiç kimseyi ona benzer ve denk kılmadık" şeklinde yorumlamıştır. Çünkü o, yaşlı bir baba ve kısır bir anneden doğmuştu. Âl-i İmrân, 3/39 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

8. Zekeriyya dedi: "Ey Rabbim! Benim için bir oğul nereden olacak: hanımın kısır bulunuyor, ben de ihtiyarlıktan kağşamak derecesine geldim."

[Zekeriyya: "Sen beni kuvvetlendirerek, kısır olan hanımımı da çocuk doğuracak duruma getirerek mi o çocuğu bana vereceksin? Yoksa beni başka bir hanımla evlendirerek mi vereceksin? Şüphesiz senin her şeye gücün yeter" dedi.

Buradan anlaşılıyor ki o, kendisine çocuk verilmesini garip karşılamıyor fakat çocuğun ne şekilde verileceğini merak ediyor.]

9. Allah buyurdu: "Öyle. Fakat Rabbin buyurdu ki: O, bana kolaydır. Bundan evvel seni yarattım, halbuki hiçbir şey değildin.

[Yaratma hususunda Allah için kolaylık ve güçlük diye bir şey yoktur. Küçük büyük, yüce ve âdi her şeyi yaratmak O'na göre birdir. Yahya'nın yaratılmasının daha kolay oluşu, insanlara göredir.]

10. Zekeriyya dedi: "Rabbim! Bana bir alâmet yap." Buyurdu ki: "Alâmetin, sap sağlam olduğun halde üç gece insanlara söz söyleyememendir."

[Hasta olmadığı halde dili tutuldu, üç gün işaret dışında insanlarla konuşamadı. Âl-i İmrân, 3/41 âyetine ve açıklamalarına bakınız.]

11. Derken Mihrab'dan kavmine çıktı da: "Sabah ve akşam tesbih edin" diye onlara işaret verdi.

[Zekeriyya üç gün dili tutulunca ibadet ettiği yerden çıkmış ve konuşamadığı için eliyle veya yazarak kavmine Allah'ı tesbih etmelerini emretmiştir.]

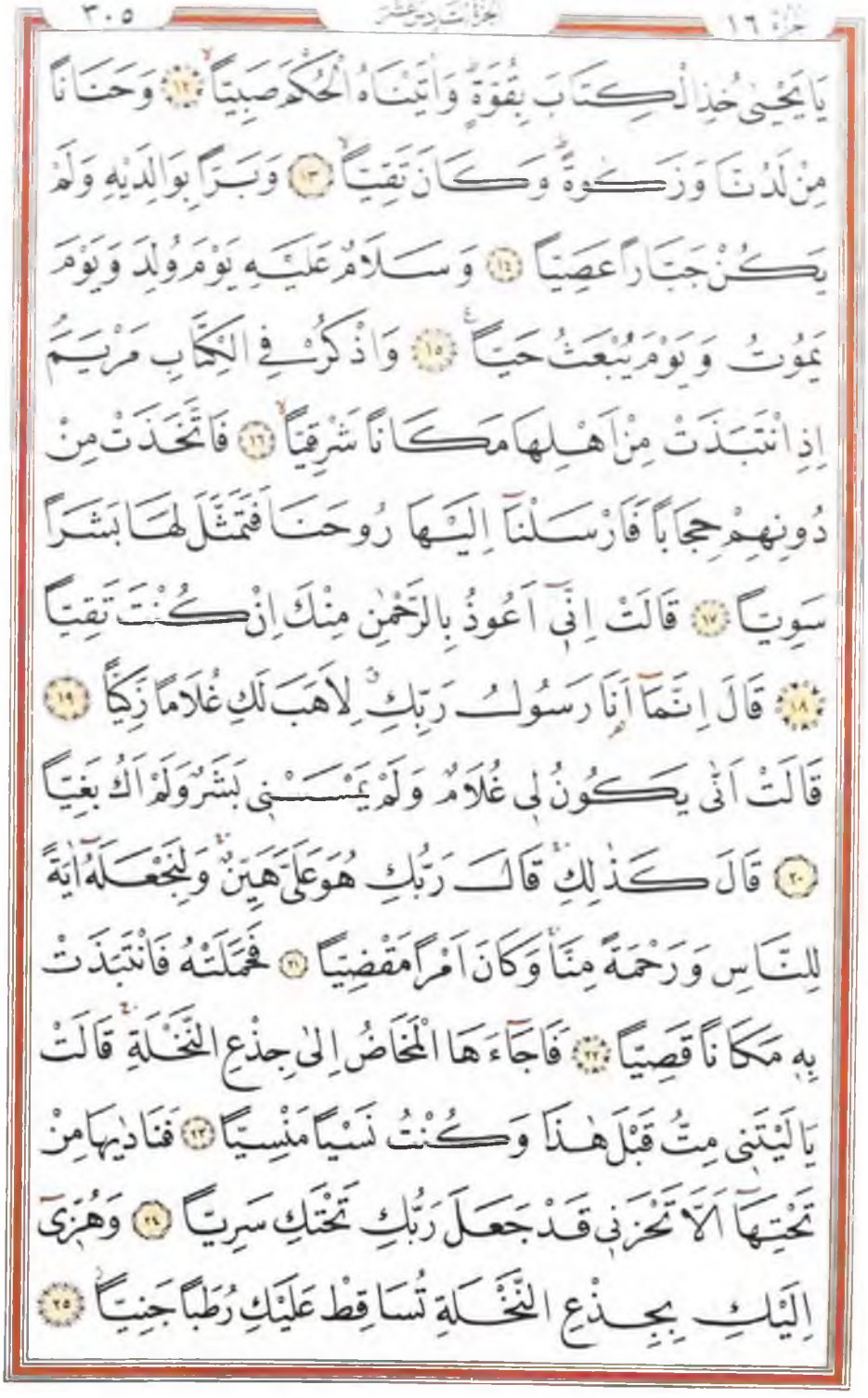
يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ ۖ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾ وَحَنَانًا
مِّن لَّدُنَّا وَزَكَاةً ۖ وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ
يَكُن جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾ وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ
يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ
إِذِ انتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾ فَاتَّخَذَتْ مِن
دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا
سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَٰنِ مِنكَ إِن كُنتَ تَقِيًّا
﴿١٨﴾ قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾
قَالَتْ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا
﴿٢٠﴾ قَالَ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً
لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا ۚ وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿٢١﴾ فَحَمَلَتْهُ فَانتَبَذَتْ
بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَىٰ جِذْعِ النَّخْلَةِ ۖ قَالَتْ
يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا وَكُنتُ نَسْيًا مَّنسِيًّا ﴿٢٣﴾ فَنَادَاهَا مِن
تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَد جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾ وَهُزِّي
إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾

12. "Ey Yahya! Kitabı kuvvetle tut" (dedik) ve daha küçük bir çocuk iken ona hikmet verdik...

["Kitabı kuvvetle tut" demek, onun hükümleriyle amel et demektir. Hikmetten maksat, Tevrat'ı anlamak ve okumaktır. Yoksa Yahya'nın peygamberliği de diğerleri gibi kırk yaşında gelmiştir. Ama Tevrat'ı anlama kabiliyeti ona küçüklüğünde verilmişti. Rivayete göre, daha küçük bir çocuk iken diğer çocuklar onu oyun oynamağa çağırırlar, o ise: "Biz, oyun için yaratılmadık" derdi.]

13. ...Hem de katımızdan bir yumuşak kalplilik ve paklık (verdik), ki o çok takvalı idi.

[O, Allah'ın takva sahibi, günahlardan kaçınan, itaatkar ve salih bir kulu idi. O ne günah işler ne de günah işlemeye niyetlenirdi.]

14. Ve ana babasına iyi davranıcı idi, zorba, isyankar değildi.

[Âyette geçen cebbar kelimesi, kibirli veya sonuçlarına bakmaksızın kızdığı zaman döven ve öldüren kimse anlamına gelir. Allah'ın emirlerine boyun eğmeyen ve kendini büyük gören kimseye de cebbar denir. Yahya böyle biri değildi. O, Rabbine ve ana babasına itaat hususunda böbürlenmeyen, onlara isyan etmeyen bir kimseydi.]

15. Selâm ona! Hem doğduğu gün, hem öleceği gün, hem de diri olarak tekrar canlandırılacağı gün.

[Süfyan b. Uyeyne der ki: Kişi en çok şu üç yerde kendini garip ve yalnız hisseder: Doğduğu, öldüğü ve tekrar diriltileceği gün. Zira doğduğu gün kendini daha önce bulunduğu ortamın dışında bulur. Öldüğü gün, daha önce hiç görmediği varlıklarla karşılaşır. Diriltileceği gün ise kendini büyük bir mahşerin içinde bulur. İşte yüce Allah Yahya (a.s.)'ya bu üç günde ikramda bulunmuş ve onun bu günlerde güven içinde olacağını bildirmiştir.]

16. (Ey Muhammed!) Kitapta Meryem'i de an. O vakit ki, ailesinden doğu tarafında bir mekana çekildi.

[Buradan itibaren bu sûredeki ikinci kıssa başlamaktadır. Bu, kısır bir kadının yaşlı bir kocadan hamile kalarak doğum yaptığını anlatan önceki kıssadan daha enteresandır. Zira bu, kocasız, bakire bir kızın doğum yapması kıssasıdır.

Âyette geçen "doğu tarafı"ndan maksat, Mescid-i Aksa'nın ya da Meryem'in bulunduğu evin doğu tarafıdır. İbn Abbas der ki: "Ben Hristiyanların niçin doğu tarafını kıble edindiklerini insanlara haber vereyim: Onlar, İsa'nın doğduğu yeri kıble edindiler."]

17. Onlardan öte bir perde çekti. Derken kendisine Ruh'umuzu gönderdik de düzgün bir beşer halinde ona görünüverdi.

[Cebrâil ona bir insan şeklinde göründü ki, onun sözlerine alışsın ve ondan kaçmasın. Eğer melek şeklinde görünseydi mutlaka ondan kaçar ve sözünü dinleyemezdi.]

18. Meryem ona: "Ben, dedi, her halde senden Rahmân'a sığınırım. Eğer takvalı birisi isen (bana dokunmaktan sakınırsın.")

[Meryem'in, bu son derece güzel insan şeklindeki melekten Allah'a sığınmış olması onun iffetli olduğunu gösterir.]

19. (Cebrâil) dedi: "Haberin olsun, ben sana gayet temiz bir oğlan vermek için sırf Rabbinin elçisiyim."

[Cebrâil, bu sözleriyle, kendisinden korkan Meryem'e güven telkin etmek ve endişe ve korkusunu gidermek istemiştir. Bundan sonra Meryem yine hayretle sordu:]

20. Dedi ki: "Benim için bir oğlan nasıl olur? Bana bir beşer dokunmadı, ben bir kahpe de değilim."

[Ben hiç evlenmedim, zina da yapmadım. Acaba ben evleneceğim de Allah bana o yolla mı çocuk verecek, yoksa evlenmeden mi çocuğum olacak?]

21. Cebrâil dedi: "Durum öyle. Fakat Rabbin buyurdu ki: O, bana göre kolay. Hem onu insanlara kudretimizin bir delili ve tarafımızdan bir rahmet kılacağımız için, hem de o, hükmü verilmiş bir iş bulunuyor."

[Cebrâil: "Evet öyle, sana kimse dokunmamıştır ve sen iffetli bir kimsesin. Fakat buna rağmen senin çocuğun olacaktır. Çünkü Rabbin böyle hükmetti." dedi.

İsa'nın böyle doğuşu, insanlara yüce Allah'ın sonsuz gücünü göstermek ve peygamber olarak gönderilmesi de insanlara bir rahmet olmak içindir.]

22. Bu suretle İsa'ya hamile oldu ve karnındaki bu yük ile uzak bir yere çekildi.

[Cebrâil, Meryem'in gömleğinin yakasına üfledi. Üfürük, Meryem'in içine girdi, böylece İsa'ya hamile kaldı.]

23. Derken doğum sancısı onu bir hurma dalına getirdi. "Ay, dedi, n'olaydım, bundan evvel öleydim ve unutulmuş gitmiş olaydım."

24. Derken melek ona altından seslendi: "Sakın üzülme! Rabbin, senin altında bir su arkı meydana getirdi.

25. Hurmanın da dalını kendine doğru silkele, üzerine derilmiş taze hurmalar dökülsün."

[Bunlar, Meryem'in acılarının dinmesi ve bunların kendisine Allah tarafından bir ikram olduğunu bilmesi içindir.]

فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا ۖ فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا
فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنسِيًّا
﴿٢٦﴾ فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ ۖ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا
فَرِيًّا ﴿٢٧﴾ يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا
كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا ﴿٢٨﴾ فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ ۖ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ
كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾ قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ ۖ آتَانِيَ الْكِتَابَ
وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٣٠﴾ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنتُ وَأَوْصَانِي
بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ
يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدتُّ وَيَوْمَ أَمُوتُ
وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾ ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ
يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾ مَا كَانَ لِلَّهِ أَن يَتَّخِذَ مِن وَلَدٍ ۖ سُبْحَانَهُ ۖ إِذَا قَضَىٰ
أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾ وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ
فَاعْبُدُوهُ ۗ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِن بَيْنِهِمْ ۖ
فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِن مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾ أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ ۙ
يَوْمَ يَأْتُونَنَا لَٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾

وَأَنذِرْهُمْ

26. "Artık, ye, iç, gözün aydın olsun. Bunun üzerine şayet beşerden birini görürsen de ki: "ben, Rahmân'a oruç adadım. Onun için bugün hiçbir insana söz söylemeyeceğim."

[O hurmanın meyvesinden ye ve nehrin suyundan iç. Gönlünü rahat tut, seni üzen şeyleri kalbinden at! Çünkü Allah, senin altından bir su akıtmak, kuru hurmayı yeşertip zamanından önce meyve verdirmek gibi olağanüstü şeylerle senin günahsız olduğunu ispat etmiştir. Eğer bir insan gördüğünde sana çocuğunla ilgili bir soru sorarsa işaretle de ki: "Ben, Rahmân için susma orucu adadım. Bugün kimseyle konuşmayacağım."

Susma orucu, Hz. Peygamber (a.s.) tarafından yasaklanmıştır.]

27. Derken onu yüklenerek kavmine getirdi. "Hey Meryem, dediler, vallahi yumurcak bir şey getirdin."

[Meryem, lohusalık döneminden sonra temizlendi ve çocuğu İsa'yı kucağına alıp kavmine geldi. Kavmi, Meryem'i ve oğlunu görünce işi büyüttüler, onu yadırgadılar ve: "sen çok garip bir şey yapmışsın" dediler.]

28. "Ey Hârun'un kız kardeşi! Baban bir kötülük adamı değildi, anan da bir kahpe değildi."

[Bu Hârun'un kim olduğunda ihtilaf edilmiştir. Bazıları şöyle der: "Kavmi, iffetli bir kadın olduğu için ona "Hârun'un kardeşi" demişlerdir. Çünkü İsrailoğulları arasında iyi, namuslu ve iffetli kişilere Hârun ismi verilirdi. Bu, Musa'nın kardeşi olan Hârun değildir." Katade de şöyle der: İsrailoğulları arasında salih kişilere Hârun ismi verilirdi. Kavmi, salih kişi olma hususunda Meryem'i Hârun'a benzettiler ve: "Ey Hârun'un benzeri!" dediler. Bazıları da, "Musa'nın kardeşi Hârun'un soyundan geldiği için kavmi ona böyle hitap etti" demişlerdir.]

29. Bunun üzerine Meryem çocuğa işaret etti: "Beşikteki bir bebek ile nasıl konuşuruz?" dediler.

[Razi der ki: "Rivayete göre o anda İsa, annesinin memesini emiyordu. Konuşmaları işitince emmeyi bırakıp yüzünü onlara çevirdi ve onlarla konuştu. Bundan sonra çocukların konuşma çağına gelene kadar bir daha konuşmadı."]

30. İsa dedi ki: "Haberiniz olsun, ben Allah'ın kuluyum, O bana kitap verdi ve beni bir peygamber yaptı.

[Hz. İsa daha ilk konuşmasında, ilerde kendisinin ilah olduğunu iddia edecek olanları reddetmekte ve Allah'ın bir kulu olduğunu söylemektedir. Hem de annesinden zina isnadını kaldırmış olmaktadır. Zira Allah böyle bir çocuğu bir fahişeye nasip etmez.]

31. "Ve beni nerede olsam mübarek kıldı. Hayatta olduğum sürece bana namaz ve zekât emretti.

[İsa'ya zekâtın emredilmesi onun zengin olmasını gerektirmez. Bu emir ona, ümmetinin zenginleri dolayısıyla verilmiştir. Bu tür ifadeler, emirleri yerine getirme ve yasakları terk etme hususunda ümmeti heyecanlandırsın diye, peygamberlere nispet edilmiştir.]

32. "Ve beni anneme hürmet edici kıldı, bir zorba, haydut kılmadı."

33. "Ve selam bana! Hem doğduğum gün, hem öleceğim gün, hem diri olarak tekrar canlandırılacağım gün."

[Hadiste şöyle buyrulur: "Doğan hiçbir çocuk yoktur ki; doğduğunda şeytan ona dokunmuş olmasın. Çocuk, şeytanın bu dokunmasından dolayı ağlar. Ancak Meryem ve oğlu, bundan müstesnadır." "Buhârî, Tefsiru'l-Kur'ân 3/2."]

34. İşte hakkında çekişip durdukları Meryem oğlu İsa, Hak sözü olarak budur.

[İsa, babasız olarak sadece Allah'ın "ol" sözüyle olduğu için, ona Allah'ın kelimesi denilmiştir. Âl-i İmrân, 3/39 ve Nisâ, 4/171 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

35. Allah'ın çocuk edinmesi hiçbir zaman olur şey değildir. Bundan tenzih ederiz o Sübhân'ı. O, bir iş murat edince sadece ona "ol" der, oluverir.

36. Hem o: "Haberiniz olsun, (dedi), Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Onun için hep O'na ibadet ediniz. İşte biricik doğru yol budur."

(Eldeki İncillerde dahi zikredilen "Allah benim Rabbimdir" sözü, onun peygamberliğinde davetinin hülasası olduğu ve tevhid inancını açık ve kesin bir dille ifade ettiği için burada ayrıca zikredilmiştir. Âl-i İmrân, 3/51 âyeti de bu âyetin bir benzeridir.)

37. Sonra gruplar, kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler. Artık büyük bir günün görülecek trajedisinden vay o kafirlere!

(Sonra Yahudi ve Hristiyanlar kendi aralarında anlaşmazlık çıkardılar. Yahudiler bir türlü söyledi, Hristiyan fırkaları da türlü tartışmalara girdiler: Kimi, "Allah'ın oğlu" dediler, kimi "Allah'ın kendisidir, yere indi sonra göğe çıktı" dediler. Kimi "üçün biri" dedi, kimi de, "Onun kulu ve peygamberi" dediler.)

38. Neler işitecek, neler görecekler onlar bize gelecekleri gün! Fakat o zalimler bugün açık bir sapıklık içindeler.

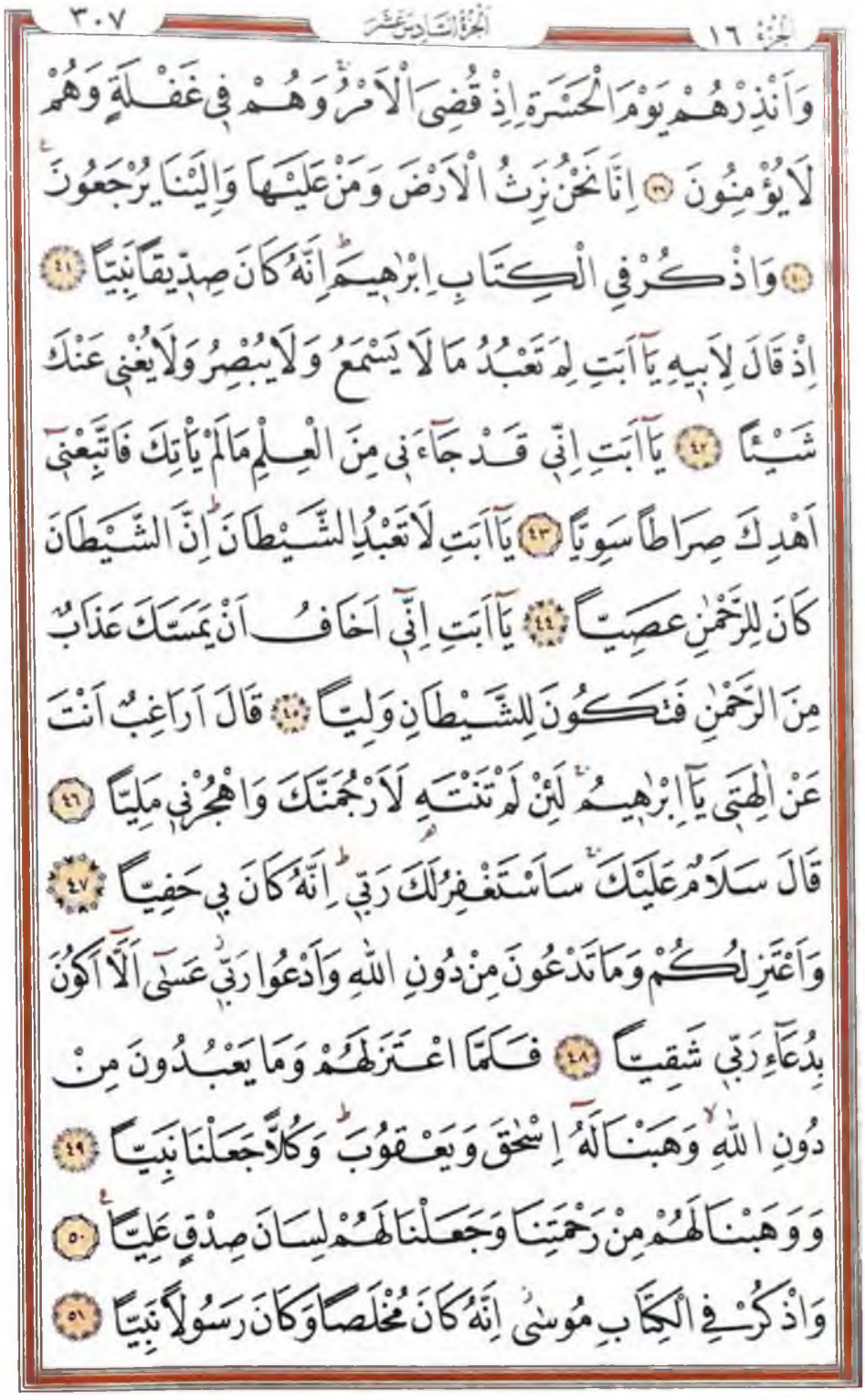
وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ
﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَّبِيًّا ﴿٤١﴾
إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنكَ
شَيْئًا ﴿٤٢﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي
أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ
كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَن يَمَسَّكَ عَذَابٌ
مِّنَ الرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾ قَالَ أَرَاغِبٌ أَنتَ
عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾
قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾
وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ
بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن
دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾
وَوَهَبْنَا لَهُم مِّن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾
وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥١﴾

39. Onlar gaflet içinde iken, onlar iman etmezlerken, o hasret gününün, o iş bitirildiği saatin dehşetini kendilerine haber ver.

[Her işin bitmiş olacağı, yani hesabın görülüp cennetliklerin cennete, cehennemliklerin de Cehenneme gönderileceği o hasret gününe karşı onları uyar.]

40. Her halde yere ve bütün üzerindekilere biz vâris olacağız biz. Ve onlar hep bize döndürülecekler.

[Yüce Allah, bundan sonraki âyetlerde İbrahim (a.s.) kıssasını ve onun, babasıyla aralarında geçen konuşmaları anlatıyor.]

41. Kitapta İbrahim'i de an. Çünkü o bir sıddık, bir peygamber idi.

[Ey Muhammed! Ümmetine İbrahim'in kıssasını oku ve onlara tebliğ et. Gerçekten o, yaptığı ve yapmadığı her işte, her zaman doğruluğa sarılan,

hiç doğruluktan ayrılmayan bir peygamberdi.

Bu kıssanın anlatılmasından maksat, kendilerinin Hz. İbrahim'in soyundan geldiklerini iddia edip bununla övünen, sonra da putlara tapan Arapların Hz. İbrahim'in faziletine dikkatlerini çekmek ve onun soyundan gelmekle övünenlerin onun gibi olmaları gerektiğini bildirmektir.]

42. Bir vakit İbrahim, babasına demişti: "A babacığım! O işitmez görmez ve sana hiçbir faydası olmaz şeylere niçin taparsın?"

[Babacığım! Sen bunları bırak da duanı işiten, her halini görüp seni kuşatan, senden bütün zararları uzaklaştırmağa gücü yeten Allah'a kulluk et.]

43. "A babacığım! Emin ol bana, ilimden sana gelmeyen hakikat geldi. Gel bana uy da seni bir düz yola çıkarayım."

[Görüldüğü gibi İbrahim (a.s.), babasına nazik bir şekilde hitap ediyor, onu cahillikle suçlamıyor, kendisinin ondan çok üstün bir ilme sahip olduğunu söylemiyor. Bu davranış, bizlere de bir örnek olmalıdır.]

44. "Babacığım! Şeytana tapma. Çünkü şeytan, Rahmân'a âsi oldu."

[Kurtubi der ki: "Âyette, itaat etme yerine tapma kelimesi kullanılmıştır. Çünkü Allah'a isyan hususunda bir şeye itaat eden ona tapmış olur."]

45. "Babacığım! Ben cidden korkarım ki sana o Rahmân'dan bir azap dokunur da şeytana yar olursun."

[İbrahim (a.s.)'in her hitabında "babacığım" demesi, babasını çok sevdiğini, ona doğru yolu göstermeyi ve onun azaptan korunmasını aşırı derecede istediğini gösterir. Sözlerini son derece güzel sıralıyor. Şöyle ki, önce putlara tapmanın batıl olduğuna babasının dikkatini çekiyor. Sonra körü körüne taklidi bırakıp delillere bakarak kendi peşinden gelmesini istiyor. Daha sonra Şeytana tapmanın akıllıca bir iş olmadığını hatırlatıyor. Son olarak da edep ve nezaket kurallarına uyarak, batıl yola girmeyi engelleyici tehditle sözü bitiriyor.]

46. Babası: "Sen, dedi, benim mabutlarımdan geçmek mi istiyorsun ey İbrahim! Yemin ederim ki eğer vazgeçmezsen seni muhakkak taşa tutarım. Hem beni uzun süre bırak git."

[Ey İbrahim! İlahlarıma dil uzatmaktan vazgeçmezsen yemin olsun ben de seni sözle taşlarım, sana ağır sözler söyler, hakaret ederim. Haydi benden sağ salim uzaklaş, seni cezalandırmış olmayayım.]

47. İbrahim: "Selâm sana, dedi, Rabbimden seni bağışlamasını isteyeceğim. Çünkü O bana çok lütfedicidir."

[İbrahim'in bu selamı, lütuf ve ihsan selamı değil, ayrılık selamıdır. Yani, selam sana, ben gidiyorum ve sana veda ediyorum, demektir. Kasas, 28/55 âyetindeki selam da bu manayadır.]

48. "Hem sizi Allah'tan başka taptıklarınızla bırakıp çekilirim de Rabbime dua ederim. Umulur ki Rabbime dua ile bedbaht olmam."

[Rivayete göre İbrahim (a.s.) babasına bunları söyledikten sonra oradan ayrılıp Şam taraflarına gitmiştir. Yüce Allah orada ona oğlu İsmail'i ve İshak'ı vermiştir.]

49. Ne zaman ki onları ve Allah'tan başka taptıklarını bırakıp çekildi, biz de ona İshak'ı ve Yakub'u bahşettik. Ve her birini birer peygamber yaptık.

[İbrahim (a.s.) kavminden ve onların tapmış olduğu putlardan uzaklaşıp Şam taraflarına gidince, onun yurdundan ayrılık hasretini, kendisine oğlu İshak'ı ve torunu Yakub'u vererek giderdik ve onları peygamber yaptık.]

50. Ve bunlara rahmetimizden ihsanlarda bulunduk ve hepsine dillerde yüksek bir doğrulukla anılma nimeti verdik.

[Bütün din mensupları İbrahim, İshak ve Yakub'dan hoşnut olacak ve onları kıyamete kadar hayırla anacaklar. Hz. İbrahim bunu yüce Allah'tan istemişti. Bkz. Şuarâ, 26/84. Yüce Allah da onun duasını kabul buyurdu. Nitekim beş vakit namazın son oturuşlarında yaptıkları dua ile Müslümanlar Efendimiz ile birlikte onu da anmaktadırlar.]

51. Kitapta Musa'yı da an. Çünkü o, ihlaslı idi ve bir rasul, bir nebi idi.

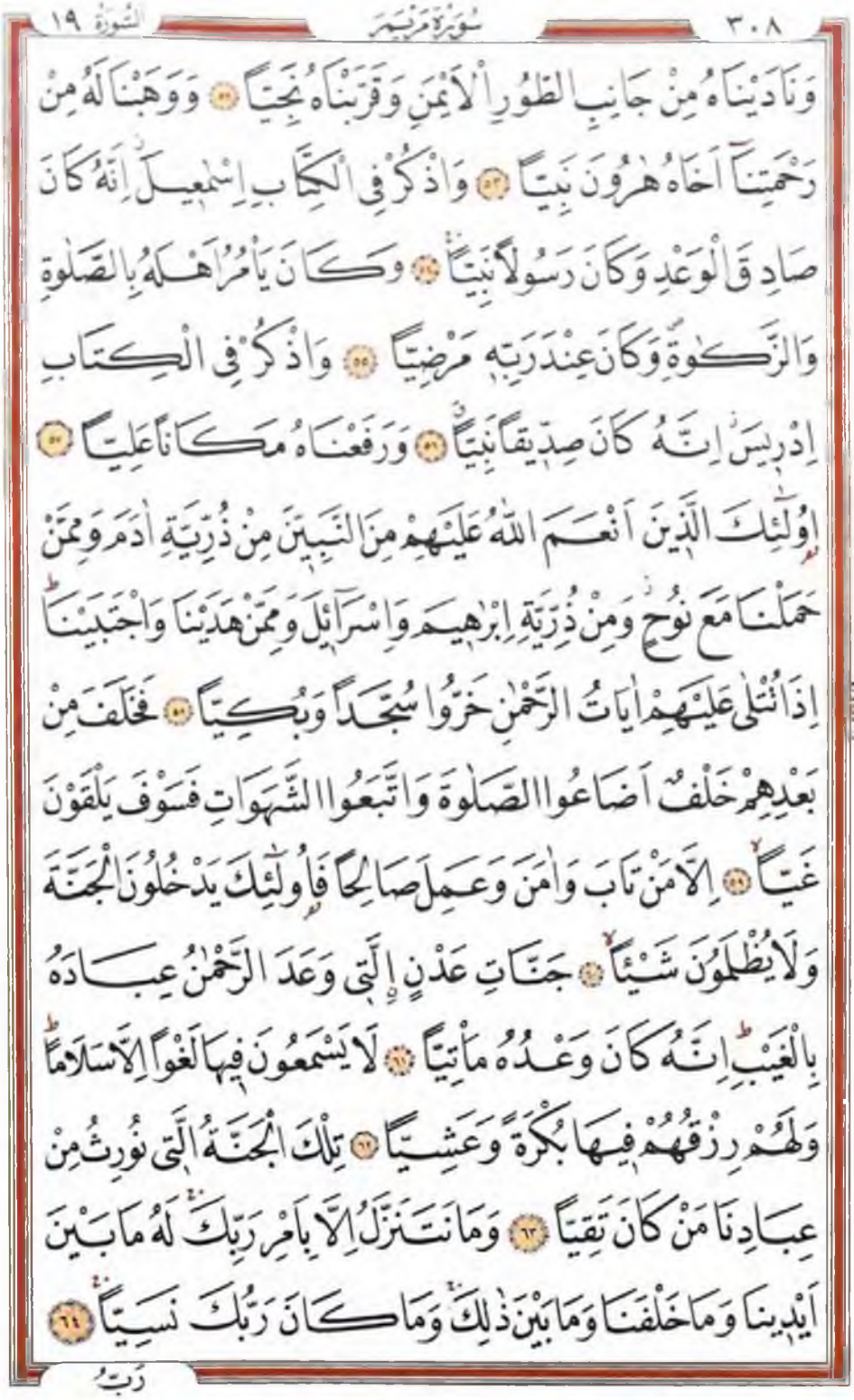

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ
رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ
صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ
وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ
إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾
أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ
حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا
إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾ فَخَلَفَ مِنْ
بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ
غَيًّا ﴿٥٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ
وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٦٠﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُ
بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا
وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾ تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ
عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾ وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ
أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾

سَجْدَة

رَبُّ

52. Hem ona Tur'un sağ tarafından nida ettik, hem de onu münacat makamında yakınlık mertebesine erdirdik.

[Yüce Allah bu âyette Musa (a.s.)'nın Şam taraflarında Şuayb (a.s.)'ın yanında uzun süre kaldıktan sonra ülkesi olan Mısır'a dönerken Tûr dağına geldiğinde ona peygamberlik verdiğini ve bu peygamberliğin kendisine nida edilerek başladığını haber veriyor.]

53. Ve rahmetimizden ona kardeşi Hârun'u da bir peygamber olarak ihsan ettik.

[Musa (a.s.): "Bana kendi ailemden bir yardımcı ver: Kardeşim Hârun'u" "Tâhâ, 20/29-30" diye dua etmişti. Yüce Allah onun bu duasını kabul ederek kardeşi Hârun'u ona destek ve yardımcı yaptı.]

54. Kitapta İsmail'i de an. Çünkü o, cidden va'dinde sadık idi. Ve bir resul, bir nebi idi.

[Onun verdiği sözde durduğuna delil olarak şu olay yeterlidir: O, kurban edileceği zaman sabredeceğine dair babasına söz vermiş ve: "Beni, inşallah sabredenlerden bulacaksın." "Saffât, 37/ 102" diyerek bu sözünü tutmuştu. Bunda doğru sözlü olmağa ve verilen sözü yerine getirmeğe teşvik vardır.]

55. Ve ailesine namaz ve zekâtı emrederdi, Rabbinin katında kendisinden hoşnut olunan bir kimseydi.

[Razi der ki: "Bu, en büyük övgüdür. Zira yüce Allah'ın hoşnut olduğu kimse, yaptığı her itaatte en yüce dereceleri kazanmış demektir."]

56. Kitapta İdris'i de an. Çünkü o, bir sıddık, bir peygamber idi.

[İdris (a.s.), bir terziydi. Kalemle ilk yazı yazan odur. İlk elbise diken ve dikişli elbise giyen de odur. Ondan önce deri giyiyorlardı. Yıldızlar ve hesap ilmi üzerinde ilk düşünen de odur. Âdem'den (a.s.), sonra ilk peygamberdir. Yüce Allah ona otuz sahife indirmişti.]

57. Ve biz onu yüksek bir mekana kaldırdık.

[Yani şanını ve itibarını, peygamberlik ve Allah'a yakınlık şerefiyle yücelttik. Bir görüşe göre, melek tarafından dördüncü göğe çıkarılmış ve Azrail, canını orada almıştır. İşte zikredilen yüksek makam burasıdır. Nitekim Peygamber (a.s.) Efendimiz Mirac gecesi İdris (a.s.) ile dördüncü semada görüştüğünü haber vermiştir.]

58. İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerden, Âdem zürriyetinden, Nûh ile beraber (gemide) taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrail zürriyetinden ve hidayete erdirdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdendir. Kendilerine Rahmân'ın âyetleri tilâvet edildiği zaman ağlayarak secdelere kapanırlardı.

[Bunlar, bu sûrede haberleri anlatılan on peygamberdir. İlki Zekeriyya, sonuncuları İdris'tir. İdris ve Nûh, Hz. Âdem'in neslinden; İbrahim, Nûh ile beraber gemide taşınan Sam'ın soyundan; İshak, İsmail ve Yakub, İbrahim'in soyundan; Musa, Hârun, Zekeriyya, Yahya ve İsa da Yakub'un soyundandır.]

59. Sonra arkalarından bozuk bir topluluk, onların yerini aldı. Namazı kaybettiler ve şehvetleri ardına düştüler. Bunlar da Gayya'yı boylayacaklar.

(Azgınlığın cezası bir şerre çatacaklar. Denilmiş ki: Gayya, Cehennemde öyle bir vadidir ki, Cehennemin bütün dereleri ondan Allah'a sığınırlar. Gayya kuyusu, dilimizde de meşhurdur.)

60. Ancak tövbe edip imana gelen ve salih amel işleyenler hariç. Çünkü bunlar, zerre kadar hakları yenmeyerek cennete gireceklerdir...

[Samimiyetle yapacakları tövbe, önceki küfürlerini silip yok ettiği için, tövbeden sonraki amellerine önceki küfürleri zarar vermeyeceğine işaret olmak üzere ecirlerinin noksan olmayacağı ve asla haksızlığa uğramayacakları beyan olunmuştur.]

61. ...Rahmân'ın, kullarına, onlar görmedikleri halde vaat ettiği Adn cennetlerine. Şüphe yok ki O'nun va'di, yerine getirilegelmiştir.

[Bu girecekleri Cennet, Allah'ın onlara vaat ettiği Adn cennetleridir. Onlar bu cennetleri görmeden önce, sadece yüce Allah'ın vadini tastik ederek onların varlığına iman etmişlerdir. Yüce Allah'ın va'di mutlaka gerçekleşecek ve meydana gelecektir. Zira O, asla sözünden dönmez.]

62. Orada hiç boş söz işitmezler, ancak bir selam (işitirler.) Rızıkları da vardır orada, sabah akşam.

[Cennette onlara, yorulmadan, zahmet ve sıkıntı çekmeden, kesintisiz olarak rızıkları verilecektir. Hiçbir yükümlülük ve sorumluluk bulunmayan, devamlı istiharat yeri olan Cennette boş söz olmayacağının bildirilmesi, yükümlülük ve sorumluluk yurdu olan dünyada bunun hiç yapılmaması gerektiğine işarettir.]

63. O, o cennettir ki, kullarımızdan her kim korunur, takvalı olur ise ona miras kılarız.

64. Bir de Rabbinin emri olmayınca biz (rabbinin elçileri), inemeyiz. Önümüzdeki, ardımızdaki ve bunun arasındaki hep O'nundur. Ve Rabbin seni unutmuş değildir.

(Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.): "Ey Cibril! Bizi daha çok ziyaret etmene ne engel oluyor?" demiş, bunun üzerine bu âyet inmiştir. "Buhârî, Bed'ulhalk 6, Tefsiru Sûre 19/2, Tevhid 28." Demek ki bu âyet, Cebrâil'in o soruya cevabını hikayedir.)

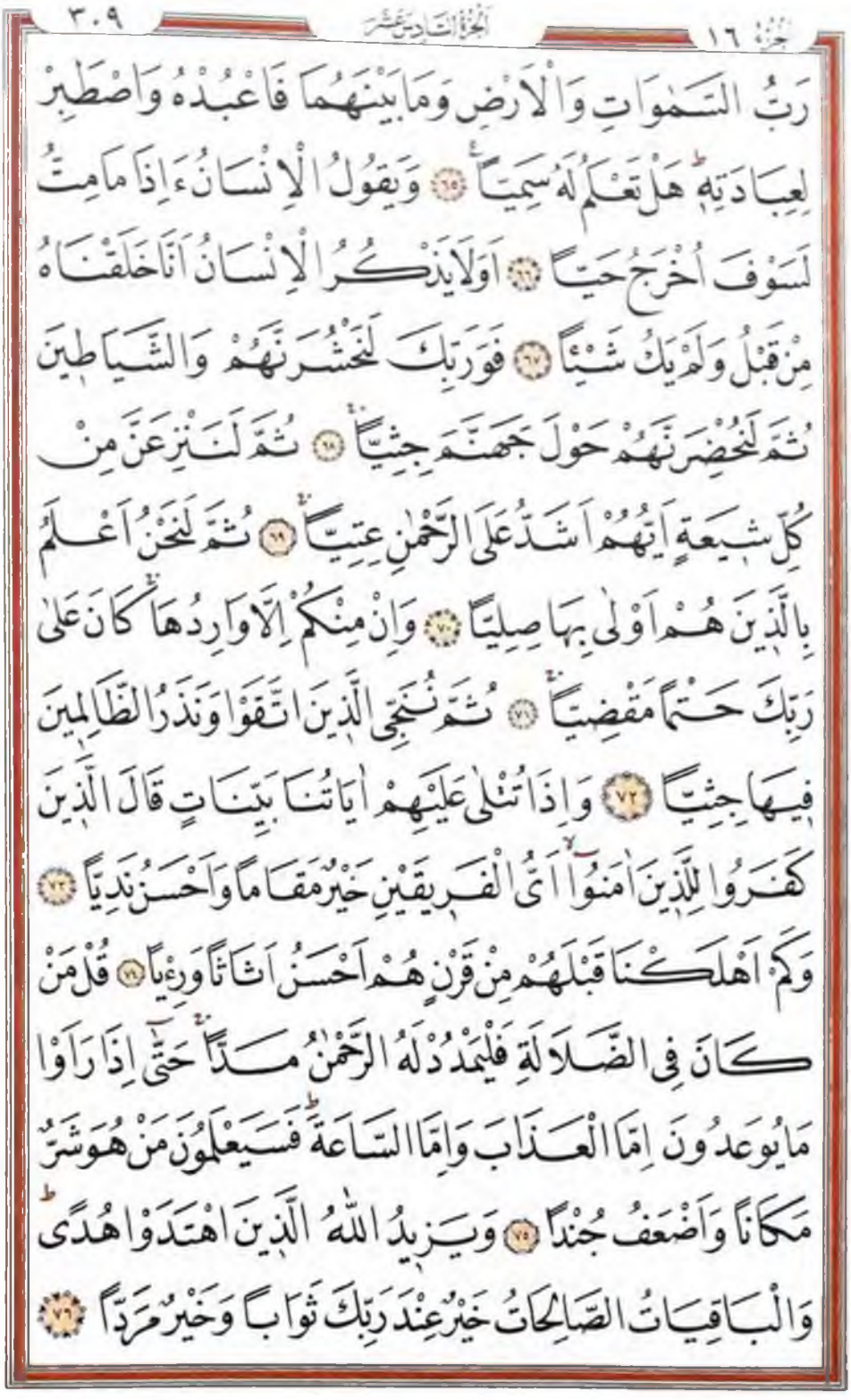

رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ
لِعِبَادَتِهٖ ؕ هَلْ تَعْلَمُ لَهٗ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾ وَيَقُوْلُ الْاِنْسَانُ ءَاِذَا مَا مِتُّ
لَسَوْفَ اُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ اَوَلَا يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنٰهُ
مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيٰطِيْنَ
ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ
كُلِّ شِيْعَةٍ اَيُّهُمْ اَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ
بِالَّذِيْنَ هُمْ اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾ وَاِنْ مِّنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلٰى
رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّى الَّذِيْنَ اتَّقَوْا وَّنَذَرُ الظّٰلِمِيْنَ
فِيْهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالَ الَّذِيْنَ
كَفَرُوْا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا ۙ اَىُّ الْفَرِيْقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَّاَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾
وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنْ قَرْنٍ هُمْ اَحْسَنُ اَثَاثًا وَّرِءْيًا ﴿٧٤﴾ قُلْ مَنْ
كَانَ فِى الضَّلٰلَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمٰنُ مَدًّا ۚ حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا
مَا يُوْعَدُوْنَ اِمَّا الْعَذَابَ وَاِمَّا السَّاعَةَ ؕ فَسَيَعْلَمُوْنَ مَنْ هُوَ شَرٌّ
مَّكَانًا وَّاَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾ وَيَزِيْدُ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اهْتَدَوْا هُدًى ؕ
وَالْبٰقِيٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ مَّرَدًّا ﴿٧٦﴾

65. O, bütün göklerin, yerin ve aralarındakilerin Rabbidir. Dolayısıyla O'na ibadet et ve O'na ibadete sebat ederek sabret. Hiç sen O'na bir adaş bilir misin?

[O'nun bir adaşı yoktur" anlamına gelen bu son cümleyi tefsir ederken İbn Abbas: "Sen, her hangi bir kimsenin Rahmân diye isimlendirildiğini biliyor musun?" demiş; Nahhas da: "Doğru görüş budur, Allah'tan başka hiç kimseye Rahmân ismi verilmez" demiştir.]

66. Böyle iken insan diyor ki: "Her ne zaman ölürsem, ilerde mutlak bir canlı olarak çıkarılacak mıyım?

67. Ya, o insan hiçbir şey değil iken bizim kendisini yaratmış olduğumuzu düşünmez mi?

[İnsan eğer daha önce nerede olduğunu, nasıl meydana geldiğini bir düşünse, öldükten sonra dirilmenin zannettiğinden daha kolay olduğunu an-

lardı. Alimlerden biri şöyle der: Bütün mahlukat, öldükten sonra dirilme olacağına dair bu kısalıkta bir delil getirmek üzere toplanmış olsalardı buna asla güçleri yetmezdi. Çünkü ikinci defa diriltmenin, ilk olarak meydana getirmekten daha kolay olacağında kuşku yoktur. Ayrıca Rûm, 30/27 ve Yâsîn, 36/79 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

68. Evet, Rabbine yemin ederim ki biz onları ve o şeytanları muhakkak ve muhakkak mahşere toplayacağız, sonra onları muhakkak ve muhakkak dizleri üstü Cehennemin etrafına getireceğiz.

[Her kafir, şeytanı ile bir zincire vurulmuş olarak mahşer yerine getirilecektir.]

69. Sonra her zümreden Rahmân'a karşı en ziyade serkeşlik eden hangileri ise muhakkak ve muhakkak çekip ayıracağız.

[Âyette, "ben ölürsem ilerde mutlak bir canlı olarak çıkarılacak mıyım?" diyen Übey b. Halef'e büyük bir tehdit vardır. O, bu sözü dolayısıyla Allah'a en fazla isyan eden kişi olduğu için Arap müşriklerinden ayrılıp çıkarılacak ilk kişidir.]

70. Sonra elbette biz, o Cehenneme yaslanmağa en uygun olanların kimler olduğunu daha iyi biliriz.

71. Hem içinizden hiçbiri yoktur ki mutlak ona varacak olmasın. Ve bu, Rabbinin yapmayı kendi üzerine gerekli kıldığı kesin bir hüküm olmuştur.

[Sahih görüşe göre, Cehenneme varmaktan maksat Sırat köprüsünden geçmektir. Sırat, Cehennemin üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla mümin olsun, kafir olsun herkes bu köprüden geçmek üzere Cehennemin yanına varacaktır. Müminler, işledikleri iyi amellerin derecesine göre rahat veya zorlukla onu geçecek, kafirler ise içine düşecektir.]

72. Sonra takvalı davrananları kurtarırız da zalimleri orada diz üstü bırakırız.

[Yüce Allah bu âyette emirlerini tutup yasaklarından kaçınanları Cehennem ateşinden kurtaracağını, Allah'tan başkasına ibadet ederek veya O'nun emir ve yasaklarına uymayarak kendilerine yazık edenleri ise Cehennem ateşi içinde diz üstü çökmüş bir halde bırakacağını haber veriyor.]

73. Âyetlerimiz kendilerine açık açık tecvid üzere okunduğu zaman da o küfredenler iman edenlere dediler ki: "Bu iki topluluktan hangisinin makamı daha iyi, meclis ve lokali daha güzel?"

[Rivayet edilir ki müşrikler saçlarını başlarını tararlar, yağ ve kokular sürünürler, kıymetli ziynetlerle süslenirlerdi. Yüce Allah'ın apaçık âyetlerini duyup onlara karşılık vermeğe ve müdahale etmeğe güçleri yetmeyince, elde ettikleri dünyalıklarıyla böbürlenerek fakir Müslümanlara: "Eğer sizin yolunuz doğru, bizimki yanlış olsaydı, sizin dünyada durumunuz bizden daha güzel olurdu. Çünkü hikmet sahibi kişiye, dostlarını sıkıntı ve zillet içerisinde bırakıp düşmanlarını da izzet ve rahatlık içerisinde bırakmak yakışmaz" dediler. Yüce Allah onlara şu cevabı verdi:]

74. Halbuki biz kendilerinden evvel mal ve görünüşçe daha güzel nice asırları(n insanlarını) helak etmişiz.

[Eğer onlara verdiğimiz dünya nimet ve süsleri, onların bizim için değerli olmalarından dolayı olsaydı, onları cezalandırıp helak etmezdik.]

75. De ki: "Kim sapıklıkta ise Rahmân onun istediği kadar mühletini uzatsın. Sonunda vaat edildikleri şeyi gördükleri vakit: ya azap veya kıyamet, o zaman bilecekler ki, kimmiş o mevkii daha fena ve askeri daha zayıf?"

[Bu, onların 73. âyetteki sözlerinin karşılığıdır.]

76. Hidayeti kabul edenlere ise Allah daha ziyade hidayet verir. Bâki kalacak olan salih ameller, Rabbinin katında, sevapça da daha hayırlı, akıbetçe de daha hayırlıdır.

[Yani kazancı ebediyen kalıcı olan iyi ameller, Rabbinin katında, kafirlerin böbürlendiği şeylerden ve onların peşin zevklerinden sonuç bakımından daha hayırlıdır. Çünkü bunların sonucu, Allah'ın rızasına ve sonsuz nimete kavuşmaktır. Kafirlerin yaptığı işlerin sonucu ise, Allah'ın gazabı ve sonsuz azaptır.]

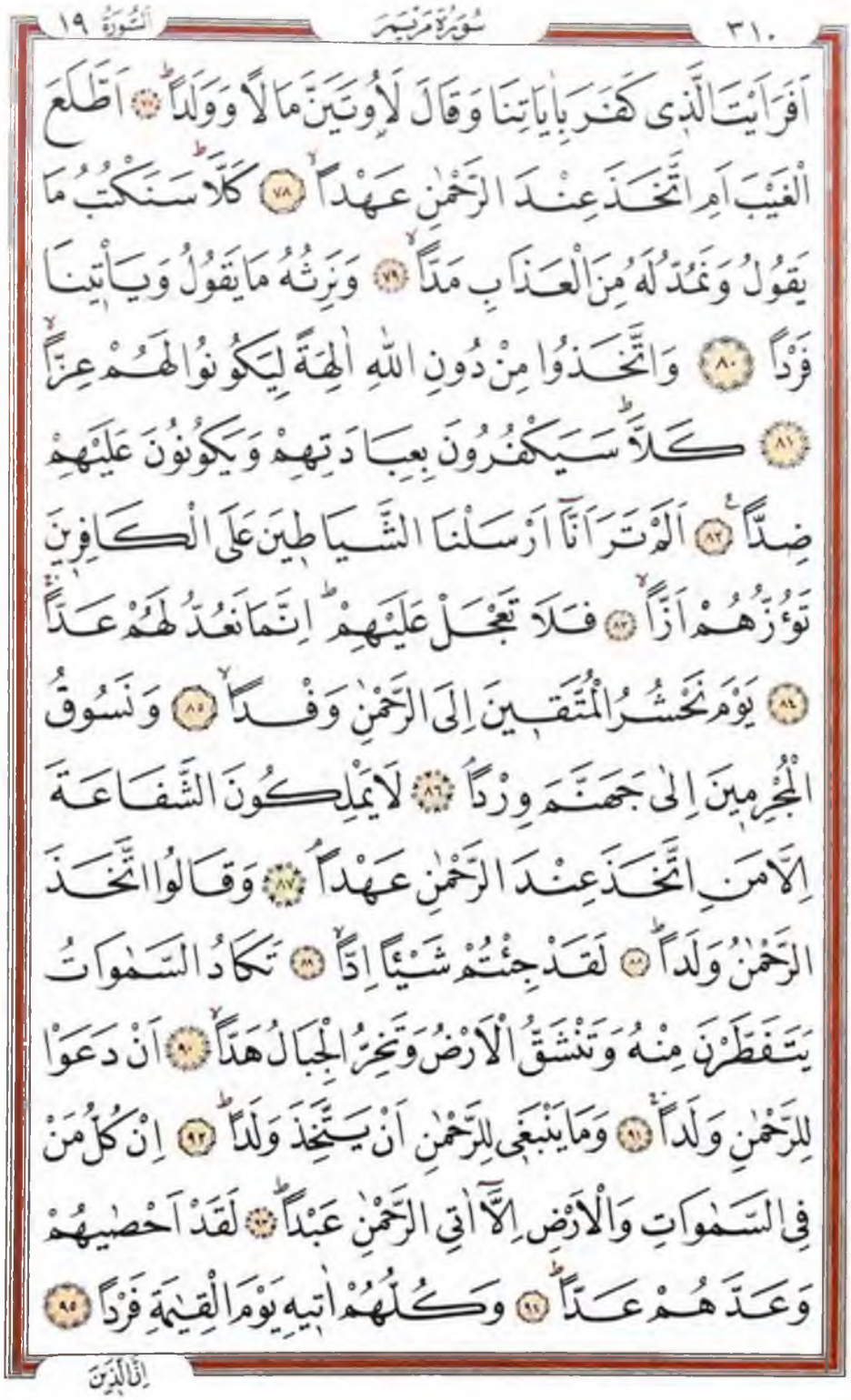
أَفَرَءَيْتَ ٱلَّذِى كَفَرَ بِـَٔايَـٰتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾ أَطَّلَعَ
ٱلْغَيْبَ أَمِ ٱتَّخَذَ عِندَ ٱلرَّحْمَـٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾ كَلَّا ۖ سَنَكْتُبُ مَا
يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُۥ مِنَ ٱلْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾ وَنَرِثُهُۥ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا
فَرْدًا ﴿٨٠﴾ وَٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ ءَالِهَةً لِّيَكُونُوا۟ لَهُمْ عِزًّا
﴿٨١﴾ كَلَّا ۚ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ
ضِدًّا ﴿٨٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّآ أَرْسَلْنَا ٱلشَّيَـٰطِينَ عَلَى ٱلْكَـٰفِرِينَ
تَؤُزُّهُمْ أَزًّا ﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ ۖ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا
﴿٨٤﴾ يَوْمَ نَحْشُرُ ٱلْمُتَّقِينَ إِلَى ٱلرَّحْمَـٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ
ٱلْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾ لَّا يَمْلِكُونَ ٱلشَّفَـٰعَةَ
إِلَّا مَنِ ٱتَّخَذَ عِندَ ٱلرَّحْمَـٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا۟ ٱتَّخَذَ
ٱلرَّحْمَـٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَّقَدْ جِئْتُمْ شَيْـًٔا إِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ ٱلسَّمَـٰوَٰتُ
يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنشَقُّ ٱلْأَرْضُ وَتَخِرُّ ٱلْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ أَن دَعَوْا
لِلرَّحْمَـٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا يَنۢبَغِى لِلرَّحْمَـٰنِ أَن يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ إِن كُلُّ مَن
فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ إِلَّآ ءَاتِى ٱلرَّحْمَـٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَّقَدْ أَحْصَىٰهُمْ
وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ ءَاتِيهِ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾
إِنَّ ٱلَّذِينَ

77. Şimdi şu, âyetlerimize küfredip de "bana muhakkak mal ve çocuk verilecek" diyen herifi gördün a!

[Bu âyet As b. Vail hakkında inmiştir. Habbab b. Eret, olayı şöyle anlatıyor: "Benim As b. Vail'de alacağım vardı. Almak için kendisine gittiğimde, Muhammed'i inkar etmedikçe sana asla bir şey vermem, dedi. Ben: "Sen ölüp dirilinceye kadar, ben asla Muhammed'e küfretmem" dedim. O zaman: "Ben öldükten sonra dirilecek miyim? Öyleyse mala ve çocuğa döndüğüm vakit sana borcumu öderim" dedi. Bunun üzerine, buradan itibaren "O, bize tek başına gelecek" âyetine kadar olan âyetler inmiştir. Müslim, Münâfikûn 35; Buhârî, Büyu 29, İcare 115.]

78. (O kafir) gaybdan haberdar mı olmuş, yoksa Rahmân'ın huzurunda bir ahit mi almış?

[Kimsenin bilemeyeceği, sadece Allah'ın bildiği gayp bilgilerinden bir haber mi almış, yoksa bu

hususta Allah ona bir söz mü vermiş de o, kesin ve emin bir şekilde konuşuyor?]

79. Hayır, biz onun dediğini yazacağız ve kendisine azaptan bir uzatma yapacağız.

80. Ve söylediği şeyleri hep elinden alacağız da o bize tek başına gelecek.

[Biz onu öldürdükten sonra, geride bıraktığı mal ve çocukları bize kalacak da o bize tek başına gelecek. Ne malı, ne çocuğu, ne yardımcısı ne de bir destek vereni olacak.]

81. Tuttular Allah'tan başka mabutlar edindiler ki bu mabutlar, kendilerine izzet ve kuvvet olsun.

82. Hayır, yarın ibadetlerini inkar edecekler de onlara karşıt olacaklar.

[Putlar, onların kendilerine taptıklarını inkar edecekler. Çünkü onlar, kendilerine ibadet edildiğinden haberleri olmayan cansız varlıklardı. O gün, kendilerine tapanlara düşman olacaklar. Zira yüce Allah onlara akıl verip konuşturacak ve onlar: "Ey Rabbimiz! Bunlar seni bırakıp bize ibadet ettiler, onlara azap et" diyecekler.]

83. Görmedin mi biz o şeytanları o kafirlerin üzerine saldık da onları kaynatıp oynatıp kıvrandırıyorlar.

[Şeytanlar, vesvese vererek ve kötülükleri güzel göstererek onları günah işlemeğe teşvik ve tahrik ederler. Şeytanları saldık demek, şeytanlarla onların arasından çekildik, şeytanların onlara gelmesine engel olmadık, demektir.]

84. Aleyhlerinde acele etme. Biz onlar için ancak bir sayı sayıyoruz.

[Ey Muhammed! Onların hemen helak olmalarını isteme. Biz onların aleyhlerine senelerini saydığımız gibi nefeslerini de sayıyoruz.]

85. Takva sahiplerini temsilciler halinde (bir mebus olarak) Rahmân'ın huzuruna toplayacağımız gün...

86. Suçluları da susuz olarak Cehenneme sevk edeceğiz.

[Onlar, suya sevk edilen susuz develer gibidir. Ama su yerine cehennem ateşine sevk edilecekler. Hadiste şöyle buyrulur: "Kıyamet günü insanlar şu üç şekilde haşr edilirler: İstekliler, ürkekler; iki kişi bir deve üzerinde, üç kişi bir deve üzerinde, dört kişi bir deve üzerinde ve on kişi bir deve üzerinde olanlar; geri kalanları Cehennem toplayacak, geceledikleri yerde onlarla geceleyecek, dinlendikleri yerde onlarla dinlenecek, sabahladıkları yerde onlarla sabahlayacak, akşamladıkları yerde onlarla akşamlayacaktır." Buhârî, Rikak 45; Müslim, Cennet 59.]

87. Rahmân'ın katında bir aht almış olan kimseden başkaları şefaata malik olamazlar.

88. "O Rahmân, çocuk edindi" dediler.

[Yahudiler, Hristiyanlar ve melekler Allah'ın kızlarıdır iddiasında bulunanlar; "Allah, çocuk edindi" dediler.]

89. Yemin olsun, pek ağır, pek çirkin bir cürette bulundunuz.

90. Az daha o (sözün dehşeti)nden gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp yerlere geçecekti...

91. ...O Rahmân'ın çocuğu var iddiasında bulundular diye.

[Oysa Allah'a çocuk edinmek yakışmaz. Çünkü çocuk ile babanın aynı cinsten olması gerekir ve çocuk, bir ihtiyaç için olur. Halbuki Allah'ın ne cinsi ve benzeri vardır, ne de bir yardımcı ve desteğe ihtiyacı vardır. Buna rağmen Allah, böyle diyenleri hemen cezalandırıvermiyor.

Hadiste şöyle buyrulur: "İşittiği eziyet verici bir söze, yüce Allah'tan daha sabırlı kimse yoktur. Kafirler O'na ortak koşuyor, çocuğu olduğunu iddia ediyor bununla beraber O, kendilerine rızık veriyor, afiyet ihsan ediyor, ihsanda bulunuyor." Müslim, Münafıkun 49-50; Buhârî, Edeb 71; Tevhid 3.]

92. Halbuki çocuk edinmek Rahmân'a yaraşmaz.

93. Göklerde ve yerde hiçbir kimse yoktur ki o, Rahmân'a kul olarak gelecek olmasın.

94. Andolsun Allah, hepsinin dökümünü yapmış, hepsini sayısıyla saymıştır.

95. Ve hepsi Kıyamet günü O'na tek olarak gelecektir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾ فَإِنَّمَا
يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُّدًّا ﴿٩٧﴾ وَكَمْ
أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ ۖ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُم مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

سورة طه مكية وهي مائة وخمس وثلاثون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

طٰهٰ ﴿١﴾ مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَىٰ ﴿٢﴾ إِلَّا تَذْكِرَةً
لِّمَن يَخْشَىٰ ﴿٣﴾ تَنزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَاوَاتِ الْعُلَىٰ
﴿٤﴾ الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ ﴿٥﴾ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي
الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَىٰ ﴿٦﴾ وَإِن تَجْهَرْ
بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ﴿٧﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ لَهُ
الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ﴿٨﴾ وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿٩﴾ إِذْ رَأَىٰ نَارًا
فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِقَبَسٍ
أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَىٰ ﴿١١﴾ إِنِّي
أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۖ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾

96. İman edip salih işler yapanlar, muhakkak Rahmân onlar için bir meveddet (bir sevgi) verecek, gönüllere sevdirecektir.

[Hadiste şöyle buyrulur: "Allah bir kulu sevdiği vakit Cebrâil'i çağırır, "ben falancayı seviyorum sen de sev" der. Cebrâil de onu sever. Sonra Cebrâil gökyüzünde şöyle seslenir: "Bilin ki Allah, falancayı seviyor. Onu siz de sevin. Artık onu göktekiler de sever. Sonra onun için yeryüzünde kabul konur." Müslim, Birr 157; Buhârî, Edeb 41, Tevhid 33.

Hadisteki son cümleden maksat, insanların o kulu sevmeleri ve ondan razı olmalarıdır.

Allah'ım bize, bizi seveceğin ve başkalarına da sevdireceğin iyi ameller işlemeyi nasip eyle!]

97. Sırf o Kur'ân'ı senin dilinle şunun için kolaylaştırdık ki, onunla takva sahiplerini müjdeleyesin, inat edenleri de korkutasın.

98. Hem onlardan evvel nice asır (insanını) helak ettik. Hiç onlardan birini hissediyor musun, yahut gizli bir seslerini işitiyor musun?

[İşitmiyorsun değil mi? Zira yok olup gittiler, yurtları boş, evleri issiz kaldı. İşte onları yok ettiğimiz gibi, bunları da yok edeceğiz.]

20
TÂHÂ SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 135 âyettir.

Rasûlüllah'ın (s.a.v) değerli isimlerinden biri olan Tâhâ ile başlayan bu mübârek sure, Hz. Peygamber'i (a.s.) teselli etmek ve kalbine huzur vermek için peygamberlerin kıssalarını anlatır. Özellikle Musa (a.s) ve Hârun (a.s)'un, azgın Firavun ile olan kıssalarını genişçe ele alır, o kadar ki sûrenin neredeyse büyük bir bölümü bu olayı anlatır.

Sûrede ayrıca kainatı titretecek, korku ve heyecandan kalpleri sarsacak bazı kıyamet sahneleri gözler önüne serilir, herkesin bir araya getirilip âdil bir şekilde sorgulanacağı büyük toplanma günü anlatılır.

Bu mübârek sure, Allah'ın yardımı gelinceye kadar, Hz. Peygamber'i (a.s), Allah yolunda sabretme ve eziyetlere katlanma hususunda bazı ilahi yönlendirmelerle son bulur.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Tâ, Hâ.

(Bundan maksadın ne olduğunu en iyi Allah bilir. Bu da benzerleri gibi heca harfleridir. Esmâ-i hüsnâdan yemin olduğu söylenmiş, bazı lügatlerde "Ya recül= Ey adam!" demek olduğu da rivayet edilmiştir. "Bas onu" yahut "çiğne onu" diye Rasûlullah'a (s.a.v.) hitap olduğu da zikredilmiştir. Zira Rasûlullah (s.a.v.) teheccüd namazında bir ayak üzerine durduğundan iki ayağını da yere basması emredilmiştir.)

2. Kur'ân'ı sana bedbaht olasın diye indirmedik.

[Dahhak der ki: Yüce Allah Kur'ân'ı Efendimize (a.s.) indirince hem kendisi hem sahabiler onunla amel etmeğe başladılar. Kureyş müşrikleri de "Bu Kur'ân Muhammed'e, ancak sıkıntıya düşüp mutsuz olsun diye gönderildi" dediler. Bunun üzerine yüce Allah bu âyeti indirdi.]

3. Ancak saygısı olana öğüt vermek için..

4. Parça parça indirdik. O yaratandan ki hem yeri yarattı, hem o yüksek yüksek gökleri.

5. O Rahmân, Arş üzerine istiva etti.

(Arş üzerine istiva meselesi için A'râf, 7/54 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

6. Bütün göklerdekiler, bütün yerdekiler, bütün bunların arasındakiler ve bütün yerin dibindekiler hep O'nun.

7. Sen sözü açıkça söylesen de (gizlesen de), O hem sırrı bilir, hem daha gizlisini.

(Sır, içinden kendine söylediğin; ahfa ise, olacak fakat henüz olmamış bulunandır. Yahut sır, başkasına gizli söylediğin; ahfa ise, nefsinde gizlediğindir. Bir de "ahfa" ya fiil olarak mana verilmiştir. Yani kulların sırrını bilir, kendi sırrını ise gizlemiştir.)

8. Allah... Başka tanrı yok, ancak O var. Hep O'nundur o en güzel isimler (esmâ-i hüsnâ.)

(Bir hadiste esmâ-i hüsnâ 99 sayılmış ve bunu sayan cennete girer, buyrulmuştur. Bkz. Buhârî, Şurut 18, Tevhid 12; Tirmizi, Deavat 83.)

9. Hem geldi mi Musa'nın kıssası sana?

10. Bir vakit o hani bir ateş gördü de ailesine : "durun, dedi, benim gözüme bir ateş ilişti, belki size ondan bir yalın (kor) getiririm, yahut ateşin üzerinde bir kılavuz bulurum.

[Hz. Musa, hanımı ve çocuklarıyla birlikte kayınpederi Şuayb'ın (a.s.) yanından dönerken yolda şiddetli bir yağmur ve soğuğa yakalanır. Karanlık gecede ateş yakmağa çalışırsa da yakamaz. Tam o sırada dağın başında yanan bir ateş görür. Ailesine beklemelerini, gidip oradan bir ateş getirebileceğini veya yol gösterecek birini bulabileceğini söyler.]

11. Ne zaman ki ona vardı, kendisine şöyle seslenildi: Ey Musa!...

12. ...Haberin olsun, benim, ben Rabbın! Hemen papuçlarını çıkar. Çünkü sen Mukaddes Vadi'de, Tuva'dasın.

[Musa, her tarafı beyaz bir ateşle kaplı yemyeşil bir ağaç gördü. Şiddetli ateş ve ışık saçmasına rağmen ne ağacın rengi bozuluyor, ne de suyu, ateşi zayıflatıyordu. Bu arada meleklerin tesbihlerini işitti, gözleri kamaştıran bir nur gördü. Önce korktu, sonra korkusu gidip sakinleşti, huzura erdi. Sonra: "Ey Musa..." diye ona seslenildi.]

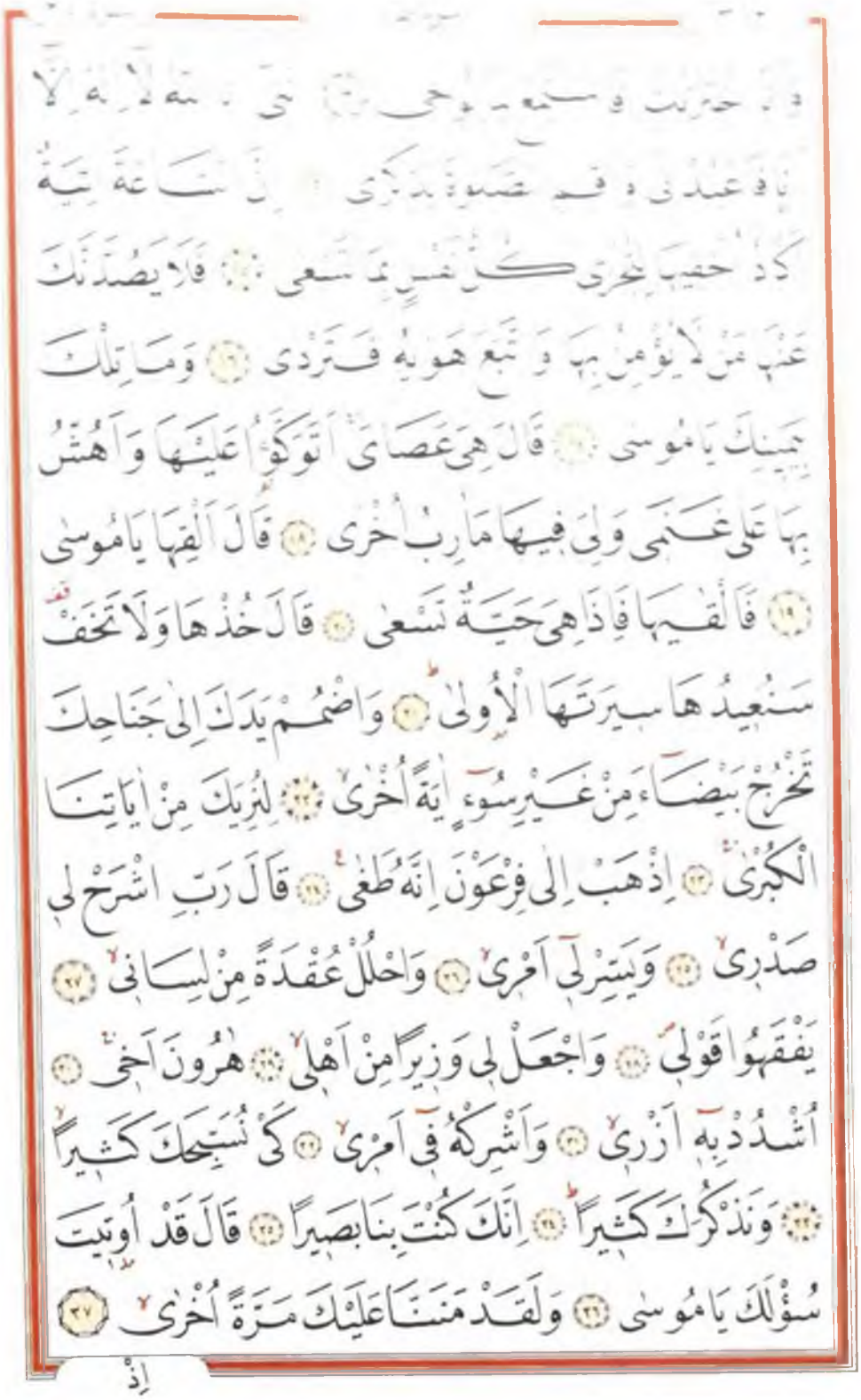

13. Ve ben seni seçtim. Şimdi verilecek vahyi dinle.

14. Gerçekten benim ben, Allah. Benden başka ilah yok. Onun için bana ibadet et ve zikrim için namaz kıl.

[Âyetin son cümlesine verilen manalardan biri de şudur: "Namazı unutursan hatırlayınca hemen kıl." Nitekim Enes'ten rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.): Kim bir namazı unutursa onu hatırlayınca kılsın. Namazın bundan başka hiçbir kefareti yoktur" buyurmuş sonra: "Zikrim için namaz kıl" âyetini okumuştur. Müslim, Mesacid 314-316; Buhârî, Mevakîti's-salat 37.]

15. Çünkü kıyâmet muhakkak gelecek. Ben hemen hemen onu gizliyorum ki, her nefse emeğinin karşılığı verilsin.

[Tefsirciler şöyle der: "Kıyametin kopması ile ölüm zamanının gizli tutulmasındaki hikmet şudur: Yüce Allah kıyamet koparken ve ölmek üzere iken

yapılan tevbelerin kabul edilmeyeceğine hükmettiğini insanlar. Kıyametin ne zaman kopacağını veya ne zaman öleceklerini bilirler, mutlaka kötülük işlerler, sonra da Kıyamet kopmadan ve ölmeden önce tevbe ederler. Böylece azaptan kurtulmuş olurlardı. Fakat yüce Allah bu hikmeti gizledi ki, insanlar devamlı olarak kötülüklerden sakınsınlar ve böylece kıyametin veya ölümün kendilerine ansızın gelmelerine karşılık devamlı bir hazırlık içinde bulunsunlar.]

16. Dolayısıyla sakın ona inanmayıp da kendi nefsâni arzularına uyan kimse, seni ondan alıkoymasın, sonra helak olursun.

[Çünkü Kıyametin kopacağına ve âhiret günü hesap verileceğine inanmayıp bundan gafil olmak helak olmayı gerektirir.]

17. O sağ elindeki de ne? Ey Musa!

[Bazı tefsirciler, Yüce Allah'ın, göstereceği mucizeye Musa'yı hazırlayıp alıştırmak için, bazıları da açıklama yoluyla böyle dediğini söylerler. Yani sağ elindeki o şey, bildiğin bastonun değil mi? Şimdi onunla neler yapacağız göreceksin, demektir.]

18. "O, dedi, bastonum, üzerine dayanırım ve onunla davarlarıma yaprak çırparım. Benim onda daha başka ihtiyaçlarım da vardır."

[Musa'nın (a.s.), "o bastonumdur" demesi yeterli idi. Ama o, cevabı uzattı. Çünkü bu makam, neşe ve huzur makamıdır. Zira Rabbi onunla vasıtasız konuşmaktadır. Allah'ın hitabından aldığı zevkin artması için cevabı uzatmak istedi. Sevgilinin sözü, ruhu dinlendirici ve zorlukları giderici dir.]

19. Allah buyurdu: "Bırak onu, ey Musa!"

20. Bıraktı, ne baksın bir yılan olmuş koşuyor.

21. Tut onu, dedi, ve korkma! Biz onu önceki haline geri çevireceğiz.

[Bunun üzerine Musa onu tuttu ve o asâ, eski haline geldi.]

22. Bir de elini koynuna sok, bembeyaz, afetsiz, başka bir mucize olarak çıksın...

[Bu emir üzerine Musa elini koynuna sokup çıkardı. Bir de baktı ki eli bembeyaz olmuş, pırıl pırıl parlıyor. Musa esmerdi, bu sebeple elinin kar gibi bembeyaz olması bir mucize idi.]

23. Ki sana en büyük mucizelerimizden gösterelim.

[Sana bazı mucizelerimizi gösterelim diye böyle yaptık. Bunlar, yüce Allah'ın Musa'yı desteklediği açık mucizelerden ikisidir.]

24. "Git Firavun'a! Zira o, pek azdı."

25. Musa: "Ey Rabbim, dedi, benim göğsüme genişlik ver."

26. "Ve bana işimi kolaylaştır."

27. "Ve dilimden bağı çöz."

28. "Sözümü iyi anlasınlar."

[Bilindiği gibi Musa, Firavun'un evinde büyüdü. Küçük bir çocuk iken Firavun'un sakalını çekmişti. Bunun üzerine Firavun, Musa'yı öldürmek istedi. Eşi Âsiye dedi ki: "Bu küçük bir çocuktur, aklı ermez. Bunu sana izah edeceğim. Onun önüne iki ateş parçası ile iki inci koy. İnciyi alırsa aklının erdiğini, ateş parçalarını alırsa aklı ermez bir çocuk olduğunu anlarsın." Firavun, eşi Âsiye'nin dediklerini yaptı. Musa, ateş parçasını aldı ve ağzına koydu. Bu yüzden dilinde tutukluk meydana geldi. Bir rivayete göre bu kekemelik onda doğuştan vardı.]

29. "Ve bana ailemden bir yardımcı ver."

30. Kardeşim Hârun'u.

31. "Onunla sırtımı pekit (sağlamlaştır.)"

32. "Ve onu işimde (bana) ortak et..."

[Peygamberlik ve risaleti tebliğ hususunda onu bana ortak kıl.]

33. ..."Ki seni çok tesbih edelim."

34. "Ve seni çok zikredelim."

35. "Şüphe yok ki sen bizi görüp duruyorsun."

36. Allah: "Haydi, dedi, erdirildin dileğine ey Musa!"

[İstemiş olduğun gönül genişliği, işinin kolaylaştırılması, dilindeki kekemeliğin giderilmesi, kardeşin Hârun'a peygamberlik verilerek sana yardımcı yapılması isteklerin kabul edildi.]

37. Andolsun biz lütufta bulunmuştuk sana başka bir defa daha...

38. O vakit ki, anana verilen şu ilhamı verdik:

[Bu âyette geçen "vahy" den maksat, peygamberlere gelen vahiy değil, "Rabbin, balarısına şöyle vahyetti." "Nahl, 16/68" âyetinde olduğu gibi "ilham" manasınadır. Çünkü Musa'nın annesi peygamber değildi. Adı geçen âyetin açıklamasına bakınız.]

39. "Onu tabut içine koy da deryaya bırak. Derya da onu sahile bıraksın, onu hem bana düşman, hem ona düşman biri alsın." Ve senin üzerine benden bir sevgi koydum ki, hem gözetimim altında yetiştirilesin.

["Senin üzerine benden bir sevgi koydum" demek, ben onların kalplerine öyle bir sevgi tohumu ektim ki, seni bir kere gören artık senden ayrılamaz, demektir. Bu yüzdendir ki Allah'ın düşmanı onu sevmiş ve ailesine almıştır. Rivayete göre Musa'nın yüzünde öyle bir güzellik ve gözlerinde öyle bir hoş-

luk vardı ki görenler ondan kendilerini alamazdı.]

40. O vakit kızkardeşin gidiyor da diyordu: "Ona iyi bakacak birini buluvereyim mi size?" Böylece seni anana iade ettik ki gözü aydın olsun da üzülmesin. Hem bir adam öldürdün de seni gamdan kurtardık ve türlü sıkıntılarla seni imtihan ettik. Böylece senelerce Medyen halkı içinde kaldın. Sonra da kadere göre (buraya) geldin, ey Musa!

[Tefsirciler şöyle der: Firavun ailesi onu kayıp çocuk olarak Nehirden alınca, Musa, hiçbir kadının memesini emmez oldu. Çünkü Allah ona bütün süt anneleri haram kılmıştı. Annesi onu nehre attıktan sonra kederli kederli yaşıyordu. Kızkardeşine onunla ilgili bilgileri izlemesini emretti. Kızkardeşi, Firavun'un evine varıp da onu görünce: "sizin için bu çocuğun emzirilmesini üstlenecek güvenilir ve ahlaklı bir kadın bulup getireyim mi?" dedi. Bunun üzerine onlar, kızkardeşinden kadını getirmesini istediler. O da Musa'nın annesini getirdi. Memesini çıkarınca Musa, hemen onu ağzına aldı. Bunu gören Firavun'un karısı çok sevindi ve ona: "Sen sarayda benim yanımda kal" dedi. Kadın: "Evimi ve çocuklarımı bırakamam. Fakat isterseniz çocuğu yanıma alır ve onu her zaman size getiririm" dedi. Firavun'un karısı da bunu kabul etti.

Musa genç bir çocuk iken bir kıbtiyi öldürmüştü. Hadiste bunun hata ile olduğu bildirilmektedir. Bkz, Müslim, Fiten 50.]

41. Ben seni kendim için yetiştirdim.

42. Git, âyetlerimle, sen ve kardeşin. Ve beni zikretmekte gevşeklik etmeyin.

[İbn Kesir der ki: "Bundan maksat, Firavun'la karşılaştıkları anda Allah'ı anmakta gevşeklik göstermemeleri, aksine O'nu anmalarıdır ki, Allah'ı anmaları Firavun'a karşı onlara bir kuvvet, bir yardımcı ve Firavun'u da ezecek bir güç olsun."]

43. Firavun'a gidin, çünkü o pek azdı.

44. Varın da ona, belki dinler veya korkar diye yumuşak dil ile söyleyin.

45. "Ey Rabbimiz, dediler, korkarız ki bize şiddetle saldırır, yahut azgınlığını artırır.

[Musa ve Hârun: "Ey Rabbimiz! Biz, Firavun'u senin emrettiğin şeye davet edince onun bizi derhal cezalandırmasından veya azgınlıkta daha ileri gitmesinden korkuyoruz" dediler.]

46. Allah: "Korkmayın, buyurdu, çünkü ben sizinle beraberim, işitirim ve görürüm."

47. "Haydin varın da ona deyin ki: "Haberin olsun, biz Rabbinin elçileriyiz, artık İsrailoğullarını bizimle gönder ve onlara azap etme. Biz sana rabbinden bir âyetle geldik. Selâm da doğruya uyanadır.

[Burada "selam"dan maksat, selam vermek değildir. Çünkü bu söz, konuşmanın başında söylenmemiştir. Maksat, Allah'ın azap ve öfkesinden kurtuluştur.]

48. İnan ki bize şöyle vahyedildi: "Her halde azap, yalanlayıp yüz çevirenedir."

49. Firavun: "Hele, dedi, sizin Rabbiniz kim, ey Musa?!"

50. Musa: "Bizim, dedi. Rabbimiz her şeye yaratılışını veren, sonra da yolunu gösterendir.

51. Firavun: "Ya öyleyse, dedi, ilk asırların hali ne?"

(Yani, "dediğin gibi, sizin Rabbiniz, her şeyin yaratılışını verdikten sonra hidayet edip yolunu dahi göstermişse, ilk asırlardaki insanlar neye o hidayete ermemiş, niçin senin dediğin gibi ihlas ve tevhit ile ibadet etmemiş de putlara tapmış? Neye cahillik içinde kalmış?" Firavun böyle demekle Allah tarafından hidayet ve irşadı ve dolayısıyla peygamberliği inkar etmek istiyor. Firavun "ilk asırlar" demekle kendi zamanından önce geçmiş asırları kastetmiş olmakla beraber, kendisi de onlardan ayrılmak istemediği için o asırlara dahil olmuş bulunuyor.

Kasas sûresinde geleceği üzere Kur'ân dilinde ilk asırlar, Firavun'un helakıyla son bulmuştur. Kasas, 28/43 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

52. Musa: "Onların, dedi, ilmi Rabbimin katında bir kitaptadır. Rabbim, şaşmaz ve unutmaz."

(Önceki âyetin açıklamasında anlatılan nükteden dolayı olmalı ki Musa cevapta "Allah, onlara da peygamber gönderdi" deyivermeyip de şöyle dedi: Onların hali bana gaiptir. Gaypla ilgili ilim de ancak Rabbimin katında bir kitaptadır. Onların halinin ne olduğunu ve ne olacağını ancak O bilir. Her halde Rabbim şaşmaz ve unutmaz. O, yol göstermiş ama onlar kabul etmemişlerdir.)

53. O ki sizin için yeri bir beşik yaptı ve onda size yollar açtı. Ve gökten bir su indirdi de bu sebeple değişik bitkilerden çiftler çıkartmaktayız.

54. Hem yiyiniz, hem hayvanlarınızı güdünüz. Her halde bunda akıl sahipleri için çok âyetler var.

55. Sizi o yerden yarattık, yine sizi ona iade edeceğiz, hem de ondan sizi başka bir defa daha çıkaracağız.

[Ey insanlar! Biz sizin aslınızı topraktan yarattık ve sizleri konuşan insanlar yaptık. Ecelinız gelince sizi öldürüp tekrar toprağa döndüreceğiz. Böylece çürüyüp aslınıza döneceksiniz. Kıyamet günü size hayat verip topraktan ikinci kez çıkaracağız ve önceki halinizi alacak ve bize hesap vereceksiniz.]

56. Yemin olsun biz, Firavun'a âyetlerimizin hepsini gösterdik. Öyle iken o yine "yalan" dedi, dayattı.

[Bu âyet ve mucizeler için İsrâ, 17/101 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

57. "Sen, dedi, sihrinle bizi yerimizden çıkarmak için mi geldin bize? Ey Musa!"

[Ey Musa! Bir müddet kaybolup saklandığın yerden, gösterdiğin sihir gücüyle bizi Mısır'dan çıkarmak için mi geri geldin? Yerimize İsrailoğullarını yerleştirip onlara kral mı olmak istiyorsun?]

58. O halde bilmiş ol ki, biz de onun gibi bir sihir sana yapacağız. Şimdi sen, seninle aramızda bir buluşma zamanı ve yeri belirle ki, ne senin ne bizim caymayacağımız denk bir yer olsun.

[Burada "denk yer"den maksat, yapılanları insanların rahatlıkla görebileceği düz bir yer veya her iki tarafa eşit uzaklıkta olan yerdir.]

59. Musa: "Size randevu, dedi, zinet günü ve insanların toplanacağı kuşluk vakti."

[Musa'nın buluşmak için böyle bir gün belirlemesinin sebebi şuydu: Musa, Rabbine çok güveniyor ve onlara aldırış etmiyordu. Ayrıca istiyordu ki, herkesin gözü önünde hak ortaya çıksın ve bu, orada bulunan ve bulunmayan herkes arasında yayılsın.]

60. Bunun üzerine Firavun, tedbire girişti, bütün hilesini derdi topladı da sonra geldi.

[Firavun, hemen dönüp büyücülerini topladı. Sonra yanında büyücüler ve malzemeleri olduğu halde hazırlamış olduğu tuzak ile birlikte, Allah'ın nurunu söndürmek için kararlaştırdıkları yere geldi. İbn Abbas der ki: "Büyücüler 72 kişiydi. Her birinin ipleri ve âsaları vardı."]

61. Musa onlara: "Yazık sizlere, dedi, Allah'a yalanı iftira etmeyin, sonra bir azap ile kökünüzü keser. Gerçekten iftira eden, kaybedip perişan oldu."

[Allah'a karşı yalan uyduranlar, hep ziyana uğrayıp perişan ve yok olmuşlardır. Doğru yolu bulurlar ümidiyle Musa önce onlara nasihat etti ve uyardı. Büyücüler onun bu sözlerini işittiklerinde içlerine olayın korkusu düştü ve hakkında tartışmağa başladılar.]

62. Şöyle ki: Büyücüler, aralarında işlerini tartıştılar ve gizli fısıldaştılar.

[Sihirbazlar aralarında neyi tartışıp fısıldaştıklarına dair değişik rivayetler vardır. Kimine göre: "Eğer bu, bir büyücü ise, onu kesinlikle yeneriz. Ama getirdiği şey semavi ise, sonuç onun lehinedir" demişlerdir. Kimine göre: "Bu adamın sözleri, hiç de büyücü sözüne benzemiyor" demişlerdir. Kimine göre de aralarında, bundan sonra gelen âyetin beyan ettiği hususu fısıldaştılar ve:]

63. "Her halde, dediler, bunlar iki sihirbaz, sizi yerinizden çıkarmak ve herkese örnek olan tarikatınızı gidermek istiyorlar."

[Anlaşılan o ki, büyücüler gizlice istişare edip tartıştılar. Sonra da: "Kuşkusuz bu ikisi, büyücüdür" dediler. Onların söz birliği ederken ve yalan uydururken gizli hareket etmelerinin sebebi, Musa ve Hârun'un kendilerine üstün gelmelerinden korkmaları ve halkın, onların peşinden gitmelerini engelleme gayesiydi.]

64. Siz de bütün hilenizi toplayın, sonra da saf halinde gelin. Bugün üstün gelen muhakkak felahı buldu.

[Büyücüler bu sözleriyle, Firavun'un va'dettiği mükafatı almayı ve onun yakın adamlarından olup ikramına kavuşmayı kastediyorlardı. Nitekim Şuarâ, 26/41, 42 âyetlerinde meâlen: "Biz üstün gelirsek, muhakkak bize bir ücret var, değil mi?" dediler. Firavun: "Evet, dedi, o taktirde gözde kimselerden olacaksınız" buyrulmuştur. Ayrıca bkz, A'râf, 7/113-114.]

65. "Ey Musa, dediler, ya at yahut ilk atan biz olalım."

[Bir görüşe göre sihirbazlar içleri boşaltılmış ve cıva ile doldurulmuş sopa ve urganları hazırlayıp meydana getirdiler ve bu sözleri söylediler. Burada işaret vardır ki sihirbazlar asayı önce kimin atacağının belirlenmesini Musa'ya bırakarak ve onu öne geçirerek aziz kılınca yüce Allah da onları gerçek imanla aziz kıldı. Böylece iman nuruyla Musa'nın mucizesini gördüler, taklit yoluyla değil, gerçeği bularak iman ettiler.]

66. "Haydın siz atın" dedi. Ne baksın onların ipleri ve sopaları, yaptıkları sihirden dolayı ona gerçekten koşuyorlarmış gibi hayal ettiriliyor.

[Onlar atacaklarını attılar. Yaptıkları sihir sayesinde ipleri ve sopaları, kendisine koşuyor gibi göründüğü vakit Musa şaşırdı. Çünkü sihirbazların cıva ile boyadığı bu ip ve sopalar, kendilerine güneş vurunca hareket edip kıpırdadılar. Böylece Musa'ya

hareket ediyor gibi gorunduler.]

67. Birdenbire Musa, içinde bir tür korku duydu.

68. "Korkma, dedik, çünkü sensin üstün sen."

[Yani sen bizim katımızda bu asâdan daha üstün bir dereceye sahipsin. Çünkü sihirbazların yaptıklarını yutan asâ, senin için yaratılmıştır. Ayrıca sen benim rasulüm ve kelimimsin.]

69. "Ve elindekini bırakıver, o onların yaptıklarını yalar yutar. Çünkü onların yaptıkları sırf sihirbaz hilesidir. Sihirbaz ise her nerede olsa felah bulmaz."

[Senin sağ elindeki benim sanatım ve benim hilemdir. Sihirbazların yaptıkları ise onların sanatları ve hileleridir. Ne sihirbazlar ne de yaptıkları hileler, benim yaptıklarımın ve hilemin olduğu yerde asla iflah olmaz. "Doğrusu benim fendim sağlamdır" "Kalem, 68/45."]

70. Neticede bütün sihirbazlar secdeye kapandılar. "Hârun ile Musa'nın Rabbine iman ettik" dediler.

[Musa bastonu atınca, baston büyük ve korkunç bir yılan haline geldi. Ayakları, boynu, başı ve dişleri vardı. İplerin ve sopalarının peşinden gitmeğe başladı. Neticede hiçbiri kalmadan hepsini yuttu. Halk bunu gündüz gözüyle açıkça seyrediyordu. Sihirbazlar bu durumu görünce, bunun sihir ve hile türünden bir şey olmadığını, gerçeğin ta kendisi olduğunu iyice anladılar. İşte o zaman secdeye kapandılar. Mucize göründü, delil ortaya çıktı, gerçek anlaşıldı, büyü yok olup gitti.]

71. Firavun: "Ya, dedi, ben size izin vermeden ona iman ettiniz ha? O, her halde size sihri öğreten büyüğünüz. O halde ahdim olsun, ben de elbet sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve elbette sizleri hurma dallarına asacağım. Ve her halde bileceksiniz ki hangimizin azabı daha şiddetli ve kalıcıdır.

[Ey büyücüler! Ben mi yoksa kendisine inanıp tastik ettiğiniz Musa'nın Rabbi mi, hangimiz daha şiddetli ve devamlı azap edecek, göreceksiniz.]

72. Büyücüler: "İhtimali yok, dediler, bize gelen bu açık mucizelere ve bizi yaratana karşı seni tercih edemeyiz. Artık neye hükmün geçerse, ne yapabilirsen yap. Senin olsa olsa bu dünya hayatına hükmün geçer.

["Senin sözün bu dünya hayatında geçer. Dünya hayatı ise fani ve geçicidir. Oysa biz sonsuz nimetleri istemekteyiz." İkrime şöyle der: "Sihirbazlar secdeye kapandıklarında Allah onlara cennetteki makamlarını gösterdi. Onun için bu sözleri söylediler."]

73. "Doğrusu biz günahlarımıza ve bizi zorladığın sihre karşı bizi bağışlasın diye Rabbimize iman ettik. Allah, hem daha hayırlı, hem daha bakidir."

[Bu âyet, 71. âyette geçen ve Firavun tarafından söylenen "hangimizin azabı daha şiddetli ve kalıcıdır, bileceksiniz" sözüne bir cevap niteliğindedir.]

74. Her kim Rabbine suçlu olarak varırsa şüphesiz ki ona cehennem var. Onda ne ölür, ne dirilir.

[Onun bu hali, dünyada şifası olmayan büyük bir derde yakalanan kimsenin haline benzer. Bu kimseye ölü denmez, zira kendinde hayat vardır. Diri de denmez, zira yakalandığı dertten kurtulup da dirilerin hayattan aldığı zevki alamaz. İşte Cehennemde kafirin hali budur. Ölmez ki çektiği azap son bulsun. Sahip olduğu hayatın zevkini de süremez, sonsuz azap içinde kalır.]

75. Her kim de O'na mümin olarak salih ameller işlemiş bir halde varırsa, işte onlara en yüksek dereceler var:

76. Bunlar Adn cennetleridir, altlarından ırmaklar akar, onlarda devamlı kalacaklar. Ve işte (günahlardan) temizlenen kimsenin mükafatı!

[Hadiste şöyle buyrulur: "Cennet, yüz derecedir. Her iki derece arası, yerle gök arası kadardır. Firdevs cenneti, derece bakımından bunların en yükseğidir. Allah'tan istediğinizde Firdevs'i isteyin." Tirmizi, Sıfatü'l-cennet 4.]

77. Ve gerçekten Musa'ya şöyle vahyettik: Kullarımla geceleyin yürü de yetişilmekten korkmaksızın, çekinmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç.

[Bütün mucizelere rağmen Firavun iman etmeyince biz, Peygamberimiz Musa'ya şu vahyi gönderdik: "İsrailoğullarından bana inanmış olan kullarımı al, geceleyin Firavun'un ülkesinden çıkar. Denizde onlara kuru bir yol aç. Firavun ve ordusu sana yetişir diye sakın korkma, denizde boğulurum diye hiç endişelenme."]

78. Derken Firavun, ordularıyla onların peşine düştü. Kendilerini de deryadan saran, sarıverdi.

[Bu son cümle, kısa olmasına rağmen bir çok mana ifade eden özlü sözlerdendir. Yani onları, mahiyetini ve özünü Allah'tan başkasının bilemeyeceği bir şey sarıverdi, demektir. Başka bir deyişle, onları, mahiyetini kimsenin kavrayamayacağı o dehşetli olay sarıverdi. Denizden başlarına, onları boğan bir

bela geldi.]

79. Hasılı, Firavun, kavmini sapıklığa sürükledi, hidayete götürmedi.

[Kavmine, Allah'ı inkar etmelerini ve peygamberleri yalanlamalarını emrederek onları hak yoldan saptırdı ve onlara hiçbir zaman doğru yolu göstermedi. Böylece hem kendisi hem de kavmi yok olup gittiler.]

80. Ey İsrailoğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık ve size Tur'un sağ tarafına randevu verdik, üzerinize kudret helvası ve bıldırcın indirdik.

[Asıl kendisine randevu verilen Musa olduğu halde, "size randevu verdik" denilmesinin sebebi, bu randevulaşmasının onlar için yapılmış olmasıdır. Ya da Musa'ya, Tur'a gitmek üzere onlardan yetmiş kişiyi seçmesi emredildiği için böyle denilmiştir.]

81. Size verdiğimiz rızıkların en hoşlarından yeyin ve onlar hakkında taşkınlık etmeyin ki üzerinize gazabım iner. Her kimin üzerine de gazabım inerse o, uçuruma gider.

82. Bununla beraber şüphe yok ki ben, tevbe eden ve iman edip salih amel işleyen, sonra da doğru giden kimse için çok bağışlayıcıyım.

[Âyette ifade edilen "doğru gitmek"ten maksat, kişinin, inandığı iman esaslarında şüpheye düşmemesi veya iyi işler yapmağa devam etmesi veya Efendimiz'in (a.s.) sünnetine uyması veya yaptığı işleri doğru yapması ya da işlediği iyilik ve kötülüklerden nasıl bir sonuç doğacağının bilinci içinde bulunmasıdır.]

83. Hem seni acele ile kavminden (ayırıp öne) geçiren ne? Ey Musa!

[Musa, kavmi içinden seçtiği ileri gelenlerle birlikte, kararlaştırılan vakitte Tûr dağına gitmişti. Sonra Allah ile konuşma arzusuyla onları geride bırakarak öne geçti yani burada kavminden maksat, onların içinden seçtiği kişilerdir. Ayrıca A'râf, 7/155 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

84. Musa: "Onlar, dedi, benim izim üzerindekiler ve ben sana acele ettim ki Rabbim, hoşnut olasın."

85. Allah: "Amma, dedi, biz senin ardından kavmini fitneye düşürdük. Samiri onları şaşırttı."

[Musa, Rabbine yalvarmağa geldiği vakit, yerine kardeşi Hârun'u İsrailoğullarının başına bırakmış ve ondan, kavminin Allah'a itaat etmeğe devamlarını sağlamasını istemişti. Samiri, Musa'nın yokluğunda zinet eşyalarını toplayıp onlarla bir buzağı yaptı ve İsrailoğullarını ona ibadete çağırdı. Onlar da ibadet ettiler. Bu fitne, Musa onlardan ayrıldıktan yirmi gün sonra meydana gelmişti.]

86. Derhal Musa, kavmine öfkeli, hüzünlü olarak döndü. "Ey kavmim, dedi. Rabbiniz size güzel bir va'd va'detmedi mi? Size zaman mı uzadı, yoksa üzerinize Rabbinizden bir gazap inmesini arzu ettiniz de mi bana olan sözünüzde durmadınız?"

[Musa, kendisi için takdir edilen kırk günü tamamladıktan sonra Tur'dan kavminin yanına öfkeli bir şekilde döndü. İçine düştükleri, buzağıya tapma zilletine üzülerek şöyle dedi: "Ey kavmim! Rabbiniz size: "Ben tevbe edip iman edeni, salih ameller işleyip doğru yolda devam edeni af ederim. Ben, Tûr dağında Musa ile konuşup ona Tevrat'ı vereceğim. Gökten size kudret helvası ve bıldırcın eti indireceğim" diye güzel güzel vaatlerde bulunmadı mı? Benim sizden ayrılmamın ve Allah'ın size o vaatlerde bulunmasının üzerinden çok zaman mı geçti? Yoksa buzağıya tapıp da Rabbınızın gazabına mı uğramak istediniz de bana verdiğiniz sözde durmayarak buzağıya taptınız?" dedi.]

87. "Biz, dediler, sana verdiğimiz sözden kendiliğimizden dönmedik. Fakat bize o kavmin zinetinden bir takım ağırlıklar yüklenmiş idi, onları ateşe attık. Aynı şekilde Samiri de attı."

[İsrailoğulları Mısır'dan çıkmadan, Kıptilerden emanet olarak süs eşyaları almışlardı. Musa'nın dönmesi gecikince Samirî onlara dedi ki: "Yanınızda süs eşyaları bulunduğu için Musa'nın size gelmesi engellendi." Bunun üzerine onları toplayıp Samiri'ye verdiler. Samiri, süs eşyalarını ateşe attı ve onlardan bir buzağı yaptı.]

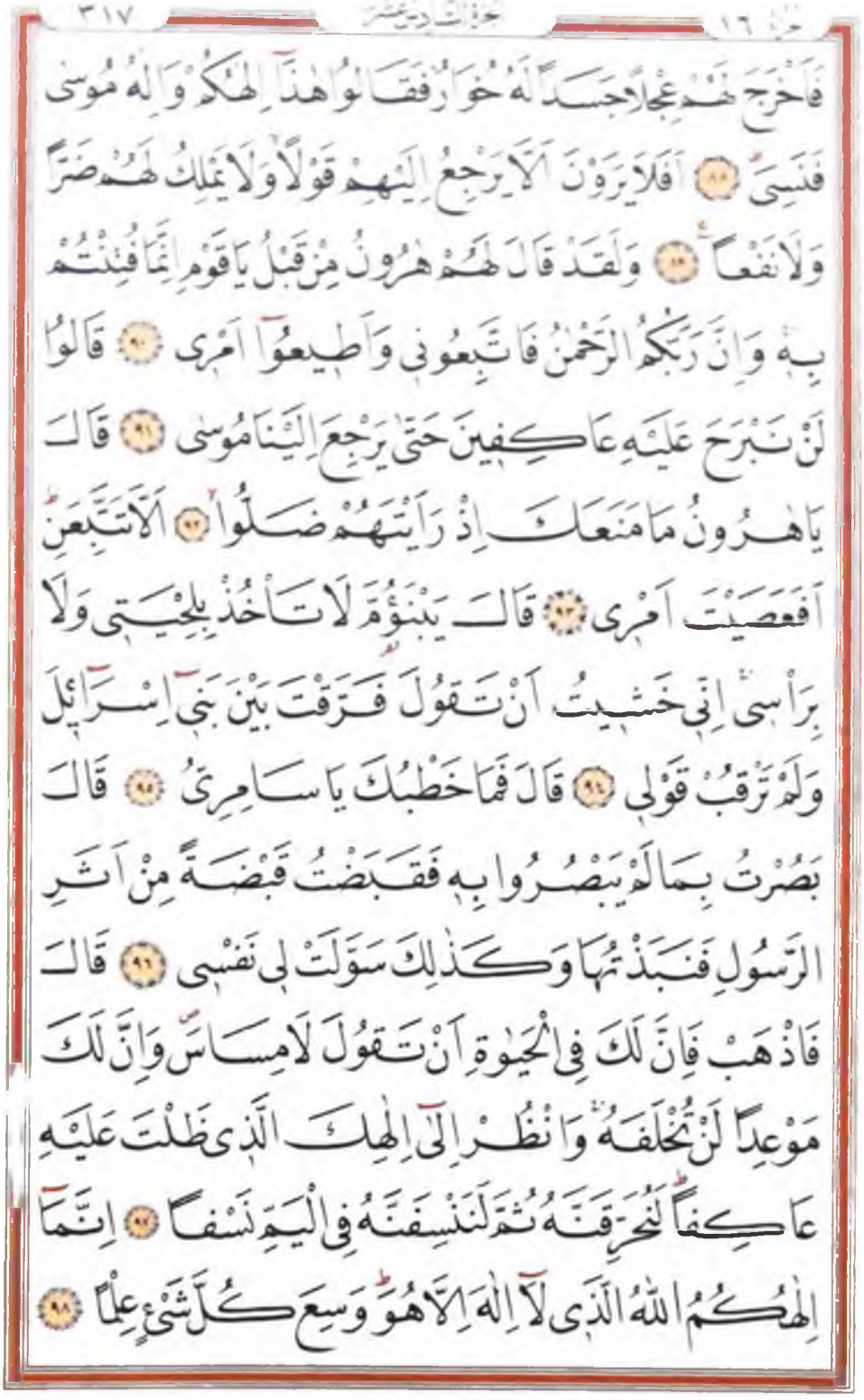

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هَٰذَا إِلَٰهُكُمْ وَإِلَٰهُ مُوسَىٰ
فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾ أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا
وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾ وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِن قَبْلُ يَا قَوْمِ إِنَّمَا فُتِنتُم
بِهِ ۖ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَٰنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي ﴿٩٠﴾ قَالُوا
لَن نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ ﴿٩١﴾ قَالَ
يَا هَارُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿٩٢﴾ أَلَّا تَتَّبِعَنِ ۖ
أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي ﴿٩٣﴾ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا
بِرَأْسِي ۖ إِنِّي خَشِيتُ أَن تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ
وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾ قَالَ
بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ
الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَٰلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٩٦﴾ قَالَ
فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَن تَقُولَ لَا مِسَاسَ ۖ وَإِنَّ لَكَ
مَوْعِدًا لَّن تُخْلَفَهُ ۖ وَانظُرْ إِلَىٰ إِلَٰهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ
عَاكِفًا ۖ لَّنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾ إِنَّمَا
إِلَٰهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

88. Derken Samiri onlara bir dana, böğürmesi olan bir heykel çıkardı. Bunun üzerine dediler ki: "İşte bu, sizin ilahınız ve Musa'nın ilahı. Fakat o (bunu) unuttu."

[Samiri'nin zinet eşyalarından döküm yaparak ortaya çıkardığı bu buzağı heykelinin sesi ve böğürtüsü rüzgar ile oluyordu. Çünkü o, buzağı heykelini, üzerinde içine rüzgar girecek şekilde delikler açarak yapmıştı. Bu delik veya deliklerden karın boşluğuna rüzgar girdiğinde, kendisinde bir hayat eseri olmadığı halde böğürtü çıkarıyordu. Bu buzağının canlı olması imkansızdı. Zira bir sapığın böyle bir mucize göstermesi caiz ve mümkün değildir. Samiri: "Bu hem sizin, hem de Musa'nın ilahıdır. Ama o, ilahını burada unutup onu aramağa gitti" dedi.]

89. Şu gerçeği görmüyorlar mı idi ki, o onlara bir söz iade edemiyor ve kendilerine ne bir zarar, ne de bir fayda eriştirmeğe malik olamıyordu.

[Kendilerine çeşitli nimetler veren ve onları o

zalim Firavun'un elinden kurtaran yüce Allah'ı bırakıp da böyle bir cansız varlığa tapmaları ne aptalca bir davranıştır. Ayrıca Hârun onları uyarmış, bu fitneye düşmemelerini istemişti.]

90. Andolsun ki önceden Hârun onlara: "Ey kavmim! Siz bununla sırf bir fitneye tutuldunuz. Doğrusu sizin Rabbınız, ancak Rahmân'dır. Gelin bana uyun ve emrime itaat edin" demişti.

[Hârun, daha Musa İsrailoğullarının yanına dönmeden önce, buzağıya tapan kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah sizin imanınızı ve dininize ne kadar bağlı olduğunuzu sınamak istedi. Sizin Rabbınız bu buzağı değil, engin rahmeti bütün yaratıkları saran Allah'tır. Ben nasıl buzağıya tapmayıp yalnız Allah'a ibadet ediyorsam siz de aynı şeyi yapın ve emirlerimi yerine getirin."]

91. "Biz, dediler, bunun başına devam edip durmaktan asla ayrılmayız, ta Musa bize dönünceye kadar."

92. Musa: "Ey Hârun, dedi, sana ne engel oldu da bunların sapıklığa düştüklerini gördüğün vakit...

93. ...Benim ardımca gelmedin? Emrime isyan mı ettin?"

[Musa geri dönüp kavminin buzağıya taptıklarını görünce, kalbi Allah için öfkeyle doldu ve kardeşi Hârun'u başından tutup kendisine doğru çekmeye başladı ve ona şöyle dedi: "Bunların Allah'a isyan ettiklerini gördüğünde Allah için kızmada, onları kınamada ve bu sapıklıktan men etmede benim gibi davranmaktan seni alıkoyan nedir? Bana karşı çıkıp emrimi ve vasiyetimi terk mi ettin?"

Ayrıca A'râf, 7/142 âyeti ve açıklamasına bakınız.]

94. Hârun: "Ey anamın oğlu, dedi, sakalımı, başımı tutma. Emin ol ki "dediğime bakmadın da İsrailoğulları arasına ayrılık düşürdün" dersin diye kortum."

[Onun için sen dönene kadar bir şeye karışmadım ki, sen gelince işi kendi elinle düzeltesin.]

95. Musa: "Ya sen, ey Samiri! Senin derdin ne?" dedi.

[Bu Samirî'nin kim olduğuna dair değişik görüşler nakledilmiştir. İbn Abbas'tan gelen bir görüşe göre, sığıra tapan bir kavimden idi. Kalbinde sığıra tapma sevgisi olduğu halde, Müslüman olduğunu söyleyerek İsrailoğullarıyla birlikte Mısır'dan çıktı. Musa'nın Tur'a Rabbıyla görüşmek üzere gidip söz verdiği otuz gün içinde dönmeyince içindeki bu inancını İsrailoğullarına da aşılamağa çalıştı.]

96. "Ben, dedi, onların görmediklerini gördüm de Rasulün izinden bir avuç avuçladım da onu attım. Ve (bunu) bana nefsim böyle hoş gösterdi."

["Rasulün izinden bir avuç aldım ve attım" sözünden maksat şudur: "Ey elçi! Ey Musa! Ben senin sünnetinden ve dininden bir kısmını alıp attım. Nefsim bana bunu güzel gösterdi." Razi ve Ebu Hayyân, âyette sözü edilen Rasul (elçi)den maksadın Cebrâil olduğuna dair rivayetleri naklettikten sonra gerçeğe uygun olanın bu yapılan tefsir olduğunu söylerler.]

97. Musa: "Haydi, dedi, defol. Çünkü sana hayatta şöyle demek var: "Dokunmak yok!" Hem sana bir randevu var ki, sana asla ondan dönme imkanı verilmeyecek. O başını bekleyip durduğun ilahına da bak. Her halde biz onu yakacağız da yakacağız, sonra da kül edip onu muhakkak deryaya dökeceğiz.

[Allah, Samiri'yi, onun insanlara, insanların da ona dokunmaması şeklinde cezalandırdı. Musa, ona bu cezayı bildirince korkup kaçtı, çöllerde vahşi ve yırtıcı hayvanlarla yaşamağa başladı. Dokunacak birini bulacak olsa hemen, "dokunmak yok" derdi.

Âyet, bidatçı ve günahkar kişileri kendimizden uzaklaştırmak ve onlarla birlikte yaşamamak hususunda bir asıldır.]

98. Sizin ilahınız ancak o Allah'tır ki O'ndan başka ilah yok. O, ilmi ile her şeyi kuşatmıştır.

كَذَٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ ءَاتَيْنَٰكَ
مِن لَّدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾ مَّنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُۥ يَحْمِلُ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ
وِزْرًا ﴿١٠٠﴾ خَٰلِدِينَ فِيهِ ۖ وَسَآءَ لَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾
يَوْمَ يُنفَخُ فِى ٱلصُّورِ ۚ وَنَحْشُرُ ٱلْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾
يَتَخَٰفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا
يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾
وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْجِبَالِ ۖ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا
صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَّا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَآ أَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ
ٱلدَّاعِىَ لَا عِوَجَ لَهُۥ ۖ وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾
يَوْمَئِذٍ لَّا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحْمَٰنُ وَرَضِىَ لَهُۥ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾
يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِۦ عِلْمًا ﴿١١٠﴾
وَعَنَتِ ٱلْوُجُوهُ لِلْحَىِّ ٱلْقَيُّومِ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾
وَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا
هَضْمًا ﴿١١٢﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَٰهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا
فِيهِ مِنَ ٱلْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾
فَتَعَٰلَى

99. İşte sana böyle, ey Muhammed, geçmişin önemli haberlerinden kısa naklediyoruz. Şüphe yok ki sana katımızdan bir zikir verdik.

["Ey Muhammed! Musa ile Firavun'un kıssasını ve bu kıssada bulunan enteresan haberleri sana anlattığımız gibi, geçmiş milletlerin haberlerini de anlatacağız. Sana katımızdan okunan ve sonsuz mucizeleri kapsayan bir Kur'ân verdik." Ebu Hayyan der ki: "Yüce Allah peygamberimize, geçmiş milletlerin haber ve kıssalarını kapsayan Kur'ân'ı indirmek suretiyle ihsanda bulunmuştur."]

100. Her kim ondan yüz çevirirse şüphesiz o, kıyamet günü bir vebal yüklenecek.

[Kim bu Kur'ân'dan yüz çevirir, ona inanmaz ve içinde bulunan emirlere uymazsa kuşkusuz o kişi, kıyamet gününde ağır bir yük ve Cehennemde omuzlarına binen büyük bir günah taşıyacaktır.]

101. Ebediyen o günahın altında kalacaklar ki, onlar için kıyamet günü o, ne fena yüktür.

102. O gün ki, Sur üfürülecek ve suçluları o gün, gözleri gömgök mahşere toplayacağız.

[Gözleri gömgök ve yüzleri simsiyah yapılarak yaratılışları çirkinleştirilir. Bir görüşe göre, şiddetli susuzluktan gözleri mavileşmiş şekilde, susuz olarak mahşer yerine götürülürler. Zira şiddetli susuzluktan gözlerin siyahlığı değişip bozulur ve göğerir.]

103. "On (gün) den fazla durmadınız" diye aralarında gizli gizli konuşacaklar.

[Sıkıntıları ve korkuları görünce, dünyada kaldıkları zamanı az bulacaklar.]

104. Tutmuş olduğu yol herkese en örnek olanı: "bir günden fazla durmadınız" deyince, onların ne diyeceklerini biz biliriz.

[Burada ve başka âyetlerde geçen ve dünyada kalma süresinin on gün, bir gün, bir günün bir kısmı kadar veya bir saat kadar olduğunu ifade eden sözler, bu hususta düşülen ihtilafı gösteren sözler değildir. Maksat herkesin veya her makamın durumuna göre, âhiret azabı görüldüğünde dünya hayatının veya bir görüşe göre kabirde kalınan sürenin yok denecek kadar az olduğunu ifade etmektir.]

105. Bir de sana dağlardan soruyorlar. Sen de de ki: Rabbim onları un ufra edip savuracak da...

106. ...Yerlerini düpedüz bomboş bırakacak.

107. Onda ne bir eğrilik, ne bir yumruluk göremeyeceksin.

108. O gün davetçiye eğrilik büğrülük yapmadan uyup peşinden gidecekler. Öyle ki, Rahmân'ın heybetinden sesler kısılmıştır. Artık bir hışıltıdan başka bir şey işitmezsin.

[Davetçi, İsrâfîl'dir. İbn Abbas: "Hışıltı, mahşer yerine doğru giderken ayakların çıkardığı hafif sestir" der.]

109. O gün şefaat fayda vermez. Ancak Rahmân'ın izin verdiği ve sözüne razı olduğu kimse hariç.

[O korkunç günde hiç kimseye şefaat fayda vermez. Ancak Allah ın kendisine şefaat edilmesine ızin verdiği ve şefaatçinin şefaat etmesine razı olduğu kımseye şefaat edılır. Kendisine şefaat edilecek kimse, dünyada iken Lailahe-illallah diyenlerden olandır.]

110. O, onların önlerindekini ve arkalarındakini bilir. Onların ilmi ise O'nu kuşatamaz.

[Yani insanlar, Allah'ın bildiklerini bilemez. Bir görüşe göre mana şöyledir: Hiç kimsenin ilmi, Allah'ın zatını kuşatamaz. Çünkü kuşatma, bir sınırın varlığını hissettirir. Oysa Allah, sınırlandırılmaktan uzaktır.]

111. Ve bütün yüzler o diri ve her şeye hakim olan zata baş eğmiş ve bir zulüm yüklenen, cidden kaybetmiş, zarar etmiştir.

[Zemahşeri şöyle der: Buradaki yüzlerden maksat, günahkarların yüzleridir. Onlar kıyamet günü sonucun kötü olduğunu görünce, yüzleri, esirlerin yüzleri gibi zelil olur. Nitekim başka bir âyette meâlen: "Onu yakından görünce, inkar edenlerin yüzleri kötüleşir" buyrulmuştur. Mülk, 67/27.]

112. Her kim de mümin olarak salih amellerden işlerse, o vakit o, ne bir zulümden korkar, ne çiğnenmeden.

[O gün müminler, masiyetleri artırılmak ve iyilikleri eksiltilmek suretiyle kendilerine zulüm ve haksızlık yapılır diye korkmazlar. Yani müminin iyiliklerinden bir şey eksiltilmez ve günahlarından bir şey artırılmaz.]

113. Ve işte onu böyle Arapça bir Kur'ân olarak indirdik ve bunda tehditten türlü şekilde tekrar yaptık ki belki korunur, takva yolunu tutarlar, yahut da bu, onlarda bir öğüt alma duygusu meydana getirir.

[Ey Muhammed! Bu olağanüstü haberleri kapsayan âyetleri indirdiğimiz gibi, bu Kitabı sana Arapça indirdik ki, onun fesahat ve belağatta insan gücünün üstünde olduğunu anlasınlar. O kitapta uyarı ve tehditleri tekrarladık ki, inkar ve isyanlardan sakınsınlar veya o uyarılar, kalplerinde bir öğüt alma duygusu meydana getirsin de emirlere sarılma ve yasaklardan kaçınma hasıl olsun.]

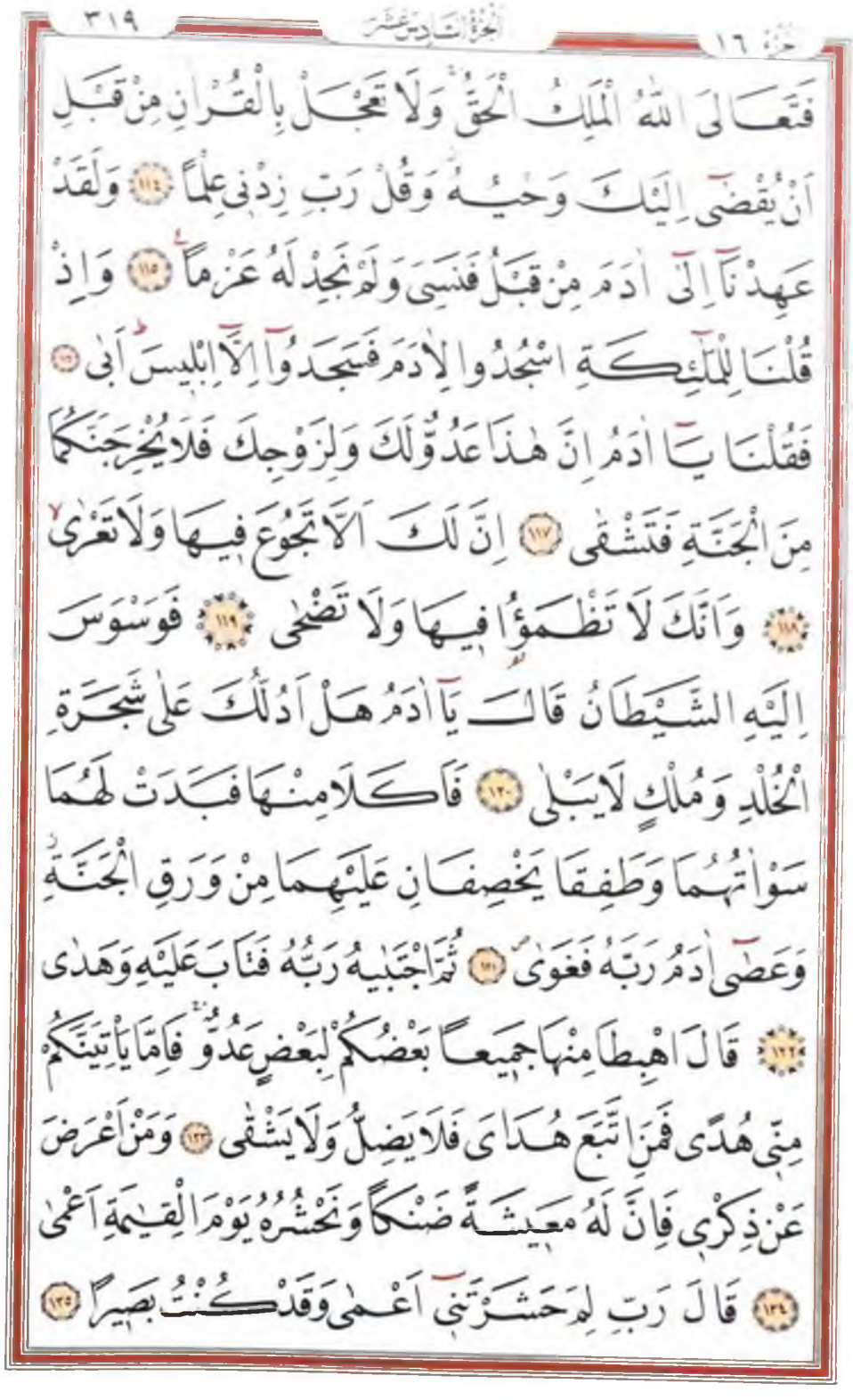

فَتَعٰلَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ ۗ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ
اَنْ يُّقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهٗ ۖ وَقُلْ رَّبِّ زِدْنِيْ عِلْمًا ﴿١١٤﴾ وَلَقَدْ
عَهِدْنَآ اِلٰٓى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهٗ عَزْمًا ﴿١١٥﴾ وَاِذْ
قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ ۭ اَبٰى ﴿١١٦﴾
فَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا
مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾ اِنَّ لَكَ اَلَّا تَجُوْعَ فِيْهَا وَلَا تَعْرٰى ۙ
﴿١١٨﴾ وَاَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيْهَا وَلَا تَضْحٰى ﴿١١٩﴾ فَوَسْوَسَ
اِلَيْهِ الشَّيْطٰنُ قَالَ يٰٓاٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ
الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾ فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا
سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفٰنِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَّرَقِ الْجَنَّةِ ۭ
وَعَصٰٓى اٰدَمُ رَبَّهٗ فَغَوٰى ﴿١٢١﴾ ثُمَّ اجْتَبٰهُ رَبُّهٗ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدٰى
﴿١٢٢﴾ قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيْعًا ۚ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۚ فَاِمَّا يَاْتِيَنَّكُمْ
مِّنِّيْ هُدًى ۙ فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقٰى ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ اَعْرَضَ
عَنْ ذِكْرِيْ فَاِنَّ لَهٗ مَعِيْشَةً ضَنْكًا وَّنَحْشُرُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى
﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيْٓ اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصِيْرًا ﴿١٢٥﴾

114. Demek ki Allah, o padişahlar padişahı yüksek, çok yüksek. Bununla beraber sana vahyi tamam edilmeden evvel Kur'ân'ı okumakta acele etme ve de ki: "Rabbim! İlmimi artır."

[İbn Abbas der ki: Rasûlullah (s.a.v.), Kur'ân'ı ezberlemeğe düşkün olduğu için ve unuturum korkusuyla, Cebrâil vahyi bitirmeden acele eder, onunla birlikte okurdu. Allah, onun böyle yapmamasını istedi ve bu âyeti indirdi. Bu, yüce Allah'ın: "Onu (vahyi) çabuk almak için dilini depretme" meâlindeki Kıyâme, 75/16 âyetine benzer.]

115. Gerçekten bundan evvel Âdem'e ahit verdik de unuttu ve biz onda bir azim bulmadık.

[Mutlak manada ahid, gözetilmesi gereken sözdür. Allah'ın ahdi ise bazan zihnimize nakşedilen sözdür. Bazan bize Kitabı ve peygamberinin dili ile bildirdiği emirlerdir. Bazan da şer'an zorunlu olmadığı halde, adak v.b. kendimize zorunlu hale getirdi-

ğımız şeylerdir.]

116. Ve düşün o vakti ki, meleklere: "Âdem için secde edin" dedik, hemen secde ettiler, ancak İblis dayattı.

117. Bunun üzerine biz de: "Ey Âdem, dedik, haberin olsun, bu (İblis), sana ve zevcene düşmandır. Sakın sizi Cennetten çıkarmasın ki sonra bedbaht olursun(uz.)

[Yani, sakın cennetten çıkarılman için çalışma. Sonra rızık ararken yorgun ve bitkin düşer, mutsuz olursun. Çünkü burada külfetsiz ve sıkıntısız, rahat bir hayat sürüyorsun.]

118. Çünkü senin acıkmaman, çıplak kalmaman oradadır.

119. Ve sen orada susamazsın ve Güneşte yanmazsın.

[Yüce Allah bu iki âyette, Cennette kulun içinin gıdalardan boş kalmayacağını, dışının da elbisesiz çıplak bırakılmayacağını, içinden susuzluktan yanmayacağını, dışından da Güneşin ısısından etkilenmeyeceğini bildiriyor. Zira Cennet, esenlik yurdudur. Orada insana eziyet verici her hangi bir şey yoktur.]

120. Derken şeytan ona vesvese verdi: "Ey Âdem! Sana ebedilik ağacına ve çürümez mülke klavuzluk edeyim mi?" dedi.

[Şeytan o ağacı böyle niteledi. Çünkü onun iddia ve inancına göre bu ağaçtan yiyenler ebedileşir ve mülkü devamlı olur. Bu, nasihat gibi görünen bir tuzaktı.]

121. Bunun üzerine ikisi de ondan yediler. Derhal kendilerine kötü yerleri açılıverdi ve üzerlerine cennet yaprağından yamamağa başladılar. Âdem, Rabbine isyan etti de şaşkın düştü.

[İbn Abbas şöyle der: "Allah'ın onlara giydirdiği nurdan elbiseden soyuldular da ayıp yerleri göründü." Cennet yapraklarından alıp onlarla örtünmek için ayıp yerlerini örtmeğe başladılar. Âdem, ağaçtan yemekle Rabbinin emrine aykırı davrandı ve düşmanın sözüne aldandığı için cennette ebedi kalmağa götüren yolu şaşırdı.]

122. Sonra Rabbi onu seçti de tevbesini kabul etti ve yol gösterdi.

[Âyetten anlaşılıyor ki Âdem, peygamber olmadan önce, Allah'a verdiği sözü unutmuş, şeytanın vesvesesine kapılarak kendisine yasaklanan ağacın meyvesinden yemiş ve bu sebeple Cennetten çıkarılıp dünyaya gönderilme ile cezalandırılmıştır. Daha sonra yüce Allah, onun tevbesini kabul etmiş, onu peygamber seçmiş ve ona doğru yolu göstermiştir.]

123. Buyurdu ki: "İniniz ikiniz de oradan hepiniz: bazınız bazınıza düşman olarak. Sonra ne zaman size benden bir hidayetçi gelir de her kim hidayetçime uyarsa işte o, sapıklığa düşmez ve bedbaht olmaz."

[Kim benim hidayetçime uyar, yani kitaba iman eder ve peygamberi tastik ederse o, yaşadığı sürece dünyada doğru yoldan sapmaz ve âhirette de azap edilerek bedbaht olmaz. Yani Âhirette sıkıntı ve zahmete düşmez, ceza ve azaba uğramaz.

Âdem ve Havva iki kişi oldukları halde, onlar insanların aslı olmaları bakımından haklarında çoğul kipi kullanılarak "inin oradan hepiniz, birbirinize düşman olarak" buyrulmuştur.]

124. Her kim de zikrimden yüz çevirirse ona dar bir geçim vardır. Ve onu kıyamet günü kör olarak haşrederiz.

[Kim beni anmaktan yüz çevirirse, yani kendisine gelip ulaştığı zaman benim hidayetime tabi olmaz, ona sarılmaktan uzak durursa şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olur, kendisine yücelere açılan kapılar kapanır. Çünkü zikir, kalplerin anahtarıdır. Zikirden yüz çevirmek de kalbin kapısını kapatmak demektir. Böyle kişiler, kıyamet günü, gözlerini kaybetmiş olarak haşredilirler. Nitekim, İsrâ, 17/97 âyetinde meâlen: "Biz onları Kıyamet günü kör, dilsiz, sağır oldukları halde yüzleri üstü mahşer yerine toplarız" buyrulmuştur.]

125. "Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin, halbuki ben gözlü idim?" der.

[Kafir şöyle der: "Hangi günahım sebebiyle beni körlükle cezalandırdın? Halbuki ben dünyada görüyordum."]

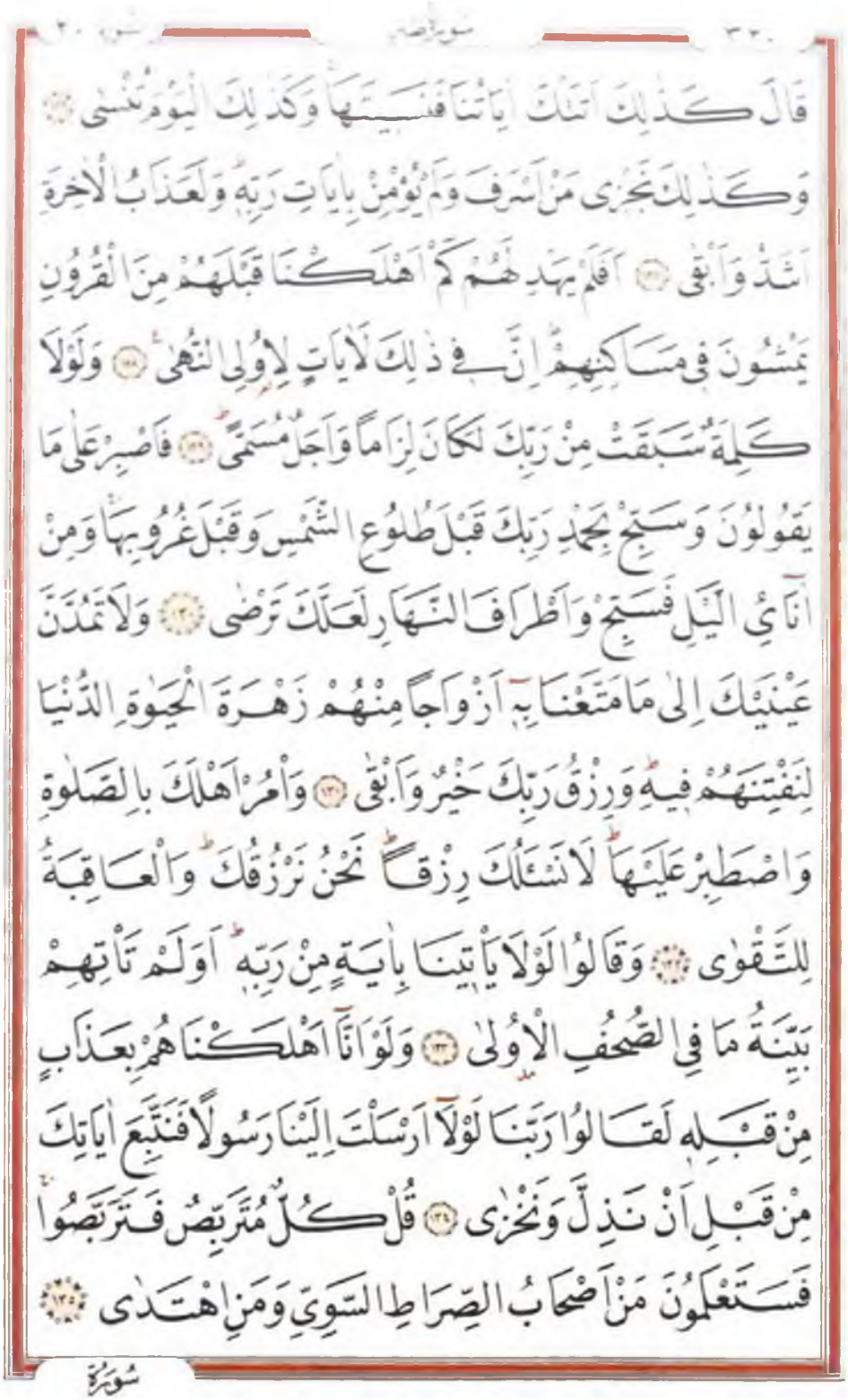

126. Allah buyurur ki: "Öyle. Sana âyetlerimiz geldi de onları unuttun. Bugün de sen böyle unutulup bırakılacaksın."

[Evet öyle, sen kör olarak haşredildin. Zira sen dünyada iken, sana, âyetlerimiz ve delillerimiz gelmişti de sen onlardan yüz çevirmiştin, onlara aldırış etmemiştin. Bugün de sen, kör olarak cehennem ateşinde bırakılacak ve orada unutulacaksın.]

127. Ve işte Rabbinin âyetlerine iman etmeyip haddini aşanı biz böyle cezalandıracağız ve elbette Âhiret azabı daha şiddetli ve daha kalıcıdır.

[Haddi aşıp Rabbine isyan edenleri, Allah'ın âyetlerine ve peygamberine iman etmeyenleri işte biz hem dünyada hem kabirde böyle sıkıntılı bir hayatla cezalandıracağız. Ama âhiretteki azap bunlardan daha şiddetli ve daha kalıcıdır.]

128. Daha onları şu irşat etmedi mi ki,

kendilerinden evvel nice asırları (o insanlarını) helak etmişiz? Onların meskenlerinde yürüyüp duruyorlar. Her halde bunda, ibret alacak aklı olanlar için çok âyetler var.

[O helak edilen insanların yurtları üzerinde gezip de helak edildiklerini gösteren kalıntıları gördüğü halde bundan ibret ve öğüt almayanın aklı yok demektir. Aklı olan, bundan ibret alarak kendi sonunu düşünür.]

129. Rabbinden, daha önce bir kelime geçmemiş olsa idi, her halde azap hemen olurdu. Fakat belirlenmiş bir vade var.

(Âyette geçen lizam, Âd ve Semûd'a olduğu gibi hemen, dünyada yapışan azap, demektir.)

130. O halde dediklerine sabret de Güneş doğmadan evvel ve batmadan evvel Rabbine hamd ile tesbihte bulun. Gece saatlerinde de, gündüzün sonlarında da tesbih et ki rızaya erebilesin.

[Tefsircilerin çoğu, bu âyetin beş vakit namaza delalet ettiğini söyler: Güneş doğmadan evvel, sabah namazı; güneş batmadan önce, ikindi namazı; gece saatlerinde, yatsı namazı; gündüzün sonlarında, öğlen ve akşam namazlarına işaret eder. Zira öğlen, gündüzün ilk kısmının; güneşin batması da son kısmının sonlarındadır.]

131. Sakın öyle şeye gözlerini uzatma ki, biz onun hakkında kafirleri fitneye düşürmek için onunla, onlardan birkaç çiftini, dünya hayatının cici bicisinden zevk alıcı yapmışızdır. Oysa Rabbinin rızkı hem daha hayırlı, hem daha kalıcıdır.

[Burada Hz. Peygamber'e (s.a.v.) hitap edilmiş fakat diğer müminler kastedilmiştir. Çünkü onun dünya malına göz dikmesi imkansızdır. Zira ona, hükümdar bir peygamber olmak ile kul bir peygamber olmak arasında tercih hakkı verilmiş, o, ikincisini tercih etmiştir.]

132. Hem ehline de namaz ile emret, hem de kendin ona sabırla devam et. Biz senden bir rızık istemiyoruz, biz seni rızıklandırırız. Ve akıbet takvanındır.

[Rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.), ailesine bir zarar ve sıkıntı isabet ettiği zaman onlara: "namaz kılın" der, sonra bu âyeti okurdu. Bu rivayete göre, kılınması emredilen namaz, nafile namazdır. Yahut bu emir, "namaz kılmağa devam edin" manasınadır.]

133. Bir de "Rabbinden bize bir âyet getirse ya" dediler. Ya kendilerine evvelki kitaplardakinin delili gelmedi mi?

[Yani: bu Kur'ân'da onlara mucize isteyen ve kendilerine verilen mucizeye inanmayıp inkar ettiklerinde helak ettiğimiz eski milletlerin haberleri gelmedi mi? Onları nasıl hemen cezalandırmıştık. Mucize istediklerinde durumlarının, onların durumları gibi olmayacağına bunlara kim garanti verebilir? Kur'ân bunu açıkladığı için ona, "evvelki kitaplardakinin delili" denmiştir.]

(Başka bir deyişle, "evvelki kitaplardakinin delili gelmedi mi?" demek, Tevrat, İncil ve diğer semavi kitapların içindekileri daha açık, daha parlak bir şekilde beyan ve ispat eden ve böylece onlar hakkında dahi bir delil olarak Muhammed'in peygamberliğinin açık bir mucizesi bulunan Kur'ân gelmedi mi, demektir.)

134. Eğer biz onları bundan evvel azap ile helak etmiş olsaydık derlerdi ki: "A, Rabbimiz! Ne olurdu bize bir Rasul gönderse idin de biz, zelil ve rezil olmadan evvel âyetlerine uysaydık."

[Mekke kafirlerini, Kur'ân inmeden ve Muhammed gönderilmeden önce yok etseydik, şüphesiz: "Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de ona inanıp uysaydık. Azabınla zelil olmadan ve halkın gözü önünde rezil duruma düşmeden âyetlerinle amel etseydik" derlerdi.

Yüce Allah bu âyette, peygamber gönderip kitap indirdikten sonra kendisine karşı hiç kimsenin her hangi bir delili kalmayacağını, mazeret ve özür beyan edemeyeceğini haber veriyor.]

135. De ki: "Hepsi beklemekte. Siz de bekleyin bakalım. Çünkü yakında bileceksiniz: Doğru yol sahipleri kimler? Ve doğru giden kim?"

21
ENBİYÂ SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 112 âyettir.

[Bu mübârek sure, özet olarak bazı peygamberlerin hayatını anlattığı için buna Enbiyâ Sûresi ismi verilmiştir.

Bu mübârek sure, insanların âhiretten, hesap ve cezadan gâfil olduklarını anlatarak başlar. Onların, daha önce yaşayanların helak oldukları yerleri ve kalıntılarını gördükleri halde bunlardan ibret almadıklarını anlatır. İnsanlarda ve kainatta bulunan ve yüce Allah'ın kudretini gösteren delillerden bahseder ki insanlar bunlara bakarak Allah'ın var ve bir olduğunu anlasınlar. Bütün bu delillere rağmen Hz. Peygamber (a.s.) ile alay eden, onunla eğlenerek yalanlayan azgın müşriklerin hallerinden ve bunların yok edilmesi hususunda yüce Allah'ın kainatla ilgili kanunlarından bahseder.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. İnsanlara hesapları yaklaştı. Onlar ise hala gaflette, aldırmıyorlar.

[İnsanların, yaptıklarının hesabını verme zamanı yaklaştı. Ama onlar, o dehşet verici günden gafil olup oyun ve eğlenceye dalmış vaziyetteler. Âhiret için ne çalışıyorlar, ne de hazırlık yapıyorlar. Gaflet içindeler, ölüm değirmeninin kendilerini öğütmekte olduğunun farkında değiller.

Gelecek olan her şey yakın sayıldığı için yüce Allah, hesap gününün de yakın olduğunu haber veriyor. Zira her an yaklaşmakta olan bir şey, bir gün mutlaka gelecek demektir.]

2. Rablerinden kendilerine gelen her yeni hatırlatmayı mutlaka eğlenerek dinliyorlar.

3. Kalpleri hep oyunda. Hem onlar, o zalimler şu gizli fısıltıyı gizlice söylediler: "Bu, sırf sizin gibi, bir beşer. Artık göre göre sihire mi gidiyorsunuz?"

(Necva; gizli fısıltı demek olduğu halde bir de bunun gizlice söylendiğini açık açık ifade etmek, son derece gizlendiğini beyandır. Böyle iken Allah tarafından Rasûlullah'a bildirildi de Rasûlullah onlara ne söylediklerini haber verdi. Bunun üzerine şaşaladılar da "nereden duydun?" dediler. Cevap olmak üzere:)

4. Dedi ki: "Rabbim, gökte de yerde de söyleneni bilir. Ve O, öyle her şeyi işiten, öyle her şeyi bilendir."

(Bunu üzerine o zalimlerin, peygamberliği itiraf etmeleri gerekirken yine kendi aralarında:)

5. "Hayır, dediler, bunlar karmakarışık rüyalar, yok onu uydurdu, yok o bir şairdir. Yoksa bize, evvelkilere gönderilenler gibi bir âyet getirsin."

(Kur'ân hakkında önce, o, karmakarışık, yalan rüyaların bir sonucudur, dediler. Fakat yalan rüya ile bir hakikatın bilinemeyeceği açık olduğundan dediler ki: "Hayır, onu uydurdu, kendiliğinden atıp tutturdu." Bu iftirayı da beğenmediler de: "Hayır, o bir şair, şiir söylüyor, dediler.

İşte Rablerinden gelen zikir ile eğlenen, Kur'ân indikçe alay eden, o kalpleri oyun ve eğlencede zalim kafirler, peygamberliğin bir Allah vergisi olduğuna inanmak istemeyip kendi gönülleri o yönde olduğundan dolayı kendilerine kıyas ederek onu gizliden gizliye bir sihirbazlık, bir hilekarlık saymak isterlerken sırlarını haber veren vahyin mucizeliği karşısında şaşırarak yok rüya, yok uydurma, yok şair diye saçmaladılar da sonunda, sanki inanacaklarmış gibi, evvelki peygamberlerin mucizeleri gibi mucize istediler. Ki bugün de hülasa edildiği zaman inkarcıların iddiaları bunlardan ibarettir.)

6. Onlardan evvel helak ettiğimiz hiçbir belde iman etmedi, şimdi onlar mı iman edecekler?

[Mekke müşriklerinden önce, peygamberlerinden mucizeler getirmelerini isteyen memleketlerin halkı, gelen mucizelere inanmadılar, aksine yalanladılar, Allah da onları helak etti. Mucizeleri gördükleri taktirde bu Mekke müşrikleri inanacak mı? Hayır.

Ebu Hayyan şöyle der: "Bu âyet, onların inanmalarının uzak olduğunu ve inanmayacaklarını ifade eder. Yani bunlar, onlardan daha kibirlidirler. İstediklerini bunlara versek daha sapık olurlar ve köklerini kazıyacak bir azabı hak ederlerdi. Fakat yüce Allah, soylarından inanmış kimseler geleceğini bildiği için onların yaşamalarına hükmetti.]

7. Senden evvel de başka değil, ancak kendilerine vahy gönderdiğimiz bir takım adamları peygamber gönderdik. Haydin, zikir ehline sorun, bilmiyorsanız.

8. Biz onları hem yemek yemez bir ceset yapmadık, hem de devamlı kalıcı değil idiler.

[Biz peygamberleri, melekler gibi yemez içmez varlıklar olarak yaratmadık. Aksine onlar da diğer insanlar gibi yerler, içerler, uyurlar ve ölürler. Onlar dünyada ölmeyecek ve sonsuz kalacak değildirler.]

9. Sonra onlara olan sözümüzde durduk da kendilerini ve dilediklerimizi kurtuluşa erdirip haddi aşanları helak ettik.

[Sonra peygamberlerimize verdiğimiz sözü, yani onlara yardım edeceğiz ve kendilerine uyan müminlerle birlikte onları kurtaracağız, yalanlayanları da yok edeceğiz şeklinde verdiğimiz sözü tuttuk. Onlara yardım ettik, inkar ve sapıklıkta haddi aşanları da yok ettik. Bu âyet Mekkeli müşrikleri tehdit etmektedir.]

10. And olsun, size bir kitap indirdik ki bütün şanınız onda. Hala akıllanmayacak mısınız?

(Bütün şanınız, yani muhtaç olduğunuz nasihat ve vird ve zikriniz, şan ve şerefiniz indirdiğimiz o kitaptadır. Hala aklınızı kullanmayacak mısınız?)

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ
﴿١١﴾ فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾ لَا تَرْكُضُوا
وَارْجِعُوا إِلَىٰ مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ ﴿١٣﴾
قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ
حَتَّىٰ جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴿١٥﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ
وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا
لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى
الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ
﴿١٨﴾ وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ
عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ
لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾ أَمِ اتَّخَذُوا آلِهَةً مِنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ ﴿٢١﴾
لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ
عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾ لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ﴿٢٣﴾ أَمِ اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هَٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ مَنْ
قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾
وَمَا

11. Halbuki biz, zulmetmekte olan nice memleketi kırdık geçirdik. Ve arkasından diğerlerini başka bir kavim olarak var ettik.

12. Azabımızı hissettikleri vakit hemen oradan üzengi tepiyor (kaçıyor)lardı.

13. "Yok, dedik, üzengi tepmeyin (kaçmayın), dönün o içinde şımartıldığınız şeylere ve meskenlerinize ki, sorguya çekileceksiniz."

14. "Vay bizlere! Bizler cidden zalimler idik" dediler.

15. Artık bütün davaları bu oldu, kaldı. Sonunda onları öyle yaptık ki, tırpanla biçilmiş ekin gibi oldular, ocakları sönmüş bir kül yığını haline geldiler.

16. Biz o göğü, yeri ve bunların arasındakileri oyunculuk etmek (oyun olmak) üzere yaratmadık.

(Yani üzerinizde türlü eşsiz güzelliklerle dolu, kaldırılmış bir tavan halinde yükselip duran Sema ve altınızda, nice yararlı şeylerle dolu, kurulu bir beşik halinde döşenmiş olan Yer ve bunların aralarındaki sıra dışı yaratıklar, gönülleri hep oyunda olan ve Rahmân'ın öğüt ve hatırlatmasını eğlence yerine koyan o zalimlerin zannetmek istedikleri gibi oyuncak değildir. Hakkı tanımak ve sonsuz hayat yolunda yüce menfaatlerinden istifade edilmek üzere hak ve hikmetle yaratılmış kudret delilidirler. Eğer bunlar yalnız beşerin dünya hayatı için yaratılmış olsa idi, "dünya hayatı sadece bir oyun ve eğlencedir" "Muhammed, 47/36" âyeti manasınca bir eğlence ve oyundan ibaret olmak gerekirdi. Nitekim dünya hayatından başkasını düşünmeyen kafirler, bütün âlemi kendilerine oyuncak etmek istemişler ve hatta bu duygu ile, felsefe yapacağız diye neler söylemişlerdir.)

17. Eğer bir eğlence edinmiş olsa idik onu kendi katımızdan edinirdik. Yapacak olsa idik öyle yapardık.

(Ve o halde o bir eğlence değil, hikmetin ta kendisi olurdu. Demek ki yüce Allah'ın eğlence edinmesi tasavvur edilebilir değildir. Yahut âlemi onlar tarafından eğlenmek üzere bir eğlence değil, kendi tarafımızdan, kendimiz için bir eğlence yapardık. Eğer yapacak olsaydık, öyle değil böyle yapardık, amma yapmayız. İlahlığın şanına, varsayalım, eğlence yakışsaydı böyle yakışırdı. Fakat mutlak Hakim'in kemaline eğlence yakışmaz.)

18. Hayır, biz hakkı batılın tepesine fırlatırız da beynini parçalar, bir de bakarsın batıl, o anda mahvolmuştur. Vay sizlere (Allah hakkında) o yaptığınız nitelemelerden!

19. Halbuki göklerde, yerde kim varsa O'nundur. Ve O'nun huzurundaki (melek) ler, O'na ibadetten ne çekinirler, ne de yorgunluk duyarlar.

20. Gece gündüz O'nu tesbih ederler, gevşemezler.

21. Yoksa bir takım ilahlar edindiler de yerden (haşir ve) neşri onlar mı yapacaklar?

22. Yerde, gökte Allah'tan başka ilahlar olsa idi ikisi de bozulmuş gitmişti. Rabbin, o Arş'ın sahibi olan Allah, onların isnat ettikleri vasıflardan uzak Sübhân'dır.

(Yerde, gökte yani bütün varlık âleminde öyle tasarruf edecek, ibadet olunacak Allah'tan başka ilahlar olsa idi, şüphesiz yer ve gök bütün âlem mahvolmuş bulunurdu ve yahut hiç vücuda gelmezlerdi. Madem ki bütün düzenleriyle vardırlar, demek ki Allah'tan başka ilah yoktur. Çünkü ilah demek, hiçbir hususta aczi mümkün olmayacak şekilde engin kudret sahibi demektir. Onun için Allah'tan başka ilahlar varsayıldığı takdirde her birinin engin kudrete malik olduğu varsayılmış olur. Bu durumda yer ve göğün düzenli bir şekilde var olmasında ya her biri etkili olacak veya yalnız biri etkili olacak. Yalnız biri etkili olacak ise, diğerleri ilah değilmiş demek olur. Her biri etkili olacaksa, bu durumda ya anlaşamazlar ki o zaman yer ve gökte kargaşa olur veya anlaşırlar. Bu durumda da bağımsızlıkta çekişme ve çelişki olur. Başka bir deyişle kudretler arasında itişme vuku bulur, yer ve gökte düzen bulunmazdı. Halbuki bugün yer ve gök bozuk değil, sağlıklı ve düzenli olarak vardır. Şu halde Allah'ın birliği, gök ve yerin var ve düzenli oluşundan zaruri olarak bilinmektedir.)

23. O, yaptığından sorumlu olmaz, onlar ise sorumludurlar.

(Ona karşı, "şu neye şöyle oldu, niçin yaptın söyle bakayım" gibi soru sormak ve kınamağa kalkışmak kimsenin haddi değildir. Yaptıklarının hikmeti araştırılmaz ve üzerinde düşünülmez değil, fakat yaptıklarından dolayı tartışılmak imkan ve ihtimali yoktur. O, bütün hakimlerin hakimi, bütün sebep ve illetlerin yaratıcısı ve sebebi, dilediğini yapan zattır.)

24. Yoksa O'ndan başka ilahlar mı edindiler? De ki: Haydi getirin delilinizi. İşte benimle beraber olanların kitabı ve benden evvelkilerin kitabı. Fakat onların çoğu hakkı bilmezler de onun için yüz çevirirler.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا نُوْحِيْٓ اِلَيْهِ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ
اَنَا فَاعْبُدُوْنِ ﴿٢٥﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحٰنَهٗ ۭ بَلْ
عِبَادٌ مُّكْرَمُوْنَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُوْنَهٗ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِاَمْرِهٖ يَعْمَلُوْنَ
﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُوْنَ ۙ اِلَّا لِمَنِ
ارْتَضٰى وَهُمْ مِّنْ خَشْيَتِهٖ مُشْفِقُوْنَ ﴿٢٨﴾ وَمَنْ يَّقُلْ مِنْهُمْ اِنِّىْٓ اِلٰهٌ
مِّنْ دُوْنِهٖ فَذٰلِكَ نَجْزِيْهِ جَهَنَّمَ ۭ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظّٰلِمِيْنَ ۧ
﴿٢٩﴾ اَوَلَمْ يَرَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنَّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا
رَتْقًا فَفَتَقْنٰهُمَا ۭ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاۗءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۭ اَفَلَا يُؤْمِنُوْنَ
﴿٣٠﴾ وَجَعَلْنَا فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَمِيْدَ بِهِمْ ۠ وَجَعَلْنَا فِيْهَا
فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُوْنَ ﴿٣١﴾ وَجَعَلْنَا السَّمَاۗءَ سَقْفًا
مَّحْفُوْظًا ۚ وَهُمْ عَنْ اٰيٰتِهَا مُعْرِضُوْنَ ﴿٣٢﴾ وَهُوَ الَّذِيْ خَلَقَ
الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۭ كُلٌّ فِيْ فَلَكٍ يَّسْبَحُوْنَ
﴿٣٣﴾ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ ۭ اَفَاۗىِٕنْ مِّتَّ فَهُمُ
الْخٰلِدُوْنَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَاۗىِٕقَةُ الْمَوْتِ ۭ وَنَبْلُوْكُمْ
بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ۭ وَاِلَيْنَا تُرْجَعُوْنَ ﴿٣٥﴾

25. Senden evvel hiçbir Rasul göndermedik ki ona şöyle vahyetmiş olmayalım: "Gerçek şu, benden başka ilah yoktur. Onun için hep bana ibadet edin."

26. Böyle iken dediler ki: "Rahmân, çocuk edindi." Tenzih ederiz o Sübhân'ı. Doğrusu onlar (o melekler, Rahmân'ın çocuğu değil), ikrama nail olmuş kullardır.

27. O'nun sözünün önüne geçemezler, hep O'nun emriyle hareket ederler.

28. O, onların önlerindekini, arkalarındakini bilir. Ve o melekler, O'nun hoşnut olduğu kimselerden başkasına şefaat etmezler. Hepsi, O'nun korkusundan titrerler.

29. Ve içlerinden her kim, "ben, O'ndan başka bir ilahım" derse, biz ona, karşılık olarak Cehennemi veririz. Zalimleri biz böyle cezalandırırız.

30. Ya. o küfredenler görmediler de mi ki, Gökler ve Yer bitişik idiler de biz onları ayırdık. Hayatı olan her şeyi sudan yaptık. Hâlâ inanmıyorlar mı?

(Gökler de yer de deliksiz idi, yağmur yağmıyor, yerde ot bitmiyordu, bunu görüyorlardı. Ve yahut yer dağsız, deresiz tek parça, semanın boyutları da, Güneşi, ayı ve yıldızları da yok, tek parça idi. Ve yahut yer, gök cisimlerine bitişik halde hepsi bir şeydi. O türlü türlü kütle ve cisimler yoktu. Ve yahut hepsi başlangıçta "yok" olmakta ortak idi, dışta mevcut ve sivrilmiş değildi. Bunları akıl yürütme veya nakil yoluyla bilebilirler. Böyle iken biz onları kopardık ayırdık, yok iken yaratıldılar, bir şey iken çoğaldılar. Başlangıçta duman gibi bir madde iken birçok kütle ve cisim oldular. Yer, göklerden ayrıldı, yukarısından yağmur yağdırıldı, üzerinde otlar bitirildi. Ve gerek bitki ve gerek hayvan, gerek insan olsun, hayat sahibi olan şeyin hayatına suyu sebep kıldık. O kafirler, bir sudan yaratıldıklarını bilirler de hala Allah'ın sanatına ve tesirine inanmazlar, "tabiat, tabiat" der dururlar. İş tabiata kalsa idi kendi kendine değişir miydi? Yer ve gök, yokluktan varlığa gelirler miydi?)

31. Yerde de onları çalkalar diye baskılar oturttuk. Hem onda bol bol açıklıklar yaptık ki doğru gidebilsinler.

(Yer, hareketiyle insanları çalkalayıp sarsmasın diye, orada oturaklı yeryüzü parçaları, dağlar meydana getirdik, onu sıvı halde bırakmadık. Toprak kütlesinin yaratılması ve dağların kazık gibi oturtulması ile yer, insan için oturulabilir bir duruma getirildi. Ve orada bir takım meydanlar ve yollar yaptık ki, istedikleri, aradıkları şeye doğru gidebilsinler veya hak yolu tutsunlar.)

32. Semayı da korunmuş bir tavan yaptık. Onlar ise Semanın âyetlerinden yüz çeviriyorlar.

(Semayı, "hem onu her kovulan şeytandan koruduk" "Hicr, 15/17" âyeti manasınca şeytanların saldırısından korunmuş ve yahut bilinen vaktine kadar bozulmaktan, çözülmekten korunmuş kıldık.)

33. Halbuki O, o yaratıcı ki geceyi, gündüzü, Güneşi ve Ayı yaratmış. Bütün o cisimler, her biri birer felekte yüzüyorlar.

(Şimdi iyice düşünmeli ki kimi Güneş, kimi Ay, kimi ziya, kimi nur, bütün cisimlerden her biri bir felekte, kendine özgü bir dairede yüzüyor da yüzüyor, hiçbiri sakin değil, hepsi birer dönme hareketinde, bir tutarı yok, bir yere tutunmadan hava boşluğunda, hepsi yolunda, hepsi düzeninde, hepsi korunmuş, yüzüyorlar da yüzüyorlar. Bu, ne eşsiz sanat, ne büyük kudret ve ne yüksek âyetlerdir. Bunların hepsinden Allah'ın ululuk ve birliği okunur. Fakat kafirler bunları görseler de delaletlerinden yüz çevirirler de bu düzeni şuna buna isnat etmeğe kalkışırlar.)

34. Bir de biz senden evvel hiçbir beşer için ebedilik nasip etmedik. Şimdi sen ölürsen onlar devamlı mı kalacaklar?

(Yani senin ölümünü gözeten, "zamanın musibetlerine çarpılmasını gözlüyoruz" "Tûr, 52/30" diyen o kafirler baki mi kalacaklar ki senin ölümünle teselli bulmak istiyorlar. Bilmiyorlar mı ki biz, kim olursa olsun, beşer cinsinden hiçbir ferde bu âlemde bâkilik nasip etmedik.)

35. Her nefis ölümü tadacak ve sizi bir imtihan olarak şer ve hayır ile sınayacağız. Hepiniz de sonunda bize döndürüleceksiniz.

(Her can sahibi ölümü tadacak, ölüm acısını duyacaktır. Âl-i İmrân 3/185 âyetine ve açıklamasına bakınız. Ve sizi hayır ve şer ile deneyeceğiz. Bu âlem öyle bir deneme ve imtihan yurdudur ki her hayrının önünde bir şer vardır. Bununla beraber ölümle her iş bitiverecek de değildir. Sonra hep bize döndürüleceksiniz de haşir ve neşir olunup hesap görülecek, imtihanların hayır veya şer, karşılığı verilecek.)

وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا
أَهَٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ ءَالِهَتَكُمْ وَهُم بِذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ
هُمْ كَٰفِرُونَ ﴿٣٦﴾ خُلِقَ الْإِنسَٰنُ مِنْ عَجَلٍ ۚ سَأُورِيكُمْ
ءَايَٰتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن
كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣٨﴾ لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا۟ حِينَ لَا يَكُفُّونَ
عَن وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَن ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ
﴿٣٩﴾ بَلْ تَأْتِيهِم بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا
وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ
فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُم مَّا كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ
﴿٤١﴾ قُلْ مَن يَكْلَؤُكُم بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَٰنِ ۗ
بَلْ هُمْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِم مُّعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾ أَمْ لَهُمْ ءَالِهَةٌ تَمْنَعُهُم
مِّن دُونِنَا ۚ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنفُسِهِمْ وَلَا هُم مِّنَّا
يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾ بَلْ مَتَّعْنَا هَٰٓؤُلَآءِ وَءَابَآءَهُمْ حَتَّىٰ
طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۗ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ
نَنقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا ۚ أَفَهُمُ الْغَٰلِبُونَ ﴿٤٤﴾

قُلْ

36. O küfredenler seni gördükleri vakit de seni alaya alıyorlar. "Bu mu, ilahlarınızı anıp duran?" diyorlar. Halbuki onlar hep Rahmân'ın zikrini inkar ediyorlar.

[Ebussuud der ki: "Yani onlar, Rasûlullah (s.a.v.) onların ne zarar ne de fayda verebilen ilahlarını kötü bir dille anıyor diye Rasûlullah'ı (s.a.v.) ayıplıyorlar. Ama kendileri, onlara nimet veren Rahmân'ı, bir olmak, peygamber göndererek ve kitap indirerek halkı irşat etmek gibi, O'na layık olan sıfatlarla anmayı veya Kur'ân'ı inkar ediyorlar. Bu nedenle asıl ayıplanmayı hak eden onlardır." O kafirler: "Biz, diyorlardı, Yemame'nin Rahmân'ı olan Müseyleme'den başka Rahmân tanımıyoruz." Ra'd, 13/30 âyetine ve açıklamasına da bakınız.]

37. İnsan, aceleden yaratıldı. Yarın ben size âyetlerimi göstereceğim. Şimdi siz acele etmeyin.

[İnsan, acelecilik üzerine yani aceleci olarak yaratılmıştır. Zararlı da olsa birçok şeyi hemen

vazmak ister. İbn Kesir şöyle der: "Burada insanın aceleciliğinin anlatılmasından hikmet şudur: Yüce Allah peygamber ile alay edenleri anlatınca akıllara onlardan hemen intikam almak geldi ve bu hususta acele ettiler." Dolayısıyla yüce Allah şöyle buyurdu: "Bana karşı gelenlere her şeye gücüm yettiğini ve intikam alacağımı size göstereceğim. Zaman gelmeden önce işin acele olmasını istemeyin."]

38. Bir de "doğru söylüyor iseniz bu vaat ne zaman?" diyorlar.

[Müşrikler alay ve eğlence yollu diyorlar ki: "Ey müminler! Bize haber verdiğiniz şeylerde doğru sözlü iseniz, Muhammed'in bizi tehdit ettiği o azap ne zaman gelecek?" Yüce Allah şöyle buyurdu:]

39. Bilseler o kafirler, ne yüzlerinden ne arkalarından ateşi men edemeyecekleri ve hiçbir taraftan yardım görmeyecekleri o anı!

[Yani onlar, "bu vaat ne zaman?" diyerek acele ile gelmesini istedikleri vaktı bilselerdi, asla onu acele istemezlerdi. Bu vakit, ateşin, kendi üzerlerinden onu savmağa güçleri yetmeyecek ve bunun için bir yardımcı da bulamayacakları şekilde her yönden onları sardığı vakittir. Yüz ve sırtlarından, yani önlerinden ve arkalarından kuşatmak, her taraftan kuşatmaktan kinayedir. Ne tarafa dönseler, ön ve arkalarında ateşi bulacaklar demektir.]

40. Doğrusu o onlara ansızın gelecek de kendilerini dondura kalacak. Artık ne onu geri çevirmeğe güçleri yetecek, ne de kendilerine mühlet verilecek.

[Yüce Allah burada azabın ne zaman geleceğini soran kafirlere cevap veriyor ve kıyametin aniden kopup ondaki cehennem azabının âniden geleceğini, kafirlerin bu ateşe karşı kendilerini savunamayacaklarını ve o ateşe girmemek için kendilerine her hangi bir mühlet verilmeyeceğini beyan ediyor.

Yüce Allah, kıyametin ne zaman kopacağını gizleyerek, mükelleflere günahlarından tevbe etmek için imkan vermiştir. Zira Kıyametin ne zaman kopacağı belli olsa idi, insanlar ister istemez tevbe edeceklerinden bu tevbeleri kabul edilmeyecekti.]

41. Yemin olsun ki, senden evvel birçok peygamberlerle alay edildi de içlerinden alay edenleri, o alay ettikleri şey kuşatıverdi.

[Yüce Allah, daha önce geçmiş olan peygamberlerin de ümmetleri tarafından alaya alındıklarını, alaylarının meyvesini de dünya ve âhirette helak ve azap şeklinde topladıklarını, bu alaycıların da durumlarının aynı olacağını bildirerek Resulünü teselli ediyor. En'âm: 6/10 ve Hûd: 11/8 âyetlerine ve açıklamalarına da bakınız.]

42. De ki: "Sizi gece ve gündüz o Rahmân'dan kim koruyabilir?" Fakat onlar, Rablerinin zikrinden yüz çevirmişlerdir.

[Yani, ey Muhammed! "Biz Rahmân'ı tanımayız" diyen o alaycılara de ki: "Eğer size azap etmek isterse, sizi O'nun azabından gece gündüz kim koruyacak?" Rahmân'dan başka onları koruyacak ve azaba engel olacak yok. Ancak şu var ki onlar, Rahmân'ı zikirden yüz çevirdikleri için ondan korkmazlar.]

43. Yoksa onlar için kendilerini önümüzden men edecek ilahlar mı var? Onlar kendi nefislerini bile kurtaramayacakları gibi bize karşı onlara sahip de çıkılmaz.

[Onları bizden hiç kimse koruyamaz. Hal böyleyken nasıl o ilahların, başkasına yardım edecekleri düşünülebilir?]

44. Doğrusu biz, onları ve atalarını nimet içinde yaşattık, hatta o ömür onlara uzun geldi. Fakat şimdi görmüyorlar mı o yeri etrafından eksiltilip duruyoruz? O halde üstün gelenler onlar mı?

[Yeryüzünü eksiltmekten maksat, Müslümanların zafer kazanarak kafirlerin topraklarının azalmasıdır. Veya yeryüzündeki insanların, madenlerin ürünlerin yok edilmesidir. Yahut yeryüzünün mamur olan yerlerinin tahrip edilmesidir. Ya da yeryüzünde yaşayan alimlerin ve seçkin kişilerin giderek yok olmasıdır.]

قُلْ إِنَّمَآ أُنذِرُكُم بِٱلْوَحْىِ وَلَا يَسْمَعُ ٱلصُّمُّ ٱلدُّعَآءَ
إِذَا مَا يُنذَرُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَئِن مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ
لَيَقُولُنَّ يَٰوَيْلَنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ
ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ
مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾
وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ٱلْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَذِكْرًا
لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ ٱلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِٱلْغَيْبِ وَهُم مِّنَ ٱلسَّاعَةِ
مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَهَٰذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنزَلْنَٰهُ ۚ أَفَأَنتُمْ لَهُۥ مُنكِرُونَ
﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَآ إِبْرَٰهِيمَ رُشْدَهُۥ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِۦ عَٰلِمِينَ ﴿٥١﴾
إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦ مَا هَٰذِهِ ٱلتَّمَاثِيلُ ٱلَّتِىٓ أَنتُمْ لَهَا عَٰكِفُونَ
﴿٥٢﴾ قَالُوا۟ وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا لَهَا عَٰبِدِينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنتُمْ أَنتُمْ
وَءَابَآؤُكُمْ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٥٤﴾ قَالُوٓا۟ أَجِئْتَنَا بِٱلْحَقِّ أَمْ أَنتَ
مِنَ ٱللَّٰعِبِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَل رَّبُّكُمْ رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ
ٱلَّذِى فَطَرَهُنَّ ۖ وَأَنَا۠ عَلَىٰ ذَٰلِكُم مِّنَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٥٦﴾ وَتَٱللَّهِ
لَأَكِيدَنَّ أَصْنَٰمَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا۟ مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾

45. De ki: "Ben sizi ancak vahiy ile korkutuyorum." Amma ne kadar korkutulsalar sağırlar daveti işitmezler.

[Ey Muhammed! Onlara de ki: Ben sizi kendiliğimden değil, ancak Allah'tan gelen bir vahiyle korkutuyor, sakındırıyorum. Ben, sizi uyardığım azap ve ceza haberini Allah'tan alıp size ulaştırıyorum. Fakat siz müşrikler, aşırı cahillik ve inadınızdan dolayı, söz ve uyarı dinlemeyen, dolayısıyla öğüt alıp sakınmayan sağırlar gibisiniz.]

46. Bununla beraber, yemin olsun, Rabbinin azabından onlara bir esinti dokunursa muhakkak diyeceklerdir ki: "Vay bizlere! Bizler cidden zalimler idik."

[Eğer onlara az da olsa, sakındıkları Allah azabından başlarına hafif bir şey gelse elbette suçlarını itiraf eder ve şöyle derler: "Vay halimize! Mahvolduk. Allah'ın peygamberlerini yalanlamakla kendimize zulmetmiş olduk."]

47. Biz ise, kıyamet günü için terazilere adaleti koruz da hiçbir nefse zerrece zulüm edilmez. Bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa onu getirir, koruz. Hesap görücü olarak da biz yeteriz.

[Yani kulların amellerini sayıcı ve onların karşılığını verici olarak biz yeteriz.

Hâzin şöyle der: "Bundan maksat, sakındırmadır. Çünkü hesabı gören, hiçbir şeyi karıştırmayacak derecede bilgili ve hiçbir şeyi yapmaktan âciz olmayacak derecede güçlü olunca, aklı olanın ondan daha çok korkması gerekir."]

48. And olsun, biz Musa ile Hârun'a Furkân'ı ve takva sahipleri için bir ziya ve bir zikir vermiştik.

(Furkân, Ziya ve Zikir. Yani Musa ve Hârun'a verilen âyetler ve mucizeler içinde en önemli ve en faydalı olarak Tevrat verildi ki Hak ile batılı ayıran hükümleri, aydınlatma ve hatırlatma ifade eden irşatları ve öğütleri içeriyordu.)

49. O takva sahipleri için ki, görmedikleri halde Rablerinden korkarlar ve Saat (Kıyamet)ten titrer dururlar.

[O adalet terazilerinin ortaya çıkarılacağı o dehşet verici günü düşünür, ondan hep korkarlar. Çünkü devamlı olmayan korkuya itibar edilmez. Kişi, öldüğünde kıyameti kopmuş olacağı için, asıl kıyameti beklemeden daima ölüme hazırlıklı bulunmalı, ona göre kulluk görevini aksatmadan yerine getirmelidir.

Âyette Kıyamet, Saat diye isimlendirilmiştir. Kıyametin, çok kısa an manasına gelen bu kelime ile isimlendirilmesinin sebebi, onda hesabın çok çabuk görülecek olmasıdır.]

50. İşte bu –Kur'ân– da bizim indirdiğimiz mübarek bir zikirdir. Şimdi siz bunu mu inkar ediyorsunuz?

[Bu soru kınama ifade eder. Hitap Mekkelilere dir. Çünkü onlar bu dili konuşan kimselerdir. Bu dilin meziyet ve inceliklerini bilirler. Kur'ân'ın belağatından, başkalarının çıkaramayacağı manalar çıkarırlar. Aynı zamanda bu Kur'ân'da onların şan ve şerefleri vardır. Başkaları inkar etse bile, Mekkelilerin buna karşı çıkmaları ve bunu yapana düşmanlık etmeleri gerekir.)

51. Andolsun ki bundan evvel de İbrahim'e hakkı bulma yeteneğini vermiştik. Biz onu (n buna layık olduğunu) biliyorduk.

52. O vakit ki, babasına ve kavmine: "Ne, bu başına toplanıp durduğunuz heykeller?" dedi.

53. "Atalarımızı bunlara ibadet ediyor bulduk" dediler.

54. "Yemin olsun ki, dedi, siz de atalarınız da açık bir sapıklık içindesiniz."

55. Dediler: "Ciddi mi söylüyorsun? Yoksa sen şakacılardan mısın?"

["Sen bu sözlerinde ciddi misin? Yoksa dalga mı geçiyorsun? Söylediğin bu söz gerçek mi, yoksa şaka mı?" dediler. İbrahim'in kendilerini ayıplamasını büyük bir alay kabul ettiler, yaptıkları işin bir sapıklık olduğunu uzak gördüler ve onun sözlerinin ciddi değil de şaka yollu olduğunu kabul ettiler. İbrahim, onların dediklerine kulak asmadı ve sözlerinde ciddi olduğunu, şaka etmediğini bildirdi:]

56. "Doğrusu, dedi, Rabbiniz, o göklerin ve yerin Rabbidir ki onları yaratmıştır. Ve ben buna şahitlik edenlerdenim."

[Dedi ki: "Aksine, ibadete layık olan Rabbiniz, ilah oldukları iddia edilen bu putlar değil, gökleri ve yeri yaratıp icat eden Rabbiniz Allah'tır. Ben, şahitliği ile davaları sona erdiren bir şahit gibi, kesin ve açık delillerle Allah'ın bir olduğuna şahidim."]

57. "Ve, tallahi, siz dönüp gittikten sonra putlarınıza mutlaka bir oyun oynayacağım."

[Onların yılda bir toplantıları vardı, o gün toplanırlardı. İbrahim'e: "Bizimle bayrama çıksan, bayramımızı beğenirdin" dediler. İbrahim, kavminden gizli bir yerde: "Vallahi, siz dönüp gidince putlarınıza bir oyun oynayacağım" dedi. Bunu sadece bir kişi duydu. Bu, daha sonra bu sözü ifşa eden kişidir. Bu olay, Saffât, 37/85 ve devamında da ayrıca anlatılmaktadır.]

58. Derken onları parça parça etti, ancak bir büyüklerini bıraktı ki, belki ona başvururlar.

[İbrahim, putları kırarak onları kırıntı haline getirdi, ancak büyük putu kırmadı. Mücahid der ki: "Büyük putu bıraktı ve diğer putları kırdığı baltayı onun boynuna astı ki, bunu kavminin aleyhine delil getirsin." Belki onlar o puta başvurur ve ona diğer putları kimin kırdığını sorarlar. Böylece putun aciziliği ortaya çıkar ve kavminin aleyhine delil olur.]

59. "Bunu bizim ilahlarımıza kim yapmış? Her halde o, zalimlerden biri" dediler.

60. "Bir delikanlı işittik, dediler, bunları anıyor, adına İbrahim deniyormuş."

[İbrahim'in: "Tallahi, putlarınıza mutlaka bir oyun oynayacağım" dediğini işiten şahıs dedi ki: "Biz, İbrahim isimli bir gencin onları yerdiğini, ayıpladığını ve onlara sövdüğünü işittik. Belki de ilahları parçalayan odur."]

61. "Haydin, dediler, getirin onu insanların gözleri önüne, belki şahitlik ederler."

["Şahitlik ederler" sözü şu şekillerde yorumlanmıştır: İbrahim'in daha önce putlarla ilgili söylediği sözler sebebiyle, aleyhine bir delil olsun diye şahitlik ederler; ona verilecek cezaya şahit olurlar da kimse onun yaptığı gibi bir işe cesaret edemez; onun putları kırdığına veya ilahlarına hakaret ettiğine şahitlik ederler de herkes onun cezayı hak ettiğini anlar.]

62. Dediler: "Sen mi yaptın bunu ilahlarımıza? Ey İbrahim!"

63. "Belki, dedi, şu büyükleri yapmıştır. Sorun bakalım onlara, eğer söylerlerse."

[Hadiste geldiğine göre İbrahim (a.s.) üç yerde yalan söylemiştir. Biri, bu âyette geçen "şu büyükleri yapmıştır" sözü. İkincisi, Saffât, 37/89 âyetinde geçen, "ben hastayım" sözü, üçüncüsü de karısı Sare için söylediği, "benim kızkardeşimdir" sözü. Buhârî, Enbiyâ 8; Müslim, Fezail 154. Bunlar gerçekte yalan değil, fakat muhatabın anlayışına göre yalandır.]

64. Bunun üzerine vicdanlarına başvurdular da dediler: "Doğrusu siz haksızsınız."

[Bunun üzerine vicdanlarına döndüler, yani akıllarına başvurdular. Düşündüler ki, kendisine gelen kötülüğü savamayan ve kendisini kırana hiçbir şekilde zarar vermeğe gücü yetmeyenin, başkasına bir fayda sağlaması ya da ona gelebilecek bir zararı uzaklaştırması imkansızdır. Böyle bir varlık, nasıl ilah olmayı hak eder? Sonra birbirlerine: "Aslında bunları kırmakla değil, bunlara tapmakla haksızlık eden bizleriz" dediler.]

65. Sonra yine tepeleri üstü ters döndüler. "Sen cidden bilirsin ki, bunlar söylemez" (dediler.)

[Sonra gerçeği itiraftan vazgeçip kibir ve taşkınlığa dönerek ısrar ve inatla dediler ki: "Ey İbrahim! Sen biliyorsun ki bu putlar konuşmaz ve cevap vermezler. Onlara sormamızı nasıl istiyorsun?"

Böylece ilahlarının âcizliğini itiraf etmiş oldular ve onların aleyhine delil İbrahim'in eline geçti. İbrahim onları kınamaya ve ayıplamaya başladı:]

66. "O halde, dedi, Allah'ı bırakıp da size hiçbir fayda veremeyecek, zarar da edemeyecek nesnelere mi tapıyorsunuz?"

[İbrahim, puta tapanları susturmak üzere: "Öyleyse Allah'ı bırakıp da kendilerine ibadet ettiğinizde size hiçbir fayda ve etmediğinizde hiçbir zarar vermeyen bir şeye, böyle olduğunu bile bile hala tapacak mısınız?" dedi. Bir şeyin ilahlığa uygun olmayan bir durumunu bilen kimsenin, kesinlikle ona ibadetten sakınması gerekir.]

67. "Yuf size ve Allah'tan başka taptıklarınıza! Hala akıllanmayacak mısınız?"

[Yani delirdiniz mi ki, yaptığınızın ne kötü bir şey olduğunu akıl etmiyorsunuz? Sizden daha âciz bir varlığa nasıl güvenirsiniz de dönüş kendisine olan, fayda ve zarar elinde bulunan Allah'a güvenmezsiniz?]

68. "Siz bunu, dediler, yakın da ilahlarınızın öcünü alın, bir iş yapacaksanız."

69. "Ey ateş! Serin ve esenlik ol İbrahim'e!" dedik.

[Bu emri vererek yüce Allah, ateşe vermiş olduğu sıcaklık ve yakıcılık özelliğini giderdi, onu ışık halinde bıraktı.]

70. Ona bir dolap kurmak istediler, biz de daha ziyade kendilerini hüsrana uğrattık.

[Yani onları, başlarına gelebilecek musibetlerin en büyüğü ile yenilgiye uğrattık. Hakkın nurunu söndürmek için gösterdikleri gayret, İbrahim'in hak, onların da batıl üzerinde bulunduklarının kesin ve açık bir delili haline dönüştü.]

71. Ve onu Lût ile beraber kurtarıp içinde âlemlere bereket verdiğimiz Yere çıkardık.

[Lût, İbrahim'in kardeşi oğlu idi. Beraberce Irak'tan Suriye topraklarına gittiler. Bu toprakların bereketli olması, yüce Allah'ın, peygamberlerin çoğunu buradan göndermesi ve orada yeşillik, meyve ve nehirlerin bol olmasındandır.]

72. Ve ona İshak'ı ihsan ettik, fazla olarak Yakub'u da. Ve her birini salihlerden kıldık.

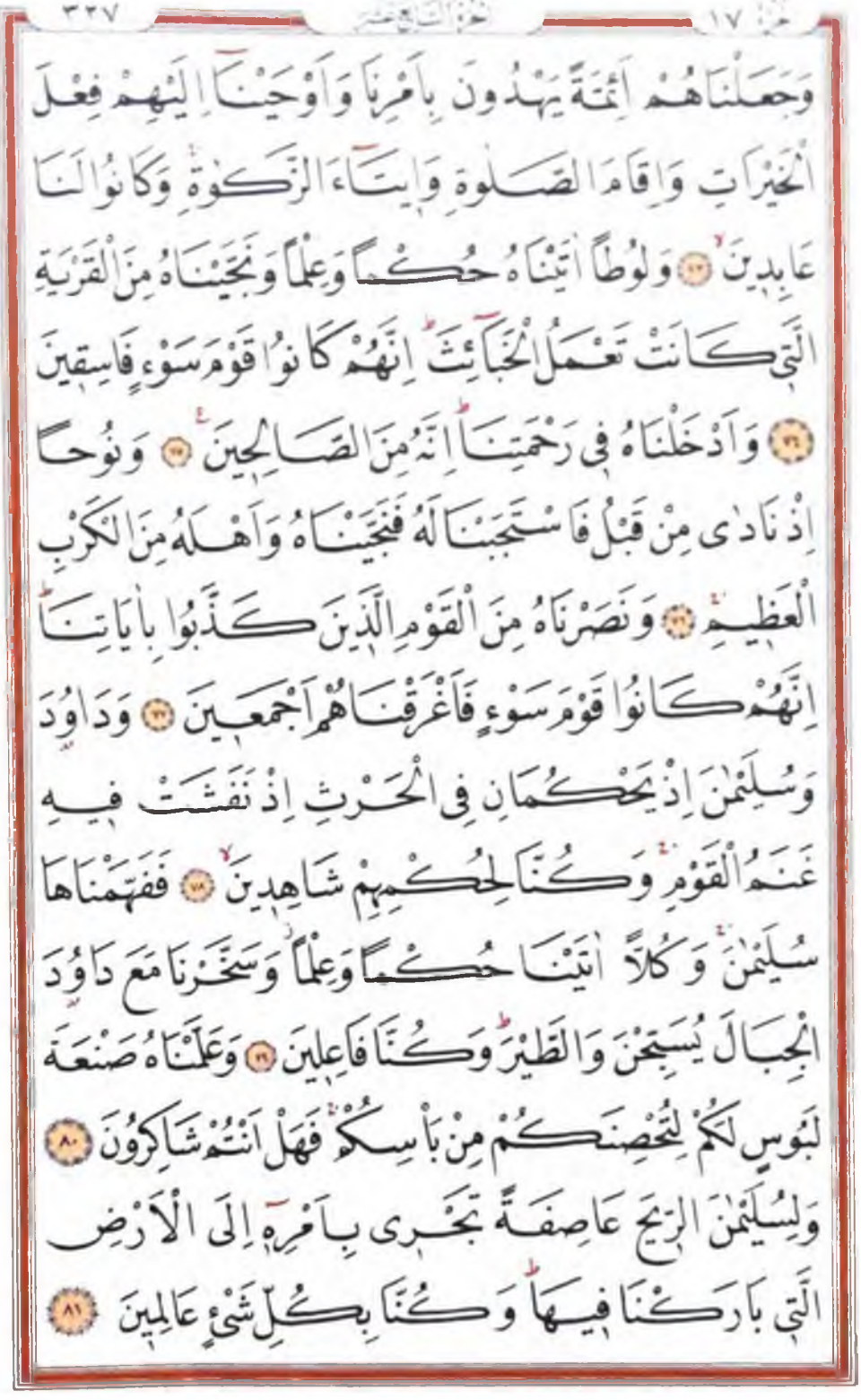
وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ
الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَوٰةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَوٰةِ وَكَانُوا لَنَا
عَابِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَلُوطًا آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ
الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ
﴿٧٤﴾ وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾ وَنُوحًا
إِذْ نَادَىٰ مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾ وَدَاوُودَ
وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ
غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمْنَاهَا
سُلَيْمَانَ وَكُلًّا آتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُودَ
الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ
لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾
وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ
الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ ﴿٨١﴾

73. Ve hepsini emrimizle yol gösteren önderler yaptık. Kendilerine hayırlar işlemeyi, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik. Hep bize ibadet ediyorlardı.

[Başkasına değil sadece bize ibadet ederlerdi. Gönüllerinden bize ibadetten başka bir şey geçmezdi.]

74. Lût (u hatırla.) Ona da bir hüküm, bir ilim verdik. Ve onu, iğrenç işler yapan o beldeden kurtardık. Gerçekten onlar kötü, fâsık bir kavim idiler.

[Yüce Allah Lût'a hüküm ve ilim verdi. Ona vahyetti ve peygamber yaptı ve onu Sedum'a gönderdi. Sedum halkı Lût'u yalanladılar, Allah da onları helak etti. Onların kıssaları Kur'ân-ı Kerim'in birçok yerinde anlatılır. Yüce Allah onu, eşcinsellik, yol kesme ve diğer pis işleri yapmakta olan Sedum halkından kurtardı. O kavmin insanları, Allah'a itaatten çıkmış, gerçekten kötü kimselerdi.]

75. Onu ise rahmetimize soktuk. Çünkü o, cidden salihlerden idi.

76. Nûh'u da (hatırla), o daha önce nida etmişti. Biz de duasını kabul ettik de kendisini ve ehlini büyük bir sıkıntıdan kurtardık.

77. Ve âyetlerimizi yalanlayan kavimden öcünü aldık. Gerçekten onlar kötü bir kavim idiler. Biz de hepsini birden suda boğduk.

[Yüce Allah, Nûh'un duasını kabul ederek onu kavminin yaptığı kötülüklerden korumuş, bütün yeryüzünü sular altında bırakarak Nûh'u yalanlayanları suda boğmuş, onu ve gemisinde bulunanları kurtarmıştı. Âyet, özetle bu olaylara işaret ediyor.]

78. Davud ile Süleyman'ı da (hatırla.) O vakit ki ikisi de ekin hakkında hüküm veriyorlardı. O vakit ki ekinin içinde geceleyin kavmin davarı yayılmıştı. Biz de hükümlerine şahit idik.

[Davut ve Süleyman'ı da an. Bir zaman, bir adamın ekinine davarlar girerek ekine zarar vermişlerdi de onlar bu mesele hakkında hüküm veriyorlardı. Biz de onların hükümlerini görüp bilmekte idik.]

79. Derhal onu(n hakkında verilecek hükmü) Süleymana anlattık. Bununla beraber her birine bir hüküm ve ilim vermiştik. Davud'un maiyetinde dağları emre boyun eğdirmiştik, kuşlarla beraber tesbih ediyorlardı. Biz bunları yaparız.

[Hemen mesele hakkında verilecek hükmü Süleyman'a ilham edip öğrettik. Tefsirciler şöyle der: İki adam Davud'un (a.s.) huzurunda mahkemeye geldiler. Bunlardan birinin koyunları, geceleyin diğerinin tarlasına girmiş de ekini harap etmiş, hiçbir şey bırakmamıştı. Davud (a.s.), ekin sahibinin koyunları almasına hükmetti. Adamlar, dışarıda kapının yanında bulunan Süleyman (a.s.)'ın yanına çıktılar ve babasının verdiği hükmü ona bildirdiler. Süleyman (a.s.), hemen babasının yanına girdi ve şöyle dedi:

"Ey Allah'ın peygamberi! Keşke her ikisi için de uygun olacak başka bir hüküm verseydin!" Davud (a.s.): "O nasıl bir hükümdür?" diye sordu. Süleyman (a.s.) dedi ki: "Koyun sahibi tarlayı alır, sürer, tohumu eker ve ekin eski haline gelir. Ekinin sahibi de koyunu alır, sütünden, yününden ve kuzulardan istifade eder. Ekin büyüdüğünde, koyunlar kendi sahibine, tarla da kendi sahibine iade edilir." Bunu duyan Davud (a.s.), Süleyman'a: "Başardın ey oğulcuğum!" dedi ve aralarında bu hükmü verdi.

Davud (a.s.), tesbihte bulunduğu zaman, dağlar ve kuşlar da onunla tesbih ederdi.

İbn Kesir şöyle der: "Bu şöyle olurdu Davud (a.s.), güzel sesiyle Zebur'u okurdu. Onu terennüm ederken uçan kuşlar havada durur, onunla birlikte tesbih ederler, dağlar da bu tesbihi yansıtırlardı."]

80. Bir de ona sizin için, sizi yaptığınız savaşın sıkıntısından korusun diye giyecek (zırh yapma) sanatını öğretmiştik. Şimdi siz, şükrünü eda ediyor musunuz?

[Biz, Davud'a (a.s.) silah yapma sanatını öğrettik ki, savaşta düşmanlarınızla karşı karşıya geldiğinizde o silahlar sizi korusun. Katade der ki: Davud'dan (a.s.) önce zırhlar, geniş ve düz madeni parçalardan yapılıyordu. Davud (a.s.), zırhı ilk defa halkalar biçiminde birbirine örgülü bir şekilde yaptı ve böylece zırh yapma sanatının ustası oldu. Sebe, 34/10-11 âyetlerine de bakınız.]

81. Süleyman için de şiddetli rüzgarı (boyun eğdirmiştik) ki, o, içine bereketler verdiğimiz yere doğru onun emriyle akıp gidiyordu. Biz her şeyi biliriz.

[Rivayete göre Süleyman'ın tahtadan yapılma bir seccadesi vardı. Memleketi idare etmek için gerekli olan her şeyi onun üzerine yerleştiriyor, sonra rüzgâra emir veriyordu. Rüzgâr da onu alıp istediği yere götürüyordu. Kuşlar da onu gölgelendiriyordu. Ayrıca Sebe, 34/12 ve Sâd, 38/36 âyetlerine de bakınız.]

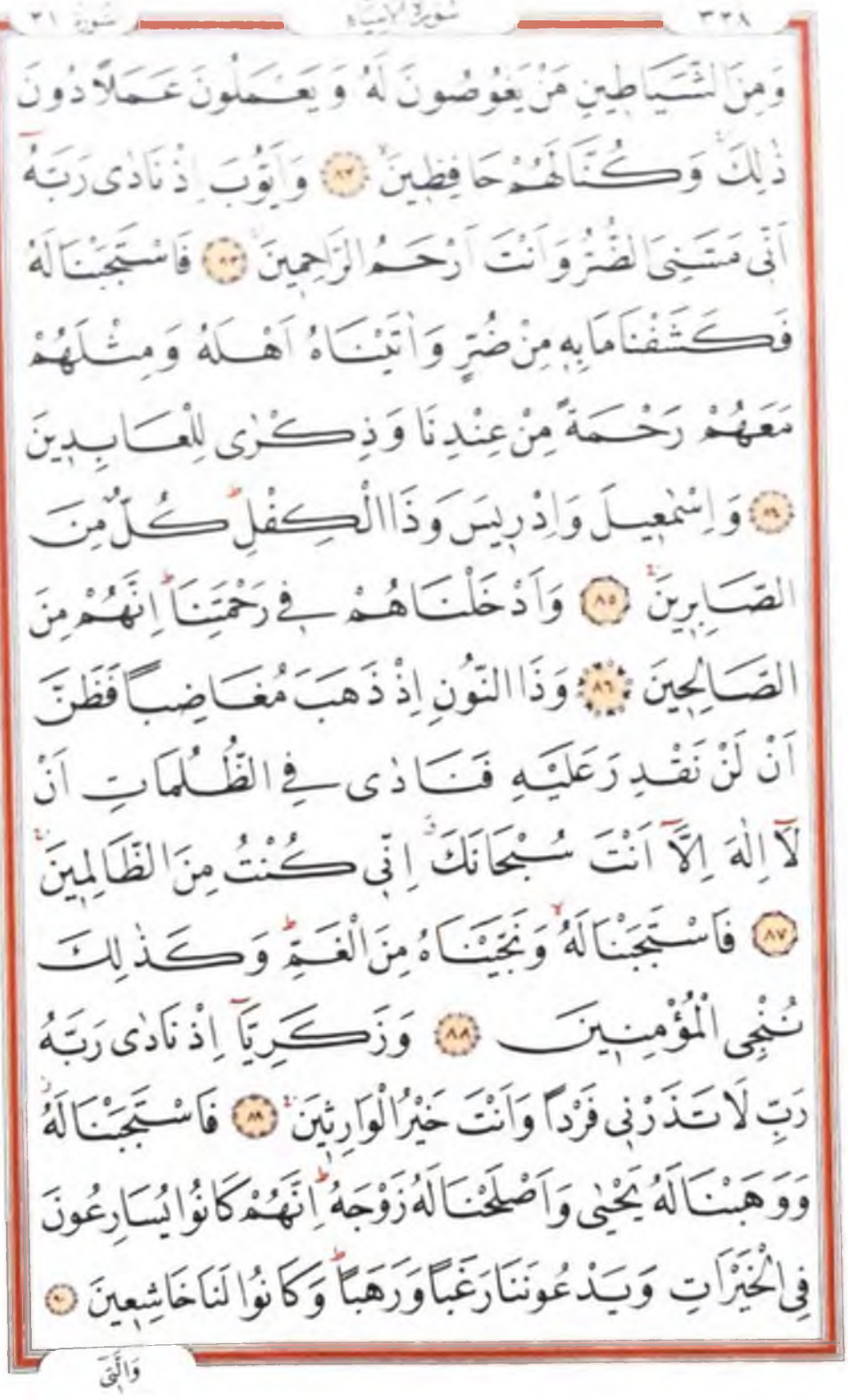
وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ
ذَٰلِكَ ۖ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ ﴿٨٢﴾ وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ
أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٨٣﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ
فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِن ضُرٍّ ۖ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُم
مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَذِكْرَىٰ لِلْعَابِدِينَ
﴿٨٤﴾ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ ۖ كُلٌّ مِّنَ
الصَّابِرِينَ ﴿٨٥﴾ وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا ۖ إِنَّهُم مِّنَ
الصَّالِحِينَ ﴿٨٦﴾ وَذَا النُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ
أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ أَن
لَّا إِلَٰهَ إِلَّا أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ
﴿٨٧﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ ۚ وَكَذَٰلِكَ
نُنجِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ
رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ
وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ
فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ ﴿٩٠﴾
وَالَّتِي

82. Şeytanlardan da onun için dalgıçlık edenleri ve daha başka iş için çalışanları (emre boyun eğdirmiştik.) Ve hep onları zapteden biz idik.

[Çünkü şeytanlar gece olmadan bir işi bitirdikleri zaman, eğer bir başka iş ile meşgul olmazlarsa yaptıkları işi bozarlardı. Şeytanların denize dalıp inci ve benzeri şeyler çıkarmanın dışında yaptıkları işler, Sebe sûresi, 34/13 âyetinde meâlen şu şekilde açıklanıyor: "Onlar Süleyman'a mihraplar, heykeller, havuz gibi çanaklar ve sabit kazanlardan her ne isterse yaparlardı."]

83. Eyyûb'u da (hatırla.) Zira, "doğrusu ben derde tutuldum. Ama sen merhametlilerin en merhametlisisin" diye Rabbine niyaz etti.

[Eyyûb (a.s.)'un malı ve ailesi çoktu. Yedi oğlu, yedi kızı ve türlü hayvanlardan sayılamayacak kadar malı vardı. Yüce Allah ona büyük belalar ve sıkıntılar verdi: develeri yıldırım çarpması sebebiyle

helak oldu. Koyunları sel yüzünden yok olup gitti. Ekinleri rüzgarla mahvoldu. Çocukları duvar altında kalıp öldü. Mübarek bedenini onulmaz yaralar sardı, hanımı dışında herkes ondan uzaklaştı. Yıllarca hasta kaldı. Bir gün hanımı: "Keşke Allah'a iyileşmen için dua etsen" dedi. O: "Allah'a dua edip sağlık istemekten utanıyorum" diye cevap verdi. Nihayet hastalıkla sınanması sona erip bela makamında tam yokluk hasıl olunca yüce Allah ona baka makamına vasıl olması için dua etmesini ilham etti. Bunun üzerine: "Doğrusu ben derde yakalandım. Sen, merhamet edenlerin en merhametlisisin" diye niyaz etti. İstemede nazik davranmak ve hitap ederken edebi korumak üzere: "Bana merhamet et" demedi. Çünkü kendilerinden belaların kaldırılması konusunda peygamberlerin duaları, genellikle ima yoluyla olmuştur.]

84. Biz de duasını kabul ettik de hemen kendisindeki sıkıntıyı açtık ve tarafımızdan bir rahmet ve ibadet edenler için bir öğüt olmak üzere ona ailesini ve ailesiyle beraber onların bir mislini verdik.

[Bu olay, ibadet edenler için bir öğüt ve hatırlatmadır. Çünkü onlar, yaşadığı asrın en değerli kişisi olduğu halde Eyyûb'un (a.s.) başına gelen musibeti, onun bu durum karşısındaki sabrını ve bundan dolayı çektiği sıkıntıyı hatırladıklarında, nefislerini, onun yaptığı gibi, dünya sıkıntılarına dayanmağa alıştırırlar. Böylece bu, onların ibadete devamları ve sıkıntıya katlanmaları için bir uyarı olur.]

85. İsmail'i de İdrisi'i de Zülkifl'i de (hatırla.) Hepsi sabredenlerdendir.

[Yani hepsi, taat ve ibadetlerin verdiği sıkıntılara ve belalara katlanmaya sabretme konusunda kâmil kimselerdi. Burada işaret vardır ki Allah'a itaat ve O'na isyan etmekten sakınma konusunda ya da mala, aileye ve cana gelen musibetler konusunda sabreden herkes, "o, ne güzel kul" mertebesine ermeye hak kazanır ve Allah'ın özel rahmetine girmeye layık olur. Nitekim bir sonraki âyette şöyle buyruluyor:]

86. Bunları da rahmetimize soktuk. Çünkü bunlar, cidden salih kişilerdendirler.

[Yüce Allah, bunların hepsinin sabırlı ve salih olma sıfatlarıyla nitelenmiş olduklarını beyan ederek övdüğü gibi, salih kişi olmanın ilahi rahmete sebep olduğunu dahi beyan ederek biz Muhammed ümmetini salih kişiler olmağa davet etmiş ve Allah'ın rahmetine kavuşmanın salih olmağa bağlı bulunduğunu haber vermiştir.]

87. Zünnun'u da (hatırla.) Hani öfkelenerek gitmişti de kendisini asla sıkıştırmayız zannetmişti. Derken karanlıklar içinde: "Senden başka ilah yok, seni tenzih ederim, gerçekten ben, haksızlık edenlerden oldum" diye niyaz etti.

[Zünnun, Yûnus'un (a.s.) lakabıdır. "Balık sahibi" anlamına gelmekte olup, balık tarafından yutulduğu için bu lakabı almıştır. Çağrısını kabul edip imana gelmedikleri için kavmine kızarak oradan ayrılmış, bir gemi yolculuğunda denize atlamak zorunda kalmış ve büyük bir balık tarafından yutulmuştu. "Rabbine kızarak gitti" diyenlerin sözü doğru değildir. Zira bu, peygamberlik makamı ile bağdaşmaz.]

88. Biz de duasını kabul ile cevap verdik de kendisini gamdan kurtardık. Ve işte müminleri böyle kurtarırız.

[Hadiste, sıkıntıya düşen kimsenin, Yûnus'un (a.s.) yaptığı duayı yaptığı zaman duasının kabul edileceği haber verilmiştir. Bkz, Tirmizi, Deavat 81.]

89. Zekeriyya'yı da (hatırla.) Hani Rabbine: "Rabbim! Beni tek başıma bırakma. Sen varislerin en hayırlısısın" diye niyaz etmişti.

90. Biz de duasını kabul ile cevap verdik de kendisine Yahya'yı ihsan ettik ve onun için zevcesini (çocuk doğurmağa) elverişli kıldık. Gerçekten bu peygamberler, hayırlara koşarlar, rahmet umup azaptan korkarak bize dua ederlerdi. Ve bize karşı derin bir saygı içinde idiler.

91. O hanımı da (hatırla) ki; namusunu bir kale gibi korudu da kendisine ruhumuzdan üfürdük. Ve kendisiyle oğlunu âlemlere bir âyet kıldık.

(Namusunu çok iyi korumuş olan o hanımı da an. Biz ona ruhumuzdan üfürdük. Yani, "de ki, ruh Rabbimin emrindendir" meâlindeki Isrâ, 17/85 âyeti manasınca, emrimizden olan ve Âdem'e üfürülen ruh cinsinden üfledik, içinde Isa'ya hayat verdik. Yahut "ruhumuzdan" demek, Ruh'umuz tarafından demektir ki Cibril, diğer adıyla Ruhulkudus aracılığıyla üfledik demek olur. Nitekim "Ona ruhumuzu gönderdik" meâlindeki Meryem, 19/17 âyetinin bu manada olduğu rivayet edilmiştir. Tahrîm, 66/12 âyetine ve Meryem, 19/16 ve devamındaki âyetlere bakınız.)

92. İşte bu sizin ümmetiniz, bir tek ümmet. Rabbiniz de bir benim. Onun için hep bana kulluk edin.

(İşte şu, yani şu önünüzdeki millet, bu Kur'ân

ile verilen tevhid ve İslam milleti, sizin ümmetinizdir, sizin memur olduğunuz millettir. Tek bir ümmet olarak, yani bütün peygamberlerinki gibi önderi bir, şeriatı bir, kıblesi bir olarak öne düşmüş bir cemaat halinde sadece sizin ümmetiniz vardır. Ben de Rabbinizim. Dolayısıyla tek bir millet olabilmeniz için beni mabut biliniz, bana ibadet ve kulluk ediniz.)

93. Onlar kumandalarını aralarında parça parça ettiler. Fakat hepsi bize dönecekler.

(Halbuki onlar emirlerini, yani hükümetlerini aralarında parçaladılar, milli birliği bozdular. Fakat o değişik fırkalar, mezhepler, milletlerin taptıkları, uydukları değişik mabutlar, önderler bir hiçtir, hepsinin en son dönüp gelecekleri yer bizim yanımızdır.)

94. İmdi, her kim mümin olarak salih amellerden bir amel işlerse onun emeğine nankörlük yok. Ve her halde biz onun hesabına yazarız.

[Nitekim bir başka âyette meâlen: "Şüphesiz ben, içinizden gerek erkek ve gerek dişi, hiçbir hayır işleyenin işlediğini boşa gidermem" buyurulmuştur. Bkz. Al-i İmrân, 3/195.]

95. Helak ettiğimiz herhangi bir belde (ehli)nin de geri dönmemeleri haramdır.

(Yok etmiş olduğumuz herhangi bir belde ehline de dönmemek haramdır. Yani, sûrenin başlarında geçtiği üzere yok olmağa mahkum ettiğimiz bir memleket ahalisine de "dönün bakalım" denildiği zaman inkarlarından dönecekler, dönmemeleri mümkün değildir. "Eyvah! Bizler zalim idik" diye itiraf ederek feryat ede ede biçilip söneceklerdir.)

96. Nihayet Ye'cüc ve Me'cüc açılıp da her tepeden saldırdıkları...

(Ta ki Ye'cüc ve Me'cüc'ü tutan ve ilahi bir rahmet olan o demir gibi sağlam set, tevhid dini seddi açılıp, o, ne idiği belirsiz halk boşandığı vakit... Kehf, 18/94 ve devamına bakınız.)

97. Ve hak vaat yaklaştığı vakit, o zaman işte o küfredenlerin derhal gözleri belerecek: "Eyvah bizlere! Biz, bundan gaflet ettik. Hayır! Kendimize zulmetmiş olduk" diyecekler.

(Ve kıyamet alâmetleri ortaya çıkıp hesap günü yaklaştığı vakit, artık o öyle dehşet verici bir durum ki, bunlara inanmayıp birlik yapısında gedik açan o nankör kafirler, gözleri fırlamış bir halde: "Vay bizlere! Biz, bundan gerçekten gaflette idik, hayır hayır bizler zalim idik" diye çırpınacaklar.)

98. Haberiniz olsun ki, siz ve Allah'tan başka taptığınız nesneler hep cehennem yakıtısınız. Siz ona gideceksiniz.

99. Onlar ilah olsalardı cehenneme gitmezlerdi. Halbuki hepsi onda devamlı kalacaklar.

100. Öyle ki onların orada bir iniltileri var, bunlar da orada iken (bir şey) işitmeyecekler.

[Çünkü sağır olarak haşr edilecekler. Nitekim, İsrâ, 17/97 âyetinde meâlen: "Biz onları kıyamet günü kör, dilsiz ve sağır olarak yüz üstü mahşere toplarız" buyurulmuştur.]

101. Şüphe yok ki haklarında daha önce bizden o en güzel mükafat (cennet) takdir edilmiş olanlar, bunlar, ondan uzaklaştırılmışlardır.

[Dolayısıyla İsa, Üzeyr ve melekler gibi, ikrama nail olmuş kullar, "sizler ve Allah'tan başka tapındığınız şeyler, Cehennem çırasısınız" hükmünün dışındadır. Eğer bunların içinde, kafirlerin iddia ettikleri gibi, ilahlık iddia edenler bulunsa idi, "içlerinden her kim, "ben O'ndan başka bir ilahım" derse, ona, karşılık olarak Cehennemi veririz" meâlindeki Enbiyâ, 21/29 âyeti manasınca bunların da cezası cehennem olacağı kesindir.]

102. Onun (cehennemin) hışıltısını bile duymazlar. Ve bunlar, canlarının istediği şeyler içinde devamlı kalacaklardır.

103. O en büyük dehşet anı, bunları mahzun etmeyecek ve bunları melekler şöyle karşılayacaklar : " Bu, işte sizin o gününüz ki, size vaat ediliyordu."

104. O gün ki, semayı, kitaplar için defter dürer gibi düreceğiz. Evvel başladığımız gibi yaratmayı tekrarlayacağız. Bu, üzerimize aldığımız bir vaat. Şüphe yok ki, biz (bunu) yaparız.

(Âyetteki "evvel-i halk" tamlaması, burada "tekrar yaratma" karşılığı olmak itibarıyla "ilk yaratma" demek olduğu açıktır. Bununla beraber şunu da düşünmelidir: "Allah'ın ilk yarattığı, benim nurumdur", "Allah'ın ilk yarattığı kalemdir" "Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/317" ve "Allah'ın ilk yarattığı akıldır" meâlinde üç hadis-i şerif rivayet

edilmiş olduğuna ve dolayısıyla ilk akıl, ilk kalem, Muhammed'in nuru demek olacağına göre, tekrar yaratma da Muhammed'in nuru ile başlayacaktır.)

105. Andolsun Zikir'den sonra Zebur'da da yazmıştık ki, her halde yer, evet ona benim salih kullarım varis olacak.

(Gerçekten Tevrat'tan sonra Zebur'da, yahut bu konuda bazı hatırlatmalardan sonra Zebur'da yazdık ki, yeryüzüne, ona mirasçı olmaya layık, halifeliğe ehliyetli, yetkili hakkın kulları varis olacaktır. Yani bakilik sırrı, salihlik kanununa bağlıdır, bozukların, salih olmayanların bakilik hakkı yoktur.

Zebur'da hatırlatıldığı gibi burada Kur'ân ile de haber veriliyor ki, Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderilmesinden sonra yeryüzü varisliği, tevhit imanıyla iman ve salih amellerle amel etmiş, isyan ve anlaşmazlıktan korunarak en güzel amellere koşacak ve cihat edecek salih kullarındır. Sonunda gökler dürülüp yer değiştikten sonra Cennet topraklarının varisliği de bunlarındır.)

106. Şüphe yok ki bunda, ibadet eden bir kavim için yeterli bir öğüt vardır.

(Muhakkak bu Kur'ân'da ve özellikle bu sûrenin içeriğinde, gayretleri gerçekten ibadete yönelik olan fert ve toplumlar için bol bol bir öğüt, maksada ulaştırmağa yeterli bir mesaj vardır.)

107. Ve seni sâde âlemlere rahmet olarak göndermişizdir.

(Yani ey Muhammed! Senin peygamberliğin herkese bir ilahi rahmet veya sen herkese ulaşan bir rahmetsin ki, bütün akıl sahibi âlemlere o salih olma ve kurtulma yolunu göstereceksin, iki cihanda mutluluk sebebi olan dini sen öğreteceksin ve bütün âlem bundan faydalanacaktır. Artık vay o bedbahtlara ki, bu rahmetten kaçınırlar ve bu nura karşı göz yumarlar.)

108. De ki: "Bana sâde vahy olunuyor ki, ilahınız ancak bir ilahtır. Şimdi siz, Müslüman oluyor musunuz?"

(De ki: "Her emrin esası ve her salih işin başı olan mabud meselesinde bana ancak şöyle vahy ediliyor: Hepinizin ilahı ancak bir ilahtır, ki o da Allah'tır. Yukarıda ispat olunduğu üzere O'nun dışındakiler batıldır. Şimdi artık bu vahyin hakikat olduğunu söyleyip tam bir ihlas ile hepiniz, bir ilaha boyun eğmeği kabul ediyor musunuz?" Kısaca böyle tebliğ et.)

109. Bunun üzerine aldırmazlarsa, o halde de de ki: "Size düpedüz ilan ettim. Ve bilmem, bu size edilen vaat ve tehdit pek yakın mı, yoksa uzak mı?"

(Yani "hak dinin ortaya çıkması, Müslümanların üstün gelmesi ve yahut kıyametin kopması muhakkak olduğunda şüphe yok ise de yakın mı, uzak mı bilmem."

Şu halde sûrenin başında, "insanlara, hesaba çekilmeleri yaklaştı" buyrulması, "her gelecek şeyin yakın olması" itibarıyladır.)

110. Şüphe yok ki O, söylenenden, açığa vurulanı da bilir, gizlediğinizi de bilir.

111. Ve bilmem, belki bu –mühlet– sizin için bir imtihan ve bir vakte kadar bir istifadedir.

(Ve bilmem, belki o, o ikinci şık, yani tehdidin uzaması, cezanızın ertelenmesi, sizin için bir fitnedir. Ceza ve sıkıntınızı büyütmek için bir istidrac ve bir zamana kadar bir faydalanmadır, bir istifade ile oyalayıştır.)

[İstidrac: İnkarcıların, adım adım felakete yaklaştırılırken geçici bazı başarılar kazanmaları ve bunu kendi lehlerine bir durum zannederek işlerine devam etmeleri, sonunda felakete uğramalarıdır.]

112. (Rasûlullah) dedi: "Ey Rabbim! (bu zalimlerle) aramızda hak ile hükmet." Rahmân olan Rabbimizdir ancak sizin isnatlarınıza karşı sığınılacak, kendisinden yardım istenecek.

(Ey zalimler! "Sihirdir, karma karışık rüyalardır, iftiradır, şiirdir" gibi isnatlarınıza, İslam dini ve Müslümanlar aleyhindeki küfre sebep olan sözlerinize karşı yardım etmesi ve zafer nasip etmesi istenen, ancak O'dur.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ
(١) يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ
وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ
وَمَا هُم بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ (٢) وَمِنَ
النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ
مَّرِيدٍ (٣) كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَن تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ
إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ (٤) يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ
الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ
ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَنُقِرُّ فِي
الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا
ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ۖ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم مَّن
يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا ۚ
وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ
اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ (٥)

22
HACC SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 78 âyettir.

[İbrâhim'in (a.s.) davetini ebedileştirmek için buna "Hacc Sûresi" ismi verilmiştir. Hani o, Ka'be'nin yapımını tamamlayıp insanları, Allah'ın Beyt-i Harem'ini ziyarete çağırmış da dağlar eğilmiş ve ses, dünyanın her tarafına ulaşmıştı. Hatta onun çağrısını babaların belinde ve anaların rahimlerindekiler dahi işitmiş, "Lebbeyk Allahümme lebbeyk= Ey Allah'ım! Buyur, emrine uydum, çağrına geldim" diyerek bu daveti kabul etmişlerdi.

Kalpleri titreten, dehşetinden akılları baştan alan korkunç kıyamet sarsıntısını haber vererek başlayan bu mübârek sûre daha sonra öldükten sonra dirilmenin ve haşrin gerçekleşeceğini gösteren delilleri anlatır ki insanlar, öldükten sonra dirilmenin ve yaptıkları iyi ve kötü amellerin karşılığını göreceklerini anlasınlar.]

Bismillâhirrahmânirrahim.

1. Ey o bütün insanlar! Rabbinize karşı takvalı olun. Çünkü o saat (Kıyamet), sarsıntısı çok büyük bir şeydir.

(Kıyamet sarsıntısı hakkında bilgi için, Zilzâl, 99/1 ve devamındaki âyetlere bakınız.)

2. Onu göreceğiniz gün, her emzikli emzirdiğinden geçer ve her yüklü kadın yükünü bırakır. Ve insanları hep sarhoş görürsün, halbuki sarhoş değillerdir. Ve fakat Allah'ın azabı şiddetlidir.

[O sarsıntının olduğu gün, çocuğunu emzirmekte olan kadın, kendi derdine düşerek memesini verdiği çocuğu emzirmekten vazgeçer, her hamile, günü gelmeden çocuğunu düşürür. O günün dehşeti bütün insanları sarar, akıllarını başlarından alır, dengelerini bozar, sarhoş olmadıkları halde sarhoş gibi görünürler.]

3. İnsanlardan kimi de vardır Allah hakkında bilmeden mücadele eder de her kaypak şeytanın ardına düşer..

[Bu âyet, Nadir b. Haris hakkında inmiştir. Nadr, cedelci biri olup: "Melekler, Allah'ın kızlarıdır, Kur'ân eskilerin uydurmasıdır, öldükten sonra dirilme yoktur" derdi. Âyet onun gibi davranan herkesi kapsar.]

4. ....Ki, şeytanın üzerine şöyle yazılmıştır: "Her kim buna dost olursa bu, muhakkak onu saptırır ve doğru alevli ateş azabına hidayet eder."

[Burada "hidayet eder" sözü, aslında doğruya götürür anlamında olmakla birlikte alay yollu kullanılarak, "şeytan ona Cehennemin yolunu gösterir" denilmiştir.]

5. Ey insanlar! Eğer öldükten sonra diriltilmekten şüphede iseniz, şu muhakkak ki, biz sizi bir topraktan yaratmaktayız. Sonra bir nutfeden, sonra bir embriyon (oğulcuk)dan, sonra yaratılışı belli belirsiz bir et parçasından ki, size anlatalım diye. Hem belirli bir süreye kadar dilediğimiz müddet (dilediğimizi) rahimlerde durduruyoruz da sonra sizi bir bebek olarak çıkarıyoruz. Sonra da kuvvetinize ermeniz için (büyütüyoruz.) Bununla beraber içinizden kimisi vefat ettiriliyor, yine içinizden kimisi de biraz ilimden sonra bir şey bilmesin diye bunaklık günlerine doğru geri itiliyor. Yeri de görürsün, sönmüş kül halinde. Derken üzerine suyu indirdiğimiz zaman deprenir, kabarır da her gönül alıcı çiftten bitkiler bitirir.

(Ey insanlar! Ölülerin diriltileceğinden şüphe ediyorsanız, etmeyin. Zira o kendinizde ve dışınızda delilini gördüğünüz bir gerçek. Önce kendinize bir bakın: Biz sizi, cansız bir topraktan yaratıp duruyoruz. Cansız bir varlıktan canlı yaratmak, ölüyü diriltmekten daha büyük bir kudret olduğunda şüphe edilir mi? Sonra meni içindeki bir tohumdan, sonra bu tohumun kadın yumurtacığını aşılamasından hasıl olan bir oğulcuk (kan tutuğun)dan, sonra o oğulcuktan oluşmuş kısmen yaratılışı belirmiş, kısmen de belirmemiş bir çiğnem etten yarattık ki, size kudretimizin delilini gösterelim de şüphe etmeyesiniz diye.

Bu olgunlaşma zinciri içinde her biri, hayatın özel bir suretini ifade eden ve her mertebesinde bir tür hayat verme manası olan bu aşamalı yaratılış mertebelerini düşünen kimse o yaratıcı kudretin, ölüleri diriltebileceğinde ve hatta diriltiğinde nasıl şüphe edebilir?

Sonra dilediğimizi belli bir süre rahimlerde tutuyoruz. Bazılarında düşük oluyor, diğer bazıları da takdir edilmiş hamilelik süresince rahimlerde duruyor. Demek ki, dilediğimize hayat veriyoruz. Sonra sizi bir bebek olarak çıkarıyoruz. Sonra da olgunluğa ermeniz için büyütüyoruz. Kiminizin, bülûğdan önce veya sonra ruhu alınıyor, kiminiz de güçten kuvvetten düşürülüp kocaltılarak pek düşkün bir hale getiriliyor ki böylece çocukluk halindeki zayıflık, acizlik ve idraksizliğe doğru dönerek ilk başlangıç noktası olan toprağa yaklaşıyor.

Dışınızdaki delillere gelince: Ey insan! Yeri de yanmış kül olmuş görürsün. Bu hatırlatma gerçi ilk bakışta yazın güneşin ısısı karşısında yerin kuruduğu durumu gösterir. Bununla beraber bunu, benzetme yoluyla değil, hakikati üzere anlamak hem maksadı göstermekte daha açıktır, hem de zamanımızın bilimsel teorileri bu manaya uygundur. Yani yer, vaktiyle yanar bir ateş olduğundan toprak, esas itibarıyla yanıp sönmüş bir ateşin kül halinde katılaşma ve tortulaşmasıdır ki hayatın son derece zıddıdır. Böyle iken üzerine suyu indirdiğimiz vakit o yanık yer, zerreleri ve parçaları hayat gücü göstererek bir kıpırdanma hareketi ile deprenmekte ve kabarıp gelişmekte ve her gönül alıcı çiftten bitkiler bitirmektedir. Bunlar ne sebeple oluyor?)

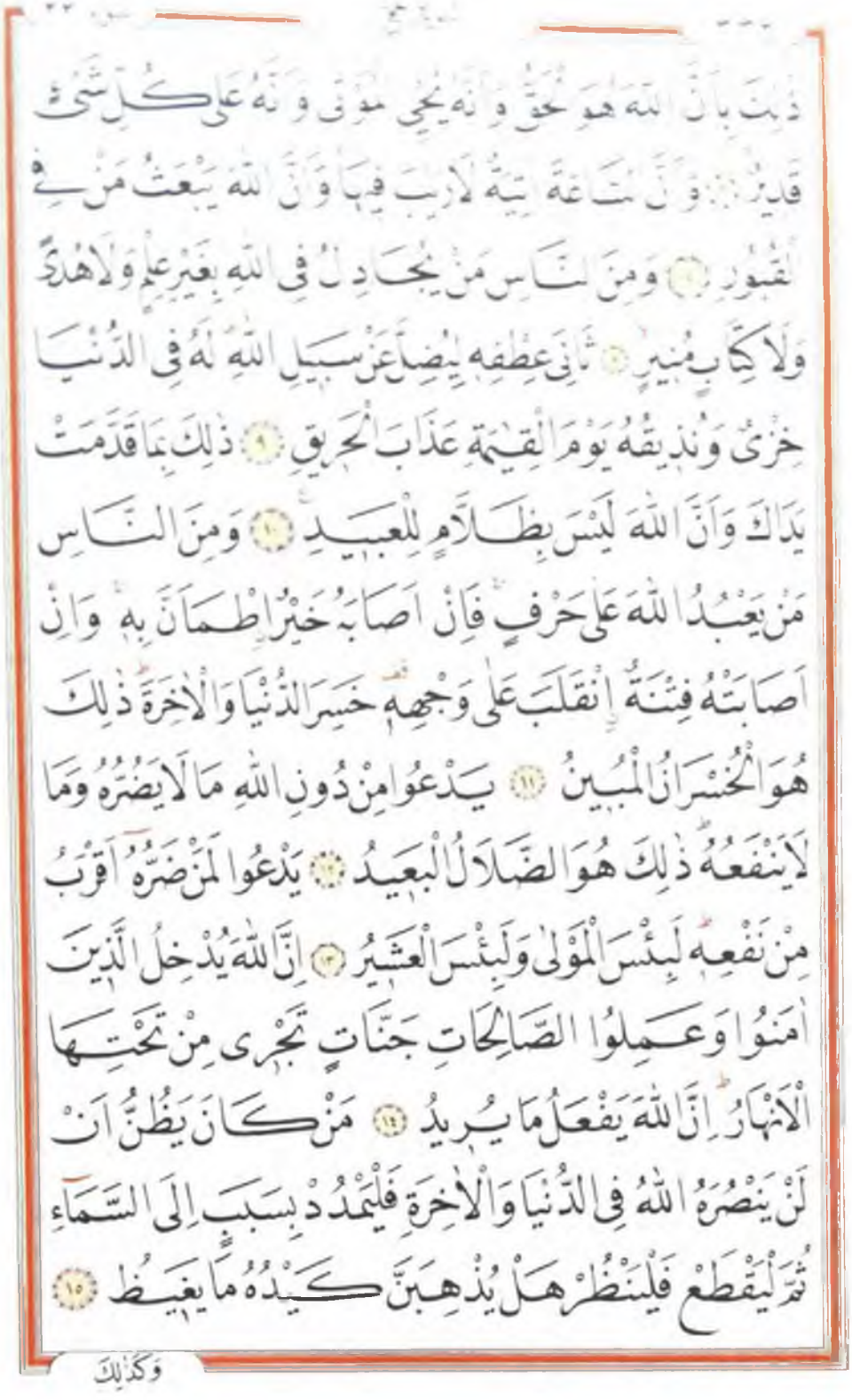
ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهٗ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَاَنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيْرٌ ۙ﴿٦﴾ وَّاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيْهَا ۙ وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي
الْقُبُوْرِ ﴿٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّلَا هُدًى
وَّلَا كِتٰبٍ مُّنِيْرٍ ۙ﴿٨﴾ ثَانِيَ عِطْفِهٖ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ لَهٗ فِي الدُّنْيَا
خِزْيٌ وَّنُذِيْقُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيْقِ ﴿٩﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ
يَدٰكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿١٠﴾ وَمِنَ النَّاسِ
مَنْ يَّعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰي حَرْفٍ ۚ فَاِنْ اَصَابَهٗ خَيْرُۨ اطْمَاَنَّ بِهٖ ۚ وَاِنْ
اَصَابَتْهُ فِتْنَةُۨ انْقَلَبَ عَلٰي وَجْهِهٖ ۚ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ ۭ ذٰلِكَ
هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِيْنُ ﴿١١﴾ يَدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهٗ وَمَا
لَا يَنْفَعُهٗ ۭ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴿١٢﴾ يَدْعُوْا لَمَنْ ضَرُّهٗٓ اَقْرَبُ
مِنْ نَّفْعِهٖ ۭ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيْرُ ﴿١٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِيْنَ
اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهٰرُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيْدُ ﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ
لَّنْ يَّنْصُرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَاۗءِ
ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهٗ مَا يَغِيْظُ ﴿١٥﴾
وَكَذٰلِكَ

6. İşte bunlar, hep Allah'ın şüphesiz hak olmasından, ölüleri diriltiyor olmasından ve gerçekten her şeye gücü yetiyor olmasındandır.

(İşte bu beyan edilen yaratma ve halden hale çevirme, kıpırdatma ve bitki bitirme şu sebepledir ki Allah, hakkın ta kendisidir, yani gerçekten Allah var ve hiç değişmeyecek, gerçekten sabit olan ancak O'dur. Ve gerçekten ölüleri O diriltiyor ve gerçekten O'nun her şeye gücü yeter.)

7. Ve gerçekten o Saat, gelecektir, bunda hiç şüphe yoktur. Ve gerçekten Allah, kabirlerdeki kimseleri tekrar diriltecektir.

(Gerçekten o saat, sarsıntısı büyük bir şey olan o dehşetli vakit, dünyadakilerin dünyasını başlarına yıkacak olan o Kıyamet, gelecektir. Bunda hiç şüpheye yer yok.)

8. İnsanlardan kimi de vardır ki ne bir ilme, ne bir kılavuza, ne de aydınlatıcı bir

kitaba dayanmaksızın Allah hakkında mücadele eder.

(Bu âyet, Nadr b. Haris ve Ebu Cehil gibi şeytanca mücadele edenlerin ileri gelenleri hakkında inmiş olup yukarıda üçüncü âyette geçen benzeri de böylelerin arkasına düşen taklitçiler hakkındadır. Bu gibi kişiler, kesin bir ilim ile değil, soyut zan ve duygularına uyarak Allah hakkında mücadele ederler.)

9. Bunu, Allah yolundan şaşırtmak için kibirli kibirli yapar. Dünyada ona bir rezillik vardır. Kıyamet günü de kendisine o yangın azabını tattıracağız.

10. "Bu, denecek, senin iki elinin takdim ettiği şey sebebiyle ve Allah, kullarına zulmedici olmadığı içindir."

[Kıyamet gününde, hakka karşı böbürlenen, insanları saptıran ve bu yüzden dünyada rezil olan, âhirette de Cehennem azabına uğratılan kimseye denilecektir ki: "Bu azap, senin dünyada yaptığın kötülüklerin karşılığıdır. Yoksa Allah kimseye zulmetmez, asla günahsız kimseyi cezalandırmaz. Kimsenin günahından dolayı başkasını sorumlu tutmaz. Aksine birçok günahı da bağışlar.]

11. İnsanlardan kimi de Allah'a kıyıdan kıyıya ibadet eder. Eğer kendisine bir hayır isabet ederse onunla yatışır ve eğer bir sıkıntı isabet ederse yüz üstü dönüverir, dünya ve âhirette hüsrana uğramış olur. İşte apaçık hüsran budur.

(Kimi insan vardır ki Allah'a eğreti ibadet eder. Yani can ve gönülden değil de bir kenardan, özel bir maksat için dindarlık eder veya dil ucu ile Müslüman olur da kendisine bir hayır isabet ederse onunla huzur bulur ve eğer başına bir sıkıntı gelirse yüzü üzerine dönüverir, kıçını çeviriverir.

Bir rivayete göre bunun iniş sebebi, "Müellefe-i kulub" dan Uyeyne b. Bedir, Akra b. Habis ve Abbas b. Mirdas'ın, birbirlerine: "Muhammed'in dinine gireriz; eğer bize bir hayır isabet ederse onu hak tanırız, yoksa batıl tanırız" demeleridir.)

12. Allah'ı bırakır da kendisine ne zarar, ne fayda vermeyecek şeylere yalvarır. İşte daha ötesi olmayan derin sapıklık budur.

[Böyle kişiler, Allah'ı bırakıp hiçbir fayda ve zararı dokunmayan putlara taparlar. İşte bu, öyle derin bir sapıklıktır ki, artık ondan öte sapıklık yoktur. Kafirlerin bu durumu, yoldan iyice uzaklaşıp kaybolan kimsenin durumuna benzetilmiştir.]

13. (O kafirler), zararı faydasından daha yakın olan varlığa yalvarıyorlar. O, ne fena efendi, o ne fena arkadaş!

(Onlar öyle puta tapıyorlar ki, verdiği zillet ve rezillik sebebiyle onun dünyadaki zararı, ibadet etmek suretiyle bekledikleri menfaatten, yani kıyamet gününde bekledikleri şefaattan daha çabuk gelir.]

14. Şüphe yok ki Allah, iman edip salih ameller işleyenleri, altından ırmaklar akan Cennetlere koyacak. Şüphe yok ki Allah, ne isterse yapar.

15. Her kim, ona Allah dünyada ve âhirette asla yardım etmez zannediyorsa hemen semaya bir ip uzatsın, sonra nefesini kessin de baksın, hilesi öfkesini giderecek mi?

(Yani onun peygamber hakkındaki bu zannı, kininden ve hasedinden, peygamberin dünya ve âhirette Allah'ın yardımına mazhar ve muvaffak olduğunu görmek istememesindendir. Oysa Allah'ın peygambere dünya ve âhirette yardımı öyle kesin, öyle muhakkaktır ki onu istemeyenlerin hakkı, kahrından kendi kendini boğmaktır. Şu halde peygamberin ve dolayısıyla dinin başarıya ulaşmasını arzu etmeyen her kim ise, onu dünyada görmek istemediği için intihar etsin de âhiretten baksın. Bir baksın, hilesi, kin beslediği şeyi kesinlikle giderecek mi? Din, zafere ulaşmasın diye kurduğu hile, çevirdiği dolap, muhakkak olan o zafere sanki engel mi olacak? Hayır! Allah'ın, peygamberine vaat ettiği o yardım ve zafer, dünyada ve âhirette kesinlikle gerçekleşecektir.)

وَكَذٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۙ وَأَنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَىٰ
وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا ۖ إِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ
إِنَّ اللّٰهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي
السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ
وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ۖ
وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ۗ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ ۚ
إِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿١٨﴾ هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا
فِي رَبِّهِمْ ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ ۚ يُصَبُّ
مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ
وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ
يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾
إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ
مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا ۖ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾

سجدة

16. Ve işte biz onu böyle apaçık âyetler olarak indirdik ve çünkü Allah istediğine hidayet eder.

[Ölenleri dirilteceğimize dair kudretimizi inkar edenlere karşı delillerimizi apaçık zikrettiğimiz gibi, bu Kur'ân'ı da apaçık âyetler halinde indirdik. Çünkü biz, dilediğimize doğru yolu gösteririz. Onun içindir ki Kur'ân'ı böyle açık deliller olarak indirdik.]

17. Onlar ki iman ettiler ve onlar ki Yahudi oldular ve o Sabiîler, o Hristiyanlar, o Mecusiler, o şirk koşanlar; her halde Allah kıyamet günü bunların arasını şüphesiz ayıracaktır. Çünkü Allah, her şeye şahittir.

(Onlar ki, bu indirilen apaçık âyetlere ve onların gereği olarak Allah'ın bir ve Muhammed'in peygamber olması gibi iman edilmesi gereken esaslara iman ettiler ve onlar ki Yahudi kaldılar, onlar ki Sabiî, Hristiyan ve Mecusi oldular ve onlar ki birçok ilahı Allah'a eş tuttular, bütün bunların, evet, her

halde Allah bütün bunların arasını Kıyamet günü mutlaka ayıracaktır.

Görülüyor ki bu âyette altı dın zikredilmiş ve bunlardan yalnız birincisinin iman ehli olduğu gösterilmiştir. Demek ki, geri kalan beşi küfur ehlidir. Sonra bu beşten yalnız sonuncusunda açık açık şirk ifade edilmiştir. Oysa diğerlerinde de şirk yok değildir. Mesela Mecusiler ateşe taparak, Hristiyanlar "Allah hem üç, hem birdir" diyerek, Yahudiler de "Üzeyr, Allah'ın oğludur" diyerek, iddia ettikleri bir Allah inancına şirk karıştırmış olmaktadırlar. Sabiîlerden maksat da Hristiyanlar gibi, açık açık şirk iddiasında bulunmayanlardır.)

18. Görmedin mi hep Allah'a secde ediyor göklerdeki kimseler, yerdeki kimseler, Güneş, Ay ve yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün hayvanlar ve insanlardan birçoğu. Bir çoğunun da üzerine azap hak olmuş. Her kimi de Allah hor ve hakir kılarsa, artık ona değer verecek yoktur. Şüphesiz Allah, ne dilerse yapar.

(Ey Muhatap! Görmedin mi? Yani kalp gözüyle idrak edemedin mi, veya haberin yok mu? Gerçekten Allah, evet O'na hep şunlar secde ediyor, yani hükmüne ve tedbirine tamamen boyun eğiyor: yukarılarda ve aşağıda her kim ve her ne varsa, melekler ve nefisler, canlı ve cansız her şey, bu cümleden olarak Güneş, Ay ve yıldızlar, dağlar ve ağaç, bütün canlılar ve insanlardan bir çoğu. Yani insanlara gelince, hepsi değil, daha çoğu da değil, bir çoğu; kendilerinin karşısında olanlardan daha çok değilse de aslında bir çoğunluk teşkil eden bir kısmı secde ediyor. Gerçi yüce Allah'ın cebrî tesirlerine bütün insanlar da ister istemez boyun eğer. Bu sebeple insanlar da, "yerdekiler" sözünün ifade ettiği genel manaya dahildirler. Fakat kişinin kendi tercihi ile alakalı olan iradeye bağlı boyun eğme işini ve itaat secdesini yapan, insanların ancak bir kısmıdır ki, müminlerdir. Bir çoğunun da üzerine azap hak olmuştur. Çünkü bunlar, Allah'ın emrine karşı küfür ve isyan ile dikbaşlılık edip itaat secdesi etmeğe yanaşmamışlardır. Ki bunlar, Şeytanlar ve onlara uyan kimselerdir.)

19. Bu ikisi, Rableri hakkında yargılama (muhakeme) yapmağa duruşmuş iki hasımdır. Dolayısıyla o küfredenler için ateşten çamaşırlar biçilmiştir, başlarının üstünden kaynar su dökülür.

(Bu ikisi, yani insanlardan Allah'a secde edici olan kısım ile secde edici olmayan kısım, müminlerle kafirler, iki hasımdırlar ki, kendilerinin Rabbi hakkında çekişmektedirler, Rableri hakkında birbirlerine karşı davaya duruşmuş, yargılama halindedirler. Az önce söylendiği üzere aralarını yüce Allah kıyamet gününde ayıracak, hakkı ayırt edip didişmelerini kesecek ve her birine hak ettiğini verecektir.

Ebu Zer'den rivayet olunduğuna göre, buradan itibaren üç veya dört âyet, Bedir günü Hamza, Ali ve Ubeyde b. Haris (r. anhüm), bu üçünün, Kureyş'ten Rabia'nın iki oğlu Utbe ve Şeybe ve bir de Velid b. Utbe ile yaptıkları düello hususunda inmiştir.)

20. O kaynar su ile karınlarındakiler ve deriler eritilir.

21. Bir de bunlara demirden kamçılar vardır.

22. Her ne zaman ateşten, onun bir gamından çıkmak isterlerse yine içine iade edilirler. Haydin, tadın yangın azabını!

23. Şüphesiz Allah, o iman edip salih salih ameller işleyenleri altından ırmaklar akan Cennetlere koyacak. Orada altın bilezikler ve inci ile süslenecekler. Elbiseleri de orada ipektir.

[Dünyada erkeklerin ipek elbise giymeleri haramdır. Hadiste: "Dünyada ipek elbise giyen, âhirette giyemez" buyrulmuştur. Müslim, Libas 11.]

وَهُدُوٓا۟ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مِّنَ ٱلْقَوْلِ وَهُدُوٓا۟ إِلَىٰ صِرَٰطِ ٱلْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾
إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱلْمَسْجِدِ
ٱلْحَرَامِ ٱلَّذِى جَعَلْنَٰهُ لِلنَّاسِ سَوَآءً ٱلْعَٰكِفُ فِيهِ
وَٱلْبَادِ ۚ وَمَن يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍۭ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ
أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾ وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَٰهِيمَ مَكَانَ ٱلْبَيْتِ أَن لَّا تُشْرِكْ
بِى شَيْـًٔا وَطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّآئِفِينَ وَٱلْقَآئِمِينَ وَٱلرُّكَّعِ
ٱلسُّجُودِ ﴿٢٦﴾ وَأَذِّن فِى ٱلنَّاسِ بِٱلْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا
وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾
لِّيَشْهَدُوا۟ مَنَٰفِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ فِىٓ أَيَّامٍ
مَّعْلُومَٰتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلْأَنْعَٰمِ ۖ فَكُلُوا۟
مِنْهَا وَأَطْعِمُوا۟ ٱلْبَآئِسَ ٱلْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا۟
تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا۟ نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا۟ بِٱلْبَيْتِ
ٱلْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ ۖ وَمَن يُعَظِّمْ حُرُمَٰتِ ٱللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ
لَّهُۥ عِندَ رَبِّهِۦ ۗ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ ٱلْأَنْعَٰمُ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ۖ
فَٱجْتَنِبُوا۟ ٱلرِّجْسَ مِنَ ٱلْأَوْثَٰنِ وَٱجْتَنِبُوا۟ قَوْلَ ٱلزُّورِ ﴿٣٠﴾

حُنَفَآءَ

24. Onlar hem, sözün hoş olanına hidayet edilmişlerdir, hem de hamde layık olan (Allah)ın yoluna hidayet edilmişlerdir.

25. Küfredenler ve insanları hem Allah yolundan ve hem yerli olsun, taşralı olsun bütün insanlara eşit kıldığımız Mescid-i Haram'dan menetmekte olanlar (azabı hak ederler.) Her kim orada zulüm ile haktan sapmak isterse ona muhakkak elem verici bir azap tattırırız.

(Bu âyetin zahirine göre Mekke'de sadece bir kötü şeyi yapmak istemekle, yani fiile dönüşmeyen niyet ile dahi Allah katında sorumluluk vardır. Bu âyetin Hudeybiye senesi Rasûlullah ve ashabını Mescid-i Haram'dan men ettikleri zaman inmiş olduğu rivayet edilir.)

26. Hem unutma o vakti ki, o Beyt'in yerini İbrahim'e şöyle diye hazırlamıştık: "Sakın bana hiçbir şey ortak koşma ve Beyt'imi, tavaf edenler, kıyam edenler ve

rüku ve secdeye varanlar için tertemiz et."

(Hem hatırla o zamanı ki İbrahim'e Beyt'in yerini hazırlamıştık. Yani Kabe'nin yapılmasını temin etmek üzere öncelikle yerini hazırlamış, oturup yaşamak ve ibadet etmek için başvuracağı bir merci yapmıştık. Şöyle diye ki: "Bana hiçbir şeyi ortak kılma, ibadette bana hiç ortak koşma. Beyt'i yaparken bana ihlastan başka bir niyet besleme, sırf benim rızam ve bana halis ibadet etmek için onu yap." İşte bu manadan dolayı ona Beytullah denir ki, "Allah için ibadet etmeğe mahsus ev" demektir.

Taharet: Maddi ve manevi pislikten temizlenmeği kapsar. Dolayısıyla "Şeytan işi murdar bir şey" olan putlardan temizlemek de buna dahildir. Dolayısıyla yüce Allah bu âyetle İbrahim'e: "Beytimin içini dışını gerek maddi ve gerek manevi pisliklerden temizle, çok temiz tut, dolaşanlar ve duranlar, tavaf eden ve namaz kılanlar tertemiz ibadet etsinler" diye emretmiş olmaktadır.)

27. "Ve bütün insanlar içinde Haccı ilan et. Gerek yaya ve gerek her derin vadiden gelerek, incelmiş her binit üzerinde sana gelsinler.

(Hasan-ı Basri gibi bazıları bu emirlerin Rasûlullah'a hitap olduğunu söylemişlerdir. Zira temizleme emri buna daha uygundur. Bu durumda Rasûlullah'a ve ümmetine Haccın farz oluşu, bu âyetlerin inmesinden itibaren başlamış olur.

Fakat açık olan, bunların, İbrahim'e yapılan hitapları hatırlatma olmasıdır. Bu durumda Rasûlullah ve ümmeti hakkında Haccın farz oluşu henüz sabit olmaz, bu emirler mendupluk ve teşvik ifade edebilir. Bunun için Haccın farz oluşunu kesin olarak ifade eden delil, "yoluna gücü yeten her kimsenin o Beyt'i haccetmesi de insanlar üzerine Allah'ın bir hakkıdır" meâlindeki Âl-i İmrân, 3/97 âyeti olmuştur.)

28. Gelsinler, kendilerine ait birtakım menfaatlara şahit olsunlar ve deve, sığır, davar cinsinden kendilerine rızık verdiği kurbanlıklar üzerine belli günlerde Allah'ın ismini ansınlar. Siz de onlardan yeyin ve yoksulu, fakiri doyurun.

(İbn Abbas'tan rivayet olunduğu üzere "menfaatlar" dan maksat, hem dünyadaki hem âhiretteki faydalardır. Âhiretteki faydalar, Allah'ın bağışlaması ve rızası; dünyadaki faydalar da Allah'ın nişanelerini görmekle kültür, ahlak, ticaret ve sosyal hayatla ilgili bazı faydalardır. Bu faydalara şahit olsunlar ve kendilerini rızıklandırdığı deve, sığır ve davar cinsi hayvanları, belli günlerde "Allah'ın ismiyle, Allah en büyüktür" diyerek Allah için kurban etsinler.

Ey Muhammed ümmeti! Siz de o günlerde kurbanlarınıza Allah'ın ismini zikrediniz de onlardan yeyiniz ve muhtaç olan, sıkıntıdaki kimseye yediriniz. Bu emir gereği, Kurbanın bir miktarını fakirlere yedirmek vacıptir. Mendup olan, üçte birini kendisi ile ailesi, üçte birini dostları, üçte birini de fakirler için ayırmaktır.)

29. Sonra kirlerini atsınlar, adaklarını yerine getirsinler ve o Beyt-i Atik'i tavaf etsinler.

(Sonra kirlerini gidersinler, hac ibadetlerini eda ettikten sonra tırnaklarını kesmek, bıyığını ve sakalını düzeltmek, koltuk altlarını yolmak, başını ve kasığını tıraş etmek gibi, temizlenme ile ilgili ihtiyaçlarını gidersinler. Ve adaklarını yerine getirip Ka'be'yi tekrar tekrar tavaf etsinler.)

30. Durum budur. Her kim de Allah'ın hürmet edilmesini istediği şeylere saygı gösterirse, bu, kendisi için Rabbı katında mutlak hayırdır. Size ise, karşınızda tilâvet edilip duranlar hariç olmak üzere deve, sığır, davar cinsi bütün hayvanlar helal kılındı. O halde putlardan, o pislikten uzak durun ve yalan sözden kaçının.

(Helal kılınan hayvanların dışında kalanlar, Mâide, 5/3 âyetinde açıklandığı üzere "Leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası için kesilenler"dir.)

31. Allah için, O'na şirk koşmayan hanifler olun. Her kim Allah'a şirk koşarsa öyle olur ki sanki gökten düşmüş de kendisini kuşlar kapışıyor, veya rüzgar onu uzak bir yere sürüklüyordur.

(Allah'a hiç ortak koşmamak suretiyle O'nun için hanifler olun, yani her dinden çekilip ihlas ile, hak olan tevhid inancına sarılmış bir topluluk olun. Ve kim Allah'a başka birini ortak koşarsa sanki gökten düşmüş de onu kuşlar didikliyor ve yahut rüzgâr onu uzak bir yere sürüklüyor gibi olur. İşte şirk, böyle helak edicidir. İnsanın kalbini didik didik didikler, uçurumlara sürükler.)

32. Bu, budur. Her kim de Allah'ın şeairine –kurbanlıklarına– saygı gösterirse şüphesiz o, kalplerin takvasındandır.

(Bu böyle. Halbuki her kim Allah'ın nişanelerine, yani hürmet edilmesini istediği alâmetlerine saygı gösterirse, muhakkak o saygı ve hürmetler kalplerin takvasındandır, himaye ve korunma sebeplerin-

dendir. Dolayısıyla nişanelerden olan Hac "hediyy" lerine, yani o büyük kurbanlıklara saygı göstermeli, hürmetle bakmalı ve onları ancak Allah'ın adını anarak kurban etmelidir.)

33. Sizin için onlarda belirli bir zamana kadar bir takım menfaatler vardır. Sonra da varacakları yer Beyt-i Atik'te son bulur.

(Sizin için o nişanelerde, o kurbanlık hayvanlarda sağımından, dölünden, tüyünden, hizmetinden ve daha başka şeylerinden bir vakte kadar birçok istifadeler vardır. Sonra da Mina'da kurban olurlar ki, bu da âhiretteki faydalarıdır.)

34. Ve her ümmet için, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği deve, sığır, davar cinsi hayvanlar üzerine ismini zikretsinler diye bir kurban kesme ve ibadet etme yeri yapmışızdır. İmdi, hepinizin tanrısı bir tek tanrıdır, onun için yalnız O'na teslim olan Müslümanlar olun. Ve müjdele o itaatkar, alçak gönüllüleri!

(Bu kurbanlıkların Beyt-i Atik'a kadar varmalarının hikmetine gelince: biz her ümmet için bir mensek, yani bir ibadet ve kurban yeri yaptık ki, kendilerine rızık olarak verdiği o kurbanlıklar üzerine Allah'ın adını ansınlar. Allah, her ümmet için bir ibadet ve kurban yeri yaptığı gibi sizin için de yapmıştır. Dolayısıyla ancak O'na, o tek ilaha teslim olunuz, ihlas ile ibadet ediniz de zikrinizi, kurbanınızı şirk ile lekelemeyiniz. Bir de o alçak gönüllüleri müjdele, ey Muhammed!)

35. O alçak gönüllüler ki, Allah anıldığı vakit kalpleri oynar, başlarına gelen musibete sabırlı ve namaza devamlıdırlar. Ve kendilerine kısmet ettiğimiz şeylerden Allah yolunda harcamada bulunurlar.

36. Hem o kurbanlık develer, o gövdeli hayvanlar –var ya– biz sizin için onları Allah'ın işaretlerinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. Dolayısıyla ön ayaklarının biri bağlı olarak bir düzüye üzerlerine Allah'ın ismini anın. Yanları yere yaslandığı (canları çıktığı) vakit de onlardan yeyin. Kanaat edene ve isteyene de yedirin. İşte böyle onları sizin istifadenize sunduk ki şükredesiniz.

(Âyette anlatıldığı şekilde kurban kesme deveye mahsustur, ki buna "nahr" ismi verilir. Bununla beraber çene altından boğazlanması da caizdir. Sığır, koyun ve keçiler ise, yatırılıp üç ayağı bağlanarak boğazlanır. Buna da "zebih" denilir.)

37. Elbette onların ne etleri, ne kanları Allah'a ermez. Ve fakat O'na sizden olan takva erecektir. Böyle onları sizin istifadenize sundu ki, size yolunu gösterdiğinden dolayı Allah'ı tekbir ile büyükleyesiniz. Ve müjdele o görevlerini güzel yapan ihsan sahiplerini!

(O kurbanların ne etleri, ne kanları Allah'a ermez, rızasına nail olamaz. Sizin maneviyatınızdan gelen, kalplerinizi Allah'ın emrine uymağa ve saygı göstermeğe ve O'na ihlas ile yaklaşmağa davet eden takvanızdır ki Allah katında kabul görür ve rızasına nail olur. Allah onları böyle istifadenize sundu ki, size verdiği hidayet ve başarıdan dolayı Allah'ı büyükleyesiniz, onları kullanıp istifade etmek yolunu öğreterek sebeplerini bahşeden ve O'na yaklaşmanın nasıl olacağını öğreten bu nimetinin yüceliğini ve kudretinin büyüklüğünü tanıyıp büyüklükte tek olduğunu hem kalbinizle, hem sözünüzle, hem fiilinizle tekbir getirerek ilan edesiniz.)

38. Haberiniz olsun ki Allah, iman edenleri savunacaktır. Çünkü Allah, her hangi bir haini, nankörü sevmez.

(Allah, müminlerden kafirlerin saldırılarını defeder. Onun için müminler, Allah yolundan ve Haccdan menetmeğe kalkışan ve kalkışacak olan kafirlere karşı savunma yapmağa güzelce hazırlansınlar. Şüphesiz Allah, emanetlerine hainlik, nimetlerine nankörlük edenlerin hiçbirini sevmez, topluluklarını savunmaz.)

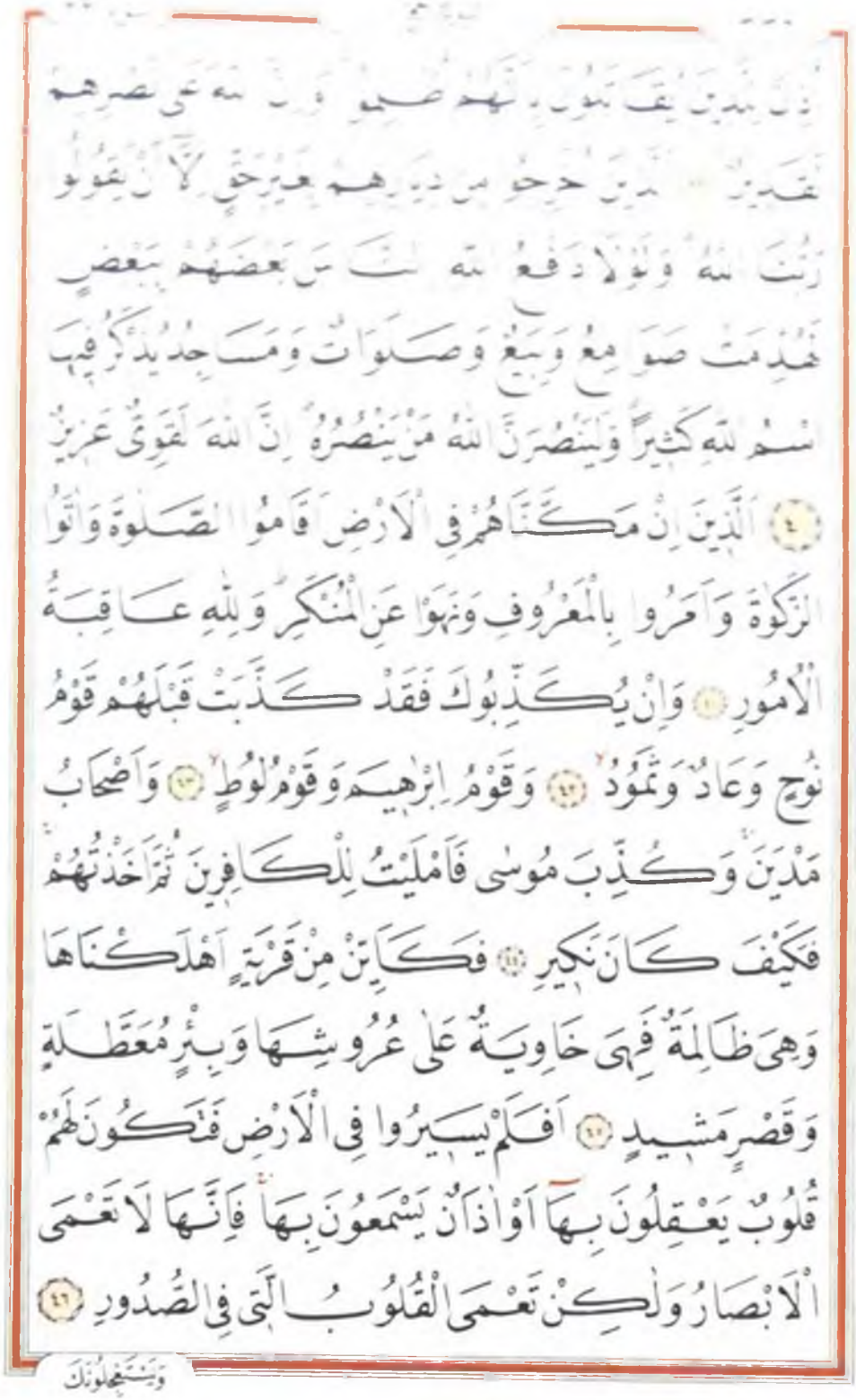

39. O kendileriyle savaşılan (Müslüman)lara savaş etme izni verildi. Çünkü onlara zulmedildi. Şüphesiz ki Allah'ın, onları zafere ulaştırmağa her halde gücü yeter.

(Hain kafirler tarafından savaşa maruz kalan müminler, onlarla savaşmağa izinli kılındılar. Çünkü Rasûlullah'a ve ashabına müşrikler eziyet ediyorlardı. Ashab, kimi dövülmüş, kimi yaralanmış bir halde gelirler, Efendimize zulme uğradıklarını söylerlerdi. O: "Sabrediniz, çünkü bana savaş izni verilmedi" buyururdu. Sonunda hicret ettiler ve bu âyet indi ki, savaş hakkında ilk inen âyettir. Bakara 2/190 âyetine ve açıklamasına bakınız. Allah'ın o müminleri zafere ulaştırmağa elbette gücü yeter. Dolayısıyla kafirler çok, müminler az, nasıl savaşabilirler gibi bir şüpheye düşmemelidir.)

40. Onlar ki, "Rabbimiz bir Allah'tır" demelerinden başka bir sebep, bir hak olmaksızın yurtlarından çıkarıldılar. Allah'ın

da insanların bir kısmını bir kısmıyla savması olmasa idi her halde manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılırdı ki bunlarda Allah'ın ismi çok anılır. Elbette Allah, kendisine yardım edeni zafere ulaştıracaktır. Şüphe yok ki Allah çok kuvvetli, çok izzetlidir.

(O zulmedilenler ki "Rabbimiz Allah" demekten başka bir sebep olmaksızın mallarından ve yurtlarından haksız yere çıkarıldılar. Eğer Allah, saldırgan zalimleri, bozguncuları, kafirleri âdillerle, salihlerle, müminlerle defetmese idi manastırlar, kiliseler, havralar ve içlerinde Allah'ın ismi çok zikredilen mescitler yıkılırdı. Nitekim bu defetmenin yapılmadığı yerlerde dinsizlik görülmektedir.

Görülüyor ki mescitler, içlerinde Allah'ın ismi çok zikredilir olmakla nitelenmiştir ki bunda iki nükte vardır. Birisi, İslam ibadetinde Allah'ın isminin çok anılmasının asıl maksat olduğunu açıkça belirtmek, ikincisi de diğerlerinin asıl yapılma sebebi olan Allah'ın anılmasından saparak başka maksatlarda kullanıldığına işaret etmektir.

Elbette Allah, O'na yardım edene zafer nasip eder. O'na yardım, dinine yardım demektir. Yüce Allah, yardımının kesin olarak gerçekleşmesini, onların yardım etmesine, yani çalışmasına bağlamıştır. Yoksa Allah hiç şüphesiz güçlüdür, azizdir; yardıma ihtiyacı yoktur ve O'nun yardım ettikleri aziz kılınmış olup mağlup edilemez.)

41. Onlar ki, şayet kendilerini yeryüzünde iktidar makamına getirirsek namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emredip kötülükten nehyederler. Bütün işlerin sonu da sırf Allah'a aittir.

(Kendilerine savaş izni verilen ve yardım edilen o kimseleri, yeryüzünde güçlü kılarsak, yani iktidara getirip hükümet ettirirsek namazı kılar, zekâtı verirler, meşru, güzel görülecek şeyleri emreder, meşru olmayan, çirkin, reddedilecek şeylerden nehyederler. İktidara gelince ahlaklarını bozmaz, dinden, adaletten sapmaz yöneticiler olurlar. Gerçekten Raşit halifeler böyle olmuşlardı.)

42. Ve eğer seni yalanlarlarsa, emin ol, onlardan evvel Nûh kavmi de yalanladı. Âd da, Semûd da...

43. İbrahim'in kavmi de, Lût'un kavmi de...

44. Medyen Ashabı da. Musa da yalanlandı. Ben de o kafirlere bir mühlet verdim, sonra da kendilerini tuttum, alıverdim. Nasıl oldu o vakit benim inkarım!?

[Son üç âyette, müşriklerden çeşitli eziyetler gören Muhammed (a.s.) teselli ediliyor. Peygamberleri yalanlamanın, sadece onun zamanında yaşayan kafirlere mahsus olmadığı, daha önceki peygamberlerin de kavimleri tarafından yalanlandıkları, hatta çok büyük mucizeler getiren Musa'nın dahi yalanlandığı haber veriliyor. Dolayısıyla üzülmemesi gerektiği bildiriliyor.]

45. Evet, nice memleketler vardı ki biz onları, zulmederlerken helak ettik de o evler, damlarının üzerine çökmüş, ıpıssız. Hem nice kullanılmaz hale gelmiş kuyu ve ulu köşk var.

[Nice ülkelerin halkını genel bir azapla yok ettik. Onların halkı müşrik ve kafirdi. O ülkedeki evlerin tavanları yere çöktü, sonra duvarları yıkılıp, çöken tavanlar üzerine düştü. Ülke harabe ve yıkıntı haline geldi. Nice kuyular kullanılmaz ve su içilmez oldu. Nice yüksek yüksek köşkler ıssız ve bomboş kaldı. İbret alacak kimse için bunda büyük bir ders yok mu?]

46. Ya, o yerde niye bir yürüyüp dolaşmadılar ki, kendileri için akıllanmalarına sebep olacak kalpler ve işitmelerine sebep olacak kulaklar olsun? Zira gerçek şudur ki gözler kör olmaz ve fakat sinelerdeki kalpler kör olur.

[Mekke halkı yeryüzünde gezmediler mi ki, kafirlerin helak oldukları yerleri görüp de onların başlarına gelen bela ve musibetlerden ibret almıyorlar? Düşünülmesi gereken imanı ve Allah'ın birliğini düşünselerdi ya! Veya öğüt ve uyarmalara kulak verselerdi ya! Gerçek körlük, göz körlüğü değildir, kalp körlüğüdür. Kalbi kör olan, ne ibret alır, ne düşünür.]

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ ۚ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ
رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ
أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا ۖ وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾ قُلْ
يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَالَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾ وَالَّذِينَ
سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾ وَمَا
أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّىٰ أَلْقَى
الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ ۖ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ
ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾ لِيَجْعَلَ
مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ
قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَلِيَعْلَمَ
الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ
قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
﴿٥٤﴾ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ
السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾

47. Bir de senden acele azap istiyorlar. Elbette Allah, yaptığı vaatten dönmez. Bununla beraber Rabbinin katında bir gün, sizin sayacaklarınızdan bin sene gibidir.

[Yani kafirler azabı acele istiyorlar ama onun mahiyetini bilmiyorlar. Eğer onun ne kadar dehşetli ve şiddetli olduğunu bilmiş olsalardı, başlarına gelmesini hiçbir şekilde istemezlerdi. Zira azabın şiddetinden dolayı, onu yaşadıkları her bir gün, normal günlerinin bin katı kadar uzun gelecektir.]

48. Zulüm etmekteler iken kendilerine mühlet verdiğim nice memleket vardı ki, ben onu tutmuş alıvermiştim. Bütün dönüş nihayet banadır.

[Yani her şey benim hükmüme tabidir, benden başkasına değil. Burada mühlet vermenin bizzat Allah'tan olduğuna işaret vardır. Nitekim Allah mühlet verir, fakat ihmal etmez. Dolayısıyla haksızlık edeni, haksızlığıyla baş başa bırakır da o, kaderin pençesinden kurtulacağını zanneder. Fakat Allah

onu, hiç hesap etmediği bir anda yakalar. O zaman pişmanlık duyarsa da, artık pişmanlığın fayda vereceği zaman çoktan geçmiş olur.]

49. De ki: "Ey o bütün insanlar! Ben size ancak, açık açık anlatan bir korkutucuyum."

50. İmdi, iman edip salih salih iş yapanlar, onlar için hem bir mağfiret var, hem güzel bir rızık.

51. Âyetlerimiz hakkında (bizi) aciz bırakmak için koşuşanlar ise, işte Cehennemlikler onlardır.

52. Hem biz senden evvel ne bir rasul ve ne bir nebi göndermedik ki, temenni kurduğu vakit şeytan onun idealine bir şüphe karıştırmış olmasın. Bunun üzerine Allah, şeytanın attığı o şüpheyi derhal yok eder. Sonra Allah âyetlerini sağlamlaştırır. Allah, her şeyi hakkıyla bilen, her yaptığını hikmetle yapandır.

(Şeriat örfünde meşhur olduğuna göre rasul, kendisine vahiy gelen ve tebliğde bulunması emredilendir. Nebi ise, tebliğde bulunması emredilmiş olsun olmasın, kendisine vahiy gelendir. Şu halde her rasul aynı zamanda nebidir, her nebi rasul değildir.

Bir de denilmiştir ki, rasul: Yüce Allah'ın insanları davet etmek üzere yeni bir şeriatla gönderdiği, önceki şeriata bağlı olmayan peygamberdir. Nebi ise, bunu ve önceki şeriatı anlatmak için gönderileni içine alır. Ayrıca "rasul, mucizesi ve indirilmiş bir kitabı olan, nebi ise kitabı olmayandır" diye de tarif edilmiştir.

"Temenni"nin aslı, gönlün arzu ettiği şeyi, nefis ve hayalde takdir ve tasvir etmektir. Başkaları şöyle dursun, nebi ve rasul bile bir beşer olarak temennide bulunduğu vakit, onun idealine şeytan, kendinden bir şey katar, hak olmayan şüpheler karıştırır. İdeal; heves ve hayalden, isabetsizlikten uzak kalmaz.

Demek ki peygamberlerin masumluğu, kesin inanç ve bilgileri, vahiyden dolayıdır. Yoksa içtihadı ile hareket ettiği zaman hata olabilir. Bunun üzerine Allah, şeytanın verdiği şüpheleri yok eder, sonra da âyetlerini sağlamlaştırır. Hiçbir sebeple reddedilemeyecek, hata ihtimali bulunmayacak şekilde kuvvetlendirir.)

53. Allah böyle yapar ki şeytanın kalbe bırakacağını, kalpleri katı olanlar ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar için bir fitne kılsın. Ve çünkü o zalimler, haktan çok uzak bir ayrılık içindedirler.

(Gerçekten zalimlerin araları o kadar açıktır ki, kaynaştırıp onarılamaz. Her biri ayrı bir ideal ile haktan uzaklaşmış, şiddetli düşmanlık ve tam ayrılık içindedirler.)

54. Bir de şunun için ki, kendilerine ilim verilmiş olanlar, onun muhakkak Rabbinden bir hak olduğunu bilsinler ve ona iman etsinler de kalpleri ona saygı duysun. Ve çünkü Allah, iman edenleri elbette doğru bir caddeye çıkarır.

(Bir de ilim verilmiş olanlar şunu bilsinler için ki, o, gerçekten haktır, Rabbindendir. Kur'ân veya o şeytanın karıştırdıklarını giderme ve âyetleri sağlamlaştırma, Rabbin tarafından indirilmiştir. Yani peygamber, bir ideal takip ettiği vakit şeytanın ona bir şey karıştırmasına imkan bırakılmasa veya o karıştırma giderilip de Allah'ın âyetleri sağlamlaştırılmasa idi vahiy ile idealin farkı olmazdı ve o vakit ilim ehli Kur'ân'ın ve dolayısıyla nebilik ve rasullüğün Allah tarafından hak ve sabit olduğunu bilemezlerdi. Fakat Allah'ın hikmeti ile öyle yapıldı ki ilim ehli bilsinler de o Kur'ân'a veya o sağlamlaştırma işine iman etsinler, dolayısıyla kalpleri ona ısınıp rahatlasın.)

55. O küfredenler de kendilerine o Saat (Kıyamet) ansızın gelinceye veya kısır bir günün azabı gelinceye kadar o (Kur'ân)'dan bir şüphe içinde kalır giderler.

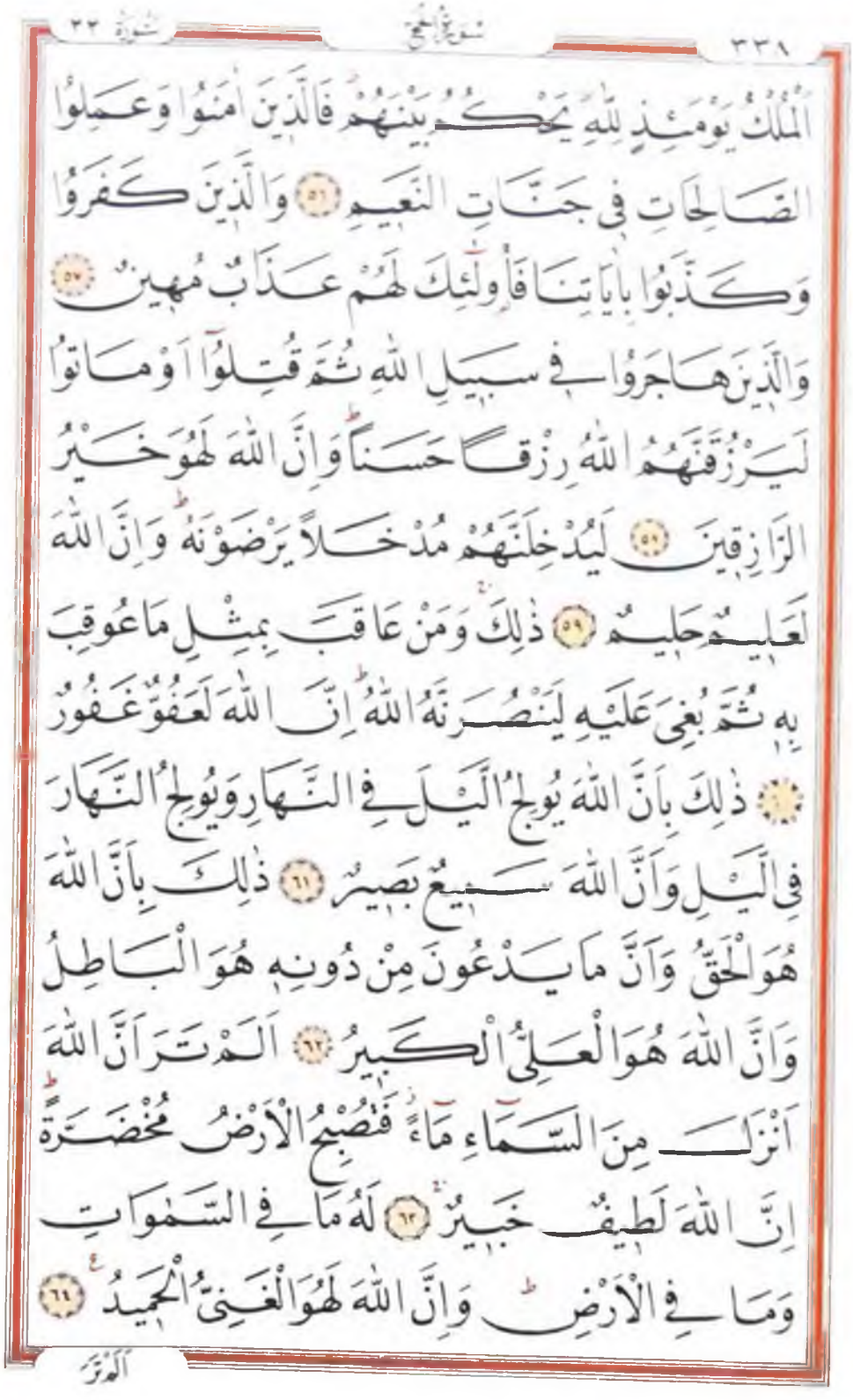
الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِّلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٥٧﴾
وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا
لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ
الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾ لَيُدْخِلَنَّهُم مُّدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ ۗ وَإِنَّ اللَّهَ
لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾ ذَٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ
بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنصُرَنَّهُ اللَّهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ
﴿٦٠﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ
فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ
هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ
وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ
أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً ۗ
إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾
الم تر

56. Mülk, o gün bir Allah'ındır, aralarında hükmünü verir. Artık iman edip salih iş yapmış olanlar Naim cennetlerindedir.

[O gün, yani Kıyamet günü mülk, asla hiçbir ortağı olmayacak şekilde sadece Allah'ındır. Çünkü o gün ne hakiki, ne mecazi, ne maddi ve ne de manevi bir şekilde hiç kimsenin, dünyada olduğu gibi hiçbir işte, hiçbir şekilde tasarruf hakkı yoktur. O gün Allah, dünyada insanlara geçici olarak verdiği tasarruf hakkını geri alacak, mülk asıl itibarıyla O'nun olduğu için tek yetkili O olacaktır. Her zaman mülk Allah'ın olduğu halde, âyette, "o gün mülk Allah'ındır" denilmesinin sebebi budur.]

57. Kafirlik edip âyetlerimize yalan demiş olanlar ise, işte bunlara horlayıcı, aşağılatıcı bir azap vardır.

[Allah'ın âyetlerini inkar edip peygamberlerini yalanlayanlara gelince, onlar için de, Cehennem yurdunda horlanmak ve küçümsenmekle birlikte rezil edici azap vardır.]

58. Allah yolunda hicret edip de sonra öldürülmüş veya ölmüş olanlar ise, elbette Allah onları muhakkak güzel bir rızık ile rızıklandıracaktır. Çünkü Allah, elbette rızık verenlerin en hayırlısı O'dur.

[Gerçekte rızık veren Allah olduğu, O'ndan başka, mahlukata rızık veren olmadığı halde, Allah için "rızık verenlerin en hayırlısı" denilmesi şundan dolayıdır: Allah'tan başkasına da mecazi manada "rızık veren" denilebilir. Mesela: "Sultan, askere rızık verdi" denilir. Bu, Allah'ın verdiği rızkı onlara verdi, dağıttı manasınadır.]

59. O, elbette onları hoşnut olacakları bir yere koyacaktır. Çünkü Allah gayet alîm (her şeyi bilen), gayet halîm (kullarını cezalandırmada acele etmeyen) dir.

[Allah yolunda hicret edip düşmanla savaşırken birçok sıkıntılara göğüs gerenler, bunun karşılığında Cennetle ve Cennetin nimetleriyle rızıklandıkları gibi, vatanlarını ve rahat evlerini Allah'ın rızasını elde etmek için terk etmelerine karşılık yüce Allah onları öyle meskenlere yerleştirir ki, onlar bu meskenlerden razı olurlar. Zira onlarda beşer tabiatının seveceği ve onların istediği her şey vardır. Ve bir daha onlardan çıkıp ayrılmak da yoktur.]

60. Bu böyle. Bir de her kim, kendine uygulanan eziyete misli ile karşılık verir de sonra yine üzerine saldırı yapılırsa elbette Allah ona yardım eder. Çünkü Allah'ın affı bol, mağfireti çoktur.

[İşte durum bu. Kim, zalime, yaptığı zulmün tam karşılığını verir de sonra da zalim tekrar ona zulmederse, Allah o mazluma mutlaka yardım eder. Allah, çok affedici ve bağışlayıcıdır.

Burada affa teşvik vardır. Çünkü Allah, öç almağa gücü yettiği halde bağışlarsa, O'nun dışındakiler bunu öncelikle yapmalıdır.]

61. Çünkü Allah, geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar. Ve Allah, her şeyi işiten ve görendir.

62. Çünkü Allah'tır ancak hakkın ta kendisi. Onların O'ndan başka dua ettikleri ise hep batıldır. Ve Allah'tır ancak tek yüksek, tek büyük.

[Kul için mutlak üstünlük tasavvur edilemez. Zira insan ne kadar üstün olsa, ondan daha üstün olanlar bulunabilir. Sonra kul, bazı kişilere oranla üstün olabilir ama mutlak üstünlük sahibi olana oranla, karşılaştırma yapılamayacak kadar eksikliği vardır. İşte o mutlak üstünlük sahibi de hiçbir eksikliği olmayan, noksanlıklardan uzak olan yüce Allah'tır.]

63. Görmedin mi Allah, semadan bir su indirmekle yeryüzü yemyeşil oluveriyor. Gerçekten Allah çok latîf (lütfedici ve her şeyi bütün incelikleriyle bilici)dir, her şeyden haberi vardır.

[Bu ve bundan sonraki âyetlerde yüce Allah, kendisinin hak, kendi dışında kalanların batıl olduğunu gösteren altı delil anlatıyor. Gerçekte her delil, kendisinden önceki delilin bir neticesidir. Delillerde derece derece artış vardır. Birinci delil, yerin yeşermesi neticesini doğuran gökten su indirme delili; ikincisi, göklerde ve yerde bulunanların Allah'a ait olması; üçüncüsü, yerde bulunanları insanın faydasına sunması; dördüncüsü, gemileri istifadeye sunması; beşincisi, göğü düşmekten koruması; altıncısı, hayat vermesi, sonra öldürmesi, sonra tekrar hayat vermesi.]

64. Göklerdeki ve yerdeki hep O'nundur. Gerçekten Allah, hamd olunacak tek zengin ancak O'dur.

[Göklerde ve yerde ne varsa, yaratılış, kulluk ve mülkiyet bakımından yalnız Allah'a aittir. Allah'ın bunlarda hiçbir ortağı yoktur. O, göklerde ve yerdeki ve bunların dışındaki hiçbir yaratığına muhtaç değildir. Ama bunların hepsi Allah'a muhtaçtır. O, yarattıklarına verdiği lütuf ve ihsanlarından dolayı hakkıyla övülmeğe layıktır.]

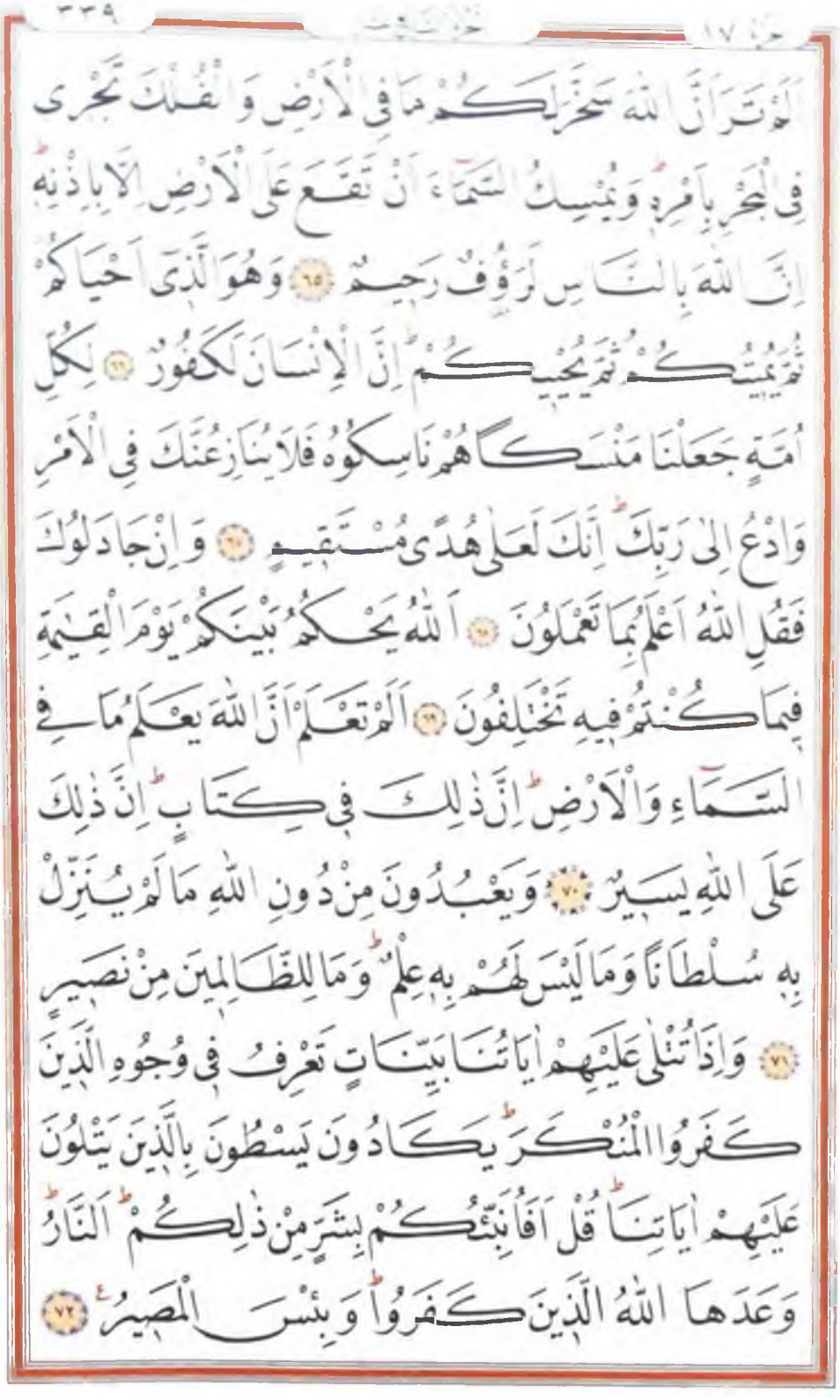

65. Görmedin mi Allah, gerçekten bütün yerdekileri ve emri uyarınca denizde yüzen gemileri size boyun eğdirdi? Semayı da izni olmaksızın yere düşmekten O, tutuyor. Gerçekten Allah insanlara çok şefkatli, çok merhametlidir.

[Ey akıl sahibi! Allah'ın, kulların muhtaç olduğu hayvan, ağaç, nehir ve madenleri ve diğer ihtiyaç duydukları şeyleri, onların hizmetine sunduğunu görmedin mi? Ayrıca O, yük ve insan taşıyan, büyük ve ağır gemileri sizin emrinize verdi. Bu gemiler, sizin menfaatiniz için, O'nun gücü ve dilemesiyle denizde yüzüyorlar. Yine O, göklerin yeryüzüne düşüp de orada bulunanları yok etmemesi için, onları kudretiyle tutuyor. Ancak dilediği zaman onları tutmayacaktır ki bu da Kıyamet koptuğunda olacaktır.]

66. Size hayatı veren O'dur. Sonra sizi öldürür, sonra sizi yine diriltir. Gerçekten insan çok nankördür.

[İbn Abbas: "Burada "insan"dan maksat, ka-

fırdır" demiş, başka rivayette ise bundan maksadın Esved b. Abdülesed, Ebu Cehil, As b. Hişam ve Übeyy b. Halef olduğunu söylemiştir. Maksat, müşrikleri kınamaktır. Yani, "Ey müşrikler! Size bu kadar nimet verdiği halde, nasıl oluyor da siz O'nu bırakıp ellerinden hiçbir şey gelmeyen putlara tapıyorsunuz?"]

67. Biz her ümmet için bir ibadet yolu yapmışızdır ki onlar, o yolun abitleridir. Dolayısıyla din işinde seninle asla tartışmasınlar. Ve Rabbine davet et, çünkü sen cidden Hakka götüren doğru bir yol üzerindesin.

["Din işinde seninle tartışmasınlar" demek, senin dininin durumu, tartışılmayacak kadar açıktır, demektir. Bir görüşe göre mana şöyledir: "Onların sözlerine iltifat etme ve seninle tartışmalarına imkan verme."

Taberi, bu âyeti şöyle izah eder:

"Her ümmete bir ibadet yolu yaptık" demek, şu demektir: Her kavme, kurban kesmeyi emrettik. Onlar bu kurbanları keserler. Müşrikler, kurban kesme hususunda seninle tartışmasınlar. Size, "siz kendi kestiğinizi yiyor fakat Allah'ın öldürdüğünü yemiyorsunuz" demesinler. Sen ibadet ve kurban kesme hususlarında seninle tartışan müşrikleri, Allah'ın emrine davet et. O davet de, sadece Allah'ın adıyla kesilen hayvanların etini yemek, bunun dışındakilerden kaçınmak, put ve benzeri şeylere kurban kesmekten uzak durmaktır. Ey Muhammed! Sen yaptığın ibadetlerde dosdoğru bir yol üzerindesin."]

68. Ve eğer seninle mücadele ederlerse de ki: "Ne yapıyorsunuz Allah pek iyi biliyor."

69. İhtilaf edip durduğunuz şeyler hakkında Kıyamet günü Allah, aranızda hükmünü verecek.

[Ey Muhammed! Eğer müşrikler seninle ibadet konusunda tartışmağa devam ederlerse de ki: "Allah, sizin yaptıklarınızı da benim yaptıklarımı da çok iyi biliyor. Bu tartışılan konularda Allah, Kıyamet günü âdil bir şekilde hükmünü verecek, haklıyı haksızdan ayırıp herkesin layık olduğu karşılığı almasını sağlayacaktır.]

70. Bilmez misin ki Allah, Gökte ve yerde ne varsa bilir. Muhakkak o, bir kitaptadır. Her halde o, Allah'a göre kolaydır.

[Allah'ı tanıyan bilginlerce malumdur ki Allah, göklerde ve yerde meydana gelen her şeyi bilir. Bunlar meydana gelmeden önce Allah onları Levh-i Mahfuz'da yazmıştır. İlmiyle bütün bunları kuşatmak, ispat etmek ve korumak O'na kolaydır. Zatıyla âlim olana bir şeyi bilmek zor ve imkansız değildir.]

71. Onlar, Allah'ı bırakıp da öyle bir şeye tapıyorlar ki O, onun hakkında öyle bir ferman indirmedi ve öyle bir şey ki bu konuda onların hiçbir ilmi yok. Zalimlerin ise yardımcısı yoktur.

[Müşrikler Allah'ı bırakıp O'nun dışında bir takım varlıklara taparlar. Oysa bunların kendilerine tapınılabilecek varlıklar olduğuna dair Allah gökten bir kitap indirmedi. Müşriklerin de bunların ilah olduklarına dair herhangi bir bilgileri yok. O halde neye dayanarak Allah'ı bırakıp putlara tapıyorlar da böylece Cehenneme girmeyi hak ederek kendilerine zulmetmiş oluyorlar? Şunu iyi bilsinler ki zalimlerin Kıyamet günü kendilerini azaptan kurtaracak hiçbir yardımcıları yoktur.]

72. Kendilerine karşı âyetlerimiz birer delil olarak okunduğu zaman da o kafirlerin yüzlerinde inkarcılıklarını tanırsın. Hemen hemen, karşılarında âyetlerimizi tilâvet edenlere saldırıverecek gibi olurlar. De ki: Şimdi size ondan daha kötü olanını haber vereyim mi? Ateş! Allah onu, küfredenlere vaat etti. O, ne fena akıbettir.

["Ondan daha kötü olanı" demek, Kur'ân okuyanlara duyduğunuz öfke ve onlara yaptığınız saldırıdan daha kötü olanı demektir. Yahut, size Kur'ân okunması sebebiyle çektiğiniz sıkıntı ve duyduğunuz hoşnutsuzluktan daha kötüsü demektir. Yani göreceğiniz Cehennem ateşi bunlardan daha kötüdür.]

73. Ey insanlar! Bir misal getirildi, şimdi ona iyi kulak verin: Haberiniz olsun ki, sizin Allah'tan başka taptıklarınız bir sinek yaratamazlar, hepsi onun için toplansalar bile. Ve şayet sinek onlardan bir şey kaparsa onu ondan kurtaramazlar. İsteyen de zayıf, istenen de.

[İbn Abbas der ki: "Müşrikler, putlarına zaferan sürüyor, sonra bu kuruduğunda sinek gelip onu kapıyordu." Süddi şöyle der: "Putlarına yemek yapıyorlardı, sinek bunun üzerine konarak onu yiyordu."

Kurtubi der ki: "Yüce Allah sineği, ona has dört şeyden dolayı zikretti. Bunlar, sineğin hakir, zayıf, pis ve çok olmasıdır. Dolayısıyla onların Allah'ı bırakıp da taptıkları putlar, hayvanların en zayıf ve hakiri olan bir sineğin benzerini yaratmağa ve onun eziyetini savmağa güç yetiremeyince, bunların, ibadet edilen ilahlar ve itaat edilen rablar olması nasıl caiz olur? İşte bu, kuvvetli ve açık delillerden biridir."]

74. Allah'ın kadrini gereği gibi takdir

edemediler. Gerçekten Allah tek güçlü, tek azizdir.

75. Allah, hem meleklerden elçiler süzer, hem insanlardan. Şüphesiz O, tek işiten, tek görendir.

76. Hepsinin önlerindekini ve arkalarındakini bilir. Ve bütün işler hep Allah'a döndürülür.

77. Ey o bütün iman edenler! Rüku edin, secde edin, rabbinize kulluk edin, hayır işleyin ki felah bulabilesiniz.

(Ey iman edenler! Rüku ve secde ile namaz kılınız. Anlatıldığına göre İslamın başında, bu âyet ininceye kadar namazda bazan rüku, bazan secde yaparlardı. Bu âyet ile ikisinin birlikte yapılması emredilmiştir. Şu halde buradaki secde tilâvet secdesi değil, namaz secdesidir. Fakat İmam Şafii, bu âyette de tilâvet secdesinin gerekli olduğunu söylemiştir. Ve Rabbinize kulluk ediniz. Yani rüku ve secdeyi Rabbinize ibadet kastı ve niyetiyle yapınız. Bir de yalnız namaz kılmakla görevinizin bittiğini sanmayıp emredilen diğer ibadetleri de yapınız, hem başkasına değil, ancak Rabbinize yapınız.

Namaz ve başka ibadetlerin dışında bir de işinizde hayır olanı araştırıp nafile ibadetler, akraba ile ilişkiyi sürdürme, güzel ahlak, insanlara yararlı olma ve Allah'ın yarattıklarına şefkat gibi, gücünüzün yetebildiği hayrı yapınız ki, bunları yapmakla, amellerinize güvenerek felahınızın kesin olduğuna hükmetmeksizin ümit besleyebilirsiniz. Çünkü asıl felah, Allah'ın lütfudur. Fakat, "kul, nafilelerle bana yaklaşmağa devam eder" "Ahmed, 6/256" kudsi hadisinin manası üzere Allah'a yaklaşmak da yalnız farzlar ile değil, onlara eklenen nafileler iledir.)

78. Ve Allah uğrunda O'na layık hak cihat ile cihat ediniz. Sizi O seçti, üzerinize dinde bir sıkıntı da yükletmedi. Haydin, babanız İbrahim'in milletine! Bundan evvel ve bunda size Müslüman ismini O (Allah) taktı ki peygamber size karşı şahit olsun, siz de bütün insanlara karşı şahitler olasınız. Haydin namazı kılın, zekâtı verin ve Allah'a sıkı tutunun ki mevlânız O'dur. Artık ne güzel Mevla, ne güzel yardımcı!

(Cihat, düşmana karşı savunmada elinden gelen bütün gücü harcamaktır ki üç kısımdır: Açık düşman ile cihat, şeytan ile cihat, nefis ile cihat. Bazıları burada cihattan maksat, evvelkidir, demiş, bazıları da arzular ve nefis ile cihattır, demiştir. En uygunu, her üçünü de kapsamasıdır. Şüphesiz cihat, savaştan daha geneldir. Nitekim rivayete göre Hz. Hasan bu âyeti okumuş ve: "Adam, Allah uğrunda cihat eder, halbuki hiçbir kılıç vurmamış bulunur" demiştir. Sonra Allah uğrunda cihadın hakkı da, hak ve ihlasla birlikte bulunması, haksızlıktan, bozuk niyetlerden, güç yettiği oranda kusur ve tembellikten uzak olmasıdır.

Allah, düşmanlarına karşı cihat için sizi kendisi seçti ve sizin üzerinize dinde hiçbir sıkıntı, yani bir baskı yapmadı. Yani size emrettiği, dindeki yükümlülükleri, yapabilme gücüyle uygun kıldı. (Bakara, 2/286 âyetine ve açıklamasına bakınız.) Diğer dinler gibi ağır, çekilmez yükler yüklemedi, herkesin darda kalma durumuna, ihtiyacına, mazeretine göre ruhsatlar verdi. Mesela, ayakta namaz kılamayanın oturmasına, oturamayanın ima ve işaretle kılmasına izin verdi, kolaylıklar gösterdi. Cihadı da yapabilme gücü ile uygun kıldı.

"Rasul size şahit olsun, siz de bütün insanlara şahit olun" demek, hakkıyla cihat etmenin, dindarlığın, Müslümanlığın nasıl olacağını peygamber size pratik olarak göstersin, öğretsin, hak şahidi, kendisine uyulacak bir örnek olsun, siz de ona uyarak bütün insanlara misal getirilecek birer örnek, hak şahitleri olasınız" demektir.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ
﴿٢﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ
فَاعِلُونَ ﴿٤﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾ إِلَّا عَلَىٰ
أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾
فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٧﴾ وَالَّذِينَ
هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ
صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ
يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا
الْإِنسَانَ مِن سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ
مَّكِينٍ ﴿١٣﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ
مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا
ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ ۚ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾
ثُمَّ إِنَّكُم بَعْدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾
وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾

23
MÜMİNÛN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 118 âyettir.

[Bu mübârek sûreye, ilk on âyetinde müminlerin özellikleri anlatıldığı için "Müminûn= müminler" ismi verilmiştir. Bu mübârek sûrenin asıl konusunu öldükten sonra dirilme ve haşir-neşir teşkil eder. Bu konular, inkarcıların asla kabul etmeğe yanaşmadıkları dinin temel inanç konularından bir bölümüdür.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Gerçekten felah buldu o müminler.....

(Felah bulmak; maksada ulaşmak, istenileni elde etmek demektir. Hayırda bakilik diye de tarif edilmiştir. Yüce Allah bu âyetlerde, yedi sıfatı kendisinde toplayanların felah bulacaklarını müjdeliyor ki bu yedi sıfatın ilki imandır. İkincisi şudur:)

2. Ki onlar, namazlarında huşuludurlar.

(Huşû: kalp ve bedenle olur. Kalp ile huşu Allah'ın büyüklüğü ve kendi küçüklüğünü gösterecek şekilde kalbin son derece bir saygı hissi duymasıdır. Bedenle huşu, kalpteki bu duyguyu gösterecek şekilde bedenin sükunet içinde olması, namazda gözlerinin önüne, secde edeceği yere bakıp sağa sola, şuna buna dönmemesidir.)

3. Onlar ki, boş işe, boş lafa bakmazlar.

4. Onlar ki zekât vermek için çalışırlar.

5. Ve onlar ki ırzlarını korurlar.

6. Ancak zevcelerine ve kendilerinin mülkü olan cariyelerine karşı hariç. Çünkü bunlar kınanmazlar.

7. Kim bundan ötesini ararsa, işte artık onlar haddi aşanlardır.

(Bu âyetin zahiri manası, müt'anın dahi haram olduğunu ifade eder.)

8. Ve onlar ki, emanetlerine ve ahitlerine riayet edicidirler.

*(Emanet; yalnız mal ile sınırlı değildir. Bütün şer'i mükellefiyetler, Allah ve kul hakları, vekaletler, velayetler ve memuriyetler de emanetler cümlesindendir. **Ahid** de gerek Allah'a ve peygambere ve gerek insanlara karşı olan sözleşme ve taahhütleri kapsar.)*

9. Onlar ki namazlarını korurlar.

(Namazlarını kaçırmamak veya eksik bırakmamak için daima onları gözetirler de vakti vaktine, şartları ve adabı ile kılmağa devam ederler.)

10. İşte onlardır o vârisler...

(İşte; "o, o cennettir ki kullarımızdan her kim korunur, takvalı olursa ona miras kılarız" "Meryem 19/63" ve "her halde yere, benim salih kullarım vâris olacaktır." "Enbiyâ, 21/ 105" âyetleri ile beyan edilen mirasa sahip olacak olanlar onlardır.)

11. Ki Firdevs'e vâris olacak, orada devamlı kalacaklardır.

(Hadiste rivayet edildiğine göre Firdevs; Rahmân'ın özel yeridir, nehirleri ve ağaçları vardır. Hadiste şöyle buyrulur: "Allah'tan Firdevs'i isteyin. Çünkü o, cennetlerin en yükseğidir. Firdevs'tekiler Arş'ın gıcırtısını işitirler.")

12. Andolsun biz insanı çamurdan, bir sülaleden yarattık.

(Bir şeyin sülalesi, o şeyden sıyrılıp çıkarılan neticesi demektir. Çocuklara ve zurriyete de sulale denilmesi bundandır. Demek ki yüce yaratıcı, önce çamurdan süzerek bir sulale (suzuntu) çıkarmış ve insanı ilk olarak o sülaleden yaratmıştır.)

13. Sonra onu oturaklı bir karargahta bir nutfe yaptık.

(Yani o insan cinsini veya neslini, sağlam bir karargah olan rahimde yerleşen bir nutfe yaptık.)

14. Sonra o nutfeyi bir alaka yarattık, derken o alakayı bir çiğnem et yarattık, derken o bir çiğnem eti birtakım kemik yarattık, derken o kemiklere bir et giydirdik. Sonra onu bir başka yaratılışla yarattık. Bak ne şanlı o Allah, yaratanların en güzeli!

(Alaka: Bundan maksat, rahimde aşılanmanın gerçekleşmesiyle meydana gelen kan tutuğudur. Hacc, 22/5 âyetine ve açıklamasına bakınız. Daha sonra bu, bir çiğnem et oluyor, ardından bu bir çiğnem etten kemikler yaratılıyor. Ne hoş, ne ince bir hikmettir ki, yumurtanın kabuğu tavuğun karnında iken yumuşak olup dışarı çıkınca sertleştiği gibi, kemikler de rahimde iken yumuşak ve çocuk doğduktan sonra sert olacak bir yaratılışla yaratılmışlardır. İnsanı bu şekilde yaratan o Allah, öyle büyük öyle yüksek ki, ne kadar yaratıcı var sayılsa, öyle güzel, öyle güzel yaratan tasavvur edilemez)

15. Sonra siz bunun arkasından muhakkak öleceksiniz.

16. Sonra siz kıyamet günü muhakkak tekrar diriltileceksiniz.

17. Gerçekten biz, sizin üstünüzde yedi tarika yarattık ve yaratmaktan gafil olmadık.

(Tarika: Kat ve yol manalarına gelir. Buna göre yedi tarika, yedi kat gök ve yedi yol demek olur. Bu kelime bir de sistem manasına gelir ki, bu durumda yedi tarika yedi sistem demek olur ve Güneş sistemi bunların birincisidir. Bizce bu manaların en güzeli, meleklerin yükselme yolları olmak itibarıyla yedi yol manasına olmasıdır.

Âyetin sonunda yüce yaratıcının ne yaptığını bilmez ve yarattığından habersiz bir tabiat olmadığı, yarattıklarının durumlarından ve ihtiyaçlarından haberi olduğu, hiçbirini ihmal etmediği, hepsini koruyup gözettiği haber veriliyor.)

18. Ve gökten, takdir ettiğimiz bir miktar ile bir su indirdik de onu yerde sakin kıldık. Halbuki bizim onu gidermeğe de gücümüz yeter.

Ve takdir ettiğimiz bir miktarda yüksekten yağmur yağdırdık. İnsanların ta çamurundan itibaren hayatı gereçlerinin en önemlisini teşkil eden suyun, kendisi bir nimet olduğu gibi birçok nimetlerin meydana gelmesine sebep olduğu da bilinmektedir. Fakat böyle olması, her ihtiyaca göre bir miktar ile sınırlıdır. Fazlası Tufan gibi, harap ve helak edici olur. Onun için faydalı yağmurlar da zaman zaman değişik ihtiyaçlara göre değişik miktarlarda yağarlar. Vermek istediği hayat bereketine göre özel bir miktar ile kimi zaman olağan, kimi zaman olağanüstü olarak o suyu gökten indiren, ırmaklarda, göllerde, kaynaklarda, kuyularda, havuzlarda, mahzenlerde, toprak içlerinde onu durduran yüce Allah'tır. Halbuki tutmayıp onu gidermeğe de O'nun gücü yeter. O suyu indiriş ve durduruş, zorunlu ve mecburi değil, sırf lütuf olarak yaratılanların hayat

ve maslahatlarına ilahi bir yardımdır. Yoksa kurak zamanlarda görüldüğü üzere o sular kuruyabilir, ısı yükseltiliverirse yerde sudan eser kalmazdı. Düşünmeli ki o zaman durum ne olurdu? Fakat ne büyük lütuf ve keremdir ki:)

19. Öyle iken indirdik ve durdurduk da onunla sizin için hurmalıklar, üzümlükler türünden bağlar, bahçeler yaptık ki içlerinde sizin için birçok yemişler var, onlardan yer ve geçinirsiniz.

(Bunlardan yemek iki türlü olur. Birisi; doğrudan doğruya meyvelerini yemek, ikincisi o yüzden geçim sağlamaktır. Burada bağ ve bahçelerin hem hayati faydaları, hem ekonomik faydaları hatırlatılmış oluyor.)

20. Ve bir ağaç (yetiştirdik) ki Tur-i Sina'dan çıkar, yağ ve yiyenlere bir katıkla biter.

(Burada zeytin ağacının Tur-i Sina'dan çıkan bir ağaç tabiriyle ifade edilmesi, şüphe yok ki dikkate değerdir. Deniliyor ki: "Zeytin ilk önce Tur-i Sina'dan yayılmış veya önemli bir kısmı orada yetiştiğinden öyle denilmiştir." Bununla beraber bunda, Hz. Musa'nın, Allah'ın kendisiyle konuşma şerefine mazhar olduğu mübarek Tur-i Sina'nın zikredilmesiyle zeytinin bereketine bir işaret bulunduğu gibi, "mübarek bir ağaçtan, zeytinden" "Nûr, 24/35" meâlindeki temsile bir ima da yok değildir. Zira beyanın hedefi, bu tecellilerden ilahi feyiz ve berekete irşat etmektir.)

21. Deve, sığır, davar cinsi hayvanlarda sizin için cidden bir ibret vardır. Karınlarındakilerden size içiriyoruz. Sizin için de onlarda hem bir çok fayda vardır, hem de onlardan yersiniz.

(Onların kanları ve gübreleri arasından bembeyaz ve tertemiz bir süt çıkar, içilir. Bir kör tabiatla bu nasıl seçilir?)

22. Hem onlar üzerinde, hem gemide taşınırsınız.

23. Andolsun biz Nûh'u Kavmine Rasul gönderdik de dedi ki: "Ey benim kavmim! Allah'a ibadet edin, O'ndan başka bir tanrınız yoktur. O halde korunmaz mısınız?

(Hz. Nûh'un peygamberliği ve nasıl davet ettiği hakkında daha geniş ayrıntılar için, bkz. A'râf, 7/59-64; Hûd, 11/36-48 âyetleri ve Nûh Sûresinin tamamı.)

24. Bunun üzerine kavminden küfreden kodaman grup şöyle dedi: "Bu, başka değil, ancak sizin gibi bir beşer, üstünüze geçmek istiyor. Eğer Allah dilese idi, elbette bazı melekler gönderirdi. Biz, evvelki atalarımız içinde bunu işitmedik."

(Yani Nûh'un dediğini, Allah'tan başka ilah yoktur sözünü işitmemişler, yahut bazılarının dediğine göre Nûh gibi peygamberlik iddia eden işitmemişler, cahillikleri o kadar uzamış ki Peygamber cinsini duymamışlar. Bununla beraber bizce bunun, melekler indirilmesine işaret olması da ihtimal dahilindedir ki, melekler indirildiğini hiç işitmedik demiş olurlar.)

25. "Her halde o, öyle bir adam ki kendisinde bir cinnet var. Dolayısıyla bunu bir zamana kadar gözetin.

26. Nûh dedi: "Ey Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı sen bana yardım et."

(Nûh, o nasihat dinlemeyen, ilmî, sözlü cevaplarla yola gelmek ihtimali olmayan o kafirlere karşı fiilen zafer kazanmakla doğruluğunun ortaya çıkarılmasını Rabbinden dua ile istedi ki, bu dua, Allah'ı, yaratmaktan ve yarattıklarından gafil zanneden o kafirlerin yok olması demekti.)

27. Biz de ona şöyle vahyettik: "Bizim gözetimimiz ve vahyimizle gemiyi yap. Sonra emrimiz gelip de tandır kaynayınca hemen ona, topundan bir iki çift ve aleyhinde daha önce söz geçmemiş olandan başka aileni sok ve o zulmedenler hakkında bana bir hitapta bulunma. Çünkü onlar, suda boğulacaklardır."

(Geniş bilgi için Hûd, 11/40 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ
الَّذِي نَجَّانَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾ وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا
مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ وَإِنْ كُنَّا
لَمُبْتَلِينَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٣١﴾
فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ
إِلَٰهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْآخِرَةِ وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَٰذَا إِلَّا
بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنْ أَطَعْتُمْ
بَشَرًا مِثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾ أَيَعِدُكُمْ أَنَّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا
وَعِظَامًا أَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾ إِنْ هِيَ
إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾ إِنْ هُوَ
إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ
انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ ﴿٤٠﴾
فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ
الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾ ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ ﴿٤٢﴾

28. Dolayısıyla sen beraberindekilerle birlikte geminin üzerine çıktığında da de ki: "Hamd olsun o Allah'a ki, bizi o zalim kavimden kurtardı."

29. Ve de ki: "Rabbim! Beni bir mübarek konak yerine kondur. Konuklatanların en hayırlısı sensin."

[İbn Abbas der ki: "Bu dua, Nûh'un (a.s) gemiden ineceği zaman yapması istenen duadır." Dolayısıyla, kalmak üzere bir yere inen, konaklayan herkesin bu duayı okuması uygun olur.

Kurtubi şöyle der: "Âyet, yüce Allah'ın, kullarına, bir vasıtaya bindikleri ve indikleri zaman böyle demelerini öğretmesidir. Hatta evlerine girip selam verdiklerinde bunu söylerler."]

30. İşte bunda çok âyetler vardır. Ve gerçekten biz, pek imtihancıyızdır.

31. Sonra arkalarından başka bir nesil inşa ettik.

(Burada bu neslin kimler olduğu belirtilmemiştir. Fakat Nûh kavminden sonra çoğunlukla Âd ve Semûd kavimleri zikredildiğine göre bu nesilden maksat Âd, Peygamberin de Hûd olması düşünülür. Semûd ve Sâlih de denilmiştir.)

32. Onların içinde de kendilerinden bir peygamber gönderdik. Şöyle ki: Allah'a ibadet edin, O'ndan başka bir tanrınız yok. Artık korunmaz mısınız?

33. Dünya hayatında kendilerine refah verdiğimiz halde küfredip âhiretteki buluşmayı yalanlayan kavminden o kodaman grup (o mele') ise şöyle dedi: "Bu, başka değil, ancak sizin gibi bir beşer, yediğinizden yiyor, içtiğinizden içiyor"

(Nûh kavminin yalnız kafir olduklarını zikretmekle yetinilmişti. Bunlar hakkında ise, küfürleriyle beraber âhiretteki buluşmayı yalanlama ve dünya hayatında nimet ile şımarma özellikleri de zikredilmiştir. Bunlar, çağdaş kafirlerin de en açık niteliklerini teşkil ettiği gibi, söyledikleri sözler de tamamen şimdiki kafirlerin dillerinden düşürmedikleri sözlerdir. Bunlar da bir beşerin peygamber olmasını kabul etmemekle beraber peygamberi sıradan bir beşer seviyesinde göstermek için beşeriyeti yiyip içtiği şeylerle mukayese ediyor ve beşer toplumunu kökünden yıkacak olan şu propagandayı ileri sürüyorlar:)

34. Ve şayet sizin gibi bir beşere itaat ederseniz, kesinlikle siz o durumda mutlaka hüsrandasınız.

(Hatırlatmağa ihtiyaç yoktur ki bir beşerin beşere itaatını kayıtsız şartsız inkar eden bu söz, ayrılıkçılık ve anarşistlik davasıdır. Ve bir başkanın başkanlığı altında toplanmayan bir beşer toplumu yoktur. Cumhuriyetler bile bir başkanın başkanlığı altında birleşmek ihtiyacındadır. Fakat kendi dünya hayatlarından ilerisini hiç hesaba katmak istemeyen ihtilalci kafirler, kendi amaç ve faydalarını elde etmek için hürriyet iddiası altında itaat dayanaklarını yıkarak milletlerin sosyal düzenlerini tahrip etmekten zevk alırlar.

Bunun gibi dünya refahıyla şımarmış ve âhiretteki buluşmanın yalan olduğunu diline dolamış olan o kafirler de Allah'ın emriyle Peygambere itaat hissini kırmak için, beşerin beşere meşru olan itaat esasını, bir esirlik ve hüsran anlamında göstererek kökten baltalamağa çalışıyorlardı. Toplumun kalıcılığına en büyük darbe olan bu büyük cinayetin, âhiretteki sorumluluğu bahis konusu edildiği zaman da diyorlar ki:)

35. "Siz öldüğünüz ve bir toprak, bir yığın kemik olduğunuz vakit muhakkak çıkarılacaksınız diye mi size vaat ediyor?"

36. "Heyhat! O vaat olunduğunuz şey ne kadar uzak!"

37. "O, bizim dünya hayatımızdan başka bir şey değildir, ölürüz ve yaşarız. Fakat biz öldükten sonra tekrar diriltilmeyiz."

38. "O ancak öyle bir adam ki, bir yalanı Allah'a iftira etti. Biz ona inanacak değiliz.

(İşte görülüyor ki zamanımız kafirlerinin ve özellikle aydın geçinen çağdaş zındıkların dine karşı söyledikleri sözler de bu âyetlerde ifadesini bulan en eski kafirlerin bu sözlerine bir dönüş yapmaktan başka bir şey değildir.)

39. (Hûd): "Ey Rabbim, dedi beni yalanladıkları için öcümü al."

40. Allah buyurdu ki: "Az bir zamanda pişman olacaklar."

41. Derken onları o korkunç ses, hak ile alıverdi de kendilerini bir sel süpürüntüsü yapıverdik. Artık öyle bir def olmuş oldu ki o kavim, o zalimler!

[Onları yakalayan o korkunç ses, Cebrâil'in sesidir. Tefsirciler şöyle der: "Cebrâil onlara öyle bir bağırdı ki, bu sesten dolayı altlarından yer sarsıldı, onlar da bunun şiddetinden, selin sürüklediği çerçöp haline geldiler."]

42. Sonra arkalarından başka nesiller inşa ettik.

[Âd kavminin yok olup gitmesinden sonra Sâlih, Lût, Şuayb ve diğer peygamberlerin kavimleri var edilmiştir. Bu sebeple her ümmet, Allah'ın kendilerine muhtaç olmadığını ve peygamberlerin davetini kabul etmeleri halinde bunun faydasının kendilerine ait olduğunu bilmelidirler.]

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا
تَتْرَا كُلَّمَا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا
وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا
مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٤٥﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ
وَمَلَإِيْهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ
لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ
الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾
وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَىٰ رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ
وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي
بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٥١﴾ وَإِنَّ هَٰذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا
رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾ فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا
لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾ فَذَرْهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾ أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا
نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَل لَّا يَشْعُرُونَ
﴿٥٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ هُم مِّنْ خَشْيَةِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِ
رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾ وَالَّذِينَ هُم بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

وَالَّذِينَ

43. Hiçbir ümmet, ecelinin önüne geçip onu geride bırakamaz ve erteleyemezler de.

[Helak edilecek milletlerden hiçbiri, belirlenen helak ve yok edilme vaktini ne öne alabilir, ne de bu süreyi bir an olsun erteleyebilir.]

44. Sonra ardı ardına peygamberlerimizi gönderdik. Her ümmete peygamberi geldikçe onu yalanladılar. Biz de onları birbiri ardınca yuvarladık ve hepsini birer efsane yaptık. Artık defolsun öyle bir kavim ki imana gelmezler!

["Hepsini birer efsane yaptık" demek: "Onları, anlatılan haberler ve dilden dile dolaşan kıssalar haline getirdik" demektir. İnsanlar hayretle ve birbirlerini teselli etmek maksadıyla onların başına gelenleri anlatırlar. Ama kimi ibret alır, kimi almaz.]

45. Sonra bir takım âyetlerimiz ve açık

bir ferman ile Musa'yı ve kardeşi Hârun'u gönderdik...

["Âyetlerimiz"den maksat, el, asa, çekirge, ekin biti, kurbağa, kan, meyvelerini eksiltme gibi mucizelerdir. Denizin yarılmasını bu mucizelerden saymak uygun olmaz. Çünkü maksat, yalanlayıp kibirlenerek kabul etmedikleri mucizelerdir.

"Açık ferman" dan maksat da ya, bu mucizelerin içine dahil olmakla beraber, ilk ve ana mucize olduğu için asâdır, ya da bizzat âyetlerin kendileridir. Bu mucizeler hakkında bilgi için, A'râf, 7/133 âyetine bakınız.]

46. (O ikisini) Firavun'a ve kodamanlarına (gönderdik) de bunları kibirlerine yediremediler. Ve dik başlı bir kavim idiler.

47. Onun için: "Biz, dediler, bizim gibi iki beşere iman mı ederiz? Onların kavmi bize kulluk edip dururken?"

48. Böylece o ikisini yalanladılar da helak edilenlerden oldular.

49. Andolsun, berikiler doğru yolu tutabilsinler diye Musa'ya o kitabı da verdik.

50. Meryemoğlu'nu da anasıyla beraber bir mucize kıldık ve ikisini de bir oturaklı ve temiz sulu bir tepede barındırdık.

["Oturaklı" diye terceme edilen "karar" kelimesi, aslında, üzerinde oturulan her düz yere denir. "Main" de, yer üzerinde açıktan akan sudur. Katade şöyle der: Karar, meyveli ve sulu yerlerdir. Yani böyle olduğu için üzerinde insanların yaşadığı yerdir.]

51. Ey Rasuller! Helal ve hoş şeylerden yiyin ve güzel işler yapın. Çünkü ben, ne yaparsanız tamamen bilirim.

(Yani karşılığını veririm. Her peygambere, zamanında böyle hitap edilmiş ve en sonunda, hepsinin elde ettiği nimetleri kendisinde toplamış olmak itibarıyla bu hitap bilhassa son Peygamber'e (a.s.) yöneltilmiştir.

Burada, peygamberlere karşı: "yediğinizden yiyor ve içtiğinizden içiyor" diyenlerin sözlerine karşı bir cevap vardır. Yani peygamberlere de yeme içme izni verilmiştir. Fakat onlara itiraz eden kodaman kafirler gibi haram ve helalini ayırmadan, pisini temizini seçmeden yemezler, insanların haklarına tecavüz etmezler, halkın iliklerini emmezler, helal ve temiz olarak hoş ve temiz olan şeylerden yerler. Sonra yedikleri de onlar gibi sadece keyif ve zevk için değil, güzel çalışıp iyi ameller yaparak Allah'a ibadet etmek ve şükürlerini yerine getirmek hikmetiyledir. Onun için, maksatları, ne olursa olsun dünya hayatı refahını yaşamaktan ibaret olan kafirlere, Firavunlara, zalimlere itaat edip boyun eğmek esirlik ve hüsran olduğu halde, peygamberlere ve onların yolundan giden Allah adamlarına itaat etmek ve uymak, dünya ve âhirette hoş hayat yaşatan bir nimet ve mutluluktur.)

52. Ve işte bu sizin ümmetiniz, bir tek ümmet ve rabbiniz de ben. Artık hep benden korkun.

(İşte bu, yani helal ve hoş şeylerden yeyip salih ameller işlemek üzere İslam ve tevhid esasında toplanmak, hepinizin tek ümmet olarak ümmetidir. Yani bütün peygamberlerin din ve şeriatının esası budur. Rabbiniz de benim, dolayısıyla benden korkunuz, benden başkasından korkmayınız.)

53. Derken, işlerini aralarında kitap kitap parçaladılar. Her grup, kendilerinkine güveniyor.

[Enbiyâ, 21/93 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

54. Şimdi sen onları, dalgınlıkları içinde bir zamana kadar bırak.

55. Kendilerine verdiğimiz mal ve evlat ile sanıyorlar mı ki....

56. .....Onların gerçekten hayırlarına koşuyoruz? Hayır, işin farkında değiller.

[Akıl ve şuurları yok ki, durumu düşünüp değerlendirsinler. Akılları olsa, bu mal ve çocukları onlara iyilik için vermediğimizi, bunları hak eder bir konumda olmadıklarını düşünür anlarlardı. Ama bunların, kendileri için bir şımarıklık vesilesi olduğunu anlamıyor, yollarına devam ediyorlar.]

57. Her halde Rablerinin korkusundan titreyenler...

58. Ve Rablerinin âyetlerine iman edenler.....

59. Ve Rablerine hiçbir şeyi ortak koşmayanlar...

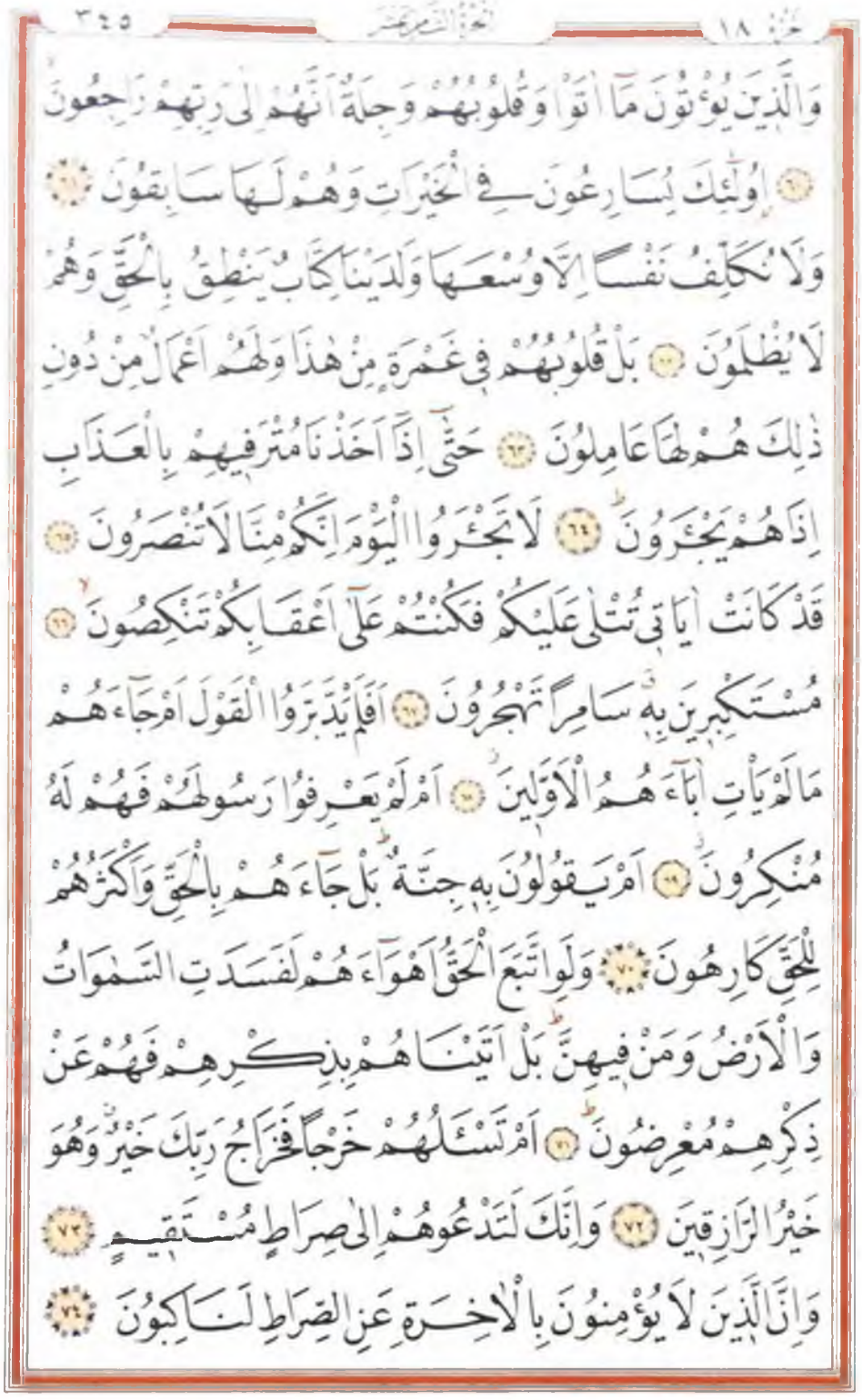
وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ
﴿٦٠﴾ أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾
وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِّنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِّن دُونِ
ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ
إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ ﴿٦٤﴾ لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ إِنَّكُم مِّنَّا لَا تُنصَرُونَ ﴿٦٥﴾
قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ تَنكِصُونَ ﴿٦٦﴾
مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾ أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُم
مَّا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ
مُنكِرُونَ ﴿٦٩﴾ أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُم بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ
لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ
وَالْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَاهُم بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَن
ذِكْرِهِم مُّعْرِضُونَ ﴿٧١﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ
خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾
وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾

60. Ve Rablerinin huzuruna varacaklarından dolayı yürekleri çarparak verdiklerini verenler...

[Hz. Aişe, Hz. Peygamber'e (a.s.), bu âyette söz edilen kişilerden maksat, Allah'tan korktuğu halde zina yapan, içki içen ve hırsızlık edenler midir diye sormuş, Rasûlullah (s.a.v) da: "Hayır, ey Sıddık'ın kızı! Bunlar, Allah'ın kabul etmeyeceğinden korka korka namaz kılan, oruç tutan, sadaka ve zekât verenlerdir" diye cevap vermiştir. Bkz. Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'ân (3175); Ahmed b. Hanbel, Müsned, 6/159. Hasan-ı Basrî şöyle der: "Mümin, hem iyi iş yapar, hem kabul edilmemesinden korkar. Münafık, hem kötü iş yapar, hem de kendini emin hisseder.")

61. İşte bunlar, hayırda hız yaparlar ve hem onun için ileri giderler.

62. Bununla beraber biz hiç kimseye gücünün yettiğinden başka yük yüklemeyiz ve katımızda bir kitap vardır, hakkı söy-

ler. Onlara zulüm de edilmez.

63. Fakat onların kalpleri bundan bir dalgınlık içindedir. Hem onların ondan başka bir takım işleri vardır ki, hep o işler için çalışırlar.

[Fakat o suçlu kafirlerin kalpleri, bu Kur'ân'a karşı gaflet içinde ve kapalıdır, onu görmezler. Hem o kafirlerin, müminlerin yukarıda sayılan sıfatlarına ters ve zıt amelleri vardır ve hep o kötü işleri yapmağa devam ederler.]

64. Nihayet refahlı olanlarını azaba çekiverdiğimiz zaman hemen feryada başlayacaklardır.

[Kafirlerin şımarık zenginlerini aniden bir azapla yakaladığımız zaman hemen sızlanır, feryat eder, yardım isterler. O zaman onlara şöyle denir:]

65. "Feryat etmeyin bugün! Çünkü siz bizden kurtarılamazsınız.

[Bugün, yardımınıza koşup sizi elimizden kurtaracak kimse bulunmayacaktır. Yahut, bizden size bir yardım ve medet gelmeyecek.]

66. Karşınızda âyetlerim okunuyordu da siz ardınıza dönüyordunuz.

67. Ona kafa tutarak, gece toplantıları yaparak saçma sapan sözler söylüyordunuz.

[Gece toplanıp sohbet ediyor ve bu sohbetlerinizde Kur'ân hakkında kötü sözler söylüyor, Peygambere sövüyordunuz.]

68. Ya, hala o kelamı düşünmezler mi? Yoksa onlara, evvelki atalarına gelmemiş bir şey mi geldi?

[O müşrikler hiç Allah kelamını düşünüp ibret almazlar ve ondaki delilleri görmezler mi? Yoksa onlara gelen peygamber gibi, atalarına da peygamber gelmemiş midir ki, peygambere karşı çıkıyor, onu reddediyorlar?]

69. Yoksa peygamberlerini tanımadılar mı da onun için onu inkar ediyorlar?

[Yoksa bu inkarcılar, Muhammed'in kendilerine gönderilen bir peygamber olduğunu anlayamadılar mı? Onun güvenilir ve doğru sözlü olduğunu bilmiyorlar mı ki onu kabul etmiyorlar?]

70. Yoksa "onda bir cinnet var" mı diyorlar? Hayır, o onlara hak ile geldi fakat çoğu haktan hoşlanmıyorlar.

[Hayır, onda bir delilik yok, o onlara gerçeği söylüyor. Gerçeği söyleyen deli olur mu? Fakat ne var ki kafirlerin çoğu hakkı çirkin görür, ondan hoşlanmazlar. Yoksa Muhammed'i çok iyi tanıyorlar, deli olmadığını da çok iyi biliyorlar.]

71. Eğer hak onların keyiflerine uysa idi Gökler, Yer ve bunlardaki kimseler kesinlikle fesada uğrardı. Hayır, biz onlara, unutulmaz ders olacak zikirlerini getirdik de onlar zikirlerinden yüz çeviriyorlar.

[Hak, o müşriklerin heva ve heveslerine uyacak olsaydı, yani Allah, varlıkları onların istedikleri gibi sevk ve idare edecek olsaydı, elbette ki gökler, yer ve onlarda bulunanlar bozulup giderdi. Zira o müşrikler neyin uygun olduğunu, neyin uygun olmadığını takdir edemezler. Aksine biz onlara, kendileri için bir şeref olan Kur'ân'ı verdik, onlar bununla iftihar etmelidirler. Ama onlar bu Kur'ân'dan yüz çeviriyorlar. Enbiyâ, 21/10 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

72. Yoksa sen onlardan bir vergi mi istiyorsun? Rabbinin vergisi daha hayırlıdır. Hem O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

[Ey Muhammed! Sen o müşriklerden, İslamı tebliğ etme karşılığında bir ücret mi istiyorsun ki onlar, senin davetini kabul etmek istemiyorlar? Sen onlardan bir ücret istemiyorsun. Zira Rabbinin sana vereceği mükafat ve sevap, şu fani dünyanın gelip geçici malından çok daha hayırlıdır. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır. Senin yaptığın davet görevinin karşılığını da en iyi şekilde verecektir.]

73. Doğrusu sen onları, dost doğru bir caddeye çağırıyorsun.

[Sen onları, selim aklın doğru olduğuna şahit olduğu, içinde hiçbir eğrilik bulunmayan bir yola, yani Naim cennetlerine götüren İslama çağırıyorsun.]

74. Fakat Âhirete inanmayanlar, caddeden sapmaktadırlar.

[Öldükten sonra dirilip de sevap ya da ceza göreceklerine inanmayanlar var ya, işte onlar, gerçekten doğru yoldan çıkmaktadırlar.]

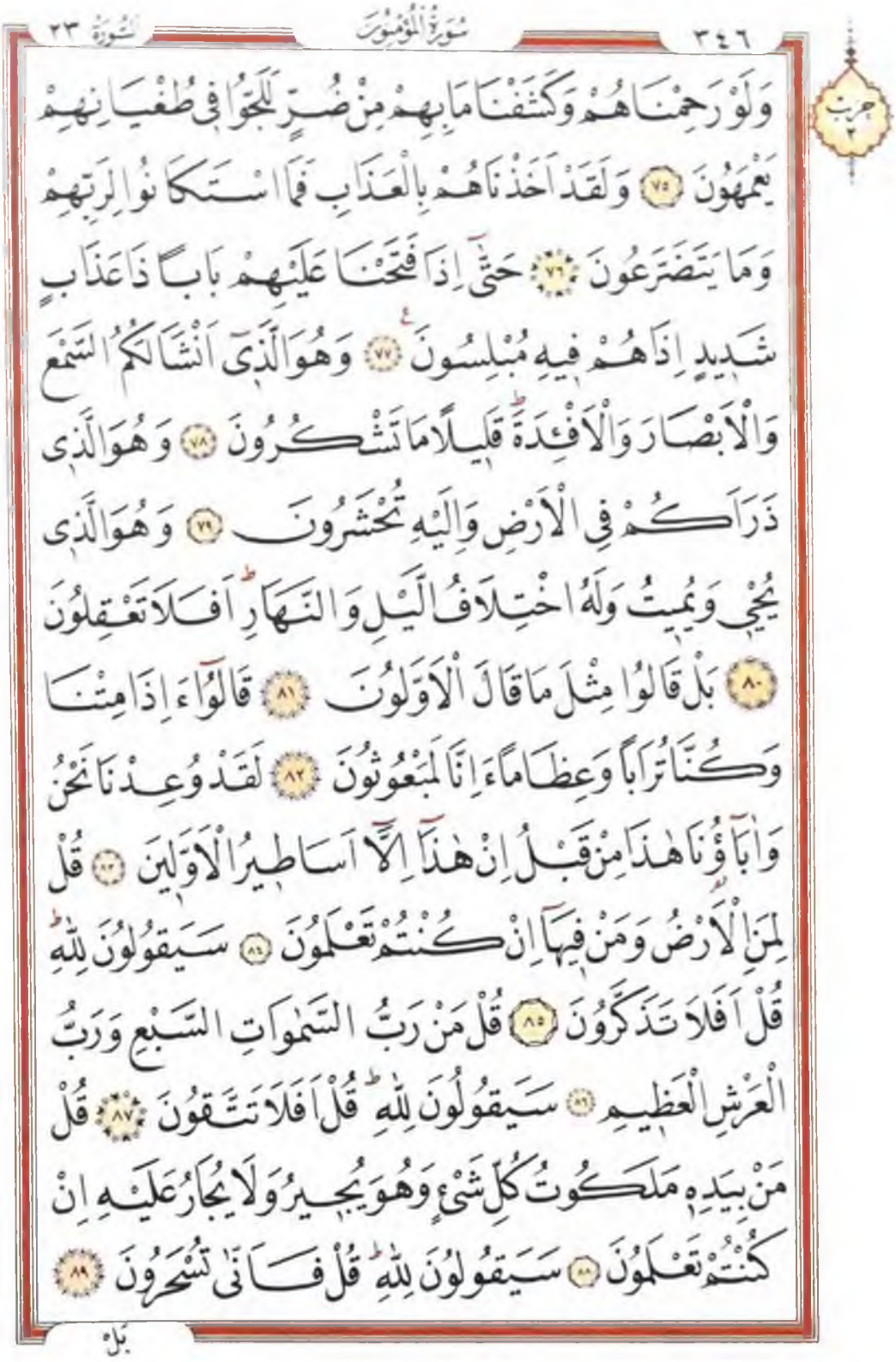

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَّلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾ وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ
وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾ حَتَّىٰ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ
شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾ وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ
وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ وَهُوَ الَّذِي
ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ الَّذِي
يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ
﴿٨٠﴾ بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿٨١﴾ قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا
وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ
وَآبَاؤُنَا هَٰذَا مِن قَبْلُ إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾ قُل
لِّمَنِ الْأَرْضُ وَمَن فِيهَا إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ
قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَن رَّبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ
الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُل
مَّن بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن
كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ فَأَنَّىٰ تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

بَلْ

75. Eğer biz onlara acıyıp da sıkıntılarını gideriversek, mutlaka taşkınlıklarında inat eder, hiçbir şey görmezler.

[İbni Abbas dedi ki: "Yüce Allah, Kureyş'i kıtlık ve açlıkla cezalandırdı. Öyle ki sonunda leşe, köpek ve ilhiz yediler." "İlhiz nedir?" diye sorulunca da şöyle demiştir: "Yünü ve kılları kana buluyor, sonra kızartıp yiyorlardı."

Kurtubi der ki: Ebu Süfyan, Rasûlullah'a (s.a.v.): "Allah ve akraba hakkı için söyle, sen, Allah'ın seni âlemlere rahmet olarak gönderdiğini iddia etmiyor musun?" diye sordu. Rasûlullah (s.a.v): "Evet, öyle diyorum" diye cevap verdi. Ebu Süfyan: "Ama görüyorum ki, vallahi sen, babaları kılıçla, çocukları da açlıkla öldürmekten başka bir şey yapmadın" dedi. Bunun üzerine bu âyetler indi.]

76. Gerçekten biz onları azaba tuttuk da yine Rablerine karşı uslanmadılar ve yalvarmıyorlar.

[Andolsun biz o müşrikleri sıkıntılara sokarak,

kıtlığa uğratarak, ileri gelenlerini öldürterek azapla yakalamıştık. Fakat onlar yine de bize boyun eğmediler, boyun eğecek adamlar da değiller.]

77. Nihayet üzerlerine şiddetli azabı olan bir kapı açtığımız vakit onun içinde ümitsizliğe düşüvereceklerdir.

[Ebussuud şöyle der: "Burada azaptan maksat, âhiret azabıdır. Nitekim âyetin taşıdığı tehdit ve azabın şiddetli olduğunun bildirilmesi bunu göstermektedir. Buna göre âyetin manası şöyle olur: Biz, onları öldürme, esir etme, açlık ve benzeri türlü sıkıntılarla imtihan ettik. Ancak âhiret azabını görünceye kadar onlarda herhangi bir yumuşama ve islama yönelme görülmedi. Azabı gördüklerinde ise ümitlerini kesmeğe ve boyun eğmeye başlayacaklar."]

78. Halbuki sizin için o kulağı, o gözleri, o gönülleri inşa eden O. Siz pek az şükrediyorsunuz.

[Bu uzuvların değerini bilip onları size verene şükretmiyor, bu nimetleri yerli yerinde kullanmıyor, onlardan faydalanmıyorsunuz. Nitekim, Ahkâf, 46/26 da meâlen: "Ama ne kulakları, ne gözleri, ne gönülleri kendilerine bir fayda vermedi" buyurulmuştur.]

79. Ve sizi yeryüzünde yaratıp yayan O. Hep O'na haşredileceksiniz.

80. Ve öldüren ve dirilten O. Gece ve gündüzün değişmesi de hep O'nun için. Artık akıllanmayacak mısınız?

[Sizde, Allah'ın kudretini ve ezici gücünü gösteren delilleri anlayacak akıl yok mu ki, düşünüp de, hiç yoktan bunu yapabilenin, yok olduktan sonra mahlukatı tekrar diriltmeğe kadir olacağını anlayasınız.]

81. Hayır, evvelkilerin dedikleri gibi dediler:

82. "Öldüğümüz ve bir toprak, bir yığın kemik olduğumuz vakit mi, cidden biz mi, mutlak tekrar diriltileceğiz?" dediler.

83. "Yemin ederiz ki bize de atalarımıza da bu, bundan evvel vaat edildi. Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değil".

("Esâtir" kelimesi hakkında En'âm, 6/25 âyetine ve açıklamasına bakınız. Bu günkü kafirlerin de din ve âhiret inançlarına karşı biricik sözleri, "masal ve hurafe" demekten başka bir şey değildir. Hatta, "masal ve hurafe karışmış, bunları düzeltmeli" diyerek dindarlık kisvesi altında dinsizlik ilan eden nice kafirler ve şeytanlar görüyoruz. Oysa İslam, masal ve hurafeden ne kadar uzaktır! Bakın bütün bunlara karşı Kur'ân, gözün, kulağın ve kalbin yaratılışını hatırlatırcasına ne güzel bir ilmî tartışma öğretiyor:)

84. De ki: "Kimin o yer ve ondaki kimseler, eğer biliyorsanız?"

[Kurtubi şöyle der: "Yüce Allah bu âyette kendisinin birliğini ve ilahlığını, yok olmayacak olan mülkünü ve bozulmayan gücünü haber veriyor. Bu ve bundan sonraki âyetler, kafirlerle mücadelenin ve onlara delille karşı çıkmanın caiz olduğunu gösteriyor. Aynı zamanda başlangıçta yoktan yaratan, meydana getiren ve benzeri olmadan var eden kimsenin, ilahlığa ve mabutluğa layık olduğuna dikkat çekiyor.]

85. "Allah'ın" diyecekler. De ki: "O halde düşünmez misiniz?"

86. De ki: "Kim o yedi göğün Rabbi ve o ulu Arş'ın Rabbi?"

87. "Allah'ın" diyecekler. De ki: "O halde korkmaz mısınız?"

88. De ki: "Kim , o her şeyin mülkü elinde olan ve kendisi kayırdığı halde O'na karşı kayrılma yapılmayan, eğer ilminiz varsa?"

[O, korumak istediğini korur, ama hiç kimse O'na karşı savunulamaz. O'nun yardım etmek istemediği kimseye yardım edilmez. Çünkü O, Âl-i İmrân, 3/160 âyetinde meâlen: "Eğer Allah size yardım ederse o vakit sizi yenecek yoktur. Eğer sizi yardımsız bırakırsa, kimin haddinedir ki ondan sonra size yardım etsin" buyurmuştur.]

89. "Allah'ın" diyecekler. De ki: "O halde nereden büyüleniyorsunuz?"

[Âyette, yaptıkları saçmalıklar ve yersiz davranışlar ve konuşmalar, büyülenmiş kimsenin yaptığı saçmalık ve yersiz konuşmalara benzetilmiştir.]

90. Doğrusu biz onlara hakkı getirdik ve şüphesiz, onlar yalancılar.

[Allah'ın birliği, öldükten sonra dirilme ve hesap konusunda biz onlara hak ve doğru sözü getirdik. Şüphesiz onlar Allah'ın ortakları var ve O, çocuk edindi demek suretiyle yalan söylüyorlar.]

91. Allah çocuk edinmedi, beraberinde bir tanrı da yok. Olsaydı, bu durumda her tanrı kendi yarattığını alır giderdi ve elbette biri diğerine büyüklenirdi. O isnat ettikleri vasıflardan uzak o Allah...

[Razi der ki: "Allah'tan başka ilahlar olsaydı, ilahlardan her biri kendi yarattığını alıp bir tarafa ayrılır ve onlara hükmeder, her birinin mülkünü diğerinden ayrılmış görürdünüz. Bu ilahlar birbirlerini yenmeğe çalışırlardı. Nitekim dünyadaki kralların halini görüyorsunuz. Bunların mülkleri ayrı olup her biri diğerine üstün gelmeğe çalışır. Mülk ayrılığı ve üstün gelme eseri görmediğinize göre, bilin ki

Allah, Kur'an'da her şeyin misalini de koymuştur. Onun misalleri:

Bu âyette şöyle der: "Eğer birden çok ilahın varlığı kabul edilseydi, bunların her biri yarattığını tek başına yaratırdı. Sonra her biri diğerini ezmek isterdi. Sonunda biri diğerini yener ve kainatın düzeni kalmazdı. Oysa bu varlık âleminin son derece mükemmel bir şekilde düzenli olduğu görülmektedir. İşte bu, Allah'ın çocuk ve ortak edinmekten uzak olduğunu gösterir."]

92. ... O, gözlerin gördüğünü de görmediğini de bilen Allah. Dolayısıyla onların koştukları şirklerden çok yüksektir.

[Âyet-i Kerimede geçen "gayb" kelimesi hakkında bilgi için En'âm, 6/59 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

93. De ki: "Rabbim! Eğer onlara edilen tehdidi bana mutlaka göstereceksen...

94. ... Beni o zalimler topluluğu içinde bulundurma, Rabbim!"

[Ey Rabbım! Onlara dünyada çektireceğini vaat ettiğin azabı mutlaka bana göstereceksen, Rabbım, beni o zalım toplulukla beraber kılma ki, onlarla birlikte helak olmayayım. Beni onların arasında değil, kendilerinden razı olduğun dostlarının arasında bulundur.]

95. Şüphesiz ki bizim onlara yaptığımız tehdidi sana göstermeğe elbette gücümüz yeter.

[Ama biz bir hikmetten dolayı o azabı, tayin ettiğimiz vakit gelene kadar erteliyoruz.]

96. Sen o kötülüğü, en güzel olan hasletle def et. Biz onların ne halt edeceklerini daha iyi biliriz.

[Yüce Allah bu âyette, insanlara muamelede en güzel ve faydalı ilacı veriyor. Bu ilaç, kendisine kötülük yapanın kalbini kazanmak ve düşmanlığını dostluğa, kinini sevgiye dönüştürmek için ona iyilik yapmaktır.]

97. Ve de ki: "O şeytanların dürtüştürmelerinden sana sığınırım Rabbim."

98. "Ve o şeytanların huzuruma gelmelerinden de sana sığınırım rabbim"

[Yüce Allah bu âyetlerde Rasûlullah'a ve dolayısıyla biz Müslümanlara şeytanın şerrinden kendisine sığınmamızı emrediyor. Çünkü onun şerrinden emin olmak için Allah'a sığınmaktan başka yol yoktur.]

99. Nihayet her birine ölüm geldiği vakit diyecek ki: "Rabbim! Döndür, döndür beni döndür...

100. ... Belki ben o terk ettiğim hususlarda salih amel işlerim." Hayır, hayır! O bir kelimedir ki onu o söyler. Ötelerinde ise tekrar diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır.

[Kurtubi der ki: "Berzah, iki şey arasındaki engeldir. Burada maksat, ölüm vaktinden tekrar dirilme vaktine kadar, dünya ile âhiret arasındaki süredir. Kim ölürse Berzah'a girmiş olur.

Bir adam Şa'bi'nin huzurunda: "Allah falancaya rahmet etsin, âhiretlik oldu" deyince Şa'bi: "Hayır, âhiretlik olmadı, Berzah ehlinden oldu. O şimdi dünyada da değil, âhirette de değil" dedi.]

101. O vakit sur üfürüldü mü, artık aralarında o gün ne soy sop vardır, ne de birbirlerine durumlarını sorarlar.

[Yeniden dirilmenin ve mahşerde toplanmanın olacağı zaman ikinci kez sura üflendiğinde, bugün dünyada olduğu gibi o gün artık aralarında akrabalık bağları ve dayanışma yok olduğundan kendilerine fayda verecek soy sop kalmaz. Çünkü, "o gün kişi, kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve oğullarından kaçar. Her birinin bir işi vardır o gün, başından aşar" "Abese, 80/34-37." Aşırı korku ve endişeden herkes kendi derdine düşer, birbirlerine bir şey soramazlar.]

102. O zaman her kimin tartıları ağır gelirse işte onlar, o felah bulanlardır.

103. Her kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar, kendilerine yazık edenler, hep cehennemde kalanlardır.

104. Ateş yüzlerini yalar, o halde ki, ateşin içinde dişleri sırıtır.

[Hadiste şöyle buyrulur: "Ateş onu dağlar, üst dudağı, başının ortasına varacak kadar gerilir. Alt dudağı da, göbeğine inecek kadar sarkar." Tirmizi, Cehennem 5; Tefsirü süre 23.]

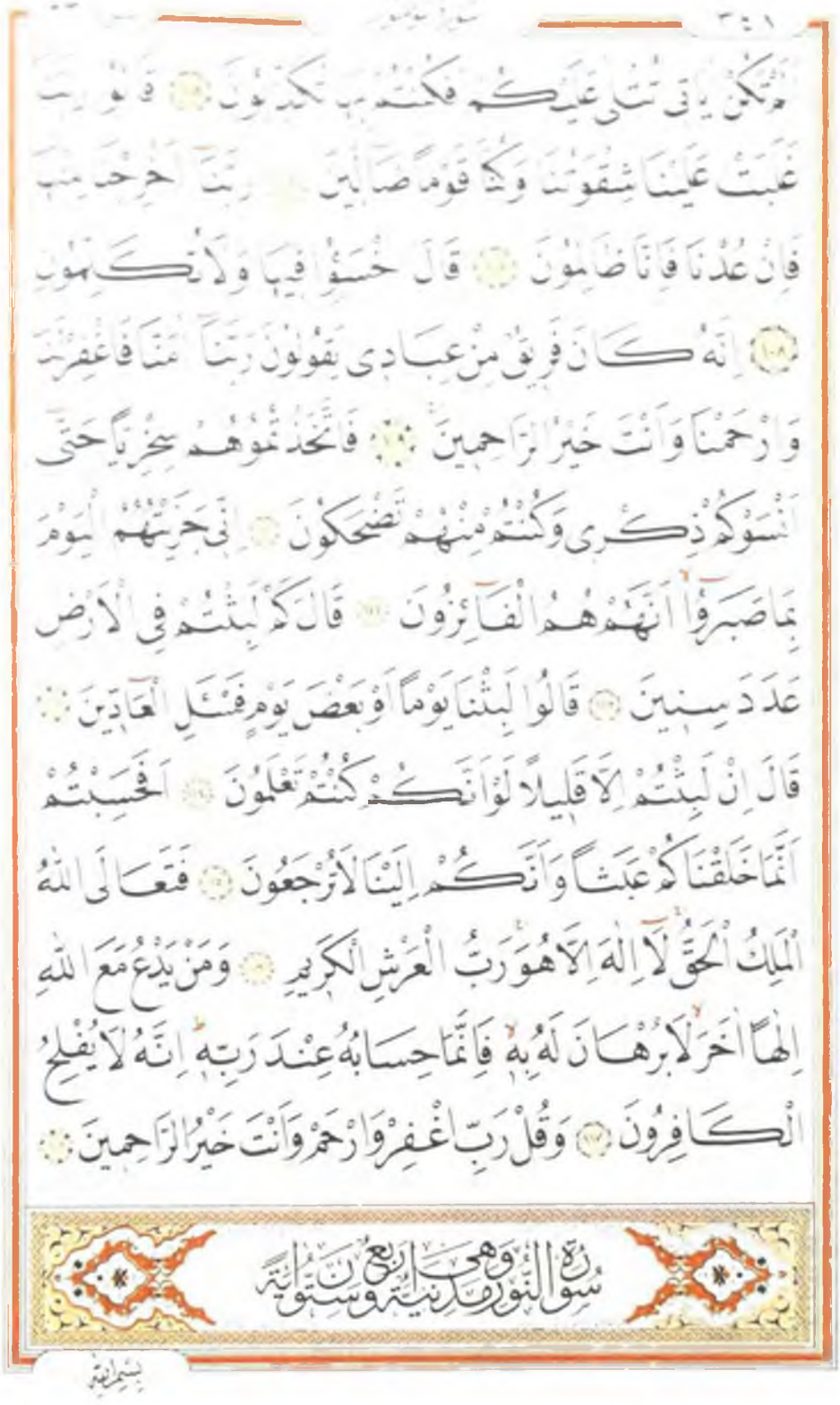

105. Değil miydi, âyetlerim size okunuyordu da siz onları yalanlıyordunuz?

[Razı der ki: Âyetlerim size okunuyordu ama, bütün açıklığına rağmen siz onları yalanlıyordunuz. Onun içindir ki şu içinde bulunduğunuz elem verici azaba hak kazanmış oldunuz.]

106. "Rabbimiz, derler, bize bedbahtlığımız galip geldi ve biz sapkın bir kavim idik."

[Yani kafirler, yüce Allah'ın, "Benim âyetlerim size okunmadı mı ve siz onları yalanlamadınız mı" gibi kınamalarını işitince yalvarıp yakararak derler ki: "Ey bizi nimetleriyle terbiye eden Rabbimiz! Dünyada bedbahtlığımız ve nefsânî arzu ve isteklerimiz bize galip geldi, nefislerimize uyduk, yoldan çıkmış, sapıklığa düşmüş bir kavim olduk, kusurlarımızı itiraf ediyoruz."]

107. "Ey bizim Rabbimiz! Çıkar bizleri bundan, döner bir daha yaparsak her hal-

de bizler zalimiz."

[Suçlarını itiraf edip bir daha küfre dönmeyeceklerine, aynı şeyleri yapmayacaklarına söz vererek ateşten çıkarılmalarını istediler. Ama cevap ümit kırıcı, bütün yolları kapayıcı şekilde geldi:]

108. Allah buyurdu: "Sinin orada, bana bir şey söylemeyin."

[Aşağılanmış kimselerin susması gibi susun, susturulmuş köpekler gibi olduğunuz yerde sinip durun, zelil ve rezil olun.

"Sinin orada" diye tercüme edilen "hisa" kelimesi, aslında köpekleri kovmada kullanılan bir kelimedir.]

109. Çünkü kullarımdan bir fırka vardı, "Rabbimiz! Biz iman ettik, bizim günahlarımızı bağışla, bize merhamet et, sen merhamet edenlerin en hayırlısısın" diyorlardı da...

[Mücahit şöyle der: Bunlar Bilali Habeşi, Habbab b. Eret, Süheybi Rumi ve diğer zayıf Müslümanlardır. Ebu Cehil ve arkadaşları bunlarla alay ederlerdi.]

110. ... Siz onları alaya aldınız. Sonunda onlar, size beni anmayı unutturdular. Onlara öyle gülüyordunuz.

[Kendi kusurlarınızı görmüyor, o müminlerin imanlarıyla, dualarıyla alay ederek onlara karşı alaycı tavırlarla kahkahalar atıyor, gülüp duruyordunuz. Elbette sizin yaptığınız gibi ilahi dini inkar eden, dinin mukaddes değerlerini hafife alan, müminlerin samimi bir kalp ile yaptıkları dua, ibadet ve taatlerle alay eden kimselerin sonları böyle dehşetli, sonsuz bir azaptır.]

111. İşte onlara ben, sabretmelerine karşılık bugün bu mükafatı verdim. Onlardır onlar, murada erenler.

112. Allah: "Yeryüzünde seneler sayısı, ne kadar kaldınız?" buyurur.

113. "Bir gün veya bir günün birazı, sayanlara sor" derler.

["Bunu bilen hesap uzmanlarına sor, biz onu unuttuk. Dünyada bizimle beraber olan meleklere sor" derler. İbn Abbas der ki: "İki üfürme arasında içinde bulundukları azap bunu onlara unutturmuştur."]

114. Allah buyurur: "Bilmiş olsanız, cidden pek az kaldınız."

[Eğer bunu bilmiş olsaydınız, şimdi bugün anladığınız gibi, o gün de dünyada ne kadar az kalacağınızı anlar ve bunun gereğini yapardınız.]

115. Ya, zannettiniz mi ki biz, sizi sırf boşu boşuna yarattık ve siz bize döndürülmeyeceksiniz.

[Hayvanları yarattığım gibi, sizi de sevapsız ve cezasız başıboş bırakılmış bir şekilde yarattığımı mı zannettiniz? Zâriyât, 51/56 ve Kıyâme, 75/36 âyetlerine de bakınız.]

116. Demek ki Allah, o hak Padişah, yüksek çok yüksek. Başka tanrı yok ancak O var. O, yüce Arş'ın Rabbi.

[Yüce Allah noksanlıklardan uzaktır. O, saltanat sahibidir. Yaratmak, yok etmek, hayat vermek ve öldürmek suretiyle mülkünde tasarrufta bulunur. O, boşu boşuna bir şey yapmaz, anlamsız bir şey yaratmaz. Çünkü hikmet sahibidir. O'ndan başka ne bir Rab vardır, ne de bir yaratıcı. O, yüce Arş'ın yaratıcısıdır.

Yüce Allah Arş'ı "kerim" sıfatıyla nitelemiştir. Çünkü rahmet, hayır ve bereket Arş'tan iner ve Arş, şereflilerin en şereflisi olan yüce Allah'a nispet edilir.]

117. Ve her kim Allah'ın beraberinde başka bir tanrı iddia ederse onun buna hiçbir delili yoktur ve onun hesabı ancak Rabbi katındadır. Gerçek şu ki kafirler felah bulmaz.

[Kainatın tahtına hakim, gerçek ve tek hükümdar olan Allah'tan başka tanrı olmadığı vurgulandıktan sonra bu âyette de O'ndan başka tanrı bulunduğunu iddia edip o tanrıya yalvaran kimsenin buna dair hiçbir kanıtı olmadığı, Rabbi'nin huzurunda bunun hesabını vereceği, nankör kafirlerin felah bulmayacağı haber veriliyor.]

118. Hem şöyle de: "Rabbim! Günahlarımı bağışla ve merhamet et. Sen, merhamet edenlerin en hayırlısısın."

[Yüce Allah, bu ümmete, dua ve övgü yolunu öğretmek için bu âyette resulune, istiğfar etmesini ve merhamet istemesini emrediyor.]

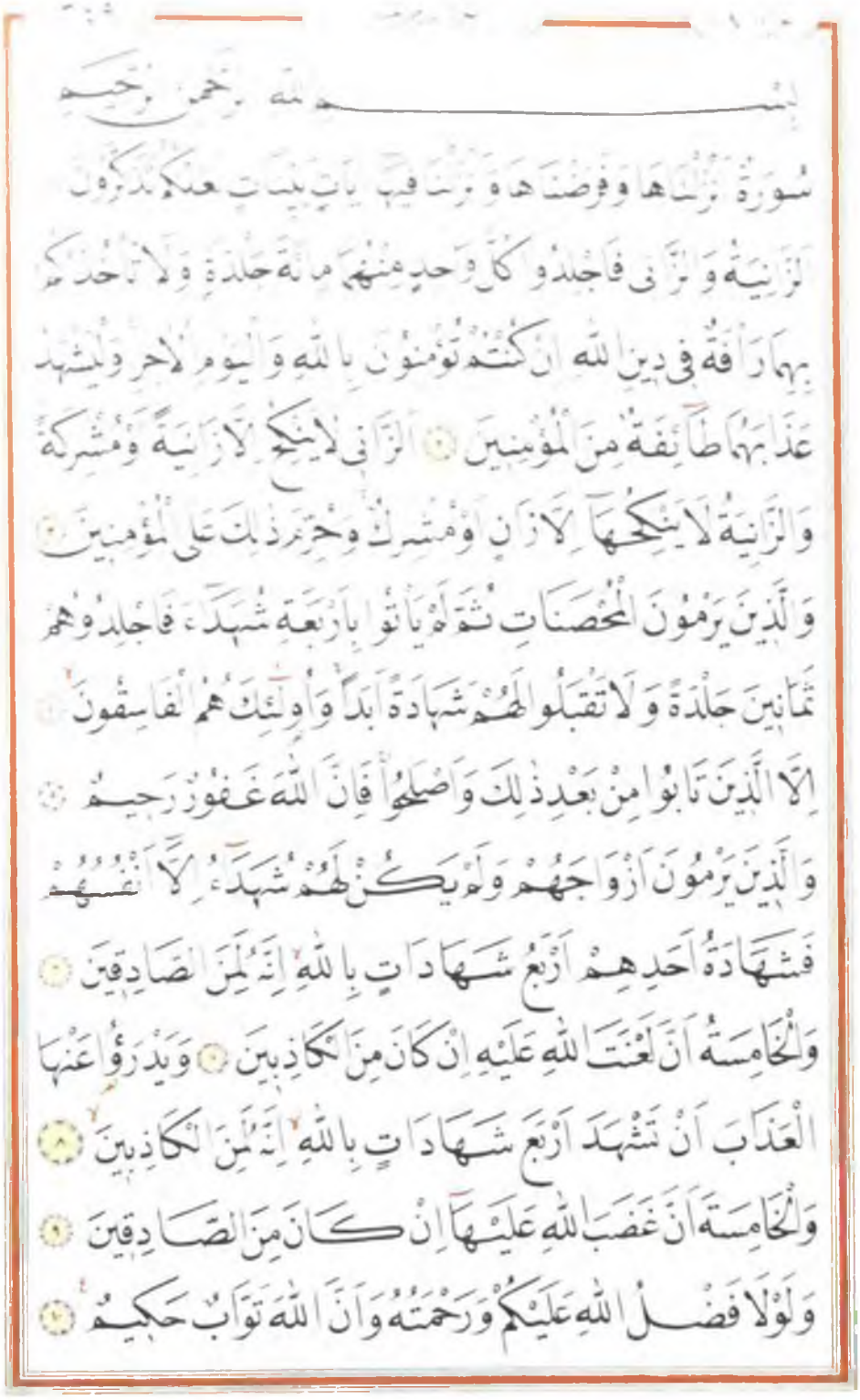

24
NÛR SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 64 âyettir.

[Adını 35. âyetindeki "Nûr" kelimesinden alan bu mübârek sure, eve girerken izin isteme, nâmahreme bakmama, namus ve iffeti koruma, müslüman aile ve müslüman eve gereken iffet, örtünme, temiz ve güzel ahlaklı olma, Allah'ın dini üzere dosdoğru yürüme ve benzeri sosyal ahlak kurallarını açıklayan, özetle, toplumun çekirdeğini oluşturan aile ile ilgili hükümleri içeren, aileyi kuşatan tehlike ve sorunları ele alan bir sûredir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Bir sûre ki onu indirdik ve farz kıldık. Hem içinde açık açık âyetler indirdik, gerek ki beller, tutarsınız.

(Bu sûreyi farz kıldık demek ; bu sure, kesin bir şekilde farz kılınan birtakım temel hükümleri ve

bunların delillerini teşkil eden bir takım açık seçik âyetleri kapsar, demektir. Öyle ki bu sûrede İslam medeniyetinin temel hukuk ve görevlerini gösteren ana çizgiler anlaşılır bir delaletle incelenebilir.

Her şeyden önce iffet, namus ve aile hukuku meselelerinden başlanarak buyuruluyor ki:)

2. Zina eden kadın ve zina eden erkek, hemen bunlardan her birine yüz değnek vurun. Allah'a ve Âhiret gününe gerçekten inanıyorsanız, Allah'ın dininde bunlara bir acıyacağınız tutmasın. Hem müminlerden bir taife azaplarına şahit olsun.

("Zina eden" den maksat, zina ettiklerine şer'an hüküm verilmiş olan zani ve zaniyedir. Zina, "onların aleyhine sizden dört şahit getirin" "Nisâ 4/15" âyetinin mana ve delaletince dört şahit veya dört ikrar ile sabit olur. Hasılı, zina ettiği bu şekilde sabit olan ve sabit olduğuna dair hüküm verilmiş bulunan kadın ve erkekten her birine yüz deynek vurun. Deynek vurmaktan maksat, şiddetli bir sopa vurma değil, eti çürütmeyecek ve tehlikeye sebep olmayacak şekilde hafife yakın, orta halli bir sopa vurmadır. Meşhur sünnet ile bu âyetin hükmü, evlenmemiş olanlar hakkında uygulana gelmiştir.)

3. Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkasını nikah etmez. Zina eden kadını, onu da zina eden bir erkek veya müşrikten başkası nikah etmez. Müminlere ise bu haram kılındı.

(Zina eden adam evlenecek olursa alacağı kadın, ya zina eden veya müşrik bir kadındır. Çünkü imanlı ve iffetli, temiz, salih kadınlar ondan nefret eder, ona tenezzül etmez ve etmemelidir. Böylelerine olsa olsa ya kendisi gibi zina eden veya müşrik bir kadın rağbet eder. İffetli ve namuslu erkekler, zina eden kadından nefret eder, nikâhına tenezzül etmez de onu nikah etse etse, yine kendisi gibi zina eden bir erkek nikah eder. Böyle bir nikâh, müminlere haram kılındı.)

4. Namuslu kadınlara zina isnat eden, sonra dört şahit getirmeyen kimselere de seksen deynek vurun ve ebediyen bunların şahitliğini kabul etmeyin. Bunlar, öyle fâsıklardır.

(Böyle kişilerin ebediyen şahitliği kabul edilmez. O iffete iftira suçunu işleyen dilin sonsuza kadar, yani ölünceye kadar bu şekilde şahitlik yapma hükmünü düşürmek, verilen deynek cezasının tamamlayıcısıdır. Deynek vurmanın acısı maddi, bunun acısı ise manevidir. Zinada maddi yön, iffete iftirada manevi yön galip geldiğinden iffete iftirada atılan sopa, zina cezasındaki sopadan daha az ve fakat bu manevi ceza ondan fazladır. Çünkü ölünceye kadardır.)

5. Ancak onun arkasından tevbe edip durumlarını düzeltenler başka. Çünkü Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

(İffete iftira suçunu işledikten sonra pişman olarak sözünü geri alan ve onu telafi etmek için cezasına boyun eğmek ve iftira ettiği kimse ile helallaşmaktan başlayarak durumunu ve amelini düzelten kimseler, fâsıklık hükmünden dışarıda kalırlar.)

6. Zevcelerine zina isnat eden, kendi nefislerinden başka şahitleri de olmayan kimseler ise, her biri şöyle şehadet etmelidir: Dört şehadet; "billahi ben, şüphesiz doğru söyleyenlerdenim" diye...

7. Beşincisi de: "Eğer yalancılardan isem, muhakkak Allah'ın laneti boynuma olsun."

(Bu âyette nazmın üslubu, dikkat edilirse, kocanın yalan söylemiş olması takdirinde Allah tarafından lanete uğratılmasının gerçekleşeceğini ifade eder bir tarzdadır. Nitekim Rasûlullah (s.a.v) da: "Bu beşincisi, (azabı) vacip kılıcıdır" "Buhârî, Tefsiru Sûre, 24/3" buyurmuştur.)

8. Kadından da azabı, dört kere şehadet etmesi defeder: "Billahi o, muhakkak yalancılardandır."

9. Beşincisi de: "Eğer o, doğru söyleyenlerden ise, muhakkak Allah'ın gazabı benim üzerime olsun"

(Yani koca, sözünde doğru ise Allah'ın gazabını zevce kendi üzerine alacak. Erkek tarafından lanet, kadın tarafından gazap üzerine yemin verilmesi, kadınlar üzerinde gazabın lanetten daha etkili olmasındandır. İmdi zevce de bu beş yemin ile şehadet ederse zina cezasını kendisinden defeder. Ve artık zevc ile zevce arasında ayrılık meydana gelir.)

10. Ya Allah'ın lütfu ve rahmeti üzerinizde olmasa idi. Ve gerçekten Allah, hüküm ve hikmet sahibi, tevbeleri en çok kabul edici olmasa idi...

(de tevbelerinizi kabul etmese, hikmetsiz hükümlere, düzensiz yönetimlere bırakıverse idi, neler olmazdı neler?!)

11. Haberiniz olsun ki o uydurma haber ile gelenler, içinizden bir gruptur. Onu hakkınızda bir şer sanmayın, belki o, hakkınızda bir hayırdır. Onlardan her birine o vebalden kazandığı vardır. O günahın büyüğünü yüklenene gelince, ona da büyük bir azap vardır.

(Hz. Aişe anlatıyor: "Rasûlullah (s.a.v) ile birlikte çıktığım Beni Mustalik gazasından geri dönüyorduk. Örtünme (hicab) âyeti indiği için beni develerin sırtına konan, etrafı çevrili, üstü örtülü oturma yerine bindirdiler. Medine'ye yaklaşıldığında Rasûlullah (s.a.v), bir konaklama yerinde mola verdi. Sonra yola çıkılıyor diye nida ettirdi. O sırada ben kalktım ve yürüyüp ordugahı geçtim, tuvalet ihtiyacımı giderdim, yerime dönerken göğsümü yokladım ne bakayım zafar boncuklarından bir gerdanlığım vardı, kopmuş düşmüş, döndüm onu aradım. Bunu aramak beni alıkoydu. Benim yol nakliyelerimi yapmakta olan takım, devenin sırtına konan ve benim içinde oturduğum hevdeci yüklemişler ve beni

içinde zannetmişler, çünkü çok hafif, küçük yaşta bir taze idim. Beni içinde zannederek deveyi çekip gitmişler. Geri döndüğümde orada kimseyi bulamadım. Belki beni aramak için dönerler dedim, oturdum. Derken uyumuşum. Safvan b. Muattal, ordunun arkasına kalır, insanların eşyalarını araştırır, bir şey kalmış ise onu diğer konak yerine götürürdü. Beni görünce tanımış, **"innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun"** *demesiyle uyandım. Hemen feracemle yüzümü örttüm. Devesinden indi, ben bininceye kadar çekildi, bindim. Sonra deveyi çekti yürüdü. Öğle sıcağında orduya yetiştik, inmişler bağrışıyorlardı. İndiklerinde beni bulamadıkları için insanlar çalkalanmış. O sırada imiş ben üzerlerine varıverdim. Artık herkes beni konuşmuş, beni ağzına dolamış, helak olan olmuş." Kimi susmuş, kimi gülmüş, kimi dedikodu yapmış.*

O topluluk içinde bu iftirayı kasıtlı olarak atan ve yayılmasını arzu ederek vebalin büyümesine sebep olan, münafıkların reisi Abdullah b. Übey'dir. İftirayı ilk önce bu atmış, ilk önce o açık açık söylemiş ve halk arasında propaganda yaptırmış idi. Bu propagandalara aldanan bir iki temiz yürekli saf kişi de yapılan açıklamalara kapılıp iftira cezasına çarptırılmayı hak etmişlerdi. Zira bu olayın bir iftira olduğu ve Hz. Aişe'nin suçsuz bulunduğu bu âyetle yüce Allah tarafından haber verilmişti.)

12. Ne vardı onu işittiğiniz vakit, erkek ve kadın müminler kendi kendilerine güzel zanda bulunsalardı da "bu, açık bir iftiradır" deselerdi ya.

(Zannın kaynağı, nefiste yapılan bir kıyastır. Bir kimse, nefsinde kendi hakkında caiz görebildiği orandadır ki, kendine benzettiği kimseler hakkında nefis kıyası ile bir zanda bulunur. Oysa mümin erkek ve mümin kadınlar, kendi nefislerinde fena şeylere cevaz vermemek, nezih olmak gerekir. Dolayısıyla bir kimse ile ilgili kötü bir söz işittikleri vakit, kendilerinden şüpheleri olmamak gerektiği kadar, kendileri gibi saymaları ve kabul etmeleri gereken mümin erkek ve mümin kadınlar hakkında da güzel zanda bulunmak, aksine bir delil olmadıkça kişinin suçsuzluğunun asıl olduğunu bilmek, dış görünüşün aksine olan delilsiz laflara açık bir iftira denmek gerekir.)

13. Ona dört şahit getirselerdi ya! Madem ki şahit getiremediler, o halde onlar Allah katında yalancılardan ibarettirler.

14. Eğer dünya ve âhirette Allah'ın lütfu ve rahmeti üzerinizde olmasa idi, o daldığınız yaygarada size mutlak büyük bir azap dokunurdu.

15. O sırada ki onu dillerinizle birbirinizden alıyordunuz ve ağızlarınızla, hakkında hiçbir ilminiz olmayan bir şey söylüyor ve onu kolay sanıyordunuz. Halbuki o, Allah katında büyük bir vebaldir.

16. Onu işittiğiniz vakit, "bunu söylemek bize gerekmez. Haşa bu büyük bir iftiradır" desenizdi ya!

17. "Böyle bir şeye ebediyen dönmeyesiniz, eğer mümin iseniz" diye Allah size öğüt veriyor.

18. Ve O, sizin için âyetleri beyan ediyor. Allah, her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

19. Müminler içinde edepsizce sözlerin yayılmasını arzu edenler için muhakkak dünya ve âhirette elem verici bir azap vardır. Ve siz bilmediğiniz halde Allah bilir.

(Dünyadaki azap, iffete iftira cezası ve sonuçlarıdır. Nitekim bu iftira olayına karışan Mıstah, Hassan ve Hamne haklarında iffete iftira cezası uygulanmıştı.)

20. Ya üzerinizde Allah'ın lütuf ve rahmeti olmasa idi, ya Allah, çok şefkatli çok merhametli olmasa idi...

(Mutlaka sizi cezalandırır, yok ederdi. Ve hiç kimsenin tasavvur edemeyeceği şeyler olurdu.)

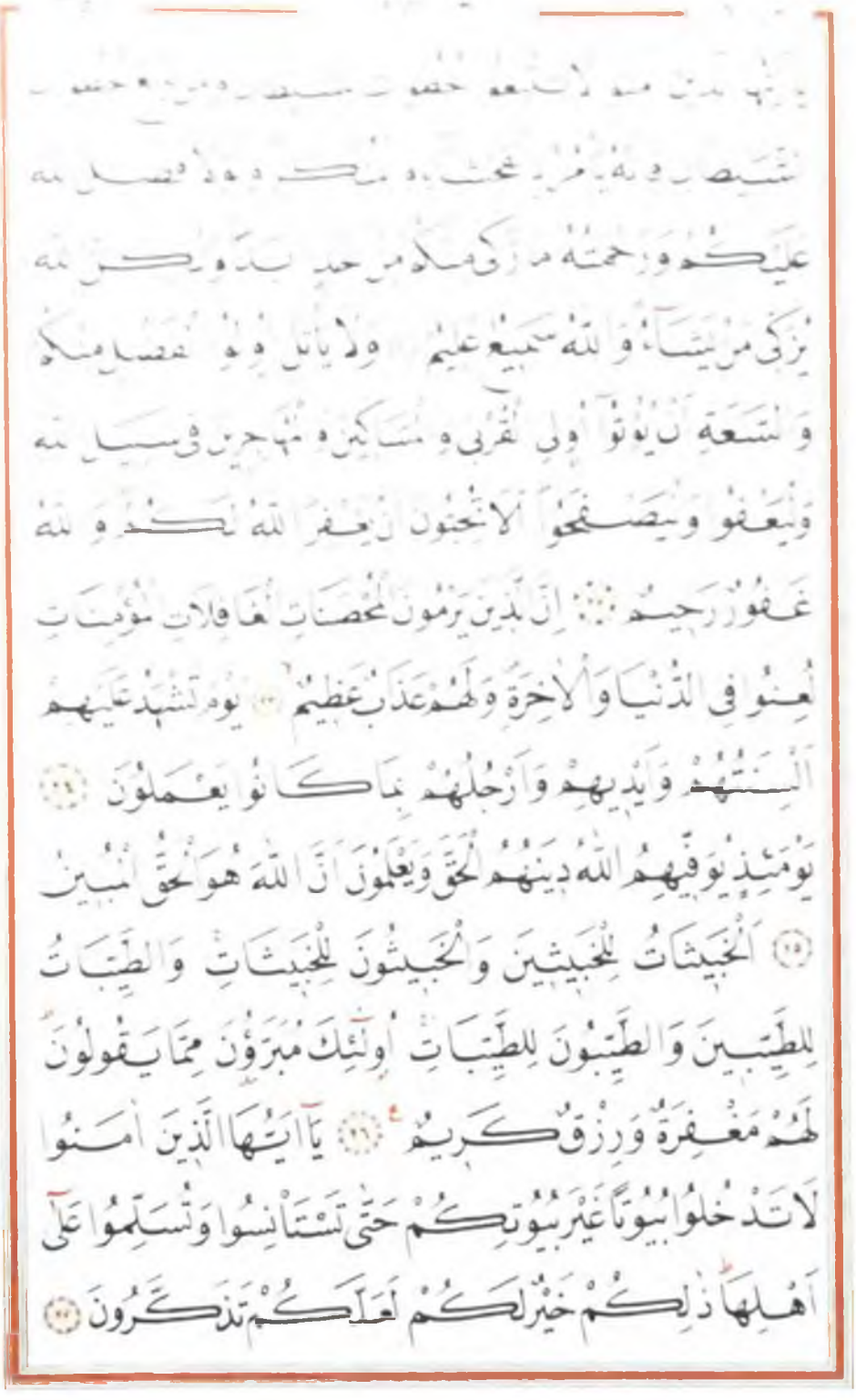

21. Ey o bütün iman edenler! Şeytanın adımlarına uymayın. Her kim şeytan adımlarına uyarsa, şüphe yok ki o, çirkin ve kabul edilemez şeyler emreder. Eğer üzerinizde Allah'ın lütfu ve rahmeti olmasa idi, içinizden hiçbiri ebediyen temize çıkamazdı. Ve fakat Allah, dilediğini temize çıkarır. Allah, her şeyi işiten ve bilendir.

22. Bir de içinizden lütuf ve varlık sahibi olanlar, akrabaya, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere bir şey vermekte kusur etmesin ve affetsin, aldırmasın. Allah'ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz? Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

23. Şüphe yok ki, namuslu, kötülükten habersiz mümin kadınlara iftira atanlar, dünyada ve âhirette lanetlenmişlerdir ve onlara büyük bir azap vardır.

(Bu âyetteki "gafilat =habersiz kadınlar" vasfı, methetme ve övme sıfatlarındandır. Yanı Peygamberın temiz zevceleri gibi, fenalıktan mutlak olarak habersiz, öyle bir şey asla hatırından geçmez ımanlı hanımlara ıftıra atanlar, şüphesiz dünyada ve âhirette lanet olundular ve onlara öyle bir azap vardır ki büyük.)

24. O gün ki, aleyhlerinde dilleri, elleri ve ayakları, yaptıklarına şehadet edecektir.

(Yâsîn. 36/65 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

25. O gün Allah, onlara hak cezalarını tamamen verecek ve onlar, Allah'ın apaçık hak olduğunu bileceklerdir.

(Burada, tevbe edenler cezadan istisna edilmemiştir. Çünkü bunda peygamberin temiz zevcelerinin özel hukuku itibarıyla bir özel durum vardır. Bununla beraber mana geneldir. Dolayısıyla genel olan iffete iftira âyetindeki istisnanın, âhiret açısından burada da geçerli olması düşünülür. Şair Hassan b. Sabit, münafık olmamakla beraber, İfk olayında iftiraya katıldıktan sonra tevbekar olduğunda şüphe yoktur. Hz. Aişe: "Hassan'a cenneti ümit ederim. Rasûlullah'ın medhine dair şiirini işittiğim zaman ona cenneti ümit ettim" demiştir.)

26. Pis kadınlar, pis erkekler için, pis erkekler pis kadınlar için ve temiz kadınlar temiz erkekler için, temiz erkekler temiz kadınlar içindir. Bu (temiz ola)nlar, onların dediklerinden uzaktırlar. Kendilerine bir bağışlanma ve ikramı bol bir rızık vardır.

(Murdar, yani eteği kirli kadınlar, murdar erkeklerindir, murdarların dengidir. Dolayısıyla murdar kadının kocası da murdar olur, olmasa murdar kadını tutmaz. Yahut murdar sözler, murdar fiiller murdar kişilerindir. Dolayısıyla iffete iftira, birinin üzerine suç atma, yalan, sövme, edepsizce konuşma gibi laflar, zina gibi pis fiiller murdar kişilerden çıkar.

Hoş, pak kadınlar, pak erkekler içindir, temiz olanlarındır. Yahut ikinci bir mana ile, hoş kelimeler ve hoş, güzel ameller, hoş ve temiz kimselerin alâmeti, temizlerin işi, temizlerin halidir. Temiz pak adamlar da temiz, pak kadınlar içindir. Temiz olmayanları ne alır, ne tutarlar. Yahut bir diğer mana ile temiz, pak insanlar da temiz pak sözler, temiz pak işler, temiz pak şeyler içindir. Onlara yaraşan, onlardan beklenen bunlardır.)

27. Ey o Bütün iman edenler! Kendi odalarınızdan başka odalara sahiplerinden habersiz ve selam vermeden girmeyiniz. Bu, sizin için hayırlıdır, gerek ki düşünürsünüz.

(Başkalarının mülküne izinsiz girmek, gasp gibi bir tecavüz olacağından hukuken ve hükmen haram olduğu gibi, kendi mülkü olan, dinen girme hakkı bulunan ev içinde dahi olsa, kendinden başkasına tahsis edilmiş olan odalara habersiz ve selamsız girivermek de edebe aykırı olup dinen yasaklanmıştır.

Âyette geçen "isti'nas" kelimesini, izin istemek diye tefsir edenler olduğu gibi, "durumun ne olduğunu araştırıp öğrenmeğe çalışmak suretiyle bilgi edinmek", yani izin istemeden evvel durumun içeri girmeğe uygun olup olmadığını bilmeğe çalışmak veya insan bulunup bulunmadığını öğrenmek istemek manalarıyla tefsir edenler de olmuştur. Açık olan şudur ki burada isti'nas, vahşice davranma karşılığı olmasıdır ki, baskın yapar gibi birden bire vahşicesine girivermeyip insanlığa layık ve duruma uygun bir yakınlık ve ünsiyet göstermek demek olur.

Resulullah'tan (s.a.v) rivayet edildiğine göre, izin isteme üçtür. "Müslim, Adab, 35, 37". Birincisinde duyarlar, ikincisinde hazırlanırlar, üçüncüsünde izin verirler veya vermezler. Bu üç izin isteme birbiri ardı sıra getirilmeyip aralarında biraz fasıla ile yapılmalı ve üçüncüsünde cevap verilmezse dönmelidir. Şiddetle kapı çalmak, hane sahibine bağırmak ise haramdır. Zira eziyet verme ve ürkütme manası taşır, yürek oynatır. Hem de izin isterken yüzünü kapıya karşı tutup durmamalı, sağa ve yahut sola dönmelidir. Rasûlullah, böyle yapardı.)

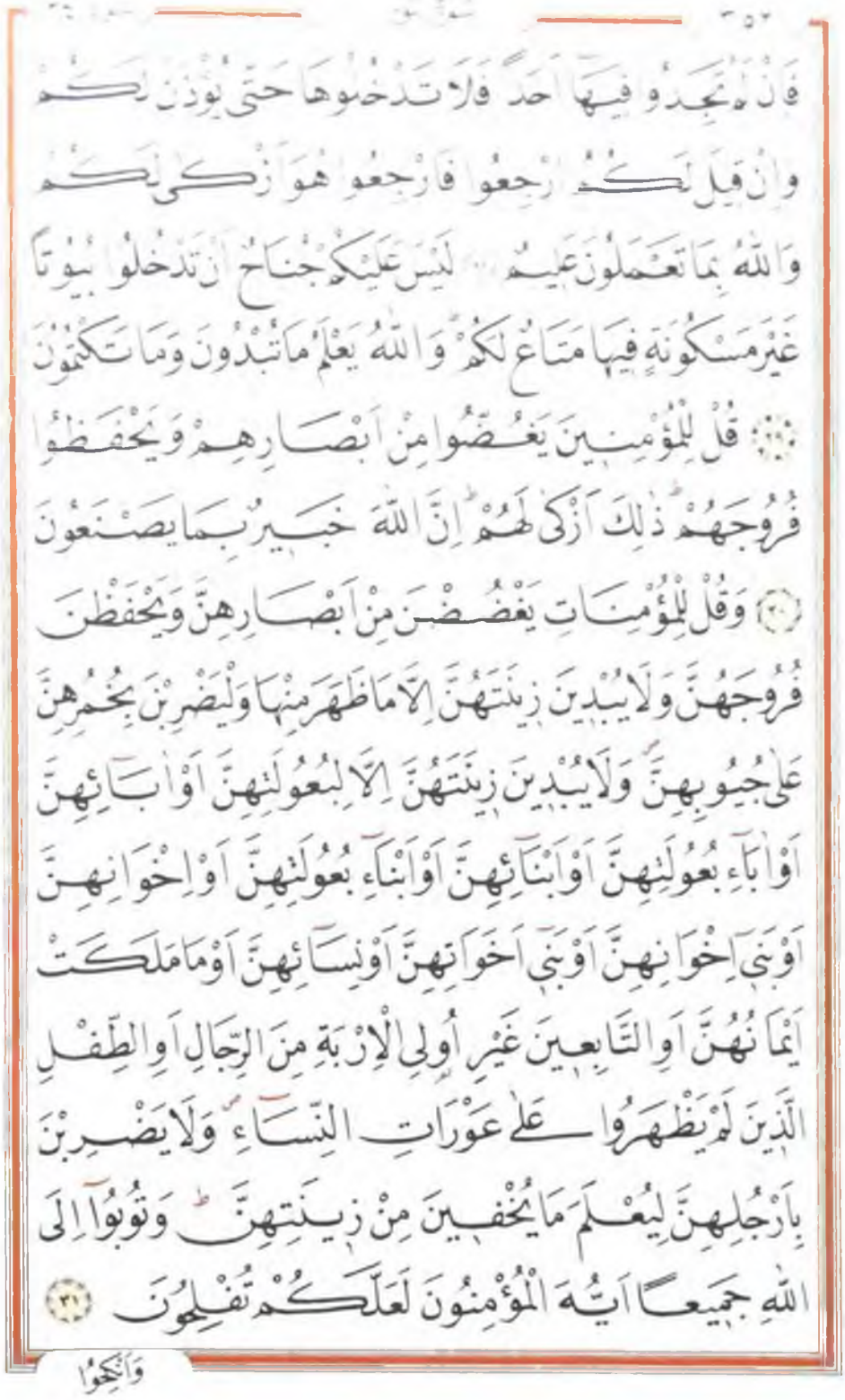
فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ
وَإِن قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾ لَّيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَدْخُلُوا بُيُوتًا
غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَّكُمْ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ
﴿٢٩﴾ قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا
فُرُوجَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ
﴿٣٠﴾ وَقُل لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ
فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ۖ وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ
عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ ۖ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ
أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ
أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ
الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ ۖ وَلَا يَضْرِبْنَ
بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ ۚ وَتُوبُوا إِلَى
اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾
وَأَنكِحُوا

28. Bunun üzerine onlarda kimse bulmazsanız size izin verilmedikçe içeri girmeyin. Ve eğer size, "geri dönün" derlerse dönün. Bu, sizin için daha temizdir. Allah, bütün yaptıklarınızı pek iyi bilmektedir.

(O evlerde izin vermeğe yetkisi bulunan bir kimse bulunmaz veya hiç kimse olmazsa, size izin verilinceye kadar girmeyiniz, sabrediniz. Ve size "dönünüz" denilirse –o evdekilerden gerek izne yetkili ve gerekse yetkisiz, her kim tarafından denilirse denilsin– hemen dönünüz, izin istemeyi tekrarlayarak girmekte ısrar ve inat etmeyiniz. Geri dönmek, ısrar ve inatla kapıda beklemekten daha uygundur. Zira bu, bir zorba veya arsız bir dilenci gibi inatla kapıda bekleyip durmanın uzak kalmayacağı alçak ve hoş olmayan şaibelerden uzaktır.)

29. Kimsenin oturmadığı ve içinde bir faydalanma yetkiniz bulunan odalara girmenizde size bir günah yoktur. Neyi açıklar ve neyi saklarsanız Allah bilir.

("Faydalanma yetkisi bulunan odalar" sözü; bazı hanım dükkanı ve benzeri, herkese açık olan yerleri kapsadığı gibi, harap olmuş evleri ve kendi evinin içinde başkalarına tahsis edilmiş olup oturanın içinde bulunmayan odaları da kapsar. Bunlara, izin istemeden ve geldiğini belli etmeden girmekte günah yoktur. Ancak kiraya vererek faydalanma hakkını geçici de olsa başkasına devretmiş ise, yine önceki âyetlerin hükmü geçerlidir, izinsiz giremez.)

30. Mümin erkeklere söyle: Gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını (apışlarını) korusunlar. Bu, kendileri için daha temizdir. Her halde Allah, ne yaparlarsa haberdardır.

(Müminlere söyle: "gerek dışarıda gerek içerde ve gerek başkalarının evlerine girerken çıkarken, otururken kalkarken gözlerini dikmesinler. Harama bakmaktan, ayıp bir şey görmekten sakınsınlar." Sofiyyeden Şibli'ye: "gözlerini sakınsınlar" ne demektir diye sormuşlar, o da: "Baş gözlerini, nikahı haram kılınan kadınlardan, kalp gözlerini de Allah'ın dışındaki varlıklardan çeksinler" diye cevap vermiştir. Müminlere şunu da söyle: apış aralarını tamamen koruyup haramdan saklasınlar, avret yerlerini örtüp ırzlarını korusunlar.)

31. Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini sakınsınlar, ırzlarını korusunlar, zinetlerini açmasınlar, ancak onlardan görüneni başka. Ve başörtülerini yakalarının üzerine vursunlar. Zinetlerini açmasınlar, ancak kendi kocalarına yahut kendi babalarına yahut kocalarının babalarına yahut kendi oğullarına yahut kocalarının oğullarına yahut kendi erkek kardeşlerine yahut kendi erkek kardeşlerinin oğullarına yahut kızkardeşlerinin oğullarına yahut kendi kadınlarına yahut kendi mülkü altındaki kölelerine yahut ihtiyacı olmayan erkeklerden uyuntulara yahut henüz kadınların mahrem yerlerini anlamamış olan çocuklara hariç. Gizledikleri zinetleri bilinsin diye ayaklarını da vurmasınlar. Hepiniz Allah'a tevbe edin ey müminler! Ki felah bulabilesiniz.

(Zinet denince örfte; taç, küpe gerdanlık, bilezik ve benzeri süs eşyası, sürme, kına ve benzerleri ve elbise süsleri gibi şeyler akla gelir. O halde bu zinetleri açmak bile yasak edilmiş olunca bunların yeri olan bedeni açmak haydi haydi yasak edilmiş olur. Yani kadınlar, bedenlerini açmak şöyle dursun, üzerlerindeki zinetleri bile açmasınlar.

Bazı alimler de "zinetlerden maksat, zinet yerleridir." demiş, bazıları da kadının esas zineti, bedenının yaratılış güzellikleri ve sanal zinetten gaye de bedenın süslenmesi olduğunu itibara alarak, "bu zinetten maksat soyut bedendir" demişler ve âyete şu manayı vermişleridir: "Kadınlar, yaratılıştan zinetleri demek olan bedenlerinin hiçbir tarafını açmasınlar."

Ancak görüneni başka. O zinetlerden dışa gelen, örtülse bile görünmesi doğal olanı bu hükümden hariç ve başka bir hükme tabidir ki, bunlar, örtünün dış tarafı ile el ve yüz zinetleridir. Zira örtünün kendisi de kadının bir zinetidir. Doğaldır ki bunun dışı görünecektir. El ve yüzün de namazda görünmesi normaldir. Efendimiz (a.s), Esma'ya: "Ey Esma! Kadın büluğa erince ondan görülebilecek olanı ancak şudur" buyurmuş ve kendi mübarek yüzüne ve avuçlarına işaret etmiştir. "Ebu Davud, Libas, 34."

Ve başörtülerini yakalarının üstüne vursunlar, başlarını, saçlarını, kulaklarını, boyunlarını, gerdanlarını, göğüslerini açık tutmayıp bu şekilde sımsıkı örtünsünler. Tefsircilerin naklettiğine göre cahiliye kadınları da hiç başörtüsü kullanmaz değillerdi. Fakat yalnız enselerine bağlar veya arkalarına bırakırlar, yakaları önden açılır, gerdanları ve gerdanlıkları ortaya çıkar, zinetleri görünürdü. Demek son zamanlarda modernlik sayılan gerdan açmak, böyle eski bir cahiliye alâmeti idi. İslam böyle açıklığı yasaklayıp başörtülerinin yakalar üzerine vurulmasını emir ile örtünmeyi farz kılmıştır.)

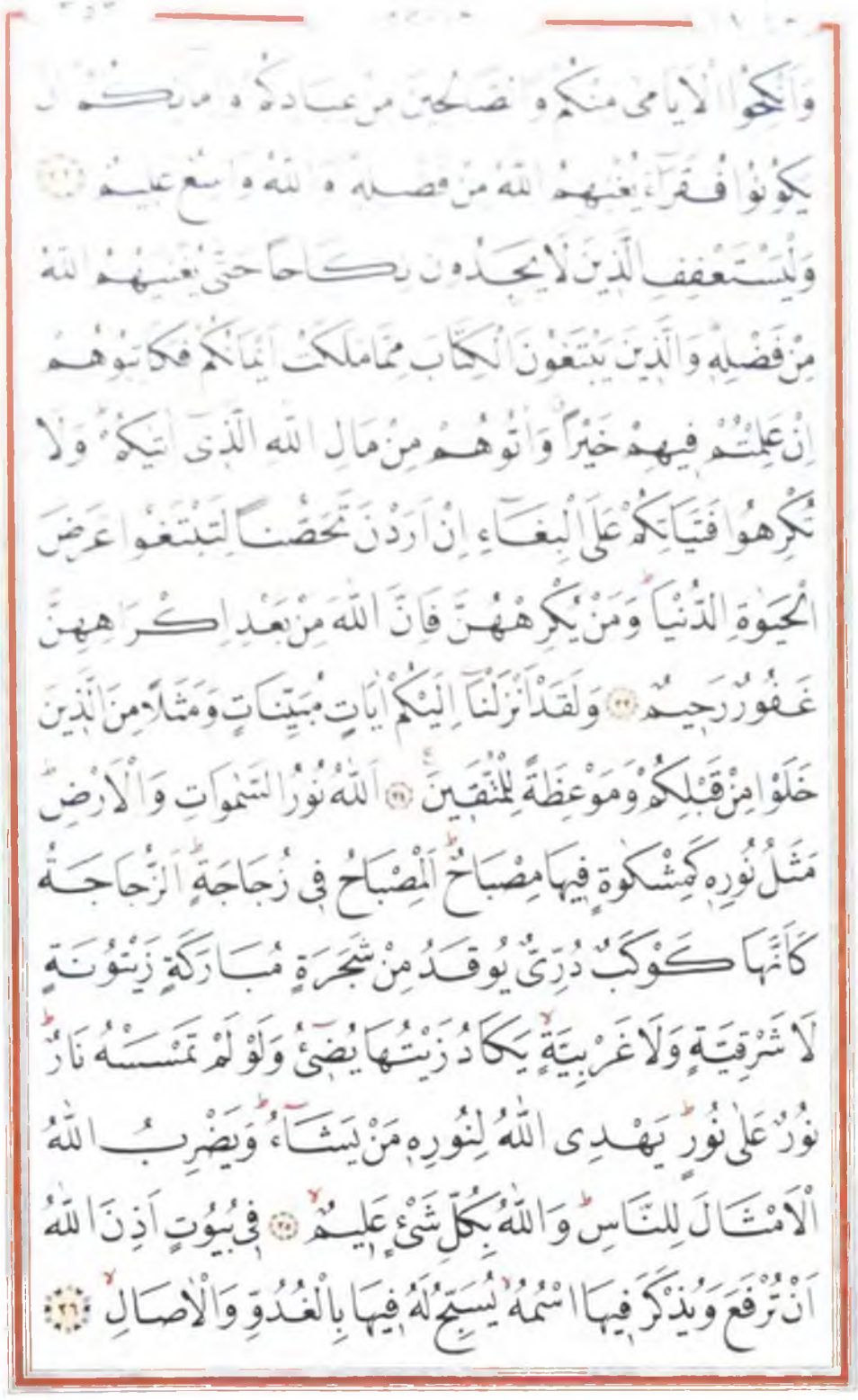

32. Bir de sizden dul olanları ve kölelerinizden, cariyelerinizden salih olanları evlendirin. Eğer fakir iseler Allah, onlara lütfundan zenginlik verir. Allah, lütuf ve keremi bol, her şeyi bilendir.

(Eyâmâ, eyyim kelimesinin çoğuludur. Eyyim; gerek bakire, gerek dul olsun, kocası olmayan dişiye ve eşi olmayan erkeğe denir ki, biz buna bekar diyoruz. Bundan başka eyyim, hür kadına ve bir kimsenin kızı, kızkardeşi, teyzesi gibi yakın hısımına da denilir ki bu iki manaca dilimizde karşılığını bilmiyoruz

Nikah, insan türünün kalıcılığının sebep ve vesilesi olmak itibarıyla bizzat kastedilen bir şey olduğu gibi, toplumu bozan ve nesli yok eden zinadan engelleyen bir hayır, bir korumadır. Dolayısıyla bunu kolaylaştırmak bir hayır ve elinde yetki ve imkan bulunanlar için bir görevdir.)

33. Bir nikaha çare bulamayanlar, Allah kendilerine lütfundan bir zenginlik verince-

ve kadar iffetli kalmağa çalışsınlar. Kölelerinizden bir bedel karşılığı hür olmak üzere anlaşma yapmak isteyenlere de, eğer kendilerinde bir hayır biliyorsanız, hemen bu anlaşmayı yapın ve onlara, Allah'ın size verdiği malından verin. Dünya hayatının geçici menfaatini kazanacaksınız diye cariyelerinizi fuhşa zorlamayın, hele iffetli olmak isterlerse. Her kim de onları (buna) zorlarsa şüphesiz Allah, onların zorlanmasından sonra çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.

(Girişimde bulunduğu halde nikah için gerekli olan sebepleri tedarik edemeyen ve yardım göremeyen bekarlar, Allah kendilerine kendi lutfundan bir imkan verinceye kadar iffetlerini korumalıdırlar.

Ey müminler! Genç cariyelerinizi, onlar iffetli olmak arzu ederlerken fani dünya malı, para pul kazanmak için zorla fuhşa sevk etmeyiniz. Rivayet edildiğine göre münafık Abdullah b. Übeyy b. Selul altı cariyesini zorlayarak bunları zinaya sevk ediyordu. İkisi gelip Rasûlullah'a (s.a.v) şikayet ettiler, bu âyet indi. Yapılan fiilin zorlayan için de zorlanan için de günah olduğunda şüphe yok. Fakat zorlanan çaresizler bu günaha razı olmayıp zorla sürüklendiklerinden dolayı mazeretlidirler. Allah'ın onları bağışlayıp merhamet etmesi umulur.)

34. Yemin olsun ki size, beyan edici âyetler ve sizden evvel geçenlerinki türünden bir mesel ve takva sahipleri için bir öğüt indirdik.

(Bu âyet, kendinden önceki ile sonraki arasında bir bağ âyetidir ki, sûrenin evvelini hatırlatarak gereğince bir daha düşünüp öğüt almağa davetten sonra, gelecek olan kısma bir hazırlık mahiyetindedir. Manası, bütün Kur'ân için doğru olmakla beraber, öncelikle bu sûreye aittir.)

35. Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun durumu; sanki bir kandillik, içinde bir lamba, lamba bir sırçada, sırça sanki bir inci yıldız. Bir ağaçtan tutuşturulur: bir zeytinden ki ne doğuya nisbet edilir, ne batıya , yağı hemen hemen ateş dokunmasa bile ışık verir. Nur üzerine nur. Allah, nuruna dilediğini hidayet eder ve insanlar için meseller getirir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

("Allah, karanlıkları ve nuru yaptı" "En'âm, 6/1" meâlindeki âyet ile bu âyetin karşılaştırılmasından akla ilk gelen mana, "Allah, göklerin ve yerin nurudur" demek, "göklerin ve yerin nurunun yaratıcısıdır" demek olmasıdır. Bunun için tefsirlerin bir kısmı bu âyeti, "gökleri ve yeri aydınlatan gerek maddî gerek manevî nurlar ile nurlandıran" diye açıklamışlardır. Çünkü nur, aydınlatıcıdır. Esasen iyice araştırıldığında ortaya çıkan mana şu olur ki:

Allah'ın nur olması demek, bütün âlemin ve âlemdeki bütün maddî nurların ve idrak edici güçlerin yaratıcısı ve var edicisi, yani "nuru yapan" olması ve dolayısıyla nurda asıl aranan aydınlatma, ortaya çıkarma, aydınlanma ve ortaya çıkma manalarının gerçek özü, nurdan ve nuru bulandan ziyade nuru yapana ait olacağı için nur isminin Allah'a en uygun bulunmasıdır.

"Allah, göklerin ve yerin nurudur" ifadesinin yanlış anlaşılmasına meydan bırakmamak için âyetin kendisi bunun bir teşbihi belîğ ile temsilî bir ifade olduğunu, "O'nun nurunun durumu şudur..." diye başlayan bölümde açıkça anlatmaktadır. "Onun nuru" ifadesinden, Allah'ın nur olmadığı aksine nurun yaratıcısı ve sahibi olduğu anlaşılmaktadır. O'nun nuru, nur üzerine nurdur. Yani âyetteki temsilden zan olunabileceği gibi sınırlı beş kat değil, birisi veya toplamı da değil, sınırsız olarak her nurun kat kat üstünde, sınırlanması ve belirlenmesi imkansız bir nurdur.)

36. (Bu kandil) o evlerdedir ki, Allah onların yükseltilmesine ve içlerinde isminin zikredilmesine izin vermiştir. Bunlarda sabah ve akşam üstleri O'nu tesbih eder....

37. ... Nice erler vardır ki ne ticaret, ne alışveriş kendilerini Allah'ı zikirden, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoymaz, kalplerin ve gözlerin kıvranacağı günden korkarlar.

[Tefsirciler şöyle der: "Bu âyet, pazarcılık yapan Ashab hakkında inmiştir. Onlar ezanı işitince her işi bırakır, Allah'a ibadete koşarlardı." Dünya meşgalesi, onları namazı vaktinde kılmaktan ve şartlarına uygun olarak hak edenlere zekâtı vermekten alıkoymazdı.]

38. Çünkü Allah kendilerine işledikleri amellerin en güzeliyle karşılık verecek, lütfundan da fazlasını verecektir. Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.

(Bire ondan yediyüze kadar gibi sayılarla amel karşılığı verileceği vaat edilen ecir ve sevaptan başka, özellik ve miktarı beyan edilmeyen ve nasıl ve nice olacağı hatırlara bile gelmeyen ilâhî nimetlerini de ziyade olarak lütuf ve kereminden ikram ve ihsan

edecektir. Allah, dilediğini hesapsız rızıklandırır.)

39. Küfredenlerin ise amelleri, bir engin çölde serap gibidir, susayan onu bir su zanneder. Nihayet ona vardığı vakit onu bir şey olarak bulmaz da yanında vicdanı, Allah'ı bulur. O da onun tamamıyla hesabını görüverir. Allah'ın hesaba çekmesi hızlıdır.

(Küfredenlerin, kendi gönüllerince iyilik diye yaptıkları bütün işleri, inançları bozuk ve gayeleri heva ve heves olduğundan dolayı bir çöldeki seraba benzer, uzaktan yaldırar, susayan onu bir su zanneder. Dolayısıyla şiddetli susuzluğundan dolayı imrenir, hırs ve ihtirasla koşar. Ne zaman ki ona varır, içini yakmakta olan hararetini dindirecek gerçek suyu bulamadığı gibi, uzaktan var zannettiği parıltı da kalmaz. Koştuğu emelin yalan olduğu ortaya çıkar. Fakat iş bununla da kalmaz. O susuzluk ve yoksulluk içinde gerçeğin dehşetini görür, Korkmak istemediği Allah'ın kahır ve gazabı, yüreğine inip bütün vicdanını sarar da Allah, hesabını görüverir. Allah'ın hesap görmesi çok hızlıdır. Dolayısıyla o hesabı uzak sanmamalıdır. İşte kafirlerin aydınlık zannettikleri, iyilik diye koştukları amellerinin sonu budur.)

40. Yahut (onların amelleri), derin bir denizdeki karanlıklar gibidir: onu bir dalga bürüyor, üstünden bir dalga, üstünden bir bulut. Öyle karanlıklar ki, birbiri üstüne, elini çıkardığı vakit onu görme ihtimali yok. Her kime Allah bir nur yapmamışsa, artık onun için hiçbir nur yoktur.

(O kafirlerin duygu ve inançlarına, fikir ve zihniyetlerine, diğer söz ve fiillerine gelince, bunlar, derin bir denizdeki karanlıklara benzer. "Nur üstüne nur" un tam zıddına olarak birbiri üstüne bir çok karanlıklardır. Öyle ki, yeterli bir aydınlık belirtisi görmek şöyle dursun, elini çıkardığı vakit onu bile göremez, o karanlıkta çırpınır, şuraya buraya saldırır. Fakat uzattığı kendi elini bile görme ihtimali yoktur. Nerede kaldı ki kendi dışından bir hakikat görsün de neye el uzattığını bilsin. Gerçekten kafir, küfür taassubu içinde öyle boğulur, öyle bocalar, hiçbir hakkı kabul etmemek için inadında öyle ısrar eder ki ne halt ettiğinin farkına varmaz. Allah, her kim için bir nur takdir etmemişse artık onun için hiçbir nur bulunmaz.)

41. Baksan a şu gerçeğe ki, o göklerde ve yerdeki kimseler ve o kanat çırpıp süzülen, dizilen kuşlar, hep Allah için tespihte bulunuyor, her biri cidden salâtını ve tesbihini bilmiş. Allah da ne yapıyorlarsa hep biliyor.

(Görmedin mi? Kafirlerin küfürlerine rağmen, göklerde ve yerde herkes gerçekten Allah için tesbih ediyor. Bütün yaratılışlarıyla, hareket ve sükunlarıyla Allah'ın varlığına ve eksiklik şaibelerinden uzak olduğuna fiilen delalet edip duruyor, hepsi "sübhanallah" deyip çığrışıyor, kanat gerip uçan kuşlar da öyle. Hepsi hareket ve sükunlarında, Allah'a sığınma ve O'nu tenzih etmelerinde yaratılış hikmeti olan görevlerini şaşırmazlar, hepsi O'ndan dilekte bulunur, hepsi O'nu kendine göre takdis eder. Allah da her yaptıklarını bilmektedir, hepsini bilir, hepsini idare eder.)

42. Ve bütün o göklerin ve yerin mülkü Allah'ın, hem bütün gidiş O'na.

43. Baksana şu hakikata ki, Allah, bir bulut sevkediyor, sonra onun açıklığını gideriyor, sonra da onu diğerleriyle üst üste yığıyor da yağmuru görüyorsun arasından çıkıyor. Bir de semadan, ondaki dağ (gibi bulut) lardan bir dolu indiriyor da onu dilediğine isabet ettiriyor ve dilediğinden de onu başka tarafa atıyor. Şimşeğinin parıltısı, hemen hemen gözleri alıverecek.

[Allah, gökten kulları için yararlı olan yağmuru indirdiği gibi, zararlı olan doluyu da indirir. Göklerden dilerse hayır, dilerse şer indiren Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederiz.]

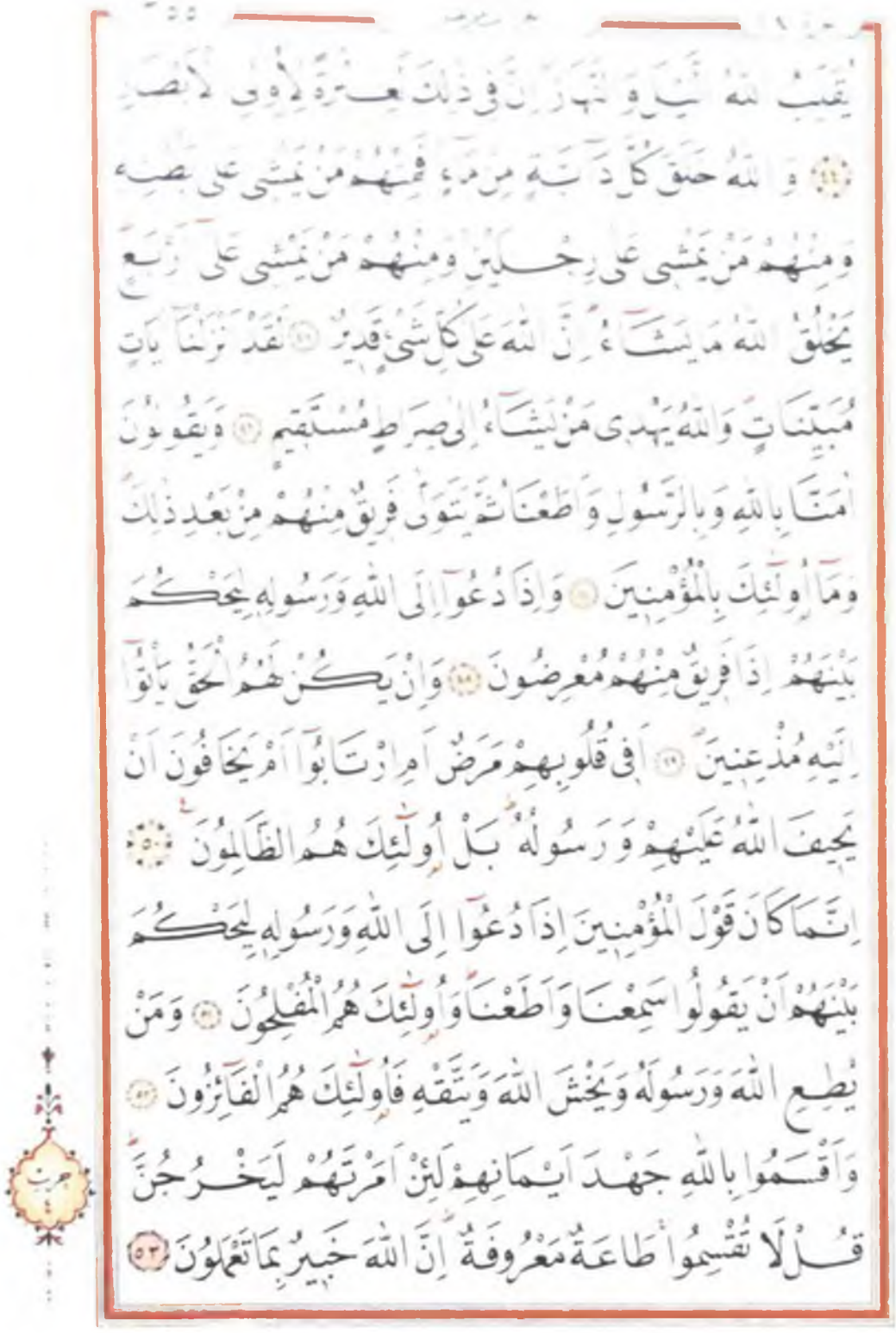

44. Allah, geceyi gündüzü halden hale çeviriyor. Şüphe yok ki bunlarda, gözü olanlar için muhakkak bir ibret vardır.

45. Hem Allah, her hayvanı bir sudan yarattı. Öyle iken kimisi karnı üstü yürüyor, kimisi iki ayak üzerinde yürüyor, kimisi de dört ayak üzerinde yürüyor. Allah ne dilerse yaratır. Gerçekten Allah'ın her şeye gücü yeter, çok yeter.

[Razi der ki: "Bilesin ki akıllar, küçük hayvanların durumlarını tam anlamıyla kavrayamazlar. Onların, yaratıcının varlığına delil olması açıktır. Çünkü eğer yaratma işi, dört unsuru bir araya getirmekle tamam olsaydı, her canlıda eşit derecede olurdu. Şu halde bu hayvanlardan her birine özel azalar, ömürler ve beden ölçüleri verilmiş olması, bütün bunların, hikmet sahibi güçlü bir varlığın yönetimiyle olmasını gerektirir.]

46. Andolsun ki cidden beyan edici

ayetleri indirdik. Kim dilerse Allah doğru bir caddeye hidayet eder.

47. Biz de Allah'a ve Rasûlüne inandık ve itaat ettik diyorlar da sonra bunun ardından içlerinden bir grup yan çiziyor. Bunlar mümin değillerdir.

(Mümin iman lâftan ibaret değildir. Yalnız dilden Allah'a ve Rasûlüne iman ettim demekle gerçekten mümin, müslüman olunuvermez. Onunla beraber samimi kalpten inanmalı, sadakatle sebat etmeli ve fiil eserleriyle ispat edip vurgulamalıdır. Bunu ispat edecek delillerden birisi de hakkına razı olmak ve bir anlaşmazlık durumunda Allah ve Rasûlünün hükmüne davet edildiği zaman kabul ve itaat etmektir. Oysa Allah ve Rasûlüne iman ettik, müslümanız diyenler içinde öyleleri olur ki imanı yalnız dilindedir. Bunlar, mümin değil münafıktır, haklarına razı olmazlar, bir kısmı sözünde durmaz dönüverir. Bir kısmı da sözden dönmese bile herhangi bir anlaşmazlıkta Allah ve Rasûlünün hükmüne davet edildikleri zaman yüz çevirir, kaçınır.)

48. Aralarında hükmetmesi için Rasûlü ile Allah'a davet olundukları vakit de bakarsın bunlardan bir kısmı çekinirler.

49. Ve eğer hak kendilerinin olur ise boyun eğmiş olarak ona gelirler.

(Zira Rasûlullah'ın hüküm ve hakimliğinin hak ve adalete uygunluğunda şüphe etmezler. Nitekim Bişr adındaki bir münafık, bir Yahudi ile arazi hakkında anlaşmazlığa düşmüştü. Münafık haksızdı, onun için Yahudi onu, Rasûlullah'ın önünde yargılanmağa gidelim diye Allah'ın hükmüne davet etti. Çünkü onun, haksızlığa meydan vermeyeceğini biliyordu. Münafık ise Yahudilerin Hahambaşı Ka'b b. Eşref'e gidelim dedi. Çünkü hakka razı olmuyor, dalavere ile haksız bir hüküm alacağını ümit ediyordu. Rivayete göre, bu âyetlerin iniş sebebi bu oldu.)

50. Kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa Allah ile Rasûlünün onlara haksızlık edeceğinden kuşkulandılar veya korktular mı? Hayır, kendileri zalimlerdir.

(Hukuka tecavüz etmek isteyen haksızlardır. Dolayısıyla Rasûlullah'ın hükmüne başvurmaktan çekinme sebebi birinci şıktır. Yani kalplerindeki hastalık, vicdanlarındaki bozukluktur. Ki bu da hidayetsizliktendir.)

51. Aralarında hükmetmesi için Rasûlü ile Allah'a davet olundukları zaman müminlerin sözü ancak, "Semi'na ve eta'na=işittik ve itaat ettik" demeleridir. İşte bunlar felah bulacak olanlardır.

52. Her kim Allah ve Rasûlüne itaat eder, Allah'tan korkar ve O'na sığınıp korunursa, işte murada erecek olanlar bunlardır.

(Ve her kim, yalnız mahkeme ışında değil her hususta Allah'ın kitabına ve Rasûlünün sünnetine uyar, Allah'a isyandan sakınır ve O'na sığınır, korunursa işte ancak bunlar o murada erenlerdir. Fevz bulacak, felah meydanında arzulanan gayeye erecek, sonsuz mutluluğun erişilebilecek son noktasına nail olacak olanlardır.)

53. Ötekiler (münafıklar), Allah'a en kuvvetli yeminleriyle yemin ettiler, vallahi kendilerine emredersen derhal, tereddüt etmeden (cihada) çıkar giderlermiş! De ki: "Yemin etmeyin, taatiniz belli. Herhalde Allah, bütün yaptıklarınızdan ve yapacaklarınızdan haberdardır.

(Ama o münafıklar, o kalpleri bozuk haksızlar böyle itaat etmedikten başka bir de en ağır yeminleriyle Allah'a yemin ettiler. Yeminin en ağırı Allah'a yemindir. Eğer sen kesin emredersen ev ve yurtlarını bırakıp cihada giderlermiş, güya o derece itaatkar imişler. De ki: Yemin etmeyiniz. Taatiniz belli, mahiyeti biliniyor. Dolayısıyla yalan yere yemin etmeyiniz. Yahut, sizden istenen, öyle yalan yere yemin ederek münafıkça bir taat değil, zulme, kötülüğe itaat de değil, adalet çerçevesinde halisane bir taattir. Şüphe yok ki ne yapıyorsanız Allah'ın ondan haberi var. O, bütün sırlarınızı biliyor. Dolayısıyla O'na karşı yalandan, hilekarlıktan, taatsizlikten sakınınız.)

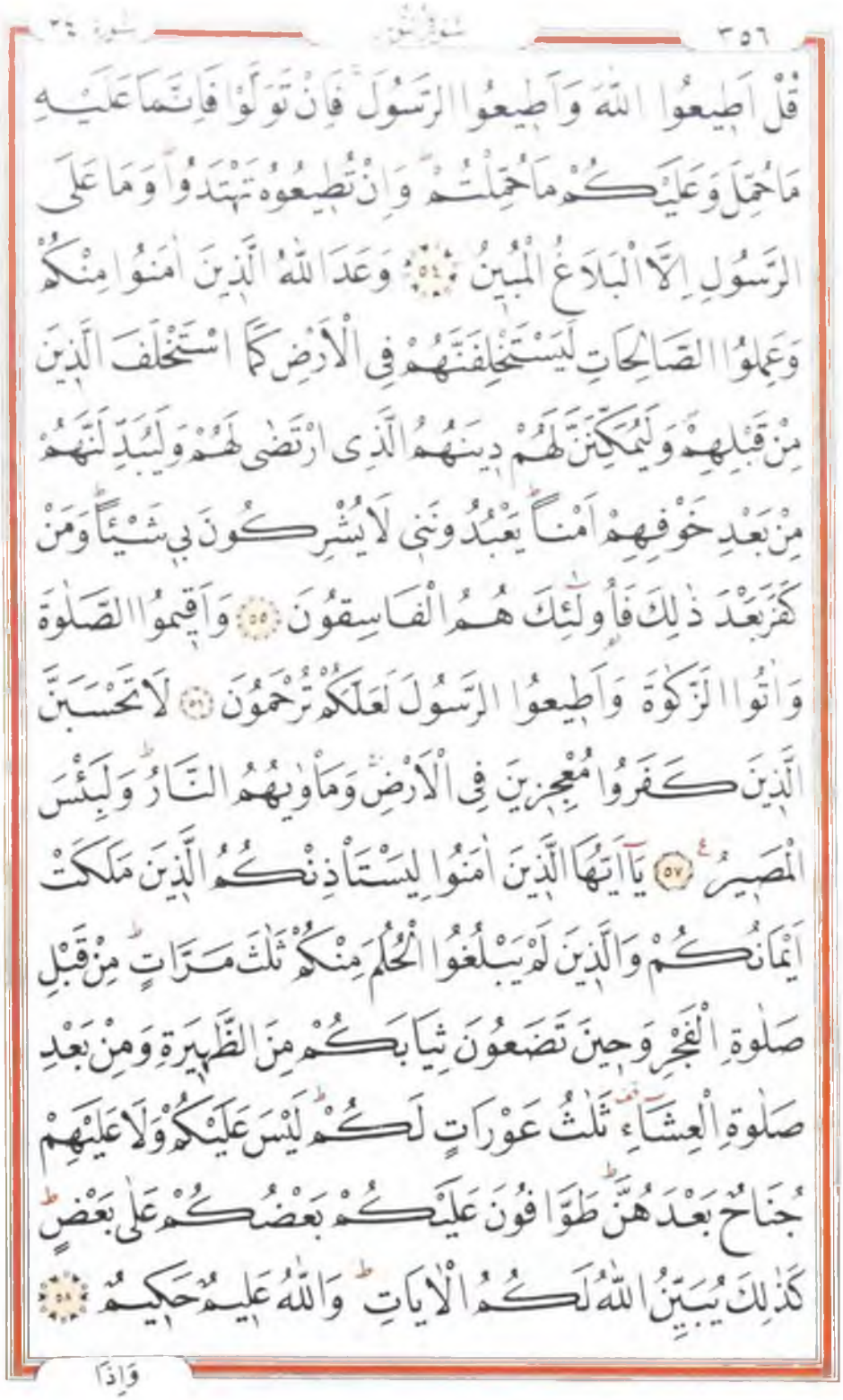

قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ
مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى
الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ
مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ
كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ
وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَلَبِئْسَ
الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ
أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ
صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ
صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ
جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ
كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾

وَإِذَا

54. De ki: "Allah'a itaat edin ve Rasule itaat edin." Yine dinlemezseniz, artık onun üzerine gereken ona yükletilen, sizin üzerinize gereken de size yükletilendir. Eğer ona itaat ederseniz hidayete erersiniz. Rasulün yapması gereken ise, ancak açık tebliğdir.

(Ey hak Peygamber! De ki: Allah'a itaat ediniz, Rasule de itaat ediniz. Yani Peygambere itaat da bilhassa Allah'ın emridir, ona itaat edilmedikçe Allah'a itaat edilmiş olmaz. Dolayısıyla Allah'ın kitabına sarılmak borç hükmünde bir görev olduğu gibi Peygamberin sünnetine sarılmak da bilhassa öyle bir görevdir. Yine kafa bükerseniz, yani yine aldırmazsanız, artık peygambere ait olan görev, ancak ona yükletilen tebliğ yüküdür. Sizin üzerinize düşen de size yüklenendir. Ki bu da itaat görevidir. Ve eğer siz peygambere itaat eder de size yüklenen görevinizi yaparsanız, doğru yolu bulur, hakka mazhar olursunuz. Rasulün görevi de ancak açık bir tebliğdir ki, onu yerine getirdi, size de itaat görevi kaldı.)

55. Sizden iman edip sâlih amel işleyenlere Allah şöyle vaadetti: Yeryüzünde onlardan evvelkileri nasıl başkalarının yerine hâkim ve halife kıldıysa onları da yeryüzünde mutlak ve muhakkak halife kılacak, mutlaka onlara kendileri için razı olduğu dinlerini kuvvetle uygulama kudreti verecek ve mutlaka onları korkularının ardından güvene erdirecek. Hakkımda hiçbir şeyi ortak koşmayarak hep bana ibadet edecekler. Kim de bundan sonra nankörlükte bulunursa artık onlar hep fâsıklardır.

[Yüce Allah bu âyette Müslümanlara yeryüzünde halife yapacağını, İslam dinini orada hâkim kılacağını, Müslümanların korkulu hallerini giderip onları güvene kavuşturacağını vaat ediyor. Buna sebep olarak da müminlerin hiçbir şeyi O'na ortak koşmadan sadece kendisine kulluk etmiş olmalarını gösteriyor.

Müminlerin endişe ve korkularının gidip bunun yerini güven ve hâkimiyetin alacağını müjdeleyen bu âyet ile vaat edilenler kısa zamanda gerçekleşmiş, müslümanlar arza hâkim olmuşlardır. Aynı müjde Efendimiz (a.s) tarafından da verilmiştir. "Gerçekten Allah bana yeri dürüp topladı da onun doğusunu ve batısını gördüm. Hiç şüpheniz olmasın, ümmetimin mülkü, bana toplanıp gösterilen yerlere ulaşacaktır." Müslim, Fiten 19.]

56. Hem namaz kılın, zekâtı verin ve peygambere itaat edin ki rahmete erdirilesiniz.

57. Sakın o küfredenleri, yerde (Allah'ı) aciz bırakabilirler sanma, onların varacakları yer ateştir ve her halde o, pek fena gidiştir.

[Bu âyet Rasûlullah'a bir teselli vermekte ve ona zafer vaat etmektedir. Yani ey Muhammed! Seni yalanlayan ve inatla inkar eden kafirlerin, bu hayatta Allah'ı aciz duruma düşüreceklerini zannetme. Aksine Allah, her zaman onlara karşı güçlüdür. Onların varacakları yer cehennemdir ve bu yer ne kötü bir yerdir. Artık kendilerini böyle sonsuz bir ateşten kurtaramayan kimseler, haşa, yüce Allah'ı ve O'nun koruduğu müminleri nasıl aciz bırakabilirler? Elbette Allah, ihlaslı müminleri başarıya ulaştıracaktır. El verir ki müminler, İslamın bütün hükümlerine uysunlar ve onun verdiği terbiyeden ve ahlakı erdemlerden ayrılmasınlar.]

58. Ey o bütün iman edenler! Sahip olduğunuz köle ve cariyeler ve sizden henüz büluğa ermeyenler (yanınıza girmek için)

üç vakit sizden izin istesinler: sabah namazından evvel, öğle sıcağında elbiselerinizi çıkardığınız sırada, bir de yatsı namazından sonra. Bu sizin için üç eksik vakittir. Bunların dışında ne size ne onlara günah yoktur. Üzerinize dolaşırlar, birbirinize bakarsınız. İşte böyle, Allah size âyetleri beyan ediyor. Allah, her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Gerek erkek ve gerek dişi, bütün müminler! Sahip olduğunuz köle ve cariyeler ve sizden ihtilam olma durumuna gelmemiş olanlar, odanıza girmek için izninizi istesinler. Yani onlara böyle öğretiniz ve emrediniz.

Yukarıda geldiğini belli etme emri, hür ve büluğ çağına ermiş olanlar hakkında idi. Buradaki izin isteme emri ise mülk olan köleler ve cariyeler ile henüz büluğa ermiş olmayan hür çocuklar, yani sabiler hakkındadır. Bir de bunlarınki üç vakittedir ki birincisi sabah namazından evvel, çünkü yataktan kalkıp giyinme zamanıdır. İkincisi kaylule yani gündüz uykusu vaktidir. Üçüncüsü, yatmak için soyunulduğu zamandır. Ki bunlar, sizin için üç avrettir, örtünmenin ihlal edilmiş olduğu vakitlerdir. Herkes için olmasa bile, genel olarak bakıldığında böyledir. Bu hatırlatma, izin istemenin sebebini beyan eder. Bundan dolayı izin istemelidirler.)

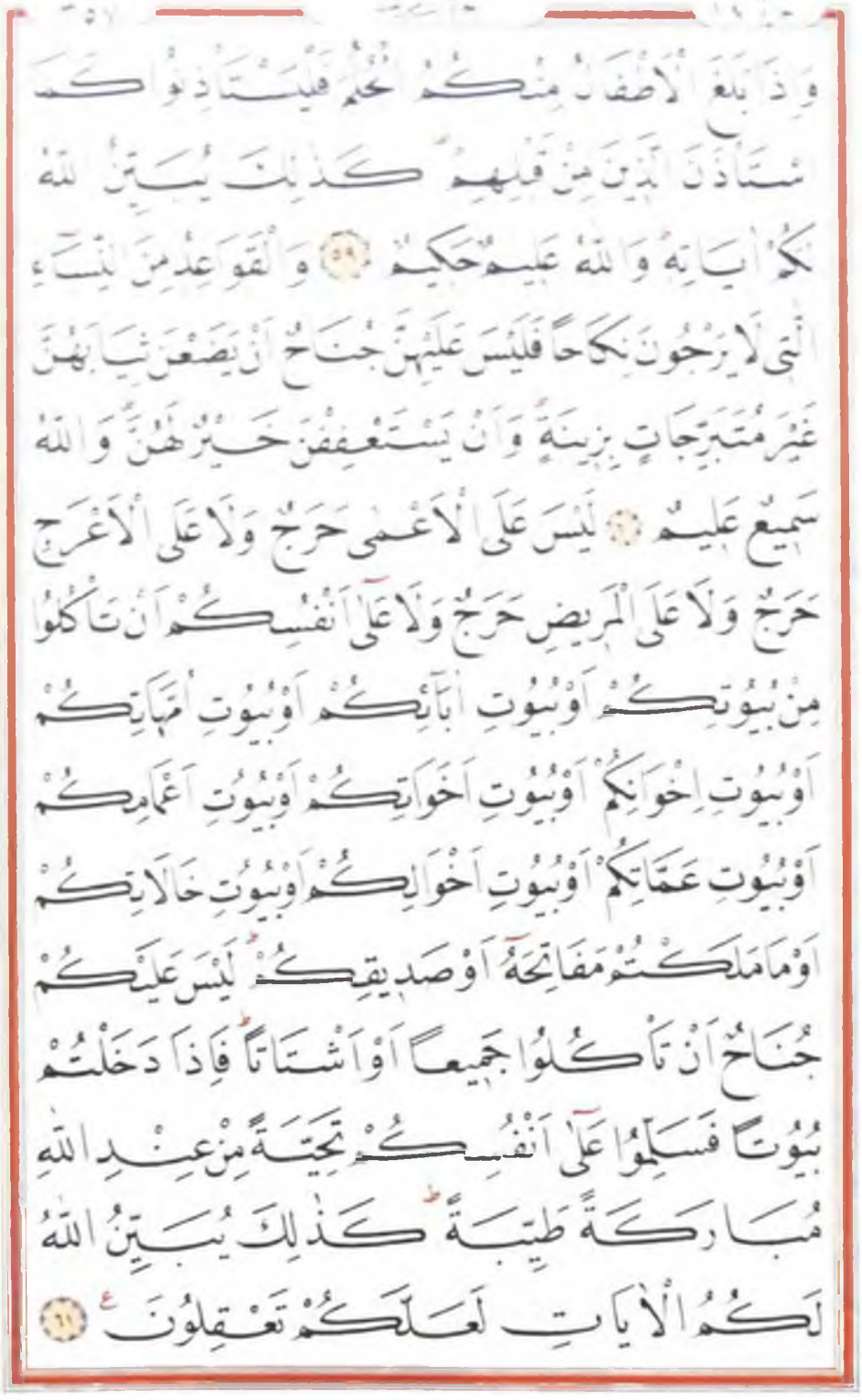

59. Sizden olan çocuklar dahi bülûğa erdiklerinde kendilerinden evvelkilerin izin istedikleri gibi izin istesinler. İşte böyle size Allah, âyetlerini beyan ediyor. Allah, her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Çocuklarınız bülûğa erdiklerinde –ki asıl delili ihtilam olmaktır, yaşının da en azı kızda dokuz, oğlanda oniki, ortası ve normali ondört onbeş, sonu onyedi onsekizdir– kendilerinden evvelkilerin izin istedikleri gibi izin istesinler. Yani, kendilerinden evvel gelen siz büyüklerin, onların odalarına girmek için yukarıda geçen "kendi odalarınızdan başka odalara, sahiplerine geldiğinizi belli edip selam vermeden girmeyiniz" "Nûr, 24:27" meâlindeki âyet gereğince her vakit geldiğinizi belli edip selam ile izin istemeniz gerekli olduğu gibi, onlar da yalnız o üç vakitte değil, her vakit, yanınıza gireceklerinde izin istesinler.

Bu ve önceki âyette, "İşte böyle size Allah, âyetlerini beyan ediyor" hatırlatmasının tekrar edilmesi, izin isteme emrini tam bir açıklıkla vurgula-

60. Nikah umidi kalmayan oturmuş kadınlara ise, bir zînet ile göstersiye çıkmamaları şartıyla çarşaflarını bırakmalarında kendilerine bir günah yoktur. Bununla beraber iffetlice sakınmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah her şeyi işiten ve bilendir.

(Oturmuş kadınlar ki, bir nikah umidi beslemezler, bunlar bir zînet ile kendilerini süsleyip çıkarak boy pos ve süslerini güzellerini erkeklere göstermedikçe, üst örtülerini bırakmalarında sakınca yoktur. Yani hayız ve nifastan kesilmiş kadınlar yukarıda geçen başörtülerini, yakalarının üzerine kursunlar, zînetlerini açmasınlar. Nûr 24/31 meâlindeki emir gereğince gizlemeleri gerekli olan zînetlerden hiç birini göstermemek şartıyla üzerlerindeki çarşaf, ferace gibi dış elbiselerini bırakıp yalnız başörtüsüyle çıksalar bir sakınca yoktur, günah olmaz. Fakat süslenip boy pos ve zînetlerini erkeklere göstermek için dışarı çıkmak, gençler için günah olduğu gibi ihtiyarlar için de günahtır. Süslenmeleri günah değil, süsle yabancı erkeklere çıkmaları günahtır.

İhtiyar kadınlar süslenir mi dememeli, ne yaşlı kadınlar vardır ki gençlerden ziyade güzel görünmeğe özenirler. Bununla beraber, süslü olmadıkları halde de iffet adabına riayet ederek gençler gibi sakınmaları, üst örtülerini bırakmamaları, haklarında daha hayırlıdır. Çünkü zan altında kalmaktan daha uzaktır. Allah, gizlide ve açıkta kim ne söylerse hepsini işitir, herkesin maksadını bilir, sonunda ona göre cezalarını verir. Dolayısıyla müslümanız diyen zamane kadınları, bu âyetleri dinlesinler de düşünsünler.)

61. Köre vebal yok, topala vebal yok, hastaya vebal yok, size de kendi evlerinizden veya babalarınızın evlerinden veya analarınızın evlerinden veya erkek kardeşlerinizin evlerinden veya kız kardeşlerinizin evlerinden veya amcalarınızın evlerinden veya halalarınızın evlerinden veya dayılarınızın evlerinden veya teyzelerinizin evlerinden veya anahtarlarına malik olduğunuz (evler) den veya dostunuzun evinden yemenizde vebal yok. Gerek toplu gerek dağınık yemenizde de bir sakınca yoktur. Dolayısıyla evlere girdiğiniz vakit,

Allah tarafından mübarek, hoş bir sağlık olmak üzere kendilerinize selam veriniz. İşte böyle size Allah âyetlerini beyan eder, yol gerek ki akıl erdiresiniz.

Ayrıntıda meâlinden dahi sebepleriyle anlaşılacağı meâlinden Bakara 2/188 âyeti mûcebince sözü edilen kör, topal, hasta olanlar, diğer Müslümanlar sağlam kimseler kendilerinden üstünler ve rızaları olmuş diye onlarla beraber yemek yemekten sakınırlar, veya bir kimse bunları kendi evinden başka akraba veya dostlarından birinin evine yemeğe götürecek olsa, belki hoşlanmazlar diye çekinir olmuşlardı.

Bir de savaşa gidenler, öyle sakat ve zayıfları evlerine bırakırlar ve anahtarlarını teslim edip içlerindeki yiyeceklerden yemelerine izin verir giderlerdi. Fakat onlar evlerinden uzakta oldukları için izinleri gönül hoşluğu ile olmaz diye korkarlar, gereğinden fazla sakınırlardı.

Bir de bazı kimseler kendi evlerinden başkasında yemek yemekten çekinir, bazı mümin'ler de ayrı yemekten sakınır, mutlaka misafirlerle beraber yemek isterlerdi. Hatta bir misafir bulunmazsa bütün gün bekleyen kimseler olurdu. İşte bu âyet bu sebeplerle inmiştir.)

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ
جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَن
لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٢﴾
لَّا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُم بَعْضًا
قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ
يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾
أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ
يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

سورة الفرقان مكية وهي سبع وسبعون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا ﴿١﴾
الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن
لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا ﴿٢﴾

وَاحْمَدُوا

62. Müminler ancak şöyle kimselerdir ki Allah'a ve Resulüne iman etmişlerdir. Toplumu ilgilendiren önemli bir işte peygamberle birlikte bulundukları vakit de ondan izin istemeyince gitmezler. Gerçekten senden izin isteyenler, onlar öyle kimselerdir ki, Allah'a ve Resulüne inanırlar. Dolayısıyla bazı işleri için senden izin istediklerinde sen de onlardan dilediğine izin ver, onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphe yok ki Allah, çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Müminler ancak onlardır ki, Allah'a ve Resulüne gerçekten iman etmişlerdir. Yukarıda zikri geçenler gibi yalnız "iman ettik" demekle kalmayıp sanını, kalpten inanmışlardır. Peygamberin yanında ve emrinde -ki Müslümanların liderlerinin yanında ve emrinde olmak da aynı hükme tabidir- Cuma, bayram, danışma, savaş gibi toplanmayı gerektiren veya fayda ve zararı herkese dokunan önemli bir iş

üzerinde bulundukları vakit, ondan izin almadıkça gitmezler, münafıklar gibi kaçmazlar.

Dolayısıyla ey habîbim! Onlar, bazı işleri için senden izin istediklerinde dilediğine izin ver. Yani her izin isteyene izin vermek gerekmez. Hikmet ve maslahat öyle gerektiriyorsa onu gözetmek lazımdır. İzin ver ve onlar için mağfiret dile. Zira izin istemek, her ne kadar kuvvetli özür ile doğru sözlülüğe dayanmış olsa da, dünya işini âhiret işinden önde tutmak gibi bir kusur şaibesinden uzak kalmaz.)

63. Peygamberin duasını, aranızda birbirinize ettiğiniz dua gibi varsaymayın. İçinizden birbirini siper ederek sıvışıp sıvışıp gidenleri Allah muhakkak biliyor. Dolayısıyla O'nun emrine aykırı hareket edenler başlarına bir fitne inmekten veya elem verici bir azap gelmekten sakınsınlar.

(Ey Müslümanlar! Peygamberin davetini, duasını aranızda bazınızın bazınıza daveti, duası gibi kıyas etmeyin. Onun davetini kabul etmek farzdır, duası Allah katında hemen kabul edilir. Dolayısıyla emirlerine tam bir istekle itaat edip uymalı, onu gücendirmekten son derece sakınmalıdır. Onun emrine aykırı hareket edenler, kendilerine bir fitne isabet etmekten yani dünyada bir bela ve sıkıntıya çarpmaktan, yahut dünyada olmazsa âhirette elem verici bir azap musibeti gelmekten sakınsınlar.

Gerçekten peygamberin emir ve davranışlarına uyan Müslümanların nasıl yükseldiklerine tarih şahit olduğu gibi müslümanız deyip de buna aykırı hareket eden kavimlerin ne fitnelere, ne musibetlere, ne azaplara uğramakta oldukları göz önündedir. Yüce Allah, cümlemizi hidayeti ile gönlü hoş etsin.)

64. Uyanın! Her halde göklerde ve yerde ne varsa hep Allah'ındır. Muhakkak O, sizin ne üzerinde bulunduğunuzu bilir. Hele O'na döndürülecekleri gün, ki o zaman ne yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Ve Allah, her şeyi bilendir.

(Varlıkların hepsi; yaratılış ve mülk itibarıyla, gerek var etme ve gerek yok etme, gerek ilk defa yaratma gerek tekrar yaratma ile tasarrufta bulunma bakımından O'nundur. Muhakkak O, sizin üzerinde bulunduğunuz durumu ve o aykırı hareket edenlerin O'na döndürülecekleri günü biliyor. Dolayısıyla onlara yaptıklarını anlatacaktır ve Allah'ın ilminden bir zerre bile kaçmaz.)

25
FURKÂN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 77 âyettir.

[Bu mübârek sûre ismini, ilk âyetinde geçen Furkân kelimesinden alır. Furkân, hakkı bâtıldan, doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayıran demek olup yüce Kur'ân'ın isimlerinden biridir.

Bu mübârek sure, Âd, Semûd ve Lût kavimlerinin, Ashâb-ı Ress ve diğer inkarcıların peygamberleri yalanladıkları için başlarına gelen belaları anlatır, öldükten sonra dirilme ve hesap gibi konulardan bahseder.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. "Tebârek" ne yüce (feyyaz) dır O ki, bütün âlemlere bir uyarıcı olsun diye kuluna Furkân'ı indirdi.

(Çok yüce, çok kutlu, hayrı ve lütfu çok yüksek olduğunu ne kadar hayret verici bir şekilde gösterdi O zat: hani bildiğiniz o Furkan'ı, o hak ve batılı ayıran, görevlerinizi öğreten, bir benzerini yapmaktan herkesi âciz bırakan Kur'ân mucizesini, ibadet ve kulluk ile seçkin, bilinen kuluna âyet âyet indiren O yüce zat. Şüphe yok ki O'nun, o Furkan kendisine indirilmiş olan belli kulu, özel kulu, en değerli Rasulü, Muhammed Mustafa olduğu da belli. Ona o Furkan'ı niçin indirdi? Bütün akıl sahibi âlemlere bir uyarıcı olsun diye.

Âyette geçen nezir, inzar edici manasınadır. İnzar ise; korkunç haber vermek, bir şeyin sonundaki korkunçluk ve tehlikeyi haber vererek gocundurmak, sakındırmak demektir ki, sevinç haberi vermek demek olan müjdenin zıddıdır. Dolayısıyla nezir, tehlike haberiyle korkutan haberci demek olur.)

2. O (Allah) ki, bütün göklerin ve yerin mülkü O'nun, hem hiçbir çocuk edinmedi, hem mülkte O'na hiçbir ortak da yok. Her şeyi yarattı da bir takdir ile her birinin sınır ve miktarını belirleyerek hepsinin yazgısını hazırladı.

(O'nun için hiçbir güçlük yok, her şey bütün yazgılarıyla O'nun kudret elinde emre boyun eğmiş, O'nun kölesi ve mahluku olmuş, hepsini dilediği gibi kullanır.)

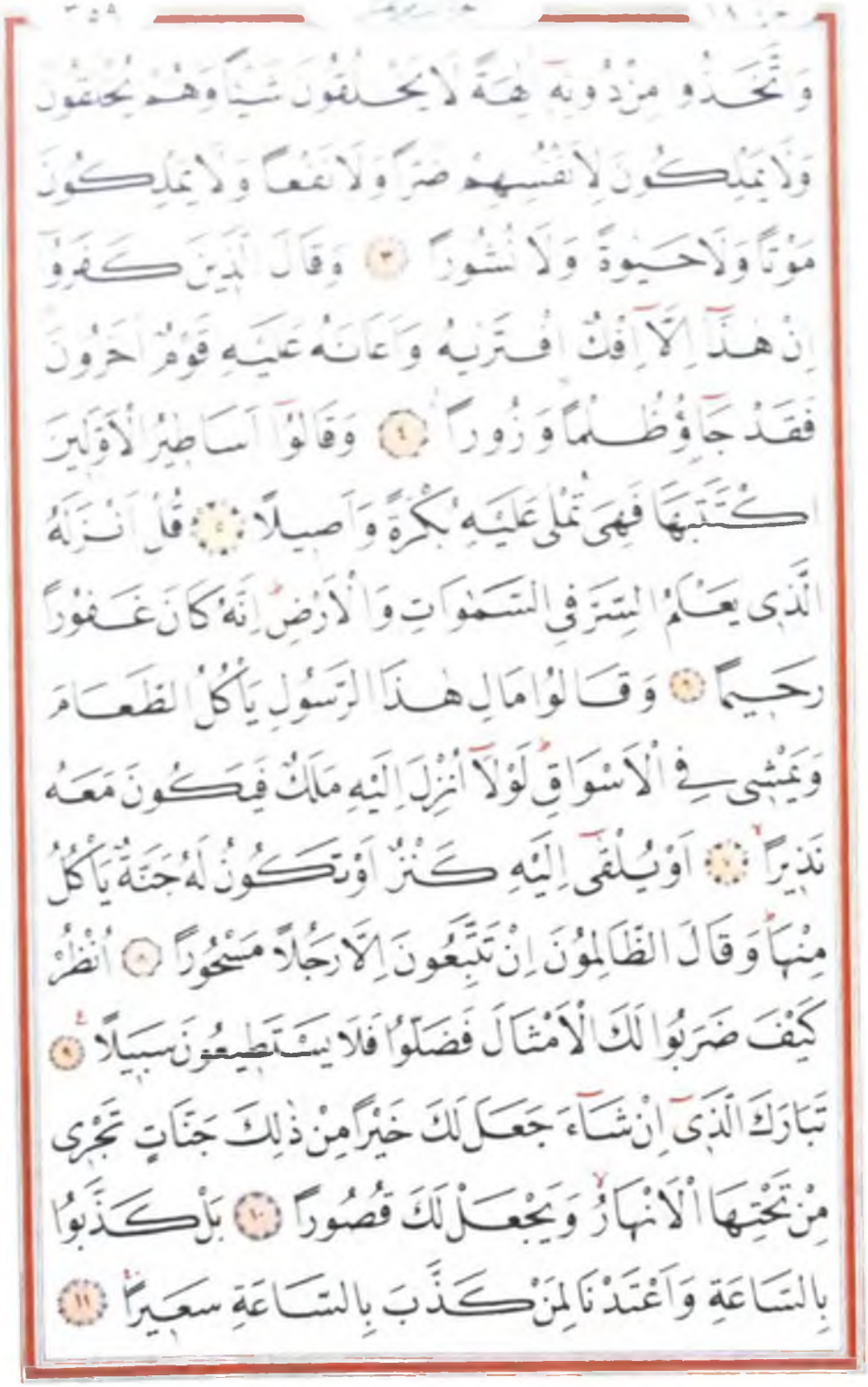

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ
وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ
مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
إِنْ هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ
فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾ وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ
اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾ قُلْ أَنْزَلَهُ
الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا
رَحِيمًا ﴿٦﴾ وَقَالُوا مَالِ هَٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ
وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ
نَذِيرًا ﴿٧﴾ أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ
مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾ انْظُرْ
كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾
تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُوا
بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾

3. Böyle iken O'ndan başka bir takım mabutlar edindiler ki hiçbir şey yaratamazlar, kendileri yaratılıp duruyorlar, kendi kendilerine ne bir zarara ne de bir yarara malik değiller, ne ölüme malikler, ne hayata, ne de öldükten sonra tekrar dirilmeye.

(Allah'ın dışında ilah edinilen mabutlar, hiçbir şey yaratamadıkları gibi kendileri yaratılıp duruyor, yahut mabut diye yalan yere uydurulup duruyorlar. Kendi kendilerine, kendiliklerinden hiçbir zarar ve faydaya da güçleri yetmez. Kendileri vasıtasıyla kendileri kullanılarak fayda ve zarar verebilseler de kendi başlarına bunu yapamazlar. Şayet bazılarında mesela, güneşte ve Firavun gibilerde, yahut Mesih gibilerde bir fayda veya zarar görülmüşse bu, onların zatlarının sebep olduğu kendi kudretlerinden değil, yüce yaratıcının verdiği güç ve kudrettendir. Bu güç kendi zatlarından dolayı olsaydı fani olmazdı. Ayrıca ne ölüm ellerindedir o ilahların, ne dirim, ne de ölümden sonra âhirette kalım. Bunların hiçbirinde ne kendileri, ne başkaları hakkında diledikleri

gibi tasarruf edemezler. Bunlara malik olmayan ise mabut olamaz. Böyle iken, bütün bunlara malik olan Allah'ı bıraktılar da öyle âcizlere taptılar.)

4. Ve küfredenler: "Bu, sırf bir iftira. Onu, o uydurdu, başka bir kavim de buna karşı ona yardımda bulundu" dediler. Doğrusu, zulüm ve yalan dolana gittiler.

(Nahl, 16/103 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

5. Ve: "O, evvelkilerin masalları, onları yazdırtmış da sabah akşam kendisine onlar okunuyor" dediler.

["Onları yazdırtmış" demeleri, Efendimizin (a.s.), okuma yazma bilmeyen bir ümmi olduğunu bilmelerindendir. Bu âyet, Nadr b. Haris hakkında inmiştir. Bu sözleri söyleyen odur. "Yazdırtmış" dediği kişiler de Ehli kitaptan üç köle idi. Bunlar Tevrat'ı okuyor, ondan bazı sözler naklediyorlardı. Rasulullah (s.a.v.) zaman zaman bunlarla buluşup görüşürdü. Daha sonra müslüman oldular. Yüce Allah şöyle buyurarak Nadr ve onun gibilerini reddetti:]

6. De ki: "Onu, göklerde ve yerde sırrı bilen (Allah) indirdi. Gerçekten O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

(O, sizin iddia ettiğiniz gibi uydurma veya evvelkilerin masalları değil, ilahi sırları içeren, yüce bir indirilmiş kitaptır. Çünkü onu, göklerin ve yerin sırrını bilen yüce Allah indirdi. Allah, çok bağışlayıcı ve merhamet edici olduğu için o zulüm ve yalana karşı cezanızı hemen vermiyor da erteliyor.)

7. Bir de: "Bu peygambere ne oluyor, dediler, yemek yiyor ve çarşılarda yürüyor? Ona bir melek indirilse de beraberinde yardımcı bir savulcu olsa ya!"

(Rivayet edildiğine göre Kureyş'in ileri gelenlerinden bir grup, Hz. Peygambere, iddiasından vazgeçmesi için bazı tekliflerde bulundular. Sonunda da: "Ey Muhammed, dediler, eğer sana sunduklarımızdan hiçbir şey kabul etmeyeceksen, o halde kendin için Rabbinden iste: beraberinde seni tasdik edecek ve senden bizi savacak bir melek göndersin. Hem iste: sana bağlar, bostanlar versin, altından ve gümüşten köşkler yapsın da seni çalışmaktan kurtarsın. Çünkü sen de bizim gibi çarşılarda dolaşıyor, geçimlik arıyorsun. Eğer iddia ettiğin gibi Rasul isen, o vakit üstünlüğünü ve Rabbinin katındaki dereceni anlarız." Buna karşı Rasûlullah (s.a.v.): "Hayır, ben size onun için gönderilmedim. Yüce Allah, beni bir müjdeci ve korkutucu olarak gönderdi" dedi. İşte bu âyetler, bu sebeple indi.)

8. "Veya ona yukarıdan bir hazine bırakılıverse, yahut güzel bir bahçesi olsa da ondan yese ya!" Hem o zalimler: "Siz, sırf büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz" dediler.

9. Bak senin hakkında ne kıyaslar, ne temsiller yaptılar da çıkmaza saptılar. Artık hiçbir yol bulamazlar.

[Ey Muhammed! Bak şu müşrikler senin hakkında: "Sihirbaz, büyülenmiş, deli, şair, yalancı v.b." batıl sözler söyleyerek nasıl benzetmeler yaptılar da böylece hak yoldan çıktılar. Artık hakkı ve gerçeği bulmak için senin davetinin dışında hiçbir yol bulamazlar.]

10. Öyle yücedir O ki, dilerse sana on(ların anlattıkların) dan daha hayırlısını, altından ırmaklar akan cennetleri verir, sana köşkler de yapar.

11. Fakat onlar o Saati yalanladılar. Biz ise o Saati yalanlayanlara öyle bir sair, çılgın bir ateş hazırladık.

(İşin doğrusu, onlar Saate, Kıyamet ve Âhirete inanmıyorlar, Kur'ân'ın öyle uydurma olmadığını bilmediklerinden değil, Âhirete, cezaya inanmadıklarından dolayı o küfür ve sapıklığa düşüyorlar, o zulüm ve yalancılığa gidiyorlar.)

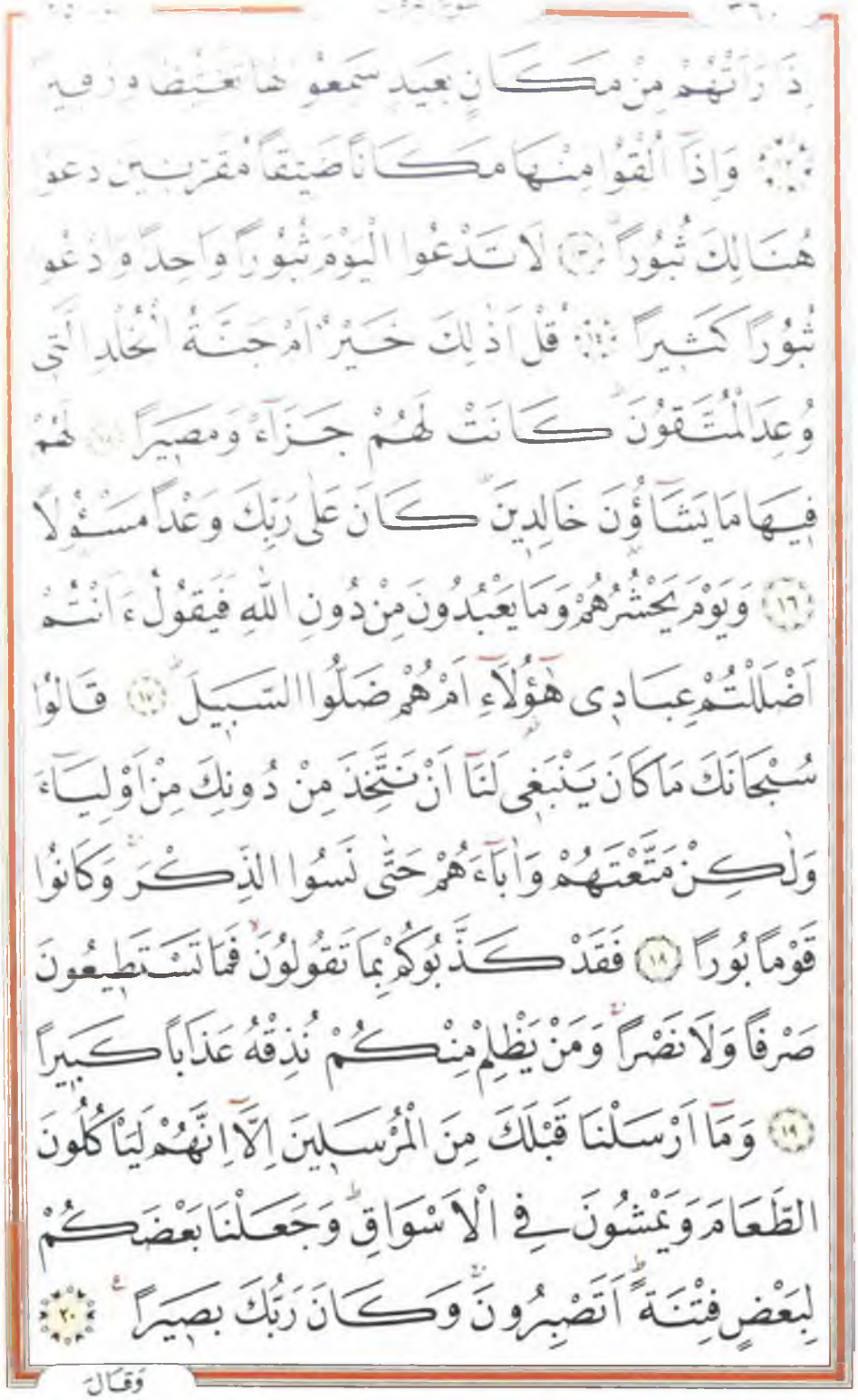

12. Ki, uzak bir yerden o ateş onları gördüğü vakit ona özgü bir hışımlanma, bir uğultu işitirler.

(Âyette geçen "tegayyüz"; gayzlanmak, öfkelenmek, "zefir" ise, içeri nefes almak demektir. Demek ki Cehennem onları uzaktan gördüğü vakit öfkesinden dehşetli sesler çıkarıyor ve sümürmek için içine içine çekiyor.

Burada görülüyor ki öfkelenmek, sümürmek gibi görmek de Cehenneme nisbet edilmiştir. Onlar Cehennemi gördüğü vakit değil, Cehennem onları gördüğü vakit ifadesi kullanılmıştır. Bu ise Cehennem ateşini bir idrak sahibi kişi gibi tasvir etmektir. Bunu birçokları, "görünecek bir yerde bulunduğu vakit" gibi mecazi bir manaya yorumlamak istemişlerdir. Fakat Cehenneme idrak fiilinin isnat edilmesi sade burda değil, "o gün cehenneme doldun mu diyeceğiz, o, daha var mı diyecek? "Kâf, 50/30" âyeti ve: "Cehennem, Rabbine şikayette bulundu, dedi ki: "Rabbim! Bir kısmım bir kısmımı yedi.." "Buhârî,

Mevakitussalat 9 Bed ul-halk 10" hadisi gibi başka yerlerde de geçmiştir.)

13. Ve çatılıp çatılıp onun dar bir yerine atıldıkları vakit de orada helake haykırırlar.

("Ey helak! Neredesin, gel bizi kurtar" diye feryat ederler.) [Orada kendilerinin yok olmalarını isteyerek "Ey olum! Nerdesin?" derler. Ölümden daha şiddetli olan şeyden kurtulmak için yok olmayı isteyen kimsenin seslenişi gibi seslenirler. Nitekim şöyle denilir: "Varlığıyla ölümü temenni ettiren şey, ölümden daha şiddetli demektir."]

14. "Bir helake haykırmayın bugün, çok helake haykırın."

[Bu söz onlara söylenmese de onlar, kendilerine böyle denilmeği hak etmişlerdir. "Birçok defa helak olmayı çağırın" çünkü siz, sadece bir kez helak olmayı isteyecek işler yapmadınız. Sizin helakiniz çok olacaktır.

Çok kereler helak olmayı istemelerinin sebebi, ya azabın çok çeşitli olması ve her bir çeşitte şiddetli sıkıntılardan dolayı helak olmayı isteyecekleri, ya da derileri piştikçe kendilerine yeni deriler verilip helak olmaları son bulmayacağı içindir.]

15. De ki: "Ya o mu hayırlı, yoksa takva sahiplerine vaat edilen ebedilik cenneti mi?" Ki orası, kendilerine bir mükafat ve sonunda varacakları bir yerdir.

[Yüce Allah buyuruyor ki: Ey Peygamber! İşte müşriklerin hali budur. Biz onu sana anlattık. Cehennem onları ekşi bir yüz, kin ve eşek sesine benzer bir sesle karşılayacak. Hareket edemeyecekleri ve içinde bulundukları halden kurtulamayacakları bir şekilde, elleri boyunlarına bağlı olarak Cehennemin dar yerlerine atılırlar. İşte bu hal mi daha iyi, yoksa Allah'ın, takva sahibi kullarına vaat ettiği ebedilik cenneti mi?]

16. Onlar için orada ne isterlerse var, hem devamlı kalacaklar. Bu, Rabbinin üzerine aldığı "istenen bir vaat"tir.

[Yani istenmeğe ve talip edilmeğe değer bir vaattir. Çünkü bu, elde etmek için herkesin birbiriyle yarışacağı şeylerdendir.]

17. Hele o gün ki Rabbin onları Allah'tan başka taptıkları şeylerle haşredip de: "Siz mi saptırdınız kullarımı, yoksa kendileri mi yolu kaybettiler?" diyeceği gün...

18. "Süphansın, demişlerdir, senden başka veliler edinmemiz (edinilmemiz) bize yaraşır değildi. Ve fakat sen, onları ve atalarını zevke daldırdın, o kadar ki sonunda zikri unuttular ve helake giden bir kavim oldular.

[Kendilerine tapılanlar, bu soruya hayret ederek şöyle derler: "Allah'ım! Sen, benzeri olmaktan uzaksın. Ne bize, ne başka bir yaratığa senden başkasına ibadet etmek yakışmaz. Başkasını sana ortak koşmak da yakışmaz. Fakat sen onlara da babalarına da çok çok nimet verdin. Onların bu nimetlere şükretmeleri gerekirken bu nimet, seni anmaktan ve şükretmekten yüz çevirmelerine sebep oldu. Yok olmuş bir kavim haline geldiler."]

19. Demek sizi sözünüzde yalancı çıkarmışlardır. Artık ne (azabı) savmağa, ne de bir yardıma çare bulamayacaksınız. Ve içinizden her kim zulmederse ona büyük bir azap tattıracağız.

20. Biz senden evvel de peygamberleri başka türlü göndermedik, şüphesiz onlar da hem yemek yiyor, hem çarşılarda geziyorlardı (sokaklarda yürüyorlardı.) Bir de bazınızı diğerine bir fitne kılmışızdır ki bakalım sabredecek misiniz? Bununla beraber Rabbin her şeyi görücüdür.

[Sağlıklı olan, hastalıklı olan için; zengin olan, fakir olan için ve sabırlı fakir, zengin için bir imtihan vesilesidir. Yani bunlardan her biri, diğeri ile imtihan edilmektedir. Zengin, fakir ile imtihan edilir. Zengine gereken, fakire yardım etmek ve onunla alay etmemektir. Fakir, zenginle imtihan edilir. Fakirin yapması gereken, zengine haset etmemek ve zenginden, ona verdiğinden başkasını almamaktır.]

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَىٰ
رَبَّنَا ۗ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾
يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ
حِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً
مَنْثُورًا ﴿٢٣﴾ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ
مَقِيلًا ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ
تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾ الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَٰنِ ۚ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى
الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ
يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾ يَا وَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي
لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾ لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ
جَاءَنِي ۗ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾ وَقَالَ الرَّسُولُ يَا
رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا
لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ ۗ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ
كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ ۖ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾

21. Bununla beraber, karşımıza çıkacaklarını ümit etmeyenler dediler ki: "O melekler bizim üzerimize indirilse ya! Yahut Rabbimizi görsek â!" Andolsun ki, doğrusu nefislerinde kendilerini büyüksündüler, büyük azgınlık ettiler.

(Likâullah: Allah'ı görmek veya Allah'a ermek yahut Kıyamet günü hesap için O'nun karşısına çıkmak, demektir. "Bunu ümit etmeyenler" demek de haşir ve neşire, Âhiret sorumluluğuna inanmadıkları için Allah'tan korkmayanlar demek olur. Yanı Allah'ı görmeğe yüzü olmayan, Allah'ın karşısına çıkacaklarını, azabına çataklarını ümit etmeyen, âhirete inanmayan, Allah'tan korkmayanlar: "bize melek indirilse yahut Rabbimizi görsek ya" dediler ve gönüllerinde kendilerini büyüttüler. Çünkü böyle demekle kendilerini Peygamberin yerinde veya daha üstün görmek istiyorlar ve hatta Allah'a karşı çalım satıyorlar. Onca açık delilleri tanımadılar da kutsi nefislerin bile önüne çekilmiş olan "beni kesinlikle göremezsin" "A'râf, 7/143" perdesinin, ken-

(Habis neticelerine karşı yürütülmesini istediler. Evet onlar melekleri görecekler, fakat)

22. Melekleri görecekleri gün, suçlulara o günde müjde yoktur. "Hıcran mahcûra= Yasak, yasak!" diyeceklerdir.

(Hıcran mahcûra: Yerine göre ya bir dua ve Allah'a sığınma, yani bir yalvarış ve sığınış yahut da bir men ve tehdit ifade eder. Dua olduğuna göre suçlular meleklere: "Aman etmeyin, kıymayın, bize yanaşmayın, öte öte!" demiş olurlar. Tehdit manasında olduğuna göre de melekler suçlulara: "Davranmayın, size o müjde ve cennet yasak edilmiş, yasak, kesinlikle yasak" demiş olurlar.)

23. Hem varmışızdır da her ne amel işledilerse onu havada dağılmış toz dumana çevirmişizdir.

(Şöyle ki, Bütün amelleriyle durumları, isyan etmiş ve dolayısıyla hükümetleri tarafından varılıp bütün tutamakları parçalanarak dağıtılıp yok edilmiş bir topluluğun durumuna benzetilmiştir. Yahut busbütün boşa çıkarılmış, hiçe indirilmiş olan amelleri, saçılmış toza benzetilmiştir. Yani o suçluların, misafir ağırlamak, akrabaları gözetmek, çaresizlere yardım etmek, insanlığa yarar bir iş yapmak gibi bazı amelleri varsa bile o küfür ve taşkınlıkları yüzünden hepsi boşa gitmiştir, hiç birinin hayrını görmezler.)

24. Cennet ashabının o gün eğlendiği yer hayırlı, dinlendiği yer pek güzeldir.

("Takvâ sahiplerine vaat edilen ebedîlik cenneti" "Furkân, 25/15" meâlindeki âyetle beyan edildiği üzere, cennet kendilerine vaat edilmiş olan takva sahipleri o gün, o melekleri görecekleri gün, eğlenecek yer bakımından hayırlı, dinlenecek yer bakımından daha güzeldirler.)

25. Hem o, göğün bulut ile yarılacağı ve meleklerin bölük bölük indirildiği gün..

("Onlar sade gözetiyorlar ki Allah, buluttan gölgelikler içinde meleklerle geliversin de.." meâlindeki Bakara, 2/210 âyetinde zikredilen bulutların ortaya çıkması sebebiyle göğün yarılacağı ve meleklerin art arda indirildiği gün..)

26. Gerçek mülk, o gün Rahmân'ındır. Kafirlere ise o, pek zorluklu bir gün olur.

[Buradaki "kafirlere" ifadesi, o günün müminler için kolay kılınacağını gösterir. Hadiste şöyle buyrulur: "O gün, mümine o derece kolay olur ki, ona dünyada kıldığı bir farz namazdan hafif gelir."]

27. Hem o gün ki, zalim, ellerini ısıracak: "Eyvah, diyecek, keşke peygamberlerle beraber bir yol tutaydım."

(Bilindiği gibi, el ısırmak, hiddet ve hasretle pişmanlıktan kinayedir. "Zalim" den maksat, bütün zalim kişilerdir. Şu kadar ki âyetin iniş sebebi, Ukbe b. Ebi Muayt denilmiştir.)

28. "Eyvah! Keşke falanı dost tutmayaydım."

29. "Vallahi zikir bana gelmişken o saptırdı beni zikirden." Şeytan insanı bela anında yapayalnız ortada bırakandır.

30. Peygamber de: "Ey Rabbim! Kavmim, bu Kur'ân'ı terkettiler" dedi.

31. Ve işte biz böyle, her peygamber için suçlulardan bir düşman yapmışızdır. Bununla beraber hidayetçi olarak da Rabbin yeter, yardımcı olarak da.

32. Yine o küfredenler dediler ki: "O Kur'ân ona topu birden indirilseydi ya!" Biz onu gönlüne iyi yerleştirelim diye böyle indirdik. Ve onu olağanüstü bir ağır okuyuşla tane tane okuduk.

(Kafirler: "Kur'ân toptan indirilseydi ya!" dediler, ki anlamsız bir itiraz. Güya Tevrat toptan indirilmiş de Kur'ân da öyle olsa imiş. Halbuki meselenin özü olan mucizelik niteliği, parça parça indirilmesiyle toptan indirilmesinde fark edecek değil, aksine parça parça indirilmesinin çok faydaları var. Bu cümleden olarak Kur'ân'ın zabtı ve korunması kolay olmak, olaylara göre ard arda inişte moral tazelemek, her yeni inen âyet ile karşıtlarına meydan okumak, zaman ve olaylara göre yeni yeni hükümler getirmek gibi faydaları vardır.)

33. Hem onlar sana herhangi bir mesel ile gelmezler ki, mutlak biz sana hakkı ve tefsirin daha güzelini getirmiş olmayalım.

(Yani onlar sana mesel denecek derecede ilginç her hangi bir soru veya hal ile gelmezler ki biz ona karşı sana apaçık hakkı ve en güzel tefsiri getirmiş olmayalım.)

[Onlar ne zaman bir şüphe ortaya atsalar, ne zaman hayret verici bir soru sorsalar, sana hiçbir külfet yüklemeden biz onu reddedip savacak en güzel cevabı veririz.]

34. O yüzleri üstü Cehenneme toplanacak olanlar var ya, işte onlar mevkice çok fena, yolca da en sapıktırlar.

(Öyle cehenneme tepeleri aşağı veya sürüklenerek yahut kalpleri süfli şeylere meyilli olduğu gibi yüzleri de onlara yönelmiş olarak haşredilecek kimseler yok mu, işte onlar mevki bakımından en fena, yolca en şaşkın, en sapkın kimselerdir.)

35. Andolsun Musa'ya o Kitabı verdik, kardeşi Hârun'u da beraberinde vezir yaptık.

36. "Haydi, âyetlerimizi yalanlayan o kavme gidin" dedik, sonunda o kavmi yerle bir ederek helak ettik.

37. Nûh kavmini de peygamberleri yalanladıkları vakit suda boğup kendilerini insanlara bir ibret kıldık. Zalimlere de elem verici bir azap hazırladık.

(Nûh kavminin yalanladığı peygamberlerin kimler olduğuna dair şu görüşler vardır:

1. "Nûh ve ondan önceki peygamberler" demektir ki, Nûh kavmi, "biz evvelki atalarımız içinde bunu işitmedik" "Müminûn, 23/24" demekle hepsini inkar etmişlerdir. 2. Hepsi tevhidde bir oldukları için yalnız Nûh'u yalanlamak da hepsini yalanlamak demektir. 3. Mutlak olarak peygamber göndermenin caiz olduğunu inkar etmişlerdir, denilmiş. Fakat bir ihtimal daha hatıra geliyor ki o da Nûh'un (a.s.) gönderdiği elçiler manasına olmasıdır. Burada bu mana diğerlerinden daha yakın görünüyor. Ancak bunu ikinci ile birleştirmek mümkündür.)

38. Âd'i de, Semûd'u da, Ashab-ı Ress'i de, bunların arasında daha birçok asırları da (helak ettik.)

(Ress, örülmedik kuyu demektir. Vehb ve Kelbi'den: "Ashab-ı Ress, Ashab-ı Eyke gibi Şuayb'ın (a.s.) gönderildiği bir kavimdi, putlara taparlardı, kuyuları, davarları ve sığırları vardı. Şuayb (a.s.) bunları islama davet etti, yalanlayıp taşkınlık ve eziyetlerine devam ettiler ve günün birinde örülmemiş kuyuları olan Ress'in etrafında bulundukları sırada orası çöktü, yere geçtiler" diye nakledilmiştir. Bunların Ashab-ı Uhdud olduğu da söylenmiştir. Rivayetlerin çoğu, peygamberlerini öldüren veya kuyuya atan bir kavim olduklarını gösteriyor.)

39. Ki her birine nasihat olarak misaller anlatmıştık ve her birini mahv ve perişan ettik.

[Size anlatmış veya anlatmamış olalım, helak ettiğimiz kavimlerin hepsine misaller getirdik, deliller ve ibret alacakları şeyler gösterdik, öğütler verdik. Ama onlar hala uyanmadılar. Biz de sonunda hepsinin kökünü kuruttuk.]

40. Andolsun, o fenalık yağmuruna tutulan beldeye de vardılar. Artık onu görüyor değiller miydi? Doğrusu diriltilmeyi arzu etmiyorlar, uyanmak istemiyorlardı.

(Sözü edilen belde, Lût kavmi şehirlerinin en büyüğü olan Sodom kasabasıdır ki buraya taş yağdırılmıştı. Kureyş, Şam ticaretine giderken buraya uğruyorlardı.)

[İbn Abbas, Lût kavmine ait beş belde olduğunu, bunlardan o çirkin fiili işlemeyen biri hariç, dördünün helak edildiğini, Sodom beldesinin bunların en büyüğü olduğunu rivayet eder. Ne var ki Şam'a yaptıkları ticaret seferlerinde buralardan gelip geçen Kureyşliler, bunların kalıntılarına ibret nazarıyla bakıp öğüt almadılar.]

41. Seni de gördükleri vakit sırf bir eğlence yerine tutuyorlar. "Bu mu, o, Allah'ın peygamber diye gönderdiği?" (diyorlar.)

42. "Sahi be! Az kalsın bizi mabutlarımızdan saptıracaktı, eğer üzerlerinde sebat etmeseydik" (diyorlar.) Fakat ilerde bilecekler, azabı görecekleri gün: kim imiş o, yolu daha sapık olan?

43. Gördün mü o, ilahını hevâsı edineni? Artık ona sen mi vekil olacaksın?

("Hevâsını ilah edinen" denilmeyip "ilahını hevâsı edinen" denilmesi, kasr ifade eder ki, canının istediğinden başka kendisine ilah tanımayan demektir. Böyle kimselerde hiç hakka tapma yok sâde bencillik vardır. Bunlar delil, kanıt, hak hukuk tanımaz, yalnız kendi keyif ve zevklerine taparlar. Zevkleri, kendilerinin sırf felaketi olduğunu bilseler yine hakkı zevklerine feda ederler, dini de insanın sadece keyif ve zevkinden ibaret tanırlar. Gönülleri neye çekerse ona taparlar, hak zevkini aramaz, hakkın rızasını düşünmez, düşünmek istemezler. Bilseler, yine tanımazlar.)

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ ۚ إِنْ
هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ ۖ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ
رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ ۖ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ۚ ثُمَّ جَعَلْنَا
الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾
وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ
نُشُورًا ﴿٤٧﴾ وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۚ
وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾ لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا
وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ
بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا ۖ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾ وَلَوْ شِئْنَا
لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ
بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ
وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ ۖ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾
وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا وَصِهْرًا ۗ وَكَانَ
رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ
وَلَا يَضُرُّهُمْ ۗ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾

44. Yoksa sen, onların çoğunu işitirler veya akıl ederler mi zannediyorsun? Onlar, sırf hayvan gibi, hatta gidişçe daha sapıktırlar.

(Çünkü hayvanlar, ehli hayvanlar kendilerine bakanlara boyun eğerler, iyilik edenlerle kötülük edenleri seçerler, menfaatlarını arar, zarar verenden kaçarlar. Yedikleri, içtikleri yeri tanır, öğrendikleri yolu şaşırmazlar. Kendilerine verilmiş olan güçleri işlemez halde bırakmaz, niçin yaratılmışlarsa o işlerde kullanırlar. Bu kafirler ise, Rablarını tanımazlar, O'nun ihsanlarına nankörlük ederler, sonsuz menfaat olan sevabı istemez, en büyük zarar olan cezadan korunmazlar.)

45. Bakmaz mısın Rabbına, gölgeyi nasıl uzatmakta? Dilese idi elbet onu hareketsiz de kılardı. Sonra nasıl güneşi gölgeye delil kılmışız?

(Güneş, gölgeye nasıl delil olur? Aslında gölgeyi yapan ışık değildir yani gölge, ışığın eseri

değildir, o, ışıktan önce de vardır fakat görünmez. Görünüp bilinmesi ışık vasıtasıyla olur. Işık olmasa idi gölgenin varlığı bilinmezdi. Böylece ışık, kendi zıddı olan gölgenin varlığına bir delil yapılmıştır.)

46. Sonra nasıl tutup onu azar azar kendimize almaktayız?

(Yani güneş doğdukça gölge çekilmekte ve Allah'tan geldiği gibi yine yavaş yavaş Allah'a döndürülmektedir. Hakikat güneşi görülünce gölge söner, Hakk'a döner. İşte Hak'tan uzanmış bir gölgeden ibaret olan bütün âlemin de mahiyeti bu, sonu budur.)

47. O'dur ki size geceyi bir giysi yaptı, uykuyu da bir dinlenme vakti. Gündüzü de yeni bir dirilme (yeni bir hayat) kıldı.

(Geceleyin rahat döşeğine yatıp faaliyetini durdurarak, "O, odur ki sizleri geceleyin kendinizden alır" meâlindeki En'âm, 6/60 âyeti delaletince ölmüş bulunanlar, sabahleyin o gölge çekilip alınırken uyanıp hareket etmeğe ve canlanmağa başlar, yeni bir hayata atılırlar. Bu tekrar canlanmayı ummayanlar, o hayatı arzu etmeyenlerdir.)

48. Yine O'dur O ki rüzgarları rahmetinin önünde müjdeci göndermekte. Ve gökten pampak bir su (tertemiz bir su) indirmekteyiz...

("Yağmur" yerine "rahmet" denilmesi iki nükte ifade eder. Birisi, felaket tufanı teşkil eden yağmurlardan sakınmak, öbürü de manasının diğer nimetleri de kapsadığını bildirmektir. Zira rahmet, yağmurdan bir bakıma daha geneldir. Yalnız hava akımlarından ibaret olan rüzgarlar değil, gaflet uykusundan uyandıran ilahi hareketler, fikrî ve sosyal akımlar dahi ilahi rahmetin müjdecileri, yayıcılarıdırlar.)

49. Diriltelim diye bununla ölü bir beldeyi ve sulayalım diye yarattıklarımızdan nice hayvan sürülerini ve birçok insan kümelerini.

(İşte bütün bunlar, Allah'ın varlığını ve birliğini ve kudretinin büyüklüğünü gösteren fiili ve sanatı ve öldükten sonra dirilmenin misal ve delilleridir.)

50. Andolsun, düşünüp ibret alsınlar diye onu aralarında evirip çevirmekteyiz. Yine de insanların çoğu dayatmakta, nankörlükten başkasına yanaşmamakta.

(Suyun insanlar arasında evrilip çevrilmesinden maksat şudur: Su, değişik mevsimlerde, değişik yerlerde, değişik şekilde yağar, değişik yerlere taksim edilir, değişik şekillere girer, donar buz olur, kurur buhar olur, bulut olur, tekrar yağmur veya kar veya dolu halinde yağdırılır, acılanır, tatlılanır. Hep bunlar, Allah'ın fiilen evirip çevirmesi olduğu gibi, bu şekilde Kur'ân'ın birçok yerinde bunun hatırlatılması ve Kur'ân'ın o suya benzetilmesi de Allah'ın sözlü olarak evirip çevirmesidir.)

51. Dilese idik elbet her beldeye bir korkutucu gönderirdik.

(Fakat göndermedik, demek ki öyle dilemedik, yalnız seni gönderdik. Sûrenin başında ferman buyurulduğu üzere seni bütün âlemlere korkutucu kıldık.)

52. Madem ki yalnız seni gönderdik, o halde kafirlere itaat etme de bu (Kur'ân) ile onlara cihat et, büyük cihat.

(Her beldeye bir peygamber gönderildiği takdirde o peygamberlerin hepsinin yapacağı cihada denk bir cihat, elbette büyük bir cihattır, bir cihadı kebirdir.)

53. O, O'dur ki iki deryayı birbirine salmış: şu tatlı, yürek tazeler, şu tuzlu, çorak. Aralarına bir berzah ve geçilmez bir sınır koymuştur.

(Böyle tatlı ile tuzlunun birbirine karışmayarak âlemde karşı karşıya yer tutmuş olmaları soyut yüce Allah'ın yerleştirme ve korumasının eseridir.)

54. O'dur O ki sudan bir beşer yarattı da onu bir nesep ve bir hısım kıldı. Rabbinin her şeye gücü yeter.

55. Böyle iken Allah'ı bırakıp da kendilerine ne fayda, ne zarar veremeyecek şeylere tapıyorlar. Ve kafir, Rabbinin aleyhinde (başkasına) yardımcı oluyor.

(O'nun Rasulüne itaat etmedikten başka düşmanlık için çalışıyor. Bu âyet, Ebu Cehil hakkında inmiştir ve onun gibilerin durumlarını dile getirmektedir.)

وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ مَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَن شَآءَ أَن يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ
عَلَى ٱلْحَىِّ ٱلَّذِى لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِۦ ۚ وَكَفَىٰ بِهِۦ بِذُنُوبِ
عِبَادِهِۦ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۛ
ٱلرَّحْمَٰنُ فَسْـَٔلْ بِهِۦ خَبِيرًا ﴿٥٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱسْجُدُوا۟
لِلرَّحْمَٰنِ قَالُوا۟ وَمَا ٱلرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ
نُفُورًا ﴿٦٠﴾ تَبَارَكَ ٱلَّذِى جَعَلَ فِى ٱلسَّمَآءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ
فِيهَا سِرَٰجًا وَقَمَرًا مُّنِيرًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ
خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾ وَعِبَادُ
ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى ٱلْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلْجَٰهِلُونَ
قَالُوا۟ سَلَٰمًا ﴿٦٣﴾ وَٱلَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَٰمًا ﴿٦٤﴾
وَٱلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ ۖ إِنَّ عَذَابَهَا
كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَآءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَآ
أَنفَقُوا۟ لَمْ يُسْرِفُوا۟ وَلَمْ يَقْتُرُوا۟ وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾
سجدة
وَالَّذِينَ

56. Halbuki seni sırf bir müjdeci ve korkutucu olarak gönderdik.

(Yalnız korkulu haber vermek için değil, ondan evvel müjdeli haber vermek için, kulluk edenlere yüce Allah'ın rahmetini müjdelemek, O'nun rahmani rahim olduğunu anlatmak için gönderdik. Bundan anlaşılıyor ki sûrenin başından beri yalnız korkutmaktan bahsedilmesi, müjdelemeyi dinlemedikleri içindir. Ne büyük cehalet! Ne büyük hüsran!)

57. De ki: "Ben buna karşı sizden bir ecir değil, ancak Rabbine bir yol tutmak isteyen kimseler (olmanızı) istiyorum."

(Yani davet ettiğim iman ve itaatla Allah'a yakınlık ve erginliği dilek edinmiş kimseler, böyle ashab ve ümmet istiyorum.)

58. Ve O daima diri ve ölmez olana tevekkül (ve itimat) et de O'na hamd ile tesbihte bulun. Kullarının günahlarına O'nun herşeyden haberdar olucu olması yeter.

(Hiç kimse bilmese O'nun bilmesi yeter. Hiçbir haber vericiye muhtaç olmaksızın açığı ve gizliyi bilen, o her şeyden haberi olan Allah, cezalarını verir. Başka hiçbir ceza vermeyecek olsa bile sadece bilmesi, bir ceza olarak yeterlidir.)

59. O daima diri ve ölmez olan ki, gökleri, yeri ve aralarındakileri altı günde yarattı ve sonra Arş'ın üzerine istiva buyurdu. O, Rahmân'dır. Haydi ne dileyeceksen o her şeyden haberdar olandan dile.

(Yahut bu konuda, bu yaratma ve emir işinde daha ziyade ayrıntı istersen, başkasından değil, her şeyi bilen, o her şeyden haberi olandan sor. Çünkü başkası bilmez.

"Altı gün" ve "istiva" hakkında bilgi için A'râf, 7/54 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

60. Bununla beraber onlara: "Rahmân'a secde edin" denildiği vakit, "Rahmân ne imiş? Bize emrediyorsun diye secde mi ederiz?" dediler. Ve bu (teklif), daha çok nefretlerini artırdı.

61. Tebârek, ne yücedir O ki, gökte burçlar yapmış, hem içlerinde bir kandil, bir de nurlu bir ay asmış.

(Gökteki burçların değişik manzaraları, her şeyden evvel tabiatlar üzerinde hakim olan yüce sanatkarın sanatının delilidir. İkinci olarak, yüksek köşkler, kandillerle bütün o semada yüksek bir şehrin, bir medeniyetin gönüle yerleşen manzarası ifade edilmiş ve böyle yüksek bir toplumsal manzaraya yükselmek duygusu telkin edilmiştir.)

62. Yine O'dur ki, ibret almak veya şükretmek isteyenler için gece ile gündüzü birbiri ardından getirmiştir.

63. Ve o Rahmân'ın kulları; onlar ki, yerküre üzerinde mülayim yürürler ve cahiller kendilerine laf attığı vakit: "selametle..." derler.

(Buradan itibaren Rahmân'ın kulları, her biri bir zümreyi andıran sekiz sıfatla nitelenerek İslam ahlak ve medeniyetinin, idealinin bir özeti yapılmıştır. Birinci sıfat, genel davranışlarını gösteriyor. Yani onlar öyle kimselerdir ki her şeyden önce gidişleri, yürüyüşleri ve davranışları yumuşaktır. Gururlu, kibirli, kaba ve sert değil, sükunet ve vakar ile tevazu dolu, edepli, nazik ve yumuşak yürürler. Kimseyi rahatsız etmez, eziyet vermez, sendeler gibi gitmez, güven ve huzur yayarak giderler. Kendini bilmezler onlara laf atarsa, selametle nitelenecek sözler söyler, yahut "selametle" derler. Onlara çatmağa tenezzül etmez, tahammül de ederler.)

64. Ve onlar ki Rablerine secdeler, kıyamlar ederek yatarlar.

(Yani gece evlerine, yataklarına çekildikleri vakit hareketleri bu olur. Rableri için samimiyetle namaz kılarlar, yatışları kalkışları da hep Allah için olur. Bu, onların ikinci sıfatıdır.)

65. Ve onlar ki: "Ey Rabbimiz, derler, sav bizlerden Cehennem azabını. Cidden onun azabı, bir alacaklı gibi enseye binmiş bir beladır."

(Cehennem azabından kurtulmak, bu kulların ilk emelleridir. İbadet ve ictihatlarına güvenmeyerek daima kurtulmak için dua ederler.)

66. Gerçekten o, ne kötü durma yeri, ne kötü bir kalma yeridir.!

67. Ve onlar ki, harcama yaptıkları vakit israf etmezler, cimrilik de yapmazlar, ikisi arası denk giderler.

(İsraf, her hangi bir şeyde sınırı aşmaktır. İnfakta israf da, harcamalarda sınırı aşmaktır. Harcama ya bir zaruret veya bir ihtiyaç veya bir güzellik için yapılır. Zaruri olan harcama yapılmayınca hayat mümkün olmaz. Mesela, ölmeyecek kadar yemek bir zarurettir. İhtiyaç için olan harcama yapılmazsa güçlük çekilir. Mesela, doyacak kadar yemek bir ihtiyaçtır. Güzelleştirmek için olan harcama yapılmazsa güzel olmaz, hoş yemek gibi. Fert ve toplumların kendi kazançlarına göre bu mertebelerden bir sınırı vardır. Bu üç durumun dışında faydasız, zararlı, meşru olmayan yönlere yapılan harcamalar herkes için bir israftır.)

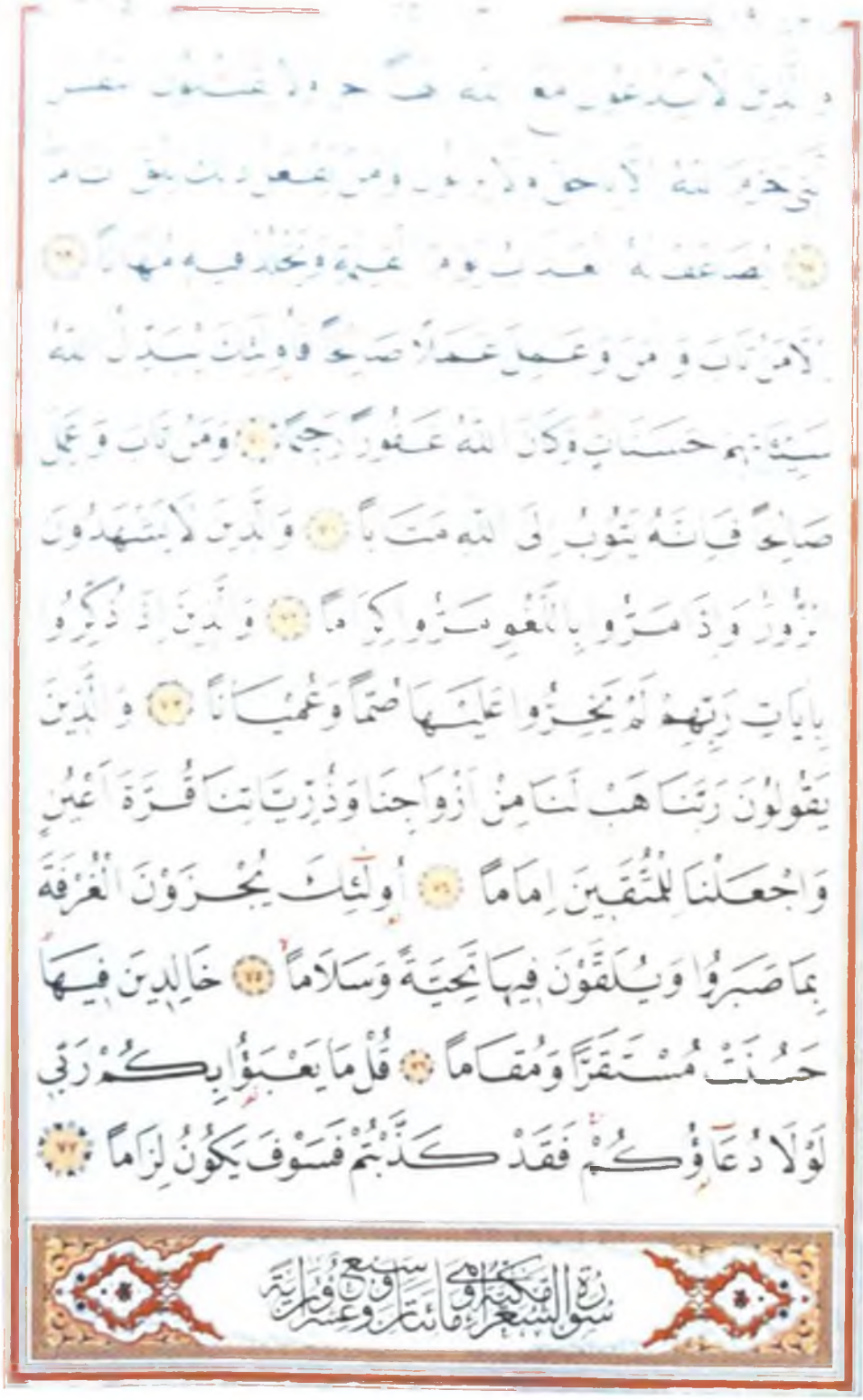

68. Ve onlar ki Allah'ın beraberinde başka bir tanrıya dua etmezler, Allah'ın haram kıldığı nefsi haksız öldürmezler ve zina yapmazlar. Her kim de bunları yaparsa ağır cezaya çarpar.

(Allah'a ortak koşmak, adam öldürmek, zina etmek, büyük günahların en büyüğü olan bu üç büyük günah din, medeniyet, insanlık adına işlenip duran cinayetlerden olduğu için, bu âyette özellikle bunlardan sakınılması gerektiğine dikkat çekilmiştir.)

69. Kıyamet günü ona azap katlanır ve onda horlanmış olarak devamlı kalır.

(Hafs kıraatında, "fihi =onda" zamirinin kurala aykırı olarak uzatılması, o azapta kalışın uzamasına işaret olmak üzere mana yönüne işaret için olsa gerektir. Bu zamirin azaba ait olması, "Devamlı kalma Cehennemdedir, azapta değildir" diyenlerin aleyhine bir delil teşkil eder.)

70. Ancak tevbe ve iman edip salih amel işleyenler başka. Çünkü bunların kö-

tülüklerini Allah iyiliklere çevirir. Ve Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

[Kötülüklerin iyiliklere çevrilmesi her kötülüğe karşı bir iyiliğin ve her cezaya karşı bir mükafatın verilmesi sayesinde olur, yoksa bizzat kötülüğün kendisi iyiliğe dönüşmez. Bu, şu demektir: Kötülük, tevbe ile silinir ve yine tevbe ile birlikte iyilik yazılır.]

71. Her kim tevbe edip salih amel işlerse, o, muhakkak Allah'a kabul görmüş olarak döner.

[Nitekim Nisâ, 4/110 âyetinde meâlen: "Kim bir kötülük yapar veya nefsine zulmeder de sonra Allah'ın bağışlamasına sığınırsa Allah'ı çok bağışlayıcı, çok merhametli bulur" buyrulmuştur. Ayrıca Zümer, 39/53 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

72. Ve onlar ki yalana şahit olmazlar ve faydasız bir şeye rast geldikleri vakit kerem sahibi kişiye yakışır şekilde geçerler.

(Yalan yere şahitlik etmedikleri gibi, yalan söylenen ve yalancılık yapılan yerlerde de durmazlar. Ayrıca boş söz ve işlere gitmezler, ama yolları düşer de rast gelirlerse onurlu bir şekilde geçer giderler. Bunun tefsiri: "bir boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler de: "Bize kendi amellerimiz, size de kendi amelleriniz, selamün aleyküm. Allah'a ısmarladık, biz cahillik edenleri aramayız" derler" meâlindeki Kasas, 28/55 âyetidir.)

73. Ve onlar ki Rablerinin âyetleriyle kendilerine vaaz ve nasihat edildiği zaman o âyetlerin üstüne kör, sağır yıkılıp yatmazlar.

(Yani dinlemezlik etmezler, üzerine üşüşürler, fakat görür göz, dinler kulak ile üşüşürler.)

74. Ve onlar ki: "Ey Rabbimiz! Lütfunla bizlere zevcelerimizden, zürriyetlerimizden göz aydınlıkları ihsan et ve bizi takva sahiplerine önder kıl" derler.

(Yalnız takva sahibi olmak değil, takva sahiplerinin önderi olmak arzusu, ne büyük gaye, ne kutsal ülküdür. Düşünmeli ki Rahmân'ın kullarının ruhlarındaki büyüklüğü gösteren bu duanın manası ne yüksek, ne kapsamlıdır. Bundan yüksek bir ilerleme fikri, bir yüce gayret tasavvur edilemez.

Âyetin ilk bölümünde iki mana caizdir. Birisi, "bizlere gözler sevinci zevceler ve zürriyetler ver" demek, diğeri de, "zevcelerimiz ve zürriyetlerimiz yüzünden bizlere gözler sevinci nimetler, mutluluklar ver" demektir. Bu istek, aile ve çocuk terbiyesine verilen önemi gösterir.)

75. İşte hep bunlar, sabırlarına karşılık gurfe ile (Cennet sarayı ile) mükafatlanacaklar ve orada sağlık ve selam ile karşılanacaklar.

[Yani onlar cennet saraylarında güven içinde olacaklar, orada en yüksek dereceye, cennet köşklerinin en yükseklerine çıkarılacaklar ve "sağ ve esen kalınız" dualarıyla karşılanacaklardır.

Âyette geçen tahıyye, sağ olasınız, Allah sağlık versin, Allah ömürler versin gibi hayat duası, selam da esenlik duasıdır.)

76. Orada devamlı kalacaklar. Ne güzel durma yeri, ne güzel kalma yeri!

[Onlar o cennette ebedî kalacaklardır. Orası ebedîlik yurdu olduğu için oradan ne çıkar, ne de ölürler. Cennet, Allah'tan korkanlar için, ne güzel bir konaklama ve kalma yeridir.]

77. De ki: "Rabbim size ne kıymet verir, duanız olmasa. Demek ki yalanladınız, o halde (size) yarın ceza yapışacak.

(Yani, Zâriyât, 51/56 âyetinde meâlen: "ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım" buyrulduğu üzere yaratılışınızın hikmeti ibadet ve kulluktur. Onun için ibadet ve kulluğunuz olmasa Allah katında ne kıymet ve öneminiz olurdu? Duanız olmadığı takdirde yalanlamışsınız. O'na inanmamışsınız demektir. Bu durumda da o yalanlamanın cezası gereklilik kazanır, yarın boynunuza geçer.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
طسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ أَلَّا
يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ إِن نَّشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ
أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ مُحْدَثٍ إِلَّا
كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنبَاءُ مَا كَانُوا
بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ
زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ
﴿٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٩﴾ وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰ أَنِ ائْتِ
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ ۚ أَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ
أَن يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ إِلَىٰ
هَارُونَ ﴿١٣﴾ وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنبٌ فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾ قَالَ كَلَّا ۖ
فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا ۖ إِنَّا مَعَكُم مُّسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا
إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٧﴾
قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾
وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾
قَالَ

26
ŞUARÂ SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 227 âyettir.

[Bu mübârek sure, şairlere dair haberlerden bahsettiği için bu ismi almış olup inkarcıların Kur'ân karşısındaki tutumlarından dolayı onları kınayarak ve Hz. Peygamber'i (a.s.) teselli ederek başlar. Daha sonra Musa, İbrâhim, Nûh, Hûd, Sâlih, Lût ve Şuayb (aleyhimüs selam) ın kıssalarını anlatır. Bu kıssalardan sonra, müşriklerin Kur'ân hakkındaki iftiralarına cevap verir. Kur'ân'ın bir şiir, Hz. Peygamber'in (a.s.) de bir şair olmadığını haber verir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Tâ, Sîn, Mîm.

2. Bunlar, sana o apaçık kitabın âyetleridir.

3. Onlar mümin olmayacaklar diye sen adeta kendine kıyacaksın.

(Bu âyetle Resûlullah (s.a.s.) gönderilmiş olan otoriteye uzatılmaması için tesellî edilmektedir.)

4. Dilersek üzerlerine gökten bir âyet indiririz de ona boyunları eğile kalır.

(Gökten bir âyet demek, imana mecbur edecek şartlarda bir âyet tepeden inme kesin bir beliğ demektir. Halbuki peygamber ve kitap göndermekten Allah'ın maksadı, zor kullanarak değil, rıza ile olgunluğa erdirmektir.)

5. Bununla beraber Rahmân'dan kendilerine yeni bir zikir gelmiyor ki ondan yüz çevirmiş olmasınlar.

[Âyetteki "muhdes" in manası "yeni inen" demektir. Yoksa Allah'ın kelamı kadimdir. Mahluk olarak nitelenemeyeceği gibi, hudus (sonradan meydana gelme) ile de nitelenemez.]

6. Evet, yalanlamaktalar. Fakat onlara o alay ettikleri şeyin dehşet verici haberleri gelecek.

7. Yeryüzüne bir bakmadılar da mı? Biz onda her hoş çiftten ne kadar bitirmişiz!

(Yani yeryüzünde sınıf sınıf, her türlüsünden ne kadar güzel ve faydalı bitkiler bitirmişiz ve bitirmekteyiz? Baksalar â! Gerçekten yeryüzündeki o çeşit çeşit bitkileri güzel bir sınıflama ile gözden geçirmeli de bir bakmalı, o ne kadar hoş, ne kadar türlü, ne kadar faydalı çiftler? Aynı çevre içinde o türlü renkler, türlü şekiller, türlü çiçekler ve meyveler, türlü özellikleri ile o kadar değişik sınıflar, cinsler, türler, çeşitler, o güzel çiftler nasıl tertipli ve düzenli kılınıp çıkıyor? Hem olup kuruduktan sonra yeniden yeniye kaç kereler bitirilip bitirilip duruyor? Hiç bu mükemmel sanat, kör bir tabiatın kendi kendine olgunlaşması olur mu?)

8. Şüphesiz ki bunda mutlak bir âyet var. Bununla beraber çoğu mümin olmadı.

(Şüphesiz bu bitirmede yahut biten her hoş çiftte, Allah'ın birliğine, rahmetinin genişliğine, kudretinin büyüklüğüne, âhiretin varlığına delalet eden, iman etmeyi gerektiren bir delil var. Bununla beraber çoğu, imana gelmedi. Hatta bitkileri ve hayvanları incelemekle meşgul olan ve sınıflamalarını yapanların birçoğu, Allah'a iman edecek yerde küfre gittiler.)

9. Ve şüphesiz ki Rabbin, O öyle izzetli, öyle merhametlidir.

(İzzetlidir, dilediğini yapar, dolayısıyla dilediği anda kafirlerden intikamını alır, almayıp ertelediği takdirde de, yine dilediği için ertelemiştir. Şüphesiz imân edenlere cömertliğiyle muamele eden Rabbdir.)

10. Bir vakit de Rabbin Musa'ya nida etti: "Git o zalim kavme!"

11. "Firavun kavmine. Hâlâ sakınmayacaklar mı?"

12. Musa: "Ey Rabbım, dedi, doğrusu ben korkarım ki beni yalanlarlar."

13. "Ve göğsüm daralır, dilim açılmaz. Onun için Hârun'a da peygamberlik ver."

14. Hem onlara üzerimde bir günah var. Ondan dolayı, korkarım ki, hemen beni öldürürler.

(Kasas, 28/15 âyetinde geleceği üzere Musa kaza ile bir Kıbtiyi öldürmüştü. "Üzerimde günah var" demesi onların iddialarına göredir. "Beni öldürmelerinden korkarım" demesi de peygamberlik görevini yerine getirmeden evvel öldürülmekten korktuğu içindir.)

15. Allah: "Hayır, dedi, haydi ikiniz bir âyetlerimizle gidin. Her halde biz, sizinle beraberiz, dinliyoruzdur.

16. Haydin, Firavun'a varın da deyin: "İnan biz, âlemlerin Rabbının elçisiyiz."

17. "İsrailoğullarını bizimle beraber saliver."

18. "Â, dedi, seni çocukken aramızda büyütmedik mi? Hem içimizde ömründen senelerce kaldın."

[Musa ve Hârun, Firavun'a gittiler, Allah'ın emrini teblığ ettiler. O zaman Firavun, Musa'ya şöyle dedi: "Biz, seni evlerimizde küçük bir çocuk olarak yetiştirmedik mi?" O, böyle demekle, Musa'ya yaptığı iyiliği başına kakmak ve onu küçük düşürmek istedi. Sanki şöyle diyordu: "Sen, bir çocuk olarak yetiştirdiğimiz ve kendisine iyilikte bulunduğumuz kimse değil misin? Bu, iddia ettiğin şey de ne zaman oldu? Sen aramızda yıllarca kalmadın mı? O zaman biz sana iyilik ediyor, seni gözetip kolluyorduk."]

19. Hem de o yaptığın fiili yaptın. O halde sen o nankör kafirlerdensin.

[Bu, nimetimi inkar edenlerdensin, demektir. Zira Firavun, Allah'ı inkarın ne olduğunu bilmiyordu.]

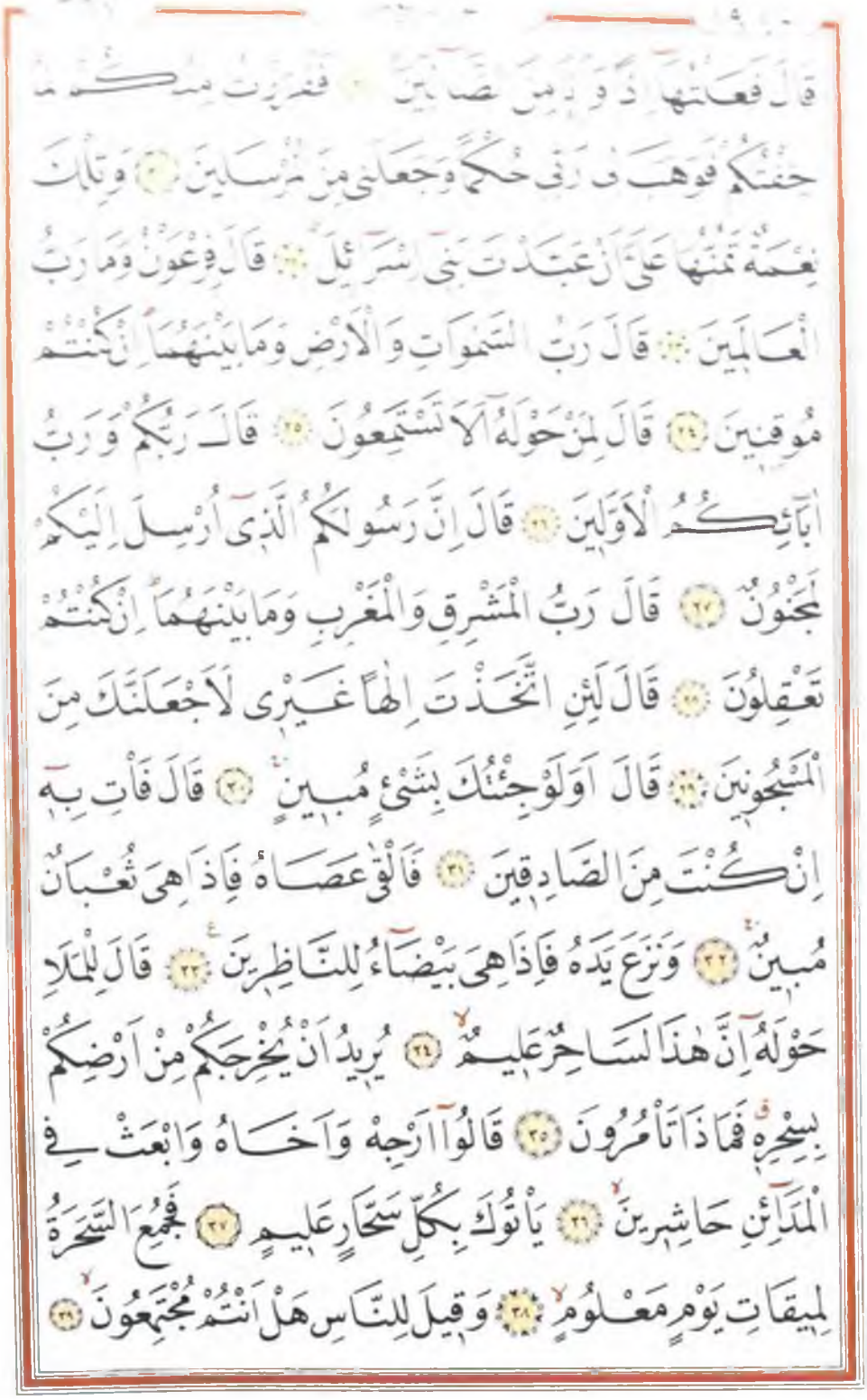

20. "O vakit, dedi, o fiili yaptım, şaşkınlardandım."

[Tıpkı, kuşa ok atıp da insana isabet ettiren birisi gibi şaşırdım, kasıt olmadan hataya düştüm, amacım öldürmek değildi.]

21. Onun üzerine ne zaman ki sizden korktum, içinizden kaçtım. Derken Rabbim bana hüküm ihsan etti ve beni peygamberlerden kıldı.

22. O başıma kaktığın bir nimet de İsrailoğullarını kul, köle edinmiş olmandır.

[Senin nimet dediğin, bir işkenceden başka bir şey değildir. İsrailoğullarını köle edinmeni mi başıma kakıyorsun?]

23. Firavun: "Âlemlerin Rabbi de nedir?" dedi.

(Firavun bu soru ile âlemlerin rabbinin mahiyetini sormuş oluyor. Bir şeyin mahiyeti ise, benzerle-

...iyle beraber ortak olduklarını mutlak hakikattir. "Filanın mahiyeti nedir?" denildiğinde, yalnızca "ona ortaklarıyla beraber ne denir? Türü veya cinsi nedir?" denilmiş olur. Oysa yüce Allah'ın ortağı, misli, benzeri imkansız olduğundan O'na mahiyet tasavvur olunamaz. Onun için Hz. Musa cevapta, âlemlerin rabbi isimini, manasıyla tasavvur ettirmek üzere "âlemler"i tefsir ederek:)

24. "Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin rabbı, eğer kesin bilgi ve inanç sahibi iseniz" dedi.

(Yani kesin bilgi sahibi değilseniz anlamazsınız. Fakat eşyayı incelemiş, sebepsiz bir olay olamayacağına bir kesin bilgi edinmiş iseniz bilirsiniz ki, bu üstünüzdeki gökler ve altınızdaki yer ile aralarındaki bütün bu duyularla bilinen şeyler; meydana gelişleri, çoğalmaları, teşekkül etmeleri, değişmeleri ve bütün halden hale geçiş düzenleri ile, bir rabbin hüküm ve terbiyesi altında bulunduğuna ve bütün mümkün şeylerin üstünde olan o varlığı vacip zatın ortağı olamayacağından, nefsi, mahiyetiyle tarif olunamayıp ancak görünen eserleriyle bilinebileceğine kesin bilgi ve inanç elde ederdiniz. Bu cevaba karşı Firavun:)

25. Etrafındakilere: "Dinlemez misiniz?" dedi.

(Bakın bakın, ben ne soruyorum o ne cevap veriyor, demek istiyor ve ihtimal ki tabiatın Rabbe ihtiyacını kabul etmiyordu. Onun için Musa:)

26. "Rabbiniz ve evvelki atalarınızın Rabbi" dedi.

("Sizin ve evvelki atalarınızın" demesi, daha ziyade etkili ve açık olmak içindir. Çünkü "sizin Rabbiniz" demekle, kendi ihtiyaçlarını göstermiş oluyor ve "evvelki atalarınızın" demekle de beşeriyetin faniliğini anlatarak gururlarını kırmış bulunuyor. Bununla beraber onları akıl sahipleri yerinde göstermekle kendilerine bir şeref de nispet ediyordu. Buna karşılık Firavun, yine etrafındakilere hitap ederek:)

27. "Her halde size gönderilmiş olan elçiniz, mutlak deli" dedi.

(Bu şekilde "elçiniz" demesi, belli ki bir alay etme oluyordu. İşte Firavunluk taslayanların hepsi de Allah erlerine böyle "deli" derler, alay ederler. Başlangıçta yumuşaklıkla, bilgece sözü idare eden Musa, bu inat ve saldırıya karşı yine önceki sözünü tefsir ederek misliyle karşılık verdi:)

28. "Doğu ve Batının ve bütün bu ikisi arasındakilerin Rabbıdır. Eğer akıllı iseniz" dedi.

(Yani her gün görüldüğü üzere güneşi doğdurup batıran, o doğu ve batıyı belirleyen ve değiştiren ve bu şekilde gök cisimlerini hareket ettirerek bütün kainatı idare eden, hepsının üzerinde hüküm süren, hepsinin sahip ve malikı O. Eğer siz akıllı olsanız bunu anlardınız. O doğu ve batının Rabbi bizi parlatıp sizi bulundurmağa (batırmağa) kâdir ve ortaktan uzak olduğunu anlardınız da "o nedir?" diye sormazdınız. Bu kez de Firavun münakaşadan tehdide geçerek:)

29. "Yemin ederim kı, dedı, eğer benden başka bir ilah tutarsan seni mutlak ve muhakkak zindandakilerden ederim."

(Zındana atarım yerinde bu tabiri kullanması, zindandakilerin halindeki feci durumu özellikle hatırlatmak içindir.)

30. Musa: "Ya, dedi, sana apaçık ispat edecek bir şey getirdimse de mi?"

31. "Haydi, dedi, getir onu bakayım, doğru söyleyenlerden isen."

32. Bunun üzerine Musa, asâsını bırakıverdi, asâ, apaçık bir ejderha kesiliverdi.

33. Bir de elini çekti çıkardı. O da bakanlara bembeyaz oluverdi.

34. Firavun, etrafındaki topluluğa: "Bu, dedi, her halde bilgiç bir sihirbaz."

35. "Sihri ile sizi yerinizden çıkarmak istiyor. Şu halde ne emredersiniz?"

[Firavun, bu apaçık mucizeleri görünce, kavminin, Musa'nın peşinden gitmesinden korktu ve daha önce zorbalık yaparak kendi görüşünden başkasını kabul etmezken, şimdi onlarla istişareye başvurdu.]

36. "Bunu ve kardeşini, dediler, eğle, şehirlere de derleyip toplayıcılar yolla."

37. "Bütün bilgiç sihirbazları sana getirsinler."

38. Böylece belli bir gün buluşma vakti belirlenerek sihirbazlar toplandı.

39. Ve halka: "Siz de toplanıyor musunuz?" denildi.

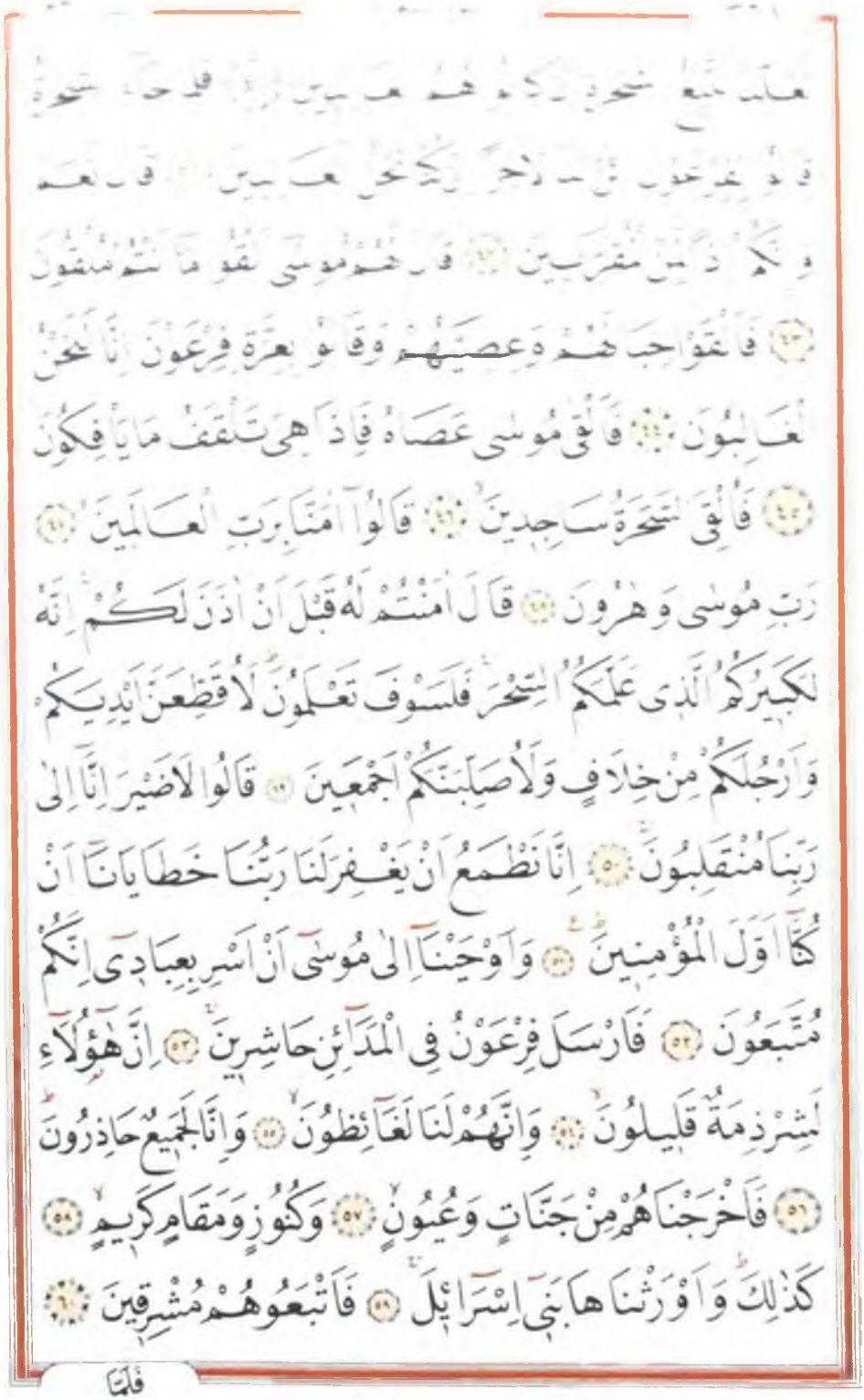

40. "Sanırız biz sihirbazlara tabi olacağız, şayet onlar galip olurlarsa."

41. Derken, ne zaman ki sihirbazlar geldiler, Firavun'a: "Elbette biz galip gelirsek bize mutlaka ecir var mı?" dediler.

[Firavun, taraftarları arasında kurduğu tahtında otururken, sihirbazlar onun huzuruna çıkmışlar ve ondan, Musa'ya galip gelmeleri durumunda kendilerine özel ikramda bulunmasını ve ödüllendirmesini istemişlerdi. Otoritesinin sarsılmasından korkan Firavun, tahtını koruma uğrunda her şeyi vermeyi göze alarak:]

42. "Evet, dedi, hem siz o vakit gözde kimselersiniz."

[O vakit sizi, kendime yakın özel adamlarım yapacağım.]

43. Musa onlara: "Atın, dedi, siz ne atacaksanız."

Rabbimize döneceğiz.

51. Her halde biz mümin(ler) ilk olduğumuzdan dolayı Rabbimizin bize hatalarımızı bağışlayacağını umit ederiz.

52. Hem Musa'ya şöyle vahyettik: "Kullarımı gece yürüt. Çünkü takip edileceksiniz."

53. Firavun da şehirlere asker toplayıcılar gönderdi:

54. "Onlar şüphe yok ki az bir topluluktur"

55. "Fakat hakkımızda çok öfke besliyorlar."

56. "Biz ise uyanık, tedbirli bir topluluğuz" diyordu.

57. Böylece çıkardık onları bostanlardan pınarlardan...

58. ...Hazinelerden ve gönül alıcı makamlardan.

59. İşte böyle. Ve onları İsrailoğullarına miras kıldık.

60. Derken arkalarına düştüler. Güneş doğmuştu.

61. Ne zaman ki iki topluluk birbirine göründü, Musa'nın adamları: "yakalandık" dediler.

[Her iki grup, yani Musa'nın grubu ile Firavun'un grubu birbirlerini görünce, Musa'nın kavmi dedi ki: "Firavun ve ordusu bize yetişiyor, bizi öldürecekler." Onlar önlerinde denizi, arkalarında Firavun ve ordusunu görüp ümitsizliğe kapılınca böyle dediler.]

62. Musa: "Hayır, asla, dedi, Rabbim muhakkak benimledir, bana yolunu gösterecektir."

[Razi der ki: "Musa, kavminin moralini iki şeyle güçlendirdi. Biri, Rabbinin kendisiyle beraber olduğunu söylemesi ki bu, zafer ve yardım garantisini gösterir. İkincisi de, "Rabbim, bana yolunu gösterecektir" sözüdür. Yüce Allah ona kurtuluş yolunu, düşmanlarının da helak olacağını gösterdiğinde en büyük zafere ulaşmış oldu."]

63. Bunun üzerine Musa'ya: "Vur asân

ile denizden diye vahyettik. Vurunca deniz bir açıldı, her boluk koca bir dağ gibi oluverdi.

[Böylece denizin her bölümü sabit ve yüksek bir dağ haline geldi. İbn Abbas şöyle der: İsrailoğullarından her kabileye bir yol olmak üzere denizde onikı yol açıldı.]

64. Ötekileri de buraya yanaştırmıştık.

[Yani Firavun ve kavmini de denize yaklaştırmıştık. Onlar da Musa ve kavmini takip için hiç ilerisini düşünmeden denizde açılan yollara atıldılar.]

65. Musa'yı ve beraberindekileri tamamen kurtuluşa çıkardık.

66. Sonra da ötekileri suda boğduk.

[Deniz yarılınca Allah Musa ve kavmı için yolları kupkuru hale getirdi. Onikı yol açılmış, yollar arasında sular, büyük bir dağ gibi durmuştu. Musa'nın kavmi denizden çıkıp Firavun'un kavmi de tamamen girince yüce Allah denize onların üzerine kapanmasını emretti. Böylece onlar, denizde boğuldular. Musa'nın kavminden bazıları, "Firavun boğulmadı" dediler. Bunun üzerine Firavun'un cesedi deniz kıyısına atıldı da İsrailoğulları onu gördüler.]

67. Şüphesiz bunda mutlak bir âyet var, öyle iken çoğu mümin olmadı.

["Çoğu mümin olmadı" ifadesi, bu sûrenin sekiz yerinde geçmektedir. Bunun, herbiri bir peygamberle ilgili bir kıssanın ardından söylenmesi gösteriyor ki, "çoğu"ndan maksat, o kavmin iman etmeyenleridir. Bazı tefsirciler bununla, Hz. Peygamber'in kavminin kastedildiği görüşünü tercih etmişlerdir. Buna göre âyetin anlamı şöyle olmaktadır: Anlatılan bu kıssada, ders alacak olanlar için bir ibret vardır, ama Mekke halkından Musa ve Firavun kıssasını dinleyenlerin çoğu iman etmedi. Çünkü gereği gibi düşünmediler ve ders almadılar. Bu sebeple Firavun'un peşinden gidenlerin başına gelen felaketin bir benzerinin kendi başlarına gelmesinden korksunlar.]

68. Ve şüphesiz ki Rabbin, O öyle mutlak üstünlük sahibi, öyle sonsuz merhamet sahibi.

69. Onlara İbrahim'in kıssasını da oku.

70. O, bir vakit babasına ve kavmine: "Siz neye taparsınız?" dedi.

[Hatırla ki, İbrahim, babasına ve kavmine: "Neye tapıyorsunuz?" demişti. İbrahim, aslında onların neye taptıklarını biliyordu. Bunu bildiği halde faydasız şeylere tapmalarından dolayı peygamberlerin kendilerine göstermek ve aleyhlerine delil getirmek için bu soruyu sordu.]

71. "Bir takım putlara taparız da, dedi ler, onlar sayesinde toplanırız."

[Bunu, sevinç ve iftiharla söylediler. Zira "putlara taparız" demeleri onlar için yeterli bir cevaptı. Fakat onlar, yaptığıyla övünen kimse gibi, daha fazlasını anlattılar.]

72. İbrahim: "Onlar, dedi, dua ettiğiniz vakit sizi işitirler mi?"

73. "Veya size bir fayda verirler yahut zararları dokunur mu?"

74. "Yok, dediler, atalarımızı bulduk, boyle yapıyorlardı."

75. "Şimdi, dedi, gördünüz â o sizin...

76. "... ve eski atalarınızın taptıklarınızı."

77. "Hep o putlar benim düşmanım. Ancak o âlemlerin Rabbi başka."

78. "O ki beni yarattı, sonra da bana O hidayet eder."

[İnsana göre hidayetin başlangıcı, cenin halindeyken ana rahminde âdet kanını emme içgüdüsünün verilmesi, sonu ise, cennet yoluna ve cennet lezzetlerinden yararlanmaya yönlendirilmesidir.]

79. "O ki, bana O yedirir, O içirir."

80. "Hastalandığım vakit de bana O şifa verir."

81. "Ve O ki, beni öldürür, sonra beni yine diriltir."

82. "Ve O ki, ceza günü ben, O'nun günahımı affetmesini niyaz ederim."

["O'nun geniş rahmetine güvenerek, kulların, yaptıklarının karşılığını göreceği o hesap ve ceza gününde, günahımı bağışlayacağını umarım." Bu âyet bize, günahlarımızdan tevbe ve hatalarımızı ikrar etmeği öğretiyor.]

83. "Ey Rabbim! Bana bir hüküm ihsan et ve beni salih kişiler arasına kat!"

84. Ve bana sonrakiler içinde bir "iyilikle anılma nimeti" ver.

(Lisan-ı sıdk: Dünyada Kıyamete kadar eseri devam edecek güzel bir nam, yani bir güzel şöhret, dosdoğru bir iyi ün, şaşmaz bir güzel anılma, demektir. Onun için her ümmet Hz. İbrahim'i sevegelmiştir. Yahut, Lisan-ı sıdk ver demek, "zürriyetim içinde benim asıl dinimi yenileyecek, benim gibi sıdk ve doğrulukla tevhide davet edecek doğru sözlü bir dil ver" demektir ki, Muhammed (a.s)'dir.)

85. Ve beni, Naim Cenneti'nin vârislerinden kıl.

[Mirasçı, kendisine miras bırakan kimsenin malını hak edip ondan yararlandığı gibi beni de o nimeti bol olan Naim cennetini hak eden ve o cennetten yararlananlardan kıl.]

86. Babama da mağfiret et. Çünkü o, yanlış gidenlerden idi.

[Sâvi der ki: "Yüce Allah, babasının bağışlan-

masa dışında İbrahim'in bütün dualarını kabul etmiştir. Kurtubi de şöyle der: İbrahim, babası inanacağına dair söz verdiği için Allah'tan onun bağışlanmasını istedi. Babasının imana gelmeyeceğini anlayınca ondan uzaklaştı.]

87. Ve utandırma beni, insanların tekrar diriltilecekleri gün.

[Bütün yaratılanların yaptıklarının hesabını vermek için diriltilecekleri gün beni hor ve zelil kılma. Bu İbrahim'in Allah'ın yüceliği ve büyüklüğü karşısında gösterdiği bir tevazudur. Yoksa yüce Allah onu, "Muhakkak ki İbrahim başlı başına bir ümmet idi." (Nahl, 16:120) diyerek övmüştür.]

88. O gün ki, ne mal fayda verir, ne oğullar.

89. Ancak Allah'a selim bir kalp ile varan, başka.

90. Hem takva sahipleri için Cennet yaklaştırılmış.

[Taberi der ki: "Bu takva sahipleri, dünyada iken Allah'a itaat ederek O'nun azabından sakınanlardır."]

91. Azgınlar için de Cehennem hortlatılmıştır.

92. Ve bunlara denilmekte: "Hani nerede o taptıklarınız?"

93. "Allah'ın dışında (kulluk yaptıklarınız?) Nasıl, size yardım ediyorlar veya kendilerini kurtarıyorlar mı?"

94. Ve arkasından hep onlar ve o azgınlar, o cehennemin içine fırlatılmaktadır...

95. Ve bütün o İblis orduları.

[İblis'in peşinden giden, onun gibi insanları dinden ve ahlaki erdemlerden yoksun bırakan insan ve cin şeytanları da o cehennem ateşine atılacaklardır.]

96. Onun içinde birbirleriyle çekişirlerken şöyle demektedirler:

[Yani putlara tapanlar, hatalarını kabullenerek Cehennemde, o dünyada iken taptıkları putlarıyla söz düellosuna girişerek şöyle derler:]

97. "Tallahi, biz, doğrusu açık bir sapıklık içinde imişiz."

98. "Çünkü sizi, âlemlerin Rabbi seviyesinde tutuyorduk."

99. "Ve bizi hep o suçlular şaşırtmıştı."

100. "Bak, şimdi bizim için ne şefaatçiler var...

101. ... Ne de yakın bir dost."

102. "Barı bizim için geriye bir dönüş olsa idi de müminlerden olsa idik."

[Bu söz, üzüntü ve hasret ifadesidir. "Yoksa geri çevrilselerdi mutlak o nehyedildikleri fenalığa yine döneceklerdi." (En'âm, 6:28.) Dünyadaki insanları görmüyor musun? Yüce Allah, bu insanları, defalarca sıkıntı ve zararla döner, sonra bu durumu ortadan kaldırır, ama bu, onların sadece kötülük ve isyanlarını artırır.]

103. Şüphesiz bunda mutlak bir âyet var, öyle iken çoğu mümin olmadı.

(Şüphesiz bu okunan İbrahim kıssasında, kesin bir âyet yani ibret ve öğüt alınacak, ders edinilecek büyük bir delil ve tanık var, ama çokları iman etmedi.)

104. Ve şüphesiz ki Rabbin, O öyle mutlak üstünlük sahibi, öyle sonsuz merhamet sahibi.

105. Nûh kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı.

106. O vakit ki, kardeşleri Nûh onlara şöyle demişti: "Siz, Allah'tan korkmaz mısınız?"

107. "Haberiniz olsun, ben size gönderilmiş bir peygamberim, bir güvenilir kişiyim."

108. "Gelin Allah'tan korkun, bana itaat edin."

109. "Buna karşı ben sizden bir karşılık da istemiyorum. Benim mükafatım ancak âlemlerin Rabbine aittir."

110. "Gelin Allah'tan korkun, bana itaat edin."

111. "Â, dediler, hiç biz sana inanır mıyız? Senin ardına hep o bayağı kimseler düşmüş."

قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي
لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾ إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ
﴿١١٥﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ
إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ
مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ
﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ
أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾
كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ
عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٧﴾ أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ
آيَةً تَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾ وَإِذَا
بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾ وَاتَّقُوا الَّذِي
أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ ﴿١٣٢﴾ أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ ﴿١٣٣﴾ وَجَنَّاتٍ
وَعُيُونٍ ﴿١٣٤﴾ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣٥﴾
قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ﴿١٣٦﴾

112. "Ben ne bilirim, dedi, onlar ne yapıyorlarmış?"

[Nûh dedi ki: "Ben, onların kalplerinde gizlediklerini araştıracak değilim. Bana ihlas ile mi yoksa menfaat bekleyerek mi uyduklarına dair amellerini araştırmak bana düşmez."]

113. "Sizin şuurunuz olsa, (anlardınız ki) onların hesabı ancak Rabbime aittir."

114. "Hem ben, iman edenleri kovmağa memur değilim."

[Bu âyet gösteriyor ki, onlar Nûh'tan (a.s), fakirleri yanından uzaklaştırmasını istediler. Nitekim Kureyş'in ileri gelenleri de Rasûlullah'tan (s.a.v), kendisine inanan zayıfları yanından kovmasını istemişlerdi de bunun üzerine En'âm, 6/52 âyeti inmişti.]

115. "Ben ancak açık bir korkutucuyum."

116. "And ederiz ki, dediler, eğer vaz geçmezsen ey Nûh! Mutlak ve muhakkak taşlananlardan olacaksın."

[Dediler ki: "Ey Nûh! Eğer peygamberlik iddiasını bırakmaz ve içinde bulunduğumuz durumu kötülemeğe son vermezsen, mutlaka taşlanarak öldürülenlerden olacaksın." Böyle diyerek onu taşla öldürmekle tehdit ettiler. O zaman Nûh (a.s), onların kurtulmalarından ümidi kesti ve onlara beddua etti.]

117. "Ey Rabbim, dedi, anlaşıldı ki kavmim beni yalanladılar."

118. "Artık benimle onların arasını nasıl ayırt edeceksen et de beni ve beraberimdeki müminleri kurtar."

[Nûh (a.s), uzun süren davetinin, kavmine hiçbir fayda vermeyeceğini anlayınca, onlara karşı Allah'tan yardım dilemiş ve âyette anlatılan bu istekte bulunmuştur. Dokuz yüz elli sene imana davet ettiği kavmi, inkarda ısrar etmiş ve sonunda Tufan olayıyla boğularak yok olmuştur.]

119. Bunun üzerine biz de onu ve beraberindekileri o dolu gemide kurtuluşa erdirdik.

120. Sonra da arkasından, kalanları suda boğduk.

121. Şüphesiz bunda mutlak bir âyet var, öyle iken çoğu mümin olmadı.

122. Ve şüphesiz ki Rabbin, O öyle mutlak üstünlük sahibi, öyle sonsuz merhamet sahibi.

123. Âd, gönderilen peygamberleri yalanladı.

124. O vakit ki, kardeşleri Hûd onlara demişti: "Siz, Allah'tan korkmaz mısınız?"

125. "Haberiniz olsun ki ben, size gönderilmiş bir peygamberim, güvenilir bir kişiyim."

126. "Gelin, Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

127. "Buna karşı ben sizden bir karşılık da istemiyorum. Benim ecrim ancak âlemlerin Rabbine aittir."

128. "Siz her tepeye bir alâmet bina eder, eğlenir misiniz?"

(Alâmet, burada büyük saray ve yüksek köşk gibi aşırıya kaçan bina anlamındadır. "Eğlenir misiniz" demek: "boş, gerçek ya da itibarı her hangi bir yararı olmayan oyun ve eğlence gibi boş şeyler, yani ciddi bir meşru amacı olmaksızın sadece bina yapmak suretiyle eğlenmek, böbürlenmek için mi öyle binalar yahut oyun yerleri yaparsınız?" demektir.)

129. Bir takım sanat eserleri de ediniyorsunuz ki sanki devamlı kalacaksınız.

(Masâni, sanat evleri yahut sanat eserleri demektir. Bundan anlaşılıyor ki o zaman sanayinin bir aşırılığı varmış, toplumun gerçek menfaatları, maneviyatı, ahlakı gözetilmeyerek maddi sanat eserleriyle zulüm ve zorbalık yapılıyormuş.)

130. Hem tuttuğunuz vakit merhametsiz, zorbacasına tutuyorsunuz.

(Razi şöyle der: "Hûd (a.s), kavmini üç özellikle tanıttı. Birincisi, yüksek binalar yapmak. Bu, israf ve üstünlük tutkusunu gösterir. İkincisi, sağlam köşk ve kaleler yapmak. Bu, sonsuz yaşama arzusunu gösterir. Üçüncüsü zorbalıktır. Bu da sadece kendilerinin üstün olmalarını istediklerini gösterir. Bütün bunlar, dünya sevgisinin onları sardığına bir işarettir. Öyle ki, bu sevgi içinde boğulup kaldılar, sonunda kulluk sınırının dışına çıktılar ve ilahlık iddia etmeğe başladılar. Dünya sevgisi ise, her günahın başıdır."]

131. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

(Yüksek yüksek binalar yapma planınızı ve haksız yere insanları tutup yakalamayı bırakın ve sizi davet ettiğim tevhid, adalet, insaflı olma, boş emelleri terketme ve bunlara benzer şeylerde bana itaat edin. Bana itaat etmeniz, sizin için daha hayırlıdır.]

132. O Allah'tan korkun ki, size o bildiğiniz şeylerle yardım etti.

133. Deve, sığır, davar cinsi hayvanlar ve oğullar...

134. ...Cennet gibi bağlar, bahçeler, pınarlarla size yardım etti.

135. Cidden ben size büyük bir günün azabından korkuyorum.

136. "Sen, dediler, ha öğüt vermişsin ha öğüt verenlerden olmamışsın, bizce birdir."

137. "Bu, sırf eskilerin âdeti."

138. "Bize azap edilmez."

139. Böyle diyerek onu yalanladılar da kendilerini helak ediverdik. Şüphesiz bunda mutlak bir âyet var. Öyle iken çoğu mümin olmadı.

[İbn Kesir şöyle der: "Hûd kavmi, şiddetli esen çok soğuk bir rüzgar ile yok edildiler. Bu, uğultulu ve şiddetli bir rüzgardı. Bunların yok olmasına sebep olan şey, kendi cinslerinden olmuştur. Zira bunlar, çok kibirli ve zorba kimselerdi. Dolayısıyla Allah, kendilerinden daha şiddetli ve daha sert şeyi onlara musallat etti. Rüzgar, her şeyi yerinden uçurdu. Hatta onlardan bir adama gelir, onu yerinden alıp havaya kaldırır, sonra tepe taklak yere vururdu. Böylece başını ve beynini parçalardı."]

140. Ve şüphesiz ki Rabbin, O öyle mutlak üstünlük sahibi, öyle sonsuz merhamet sahibi.

141. Semûd, gönderilen peygamberleri yalanladı.

142. O vakıt ki, kardeşleri Sâlih onlara demişti: "Allah'tan korkmaz mısınız?"

143. "Haberiniz olsun ki ben, size gönderilmiş bir peygamberim, güvenilir bir kişiyim."

144. "Gelin, Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

145. "Buna karşı ben sizden bir karşılık istemiyorum. Benim ecrim ancak âlemlerin Rabbine aittir.

[Bu âyetler, peygamberlerin çağrısının tek olduğuna dikkat çekmek için tekrarlanmıştır. Her peygamber, kendisinin gönderilmesindeki gayenin ve görevinin ne olduğunu ve bunun, insanların yararına olduğunu kavmine hatırlatmıştır.]

146. Siz burada emniyet ve eman ile bırakılacak mısınız?

[Rabbiniz sizi, sanki siz hiç ölmeyecekmişsiniz gibi, bu dünyada nimetler içinde ebedi ve emin mi bırakacak? Siz, dünyada ölümsüz olarak kalacağınızı mı sanıyorsunuz?]

147. O cennetler, pınarlar...

148. ..Hoş, tomurcukları sarkmış hurma ağaçları, ekinler içinde [hesapsız ve cezasız bırakılacağınızı mı sanıyorsunuz?]

149. Ki bir de dağlardan keyifli keyifli evler yontuyorsunuz.

[Razi der ki: "Bu âyetin zahiri gösteriyor ki, Hûd kavmi, hayali zevklere düşkün ve onların esiri idi. Bunlar üstünlük, sonsuzluk ve gurur gibi hayali zevklerdir. Sâlih kavmi ise maddi zevklere düşkündü. Bunlar da yeme, içme ve güzel evler elde etme gayreti idi."]

150. Gelin, Allah'tan korkun da bana itaat edin.

151. İtaat etmeyin o haddi aşan kimselerin emrine ki...

152. Onlar, yeryüzünü bozarlar da düzeltmezler.

[Bunlar, "şehirde dokuz kişilik çete vardı" meâlindeki Neml, 27/48 âyetinde anlatılan kişiler olup Sâlih'in (a.s) devesini öldürenlerdir.]

153. "Sen, dediler, çok büyülenmişlerdensin."

154. "Sen, bizim gibi bir beşerden başka nesin? Haydi bir âyet getir, eğer doğru söyleyenlerden isen."

[Bu âyetlerde yüce Allah, Semûd kavminin Sâlih'e (a.s) nasıl cevap verdiklerini bildirerek buyuruyor ki: "Semûd kavmi Sâlih'e şöyle demişti: Sen, büyülenmiş bir insandan başka bir şey değilsin. Sen de bizim gibi bir beşersin. Bizim gibi sen de yiyor, içiyor, biz ne yaparsak yapıyorsun. Sen ne bir kralsın ne de bir ilah. O halde biz seni nasıl dinleriz? Bize Allah'ın gönderdiği bir peygamber olduğun iddiasında doğru isen bir mucize getir de doğru söylediğini anlayalım."]

155. Sâlih: "Ha, dedi, işte bir dişi deve. Ona bir su alma hakkı var, size de belli bir günün su alma hakkı."

(Fıkıhta şirb: içmek, hayvan ve tarla sulamak ve kullanmak için su alma hakkı, demektir. Yalnız içmek için olana "şefe hakkı= dudak hakkı, denilir. Bir su arkından böyle nöbetle faydalanmağa da mühayee denir. Sâlih (a.s), dişi deve ile kavmi arasında suyu nöbete koymuştu.) [Kavmi, bir mucize isteyince yüce Allah bu deveyi, bir kayayı yararak onun içinden çıkarmıştı. Çok büyük bir deve idi. İnsanların süt ihtiyaçlarını tamamen karşılıyordu. Ama buna karşılık çok su içiyordu. Öyle ki o kavmin suyunu bir gün tamamen deve içiyor, bir gün de onlar içiyordu. Buna katlanamayıp onu öldürmek istediler. Sâlih (a.s.) de, bunun bir felaket olacağını onlara haber verdi:]

156. "Sakın ona bir kötülükle ilişmeyin ki o yüzden sizi büyük bir günün azabı yakalar."

157. Derken onu vurdular, fakat pişman oldular.

[Razi şöyle der: "Onların duyduğu pişmanlık, tevbe edenlerin duyduğu pişmanlık gibi değil, hemen azaba çarptırılacaklarından korkanların pişmanlığı gibiydi.]

158. Çünkü kendilerini azap yakalayıverdi. Şüphesiz bunda mutlak bir âyet var. Öyle iken çoğu mümin olmadı.

159. Şüphesiz Rabbin, O öyle mutlak üstünlük sahibi, öyle sonsuz merhamet sahibi.

160. Lût kavmi, gönderilen peygamberleri yalanladı.

161. O vakit ki, kardeşleri Lût onlara demişti: "Siz, Allah'tan korkmaz mısınız?"

[O'nun şiddetli azabını düşünüp titremez misiniz? Lût (a.s.), İbrahim (a.s.)'in kardeşi Haran b. Azer'in oğludur. Onunla beraber Babil diyarından Şam tarafına geçmişti. Sonra İbrahim (a.s.) hayattayken, Kudüs yakınlarındaki Sodom mevkiinde yaşayan büyük bir kavme peygamber olarak gönderildi. Orada evlenip yuva kurarak, onlarla akraba olmuştu. Onun için âyette "kardeşleri Lût" denilmiştir.]

162. "Haberiniz olsun, ben size gönderilmiş bir peygamberim, güvenilir bir kişiyim.

163. Gelin, Allah'tan korkun da bana itaat edin.

164. Buna karşı ben sizden bir karşı-

lık da istemiyorum. Benim ecrim ancak alemlerin Rabbine aittir.

[Lût (a.s.), kavmini, sadece Allah'a ibadet etmeye, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaya ve kendisinin peygamberliğini kabul etmeye çağırmış ve onları, daha önce hiçbir kavimde görülmeyen cinsel sapıklıktan vazgeçirmeye çalışarak şöyle demiştir:]

165. Âlemlerin içinden erkeklere mi gidiyorsunuz?

166. Bırakıyorsunuz da Rabbinizin sizin için yarattığı çiftleri? Doğrusu siz, insanlıktan çıkmış bir kavimsiniz.

[Lût (a.s.), erkeklerle ilişki kurmalarından dolayı kavmini kınadı, sonra kınamada bundan daha etkili bir ifade kullandı. Sanki şöyle diyordu: "Haddi aşmanız ve bu çirkin fiili işlemeniz sebebiyle, insanlıktan çıkıp hayvanlık seviyesine indiniz. Hayvanın erkeği bile, erkeği ile cinsel ilişki kurmaktan nefret eder. Siz ise, hayvanların dahi sakındığı bir işi yapıyorsunuz. Bütün yaratıklar arasında bunu sizden başka yapan yoktur."]

167. And ederiz ki, dediler, vazgeçmez isen ey Lût! Mutlak ve muhakkak (yurdundan) çıkarılanlardan olacaksın.

[Yani, yaptığımız işi kötülemeyi bırakmazsan seni aramızdan mutlaka çıkaracağız ve öncekilere yaptığımız gibi seni de yurdumuzdan sürgün edeceğiz, dediler. Böylece onu kovmak ve sürgün etmekle tehdit ettiler.]

168. Lût: "Ben, dedi, doğrusu sizin amelinizden nefret edenlerdenim."

[Lût (a.s.) onlarla birlikte yaşamaktan hoşlanmadığını ve o çevreden kurtulmak istediğini açığa vurarak yüce Allah'a şöyle dua etti:]

169. "Ey Rabbim! Beni ve ehlimi, bunların amellerinin uğursuzluğundan kurtar."

170. Biz de onu ve ehlini tamamen kurtardık.

171. Ancak bir kocakarı kaldı.

[Bu kocakarıdan maksat, Lût'un (a.s.) karısıdır. Yüce Allah, "karın dışında aile fertlerini geceleyin yola çıkarıp yürü" "Hûd, 11/81" diye emrettiğinde o, kavminden geride kalanlarla birlikte kalıp yok oldu. Çünkü bu kadının o kavme karşı bir meyli varmış ve onların kötü amellerinden hoşnut imiş. Herkes kendi sevdiğiyle haşr olunacağı için, o da sevdikleriyle kalmış ve onlarla birlikte helak olmuştur.]

172. Sonra gerideki leri hep yerle bir ettik.

[Sonra onları yere batırıp gökten üzerlerine kızgın taşlar yağdırdık ve hepsini korkunç bir şekilde yok ettik.]

173. Ve üzerlerine öyle bir yağmur yağdırdık ki, ne fena idi, o korkutulanların yağmuru!

("Korkutulanların yağmuru" demek, korkutuldukları halde uyarılara kulak asmayanların başına yağdırılan taş yağmuru, demektir.)

174. Şüphesiz bunda mutlak bir âyet var. Öyle iken çoğu mümin olmadı.

175. Ve şüphesiz ki Rabbin, O öyle mutlak üstünlük sahibi, öyle sonsuz merhamet sahibi.

176. Eyke halkı, gönderilen peygamberleri yalanladı.

(Eyke, Ashab-ı Hicr'in merkez şehirleri imiş. Şu halde Ashab-ı Eyke, Ashab-ı Hicr demek olur. Bunların ticaretle meşgul oldukları ve zalim ve hilekâr bulundukları anlaşılıyor.)

177. O vakit ki, Şuayb onlara demişti: "Siz, Allah'tan korkmaz mısınız?"

178. "Haberiniz olsun, ben size gönderilmiş bir peygamberim, güvenilir bir kişiyim."

179. "Gelin, Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

180. Buna karşı sizden bir karşılık istemiyorum. Benim ecrim ancak âlemlerin Rabbine aittir.

181. Ölçeği tam ölçün de hak yiyenlerden olmayın.

182. Ve doğru terazi ile tartın.

183. Halkın eşyalarını değerinden düşürmeyin ve yeryüzünü ihtilalcilikle fesada vermeyin.

[İster eksiltme, ister aldatma, ister gasbetme veya benzeri hangi yolla olursa olsun, insanların haklarını yemeyin. Yeryüzünde yol kesme, yağma ve talan gibi yollarla fesat çıkarmayın.]

وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ
الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ
﴿١٨٦﴾ فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ
﴿١٨٧﴾ قَالَ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ
يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً
وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾
وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿١٩٣﴾ عَلَىٰ
قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾ وَإِنَّهُ
لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾ أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ
بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٩٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿١٩٨﴾ فَقَرَأَهُ
عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾ كَذَٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ
الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٢٠١﴾
فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ
مُنْظَرُونَ ﴿٢٠٣﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ أَفَرَأَيْتَ إِنْ
مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾

مَا أَغْنَىٰ

184. O, sizi ve sizden evvelki nesilleri yaratan Yaratıcıdan korkun.

185. "Sen, dediler, muhakkak büyülenmişlerdensin."

186. "Sen, bizim gibi, bir beşerden başka nesin? Biz seni her halde yalancılardan sanıyoruz."

187. "Üzerimize gökten bir parça düşürüver haydi, doğru sözlülerden isen."

188. Şuayb: "Rabbim, yaptıklarınızı çok iyi bilendir" dedi.

189. Hasılı, onu yalanladılar, kendilerini de o gölge gününün azabı alıverdi ki o, cidden büyük bir günün azabı idi.

(Rivayet olunduğuna göre yüce Allah, bunların başına yedi gün ve gece şiddetli bir sıcaklık bela etmiş, nefesleri tıkanıyormuş, evlerinin içlerine so-

kullandıkları ...lerden bir örnekle bir bulutu güneşe gölge olmuş. Bir kısmına bir ekzat bulutu gibi gelmiştir. Hepsinin de başlarına toplanmışlar. O sıcak, o gölgelik Allah tarafından bir ateş halinde üzerlerine inmiş, hepsini yemiş bitirmiştir. Bu durumda istedikleri gibi üzerlerine gökten bir parça düşürülmüş demektir.)

190. Şüphesiz bunda mutlak bir âyet var. Öyle iken çoğu mümin olmadı.

191. Ve şüphesiz ki Rabbın, O öyle mutlak üstünlük sahibi, öyle sonsuz merhamet sahibi.

(Şuayb'ın (a.s.) kıssası burada kısaca zikredilen yedi kıssanın sonuncusudur. Peygamberleri yalanlayanlara azabın inmesi süregelen bir âdet olduğu bu yedi kıssa ile anlatılarak inkarcılar tehdit ve peygamberler teselli edildikten sonra buyruluyor ki.)

192. Ve gerçek bu (Kur'ân), âlemlerin Rabbının şüphesiz bir indirmesidir.

(Kur'ân, aslında, O'nun kelamı, O'nun sıfatı olup Arap harfleriyle bu lafızları giydirip indiren O'dur. O'nun tarafından indirilmedir. "Âlemlerin Rabbının" diye ifade edilmesi, bu indirmenin, yüce Allah'ın bütün âlemleri kapsayan bir terbiyesi ve şefkatı hükmünde bulunduğunu anlatmak. "ve seni sade âlemlere rahmet olarak göndermişizdir" "Enbiyâ, 21/ 107" manasını andırmak içindir.)

193. Onu emin Ruh indirdi...

(Emin Ruh: Allah'ın güvenine sahip olan, tam bir emniyetle O'nun vahyini peygamberlerine ulaştıran Ruh, demektir ki, maksat Cibril-i Emin'dir.)

194. Senin kalbin üzerine (indirdi) ki, korkutuculardan olasın.

(Yani sade üzerine indirmedi, kalbine, vicdan ve şuurun illeti olan varlığının özüne işletti, tamamen hafızana verdi ve bütün ondaki ahlak ve marifeti sana meleke kıldı. Necmeddin-i Kübra tefsirinde der ki: "Eğer Tevrat da Hz. Musa'ya Levhalar ile indirilmeyip de böyle kalbine indirilmiş olsaydı öfke anında onları elinden bırakıvermez ve gizli ilimleri öğrenmek için Hızır'ı aramağa gitmezdi." Âlemlerin Rabbi bu Kur'ân'ı böyle bütün kalbini kavramak üzere emin Ruh ile indirdi ki tamamen güven elde edip o uyarıcılardan olasın. Yani korkutup uyarıcı olmakla peygamberlikleri meşhur olan yukarıdaki peygamberler gibi emin peygamber olup uyarasın.)

195. Açık, parlak bir Arapça ile.

(Arapça aslında çok mânâlı bir edebiyatının olmakla beraber Kur'ân, en yüksek bir anlatım ve açıklıkla parlatmıştır. Dolayısıyla yukarıdaki kıssalarla yapılan uyarı ve korkutmaların manasını anlamakta Araplara hiçbir güçlük yoktur.)

196. Hem, o şüphesiz evvelkilerin kitaplarında da var.

(Yani evvelki kitaplarda da bu Kur'ân'ın zikri geçmiştir. Böyle olduğunu inkar ediyorlarsa.)

197. Onu İsrailoğullarının alimlerinin bilmesi, onlara bir âyet (delil) değil mi?

(İsrailoğulları alimlerinden bir kısmı Tevrat ve İncil'de Efendımız'in (a.s.) sıfat ve niteliğinin zikredildiğini söylüyorlardı. Kureyş de gidip onlardan bu haberi öğreniyorlardı.)

198. Eğer onu Arapça bilmeyenlerin birine indirseydik de...

199. O, onu kendilerine okusa idi, yine iman etmeyeceklerdi.

200. Biz onu suçluların kalplerine öyle sokmuşuzdur.

(Manasını anlarlar, fesahat ve belağatının güzelliğini tanırlar, gerek nazmı ve gerek manasındaki gayb haberleri itibarıyla mucize olduğunu ve benzerinin yapılamadığını bilirler ve evvelki kitaplarda zikri bulunduğunu da duyarlar, fakat)

201. O elem verici azabı görecekleri ana kadar ona iman etmezler.

202. O azap onlara ansızın, hiç farkında değillerken geliverir.

203. Derler ki: "Acaba bize bir müsaade edilir mi?"

204. Ya, şimdi azabımızı çarçabuk mu istiyorlar?

(Yani azap gelince, "bize müsaade edilir mi" diyeceklerken, şimdi, "üzerimize gökten taş yağdır" "Enfâl, 8/32", "bızı tehdit ettiğin azabı bize getir "A'râf, 7/70" diye acele mi istiyorlar?)

205. Gördün a, artık onlara senelerce zevk ettirsek..

206. Sonra, kendilerine yapılan tehdit gelip çatarsa...

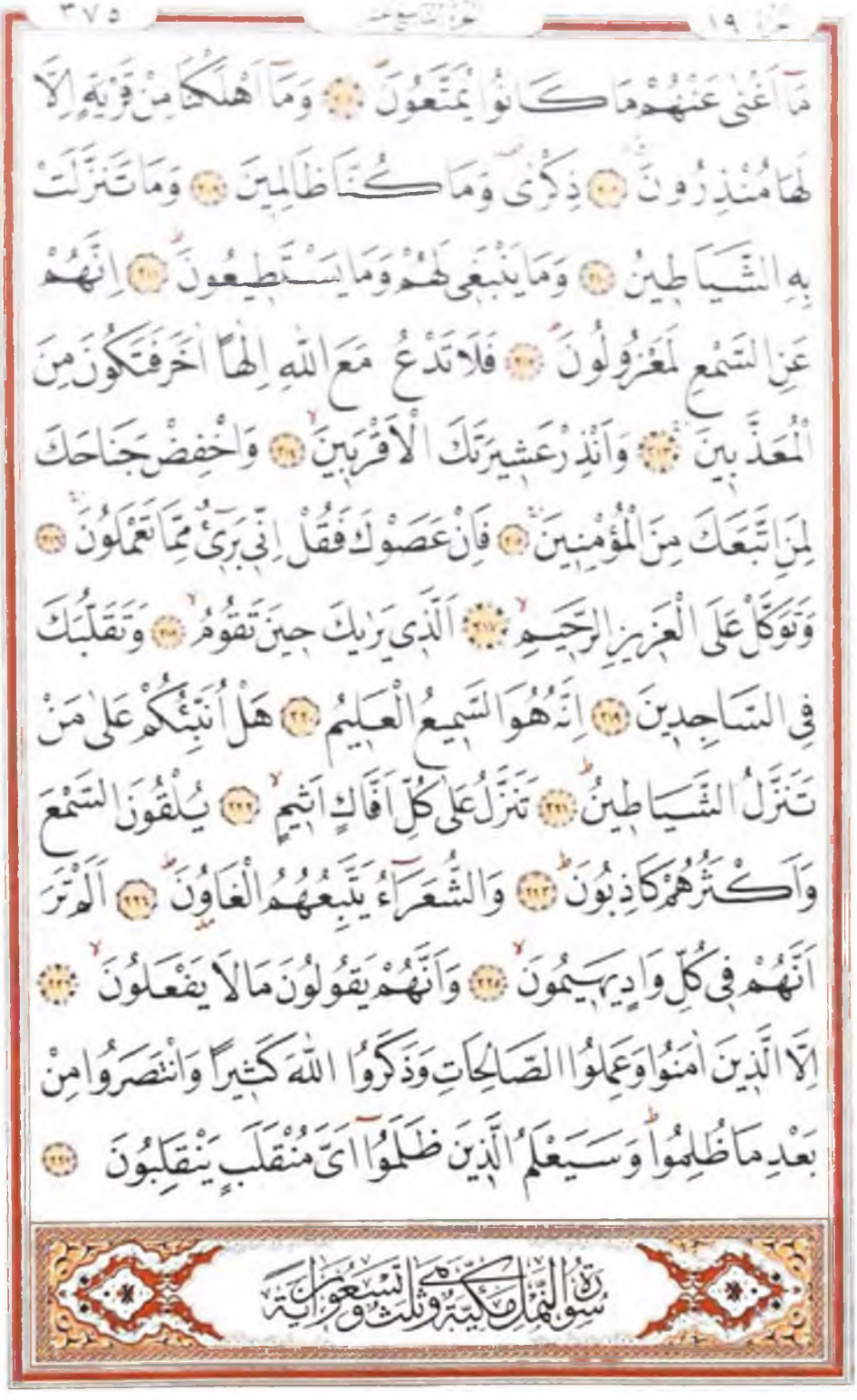

207. O yaşatıldıkları zevkin kendilerine hiç faydası olmayacaktır.

208. Bununla beraber biz, hangi memleketi helak ettikse her halde onu (önceden) korkutup uyaranlar olmuştur.

209. İhtar edilmiştir. Ve biz zulmetmiş değiliz.

210. Ve bunu şeytanlar indirmedi.

(Bazı kafirler, peygamberliği bir kahinlik gibi varsayarak Kur'ân'ı, kahinlere edilen cin ve şeytan telkinleri gibi göstermek istemişlerdi. Bu âyetle onlara cevap veriliyor. Yani bunda hiç şeytanlık eseri yoktur. Âlemlerin Rabbinden onu emin Ruh indirdi, şeytanlar değil.)

211. Bu onlara hem yaraşmaz, hem güçleri yetmez.

212. Onlar, (meleklerin konuşmalarını)

ışıtmekten kesin olarak uzak tutulmuşlardır.

(Büyük ve ileri gelen meleklerin toplandığı Mele-i a'la'yı dinleyemezler. Kovulmak için her taraftan mermi yağmuruna tutulurlar. Saffât, 37/8-9 ve Cin, 72/9 âyetlerine bakınız.)

213. Dolayısıyla, sakın Allah ile beraber başka bir ilaha çağırma ki, o azap edileceklerden olmayasın.

(Peygambere bu hitabın böyle şirkten nehiy şeklinde yapılmış olması tevhide davet hususunda ihlası artırmak için bir heyecan vermek ve bizleri sakındırmada örnek olmak için bir inceliktir.)

214. Hem en yakın hısımlarını korkutup uyar.

215. Ve sana uyan müminlere kanadını indir.

(Kanat indirmek, alçak gönüllülükle merhamet ve şefkat etmek manasınadır.)

216. Bunun üzerine sana isyan ederlerse, "ben sizin amellerinizden uzağım" de.

217. Ve o izzet ve merhamet sahibine tevekkül et.

218. O ki, görüyor kıyam ettiğin vakit seni...

(Yani namaza, özellikle teheccüd namazına veya iyiliği emretmeğe ve Allah'ın kelimesini yüceltmeğe kalkarken seni görüyor.)

219. ...Ve secde edenler içinde dolaşmanı.

(Yani namaz kılanlara imam olarak hareketlerini veya müminleri kontrol etmek için içlerinde dolaştığını, yahut Allah'ın kelimesini yüceltmede müminler arasındaki emek ve gayretini, yahut da peygamberlik görevini yerine getirmek için peygamberler arasındaki hizmetlerini görüyor.)

220. Çünkü O, öyle her şeyi işiten, öyle her şeyi bilendir.

(Bütün söylediklerinizi işitir, niyetlerinizi bilir, ona göre karşılığını verir. Dolayısıyla her yönden tevekkül ve itimat edilmeğe, dua ve ibadete layıktır.)

221. Haber vereyim mi size, şeytanlar kimin üzerine inerler?

222. Vebal yüklenici her bir sahtekar üzerine inerler.

(Nerede bir eflak çok yalancı yalan uydurucu iftiracı sahtekar ve esim günahtan korkmaz ve bal yüklenici, çok şer işleyen kimse varsa onlara inerler.)

223. Onlara kulak verirler ve çoğu yalan söylerler.

(Vebalden korkmaz sahtekarlar o şeytanların telkinlerine kulak verir, dinlemek için hazırlanırlar. Söylediklerinin çoğunu yalan söylerler. Şeytanlar onlara bir vehim ve zan telkin eder, onlar da kendi hayallerine göre uydurur uydurur söylerler. Onun için kahin sözlerinin bazısı rast gelse bile çoğu yalan çıkar.)

224. Şairlere gelince, bunların arkasına da çapkınlar, sapıklar düşer.

(Hak ve hakikat peşinde değil, sadece nefsani arzu ve nefisleri peşinde giden, hep zevk ve eğlence arayan şaşkınlar ve azgınlar onların ardına düşerler.)

225. Görmez misin bunlar, her vadide hayran olurlar?

(Görmez misin onlar, her vadide şaşkınlık içinde başı dönmüş ve sersem sersem dolaşırlar, eğri doğru, iyi kötü her konuya dalar, her vadide otlar ve ifadede ne kadar hayret ve şiddetle arzuya dalarsa o kadar etkili olacağından her telden çalmak için iyi ve kötü her vadide sarhoşçasına dolaşırlar.)

226. Hem de onlar, yapmayacakları şeyleri söylerler.

(Sözleri fiillerini tutmaz. İşte bu iki hasletlerinden dolayı da arkalarına çapkınlar ve sapkınlar düşerler. Bu suretle bunlar da Muhammed'e ve onun peşinden gidenlere benzemezler, şeytanidirler.)

227. Ancak iman edip iyi ameller işleyenler, Allah'ı çok zikredenler ve kendilerine zulmedildikten sonra öçlerini alanlar başka. Yarın bilecek o zulmedenler, hangi dönüşüme yuvarlanacaklar.

(Bu cümlenin zalimlere ne kadar şiddetli bir tehdit ifade ettiği açıktır. Yani bugün müslümanlara zulmeden o zalimler, bugünkü yaptıkları zulüm ile nasıl bir uçuruma yuvarlanmakta olduklarını öldükleri zaman anlayacaklar. Aynı zamanda bu cümle, İslam dininin âlemde zalimlere karşı yapacağı hak ve adalet inkılabının önemini hatırlatmaktadır.)

27
NEML SÛRESİ

Mekke'de inmiştir.93 âyettir.

[Bu mübârerk sûreye 18. ve 19. âyetlerinde kıssası anlatılan karıncadan dolayı "Neml=Karınca" süresi ismi verilmiştir. Mekke'de inen diğer sureler gibi inançla ilgili konulara yer veren bu mübârek sure, Musa (a.s.), Sâlih (a.s.) ve Lût (a.s.)'un kıssalarını özetle, Davut (a.s.) ile oğlu Süleyman (a.s.)'ın kıssasını ise genişçe anlatır. Ayrıca müminlerin kurtuluşundan, öldükten sonra dirilmeyi inkar edenlerin durumlarından bahseder.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Tâ, Sîn. Bunlar sana Kur'ân'ın ve apaçık bir kitabın âyetleri.

(Tâ, Sîn. İşte işittiğin bu sır dolu gizemli harfler, sana, o emin Ruh ile kalbine indirilen Kur'ân'ın ve beyan dolu bir kitabın âyetleridir. Kur'ân'ın bu

süresi, başlı başına beyan dolu, apaçık kitaptır. Önceki sürenin sonunda geçtiği üzere zalimlerin yuvarlanacağı inkılabın nasıl ve ne şekilde olacağını belâğatlı bir şekilde anlatacaktır.)

2. O müminlere birer hidayet ve müjde olmak üzere.

3. Onlar ki namazı dürüst kılarlar ve zekâtı verirler. Âhirete de onlar kesin olarak inanırlar.

(Demek ki bu irşad ve müjdeye mazhar olabilmek için imandan sonra en azından namazı kılmak ve zekâtı vermek de şarttır. Gerek fert ve gerek toplum için namaz, dinin direği, zekât da köprüsü olduğundan namazı ve zekâtı kaybedenler, bu müjdeyi kaybetmiş olurlar. Onun içindir ki Hz. Ebubekir, bunları yerine getirmeyenlere savaş açtı. Ve Âhirete de ancak o mü'minler kesin inanırlar.)

4. Çünkü Âhirete inanmayanların yaptıklarını kendilerine süslü göstermişizdir de onlar ilerisini görmezler, kalpleri körelmiştir.

[Öldükten sonra dirilmeğe inanmayanlar var ya, onlar için çirkin amellerini süsledik, onları güzel gördüler. Razi şöyle der: "Süslü göstermekten maksat, yüce Allah'ın, onların kalplerinde, yaptıkları işlerdeki fayda ve lezzetlerle ilgili bilgiyi yaratması, onlardaki zarar ve afetlerle ilgili bilgiyi yaratmamasıdır." Onlar bu çirkin amellerin sapıklığı içinde tereddütlü ve şaşkın bir haldedirler. Güzel ve çirkini birbirinden ayıramazlar.] (Kalpleri kör olmuştur, görmezler, duygusuzdurlar. Onun için irşat kabul etmezler.)

5. Bunlar o kimselerdir ki kendilerine azabın kötüsü vardır ve bunlardır ki Âhirette en çok hüsrana düşenlerdir.

(İşte bunlar, bu Âhirete inanmayan kör kalpliler, o kötü azap kendilerine ait olan kimselerdir. Kalp körlüğü, o Âhirete imansızlık esasen en büyük ruh felaketi olduğu gibi bunlar, âhiretten evvel dünya inkılaplarının pek fena acısını çekerler. Âhirette ise bunlar, daha ziyade hüsrandadırlar.)

6. Ve emin ol ki sen bu Kur'ân'a, ilmine son olmayan bir hakîmin katından erdiriliyorsun.

(Nazmını emin Ruh aracılığı ile indiriyor ise de ondaki gizli ilimleri ve ilahi sır ve hikmetleri sana aldıran ve anlamanı sağlayan, doğrudan doğruya yüce Allah'tır. Bunun bir örneğini anlatmak için, önceki sûrede Musa kıssasında geçen "Rabbim bana bir hüküm ihsan etti ve beni peygamberlerden kıldı" meâlindeki Şuarâ, 26/21 âyetinin manası tefsir edilerek buyruluyor ki:)

7. Hani bir vakit Musa, ehline demişti: "Ben cidden bir ateş hissettim, ondan size bir haber getireceğim, yahut bir yalın kor alıp geleceğim. Gerek ki bir ocak yakar ısınırsınız."

(Musa, ailesiyle Medyen'den çıkmış giderken Tuva Vadisi'nde soğuk ve karanlık bir gecede yolu şaşırmış, çakmak çakmış, taşı çakmamış. Böyle her vasıtanın kesildiği tam bir çaresizlik anında Tûr tarafından kendine bir ateş görünmüş idi. O vakit, âyette geçen sözleri söylemişti. Demek ki bütün ihtiyaç şu ikiden birinde toplanıyordu: Yoldan bir haber almak veya bir ocak yakmak. Haber âhiretle ilgili, ocak yakıp ısınmak dünyayla ile ilgili bir gaye olduğu için olmalı ki, haber getirmeyi öne almıştır. Dikkat edilirse bu veciz ifadede tefsir ve beyana sığmayacak pek derin ilhamlar duyulur.)

8. Derken ne zaman ki ona vardı, şöyle nida edildi: "Haberin olsun, mübarek kılınmıştır bu ateş (mahallin) deki kimse ve bunun etrafındakiler. Ve Sübhân'dır o âlemlerin Rabbi Allah."

9. "Ey Musa! Hakikat şu: Benim o aziz, hakim Allah."

10. "Ve bırak asanı!" Derken onu çevik bir yılan gibi depreniyor görüverince dönüp geri kaçtı ve arkasına bakmadı. "Ey Musa! Korkma, zira benim, korkmaz yanımda Rasul olanlar."

11. Ancak zulmeden, sonra da kötülüğün arkasından bedel olarak bir güzellik getiren başka. Ona da ben, mağfiret ve merhamet ediciyim.

12. Bir de elini koynuna sok, çıksın bembeyaz, hiçbir afetsiz, dokuz mucize içinde, Firavun ve kavmine. Çünkü onlar, fâsık bir kavim oldular.

13. Böylece âyetlerimiz, hakikatı gözlerine sokarak onlara geldiği vakit: "Bu apaçık bir sihir" dediler.

14. Ve nefisleri kesin inanca vardığı halde sırf zulüm ve kibirden âyetleri inkar ettiler. Fakat bak, o fesat çıkaranların sonu nasıl oldu?

(Yukarıda geçtiği ve Kasas sûresinde geleceği üzere batırıldılar, lanetlendiler. İşte o bozguncu zalimlerin uğradıkları akıbet, bu günkü zalimlerin uğrayacağı inkılap için de bir ibret misalidir. Zira Musa'ya öyle bir ateş hissettirerek her şeyden geçirip o kelamını söyleyen ve o mucizelerle peygamberlik verip Firavun ve kavmine gönderen o azîz, hakîm, âlemlerin Rabbi Allah katından veriliyor bu Kur'ân.)

15. Andolsun, Davud'a ve Süleyman'a bir ilim verdik. İkisi de: "Hamd o Allah'a ki, dediler, bizi mümin kullarından bir çoğu üzerine tercih edip üstün kıldı."

(İkisi de nail oldukları lütuf ve fazileti, devlet ve hükümeti Allah'tan bildiler ve ondan dolayı medih ve hürmet ile hamd ve övgü ancak onu veren

Allah'ın hakkı ve hükümet ve egemenlik sadece O'nun şanı olduğunu bilerek hareket ve şükrünü eda etmeğe gayret ettiler. Ki bu, onlara verilen ilmin eserlerinden biri oluyordu.)

16. Ve Süleyman, Davud'a varis olup: "Ey insanlar, dedi, bize kuş mantığı (kuş-dili) öğretildi, hem bize her şeyden verildi. Şüphesiz ki bu, her halde o apaçık lütuftur."

("Bize kuş mantığı öğretildi" ifadesinde önem, kuşun söylemesinden ziyade Süleyman'ın anlamasında ve anlayışının derinliğindedir. Hem de Kur'ân'ın tabirine göre sade kuşun dilinde, lügatinde değil, mantığındadır. O, yalnız kuşların sesleri veya hareketleriyle ifade ettikleri hislerini anlamakla kalmıyor, o hisleri idare eden mantığı, ondaki ilahi sırrı biliyordu. Bu şekilde onların şakımalarındaki tesbihler ve tasdikleri anladığı gibi, onları zapt ve idare ederek özel teşkilatıyla ordusuna hizmette de kullanıyordu.)

17. Hem Süleyman'a cinler, insanlar ve kuşlardan orduları toplandı. Hep bunlar zapt ve idare olunuyorlardı.

(Mertebelerine göre subaylarıyla sevk ve idare olunuyorlardı. Haşr, aslında, halkı yerlerinden çıkararak genel seferberlik şeklinde çağırıp getirmek suretiyle bir yere toplamaktır. Sözün akışı da bunu anlatıyor.)

18. Nihayet Karınca derecesi üzerine vardıklarında bir karınca şöyle dedi: "Ey karıncalar! Haydin, yuvalarınıza girin. Süleyman ve ordusu sizi fark etmeyerek kırıp geçirmesin."

(Yani "bile bile bir karıncayı sebepsiz öldürmezler ama farkında olmazlar da kırar geçirirler. Onun için yerlerinize çekilin de kendinizi kırdırmağa sebep olmayın" diye edep ve incelik çerçevesinde bilge kişilere yakışır bir şekilde beraberindekileri korudu.)

19. O da bunun sözüne gülercesine tebessüm etti de: "Ey Rabbim, dedi, beni nefsimi zaptedici kıl ki, bana ve ana babama verdiğin nimetine şükredeyim ve razı olacağın iyi bir amel yapayım. Ve beni rahmetinle salih kullarının arasına kat."

(Süleyman, o karıncanın bütün bu duygularını yüce Allah'ın kendisine bildirmesinden memnun olarak duygulandı da böyle dua etti.

Burada "salih olmak"tan maksat, tam salihliktir ki, hiçbir günah lekesi olmayarak Rahmân'ın rahmetine kavuşmaktır. Saltanat tecellilerinin hariklar koparan bir anında Hz. Süleyman'ın bu duası ile ortaya koyduğu kutsal ruh, fazilet hislerinin önderi olması gereken devlet adamlarına çok yüksek ilhamlar verecek dersleri kapsar.)

20. Bir de kuşları teftiş etti de: "Bana, dedi, ne oluyor, Hüdhüd'ü görmüyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?"

(Beyzavî'nin naklettiğine göre, Süleyman (a.s.) Beyt-i Makdis'in yapımını tamamlayınca Hac için hazırlanıp Harem-i Şerif'e gitti. Burada dilediği kadar kaldıktan sonra Yemen'e gitmek üzere yola çıktı. Sabahleyin Mekke'den çıkıp öğleyin Sa'na'ya vardı. Arazisi hoşuna gitti, oraya kondu, fakat su bulamadı. Hüdhüd ise onun ileri uç elemanı (keşif kolu) idi, suyu iyi bulurdu. Onun için Hüdhüd'ü araştırdı, bulamadı.)

21. "Elbette ona şiddetli bir azap ederim veya boynunu keserim, yahut da bana her halde açık, kuvvetli bir delil getirir."

22. Derken bekledi, çok geçmeden Hüdhüd geldi: "Ben, dedi, senin henüz tam bilmediğin bir şey öğrendim ve sana Sebe'den sağlam bir haber getirdim."

(Hüdhüd, gelince, "Ben, senin kuşatamadığını kuşattım, henüz varamadığın yere vardım, dolaştım, keşiflerde bulundum, sence tamam olmayan bilgileri etrafıyla kavradım" dedi. Yerine getirdiği hizmetin zevkiyle neşelenen Hüdhüd'ün bu şekilde söze başlamasında, Süleyman'a karşı bir uyarı cilvesi vardır. Sözüne devamla: "Sana Sebe'den önemli, kesin bir haber getirdim" dedi.

Bunda devlet kapısına sunulacak haberlerin iyi araştırılarak şüpheden uzak olması gereğine işaret vardır.)

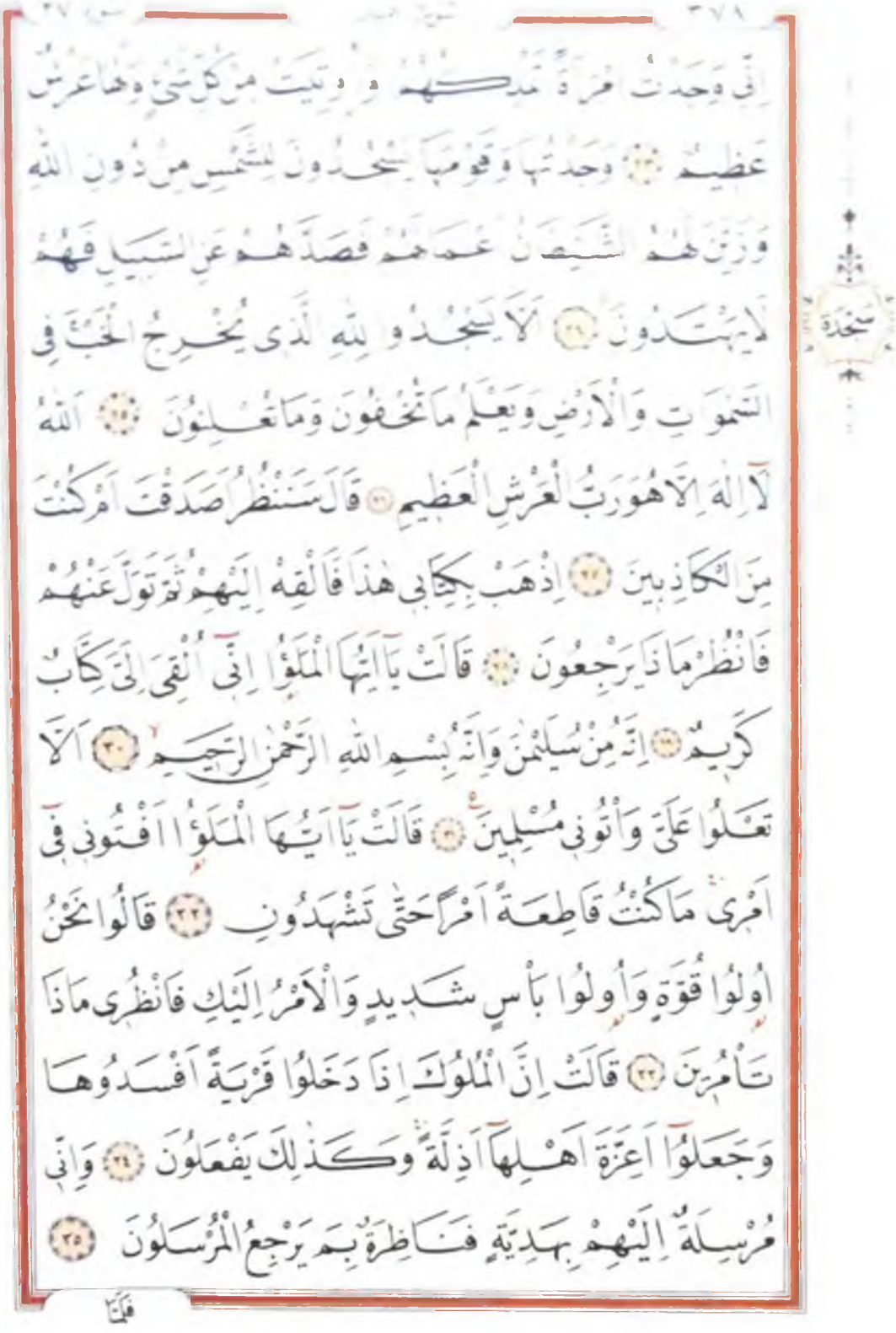

23. Çünkü ben bir kadın buldum, onlara krallık ediyor, kendisine her şeyden verilmiş, görkemli bir tahtı da var.

(Hüdhüd'ün, kadının servet ve saltanatını böyle büyülterek nitelemesi Süleyman'ı heyecana getirmek için oluyor. Beyzavi ve diğer tefsirlerde bu kadının meşhur olan ismi "Belkıs binti Şerahil" diye kaydedilıyor. Ebulfida Tarihi'nde Belkıs binti Hedhâd b Şürahbil denilmiş ve yirmi sene melikelik ettiği zikredilmiştir.)

24. "Onu ve kavmini buldum ki Allah'a değil, Güneşe secde ediyorlar, şeytan onlara amellerini yaldızlamış ve böylece kendilerini yoldan saptırmış da doğru gidemiyorlar."

25. "Allah'a secde etmemeleri için (böyle yapmış), o Allah'a ki göklerde ve yerde gizliyi (ortaya) çıkarır ve neyi saklıyor ve neyi açıklıyorsanız bilir."

26. "Allah, başka ilah yok ancak O, o ulu Arş'ın sahibi O."

[Arş, yaratılmışların en büyüğü olduğu için, yüce Allah onu burada özellikle zikretti. Hüdhüd'ün sözü burada bitiyor.]

27. Süleyman: "Bakalım, dedi, doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancılardan mı oldun?"

(Demek ki Hüdhüd'ün "sağlam bir haber getirdim" güvencesini yeterli görmedi, tek bir kişinin haberiyle amel etmedi. Zira bir taraftan başkalarının hukukunu ilgilendiriyordu, aynı zamanda Hüdhüd kaybolmuş olmak itibarıyla töhmet altında bulunuyordu. Dolayısıyla "size bir fâsık haber getirirse iyice araştırınız, yoksa bilmeyerek bir topluluğa sataşırsınız" meâlindeki Hucurât, 49/6 âyetinin manasıyla hareket etmek gerekiyordu. Bunun için şu emri verdi:)

28. "Şu mektubumu götür, bırak onlara, sonra onlardan dönüp biraz uzaklaş da bak, ne sonuca varacaklar?"

(Burada Hüdhüd, bir posta hizmetinde kullanılmış oluyor. Fakat bunda bir güvercinin mektup götürmesinden ziyade bir şey var. Çünkü mektubu bıraktıktan sonra çekilip netice hakkında bir yoklama ve gözetleme yapması da emrediliyor. Hüdhüd bu emri yerine getirdi. Onun için kadın:)

29. "Ey ileri gelenler, dedi, bana bir mektup bırakıldı, çok önemli ve değerli."

30. "Süleyman'dan. Ve o, rahman ve rahim Allah'ın ismiyle (diye başlıyor.)"

31. "Şöyle ki: Bana karşı baş kaldırmayın ve müslüman olarak gelin bana."

(Bu ifadenin zahirine göre mektup, bu şekilde Arapça yazılmıştır. Sebe, Himyeriler Arap oldukları için demek ki Süleyman onlara mektubunu kendi dilleriyle yazmıştır. Asıl mektubun İbranice yazılmış olup da bu, onun tercemesi veya manasının özeti olmak ihtimali de vardır. Hasılı, kadın mektubu alınca memleketin bilirkişileri durumunda olan bir meclise sundu. Bunu burada "memleketin ileri gelenleri" diye terceme ediyorum. Çünkü:)

32. "Ey ileri gelenler, dedi, bana işimde bir fetva verin. Sizin huzurunuz olmadan ben hiçbir işi kestirmiş değilim."

(Yani şimdiye kadar devlet işlerinden hiçbirinde "dediğim dedik" demedim, sizin görüşünüzü almadan hiçbirini kendiliğimden uygulama mevkiine koymadım. Her ne emir verdimse sizin huzurunuzla ve görüşlerinizi alarak verdim. Onun için bu mektup işinde de sizin fetvanızla kuvvet almak istiyorum.)

33. Dediler: "Biz bir kuvvet sahibiyiz ve şiddetli savaş ehliyiz. Bununla beraber emir sana aittir. Bak ne ferman buyurursun?"

(Bazıları, heyetin sözünü: "Biz, kuvvet adamları, savaşma ve vuruşma ehli askerleriz, siyaset ve reyden anlamayız, ne emredersen onu yaparız" manasında anlamışlardır. Bunun asker zihniyetini göstermesi itibarıyla kayda değer bir mana olduğunda şüphe yok ise de, "bana işimde fetva verin" diye başlayan sözün akışı bunun sade bir askeri şuradan ibaret olmamasında açıktır. "Biz" diyenler, şahıslarını değil, devletlerinin kuvvetini kastetmişlerdir. Teslim olmamak için savaşmak gerekeceğini düşünerek, "kuvvetimiz vardır, şiddetli savaş edebiliriz" diyorlar. Bununla beraber, "savaş etmeliyiz" demiyorlar ve emre müdahale etmeği caiz görmüyorlar da savaş olmaksızın bir çare bulunabildiği takdirde memnun olacaklarını andırır bir şekilde yetki teslimi ve siyasi edebe riayet ile sözü "emir sana aittir" diye bitiriyorlar.)

34. "Doğrusu, dedi, melikler bir memlekete girdiler mi onu perişan ederler ve ahalisinin aziz olanlarını zelil kılarlar. Evet, böyle yaparlar"

(Bu, şu demek ki, "bana karşı baş kaldırmayın" "Neml, 27/31" diyen Süleyman da böyle yapar. Dolayısıyla savaştan mümkün olduğu kadar sakınmak ve memleketin istila edilmesine sebep olmamak gerekir.)

35. "Ben ise onlara hediye ile bir heyet göndereceğim de bakacağım, elçiler ne ile dönecekler?"

(Yani, "böylece huylarını yoklayacağım da ona göre hareket edeceğim. Bakalım bütün varımız ve yoğumuzla savulabilecek kimseler mi?" Tefsirciler, bu hediyenin ayrıntısı hakkında rivayetler kaydetmişlerdir.)

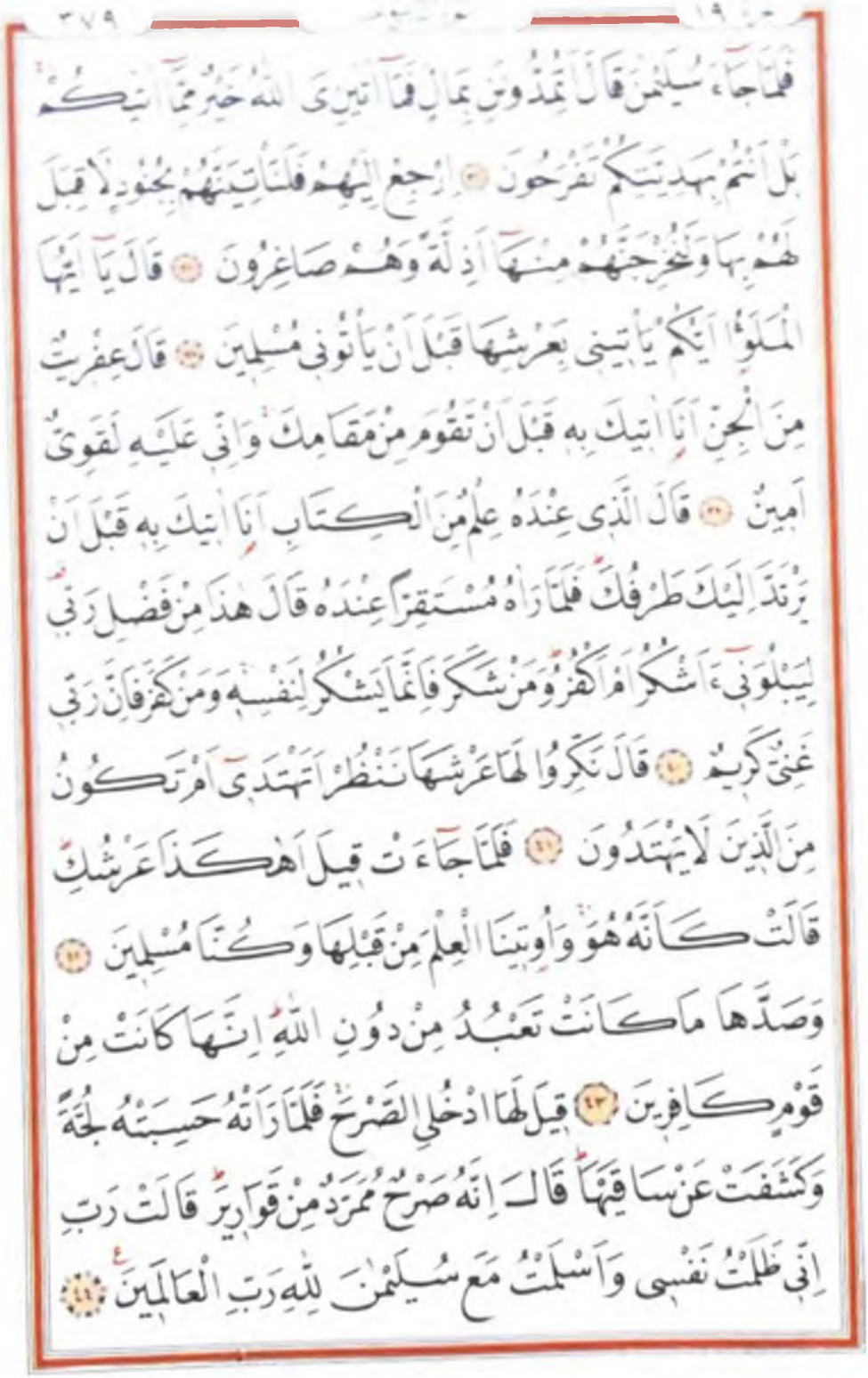

فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّوْنَنِ بِمَالٍ فَمَآ اٰتٰىنِيَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِّمَّآ اٰتٰىكُمْ
بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُوْنَ ﴿٣٦﴾ اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَاْتِيَنَّهُمْ بِجُنُوْدٍ لَّا قِبَلَ
لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِّنْهَآ اَذِلَّةً وَّهُمْ صٰغِرُوْنَ ﴿٣٧﴾ قَالَ يٰٓاَيُّهَا
الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَاْتِيْنِيْ بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَّاْتُوْنِيْ مُسْلِمِيْنَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفْرِيْتٌ
مِّنَ الْجِنِّ اَنَا اٰتِيْكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ تَقُوْمَ مِنْ مَّقَامِكَ ۚ وَاِنِّيْ عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ
اَمِيْنٌ ﴿٣٩﴾ قَالَ الَّذِيْ عِنْدَهٗ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتٰبِ اَنَا اٰتِيْكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ
يَّرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَ ۚ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهٗ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّيْ
لِيَبْلُوَنِيْٓ ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُ ۚ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّيْ
غَنِيٌّ كَرِيْمٌ ﴿٤٠﴾ قَالَ نَكِّرُوْا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ اَتَهْتَدِيْٓ اَمْ تَكُوْنُ
مِنَ الَّذِيْنَ لَا يَهْتَدُوْنَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَآءَتْ قِيْلَ اَهٰكَذَا عَرْشُكِ ۭ
قَالَتْ كَاَنَّهٗ هُوَ ۚ وَاُوْتِيْنَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِيْنَ ﴿٤٢﴾
وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَّعْبُدُ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۭ اِنَّهَا كَانَتْ مِنْ
قَوْمٍ كٰفِرِيْنَ ﴿٤٣﴾ قِيْلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ ۚ فَلَمَّا رَاَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً
وَّكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا ۭ قَالَ اِنَّهٗ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّنْ قَوَارِيْرَ ۭ قَالَتْ رَبِّ
اِنِّيْ ظَلَمْتُ نَفْسِيْ وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٤﴾

36. Bunun üzerine gönderilen (heyet), Süleyman'a vardığı vakit: "Siz, dedi, mal ile bana yardım mı ediyorsunuz? Bakın, Allah'ın bana verdiği size verdiğinden daha iyi. Hayır, siz hediyenize güveniyorsunuz."

37. "Dön onlara! Vallahi, onlara karşı gelemeyecekleri ordularla varırız da oradan kendilerini zilletler içinde hor, hakir oldukları halde çıkarırız."

38. "Ey heyet, dedi, kendileri teslim olarak bana gelmezden evvel o kadının tahtını bana kim getirir?"

(Süleyman (a.s), onların, hediyelerine güvendiklerini bilmiş idi. Dolayısıyla hediyelerini tehditle karışık bir şekilde iade edince geleceklerini de bildiğinden gelir gelmez imanlarına vesile olacak bir harika göstermek istedi. Rivayet edilir ki elçiler kadına varıp Süleyman (a.s)'ın dediğini anlattıklarında, durumu anlamış: "Vallahi bu, sade bir melik değil,

biz buna güç yetiremeyiz" demiş ve tekrar bir elçi gönderip: "Kavmin beyleri ile huzuruna geliyorum, emrini ve davet ettiğin dinini görmek arzusundayım" diyerek emrinde büyük bir kalabalıkla hareket etmiş ve tahtını, köşklerinin en sağlam ve korunmuş yerine koydurup kapıları kilitleterek önemli bir şekilde koruma altına aldırmış idi.)

39. Cinlerden bir ifrit: "Ben, dedi, onu sana sen makamından kalkmazdan evvel getiririm ve her halde ben, bu iş üzerine güçlü, güvenilir bir kişiyim."

(Ebu Amr b. Abdilberr der ki: Dil bilen kelam ehli, "cinn"i mertebe mertebe anlatırlar. Halis cinden söz ettikleri vakit "cinnî" derler. İnsanlarla beraber oturanı kastettiklerinde "âmir", çoğulunda ummâr derler. Çocuklara ârız olanına "ervah" derler. Habisleşip çetinleşirse "şeytan", daha ziyadelenir ve kuvvetlenirse "ifrit", çoğulunda afârit derler. Demek ki ifrit, kötülük ve habislikte deha ve şeytanlıkta ileri gitmiş, tuttuğunu devirir, kuvvetli, becerikli, ele avuca sığmaz bir kerata demektir. Böyle olan insana da denildiği için âyette "cinlerden" diye beyan edilmiştir.)

40. Katında Kitaptan bir ilim bulunan zat ise: "Ben, dedi, onu sana gözünü kırpmadan evvel getiririm." Derken Süleyman tahtı, yanında duruyor görünce: "Bu, Rabbimin lütfundan, dedi, beni imtihan için ki şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü? Her kim şükrederse sırf kendi lehine şükreder. Her kim de nankörlükte bulunursa şüphe yok ki Rabbim zengindir, kerem sahibidir."

(Bu zatın kim olduğu hakkında birçok görüş vardır. İbn Mesud'un dediğine göre Hızır (a.s)'dır. İbn Abbas'ın meşhur olan görüşüne göre Süleyman (a.s)'ın veziri Âsaf b. Beriha'dır ki, sıddık idi. Bu zatın, "o tahtı sana gözünü kırpmadan getiririm" demesiyle getirmesi bir olmuştur. Yani bu sözleri söyleyinceye kadar getirmişti. Zira ilmini biliyordu. Bir saniyede binlerce kilometre hız, zamanımız teknoloji fikirlerinin, düşünmeye alışmış olduğu meselelerdendir. Önemli olan nokta, ancak bu hareketi yapmak için uygulanacak gücü bilmekten ibarettir. Bir yıldırımda, bir cereyanda, bir telgrafta görülen bu hız, bir kütlede de görülebilir. Yakından etki yapabildiğini gördüğümüz iradenin bir telsiz gibi uzaktan da etkili olabildiğini gösteren misaller de yok değildir. Bir çekim gücü ile gök cisimlerinin uzayda uçuştuğu, bir irade ile uzuvların bedende oynadığı gibi, bir irade ile dış âlemdeki bir cismin mekan değiştirmesi de Kitap'ta, Levh-i Mahfuz'da sabit olan ilimdendir.)

41. Süleyman: "Ona, dedi, tahtını başkalaştırın. Bakalım, hakikati tanıyacak mı? Yoksa tanımazlardan mı olacak?"

(Bakalım, kendi tahtı olduğunu bilecek, durumu kavrayacak, gerçeği anlayacak mı?)

42. Bunun üzerine melike geldiğinde: "Böyle mi senin tahtın?" denildi. "Sanki o, bununla beraber bize bundan önce ilim verildi, müslüman olduk" dedi.

(Yani, bu mucizeden evvel, Hüdhüd'ün mektup getirmesi gibi gözlemlediğimiz ve başka duyduğumuz şeylerle yüce Allah'ın kudretine ve senin peygamberliğinin sahih olduğuna ilmimiz hasıl oldu ve müslüman olduk, inandık, teslim olduk" dedi.)

43. Önceden Allah'tan başka taptığı şeyler ona engel olmuştu. Çünkü kafir bir kavimden idi.

44. "Köşke gir" denildi ona. Derken onu görünce derin bir su sandı ve paçalarını sıvadı. Süleyman: "O, dedi, parlak bir köşk, sırçadan." Melike: "Ey Rabbim, dedi, gerçekten ben daha önce nefsime zulmetmişim. Şimdi Süleyman'ın maiyetinde teslim oldum Allah'a, O âlemlerin Rabbine."

(Sarh; köşk ve kule gibi yüksek bina, sarhatüddar da konağın sahası, sahnı, avlusu demektir. Melike onu görünce onu derin bir su sandı ve inciklerinden açtı, etekleri ıslanmasın diye toplandı, paçaları göründü. Önce şaşırmamışken bu kez şaşkınlık geçirdi. Süleyman (a.s): "O dedi, sırçalardan döşenmiş, düz parlak bir meydandır." Yani o sırçadan sarayın girişinden meydanına büyük bir havuz yapılıp su salınmış, içine balık ve başka deniz hayvanları konulup üzeri şeffaf cam ile döşenmiş idi.)

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ
فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَٰقَوْمِ لِمَ
تَسْتَعْجِلُونَ بِٱلسَّيِّئَةِ قَبْلَ ٱلْحَسَنَةِ ۖ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ ٱللَّهَ
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالُوا۟ ٱطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَن مَّعَكَ ۚ قَالَ
طَٰٓئِرُكُمْ عِندَ ٱللَّهِ ۖ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ فِى
ٱلْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾
قَالُوا۟ تَقَٰسَمُوا۟ بِٱللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُۥ وَأَهْلَهُۥ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِۦ
مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِۦ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوا۟
مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَٱنظُرْ
كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَٰهُمْ وَقَوْمَهُمْ
أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةًۢ بِمَا ظَلَمُوٓا۟ ۗ إِنَّ
فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَأَنجَيْنَا ٱلَّذِينَ
ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ أَتَأْتُونَ
ٱلْفَٰحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ
شَهْوَةً مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

فَمَا

45. Andolsun, Allah'a ibadet edin diye, Semûd'a da kardeşleri Sâlih'i göndermiştik. Derken bunlar, iki fırka oldular, çekişiyorlardı.

[Mücahidi der ki: "Mümin ve kafir olmak üzere iki gruba ayrıldılar." Çekiştikleri şeyin ne olduğuna dair bilgi için A'râf, 7/75–79 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız. Bir görüşe göre çekişmeleri, her grubun, "biz haklıyız, siz haksızsınız" demeleridir.]

46. "Ey benim kavmim, dedi, niçin iyilikten önce kötülüğü acele istiyorsunuz? Ne olur Allah'tan mağfiret dileseniz, belki rahmetine nail olursunuz.

[Sâlih, kavmine şöyle demişti: "Ey Kavmim! Niçin, Allah'ın rahmetinden önce azabının hemen gelmesini istiyorsunuz? İnkar etmeyi bırakıp Allah'a tevbe etseniz olmaz mı? Böylece Allah, sizin o tevbeniz vasıtasıyla size merhamet etmiş olur."]

47. "Biz, sen ve beraberindekilerle uğursuzlandık" dediler. Sâlih: "Sizin, dedi, uğursuzluğunuzun sebebini Allah biliyor. Doğrusu siz öyle bir kavimsiniz ki imtihan olunuyorsunuz."

["Sizin amelinizin cezası, Allah katındadır. Allah size bu muameleyi yaptı. Buna uğursuzluk diyen sizsiniz, ben değilim." Sâlih (a.s) peygamber olarak gönderildiğinde kavmi onu yalanladıkları için kıtlığa uğramışlardı. Bu nedenle uğursuzluğu, onun gelmesine bağladılar.]

48. Şehirde dokuz (kişilik) çete vardı, hep yeryüzünde fesat çıkarırlar, dirlik düzenliğe yaramazlardı.

[Yüce Allah bu âyette Sâlih (a.s)'in şehri olan Hicr'de bozgunculuk yapan ve orayı ıslah edip düzeltmeyi düşünmeyen dokuz kişiden söz etmektedir. Bunların suçu, orada bozgunculuk çıkarmaları, Allah'ı inkar ve O'na isyan etmeleridir. Yine Sâlih (a.s)'e mucize olarak verilen deveyi kesenler ve Sâlih Peygamberi öldürme planları yapanlar da bunlardır. Onun içindir ki bütün kafirler yeryüzünü karıştırmağa çalıştıkları halde, özellikle bu dokuz kişi zikredilmiştir.]

49. Allah'a yeminleşerek dediler: "Andolsun, ona ve ehline bir gece baskını yapalım. Sonra da velisine: "Vallahi, biz onun helakine şahit olmadık, şüphesiz sözümüz sözdür, doğru söylüyoruz, diyelim" dediler.

[O dokuz kişilik çete, deveyi kesince, Sâlih'i ve ailesini öldürüp yakınlarına: "Bizim hiçbir şeyden haberimiz yok" demek için aralarında anlaştılar ve bu maksatla harekete geçtiler. Melekler, başlarına taş yağdırarak beyinlerini patlattı. Onları bekleyen arkadaşları bunların gelmediğini görünce gidip aradılar ve başlarının taşla ezildiğini gördüler.]

50. Böyle tuzak kurdular, halbuki haberleri yok, biz de bir tuzak kurmuştuk.

[Az önce açıklandığı gibi onların tuzağı, Sâlih'i ve ailesini öldürmek için gizlice plan yapmaları, Allah'ın tuzağı ise, hiç beklemedikleri bir şekilde onları yok etmesidir.]

51. Şimdi bak, tuzaklarının akıbeti nasıl oldu? Kendilerini ve kavimlerini toptan yerle bir ediverdik.

[Kendileri, meleklerin attığı taşlarla helak olmuşlardı. Taşları gördükleri halde onları atan melekleri görmüyorlardı. Sonunda gökten gelen korkunç bir sesle hepsi helak edilerek yerle bir oldular.]

52. İşte evleri çökmüş, zulümleri yüzünden bomboş, Şüphe yok, bunda bilen bir kavim için ibret alacak bir âyet var.

[İşte şu çöküp harap olmuş, yıkılıp yerle bir olmuş evlerde ve onların sahiplerinin bir sayha ile yok edilmiş olmalarında ilim, idrak ve düşünce sahipleri için, ibret alınacak büyük bir alâmet vardır. Bunları görenlerin ibret almaları, aynı şeyi yaparlarsa kendilerini de aynı akıbetin beklediğini düşünmeleri gerekir.]

53. Halbuki iman edip korunur olanları kurtuluşa çıkardık.

[Ruhu'l-beyan'da anlatıldığına göre Sâlih (a.s)'e kavminden iman edip kurtulan on bin kişi Yemen'de bugün Hazramut denilen beldeye hicret ettiler. Çünkü zulüm yurdundan kurtuluş yurduna hicret, Peygamberlerin sünnetindendir. Sâlih (a.s) oraya varıp orada vefat ettiğinden o beldeye "geldi ve öldü" manasına Hazaramut denilmiştir.]

54. Lût'a da peygamberlik verdik. O vakit ki, kavmine demişti: "Gözünüz göre göre o fuhşu yapacaksınız ha?"

[Yani siz, birbirinizden göre göre yahut birbirinizi göre göre bu işi yapıyorsunuz. Çünkü Lût kavmi o hayâsızlığı açıkça yapıyor ve gizlemiyorlardı. Bu nedenle tavırları, daha da kötü olmuş oluyor.]

55. "Sahi siz kadınları bırakıp şehvet için mutlak erkeklere mi gideceksiniz? Doğrusu siz, ne yaptığını bilmez bir kavimsiniz.

[Siz arsız ve beyinsiz kimselersiniz. Onun için bu çirkin fiili, Allah'ın size helal kıldığı kadınlara tercih ediyorsunuz.]

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّآ أَن قَالُوٓا أَخْرِجُوٓا ءَالَ لُوطٍ
مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَنجَيْنَٰهُ
وَأَهْلَهُۥٓ إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ قَدَّرْنَٰهَا مِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَأَمْطَرْنَا
عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَسَآءَ مَطَرُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿٥٨﴾ قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ
وَسَلَٰمٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ ٱلَّذِينَ ٱصْطَفَىٰٓ ۗ ءَآللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ
﴿٥٩﴾ أَمَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ
مَآءً فَأَنۢبَتْنَا بِهِۦ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ ۖ مَّا كَانَ لَكُمْ أَن
تُنۢبِتُوا۟ شَجَرَهَآ ۗ ءَإِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾
أَمَّن جَعَلَ ٱلْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَٰلَهَآ أَنْهَٰرًا وَجَعَلَ
لَهَا رَوَٰسِىَ وَجَعَلَ بَيْنَ ٱلْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۗ ءَإِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ
بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ أَمَّن يُجِيبُ ٱلْمُضْطَرَّ
إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ ٱلسُّوٓءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ
ٱلْأَرْضِ ۗ ءَإِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ أَمَّن
يَهْدِيكُمْ فِى ظُلُمَٰتِ ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَمَن يُرْسِلُ ٱلرِّيَٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ
يَدَىْ رَحْمَتِهِۦٓ ۗ ءَإِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ تَعَٰلَى ٱللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾

56. Buna kavminin cevabı sade şu olmuştu: "Çıkarın şu Lût ailesini memleketinizden. Çünkü onlar, çok temizlik taslar kimseler" demişlerdi.

57. Bunun üzerine onu ve ailesini kurtuluşa çıkardık. Ancak karısını (azap içinde) kalanlardan takdir etmiştik.

58. Ve onların üzerine öyle bir (taş) yağmur (u) yağdırmıştık ki! Ne kötüdür o uyarılıp korkutulanların yağmuru!

[Şuarâ, 26/172-173 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

59. De ki: "Hamd olsun Allah'a! Bir de selam olsun o seçip ayırdığı kullarına!" Allah mı hayırlı, yoksa müşriklerin şirk koştukları mı?

(Yani zikredilen kıssalardan kudretinin nasıl olduğu anlaşılan Allah mı hayırlı yoksa müşrikle-

60. Yoksa gökleri ve yeri yaratıp sizin için semadan bir su indiren mi? Bir su ki, indirip de onunla gözler gönüller açan bostanlar bitirmekteyiz. Siz onların bir ağacını bitiremezdiniz. Bir tanrı mı var Allah'la beraber? Hayır, onlar sapıklık eden bir topluluktur.

(Şimdi, suya bağlı olarak meydana gelen hayat feyiz ve bereketini düşünen herhangi bir akıl, onu yaratıp indirenin hayırlı olduğunda tereddüt eder mi?

"O göz ve gönül alıcı bağ ve bahçeleri biz yapıyoruz, emeğimiz ve bilgimizle biz yetiştiriyoruz" demek âdetleri olan cahilleri reddetmek için buyruluyor ki: "O güzel bahçelerin, bostanların yetişmesinde siz insanların hizmeti ve ameli yok değil, fakat siz kendi kendinize onların meyvelerini ve o güzel menfaatlerini yetiştirmek şöyle dursun, ağacını bile bitiremezdiniz. Dolayısıyla sizin yaptıklarınız, yaratıcının emri dahilinde kulluk etmekten ileri geçemez. O'na bir ortaklık ifade etmez.)

61. Yoksa yeryüzünü bir karargâh kılıp aralarında ırmaklar akıtan ve onun için oturaklı dağlar yapıp iki deniz arasına bir engel koyan mı? Bir tanrı mı var, Allah'la beraber? Hayır, onların çoğu bilmiyorlar.

(Yoksa o yeryüzünü insan ve hayvanların barınıp yaşayabilecekleri şekilde o suyun durabileceği bir yer kılan, kılıp da aralarında nehirler akıtan ve yeryüzünün karargâh olması ve ırmakların akması için oturaklı dağlar yapan ve dağların altında ve aralarındaki deniz gibi tatlı sularla acı denizleri birbirine karıştırmayıp aralarına bir gergi koyan ve yahut iki acı deniz arasında Arabistan kıtası gibi bir berzah koyup tutan zat mı hayırlı, yoksa onların Allah'a ortak koştukları mı? (Furkân, 25/53 âyetine ve açıklamasına bakınız.) Bir tanrı mı var, Allah'la beraber? Hayır, çoğu, bulundukları yerin durumlarını bile bilmezler.

Bu âyetin manası Coğrafya ve Yeryüzünün katmanları ilimleriyle ilgili olduğu için böyle buyrulmuştur. Bu iki âyet, bizim dışımızda bulunan delillere örnektir. Bundan içimizdeki delillere geçilerek buyruluyor ki:)

62. Yoksa darda kalan, kendisine dua ettiği zaman onun duasını kabul edip fenalığı açan ve sizi yeryüzünün halifeleri kılan mı? Bir tanrı mı var, Allah'la beraber? Siz pek az düşünüyorsunuz.

Muztarr Hastalık veya başka bir dünya ve âhiret işi sebebiyle dünyaca çaresiz demektir. Mutlak olarak çaresiz demektir. Dolayısıyla her sıkıştığında kâfirin duasını kabul etmek gerekmez. O, diğer taraftan geldiğimiz hâlin üzerinden kaldırır. Enâm, 6/41 âyetinde olduğu gibi, isteme ile kayıtlıdır. Bununla beraber çoğu zaman sıkıntı hâlinde duanın kabul edileceğine işaret ve hatta vaat var demektir. Çünkü sıkıntı ve darlık hâlinde ihlâs ortaya çıkar, nice müşrikler imana gelmişlerdir.

"Yeryüzünün halifeleri": Yeryüzünde geçmişlerin yerlerine kalanlar demek olabilirse de, Allah'ın hükümlerini icra etmekle memur hilafet sahipleri yani yeryüzünün hükümdarları manasına olması daha açıktır. Sıkıntıda olanın duasıyla fenalığın giderilmesi cümleleri üzerine atfedilmiş olması da ancak bununla uygun olur. Ve o halde bu cümle, müminlere daha İslamın başlangıcında geleceğin halifeliğini vaat eden büyük bir müjdeyi ifade eder.)

63. Yoksa o kara ve deniz karanlıklarında size yol gösteren ve rahmetinin önünde rüzgârları müjdeci gönderen mi? Bir tanrı mı var, Allah'la beraber? Allah yüksek, çok yüksek onların şirk koştuklarından.

(Bu âyette de kara ve deniz seferlerinde cihat ile İslam fetihlerinin ilerleyeceği haber veriliyor ve pratikte birlik ile neticelenecek olan değişik fikir ve ictihat akımlarının, "Ümmetimin ihtilafı, geniş bir rahmettir" manası üzere bir rahmet müjdecisi olduğuna da işaret ediliyor.)

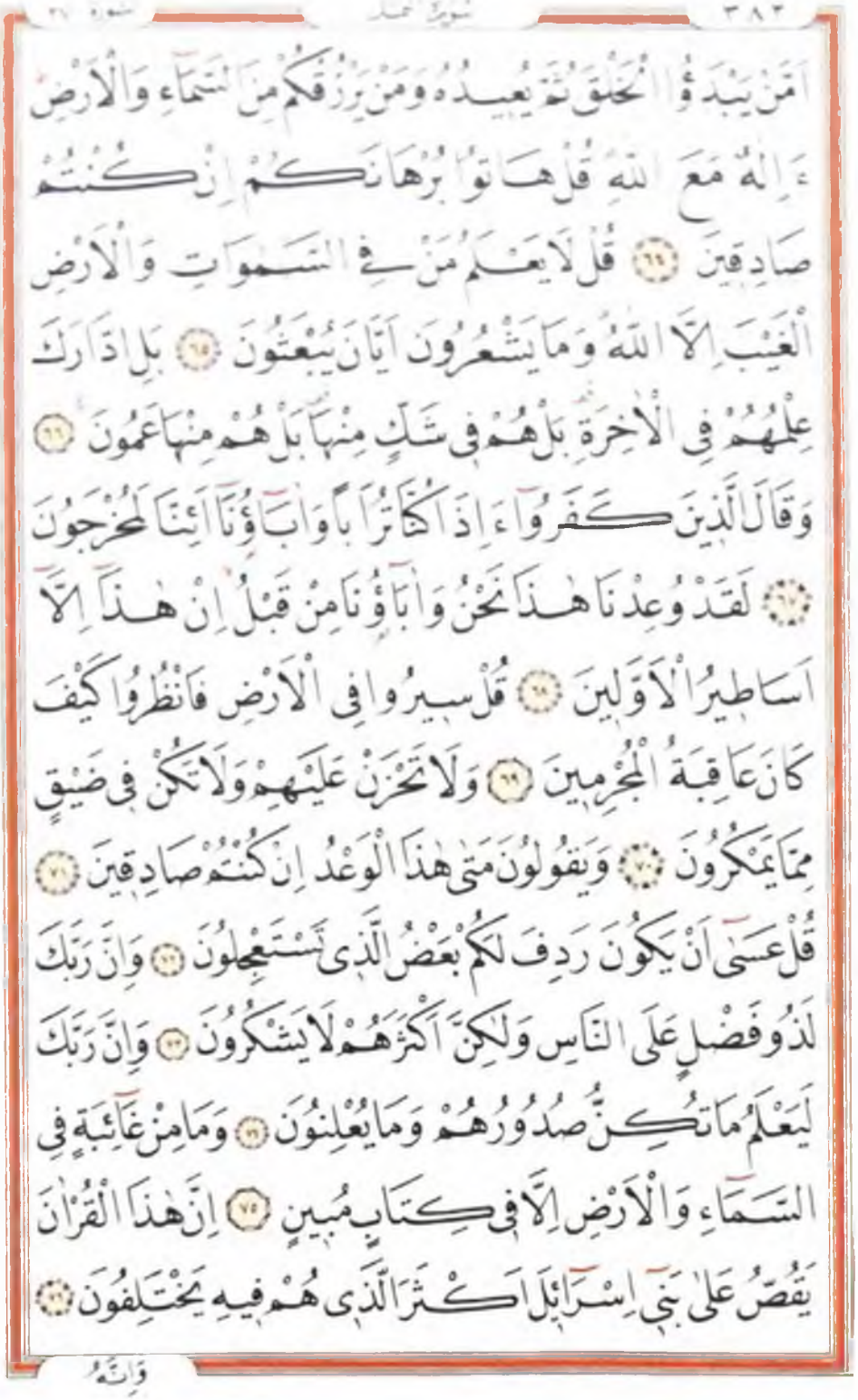

64. Yoksa halkı önce yaratıp duran, sonra onu iade edecek olan ve size gökten ve yerden rızık veren mi? Bir tanrı mı var, Allah'la beraber? De ki: "Haydin getirin delilinizi doğru söylüyorsanız."

(Yoksa yaratmayı ilk defa yapıp duran, sonra onu döndürüp yine yaratacak, dünyaya bir âhiret yapacak olan ve sizi gökten ve yerden rızıklandıran mı hayırlı, yoksa onların Allah'a ortak koştukları mı? Bir ilah mı var, Allah'la beraber? Yani bir ilah daha olsa idi ilk defa yaratma başlayamazdı, iki güç birbirine engel olmağa çalışırdı. Biri galip gelse mağlup olan ilah olamaz, galip gelmese hiçbiri ilah olamaz, bir şey yaratamazdı ve şu görülen yaratılış düzeni bulunamaz ve siz yerden ve gökten rızıklanamazdınız. Demek ki, bu yaratmayı ta başından yapan ve sizi gökten ve yerden maddi ve manevi rızıklandıran ve sonra çevirip soracak olan yüce Allah'tan başka tapılacak hiçbir şey yoktur.)

65. De ki: Göklerde ve yerde Allah'tan

başka kimse gaybı bilmez. Onlar da ne zaman tekrar diriltileceklerini bilmezler.

66. Fakat onların âhiret hakkındaki ilimleri art arda gelmekte, ama onlar ondan bir şüphe içindedirler. Daha doğrusu onlar ondan kördürler.

(Öldükten sonra dirilmenin hangi saatte olacağını bilemezlerse de asıl itibarıyla âhiretin olacağına dair kendilerine peygamberler aracılığıyla ve olayların cereyanıyla art ardına bilgiler verilmekte, ilim sebepleri olgunlaşmaktadır. Fakat onlar bir türlü inanamaz, kesin inanç edinemezler. Daha doğrusu, âhiret delillerini görmezler, görmek istemezler.)

67. Ve o küfredenler şöyle dediler: "Bir toprak olduğumuz vakit mi biz ve atalarımız (çıkarılacağız?) Gerçekten bizler mutlaka çıkarılacak mıyız?"

68. "Yemin ederiz ki bu, bize de vaat edildi, bundan evvel atalarımıza da. Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir."

["Muhammed, ondan öncekilerin, atalarımızı korkuttuğu gibi öldükten sonra dirileceğimizi söyleyerek bizi korkutmaktadır. Dedikleri doğru olsaydı şimdiye kadar gerçekleşirdi. Bu, öncekilerin hurafeleri, boş sözleridir." Müşrikler böyle demekle, yoktan yaratıldıklarını, kendilerini ilkin yaratanın tekrar hayata döndürebileceğini unutarak, öldükten sonra dirilmeyi inkâr ediyorlar.]

69. De ki: "Hele, yeryüzünde bir gezinin de bakın, suçluların sonu nasıl olmuş?"

["Yeryüzünde dolaşın da ibret gözüyle bir bakın ki, peygamberleri yalanlayanların sonu nasıl olmuş? Allah, onları yok etmedi mi? Önceki suçluların başına gelen, sonrakilerin de başına gelecektir." Bu âyet, bir tehdit ve uyarıdır.]

70. Ve onlara karşı mahzun olma. Yaptıkları hilelerden bir darlığa da düşme.

["Ey Peygamber! İman etmedikleri takdirde o yalanlayanlar için ne üzül, ne de tasalan. Onların tuzaklarından dolayı canın da sıkılmasın. Çünkü Allah, seni onlardan koruyacaktır." Bu âyet, Rasûlullah'ı (s.a.v) teselli etmektedir.]

71. Bir de: "Ne zaman bu vaat, doğru söylüyorsanız?" diyorlar.

72. De ki: "Belki o acele istediğinizin bir kısmı, ensenize binmiş bulunuyor.

(Nitekim Bedir'de böyle oldu. Geri kalanı da ölümlerinden sonra olacak.)

73. Ve her halde Rabbin insanlara karşı mutlak bir lütuf sahibidir. Ve fakat onların çoğu şükretmezler.

[Ey Muhammed! Şüphesiz ki senin Rabbin, insanları hemen cezalandırmamak ve isyan etmelerine rağmen nimetlerini onlardan kesmemekle onlara karşı büyük lütufta bulunuyor. Fakat onlardan çoğu, bu nimetlere karşı Allah'a şükretmezler, sadece O'na kulluk etmez, başkalarını O'na ortak koşarlar.]

74. Halbuki onların sineleri ne gizliyor ve onlar kendileri ne ilan ediyor, Rabbin, her halde hepsini biliyor.

[Şüphesiz Rabbin, insanların içlerinde gizledikleri huy ve sırlarını çok iyi biliyor, açığa vurdukları söz ve davranışlarını da. Hiçbir şey O'ndan gizli değildir. O, yapılan ve söylenenleri tespit ettirmektedir. Herkese yaptığının karşılığını verecektir.]

75. Ve yerde, gökte hiçbir gaip yoktur ki, açık bir kitapta bulunmasın.

(Hem yerde ve gökte son derece gizlenmiş hiçbir sır yoktur ki, açık bir kitapta yazılı olmasın. Âyette geçen "mübin" kelimesi, açık ve beyan edici anlamınadır ki, burada, Allah'a göre açık demektir. Maksat, Levh-i Mahfuz veya doğrudan doğruya Allah'ın ilmidir.)

76. Haberiniz olsun ki bu Kur'ân, İsrailoğullarına, ihtilaf edip durdukları şeylerin çoğunu anlatır.

(Allah'ı başka bir varlığa benzetme (teşbih), O'nu noksanlıklardan uzak tutma (tenzih), Cennet ve Cehennem, Uzeyr ve Mesih meseleleri gibi, ihtilafa düştükleri meselelerin çoğunu onlara anlatır.)

وَإِنَّهُۥ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُم
بِحُكْمِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى ٱلْحَقِّ
ٱلْمُبِينِ ﴿٧٩﴾ إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ ٱلْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ ٱلصُّمَّ ٱلدُّعَآءَ إِذَا
وَلَّوْا۟ مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَآ أَنتَ بِهَٰدِى ٱلْعُمْىِ عَن ضَلَٰلَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ
إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ وَإِذَا وَقَعَ ٱلْقَوْلُ
عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ ٱلنَّاسَ
كَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّمَّن
يُكَذِّبُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُو قَالَ أَكَذَّبْتُم بِـَٔايَٰتِى
وَلَمْ تُحِيطُوا۟ بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ ٱلْقَوْلُ
عَلَيْهِم بِمَا ظَلَمُوا۟ فَهُمْ لَا يَنطِقُونَ ﴿٨٥﴾ أَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّا جَعَلْنَا
ٱلَّيْلَ لِيَسْكُنُوا۟ فِيهِ وَٱلنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَٰتٍ
لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾ وَيَوْمَ يُنفَخُ فِى ٱلصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِى
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ ۚ وَكُلٌّ أَتَوْهُ
دَٰخِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى ٱلْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِىَ تَمُرُّ مَرَّ ٱلسَّحَابِ ۚ
صُنْعَ ٱللَّهِ ٱلَّذِىٓ أَتْقَنَ كُلَّ شَىْءٍ ۚ إِنَّهُۥ خَبِيرٌۢ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾

77. Ve gerçekten bu (Kur'ân), doğruyu gösteren kesin bir hidayet ve müminler için sırf bir rahmettir.

78. Elbette Rabbin hükmüyle onlar arasında kazasını gerçekleştirecektir. O, azizdir, her şeyi bilendir.

("Doğrusu biz sana hak ile kitabı indirdik ki, insanlar arasında hükmedesin" mealindeki Nisâ, 4/105 âyeti manasınca, Kur'ân, insanlar arasında hüküm için indirilmiştir. Buna göre, "hükmüyle kazasını gerçekleştirecek" demek, Kur'ân ile hüküm verecek demek olur. Böylece Yahudi ile Hristiyanların ilerde fiilen Kur'ân hükmü ile mahkûm olup İslam zimmetine girecekleri haber verilerek, sûrenin başında hatırlatıldığı üzere vaat edilmiş olan güç ve saltanat müjdelenmiştir.)

79. O halde Allah'a tevekkül et. Sen şüphesiz açık bir hak üzeresin.

80. Şüphesiz sen, ölülere işittiremez-

sın. Arkalarına dönmüş kaçarlarken sağırlara da daveti işittiremezsin.

("Mevta" dan maksat, hakkı duymayan kafirlerdir. Hakkın âyetlerinden hiç etkilenmedikleri için duygusuzlukta ölülere benzetilmişlerdir. Nitekim sağırlar da böyledir. Arkalarını dönüp kaçmasalar belki bunların, işaret vb. şeylerle çağırılmaları mümkün olabilir.)

81. Sen o körleri, sapıklıklarından hidayete erdirecek de değilsin. Sen ancak âyetlerimize iman edeceklere işittirirsin de onlar Müslüman olur, selamet bulurlar.

82. Söylenen başlarına geleceği vakit de onlar için yerden bir "dâbbe" çıkarırız. Bu, insanların âyetlerimize sağlam olarak inanmaz olduklarını kendilerine söyler.

(Burada kıyamet alâmetlerinden olan "Dâbbetu l-arz" haber veriliyor. Hadiste şöyle buyrulur: "Dabbetü'l-arz, Musa'nın asâsı ve Süleyman'ın mührü beraberinde olarak çıkacak, mühür ile müminin yüzünü parlatacak, asa ise kafirin burnunu kıracak, insanlar sofraya toplanacak, mümin ve kafir tanınacak." (Tirmizi, Tefsiri Kur'ân, Bab 28; İbn Mâce, Fiten 31.) Bu hadise göre dâbbe, maddi ve manevi olağanüstü bir kuvvet ve saltanatla ortaya çıkıp büyük bir İslam devleti kuracak bir "büyük kahraman" olmuş oluyor. Şu halde buna "dâbbe" isminin verilme sebebi, onun kafirlere karşı sert ve haşin olacağını ve yüce Allah'a göre onun çıkarılması zor bir şey değil, yerden basit bir hayvan çıkarmak gibi kolay olduğunu anlatmaktır.)

83. Ve her ümmetten âyetlerimizi yalanlayan kimselerden bir bölük yaparak Mahşere sevk edeceğimiz gün, artık onlar hep inzibat altında (Allah'ın huzuruna) toplanırlar.

84. Nihayet geldikleri vakit: "Siz, benim âyetlerimi ilminizle kavrayamadığınız halde, onlara yalan mı dediniz? Yoksa ne yapıyordunuz?" buyurur.

(Öldürülüp de Hakkın huzuruna getirildikleri vakit, Allah buyurur ki: "Siz benim âyetlerimi tamamıyla bilmediğiniz, ilminiz onun özünü ve hakikatını kavramadığı halde yalan mı saydınız? Yalanlamadınızsa ne yaptınız? Bu güne yarar ne amel işlediniz?")

85. Ve haksızlık ettikleri için aleyhlerinde söz, hak olur (söylenen başlarına gelir) de konuşamaz olurlar.

(Yani haksızlık edip yalanladıkları için, aleyhlerinde hüküm hak olup Cehennemi boylarlar. Artık ne itiraz, ne özür yollu, hiçbir şey söyleyemezler.)

86. Görmediler mi, biz, içinde dinlensinler diye geceyi yaptık, göz açmak üzere de gündüzü. Elbet bunda, iman edecek bir kavim için şüphesiz âyetler var.

(Elbette gece ve gündüzün böyle yapılışında Allah'ın varlığına ve birliğine, peygamberliğin hak olduğuna, âhiretin olacağına, insanların amel ve hayat düzenlerine delalet eden deliller var.)

87. Hele sur üfürüleceği, üfürülüp de bütün göklerdeki kimseler, yerdeki kimseler, Allah'ın dilediği hariç olmak üzere, hepsi şiddetli korku ile ürperdiği ve her biri O'na hor, hakir geldikleri gün, (ne dehşet vericidir!)

(Sura üç defa üfürülecektir. Bu âyette haber verilen birinci üfürmede yani "nefha-ı feza" da, göklerde ve yerde kim varsa Allah'ın dilediklerinden başkası hep onun dehşetinden sarsılacaktır. İkinci ve üçüncü üfürmeler olan "nefha-i saik" ve "nefha-i kıyam" için, Zümer, 39/68 âyetine bakınız.)

88. Bir de dağları görür, hareketsiz, yerlerinde duruyor sanırsın. Halbuki onlar, bulut geçer gibi geçer. Her şeyi sağlam yapan Allah'ın sanatı! Şüphesiz O, ne yapıyorsanız haberdardır.

(Bu âyet, dağların aslında akışkan gazlardan terkip edilmiş olup zerrelerinde, bulut buharlaşır gibi olma ve bozulma, kimyasal değişimler ile her an yeni yaratılış cereyan edip durduğunu ve böylece kütlelerinin de tek parça hacimde sabit kalmayıp her an değişme ve yayılma üzere bulunduğunu ve dolayısıyla âlemin en sabit görünen şeyleri bile böyle her an inkılap ile bir kıyamete doğru gittiğini ve şu halde günün birinde bir üfürme ile o koca dağların, yerinde bütün kütleleriyle yürütülüp yerin, başka bir yere değiştirilebileceğini anlatıyor.)

مَنْ جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا وَهُمْ مِّنْ فَزَعٍ يَّوْمَئِذٍ اٰمِنُوْنَ
﴿٨٩﴾ وَمَنْ جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوْهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ
تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَآ اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ
هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِيْ حَرَّمَهَا وَلَهٗ كُلُّ شَيْءٍ وَّاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِنَ
الْمُسْلِمِيْنَ ﴿٩١﴾ وَاَنْ اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ
لِنَفْسِهٖ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ اِنَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُنْذِرِيْنَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ
سَيُرِيْكُمْ اٰيٰتِهٖ فَتَعْرِفُوْنَهَا ۭ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ۝

سورة القصص مكية وهي ثمان وثمانون اية

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿٢﴾ نَتْلُوْا عَلَيْكَ مِنْ نَّبَاِ
مُوْسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٣﴾ اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْاَرْضِ
وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعًا يَّسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَآءَهُمْ
وَيَسْتَحْيٖ نِسَآءَهُمْ ۭ اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِيْنَ ﴿٤﴾ وَنُرِيْدُ اَنْ نَّمُنَّ عَلَى الَّذِيْنَ
اسْتُضْعِفُوْا فِي الْاَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ اَىِٕمَّةً وَّنَجْعَلَهُمُ الْوٰرِثِيْنَ ۝

وَنُمَكِّنَ

89. Her kim iyilik ile gelirse o vakit ona, ondan daha hayırlısı var. Ve onlar o günkü şiddetli korkudan emin kalırlar.

90. Her kim de fenalıkla gelirse, artık yüzleri ateşte sürtülür. Başka değil, sırf yaptığınız amellerin cezası ile karşılanacaksınız.

91. Bana sade emredildi ki şu beldenin, şanına hürmet veren ve her şey kendisinin olan Rabbine ibadet edeyim, hem bana emredildi ki halis Müslümanlardan olayım...

("Kim Allah'ı görüyormuş gibi, kendini O'nun huzurunda bilerek yüzünü tertemiz, Allah'a teslim ederse" mealindeki Bakara, 2/112 âyeti manasınca Allah'ın birliğine teslim olan ve yaptığını Allah için güzel yapan samimi Müslumanlardan olayım...)

92. Ve Kur'ân okuyayım. Bunun üzeri-

ne her kim hidayeti kabul ederse sırf kendi lehine eder. Kim de sapa giderse de ki: "Ben, sade tehlikeyi haber verenlerdenim."

93. Ve de ki: "Hamd olsun Allah'a! O, size âyetlerini gösterecek de onları tanıyacaksınız." Rabbin, ne yapacağınızdan gafil değil.

(Allah, size âyetlerini gösterecek, yani Kuran'da kudretinin delillerinden İslama vaat ettiği olağanüstü zafer ve başarıları ilerde fiilen gösterecek, şimdi tanımak istemediğiniz o hakikatleri o vakit tanıyacaksınız.

Bu sûrenin inmiş olduğu Mekke'de peygamberin ne kadar yalnız, İslam'in ne kadar garip olduğu düşünülür de öyle bir zamanda böyle bir sûre ve özellikle bu kesin âyetlerle gelecek hakkında verilen vaat ve güvencenin kuvveti ve büyüklüğü ve gerçekten Hicretten sonra İslam tarihinin açtığı güç ve saltanatın genişlik ve önemi düşünülürse bu sûrenin ve bu âyetlerin, bu yüksek haber ve güvence vermenin ne kadar büyük mucizeleri kapsadığı ortaya çıkar ve gerçekten bu Kur'ân'ın, hikmet sahibi, her şeyi bilen yüce Allah'ın katından alındığı bütün açıklığıyla anlaşılır.

Tarihi etüt edenler, Bedir'den başlayıp Hz. Ömer devrinden, Fatih, Yavuz ve Kanuni Süleyman devirlerine kadar yüce Allah'ın: "De ki: Hamd olsun Allah'a! O, size âyetlerini gösterecek de onları tanıyacaksınız." buyurduğu üzere âyetlerini nasıl gösterdiğini hiç şüphesiz görür, hamd ederler.

Şunu da unutmayalım ki, birçok cephede verilen İstiklal Savaşının zaferle sonuçlanması, hamd olsun yüce Allah'ın, zamanımızda gösterip tanıttığı İslam âyetlerindendir. Bu cihatlarda Türkiye Müslümanları öyle bir sıkıntı ve çaresizlik içinde ve ihlas ile Allah'a sığınarak çalışmışlardı ki, "yoksa darda kalan, kendine dua ettiği zaman onu kabul edip fenalığı açan mı?" meâlindeki Neml, 27/62 âyetinin manası aynen tecelli etmişti.)

28
KASAS SÛRESİ
Mekke'de inmiştir. 88 âyettir.

[Adını 25. âyette geçen ve kıssalar anlamına gelen "Kasas" kelimesinden alan bu mübârek sûrede iki önemli kıssa anlatılır. Sûre, bu iki kıssadan birincisi olan Firavun'un azgınlığını anlatarak başlar ve Firavun ile Musa (a.s.) arasında geçen olaylardan geniş bir şekilde bahseder. Ardından Musa (a.s.)'nın başından geçen diğer bazı olayları ve sonunda da Karun kıssasını anlatır. Dolayısıyla bu mübârek sûrenin ana konusu, hak ve batıl fikri ile, itaat ve isyan mantığı etrafında döner.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Tâ. Sîn. Mîm.

2. Bunlar sana, o apaçık kitabın âyetleri.

3. İman edecek bir kavim için sana, Musa ve Firavun kıssasından hakkıyla biraz okuyacağız.

(Tilâvet: Takip etmek, ardına düşmektir. Özellikle yüce Allah'ın indirmiş olduğu kitapları ya kıraat veya içindeki emir ve nehyi, teşvik ve sakındırmayı âdet haline getirerek takip etmektir. Demek ki tilâvet, kıraattan bir yönüyle daha özeldir. Burada ise Cebrâil aracılığıyla kıraat etmek veya indirmekten mecazdır.)

4. Çünkü Firavun o yerde baş kaldırmış ve ahalisini bölük bölük edip arkasına takmıştı. Onlardan bir taifeyi ezmek istiyor, oğullarını boğazlatıyor ve kadınlarını hayata atıyordu. O, cidden fesat çıkaranlardan idi.

("Onlardan bir taife"den maksat, İsrailoğullarıdır. Deniliyor ki kâhinin birisi Firavun'a şöyle demiş. "İsrailoğullarında bir çocuk doğacak, senin devletin onun eliyle gidecek." Çünkü Firavun, bozgunluk çıkaranlardan idi, bir maksadı için yeryüzünü fesada vermekten çekinmezdi. Onun için bu kadar günahsız çocuğu, peygamber çocuklarını kesiyor, kadınları erkeksiz bırakarak dilediği gibi kullanmak istiyor. Biz de istiyorduk ki korktukları şeyi, Firavun ve Hâman'ın başına getirelim. İsrailoğulları yüzünden devletlerinin sona erdiğini, kendilerinin yok olduklarını görsünler. Hâman, Firavun'un veziri idi.)

5. Biz de istiyorduk ki o yerde ezilmekte olanlara lütfedelim, onları öncül imamlar yapalım, hem onları varisler kılalım.

(Yani onları "ve o hırpalanıp ezilmekte olan kavmi, o bilinen yerin bereketlerle donattığımız doğularına, batılarına varis kıldık. Rabbinin İsrailoğullarına olan o güzel kelimesi, sabır etmeleri sebebiyle tamamen gerçekleşti de Firavun ile kavminin yapageldikleri şeyleri ve yükselttikleri binaları yerle bir ettik" meâlindeki A'râf, 7/137 âyetinde beyan edilen varisler kılalım.)

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ
أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ
وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي ۖ إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ
﴿٧﴾ فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا ۗ إِنَّ
فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ﴿٨﴾ وَقَالَتِ
امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِي وَلَكَ ۖ لَا تَقْتُلُوهُ ۖ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا
أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ وَأَصْبَحَ فُؤَادُ
أُمِّ مُوسَىٰ فَارِغًا ۖ إِنْ كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَنْ رَبَطْنَا
عَلَىٰ قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾ وَقَالَتْ
لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ ۖ فَبَصُرَتْ بِهِ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾
وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ
عَلَىٰ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾
فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ
أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

6. Ve yeryüzünde onlara kuvvet ve imkân verelim de Firavun'a, Hâmân'a ve bu ikisinin ordularına, onlardan (gelecek diye) korktukları şeyi gösterelim.

[Yani İsrailoğullarını Mısır ve Suriye'ye, buralarda istediklerini yapabilecek şekilde sahip kılalım ve azgın Firavun'a vezîri Hâmân'a ve Kıptilere, bu zayıf toplumdan gelmesinden korktukları şeyi, yani İsrailoğullarından doğacak bir çocuk vasıtasıyla devletlerinin yıkılacağını ve kendilerinin yok olacağını gösterelim.]

7. O sırada Musa'nın anasına şu vahyi verdik: "Onu emzir. Derken onun aleyhinde bir korku hissettinmi o vakit onu deryaya bırakıver. Hem korkma ve mahzun olma. Biz muhakkak onu sana iade edeceğiz ve kendisini peygamberlerden yapacağız."

(Musa'nın anasına verilen vahyin, peygamberlik vahyi değil, ilham veya rüya demek olduğunu söy-

luyorlar. Demek ki ilham, kelamcıların dediği gibi, herkes için ilim sebeplerinden olmamakla beraber sahibi için amel edilmesi gerekecek bir kuvvette olabilir. Bununla beraber burada, "biz muhakkak onu sana iade edeceğiz ve kendisini peygamberlerden yapacağız" güvencesi, "muhakkak" denilerek kesinlik de ifade etmektedir, hem bir annenin yavrusunu emzirmek içgüdüsü kadar kuvvetli bir kesinlik. Şu halde bunun Enbiyâ peygamberliği değilse bile Evliya kerameti türünden olduğunda şüphe yoktur. Anlaşılıyor ki bu ilham, Musa doğduktan sonra olmuş ve biraz emzirilmiş, üç ay denilmiş. Deryadan maksat, Nil Nehri'dir.)

8. Bunun üzerine Âli Firavun onu, sokağa bırakılmış bir çocuk olarak bulup aldı. Çünkü ilerde kendilerine bir düşman, bir tasa olacaktı. Doğrusu Firavun da Hâmân da bu ikisinin askerleri de hep caniler idiler.

("Hep caniler idiler" âyeti, "çünkü ilerde kendilerine bir düşman, bir tasa olacaktı" âyetindeki hikmetin yönünü beyandır. Yani cani, suçlu oldukları için Allah tarafından o şekilde bela ve imtihan edileceklerdir. Yoksa o caniler onu bırakmazlardı.)

9. Firavun'un hanımı ise: "Bir göz bebeği: bana ve sana. Bunu öldürmeyin, belki bize yarar, yahut evlat ediniriz" dedi ve onlar, işin farkında değillerdi.

10. Musa'nın anasının kalbi ise bomboş sabahı etti. Eğer imanlılardan olsun diye kalbine bağlılık vermese idik az daha onu açığa çıkarıverecekti.

("Musa'nın anasının da kalbi, yani gönlü bomboş sabahı etti" âyetinin görünen manası, ne olup kaldığından hiçbir haber almayarak şaşkınlık ve dehşetten gönlüne hiçbir şey girmiyor, aklı sıfıra inmiş bir halde demektir. Az daha onu meydana verecek, telaş içinde haber alacağım diye yaptığını sezdirecek, Musa'nın durumunu açığa vuracaktı.)

["Kalbi bomboş" demek bir başka görüşe göre, "Musa'dan başkasını düşünmez oldu" demektir. Çünkü Şeytan ona gelmiş; "Oğlunu Firavun öldürüp de böylece sevap ve ecir kazanmak istemedin, onu öldürmeyi sen kendin üstlendin ve deryada boğdun" demiş, bunun üzerine çok üzülmüş, sadece onu düşünmüş ve kendisine yapılan, "onu sana iade edeceğiz" şeklindeki vahyi unutmuştu. Bir görüşe göre de, oğlunun boğulmadığını öğrenince, kalbi, keder ve tasadan bomboş oldu, kederden kurtuldu, demektir.]

11. Annesi, onun kız kardeşine: "İzini takip et" de demişti. O da uzaktan gözetti, onlar farkında değillerdi.

(Açık olan, "Musa'nın annesi, kızına dedi" denilmek iken, onun, yani "Musa'nın kız kardeşine dedi" denilmesi, şefkati ortaya koyup göstermek açısından daha belîğ olmuştur. Yani kızına, kendi kızı olduğu için değil, Musa'nın kız kardeşi olduğu için, onu takip etmesini emretmişti. O da onu uzaktan gördü, gözledi. Onlar, yani Âl-i Firavun farkında değillerdi, gözettiğinin yahut kız kardeşi olduğunun farkına varmıyorlardı.)

12. Önceden ona sütanneleri (emmeyi) haram etmiştik. Bu vesile ile kız kardeşi vardı da: "sizin adınıza bunun bakımını üstlenecek, hem ona iyilikseverlikle bakacak bir ev halkı buluvereyim mi size?" dedi.

[Annesinden önce getirdikleri sütannelerini emmeyi Musa'ya yasakladık. Tefsirciler şöyle der: Ne kadar sütannesi getirildiyse Musa, onun memesini kabul etmedi. Bu durum, onların canını sıktı. Bunun üzerine sütanne aramak üzere onu saray dışına çıkardılar. Saray dışında kız kardeşini gördüler. Kız kardeşi: "Size onun bakımını sizin adınıza üstlenecek sütanne göstereyim mi? Benim göstereceğim o aile, çocuğun emzirilmesi ve beslenmesi hususunda kusur etmez" dedi.]

13. Böylece onu anasına iade ettik ki gözü aydın olsun da hüzünlenmesin. Ve bilsin ki, Allah'ın vaadi muhakkak haktır ve fakat onların çoğu bilmiyorlar.

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُۥ وَٱسْتَوَىٰٓ ءَاتَيْنَٰهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ۚ وَكَذَٰلِكَ
نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾ وَدَخَلَ ٱلْمَدِينَةَ عَلَىٰ حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا
فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَٰذَا مِن شِيعَتِهِۦ وَهَٰذَا مِنْ
عَدُوِّهِۦ ۖ فَٱسْتَغَٰثَهُ ٱلَّذِى مِن شِيعَتِهِۦ عَلَى ٱلَّذِى مِنْ عَدُوِّهِۦ
فَوَكَزَهُۥ مُوسَىٰ فَقَضَىٰ عَلَيْهِ ۖ قَالَ هَٰذَا مِنْ عَمَلِ ٱلشَّيْطَٰنِ ۖ
إِنَّهُۥ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى فَٱغْفِرْ لِى فَغَفَرَ لَهُۥٓ
إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَآ أَنْعَمْتَ عَلَىَّ فَلَنْ أَكُونَ ظَهِيرًا
لِّلْمُجْرِمِينَ ﴿١٧﴾ فَأَصْبَحَ فِى ٱلْمَدِينَةِ خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا ٱلَّذِى
ٱسْتَنصَرَهُۥ بِٱلْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُۥ ۖ قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰٓ إِنَّكَ لَغَوِىٌّ مُّبِينٌ
﴿١٨﴾ فَلَمَّآ أَنْ أَرَادَ أَن يَبْطِشَ بِٱلَّذِى هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا ۚ قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ
أَتُرِيدُ أَن تَقْتُلَنِى كَمَا قَتَلْتَ نَفْسًۢا بِٱلْأَمْسِ ۖ إِن تُرِيدُ إِلَّآ أَن
تَكُونَ جَبَّارًا فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَن تَكُونَ مِنَ ٱلْمُصْلِحِينَ
﴿١٩﴾ وَجَآءَ رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَا ٱلْمَدِينَةِ يَسْعَىٰ قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّ
ٱلْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَٱخْرُجْ إِنِّى لَكَ مِنَ ٱلنَّٰصِحِينَ ﴿٢٠﴾
فَخَرَجَ مِنْهَا خَآئِفًا يَتَرَقَّبُ ۖ قَالَ رَبِّ نَجِّنِى مِنَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢١﴾
وَلَمَّا

14. Ne zaman ki Musa, kıvamına erip dengini buldu, ona bir hakîmiyetle bir ilim verdik. İşte ihsan sahiplerine böyle karşılık veririz.

[Musa ve annesine yaptığımız gibi, güzel davrananları, yaptıkları iyi hareketlerden dolayı mükafatlandırırız. Musa'ya hakimiyetle ilim verilmesi, aklı olgunlaşıp gençlik çağı bittikten sonra olmuştu. Zira Musa Mısır'da otuz yıl kalmış, sonra Medyen'e geçerek on yıl da orada kalmıştı. Kıptinin öldürülmesi olayı, Medyen'e gitmeden olmuştu.]

15. Bir de şehre girdi, ahalisinin bir gaflet anı indi. Derken orada iki adam buldu, dövüşüyorlardı, biri kendi tarafından, biri de düşmanlarından. Bunun üzerine, kendi tarafından olan, ondan, düşmanından olana karşı yardım istedi. Musa da ona bir yumruk indirdi, işini bitiriverdi. "Bu, dedi, şeytanın işinden, o cidden şaşırtıcı, belli bir düşman."

[Ahalının gaflet anı, bazı tefsircilere göre, tam öğlen sıcağı bastığı an, bazılarına göre de akşam ile yatsı arasıdır. İşte böyle bir anda Musa, Firavun'un oturduğu şehre girmiş ve orada, biri İsrailoğullarından kendi taraftarı, diğeri ise Kıptilerden olan Firavun taraftarı iki kişinin dövüştüğünü görmüştür. İsrailoğullarından olan, Musa'dan yardım istemiş. Musa da öbür adama bir yumruk vurmuş ve onu öldürmüştür. Sonra Musa, kendi kendine şöyle demiştir: "Bu adamı öldürmem, şeytanın beni öfkelendirmesindendir. Şüphesiz şeytan Âdemoğulları için bir düşmandır, onları yoldan çıkarır. Zira o, kötü amelleri güzel, güzel amelleri de kötü gösterir."]

16. Musa: "Ey Rabbim, dedi, doğrusu ben, nefsime yazık ettim, artık mağfiretinle benim suçumu ört." O da mağfiret etti. Gerçekten O, öyle çok bağışlayıcı, öyle çok merhamet edicidir.

17. "Ey Rabbim, dedi, bana olan bu nimetin hakkı için, artık suçlulara asla arka çıkmam."

[Artık, bir kişiye yapılan yardım, neticede o yardımı yapanı harama götürecekse böyle kişilere asla yardımcı olmayacağım. İbn Abbas der ki: "İnşallah" diyerek istisna yapmadığı için, bir kez daha böyle bir bela ile karşılaştı. Âyete şöyle de mana verilmiştir: "Bana verdiğin kuvvetle dostlarına yardım edecek, onu asla düşmanlarına yardımda kullanmayacağım."]

18. Derken şehirde korku içinde sabahı etti, gözetiyordu. Baktı ki, dün kendisinden yardım isteyen ona yine (imdat! diye) feryat ediyor. Musa ona: "Sen, besbelli bir yaramazsın" dedi.

[Musa, adam öldürdüğü için yakalanacağından korkuyor ve etrafı kolaçan ediyordu. Bir de ne görsün, dün kendisiyle kavga eden Kıptiye karşı ondan yardım isteyen İsrailli, bugün de bir başka Kıpti ile kavga ediyor ve yine yardım istiyor. Bunun üzerine Musa ona kızdı ve: "Sen, dün bir kişinin öldürülmesine sebep oldun, bugün yine benden yardım istiyorsun. Belli ki sen, apaçık bir azgınsın" dedi.]

19. Deyip de o ikisinin bir düşmanı olan kişiyi yakalayıvermek isteyince adam: "Ey Musa, dedi, dün bir adamı öldürdüğün gibi beni de öldürmek mi istiyorsun? Ara düzelticilerden olmak istemeyip de yeryüzünde bir zorba mı olmak istiyorsun?"

[Musa, Firavun taraftarı Kıpti'yi yakalamak isteyince İsrailli, Musa'nın kendisine kızdığından dolayı kendisini tutup öldüreceğini sandı ve ona: "Dün, Kıptilerden birini öldürdüğün gibi, bugün de beni mi öldürmek istiyorsun? Doğrusu sen bu yerde bir zorba olmak istiyorsun, ıslah edicilerden olmak istemiyorsun" dedi. Bunu duyan Kıpti, haberi hemen Firavun ve kavmine ulaştırdı ve böylece onlar, bir gün önce meydana gelen cinayetin kim tarafından işlendiğini öğrenmiş oldular. Halbuki bunu, sadece o İsrailli biliyordu. Bunun üzerine Musa'yı öldürmeğe karar verdiler. Bunun üzerine Firavun'un adamlarından mümin olup imanını onlardan gizleyen...]

20. Bir adam, şehrin öte başından koşarak geldi. "Ey Musa, dedi, haberin olsun heyet, seni öldürmek için hakkında durumu tartışıyorlar, hemen çık! Ben, cidden senin hayrını isteyenlerdenim.

21. Derken oradan korku ile çıktı, etrafı gözetiyordu. Dedi: "Ey Rabbim! Kurtar beni bu zalim kavimden."

[Musa, başına bir şey gelmesinden korkarak Mısır'dan çıktı. O sırada kendisinin aranıp aranmadığını gözetliyor ve arayanların onu yakalayıp cezalandırmalarını endişe ile bekliyordu. Allah'tan başka sığınacak bir yer olmadığını bildiği için, bundan sonra, dua ederek Allah'a sığındı. "Ey Rabbim! Beni kâfirlerden kurtar ve onların şerrinden koru" dedi. Kâfirlerden maksat, Firavun ve adamlarıdır.]

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَىٰ رَبِّيٓ أَن يَهْدِيَنِي سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ
٢٢ وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ ٱلنَّاسِ يَسْقُونَ
وَوَجَدَ مِن دُونِهِمُ ٱمْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا
قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّىٰ يُصْدِرَ ٱلرِّعَآءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ٢٣ فَسَقَىٰ
لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰٓ إِلَى ٱلظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَآ أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ
خَيْرٍ فَقِيرٌ ٢٤ فَجَآءَتْهُ إِحْدَىٰهُمَا تَمْشِي عَلَى ٱسْتِحْيَآءٍ
قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا
فَلَمَّا جَآءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ ٱلْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ
ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ٢٥ قَالَتْ إِحْدَىٰهُمَا يَٰٓأَبَتِ ٱسْتَـْٔجِرْهُ إِنَّ
خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِيُّ ٱلْأَمِينُ ٢٦ قَالَ إِنِّيٓ أُرِيدُ أَنْ
أُنكِحَكَ إِحْدَى ٱبْنَتَيَّ هَٰتَيْنِ عَلَىٰٓ أَن تَأْجُرَنِي ثَمَٰنِيَ حِجَجٍ
فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِندِكَ وَمَآ أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ
عَلَيْكَ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ٢٧ قَالَ
ذَٰلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا ٱلْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ
فَلَا عُدْوَٰنَ عَلَيَّ وَٱللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ٢٨

22. Ne zaman ki Medyen tarafına yöneldi: "Ola ki, Rabbim, beni düz yola çıkara" dedi.

[Musa, (a.s) korku içinde, azıksız ve bineksiz olarak yola çıktı. Mısır ile Medyen arasında sekiz günlük mesafe vardı. Yol hakkında hiçbir bilgisi yoktu. Onun için "Umarım, Rabbim beni, düz yola çıkarır" dedi. Kendisine doğru yolu göstereceğine dair Rabbi hakkında hüsnü zanni vardı. Allah ona bir melek göndererek yolu gösterdi.]

23. Medyen Suyuna varınca, o su üzerinde bir küme insan buldu, (hayvan) suluyorlar, ötelerinde de iki kadın buldu, sakınıp duruyorlar. "Derdiniz nedir?" dedi. "Biz, dediler, çobanlar çekip gitmeyince (hayvanlarımızı) sulamayız, babamız da çok yaşlı bir ihtiyardır."

[Musa, oraya varınca orada hayvanlarını sulayan bir topluluk gördü. Ötelerinde de hayvanlarını suya gitmekten engellemeye çalışan iki kadın vardı.

Bunlar, Şuayb'ın kızlarıydı. Musa, bu durumu görünce kadınlara: "Niçin hayvanlarınızın suya varmasını engelliyorsunuz? Niçin onları, diğer insanlarınkilerle beraber su içmeye bırakmıyorsunuz?" dedi. Kadınlar: "Biz, dediler, çobanlar hayvanlarını sulayıp geri çekilmedikçe hayvanlarımıza su veremeyiz. Biz, onlardan arta kalan suları içiriyoruz. Babamız, yaşlı bir adam, kendisi gelip koyunları sulayamıyor. Onun için biz geliyoruz."]

24. Bunun üzerine ikisine (hayvanlarını) sulayıverdi, sonra gölgeye çekildi de: "Ey Rabbim, dedi, ben cidden bana indirdiğin hayırdan dolayı bir fakirim."

[Musa, sanki şöyle demiştir: "Rabbim! Bana indirdiğin dindeki hayır sebebiyle ben dünyada fakir düştüm." Zira Firavun'un yanında mülk ve servet içindeydi. Ama o bunu, bu değişikliğe razı ve hoşnut olarak ve bir şükür olmak üzere söylemişti. Çoğu tefsirci de bu âyeti: "Ey Rabbim! Ben senin lütfuna, ihsanına ve açlığımı giderecek bir yemeğe muhtacım" şeklinde yorumlamışlardır. Musa, aç olduğu halde insanlardan bir şey istememiş, durumunu Allah'a arzetmiştir. O iki kadın durumu anlamış, dönünce babalarına olayı anlatmışlar, babaları da: "O, aç bir adamdır" diyerek kızlarından birine gidip onu davet etmesini söylemiştir.]

25. Derken o iki kadından birisi, bir edep ve haya üzere yürüyerek ona geldi. "Bize su çekivermenin karşılığını sana ödemek için babam seni davet ediyor" dedi. Bunun üzerine Musa varıp ona kıssayı anlatınca: "Korkma, dedi, kurtuldun o kavimden, o zalimlerden."

[Gerçi Şuayb'ın bulunduğu yer, Mısır'a sekiz günlük mesafede olduğundan Firavun hükümetinin gücü, oraları da etkisi altına almış olması gerekirse de, Firavun, daha uzak yerleri egemenliği altına aldığı halde çöl tarafına önem vermemiş, oralarda teşkilatlanmamıştı. Bunun üzerinedir ki Şuayb, "artık o zalimlerden kurtuldun" diye Musa'yı müjdeledi.]

26. O iki kadından biri: "Babacığım, dedi, onu gündelikçi tut. Çünkü tuttuğun gündelikçilerin en hayırlısı, o güçlü, güvenilir adamdır."

[Rivayete göre Şuayb, kızına: "Onun güçlü ve güvenilir olduğunu nereden anladın?" diye sordu. Kızı şöyle cevap verdi: "O, ancak on kişinin kaldırabileceği bir kayayı kaldırdı. Yolda beraber gelirken önüne geçmiştim, o bana "arkamdan gel ve bana yolu göster" dedi. Yanına gittiğimde başını eğdi, bana dönüp bakmadı" Bunu duyan Şuayb, kızlarından birini onunla evlendirerek Musa'yı damat edinmek istedi.]

27. Şuayb: "Haberin olsun, dedi, sen bana sekiz sene ücretli olarak çalışmak üzere, ben şu iki kızımın birini sana nikâh etmek istiyorum. Eğer bu süreyi on (yıl) a tamamlarsan o da senden. Bununla beraber seni zorlamak istemiyorum. İnşallah beni salihlerden bulacaksın."

[Kurtubi şöyle der: "Bu âyet, kız velisinin, bir erkeğe, kızıyla evlenmesini teklif ettiğini ifade eder. Bu, uygulana gelen bir sünnettir. Şuayb, kızıyla evlenmesi için Musa'ya teklifte bulunmuştur. Hz. Ömer de kızı Hafsa ile evlenmesini önce Ebubekir'e sonra da Osman'a teklif etmişti. Selefi salihe uyarak, kişinin iyi bir erkeğe, velisi olduğu kızla evlenmesini teklif etmesi güzel bir şeydir,"

Çoğu tefsirciye göre, iki kız kardeşten Safura isimli olanı Hz. Musa ile evlendirilmiştir ki Musa'yı, babasının yanına çağırmak için giden de o idi.]

28. Musa dedi: "O, benimle senin aramızda. İki müddetin her hangisini ödersem, demek aleyhime düşmanlık yok. Ve Allah, sözleşmemiz üzerine vekil."

[Bunun üzerine Şuayb, Medyen halkından inananları toplamış ve adı geçen kızını onunla evlendirmiş, buna karşılık Musa da eve girerek yerleşmiş ve on yıl süreyle Şuayb'ın koyunlarını gütmüştür.]

29. Ne zaman ki Musa, artık süreyi doldurdu ve ailesiyle yola çıktı, Tûr tarafından bir ateş hissetti. Ailesine: "Durun, dedi, ben bir ateş hissettim. Ümit ederim ki size ondan bir haber getiririm veya o ateşten bir köz. Belki bir ocak yakar ısınırsınız.

(Âyette, ilk bakışta hangi süreyi doldurduğu belli olmuyor gibi ise de düşünülünce fazlasını yani on yılı doldurduğu ve geriye hiçbir süre kalmadığı anlaşılır. Çünkü kerem sahibi kişi, sözünde durur. Eser ve haberler de bunu göstermektedir. Hatta bazı haberlerde on sene daha fazla kaldığı rivayet edilmiştir. Süreyi doldurunca ailesiyle yola çıktı. Mevsim kıştı. Şam meliklerinden sakındığı için normal yoldan başka bir yol tutmuştu. Hanımı hamile idi, çölde gidiyor, yollarını bilmiyorlardı. Bu yürüyüş onu, karanlık, soğuk, karlı bir gecede Tur'un sağına, batı tarafına sevk etmişti. Ateş yakmak için çakmağını çaktı ateş almadı. Bir de baktı, uzaktan bir ateş parlıyor. İşte o vakit: "Durun, dedi, ben bir ateş gördüm, belki ondan size bir haber getiririm yahut

ateşten bir köz, belki ateş yakıp ısınırsınız." Tâhâ, 20/10 ve Neml, 27/7 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

30. Derken ona varınca, vadinin sağ kıyısından o mübarek yerde, ağaçtan seslenildi. Şöyle ki: "Ey Musa! Haberin olsun, Benim ben, âlemlerin Rabbi Allah."

(Daha önce, "Ey Musa! Haberin olsun, Benim ben, Rabbin" "Tâhâ, 20/12" ve "Haberin olsun, mübarek kılınmıştır bu ateş (mahallin) deki kımse ve onun etrafındakiler. Ve Sübhândır o, âlemlerin Rabbi Allah" "Neml, 27/ 8" şeklinde nida olundu diye geçmişti. Razi, bu farkların sebebini anlatmak için der ki: "Bunların arasında çelişki yoktur, yüce Allah hepsini anlatmış, ancak her sûrede o nida içeriğinin bir kısmını hikâye etmiştir." Her birinde kısa, sırf bir tekrardan ibaret olmayıp diğerinde söylenmeyen bir yön ile beyan edilmiştir. Hepsinden açıkça anlaşılan, Musa'nın, telaffuz edilen bir kelam işitmiş olmasıdır.)

31. "Bırak asânı!" Derken onu sanki bir çevik yılan (Cânn) gibi hareket ediyor görünce öyle bir dönüp kaçtı ki arkasına bile bakmadı. "Ey Musa! Yüzünü dön ve korkma! Çünkü sen, güvende olanlardansın."

("Bırak asânı" denildi. Bunun üzerine Musa, asâsını bıraktı, bırakınca asâ, sanki bir yılan imiş gibi hareket etmeğe başladı. Musa, onu böyle hareket ediyor görünce dönüp kaçtı. Bunun üzerine: "Yüzünü çevir ve korkma denildi. Çünkü korkmaz benim yanımda peygamberler." Neml, 27/10 âyetine bakınız.)

32. "Elini koynuna sok, çıksın bembeyaz, bir âfetsiz. Korkudan iki kolunu kendine kavuştur. İşte bu ikisi, Rabbi'nden Firavun'a ve cemiyetine iki delil. Çünkü onlar fâsık bir kavim oldular."

(Âyette geçen **ceyb**, *aslında, gömleğin, cübbenin baş tarafındaki açıklığa denir ki, bizim "koyun" dediğimiz yaka açığıdır. Bildiğimiz "ceb" için kullanılması sonradan olmuştur.*

"Korkudan kollarını kendine kavuştur" emri, iki mana bildirir. Birisi, bu makamda azametten korkup kaçma da kollarını kavuşturup emre hazır dur. İkincisi, her hangi bir korku durumunda da kaçma, etrafını derle topla, yiğitlik göster, demek olabilir.

Cenah*tan maksat, iki koldur.)*

33. Musa: "Ey Rabbim, dedi, ben onlardan bir adam öldürdüm. Korkarım beni hemen öldürürler."

34. "Kardeşim Hârun ise dil bakımından benden daha fasihtir. Beni tasdik eden bir yardımcı olmak üzere beraberimde ona da peygamberlik ver. Doğrusu ben, beni yalanlarlar diye korkarım."

[Razi der ki: Hârun'un tasdik etmesinden maksat, Musa'ya: "doğru söyledin" diyerek onu tasdik etmesi veya insanlara: "Musa, doğru söyledi" demesi değildir. Yani Musa, Hârun'u bu iş için yardımcı istememiştir. Maksat, Hârun'un fasih diliyle delillerin manalarını özetleyip anlatması, şüpheleri gidermesi ve o fasih diliyle kâfirlere karşı mücadele etmesidir.]

35. Allah buyurdu ki: "Kardeşinle pazına kuvvet vereceğiz ve sizin için bir saltanat kuracağız da âyetlerimiz hakkı için size erişemeyecekler. Siz ve size tabi olanlar galip geleceksiniz."

(Size büyük bir otorite ve üstünlük gücü vereceğiz de, mucizelerimiz ve özellikle o iki mucize sayesinde size ne el uzatabilecekler ne de maddi veya manevi olarak, ilim ve delil yönünden derecenize yetişebilecekler. Siz ve size uyanlar üstün geleceksiniz. Demek ki yalnız kendileri değil, onlara uyanlar da galip gelecekler.)

فَلَمَّا جَآءَهُمْ مُّوسٰى بِاٰيٰتِنَا بَيِّنٰتٍ قَالُوْا مَا هٰذَآ اِلَّا
سِحْرٌ مُّفْتَرًى وَّمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِيْٓ اٰبَآئِنَا الْاَوَّلِيْنَ
﴿٣٦﴾ وَقَالَ مُوْسٰى رَبِّيْٓ اَعْلَمُ بِمَنْ جَآءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِهٖ
وَمَنْ تَكُوْنُ لَهٗ عَاقِبَةُ الدَّارِ ۭ اِنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ ﴿٣٧﴾
وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰٓاَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرِيْ ۚ
فَاَوْقِدْ لِيْ يٰهَامٰنُ عَلَى الطِّيْنِ فَاجْعَلْ لِّيْ صَرْحًا لَّعَلِّيْٓ
اَطَّلِعُ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوْسٰى ۙ وَاِنِّيْ لَاَظُنُّهٗ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ﴿٣٨﴾
وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُوْدُهٗ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوْٓا
اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُوْنَ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنٰهُ وَجُنُوْدَهٗ فَنَبَذْنٰهُمْ
فِي الْيَمِّ ۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٤٠﴾
وَجَعَلْنٰهُمْ اَىِٕمَّةً يَّدْعُوْنَ اِلَى النَّارِ ۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ
لَا يُنْصَرُوْنَ ﴿٤١﴾ وَاَتْبَعْنٰهُمْ فِيْ هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً ۚ
وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِّنَ الْمَقْبُوْحِيْنَ ﴿٤٢﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى
الْكِتٰبَ مِنْۢ بَعْدِ مَآ اَهْلَكْنَا الْقُرُوْنَ الْاُوْلٰى بَصَاۗىِٕرَ
لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٤٣﴾

36. Ne zaman ki Musa, bunun üzerine açık açık âyetlerimizle onlara vardı, "bu, dediler, sırf uydurma bir sihir, biz bunu evvelki atalarımızda dahi işitmedik."

(Musa onlara açık âyetle gelince dediler ki: Senin âyet diye getirdiğin başka değil, uydurma bir sihir, yani eskiden bilinmeyip yeni ortaya çıkarılmış bir sihir yahut hiç aslı esası olmayıp sadece göz boyama türünden bir sihir veya Allah'a iftira edilen bir sihir. Şimdiye kadar içimizde görülmediği gibi, biz böyle bir şeyi eski atalarımızda dahi işitmedik.)

37. Musa da: "Rabbim daha iyi bilir, dedi, tarafından hidayetle gelen kim? Ve yurdun akıbeti kimin olur?" Doğrusu şu: Zalimler felah bulmaz.

(Gerçek şu: zulmedenler, haksızlık edenler murada eremez. Hakkın âyetlerini, delillerini uydurma sihirdir diye reddedenlerin haksız zalimler olduğunda ise şüphe yoktur.

"Yurdun akıbet kimin olur?" demek bu dünya vurdumun sonunda hangi akıbet kimin olur demektir. Akıbetin iyisi de olur kötüsü de. Nitekim Rûm 30/10 âyetinde meâlen "Sonra o fenalık yapanların akıbeti en fena oldu" buyurulmuştur. Bu sûrenin 63. âyetinde olduğu gibi "lâm" ile kullanıldığı vakit hayırlısı ihtar olanı demek olur. Bu âyette ise "Lehu= onun lehine" kaydıyla hayra işaret edilmiştir.)

38. Firavun ise dedi ki: "Ey millet! Ben sizin için benden başka bir tanrı bilmiyorum. Haydi, benim için çamura ocağı yak da ey Haman! Bana bir kule yap belki Musa'nın tanrısından haber alırım. Bununla beraber ben onu, her halde yalancılardan sanıyorum."

("Ben sizin için benden başka bir ilah bilmiyorum" diyen Firavun, göklerin ve yerin Rabbi, sanki göğü gözlemekle görünmesi gereken bir cismani varlık imiş gibi bir kurnaltı vererek halka karşı ilim ve fen yolundan bir hile yapmak üzere de diyor ki: "Ey Haman! Bana bir kule yap, belki çıkar Musa'nın ilahını görür bulurum. Bununla beraber ben onu gerçekten yalancılardan zannediyorum." Yani Firavun, Musa'nın âlemlerin Rabbi tarafından peygamber olduğu iddiasında yalancı olduğunu zannediyor ise de her ihtimale karşı güya ilim ve fen çerçevesi içinde fiilen araştırma yaparak o yalanı meydana çıkaracak ve şayet onun ilahını bulursa güya O'nun hakkından gelecek imiş gibi görünmek istiyor. Bazıları bunun sade bir laftan ibaret olduğunu ve öyle bir kule ile göğe çıkmaya çalışmanın akla aykırı olduğunu söylemişlerse de bazıları, böyle bir kulenin yapılıp yıkıldığını nakletmişlerdir.)

39. Hem de o ve askerleri, yeryüzünde haksızlıkla kibirlenmek istediler ve zannettiler ki, onlar, bize geri çevrilmeyecekler.

40. Biz de kendisini ve ordularını tuttuk da deryaya fırlatıverdik. Şimdi bak, o zalimlerin akıbeti nasıl oldu?

41. Biz onları öyle başkumandanlar yaptık ki ateşe davet ederler ve kıyamet günü onlara yardım edilmez.

42. Hem kendilerine bu dünyada arkalarından bir lanet yağdırmaktayız. Hem de kıyamet günü bunlar, pek nefret edilenlerdendirler.

(Hem bu dünyada arkalarına Allah'ın, meleklerin ve insanların lanetlerini taktık, hem de kıyamet günü onlar o çirkin ve iğrenç kişilerden, rahmetten kovulmuş olanlardandır. Çünkü kibirlenme yalnız Allah'ın hakkıdır. Yüce Allah büyüklük ve ululukta kendisiyle çekişenleri ateşe koyacağını haber vermektedir. Bkz. İbn Mâce, Zühd 16; Ahmed 2/43.)

43. Andolsun ki biz Musa'ya o kitabı, ilk asırları helak ettiğimizden sonra insanların vicdanlarını aydınlatacak basiretler, bir hidayet ve rahmet olmak üzere verdik. Gerek ki, düşünür ibret alırlar.

(İlk asırların durumunu düşünüp ibret alırlar da Firavun ve askerleri gibi zulüm etmez, ateşe girmezler.

Âyetten anlaşıldığına göre "ilk asırlar", Firavun'un helâkıyle sona eriyor. Firavun'un helâkinden veya Tevrat'ın inmesinden İslâm'ın ortaya çıkışına kadar olan dönem de "Orta asırlar" oluyor. İslâmın ortaya çıkışıyla da âhir zaman, yani "Son asırlar" başlıyor.

Demek ki Musa'nın peygamberliği ile ilk asırlar kapanıp orta asırlar açıldığı gibi Hz. Muhammed'in peygamberliği ile de orta asırlara son verilip son asırlar açılıyor. Ancak Hz. Musa'nın peygamber gönderilmesinden Firavun'un suda boğulmasına kadar olan süre ilk asırlardan sayılmış olduğu gibi, Hicret'ten önceki süre de orta asırlardan sayılarak İslâm Tarihi hicretten başlamıştır.)

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَى الْأَمْرَ
وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَٰكِنَّآ أَنْشَأْنَا قُرُونًا
فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۚ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا فِيٓ أَهْلِ مَدْيَنَ
تَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَلَٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾
وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ
رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَا أَتَىٰهُمْ مِنْ نَذِيرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ
﴿٤٦﴾ وَلَوْلَآ أَنْ تُصِيبَهُمْ مُصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا
رَبَّنَا لَوْلَآ أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
﴿٤٧﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَآ أُوتِيَ مِثْلَ مَآ
أُوتِيَ مُوسَىٰ ۚ أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَآ أُوتِيَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ ۖ قَالُوا
سِحْرَانِ تَظَاهَرَا ۖ وَقَالُوٓا إِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ فَأْتُوا
بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَآ أَتَّبِعْهُ إِنْ
كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾ فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا
يَتَّبِعُونَ أَهْوَآءَهُمْ ۚ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَىٰهُ بِغَيْرِ
هُدًى مِنَ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾
وَلَقَدْ

44. Sen ise, Musa'ya o emri gerçekleştirdiğimiz sıra (o dağın) batı tarafında değildin, o şahitlerden de değildin.

(Yani o vahiy ve Tevrat ile hüküm verip peygamberliği işini sağlamlaştırdığımız vakit sen, o dağın batı yakasında Musa'nın levhaları aldığı mikat yerinde onun yanında olmadığın gibi, o zamanda, o asırda hazır ve mevcut olanlardan da değildin.)

[Yüce Allah, Muhammed'in (a.s) peygamberliğini gösteren delile dikkat çekerek böyle buyurmuştur. Zira Efendimiz (a.s), geçmişe ait gayblardan öyle haber vermiştir ki, onu dinleyen, sanki yukarıdaki olayı görüyor ve seyrediyormuş gibi olur. Oysa o, ümmi bir kimse olup kitaplardan her hangi bir şey okuyamazdı. O, okuma yazma bilmeyen bir toplum içinde yetişmişti. Buna göre âyetin manası şöyle olur: "Sen orada hazır değildin. Ama Allah sana bunu vahy yoluyla aktardı ki, bu, ömürleri uzayan ve Allah'ın delillerini unutan bazı nesiller üzerine bir hüccet ve bir delil olsun."]

45. Ve fakat biz, birçok asırlar (da yaşayan insanlar) var ettik de onların üzerlerine ömür uzadı. Sen Medyen ahalisi içinde ikamet ederek âyetlerimizi onlardan okuyup öğrenmedin de. Ve fakat biz olduk peygamberlik verip gönderen.

(Yani sen ne orada ne de o zamanda hazır bulunmadın ki onlarla ilgili bir bilgin olsun. Fakat biz vahiyle peygamberlik verdik de bildin. Sebebi de aradan birçok zaman geçip ara uzamakla "orta asırlar" eskimiş, dinler bozulmuş olduğundan yenilemek için yeni bir peygamberin gönderilmesi gerekmiş olmasıdır.)

[Ebussuud der ki: "Yani Ey Muhammed! Biz seninle Musa arasındaki zamanda birçok millet yarattık. Üzerlerinden uzun zaman geçti. Şeriatlar ve hükümler değişti. Haberleri anlamaz oldular. Bunun üzerine seni gönderdik."]

46. Hem biz o nidayı yaptığımız vakit sen, Tûr tarafında da değildin. Ve fakat Rabbin'den bir rahmet olarak gönderildin ki senden evvel kendilerine bir korkutucu gelmemiş olan bir kavmi korkutup uyarasın. Gerek ki düşünür ibret alırlar.

(Gerek ki senin gönderildiğin o kavim nasihat dinler, akıllarını başlarına alırlar. Bu kavimden maksat, Araplardır deniliyor. Gerçi Araba daha önceleri İsmail (a.s) gelmişti. Fakat o, Musa'dan evvel ilk asırlara aittir. Söz ise, orta asırlar ile ilgilidir. Orta asırlarda onlara hiçbir peygamber gelmemiştir.

Hz. Peygamber, âlemler için rahmet olmakla beraber uyarıya bunlardan başlanılması, şimdiye kadar kendilerine hiçbir uyarıcı gönderilmemiş olmak itibarıyla hepsinden ziyade merhamete değer olmalarındandır. Bunun içindir ki, "o kavmi uyarmak için bir rahmet olarak gönderildin" buyrulmuştur.)

47. Ellerinin takdim ettiği günahlar yüzünden başlarına birer musibet gelip de o vakit: "Ey bizim Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de âyetlerine uyup müminlerden olsaydık ya" diyecek olmasalardı...

[Peygamberleri göndermezdik. Biz onları ancak, mazereti ortadan kaldırmak ve aleyhlerine delil getirmek için gönderdik ki böyle diyemesinler.]

48. Fakat şimdi onlara tarafımızdan hak gelince, "Musa'ya verilen gibisi ona da verilse ya" dediler. Ya bundan evvel Musa'ya verilenı inkâr etmediler mi? "İki sihir, birbirine destek oldu" dediler. Ve "biz hiçbirine inanmayız" dediler.

("İki sihir birbirine destek oldu" diyerek, Tevrat'ı da Kur'ân'ı da cazibesiyle insanı kandıran fakat aslı olmayan birer sihir saydılar, hepsini inkâr ettiler.

Mekkeliler Yahudilere bir heyet gönderdiler, efendimizin durumunu sordular. Onlar da: "Tevrat'ta biz onu nitelik ve sıfatlarıyla buluyoruz" dediler. Bu heyet dönüp Yahudilerin söylediklerini haber verince Mekke müşrikleri âyette haber verilen sözleri söylediler. İşte Kur'ân'ın fesahat ve belağatına hayran olmakla beraber hak olduğuna inanmayan kâfirler de böyle derler.)

49. De ki: O halde bu ikisinden daha doğru bir kitap getirin Allah tarafından da ben ona uyayım, eğer doğru söylüyorsanız.

(Bu iki kitabın insanları aldatmak için uydurulmuş birer sihir oldukları iddiasında doğru iseniz, daha doğrusunu getirmeniz gerekir. Getirin bakalım! Fakat ne mümkün? Allah'ın indirdiği Tevrat ile Kur'ân'dan daha doğru yol gösteren bir kitap getirilebilir mi?)

50. Yine senin davetini kabul etmezlerse artık bil ki onlar, sırf kendi nefsanî arzuları peşinde gidiyorlar. Halbuki Allah'tan bir doğru delil olmaksızın sadece kendi nefsanî arzusu peşinde giden kimselerden daha şaşkın kim olabilir? Elbette Allah, zalimler topluluğunu muvaffak etmez.

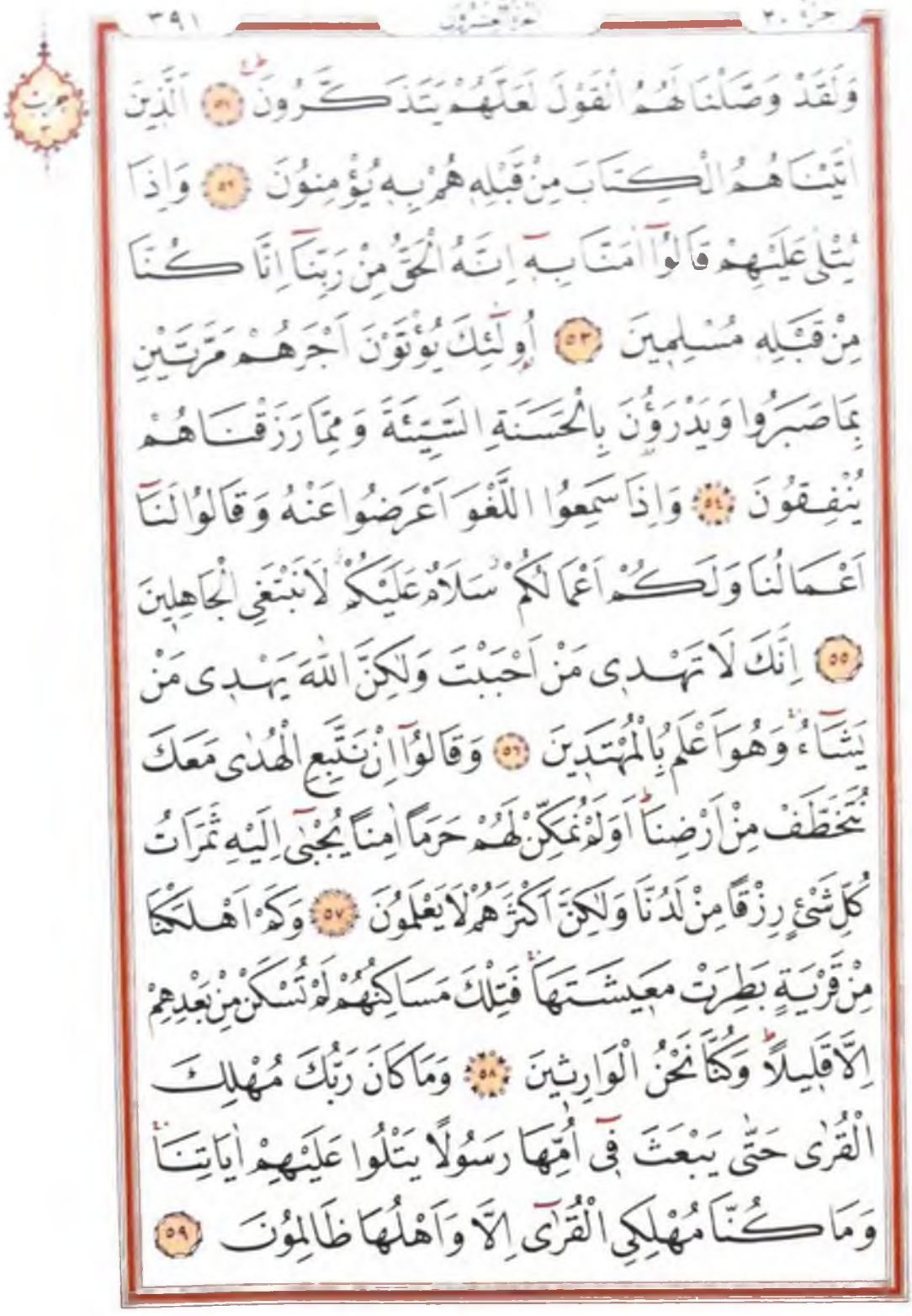

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾ الَّذِينَ
آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذَا
يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ قَالُوا آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا
مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾ أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ
بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنْفِقُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا
أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ
﴿٥٥﴾ إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ
يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ وَقَالُوا إِنْ نَتَّبِعِ الْهُدَىٰ مَعَكَ
نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَا أَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجْبَىٰ إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ
كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ لَدُنَّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا
مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ
إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ
الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا
وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

51. Andolsun onlar hakkında sözü uladık da uladık ki iyi düşünsünler.

(Yani Kur'ân âyetlerini birbiri ardınca gönderdik ki düşünüp ibret alsınlar, dinleyip düşünüp de iman etsinler.)

52. Bundan evvel kendilerine kitap verdiklerimiz ona iman ediyorlar.

(Yahudilerden içlerinde Ebu Rifaa'nın da bulunduğu on kişi iman etmiş, işkence görmüşlerdi. İncil ehlinden de kırk kişi, Rasûlullah'a daha peygamber olmadan iman etmişti. Bunların otuzikisi, Cafer b. Ebu Talib ile Habeşistan'dan gelmiş, sekizi de Şam'dan gelmişti. Âyetin iniş sebebi bunlar olmuş ise de, kitap ehlinden bütün iman edenleri kapsar.)

53. Hem kendilerine okunur okunmaz, "biz, dediler, buna iman ettik. Bu şüphesiz hak, Rabbimizden. Biz, doğrusu bundan evvel Müslüman idik."

54. İşte bunlara ecirleri iki kere verilecek. Çünkü sabretmişlerdir, hem de kötülüğü iyilikle savarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan hayra harcarlar.

(İki ecirden maksat, biri önceden Müslüman olmaları, biri de Hz. Peygamber gelince ona inanmalarıdır. Buradaki kötülüğü iyilikle savmayı "eziyeti yumuşak huylulukla, kötüyü iyi ile, şerri hayır ile, cehaleti ilim ile, öfkeyi öfkeye hâkim olup yutmakla, şirki Lâilâheillallah diyerek savarlar" şeklinde tefsir etmişlerdir. Hadiste "Kötülüğün ardından bir iyilik yap ki onu yok etsin" buyurulmuştur. Tirmizî, Birr 55.)

55. Ve sakat söz işittikleri zaman ondan yüzlerini çevirirler de: "Bize kendi amellerimiz, size de kendi amelleriniz. Selâmün aleyküm. Allah'a ısmarladık. Biz, cahillik edenleri aramayız" derler.

(Kâfirlerden sövme, eziyet verici ve şirke götürücü sözler işittikleri zaman ondan yüz çevirirler ve "faydasız bir şeye rast geldikleri vakit kerem sahibi kişiye yakışır şekilde geçer giderler" meâlindeki Furkân, 25/72 âyeti manasınca ondan uzaklaşırlar. Buradaki selam, sağlık temennisi selamı değil, "kavga etmeyelim" manasındadır.)

56. Doğrusu sen, sevdiğine hidayet veremezsin. Ve fakat Allah, kimi dilerse ona hidayet verir ve hidayete erecekleri O daha iyi bilir.

(Burada "hidayet" ten maksat, sadece sözle doğru yolu göstermek değil, fiilen doğruya ulaştırmaktır. Onun için, "emin ol sen, her halde doğru bir yola çağırıyorsun" meâlindeki Şûrâ 42/52 âyetiyle çelişmez. Bu âyet, Rasûlullah'ı (s.a.v) tesellî etmektedir. Çünkü en evvel merhamete layık görülerek uyardığı, Müslüman olmalarını çok arzu ettiği kavminin, yakından sevdiği hemşerilerinin, akrabasının, gelen hakka iman etmeyip bulundukları halde ısrar etmeleri, Kur'ân'ı dinler dinlemez "Biz buna iman ettik, biz evvelinden Müslüman idik" diyen yabancıların aksine olarak peygamberlik feyiz ve bereketinden mahrum kalmaları, kendisini üzmüştü. Buhârî ve Müslim'de bu âyetin özellikle Ebu Talib hakkında inmiş olduğu yazılıdır.)

57. Bir de: "Doğrusun ama biz o doğru yolu tutar seninle beraber olursak derhal yerimizden yurdumuzdan olur, çarpılırız" dediler. Ya, biz onlara güven yurdu bir Harem'i mekân kılmadık mı? Oraya katımızdan rızık olarak her şeyin ürünleri toplanacak. Ve fakat çoğu bilmezler.

(Hâris b. Osman Resûlullah'a gelmiş ve demiş ki: "Bir hususta sen şüphesiz hak üzeresin ve fakat ...biliyorsun sana tabi olup da Araplara aykırı hareket edersek, bir bir yurdumuz başımız üzerinden kuşların avını kapması gibi bizi kapıp götürmeden çarpılıverirler." Buna cevap olarak "Biz onları koruyup da mekânlarını emniyetli bir Harem kılmadık mı? Etrafında Arapların çarpışıp durduğu Beyt'in hürmetiyle muhterem ve içindekiler için güven yurdu olan bir Harem yapmadık mı?" buyurulmuştur.

Iman edildiği takdirde çarpılıp yerinden yurdundan olmak şöyle dursun, emniyet ve hürmet daha ziyade artacak ve şimdiki gibi sınırlı bir ürün toplamakla kalmayıp ilerde her taraftan her şeyin ürünleri toplanıp katımızdan bir rızık olmak üzere ona sevkedilecek. Ve fakat çoğu bilmezler de Allah'tan korkacak iken başkalarından korkarlar.)

58. Bununla beraber biz, maişetiyle şımarmış nice memleket helak ettik. İşte meskenleri! Bir daha arkalarından pek az hariç oralarda oturan olmadı. Ve hep biz varis olduk.

59. Hem Rabbın memleketleri, ana noktasında kendilerine âyetlerimizi okur bir peygamber göndermedikçe helak edici değildir. Hem de biz o memleketleri hep ahalisinin zulümleri halinde helak etmişizdir.

[Allah, delilleri çürütmek ve mazeretleri geçersiz kılmak için kendilerine tebliğde bulunacak bir peygamberi, yerleşim merkezine göndermedikçe, o şehirlerin kâfir halkını helak etmez.]

وَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ۚ وَمَا عِندَ
ٱللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰٓ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ أَفَمَن وَعَدْنَٰهُ وَعْدًا
حَسَنًا فَهُوَ لَٰقِيهِ كَمَن مَّتَّعْنَٰهُ مَتَٰعَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ
يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ مِنَ ٱلْمُحْضَرِينَ ﴿٦١﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ
شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾ قَالَ ٱلَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ ٱلْقَوْلُ
رَبَّنَا هَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ أَغْوَيْنَآ أَغْوَيْنَٰهُمْ كَمَا غَوَيْنَا ۖ تَبَرَّأْنَآ إِلَيْكَ
مَا كَانُوٓا۟ إِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ وَقِيلَ ٱدْعُوا۟ شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ
فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُمْ وَرَأَوُا۟ ٱلْعَذَابَ ۚ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا۟ يَهْتَدُونَ
﴿٦٤﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَآ أَجَبْتُمُ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٦٥﴾ فَعَمِيَتْ
عَلَيْهِمُ ٱلْأَنۢبَآءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿٦٦﴾ فَأَمَّا مَن تَابَ
وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَعَسَىٰٓ أَن يَكُونَ مِنَ ٱلْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾
وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ ۚ سُبْحَٰنَ
ٱللَّهِ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ
صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾ وَهُوَ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ لَهُ
ٱلْحَمْدُ فِى ٱلْأُولَىٰ وَٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَلَهُ ٱلْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

قُلْ

60. Hem size her hangi bir şey verilmişse o, sırf dünya hayatının geçici menfaati ve süsüdür. Allah yanında bulunan ise, hem daha hayırlı, hem daha kalıcıdır. Artık akıl etmez misiniz?

[Râzi der ki: Yüce Allah, dünya menfaatlerinin zararlarla karışık olduğunu, hatta bunlarda bulunan zararın daha çok olduğunu, dünya menfaatleri kesilip sona erdiği halde âhiret menfaatlerinin sona ermeyeceğini açıkladı. Sona erecek olan şey, sonsuz olan bir şeyle karşılaştırıldığında yok sayılır. Nasıl böyle olmasın ki, her bir kişinin dünyadan nasibi, denize kıyasla bir damla su gibidir. Buna göre, âhiret menfaatlerini dünya menfaatlerine tercih etmeyen kimse, akılsız sayılır.]

61. Ya, şimdi kendisine güzel bir vaatta bulunduğumuz ve dolayısıyla ona erecek olan kimse, hiç o kendisine dünya hayatının geçici zevkini yaşattığımız, sonra kıyamet günü o yakalanıp da Hakkın huzuruna

getirilenlerden olacak kimse gibi olur mu?

[Âyette dünya ehli ile âhiret ehli arasındaki fark vurgulanmaktadır. Bu fark açık bir şekilde ortada iken bu iki grup bir birine denk olur mu? Elbette olmaz. En yüce vaatla kendisine ikramda bulunulan mumin, tehdit edilerek ve cehenneme atılarak horlanan kâfir gibi değildir. Kâfirin bu durumu, dünyada tattığı geçici zevkin karşılığıdır. Nitekim bazen bir saatlik geçici bir zevk, sahibini uzun sure devam eden bir üzüntüye boğar.

Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Düşüncesi dünyadan ibaret olan kimseye yüce Allah fakirliğini gözleri önünde tutar ve o kişiye dunyalık olarak ancak kendisine takdir edilen kadarı gelir. Düşüncesi âhiret olan kimseye de Allah, kalbine zenginlik ihsan eder ve dünya boyun eğerek ona gelir." Bkz. Tirmizi, Sıfatu'l Kıyâme 30.]

62. Hele onlara seslenip de: "Nerede o iddia ettiğiniz ortaklarım?" diyeceği gün...

63. Aleyhlerinde söz hak olmuş olanlar şöyle demektedir: "Ey, bizim biricik Rabbimiz! Daha işte şunlar: o azdırdığımız kimseler. Biz onları kendi azdığımız gibi azdırdık. Onları bırakıp sana geldik. Onlar bize tapmıyorlardı."

[Onlar bize değil, kendi istek ve arzularına kul oluyorlardı.]

64. Bir de: "Haydin, yalvarın bakalım ortaklarınıza" denilmiştir. Bunun üzerine yalvarmışlardır fakat kendilerine cevap vermemişler ve azabı görmüşlerdir. Vaktiyle hakkı görselerdi ya!

[Dünyada iken bir takım varlıkları Allah'a ortak koşanlara âhirette: "Ortak koştuğunuz şeylere yalvarın da sizi içinde bulunduğunuz sıkıntıdan kurtarsınlar" denilecek, onlar da Allah'a ortak koştukları şeylerden yardım isteyecekler fakat bunlar onlara hiçbir cevap veremeyecektir. Orada azabı bizzat gözleriyle görecekler ve: "Keşke dünyada iken doğru yolda olsaydık" diye hasret çekip pişman olacaklardır.]

65. Ve hele onlara seslenip de: "Gönderilen peygamberlere ne cevap verdiniz?" diyeceği gün...

66. Artık o gün onlara bütün haberler kör olmuştur. O vakit onlar artık birbirilerine bir şey de soramazlar.

[Zemahşeri der ki: Burada "haber"den maksat, kendilerine peygamber gönderilen kişilerin o peygambere ne cevap verdiklerini haber vermeleridir. Yani Allah'ın bu sorusuna karşılık, onlara ne cevap verdiklerini söyleyemezler. O günün dehşetinden, peygamberler dahi bu tür soruya cevap veremeyip işi Allah'a havale ettiklerine göre, onların ümmetlerinden olup sapıklığa düşmüş bulunanların durumu ne olur? Mâide, 5/109 âyetine ve açıklamasına da bakınız.]

67. Ama tövbe ve iman edip iyi iş yapan kimse, işte o, felah bulanlardan olmayı umabilir.

68. Rabbin dilediğini yaratır ve seçer, seçme hakkı onların değil. Sübhân o Allah ve çok yüksek, onların şirkinden.

(Yani Rabbin dilediğini yaratır ve yarattıklarından dilediğini de seçer beğenir, peygamberlik, şefaat gibi yüksek işlere seçer. Onların değildir o seçme hakkı. Şu halde onların Allah'tan başka ortaklar, şefaatçiler tercih edip seçmeğe hakları yoktur.)

69. Hem Rabbin bilir onların sineleri ne saklıyor ve onlar neyi açığa vuruyorlar.

[Yüce Allah, onların, kalplerinde sakladıkları inkârı, peygamber ve Müslümanlara karşı besledikleri düşmanlığı bilir. Yine sevgili peygamberinin şahsı hakkında dilleri ile söyledikleri kötülükleri de bilir. Onlar peygamber (s.a.v) hakkında: "Allah, vahyi Ebu Talib'in yetimine mi indirmiş?" demişlerdi.]

70. Allah O. Başka tanrı yok ancak O var. Önünde sonunda hamd O'nun, hüküm O'nun. Nihayet döndürülüp O'na da götürüleceksiniz.

[Dünyada da âhirette de hamd O'na mahsustur. Çünkü her iki yurtta da bütün nimetleri kullarına lütfeden O'dur.]

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ
ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَآءٍ ۖ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾
قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمُ ٱلنَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ
ٱلْقِيَٰمَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ ٱللَّهِ يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ ۖ أَفَلَا
تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِن رَّحْمَتِهِۦ جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا۟
فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَيَوْمَ
يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾
وَنَزَعْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا۟ بُرْهَٰنَكُمْ
فَعَلِمُوٓا۟ أَنَّ ٱلْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾
إِنَّ قَٰرُونَ كَانَ مِن قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ ۖ وَءَاتَيْنَٰهُ
مِنَ ٱلْكُنُوزِ مَآ إِنَّ مَفَاتِحَهُۥ لَتَنُوٓأُ بِٱلْعُصْبَةِ أُو۟لِى ٱلْقُوَّةِ
إِذْ قَالَ لَهُۥ قَوْمُهُۥ لَا تَفْرَحْ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾
وَٱبْتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلْءَاخِرَةَ ۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ
ٱلدُّنْيَا ۖ وَأَحْسِن كَمَآ أَحْسَنَ ٱللَّهُ إِلَيْكَ ۖ وَلَا تَبْغِ
ٱلْفَسَادَ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

71. De ki: "Söyleyin bakayım, eğer Allah üzerinize geceyi Kıyamet gününe kadar devamlı kılarsa, size bir ışık getirecek Allah'tan başka tanrı kim? Hala dinlemeyecek misiniz?"

[Habibim! Allah'ın verdiği nimetleri inkâr ederek hamdde O'na başkalarını ortak kılan müşriklere de ki: "Ey müşrikler! Söyleyin bana, eğer yüce Allah üzerinize kıyamet gününe kadar geceyi uzatır, güneşi size göstermez ve gündüzü üzerinizden kaldırırsa size ışık veren güneşi getirecek Allah'tan başka tanrı kimdir? Ve daima gece olursa ne yaparsınız, yine şirk eder de kulağınızı açıp böyle nasihatları dinlemez misiniz? Can kulağıyla hiç tefekkür edip, düşünmez misiniz?]

72. De ki: "Haber verin bakayım, eğer Allah üzerinize gündüzü kıyamet gününe kadar devamlı kılarsa, size, içinde dinleneceğiniz bir gece getirecek Allah'tan başka tanrı kim? Hala görmeyecek misiniz?"

[Habibim! De ki: Ey müşrikler! Haber verin bana: Eğer yüce Allah kıyamete kadar üzerimize gündüzü uzatır, geceyi yok ederse, dinlenmeniz için size geceyi getirecek Allah'tan başka tanrı var mıdır? O'ndan başka bunları yaratabilecek tanrı olmayınca sadece O'na ibadet etmeniz gerekmez mi? Bu nimetleri görmüyor musunuz ki Allah'a ortak koşuyorsunuz? Niçin bunlar gibi çalışmanızı ve dinlenmenizi sağlayan nimetleri düşünmez de Allah'ı bırakıp bir takım cansız varlıkları ilah edinirsiniz?]

73. Rahmetinden O sizin için hem geceyi hem gündüzü yaptı ki, hem içinde dinlenesiniz ve hem çalışıp lütfundan isteyesiniz de şükredesiniz.

[Râzi der ki: "Yüce Allah bu âyet ile gece ve gündüzün, zaman içinde birbirlerini izleyen iki nimet olduğuna dikkat çekmektedir. Çünkü insan, dünyada ihtiyaç duyduğu şeyleri elde etmek için yorulmak zorundadır. Eğer gündüzün aydınlığı ve geceleyin istirahat ve dinlenme olmasaydı, kişi, ihtiyaçlarını temin edemezdi. Bu nedenle dünyada mutlaka gece ve gündüze ihtiyaç vardır. Cennette ise yorgunluk ve bitkinlik olmadığı için, insanların geceye ihtiyacı yoktur. Dolayısıyla orada aydınlık ve lezzetler, insanlar için sürekli olur."]

74. Ve hele onlara seslenip de: "Nerede o iddia ettiğiniz ortaklarım?" diyeceği gün..

[Bu, Allah'la birlikte başka ilahlara tapanları kınama ve azarlama yoluyla yapılan ikinci sesleniştir. Yani yüce Allah, herkesin huzurunda onlara şöyle seslenir: "Dünyada ortaklarım olduğunu iddia ettiğiniz kimseler hani nerde?"]

75. Hem her ümmetten bir şahit çıkardık da: "Haydin delilinizi getirin" dedik mi, o vakit hak, Allah'ın olduğunu bilmişler ve uydurdukları şeyler kendilerinden gaip olup gitmişlerdir.

[Burada "Şahit" ten maksat, o ümmete gönderilen peygamberdir. Nitekim Nisâ, 4/41 âyetinde meâlen: "Bakalım nasıl olacak: her ümmetten bir şahit getirdiğimiz, seni de onların üzerine şahit getirdiğimiz vakit?" buyrulmuştur. Adı geçen âyete ve açıklamasına bakınız.]

76. Gerçekten Karun, Musa'nın kavminden idi de onlara karşı azgınlık etmiş idi. Ona öyle hazineler vermiştik ki anahtarları cidden güçlü kuvvetli bir bölüğe ağır geliyordu. O vakit kavmi ona şöyle demişti: "(Malına) güvenme, çünkü Allah (malına) güvenenleri sevmez.

(Firavun siyasi zulüm ve zorbalıkta âlem olduğu gibi Karun da malî zorbalık ve karaborsacılıkta âlemdir. Böylece Karun kıssası karaborsacı, vurguncu bir kapitalist kıssasıdır.)

[Bu âyette anlatılmaya başlanan bu Karun kıssası, mal ve servet nedeniyle kibir ve gurura kapılarak azmanın kötü sonuçlarını anlatan ibret verici kıssalardan birdir.]

77. Allah'ın sana bu vergisi içinde sen âhiret evini ara ve dünyadan nasibini unutma da Allah'ın sana ihsan ettiği gibi ihsan et ve yeryüzünde fesat arama. Çünkü Allah, fesatçıları sevmez.

("Dünyadan nasîb"i, bazıları helal dünya rızkı ve meşru dünya zevki diye anlamak istemişlerse de, geçici dünyanın kendisi demektir. Asıl dünyadan nasip ise, "dünya, âhiretin tarlasıdır" sözü gereğince âhiret için edilen faydalanma, âhirete kalacak ameldir. Yoksa dünyadan nasip, nihayet bir kefendir. "Gelmiş yokluk çölünden varlık pazarına, nice çıplaklar kefen telaşıyla.")

قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِىٓ ۚ أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ
مِن قَبْلِهِۦ مِنَ ٱلْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا ۚ
وَلَا يُسْـَٔلُ عَن ذُنُوبِهِمُ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ فِى زِينَتِهِۦ ۖ
قَالَ ٱلَّذِينَ يُرِيدُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا يَٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ أُوتِىَ
قَٰرُونُ إِنَّهُۥ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ
وَيْلَكُمْ ثَوَابُ ٱللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا ۚ وَلَا
يُلَقَّىٰهَآ إِلَّا ٱلصَّٰبِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ ٱلْأَرْضَ
فَمَا كَانَ لَهُۥ مِن فِئَةٍ يَنصُرُونَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ
مِنَ ٱلْمُنتَصِرِينَ ﴿٨١﴾ وَأَصْبَحَ ٱلَّذِينَ تَمَنَّوْا۟ مَكَانَهُۥ بِٱلْأَمْسِ
يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ ٱللَّهَ يَبْسُطُ ٱلرِّزْقَ لِمَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ
وَيَقْدِرُ ۖ لَوْلَآ أَن مَّنَّ ٱللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا ۖ وَيْكَأَنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ
ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٨٢﴾ تِلْكَ ٱلدَّارُ ٱلْءَاخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ
عُلُوًّا فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَٱلْعَٰقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ مَن
جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِّنْهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى
ٱلَّذِينَ عَمِلُوا۟ ٱلسَّيِّـَٔاتِ إِلَّا مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

إِنَّ الَّذِي

78. Karun: "Ben ona, sırf bendeki bir ilim sayesinde nail oldum" dedi. Allah'ın ondan evvel, o asırlar içinden kuvvetçe ondan daha şiddetli ve cemiyetçe daha çok, nice kimseleri helak etmiş olduğunu bilmiyor muydu? Suçlular, günahlarından sual de olunmaz.

(Yani, filan suçu işleyen kimdir diye araştırıp tahkik etmek için ne şuna buna, ne de kendilerine soru sorulmağa gerek görülmeksizin Allah katında bellidirler. Meleklerce de simalarından bilinirler ve derhal yaka paça tutulurlar. Rahmân, 55:41 âyetine ve açıklamasına bakınız.

Karun'un "bendeki ilim" diye sözünü ettiği ilme bazıları, ticaret ve ekonomi ilmi demişler, bazıları da el-Kimya demişlerdir. Bütün bunlar ondaki ilim sayesinde olmuş olsaydı, ilk asırlar içinde ondan daha kuvvetli ve daha çok servetli Firavun gibi kimseleri, Allah'ın helak etmiş olduğunu da bilirdi. Niye bu ilmiyle istifade etmedi?)

[Bevzâvi der ki: "Bu âyet, bu geçmiş olayları bile bile gücüne ve malının çokluğuna aldanmasından dolayı Karun'u kınamakta ve bunun hayret edilecek bir şey olduğunu ifade etmektedir. Çünkü o, bu olayları Tevrat'ta okumuş, tarihçilerden de dinlemişti."]

79. Derken zineti içinde kavmine karşı çıktı. Dünya hayatını arzu edenler: "Ah, dediler, ne olurdu şu Karun'a verilen gibi bizim de olsa! O, cidden büyük bir bahtiyar."

[Tefsirciler şöyle der: Bir gün büyük bir zinet içersinde, birçok adamıyla birlikte bir tören alayıyla ortaya çıktı. Kendisi ve adamları ipek ve altınla süslü elbiseler giymiş olarak, takımları altınla zinetlenmiş atlara binmişlerdi. Yanlarında da cariye ve köleler vardı.]

80. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise: "Yazıklar olsun size, dediler. Allah'ın sevabı, iman edip salih amel işleyen kimseler için daha hayırlıdır. Ona ise ancak sabredenler kavuşturulur."

81. Derken biz onu, hem de sarayı ile yere geçiriverdik. O vakit Allah'a karşı yardımına gelecek taraftarları da olmadı. O, kendini kurtaracaklardan da değildi.

[Sâvi der ki: "Kârun, Musa ve Hârun'dan sonra İsrailoğullarının en bilgini, Tevrat'ı en iyi bileni idi. İsrailoğullarının en güzeli ve en zengini idi. Güzel sesi vardı. Ama azgınlık ve taşkınlık yaparak taraftarlarıyla ayrıldı. Musa, aralarındaki akrabalıktan dolayı onunla iyi geçinmeğe çalışıyor, o ise Musa'ya daima eziyet ediyor, git gide ona karşı kibir ve düşmanlığını artırıyordu. Nihayet bir saray inşa ederek kapısını altından yapmış, duvarlarına altın levhalar vurmuştu. İsrailoğullarının ileri gelenleri sabah akşam ona geliyor, o bunlara yemek veriyor, konuşup gülüşüyorlardı."

Kurtubi de şöyle der: "Musa, arza emretti, arz da onu yutuverdi. İsrailoğulları: "Musa onu malına varis olmak için yok etti" dediler. Çünkü Karun, Musa'nın amcasının oğluydu. Bunun üzerine Allah, onun yere batırılmasından üç gün sonra sarayını ve bütün malını da yere batırdı."]

82. Dün onun yerinde olmayı temenni edenler de bu sabah şöyle diyorlardı: "Vay be! Demek ki Allah, rızkı kullarından dilediğine seriyor ve kısıyor. Eğer Allah bize lütfetmese idi bizi de batırmıştı. Ayy, demek ki hakikat şu: Kâfirler, felah bulmayacak."

83. O âhiret evi (son yurt), biz onu öyle kimselere veririz ki yeryüzünde ne kibir, ne de bir fesat istemezler. Ve o akıbet, korunan takva sahiplerinindir.

(Âyette geçen ve "kıbir" diye terceme ettiğimiz "ulüvv" den maksat, büyüklenmek, ululanmak, imana tenezzül etmemek, kafa tutmaktır. "Fesad" da, her hangi bir şeyi ve malları, faydalanılabilecek durumdan çıkarmak ve özellikle Rabbine isyan ile kendi nefsini boş yere yok etmek, demektir.

Yani, o âhiret yurdunu vereceğimiz kimseler, yeryüzünde hakka karşı kibir ve ihtiras ile Firavun gibi ululanmak, zorbalık yapmak da istemezler. Karun gibi azgınlık ve isyan ile fesat da arzu etmezler.

Hz. Ali'den rivayet edilmiştir ki iş bu "o âhiret evi" âyeti, yöneticilerden ve diğer kudreti bulunan insanlardan adalet ve tevazu sahibi olanlar hakkında indi" demiştir.)

84. Her kim iyilik ile gelirse, o vakit ona ondan daha hayırlısı var. Hem kim de kötülük ile gelirse, kötülükleri yapanlar hep yaptıklarıyla cezalanırlar.

[Kötülük yapanlara, sadece yaptıklarının karşılığı verilir. Bu, Allah'ın kullarına bir lütfudur. O, iyiliklerin karşılığını kat kat, kötülüklerin karşılığını ise misliyle verir.]

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ ۚ قُل رَّبِّي أَعْلَمُ مَن جَاءَ
بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٨٥﴾ وَمَا كُنتَ تَرْجُو أَن يُلْقَىٰ إِلَيْكَ
الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِّلْكَافِرِينَ
﴿٨٦﴾ وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ آيَاتِ اللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ ۖ وَادْعُ
إِلَىٰ رَبِّكَ ۖ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ ۘ
لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ ۚ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

سورة العنكبوت مكية وهي تسع وستون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
الٓمٓ ﴿١﴾ أَحَسِبَ النَّاسُ أَن يُتْرَكُوا أَن يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ
لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ فَلَيَعْلَمَنَّ
اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ ﴿٣﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ
السَّيِّئَاتِ أَن يَسْبِقُونَا ۚ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾ مَن كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ
اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٥﴾ وَمَن
جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

85. Her halde sana o Kur'ân'ı farz kılan, seni muhakkak bir dönülecek yere kadar geri getirecektir. De ki: "Rabbim daha iyi bilir: hidayete gelen kim, açık bir sapıklık içinde olan kim?"

86. Sen, sana kitap indirileceğini ümit eder değildin. Fakat o, Rabbinden bir rahmet. O halde sakın kâfirlere arka çıkma.

87. Ve sakın sana indirildikten sonra Allah'ın âyetlerinden seni çevirmesinler. Hemen Rabbine davet et ve sakın müşriklerden olma.

(Sakın o kâfirler seni Allah'ın âyetlerinden çevirmesinler. Geçmişe ve geleceğe ait bu haberler, bu vaatler, bu emirler, bu nehiyler hep Allah'ın âyetleridir. Bunların sana indirilmesinden sonra tebliğ edilmesinden, tatbık edilmesinden seni vazgeçirmesinler. Ve herkesi Allah'a ibadet etmeğe ve O'nu birlemeğe çağır. Sakın o müşriklerden olma.)

88. Allah'ın yanında başka bir tanrıya daha çağırma. Başka tanrı yok, ancak O var. O'nun zatından başka her şey helaktadır. Hüküm O'nun ve sonunda döndürülüp O'na götürüleceksiniz.

(Allah'ın zatından başka her şey aslında yok demektir. Çünkü O'nun dışındakilerin varlığı kendiliklerinden değil yüce Allah'a dayalıdır. Dolayısıyla her an yok olabilir nitelikte ve faniliğe hazır olmakla aslında yok demektir veya yok olacaktır. Ancak Allah, zatında dırı ve her şeyi ayakta tutan, varlığı vacip zattır. Hüküm O'nun, başkasının değil. O'ndan başka hüküm vermeğe, yasa çıkarıp kanun yapmağa kalkışanların hepsinin hükmü bozulur. Onunki bozulmaz. Ve hepiniz öldükten sonra O'nun huzuruna götürülecek, yargılanacak, ona göre cezanız ve mükâfatınız ne ise alacaksınız. İşte bütün kıssaların sonu bu "hep O'na döndürüleceksiniz" hükmüdür. Kimin haddinedir ki bu hükme boyun eğmesin.)

29
ANKEBÛT SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 69 âyettir.

[Bu mübârek sûrede, yontulmuş putlar ve ilah oldukları iddia edilen varlıklar, değersizlik ve zayıflıkta örümcek ağına benzetildiği için, sûreye, örümcek manasına gelen "Ankebût" ismi verilmiştir.

Bu mübârek sûrenin ağırlık noktasını "iman" ve bu dünya hayatında "imtihan" kanunu teşkil eder. Zira müslümanlar Mekke'de büyük zorluk ve sıkıntılarla karşılaşmışlardı. Dolayısıyla sûrede, özellikle peygamberlerin kıssaları anlatılırken, fitne ve imtihan konusu genişçe ele alınır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Mîm.

2. Sandı mı insanlar "âmennâ= inandık" demeleriyle bırakılacaklar da imtihan edilmeyecekler?

[Hayır, durum sandıkları gibi değil. Aksine gerçek mümin ile münafığın birbirinden ayrılması için imtihan edilmeleri gerekir.]

3. Andolsun biz onlardan evvelkileri ne fitnelerle imtihan ettik. Allah, elbette doğru olanları bilecek ve elbette yalancıları da bilecek.

(Râzi der ki: Burada "bilmek" görünen manasına yorumlanır. Çünkü Allah'ın ilmi bir sıfattır ki, onda her vuku bulan, vaki olduğu gibi ortaya çıkar. Mesela, mükellef tutmadan evvel Allah bilir ki Zeyd, mükellef tutulduğunda itaat edecek, Amr da isyan edecek. Sonra mükellef tutma vaktında de bilir ki o itaat edici, oburu isyan edici. Yapıldıktan sonra da bilir ki o, itaat etti, o isyan etti. Bu durumlardan hiç birinde O'nun ilmi değişmez, değişen ancak "bilinen" dir, ilim değil.)

4. Yoksa sandı mı o kötülükleri yapanlar bizden savuşacaklar? Ne fena hükmediyorlar?

5. Her kim Allah'a ermek arzu ederse, elbette Allah'ın tayin ettiği ecel, muhakkak gelecektir. Ve O, işitir, bilir.

(Her kim Allah'ın cemaline ermeği veya vaat ettiği sevaba erişmeyi isterse, elbette Allah'ın belirlediği ecel, vâde gelecek, gelince o vaat gerçekleşecektir. Dolayısıyla o gelinceye kadar sabredip o buluşmaya layık imtihanları geçirmek, güzellikleri kazanmak için çalışsın, çabalasın. Hem O'dur, o her şeyi işiten, o her şeyi bilen. Bütün o söylenenleri, bütün o sızıltıları, iniltileri işitir, hem de tek işiten O'dur. Ve bütün inançları, bütün niyetleri, bütün yapılan fiilleri, iyisini kötüsünü hepsini bilir, hem tek bilen O'dur. Edilen duaları işitecek, yapılan ibadetleri bilecek olan O'dur, başkaları değil.)

6. Cihat eden, sırf kendi hesabına cihat eder. Çünkü Allah zengindir, âlemlere ihtiyacı yoktur.

(Bu iki âyet, İslamın bütün özünü, en yüksek gayesiyle en yüksek vazifesini özetlemektedir: Allah'a ermek istemek ve ecel gelinceye kadar cihat etmek. Her kim Allah'la buluşmayı arzu ederse cihat etsin. Her cihat eden ve bu uğurda fitnelere, imtihanlara göğüs geren kimse de, sırf kendisi için, kendi hesabına, kendi menfaatine cihat etmiş olur. Çünkü bunun faydası Allah'a değil, kendisine ait olur. Zira Allah zengindir, bütün âlemlerden hiçbirine ihtiyacı yoktur.)

وَالَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ ٱلَّذِى كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ۝٧ وَوَصَّيْنَا ٱلْإِنسَٰنَ
بِوَٰلِدَيْهِ حُسْنًا ۖ وَإِن جَٰهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ
فَلَا تُطِعْهُمَآ ۚ إِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۝٨
وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِى ٱلصَّٰلِحِينَ
۝٩ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ فَإِذَآ أُوذِىَ فِى ٱللَّهِ
جَعَلَ فِتْنَةَ ٱلنَّاسِ كَعَذَابِ ٱللَّهِ ۖ وَلَئِن جَآءَ نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ
لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ ۚ أَوَلَيْسَ ٱللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِى صُدُورِ
ٱلْعَٰلَمِينَ ۝١٠ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَيَعْلَمَنَّ
ٱلْمُنَٰفِقِينَ ۝١١ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّبِعُوا۟
سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَٰيَٰكُمْ ۖ وَمَا هُم بِحَٰمِلِينَ مِنْ خَطَٰيَٰهُم
مِّن شَىْءٍ ۖ إِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ۝١٢ وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَّعَ
أَثْقَالِهِمْ ۖ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ عَمَّا كَانُوا۟ يَفْتَرُونَ ۝١٣
وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ
إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ ٱلطُّوفَانُ وَهُمْ ظَٰلِمُونَ ۝١٤
فَأَنجَيْنَٰهُ

7. Bununla beraber iman edip de salih salih ameller yapanların her halde kötülüklerini örteriz ve elbette kendilerine yaptıkları amellerin daha güzelini veririz.

[Kötülük ve günahların örtülmesi, bilinmeyecek şekle gelinceye kadar gizlenmesi ve kapatılmasıdır. Bazıları şöyle der: "Kötülüğün örtülmesi, onun iyilikle giderilmesi, yok edilmesi, açığa çıkarılmaması ve o kötülük yüzünden hak edilen cezanın kaldırılmasıdır."]

8. Hem insana ana ve babası hakkında güzellik tavsiye ettik. Bununla beraber, hakkında sence hiçbir ilim bulunmayan bir şeyi bana ortak koşasın diye seninle uğraşırlarsa o vakit onları dinleme. Dönüşünüz banadır, ben o vakit size yaptıklarınızı haber veririm.

[Rivayete göre Sa'd b. Ebi Vakkas müslüman olunca annesi: "Ya bu dinini bırakırsın ya da ben, ölünceye kadar ne yer, ne içerim, sonra ölürüm de

bu yüzden kınanırsın ve sana "ey anasının katili!" diye hitap edilir" demiş ve iki gün ne bir şey yemiş, ne de içmişti. Bunu gören Sa'd "Annecığım! Vallahı sen biliyorsun ki, senin yüz canın olsa ve birer birer bu canların çıksa ben bu dinimi asla bırakmam, ister ye ister yeme" demiş, bu durum karşısında annesi yeme içme boykotunu bırakmıştı. Bunun üzerine yüce Allah bu âyeti indirdi.]

9. İman edip salih ameller yapanlar ise, elbette onları salihler zümresine katacağız.

[İman edip iyi işler yapanlara gelince, onları mutlaka cennete, salihler grubuna sokacağız. Kurtubi şöyle der: Yüce Allah, insanları, salih kişilerin mertebelerini elde etmeğe teşvik için, iyi işler yapan müminlerin durumlarını tekrar örnek verdi.]

10. İnsanlar içinde kimi de vardır, "Allah'a iman ettik" der, sonra da Allah uğrunda bir eziyet edildimi, insanların verdiği mihneti Allah'ın azabı gibi tutar. Andolsun, Rabbinden bir yardım gelirse "cidden biz sizinle beraberdik" diyeceklerinde şüphe yoktur. Ya, Allah, bütün âlemlerin sinelerindekileri en iyi bilen değil mi?

(Bu âyetler okunduğunda ilk akla gelen, bunların Medine'de inmiş olmasıdır. Çünkü münafıklar, Medine'de idiler. Eğer bunlar da sûrenin diğer âyetleri gibi Mekke'de inmiş idiyseler, gayb haberi verilmiş demek olur. Zamanımızda ise bu âyetin içeriğine girenler çoğalmıştır. Allah korusun!)

11. Ve elbette Allah, iman etmiş olanları her halde bilecek ve elbet münafıkları da mutlaka bilecek.

[Allah, müminlerin de münafıkların da durumlarını kullarına mutlaka açıklayacak ki birbirlerinden ayrılsınlar, münafıklar rezil olsun, samimi müminin de şerefi ortaya çıksın.

Tefsirciler der ki: "Allah mutlaka bilecek" sözünden maksat, Allah'ın, ilmini insanlara açıklamasıdır ki, durumu onlar da bilsinler. Yoksa Allah zaten, olmuşu da olacağı da, şu anda olanı da bilir. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Öyleyse burada Allah'ın bilmesinden maksat, bilmediği ve kendisine gizli kalan bir şeyi öğrenmesi değil, bildiğini ortaya çıkarmak türünden bir bilgidir.]

12. Bir de küfredenler, o iman etmiş olanlara: "Bizim yolumuza uyun, günahlarınızı da yüklenelim" dediler. Halbuki onlar onların günahlarından hiçbir şey yüklenecek değiller. Ve elbette onlar, kesinlikle yalancıdırlar.

13. Bununla beraber kendi ağırlıklarını ve o ağırlıklarla beraber daha birçok ağırlıkları yüklenecekler, bu kesin. Ve her halde o ettikleri iftiralar kıyamet günü onlara sorulacak, bu da kesin.

[Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Her kım İslamda kötü bir çığır açar da kendinden sonra onunla amel edilirse, o kimsenin aleyhine bu çığırla amel edenlerin günahı kadar günah yazılır. Amel edenlerin günahlarından da bir şey eksilmez." Müslim, İlim 15.]

14. Ve andolsun ki Nûh'u kavmine gönderdik de içlerinde elli yılı hariç bin yıl durdu. Derken onları Tufan yakalayıverdi, hep zulmediyorlardı.

(Nûh, kavmi içinde bin seneden elli sene eksik durdu. Yani elli yılı yok bin sene, bu da dokuz yüz elli sene eder.

Beyzâvi der ki: Galiba bu tabirin tercih edilmesi, tamamıyla sayıyı göstermek içindir. Çünkü dokuz yüz elli sene kadar kaldı şeklinde de söylenebilirdi. Bir de "bin" sayısını söylemekte muhataba sürenin uzunluğunu hayal ettirmek vardır. Çünkü kıssadan kastedilen, Rasûlullah'a (s.a.v.) teselli vermek ve kafirlerden gördüğü sıkıntılara karşı cihadında sebat etmesini sağlamaktır.

Rivayete göre Nûh, kırk yaşında peygamber olarak gönderilmiş, dokuz yüz elli sene kavmini davet etmiş, Tufan'dan sonra da altmış sene yaşamıştır.)

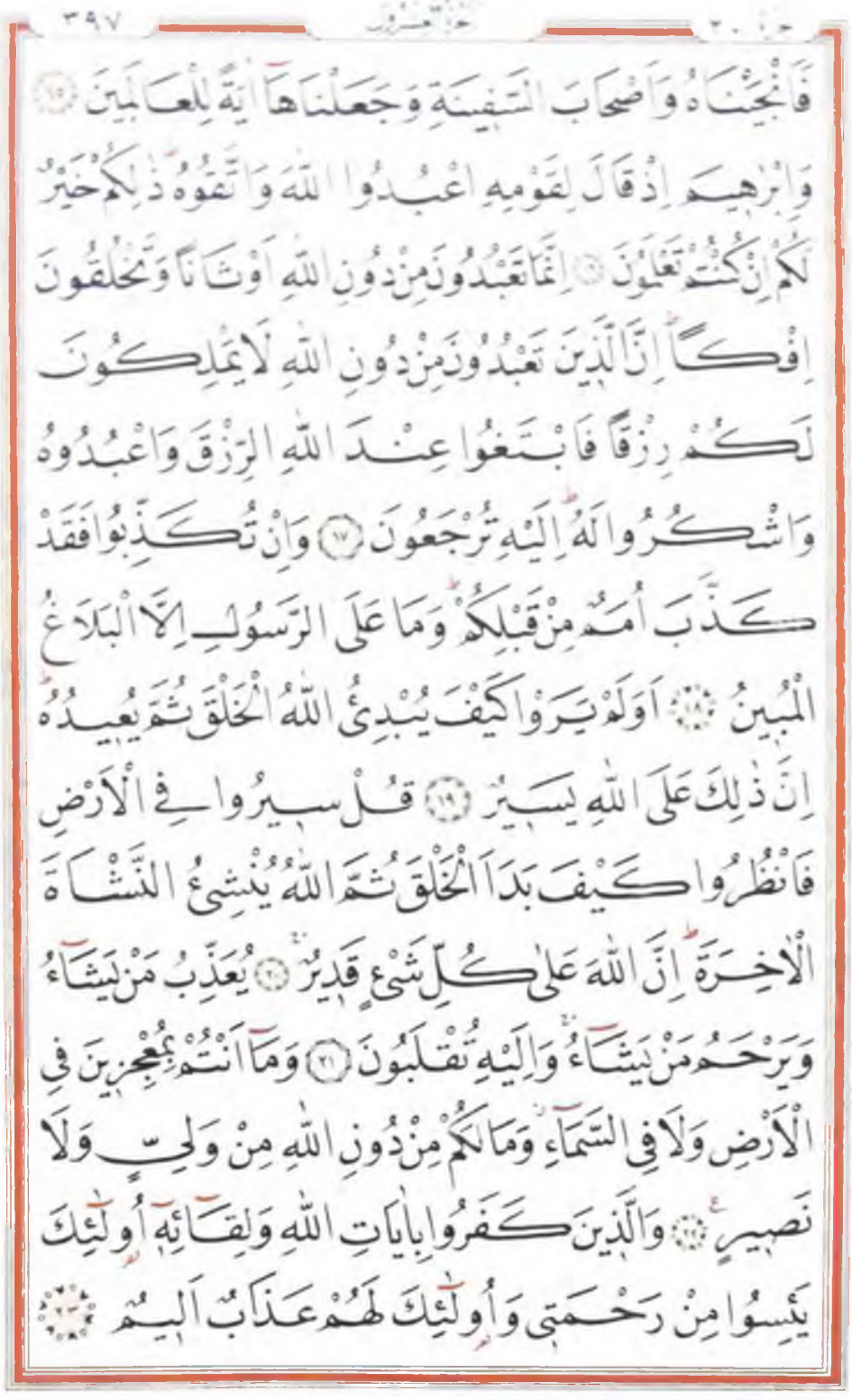

فَأَنجَيْنَٰهُ وَأَصْحَٰبَ ٱلسَّفِينَةِ وَجَعَلْنَٰهَآ ءَايَةً لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٥﴾
وَإِبْرَٰهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَٱتَّقُوهُ ۖ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ
لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْثَٰنًا وَتَخْلُقُونَ
إِفْكًا ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ
لَكُمْ رِزْقًا فَٱبْتَغُوا۟ عِندَ ٱللَّهِ ٱلرِّزْقَ وَٱعْبُدُوهُ
وَٱشْكُرُوا۟ لَهُۥٓ ۖ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَإِن تُكَذِّبُوا۟ فَقَدْ
كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ۖ وَمَا عَلَى ٱلرَّسُولِ إِلَّا ٱلْبَلَٰغُ
ٱلْمُبِينُ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ كَيْفَ يُبْدِئُ ٱللَّهُ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥٓ
إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾ قُلْ سِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ
فَٱنظُرُوا۟ كَيْفَ بَدَأَ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ ٱللَّهُ يُنشِئُ ٱلنَّشْأَةَ
ٱلْءَاخِرَةَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ
وَيَرْحَمُ مَن يَشَآءُ ۖ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِى
ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ ۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا
نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَلِقَآئِهِۦٓ أُو۟لَٰٓئِكَ
يَئِسُوا۟ مِن رَّحْمَتِى وَأُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٣﴾

15. Neticede onu ve gemide bulunanları kurtuluşa erdirdik. Ve o gemiyi âlemlere bir ibret kıldık.

(Onu yani gemiyi veya olayı, bütün akıl sahibi âlemlere bir âyet kıldık. Onunla ibret alır, akıl yürütürler. Demek ki Allah'ın azabından maddi sebeplerle korunmağa çalışmak da Allah'ın emrindendir.)

16. İbrahim'i de peygamber gönderdik, o zaman ki kavmine şöyle demişti: "Hep Allah'a ibadet edin ve O'na karşı takvalı olun. Bu, sizin için daha hayırlıdır, eğer bilirseniz."

[İbn Kesir şöyle der: Yüce Allah, kulu, rasulü, dostu ve haniflerin önderi İbrahim (a.s) hakkında bilgi veriyor. Onun, kavmini, tek ve ortağı olmayan Allah'a ibadete, sadece O'ndan korkmağa, rızkı sadece O'ndan istemeğe ve yalnız O'na şükretmeğe çağırdığını haber veriyor. Kuşkusuz, nimetlere karşı

kendisine şükredilecek olan O'dur. O'ndan başka nimet veren yoktur.]

17. "Siz, Allah'ı bırakıp da sade bir takım putlara tapıyorsunuz ve yalan uyduruyorsunuz. Haberiniz olsun ki o sizin Allah'tan beride ilah diye taptıklarınız sizin için bir rızka malik olamazlar. Onun için rızkı Allah yanında arayın ve O'na kulluk edip O'na şükredin. Hep döndürülüp O'na götürüleceksiniz."

("Yalan uyduruyorsunuz" demek, yalan yere o putlara ilah veya şefaatçi diyorsunuz, demektir. Halbuki onlar birer hayal ürünüdür. Mesela, Zeyd'in resminde bile Zeyd'den bir hakikat yoktur. O resim, bir kıymeti olan canlı Zeyd'in değil, nihayet toprağa gömülecek olan bedeninin bir hayalidir. O bedeni, kokar diye, gömmekte acele etmek zorunda kalanların tutup da onun cansız bir hayalini Zeyd'dir diye saklamalarında şüphesiz ki kesin bir yalancılık vardır. Şu halde böyle hayal olan fanilere ilah payesi vermek ne büyük iftiradır. Onlar size bir rızık veremezler, Allah'ın yardımı olmayınca, mesela, bir lokmacığın sindirimini yaptıramazlar.)

18. Ve eğer yalanlarsanız, sizden evvel bazı ümmetler de yalanlamışlardı. Rasulün vazifesi ise açık bir tebliğden ibarettir.

[Bu âyetteki muhatapların İbrahim'in (a.s.) kavmi olma ihtimali bulunduğu gibi, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kavmi olma ihtimali de vardır.]

19. Ya görmediler mi: Allah yaratmayı önce nasıl yapıyor? Sonra bunu tekrar da eder. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.

[Öldükten sonra dirilmenin nasıl olacağını insanlar görmedikleri halde âyette "görmediler mi?" buyurulması, "ilk yaratılışa bakıp da bunun, tekrar diriltilebileceklerini gösteren bir delil olduğunu anlamadılar mı?" manasını ifade eder.

Katâde der ki: "yani cisimler öldükten sonra Allah'ın onları tekrar diriltmesinin nasıl mümkün olacağını, delillere bakıp düşünerek anlamadılar mı?"

Bazı tefsircilere göre mana şöyledir: Onlar Allah'ın, meyveleri nasıl yoktan var ettiğini, böylece meyvelerin bir süre canlı kalıp sonra yok olduğunu, daha sonra Allah'ın onları tekrar yarattığını ve bunun böyle devam ettiğini görmediler mi? İşte bunun gibi, insanı da yoktan yaratır, ondan bir çocuk yarattıktan sonra onu öldürür, sonra o çocuktan başka bir çocuk yaratır. Diğer canlılar da böyledir. Yani siz Allah'ın ilk baştan yaratıp vücuda getirmeğe gücü yettiğini gördüğünüzde, bilin ki, O'nun tekrar yaratmağa da gücü yeter.]

20. De ki: Yeryüzünde bir gezinin de bakın, yaratmayı önce nasıl yapmış? Sonra da Allah, "son var etme"yi gerçekleştirecek. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter.

[O öldükten sonra dirilmeyi inkar edenlere de ki: "Yeryüzünün her tarafını dolaşın da bakın, çokluklarına ve şekillerinin farklılığına, dillerinin, renklerinin ve huylarının değişikliğine rağmen, yüce Allah mahlukatı nasıl yaratmış? Geçmiş toplumların yerlerine, yurtlarına ve kalıntılarına bakın, Allah onları nasıl yok etmiş? Bakın da Allah'ın gücünün sonsuzluğunu görün. Sonra yüce Allah âhirette onları, başka bir yaratılışla yaratacaktır.]

21. Dilediğine azap eder, dilediğine de rahmet. Ve hep O'na çevrileceksiniz.

[Hadiste şöyle buyrulur: "Eğer Allah, göklerinde ve yerinde yaşayanlara azap edecek olsa O onlara zulmetmiş olmaz. Şayet Allah bunlara merhamet edecek olsa, Allah'ın rahmeti, onlar için, yapmış oldukları amellerden daha hayırlıdır." Ebu Davud, Sünnet 17; İbn Mâce, Mukaddime 10.]

22. Siz de ne yerde ne gökte (O'nu) aciz bırakacak değilsiniz. Size Allah'tan başka ne bir veli, ne de bir yardımcı vardır.

23. Allah'ın âyetlerine ve O'nunla buluşulacağına inanmayanlar ise, hep onlar benim rahmetimden ümit kesmiş olanlardır. Ve onlar için elem verici bir azap vardır.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّآ أَن قَالُوا۟ ٱقْتُلُوهُ أَوْ
حَرِّقُوهُ فَأَنجَىٰهُ ٱللَّهُ مِنَ ٱلنَّارِ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَٰتٍ لِّقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ إِنَّمَا ٱتَّخَذْتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ أَوْثَٰنًا مَّوَدَّةَ
بَيْنِكُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ ثُمَّ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم
بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا وَمَأْوَىٰكُمُ ٱلنَّارُ
وَمَا لَكُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَـَٔامَنَ لَهُۥ لُوطٌ ۘ وَقَالَ
إِنِّى مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّىٓ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾
وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِ
ٱلنُّبُوَّةَ وَٱلْكِتَٰبَ وَءَاتَيْنَٰهُ أَجْرَهُۥ فِى ٱلدُّنْيَا ۖ وَإِنَّهُۥ
فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ لَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٢٧﴾ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ
إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ
ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٨﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ ٱلسَّبِيلَ
وَتَأْتُونَ فِى نَادِيكُمُ ٱلْمُنكَرَ ۖ فَمَا كَانَ جَوَابَ
قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوا۟ ٱئْتِنَا بِعَذَابِ ٱللَّهِ إِن كُنتَ مِنَ
ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ رَبِّ ٱنصُرْنِى عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾

وَلَمَّا

24. Onun için ona kavminin cevabı sade şu oldu: "Öldürün onu veya yakın" dediler. Allah da onu ateşten kurtardı. Elbette bunda, iman edecek bir kavim için şüphesiz âyetler var.

[İbrahim (a.s.), kavmini Allah'a çağırıp onlara, putlara tapmamalarını söylediğinde, kavminin ona cevabı, sadece, ileri gelen suçluların şöyle demeleri oldu: "Ondan kurtulmanız için onu ya öldürün veya ateşe atıp yakın." Bunun üzerine İbrahim'i (a.s.) ateşe attılar. Allah ateşi onun için serin ve esenlik kıldı. İbrahim'i ateşten kurtarmamızda hiç şüphesiz, Allah'ın varlığına ve sonsuz gücüne inanan bir kavim için, O'nun gücünü gösteren parlak deliller vardır.]

25. Ve İbrahim dedi ki: Siz sade dünya hayatında aranızda birbirinizi sevmek için Allah'ı bırakıp bir takım putlara tutulmuşsunuz. Ama sonra Kıyamet günü bazınız bazınızı inkar edecek ve bazınız bazınızı

lanetleyecek. Varacağınız yer ateştir. Sizin için yardımcılardan eser de yoktur.

(İbrahim (a.s). puta tapanlara şöyle dedi: "Siz sırf dünya hayatında birbirinizin duygularını okşayarak toplanıp aranızda bir sevgi oluşturmak için ve yahut dünya hayatında sevdiklerinizin hayalini takip ederek yakınlaşmak için putlara tutulmuşsunuz." Çünkü bütün putlar, bazı sevilen kişilerin bir hatırası olmak üzere etraflarında toplanılmak için yapılmıştır. Fakat birer yalan olan o hayaller üzerine kurulan sevginin, haksız duygu ve hisler üzerine toplanan cemiyetin sonu ne olur, bilir misiniz? Şu olur: Kıyamet günü birbirlerini inkar ederler ve birbirlerine lanet okurlar.)

26. Bunun üzerine ona sadece Lût iman etti. Hem İbrahim: "Ben, dedi, Rabbime bir muhacirim (hicret edeceğim.) Gerçek şu: Azîz O, hakîm O."

["Lût, İbrahim'e iman etti" demek, onun mucizelerini görünce peygamberliğini doğruladı, demektir. Lût (a.s), İbrahim'i (a.s) ilk tasdik eden kişi olmuştur. Asıl itibarıyla Lût, tek tanrı inancını taşıdığı için daha önceden de mümin idi. Çünkü peygamberlerde küfür düşüncesinin bulunduğu tasavvur edilemez.]

27. Ve biz ona İshak ile Yakub'u da ihsan ettik. Peygamberliği ve kitabı onun zürriyetinde kıldık. Ve kendisine hem dünyada ecrini verdik, hem de âhirette o, şüphesiz salihlerdendir.

[İbrahim, Allah yolunda kavminden ayrılınca ona salih bir oğul olan İshak'ı bağışladık. Ardından da torunu İshak oğlu Yakub'u verdik. Sadece ona mahsus olmak üzere şöyle büyük bir lütufta bulunduk: İbrahim'den sonraki bütün peygamberleri onun soyundan getirdik ve semavi kitapları, onun soyundan olan peygamberlere indirdik. İbn Kesir der ki: Yüce Allah'ın İbrahim'i dost edinmesi ve onu insanlar için bir önder kılmasının yanında bunlar da yüce ve değerli hasletlerdir. Allah, peygamberliği ve kitabı onun soyuna vermiştir. Ondan sonra hangi peygamber gelmişse, onun sülalesindendir. İsrailoğullarının bütün peygamberleri, onun torunu Yakub'un soyundandır. Oğlu İsmail'in soyundan ise, Muhammed'den (a.s.) başka peygamber gelmemiştir. Onun bütün dinlerde güzel bir şekilde anılmasını sağladık. Şüphesiz o, âhirette de son derece kamil kulların içindedir. İşte bu, peygamberlerin babası İbrahim (a.s.) hakkında büyük bir övgüdür.]

28. Lût peygamberi de gönderdik, hani kavmine dediği vakit: "siz, cidden o âdi fiili yapıyorsunuz ha! Sizden evvel âlemlerden hiçbiri bu haltı etmedi.

[Âyette zikredilen âdi fiilden maksat, bir sonra gelen âyette de izah edileceği gibi Lût kavminin, erkek erkeğe cinsel ilişkide bulunmasıdır. Lût kavminden önce uzun zaman ve çok asırlar geçmiş olmasına rağmen bu çirkin fiili daha önce hiç kimse yapmamıştı. Onun için bu adi fiile "Lutilik" denir.]

29. "Cidden siz hala erkeklere gidecek ve yolu kesecek ve meclisinizde edepsizlik yapıp duracak mısınız?" Buna kavminin cevabı ancak şöyle demeleri oldu: "Haydi getir bize Allah'ın azabını, doğru sözlülerden isen."

30. "Ey Rabbim, dedi, ortalığı fesada veren bu kavme karşı bana yardım et."

[Dedi ki: "Rabbim! Onları yok et. Onlara karşı bana yardım et. Onlar beyinsiz ve bozguncu kimselerdir, onların düzelme ümidi yok, çünkü fesat ve bozgunculuk içine iyice dalmışlardır."

Razi der ki: Hiçbir peygamber, bir kavmin, yokluğunun varlığından daha hayırlı olduğuna iyice kanaat getirmedikçe yok olmalarını istememiştir. Nitekim Nûh (a.s.) da: "sen onları (yok etmeyip) bırakırsan, kullarını saptırırlar" demişti. Bkz Nûh, 71/27. Aynı şekilde Lût (a.s.) da kavminin o anda bozgunculuk yaptıklarını, ilerde de düzelme ümitlerinin olmadığını görünce, onlar için azap istemiştir.]

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيْمَ بِالْبُشْرٰى ۙ قَالُوْٓا اِنَّا
مُهْلِكُوْٓا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ ۚ اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوْا ظٰلِمِيْنَ
﴿٣١﴾ قَالَ اِنَّ فِيْهَا لُوْطًا ۭ قَالُوْا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيْهَا ۡ
لَنُنَجِّيَنَّهٗ وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَاَتَهٗ ۡ كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿٣٢﴾
وَلَمَّآ اَنْ جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوْطًا سِيْٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ
ذَرْعًا وَّقَالُوْا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ ڰ اِنَّا مُنَجُّوْكَ وَاَهْلَكَ
اِلَّا امْرَاَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا مُنْزِلُوْنَ
عَلٰٓى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاۗءِ بِمَا كَانُوْا
يَفْسُقُوْنَ ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ تَّرَكْنَا مِنْهَآ اٰيَةًۢ بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ
يَّعْقِلُوْنَ ﴿٣٥﴾ وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۙ فَقَالَ يٰقَوْمِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي
الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوْهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ
فَاَصْبَحُوْا فِيْ دَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَّثَمُوْدَا وَقَدْ
تَّبَيَّنَ لَكُمْ مِّنْ مَّسٰكِنِهِمْ ۡ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ
اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ وَكَانُوْا مُسْتَبْصِرِيْنَ ۙ ﴿٣٨﴾

31. Ve ne zaman ki elçilerimiz İbrahim'e müjde ile vardılar, "haberin olsun, dediler, biz bu beldenin ahalisini yok edicileriz. Çünkü onun ahalisi, hep zalim oldular."

[Lût (a.s.), kavmine beddua edince Allah onun duasını kabul etti ve meleklerine o kavmi helak etmelerini emrederek melekleri müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdi. Melekler İbrahim'e gelip ona salih bir zürriyeti olacağını müjdelediler ve: "Biz, bu Sodom halkını helak edeceğiz" dediler.]

32. İbrahim: "Onda Lût var a!" dedi. "Biz, dediler, onda kimin var olduğunu pek âla biliriz. Her halde onu ve ailesini kurtaracağız. Ancak karısı hariç, o, ötekilerden oldu."

[İbrahim: "İçlerinde salih bir peygamber olan Lût bulunduğu halde o ülke halkını nasıl yok edeceksiniz?" dedi. Melekler: "Biz onu ve orada bulunan müminleri daha iyi biliriz" dediler.

Sâvi der ki: İbrahim'in (a.s.) bu mücadelesi, daha önce Hûd sûresinde geçen mücadeleden sonra olmuştur. Hûd, 11/74 âyetine ve açıklamasına bakınız. İbrahim meleklere şöyle demişti: "İçinde üçyüz mümin bulunan bir beldeyi yok mu edeceksiniz?" Melekler "hayır" dediler. Bu konuşma böylece devam etti. Sonunda İbrahim (a.s.): "İçinde bir mümin bulunursa ne yaparsınız?" dedi. Melekler: "Hayır, yine o beldeyi helak etmeyiz" dediler. Bunun üzerine İbrahim (a.s) onlara: "İçlerinde Lût var" dedi. Melekler: "Biz orada olan kimseleri daha iyi biliriz" diye cevap verdiler. Savi, 3/236.

Sonra da Lût'u ve müminleri kurtaracaklarına dair İbrahim'e müjde verdiler. Sonra melekler İbrahim'in (a.s) yanından ayrılıp yakışıklı delikanlılar suretinde Lût'un (a.s) yanına gittiler.]

33. Ve ne zaman ki elçilerimiz Lût'a çıkageldiler, Lût, onlar yüzünden fenalaştı ve haklarında eli kolu daraldı. Onlar da: "Korkma, dediler, ve üzülme. Çünkü biz, seni ve aileni kurtaracağız. Ancak karın hariç, o, ötekilerden oldu."

[Lût (a.s), gelen elçiler için endişelendi ve göğsü daraldı. Çünkü bunlar, misafir suretine girmiş güzel yüzlü, yakışıklı gençlerdi. Bu nedenle kavminin onlara bir kötülük etmesinden korktu. Bunun üzerine melekler ona, Rabbinin elçileri olarak gelmiş olduklarını haber verdiler.]

34. "Haberin olsun, bu belde ahalisinin yapageldikleri fâsıklıkları yüzünden üzerlerine gökten bir feci azap indireceğiz."

[Azap indirme olayı şöyle gerçekleşmiştir: Cebrâil (a.s.), onların beldelerini yerden kopardı, sonra göz görebilecek mesafede göğe doğru kaldırdı, sonra ters yüz ederek üzerlerine bıraktı. Allah, onların üzerlerine balçıktan pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdı. Yurtlarının bulunduğu yeri pis ve kokuşmuş bir göl haline getirdi. Muhtasar-ı İbni Kesir, 3/36.]

35. Andolsun, o beldeden geriye bir âyet (bir nişane) bırakmışızdır ki, akıl edecek bir kavim için delil olsun.

[Beyzâvi der ki: Bu ibret nişanesinden maksat, onların her tarafta yaygın olan hikayeleri, harap olmuş yurtlarından geride kalan izler veya üzerlerine yağdırılmış taşlardır. Çünkü bu taşlar henüz yok olmamıştır. Yahut maksat, o beldenin simsiyah akan nehirleridir.]

36. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik.) Vardı, dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a ibadet edin de son güne ümit besleyin. Bozgunculukla yeryüzünü berbat etmeyin."

[Son güne yani âhiret gününe ümit besleyin demek, o günü ve o günde olacak korkunç olayları bekleyin ve bugün, o günün keder ve sıkıntısından emin olacağınız işleri yapın, demektir. Veya o günün sevabını umun, o günden korkun, demektir.]

37. Buna karşı onu yalanladılar. Derken onları o sarsıntı tutuverdi de yurtlarında dizleri üstü çöke kaldılar.

[Âyette geçen ve "sarsıntı" diye terceme edilen recfe: zelzele anlamındadır. Sadalı ve sadasız olur. Hatta onları helak etmek için Cebrâil'in (a.s.) haykırışıyla zelzele meydana geldiği rivayet edilir. Dolayısıyla bunların helaklerinin nasıl olduğunu anlatan âyetlerin bazısında sayha (haykırma), bazısında zelzele (recfe) zikredilmesi arasında bir çelişki yoktur. Çünkü bu ikisi, birbirinin kapsamına girer ve birisi meydana geldimi diğeri de meydana gelir.]

38. Âd'ı ve Semûd'u da (helak ettik), ki size bunlar, meskenlerinden belli olmaktadır. Şeytan onlara amellerini süslemişti de kendilerini yoldan çevirmişti. Halbuki gözleri açık adamlar idiler.

[Görüp düşünme yetenekleri vardı. Ama onlar, sahip oldukları bu yeteneği, bu kuvveti güzelce kullanmadılar, kaybettiler ve aldatıcı şeytanların sözlerine değer verdiler. Sonunda korkunç akıbetlere uğramayı hak ettiler.]

وَقَٰرُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ وَلَقَدْ جَآءَهُم مُّوسَىٰ
بِالْبَيِّنَٰتِ فَاسْتَكْبَرُوا۟ فِى الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا۟ سَٰبِقِينَ ﴿٣٩﴾
فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنۢبِهِۦ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا ۚ
وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ ٱلصَّيْحَةُ ۚ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ ٱلْأَرْضَ
وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن
كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾ مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟
مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ ٱلْعَنكَبُوتِ ۖ ٱتَّخَذَتْ
بَيْتًا ۖ وَإِنَّ أَوْهَنَ ٱلْبُيُوتِ لَبَيْتُ ٱلْعَنكَبُوتِ ۖ
لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ
مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ
ٱلْأَمْثَٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۖ وَمَا يَعْقِلُهَآ إِلَّا ٱلْعَٰلِمُونَ
﴿٤٣﴾ خَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ
لَءَايَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾ ٱتْلُ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَأَقِمِ
ٱلصَّلَوٰةَ ۖ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ ۗ
وَلَذِكْرُ ٱللَّهِ أَكْبَرُ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾
وَلَا

39. Kârun'u, Firavun'u ve Haman'ı da (yok ettik.) Andolsun, Musa onlara delillerle geldi de onlar o yerde kibirlenip kafa tuttular. Halbuki (azabımızın) önüne geçecek değillerdi.

40. Hâsılı, her birini günahıyla yakaladık. Kiminin başına bir taş yağdıran kasırga gönderdik, kimini o korkunç ses alıverdi, kimini yere geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmetmiyordu ve fakat onlar, kendi nefislerine zulmediyorlardı.

[Allah onlara zulmetmedi, yani onları, layık oldukları yerden başka yere koymadı. Onların bulundukları yer, şanlı ve şerefli bir mevkidir. Nitekim, İsrâ, 17/70 âyetinde meâlen: "Andolsun biz, Âdemoğullarını değerli kıldık" buyurulmuştur. Ama onlar, kendilerine zulmettiler. Çünkü kendi yücelik ve değerlerine rağmen, nefislerini adi putlara ibadet etme konumuna düşürerek alçattılar. Nefislerini la-

yık oldukları yerden düşürerek zulmeden onlardır, Allah değil.]

41. Allah'tan başka velilere tutunanların durumu, örümceğin durumu gibidir: Bir ev edinmiştir fakat evlerin en çürüğü de şüphesiz örümcek evidir, eğer bilselerdi.

(Allah'tan başkalarını, ihtiyaçları için yardım eder, yararları dokunur, işlerini görür, tehlikeden kurtarır diye veli, arkadaş ve koruyucu edinerek ilah sayanların durumu örümceğin durumuna benzer: Bir ev edinmiştir, hiç dini olmayanlar gibi bütün bütün evsiz değil, bir sinek avlayacak kadar bir eve tutunmuştur. Ama şu bir gerçek ki, evlerin en çürüğü de örümcek evidir. Onun evinde ev kavramından bir şey yoktur, ne gölge yapar, ne korur, bir rüzgarla darmadağın olur. İşte o örümcek kafalı müşriklerin de dayanakları, tutamakları böyle çürüktür, bütün tutundukları şeyler yok olmağa mahkumdur.

Peygamberleri yalanlayıp şirke giden kavimlerin helak oldukları, misalleriyle beyan edildikten sonra bu örümcek temsilinin getirilmesi, peygambere ve müminlere öyle büyük, öyle kapsamlı bir vaat ve müjde içermektedir ki, bütün bu sûrenin ruhu denebilir. Evet, Allah'tan başkasına dayanan her ümit, dipsizdir.)

42. Her halde Allah biliyor ki, onlar, O'nun berisinden nelere, ne gibi şeylere yalvarıyorlar. Halbuki azîz O'dur, hakîm O.

(Her şey fani, hepsi zayıf ve değersiz, izah edildiği üzere mağlup edilmek ihtimali olmayan, dilediğini dilediği anda yok edebilir sonsuz bir izzet ve kudret sahibi, ilahlığa layık ancak O, gayet onurlu, tek aziz, her fiili hikmet olan biricik hakîm yalnız O iken, O'nun karşısında O'ndan başkasına yalvarmak ne kadar boş, ne büyük tehlike!)

43. Hem bu meseller yok mu, biz onları insanlar için getiriyoruz. Bununla beraber onlara âlimlerden başkasının aklı ermez.

(Yani bu mesellerin hakikatini ancak alimler akıl edebilirler. Allah'ın dışındaki varlıkların fani ve aciz, dolayısıyla O'ndan başkasına ibadetin batıl olduğunu bilenlerdir ki bu meselin özüyle zevkini ve faydalarını idrak ederler.)

44. Allah, o gökleri ve yeri (o yüksekleri ve aşağıyı) hak ile yaratmıştır. Elbette bunda, müminler için bir âyet var.

(Hiçbir şeyin yaratılışı boşuna değil, gelişi güzel de değil, bir hak sebebi ve hikmeti iledir. Hepsinin hakkı da, yaratıcısının hakkı önünde baş eğmektir. Bunda ilmin kıymetini, hakkın önemini, haktan başkasının hiçliğini ve dolayısıyla Allah'ın dışındakilerden veli edinmenin çürüklüğünü ve netice olarak müminlerin muvaffak olacaklarını isbat eden bir âyet var.)

45. Sana vahyedilen kitabı güzel güzel oku ve namazı kıl. Doğrusu namaz edepsizlikten ve uygunsuzluktan nehyeder. Ve her halde Allah'ın zikri en büyük iştir. Allah, her ne işlerseniz bilir.

(Gerçekten namaz fahşadan yani açık çirkinlikten, edepsizlikten, fuhşiyattan ve münkerden yani aklın ve şeriatın beğenmeyeceği uygunsuzluktan, isyandan nehyeder. Doğru ve sağlıklı bir şekilde namaza devam edildikçe düzelme artar.

Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Kim bir namaz kılar da o namaz kendisini açık çirkinlik ve edepsizlikten, aklın ve şeriatın hoş görmediği uygunsuz şeylerden nehyetmezse o namazla Allah'tan uzaklaşmaktan başka bir şey artırmış olmaz."

Namazın hikmeti, gayesi, Allah'ın zikridir. Yani Allah'ı anmak ve bu sayede "O halde anın beni, anayım sizi" meâlindeki Bakara, 2/152 âyeti manasınca Allah'ın anmasına ermektir. Bu şekilde namaz, bir miracdır. Bu şuurda olanlar, Rablerinin huzurunda kavuşma ve görüşme halinde bulunuyorlar gibi zevk içinde bir niyet ve ihlasla namaz kılarlar ki bu namazın kişiyi her türlü kötülükten nehyedeceği kesindir.)

وَلَا تُجَادِلُوٓا۟ أَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ إِلَّا ٱلَّذِينَ
ظَلَمُوا۟ مِنْهُمْ وَقُولُوٓا۟ ءَامَنَّا بِٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ
وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمْ وَٰحِدٌ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَكَذَٰلِكَ
أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ ۚ فَٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ يُؤْمِنُونَ
بِهِۦ ۖ وَمِنْ هَٰٓؤُلَآءِ مَن يُؤْمِنُ بِهِۦ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا
ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنتَ تَتْلُوا۟ مِن قَبْلِهِۦ مِن كِتَٰبٍ
وَلَا تَخُطُّهُۥ بِيَمِينِكَ إِذًا لَّٱرْتَابَ ٱلْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ ءَايَٰتٌۢ
بَيِّنَٰتٌ فِى صُدُورِ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ
إِلَّا ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالُوا۟ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَٰتٌ مِّن رَّبِّهِۦ ۖ
قُلْ إِنَّمَا ٱلْـَٔايَٰتُ عِندَ ٱللَّهِ ۖ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾
أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ يُتْلَىٰ
عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ كَفَىٰ بِٱللَّهِ بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا ۖ
يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟
بِٱلْبَٰطِلِ وَكَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٥٢﴾

46. Kitap ehli ile en güzel olan şekilden başkasıyla mücadele de etmeyin, ancak onlardan zulmedenler başka. Ve deyin ki: "Biz, hem bize indirilene iman ettik, hem size indirilene ve bizim ilahımızla sizin ilahınız birdir. Şu kadar ki biz, yalnız O'na teslim olmuşuz."

(Biz, yalnız O'na boyun eğmişiz. Biz, O'nun birliğine ihlas ile teslim olmuş müslümanlarız. Bu tabirde onlara bir taş atma vardır. Zira Yahudiler, alimlerini ve Hristiyanlar, papazlarını Rabler edinmişler, özellikle Hristiyanlar teslise inanmışlardır. Ayette şöyle buyuruluyor: Yahudi ve Hristiyanlarla, en güzel mücadele şekli ne ise, onunla mücadele edin. Mesela, kabalığa incelikle, sertliğe yumuşaklıkla, öfkeye sağ görü ile, gevezeliğe nasihat etmekle, şiddete ağırbaşlılıkla karşılık vererek hak delili izah etmek ve açıklamak gibi. Ancak yeterli delili kabul etmeyip haksızlıkla inada, aşırılığa sapan, mesela, "Allah'ın çocuğu var" demekte, yahut "Allah'ın eli bağlıdır" "Maide, 5/64" gibi laflar söy-

lemekte ısrar ile büyüklük taslayan zalimler hariç. Zira o vakit, durumlarına uygun şekilde savunma yapmak vacip olur.)

47. İşte sana böyle kitap indirdik, onun için kendilerine kitap verdiklerimiz ona iman ederler, şunlardan da ona iman eden var. Bizim âyetlerimizi ancak kafirler inkar eder.

(Ve işte bu güzel, bu eşsiz indiriş tarzıyla sana kitap indirdik, ey Muhammed! Onun için, gerek Yahudi ve gerek Hristiyan olsun, Abdullah b. Selâm gibi gerçekten kitaptan istifade etmek nimetine mazhar kılınanlar, o sana indirilen kitaba iman ederler. Şu Araplardan da ona iman eden var. Bizim âyetlerimizi ancak Yahudi Ka'b b. Eşref ve arkadaşları gibi, hakkı örtmeğe alışmış, gavurluğu âdet edinmiş kafirler inkar eder.)

48. Sen, bundan evvel kitap okur değildin, hâla da elinle yazı yazmazsın. Öyle olsaydı batıl peşinde koşanlar şüphelenebilirlerdi.

(Halbuki sen, bu indirilmezden evvel kitap okur değildin, hala elinle yazmazsın da. Ümmi olmayıp da okuyup yazsa idin o mubtiller yani batıl peşinde giden yahut batıl kılmağa bahane arayan o haksız kafirler şüphe edebilirlerdi. Gerçi hak arayan, hakkı yerine getiren insaflı kişiler yine şüphe etmezlerdi. Çünkü mucize olmak için ümmilik şart değildir. Nitekim diğer peygamberler ümmi değillerdi. Ancak o takdirde gerek müşrikler ve gerek kitap ehlinden olan haksızlar için, hiç olmazsa, şüpheye bir bahane bulunmuş olurdu. Bu âyet, Rasûlullah'ın (s.a.v.) peygamber olmadan evvel hiç kitap okuyup yazmadığı hakkında gayet açıktır.)

49. Fakat o (Kur'ân), kendilerine ilim verilmiş kimselerin sinelerinde parıldayan parlak âyetlerdir ve bizim âyetlerimizi ancak zalimler inkar eder.

(Bu Kur'ân, ilim ehlinin gönüllerinde apaçık ve hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde parlayan âyetler, yani Allah tarafından birer alâmet ve parlak mucizelerdir. Ve bizim âyetlerimizi ancak, bildikleri halde hakkı tanımak istemeyen, zulmü âdet edinmiş zalimler inkar eder.)

50. Nitekim, "ona Rabbinden âyetler indirilse ya" dediler. De ki: "O âyetler, hep Allah'ın katındadır. Ben, ancak açık bir uyarıcıyım."

(Nitekim Kitap ehlinin hakkı kabul etmeyen kısmı, Kur'ân'ın âyet, yani mucize olmasını inkar ettiler de dediler ki: "Ona Rabbinden Musa'nın asâsı, Sâlih'in devesi gibi mucizeler indirilse ya!" De ki: Gerek Kur'ân, gerek sizin istediğiniz mucizeler, hepsi Allah katındadır. Kur'ân'ı indiren Allah olduğu gibi öbürlerini indiren ve indirecek olan da yalnız Allah'tır, başkaları değil. Dolayısıyla ne dilerse indirir, ben ona karışmam. Ve ben ancak inanmayanlara gelecek azabın habercisiyim.)

51. Yetmedi mi daha onlara ki sana kitap indirdik, karşılarında okunup duruyor? Şüphesiz ki onda, iman edecek bir kavim için muhakkak bir rahmet ve ilahi bir hatırlatma var.

(O başka âyet, başka mucize isteyenlere kafi gelmedi mi daha, mucize olmak üzere bundan evvel, okuması yazması olmadığı kesin bulunan senin üzerine kitap indirmemiz? İşte o kitap karşılarında okunup duruyor. Şüphe yok ki o kitapta mutlak büyük bir nimet ve ilahi hatırlatma ve nasihat var. Ama, iman edecek bir kavim için, yoksa inat, bağnazlık ve aksilik edecekler için değil.)

52. De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Batıla iman edip de Allah'a küfredenler, işte onlardır hep hüsrana uğrayanlar."

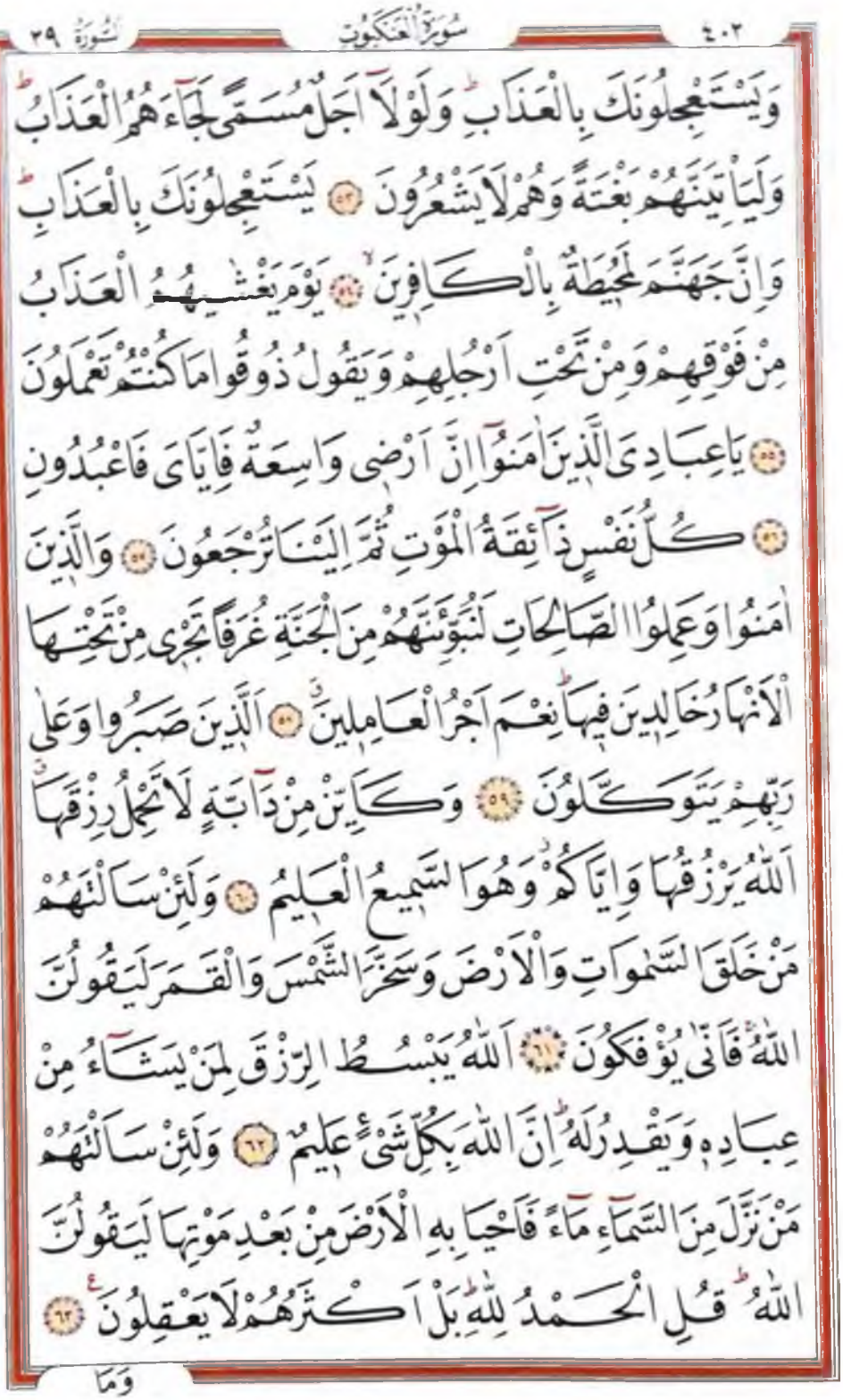
وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ ۚ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاءَهُمُ الْعَذَابُ ۚ
وَلَيَأْتِيَنَّهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ ۚ
وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ
مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿٥٥﴾ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ
﴿٥٦﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُم مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِن تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ
رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَأَيِّن مِّن دَابَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ۖ
اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم
مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ
اللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ
عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم
مَّن نَّزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِن بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ
اللَّهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

وَمَا

53. Bir de senden acele azap istiyorlar. Eğer belirlenmiş bir ecel olmasa idi o azap onlara muhakkak gelmiş idi. Ve elbette o, kendilerine gelecek, onlar farkında olmadan ansızın gelecek.

[Ey Muhammed! Müşrikler, "gökten başımıza taş yağdır" diyerek senden azabı çarçabuk istiyorlar. Bu acelecilik, yalanlama ve alay yollu bir acelecilikdir. Eğer Allah, onların azaba uğramaları ve yok olmaları için belli bir süre takdir etmiş olmasaydı, istedikleri an, mutlaka onlara azap gelirdi. Ama azap onlara, hiç beklemedikleri anda gelecek.]

54. Senden acele azap istiyorlar. Halbuki Cehennem, kafirleri kuşatıp duruyor.

55. O gün ki, azap onları hem üstlerinden, hem ayakları altından saracak da (Allah), "tadın bakalım neler yapıyordunuz" buyuracak.

56. "Ey, benim iman eden kullarım! Ha-

beriniz olsun, benim yeryüzüm geniştir. O halde bana ibadet edin, o halde bana."

(Bu hitap, kafirlerin engellemesinden dolayı dinini gereği gibi yerine getiremeyen bazı müminlere esenlik yolunu göstermek için yapılmış bir şereflendirme hitabıdır. Yani, ey benim iman şerefi ile şereflenmiş olan kullarım! Haberiniz olsun, benim arzım, bulunduğunuz yerden ibaret değil, engindir. O halde sade bana kulluk edin. Yani bulunduğunuz memlekette sade bana ibadet etmek kolay olmaz, dininizi ortaya çıkarmada baskıyla karşılaşır daralırsanız orada bağlanıp kalmayın, onu serbest yapabileceğiniz bir yere gidin, kaçın, hicret edin, o darlıktan genişliğe çıkmak için ne yapmak gerekiyorsa yapın, bana kulluk edin.

Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Her kim dini sebebine bir yerden bir yere kaçarsa, bir karış da olsa, Cenneti hak eder ve İbrahim ile Muhammed'e arkadaş olur.")

57. Her nefis ölümü tadacak, sonra döndürülüp bize getirileceksiniz.

(Her can, her nasıl olsa ve her nerede bulunsa ölümü tadacak. Sonra tekrar diriltilip Hakkın huzuruna dikilerek mükafatınızı veya cezanızı alacaksınız. Dolayısıyla ondan kaçmakla kurtulamazsınız, aksine Allah'tan başkasına kulluk etmemek için zorlama karşısında bile her fedakarlığı göze alarak Hakkın huzuruna tam bir ihlas ve hürriyetle gitmeğe çalışmalı.)

58. Ve iman edip salih ameller yapmış olanlar, elbette onları içinde ebedi kalacakları halde cennetin, altlarından ırmaklar akan köşklerine yerleştireceğiz. Ne güzeldir ecri, o iş görenlerin!

[Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Şüphesiz cennetlikler, üzerlerindeki köşklerin sahiplerini, sizin doğu ve batı ufkunda batmak üzere olan parlak yıldızı gördüğünüz gibi görürler. Çünkü bunlarla onların arasında fark vardır." Ashab: "Ey Allah'ın Rasulü! Bunlar, peygamberlerin yerleridir, başkaları oralara ulaşamaz" deyince Hz. Peygamber (a.s.): "Bilakis onlar, Allah'a iman ve peygamberleri tasdik edenlerdir." buyurmuştur. Müslim, Cennet 11.

Gerçi her mümin Cennete girecektir ama dünyadaki iman ve amellerinin derecelerine göre cennetteki makam ve mevkileri farklı olacaktır.]

59. Ki onlar sabretmişlerdir ve yalnız Rablerine dayanırlar.

[Onlar, Allah yolunda işkence çekme ve hicret etme zorluklarına katlanan, bütün işlerinde Rablerine güvenen kimselerdir. Bu âyet, iyi amel işleyenlerin kimler olduğunu açıklıyor.

Ebu Hayyan şöyle der: Şu iki şey, bütün iyilikleri kendilerinde toplamaktadır: sabretme ve işi Allah'a bırakma.]

60. Öyle ya, nice hayvanlar var rızkını taşıyamaz. Allah onlara da rızık veriyor, size de. O, öyle her şeyi işiten, öyle her şeyi bilendir.

(Hicret emri verilince bazıları, "geçimliğimiz olmayan memlekete nasıl gideriz?" demişlerdi, bunun üzerine bu âyet indi.)

61. Andolsun, sorsan onlara: "Kim, o gökleri ve yeri yaratıp Güneşi ve Ayı emre boyun eğdirmiş?" Elbette şüphesiz " Allah" derler. O halde nasıl şirke çevriliyorlar?

62. Allah, kullarından dilediğine rızkı serer de, kısar da ona. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

63. Andolsun yine sorsan onlara: "Kim o gökten ard arda bir su indirip de yeryüzüne ölümünden sonra onunla hayat vermekte?" Elbette şüphesiz "Allah" diyecekler. "Elhamdülillah" de. Fakat onların çoğu, akıl edemezler.

[Bu âyetlerden de anlaşıldığı gibi, müşrikler, Allah'ın, her şeyin yaratıcısı olduğunu, rızıkları O'nun verdiğini, göklerden yağmur indirip onunla yeryüzünde çeşitli bitkileri kendisinin bitirdiğini kabul etmekte, ama bunun yanında, Allah'a yardımcı olurlar inancıyla bazı putları ve benzeri şeyleri O'na ortak koşmaktadırlar. Yüce Allah, şirkin her çeşidini yok etmek ve bir Allah inancını sağlamlaştırmak için bu gibi âyetlerle Rasulüne telkinde bulunuyor ve onu, müşrikleri uyarmakla görevlendiriyor.]

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَهْوٌ وَّلَعِبٌ ؕ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ
لَهِيَ الْحَيَوَانُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿٦٤﴾ فَاِذَا رَكِبُوْا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا
اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُوْنَ ۙ ﴿٦٥﴾
لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ۙ وَلِيَتَمَتَّعُوْا ۟ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿٦٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا
حَرَمًا اٰمِنًا وَّيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ؕ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَةِ
اللّٰهِ يَكْفُرُوْنَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ
بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهٗ ؕ اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿٦٨﴾ وَالَّذِيْنَ
جَاهَدُوْا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٦٩﴾

سورة الروم مكية وهي ستون آية

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
الٓمّٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّوْمُ ۙ ﴿٢﴾ فِيْٓ اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ
غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُوْنَ ۙ ﴿٣﴾ فِيْ بِضْعِ سِنِيْنَ ؕ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ
وَمِنْۢ بَعْدُ ؕ وَيَوْمَئِذٍ يَّفْرَحُ الْمُؤْمِنُوْنَ ۙ ﴿٤﴾ بِنَصْرِ
اللّٰهِ ؕ يَنْصُرُ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ

64. Bu dünya hayatı bir eğlence ve oyundan ibarettir. Gerçekten son yurt (Âhiret yurdu), işte halis hayat o, amma bilselerdi.

[Evet, eğer bilselerdi, geçici yurdu ebedi yurda tercih etmezlerdi. Çünkü bu fani dünyanın hiç değeri yoktur.

Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Eğer Allah katında dünyanın, bir sivrisinek kanadı kadar değeri olsaydı, kafire o dünyadan bir yudum dahi su içirmezdi." Tirmizi, Zühd 13.]

65. Baksana, gemiye bindiklerinde dini Allah'a halis kılarak O'na samimiyetle dua ederler de derken kendilerini karaya çıkardı mı derhal şirke koyulurlar...

66. ...Ki kendilerine verdiğimiz nimete nankörlük etsinler ve hayattan zevk alsınlar. Fakat ilerde bilecekler.

67. Ya görmediler de mi biz bir Harem yapmışız, emniyet içinde, halbuki etraflarında insanlar çarpılıp kapılıyor? Hala batıla inanıyorlar da Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?

[O kafirler, kalp ve ibret gözüyle görmediler mi ki, biz onların yurdu Mekke'yi yağma ve talandan korunmuş ve içinde yaşayanların, öldürülme ve esir düşmeden emin olduğu bir belde kıldık. Halbuki çevrelerindeki insanlar esir ediliyorlar ve öldürülüyorlar.]

68. Allah'a karşı bir yalanı iftira eden yahut hak kendine gelince ona yalan diyen kimseden daha zalim kim olabilir? Cehennemde değil midir ancak kafirlerin yeri?

69. Bizim uğrumuzda cihat edenlere gelince, elbette biz onlara yollarımızı gösteririz. Ve şüphesiz ki Allah, her halde ihsan sahipleriyle beraberdir.

30
RÛM SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 60 âyettir.

[Bizanslılar (Rum) ile İranlılar arasında bir savaş olacağını ve bu savaşın Bizanslıların üstünlüğüyle sona ereceğini haber vererek Kur'ân-ı Kerim'in doğruluğunu ve dolayısıyla onun bir mucize olduğunu gösteren bu mübârek sûre adını ilk âyetinde geçen Rûm kelimesinden alır.

Bu mucize haber dışında sûrede, hak-batıl mücadelesinin öteden beri süre geldiği haber verilir ve bu mücadelelerde hakkın batıla galip geldiğini gösteren delil ve şahitler getirilir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Mîm.

2. Rumlar, yenilgiye uğradı...

(Hz. Muhammed'in (a.s.) peygamber gönderildiği sıralarda Doğu Roma ile Iran, dünyanın en büyük iki devleti idiler. Peygamberliğin beşinci, yani Miladın 613. senelerinde bu iki komşu ve rakip devlet birbiriyle kanlı bir savaşa girişmişlerdi. Bu savaş sonunda Doğu Roma İmparatorluğu darmadağın olmuş, helak olup yere serilmişti. Romalıların bu yenilgi haberi Mekke'ye ulaştığı zaman müşrikler ferahlamış ve müslümanlara karşı sevinç gösterisinde bulunmuşlar: "Siz ve Hristiyanlar Kitap ehlisiniz, biz ve Farslılar ümmiyiz, kitabımız yok. Bizim kardeşlerimiz, sizin kardeşlerinizi tepelediler. Biz de sizi tepeleriz" demişlerdi. Bunun üzerine Muhammed mucizesi olmak üzere şu âyet inip buyruldu ki:)

3. ...Yerin yakınında. Bununla beraber onlar, bu yenilgilerinin arkasından muhakkak galip gelecekler...

(Gerçi Romalılar yenildi, Mekke topraklarının yani Arabistan'ın en yakınında: Şam'da, yahut Roma başşehrinin pek yakınında, yani Anadolu'da İstanbul civarında demek olabilir ki ikisi de doğrudur. O sırada Roma İmparatorluğu öyle perişan olmuştu ki iç isyanlarla devlet çöküntüye uğramış, ordusu dağılmış, hazinesi boşalmış, İmparator Hirakl, İstanbul'u terk ederek Kartaca'ya kaçmağı bile kurmuştu. Böyle bir çöküş içinde Romalıların birkaç senede canlanıp yeniden galip geleceklerine kesinlikle hükmetmek şöyle dursun, ihtimal vermek bile normalde akılların alabileceği bir şey değildi. Fakat böyle bir durumda yüce Allah Rasulüne gaipten şu haberi veriyordu: Bununla beraber onlar, bu yenilgilerinin ardından kesinlikle galip gelecekler, hem uzak değil..)

4. ...Birkaç sene içinde. Önünde de sonunda da emir, Allah'ındır. Ve o gün müminler ferahlanacaklar...

(Bu âyet inince Ebubekir, o sevinen müşriklere şöyle demişti: "Allah, sizin gözünüzü aydınlatmayacak, peygamberimiz haber verdi. Vallahi Romalılar bir kaç yıl içinde Farslılara galip gelecek." Buna karşı Übeyy b. Halef: "Yalan söylüyorsun, haydi aramızda bir süre belirle, seninle bahse girelim" dedi ve on deve üzerine bahse girip üç sene süre belirlediler. Ebubekir, durumu Rasûlullah'a haber verdi. Rasûlullah (s.a.v.): "Haber verilen süre, üç ile dokuz yıl arasıdır. Miktarı artır, süreyi uzat" buyurdu. Bunun üzerine Ebubekir çıktı. Übeyy'e rast gelince o: "Galiba pişman oldun" dedi. "hayır, dedi, gel seninle bahsi artıralım, süreyi de uzatalım. Haydi dokuz seneye kadar yüz deve yap." O da: "Haydi yaptım" dedi. Tirmizi'nin Tefsiru'l-Kur'ân, 31'de rivayet ettiği üzere Bedir Günü Romalılar Farslılara gelip geldi. Ebubekir de sonra develeri Übeyy'in varislerinden aldı, peygambere götürdü, Efendimiz (a.s.) de ona: "bunu sadaka olarak dağıt" buyurdu.)

5. ...Allah'ın yardımıyla. O, kimi dilerse galip kılar. Ve izzet sahibi O'dur, merhamet sahibi O'dur.

(Romalıların galip geldiği gün müslümanlar da Bedir'de müşrikleri yendiler ve onların galip gelmesiyle değil, Allah'ın kendilerini zafere ulaştıran yardımıyla sevindiler.)

وَعْدَ اللَّهِ ۖ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ
الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِم ۗ مَّا
خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ
وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي
الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ
كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ
مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانَ اللَّهُ
لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ ثُمَّ
كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوأَىٰ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ
وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ
إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ
يَكُن لَّهُم مِّن شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ
﴿١٣﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾
وَأَمَّا

6. Allah'ın va'di bu. Allah va'dinden dönmez ve fakat insanların çoğu bilmezler.

(Bu zikredilen üstünlük ve yardım öyle bir vaatır ki onu yüce Allah vaat etti. Dolayısıyla bunlar kesinlikle gerçekleşecektir.

Burada açık olan iki vaat var. Birisi Romalıların yenildikten sonra galip gelecekleri, birisi de müminlerin yardım ve zafer ile ferahlanacaklarıdır. Bu iki vaat çok geçmeden gerçekleşti. Romalıların galip geldiği gün, müslümanlar da Bedir'de galip geldiler. Böylece bunun, Muhammed'in (a.s) peygamberliğini ispat eden ilahi bir mucize olduğu anlaşıldı. İngiliz tarihçi Kiyon, bu hayret verici peygamber haberinin gerçekleşmesi karşısında şaşırarak 1250 sene sonra şu satırları yazmıştır: "İki imparatorluğunun sınırları dışında bulunan ve bunlardan her birinin diğerini yok etmek için hazırladığı tertibatı bilen Muhammed, İranlıların adım başı zafer kazandıkları bir dakikada Bizanslıların bir kaç sene sonra yeniden galip geleceklerini söyledi. Dünyada hiçbir haber, o zaman ki durum karşısında bunun kadar

[Bu ayet, "Dinin esasları akıl ve mantıkla değil, ancak vahiy ile bilinebilir" diyen bazı kimselere cevaben inmiştir.]

7. Dünya hayatından ne yüze çıkarsa onu bilirler, âhiretten ise hep gafildirler.

[Râzî der ki: "Onların bilgileri dünyaya mahsustur. Bununla beraber dünyayı da olduğu gibi bilemezler. Sadece dünyanın dış görünüşünü bilirler ki, bu da onun lezzetten ve eğlencelerdir."]

8. Nefislerinde bir düşünmediler de mi? Allah o gökleri ve yeri ve bu ikisinin arasındakileri başka değil, ancak hak sebep ve belli bir ecel ile yaratmıştır. Bununla beraber, doğrusu insanlardan bir çoğu Rablerine kavuşmayı inkâr edicidirler.

(Göklerde, yerde ve bütün bunların aralarında bulunan varlıklardan hepsinin bir ömrü, belirli bir süre ile eceli, bir sonu vardır. Bununla beraber hiçbiri boşuna yaratılmamış, her biri sabit ve kalıcı bir hakka delalet etmek üzere bir hak sebep, bir hak hikmet ile yaratılmıştır. Onun için hepsi, "O'nun zatından başka her şey helak olucudur" meâlindeki Kasas, 28/88 âyeti manasınca bu dünyanın fanî olup sonunda Hakkın huzuruna gidilen bir âhiret bulunduğunu anlatmaktadır. Ama insanlardan birçoğu yalnız âhiretten ve ilerisini düşünmekten gafil olmakla kalmazlar da dünyayı sonsuz imiş gibi varsayarlar, yahut da bütün yaratılış hikmetsiz, gayesiz, batıl imiş gibi, her şeyin yok olup sonunda boşa gittiğini ve dolayısıyla insanın sonu da bir ölümle hiç olup bittiğini iddia ederler, Rablerinin celâl ve cemaline ermeği kabul etmez, inkâr ederler.)

9. Ya yeryüzünde gezip bir bakmadılar da mı? Nasıl olmuş sonu, kendilerinden öncekilerin? Öncekiler, kuvvetçe kendilerinden daha şiddetli idiler, yeri aklarmışlar ve onu, kendilerinin imar etmesinden ziyade imar etmişlerdi, peygamberleri de onlara delillerle gelmişlerdi. Demek Allah onlara zulmetmiyordu ve fakat kendileri, nefislerine zulmediyorlardı.

[Beyzâvî şöyle der: "Bu âyette Mekkelilerle bir tür alay vardır. Şöyle ki, Mekkeliler, geliri olmayan bir bölgeye sığınmış zayıf kimselerdi. Öncekilerden daha zayıf durumda oldukları halde, dünya malıyla gururlanıp övünüyorlardı."]

10. Sonra o fenalık yapanların sonu, en fenası oldu. Çünkü Allah'ın âyetlerini yalanladılar ve onlarla eğleniyorlardı.

(Sonların en kötüsü, en kötü ceza olan Cehennem azabıdır.)

11. Allah, yaratmayı ilkin yapar, sonra da çevirir onu yeniden yapar. Sonra hep döndürülüp O'na götürüleceksiniz.

12. O saat gelip çattığı gün, suçlular hep ümidi keserler.

13. Kendilerine ortaklarından şefaat edenler de bulunmaz. Ortaklarını hep inkâr edici olmuşlardır.

[Allaha ortak koştukları put ve benzeri varlıklar onlara şefaat edip kendilerini Cehennem azabından kurtaramayacaklar. Onlar da dünyada taptıkları putların birer mabut olmadıklarını anlayarak onları inkâr edeceklerdir. Ne yazık ki bu inkârları artık onlara bir fayda vermeyecektir.]

14. Hem o saat gelip çattığı gün, o gün ayrılırlar.

[Asla bir araya gelmezler. Hasan-ı Basrî şöyle der: Onlar her ne kadar dünyada bir araya gelmiş olsalar da kıyamet günü birbirlerinden ayrılacaklardır. Müminler, en üst mertebede, inkârcılar ise en alt tabakada olacaklardır.]

15. İmdi iman edip salih ameller yapmış olanlar, o vakit onlar, sulu, yeşillikli, güzel bir bostanda neşelenirler.

[Cennetin gül bahçelerinde zevk içinde yaşatılırlar, güzel şeyler dinler ve hoşlarına giden şeyleri yer içerler. Hoşa giden nağme ve seslerle zevk alırlar. Hatta bazı ağaçların dallarını ve yapraklarını rüzgar salladıkça her biri bir çeşit ses çıkarıp Cennet ehlinin bununla zevkleneceklerî Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiştir.]

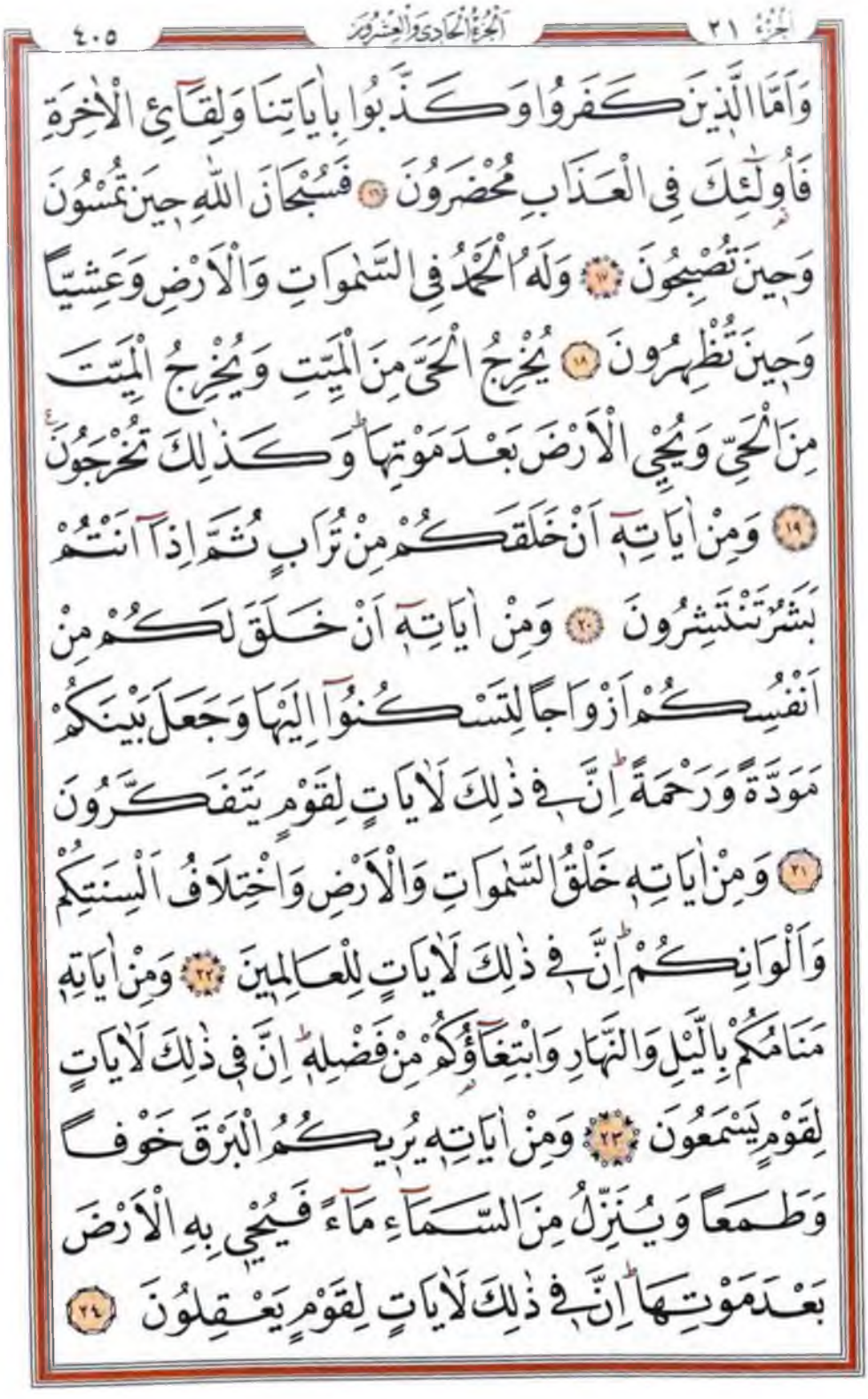

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ
فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾ فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ
وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا
وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ
مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾
وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ
بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ
أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ
مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
﴿٢١﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ
وَأَلْوَانِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ
مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا
وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

16. Âyetlerimize ve âhiretteki buluşmaya yalan deyip küfredenlere gelince, işte bunlar, o vakit azap içinde yakalanıp zorla mahkeme huzuruna getirilirler.

17. O halde akşam ettiğiniz zamanda ve sabah ettiğiniz zamanda tesbih Allah'a!

(Madem ki Kıyamet gelip çatacaktır, o gün o ümitsizlik ve zorla mahkemeye çıkarılmaktan kurtulup bir bahçede neşelenebilmek için şimdi Allah'a tesbih ediniz. Burada "tesbih ediniz" sözü, tesbihlerin en mükemmeli olan namaz ile yorumlanmıştır. Onun için denilebilir ki bu ve bundan sonraki âyette beş vakit namaz özetlenmiştir. "Akşam ettiğiniz zaman": Bu, iki vakti kapsar. Biri, güneşin batışını izleyen ilk akşam vakti ki, şafak denilen kızıllık veya beyazlık gaip olana kadardır. İkincisi, şafağın gaip olmasını izleyen yatsı vakti ki Fecre kadardır. "Sabah ettiğiniz zaman": tan yeri ağardıktan güneş doğana kadar olan vakit ki, sabah namazı vaktidir. O ne güzel vakit, o ne güzel nimet!)

18. Hem göklerde ve yerde (hamd O'na.) İkindileyin ve öğlen ettiğiniz zaman da (tesbih Allah'a!)

(Aşiyy; akşam üstü demek olduğuna göre, ikindi vakti, asrı sâni olmak gerektir. Bir de öğle vakti. Bu ikisiyle tam beş vakit olmuş olur.)

19. O, ölüden diri çıkarır, diriden ölü çıkarır ve toprağa ölümünden sonra hayat verir. Sizler de işte öyle çıkarılacaksınız.

(Allah ölüden diri, yani besinden hayvan, yumurtadan civciv, nutfeden insan, cahilden alim, kafirden mümin çıkarır. Aksine diriden de ölü çıkarır, bunun misali çoktur. Ve yeryüzüne ölümünden sonra hayat verir. Güzden sonra baharın durumuna bir bak. İşte siz de öyle çıkarılacaksınız.)

20. O'nun âyetlerindendir ki sizi bir topraktan yarattı, sonra da siz şimdi bir beşersiniz, yayılıp duruyorsunuz.

(Derisi çıplak, zarif bir yaratık olarak üreyip, çoğalıp yayılıyorsunuz. Bir kara toprağın bu derece olgunlaşmağa erdirilmesi, işte yüce Yaratıcının rablığını ve ölüleri diriltmeğe gücü yettiğini gösteren âyetlerdendir.)

21. Yine O'nun âyetlerindendir ki sizin için, kendilerine ısınırsınız diye nefislerinizden eşler yaratmış ve aranızda bir sevgi ve esirgeme var etmiş. Şüphesiz ki bunda, düşünecek bir kavim için âyetler var.

(Bu âyet, üzerinde çok düşünülecek, bir âyettir. Hem sade bireyin düşünmesi yeterli değil, toplum da düşünmelidir. Düşünecek bir toplum için, insan yaratılışıyla ilgili bu âyette öyle hikmetler, deliller vardır ki insanlığın, nasıl yüksek bir ahlak ve sevimli bir medeniyete yetenekli ve ne kadar mutlu bir hayat ve nimete aday olarak yaratıldığını ve bu hayatın temel direklerinden biri olan kadının düşüş ve zilletten korunması için sevgi ve esirgeme duygularıyla nasıl bir sosyal düzen izlemek gerektiğini gösterir.)

22. Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve benizlerinizin farklı oluşu da yine O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz ki bunda, alimler için âyetler var.

(İlim ehli olan alimler bilirler ki, göklerin ve yerin yaratılışında öyle yüksek sanat vardır ki her noktası onu yaratan Allah'ın ilim ve iradesiyle sıfatının kemalini gösterir. Dillerin ve renklerin değişik olmasında da birçok hikmet vardır. Bütün bu türlülük ve değişiklik, tabiatın tek düzeliğini değiştirerek değişik tabiatlar yaratan yüce Allah'ın gücünü gösterir.)

23. Yine gecede ve gündüzde uyumanız ve lütuf ve fazlından aramanız, O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz ki bunda, işitecek bir kavim için âyetler var.

("Lütuf ve fazlından" âyetinde şu nükteler vardır: İnsan çalışmalı fakat kısmet olan nasibi kendinden değil, Allah'ın lütfundan bilmeli. Her gün bir kâr ve yükselme aramalıdır. Zira "fazl", ziyade demektir, ticaret de kâr kazanmaktır. Bir de aramak, yüce Allah'ın lütuf ve fazlını sezmek, ummaktır. Ve hatta çalışıp aramanın kendisi bile Allah'ın lütfundandır.)

24. Yine O'nun âyetlerindendir: Size hem korku ve hem ümit için şimşek gösteriyor ve gökten bir su indiriyor da onunla yere ölümünden sonra hayat veriyor. Şüphesiz ki bunda, akıl edecek bir kavim için âyetler var.

(Aklı olan çok düşünmeye ihtiyaç kalmadan bir sezgi ile anlar ki, bunu yapanın ölüleri diriltmeğe gücü yeter. Ölmüş bir kavim de bir şimşek parıltısı arasında gökten inen su gibi hayat neş'esi ile diriliverir.

Yüce Allah şimşekle, korku ve ümit, iki zıt halini birden telkin eder. Korku, yıldırım korkusu, ümit de rahmet ümididir.)

وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنْ تَقُوْمَ السَّمَآءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِهٖ ۭ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ
دَعْوَةً مِّنَ الْاَرْضِ ۡ اِذَآ اَنْتُمْ تَخْرُجُوْنَ ﴿٢٥﴾ وَلَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ ۭ كُلٌّ لَّهٗ قٰنِتُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذِيْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ
يُعِيْدُهٗ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِ ۭ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِي السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٢٧﴾ ضَرَبَ لَكُمْ مَّثَلًا مِّنْ
اَنْفُسِكُمْ ۭ هَلْ لَّكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِّنْ شُرَكَاۗءَ
فِيْ مَا رَزَقْنٰكُمْ فَاَنْتُمْ فِيْهِ سَوَاۗءٌ تَخَافُوْنَهُمْ كَخِيْفَتِكُمْ
اَنْفُسَكُمْ ۭ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿٢٨﴾ بَلِ اتَّبَعَ
الَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا اَهْوَاۗءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ فَمَنْ يَّهْدِيْ مَنْ اَضَلَّ
اللّٰهُ ۭ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٢٩﴾ فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّيْنِ حَنِيْفًا ۭ فِطْرَتَ
اللّٰهِ الَّتِيْ فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۭ لَا تَبْدِيْلَ لِخَلْقِ
اللّٰهِ ۭ ذٰلِكَ الدِّيْنُ الْقَيِّمُ ۙ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٣٠﴾ مُنِيْبِيْنَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوْهُ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ
وَلَا تَكُوْنُوْا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذِيْنَ فَرَّقُوْا دِيْنَهُمْ
وَكَانُوْا شِيَعًا ۭ كُلُّ حِزْبٍۢ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُوْنَ ﴿٣٢﴾

وَاِذَا

25. Göğün ve yerin O'nun emriyle durması, yine O'nun âyetlerindendir. Sonra sizi bir çağırışla yerden çağırdığı vakit, derhal siz çıkarsınız.

(Göğün ve yerin varlıkta yerini alması, hep O'nun "kün=ol" emriyledir. Çekim ve denge kanunları, hep O'nun emrinden ibarettir. Sonra sizi bir çağırdı mı yerden, derhal kabirlerden çıkar, Mahşere koşarsınız.)

26. Hem göklerde ve yerde kim varsa O'nundur, hepsi O'na divan durmaktadır.

(Yani gönlüyle itaat etmek istemeyen kafirler bile, istemeyerek da olsa, sonunda O'na boyun eğmeğe mecbur kalırlar, kesin hükmüne karşı gelemezler.)

27. Hem O'dur o yaratmayı ilkin yapan, sonra onu çevirip yeniden yapacak olan ki, bu O'na daha kolaydır. Göklerde ve yerde

destan olan en yüksek şan O'nun. Ve azîz O, hakîm O'dur.

(Yüce Allah bizim anlayabileceğimiz şekilde bir ifadeyle, tekrar yapmanın ilk yapmaktan daha kolay olduğunu söyledi. Çünkü doğal açıdan bakıldığı zaman ilk yapmak, tabiata aykırı iken ikincisi tabii, doğal olmuş olur. Yoksa yüce Allah için zorluk veya kolaylık söz konusu değildir. Bir şeyi yapması için "ol" demesi yeterlidir.)

28. Size kendinizden bir temsil yaptı: Hiç size kısmet ettiğimiz şeyde, elleriniz altındaki mülklerinizden ortaklarınız bulunur da onlarla siz eşit olur, kendilerinizi saydığınız gibi onları sayar mısınız? İşte akıl edecek bir kavim için âyetleri böyle ayırt ediyoruz.

(Allah sizlere sizden bir temsil yaptı. Bu temsil, şirkin batıl olduğunu gayet açık bir şekilde göstermek içindir. Yani bir mülk sahibine, kendi mülkü altında bulunanlardan bir ortak varsaymak çelişkidir, batıldır. Bunu kendinizden bir pay biçerek anlayabilirsiniz. Hiç sizin köleniz, uşağınız, hayvanınız gibi mülkünüz altında olan şeyler, Allah'ın size lütfettiği mülkte sizin ortağınız, denginiz olur da, bu şekilde mülk durumunda olan şeyler, o mülkün sahibine denk olabilir mi? Olamaz değil mi? İmdi sizin mülkünüzden size ortak olamazken, kendi var etmesi olduğu için bütün varlıklar kendi mülkü olan Allah'a O'nun mülkünden, yaratıklarından, kullarından bir ortak nasıl olabilir? İşte biz, aklını kullanacak bir topluluk için âyetlerimizi böyle açıklıyoruz.)

29. Fakat zulmedenler hiçbir ilimsiz nefsânî arzularına uydular. Artık Allah'ın şaşırttığını kim yola getirebilir? Onlara yardımcılardan eser de yoktur.

(O haksızlığı yapıp Allah'a ortak koşanlar, bir şey bildiklerinden dolayı değil, ilme uymayan havaları ardında koştuklarından dolayı kendilerini heveslere esir ederek haksızlıkla, zalimlikle şirke saptılar, mülk sahibini kendi mülküne ortak etmek, eşit tutmak haksızlığıyla Allah'a O'nun mülkünden, yarattıklarından ortaklar uydurarak onlara taptılar. Artık yola gelme ihtimali kalmamış olan o zalimleri ne dünyada o şaşkınlıklarından ne de âhirette onun gereği olan azaptan kurtaracak hiçbir yardımcı da yoktur. Yani o taptıkları şeylerin onlara hiçbir faydası olmayacaktır.)

30. O halde yüzünü, Allah'ı birleyen biri olarak dine, Allah'ın, insanları üzerine yaratmış olduğu fıtratına tut. Allah'ın yaratmasına bedel bulunmaz. Doğru, sabit din odur. Ve fakat insanların çoğu bilmezler.

(Allah'ın fıtratı, O'nun fıtrat olan dinidir ki insanları onun üzerine yaratmıştır. Hepsi ruhlar âlemindeki fıtrat sözleşmesinde "Rabbiniz değil miyim?" 'A'râf, 7/172' hitabına, "bela=evet Rabbimizsin" demiştir, insan olarak yaratılmayı kabul etmekle Yaratanın rabliğine şahit olmağa ahit ve söz vermiştir. Onun içindir ki her doğan çocuk, Allah'ın varlığını ve rablığını kabul etmiş bir kişi olarak doğar. Nitekim hadiste şöyle buyrulmuştur: "Her doğan, fıtrat üzere doğar. Öyle iken anne ve babasıdır ki onu yahudi veya hristiyan ve ateşperest yapar." Buhârî, Cenaiz 80, 93, Kader 3; Müslim, Kader 22-25.

Tefsircilerin çoğu fıtratı, hakkı kabul ve idrak etme kabiliyeti diye, fıtrata sarılmayı da gereğince amel etmek şeklinde tefsir etmişlerdir.)

31. Başkasından geçerek hep O'na gönül verin, O'ndan korkun ve namaza devam edin de müşriklerden olmayın.

(Hepiniz tevbe ve ihlas ile Allah'a dönüp sığınarak Allah fıtratına, o tevhide sımsıkı sarılın. Hem O'ndan korkun ve namazı güzel kılın, amellerinizi yalnız Allah için yapın, onlara açık veya gizli bir şirk karıştırmayın.)

32. O kimselerden olmayın ki dinlerini ayırıp öbek öbek olmuşlardır. Her grup, kendilerininkine güvenmektedir.

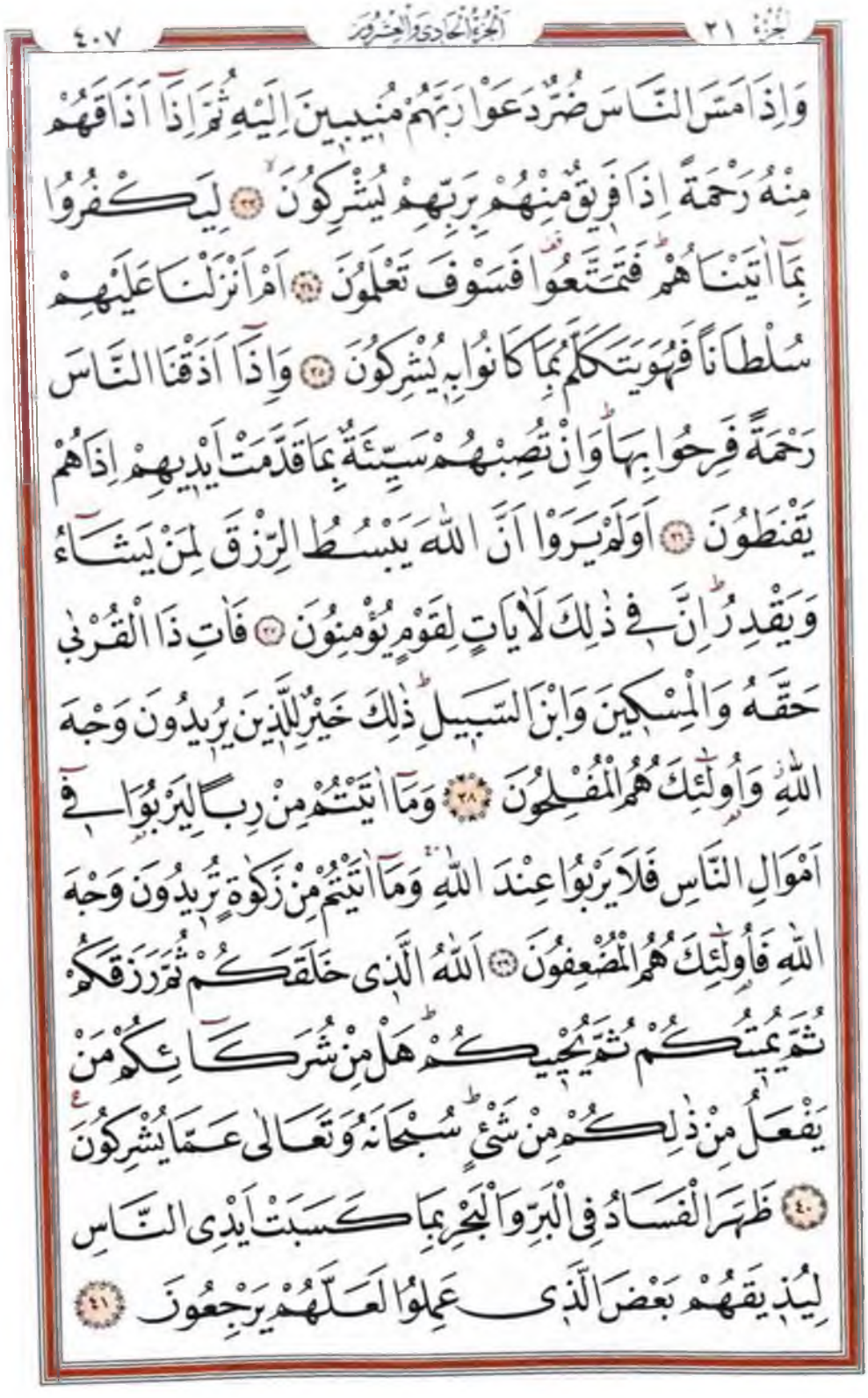
وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُم مُّنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُم
مِّنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا
بِمَا آتَيْنَاهُمْ ۚ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ أَنزَلْنَا عَلَيْهِمْ
سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾ وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ
رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ
يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ
وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾ فَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ
حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ
اللَّهِ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا آتَيْتُم مِّن رِّبًا لِّيَرْبُوَا فِي
أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُو عِندَ اللَّهِ ۖ وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ
اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ
ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ۖ هَلْ مِن شُرَكَائِكُم مَّن
يَفْعَلُ مِن ذَٰلِكُم مِّن شَيْءٍ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾
﴿٤٠﴾ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ
لِيُذِيقَهُم بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

33. Bununla beraber insanlara bir keder dokunduğu vakit, her şeyden geçerek Rablerine yalvarır, dua ederler. Sonra tarafından bir rahmet tattırıverdiği vakit de bakarsın onlardan bir kısmı tutar, o Rablerine ortak koşarlar...

(İnsanlara bir sıkıntı dokunduğu vakit, bütün o güvendiklerinden ve her şeyden geçip yalnız yaratan Rablerine gönül vererek hep O'na yalvarırlar. Böyle iken daha sonra Allah onlardan o sıkıntıyı giderip bir nimet ihsan ediverince de şükredecek yerde tutarlar, "bu şundan oldu, bundan oldu, benden oldu, senden oldu" diyerek Allah'ın lütfunu başkalarına isnat etmeğe kalkarlar...)

34. ...Ki kendilerine verdiğimiz nimete nankörlük etsinler. Haydin zevk edin bakalım, yarın bileceksiniz.

35. Yoksa biz onlara bir ferman indirmi-

şiz de O'na ortak koşmalarını o mu söylüyor?

(Hayır, öyle bir kitap ve delil indirilmedi. Fakat onlar yukarda söylendiği üzere hiçbir bilgi olmaksızın nefsânî arzuları ardında gittiler, keyiflerine hoş gelene veya gözlerinin korktuğuna taptılar.)

36. Bir de biz insanlara bir rahmet tattırdığımız vakit ona güveniyorlar da ellerinin takdim ettiği bir sebeple başlarına bir fenalık gelirse her ümidi kesiveriyorlar.

(Aslında, "de ki: Allah'ın lütfüyle, rahmetiyle, evet ancak onunla artık ferahlansınlar" 'Yûnus, 10/58' buyrulduğu üzere, Allah'ın lütfü ve rahmetiyle sevinmek, yasaklanmış değil, aksine emredilmiştir. Fakat o sevinmekten maksat, nimet vereni tanıyarak hamd ve şükrünü bilmek manasına sevinmektir. Burada ise nimet vereni hesaba almayıp sade nimete güvenerek şımarıp heveslerine uyan kimselerin durumu beyan ediliyor ki, bunlar ibadet ederlerse bile dünya menfaati için ederler ve sırf nimete güvendikleri için öyle davranırlar. Ama kendi yaptıkları işlerden birisi sebebiyle de başlarına bir fenalık gelirse derhal ümitsizliğe düşer, Allah'ın rahmetinden büsbütün ümidi kesiverirler.

Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Mümin, taze ekine benzer, rüzgar estikçe yatar, yine kalkar. Kafir, çam ağacına benzer rüzgâr estikçe gürler, fakat bir kere yıkılınca artık kalkamaz." Müslim, Münafıkun 58-62.) [Yani mümin, başına her ne bela gelse Allah'tan ümidini kesmez, sabreder. Bu ise onun günahlarına kefaret olur. Kafir ise bir yıkıldımı bir daha doğrulamayan ağaca benzer.]

37. Görmediler mi Allah, dilediğine rızkı serer, hem de sıkar? Şüphesiz bunda, iman edecek bir kavim için âyetler var.

(Bu âyetleri görenler, ne nimete güvenir ne de ümidi keserler. Bollukta da darlıkta da Allah'a dayanırlar.)

38. O halde yakınlığı olana da hakkını ver, yoksula da, yolcuya da. Allah rızasını murat edenler için bu, daha hayırlıdır. Felah bulanlar da işte onlardır.

(Hak dininin doğruluğunun gereği, böyle uzak yakın demeyip hakkı yerine koymaktır. Kimsenin hakkını yemedikten başka, kim olursa olsun, muhtaç olanlara mümkün olan yardımı yapmak, nafaka ve sadaka vermek ve diğer iyilik ve hayır türlerinden biriyle bakmaktır. Muhtaç olan akrabanın insanda bir hakkı olacağı gibi, geçimsiz kalmış bir çaresizin, yolda kalmış bir yolcunun bütün toplumda bir hakkı vardır. Dolasıyla bunları gözetecek kurumlar yapılmalıdır.)

39. İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz riba (faiz), Allah yanında artmaz. Allah rızasını murat ederek verdiğiniz zekât ise, kat kat katlayanlar işte on (u veren)lerdir.

(Bazıları ribadan maksat, bildiğimiz riba yani faiz olduğunu söylemişlerdir ki açık olan da budur. Bazıları da, fazlasıyla karşılığı gözetilerek verilen fazla hediyeler, bahşişler olduğunu söylemişlerdir ki bu mana, İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir. Buna göre fazlasıyla karşılığı gözetilerek verilen hediyeler, bir tür faizciliğe benzetilerek yerilmiş olacağından, bunun gerekli sonucu olarak faizin yasaklanmasında daha açık olmuş olur.)

40. Allah O'dur ki sizi yarattı, sonra da size rızık verdi, sonra sizi öldürür, sonra sizi diriltir. Hiç sizin ortaklarınızdan bunlardan birini yapacak var mı? Çok uzak ve çok yüksektir o Sübhân, onların şirk koşmasından.

41. Yaptıklarının bazısını kendilerine tattırmak için, insanların ellerinin kazandığı ile karada ve denizde fesat meydana geldi. Gerek ki dönerler.

(İnsanlar yaptıklarının tam karşılığını âhirette tadacaklar, asıl cezasını orada çekecekler. Fakat amellerinin acısını biraz tatsınlar da tevbe edip şirkten vazgeçerek fıtrat dinine, hak tevhide, salih kişiler olmaya dönsünler diye bu dünyada da biraz kendilerine tattırılır.)

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ
كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ
أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَنْ كَفَرَ
فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ
الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ
﴿٤٥﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ
رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ
فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا
عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا
فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ
مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ
﴿٤٨﴾ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ
﴿٤٩﴾ فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

وَلَئِنْ

42. De ki: "Yeryüzünde bir gezin de bakın, bundan evvelkilerin sonu nasıl olmuş?" Onların çoğu müşrik idiler.

(Şirk koşmakla, Allah'ın hikmetine karşı hükümler koymağa kalkışmakla Allah'tan kurtulmanın çaresini bulamadılar, sonunda ister istemez Allah'ın hükmüne boyun eğerek kahrolup gittiler.)

[Âyetin son cümlesinden şu da anlaşılıyor ki, dünya azabı geldiği zaman sadece müşriklere gelmez. Nitekim yüce Allah, Enfâl, 8/25 âyetinde meâlen: "Ve öyle bir fitneden sakının ki, hiç de içinizden yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz" buyurmuştur. Bu azap, mükellef olmayan küçük çocuklara ve delilere de isabet eder, tabir caizse, kurunun yanında yaş da yanar.]

43. Böyle de de yüzünü o doğru ve sabit dine tut (mağa devam et,) Allah'tan reddine hiç çare olmayan bir gün gelmezden evvel ki, o gün hep ayırt olurlar.

[Bir kısmı cennete girer, bir kısmı Cehenneme atılır.]

44. Her kim küfrederse, küfrü kendi aleyhinedir. Her kim de salih amel işlerse, sırf kendileri için döşemiş olurlar.

[Kim dünyada Allah'ı inkar ederse cezası ona aittir. Bu ceza, ebedi Cehennemdir. Allah'ın rızasını elde etmek için bir Allah inancına bağlı kalarak ihlasla amel edenlere gelince, onlar da cennetteki yerlerini hazırlayıp döşemiş olurlar.]

45. Çünkü Allah, iman edip de salih salih işler yapanlara lütfundan mükafat verecek. Çünkü O, kafirleri sevmez.

[Âyette, Allah'ın vereceği mükafatın, ilahi bir lütuf olduğu ifade ediliyor. Nitekim Ehli sünnete göre, yüce Allah'ın, kullarını mükafatlandırması kendisine vacip olmayıp lütfunun bir eseridir. Yani kulu cennete asıl sokacak olan, kendi ameli değil, Allah'ın lütfudur. Onun içindir ki kul, ameline güvenmemelidir.]

46. Ve O'nun âyetlerindendir müjdeciler halinde rüzgarlar göndermesi ki hem rahmetinden size tattırmak için, hem emriyle gemiler akmak için, hem arayıp lütfundan kazanmanız için, hem gerek ki şükredesiniz diye.

[Bütün rüzgarlar, mutlaka yağmur habercisi değildir. Onun içindir ki hava bulutlandığı zaman Rasûlullah (s.a.v)'ın rengi değişir, içeri girer çıkar, öteye beriye gider gelirdi. Yağmur yağınca rahatlardı. Sebebi sorulunca: "Belki bu bulut, Âd kavminin dediği gibi bir buluttur" der ve: "Derken o azabı, vadilerine doğru gelen bir bulut halinde görünce: 'Bu, dediler, ufukta beliren bir bulut, bize yağmur yağdıracak" meâlindeki Ahkâf, 46/24 âyetini okurdu. Müslim, İstiska 15. Adı geçen âyetin açıklamasına bakınız.]

47. Andolsun, senden evvel bir çok peygamberi kavimlerine gönderdik de onlara delillerle vardılar. Bunun üzerine suç işleyenlerden intikam aldık. Müminlere ise yardım etmek, üzerimize bir hak oldu.

[Bu âyet, rüzgarların gönderilmesiyle ilgili iki âyet arasında peygamberi rahatlatmak, teselli etmek, ona yardım vaat etmek ve inkarcıları tehdit etmek için gelmiştir.]

48. Allah O'dur ki rüzgarları gönderir de onlar bir bulut savururlar, derken onu semada nasıl dilerse öyle serer, parça parça da eder, derken yağmuru görürsün aralarından çıkar. Derken onu kullarından kimlere diliyorsa döküverdimi derhal yüzleri gülüverir...

[Allah, o yüce varlıktır ki kendi lütfundan rüzgarları gönderir, o rüzgarlar buhar ve dumanları hareket ettirerek bazılarını bazılarıyla kaynaştırır, sonunda onlar sıkışır, bulut halini alırlar. Rüzgarlar o bulutları hareket ettirerek, yüce Allah'ın dilediği şekilde gökyüzüne serer. Dilerse onları ince, kalın, uzun ve kısa olarak gökyüzünde parça parça eder. Bulutları yayıp gökyüzünü kuşattıktan sonra, görürsün ki yağmur taneleri o bulutların aralarından çıkar. İşte bunda, yüce Allah'ın ne dilerse yaptığına açık delil vardır. Ve o yağmur sularından yüce Allah'ın dilediği kullarına isabet edince onlar, bunu ucuzluk ve bolluğa alâmet saydıklarından sevinir ve bunu bir müjde kabul ederler.]

49. Önce, o kendilerine indirilmeden evvel ümidi kesmiş, ümitsizliğe kapılmış iseler de.

50. Şimdi bak, Allah'ın rahmetinin eserlerine! Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor? Şüphe yok ki O, her halde ölüleri diriltir. Daha da her şeye gücü yetendir O.

[Burada "Allah'ın rahmeti"nden maksat, yağmurdur. Çünkü Allah yağmuru, yaratıklarına rahmeti sayesinde indirmiştir. Buna göre mana şöyledir: "Yağmurun bitkilere, ağaçlara ve değişik meyve ve çiçeklere olan etkilerine bir bak! Ölümünün ardından yeryüzüne nasıl eşsiz bir hayat veriyor!"]

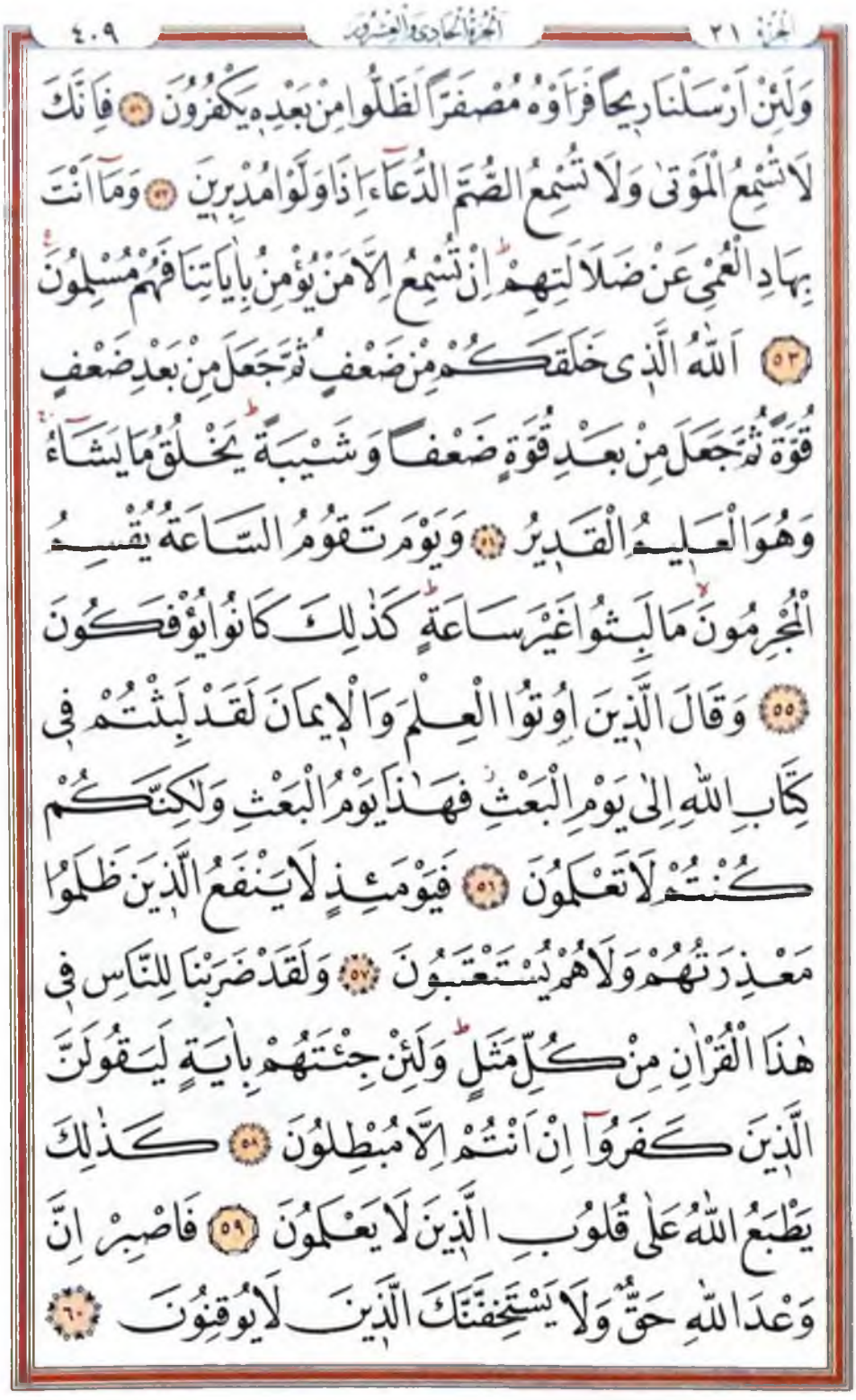
وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾ فَإِنَّكَ
لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أَنْتَ
بِهَادِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ ۖ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ
﴿٥٣﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ
قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۖ
وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿٥٤﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ
الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ ۚ كَذَٰلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ
﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي
كِتَابِ اللَّهِ إِلَىٰ يَوْمِ الْبَعْثِ ۖ فَهَٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَٰكِنَّكُمْ
كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا
مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي
هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ
يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ
وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

51. Andolsun bir rüzgar göndersek de onu –o rahmet eserini– sararmış görseler, mutlak onun arkasından nankörlüğe başlarlar.

[Allah'a yemin olsun ki, sıcak olsun soğuk olsun, zarar veren bir rüzgar göndersek de kafirlerin ekinini bozsa ve o rüzgarın etkisiyle onu yeşil iken sararmış, kurumağa ve yok olmağa yüz tutmuş görseler, hemen hiç durmadan nankörlüğe başlarlar. Yani kafirlerin Allah'a güvenleri yoktur. Şayet kendilerine hayır ve bolluk gelse, bundan dolayı şükretmezler ve O'na itaat etmezler de aşırı derecede sevinirler. Hoşlanmadıkları en basit bir şey başlarına gelse, sabredecekleri yerde sızlanırlar, nimetleri veren Allah'ı inkara kalkışırlar, bağışlanmalarını isteyip de O'na sığınmazlar. Ama müminin durumu böyle değildir. Zira o, nimet anında şükreder, bela ve sıkıntı anında sabreder. Allah'ın rahmetinden ümit kesmez ve gece gündüz o nimeti elde etmek için Allah'tan mağfiret dileyerek O'na sığınır.]

52. Çünkü sen, ölülere işittiremezsin, arkalarını dönmüş giderlerken o daveti sağırlara da işittiremezsin.

[Burada ölülerden maksat, kalpleri ölmüş olan veya ölü hükmünde olan kafirlerdir. Çünkü hakka karşı duygu ve şuurlarını kapattıkları için ölüye benzerler. Daveti hiç duyamayacaklarını ifade etmek için, "sağırlara işittiremezsin" denilmeyip "arkalarını dönüp giderlerken işittiremezsin" denilmiştir. Çünkü yüzü muhataba dönük olan sağır, sözü işitmese de hareketler vasıtasıyla ondan bir şey anlayabilir. Ama sırtı dönük sağır, asla bir şey anlayamaz.

Ölülere işittirilemeyeceğini haber veren bu âyet, Hz. Peygamber'in ölüler hakkında söylediği, "siz, onlardan daha fazla işitemezsiniz" (Buhârî, Cenaiz 86; Müslim, Cennet 76, 77) ve "Ölü dirilerin ayak seslerini işitir" (Ahmed, 2/445) hadisleri ile çelişmez. Çünkü bu âyetten maksat, kafirlerin işitemeyeceği değil, öğüt ve ibret alacak şekilde işitemeyeceğidir.]

53. Körleri de şaşkınlıklarından kurtarıp onlara yol gösterici değilsin. Sen ancak âyetlerimize iman edeceklere işittirirsin de onlar İslam'a gelir, selameti bulurlar.

54. Allah, o güçlü varlıktır ki sizi bir zayıflıktan yaratmakta, sonra zayıflığın arkasından bir kuvvet yapmakta, sonra da kuvvetin arkasından bir zayıflık ve bir saç aklığı yapmakta. Neyi dilerse yaratıyor. O öyle alim, öyle kadir.

[Ey insanlar! Allah odur ki, sizi zayıf bir asıl olan meniden yarattı. Sonra sizi cenin, bebek, süt emen çocuk ve sütten kesilmiş olmak üzere çeşitli hallerden geçirdi. Bunlar, insanın son derece zayıf durumlarıdır. Sonra sizi çocukluk zayıflığı içindeyken size gençlik kuvvetini verdi. Sonra da bu gençlik kuvvetinin ardından yaşlılık ve ihtiyarlık zayıflığını verdi. Allah zayıflık, kuvvet, gençlik ve ihtiyarlıktan dilediğini yaratır. O, yarattıklarını idare etmeyi bilir, dilediğini de yapabilecek güce sahiptir.]

55. O gün ki Saat gelir, kıyamet kopar, suçlular [kabirlerde] bir saatten fazla durmadıklarına yemin ederler. Daha önce de böyle çevriliyorlardı.

[Yani daha önce dünyada da haktan ve doğruluktan alıkonuyorlar ve batıla, iftira ve yalana itiliyorlardı. Başka bir deyişle, dünyada yalan söyledikleri gibi âhirette de yalana sarılırlar.]

56. Kendilerine ilim ve iman verilenler de demektedirler ki: "Allah bilir ki, Allah'ın kitabınca tekrar dirilme gününe kadar durdunuz. İşte bu, tekrar dirilme günü. Fakat siz bilmiyordunuz."

[İlim ve iman ehli akıllılar onlara cevap olarak ve onları yalanlayarak derler ki: Andolsun siz, Allah'ın ezeli ilminde takdir ettiği süre içerisinde tekrar diriltileceğiniz güne kadar kaldınız. İşte bu, inkar ettiğiniz yeniden dirilme günüdür. Ama siz gerçeği arayıp bulmada ve ona uymada geç kaldığınız için, onu tasdik etmediniz.]

57. Artık o gün, zulmedenlere mazeretleri fayda vermez ve dertlerinin çaresine bakılmaz.

[Yani Allah'ın razı olacağı işleri yapmak için dünyaya geri dönme istekleri kabul edilmez. Zira iş işten geçmiş, tevbe edip iyi işler yapma fırsatı kaçmıştır.]

58. Andolsun ki bu Kur'ân'da insanlara her türlü meselden temsiller getirdik. Yemin ederim ki sen, onlara başka bir âyet de getirsen o küfredenler yine diyecekler ki: "Siz her halde batıla dalanlarsınız."

[Sen ve arkadaşların, batıl ve yaldızlı sözlerle bizi kandırıyorsunuz.]

59. İlmin kıymetini bilmeyenlerin kalplerini Allah, öyle mühürler.

60. Şimdi sen sabret, çünkü Allah'ın vaadı muhakkak haktır. Ve sakın kesin bilgi ve inanç sahibi olmayanlar seni endişeye düşürerek gevşekliğe sevketmesin.

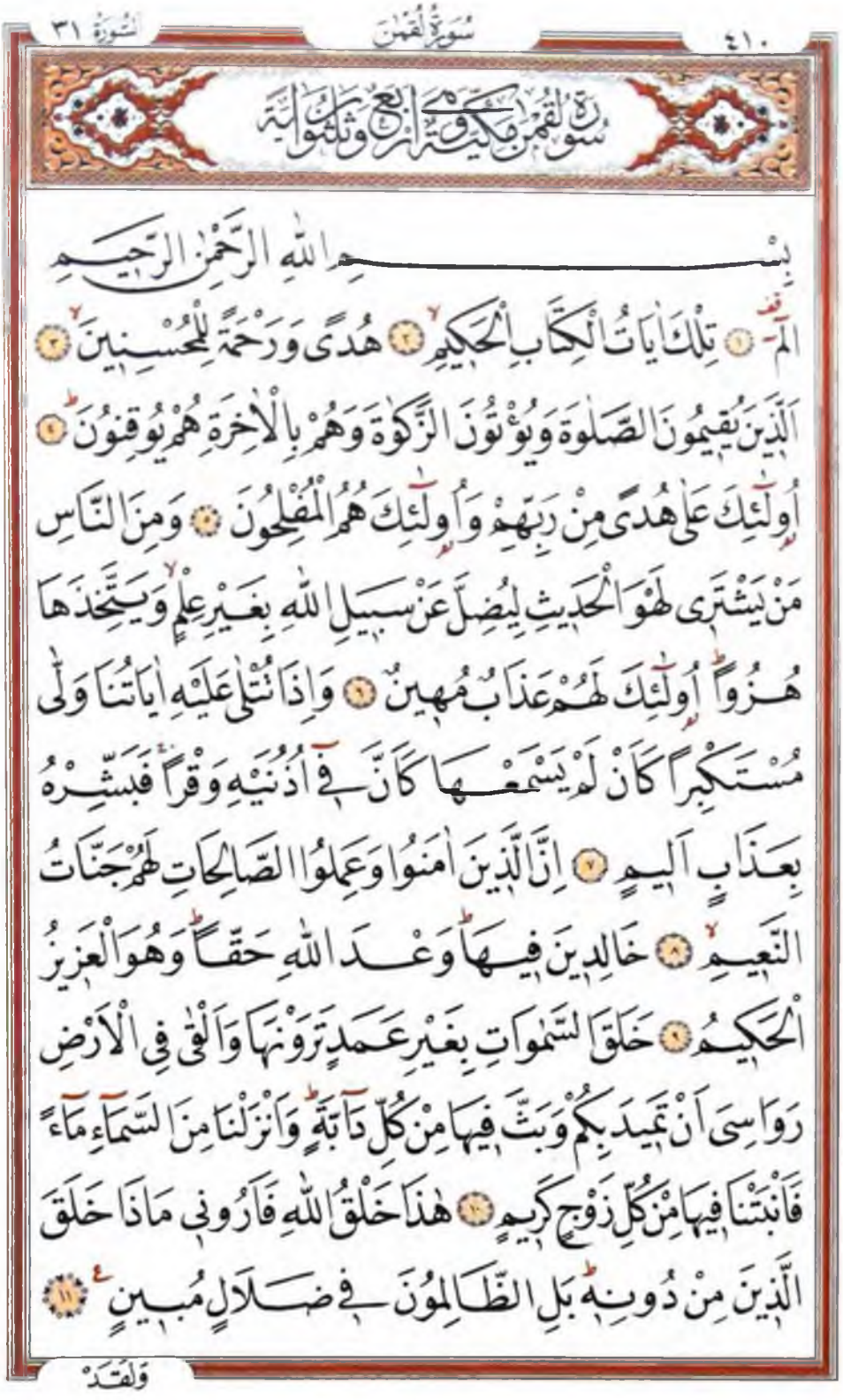

31
LOKMAN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 34 âyettir.

[İçinde Lokmân hekim kıssası anlatıldığı için Lokmân sûresi ismi verilen bu mübârek sûre de Mekke döneminde inen diğer sureler gibi inanç konusunu ele alır ve imanın üç esası olan Allah'ın birliği, peygamberlik ve öldükten sonra dirilme konularına ağırlık verir.

Sûrede anlatılan Lokmân kıssası, hikmetin faziletini, yüce Allah'ı ve sıfatlarını tanımanın sırrını, şirki yermeyi, güzel ahlakı emretmeyi, çirkin ve güzel olmayan şeyleri yasaklamayı ve Allah'ın Lokmân'a söylettiği kıymetli öğütleri kapsar.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Mîm.

2. Bunlar sana o hikmetli kitabın âyetleri.

3. Hidayet ve rahmet için (indirildi), o (güzellik yapan) muhsinlere...

("Muhsinlere" demek, bu Kur'ân'da indirildiği üzere amelde ihsan yapanlara, demektir. Bakara Sûresinin ikinci âyetinde, "takva sahipleri için hidayetin ta kendisi" buyrulmuştu. Burada ise "o muhsinlere hidayet ve rahmet için" buyruluyor. Nisâburi, Tefsirinde der ki: "Burada muhsinin denildiği için bir de rahmet ziyade edilmiştir. Çünkü ihsan mertebesi, takvanın üstündedir. Zira peygamber (s.a.v): "İhsan, Allah'ı görüyormuşsun gibi O'na ibadet etmendir" buyurmuştur. Bkz. Buhârî, Tefsiru Sûre 31/2, İman 37; Müslim, İman 57. Yüce Allah da: "Allah, takva sahipleri ve ihsan ile amel edenlerle beraberdir" "Nahl, 16/128" ve: "İhsan ile iş yapanlara en güzeli ve bir de ziyade var" "Yûnus, 10/26" âyeti kerimeleriyle buna işaret etmiştir.)

4. ..Ki onlar namazı kılar ve zekâtı verirler. Âhirete de onlar kesin inanırlar.

5. İşte bunlar, Rablerinden bir hidayet üzeredir. Ve işte bunlardır o felah bulanlar.

6. Bayağı insanlardan kimi de vardır ki, Allah yolundan bilmeyerek saptırmak ve onu eğlence yerine tutmak için laf eğlencesi satın alır. İşte bunlara, küçük düşürücü bir azap vardır.

(Lehvi hadis= laf eğlencesi: eğlence söz, yani insanı oyalayan, işinden alıkoyan sözler, asılsız hikayeler, masallar, romanlar, tarih kılıklı efsaneler, güldürücü lakırdılar, gevezelikler, şarkı sözleri gibi eğleyici sesler, demektir.

Bu âyetin iniş sebebinde deniliyor ki: Nadr b. Haris, ticaret maksadıyla İran'a gidiyor, Acemlerin hikayelerini, efsane kitaplarını getiriyor ve bunları Kureyş'e okuyarak: "Muhammed size Âd ve Semûd hikayeleri söylüyor, gelin ben size Rüstem'in, İsfendiyar'ın, Kisraların hikayelerini anlatayım" diyor ve böylece bir çoklarının Kur'ân dinlemesine engel oluyordu.

Tefsircilerin çoğu bunu "şarkı" ile tefsir etmişler ise de araştırmacı alimlerin tercihi, görünen (zahiri) şekli üzere genel olmasıdır.) [Nitekim Zemahşeri şöyle der: "Hayırlı ve manalı şeylerden alıkoyan her batıl şeye "Lehv" denilir. Buna göre Lehvi hadis: aslı astarı olmayan şeyler söyleyerek gece sohbetleri yapmak, hurafe ve komik şeyler anlatmak, fuzuli ve gereksiz sözler konuşmaktır.]

7. Karşısında âyetlerimiz okunduğu vakit de kibirlenerek ensesini döner, sanki onları işitmemiş, sanki kulaklarında bir ağırlık varmış. Sen onu, elem verici bir azap ile müjdele.

8. Fakat iman edip de iyi işler yapanlar, şüphesiz onlara Naîm cennetleri var...

9. ..İçlerinde ebedî kalmak üzere. Doğrusu Allah'ın vaadı bu. Ve azîz O'dur, hakîm O.

10. Gökleri direksiz yarattı, onları görüyorsunuz. Yeryüzüne de sizi çalkalar diye ağır baskılar (dağlar) bıraktı. Ve onda her bir canlıdan üretti. Hem gökten bir su indirdik de her hoş çiftten yetiştirdik.

[Âyet, ilmin henüz son devirlerde keşfedebildiği, bitkilerin erkekli dişili birer çift olduğu gerçeğine işaret etmektedir. Erkeklik ve dişilik özelliği bir tek çiçekte bulunabildiği gibi, bir gövdedeki iki ayrı çiçekte veya iki gövdede ya da iki ayrı bitkide bulunabilmektedir.]

11. İşte bu, Allah'ın yarattığı. Haydi gösterin bana O'ndan berikiler ne yaratmış? Fakat o zalimler, apaçık sapıklık içindeler.

(Yani yaratma ve ilahlık kavramlarına haksızlık ederek zalim olan, Allah'a ortak koşan müşrikler, açık bir sapıklık içindedirler. Açık olan bir hakikattan sapıyorlar ki bunlarda iki sebeple haksızlık ve şaşkınlık vardır. Bir taraftan yaratılmışa yaratıcı güç isnat ederek, "filan şunu yarattı, filan bunu yarattı" diye yalan söylerler, bir taraftan da hiçbir şey yaratmadığı bilinen nesnelere taparlar.

Burada şu soru akla gelebilir: "İlim ve hikmet, fen ve sanat sayesinde insanlar bazı şeyler yapmıyorlar mı? Bunlar, birer yaratma değil midir?" Buna karşı, hikmetin Allah vergisi olduğu ve dolayısıyla hikmet ile yapılan şeylerin de yaratıcısı Allah olduğu bilinerek O'na şükür edilmesi gerekeceği ve hikmet sahibi olanın gözünde de şirkin çok büyük bir zulüm olduğu anlatılarak buyruluyor ki:)

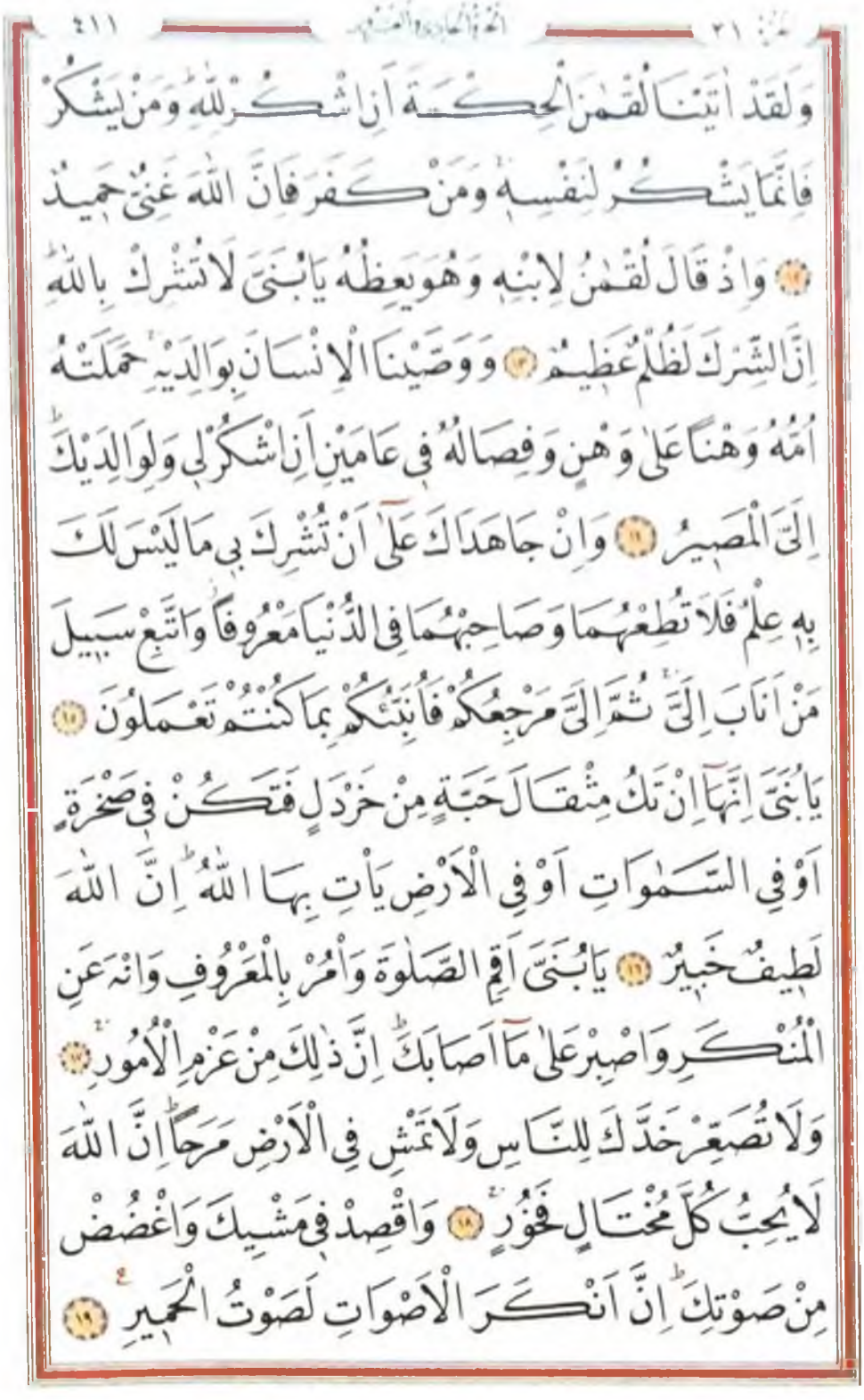

12. Andolsun ki, Lokman'a: "Allah'a şükret" diye hikmet verdik. Ve her kim şükrederse kendi lehine eder. Her kim de nankörlük ederse, her halde Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, hamd edilmeğe layıktır.

(Rivayete göre Lokman, Âzer evladından olup Eyüb (a.s)'ün kızkardeşinin veya teyzesinin oğlu imiş, uzun süre yaşamış, Davud (a.s)'a yetişmiş ve ondan ilim almış ve o peygamber gönderilmeden evvel fetva da vermiş. Sanat sahibi imiş, İsrailoğullarında kadılık ettiği de söylenmiş. Nebi olduğunu söyleyenler var ise de çoğunluk, nebi değil hakîm (bilge) olduğu görüşündedir. Her nebi hakîm ise de her hakîm nebi değildir. **Hikmet**: *İllet ve sebepleri bilerek gayeye isabet edecek şekilde ameli ilme, ilmi amele uygun düşürmektir.)*

13. Hani Lokman da oğluna demişti, ona vaaz ediyordu: "Yavrum! Allah'a şirk koşma. Çünkü şirk, çok büyük bir zulümdür."

(Şirk önce, bir zulüm ve haksızlıktır. Çünkü zulüm, bir şeyi, konulması gereken yerden başka bir yere koymaktır. Allah'ın hakkını Allah'tan başkasına vermektir. Aynı zamanda İsrâ, 17/70 âyeti manasınca Allah'ın saygın kıldığı, şeref verdiği insanı, yaratılmışa ibadet ettirerek zelil duruma düşürmektir. Sonra şirk, büyük bir zulümdür. Çünkü ilahlığı, hiç yeri olmayan ve olmasına hiçbir şekilde imkan bulunmayan bir yere koymaktır.)

14. Gerçi, "bana ve ana-babana şükret" diye, biz insana ana ve babasını da tavsiye ettik. Anası onu zayıflık zayıflık üstüne taşıdı, süt kesimi de iki sene içindedir. Dönüş ise banadır.

15. Bununla beraber o ikisi de sana, sence hakkında bir ilim olmayan hiçi (olması imkansız bir şeyi) bana ortak koşturmağa uğraşırlarsa o vakit onlara itaat etme ve kendileriyle dünyada iyi arkadaş ol da bana yüz tutanın yolunu tut. Sonra dönüp bana geleceksiniz de ben size yaptıklarınızı haber vereceğim.

("Kendileriyle iyi arkadaş ol" demek, isyana dalmadan şeriatın razı olacağı, kerem ve insanlığın gerektireceği şekilde sohbetlerinde bulun, demektir. Mesela, yemek, içmek, giymek gibi ihtiyaçlarını yerine getirmek, eziyet etmemek, ağır söylememek, hastalıklarında bakmak, vefatlarında defnetmek gibi, dünyada olacak yardımları yap.

Sa'd b. Ebi Vakkas, müslüman olunca anası: "Eğer sen bu yeni dini bırakmazsan, yemin olsun ki ben yemem, içmem, sonunda ölürüm. Sen de benim yüzümden: Hey anasının katili, diye kötü namlı olursun" demiş, o da: "Yapma ana! Ben bu dini hiçbir şey için terk etmem" demiş, anası iki gün iki gece yememiş, güçsüz kalmış. Bunu gören Sa'd: "Anacığım! Bilesin ki vallahi yüz canın olsa da birer birer çıksa ben bu dini hiçbir şey için terkedemem, artık dilersen ye, dilersen yeme" demiş, bunun üzerine anası yemeğini yemiş. İşte bu iki âyet ve yahut ikinci âyet, bu sebeple inmiştir.)

16. "Yavrum! Haberin olsun ki, yaptığın, bir hardal tanesi ağırlığı olsa da bir kaya içinde veya göklerde veya yerin dibinde gizlense Allah onu getirir, terazisine koyar. Çünkü Allah, kudreti en gizli şeylere yetişen, her şeyden haberdar olandır."

17. "Yavrum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten nehyet ve başına gelene sabret. Çünkü bunlar, azmedilecek işlerdendir."

(Yavrum! Kendini olgunluğa erdirmek için namazı devamlı kıl, başkalarını olgunluğa erdirmek, toplumu doğruluğa götürmek için iyiliği emret, kötülükten nehyet. Başına her ne gelirse ona da sabret. Yani iyiliği emretmek, kötülükten nehyetmek kolay değildir, bu yüzden başına bazı musibetler gelebilir ve onlara sabretmek gerekir.

Umeyr b. Habib, oğullarına şöyle vasiyet etmiştir: "Her hangi biriniz, iyiliği emretmek ve kötülükten nehyetmek isterse ondan önce eziyete hazırlansın ve Allah'tan sevap alacağına kesin inansın. Çünkü her kimin Allah'tan sevaba kesin inancı olursa, dokunan eziyeti duymaz.")

18. Hem insanlara avurdunu şişirme ve yeryüzünde çalımla yürüme. Çünkü Allah, öğüngen, kurulganın hiçbirini sevmez.

*(**Tas'îr**: Boynu dertli deve gibi başını yana bükmek, demektir ki kibirli kimselerin halidir. Dilimiz de buna avurt etmek veya kasılmak denir.*

Bu âyete, "insanlara yanağını eğme, boyun eğme, yani kendini zelil duruma düşürme" manasını veren de olmuştur. Ancak sözün akışına uygun olan evvelkisidir.)

19. Gidişinde orta halli ol, sesini alçalt. Çünkü seslerin en kötüsü, her halde eşek sesidir.

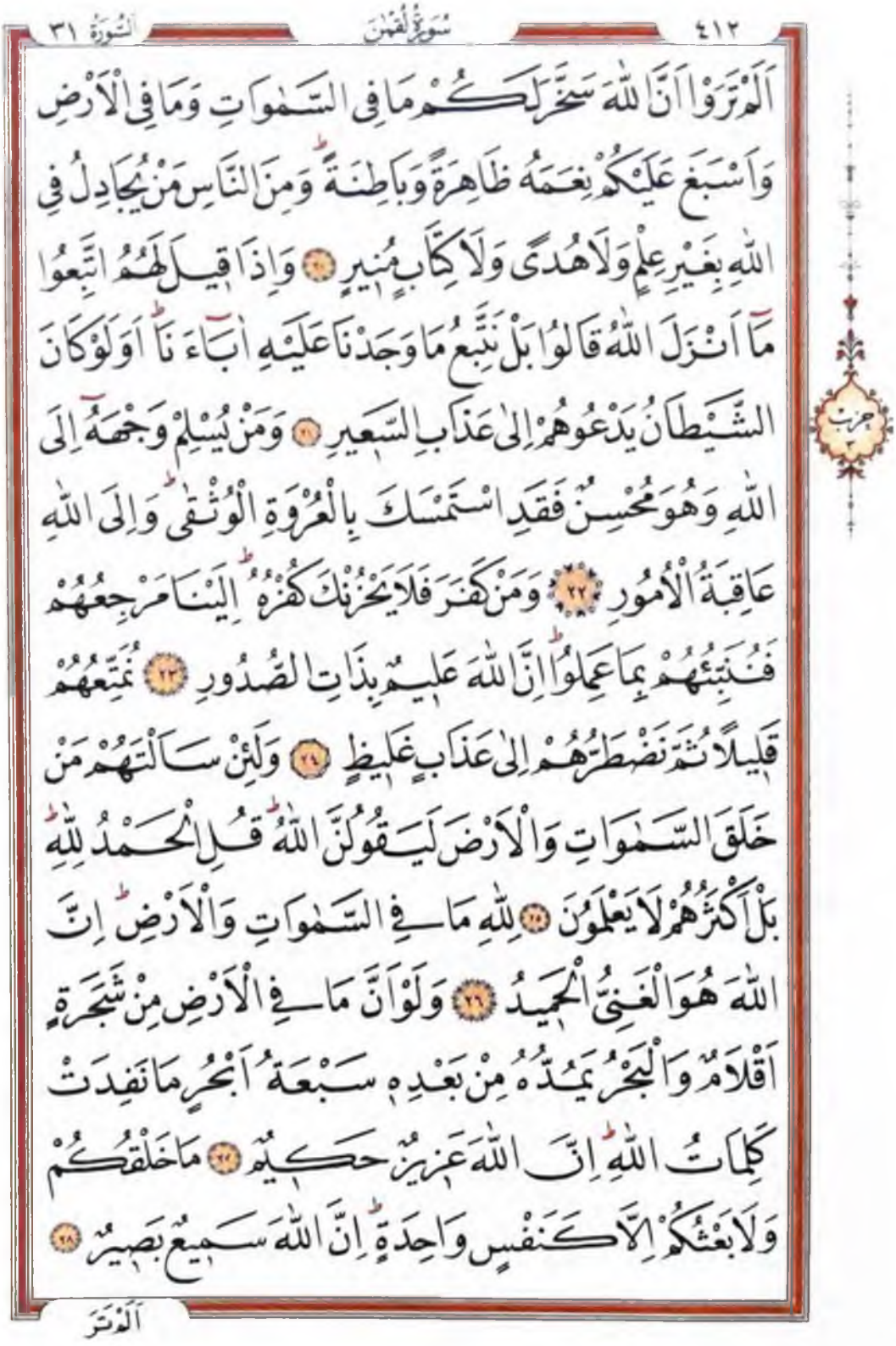
أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي
اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا
مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۗ أَوَلَوْ كَانَ
الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾ وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى
اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ ۗ وَإِلَى اللَّهِ
عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهُ ۚ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ
فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾ نُمَتِّعُهُمْ
قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ
خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ
بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّ
اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ
أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ
كَلِمَاتُ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَا خَلْقُكُمْ
وَلَا بَعْثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

الٓمٓ تَنزِيلُ

20. Görmediniz mi Allah, sizin için göklerdekini ve yerdekini emre hazır kılmış, üzerinize açık ve gizli halde nimetlerini sel gibi akıtıp durmakta. Bununla beraber insanlar içinde kimisi de var ki ne bir ilme, ne bir mürşide, ne de aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında mücadele ediyor.

[Allah'ın, kullarına açık halde verdiği nimetlerin, göz, kulak, dil ve diğer görünen organlar; gizli halde verdiklerinin ise kalp, akıl, anlama yeteneği ve benzeri nimetler olduğu söylenmiştir.

Âyette, Allah hakkında, hiçbir delile dayanmadan, başvuracağı her hangi bir peygamber olmadan ve elinde ilahi bir kitap bulunmadan sırf taklit yoluyla tartışan kimseler kınanmaktadır. Âyetin Nadr b. Haris, Übeyy b. Halef ve benzerleri hakkında indiği rivayet edilir. Ancak hükmü, bu vasıfları taşıyan herkesi kapsar. Aynı meâldeki Hac, 22/8 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

21. Ve kendilerine: "Allah'ın indirdiğine uyun" denildiği vakit "hayır, biz atalarımızı neyin üzerinde bulduksa onun ardınca gideriz" diyorlar. Ya şeytan onları Sair azabına davet ediyor idiyse de mi?"

[Bu soru kınama ve inkar ifade eder. Yani, babaları sapık olsa, hatta şeytan onları, şiddetli alevi olan Cehennem azabına çağırıyor idiyse, yine de onların ardınca giderler mi?]

22. Halbuki her kim, özü ihsan edici olarak yüzünü tertemiz, Allah'a tutarsa o, gerçekten en sağlam kulpa yapışmıştır. Öyle ya bütün işlerin sonu Allah'a dayanır.

[Kim Allah'ı birleyen bir mümin olarak O'na itaata yönelir, emirlerine boyun eğer ve samimi bir niyetle O'na ibadet ederse, sağlam bir ipe yapışmış olur.

Zemahşeri der ki: "Bu, temsil kabilindendir. Allah'a tevekkül eden kimsenin durumu, yüksek bir yerden sarkan ve kopmayacağından emin olunan sağlam bir ipten yapılmış en güvenilir kulpa yapışan kimsenin durumuna benzetiliyor."

Râzi de şöyle der: "En sağlam kulp, Allah katındadır. Çünkü diğer bütün kulplar kopup yok olacaktır." Ancak böyle bir kulpa tutunabilmek için de Allah'ı görür gibi ve kalben onu tanıyarak ibadet edilmesi gerektiğini âyetin baş tarafından anlıyoruz.]

23. Kim de küfrederse artık onun küfrü seni üzmesin. Onlar dönüp bize gelecekler, o vakit biz onlara bütün yaptıklarını haber vereceğiz. Her halde Allah, bütün sinelerin özünü bilir.

24. Biz onlara biraz zevk ettiririz de sonra kendilerini ağır bir azabı çekmeğe mecbur ederiz.

[Kafirlere, dünya menfaatleriyle biraz geçim sağlar, onları az bir süre yararlandırırız. Çok da yararlansalar, neticede hepsi yok olacaktır. Bu sebeple dünya nimetleri, âhiret nimetlerine oranla yok denecek kadar azdır. Sonra onları ağır bir azaba sürükleriz. Bu azap onlara, tıpkı ağır cisimleri kaldırmak gibi ağır gelir.]

25. Andolsun, sorsan onlara: "O gökleri ve yeri kim yarattı?" Her halde, "elbette Allah" diyecekler. "Elhamdülillah=Allah'a hamd olsun" de. Fakat pek çokları bilmezler.

26. Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Gerçekten Allah, evet O, öyle zengin, öyle övülmeğe layık olandır.

27. Eğer yerdeki ağaçlar hep kalem olsa, deniz de mürekkep, arkasından yedi deniz de ona destek olsa, Allah'ın kelimeleri tükenmez. Gerçekten Allah, azîzdir, hakîmdir.

[Eğer yeryüzünde bulunan bütün ağaçlar kalem yapılsa, deniz, bütün genişliğiyle mürekkep olsa, yedi deniz de ona katılsa ve bunlarla Allah'ın büyüklüğü, yüceliği ve sıfatlarını gösteren kelimeler yazılsa, o kalemler ve denizler yok olup gider fakat Allah'ın kelimeleri bitmez. Çünkü ağaçlar ve denizler sonlu, Allah'ın kelimeleri ise sonsuzdur.

Kurtubi şöyle der: "Yüce Allah, göklerde ve yerde olanları insanların emrine verdiğini ve nimetlerini tamamladığını anlattıktan sonra şuna dikkat çekti: Eğer ağaçlar kalem, denizler mürekkep olsa, bunlarla, Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren harika sanatları yazılsa, o harika şeyler bitmez."]

28. Sizin yaratılmanız da tekrar diriltilmeniz de ancak tek bir nefis gibidir. Gerçekten Allah, her şeyi işiten ve görendir.

[Ey İnsanlar! Sizin çok oluşunuzla birlikte yaratılmanız ve diriltilip kabirlerden çıkarılmanız, sadece bir tek kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir. Çünkü Allah'ı hiç bir şey meşgul etmez. Herkesin var edilmesi için irade ve kudretinin onlara yönelmesi yeterlidir. Az veya çok olsunlar, hepsi "ol" demesiyle oluverir.]

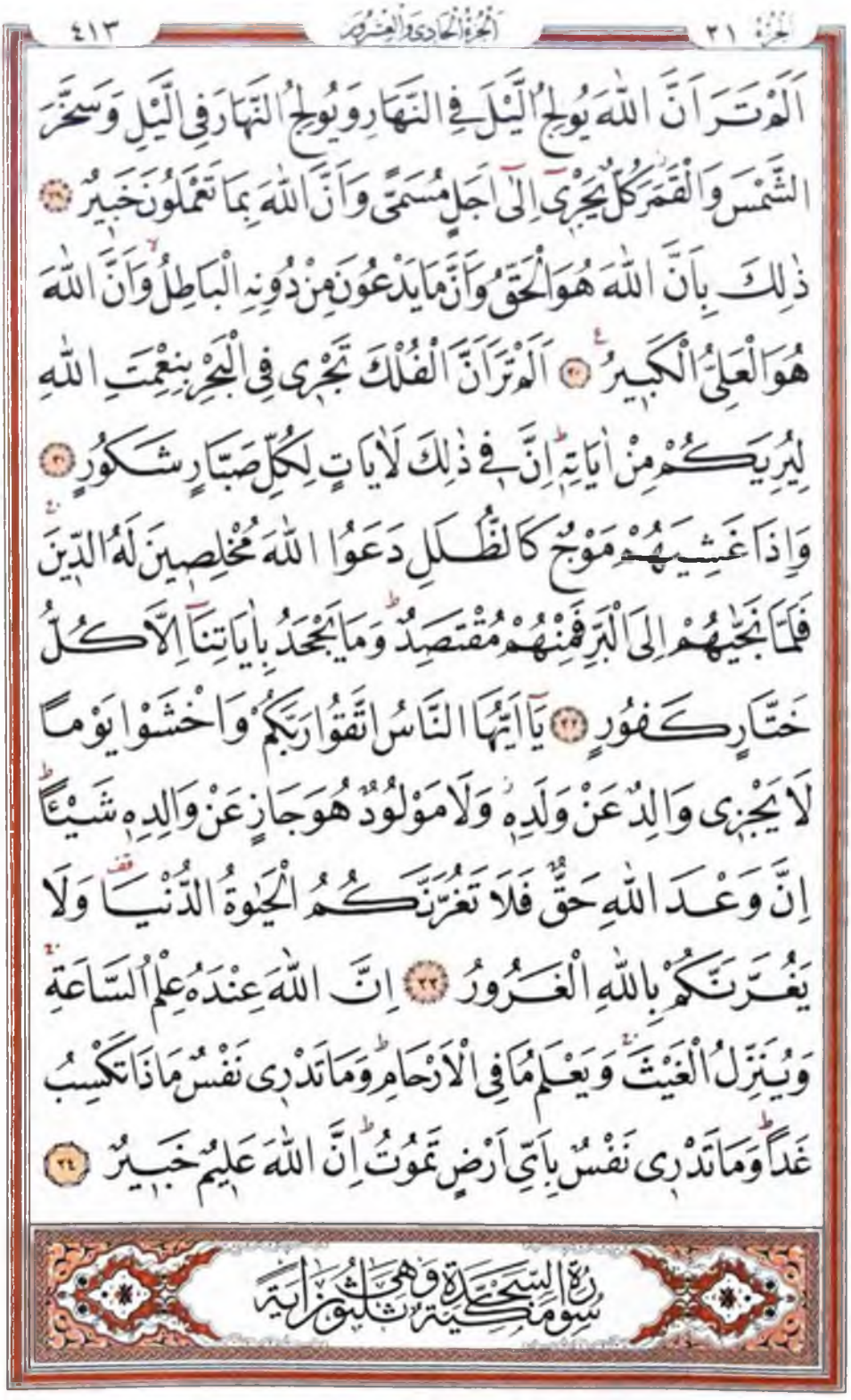
اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَّجْرِيْٓ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى وَّاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿٢٩﴾
ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهِ الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ
هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِيْ فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ
لِيُرِيَكُمْ مِّنْ اٰيٰتِهٖ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴿٣١﴾
وَاِذَا غَشِيَهُمْ مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ
فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا كُلُّ
خَتَّارٍ كَفُوْرٍ ﴿٣٢﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا
لَّا يَجْزِيْ وَالِدٌ عَنْ وَّلَدِهٖ وَلَا مَوْلُوْدٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَّالِدِهٖ شَيْـًٔا
اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا
يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ﴿٣٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ
وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ وَمَا تَدْرِيْ نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ
غَدًا وَمَا تَدْرِيْ نَفْسٌ بِاَيِّ اَرْضٍ تَمُوْتُ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ خَبِيْرٌ ﴿٣٤﴾

سُوْرَةُ السَّجْدَةِ وَهِيَ ثَلٰثُوْنَ اٰيَةً مَّكِّيَّةٌ

29. Görmedin mi Allah geceyi gündüze sokuyor, gündüzü geceye sokuyor ve Güneşi ve Ayı emre boyun eğdirmiş. Hepsi belirlenmiş bir ecele doğru akıp gidiyor. Ve gerçekten Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

[Ey Muhatap! Görmüş derecesinde kesin bir bilgiyle bilmedin mi ki, yüce Allah, gecenin karanlığını gündüzün aydınlığına, gündüzün aydınlığını da gecenin karanlığına sokuyor, ezeli hikmeti gereği birini artırıp diğerini eksiltiyor. Ay ve güneşi doğacak ve batacak şekilde yaratmış, her biri kendi yörüngesinde belli bir vakte kadar yürüyor. Bilmiyor musun ki Allah, bütün yaptıklarınızdan da haberdardır. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz.]

30. Bu şundan: Çünkü Allah, gerçek hak O, O'ndan başka çağırdıklarınız hep batıl. Ve gerçekten Allah, tek yüksek, tek büyük O.

[Allah bu zikredilenleri yapmıştır ve yapıyor.

Zira O gerçek ilahtır. Bunları yapmağa ancak O'nun gücü yeter. Müşriklerin, Allah'ı bırakıp da ilah diye taptıkları şeyler batıl olup hep yok olmağa mahkûmdur. Bütün bunlar, Allah'ın sıfatlarının yüce, zatının ulu olduğunu bilmeniz içindir.]

31. Baksan al Size âyetlerinden (bir kısmını) göstermek için Allah'ın nimetiyle, gemilerin denizde akışına! Şüphe yok ki bunda pek sabırlı ve çok şükürlü olanlar için birçok âyetler vardır.

[Bu gemilerin emre hazır kılınmasında, sıkıntı anında çok sabırlı, bolluk anında çok şükreden her kul için ibret alınacak apaçık alâmetler vardır.]

32. Ve kara bulutlar gibi dalga onları sardığı vakit, dini, Allah'a halis kılarak yalvarırlar. Sonra onları karaya çıkardığı vakit, içlerinden doğru giden de bulunur. Bizim âyetlerimizi ancak gaddar, nankör olanlar inkar eder.

[Rivayete göre bu âyet, Mekke'nin fethi günü, deniz yoluyla kaçmak isteyen fakat fırtınaya tutulunca: "Allah beni kurtarırsa Muhammed'e dönecek ve elimi eline koyarak ondan af dileyeceğim" diyen ve fırtına dinince Mekke'ye dönerek müslüman olan Ebu Cehil'in oğlu İkrime hakkında inmiştir.]

33. Ey İnsanlar! Rabbinizden korkun ve bir günü sayın (bir günden sakının) ki, baba, çocuğu adına bir şey ödeyemez. Çocuğa gelince, o da babası adına bir şey ödeyecek değildir. Muhakkak Allah'ın vaadı haktır. O halde sakının dünya hayatı sizi aldatmasın ve sakının o aldatıcı (şeytan), sizi Allah hakkında aldatmasın.

[Zemahşeri der ki: Kişinin Allah hakkında aldatılması, Allah'ın kendisini bağışlayacağına güvenerek isyana devam etmesidir.]

34. Her halde Allah, Saat (Kıyamet) i bilmek O'nun yanındadır, yağmuru O yağdırır, rahimlerde ne var O bilir. Hiçbir nefis, yarın ne kazanacağını bilmez, hiçbir nefis hangi yerde öleceğini de bilmez. Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.

(Râzi der ki: Bazı tefsirciler, "yüce Allah bu âyet ile, beş şeyi kendisinden başkasının bilemeyeceğini haber verdi" diyorlar. Gerçi öyle, fakat kastedilen bu değildir. Çünkü yüce Allah, mesela, Tufan zamanında bir kum yığınındaki bir atomu ve rüzgarın onu doğudan batıya kaç kez naklettiğini ve nerede bulunduğunu bilir, bunu başkası bilemez. Şu halde bu beş şeyin zikredilmesinde, Allah'tan başkasının bilemeyeceği şeyler sadece bunlardır demenin bir anlamı yoktur.

Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.): "Gaybın kilitleri beştir ve onları ancak Allah bilir" buyurmuş (Buhârî, İstiska 29, Tevhid 4) ve bu âyeti okumuştur.

Bu beş şeyi Allah'tan başkası hem külli, hem cüzi olarak ayrıntılı ve kapsamlı şekilde bilemez. Allah'a mahsus olan ilim, daha gayb halinde iken her birinin durumlarını ayrıntılarıyla tam ve mükemmel bilmektir. İnsanların bunlar ve daha başka gayblar hakkında bilebileceği ilim ise, az çok delilleri ortaya çıkmış, bir yönüyle eksik bir ilimdir. Bulut, rüzgar, barometre gibi bazı emarelerden yağmur hakkında, yine bazı aletlerle ceninin konum ve hareketleri gözlemlenerek erkek veya dişi olduğu hakkında bir bilgiye sahip olmak, bunları sadece Allah'ın biliyor olmasıyla çelişmez.

Yüce Allah bütün bunları, bunlar henüz gayb halinde iken, henüz var olmağa başlamadan önce bilir. Mesela, şu anda Kıyametin ne zaman kopacağını, dünyanın hangi yöresine ne zaman ve ne miktar yağmur yağdıracağını yalnız O bilir. Bunlarla ilgili bazı delil ve alâmetler ortaya çıktıktan sonra bunlar hakkında bir bilgiye sahip olmamız, bunları sadece Allah'ın biliyor olmasıyla çelişmez.)

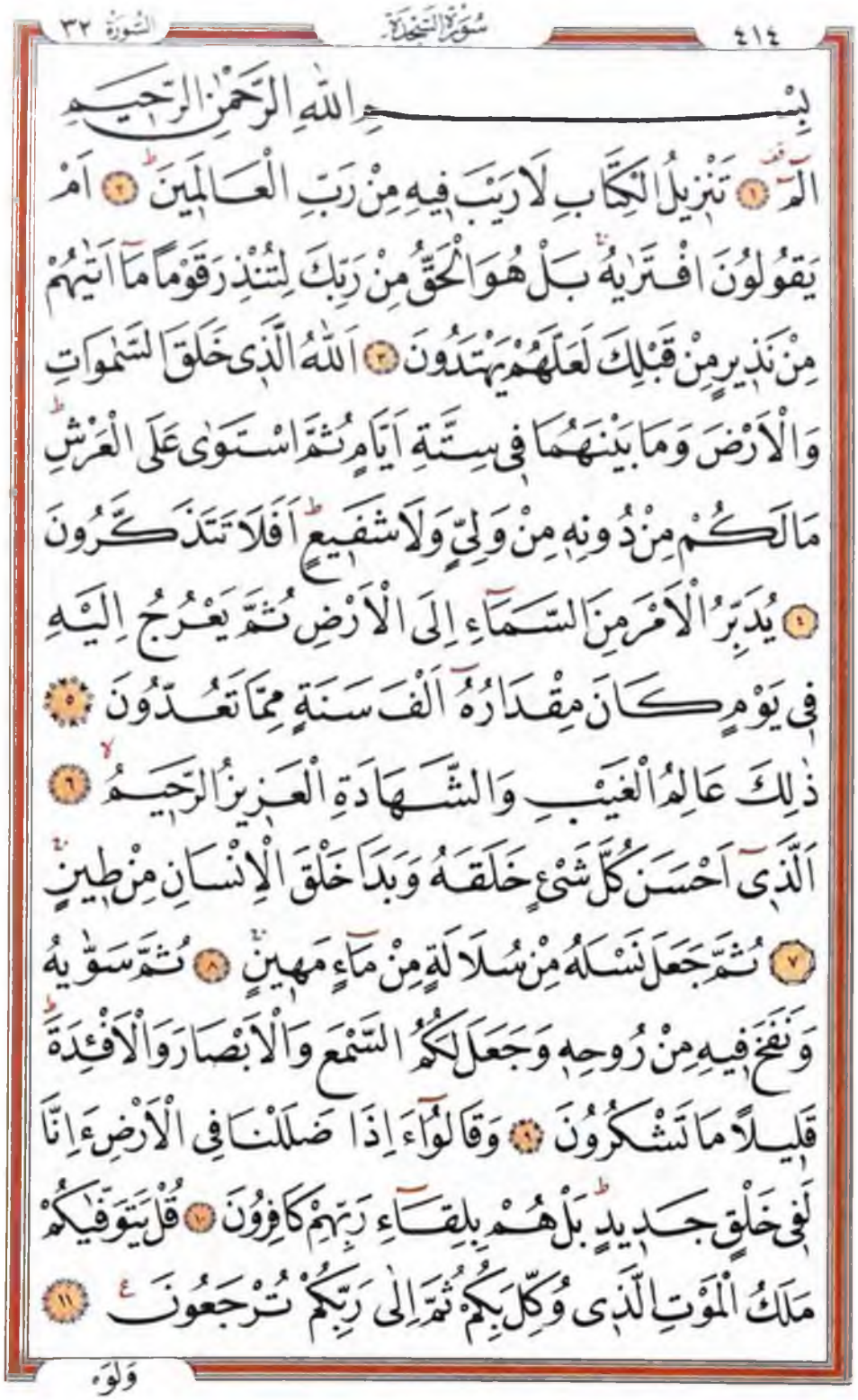

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ أَمْ
يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُم
مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۖ
مَا لَكُم مِّن دُونِهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ ۚ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ
﴿٤﴾ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ
فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾
ذَٰلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾
الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِن طِينٍ
﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِن سُلَالَةٍ مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ
وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ
قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾ وَقَالُوا أَإِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا
لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۚ بَلْ هُم بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ يَتَوَفَّاكُم
مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

وَلَوْ

32
SECDE SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 30 âyettir.

[15.âyetinde, yüce Kur'ân'ın âyetlerini işittiklerinde, kibir göstermeden secdeye kapanan ve Rablarını hamd ile tesbih eden samimi müminlerin özelliklerini anlattığı için "Secde" ismi verilen bu mübârek sure, Kur'ân'ın Allah'tan gelen bir vahiy olduğunu vurgulayarak başlar. Daha sonra bütün varlıklarda bulunan ve Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren delilleri anlatır. Müşrikleri, öldükten sonra dirilmeyi ve hesabı inkar etmeleri hususundaki şüphelerini parlak delillerle cevaplayarak susturur.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Mîm.

2. Bu kitabın indirilişi –şüphe yok bunda– âlemlerin Rabbindendir.

3. Yoksa bunu o uydurdu mu diyorlar?

Hayır, haktır o. Rabbindendir: kendilerine senden evvel korkutucu peygamber gelmemiş bir kavmi kocundurasın diye. Gerek ki hidayeti kabul ederler.

("Hiçbir ümmet yoktur ki içlerinde bir korkutucu geçmiş olmasın" (Fâtır,35/24) buyurulduğu üzere, içlerinde bir korkutucu geçmemiş hiçbir kavim yoktur. Şu halde burada "senden evvel korkutucu gelmemiş" denilmesi, "Ey Kitap ehli! Peygamberlerin arası kesildiği, bilinemez hale geldiği bir fetret zamanında bakınız size peygamberimiz geldi, tatlı ve acı gerçekleri size beyan ediyor" meâlindeki Mâide, 5/19 âyeti manasınca, fetret zamanına işaret olmuş olur.)

4. Allah O ki, gökleri, yeri ve bunların arasındakileri altı günde yaratmış, sonra Arş üzerinde istiva etmiştir. Sizin için O'ndan başka ne bir veli vardır, ne de bir şefaatçı. Artık düşünmez misiniz?

[Hasanı Basri şöyle der: "Bu altı gün, dünya günlerindendir. Allah dileseydi kainatı göz açıp kapayacak kadar kısa sürede yaratırdı. Fakat O, kullarına, işlerinde aceleci olmamalarını öğretmek istedi." Arş ve istiva ile ilgili olarak A'râf, 7/54 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

5. Gökten yere (yukarıdan aşağıya) işi tedbir eder, sonra da o iş O'na yükselir: bir günde ki miktarı sizin sayınızdan bin sene eder.

(Allah'ın Arş üzerinde istivası, Tevrat'tan zannedildiği gibi, dinlenmek manasına değil, işi tedbir ile hükümleri icra etmek ve saltanat sürmek manasınadır. **Tedbir***: Bir işin arkasını görerek ona göre gereğini belirlemektir. Yüce Allah'ın tedbiri ise, hikmetine göre emir ve ferman buyurmasıdır. Yani yüce Allah, dünyanın işini melekler gibi semavi sebep ve güçlerle yukarıdan aşağı indirmek suretiyle tedbir ve idare eder. Sonra da o iş O'na çıkar. Böylece bir emir, bir iş, başladığı noktaya dönen bir devir ile son bulup kalkar, yalnız Allah'ın ilminde sabit kalır. Bir günde ki, miktarı bizim saydıklarımızdan bin sene eder. Demek ki Allah iradesinin hükmü olan bir iş, bir durum, bir olay bazen böyle bin senelik bir devir ile biter, onun bir günü, böyle büyük bir devir teşkil eder. Onun için, gökleri ve yeri altı günde yarattı, denildiği zaman o günleri, sıradan günler zannetmemelidir. Meâric, 70/4 âyetinde geleceği üzere, bunun ellibin sene edeni de vardır. Demek ki bin sene denilmesi misal yoluyladır. Yahut bazı tefsircilerin dedikleri üzere "bin" tabiri, uzun bir devirden kinayedir.)*

6. O'dur işte, görülmeyeni de görüleni de bilen, aziz rahim.

[Âyette "görülen ve görülmeyen" sözünden maksat, biz kulların gördüğü ve görmediği şeylerdir. Yoksa yüce Allah'a göre, görülen ile görülmeyen arasında fark yoktur.

Yüce Allah sanki şöyle diyor: "Ben, gizli açık ne yaparsanız bilirim. Onun için söz ve fiillerinizde ihlaslı olun. Çünkü neyi ne niyetle söylediğinizi ve yaptığınızı en iyi ben bilirim."]

7. O ki, yarattığı her şeyi güzel yaptı ve insanı yaratmağa bir çamurdan başladı.

[İhsan; iki anlamda kullanılır. Birisi, başkasına iyilik ve lütufta bulunmak, ikincisi de burada olduğu gibi, işini güzel yapmaktır.]

8. Sonra da bir sülaleden, (yani) değersiz bir sudan onun neslini yaptı.

9. Sonra onu düzgün bir şekle koyup içine ruhundan üfledi. Ve sizin için o işitmeyi, o görmeleri ve gönülleri yaptı. Siz pek az şükrediyorsunuz.

10. Bir de: "Â! Yeryüzünde (toprak içinde) gaip olduğumuzda mı, cidden biz mi yeni bir yaratılışta olacağız?" dediler. Fakat onlar Rablerine kavuşacaklarını (huzuruna varacaklarını) inkar eden kafirlerdir.

11. De ki: "Size vekil kılınmış ölüm meleği canınızı alacak. Sonra döndürülüp Rabbinize götürüleceksiniz."

[İbn Kesir der ki: "Hadiste buyurulduğu gibi, ölüm meleğinin, ruhları bedenin çeşitli yerlerinden çıkaran yardımcıları vardır. Can boğaza geldiğinde onu ölüm meleği alır."]

وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا۟ رُءُوسِهِمْ عِندَ رَبِّهِمْ
رَبَّنَآ أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَٱرْجِعْنَا نَعْمَلْ صَٰلِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾
وَلَوْ شِئْنَا لَءَاتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَىٰهَا وَلَٰكِنْ حَقَّ ٱلْقَوْلُ
مِنِّى لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا۟
بِمَا نَسِيتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَآ إِنَّا نَسِينَٰكُمْ وَذُوقُوا۟
عَذَابَ ٱلْخُلْدِ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا
ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا۟ بِهَا خَرُّوا۟ سُجَّدًا وَسَبَّحُوا۟ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ ٱلْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا
تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِىَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟
يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾ أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا ۚ لَّا يَسْتَوُۥنَ
﴿١٨﴾ أَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَلَهُمْ جَنَّٰتُ
ٱلْمَأْوَىٰ نُزُلًۢا بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فَسَقُوا۟
فَمَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ ۖ كُلَّمَآ أَرَادُوٓا۟ أَن يَخْرُجُوا۟ مِنْهَآ أُعِيدُوا۟ فِيهَا
وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلنَّارِ ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

12. Görsen o vakit ki, suçlular, Rablerinin huzurunda başlarını eğmişler: "Ey Rabbimiz! Gördük, dinledik, şimdi bizi geri çevir, salih bir amel işleyelim. Zira kesin inanç elde ettik" derlerken.

[O gün suçlular: "Şimdi senin bir olduğuna, senden başkasına kulluk etmenin doğru olmayacağına, öldürenin de diriltenin de dilediğini yapanın da sen olduğuna kesinlikle inandık. Dünyada iken bunları bilmedik" diyerek yüce Allah'tan, iyi kul olmak için dünyaya geri gönderilmelerini isteyeceklerdir. Yüce Allah onları, "Hayır, daha önce gizleyip durdukları karşılarına çıktı da ondan. Yoksa geri çevrilselerdi mutlak o nehyedildikleri fenalığa yine döneceklerdi, şüphesiz yine, o yalancılar" meâlindeki En'âm, 6/28 âyetiyle yalanlamıştır.]

13. Eğer dilemiş olsa idik her nefse hidayetini verirdik ve fakat benden şu söz hak oldu: "Elbette ve elbette bütün cinlerle insanlardan Cehennemi dolduracağım."

[Dileseydik onlara zorla hidayet verirdik. Ama biz, hiçbir zorlama yapmadan, tercihi onlara bırakarak durumu açıkladık. Onlar da sapıklığı hidayete tercih ettiler. Onun için hakkı görenlere değil de o körlere azap hak oldu. Demek onlara azabın hak olması, Allah, hidayetlerini dilemediği için değilmiş. Zaten yüce Allah, ezeli ilmi ile, onların gelecekte tercihlerini sapıklık yönünde kullanacaklarını ve sapıklığı hidayete tercih edeceklerini biliyordu.]

14. O halde tadın azabı, unuttuğunuz için bu gününüzün gelip çatmasını! İşte biz de sizi unuttuk. Ve tadın edebilik azabını, yapıp durduğunuz işler yüzünden.

["Sizi unuttuk" demek, unutulmuş bir kimse gibi sizi azabın içinde bıraktık, demektir. Yoksa yüce Allah için bir şeyi unutma söz konusu değildir.]

15. Bizim âyetlerimize öyle kimseler iman ederler ki, onlarla kendilerine nasihat verildiği zaman secdelere kapanırlar ve Rablerine hamd ile tesbih ederler de kibirlenmezler.

16. Yanları yataklardan aralaşır, korku ve ümit içinde Rablerine dua ederler. Ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan onlar hayra harcarlar.

(Muaz b. Cebel şöyle demiştir: Bir seferinde peygamber (s.a.v) ile beraberdim, bir gün yakınında sabah etmiştim, yürüyorduk. "Ey Allah'ın peygamberi, dedim, bana bir amel haber ver ki beni cennete koysun, Cehennemden uzaklaştırsın." Buyurdular ki: "Büyük bir şey sordun. Bununla beraber o, yüce Allah'ın nasip ettiği kimseye kolaydır: Allah'a ibadet edersin, O'na hiç ortak koşmazsın, namazı kılarsın, zekâtı verirsin, Ramazan orucunu tutarsın, Beyt'i haccedersin." Sonra: "Sana hayır kapılarını göstereyim mi? Oruç kalkandır, sadaka günahı söndürür, gecenin göbeğinde adamın namazı" dedi ve: "Yanları yataklardan aralaşır" âyetini, "yaptıkları amellere mükafat olmak üzere" âyetine kadar okudu. Tirmizi, İman 8.)

17. Şimdi kimse bilemez, yaptıkları amellere mükafat olmak üzere onlar için gizlenmiş olan gözler sevincini.

(Onlar için göz aydınlatıcı ne nimetler gizlenmiş olduğunu, ne bir Allah'a yaklaştırılmış melek, ne bir gönderilmiş peygamber bilebilir.

Nitekim kudsi hadiste geldiğine göre Allah şöyle buyurur: "Sâlih kullarım için öyle şeyler hazırladım ki, onları ne bir göz görmüş, ne bir kulak işitmiş, ne de onlar her hangi bir insanın aklından geçmiştir." Daha sonra Rasûlullah (s.a.v) bu âyeti okumuştur. Bkz. Buhârî, Tevhid 35; Müslim, Cennet 2-5.)

18. Öyle ya, mümin olan fâsık olan gibi olur mu? Onlar bir olmazlar.

[Dünya hayatında Allah'a kesin olarak inanmış olan kimse, O'na itaat etmeyen fâsık gibi olur mu? Bunlar dünyada itaat ve ibadet hususunda eşit olmadıkları gibi, âhirette de sevap ve ikram bakımından eşit değillerdir.

Bu âyet, yüce Allah'ın: "Öyle ya, teslimiyet gösterenleri, o günahkarlarla bir tutar mıyız hiç?" meâlindeki Kalem, 68/35 âyetine benzer.]

19. Evet, iman edip o salih amelleri işleyen kimselerin amellerine karşılık, konukluk olarak kendilerine Me'va cennetleri vardır.

[Bu cennetler, onlara ikram edilmek üzere hazırlanmış bir ziyafettir. Bu ikram, onların, önceden gönderdikleri iyi amellerden dolayıdır.

Zemahşeri der ki: "Me'va cennetleri, şehitlerin ruhlarının barındığı cennetlerdir. Bunların, Arş'ın sağında olduğu söylenir."]

20. Amma fâsıklık etmiş olanların barınacakları yer, ateştir. Ondan her çıkmak istedikçe içine geri çevrilirler de onlara: "Haydin tadın, o ateşin yalanlayıp durduğunuz azabını!" denilir.

[Her çıkmak istediklerinde geri çevrilecek olmalarından da anlaşılacağı üzere orada sonsuza kadar kalacaklar, asla oradan çıkamayacaklar.]

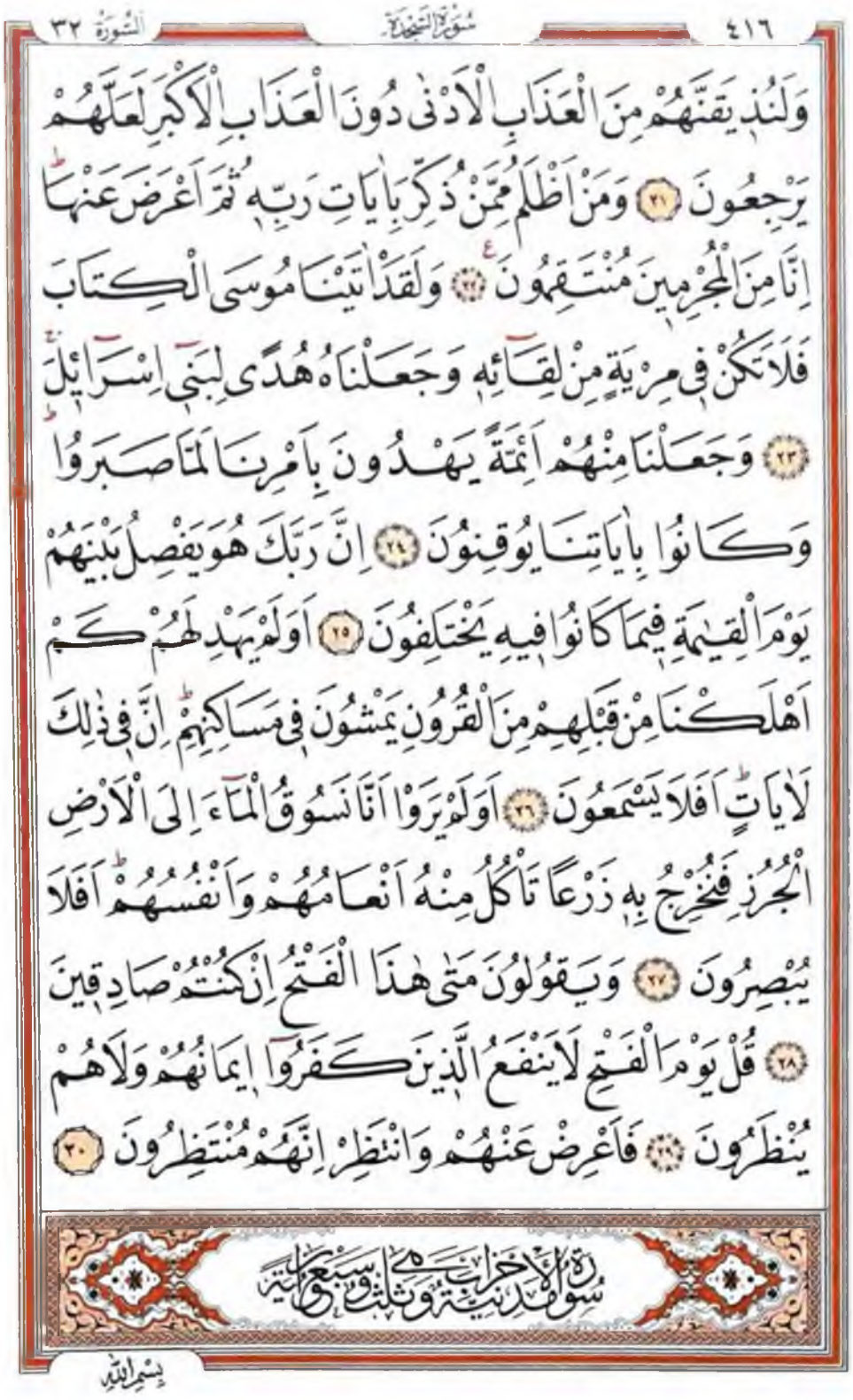
وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا ۚ
إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ
فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ۖ
﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا ۖ
وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾ أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ
أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَاتٍ ۖ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ
الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ ۖ أَفَلَا
يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْفَتْحُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ
يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

سُورَةُ الْأَحْزَابِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ ثَلَاثٌ وَسَبْعُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ

21. Şu da muhakkak ki onlara o en büyük azaptan beride (önce), o yakın azabı da tattıracağız. Gerek ki dönerler.

(Yakın azabın ne olduğu hakkında çeşitli rivayetler vardır: Kulun dünyada iken canına ve malına gelen âfet ve felaketlerdir. Allah, kulunu öldürmeden önce onun başına çeşitli felaketler getirir ki tevbe edip Allah'a yönelsin. Bir rivayetle göre yakın azap, dünyada verilen şer'i cezalardır. Bir başka rivayette maksat, kafirlerin Bedir'de öldürülmeleri veya Mekke'de yedi yıl süren kıtlıktır. Yakın azabın, kabir azabı olduğuna dair görüşler de vardır. En büyük azap ise, kıyamet günü görülecek azaptır.]

22. Rabbinin âyetleriyle kendine nasihat edilip de sonra onlardan yüz çeviren kimseden daha zalim de kim olabilir? Muhakkak ki suçlulardan biz intikam alırız.

[Hiç kimse, kendisine öğüt verilip de Rabbinin âyetleri hatırlatılan, sonra da onlara iman etmeyip unutmuş gözüken kimseden daha çok kendine zul-

metmiş olamaz. Âyetlerimizi yalanlayanlardan çok şiddetli intikam alacağız.]

23. Andolsun, muhakkak ki vaktiyle Musa'ya kitap vermiştik. Şimdi sen bu kitaba kavuşmaktan şüpheye düşme. Ve onu, İsrailoğulları için bir hidayet rehberi kılmıştık.

[Ey Muammed! Senin bu kitaba kavuşma hususunda her hangi bir şüphen olmasın. Musa, Tevrat'ı aldığı gibi sen de onu al. "Emin ol ki sen bu Kur'ân'a ilhame son olmayan bir hakîm katından erdiriliyorsun." (Neml, 27/6) Bundan maksat, onun peygamberliğini açıklamak ve kendisine verilen kitabın semavî bir vahy ve ilahî bir kitap olduğunu vurgulamaktır.

Ebussuud der ki: "Yani sana verdiğimiz kitabın benzerini Musa'ya da verdik, sana bildirdiğimiz vahyin benzerini ona da bildirdik. Şu halde onun benzerine kavuşacağından şüphen olmasın."]

24. Ve içlerinden öncül liderler yetiştirmiştik ki sabrettiklerinde emrimizle hidayet ediyorlardı. Ve âyetlerimize kesin inançla sarılmışlardı.

[İbnü'l-Cevzî der ki: "Burada Kureyş'in dikkati çekilmekte ve "eğer siz de iman ve itaat edersoniz, sizden de önderler kılınır" denilmektedir." Gerçekten Allah, İsrailoğullarından yol gösteren önderler kıldığı gibi bu ümmetten de aynı şekilde kıymetli liderler kılmış, hatta her yönüyle onları hepsinden üstün tutmuştur.]

25. Şimdi ihtilaf edip durdukları şeylerde hiç şüphesiz ki Rabbin, Kıyamet günü aralarını ayıracaktır.

[Ey Muhammed! Kıyamet günü Rabbin, müminlerle kafirler arasında hükmedecek ve ihtilafa düştükleri şeylerde her birine hak ettiği karşılığı verecektir.

Taberî şöyle der: "Hakkında ihtilaf ettikleri din, öldükten sonra dirilme, sevap ve ceza meselelerinde hak ettikleri karşılıkları verecektir." Hüküm, o gün yalnız O'na aittir, başkası hüküm veremez.]

26. Daha irşat etmedi mi onları, kendilerinden evvel nice asırları helak etmiş olmamız? Şimdi onların meskenlerinde geziyorlar. Elbette bunda şüphesiz âyetler var. Hâla kulak vermeyecekler mi?

[Kendilerinden evvel yaşamış, hâlen yurtlarında gezip dolaştıkları Âd, Semûd ve Lût kavmi gibi nice nesilleri yok edişimiz, onları hâla doğru yola sevketmedi mi? Mekke halkı, ticaretleri esnasında, o yok olan kavimlerin yurtlarından geçiyorlar, yok oluşlarının izlerini, evlerinin kalıntılarını görüyorlar. Bunda, görebilen herkes için ibretler var.]

27. Ya hiç görmediler de mi? Biz kıraç yere suyu sürüyoruz da onunla bir ekin çıkarıyoruz, ondan hayvanları da yiyor, kendileri de. Hâla gözlerini açmayacaklar mı?

[Hâla bunu görüp de Allah'ın gücünün ve lütfunun sonsuzluğuna delil getirmeyecekler mi? Ölmüş olan bu yeri diriltenin kimsenin, kendilerini de öldükten sonra diriltebileceğini anlamayacaklar mı?]

28. Bir de: "Ne vakit o fetih, eğer doğru iseniz?" diyorlar.

[Müminler: "Allah bize müşriklere karşı fetih verecek ve aramızda hüküm verecek" diyorlardı. Mekkeliler onların bu sözlerini duyunca hemen onları yalanlamak ve alay etmek için, "bu fetih ne zaman?" demeğe başladılar. Bunun üzerine şu âyet indi:]

29. De ki: "Küfredenlere o fetih günü imanları fayda vermez ve onlara göz açtırılmaz."

[Gerçek fetih günü, kıyamet günüdür. Çünkü o gün, imanların inanmayanlara üstün geldiği ve aralarının ayrıldığı gündür. Bazı tefsircilere göre, o gün, Bedir ya da Mekke'nin fethi günüdür. Buna göre, küfredenlerden maksat, o gün öldürülen kafirlerdir. Zira öldürülme halindeyken iman etmeleri onlara fayda sağlamaz.]

30. Şimdi onlardan yüz çevir de gözet, çünkü onlar gözetiyorlar.

[Ey Muhammed! O kafirlere aldırma ve başlarına gelecek azabı bekle. Onlar da sizin başınıza bir şey gelecek diye bekliyorlar.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ ۗ إِنَّ اللّٰهَ
كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝١ وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ۚ إِنَّ اللّٰهَ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝٢ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللّٰهِ
وَكِيلًا ۝٣ مَّا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ۖ وَمَا جَعَلَ
أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ ۖ وَمَا جَعَلَ
أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُم بِأَفْوَاهِكُمْ ۖ وَاللّٰهُ
يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ۝٤ ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ
هُوَ أَقْسَطُ عِندَ اللّٰهِ ۚ فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ
فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ ۚ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُم بِهِ
وَلَٰكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ۝٥
النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ ۖ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ ۗ
وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَن تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُم
مَّعْرُوفًا ۚ كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ۝٦

33
AHZÂB SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 73 âyettir.

[Bu mübârek sure, Medine'de inen diğer sureler gibi hukuki konuları ele alır, müslümanların özel ve genel hayatlarını anlatır, özellikle aile hayatını işler. Bu münasebetle topluma sağlık ve mutluluk verecek kanunlar koyar, evlat edinme ve zıhâr gibi, cahiliye döneminde uygulanagelen bazı âdet ve gelenekleri kaldırır.

Sûrenin ana konuları şu üç noktada özetlenebilir: İslam ahlakı ve ilâhî yönlendirmeler, ilâhî hüküm ve kanunlar, Hendek ve Benî Kureyza savaşları.

Mekke müşrikleri, başta Gatafan ve Benî Kureyza Yahudileri olmak üzere birçok Arap kabilesi ile birleşerek gruplar (hizipler) halinde müslümanlara savaş açmışlardı. Sûrede bu olay da anlatıldığı için sûreye Ahzâb ismi verilmiştir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Ey o peygamber! Allah'tan kork ve kafirlere, münafıklara itaat etme. Muhakkak ki Allah, her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Ey o peygamber! Evvelki kitaplarda adı sanı belli olan şanlı peygamber! Sen sade Allah'tan kork, başkasından değil.

Bu yüce sûrede peygambere karşı kafirlerin ve münafıkların dedikodularına sebep olacak bazı ilahi hüküm ve emirler indirileceğinden dolayı öncelikle peygambere sebat vermek için bu hitap ile başlanmıştır. Bu hitap, Ahzâb savaşıyla hınçlarını alamayan kafirlerin ve münafıkların Zeyd ve Zeynep meselesi yüzünden koparacakları yaygaraları, yayacakları yalan dolanlar ile başka bir saldırı hazırlayacaklarına işaret ederek onların da öbürleri gibi hükmü olamayacağını önceden haber veren ilahi emirdir.)

2. Ve Rabbinden sana ne vahyediliyorsa onun ardınca git. Muhakkak ki, Allah ne yaparsanız haberdardır.

(Vahyi de ona göre veriyor. Onun için kafirlerin ve münafıkların dediklerine bakma, sana vahy edilene uy.)

3. Ve Allah'a tevekkül (itimat) et. Vekil olarak Allah yeter.

(Ondan başka dayanacak, işler kendine havale edilecek yoktur. Zira O'nun koruduğuna başkası zarar veremez, O'nun vereceği zarardan başkası koruyamaz.)

4. Allah, bir adamın içinde, ona ait iki kalp yapmamıştır. Ve kendilerinden zıhar yaptığınız zevcelerinizi, analarınız kılmamıştır. Evlatlıklarınızı da oğullarınız kılmamıştır. O, sizin ağzınızda lafınızdır. Allah ise hakkı söylüyor ve doğru yola hidayet ediyor.

(Allah, hiçbir kimseye iki vicdan vermemiştir. Hiçbir adam, kalbinde bire iki demez. Hakkın birliğinin şahidi olan bu kalp ve vicdan birliği, her duygunun ve her bilginin en esaslı kanunudur.

Zıhar: Bir adamın, zevcesine: "sen bana anamın zahrı, yani sırtı gibisin" demesidir ki, anam bana nasıl haram ise sen de bana öyle haramsın, demek olur. Araplar kendisine böyle denilen kadını ana gibi sayarlar ve hemen ayırırlardı. Ve ana gibi sayıldığına göre, tekrar nikah edilememesi de gerekirdi. Burada, böyle demekle gerçekten ana oluvermeyecekleri anlatılarak bu âdetin düzeltilmesi gereği gösteriliyor ki, ayrıntısı ve kefareti, Mücâdele, 58/2-4 âyetlerinde gelecektir.

Allah, evlatlıklarınızı da oğullarınız kılmamıştır. Dolayısıyla onlar hakkında, gerçek olarak ve her yönüyle oğul hükümlerinin geçerli olması gerekmez. Mesela, onun boşadığı bir kadını almak haram olmaz. Onda, "kendi sulbünüzden gelmiş oğullarınızın eşleri size haram kılındı" meâlindeki Nisâ, 4/23 âyetinin hükmü uygulanmaz.)

5. Onları babaları adına çağırınız, Allah yanında bu, daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, dinde kardeşleriniz ve yaranınız (dostlarınız) dırlar. Bununla beraber, hata ettiklerinizde üzerinize bir günah yoktur ve fakat kalplerinizin kastettiğinde vardır. Hem Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(İmam Şâfii, "tebenni" nin yani oğul edinmenin dinde hiç bir hükmü olmadığını söyler. Fakat İmam-ı Azam'a göre evlat edinme, eğer evlat edinilen, köle veya cariye ise azat edilmesini gerektirir. Bir kimse, nesebi belli olmayan bir çocuk hakkında: "Bu, benim oğlumdur" deyip yaşı da ona baba olmaya uygun bulunsa, nesebi kendisinden sabit olur. Eğer onun kölesi durumunda ise, derhal azat olmuş olur.)

6. Peygamber, müminlere nefislerinden daha önce gelir, zevceleri de onların analarıdır. Ülülerham (akraba) da Allah'ın kitabında birbirlerine diğer müminlerden ve muhacirlerden daha önce gelirler. Ancak dostlarınıza bir iyilik (bir vasiyet) yapmanız hariç. Kitapta o, yazılı bulunuyor.

(Peygamber müminlere kendi nefislerinden önce gelir. Çünkü o, onlara ancak iyilikleri, dirlik düzenleri, kurtuluşları ne ise onu gözetir, onu emreder. Kötülük ve zarar görmelerine razı olmaz. Halbuki nefis öyle değildir.

Zevceleri de onların analarıdır. Yani hürmet ve saygıda müminlerin anaları yerindedirler. Nikah edilmeleri haram, saygı gösterilmeleri farzdır. Bundan başka hususlarda ise yabancıları gibidirler. Onun için Hz. Aişe: "biz, kadınların anaları değiliz" demiştir.

Akrabalar da mirasta, bazısı bazısından mirasa daha yakın, daha önceliklidir. İslamın başında Hicret ve Dinde kardeşlik akdi ile meşru kılınmış olan mirasçı olma hükmü, bu âyet ile kaldırılmış, akraba diğerlerinden öne alınmıştır.)

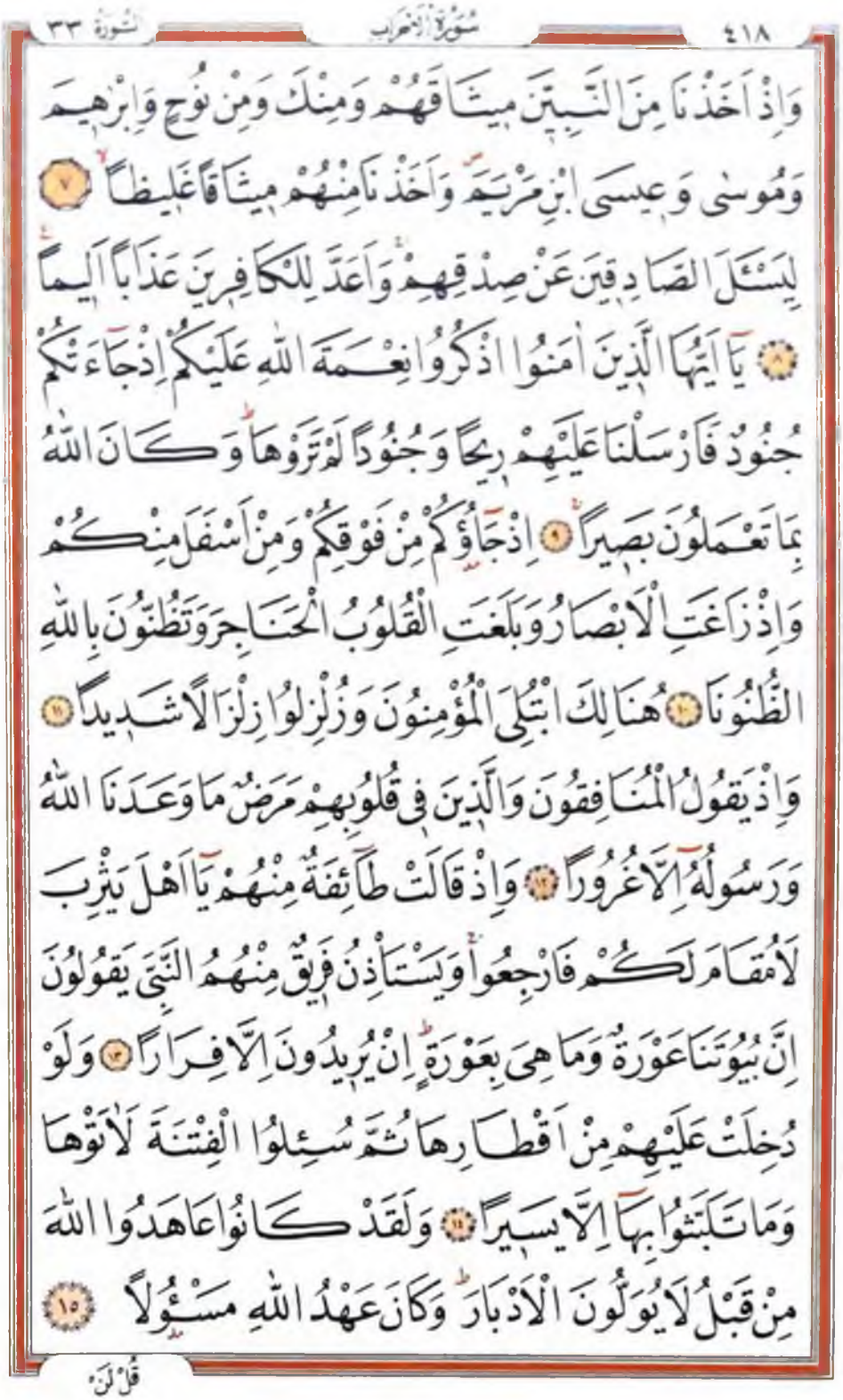

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ
وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۖ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ۝٧
لِّيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَن صِدْقِهِمْ ۚ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ۝٨
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ
جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۝٩ إِذْ جَاءُوكُم مِّن فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ
وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ
الظُّنُونَا ۝١٠ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ۝١١
وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ
وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ۝١٢ وَإِذْ قَالَت طَّائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ
لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا ۚ وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ
إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ ۖ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ۝١٣ وَلَوْ
دُخِلَتْ عَلَيْهِم مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا
وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا ۝١٤ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ
مِن قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ ۚ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ۝١٥

قُلْ لَنْ

7. Ve unutma, o peygamberlerden misak aldığımız vakti: Hele senden, Nûh, İbrahim, Musa ve Meryem oğlu İsa'dan ki, onlardan ağır bir misak aldık.

("O peygamberlerden misak aldığımız vakti, yani peygamberliği kabul ile dine davet ve Allah'ın emirlerini tebliğe ve yürütmeye ant ile söz verdikleri vakti unutma" denildikten sonra bazı peygamberlerin özellikle zikredilmesi, şanlarına dikkat çekmek için ve peygamberimizin bunlardan önce zikredilmesi de saygı içindir.)

8. Sadıklara sadakatlerinden sormak için (böyle yaptı.) Kafirler için ise elem verici bir azap hazırladı.

(Yani Allah, peygamber gönderip misak almayı, o sadıklara sadakatlerinden sormak, imtihan ile sadakatlerini ortaya çıkarmak için böyle yaptı.)

9. Ey o bütün iman edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini anın: O vakit ki size

ordular gelmişti de üzerlerine bir rüzgar ve görmediğiniz ordular salıvermiştik. Ve ne yapıyordunuz Allah görüyordu.

(Bu ordular, Hicretin 5. yılında müslümanların üzerine gelen müttefik ordular (Ahzâb) dır. Arabistan'ın önemli kabileleri birleşerek üç kolordu oluşturmuştu. Birinci kol, Gatafan askerlerinden oluşmuş olup Uyeyne b. Hısn'ın kumandasında idi. İkinci kol, Esedoğulları'nda oluşmuş ve meşhur Tuleyha el-Esedi'nin kumandasında idi. Üçüncü kol da Ebu Süfyan'ın kumandasında Kureyş ordusu idi. Müslümanlar bunları hendek kazarak karşıladı. Bir aya yakın bir süre, ok ve taş atışmaktan başka bir şey olmadı. Mevsim kış idi, durum sıkıcı olmağa başladı. Derken bir gece yüce Allah, soğuk bir saba rüzgarı gönderdi, onları şiddetle üşütüyor, toprakları yüzlerine savuruyor, ateşlerini söndürüyor, çadırlarını söküyordu. Ayrıca askerin etrafında melekler tekbir alıyordu. Sonunda tutunamadılar, bozulup kaçtılar.)

10. O vakit ki hem üstünüzden gelmişlerdi, hem aşağı tarafınızdan. Ve o vakit ki gözler kaymış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı ve Allah'a türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz.

(Kalpleri sabit, halis müminler, Allah'ın, dinini yüceltmek hakkında verdiği sözü tutacağına kesin inanmakla beraber, bu kez o sözü yerine getirecek mi, yoksa kendilerini imtihan mı edecek diye düşünüyorlar da kusur edip kaymaktan ve gereği gibi tahammül edememekten korkuyorlar, zayıf kalpliler ve münafıklar da kötü zanda bulunuyorlardı.)

11. İşte burada müminler imtihan edilmiş ve şiddetli bir şekilde sarsılmışlar da sarsılmışlardı.

12. Ve o vakit ki, münafıklar ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar: "Allah ve Rasulü bize bir aldanıştan başka bir vaat yapmamış" diyorlardı.

(Bu sözü Muattıb b. Kuşeyr söylemiş: "Bizim birimiz korkudan abdest bozmağa çıkamazken Muhammed tutmuş da bize Kisra'nın ve Kayser'in hazinelerini ele geçireceğimizi vaat ediyor. Bu, sırf bir aldanma vaadı, bir gurur vaadıdır" demişti.)

13. Ve o vakit ki bunlardan bir taife: "Ey Yesrib ahalisi! Sizin için duracak yer yok, hemen dönün" diyorlardı. Yine onlardan bir kısmı da peygamberden izin istiyor, "cidden evlerimiz açıktır" diyorlardı. Halbuki açık değil, sırf kaçmak istiyorlardı.

("Hemen dönün" tabirinin birkaç manaya gelme ihtimali vardır: Geri dönün, Medine'ye evlerinize dönün. Yahut, Muhammed'in dininden eski müşrikliğinize dönün. Yahut, ona olan biatınızdan dönün de onu düşmanlara teslim edin. Yahut, Yesrib'de size duracak yer kalmadı, dönün kafir olun ki orada durabileseniz, demek olabilir.

İzin isteyenler de "evlerimiz korumasız" diyorlardı. Halbuki o evler açık değil, korunmuş idi. Dıştan düşmanın o taraftan girmesine ihtimal yoktu. İçten de şehrin huzur, güvenlik ve emniyetine bakılıyordu. Bununla beraber, açık olsalardı varıp onları koruyacaklar mıydı? Hayır, sırf kaçmak istiyorlardı.)

14. Ve eğer onların her tarafından üzerlerine girilse de sonra kendilerinden fitne istenilse derhal onu yapacaklardı, onunla da pek az duracaklardı.

(Yoksa evlerin etrafından üzerlerine girilse de onlar içlerinde iken üzerlerine varılsa o açık dedikleri evleri savunacaklar mı? Hatta sade bu kadarla değil, girilse de kendilerinden fitne istense, küfre dönmek veya düşmanın emrine teslim olmak teklif edilse mutlaka o fitneyi yaparlar, hiç çarpışmazlardı. Ve o fitneyi yapmakta oyalanmazlardı.)

15. Halbuki bundan evvel Allah'a söz vermişlerdi: Arkalarını dönmeyeceklerdi. Allah'a verilen sözün ise sorumluluğu vardır, mutlaka sorulur.

(Arkalarını dönmeyeceklerine söz verenler, Hariseoğullarıdır. Bunlar Uhud savaşında yılgınlık ettikleri zaman tevbe edip bir daha böyle yapmayacaklarına yemin ederek Rasûlullah'a söz vermişlerdi. Allah'a ve dolayısıyla Rasûlullah'a verilen söz, mutlaka sorulur.)

قُلْ لَّنْ يَّنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا
لَّا تُمَتَّعُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذِيْ يَعْصِمُكُمْ مِّنَ
اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوْٓءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ۭ وَلَا يَجِدُوْنَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ
اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿١٧﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِيْنَ مِنْكُمْ
وَالْقَاۗىِٕلِيْنَ لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا ۚ وَلَا يَاْتُوْنَ الْبَاْسَ اِلَّا قَلِيْلًا ۚ
﴿١٨﴾ اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۚ فَاِذَا جَاۗءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُوْنَ اِلَيْكَ
تَدُوْرُ اَعْيُنُهُمْ كَالَّذِيْ يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۚ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ
سَلَقُوْكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَمْ يُؤْمِنُوْا فَاَحْبَطَ
اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ ۭ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَي اللّٰهِ يَسِيْرًا ﴿١٩﴾ يَحْسَبُوْنَ
الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوْا ۚ وَاِنْ يَّاْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوْا لَوْ اَنَّهُمْ بَادُوْنَ
فِي الْاَعْرَابِ يَسْـَٔـلُوْنَ عَنْ اَنْۢبَاۗىِٕكُمْ ۭ وَلَوْ كَانُوْا فِيْكُمْ مَّا قٰتَلُوْٓا اِلَّا
قَلِيْلًا ﴿٢٠﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَنْ كَانَ يَرْجُوا
اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيْرًا ﴿٢١﴾ وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُوْنَ
الْاَحْزَابَ ۙ قَالُوْا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَصَدَقَ
اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ ۡ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّآ اِيْمَانًا وَّتَسْلِيْمًا ﴿٢٢﴾

16. De ki: "Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmak size asla fayda vermez. Diyelim ki, fayda verir, o takdirde de pek az istifade ettirilirsiniz."

[Ey Peygamber! Hayatta kalmayı ve yaşamayı çok istedikleri için savaştan kaçan o münafıklara de ki: "Eğer kaçarsanız bu, sizin ömürlerinizi asla uzatmaz, ecellerinizi ertelemez, ölümü sizden asla savamaz. Şu halde kaçarsanız, az bir zaman yaşarsınız. Çünkü her canlının sonu ölümdür.]

17. De ki: "Şayet Allah size bir felaket murat eder veya size bir rahmet murad ederse kimin haddine ki sizi Allah'tan saklasın." Hem Allah'tan başka kendilerine bir veli de bulamazlar, bir yardımcı da.

[Ey Peygamber! Yine savaştan kaçmak için senden izin isteyen o zavallılara ve o münafıklara de ki: "Eğer Allah, sizin malınıza ve canınıza bir zarar vermek istese veya sizler için bir rahmet dileyecek olsa, O'na kim karşı durabilir? Allah'ın bu dileme-

sine karşı sizi kim savunabilir veya size bunları yapmasına kim engel olabilir?" Ne onlara fayda verecek bir yakınları, ne de yardım edecek kimseleri vardır.]

18. Allah şüphesiz biliyor: İçinizden o savsaklayanları ve kardeşlerine "bize gelin" diyenleri. Ki onlar savaşa pek az geliyorlardı.

[Çünkü başkasını savaştan alıkoyanın âdeti, kendisinin bu işi çok az yapmasıdır. Onu da adi bir maksatla yapar. Bazen, müminlere, kendileriyle beraber oldukları vehmini vermek için onlarla birlikte çıkarlar.]

19. Size karşı kıskançlık ediyorlardı. Derken o korku hali gelince gördün onları ki, ölümden baygınlık sarmış kimse gibi, gözleri dönerek sana bakıyorlardı. Derken o korku gidince size keskin keskin diller sıyırdılar, hayra karşı kıskançlık ediyorlardı. İşte bunlar iman etmediler de Allah amellerini hiçe çıkardı. Allah'a göre bu, önemsizdir.

[Savaş başladığında o münafıkları görülmemiş bir korku içinde görürsün. Gözleri, ölüm korkusundan bayılan kimsenin gözleri gibi yuvalarında döner. Savaş sona erip korkuları gidince de saldırgan dillerle sizi yerer ve incitirler, "siz, ganimeti bizden daha çok hak etmiş değilsiniz" derler. Mal ve ganimete aşırı düşkünlüklerinden böyle yaparlar.]

20. Ahzâb'ı sanıyorlar ki gitmediler. Eğer o Ahzâb bir daha gelecek olsa arzu ederler ki çöle, bedevi Arapların içine çıksalar, sizin haberlerinizden sorsalar. İçinizde kalacak olsalar da ancak pek az savaşırlar.

[O münafıklar, Kureyş kafirleriyle Medine'ye gelmiş olan müttefik orduların çekip gitmediklerini sanırlar ama onlar çekip gitmişlerdir. Tekrar gelirlerse kendileri çöle kaçıp bedevilerden sizin mağlubiyet haberlerinizi sorup öğrenmek isterler. Gitmeyip Medine'de kalsalar da çok az savaşırlar.]

21. Andolsun, muhakkak ki size Rasûlullah'ta pek güzel bir örnek vardır: Allah'a ve son güne ümit besler olup da Allah'ı çok zikreden kimseler için.

(Bu âyet, Rasûlullah'ın, "bir de peygamber size her ne emir verirse tutun" meâlindeki Haşr, 59/7 âyeti gibi, yalnız sözleriyle değil, fiil ve halleriyle dahi delil ve önder olduğunu gösteriyor. Yani Rasûlullah, din ve ahlakın teorik yönünü tebliğ edip sağlamlaştırmakla kalmamış, gerek savaşta ve gerek barışta fiil ve uygulamasıyla ve bütün incelikleriyle kendisinde, somut olarak güzel uyma örneği olacak ders ve örnekler vermiştir. Onun için Muhammed'in (s.a.v.) biyografisinde her açıdan insanlık âlemi için güzel bir örnek vardır. Ama Allah'a ve Âhiret gününe iman ve Allah'ı çok zikredenler için. Yoksa sade dünya hayatını ve süsünü arayanlar ve Allah'ı ve Âhireti düşünmeyenler için değil.)

22. Müminler o Ahzâb'ı gördükleri vakit: "Bu, işte Allah'ın ve Rasulünün bize vaat ettiği, Allah ve Rasulü doğru çıktı" dediler. Bu, onların imanını ve teslimiyetini artırmaktan başka bir şey yapmadı.

(Ahzâb'ı (müttefik ordularını) ilk gördüklerinde hatırlarına gelen, Allah'ın bu vaadı oldu. Çünkü yüce Allah, Bakara, 2/214 âyetinde meâlen: "Yoksa siz, kendinizden evvel geçenlerin ders alınacak hikaye haline gelmiş durumları, hiç başınıza gelmeksizin cennete girivereceksiniz mi sandınız? Onlara öyle ezici sıkıntılar, kımıldatmaz zaruretler dokundu ve öyle sarsıldılar ki, hatta peygamber ve beraberindeki iman edenler: "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyeceklerdi. Bak işte, Allah'ın yardımı yakın" buyurmuştu. Rasûlullah (s.a.v.) da: "Ahzâb'ın toplanmasıyla iş sıkışacak, fakat sonuç sizin lehinize, onların aleyhine olacak" demişti.)

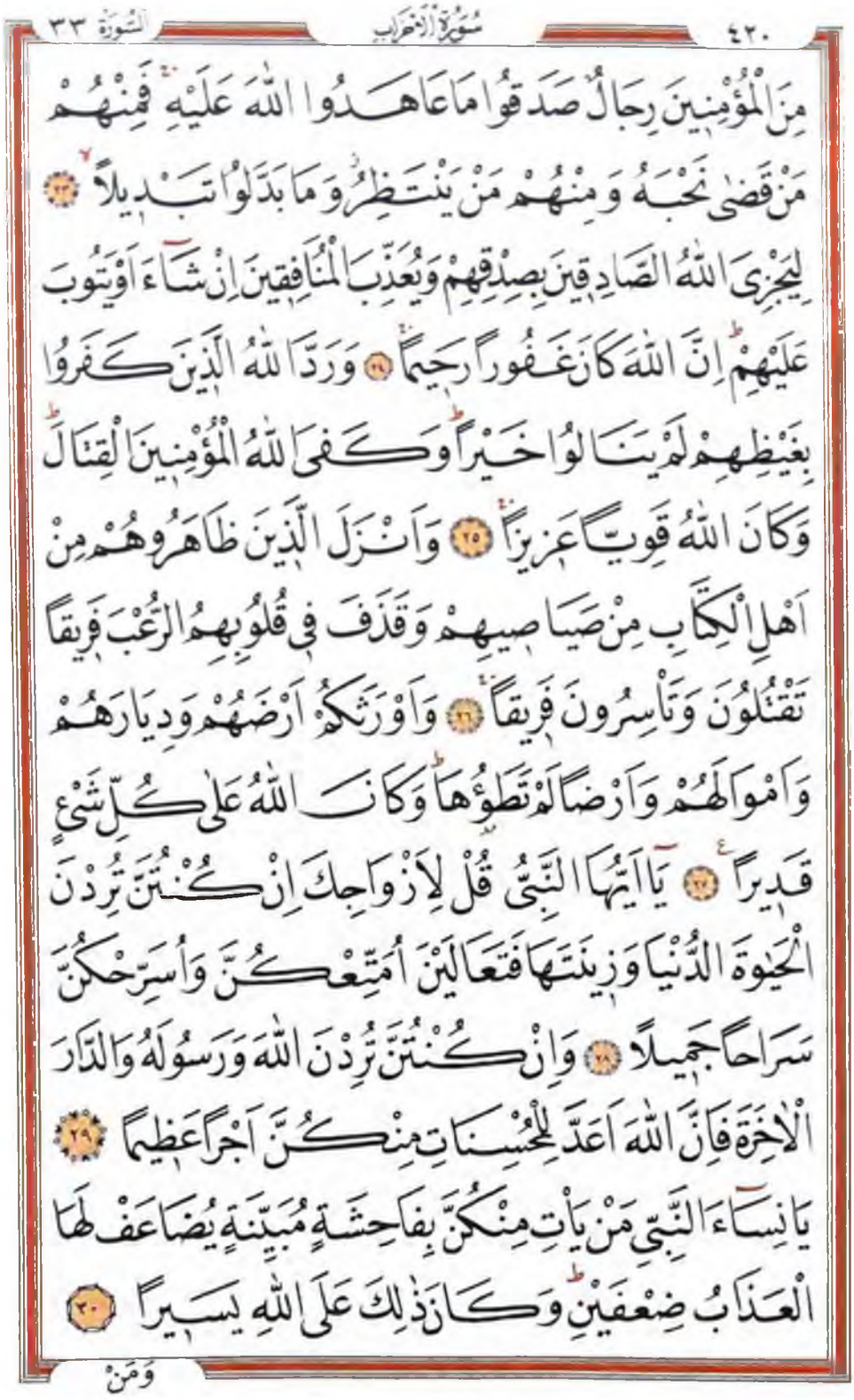
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ۖ فَمِنْهُمْ
مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ ۖ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾
لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ
عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٤﴾ وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا
بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا ۚ وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ۚ
وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾ وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ
أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا
تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾ وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ
وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَمْ تَطَئُوهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرًا ﴿٢٧﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ
الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ
سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ
الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾
يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا
الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾
وَمَنْ

23. Müminlerdendir o erler ki, Allah'a verdikleri sözde sadık oldular: kimi adağını ödedi, kimi de gözetiyor. Ve hiçbir şekilde değiştirmediler.

(Bunlar Sahabe-i Kiramdan bazı kişilerdir ki, Rasulullah'ın beraberinde herhangi bir savaşta bulunurlarsa sebat edip şehit oluncaya kadar çarpışma adağında bulunmuşlardı. Onlardan kimisi adağını yerine getirdi. Hz. Hamza, Mus'ab b. Umeyr ve Enes b. Mâlik'in amcası Enes b. Nadir gibi bazıları, adakları üzere şehit olarak vefat ettiler. Kimisi de gözetiyor ki bunlar, Hz. Osman ve Talha gibi sonradan şehit olanlardır. (Allah, hepsinden razı olsun.)

24. Çünkü Allah, sadıklara sadakatlarıyla mükafat verecek, münafıklara da dilerse azap edecek veya tevbe nasip edecek. Şüphe yok ki Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.

25. Allah hem o kafirleri hiçbir hayra

elleri ermeksizin öfkeleriyle defetti ve böylece Allah müminlere, savaşın hakkından geliverdi. Ve Allah kuvvetlidir, azizdir.

[Allah, Medine'ye karşı savaşmak için toplanmış olan orduları, elleri boş, ziyana uğramış, öfkeli ve içleri kin dolu olarak geri çevirdi. Ne dünya için ne de âhiret için hiçbir hayır elde edemeden, hatta günah kazanmış olarak geri döndüler.] (Allah, müminleri savaştan kurtardı, savaş yaptırmadan düşmanlarını savdı.)

26. Hem de Kitap ehlinden onlara yardım edenleri, kalplerine korku düşürerek kulelerinden indirdi. Bir kısmını öldürüyordunuz, bir kısmını da esir alıyordunuz.

(Bu kitap ehli, Yahudilerden Kureyza Oğulları'dır. Rasûlullah (s.a.v.) ile ahit yapmağa girişmişlerken Nadir Oğulları'nın ısrarıyla dönmüşler, Ahzâb'a destek olmuşlardı. Ahzâb'ın hezimete uğrayıp dağıldığı gecenin sabahı, müslümanlar Medine'ye dönüp silahlarını bıraktıkları sırada Cebrâil, Rasûlullah'a gelmiş: "Zırhını çıkarıyor musun? Melekler, henüz silahları bırakmadılar. Yüce Allah sana Kureyza Oğulları üzerine yürümeni emrediyor. Ben de onlara gidiyorum" demişti. Buhârî, Cihad 18; Müslim, Cihad 65. Bunun üzerine: "İkindiyi Kureyza Oğulları'nda kılsınlar" diye insanlara ilan edildi. Buhârî, Megazi 30; Havf 5. Vardılar, yirmi yirmibeş gece kuşatma yaptılar. Rasululah'ın vereceği hükme inmeleri teklif olundu, inmediler. Sa'd b. Muaz'ın hükmüne inmeğe razı oldular. O da savaşçıların öldürülmelerine ve çocuk ve kadınların esir alınmalarına hükmetmişti.)

27. Allah onların arazilerini, yurtlarını ve mallarını size miras kıldı. Bir de bir araziyi miras kıldı ki, daha ona ayak basmadınız. Allah'ın her şeye gücü yeter.

[Müslümanların henüz ayak basmadığı araziden maksadın Hayber toprakları, Mekke, İran ve Bizans arazileri olduğuna dair görüşler vardır. Taberi ise, bunların hepsinin de olabileceğini söyler.]

28. Ey Peygamber! Zevcelerine şöyle söyle: "Eğer dünya hayatını ve zinetini istiyorsanız haydi geliniz sizi donatayım ve güzellikle bırakıp salıvereyim.

(Rivayet ediliyor ki, Efendimiz'den zevceleri zinet elbiseleri ve fazla nafaka istemişlerdi. Bu âyetler bu sebeple indi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Aişe'den başlayarak hepsini kendi tercihlerine bıraktı. Hz. Aişe: "Ben, Allah ve Rasulünü ve Âhiret yurdunu isterim" dedi. Diğerleri de böyle dediler. Bundan dolayı da haklarında bir takdir hissi olmak üzere, "onlardan dilediğini geri bırakırsın, dilediğini yanına alırsın" meâlindeki Ahzâb, 33/51 âyeti indi.

Burada bu kendi tercihine bırakma, sadece bir tercihe bırakma mı idi, yoksa iraden elinde olsun, gibi boşama hakkı vermek miydi? diye konu üzerinde ihtilaf etmişlerdir.

Hz. Aişe'den: "Rasûlullah bize tercihte bulunma hakkı verdi, biz de kendisini tercih ettik ve onu boşama saymadı" diye rivayet edilmiştir. Buhârî, Talak 5; Müslim, Talak 24-28.)

29. Yok eğer Allah'ı, Rasulünü ve Âhiret yurdunu istiyorsanız, haberiniz olsun ki Allah, içinizden güzellik edenlere pek büyük bir ecir hazırlamıştır.

30. Ey Peygamberin kadınları! Sizden her kim açık bir terbiyesizlik ederse ona azap iki kat katlanır. Ve Allah'a bu kolaydır.

(Gerek burada ve gerek bundan sonra böyle, "peygamberin kadınları" diye kendilerine hitap olunması, zikredilecek hükümler buna bağlı olduğu içindir. Ey Peygamber kadınları! Sizden kim, çirkinliği belli bir kabahat işlerse ona diğer kadınlara verilecek cezanın iki katı verilir. Biri, asıl günahın, diğeri de peygamberin hanımı olma vasfına edilen hürmetsizliğin cezası. Bir de bir kabahatin çirkinliği, sahibinin şeref ve onuru oranında artar. Nitekim, hür olanlara verilen ceza, kölelere verilen cezanın iki mislidir. Peygamberin hanımı olmalarından dolayı bütün müminlerin anaları olmak şerefini elde etmiş olanların kabahatleri, elbette toplumdaki mevkileri oranında büyük olur.)

وَمَنْ يَّقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُّؤْتِهَآ
اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ ۙ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيْمًا ﴿٣١﴾ يٰنِسَآءَ النَّبِيِّ
لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِّنَ النِّسَآءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ
فَيَطْمَعَ الَّذِيْ فِيْ قَلْبِهٖ مَرَضٌ وَّقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ﴿٣٢﴾
وَقَرْنَ فِيْ بُيُوْتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ
الْاُوْلٰى وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتِيْنَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ
وَرَسُوْلَهٗ ۭ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ
الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيْرًا ﴿٣٣﴾ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى فِيْ
بُيُوْتِكُنَّ مِنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ
لَطِيْفًا خَبِيْرًا ﴿٣٤﴾ اِنَّ الْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمٰتِ وَالْمُؤْمِنِيْنَ
وَالْمُؤْمِنٰتِ وَالْقٰنِتِيْنَ وَالْقٰنِتٰتِ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالصّٰدِقٰتِ
وَالصّٰبِرِيْنَ وَالصّٰبِرٰتِ وَالْخٰشِعِيْنَ وَالْخٰشِعٰتِ
وَالْمُتَصَدِّقِيْنَ وَالْمُتَصَدِّقٰتِ وَالصَّاۗىِٕمِيْنَ وَالصّٰۗىِٕمٰتِ
وَالْحٰفِظِيْنَ فُرُوْجَهُمْ وَالْحٰفِظٰتِ وَالذّٰكِرِيْنَ اللّٰهَ
كَثِيْرًا وَّالذّٰكِرٰتِ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ﴿٣٥﴾

31. Yine sizden her kim, Allah'a ve Rasulüne divan durup salih bir amel işlerse ona da ecrini iki kere veririz. Hem onun için güzel bir rızık hazırlamışızdır.

(Hem nimet külfete göre olduğundan, buna karşılık taata verilen ecir ve sevap da iki keredir. Birisi, asıl taatın sevabı, birisi de peygamber eşi olmanın feyzi ve bereketidir.)

32. Ey Peygamber kadınları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer korunur takvalı olursanız, söz söylerken kırıtmayın da kalbinde bir hastalık bulunan tama'a düşmesin, güs güzel dosdoğru söyleyin.

(Sizde diğer kadınlarda bulunmayan sıfatlar var: Peygamberlerin en hayırlısının zevceleri ve bütün müminlerin anaları olmak vasıflarını taşıyorsunuz. Bu size özgü vasıfları korursanız yahut durumunuza layık takva ile korunacaksanız, o halde bir

söz söylendiği zaman sınık yılışık bir şekilde cevap vermeyin ve kırıtarak söylemeyin de kalbi çürük, kötülüğe meyilli kimseler bir hevese kapılmasın. Ağırbaşlı ve ciddi bir şekilde doğdoğru söyleyin. Yahut akla uygun ve meşru, güzel söz söyleyin.)

33. Hem vakarınızla evlerinizde durun da evvelki cahiliyyet çıkışı gibi süslenip çıkmayın, namaz kılın, zekât verin, Allah ve Rasulüne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sade, sizden kiri uzaklaştırmak ve sizi tertemiz, pampak yapmak istiyor.

(Evlerinizde durun. İslamdan önceki cahiliyyet âdeti gibi, süslerini göstererek ve görünmek için kırıtarak çıkmayın. Evlerinizde durun da namaz kılın, ki bununla önce kibirli, zorba kesimine benzemekten sakınılmış olur. Ve zekâtı verin. Bu da kerem ve merhamet sahibi olan Yüce Allah'ın ahlakıyla ahlaklanarak O'nun "rızık verici" ismine vekaletle kulluk etmektir. Bu emirden, peygamber eşlerinin zekât verecek nisaba malik olacakları da anlaşılır, değilse, bundan böyle malik olacakları bu emir ile müjdelenmiş olur. Yapacaklarınız bunlarla sınırlı değildir. Allah ve Rasulü daha her ne emir ve nehiy ederse onları da tutun. Allah sadece şunu istiyor ki, şan ve şerefinizi kirletmek ihtimali bulunan günahları sizden uzaklaştırsın da, ey Ehl-i beyt, sizi tertemiz etsin.

Ehl-i Beyt: Peygamber hanesine özel mensubiyeti bulunan bahtiyarlar, peygamber hanedanı, demektir. Söz, peygamberin hanımlarına hitap etmekte olduğu için Ehl-i beyt'ten ilk akla gelen onlar olur. Fakat maksat yalnız onlar olmadığı anlatılmak için, erkekler için kullanılan "küm=sizi" zamiri ile hitap edilmiştir. Demek ki Ehl-i beyt denilince, peygamberin zevceleriyle beraber çocuklarını ve erkek ve dişi özel mensuplarını dahi kapsamış olduğu anlatılmak üzere böyle buyrulmuştur.

Ne tuhaftır ki Şiiler, Ehl-i beyt'in Hz. Peygamberin kendisiyle Ali, Hasan, Hüseyin ve Fatıma'dan ibaret olduğunda ısrar etmişler ve bu yüzden İslam tarihinde büyük gürültüler koparmışlardır.)

34. Oturun da evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti anın. Şüphe yok ki Allah, her şeyi bütün incelikleriyle bilen ve her şeyden haberdar olandır.

(Ey Peygamberin eşleri ve kızları! Toplanıp evinizde okunan Kur'ân âyetlerini ve hikmeti müzakere edin, Kur'ân'ı ve peygamberin sünnetlerini belleyin, düşünün. Böylece Allah'ın ve peygamberin emirlerini belleyin, ilim tahsil edin ve bu yüzden mazhar olduğunuz şeref ve şanı hatırdan çıkarmayıp şükrünü bilin.)

35. Bütün müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, itaat eden erkekler ve itaat eden kadınlar, doğru sözlü erkekler ve doğru sözlü kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, alçak gönüllü erkekler ve alçak gönüllü kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlar, hep bunlara Allah, bir mağfiret ve büyük bir ecir hazırlamıştır...

(..Ki onu şimdi tasavvur mümkün değildir. Bu şekilde bu âyet, hem Ehl-i beyt'e hem de onlar gibi, bu güzel ahlak ve nitelikleri kendilerine huy edinenlere bir vaat ve müjdedir.

Deniliyor ki: Peygamberin eşleri hakkında o âyetler indiği zaman mümin erkeklerin eşleri, "bizim hakkımızda bir şey inmedi" demişlerdi. Bu âyet, bu sebeple indi. Başka bir rivayette, peygamberin zevceleri demişlerdi ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Yüce Allah Kur'ân'da erkekleri zikrediyor, demek ki bizim zikredilecek hiçbir hayrımız yok, bizden hiçbir taat kabul edilmeyecek diye korkuyoruz." Bu âyet, bunun üzerine indi.)

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ
يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ
ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾ وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ
عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا
اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ ۖ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ ۖ فَلَمَّا
قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ
أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾ مَا
كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ ۖ سُنَّةَ اللَّهِ
فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ۚ
﴿٣٨﴾ الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا
يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ ۗ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾ مَا كَانَ
مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَٰكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۗ وَكَانَ
اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾
وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ
لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾
تَحِيَّتُهُمْ

36. Bununla beraber, gerek bir mümin erkek ve gerek bir mümin kadın için, Allah ve Rasulü bir işe hüküm verdiği zaman o işlerinde tercihte bulunma hakları yoktur. Her kim, Allah ve Rasulüne isyan ederse açık bir sapıklık etmiş olur.

(Hz. Peygamber, halasının kızı Zeyneb'i, Zeyd'e nişanladığı zaman Zeynep ve kardeşi Abdullah bundan çekinmişler ve bu âyet bunun üzerine inmiş deniliyor ki, "Peygamber, müminlere nefislerinden daha önce gelir." meâlindeki altıncı âyetin uygulamalarından birisi demek olur.)

37. Hem hatırla o vakti ki, o kendisine hem Allah'ın nimet verdiği hem senin nimet verdiğin kimseye: "Zevceni kendine sıkı tut ve Allah'tan kork" diyordun da nefsinde, Allah'ın ortaya çıkaracağı şeyi gizliyordun, insanları sayıyordun, oysa Allah, kendisini saymana daha layıktı. Sonra ne zaman ki Zeyd, o kadından ilişiğini kesti,

biz onu sana zevce yaptık. Ta ki oğullukların ilişiği kestikleri zevcelerinde, müminlere bir darlık olmasın. Allah'ın emri de fiile çıkarılmış bulunuyor.

(Rasûlullah, Zeyneb'i, evladı gibi sevdiği Zeyd'le evlendirmişti. Fakat Zeyneb, azatlı bir köle olan Zeyd'i kendine denk sayamamış, ona varmak istememişti. Sırf Rasûlullah'a itaat ederek varmış ama layıkıyla ısınamamıştı. Ara sıra Rasûlullah'a yakınlığıyla iftihar ederek Zeyd'e karşı büyükleniyordu. Emîr ve komutan ruhlu Zeyd, buna bir süre sabretti ve Rasûlullah'a varıp Zeyneb'den ayrılmak istediğini söyledi. Rasûlullah da bunu içinden uygun gördüğü halde hemen izin vermeyip dedi ki: "Zevceni kendi nikahında tut ve Allah'tan kork." Böyle derken, nefsinde de Allah'ın meydana çıkaracağı bir şey gizliyordu, boşamasını uygun görüyordu, yahut nikahını düşünüyordu da söylemiyordu.

Taberi der ki: Yüce Allah peygamberine Zeyneb'in ilerde zevcelerinden biri olacağını bildirmişti: Böyle iken Zeyd, Zeyneb'den şikayet ettiği zaman ona: "Zevceni kendinde tut" demişti. Çünkü Zeyd'in hatırını sayıyor veya insanlar dedikodu ederler diye çekiniyordu. Oysa eğer korkacak bir şey varsa, halkı hiç hesaba almayarak yalnız Allah'a saygı duymalıydı. Allah için korkacak bir durum yok iken sırf insanlardan korkarak gizlemek veya Allah korkusuyla beraber bir de insan korkusu saymak, işte ihtar ve hatırlatmanın sebebi budur. İnsanlardan hiç çekinmeyerek yalnız Allah korkusunu saymak gerekti.

Deniliyor ki, Peygambere karşı en şiddetli âyet iş bu, "nefsinde Allah'ın ortaya çıkaracağı şeyi gizliyordun" âyetidir. Hz. Aişe: "Rasûlullah, Allah'ın kitabından bir şey gizlese idi bunu gizlerdi" demiştir.

Âyet gösteriyor ki bir adamın, oğul edindiği evlatlığı, zevcesini boşayıp iddeti çıktığı zaman o adamın onunla evlenmesi dinen caizdir. İşte cahiliyye döneminde sakıncalı görülen bu evlenme yasağının İslamda kaldırılması için Allah'ın hikmeti, peygamberin bizzat kendisinde uygulanmasını gerektirmiş ve bu hikmet için o evlendirme emredilmiştir. Ve Allah'ın emri fiile çıkarılarak Zeyneb de peygamberin zevcelerinden olmuştur.)

38. Peygambere Allah'ın takdir ettiği, mübah kıldığı şeyde bir darlık yoktur. Bundan evvel geçen bütün peygamberler hakkında Allah'ın sünneti böyle. Ve Allah'ın emri, biçilmiş bir kaderdir.

(Geçen peygamberler de evlenmişler, hem Süleyman ve Davud gibi bazıları pek çok evlenmişler, hiçbirine evlenmek yasak edilmemişti. Yahya ve İsa da yasaklandıkları için değil, evlenmek farz kılınmadığı, yapılmasında ve yapılmamasında darlık bulunmadığı için evlenmediler.)

39. Onlar ki Allah'ın mesajlarını tebliğ ederler ve O'ndan korkarlar ve Allah'tan başka kimseden korkmazlardı. Hesap alacak olarak Allah yeter.

40. Muhammed, sizin adamlarınızdan hiç birinin babası değil ve fakat Allah'ın Rasulü ve Peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi en iyi bilendir.

(Muhammed, sizden hiç birinin babası değildir, dolayısıyla Zeyd'in de gerçekte babası değildir. Onun için sıhriyet yoluyla evlenme haramlığı sabit olmaz ve bundan dolayı bir darlık ve sıkıntı, bahis konusu olmaz.

O, hem peygamberleri sona erdiren son peygamberdir, peygamberlerin sonuncusudur hem de bütün peygamberleri onaylayıp belgelendiren ilahi bir mühürdür. O gelmese idi diğer peygamberler unutulup gidecek, tarihte onların varlıklarını ve peygamberliklerinin hak olduğunu ilmen ispat etmek mümkün olmayacaktı.)

41. Ey o bütün iman edenler! Allah'ı çok anın.

42. Ve O'nu sabah-akşam tesbih edin.

43. O, odur ki, hem kendisi hem melekleri sizleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize feyiz ve bereket indiriyor. Ve O, müminlere çok merhamet edicidir.

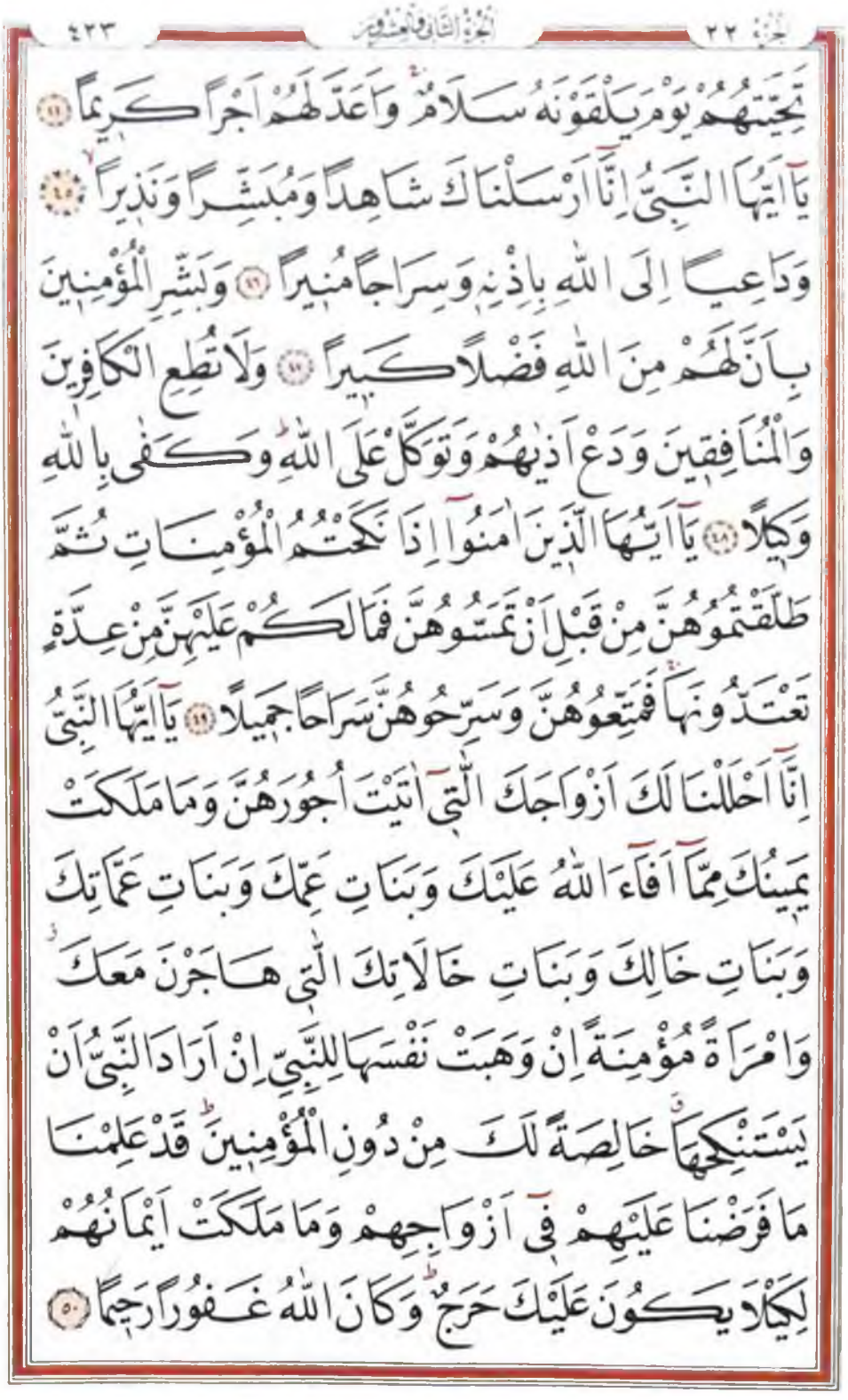
تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ۚ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾
وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ
بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ
وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ
وَكِيلًا ﴿٤٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ
طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ
تَعْتَدُّونَهَا ۖ فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ
إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ
يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ
وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ ۖ
وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ
يَسْتَنْكِحَهَا ۖ خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۗ قَدْ عَلِمْنَا
مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ
لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾

44. O'na kavuşacakları gün sağlık temennileri "selam"dır. Ve Allah onlar için güzel bir ecir hazırlamıştır.

(Yani öldükleri, yahut kabirden çıktıkları, yahut cennete girdikleri gün sağlık temennileri "selam"dır, her türlü sakınca ve afetlerden esenlik haberidir. Allah onlar için, en büyük mükafat olarak cenneti hazırlamıştır.)

45. Ey o peygamber! Biz seni gerçekten bir şahit, hem bir müjdeci, hem bir kocundurucu olarak gönderdik.

(Ey Muhammed! Biz seni, Allah'ın birliğine şahit, Allah'a nasıl kulluk edileceğine şahit getirilecek bir örnek, ümmetin tasdik etmek ve yalanlamak, davete icabet etmek ve etmemek gibi durumlarına, amellerine yarın âhirette Allah'ın huzurunda şehadet edecek şahit ve bir müjdeci ve korkutucu olarak gönderdik.)

46. ...Hem de Allah'a, O'nun izniyle bir davetçi ve nurlar saçan bir ışık.

(Hem de Allah'ın birliğine ve iman edilmek vacip olan sıfat ve hükümlerine iman ile rızasına, O'na kavuşmağa doğru gitmeye bir çağırıcı, hem de kendi kendine değil, Allah'ın izni ve müsaadesi, kolaylaştırması ve muvaffak kılmasıyla bir çağırıcı olarak ve cehalet ve şaşkınlık karanlıklarında akılları, gönülleri aydınlatıp doğru yolu gösteren bir ışık olarak gönderdik.)

47. Müminlere müjdele: Onlara Allah'tan bir büyük lütuf var.

48. Kafirlere ve münafıklara itaat etme, onların eziyetlerini bırak da Allah'a tevekkül et. Allah vekil olunca hepsine yeter.

(Davet emrinde alttan alıp kafir ve münafıklara hoş görünmekten, tebliğde yumuşak davranmaktan, korkutmakta hoş görülü olmaktan uzak dur. Onların sana yaptıkları ve yapacakları eziyetlere, rahatsızlıklara aldırma, ilişme, yahut itaat etme fakat sen kendin eziyet etmeğe de kalkışma. Ve gerek bunlarda ve gerek bunlar gibi yapacağın ve bırakacağın her hususta kendini Allah'a ver, yardımı O'ndan işte, O'na dayan. Bütün durumlarda işlerin kendisine havale edileceği kişi ancak O'dur, O hepsine yeter.)

49. Ey o bütün iman edenler! Mümin kadınları nikah ettiğiniz, sonra onlara dokunmadan boşadığınız vakit üzerlerinde sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur, derhal müt'alarını verip onları güzel bir şekilde salıverin.

("Dokunmak"tan maksat, cinsel ilişkidir. Ancak hiçbir engelsiz, bir arada yalnız beraber kalmak da bu manadadır. Çünkü gizli şeylerin açık alâmeti, o şey yerine geçer. Dolayısıyla böyle bir durum olmadan sadece temas olursa, dokunulmamış olur. Bu durumda onlara saydıracağınız bir iddet hakkınız yoktur. Bundan anlaşılıyor ki, kadınların iddet beklemesi esas itibariyle kocalarının bir hakkıdır, onun suyunun korunması içindir. Onun için cinsel ilişki olmayınca bu hak sabit olmaz. Müt'anın vacip olması, mehir belirlenmediği takdirdedir. Bakara, 2/236 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

50. Ey o peygamber! Biz özellikle sana şunları helal kıldık: Mehirlerini vermiş olduğun zevcelerini, Allah'ın sana ganimet kıldıklarından mülkün olan cariyeyi ve amcanın kızlarından, halalarının kızlarından, dayının kızlarından, teyzelerinin kızlarından seninle beraber hicret etmiş olanları ve bir de mümin bir kadın kendini peygambere hibe ederse, peygamber nikah etmek istediği takdirde onu. Diğer müminlere değil sadece sana helal kıldık. Onlara zevceleri ve mülkü altında bulunanlar hakkında ne farz kıldığımızı biz biliyoruz. Bunlar sana hiçbir darlık olmamak içindir. Allah, çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Burada, peygambere en layık ve faziletli olanlar beyan edilmiştir: İlk olarak, mehirlerini verdiği zevceleri. Şüphesiz mehri verilmiş olan zevcenin gönlü, verilmeyenden daha hoştur.

İkinci olarak, kendisinin yaptığı savaşta ganimet olarak malik olduğu cariye, elbette satın aldığı cariyeden daha temiz ve daha şüphesizdir.

Üçüncü olarak, beraberinde hicret eden akrabaları da hicret etmeyenlerden daha şereflidir. Bununla beraber, bazılarının dediği gibi mehrin evvel verilmesi, peygambere özgü durumlardan olmak ihtimali de vardır. Nitekim amca ve hala, dayı ve teyze kızlarının helal olmasında "beraberinde hicret edenler" diye kayıtlanması da peygambere özgü bir durum olmak açıktır. Ebu Talib'in kızı Ümmühani'nin şu sözü bunu destekler: "Rasûlullah bana aday olmuştu, özür beyan ettim, mazur gördü. Sonra bu âyet indi, ben ona helal olamadım. Çünkü onunla hicret etmemiştim."

Son olarak, mehirsiz olarak nikahını veren kadın. Böyle mehirsiz olarak nikah da peygambere özgü durumlardandır. Bu şekilde kendini peygambere hibe etmek isteyen kadınlar olmuş ise de İbn Abbas, bunun fiilen vaki olmadığını, yani peygamberin bu şekilde hiçbir kadınla evlenmediğini söyler.)

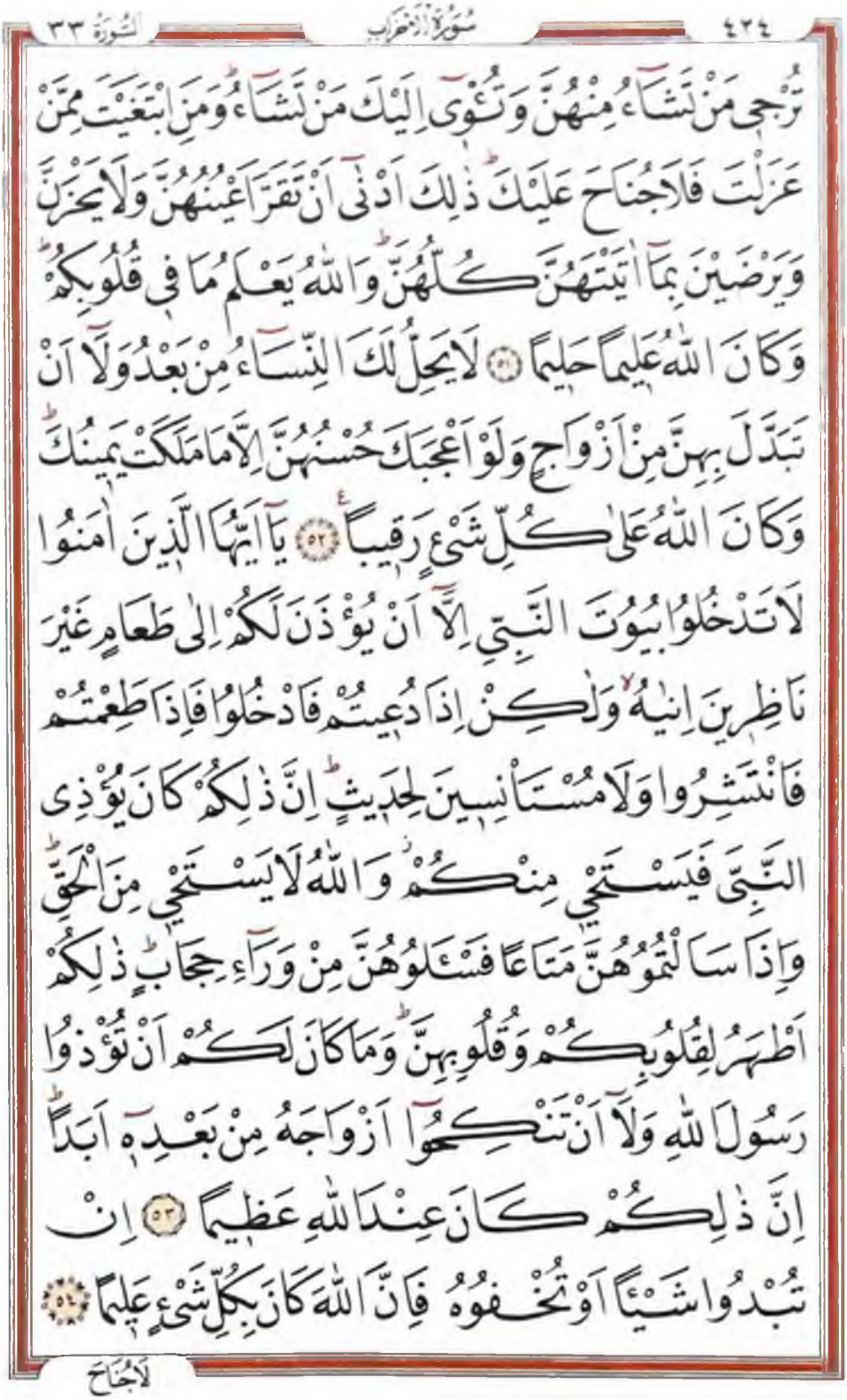
تُرْجِي مَنْ تَشَآءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔوِيٓ إِلَيْكَ مَنْ تَشَآءُ ۖ وَمَنِ ٱبْتَغَيْتَ مِمَّنْ
عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ
وَيَرْضَيْنَ بِمَآ ءَاتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِى قُلُوبِكُمْ ۚ
وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَّا يَحِلُّ لَكَ ٱلنِّسَآءُ مِنۢ بَعْدُ وَلَآ أَن
تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَٰجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ ۗ
وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ رَّقِيبًا ﴿٥٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟
لَا تَدْخُلُوا۟ بُيُوتَ ٱلنَّبِىِّ إِلَّآ أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرَ
نَٰظِرِينَ إِنَىٰهُ وَلَٰكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَٱدْخُلُوا۟ فَإِذَا طَعِمْتُمْ
فَٱنتَشِرُوا۟ وَلَا مُسْتَـْٔنِسِينَ لِحَدِيثٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِى
ٱلنَّبِىَّ فَيَسْتَحْىِۦ مِنكُمْ ۖ وَٱللَّهُ لَا يَسْتَحْىِۦ مِنَ ٱلْحَقِّ ۚ
وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَٰعًا فَسْـَٔلُوهُنَّ مِن وَرَآءِ حِجَابٍ ۚ ذَٰلِكُمْ
أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ ۚ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا۟
رَسُولَ ٱللَّهِ وَلَآ أَن تَنكِحُوٓا۟ أَزْوَٰجَهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦٓ أَبَدًا ۚ
إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِندَ ٱللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾ إِن
تُبْدُوا۟ شَيْـًٔا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٤﴾

لَا جُنَاحَ

51. Onlardan dilediğini geri bırakırsın, dilediğini yanına alırsın, bıraktıklarından da kimi arzu edersen sana günah yoktur. Onların gözleri aydınlanıp mahzun kalmamalarına ve kendilerine verdiğinle hepsinin hoşnut olmalarına en elverişli olan budur. Allah, kalplerinizdekileri bilir. Allah hem her şeyi bilir, hem cezalandırmada acele etmez.

(Birden çok eşi olanlara sıra ile nöbet takip etmek vaciptir. Buna "kasm" denilir. Fakat peygambere özel durumlardan olmak üzere ona kasm vacip kılınmayıp dilemesine bırakılıyor ve buyruluyor ki: "Bıraktığın (yahut boşadığın) dan arzu ettiğine döndüğün taktirde üstüne bir günah yoktur. Bu hüküm yani tertip üzere nöbetle kasm, sana vacip kılınmayıp böyle senin arzu ve dilemene bırakılması, onların gözlerinin aydın olmasına ve senin kendilerine verdiğin ile, yaptığın muamele ve ihsan ile, hepsinin hoşnut olmalarına daha elverişlidir. Çünkü o, bir kere hepsinin eşit oldukları bir hükümdür. Sonra

sen aralarını eşit tutar, kasm yaparsan onu senin bir ihsanın bilerek sevineceklerdir. Ve eğer bazısını tercih edecek olursan onu da Allah'ın bir hükmüyle yaptığını bilecekler, yine gönülleri hoş olacaktır." Bundan anlaşılır ki zevceleri sevindirmek, gönüllerini hoş etmek de şeriatın gözettiği maksatlardandır.)

52. Bundan başka kadınlar sana helal olmaz, bunları başka zevcelerle değiştirmek de olmaz, isterse güzellikleri çok hoşuna gitsin. Ancak elinin mülkü olan (cariyeler) başka, Allah, her şeye gözcü bulunuyor.

(Sana bundan öte kadınlar helal olmaz, tercihte bulunma hakkı verip de seni tercih eden dokuz zevcenden başka kadınla evlenmen caiz olmaz.

Bunlar, Ebubekir'in kızı Aişe, Ömer'in kızı Hafsa, Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe, Zem'a kızı Sevde, Ebu Ümeyye'nin kızı Ümmü Seleme, Hayberli Huyeyy kızı Safiyye, Hilal kabilesinden Haris kızı Meymune, Esed kabilesinden Cahş kızı Zeyneb ve Mustalik kabilesinden Haris kızı Cüveyriyye idiler. Allah hepsinden razı olsun.

Bunları başka zevcelerle değiştirmen de olmaz. Yani bunları boşayıp yerlerine başka kadınlarla evlenmen de caiz olmaz. Onlar Allah ve Rasulünü tercih ettikleri için yüce Allah da onlara ikram ve lütufta bulunmuş, Rasûlullah da vefatına kadar sadece bunlarla evli kalmış, vefatında da onlar, müminlerin anaları olarak kalmışlardı. Alacağın kadınların güzellikleri hoşuna gitse, takdirine layık varsayılsa bile, bunlardan başkasıyla evlenmen helal olmaz. İbn Atıyye der ki: "Bu lafız, bir adamın, evlenmek istediği kadına bakmasının caiz olduğuna delildir." Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), bunda bir sakınca olmadığını haber vermiştir. Bkz, İbn Mâce, Nikah 9; Nesai, Nikah 17.)

53. Ey o bütün iman edenler! Vaktine bakmaksızın, size yemeğe izin verilmedikçe peygamberin evlerine girmeyin. Ve fakat çağrıldığınız vakitte girin, yemeği yediğinizde de hemen dağılın. Söz, sohbet için de izinsiz girmeyin. Çünkü o, peygambere eziyet veriyor, bir de sizden utanıyor. Fakat Allah, hakkı söylemekten sıkılmaz. Hem onun hanımlarına gerekli bir şey soracağınız vakit de bir perde arkasından sorun. Öyle yapmanız, hem sizin kalpleriniz ve hem onların kalpleri için daha temizdir. Sizin Rasûlullah'a eziyet etmeniz doğru olamaz, arkasından zevcelerini nikah etmeniz de ebediyyen doğru ve caiz olamaz. Çünkü o günah, Allah katında çok büyüktür.

(Bu sûrenin altıncı âyetinde, "peygamberin zevceleri, müminlerin analarıdır" buyurulduğu için bundan, müminlerin, peygamberin evine kendi evleri gibi izinsiz girebilmelerinde bir sakınca olmadığı zannedilebilirdi. İşte bu âyet, hem böyle bir zanna yer olmadığını anlatıyor, hem bu vesile ile, peygamberin temiz zevcelerine perde arkasından konuşma (Hicab) yı emrediyor, hem de müminlerin anaları olmalarının manasını açıklıyor.

Âyetten anlaşıldığına, İbn Abbas'tan da rivayet edildiğine göre, bazı kimselere zaman zaman Rasûlullah'ın evinde yemek yediriliyordu. Bunlar bazen yemekten evvel gelip yemek hazır oluncaya kadar bekliyorlar, yemekten sonra da hemen çıkıp gitmiyorlar, Efendimiz de (a.s.) bundan sıkılıyordu. Bunun üzerine bu âyet indi. Zeyneb'le evlendiği zaman verilen düğün yemeğinde indiği de Hz. Enes'ten rivayet edilmiştir. Bkz, Buhârî, Tefsiru'l-Kur'ân, 33/8; Müslim, Nikah 93-94.)

54. Eğer bir şey açıklar veya gizlerseniz, şüphe yok ki Allah, her şeyi bilendir.

(Gerek eziyet kabilinden olsun gerek saygı göstermek, gerek hayır gerek şer, her ne olursa olsun Allah onu bilir. Her şeyi bildiği gibi, ne yapacağını da bilir.)

لَآ جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِيٓ ءَابَآئِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآئِهِنَّ وَلَآ اِخْوَانِهِنَّ
وَلَآ اَبْنَآءِ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَآئِهِنَّ
وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ ۚ وَاتَّقِينَ اللّٰهَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٥٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى
النَّبِيِّ ۚ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا
﴿٥٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ
الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا
وَاِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ
الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ۚ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ
يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٩﴾ لَئِنْ لَمْ
يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ
لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَآ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾ مَلْعُونِينَ ۚ
اَيْنَمَا ثُقِفُوٓا اُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ فِي
الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

55. O zevcelere şunlarda günah yoktur: ne babaları, ne oğulları, ne erkek kardeşleri, ne erkek kardeşlerinin oğulları, ne kız kardeşlerinin oğulları, ne kendi kadınları, ne de ellerindeki mülklerinde (yani cariyelerinde.) Bununla beraber Allah'tan korkun (ey peygamber zevceleri!) Çünkü Allah, her şey üzerine şahit bulunuyor.

(Amca ve dayı da baba hükmündedir. Ancak bazı alimler, bu ikisi, âyette açıkça zikredilmediği için bunların yanında başı açık oturmayı mekruh görmüşlerdir. "Kendi kadınları" demek, bütün akrabalarından olan kadınlarla, tanıdıkları müslüman kadınlar demektir. Nûr, 24/31 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

56. Muhakkak Allah ve melekleri, peygambere hep salat ile saygı sunarlar. Ey o bütün iman edenler! Haydin ona teslimiyetle salat ve selam getirin.

(Yüce Allah, rahmet ve nimetiyle, melekler is-

tığfarları ve hizmetleriyle peygambere daima saygılarını gösterirler. Ey müminler! Sizler de: "Allahumme salli alâ Muhammed= Allah'ım Muhammed'in üzerine feyiz ve bereketini indir", "Esselâmü aleyke eyyühen nebiyyü= Selâm sana ey peygamber", "Essalatü vesselamü aleyke ya Rasulallah= Salât ve selâm sana olsun, ey Allah'ın Rasulü" gibi dualarla onun üzerine Allah'ın salatlarını, rahmet ve bereketlerini niyaz edin ve selam göndererek saygı gösterin. Ve bir manaya göre, hiç incitmeyerek teslim olun.

Bu âyet gösteriyor ki peygambere salavat getirmek farzdır. Ancak tekrarına ilişilmemiştir. Sahih olan şudur ki, ismi anıldıkça vacip olur. Bazıları, tekrar tekrar anılsa bile, bir mecliste bir kere salavat getirmek vacip olur, demişlerdir.)

57. Çünkü Allah ve Rasulüne eziyet edenler, muhakkak ki Allah onları dünyada ve âhirette lanetlemiş (rahmeti sahasından kovmuş) ve onlara pek küçük düşürücü bir azap hazırlamıştır.

(Allah'a eziyet etmek tabiri mecazdır. Allah hakkında layık olmayan söz söylemek ve yahut Allah'ın sevdiği kullarına eziyet etmek, demektir.)

58. Mümin erkek ve mümin kadınlara hak etmedikleri bir şekilde eziyet edenler de şüphesiz bir bühtan (açık bir vebal) yüklenmişlerdir.

(Bazı münafık ve fâsıklar, geceleyin ihtiyaç gidermek için çıkan kadınlara ve cariyelere laf atarak sataşırlarmış. Kıyafet farkı olmadığı için bu arada bilmeyerek veya bilmezden gelerek hür kadınlara da takılıp eziyet ederlermiş. Bu ve bundan sonraki âyetin bu sebeple inmiş olduğu söylenmiştir.)

59. Ey o peygamber! Zevcelerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına hep söyle: cilbaplarından üzerlerini sıkı örtsünler. Bu, onların tanınmalarına, tanınıp da eziyet edilmemelerine en elverişli olandır. Bununla beraber Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Cilbap şu anlamlara gelir: Baştan aşağı örten çarşaf, ferace, câr gibi dış giysi; kadının, elbiseleri üzerine giydiği her giysi; giysi veya başka, kendisiyle örtünülen her şey; çarşaf ve peçe.

Cilbaptan örtmek tabirine iki şekilde mana verilebilir. Birisi, cilbaplarından birisiyle bütün bedenini sıkıca örtmek, birisi de bir cilbabın bir tarafıyla başından yüzünü örtmek. Bu ikincisi de iki şekilde olur. Birisi kaşlarına kadar başını örttükten sonra büküp yüzünü de örtmek ve yalnız tek bir gözünü açık bırakmak, ikincisi de alnının üzerinden sıkıca sardıktan sonra burnunun üzerinden dolayıp gözlerinin ikisi de açık kalsa bile yüzün büyük bölümünü ve göğsü tamamen örtmüş bulunmaktır.

Bu örtünme, onların sürtük cariyelerden, adi kadınlardan vakar ve heybetle seçilerek hürmet edilmelerine ve dolayısıyla incitilmemelerine elverişli olan durumdur. Gerçi eziyet etmek isteyecek olan içi bozukları, örtü engelleyecek değildir. Fakat imanlı temiz kadınların, kirli bakışlardan, sedeflerinde saklı inciler gibi korunmuş kalmalarına en layık olan şekil de budur.)

60. Andolsun eğer o münafıklar, kalplerinde hastalık bulunanlar ve şehirde yalanlar yayan, tahriklerde bulunanlar vazgeçmezlerse, mutlak ve muhakkak seni kendilerine musallat ederiz. Sonra da senin civarına pek az yanaşabilirler.

61. Lanetli lanetli: nerede ele geçirilirlerse tutulurlar ve öldürülürler de öldürülürler...

62. ...Allah'ın bundan evvel geçenler hakkındaki kanunu gereğince, ki Allah'ın kanununu değiştirmeğe çare bulamazsın.

(Yani geçmiş ümmetlerdeki bir takım hüküm ve kanunları kaldıran islam dini, öyle zarar verici ve fesat çıkarıcı olanları savmak ve sürmek kanununu kaldırmak ve değiştirmek için gelmemiştir. Çünkü Allah, fesat çıkaranları sevmez ve müslümanlık fesadı çoğaltmak için değil, dirlik düzenliği çoğaltmak içindir.)

يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللَّهِ ۚ وَمَا
يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ
الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ لَّا يَجِدُونَ وَلِيًّا
وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا
اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا
وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ
الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا ۚ وَكَانَ عِندَ
اللَّهِ وَجِيهًا ﴿٦٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا
﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَن يُطِعِ
اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ
مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنسَانُ ۖ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾ لِّيُعَذِّبَ
اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ
اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٣﴾

سُورَةُ

63. O insanlar sana Saat (Kıyamet)ten soruyor. De ki; "Onun ilmi ancak Allah'ın katındadır." Ve ne bilirsin, belki o Saat yakında olur.

64. Şu muhakkak ki Allah, kafirleri lanetlemiş ve onlara bir çılgın ateş hazırlamıştır.

65. Onda devamlı kalırlar ve ne bir veli bulabilirler ne de bir yardımcı.

66. O gün yüzleri ateşte çevrilirken: "ah, derler, ah ne olurdu bizler Allah'a itaat edeydik, Peygambere itaat edeydik."

67. "Ey bizim Rabbimiz, demektedirler, doğrusu bizler, beylerimize ve büyüklerimize itaat ettik de bizi yanlış yola götürdüler."

68. "Ey Rabbimiz! Onlara azabın iki katını ver ve kendilerini büyük bir lanet ile lanetle."

69. Ey o bütün iman edenler! Sizler o, Musa'ya ezıyet edenler gibi olmayın. Eziyet ettiler de Allah, onu onların dediklerinden beraat ettirdi, temize çıkardı. O, Allah yanında yüzlü (itibarlı) idi.

(Bu âyet de Rasûlullah'ın Zeynep ile evlenmesinden dolayı edilen laflar üzerine, bir rivayette de ifk olayı üzerine inmiş deniliyor. Musa'ya edilen eziyet hakkında şu görüşler vardır: 1) Musa pek edepli olup bedenini kimseye göstermediğinden bazıları: "Bu niye bu kadar örtünüyor, mutlaka bedeninde bir kusuru var" diye laf etmişler. Bir gün ıssız bir yerde, elbisesini bir taşın üzerine koymuş yıkanırken Allah tarafından taşın yuvarlanmasıyla asâsını kapıp onu takip ederken, büyük bir kalabalık rast gelip kendisini Allah'ın yarattığı en güzel bir beden ile görmüşler. 2) Kardeşi Hârun'u öldürdü, demişler. 3) Zina etti, demişler: Karun, şımarıp azdığı zaman sürtük bir kadına birçok mal vererek Hz.Musa'ya, kendisi ile zina yaptı diye isnatta bulunmak üzere teşvik etmiş, ama sonunda kadın, Karun ile aralarında geçenleri anlatıvermiştir.)

70. Ey o bütün iman edenler! Allah'tan korkun ve sağlam söz söyleyin...

(Hangi hususta olursa olsun, hak ve sağlam söz söyleyin. Sonunda yalan çıkacak, söyleyenleri küçük düşürecek çürük sözler söylemeyin, o yalan haberlerle meşgul olanlara benzemeyin.)

71. ...Ki işinizi yoluna koysun ve günahlarınızı bağışlasın. Her kim de Allah ve Rasulüne itaat ederse o, gerçekten büyük murada ermiştir.

72. Evet, biz o emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik, onlar bunu yüklenmeğe yanaşmadılar, ondan korktular da onu insan yüklendi. O, cidden çok zalim, çok cahildir.

(Emanet, aslında eminlik, yani kendisine başkasının hukuku emniyet edilip inanılabilir, inanç olmak, inançlık huyu demektir. Sonra emniyet edilip inanılan şeye de isim olmuştur

Çoğunlukla tefsirciler buradaki "emanet"i, teklif veya Allah'ın emirleri diye tefsir etmişlerdir. Bunu şöyle anlamak gerekir: " Allah'ın, gerek kendi hakları ve gerek kul haklarıyla alakalı emir ve nehyinin, hükümlerinin icra edilmesine Allah'ın emini, inanç memuru olmak demek olan emanetini yani Allah'ın diğer eşyada olduğu gibi çaresiz bırakarak zorla değil, rıza ve tercihi ile yaptırmak istediği tercihe dayalı fiillerde emrine itaatla halifeliği demek olan vazife mükellefiyeti."

Gökler, yer ve dağlar bu emaneti yüklenmekten kaçınıp çekindiler. Gerçi gökler ve yer, Fussilet, 41/11 âyetinde belirtildiği gibi yüce Allah'ın "gelin ikiniz de ister istemez" gibi, evrenin oluşumuyla ilgili emirlerini, "geldik isteye isteye" diye isteyerek kabul ettiler. Öyle iken başkasının haklarını yüklenmek manasını ifade eden emanet kendilerine arz edildiği zaman çekindiler. Emanet böyle gökler, yer ve dağların dayanamayacakları derecede ağır, yerine getirilmesi zor, sorumluluğu olan, büyük ve korkunç bir yüktür.

Burada sunmayı ve kabul etmemeği hakiki anlamı üzerine düşünen tefsirciler varsa da çokları, emanetin büyüklüğünü beyan için temsili istiare şeklinde bir tasvir olduğu görüşüne varmışlardır. Emanet, yerine getirildiği takdirde neticesi, çok büyük bir kerem olduğu gibi, yerine getirilmediği takdirde de hainlik ve borçlu duruma düşerek büyük bir rezilliktir. İnsanoğlu, Allah'ın ve O'nun kullarının haklarını yüklendiği halde layıkıyla yerine getirmeyip kendine yazık ediyor, sonunun esası ve özü nedir, bilmiyor. Halbuki o arz etmenin hikmeti ve emaneti yüklenmenin sonu şudur:)

73. Çünkü Allah münafık erkeklere ve münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap edecek,mümin erkeklerin ve mümin kadınların da tevbelerini kabul edecek. Ve Allah çok bağışlayan,çok merhamet edendir.

(Münafıklar ve müşrikler de tevbe edip imana gelirlerse onların da tevbelerini kabul edip bağışlar.)

سورة سبأ مكية وهي أربع وخمسون آية

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَهُ
الْحَمْدُ فِي الْاٰخِرَةِ ۭ وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْخَبِيْرُ ۝١ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ
وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاۗءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيْهَا ۭ وَهُوَ الرَّحِيْمُ
الْغَفُوْرُ ۝٢ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَاْتِيْنَا السَّاعَةُ ۭ قُلْ
بَلٰى وَرَبِّيْ لَتَاْتِيَنَّكُمْ ۙ عٰلِمِ الْغَيْبِ ۚ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي
السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَآ اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرُ اِلَّا فِيْ
كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ۝٣ لِّيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ
مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ۝٤ وَالَّذِيْنَ سَعَوْ فِيْٓ اٰيٰتِنَا مُعٰجِزِيْنَ اُولٰۗىِٕكَ
لَهُمْ عَذَابٌ مِّنْ رِّجْزٍ اَلِيْمٌ ۝٥ وَيَرَى الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ
مِنْ رَّبِّكَ هُوَ الْحَقَّ ۙ وَيَهْدِيْٓ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ۝٦
وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰي رَجُلٍ يُّنَبِّئُكُمْ اِذَا
مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۙ اِنَّكُمْ لَفِيْ خَلْقٍ جَدِيْدٍ ۝

34
SEBE SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 54 âyettir.

[15. âyetinden itibaren Sebe' kıssası anlatıldığı için bu mübârek sûreye Sebe' ismi verilmiştir.

Sebe'liler, Yemen'in yöneticileri idi. Buranın halkı nimet, bolluk, huzur ve sükun içinde idiler. Bağ ve bahçeler içinde yaşıyorlardı. Nimete karşı nankörlük edince yüce Allah, Arim Seli ile onları yok etti ve ders alacak olanlar için onları bir ibret vesilesi yaptı.

Allah'a hamd ile başlayan bu mübârek sûrede, sebe kıssası dışında, kafirlerin, âhireti yalanladıkları anlatılır, Davud (a.s) ile Süleyman (a.s.)'dan bahsedilir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Hamd, o Allah'ındır ki göklerde ne var, yerde ne varsa hep O'nun, âhirette de

hamd O'nun. Ve O, öyle hüküm ve hikmet sahibi, öyle her şeyden haberdar olan ki..

(Hamd, övgü ile saygı gösterilmek, Allah'ın hakkı, Allah'a özgü bir şeydir. O Allah ki bütün göklerde ve yerde bulunanlar hep O'nundur, O'nun yaratması, O'nun mülkü, O'nun nimetidir. Bu dünyada insanların elinde ne varsa hep emanettir. Bu önün bir sonu, bu dünyanın bir âhireti var. O âhiret ve âhiretteki nimetler de O'nun. Ve onun içindir ki önünde hamd O'nun olduğu gibi sonunda da hamd O'nun. Gerek dünya nimetleri ve gerek âhiret nimetleri, çalışıp kazanma ile ne kadar ilgili olursa olsun, asıl itibarıyla hak edişten ziyade Allah'ın lütfu ile olduğunda da şüphe yoktur. O'na dünyada hamd bir vazife, bir ibadet, âhirette ise bir lezzet alma, bir zevktir.)

2. Yere ne giriyor ve ondan ne çıkıyor, gökten ne iniyor ve ona ne çıkıyor hepsini bilir. Hem O, öyle merhamet edici, öyle bağışlayıcı.

(Allah öyle her şeyden haberi olandır ki, yerin içine çevresinden ne sokuluyor, mesela, neler yağıyor, neler gömülüyor, neler ekiliyor, neler saklanıyor, hayvanlardan, bitkilerden, madenlerden, buhardan ve daha başka şeylerden içinden dışına ne çıkıyor; kar, yağmur, şimşek, yıldırım, taş, kıvılcım, ışık, ısı ve diğer maddi ve manevi kuvvetlerden ve meleklerden neler yere iniyor ve ne buharlar, ne gazlar, ne gibi maddeler, melekler, ruhlar, tılsımlar, yankılar göğe yükselip çıkıyor, hepsini ayrıntılarıyla bilir.)

3. Küfredenler ise: "Bize o Saat gelmez" dediler. De ki: "Hayır, Rabbim hakkı için o size mutlaka gelecek. Gaybı bilen Rabbim ki, O'ndan göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey kaçmaz. Ne ondan daha küçüğü, ne de daha büyüğü. Hepsi mutlak apaçık bir kitaptadır."

(Taberi der ki: Gaybdan maksat, yaratılmışların henüz vakıf olmadığı mümkün şeylerdir ki, gerek hiç vücuda gelmemiş olsun, gerekse vücut verilmiş de henüz kimsenin haberi ve bilgisi olmamış bulunsun.

Burada Allah'ın bu sıfatla nitelenmesi iki nükte ifade eder: Birisi, geleceği bildirilen Saatin ne vakit geleceğini yalnız O'nun bildiğini anlatır, birisi de dağılmış cüz ve parçaların toplanmasını uzak görerek onu inkar edenlere cevap noktasını gösterir.

Çoğu tefsirci burada "apaçık kitabı", Levh-i Mahfuz diye tefsir etmişlerdir. Fakat bunun, doğrudan doğruya Allah'ın ilmini tasvir olması daha açıktır. Yani göz önünde olanı ve olmayanı ile bütün varlıklar, Allah'ın huzurunda apaçık bir kitap gibi açık, belli ve zapta alınmıştır. En'âm, 6/59 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

4. Çünkü O, iman edip iyi ameller işleyenlere mükafat verecek. İşte onlar için bir mağfiret ve güzel bir rızık var.

(Yani Allah, o iman edip salih amel işleyenlere mükafat vermek için muhakkak o Saat gelecek. O halde sözün özü şu oluyor: Hikmet, o Saatin gelmesini gerektiriyor. Hem gaybı, hem de büyük küçük, gizli açık, bütün parça ve bütünleriyle kainatın tamamını kuşatan kamil bir ilim var, bütün onları var eden kudret de var, o halde o Saat niye gelmesin? Elbette gelecek, bu önün bir sonu olacak. Allah müminleri mükafatlandıracak, kafirleri cezalandıracak.)

5. Âyetlerimizi hükümsüz bırakmak için yarışanlar, onlar için de pislikten öyle bir azap var ki, elem verici.

6. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise, sana Rabbinden indirileni görüyorlar ki o sırf hak ve o, izzetine nihayet olmayan hamde layık zatın yolunu gösteriyor.

(Kendilerine ilim verilenler biliyorlar ki bu Kur'ân, hakkın ta kendisi ve o, insanları, çok izzetli, çok onurlu, kahreder de asla mağlup edilmez azizin ve dünyada ve âhirette hamd kendisinin hakkı olan zatın yoluna hidayet ediyor, doğrudan doğru caddeyi gösteriyor, o yüksek izzet ve hamdi duyuruyor, ona ermek zevkini veriyor, yolunu da bildiriyor. Ama:)

7. Böyle iken o küfredenler şöyle dediler: "Size bir adam gösterelim mi ki, tamamen didik didik didiklendiğiniz vakit muhakkak siz, yeni bir yaratılış içinde bulunacaksınız diye size haber veriyor?"

[Bunu söyleyenler Kureyş kafirleridir. Onlar bunu, alay ve hayret yollu söylediler.]

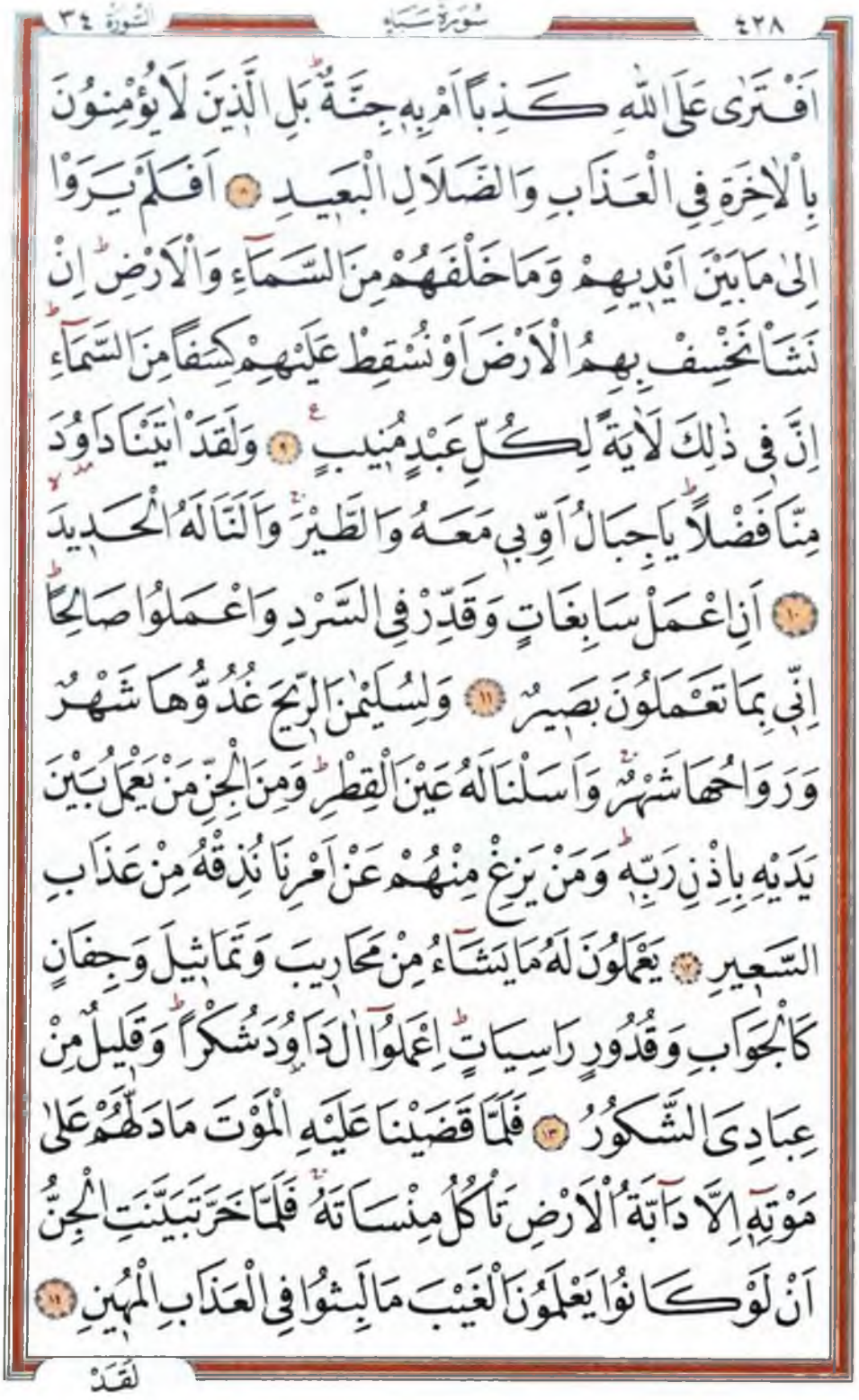
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِهٖ جِنَّةٌ ؕ بَلِ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ
بِالْاٰخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلٰلِ الْبَعِيْدِ ۝٨ اَفَلَمْ يَرَوْا
اِلٰى مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ؕ اِنْ
نَّشَاْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ السَّمَآءِ ؕ
اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيْبٍ ۝٩ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ
مِنَّا فَضْلًا ؕ يٰجِبَالُ اَوِّبِيْ مَعَهٗ وَالطَّيْرَ ۚ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدِيْدَ
۝١٠ اَنِ اعْمَلْ سٰبِغٰتٍ وَّقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا ؕ
اِنِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ۝١١ وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيْحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ
وَّرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۚ وَاَسَلْنَا لَهٗ عَيْنَ الْقِطْرِ ؕ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَّعْمَلُ بَيْنَ
يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّهٖ ؕ وَمَنْ يَّزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ
السَّعِيْرِ ۝١٢ يَعْمَلُوْنَ لَهٗ مَا يَشَآءُ مِنْ مَّحَارِيْبَ وَتَمَاثِيْلَ وَجِفَانٍ
كَالْجَوَابِ وَقُدُوْرٍ رّٰسِيٰتٍ ؕ اِعْمَلُوْٓا اٰلَ دَاوٗدَ شُكْرًا ؕ وَقَلِيْلٌ مِّنْ
عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ ۝١٣ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلٰى
مَوْتِهٖٓ اِلَّا دَآبَّةُ الْاَرْضِ تَاْكُلُ مِنْسَاَتَهٗ ۚ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ
اَنْ لَّوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوْا فِي الْعَذَابِ الْمُهِيْنِ ۝١٤
لَقَدْ

8. "Bir yalanı Allah'a iftira mı etmekte, yoksa kendisinde bir cinnet mi var?" Hayır, doğrusu o âhirete inanmayanlar, uzak bir sapıklıkla azap içindeler.

(Onun için saçmalıyorlar. Âhirete inanmayanların âhirette görecekleri azaptan başka dünyada da vicdanları azap içindedir. Zira dünyanın fani olduğu bilinince, âhiret inancı olmayanların kötümser olmaları doğaldır. Akıbeti hakkında kötümser olan vicdanların ise, azap içinde bulunduğunda şüphe yoktur.)

9. Ya, gökten ve yerden önlerindekine ve arkalarındakine bir bakmazlar mı? Dilersek kendilerini yere geçiririveririz yahut gökten üzerlerine parçalar düşürüveririz. Gerçekten onda, hakka gönül verecek her bir kul için şüphesiz bir âyet vardır.

(Şüphesiz o göğe ve yere bakıp da önünü ardını düşünmede mutlaka bir delil, bir açık alâmet bulu-

nur ki Allah'ın kudretini ve peygamberin dediğini ve gerçekten dıdık didik dağıldıktan sonra da yeni bir yaratılış kesin olduğunu ve bu yaratmanın bir oyuncaktan ibaret olmayıp bu dünyanın bir âhireti bulunduğunu anlatır. Ama herkes için değil, bağnazlığı bırakıp Hakka dönen kul için.)

10. Andolsun Davud'a bizden bir lütuf verdik: "Ey dağlar! Çınlayın onunla beraber ve ey kuşlar!" (dedik) ve ona demiri yumuşattık.

(Davud'a öyle güzel bir ses, öyle şanlı bir eda verilmiş idi ki, sabah akşam tesbih ettikçe onun sesine bütün dağlar ve kuşlar ortak olur, çınlar, öterlerdi. Dağları boyun eğdiren, uçan kuşları durduran bu mucize, kuru bir ses oyunundan ibaret soyut nağmeler değil, ruhtan kopup Allah'a arzedilen takdisler ve tesbihler idi.

Demirin keşfi ve eritilmesi, Davud'dan (a.s.) daha önce olsa gerektir. Fakat onu mum gibi dilediği şekle koyarak elbise ve zırh dokuyacak derecede ince sanayiye tatbik etmek, Davud'a (a.s.) nasip olmuş bir sanattır. Enbiyâ, 21/80 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

11. Bol bol zırhlar yap ve iyi biçime yatır, diye. Siz de salih amel edin, daha iyi işler yapın. Çünkü ben, her yapacağınızı gözetiyorum.

12. Süleyman'a da rüzgarı verdik: sabah gidişi bir ay, akşam dönüşü bir ay. Erimiş bakır kaynağını da ona sel gibi akıttık. Hem Rabbinin izniyle elinin altında cinlerden de çalışan vardı. Onlardan da her kim emrimizden saparsa ona Sair azabını tattırırız.

(Deniliyor ki, Süleyman'ın emrine verilip ona boyun eğdirilen rüzgar, özel bir rüzgar idi, bütün şu rüzgarlar değildi. Çünkü onlar, hacet zamanlarında herkesin menfaati içindir. Yani Süleyman isterse, bütün âlemin rüzgarını tutabilirdi demek değil, havada rüzgarın bir akımına tasarruf edebilir, onunla dilediği yere gidebilirdi. Süleyman bununla balon gibi mi yoksa uçak gibi mi giderdi, orasını Allah bilir.

Allah, Davud'a demiri yumuşattığı gibi, Süleyman için de bakırı sel gibi akıttığını ve Süleyman'ın emrinde cinlerin çalıştığını haber veriyor.

"Onlardan kim emrimizden saparsa" âyeti, cinlerin de mükellef olduğuna dikkat çekiyor.)

13. Cinler ona mihraplar, timsaller, havuz gibi çanaklar ve sabit kazanlardan her ne isterse yaparlardı. Çalışın, ey Davud hanedanı! Şükür için çalışın. Bununla beraber, kullarım içinde çok şükreden azdır.

("Ne isterse yaparlardı" sözünden, cinlerin, sanatın sırlarını bilen ustalar olduğu anlaşılıyor.

Mihraplar: *Bayağılıktan korunmuş olan şerefli meskenler ve localar demektir. Bunlar, onur ve haysiyetle korunup savunulduklarından dolayı onlara bu isim verilmiştir. Bununla beraber, "mescitler" diye de tefsir olunmuştur.*

Timsal: *Canlı veya cansız bir şeyin suretine benzer tasvir olunan her hangi bir surettir. Burada timsaller; melekler, peygamberler ve salih kişilerin suretleridir, denilmiştir. Halk görsün de onlar gibi ibadet etsinler diye, mescitlerde bakırdan, pirinçten, sırçadan, mermerden bunların suretleri yapılırmış. Rivayete göre o zaman suret edinmek haram kılınmamıştı. Bununla beraber timsallerin, canlı sureti olması gerekli değildir. Ağaç gibi cansız resimleri olması da caizdir. Onun için Râzi, sadece "nakışlar" demekle yetinmiştir.)*

14. Sonra ne zaman ki Süleyman'ın ölmesini hükmettik, onlara onun öldüğünü sezdiren olmadı. Yalnız bir güve böceği (=arza), dayandığı asâsını yiyordu. Bu sebeple yıkıldığı zaman anlaşıldı ki, cinler eğer gaybı bilir olsalar, o zilletli azap içinde bekleyip durmazlardı.

[Âyet, cinlerin gaybı bilmediklerini haber veriyor. Zira Süleyman'ın (a.s.) öldüğünden habersiz uzun süre o zor işleri yapmağa devam ettiler. Güve, Süleyman'ın yaslandığı asâyı yiyip de Süleyman yere düşünce öldüğünü anladılar.]

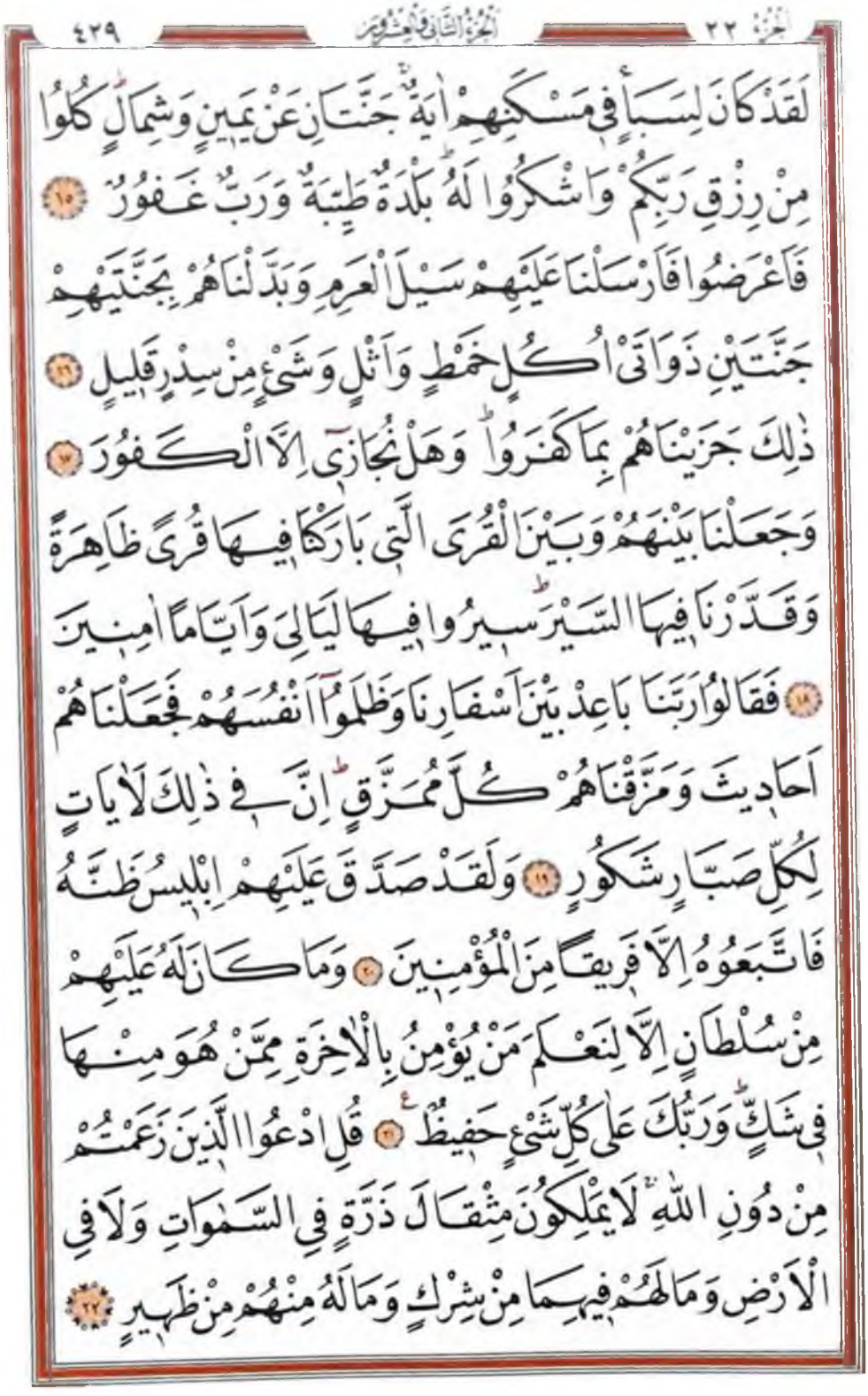
لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ ءَايَةٌ ۖ جَنَّتَانِ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ ۖ كُلُوا
مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ ۚ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾
فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُم بِجَنَّتَيْهِمْ
جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِّن سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾
ذَٰلِكَ جَزَيْنَاهُم بِمَا كَفَرُوا ۖ وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ ﴿١٧﴾
وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً
وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ ۖ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ
﴿١٨﴾ فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ
أَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ
لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ
فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِم
مِّن سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا
فِي شَكٍّ ۗ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُم
مِّن دُونِ اللَّهِ ۖ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي
الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِن شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُم مِّن ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾

15. Andolsun ki Sebe için meskenlerinde gerçekten bir âyet vardı: sağ ve soldan iki bahçe. Yeyin Rabbinizin rızkından da O'na şükredin, diye. Ne güzel, hoş bir belde, çok bağışlayıcı bir Rab.

(Sebe' kavmi, Neml sûresinde kıssaları geçtiği üzere, önceleri güneşe taparlarken Belkıs idaresinde Süleyman'a (a.s.) itaat ederek memleketlerini kurtardıktan başka yükselip ilerlemişlerdi. Oturdukları yer Yemen'de Me'rib şehri idi ki buna Sebe' de denilirdi. Bunların meskenlerinde kendileri için bir ibret vardı. Bu ibret, zikredilecek iki bahçe zannedilirse de Zemahşeri'nin hatırlattığı üzere yalnız o değil, kıssalarının bütünüdür. Şöyle ki: İki taraflı bağlar bostanlar, hal dili ile şöyle diyorlardı: Rabbinizin nimetinden yiyin de O'na şükredin, bu nimetin kıymetini bilerek ona göre ibadet edin. Çünkü beldeniz güzel bir belde, Rabbiniz, bağışlaması çok bir Rab. Onun için şükrünü bilin de iyi hizmet edin.)

16. Fakat onlar bakmadılar. Biz de

üzerlerine Arim selini salıverdik ve o güzel bahçelerini bu iki berbat yemişli, içilmez ve az bir şey de sidr ağacından iki harap bahçeye çevirdik.

(Ama Sebe'liler yüz çevirdiler, şükürden kaçındılar, hizmetine bakmadılar, biz de üzerlerine Arim selini salıverdik.

Arim seli: Önüne geçilmez sarp sel, yahut Arim denilen seddin seli veya Arim deresinin seli demektir. Zemahşeri der ki: "Bu sed, Belkıs'ın yaptığı sed idi ki iki dağın arasını taş ve zift ile kapatarak kaynak ve yağmur sularını birikmiş ve sulamak için gereklî olduğu kadar arkar bırakmıştı.")

17. Bunu onlara nankörlüklerinin cezasını yaptık ve biz hep böyle çok nankör olanları cezalandırırız.

18. Biz onlarla, o feyiz ve bereket verdiğimiz memleketler arasında sıra sırta köyler meydana getirmiştik ve onlarda düzenli seyr ve sefer takdir etmiştik. "Gezin oralarda gecelerce ve gündüzlerce güven içinde" (demiştik.)

(O bereketli beldelerden maksat Şam beldeleridir. Onların her biri, yolcular için birer istasyon ve birer konak yeri halinde idi. Birinden çıkan, üzerine azık almadan ve açlıkta yatmadan ve tehlike görmeden diğerine gidebilirdi. Öyle ki, geceler ve gündüzlerce emniyet ve güven içinde gidilebilirdi: öyle düzenli, öyle güvenli idi.

Demek ki yalnız Sebe' değil, Yemen'den Şam'a kadar Arabistan'ın bütün durumu böyle bir bayındır ve şenlikli imiş ki, bu, çok dikkat çekicidir.)

19. Buna karşı onlar: "Ey Rabbimiz! Seferlerimizin arasını uzaklaştır" dediler ve nefislerine zulmettiler. Biz de onları efsanelere çevirdik ve tamamen didik didik dağıttık. Şüphesiz ki bunda çok şükredecek her sabırlı için elbette âyetler var.

(İşte bu nimete karşı da onlar nankörlük ederek: "Ey Rabbimiz, dediler, bizim bu yolculuklarımızın mesafesini uzak kıl."

İsrailoğulları, hayır olan yüce şeyleri adi ve basit şeylerle nasıl değiştirmek istedilerse bunlar da o bayındırlıktan bıkkınlık gösterdiler, onların ortadan kalkıp aralarına uzun mesafelerin, çöllerin girmesini istediler. Bunu gerçekten böyle "söz" ile istemiş olmaları düşünülür ise de yaptıkları nankörlük ve isyandan dolayı "hal" ile istemiş olmaları da düşünülebilir. Öyle dediler ve kendilerine yazık ettiler. Zira belalarını aradılar, biz de kendilerini efsane haline getirdik ve darmadağın ettik. Şüphesiz bunda ibret alınacak delâletler var.)

20. Yine anlıdolsun ki, İblis, onlar aleyhindeki zannını gerçekten doğru bulmuş da içlerinde müminlerden ibaret bir fırkadan başkası ona uymuşlar.

(Gelelim yemin olsun ki İblis, onlar yani Sebe'liler yahut Âdemoğulları aleyhinde zannını doğru çıkarttı. "Her halde ben, onlar için yerde düzenler yapacağım ve hepsini ayartıp azdıracağım. Ancak içlerinden ihlâslı kulların hariç" demiş olan İblis (Bkz. Hicr, 15/39-40), dediğini gerçekleştirdi. Onun için halis müminlerden ibaret bir fırkadan başkası İblis'e uydular, ardınca sürüklendiler. Bu sürüklenme de onun gücünden değil, kendilerinin âhirete inançsızlıklarındandır.)

21. Halbuki İblis'in onlar üzerinde hiçbir saltanat gücü yoktu. Fakat biz, âhirete imanı olanı belli edecek ve onu, âhiretten şüphe içinde bulunandan ayırt edecektik. Öyle ya, Rabbin her şeyi gözetip kontrolü altında bulundurandır.

22. De ki: "Allah'ın dışından o iddia ettiklerinize istediğiniz kadar yalvarın, ne göklerde ne yerde zerre miktarına güçleri yetmez. Onların bunlarda bir ortaklığı da yok. O'nun onlardan bir yardımcısı da yoktur."

[Aksine O, her şeyi tek başına yaratan, tek başına var ve yok edendir.]

وَلَا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُۥ ۚ حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن
قُلُوبِهِمْ قَالُوا۟ مَاذَا ۙ قَالَ رَبُّكُمْ ۖ قَالُوا۟ ٱلْحَقَّ ۖ وَهُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْكَبِيرُ
﴿٢٣﴾ قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ قُلِ
ٱللَّهُ ۙ وَإِنَّآ أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًى أَوْ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ
﴿٢٤﴾ قُل لَّا تُسْـَٔلُونَ عَمَّآ أَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ
﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِٱلْحَقِّ ۚ وَهُوَ ٱلْفَتَّاحُ
ٱلْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ أَرُونِىَ ٱلَّذِينَ أَلْحَقْتُم بِهِۦ شُرَكَآءَ كَلَّا ۚ بَلْ هُوَ
ٱللَّهُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا كَآفَّةً
لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ
﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ
﴿٢٩﴾ قُل لَّكُم مِّيعَادُ يَوْمٍ لَّا تَسْتَـْٔخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا
تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَن نُّؤْمِنَ بِهَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ
وَلَا بِٱلَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ ۗ وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِندَ
رَبِّهِمْ ۖ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ ٱلْقَوْلَ ۖ يَقُولُ ٱلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوا۟
لِلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوا۟ لَوْلَآ أَنتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾
قَالَ

23. O'nun huzurunda şefaat fayda da vermez, ancak izin verdiği kimseninki hariç. Nihayet kalplerinden dehşet giderildiği zaman, "Rabbimiz ne buyurdu?" derler. Onlar da "hakkı" derler. O, öyle yüksek, öyle büyük.

(Allah'ın huzurunda kendilerine şefaat için izin verilmiş olan kimselerin yapacağı şefaat dışında hiçbir şefaat fayda vermez. Şefaatı fayda verecek olan kimseler, önce Makam-ı Mahmud'da Muhammed Mustafa (s.a.v), sonra mertebelerine göre sırasıyla diğer peygamberler, melekler ve salih kişilerdir. Bunların şefaatı da hemen oluvermez, insanlar bekleme yerinde çok dururlar, dehşetli korku, kalp çarpıntıları içinde beklerler. O dereceye kadar beklerler ki nihayet kalplerinden o dehşet ve çarpıntı giderildiği, yani şefaata izin verildiği zaman şefaat bekleyenler, şefaat eden şefaatçilerine: "Rabbiniz ne söyledi? Şefaatinizi kabul etti mi?" derler. Onlar da cevap olarak: "Hakkı söyledi, hak ne ise olsun" buyurdu, derler. Dolayısıyla kafirlere şefaat olmaz.

Şefaatçiler: "Onlar, O'nun rıza verdiği kimselerden başkasına şefaat etmezler" "Enbiyâ, 21/28" kriterince, yalnız Allah'ın razı olduğu müminlere şefaat ederler.)

24. De ki: "Size göklerden ve yerden kim rızık veriyor?" De ki: "Allah. Ve her halde biz veya siz, mutlak bir hidayet üzerindeyiz veya açık bir sapıklık içinde."

[Burada onların sapıklık içinde bulundukları tariz yoluyla anlatılmaktadır ki, bu, onların iddialarını açıkça reddetmekten daha vurgulu ve etkilidir. Bu, karşısındaki kişinin yalancı olduğunu kesinlikle bilen bir kimsenin, ona: "ben veya sen, hangimiz yalancıysa Allah onu rezil etsin" demesine benzer.]

25. De ki: "Siz, bizim suçlarımızdan sorumlu tutulmazsınız, biz de sizin yaptıklarınızdan sorumlu olmayız.

[Aksine herkes kendi ameline karşılık hesaba çekilir. Nitekim her çiftçi, başkasının değil, kendi ekinini toplar.

Zemahşeri der ki: "Bu ifade, öncekinden daha vurgulu ve daha insaflıdır. Çünkü burada suç işlemek kendilerine, amel etmek de muhataplara isnat olunmuştur." Yani Rasûlullah (s.a.v.), suç işlemeyi kendi fırkasına ve ameli de müşriklere nispet ederek: "Bizim suçlarımızdan" ve "sizin yaptıklarınızdan" ifadelerini kullanmıştır ki, bu, kafirleri insafa davet etmektir. Halbuki asıl suç işleyenler onlardır, zira şirkten daha büyük suç olmaz. Ama Rasûlullah: "Biz sizin suçlarınızdan.." demiş olsaydı, bu, onları, hiddetlendirir ve davetten maksat hasıl olmazdı.]

26. De ki: "Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacak, sonra da hak hükmü ile aramızı ayıracak. O öyle hak olan ile olmayanı ayıran, öyle her şeyi bilendir.

[Bu âyette bütün grupların kıyamet günü bir araya getirileceği ve yüce Allah'ın bunlar arasında adaletle hükmederek anlaşmazlıkları ortadan kaldıracağı ve haklı haksız orada meydana çıkıp hiç kimsenin diyecek bir şeyi kalmayacağı beyan edilerek hem kıyametin vuku bulacağına hem de müşkülleri halledileceğine işaret edilmektedir.]

27. De ki: "O'na ortak diye takıştırdıklarınızı bana gösterin bakayım." Hayır, öyle şey yok. Doğrusu şu: Allah, tek aziz, tek hakimdir.

["İlahlıkta Allah'a ortak sayıp O'nun derecesine yükselttiğiniz putlarınızı bana gösterin de hangi özelliklerinden dolayı, benzeri olmayan bir Allah'la birlikte ibadete layık olduklarına bir bakayım.

Ebussuud der ki: "Burada, aleyhlerine delil getirip susturulduktan sonra onları daha bir şiddetle susturma ifadesi vardır."]

28. Seni de başka şey için değil, ancak bütün insanları kapsayan bir peygamberlikle rahmetimizin müjdecisi, azabımızın habercisi olarak gönderdik ve fakat insanların çoğu bilmezler.

(Bu âyet de Hz.Muhammed'in (a.s.) peygamberliğinin Arap olan ve olmayan bütün insanları topyekün kapsamış ve içine almış olduğuna delil olan âyetlerdendir.)

29. Ve (o müşrikler): "Ne vakit bu vaat, eğer doğru söylüyorsanız?" diyorlar.

30. De ki: "Size bir günde randevu var ki, ondan bir saat geri de kalamazsınız, ileri de geçemezsiniz"

31. Bununla beraber o küfredenler: "Biz, ne bu Kur'ân'a inanırız ne de önündekine (önceki kitaplara)" dediler. Fakat görsen o zalimler yakalanıp Rablerinin huzuruna durduruldukları zaman bazısı bazısına söz atarken!... Ki bir taraftan âciz ve güçsüz bırakılanlar, o büyüklük taslayanlara şöyle diyorlar: "Siz olmasaydınız her halde biz mümin olurduk."

[Yani "bizim iman etmemizi ve peygambere uymamızı siz engellediniz. Bizleri saptırarak bu durumlara bizi siz soktunuz" derler. Bunun üzerine, "o büyüklük taslayanlar bu söze ne cevap vermişler?" diye bir soru sorulmuş gibi, şöyle buyrulur:]

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ
عَنِ الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنتُم مُّجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الَّذِينَ
اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا
أَن نَّكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَندَادًا ۚ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا
رَأَوُا الْعَذَابَ ۚ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ هَلْ
يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ
مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا ۙ إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾
وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا ۙ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾
قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُم بِالَّتِي
تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۖ فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ
جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ
يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾
قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ۚ
وَمَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٣٩﴾

32. Diğer taraftan, büyüklük taslayanlar, o âciz ve güçsüz bırakılanlara şöyle demektedir: "Ya! ... Size hidayet geldikten sonra sizi ondan biz mi çevirdik? Hayır siz kendiniz suçlu idiniz."

[Büyüklük taslayanlar onlara şöyle cevap verirler: "Peygamberiniz vasıtasıyla size hidayet gelip doğru yol gösterildikten sonra sizi imandan biz mi menettik, sizi menetmek için zor mu kullandık? Aksine siz kendiniz imanı bırakıp suçlu duruma düştünüz ve bizi kendi isteğinizle taklit ettiniz."]

33. O âciz ve güçsüz bırakılanlar da o büyüklük taslayanlara demektedir: "Hayır, işiniz gece gündüz dolap. Çünkü sizler bizlere hep Allah'a küfretmemizi ve O'na eşler koşmamızı emrediyordunuz." Ve böyle atışırlarken hepsi azabı gördükleri o anda içlerinden pişmanlık duymaktadırlar. Tomrukları geçirmişizdir de boyunlarına hep o küfredenlerin, sade yaptıklarının cezasını

çekiyorlardır.

34. Biz her hangi bir memlekette tehlikeyi haber veren bir Rasul (=bir nezir) gönderdikse, her halde oranın refah ile şımartılmış olanları dediler ki: "Biz, sizin gönderildiğiniz şeyleri tanımayız."

[Bu âyet, Hz. Peygamberi teselli etmektedir. Yani, "ey Muhammed! Geçmiş ümmetlerin zenginlerinin tutum ve davranışları böyledir. Onun için sen, kavminin ileri gelenlerinin sana yaptıklarına aldırma."

Sadece varlıklı kişiler yalanlamadığı halde özellikle onların zikredilmesi, ya onların uyulan kişiler olmasından, ya da yalanlamaya iten en büyük sebebin, müreffeh yaşama arzusu olmasındandır.]

35. Ve dediler ki: "Biz malca daha çoğuz, oğulca da. Ve biz azap olunmayız."

[Peygamberleri ilk önce yalanlayanlar bu şımarık zenginlerdir. Zira dünyanın süsü ve eğlencesiyle meşguldürler ve akıllarını fikirlerini bu almıştır. Kalpleri hep dünyalık ile meşgul ve dünya malına aşırı düşkündürler. Oysa fakirler böyle değildir. Onlar dünya lezzetlerinden uzaktırlar. Onun için bunların kalpleri, doğru ve hayırlı olanı daha çabuk kabul eder. Dolayısıyla peygamberlerin peşinden gidenler onlar olmuştur.

Zenginler iddialarına gerekçe olarak: "Bize sizden daha çok mal ve çocuk verildi. Rabbiniz, bizim tuttuğumuz yoldan memnun olmasaydı, bunları bize vermezdi. Bize azap da edilmeyecek. Çünkü Allah, ihsanda bulunduğu kimseye azap etmez" dediler.]

36. De ki: "Rabbim rızkı dilediğine döşer, dilediğine sıkar. Ve fakat insanların çoğu bilmezler."

[Allah, mümin olsun, kafir olsun, dilediğine bol rızık verir ve sonsuz hikmetlere dayalı dilemesinin gerektirdiği ölçüde, yine ister mümin ister kafir olsun, dilediğinden de kısar. İtaat ve isyan ile ilgili olan mükafat ve ceza işi, bununla mukayese edilmez. Çünkü rızkın kısılması, kişiye değer verilmediği anlamına gelmediği gibi, genişletilip bollaştırılması da ona değer verildiği anlamına gelmez. Fakat o kafirlerin çoğu bu gerçeği bilmezler de mal ve evlat çokluğunu şeref ve değer alâmeti sayarlar.]

37. Halbuki ne mallarınız ne oğullarınız değildir sizi huzurumuza yaklaştıracak olan. Ancak iman edip salih amel işleyen başka. İşte onların amellerine karşı kendilerine kat kat mükafat vardır. Ve onlar cennet köşklerinde güven içindedirler.

["Ey insanlar! Sizi bize, ne kendileriyle iftihar ettiğiniz mallar ne de güvendiğiniz evlatlar yaklaştırır. Sizi bize ancak imanınız ve samimiyet ve ihlasla yaptığınız amelleriniz yaklaştırır."

Hadiste şöyle buyrulur: "Şüphesiz Allah sizin suretlerinize (bedenlerinize) ve mallarınıza bakmaz, fakat kalplerinize ve amellerinize bakar." Müslim, Birr 33-34.]

38. Âyetlerimizi hükümsüz bırakmak için yarış ederek çalışanlar ise, Hakkın huzuruna onlar, azap içinde getirileceklerdir.

[Bize karşı inat göstererek insanları Allah yolundan, O'nun âyetlerine ve peygamberlerine uymaktan alıkoymağa çalışanlar yok mu, işte onlar bizi âciz bırakıp önümüze geçeceklerini sanıyorlar. Oysa onlar kıyamet günü hesap için zorla getirilecekler ve sürekli olarak azap içinde kalacaklardır.]

39. De ki: "Gerçekten Rabbim, kullarından dilediği kimseye rızkı hem döşer hem sıkar. Ve her neyi hayra harcarsanız onun yerine arkasından başkasını da verir. Hem O, rızık verenlerin en hayırlısıdır."

(Bu âyette söz edilen rızkı bollaştırma ve sıkma, aynı şahısta iki ayrı vakte göredir. 36. âyette geçen ise, değişik iki şahsa göredir. Onun için âyette tekrar yoktur.

Allah rızkı verenlerin en hayırlısıdır. Çünkü diğerleri, gerçek anlamda rızık verici değil, O'nun rızkını ulaştırmağa birer vasıtadırlar.)

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلْمَلٰٓئِكَةِ أَهٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا
يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ ۖ بَلْ كَانُوا
يَعْبُدُونَ الْجِنَّ ۖ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ۚ وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ
الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا
مَا هٰذَآ إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ ۚ وَقَالُوا
مَا هٰذَآ إِلَّآ إِفْكٌ مُفْتَرًى ۚ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ إِنْ
هٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَآ آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا
وَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَآ آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي ۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ
﴿٤٥﴾ قُلْ إِنَّمَآ أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ ۖ أَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنٰى وَفُرَادٰى
ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا ۚ مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا
نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ
مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ۚ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللّٰهِ ۖ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ ۖ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾

قُلْ

40. O gün ki, Allah hep onları, birlikte mahşere toplayacak, sonra meleklere diyecek: "Şunlar size mi tapıyorlardı?"

[Yüce Allah, kendisini bırakıp da meleklere tapanların tümünü hesap ve ceza için mahşer yerine topladıktan sonra meleklere der ki: "Bunlar beni bırakıp size mi ibadet ettiler? Onlara böyle yapmalarını siz mi emrettiniz?" Aslında böyle söylenerek, müşriklere taş atılmakta ve onlar kınanmaktadırlar. Sanki onlara: "Beni bırakıp da meleklere mi tapıyordunuz?" denilmiş olmaktadır.

Bunun bir benzeri de: "Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi dedin bu insanlara "beni ve anamı Allah'ın yanında iki ilah edinin" diye?" meâlindeki Mâide, 5/116 âyetidir. Yüce Allah biliyor ki ne melekler, ne İsa böyle demezler. Maksat bunu yapanları daha şiddetli derecede azarlamak ve utandırmaktır.]

41. Demişlerdir: "Senin sübhan olan zatını noksanlıklardan tenzih ederiz, sensin onlara karşı bizim sığınacak velimiz.

Hayır, onlar cinlere tapıyorlardı, çoğu onlara inanmışlardı."

[Taberi der ki: "Yani o müşriklerin çoğu cinlere inanır ve onların Allah'ın kızları olduklarını iddia ederlerdi. Allah, müşriklerin dediklerinden çok uzak ve yücedir."]

42. İşte o gün bazınız bazınıza ne bir fayda ne bir zarar vermeğe malik olamaz. Ve o zulmedenlere deriz: "Tadın bakalım, o yalan deyip durduğunuz ateşin azabını!"

[O hesap günü ne Allah'ı bırakıp başkasına tapanlar ne de kendilerine tapılan sahte ilahlar, birbirlerine fayda sağlayamazlar.

Ebussuud der ki: "Allah, tanrılarının, kendilerine tapanlara fayda veremeyeceklerini, bunu yapmaktan âciz olduklarını ve ümitlerinin tamamen boşa çıktığını göstermek için o ilahlara, insanların huzurunda böyle der." Durum şu: Nasıl ki meleklere tapanların, onlara bir fayda vermesi imkansız ise, meleklerin de onlara fayda vermesi imkansızdır.]

43. Karşılarında açık deliller halinde âyetlerimiz tilâvet olunduğu zaman o zalimler: "Bu, başka değil, sırf sizi atalarınızın taptığı ilahlardan men etmek isteyen bir adam" dediler ve "bu (Kur'ân), başka bir şey değil, sırf uydurulmuş bir iftira" dediler. Ve o inkar edenler, hak kendilerine geldiği vakit, "bu, apaçık sihirden başka bir şey değil" dediler.

[Mekke müşriklerine, tevhidin hak ve şirkin batıl olduğunu açık açık gösteren Kur'ân âyetleri okunduğu zaman onlar Peygamber'i (s.a.v.) işaretle: Bu adamın peşinden gitmeyin, zira o sizi atalarınızın dininden çevirmek isteyen bir adamdan başkası değil. Bu okuduğu şeyler de uydurulmuş bir iftiradan başka bir şey değil, dediler. Yine onlar, Allah'a karşı inatla cüret gösteren ve apaçık gerçek karşısında büyüklük taslayan o inatçı müşrikler: "Bu, apaçık bir sihir, bunda şüphe yok" dediler.]

44. Halbuki biz onlara öyle ders alacakları kitaplar vermedik ve kendilerine senden evvel bir korkutucu da göndermedik.

[Yani Ehli Kitabın aksine, onların seni tastik etmemek için hiçbir mazereti yoktur. Çünkü Ehli Kitabın bir kitabı ve dini vardır. Her ne kadar özürleri geçersiz, delilleri boş da olsa: "Peygamberimiz bizi, dinini terketmekten sakındırdı" diye delil ileri sürüyorlardı. Ama bunların elinde böyle bir belge de yok. Senin yalancı, Kur'ân'ın uydurulmuş bir kitap olduğunu neye dayanarak söylüyorlar?]

45. Onlardan evvelkiler de yalanlamışlardı, hem bunlar, onlara verdiklerimizin onda birine ermediler. Rasullerimizi yalanladılar da nasıl oldu inkarım?

[Mekkeli müşrikler, bizim onlardan öncekilere verdiğimiz kuvvet, mal ve uzun ömrün onda birine dahi ulaşamadılar. Böyle iken ben o öncekileri nasıl yerle bir ederek yok ettim. Dolayısıyla bunlar da öyle bir durumla karşılaşmaktan sakınsınlar.]

46. De ki: Size sade bir tek nasihat edeceğim, şöyle ki: Allah için ikişer ikişer ve teker teker kalkarsınız, sonra da iyi düşünürsünüz. Arkadaşınızda delilikten eser yoktur. O, yalnız şiddetli bir azabın önünde sizi sakındıracak bir peygamberdir.

[Kurtubi der ki: "Âyette "kalkma" nın manası, hakkı talep etmeğe kalkmaktır. Yoksa oturmanın zıddı olan kalkmak değildir.]

47. De ki: "Ben sizden ücrete dair bir şey istersem, o sırf sizin kendiniz içindir. Benim ecrim ancak Allah'a aittir. Ve Allah, her şeye şahittir."

48. De ki: "Gerçekten Rabbim hakkı fırlatır. O, gaybları en iyi bilendir."

(Yani hakkı, kullarından dilediğinin kalbine indirir yahut batılın tepesine atar da onun beynini parçalar, yahut hakkı etrafa yayar. Bu durumda İslam'ın yayılacağının vaadı olur.)

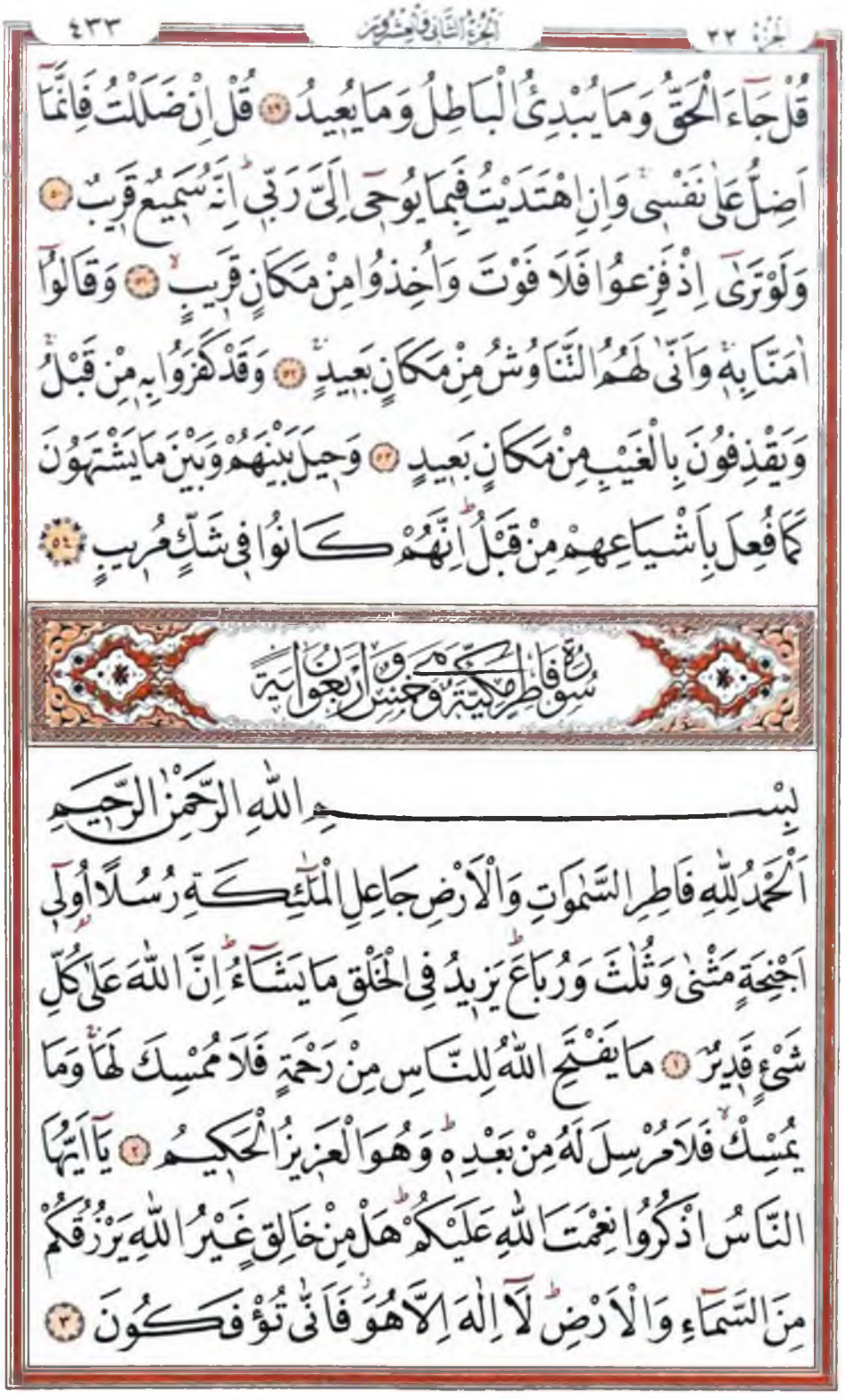
قُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَآ
أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِي ۖ وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِيٓ إِلَيَّ رَبِّيٓ ۚ إِنَّهُۥ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾
وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ فَزِعُوا۟ فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا۟ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾ وَقَالُوٓا۟
ءَامَنَّا بِهِۦ ۖ وَأَنَّىٰ لَهُمُ ٱلتَّنَاوُشُ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا۟ بِهِۦ مِن قَبْلُ ۖ
وَيَقْذِفُونَ بِٱلْغَيْبِ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ
كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِم مِّن قَبْلُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ فِى شَكٍّ مُّرِيبٍ ﴿٥٤﴾

سورة فاطر مكية وهي خمس وأربعون آية

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ
ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ جَاعِلِ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ رُسُلًا أُو۟لِىٓ
أَجْنِحَةٍ مَّثْنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ۚ يَزِيدُ فِى ٱلْخَلْقِ مَا يَشَآءُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ
شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ مَّا يَفْتَحِ ٱللَّهُ لِلنَّاسِ مِن رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۖ وَمَا
يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا
ٱلنَّاسُ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ ۚ هَلْ مِنْ خَٰلِقٍ غَيْرُ ٱللَّهِ يَرْزُقُكُم
مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾

49. De ki: "Hak geldi, batılın önü de kalmaz, sonu da."

[Yani batıl, tamamen yok olur. Zemahşeri der ki: "Araplar, "la yübdiü vela yüîdü" sözünü, yok olma manasında darbı mesel olarak kullanırlar. Zira yok olup giden bir kimse, ne bir şeyi baştan yapabilir ne de tekrar edebilir." Âyette de batılın ne yeni bir şey yapabileceği ne de olmuş bir şeyi tekrar edebileceği belirtilerek ölü durumda olduğu, yani yok olduğu haber veriliyor. Nitekim İsrâ, 17/81 âyetinde de meâlen: "Hak geldi, batıl yok oldu" buyruluyor ki bu âyet ile aynı anlamda demek olur.]

50. De ki: "Eğer ben yanılırsam yalnız kendime kalarak yanılırım ve eğer hidayeti bulmuşsam bilmeli ki Rabbimin bana vahy vermesiyledir. Çünkü O yakındır, işitir, işittirir."

(Bu âyette, peygamberin de kendi kendine ictihad ile hareket ettiği taktirde hata edebileceğine delalet vardır.)

51. Görsen o telaşa düştükleri vakit, artık kaçamak yoktur, yakın yerden yakalanmışlardır.

[Beyzâvi der ki: "Âsiler üç yerde telaşa kapılıp feryat ederler. Birincisi, ölür iken. Zira o zaman Cehennemin derekelerini görerek korkup feryat ederler. Yüce Allah da onları yerin üstünden altına alır. İkincisi, kabirlerinden kalktıklarında. Yüce Allah onları kabirden kaldırıp Mahşere götürür. Üçüncüsü, Mahşerde suçları ortaya çıkıp Cehennemlik olduklarını öğrendiklerinde. O zaman da yüce Allah onları mahşerden cehenneme gönderir."]

52. Ve: "İman ettik ona" demektedirler. Fakat onlara uzak yerden el sunmak nerede?

(Yani imanın fayda vereceği mükelleflik zamanı, mükelleflik dünyası geçtikten, azap gelip çattıktan sonra iman, yeis imanıdır, faydası yoktur.)

[Yani onların o vakitte edecekleri iman, müminlere dünyadaki imanlarının fayda verdiği gibi onlara fayda vermez. Onların bu hali, bir şeyi uzaktan, başkasının yakından kolayca aldığı gibi alıvermek isteyen kimsenin haline benzer.]

53. Halbuki daha evvel onu inkar etmişlerdi, uzak yerden gayba taş atıyorlardı.

54. Artık kendileriyle arzularının arasına set çekilmiştir, tıpkı bundan evvel benzerlerine yapıldığı gibi. Çünkü hepsi şüphe veren bir şek içinde bulunuyorlardı.

(Yani birçok kimseyi de şüpheye düşürmek isteyen veya kendi içlerini de rahatsız eden işkilli, töhmetli bir şek içinde bulunuyorlardı.)

35
FÂTIR SÛRESİ
Mekke'de inmiştir. 45 âyettir.

[Bu mübârek sûre adını, ilk âyetinde geçen, yüce Allah'ın Fâtır isminden alır. Fâtır, daha önce benzeri geçmeksizin var eden, meydana getiren ve eşsiz bir şekilde yaratan demektir. Aynı şekilde bu sıfat, yüce Allah'ın büyüklüğüne, sonsuz gücüne ve eşsiz sanatına işaret eden ince bir tasviri gösterir.

Bu mübârek sûredeki âyetlerin büyük bir bölümünün hedefi, her peygamberin gönde-rilmesinde birinci maksat olan temel inanç meseleleridir ki bunlar da Allah'ın birliği inancına çağrı, varlığına delil getirme, Allah'a ortak koşma batıl inancının temellerini yıkma, kötü huylardan arınmaya ve iyi huylarla ahlaklanmaya teşviktir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Hamd olsun, o gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer dörder, kanatlı kanatlı elçiler kılan Allah'a! O, yaratmada dilediği kadar ziyade eder. Gerçekten Allah'ın her şeye gücü yeter.

(Hamd olsun, o gökleri ve yeri yaran ve yaracak olan, dünyayı yarattığı gibi âhireti de yaratan ve melekleri, kendisinden kullarının şuurlarına tebliğ vasıtaları yani peygamberlere vahiy, salih kişilere ilham, akıllara doğru fikir getiren vasıtalar, yahut kudretinin eserlerini yarattıklarına ulaştırıcı vasıtalar kılan Allah'a! O, Allah ki, melekleri ikişer, üçer, dörder birçok kanatlı yaptı.

İfadenin akışından anlaşıldığına göre burada zikredilen sayılar, belirlemek ve sadece bu kadar olduğunu bildirmek için değil, çokluğu beyan içindir. Dolayısıyla dörtten yukarı yok demek değildir. Gerçekten, "vallahi gördü, Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü gördü" meâlindeki Necm, 53/18 âyetiyle ilgili olarak İbn Mes'ud'dan rivayet edilmiştir ki Rasûlullah (s.a.v), Cebrâil'i altı yüz kanatla görmüştür. Bkz. Buharî, Bed'ül-halk 7, Tefsir, 53/1; Müslim, İman 280-282.

Gerçekten meleklerin kanatlarının dörtten ziyade olabileceğini de anlatmak üzere âyetin devamında "yaratmada dilediği kadar ziyade eder" buyrulmuştur. Dolayısıyla meleklerin kanatlarını da ziyade yapabileceği gibi, diğer yaratıklarında da dilediği ziyadeyi yapabilir.)

2. Allah insanlara rahmetinden her neyi açarsa onu tutacak, kısacak yoktur. Her neyi de tutar kısarsa onu da ondan sonra salacak yoktur. Öyle azîz, öyle hakîm O.

(Rahmet hazinesinden maddi manevi hangi lütuf ve nimeti açar salıverirse artık onu tutacak yoktur, yağar da yağar, ilahi feyiz coşar da coşar. Neyi tutarsa onu da O'ndan başka salıverecek yoktur.)

3. Ey İnsanlar! Allah'ın üzerinizdeki nimetini anın. Allah'tan başka bir yaratıcı mı var? O, size gökten ve yerden rızık verir. Başka tanrı yok ancak O var. O halde nasıl çevrilirsiniz?

(Nasıl olur da O'na şirk koşar, başkalarına taparsınız?)

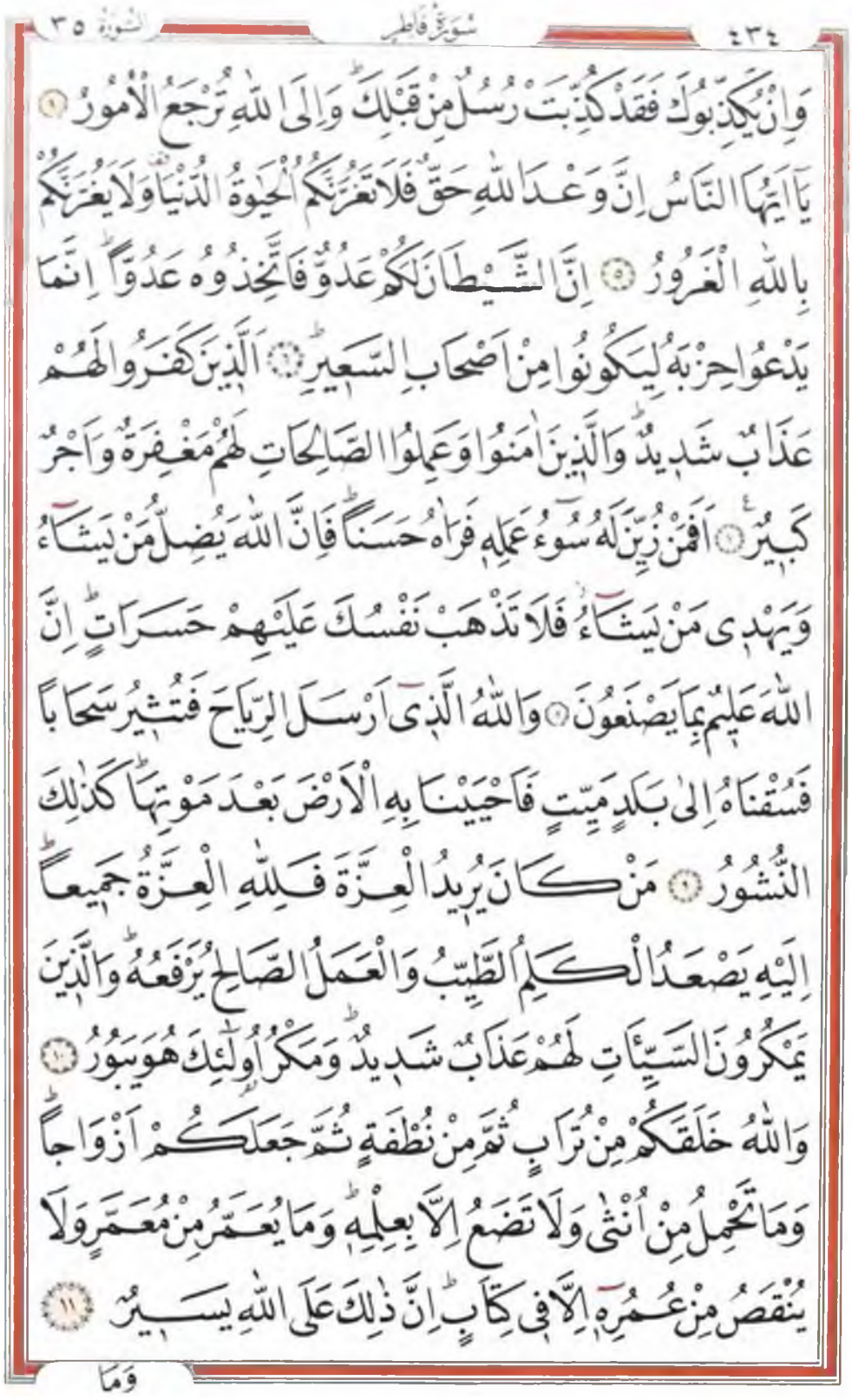

4. Eğer seni yalanlıyorlarsa, bundan evvel birçok peygamberler de yalanlandı. Bütün işler Allah'a döndürülür.

5. Ey İnsanlar! Haberiniz olsun ki Allah'ın vaadı muhakkak haktır. Sakın o dünya hayatı sizi aldatmasın ve sakın o mağrur şeytan sizi Allah'a da mağrurlandırmasın.

(Ey İnsanlar! Âhiret gelecek, o cezalandırma ve ödüllendirme her halde olacaktır. O halde, bugün keyfimize bakalım da yarın ne olsa olsun demeyin, dünyaya dalıp da âhiret görevlerinizi unutmayın, dünya için âhiretinizi feda etmeyin. Çünkü gençlik uçup ihtiyarlık çöktüğü gibi, dünya her ne olsa bir rüya gibi gelir geçer, âhiret, ebedi olmak üzere gelir çatar. Şeytan sizi sakın Allah ile aldatmasın. Yani Allah kerimdir, Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir, diyerek sizi günahlara, tembelliklere, oyun ve eğlencelere sevketmesin, görevlerinizi kötüye kullandırmasın. Evet Allah öyledir, fakat öyledir diye

O'ndan korkmamak, O'nun izzet ve celalini hesaba almamak, ceza vereceğini hiç düşünmemek büyük bir aldanıştır, Allah'ın iman edip salih amel işleyen kullarına vaat edilen nimetlerinden yoksun kalmaktır.)

6. Haberiniz olsun ki şeytan size düşmandır, siz de onu düşman tutun. Çünkü o, etrafına toplanan grubunu ancak Cehennem ashabı olsunlar diye davet eder.

[Onun bundan başka gayesi yoktur. Akıllı kimseye, bu lanetli şeytanın çağrısına uymak yaraşır mı?]

7. İnkar edenler, onlar için şiddetli bir azap var. İman edip salih amel işleyenler, onlar için de bir mağfiret ve büyük bir ecir vardır.

8. Ya artık o, kötü ameli kendisine allanmış pullanmış da onu güzel görmüş kimse de mi (iman edip salih amel işleyen kimse gibi olacak?) Şüphe yok ki Allah, dilediğini şaşırtır, dilediğini doğru yola çıkarır. O halde nefsin, onlara karşı teessüflerle geçmesin. Çünkü Allah, onların bütün sanatlarını bilir.

(Yani iman edip salih amel işleyen kimseye mağfiret ve büyük ecir var diye, onun zıddı olan o mağrur kimse de mi onun gibi olacak? Elbette onlar, salih amel işleyen müminler gibi mağfirete ve ecre nail olacak değiller, bir gün gelip belalarını bulacaklardır. O nasıl ve ne zaman olacak denirse bunun bir hesap için dirilme ile olacağı anlatılmak üzere buyruluyor ki:)

9. Allah O'dur ki rüzgarları göndermiştir, derken bir bulut kaldırır, derken onu ölmüş bir beldeye sevk etmişizdir, derken onunla yere ölümünden sonra hayat vermekteyizdir. İşte hesap için ölülerin dirilmesi de böyledir.

(Böyle bir inkılap ve değişim ile durgun havaları harekete getirerek, göğe yükselecek bulutlar gibi kabiliyetli unsurları coşturarak faydalı rüzgarlara benzer ilahi bir cereyanın sevk ve idaresiyle bir ölü beldeye nasıl hayat veriliyorsa, hesap için ölülerin dirilmesi demek olan nüşur, yani öldükten sonra dirilmek de işte böyle bir kalkış ile olacaktır.)

10. Her kim izzet istiyorsa, bilsin ki izzet, tamamıyla Allah'ındır. O'na hoş kelimeler yükselir, o hoş kelimeyi de salih amel yükseltir. Kötülükler kuranlara gelince, onlara şiddetli bir azap vardır. Ve onların tuzakları hep darmadağın olur.

*(**Kelim-i tayyib**; başta Lâilâheillallah kelime-i tevhidi olmak üzere Sübhânallah, Elhamdülillah, Allahüekber, dua, istiğfar ve zikir gibi, hoş kelimelerin hepsini kapsar. Ve bunların ilahî Arş'a yükselip de Mütaffifin, 83/18 âyetinde "iyilerin yazısı, muhakkak illiyyin'dedir" buyurulduğu üzere kabul edilen ameller defterine yazılması, ancak bunları gerçekleştirecek ve onaylatacak salih amellerle beraber yapılarak olur.)*

11. Hem Allah sizi bir topraktan, sonra bir döl suyundan yarattı, sonra sizi çiftler kıldı. O'nun ilmiyle birlikte olmaksızın ne bir dişi gebe kalır, ne de doğurur. Bir yaşatılana çok ömür verilmek de ömründen eksiltmek de mutlaka bir kitapta yazılıdır. Şüphe yok ki o, Allah'a göre kolaydır.

(Her hangi bir dişinin gebe kalması ve doğurması hep Allah'ın ilmi dahilinde olur. Dolayısıyla gizli günah yapmak isteyenler de bilmeliler ki Allah, yaptıklarını bilir. Yaşatılana çok ömür verilmesi de, ömründen eksiltilmesi yani doğmadan ölmesi veya az yaşaması veya yaşadıkça ömrünün tükenmesi de muhakkak bir kitapta yazılıdır. Hiçbiri gelişi güzel bir tesadüf ile değil, her biri mutlaka Allah'ın ilminde takdir edilmiş ve Levh-i Mahfuz'da yazılmış olarak vuku bulur.)

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَآئِغٌ شَرَابُهٗ وَهٰذَا
مِلْحٌ اُجَاجٌ ؕ وَمِنْ كُلٍّ تَاْكُلُوْنَ لَحْمًا طَرِيًّا وَّتَسْتَخْرِجُوْنَ حِلْيَةً
تَلْبَسُوْنَهَا ۚ وَتَرَى الْفُلْكَ فِيْهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿١٢﴾ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ
فِي الَّيْلِ ۙ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۙ كُلٌّ يَّجْرِيْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ
ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ؕ وَالَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ
مَا يَمْلِكُوْنَ مِنْ قِطْمِيْرٍ ؕ ﴿١٣﴾ اِنْ تَدْعُوْهُمْ لَا يَسْمَعُوْا دُعَآءَكُمْ ۚ
وَلَوْ سَمِعُوْا مَا اسْتَجَابُوْا لَكُمْ ؕ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُوْنَ
بِشِرْكِكُمْ ؕ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيْرٍ ﴿١٤﴾ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ
اِلَى اللّٰهِ ۚ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿١٥﴾ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ
وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيْدٍ ۙ ﴿١٦﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيْزٍ ﴿١٧﴾
وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ؕ وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا
لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَّلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ؕ اِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِيْنَ
يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ؕ وَمَنْ
تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِهٖ ؕ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ ﴿١٨﴾

12. İki deniz eşit olmuyor, şu tatlı, hararet keser, içerken kayar; şu da tuzlu, yakar kavurur. Bununla beraber her birinden bir taze et yersiniz ve bir zinet çıkarır giyinirsiniz. Gemileri de görürsün onda yarar yarar giderler, Allah'ın lütfundan nasip arayasınız diye. Ve gerek ki şükredesiniz.

("İki deniz eşit olmuyor" âyeti, tabiatın hâkim olmadığını ispat eder. Bunda mümin ile kafirin veya İslam yurdu ile küfür yurdunun da temsil yoluyla farkına bir işaret vardır. Zinet çıkarırsınız demek, denizden inci, mercan gibi takılan zinetler çıkarırsınız, demektir.)

13. Geceyi gündüze sokuyor, gündüzü de geceye sokuyor. Güneşi ve ayı emre boyun eğdirmiş, herbiri (belirlenmiş bir ecele) takdir edilmiş bir gayeye akıp gidiyor. İşte bu gördüklerinizi yapan Allah, rabbiniz, mülk O'nun. Ondan beride çağırdıklarınız, çok basit bir şey bile idare edemezler.

(Bu âyet de Allah'ın izzetinin zaman üzerinde dahi hakim olduğunu ve bütün değişimlerin O'nun hükmüyle cereyan ettiğini gösterir. **Kıtmir**; *aslında, hurma ile çekirdeğinin arasındaki ince zar veya çekirdeğin arkasındaki ince pürüz, demek olup sonra değersiz, basit ve küçük olan şeylere mesel olmuştur.)*

14. Kendilerine dua ederseniz duanızı işitmezler, işitseler bile size cevabını veremezler. Kıyamet günü de şirkinizi inkar ederler. Sana, her şeyden haberi olan biri (Allah) gibi, haber veren olmaz.

15. Ey İnsanlar! Sizsiniz hep Allah'a muhtaç fakirler. Allah ise, zengin O, hamd ile övülecek velinimet O.

(Yani din ve ibadet Allah'ın ihtiyacı değil, insanların ihtiyacıdır. Hem yaratılmışlar içinde Allah'a ihtiyacı en çok olan fakirler, sade insanlardır. İnsan zayıf yaratılmış olmakla, hangi mertebede olursa olsun hiçbir zaman Allah'a muhtaç olmaktan kurtulamayacağı gibi, emaneti yüklenen insan ruhunun duyduğu ihtiyaç o kadar çoktur ki onun yanında diğer yaratılmışlara fakir bile denmez. İnsanın bu ihtiyacını tatmin etmek için de Allah'tan başka mabut bulunmaz.)

16. Dilerse sizi giderir ve yeni bir halk getirir.

(Allah dilerse hamd etmek istemeyen siz nankörleri defeder de yerinize hiç bilmediğiniz başka bir kavim, hamd edecek bir devlet getirir, yahut yeryüzünde bütün insanları yok eder, siler süpürür de hiç görülmedik bambaşka yeni bir mahluk, tanımadığınız bir âlem yaratır.)

17. Ve Allah'a göre bu, zor bir şey değildir.

(Çünkü O'nun emri, bir şeyi murat edince ona sadece "ol" demektir, o oluverir. Bkz. Yâsîn, 36/82.)

18. Hem günah çeken bir nefis, başkasının günahını çekmeyecek. Yükü ağır basan günahkar, o yükün (başkası tarafından) yüklenilmesine çağırsa da ondan bir şey yüklenilmeyecek, isterse o kişi, bir yakını olsun. Fakat sen ancak o kimseleri sakındırırsın ki, görmeden Rablerinin korkusunu duyarlar, namazı dürüst kılarlar. Temizlenen de sırf kendisi için temizlenir. Sonunda gidiş Allah'adır.

*(***Vizr***; ağırlık, ağır yük, ağır günah, vebal manasınadır. Burada günahın cezasının ağırlığı demektir. Herkes kendi günahından sorumlu olur, kendi günahının cezasını çeker. Nitekim, "her koyun kendi bacağından asılır" deriz. Zalimlerin, zorbaların yaptığı gibi, birinin günahı diğerine yükletilmez. Ankebût, 29/13 âyetinde meâlen, "kendi ağırlıklarını ve o ağırlıklarla beraber daha birçok ağırlıkları yüklenecekler" buyrulmuş olması da bununla çelişmez. Çünkü o, hem sapmış hem saptırmış olanlar hakkındadır. Başkasını da saptırmağa çalışanlar, hem sapmalarının, hem saptırmalarının cezasını çekerler ki ikisi de kendi günahlarıdır. Nitekim, "her kim bir kötü âdet çıkarırsa ona hem onun günahı, hem de onu işleyenlerin günahı vardır" hadisi de böyledir. Bkz. Müslim, Zekât 69, İlim 15. Yani diğer işleyenler çekmeyecek demek değil, o onların hepsi kadar da fazla çekecek demektir.*

Demek birisi, "şunu şöyle yap da günahı varsa benim boynuma olsun" diye kefil olarak başkasını bir günaha sokarsa o, boynuna aldığı günahı çekmeyecek değildir. Ancak sevkettiği kimseyi kurtarmış olmayacak, onun çekeceğini çekmeyecek, birisi aldandığının cezasını çekecek, birisi aldattığının cezasını çekecektir.

Ağır günahlarla gelen kimse, bu yükün başkası tarafından yüklenilmesi için yalvarsa da ondan hiçbir şey yüklenilmez, rıza ve tercih ile de yüklenilmez, zorla da yüklenilmez. Bakara 2/123 âyetine bakınız.)

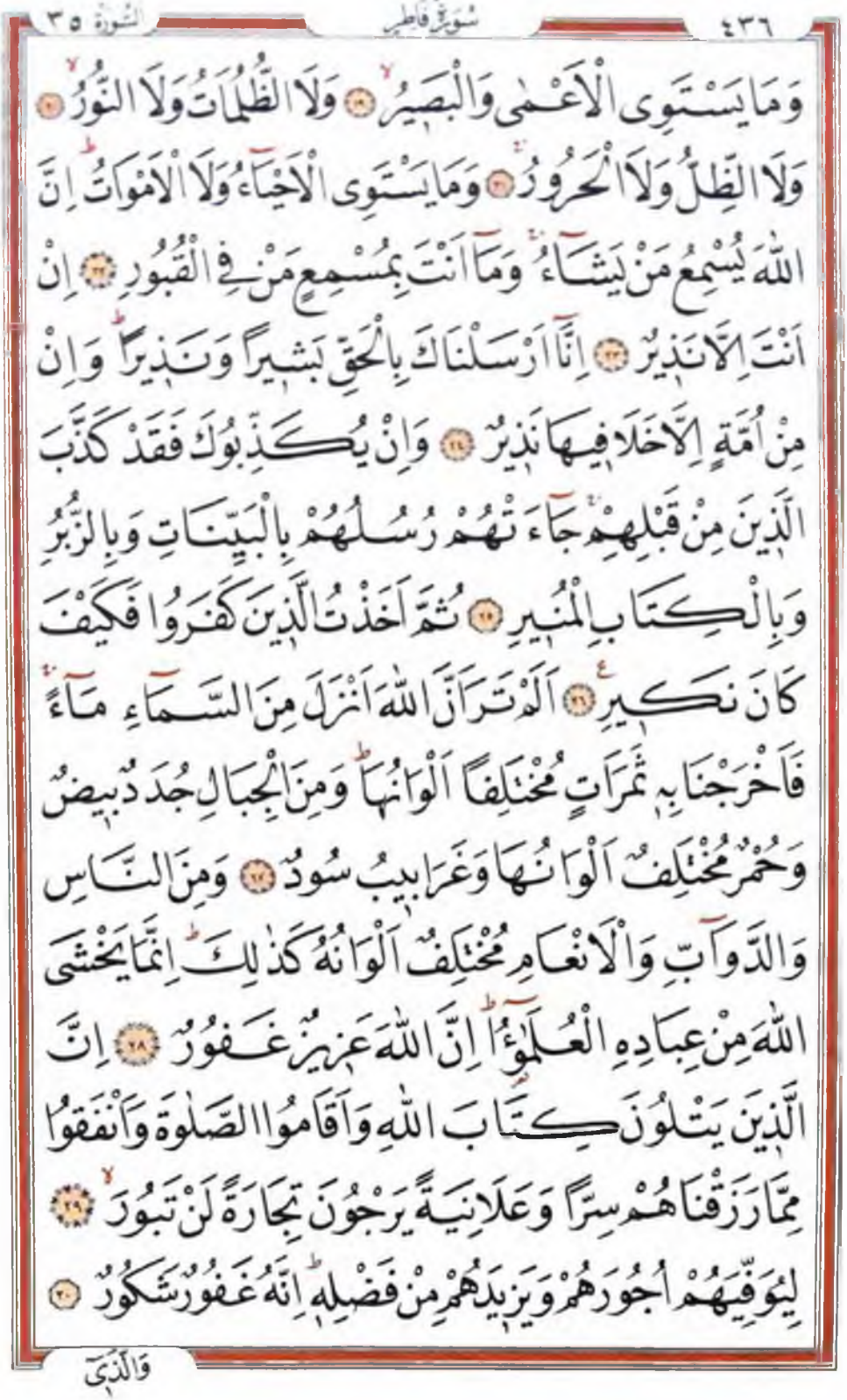

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾
وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ ۚ إِنَّ
اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ ۖ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ إِنْ
أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ وَإِنْ
مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ
وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ
كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ۖ
فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا ۚ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ
وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ
وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى
اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ إِنَّ
الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا
مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾
لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

وَالَّذِي

19. Ne kör ile gören bir olur...

20. Ne karanlıklar ile aydınlık...

21. Ne de gölge ile şiddetli sıcaklık...

22. Ölüler de bir olmaz, diriler de. Gerçi Allah, her dilediğine işittirirse de sen kabirdekilere işittirecek değilsin.

[Yani sen kalpleri, dolayısıyla da kendileri ölü durumunda olan o kafirlere hakkı işittirecek değilsin, onlar ne idrak eder ne de bir şey anlarlar.]

23. Sen, sade bir korkutucusun..

24. Muhakkak ki biz seni hak ile hem müjdeli, hem korkulu bir haber verici olarak gönderdik. Hiçbir ümmet de yoktur ki, içlerinde bir korkulu haber verici geçmiş olmasın.

(Şu halde Araplarda da geçmiştir. Fakat Hz.

Musa'dan Hz. Peygamber'in gönderilmesine kadar bunlar arasında peygamber gelmedi.)

25. Seni yalanlıyorlarsa bunlardan öncekiler de (peygamberlerini) yalanlamışlardı. Onlara da peygamberleri delillerle, sahifelerle ve nurlu kitap ile gelmişlerdi.

26. Sonra o inkar edenleri tuttum alıverdim. O vakit beni inkar nasıl oldu?!

27. Görmedin mi Allah yukarıdan bir su indirdi de onunla birçok meyveler çıkardık: renkleri başka başka. Dağlardan da yollar var, beyazlı, kırmızılı, değişik renkli, hem de kuzguni siyahlar.

(Burada yine yüce Allah'ın tabiat üzerinde tasarruf ve rablığını gösteren ve onu bir su gibi tek sebep altında, değişik özellikler ve kabiliyet ve değişik görüntülerde değişik cins ve türlere ayıran iradesinin bir delili demek olan süzme ve seçip ayıklama kanununun açık ve önemli bir hatırlatma ve tatbiki vardır. Yani yukarıdan bir su indirdik de o bir su ile şunları çıkardık: renkleri değişik olmak üzere birçok meyve ve ürünler. Demek ki onları çıkaran suyun tabiatı değil, Allah'ın iradesidir. Ve meyvelerin değişik ve türlü olması O'nun muradıdır. Bilindiği gibi değişik olan, meyvelerin yalnız renkleri değil, daha birçok özellik ve tabiatları da değişiktir. Ancak renkleri pek açık seçik olduğu için onlar zikredilerek diğerlerini zikretme ihtiyacı görülmemiştir.

Hem bu çeşitlilik yalnız bitkilerde değil, dağlardan da yol yol alacalar, bir rengi diğer renkten ayıran yol gibi ayırıcı çizgiler var, kapkara, koyu kuzguni siyah. Dağların taşlarında ve topraklarında böyle yol yol değişik alacalar da sade bir tesadüf eserinden ibaret değil, Yaratıcının verdiği bir özellik ve seçip ayırmadır.)

28. İnsanlardan, hayvanlardan, davarlardan da aynı şekilde türlü renklileri var. Ancak Allah saygısını, O'nun kullarından bilenler duyar. Haberiniz olsun ki Allah azizdir, çok bağışlayıcıdır.

(Ancak Allah'ı bilenler, Allah korkusunu ve saygısını layıkıyla hissederler. Çünkü bir şey hakkında saygı, onun hakkında sahip olunan bilgi ve o bilginin derecesiyle uygun olur. Bir kulun da Allah'a dair ilmi ne kadar kamil ise saygısı da o oranda kamil olur. Onun içindir ki Hz. Peygamber (s.a.v): "Ben sizin Allah'a en saygı duyanınız ve takvalı olanınızım" demiştir. Bkz. Buhârî, Nikah 1; Müslim, Sıyam 74.

Niçin Allah'ı bilmek O'na karşı korku ile karışık saygı duymağa sebep oluyor? Çünkü Allah bir aziz bir gafurdur. Yalnız çok bağışlayıcı bir gafur değil, aziz bir gafurdur. Sade günahları bağışlayıcı olsa idi O'nu böyle bilmek, belki nazlanmağa, aldanmağa, hiç korkusuz ümit bağlanmağa sebep olabilirdi. Fakat Allah, yalnız bağışlayıcı ve merhamet edici değil, aziz yani hiçbir sebebe mağlup olmayan, hiçbir kanun altına alınmak ihtimali bulunmayan, dilediğini dilediği anda ezip yerle bir eden çok kuvvetli, çok azametli, galip, kahredip ezici bir bağışlayıcıdır. Bağışlaması çok olduğu gibi, cezası, intikamı da çok şiddetlidir. Onun için Allah'ı bilmeyenler her haltı ederler. O'nu bir kul ne kadar iyi bilirse o kadar çok saygılı, o kadar çok hürmet edici olur. Bununla beraber O'nu bilenlerin saygısı, ürpertisi, korkusu ne kadar yüksek olursa ümidi de o oranda çok olacağı unutulmamalıdır.)

29. O Allah'ın kitabını okur, ardınca gider olanlar ve namazı kılıp kendilerine rızık verdiğimiz şeylerden gizli ve açık Allah yolunda harcamakta bulunanlar, her halde öyle bir ticaret umarlar ki batmak ihtimali yoktur.

[Onlar, amellerinin karşılığında öyle kârlı bir ticaret umarlar ki asla kesada uğramaz, asla zarar edip yok olmaz.]

30. Çünkü Allah ecirlerini kendilerine tamamen ödedikten başka lütfundan onlara fazlasını verecektir. Çünkü O, hem çok bağışlayıcı, hem şükrün karşılığını vericidir.

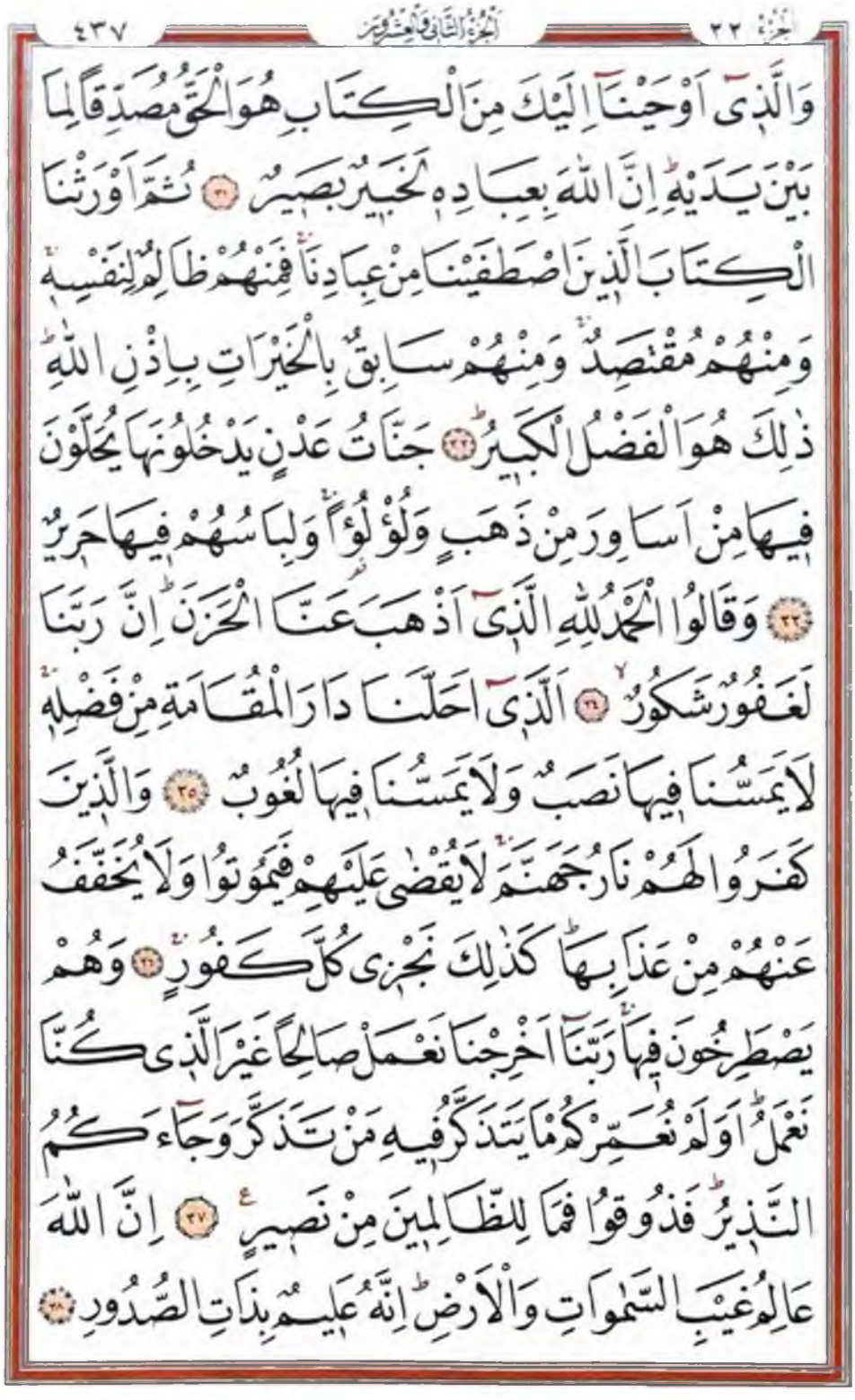
وَالَّذِيٓ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ هُوَ ٱلۡحَقُّ مُصَدِّقٗا لِّمَا
بَيۡنَ يَدَيۡهِۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِعِبَادِهِۦ لَخَبِيرُۢ بَصِيرٞ ٣١ ثُمَّ أَوۡرَثۡنَا
ٱلۡكِتَٰبَ ٱلَّذِينَ ٱصۡطَفَيۡنَا مِنۡ عِبَادِنَاۖ فَمِنۡهُمۡ ظَالِمٞ لِّنَفۡسِهِۦ
وَمِنۡهُم مُّقۡتَصِدٞۖ وَمِنۡهُمۡ سَابِقُۢ بِٱلۡخَيۡرَٰتِ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۚ
ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡفَضۡلُ ٱلۡكَبِيرُ ٣٢ جَنَّٰتُ عَدۡنٖ يَدۡخُلُونَهَا يُحَلَّوۡنَ
فِيهَا مِنۡ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٖ وَلُؤۡلُؤٗاۖ وَلِبَاسُهُمۡ فِيهَا حَرِيرٞ
٣٣ وَقَالُواْ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِيٓ أَذۡهَبَ عَنَّا ٱلۡحَزَنَۖ إِنَّ رَبَّنَا
لَغَفُورٞ شَكُورٌ ٣٤ ٱلَّذِيٓ أَحَلَّنَا دَارَ ٱلۡمُقَامَةِ مِن فَضۡلِهِۦ
لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٞ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٞ ٣٥ وَٱلَّذِينَ
كَفَرُواْ لَهُمۡ نَارُ جَهَنَّمَۖ لَا يُقۡضَىٰ عَلَيۡهِمۡ فَيَمُوتُواْ وَلَا يُخَفَّفُ
عَنۡهُم مِّنۡ عَذَابِهَاۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي كُلَّ كَفُورٖ ٣٦ وَهُمۡ
يَصۡطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَآ أَخۡرِجۡنَا نَعۡمَلۡ صَٰلِحًا غَيۡرَ ٱلَّذِي كُنَّا
نَعۡمَلُۚ أَوَلَمۡ نُعَمِّرۡكُمۡ مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَآءَكُمُ
ٱلنَّذِيرُۖ فَذُوقُواْ فَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ٣٧ إِنَّ ٱللَّهَ
عَٰلِمُ غَيۡبِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ إِنَّهُۥ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ٣٨

31. Kitaplar içinde o sana vahyettiğimiz kitap da, önündekileri tasdik edici olmak üzere hak, ancak odur. Her halde Allah, kullarından haberdar ve her şeyi görücüdür.

(Sana gönderdiğimiz bu Kur'ân, işte kendinden önce gelenleri tasdik edici ve ayırıcı olmak üzere hak olan, ancak odur. Diğerlerinde bulunan fakat onun tasdik etmediği noktalarla amel edilmez. Şüphe yok ki Allah, kullarının içleriyle ve dışlarıyla bütün hususiyetlerini kuşatmıştır. Onun için, seni layık görmeseydi bu kitabı sana vahyetmez, seni böyle son peygamber Muhammed Mustafa kılmazdı.)

32. Sonra biz o kitabı kullarımızdan süzdüklerimize miras kıldık. Onlardan da nefislerine zulmeden var, orta yolda giden var, Allah'ın izniyle hayırlarda ileri geçenler var. İşte büyük lütuf o.

(Sonra bu Kur'ân'ı biz, kullarımızdan süzüp ayır-

dığımız seçkinlere miras yaptık. Yani senden sonra ona, ümmetin olan kullarımız içinden seçip beğendiğimiz süzme kulları vâris kıldık. Böylece Muhammed ümmeti, en yükselmiş, en süzme ümmet olduğu gibi onlar içinde en seçkinleri, Kur'ân hafızları olarak peygambere varis olan âlimlerdir. Ki onların içinden de kimisi nefsine zulmedici, yani kitaba vâris olduğu halde gereği gibi tilâvetle amel etmeyecek, kimi de muktesit, yani ortada, bazen amel ediyor, bazen etmiyor, kimisi de Allah'ın izniyle hayırlarda ileri gider, hayırlarda öne geçer, imam, önder olur ki işte asıl peygamber varisi olan ve Vâkıa, 56/10-12 âyetlerinde haber verilen "ilerde önde olanlar, işte o önde olanlar, onlar Naim cennetlerinde, Allah'a yaklaştırılmış kullardır" övgüsüne mazhar bulunanlar onlardır. İşte büyük lütuf budur, böyle hayırlarda önde olup ileri geçmektir.)

33. Adn cennetleri: ona girecekler, orada altın bileziklerden, hem de inci ile süslenecekler. Elbiseleri de orada ipektir.

("Altın bilezikler", Allah bilir ya, dünyada o hayırları gerçekleştirmek için yaptıkları harcamalar, kazanç elde etmelerine sebep olan sanatlar, yükselmelerine vasıta olan salih amellerdir. Bundan dolayı olsa gerektir ki, "sanat, altın bileziktir" sözü bizde meşhur bir atasözü olmuştur. "İnci" de gönül şenliği, kedersizlik ve eğlenceden kinayedir.)

34. Ve şöyle demektedirler: "Hamd olsun Allah'a, bizden o hüznü giderdi. Gerçekten Rabbimiz çok bağışlayıcı ve şükrün karşılığını vericidir."

[Âyette geçen ve "hüzün" diye terceme edilen "hazen" kelimesi; insanın saf ve duru halini bulandıran hastalık, fakirlik, ölüm, korkunç kıyamet olayları, cehennem azabı ve başka keder veren şeylerin hepsini kapsar.]

35. "Lütfundan bizi durulacak yurda kondurdu. Burada bize yorgunluk gelmeyecek, burada bize usanç gelmeyecek."

["Lütfuyla bizi cennnete koyup asla ayrılmayacak şekilde burasını bize mesken yaptı. Bize burada ne yorgunluk gelir, ne sıkıntı çekeriz. Burada ne usanç hissederiz ne de bir bıkkınlık."]

36. İnkar edenlere gelince: onlara cehennem ateşi var, hüküm verilmez ki ölsünler, kendilerinden biraz olsun o cehennem azabı da hafifletilmez. İşte her nankörü böyle cezalandırırız.

[İnkar edenler o cehennem azabı içinde öldürülmezler ki azaptan kurtulup rahat etsinler. Azaplarından biraz olsa hafifletilme de yapılmaz, aksine hiç dinmeyen devamlı bir azap içinde kalırlar. Nitekim yüce Allah meâlen: "Varacakları yer Cehennemdir. Her dindikçe ona bir ateş artırırız" buyurmuştur. İsrâ, 17/97.]

37. Ve onlar orada şöyle feryat ederler: "Ey Rabbimiz! Bizleri çıkar, yapa geldiklerimizden başka yararlı bir amel yapalım." Ya, size düşünecek olanın düşüneceği kadar ömür vermedik mi? Hem size peygamber de geldi. O halde tadın! Çünkü zalimleri kurtaracak yoktur.

(Düşünüp anlayacak kadar size süre vermedik mi? Tecrübe zamanı dahi denilen bu süreyi yaşayan bir insan için yaratıcısını bilmemekte bir özür kalmamıştır.

Bu süre hakkında değişik rivayetler vardır. Altmış, kırkaltı, kırk, bülûğ yaşı, yirmi, yirmiden altmışa kadar denilmiş ise de hakikatını Allah bilir. Büluğdan sonra her vefat eden hakkında bu süre gerçekleşmiş demektir. Altmış, peygamberden rivayet edilmiş olduğu üzere en fazlasıdır. Yani bundan sonra küfre hiç mazeret kalmıyor demek olur. Bkz. Buhârî, Rikak 5.)

38. Şüphe yok ki Allah, göklerin ve yerin gaybını bilir. Elbette o, sinelerin özünü bilir.

[O, dünyada ebediyyen kalacak olsalardı yine de o kafirlerin iman etmeyeceklerini biliyordu. İşte onların bu ebedi küfrüne karşılık ebedi cehennemi hazırladı. Yani bir haksızlık ve bir ceza artırımı yoktur.]

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَٰٓئِفَ فِي الْأَرْضِ ۚ فَمَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۥ ۖ وَلَا يَزِيدُ
الْكَٰفِرِينَ كُفْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا ۖ وَلَا يَزِيدُ الْكَٰفِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا
خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ أَرُونِى
مَاذَا خَلَقُوا۟ مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى السَّمَٰوَٰتِ ۚ أَمْ ءَاتَيْنَٰهُمْ
كِتَٰبًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَتٍ مِّنْهُ ۚ بَلْ إِن يَعِدُ الظَّٰلِمُونَ بَعْضُهُم بَعْضًا
إِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾ إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضَ أَن تَزُولَا ۚ
وَلَئِن زَالَتَآ إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنۢ بَعْدِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا
غَفُورًا ﴿٤١﴾ وَأَقْسَمُوا۟ بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَٰنِهِمْ لَئِن جَآءَهُمْ نَذِيرٌ
لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ
إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ ٱسْتِكْبَارًا فِى الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ۚ وَلَا يَحِيقُ
الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِۦ ۚ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ ۚ
فَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا
﴿٤٣﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ الَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ وَكَانُوٓا۟ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُۥ
مِن شَىْءٍ فِى السَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِى الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾

وَلَوْ

39. O ki sizleri yeryüzünde halifeler kıldı. O halde kim inkar ederse inkarı kendi aleyhinedir. Kafirlere inkarları, Rablerinin katında buğuzdan başka bir şey artırmaz. Kafirlere inkarları, zarar ziyandan başka bir şey artırmaz.

(Bu âyet, Muhammed ümmetine gelecekte hakimiyet vaat eden gayb haberlerindendir. Mekke'de bu sürenin inmiş olduğu zaman düşünülürse bu âyetin ne büyük bir mucize manası taşıdığı kolayca anlaşılır.)

40. De ki: Gördünüz a, o Allah'tan başka yalvardığınız ortaklarınızı? Gösterin bana, onlar bu yerden hangi küçük parçayı yaratmışlar? Yoksa onların göklerde mi bir ortaklığı var? Yoksa kendilerine bir kitap vermişiz de onlar bu kitaptan bir delil üzerinde mi bulunuyorlar? Hayır, o zalimler birbirlerine aldatmadan başka bir vaatta bulunmuyorlar.

(Gösterin bana, Allah'a ortak koşarak taptığınız veya adına davet ettiğiniz mabutlarınızı: bu yerden neyi, hangi küçük parçayı yaratmışlar? Kendi başlarına yaratmışlar da mı siz onlara tapıyor, onlara yalvarıyor, halkı onlara çağırıyorsunuz? Yerden hiçbir parçayı kendi başlarına yaratmadılarsa da göklerde yaratma veya başka bir hüküm ve tasarruf itibarıyla Allah'a ortaklıkları mı var? Haşa! Ne o, ne de o, hiçbiri de olmadığı apaçık belli iken nasıl olur da siz onlara tapar veya davet edersiniz? Bu ne cahillik, ne ahmaklık, ne haksızlık!

Yoksa biz onlara ilahlık rütbesi verdik, ilahlığımıza ortak kıldık diye o zalimlerin ellerine bir kitap, bir ferman vermişiz de bundan dolayı açık bir delile, kesin bir kanıta mı malik bulunuyorlar? Hayır, o zalimler birbirlerine sade bir gurur, sırf bir aldanış vaat edip duruyorlar.)

41. Doğrusu gökleri ve yeri yok oluvermelerinden Allah tutuyor. Andolsun ki yok oluverirlerse onları O'ndan başka kimse tutamaz. O cidden suçluları cezalandırmakta acele etmeyen, çok bağışlayandır.

(Şirk ve zulüm, öyle büyük bir cinayettir ki onun uğursuzluğundan yerler, gökler yıkılır. Zira onlar ancak adalet ve hak ile ayakta dururlar. Hakkın verdiği denge bozulunca kendilerini tutamazlar. Allah'a ortak koşmak en büyük zulüm olduğundan müşriklerin meydan alan zulüm ve fesatlarıyla âlem yıkılmak üzere bulunuyor. Ama yüce Allah, onların takdir edilmiş vakitlerinden evvel yok olmalarını istemediği için onları koruyor da henüz yıkılmıyorlar.)

42. Yeminlerinin en kuvvetlisiyle Allah'a yemin de etmişlerdi ki: Vallahi, kendilerine uyarıcı bir peygamber gelse her halde ilerideki ümmetlerin en birincisinden daha kabiliyetli olacaklar, daha iyi yola geleceklerdi. Fakat kendilerine uyarıcı bir peygamber geldiği vakit, bu onlara sırf bir ürküntü artırdı.

(Kureyş, Kitap Ehlinin peygamberlerini yalanladıklarını işitmişler ve şöyle demişlerdi: "Allah, Yahudi ve Hıristiyanlara lanet etsin. Eğer bize bir peygamber gelse idi her halde biz, ümmetlerin her birinden daha doğru yolu bulucu olurduk." Sonra da kendilerine Muhammed (a.s.) geldiği vakit bu onlara fazla bir ürkeklik verdi, yeminleri gibi hakkı kabul etmeleri bir tarafa, haktan daha çok uzaklaştılar.)

43. Yerde bir kibirlenme ve sukiast düzeni. Halbuki fena düzen ancak sahibinin başına geçer. O halde evvelkilerin sünnetinden başka ne gözetirler? O halde Allah'ın sünnetine bedel bir şey bulamazsın, Allah'ın sünnetine değiştirme de bulamazsın.

("Hani bir vakit de o kafirler, seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri ve yurdundan sürüp çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı" meâlindeki Enfâl, 8/30 âyeti manasınca o şanlı peygambere suikast tertiplemişlerdi. Halbuki kötü tuzak sırf sahibinin, yani yapanın başına geçer. Nitekim onların tuzağı da Bedir'de başlarına geçti.

Demek ki onlar, evvelki yalanlayan, kötülük yapan ümmetlerin başına gelen Allah'ın sünnetini, ilahi kanunu gözetiyorlar. Allah, hakkı yalanlayanlara uyguladığı o azap kanununu yürürlükten kaldıracak değildir.)

44. Ya, yeryüzünde gezip bir bakmadılar da mı? Kendilerinden evvelkilerin sonu nasıl olmuş? Halbuki onlar, bunlardan daha kuvvetli idiler. Allah, ne göklerde ve ne yerde hiçbir şeyin O'nu âciz bırakmasına imkan ve ihtimal yoktur. O, hiç şüphesiz her şeyi bilen, her şeye gücü yetendir.

(Bu, önce anlatılanlara bir delil getirmedir. Yani Şam'a, Yemen'e ve Irak'a yaptıkları seferlerde hiç bakıp görmediler de mi? Peygamberleri dinlemeyen geçmiş ümmetler nasıl helak olmuşlar, yurtları nasıl harabelere dönmüş? Allah'ın emri çerçevesinde hareket etmedikleri için azap kanunlarıyla kökleri kazındı.)

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَلٰكِنْ
يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهِۦ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

سورة يس مكية وهي ثلاث وثمانون آية

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
يٰسٓ ﴿١﴾ وَالْقُرْءَانِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣﴾ عَلَىٰ
صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤﴾ تَنزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٥﴾ لِتُنذِرَ
قَوْمًا مَّآ أُنذِرَ ءَابَآؤُهُمْ فَهُمْ غَٰفِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ
عَلَىٰٓ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ إِنَّا جَعَلْنَا فِىٓ أَعْنَٰقِهِمْ
أَغْلَٰلًا فَهِىَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُم مُّقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنۢ بَيْنِ
أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَٰهُمْ فَهُمْ
لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾ وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِىَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ
فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾ إِنَّا نَحْنُ نُحْىِ الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ
مَا قَدَّمُوا۟ وَءَاثَٰرَهُمْ ۚ وَكُلَّ شَىْءٍ أَحْصَيْنَٰهُ فِىٓ إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾

45. Bununla beraber Allah insanları kazandıkları yüzünden hemen yakalayıp cezalandırıverecek olsa yeryüzünde bir deprenen bırakmazdı. Ve fakat belirli bir süreye kadar onları erteliyor. Nihayet ecelleri geldiği vakit, işte o vakit, şüphe yok ki Allah kullarını çok iyi görendir.

36
YÂSÎN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 83 âyettir.

(Hadis'te şöyle buyurulmuştur: "Her şeyin bir kalbi vardır, Kur'ân'ın kalbi de Yâsîn'dir. Her kim Yâsîn okursa Allah onun okumasına on kere Kur'ân okuma sevabı yazar." Tirmizi, Fezailu'l-Kur'ân 7.

Gazali, bunu izah sadedinde, bu sûrede haşır ve neşrin en güzel bir şekilde anlatılmış olduğu, haşir ve neşri itiraf da imanın kalbi yerinde bulunduğunu söyler.

Bir başka hadiste de şöyle buyrulur: "Kur'an'ın kalbi Yâsîn'dir. Allah'ı ve âhiret gününü isteyerek bunu okuyan herhangi bir adam yoktur ki ona mağfiret edilmesin. Onu ölülerinize okuyun." Ahmed, 5/26. Ayrıca bkz. Ebu Davud, Cenaiz 20; İbn Mâce, Cenaiz 4.)

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Yâ, Sîn.

(İbn Abbas: "Yâsîn, ey insan demektir" demiştir. Bunun, Hz. Peygamberin ismi olduğu ve "ey seyyid" demek olduğu da rivayet edilmiştir.)

2. Hikmetli Kur'ân'ın hakkı için.

*(**Hakîm**: Hikmetli, hikmet söyleyen, hikmet sahibi yahut çok hakim ve muhkem (sağlam) manalarına gelir ki, Kur'ân hakkında hepsi de doğrudur.)*

3. Emin ol ki sen, o elçilik görevi ile gönderilen peygamberlerdensin.

4. Dosdoğru bir yol üzeresin.

5. O aziz ve rahimin indirmesiyle...

(Yani bütün izzet ve kuvvet, üstünlük ve zafer kendisinin olan ve izzetini tanıyan müminlere nimet ve rahmetine son olmayan celal sahibi Allah'ın art arda indirdiği vahiy ile..)

6. Babaları korkutulmamış, hiçbir şeyden habersiz gafiller olan bir kavmi korkutasın, durumun korkunçluğunu haber veresin diye.

(Musa'dan sonra İsrailoğullarına birçok peygamber gönderildiği halde Araplara doğrudan doğruya bir peygamber gönderilmemiş olduğundan bunlar büsbütün gaflet ve uyuşukluk içinde idiler. Böylece ilahi rahmet Kur'ân'ın Arapça olmasını ve son peygamberin Araplardan gelmesini gerektirmişti.)

7. Andolsun ki daha çoklarına karşı söz hak olmuştur da onlar imana gelmezler.

(Tefsircilerin çoğu burada "söz" den maksadın "elbette ve elbette bütün cinlerle insanlardan Cehennemi dolduracağım" meâlindeki Secde, 32/13 sözü olduğunu söylemişlerdir. Yûnus, 10/96 âyeti de böyledir. Yani bu yüce söz gereğince üzerlerine azap ile hüküm vacip olmuştur.)

8. Çünkü biz onların boyunlarına kelepçeler geçirmişiz, bunlar çenelerine dayanmıştır da burunları yukarı, gözleri aşağı somurtmaktadırlar.

(Bu kelepçeler, hem ferdin fıtrî kabiliyetini yanlış hedeflere sevkeden bir toplum otoritesinin fena baskılarını, hem de batıl inançlar, kötü alışkanlıklar ve bunlar gibi, küfür ve günahtan hoşlandırıp imandan kaçındıran fena huylara, nefislerin alıştırıla alıştırıla, bu huyların değiştirilmez hale getirilmiş olmasını temsildir.)

9. Hem önlerinden bir sed arkalarından bir sed çekmişiz, kendilerini sarmışızdır da baksalar da görmezler.

10. Ve onlara göre birdir: ha uyarmışsın kendilerini ha uyarmamışsın, inanmazlar.

11. Sen ancak zikri takip eden ve görmediği halde Rahmân'a korku ile karışık saygı duyan kimseyi sakındırırsın. İşte onu hem bir mağfiret ile hem güzel bir ecirle müjdele.

("Görmediği halde korkan" demek, âhirette olacağı gibi henüz huzuruna varmış olmayıp gıyabında bulunduğu halde O'nun azamet ve ululuğunu sayarak cezalandırmasından korkan, Rahmân'dır diye merhametine güvenip aldanmayan, demektir.)

12. Gerçekten biz, evet biz, ölüleri diriltiriz ve takdim ettikleri şeyleri ve bıraktıkları eserleri kitaba geçiririz ve zaten her şeyi açık bir kütükte sayıp dökümünü yapmışızdır.

(Ölenlerin geriye bıraktıkları gerek çeşitli hayır kurumları gibi faydalı eserlerini ve gerek zulüm ve haksızlık kanunlarını yapan ve fâsıklık ve isyan nümunelerini tertip eden fesat ocakları gibi uğursuz kötülük ve şerlerini ve hatta bütün izlerini ve gölgelerini yazarız, adlarına hesaplarına geçiririz. Aslında her şey meydana gelmeden önce Allah'ın ilminde belli olup Levh-i Mahfuz'da bütün sayısıyla zapt edilmiş olmakla beraber meydana geldikten sonra da bütün izleri ve gölgeleriyle yazılır ve insanlar bu şekilde yaptıklarından sorumlu tutulur. İşte habibim! Böyle korkut ve müjdele!)

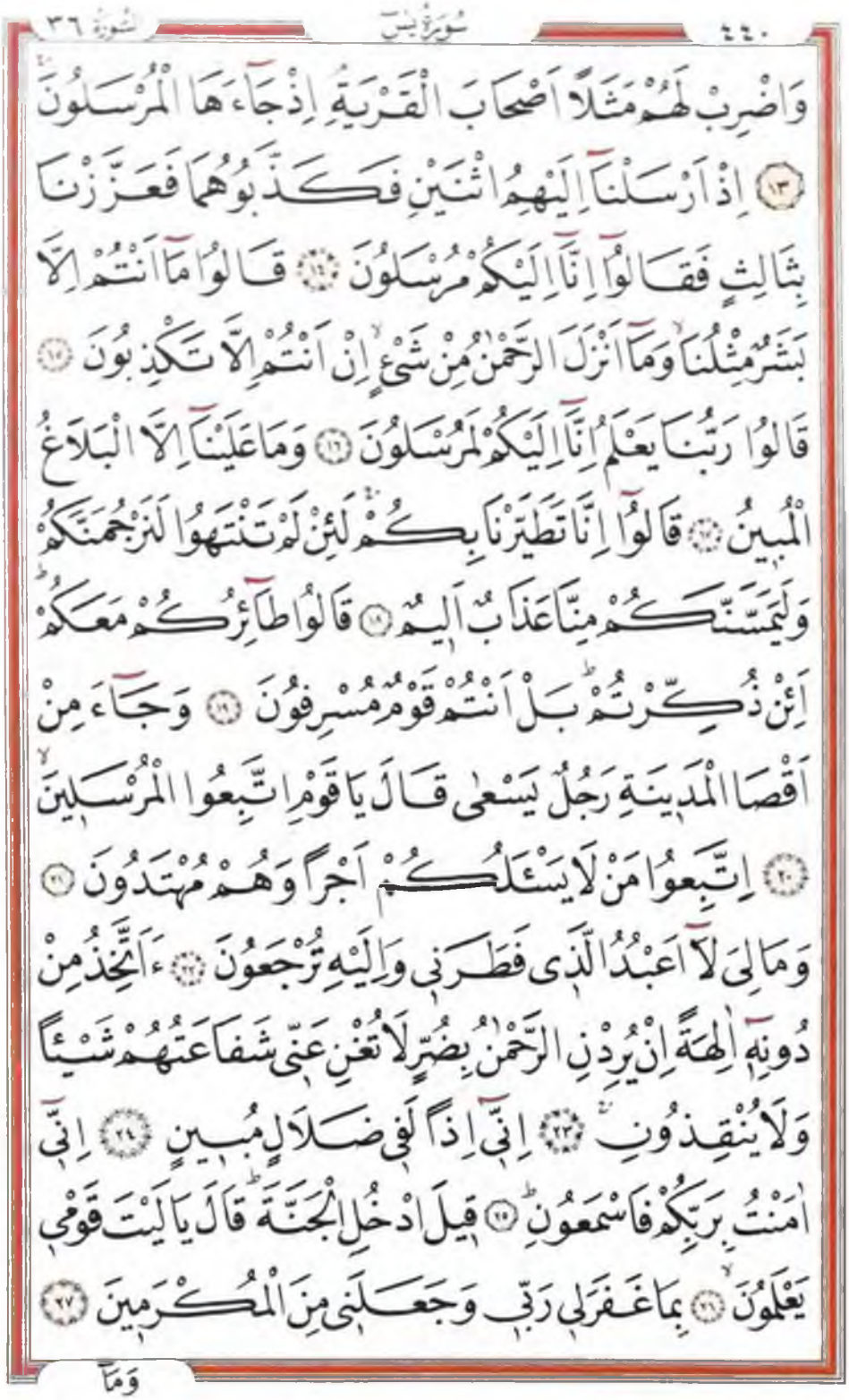

13. Ve onlara o belde sahiplerini misal getir. O zaman ki oraya, o gönderilen elçiler varmıştı.

(Burada bu belde Antakya, elçiler de İsa'nın (a.s) havarilerinden gönderilenler olduğu nakledili-yor. O halde belde sahiplerinin memleket sahipleri, zikredilen kavmin de Romalılar olduğu anlaşılır.)

14. O sıra ki onlara o ikiyi göndermiş-tik, bunları yalanladılar. Biz de bir üçüncü ile izzet (ve kuvvet) verdik de varıp dediler: "Haberiniz olsun, biz size gönderilmiş el-çileriz."

(Bunların, Allah tarafından peygamberlik veril-miş elçiler oldukları veya Allah'ın emriyle İsa (a.s.) tarafından gönderilmiş olduklarına dair görüşler vardır.)

15. "Siz, dediler, bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsiniz. Hem Rahmân,

hiçbir şey indirmedi, siz sırf yalan söylüyorsunuz."

(Şehir halkı böyle demekle vahyi ve peygamberliği, bir beşerin peygamber olmasını temelden inkar ettiler. Çünkü Romalılar, müşrik putperest idiler. Bununla beraber Allah'ı inkar etmemişlerdi.)

16. Dediler: "Rabbimiz bilir, inanın biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz."

17. "Açık bir tebliğden ötesi ise, bizim üstümüze değil."

[Bize düşen, Allah'ın verdiği görevi size, hiçbir kapalılık bulunmayacak şekilde apaçık tebliğ etmektir. Gerisi size kalmıştır: ister inanır mutlu olursunuz, ister inkar eder bedbaht olursunuz.]

18. "Doğrusu, dediler, biz sizinle uğursuzlandık. Yemin ederiz ki vazgeçmezseniz sizi hiç tınmadan taşa tutarız ve her halde size bizden pek açıklı bir azap dokunur."

19. Elçiler dediler: "Sizin uğursuz kuşunuz beraberinizde. Ya size nasihat edilirse de mi? Doğrusu siz, haddi aşmayı âdet edinmiş bir kavimsiniz."

20. O sırada şehrin ta ucundan bir er koşarak geldi: "Ey hemşehrilerim, dedi, uyun o gönderilen elçilere."

(Bu er, bu kahraman fedai, bu büyük mücahid, bu güzel vaiz, doğru cennete giden ve yüce Allah'ın özel olarak ikramına nail olan bu sevgili şehit, Sahib-i Yâsîn, Habib-i Neccar diye meşhurdur.)

21. "Uyun sizden bir ücret istemeyen o zatlara ki, onlar hidayete ermişlerdir.

(Bir yolcunun bir rehbere uymasına iki şey engel olabilir: Ya biçimsiz bir ücret istemesi yahut ehliyetine güvenilmemesi. Bunlar ise hem bir ücret istemiyorlar, hem hidayet sahibi zatlar. O halde bunlar Rasul olmasalar bile doğru ve ücretsiz olduklarından dolayı kendilerine uymamayı gerektirecek bir sebep yok demektir.)

22. "Hem neyime kulluk etmeyeyim ben, o beni Yaratana? Hep de döndürülüp O'na götürüleceksiniz."

(Bu söz, irşatta bulunurken nazik davranmak için şefkat göstermek suretiyle belağat dolu bir taşlamadır. Yani, "o elçiler bizi, Yaratana kulluk etmeğe ve yalnız O'nu mabut tanıyıp O'na ibadet etmeğe davet ediyorlar. Bunun doğruluğu ise apaçık ortadadır. Ben sizi kendim gibi düşünüyorum. Ben, beni yaratana kulluk etmeği borcum, görevim bilirim, çünkü beni yaratmıştır. O'na karşı bu görevimi yapmamak için hiçbir özrüm ve engelim yok. O halde siz, o sizi yaratan Rabbinize neye ibadet etmeyesiniz?")

23. Hiç ben, O'ndan başka mabutlar mı tutarım? Eğer o Rahmân bana bir keder dilerse, o mabutların şefaatı benden yana hiçbir şeye yaramaz ve beni kurtaramazlar.

[Nasıl kurtarsınlar ki, onlar, işitmeyen, fayda sağlamayan ve şefaat edemeyen taşlardır.]

24. Şüphesiz o vakit ben, açık bir sapıklık içindeyim."

[Habib-i Neccar bunları söyledikten sonra, iman ettiğini açıklamak üzere şöyle dedi:]

25. "Haberiniz olsun ki ben Rabbinize iman ettim, gelin dinleyin beni!"

(Bu hitabın, o gelen elçilere karşı veya kavmine karşı yapılmış olma ihtimali vardır. Ya da geleceğin insanları da dahil olmak üzere, duyma yeteneği olan herkese hitap veya yemin olarak: "Haberiniz olsun, ben iman ettim. Rabbiniz aşkına bundan böyle dinleyin beni, benim nutkumu, maceramı ve başımdan geçenleri, ey duygusu olanlar! " demek de olabilir.)

26. Denildi: "Haydi gir cennete!" "Ay, dedi, n'olurdu kavmim bilselerdi..."

(Habib-i Neccar şehit edildi, doğrudan doğruya cennete girmekle ikram olundu ki, Allah yolunda şehit olanlar hep böyledir.)

27. "...Rabbimin bana mağfiret ettiğini ve beni ikram olunanlardan kıldığını."

(Kavmi hakkında böyle temennide bulundu. Demek kavmini unutuvermemiş, kin ve intikam da beslememiş, düşmanlarına bile merhamet eden evliya ruhuyla istemişti ki kendinin erdiği mutluluğu bilseler de cinayetlerine, küfürlerine tevbe edip iman ve taat yolunu tutsalar, Allah yolunda fedailik etseler. Bununla beraber bu temenni, bir övünme manasından uzak da değildir.)

وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِۦ مِنۢ بَعْدِهِۦ مِن جُندٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا
كُنَّا مُنزِلِينَ ﴿٢٨﴾ إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً فَإِذَا هُمْ
خَٰمِدُونَ ﴿٢٩﴾ يَٰحَسْرَةً عَلَى ٱلْعِبَادِ ۚ مَا يَأْتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا
كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٣٠﴾ أَلَمْ يَرَوْا۟ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم
مِّنَ ٱلْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَإِن كُلٌّ لَّمَّا جَمِيعٌ
لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾ وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلْأَرْضُ ٱلْمَيْتَةُ ۖ أَحْيَيْنَٰهَا وَأَخْرَجْنَا
مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّٰتٍ مِّن نَّخِيلٍ
وَأَعْنَٰبٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ ٱلْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَأْكُلُوا۟ مِن ثَمَرِهِۦ
وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ سُبْحَٰنَ ٱلَّذِى
خَلَقَ ٱلْأَزْوَٰجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنۢبِتُ ٱلْأَرْضُ وَمِنْ أَنفُسِهِمْ
وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ ٱلنَّهَارَ
فَإِذَا هُم مُّظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَٱلشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ۚ ذَٰلِكَ
تَقْدِيرُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَٱلْقَمَرَ قَدَّرْنَٰهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ
عَادَ كَٱلْعُرْجُونِ ٱلْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾ لَا ٱلشَّمْسُ يَنۢبَغِى لَهَآ أَن تُدْرِكَ
ٱلْقَمَرَ وَلَا ٱلَّيْلُ سَابِقُ ٱلنَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

28. Arkasından ise kavminin üzerine gökten bir ordu indirmedik, indirecek de değildik.

(Yani böyle durumlarda gökten bir ordu indirivermek, Allah'ın sünneti olmadığı gibi, harikulade olarak da indirmedik. Yüce Allah'ın bir kavmi yok etmek için ordular indirmesine gerek yoktur. Bedir'de, Hendek'te melekler indirmesi bile sadece müminlere bir müjde ile kalplerini tatmin için idi.)

29. O, yalnız bir haykırış oldu, derhal sönüverdiler.

(Olan hadise, başka değil, sade bir haykırış oldu, sade tek bir ses, bir haykırma, Cibril'in bir haykırması oldu. Hemen sönüverdiler. Önüne geleni yakmak isteyen o ateşli kavim, o vakitten itibaren sönüp gitti.

Bundan Antakya ahalisinin değil de İsa'nın daveti karşısında müşrik Roma devletinin yok oluşunu anlamak daha kapsamlıdır.)

30. Ey!... Ne hasret o kullara ki, kendilerine her gelen elçi ile mutlaka alay ediyorlardı.

(Bu, yalnız o sönenlere edilen teessüf değildir. Aleyhlerine söz hak olan çoğunluğa bir korkutma, gafillere de bir uyarıdır.)

31. Baksalar a, kendilerinden evvel ne kadar asırlar helak etmişiz. Onlar hiç bunlara dönüp gelmiyorlar.

32. Ancak hepsi toplanıp bizim katımıza getirilmişlerdir.

(Helak edilen ve henüz edilmeyen hepsi, hepsi huzurumuza getirilmiş bulunuyorlar.

İhzar; huzura getirmek demektir. Mahkemeye rızası ile gelmeyen kimseyi tutup zorla hakimin huzuruna getirmek manasında kullanılır ki burada özellikle bu manayadır. Yani herkes ölmekle yok olup gitmiyor, hesap ve ceza için yüce Allah'ın huzuruna toplanıp sevk ediliyorlar.)

33. Hem bir âyettir onlara ölü toprak: biz ona hayat verdik ve ondan dâneler çıkardık da ondan yeyip duruyorlar.

(Bu, yüce Allah'ın gücünün tam olduğuna ve ölüleri diriltebileceğine açık bir delil ve alâmettir. Biliniyor ki toprak cansızdır. Tabiata kalsa idi o ölü toprakta bir ot bile bitmezdi. Fakat yüce Allah ona hayat veriyor, bitkisel, hayvansal canlılıklarla dirilik, şenlik vücuda getiriyor.)

34. Ve onda bahçeler yaptık, hurma bahçeleri, üzüm bağları, neler! İçlerinde kaynaklar akıttık...

35... Yesinler diye ürünlerinden ve kendi ellerinin yaptıklarından. Hala şükretmeyecekler mi?

(Şükür üç türlü olur. Dil ile şükür: Bu, nimetin yüce Allah'tan olduğunu itiraf etmek ve onu, yaratılmışlara nisbet etmemektir. Kalp ile şükür: Sende olan nimetlerin hepsi, dışta ve içte, hareket ve sükunlarındaki menfaatlerin, lezzetlerin tamamı başkasından değil, ancak Allah'tan olduğuna devamlı bir inançla sağlam bağlanmaktır ki dilin ile yaptığın şükrün, kalbindeki şükrün tercümanı olur. Organlarla şükür: Bu da bütün organlarını yüce Allah'a itaatte kullanmaktır.)

36. Toprağın bitirdiklerinden, kendi nefislerinden ve daha bilemeyecekleri neler nelerden bütün o çiftleri yaratan Sübhân, noksan sıfatlardan uzaktır.

("Bütün çiftleri yarattı" demek, bütün tür ve sınıflarıyla âlemi yarattı demeğe eşittir. Ancak burada sözün akışından anlaşılan, bütün âlemin yaratılışını anlatmak değil, bir ortak ve benzeri bulunan bütün eşlerin, bütün çiftlerin yaratılmış olduğunu ve dolayısıyla yaratılanın yaratana eş olamayacağını anlatarak yaratıcının noksanlıklardan uzak ve bir olduğunu ispat etmektir.)

37. Bir âyet de onlara gece: ondan gündüzü soyarız, bir de bakarlar ki karanlığa dalmışlardır.

38. Güneş de kendisine ait bir karar yerine doğru akıp gidiyor. Bu işte, o aziz ve alimin takdiridir.

(Buradaki akıp gitmeyi, güneşin yalnız mekanda hareketi diye anlamamalı, mekanda ve zamanda bütün eser ve durumlarıyla varlıkta devam edip gitmesi manasına anlamalıdır. Mesela, ısı ve ışık yaymak da onun bir işidir. Âyetten, güneşin başka bir merkeze doğru hareket etmekte bulunduğu da anlaşılabiliyor. Nitekim hadiste: "Güneşin karargahı, Arş'ın altındadır" diye gelmiştir. Bkz, Buharî, Tevhid 23; Müslim, İman 250-251.)

39. Aya gelince, ona da menzil menzil miktarlar biçmişizdir. Nihayet dönmüş, eski salkım çöpü gibi olmuştur.

(Urcun: eğri salkım çöpü demektir. Bilhassa hurma salkımının dip çöpü ki eskisi, yani geçen seneninki, daha ince, daha eğri, daha renkli olur. Bu benzetme, pek bediidir. Zannedildiği gibi hilalin ilk ve son şeklini göstermekle kalmıyor, ayın o menzillerde giderken yer etrafında bir ayda kat ettiği yörüngenin bir izdüşümünü göstermiş oluyor.)

40. Ne güneşe, onun aya çatması yaraşır, ne de gece, gündüzü geçer. Her biri birer felekte yüzerler.

("Yüzerler" çoğul kipinden, "her biri"nden maksadın yalnız güneş ve aydan her biri değil, bütün gök cisimleri olduğu anlaşılıyor. Enbiyâ, 21/33 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

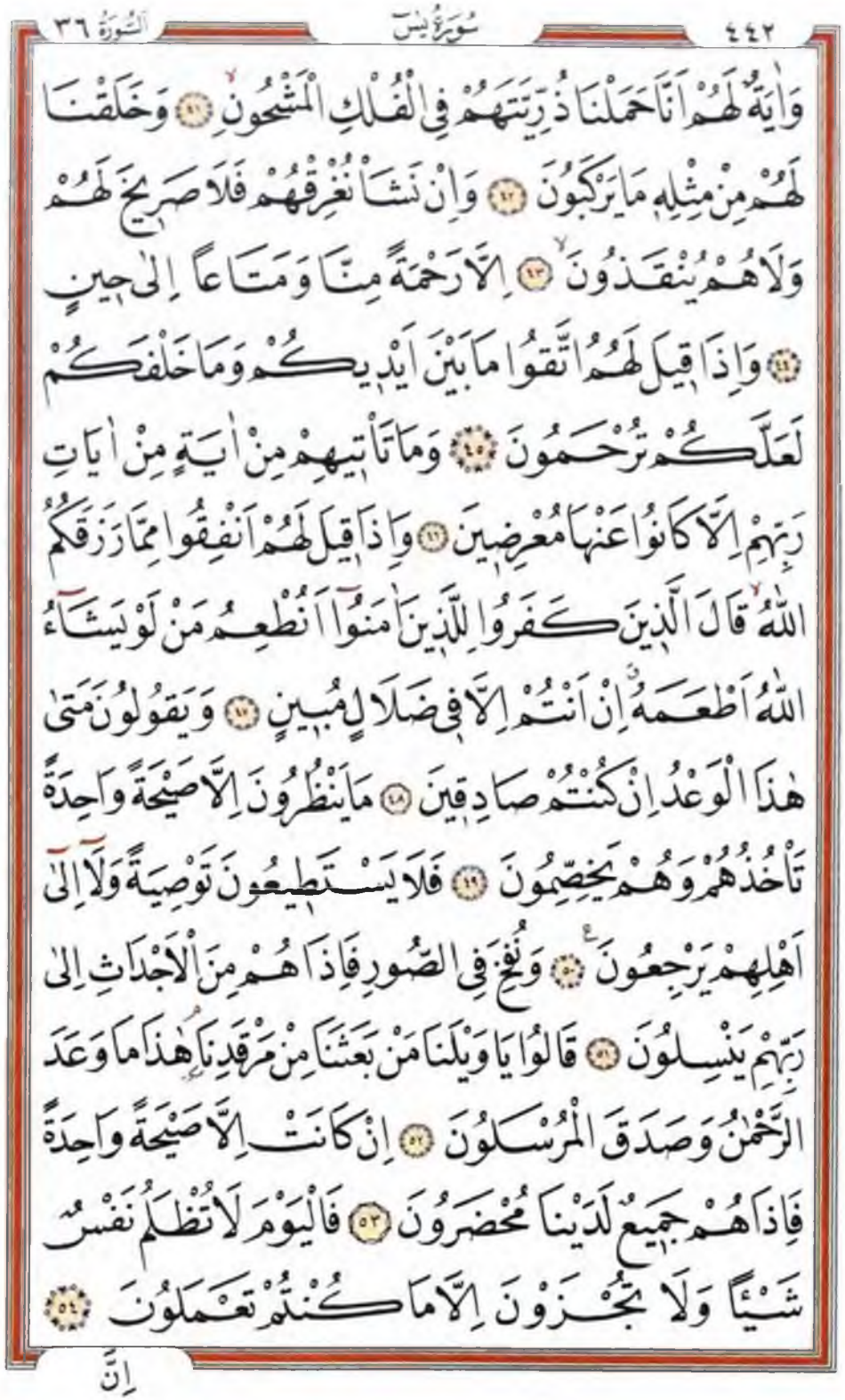
وَءَايَةٌ لَّهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا
لَهُم مِّن مِّثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِن نَّشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ
وَلَا هُمْ يُنقَذُونَ ﴿٤٣﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ
﴿٤٤﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾ وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ
رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ
اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنُطْعِمُ مَن لَّوْ يَشَاءُ
اللَّهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ
هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً
تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ
أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ
رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا هَٰذَا مَا وَعَدَ
الرَّحْمَٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً
فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ
شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾
إِنَّ

41. Bir âyet de onlara: o dolu gemide zürriyetlerini taşımamız...

[Bizim sonsuz gücümüzü insanlara gösteren apaçık delillerden biri de onları bellerinde taşıyan atalarını Nûh'un gemisinde taşımamızdır.

Biz, onlarla ve denizde yaşamayan birtakım hayvanlarla yüklü o gemi sayesinde zürriyetlerini, nesillerini kıyamet gününe kadar götüreceğiz. Bu gemi olmasaydı, insan oğlunun nesli ve soyu kalmazdı.]

42. .. Ve kendilerine onun gibisinden binecekleri şeyler yaratmamızdır.

[Gemiler, Allah'ın insanlara verdiği ilham ve güç sayesinde yapıldığı için yüce Allah "bizim yaratmamız" demiştir. İnsanlar, Nûh'un gemisinden esinlenerek benzeri birçok gemi yapmış ve yapacaklardır.]

43. Dilersek onları suda boğarız da. O vakit ne onların feryadına yetişen vardır,

ne de onlar kurtarılırlar.

44. Ancak tarafımızdan bir rahmet ve bir zamana kadar yaşatmak için (olursa) başka.

[Onları bizden başka kimse kurtaramaz. Ancak tarafımızdan ortaya çıkan, imdada ve kurtarmaya sevkeden büyük bir rahmet sonucu ecelleri gelinceye kadar yaşatılır ve dünyadan faydalandırılırlar.]

45. Hal böyle iken onlara, "önünüzdeki ve arkanızdakini gözetip korunun ki rahmet edilmeğe değer olasınız" denildiği zaman...

[Yüz çevirirler. Yani, "yaptığınız ve yapacağınız günahlardan yahut peygamberlerini yalanlayan ümmetlerin başına gelen olayların benzerinden ve önünüzdeki kıyametten sakının ki size merhamet edilsin" denildiğinde yüz çevirirler.]

46. Kendilerine Rablerinin âyetlerinden herhangi bir âyet de gelse, mutlaka ondan yüz çevire geldiler.

[Âyetlerden maksat, ya indirilen Kur'ân âyetleridir ki, Allah'ın eşsiz sanatını ve nimetlerini anlatan âyetler bu kısma girer. Veya mucizeleri ve diğer olağanüstü sanatları içeren kozmik âyetlerdir ki, yüce Allah'ın birliğine şahit olan ve özellikleri yukarıda anlatılan âyetlerdir.]

47. Onlara: "Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden hayra sarfedin" denildiği zaman o inkar edenler, iman edenler için şöyle dediler: "Biz hiç yedirir miyiz o kişiye ki, Allah dilese ona yiyeceğini verirdi. Siz, apaçık bir sapıklık içinde değil de nesiniz?"

(Bu âyetin zındıklar hakkında inmiş olduğu söylenir. Mekke'de bazı zındıklar sadaka vermek ve yardımda bulunmak için teşvik olunduklarında: "Allah fakir edecek, biz besleyeceğiz, öyle mi?" diyerek küfür ederlermiş.)

48. Ve: "Ne zaman bu vaat, eğer doğru iseniz?" diyorlar.

(Bu, ölülerin dirilmesi, bu, Allah'ın huzuruna çıkarılma vaadı ne zaman diyorlar ve böyle diyerek alay etmek istiyorlardı.)

[Onların bu söz ve davranışları, ilahi daveti yalan saymaktan, öldükten sonra yeniden dirilmeyi ve mahşerde toplanmayı inkar etmekten kaynaklanıyordu.]

49. Başka değil, tek bir haykırmaya bakıyorlar, bir haykırma ki onlar çekişip dururlarken kendilerini yakalayıverir.

[Hadiste şöyle buyrulur: "Bir adam yeni doğurmuş devesini sağarken kıyamet kopacak, kıyamet kopuncaya kadar kap, ağzına ulaşmayacak. İki adam da elbise alışverişi yapacaklar, kıyamet kopmadan o alışverişi bitiremeyecekler. Bir adam havuzunu sıvayacak, kıyamet kopmadan ondan çıkmayacaktır." Müslim, Fiten 140.]

50. O zaman bir vasiyet etmeğe bile güçleri yetmez, ailelerine de dönecek değillerdir.

[Zira o haykırmayla beraber hepsi ölür. Hatta göz açıp kapayıncaya kadar kendilerine izin verilmez ki, insanların ölmeden önce âdetleri olan vasiyeti yapabilsinler, yapamazlar. Dünyalık temini için sabah çıktıkları evlerine dönemeden bulundukları yerde yok olurlar.]

51. Bir de sur üfürülmüştür, ne baksınlar kabirlerinden Rablerine doğru akın ediyorlardır.

52. "Eyvah, başımıza gelenlere, derler, kim kaldırdı bizi uyuduğumuz yerden? Bu, işte o Rahmân'ın vaat ettiği. Doğru söylüyormuş o gönderilen peygamberler."

[Onların, "kim kaldırdı bizi uyuduğumuz yerden?" demeleri, kabirde rahat içinde olduklarını, kabir azabı çekmediklerini göstermez. Çünkü kabir azabı, daha sonra çekecekleri azabın yanında uyku gibi kalır.]

53. Başka değil, sade bir tek haykırış olmuş, derhal hepsi toplanmış, huzurumuza getirilmişlerdir.

[Sâvi der ki: Bu haykırma, İsrâfîl'in (a.s) şunları söylemesidir: "Ey çürümüş kemikler, parçalanmış uzuvlar, dağılmış parçalar, ayrılmış saçlar! Allah, hüküm vermek için toplanmanızı emrediyor." Sonra İsrâfîl (a.s) sura üfürür. insanlar hemen hesap yerinde toplanmış olurlar.]

54. Artık bugün hiç kimseye zerrece zulmedilmez. Ancak yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz.

[Hesap için toplandıklarında onlara böyle denecektir.]

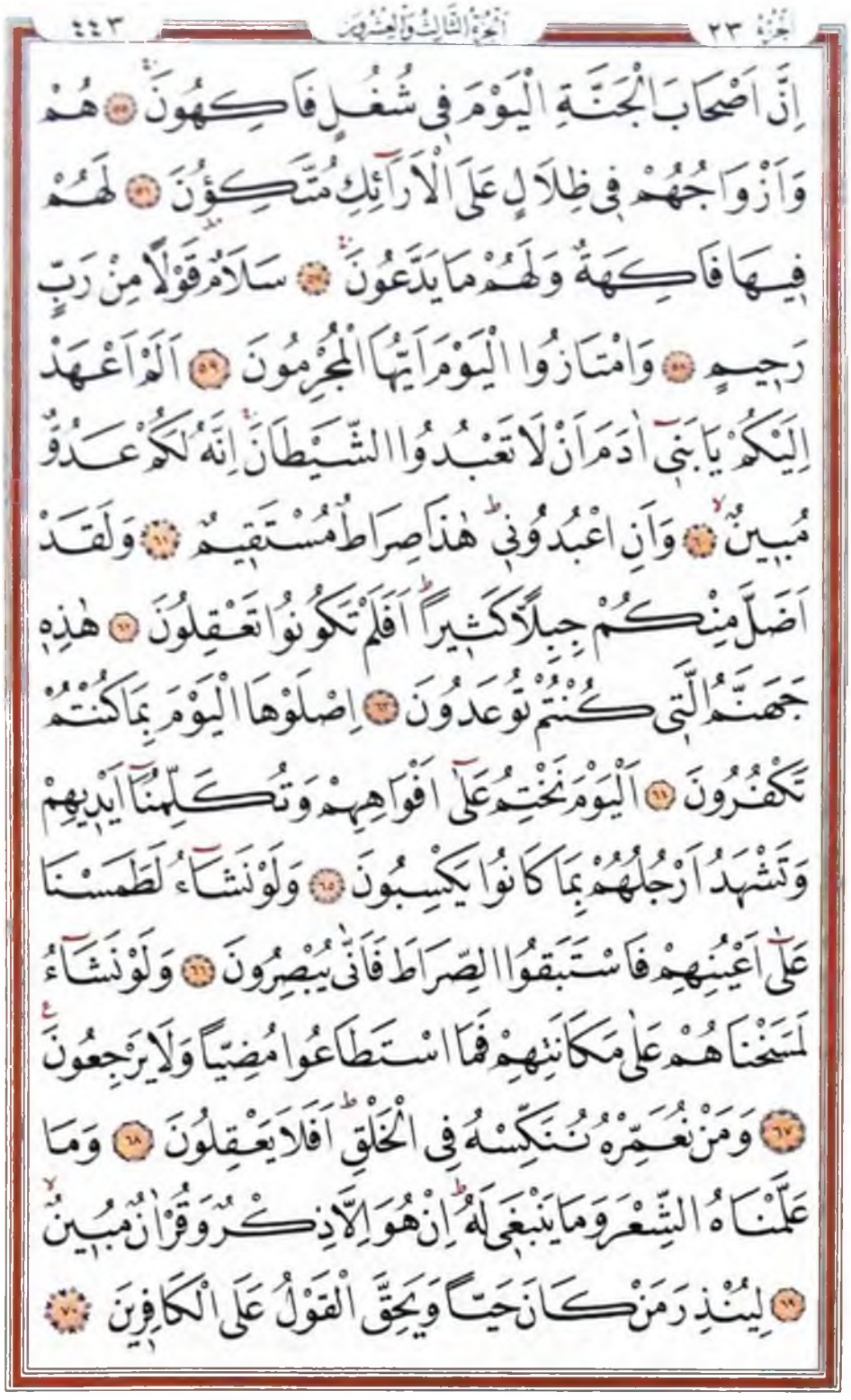

إِنَّ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ ٱلْيَوْمَ فِى شُغُلٍ فَٰكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ
وَأَزْوَٰجُهُمْ فِى ظِلَٰلٍ عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ مُتَّكِـُٔونَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ
فِيهَا فَٰكِهَةٌ وَلَهُم مَّا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾ سَلَٰمٌ قَوْلًا مِّن رَّبٍّ
رَّحِيمٍ ﴿٥٨﴾ وَٱمْتَٰزُوا۟ ٱلْيَوْمَ أَيُّهَا ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ أَلَمْ أَعْهَدْ
إِلَيْكُمْ يَٰبَنِىٓ ءَادَمَ أَن لَّا تَعْبُدُوا۟ ٱلشَّيْطَٰنَ ۖ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ
مُّبِينٌ ﴿٦٠﴾ وَأَنِ ٱعْبُدُونِى ۚ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ
أَضَلَّ مِنكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا ۖ أَفَلَمْ تَكُونُوا۟ تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هَٰذِهِ
جَهَنَّمُ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ ٱصْلَوْهَا ٱلْيَوْمَ بِمَا كُنتُمْ
تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾ ٱلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰٓ أَفْوَٰهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ أَيْدِيهِمْ
وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا
عَلَىٰٓ أَعْيُنِهِمْ فَٱسْتَبَقُوا۟ ٱلصِّرَٰطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَآءُ
لَمَسَخْنَٰهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا ٱسْتَطَٰعُوا۟ مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾
وَمَن نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِى ٱلْخَلْقِ ۖ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾ وَمَا
عَلَّمْنَٰهُ ٱلشِّعْرَ وَمَا يَنۢبَغِى لَهُۥٓ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْءَانٌ مُّبِينٌ
﴿٦٩﴾ لِّيُنذِرَ مَن كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ ٱلْقَوْلُ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٧٠﴾

55. Gerçekten Cennet ashabı bugün bir meşguliyet içinde, zevk etmektedirler.

56. Kendileri ve zevceleri gölgeler içinde, koltuklar üzerine kurulmuşlardır.

57. Onlara orada bir meyve var, hem onlara orada ne isterlerse var.

58. Bir selam, rahim bir Rabden kelam var.

(Onlara orada rahim olan yani sonunda müminleri rahmetiyle murada erdiren ve ortağı benzeri bulunmayan Rabden, doğrudan doğruya söylenme bir selam var. Hadiste şöyle buyrulur: "Cennet ehli, nimetleri içinde zevk bulurlarken kendilerine bir nur parıldar, başlarını kaldırır bakarlar ki, üstlerinden Rab, güzel yüzünün şerefi ile şereflendirmiş, "Selâm size, ey Cennet ehli!" diyor. İşte, "Rahîm Rabden bir selam var" sözü budur. Bunun üzerine onlara bakar, onlar da O'na bakarlar ve baktıkları sürece diğer nimetlerden hiçbir şeye iltifat etmezler,

ta perdelenînceye kadar ki o vakit de üzerlerinde ve yurtlarında nuru ve bereketi baki kalır." İbn-i Mâce, Mukaddime 13.)

59. Ve haydin ayrılın bugün ey suçlular!

[Bu hitap onlara, cennete gidecek olanlara "cennete girin" diye emredildiği zaman yapılır]

60. Ant vermedim mi size, ey Âdemoğulları! Şeytana kulluk etmeyin, o size açık bir düşmandır, diye.

61. Ve bana kulluk edin, doğru yol budur diye.

62. Böyle iken celalime karşı, o, içinizden bir çok nesilleri yoldan çıkardı. Ya, o vakit sizin akıllarınız yok mu idi?

63. Bu işte, o Cehennem ki size vaat edilir dururdu.

64. Bugün girin ona bakalım, inkar ettiğiniz için.

65. Bugün ağızlarını mühürleriz de bize elleri söyler ve ayakları şahitlik eder: çalışıp neler kazanıyorlardı.

(İşte Nûr sûresinin 24. âyetinde: "O gün ki, aleyhlerinde dilleri, elleri ve ayakları, yaptıklarına şahitlik edecektir" buyrulan gün, bu gündür.)

[Hadiste şöyle buyrulur: Kıyamet günü kula: "Şimdi sana şahidimiz göstereceğiz" denilecek. Kul, kendi kendine: "Acaba bana şahitlik yapacak bu zat kim?" diye düşünecek, fakat ağzına mühür vurulacak; uyluğuna, etine ve kemiğine, "konuş" denilecek. Artık uyluğu, eti ve kemiği onun yaptıklarını söyleyecektir. Bu, ona kendi namına bir özür bırakmamak içindir." Müslim, Zühd 16.]

66. Hem dilesek gözlerini üzerinden silme kör ediverirdik de yola dökülürlerdi. Fakat nereden görecekler?

(Burada görmek, kalp gözü ile görmek şeklinde tefsir edilmiştir. Yani o kadar ilahi âyetleri görmeyen o basiretsiz kafirler, bunu böyle yapabileceğimizi idrak etmezler.)

67. Daha dilesek, oldukları yerde kılıklarını değiştiriverirdik de ne ileri gidebilirlerdi ne dönebilirlerdi.

(Dilesek tam kuvvetli çağlarında, onların kılıklarını değiştirir, oldukları yerde donduruverirdik de ne geçebilirler, ne dönebilirlerdi. Şu halde böyle istenmiyorsa, yapılamayacağından değil, cezaları âhirette verileceği içindir.)

68. Bununla beraber her kimin ömrünü uzatıyorsak yaratılışta onu tersine çeviriyoruz. Hala da akıllanmayacaklar mı?

(Kimi gençlik çağında öldürmeyip uzun ömür ile yaşatıyorsak, gençliğinin aksine olarak onu günden güne kuvvetten düşürüp zayıflığını artırıyor, ölüme doğru götürüyoruz. Hala, bunu yapan gücün, daha önce o gözleri silip kör etmeği ve kılık değiştirmeği de yapabileceğini anlayıp da doğru yolu tutmayacaklar mı?)

69. Biz ona şiir öğretmedik, bu ona yaraşmaz da. O, sade bir zikir ve parlak bir Kur'ân'dır...

(Kur'ân'ın ne lafız olarak, ne de mana olarak şiir olmadığı açıktır. Bir kere Kur'ân'ın nazmında şiir nazmının vezin ve kafiyesi yoktur. Mana bakımından ise, şiir, gerçek olup olmadığı aranmaksızın hoşlandırmak veya tiksindirmek, coşturmak veya küstürmek gibi, hisleri gıcıklayan hayal ürünü kuruntularla, vehime dayalı kıyaslarla, his ve duygu oyunlarıyla ilgili olurlar. Kur'ân ise, Hakkın dosdoğru yoluna irşat eden hikmetler ve hükümlerle irfan nuru, kesin bilgi ve inanç rehberi ilahi bir armağandır. Fakat kafirlerin birçoğu onu şiir gibi düşünmek ve düşündürmek istedikleri ve böylece peygamberi bir şair gibi tanıttırmak istedikleri için Allah buyuruyor: Biz ona şiir öğretmedik, hem bu ona yaraşmaz da. O Kur'ân başka değil, ancak ibadetlerde ve ibadethanelerde okunacak Allah kelamıdır.)

70. .. Hayatı olanı uyandırmak, nankörlere de söz hak olmak için.

(Yani aklı, duygusu olanı korkutup gafletten uyandırmak ve inkarda ısrar ile kafirlik edenler aleyhine söz hak olmak için, bundan evvel onların çoğuna olduğu gibi, azap ile hüküm vacip olmak için.)

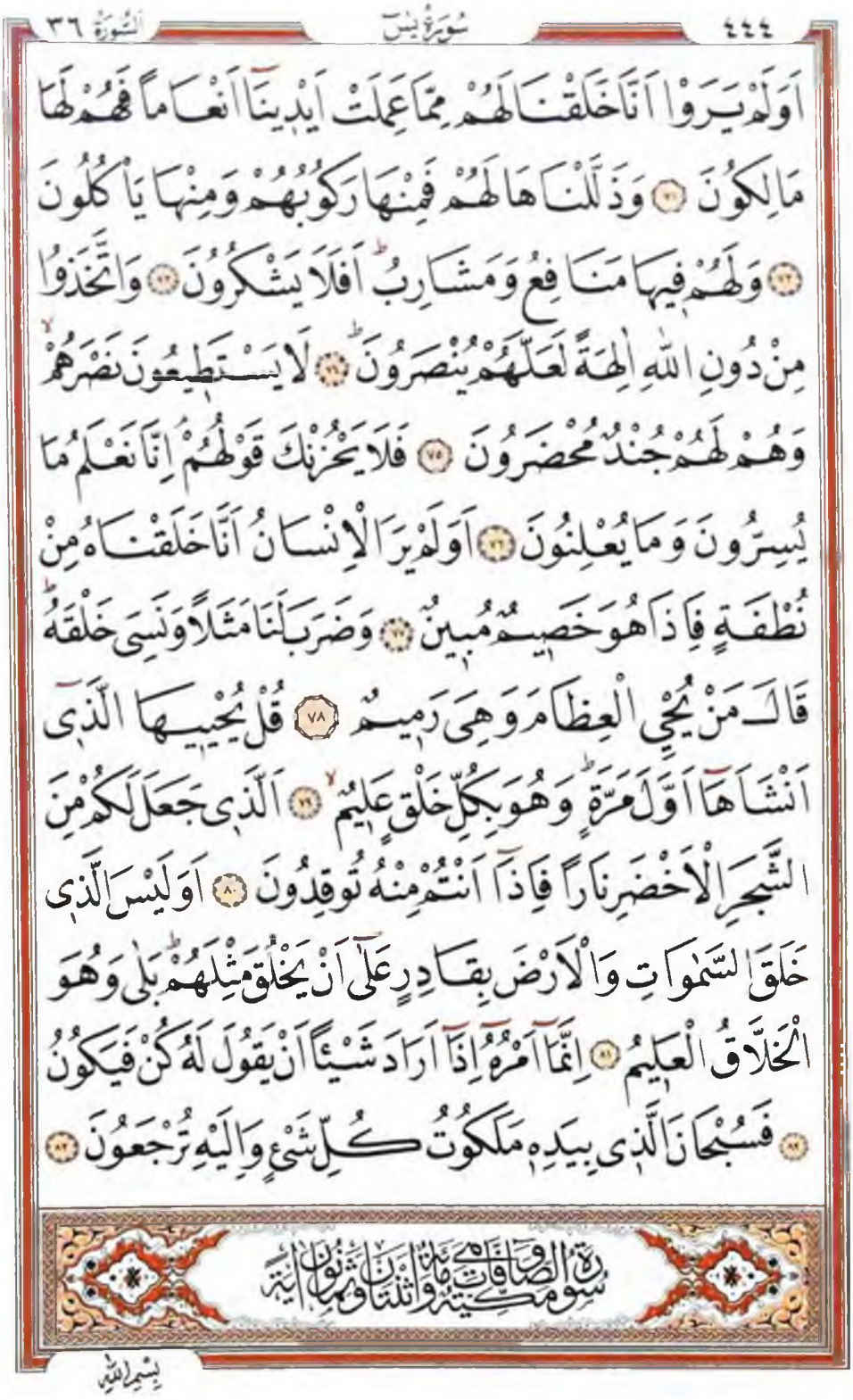
أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُم مِّمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَٰمًا فَهُمْ لَهَا
مَٰلِكُونَ ﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَٰهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ
﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَٰفِعُ وَمَشَارِبُ ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَٱتَّخَذُوا
مِن دُونِ ٱللَّهِ ءَالِهَةً لَّعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ
وَهُمْ لَهُمْ جُندٌ مُّحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ ۘ إِنَّا نَعْلَمُ مَا
يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾ أَوَلَمْ يَرَ ٱلْإِنسَٰنُ أَنَّا خَلَقْنَٰهُ مِن
نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِىَ خَلْقَهُۥ ۖ
قَالَ مَن يُحْىِ ٱلْعِظَٰمَ وَهِىَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا ٱلَّذِىٓ
أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُم مِّنَ
ٱلشَّجَرِ ٱلْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَآ أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ ٱلَّذِى
خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُم ۚ بَلَىٰ وَهُوَ
ٱلْخَلَّٰقُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ
﴿٨٢﴾ فَسُبْحَٰنَ ٱلَّذِى بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

سُورَةُ الصَّافَّاتِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَاثْنَتَانِ وَثَمَانُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ

71. Şunu da görmediler mi? Biz onlar için ellerimizin yaptıklarından bir takım yumuşak hayvanlar (en'am) yaratmışız da onlara malik bulunuyorlar.

("Ellerimizin yaptıklarından" demek, başka hiçbir sanatın karışma ve etkisi olmayıp doğrudan doğruya kendi var ettiklerimizden, demektir.)

[Biz bu hayvanları onlar için yarattık ve onları bu hayvanlara malik kıldık. Onlar bu hayvanlarda, bir mülk sahibi kendi malında nasıl tasarrufta bulunursa öyle tasarrufta bulunur ve bunlardan sadece onlar istifade ederler. Bunu görüp de bundan bizim gücümüzün sonsuzluğunu anlasalar ya!]

72. Bu hayvanları onlara karşı güçsüz kılmışız da hem onlardan binitleri var, hem de onlardan yiyorlar.

73. Onlarda daha birçok menfaatları ve türlü içecekleri de var. Hala şükretmeyecekler mi?

[Onlar için bu hayvanlarda daha nice faydalar var: yünlerinden, kıllarından, tüylerinden, derilerinden yararlanırlar. Sütlerini içerler. Benim bu nimet ve ihsanıma karşı nasıl hala şükretmiyorlar?]

74. Tuttular da Allah'tan başka bir takım ilahlar edindiler, güya kendilerine yardım edilecek!

[Kendilerine yardım ederler ümidiyle taştan ilahlar yapıp onlara taptılar. Halbuki onların ne dili ne de kulağı vardır: duayı işitemez, seslenmeğe cevap veremezler.]

75. O ilah edindikleri varlıkların onlara yardıma güçleri yetmez. Aksine kendileri onlar için hazırlanmış askerlerdir.

[Taptıkları ve ilah edindikleri o putlar onlara hiçbir fayda sağlamamasına rağmen, o müşrikler, ilahlarına aşırı bağlılık, onları savunma, mal ve canlarını onlar uğrunda feda etme hususunda onların hazır askerleri ve hizmetçileri gibidirler. Kimsenin onlara dokunmasını istemezler, onları kötüleyenlere karşı çıkarlar.]

76. O halde onların dedikleri seni üzmesin. Biz onların içlerini de biliriz, dışlarını da.

[Biz onların kalplerinde gizlediklerini ve açıkça söyledikleri sözleri ve yaptıkları fiilleri biliriz, onlara bunların karşılığını vereceğiz. Rabbimin her şeyi biliyor olması sana yeter.]

77. Görmedi mi o insan? Biz onu bir nutfeden yarattık da şimdi o çeneli bir çekişgen kesildi.

(Rivayet ediliyor ki Übeyy b. Halef, Hz peygamberin huzuruna bir çürümüş kemikle gelmiş, onu eliyle ufalayarak, "Allah bunu böyle çürüdükten sonra diriltir der misin?" demiş, Efendimiz de: "Evet, seni de tekrar diriltir ve ateşe koyar" buyurmuş ve bu ve bundan sonraki âyetler de bu sebeple inmiştir.)

78. Yaratılışını unutarak bize bir de bir misal getirdi: kim diriltir bu kemikleri, onlar çürümüş iken?" dedi.

[Bizim gücümüzü, yaratılmışların gücü ile mukayese ediyor da onu tekrar yaratmamızı uzak görüyor, bu olacak şey mi diyor. Kendisini ölü bir meniden yaratıp hayat verdiğimizi unutuyor.]

79. De ki: "Onları, ilk defa var eden diriltir ve o her halkı (yaratılanı ve yaratmayı) bilir."

(Yani her yaratılmışı bütün ayrıntılarıyla, her birinin toplanan ve dağılan bütün parçaları, asılları ve dalları, konumları, nasıllık ve nicelik durumlarını, her türlü özellikleriyle bilir. Ayrıca her yaratmayı, yaratmanın her türlüsünü bilir, maddeli maddesiz, aletli aletsiz, örnekli örneksiz, gerek ilkin gerek sonra, her türünü bilir. Bütün mesele bundan ibarettir.)

80. O size yeşil ağaçtan bir ateş yaptı da siz ondan tutuşturup duruyorsunuz.

(Meşhur olan, bu ağaçtan maksadın Merh ve Afar denilen iki ağaç olmasıdır. İkisi de yemyeşil, suları damlarken Merh çakmak yerinde Afar'a sürtülmek suretiyle ateş çıkarılırdı ki, bedevilerce bilinmekte idi.

Burada dikkate değer nokta şudur ki, bununla kastedilen, ağaçtaki odun veya kömürü göstermek değil, sürtme ve dokunma ile yeşil ağaçtan ortaya çıkan ısı ve tutuşup yanmayı anlatmaktır. Bu ise şimdi bildiğimize göre, bir elektrik olayıdır. Demek ki böylece âyet elektriğe işaret etmiş ve bu işaretten "Kün=ol" emrini anlamağa zihinleri yaklaştırmak için bir misal de verilmiş oluyor.)

81. Ya, gökleri ve yeri yaratanın onlar gibisini yaratmağa gücü yetmez mi? Elbette yeter. Her şeyi yaratan O, her şeyi bilen O.

82. O'nun emri, bir şeyi murat edince ona sade "ol" demektir. O, oluverir.

[Bu "ol" emrinden maksat, yüce Allah'ın bir şeye "ol" demesi değildir. Bu yüce Allah'ın, olmasını istediği şeyin hemen o anda oluvereceğini temsili olarak anlatmaktır.]

83. Artık tesbih edilmez mi öyle her şeyin tam mülkü elinde bulunan Sübhân'a! Hep de döndürülüp O'na götürüleceksiniz.

[Hepiniz kıyamette O'nun huzuruna çıkarılacak ve yaptıklarınızdan hesap vereceksiniz.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَالصّٰٓفّٰتِ صَفًّا ۝١ فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا ۝٢ فَالتّٰلِيٰتِ ذِكْرًا ۝٣ اِنَّ
اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ۝٤ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ
الْمَشَارِقِ ۝٥ اِنَّا زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِزِيْنَةِ ِۨالْكَوَاكِبِ ۝٦ وَحِفْظًا
مِّنْ كُلِّ شَيْطٰنٍ مَّارِدٍ ۝٧ لَا يَسَّمَّعُوْنَ اِلَى الْمَلَاِ الْاَعْلٰى وَيُقْذَفُوْنَ
مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ۝٨ دُحُوْرًا وَّلَهُمْ عَذَابٌ وَّاصِبٌ ۝٩ اِلَّا مَنْ خَطِفَ
الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهٗ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ۝١٠ فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا
اَمْ مَّنْ خَلَقْنَا ؕ اِنَّا خَلَقْنٰهُمْ مِّنْ طِيْنٍ لَّازِبٍ ۝١١ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُوْنَ
۝١٢ وَاِذَا ذُكِّرُوْا لَا يَذْكُرُوْنَ ۝١٣ وَاِذَا رَاَوْا اٰيَةً يَّسْتَسْخِرُوْنَ ۝١٤
وَقَالُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝١٥ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا
ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ ۝١٦ اَوَاٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُوْنَ ۝١٧ قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دَاخِرُوْنَ
۝١٨ فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَّاحِدَةٌ فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُوْنَ ۝١٩ وَقَالُوْا يٰوَيْلَنَا
هٰذَا يَوْمُ الدِّيْنِ ۝٢٠ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ۝٢١
اُحْشُرُوا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوْا يَعْبُدُوْنَ ۝٢٢ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ
فَاهْدُوْهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَحِيْمِ ۝٢٣ وَقِفُوْهُمْ اِنَّهُمْ مَّسْئُوْلُوْنَ ۝٢٤

37
SÂFFÂT SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 182 âyettir.

[Kullara, Allah'a ibadetten ayrılmayan, temiz meleklerden oluşan "yüce topluluğu hatırlattığı ve o yüce topluluğun yaptıkları görevleri açıkladığı için bu sûreye "Saffât= saf dizip duranlar" ismi verilmiştir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Yemin olsun o kuvvetlere: o saf dizip de duranlara.

(Saffât: saf yapanlar demektir ki Ebussuud'un beyanına göre hem dizilip saf olanlar, hem saf dizenler anlamına gelir.

Burada Allah'ın yüce mülkünde değişik mertebelerde tam bir düzen ile dizilip görev yapan meleklere yemin ediliyor ki, bunda İslam için istenip aranan cemaat, cihat, ilim kuvvetleri gibi örgütlerin esaslarına da işaret vardır. Buna göre mana şu

oluyor: "yemin ederim o meleklere, o kuvvetlere ki saflar yapıp dizilmişler."

Bu sıfat, Allah'ın Arş'ı etrafını donatmış olan meleklerden ta dünya semasında görev yapmak için Allah'ın emrine hazır bulunan meleklere kadar hepsini kapsamış olup, esası beş vakit namazlarda bağlanan saflarla temsil olunan millet ve cemaata işaret de etmektedir.)

2. O haykırıp da sürenlere.

(Gerek bulutları sevkeden sürücü melekler gibi sevk edici ve gerek genel olarak men eden ve savan defedici kuvvetlere.)

3. Ve o yolda zikir okuyanlara.

(Haktan vahiy, kitap, Kur'ân indirenlere, ilim ve marifet telkin edenlere. Bütün bunlara yemin ile önemlerini hatırlatarak derim:)

4. Ki ilahınız birdir sizin.

5. Hep o göklerin, yerin ve aralarındakilerin Rabbi ve bütün doğuların Rabbi.

6. Bakınız biz o dünya semasını (o yakın göğü) bir ziynetle donattık: yıldızlarla.

7. Hem itaata yanaşmaz her şeytandan (onu) koruduk.

8. O şeytanlar, o yüce topluluğu dinleyemezler. Her taraftan mermi atışına tutulurlar...

(Melekleri dinleyip işitemezler, peygamberler gibi vahiy alamazlar, Miraca çıkamazlar, o sınırlarda duramazlar, ateşe tutulurlar.)

9. Kovulmak için. Ve onlara ayrılmaz bir azap vardır.

(Dünya semasının dahi sınırlarında böyle kovucu kuvvetler vardır ki bunlar âyette zikredilen "haykırıp sürenler" dendirler. Bir de o şeytanlara devamlı bir azap vardır ki o da âhirettedir.)

10. Ancak bir çalıp çarpan olursa başka. Onun da peşine delip geçen bir alev takılır.

(Bir kulak hırsızlığı ile Mele-i A'lâ (yüce topluluk) haberlerinden, vahiy ve ilham bilgilerinden çalıp kaçan bulunursa, onu da semadan yere doğru delip geçen bir alev takip eder.)

11. Şimdi sor onlara: yaratılışça kendileri mi daha çetin, yoksa bizim yarattıklarımız mı? Biz kendilerini bir cıvık çamurdan yarattık.

(Bunları gösterdikten ve hepsini yaratanın birliğini anlattıktan sonra sor o seninkilere, o inkarcılara ki, yaratılışça kendileri mi daha kuvvetli, yoksa bizim yaratığımız olan o saf dizenler, haykırıp sürenler, zikir okuyanlar, o semalar mı? Hangisini yaratmak daha zor? Bunları yaratan Allah, hiç kendilerini bir yaratma ile bir daha yaratamaz mı?)

12. Fakat sen şaştın, onlar alay edip eğleniyorlar.

[Ebussuud der ki: Ey Muhammed! Sen, yüce Allah'ın bu büyük mahlukatı yaratabilmesinin yanında öldükten sonra dirilmeyi inkar etmelerine şaştın. Onlar senin bu hayretinle ve öldükten sonra dirilmeyi kabul etmenle alay ediyorlar.]

13. Kendilerine hatırlatma yapıldığında da düşünmüyorlar.

14. Bir mucize gördükleri vakit de eğlence yerine tutuyorlar.

15. Ve: "Bu, diyorlar, başka bir şey değil, apaçık bir sihir."

16. "Öldüğümüz ve bir toprakla bir yığın kemik olduğumuz vakit mi? Biz mi tekrar diriltilecek mişiz?"

17. "Evvelki atalarımız da mı?"

18. De ki: "Evet, hem siz çok hor ve hakir olarak."

19. Çünkü, o bir zorlu kumandadan ibarettir. Derhal gözleri açılıverir.

[Öldükten sonra dirilme, ancak Sur'a bir kere üfürülmekten meydana gelen sevkedici bir sesten ibarettir. Derhal kabirlerinden kalkarak birbirlerine bakarlar.]

20. "Eyvah bizlere, derler, bu o ceza günü!"

21. Bu işte, o sizin yalan dediğiniz hüküm günü.

22. Toplayın mahşere o zulmedenleri, eşlerini ve taptıkları şeyleri..

23. Toplayın Allah'tan başka taptıklarını da götürün onları sırata, Cehennem köprüsüne doğru.

24. Ve tevkif edin onları, çünkü sorguya çekilecekler.

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ
عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُوا إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ
﴿٢٨﴾ قَالُوا بَل لَّمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُم مِّن سُلْطَانٍ ۖ
بَلْ كُنتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا ۖ إِنَّا لَذَائِقُونَ ﴿٣١﴾
فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ ﴿٣٢﴾ فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ
﴿٣٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا
اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُو آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ ۚ
﴿٣٦﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾ إِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ
الْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَ
اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُ ۖ
وَهُم مُّكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾
يُطَافُ عَلَيْهِم بِكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾
لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ ﴿٤٧﴾ وَعِندَهُمْ قَاصِرَاتُ
الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ ﴿٤٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ
بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾

25. Ne oldu sizlere, yardımlaşmıyorsunuz?

[Onları kınayıp azarlama, maksadıyla: "Niçin, dünyada yaptığınız gibi birbirinize yardım etmiyorsunuz?" denilir.

Bu âyet, Ebu Cehil'in Bedir günü söylediği, "biz yardımlaşan bir topluluğuz" sözüne işaret etmektedir. Kamer, 54/44 âyetine bakınız.]

26. Hayır, bugün onlar teslim olmuşlardır.

27. Ve bazısı bazısına dönmüş soruşuyorlardır:

[Ebussuud şöyle der: Onların birbirlerine soru sormaları, çekişme ve didişme yoluyla kınama sorusudur.]

28. Siz, diyorlardır, bize sağdan gelir dururdunuz.

(Sağdan gelmek, sağlam taraftan, iyi ve hayır ister bir şekilde gelmek, demektir.)

29. Otekiler: "Yok, diyorlardır, siz inanmamıştınız."

[Önderler onlara der ki: "Sizi sapıklığa biz sevketmedik, sizi iman etmekten de engellemedik. Aksine siz kendi tercihinizle inkar ettiniz ve iman etmediniz."]

30. "Ve bizim size karşı zor kullanabilecek bir saltanatımız yoktu. Fakat siz, azmış bir kavim idiniz."

[Siz, Allah'a karşı gelme ve O'nun emirlerine isyan etme isteğinde idiniz. Onun için çağrımızı kabul edip bize uydunuz.]

31. "Onun için üzerimize Rabbimizin sözü hak oldu, her halde hepimiz tadacağız."

[Burada "Rabbimizin sözü"nden maksat, yüce Allah'ın İblis'e söylediği: "Andolsun cehennemi seninle ve onlardan sana uyanların topuyla tıka basa dolduracağım" meâlindeki Sâd, 38/85 âyetidir.]

32. "Evet, biz sizi kışkırttık, çünkü biz azgın idik."

33. O halde hepsi o gün azapta ortaktırlar.

34. İşte biz suçlulara böyle yaparız.

35. Çünkü onlar kendilerine "Lâilâheillallah" denildiği vakit kafa tutuyorlardı.

36. Ve: "Hiç biz, bir deli şair için ilahlarımızı bırakır mıyız?" diyorlardı.

37. Hayır, o hak ile geldi ve bütün peygamberleri tasdik etti.

[Hayır, iş onların dedikleri gibi değildir. Aksine Muhammed (a.s.) onlara, Allah'ın bir olduğu inancını ve apaçık bir gerçek olan İslam dinini getirmiş ve bütün peygamberlerin bu inancı getirdiklerini doğrulamıştır. Dolayısıyla onun bu yüksek durumunun şairlik ve delilikle ne ilgisi vardır?]

38. Elbette siz, o elem verici azabı tadacaksınız.

39. Bununla beraber başka değil, hep yaptığınız amellerinizle cezalanacaksınız.

40. Ancak Allah'ın ihlas verilmiş kulları hariç.

41. Onlar için, bilinen rızık var:

("Bilinen rızık" demek, devamlı olması, lezzetli olması gibi özellikleri bilinen ve anlatılan rızık, demektir.)

42. Meyveler. Ve onlara hep ikramlar yapılır:

("Meyveler" tabirinde iki nükte vardır. Birisi, cennet ehlinin yemeleri içmeleri, sırf zevk ve lezzet için olduğunu hatırlatmaktır. Çünkü meyve sade lezzet için yenilir. Diğeri de dünyadaki emeklerin ürünleri olmasına işarettir.)

43. Naim cennetlerinde..

(İçinde nimetlerden başka bir şey olmayan cennetlerde..)

44. Karşılıklı, tahtlar üzerinde...

[İnci ve yakut ile süslenmiş koltuklar üzerinde, karşılıklı otururlar.]

45. Kaynağından doldurulmuş kâse ile etraflarında dönüp dolaşılır.

(Maîn; aslında kaynağından çıkan, yahut göz önünde akan su demek olup Cennet içkisi bununla nitelenmiştir.)

46. Bembeyaz, içenlere lezzet veren (dolu bir kadehle):

47. Onda ne bir zarar vardır, ne de başlarına vurur.

(Dünya şarapları gibi, sarhoşluk vermesi, zararı, günahı yoktur.)

[Cennet içkisinin bu özellikleri, içenlere lezzet veren ve onun kötülük ve zararlarını ortadan kaldıran en güzel özelliklerdir. Orada dünya içkisi gibi baş ağrıtan bir içki ve içmenin zevkini giderecek sarhoşluk ve kavga yoktur.]

48. Yanlarında iri gözlü, bakışlarını onlardan ayırmayan güzeller.

49. Sanki saklı yumurtalar.

[Yani o huriler, bu eşsiz güzellikle birlikte, incelik, letafet ve yumuşaklıkta, sedefleri içindeki inciler gibi korunmuşlardır.]

50. Derken bazısı bazısına dönmüş, soruşuyorlardır:

51. İçlerinden bir söyleyen: "Benim, der, hep benimle beraber bulunan bir arkadaşım vardı."

(Yani, dünyada beraberimde duran bir arkadaş. Hadiste bu arkadaş (karin), şeytan diye tefsir edilmiştir. Bkz. Buhârî, Tefsir-i Kur'ân, 50.)

يَقُولُ أَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا
أَإِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ أَنتُم مُّطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾ فَاطَّلَعَ فَرَآهُ
فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللَّهِ إِن كِدتَّ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾
وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾ أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ
﴿٥٨﴾ إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هَٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾ أَذَٰلِكَ خَيْرٌ
نُّزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِّلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾
إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ
الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ
﴿٦٦﴾ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ
لَإِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾ إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلَىٰ
آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾
وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِم مُّنذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُنذَرِينَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾ وَلَقَدْ نَادَانَا
نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾

52. Derdi: "Sen gerçekten inananlardan mısın?"

53. "Öldüğümüz ve bir toprakla bir yığın kemik olduğumuz vakit gerçekten biz cezalanacak mıyız?"

[Biz ölüp toprak zerreleri ve çürümüş kemikler olduğumuzda, gerçekten hesaba çekilip yaptıklarımızın karşılığını mı göreceğiz?" derdi. Bunu, yalanlama, hayret etme ve uzak görme şeklinde söylerdi.]

54. (Sonra o zat, yanındakilere:) "Nasıl, der, o nerede bir bakar mısınız?"

["Cehenneme bakın da size o arkadaşımı göstereyim" der.]

55. Derken kendisi bakmış, onu ta cehennemin ortasında görmüştür.

56. "Tallahi, der, doğrusu sen az daha

beni helak edecektin."

57. "Rabbimin nimeti olmasa idi, ben de bu zorla huzura getirilenlerden olacaktım."

58. "Nasılmış bak? Biz ölecek değiliz..

59. ...İlk ölümümüzden başka. Ve biz azap edilecek değiliz."

[Yani "sen halâ, sadece bir defa ölüp yok olacağımıza, öldükten sonra dirilme, ceza, hesap ve azabın olmayacağına mı inanıyorsun?" Bu, kahredici bir alay üslubudur. Mümin, böyle diyerek o kafir arkadaşının durumunu görünce yüreğinin ferahladığını ve Allah'ın kendisine verdiği nimete sevindiğini ortaya koyuyor.]

60. Bu işte, hiç şüphesiz o büyük murat, büyük kurtuluş.

61. Böyle bir murat için çalışsın, çalışan erler.

62. Nasıl, bu mu hayırlı, konukluk için yoksa o Zakkum ağacı mı?

(Nüzül; misafir gelir gelmez ikram için sunulan konukluk, demektir. Burada bu tabir gösteriyor ki, yukarıda cennet ehli için söylenen, henüz yeni gelene konulan ikramiye gibisinden olup onlara onun ilerisinde öyle nimetler vardır ki, şimdi zihinler onu anlamaktan acizdir. İşte Cehennem ehli için de Zakkum ağacı öyledir.

Zakkum; Tihame'de biten küçük yapraklı, acı ve fena kokar bir ağacın ismi olup aşağıda geleceği üzere tarif edilen ve meyvesi, Cehennem ehlinin konukluğu olan ağaç bununla isimlendirilmiştir.)

63. Ki, biz onu zalimler için bir fitne kılmışızdır.

(Dünyada zalimler onun fitnesine kapılır, ona mübtela olurlar, âhirette de sıkıntı ve azabını çekerler. Allah bilir ya bu zalimler, halkı zulüm ile yemek için kurulan zalimler örgütü, o zalimler kurumudur.)

64. O bir ağaçtır ki; Cehennemin dibinde çıkar.

65. Tomurcukları, şeytanların başları gibidir.

(Buna üç mana verilmiştir: 1. Son derece çirkinlikten kinaye olmak üzere hayali bir benzetme. 2. "Şeyatin= Şeytanlar", çirkin suratlı korkunç yılanlar, demektir. 3. "Rüusüşşeyatin= şeytanların başları", çirkin görünüşlü meşhur bir otun meyvesi imiş ki Yemen'de "Esten" denilirmiş.

Biz de bundan dördüncü bir mana anlamak istiyoruz ki, zalimleri en çok aldatan, fitneye düşüren nokta, onun çiçek açıp meyvesini verecek olan noktalarıdır. Gelir kaynakları gibi görünen o noktalar, öyle gafil avlayıcıdır ki sanki şeytanların başları yahut başkanları gibi.)

66. Her halde onlar ondan yiyeceklerdir. Yiyecekler de ondan karınlarını doldura caklardır.

[Hadiste şöyle buyrulur. "Eğer Zakkum'dan bir damla, dünya denizlerine damlasa yeryüzündekilerin geçim kaynaklarını kesinlikle bozardı. Yiyeceği zakkum olan kimsenin hali ne olur?!" Tirmizi, Cehennem 4.]

67. Sonra onun üzerine onlara, kaynar sudan bir haşlama var.

(Şevb; içkiye karıştırılan katkı, aşlama veya haşlama.

Hamim; aslında kaynar su demek olup Cehhennemin, bağırsakları parçalayan suyuna denir. Bununla haşlanan o içki de gassak, akan cerahat, irindir. Çünkü zalimler halkı bu duruma getirirler, Âhirette de öyle haşlanırlar.)

68. Sonra da dönüşleri, şüphesiz Cehennemedir.

69. Çünkü onlar babalarını sapıklıkta buldular.

70. Şimdi de onların izlerince koşturuluyorlar.

71. Gerçekten onlardan evvel, eskilerin çoğu sapıklıkta idi.

72. Andolsun içlerinde uyarıcı peygamberler de gönderdik.

73. Sonra da bak, o uyarılanların sonu nasıl oldu?

74. Ancak Allah'ın ihlas ile seçilen kulları başka.

75. Andolsun bize Nûh nida etmişti. Biz de gerçekten ne güzel cevap vericiyiz.

[Nûh'un yaptığı dua ile ilgili bilgi için Kamer, 54/10 ve Nûh, 71/26 âyetlerine bakınız.]

76. Hem onu ve ehlini o büyük sıkıntıdan (tufandan) kurtardık.

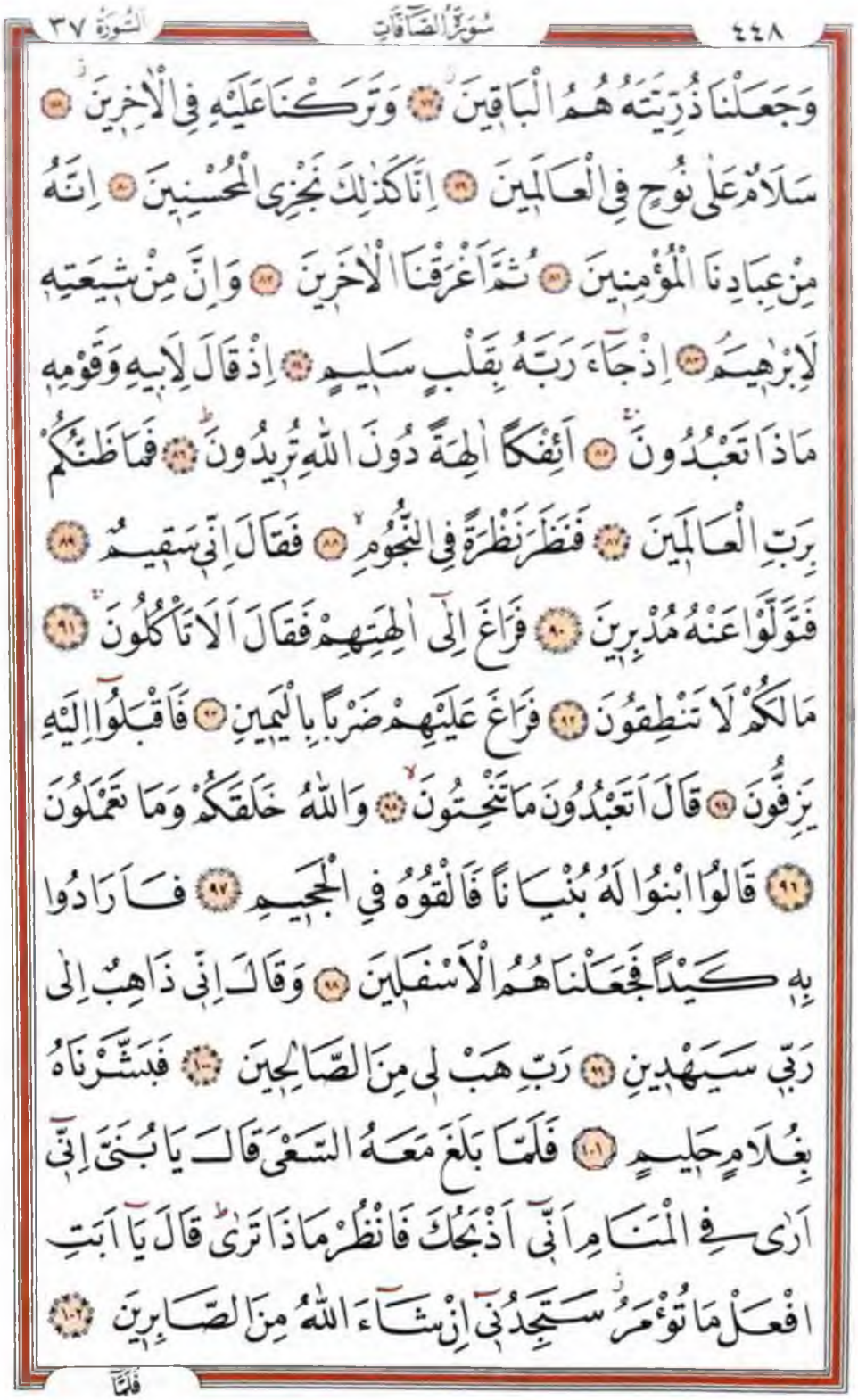
وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٧٨﴾
سَلَامٌ عَلَىٰ نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّهُ
مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٨٢﴾ وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ
لَإِبْرَاهِيمَ ﴿٨٣﴾ إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ
مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ
بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾
فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾
مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ
يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ
﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾ فَأَرَادُوا
بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ
رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ
بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي
أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَىٰ قَالَ يَا أَبَتِ
افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿١٠٢﴾
فَلَمَّا

77. Hem zürriyetini bâki kalanlar kıldık.

(Burada denilebilir ki bütün gemidekilerin zürriyetleri tağlib yoluyla onun zürriyeti hükmünde tutulmuş ve böylece baki kalanların hepsi onun zürriyeti olarak sayılmış, ona ikinci Âdem denilmiştir. Taberi der ki: "Araplar Sam evladından, Sudan Ham evladından, Türkler ve diğerleri Yafis evladındandır.")

78. Hem de ona (güzel bir nam) bıraktık sonrakiler içinde:

(Hem geriden gelenler içinde kendine, güzelce anılma, güzel bir övgü bıraktık:)

79. "Selâm Nûh'a, bütün âlemler içinde!"

(Bu, yüce Allah tarafından ona bir selam olur. Diğer bir mana ile, önceki âyetin devamı olarak: "geride kalanlar içinde ona bir selam bıraktık" demek olur ki bu daha açıktır.)

80. Biz böyle mükafat veririz işte, ihsan

sahiplerine.

81. Çünkü o, bizim mümin kullarımızdan.

82. Sonra da diğerlerini suda boğduk.

83. Şüphesiz İbrahim de onun kolundan.

84. Çünkü Rabbine sağlıklı bir kalp ile geldi.

(Yani tertemiz, her lekeden uzak, Allah sevgisinde samimi, tamamen O'na teslim olmuş kalp ile.)

85. Çünkü babasına ve kavmine şöyle dedi: "Siz nelere tapıyorsunuz?"

86. "Yalancılık etmek için mi Allah'tan başka ilahlar istiyorsunuz?"

(İfk: yalan dolan, iftira demek ki Allah'tan başka ilah var demek yalancılıktır, iftiradır, uydurma sözdür.)

87. Siz, âlemlerin Rabbini ne zannediyorsunuz?

88. Derken bir bakış baktı da yıldızlara:

(Yani yıldızlar üzerinde bir fikir yürüttü yahut bir bakıma (fala) baktı. Bundan bizce ilk akla gelen mana, "ne zaman ki üzerini gece kapladı, bir yıldız gördü...." meâlindeki En'âm, 6/76 âyetinde geçen fikir ve bakıştır.)

89. "Ben, dedi, hastayım."

90. O vakit arkalarını dönerek başından kaçışıverdiler.

(Hastalıktan, vebadan korkmuşlar. Bu ifade ne kadar nüktelidir, hastayım deyince kaçıştılar, ama biraz sonra anlatılacağı gibi, putlarına darbeyi indirince de üzerine üşüştüler.)

91. Derken bir kurnazlıkla onların ilahlarına vardı da: "Buyursanız a, dedi, yemez misiniz?"

92. "Neyiniz var da söylemiyorsunuz?"

93. Derken bir yolunu bulup onlara kuvvetli bir darbe indirdi.

94. Bunun üzerine birbirlerine girerek ona yöneldiler.

95. "Â, dedi, siz kendi yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?"

96. "Halbuki sizi ve yaptıklarınızı Allah yarattı."

97. "Haydin, dediler, bunun için bir bina yapın ve bunu ateşe atın."

98. Böyle ona bir tuzak kurmak istediler, biz de tuttuk kendilerini daha alçak düşürdük.

99. Bir de dedi ki: "Ben, Rabbime gidiyorum. O, bana yolunu gösterir."

100. "Rabbim! Bana salihlerden (bir çocuk) ihsan et."

101. Biz de ona uslu bir oğul müjdeledik.

(Bu uslu oğul, İsmail (a.s)'dir. İshak müjdesi bundan sonra ayrıca söylenecektir.)

102. Ne zaman ki yanında, koşmak çağına erdi, "ey yavrum, dedi, ben düşümde görüyorum ki ben seni boğazlıyorum. Artık bak, ne reyde bulunursun?" "Ey babacığım, dedi, sana ne emrediliyorsa yap. Beni, inşallah sabredenlerden bulacaksın."

(Deniliyor ki, Hz. İbrahim bu düşü Zilhiccenin sekizinci, dokuzuncu, onuncu yani Terviye, Arefe ve Nahir geceleri, sıra ile üç gece görmüş idi.

Peygamberlerin rüyası vahiy, rüyayı tabirleri de vahiy olduğundan Hz. İbrahim böyle görmüş ve böyle tabir etmiş ve dolayısıyla böyle vahiy almış olmakla bu, yerine getirilmesi gereken bir hak emir olmuş oluyordu. Bunun üzerine onu zor kullanarak yerine getirmeğe kalkışmayıp önce nasıl uygulanacağını danışmak üzere böyle görüşünü sorarak tebliğ etti ki, bununla ilk önce onun itaat etmek ve boyun eğmek suretiyle ecir ve sevaba nail olmasını sağlamak istedi.

Düşünmeli ki bunu söylerken "ey yavrucuğum" diye hitap eden bir babanın kalbinde ne yüksek bir şefkat duygusu çarpıyor ve ona ne kadar büyük bir görev aşkı, Allah sevgisi hakim bulunuyordu. Düşünmeli de duymalı ki, bu ne büyük bir imtihan, ne dehşetli bir sınav idi. İşte bunun böyle bir ilahi emir olduğunu anlayan ve Allah'ın, sabredenlerle beraber olduğunu bilen o uslu oğul: "Beni, inşallah sabredenlerden bulacaksın" dedi.)

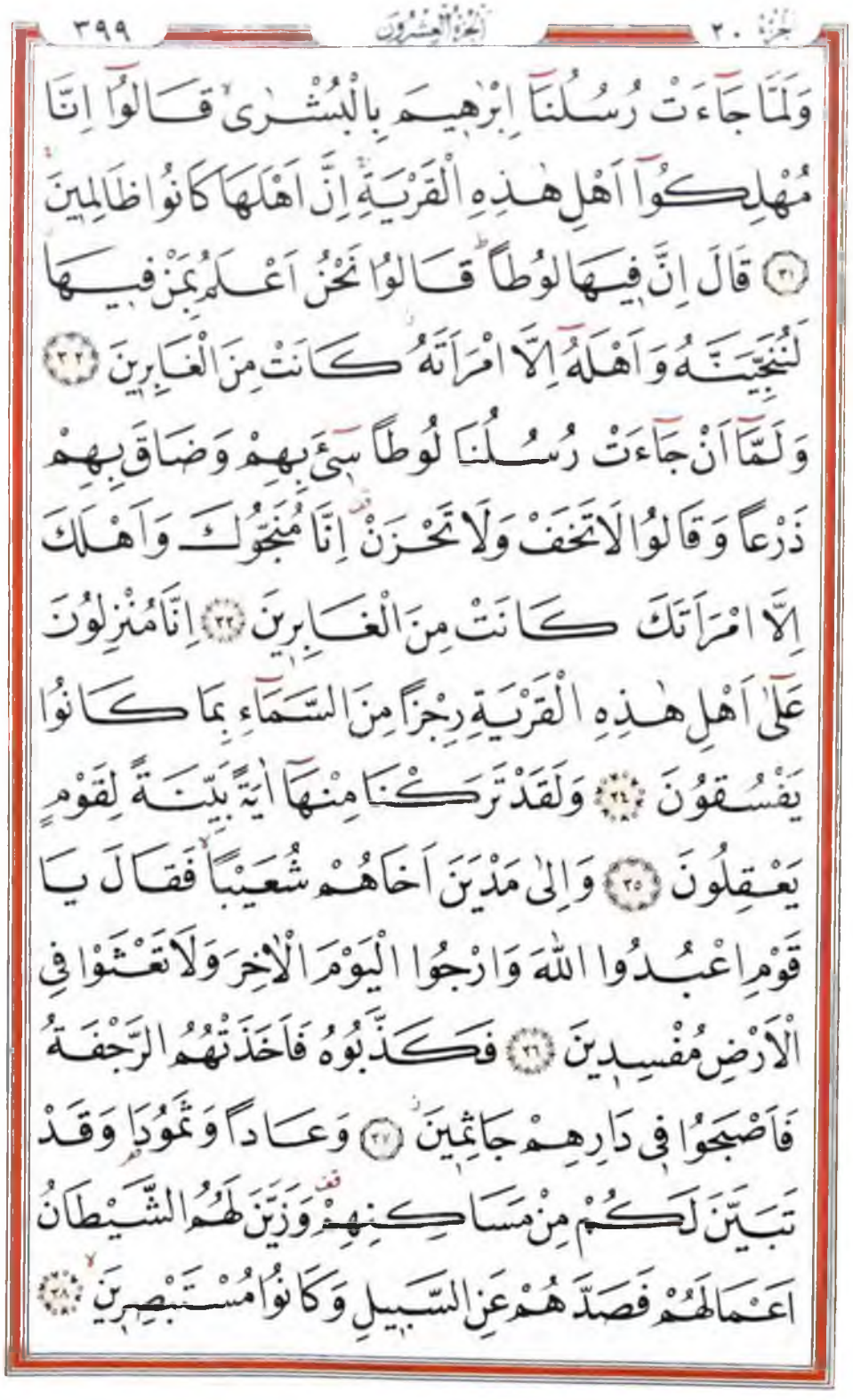

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَآ اِبْرٰهِيْمَ بِالْبُشْرٰى ۙ قَالُوْٓا اِنَّا
مُهْلِكُوْٓا اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ ۚ اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوْا ظٰلِمِيْنَ
﴿٣١﴾ قَالَ اِنَّ فِيْهَا لُوْطًا ۭ قَالُوْا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيْهَا ۡ
لَنُنَجِّيَنَّهٗ وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَاَتَهٗ ۡ كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿٣٢﴾
وَلَمَّآ اَنْ جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوْطًا سِيْٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ
ذَرْعًا وَّقَالُوْا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ ڰ اِنَّا مُنَجُّوْكَ وَاَهْلَكَ
اِلَّا امْرَاَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا مُنْزِلُوْنَ
عَلٰٓى اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاۗءِ بِمَا كَانُوْا
يَفْسُقُوْنَ ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ تَّرَكْنَا مِنْهَآ اٰيَةًۢ بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ
يَّعْقِلُوْنَ ﴿٣٥﴾ وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۙ فَقَالَ يٰقَوْمِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي
الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ﴿٣٦﴾ فَكَذَّبُوْهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ
فَاَصْبَحُوْا فِيْ دَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَّثَمُوْدَا وَقَدْ
تَّبَيَّنَ لَكُمْ مِّنْ مَّسٰكِنِهِمْ ۡ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ
اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ وَكَانُوْا مُسْتَبْصِرِيْنَ ۙ ﴿٣٨﴾

31. Ve ne zaman ki elçilerimiz İbrahim'e müjde ile vardılar, "haberin olsun, dediler, biz bu beldenin ahalisini yok edicileriz. Çünkü onun ahalisi, hep zalim oldular."

[Lût (a.s.), kavmine beddua edince Allah onun duasını kabul etti ve meleklerine o kavmi helak etmelerini emrederek melekleri müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdi. Melekler İbrahim'e gelip ona salih bir zürriyeti olacağını müjdelediler ve: "Biz, bu Sodom halkını helak edeceğiz" dediler.]

32. İbrahim: "Onda Lût var a!" dedi. "Biz, dediler, onda kimin var olduğunu pek âla biliriz. Her halde onu ve ailesini kurtaracağız. Ancak karısı hariç, o, ötekilerden oldu."

[İbrahim: "İçlerinde salih bir peygamber olan Lût bulunduğu halde o ülke halkını nasıl yok edeceksiniz?" dedi. Melekler: "Biz onu ve orada bulunan müminleri daha iyi biliriz" dediler.

Sâvi der ki: İbrahim'in (a.s.) bu mücadelesi, daha önce Hûd sûresinde geçen mücadeleden sonra olmuştur. Hûd, 11/74 âyetine ve açıklamasına bakınız. İbrahim meleklere şöyle demişti: "İçinde üçyüz mümin bulunan bir beldeyi yok mu edeceksiniz?" Melekler "hayır" dediler. Bu konuşma böylece devam etti. Sonunda İbrahim (a.s.): "İçinde bir mümin bulunursa ne yaparsınız?" dedi. Melekler: "Hayır, yine o beldeyi helak etmeyiz" dediler. Bunun üzerine İbrahim (a.s) onlara: "İçlerinde Lût var" dedi. Melekler: "Biz orada olan kimseleri daha iyi biliriz" diye cevap verdiler. Savi, 3/236.

Sonra da Lût'u ve müminleri kurtaracaklarına dair İbrahim'e müjde verdiler. Sonra melekler İbrahim'in (a.s) yanından ayrılıp yakışıklı delikanlılar suretinde Lût'un (a.s) yanına gittiler.]

33. Ve ne zaman ki elçilerimiz Lût'a çıkageldiler, Lût, onlar yüzünden fenalaştı ve haklarında eli kolu daraldı. Onlar da: "Korkma, dediler, ve üzülme. Çünkü biz, seni ve aileni kurtaracağız. Ancak karın hariç, o, ötekilerden oldu."

[Lût (a.s), gelen elçiler için endişelendi ve göğsü daraldı. Çünkü bunlar, misafir suretine girmiş güzel yüzlü, yakışıklı gençlerdi. Bu nedenle kavminin onlara bir kötülük etmesinden korktu. Bunun üzerine melekler ona, Rabbinin elçileri olarak gelmiş olduklarını haber verdiler.]

34. "Haberin olsun, bu belde ahalisinin yapageldikleri fâsıklıkları yüzünden üzerlerine gökten bir feci azap indireceğiz."

[Azap indirme olayı şöyle gerçekleşmiştir: Cebrâil (a.s.), onların beldelerini yerden kopardı, sonra göz görebilecek mesafede göğe doğru kaldırdı, sonra ters yüz ederek üzerlerine bıraktı. Allah, onların üzerlerine balçıktan pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdı. Yurtlarının bulunduğu yeri pis ve kokuşmuş bir göl haline getirdi. Muhtasar-ı İbni Kesir, 3/36.]

35. Andolsun, o beldeden geriye bir âyet (bir nişane) bırakmışızdır ki, akıl edecek bir kavim için delil olsun.

[Beyzâvi der ki: Bu ibret nişanesinden maksat, onların her tarafta yaygın olan hikayeleri, harap olmuş yurtlarından geride kalan izler veya üzerlerine yağdırılmış taşlardır. Çünkü bu taşlar henüz yok olmamıştır. Yahut maksat, o beldenin simsiyah akan nehirleridir.]

36. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik.) Vardı, dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a ibadet edin de son güne ümit besleyin. Bozgunculukla yeryüzünü berbat etmeyin."

[Son güne yani âhiret gününe ümit besleyin demek, o günü ve o günde olacak korkunç olayları bekleyin ve bugün, o günün keder ve sıkıntısından emin olacağınız işleri yapın, demektir. Veya o günün sevabını umun, o günden korkun, demektir.]

37. Buna karşı onu yalanladılar. Derken onları o sarsıntı tutuverdi de yurtlarında dizleri üstü çöke kaldılar.

[Âyette geçen ve "sarsıntı" diye terceme edilen recfe: zelzele anlamındadır. Sadalı ve sadasız olur. Hatta onları helak etmek için Cebrâil'in (a.s.) haykırışıyla zelzele meydana geldiği rivayet edilir. Dolayısıyla bunların helaklerinin nasıl olduğunu anlatan âyetlerin bazısında sayha (haykırma), bazısında zelzele (recfe) zikredilmesi arasında bir çelişki yoktur. Çünkü bu ikisi, birbirinin kapsamına girer ve birisi meydana geldimi diğeri de meydana gelir.]

38. Âd'ı ve Semûd'u da (helak ettik), ki size bunlar, meskenlerinden belli olmaktadır. Şeytan onlara amellerini süslemişti de kendilerini yoldan çevirmişti. Halbuki gözleri açık adamlar idiler.

[Görüp düşünme yetenekleri vardı. Ama onlar, sahip oldukları bu yeteneği, bu kuvveti güzelce kullanmadılar, kaybettiler ve aldatıcı şeytanların sözlerine değer verdiler. Sonunda korkunç akıbetlere uğramayı hak ettiler.]

وَقَٰرُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ وَلَقَدْ جَآءَهُم مُّوسَىٰ
بِالْبَيِّنَٰتِ فَاسْتَكْبَرُوا۟ فِى الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا۟ سَٰبِقِينَ ﴿٣٩﴾
فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنۢبِهِۦ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا ۚ
وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ ٱلصَّيْحَةُ ۚ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ ٱلْأَرْضَ
وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا ۚ وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن
كَانُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾ مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟
مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ ٱلْعَنكَبُوتِ ۖ ٱتَّخَذَتْ
بَيْتًا ۖ وَإِنَّ أَوْهَنَ ٱلْبُيُوتِ لَبَيْتُ ٱلْعَنكَبُوتِ ۖ
لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ إِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ
مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ
ٱلْأَمْثَٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۖ وَمَا يَعْقِلُهَآ إِلَّا ٱلْعَٰلِمُونَ
﴿٤٣﴾ خَلَقَ ٱللَّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ
لَءَايَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾ ٱتْلُ مَآ أُوحِىَ إِلَيْكَ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَأَقِمِ
ٱلصَّلَوٰةَ ۖ إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ ۗ
وَلَذِكْرُ ٱللَّهِ أَكْبَرُ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾
وَلَا

39. Kârun'u, Firavun'u ve Haman'ı da (yok ettik.) Andolsun, Musa onlara delillerle geldi de onlar o yerde kibirlenip kafa tuttular. Halbuki (azabımızın) önüne geçecek değillerdi.

40. Hâsılı, her birini günahıyla yakaladık. Kiminin başına bir taş yağdıran kasırga gönderdik, kimini o korkunç ses alıverdi, kimini yere geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmetmiyordu ve fakat onlar, kendi nefislerine zulmediyorlardı.

[Allah onlara zulmetmedi, yani onları, layık oldukları yerden başka yere koymadı. Onların bulundukları yer, şanlı ve şerefli bir mevkidir. Nitekim, İsrâ, 17/70 âyetinde meâlen: "Andolsun biz, Âdemoğullarını değerli kıldık" buyurulmuştur. Ama onlar, kendilerine zulmettiler. Çünkü kendi yücelik ve değerlerine rağmen, nefislerini adi putlara ibadet etme konumuna düşürerek alçattılar. Nefislerini la-

yık oldukları yerden düşürerek zulmeden onlardır, Allah değil.]

41. Allah'tan başka velilere tutunanların durumu, örümceğin durumu gibidir: Bir ev edinmiştir fakat evlerin en çürüğü de şüphesiz örümcek evidir, eğer bilselerdi.

(Allah'tan başkalarını, ihtiyaçları için yardım eder, yararları dokunur, işlerini görür, tehlikeden kurtarır diye veli, arkadaş ve koruyucu edinerek ilah sayanların durumu örümceğin durumuna benzer: Bir ev edinmiştir, hiç dini olmayanlar gibi bütün bütün evsiz değil, bir sinek avlayacak kadar bir eve tutunmuştur. Ama şu bir gerçek ki, evlerin en çürüğü de örümcek evidir. Onun evinde ev kavramından bir şey yoktur, ne gölge yapar, ne korur, bir rüzgarla darmadağın olur. İşte o örümcek kafalı müşriklerin de dayanakları, tutamakları böyle çürüktür, bütün tutundukları şeyler yok olmağa mahkumdur.

Peygamberleri yalanlayıp şirke giden kavimlerin helak oldukları, misalleriyle beyan edildikten sonra bu örümcek temsilinin getirilmesi, peygambere ve müminlere öyle büyük, öyle kapsamlı bir vaat ve müjde içermektedir ki, bütün bu sûrenin ruhu denebilir. Evet, Allah'tan başkasına dayanan her ümit, dipsizdir.)

42. Her halde Allah biliyor ki, onlar, O'nun berisinden nelere, ne gibi şeylere yalvarıyorlar. Halbuki azîz O'dur, hakîm O.

(Her şey fani, hepsi zayıf ve değersiz, izah edildiği üzere mağlup edilmek ihtimali olmayan, dilediğini dilediği anda yok edebilir sonsuz bir izzet ve kudret sahibi, ilahlığa layık ancak O, gayet onurlu, tek aziz, her fiili hikmet olan biricik hakîm yalnız O iken, O'nun karşısında O'ndan başkasına yalvarmak ne kadar boş, ne büyük tehlike!)

43. Hem bu meseller yok mu, biz onları insanlar için getiriyoruz. Bununla beraber onlara âlimlerden başkasının aklı ermez.

(Yani bu mesellerin hakikatini ancak alimler akıl edebilirler. Allah'ın dışındaki varlıkların fani ve aciz, dolayısıyla O'ndan başkasına ibadetin batıl olduğunu bilenlerdir ki bu meselin özüyle zevkini ve faydalarını idrak ederler.)

44. Allah, o gökleri ve yeri (o yüksekleri ve aşağıyı) hak ile yaratmıştır. Elbette bunda, müminler için bir âyet var.

(Hiçbir şeyin yaratılışı boşuna değil, gelişi güzel de değil, bir hak sebebi ve hikmeti iledir. Hepsinin hakkı da, yaratıcısının hakkı önünde baş eğmektir. Bunda ilmin kıymetini, hakkın önemini, haktan başkasının hiçliğini ve dolayısıyla Allah'ın dışındakilerden veli edinmenin çürüklüğünü ve netice olarak müminlerin muvaffak olacaklarını isbat eden bir âyet var.)

45. Sana vahyedilen kitabı güzel güzel oku ve namazı kıl. Doğrusu namaz edepsizlikten ve uygunsuzluktan nehyeder. Ve her halde Allah'ın zikri en büyük iştir. Allah, her ne işlerseniz bilir.

(Gerçekten namaz fahşadan yani açık çirkinlikten, edepsizlikten, fuhşiyattan ve münkerden yani aklın ve şeriatın beğenmeyeceği uygunsuzluktan, isyandan nehyeder. Doğru ve sağlıklı bir şekilde namaza devam edildikçe düzelme artar.

Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Kim bir namaz kılar da o namaz kendisini açık çirkinlik ve edepsizlikten, aklın ve şeriatın hoş görmediği uygunsuz şeylerden nehyetmezse o namazla Allah'tan uzaklaşmaktan başka bir şey artırmış olmaz."

Namazın hikmeti, gayesi, Allah'ın zikridir. Yani Allah'ı anmak ve bu sayede "O halde anın beni, anayım sizi" meâlindeki Bakara, 2/152 âyeti manasınca Allah'ın anmasına ermektir. Bu şekilde namaz, bir miracdır. Bu şuurda olanlar, Rablerinin huzurunda kavuşma ve görüşme halinde bulunuyorlar gibi zevk içinde bir niyet ve ihlasla namaz kılarlar ki bu namazın kişiyi her türlü kötülükten nehyedeceği kesindir.)

وَلَا تُجَادِلُوٓا۟ أَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ إِلَّا ٱلَّذِينَ
ظَلَمُوا۟ مِنْهُمْ وَقُولُوٓا۟ ءَامَنَّا بِٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ
وَإِلَٰهُنَا وَإِلَٰهُكُمْ وَٰحِدٌ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾ وَكَذَٰلِكَ
أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ ۚ فَٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَٰهُمُ ٱلْكِتَٰبَ يُؤْمِنُونَ
بِهِۦ ۖ وَمِنْ هَٰٓؤُلَآءِ مَن يُؤْمِنُ بِهِۦ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا
ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنتَ تَتْلُوا۟ مِن قَبْلِهِۦ مِن كِتَٰبٍ
وَلَا تَخُطُّهُۥ بِيَمِينِكَ إِذًا لَّٱرْتَابَ ٱلْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ ءَايَٰتٌۢ
بَيِّنَٰتٌ فِى صُدُورِ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ
إِلَّا ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالُوا۟ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَٰتٌ مِّن رَّبِّهِۦ ۖ
قُلْ إِنَّمَا ٱلْـَٔايَٰتُ عِندَ ٱللَّهِ ۖ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٥٠﴾
أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ يُتْلَىٰ
عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ كَفَىٰ بِٱللَّهِ بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ شَهِيدًا ۖ
يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟
بِٱلْبَٰطِلِ وَكَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ ۙ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٥٢﴾

46. Kitap ehli ile en güzel olan şekilden başkasıyla mücadele de etmeyin, ancak onlardan zulmedenler başka. Ve deyin ki: "Biz, hem bize indirilene iman ettik, hem size indirilene ve bizim ilahımızla sizin ilahınız birdir. Şu kadar ki biz, yalnız O'na teslim olmuşuz."

(Biz, yalnız O'na boyun eğmişiz. Biz, O'nun birliğine ihlas ile teslim olmuş müslümanlarız. Bu tabirde onlara bir taş atma vardır. Zira Yahudiler, alimlerini ve Hristiyanlar, papazlarını Rabler edinmişler, özellikle Hristiyanlar teslise inanmışlardır. Ayette şöyle buyuruluyor: Yahudi ve Hristiyanlarla, en güzel mücadele şekli ne ise, onunla mücadele edin. Mesela, kabalığa incelikle, sertliğe yumuşaklıkla, öfkeye sağ görü ile, gevezeliğe nasihat etmekle, şiddete ağırbaşlılıkla karşılık vererek hak delili izah etmek ve açıklamak gibi. Ancak yeterli delili kabul etmeyip haksızlıkla inada, aşırılığa sapan, mesela, "Allah'ın çocuğu var" demekte, yahut "Allah'ın eli bağlıdır" "Maide, 5/64" gibi laflar söy-

lemekte ısrar ile büyüklük taslayan zalimler hariç. Zira o vakit, durumlarına uygun şekilde savunma yapmak vacip olur.)

47. İşte sana böyle kitap indirdik, onun için kendilerine kitap verdiklerimiz ona iman ederler, şunlardan da ona iman eden var. Bizim âyetlerimizi ancak kafirler inkar eder.

(Ve işte bu güzel, bu eşsiz indiriş tarzıyla sana kitap indirdik, ey Muhammed! Onun için, gerek Yahudi ve gerek Hristiyan olsun, Abdullah b. Selâm gibi gerçekten kitaptan istifade etmek nimetine mazhar kılınanlar, o sana indirilen kitaba iman ederler. Şu Araplardan da ona iman eden var. Bizim âyetlerimizi ancak Yahudi Ka'b b. Eşref ve arkadaşları gibi, hakkı örtmeğe alışmış, gavurluğu âdet edinmiş kafirler inkar eder.)

48. Sen, bundan evvel kitap okur değildin, hâla da elinle yazı yazmazsın. Öyle olsaydı batıl peşinde koşanlar şüphelenebilirlerdi.

(Halbuki sen, bu indirilmezden evvel kitap okur değildin, hala elinle yazmazsın da. Ümmi olmayıp da okuyup yazsa idin o mubtiller yani batıl peşinde giden yahut batıl kılmağa bahane arayan o haksız kafirler şüphe edebilirlerdi. Gerçi hak arayan, hakkı yerine getiren insaflı kişiler yine şüphe etmezlerdi. Çünkü mucize olmak için ümmilik şart değildir. Nitekim diğer peygamberler ümmi değillerdi. Ancak o takdirde gerek müşrikler ve gerek kitap ehlinden olan haksızlar için, hiç olmazsa, şüpheye bir bahane bulunmuş olurdu. Bu âyet, Rasûlullah'ın (s.a.v.) peygamber olmadan evvel hiç kitap okuyup yazmadığı hakkında gayet açıktır.)

49. Fakat o (Kur'ân), kendilerine ilim verilmiş kimselerin sinelerinde parıldayan parlak âyetlerdir ve bizim âyetlerimizi ancak zalimler inkar eder.

(Bu Kur'ân, ilim ehlinin gönüllerinde apaçık ve hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde parlayan âyetler, yani Allah tarafından birer alâmet ve parlak mucizelerdir. Ve bizim âyetlerimizi ancak, bildikleri halde hakkı tanımak istemeyen, zulmü âdet edinmiş zalimler inkar eder.)

50. Nitekim, "ona Rabbinden âyetler indirilse ya" dediler. De ki: "O âyetler, hep Allah'ın katındadır. Ben, ancak açık bir uyarıcıyım."

(Nitekim Kitap ehlinin hakkı kabul etmeyen kısmı, Kur'ân'ın âyet, yani mucize olmasını inkar ettiler de dediler ki: "Ona Rabbinden Musa'nın asâsı, Sâlih'in devesi gibi mucizeler indirilse ya!" De ki: Gerek Kur'ân, gerek sizin istediğiniz mucizeler, hepsi Allah katındadır. Kur'ân'ı indiren Allah olduğu gibi öbürlerini indiren ve indirecek olan da yalnız Allah'tır, başkaları değil. Dolayısıyla ne dilerse indirir, ben ona karışmam. Ve ben ancak inanmayanlara gelecek azabın habercisiyim.)

51. Yetmedi mi daha onlara ki sana kitap indirdik, karşılarında okunup duruyor? Şüphesiz ki onda, iman edecek bir kavim için muhakkak bir rahmet ve ilahi bir hatırlatma var.

(O başka âyet, başka mucize isteyenlere kafi gelmedi mi daha, mucize olmak üzere bundan evvel, okuması yazması olmadığı kesin bulunan senin üzerine kitap indirmemiz? İşte o kitap karşılarında okunup duruyor. Şüphe yok ki o kitapta mutlak büyük bir nimet ve ilahi hatırlatma ve nasihat var. Ama, iman edecek bir kavim için, yoksa inat, bağnazlık ve aksilik edecekler için değil.)

52. De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Batıla iman edip de Allah'a küfredenler, işte onlardır hep hüsrana uğrayanlar."

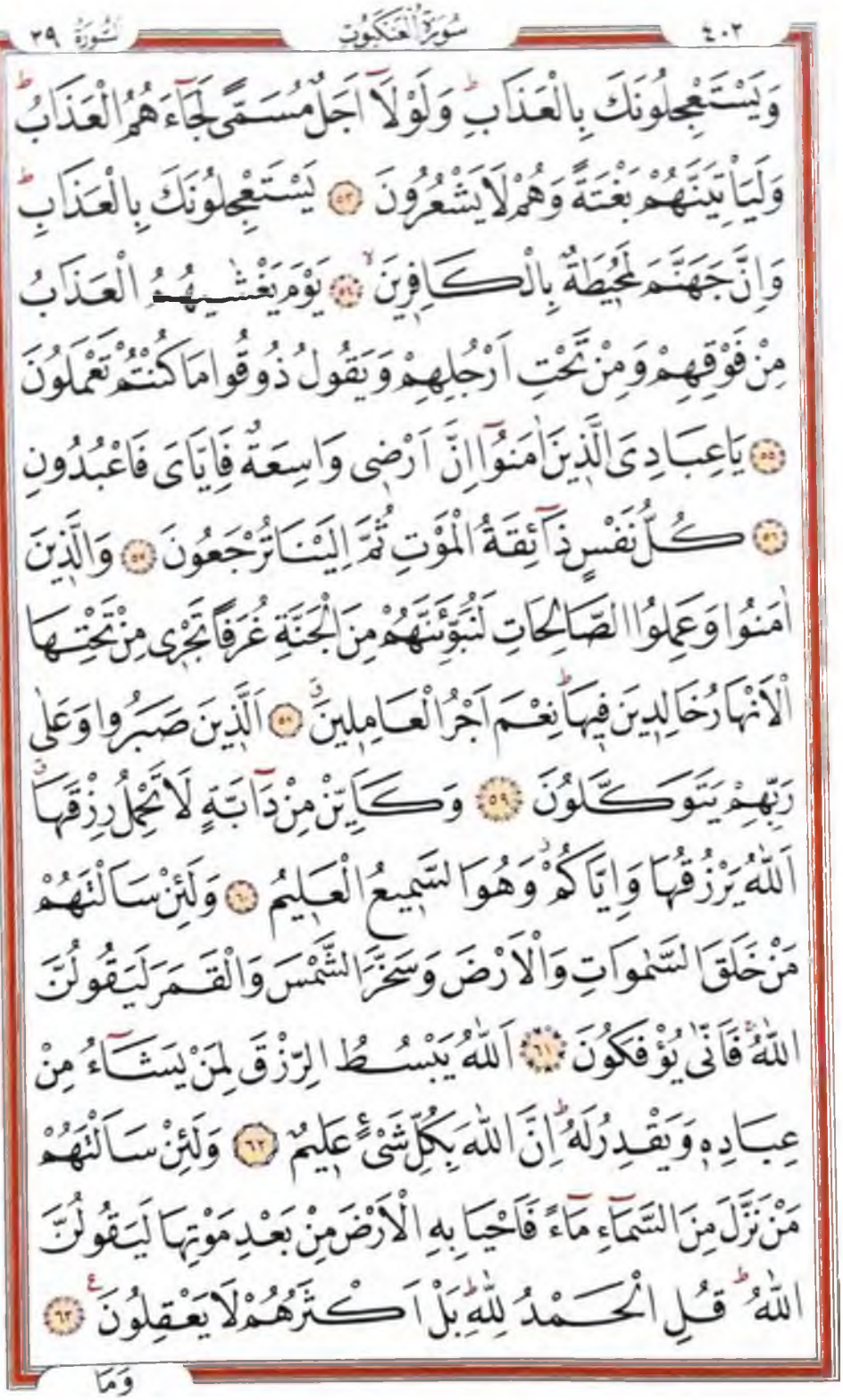
وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ ۚ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَاءَهُمُ الْعَذَابُ ۚ
وَلَيَأْتِيَنَّهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ ۚ
وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ
مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿٥٥﴾ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ
﴿٥٦﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُم مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِن تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ
رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾ وَكَأَيِّن مِّن دَابَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ۖ
اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم
مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ
اللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾ اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ
عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم
مَّن نَّزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِن بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ
اللَّهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

وَمَا

53. Bir de senden acele azap istiyorlar. Eğer belirlenmiş bir ecel olmasa idi o azap onlara muhakkak gelmiş idi. Ve elbette o, kendilerine gelecek, onlar farkında olmadan ansızın gelecek.

[Ey Muhammed! Müşrikler, "gökten başımıza taş yağdır" diyerek senden azabı çarçabuk istiyorlar. Bu acelecilik, yalanlama ve alay yollu bir acelecilikdir. Eğer Allah, onların azaba uğramaları ve yok olmaları için belli bir süre takdir etmiş olmasaydı, istedikleri an, mutlaka onlara azap gelirdi. Ama azap onlara, hiç beklemedikleri anda gelecek.]

54. Senden acele azap istiyorlar. Halbuki Cehennem, kafirleri kuşatıp duruyor.

55. O gün ki, azap onları hem üstlerinden, hem ayakları altından saracak da (Allah), "tadın bakalım neler yapıyordunuz" buyuracak.

56. "Ey, benim iman eden kullarım! Ha-

beriniz olsun, benim yeryüzüm geniştir. O halde bana ibadet edin, o halde bana."

(Bu hitap, kafirlerin engellemesinden dolayı dinini gereği gibi yerine getiremeyen bazı müminlere esenlik yolunu göstermek için yapılmış bir şereflendirme hitabıdır. Yani, ey benim iman şerefi ile şereflenmiş olan kullarım! Haberiniz olsun, benim arzım, bulunduğunuz yerden ibaret değil, engindir. O halde sade bana kulluk edin. Yani bulunduğunuz memlekette sade bana ibadet etmek kolay olmaz, dininizi ortaya çıkarmada baskıyla karşılaşır daralırsanız orada bağlanıp kalmayın, onu serbest yapabileceğiniz bir yere gidin, kaçın, hicret edin, o darlıktan genişliğe çıkmak için ne yapmak gerekiyorsa yapın, bana kulluk edin.

Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Her kim dini sebebine bir yerden bir yere kaçarsa, bir karış da olsa, Cenneti hak eder ve İbrahim ile Muhammed'e arkadaş olur.")

57. Her nefis ölümü tadacak, sonra döndürülüp bize getirileceksiniz.

(Her can, her nasıl olsa ve her nerede bulunsa ölümü tadacak. Sonra tekrar diriltilip Hakkın huzuruna dikilerek mükafatınızı veya cezanızı alacaksınız. Dolayısıyla ondan kaçmakla kurtulamazsınız, aksine Allah'tan başkasına kulluk etmemek için zorlama karşısında bile her fedakarlığı göze alarak Hakkın huzuruna tam bir ihlas ve hürriyetle gitmeğe çalışmalı.)

58. Ve iman edip salih ameller yapmış olanlar, elbette onları içinde ebedi kalacakları halde cennetin, altlarından ırmaklar akan köşklerine yerleştireceğiz. Ne güzeldir ecri, o iş görenlerin!

[Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Şüphesiz cennetlikler, üzerlerindeki köşklerin sahiplerini, sizin doğu ve batı ufkunda batmak üzere olan parlak yıldızı gördüğünüz gibi görürler. Çünkü bunlarla onların arasında fark vardır." Ashab: "Ey Allah'ın Rasulü! Bunlar, peygamberlerin yerleridir, başkaları oralara ulaşamaz" deyince Hz. Peygamber (a.s.): "Bilakis onlar, Allah'a iman ve peygamberleri tasdik edenlerdir." buyurmuştur. Müslim, Cennet 11.

Gerçi her mümin Cennete girecektir ama dünyadaki iman ve amellerinin derecelerine göre cennetteki makam ve mevkileri farklı olacaktır.]

59. Ki onlar sabretmişlerdir ve yalnız Rablerine dayanırlar.

[Onlar, Allah yolunda işkence çekme ve hicret etme zorluklarına katlanan, bütün işlerinde Rablerine güvenen kimselerdir. Bu âyet, iyi amel işleyenlerin kimler olduğunu açıklıyor.

Ebu Hayyan şöyle der: Şu iki şey, bütün iyilikleri kendilerinde toplamaktadır: sabretme ve işi Allah'a bırakma.]

60. Öyle ya, nice hayvanlar var rızkını taşıyamaz. Allah onlara da rızık veriyor, size de. O, öyle her şeyi işiten, öyle her şeyi bilendir.

(Hicret emri verilince bazıları, "geçimliğimiz olmayan memlekete nasıl gideriz?" demişlerdi, bunun üzerine bu âyet indi.)

61. Andolsun, sorsan onlara: "Kim, o gökleri ve yeri yaratıp Güneşi ve Ayı emre boyun eğdirmiş?" Elbette şüphesiz " Allah" derler. O halde nasıl şirke çevriliyorlar?

62. Allah, kullarından dilediğine rızkı serer de, kısar da ona. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

63. Andolsun yine sorsan onlara: "Kim o gökten ard arda bir su indirip de yeryüzüne ölümünden sonra onunla hayat vermekte?" Elbette şüphesiz "Allah" diyecekler. "Elhamdülillah" de. Fakat onların çoğu, akıl edemezler.

[Bu âyetlerden de anlaşıldığı gibi, müşrikler, Allah'ın, her şeyin yaratıcısı olduğunu, rızıkları O'nun verdiğini, göklerden yağmur indirip onunla yeryüzünde çeşitli bitkileri kendisinin bitirdiğini kabul etmekte, ama bunun yanında, Allah'a yardımcı olurlar inancıyla bazı putları ve benzeri şeyleri O'na ortak koşmaktadırlar. Yüce Allah, şirkin her çeşidini yok etmek ve bir Allah inancını sağlamlaştırmak için bu gibi âyetlerle Rasulüne telkinde bulunuyor ve onu, müşrikleri uyarmakla görevlendiriyor.]

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَهْوٌ وَّلَعِبٌ ؕ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ
لَهِيَ الْحَيَوَانُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿٦٤﴾ فَاِذَا رَكِبُوْا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا
اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُوْنَ ۙ ﴿٦٥﴾
لِيَكْفُرُوْا بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ۙ وَلِيَتَمَتَّعُوْا ۟ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿٦٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا
حَرَمًا اٰمِنًا وَّيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ؕ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَةِ
اللّٰهِ يَكْفُرُوْنَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ
بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهٗ ؕ اَلَيْسَ فِيْ جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكٰفِرِيْنَ ﴿٦٨﴾ وَالَّذِيْنَ
جَاهَدُوْا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٦٩﴾

سورة الروم مكية وهي ستون آية

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
الٓمّٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّوْمُ ۙ ﴿٢﴾ فِيْٓ اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ
غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُوْنَ ۙ ﴿٣﴾ فِيْ بِضْعِ سِنِيْنَ ؕ لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ
وَمِنْۢ بَعْدُ ؕ وَيَوْمَئِذٍ يَّفْرَحُ الْمُؤْمِنُوْنَ ۙ ﴿٤﴾ بِنَصْرِ
اللّٰهِ ؕ يَنْصُرُ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ

64. Bu dünya hayatı bir eğlence ve oyundan ibarettir. Gerçekten son yurt (Âhiret yurdu), işte halis hayat o, amma bilselerdi.

[Evet, eğer bilselerdi, geçici yurdu ebedi yurda tercih etmezlerdi. Çünkü bu fani dünyanın hiç değeri yoktur.

Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Eğer Allah katında dünyanın, bir sivrisinek kanadı kadar değeri olsaydı, kafire o dünyadan bir yudum dahi su içirmezdi." Tirmizi, Zühd 13.]

65. Baksana, gemiye bindiklerinde dini Allah'a halis kılarak O'na samimiyetle dua ederler de derken kendilerini karaya çıkardı mı derhal şirke koyulurlar...

66. ...Ki kendilerine verdiğimiz nimete nankörlük etsinler ve hayattan zevk alsınlar. Fakat ilerde bilecekler.

67. Ya görmediler de mi biz bir Harem yapmışız, emniyet içinde, halbuki etraflarında insanlar çarpılıp kapılıyor? Hala batıla inanıyorlar da Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?

[O kafirler, kalp ve ibret gözüyle görmediler mi ki, biz onların yurdu Mekke'yi yağma ve talandan korunmuş ve içinde yaşayanların, öldürülme ve esir düşmeden emin olduğu bir belde kıldık. Halbuki çevrelerindeki insanlar esir ediliyorlar ve öldürülüyorlar.]

68. Allah'a karşı bir yalanı iftira eden yahut hak kendine gelince ona yalan diyen kimseden daha zalim kim olabilir? Cehennemde değil midir ancak kafirlerin yeri?

69. Bizim uğrumuzda cihat edenlere gelince, elbette biz onlara yollarımızı gösteririz. Ve şüphesiz ki Allah, her halde ihsan sahipleriyle beraberdir.

30
RÛM SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 60 âyettir.

[Bizanslılar (Rum) ile İranlılar arasında bir savaş olacağını ve bu savaşın Bizanslıların üstünlüğüyle sona ereceğini haber vererek Kur'ân-ı Kerim'in doğruluğunu ve dolayısıyla onun bir mucize olduğunu gösteren bu mübârek sûre adını ilk âyetinde geçen Rûm kelimesinden alır.

Bu mucize haber dışında sûrede, hak-batıl mücadelesinin öteden beri süre geldiği haber verilir ve bu mücadelelerde hakkın batıla galip geldiğini gösteren delil ve şahitler getirilir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Mîm.

2. Rumlar, yenilgiye uğradı...

(Hz. Muhammed'in (a.s.) peygamber gönderildiği sıralarda Doğu Roma ile Iran, dünyanın en büyük iki devleti idiler. Peygamberliğin beşinci, yani Miladın 613. senelerinde bu iki komşu ve rakip devlet birbiriyle kanlı bir savaşa girişmişlerdi. Bu savaş sonunda Doğu Roma İmparatorluğu darmadağın olmuş, helak olup yere serilmişti. Romalıların bu yenilgi haberi Mekke'ye ulaştığı zaman müşrikler ferahlamış ve müslümanlara karşı sevinç gösterisinde bulunmuşlar: "Siz ve Hristiyanlar Kitap ehlisiniz, biz ve Farslılar ümmiyiz, kitabımız yok. Bizim kardeşlerimiz, sizin kardeşlerinizi tepelediler. Biz de sizi tepeleriz" demişlerdi. Bunun üzerine Muhammed mucizesi olmak üzere şu âyet inip buyruldu ki:)

3. ...Yerin yakınında. Bununla beraber onlar, bu yenilgilerinin arkasından muhakkak galip gelecekler...

(Gerçi Romalılar yenildi, Mekke topraklarının yani Arabistan'ın en yakınında: Şam'da, yahut Roma başşehrinin pek yakınında, yani Anadolu'da İstanbul civarında demek olabilir ki ikisi de doğrudur. O sırada Roma İmparatorluğu öyle perişan olmuştu ki iç isyanlarla devlet çöküntüye uğramış, ordusu dağılmış, hazinesi boşalmış, İmparator Hirakl, İstanbul'u terk ederek Kartaca'ya kaçmağı bile kurmuştu. Böyle bir çöküş içinde Romalıların birkaç senede canlanıp yeniden galip geleceklerine kesinlikle hükmetmek şöyle dursun, ihtimal vermek bile normalde akılların alabileceği bir şey değildi. Fakat böyle bir durumda yüce Allah Rasulüne gaipten şu haberi veriyordu: Bununla beraber onlar, bu yenilgilerinin ardından kesinlikle galip gelecekler, hem uzak değil..)

4. ...Birkaç sene içinde. Önünde de sonunda da emir, Allah'ındır. Ve o gün müminler ferahlanacaklar...

(Bu âyet inince Ebubekir, o sevinen müşriklere şöyle demişti: "Allah, sizin gözünüzü aydınlatmayacak, peygamberimiz haber verdi. Vallahi Romalılar bir kaç yıl içinde Farslılara galip gelecek." Buna karşı Übeyy b. Halef: "Yalan söylüyorsun, haydi aramızda bir süre belirle, seninle bahse girelim" dedi ve on deve üzerine bahse girip üç sene süre belirlediler. Ebubekir, durumu Rasûlullah'a haber verdi. Rasûlullah (s.a.v.): "Haber verilen süre, üç ile dokuz yıl arasıdır. Miktarı artır, süreyi uzat" buyurdu. Bunun üzerine Ebubekir çıktı. Übeyy'e rast gelince o: "Galiba pişman oldun" dedi. "hayır, dedi, gel seninle bahsi artıralım, süreyi de uzatalım. Haydi dokuz seneye kadar yüz deve yap." O da: "Haydi yaptım" dedi. Tirmizi'nin Tefsiru'l-Kur'ân, 31'de rivayet ettiği üzere Bedir Günü Romalılar Farslılara gelip geldi. Ebubekir de sonra develeri Übeyy'in varislerinden aldı, peygambere götürdü, Efendimiz (a.s.) de ona: "bunu sadaka olarak dağıt" buyurdu.)

5. ...Allah'ın yardımıyla. O, kimi dilerse galip kılar. Ve izzet sahibi O'dur, merhamet sahibi O'dur.

(Romalıların galip geldiği gün müslümanlar da Bedir'de müşrikleri yendiler ve onların galip gelmesiyle değil, Allah'ın kendilerini zafere ulaştıran yardımıyla sevindiler.)

وَعْدَ اللَّهِ ۖ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ
الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾ أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِم ۗ مَّا
خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ
وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي
الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ
كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ
مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانَ اللَّهُ
لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ ثُمَّ
كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوأَىٰ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ
وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ
إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ
يَكُن لَّهُم مِّن شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ
﴿١٣﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾
وَأَمَّا

6. Allah'ın va'di bu. Allah va'dinden dönmez ve fakat insanların çoğu bilmezler.

(Bu zikredilen üstünlük ve yardım öyle bir vaatır ki onu yüce Allah vaat etti. Dolayısıyla bunlar kesinlikle gerçekleşecektir.

Burada açık olan iki vaat var. Birisi Romalıların yenildikten sonra galip gelecekleri, birisi de müminlerin yardım ve zafer ile ferahlanacaklarıdır. Bu iki vaat çok geçmeden gerçekleşti. Romalıların galip geldiği gün, müslümanlar da Bedir'de galip geldiler. Böylece bunun, Muhammed'in (a.s) peygamberliğini ispat eden ilahi bir mucize olduğu anlaşıldı. İngiliz tarihçi Kiyon, bu hayret verici peygamber haberinin gerçekleşmesi karşısında şaşırarak 1250 sene sonra şu satırları yazmıştır: "İki imparatorluğunun sınırları dışında bulunan ve bunlardan her birinin diğerini yok etmek için hazırladığı tertibatı bilen Muhammed, İranlıların adım başı zafer kazandıkları bir dakikada Bizanslıların bir kaç sene sonra yeniden galip geleceklerini söyledi. Dünyada hiçbir haber, o zaman ki durum karşısında bunun kadar

[Bâtıl ilah ki, Onların bilgileri dünyaya mahsustur. Bununla beraber dünyayı da olduğu gibi bilmezler. Sadece dünyanın dış görünüşünü bilirler ki, bu da onun lezzetten ve eğlenceden ibarettir.]

8. Nefislerinde bir düşünmediler de mi? Allah o gökleri ve yeri ve bu ikisinin arasındakileri başka değil, ancak hak sebep ve belli bir ecel ile yaratmıştır. Bununla beraber, doğrusu insanlardan bir çoğu Rablerine kavuşmayı inkâr edicidirler.

(Göklerde, yerde ve bütün bunların aralarında bulunan varlıklardan hepsinin bir ömrü, belirli bir süre ile eceli, bir sonu vardır. Bununla beraber hiç bir boşuna yaratılmamış, her biri sabit ve kalıcı bir hakka delalet etmek üzere bir hak sebep, bir hak hikmet ile yaratılmıştır. Onun için hepsi, "O'nun zatından başka her şey helak olucudur" meâlindeki Kasas, 28/88 âyeti manasınca bu dünyanın fani olup sonunda Hakkın huzuruna gidilen bir âhiret bulunduğunu anlatmaktadır. Ama insanlardan birçoğu yalnız âhiretten ve ilerisini düşünmekten gafil olmakla kalmazlar da dünyayı sonsuz imiş gibi varsayarlar, yahut da bütün yaratılış hikmetsiz, gayesiz, batıl imiş gibi, her şeyin yok olup sonunda boşa gittiğini ve dolayısıyla insanın sonu da bir ölümle hiç olup bittiğini iddia ederler, Rablerinin celal ve cemaline ermeği kabul etmez, inkar ederler.)

9. Ya yeryüzünde gezip bir bakmadılar da mı? Nasıl olmuş sonu, kendilerinden öncekilerin? Öncekiler, kuvvetçe kendilerinden daha şiddetli idiler, yeri aklarmışlar ve onu, kendilerinin imar etmesinden ziyade imar etmişlerdi, peygamberleri de onlara delillerle gelmişlerdi. Demek Allah onlara zulmetmiyordu ve fakat kendileri, nefislerine zulmediyorlardı.

[Beyzâvi şöyle der: "Bu âyette Mekkelilerle bir tür alay vardır. Şöyle ki, Mekkeliler, geliri olmayan bir bölgeye sığınmış zayıf kimselerdi. Öncekilerden daha zayıf durumda oldukları halde, dünya malıyla gururlanıp övünüyorlardı."]

10. Sonra o fenalık yapanların sonu, en fenası oldu. Çünkü Allah'ın âyetlerini yalanladılar ve onlarla eğleniyorlardı.

(Sonların en kötüsü, en kötü ceza olan Cehennem azabıdır.)

11. Allah, yaratmayı ilkin yapar, sonra da çevirir onu yeniden yapar. Sonra hep döndürülüp O'na götürüleceksiniz.

12. O saat gelip çattığı gün, suçlular hep ümidi keserler.

13. Kendilerine ortaklarından şefaat edenler de bulunmaz. Ortaklarını hep inkar edici olmuşlardır.

[Allaha ortak koştukları put ve benzeri varlıklar onlara şefaat edip kendilerini Cehennem azabından kurtaramayacaklar. Onlar da dünyada taptıkları putların birer mabut olmadıklarını anlayarak onları inkar edeceklerdir. Ne yazık ki bu inkarları artık onlara bir fayda vermeyecektir.]

14. Hem o saat gelip çattığı gün, o gün ayrılırlar.

[Asla bir araya gelmezler. Hasan-ı Basri şöyle der: Onlar her ne kadar dünyada bir araya gelmiş olsalar da kıyamet günü birbirlerinden ayrılacaklardır. Müminler, en üst mertebede, inkarcılar ise en alt tabakada olacaklardır.]

15. İmdi iman edip salih ameller yapmış olanlar, o vakit onlar, sulu, yeşillikli, güzel bir bostanda neşelenirler.

[Cennetin gül bahçelerinde zevk içinde yaşatılırlar, güzel şeyler dinler ve hoşlarına giden şeyleri yer içerler. Hoşa giden nağme ve seslerle zevk alırlar. Hatta bazı ağaçların dallarını ve yapraklarını rüzgar salladıkça her biri bir çeşit ses çıkarıp Cennet ehlinin bununla zevkleneceklerini Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiştir.]

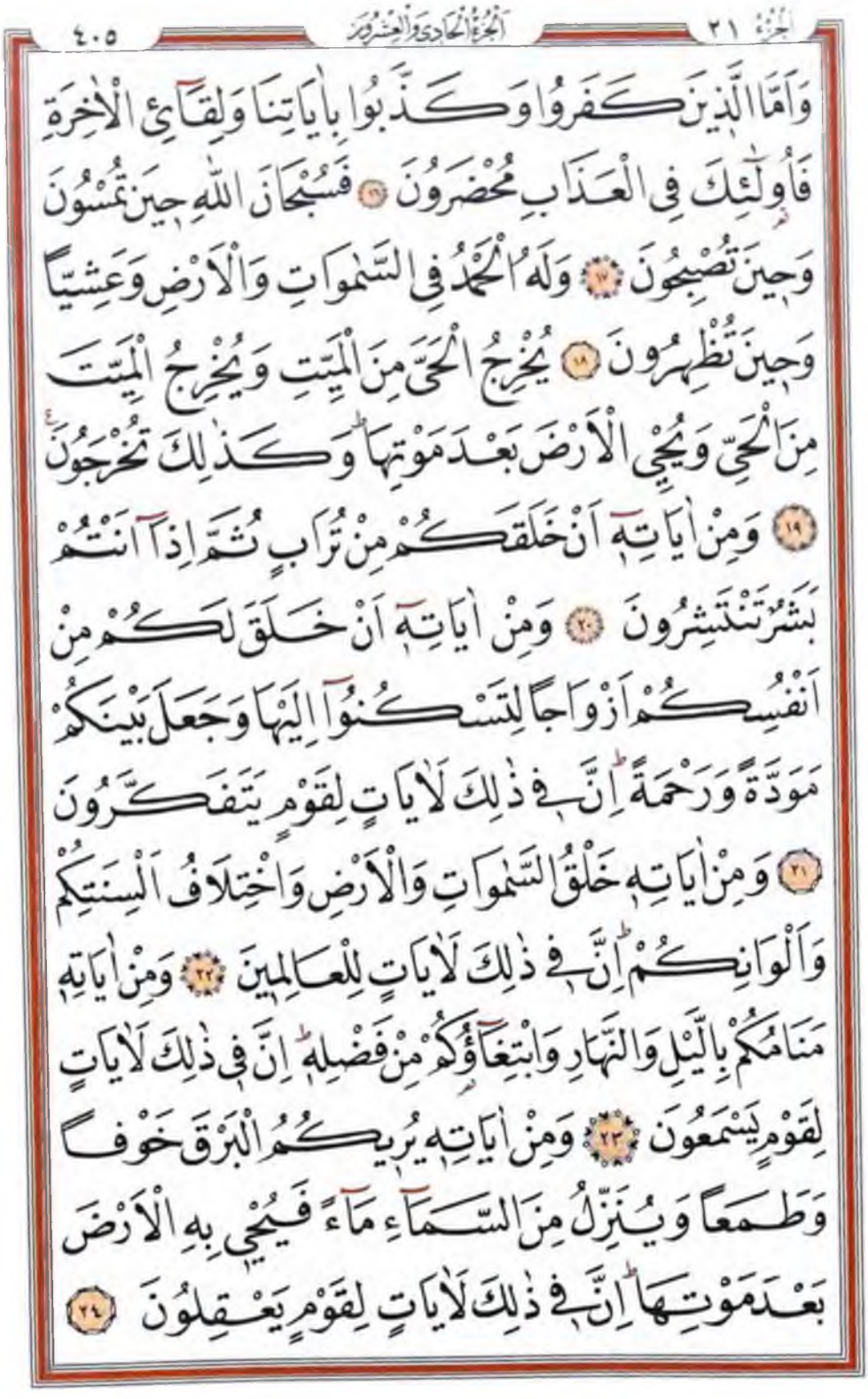

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ
فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾ فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ
وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا
وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ
مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾
وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ
بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ
أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ
مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
﴿٢١﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ
وَأَلْوَانِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ ﴿٢٢﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ
مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا
وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

16. Âyetlerimize ve âhiretteki buluşmaya yalan deyip küfredenlere gelince, işte bunlar, o vakit azap içinde yakalanıp zorla mahkeme huzuruna getirilirler.

17. O halde akşam ettiğiniz zamanda ve sabah ettiğiniz zamanda tesbih Allah'a!

(Madem ki Kıyamet gelip çatacaktır, o gün o ümitsizlik ve zorla mahkemeye çıkarılmaktan kurtulup bir bahçede neşelenebilmek için şimdi Allah'a tesbih ediniz. Burada "tesbih ediniz" sözü, tesbihlerin en mükemmeli olan namaz ile yorumlanmıştır. Onun için denilebilir ki bu ve bundan sonraki âyette beş vakit namaz özetlenmiştir. "Akşam ettiğiniz zaman": Bu, iki vakti kapsar. Biri, güneşin batışını izleyen ilk akşam vakti ki, şafak denilen kızıllık veya beyazlık gaip olana kadardır. İkincisi, şafağın gaip olmasını izleyen yatsı vakti ki Fecre kadardır. "Sabah ettiğiniz zaman": tan yeri ağardıktan güneş doğana kadar olan vakit ki, sabah namazı vaktidir. O ne güzel vakit, o ne güzel nimet!)

18. Hem göklerde ve yerde (hamd O'na.) İkindileyin ve öğlen ettiğiniz zaman da (tesbih Allah'a!)

(Aşiyy; akşam üstü demek olduğuna göre, ikindi vakti, asrı sâni olmak gerektir. Bir de öğle vakti. Bu ikisiyle tam beş vakit olmuş olur.)

19. O, ölüden diri çıkarır, diriden ölü çıkarır ve toprağa ölümünden sonra hayat verir. Sizler de işte öyle çıkarılacaksınız.

(Allah ölüden diri, yani besinden hayvan, yumurtadan civciv, nutfeden insan, cahilden alim, kafirden mümin çıkarır. Aksine diriden de ölü çıkarır, bunun misali çoktur. Ve yeryüzüne ölümünden sonra hayat verir. Güzden sonra baharın durumuna bir bak. İşte siz de öyle çıkarılacaksınız.)

20. O'nun âyetlerindendir ki sizi bir topraktan yarattı, sonra da siz şimdi bir beşersiniz, yayılıp duruyorsunuz.

(Derisi çıplak, zarif bir yaratık olarak üreyip, çoğalıp yayılıyorsunuz. Bir kara toprağın bu derece olgunlaşmağa erdirilmesi, işte yüce Yaratıcının rablığını ve ölüleri diriltmeğe gücü yettiğini gösteren âyetlerdendir.)

21. Yine O'nun âyetlerindendir ki sizin için, kendilerine ısınırsınız diye nefislerinizden eşler yaratmış ve aranızda bir sevgi ve esirgeme var etmiş. Şüphesiz ki bunda, düşünecek bir kavim için âyetler var.

(Bu âyet, üzerinde çok düşünülecek, bir âyettir. Hem sade bireyin düşünmesi yeterli değil, toplum da düşünmelidir. Düşünecek bir toplum için, insan yaratılışıyla ilgili bu âyette öyle hikmetler, deliller vardır ki insanlığın, nasıl yüksek bir ahlak ve sevimli bir medeniyete yetenekli ve ne kadar mutlu bir hayat ve nimete aday olarak yaratıldığını ve bu hayatın temel direklerinden biri olan kadının düşüş ve zilletten korunması için sevgi ve esirgeme duygularıyla nasıl bir sosyal düzen izlemek gerektiğini gösterir.)

22. Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve benizlerinizin farklı oluşu da yine O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz ki bunda, alimler için âyetler var.

(İlim ehli olan alimler bilirler ki, göklerin ve yerin yaratılışında öyle yüksek sanat vardır ki her noktası onu yaratan Allah'ın ilim ve iradesiyle sıfatının kemalini gösterir. Dillerin ve renklerin değişik olmasında da birçok hikmet vardır. Bütün bu türlülük ve değişiklik, tabiatın tek düzeliğini değiştirerek değişik tabiatlar yaratan yüce Allah'ın gücünü gösterir.)

23. Yine gecede ve gündüzde uyumanız ve lütuf ve fazlından aramanız, O'nun âyetlerindendir. Şüphesiz ki bunda, işitecek bir kavim için âyetler var.

("Lütuf ve fazlından" âyetinde şu nükteler vardır: İnsan çalışmalı fakat kısmet olan nasibi kendinden değil, Allah'ın lütfundan bilmeli. Her gün bir kâr ve yükselme aramalıdır. Zira "fazl", ziyade demektir, ticaret de kâr kazanmaktır. Bir de aramak, yüce Allah'ın lütuf ve fazlını sezmek, ummaktır. Ve hatta çalışıp aramanın kendisi bile Allah'ın lütfundandır.)

24. Yine O'nun âyetlerindendir: Size hem korku ve hem ümit için şimşek gösteriyor ve gökten bir su indiriyor da onunla yere ölümünden sonra hayat veriyor. Şüphesiz ki bunda, akıl edecek bir kavim için âyetler var.

(Aklı olan çok düşünmeye ihtiyaç kalmadan bir sezgi ile anlar ki, bunu yapanın ölüleri diriltmeğe gücü yeter. Ölmüş bir kavim de bir şimşek parıltısı arasında gökten inen su gibi hayat neş'esi ile diriliverir.

Yüce Allah şimşekle, korku ve ümit, iki zıt halini birden telkin eder. Korku, yıldırım korkusu, ümit de rahmet ümididir.)

وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنْ تَقُوْمَ السَّمَآءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِهٖ ۭ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ
دَعْوَةً مِّنَ الْاَرْضِ ۡ اِذَآ اَنْتُمْ تَخْرُجُوْنَ ﴿٢٥﴾ وَلَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ ۭ كُلٌّ لَّهٗ قٰنِتُوْنَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذِيْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ
يُعِيْدُهٗ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِ ۭ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِي السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٢٧﴾ ضَرَبَ لَكُمْ مَّثَلًا مِّنْ
اَنْفُسِكُمْ ۭ هَلْ لَّكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِّنْ شُرَكَاۗءَ
فِيْ مَا رَزَقْنٰكُمْ فَاَنْتُمْ فِيْهِ سَوَاۗءٌ تَخَافُوْنَهُمْ كَخِيْفَتِكُمْ
اَنْفُسَكُمْ ۭ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿٢٨﴾ بَلِ اتَّبَعَ
الَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا اَهْوَاۗءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ فَمَنْ يَّهْدِيْ مَنْ اَضَلَّ
اللّٰهُ ۭ وَمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٢٩﴾ فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّيْنِ حَنِيْفًا ۭ فِطْرَتَ
اللّٰهِ الَّتِيْ فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۭ لَا تَبْدِيْلَ لِخَلْقِ
اللّٰهِ ۭ ذٰلِكَ الدِّيْنُ الْقَيِّمُ ۙ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٣٠﴾ مُنِيْبِيْنَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوْهُ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ
وَلَا تَكُوْنُوْا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿٣١﴾ مِنَ الَّذِيْنَ فَرَّقُوْا دِيْنَهُمْ
وَكَانُوْا شِيَعًا ۭ كُلُّ حِزْبٍۢ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُوْنَ ﴿٣٢﴾

وَاِذَا

25. Göğün ve yerin O'nun emriyle durması, yine O'nun âyetlerindendir. Sonra sizi bir çağırışla yerden çağırdığı vakit, derhal siz çıkarsınız.

(Göğün ve yerin varlıkta yerini alması, hep O'nun "kün=ol" emriyledir. Çekim ve denge kanunları, hep O'nun emrinden ibarettir. Sonra sizi bir çağırdı mı yerden, derhal kabirlerden çıkar, Mahşere koşarsınız.)

26. Hem göklerde ve yerde kim varsa O'nundur, hepsi O'na divan durmaktadır.

(Yani gönlüyle itaat etmek istemeyen kafirler bile, istemeyerek da olsa, sonunda O'na boyun eğmeğe mecbur kalırlar, kesin hükmüne karşı gelemezler.)

27. Hem O'dur o yaratmayı ilkin yapan, sonra onu çevirip yeniden yapacak olan ki, bu O'na daha kolaydır. Göklerde ve yerde

destan olan en yüksek şan O'nun. Ve azîz O, hakîm O'dur.

(Yüce Allah bizim anlayabileceğimiz şekilde bir ifadeyle, tekrar yapmanın ilk yapmaktan daha kolay olduğunu söyledi. Çünkü doğal açıdan bakıldığı zaman ilk yapmak, tabiata aykırı iken ikincisi tabii, doğal olmuş olur. Yoksa yüce Allah için zorluk veya kolaylık söz konusu değildir. Bir şeyi yapması için "ol" demesi yeterlidir.)

28. Size kendinizden bir temsil yaptı: Hiç size kısmet ettiğimiz şeyde, elleriniz altındaki mülklerinizden ortaklarınız bulunur da onlarla siz eşit olur, kendilerinizi saydığınız gibi onları sayar mısınız? İşte akıl edecek bir kavim için âyetleri böyle ayırt ediyoruz.

(Allah sizlere sizden bir temsil yaptı. Bu temsil, şirkin batıl olduğunu gayet açık bir şekilde göstermek içindir. Yani bir mülk sahibine, kendi mülkü altında bulunanlardan bir ortak varsaymak çelişkidir, batıldır. Bunu kendinizden bir pay biçerek anlayabilirsiniz. Hiç sizin köleniz, uşağınız, hayvanınız gibi mülkünüz altında olan şeyler, Allah'ın size lütfettiği mülkte sizin ortağınız, denginiz olur da, bu şekilde mülk durumunda olan şeyler, o mülkün sahibine denk olabilir mi? Olamaz değil mi? İmdi sizin mülkünüzden size ortak olamazken, kendi var etmesi olduğu için bütün varlıklar kendi mülkü olan Allah'a O'nun mülkünden, yaratıklarından, kullarından bir ortak nasıl olabilir? İşte biz, aklını kullanacak bir topluluk için âyetlerimizi böyle açıklıyoruz.)

29. Fakat zulmedenler hiçbir ilimsiz nefsânî arzularına uydular. Artık Allah'ın şaşırttığını kim yola getirebilir? Onlara yardımcılardan eser de yoktur.

(O haksızlığı yapıp Allah'a ortak koşanlar, bir şey bildiklerinden dolayı değil, ilme uymayan havaları ardında koştuklarından dolayı kendilerini heveslere esir ederek haksızlıkla, zalimlikle şirke saptılar, mülk sahibini kendi mülküne ortak etmek, eşit tutmak haksızlığıyla Allah'a O'nun mülkünden, yarattıklarından ortaklar uydurarak onlara taptılar. Artık yola gelme ihtimali kalmamış olan o zalimleri ne dünyada o şaşkınlıklarından ne de âhirette onun gereği olan azaptan kurtaracak hiçbir yardımcı da yoktur. Yani o taptıkları şeylerin onlara hiçbir faydası olmayacaktır.)

30. O halde yüzünü, Allah'ı birleyen biri olarak dine, Allah'ın, insanları üzerine yaratmış olduğu fıtratına tut. Allah'ın yaratmasına bedel bulunmaz. Doğru, sabit din odur. Ve fakat insanların çoğu bilmezler.

(Allah'ın fıtratı, O'nun fıtrat olan dinidir ki insanları onun üzerine yaratmıştır. Hepsi ruhlar âlemindeki fıtrat sözleşmesinde "Rabbiniz değil miyim?" 'A'râf, 7/172' hitabına, "bela=evet Rabbimizsin" demiştir, insan olarak yaratılmayı kabul etmekle Yaratanın rabliğine şahit olmağa ahit ve söz vermiştir. Onun içindir ki her doğan çocuk, Allah'ın varlığını ve rablığını kabul etmiş bir kişi olarak doğar. Nitekim hadiste şöyle buyrulmuştur: "Her doğan, fıtrat üzere doğar. Öyle iken anne ve babasıdır ki onu yahudi veya hristiyan ve ateşperest yapar." Buhârî, Cenaiz 80, 93, Kader 3; Müslim, Kader 22-25.

Tefsircilerin çoğu fıtratı, hakkı kabul ve idrak etme kabiliyeti diye, fıtrata sarılmayı da gereğince amel etmek şeklinde tefsir etmişlerdir.)

31. Başkasından geçerek hep O'na gönül verin, O'ndan korkun ve namaza devam edin de müşriklerden olmayın.

(Hepiniz tevbe ve ihlas ile Allah'a dönüp sığınarak Allah fıtratına, o tevhide sımsıkı sarılın. Hem O'ndan korkun ve namazı güzel kılın, amellerinizi yalnız Allah için yapın, onlara açık veya gizli bir şirk karıştırmayın.)

32. O kimselerden olmayın ki dinlerini ayırıp öbek öbek olmuşlardır. Her grup, kendilerininkine güvenmektedir.

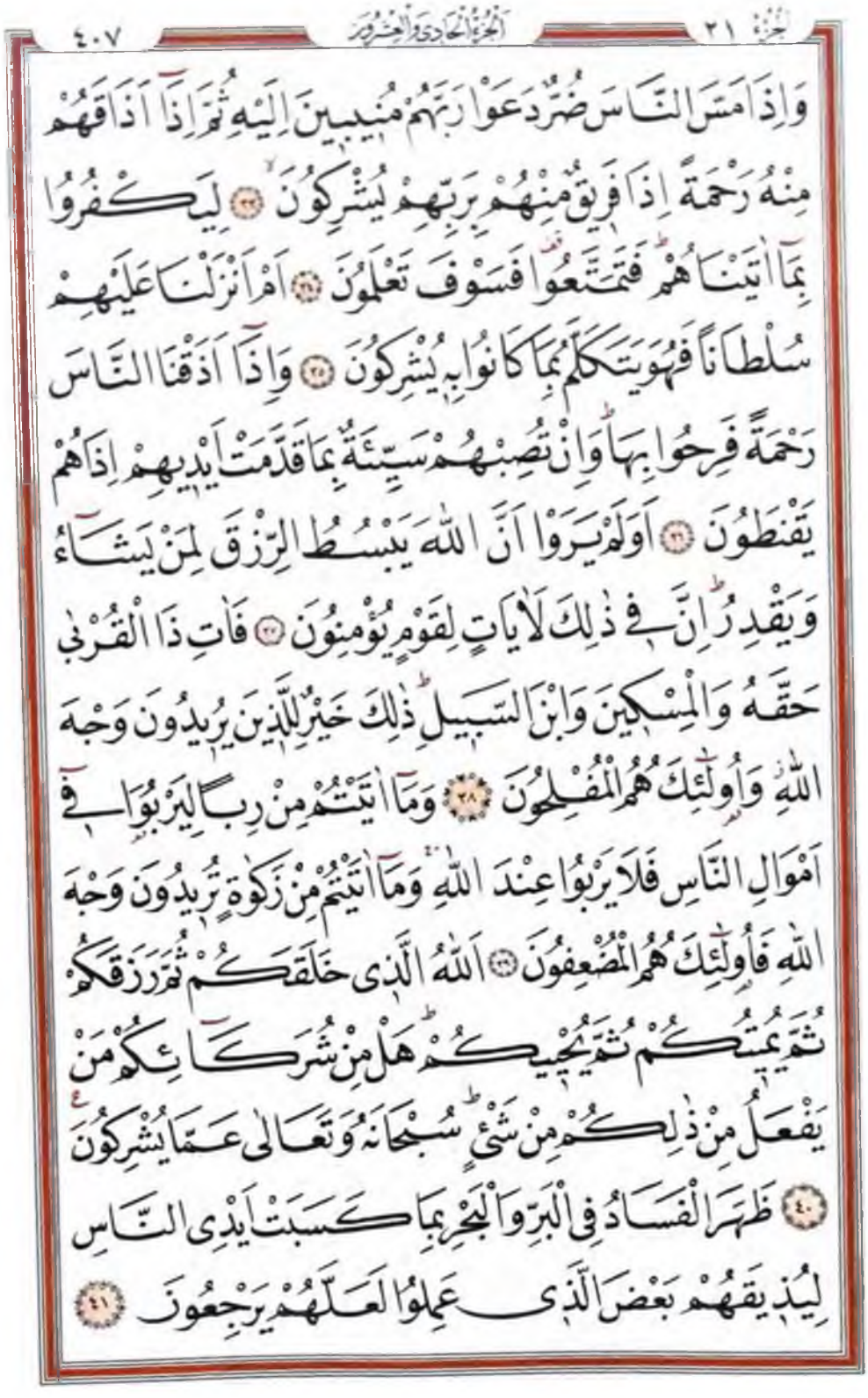
وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُم مُّنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُم
مِّنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا
بِمَا آتَيْنَاهُمْ ۚ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ أَمْ أَنزَلْنَا عَلَيْهِمْ
سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾ وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ
رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ
يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ
وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾ فَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ
حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ
اللَّهِ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا آتَيْتُم مِّن رِّبًا لِّيَرْبُوَا فِي
أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُو عِندَ اللَّهِ ۖ وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ
اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ
ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ۖ هَلْ مِن شُرَكَائِكُم مَّن
يَفْعَلُ مِن ذَٰلِكُم مِّن شَيْءٍ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾
﴿٤٠﴾ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ
لِيُذِيقَهُم بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

33. Bununla beraber insanlara bir keder dokunduğu vakit, her şeyden geçerek Rablerine yalvarır, dua ederler. Sonra tarafından bir rahmet tattırıverdiği vakit de bakarsın onlardan bir kısmı tutar, o Rablerine ortak koşarlar...

(İnsanlara bir sıkıntı dokunduğu vakit, bütün o güvendiklerinden ve her şeyden geçip yalnız yaratan Rablerine gönül vererek hep O'na yalvarırlar. Böyle iken daha sonra Allah onlardan o sıkıntıyı giderip bir nimet ihsan ediverince de şükredecek yerde tutarlar, "bu şundan oldu, bundan oldu, benden oldu, senden oldu" diyerek Allah'ın lütfunu başkalarına isnat etmeğe kalkarlar...)

34. ...Ki kendilerine verdiğimiz nimete nankörlük etsinler. Haydin zevk edin bakalım, yarın bileceksiniz.

35. Yoksa biz onlara bir ferman indirmi-

şiz de O'na ortak koşmalarını o mu söylüyor?

(Hayır, öyle bir kitap ve delil indirilmedi. Fakat onlar yukarda söylendiği üzere hiçbir bilgi olmaksızın nefsânî arzuları ardında gittiler, keyiflerine hoş gelene veya gözlerinin korktuğuna taptılar.)

36. Bir de biz insanlara bir rahmet tattırdığımız vakit ona güveniyorlar da ellerinin takdim ettiği bir sebeple başlarına bir fenalık gelirse her ümidi kesiveriyorlar.

(Aslında, "de ki: Allah'ın lütfüyle, rahmetiyle, evet ancak onunla artık ferahlansınlar" 'Yûnus, 10/58' buyrulduğu üzere, Allah'ın lütfü ve rahmetiyle sevinmek, yasaklanmış değil, aksine emredilmiştir. Fakat o sevinmekten maksat, nimet vereni tanıyarak hamd ve şükrünü bilmek manasına sevinmektir. Burada ise nimet vereni hesaba almayıp sade nimete güvenerek şımarıp heveslerine uyan kimselerin durumu beyan ediliyor ki, bunlar ibadet ederlerse bile dünya menfaati için ederler ve sırf nimete güvendikleri için öyle davranırlar. Ama kendi yaptıkları işlerden birisi sebebiyle de başlarına bir fenalık gelirse derhal ümitsizliğe düşer, Allah'ın rahmetinden büsbütün ümidi kesiverirler.

Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Mümin, taze ekine benzer, rüzgar estikçe yatar, yine kalkar. Kafir, çam ağacına benzer rüzgâr estikçe gürler, fakat bir kere yıkılınca artık kalkamaz." Müslim, Münafıkun 58-62.) [Yani mümin, başına her ne bela gelse Allah'tan ümidini kesmez, sabreder. Bu ise onun günahlarına kefaret olur. Kafir ise bir yıkıldımı bir daha doğrulamayan ağaca benzer.]

37. Görmediler mi Allah, dilediğine rızkı serer, hem de sıkar? Şüphesiz bunda, iman edecek bir kavim için âyetler var.

(Bu âyetleri görenler, ne nimete güvenir ne de ümidi keserler. Bollukta da darlıkta da Allah'a dayanırlar.)

38. O halde yakınlığı olana da hakkını ver, yoksula da, yolcuya da. Allah rızasını murat edenler için bu, daha hayırlıdır. Felah bulanlar da işte onlardır.

(Hak dininin doğruluğunun gereği, böyle uzak yakın demeyip hakkı yerine koymaktır. Kimsenin hakkını yemedikten başka, kim olursa olsun, muhtaç olanlara mümkün olan yardımı yapmak, nafaka ve sadaka vermek ve diğer iyilik ve hayır türlerinden biriyle bakmaktır. Muhtaç olan akrabanın insanda bir hakkı olacağı gibi, geçimsiz kalmış bir çaresizin, yolda kalmış bir yolcunun bütün toplumda bir hakkı vardır. Dolasıyla bunları gözetecek kurumlar yapılmalıdır.)

39. İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz riba (faiz), Allah yanında artmaz. Allah rızasını murat ederek verdiğiniz zekât ise, kat kat katlayanlar işte on (u veren)lerdir.

(Bazıları ribadan maksat, bildiğimiz riba yani faiz olduğunu söylemişlerdir ki açık olan da budur. Bazıları da, fazlasıyla karşılığı gözetilerek verilen fazla hediyeler, bahşişler olduğunu söylemişlerdir ki bu mana, İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir. Buna göre fazlasıyla karşılığı gözetilerek verilen hediyeler, bir tür faizciliğe benzetilerek yerilmiş olacağından, bunun gerekli sonucu olarak faizin yasaklanmasında daha açık olmuş olur.)

40. Allah O'dur ki sizi yarattı, sonra da size rızık verdi, sonra sizi öldürür, sonra sizi diriltir. Hiç sizin ortaklarınızdan bunlardan birini yapacak var mı? Çok uzak ve çok yüksektir o Sübhân, onların şirk koşmasından.

41. Yaptıklarının bazısını kendilerine tattırmak için, insanların ellerinin kazandığı ile karada ve denizde fesat meydana geldi. Gerek ki dönerler.

(İnsanlar yaptıklarının tam karşılığını âhirette tadacaklar, asıl cezasını orada çekecekler. Fakat amellerinin acısını biraz tatsınlar da tevbe edip şirkten vazgeçerek fıtrat dinine, hak tevhide, salih kişiler olmaya dönsünler diye bu dünyada da biraz kendilerine tattırılır.)

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ
كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ
أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾ مَنْ كَفَرَ
فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ
الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ
﴿٤٥﴾ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ
رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ
فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا
عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾ اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا
فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ
مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ
﴿٤٨﴾ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ
﴿٤٩﴾ فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

وَلَئِنْ

42. De ki: "Yeryüzünde bir gezin de bakın, bundan evvelkilerin sonu nasıl olmuş?" Onların çoğu müşrik idiler.

(Şirk koşmakla, Allah'ın hikmetine karşı hükümler koymağa kalkışmakla Allah'tan kurtulmanın çaresini bulamadılar, sonunda ister istemez Allah'ın hükmüne boyun eğerek kahrolup gittiler.)

[Âyetin son cümlesinden şu da anlaşılıyor ki, dünya azabı geldiği zaman sadece müşriklere gelmez. Nitekim yüce Allah, Enfâl, 8/25 âyetinde meâlen: "Ve öyle bir fitneden sakının ki, hiç de içinizden yalnız zulmedenlere dokunmakla kalmaz" buyurmuştur. Bu azap, mükellef olmayan küçük çocuklara ve delilere de isabet eder, tabir caizse, kurunun yanında yaş da yanar.]

43. Böyle de de yüzünü o doğru ve sabit dine tut (mağa devam et,) Allah'tan reddine hiç çare olmayan bir gün gelmezden evvel ki, o gün hep ayırt olurlar.

[Bir kısmı cennete girer, bir kısmı Cehenneme atılır.]

44. Her kim küfrederse, küfrü kendi aleyhinedir. Her kim de salih amel işlerse, sırf kendileri için döşemiş olurlar.

[Kim dünyada Allah'ı inkar ederse cezası ona aittir. Bu ceza, ebedi Cehennemdir. Allah'ın rızasını elde etmek için bir Allah inancına bağlı kalarak ihlasla amel edenlere gelince, onlar da cennetteki yerlerini hazırlayıp döşemiş olurlar.]

45. Çünkü Allah, iman edip de salih salih işler yapanlara lütfundan mükafat verecek. Çünkü O, kafirleri sevmez.

[Âyette, Allah'ın vereceği mükafatın, ilahi bir lütuf olduğu ifade ediliyor. Nitekim Ehli sünnete göre, yüce Allah'ın, kullarını mükafatlandırması kendisine vacip olmayıp lütfunun bir eseridir. Yani kulu cennete asıl sokacak olan, kendi ameli değil, Allah'ın lütfudur. Onun içindir ki kul, ameline güvenmemelidir.]

46. Ve O'nun âyetlerindendir müjdeciler halinde rüzgarlar göndermesi ki hem rahmetinden size tattırmak için, hem emriyle gemiler akmak için, hem arayıp lütfundan kazanmanız için, hem gerek ki şükredesiniz diye.

[Bütün rüzgarlar, mutlaka yağmur habercisi değildir. Onun içindir ki hava bulutlandığı zaman Rasûlullah (s.a.v)'ın rengi değişir, içeri girer çıkar, öteye beriye gider gelirdi. Yağmur yağınca rahatlardı. Sebebi sorulunca: "Belki bu bulut, Âd kavminin dediği gibi bir buluttur" der ve: "Derken o azabı, vadilerine doğru gelen bir bulut halinde görünce: 'Bu, dediler, ufukta beliren bir bulut, bize yağmur yağdıracak" meâlindeki Ahkâf, 46/24 âyetini okurdu. Müslim, İstiska 15. Adı geçen âyetin açıklamasına bakınız.]

47. Andolsun, senden evvel bir çok peygamberi kavimlerine gönderdik de onlara delillerle vardılar. Bunun üzerine suç işleyenlerden intikam aldık. Müminlere ise yardım etmek, üzerimize bir hak oldu.

[Bu âyet, rüzgarların gönderilmesiyle ilgili iki âyet arasında peygamberi rahatlatmak, teselli etmek, ona yardım vaat etmek ve inkarcıları tehdit etmek için gelmiştir.]

48. Allah O'dur ki rüzgarları gönderir de onlar bir bulut savururlar, derken onu semada nasıl dilerse öyle serer, parça parça da eder, derken yağmuru görürsün aralarından çıkar. Derken onu kullarından kimlere diliyorsa döküverdimi derhal yüzleri gülüverir...

[Allah, o yüce varlıktır ki kendi lütfundan rüzgarları gönderir, o rüzgarlar buhar ve dumanları hareket ettirerek bazılarını bazılarıyla kaynaştırır, sonunda onlar sıkışır, bulut halini alırlar. Rüzgarlar o bulutları hareket ettirerek, yüce Allah'ın dilediği şekilde gökyüzüne serer. Dilerse onları ince, kalın, uzun ve kısa olarak gökyüzünde parça parça eder. Bulutları yayıp gökyüzünü kuşattıktan sonra, görürsün ki yağmur taneleri o bulutların aralarından çıkar. İşte bunda, yüce Allah'ın ne dilerse yaptığına açık delil vardır. Ve o yağmur sularından yüce Allah'ın dilediği kullarına isabet edince onlar, bunu ucuzluk ve bolluğa alâmet saydıklarından sevinir ve bunu bir müjde kabul ederler.]

49. Önce, o kendilerine indirilmeden evvel ümidi kesmiş, ümitsizliğe kapılmış iseler de.

50. Şimdi bak, Allah'ın rahmetinin eserlerine! Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor? Şüphe yok ki O, her halde ölüleri diriltir. Daha da her şeye gücü yetendir O.

[Burada "Allah'ın rahmeti"nden maksat, yağmurdur. Çünkü Allah yağmuru, yaratıklarına rahmeti sayesinde indirmiştir. Buna göre mana şöyledir: "Yağmurun bitkilere, ağaçlara ve değişik meyve ve çiçeklere olan etkilerine bir bak! Ölümünün ardından yeryüzüne nasıl eşsiz bir hayat veriyor!"]

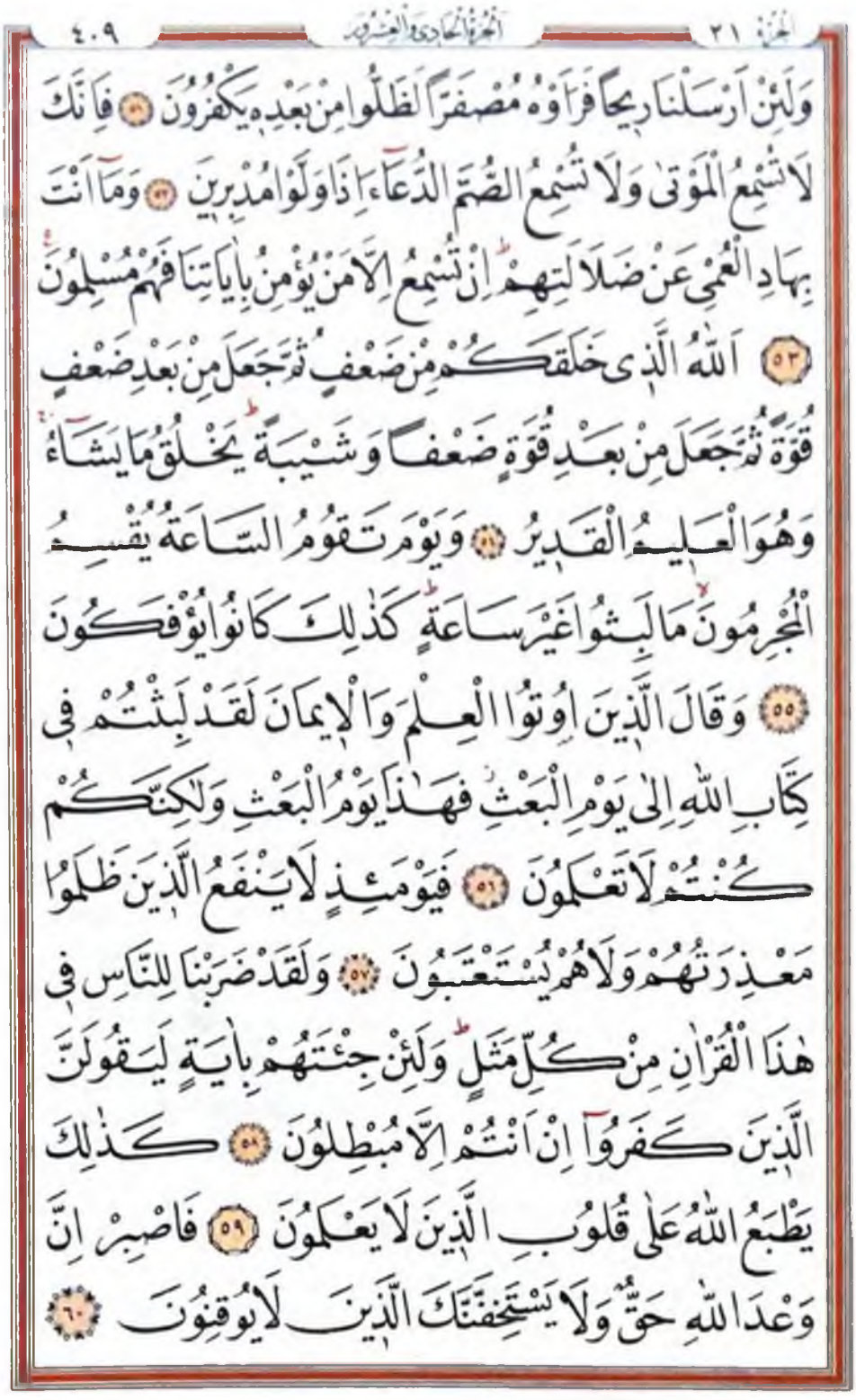
وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾ فَإِنَّكَ
لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أَنْتَ
بِهَادِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ ۖ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ
﴿٥٣﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ
قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۖ
وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴿٥٤﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ
الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ ۚ كَذَٰلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ
﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي
كِتَابِ اللَّهِ إِلَىٰ يَوْمِ الْبَعْثِ ۖ فَهَٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَٰكِنَّكُمْ
كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا
مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي
هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ
يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ
وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

51. Andolsun bir rüzgar göndersek de onu –o rahmet eserini– sararmış görseler, mutlak onun arkasından nankörlüğe başlarlar.

[Allah'a yemin olsun ki, sıcak olsun soğuk olsun, zarar veren bir rüzgar göndersek de kafirlerin ekinini bozsa ve o rüzgarın etkisiyle onu yeşil iken sararmış, kurumağa ve yok olmağa yüz tutmuş görseler, hemen hiç durmadan nankörlüğe başlarlar. Yani kafirlerin Allah'a güvenleri yoktur. Şayet kendilerine hayır ve bolluk gelse, bundan dolayı şükretmezler ve O'na itaat etmezler de aşırı derecede sevinirler. Hoşlanmadıkları en basit bir şey başlarına gelse, sabredecekleri yerde sızlanırlar, nimetleri veren Allah'ı inkara kalkışırlar, bağışlanmalarını isteyip de O'na sığınmazlar. Ama müminin durumu böyle değildir. Zira o, nimet anında şükreder, bela ve sıkıntı anında sabreder. Allah'ın rahmetinden ümit kesmez ve gece gündüz o nimeti elde etmek için Allah'tan mağfiret dileyerek O'na sığınır.]

52. Çünkü sen, ölülere işittiremezsin, arkalarını dönmüş giderlerken o daveti sağırlara da işittiremezsin.

[Burada ölülerden maksat, kalpleri ölmüş olan veya ölü hükmünde olan kafirlerdir. Çünkü hakka karşı duygu ve şuurlarını kapattıkları için ölüye benzerler. Daveti hiç duyamayacaklarını ifade etmek için, "sağırlara işittiremezsin" denilmeyip "arkalarını dönüp giderlerken işittiremezsin" denilmiştir. Çünkü yüzü muhataba dönük olan sağır, sözü işitmese de hareketler vasıtasıyla ondan bir şey anlayabilir. Ama sırtı dönük sağır, asla bir şey anlayamaz.

Ölülere işittirilemeyeceğini haber veren bu âyet, Hz. Peygamber'in ölüler hakkında söylediği, "siz, onlardan daha fazla işitemezsiniz" (Buhârî, Cenaiz 86; Müslim, Cennet 76, 77) ve "Ölü dirilerin ayak seslerini işitir" (Ahmed, 2/445) hadisleri ile çelişmez. Çünkü bu âyetten maksat, kafirlerin işitemeyeceği değil, öğüt ve ibret alacak şekilde işitemeyeceğidir.]

53. Körleri de şaşkınlıklarından kurtarıp onlara yol gösterici değilsin. Sen ancak âyetlerimize iman edeceklere işittirirsin de onlar İslam'a gelir, selameti bulurlar.

54. Allah, o güçlü varlıktır ki sizi bir zayıflıktan yaratmakta, sonra zayıflığın arkasından bir kuvvet yapmakta, sonra da kuvvetin arkasından bir zayıflık ve bir saç aklığı yapmakta. Neyi dilerse yaratıyor. O öyle alim, öyle kadir.

[Ey insanlar! Allah odur ki, sizi zayıf bir asıl olan meniden yarattı. Sonra sizi cenin, bebek, süt emen çocuk ve sütten kesilmiş olmak üzere çeşitli hallerden geçirdi. Bunlar, insanın son derece zayıf durumlarıdır. Sonra sizi çocukluk zayıflığı içindeyken size gençlik kuvvetini verdi. Sonra da bu gençlik kuvvetinin ardından yaşlılık ve ihtiyarlık zayıflığını verdi. Allah zayıflık, kuvvet, gençlik ve ihtiyarlıktan dilediğini yaratır. O, yarattıklarını idare etmeyi bilir, dilediğini de yapabilecek güce sahiptir.]

55. O gün ki Saat gelir, kıyamet kopar, suçlular [kabirlerde] bir saatten fazla durmadıklarına yemin ederler. Daha önce de böyle çevriliyorlardı.

[Yani daha önce dünyada da haktan ve doğruluktan alıkonuyorlar ve batıla, iftira ve yalana itiliyorlardı. Başka bir deyişle, dünyada yalan söyledikleri gibi âhirette de yalana sarılırlar.]

56. Kendilerine ilim ve iman verilenler de demektedirler ki: "Allah bilir ki, Allah'ın kitabınca tekrar dirilme gününe kadar durdunuz. İşte bu, tekrar dirilme günü. Fakat siz bilmiyordunuz."

[İlim ve iman ehli akıllılar onlara cevap olarak ve onları yalanlayarak derler ki: Andolsun siz, Allah'ın ezeli ilminde takdir ettiği süre içerisinde tekrar diriltileceğiniz güne kadar kaldınız. İşte bu, inkar ettiğiniz yeniden dirilme günüdür. Ama siz gerçeği arayıp bulmada ve ona uymada geç kaldığınız için, onu tasdik etmediniz.]

57. Artık o gün, zulmedenlere mazeretleri fayda vermez ve dertlerinin çaresine bakılmaz.

[Yani Allah'ın razı olacağı işleri yapmak için dünyaya geri dönme istekleri kabul edilmez. Zira iş işten geçmiş, tevbe edip iyi işler yapma fırsatı kaçmıştır.]

58. Andolsun ki bu Kur'ân'da insanlara her türlü meselden temsiller getirdik. Yemin ederim ki sen, onlara başka bir âyet de getirsen o küfredenler yine diyecekler ki: "Siz her halde batıla dalanlarsınız."

[Sen ve arkadaşların, batıl ve yaldızlı sözlerle bizi kandırıyorsunuz.]

59. İlmin kıymetini bilmeyenlerin kalplerini Allah, öyle mühürler.

60. Şimdi sen sabret, çünkü Allah'ın vaadı muhakkak haktır. Ve sakın kesin bilgi ve inanç sahibi olmayanlar seni endişeye düşürerek gevşekliğe sevketmesin.

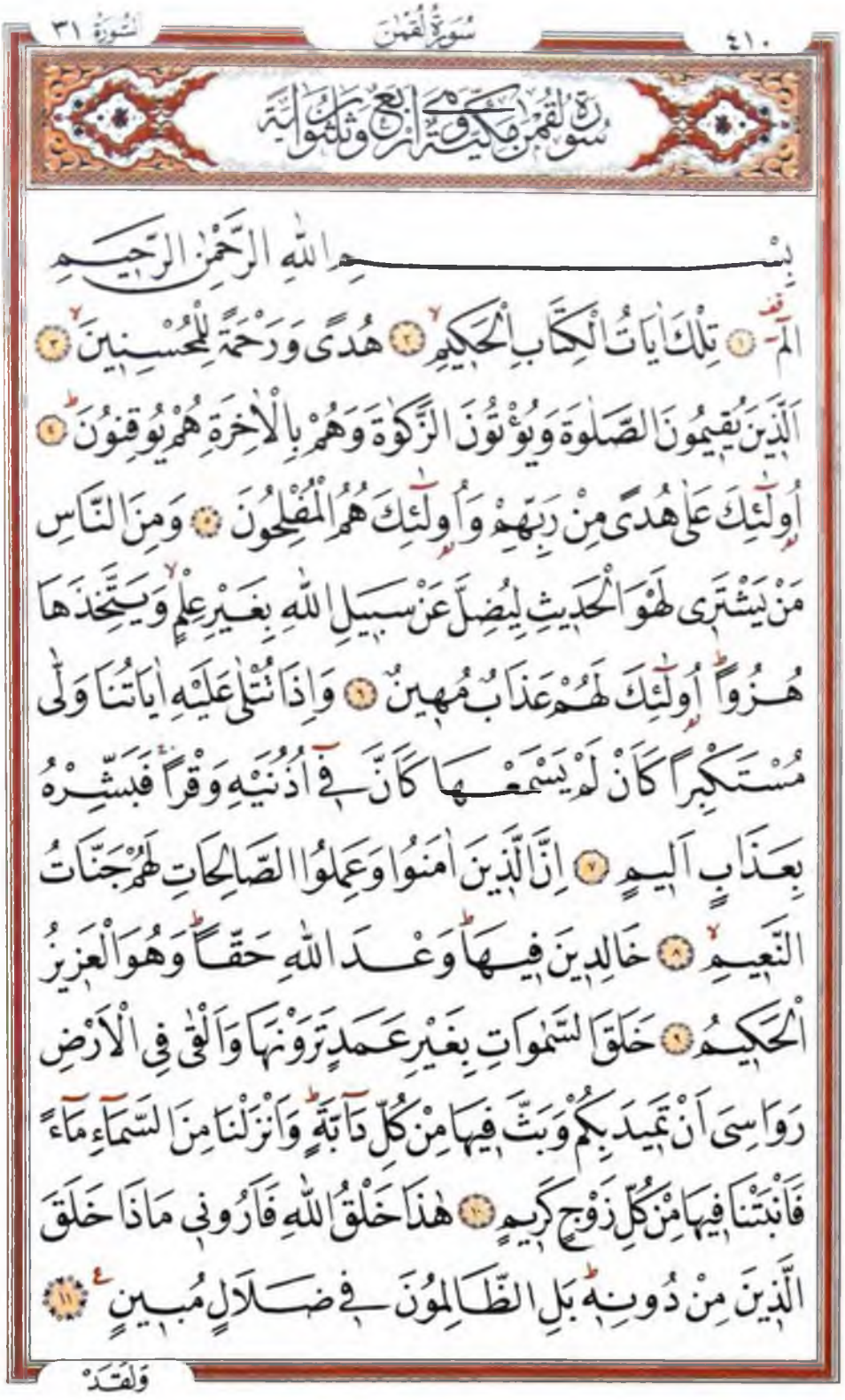

31
LOKMAN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 34 âyettir.

[İçinde Lokmân hekim kıssası anlatıldığı için Lokmân sûresi ismi verilen bu mübârek sûre de Mekke döneminde inen diğer sureler gibi inanç konusunu ele alır ve imanın üç esası olan Allah'ın birliği, peygamberlik ve öldükten sonra dirilme konularına ağırlık verir.

Sûrede anlatılan Lokmân kıssası, hikmetin faziletini, yüce Allah'ı ve sıfatlarını tanımanın sırrını, şirki yermeyi, güzel ahlakı emretmeyi, çirkin ve güzel olmayan şeyleri yasaklamayı ve Allah'ın Lokmân'a söylettiği kıymetli öğütleri kapsar.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Mîm.

2. Bunlar sana o hikmetli kitabın âyetleri.

3. Hidayet ve rahmet için (indirildi), o (güzellik yapan) muhsinlere...

("Muhsinlere" demek, bu Kur'ân'da indirildiği üzere amelde ihsan yapanlara, demektir. Bakara Sûresinin ikinci âyetinde, "takva sahipleri için hidayetin ta kendisi" buyrulmuştu. Burada ise "o muhsinlere hidayet ve rahmet için" buyruluyor. Nisâburi, Tefsirinde der ki: "Burada muhsinin denildiği için bir de rahmet ziyade edilmiştir. Çünkü ihsan mertebesi, takvanın üstündedir. Zira peygamber (s.a.v): "İhsan, Allah'ı görüyormuşsun gibi O'na ibadet etmendir" buyurmuştur. Bkz. Buhârî, Tefsiru Sûre 31/2, İman 37; Müslim, İman 57. Yüce Allah da: "Allah, takva sahipleri ve ihsan ile amel edenlerle beraberdir" "Nahl, 16/128" ve: "İhsan ile iş yapanlara en güzeli ve bir de ziyade var" "Yûnus, 10/26" âyeti kerimeleriyle buna işaret etmiştir.)

4. ..Ki onlar namazı kılar ve zekâtı verirler. Âhirete de onlar kesin inanırlar.

5. İşte bunlar, Rablerinden bir hidayet üzeredir. Ve işte bunlardır o felah bulanlar.

6. Bayağı insanlardan kimi de vardır ki, Allah yolundan bilmeyerek saptırmak ve onu eğlence yerine tutmak için laf eğlencesi satın alır. İşte bunlara, küçük düşürücü bir azap vardır.

(Lehvi hadis= laf eğlencesi: eğlence söz, yani insanı oyalayan, işinden alıkoyan sözler, asılsız hikayeler, masallar, romanlar, tarih kılıklı efsaneler, güldürücü lakırdılar, gevezelikler, şarkı sözleri gibi eğleyici sesler, demektir.

Bu âyetin iniş sebebinde deniliyor ki: Nadr b. Haris, ticaret maksadıyla İran'a gidiyor, Acemlerin hikayelerini, efsane kitaplarını getiriyor ve bunları Kureyş'e okuyarak: "Muhammed size Âd ve Semûd hikayeleri söylüyor, gelin ben size Rüstem'in, İsfendiyar'ın, Kisraların hikayelerini anlatayım" diyor ve böylece bir çoklarının Kur'ân dinlemesine engel oluyordu.

Tefsircilerin çoğu bunu "şarkı" ile tefsir etmişler ise de araştırmacı alimlerin tercihi, görünen (zahiri) şekli üzere genel olmasıdır.) [Nitekim Zemahşeri şöyle der: "Hayırlı ve manalı şeylerden alıkoyan her batıl şeye "Lehv" denilir. Buna göre Lehvi hadis: aslı astarı olmayan şeyler söyleyerek gece sohbetleri yapmak, hurafe ve komik şeyler anlatmak, fuzuli ve gereksiz sözler konuşmaktır.]

7. Karşısında âyetlerimiz okunduğu vakit de kibirlenerek ensesini döner, sanki onları işitmemiş, sanki kulaklarında bir ağırlık varmış. Sen onu, elem verici bir azap ile müjdele.

8. Fakat iman edip de iyi işler yapanlar, şüphesiz onlara Naîm cennetleri var...

9. ..İçlerinde ebedî kalmak üzere. Doğrusu Allah'ın vaadı bu. Ve azîz O'dur, hakîm O.

10. Gökleri direksiz yarattı, onları görüyorsunuz. Yeryüzüne de sizi çalkalar diye ağır baskılar (dağlar) bıraktı. Ve onda her bir canlıdan üretti. Hem gökten bir su indirdik de her hoş çiftten yetiştirdik.

[Âyet, ilmin henüz son devirlerde keşfedebildiği, bitkilerin erkekli dişili birer çift olduğu gerçeğine işaret etmektedir. Erkeklik ve dişilik özelliği bir tek çiçekte bulunabildiği gibi, bir gövdedeki iki ayrı çiçekte veya iki gövdede ya da iki ayrı bitkide bulunabilmektedir.]

11. İşte bu, Allah'ın yarattığı. Haydi gösterin bana O'ndan berikiler ne yaratmış? Fakat o zalimler, apaçık sapıklık içindeler.

(Yani yaratma ve ilahlık kavramlarına haksızlık ederek zalim olan, Allah'a ortak koşan müşrikler, açık bir sapıklık içindedirler. Açık olan bir hakikattan sapıyorlar ki bunlarda iki sebeple haksızlık ve şaşkınlık vardır. Bir taraftan yaratılmışa yaratıcı güç isnat ederek, "filan şunu yarattı, filan bunu yarattı" diye yalan söylerler, bir taraftan da hiçbir şey yaratmadığı bilinen nesnelere taparlar.

Burada şu soru akla gelebilir: "İlim ve hikmet, fen ve sanat sayesinde insanlar bazı şeyler yapmıyorlar mı? Bunlar, birer yaratma değil midir?" Buna karşı, hikmetin Allah vergisi olduğu ve dolayısıyla hikmet ile yapılan şeylerin de yaratıcısı Allah olduğu bilinerek O'na şükür edilmesi gerekeceği ve hikmet sahibi olanın gözünde de şirkin çok büyük bir zulüm olduğu anlatılarak buyruluyor ki:)

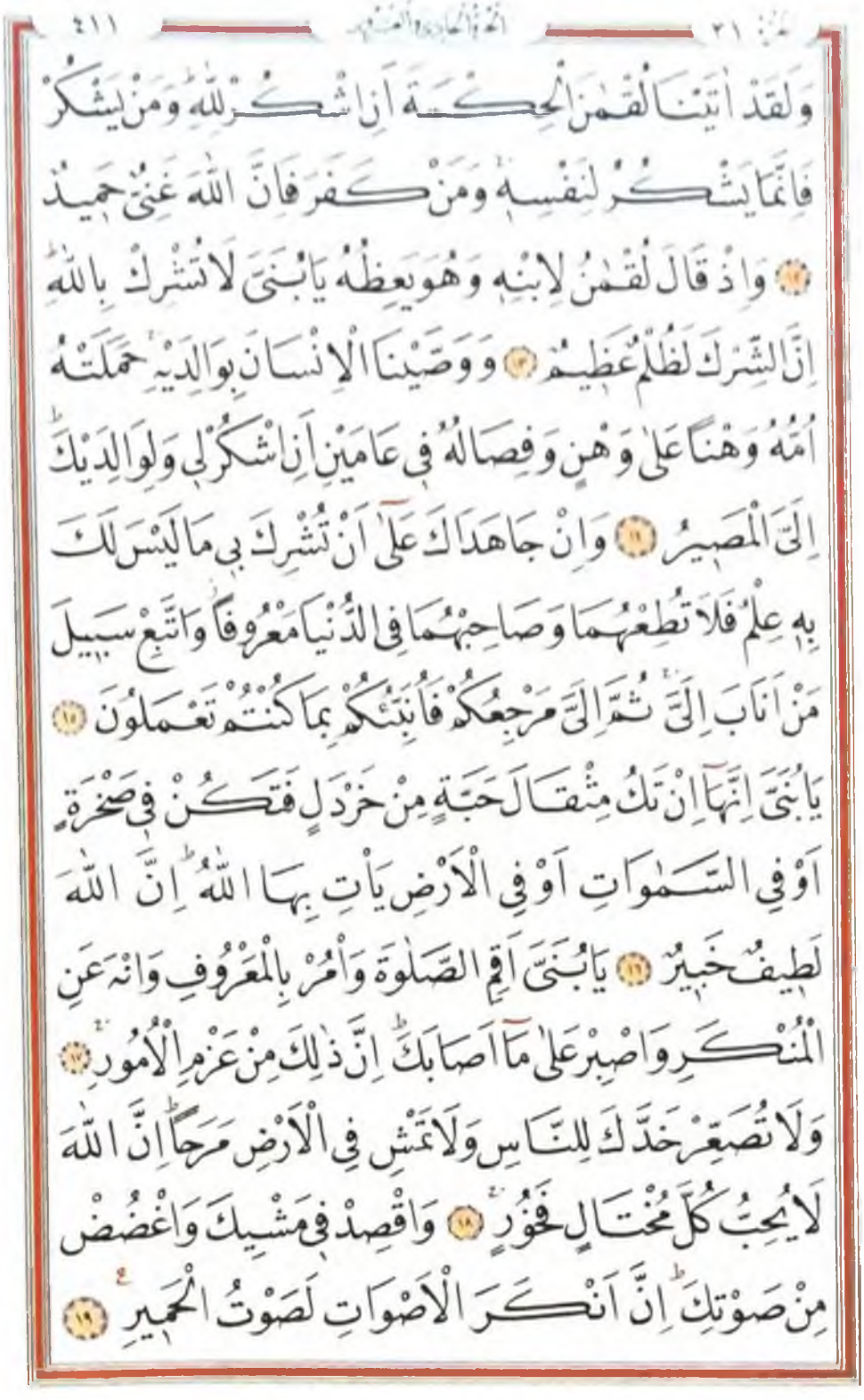

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ۭ وَمَنْ يَّشْكُرْ
فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ
۝١٢ وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِهٖ وَهُوَ يَعِظُهٗ يٰبُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ ۭ
اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ۝١٣ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ ۚ حَمَلَتْهُ
اُمُّهٗ وَهْنًا عَلٰي وَهْنٍ وَّفِصٰلُهٗ فِيْ عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ لِيْ وَلِوَالِدَيْكَ ۭ
اِلَيَّ الْمَصِيْرُ ۝١٤ وَاِنْ جَاهَدٰكَ عَلٰٓي اَنْ تُشْرِكَ بِيْ مَا لَيْسَ لَكَ
بِهٖ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوْفًا ۡ وَّاتَّبِعْ سَبِيْلَ
مَنْ اَنَابَ اِلَيَّ ۚ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝١٥
يٰبُنَيَّ اِنَّهَآ اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِيْ صَخْرَةٍ
اَوْ فِي السَّمٰوٰتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يَاْتِ بِهَا اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ
لَطِيْفٌ خَبِيْرٌ ۝١٦ يٰبُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ وَانْهَ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰي مَآ اَصَابَكَ ۭ اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ ۝١٧
وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرٍ ۝١٨ وَاقْصِدْ فِيْ مَشْيِكَ وَاغْضُضْ
مِنْ صَوْتِكَ ۭ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيْرِ ۝١٩

12. Andolsun ki, Lokman'a: "Allah'a şükret" diye hikmet verdik. Ve her kim şükrederse kendi lehine eder. Her kim de nankörlük ederse, her halde Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, hamd edilmeğe layıktır.

(Rivayete göre Lokman, Âzer evladından olup Eyüb (a.s)'ün kızkardeşinin veya teyzesinin oğlu imiş, uzun süre yaşamış, Davud (a.s)'a yetişmiş ve ondan ilim almış ve o peygamber gönderilmeden evvel fetva da vermiş. Sanat sahibi imiş, İsrailoğullarında kadılık ettiği de söylenmiş. Nebi olduğunu söyleyenler var ise de çoğunluk, nebi değil hakîm (bilge) olduğu görüşündedir. Her nebi hakîm ise de her hakîm nebi değildir. **Hikmet**: *İllet ve sebepleri bilerek gayeye isabet edecek şekilde ameli ilme, ilmi amele uygun düşürmektir.)*

13. Hani Lokman da oğluna demişti, ona vaaz ediyordu: "Yavrum! Allah'a şirk koşma. Çünkü şirk, çok büyük bir zulümdür."

(Şirk önce, bir zulüm ve haksızlıktır. Çünkü zulüm, bir şeyi, konulması gereken yerden başka bir yere koymaktır. Allah'ın hakkını Allah'tan başkasına vermektir. Aynı zamanda İsrâ, 17/70 âyeti manasınca Allah'ın saygın kıldığı, şeref verdiği insanı, yaratılmışa ibadet ettirerek zelil duruma düşürmektir. Sonra şirk, büyük bir zulümdür. Çünkü ilahlığı, hiç yeri olmayan ve olmasına hiçbir şekilde imkan bulunmayan bir yere koymaktır.)

14. Gerçi, "bana ve ana-babana şükret" diye, biz insana ana ve babasını da tavsiye ettik. Anası onu zayıflık zayıflık üstüne taşıdı, süt kesimi de iki sene içindedir. Dönüş ise banadır.

15. Bununla beraber o ikisi de sana, sence hakkında bir ilim olmayan hiçi (olması imkansız bir şeyi) bana ortak koşturmağa uğraşırlarsa o vakit onlara itaat etme ve kendileriyle dünyada iyi arkadaş ol da bana yüz tutanın yolunu tut. Sonra dönüp bana geleceksiniz de ben size yaptıklarınızı haber vereceğim.

("Kendileriyle iyi arkadaş ol" demek, isyana dalmadan şeriatın razı olacağı, kerem ve insanlığın gerektireceği şekilde sohbetlerinde bulun, demektir. Mesela, yemek, içmek, giymek gibi ihtiyaçlarını yerine getirmek, eziyet etmemek, ağır söylememek, hastalıklarında bakmak, vefatlarında defnetmek gibi, dünyada olacak yardımları yap.

Sa'd b. Ebi Vakkas, müslüman olunca anası: "Eğer sen bu yeni dini bırakmazsan, yemin olsun ki ben yemem, içmem, sonunda ölürüm. Sen de benim yüzümden: Hey anasının katili, diye kötü namlı olursun" demiş, o da: "Yapma ana! Ben bu dini hiçbir şey için terk etmem" demiş, anası iki gün iki gece yememiş, güçsüz kalmış. Bunu gören Sa'd: "Anacığım! Bilesin ki vallahi yüz canın olsa da birer birer çıksa ben bu dini hiçbir şey için terkedemem, artık dilersen ye, dilersen yeme" demiş, bunun üzerine anası yemeğini yemiş. İşte bu iki âyet ve yahut ikinci âyet, bu sebeple inmiştir.)

16. "Yavrum! Haberin olsun ki, yaptığın, bir hardal tanesi ağırlığı olsa da bir kaya içinde veya göklerde veya yerin dibinde gizlense Allah onu getirir, terazisine koyar. Çünkü Allah, kudreti en gizli şeylere yetişen, her şeyden haberdar olandır."

17. "Yavrum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten nehyet ve başına gelene sabret. Çünkü bunlar, azmedilecek işlerdendir."

(Yavrum! Kendini olgunluğa erdirmek için namazı devamlı kıl, başkalarını olgunluğa erdirmek, toplumu doğruluğa götürmek için iyiliği emret, kötülükten nehyet. Başına her ne gelirse ona da sabret. Yani iyiliği emretmek, kötülükten nehyetmek kolay değildir, bu yüzden başına bazı musibetler gelebilir ve onlara sabretmek gerekir.

Umeyr b. Habib, oğullarına şöyle vasiyet etmiştir: "Her hangi biriniz, iyiliği emretmek ve kötülükten nehyetmek isterse ondan önce eziyete hazırlansın ve Allah'tan sevap alacağına kesin inansın. Çünkü her kimin Allah'tan sevaba kesin inancı olursa, dokunan eziyeti duymaz.")

18. Hem insanlara avurdunu şişirme ve yeryüzünde çalımla yürüme. Çünkü Allah, öğüngen, kurulganın hiçbirini sevmez.

*(**Tas'îr**: Boynu dertli deve gibi başını yana bükmek, demektir ki kibirli kimselerin halidir. Dilimiz de buna avurt etmek veya kasılmak denir.*

Bu âyete, "insanlara yanağını eğme, boyun eğme, yani kendini zelil duruma düşürme" manasını veren de olmuştur. Ancak sözün akışına uygun olan evvelkisidir.)

19. Gidişinde orta halli ol, sesini alçalt. Çünkü seslerin en kötüsü, her halde eşek sesidir.

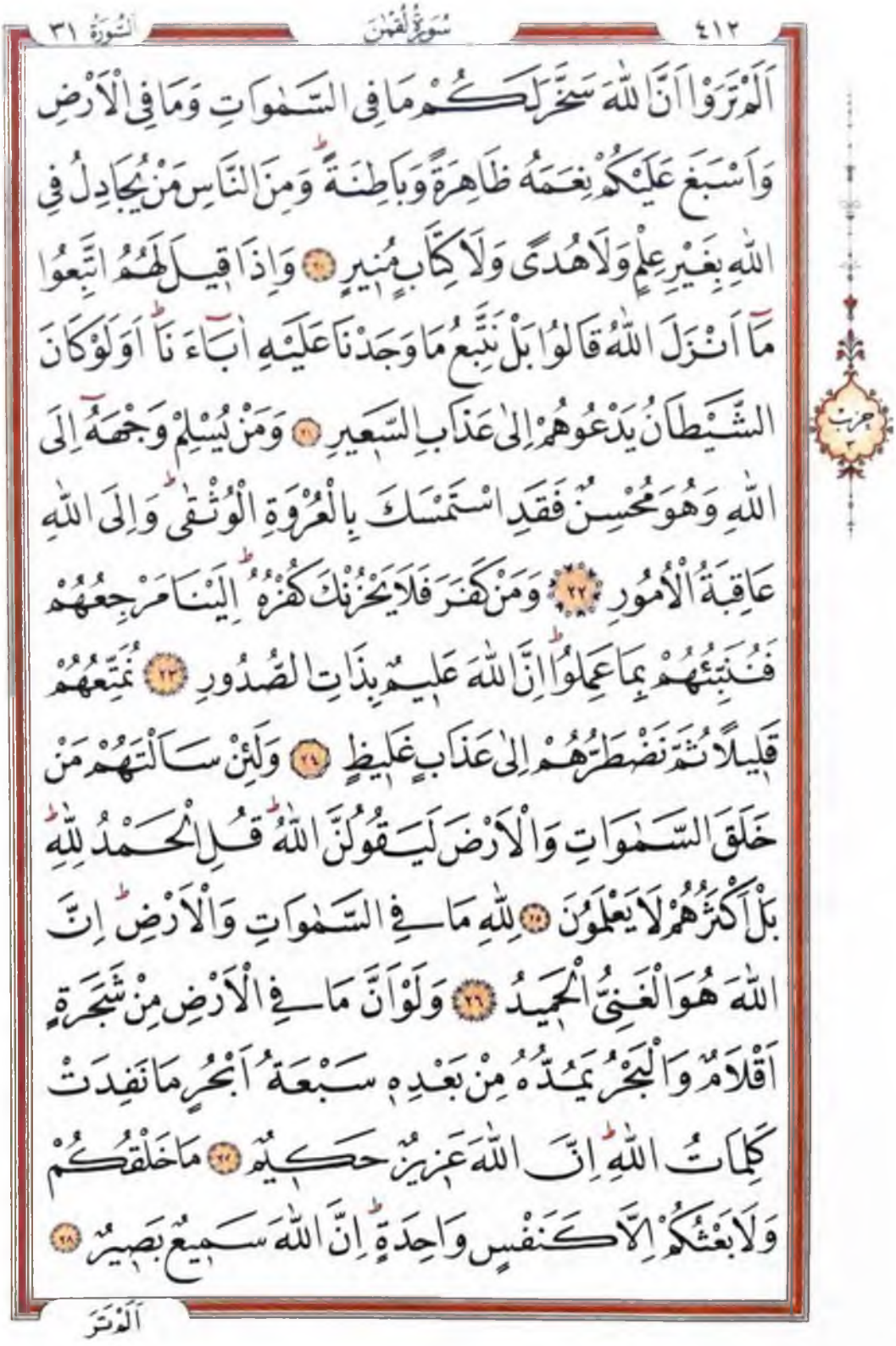
أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي
اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا
مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۗ أَوَلَوْ كَانَ
الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾ وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى
اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ ۗ وَإِلَى اللَّهِ
عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهُ ۚ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ
فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾ نُمَتِّعُهُمْ
قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٢٤﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ
خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ
بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّ
اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ أَنَّ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ
أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ
كَلِمَاتُ اللَّهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾ مَا خَلْقُكُمْ
وَلَا بَعْثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

الٓمٓ تَنزِيلُ

20. Görmediniz mi Allah, sizin için göklerdekini ve yerdekini emre hazır kılmış, üzerinize açık ve gizli halde nimetlerini sel gibi akıtıp durmakta. Bununla beraber insanlar içinde kimisi de var ki ne bir ilme, ne bir mürşide, ne de aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında mücadele ediyor.

[Allah'ın, kullarına açık halde verdiği nimetlerin, göz, kulak, dil ve diğer görünen organlar; gizli halde verdiklerinin ise kalp, akıl, anlama yeteneği ve benzeri nimetler olduğu söylenmiştir.

Âyette, Allah hakkında, hiçbir delile dayanmadan, başvuracağı her hangi bir peygamber olmadan ve elinde ilahi bir kitap bulunmadan sırf taklit yoluyla tartışan kimseler kınanmaktadır. Âyetin Nadr b. Haris, Übeyy b. Halef ve benzerleri hakkında indiği rivayet edilir. Ancak hükmü, bu vasıfları taşıyan herkesi kapsar. Aynı meâldeki Hac, 22/8 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

21. Ve kendilerine: "Allah'ın indirdiğine uyun" denildiği vakit "hayır, biz atalarımızı neyin üzerinde bulduksa onun ardınca gideriz" diyorlar. Ya şeytan onları Sair azabına davet ediyor idiyse de mi?"

[Bu soru kınama ve inkar ifade eder. Yani, babaları sapık olsa, hatta şeytan onları, şiddetli alevi olan Cehennem azabına çağırıyor idiyse, yine de onların ardınca giderler mi?]

22. Halbuki her kim, özü ihsan edici olarak yüzünü tertemiz, Allah'a tutarsa o, gerçekten en sağlam kulpa yapışmıştır. Öyle ya bütün işlerin sonu Allah'a dayanır.

[Kim Allah'ı birleyen bir mümin olarak O'na itaata yönelir, emirlerine boyun eğer ve samimi bir niyetle O'na ibadet ederse, sağlam bir ipe yapışmış olur.

Zemahşeri der ki: "Bu, temsil kabilindendir. Allah'a tevekkül eden kimsenin durumu, yüksek bir yerden sarkan ve kopmayacağından emin olunan sağlam bir ipten yapılmış en güvenilir kulpa yapışan kimsenin durumuna benzetiliyor."

Râzi de şöyle der: "En sağlam kulp, Allah katındadır. Çünkü diğer bütün kulplar kopup yok olacaktır." Ancak böyle bir kulpa tutunabilmek için de Allah'ı görür gibi ve kalben onu tanıyarak ibadet edilmesi gerektiğini âyetin baş tarafından anlıyoruz.]

23. Kim de küfrederse artık onun küfrü seni üzmesin. Onlar dönüp bize gelecekler, o vakit biz onlara bütün yaptıklarını haber vereceğiz. Her halde Allah, bütün sinelerin özünü bilir.

24. Biz onlara biraz zevk ettiririz de sonra kendilerini ağır bir azabı çekmeğe mecbur ederiz.

[Kafirlere, dünya menfaatleriyle biraz geçim sağlar, onları az bir süre yararlandırırız. Çok da yararlansalar, neticede hepsi yok olacaktır. Bu sebeple dünya nimetleri, âhiret nimetlerine oranla yok denecek kadar azdır. Sonra onları ağır bir azaba sürükleriz. Bu azap onlara, tıpkı ağır cisimleri kaldırmak gibi ağır gelir.]

25. Andolsun, sorsan onlara: "O gökleri ve yeri kim yarattı?" Her halde, "elbette Allah" diyecekler. "Elhamdülillah=Allah'a hamd olsun" de. Fakat pek çokları bilmezler.

26. Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Gerçekten Allah, evet O, öyle zengin, öyle övülmeğe layık olandır.

27. Eğer yerdeki ağaçlar hep kalem olsa, deniz de mürekkep, arkasından yedi deniz de ona destek olsa, Allah'ın kelimeleri tükenmez. Gerçekten Allah, azîzdir, hakîmdir.

[Eğer yeryüzünde bulunan bütün ağaçlar kalem yapılsa, deniz, bütün genişliğiyle mürekkep olsa, yedi deniz de ona katılsa ve bunlarla Allah'ın büyüklüğü, yüceliği ve sıfatlarını gösteren kelimeler yazılsa, o kalemler ve denizler yok olup gider fakat Allah'ın kelimeleri bitmez. Çünkü ağaçlar ve denizler sonlu, Allah'ın kelimeleri ise sonsuzdur.

Kurtubi şöyle der: "Yüce Allah, göklerde ve yerde olanları insanların emrine verdiğini ve nimetlerini tamamladığını anlattıktan sonra şuna dikkat çekti: Eğer ağaçlar kalem, denizler mürekkep olsa, bunlarla, Allah'ın birliğini ve gücünü gösteren harika sanatları yazılsa, o harika şeyler bitmez."]

28. Sizin yaratılmanız da tekrar diriltilmeniz de ancak tek bir nefis gibidir. Gerçekten Allah, her şeyi işiten ve görendir.

[Ey İnsanlar! Sizin çok oluşunuzla birlikte yaratılmanız ve diriltilip kabirlerden çıkarılmanız, sadece bir tek kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir. Çünkü Allah'ı hiç bir şey meşgul etmez. Herkesin var edilmesi için irade ve kudretinin onlara yönelmesi yeterlidir. Az veya çok olsunlar, hepsi "ol" demesiyle oluverir.]

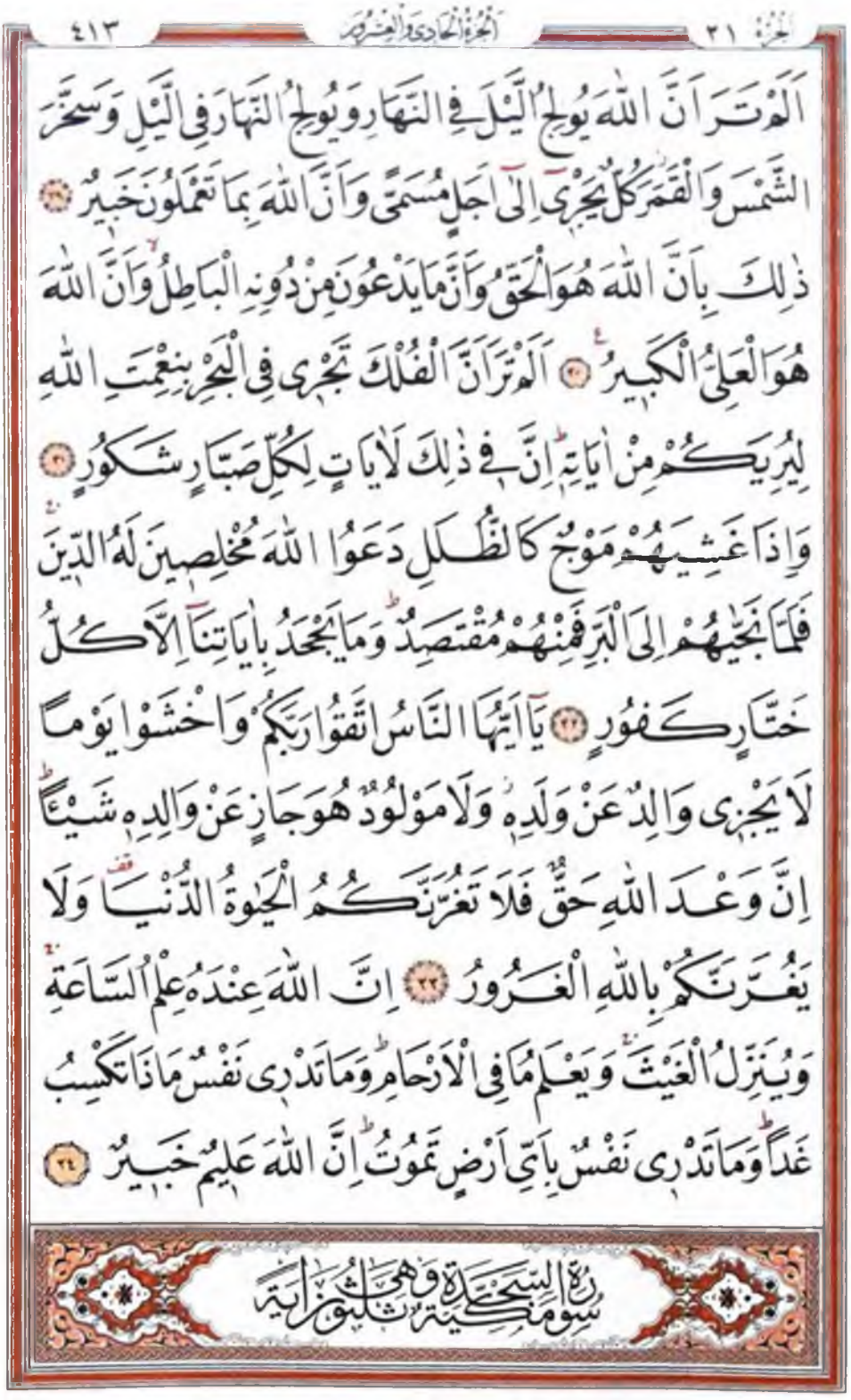
اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَّجْرِيْٓ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى وَّاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿٢٩﴾
ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهِ الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ
هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيْرُ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِيْ فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ
لِيُرِيَكُمْ مِّنْ اٰيٰتِهٖ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴿٣١﴾
وَاِذَا غَشِيَهُمْ مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ
فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا كُلُّ
خَتَّارٍ كَفُوْرٍ ﴿٣٢﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا
لَّا يَجْزِيْ وَالِدٌ عَنْ وَّلَدِهٖ وَلَا مَوْلُوْدٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَّالِدِهٖ شَيْـًٔا
اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا
يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ﴿٣٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗ عِلْمُ السَّاعَةِ
وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ وَمَا تَدْرِيْ نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ
غَدًا وَمَا تَدْرِيْ نَفْسٌ بِاَيِّ اَرْضٍ تَمُوْتُ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ خَبِيْرٌ ﴿٣٤﴾

سُوْرَةُ السَّجْدَةِ وَهِيَ ثَلٰثُوْنَ اٰيَةً مَّكِّيَّةٌ

29. Görmedin mi Allah geceyi gündüze sokuyor, gündüzü geceye sokuyor ve Güneşi ve Ayı emre boyun eğdirmiş. Hepsi belirlenmiş bir ecele doğru akıp gidiyor. Ve gerçekten Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

[Ey Muhatap! Görmüş derecesinde kesin bir bilgiyle bilmedin mi ki, yüce Allah, gecenin karanlığını gündüzün aydınlığına, gündüzün aydınlığını da gecenin karanlığına sokuyor, ezeli hikmeti gereği birini artırıp diğerini eksiltiyor. Ay ve güneşi doğacak ve batacak şekilde yaratmış, her biri kendi yörüngesinde belli bir vakte kadar yürüyor. Bilmiyor musun ki Allah, bütün yaptıklarınızdan da haberdardır. Hiçbir şey O'na gizli kalmaz.]

30. Bu şundan: Çünkü Allah, gerçek hak O, O'ndan başka çağırdıklarınız hep batıl. Ve gerçekten Allah, tek yüksek, tek büyük O.

[Allah bu zikredilenleri yapmıştır ve yapıyor.

Zira O gerçek ilahtır. Bunları yapmağa ancak O'nun gücü yeter. Müşriklerin, Allah'ı bırakıp da ilah diye taptıkları şeyler batıl olup hep yok olmağa mahkûmdur. Bütün bunlar, Allah'ın sıfatlarının yüce, zatının ulu olduğunu bilmeniz içindir.]

31. Baksan al Size âyetlerinden (bir kısmını) göstermek için Allah'ın nimetiyle, gemilerin denizde akışına! Şüphe yok ki bunda pek sabırlı ve çok şükürlü olanlar için birçok âyetler vardır.

[Bu gemilerin emre hazır kılınmasında, sıkıntı anında çok sabırlı, bolluk anında çok şükreden her kul için ibret alınacak apaçık alâmetler vardır.]

32. Ve kara bulutlar gibi dalga onları sardığı vakit, dini, Allah'a halis kılarak yalvarırlar. Sonra onları karaya çıkardığı vakit, içlerinden doğru giden de bulunur. Bizim âyetlerimizi ancak gaddar, nankör olanlar inkar eder.

[Rivayete göre bu âyet, Mekke'nin fethi günü, deniz yoluyla kaçmak isteyen fakat fırtınaya tutulunca: "Allah beni kurtarırsa Muhammed'e dönecek ve elimi eline koyarak ondan af dileyeceğim" diyen ve fırtına dinince Mekke'ye dönerek müslüman olan Ebu Cehil'in oğlu İkrime hakkında inmiştir.]

33. Ey İnsanlar! Rabbinizden korkun ve bir günü sayın (bir günden sakının) ki, baba, çocuğu adına bir şey ödeyemez. Çocuğa gelince, o da babası adına bir şey ödeyecek değildir. Muhakkak Allah'ın vaadı haktır. O halde sakının dünya hayatı sizi aldatmasın ve sakının o aldatıcı (şeytan), sizi Allah hakkında aldatmasın.

[Zemahşeri der ki: Kişinin Allah hakkında aldatılması, Allah'ın kendisini bağışlayacağına güvenerek isyana devam etmesidir.]

34. Her halde Allah, Saat (Kıyamet) i bilmek O'nun yanındadır, yağmuru O yağdırır, rahimlerde ne var O bilir. Hiçbir nefis, yarın ne kazanacağını bilmez, hiçbir nefis hangi yerde öleceğini de bilmez. Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.

(Râzi der ki: Bazı tefsirciler, "yüce Allah bu âyet ile, beş şeyi kendisinden başkasının bilemeyeceğini haber verdi" diyorlar. Gerçi öyle, fakat kastedilen bu değildir. Çünkü yüce Allah, mesela, Tufan zamanında bir kum yığınındaki bir atomu ve rüzgarın onu doğudan batıya kaç kez naklettiğini ve nerede bulunduğunu bilir, bunu başkası bilemez. Şu halde bu beş şeyin zikredilmesinde, Allah'tan başkasının bilemeyeceği şeyler sadece bunlardır demenin bir anlamı yoktur.

Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.): "Gaybın kilitleri beştir ve onları ancak Allah bilir" buyurmuş (Buhârî, İstiska 29, Tevhid 4) ve bu âyeti okumuştur.

Bu beş şeyi Allah'tan başkası hem külli, hem cüzi olarak ayrıntılı ve kapsamlı şekilde bilemez. Allah'a mahsus olan ilim, daha gayb halinde iken her birinin durumlarını ayrıntılarıyla tam ve mükemmel bilmektir. İnsanların bunlar ve daha başka gayblar hakkında bilebileceği ilim ise, az çok delilleri ortaya çıkmış, bir yönüyle eksik bir ilimdir. Bulut, rüzgar, barometre gibi bazı emarelerden yağmur hakkında, yine bazı aletlerle ceninin konum ve hareketleri gözlemlenerek erkek veya dişi olduğu hakkında bir bilgiye sahip olmak, bunları sadece Allah'ın biliyor olmasıyla çelişmez.

Yüce Allah bütün bunları, bunlar henüz gayb halinde iken, henüz var olmağa başlamadan önce bilir. Mesela, şu anda Kıyametin ne zaman kopacağını, dünyanın hangi yöresine ne zaman ve ne miktar yağmur yağdıracağını yalnız O bilir. Bunlarla ilgili bazı delil ve alâmetler ortaya çıktıktan sonra bunlar hakkında bir bilgiye sahip olmamız, bunları sadece Allah'ın biliyor olmasıyla çelişmez.)

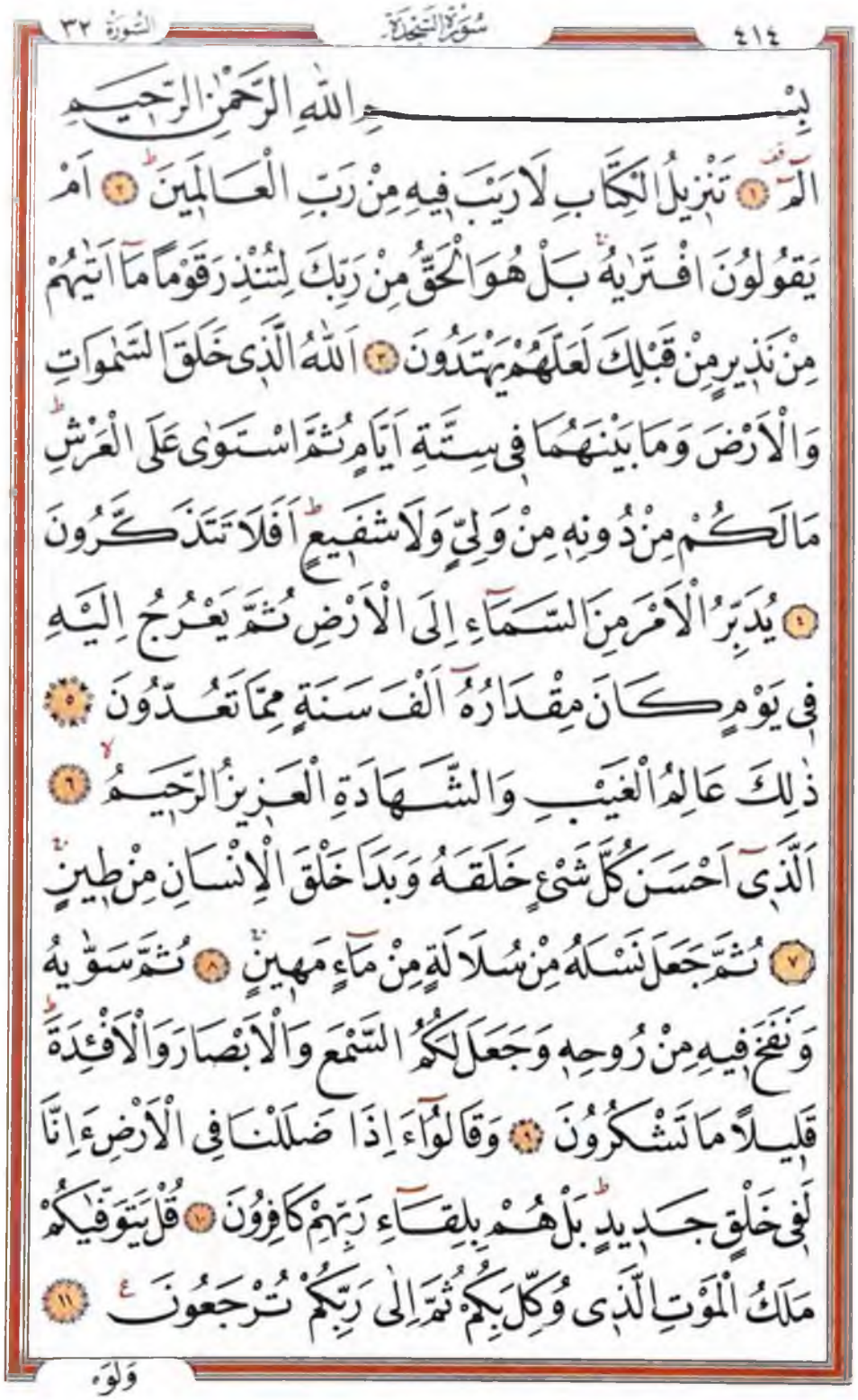

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ أَمْ
يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُم
مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۖ
مَا لَكُم مِّن دُونِهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ ۚ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ
﴿٤﴾ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ
فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾
ذَٰلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦﴾
الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِن طِينٍ
﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِن سُلَالَةٍ مِّن مَّاءٍ مَّهِينٍ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوَّاهُ
وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ
قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾ وَقَالُوا أَإِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا
لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ۚ بَلْ هُم بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ﴿١٠﴾ قُلْ يَتَوَفَّاكُم
مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

وَلَوْ

32
SECDE SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 30 âyettir.

[15.âyetinde, yüce Kur'ân'ın âyetlerini işittiklerinde, kibir göstermeden secdeye kapanan ve Rablarını hamd ile tesbih eden samimi müminlerin özelliklerini anlattığı için "Secde" ismi verilen bu mübârek sure, Kur'ân'ın Allah'tan gelen bir vahiy olduğunu vurgulayarak başlar. Daha sonra bütün varlıklarda bulunan ve Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren delilleri anlatır. Müşrikleri, öldükten sonra dirilmeyi ve hesabı inkar etmeleri hususundaki şüphelerini parlak delillerle cevaplayarak susturur.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Elif, Lâm, Mîm.

2. Bu kitabın indirilişi –şüphe yok bunda– âlemlerin Rabbindendir.

3. Yoksa bunu o uydurdu mu diyorlar?

Hayır, haktır o. Rabbindendir: kendilerine senden evvel korkutucu peygamber gelmemiş bir kavmi kocundurasın diye. Gerek ki hidayeti kabul ederler.

("Hiçbir ümmet yoktur ki içlerinde bir korkutucu geçmiş olmasın" (Fâtır,35/24) buyurulduğu üzere, içlerinde bir korkutucu geçmemiş hiçbir kavim yoktur. Şu halde burada "senden evvel korkutucu gelmemiş" denilmesi, "Ey Kitap ehli! Peygamberlerin arası kesildiği, bilinemez hale geldiği bir fetret zamanında bakınız size peygamberimiz geldi, tatlı ve acı gerçekleri size beyan ediyor" meâlindeki Mâide, 5/19 âyeti manasınca, fetret zamanına işaret olmuş olur.)

4. Allah O ki, gökleri, yeri ve bunların arasındakileri altı günde yaratmış, sonra Arş üzerinde istiva etmiştir. Sizin için O'ndan başka ne bir veli vardır, ne de bir şefaatçı. Artık düşünmez misiniz?

[Hasanı Basri şöyle der: "Bu altı gün, dünya günlerindendir. Allah dileseydi kainatı göz açıp kapayacak kadar kısa sürede yaratırdı. Fakat O, kullarına, işlerinde aceleci olmamalarını öğretmek istedi." Arş ve istiva ile ilgili olarak A'râf, 7/54 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

5. Gökten yere (yukarıdan aşağıya) işi tedbir eder, sonra da o iş O'na yükselir: bir günde ki miktarı sizin sayınızdan bin sene eder.

*(Allah'ın Arş üzerinde istivası, Tevrat'tan zannedildiği gibi, dinlenmek manasına değil, işi tedbir ile hükümleri icra etmek ve saltanat sürmek manasınadır. **Tedbir**: Bir işin arkasını görerek ona göre gereğini belirlemektir. Yüce Allah'ın tedbiri ise, hikmetine göre emir ve ferman buyurmasıdır. Yani yüce Allah, dünyanın işini melekler gibi semavi sebep ve güçlerle yukarıdan aşağı indirmek suretiyle tedbir ve idare eder. Sonra da o iş O'na çıkar. Böylece bir emir, bir iş, başladığı noktaya dönen bir devir ile son bulup kalkar, yalnız Allah'ın ilminde sabit kalır. Bir günde ki, miktarı bizim saydıklarımızdan bin sene eder. Demek ki Allah iradesinin hükmü olan bir iş, bir durum, bir olay bazen böyle bin senelik bir devir ile biter, onun bir günü, böyle büyük bir devir teşkil eder. Onun için, gökleri ve yeri altı günde yarattı, denildiği zaman o günleri, sıradan günler zannetmemelidir. Meâric, 70/4 âyetinde geleceği üzere, bunun ellibin sene edeni de vardır. Demek ki bin sene denilmesi misal yoluyladır. Yahut bazı tefsircilerin dedikleri üzere "bin" tabiri, uzun bir devirden kinayedir.)*

6. O'dur işte, görülmeyeni de görüleni de bilen, aziz rahim.

[Âyette "görülen ve görülmeyen" sözünden maksat, biz kulların gördüğü ve görmediği şeylerdir. Yoksa yüce Allah'a göre, görülen ile görülmeyen arasında fark yoktur.

Yüce Allah sanki şöyle diyor: "Ben, gizli açık ne yaparsanız bilirim. Onun için söz ve fiillerinizde ihlaslı olun. Çünkü neyi ne niyetle söylediğinizi ve yaptığınızı en iyi ben bilirim."]

7. O ki, yarattığı her şeyi güzel yaptı ve insanı yaratmağa bir çamurdan başladı.

[İhsan; iki anlamda kullanılır. Birisi, başkasına iyilik ve lütufta bulunmak, ikincisi de burada olduğu gibi, işini güzel yapmaktır.]

8. Sonra da bir sülaleden, (yani) değersiz bir sudan onun neslini yaptı.

9. Sonra onu düzgün bir şekle koyup içine ruhundan üfledi. Ve sizin için o işitmeyi, o görmeleri ve gönülleri yaptı. Siz pek az şükrediyorsunuz.

10. Bir de: "Â! Yeryüzünde (toprak içinde) gaip olduğumuzda mı, cidden biz mi yeni bir yaratılışta olacağız?" dediler. Fakat onlar Rablerine kavuşacaklarını (huzuruna varacaklarını) inkar eden kafirlerdir.

11. De ki: "Size vekil kılınmış ölüm meleği canınızı alacak. Sonra döndürülüp Rabbinize götürüleceksiniz."

[İbn Kesir der ki: "Hadiste buyurulduğu gibi, ölüm meleğinin, ruhları bedenin çeşitli yerlerinden çıkaran yardımcıları vardır. Can boğaza geldiğinde onu ölüm meleği alır."]

وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا۟ رُءُوسِهِمْ عِندَ رَبِّهِمْ
رَبَّنَآ أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَٱرْجِعْنَا نَعْمَلْ صَٰلِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾
وَلَوْ شِئْنَا لَءَاتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَىٰهَا وَلَٰكِنْ حَقَّ ٱلْقَوْلُ
مِنِّى لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾ فَذُوقُوا۟
بِمَا نَسِيتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَآ إِنَّا نَسِينَٰكُمْ وَذُوقُوا۟
عَذَابَ ٱلْخُلْدِ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا
ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا۟ بِهَا خَرُّوا۟ سُجَّدًا وَسَبَّحُوا۟ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ ٱلْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا
تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِىَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟
يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾ أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا ۚ لَّا يَسْتَوُۥنَ
﴿١٨﴾ أَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَلَهُمْ جَنَّٰتُ
ٱلْمَأْوَىٰ نُزُلًۢا بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فَسَقُوا۟
فَمَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ ۖ كُلَّمَآ أَرَادُوٓا۟ أَن يَخْرُجُوا۟ مِنْهَآ أُعِيدُوا۟ فِيهَا
وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلنَّارِ ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

12. Görsen o vakit ki, suçlular, Rablerinin huzurunda başlarını eğmişler: "Ey Rabbimiz! Gördük, dinledik, şimdi bizi geri çevir, salih bir amel işleyelim. Zira kesin inanç elde ettik" derlerken.

[O gün suçlular: "Şimdi senin bir olduğuna, senden başkasına kulluk etmenin doğru olmayacağına, öldürenin de diriltenin de dilediğini yapanın da sen olduğuna kesinlikle inandık. Dünyada iken bunları bilmedik" diyerek yüce Allah'tan, iyi kul olmak için dünyaya geri gönderilmelerini isteyeceklerdir. Yüce Allah onları, "Hayır, daha önce gizleyip durdukları karşılarına çıktı da ondan. Yoksa geri çevrilselerdi mutlak o nehyedildikleri fenalığa yine döneceklerdi, şüphesiz yine, o yalancılar" meâlindeki En'âm, 6/28 âyetiyle yalanlamıştır.]

13. Eğer dilemiş olsa idik her nefse hidayetini verirdik ve fakat benden şu söz hak oldu: "Elbette ve elbette bütün cinlerle insanlardan Cehennemi dolduracağım."

[Dileseydik onlara zorla hidayet verirdik. Ama biz, hiçbir zorlama yapmadan, tercihi onlara bırakarak durumu açıkladık. Onlar da sapıklığı hidayete tercih ettiler. Onun için hakkı görenlere değil de o körlere azap hak oldu. Demek onlara azabın hak olması, Allah, hidayetlerini dilemediği için değilmiş. Zaten yüce Allah, ezeli ilmi ile, onların gelecekte tercihlerini sapıklık yönünde kullanacaklarını ve sapıklığı hidayete tercih edeceklerini biliyordu.]

14. O halde tadın azabı, unuttuğunuz için bu gününüzün gelip çatmasını! İşte biz de sizi unuttuk. Ve tadın edebilik azabını, yapıp durduğunuz işler yüzünden.

["Sizi unuttuk" demek, unutulmuş bir kimse gibi sizi azabın içinde bıraktık, demektir. Yoksa yüce Allah için bir şeyi unutma söz konusu değildir.]

15. Bizim âyetlerimize öyle kimseler iman ederler ki, onlarla kendilerine nasihat verildiği zaman secdelere kapanırlar ve Rablerine hamd ile tesbih ederler de kibirlenmezler.

16. Yanları yataklardan aralaşır, korku ve ümit içinde Rablerine dua ederler. Ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan onlar hayra harcarlar.

(Muaz b. Cebel şöyle demiştir: Bir seferinde peygamber (s.a.v) ile beraberdim, bir gün yakınında sabah etmiştim, yürüyorduk. "Ey Allah'ın peygamberi, dedim, bana bir amel haber ver ki beni cennete koysun, Cehennemden uzaklaştırsın." Buyurdular ki: "Büyük bir şey sordun. Bununla beraber o, yüce Allah'ın nasip ettiği kimseye kolaydır: Allah'a ibadet edersin, O'na hiç ortak koşmazsın, namazı kılarsın, zekâtı verirsin, Ramazan orucunu tutarsın, Beyt'i haccedersin." Sonra: "Sana hayır kapılarını göstereyim mi? Oruç kalkandır, sadaka günahı söndürür, gecenin göbeğinde adamın namazı" dedi ve: "Yanları yataklardan aralaşır" âyetini, "yaptıkları amellere mükafat olmak üzere" âyetine kadar okudu. Tirmizi, İman 8.)

17. Şimdi kimse bilemez, yaptıkları amellere mükafat olmak üzere onlar için gizlenmiş olan gözler sevincini.

(Onlar için göz aydınlatıcı ne nimetler gizlenmiş olduğunu, ne bir Allah'a yaklaştırılmış melek, ne bir gönderilmiş peygamber bilebilir.

Nitekim kudsi hadiste geldiğine göre Allah şöyle buyurur: "Sâlih kullarım için öyle şeyler hazırladım ki, onları ne bir göz görmüş, ne bir kulak işitmiş, ne de onlar her hangi bir insanın aklından geçmiştir." Daha sonra Rasûlullah (s.a.v) bu âyeti okumuştur. Bkz. Buhârî, Tevhid 35; Müslim, Cennet 2-5.)

18. Öyle ya, mümin olan fâsık olan gibi olur mu? Onlar bir olmazlar.

[Dünya hayatında Allah'a kesin olarak inanmış olan kimse, O'na itaat etmeyen fâsık gibi olur mu? Bunlar dünyada itaat ve ibadet hususunda eşit olmadıkları gibi, âhirette de sevap ve ikram bakımından eşit değillerdir.

Bu âyet, yüce Allah'ın: "Öyle ya, teslimiyet gösterenleri, o günahkarlarla bir tutar mıyız hiç?" meâlindeki Kalem, 68/35 âyetine benzer.]

19. Evet, iman edip o salih amelleri işleyen kimselerin amellerine karşılık, konukluk olarak kendilerine Me'va cennetleri vardır.

[Bu cennetler, onlara ikram edilmek üzere hazırlanmış bir ziyafettir. Bu ikram, onların, önceden gönderdikleri iyi amellerden dolayıdır.

Zemahşeri der ki: "Me'va cennetleri, şehitlerin ruhlarının barındığı cennetlerdir. Bunların, Arş'ın sağında olduğu söylenir."]

20. Amma fâsıklık etmiş olanların barınacakları yer, ateştir. Ondan her çıkmak istedikçe içine geri çevrilirler de onlara: "Haydin tadın, o ateşin yalanlayıp durduğunuz azabını!" denilir.

[Her çıkmak istediklerinde geri çevrilecek olmalarından da anlaşılacağı üzere orada sonsuza kadar kalacaklar, asla oradan çıkamayacaklar.]

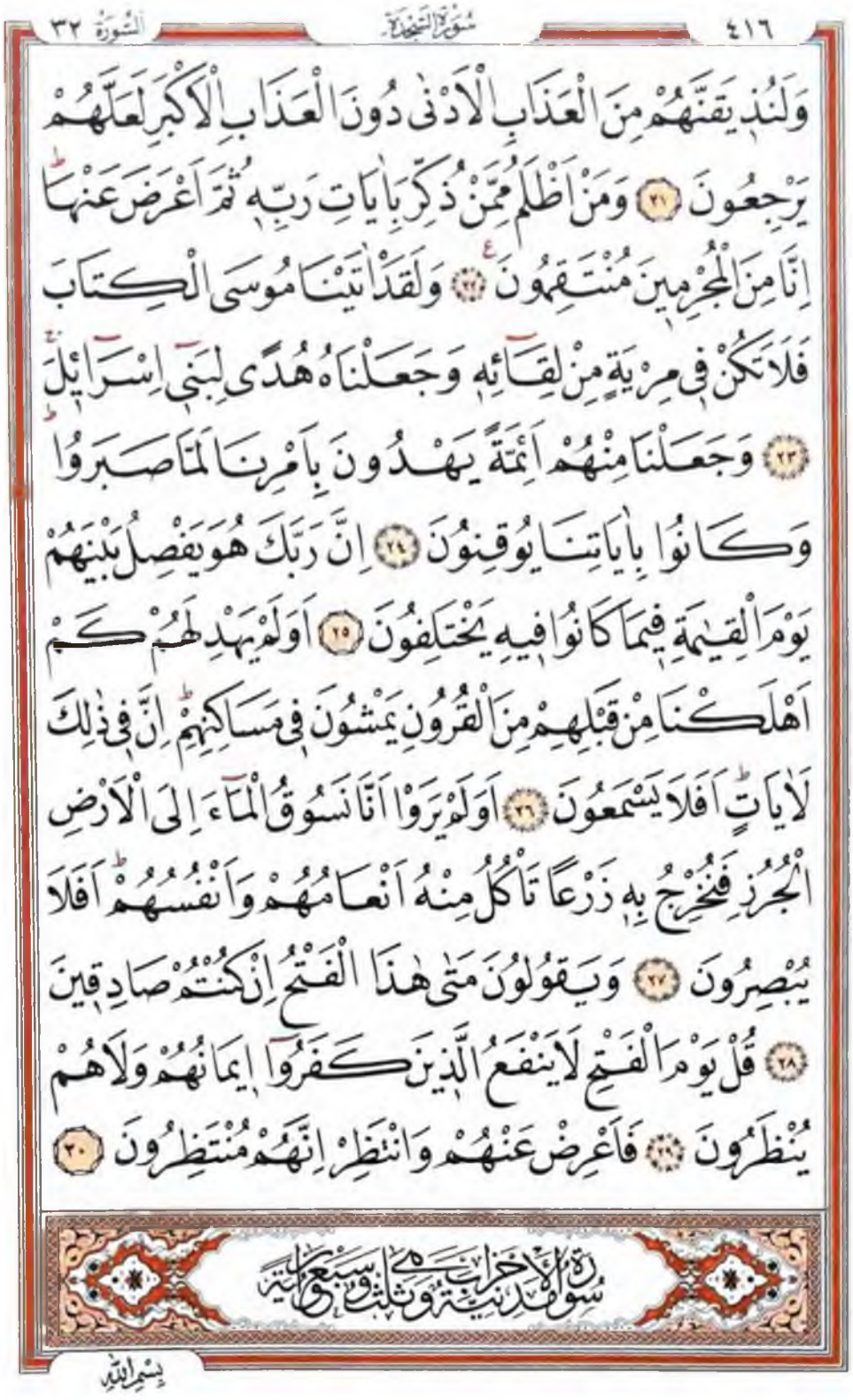
وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا ۚ
إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ
فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ۖ
﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا ۖ
وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾ أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ
أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَاتٍ ۖ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ
الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ ۖ أَفَلَا
يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْفَتْحُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ
يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

سُورَةُ الْأَحْزَابِ مَدَنِيَّةٌ وَهِيَ ثَلَاثٌ وَسَبْعُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ

21. Şu da muhakkak ki onlara o en büyük azaptan beride (önce), o yakın azabı da tattıracağız. Gerek ki dönerler.

(Yakın azabın ne olduğu hakkında çeşitli rivayetler vardır: Kulun dünyada iken canına ve malına gelen âfet ve felaketlerdir. Allah, kulunu öldürmeden önce onun başına çeşitli felaketler getirir ki tevbe edip Allah'a yönelsin. Bir rivayetle göre yakın azap, dünyada verilen şer'i cezalardır. Bir başka rivayette maksat, kafirlerin Bedir'de öldürülmeleri veya Mekke'de yedi yıl süren kıtlıktır. Yakın azabın, kabir azabı olduğuna dair görüşler de vardır. En büyük azap ise, kıyamet günü görülecek azaptır.]

22. Rabbinin âyetleriyle kendine nasihat edilip de sonra onlardan yüz çeviren kimseden daha zalim de kim olabilir? Muhakkak ki suçlulardan biz intikam alırız.

[Hiç kimse, kendisine öğüt verilip de Rabbinin âyetleri hatırlatılan, sonra da onlara iman etmeyip unutmuş gözüken kimseden daha çok kendine zul-

metmiş olamaz. Âyetlerimizi yalanlayanlardan çok şiddetli intikam alacağız.]

23. Andolsun, muhakkak ki vaktiyle Musa'ya kitap vermiştik. Şimdi sen bu kitaba kavuşmaktan şüpheye düşme. Ve onu, İsrailoğulları için bir hidayet rehberi kılmıştık.

[Ey Muammed! Senin bu kitaba kavuşma hususunda her hangi bir şüphen olmasın. Musa, Tevrat'ı aldığı gibi sen de onu al. "Emin ol ki sen bu Kur'ân'a, ilmine son olmayan bir hakîm katından erdiriliyorsun." (Neml, 27/6) Bundan maksat, onun peygamberliğini açıklamak ve kendisine verilen kitabın semavî bir vahy ve ilahî bir kitap olduğunu vurgulamaktır.

Ebussuud der ki: "Yani sana verdiğimiz kitabın benzerini Musa'ya da verdik, sana bildirdiğimiz vahyin benzerini ona da bildirdik. Şu halde onun benzerine kavuşacağından şüphen olmasın."]

24. Ve içlerinden öncül liderler yetiştirmiştik ki sabrettiklerinde emrimizle hidayet ediyorlardı. Ve âyetlerimize kesin inançla sarılmışlardı.

[İbnü'l-Cevzî der ki: "Burada Kureyş'in dikkati çekilmekte ve "eğer siz de iman ve itaat edersoniz, sizden de önderler kılınır" denilmektedir." Gerçekten Allah, İsrailoğullarından yol gösteren önderler kıldığı gibi bu ümmetten de aynı şekilde kıymetli liderler kılmış, hatta her yönüyle onları hepsinden üstün tutmuştur.]

25. Şimdi ihtilaf edip durdukları şeylerde hiç şüphesiz ki Rabbin, Kıyamet günü aralarını ayıracaktır.

[Ey Muhammed! Kıyamet günü Rabbin, müminlerle kafirler arasında hükmedecek ve ihtilafa düştükleri şeylerde her birine hak ettiği karşılığı verecektir.

Taberî şöyle der: "Hakkında ihtilaf ettikleri din, öldükten sonra dirilme, sevap ve ceza meselelerinde hak ettikleri karşılıkları verecektir." Hüküm, o gün yalnız O'na aittir, başkası hüküm veremez.]

26. Daha irşat etmedi mi onları, kendilerinden evvel nice asırları helak etmiş olmamız? Şimdi onların meskenlerinde geziyorlar. Elbette bunda şüphesiz âyetler var. Hâla kulak vermeyecekler mi?

[Kendilerinden evvel yaşamış, hâlen yurtlarında gezip dolaştıkları Âd, Semûd ve Lût kavmi gibi nice nesilleri yok edişimiz, onları hâla doğru yola sevketmedi mi? Mekke halkı, ticaretleri esnasında, o yok olan kavimlerin yurtlarından geçiyorlar, yok oluşlarının izlerini, evlerinin kalıntılarını görüyorlar. Bunda, görebilen herkes için ibretler var.]

27. Ya hiç görmediler de mi? Biz kıraç yere suyu sürüyoruz da onunla bir ekin çıkarıyoruz, ondan hayvanları da yiyor, kendileri de. Hâla gözlerini açmayacaklar mı?

[Hâla bunu görüp de Allah'ın gücünün ve lütfunun sonsuzluğuna delil getirmeyecekler mi? Ölmüş olan bu yeri dirilten kimsenin, kendilerini de öldükten sonra diriltebileceğini anlamayacaklar mı?]

28. Bir de: "Ne vakit o fetih, eğer doğru iseniz?" diyorlar.

[Müminler: "Allah bize müşriklere karşı fetih verecek ve aramızda hüküm verecek" diyorlardı. Mekkeliler onların bu sözlerini duyunca hemen onları yalanlamak ve alay etmek için, "bu fetih ne zaman?" demeğe başladılar. Bunun üzerine şu âyet indi:]

29. De ki: "Küfredenlere o fetih günü imanları fayda vermez ve onlara göz açtırılmaz."

[Gerçek fetih günü, kıyamet günüdür. Çünkü o gün, imanların inanmayanlara üstün geldiği ve aralarının ayrıldığı gündür. Bazı tefsircilere göre, o gün, Bedir ya da Mekke'nin fethi günüdür. Buna göre, küfredenlerden maksat, o gün öldürülen kafirlerdir. Zira öldürülme halindeyken iman etmeleri onlara fayda sağlamaz.]

30. Şimdi onlardan yüz çevir de gözet, çünkü onlar gözetiyorlar.

[Ey Muhammed! O kafirlere aldırma ve başlarına gelecek azabı bekle. Onlar da sizin başınıza bir şey gelecek diye bekliyorlar.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ ۗ إِنَّ اللّٰهَ
كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝١ وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ۚ إِنَّ اللّٰهَ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝٢ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللّٰهِ
وَكِيلًا ۝٣ مَّا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ۖ وَمَا جَعَلَ
أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ ۖ وَمَا جَعَلَ
أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُم بِأَفْوَاهِكُمْ ۖ وَاللّٰهُ
يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ۝٤ ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ
هُوَ أَقْسَطُ عِندَ اللّٰهِ ۚ فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ
فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ ۚ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُم بِهِ
وَلَٰكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ۝٥
النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ ۖ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ ۗ
وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَن تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُم
مَّعْرُوفًا ۚ كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ۝٦

33
AHZÂB SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 73 âyettir.

[Bu mübârek sure, Medine'de inen diğer sureler gibi hukuki konuları ele alır, müslümanların özel ve genel hayatlarını anlatır, özellikle aile hayatını işler. Bu münasebetle topluma sağlık ve mutluluk verecek kanunlar koyar, evlat edinme ve zıhâr gibi, cahiliye döneminde uygulanagelen bazı âdet ve gelenekleri kaldırır.

Sûrenin ana konuları şu üç noktada özetlenebilir: İslam ahlakı ve ilâhî yönlendirmeler, ilâhî hüküm ve kanunlar, Hendek ve Benî Kureyza savaşları.

Mekke müşrikleri, başta Gatafan ve Benî Kureyza Yahudileri olmak üzere birçok Arap kabilesi ile birleşerek gruplar (hizipler) halinde müslümanlara savaş açmışlardı. Sûrede bu olay da anlatıldığı için sûreye Ahzâb ismi verilmiştir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Ey o peygamber! Allah'tan kork ve kafirlere, münafıklara itaat etme. Muhakkak ki Allah, her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Ey o peygamber! Evvelki kitaplarda adı sanı belli olan şanlı peygamber! Sen sade Allah'tan kork, başkasından değil.

Bu yüce sûrede peygambere karşı kafirlerin ve münafıkların dedikodularına sebep olacak bazı ilahi hüküm ve emirler indirileceğinden dolayı öncelikle peygambere sebat vermek için bu hitap ile başlanmıştır. Bu hitap, Ahzâb savaşıyla hınçlarını alamayan kafirlerin ve münafıkların Zeyd ve Zeynep meselesi yüzünden koparacakları yaygaraları, yayacakları yalan dolanlar ile başka bir saldırı hazırlayacaklarına işaret ederek onların da öbürleri gibi hükmü olamayacağını önceden haber veren ilahi emirdir.)

2. Ve Rabbinden sana ne vahyediliyorsa onun ardınca git. Muhakkak ki, Allah ne yaparsanız haberdardır.

(Vahyi de ona göre veriyor. Onun için kafirlerin ve münafıkların dediklerine bakma, sana vahy edilene uy.)

3. Ve Allah'a tevekkül (itimat) et. Vekil olarak Allah yeter.

(Ondan başka dayanacak, işler kendine havale edilecek yoktur. Zira O'nun koruduğuna başkası zarar veremez, O'nun vereceği zarardan başkası koruyamaz.)

4. Allah, bir adamın içinde, ona ait iki kalp yapmamıştır. Ve kendilerinden zıhar yaptığınız zevcelerinizi, analarınız kılmamıştır. Evlatlıklarınızı da oğullarınız kılmamıştır. O, sizin ağzınızda lafınızdır. Allah ise hakkı söylüyor ve doğru yola hidayet ediyor.

(Allah, hiçbir kimseye iki vicdan vermemiştir. Hiçbir adam, kalbinde bire iki demez. Hakkın birliğinin şahidi olan bu kalp ve vicdan birliği, her duygunun ve her bilginin en esaslı kanunudur.

Zıhar: Bir adamın, zevcesine: "sen bana anamın zahrı, yani sırtı gibisin" demesidir ki, anam bana nasıl haram ise sen de bana öyle haramsın, demek olur. Araplar kendisine böyle denilen kadını ana gibi sayarlar ve hemen ayırırlardı. Ve ana gibi sayıldığına göre, tekrar nikah edilememesi de gerekirdi. Burada, böyle demekle gerçekten ana oluvermeyecekleri anlatılarak bu âdetin düzeltilmesi gereği gösteriliyor ki, ayrıntısı ve kefareti, Mücâdele, 58/2-4 âyetlerinde gelecektir.

Allah, evlatlıklarınızı da oğullarınız kılmamıştır. Dolayısıyla onlar hakkında, gerçek olarak ve her yönüyle oğul hükümlerinin geçerli olması gerekmez. Mesela, onun boşadığı bir kadını almak haram olmaz. Onda, "kendi sulbünüzden gelmiş oğullarınızın eşleri size haram kılındı" meâlindeki Nisâ, 4/23 âyetinin hükmü uygulanmaz.)

5. Onları babaları adına çağırınız, Allah yanında bu, daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, dinde kardeşleriniz ve yaranınız (dostlarınız) dırlar. Bununla beraber, hata ettiklerinizde üzerinize bir günah yoktur ve fakat kalplerinizin kastettiğinde vardır. Hem Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(İmam Şâfii, "tebenni" nin yani oğul edinmenin dinde hiç bir hükmü olmadığını söyler. Fakat İmam-ı Azam'a göre evlat edinme, eğer evlat edinilen, köle veya cariye ise azat edilmesini gerektirir. Bir kimse, nesebi belli olmayan bir çocuk hakkında: "Bu, benim oğlumdur" deyip yaşı da ona baba olmaya uygun bulunsa, nesebi kendisinden sabit olur. Eğer onun kölesi durumunda ise, derhal azat olmuş olur.)

6. Peygamber, müminlere nefislerinden daha önce gelir, zevceleri de onların analarıdır. Ülülerham (akraba) da Allah'ın kitabında birbirlerine diğer müminlerden ve muhacirlerden daha önce gelirler. Ancak dostlarınıza bir iyilik (bir vasiyet) yapmanız hariç. Kitapta o, yazılı bulunuyor.

(Peygamber müminlere kendi nefislerinden önce gelir. Çünkü o, onlara ancak iyilikleri, dirlik düzenleri, kurtuluşları ne ise onu gözetir, onu emreder. Kötülük ve zarar görmelerine razı olmaz. Halbuki nefis öyle değildir.

Zevceleri de onların analarıdır. Yani hürmet ve saygıda müminlerin anaları yerindedirler. Nikah edilmeleri haram, saygı gösterilmeleri farzdır. Bundan başka hususlarda ise yabancıları gibidirler. Onun için Hz. Aişe: "biz, kadınların anaları değiliz" demiştir.

Akrabalar da mirasta, bazısı bazısından mirasa daha yakın, daha önceliklidir. İslamın başında Hicret ve Dinde kardeşlik akdi ile meşru kılınmış olan mirasçı olma hükmü, bu âyet ile kaldırılmış, akraba diğerlerinden öne alınmıştır.)

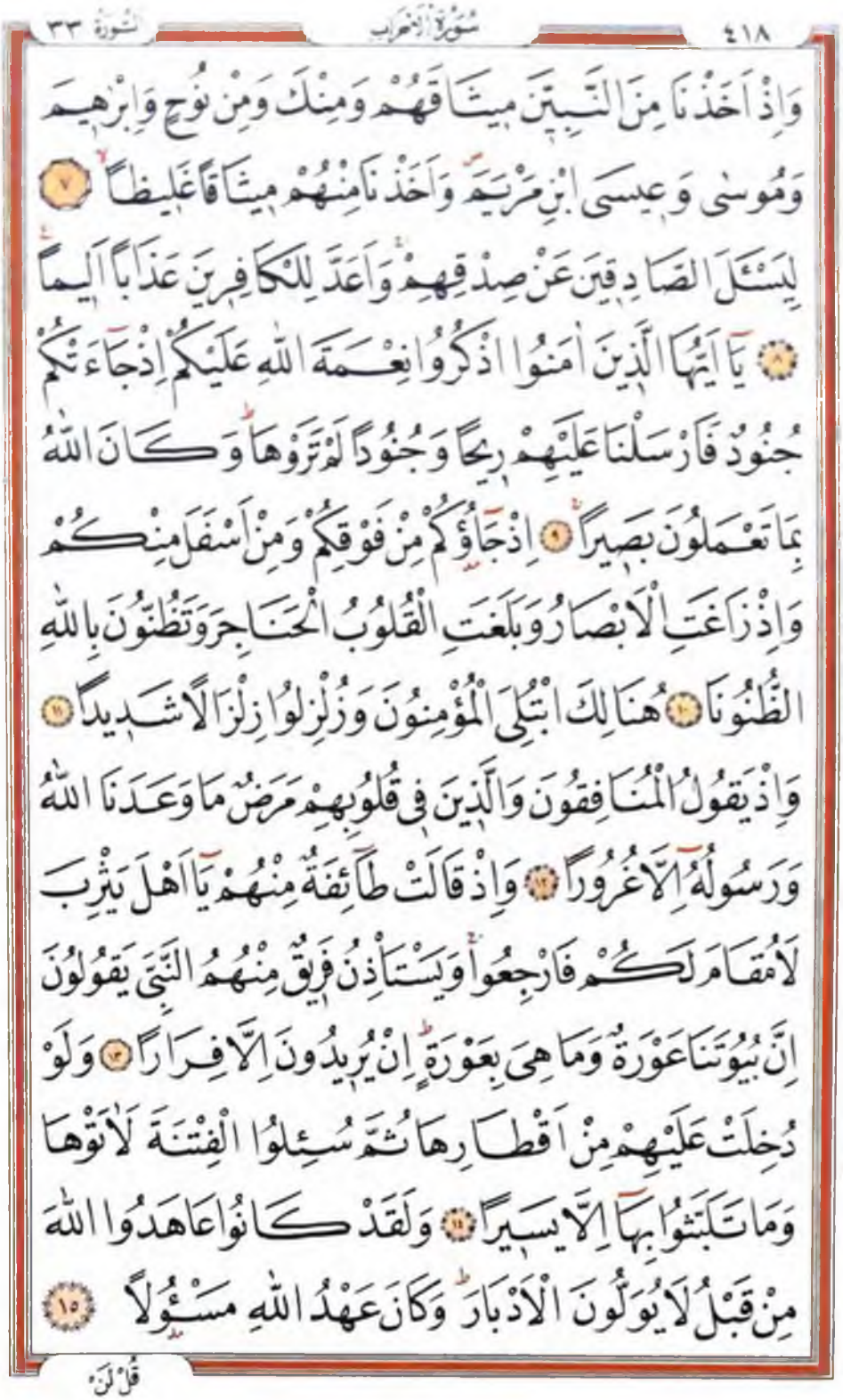

وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ
وَمُوسَىٰ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۖ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقًا غَلِيظًا ۝٧
لِّيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَن صِدْقِهِمْ ۚ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ۝٨
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ
جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ۝٩ إِذْ جَاءُوكُم مِّن فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ
وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ
الظُّنُونَا ۝١٠ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ۝١١
وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللَّهُ
وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُورًا ۝١٢ وَإِذْ قَالَت طَّائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ
لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا ۚ وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ
إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ ۖ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ۝١٣ وَلَوْ
دُخِلَتْ عَلَيْهِم مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا
وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا ۝١٤ وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ
مِن قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ ۚ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ۝١٥

قُلْ لَنْ

7. Ve unutma, o peygamberlerden misak aldığımız vakti: Hele senden, Nûh, İbrahim, Musa ve Meryem oğlu İsa'dan ki, onlardan ağır bir misak aldık.

("O peygamberlerden misak aldığımız vakti, yani peygamberliği kabul ile dine davet ve Allah'ın emirlerini tebliğe ve yürütmeye ant ile söz verdikleri vakti unutma" denildikten sonra bazı peygamberlerin özellikle zikredilmesi, şanlarına dikkat çekmek için ve peygamberimizin bunlardan önce zikredilmesi de saygı içindir.)

8. Sadıklara sadakatlerinden sormak için (böyle yaptı.) Kafirler için ise elem verici bir azap hazırladı.

(Yani Allah, peygamber gönderip misak almayı, o sadıklara sadakatlerinden sormak, imtihan ile sadakatlerini ortaya çıkarmak için böyle yaptı.)

9. Ey o bütün iman edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini anın: O vakit ki size

ordular gelmişti de üzerlerine bir rüzgar ve görmediğiniz ordular salıvermiştik. Ve ne yapıyordunuz Allah görüyordu.

(Bu ordular, Hicretin 5. yılında müslümanların üzerine gelen müttefik ordular (Ahzâb) dır. Arabistan'ın önemli kabileleri birleşerek üç kolordu oluşturmuştu. Birinci kol, Gatafan askerlerinden oluşmuş olup Uyeyne b. Hısn'ın kumandasında idi. İkinci kol, Esedoğulları'nda oluşmuş ve meşhur Tuleyha el-Esedi'nin kumandasında idi. Üçüncü kol da Ebu Süfyan'ın kumandasında Kureyş ordusu idi. Müslümanlar bunları hendek kazarak karşıladı. Bir aya yakın bir süre, ok ve taş atışmaktan başka bir şey olmadı. Mevsim kış idi, durum sıkıcı olmağa başladı. Derken bir gece yüce Allah, soğuk bir saba rüzgarı gönderdi, onları şiddetle üşütüyor, toprakları yüzlerine savuruyor, ateşlerini söndürüyor, çadırlarını söküyordu. Ayrıca askerin etrafında melekler tekbir alıyordu. Sonunda tutunamadılar, bozulup kaçtılar.)

10. O vakit ki hem üstünüzden gelmişlerdi, hem aşağı tarafınızdan. Ve o vakit ki gözler kaymış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı ve Allah'a türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz.

(Kalpleri sabit, halis müminler, Allah'ın, dinini yüceltmek hakkında verdiği sözü tutacağına kesin inanmakla beraber, bu kez o sözü yerine getirecek mi, yoksa kendilerini imtihan mı edecek diye düşünüyorlar da kusur edip kaymaktan ve gereği gibi tahammül edememekten korkuyorlar, zayıf kalpliler ve münafıklar da kötü zanda bulunuyorlardı.)

11. İşte burada müminler imtihan edilmiş ve şiddetli bir şekilde sarsılmışlar da sarsılmışlardı.

12. Ve o vakit ki, münafıklar ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar: "Allah ve Rasulü bize bir aldanıştan başka bir vaat yapmamış" diyorlardı.

(Bu sözü Muattıb b. Kuşeyr söylemiş: "Bizim birimiz korkudan abdest bozmağa çıkamazken Muhammed tutmuş da bize Kisra'nın ve Kayser'in hazinelerini ele geçireceğimizi vaat ediyor. Bu, sırf bir aldanma vaadı, bir gurur vaadıdır" demişti.)

13. Ve o vakit ki bunlardan bir taife: "Ey Yesrib ahalisi! Sizin için duracak yer yok, hemen dönün" diyorlardı. Yine onlardan bir kısmı da peygamberden izin istiyor, "cidden evlerimiz açıktır" diyorlardı. Halbuki açık değil, sırf kaçmak istiyorlardı.

("Hemen dönün" tabirinin birkaç manaya gelme ihtimali vardır: Geri dönün, Medine'ye evlerinize dönün. Yahut, Muhammed'in dininden eski müşrikliğinize dönün. Yahut, ona olan biatınızdan dönün de onu düşmanlara teslim edin. Yahut, Yesrib'de size duracak yer kalmadı, dönün kafir olun ki orada durabileseniz, demek olabilir.

İzin isteyenler de "evlerimiz korumasız" diyorlardı. Halbuki o evler açık değil, korunmuş idi. Dıştan düşmanın o taraftan girmesine ihtimal yoktu. İçten de şehrin huzur, güvenlik ve emniyetine bakılıyordu. Bununla beraber, açık olsalardı varıp onları koruyacaklar mıydı? Hayır, sırf kaçmak istiyorlardı.)

14. Ve eğer onların her tarafından üzerlerine girilse de sonra kendilerinden fitne istenilse derhal onu yapacaklardı, onunla da pek az duracaklardı.

(Yoksa evlerin etrafından üzerlerine girilse de onlar içlerinde iken üzerlerine varılsa o açık dedikleri evleri savunacaklar mı? Hatta sade bu kadarla değil, girilse de kendilerinden fitne istense, küfre dönmek veya düşmanın emrine teslim olmak teklif edilse mutlaka o fitneyi yaparlar, hiç çarpışmazlardı. Ve o fitneyi yapmakta oyalanmazlardı.)

15. Halbuki bundan evvel Allah'a söz vermişlerdi: Arkalarını dönmeyeceklerdi. Allah'a verilen sözün ise sorumluluğu vardır, mutlaka sorulur.

(Arkalarını dönmeyeceklerine söz verenler, Hariseoğullarıdır. Bunlar Uhud savaşında yılgınlık ettikleri zaman tevbe edip bir daha böyle yapmayacaklarına yemin ederek Rasûlullah'a söz vermişlerdi. Allah'a ve dolayısıyla Rasûlullah'a verilen söz, mutlaka sorulur.)

قُلْ لَّنْ يَّنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا
لَّا تُمَتَّعُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذِيْ يَعْصِمُكُمْ مِّنَ
اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوْٓءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ۭ وَلَا يَجِدُوْنَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ
اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿١٧﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِيْنَ مِنْكُمْ
وَالْقَاۗىِٕلِيْنَ لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا ۚ وَلَا يَاْتُوْنَ الْبَاْسَ اِلَّا قَلِيْلًا ۚ
﴿١٨﴾ اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۚ فَاِذَا جَاۗءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُوْنَ اِلَيْكَ
تَدُوْرُ اَعْيُنُهُمْ كَالَّذِيْ يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۚ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ
سَلَقُوْكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَمْ يُؤْمِنُوْا فَاَحْبَطَ
اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ ۭ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَي اللّٰهِ يَسِيْرًا ﴿١٩﴾ يَحْسَبُوْنَ
الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوْا ۚ وَاِنْ يَّاْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوْا لَوْ اَنَّهُمْ بَادُوْنَ
فِي الْاَعْرَابِ يَسْـَٔـلُوْنَ عَنْ اَنْۢبَاۗىِٕكُمْ ۭ وَلَوْ كَانُوْا فِيْكُمْ مَّا قٰتَلُوْٓا اِلَّا
قَلِيْلًا ﴿٢٠﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَنْ كَانَ يَرْجُوا
اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيْرًا ﴿٢١﴾ وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُوْنَ
الْاَحْزَابَ ۙ قَالُوْا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَصَدَقَ
اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ ۡ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّآ اِيْمَانًا وَّتَسْلِيْمًا ﴿٢٢﴾

16. De ki: "Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmak size asla fayda vermez. Diyelim ki, fayda verir, o takdirde de pek az istifade ettirilirsiniz."

[Ey Peygamber! Hayatta kalmayı ve yaşamayı çok istedikleri için savaştan kaçan o münafıklara de ki: "Eğer kaçarsanız bu, sizin ömürlerinizi asla uzatmaz, ecellerinizi ertelemez, ölümü sizden asla savamaz. Şu halde kaçarsanız, az bir zaman yaşarsınız. Çünkü her canlının sonu ölümdür.]

17. De ki: "Şayet Allah size bir felaket murat eder veya size bir rahmet murad ederse kimin haddine ki sizi Allah'tan saklasın." Hem Allah'tan başka kendilerine bir veli de bulamazlar, bir yardımcı da.

[Ey Peygamber! Yine savaştan kaçmak için senden izin isteyen o zavallılara ve o münafıklara de ki: "Eğer Allah, sizin malınıza ve canınıza bir zarar vermek istese veya sizler için bir rahmet dileyecek olsa, O'na kim karşı durabilir? Allah'ın bu dileme-

sine karşı sizi kim savunabilir veya size bunları yapmasına kim engel olabilir?" Ne onlara fayda verecek bir yakınları, ne de yardım edecek kimseleri vardır.]

18. Allah şüphesiz biliyor: İçinizden o savsaklayanları ve kardeşlerine "bize gelin" diyenleri. Ki onlar savaşa pek az geliyorlardı.

[Çünkü başkasını savaştan alıkoyanın âdeti, kendisinin bu işi çok az yapmasıdır. Onu da adi bir maksatla yapar. Bazen, müminlere, kendileriyle beraber oldukları vehmini vermek için onlarla birlikte çıkarlar.]

19. Size karşı kıskançlık ediyorlardı. Derken o korku hali gelince gördün onları ki, ölümden baygınlık sarmış kimse gibi, gözleri dönerek sana bakıyorlardı. Derken o korku gidince size keskin keskin diller sıyırdılar, hayra karşı kıskançlık ediyorlardı. İşte bunlar iman etmediler de Allah amellerini hiçe çıkardı. Allah'a göre bu, önemsizdir.

[Savaş başladığında o münafıkları görülmemiş bir korku içinde görürsün. Gözleri, ölüm korkusundan bayılan kimsenin gözleri gibi yuvalarında döner. Savaş sona erip korkuları gidince de saldırgan dillerle sizi yerer ve incitirler, "siz, ganimeti bizden daha çok hak etmiş değilsiniz" derler. Mal ve ganimete aşırı düşkünlüklerinden böyle yaparlar.]

20. Ahzâb'ı sanıyorlar ki gitmediler. Eğer o Ahzâb bir daha gelecek olsa arzu ederler ki çöle, bedevi Arapların içine çıksalar, sizin haberlerinizden sorsalar. İçinizde kalacak olsalar da ancak pek az savaşırlar.

[O münafıklar, Kureyş kafirleriyle Medine'ye gelmiş olan müttefik orduların çekip gitmediklerini sanırlar ama onlar çekip gitmişlerdir. Tekrar gelirlerse kendileri çöle kaçıp bedevilerden sizin mağlubiyet haberlerinizi sorup öğrenmek isterler. Gitmeyip Medine'de kalsalar da çok az savaşırlar.]

21. Andolsun, muhakkak ki size Rasûlullah'ta pek güzel bir örnek vardır: Allah'a ve son güne ümit besler olup da Allah'ı çok zikreden kimseler için.

(Bu âyet, Rasûlullah'ın, "bir de peygamber size her ne emir verirse tutun" meâlindeki Haşr, 59/7 âyeti gibi, yalnız sözleriyle değil, fiil ve halleriyle dahi delil ve önder olduğunu gösteriyor. Yani Rasûlullah, din ve ahlakın teorik yönünü tebliğ edip sağlamlaştırmakla kalmamış, gerek savaşta ve gerek barışta fiil ve uygulamasıyla ve bütün incelikleriyle kendisinde, somut olarak güzel uyma örneği olacak ders ve örnekler vermiştir. Onun için Muhammed'in (s.a.v.) biyografisinde her açıdan insanlık âlemi için güzel bir örnek vardır. Ama Allah'a ve Âhiret gününe iman ve Allah'ı çok zikredenler için. Yoksa sade dünya hayatını ve süsünü arayanlar ve Allah'ı ve Âhireti düşünmeyenler için değil.)

22. Müminler o Ahzâb'ı gördükleri vakit: "Bu, işte Allah'ın ve Rasulünün bize vaat ettiği, Allah ve Rasulü doğru çıktı" dediler. Bu, onların imanını ve teslimiyetini artırmaktan başka bir şey yapmadı.

(Ahzâb'ı (müttefik ordularını) ilk gördüklerinde hatırlarına gelen, Allah'ın bu vaadı oldu. Çünkü yüce Allah, Bakara, 2/214 âyetinde meâlen: "Yoksa siz, kendinizden evvel geçenlerin ders alınacak hikaye haline gelmiş durumları, hiç başınıza gelmeksizin cennete girivereceksiniz mi sandınız? Onlara öyle ezici sıkıntılar, kımıldatmaz zaruretler dokundu ve öyle sarsıldılar ki, hatta peygamber ve beraberindeki iman edenler: "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyeceklerdi. Bak işte, Allah'ın yardımı yakın" buyurmuştu. Rasûlullah (s.a.v.) da: "Ahzâb'ın toplanmasıyla iş sıkışacak, fakat sonuç sizin lehinize, onların aleyhine olacak" demişti.)

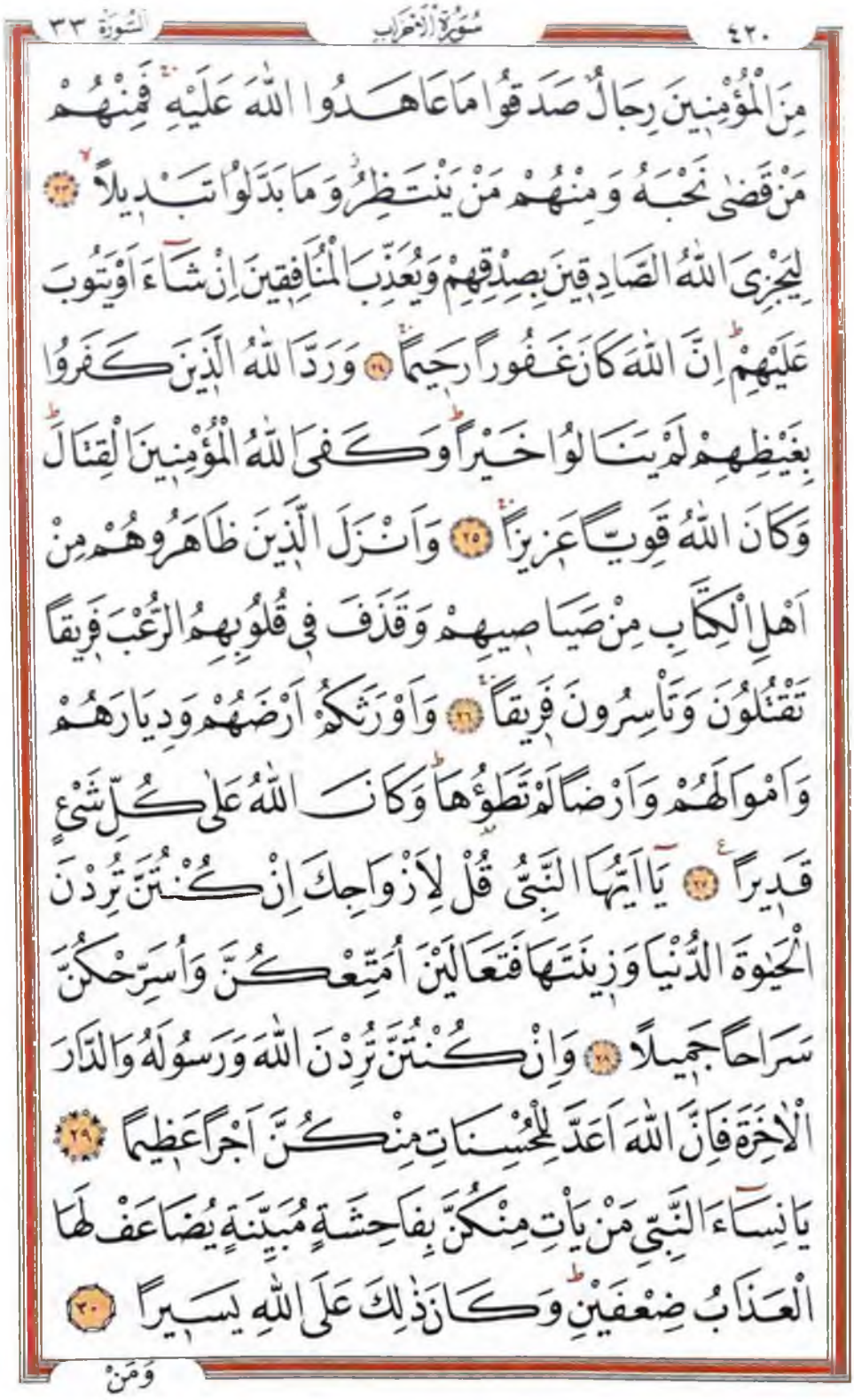
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ ۖ فَمِنْهُمْ
مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ ۖ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾
لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ
عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٤﴾ وَرَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا
بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا ۚ وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ۚ
وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴿٢٥﴾ وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ
أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا
تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾ وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ
وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَمْ تَطَئُوهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرًا ﴿٢٧﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ
الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ
سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَإِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ
الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾
يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا
الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾
وَمَنْ

23. Müminlerdendir o erler ki, Allah'a verdikleri sözde sadık oldular: kimi adağını ödedi, kimi de gözetiyor. Ve hiçbir şekilde değiştirmediler.

(Bunlar Sahabe-i Kiramdan bazı kişilerdir ki, Rasulullah'ın beraberinde herhangi bir savaşta bulunurlarsa sebat edip şehit oluncaya kadar çarpışma adağında bulunmuşlardı. Onlardan kimisi adağını yerine getirdi. Hz. Hamza, Mus'ab b. Umeyr ve Enes b. Mâlik'in amcası Enes b. Nadir gibi bazıları, adakları üzere şehit olarak vefat ettiler. Kimisi de gözetiyor ki bunlar, Hz. Osman ve Talha gibi sonradan şehit olanlardır. (Allah, hepsinden razı olsun.)

24. Çünkü Allah, sadıklara sadakatlarıyla mükafat verecek, münafıklara da dilerse azap edecek veya tevbe nasip edecek. Şüphe yok ki Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.

25. Allah hem o kafirleri hiçbir hayra

elleri ermeksizin öfkeleriyle defetti ve böylece Allah müminlere, savaşın hakkından geliverdi. Ve Allah kuvvetlidir, azizdir.

[Allah, Medine'ye karşı savaşmak için toplanmış olan orduları, elleri boş, ziyana uğramış, öfkeli ve içleri kin dolu olarak geri çevirdi. Ne dünya için ne de âhiret için hiçbir hayır elde edemeden, hatta günah kazanmış olarak geri döndüler.] (Allah, müminleri savaştan kurtardı, savaş yaptırmadan düşmanlarını savdı.)

26. Hem de Kitap ehlinden onlara yardım edenleri, kalplerine korku düşürerek kulelerinden indirdi. Bir kısmını öldürüyordunuz, bir kısmını da esir alıyordunuz.

(Bu kitap ehli, Yahudilerden Kureyza Oğulları'dır. Rasûlullah (s.a.v.) ile ahit yapmağa girişmişlerken Nadir Oğulları'nın ısrarıyla dönmüşler, Ahzâb'a destek olmuşlardı. Ahzâb'ın hezimete uğrayıp dağıldığı gecenin sabahı, müslümanlar Medine'ye dönüp silahlarını bıraktıkları sırada Cebrâil, Rasûlullah'a gelmiş: "Zırhını çıkarıyor musun? Melekler, henüz silahları bırakmadılar. Yüce Allah sana Kureyza Oğulları üzerine yürümeni emrediyor. Ben de onlara gidiyorum" demişti. Buhârî, Cihad 18; Müslim, Cihad 65. Bunun üzerine: "İkindiyi Kureyza Oğulları'nda kılsınlar" diye insanlara ilan edildi. Buhârî, Megazi 30; Havf 5. Vardılar, yirmi yirmibeş gece kuşatma yaptılar. Rasulullah'ın vereceği hükme inmeleri teklif olundu, inmediler. Sa'd b. Muaz'ın hükmüne inmeğe razı oldular. O da savaşçıların öldürülmelerine ve çocuk ve kadınların esir alınmalarına hükmetmişti.)

27. Allah onların arazilerini, yurtlarını ve mallarını size miras kıldı. Bir de bir araziyi miras kıldı ki, daha ona ayak basmadınız. Allah'ın her şeye gücü yeter.

[Müslümanların henüz ayak basmadığı araziden maksadın Hayber toprakları, Mekke, İran ve Bizans arazileri olduğuna dair görüşler vardır. Taberi ise, bunların hepsinin de olabileceğini söyler.]

28. Ey Peygamber! Zevcelerine şöyle söyle: "Eğer dünya hayatını ve zinetini istiyorsanız haydi geliniz sizi donatayım ve güzellikle bırakıp salıvereyim.

(Rivayet ediliyor ki, Efendimiz'den zevceleri zinet elbiseleri ve fazla nafaka istemişlerdi. Bu âyetler bu sebeple indi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Aişe'den başlayarak hepsini kendi tercihlerine bıraktı. Hz. Aişe: "Ben, Allah ve Rasulünü ve Âhiret yurdunu isterim" dedi. Diğerleri de böyle dediler. Bundan dolayı da haklarında bir takdir hissi olmak üzere, "onlardan dilediğini geri bırakırsın, dilediğini yanına alırsın" meâlindeki Ahzâb, 33/51 âyeti indi.

Burada bu kendi tercihine bırakma, sadece bir tercihe bırakma mı idi, yoksa iraden elinde olsun, gibi boşama hakkı vermek miydi? diye konu üzerinde ihtilaf etmişlerdir.

Hz. Aişe'den: "Rasûlullah bize tercihte bulunma hakkı verdi, biz de kendisini tercih ettik ve onu boşama saymadı" diye rivayet edilmiştir. Buhârî, Talak 5; Müslim, Talak 24-28.)

29. Yok eğer Allah'ı, Rasulünü ve Âhiret yurdunu istiyorsanız, haberiniz olsun ki Allah, içinizden güzellik edenlere pek büyük bir ecir hazırlamıştır.

30. Ey Peygamberin kadınları! Sizden her kim açık bir terbiyesizlik ederse ona azap iki kat katlanır. Ve Allah'a bu kolaydır.

(Gerek burada ve gerek bundan sonra böyle, "peygamberin kadınları" diye kendilerine hitap olunması, zikredilecek hükümler buna bağlı olduğu içindir. Ey Peygamber kadınları! Sizden kim, çirkinliği belli bir kabahat işlerse ona diğer kadınlara verilecek cezanın iki katı verilir. Biri, asıl günahın, diğeri de peygamberin hanımı olma vasfına edilen hürmetsizliğin cezası. Bir de bir kabahatin çirkinliği, sahibinin şeref ve onuru oranında artar. Nitekim, hür olanlara verilen ceza, kölelere verilen cezanın iki mislidir. Peygamberin hanımı olmalarından dolayı bütün müminlerin anaları olmak şerefini elde etmiş olanların kabahatleri, elbette toplumdaki mevkileri oranında büyük olur.)

وَمَنْ يَّقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُّؤْتِهَآ
اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ ۙ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيْمًا ﴿٣١﴾ يٰنِسَآءَ النَّبِيِّ
لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِّنَ النِّسَآءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ
فَيَطْمَعَ الَّذِيْ فِيْ قَلْبِهٖ مَرَضٌ وَّقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوْفًا ﴿٣٢﴾
وَقَرْنَ فِيْ بُيُوْتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ
الْاُوْلٰى وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتِيْنَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ
وَرَسُوْلَهٗ ۭ اِنَّمَا يُرِيْدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ
الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيْرًا ﴿٣٣﴾ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى فِيْ
بُيُوْتِكُنَّ مِنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ
لَطِيْفًا خَبِيْرًا ﴿٣٤﴾ اِنَّ الْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمٰتِ وَالْمُؤْمِنِيْنَ
وَالْمُؤْمِنٰتِ وَالْقٰنِتِيْنَ وَالْقٰنِتٰتِ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالصّٰدِقٰتِ
وَالصّٰبِرِيْنَ وَالصّٰبِرٰتِ وَالْخٰشِعِيْنَ وَالْخٰشِعٰتِ
وَالْمُتَصَدِّقِيْنَ وَالْمُتَصَدِّقٰتِ وَالصَّاۗىِٕمِيْنَ وَالصّٰۗىِٕمٰتِ
وَالْحٰفِظِيْنَ فُرُوْجَهُمْ وَالْحٰفِظٰتِ وَالذّٰكِرِيْنَ اللّٰهَ
كَثِيْرًا وَّالذّٰكِرٰتِ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ﴿٣٥﴾

31. Yine sizden her kim, Allah'a ve Rasulüne divan durup salih bir amel işlerse ona da ecrini iki kere veririz. Hem onun için güzel bir rızık hazırlamışızdır.

(Hem nimet külfete göre olduğundan, buna karşılık taata verilen ecir ve sevap da iki keredir. Birisi, asıl taatın sevabı, birisi de peygamber eşi olmanın feyzi ve bereketidir.)

32. Ey Peygamber kadınları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer korunur takvalı olursanız, söz söylerken kırıtmayın da kalbinde bir hastalık bulunan tama'a düşmesin, güs güzel dosdoğru söyleyin.

(Sizde diğer kadınlarda bulunmayan sıfatlar var: Peygamberlerin en hayırlısının zevceleri ve bütün müminlerin anaları olmak vasıflarını taşıyorsunuz. Bu size özgü vasıfları korursanız yahut durumunuza layık takva ile korunacaksanız, o halde bir

söz söylendiği zaman sinik yılışık bir şekilde cevap vermeyin ve kırıtarak söylemeyin de kalbi çürük, kötülüğe meyilli kimseler bir hevese kapılmasın. Ağırbaşlı ve ciddi bir şekilde doğdoğru söyleyin. Yahut akla uygun ve meşru, güzel söz söyleyin.)

33. Hem vakarınızla evlerinizde durun da evvelki cahiliyyet çıkışı gibi süslenip çıkmayın, namaz kılın, zekât verin, Allah ve Rasulüne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sade, sizden kiri uzaklaştırmak ve sizi tertemiz, pampak yapmak istiyor.

(Evlerinizde durun. İslamdan önceki cahiliyyet âdeti gibi, süslerini göstererek ve görünmek için kırıtarak çıkmayın. Evlerinizde durun da namaz kılın, ki bununla önce kibirli, zorba kesimine benzemekten sakınılmış olur. Ve zekâtı verin. Bu da kerem ve merhamet sahibi olan Yüce Allah'ın ahlakıyla ahlaklanarak O'nun "rızık verici" ismine vekaletle kulluk etmektir. Bu emirden, peygamber eşlerinin zekât verecek nisaba malik olacakları da anlaşılır, değilse, bundan böyle malik olacakları bu emir ile müjdelenmiş olur. Yapacaklarınız bunlarla sınırlı değildir. Allah ve Rasulü daha her ne emir ve nehiy ederse onları da tutun. Allah sadece şunu istiyor ki, şan ve şerefinizi kirletmek ihtimali bulunan günahları sizden uzaklaştırsın da, ey Ehl-i beyt, sizi tertemiz etsin.

Ehl-i Beyt: Peygamber hanesine özel mensubiyeti bulunan bahtiyarlar, peygamber hanedanı, demektir. Söz, peygamberin hanımlarına hitap etmekte olduğu için Ehl-i beyt'ten ilk akla gelen onlar olur. Fakat maksat yalnız onlar olmadığı anlatılmak için, erkekler için kullanılan "küm=sizi" zamiri ile hitap edilmiştir. Demek ki Ehl-i beyt denilince, peygamberin zevceleriyle beraber çocuklarını ve erkek ve dişi özel mensuplarını dahi kapsamış olduğu anlatılmak üzere böyle buyrulmuştur.

Ne tuhaftır ki Şiiler, Ehl-i beyt'in Hz. Peygamberin kendisiyle Ali, Hasan, Hüseyin ve Fatıma'dan ibaret olduğunda ısrar etmişler ve bu yüzden İslam tarihinde büyük gürültüler koparmışlardır.)

34. Oturun da evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti anın. Şüphe yok ki Allah, her şeyi bütün incelikleriyle bilen ve her şeyden haberdar olandır.

(Ey Peygamberin eşleri ve kızları! Toplanıp evinizde okunan Kur'ân âyetlerini ve hikmeti müzakere edin, Kur'ân'ı ve peygamberin sünnetlerini belleyin, düşünün. Böylece Allah'ın ve peygamberin emirlerini belleyin, ilim tahsil edin ve bu yüzden mazhar olduğunuz şeref ve şanı hatırdan çıkarmayıp şükrünü bilin.)

35. Bütün müslüman erkekler ve müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, itaat eden erkekler ve itaat eden kadınlar, doğru sözlü erkekler ve doğru sözlü kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, alçak gönüllü erkekler ve alçak gönüllü kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve kadınlar, hep bunlara Allah, bir mağfiret ve büyük bir ecir hazırlamıştır...

(..Ki onu şimdi tasavvur mümkün değildir. Bu şekilde bu âyet, hem Ehl-i beyt'e hem de onlar gibi, bu güzel ahlak ve nitelikleri kendilerine huy edinenlere bir vaat ve müjdedir.

Deniliyor ki: Peygamberin eşleri hakkında o âyetler indiği zaman mümin erkeklerin eşleri, "bizim hakkımızda bir şey inmedi" demişlerdi. Bu âyet, bu sebeple indi. Başka bir rivayette, peygamberin zevceleri demişlerdi ki: "Ey Allah'ın Rasulü! Yüce Allah Kur'ân'da erkekleri zikrediyor, demek ki bizim zikredilecek hiçbir hayrımız yok, bizden hiçbir taat kabul edilmeyecek diye korkuyoruz." Bu âyet, bunun üzerine indi.)

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ
يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ
ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾ وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ
عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا
اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ ۖ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ ۖ فَلَمَّا
قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ
أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾ مَا
كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ ۖ سُنَّةَ اللَّهِ
فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ۚ
﴿٣٨﴾ الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا
يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ ۗ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾ مَا كَانَ
مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلَٰكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۗ وَكَانَ
اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾
وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ
لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾
تَحِيَّتُهُمْ

36. Bununla beraber, gerek bir mümin erkek ve gerek bir mümin kadın için, Allah ve Rasulü bir işe hüküm verdiği zaman o işlerinde tercihte bulunma hakları yoktur. Her kim, Allah ve Rasulüne isyan ederse açık bir sapıklık etmiş olur.

(Hz. Peygamber, halasının kızı Zeyneb'i, Zeyd'e nişanladığı zaman Zeynep ve kardeşi Abdullah bundan çekinmişler ve bu âyet bunun üzerine inmiş deniliyor ki, "Peygamber, müminlere nefislerinden daha önce gelir." meâlindeki altıncı âyetin uygulamalarından birisi demek olur.)

37. Hem hatırla o vakti ki, o kendisine hem Allah'ın nimet verdiği hem senin nimet verdiğin kimseye: "Zevceni kendine sıkı tut ve Allah'tan kork" diyordun da nefsinde, Allah'ın ortaya çıkaracağı şeyi gizliyordun, insanları sayıyordun, oysa Allah, kendisini saymana daha layıktı. Sonra ne zaman ki Zeyd, o kadından ilişiğini kesti,

biz onu sana zevce yaptık. Ta ki oğullukların ilişiği kestikleri zevcelerinde, müminlere bir darlık olmasın. Allah'ın emri de fiile çıkarılmış bulunuyor.

(Rasûlullah, Zeyneb'i, evladı gibi sevdiği Zeyd'le evlendirmişti. Fakat Zeyneb, azatlı bir köle olan Zeyd'i kendine denk sayamamış, ona varmak istememişti. Sırf Rasûlullah'a itaat ederek varmış ama layıkıyla ısınamamıştı. Ara sıra Rasûlullah'a yakınlığıyla iftihar ederek Zeyd'e karşı büyükleniyordu. Emîr ve komutan ruhlu Zeyd, buna bir süre sabretti ve Rasûlullah'a varıp Zeyneb'den ayrılmak istediğini söyledi. Rasûlullah da bunu içinden uygun gördüğü halde hemen izin vermeyip dedi ki: "Zevceni kendi nikahında tut ve Allah'tan kork." Böyle derken, nefsinde de Allah'ın meydana çıkaracağı bir şey gizliyordu, boşamasını uygun görüyordu, yahut nikahını düşünüyordu da söylemiyordu.

Taberi der ki: Yüce Allah peygamberine Zeyneb'in ilerde zevcelerinden biri olacağını bildirmişti: Böyle iken Zeyd, Zeyneb'den şikayet ettiği zaman ona: "Zevceni kendinde tut" demişti. Çünkü Zeyd'in hatırını sayıyor veya insanlar dedikodu ederler diye çekiniyordu. Oysa eğer korkacak bir şey varsa, halkı hiç hesaba almayarak yalnız Allah'a saygı duymalıydı. Allah için korkacak bir durum yok iken sırf insanlardan korkarak gizlemek veya Allah korkusuyla beraber bir de insan korkusu saymak, işte ihtar ve hatırlatmanın sebebi budur. İnsanlardan hiç çekinmeyerek yalnız Allah korkusunu saymak gerekti.

Deniliyor ki, Peygambere karşı en şiddetli âyet iş bu, "nefsinde Allah'ın ortaya çıkaracağı şeyi gizliyordun" âyetidir. Hz. Aişe: "Rasûlullah, Allah'ın kitabından bir şey gizlese idi bunu gizlerdi" demiştir.

Âyet gösteriyor ki bir adamın, oğul edindiği evlatlığı, zevcesini boşayıp iddeti çıktığı zaman o adamın onunla evlenmesi dinen caizdir. İşte cahiliyye döneminde sakıncalı görülen bu evlenme yasağının İslamda kaldırılması için Allah'ın hikmeti, peygamberin bizzat kendisinde uygulanmasını gerektirmiş ve bu hikmet için o evlendirme emredilmiştir. Ve Allah'ın emri fiile çıkarılarak Zeyneb de peygamberin zevcelerinden olmuştur.)

38. Peygambere Allah'ın takdir ettiği, mübah kıldığı şeyde bir darlık yoktur. Bundan evvel geçen bütün peygamberler hakkında Allah'ın sünneti böyle. Ve Allah'ın emri, biçilmiş bir kaderdir.

(Geçen peygamberler de evlenmişler, hem Süleyman ve Davud gibi bazıları pek çok evlenmişler, hiçbirine evlenmek yasak edilmemişti. Yahya ve İsa da yasaklandıkları için değil, evlenmek farz kılınmadığı, yapılmasında ve yapılmamasında darlık bulunmadığı için evlenmediler.)

39. Onlar ki Allah'ın mesajlarını tebliğ ederler ve O'ndan korkarlar ve Allah'tan başka kimseden korkmazlardı. Hesap alacak olarak Allah yeter.

40. Muhammed, sizin adamlarınızdan hiç birinin babası değil ve fakat Allah'ın Rasulü ve Peygamberlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi en iyi bilendir.

(Muhammed, sizden hiç birinin babası değildir, dolayısıyla Zeyd'in de gerçekte babası değildir. Onun için sıhriyet yoluyla evlenme haramlığı sabit olmaz ve bundan dolayı bir darlık ve sıkıntı, bahis konusu olmaz.

O, hem peygamberleri sona erdiren son peygamberdir, peygamberlerin sonuncusudur hem de bütün peygamberleri onaylayıp belgelendiren ilahi bir mühürdür. O gelmese idi diğer peygamberler unutulup gidecek, tarihte onların varlıklarını ve peygamberliklerinin hak olduğunu ilmen ispat etmek mümkün olmayacaktı.)

41. Ey o bütün iman edenler! Allah'ı çok anın.

42. Ve O'nu sabah-akşam tesbih edin.

43. O, odur ki, hem kendisi hem melekleri sizleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize feyiz ve bereket indiriyor. Ve O, müminlere çok merhamet edicidir.

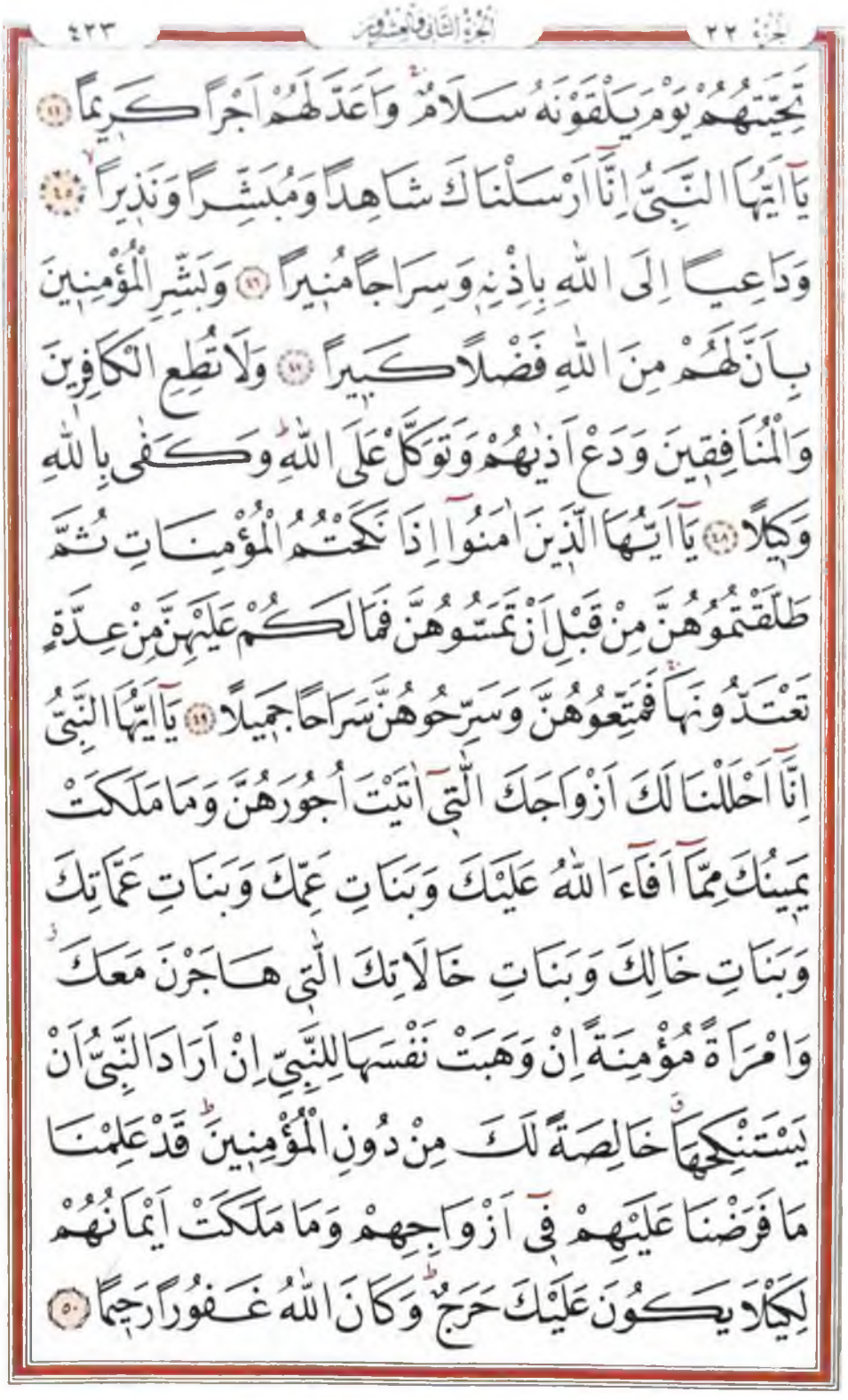
تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ۚ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾
وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ
بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ
وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ
وَكِيلًا ﴿٤٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ
طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ
تَعْتَدُّونَهَا ۖ فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ
إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ
يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ
وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ ۖ
وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ
يَسْتَنْكِحَهَا ۖ خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۗ قَدْ عَلِمْنَا
مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ
لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾

44. O'na kavuşacakları gün sağlık temennileri "selam"dır. Ve Allah onlar için güzel bir ecir hazırlamıştır.

(Yani öldükleri, yahut kabirden çıktıkları, yahut cennete girdikleri gün sağlık temennileri "selam"dır, her türlü sakınca ve afetlerden esenlik haberidir. Allah onlar için, en büyük mükafat olarak cenneti hazırlamıştır.)

45. Ey o peygamber! Biz seni gerçekten bir şahit, hem bir müjdeci, hem bir kocundurucu olarak gönderdik.

(Ey Muhammed! Biz seni, Allah'ın birliğine şahit, Allah'a nasıl kulluk edileceğine şahit getirilecek bir örnek, ümmetin tasdik etmek ve yalanlamak, davete icabet etmek ve etmemek gibi durumlarına, amellerine yarın âhirette Allah'ın huzurunda şehadet edecek şahit ve bir müjdeci ve korkutucu olarak gönderdik.)

46. ...Hem de Allah'a, O'nun izniyle bir davetçi ve nurlar saçan bir ışık.

(Hem de Allah'ın birliğine ve iman edilmek vacip olan sıfat ve hükümlerine iman ile rızasına, O'na kavuşmağa doğru gitmeye bir çağırıcı, hem de kendi kendine değil, Allah'ın izni ve müsaadesi, kolaylaştırması ve muvaffak kılmasıyla bir çağırıcı olarak ve cehalet ve şaşkınlık karanlıklarında akılları, gönülleri aydınlatıp doğru yolu gösteren bir ışık olarak gönderdik.)

47. Müminlere müjdele: Onlara Allah'tan bir büyük lütuf var.

48. Kafirlere ve münafıklara itaat etme, onların eziyetlerini bırak da Allah'a tevekkül et. Allah vekil olunca hepsine yeter.

(Davet emrinde alttan alıp kafir ve münafıklara hoş görünmekten, tebliğde yumuşak davranmaktan, korkutmakta hoş görülü olmaktan uzak dur. Onların sana yaptıkları ve yapacakları eziyetlere, rahatsızlıklara aldırma, ilişme, yahut itaat etme fakat sen kendin eziyet etmeğe de kalkışma. Ve gerek bunlarda ve gerek bunlar gibi yapacağın ve bırakacağın her hususta kendini Allah'a ver, yardımı O'ndan işte, O'na dayan. Bütün durumlarda işlerin kendisine havale edileceği kişi ancak O'dur, O hepsine yeter.)

49. Ey o bütün iman edenler! Mümin kadınları nikah ettiğiniz, sonra onlara dokunmadan boşadığınız vakit üzerlerinde sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur, derhal müt'alarını verip onları güzel bir şekilde salıverin.

("Dokunmak"tan maksat, cinsel ilişkidir. Ancak hiçbir engelsiz, bir arada yalnız beraber kalmak da bu manadadır. Çünkü gizli şeylerin açık alâmeti, o şey yerine geçer. Dolayısıyla böyle bir durum olmadan sadece temas olursa, dokunulmamış olur. Bu durumda onlara saydıracağınız bir iddet hakkınız yoktur. Bundan anlaşılıyor ki, kadınların iddet beklemesi esas itibariyle kocalarının bir hakkıdır, onun suyunun korunması içindir. Onun için cinsel ilişki olmayınca bu hak sabit olmaz. Müt'anın vacip olması, mehir belirlenmediği takdirdedir. Bakara, 2/236 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

50. Ey o peygamber! Biz özellikle sana şunları helal kıldık: Mehirlerini vermiş olduğun zevcelerini, Allah'ın sana ganimet kıldıklarından mülkün olan cariyeyi ve amcanın kızlarından, halalarının kızlarından, dayının kızlarından, teyzelerinin kızlarından seninle beraber hicret etmiş olanları ve bir de mümin bir kadın kendini peygambere hibe ederse, peygamber nikah etmek istediği takdirde onu. Diğer müminlere değil sadece sana helal kıldık. Onlara zevceleri ve mülkü altında bulunanlar hakkında ne farz kıldığımızı biz biliyoruz. Bunlar sana hiçbir darlık olmamak içindir. Allah, çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Burada, peygambere en layık ve faziletli olanlar beyan edilmiştir: İlk olarak, mehirlerini verdiği zevceleri. Şüphesiz mehri verilmiş olan zevcenin gönlü, verilmeyenden daha hoştur.

İkinci olarak, kendisinin yaptığı savaşta ganimet olarak malik olduğu cariye, elbette satın aldığı cariyeden daha temiz ve daha şüphesizdir.

Üçüncü olarak, beraberinde hicret eden akrabaları da hicret etmeyenlerden daha şereflidir. Bununla beraber, bazılarının dediği gibi mehrin evvel verilmesi, peygambere özgü durumlardan olmak ihtimali de vardır. Nitekim amca ve hala, dayı ve teyze kızlarının helal olmasında "beraberinde hicret edenler" diye kayıtlanması da peygambere özgü bir durum olmak açıktır. Ebu Talib'in kızı Ümmühani'nin şu sözü bunu destekler: "Rasûlullah bana aday olmuştu, özür beyan ettim, mazur gördü. Sonra bu âyet indi, ben ona helal olamadım. Çünkü onunla hicret etmemiştim."

Son olarak, mehirsiz olarak nikahını veren kadın. Böyle mehirsiz olarak nikah da peygambere özgü durumlardandır. Bu şekilde kendini peygambere hibe etmek isteyen kadınlar olmuş ise de İbn Abbas, bunun fiilen vaki olmadığını, yani peygamberin bu şekilde hiçbir kadınla evlenmediğini söyler.)

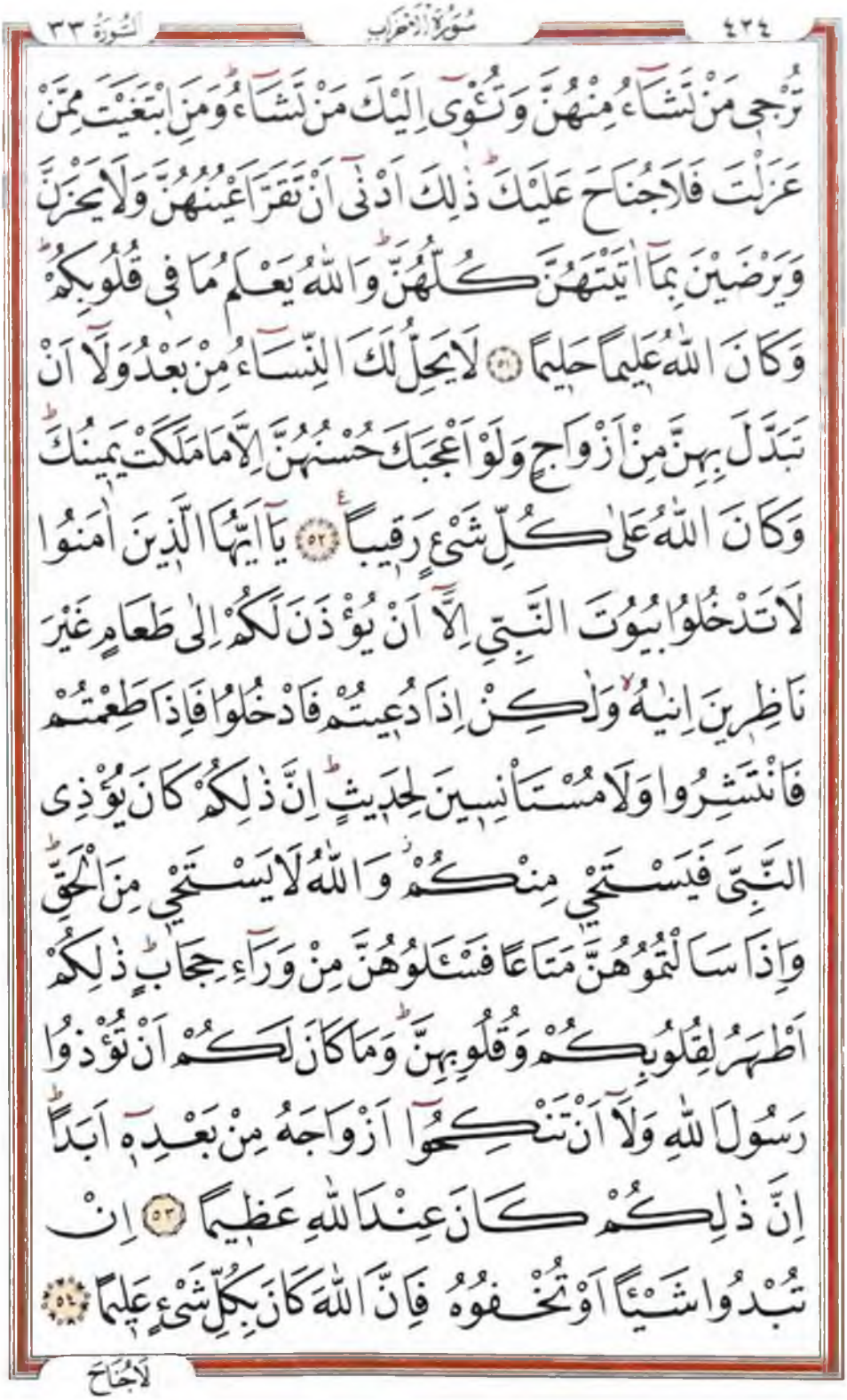
تُرْجِي مَنْ تَشَآءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔوِيٓ إِلَيْكَ مَنْ تَشَآءُ ۖ وَمَنِ ٱبْتَغَيْتَ مِمَّنْ
عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ
وَيَرْضَيْنَ بِمَآ ءَاتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِى قُلُوبِكُمْ ۚ
وَكَانَ ٱللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَّا يَحِلُّ لَكَ ٱلنِّسَآءُ مِنۢ بَعْدُ وَلَآ أَن
تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَٰجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ ۗ
وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ رَّقِيبًا ﴿٥٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟
لَا تَدْخُلُوا۟ بُيُوتَ ٱلنَّبِىِّ إِلَّآ أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرَ
نَٰظِرِينَ إِنَىٰهُ وَلَٰكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَٱدْخُلُوا۟ فَإِذَا طَعِمْتُمْ
فَٱنتَشِرُوا۟ وَلَا مُسْتَـْٔنِسِينَ لِحَدِيثٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِى
ٱلنَّبِىَّ فَيَسْتَحْىِۦ مِنكُمْ ۖ وَٱللَّهُ لَا يَسْتَحْىِۦ مِنَ ٱلْحَقِّ ۚ
وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَٰعًا فَسْـَٔلُوهُنَّ مِن وَرَآءِ حِجَابٍ ۚ ذَٰلِكُمْ
أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ ۚ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا۟
رَسُولَ ٱللَّهِ وَلَآ أَن تَنكِحُوٓا۟ أَزْوَٰجَهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦٓ أَبَدًا ۚ
إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِندَ ٱللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾ إِن
تُبْدُوا۟ شَيْـًٔا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ ٱللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٤﴾

لَا جُنَاحَ

51. Onlardan dilediğini geri bırakırsın, dilediğini yanına alırsın, bıraktıklarından da kimi arzu edersen sana günah yoktur. Onların gözleri aydınlanıp mahzun kalmamalarına ve kendilerine verdiğinle hepsinin hoşnut olmalarına en elverişli olan budur. Allah, kalplerinizdekileri bilir. Allah hem her şeyi bilir, hem cezalandırmada acele etmez.

(Birden çok eşi olanlara sıra ile nöbet takip etmek vaciptir. Buna "kasm" denilir. Fakat peygambere özel durumlardan olmak üzere ona kasm vacip kılınmayıp dilemesine bırakılıyor ve buyruluyor ki: "Bıraktığın (yahut boşadığın) dan arzu ettiğine döndüğün taktirde üstüne bir günah yoktur. Bu hüküm yani tertip üzere nöbetle kasm, sana vacip kılınmayıp böyle senin arzu ve dilemene bırakılması, onların gözlerinin aydın olmasına ve senin kendilerine verdiğin ile, yaptığın muamele ve ihsan ile, hepsinin hoşnut olmalarına daha elverişlidir. Çünkü o, bir kere hepsinin eşit oldukları bir hükümdür. Sonra

sen aralarını eşit tutar, kasm yaparsan onu senin bir ihsanın bilerek sevineceklerdir. Ve eğer bazısını tercih edecek olursan onu da Allah'ın bir hükmüyle yaptığını bilecekler, yine gönülleri hoş olacaktır." Bundan anlaşılır ki zevceleri sevindirmek, gönüllerini hoş etmek de şeriatın gözettiği maksatlardandır.)

52. Bundan başka kadınlar sana helal olmaz, bunları başka zevcelerle değiştirmek de olmaz, isterse güzellikleri çok hoşuna gitsin. Ancak elinin mülkü olan (cariyeler) başka, Allah, her şeye gözcü bulunuyor.

(Sana bundan öte kadınlar helal olmaz, tercihte bulunma hakkı verip de seni tercih eden dokuz zevcenden başka kadınla evlenmen caiz olmaz.

Bunlar, Ebubekir'in kızı Aişe, Ömer'in kızı Hafsa, Ebu Süfyan'ın kızı Ümmü Habibe, Zem'a kızı Sevde, Ebu Ümeyye'nin kızı Ümmü Seleme, Hayberli Huyeyy kızı Safiyye, Hilal kabilesinden Haris kızı Meymune, Esed kabilesinden Cahş kızı Zeyneb ve Mustalik kabilesinden Haris kızı Cüveyriyye idiler. Allah hepsinden razı olsun.

Bunları başka zevcelerle değiştirmen de olmaz. Yani bunları boşayıp yerlerine başka kadınlarla evlenmen de caiz olmaz. Onlar Allah ve Rasulünü tercih ettikleri için yüce Allah da onlara ikram ve lütufta bulunmuş, Rasûlullah da vefatına kadar sadece bunlarla evli kalmış, vefatında da onlar, müminlerin anaları olarak kalmışlardı. Alacağın kadınların güzellikleri hoşuna gitse, takdirine layık varsayılsa bile, bunlardan başkasıyla evlenmen helal olmaz. İbn Atıyye der ki: "Bu lafız, bir adamın, evlenmek istediği kadına bakmasının caiz olduğuna delildir." Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), bunda bir sakınca olmadığını haber vermiştir. Bkz, İbn Mâce, Nikah 9; Nesai, Nikah 17.)

53. Ey o bütün iman edenler! Vaktine bakmaksızın, size yemeğe izin verilmedikçe peygamberin evlerine girmeyin. Ve fakat çağrıldığınız vakitte girin, yemeği yediğinizde de hemen dağılın. Söz, sohbet için de izinsiz girmeyin. Çünkü o, peygambere eziyet veriyor, bir de sizden utanıyor. Fakat Allah, hakkı söylemekten sıkılmaz. Hem onun hanımlarına gerekli bir şey soracağınız vakit de bir perde arkasından sorun. Öyle yapmanız, hem sizin kalpleriniz ve hem onların kalpleri için daha temizdir. Sizin Rasûlullah'a eziyet etmeniz doğru olamaz, arkasından zevcelerini nikah etmeniz de ebediyyen doğru ve caiz olamaz. Çünkü o günah, Allah katında çok büyüktür.

(Bu sûrenin altıncı âyetinde, "peygamberin zevceleri, müminlerin analarıdır" buyurulduğu için bundan, müminlerin, peygamberin evine kendi evleri gibi izinsiz girebilmelerinde bir sakınca olmadığı zannedilebilirdi. İşte bu âyet, hem böyle bir zanna yer olmadığını anlatıyor, hem bu vesile ile, peygamberin temiz zevcelerine perde arkasından konuşma (Hicab) yı emrediyor, hem de müminlerin anaları olmalarının manasını açıklıyor.

Âyetten anlaşıldığına, İbn Abbas'tan da rivayet edildiğine göre, bazı kimselere zaman zaman Rasûlullah'ın evinde yemek yediriliyordu. Bunlar bazen yemekten evvel gelip yemek hazır oluncaya kadar bekliyorlar, yemekten sonra da hemen çıkıp gitmiyorlar, Efendimiz de (a.s.) bundan sıkılıyordu. Bunun üzerine bu âyet indi. Zeyneb'le evlendiği zaman verilen düğün yemeğinde indiği de Hz. Enes'ten rivayet edilmiştir. Bkz, Buhârî, Tefsiru'l-Kur'ân, 33/8; Müslim, Nikah 93-94.)

54. Eğer bir şey açıklar veya gizlerseniz, şüphe yok ki Allah, her şeyi bilendir.

(Gerek eziyet kabilinden olsun gerek saygı göstermek, gerek hayır gerek şer, her ne olursa olsun Allah onu bilir. Her şeyi bildiği gibi, ne yapacağını da bilir.)

لَآ جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِيٓ ءَابَآئِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآئِهِنَّ وَلَآ اِخْوَانِهِنَّ
وَلَآ اَبْنَآءِ اِخْوَانِهِنَّ وَلَآ اَبْنَآءِ اَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَآئِهِنَّ
وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ ۚ وَاتَّقِينَ اللّٰهَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا ﴿٥٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى
النَّبِيِّ ۚ يٰٓاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا
﴿٥٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ
الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا
وَاِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾ يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ
الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ۚ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ
يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٩﴾ لَئِنْ لَمْ
يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ
لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَآ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾ مَلْعُونِينَ ۚ
اَيْنَمَا ثُقِفُوٓا اُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ فِي
الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

55. O zevcelere şunlarda günah yoktur: ne babaları, ne oğulları, ne erkek kardeşleri, ne erkek kardeşlerinin oğulları, ne kız kardeşlerinin oğulları, ne kendi kadınları, ne de ellerindeki mülklerinde (yani cariyelerinde.) Bununla beraber Allah'tan korkun (ey peygamber zevceleri!) Çünkü Allah, her şey üzerine şahit bulunuyor.

(Amca ve dayı da baba hükmündedir. Ancak bazı alimler, bu ikisi, âyette açıkça zikredilmediği için bunların yanında başı açık oturmayı mekruh görmüşlerdir. "Kendi kadınları" demek, bütün akrabalarından olan kadınlarla, tanıdıkları müslüman kadınlar demektir. Nûr, 24/31 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

56. Muhakkak Allah ve melekleri, peygambere hep salat ile saygı sunarlar. Ey o bütün iman edenler! Haydin ona teslimiyetle salat ve selam getirin.

(Yüce Allah, rahmet ve nimetiyle, melekler is-

tığfarları ve hizmetleriyle peygambere daima saygılarını gösterirler. Ey müminler! Sizler de: "Allahumme salli alâ Muhammed= Allah'ım Muhammed'in üzerine feyiz ve bereketini indir", "Esselâmü aleyke eyyühen nebiyyü= Selâm sana ey peygamber", "Essalatü vesselamü aleyke ya Rasulallah= Salât ve selâm sana olsun, ey Allah'ın Rasulü" gibi dualarla onun üzerine Allah'ın salatlarını, rahmet ve bereketlerini niyaz edin ve selam göndererek saygı gösterin. Ve bir manaya göre, hiç incitmeyerek teslim olun.

Bu âyet gösteriyor ki peygambere salavat getirmek farzdır. Ancak tekrarına ilişilmemiştir. Sahih olan şudur ki, ismi anıldıkça vacip olur. Bazıları, tekrar tekrar anılsa bile, bir mecliste bir kere salavat getirmek vacip olur, demişlerdir.)

57. Çünkü Allah ve Rasulüne eziyet edenler, muhakkak ki Allah onları dünyada ve âhirette lanetlemiş (rahmeti sahasından kovmuş) ve onlara pek küçük düşürücü bir azap hazırlamıştır.

(Allah'a eziyet etmek tabiri mecazdır. Allah hakkında layık olmayan söz söylemek ve yahut Allah'ın sevdiği kullarına eziyet etmek, demektir.)

58. Mümin erkek ve mümin kadınlara hak etmedikleri bir şekilde eziyet edenler de şüphesiz bir bühtan (açık bir vebal) yüklenmişlerdir.

(Bazı münafık ve fâsıklar, geceleyin ihtiyaç gidermek için çıkan kadınlara ve cariyelere laf atarak sataşırlarmış. Kıyafet farkı olmadığı için bu arada bilmeyerek veya bilmezden gelerek hür kadınlara da takılıp eziyet ederlermiş. Bu ve bundan sonraki âyetin bu sebeple inmiş olduğu söylenmiştir.)

59. Ey o peygamber! Zevcelerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına hep söyle: cilbaplarından üzerlerini sıkı örtsünler. Bu, onların tanınmalarına, tanınıp da eziyet edilmemelerine en elverişli olandır. Bununla beraber Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Cilbap şu anlamlara gelir: Baştan aşağı örten çarşaf, ferace, câr gibi dış giysi; kadının, elbiseleri üzerine giydiği her giysi; giysi veya başka, kendisiyle örtünülen her şey; çarşaf ve peçe.

Cilbaptan örtmek tabirine iki şekilde mana verilebilir. Birisi, cilbaplarından birisiyle bütün bedenini sıkıca örtmek, birisi de bir cilbabın bir tarafıyla başından yüzünü örtmek. Bu ikincisi de iki şekilde olur. Birisi kaşlarına kadar başını örttükten sonra büküp yüzünü de örtmek ve yalnız tek bir gözünü açık bırakmak, ikincisi de alnının üzerinden sıkıca sardıktan sonra burnunun üzerinden dolayıp gözlerinin ikisi de açık kalsa bile yüzün büyük bölümünü ve göğsü tamamen örtmüş bulunmaktır.

Bu örtünme, onların sürtük cariyelerden, adi kadınlardan vakar ve heybetle seçilerek hürmet edilmelerine ve dolayısıyla incitilmemelerine elverişli olan durumdur. Gerçi eziyet etmek isteyecek olan içi bozukları, örtü engelleyecek değildir. Fakat imanlı temiz kadınların, kirli bakışlardan, sedeflerinde saklı inciler gibi korunmuş kalmalarına en layık olan şekil de budur.)

60. Andolsun eğer o münafıklar, kalplerinde hastalık bulunanlar ve şehirde yalanlar yayan, tahriklerde bulunanlar vazgeçmezlerse, mutlak ve muhakkak seni kendilerine musallat ederiz. Sonra da senin civarına pek az yanaşabilirler.

61. Lanetli lanetli: nerede ele geçirilirlerse tutulurlar ve öldürülürler de öldürülürler...

62. ...Allah'ın bundan evvel geçenler hakkındaki kanunu gereğince, ki Allah'ın kanununu değiştirmeğe çare bulamazsın.

(Yani geçmiş ümmetlerdeki bir takım hüküm ve kanunları kaldıran islam dini, öyle zarar verici ve fesat çıkarıcı olanları savmak ve sürmek kanununu kaldırmak ve değiştirmek için gelmemiştir. Çünkü Allah, fesat çıkaranları sevmez ve müslümanlık fesadı çoğaltmak için değil, dirlik düzenliği çoğaltmak içindir.)

يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللَّهِ ۚ وَمَا
يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ
الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ لَّا يَجِدُونَ وَلِيًّا
وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا
اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا
وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ
الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا ۚ وَكَانَ عِندَ
اللَّهِ وَجِيهًا ﴿٦٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا
﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَن يُطِعِ
اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ
مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنسَانُ ۖ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾ لِّيُعَذِّبَ
اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ
اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٣﴾

سُورَةُ

63. O insanlar sana Saat (Kıyamet)ten soruyor. De ki; "Onun ilmi ancak Allah'ın katındadır." Ve ne bilirsin, belki o Saat yakında olur.

64. Şu muhakkak ki Allah, kafirleri lanetlemiş ve onlara bir çılgın ateş hazırlamıştır.

65. Onda devamlı kalırlar ve ne bir veli bulabilirler ne de bir yardımcı.

66. O gün yüzleri ateşte çevrilirken: "ah, derler, ah ne olurdu bizler Allah'a itaat edeydik, Peygambere itaat edeydik."

67. "Ey bizim Rabbimiz, demektedirler, doğrusu bizler, beylerimize ve büyüklerimize itaat ettik de bizi yanlış yola götürdüler."

68. "Ey Rabbimiz! Onlara azabın iki katını ver ve kendilerini büyük bir lanet ile lanetle."

69. Ey o bütün iman edenler! Sizler o, Musa'ya ezıyet edenler gibi olmayın. Eziyet ettiler de Allah, onu onların dediklerinden beraat ettirdi, temize çıkardı. O, Allah yanında yüzlü (itibarlı) idi.

(Bu âyet de Rasûlullah'ın Zeynep ile evlenmesinden dolayı edilen laflar üzerine, bir rivayette de ifk olayı üzerine inmiş deniliyor. Musa'ya edilen eziyet hakkında şu görüşler vardır: 1) Musa pek edepli olup bedenini kimseye göstermediğinden bazıları: "Bu niye bu kadar örtünüyor, mutlaka bedeninde bir kusuru var" diye laf etmişler. Bir gün ıssız bir yerde, elbisesini bir taşın üzerine koymuş yıkanırken Allah tarafından taşın yuvarlanmasıyla asâsını kapıp onu takip ederken, büyük bir kalabalık rast gelip kendisini Allah'ın yarattığı en güzel bir beden ile görmüşler. 2) Kardeşi Hârun'u öldürdü, demişler. 3) Zina etti, demişler: Karun, şımarıp azdığı zaman sürtük bir kadına birçok mal vererek Hz.Musa'ya, kendisi ile zina yaptı diye isnatta bulunmak üzere teşvik etmiş, ama sonunda kadın, Karun ile aralarında geçenleri anlatıvermiştir.)

70. Ey o bütün iman edenler! Allah'tan korkun ve sağlam söz söyleyin...

(Hangi hususta olursa olsun, hak ve sağlam söz söyleyin. Sonunda yalan çıkacak, söyleyenleri küçük düşürecek çürük sözler söylemeyin, o yalan haberlerle meşgul olanlara benzemeyin.)

71. ...Ki işinizi yoluna koysun ve günahlarınızı bağışlasın. Her kim de Allah ve Rasulüne itaat ederse o, gerçekten büyük murada ermiştir.

72. Evet, biz o emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik, onlar bunu yüklenmeğe yanaşmadılar, ondan korktular da onu insan yüklendi. O, cidden çok zalim, çok cahildir.

(Emanet, aslında eminlik, yani kendisine başkasının hukuku emniyet edilip inanılabilir, inanç olmak, inançlık huyu demektir. Sonra emniyet edilip inanılan şeye de isim olmuştur

Çoğunlukla tefsirciler buradaki "emanet"i, teklif veya Allah'ın emirleri diye tefsir etmişlerdir. Bunu şöyle anlamak gerekir: " Allah'ın, gerek kendi hakları ve gerek kul haklarıyla alakalı emir ve nehyinin, hükümlerinin icra edilmesine Allah'ın emini, inanç memuru olmak demek olan emanetini yani Allah'ın diğer eşyada olduğu gibi çaresiz bırakarak zorla değil, rıza ve tercihi ile yaptırmak istediği tercihe dayalı fiillerde emrine itaatla halifeliği demek olan vazife mükellefiyeti."

Gökler, yer ve dağlar bu emaneti yüklenmekten kaçınıp çekindiler. Gerçi gökler ve yer, Fussilet, 41/11 âyetinde belirtildiği gibi yüce Allah'ın "gelin ikiniz de ister istemez" gibi, evrenin oluşumuyla ilgili emirlerini, "geldik isteye isteye" diye isteyerek kabul ettiler. Öyle iken başkasının haklarını yüklenmek manasını ifade eden emanet kendilerine arz edildiği zaman çekindiler. Emanet böyle gökler, yer ve dağların dayanamayacakları derecede ağır, yerine getirilmesi zor, sorumluluğu olan, büyük ve korkunç bir yüktür.

Burada sunmayı ve kabul etmemeği hakiki anlamı üzerine düşünen tefsirciler varsa da çokları, emanetin büyüklüğünü beyan için temsili istiare şeklinde bir tasvir olduğu görüşüne varmışlardır. Emanet, yerine getirildiği takdirde neticesi, çok büyük bir kerem olduğu gibi, yerine getirilmediği takdirde de hainlik ve borçlu duruma düşerek büyük bir rezilliktir. İnsanoğlu, Allah'ın ve O'nun kullarının haklarını yüklendiği halde layıkıyla yerine getirmeyip kendine yazık ediyor, sonunun esası ve özü nedir, bilmiyor. Halbuki o arz etmenin hikmeti ve emaneti yüklenmenin sonu şudur:)

73. Çünkü Allah münafık erkeklere ve münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap edecek,mümin erkeklerin ve mümin kadınların da tevbelerini kabul edecek. Ve Allah çok bağışlayan,çok merhamet edendir.

(Münafıklar ve müşrikler de tevbe edip imana gelirlerse onların da tevbelerini kabul edip bağışlar.)

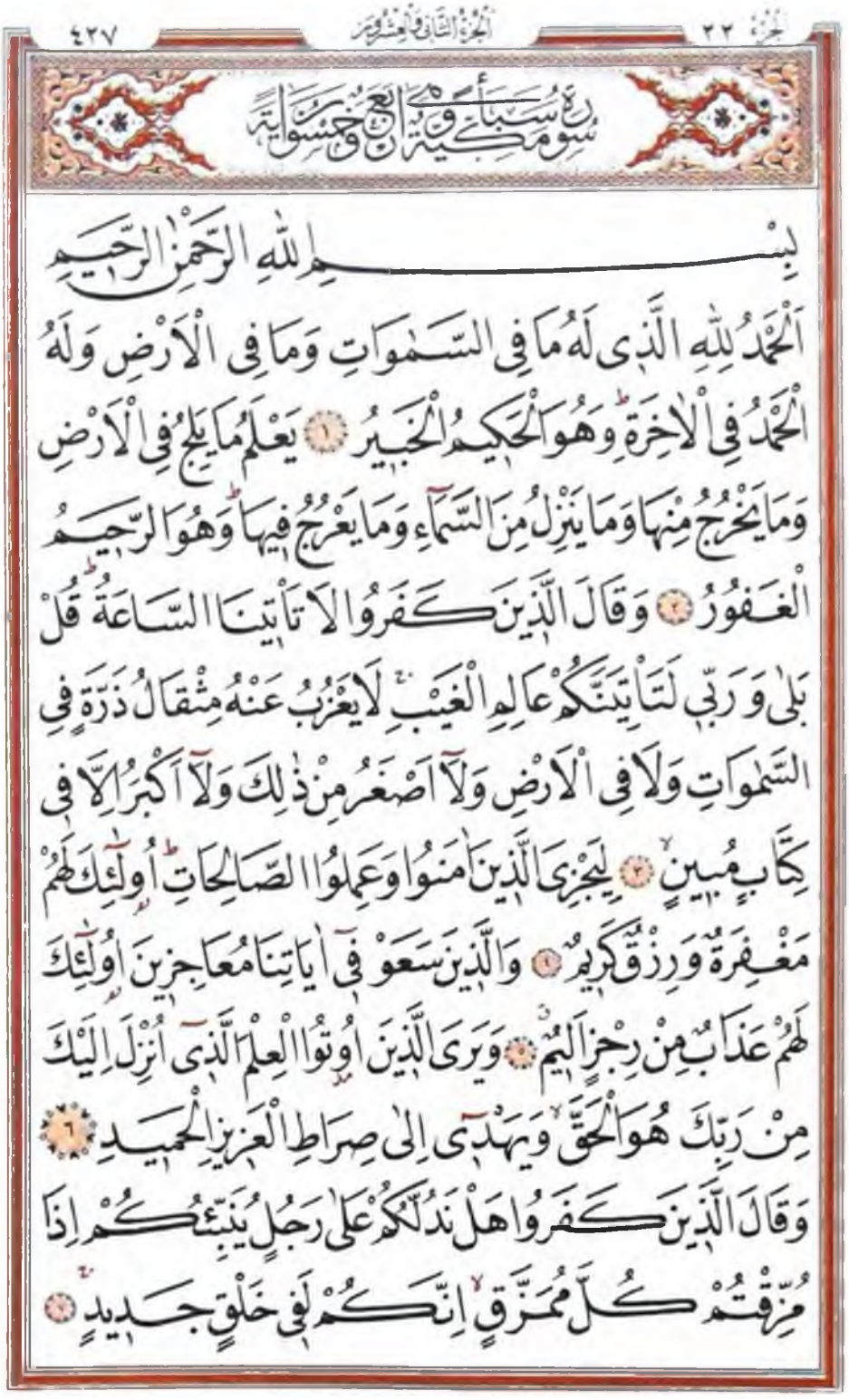
سورة سبأ مكية وهي أربع وخمسون آية

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَهُ
الْحَمْدُ فِي الْاٰخِرَةِ ۭ وَهُوَ الْحَكِيْمُ الْخَبِيْرُ ۝١ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ
وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاۗءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيْهَا ۭ وَهُوَ الرَّحِيْمُ
الْغَفُوْرُ ۝٢ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَاْتِيْنَا السَّاعَةُ ۭ قُلْ
بَلٰى وَرَبِّيْ لَتَاْتِيَنَّكُمْ ۙ عٰلِمِ الْغَيْبِ ۚ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي
السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَآ اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَآ اَكْبَرُ اِلَّا فِيْ
كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ۝٣ لِّيَجْزِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۭ اُولٰۗىِٕكَ لَهُمْ
مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ۝٤ وَالَّذِيْنَ سَعَوْ فِيْٓ اٰيٰتِنَا مُعٰجِزِيْنَ اُولٰۗىِٕكَ
لَهُمْ عَذَابٌ مِّنْ رِّجْزٍ اَلِيْمٌ ۝٥ وَيَرَى الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ اِلَيْكَ
مِنْ رَّبِّكَ هُوَ الْحَقَّ ۙ وَيَهْدِيْٓ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ ۝٦
وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰي رَجُلٍ يُّنَبِّئُكُمْ اِذَا
مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۙ اِنَّكُمْ لَفِيْ خَلْقٍ جَدِيْدٍ ۝

34
SEBE SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 54 âyettir.

[15. âyetinden itibaren Sebe' kıssası anlatıldığı için bu mübârek sûreye Sebe' ismi verilmiştir.

Sebe'liler, Yemen'in yöneticileri idi. Buranın halkı nimet, bolluk, huzur ve sükun içinde idiler. Bağ ve bahçeler içinde yaşıyorlardı. Nimete karşı nankörlük edince yüce Allah, Arim Seli ile onları yok etti ve ders alacak olanlar için onları bir ibret vesilesi yaptı.

Allah'a hamd ile başlayan bu mübârek sûrede, sebe kıssası dışında, kafirlerin, âhireti yalanladıkları anlatılır, Davud (a.s) ile Süleyman (a.s.)'dan bahsedilir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Hamd, o Allah'ındır ki göklerde ne var, yerde ne varsa hep O'nun, âhirette de

hamd O'nun. Ve O, öyle hüküm ve hikmet sahibi, öyle her şeyden haberdar olan ki..

(Hamd, övgü ile saygı gösterilmek, Allah'ın hakkı, Allah'a özgü bir şeydir. O Allah ki bütün göklerde ve yerde bulunanlar hep O'nundur, O'nun yaratması, O'nun mülkü, O'nun nimetidir. Bu dünyada insanların elinde ne varsa hep emanettir. Bu önün bir sonu, bu dünyanın bir âhireti var. O âhiret ve âhiretteki nimetler de O'nun. Ve onun içindir ki önünde hamd O'nun olduğu gibi sonunda da hamd O'nun. Gerek dünya nimetleri ve gerek âhiret nimetleri, çalışıp kazanma ile ne kadar ilgili olursa olsun, asıl itibarıyla hak edişten ziyade Allah'ın lütfu ile olduğunda da şüphe yoktur. O'na dünyada hamd bir vazife, bir ibadet, âhirette ise bir lezzet alma, bir zevktir.)

2. Yere ne giriyor ve ondan ne çıkıyor, gökten ne iniyor ve ona ne çıkıyor hepsini bilir. Hem O, öyle merhamet edici, öyle bağışlayıcı.

(Allah öyle her şeyden haberi olandır ki, yerin içine çevresinden ne sokuluyor, mesela, neler yağıyor, neler gömülüyor, neler ekiliyor, neler saklanıyor, hayvanlardan, bitkilerden, madenlerden, buhardan ve daha başka şeylerden içinden dışına ne çıkıyor; kar, yağmur, şimşek, yıldırım, taş, kıvılcım, ışık, ısı ve diğer maddi ve manevi kuvvetlerden ve meleklerden neler yere iniyor ve ne buharlar, ne gazlar, ne gibi maddeler, melekler, ruhlar, tılsımlar, yankılar göğe yükselip çıkıyor, hepsini ayrıntılarıyla bilir.)

3. Küfredenler ise: "Bize o Saat gelmez" dediler. De ki: "Hayır, Rabbim hakkı için o size mutlaka gelecek. Gaybı bilen Rabbim ki, O'ndan göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey kaçmaz. Ne ondan daha küçüğü, ne de daha büyüğü. Hepsi mutlak apaçık bir kitaptadır."

(Taberi der ki: Gaybdan maksat, yaratılmışların henüz vakıf olmadığı mümkün şeylerdir ki, gerek hiç vücuda gelmemiş olsun, gerekse vücut verilmiş de henüz kimsenin haberi ve bilgisi olmamış bulunsun.

Burada Allah'ın bu sıfatla nitelenmesi iki nükte ifade eder: Birisi, geleceği bildirilen Saatin ne vakit geleceğini yalnız O'nun bildiğini anlatır, birisi de dağılmış cüz ve parçaların toplanmasını uzak görerek onu inkar edenlere cevap noktasını gösterir.

Çoğu tefsirci burada "apaçık kitabı", Levh-i Mahfuz diye tefsir etmişlerdir. Fakat bunun, doğrudan doğruya Allah'ın ilmini tasvir olması daha açıktır. Yani göz önünde olanı ve olmayanı ile bütün varlıklar, Allah'ın huzurunda apaçık bir kitap gibi açık, belli ve zapta alınmıştır. En'âm, 6/59 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

4. Çünkü O, iman edip iyi ameller işleyenlere mükafat verecek. İşte onlar için bir mağfiret ve güzel bir rızık var.

(Yani Allah, o iman edip salih amel işleyenlere mükafat vermek için muhakkak o Saat gelecek. O halde sözün özü şu oluyor: Hikmet, o Saatin gelmesini gerektiriyor. Hem gaybı, hem de büyük küçük, gizli açık, bütün parça ve bütünleriyle kainatın tamamını kuşatan kamil bir ilim var, bütün onları var eden kudret de var, o halde o Saat niye gelmesin? Elbette gelecek, bu önün bir sonu olacak. Allah müminleri mükafatlandıracak, kafirleri cezalandıracak.)

5. Âyetlerimizi hükümsüz bırakmak için yarışanlar, onlar için de pislikten öyle bir azap var ki, elem verici.

6. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise, sana Rabbinden indirileni görüyorlar ki o sırf hak ve o, izzetine nihayet olmayan hamde layık zatın yolunu gösteriyor.

(Kendilerine ilim verilenler biliyorlar ki bu Kur'ân, hakkın ta kendisi ve o, insanları, çok izzetli, çok onurlu, kahreder de asla mağlup edilmez azizin ve dünyada ve âhirette hamd kendisinin hakkı olan zatın yoluna hidayet ediyor, doğrudan doğru caddeyi gösteriyor, o yüksek izzet ve hamdi duyuruyor, ona ermek zevkini veriyor, yolunu da bildiriyor. Ama:)

7. Böyle iken o küfredenler şöyle dediler: "Size bir adam gösterelim mi ki, tamamen didik didik didiklendiğiniz vakit muhakkak siz, yeni bir yaratılış içinde bulunacaksınız diye size haber veriyor?"

[Bunu söyleyenler Kureyş kafirleridir. Onlar bunu, alay ve hayret yollu söylediler.]

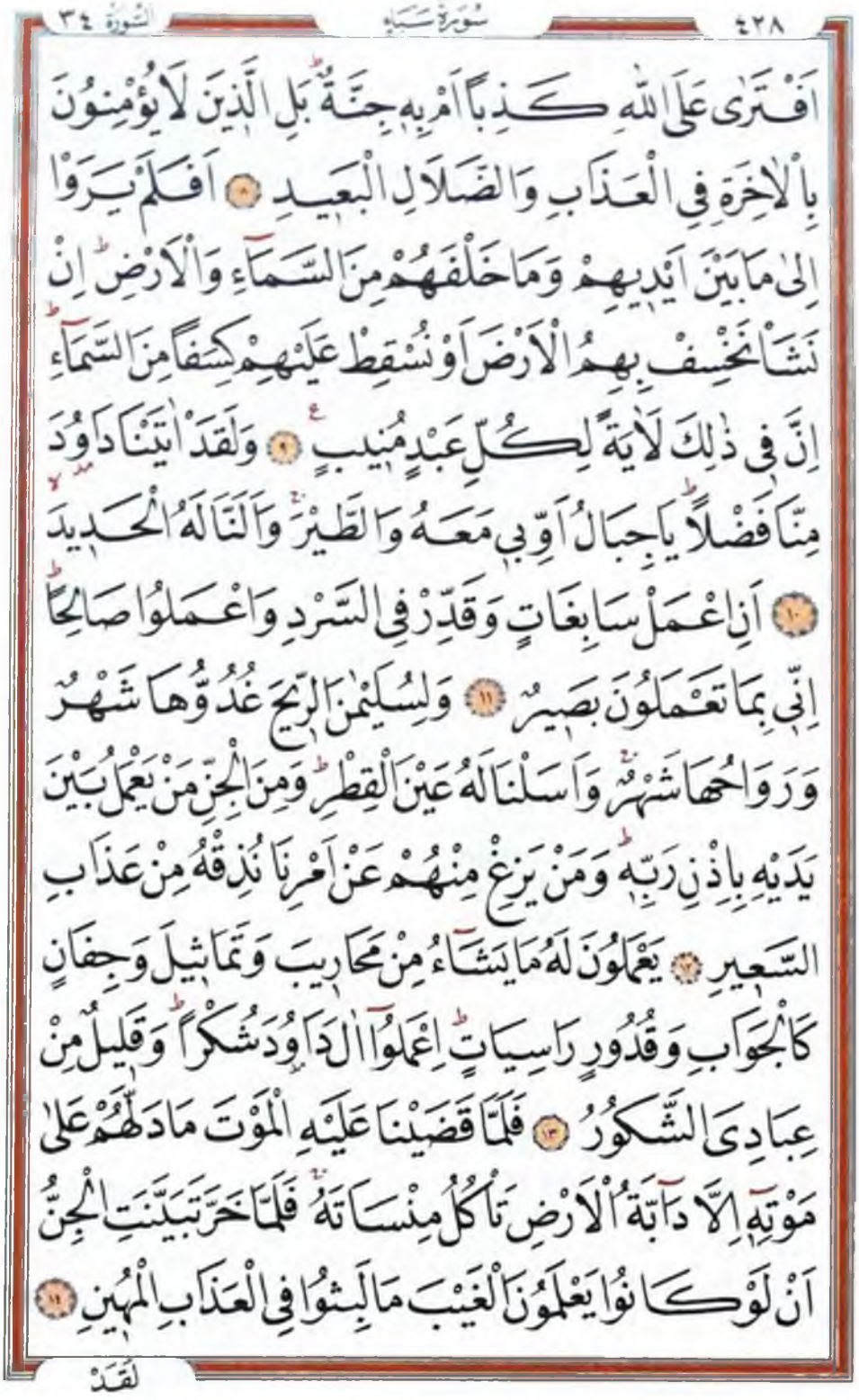
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِهٖ جِنَّةٌ ؕ بَلِ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ
بِالْاٰخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلٰلِ الْبَعِيْدِ ۝٨ اَفَلَمْ يَرَوْا
اِلٰى مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِّنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ؕ اِنْ
نَّشَاْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ السَّمَآءِ ؕ
اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيْبٍ ۝٩ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ
مِنَّا فَضْلًا ؕ يٰجِبَالُ اَوِّبِيْ مَعَهٗ وَالطَّيْرَ ۚ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدِيْدَ
۝١٠ اَنِ اعْمَلْ سٰبِغٰتٍ وَّقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوْا صَالِحًا ؕ
اِنِّيْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ۝١١ وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيْحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ
وَّرَوَاحُهَا شَهْرٌ ۚ وَاَسَلْنَا لَهٗ عَيْنَ الْقِطْرِ ؕ وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَّعْمَلُ بَيْنَ
يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّهٖ ؕ وَمَنْ يَّزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ
السَّعِيْرِ ۝١٢ يَعْمَلُوْنَ لَهٗ مَا يَشَآءُ مِنْ مَّحَارِيْبَ وَتَمَاثِيْلَ وَجِفَانٍ
كَالْجَوَابِ وَقُدُوْرٍ رّٰسِيٰتٍ ؕ اِعْمَلُوْٓا اٰلَ دَاوٗدَ شُكْرًا ؕ وَقَلِيْلٌ مِّنْ
عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ ۝١٣ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلٰى
مَوْتِهٖٓ اِلَّا دَآبَّةُ الْاَرْضِ تَاْكُلُ مِنْسَاَتَهٗ ۚ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ
اَنْ لَّوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوْا فِي الْعَذَابِ الْمُهِيْنِ ۝١٤
لَقَدْ

8. "Bir yalanı Allah'a iftira mı etmekte, yoksa kendisinde bir cinnet mi var?" Hayır, doğrusu o âhirete inanmayanlar, uzak bir sapıklıkla azap içindeler.

(Onun için saçmalıyorlar. Âhirete inanmayanların âhirette görecekleri azaptan başka dünyada da vicdanları azap içindedir. Zira dünyanın fani olduğu bilinince, âhiret inancı olmayanların kötümser olmaları doğaldır. Akıbeti hakkında kötümser olan vicdanların ise, azap içinde bulunduğunda şüphe yoktur.)

9. Ya, gökten ve yerden önlerindekine ve arkalarındakine bir bakmazlar mı? Dilersek kendilerini yere geçiririveririz yahut gökten üzerlerine parçalar düşürüveririz. Gerçekten onda, hakka gönül verecek her bir kul için şüphesiz bir âyet vardır.

(Şüphesiz o göğe ve yere bakıp da önünü ardını düşünmede mutlaka bir delil, bir açık alâmet bulu-

nur ki Allah'ın kudretini ve peygamberin dediğini ve gerçekten dıdık didik dağıldıktan sonra da yeni bir yaratılış kesin olduğunu ve bu yaratmanın bir oyuncaktan ibaret olmayıp bu dünyanın bir âhireti bulunduğunu anlatır. Ama herkes için değil, bağnazlığı bırakıp Hakka dönen kul için.)

10. Andolsun Davud'a bizden bir lütuf verdik: "Ey dağlar! Çınlayın onunla beraber ve ey kuşlar!" (dedik) ve ona demiri yumuşattık.

(Davud'a öyle güzel bir ses, öyle şanlı bir eda verilmiş idi ki, sabah akşam tesbih ettikçe onun sesine bütün dağlar ve kuşlar ortak olur, çınlar, öterlerdi. Dağları boyun eğdiren, uçan kuşları durduran bu mucize, kuru bir ses oyunundan ibaret soyut nağmeler değil, ruhtan kopup Allah'a arzedilen takdisler ve tesbihler idi.

Demirin keşfi ve eritilmesi, Davud'dan (a.s.) daha önce olsa gerektir. Fakat onu mum gibi dilediği şekle koyarak elbise ve zırh dokuyacak derecede ince sanayiye tatbik etmek, Davud'a (a.s.) nasip olmuş bir sanattır. Enbiyâ, 21/80 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

11. Bol bol zırhlar yap ve iyi biçime yatır, diye. Siz de salih amel edin, daha iyi işler yapın. Çünkü ben, her yapacağınızı gözetiyorum.

12. Süleyman'a da rüzgarı verdik: sabah gidişi bir ay, akşam dönüşü bir ay. Erimiş bakır kaynağını da ona sel gibi akıttık. Hem Rabbinin izniyle elinin altında cinlerden de çalışan vardı. Onlardan da her kim emrimizden saparsa ona Sair azabını tattırırız.

(Deniliyor ki, Süleyman'ın emrine verilip ona boyun eğdirilen rüzgar, özel bir rüzgar idi, bütün şu rüzgarlar değildi. Çünkü onlar, hacet zamanlarında herkesin menfaati içindir. Yani Süleyman isterse, bütün âlemin rüzgarını tutabilirdi demek değil, havada rüzgarın bir akımına tasarruf edebilir, onunla dilediği yere gidebilirdi. Süleyman bununla balon gibi mi yoksa uçak gibi mi giderdi, orasını Allah bilir.

Allah, Davud'a demiri yumuşattığı gibi, Süleyman için de bakırı sel gibi akıttığını ve Süleyman'ın emrinde cinlerin çalıştığını haber veriyor.

"Onlardan kim emrimizden saparsa" âyeti, cinlerin de mükellef olduğuna dikkat çekiyor.)

13. Cinler ona mihraplar, timsaller, havuz gibi çanaklar ve sabit kazanlardan her ne isterse yaparlardı. Çalışın, ey Davud hanedanı! Şükür için çalışın. Bununla beraber, kullarım içinde çok şükreden azdır.

("Ne isterse yaparlardı" sözünden, cinlerin, sanatın sırlarını bilen ustalar olduğu anlaşılıyor.

Mihraplar: *Bayağılıktan korunmuş olan şerefli meskenler ve localar demektir. Bunlar, onur ve haysiyetle korunup savunulduklarından dolayı onlara bu isim verilmiştir. Bununla beraber, "mescitler" diye de tefsir olunmuştur.*

Timsal: *Canlı veya cansız bir şeyin suretine benzer tasvir olunan her hangi bir surettir. Burada timsaller; melekler, peygamberler ve salih kişilerin suretleridir, denilmiştir. Halk görsün de onlar gibi ibadet etsinler diye, mescitlerde bakırdan, pirinçten, sırçadan, mermerden bunların suretleri yapılırmış. Rivayete göre o zaman suret edinmek haram kılınmamıştı. Bununla beraber timsallerin, canlı sureti olması gerekli değildir. Ağaç gibi cansız resimleri olması da caizdir. Onun için Râzi, sadece "nakışlar" demekle yetinmiştir.)*

14. Sonra ne zaman ki Süleyman'ın ölmesini hükmettik, onlara onun öldüğünü sezdiren olmadı. Yalnız bir güve böceği (=arza), dayandığı asâsını yiyordu. Bu sebeple yıkıldığı zaman anlaşıldı ki, cinler eğer gaybı bilir olsalar, o zilletli azap içinde bekleyip durmazlardı.

[Âyet, cinlerin gaybı bilmediklerini haber veriyor. Zira Süleyman'ın (a.s.) öldüğünden habersiz uzun süre o zor işleri yapmağa devam ettiler. Güve, Süleyman'ın yaslandığı asâyı yiyip de Süleyman yere düşünce öldüğünü anladılar.]

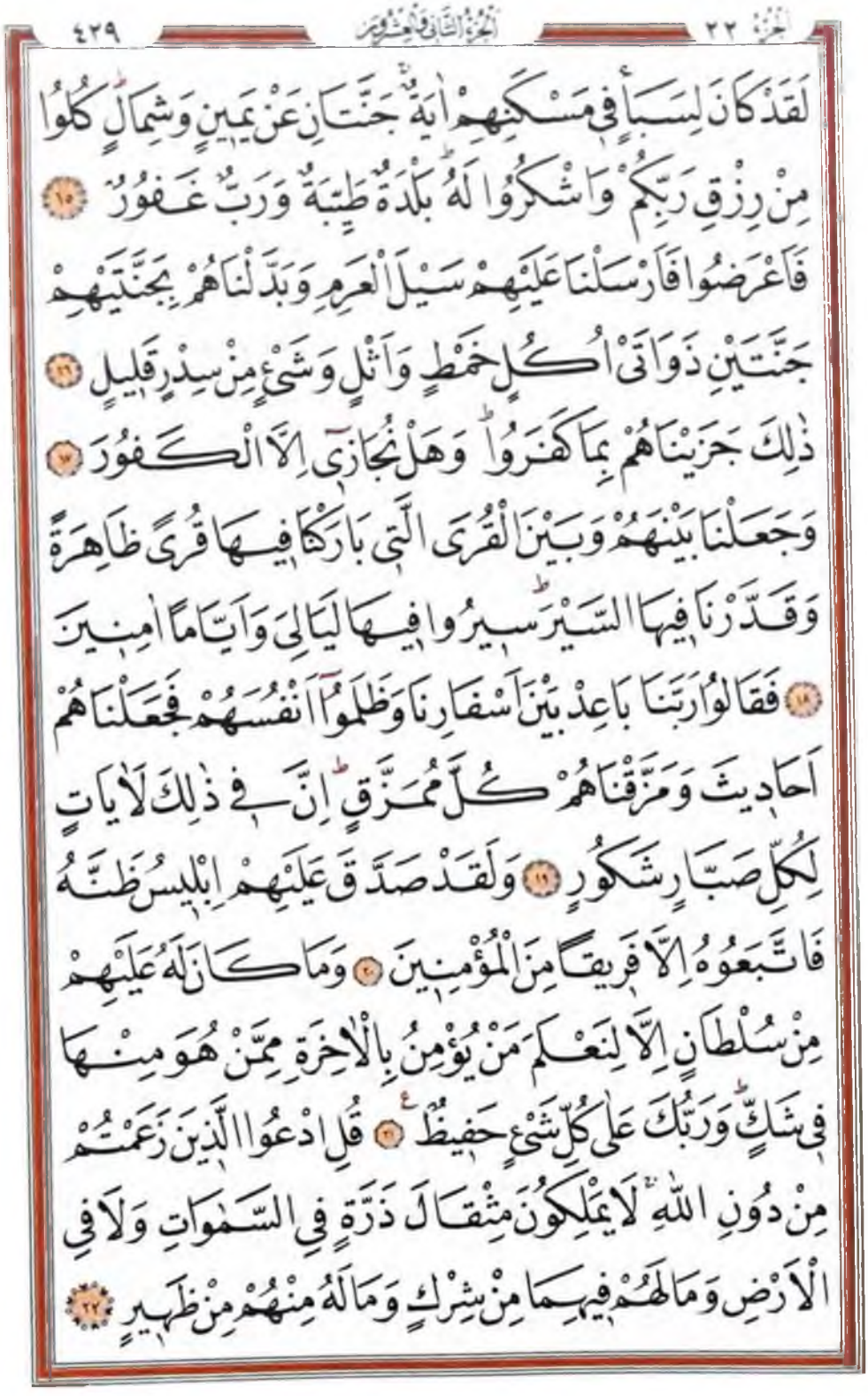
لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ ءَايَةٌ ۖ جَنَّتَانِ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ ۖ كُلُوا
مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ ۚ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾
فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُم بِجَنَّتَيْهِمْ
جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِّن سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾
ذَٰلِكَ جَزَيْنَاهُم بِمَا كَفَرُوا ۖ وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ ﴿١٧﴾
وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً
وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ ۖ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ
﴿١٨﴾ فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ
أَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ
لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ
فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِم
مِّن سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا
فِي شَكٍّ ۗ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُم
مِّن دُونِ اللَّهِ ۖ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي
الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِن شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُم مِّن ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾

15. Andolsun ki Sebe için meskenlerinde gerçekten bir âyet vardı: sağ ve soldan iki bahçe. Yeyin Rabbinizin rızkından da O'na şükredin, diye. Ne güzel, hoş bir belde, çok bağışlayıcı bir Rab.

(Sebe' kavmi, Neml sûresinde kıssaları geçtiği üzere, önceleri güneşe taparlarken Belkıs idaresinde Süleyman'a (a.s.) itaat ederek memleketlerini kurtardıktan başka yükselip ilerlemişlerdi. Oturdukları yer Yemen'de Me'rib şehri idi ki buna Sebe' de denilirdi. Bunların meskenlerinde kendileri için bir ibret vardı. Bu ibret, zikredilecek iki bahçe zannedilirse de Zemahşeri'nin hatırlattığı üzere yalnız o değil, kıssalarının bütünüdür. Şöyle ki: İki taraflı bağlar bostanlar, hal dili ile şöyle diyorlardı: Rabbinizin nimetinden yiyin de O'na şükredin, bu nimetin kıymetini bilerek ona göre ibadet edin. Çünkü beldeniz güzel bir belde, Rabbiniz, bağışlaması çok bir Rab. Onun için şükrünü bilin de iyi hizmet edin.)

16. Fakat onlar bakmadılar. Biz de

üzerlerine Arim selini salıverdik ve o gönül alıcı iki bahçelerini buruk yemişli, ılgınlık ve az bir şey de sidir ağacından iki harap bahçeye çevirdik.

(Ama Sebe'liler yüz çevirdiler, şükürden kaçındılar, hizmetine bakmadılar, biz de üzerlerine Arim selini salıverdik.

Arim seli: Önüne geçilmez sarp sel, yahut Arim denilen seddin seli veya Arim deresinin seli demektir. Zemahşeri der ki: "Bu sed, Belkıs'ın yaptığı sed idi ki iki dağın arasını taş ve zift ile kapatarak kaynak ve yağmur sularını biriktirmiş ve sulamak için, gerekli olduğu kadar arklar bırakmıştı.")

17. Bunu onlara nankörlüklerinin cezası yaptık ve biz hep öyle çok nankör olanları cezalandırırız.

18. Biz onlarla, o feyiz ve bereket verdiğimiz memleketler arasında sırt sırta köyler meydana getirmiştik ve onlarda düzenli seyr ve sefer takdir etmiştik. "Gezin oralarda gecelerce ve gündüzlerce güven içinde" (demiştik.)

(O bereketli beldelerden maksat Şam beldeleridir. Onların her biri, yolcular için birer istasyon ve birer konak yeri halinde idi. Birinden çıkan, üzerine azık almadan ve açıkta yatmadan ve tehlike görmeden diğerine gidebilirdi. Öyle ki, geceler ve gündüzlerce emniyet ve güven içinde gidilebilirdi; öyle düzenli, öyle güvenli idi.

Demek ki yalnız Sebe' değil, Yemen'den Şam'a kadar Arabistan'ın bütün durumu böyle bir bayındır ve şenlikli imiş ki, bu, çok dikkat çekicidir.)

19. Buna karşı onlar: "Ey Rabbimiz! Seferlerimizin arasını uzaklaştır" dediler ve nefislerine zulmettiler. Biz de onları efsanelere çevirdik ve tamamen didik didik dağıttık. Şüphesiz ki bunda çok şükredecek her sabırlı için elbette âyetler var.

(İşte bu nimete karşı da onlar nankörlük ederek: "Ey Rabbimiz, dediler, bizim bu yolculuklarımızın mesafesini uzak kıl."

İsrailoğulları, hayır olan yüce şeyleri adi ve basit şeylerle nasıl değiştirmek istedilerse bunlar da o bayındırlıktan bıkkınlık gösterdiler, onların ortadan kalkıp aralarına uzun mesafelerin, çöllerin girmesini istediler. Bunu gerçekten böyle "söz" ile istemiş olmaları düşünülür ise de yaptıkları nankörlük ve isyandan dolayı "hal" ile istemiş olmaları da düşünülebilir. Öyle dediler ve kendilerine yazık ettiler, zira belalarını aradılar, biz de kendilerini efsane haline getirdik ve darmadağın ettik. Şüphesiz bunda ibret alınacak delaletler var.)

20. Yine andolsun ki, İblis, onlar aleyhindeki zannını gerçekten doğru buldu da içlerinde müminlerden ibaret bir fırkadan başkası ona uydular.

(Celâlime yemin olsun ki İblis, onlar yani Sebe'liler yahut Ademoğulları aleyhinde zannını doğru çıkarttı. "Her halde ben, onlar için yerde süslemeler yapacağım ve hepsini ayartıp azdıracağım. Ancak içlerinden ihlaslı kulların hariç" demiş olan İblis (Bkz. Hicr, 15/39-40), dediğini gerçekleştirdi. Onun için halis müminlerden ibaret bir fırkadan başkası İblis'e uydular, ardınca sürüklendiler. Bu sürükleniş de onun gücünden değil, kendilerinin âhirete imansızlıklarındandır.)

21. Halbuki İblis'in onlar üzerinde hiçbir saltanat gücü yoktu. Fakat biz, âhirete imanı olanı belli edecek ve onu, âhiretten şüphe içinde bulunandan ayırt edecektik. Öyle ya, Rabbin her şeyi gözetip kontrolü altında bulundurandır.

22. De ki: "Allah'ın berisinden o iddia ettiklerinize istediğiniz kadar yalvarın, ne göklerde ne yerde zerre miktarına güçleri yetmez. Onların bunlarda bir ortaklığı da yok. O'nun onlardan bir yardımcısı da yoktur."

[Aksine O, her şeyi tek başına yaratan, tek başına var ve yok edendir.]

وَلَا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُۥ ۚ حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن
قُلُوبِهِمْ قَالُوا۟ مَاذَا ۙ قَالَ رَبُّكُمْ ۖ قَالُوا۟ ٱلْحَقَّ ۖ وَهُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْكَبِيرُ
﴿٢٣﴾ قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ قُلِ
ٱللَّهُ ۙ وَإِنَّآ أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَىٰ هُدًى أَوْ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ
﴿٢٤﴾ قُل لَّا تُسْـَٔلُونَ عَمَّآ أَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ
﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِٱلْحَقِّ ۚ وَهُوَ ٱلْفَتَّاحُ
ٱلْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ أَرُونِىَ ٱلَّذِينَ أَلْحَقْتُم بِهِۦ شُرَكَآءَ كَلَّا ۚ بَلْ هُوَ
ٱللَّهُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا كَآفَّةً
لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ
﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ
﴿٢٩﴾ قُل لَّكُم مِّيعَادُ يَوْمٍ لَّا تَسْتَـْٔخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا
تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَن نُّؤْمِنَ بِهَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ
وَلَا بِٱلَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ ۗ وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّٰلِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِندَ
رَبِّهِمْ ۖ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ ٱلْقَوْلَ ۖ يَقُولُ ٱلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوا۟
لِلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوا۟ لَوْلَآ أَنتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ ﴿٣١﴾
قَالَ

23. O'nun huzurunda şefaat fayda da vermez, ancak izin verdiği kimseninki hariç. Nihayet kalplerinden dehşet giderildiği zaman, "Rabbimiz ne buyurdu?" derler. Onlar da "hakkı" derler. O, öyle yüksek, öyle büyük.

(Allah'ın huzurunda kendilerine şefaat için izin verilmiş olan kimselerin yapacağı şefaat dışında hiçbir şefaat fayda vermez. Şefaatı fayda verecek olan kimseler, önce Makam-ı Mahmud'da Muhammed Mustafa (s.a.v), sonra mertebelerine göre sırasıyla diğer peygamberler, melekler ve salih kişilerdir. Bunların şefaatı da hemen oluvermez, insanlar bekleme yerinde çok dururlar, dehşetli korku, kalp çarpıntıları içinde beklerler. O dereceye kadar beklerler ki nihayet kalplerinden o dehşet ve çarpıntı giderildiği, yani şefaata izin verildiği zaman şefaat bekleyenler, şefaat eden şefaatçilerine: "Rabbiniz ne söyledi? Şefaatinizi kabul etti mi?" derler. Onlar da cevap olarak: "Hakkı söyledi, hak ne ise olsun" buyurdu, derler. Dolayısıyla kafirlere şefaat olmaz.

Şefaatçiler: "Onlar, O'nun rıza verdiği kimselerden başkasına şefaat etmezler" "Enbiyâ, 21/28" kriterince, yalnız Allah'ın razı olduğu müminlere şefaat ederler.)

24. De ki: "Size göklerden ve yerden kim rızık veriyor?" De ki: "Allah. Ve her halde biz veya siz, mutlak bir hidayet üzerindeyiz veya açık bir sapıklık içinde."

[Burada onların sapıklık içinde bulundukları tariz yoluyla anlatılmaktadır ki, bu, onların iddialarını açıkça reddetmekten daha vurgulu ve etkilidir. Bu, karşısındaki kişinin yalancı olduğunu kesinlikle bilen bir kimsenin, ona: "ben veya sen, hangimiz yalancıysa Allah onu rezil etsin" demesine benzer.]

25. De ki: "Siz, bizim suçlarımızdan sorumlu tutulmazsınız, biz de sizin yaptıklarınızdan sorumlu olmayız.

[Aksine herkes kendi ameline karşılık hesaba çekilir. Nitekim her çiftçi, başkasının değil, kendi ekinini toplar.

Zemahşeri der ki: "Bu ifade, öncekinden daha vurgulu ve daha insaflıdır. Çünkü burada suç işlemek kendilerine, amel etmek de muhataplara isnat olunmuştur." Yani Rasûlullah (s.a.v.), suç işlemeyi kendi fırkasına ve ameli de müşriklere nispet ederek: "Bizim suçlarımızdan" ve "sizin yaptıklarınızdan" ifadelerini kullanmıştır ki, bu, kafirleri insafa davet etmektir. Halbuki asıl suç işleyenler onlardır, zira şirkten daha büyük suç olmaz. Ama Rasûlullah: "Biz sizin suçlarınızdan.." demiş olsaydı, bu, onları, hiddetlendirir ve davetten maksat hasıl olmazdı.]

26. De ki: "Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacak, sonra da hak hükmü ile aramızı ayıracak. O öyle hak olan ile olmayanı ayıran, öyle her şeyi bilendir.

[Bu âyette bütün grupların kıyamet günü bir araya getirileceği ve yüce Allah'ın bunlar arasında adaletle hükmederek anlaşmazlıkları ortadan kaldıracağı ve haklı haksız orada meydana çıkıp hiç kimsenin diyecek bir şeyi kalmayacağı beyan edilerek hem kıyametin vuku bulacağına hem de müşkülleri halledileceğine işaret edilmektedir.]

27. De ki: "O'na ortak diye takıştırdıklarınızı bana gösterin bakayım." Hayır, öyle şey yok. Doğrusu şu: Allah, tek aziz, tek hakimdir.

["İlahlıkta Allah'a ortak sayıp O'nun derecesine yükselttiğiniz putlarınızı bana gösterin de hangi özelliklerinden dolayı, benzeri olmayan bir Allah'la birlikte ibadete layık olduklarına bir bakayım.

Ebussuud der ki: "Burada, aleyhlerine delil getirip susturulduktan sonra onları daha bir şiddetle susturma ifadesi vardır."]

28. Seni de başka şey için değil, ancak bütün insanları kapsayan bir peygamberlikle rahmetimizin müjdecisi, azabımızın habercisi olarak gönderdik ve fakat insanların çoğu bilmezler.

(Bu âyet de Hz.Muhammed'in (a.s.) peygamberliğinin Arap olan ve olmayan bütün insanları topyekün kapsamış ve içine almış olduğuna delil olan âyetlerdendir.)

29. Ve (o müşrikler): "Ne vakit bu vaat, eğer doğru söylüyorsanız?" diyorlar.

30. De ki: "Size bir günde randevu var ki, ondan bir saat geri de kalamazsınız, ileri de geçemezsiniz"

31. Bununla beraber o küfredenler: "Biz, ne bu Kur'ân'a inanırız ne de önündekine (önceki kitaplara)" dediler. Fakat görsen o zalimler yakalanıp Rablerinin huzuruna durduruldukları zaman bazısı bazısına söz atarken!... Ki bir taraftan âciz ve güçsüz bırakılanlar, o büyüklük taslayanlara şöyle diyorlar: "Siz olmasaydınız her halde biz mümin olurduk."

[Yani "bizim iman etmemizi ve peygambere uymamızı siz engellediniz. Bizleri saptırarak bu durumlara bizi siz soktunuz" derler. Bunun üzerine, "o büyüklük taslayanlar bu söze ne cevap vermişler?" diye bir soru sorulmuş gibi, şöyle buyrulur:]

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ
عَنِ الْهُدَىٰ بَعْدَ إِذْ جَاءَكُمْ بَلْ كُنتُم مُّجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ الَّذِينَ
اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا
أَن نَّكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَندَادًا ۚ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا
رَأَوُا الْعَذَابَ ۚ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ هَلْ
يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ
مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا ۙ إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾
وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا ۙ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾
قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُم بِالَّتِي
تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَىٰ إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۖ فَأُولَٰئِكَ لَهُمْ
جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ
يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾
قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ۚ
وَمَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ ۖ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٣٩﴾

32. Diğer taraftan, büyüklük taslayanlar, o âciz ve güçsüz bırakılanlara şöyle demektedir: "Ya! ... Size hidayet geldikten sonra sizi ondan biz mi çevirdik? Hayır siz kendiniz suçlu idiniz."

[Büyüklük taslayanlar onlara şöyle cevap verirler: "Peygamberiniz vasıtasıyla size hidayet gelip doğru yol gösterildikten sonra sizi imandan biz mi menettik, sizi menetmek için zor mu kullandık? Aksine siz kendiniz imanı bırakıp suçlu duruma düştünüz ve bizi kendi isteğinizle taklit ettiniz."]

33. O âciz ve güçsüz bırakılanlar da o büyüklük taslayanlara demektedir: "Hayır, işiniz gece gündüz dolap. Çünkü sizler bizlere hep Allah'a küfretmemizi ve O'na eşler koşmamızı emrediyordunuz." Ve böyle atışırlarken hepsi azabı gördükleri o anda içlerinden pişmanlık duymaktadırlar. Tomrukları geçirmişizdir de boyunlarına hep o küfredenlerin, sade yaptıklarının cezasını

çekiyorlardır.

34. Biz her hangi bir memlekette tehlikeyi haber veren bir Rasul (=bir nezir) gönderdikse, her halde oranın refah ile şımartılmış olanları dediler ki: "Biz, sizin gönderildiğiniz şeyleri tanımayız."

[Bu âyet, Hz. Peygamberi teselli etmektedir. Yani, "ey Muhammed! Geçmiş ümmetlerin zenginlerinin tutum ve davranışları böyledir. Onun için sen, kavminin ileri gelenlerinin sana yaptıklarına aldırma."

Sadece varlıklı kişiler yalanlamadığı halde özellikle onların zikredilmesi, ya onların uyulan kişiler olmasından, ya da yalanlamaya iten en büyük sebebin, müreffeh yaşama arzusu olmasındandır.]

35. Ve dediler ki: "Biz malca daha çoğuz, oğulca da. Ve biz azap olunmayız."

[Peygamberleri ilk önce yalanlayanlar bu şımarık zenginlerdir. Zira dünyanın süsü ve eğlencesiyle meşguldürler ve akıllarını fikirlerini bu almıştır. Kalpleri hep dünyalık ile meşgul ve dünya malına aşırı düşkündürler. Oysa fakirler böyle değildir. Onlar dünya lezzetlerinden uzaktırlar. Onun için bunların kalpleri, doğru ve hayırlı olanı daha çabuk kabul eder. Dolayısıyla peygamberlerin peşinden gidenler onlar olmuştur.

Zenginler iddialarına gerekçe olarak: "Bize sizden daha çok mal ve çocuk verildi. Rabbiniz, bizim tuttuğumuz yoldan memnun olmasaydı, bunları bize vermezdi. Bize azap da edilmeyecek. Çünkü Allah, ihsanda bulunduğu kimseye azap etmez" dediler.]

36. De ki: "Rabbim rızkı dilediğine döşer, dilediğine sıkar. Ve fakat insanların çoğu bilmezler."

[Allah, mümin olsun, kafir olsun, dilediğine bol rızık verir ve sonsuz hikmetlere dayalı dilemesinin gerektirdiği ölçüde, yine ister mümin ister kafir olsun, dilediğinden de kısar. İtaat ve isyan ile ilgili olan mükafat ve ceza işi, bununla mukayese edilmez. Çünkü rızkın kısılması, kişiye değer verilmediği anlamına gelmediği gibi, genişletilip bollaştırılması da ona değer verildiği anlamına gelmez. Fakat o kafirlerin çoğu bu gerçeği bilmezler de mal ve evlat çokluğunu şeref ve değer alâmeti sayarlar.]

37. Halbuki ne mallarınız ne oğullarınız değildir sizi huzurumuza yaklaştıracak olan. Ancak iman edip salih amel işleyen başka. İşte onların amellerine karşı kendilerine kat kat mükafat vardır. Ve onlar cennet köşklerinde güven içindedirler.

["Ey insanlar! Sizi bize, ne kendileriyle iftihar ettiğiniz mallar ne de güvendiğiniz evlatlar yaklaştırır. Sizi bize ancak imanınız ve samimiyet ve ihlasla yaptığınız amelleriniz yaklaştırır."

Hadiste şöyle buyrulur: "Şüphesiz Allah sizin suretlerinize (bedenlerinize) ve mallarınıza bakmaz, fakat kalplerinize ve amellerinize bakar." Müslim, Birr 33-34.]

38. Âyetlerimizi hükümsüz bırakmak için yarış ederek çalışanlar ise, Hakkın huzuruna onlar, azap içinde getirileceklerdir.

[Bize karşı inat göstererek insanları Allah yolundan, O'nun âyetlerine ve peygamberlerine uymaktan alıkoymağa çalışanlar yok mu, işte onlar bizi âciz bırakıp önümüze geçeceklerini sanıyorlar. Oysa onlar kıyamet günü hesap için zorla getirilecekler ve sürekli olarak azap içinde kalacaklardır.]

39. De ki: "Gerçekten Rabbim, kullarından dilediği kimseye rızkı hem döşer hem sıkar. Ve her neyi hayra harcarsanız onun yerine arkasından başkasını da verir. Hem O, rızık verenlerin en hayırlısıdır."

(Bu âyette söz edilen rızkı bollaştırma ve sıkma, aynı şahısta iki ayrı vakte göredir. 36. âyette geçen ise, değişik iki şahsa göredir. Onun için âyette tekrar yoktur.

Allah rızkı verenlerin en hayırlısıdır. Çünkü diğerleri, gerçek anlamda rızık verici değil, O'nun rızkını ulaştırmağa birer vasıtadırlar.)

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلْمَلٰٓئِكَةِ أَهٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا
يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ ۖ بَلْ كَانُوا
يَعْبُدُونَ الْجِنَّ ۖ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ۚ وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ
الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا
مَا هٰذَآ إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ ۚ وَقَالُوا
مَا هٰذَآ إِلَّآ إِفْكٌ مُفْتَرًى ۚ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ إِنْ
هٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَآ آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا
وَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَآ آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي ۖ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ
﴿٤٥﴾ قُلْ إِنَّمَآ أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ ۖ أَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنٰى وَفُرَادٰى
ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا ۚ مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا
نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَأَلْتُكُمْ
مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ۚ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللّٰهِ ۖ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ ۖ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾

قُلْ

40. O gün ki, Allah hep onları, birlikte mahşere toplayacak, sonra meleklere diyecek: "Şunlar size mi tapıyorlardı?"

[Yüce Allah, kendisini bırakıp da meleklere tapanların tümünü hesap ve ceza için mahşer yerine topladıktan sonra meleklere der ki: "Bunlar beni bırakıp size mi ibadet ettiler? Onlara böyle yapmalarını siz mi emrettiniz?" Aslında böyle söylenerek, müşriklere taş atılmakta ve onlar kınanmaktadırlar. Sanki onlara: "Beni bırakıp da meleklere mi tapıyordunuz?" denilmiş olmaktadır.

Bunun bir benzeri de: "Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi dedin bu insanlara "beni ve anamı Allah'ın yanında iki ilah edinin" diye?" meâlindeki Mâide, 5/116 âyetidir. Yüce Allah biliyor ki ne melekler, ne İsa böyle demezler. Maksat bunu yapanları daha şiddetli derecede azarlamak ve utandırmaktır.]

41. Demişlerdir: "Senin sübhan olan zatını noksanlıklardan tenzih ederiz, sensin onlara karşı bizim sığınacak velimiz.

Hayır, onlar cinlere tapıyorlardı, çoğu onlara inanmışlardı."

[Taberi der ki: "Yani o müşriklerin çoğu cinlere inanır ve onların Allah'ın kızları olduklarını iddia ederlerdi. Allah, müşriklerin dediklerinden çok uzak ve yücedir."]

42. İşte o gün bazınız bazınıza ne bir fayda ne bir zarar vermeğe malik olamaz. Ve o zulmedenlere deriz: "Tadın bakalım, o yalan deyip durduğunuz ateşin azabını!"

[O hesap günü ne Allah'ı bırakıp başkasına tapanlar ne de kendilerine tapılan sahte ilahlar, birbirlerine fayda sağlayamazlar.

Ebussuud der ki: "Allah, tanrılarının, kendilerine tapanlara fayda veremeyeceklerini, bunu yapmaktan âciz olduklarını ve ümitlerinin tamamen boşa çıktığını göstermek için o ilahlara, insanların huzurunda böyle der." Durum şu: Nasıl ki meleklere tapanların, onlara bir fayda vermesi imkansız ise, meleklerin de onlara fayda vermesi imkansızdır.]

43. Karşılarında açık deliller halinde âyetlerimiz tilâvet olunduğu zaman o zalimler: "Bu, başka değil, sırf sizi atalarınızın taptığı ilahlardan men etmek isteyen bir adam" dediler ve "bu (Kur'ân), başka bir şey değil, sırf uydurulmuş bir iftira" dediler. Ve o inkar edenler, hak kendilerine geldiği vakit, "bu, apaçık sihirden başka bir şey değil" dediler.

[Mekke müşriklerine, tevhidin hak ve şirkin batıl olduğunu açık açık gösteren Kur'ân âyetleri okunduğu zaman onlar Peygamber'i (s.a.v.) işaretle: Bu adamın peşinden gitmeyin, zira o sizi atalarınızın dininden çevirmek isteyen bir adamdan başkası değil. Bu okuduğu şeyler de uydurulmuş bir iftiradan başka bir şey değil, dediler. Yine onlar, Allah'a karşı inatla cüret gösteren ve apaçık gerçek karşısında büyüklük taslayan o inatçı müşrikler: "Bu, apaçık bir sihir, bunda şüphe yok" dediler.]

44. Halbuki biz onlara öyle ders alacakları kitaplar vermedik ve kendilerine senden evvel bir korkutucu da göndermedik.

[Yani Ehli Kitabın aksine, onların seni tastik etmemek için hiçbir mazereti yoktur. Çünkü Ehli Kitabın bir kitabı ve dini vardır. Her ne kadar özürleri geçersiz, delilleri boş da olsa: "Peygamberimiz bizi, dinini terketmekten sakındırdı" diye delil ileri sürüyorlardı. Ama bunların elinde böyle bir belge de yok. Senin yalancı, Kur'ân'ın uydurulmuş bir kitap olduğunu neye dayanarak söylüyorlar?]

45. Onlardan evvelkiler de yalanlamışlardı, hem bunlar, onlara verdiklerimizin onda birine ermediler. Rasullerimizi yalanladılar da nasıl oldu inkarım?

[Mekkeli müşrikler, bizim onlardan öncekilere verdiğimiz kuvvet, mal ve uzun ömrün onda birine dahi ulaşamadılar. Böyle iken ben o öncekileri nasıl yerle bir ederek yok ettim. Dolayısıyla bunlar da öyle bir durumla karşılaşmaktan sakınsınlar.]

46. De ki: Size sade bir tek nasihat edeceğim, şöyle ki: Allah için ikişer ikişer ve teker teker kalkarsınız, sonra da iyi düşünürsünüz. Arkadaşınızda delilikten eser yoktur. O, yalnız şiddetli bir azabın önünde sizi sakındıracak bir peygamberdir.

[Kurtubi der ki: "Âyette "kalkma" nın manası, hakkı talep etmeğe kalkmaktır. Yoksa oturmanın zıddı olan kalkmak değildir.]

47. De ki: "Ben sizden ücrete dair bir şey istersem, o sırf sizin kendiniz içindir. Benim ecrim ancak Allah'a aittir. Ve Allah, her şeye şahittir."

48. De ki: "Gerçekten Rabbim hakkı fırlatır. O, gaybları en iyi bilendir."

(Yani hakkı, kullarından dilediğinin kalbine indirir yahut batılın tepesine atar da onun beynini parçalar, yahut hakkı etrafa yayar. Bu durumda İslam'ın yayılacağının vaadı olur.)

قُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَآ
أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِى ۖ وَإِنِ ٱهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِىٓ إِلَىَّ رَبِّىٓ ۚ إِنَّهُۥ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾
وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ فَزِعُوا۟ فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا۟ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾ وَقَالُوٓا۟
ءَامَنَّا بِهِۦ ۖ وَأَنَّىٰ لَهُمُ ٱلتَّنَاوُشُ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا۟ بِهِۦ مِن قَبْلُ ۖ
وَيَقْذِفُونَ بِٱلْغَيْبِ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ
كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِم مِّن قَبْلُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ فِى شَكٍّ مُّرِيبٍ ﴿٥٤﴾

سورة فاطر مكية وهي خمس وأربعون آية

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ
ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ جَاعِلِ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ رُسُلًا أُو۟لِىٓ
أَجْنِحَةٍ مَّثْنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَ ۚ يَزِيدُ فِى ٱلْخَلْقِ مَا يَشَآءُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ
شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ مَّا يَفْتَحِ ٱللَّهُ لِلنَّاسِ مِن رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۖ وَمَا
يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢﴾ يَٰٓأَيُّهَا
ٱلنَّاسُ ٱذْكُرُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ عَلَيْكُمْ ۚ هَلْ مِنْ خَٰلِقٍ غَيْرُ ٱللَّهِ يَرْزُقُكُم
مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۚ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾

49. De ki: "Hak geldi, batılın önü de kalmaz, sonu da."

[Yani batıl, tamamen yok olur. Zemahşeri der ki: "Araplar, "la yübdiü vela yüîdü" sözünü, yok olma manasında darbı mesel olarak kullanırlar. Zira yok olup giden bir kimse, ne bir şeyi baştan yapabilir ne de tekrar edebilir." Âyette de batılın ne yeni bir şey yapabileceği ne de olmuş bir şeyi tekrar edebileceği belirtilerek ölü durumda olduğu, yani yok olduğu haber veriliyor. Nitekim İsrâ, 17/81 âyetinde de meâlen: "Hak geldi, batıl yok oldu" buyruluyor ki bu âyet ile aynı anlamda demek olur.]

50. De ki: "Eğer ben yanılırsam yalnız kendime kalarak yanılırım ve eğer hidayeti bulmuşsam bilmeli ki Rabbimin bana vahy vermesiyledir. Çünkü O yakındır, işitir, işittirir."

(Bu âyette, peygamberin de kendi kendine ictihad ile hareket ettiği taktirde hata edebileceğine delalet vardır.)

51. Görsen o telaşa düştükleri vakit, artık kaçamak yoktur, yakın yerden yakalanmışlardır.

[Beyzâvi der ki: "Âsiler üç yerde telaşa kapılıp feryat ederler. Birincisi, ölür iken. Zira o zaman Cehennemin derekelerini görerek korkup feryat ederler. Yüce Allah da onları yerin üstünden altına alır. İkincisi, kabirlerinden kalktıklarında. Yüce Allah onları kabirden kaldırıp Mahşere götürür. Üçüncüsü, Mahşerde suçları ortaya çıkıp Cehennemlik olduklarını öğrendiklerinde. O zaman da yüce Allah onları mahşerden cehenneme gönderir."]

52. Ve: "İman ettik ona" demektedirler. Fakat onlara uzak yerden el sunmak nerede?

(Yani imanın fayda vereceği mükelleflik zamanı, mükelleflik dünyası geçtikten, azap gelip çattıktan sonra iman, yeis imanıdır, faydası yoktur.)

[Yani onların o vakitte edecekleri iman, müminlere dünyadaki imanlarının fayda verdiği gibi onlara fayda vermez. Onların bu hali, bir şeyi uzaktan, başkasının yakından kolayca aldığı gibi alıvermek isteyen kimsenin haline benzer.]

53. Halbuki daha evvel onu inkar etmişlerdi, uzak yerden gayba taş atıyorlardı.

54. Artık kendileriyle arzularının arasına set çekilmiştir, tıpkı bundan evvel benzerlerine yapıldığı gibi. Çünkü hepsi şüphe veren bir şek içinde bulunuyorlardı.

(Yani birçok kimseyi de şüpheye düşürmek isteyen veya kendi içlerini de rahatsız eden işkilli, töhmetli bir şek içinde bulunuyorlardı.)

35
FÂTIR SÛRESİ
Mekke'de inmiştir. 45 âyettir.

[Bu mübârek sûre adını, ilk âyetinde geçen, yüce Allah'ın Fâtır isminden alır. Fâtır, daha önce benzeri geçmeksizin var eden, meydana getiren ve eşsiz bir şekilde yaratan demektir. Aynı şekilde bu sıfat, yüce Allah'ın büyüklüğüne, sonsuz gücüne ve eşsiz sanatına işaret eden ince bir tasviri gösterir.

Bu mübârek sûredeki âyetlerin büyük bir bölümünün hedefi, her peygamberin gönde-rilmesinde birinci maksat olan temel inanç meseleleridir ki bunlar da Allah'ın birliği inancına çağrı, varlığına delil getirme, Allah'a ortak koşma batıl inancının temellerini yıkma, kötü huylardan arınmaya ve iyi huylarla ahlaklanmaya teşviktir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Hamd olsun, o gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer dörder, kanatlı kanatlı elçiler kılan Allah'a! O, yaratmada dilediği kadar ziyade eder. Gerçekten Allah'ın her şeye gücü yeter.

(Hamd olsun, o gökleri ve yeri yaran ve yaracak olan, dünyayı yarattığı gibi âhireti de yaratan ve melekleri, kendisinden kullarının şuurlarına tebliğ vasıtaları yani peygamberlere vahiy, salih kişilere ilham, akıllara doğru fikir getiren vasıtalar, yahut kudretinin eserlerini yarattıklarına ulaştırıcı vasıtalar kılan Allah'a! O, Allah ki, melekleri ikişer, üçer, dörder birçok kanatlı yaptı.

İfadenin akışından anlaşıldığına göre burada zikredilen sayılar, belirlemek ve sadece bu kadar olduğunu bildirmek için değil, çokluğu beyan içindir. Dolayısıyla dörtten yukarı yok demek değildir. Gerçekten, "vallahi gördü, Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü gördü" meâlindeki Necm, 53/18 âyetiyle ilgili olarak İbn Mes'ud'dan rivayet edilmiştir ki Rasûlullah (s.a.v), Cebrâil'i altı yüz kanatla görmüştür. Bkz. Buharî, Bed'ül-halk 7, Tefsir, 53/1; Müslim, İman 280-282.

Gerçekten meleklerin kanatlarının dörtten ziyade olabileceğini de anlatmak üzere âyetin devamında "yaratmada dilediği kadar ziyade eder" buyrulmuştur. Dolayısıyla meleklerin kanatlarını da ziyade yapabileceği gibi, diğer yaratıklarında da dilediği ziyadeyi yapabilir.)

2. Allah insanlara rahmetinden her neyi açarsa onu tutacak, kısacak yoktur. Her neyi de tutar kısarsa onu da ondan sonra salacak yoktur. Öyle azîz, öyle hakîm O.

(Rahmet hazinesinden maddi manevi hangi lütuf ve nimeti açar salıverirse artık onu tutacak yoktur, yağar da yağar, ilahi feyiz coşar da coşar. Neyi tutarsa onu da O'ndan başka salıverecek yoktur.)

3. Ey İnsanlar! Allah'ın üzerinizdeki nimetini anın. Allah'tan başka bir yaratıcı mı var? O, size gökten ve yerden rızık verir. Başka tanrı yok ancak O var. O halde nasıl çevrilirsiniz?

(Nasıl olur da O'na şirk koşar, başkalarına taparsınız?)

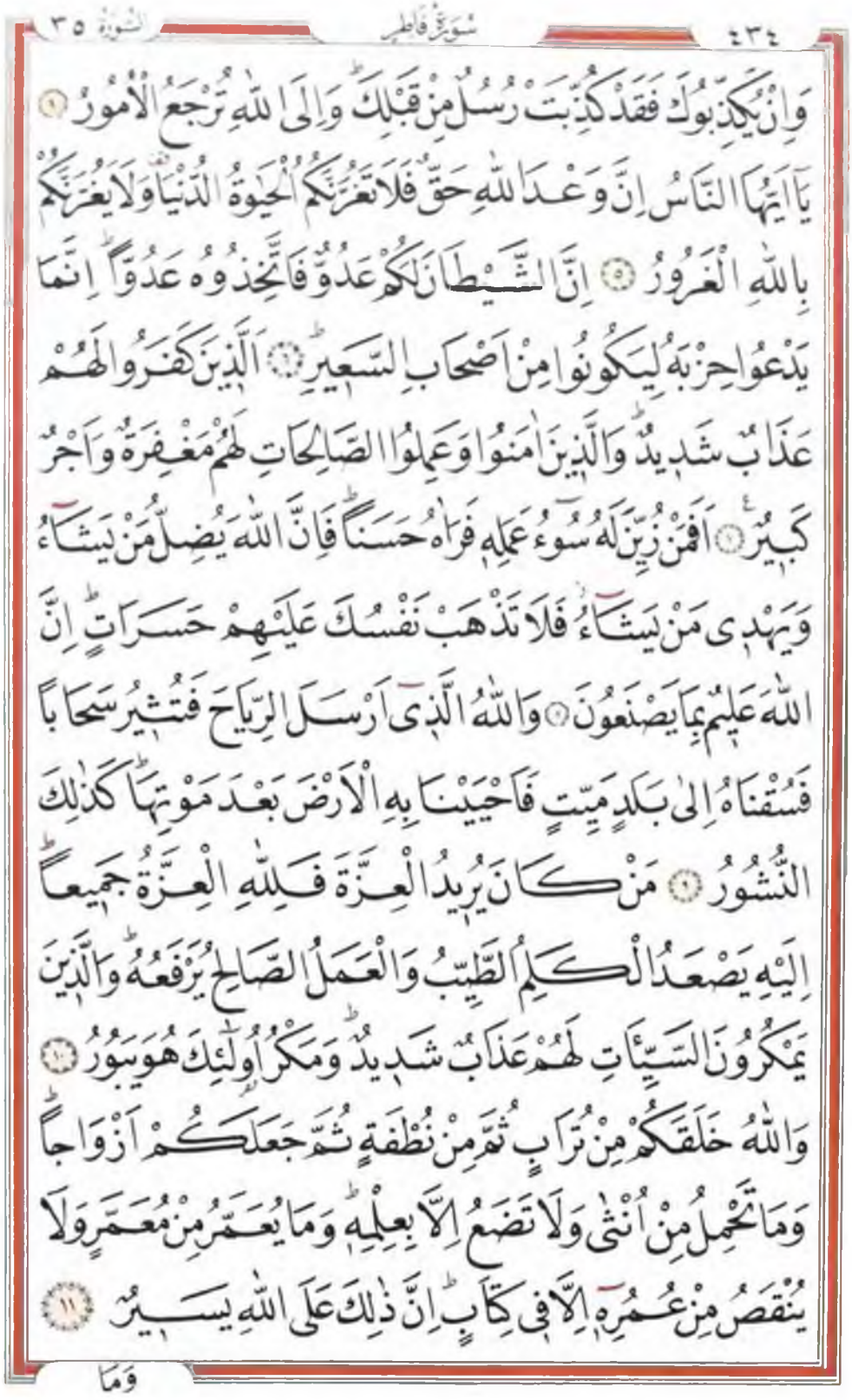

4. Eğer seni yalanlıyorlarsa, bundan evvel birçok peygamberler de yalanlandı. Bütün işler Allah'a döndürülür.

5. Ey İnsanlar! Haberiniz olsun ki Allah'ın vaadı muhakkak haktır. Sakın o dünya hayatı sizi aldatmasın ve sakın o mağrur şeytan sizi Allah'a da mağrurlandırmasın.

(Ey İnsanlar! Âhiret gelecek, o cezalandırma ve ödüllendirme her halde olacaktır. O halde, bugün keyfimize bakalım da yarın ne olsa olsun demeyin, dünyaya dalıp da âhiret görevlerinizi unutmayın, dünya için âhiretinizi feda etmeyin. Çünkü gençlik uçup ihtiyarlık çöktüğü gibi, dünya her ne olsa bir rüya gibi gelir geçer, âhiret, ebedi olmak üzere gelir çatar. Şeytan sizi sakın Allah ile aldatmasın. Yani Allah kerimdir, Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir, diyerek sizi günahlara, tembelliklere, oyun ve eğlencelere sevketmesin, görevlerinizi kötüye kullandırmasın. Evet Allah öyledir, fakat öyledir diye

O'ndan korkmamak, O'nun izzet ve celalini hesaba almamak, ceza vereceğini hiç düşünmemek büyük bir aldanıştır, Allah'ın iman edip salih amel işleyen kullarına vaat edilen nimetlerinden yoksun kalmaktır.)

6. Haberiniz olsun ki şeytan size düşmandır, siz de onu düşman tutun. Çünkü o, etrafına toplanan grubunu ancak Cehennem ashabı olsunlar diye davet eder.

[Onun bundan başka gayesi yoktur. Akıllı kimseye, bu lanetli şeytanın çağrısına uymak yaraşır mı?]

7. İnkar edenler, onlar için şiddetli bir azap var. İman edip salih amel işleyenler, onlar için de bir mağfiret ve büyük bir ecir vardır.

8. Ya artık o, kötü ameli kendisine allanmış pullanmış da onu güzel görmüş kimse de mi (iman edip salih amel işleyen kimse gibi olacak?) Şüphe yok ki Allah, dilediğini şaşırtır, dilediğini doğru yola çıkarır. O halde nefsin, onlara karşı teessüflerle geçmesin. Çünkü Allah, onların bütün sanatlarını bilir.

(Yani iman edip salih amel işleyen kimseye mağfiret ve büyük ecir var diye, onun zıddı olan o mağrur kimse de mi onun gibi olacak? Elbette onlar, salih amel işleyen müminler gibi mağfirete ve ecre nail olacak değiller, bir gün gelip belalarını bulacaklardır. O nasıl ve ne zaman olacak denirse bunun bir hesap için dirilme ile olacağı anlatılmak üzere buyruluyor ki:)

9. Allah O'dur ki rüzgarları göndermiştir, derken bir bulut kaldırır, derken onu ölmüş bir beldeye sevk etmişizdir, derken onunla yere ölümünden sonra hayat vermekteyizdir. İşte hesap için ölülerin dirilmesi de böyledir.

(Böyle bir inkılap ve değişim ile durgun havaları harekete getirerek, göğe yükselecek bulutlar gibi kabiliyetli unsurları coşturarak faydalı rüzgarlara benzer ilahi bir cereyanın sevk ve idaresiyle bir ölü beldeye nasıl hayat veriliyorsa, hesap için ölülerin dirilmesi demek olan nüşur, yani öldükten sonra dirilmek de işte böyle bir kalkış ile olacaktır.)

10. Her kim izzet istiyorsa, bilsin ki izzet, tamamıyla Allah'ındır. O'na hoş kelimeler yükselir, o hoş kelimeyi de salih amel yükseltir. Kötülükler kuranlara gelince, onlara şiddetli bir azap vardır. Ve onların tuzakları hep darmadağın olur.

*(**Kelim-i tayyib**; başta Lâilâheillallah kelime-i tevhidi olmak üzere Sübhânallah, Elhamdülillah, Allahüekber, dua, istiğfar ve zikir gibi, hoş kelimelerin hepsini kapsar. Ve bunların ilahî Arş'a yükselip de Mütaffifin, 83/18 âyetinde "iyilerin yazısı, muhakkak illiyyin'dedir" buyurulduğu üzere kabul edilen ameller defterine yazılması, ancak bunları gerçekleştirecek ve onaylatacak salih amellerle beraber yapılarak olur.)*

11. Hem Allah sizi bir topraktan, sonra bir döl suyundan yarattı, sonra sizi çiftler kıldı. O'nun ilmiyle birlikte olmaksızın ne bir dişi gebe kalır, ne de doğurur. Bir yaşatılana çok ömür verilmek de ömründen eksiltmek de mutlaka bir kitapta yazılıdır. Şüphe yok ki o, Allah'a göre kolaydır.

(Her hangi bir dişinin gebe kalması ve doğurması hep Allah'ın ilmi dahilinde olur. Dolayısıyla gizli günah yapmak isteyenler de bilmeliler ki Allah, yaptıklarını bilir. Yaşatılana çok ömür verilmesi de, ömründen eksiltilmesi yani doğmadan ölmesi veya az yaşaması veya yaşadıkça ömrünün tükenmesi de muhakkak bir kitapta yazılıdır. Hiçbiri gelişi güzel bir tesadüf ile değil, her biri mutlaka Allah'ın ilminde takdir edilmiş ve Levh-i Mahfuz'da yazılmış olarak vuku bulur.)

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَآئِغٌ شَرَابُهٗ وَهٰذَا
مِلْحٌ اُجَاجٌ ؕ وَمِنْ كُلٍّ تَاْكُلُوْنَ لَحْمًا طَرِيًّا وَّتَسْتَخْرِجُوْنَ حِلْيَةً
تَلْبَسُوْنَهَا ۚ وَتَرَى الْفُلْكَ فِيْهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿١٢﴾ يُوْلِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُوْلِجُ النَّهَارَ
فِي الَّيْلِ ۙ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۙ كُلٌّ يَّجْرِيْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّى ؕ
ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ؕ وَالَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ
مَا يَمْلِكُوْنَ مِنْ قِطْمِيْرٍ ؕ ﴿١٣﴾ اِنْ تَدْعُوْهُمْ لَا يَسْمَعُوْا دُعَآءَكُمْ ۚ
وَلَوْ سَمِعُوْا مَا اسْتَجَابُوْا لَكُمْ ؕ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُوْنَ
بِشِرْكِكُمْ ؕ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيْرٍ ﴿١٤﴾ يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ
اِلَى اللّٰهِ ۚ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ﴿١٥﴾ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ
وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيْدٍ ۙ ﴿١٦﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيْزٍ ﴿١٧﴾
وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ؕ وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا
لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَّلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ؕ اِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِيْنَ
يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ ؕ وَمَنْ
تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِهٖ ؕ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ ﴿١٨﴾

12. İki deniz eşit olmuyor, şu tatlı, hararet keser, içerken kayar; şu da tuzlu, yakar kavurur. Bununla beraber her birinden bir taze et yersiniz ve bir zinet çıkarır giyinirsiniz. Gemileri de görürsün onda yarar yarar giderler, Allah'ın lütfundan nasip arayasınız diye. Ve gerek ki şükredesiniz.

("İki deniz eşit olmuyor" âyeti, tabiatın hâkim olmadığını ispat eder. Bunda mümin ile kafirin veya İslam yurdu ile küfür yurdunun da temsil yoluyla farkına bir işaret vardır. Zinet çıkarırsınız demek, denizden inci, mercan gibi takılan zinetler çıkarırsınız, demektir.)

13. Geceyi gündüze sokuyor, gündüzü de geceye sokuyor. Güneşi ve ayı emre boyun eğdirmiş, herbiri (belirlenmiş bir ecele) takdir edilmiş bir gayeye akıp gidiyor. İşte bu gördüklerinizi yapan Allah, rabbiniz, mülk O'nun. Ondan beride çağırdıklarınız, çok basit bir şey bile idare edemezler.

(Bu âyet de Allah'ın izzetinin zaman üzerinde dahi hakim olduğunu ve bütün değişimlerin O'nun hükmüyle cereyan ettiğini gösterir. **Kıtmir**; *aslında, hurma ile çekirdeğinin arasındaki ince zar veya çekirdeğin arkasındaki ince pürüz, demek olup sonra değersiz, basit ve küçük olan şeylere mesel olmuştur.)*

14. Kendilerine dua ederseniz duanızı işitmezler, işitseler bile size cevabını veremezler. Kıyamet günü de şirkinizi inkar ederler. Sana, her şeyden haberi olan biri (Allah) gibi, haber veren olmaz.

15. Ey İnsanlar! Sizsiniz hep Allah'a muhtaç fakirler. Allah ise, zengin O, hamd ile övülecek velinimet O.

(Yani din ve ibadet Allah'ın ihtiyacı değil, insanların ihtiyacıdır. Hem yaratılmışlar içinde Allah'a ihtiyacı en çok olan fakirler, sade insanlardır. İnsan zayıf yaratılmış olmakla, hangi mertebede olursa olsun hiçbir zaman Allah'a muhtaç olmaktan kurtulamayacağı gibi, emaneti yüklenen insan ruhunun duyduğu ihtiyaç o kadar çoktur ki onun yanında diğer yaratılmışlara fakir bile denmez. İnsanın bu ihtiyacını tatmin etmek için de Allah'tan başka mabut bulunmaz.)

16. Dilerse sizi giderir ve yeni bir halk getirir.

(Allah dilerse hamd etmek istemeyen siz nankörleri defeder de yerinize hiç bilmediğiniz başka bir kavim, hamd edecek bir devlet getirir, yahut yeryüzünde bütün insanları yok eder, siler süpürür de hiç görülmedik bambaşka yeni bir mahluk, tanımadığınız bir âlem yaratır.)

17. Ve Allah'a göre bu, zor bir şey değildir.

(Çünkü O'nun emri, bir şeyi murat edince ona sadece "ol" demektir, o oluverir. Bkz. Yâsîn, 36/82.)

18. Hem günah çeken bir nefis, başkasının günahını çekmeyecek. Yükü ağır basan günahkar, o yükün (başkası tarafından) yüklenilmesine çağırsa da ondan bir şey yüklenilmeyecek, isterse o kişi, bir yakını olsun. Fakat sen ancak o kimseleri sakındırırsın ki, görmeden Rablerinin korkusunu duyarlar, namazı dürüst kılarlar. Temizlenen de sırf kendisi için temizlenir. Sonunda gidiş Allah'adır.

*(***Vizr***; ağırlık, ağır yük, ağır günah, vebal manasınadır. Burada günahın cezasının ağırlığı demektir. Herkes kendi günahından sorumlu olur, kendi günahının cezasını çeker. Nitekim, "her koyun kendi bacağından asılır" deriz. Zalimlerin, zorbaların yaptığı gibi, birinin günahı diğerine yükletilmez. Ankebût, 29/13 âyetinde meâlen, "kendi ağırlıklarını ve o ağırlıklarla beraber daha birçok ağırlıkları yüklenecekler" buyrulmuş olması da bununla çelişmez. Çünkü o, hem sapmış hem saptırmış olanlar hakkındadır. Başkasını da saptırmağa çalışanlar, hem sapmalarının, hem saptırmalarının cezasını çekerler ki ikisi de kendi günahlarıdır. Nitekim, "her kim bir kötü âdet çıkarırsa ona hem onun günahı, hem de onu işleyenlerin günahı vardır" hadisi de böyledir. Bkz. Müslim, Zekât 69, İlim 15. Yani diğer işleyenler çekmeyecek demek değil, o onların hepsi kadar da fazla çekecek demektir.*

Demek birisi, "şunu şöyle yap da günahı varsa benim boynuma olsun" diye kefil olarak başkasını bir günaha sokarsa o, boynuna aldığı günahı çekmeyecek değildir. Ancak sevkettiği kimseyi kurtarmış olmayacak, onun çekeceğini çekmeyecek, birisi aldandığının cezasını çekecek, birisi aldattığının cezasını çekecektir.

Ağır günahlarla gelen kimse, bu yükün başkası tarafından yüklenilmesi için yalvarsa da ondan hiçbir şey yüklenilmez, rıza ve tercih ile de yüklenilmez, zorla da yüklenilmez. Bakara 2/123 âyetine bakınız.)

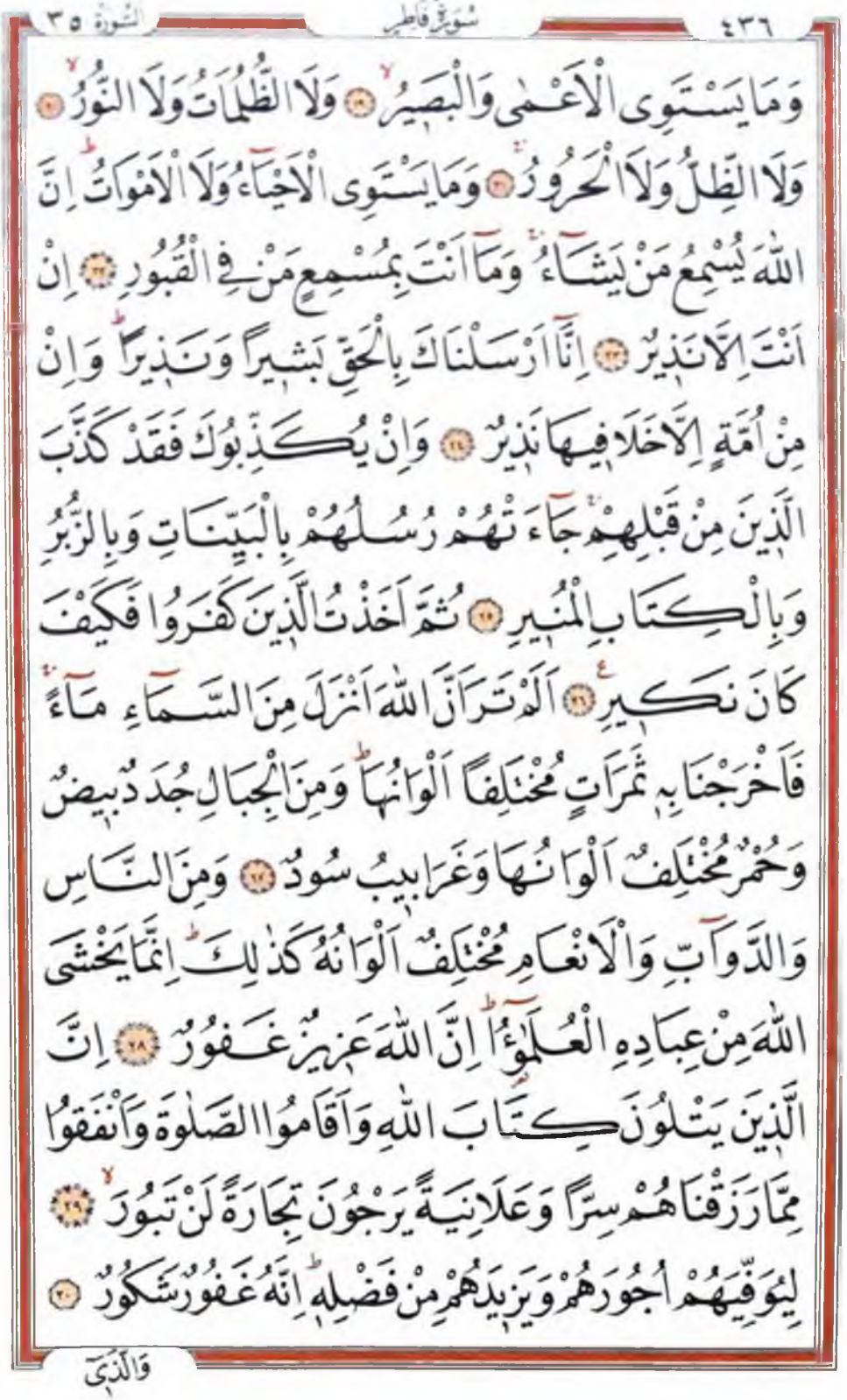

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾
وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ ۚ إِنَّ
اللَّهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ ۖ وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ إِنْ
أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۚ وَإِنْ
مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾ وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ
وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ
كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ۖ
فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا ۚ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ
وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ
وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى
اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ إِنَّ
الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا
مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾
لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

وَالَّذِي

19. Ne kör ile gören bir olur...

20. Ne karanlıklar ile aydınlık...

21. Ne de gölge ile şiddetli sıcaklık...

22. Ölüler de bir olmaz, diriler de. Gerçi Allah, her dilediğine işittirirse de sen kabirdekilere işittirecek değilsin.

[Yani sen kalpleri, dolayısıyla da kendileri ölü durumunda olan o kafirlere hakkı işittirecek değilsin, onlar ne idrak eder ne de bir şey anlarlar.]

23. Sen, sade bir korkutucusun..

24. Muhakkak ki biz seni hak ile hem müjdeli, hem korkulu bir haber verici olarak gönderdik. Hiçbir ümmet de yoktur ki, içlerinde bir korkulu haber verici geçmiş olmasın.

(Şu halde Araplarda da geçmiştir. Fakat Hz.

Musa'dan Hz. Peygamber'in gönderilmesine kadar bunlar arasında peygamber gelmedi.)

25. Seni yalanlıyorlarsa bunlardan öncekiler de (peygamberlerini) yalanlamışlardı. Onlara da peygamberleri delillerle, sahifelerle ve nurlu kitap ile gelmişlerdi.

26. Sonra o inkar edenleri tuttum alıverdim. O vakit beni inkar nasıl oldu?!

27. Görmedin mi Allah yukarıdan bir su indirdi de onunla birçok meyveler çıkardık: renkleri başka başka. Dağlardan da yollar var, beyazlı, kırmızılı, değişik renkli, hem de kuzguni siyahlar.

(Burada yine yüce Allah'ın tabiat üzerinde tasarruf ve rablığını gösteren ve onu bir su gibi tek sebep altında, değişik özellikler ve kabiliyet ve değişik görüntülerde değişik cins ve türlere ayıran iradesinin bir delili demek olan süzme ve seçip ayıklama kanununun açık ve önemli bir hatırlatma ve tatbiki vardır. Yani yukarıdan bir su indirdik de o bir su ile şunları çıkardık: renkleri değişik olmak üzere birçok meyve ve ürünler. Demek ki onları çıkaran suyun tabiatı değil, Allah'ın iradesidir. Ve meyvelerin değişik ve türlü olması O'nun muradıdır. Bilindiği gibi değişik olan, meyvelerin yalnız renkleri değil, daha birçok özellik ve tabiatları da değişiktir. Ancak renkleri pek açık seçik olduğu için onlar zikredilerek diğerlerini zikretme ihtiyacı görülmemiştir.

Hem bu çeşitlilik yalnız bitkilerde değil, dağlardan da yol yol alacalar, bir rengi diğer renkten ayıran yol gibi ayırıcı çizgiler var, kapkara, koyu kuzguni siyah. Dağların taşlarında ve topraklarında böyle yol yol değişik alacalar da sade bir tesadüf eserinden ibaret değil, Yaratıcının verdiği bir özellik ve seçip ayırmadır.)

28. İnsanlardan, hayvanlardan, davarlardan da aynı şekilde türlü renklileri var. Ancak Allah saygısını, O'nun kullarından bilenler duyar. Haberiniz olsun ki Allah azizdir, çok bağışlayıcıdır.

(Ancak Allah'ı bilenler, Allah korkusunu ve saygısını layıkıyla hissederler. Çünkü bir şey hakkında saygı, onun hakkında sahip olunan bilgi ve o bilginin derecesiyle uygun olur. Bir kulun da Allah'a dair ilmi ne kadar kamil ise saygısı da o oranda kamil olur. Onun içindir ki Hz. Peygamber (s.a.v): "Ben sizin Allah'a en saygı duyanınız ve takvalı olanınızım" demiştir. Bkz. Buhârî, Nikah 1; Müslim, Sıyam 74.

Niçin Allah'ı bilmek O'na karşı korku ile karışık saygı duymağa sebep oluyor? Çünkü Allah bir aziz bir gafurdur. Yalnız çok bağışlayıcı bir gafur değil, aziz bir gafurdur. Sade günahları bağışlayıcı olsa idi O'nu böyle bilmek, belki nazlanmağa, aldanmağa, hiç korkusuz ümit bağlanmağa sebep olabilirdi. Fakat Allah, yalnız bağışlayıcı ve merhamet edici değil, aziz yani hiçbir sebebe mağlup olmayan, hiçbir kanun altına alınmak ihtimali bulunmayan, dilediğini dilediği anda ezip yerle bir eden çok kuvvetli, çok azametli, galip, kahredip ezici bir bağışlayıcıdır. Bağışlaması çok olduğu gibi, cezası, intikamı da çok şiddetlidir. Onun için Allah'ı bilmeyenler her haltı ederler. O'nu bir kul ne kadar iyi bilirse o kadar çok saygılı, o kadar çok hürmet edici olur. Bununla beraber O'nu bilenlerin saygısı, ürpertisi, korkusu ne kadar yüksek olursa ümidi de o oranda çok olacağı unutulmamalıdır.)

29. O Allah'ın kitabını okur, ardınca gider olanlar ve namazı kılıp kendilerine rızık verdiğimiz şeylerden gizli ve açık Allah yolunda harcamakta bulunanlar, her halde öyle bir ticaret umarlar ki batmak ihtimali yoktur.

[Onlar, amellerinin karşılığında öyle kârlı bir ticaret umarlar ki asla kesada uğramaz, asla zarar edip yok olmaz.]

30. Çünkü Allah ecirlerini kendilerine tamamen ödedikten başka lütfundan onlara fazlasını verecektir. Çünkü O, hem çok bağışlayıcı, hem şükrün karşılığını vericidir.

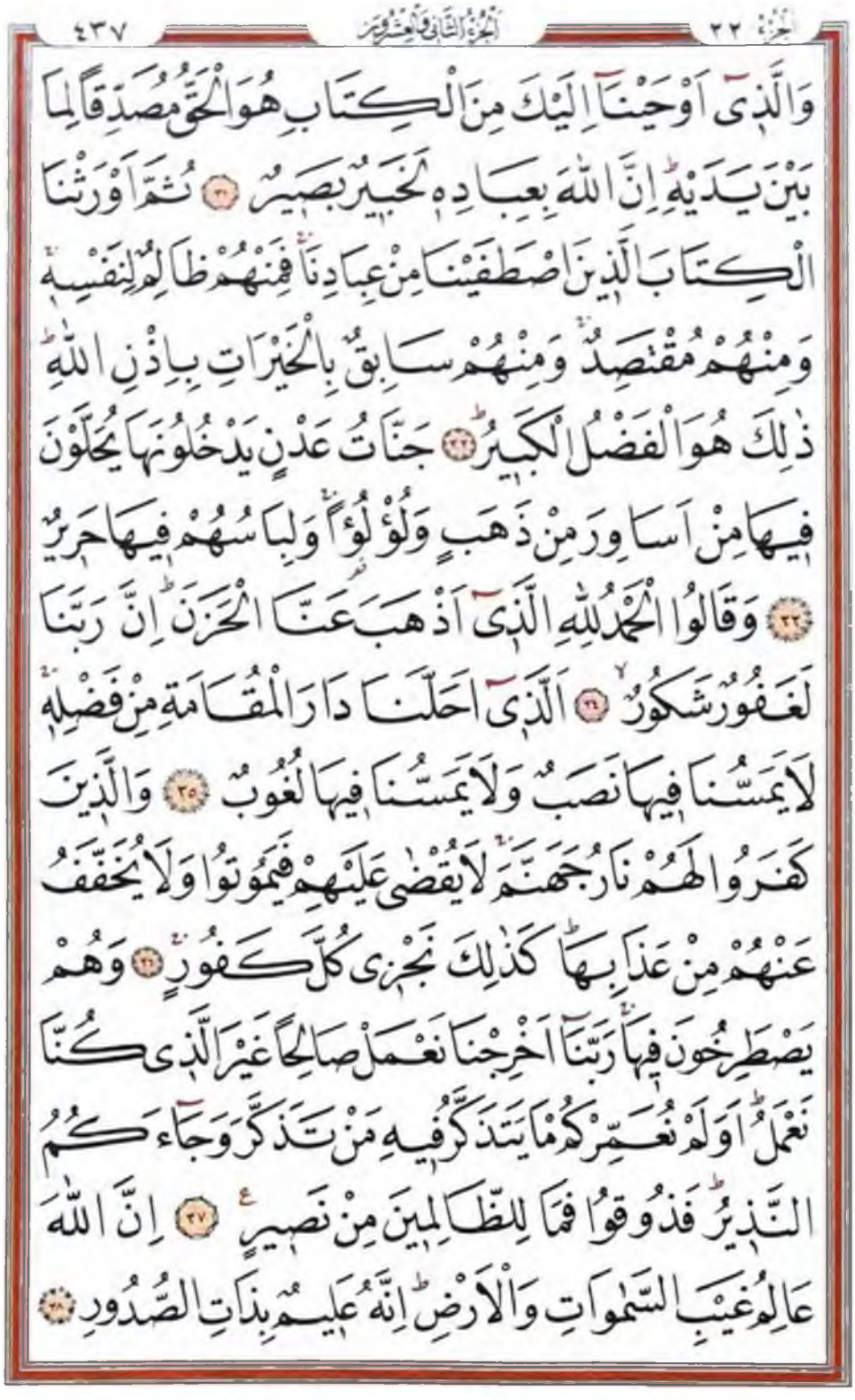
وَالَّذِيٓ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ هُوَ ٱلۡحَقُّ مُصَدِّقٗا لِّمَا
بَيۡنَ يَدَيۡهِۗ إِنَّ ٱللَّهَ بِعِبَادِهِۦ لَخَبِيرُۢ بَصِيرٞ ٣١ ثُمَّ أَوۡرَثۡنَا
ٱلۡكِتَٰبَ ٱلَّذِينَ ٱصۡطَفَيۡنَا مِنۡ عِبَادِنَاۖ فَمِنۡهُمۡ ظَالِمٞ لِّنَفۡسِهِۦ
وَمِنۡهُم مُّقۡتَصِدٞۖ وَمِنۡهُمۡ سَابِقُۢ بِٱلۡخَيۡرَٰتِ بِإِذۡنِ ٱللَّهِۚ
ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡفَضۡلُ ٱلۡكَبِيرُ ٣٢ جَنَّٰتُ عَدۡنٖ يَدۡخُلُونَهَا يُحَلَّوۡنَ
فِيهَا مِنۡ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٖ وَلُؤۡلُؤٗاۖ وَلِبَاسُهُمۡ فِيهَا حَرِيرٞ
٣٣ وَقَالُواْ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِيٓ أَذۡهَبَ عَنَّا ٱلۡحَزَنَۖ إِنَّ رَبَّنَا
لَغَفُورٞ شَكُورٌ ٣٤ ٱلَّذِيٓ أَحَلَّنَا دَارَ ٱلۡمُقَامَةِ مِن فَضۡلِهِۦ
لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٞ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٞ ٣٥ وَٱلَّذِينَ
كَفَرُواْ لَهُمۡ نَارُ جَهَنَّمَۖ لَا يُقۡضَىٰ عَلَيۡهِمۡ فَيَمُوتُواْ وَلَا يُخَفَّفُ
عَنۡهُم مِّنۡ عَذَابِهَاۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي كُلَّ كَفُورٖ ٣٦ وَهُمۡ
يَصۡطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَآ أَخۡرِجۡنَا نَعۡمَلۡ صَٰلِحًا غَيۡرَ ٱلَّذِي كُنَّا
نَعۡمَلُۚ أَوَلَمۡ نُعَمِّرۡكُمۡ مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَآءَكُمُ
ٱلنَّذِيرُۖ فَذُوقُواْ فَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ٣٧ إِنَّ ٱللَّهَ
عَٰلِمُ غَيۡبِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ إِنَّهُۥ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ٣٨

31. Kitaplar içinde o sana vahyettiğimiz kitap da, önündekileri tasdik edici olmak üzere hak, ancak odur. Her halde Allah, kullarından haberdar ve her şeyi görücüdür.

(Sana gönderdiğimiz bu Kur'ân, işte kendinden önce gelenleri tasdik edici ve ayırıcı olmak üzere hak olan, ancak odur. Diğerlerinde bulunan fakat onun tasdik etmediği noktalarla amel edilmez. Şüphe yok ki Allah, kullarının içleriyle ve dışlarıyla bütün hususiyetlerini kuşatmıştır. Onun için, seni layık görmeseydi bu kitabı sana vahyetmez, seni böyle son peygamber Muhammed Mustafa kılmazdı.)

32. Sonra biz o kitabı kullarımızdan süzdüklerimize miras kıldık. Onlardan da nefislerine zulmeden var, orta yolda giden var, Allah'ın izniyle hayırlarda ileri geçenler var. İşte büyük lütuf o.

(Sonra bu Kur'ân'ı biz, kullarımızdan süzüp ayır-

dığımız seçkinlere miras yaptık. Yani senden sonra ona, ümmetin olan kullarımız içinden seçip beğendiğimiz süzme kulları vâris kıldık. Böylece Muhammed ümmeti, en yükselmiş, en süzme ümmet olduğu gibi onlar içinde en seçkinleri, Kur'ân hafızları olarak peygambere varis olan âlimlerdir. Ki onların içinden de kimisi nefsine zulmedici, yani kitaba vâris olduğu halde gereği gibi tilâvetle amel etmeyecek, kimi de muktesit, yani ortada, bazen amel ediyor, bazen etmiyor, kimisi de Allah'ın izniyle hayırlarda ileri gider, hayırlarda öne geçer, imam, önder olur ki işte asıl peygamber varisi olan ve Vâkıa, 56/10-12 âyetlerinde haber verilen "ilerde önde olanlar, işte o önde olanlar, onlar Naim cennetlerinde, Allah'a yaklaştırılmış kullardır" övgüsüne mazhar bulunanlar onlardır. İşte büyük lütuf budur, böyle hayırlarda önde olup ileri geçmektir.)

33. Adn cennetleri: ona girecekler, orada altın bileziklerden, hem de inci ile süslenecekler. Elbiseleri de orada ipektir.

("Altın bilezikler", Allah bilir ya, dünyada o hayırları gerçekleştirmek için yaptıkları harcamalar, kazanç elde etmelerine sebep olan sanatlar, yükselmelerine vasıta olan salih amellerdir. Bundan dolayı olsa gerektir ki, "sanat, altın bileziktir" sözü bizde meşhur bir atasözü olmuştur. "İnci" de gönül şenliği, kedersizlik ve eğlenceden kinayedir.)

34. Ve şöyle demektedirler: "Hamd olsun Allah'a, bizden o hüznü giderdi. Gerçekten Rabbimiz çok bağışlayıcı ve şükrün karşılığını vericidir."

[Âyette geçen ve "hüzün" diye terceme edilen "hazen" kelimesi; insanın saf ve duru halini bulandıran hastalık, fakirlik, ölüm, korkunç kıyamet olayları, cehennem azabı ve başka keder veren şeylerin hepsini kapsar.]

35. "Lütfundan bizi durulacak yurda kondurdu. Burada bize yorgunluk gelmeyecek, burada bize usanç gelmeyecek."

["Lütfuyla bizi cennnete koyup asla ayrılmayacak şekilde burasını bize mesken yaptı. Bize burada ne yorgunluk gelir, ne sıkıntı çekeriz. Burada ne usanç hissederiz ne de bir bıkkınlık."]

36. İnkar edenlere gelince: onlara cehennem ateşi var, hüküm verilmez ki ölsünler, kendilerinden biraz olsun o cehennem azabı da hafifletilmez. İşte her nankörü böyle cezalandırırız.

[İnkar edenler o cehennem azabı içinde öldürülmezler ki azaptan kurtulup rahat etsinler. Azaplarından biraz olsa hafifletilme de yapılmaz, aksine hiç dinmeyen devamlı bir azap içinde kalırlar. Nitekim yüce Allah meâlen: "Varacakları yer Cehennemdir. Her dindikçe ona bir ateş artırırız" buyurmuştur. İsrâ, 17/97.]

37. Ve onlar orada şöyle feryat ederler: "Ey Rabbimiz! Bizleri çıkar, yapa geldiklerimizden başka yararlı bir amel yapalım." Ya, size düşünecek olanın düşüneceği kadar ömür vermedik mi? Hem size peygamber de geldi. O halde tadın! Çünkü zalimleri kurtaracak yoktur.

(Düşünüp anlayacak kadar size süre vermedik mi? Tecrübe zamanı dahi denilen bu süreyi yaşayan bir insan için yaratıcısını bilmemekte bir özür kalmamıştır.

Bu süre hakkında değişik rivayetler vardır. Altmış, kırkaltı, kırk, büluğ yaşı, yirmi, yirmiden altmışa kadar denilmiş ise de hakikatını Allah bilir. Büluğdan sonra her vefat eden hakkında bu süre gerçekleşmiş demektir. Altmış, peygamberden rivayet edilmiş olduğu üzere en fazlasıdır. Yani bundan sonra küfre hiç mazeret kalmıyor demek olur. Bkz. Buhârî, Rikak 5.)

38. Şüphe yok ki Allah, göklerin ve yerin gaybını bilir. Elbette o, sinelerin özünü bilir.

[O, dünyada ebediyyen kalacak olsalardı yine de o kafirlerin iman etmeyeceklerini biliyordu. İşte onların bu ebedi küfrüne karşılık ebedi cehennemi hazırladı. Yani bir haksızlık ve bir ceza artırımı yoktur.]

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَٰٓئِفَ فِي الْأَرْضِ ۚ فَمَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۥ ۖ وَلَا يَزِيدُ
الْكَٰفِرِينَ كُفْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا ۖ وَلَا يَزِيدُ الْكَٰفِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا
خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ أَرُونِى
مَاذَا خَلَقُوا۟ مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى السَّمَٰوَٰتِ ۚ أَمْ ءَاتَيْنَٰهُمْ
كِتَٰبًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَتٍ مِّنْهُ ۚ بَلْ إِن يَعِدُ الظَّٰلِمُونَ بَعْضُهُم بَعْضًا
إِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾ إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضَ أَن تَزُولَا ۚ
وَلَئِن زَالَتَآ إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنۢ بَعْدِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا
غَفُورًا ﴿٤١﴾ وَأَقْسَمُوا۟ بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَٰنِهِمْ لَئِن جَآءَهُمْ نَذِيرٌ
لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ
إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ ٱسْتِكْبَارًا فِى الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ۚ وَلَا يَحِيقُ
الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِۦ ۚ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ ۚ
فَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا
﴿٤٣﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا۟ فِى الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ الَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ وَكَانُوٓا۟ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُۥ
مِن شَىْءٍ فِى السَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِى الْأَرْضِ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾

وَلَوْ

39. O ki sizleri yeryüzünde halifeler kıldı. O halde kim inkar ederse inkarı kendi aleyhinedir. Kafirlere inkarları, Rablerinin katında buğuzdan başka bir şey artırmaz. Kafirlere inkarları, zarar ziyandan başka bir şey artırmaz.

(Bu âyet, Muhammed ümmetine gelecekte hakimiyet vaat eden gayb haberlerindendir. Mekke'de bu sürenin inmiş olduğu zaman düşünülürse bu âyetin ne büyük bir mucize manası taşıdığı kolayca anlaşılır.)

40. De ki: Gördünüz a, o Allah'tan başka yalvardığınız ortaklarınızı? Gösterin bana, onlar bu yerden hangi küçük parçayı yaratmışlar? Yoksa onların göklerde mi bir ortaklığı var? Yoksa kendilerine bir kitap vermişiz de onlar bu kitaptan bir delil üzerinde mi bulunuyorlar? Hayır, o zalimler birbirlerine aldatmadan başka bir vaatta bulunmuyorlar.

(Gösterin bana, Allah'a ortak koşarak taptığınız veya adına davet ettiğiniz mabutlarınızı: bu yerden neyi, hangi küçük parçayı yaratmışlar? Kendi başlarına yaratmışlar da mı siz onlara tapıyor, onlara yalvarıyor, halkı onlara çağırıyorsunuz? Yerden hiçbir parçayı kendi başlarına yaratmadılarsa da göklerde yaratma veya başka bir hüküm ve tasarruf itibarıyla Allah'a ortaklıkları mı var? Haşa! Ne o, ne de o, hiçbiri de olmadığı apaçık belli iken nasıl olur da siz onlara tapar veya davet edersiniz? Bu ne cahillik, ne ahmaklık, ne haksızlık!

Yoksa biz onlara ilahlık rütbesi verdik, ilahlığımıza ortak kıldık diye o zalimlerin ellerine bir kitap, bir ferman vermişiz de bundan dolayı açık bir delile, kesin bir kanıta mı malik bulunuyorlar? Hayır, o zalimler birbirlerine sade bir gurur, sırf bir aldanış vaat edip duruyorlar.)

41. Doğrusu gökleri ve yeri yok oluvermelerinden Allah tutuyor. Andolsun ki yok oluverirlerse onları O'ndan başka kimse tutamaz. O cidden suçluları cezalandırmakta acele etmeyen, çok bağışlayandır.

(Şirk ve zulüm, öyle büyük bir cinayettir ki onun uğursuzluğundan yerler, gökler yıkılır. Zira onlar ancak adalet ve hak ile ayakta dururlar. Hakkın verdiği denge bozulunca kendilerini tutamazlar. Allah'a ortak koşmak en büyük zulüm olduğundan müşriklerin meydan alan zulüm ve fesatlarıyla âlem yıkılmak üzere bulunuyor. Ama yüce Allah, onların takdir edilmiş vakitlerinden evvel yok olmalarını istemediği için onları koruyor da henüz yıkılmıyorlar.)

42. Yeminlerinin en kuvvetlisiyle Allah'a yemin de etmişlerdi ki: Vallahi, kendilerine uyarıcı bir peygamber gelse her halde ilerideki ümmetlerin en birincisinden daha kabiliyetli olacaklar, daha iyi yola geleceklerdi. Fakat kendilerine uyarıcı bir peygamber geldiği vakit, bu onlara sırf bir ürküntü artırdı.

(Kureyş, Kitap Ehlinin peygamberlerini yalanladıklarını işitmişler ve şöyle demişlerdi: "Allah, Yahudi ve Hıristiyanlara lanet etsin. Eğer bize bir peygamber gelse idi her halde biz, ümmetlerin her birinden daha doğru yolu bulucu olurduk." Sonra da kendilerine Muhammed (a.s.) geldiği vakit bu onlara fazla bir ürkeklik verdi, yeminleri gibi hakkı kabul etmeleri bir tarafa, haktan daha çok uzaklaştılar.)

43. Yerde bir kibirlenme ve sukiast düzeni. Halbuki fena düzen ancak sahibinin başına geçer. O halde evvelkilerin sünnetinden başka ne gözetirler? O halde Allah'ın sünnetine bedel bir şey bulamazsın, Allah'ın sünnetine değiştirme de bulamazsın.

("Hani bir vakit de o kafirler, seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri ve yurdundan sürüp çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı" meâlindeki Enfâl, 8/30 âyeti manasınca o şanlı peygambere suikast tertiplemişlerdi. Halbuki kötü tuzak sırf sahibinin, yani yapanın başına geçer. Nitekim onların tuzağı da Bedir'de başlarına geçti.

Demek ki onlar, evvelki yalanlayan, kötülük yapan ümmetlerin başına gelen Allah'ın sünnetini, ilahi kanunu gözetiyorlar. Allah, hakkı yalanlayanlara uyguladığı o azap kanununu yürürlükten kaldıracak değildir.)

44. Ya, yeryüzünde gezip bir bakmadılar da mı? Kendilerinden evvelkilerin sonu nasıl olmuş? Halbuki onlar, bunlardan daha kuvvetli idiler. Allah, ne göklerde ve ne yerde hiçbir şeyin O'nu âciz bırakmasına imkan ve ihtimal yoktur. O, hiç şüphesiz her şeyi bilen, her şeye gücü yetendir.

(Bu, önce anlatılanlara bir delil getirmedir. Yani Şam'a, Yemen'e ve Irak'a yaptıkları seferlerde hiç bakıp görmediler de mi? Peygamberleri dinlemeyen geçmiş ümmetler nasıl helak olmuşlar, yurtları nasıl harabelere dönmüş? Allah'ın emri çerçevesinde hareket etmedikleri için azap kanunlarıyla kökleri kazındı.)

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَلٰكِنْ
يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهِۦ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

سورة يس مكية وهي ثلاث وثمانون آية

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
يٰسٓ ﴿١﴾ وَالْقُرْءَانِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣﴾ عَلَىٰ
صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤﴾ تَنزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٥﴾ لِتُنذِرَ
قَوْمًا مَّآ أُنذِرَ ءَابَآؤُهُمْ فَهُمْ غَٰفِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ
عَلَىٰٓ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾ إِنَّا جَعَلْنَا فِىٓ أَعْنَٰقِهِمْ
أَغْلَٰلًا فَهِىَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُم مُّقْمَحُونَ ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا مِنۢ بَيْنِ
أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَٰهُمْ فَهُمْ
لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾ وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِىَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ
فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾ إِنَّا نَحْنُ نُحْىِ الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ
مَا قَدَّمُوا۟ وَءَاثَٰرَهُمْ ۚ وَكُلَّ شَىْءٍ أَحْصَيْنَٰهُ فِىٓ إِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿١٢﴾

45. Bununla beraber Allah insanları kazandıkları yüzünden hemen yakalayıp cezalandırıverecek olsa yeryüzünde bir deprenen bırakmazdı. Ve fakat belirli bir süreye kadar onları erteliyor. Nihayet ecelleri geldiği vakit, işte o vakit, şüphe yok ki Allah kullarını çok iyi görendir.

36
YÂSÎN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 83 âyettir.

(Hadis'te şöyle buyurulmuştur: "Her şeyin bir kalbi vardır, Kur'ân'ın kalbi de Yâsîn'dir. Her kim Yâsîn okursa Allah onun okumasına on kere Kur'ân okuma sevabı yazar." Tirmizi, Fezailu'l-Kur'ân 7.

Gazali, bunu izah sadedinde, bu sûrede haşır ve neşrin en güzel bir şekilde anlatılmış olduğu, haşir ve neşri itiraf da imanın kalbi yerinde bulunduğunu söyler.

Bir başka hadiste de şöyle buyrulur: "Kur'an'ın kalbi Yâsîn'dir. Allah'ı ve âhiret gününü isteyerek bunu okuyan herhangi bir adam yoktur ki ona mağfiret edilmesin. Onu ölülerinize okuyun." Ahmed, 5/26. Ayrıca bkz. Ebu Davud, Cenaiz 20; İbn Mâce, Cenaiz 4.)

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Yâ, Sîn.

(İbn Abbas: "Yâsîn, ey insan demektir" demiştir. Bunun, Hz. Peygamberin ismi olduğu ve "ey seyyid" demek olduğu da rivayet edilmiştir.)

2. Hikmetli Kur'ân'ın hakkı için.

*(**Hakîm**: Hikmetli, hikmet söyleyen, hikmet sahibi yahut çok hakim ve muhkem (sağlam) manalarına gelir ki, Kur'ân hakkında hepsi de doğrudur.)*

3. Emin ol ki sen, o elçilik görevi ile gönderilen peygamberlerdensin.

4. Dosdoğru bir yol üzeresin.

5. O aziz ve rahimin indirmesiyle...

(Yani bütün izzet ve kuvvet, üstünlük ve zafer kendisinin olan ve izzetini tanıyan müminlere nimet ve rahmetine son olmayan celal sahibi Allah'ın art arda indirdiği vahiy ile..)

6. Babaları korkutulmamış, hiçbir şeyden habersiz gafiller olan bir kavmi korkutasın, durumun korkunçluğunu haber veresin diye.

(Musa'dan sonra İsrailoğullarına birçok peygamber gönderildiği halde Araplara doğrudan doğruya bir peygamber gönderilmemiş olduğundan bunlar büsbütün gaflet ve uyuşukluk içinde idiler. Böylece ilahi rahmet Kur'ân'ın Arapça olmasını ve son peygamberin Araplardan gelmesini gerektirmişti.)

7. Andolsun ki daha çoklarına karşı söz hak olmuştur da onlar imana gelmezler.

(Tefsircilerin çoğu burada "söz" den maksadın "elbette ve elbette bütün cinlerle insanlardan Cehennemi dolduracağım" meâlindeki Secde, 32/13 sözü olduğunu söylemişlerdir. Yûnus, 10/96 âyeti de böyledir. Yani bu yüce söz gereğince üzerlerine azap ile hüküm vacip olmuştur.)

8. Çünkü biz onların boyunlarına kelepçeler geçirmişiz, bunlar çenelerine dayanmıştır da burunları yukarı, gözleri aşağı somurtmaktadırlar.

(Bu kelepçeler, hem ferdin fıtrî kabiliyetini yanlış hedeflere sevkeden bir toplum otoritesinin fena baskılarını, hem de batıl inançlar, kötü alışkanlıklar ve bunlar gibi, küfür ve günahtan hoşlandırıp imandan kaçındıran fena huylara, nefislerin alıştırıla alıştırıla, bu huyların değiştirilmez hale getirilmiş olmasını temsildir.)

9. Hem önlerinden bir sed arkalarından bir sed çekmişiz, kendilerini sarmışızdır da baksalar da görmezler.

10. Ve onlara göre birdir: ha uyarmışsın kendilerini ha uyarmamışsın, inanmazlar.

11. Sen ancak zikri takip eden ve görmediği halde Rahmân'a korku ile karışık saygı duyan kimseyi sakındırırsın. İşte onu hem bir mağfiret ile hem güzel bir ecirle müjdele.

("Görmediği halde korkan" demek, âhirette olacağı gibi henüz huzuruna varmış olmayıp gıyabında bulunduğu halde O'nun azamet ve ululuğunu sayarak cezalandırmasından korkan, Rahmân'dır diye merhametine güvenip aldanmayan, demektir.)

12. Gerçekten biz, evet biz, ölüleri diriltiriz ve takdim ettikleri şeyleri ve bıraktıkları eserleri kitaba geçiririz ve zaten her şeyi açık bir kütükte sayıp dökümünü yapmışızdır.

(Ölenlerin geriye bıraktıkları gerek çeşitli hayır kurumları gibi faydalı eserlerini ve gerek zulüm ve haksızlık kanunlarını yapan ve fâsıklık ve isyan nümunelerini tertip eden fesat ocakları gibi uğursuz kötülük ve şerlerini ve hatta bütün izlerini ve gölgelerini yazarız, adlarına hesaplarına geçiririz. Aslında her şey meydana gelmeden önce Allah'ın ilminde belli olup Levh-i Mahfuz'da bütün sayısıyla zapt edilmiş olmakla beraber meydana geldikten sonra da bütün izleri ve gölgeleriyle yazılır ve insanlar bu şekilde yaptıklarından sorumlu tutulur. İşte habibim! Böyle korkut ve müjdele!)

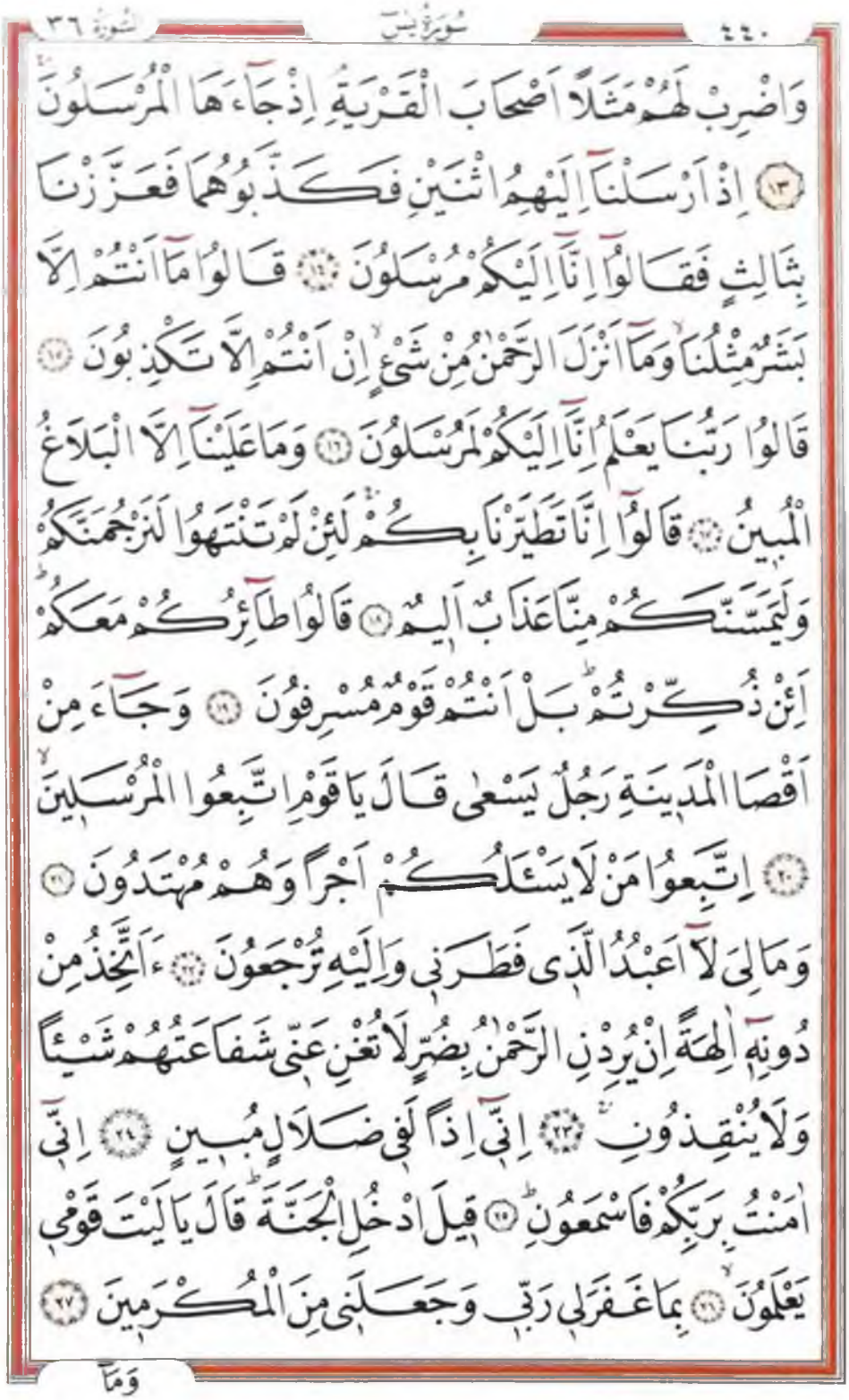

13. Ve onlara o belde sahiplerini misal getir. O zaman ki oraya, o gönderilen elçiler varmıştı.

(Burada bu belde Antakya, elçiler de İsa'nın (a.s) havarilerinden gönderilenler olduğu nakledili-yor. O halde belde sahiplerinin memleket sahipleri, zikredilen kavmin de Romalılar olduğu anlaşılır.)

14. O sıra ki onlara o ikiyi göndermiş-tik, bunları yalanladılar. Biz de bir üçüncü ile izzet (ve kuvvet) verdik de varıp dediler: "Haberiniz olsun, biz size gönderilmiş el-çileriz."

(Bunların, Allah tarafından peygamberlik veril-miş elçiler oldukları veya Allah'ın emriyle İsa (a.s.) tarafından gönderilmiş olduklarına dair görüşler vardır.)

15. "Siz, dediler, bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsiniz. Hem Rahmân,

hiçbir şey indirmedi, siz sırf yalan söylüyorsunuz."

(Şehir halkı böyle demekle vahyi ve peygamberliği, bir beşerin peygamber olmasını temelden inkar ettiler. Çünkü Romalılar, müşrik putperest idiler. Bununla beraber Allah'ı inkar etmemişlerdi.)

16. Dediler: "Rabbimiz bilir, inanın biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz."

17. "Açık bir tebliğden ötesi ise, bizim üstümüze değil."

[Bize düşen, Allah'ın verdiği görevi size, hiçbir kapalılık bulunmayacak şekilde apaçık tebliğ etmektir. Gerisi size kalmıştır: ister inanır mutlu olursunuz, ister inkar eder bedbaht olursunuz.]

18. "Doğrusu, dediler, biz sizinle uğursuzlandık. Yemin ederiz ki vazgeçmezseniz sizi hiç tınmadan taşa tutarız ve her halde size bizden pek açıklı bir azap dokunur."

19. Elçiler dediler: "Sizin uğursuz kuşunuz beraberinizde. Ya size nasihat edilirse de mi? Doğrusu siz, haddi aşmayı âdet edinmiş bir kavimsiniz."

20. O sırada şehrin ta ucundan bir er koşarak geldi: "Ey hemşehrilerim, dedi, uyun o gönderilen elçilere."

(Bu er, bu kahraman fedai, bu büyük mücahid, bu güzel vaiz, doğru cennete giden ve yüce Allah'ın özel olarak ikramına nail olan bu sevgili şehit, Sahib-i Yâsîn, Habib-i Neccar diye meşhurdur.)

21. "Uyun sizden bir ücret istemeyen o zatlara ki, onlar hidayete ermişlerdir.

(Bir yolcunun bir rehbere uymasına iki şey engel olabilir: Ya biçimsiz bir ücret istemesi yahut ehliyetine güvenilmemesi. Bunlar ise hem bir ücret istemiyorlar, hem hidayet sahibi zatlar. O halde bunlar Rasul olmasalar bile doğru ve ücretsiz olduklarından dolayı kendilerine uymamayı gerektirecek bir sebep yok demektir.)

22. "Hem neyime kulluk etmeyeyim ben, o beni Yaratana? Hep de döndürülüp O'na götürüleceksiniz."

(Bu söz, irşatta bulunurken nazik davranmak için şefkat göstermek suretiyle belağat dolu bir taşlamadır. Yani, "o elçiler bizi, Yaratana kulluk etmeğe ve yalnız O'nu mabut tanıyıp O'na ibadet etmeğe davet ediyorlar. Bunun doğruluğu ise apaçık ortadadır. Ben sizi kendim gibi düşünüyorum. Ben, beni yaratana kulluk etmeği borcum, görevim bilirim, çünkü beni yaratmıştır. O'na karşı bu görevimi yapmamak için hiçbir özrüm ve engelim yok. O halde siz, o sizi yaratan Rabbinize neye ibadet etmeyesiniz?")

23. Hiç ben, O'ndan başka mabutlar mı tutarım? Eğer o Rahmân bana bir keder dilerse, o mabutların şefaatı benden yana hiçbir şeye yaramaz ve beni kurtaramazlar.

[Nasıl kurtarsınlar ki, onlar, işitmeyen, fayda sağlamayan ve şefaat edemeyen taşlardır.]

24. Şüphesiz o vakit ben, açık bir sapıklık içindeyim."

[Habib-i Neccar bunları söyledikten sonra, iman ettiğini açıklamak üzere şöyle dedi:]

25. "Haberiniz olsun ki ben Rabbinize iman ettim, gelin dinleyin beni!"

(Bu hitabın, o gelen elçilere karşı veya kavmine karşı yapılmış olma ihtimali vardır. Ya da geleceğin insanları da dahil olmak üzere, duyma yeteneği olan herkese hitap veya yemin olarak: "Haberiniz olsun, ben iman ettim. Rabbiniz aşkına bundan böyle dinleyin beni, benim nutkumu, maceramı ve başımdan geçenleri, ey duygusu olanlar! " demek de olabilir.)

26. Denildi: "Haydi gir cennete!" "Ay, dedi, n'olurdu kavmim bilselerdi..."

(Habib-i Neccar şehit edildi, doğrudan doğruya cennete girmekle ikram olundu ki, Allah yolunda şehit olanlar hep böyledir.)

27. "...Rabbimin bana mağfiret ettiğini ve beni ikram olunanlardan kıldığını."

(Kavmi hakkında böyle temennide bulundu. Demek kavmini unutuvermemiş, kin ve intikam da beslememiş, düşmanlarına bile merhamet eden evliya ruhuyla istemişti ki kendinin erdiği mutluluğu bilseler de cinayetlerine, küfürlerine tevbe edip iman ve taat yolunu tutsalar, Allah yolunda fedailik etseler. Bununla beraber bu temenni, bir övünme manasından uzak da değildir.)

وَمَآ أَنزَلْنَا عَلَىٰ قَوْمِهِۦ مِنۢ بَعْدِهِۦ مِن جُندٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا
كُنَّا مُنزِلِينَ ﴿٢٨﴾ إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً فَإِذَا هُمْ
خَٰمِدُونَ ﴿٢٩﴾ يَٰحَسْرَةً عَلَى ٱلْعِبَادِ ۚ مَا يَأْتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا
كَانُوا۟ بِهِۦ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٣٠﴾ أَلَمْ يَرَوْا۟ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم
مِّنَ ٱلْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾ وَإِن كُلٌّ لَّمَّا جَمِيعٌ
لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾ وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلْأَرْضُ ٱلْمَيْتَةُ ۖ أَحْيَيْنَٰهَا وَأَخْرَجْنَا
مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّٰتٍ مِّن نَّخِيلٍ
وَأَعْنَٰبٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ ٱلْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَأْكُلُوا۟ مِن ثَمَرِهِۦ
وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾ سُبْحَٰنَ ٱلَّذِى
خَلَقَ ٱلْأَزْوَٰجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنۢبِتُ ٱلْأَرْضُ وَمِنْ أَنفُسِهِمْ
وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ ٱلنَّهَارَ
فَإِذَا هُم مُّظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَٱلشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ۚ ذَٰلِكَ
تَقْدِيرُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَٱلْقَمَرَ قَدَّرْنَٰهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ
عَادَ كَٱلْعُرْجُونِ ٱلْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾ لَا ٱلشَّمْسُ يَنۢبَغِى لَهَآ أَن تُدْرِكَ
ٱلْقَمَرَ وَلَا ٱلَّيْلُ سَابِقُ ٱلنَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

28. Arkasından ise kavminin üzerine gökten bir ordu indirmedik, indirecek de değildik.

(Yani böyle durumlarda gökten bir ordu indirivermek, Allah'ın sünneti olmadığı gibi, harikulade olarak da indirmedik. Yüce Allah'ın bir kavmi yok etmek için ordular indirmesine gerek yoktur. Bedir'de, Hendek'te melekler indirmesi bile sadece müminlere bir müjde ile kalplerini tatmin için idi.)

29. O, yalnız bir haykırış oldu, derhal sönüverdiler.

(Olan hadise, başka değil, sade bir haykırış oldu, sade tek bir ses, bir haykırma, Cibril'in bir haykırması oldu. Hemen sönüverdiler. Önüne geleni yakmak isteyen o ateşli kavim, o vakitten itibaren sönüp gitti.

Bundan Antakya ahalisinin değil de İsa'nın daveti karşısında müşrik Roma devletinin yok oluşunu anlamak daha kapsamlıdır.)

30. Ey!... Ne hasret o kullara ki, kendilerine her gelen elçi ile mutlaka alay ediyorlardı.

(Bu, yalnız o sönenlere edilen teessüf değildir. Aleyhlerine söz hak olan çoğunluğa bir korkutma, gafillere de bir uyarıdır.)

31. Baksalar a, kendilerinden evvel ne kadar asırlar helak etmişiz. Onlar hiç bunlara dönüp gelmiyorlar.

32. Ancak hepsi toplanıp bizim katımıza getirilmişlerdir.

(Helak edilen ve henüz edilmeyen hepsi, hepsi huzurumuza getirilmiş bulunuyorlar.

İhzar; huzura getirmek demektir. Mahkemeye rızası ile gelmeyen kimseyi tutup zorla hakimin huzuruna getirmek manasında kullanılır ki burada özellikle bu manayadır. Yani herkes ölmekle yok olup gitmiyor, hesap ve ceza için yüce Allah'ın huzuruna toplanıp sevk ediliyorlar.)

33. Hem bir âyettir onlara ölü toprak: biz ona hayat verdik ve ondan dâneler çıkardık da ondan yeyip duruyorlar.

(Bu, yüce Allah'ın gücünün tam olduğuna ve ölüleri diriltebileceğine açık bir delil ve alâmettir. Biliniyor ki toprak cansızdır. Tabiata kalsa idi o ölü toprakta bir ot bile bitmezdi. Fakat yüce Allah ona hayat veriyor, bitkisel, hayvansal canlılıklarla dirilik, şenlik vücuda getiriyor.)

34. Ve onda bahçeler yaptık, hurma bahçeleri, üzüm bağları, neler! İçlerinde kaynaklar akıttık...

35... Yesinler diye ürünlerinden ve kendi ellerinin yaptıklarından. Hala şükretmeyecekler mi?

(Şükür üç türlü olur. Dil ile şükür: Bu, nimetin yüce Allah'tan olduğunu itiraf etmek ve onu, yaratılmışlara nisbet etmemektir. Kalp ile şükür: Sende olan nimetlerin hepsi, dışta ve içte, hareket ve sükunlarındaki menfaatlerin, lezzetlerin tamamı başkasından değil, ancak Allah'tan olduğuna devamlı bir inançla sağlam bağlanmaktır ki dilin ile yaptığın şükrün, kalbindeki şükrün tercümanı olur. Organlarla şükür: Bu da bütün organlarını yüce Allah'a itaatte kullanmaktır.)

36. Toprağın bitirdiklerinden, kendi nefislerinden ve daha bilemeyecekleri neler nelerden bütün o çiftleri yaratan Sübhân, noksan sıfatlardan uzaktır.

("Bütün çiftleri yarattı" demek, bütün tür ve sınıflarıyla âlemi yarattı demeğe eşittir. Ancak burada sözün akışından anlaşılan, bütün âlemin yaratılışını anlatmak değil, bir ortak ve benzeri bulunan bütün eşlerin, bütün çiftlerin yaratılmış olduğunu ve dolayısıyla yaratılanın yaratana eş olamayacağını anlatarak yaratıcının noksanlıklardan uzak ve bir olduğunu ispat etmektir.)

37. Bir âyet de onlara gece: ondan gündüzü soyarız, bir de bakarlar ki karanlığa dalmışlardır.

38. Güneş de kendisine ait bir karar yerine doğru akıp gidiyor. Bu işte, o aziz ve alimin takdiridir.

(Buradaki akıp gitmeyi, güneşin yalnız mekanda hareketi diye anlamamalı, mekanda ve zamanda bütün eser ve durumlarıyla varlıkta devam edip gitmesi manasına anlamalıdır. Mesela, ısı ve ışık yaymak da onun bir işidir. Âyetten, güneşin başka bir merkeze doğru hareket etmekte bulunduğu da anlaşılabiliyor. Nitekim hadiste: "Güneşin karargahı, Arş'ın altındadır" diye gelmiştir. Bkz, Buharî, Tevhid 23; Müslim, İman 250-251.)

39. Aya gelince, ona da menzil menzil miktarlar biçmişizdir. Nihayet dönmüş, eski salkım çöpü gibi olmuştur.

(Urcun: eğri salkım çöpü demektir. Bilhassa hurma salkımının dip çöpü ki eskisi, yani geçen seneninki, daha ince, daha eğri, daha renkli olur. Bu benzetme, pek bediidir. Zannedildiği gibi hilalin ilk ve son şeklini göstermekle kalmıyor, ayın o menzillerde giderken yer etrafında bir ayda kat ettiği yörüngenin bir izdüşümünü göstermiş oluyor.)

40. Ne güneşe, onun aya çatması yaraşır, ne de gece, gündüzü geçer. Her biri birer felekte yüzerler.

("Yüzerler" çoğul kipinden, "her biri"nden maksadın yalnız güneş ve aydan her biri değil, bütün gök cisimleri olduğu anlaşılıyor. Enbiyâ, 21/33 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

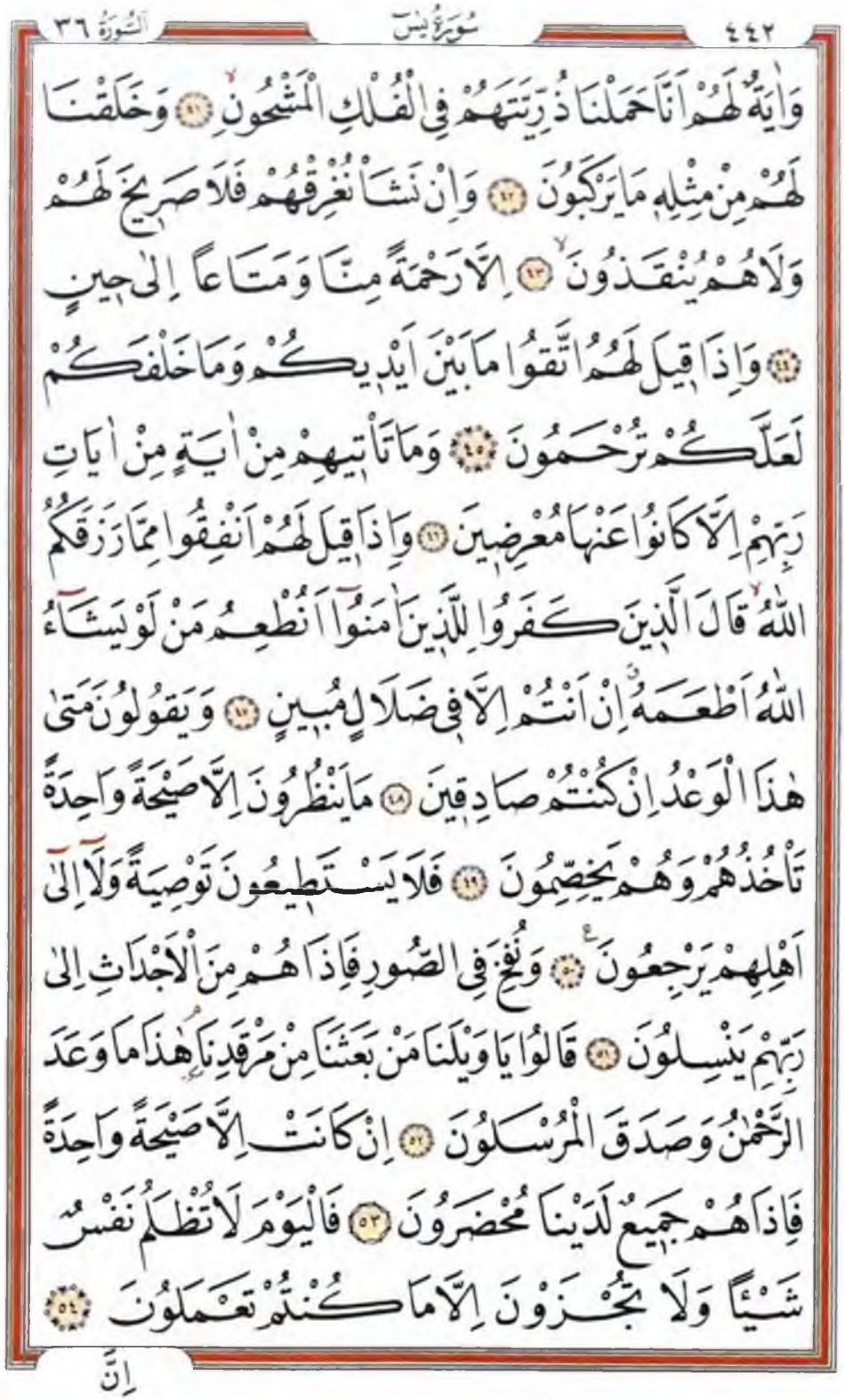
وَءَايَةٌ لَّهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ وَخَلَقْنَا
لَهُم مِّن مِّثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَإِن نَّشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ
وَلَا هُمْ يُنقَذُونَ ﴿٤٣﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ
﴿٤٤﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾ وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ
رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ
اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنُطْعِمُ مَن لَّوْ يَشَاءُ
اللَّهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ
هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً
تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ
أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ
رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا هَٰذَا مَا وَعَدَ
الرَّحْمَٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً
فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾ فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ
شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾
إِنَّ

41. Bir âyet de onlara: o dolu gemide zürriyetlerini taşımamız...

[Bizim sonsuz gücümüzü insanlara gösteren apaçık delillerden biri de onları bellerinde taşıyan atalarını Nûh'un gemisinde taşımamızdır.

Biz, onlarla ve denizde yaşamayan birtakım hayvanlarla yüklü o gemi sayesinde zürriyetlerini, nesillerini kıyamet gününe kadar götüreceğiz. Bu gemi olmasaydı, insan oğlunun nesli ve soyu kalmazdı.]

42. .. Ve kendilerine onun gibisinden binecekleri şeyler yaratmamızdır.

[Gemiler, Allah'ın insanlara verdiği ilham ve güç sayesinde yapıldığı için yüce Allah "bizim yaratmamız" demiştir. İnsanlar, Nûh'un gemisinden esinlenerek benzeri birçok gemi yapmış ve yapacaklardır.]

43. Dilersek onları suda boğarız da. O vakit ne onların feryadına yetişen vardır,

ne de onlar kurtarılırlar.

44. Ancak tarafımızdan bir rahmet ve bir zamana kadar yaşatmak için (olursa) başka.

[Onları bizden başka kimse kurtaramaz. Ancak tarafımızdan ortaya çıkan, imdada ve kurtarmaya sevkeden büyük bir rahmet sonucu ecelleri gelinceye kadar yaşatılır ve dünyadan faydalandırılırlar.]

45. Hal böyle iken onlara, "önünüzdeki ve arkanızdakini gözetip korunun ki rahmet edilmeğe değer olasınız" denildiği zaman...

[Yüz çevirirler. Yani, "yaptığınız ve yapacağınız günahlardan yahut peygamberlerini yalanlayan ümmetlerin başına gelen olayların benzerinden ve önünüzdeki kıyametten sakının ki size merhamet edilsin" denildiğinde yüz çevirirler.]

46. Kendilerine Rablerinin âyetlerinden herhangi bir âyet de gelse, mutlaka ondan yüz çevire geldiler.

[Âyetlerden maksat, ya indirilen Kur'ân âyetleridir ki, Allah'ın eşsiz sanatını ve nimetlerini anlatan âyetler bu kısma girer. Veya mucizeleri ve diğer olağanüstü sanatları içeren kozmik âyetlerdir ki, yüce Allah'ın birliğine şahit olan ve özellikleri yukarıda anlatılan âyetlerdir.]

47. Onlara: "Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden hayra sarfedin" denildiği zaman o inkar edenler, iman edenler için şöyle dediler: "Biz hiç yedirir miyiz o kişiye ki, Allah dilese ona yiyeceğini verirdi. Siz, apaçık bir sapıklık içinde değil de nesiniz?"

(Bu âyetin zındıklar hakkında inmiş olduğu söylenir. Mekke'de bazı zındıklar sadaka vermek ve yardımda bulunmak için teşvik olunduklarında: "Allah fakir edecek, biz besleyeceğiz, öyle mi?" diyerek küfür ederlermiş.)

48. Ve: "Ne zaman bu vaat, eğer doğru iseniz?" diyorlar.

(Bu, ölülerin dirilmesi, bu, Allah'ın huzuruna çıkarılma vaadı ne zaman diyorlar ve böyle diyerek alay etmek istiyorlardı.)

[Onların bu söz ve davranışları, ilahi daveti yalan saymaktan, öldükten sonra yeniden dirilmeyi ve mahşerde toplanmayı inkar etmekten kaynaklanıyordu.]

49. Başka değil, tek bir haykırmaya bakıyorlar, bir haykırma ki onlar çekişip dururlarken kendilerini yakalayıverir.

[Hadiste şöyle buyrulur: "Bir adam yeni doğurmuş devesini sağarken kıyamet kopacak, kıyamet kopuncaya kadar kap, ağzına ulaşmayacak. İki adam da elbise alışverişi yapacaklar, kıyamet kopmadan o alışverişi bitiremeyecekler. Bir adam havuzunu sıvayacak, kıyamet kopmadan ondan çıkmayacaktır." Müslim, Fiten 140.]

50. O zaman bir vasiyet etmeğe bile güçleri yetmez, ailelerine de dönecek değillerdir.

[Zira o haykırmayla beraber hepsi ölür. Hatta göz açıp kapayıncaya kadar kendilerine izin verilmez ki, insanların ölmeden önce âdetleri olan vasiyeti yapabilsinler, yapamazlar. Dünyalık temini için sabah çıktıkları evlerine dönemeden bulundukları yerde yok olurlar.]

51. Bir de sur üfürülmüştür, ne baksınlar kabirlerinden Rablerine doğru akın ediyorlardır.

52. "Eyvah, başımıza gelenlere, derler, kim kaldırdı bizi uyuduğumuz yerden? Bu, işte o Rahmân'ın vaat ettiği. Doğru söylüyormuş o gönderilen peygamberler."

[Onların, "kim kaldırdı bizi uyuduğumuz yerden?" demeleri, kabirde rahat içinde olduklarını, kabir azabı çekmediklerini göstermez. Çünkü kabir azabı, daha sonra çekecekleri azabın yanında uyku gibi kalır.]

53. Başka değil, sade bir tek haykırış olmuş, derhal hepsi toplanmış, huzurumuza getirilmişlerdir.

[Sâvi der ki: Bu haykırma, İsrâfîl'in (a.s) şunları söylemesidir: "Ey çürümüş kemikler, parçalanmış uzuvlar, dağılmış parçalar, ayrılmış saçlar! Allah, hüküm vermek için toplanmanızı emrediyor." Sonra İsrâfîl (a.s) sura üfürür. insanlar hemen hesap yerinde toplanmış olurlar.]

54. Artık bugün hiç kimseye zerrece zulmedilmez. Ancak yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz.

[Hesap için toplandıklarında onlara böyle denecektir.]

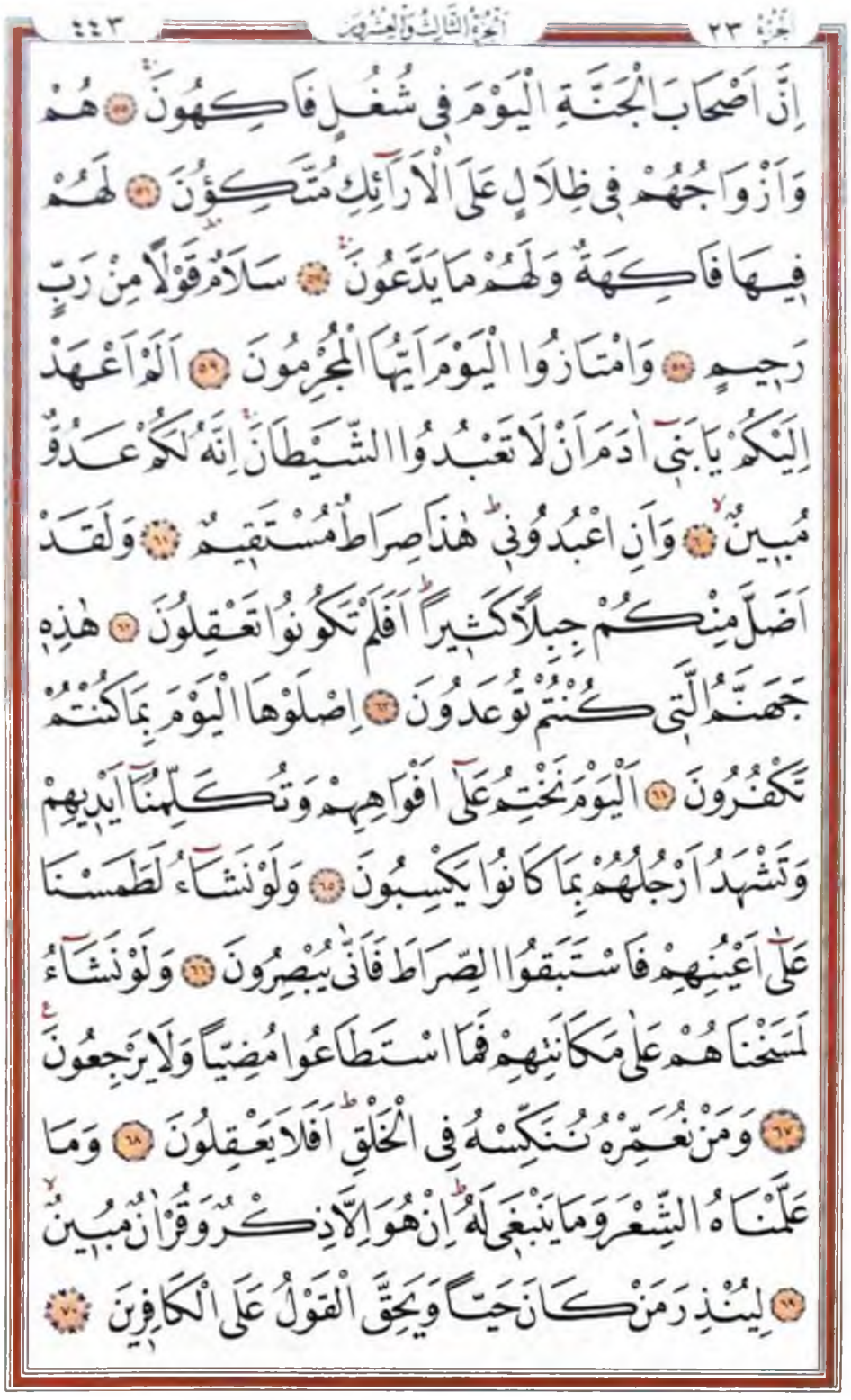

إِنَّ أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ ٱلْيَوْمَ فِى شُغُلٍ فَٰكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ
وَأَزْوَٰجُهُمْ فِى ظِلَٰلٍ عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ مُتَّكِـُٔونَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ
فِيهَا فَٰكِهَةٌ وَلَهُم مَّا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾ سَلَٰمٌ قَوْلًا مِّن رَّبٍّ
رَّحِيمٍ ﴿٥٨﴾ وَٱمْتَٰزُوا۟ ٱلْيَوْمَ أَيُّهَا ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ أَلَمْ أَعْهَدْ
إِلَيْكُمْ يَٰبَنِىٓ ءَادَمَ أَن لَّا تَعْبُدُوا۟ ٱلشَّيْطَٰنَ ۖ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ
مُّبِينٌ ﴿٦٠﴾ وَأَنِ ٱعْبُدُونِى ۚ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ
أَضَلَّ مِنكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا ۖ أَفَلَمْ تَكُونُوا۟ تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هَٰذِهِ
جَهَنَّمُ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ ٱصْلَوْهَا ٱلْيَوْمَ بِمَا كُنتُمْ
تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾ ٱلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰٓ أَفْوَٰهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ أَيْدِيهِمْ
وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا
عَلَىٰٓ أَعْيُنِهِمْ فَٱسْتَبَقُوا۟ ٱلصِّرَٰطَ فَأَنَّىٰ يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَآءُ
لَمَسَخْنَٰهُمْ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمْ فَمَا ٱسْتَطَٰعُوا۟ مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾
وَمَن نُّعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِى ٱلْخَلْقِ ۖ أَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾ وَمَا
عَلَّمْنَٰهُ ٱلشِّعْرَ وَمَا يَنۢبَغِى لَهُۥٓ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْءَانٌ مُّبِينٌ
﴿٦٩﴾ لِّيُنذِرَ مَن كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ ٱلْقَوْلُ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٧٠﴾

55. Gerçekten Cennet ashabı bugün bir meşguliyet içinde, zevk etmektedirler.

56. Kendileri ve zevceleri gölgeler içinde, koltuklar üzerine kurulmuşlardır.

57. Onlara orada bir meyve var, hem onlara orada ne isterlerse var.

58. Bir selam, rahim bir Rabden kelam var.

(Onlara orada rahim olan yani sonunda müminleri rahmetiyle murada erdiren ve ortağı benzeri bulunmayan Rabden, doğrudan doğruya söylenme bir selam var. Hadiste şöyle buyrulur: "Cennet ehli, nimetleri içinde zevk bulurlarken kendilerine bir nur parıldar, başlarını kaldırır bakarlar ki, üstlerinden Rab, güzel yüzünün şerefi ile şereflendirmiş, "Selâm size, ey Cennet ehli!" diyor. İşte, "Rahîm Rabden bir selam var" sözü budur. Bunun üzerine onlara bakar, onlar da O'na bakarlar ve baktıkları sürece diğer nimetlerden hiçbir şeye iltifat etmezler,

ta perdelenînceye kadar ki o vakit de üzerlerinde ve yurtlarında nuru ve bereketi baki kalır." İbn-i Mâce, Mukaddime 13.)

59. Ve haydin ayrılın bugün ey suçlular!

[Bu hitap onlara, cennete gidecek olanlara "cennete girin" diye emredildiği zaman yapılır]

60. Ant vermedim mi size, ey Âdemoğulları! Şeytana kulluk etmeyin, o size açık bir düşmandır, diye.

61. Ve bana kulluk edin, doğru yol budur diye.

62. Böyle iken celalime karşı, o, içinizden bir çok nesilleri yoldan çıkardı. Ya, o vakit sizin akıllarınız yok mu idi?

63. Bu işte, o Cehennem ki size vaat edilir dururdu.

64. Bugün girin ona bakalım, inkar ettiğiniz için.

65. Bugün ağızlarını mühürleriz de bize elleri söyler ve ayakları şahitlik eder: çalışıp neler kazanıyorlardı.

(İşte Nûr sûresinin 24. âyetinde: "O gün ki, aleyhlerinde dilleri, elleri ve ayakları, yaptıklarına şahitlik edecektir" buyrulan gün, bu gündür.)

[Hadiste şöyle buyrulur: Kıyamet günü kula: "Şimdi sana şahidimiz göstereceğiz" denilecek. Kul, kendi kendine: "Acaba bana şahitlik yapacak bu zat kim?" diye düşünecek, fakat ağzına mühür vurulacak; uyluğuna, etine ve kemiğine, "konuş" denilecek. Artık uyluğu, eti ve kemiği onun yaptıklarını söyleyecektir. Bu, ona kendi namına bir özür bırakmamak içindir." Müslim, Zühd 16.]

66. Hem dilesek gözlerini üzerinden silme kör ediverirdik de yola dökülürlerdi. Fakat nereden görecekler?

(Burada görmek, kalp gözü ile görmek şeklinde tefsir edilmiştir. Yani o kadar ilahi âyetleri görmeyen o basiretsiz kafirler, bunu böyle yapabileceğimizi idrak etmezler.)

67. Daha dilesek, oldukları yerde kılıklarını değiştiriverirdik de ne ileri gidebilirlerdi ne dönebilirlerdi.

(Dilesek tam kuvvetli çağlarında, onların kılıklarını değiştirir, oldukları yerde donduruverirdik de ne geçebilirler, ne dönebilirlerdi. Şu halde böyle istenmiyorsa, yapılamayacağından değil, cezaları âhirette verileceği içindir.)

68. Bununla beraber her kimin ömrünü uzatıyorsak yaratılışta onu tersine çeviriyoruz. Hala da akıllanmayacaklar mı?

(Kimi gençlik çağında öldürmeyip uzun ömür ile yaşatıyorsak, gençliğinin aksine olarak onu günden güne kuvvetten düşürüp zayıflığını artırıyor, ölüme doğru götürüyoruz. Hala, bunu yapan gücün, daha önce o gözleri silip kör etmeği ve kılık değiştirmeği de yapabileceğini anlayıp da doğru yolu tutmayacaklar mı?)

69. Biz ona şiir öğretmedik, bu ona yaraşmaz da. O, sade bir zikir ve parlak bir Kur'ân'dır...

(Kur'ân'ın ne lafız olarak, ne de mana olarak şiir olmadığı açıktır. Bir kere Kur'ân'ın nazmında şiir nazmının vezin ve kafiyesi yoktur. Mana bakımından ise, şiir, gerçek olup olmadığı aranmaksızın hoşlandırmak veya tiksindirmek, coşturmak veya küstürmek gibi, hisleri gıcıklayan hayal ürünü kuruntularla, vehime dayalı kıyaslarla, his ve duygu oyunlarıyla ilgili olurlar. Kur'ân ise, Hakkın dosdoğru yoluna irşat eden hikmetler ve hükümlerle irfan nuru, kesin bilgi ve inanç rehberi ilahi bir armağandır. Fakat kafirlerin birçoğu onu şiir gibi düşünmek ve düşündürmek istedikleri ve böylece peygamberi bir şair gibi tanıttırmak istedikleri için Allah buyuruyor: Biz ona şiir öğretmedik, hem bu ona yaraşmaz da. O Kur'ân başka değil, ancak ibadetlerde ve ibadethanelerde okunacak Allah kelamıdır.)

70. .. Hayatı olanı uyandırmak, nankörlere de söz hak olmak için.

(Yani aklı, duygusu olanı korkutup gafletten uyandırmak ve inkarda ısrar ile kafirlik edenler aleyhine söz hak olmak için, bundan evvel onların çoğuna olduğu gibi, azap ile hüküm vacip olmak için.)

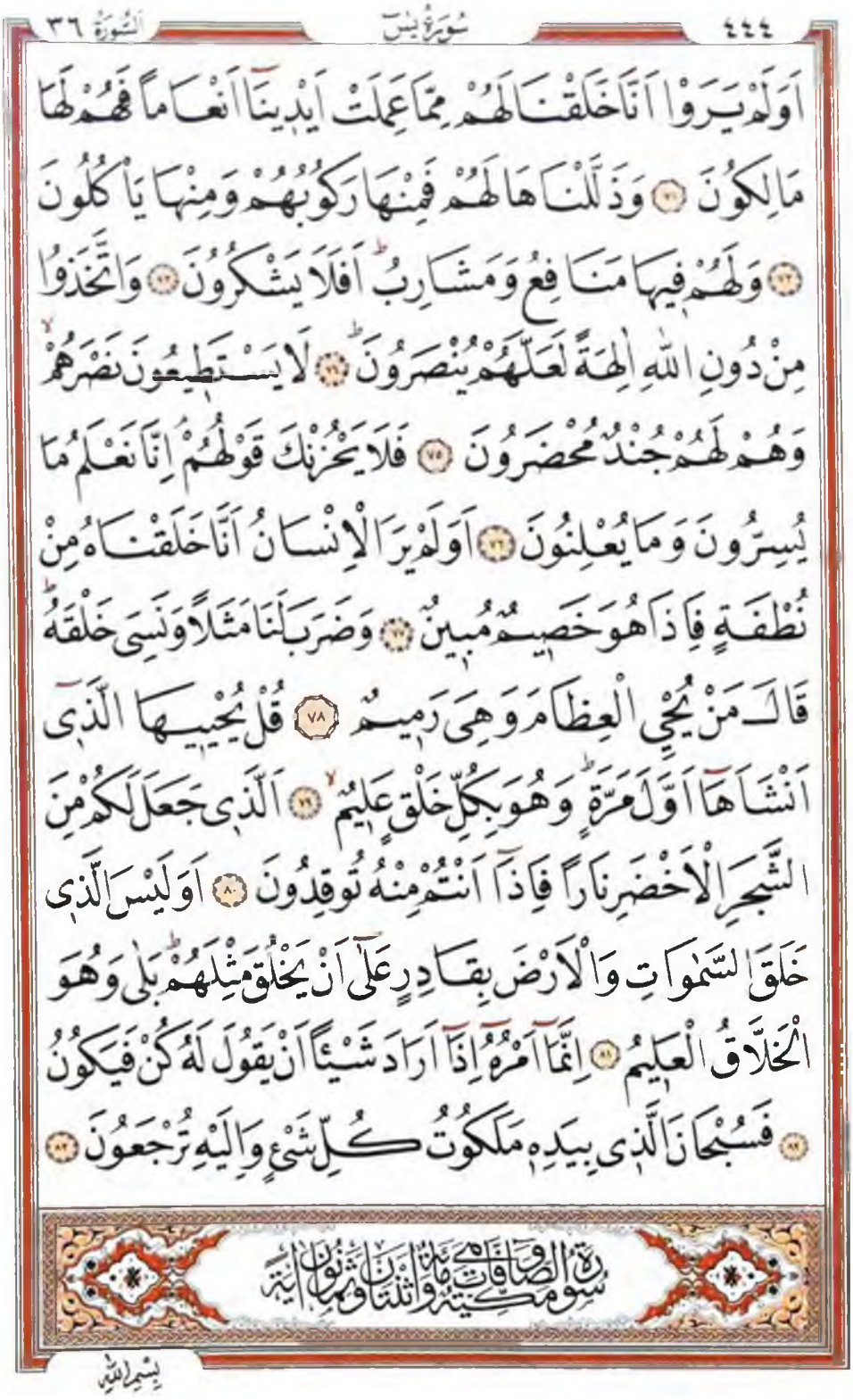
أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُم مِّمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَٰمًا فَهُمْ لَهَا
مَٰلِكُونَ ﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَٰهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ
﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَٰفِعُ وَمَشَارِبُ ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَٱتَّخَذُوا
مِن دُونِ ٱللَّهِ ءَالِهَةً لَّعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ
وَهُمْ لَهُمْ جُندٌ مُّحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ ۘ إِنَّا نَعْلَمُ مَا
يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾ أَوَلَمْ يَرَ ٱلْإِنسَٰنُ أَنَّا خَلَقْنَٰهُ مِن
نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِىَ خَلْقَهُۥ ۖ
قَالَ مَن يُحْىِ ٱلْعِظَٰمَ وَهِىَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا ٱلَّذِىٓ
أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُم مِّنَ
ٱلشَّجَرِ ٱلْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَآ أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ ٱلَّذِى
خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُم ۚ بَلَىٰ وَهُوَ
ٱلْخَلَّٰقُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ
﴿٨٢﴾ فَسُبْحَٰنَ ٱلَّذِى بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

سُورَةُ الصَّافَّاتِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ مِائَةٌ وَاثْنَتَانِ وَثَمَانُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ

71. Şunu da görmediler mi? Biz onlar için ellerimizin yaptıklarından bir takım yumuşak hayvanlar (en'am) yaratmışız da onlara malik bulunuyorlar.

("Ellerimizin yaptıklarından" demek, başka hiçbir sanatın karışma ve etkisi olmayıp doğrudan doğruya kendi var ettiklerimizden, demektir.)

[Biz bu hayvanları onlar için yarattık ve onları bu hayvanlara malik kıldık. Onlar bu hayvanlarda, bir mülk sahibi kendi malında nasıl tasarrufta bulunursa öyle tasarrufta bulunur ve bunlardan sadece onlar istifade ederler. Bunu görüp de bundan bizim gücümüzün sonsuzluğunu anlasalar ya!]

72. Bu hayvanları onlara karşı güçsüz kılmışız da hem onlardan binitleri var, hem de onlardan yiyorlar.

73. Onlarda daha birçok menfaatları ve türlü içecekleri de var. Hala şükretmeyecekler mi?

[Onlar için bu hayvanlarda daha nice faydalar var: yünlerinden, kıllarından, tüylerinden, derilerinden yararlanırlar. Sütlerini içerler. Benim bu nimet ve ihsanıma karşı nasıl hala şükretmiyorlar?]

74. Tuttular da Allah'tan başka bir takım ilahlar edindiler, güya kendilerine yardım edilecek!

[Kendilerine yardım ederler ümidiyle taştan ilahlar yapıp onlara taptılar. Halbuki onların ne dili ne de kulağı vardır: duayı işitemez, seslenmeğe cevap veremezler.]

75. O ilah edindikleri varlıkların onlara yardıma güçleri yetmez. Aksine kendileri onlar için hazırlanmış askerlerdir.

[Taptıkları ve ilah edindikleri o putlar onlara hiçbir fayda sağlamamasına rağmen, o müşrikler, ilahlarına aşırı bağlılık, onları savunma, mal ve canlarını onlar uğrunda feda etme hususunda onların hazır askerleri ve hizmetçileri gibidirler. Kimsenin onlara dokunmasını istemezler, onları kötüleyenlere karşı çıkarlar.]

76. O halde onların dedikleri seni üzmesin. Biz onların içlerini de biliriz, dışlarını da.

[Biz onların kalplerinde gizlediklerini ve açıkça söyledikleri sözleri ve yaptıkları fiilleri biliriz, onlara bunların karşılığını vereceğiz. Rabbimin her şeyi biliyor olması sana yeter.]

77. Görmedi mi o insan? Biz onu bir nutfeden yarattık da şimdi o çeneli bir çekişgen kesildi.

(Rivayet ediliyor ki Übeyy b. Halef, Hz peygamberin huzuruna bir çürümüş kemikle gelmiş, onu eliyle ufalayarak, "Allah bunu böyle çürüdükten sonra diriltir der misin?" demiş, Efendimiz de: "Evet, seni de tekrar diriltir ve ateşe koyar" buyurmuş ve bu ve bundan sonraki âyetler de bu sebeple inmiştir.)

78. Yaratılışını unutarak bize bir de bir misal getirdi: kim diriltir bu kemikleri, onlar çürümüş iken?" dedi.

[Bizim gücümüzü, yaratılmışların gücü ile mukayese ediyor da onu tekrar yaratmamızı uzak görüyor, bu olacak şey mi diyor. Kendisini ölü bir meniden yaratıp hayat verdiğimizi unutuyor.]

79. De ki: "Onları, ilk defa var eden diriltir ve o her halkı (yaratılanı ve yaratmayı) bilir."

(Yani her yaratılmışı bütün ayrıntılarıyla, her birinin toplanan ve dağılan bütün parçaları, asılları ve dalları, konumları, nasıllık ve nicelik durumlarını, her türlü özellikleriyle bilir. Ayrıca her yaratmayı, yaratmanın her türlüsünü bilir, maddeli maddesiz, aletli aletsiz, örnekli örneksiz, gerek ilkin gerek sonra, her türünü bilir. Bütün mesele bundan ibarettir.)

80. O size yeşil ağaçtan bir ateş yaptı da siz ondan tutuşturup duruyorsunuz.

(Meşhur olan, bu ağaçtan maksadın Merh ve Afar denilen iki ağaç olmasıdır. İkisi de yemyeşil, suları damlarken Merh çakmak yerinde Afar'a sürtülmek suretiyle ateş çıkarılırdı ki, bedevilerce bilinmekte idi.

Burada dikkate değer nokta şudur ki, bununla kastedilen, ağaçtaki odun veya kömürü göstermek değil, sürtme ve dokunma ile yeşil ağaçtan ortaya çıkan ısı ve tutuşup yanmayı anlatmaktır. Bu ise şimdi bildiğimize göre, bir elektrik olayıdır. Demek ki böylece âyet elektriğe işaret etmiş ve bu işaretten "Kün=ol" emrini anlamağa zihinleri yaklaştırmak için bir misal de verilmiş oluyor.)

81. Ya, gökleri ve yeri yaratanın onlar gibisini yaratmağa gücü yetmez mi? Elbette yeter. Her şeyi yaratan O, her şeyi bilen O.

82. O'nun emri, bir şeyi murat edince ona sade "ol" demektir. O, oluverir.

[Bu "ol" emrinden maksat, yüce Allah'ın bir şeye "ol" demesi değildir. Bu yüce Allah'ın, olmasını istediği şeyin hemen o anda oluvereceğini temsili olarak anlatmaktır.]

83. Artık tesbih edilmez mi öyle her şeyin tam mülkü elinde bulunan Sübhân'a! Hep de döndürülüp O'na götürüleceksiniz.

[Hepiniz kıyamette O'nun huzuruna çıkarılacak ve yaptıklarınızdan hesap vereceksiniz.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَالصّٰٓفّٰتِ صَفًّا ۝١ فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا ۝٢ فَالتّٰلِيٰتِ ذِكْرًا ۝٣ اِنَّ
اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ۝٤ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ
الْمَشَارِقِ ۝٥ اِنَّا زَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِزِيْنَةِ ِۨالْكَوَاكِبِ ۝٦ وَحِفْظًا
مِّنْ كُلِّ شَيْطٰنٍ مَّارِدٍ ۝٧ لَا يَسَّمَّعُوْنَ اِلَى الْمَلَاِ الْاَعْلٰى وَيُقْذَفُوْنَ
مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ۝٨ دُحُوْرًا وَّلَهُمْ عَذَابٌ وَّاصِبٌ ۝٩ اِلَّا مَنْ خَطِفَ
الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهٗ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ۝١٠ فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا
اَمْ مَّنْ خَلَقْنَا ؕ اِنَّا خَلَقْنٰهُمْ مِّنْ طِيْنٍ لَّازِبٍ ۝١١ بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُوْنَ
۝١٢ وَاِذَا ذُكِّرُوْا لَا يَذْكُرُوْنَ ۝١٣ وَاِذَا رَاَوْا اٰيَةً يَّسْتَسْخِرُوْنَ ۝١٤
وَقَالُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ۝١٥ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا
ءَاِنَّا لَمَبْعُوْثُوْنَ ۝١٦ اَوَاٰبَآؤُنَا الْاَوَّلُوْنَ ۝١٧ قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دَاخِرُوْنَ
۝١٨ فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَّاحِدَةٌ فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُوْنَ ۝١٩ وَقَالُوْا يٰوَيْلَنَا
هٰذَا يَوْمُ الدِّيْنِ ۝٢٠ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ۝٢١
اُحْشُرُوا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوْا يَعْبُدُوْنَ ۝٢٢ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ
فَاهْدُوْهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَحِيْمِ ۝٢٣ وَقِفُوْهُمْ اِنَّهُمْ مَّسْئُوْلُوْنَ ۝٢٤

37
SÂFFÂT SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 182 âyettir.

[Kullara, Allah'a ibadetten ayrılmayan, temiz meleklerden oluşan "yüce topluluğu hatırlattığı ve o yüce topluluğun yaptıkları görevleri açıkladığı için bu sûreye "Saffât= saf dizip duranlar" ismi verilmiştir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Yemin olsun o kuvvetlere: o saf dizip de duranlara.

(Saffât: saf yapanlar demektir ki Ebussuud'un beyanına göre hem dizilip saf olanlar, hem saf dizenler anlamına gelir.

Burada Allah'ın yüce mülkünde değişik mertebelerde tam bir düzen ile dizilip görev yapan meleklere yemin ediliyor ki, bunda İslam için istenip aranan cemaat, cihat, ilim kuvvetleri gibi örgütlerin esaslarına da işaret vardır. Buna göre mana şu

oluyor: "yemin ederim o meleklere, o kuvvetlere ki saflar yapıp dizilmişler."

Bu sıfat, Allah'ın Arş'ı etrafını donatmış olan meleklerden ta dünya semasında görev yapmak için Allah'ın emrine hazır bulunan meleklere kadar hepsini kapsamış olup, esası beş vakit namazlarda bağlanan saflarla temsil olunan millet ve cemaata işaret de etmektedir.)

2. O haykırıp da sürenlere.

(Gerek bulutları sevkeden sürücü melekler gibi sevk edici ve gerek genel olarak men eden ve savan defedici kuvvetlere.)

3. Ve o yolda zikir okuyanlara.

(Haktan vahiy, kitap, Kur'ân indirenlere, ilim ve marifet telkin edenlere. Bütün bunlara yemin ile önemlerini hatırlatarak derim:)

4. Ki ilahınız birdir sizin.

5. Hep o göklerin, yerin ve aralarındakilerin Rabbi ve bütün doğuların Rabbi.

6. Bakınız biz o dünya semasını (o yakın göğü) bir ziynetle donattık: yıldızlarla.

7. Hem itaata yanaşmaz her şeytandan (onu) koruduk.

8. O şeytanlar, o yüce topluluğu dinleyemezler. Her taraftan mermi atışına tutulurlar...

(Melekleri dinleyip işitemezler, peygamberler gibi vahiy alamazlar, Miraca çıkamazlar, o sınırlarda duramazlar, ateşe tutulurlar.)

9. Kovulmak için. Ve onlara ayrılmaz bir azap vardır.

(Dünya semasının dahi sınırlarında böyle kovucu kuvvetler vardır ki bunlar âyette zikredilen "haykırıp sürenler" dendirler. Bir de o şeytanlara devamlı bir azap vardır ki o da âhirettedir.)

10. Ancak bir çalıp çarpan olursa başka. Onun da peşine delip geçen bir alev takılır.

(Bir kulak hırsızlığı ile Mele-i A'lâ (yüce topluluk) haberlerinden, vahiy ve ilham bilgilerinden çalıp kaçan bulunursa, onu da semadan yere doğru delip geçen bir alev takip eder.)

11. Şimdi sor onlara: yaratılışça kendileri mi daha çetin, yoksa bizim yarattıklarımız mı? Biz kendilerini bir cıvık çamurdan yarattık.

(Bunları gösterdikten ve hepsini yaratanın birliğini anlattıktan sonra sor o seninkilere, o inkarcılara ki, yaratılışça kendileri mi daha kuvvetli, yoksa bizim yaratığımız olan o saf dizenler, haykırıp sürenler, zikir okuyanlar, o semalar mı? Hangisini yaratmak daha zor? Bunları yaratan Allah, hiç kendilerini bir yaratma ile bir daha yaratamaz mı?)

12. Fakat sen şaştın, onlar alay edip eğleniyorlar.

[Ebussuud der ki: Ey Muhammed! Sen, yüce Allah'ın bu büyük mahlukatı yaratabilmesinin yanında öldükten sonra dirilmeyi inkar etmelerine şaştın. Onlar senin bu hayretinle ve öldükten sonra dirilmeyi kabul etmenle alay ediyorlar.]

13. Kendilerine hatırlatma yapıldığında da düşünmüyorlar.

14. Bir mucize gördükleri vakit de eğlence yerine tutuyorlar.

15. Ve: "Bu, diyorlar, başka bir şey değil, apaçık bir sihir."

16. "Öldüğümüz ve bir toprakla bir yığın kemik olduğumuz vakit mi? Biz mi tekrar diriltilecek mişiz?"

17. "Evvelki atalarımız da mı?"

18. De ki: "Evet, hem siz çok hor ve hakir olarak."

19. Çünkü, o bir zorlu kumandadan ibarettir. Derhal gözleri açılıverir.

[Öldükten sonra dirilme, ancak Sur'a bir kere üfürülmekten meydana gelen sevkedici bir sesten ibarettir. Derhal kabirlerinden kalkarak birbirlerine bakarlar.]

20. "Eyvah bizlere, derler, bu o ceza günü!"

21. Bu işte, o sizin yalan dediğiniz hüküm günü.

22. Toplayın mahşere o zulmedenleri, eşlerini ve taptıkları şeyleri..

23. Toplayın Allah'tan başka taptıklarını da götürün onları sırata, Cehennem köprüsüne doğru.

24. Ve tevkif edin onları, çünkü sorguya çekilecekler.

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ
عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُوا إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ
﴿٢٨﴾ قَالُوا بَل لَّمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُم مِّن سُلْطَانٍ ۖ
بَلْ كُنتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا ۖ إِنَّا لَذَائِقُونَ ﴿٣١﴾
فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ ﴿٣٢﴾ فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ
﴿٣٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا
اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُو آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ ۚ
﴿٣٦﴾ بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾ إِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ
الْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَ
اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُ ۖ
وَهُم مُّكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾
يُطَافُ عَلَيْهِم بِكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾
لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ ﴿٤٧﴾ وَعِندَهُمْ قَاصِرَاتُ
الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ ﴿٤٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ
بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾

25. Ne oldu sizlere, yardımlaşmıyorsunuz?

[Onları kınayıp azarlama, maksadıyla: "Niçin, dünyada yaptığınız gibi birbirinize yardım etmiyorsunuz?" denilir.

Bu âyet, Ebu Cehil'in Bedir günü söylediği, "biz yardımlaşan bir topluluğuz" sözüne işaret etmektedir. Kamer, 54/44 âyetine bakınız.]

26. Hayır, bugün onlar teslim olmuşlardır.

27. Ve bazısı bazısına dönmüş soruşuyorlardır:

[Ebussuud şöyle der: Onların birbirlerine soru sormaları, çekişme ve didişme yoluyla kınama sorusudur.]

28. Siz, diyorlardır, bize sağdan gelir dururdunuz.

(Sağdan gelmek, sağlam taraftan, iyi ve hayır ister bir şekilde gelmek, demektir.)

29. Otekiler: "Yok, diyorlardır, siz inanmamıştınız."

[Önderler onlara der ki: "Sizi sapıklığa biz sevketmedik, sizi iman etmekten de engellemedik. Aksine siz kendi tercihinizle inkar ettiniz ve iman etmediniz."]

30. "Ve bizim size karşı zor kullanabilecek bir saltanatımız yoktu. Fakat siz, azmış bir kavim idiniz."

[Siz, Allah'a karşı gelme ve O'nun emirlerine isyan etme isteğinde idiniz. Onun için çağrımızı kabul edip bize uydunuz.]

31. "Onun için üzerimize Rabbimizin sözü hak oldu, her halde hepimiz tadacağız."

[Burada "Rabbimizin sözü"nden maksat, yüce Allah'ın İblis'e söylediği: "Andolsun cehennemi seninle ve onlardan sana uyanların topuyla tıka basa dolduracağım" meâlindeki Sâd, 38/85 âyetidir.]

32. "Evet, biz sizi kışkırttık, çünkü biz azgın idik."

33. O halde hepsi o gün azapta ortaktırlar.

34. İşte biz suçlulara böyle yaparız.

35. Çünkü onlar kendilerine "Lâilâheillallah" denildiği vakit kafa tutuyorlardı.

36. Ve: "Hiç biz, bir deli şair için ilahlarımızı bırakır mıyız?" diyorlardı.

37. Hayır, o hak ile geldi ve bütün peygamberleri tasdik etti.

[Hayır, iş onların dedikleri gibi değildir. Aksine Muhammed (a.s.) onlara, Allah'ın bir olduğu inancını ve apaçık bir gerçek olan İslam dinini getirmiş ve bütün peygamberlerin bu inancı getirdiklerini doğrulamıştır. Dolayısıyla onun bu yüksek durumunun şairlik ve delilikle ne ilgisi vardır?]

38. Elbette siz, o elem verici azabı tadacaksınız.

39. Bununla beraber başka değil, hep yaptığınız amellerinizle cezalanacaksınız.

40. Ancak Allah'ın ihlas verilmiş kulları hariç.

41. Onlar için, bilinen rızık var:

("Bilinen rızık" demek, devamlı olması, lezzetli olması gibi özellikleri bilinen ve anlatılan rızık, demektir.)

42. Meyveler. Ve onlara hep ikramlar yapılır:

("Meyveler" tabirinde iki nükte vardır. Birisi, cennet ehlinin yemeleri içmeleri, sırf zevk ve lezzet için olduğunu hatırlatmaktır. Çünkü meyve sade lezzet için yenilir. Diğeri de dünyadaki emeklerin ürünleri olmasına işarettir.)

43. Naim cennetlerinde..

(İçinde nimetlerden başka bir şey olmayan cennetlerde..)

44. Karşılıklı, tahtlar üzerinde...

[İnci ve yakut ile süslenmiş koltuklar üzerinde, karşılıklı otururlar.]

45. Kaynağından doldurulmuş kâse ile etraflarında dönüp dolaşılır.

(Maîn; aslında kaynağından çıkan, yahut göz önünde akan su demek olup Cennet içkisi bununla nitelenmiştir.)

46. Bembeyaz, içenlere lezzet veren (dolu bir kadehle):

47. Onda ne bir zarar vardır, ne de başlarına vurur.

(Dünya şarapları gibi, sarhoşluk vermesi, zararı, günahı yoktur.)

[Cennet içkisinin bu özellikleri, içenlere lezzet veren ve onun kötülük ve zararlarını ortadan kaldıran en güzel özelliklerdir. Orada dünya içkisi gibi baş ağrıtan bir içki ve içmenin zevkini giderecek sarhoşluk ve kavga yoktur.]

48. Yanlarında iri gözlü, bakışlarını onlardan ayırmayan güzeller.

49. Sanki saklı yumurtalar.

[Yani o huriler, bu eşsiz güzellikle birlikte, incelik, letafet ve yumuşaklıkta, sedefleri içindeki inciler gibi korunmuşlardır.]

50. Derken bazısı bazısına dönmüş, soruşuyorlardır:

51. İçlerinden bir söyleyen: "Benim, der, hep benimle beraber bulunan bir arkadaşım vardı."

(Yani, dünyada beraberimde duran bir arkadaş. Hadiste bu arkadaş (karin), şeytan diye tefsir edilmiştir. Bkz. Buhârî, Tefsir-i Kur'ân, 50.)

يَقُولُ أَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾ أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا
أَإِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ أَنتُم مُّطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾ فَاطَّلَعَ فَرَآهُ
فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللَّهِ إِن كِدتَّ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾
وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾ أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ
﴿٥٨﴾ إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هَٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾ أَذَٰلِكَ خَيْرٌ
نُّزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِّلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾
إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ
الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ
﴿٦٦﴾ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ
لَإِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾ إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلَىٰ
آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾
وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِم مُّنذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُنذَرِينَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾ وَلَقَدْ نَادَانَا
نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾

52. Derdi: "Sen gerçekten inananlardan mısın?"

53. "Öldüğümüz ve bir toprakla bir yığın kemik olduğumuz vakit gerçekten biz cezalanacak mıyız?"

[Biz ölüp toprak zerreleri ve çürümüş kemikler olduğumuzda, gerçekten hesaba çekilip yaptıklarımızın karşılığını mı göreceğiz?" derdi. Bunu, yalanlama, hayret etme ve uzak görme şeklinde söylerdi.]

54. (Sonra o zat, yanındakilere:) "Nasıl, der, o nerede bir bakar mısınız?"

["Cehenneme bakın da size o arkadaşımı göstereyim" der.]

55. Derken kendisi bakmış, onu ta cehennemin ortasında görmüştür.

56. "Tallahi, der, doğrusu sen az daha

beni helak edecektin."

57. "Rabbimin nimeti olmasa idi, ben de bu zorla huzura getirilenlerden olacaktım."

58. "Nasılmış bak? Biz ölecek değiliz..

59. ...İlk ölümümüzden başka. Ve biz azap edilecek değiliz."

[Yani "sen halâ, sadece bir defa ölüp yok olacağımıza, öldükten sonra dirilme, ceza, hesap ve azabın olmayacağına mı inanıyorsun?" Bu, kahredici bir alay üslubudur. Mümin, böyle diyerek o kafir arkadaşının durumunu görünce yüreğinin ferahladığını ve Allah'ın kendisine verdiği nimete sevindiğini ortaya koyuyor.]

60. Bu işte, hiç şüphesiz o büyük murat, büyük kurtuluş.

61. Böyle bir murat için çalışsın, çalışan erler.

62. Nasıl, bu mu hayırlı, konukluk için yoksa o Zakkum ağacı mı?

(Nüzül; misafir gelir gelmez ikram için sunulan konukluk, demektir. Burada bu tabir gösteriyor ki, yukarıda cennet ehli için söylenen, henüz yeni gelene konulan ikramiye gibisinden olup onlara onun ilerisinde öyle nimetler vardır ki, şimdi zihinler onu anlamaktan acizdir. İşte Cehennem ehli için de Zakkum ağacı öyledir.

Zakkum; Tihame'de biten küçük yapraklı, acı ve fena kokar bir ağacın ismi olup aşağıda geleceği üzere tarif edilen ve meyvesi, Cehennem ehlinin konukluğu olan ağaç bununla isimlendirilmiştir.)

63. Ki, biz onu zalimler için bir fitne kılmışızdır.

(Dünyada zalimler onun fitnesine kapılır, ona mübtela olurlar, âhirette de sıkıntı ve azabını çekerler. Allah bilir ya bu zalimler, halkı zulüm ile yemek için kurulan zalimler örgütü, o zalimler kurumudur.)

64. O bir ağaçtır ki; Cehennemin dibinde çıkar.

65. Tomurcukları, şeytanların başları gibidir.

(Buna üç mana verilmiştir: 1. Son derece çirkinlikten kinaye olmak üzere hayali bir benzetme. 2. "Şeyatin= Şeytanlar", çirkin suratlı korkunç yılanlar, demektir. 3. "Rüusüşşeyatin= şeytanların başları", çirkin görünüşlü meşhur bir otun meyvesi imiş ki Yemen'de "Esten" denilirmiş.

Biz de bundan dördüncü bir mana anlamak istiyoruz ki, zalimleri en çok aldatan, fitneye düşüren nokta, onun çiçek açıp meyvesini verecek olan noktalarıdır. Gelir kaynakları gibi görünen o noktalar, öyle gafil avlayıcıdır ki sanki şeytanların başları yahut başkanları gibi.)

66. Her halde onlar ondan yiyeceklerdir. Yiyecekler de ondan karınlarını doldura caklardır.

[Hadiste şöyle buyrulur. "Eğer Zakkum'dan bir damla, dünya denizlerine damlasa yeryüzündekilerin geçim kaynaklarını kesinlikle bozardı. Yiyeceği zakkum olan kimsenin hali ne olur?!" Tirmizi, Cehennem 4.]

67. Sonra onun üzerine onlara, kaynar sudan bir haşlama var.

(Şevb; içkiye karıştırılan katkı, aşlama veya haşlama.

Hamim; aslında kaynar su demek olup Cehhennemin, bağırsakları parçalayan suyuna denir. Bununla haşlanan o içki de gassak, akan cerahat, irindir. Çünkü zalimler halkı bu duruma getirirler, Âhirette de öyle haşlanırlar.)

68. Sonra da dönüşleri, şüphesiz Cehennemedir.

69. Çünkü onlar babalarını sapıklıkta buldular.

70. Şimdi de onların izlerince koşturuluyorlar.

71. Gerçekten onlardan evvel, eskilerin çoğu sapıklıkta idi.

72. Andolsun içlerinde uyarıcı peygamberler de gönderdik.

73. Sonra da bak, o uyarılanların sonu nasıl oldu?

74. Ancak Allah'ın ihlas ile seçilen kulları başka.

75. Andolsun bize Nûh nida etmişti. Biz de gerçekten ne güzel cevap vericiyiz.

[Nûh'un yaptığı dua ile ilgili bilgi için Kamer, 54/10 ve Nûh, 71/26 âyetlerine bakınız.]

76. Hem onu ve ehlini o büyük sıkıntıdan (tufandan) kurtardık.

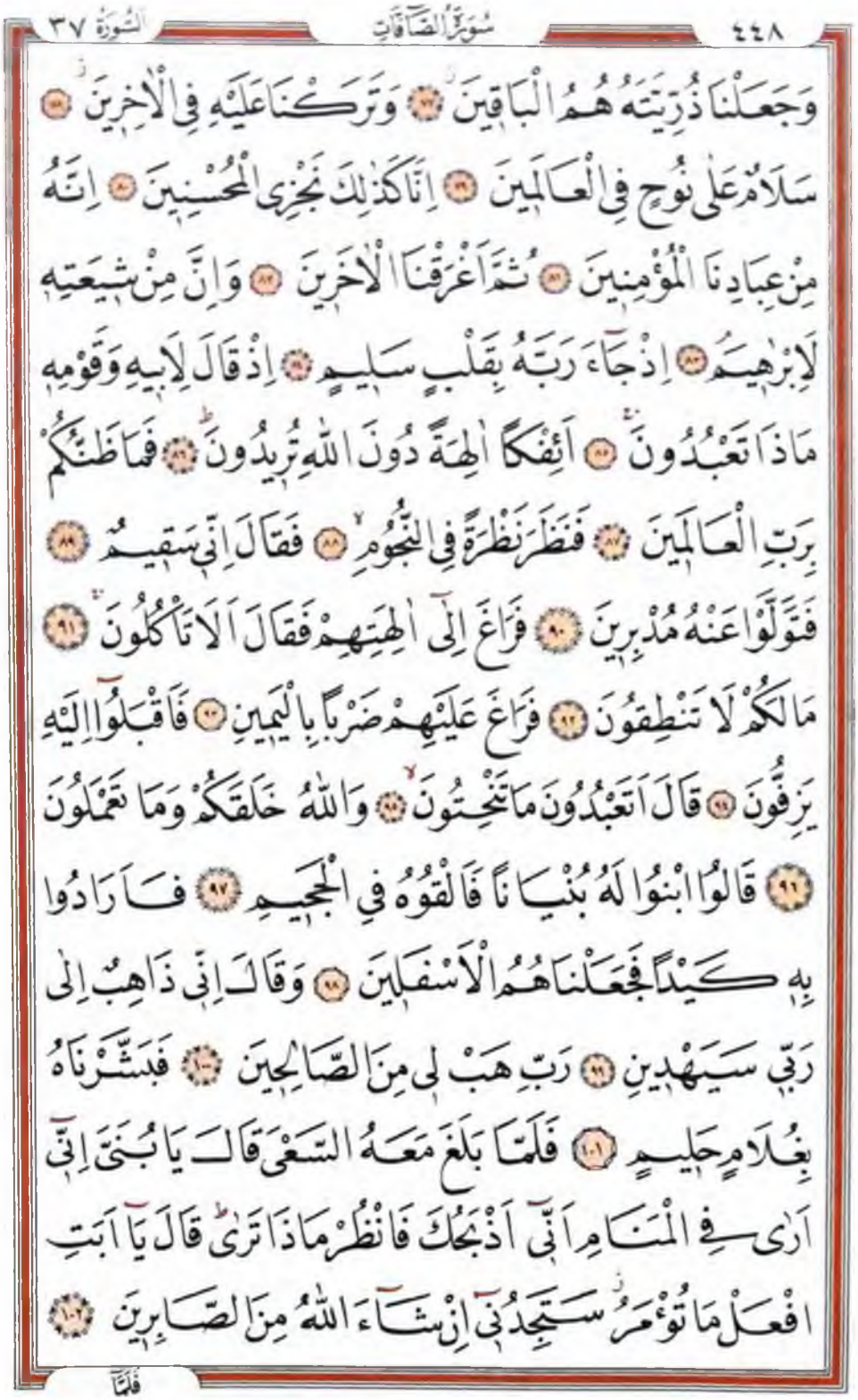
وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٧٨﴾
سَلَامٌ عَلَىٰ نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّهُ
مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٨٢﴾ وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ
لَإِبْرَاهِيمَ ﴿٨٣﴾ إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ
مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ
بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾
فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾
مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾ فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ
يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ
﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾ فَأَرَادُوا
بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ
رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ
بِغُلَامٍ حَلِيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي
أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَىٰ قَالَ يَا أَبَتِ
افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿١٠٢﴾
فَلَمَّا

77. Hem zürriyetini bâki kalanlar kıldık.

(Burada denilebilir ki bütün gemidekilerin zürriyetleri tağlib yoluyla onun zürriyeti hükmünde tutulmuş ve böylece baki kalanların hepsi onun zürriyeti olarak sayılmış, ona ikinci Âdem denilmiştir. Taberi der ki: "Araplar Sam evladından, Sudan Ham evladından, Türkler ve diğerleri Yafis evladındandır.")

78. Hem de ona (güzel bir nam) bıraktık sonrakiler içinde:

(Hem geriden gelenler içinde kendine, güzelce anılma, güzel bir övgü bıraktık:)

79. "Selâm Nûh'a, bütün âlemler içinde!"

(Bu, yüce Allah tarafından ona bir selam olur. Diğer bir mana ile, önceki âyetin devamı olarak: "geride kalanlar içinde ona bir selam bıraktık" demek olur ki bu daha açıktır.)

80. Biz böyle mükafat veririz işte, ihsan

sahiplerine.

81. Çünkü o, bizim mümin kullarımızdan.

82. Sonra da diğerlerini suda boğduk.

83. Şüphesiz İbrahim de onun kolundan.

84. Çünkü Rabbine sağlıklı bir kalp ile geldi.

(Yani tertemiz, her lekeden uzak, Allah sevgisinde samimi, tamamen O'na teslim olmuş kalp ile.)

85. Çünkü babasına ve kavmine şöyle dedi: "Siz nelere tapıyorsunuz?"

86. "Yalancılık etmek için mi Allah'tan başka ilahlar istiyorsunuz?"

(İfk: yalan dolan, iftira demek ki Allah'tan başka ilah var demek yalancılıktır, iftiradır, uydurma sözdür.)

87. Siz, âlemlerin Rabbini ne zannediyorsunuz?

88. Derken bir bakış baktı da yıldızlara:

(Yani yıldızlar üzerinde bir fikir yürüttü yahut bir bakıma (fala) baktı. Bundan bizce ilk akla gelen mana, "ne zaman ki üzerini gece kapladı, bir yıldız gördü...." meâlindeki En'âm, 6/76 âyetinde geçen fikir ve bakıştır.)

89. "Ben, dedi, hastayım."

90. O vakit arkalarını dönerek başından kaçışıverdiler.

(Hastalıktan, vebadan korkmuşlar. Bu ifade ne kadar nüktelidir, hastayım deyince kaçıştılar, ama biraz sonra anlatılacağı gibi, putlarına darbeyi indirince de üzerine üşüştüler.)

91. Derken bir kurnazlıkla onların ilahlarına vardı da: "Buyursanız a, dedi, yemez misiniz?"

92. "Neyiniz var da söylemiyorsunuz?"

93. Derken bir yolunu bulup onlara kuvvetli bir darbe indirdi.

94. Bunun üzerine birbirlerine girerek ona yöneldiler.

95. "Â, dedi, siz kendi yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?"

96. "Halbuki sizi ve yaptıklarınızı Allah yarattı."

97. "Haydin, dediler, bunun için bir bina yapın ve bunu ateşe atın."

98. Böyle ona bir tuzak kurmak istediler, biz de tuttuk kendilerini daha alçak düşürdük.

99. Bir de dedi ki: "Ben, Rabbime gidiyorum. O, bana yolunu gösterir."

100. "Rabbim! Bana salihlerden (bir çocuk) ihsan et."

101. Biz de ona uslu bir oğul müjdeledik.

(Bu uslu oğul, İsmail (a.s)'dir. İshak müjdesi bundan sonra ayrıca söylenecektir.)

102. Ne zaman ki yanında, koşmak çağına erdi, "ey yavrum, dedi, ben düşümde görüyorum ki ben seni boğazlıyorum. Artık bak, ne reyde bulunursun?" "Ey babacığım, dedi, sana ne emrediliyorsa yap. Beni, inşallah sabredenlerden bulacaksın."

(Deniliyor ki, Hz. İbrahim bu düşü Zilhiccenin sekizinci, dokuzuncu, onuncu yani Terviye, Arefe ve Nahir geceleri, sıra ile üç gece görmüş idi.

Peygamberlerin rüyası vahiy, rüyayı tabirleri de vahiy olduğundan Hz. İbrahim böyle görmüş ve böyle tabir etmiş ve dolayısıyla böyle vahiy almış olmakla bu, yerine getirilmesi gereken bir hak emir olmuş oluyordu. Bunun üzerine onu zor kullanarak yerine getirmeğe kalkışmayıp önce nasıl uygulanacağını danışmak üzere böyle görüşünü sorarak tebliğ etti ki, bununla ilk önce onun itaat etmek ve boyun eğmek suretiyle ecir ve sevaba nail olmasını sağlamak istedi.

Düşünmeli ki bunu söylerken "ey yavrucuğum" diye hitap eden bir babanın kalbinde ne yüksek bir şefkat duygusu çarpıyor ve ona ne kadar büyük bir görev aşkı, Allah sevgisi hakim bulunuyordu. Düşünmeli de duymalı ki, bu ne büyük bir imtihan, ne dehşetli bir sınav idi. İşte bunun böyle bir ilahi emir olduğunu anlayan ve Allah'ın, sabredenlerle beraber olduğunu bilen o uslu oğul: "Beni, inşallah sabredenlerden bulacaksın" dedi.)

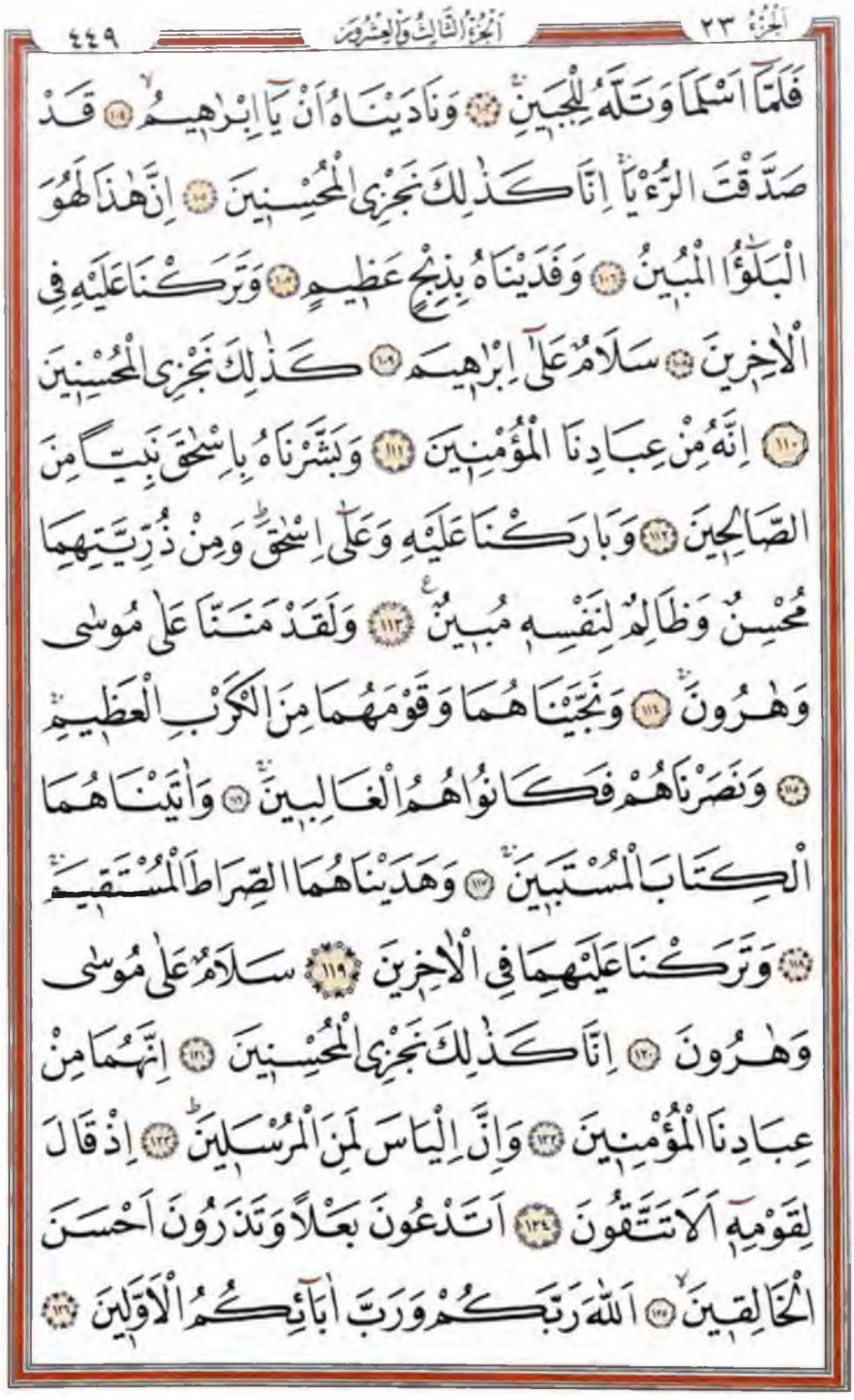

فَلَمَّآ أَسْلَمَا وَتَلَّهُۥ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾ وَنَٰدَيْنَٰهُ أَن يَٰٓإِبْرَٰهِيمُ ﴿١٠٤﴾ قَدْ
صَدَّقْتَ ٱلرُّءْيَآ ۚ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ
ٱلْبَلَٰٓؤُا۟ ٱلْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾ وَفَدَيْنَٰهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِى
ٱلْءَاخِرِينَ ﴿١٠٨﴾ سَلَٰمٌ عَلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ ﴿١٠٩﴾ كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ
﴿١١٠﴾ إِنَّهُۥ مِنْ عِبَادِنَا ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنَٰهُ بِإِسْحَٰقَ نَبِيًّا مِّنَ
ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١١٢﴾ وَبَٰرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَىٰٓ إِسْحَٰقَ ۚ وَمِن ذُرِّيَّتِهِمَا
مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَىٰ مُوسَىٰ
وَهَٰرُونَ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنَٰهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ ٱلْكَرْبِ ٱلْعَظِيمِ
﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَٰهُمْ فَكَانُوا۟ هُمُ ٱلْغَٰلِبِينَ ﴿١١٦﴾ وَءَاتَيْنَٰهُمَا
ٱلْكِتَٰبَ ٱلْمُسْتَبِينَ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَٰهُمَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلْمُسْتَقِيمَ
﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِى ٱلْءَاخِرِينَ ﴿١١٩﴾ سَلَٰمٌ عَلَىٰ مُوسَىٰ
وَهَٰرُونَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾ إِنَّهُمَا مِنْ
عِبَادِنَا ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾ وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ قَالَ
لِقَوْمِهِۦٓ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ
ٱلْخَٰلِقِينَ ﴿١٢٥﴾ ٱللَّهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ ءَابَآئِكُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾

103. Ne zaman ki, bu şekilde ikisi de (Allah'ın emrine) teslim oldular ve İbrahim, onu tuttu şakağı üzerine yıktı.

(Cebin: Şakak yani alnın yanlarıdır. Bu olay, Mina'da kayanın yanında veya mescidine bakan yerde yahut bu gün kurbanların kesildiği yerde olmuştu diye naklediliyor. Bıçağını çekip çekmediği hakkında iki görüş vardır. Burada yalnız buyruluyor ki şakağı üzerine yatırdı.)

104. Ve ona şöyle nida ettik: "Ey İbrahim!"

105. "Rüyayı gerçek tasdik ettin." Biz böyle mükafat veririz işte ihsan sahiplerine!

("Ey İbrahim! Rüyayı doğrulukla yerine getirdin, gördüğün gibi inandın ve azim ve sadakatle uyguladın." Çünkü İbrahim (a.s.) rüyada "boğazlıyorum" diye görmüş, "boğazladım" dememişti.)

106. Şüphesiz ki bu, açık bir deneme,

kesin bir imtihan.

(Şüphesiz İbrahim'in karşı karşıya kaldığı bu, oğlunu kurban etmesi işi, öyle açık bir sınama ve parlak bir imtihandır ki gerek İbrahim'in ve gerek oğlunun, Buhârî, İman 37 ve Müslim, İman 57'de rivayet edilen, "İhsan, Allah'a sanki O'nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir" hadisi manasınca en yüksek ihsan mertebesinde bulunan ihsan sahiplerinden olduklarında hiç şüpheye yer bırakmaz. Bundan dolayı onların bu ihsanlarını mükafat ile karşılayarak öyle seslendik.)

107. Ve ona büyük bir kurbanlık fidye verdik.

(İbrahim'e, oğlunun yerine kesilmek için büyük bir kurbanlık, kurtuluş fidyesi verdik.

Çokları bu kurbanlık cennetten gelme, beyaz, bir rivayette alaca ve iri gözlü bir koç idi, demişler ki Yahudilerin görüşü de buna uygundur. Bazıları da Sebir dağından inme bir dağ keçisi demişlerdir. Büyüklüğünü de bazıları maddi olarak iri cüsseli diye, bazıları da manevi büyüklük ve önem ile tefsir etmişlerdir. Bazıları da demişlerdir ki, büyüklük, ondan sonra sünnet ve din olması itibarıyladır. Ebubekir el-Verrak: "Bir başka hayvandan doğarak değil, doğrudan doğruya yaratma olması itibarıyladır" demiş. Fakat hatırlatmaya ihtiyaç yoktur ki, Kur'ân'ın "büyük bir kurbanlık" ifadesi, bütün bunlardan daha kapsamlı ve daha büyüktür.)

108. Ona da (güzel bir nam) bıraktık, sonrakiler içinde.

109. "Selâm İbrahim'e!"

110. Böyle mükafat veririz işte, ihsan sahiplerine.

111. Çünkü o, bizim mümin kullarımızdan.

112. Bir de onu, salihlerden bir peygamber olmak üzere İshak ile müjdeledik.

(Belli ki bu, şöyle demek oluyor: "Rabbim! Bana salihlerden ihsan et" diyen İbrahim'i, o boğazlama kıssası anlatılan uslu oğulla müjdeledikten başka bir de İshak ile müjdeledik.")

113. Hem ona hem İshak'a bereketler verdik. İkisinin zürriyetinden de hem ihsan sahibi olan var, hem de nefsine açık zulmeden.

(Hem o uslu oğula ve hem İshak'a bereketler de verdik, yani ikisinin de zürriyetlerini bereketlendirdik, çoğalttık. İbrahim'in iki oğlunun ikisinin zürriyetinden de, yani uslu çocuk olan İsmail'in zürriyetinden de İshak'ın zürriyetinden de hem ihsan sahibi, hem de nefsine açık zulmedici olan var.

Hasılı, İbrahim'e Rabbi, öyle selam ve selametle güzelce anılmak ihsan etti ve iki oğul müjdeleyerek onlardan zürriyetine öyle bereket verdi ki halâ ikisinin de zürriyeti o feyiz ve bereketle yaşamakta ve fakat hepsi salih ve ihsan sahibi değil, kimisi iman ile ihsan mertebesinde, kimisi de küfür ve isyan ile nefsine zulmetmekte.)

114. Andolsun, Musa ile Hârun'u da minnettar ettik.

115. Hem kendilerini ve kavimlerini o büyük sıkıntıdan kurtardık.

116. Hem yardım ettik onlara da galip gelenler onlar oldular.

117. Hem kendilerine o belli kitabı verdik.

118. Ve kendilerini doğru yola çıkardık.

119. Sonrakiler içinde de namlarına şunu bıraktık:

120. "Selâm, Musa ile Hârun'a!"

121. Biz böyle mükafat veririz işte, ihsan sahiplerine.

122. Çünkü ikisi de bizim mümin kullarımızdan.

123. Şüphesiz İlyas da o peygamberlerden.

(En'âm, 6/85 âyetine ve tefsirine bakınız.)

124. Zira kavmine demişti: "Siz, Allah'tan korkmaz mısınız?"

125. "Bir Ba'l'e mi yalvarıyorsunuz, bırakıp da o yaratanların en güzelini?"

(Ba'l; bir putun ismi ki, yirmi arşın boyunda, altından ve dört yüzlü bir put olduğu söyleniyor. Kim bilir, üzerine konulduğu tabanı ne kadardı? Halâ Suriye'de Ba'lebek kasabası bu ad ile anılır.)

126. "O, Rabbiniz ve evvelki atalarınızın Rabbi olan Allah'ı?"

فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ
﴿١٢٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٢٩﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِلْ يَاسِينَ
﴿١٣٠﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ
﴿١٣٢﴾ وَإِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ
﴿١٣٤﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ
﴿١٣٦﴾ وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِم مُّصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾ وَبِاللَّيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ
﴿١٣٨﴾ وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾ إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ
﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ
﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَىٰ يَوْمِ
يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾ وَأَنبَتْنَا عَلَيْهِ
شَجَرَةً مِّن يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾ وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ
﴿١٤٧﴾ فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١٤٨﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ أَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ
وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ
﴿١٥٠﴾ أَلَا إِنَّهُم مِّنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ
لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾ أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾

مَالَكُمْ

127. O vakit onu yalanladılar. Şüphesiz onlar da huzura getirilecekler.

128. Ancak Allah'ın ihlaslı kulları hariç.

129. Ona da sonrakilerde şunu bıraktık:

130. "Selâm, İlyâsin'e !"

(İlyâsin, İlyas demektir. Bazı kıraatlarda "Âl-i Yâsîn" okunduğundan her iki kıraata da uygun olsun diye İlyasin şeklinde yazılır. Yâsîn, İlyas'ın babası olmakla Âl-i Yâsîn, yine İlyas demek olur. Yâsîn, bir de Rasul-i Ekrem'in isimlerinden olduğuna göre bazıları Âl-i Yâsîn'den maksat, Muhammed ümmeti olduğunu söylemişlerdir.)

131. Biz böyle mükafat veririz işte, ihsan sahiplerine.

132. Çünkü o, bizim mümin kullarımızdan.

133. Şüphesiz Lût da o peygamberlerden.

134. Zira kurtardık onu ve bütün ehlini...

135. Batanlar içinde kalan yaşlı bir kadından başka.

136. Sonra diğerlerini yok ettik.

[Bunların nasıl yok edildiklerine dair bilgi için, Hûd, 11/82-83 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

137. Ve siz elbette onlara uğrar ve üzerlerinden geçersiniz, sabahleyin...

(Kureyşliler, Şam'a ticaret için giderlerken yolları Lût kavminin yerlerine uğrar.)

138. ...Ve geceleyin. Ya siz, akıl edip de düşünmez misiniz?

139. Şüphesiz Yûnus da o gönderilen peygamberlerden.

(Yûnus kıssasında yüce Allah'ın, bir peygamberini hapsedişinin bir ifadesi vardır. Bunun burada anlatılması, daha çok Peygamber'e (a.s.) bir hatırlatma olmak itibarıyladır.)

140. Hani bir vakit dolu gemiye kaçmıştı.

(İbak; bir kölenin, efendisinden kaçmasıdır. Enbiyâ 21/87 âyetinde haber verildiği üzere Yûnus (a.s.) kavmine kızıp, Allah tarafından izin beklemeden kavminden çıkıp gittiği için "İbak" tabiri kullanılmıştır. Adı geçen âyetin açıklamasına bakınız.)

141. Kura çekmişti de kaydırılanlardan olmuştu.

(Yani kurada kaybetmiş, gemiden atılmıştı. Burada "kendi kendini attı" diye bir söz varsa da "kaydırılanlar" tabirinin açık anlamına uygun değildir. Kendini atmış değil de kendi rızasıyla atılmış olabilir.)

142. Derken kendisini balık yuttu, kendini kınıyordu.

143. Eğer o, çok tesbih edenlerden olmasa idi...

(Yûnus (a.s) öteden beri Allah'ı tesbih ile çok zikrederdi. Bu karanlıklarda da, "senden başka ilah yok, seni tesbih ederim, ben doğrusu zalimlerden oldum" diye sesleniyordu. Bkz. Enbiyâ, 21/87. Fakat sade şimdi değil, öteden beri çok tesbih edenlerden olmasa idi...)

144. ...Her halde tekrar diriltilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı.

145. Hemen biz onu alana (boş bir sahaya) attık, hasta idi.

146. Ve üzerine kabak cinsinden bir ağaç bitirdik.

(Bu, gövdesiz, çabuk biter, çok çatallanır, uzar ve yaprakları büyük olduğundan gölgelik olabilecek bir ağaçtı. Demek ki başında bu kabağın bitmesi, çıktığı sırada hasta halindeyken bir siper olmak içindi.)

147. Ve onu yüzbine peygamber gönderdik ve hatta artıyorlardı.

(Kaçtığı yere tekrar gönderildiğinde kavminin nüfusu yüzbine ulaşıyordu. Yani pek çok değillerse de az da değillerdi, hatta daha da artıyorlardı. Bu tabir, onun iki gönderilişi arasında artış dahi olduğuna işarettir.)

148. O vakit ona iman ettiler de onları bir zamana kadar istifade ettirdik.

149. Şimdi sor o seninkilere: "Rabbine kızlar, onlara oğullar, öyle mi?"

(Yani, bu sûrenin 73-74 âyetlerindeki: "sonra da bak o uyarılanların sonu nasıl oldu? Ancak Allah'ın ihlas ile seçilen kulları başka" emrinden buraya kadar açıklanan kıssaları bir özetleyerek demek olur ki: Şimdi bunlara bir baktıktan ve sonunda Yûnus kıssasını da iyice düşündükten sonra, Peygamberliğin zorluklarından kaçınmayarak ey Muhammed! Sen yine müşriklere sor, susturmak için de ki: Rabbine kızlar, onlara oğullar öyle mi? Bu nasıl taksim?

Cüheyne, Seleme Oğulları, Huzaa, Melih Oğulları gibi Arap müşrikleri, Melekler Allah'ın kızlarıdır, diyorlardı. Halbuki kendilerinin kız çocukları olsa istemiyorlardı.)

150. Yoksa biz melekleri dişi yaratmışız da onlar buna şahit mi bulunuyorlarmış?

151. Ha!... Onlar şüphesiz iftiralarından dolayı derler:

152. "Allah, doğurdu." Ve elbette bunlar yalancıdırlar.

153. Allah, kızları oğullara tercih mi etmiş?

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾ أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُّبِينٌ ﴿١٥٦﴾
فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا
وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾
إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾ فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾ مَا أَنتُمْ
عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ
مَّعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾
وَإِن كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾ لَوْ أَنَّ عِندَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾
لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾ وَلَقَدْ
سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَإِنَّ
جُندَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٤﴾ وَأَبْصِرْهُمْ
فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ فَإِذَا نَزَلَ
بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ
﴿١٧٨﴾ وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ﴿١٨١﴾ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

سورة ص مكية وهي ثمان وثمانون آية

154. Ne oluyor size! Nasıl hükmediyorsunuz?

155. Hiç de mi düşünmezsiniz?

156. Yoksa sizin için açık bir ferman mı var?

[Yani, yoksa Allah'ın, melekleri kendisine kız edindiğine dair açık bir delil ve kanıtınız mı var?]

157. O halde getirin kitabınızı, doğru söylüyorsanız?

[Öyleyse iddia ettiğiniz hususlarda, iddianızın doğruluğuna şahitlik edecek kitabınızı ve delilinizi getirin de görelim.

Bundan maksat, akli ve nakli bir delilleri olmadığını göstererek onları aciz bırakmaktır.]

158. Bir de O'nunla cinler arasında bir nesep uydurdular. Andolsun cinler bilirler ki onlar zorla getirileceklerdir.

(Burada cin, melekleri dahi kapsayan genel anlamda gizli yaratıklar, tabiat üstü kuvvetler, bütün ruhani varlıklar demektir. Mecusi mezheplerinde olduğu üzere, "şeytan, Allah'ın kardeşidir, melekler, Allah'ın kızlarıdır" dedikleri gibi bazıları da, "ruhani varlıkların, cinlerin, meleklerin Allah'a münasebeti, yakınlığı vardır. Biz onların aracılığı olmaksızın Allah'a yaklaşamayız, Allah yanında şefaatçilerimiz olsunlar diye biz onlara ibadet etmekteyiz" diyor, böylece şirk koşuyorlardı. Halbuki o nesep iddia ettikleri ruhani varlıklar, özellikle melekler bilir, şahitlik ederler ki, her halde onlar, o iftirayı atan yalancılar, muhakkak getirilecekler, yakalanıp Cehenneme tıkılacaklardır.)

159. Sübhân olan o Allah, onların isnat ettikleri vasıflardan uzaktır.

160. Fakat Allah'ın ihlas ile seçilen kulları başka.

161. Çünkü siz ve taptıklarınız..

162. O'na karşı kimseyi fitneye düşüremezsiniz.

163. Ancak Cehenneme yaslanacak olan başka.

(Yani siz ancak Cehenneme yaslanacak olanı fitneye düşürür, aldatırsınız. Onun için Allah'ın ihlas ile seçilen kullarını bozamazsınız.)

164. Biz (melekler) den ise, her birimiz için belli bir makam vardır.

(Her birimizin yüce Allah'a kulluk için durduğumuz belli bir makamı, belirli bir sınırı vardır ki onu geçemeyiz.)

165. Ve biz, elbette biz, o saf dizenleriz.

166. Ve biz, elbette biz, o tesbih edenleriz.

167. Ve gerçekten (Kureyş), önce şöyle diyorlardı:

168. "Eğer yanımızda evvelkilerinkinden bir zikir olsa idi.."

(Bizim yanımızda onlarınki gibi, Allah tarafından indirilme bir kitap, fikirler ve düşünceler açıp ibret dersi veren ilahi bir kitap olsa idi..)

169. "Her halde Allah'ın, ihlas ile seçilmiş kulları olurduk."

170. Fakat şimdi onu inkar ettiler, artık ileride bilecekler.

(İhlas ile sarılmak şöyle dursun, inkar ettiler, zikirlerin en güzeli olan Kur'ân inince nankörlük edip tanımak istemediler. Artık ilerde inkarlarının sonu neye varacağını görecekler. Çünkü Allah'ın vaadı şöyledir:)

171. Andolsun, peygamberlikle gönderilen kullarımız hakkında daha önce şu kelimemiz geçmiştir:

172. Onlar, elbette onlar, muhakkak üstünlük kazanmış olacaklardır.

173. Ve elbette bizim askerlerimiz, evet onlar, mutlaka galip geleceklerdir.

174. Onun için yüz çevir de onlardan bir zamana kadar,

175. Gör onları: onlar da yakında görecekler.

176. Ya, şimdi bizim azabımızı acele mi istiyorlar?

177. Amma azap, onların sahasına indiği vakit, ne fenadır o acı haber verilenlerin sabahı!

[Onlar azabımızı uzak görmesinler. Azap, yalanlayanların kenar mahallelerine indiğinde, onların sabahı ne kötü bir sabah olacak. Yüce Allah o azabı, sabahleyin onlara saldıran ve köklerini kazıyan bir orduya benzetti.]

178. Yine sen yüz çevir de onlardan bir zamana kadar,

179. Gör, yakında onlar da görecekler.

180. Tesbih, o izzetin sahibi olan Rabbine, onların isnat ettikleri vasıflardan!

(Yani seni terbiye edip peygamberlik göreviyle gönderen ve o kesin yardım ve üstünlüğü vaat etmiş olup vaadından dönmesine veya kuvvet ve kudretine karşı gelinmesine ihtimal bulunmayan izzet sahibi Sübhân olan Rabbin, o müşriklerin, kafirlerin isnat ettikleri eksik vasıflardan uzaktır.)

181. Ve selam, o gönderilen peygamberlere!

(Selâm, yardıma nail olacakları ezelde takdir edilmiş olan sana ve yukarıda bir kısmının isimleri geçmiş olan bütün peygamberlere!)

182. Ve hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a!

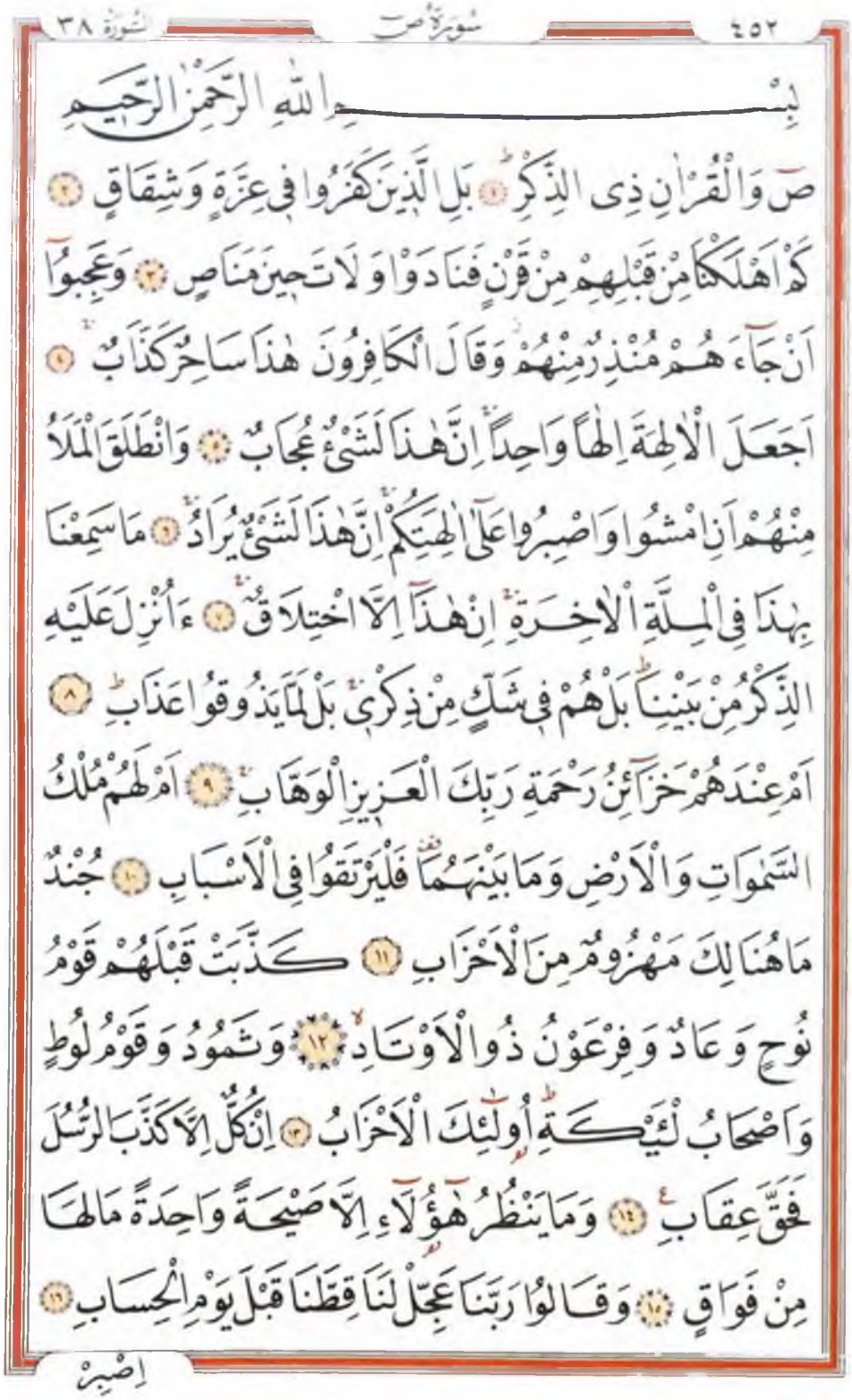

38
SÂD SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 88 âyettir.

[Sâd, hecâ harflerinden bir harftir. Sûreye bu ismin verilmesi, yüce Allah'ın, kendisiyle, öncekilere ve sonrakilere meydan okuduğu bu mucize kitabın şanını yüceltmek içindir. Yani Kur'ân, bu harflerden oluşmasına rağmen benzeri getirilemeyen bir kitaptır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Sâd. Bu, zikirle dolu Kur'ân'a yemin olsun.

(Burada zikir şu üç manadan biri ile tefsir edilebilir: a) Namı anılmak, şeref ve şan manasına. "Muhakkak ki o, hem senin için, hem kavmin için bir şereftir" mealindeki Zuhruf, 43/44 âyetinde olduğu gibi. b) Anmak, öğüt vermek, vaaz ve hatırlatma manasına. Şeriat ve hükümler, vaat ve tehdit, geçmiş ümmetlerin başlarına gelen olaylardan ibret

alınacak kıssa ve haberler gibi. c) Dinde ihtiyaç duyulan şeyleri anlatmak, manasına. Yani, şanlı, öğüt dolu, din öğreten, ibret dersi veren Kur'ân'a yemin olsun ki, sen peygamberliğinde doğrusun, sana söylenen haktır ve o vaat ve tehdit muhakkak yerini bulacaktır.)

2. Fakat o inkar edenler bir onur, bir uyuşmazlık içindeler.

(Kendilerini bir onur, bir uyuşmazlık sarmış, kibirlerinden hakkı kabul etmiyorlar, değişik niyetlerle türlü mabutlar peşinde koşuyorlar.)

3. Kendilerinden evvel nicelerini helak ettik. Çağrıştılar. Fakat vakit, kurtulma vakti değildi.

(Yani helaki gördükleri vakit tevbe edip "aman yarabbi!" diye bağrıştılar, feryat ettiler. Fakat o vakit, yahut o çağrışma, kurtulacak zaman değildi, kaçmak ihtimali kalmamıştı.)

4. İçlerinden kendilerine uyandırıcı bir peygamber geldiğinde şaştılar da dediler ki o kafirler: "Bu, bir sihirbaz, bir yalancı."

5. "İlahları hep bir ilah mı kılmış? Bu, cidden şaşılacak bir şey: çok tuhaf."

(Yani "Allah'tan başka hiçbir ilah yok" diye hepsinden ilahlığı aldı da yalnız birine mi verdi?" dediler. Atalarından beri şirke alışmış olan cahiliye kafası, bu kadar değişik insanların değişik emel ve duygularını yalnız bir ilahın nasıl tatmin edebileceğini düşünemiyor, O'nun "her şeyin tam mülkünü elinde bulunduran" olduğunu bilmiyor da tevhide şaşıyor.)

6. İçlerinden bir heyet de fırladı, şöyle diye: "İlahlarınız üzerinde sabır ve sebat edin. Bu, cidden arzu edilir bir şey, bir murat."

7. "Biz bunu başka bir millette işitmedik, bu bir uydurmadır mutlak."

(Rivayete göre ilk yedi âyetin iniş sebebi şudur: Rasûlullah (s.a.v.), amcası Ebu Talib'in evinde toplanıp kendisini ona şikayet eden Kureyş heyeti karşısında amcasına: "Ey amcam, dedi, ben onları tek bir kelimeye çağırıyorum. Bir kelime ki onun sayesinde Araplar onlara boyun eğecek, Arap olmayanlar onlara cizye verecek." Bunun üzerine ferahladılar. "Babanın aşkına, ondan fazlasını veririz, nedir o kelime?" dediler. "Bir tek kelime" dedi. "Ne o?" dediler. "Lâ ilâhe illallah" dedi. Der demez telaş ile kalktılar ve elbiselerini çırparak: "İlahları hep bir ilah mı kılmış? Bu, cidden şaşılacak bir şey, çok tuhaf" dediler. İşte, buraya kadar olan âyetler bunun üzerine indi. Tirmizi, Tefsir-i Kur'ân 39.)

8. "O zikir aramızdan ona mı indirilmiş" (dediler.) Doğrusu onlar benim zikrimden bir kuşkulu şüphe içindeler. Doğrusu henüz azabımı tatmadılar.

9. Yoksa sana onu veren çok güçlü ve karşılıksız bağışlayan Rabbinin rahmet hazineleri, onların yanında mı?

[Yani yüce Allah'ın rahmet hazineleri onların elinde mi ki, peygamberliği dilediklerine versinler, dilemediklerine vermesinler.]

10. Yoksa onların mı bütün o göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin mülkü? Öyle ise haydi sebepler içinde onların üstüne çıksınlar.

11. Onlar burada Ahzâb döküntüsünden (değişik partilerden) bozuk bir ordu.

(Yani eskiden peygamberlere karşı toplanmış, mahvolmuş, değişik gruplardan kalıntı, onlar gibi hezimete mahkum, bozuk, ruh birliği yok, maneviyatı perişan, derme çatma birkaç asker, ordu, askerler böyle askerler.

Bu âyet çok dikkat çekicidir. Burada Kureyş'in Bedir'den başlayan hezimetine işaret olunduğu gibi, başarılı olabilecek düzenli bir ordunun, düzenli bir milletten çıkabileceğini anlatıyor.)

12. Onlardan evvel yalanlamıştı Nûh kavmi, Âd ve o kazıklar sahibi Firavun...

13. ...Semûd, Lût kavmi ve Eykeliler. Bunlar işte o gruplar.

14. Hepsi gönderilen elçileri (rasulleri) yalanlamaktan başka bir şey yapmadılar da öyle hak oldu azabım.

15. Onlar da başka değil, bir tek haykırışa bakıyorlar. Öyle ki ona hık yok.

16. Bir de: "Ey Rabbimiz! Bizim pusulamızı hesap gününden evvel acele ver" dediler.

(Kıtt; aslında pusula, bahşiş pusulası demektir. Burada, hisse, pay manasınadır. "Hesap gününe, kıyamete kadar beklemeğe gerek yok, o azaptan bizim payımızı şimdiden peşin ver" diye alay etmek istiyorlar.)

اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوٗدَ ذَا الْاَيْدِ ۚ اِنَّهٗۤ اَوَّابٌ
﴿١٧﴾ اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهٗ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ ﴿١٨﴾
وَالطَّيْرَ مَحْشُوْرَةً ؕ كُلٌّ لَّهٗۤ اَوَّابٌ ﴿١٩﴾ وَشَدَدْنَا مُلْكَهٗ وَاٰتَيْنٰهُ
الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾ وَهَلْ اَتٰىكَ نَبَؤُا الْخَصْمِ ۘ اِذْ تَسَوَّرُوا
الْمِحْرَابَ ۙ ﴿٢١﴾ اِذْ دَخَلُوْا عَلٰى دَاوٗدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ ؕ قَالُوْا لَا تَخَفْ ۚ خَصْمٰنِ
بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَاۤ
اِلٰى سَوَآءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ اِنَّ هٰذَاۤ اَخِيْ لَهٗ تِسْعٌ وَّتِسْعُوْنَ نَعْجَةً وَّلِيَ
نَعْجَةٌ وَّاحِدَةٌ فَقَالَ اَكْفِلْنِيْهَا وَعَزَّنِيْ فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ
ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِهٖ ؕ وَاِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ الْخُلَطَآءِ لَيَبْغِيْ
بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَقَلِيْلٌ مَّا هُمْ ؕ
وَظَنَّ دَاوٗدُ اَنَّمَا فَتَنّٰهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهٗ وَخَرَّ رَاكِعًا وَّاَنَابَ ﴿٢٤﴾ سجدة
فَغَفَرْنَا لَهٗ ذٰلِكَ ؕ وَاِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٢٥﴾ يٰدَاوٗدُ
اِنَّا جَعَلْنٰكَ خَلِيْفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ
وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ الَّذِيْنَ يَضِلُّوْنَ
عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۢ بِمَا نَسُوْا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

17. Şimdi sen onların dediklerine sabret de kuvvetli kulumuz Davud'u an. Çünkü o, Allah'a dönmeyi çok yapar (evvâb) idi.

(Rivayet olunur ki Davud (a.s) bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi ve gece yarısı namaza kalkardı. Bu şekilde kuvvetinin esası, din kuvveti olduğu anlatılmak üzere şöyle sebep gösteriliyor: Çünkü o bir evvabdı.

Evvab: Allah'a çok dönen demektir. Onun için burada, Allah'a çok dönen diye tefsir etmişlerdir. Mücahid'den rivayet olunduğuna göre, "çok tesbih eden" manasına da gelmektedir.)

18. Çünkü biz onun beraberinde dağları emre hazır kılmıştık: tesbih ederlerdi akşamleyin ve ilk kuşluk vakti.

(Bunun görünen anlamı, onunla beraber sesle tesbih etmeleri, onun tesbihine, geri çevirme ve yankılatma yoluyla cevap vermeleridir. Rasûlullah'ın (s.a.v) avucunda taşların tesbih etmesi gibi olduğu da söylenmiştir.)

19. Kuşları da toplu olarak (emre hazır kılmıştık.) Hepsi onun nağmesine katılır, sesini yankılarlardı.

(Hepsi: dağlar da kuşlar da Davud için evvabdı, yani hep ona yankı yaparak ahenk ile tesbih ediyorlardı. Onyedinci âyetteki evvab, dönmek fiilinden "çok dönen" manasına, bu ikincisi de döndürmek fiilinden "çok döndüren, yankılatan" manasına olmuş oluyor. Davud, Allah'a dönüyor, onlar da Davud'a kendi sesini geri çeviriyor, yankılatıyorlar. Bununla beraber şu mana da verilmiştir. Hepsi, yani Davud da, dağlar da, kuşlar da hep Allah için ahenk ile tesbih ediyorlardı.)

20. Hem mülkünü kuvvetlendirmiştik, hem de kendisine hikmet ve davaları ikna edici üslupla çözme yeteneği vermiştik.

(Yani hakkı batıldan ayırarak tartışma ve kavgayı ayırt edip kesmek özelliği vermiştik. İşte o, böyle güçlü kuvvetli bir tövbekar idi.)

21. Bir de hasım kıssası geldi mi sana? Hani surdan mihraba aştıkları vakit.

22. O vakit Davud'un üzerine giriverdiler de Davud, onlardan telaşa kapıldı. "Korkma, dediler, iki hasımız. Birimiz birimize haksızlık etti. Şimdi sen aramızda hak ile hükmet ve aşırı gitme de bizi doğru yolun ortasına çıkar."

(Görülüyor ki davadan önceki bu sözlü dilekçenin kelimeleri çok iğneleyici, töhmet altında bırakıcıdır. Hele iş bu "aşırı gitme" hitabında iğnelemeden daha ileri giden bir hatırlatma, bir ihtar vardır. Bunlar, sıradan davacılara benzemiyorlar.)

23. "Şu, benim kardeşim. Onun doksan dokuz dişi koyunu var, benim ise tek bir dişi koyunum var. Öyle iken, "bırak onu bana" dedi ve beni söyleşmede yendi."

(Na'ce, dişi koyuna ve dişi sülüne denildiği gibi, istiare olarak kadına da denir.)

24. Davud dedi ki: "Doğrusu, senin bir koyununu kendi koyunlarına katmak istemesiyle sana zulmetmiş. Gerçekten bir cemiyette, karma yaşayanların çoğu bir birlerine haksızlık ediyorlar. Ancak iman edip salih amel işleyenler başka. Onlar da pek az." Ve sanmıştı ki Davud, kendisine sırf bir fitne yaptık. Hemen Rabbinden mağfiret diledi ve rüku ederek yere kapanıp tevbe ile Allah'a döndü.

(Davud, onlar içeri girdikleri zaman veya "bir toplumda karma yaşayanların çoğu, birbirlerinin haklarına dokunuyorlar" sözünü söylerken sanmıştı ki biz kendisini sırf bir fitneye düşürdük. Allah'ın sevketmesiyle mülkünde bir ihtilal oluyor, kendisine saldırı ile bir baskın yaptılar zannetti, yahut sezmişti ki, kendisine sadece bir imtihan yaptık. Derhal Rabbinin mağfiretini niyaz etti ve rüku ederek secdeye kapandı, tevbe ile Allah'a sığındı.)

25. Biz de zannını kendisine bağışladık. Gerçekten ona katımızda kesin bir yakınlık ve akıbet güzelliği vardır.

(Demek, mülkünün şiddet ve kuvveti, yüksek duvardan aşılıp saraya girilivermesine engel olmadığı gibi, öyle bir fitne manzarası görününce de evvâb olan Davud derhal tevbe ve istiğfar ile Allah'a dönmekte gecikmemiş ve hemen Allah'ın mağfiretine ermiştir. Zannettiği fitne vaki olmamış, sadece bir ibret dersi olarak kapanmıştır.

Bu kıssa münasebetiyle birçok laflar edilmiş, masallar söylenmiştir. Onun için Hz. Ali'nin: "Her kim Davud kıssasını, kıssa ve hikaye anlatanların rivayet ettiği şekilde anlatırsa ona yüz altmış değnek vururum" dediği nakledilliyor.)

26. "Ey Davud! Muhakkak biz seni yeryüzünde bir halife kıldık. İmdi, insanlar arasında hak ile hükmet de (keyfe), heva ve hevese uyma ki bu, seni Allah yolundan saptırmasın. Çünkü Allah yolundan sapanlar, hesap gününü unuttukları için kendilerine pek şiddetli bir azap vardır.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ۚ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ
كَفَرُوا ۚ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾
كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو
الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾ وَوَهَبْنَا لِدَاوُودَ سُلَيْمَانَ ۚ نِعْمَ الْعَبْدُ ۚ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾
إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ ﴿٣١﴾ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ
حُبَّ الْخَيْرِ عَن ذِكْرِ رَبِّي ۖ حَتَّىٰ تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَيَّ ۖ فَطَفِقَ
مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَىٰ كُرْسِيِّهِ
جَسَدًا ثُمَّ أَنَابَ ﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَّا يَنبَغِي لِأَحَدٍ
مِّن بَعْدِي ۖ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ
رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾ وَآخَرِينَ
مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هَٰذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ
حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَإِنَّ لَهُ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ
عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ۖ
﴿٤١﴾ ارْكُضْ بِرِجْلِكَ ۖ هَٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾

وَوَهَبْنَا

27. Hem o göğü ve yeri ve aralarındakileri biz boşuna yaratmadık. Bu, o inkar edenlerin zannı. Onun için inkar edenlere ateşten bir veyl var.

28. Yoksa iman edip de salih salih işler yapanları biz, o yerdeki bozguncular gibi yapar mıyız? Yoksa o korunan takva sahiplerini, arsız çapkınlar gibi yapar mıyız?

29. Bir kitap ki sana indirdik, çok mübarek. Âyetlerini düşünsünler ve ibret alsınlar, özü temiz olanlar.

30. Bir de Davud'a Süleyman'ı bahşettik. Ne güzel kul! O, cidden Allah'a çok dönen birisi.

31. Arz olunduğunda kendisine akşamüstü, en güzel duruştaki hızlı, halis atlar.

32. "Ben, dedi, o hayır sevgisini Rab-

bimin zikrinden dolayı sevdim." Nihayet atlar, perde ile gözden kayboldu.

(Çoğu tefsirci buna şu manayı vermişlerdir: "Ben, mal ve at sevmek için Rabbimi zikirden kaldım." Nihayet güneş battı, ikindi namazı geçti diye teessüf etti ve bundan dolayı "getirin onları bana" deyip hepsini Allah için kurban etti, diyorlar.

Fakat bazı tefsirciler ile beraber biz bunu şöyle anlıyoruz: "Ben atları sevmeyi, Rabbimin zikrinden dolayı sevdim." Yani Davud, namazını veya virdini geçirmedi. Aksine böyle diyerek Atları bırakıp zikrini edaya gitti, ta ki atlar perde ile gizlendi, ahırlara çekildi, yahut koşuda gözden kayboldu. O vakit namazını bitirdi.)

33. "Geri getirin onları bana" Tuttu bacaklarını, boyunlarını silmeğe başladı.

(Okşadı, bakımlarına özen gösterdi. Evvelkiler buna kılıç ile silmek manası vermişler ve namazı geçirtmeğe sebep oldular diye Allah yolunda kurban ettiğini söylemişlerdir ki ikisi de Süleyman'ın Allah'a çok dönüp tesbih edici olduğunu anlatan birer misaldirler.)

34. Andolsun Süleyman'a bir fitne de verdik. Ve tahtının üstüne bir beden bıraktık. Sonra tevbe ile Allah'a döndü.

(Bu fitne hakkında da bazı tuhaf şeyler söylenmiştir. Geniş bilgi için Bakara, 2/102 âyetine ve açıklamasına bakınız. Orada işaret olunduğu üzere anlaşılıyor ki Süleyman (a.s.), Beytu'l-Makdis'i yaptırdığı sırada getirdiği sanatkarlar içinde, sanatın hilelerini bilen bazı şeytanların düzenledikleri bir ihtilal yüzünden bir süre nüfuzunu kaybetmiş, yahut tahtından uzak olmuş, böylece tahtında ya kendisi güçsüz bir beden halinde hükümsüz kalmış, yahut tahtı da işgal olunup ona kırk gün kadar heykel gibi birisi oturtulmuş idi. Bu fitne oldu, sonra Süleyman tevbe ile Allah'a sığınıp tekrar tahtına döndü.)

35. "Ey Rabbim! Bana mağfiret et ve bana öyle bir mülk bağışla ki ardımdan kimseye yaraşmasın. Şüphesiz sensin bütün dilekleri veren, sen" dedi.

(Râzi der ki: Yani bana öyle şanlı bir mülk ver ki ben ona nail olup öldükten sonra, "dünya mülkünün vefası olsa idi, Süleyman'a olurdu" denilsin de kimsenin dünya mülküne hırs ve rağbeti yaraşık olmasın.)

36. Bunun üzerine rüzgarı onun emrine verdik. Emriyle, istediği yere yumuşacık akardı.

(Rüzgar onun emrine öyle boyun eğmiş oldu ki, bir memur gibi emrini dinleyip istediği yere giderdi.)

37. Bütün yapı ustası ve dalgıç şeytanları da (emrine verdik.)

(Burada bu şeytanların hem bazı sanat dahilerini de kapsadığını ve hem üç mertebe üzere teşekkül ettiklerini anlatan şöyle bir üslup ile izah edilmesi ne kadar dikkate değerdir: Her türlü yapı ustası şeytanları yani mimarı, ustası, kalfası; her türlü dalgıçları yani denizlerin diplerine dalmakta usta olan şeytanları onun emrine verdik..)

38. Ve daha başkalarını: zincirlerde çatılı çatılı.

(Gizlilik mertebesinde bulunan bunlar, önceki iki grup sanatkarları kapsamış olmakla beraber insan şeytanlarından cin şeytanlarına kadar varmaktadır. Onun için bunlar şu kayıtla kayıtlanmışlardır: Bukağılarda, zincirlerde çatılı olarak emre boyun eğdirilmişlerdir.)

39. "Bu işte, dedik, bizim lütfumuz. Artık ister ihsan et, ister tut, hesabı yok."

(Tasarruf yetkisi sana bırakılmış, yahut hesapsız çok bir lütuf. Dünyada böyle olmakla beraber:)

40. Şüphesiz ki ona aziz huzurumuzda bir yakınlık ve bir akibet güzelliği var.

41. Kulumuz Eyyûb'u da an. O vakit ki, Rabbine şöyle nida etmişti: "Bak bana, sıkıntı ve elem ile bana şeytan dokundu."

42. "Depren ayağınla! İşte serin bir yıkanacak ve içecek (su" dedik.)

(Deprenince bir kaynak ortaya çıktı, "işte, dedik, sana bir yıkanacak, sep serin ve içecek. Yıkan ve iç, için dışın iyileşsin, yorgunluğun gitsin, yüreğin soğusun.")

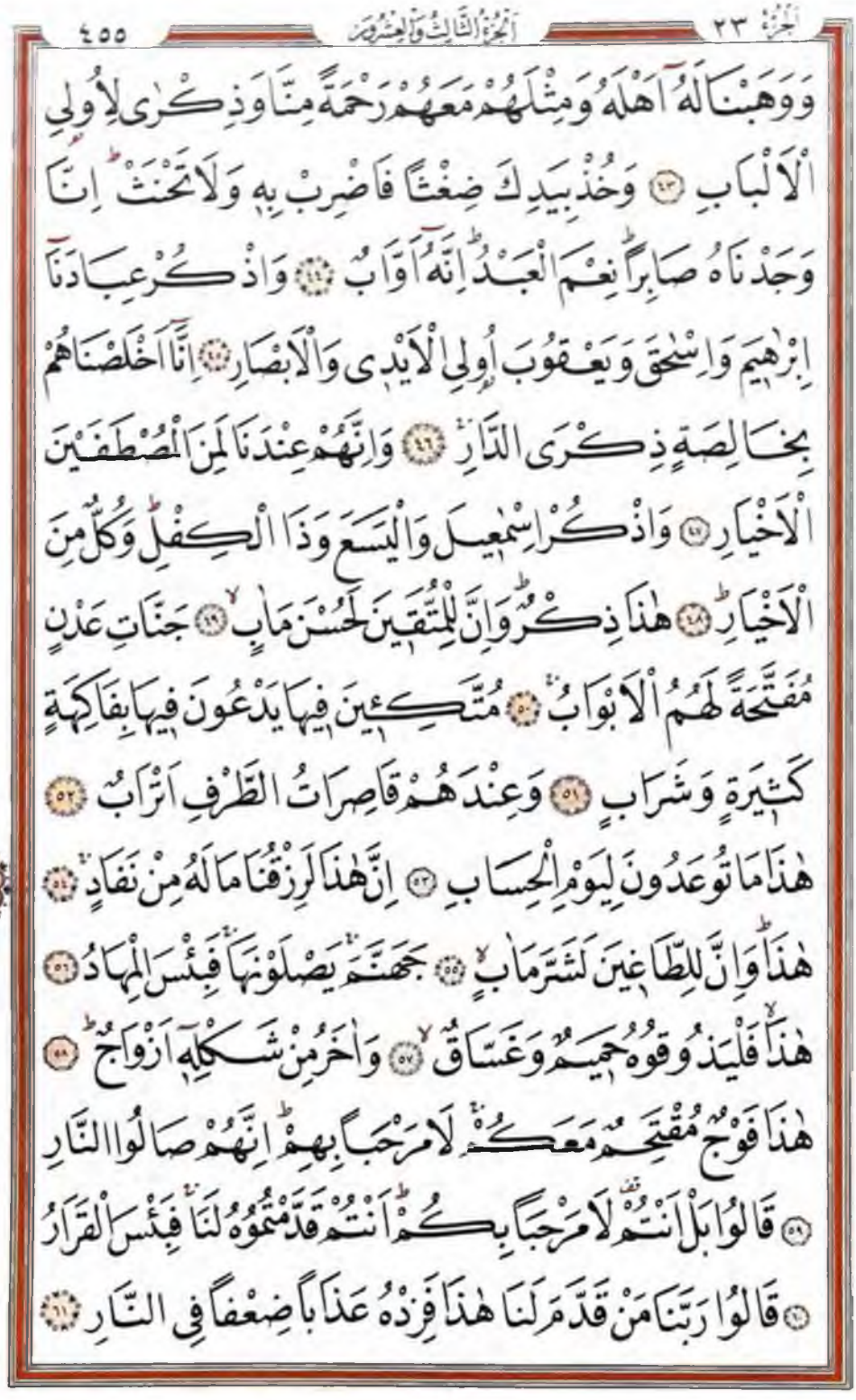
وَوَهَبْنَا لَهُۥٓ أَهْلَهُۥ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرَىٰ لِأُو۟لِى
ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَٱضْرِب بِّهِۦ وَلَا تَحْنَثْ ۗ إِنَّا
وَجَدْنَٰهُ صَابِرًا ۚ نِّعْمَ ٱلْعَبْدُ ۖ إِنَّهُۥٓ أَوَّابٌ ﴿٤٤﴾ وَٱذْكُرْ عِبَٰدَنَآ
إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ أُو۟لِى ٱلْأَيْدِى وَٱلْأَبْصَٰرِ ﴿٤٥﴾ إِنَّآ أَخْلَصْنَٰهُم
بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى ٱلدَّارِ ﴿٤٦﴾ وَإِنَّهُمْ عِندَنَا لَمِنَ ٱلْمُصْطَفَيْنَ
ٱلْأَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَٱذْكُرْ إِسْمَٰعِيلَ وَٱلْيَسَعَ وَذَا ٱلْكِفْلِ ۖ وَكُلٌّ مِّنَ
ٱلْأَخْيَارِ ۖ ﴿٤٨﴾ هَٰذَا ذِكْرٌ ۚ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَـَٔابٍ ﴿٤٩﴾ جَنَّٰتِ عَدْنٍ
مُّفَتَّحَةً لَّهُمُ ٱلْأَبْوَٰبُ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَٰكِهَةٍ
كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ وَعِندَهُمْ قَٰصِرَٰتُ ٱلطَّرْفِ أَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾
هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ ٱلْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُۥ مِن نَّفَادٍ ﴿٥٤﴾
هَٰذَا ۚ وَإِنَّ لِلطَّٰغِينَ لَشَرَّ مَـَٔابٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا ۖ فَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿٥٦﴾
هَٰذَا ۙ فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾ وَءَاخَرُ مِن شَكْلِهِۦٓ أَزْوَٰجٌ ﴿٥٨﴾
هَٰذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ ۖ لَا مَرْحَبًۢا بِهِمْ ۚ إِنَّهُمْ صَالُوا۟ ٱلنَّارِ
﴿٥٩﴾ قَالُوا۟ بَلْ أَنتُمْ ۖ لَا مَرْحَبًۢا بِكُمْ ۚ أَنتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا ۖ فَبِئْسَ ٱلْقَرَارُ
﴿٦٠﴾ قَالُوا۟ رَبَّنَا مَن قَدَّمَ لَنَا هَٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِى ٱلنَّارِ ﴿٦١﴾

43. Ve ona bütün ehlini ve beraberlerinde daha bir mislini bahşettik, tarafımızdan bir rahmet olarak, hem de temiz akıllılar için bir ibret dersi olsun diye.

[Râzi der ki: "Yüce Allah ona sağlığını ve malını verdi ve onu güçlendirdi. Nesli çoğaldı, aile fertleri öncekinin iki misli, hatta kat kat fazla oldu."]

44. "Bir de al bir demet elinle de vur onunla, yeminini bozma" (dedik.) Gerçekten biz onu sabırlı bulduk, ne güzel kul. Gerçekten o, daima Allah'a yönelendir.

(Deniliyor ki, bir hadise dolayısıyla zevcesine yüz deynek vurmağa yemin etmişti. Bu şekilde bir demet yaparak vurmakla yemininin yerine geleceği kendisine ruhsat olarak gösterilmiş ve hadlerde ve yeminlerde bu, "Eyyûb ruhsatı" adıyla baki kalmıştır.)

[Onun yemin etmesini gerektiren olayın ne olduğu hakkında söylenen görüşlerin özeti şudur:

Şeytan onun hanımına bir nasihatçi ve tedavi edici suretinde görünmüş ve bir müminin yerine getirmesi imkansız bir şart ileri sürerek Eyyûb'u kendi elleriyle iyileştireceğini ona söylemiş. Karısı bunu ona anlatınca Eyyûb (a.s.) o şahsın şeytan olduğunu anlamış ve bunu kendisine söylemesine kızarak, iyileşince hanımına yüz deynek vuracağına yemin etmişti. İyileşince Allah ona bir demet alıp onu vurmasını emretti. O da yüz tane kadar saptan oluşan bir demet alarak onunla bir defa vurdu.]

45. Kullarımız İbrahim'i, İshak'ı, Yakub'u da an. Eller ve gözler sahipleri idiler.

(Amelde ve ilimde kuvvetleri: yürütme ve haber ve bilgi alma aletleri vardı.)

46. Çünkü biz onları temiz bir haslet, halis yurt düşüncesiyle halis kullarımızdan kılmışızdır.

(Yurt düşüncesi demek, dünyaya iltifat etmeyip âhireti düşünmek demektir.)

47. Ve çünkü onlar muhakkak bizim katımızda, seçilmiş en hayırlı kullardandır.

(En hayırlı kullardan, yani "insanların en hayırlısı, insanlara faydalı olandır" sözü manasınca insanlara faydalı kullardan idiler. İnsanların gerçek faydasına olan şey de, sonunda şer olmayan âhiretle ilgili olan faydalardır.)

48. İsmail'i de, Elyasa'ı da, Zülkifl'i de an. Hepsi de o hayırlılardandır.

(İsmail'i, babası İbrahim ile kardeşi İshak'tan ayrı olarak zikir, şanına özellikle özen göstermek içindir. Elyasa, İlyas'ın (a.s.) İsrailoğulları üzerine halifesi olup daha sonra peygamberlik verilmiştir. Zülkifl ise, Eyyûb'un (a.s.) oğlu olup Şam'da tevhide davet ettiği zikrediliyor.)

49. İşte bu bir zikirdir. Ve şüphesiz, korunan takva sahipleri için her halde güzel bir gelecek (güzel bir sonuç) var.

(Bu anlatılanlar, sûrenin başında "bu zikirle dolu Kur'ân'a yemin olsun" buyrulduğu üzere, Kur'ân'ın içine almış olduğu zikirlerden bir zikir, daima hatırda tutulup ibret alınacak bir şeref hatırasıdır.)

50. Adn cennetleri var: açılarak kendilerine bütün kapılar.

51. İçlerinde kurularak orada bir çok yemişle bambaşka bir içki isteyecekler.

52. Yanlarında da gözlerini kendilerinden ayırmayan hep bir yaşta dilberler.

53. İşte bu, o hesap günü için size vaat edilen.

54. İşte bu, bizim rızkımız, muhakkak ki ona hiç tükenmek yok.

55. Bu böyle. Şüphesiz azgınlar için de fena bir gelecek (kötü bir akıbet) var.

56. Cehennem var. Ona yaslanacaklar. Fakat o, ne çirkin döşek!

57. İşte, artık tatsınlar onu: bir kaynar su ve irin.

(Gassak; yaradan akan sarı su, irin, cerahat akıntısı, yahut şarap gibi, kaynar olan hamimin zıddı olmak üzere içilmez derecede gayet soğuk ve çok çirkin kokulu içki ki, hamim sıcaklığıyla yakar, gassak da soğukluğuyla.)

58. Ve o şekilden bir başkası da var: çifte çifte.

(Türlü türlü acılar, zehir zıkkım içkiler.)

59. Şu bir alay (topluluk): sizinle beraber göğüs germiş. Onlara merhaba yok. Çünkü onlar Cehenneme salınıyorlar.

("Şu, sizinle beraber göğüs geren bir topluluk" sözü, emirleri altında kendilerine uyanlarla beraber Cehenneme girdikleri sırada o azgınların başkanlarına hikaye yollu söylenen bir sözdür. "Merhaba" demek, misafire bir iltifattır ki "geniş olasın, genişlik içinde güle güle oturasın" demektir.)

60. Onlar da: "Hayır, derler, bilakis size merhaba yok. Onu bize siz takdim ettiniz. Bakın, ne fena yatak!'

61. "Ey Rabbimiz, derler, bize bunu takdim edene ateşte azabı hemen kat kat artır."

[Nitekim; "Ey Rabbimiz! İşte şunlar bizi yoldan çıkardılar. Onun için bunlara ateşten iki katlı azap ver" diyecekleri haber verilmiştir. A'râf, 7/38 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِّنَ الْاَشْرَارِ ﴿٦٢﴾
اَتَّخَذْنٰهُمْ سِخْرِيًّا اَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ
تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَنَا مُنْذِرٌ ۖ وَّمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ
الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيْزُ الْغَفَّارُ
﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيْمٌ ﴿٦٧﴾ اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُوْنَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِيَ مِنْ
عِلْمٍ بِالْمَلَاِ الْاَعْلٰٓى اِذْ يَخْتَصِمُوْنَ ﴿٦٩﴾ اِنْ يُّوْحٰٓى اِلَيَّ اِلَّآ اَنَّمَآ اَنَا نَذِيْرٌ
مُّبِيْنٌ ﴿٧٠﴾ اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّيْ خَالِقٌۢ بَشَرًا مِّنْ طِيْنٍ ﴿٧١﴾
فَاِذَا سَوَّيْتُهٗ وَنَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِيْ فَقَعُوْا لَهٗ سٰجِدِيْنَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ
الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُوْنَ ﴿٧٣﴾ اِلَّآ اِبْلِيْسَ ۖ اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ
﴿٧٤﴾ قَالَ يٰٓاِبْلِيْسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ ۖ اَسْتَكْبَرْتَ
اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِيْنَ ﴿٧٥﴾ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ ۖ خَلَقْتَنِيْ مِنْ نَّارٍ وَّخَلَقْتَهٗ مِنْ
طِيْنٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيْمٌ ﴿٧٧﴾ وَّاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِيْٓ اِلٰى
يَوْمِ الدِّيْنِ ﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِيْٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿٧٩﴾ قَالَ
فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِيْنَ ﴿٨٠﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُوْمِ ﴿٨١﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ
لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٨٢﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿٨٣﴾

قَالَ

62. Bir de derler ki: "niye görmüyoruz biz, o kötülerden saydığımız bazı adamları?"

(Onlar bu sözleriyle müminlerin fakirlerini kastediyorlar.)

63. Onları eğlence yerine tuttuktu ha! Yoksa onlardan kaydı mı bu gözler?

[Yoksa onlar bizimle beraber ateşteler de biz onları göremiyor muyuz?]

64. Şüphesiz ki bu haktır. Cehennem ehlinin birbirlerine düşmanlığı muhakkak olacaktır.

65. De ki: "Ben ancak korkuyu haber veren bir peygamberim. Başka bir tanrı da yok, ancak Allah var: O, tek ve ezici güç sahibi..."

66. "O göklerin, yerin ve aralarındakilerin Rabbi, aziz ve çok bağışlayıcı (Allah.)"

67. De ki: "Bu, bir büyük haberdir."

(Yani benim size verdiğim bu haber, benim böyle korkutmağa memur peygamberliğimle Allah'ın ortaktan uzak olarak bir olduğu haberi, çok önemli, azametli büyük bir haberdir.)

68. "Siz ondan yüz çeviriyorsunuz."

69. "Benim, melekler yüksek heyeti hakkında ne ilmim olurdu, onlar münakaşa ederlerken?"

(Mele-i a'lâ, münakaşa ederlerken benim onlara dair hiçbir ilmim yoktu. Mele-i a'lâ; en yüksek heyet, melekler âlemi, demektir.)

70. Fakat ben, korkuyu haber verecek açık bir peygamber olduğum içindir ki o ilim bana vahy ediliyor.

(Ben sırf apaçık bir korkutucu, açıktan açığa korkutmağa memur bir elçi olduğum için o ilim bana vahy ediliyor da biliyorum. Şöyle ki:)

71. Rabbin meleklere dediği vakit: "Haberiniz olsun, ben bir çamurdan bir beşer yaratmaktayım."

(Yani Rabbin şöyle dediği vakit, meleklerin ettikleri münakaşa ki, Bakara, 2/30 âyetinde geniş geniş anlatıldığı üzere: "Â!...Orada bozgunculuk çıkaracak ve kanlar dökecek birisini mi yaratacaksın?" demişlerdi.

Bilinen bir hadis-i şerifte: "Mele-i a'la'nın tartışması, keffaretler ve dereceler hakkındadır" diye izah edilmesi de (bkz. Ahmed, 1/368) bu mananın ayrıntılarındandır. Şüphe yok ki en yüksek münakaşanın sırrı, Allah'ın katında mağfiret ve derecelere mazhar olma meselesidir. Bakara, 2/30 âyetinde meleklerin meâlen, "biz hamdinle tesbih ve seni takdis edip dururken" diyerek halifeliğe rağbet ettiklerini göstermeleri de bundan olmuştur.

Beşeresinin, yani derisinin açık olması nedeniyle insana "beşer" denilmiştir.)

72. "Ona düzgün şekil verdim de ruhumdan üfledim mi, derhal ona secdeye kapanın."

(Demek ki insan maddesi çamurdan yaratıldıktan sonra bir de insan şeklini almak, insanlık seviyesine gelmek için bir müddet de düzgün şekil verilmiş, bedeninin parçaları kıvamına getirilmek için düzeltilmiştir. Onun içindir ki değişik âyetlerde değişik yaratma mertebelerine işaret edilmiştir.

"Ruhumdan" tamlaması, Allah'ın ruhundan bir parça olduğunu göstermek için değil, şeref içindir. Çünkü ruh, Allah'ın emrindendir. "Üfleme" tabiri de maddeye fiilen hayat başlangıcının verilmesini temsil eder.)

73. Bunun üzerine meleklerin hepsi toptan secde ettiler.

(Ve o secdenin neticesidir ki peygamber olanlara vahiy getirirler.)

74. Yalnız İblis, kibirlenmek istedi ve kafirlerden oldu.

75. Allah: "Ey İblis, dedi, o benim iki elimle yarattığıma secde etmene ne engel oldu sana? Kibirlenmek mi istedin? Yoksa yücelerden mi bulunuyorsun?"

(Bazıları "iki el" tabirini "kudret" manası ile tevil etmişler ve iki el denilmesinin sadece vurgu için olduğunu, çünkü Âdem'in yaratılışında ilahi kudretin tecellileri vurgulu ve kat kat bulunduğunu söylemişlerdir. Bizce burada "iki el"in en yakın izah yönü, biri Âdem'e düzgün şekil verme (tesviye) ye, biri de ona ruh üfürülmesine işaret olmasıdır ki, beşerin yaratılışında cisim âlemi ile ruh âleminin birleşmesini ve dolayısıyla insanın toplayıcı bir nüsha olduğunu anlatmış olur.)

76. Dedi ki: "Ben ondan hayırlıyım. Beni bir ateşten yarattın, onu ise bir çamurdan yarattın."

(Bu ve bundan sonraki âyetler hakkında geniş bilgi için A'râf sûresinin 12-18 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

77. Buyurdu ki: "Hemen çık oradan, çünkü artık sen kovulmuşsun."

78. "Ve her halde üzerindedir lanetim, ceza gününe kadar."

79. Dedi: "Ey Rabbim! O halde tekrar diriltilecekleri güne kadar beni geri bırak."

80. "Haydi, buyurdu, geri bırakılanlardansın.."

81. ".. Bilinen vaktin gününe kadar."

82. İblis: "Öyleyse, dedi, izzetine yemin ederim ki, ben onların hepsini baştan çıkartır saptırırım."

83. "Ancak içlerinden ihlas ile seçilmiş has kulların hariç."

84. Allah buyurdu ki: O, doğru ve ben hep doğruyu söylerim.

("O, doğrudur" sözü şu şekillerde tefsir edilmiştir. Yani ihlaslı kullarımı yoldan çıkaramayacağın sözü, doğrudur. "Gerçekten o kullarım var ya, senin onlar üzerinde hiçbir otoriten yoktur." Hicr, 15/42. Yahut, o halde hakkı, yani yoldan çıkartıp azdırdığın takdirde hakkı, hak cezası nedir, bilir misin? O hakkı da ben söyleyeyim. Yahut, ben hep hak söylerim:)

85. Andolsun Cehennemi mutlaka dolduracağım: senden ve onların sana uyanlarından, topunuzdan, tıka basa.

86. De ki: "Ona karşı sizden bir ecir istemiyorum ve ben, kendinde olmayan bir şeye özenerek zoraki ve yapmacık hareketle satmağa çalışan iddiacılardan (tekellüfçülerden) değilim."

(Yani böyle ciddi ve samimi olduğum sizce biliniyor. Yok yere peygamberlik iddia etmeyeceğimi,

Kur'ân'ı uydurmağa kalkışmayacağımı kabul etmeniz gerekir.

Tekellüfçünün alâmeti üçtür: "Kendisinin üstünde olan kimse ile yarışmak, yetişemeyeceği şeye el uzatmak ve bilmediği şeyi söylemek." İbn Mesud, şöyle demiştir: "Ey insanlar! İçinizden her kim bir ilim bilirse söylesin, bilmeyen de "en iyisini Allah bilir" desin. Yüce Allah, Rasulüne şöyle buyurdu: De ki: "Ona karşı sizden bir ecir istemiyorum ve ben o tekellüfçülerden değilim... Bkz. Buhârî, Tefsiru'l-Kur'ân, 38/3; Müslim, Münafıkun 39-40.)

87. O sırf bir zikir, bir öğüttür bütün âlemler için.

(Bu Kur'ân, bütün akıl sahibi âlemler için ilahi bir hatırlatma, bir öğüttür.)

88. Ve her halde onun haberini bir zaman sonra bileceksiniz.

(Ve yemin ederim ki onun haberini, dünya ve âhiretle ilgili haber verdiği vaat, tehdit ve diğerlerini bir süre sonra muhakkak bileceksiniz, kimini dünyada kimini âhirette.)

39
ZÜMER SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 75 âyettir.

[Yüce Allah, bu mübârek sûrede cennete gidecek olan takva sahibi mutlu kişiler zümresi ile cehenneme girecek olan suçlu ve kötüler zümresini anlattığı için, sûreye, "zümreler" manasına "Zümer" ismi verilmiştir.

Bu mübârek sure, çok geniş bir şekilde Allah'ın birliği inancından bahseder. O kadar ki, neredeyse bu konu, sûrenin ana konusu haline gelir. Çünkü Allah'ın birliği inancı, imanın temeli, selim imanın aslı ve her iyi amelin özüdür.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. İndirilişi bu kitabın Allah'tan, o azîz, hâkim Allah'tandır.

(Azîz; iki manaya gelir. Birisi, mağlup olmaz, galip, güçlü, bir de ortak ve benzeri yok, tek demektir. Yüce Allah hakkında ikisine de uygun bir mana kastedilmiş olmak gerekir. Özellikle aziz ve hakim vasıflarının zikredilmesiyle, hem Kur'ân'ın aziz ve hikmet dolu bir kitap olduğuna dikkat çekilmiş, hem de zikredilecek tevhide bir hazırlık yapılmış olmaktadır.)

2. Emin ol biz sana kitabı hak ile indirdik. Onun için Allah'a, dini O'na halis kılarak ibadet ve kulluk et.

("Hak ile indirmek" sözünün şu anlamlara gelme ihtimali vardır: Haklı olarak, hak olarak indirmek veya kitabın tam hakkı verilerek indirmek veya hak sebebiyle, hakkı beyan etmek için veya hak hikmeti ile indirmek. Yerine göre bu manalardan biri tercih olunur.)

3. İyi bil ki Allah'ındır ancak halis din. O'nun berisinden bir takım velilere tutunanlar da şöyle demektedirler: "Biz onlara ancak, bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz." Şüphe yok ki Allah, onların aralarında ihtilaf edip durdukları şeyde hükmünü verecek. Her halde yalancı, nankör olan kimseyi Allah doğru yola çıkarmaz.

(Hiçbir şirk karıştırılmadan temiz ve halis tevhid dini, tam anlamıyla şüphesiz din, halis ibadet ve taat ancak Allah'a yapılır ve yapılmalıdır. Allah denince kendisinden daha ilerisi, daha yükseği, daha ötesi mümkün olmayan en kâmil zat denilmiş olduğu için Allah'ın üstünde bir ilah olduğu iddiasına kalkışılmak bahis konusu olamaz.

Şirk koşanlar, hep O'nun altında bir takım veliler, himaye ediciler tutmak isterler. İsterler ama O'ndan başka velilere, emir sahiplerine, sahiplere tutunanlar, gerek putlara ve gerek meleklere ve gerek İsa (a.s) gibi saygın ve şerefli kullara ilah diye sarılanlar: "Biz onlara, sadece bizi Allah'a iyice yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" demektedirler, böyle diyerek tutunmaktadırlar. Demek ki şirk batıldır. Mabutluk, yalnız Allah'ın hakkıdır, halis din ancak Allah'ındır.)

4. Allah bir çocuk edinmek istese idi elbette yaratacağından dileyeceğini seçecekti. Tenzih ederim o Sübhân'ı. O, öyle bir Allah ki, tek ve ezici güce sahip.

5. Gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üstüne sarıyor, gündüzü gecenin üstüne sarıyor. Ay ve Güneşi emre hazır kılmış. Her biri, bir belirlenmiş süreye doğru akıp gidiyor. Uyan! O öyle aziz, öyle bağışlayıcı.

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنْزَلَ
لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ
أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ
رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾ إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ
غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ
وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾ وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا
رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو
إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ
بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾ أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ
آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ
رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا
يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾ قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا
رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ
وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾

قُلْ

6. O, O'dur ki sizi bir tek nefisten yarattı. Sonra onun eşini de ondan yaptı. Ve sizin için yumuşak başlı hayvanlardan sekiz eş hayvan da indirdi. Sizleri analarınızın karınlarında üç karanlık içinde yaratılıştan yaratılışa yaratıp duruyor. İşte Rabbiniz Allah O! Mülk O'nun, O'ndan başka tanrı yok. O halde nasıl çevrilirsiniz?

[Hadiste şöyle buyrulur: "Yüce Allah, Âdem'i yaratınca, onun kısa kaburga kemiğinden Havva'yı yarattı." İbn Mâce, Taharet 77. "Kadın, kaburga kemiğinden yaratılmıştır." Buhârî, Enbiyâ 1; Müslim, Rada 18.

Her bir canlının erkek ve dişisinden biri diğerine göre çift sayıldığından âyette bildirilen sekiz çiftten maksat, dört tür hayvanın erkek ve dişisidir. Bunlar, En'âm, 6/143-144 âyetlerinde açıklandığı gibi koyun, keçi, deve ve sığırdır.

Âyette geçen üç karanlıktan maksat; karın, rahim ve döl yatağı karanlıkları olup döl yatağı rah-

min, rahim de karın boşluğunun içindedir.]

7. Eğer inkar ederseniz, şüphe yok ki Allah'ın size ihtiyacı yok. Bununla beraber, kulları hesabına küfre razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizin hesabınıza ona razı olur. Bir yük çeken de diğerinin yükünü çekecek değildir. Sonra dönüşünüz Rabbinizedir. O vakit O, size bütün yaptıklarınızı haber verecek. Çünkü O, bütün sinelerin özünü bilir.

[Ey insanlar! Allah'ın gücünün alâmetlerini ve çeşitli nimetlerini gördükten sonra inkar ederseniz, bilin ki Allah'ın size, imanınıza, şükrünüze ve ibadetinize ihtiyacı yoktur. Ama O, hiçbir beşerin kafir olmasına razı olmaz. Eğer O'na şükrederseniz, bu şükrünüze razı olur. Bu da itaatınızdan fayda gördüğü için değil, sizin menfaatınız içindir.

Ebussuud şöyle der: "Kullarının inkarına razı olmaması, onlara yarar sağlamak için ve zararlarını gidermek içindir. Bunu, inkardan zarar gördüğü için değil, size acıdığı için yapar. Kulların şükrüne razı olması da onların lehine ve menfaatlarınadır. Çünkü şükür, onların dünya ve âhiret mutluluğunu kazanmalarının sebebidir."]

8. İnsana bir sıkıntı dokunduğu vakit Rabbine öyle dua eder ki, bütün gönlünü O'na vererek. Sonra kendisine tarafından bir nimet lütfediverdiği zaman da önceden dua ettiği hali unutur da yolundan saptırmak için Allah'a eşler koşmağa başlar. De ki: "Küfrünle biraz zevk et. Çünkü sen, o ateşliklerdensin."

[İnsana fakirlik, hastalık ve musibet gibi her hangi bir sıkıntı geldiğinde, bu sıkıntının giderilmesi için Allah'a yönelerek yalvarır yakarır. Sonra da Allah ona kendisinden bir nimet verip sıkıntısını giderdiğinde, o sıkıntıyı gidermesi için Rabbine dua etmiş olduğu zamanı unutur ve azgınlaşıp taşkınlık yapar. İnsanları Allah'ın dininden ve O'na itaatten alıkoymak için ibadette Allah'a ortaklar koşar. Habibim de ki: "Kafir olduğun halde bu geçici dünya hayatından az bir ömür ve kısa bir zaman zevk al, faydalan. Sonunda varışın, içinde sonsuza kadar kalmak üzere Cehennem ateşine olacaktır."]

9. Yoksa o, gece saatlerinde kalkan, secdeye kapanıp kıyam durarak daima vazifesini yapan, Âhireti sayan ve Rabbinin rahmetini uman kimse gibi olur mu? De ki: "Hiç bilirler ile bilmezler bir olur mu?" Ancak temiz akıllı olanlar anlar.

[Âyet, bilenlerle bilmeyenlerin bir olmayacağını bildirerek ilme teşvik etmektedir. Ancak gereğine göre amel edilmeyen ilmin hiçbir yararı olmaz. Bilenler, ilimlerinden faydalanan ve onunla amel edenlerdir. İlmiyle amel ederek ondan faydalanmayan kimse, bilmeyen kimse gibidir.]

10. Tarafımdan söyle: "Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı takvalı hareket ederek korunun. Bu dünyada güzellik yapanlara bir güzellik var ve Allah'ın arzı geniştir. Ancak sabredenlere ecirleri hesapsız verilir.

["Allah'ın arzı"ndan maksat, dünyadır. Mana şudur: "Bir kimseye bir yerde takvayı uygulamak, yani Allah'ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınmak zorlaşırsa o kimse, bunları yapabileceği bir başka yere hicret etsin. Çünkü gerekli olanı yapmada asla mazeret kabul edilmez. Hicret, Mekke'nin fethinden önce İslamın sıhhatinin şartı idi. Mekke fethedilince bu şart kaldırıldı, duruma göre hüküm verilir oldu. Mesela, bir müslümanın İslamı uygulayamadığı bir yerden, dinini öğrenip uygulayabileceği yere hicret etmesi vacip olur. Hayırlı kişilerin bulunmadığı yerden, irşat için bir araya gelebileceği hayırlı kişilerin bulunduğu yere hicret etmesi mendup, aksini yapmak mekruh olur. Dininden emin olacağı bir yerden, emin olmayacağı bir yere hicret etmesi ise haram olur."]

قُلْ إِنِّيٓ أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ ٱللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ ٱلدِّينَ ﴿١١﴾ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ
ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾ قُلْ إِنِّيٓ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ
ٱللَّهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَّهُ دِينِي ﴿١٤﴾ فَٱعْبُدُوا مَا شِئْتُم مِّن دُونِهِۦ ۗ قُلْ
إِنَّ ٱلْخَٰسِرِينَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ أَلَا
ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْخُسْرَانُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٥﴾ لَهُم مِّن فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ ٱلنَّارِ
وَمِن تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ۚ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ ٱللَّهُ بِهِۦ عِبَادَهُۥ ۚ يَٰعِبَادِ فَٱتَّقُونِ
﴿١٦﴾ وَٱلَّذِينَ ٱجْتَنَبُوا۟ ٱلطَّٰغُوتَ أَن يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوٓا۟ إِلَى
ٱللَّهِ لَهُمُ ٱلْبُشْرَىٰ ۚ فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ ٱلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ
أَحْسَنَهُۥ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَىٰهُمُ ٱللَّهُ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمْ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ
﴿١٨﴾ أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ ٱلْعَذَابِ ۗ أَفَأَنتَ تُنقِذُ مَن فِى ٱلنَّارِ ﴿١٩﴾
لَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِّن فَوْقِهَا غُرَفٌ مَّبْنِيَّةٌ ۖ تَجْرِى مِن
تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ ۖ وَعْدَ ٱللَّهِ ۖ لَا يُخْلِفُ ٱللَّهُ ٱلْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّ
ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَسَلَكَهُۥ يَنَٰبِيعَ فِى ٱلْأَرْضِ ثُمَّ
يُخْرِجُ بِهِۦ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهُۥ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَىٰهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ
يَجْعَلُهُۥ حُطَٰمًا ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٢١﴾

11. De ki: "Benim Allah'a, dini O'nun için halis kılarak ibadet etmem emredildi."

[Rivayete göre Kureyş kafirleri Rasûlullah'a (s.a.v.): "Bizim ibadetimize karşı mücadele etmeğe seni zorlayan sebep ne? Babalarının dinine ve kavminin ileri gelenlerine bir baksana! Lât ve Uzza'ya ibadet ediyorlar. Sen de bu dine gir" demişler, buna cevap olmak üzere Yüce Allah bu âyeti indirmiştir.

Tefsirciler şöyle der: Yüce Allah bu emri sadece peygamberine verdi ki, diğer insanların bunu yapmasının daha gerekli olduğuna dikkat çeksin. Yani bu, başkalarını bir tür teşvik gibidir.]

12. "Hem O'nun birliğine teslim olan müslümanların ilki olmam emredildi."

[Bana, kendi zamanımda yaşayan insanlar arasında İslama ilk giren kişi olmam emredildi. Çünkü bütün peygamberler, kendisinden önce müslümanlar geçmiş de olsa, kendi zamanında yaşayanlar arasında Müslümanlıkta önde gelenler olmuşlardır.]

13. De ki; "Ben korkarım, Rabbime isyan edersem büyük bir günün azabından."

[Savi der ki: Bundan maksat, başkalarının günah işlemesine engel olmaktır. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) tertemiz ve masum olmasına rağmen, Allah'ın azabından korkunca, başkasının korkması daha uygundur. Bu, peygamberlerin ve salih kişilerin adetidir. Çünkü onlar, kendi vasıflarını başkalarına bildirirler ki, onlar da kendileri gibi olsunlar.]

14. De ki: "Ben dinimi Allah'a halis kılarak yalnız O'na kulluk ederim."

[Bu, önceki âyetlerin bir tekrarı değildir. Çünkü ilki, Rasûlullah'ın (s.a.v.) Allah'a ibadetle emrolduğunu, ikincisi, emrine isyan ettiği takdirde Allah'ın azabından korktuğunu, üçüncüsü de onun, sadece Allah'ın emrine sarıldığını bildirmektedir.]

15. "Siz de O'nun berisinden dilediğinize kul olun." De ki: "Asıl hüsrana düşenler, Kıyamet günü kendilerine ve mensuplarına yazık edenlerdir. Evet budur işte, asıl açık hüsran."

[Asıl ziyan, kendilerine ve aile fertlerine zarar verenlerin ziyanıdır. Zira bunlar, Kıyamet günü, o sonsuz cehennemin alevli ateşine gireceklerdir.

İbn Abbas der ki: Her bir kişi için cennette bir ev, aile ve hizmetçiler vardır. Allah'a itaat ederse bunlar ona verilir. O'ndan başkasına kulluk ederse bunlardan mahrum kılınır, hem kendisini, hem ailesini zarara uğratır.]

16. Onlara üstlerinden ateşten gölgeler çatılır, altlarından da (ateşten) gölgeler çatılır. Duydunuz a, işte Allah kullarını bundan sakındırıyor: Ey kullarım! Onun için benden korkun.

[Gölgelerden maksat, ateş tabakalarıdır. Bu, onlarla alay etmektir. Çünkü ateş yakar, gölge ise sıcaktan korur.]

17. Tağut'tan, ona kulluk etmekten kaçınıp da tam gönülle Allah'a yönelenlere gelince, onlarındır müjde. Haydi müjdele kullarımı!

[Ebussuud şöyle der: "Tağut, son derece taşkın demektir. Bundan maksat şeytandır. Aşırılık ifade etmesi için bu sıfatla nitelenmiştir."]

18. Onlar ki sözü dinlerler, sonra da en güzelini uygularlar. İşte onlar, Allah'ın kendilerine hidayet verdiği kimselerdir. Ve işte onlardır o temiz akıllılar.

[Bu âyet, yüce Allah'tan müminlere yapılan bir övgü ifadesidir. Âyet gösteriyor ki, yüce Allah, müminlerin din hususunda iyiyi kötüden ayıracak şekilde meseleleri tenkit süzgecinden geçirmelerini ve güzel ile en güzeli, üstün ile en üstünü birbirinden ayırt edecek nitelikte olmalarını istemektedir. Müminler, biri vacip diğeri mendup iki şeyle karşılaştıkları zaman, Allah'a daha yakın ve daha sevap olanı yapmağa düşkünlük göstererek vacibi tercih ederler. Mübah ile mendup da böyledir.]

19. Ya, üzerine azap kelimesi hak olmuş kimse de mi? Artık o ateşteki kimseyi sen mi çıkaracaksın?

[Ey Muhammed! Yüce Allah'ın adaleti gereği, kafirlerden birisi hakkında azap hükmü sabit olduğu zaman onu ateşten sen mi kurtaracaksın?]

20. Fakat o Rablerinden korkanlar, onlara öyle saray balkonları var ki üzerlerinden ayrıca saray balkonları yapılmış, altlarından ırmaklar akar. Allah'ın vaadı bu, Allah verdiği sözden dönmez.

21. Görmedin mi Allah'ın semadan bir su indirip de onu bir yoluyla yerde kaynaklara koyduğunu? Sonra onunla bir ekin çıkarır, türlü renklerle. Sonra o kurur, bir de görürsün onu ki sararmış. Sonra da Allah onu bir çöpe çevirir. Elbette bunda bir hatırlatma var, temiz akılları olanlar için.

[İnsanın ve diğer canlıların hayatı da böyledir. Doğar, gelişir, büyür, güçlenir, sonra bu özelliklerini birer birer kaybeder. Ve ruhu bedeninden ayrılınca kuru bir çöp gibi yere düşer. Yeryüzü, kuruduktan sonra nasıl tekrar canlanırsa, diğer canlılar da öldükten sonra yerden ot biter gibi tekrar diriltileceklerdir.]

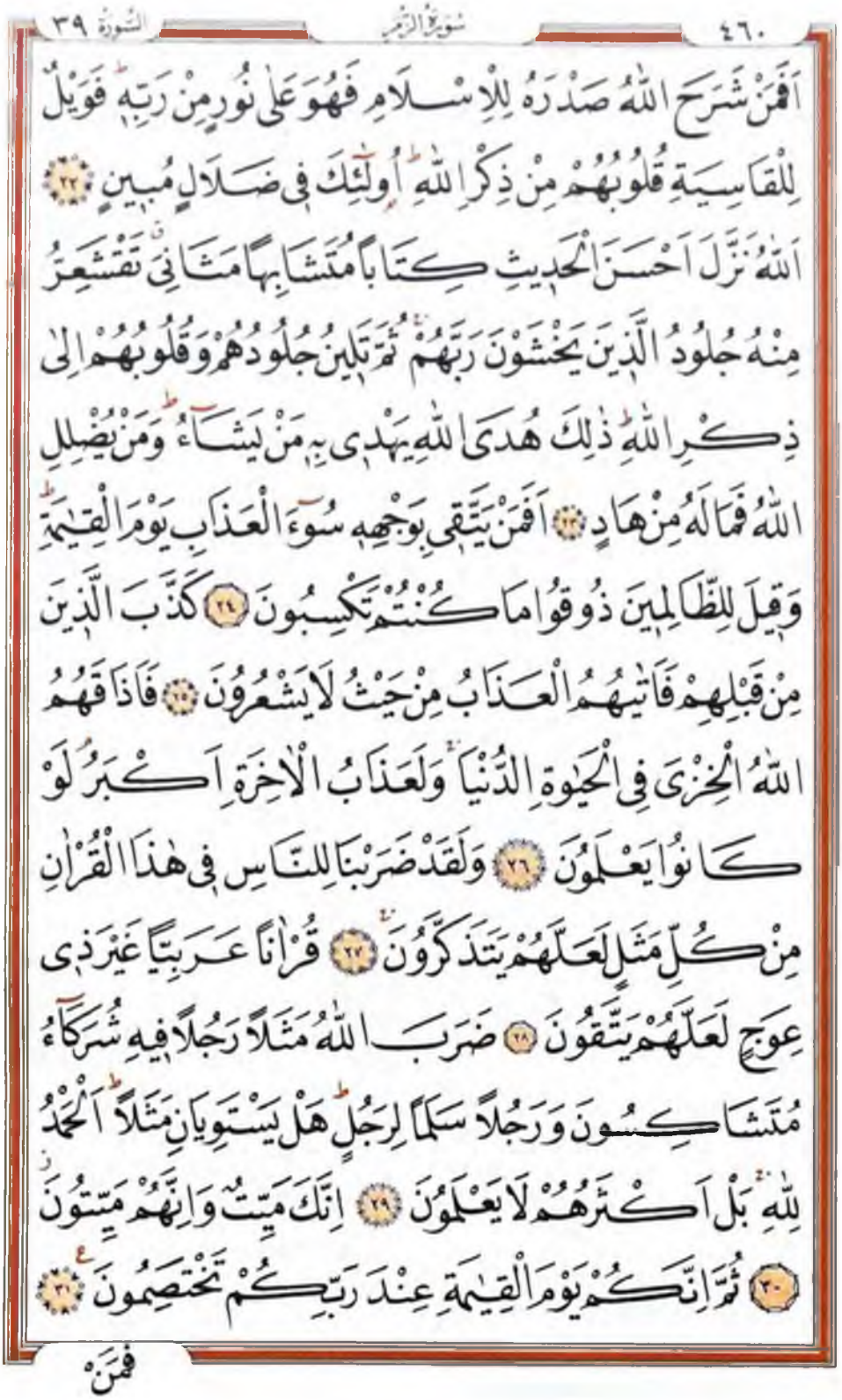
أَفَمَن شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِّن رَّبِّهِ ۚ فَوَيْلٌ
لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٢٢﴾
اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ تَقْشَعِرُّ
مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ
ذِكْرِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ ۚ وَمَن يُضْلِلِ
اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾ أَفَمَن يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ
وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ
مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَأَذَاقَهُمُ
اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ
كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ
مِن كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي
عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ
مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ ۚ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ الْحَمْدُ
لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ
﴿٣٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِندَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾
فَمَنْ

22. Demek ki her kimin, Allah bağrını İslama açmış ise, işte o, Rabbinden bir nur üzere değil mi? O halde vay, o Allah'ın zikrinden kalpleri katılara! Onlar, bir açık sapıklık içindedirler.

[Rivayet edildiğine göre bu âyet-i kerime indiği zaman: "Kalplerin İslama açılması nasıl olur, ey Allah'ın Rasulü!?" diye sorarlar. Rasulüllah (s.a.s.): "Nur, kalbe girince kalp açılır ve genişler" buyurur. "Peki, bunun alâmeti nedir?" diye tekrar sorarlar. Efendimiz (a.s.) şöyle cevap verir: "Yüzünü ebediyet yurduna çevirmek, aldanma yurdu olan dünyadan uzaklaşmak, ölüm gelmeden önce onun için hazırlık yapmaktır."

Bundan dolayıdır ki, Allah'ın zikrini kabul etmemekten dolayı kalpleri katılaşmış olan kimselere yazıklar olsun!

Mâlik b. Dinar'ın şöyle dediği rivayet olunur: "Hiçbir kul, kalbinin katılaşması gibi bir cezadan daha büyüğüne çarpmış değildir. Yüce Allah bir

topluluğa gazap ettimi onlardan rahmeti çeker alır."]

23. Allah, sözün en güzelini indirdi, ikizli ahenkli bir kitap. Ondan, Rablerine saygısı olanların derileri ürperir. Sonra derileri de kalpleri de Allah'ın zikrine yumuşar. O, işte Allah rehberidir. Allah onunla dilediğini doğru yola çıkarır. Her kimi de Allah şaşırtırsa artık ona hidayet edecek yoktur.

[Mesani, ikizli demektir. Çünkü Kur'ân'da hükümler tekrar tekrar söylendiği gibi, emir ve nehiy, vaat ve tehdit, sevap ve ceza, dünya ve âhiret, gazap ve lütuf gibi hükümler hep zıtlarıyla birlikte zikredilmektedir.]

24. O halde Kıyamet günü zalimlere: "Tadın bakalım kazanıp durduklarınızı" denilirken, o kötü azabdan yüzü ile korunacak kimse ne olur?

[Cehennem azabından yüzü ile korunmak şu iki şekilde izah edilir: Ateşe atılacak kişi, elleri bağlı olduğu için, yüzünü öne tutmaktan başka çaresi yoktur. Böylece ateş önce onun yüzünü yakar. Bir başka yoruma göre cehennemlikler yüzü koyun ateşe atılacaklar, dolayısıyla kendilerini ateşten koruyamayacaklar ve önce yüzleri yanacaktır. Bu itibarla, kendilerini ateşten korumak için yüzlerini ateşe doğru uzatmaktan başka çare bulamayacaklardır.]

25. Onlardan evvelkiler yalanladılar, yalanladılar da kendilerine hatırlarına gelmez yönden azap geliverdi.

[Azabın en kötüsü de, hiç beklenmedik bir zamanda ansızın gelen azaptır.]

26. Geliverdi de Allah onlara dünya hayatında zilleti tattırdı. Elbette âhiret azabı daha büyüktür ve fakat bilselerdi.

27. Yemin ederim ki bu Kur'ân'da insanlar için her türlüsünden temsil getirdik. Gerek ki düşünsünler.

[İhtiyaç duydukları her çeşit misali onlara anlattık. Bu, yüce Allah'ın: "Biz, kitapta hiçbir şeyi eksik yapmadık" meâlindeki En'âm, 6/38 âyetine benzer.]

28. Bir Kur'ân ki, pürüzsüz bir Arapça. Gerek ki korunsunlar.

["Pürüz" anlamındaki "ivec" maddi olmayan şeyler için kullanılır. Manaların çelişkili ve birbirine zıt olması demektir.]

29. Allah şunu bir mesel yapmıştır: bir adam, onda bir takım ortaklar var, hırçın hırçın çekiştirip duruyorlar. Bir adam da var ki selamet içinde, yalnız bir adama ait. Hiç bu ikisinin hali ve durumu bir olur mu? Hamd, Allah'ındır. Fakat onların çoğu bilmezler.

[Bir köle düşünün, onda kötü huylu birçok efendi ortaktır, aralarında ihtilaf ve çekişme vardır. Herbiri köleyi kendi ihtiyacı olan işte kullanmak ister, biri bir emir verir, öbürü aksini ister. Köle, kime hizmet edeceğini şaşırmış, hayrette kalmıştır. Yine bir adam düşünün ki, ona iyi huylu tek bir kişi sahiptir. O, bir tek efendinin kölesidir. Ona samimiyetle hizmet eder ve bütün gayretiyle onun için çalışır, efendisinden yalnız iyilik görür. Şimdi bu iki kölenin durumu bir olur mu? İşte bunun gibi, Allah'ı birleyen bir müminle, çeşitli ilahlara tapan müşrik de bir olmaz.]

30. Elbet sen öleceksin ve elbet onlar da ölecekler.

[Yani hepiniz ölümlüsünüz, ölüm hepiniz için geçerlidir. Şu halde birinin ölmesini beklemenin ve düşmanın başına gelene sevinmenin hiç anlamı yoktur. Dahası bu, cahilliğin ta kendisidir.]

31. Sonra siz Kıyamet günü muhakkak Rabbinizin huzurunda yargılanmak üzere duracaksınız.

["Yargılanacaklar"dan maksat, müminlerle kafirler, haklılarla haksızlar, zalimlerle mazlumlar, zayıflarla güçlülerdir. Bunlardan herbiri diğerine karşı kendisini haklı çıkarmağa çalışacak, ancak yüce Allah aralarında kesin hükmünü vererek haklıyı haksızdan ayıracak, zalimden mazlumun, güçlüden güçsüzün hakkını alacak, müminleri cennete kafirleri cehenneme sevkedecektir.]

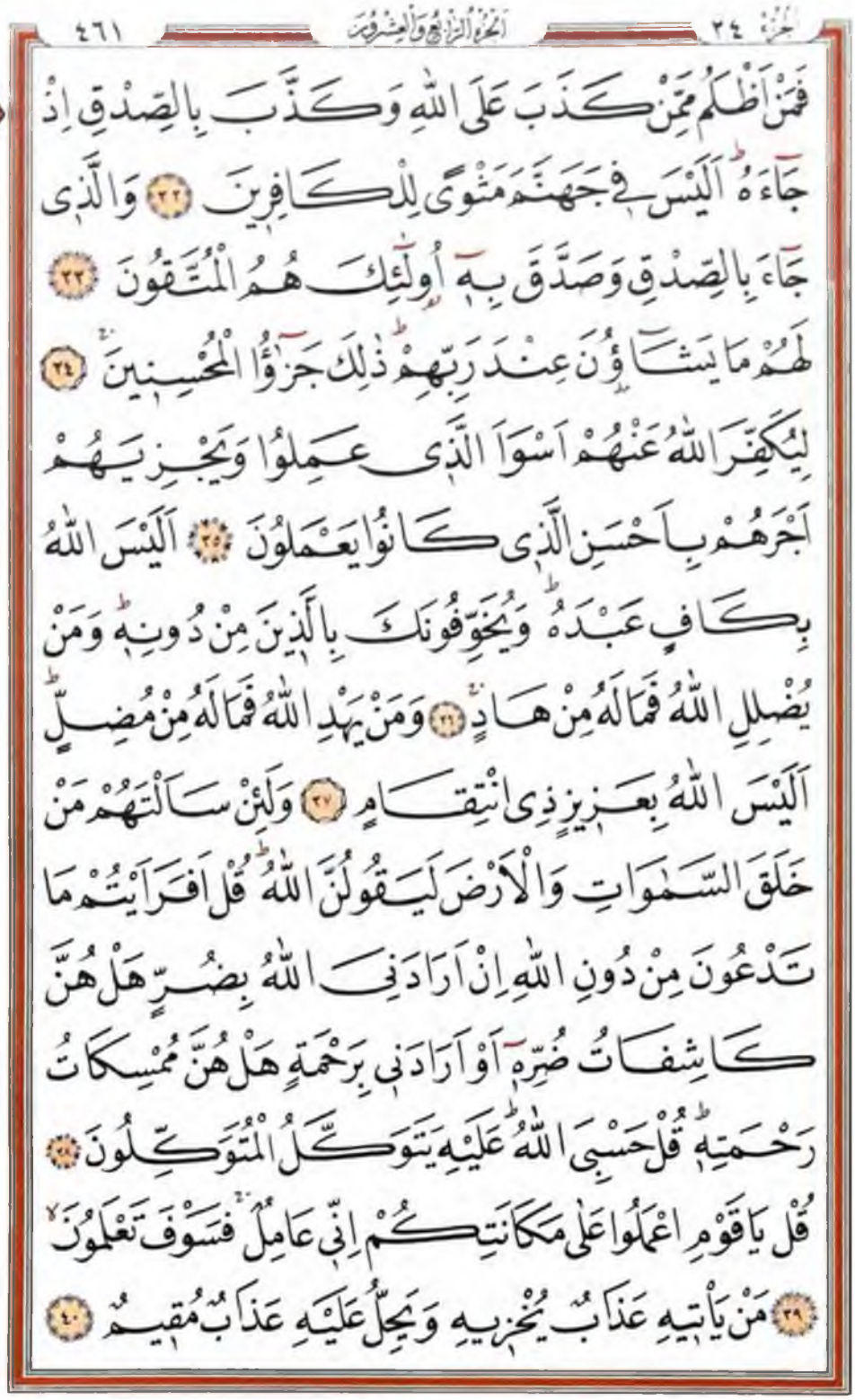

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ
جَاءَهُ ۚ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِي
جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾
لَهُم مَّا يَشَاءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾
لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ
أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾ أَلَيْسَ اللَّهُ
بِكَافٍ عَبْدَهُ ۖ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِن دُونِهِ ۚ وَمَن
يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَن يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّضِلٍّ ۗ
أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ
خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلْ أَفَرَأَيْتُم مَّا
تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ
كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ
رَحْمَتِهِ ۚ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ ۖ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾
قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ
﴿٣٩﴾ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤٠﴾

32. Artık o kimseden daha zalim (daha haksız) kim olabilir ki, Allah üzerine yalan söylemiş, doğruyu da kendisine geldiği vakit yalanlamıştır? Cehennemde değil midir yeri kafirlerin?

[Yani, Cehennem, yukarıda anılan o yalancıların ve diğer kafirlerin, yalanlama ve kafirliklerine karşılık olarak makamları ve kalacakları yerdir.]

33. Doğruyu getiren ve onu tasdik eden ise, işte onlardır korunan takva sahipleri.

34. Onlara Rablerinin katında ne dilerlerse var. O işte, ihsan sahiplerinin mükafatı.

[Derler ki: Cennet nimetini anlatan en kapsamlı ifade; "Nefislerin hoşlanacağı, gözlerin lezzet alacağı şeyler hep oradadır." "Zuhruf, 43/71" ifadesidir. Âhiretteki azabı en kapsamlı şekilde anlatan da: "Artık kendileriyle arzularının arasına set çekilmiştir" "Sebe, 34/54" ifadesidir.]

35. Çünkü Allah onların daha önce yaptıkları amellerin en kötüsünü bile keffaretle örtüp işlemekte bulundukları güzel amellerin en güzeline göre ecirlerini kendilerine ihsan edecektir.

[Nitekim Ahkâf, 46/16 âyetinde meâlen: "İşte bunlar, cennet ehli içinde o seçkin kişilerdir ki kendilerinden, yaptıkları amellerin en güzelini kabul edeceğiz ve günahlarından geçeceğiz" buyrulmuştur.]

36. Allah kuluna yetmez mi? Durmuşlar da seni O'ndan beridekilerle korkutuyorlar. Her kimi ki Allah şaşırtır, artık ona hidayet edecek yoktur.

[Katade şöyle der: Rasûlullah (s.a.v.), Halid b. Velid'i, müşriklerin Uzza putunu diktikleri vadiye gönderdi. Puta hizmet etmekle görevli kişi Halid'i görünce: "Ey Halid! Ben seni Uzza'ya karşı gelmekten sakındırırım. Zira bunun öyle bir hışmı vardır ki hiçbir şey onun karşısında duramaz" dedi. Halid onu dinlemeyerek ilerledi ve Uzza'yı çekip yere yıkarak elindeki balta ile burnunu dağıttı. İşte müşrikler, Rasûlullah'ı ve müslümanları, tapmış oldukları putlarla bu şekilde korkutmağa çalışıyorlardı. Âyet, bu hususu beyan etmektedir.]

37. Her kime de Allah hidayet verirse, onu da şaşırtacak yoktur. Allah, intikam sahibi bir aziz değil mi?

[Allah, kimin mutlu olmasını ister de onu doğru yola iletirse ve doğru yola erenlerin yoluna girmeğe onu muvaffak ederse hiç kimse onu saptıramaz. Yüce Allah koruyucudur, O'nun kapısına sığınana zulüm edilemez. Dostlarının intikamını düşmanlarından almağa gücü yeter. Çünkü O, galiptir, mağlup edilemez.]

38. Andolsun ki sorsan onlara: "O gökleri ve yeri kim yarattı?" Elbette şüphesiz "Allah" diyecekler. De ki: "O halde gördünüz a o Allah'tan başka çağırdıklarınızı. Eğer Allah bana bir keder murat ederse onlar O'nun kederini açabilirler mi? Yahut bana bir rahmet murat ederse onlar O'nun rahmetini tutabilirler mi? De ki: "Bana Allah yeter. Hep O'na dayanır dayananlar."

[Tevekkül, yani Allah'a güvenip dayanma, elden gelen her şey yapıldıktan sonra işin sonunu Allah'a bırakmak suretiyle olur. Nitekim Efendimiz (a.s): "Devemi bağlayıp da mı tevekkül edeyim, yoksa salıverip de mi tevekkül edeyim?" diyen bir adama: "Bağla da tevekkül et, demiştir. Bkz. Tirmizi, Kıyâme 60.

Her şeye gücü yeten, her şeyi bir hikmet ve hükümle yaratan, engin merhamet sahibi Allah'ın varlığını bilme hususunda insanların çoğu fikir birliği etmiş olup aralarında ihtilaf yoktur. Aklın fıtratı, bu bilginin doğruluğuna şahittir. Çünkü göklerde ve yerdeki enteresan durumları, bitkilerin ve özellikle canlıların olağanüstü hallerini, insan bedenini ve onda bulunan hayret verici faaliyetleri düşünüp inceleyen insan, böyle bir ilahın varlığının gerekli olduğunu anlar.]

39. De ki: "Ey kavmim! Haliniz üzere çalışın. Her halde ben çalışıyorum. Artık ileride bileceksiniz:

[Yani, ey kavmim! Siz düşmanlık ve hainliğinize devam ve onun gereğiyle amel edin. Ben de üzerime aldığım peygamberlik ve irşat görevini yapıyorum. Halimiz böyle olunca siz, yakında göreceksiniz:]

40. Kimmiş o kendine rezil edici bir azap gelecek ve üzerine devamlı, yerli bir azap inecek olan?

[Kesilmeyen sürekli azap yani cehennem azabı bana mı inecek, yoksa size mi inecek göreceksiniz. Bundan maksat, tehdit ve korkutmadır.

Ebussuud şöyle der: "Bu âyette şiddetli bir tehdit ve Rasûlullah'ın (s.a.v) sürekli olarak Allah'ın yardım ve desteğiyle kuvvetlendiğine işaret vardır. Düşmanların rezil olacağının bildirilmesinde, Hz. Peygamberin galip geleceğine bir delil vardır. Nitekim yüce Allah Bedir Günü'nde düşmanlarını cezalandırmış ve rezil etmiştir."]

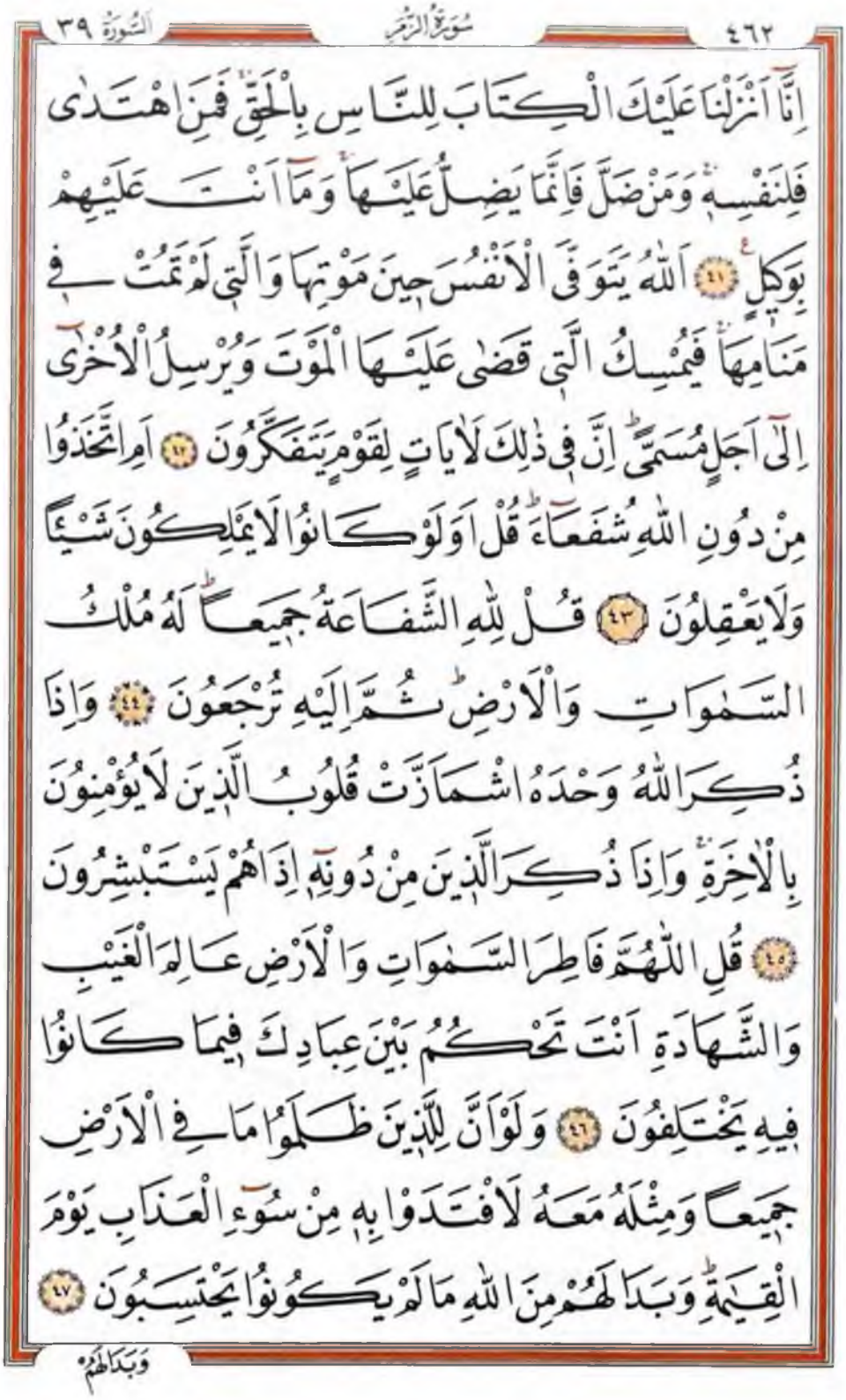

إِنَّآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ لِلنَّاسِ بِٱلْحَقِّ ۖ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ
فَلِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم
بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾ ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَٱلَّتِى لَمْ تَمُتْ فِى
مَنَامِهَا ۖ فَيُمْسِكُ ٱلَّتِى قَضَىٰ عَلَيْهَا ٱلْمَوْتَ وَيُرْسِلُ ٱلْأُخْرَىٰٓ
إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ أَمِ ٱتَّخَذُوا۟
مِن دُونِ ٱللَّهِ شُفَعَآءَ ۚ قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا۟ لَا يَمْلِكُونَ شَيْـًٔا
وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعًا ۖ لَّهُۥ مُلْكُ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾ وَإِذَا
ذُكِرَ ٱللَّهُ وَحْدَهُ ٱشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَإِذَا ذُكِرَ ٱلَّذِينَ مِن دُونِهِۦٓ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ
﴿٤٥﴾ قُلِ ٱللَّهُمَّ فَاطِرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ عَٰلِمَ ٱلْغَيْبِ
وَٱلشَّهَٰدَةِ أَنتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِى مَا كَانُوا۟
فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مَا فِى ٱلْأَرْضِ
جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفْتَدَوْا۟ بِهِۦ مِن سُوٓءِ ٱلْعَذَابِ يَوْمَ
ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا۟ يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾

وَبَدَا لَهُمْ

41. Biz, insanlar için senin üzerine hak ile kitap indirdik. O halde kim yola gelirse kendi lehinedir. Her kim de saparsa sırf kendi aleyhine olarak sapar. Sen onların üzerine asla bir vekil değilsin.

[Savi şöyle der: Bu âyette Hz. Peygamber teselli edilmektedir. Yani onların doğru yola gelmeleri senin elinde değildir ki, onları buna zorlayasın. O, ancak bizim elimizdedir. Dilersek kendilerini doğru yola iletir, dilersek içinde bulundukları sapıklıkta bırakırız.]

42. Allah alır o canları öldükleri zaman, ölmeyenleri de uyuduklarında. Ölüm hükmü verdiklerini alıkor da diğerlerini bir belirlenmiş ecele kadar salıverir. Şüphesiz ki bunda düşünecek bir kavim için âyetler var.

(İbn Abbas der ki: "Âdemoğlunda bir nefis, bir ruh vardır. Aralarındaki fark, güneş ile güneşin ışını

gibidir. Nefis kendisiyle akıl ve temyiz yapılan, ruh da teneffüs ve hareket yapılandır. Ölümde ikisi de alınır, uykuda yalnız nefis alınır.")

[Bir başka rivayette İbn Abbas şöyle der: "Dirilerin ve ölülerin ruhları uykuda karşılaşır, Allah'ın dilediği kadar tanışıp görüşürler. Sonra hepsi de bedenlerine dönmek istediğinde Allah, ölülerin ruhlarını yanında tutar, dirilerin ruhlarını bedenlerine gönderir."

Allah, öldüreceği ruhları, ölümü anında bedenlerinden alır ve onları tutup bir daha bedenlere geri göndermez. Uykuda aldığı ruhu ise, uyanınca bedene geri gönderir. Bu, eceli gelinceye kadar bu şekilde devam eder. İnsan nefsi, ruhani, parlak bir cevherdir. Bedenle birleşince, ışığı bütün uzuvlara yayılır. Bu, hayattır. Ölüm anında bu cevherin, bedenin içi ve dışıyla ilişiği kesilir, bu da ölüm halidir. Uyku halinde ise, bazı yönleriyle bedenin dışından ışığı kesilir, içinden kesilmez. Bundan anlaşılıyor ki ölüm ile uyku, aynı cins şeylerdir. Ancak ölümde ruhun bedenle ilişiği tam olarak, uykuda ise bazı yönleriyle eksik olarak kesilir.]

(Meselenin asıl düşünülecek çözüm noktası; bu canları almak, bu tutmak ve salıvermekten yüce Allah'ın mutlak tasarruf kudretini anlayarak bu tutuşun, bu hapsedip bırakmayışın, onları kaçırmayıp öldükten sonra tekrar diriltmek için bir hapis ve tutuklama olduğu sonucunu çıkarmak ve öldükten sonra dirilme ile Allah'a kavuşmanın dehşetini, O'nun celal ve cemalini düşünebilmektedir.

En'âm, 6/60 âyetine ve açıklamasına da bakınız.)

43. Yoksa Allah'ın berisinden şefaatçiler mi edindiler? De ki: "Onlar, hiçbir şeye güç yetiremezler ve akıl erdiremezlerse de mi?"

(Bütün uyarı ve korkutmalara karşı müşriklerin tek sarıldıkları tutamak, şefaat davası olduğu için buyruluyor ki: Yoksa o müşrikler Allah'ın dışında şefaatçiler mi buldular? Allah'a karşı yalan söyleyen, "biz onlara ancak bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" diyen, Allah çocuk edindi diyen o müşriklere de ki: "Onların ellerinden hiçbir şey gelmez ve akılları da yok ise de mi, onlardan şefaat bekliyorsunuz?")

44. De ki: "Tamamen Allah'ındır o şefaat, O'nundur mülkü göklerin ve yerin. Sonra hep döndürülüp O'na götürüleceksiniz."

(Her şeyin maliki Allah olduğu gibi, şefaatin maliki de O'dur. O'nun izni olmaksızın huzurunda kimse şefaat edemez. Şefaat etme izni verilmiş olanlar da hep O'nun rızasını düşünerek şefaat edebilirler.)

45. Böyle iken Allah bir olarak anıldığı vakit âhirete inanmayanların yürekleri burkulur da O'ndan berikiler anıldığı vakit derhal yüzleri güler.

[Razi şöyle der: Yani, ey Muhammed! Sen, bir olan Allah'ı anıp da "Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, O'nun ortağı da yoktur" dediğinde yüzlerinde ve kalplerinde nefret alâmetleri, putları andığında da sevinç ve neşe alâmetleri görünür. Bu, cahillik ve aptallığa delalet eder. Çünkü Allah'ı anmak mutluluk ve iyiliklerin başıdır, cansız putları anmak ise cahillik ve aptallıkların en büyüğüdür. Onların bu davranışları, kara cahilliğin ve koyu aptallığın en güçlü delillerindendir.]

46. De ki: "Ey gökleri ve yeri yaratan, gaybı ve şehadeti bilen Allah'ım! Kullarının arasında o ihtilaf edip durdukları şeyler hakkında sen hüküm vereceksin."

47. Eğer bütün yerdekiler, bir misli de beraber o zulmedenlerin olsa, Kıyamet günü azabın fenalığından kurtulmak için onu mutlak feda ederlerdi. Hiç hesap etmedikleri nesneler, Allah'tan onlara görünmüştür.

[Yani dünyada iken hiç hesap etmedikleri, başlarına geleceklerini hiç düşünmedikleri çeşit çeşit azaplar, karşılarına çıkacaktır.]

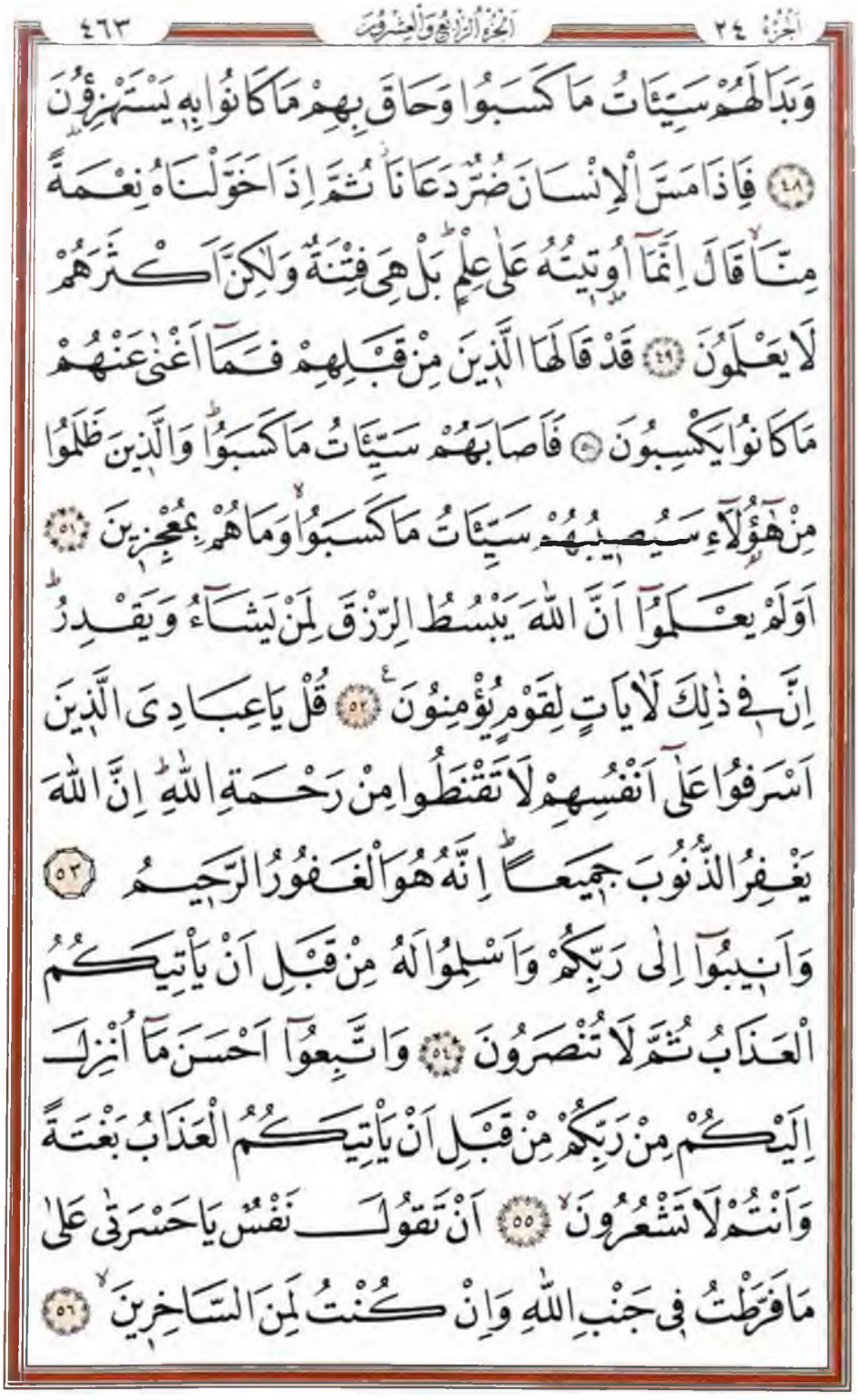
وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ
﴿٤٨﴾ فَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً
مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ ۚ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم
مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا ۚ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا
مِنْ هَٰؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا ۚ وَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾
أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ
أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ
يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾
وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ
الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ
إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً
وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَىٰ عَلَىٰ
مَا فَرَّطتُ فِي جَنبِ اللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ﴿٥٦﴾

48. Öyle ki, yaptıkları amellerin fenalıkları karşılarına çıkmış ve alay edip durdukları şeyler kendilerini sarmıştır.

[Kötü amelleri ya da bu amellerin yazıldığı defter kendilerine gösterildiği zaman, dünyada iken ne kazanmış olduklarını anlayacaklar ve o alay ettikleri şeyin kendilerini sardığını göreceklerdir. Onlar kitapla ve onda beyan olunan hükümlerle, müslümanlarla, öldükten sonra dirilmekle, azapla ve benzeri şeylerle alay edip duruyorlardı. Azabı görünce bunları tasdik ederler ama artık faydası olmaz.]

49. Fakat insana bir sıkıntı dokunuverince bize yalvarır. Sonra kendisine tarafımızdan bir nimet verdiğimiz zaman da: "O, bana bir bilgi üzerine verildi" der. Belki o bir fitnedir ve fakat onların çoğu bilmezler.

[Yani nankör insanın hali hep böyle çelişkilidir. Zira gerek kendi bedenine, gerek malına ve çoluk çocuğuna bir zarar gelirse onun kalkması için dua

eder, bize yalvarır. Çünkü o zararı bizden başka kimsenin gideremeyeceğini bilir. Ama biz o zararı kaldırıp yerine nimet verdiğimiz zaman da bizi unutur, "o zaten benim hakkımdı, onu ben kazandım" der. Şükretmesi gerekirken şükrü terkeder. Böylece imtihanı kaybeder ve o nimet onun hakkında bir fitne vesilesi olmuş olur. Ama çoğu insan bunun farkına varmaz.]

50. Onu bunlardan evvelkiler de söyledi. Fakat o kazandıkları kendilerini kurtarmadı.

["O, bana bir bilgi üzerine verildi" sözünü daha önce söyleyen, Kârun idi. Kasas, 28/78 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

51. Sonunda kazandıklarının fenalıkları başlarına geçti. Şunlardan o zulmedenlerin de kazandıklarının fenalıkları başlarına geçecektir, onlar da atlatacak değillerdir.

[Bunlardan öncekiler, işledikleri kötü amellerin cezasını çektiler. Bu müşriklerden, yani Kureyş kafirlerinden zulmedenler var ya, ötekilerin çektiği gibi bunlar da çirkin amellerinin cezasını çekeceklerdir.

Beyzavi der ki: "Evet bunlar, o cezayı çektiler. Zira yedi sene kıtlık içinde kaldılar, sonunda laşe yediler ve önde gelenleri Bedir'de öldürüldü."]

52. Hala bilmediler mi ki, Allah rızkı dilediğine açar, kısar da? Şüphesiz ki bunda, iman edecek bir kavim için âyetler var.

[Yüce Allah'ın, "bunda iman edecek bir kavim için âyetler var" demesinin sebebi, âyetleri düşünen ve onlardan yararlananların müminler olmasıdır. Müminler, rızkın bolluğunun bazen yavaş yavaş helake götürmek için olduğunu, daraltılmasının da bazen yüceltmek için olduğunu bilirler.]

53. De ki: "Ey nefisleri aleyhine israf etmiş kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah, bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, öyle bağışlayıcı, öyle merhamet edicidir."

(İsraf: Mal harcamakta meşhur ise de insanın, yaptığı her hangi bir fiilde haddini aşmaktır. Burada suç manası da kapsam içine alınarak şöyle denilmiştir: "Ey, masiyette aşırı giderek kendi nefislerine suç işlemiş olan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin."

Bu âyetin Kur'ân'da en ümit verici âyet olduğu söylenir. Bununla beraber dikkat edilmek gerekir ki bu ümit, günaha teşvik için değil, en günahkar kimseleri bile bir an evvel tevbe etmeğe ve Allah'a yönelmeğe teşvik için olduğu ikinci ve üçüncü âyetten açıkça anlaşılmaktadır.

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre Mekkeliler: "Muhammed iddia ediyor ki putlara tapan, Allah ile beraber başka bir ilaha dua eden ve Allah'ın muhterem kıldığı nefsi öldüren kimseler bağışlanmaz. O halde biz nasıl hicret eder ve müslüman oluruz? İlahlara tapmış, adam öldürmüş ve Allah'a ortak koşmuşuz?" demişler ve bunun üzerine yüce Allah, bu âyeti indirmiştir.)

54. Onun için, ümidi kesmeyin de başınıza azap gelmeden evvel tevbe ile Rabbinize sığının ve O'na halis müslümanlık yapın, sonra kurtulamazsınız.

[Ey insanlar! Şirki bırakıp imana dönünüz. Yüce Allah'ı samimi bir şekilde birleyiniz. Eğer Allah'ın azabı başınıza gelmeden evvel bunu yapmazsanız, o azabın başınıza gelmesi engellenemez.

Aslında tevbe ile bu âyette yer alan inâbe (dönme) arasında fark vardır. Tevbe eden, cezadan korktuğu için Allah'a döner. İnâbe eden ise, O'ndan haya ettiği, utandığı ve O'na iştiyak duyduğu için döner.]

55. Haberiniz olmayarak ansızın başınıza azap gelmeden evvel halis müslüman olun da Rabbinizden size indirilenin en güzelini takip ve tatbik edin.

[Yüce Allah en son Kur'ân'ı indirerek ona uyulmasını emretmiştir. O, indirilen kitapların en güzelidir.]

56. Bir nefis: "Eyvah! Allah yanında yaptığım eksikliklerden dolayı hasretime bak! Doğrusu ben, eğlenenlerden idim" demeden önce...

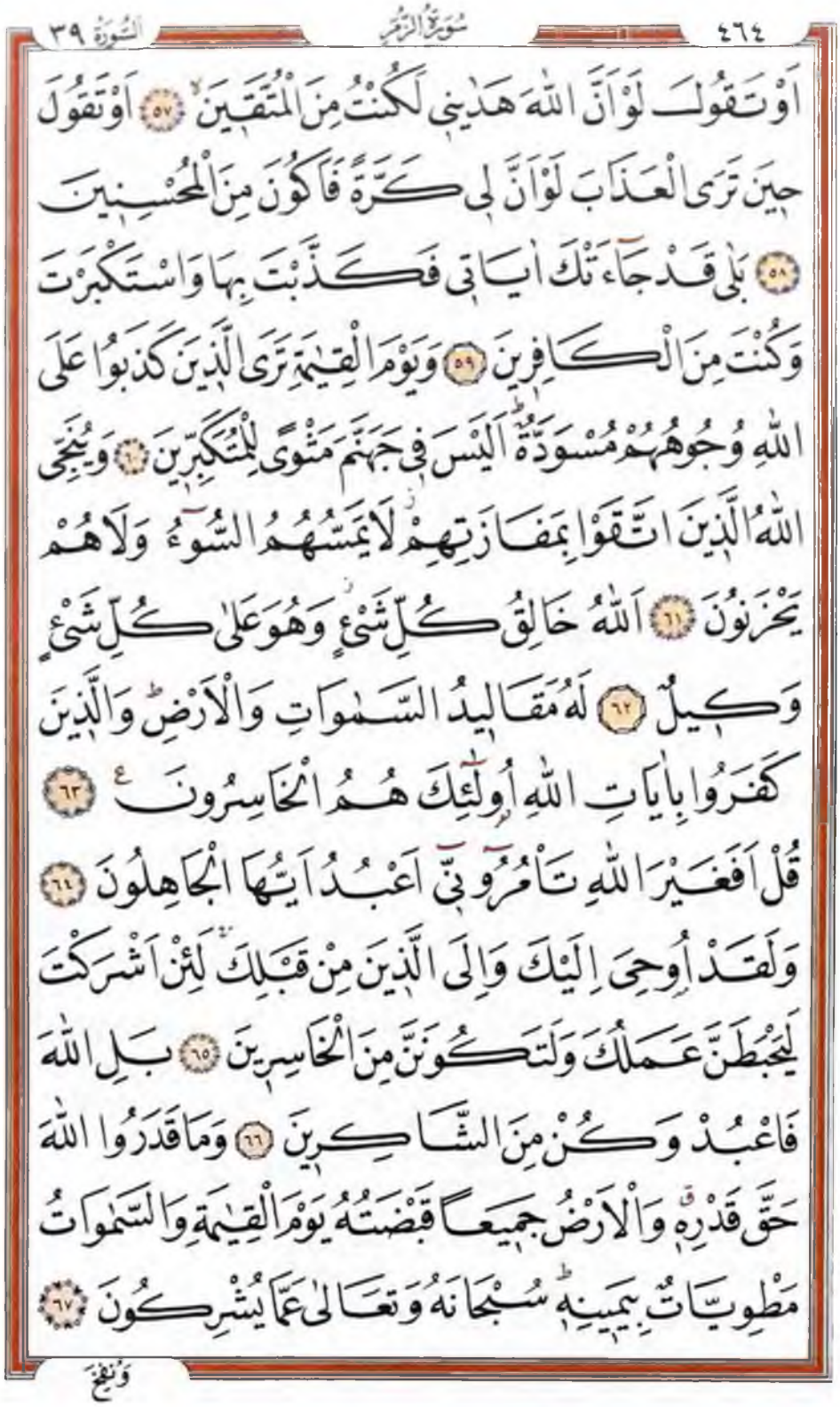
أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَىٰنِي لَكُنتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ
حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ
﴿٥٨﴾ بَلَىٰ قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ
وَكُنتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى
اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ ۚ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّي
اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَّهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾
قُلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَأْمُرُونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾
وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ
لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللَّهَ
فَاعْبُدْ وَكُن مِّنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ
حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ
مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾
وَنُفِخَ

57. Yahut: "Allah bana yolunu gösterse idi her halde ben takva sahibi kişilerden olurdum" demeden önce..

[Haberde söyle gelmiştir: Cehenneme girip de iyi amel ettiği takdirde kendisine verilecek olan cennetteki makamını görünce: "Allah bana hidayet verseydi elbette takvalı kişilerden olurdum" demeyecek kimse yoktur. İşte bu, o kimse için bir hasret ve iç yakıcı bir durum olur.]

58. Ve yahut azabı gördüğü gün: "Bana bir geri dönmek olsa idi de ihsan sahibi kişilerden olsa idim" demeden önce...

(Rabbinizden size indirilenin en güzelini takip ve tatbik edin.)

59. Hayır, sana âyetlerim geldi de sen onlara yalan dedin, kibirlenmek istedin ve kafirlerden oldun.

[Bu âyet, "Allah bana yolunu gösterse idi.."

sözünün cevabıdır. Yani, "evet peygamber göndermek ve kitap indirmek suretiyle Allah'tan sana hidayet gelmişti de sen o âyetleri yalanlamış, böbürlenip iman etmemiş ve inkarcılardan olmuştun."

Savi şöyle der: "Kafir önce pişmanlık duyar, sonra geçersiz deliller getirir, sonra da dünyaya dönmek ister." Oysa dünyaya geri gönderilse mutlaka tekrar sapıklığa döner. Nitekim En'âm, 6/28 âyetinde meâlen: "Hayır, daha önce gizleyip durdukları karşılarına çıktı da ondan. Yoksa geri çevrilselerdi mutlak o nehyedildikleri fenalığa yine döneceklerdi, şüphesiz yine o yalancılar" buyrulmuştur.]

60. Hem o kıyamet günü görürsün ki, Allah'a karşı yalan söyleyenlerin yüzleri kararmıştır. Cehennemde değil mi yeri o kibirlenenlerin?

61. Korunan takva sahiplerini ise Allah, muratlarınca kurtuluşa çıkarır, onlara fenalık dokunmaz ve onlar değildir mahzun olacak olanlar.

[Yani yüce Allah, takva sahiplerini gayelerine erecekleri bir yere, ki bu yer cennettir, girmeleri sebebiyle esenliğe kavuşturacaktır.

İbn Abbas, bu âyetteki "mefaze" kelimesini "iyi ameller" şeklinde yorumlamıştır. Yani Allah onları iyi amelleri sebebiyle kurtaracaktır.]

62. Allah, her şeyin yaratıcısıdır, her şey üzerine vekil de O.

(Bu, bu sûrenin 41. âyetindeki "sen onların üzerine asla bir vekil değilsin" hitabına karşılıktır. Yani onların üzerinde tasarrufta bulunmak kendisine ait olan, yahut görüp gözetecek, maslahat veya sorumluluklarını uygulayacak olan ancak O'dur.)

63. Bütün göklerin ve yerin kilitleri O'nundur. Allah'ın âyetlerini inkar edenler, işte onlar kendilerine yazık edenlerdir.

(Mekalid, kilitler veya anahtarlar demektir. Burada bundan maksat, yer ve gök hazineleri ve onlarda dilediği gibi tasarruf etmektir.)

64. De ki: "Böyle iken, şimdi o Allah'tan başkasına mı kulluk etmemi emrediyorsunuz bana? Ey cahiller!"

[Bu ifade, onların Rasûlullah'a (s.a.v), Allah'tan başkasına kulluk etmesini emrettiklerini gösteriyor. Nitekim zeka yoksunu o zavallılar Efendimize: "Sen bizim ilahlarımızı tanı, biz de senin ilahına inanalım" demişlerdi.]

65. Andolsun sana da vahy olundu şu, senden evvelkilere de: "Yemin ederim ki eğer şirk koşarsan çalışman bütün boşa gider ve mutlak kendine yazık edenlerden olursun."

[Bu, peygamberleri teşvik etmek, kafirleri ümitsizliğe düşürmek ve Allah'a ortak koşmanın son derece adi ve çirkin bir şey olduğunu göstermek için varsayım üslubuyla söylenmiştir. Şöyle ki, şirke düşmesi hemen hemen imkansız olan bir kimse bundan nehyedilirse, diğerlerinin durumu nasıl olur?]

66. Hayır, onun için yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol.

67. Onlar Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. Halbuki bütün yer yüzü Kıyamet günü O'nun bir avucu(ndadır.) Gökler de sağ elinde dürülmüştür. Çok uzak ve çok yüksektir o Sübhân, onların şirkinden.

(Zemahşeri, Beyzavi, Ebussuud gibi belagatta seçkin olan tefsirciler diyorlar ki: "Bu âyet, yüce Allah'ın gayet büyük olduğuna, kudretinin tam olduğuna ve zihinlerin hayret ettiği büyük fiiller O'nun kudretine nispet edilince çok küçük ve değersiz kalacağına bir dikkat çekmek ve âlemi yıkıvermek O'na göre pek kolay bir şey olduğunu temsil etmek ve hayalde canlandırmak yoluyla söylenmiş bir ifadedir.")

[Hadiste şöyle buyrulur: Kıyamet günü yüce Allah, yeryüzünü avucuna alır, göğü de sağ eliyle dürer. Sonra da: "Melik benim! Nerede yerin melikleri?" der. Müslim; Münafıkun 23; Buhârî, Tefsiru sûre 39/2.

Bu âyet ve hadisten maksat, yüce Allah'ın gücünü ve kudretini gözlerimizin önünde canlandırmaktır. Sağ el ve avuç tabirleri, güç ve kudreti anlatan sözlerdir. Yoksa yüce Allah, bizim gibi, uzuvlara sahip olmaktan uzak, çok uzaktır.]

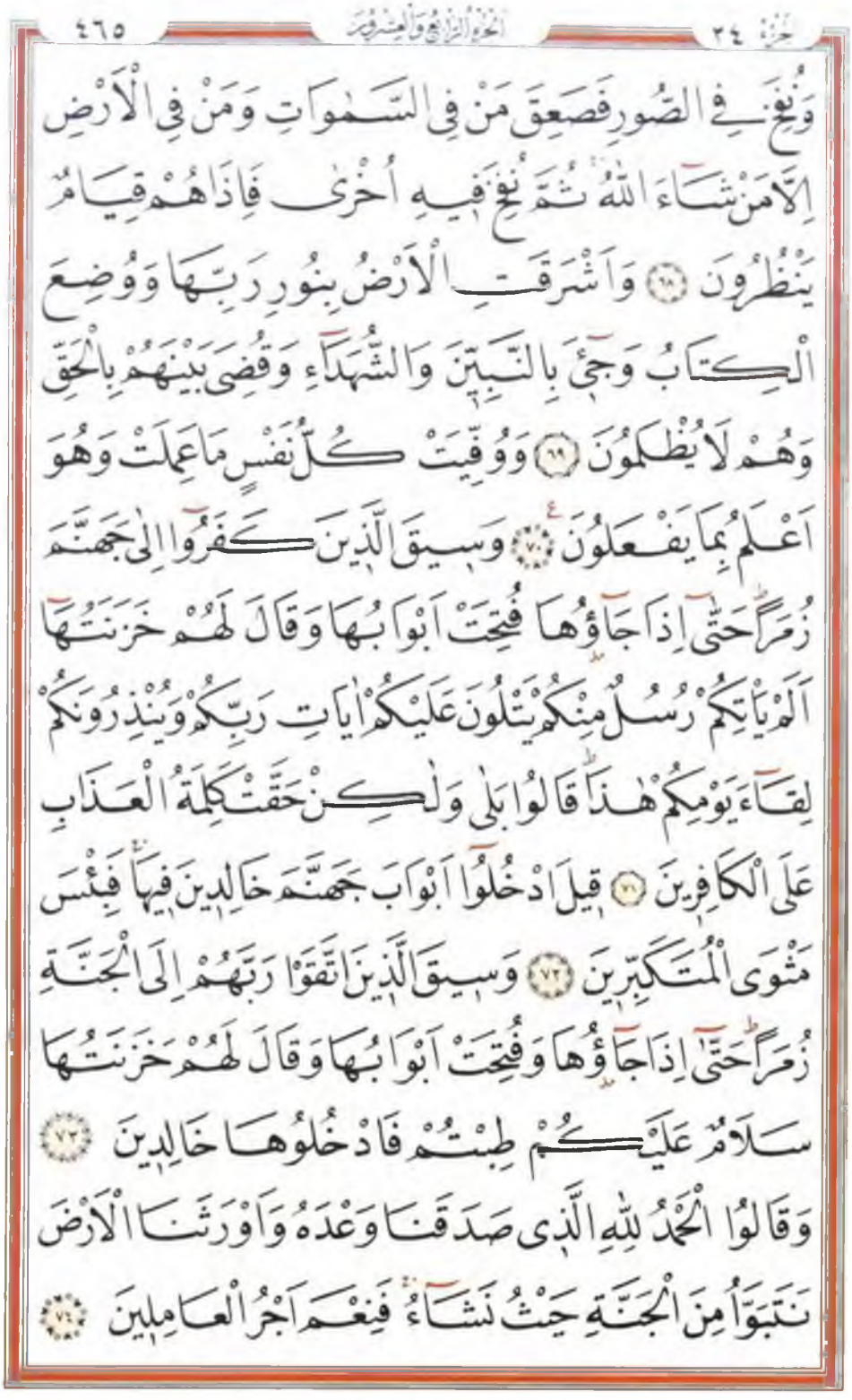
وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ
إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُم قِيَامٌ
يَنظُرُونَ ﴿٦٨﴾ وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ
الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ
أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ
زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا
أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ
لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۚ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ
عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾ قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ فَبِئْسَ
مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ
زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾
وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ
نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ ۖ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾

68. Ve Sur üflenmiştir de Göklerde kim var, Yerde kim varsa çarpılıp yıkılmıştır. Ancak Allah'ın dilediği hariç. Sonra ona bir daha üflenmiştir, bu kez de hep onlar kalkmışlar bakıyorlardır.

(Sur'a kaç defa üfürüleceği hakkında bilgi, "hele sur üfürüleceği, üfürülüp de bütün göklerdeki kimseler, yerdeki kimseler, Allah'ın dilediği hariç olmak üzere korku ile ürperdiği gün..." mealindeki Neml, 27/87 âyetinde geçmişti. Görülüyor ki bu âyette iki üfürme beyan ediliyor. Birincisi yıkan üfürme (nefh-i saik) dir ki bu, ilk veya orta üfürmedir. İkincisi kaldıran üfürmedir ki (nefh-i kıyam) dır ki bu da ikinci veya üçüncü üfürmedir. Ve Kıyamet kelimesi bu ikincide kalkmak (Kıyam) manasından olmakla beraber birinciyi de başlangıcı olmak üzere kapsar. Onun için kıyametin kopması en büyük yıkımı ifade eder.)

69. Ve yer, Rabbinin nuruyla parlamıştır. Kitap konmuş, peygamberler ve şahit-

ler getirilmiş ve aralarında hak ile hüküm verilmektedir. Hem hiç zulmedilmezler.

(Bu parlayacak olan yer, "o gün bu yer yerine, başka yer getirilir" meâlindeki İbrahim, 14/48 âyeti manasınca değişik olan Mahşer yeridir. Hadiste şöyle buyrulur: "İnsanlar, halis elenmiş un çöreği gibi beyaz bir yer üzerinde haşr olunacaktır ki, üzerinde kimsenin bayrağı yok." Buhârî, Rikak 44; Müslim, Münâfikûn 28. Ve bu yer, Allah'ın nuruyla parlayacaktır.

İbn Abbas der ki: "Burada nur, güneş ve ayın nuru değil, başka bir nurdur ki, yüce Allah yaratacak da onunla yeri aydınlatacaktır." Bu, eşsiz güzellikte bir aydınlatmadır. Elektrik ile bir misalini tasavvur edebileceğimiz bir nur ki, onunla büyük mahkemenin kurulacağı Mahşer yeri aydınlatılacaktır. Orada amel defterleri ortaya konacak ve peygamberlerle şahitler getirilecektir. "O gün ki, Allah bütün peygamberleri toplayacak da "size ne cevap verildi?" diyecek" "Mâide, 5/109", "Bakalım nasıl olacak: her ümmetten bir şahit getirdiğimiz, seni de onların üzerine şahit getirdiğimiz vakit?" "Nisâ, 4/41" ve "Günün birinde her sınıf insanları imamlarıyla çağıracağız" "İsrâ, 17/71" manaları ortaya çıkmış olacaktır.)

70. Ve her nefse, ne amel yaptı ise karşılığı tamamen ödenmiştir. Ve her ne yapıyorlarsa O, en iyi şekilde bilmektedir.

[Allah, herkesin ne yaptığını şahitlerden daha iyi bilir. Çünkü O, fiillerin yaratıcısıdır. Kulların fiillerinden hiçbir şey, yüce Allah'tan gizli kalmaz. Allah, şahitleri sadece kulların aleyhine olan delilini pekiştirmek için çağırır.]

71. Ve küfredenler zümre zümre Cehenneme sevk edilmektedir. Nihayet ona vardıklarında kapıları açılır ve bekçileri onlara şöyle der: "Size içinizden, Rabbinizin âyetlerini size okur ve sizi bu günkü buluşmanızdan korkutur Rasuller gelmedi mi?" Onlar: "Evet, derler, geldi." Ve fakat kafirler üzerine "azap kelimesi" hak oldu.

[Bu, aleyhlerine delil getirilmesi nedeniyle onların yapacağı bir itiraftır. "Azap kelimesi"nden maksat, yüce Allah'ın, "Elbette ve elbette bütün cinler ve insanlardan Cehennemi dolduracağım, diye benden kesin söz çıkmıştır" meâlindeki Secde, 32/13 âyetindeki tehdittir. O âyete ve açıklamasına bakınız.]

72. Denilir: Girin cehennemin kapılarına, içinde ebediyyen kalmak üzere. Bak, ne fenadır büyüklük taslayanların yeri!"

[Cehennemin kapılarından maksat, yedi ayrı kısma açılan kapılardır. Hicr, 15/44 âyeti ve açıklamasıyla Nahl, 16/29 âyetine bakınız.]

73. Rablerinden korkup korunmuş olan takva sahipleri de zümre zümre Cennete sevk edilmektedir. Nihayet ona vardıkları ve kapıları açılıp bekçileri onlara: "Selâm sizlere! Ne hoşsunuz! Haydin girin onlara, ebediyyen kalmak üzere" diye selam durdukları...

[Kurtubi şöyle der: Cehenneme gireceklerin sevkedilmesi, onların hor ve zelil olarak oraya atılmalarıdır. Bunlara yapılan işlem sultana karşı ayaklanan suçlulara yapılan işleme benzer. Cennete gideceklerin sevki ise, onların bineklerinin ikram ve hoşnutluk yurduna sevkedilmesidir. Çünkü onlar ancak binekler üzerinde götürülürler. Bunlara yapılan muamele de krallara gelen heyete yapılan muameleye benzer. İki sevk arasında ne kadar da fark var!]

74. Onlar da: "Hamd o Allah'a ki, bize vaadını doğru çıkardı ve bizi yeryüzüne varis kıldı, cennetten istediğimiz yerde makam tutuyoruz" dedikleri vakit.. Bak, artık ne güzeldir mükafatı o amel edenlerin!

[Büyüklerden birisi şöyle der: "İşlenen hiçbir farz, hiçbir nafile, hiçbir hayır işi ve bir haramın terki, mekruhun işlenmemesi yoktur ki, karşılığında cennette, oraya girecek kimsenin erişecek olduğu özel bir nimet olmasın."]

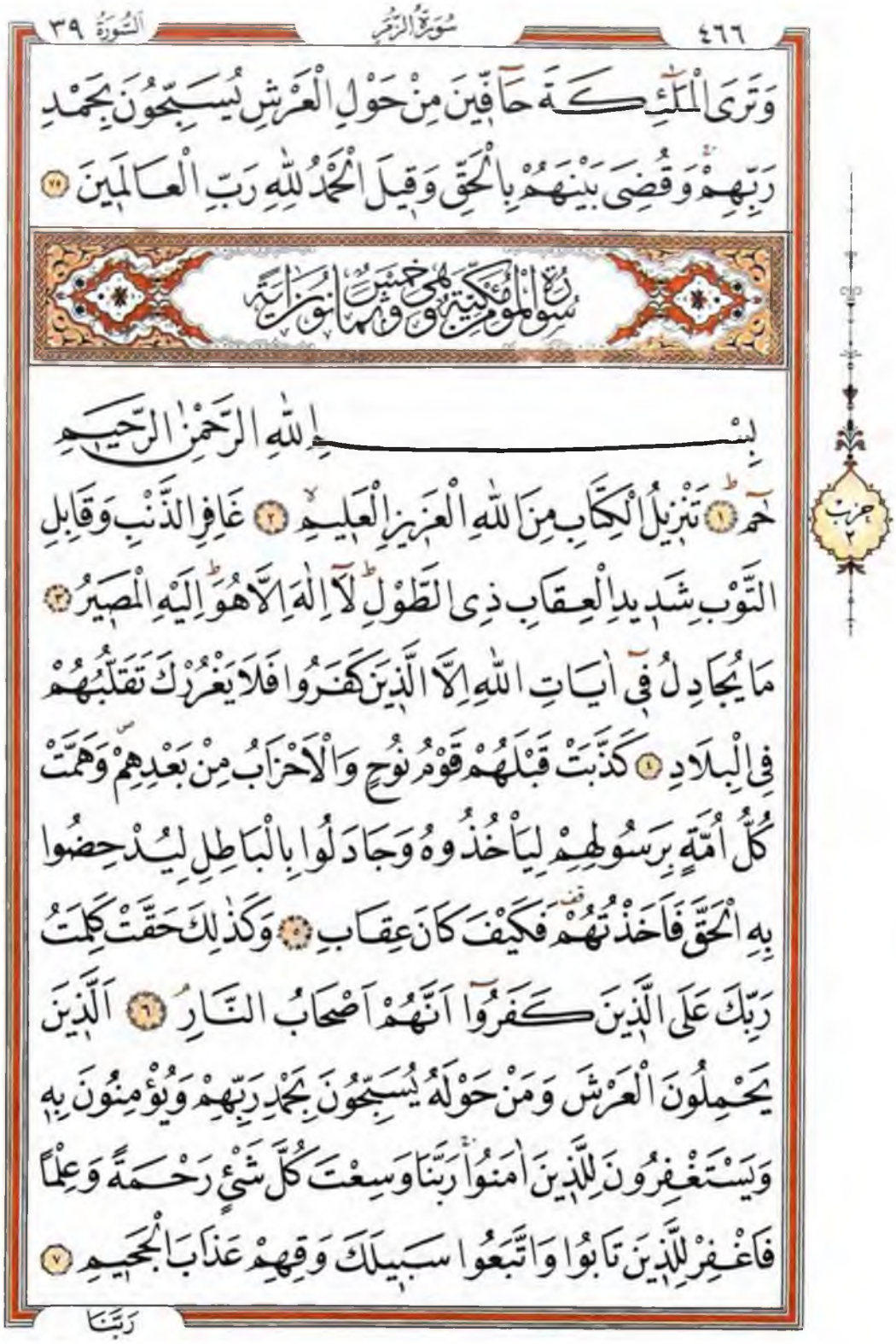

75. Melekleri de görürsün Arş'ı etrafından donatmışlar, Rablerine hamd ile tesbih ediyorlardır. Ve halk arasında hak ile hüküm verilip denilmektedir: "Elhamdülillahi Rabbilâlemin= Hamd olsun âlemlerin Rabbine!"

[Tefsirciler şöyle der: O gün hamd edenler, hem müminler hem kafirlerdir. Müminler, lütfundan dolayı, kafirler ise adaletinden dolayı Allah'a hamd ederler.

İbn Kesir der ki: Bütün kainat, konuşanı ve konuşmayanı hüküm ve adaletinden dolayı Allah'a hamd eder. Bunun içindir ki yüce Allah, bu hamd sözünü kimin söylediğini belirtmeyip mutlak olarak bırakmıştır. Bu ifade, bütün yaratıkların hamd ederek O'na şahitlik ettiğini gösterir.]

40
MÜMİN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 85 âyettir.

Bu mübarek sûreden itibaren Hamim'ler denilen sureler başlamaktadır.

Hamim'lerin fazileti hakkında birçok haber gelmiştir. Bu cümleden olarak İbn Abbas'tan: "Her şeyin bir özü vardır, Kur'ân'ın özü de Hamim'lerdir"; İbn Mesud'dan: "Hamimler Kur'ân'ın süslü ipek kumaşıdır," Enes'ten ve Semüre b. Cündüb'den: "Hamim'ler, cennet bahçelerinden birer bahçedir" diye rivayet edilmiştir. Bir başka rivayette Enes b. Mâlik şöyle diyor: "Rasul-i Ekrem Hazretlerini işittim, şöyle diyordu: Yüce Allah bana seb'i tıval'i (yedi uzun sûreyi) Tevrat yerine verdi. Elif Lam Ra'dan Tâsin'lere kadar İncil yerine verdi. Ta Sin'ler ile Hamim'ler arasını Zebur yerine verdi. Hamim'ler ve Mufassallar (kısa sureler) ile de beni üstün kıldı. Bunları benden evvel hiçbir peygamber okumadı."

Beyhaki, Şuab'da şöyle rivayet ediyor: Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Hamim'ler yedidir. Cehennemin kapıları da yedidir. Hamim'lerden her biri gelir, o kapılardan birine durur da: "Allah'ım! Bana iman edip de beni okuyanı bu kapıdan sokma" der.

Ebu Hüreyre'den şöyle rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki: "Her kim Hamim'den "ve ileyhi'l-masir"e kadar ve Âyetelkürsi'yi sabahleyin okursa akşama kadar onlarla korunmuş olur. Ve akşamleyin okursa sabaha kadar onlarla korunmuş olur." Tirmizi, Fezailu'l-Kur'ân 2; Darimi, Fezailu'l-Kur'ân 14.)

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Hâ, Mîm.

2. Bu kitabın indirilişi o aziz ve her şeyi bilen Allah'tan...

3. ...O günah bağışlayıcı ve tevbe kabul edici, cezalandırması şiddetli, lütuf sahibi Allah'tandır ki O'ndan başka tapılacak yok. Hem O'nadır dönüş.

4. Allah'ın âyetleriyle ancak nankörlük eden kafirler mücadele eder. Şimdi onların beldeler içinde dönüp dolaşmaları seni aldatmasın.

[Onların içinde bulundukları nimet az bir mal ve geçici bir gölgedir. Bu nimetlerin ardından güçlü kuvvetli kişinin yakaladığı gibi onları yakalar, cezalarını veririm.]

5. Onlardan evvel Nûh'un kavmi, arkalarından da Ahzâb yalanlamışlardı. Ve her ümmet, kendi peygamberlerini yakalamak kastında bulundu ve hakkı batılla gidermek için boşuna mücadele ettiler de ben onları tuttum alıverdim. O vakit nasıl oldu cezalandırmam?

(Ahzâb hakkında bilgi için Sâd, 38/11 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

6. Ve işte o nankörlük eden kafirlere Rabbinin kelimesi öyle hak oldu, onlar ateşte yanacaklar.

[Yani onların, köklerini kazıyan bir azapla bu dünyada yok edilmeleri vacip olduğu gibi, bunların da âhirette ateş azabıyla helak edilmeleri vacip oldu. Bunlardan öncekilerin başına gelen, bunların da âhirette başına gelecektir.]

7. Arş'ı taşıyanlar ve onun etrafındakiler Rablerinin hamdiyle tesbih ve O'na iman ederler ve iman etmişler için de şöyle mağfiret dilerler: "Ey Rabbimiz! Rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. Hemen mağfiret buyur onlara, o tevbe edip yoluna uyanlara ve koru onları o cehennem azabından."

(Arş'ı taşıyanlar, büyük meleklerdir. Bkz. Hâkka, 69/17. Kıyamet günü bunların sekiz olduğu açıklanmıştır. Bazı eserlerde bugün dahi sekiz olduğu rivayet edilmiş ise de bazıları, bugün dört olup kıyamet günü diğer dört melek ile desteklenerek sekiz olacaklarını söylemişlerdir ki Muhyiddin-i Arabi de böyle der.

Ve Arş'ın etrafındakiler, Zümer, 39/75 âyetinde "Arş'ı etrafından donatmış olarak..." buyrulduğu üzere, onun etrafını donatan meleklerdir ki bunlar çok, pek çoktur. Sayılarını ancak Allah bilir. Arş'ı taşıyanlarla bunlara Kerubiyyun derler.

Bu, Kerub yani yakınlık manasından türetilmiş bir kelime olup Allah'a en yakın olan melekler, demektir. Onun için bazıları: "Kerubiyyun, yalnız Arş'ı taşıyanlardır" demişlerdir. İbn Sina: "Bunlar, Allah'a yakın melekler ve O'na boyun eğip itaat eden ruhlardır" der.

İşte bütün bunlar, tesbih ve hamd ederek, Rablerine iman etmişler ve müminler için öyle mağfiret dilerler ve dua ederler.)

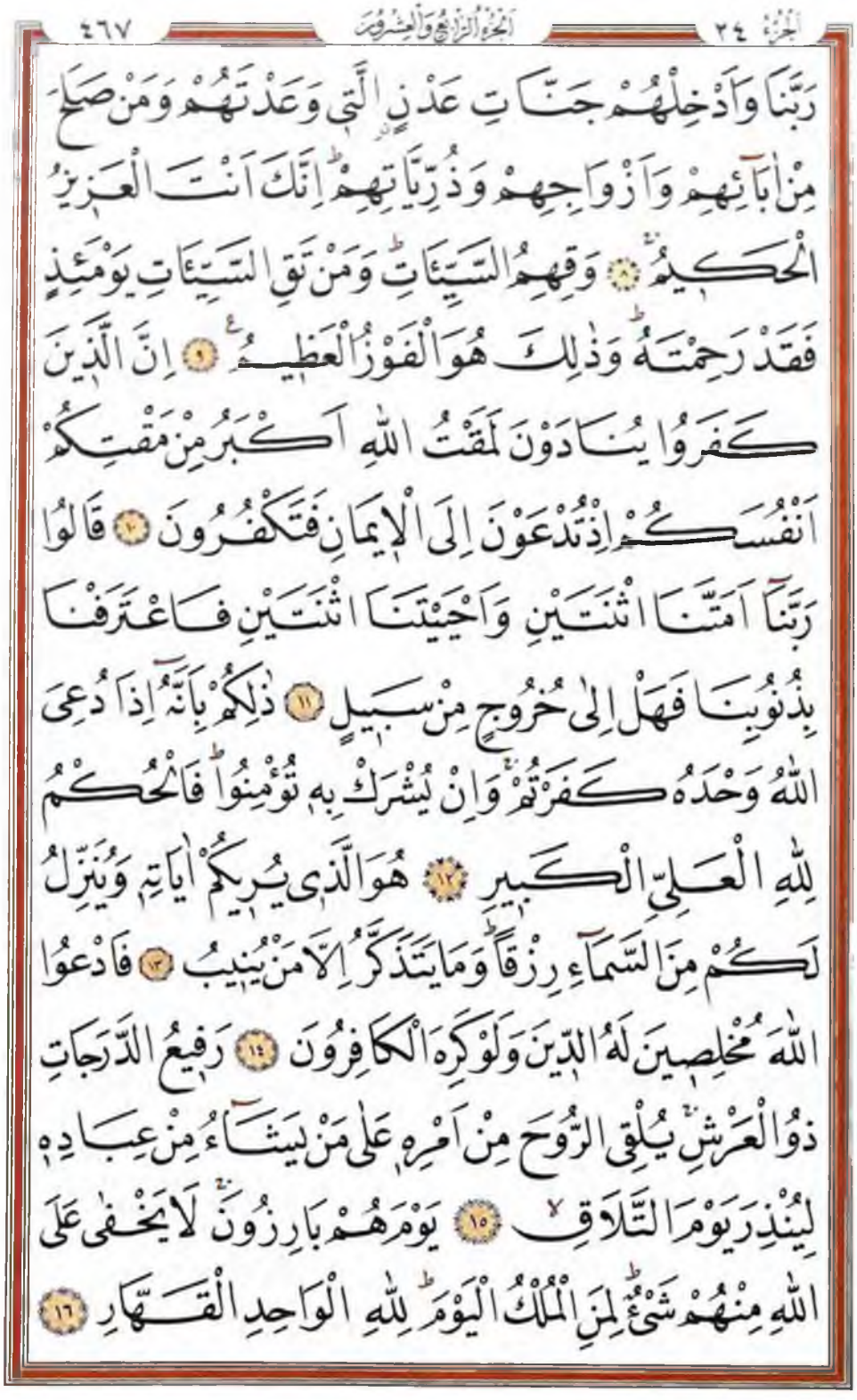
رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنِ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ
مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ ۚ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٨﴾ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ ۚ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ
فَقَدْ رَحِمْتَهُ ۚ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ
أَنْفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾ قَالُوا
رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا
بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ ﴿١١﴾ ذَٰلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ
اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ ۖ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا ۚ فَالْحُكْمُ
لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ﴿١٢﴾ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ
لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا ۚ وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾ فَادْعُوا
اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾ رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ
ذُو الْعَرْشِ ۖ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ ۖ لَا يَخْفَىٰ عَلَى
اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ۗ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾

8. Ey Rabbimiz! Hem koy onları o kendilerine vaat ettiğin Adn cennetlerine, atalarından, zevcelerinden ve zürriyetlerinden salih olanları da. Şüphesiz o aziz, hakimsin sen.

9. Ve onları fenalıklardan koru. Sen, her kimi fenalıklardan korursan o gün muhakkak onu rahmetinle yarlıgamışsındır. İşte asıl büyük kurtuluş da odur.

10. O küfredenlere muhakkak şöyle bağrılacaktır: "Elbette Allah'ın buğzu, sizin nefislerinize buğzunuzdan daha büyük. Zira siz imana davet olunuyordunuz da inkar ediyordunuz."

(Burada, Allah'ın âyetleriyle mücadele eden, cehennem ehli oldukları beyan edilen kafirlerin cehenneme girdikten sonraki halleri anlatılıyor. Yani, Allah tarafından onlara Cehennemde zebaniler şöyle bağıracaklar: "Elbette Allah'ın buğzu, sizin kendi-

nize buğzunuzdan daha büyük."

Kafirler, kendi kendilerine üç sebeple buğzedecekler. Bir kere kıyameti, cennet ve cehennemi gördükleri zaman, bunları inkarda ısrar ettiklerinden dolayı nefislerine kızacaklar. Sonra, başkalarının ardından gidenler, uymuş oldukları başkanlara kızacaklar. Daha sonra cehenneme girdiklerinde İblis kendilerine nutuk atıp: "Benim, sizin üzerinizde bir saltanatım yoktu. Ben sizi davet ettim, siz de beni dinlediniz. Artık beni kınamayın, kendinizi kınayın" dediği zaman da kendilerine buğzedeceklerdir.)

11. Diyecekler ki: "Ey Rabbimiz! Bizi iki öldürdün iki de dirilttin. Şimdi günahlarımızı anladık. Fakat var mı çıkmağa bir yol?"

("Bizi iki öldürdün iki de dirilttin" sözünden, akıl yürütme yoluyla kabir azabının varlığı sonucuna varılmıştır. Deniliyor ki: Birinci öldürme, dünya hayatını bitiren ilk ölüm, ikinci öldürme, kabirdeki ilk canlandırmayı izleyen ikinci ölüm. İkinci canlandırma da kıyamet günü tekrar diriltmedir. Bu durumda dünya hayatı hesaba katılmamıştır. Çünkü dünyada inkar ettiklerini ikrar ile günahlarını itiraf ediyorlar.

Buna karşılık müminler Saffât, 37/58-59 da meâlen: "Nasılmış bak! Biz ölecek değiliz, ilk ölümümüzden başka" demişlerdi. Duhân, 44/56 da da takva sahipleri hakkında: "Orada ilk ölümden başka ölüm tatmazlar" buyrulmaktadır. Bu münasebetle bunlardan birincisinin bedene ait ölüm ve hayat, ikincisinin de ruha ait ölüm ve hayat diye düşünülmesi ve mümin ruhunun, "Ancak Allah'ın dilediklerı hariç." "Zümer, 39/68" istisnasına dahil olarak doğrudan doğruya baki olduğuna işaret olma ihtimali de vardır.)

12. İşte bu size şu yüzdendir ki bir olarak Allah'a çağrıldığında inkar ettiniz. O'na şirk koşulunca ise (buna) hemen iman ediyordunuz. İşte hüküm o ulu, o büyük Allah'ın.

(Yani son derece yücelik ve büyüklük ile nitelenmiş olan, zatında, sıfatında ve fiillerinde "hiçbir şey O'na benzemez" olup mabutluk yalnız kendinin hakkı bulunan Allah'ın. İşte O, size ebedi hayatı hükmetti. O'nun hükmünden kurtuluşa imkan yoktur, müşriklere buğzu büyüktür, şirki bağışlamaz.

Bu şekilde yüce Allah, o kafirlerin durumunu beyan ettikten sonra buyuruyor ki:)

13. O'dur ki size âyetlerini gösteriyor ve sizin için semadan bir rızık indiriyor. Fakat ancak gönül veren anlar.

(Allah O'dur ki size, siz insanlara, ilahlıkta tek ve ulu olduğunu anlatan âyetlerini gösteriyor. Onunla beraber sizin için semadan maddi rızkınıza sebep olan yağmur, manevi rızkınıza sebep olan ilim ve Kur'ân indiriyor. Bununla birlikte o âyetleri herkes anlamaz, ancak gönül veren, düşünen anlar.)

14. O halde siz, dini Allah için halis kılarak hep O'na çağırın, isterse kafirler hoşlanmasınlar.

[Bu âyet vurgu ifade eder. Yani Allah'a kulluk edin ve kalplerinizi sadece O'na has kılın. Hatta bu, kafirlerin hoşuna gitmese, samimiyetiniz onları kızdırsa ve bu yüzden sizi öldürseler de böyle yapın.]

15. O, dereceleri yükselten, Arş'ın sahibi, buluşma gününün dehşetini haber vermek için kullarından dilediğine ruh indiriyor.

(Telaki, yani buluşma günü, kıyamet günüdür. Zira o gün ruhlar ve bedenler, göktekiler ve yerdekiler, ameller ve o amelleri yapanlar, mabutlar ve onlara ibadet edenler buluşacaklar, birbirlerine kavuşacak veya çatışacaklar.)

16. O günün dehşetini (haber vermek için) ki onlar meydana fırlarlar, kendilerinden hiçbir şey Allah'a karşı gizlenmez. "Kimin mülk bugün?" O, tek ve ezici güç sahibi Allah'ın!

(O öyle bir gün ki halk hep ortaya çıkmış, kabirlerden dışarı fırlamışlardır. Nefislerini örten, amellerini gizleyen hiçbir şey kalmamıştır. Zaten ne kendileri, ne amelleri, ne de halleri, hiçbir şey hiçbir zaman Allah'a gizli kalmaz. Ama dünyada gizliyoruz zannedenler, o gün kendileri de bir şey gizlemeğe çalışmazlar, bütün çıplaklıklarıyla Hakkın huzurunda bulunurlar.)

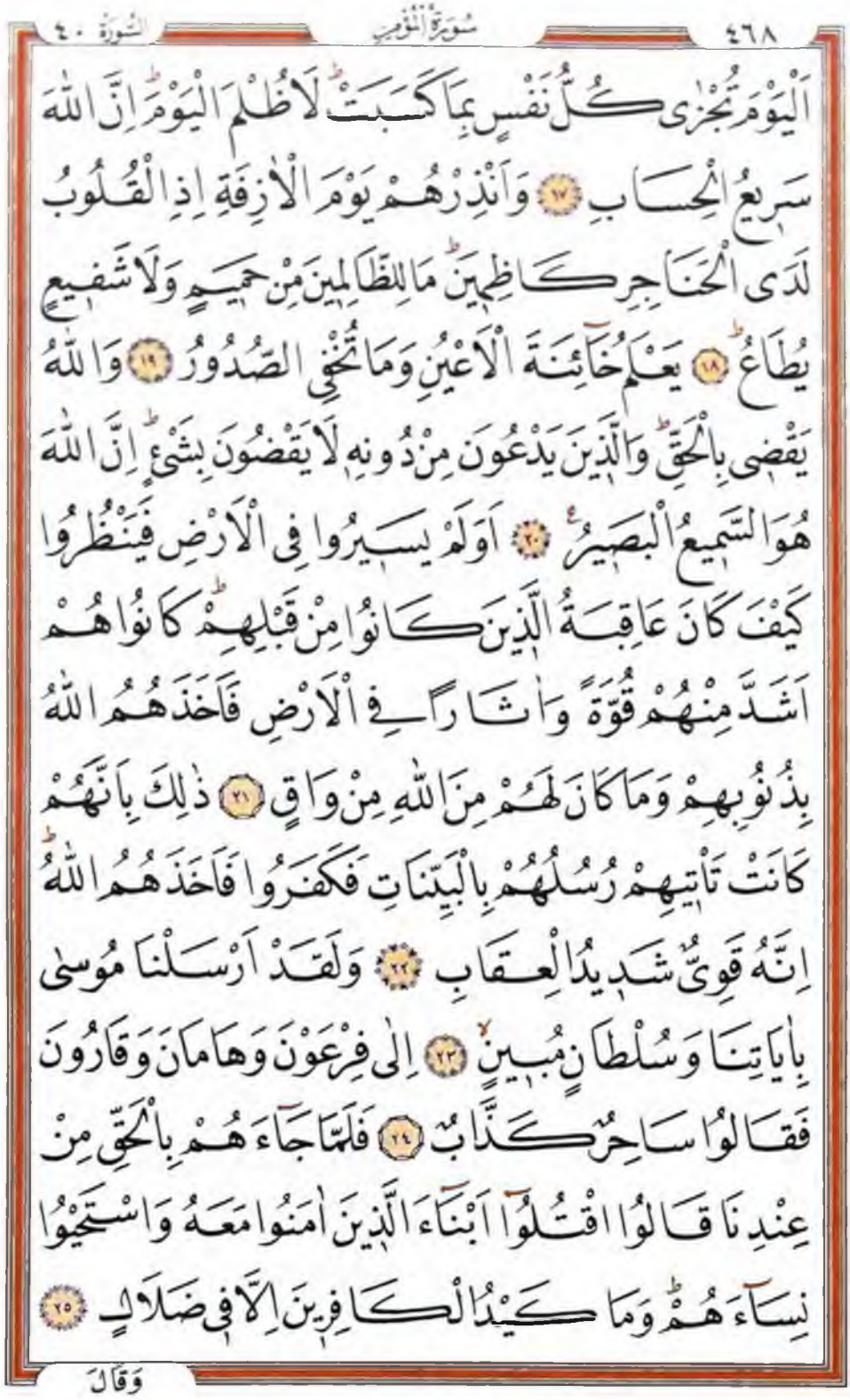
اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ؕ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ
سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾ وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوْبُ
لَدَى الْحَنَاجِرِ كٰظِمِيْنَ ؕ مَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ حَمِيْمٍ وَّلَا شَفِيْعٍ
يُّطَاعُ ؕ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَآئِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُوْرُ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ
يَقْضِيْ بِالْحَقِّ ؕ وَالَّذِيْنَ يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ لَا يَقْضُوْنَ بِشَيْءٍ ؕ اِنَّ اللّٰهَ
هُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ﴿٢٠﴾ اَوَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ كَانُوْا مِنْ قَبْلِهِمْ ؕ كَانُوْا هُمْ
اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَّاٰثَارًا فِي الْاَرْضِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ
بِذُنُوْبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مِنْ وَّاقٍ ﴿٢١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ
كَانَتْ تَّاْتِيْهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَكَفَرُوْا فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ ؕ
اِنَّهٗ قَوِيٌّ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوْسٰى
بِاٰيٰتِنَا وَسُلْطٰنٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٣﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ وَقَارُوْنَ
فَقَالُوْا سٰحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ
عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوْٓا اَبْنَآءَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ وَاسْتَحْيُوْا
نِسَآءَهُمْ ؕ وَمَا كَيْدُ الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ﴿٢٥﴾
وَقَالَ

17. Bu gün, her nefis kazandığı ile cezalanacak, zulüm yok bu gün. Şüphesiz ki Allah'ın hesaba çekmesi hızlıdır.

[Kurtubi der ki: Allah, hesap uzmanlarının yaptığı gibi, hesap için düşünme ihtiyacı duymaz. Çünkü O, her şeyi bilir, hiçbir şey O'nun ilminin dışında kalmaz. Birisini cezalandırırken diğerini cezalandırmayı ertelemez. İnsanları aynı anda nasıl rızıklandırıyorsa, aynı şekilde bir anda hepsini birden hesaba çeker.]

18. Hem haber ver onlara, o yaklaşan felaket gününü. O an ki yürekler gırtlaklara dayanmış yutkunur da yutkunurlar. Zalimler için ne ısınacak bir hısım vardır, ne dinlenecek bir şefaatçi!

(Âzife: Yaklaşmakta olan felaket, ölüm saati, yahut ölümü aratan o Kıyamet saati, yahut hesap görülüp ceza kesilip de Cehenneme girilmek üzere bulunulduğu saat ki, Kıyametin en acı saatidir.)

[O gün onların yürekleri yerlerinden oynar, yükselip gırtlaklarına yapışır. Dışarı çıkmaz ki ölsünler, yerine geri dönmez ki soluk alıp rahatlasınlar. Bu ifadenin hakikat olma ihtimali bulunduğu gibi, korkunun şiddet ve dehşetini göstermek için söylenmiş bir mecaz olma ihtimali de vardır.]

19. Allah, gözlerin hain bakışını da bilir, gönüllerin gizlediğini de.

[İbn Abbas şöyle der: "Hain bakış şudur: Mesela, bir adam bir topluluk içinde bulunur. Yanlarından bir kadın geçerken onlara kendini kadına bakmıyormuş gibi gösterir. Onların dalgın bir anını görünce kadına bakar. Farkına varacaklarından korkarsa bakmaz."]

20. Allah hakkı yerine getirir. Onların O'ndan başka yalvardıkları ise hiçbir şeyi yerine getiremezler. Çünkü Allah'tır hakkıyla işiten, gören.

(Allah, hak ile hükmeder ve hükmünü tamamen uygular, hakkı gerçekleştirir. O kafirlerin Allah'tan başka tapınıp yalvardıkları varlıklar ise, gerek cansız putlar, gerek diğerleri olsun, kendiliklerinden hiçbir şeye kesinlikle hüküm verip tamamıyla yerine getiremez, uygulayamazlar. Çünkü hepsi, Allah'ın hükmü altında ezilmiştir, onun için hiçbir şeyi yerine getiremezler. Zira hakkıyla işiten, gören ancak Allah'tır. İyi işitip görmeyen ise hakkı yerine getiremez, kadı olamaz.)

21. Yeryüzünde bir gezmediler de mi? Baksalar a, kendilerinden evvelkilerin akıbeti nasıl olmuş? Onlar gerek kuvvetçe ve gerek yeryüzünde (bıraktıkları) eserce, kendilerinden daha çetin idiler. Böyle iken Allah onları günahlarıyla tuttu alıverdi de kendilerini Allah'tan bir koruyucu bulunmadı.

[Mekke müşrikleri Şam'a ve Yemen'e yaptıkları ticaret gezilerinde yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden önce Âd, Semûd ve benzeri, peygamberleri yalanlayan geçmiş ümmetlerin akıbetlerinin nasıl olduğunu görsünler! Onların yaşadıkları yurtlar, Kureyş'in ticaret yolu üzerindeydi. Onlar kudretçe ve çeşitli fiilleri yapabilme ve yeryüzünde korunmuş kaleler ve sağlam şehirler gibi, yaptıkları eserler yönünden bunlardan daha üstün idiler. Böyleyken Allah onları inkarları ve yalanlamaları yüzünden helak etti, onları hiç koruyan da bulunmadı.]

22. Bu, şundan idi ki onlara peygamberleri delillerle geliyorlardı da küfrettiler, Allah da tuttu kendilerini alıverdi. Çünkü O'nun kuvveti çok, cezalandırması şiddetlidir.

[Bundan sonraki âyetlerde, Hz. Peygamberi teselli etmek ve Allah'ın zalimleri hep yok ettiğini açıklamak üzere Musa ile Firavun kıssası anlatılmaktadır. Bu arada, azgınlığın karşısında yükselen bir kahramanlık abidesi olarak, Firavun ailesinden olup önceleri imanını gizleyen, daha sonra ortaya çıkıp kavmine nasihatta bulunan mümin şahsın yaptıklarından bahsedilmektedir.]

23. Andolsun Musa'yı âyetlerimizle ve açık bir delil ile gönderdik...

24. ... Firavun'a, Haman'a ve Karun'a da dediler ki: "(Bu,) bir sihirbaz, bir yalancı."

[Onlar Musa hakkında: "O, gösterdiği mucizeler hususunda bir büyücü, o mucizelerin Allah katından olduğu iddiasında da bir yalancıdır" dediler. Oysa Musa'nın gösterdiği mucizeler sihir olmaktan pek uzak olduğu gibi, söylediği sözler de yalandan gayet uzak ve yalanla ilgisi yoktu.

Firavun; Mısır meliklerinden ve ilahlık iddiasında bulunan bir zalim idi. Hâmân; bütün küfür ve zulmünde ona yardımcı ve ortak olan büyük veziri idi. Kârun; İsrailoğulları içinde servetle şöhret bulmuş, servetiyle herkese karşı böbürlenen bir münafık idi.]

25. Bunun üzerine kendilerine tarafımızdan hakkı getiriverince de: "Onunla beraber iman etmiş olanların oğullarını öldürün, kadınlarını diri tutun" dediler. Kafirlerin düzeni de hep sapıklık içindedir.

[Bu, birinciden başka bir öldürmedir. Firavun, Musa'ya karşı çıkmaktan aciz kalınca, insanların ona inanmasını engellemek ve sayıları çoğalıp da kendisine tuzak kurmamaları için tekrar erkek çocukları öldürttü.]

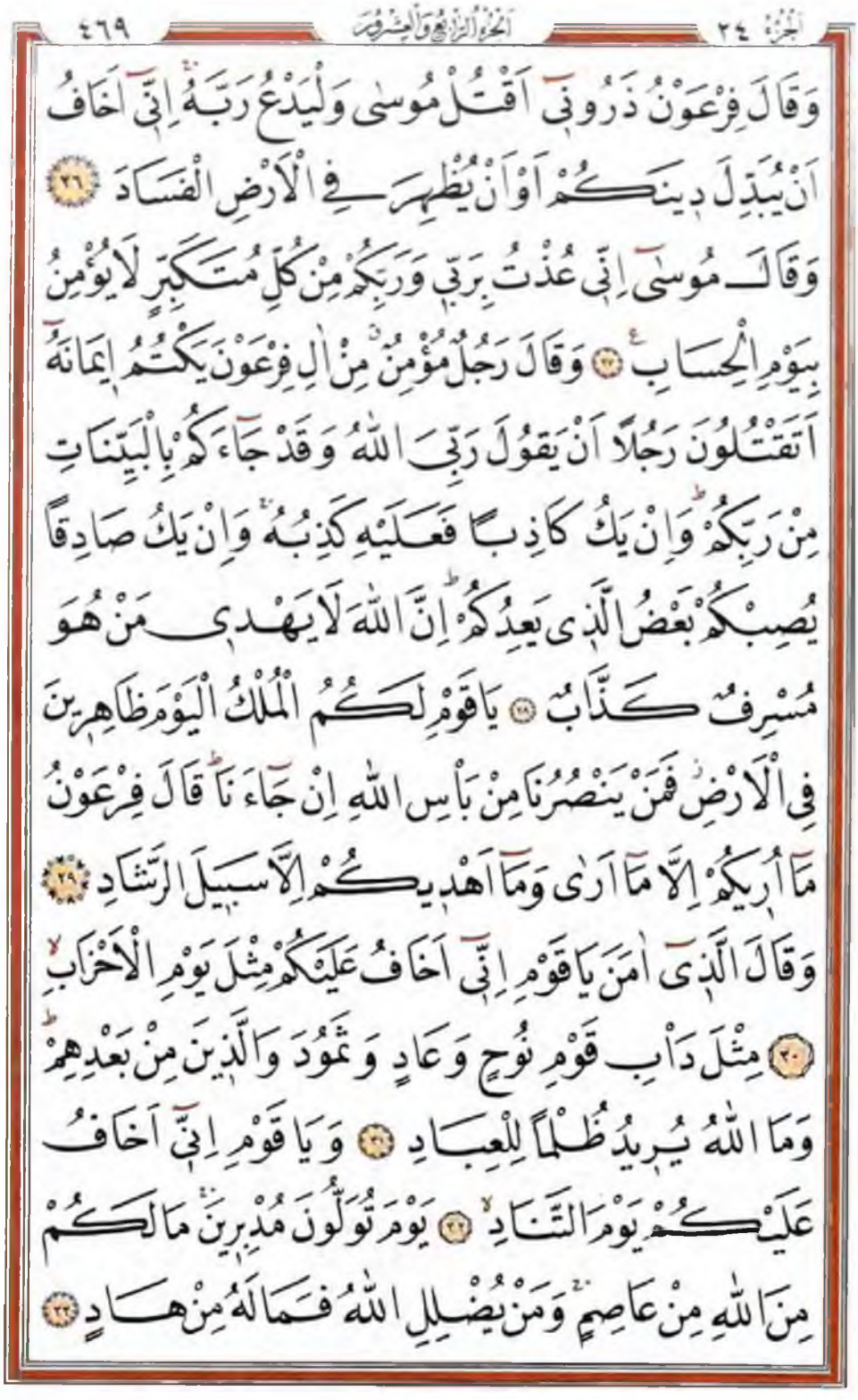
وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِيٓ أَقْتُلْ مُوسَىٰ وَلْيَدْعُ رَبَّهُۥٓ إِنِّيٓ أَخَافُ
أَن يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَن يُظْهِرَ فِي ٱلْأَرْضِ ٱلْفَسَادَ ﴿٢٦﴾
وَقَالَ مُوسَىٰٓ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُم مِّن كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَّا يُؤْمِنُ
بِيَوْمِ ٱلْحِسَابِ ﴿٢٧﴾ وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَٰنَهُۥٓ
أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّيَ ٱللَّهُ وَقَدْ جَآءَكُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ
مِن رَّبِّكُمْ ۖ وَإِن يَكُ كَٰذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُۥ ۖ وَإِن يَكُ صَادِقًا
يُصِبْكُم بَعْضُ ٱلَّذِي يَعِدُكُمْ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ
مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَٰقَوْمِ لَكُمُ ٱلْمُلْكُ ٱلْيَوْمَ ظَٰهِرِينَ
فِي ٱلْأَرْضِ فَمَن يَنصُرُنَا مِنۢ بَأْسِ ٱللَّهِ إِن جَآءَنَا ۚ قَالَ فِرْعَوْنُ
مَآ أُرِيكُمْ إِلَّا مَآ أَرَىٰ وَمَآ أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ ﴿٢٩﴾
وَقَالَ ٱلَّذِيٓ ءَامَنَ يَٰقَوْمِ إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيْكُم مِّثْلَ يَوْمِ ٱلْأَحْزَابِ
﴿٣٠﴾ مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَٱلَّذِينَ مِنۢ بَعْدِهِمْ ۚ
وَمَا ٱللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴿٣١﴾ وَيَٰقَوْمِ إِنِّيٓ أَخَافُ
عَلَيْكُمْ يَوْمَ ٱلتَّنَادِ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ ۖ مَا لَكُم
مِّنَ ٱللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ ۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

26. Bir de Firavun: "Bırakın beni, dedi, öldüreyim Musa'yı da o Rabbine dua etsin. Zira ben onun, dininizi değiştirmesinden ve yahut yer yüzünde bir fesat çıkarmasından korkuyorum."

(Anlaşılıyor ki Hz. Musa'nın mucizeleri karşısında Firavun'un baskı ve zorbalığı kırılmış, dilediğini yapamaz olmuş ve şaşırmıştı. A'râf, 7/127, 141 âyetlerinde geçtiği üzere mesele, cemiyetin yalnız reyine başvurmaktan ibaret kalmamış, bir müdahale mahiyetini almış olmalı ki "bırakın beni" diye bağırıyor. Demek ki, o zorba Firavun zorbalığını yürütemez olmuş ve şaşırmış idi, şaşkınlığından saçmalıyordu. Bir taraftan, "O Rabbine dua etsin" diye Allah'ı inkar etmek veya hafife almak istiyor, bir taraftan da "dininizi değiştirecek" diye dindarlık gösteriyor. Belki onun Allah dediği, kendi saltanatıdır.)

27. Musa da: "Ben, dedi, her halde öyle hesap gününe inanmaz her büyüklük tas-

layandan, Rabbim ve Rabbiniz (olan Allah')a sığındım."

28. Âl-i Firavun'dan mümin bir er de -ki imanını saklıyordu-: "Â, dedi, bir adamı "Rabbim Allah" diyor diye öldürecek misiniz, size Rabbinizden delillerle de gelmiş iken? Hem o bir yalancı ise çok sürmez yalanı boynuna geçer. Fakat doğru söylüyorsa size yaptığı tehditlerin bir kısmı olsun başınıza gelir. Şüphe yok ki Allah, haddi aşan bir yalancıyı doğru yola çıkarmaz."

(Bu son söz, iki manalı bir akıl yürütme, delille sonuca gitme şeklidir. Birincisi, o haddi aşan bir yalancı olsa idi Allah kendisine o delilleri vermez, o mucizelerle desteklemezdi. İkincisi, eğer o haddi aşan bir yalancı ise mevki ve makamı olamayacağında şüphe yoktur. Öldüreceğiz diye uğraşmaya ne hacet! Bu iki mana ile asıl maksat da Firavun'a taş atmaktır. Yani sen bu kadar kan döken haddi aşmış bir yalancısın. Allah seni onu öldürmek maksadına ulaştırmaz, kendin zarar edersin.

Bazıları bu mümin zatın İsrailoğullarından olduğunu zannetmişler ise de "Âl-i Firavun'dan" diye nitelenmesinin görünen anlamı, bunun daha çok Mısırlılardan ve belki Firavun'un kendi hanedanından olduğunu anlatıyor. Nitekim Süddî, bunu Firavun'un amcaoğlu diye rivayet eder. Veliahtı ve polis şefi olduğu da söylenmiştir.

Firavun Musa'yı öldüreyim derken Allah, kendi adamlarından böyle bir kahramanı başına dikmiş, karşısına çıkarmıştı. Bu sebeple "Âl-i Firavun'un mümini" diye meşhur olmuş olan bu zatın Firavun'a ve Âl-i Firavun'a karşı olan nutuklarını ve verdiği mücadeleyi yüce Allah burada özellikle anlattığı için bu sûreye onun adına nispetle Mümin sûresi denilmiştir.

Bu zat önce imanını gizleyerek gizliden gizliye tedbirlerle bir süre Firavun'u avutmuş ise de sonunda Hz. Musa'nın öldürülmesi kararı karşısında meydana çıkma gereğini duyarak önce yavaş yavaş öğüt vermeğe başlamış, sonra da açıkça cihat meydanına atılmıştır.)

29. "Ey benim kavmim! Bu gün mülk sizin. Yeryüzünde yüze çıkmış (üstün) bulunuyorsunuz. Fakat Allah'ın hışmından bizi kim kurtarır, şayet gelirse bize?" Firavun: "Ben, dedi, size kendi reyimden başkasını göstermem. Ve her halde ben, size, hak ve doğruya giden yolu gösteriyorum."

(Firavun bu sözüyle yalnız kendi görüşünü anlatmış oluyor, doğrudan doğruya uygulama emri veremiyor.

O şahsın, "Ey kavmim!" diyerek doğrudan doğruya kavme hitap etmesinden anlaşılıyor ki bu konuşmalar özel bir mecliste değil, genel bir şurada geçmiştir.)

30. O iman etmiş olan zat da: "Ey kavmim, dedi, doğrusu ben sizin için Ahzâb günleri gibi bir günden korkuyorum..."

(İman eden zat, önce dünya azabıyla tehdide girişiyor ki, bu ve sonraki âyette dedikleri, onları korkuttuğu şeylerdir.) [Ahzâb günleri, peygamberlere karşı toplananların cezalandırıldığı azap günleridir.]

31. "...Nûh kavminin, Âd'ın, Semûd'un ve daha sonrakilerin başlarından geçene benzer bir günden. Allah, kullarına bir zulüm istemez."

32. "Hem ey kavmim! Gerçekten ben sizin için o çağrışma gününden korkarım..."

(Tenad günü; birbirlerine seslenme, çağrışma, bağrışma günü demektir ki kıyamet gününün bir ismidir. Çünkü o gün birbirlerine sızlanma ve inleme ile bağrışacaklar, yetişen yok mu diye imdat isteyecekler. Yahut, A'râf, 7/44 âyetinde geçen "Bir de cennet ashabı, cehennem ashabına nida etmektedir" ifadesi gereğince Cennet ehli cehennem ehline, cehennem ehli de cennet ehline nida edip sesleneceklerdir.)

33. "...O arkanıza dönüp gideceğiniz günden. O gün yoktur size, Allah'tan bir koruyacak. Her kimi de Allah şaşırtırsa, yoktur ona artık bir yol gösterecek."

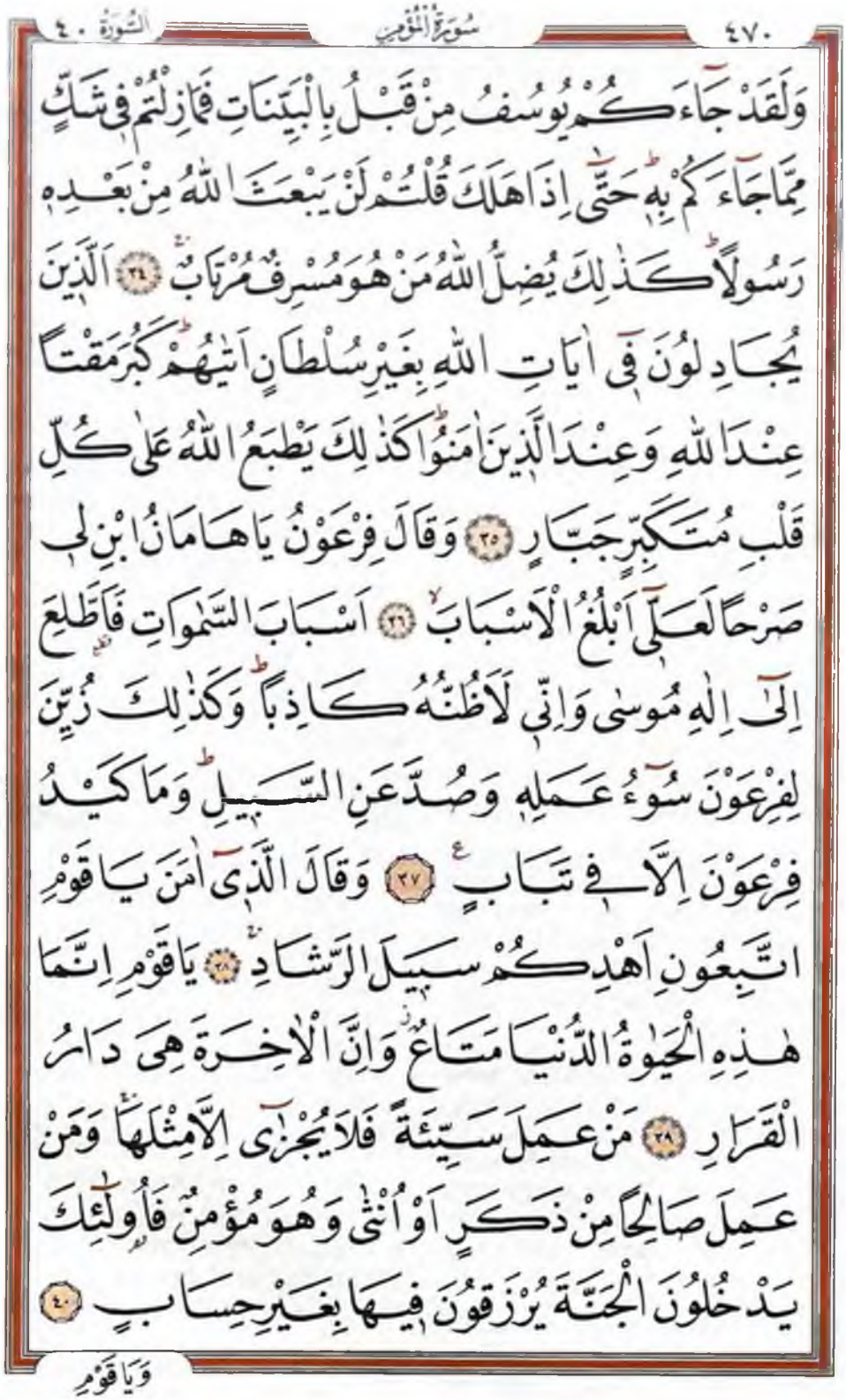
وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ
مِّمَّا جَآءَكُم بِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ ٱللَّهُ مِنۢ بَعْدِهِۦ
رَسُولًا ۗ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ ﴿٣٤﴾ ٱلَّذِينَ
يُجَٰدِلُونَ فِيٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَٰنٍ أَتَىٰهُمْ ۖ كَبُرَ مَقْتًا
عِندَ ٱللَّهِ وَعِندَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا ۚ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ
قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٰهَٰمَٰنُ ٱبْنِ لِي
صَرْحًا لَّعَلِّيٓ أَبْلُغُ ٱلْأَسْبَٰبَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَٰبَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ فَأَطَّلِعَ
إِلَىٰٓ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّي لَأَظُنُّهُۥ كَٰذِبًا ۚ وَكَذَٰلِكَ زُيِّنَ
لِفِرْعَوْنَ سُوٓءُ عَمَلِهِۦ وَصُدَّ عَنِ ٱلسَّبِيلِ ۚ وَمَا كَيْدُ
فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ ٱلَّذِيٓ ءَامَنَ يَٰقَوْمِ
ٱتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ ٱلرَّشَادِ ﴿٣٨﴾ يَٰقَوْمِ إِنَّمَا
هَٰذِهِ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا مَتَٰعٌ وَإِنَّ ٱلْءَاخِرَةَ هِيَ دَارُ
ٱلْقَرَارِ ﴿٣٩﴾ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰٓ إِلَّا مِثْلَهَا ۖ وَمَنْ
عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُو۟لَٰٓئِكَ
يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾
وَيَٰقَوْمِ

34. Bundan evvel size delillerle Yûsuf gelmişti. O vakit de onun size getirdiği hakikatta şüphe etmiş durmuştunuz. Sonunda vefat ettiğinde de, "bundan sonra Allah asla peygamber göndermez" dediniz. İşte haddi aşıcı, şüpheci olanları Allah böyle şaşırtır.

(Bazıları bu âyetteki Yûsuf'tan maksat, Hz.Yûsuf'un torunu Yûsuf b. Efrayim b. Yûsuf demişlerse de doğrusu Yakub (a.s.)'ın oğlu Yûsuf'tur. Ancak Kurtubi tefsirinde yazılı olduğu üzere Hz. Musa'nın Firavun'u, Hz. Yûsuf'un Firavun'u değildir. Yûsuf'un Firavun'u Amalika'dan idi, Musa'nın Firavun'u ise Kıbtîdir.)

35. Onlar ki, kendilerine gelmiş bir delil olmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında mücadele ederler. Allah katında ve imanı olanlar yanında buğz edilmiş olmak için ne büyük huy! İşte Allah, her zorba kibirlinin kalbini öyle bir tabiat ile mühürler.

[Kalp, kibir ve zorbalığın merkezi ve kaynağı olduğu için bu sıfatlarla nitelenmiştir. Kalp, uzuvların sultanıdır, o bozulunca bütün uzuvlar bozulur. İbrahim el-Havvas, kalbi bozulmaktan korumanın deva ve ilacının şu beş şey olduğunu söyler: "Üzerinde iyice düşünerek Kur'ân okumak, karnını tıka basa doyurmamak, geceleyin ibadet etmek, seher vakti yüce Allah'a yalvarmak, salih kimselerle oturup sohbet etmek."]

36. Firavun da: "Ey Hâman, dedi, bana bir kule yap. Belki ben ererim o yollara....

37. "...Göklerin yollarına da Musa'nın tanrısından bir haber alır, O'nun ne olduğunu anlarım. Ve her halde ben onu yalancı sanıyorum." İşte bu şekilde Firavun'a kötü ameli süslü gösterildi de yoldan çıkarıldı. Firavun düzeni hep hüsrandadır.

(Firavun, bir gözetleme kulesi yaptırarak teknik bir girişimde bulunmak ve bu şekilde Hz.Musa'yı güya yalancı çıkarmak için şarlatanlık etmek istiyordu ki bunda şu iki düşünceden biri vardı. Ya halka diyecekti ki: "Bakınız işte, gökleri de gözetledik, oralarda Musa'nın dediği ilahı göremedik, olsa idi görünmesi gerekirdi." Yahut diyecekti ki: "Bakınız, biz bu kadar parasal araçlar ve sanatsal girişimlerimizle göklere çıkmanın yolunu bulamadık. O halde Musa, nereden çıktı da bize o göklerin Rabbi tarafından memur olduğunu söylüyor?"

İşte Firavun'a kötü ameli böyle süslendi de bunları siyaset adına iyi bir şey yapıyormuş gibi yaptı ve yoldan saptırıldı. Çünkü gökte bir yıldız arar gibi gözetleme yaparak maddi bir yolda Allah'ı aramağa kalkmak, Allah'ı arama yolu değil; halkı bu şekilde kandırmağa çalışmak da başarılı olacak bir siyaset yolu değildi. Gökler ve yer, göklerde ve yerde bulunan herşey, yaratıcısının varlığını gösterip durmakta iken ve Allah'ı kendi eserinden anlamak için yerin gökten bir farkı olamayacağı da aklı olanlarca bilinmiş olmak gerekirken Musa'nın: "Rabbimiz her şeye yaratılışını veren sonra da yolunu gösterendir" (Tâhâ, 20/50), "Rabbiniz ve evvelki atalarınızın Rabbi" (Şuarâ, 26/26) ve "Doğu ve Batının ve bütün aralarındakilerin Rabbi, eğer siz akıllı iseniz" (Şuarâ, 26/28) diye herkese öğrettiği açık yolu bırakıp da yetişemeyeceği uzaklara gitmeğe kalkışmak, elbette çıkar yol değildir. Bununla beraber Firavun bunu ciddi olmak için değil halkı aldatmak için bir hile, bir tuzak olmak üzere yapıyordu. Fakat onun böyle yanlış yolda entrika, dolap çevirmeğe kalkışması, kendisini başarıya ulaştırmak şöyle dursun, tam aksine aleyhine oldu.)

38. O iman eden zat ise: "Ey kavmim, dedi, gelin ardımca, size, maksada erdirecek doğru yolu göstereyim."

("Doğru yol, Firavun'un gösterdiği değil, benim göstereceğim yoldur." Bu söz artık danışma meclislerinde değil, elinde silah olduğu halde karşıya çıkan bir mücahidin tebliği halinde geliyordu.)

39. "Ey kavmim! Bu dünya hayatı ancak (geçici bir menfaat), bir kazançtan ibarettir. Âhiret ise (karar yurdu), durulacak yurttur."

(Dünya durup eğlenilecek, dinlenilecek bir yer değil, ücreti âhirette alınacak bir işyeri, bir mesai saati gibidir. Onun için burada eğlenceye değil çalışıp kazanmağa bakmalıdır ki, devamlı kalma yeri olan Âhirette, karşılığı alınabilsin.)

40. "Her kim bir kötülük yaparsa ona, onun gibi kötülükten başka karşılık olmaz. Gerek erkek gerek dişiden her kim de mümin olarak iyi bir iş işlerse, işte onlar cennete girerler, orada hesapsız rızıklandırılırlar."

(Adalet, kötülüğün, misli olan kötülükle cezalanmasıdır. İyiliğin de, misli olan iyilikle karşılığı verilmek adalet ise de, ihsan kanunu, iyiliğe, on mislinden hesapsız misillerine kadar karşılık verir. Yerine bir dane eken on dane alabilir. Yüz, yediyüz, daha fazlasına kadar katlanıp gidebilir.)

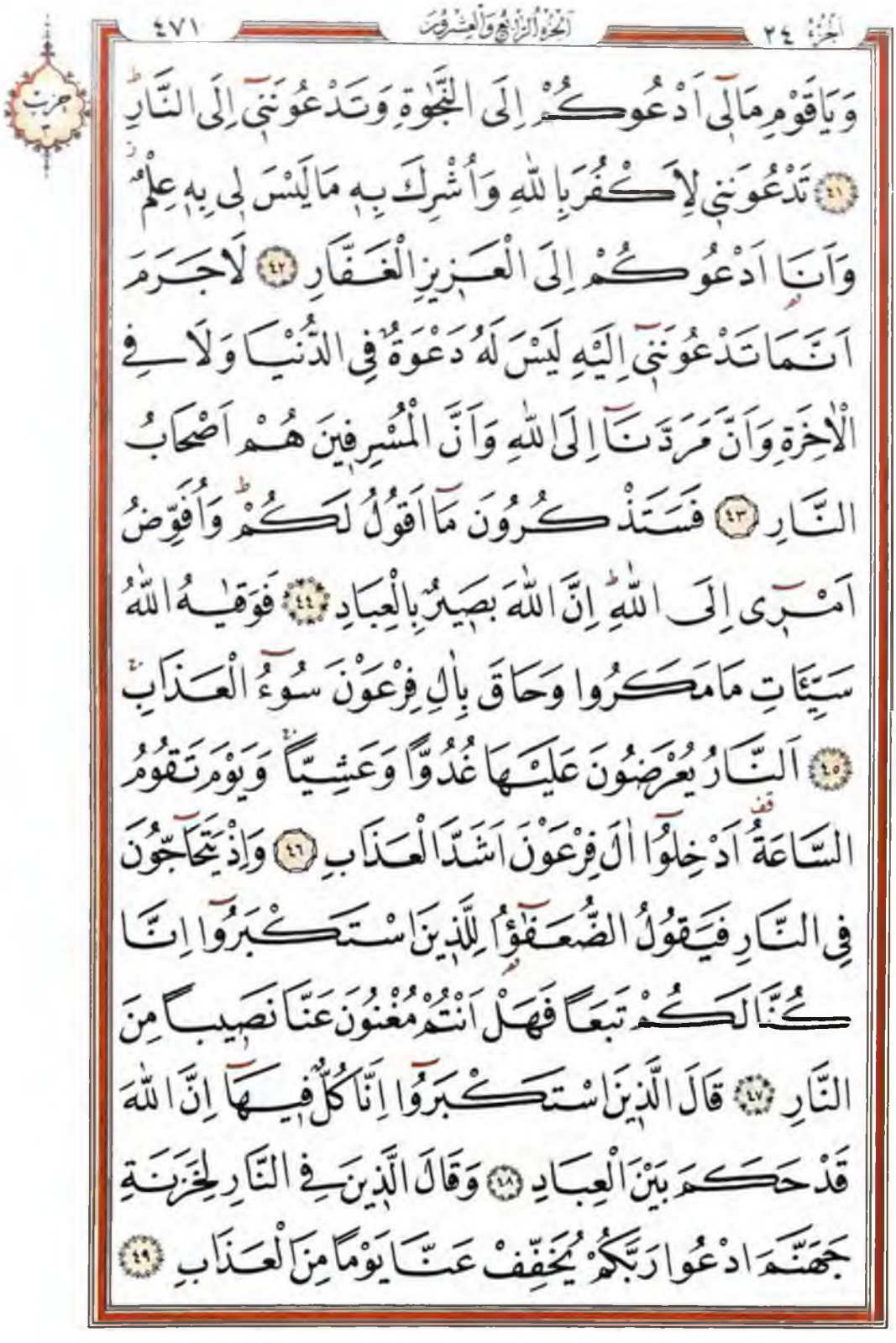
وَيَٰقَوْمِ مَا لِيٓ أَدْعُوكُمْ إِلَى ٱلنَّجَوٰةِ وَتَدْعُونَنِيٓ إِلَى ٱلنَّارِ ﴿٤١﴾
تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِٱللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِۦ مَا لَيْسَ لِي بِهِۦ عِلْمٌ
وَأَنَا۠ أَدْعُوكُمْ إِلَى ٱلْعَزِيزِ ٱلْغَفَّٰرِ ﴿٤٢﴾ لَا جَرَمَ
أَنَّمَا تَدْعُونَنِيٓ إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُۥ دَعْوَةٌ فِي ٱلدُّنْيَا وَلَا فِي
ٱلْءَاخِرَةِ وَأَنَّ مَرَدَّنَآ إِلَى ٱللَّهِ وَأَنَّ ٱلْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَٰبُ
ٱلنَّارِ ﴿٤٣﴾ فَسَتَذْكُرُونَ مَآ أَقُولُ لَكُمْ ۚ وَأُفَوِّضُ
أَمْرِيٓ إِلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بَصِيرٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿٤٤﴾ فَوَقَىٰهُ ٱللَّهُ
سَيِّـَٔاتِ مَا مَكَرُوا۟ وَحَاقَ بِـَٔالِ فِرْعَوْنَ سُوٓءُ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٥﴾
ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ
ٱلسَّاعَةُ ۖ قف أَدْخِلُوٓا۟ ءَالَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٦﴾ وَإِذْ يَتَحَآجُّونَ
فِي ٱلنَّارِ فَيَقُولُ ٱلضُّعَفَٰٓؤُا۟ لِلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوٓا۟ إِنَّا
كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِّنَ
ٱلنَّارِ ﴿٤٧﴾ قَالَ ٱلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوٓا۟ إِنَّا كُلٌّ فِيهَآ إِنَّ ٱللَّهَ
قَدْ حَكَمَ بَيْنَ ٱلْعِبَادِ ﴿٤٨﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ فِي ٱلنَّارِ لِخَزَنَةِ
جَهَنَّمَ ٱدْعُوا۟ رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٩﴾

41. "Hem ey kavmim! Neye ben sizi kurtuluşa davet ederken siz beni ateşe davet ediyorsunuz?"

(Bu hitap da Firavun'a karşı yapılan bu çıkış ve davetin, bir azgınlık olmayıp meşru ve haklı bir kurtuluş meselesi olduğunu beyandır.)

42. "Siz beni Allah'ı inkar etmeğe ve bence hiç ilimde yeri olmayan şeyleri O'na ortak koşmağa davet ediyorsunuz. Ben ise sizi o aziz ve çok bağışlayıcıya davet ediyorum."

43. "Hiç inkar edilebilir değildir ki, gerçekten sizin beni davet ettiğinizin ne dünyada ne de âhirette bir davet hakkı yoktur. Ve hepimizin dönüp varışı Allah'adır. Ve bütün haddi aşanlar cehennemliktir.

[Sizin beni kendisine davet ettiğiniz şeyin, asla başkasını kendisine ibadet etmeğe çağıracak hali

yoktur. Yani kulları kendisine ibadet etmeğe çağırmak, gerçek ilahın hakkıdır. Sonra kullar, Rablerinin itaata layık olduğunu göstermek için, başkalarını O'na itaata çağırırlar. Oysa sizin kendisine ibadete çağırdığınız şeylerin kendileri bu çağrıyı yapamıyor, rab olduklarını iddia edemiyorlar. Eğer bunlar konuşan birer canlı olsalardı, sizin bu davetinizden sıkılırlardı.]

44. "Siz benim size söylediklerimi sonra anlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Her halde Allah, kullarını korur gözetir."

45. Onun için Allah o mümin zatı, onların kurdukları tuzağın fenalıklarından korudu da Âl-i Firavun'u o kötü azap kuşattı.

(O zat ve müminler, Âl-i Firavun'un düştükleri kötü amellere düşmedikleri gibi, Âl-i Firavun'un onlar hakkında kurdukları fena tuzaklara da düşmediler. Azabın kötüsü, Firavun ve adamlarının başına indi.

İbn-i Abbas'tan gelen rivayete göre, Firavun'un onu takip için gönderdiği asker yok olmuştu. Sonra da kendisi ve askerleri, bilinmiş olduğu üzere suda boğulmuşlardı.)

46. Ateş.. Onlar sabah akşam ona arzedilir dururlar. Kıyamet kopacağı gün de tıkın Âl-i Firavun'u en şiddetli azaba!

(Yani Âl-i Firavun, dünyada kötü azap ile mahvoldukları gibi âhirete kadar Berzah âleminde de akşam sabah ateşe arzedilerek azap olunmaktadırlar. Sonra da Kıyamet kopacağı gün, en şiddetli azaba tıkılacaklardır.)

[Âyet, kabir azabının varlığına delildir. Hadiste şöyle buyrulur: "Kişi ölünce, varacağı yer kendisine sabah-akşam arzedilir. Eğer cennetliklerden ise cennet, cehennemliklerden ise cehennem arzedilir." Buhârî, Cenaiz 90; Müslim, Cennet 65-66.

Âyet ayrıca ruhların ölmeyeceğini de göstermektedir. Sabah akşam ateşe arzedilenler, ölenlerin ruhlarıdır. Ruhlar, kendilerine söylenenleri işitir fakat cevap veremezler. Nitekim Rasûlullah (s.a.v), Bedir'de öldürülen müşriklere: "Allah ve rasulünün size vaat ettiklerini hak buldunuz mu" diye seslenmiş, "ruhsuz cesetlerle nasıl konuşuyorsun?" denilince, "onlara söylediklerimi, siz onlardan daha iyi işitir değilsiniz, ancak şu var ki onlar, bana cevap veremezler" buyurmuştur. Müslim, cennet 76.]

47. Hele ateş içinde birbirlerini protesto (ihticac) ederlerken, o vakit zayıflar takımı o büyüklük taslayanlara diyorlardır: "Hani bizler sizin uyruğunuz idik. Şimdi siz bizden bir ateş nöbetini savabiliyor musunuz?"

[Zayıf olan tabiler, kibirlenip iman etmeyen ve peygamberlere uymayan önderlerine o gün şöyle derler: "Dünyada biz, hizmetçi gibi sizin tabileriniz idik, emirlerinize boyun eğiyor, bizi çağırdığınız inkar ve sapıklıkta size uyuyor idik. Siz, içinde bulunduğumuz bu azaptan birazını bizden savabilir misiniz?"

Razi şöyle der: Onlar, önderlerinin, bu azabı onlar için hafifletemeyeceklerini biliyorlardı. Onların böyle demekten maksatları, sadece önderleri daha çok utandırmak ve kalplerine daha çok elem vermektir. Çünkü önderler, kendilerine tabi olanları türlü sapıklıklara düşürmeğe çalışmışlardı.]

48. Büyüklük taslayanlar da şöyle demektedirler: "Evet, hepimiz o ateşin içindeyiz. Çünkü Allah, kulları arasında hükmünü verdi."

[Kendilerine uyulan şımarık liderler ise, dünyada iken peşlerine taktıkları insanlara şu cevabı vereceklerdir: "Ey kavim! Bizler de sizler de bu ateşte ebedi olarak kalacağız, bundan kurtulmamıza imkan yok. Zira Allah, kulları arasında kesin hükmünü verdi. Cennetlikleri cennete, cehennemlikleri cehenneme yerleştirdi. Artık ne bizler, içinde bulunduğumuz bu sıkıntılardan kurtulabileceğiz, ne de cennetlikler, içinde yaşamış oldukları nimetlerden mahrum olacaklar."]

49. Ve hep o ateştekiler Cehennem bekçilerine derler: "Rabbinize dua ediverin, bir gün bizden azabı biraz hafifletsin."

[Onların Allah'tan, azabın bir parçasını çok kısa bir zaman için hafifletmesini istemeleri, buna karşılık tamamen kaldırılması yönünde dua etmemeleri, ya da kısa bir zaman için azabın çoğunun hafifletilmesini istemeleri, azabın tamamen kaldırılmasının imkansız olduğunu bilmelerinden dolayıdır.]

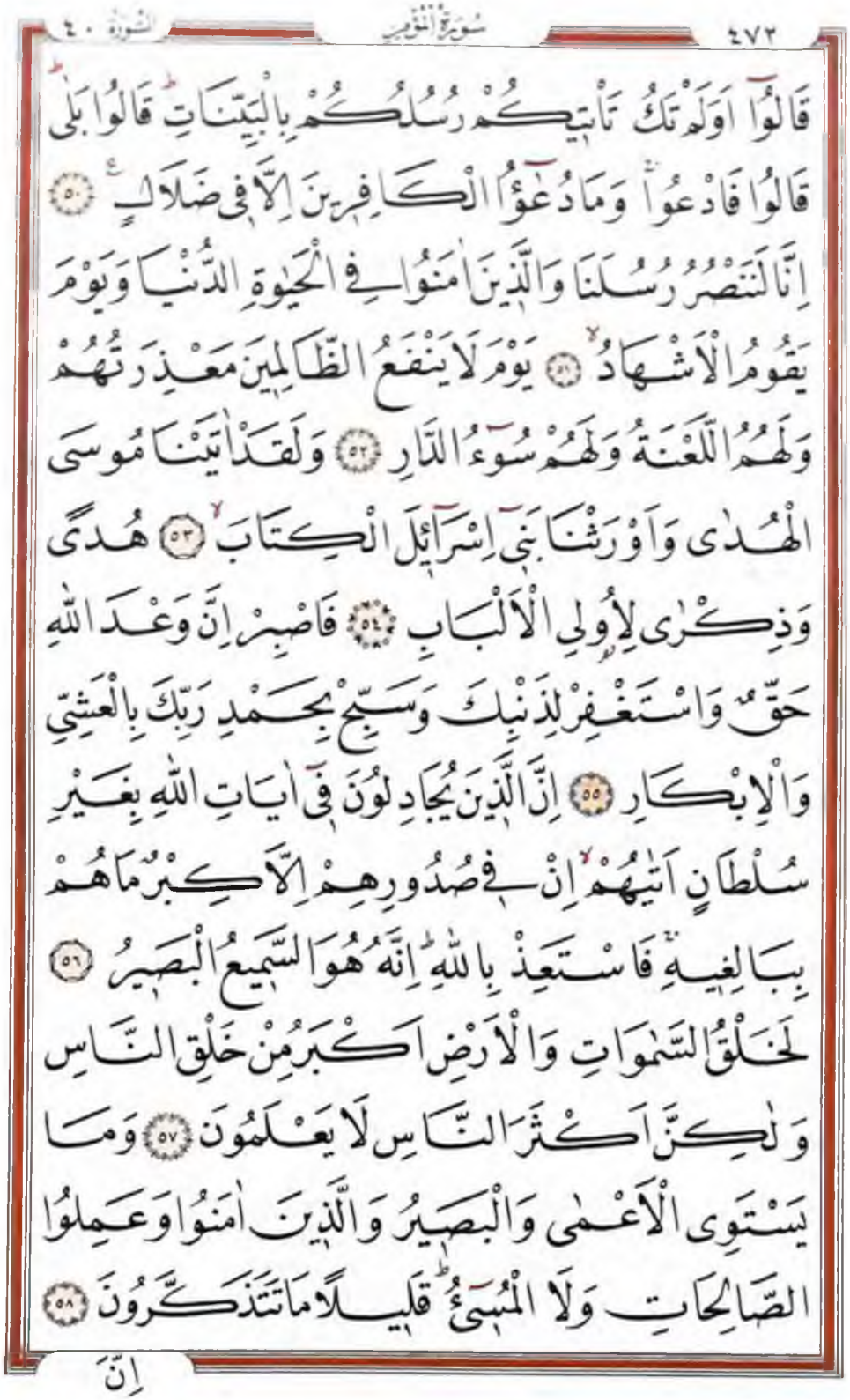
قَالُوٓا۟ أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ
قَالُوا۟ فَٱدْعُوا۟ ۗ وَمَا دُعَٰٓؤُا۟ ٱلْكَٰفِرِينَ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ ﴿٥٠﴾
إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَيَوْمَ
يَقُومُ ٱلْأَشْهَٰدُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنفَعُ ٱلظَّٰلِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ
وَلَهُمُ ٱللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوٓءُ ٱلدَّارِ ﴿٥٢﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى
ٱلْهُدَىٰ وَأَوْرَثْنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱلْكِتَٰبَ ﴿٥٣﴾ هُدًى
وَذِكْرَىٰ لِأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿٥٤﴾ فَٱصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ
حَقٌّ وَٱسْتَغْفِرْ لِذَنۢبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِٱلْعَشِىِّ
وَٱلْإِبْكَٰرِ ﴿٥٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِىٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بِغَيْرِ
سُلْطَٰنٍ أَتَىٰهُمْ ۙ إِن فِى صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَّا هُم
بِبَٰلِغِيهِ ۚ فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾
لَخَلْقُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ ٱلنَّاسِ
وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَمَا
يَسْتَوِى ٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْبَصِيرُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟
ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَلَا ٱلْمُسِىٓءُ ۚ قَلِيلًا مَّا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾
إِنَّ

50. Onlar (cehennem bekçileri) de: "Ya size, derler, delillerle peygamberleriniz geliyor değil miydi ki?" "Evet, geliyor idi" derler. "Öyle ise kendiniz dua edin" derler. Kafirlerin duası ise hep çıkmazdadır.

51. Elbette biz, Rasullerimize ve iman edenlere yardım edeceğiz: hem dünya hayatında hem de şahitler dikileceği gün.

(Bazı durumlarda bir süre için onların sıkıntılarla karşı karşıya kalarak imtihanlar geçirmeleri, bu vaadın kesinliğini bozmaz. Çünkü sonuca ve neticeye bakılır. Bununla beraber peygamberlerin ve müminlerin zafer kazanmaları yalnız âhirete de kalmayacaktır. Musa'nın ve o iman eden zatın Firavun'a galip gelmesi gibi, dünyada da gerçekleşecek, âhirette de.

Şahitler; kıyamet günü insanlara karşı şahitlik edecek olan melekler, peygamberler ve müminlerdir.)

52. O gün ki, zalimlere özür dilemeleri fayda vermez, onlara lanet vardır ve onlara yurdun kötüsü vardır.

(O gün zalimlere mazeretleri fayda vermez, çünkü mazeretleri geçerli bir mazeret değildir. Yahut, "kendilerine izin de verilmez ki özür beyan etsinler" (Mürselât, 77/36) âyeti manasınca özür beyan etmek için kendilerine izin verilmez, ağız açtırılmaz. Onlara Allah'ın rahmetinden koğulmak, uzaklaştırılmak vardır, onlara en kötü yurt yani cehennem vardır.)

53. Andolsun biz Musa'ya o hidayeti verdik ve İsrailoğullarına o kitabı miras kıldık...

54. ...Ki temiz akıl sahiplerine bir irşat ve bir hatırlatma olsun.

(O kitabı, sağlıklı, halis akıl sahibi olanlara bir irşat ve Allah'ın rasullerine ve müminlere dünya ve âhirette yardım muhakkak olduğunu ve Firavun gibi zalimlere karşı cihat etmenin gerekli olduğunu hatırlatmak için miras bıraktık.)

55. O halde sabret. Çünkü Allah'ın vaadı haktır. Hem günahının bağışlanmasını iste ve sabah akşam Rabbine, hamdiyle tesbih et.

(Müşriklerin eziyetlerine katlanarak sebat et. Çünkü Allah'ın yardımı muhakkak gelecektir, onun için sabret. Ve gideremediğin eksiklikleri örtmesi için Rabbinin mağfiretini dile ve sabah akşam O'na hamd ile tesbihte bulun.

"Sabah akşam" tabiri, "her vakit" demek gibi devam ifade eder. Allah'a hamd ve şükür ederek O'nu tenzih etmeğe devam et, ne dil ne de kalp, hiçbir zaman zikirden gafil olmasın, demek olur.)

56. Çünkü o kendilerine gelmiş kesin bir delil olmaksızın Allah'ın âyetleri hakkında mücadele edenler (var ya), muhakkak onların sinelerinde ancak yetişemeyecekleri bir kibir vardır. Sen hemen Allah'a sığın. Çünkü her şeyi işiten O, her şeyi gören O.

("Allah'ın âyetleri" ifadesi; Allah'ın varlığına ve birliğine ve her hangi bir hususun hak olduğuna dair getirdiği deliller ve indirmiş olduğu kitaplarda ve gönderdiği peygamberlerde ortaya çıkardığı mucizelerden daha genel ve kapsamlıdır. Zira zerresinden en büyük parçasına kadar evrendeki her şey O'nun var ve bir olduğunu gösteren bir âyettir. Delilsiz, bu âyetlerle mücadele edenlerin gönüllerinde kibirden başka bir şey yoktur. Bu öyle bir kibir ki asla ona yetişecek değiller, hadlerinden çok aşkın, ne şimdi ne ilerde gereğine ermeleri ihtimali bulunmayan bir kibir. Çünkü Allah'ın âyetlerinin üstüne çıkılmaz, Allah'ın vermediği değer ve makam zorla alınmaz. Peygamberlik makamına çalışıp kazanma yoluyla yetişilemediği gibi, Allah'ın verdiğinden fazla bir yetkiye de erilmez.)

57. Elbette göklerin ve yerin yaratılması, o insanların yaratılmasından daha büyüktür. Ve fakat insanların çoğu bilmezler.

(Âyette şu manalar var: İnsan, göklerin ve yerin içinde bir zerrecik gibidir. Hatta insan yeryüzü içinde bir mikrop, yeryüzü de bütün âlemin içinde bir zerre kadardır. O halde insanın yere, göğe karşı bile büyüklenmek haddi değil iken bunları yaratana karşı kibir taslamağa kalkması ne büyük cahilliktir.

Sonra, gökleri ve yeri, bir benzeri olmadan var etmek, insanları tekrar yaratmaktan daha büyük bir iştir. O gökleri ve yeri hiç yok iken yaratan, ölen insanlara tekrar hayat verip yaratamaz mı? Tekrar yapmak, ilk yapmaktan elbette kolaydır.

Bir diğer mana da şudur: Gökleri ve yeri yaratma işi, insanların yaptığı şeylerden elbette büyüktür. Bundan çıkan, gökler ve yer ile insanları kıyaslamak değil, Allah'ın sanatı ile insanların sanatını kıyaslamaktır. Yani insanlara nispet olunan ama aslında Allah'ın verdiği akılla gerçekleştirdikleri keşif ve sanatlar, her ne olursa olsun, hiçbir zaman Allah'ın yaratışına benzeyemez. Dolayısıyla yaptıkları ile kibirlenmeye hakları yoktur.)

58. Kör, görenle bir olmaz. İman edip iyi işler yapan kimseler de kötü iş yapanla bir olmaz. Siz, pek az düşünüyorsunuz.

إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾
وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ إِنَّ الَّذِينَ
يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾
اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ
مُبْصِرًا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ
كُلِّ شَيْءٍ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذَٰلِكَ
يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾
اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً
وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ ۚ
ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ ۖ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٤﴾
هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۗ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾ قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ
الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ
مِن رَّبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٦﴾

59. Her halde o saat muhakkak gelecek, onda şüphe yok. Ve fakat insanların çoğu inanmazlar.

60. Halbuki Rabbiniz buyurdu: "Yalvarın ki bana, size karşılık vereyim. Çünkü bana ibadet etmekten kibirlenenler, yarın hor, hakir olarak cehenneme girecekler."

(Âyette hem "dua" hem "ibadet" zikredilmiş olduğu, dolayısıyla ya dua ibadet ile, yahut da ibadet dua ile tefsir edilmek gerektiği için tefsirciler burada iki vecih beyan etmişlerdir:

Birincisi: Kur'ân'ın birçok yerinde olduğu üzere dua, ibadet manasına olarak: "Bana ibadet ve kulluk edin ki, size sevap ve mükafat vereyim" demek olur. Bu tefsire göre, fiil ile talep de şart edilmiş demektir. Bu durumda şu sebep gösterme, bu manaya uygun olur: "Zira kibirlerinden bana ibadet etmek istemeyenler, muhakkak yarın aşağılanmış olarak Cehenneme gireceklerdir."

İkincisi; "Üd'ûnî estecib leküm" demek, "isteyin benden, size vereyim" demektir ki, ilk bakışta anlaşılan mana budur. Fakat buna göre de ibadet, dua ile tefsir edilmek gerekecektir.

Bunu böyle iki vecihli olarak ifade etmenin nüktesi: ibadetin dua, duanın da ibadeti gerektireceğini, ikisi birbirinden ayrılmayacağını anlatmak içindir. Bir taraftan dua, ibadetin iliği mesabesinde olduğu gibi, ibadet de duanın kabul edilme şartlarındandır.

"Dua ediniz" emri, çok önemli ve dikkate değerdir. Burada önce insanın cüz'i iradesinin gerçekten var olduğu gösterilmek suretiyle ona bir şeyin zorla yaptırılmadığı ifade edilmektedir. Gerek ibadet manasına olsun gerek sade dua manasına olsun, ikisinde de istemek emredilmiş ve Allah'ın karşılık vermesi için kulun istemesi şart kılınmıştır. Hem öyle şart kılınmıştır ki şartın yok olmasından ona bağlı sonucun yok olması gerekeceği için, terk edilmesine "cehenneme girecekler" diye tehdit getirilmiştir. Şu halde emir, gereklilik (vücub) ifade eder.

Her duanın kabul edilip edilmemesi hususuna gelince, "doğrusu yalnız O'na dua edersiniz de dilerse o feryat ettiğiniz belayı üzerinizden kaldırır" (En'âm, 6/41) âyetinden anlaşıldığına göre, Allah'ın dilemesi ile kayıtlıdır. Yani buradan anlaşılan, duanın kabulü, "O'na hoş kelimeler yükselir, onu da salih amel yükseltir" (Fâtır, 35/10) âyeti manasınca bazı kabul edilme şartlarının gerçekleşmesine de bağlıdır. Onun içindir ki burada ibadet ile birlikte zikredilmiştir.)

61. Allah O ki, sizin için geceyi yaptı, içinde dinlenesiniz diye. Gündüzü de göz açıcı yaptı. Gerçekten Allah, insanlara karşı bir lütuf sahibidir. Ve fakat insanların çoğu şükretmezler.

[Bir başka ifadeyle, nimetin ne kadar değerli olduğunu bilmezler. Nimetin değerini, onu ancak kaybettikleri zaman anlarlar.]

62. İşte o Allah'tır Rabbiniz, her şeyi yaratan. Başka tanrı yok, ancak O var. O halde nasıl çevriliyorsunuz?

[Yaratan ve her şey elinde bulunan Allah'a ibadeti bırakıp nasıl putlara ibadete çevriliyorsunuz?]

63. İşte Allah'ın âyetlerini bile bile inkar edenler, öyle çevriliyorlar.

64. Allah O ki, sizin için yeryüzünü durulacak bir yer yaptı, göğü de bir bina (kubbe) ve size suret verdi, sonra da suretlerinizi güzelleştirdi. Sizi hoş nimetlerden rızıklandırdı da. İşte o Allah'tır Rabbiniz. Ne yücedir o Allah, âlemlerin Rabbi!

[İbn Abbas der ki: "Yüce Allah insanı ayakta durabilen, düzgün, yiyeceğini eliyle ağzına götürebilen bir yetenekte yarattı. İnsandan başkası, yiyeceğini eliyle değil, ağzıyla alıp yer."

"Sûretlerinizi güzelleştirdi" sözü, yüce Allah'ın, "Biz insanı en güzel bir biçimde yarattık. (Tîn, 95/4) meâlindeki sözüne benzer.]

65. Hep diri olan ancak O, O'ndan başka tapılacak yok. Onun için dini O'na halis kılarak, O'na, hep O'na yalvarın. Hamd Allah'ın, o âlemlerin Rabbinin.

66. De ki: "Bana Rabbimden deliller geldiği vakit ben, o sizin Allah'tan başka yalvardıklarınıza ibadet etmekten kesinlikle nehyedildim de bana o âlemlerin Rabbine teslim olmam emredildi."

[Rasûlullah (s.a.v.), Rabbinden kesin deliller gelmeden de aklî delillerle putlara ibadetten nehyedilmişti. Âyet, haşa, onun daha önce diğerleri gibi putlara tapıp da sonra bundan nehyedildiğini göstermez. O, aklını kullanarak, putlara tapmanın ne kadar mantıksız olduğunu biliyordu. Ancak Rabbinden gelen nakli deliller, akli delilleri kuvvetlendirici ve destekleyici olarak geldiği için böyle demiştir.

Savi der ki: "Yüce Allah peygamberine, kavmini puta tapmaktan menetmek için böyle hitap etmesini emretti. Çünkü onlar, akli ve nakli deliller ortaya çıktıktan sonra da putlara ibadete devam ediyorlardı."]

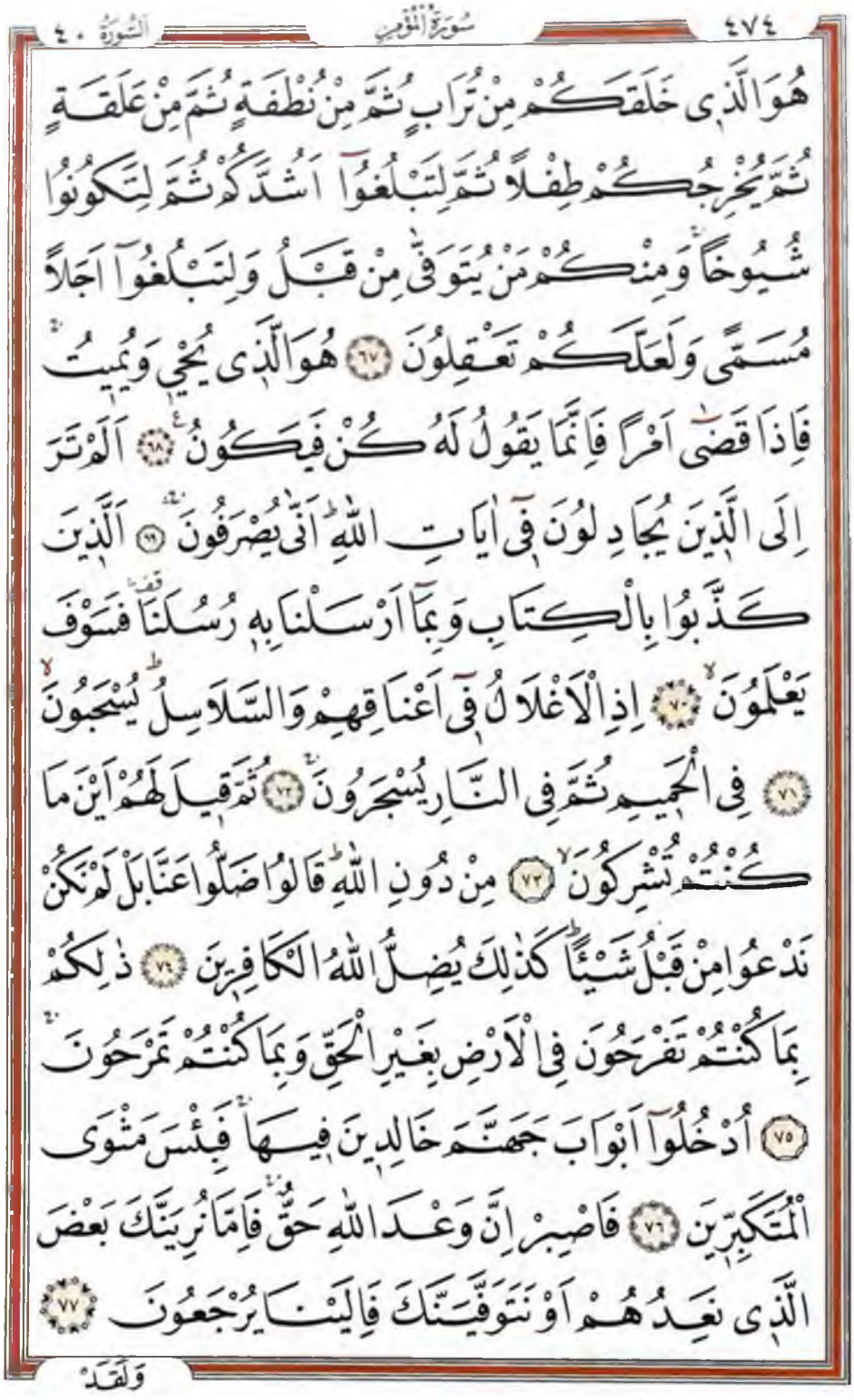
هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ
ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا
شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّىٰ مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا أَجَلًا
مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ
فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾ أَلَمْ تَرَ
إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنَّىٰ يُصْرَفُونَ ﴿٦٩﴾ الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ
يَعْلَمُونَ ﴿٧٠﴾ إِذِ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ
﴿٧١﴾ فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾ ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا
كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ
نَدْعُو مِنْ قَبْلُ شَيْئًا كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾ ذَٰلِكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَ
﴿٧٥﴾ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى
الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ
الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾
وَلَقَدْ

67. O, O'dur ki, sizi bir topraktan yarattı, sonra bir nutfeden, sonra bir embriyondan. Sonra sizi bir bebek olarak çıkarıyor. Sonra kuvvetli çağınıza eresiniz diye büyütüyor, sonra da ihtiyar olasınız diye (yaşatıyor.) İçinizden kimi de daha evvel vefat ettirilir. Belirlenmiş bir ecele varasınız diye, bir de gerek ki akıl edesiniz.

[Yüce Allah insan ömrünü çocukluk, olgunluk ve ihtiyarlık olmak üzere üç bölüme ayırdı. Bu, akla uygun, doğru bir sıralamadır. Çünkü insan, ömrünün ilk döneminde büyüme ve gelişme içinde olur. Buna çocukluk dönemi denir. İkincisi, kendisinde hiçbir zafiyet bulunmadan ulaştığı olgunluk ve güçlülük çağıdır. Üçüncüsü de gerilemeğe ve kendisinde zafiyet ve eksiklik belirtilerinin görünmeğe başladığı ihtiyarlık çağıdır.

İnsanın yaratılış safhaları ile ilgili bilgi için, Müminûn, 23/12-14 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

68. O, O'dur ki hem diriltir, hem öldürür. Kısacası, O, bir işi istediği zaman ona sadece "ol" der, oluverir.

[Bu, yüce Allah bir şeyin olmasını istediği zaman, O'nun o şeydeki gücünün etkisini gösteren bir temsil ve eşyanın, O'nun var etme arzusuna hızlı bir biçimde boyun eğdiğini anlatan bir tasvirdir. Yoksa ne böyle bir emir vardır, ne de o anda bu emrin muhatabı vardır. Zira bir şeye emir verilebilmesi için onun var olması gerekir, olmayan bir şeye emir verilmez.]

69. Bakmaz mısın şimdi o Allah'ın âyetleri hakkında mücadeleye kalkanlara? Nereden döndürülüyorlar?

[Yani, ey muhatap! Allah'ın apaçık âyetleri konusunda mücadele eden o inatçı kibirlilerin halini görüp de şaşmıyor musun? İnanmalarını gerektiren bunca delile karşı, onlardan yüz çevirmeğe götürecek bir tek delil yok iken, nasıl da hidayetten sapıklığa çevriliyorlar?]

70. Kitaba ve Rasullerimizi gönderdiğimiz şeylere yalan diyenler, artık ilerde bilecekler.

[Allah'ın âyetleri hakkında tartışmaya giren ve Allah'ın kitabını ve peygamberlerinin getirdiği tevhid inancını yalanlayan bu kimseler, yakında neyin ne olduğunu bilecekler ve senin haber verdiğin şeylerin gerçek olduğunu anlayacaklardır.]

71. O vakit ki, tomruklar ve zincirler boyunlarında, sürüklenecekler..

72. ...kaynar su içinde. Sonra ateşte kaynatılacaklar.

[Bütün bu tasvirlerden maksat, kafirlerin türlü şekillerde azap görecekleri ve bir azaptan başka bir azaba nakledilecekleridir. Allah'ım bizi cehenneminden koru! Bizim senden başka sığınacak yerimiz yok.]

73. Sonra denecek onlara: "Nerede o şirk koştuklarınız..

74. ...Allah'ın berisinden?" Diyecekler ki: "Onlar bizden gaip oldular. Daha doğrusu biz bundan evvel bir şeye ibadet eder değilmişiz." İşte Allah, kafirleri böyle şaşkın eder.

[Dünyada taptıklarını göremeyince şöyle diyecekler: "Anladık ki bizim taptıklarımız bir şey değilmiş. Biz onlara tapmakla bir şeye tapmış olmuyormuşuz." Bu, birisini deneyip de onda bir hayır göremediğimiz zaman: "Filanı bir şey zannediyordum. Ne göreyim, hiçbir şey değilmiş" dememize benzer.]

75. Bu şundan: çünkü yeryüzünde haksızlıkla seviniyordunuz ve çünkü güveniyordunuz.

[Bu azap, dünyada günah işlemeğe, mal çokluğuna ve malı haram yolda harcamaya gösterdiğiniz sevinçten dolayıdır. Şımarıklık ve azgınlığınızdan dolayıdır.

Sâvi der ki: "Âyet her ne kadar kafirleri kınama hakkında ise de, Allah'a isyana dalan herkesi kapsar. Onların da bu tehditten payları vardır."]

76. Girin cehennemin kapılarına, içlerinde devamlı kalmak üzere! Bak, ne çirkin yeri, o kibirlenenlerin!

[Bilindiği gibi Firavun yeryüzünde azmış ve hatta Rab olduğunu iddia etmişti. Bunun üzerine yüce Allah onu, herkese ibret olmak üzere dünya ve âhiret azabıyla cezalandırdı. Yani dünyada suda boğarak, âhirette de cehennemine atarak cezalandırdı. Karun da zenginliğiyle azdı. Bunun üzerine Allah onu, malı ve yurduyla yerin dibine geçirdi. Aynı şekilde İblis böbürlendi. Âdem'e secde etmeyi kabul etmeyince Allah'ın sonsuz lanetine uğradı. Kureyşliler de müminlere karşı aynı şekilde azgınlık gösterdiler. Ama sonunda öldürülüp leşleri, hor ve zelil bir durumda kuyuya dolduruldu.

İşte, haksız yere böbürlenip kibirlenen bütün azgınların sonu kıyamete kadar hep böyle olacaktır. Çünkü böyle kimselerden hiçbiri bugüne kadar kurtulmamış, bundan sonra da kurtulamayacaktır.]

77. Onun için sabret, Allah'ın vaadı haktır, muhakkak olacaktır. Artık onlara yaptığımız tehdidin bazısını sana göstersek de yahut seni kendimize alsak da onlar mutlak döndürülüp bize getirilecekler.

[Yani onlar dünya azabını görmeden önce, seni vefat ettirsek bile nasıl olsa onlar sonunda sadece size dönecekler ve biz de cezalarını vereceğiz.]

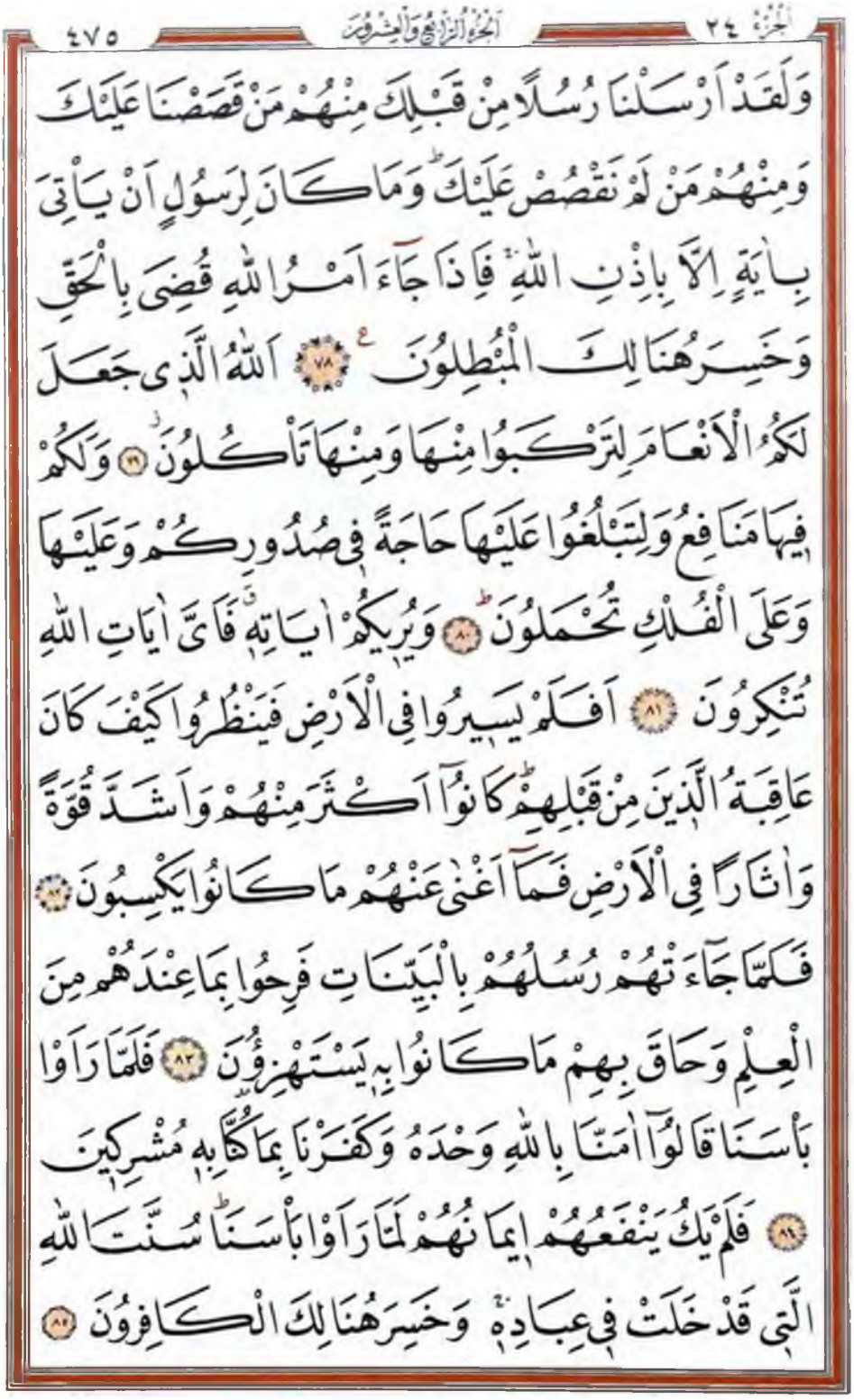

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ مِنْهُم مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ
وَمِنْهُم مَّن لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ۗ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَن يَأْتِيَ
بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ
وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾ اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ
لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ
فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا
وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾ وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ
تُنكِرُونَ ﴿٨١﴾ أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً
وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾
فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِندَهُم مِّنَ
الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَأَوْا
بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ
﴿٨٤﴾ فَلَمْ يَكُ يَنفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا ۖ سُنَّتَ اللَّهِ
الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ ۖ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

78. Andolsun biz senin önünden nice Rasuller göndermişiz. Onlardan kiminin başından geçenleri sana anlatmış, kiminin de anlatmamışızdır. Hiçbir Rasul için, Allah'ın izni olmaksızın bir âyet (bir mucize) getirmek olamaz. Allah'ın emri gelince de hak yerine getirilir. Ve işte hüsrana burada düştü, o batıl için çalışanlar.

[Ey Peygamber! Sen, Kureyş'in sana yaptığı eziyetlere üzülme. Zira kavminden eziyet gören peygamber sadece sen değilsin. Andolsun biz senden önce de kullarımızı irşat için birçok peygamber gönderdik. Onların hepsi, kavimlerinden eziyet gördüler ve sabrettiler. Sen de onlar gibi sabretmelisin. Biz onlardan bazılarının durumlarını sana bildirdik, bazılarının bildirmedik. Bunlar, kavimlerini imana davet ettiler. Kabul edenler mutlu oldular, etmeyenlerden intikam aldık ve almağa devam edeceğiz. Şu halde kavminin yaptığı eziyetlere onlar gibi senin de sabredip sonucu beklemen gerekir.]

79. Allah O'dur ki, sizin için o yumuşak başlı hayvanları (en'amı) yarattı, onlardan binit edinesiniz diye. Hem onlardan yersiniz.

(Bu beyan etme ve verilen nimeti söyleme, özellikle yolculuk ve sefere teşvik için bir giriştir ki, aşağıda gelecek olan "daha yeryüzünde gezip de bir bakmazlar mı?..." hatırlatması, bunun bir ayrıntısı olacaktır.)

80. Size onlarda daha birçok faydalar var. Hem onlar üzerinde sinelerinizdeki bir hâcete eresiniz diye (onları yarattı.) Hem onlar üzerinde, hem gemiler üzerinde taşınırsınız.

[O hayvanlarda, yani onların tüylerinde, yünlerinde, kıllarında, süt, yağ ve iç yağlarında sizin için bir çok fayda vardır. Bir de uzak mesafelere yolculuk sırasında, yüklerinizi taşımak suretiyle, gönüllerinizdeki bir arzuya kavuşmanız için onları yarattı. Karada o develer üzerinde, denizde de gemilerde taşınırsınız.

Yüce Allah, aralarında sıkı bir ilgi bulunduğu için bu âyette develeri ve gemileri birlikte zikretti. Aralarındaki sıkı ilgiden dolayı, develere, "kara gemileri" denilir.]

81. Ve size âyetlerini gösterir. Şimdi Allah'ın âyetlerinin hangisini inkar edersiniz?

[Yani, çokluklarına ve apaçık olmalarına rağmen bu açık ve engin delillerden ve mucizelerden hangi birini inkar edersiniz? Zira bu deliller çok açık oldukları için, inkarı kabul etmezler.

Bu âyet, delillerin çokluğu ve açıklığına rağmen Allah'ın birliğini inkar etmelerinden dolayı, kafirler için bir kınamadır.]

82. Daha yeryüzünde gezip de bir bakmazlar mı? Kendilerinden evvelkilerin sonu nasıl olmuş? Onlar bunlardan hem daha çok, hem kuvvetçe ve yeryüzünde eserce daha çetin idiler. Öyle iken o çalışıp kazandıkları şeyler kendilerini kurtarmadı.

[Yani, o müşrikler, geçmişteki azgın kibirlilerin sonunun ne olduğunu ve kendilerinden evvelki toplumların kalıntılarını görüp tanımak için yeryüzünde dolaşmadılar mı? İnkarları ve yalanlamalarından dolayı onların başına gelen azap ve helaki görmediler mi? Halbuki onlar Mekke halkından sayıca daha çok, kuvvetçe daha üstün ve yeryüzünde bıraktıkları eserler daha fazla idi. Böyle oldukları halde sonunda yok olup gittiler.

Birçok âyet gibi bu âyet de geçmiş milletlerin düştükleri durumu görüp ibret alınmasını istemekte, mal, mülk, servet ve gücün kişiyi Allah'ın azabından kurtaramayacağına, kurtuluşun, Allah'a ve rasulüne iman ederek bu imanın gereğine uygun hareket etmekte olduğuna işaret etmektedir.]

83. Çünkü peygamberleri onlara delillerle geldiği vakit kendilerinde bulunan ilme güvendiler de o alay ettikleri şey onları kuşatıverdi.

(Peygamberleri onlara apaçık mucizeler getirdiği vakit, onlar, ilim namına kendilerinde bulunana güvendiler. Fenlerine, felsefelerine güvenerek peygamberlerin getirdiği mucizeleri, haber verdikleri açık âyetleri tanımak istemediler ki, böyleleri her zaman vardır. Sonunda o inkar ve alaylarının cezası başlarına iniverdi.)

[Zemahşeri der ki: "Onlar, âhiret hakkında bilgileri olduğunu zannediyor ve buna dayanarak: "biz yeniden dirilmeyecek ve azap görmeyeceğiz" diyorlardı." Böyle bir şey olsa bile, kendilerinin Allah katında daha iyi bir mevkileri olacağını iddia ediyor ve bununla şımarıyorlardı. Kehf, 18/36 ve Fussilet, 41/50 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

84. O vakit hışmımızı gördüklerinde: "Allah'ın birliğine inandık ve O'na şirk koştuğumuz şeyleri inkar ettik" dediler.

85. Dediler ama hışmımızı gördükleri vakitki imanları kendilerine fayda verecek değildi. Allah'ın kulları üzerinde geçe gelen sünneti (yasası, bu.) Ve işte hüsrana bu noktada düştü kafirler.

[Zeccâc der ki: Kafir her zaman hüsrana uğramıştır. Ancak kendileri, hüsrana uğradıklarını, azabı gördüklerinde fark edeceklerdir. Ama o zaman kurtuluş umutları olmaz.]

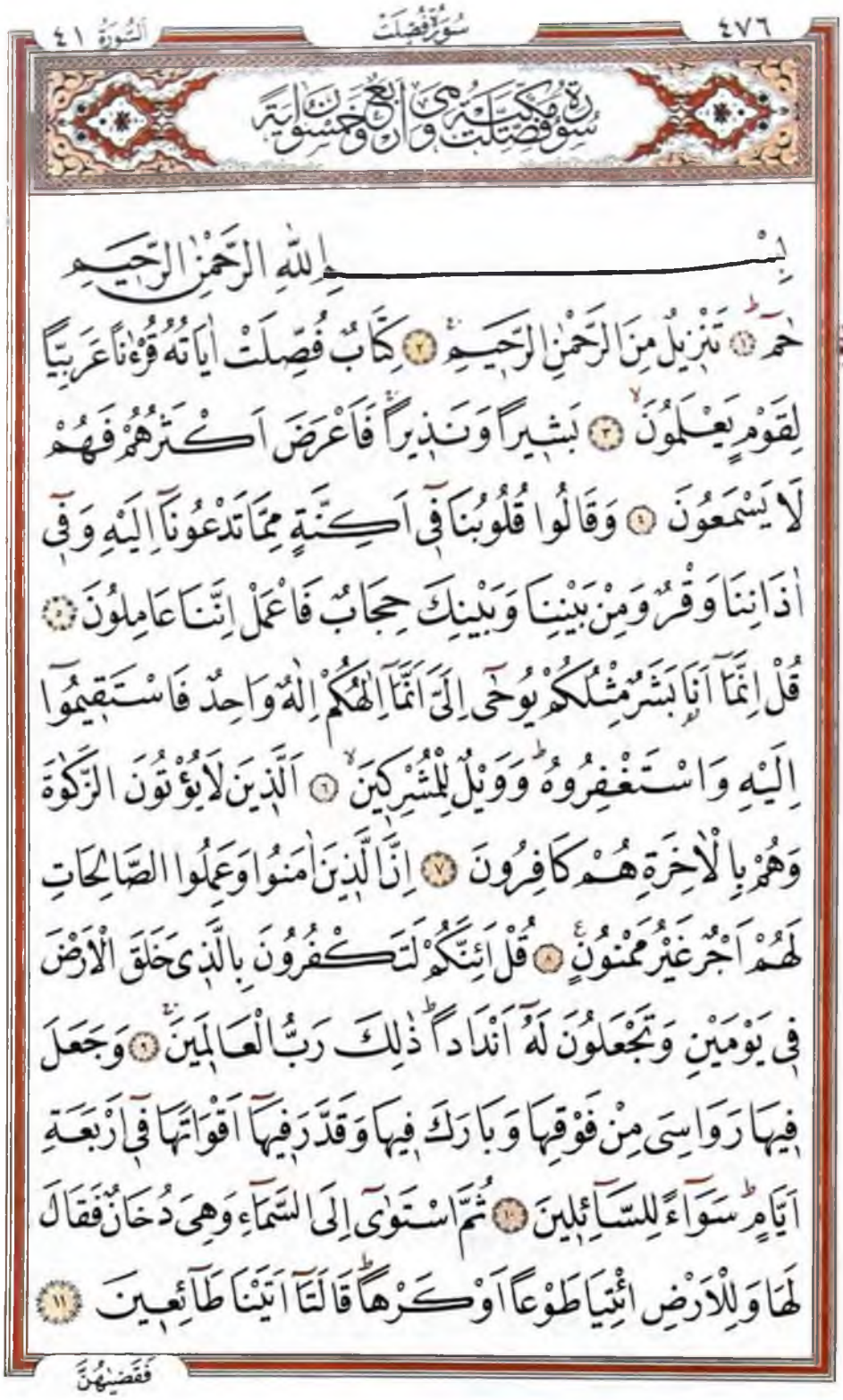
سُورَةُ فُصِّلَتْ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ أَرْبَعٌ وَخَمْسُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا
لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ
لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي
آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِن بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾
قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا
إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ
وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾ قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ
فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَندَادًا ذَٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ
فِيهَا رَوَاسِيَ مِن فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ
أَيَّامٍ سَوَاءً لِّلسَّائِلِينَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ
لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ ﴿١١﴾

فَقَضٰىهُنَّ

41
FUSSİLET SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 54 âyettir.

[Yüce Allah, bu sûrede âyetleri açıkladığı, birliğini ve gücünü gösteren delilleri izah ettiği, varlığına, yüceliğine ve Allah'ın ululuğuna delil olan kainatı yarattığına kesin deliller getirdiği için bu sûreye "Fussilet" ismi verilmiştir.]

Beyhaki'nin Şuab-ı İman'da Halil b. Mürre'den rivayetine göre Rasul-i Ekrem (s.a.v.), Tebâreke ile bu sûreyi okumadan uyumazdı.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Hâ, Mîm.

2. (Bu), O Rahmânı Rahîm'den indirilme..

3. Öz Arapça bir Kur'ân olmak üzere, bilecek bir kavim için âyetleri ayırt edilmiş

bir kitap.

("Âyetleri ayırt edilmiş" demek, hem lafzı itibarıyla fasılaları, surelerinin başları ve sonları ayırt edilmiş hem de manası itibarıyla vaat ve tehdit, kısa ve hükümler ve diğer kısımlara ayrılarak ayrıntısı gösterilmiş ve izah edilmiş, demektir.

Hûd, 11/1 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

4. Hem müjdeci olarak, hem kocundurucu. Onun için çokları başını çevirmiştir de onlar işitmezler.

5. Ve şöyle demektedirler: "Kalplerimiz, senin bizi çağırdığın şeyden örtüler içinde, kulaklarımızda da bir ağırlık var. Ve seninle bizim aramızda bir perde çekilmiştir. Haydi yap, yapacağını, çünkü biz yapıyoruz."

6. De ki: "Ben sırf sizin gibi bir beşerim. Ancak bana şöyle vahyediliyor: Hepinizin tanrısı bir tanrıdır. Onun için hep O'na doğrulun ve O'nun mağfiretini isteyin. Ve vay haline o müşriklerin!"

7. Onlar ki zekâtı vermezler ve âhireti de onlar inkar ederler.

8. Şüphesiz iman edip iyi işler yapanlar, işte onlar için, başa kakılmayan bir ecir vardır.

9. De ki: "Siz gerçekten küfredip duracak mısınız o yaratıcıya ki yeryüzünü iki günde yarattı? Bir de O'na eşler koşuyorsunuz. O, bütün âlemlerin Rabbidir."

(Âyette geçen "iki günde" kaydında iki ihtimal vardır.

Birisi, yeryüzünü iki günde yarattı, demektir. Yeryüzü yaratılırken, henüz şu bildiğimiz gün bulunmayacağından âyetteki "yevm" kelimesi, mutlak vakit manasına, yani iki nöbette demek olur ki, Allah bilir ya, birisi: "ya o küfredenler görmediler de mi ki, gökler ve yer bitişik idiler de biz onları ayırdık" (Enbiyâ, 21/30) âyeti manasınca yerin gökten ayrıldığı gün, birisi de: "Hem o, O'dur ki yeryüzünü yaydı.." (Ra'd, 13/3) buyurulduğu üzere, yerin uzatıldığı yani yer kabuğunun kaymak halinde döşenmeğe başladığı gündür.

İkincisi, yer yüzünü iki günde olmak üzere yarattı, demektir. Bu durumda yer yüzünün kaç günde yaratıldığı söylenmiş olmayarak yaratıldıktan sonra iki gün içinde bulunması hali anlatılmış olur ki, bu da bir seneyi ikiye bölen iki gün dönümü nöbetidir. Çünkü yer yüzü, bu iki vakit içinde dolaşım (deveran) yapmak üzere yaratılmıştır.)

10. Hem o yeryüzüne üstünden ağır baskılar yaptı ve onda bereketler meydana getirdi. Ve onda azıklarını takdir etti, araştıranlar için bir düzeye, dört gün içinde.

(Bütün bunları dört gün içinde yaptı. Yahut dört gün içinde olarak yarattı. Evvelki iki de bunun içinde dahil olmak üzere dört ki, bunda da, gösterdiğimiz üzere öbürleri gibi iki mana vardır.

Birisi, madenlerin ve dağların yaratılma nöbeti, biri de bitki ve hayvanların nöbeti ki, iki evvelki ile dört olur.

Birisi de, dört mevsimi göstermiş olmasıdır. Bu durumda evvelki iki gün burada dahil olmuş bulunur.

Âcizâne anlayışıma göre burada bu mana öbüründen daha açık ve nazmın akışına daha uygundur. Çünkü yerkürenin bereketleri ve azıkları, her sene bu dört mevsim içinde yetişir, nicelik ve miktarı ile biçimini bunlar içinde alır. Bu manaca: "bütün araştıranlar için eşit olmak üzere dört gün" kaydı da daha açık anlaşılır. Zira her yerde rızık isteyenlerin hepsinin rızkı bu dört mevsim içinde yetişir. Rızıklar eşit olmazsa da günler eşittir, dört mevsim hepsi için dörttür.)

11. Sonra semaya doğruldu da o bir duman iken ona ve yere: "Gelin, ikiniz de ister istemez" dedi. "Geldik isteye isteye" dediler.

(Sonra semaya doğruldu, demek, ilahi inayetini dosdoğru semaya yöneltti, demektir. İstiva, burada, istikamet almak, dosdoğru yönelmek manasınadır ki, yüce Allah hakkında doğrudan doğruya "irade" ile tefsir olunur.

Çoğu tefsirci, "sümme=sonra" kelimesindeki sonralığın, zamanda sonralık olduğu görüşüne varmışlar ve yerin ilk yaratılması semadan evvel olup "bundan sonra da yeryüzünü döşedi" (Nâziât, 79/30) âyeti manasınca "dahv" inin, yani döşenmesinin sonra olduğunu söylemişlerdir. Bu âciz de bunu, cumhurun üslubu üzere anlamayı tercih ediyorum.)

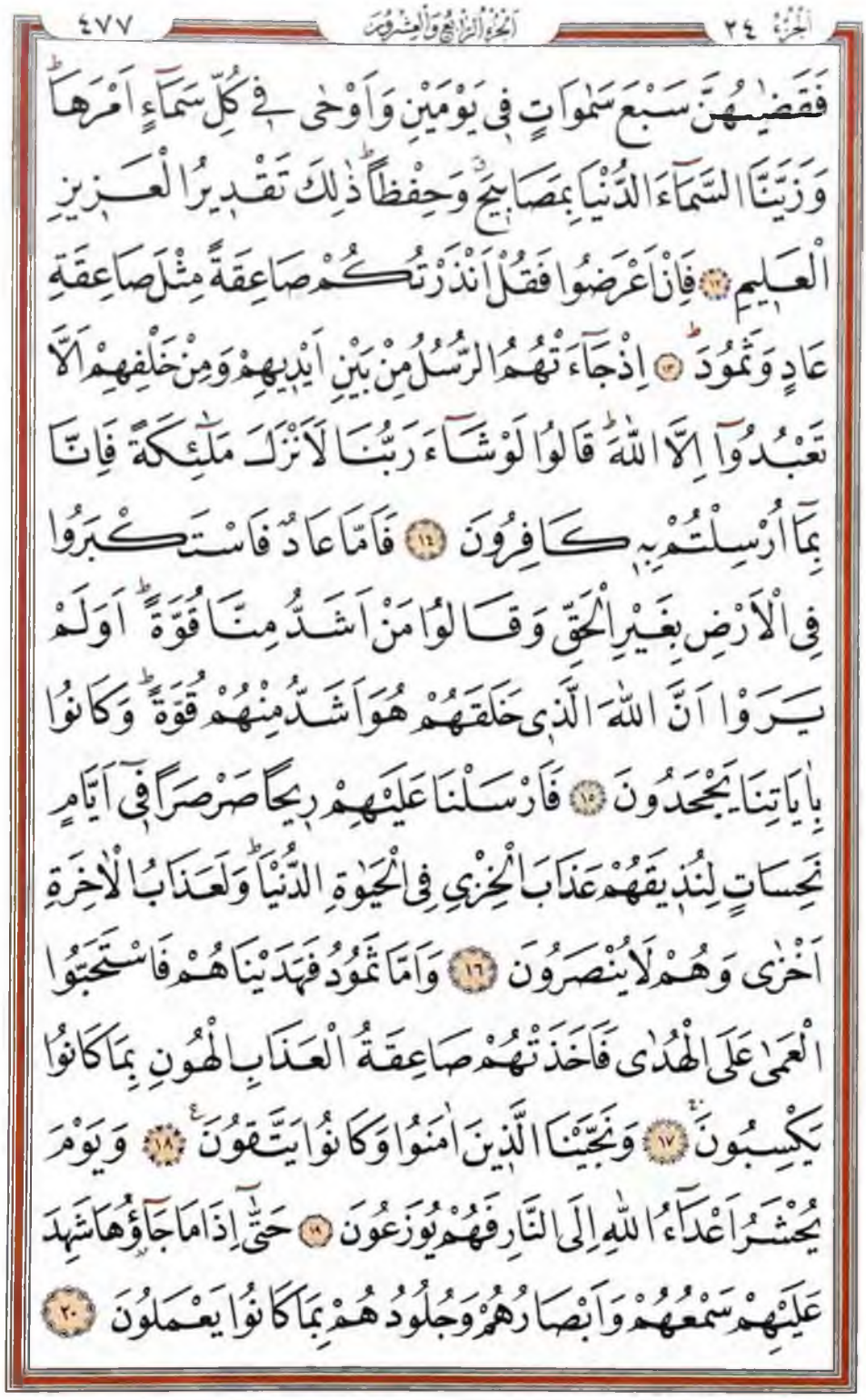
فَقَضٰىهُنَّ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ فِيْ يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فِيْ كُلِّ سَمَآءٍ اَمْرَهَا ؕ
وَزَيَّنَّا السَّمَآءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيْحَ ۖ وَحِفْظًا ؕ ذٰلِكَ تَقْدِيْرُ الْعَزِيْزِ
الْعَلِيْمِ ﴿١٢﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوْا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صٰعِقَةً مِّثْلَ صٰعِقَةِ
عَادٍ وَّثَمُوْدَ ﴿١٣﴾ اِذْ جَآءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْۢ بَيْنِ اَيْدِيْهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا
تَعْبُدُوْٓا اِلَّا اللّٰهَ ؕ قَالُوْا لَوْ شَآءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً فَاِنَّا
بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوْا
فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوْا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ؕ اَوَلَمْ
يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِيْ خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ؕ وَكَانُوْا
بِاٰيٰتِنَا يَجْحَدُوْنَ ﴿١٥﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيْحًا صَرْصَرًا فِيْٓ اَيَّامٍ
نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيْقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ؕ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ
اَخْزٰى وَهُمْ لَا يُنْصَرُوْنَ ﴿١٦﴾ وَاَمَّا ثَمُوْدُ فَهَدَيْنٰهُمْ فَاسْتَحَبُّوا
الْعَمٰى عَلَى الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ صٰعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُوْنِ بِمَا كَانُوْا
يَكْسِبُوْنَ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَكَانُوْا يَتَّقُوْنَ ﴿١٨﴾ وَيَوْمَ
يُحْشَرُ اَعْدَآءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوْزَعُوْنَ ﴿١٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا مَا جَآءُوْهَا شَهِدَ
عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُوْدُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٢٠﴾

12. Böylece onları iki günde yedi sema olmak üzere yerine koydu ve her semada ona ait emrine vahiy verdi. Biz, dünya semasını kandillerle donattık ve koruduk. İşte bu, o aziz ve her şeyi bilenin takdiridir.

(Şimdi asıl göklere geçilerek buyruluyor ki: "Hasılı, onları iki günde sağlam yedi göğe tamamladı." Bu iki günün birisi, yerin de yaratılmasından evvel olan ilk maddenin yaratılması, birisi de gök cisimlerinin teşekkül etme günleridir ki A'râf 7/54 âyetinde beyan olunduğu üzere altı günden ikisini oluşturur. Yahut, birisi yerin yaratılmasından evvel olanı, birisi de yerin yaratılmasından sonrasıdır. Zira Ay, Venüs, Merkür gibi bazı gök cisimlerinin yaratılması yerden sonradır.

Âcizâne fikrime göre bu iki gün, biri dünya, biri âhiret olmak ihtimali de vardır. Allah bunları böyle sağlam yapıp tamamladı. Her semanın meleklerine orada cereyan edecek durumların emrini de telkin etti ki, bu da tamamlama cümlesindendir.)

13. Bunun üzerine yine başlarını çevirirlerse o vakit de ki: "Size Âd ve Semûd (un başına gelen) yıldırım gibi bir yıldırım haber veriyorum."

14. Onlara: "Allah'tan başkasına tapmayın" diye Rasuller, önlerinden ve arkalarından geldiği vakit: "Rabbimiz dilese idi melekler gönderirdi. Onun için biz sizin gönderildiğiniz şeylere inanmayız" dediler.

[Yani, sizin peygamber olarak gönderildiğinizi kabul etmiyoruz, size uymayız, siz de bizim gibi insansınız, Allah peygamber göndermek isteseydi, insan değil melek gönderirdi, dediler.]

(Önlerinden ve arkalarından geldiler, demek, her taraflarından geldiler ve her yönden her şekilde çalıştılar, uğraştılar demektir. Yahut ilerisini gerisini, geçmişini geleceğini anlattılar, korkuttular, demektir.)

15. Sonra Âd, yeryüzünde haksız yere kibirlenmek istediler. Ve: "Bizden daha kuvvetli kim var?" dediler. Ya, kendilerini yaratmış olan Allah'ın onlardan daha kuvvetli olduğunu bir düşünmediler de mi? Fakat âyetlerimizi inkar ediyorlardı.

[Yani mucizelerimizi yalanlıyorlardı. Fahr-i Razi şöyle der: Onlar, mucizelerin gerçek olduğunu biliyorlardı. Ama emanetçinin emaneti inkar ettiği gibi inkar ettiler.]

16. Biz de kendilerine dünya hayatında zillet azabını tattırmak için uğursuz günlerde üzerlerine şiddetli, uğultulu bir rüzgar salıverdik. Elbette âhiret azabı daha zilletlidir. Hem de onlar kurtarılmayacaklardır.

(Müneccimler, buradan bazı günlerin uğursuz olduğuna delil getirmişlerdir. Fakat Kelam bilginleri demişlerdir ki, günlerin uğurlu ve uğursuz diye nitelenmeleri onların kendileriyle ilgili değil, şahıslara göredir. Yani gün, bir adama göre uğursuz, başka bir adama göre de uğurlu olabilir. Elem çeken bir adam için uğursuz, nimet gören bir adam için uğurlu olur. Denilir ki bu günler, Şubat'ın sonlarındaki Kocakarı soğuğu (Berd-i acuz) denilen günler idi.

Ayrıca Hâkka, 69/6-7 âyetlerine bakınız.)

17. Semûd'a gelince, biz onlara yolu gösterdik de onlar, hidayete karşı körlüğü sevmek istediler. Derken kendilerini kazandıkları (günahlar) sebebiyle o hor azap yıldırımı alıverdi.

[İbn Kesir şöyle der: Allah onlara, Sâlih'i (a.s.) yalanlamaları ve deveyi kesmeleri yüzünden, bir gürültü, deprem, zillet, horluk, azap ve ceza gönderdi.]

18. İman edip de korunur olanları ise kurtardık.

19. Allah düşmanlarının toplanıp ateşe sevk edilecekleri gün ise, artık onlar baştan sona hep tutuklanır, tevkif olunurlar.

20. Nihayet ona vardıklarında aleyhlerine kulakları, gözleri ve derileri, onlar neler yapıyor idiyseler, şahitlik eder.

(Kendilerinin his etme, idrak etme ve korunma aleti ve vasıtası olan organları, neler yapmakta olduklarına dair şahitlik ederler. İşte bu durum, değişimlerin en dehşet uyandırıcı evrelerinden biridir.

Kazi Beyzâvî şöyle der: "Bu, Allah'ın o organları konuşturması ile, yahut onların üzerinde, çalışıp kazandıklarını gösterecek bir takım eserler, izler ortaya çıkarmasıyla olur ki, bu durumda hal diliyle söylemiş olurlar." Fakat biraz sonra "bizi, her şeyi söyleten Allah söyletti" diye buna açıklık getirilecektir.

Bir hadiste şöyle gelmiştir: İlk söyleyen, sol uyluktur. Sonra el, ayak gibi organlar söyler. Bunun üzerine onlara: "Kahrolası, ben sizi savunuyorum" der.)

[Bir başka hadiste şöyle buyrulmuştur: Kıyamet günü kula, "şimdi sana şahidimizi göndereceğiz" denilecek. Kul, kendi kendine: "Acaba bana şahitlik edecek kimdir?" diye düşünecek. Sonra ağzına mühür vurulacak, uyluğuna, etine ve kemiğine; "konuş" denilecek. Artık uyluğu, eti ve kemiği onun yaptıklarını söyleyecektir. Bu, ona, kendi namına özür bırakmamak içindir. Müslim, Zühd, 17.]

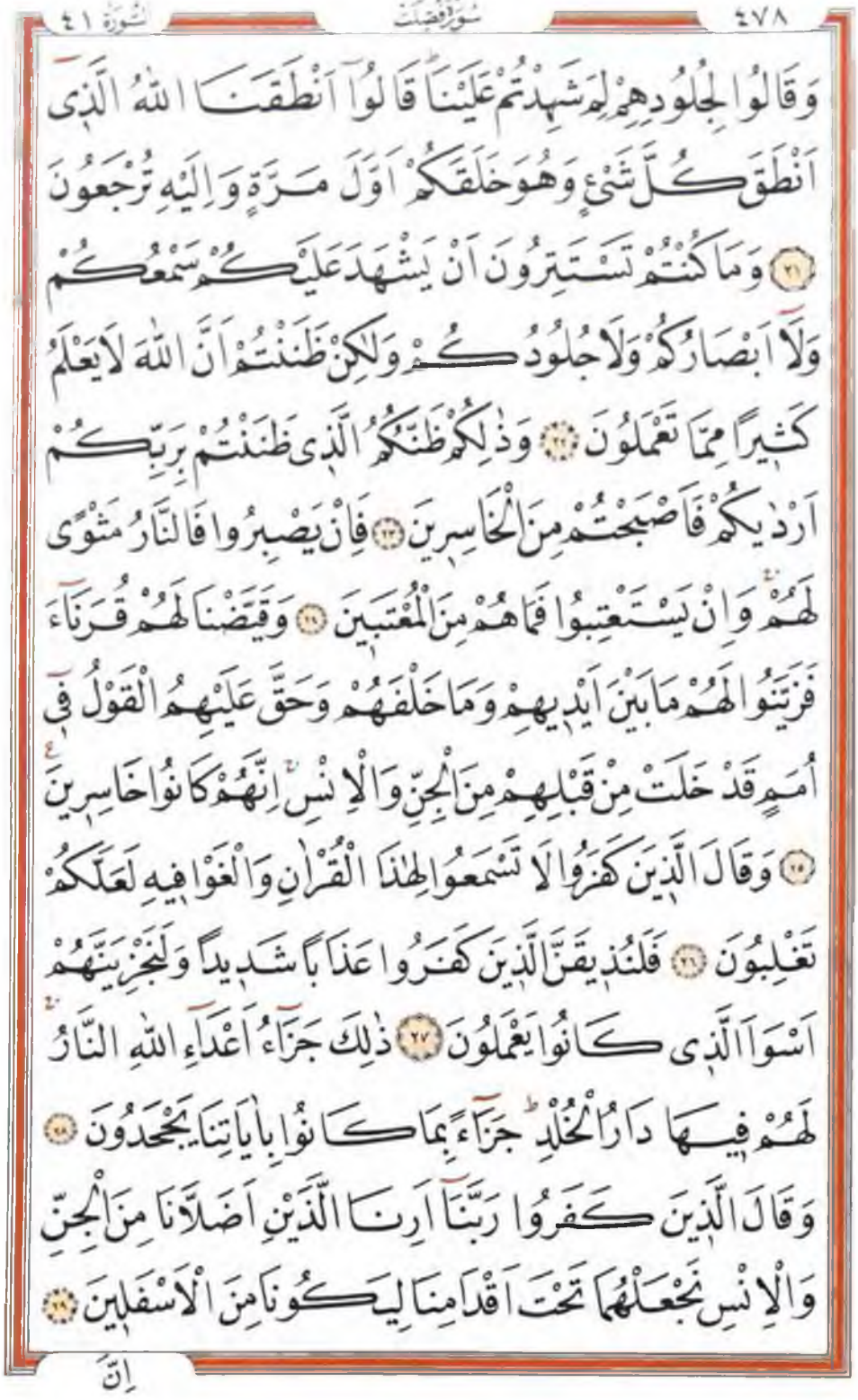
وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا ۖ قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي
أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ
﴿٢١﴾ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ
وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَٰكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ
كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾ وَذَٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ
أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى
لَهُمْ ۖ وَإِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ
فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي
أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ
﴿٢٥﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ
تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾ فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ
أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ ۖ
لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ ۖ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ
وَالْإِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾
إِنَّ

21. Derilerine: "Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?" derler. Onlar da: "Bizi, derler, her şeyi söyleten Allah söyletti. Sizi de ilk defa O yarattı, yine O'na götürülüyorsunuz."

[Öldükten sonra dirilerek sadece, tek olan Allah'a döndürülüyorsunuz. Her canlıyı konuşturan Allah'ın gücü yanında, bizim konuşmamız şaşılacak bir iş değildir. Çünkü ilk önce sizi yaratabilen ve yoktan var edebilen ve ikinci olarak da tekrar diriltip hesap için geri çevirebilenin, uzuvlarınızı konuşturmasına şaşılmaz.]

22. Evvelce kulaklarınız, gözleriniz ve derileriniz aleyhinize şahitlik eder diye sakınmaz idiniz. Aksine zannetmiş idiniz ki Allah, yaptıklarınızdan bir çoğunu bilmez.

[Sâvî der ki: "Maksat, insanlardan gizleyerek yaptıkları işlerdir. Zannettiler ki, Allah'ın ilmi ile mahlukatın ilmi birdir, insanlardan gizledikleri şeyleri Allah da bilmez."

Allah'ın, onların uzuvlarını kendi aleyhlerinde şahit olarak kullanacağını bilemediler. Rezil oluruz diye insanlardan gizli gizli yaptıkları çirkin işlerin, bizzat o çirkinlikleri yapan uzuvları tarafından bütün çıplaklığıyla ortaya konacağını düşünmediler.

Âyet, insanın her hal ve davranışında, üzerinde bir gözetleyicinin bulunduğuna dikkat çekmektedir.]

23. İşte Rabbinize beslediğiniz o zanniniz sizi helake sürükledi de hüsrana uğrayanlardan oldunuz.

(Onların beslediği zan, Allah hakkında yanlış olan kötü zandır ki, helak edicidir. Demişlerdir ki: "Zan, ikidir. Biri kurtarıcı, biri helak edicidir."

"Ben, kulumun beni zannettiği gibiyim" (Buhârî, Tevhid 15, 35; Müslim, Tevbe 1, Zikir 2, 19) kudsi hadisinin manasını yanlış anlamamalıdır. Hasan-ı Basri bu âyeti okumuş da demiştir ki: "İnsanların ameli, Rablerine olan zanlarına göredir. Mümin, Allah'a güzel zanda bulunur, güzel amel yapar. Kafir ve münafık da kötü zanda bulunur, kötü amel yaparlar.")

24. Artık sabredebilirlerse ateş, kendilerine bir ikametgahtır. Yok eğer hoşnutluğa dönmek isterlerse hoşnut edilecekler-den değildirler.

25. Hem onlara bir takım yanaşıklar sardırmışızdır da bunlar, onlara önlerindekini ve arkalarındakini süsleyivermişlerdir. Cinlerden ve insanlardan onlardan önce geçen ümmetler içinde onların aleyhine de söz hak olmuştur. Çünkü hep kendilerine yazık etmişlerdir.

(Onlara sardırılan yanaşıklar, şeytanlardan kendilerine yakın olup yanaşan bir takım arkadaşlardır ki, kabuğunun yumurtayı sarması gibi onları sarmışlar, başlarına dolanmışlardır. Çünkü, "Her kim körlük edip Rahmân'ın zikrini görmemezlikten gelirse biz ona bir şeytan sardırırız da artık o ona arkadaştır" (Zuhruf, 43/36) buyrulmuştur.

Ve üzerlerine söz hakkı oldu. Bu söz; azap kelimesi, yani yüce Allah'ın İblis'e şu sözüdür: "O doğru. Ben hep doğruyu söylerim: Andolsun cehennemi mutlaka dolduracağım, senden ve onların sana tabi olanlarından, topunuzdan, tıka basa." Sâd, 38/84-85.)

26. Bir de dedi ki o kafirler: "Şu Kur'ân'ı dinlemeyin ve ona yaygara yapın, belki bastırırsınız."

(Rivayet olunduğuna göre Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'de iken yüksek sesle Kur'ân okuduğu zaman müşrikler, etraftan dinleyen insanları koğar dağıtırlar, "dinlemeyin şu Kur'ân'ı ve lagiv, yani asılsız, yaygara, gürültü yapın" derler ve ıslık çalar, gürültü ederlerdi.)

27. İşte biz de onun için o küfredenlere şiddetli bir azap tattıracağız ve kendilerine, yaptıkları amellerin en kötüsünün cezasını vereceğiz.

[İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre bu âyetteki "şiddetli azap"tan maksat, Bedir savaşı günüdür. "Yaptıklarının en kötüsü" ise, âhirette alacakları cezadır.]

28. O işte cezası Allah düşmanlarının, o ateş. Onlara o ateş içindedir ancak ebedilik yurdu, âyetlerimizi bile bile inkar etmelerinin cezası.

[Razi der ki: "Cühud", bile bile inkar etmek demektir. Onlar, Kur'ân'ın büyük bir mucize olduğunu anlayınca, insanlar onu dinlerse inanırlar diye korktular. Dolayısıyla o okunurken gürültü yapma yoluna başvurdular. Bu da gösteriyor ki, onlar, Kur'ân'ın mucize olduğunu biliyor, ancak kıskandıkları için inkar ediyorlardı.]

29. Ve muhakkak diyecek ki o inkar edenler: "Ey Rabbimiz! Göster bize cinlerden ve insanlardan bizleri saptıranların ikisini de ki, onları ayaklarımızın altına alalım, en aşağılıklardan olsunlar."

[Ebu Hayyan şöyle der: Açık olan şudur ki, "O ikisini de" sözünden maksat, kendileriyle cins kastedilen kimselerdir. "Bu iki türden, yani insan ve cin türünden olan, her azdıran kimseyi bize göster" demektir. Onları bize göster de intikam almak ve yüreklerimizi soğutmak için onları ayaklarımızla çiğneyelim. Çiğneyelim de cehennemin dibinde olsunlar.]

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ
الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ
الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ
الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ
وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَنْ
أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ
الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي
هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ
حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلَقَّاهَا
إِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾ وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ
نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾ وَمِنْ
آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ
وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ
إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ
يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ ﴿٣٨﴾

سجدة

30. Haberiniz olsun ki, "Rabbimiz Allah'tır" deyip de sonra doğru gidenler yok mu, onların üzerine şöyle diyerek melekler iner: "Korkmayın, mahzun olmayın, vaat edilip durduğunuz cennet ile neşelenin."

(Yani Allah'ın birliğini ve rablığını tasdik ve ikrar edip şirke dönmeksizin o ikrarda sabit kalarak gereğince hareket edenler, yani dediklerine uygun amel ederek Allah'ın dışındaki her şeyden yüz çevirenler yok mu, işte bunların üzerlerine ard arda Allah'ın elçileri, melekler inerler. Kafirlere şeytanlar yanaşık olduğu gibi, bunlara da melekler iner. Bazıları: "Hem ölüm, hem kabir, hem öldükten sonra dirilme sırasında iner" demişlerdir. Bununla beraber âyet mutlaktır. Dünyada hayatın her anı için doğrudur.)

31. "Bizler sizin hem dünya hayatında hem âhirette dostlarınız ve size orada nefislerinizin hoşlanacağı şeyler var. Hem size orada ne isterseniz var..."

("Hem dünya hayatında hem âhirette" kaydı

gösterir ki, meleklerin inişi hem dünya hem âhireti kapsar.)

32. "...Mağfiretine ve rahmetine nihayet olmayan bir Allah'tan konukluk olarak."

33. "Ben şüphesiz müslümanlardanım" deyip salih amel işleyerek Allah'a davet eden kimseden daha güzel sözlü kim olabilir?

(Yani samimiyetle Allah'a yüz tutup, İslam yolunu seve seve benimseyip hayra ve dirlik düzenliğe çalışarak Allah'a davet eden kimseden, sözü ve mezhebi daha güzel hiçbir kimse olamaz. Bu sûrenin başında geçtiği üzere, "kalplerimiz, senin bizi çağırdığın şeyden örtüler içinde" diyen kafirlerin sözlerine karşı bu, ne güzel cevaptır.

Allah'a davet, peygamberlerin ve peygamber varisi olan ermişlerin mesleğidir. Allah'a davet, yalnız imana davet etmek değildir. Müminleri amele davet de bu manaya dahildir. Dolayısıyla Allah'a davet, O'nu birlemeğe ve O'na itaat etmeğe davet demektir ki bu da neticede Allah'a kavuşmağa, O'nunla buluşmağa davet demek olur.

Özetle, Allah'a davet, en güzel sözdür. Ancak böyle olması iki şarta bağlıdır.

Birisi, o davet, yalnız kuru bir laftan ibaret kalmamalı, hali sözüne aykırı olmamalı, sözü ile salih ameli birlikte olmalıdır. Yani önce kendini düzeltmeli, kendisi Allah'ın ahlakı ile ahlaklanıp başkalarını davete layık ve sözüne, kendi fiili ile şahit olacak şekilde çalışarak, güzel iş yaparak davet etmeli ki basiret üzere bulunmak ve gerektiğinde kılıca sarılmak, bu salih amel cümlesindendir.

Birisi de islamdır. Davetçi müslümanlardan olmalı, davetine şirk karıştırmayarak, "Rabbimiz Allah deyip sonra istikamet ve doğrulukla giden" halis, samimi müslümanlardan bulunmalıdır. İslam olmayınca amelde tam salihlik bulunmaz ve Allah'a davet edilmiş olmaz.)

34. Hem iyilik de eşit olmaz kötülük de. Kötülüğü, en güzel olan iyilikle sav. O vakit bakarsın ki seninle arasında bir düşmanlık bulunan kimse, candan bir hısım gibi olmuştur.

(Güzellik ile kötülük bir olmak şöyle dursun, her güzellik de bir olmaz, her kötülük de. Hem güzel huyların, iyi amellerin mertebeleri değişiktir hem de kötülüklerin, kötü huyların mertebeleri değişiktir. Mesela, kötülüğe karşı kötülükle, iyiliğe karşı kötülük bir olamayacağı gibi, iyiliğe karşı iyilikle kötülüğe karşı iyilik de bir olmaz. Onun için, en güzel olan davete karşı yapılan kötülükler, o küfürler, nankörlükler, eziyetler de kötülüklerin kötüsüdür. Bununla beraber o kötülüklerin de değişik mertebeleri vardır.

O halde ne yapmalı? İyiliği emir ve kötülükten nehy ile Allah'a davet yapılırken, kötülüklerin şiddetlenmesine sebep olmayarak kötülüğü, en güzel muamele ile savmalıdır. O değişik mertebelerdeki kötülüğü savmak için en güzel yol, Allah'a davet yolu; Allah'a davetin en güzel biçimi, müslüman olarak salih amelle birlikte olanı, salih amelin en güzeli de kötülüğe karşı iyiliktir ki soyut aftan, sabırdan daha güzeldir.)

35. O rütbeye ise ancak sabredenler kavuşturulur. Ve o rütbeye ancak büyük bir nasip sahibi olanlar kavuşturulur.

36. Şayet seni şeytandan bir dürtüş dürtecek olursa hemen Allah'a sığın (istiaze et.) Çünkü O'dur ancak her şeyi işiten, her şeyi bilen.

37. Ve O'nun âyetlerindendir gece ve gündüz, güneş ve ay. Güneş ve aya secde etmeyin de onları yaratan Allah'a secde edin, gerçekten O'na ibadet edecekseniz.

38. Buna karşı kibir etmek isterlerse, haberleri olsun ki Rabbinin huzurundakiler gece ve gündüz O'nu tesbih ederler, hem onlar usanmazlar.

وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا
الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ؕ اِنَّ الَّذِيْٓ اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰى ؕ اِنَّهٗ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٣٩﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يُلْحِدُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ؕ
اَفَمَنْ يُّلْقٰى فِي النَّارِ خَيْرٌ اَمْ مَّنْ يَّاْتِيْٓ اٰمِنًا يَّوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ اِعْمَلُوْا
مَا شِئْتُمْ ۙ اِنَّهٗ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ﴿٤٠﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِالذِّكْرِ
لَمَّا جَآءَهُمْ ۫ وَاِنَّهٗ لَكِتٰبٌ عَزِيْزٌ ۙ﴿٤١﴾ لَّا يَاْتِيْهِ الْبَاطِلُ مِنْۢ بَيْنِ
يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهٖ ؕ تَنْزِيْلٌ مِّنْ حَكِيْمٍ حَمِيْدٍ ﴿٤٢﴾ مَا يُقَالُ لَكَ
اِلَّا مَا قَدْ قِيْلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ؕ اِنَّ رَبَّكَ لَذُوْ مَغْفِرَةٍ وَّذُوْ
عِقَابٍ اَلِيْمٍ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ جَعَلْنٰهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَّقَالُوْا لَوْلَا فُصِّلَتْ
اٰيٰتُهٗ ؕ ءَاَعْجَمِيٌّ وَّعَرَبِيٌّ ؕ قُلْ هُوَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا هُدًى وَّشِفَآءٌ ؕ
وَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ فِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَّهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ؕ
اُولٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍۢ بَعِيْدٍ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا
مُوْسَى الْكِتٰبَ فَاخْتُلِفَ فِيْهِ ؕ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ
رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ؕ وَاِنَّهُمْ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيْبٍ ﴿٤٥﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا
فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا ؕ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿٤٦﴾

اِلَيْهِ

39. Ve O'nun âyetlerindendir ki sen yeryüzünü görürsün boynu bükük, huşu halinde. Derken üzerine su indiriverdik mi deprenir ve kabarır. Şüphe yok ki ona o hayatı veren, elbette ölüleri dirilticidir. Gerçekten O'nun her şeye gücü yeter.

(Âyette yeryüzünün hüsran ve kuraklık halindeki perişanlığı, zillete düşmüş bir kimsenin boynunu büktüğü huşu, yani kendini hor ve hakir gösterme haline benzetilmiştir.

Bu benzetme, bir taraftan secde etmek istemeyen kibirlilerin, sonunda toprak olup zelil olacaklarını hatırlattığı gibi, bir taraftan da alçak gönüllü olanların yükseleceklerini bildirmek için buyuruluyor ki: Derken üzerine o suyu indirdiğimiz vakit hareketlenir, canlanır. Şüphe yok ki o yeri dirilten, elbette ruhsuz bedenlere de ruh verir. Şüphesiz O'nun her şeye gücü yeter, istemiş olduğu her şey vücuda gelir, kafirler yıkılır, müminler yükselir.)

40. Âyetlerimizde dinsizliğe sapan sap-

kınlar, elbette bize gizli kalmazlar. O halde ateşe atılan mı hayırlıdır, yoksa kıyamet günü güven içinde gelecek olan mı? Düşünün de istediğinizi yapın. Çünkü O, her ne yaparsanız görür.

("Âyetlerde dinsizliğe sapmak" demek, onlara doğru mana vermeyip istikametten ayrılarak eğrisine çekmek demektir ki, yalanlamayı ve yanlış yorum ve tahrif etmeyi kapsar. Bunun da cezası ateşe atılmaktır. Çünkü âyetin devamı, bunu yapanların cehenneme atılacaklarına, inananların ise kıyamet günü güven içinde olacaklarına dikkat çekmektedir.)

41. Onlar, o Zikir kendilerine geldiği vakit ona körlük eden dinsizlerdir. Halbuki o, benzeri bulunmaz, değerli bir kitap.

[Çünkü Kur'ân geldiğinde üzerinde hiç düşünmeden onu küfür ve inkarla karşılamışlar, hiç kafa yormadan, güneş gibi açık şekilde haber verdiği gerçekleri yalan sayıp görmezden gelmişlerdir.]

42. Ona ne önünden ne ardından batıl yaklaşamaz. Bütün kainatın övdüğü (hamid) bir hikmet sahibinden indirilmedir.

(O Kur'ân, içindekiler hiçbir şekilde iptal edilemeyecek derecede doğru ve sağlam, kendisine karşı koparılan yaygara ve gürültüler, inkar ve küfür, onun zatında bulunan delil ve sağlamlığa hiç zarar veremez; bütün kainatın, üzerindeki nimetleriyle hamd ve medih ettiği bir zat tarafından indirilme, öyle aziz bir kitaptır.)

43. Sana, senden evvelki peygamberlere denilenden başka bir şey denilmiyor. Ve şüphe yok ki Rabbin, hem bir mağfiret sahibidir, hem de elem verici bir azap.

(Bu kafirlerin sana söyledikleri, önceki peygamberlere karşı söylenen küfür ve yalanlamanın aynıdır. Dolayısıyla üzülme de sabret. Şüphesiz Allah'ın, dostlarına mağfireti büyük olmakla beraber, düşmanlarına ve masiyet işleyenlere azabı çok elem vericidir. Günü gelir, o yola gelmek istemeyen kafirlerin, dinsizlerin belalarını verir.)

44. Ve eğer biz onu yabancı dilden bir Kur'ân yapaydık diyecekler idi ki: "Âyetleri, anlaşılacak bir dille ayırt edilip anlatılsaydı ya! Araba, Arapça olmayan (bir kitap) mı?" De ki: "O iman edenler için hidayet ve şifadır." İman etmeyenlerin ise kulaklarında bir ağırlık vardır ve o, onlar için bir körlüktür. Onlara uzak bir mekandan haykırılır.

(De ki: O Arapça Kur'ân, iman edenler için –ki gerek Arap olsun gerek başkası– hidayetin ta kendisi, doğru yola irşat eden kılavuz ve sinelerdeki hastalıklara: cahillik, ahlaksızlık, şüphecilik gibi dertlere devadır. İman eden, ondan istifade etmenin yolunu da bulur, hiç olmazsa, "bilmiyorsanız, haydin zikir ehline sorun" (Enbiyâ, 21/7) emri gereğince, ehli olana, bilene sorar.

Kur'ân'ın Arapça indirilmesi hakkında bilgi için, İbrahim, 14/4 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

45. Andolsun Musa'ya o kitabı verdik de onda ihtilaf edildi. Eğer Rabbinden bir kelime geçmiş olmasa idi aralarında iş bitirilirdi. Her halde onlar bundan kuşkulu bir şüphe içindedirler.

(Bu âyetin önceki âyetle iki şekilde ilgisi vardır: Önce, küfür ve muhalefet ilk önce sana ve Kur'ân'a karşı oluyor değil, Musa'ya ve Tevrat'a karşı da olmuştu, demek olur. İkincisi, Tevrat bir dilde inmiş iken onun aslında türlü anlaşmazlıklar çıkarıldı. O halde, onları bir Allah inancına davet için inmiş olan bir Kur'ân'ın değişik dillerde indirilmesi daha çok anlaşmazlığa sebep olmak gibi bir çelişki olmaz mı idi, demek olur.)

46. İyi iş yapan kendine, kötü yapan yine kendinedir. Yoksa Rabbin, kullara zulmedici değildir.

[Kuds-i hadiste şöyle buyrulur: "Ben zulmü kendime haram kıldım, onu sizin aranızda da haram kıldım. Dolayısıyla bir birinize zulmetmeyiniz." Müslim, Birr, 55.]

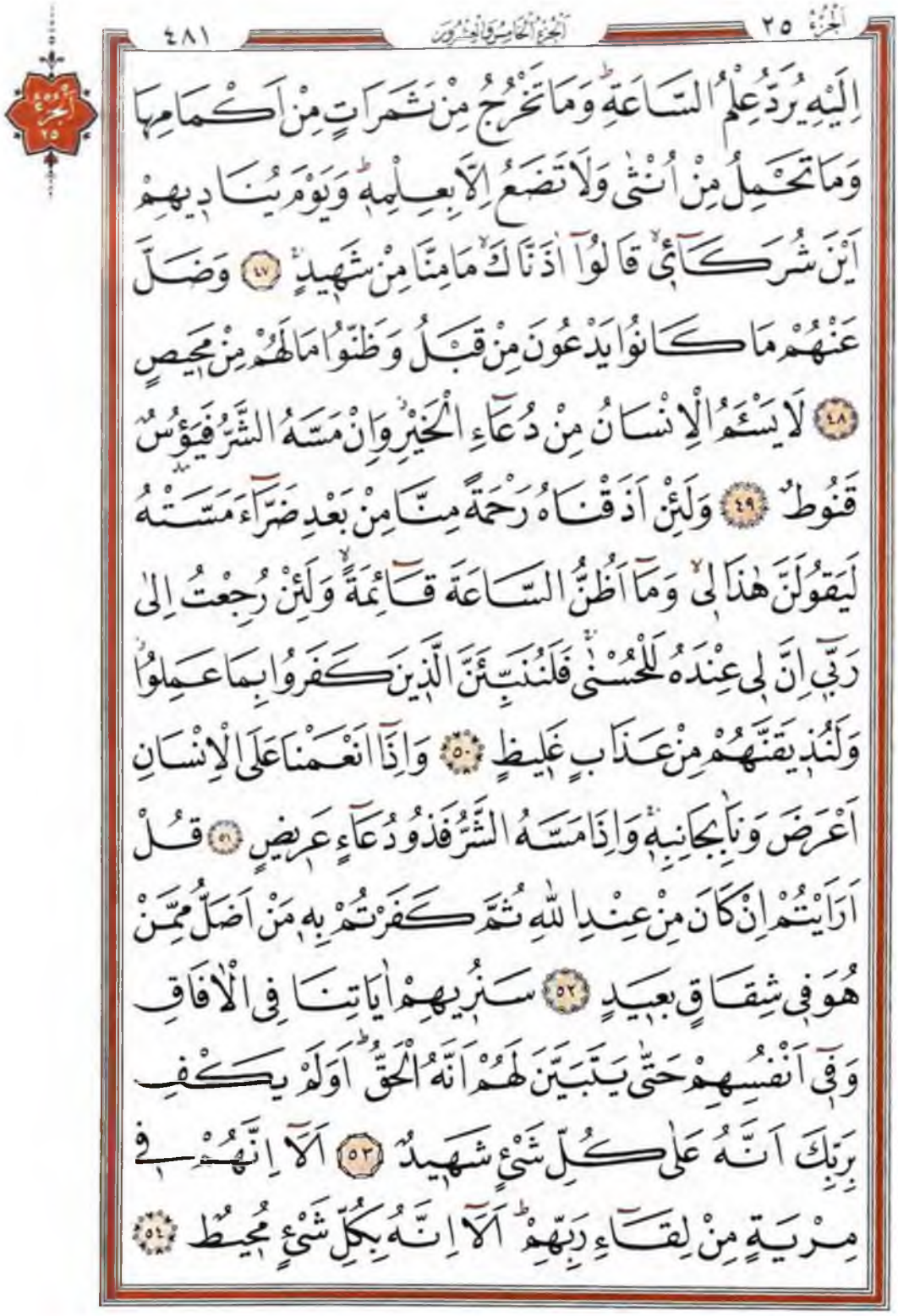
إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا
وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ۚ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ
أَيْنَ شُرَكَائِي قَالُوا آذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ
عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ
﴿٤٨﴾ لَا يَسْأَمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَئُوسٌ
قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ
لَيَقُولَنَّ هَٰذَا لِي وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُجِعْتُ إِلَىٰ
رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنَىٰ ۚ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا
وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ
أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾ قُلْ
أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ
هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾ سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ
وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ ۗ أَوَلَمْ يَكْفِ
بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾ أَلَا إِنَّهُمْ فِي
مِرْيَةٍ مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ ۗ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ ﴿٥٤﴾

47. Saati (Kıyameti) bilmek, O'na havale edilir. Hem O'nun ilmi olmaksızın ne meyvelerden biri tomurcuklarından çıkar ve ne bir dişi gebe kalır, ne de doğurur. Allah: "Nerede imiş ortaklarım?" diye onlara haykıracağı gün ise diyeceklerdir: "Arz ederiz huzuruna ki bizden hiç şahit yok."

(Kıyameti bilme O'na havale edilir dedikten sonra meyvelerden, gebelik ve doğurmadan bahsedilmesi, Âhiret hallerine de bir işareti kapsamış olması itibarıyla anlamlıdır. Çünkü dünya, âhiretin tarlası olduğu için kıyamet, meyvelerin toplanacağı bir kalkış zamanını andıracaktır. Aynı zamanda burada, "ey o bütün insanlar! Rabbinizden korkun. Çünkü o Saat, sarsıntısı çok büyük bir şeydir. Onu göreceğiniz gün her emzikli, emzirdiğinden geçer ve her yüklü kadın, rahmindekini dışarı bırakır" (Hac, 22/1-2) âyetinin manasına da bir işaret vardır.)

48. Önceden tapıp durdukları şeyler onlardan gayb olup gitmişler ve onlar ken-

dilerine bir kaçacak yer kalmadığını anlamışlardır.

49. İnsan hayır istemekten usanmaz da kendisine bir şer dokunuverirse hemen ümidi keser, ümitsizliğe düşer.

[İnsanoğlu, kendisine hayır gelirken buna bir sınır koyup da daha fazlasını istememezlik etmez, istemekten bıkıp usanmaz, hep gelsin der. Ama başına bir sıkıntı ve zorluk gelirse, hemen ümitsizliğe düşer, üzülür. Allah'ın o engin ve geniş ihsanından ve rahmetinden son derece ümitsiz olur.

Âyette geçen "yeus" ve "kanut" kelimeleri eşanlamlı olup vurgu için ikisi birlikte söylenmiştir. Bazılarına göre "yeus"; Allah'ın rahmetinden ümidini kesen, "kanut" ise, bu ümitsizliği bedeninin dışına vurdurandır.]

50. Ve şayet ona dokunan bir sıkıntıdan sonra tarafımızdan bir rahmet tattırsak mutlaka der ki: "Bu, benim hakkım ve zannetmem ki Saat (Kıyamet) başıma dikilmiş olsun. Diyelim ki ben Rabbime döndürülecek olursam muhakkak benim için O'nun yanında daha güzeli vardır." Fakat o vakit biz, o küfredenlere ne yaptıklarını haber vereceğiz ve onlara muhakkak yoğun bir azap tattıracağız.

[O kafirlerin Allah'tan ikram ve izzet göreceklerine dair itikat ve inançlarına bedel olarak, andolsun onlara, alçaltıcı büyük bir azap tattıracağız. Yani inançları batıl olduğu için, âhirette amelleri yüzlerine vurularak şiddetli azaba uğrayacaklardır. Kehf, 18/36 ve Mümin, 40/83 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

51. Evet, insana nimet verdiğimiz vakit yan büker, başının tuttuğuna gider de kendisine şer dokunuverdi mi artık enine boyuna duaya dalar.

52. De ki: "Söyleyin bakayım, eğer o Kur'ân Allah tarafından da sonra siz ona küfretmiş iseniz, o (haktan) uzak ayrılığa düşenden daha şaşkın kim olur?"

53. İlerde biz onlara hem nefisleri dışında (âfakta), hem nefislerinde âyetlerimizi öyle göstereceğiz ki nihayet onun hak olduğu kendileri için belli olacak. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?

(İslamın ilerde cihanın ufuklarına yayılıp her tarafı istila edeceğini böyle kesinlikle haber veren bu âyet, Kur'ân'ın hak ve Allah kelamı olduğunu açık açık ispat etmiş gayb mucizelerindendir. Bunun Mekke'de inmiş olduğu bir düşünülür, bir de ondan sonra peygambere ve halifelerine yüce Allah'ın nasip ettiği büyük fetihler ve islamın doğuya ve batıya yayılmasındaki olağanüstülük düşünülürse, bunun ne yüksek bir âyet ve mucize olduğu anlaşılır.

Bilimsel açıdan bir gerçeğin ispatı için delil, ya dışımızda olur ya içimizde. Ya gözlerden, dış gözlemden ya gönülden, iç gözlemden gelir: varlık, bu iki pencereden görünür. Yüce Allah bu âyette bu taksimi gösterdikten sonra Kur'ân'ın hak olduğunu, Muhammed'in peygamberliğinin doğruluğunu, İslamın yüceliğini ispat için bu iki tür âyetlerin ikisini de göstereceğini vaat ediyor. Öyle ki, onun hak olduğu o kafirlerce anlaşılıncaya kadar. Bedir'den Mekke'nin fethine kadar Mekke müşrikleri bunu hem kendi nefislerinde, hem de kendi dışlarında gördüler. Ondan sonra diğerleri de görmeğe başladılar. Bunlar görüldükten, bu gerçek ortaya çıktıktan sonra sanki hiç görülmemiş gibi hala inkarda devam eden sonraki kafirler de ilerde göreceklerdir.)

54. Uyan! Onlar, Rablerine kavuşmaktan işkil içindeler. Uyan, ki O her şeyi kuşatıcıdır.

(İyi bil ki o küfredenler, Rablerine kavuşma konusunda şüphe içindeler. Kıyamet günü Hakkın huzuruna varacaklarına imanları yok, onunla beraber, şüpheden de çırpınıp durmaktadırlar. Fakat iyi bil ki O, ilmiyle, gücüyle her şeyi kuşatmıştır. Onlar O'nun cezasından kurtulacak değillerdir. Allah'a kavuşmak haktır, muhakkaktır.)

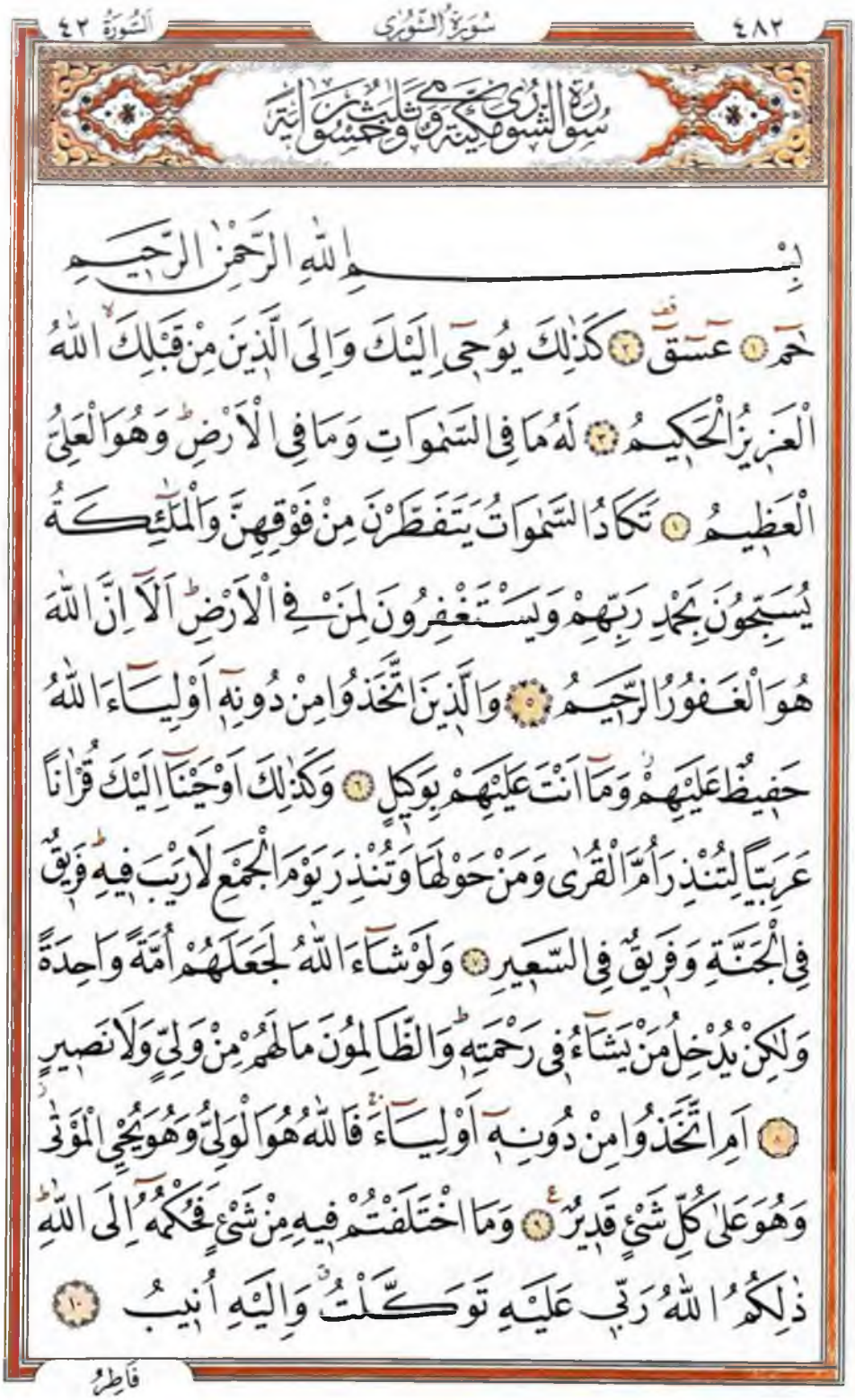
سُورَةُ الشُّورَىٰ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَلَاثٌ وَخَمْسُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذَٰلِكَ يُوحِيٓ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ ۙ اللَّهُ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ لَهُۥ مَا فِي السَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْعَظِيمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ السَّمَٰوَٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِن فَوْقِهِنَّ وَالْمَلَٰٓئِكَةُ
يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَآ إِنَّ اللَّهَ
هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ اللَّهُ
حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ قُرْءَانًا
عَرَبِيًّا لِّتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ فَرِيقٌ
فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ﴿٧﴾ وَلَوْ شَآءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً
وَلَٰكِن يُدْخِلُ مَن يَشَآءُ فِي رَحْمَتِهِۦ ۚ وَالظَّٰلِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ
﴿٨﴾ أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ ۖ فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِ الْمَوْتَىٰ
وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِن شَيْءٍ فَحُكْمُهُۥٓ إِلَى اللَّهِ
ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿١٠﴾

فَاطِرُ

42
ŞÛRÂ SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 53 âyettir.

[Bu mübârek sure, vahyin ve peygamberliğin kaynağını açıklayarak başlar, müşriklerin inanç ve tutumlarını kınar, Kur'ân'ı yalanlayan ve âhirete inanmayanları, başların ağaracağı, şiddetinden kalplerin hoplayacağı günde kendilerini bekleyen ve dünyada iken inanmadıkları için alay ederek çabuk gelmesini istedikleri şiddetli azap ile uyarır.

Sûre adını, 38. âyetinde geçen ve fert ve toplum hayatında çok önemli yeri olan şûra (danışma) kelimesinden alır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm

1. Hâ, Mîm.

2. Ayn, Sîn, Kâf.

(Bu iki âyetin, iki ayrı isim olması gerektir. Onun için araları ayrılmış ve iki âyet sayılmıştır. Bazıları,

bunlar tek isimdir, başında diğer "Hâmim"lere uygun olmak için ayrı yazılmıştır, demişlerdir.)

3. O aziz ve hakim olan Allah, sana ve senden evvelkilere işte böyle vahyediyor.

(Zemahşerî şöyle der: "Yani bu sûrenin içermiş olduğu manalar, öyle manalardır ki, yüce Allah onun mislini, hem bu sûrenin dışında diğer surelerde sana vahyetmiştir, hem de senden evvelki peygamberlere vahyetmiştir. Böylece yüce Allah bu manaları Kur'ân'da ve semavi kitapların hepsinde tekrar etmiştir. Çünkü bunlarda önünde sonunda kullarına beliğ bir uyarı ve büyük bir lütuf vardır. "Vahyetti" buyurmayıp da "vahyediyor" buyurması da, böyle vahyetmenin O'nun adeti olduğuna delalet içindir."

Vahy ile ilgili bilgi için Nisâ, 4/163 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

4. O'nundur bütün göklerdeki ve yerdekiler. Ve O, öyle ulu, öyle büyük.

[Çünkü O'nun zatı gibi hiçbir zat, sıfatları gibi hiçbir sıfat, ismi gibi hiçbir isim, fiili gibi hiçbir fiil yoktur. O, o kadar uludur ki, kendisinden başka her şeyin vasfı O'nun adı anılınca çok küçük kalır. Bütün kullardan, peygamberlerden ve onlara varis olan alimlerden ulu ve büyüktür.]

5. Gökler, hemen hemen kendi üstlerinden çatlayacak gibi titreşiyorlar, melekler hamd ile Rablerini tesbih ediyorlar ve yerdeki kimseler için mağfiret diliyorlar. Uyan! Allah'tır ancak öyle çok bağışlayan, öyle merhamet eden.

(Bu âyet, yüce Allah'ın yücelik ve ululuk eserlerini tasvirdir. Yani Allah öyle yüksek ve öyle büyük ve uludur ki, maddi yükseklik ve büyüklüğün sembolü olan semalar, o yüksek gökler O'nun yücelik ve büyüklüğünün heybeti altında üstlerinden çatlayıverecek gibi ezilip titremektedir.

"Üstlerinden" denilmesi, Allah'ın yüksekliği, semaların yüksekliğinin üstünde olmasındandır. Zemahşeri'nin dediğine göre, çünkü yüce Allah'ın ululuk ve büyüklüğüne delalet eden âyetlerin en büyükleri göklerin üstünde Arş, Kürsi ve Arş'ın etrafında tesbih ve takdis ile çalkanan meleklerin safları ve daha özünü Allah'tan başkasının bilemeyeceği en büyük saltanat eserleridir.

Melekler, yeryüzündeki kimseler için mağfiret isterler, şefaat, ilham ve taate sevk edici sebepleri hazırlamak gibi vesilelere koşarlar. Bu mana ise, genellikle mümini ve kafiri kapsar. Hatta "istiğfar", eksiği örtmek manasına tefsir olunursa, hayvanları ve cansız varlıkları bile kapsar. Müminlere tahsis edildiği takdirde ise maksat şefaattir.) [Nitekim, Mümin, 40/7 âyetinde, melekler tarafından yapılan bu istiğfarın müminler için olduğu açıkça ifade edilmektedir. O âyete ve açıklamasına bakınız.]

6. O'nun berisinden velilere tutunanlara gelince; onların da üzerlerinde Allah gözcü, sen değilsin üzerlerine vekil.

[Allah'a şirk ve ortak koşanlar bilsinler ki, yüce Allah, onların davranışlarını ve yaptıklarını gözetlemektedir. Onlardan hiçbiri Allah'ın kontrolünden kaçıp kurtulamaz. Allah, onları yaptıklarından dolayı hesaba çekecektir. Ey Peygamber! Onların işi sana havale edilmiş değil ki, sen onlardan sorumlu olasın ve onlar yüzünden ceza göresin. Senin bütün görevin uyarmak ve hükümleri tebliğ etmektir.]

7. İşte böyle sana Arapça bir Kur'ân ile vahyetmekteyiz ki Ümmülkura'yı ve çevresindekileri sakındırasın ve toplama gününün dehşetini haber veresin. Onda şüphe yok. Bir fırka cennette, bir fırka cehennem (sair) de.

[Ümmülkura, şehirlerin aslı ve anası demek olup Mekke'dir. Yüceltmek için ona bu isim verilmiştir.]

8. Dilese idi Allah elbet hepsini bir ümmet de yapardı ve fakat dilediğini rahmetine koyuyor. Zalimlere gelince, ne bir veli var onlara, ne de bir yardımcı.

[Yüce Allah'ın, dilediğini rahmetine koyup dilediğine azap etmesi, her iki zümrenin bunu hak etmesine bağlıdır. Yoksa O, kullarına asla zulmedici değildir.]

9. Yoksa O'ndan beride veliler mi edindiler? Fakat Allah'tır ancak veli. Ölüleri O diriltir ve her şeye gücü yeten O'dur.

10. İhtilaf ettiğiniz her hangi bir şey hakkında da hüküm Allah'a aittir. "İşte, de, o Allah benim Rabbim, ben O'na dayanmaktayım ve hep O'na sığınırım."

(Bütün işlerimde yalnız O'na dayanır, başımın sıkıldığı her zor ve içinden çıkılmaz işte O'na başvurur, O'na sığınır, O'na yalvarırım.)

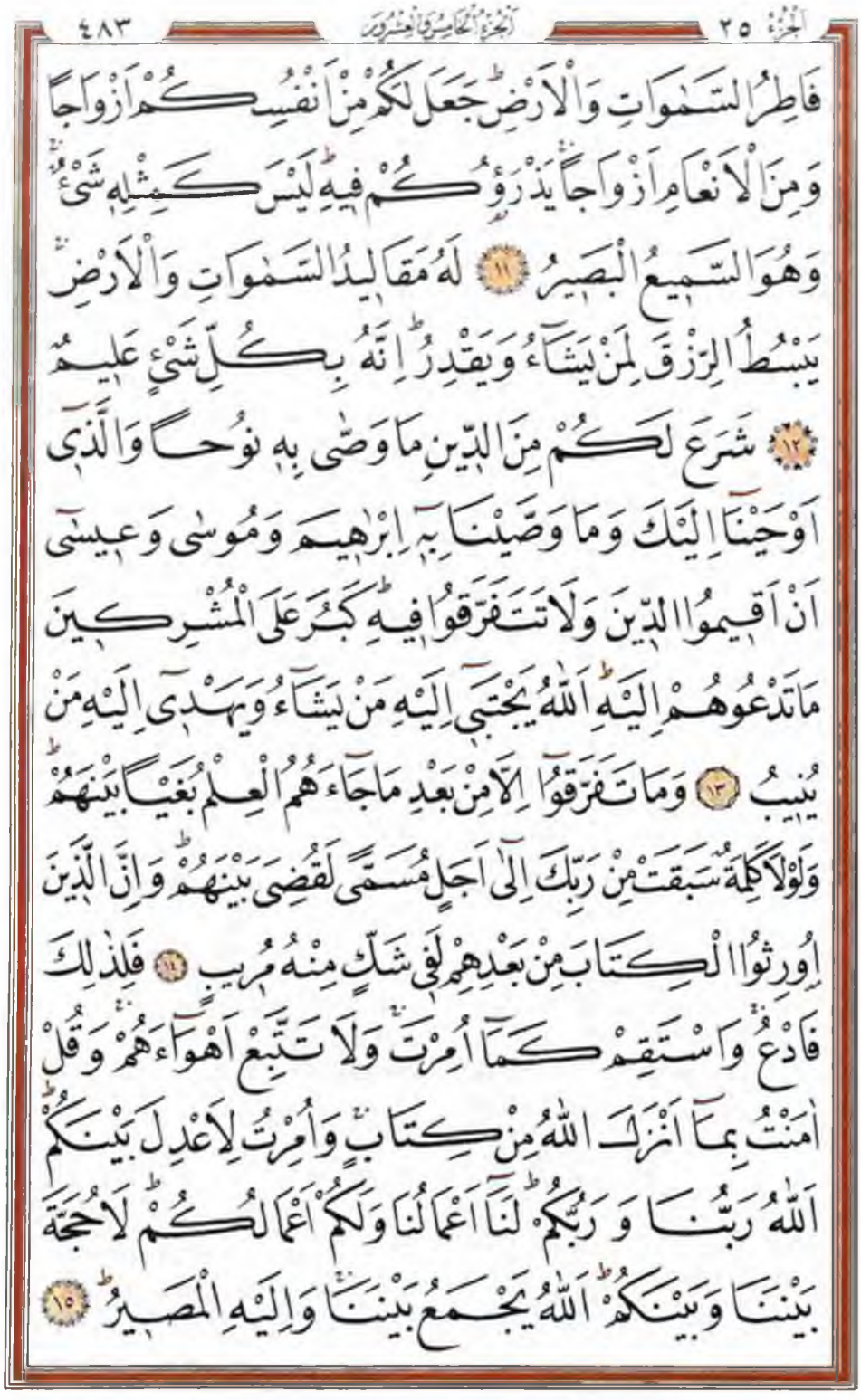
فَاطِرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا
وَّمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا ۚ يَذْرَؤُكُمْ فِيْهِ ؕ لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ ۚ
وَهُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ﴿١١﴾ لَهٗ مَقَالِيْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ؕ اِنَّهٗ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ۚ
﴿١٢﴾ شَرَعَ لَكُمْ مِّنَ الدِّيْنِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوْحًا وَّالَّذِيْٓ
اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهٖٓ اِبْرٰهِيْمَ وَمُوْسٰى وَعِيْسٰى ؕ
اَنْ اَقِيْمُوا الدِّيْنَ وَلَا تَتَفَرَّقُوْا فِيْهِ ؕ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِيْنَ
مَا تَدْعُوْهُمْ اِلَيْهِ ؕ اَللّٰهُ يَجْتَبِيْٓ اِلَيْهِ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْٓ اِلَيْهِ مَنْ
يُّنِيْبُ ﴿١٣﴾ وَمَا تَفَرَّقُوْٓا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ؕ
وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِيَ بَيْنَهُمْ ؕ وَاِنَّ الَّذِيْنَ
اُوْرِثُوا الْكِتٰبَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ لَفِيْ شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيْبٍ ﴿١٤﴾ فَلِذٰلِكَ
فَادْعُ ۚ وَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ ۚ وَقُلْ
اٰمَنْتُ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتٰبٍ ۚ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ ؕ
اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ؕ لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ؕ لَا حُجَّةَ
بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ؕ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ﴿١٥﴾

11. O, gökleri ve yeri yaratandır. Size kendilerinizden çiftler yapmış, deve, sığır ve koyun cinsi hayvanlardan da çiftler (yapmış.) Sizi o şekilde üretip duruyor. O'nun misli gibi bir şey yoktur. O, öyle her şeyi işiten, öyle her şeyi görendir.

(O'nun misli gibi bir şey yok. Doğrudan doğruya O'nun misli bir şey bulunmak şöyle dursun, ona benzer bile bir şey yoktur. Bu değerli söz, benzetme olamayacağını belirtmek suretiyle Allah'ın bir olduğunu ifadede ve O'nu noksanlıklardan uzak tutmada belağatlı bir Kur'ân delilidir.

Misli gibi bir şey olmadığını söylemekten maksat, kendisi gibi bir şey bulunmadığını söylemekte mübalağadır. Nitekim, "Senin gibi bir kişi cimrilik etmez" derler. Bununla, onun kendisinde cimrilik bulunmadığını kastederler. Asla böyle bir şeyin olamayacağını ifade kastıyla kinaye üslubuna giderler.

Bu mana dilimizde de çok yaygındır. Mesela: "senin gibi bir kişi ona tenezzül eder mi?" desek,

sen ona tenezzül etmezsin, demiş oluruz. Bununla mübalağa ile beraber bazen saygı da kastedilir. Dolayısıyla, "O'nun misli gibi bir şey yok" demekte, doğrudan doğruya bunu ona nisbeti tasavvur etmek bile caiz olamayacağına bir işaret gibi incelik vardır. Hatta bu kinaye manası o kadar kuvvetlidir ki, burada hakikatı üzere, "Allah'a benzer bir şey yok" denilse idi, kinaye yoluyla zatının olmadığı, Allah diye bir şey bulunmadığı şaibesi bulunacağından dolayı güzel olmazdı.)

12. Göklerin ve yerin kilitleri O'nun. Rızkı, dilediğine açar ve kısar. Çünkü O, her şeyi bilir.

(Bütün göklerin ve yerin, hiç kimsenin erişemediği, el süremediği hazineleri, gizli servetleri O'nundur. Rızkı kimine bol verir, kimine dar. Her şeyi, bütün yönleriyle pek iyi bilir, her yaptığını gereği gibi bilerek yapar. Rızkı bol ve dar vermesinde bir hayır ve hikmet vardır.)

13. Sizin için: dinden Nûh'a tavsiye ettiğini ve sana vahyettiğimizi ve İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi şeriat kıldı. Şöyle ki: Dini doğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin. Müşriklere, bu davet ettiğin iş ağır geldi. Allah o dine dilediklerini seçecek ve kendisine yüz tutanları ona hidayet edecektir.

(Dinin doğrusu, "hidayet eyle bizi doğru yola, o kendilerine nimet verdiğin mutluların yoluna" (Fâtiha,1/6) diye beyan edilen doğru yol, tevhid ile yüce Allah'ın hükmüne iman ve itaat, yani İslamdır. Onu doğru tutmak da rükünlerini bozulmaktan koruyarak âyet ve delillerden doğrusunu anlayıp iman ve amelde ihlas ile tatbik etmektir.

Dini doğru tutun ve değişik heva ve heveslere veya birçok ilahlara tabi olup onu doğru tutmakta ayrılık çıkarmayın, dağılmayın.

İşte bu emir ile bu nehiy, ta Nûh'tan (a.s.) Muhammed'e (a.s.) kadar gelen şeriat sahibi peygamberlerin hepsine emir ve tavsiye olunan bir din anayasası, bir din şeriatıdır ki, bütün peygamberler bunu uygulamak için gönderilmiş, hepsi dağınıklığı kaldırmak için tevhide davet etmiştir. Her birinin zamanına göre şeriatlerinin ayrıntısında birbirini nesheden değişik hükümler bulunsa da hepsi, Muhammed ümmetine şeriat yapılan bu temelde, bu İslam esasında birdir.)

14. Ayrılığa düşmeleri ise kendilerine ilim geldikten sonra sırf aralarında çekememezlik ve dünya hırsından dolayıdır. Eğer Rabbinden, "belirlenmiş bir süreye kadar" diye bir söz (kelime) geçmiş olmasa idi aralarında kaza hükmü mutlaka icra edilir bitirilirdi. Arkalarından kitaba varis kılınanlar da ondan işkilli bir şüphe içindedirler.

(İlim geldikten sonra ihtilafa düşmeleri gösteriyor ki, ilim, insanların salih olması, düzelmesi için yeterli değildir. Nefs-i emmâre'nin öyle kötü hisleri vardır ki, insanları, bildiklerinin aksine açık açık fenalıklara sevkeder. Onun için beşer ahlakının düzeltilmesi işinde ilimden başka, his ve duyguların ıslah edilmesi için bir pratik terbiye dahi gereklidir. Dini terbiyenin bu itibarla da özel bir önemi vardır.)

15. Onun için sen durma, davet et ve emrolunduğun gibi doğru git, onların heveslerine uyma ve de ki: "Ben, Allah'ın indirdiği her kitaba iman ettim ve bana emredildi ki aranızda adalet yapayım. Allah bizim Rabbimiz, sizin de Rabbiniz. Bize bizim amellerimiz, size de sizin amelleriniz. Sizinle aramızda delil getirme yarışı yok. Allah, hepimizi bir araya getirecek ve hep O'na gidilecektir."

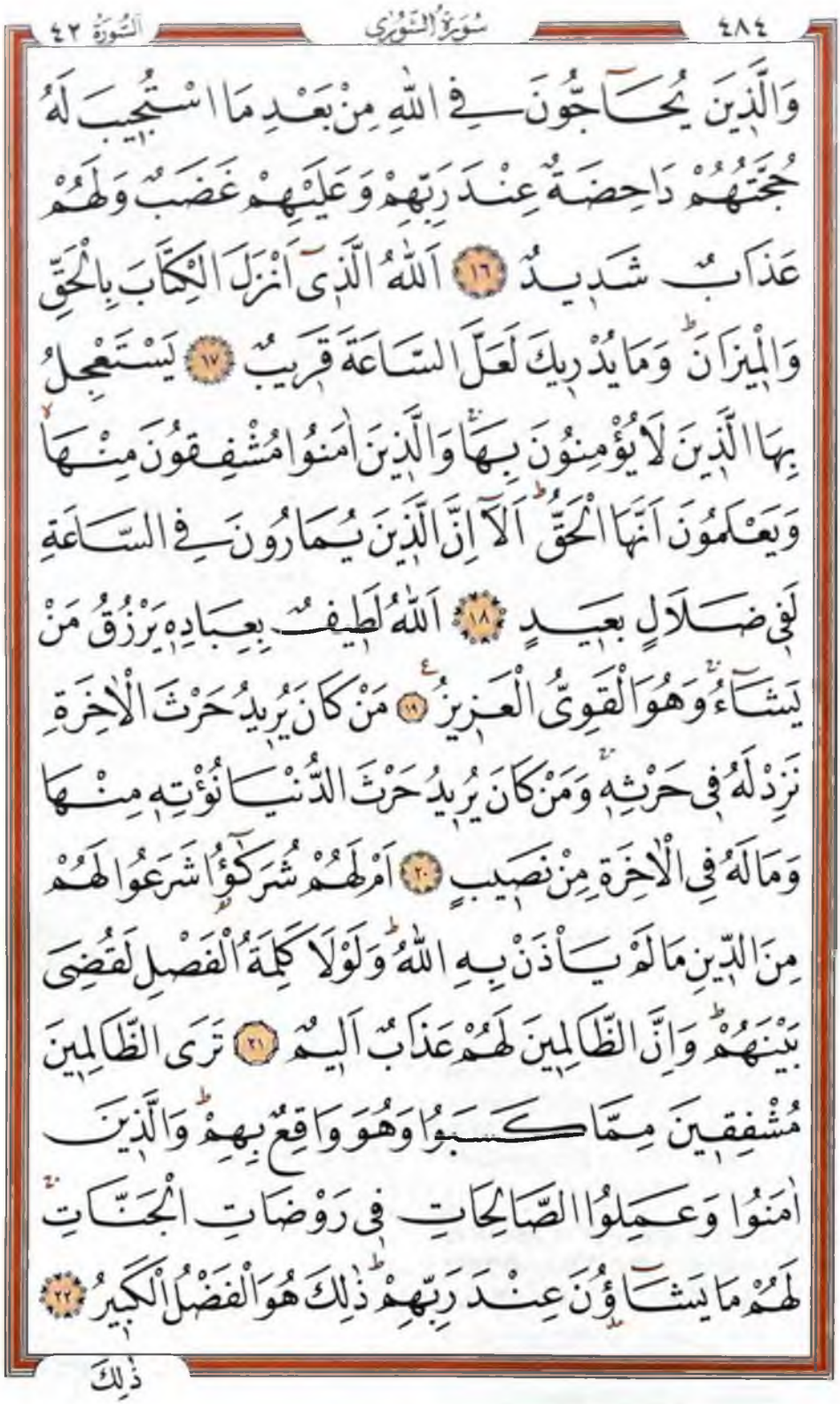

وَالَّذِينَ يُحَآجُّونَ فِي اللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ مَا ٱسۡتُجِيبَ لَهُۥ
حُجَّتُهُمۡ دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمۡ وَعَلَيۡهِمۡ غَضَبٞ وَلَهُمۡ
عَذَابٞ شَدِيدٌ ١٦ ٱللَّهُ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ ٱلۡكِتَٰبَ بِٱلۡحَقِّ
وَٱلۡمِيزَانَۗ وَمَا يُدۡرِيكَ لَعَلَّ ٱلسَّاعَةَ قَرِيبٞ ١٧ يَسۡتَعۡجِلُ
بِهَا ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِهَاۖ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مُشۡفِقُونَ مِنۡهَا
وَيَعۡلَمُونَ أَنَّهَا ٱلۡحَقُّۗ أَلَآ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُمَارُونَ فِي ٱلسَّاعَةِ
لَفِي ضَلَٰلِۭ بَعِيدٍ ١٨ ٱللَّهُ لَطِيفُۢ بِعِبَادِهِۦ يَرۡزُقُ مَن
يَشَآءُۖ وَهُوَ ٱلۡقَوِيُّ ٱلۡعَزِيزُ ١٩ مَن كَانَ يُرِيدُ حَرۡثَ ٱلۡأٓخِرَةِ
نَزِدۡ لَهُۥ فِي حَرۡثِهِۦۖ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرۡثَ ٱلدُّنۡيَا نُؤۡتِهِۦ مِنۡهَا
وَمَا لَهُۥ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ ٢٠ أَمۡ لَهُمۡ شُرَكَٰٓؤُاْ شَرَعُواْ لَهُم
مِّنَ ٱلدِّينِ مَا لَمۡ يَأۡذَنۢ بِهِ ٱللَّهُۚ وَلَوۡلَا كَلِمَةُ ٱلۡفَصۡلِ لَقُضِيَ
بَيۡنَهُمۡۗ وَإِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ لَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ٢١ تَرَى ٱلظَّٰلِمِينَ
مُشۡفِقِينَ مِمَّا كَسَبُواْ وَهُوَ وَاقِعُۢ بِهِمۡۗ وَٱلَّذِينَ
ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فِي رَوۡضَاتِ ٱلۡجَنَّاتِۖ
لَهُم مَّا يَشَآءُونَ عِندَ رَبِّهِمۡۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡفَضۡلُ ٱلۡكَبِيرُ ٢٢

ذٰلِكَ

16. Bu kabul olunduktan sonra Allah hakkında delil getirmeğe kalkışacakların Rableri huzurunda delilleri düşmüştür. Üzerlerine bir gazap ve kendilerine şiddetli bir azap vardır.

(O'na yani Allah'a icabet edildikten, bu beyan gereğince bütün indirdiklerine iman edilip emri doğrulukla tutulduktan sonra Allah hakkında yahut O'nun dini hakkında tartışmağa kalkışacak olanların delilleri, Rableri katında düşüktür. Ne teorik ne pratik, ne nakli ne akli hiç bir tutamakları kalmaz. Delil getirmeğe çalışmak, ancak eğriliğe ve eğrilere karşı olur. İlimce ve amelce açık olan hak ve doğruluk karşısında yapılan tartışma sırf bir çekememezlik ve haksızlık ilanından ibaret kalır. Bundan dolayı onlara bir gazap ve şiddetli bir azap vardır.)

17. O Allah'tır ki hakka dair kitap ve terazi indirdi. Ve ne bilirsin belki Saat (Kıyamet) yakındır.

18. Kıyamete inanmayan imansızlar onu acele isterler. İman edenler ise hak olduğunu bilirler de ondan korkar, sakınırlar. İyi bil ki o Saat hakkında mücadele edenler her halde (haktan) uzak bir sapıklık içindedirler.

(Kıyamete imanı olmayanlar, o çabuk gelsin diye acele ederler ki, bu acele ediş, halleriyle ve sözleriyle olmak üzere iki şekildedir. Birisi, olacağına inanmadıkları için, "doğru söylüyorsanız, hani ne vakit o vaat?" (Yâsîn, 36/48) diye eğlenmek suretiyle sözleriyle acele isterler. Bir de imanları olmadığı için küfür ederek, haksızlık yaparak dengenin bozulmasına, âlemin düzeninin bozulmasına sebep olmak suretiyle fiilleriyle acele isterler. İman edenler ise ondan sakınma üzere bulunurlar, terazilerinin hafif gelmesinden korkarlar da salih amel ve iyiliklerini artırmak, çok sevaba nail olmak için korunurlar.)

19. Allah, kullarına çok lütfedicidir. Her dilediğini bir şekilde rızıklandırır. O öyle güçlü, öyle aziz.

(Allah, kulluğunu bilen, görevini doğru yapan kullarına çok lütfedicidir. Onları türlü lütuflarıyla öyle mutlu eder ki akıllar bunu kavramaktan acizdir. Kullarından her birini engin hikmet taşıyan dilemesine göre bir tür lütuf ile rızıklandırır. O, öyle güçlü ve öyle azizdir ki her şeye ve herkese karşı dilediğini yaptırmağa ve vaadini yerine getirmeğe gücü yeter ve hiçbir sebep ve şekilde mağlup edilmez, her yönüyle galiptir. Onun için dinini doğru tutan kullarını o korkunç saat geldiği zaman zelil etmeyip kuvvet ve izzeti ile türlü lütuflarından nasiplendirecektir.)

20. Her kim âhiret ekimi isterse ona ekinini artırırız. Her kim de dünya ekimi isterse ona da ondan veririz ama âhirette ona hiç nasip yoktur.

(Her kim din adına, yaptığı ameli sırf âhiret sevabına niyet ederek yaparsa biz ona ekininde fazlalık veririz, ekinini, ürününü artırırız. Yani âhirette kat kat fazlasıyla vereceğimiz gibi, dünyasından da veririz. O lütuf ve rızık, o şekilde artar. Her kim de dünya ekimini isterse, dünya kârı için, yani ölmezden evvel dünya hayatında ereceği bir menfaat ve gaye için çalışırsa ona da o geçici dünyadan veririz. Hûd, 11/15 ve İsrâ, 17/18 âyetlerinde geçtiği gibi, istediği kadar değil, aslında yaptığı amelin değerinden aşağı olmamak üzere Allah'ın dilediği kadar dünyada ona verilir. Ve fakat ona âhirette hiçbir nasip yoktur. Çünkü hadiste buyurulduğu üzere ameller, niyetlere göredir. Dolayısıyla yaptığı bir işi, hangi iş olursa olsun, sadece dünya maksat ve amacına ermek niyetiyle yapan kimsenin, âhirette o yaptığı iş için bir nasip, bir ecir ve sevap beklemeğe hiç hakkı yoktur.)

21. Yoksa onların ortakları var, onlara dinden Allah'ın izin vermediği şeyleri meşru kıldılar, öyle mi? Eğer o hüküm sözü (azabın belirli bir süreye kadar ertelenmesine dair ezelde geçmiş söz) olmasa idi, aralarında hüküm uygulanır, bitirilirdi. Şüphesiz ki zalimler için elem verici bir azap vardır.

22. Göreceksin o zalimleri, kazandıklarından dolayı korkudan titrerlerken, o (nun vebali) ise tepelerine inmekte. İman edip güzel işler yapanlar ise cennetlerin hoş hoş bahçelerinde. Onlara Rablerinin katında ne dilerlerse var. İşte bu, o büyük lütuf.

(Müminlerin ereceği bu saadet, böyle her dilediğini ve dileyeceğini hazır bulma mutluluğu; kadrini ve kıymetini sınırlamak ve belirlemek mümkün olmayan ve sonuna erilmek ihtimali bulunmayan büyük, ilahi bir lütuftur ki bunun yanında bütün dünya küçük, pek küçük kalır.)

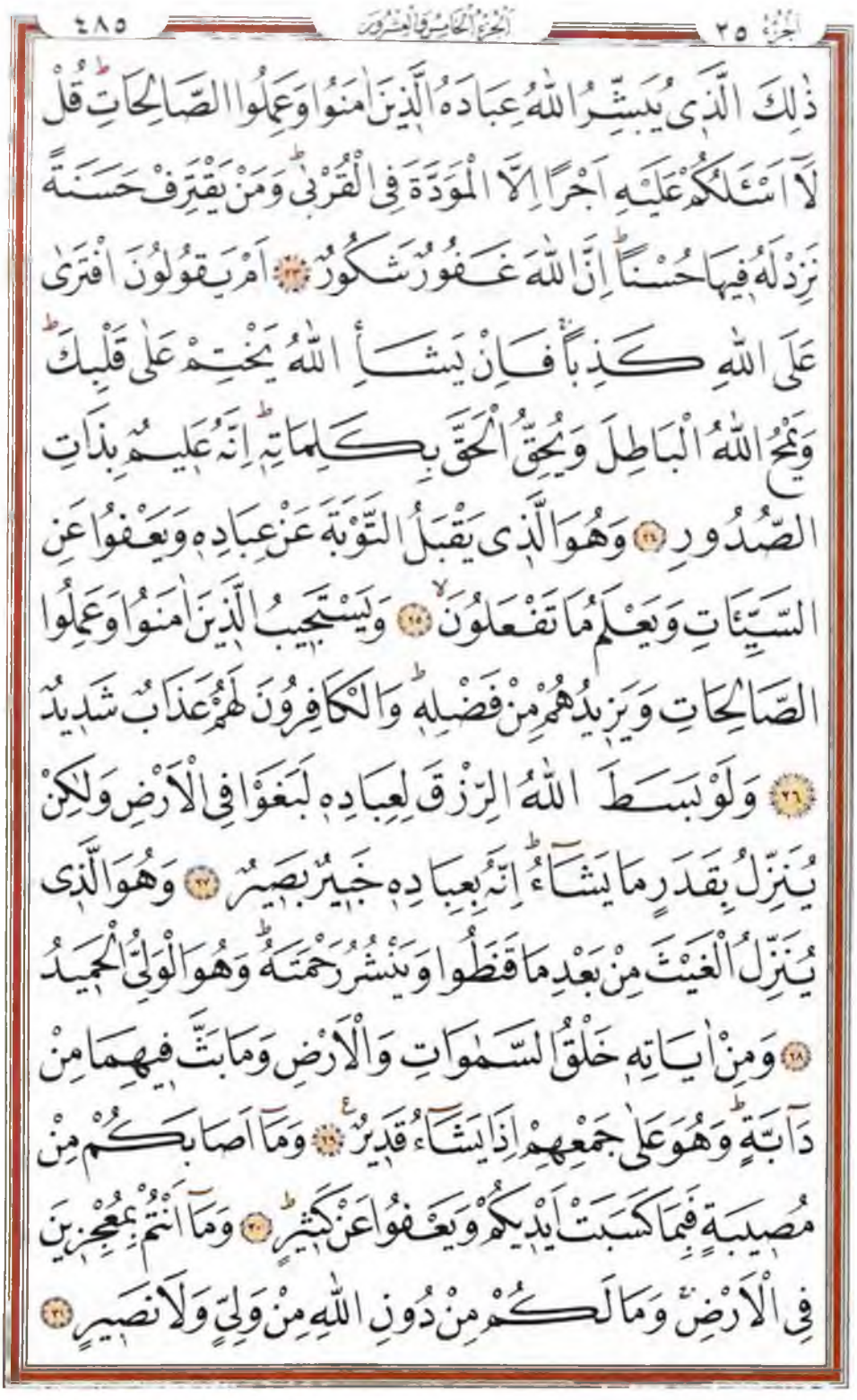
ذٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ۗ قُلْ
لَّآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى ۗ وَمَنْ يَّقْتَرِفْ حَسَنَةً
نَّزِدْ لَهٗ فِيهَا حُسْنًا ۗ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰى
عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۖ فَاِنْ يَّشَاِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ ۗ
وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمٰتِهٖ ۗ اِنَّهٗ عَلِيمٌ بِذَاتِ
الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾ وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَعْفُوا عَنِ
السَّيِّاٰتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصّٰلِحٰتِ وَيَزِيدُهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ۗ وَالْكٰفِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ
﴿٢٦﴾ وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ
يُّنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَاۤءُ ۗ اِنَّهٗ بِعِبَادِهٖ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذِي
يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهٗ ۗ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ
﴿٢٨﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ
دَآبَّةٍ ۗ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَاۤءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَآ اَصَابَكُمْ مِّنْ
مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ
فِي الْاَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

23. İşte bu müjdedir ki Allah o müjdeyi iman edip iyi işler yapan kullarına veriyor. De ki: "Buna karşı sizden yakınlıkta sevgiden başka bir karşılık istemem." Her kim çalışır, bir güzellik kazanırsa ona onda daha ziyade bir güzellik veririz. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, güzel amellerin karşılığını vericidir.

(Âyette geçen, "yakınlıkta sevgi"ye alimler üç mana vermişlerdir.

Birincisi; akrabalıkta sevgi, yani hiç olmazsa size akrabalığımdan dolayı haklarımı gözetmenizi isterim. İbn Abbas'a bu sorulmuş, Said b. Cübeyr: "Âl-i Muhammed akrabalığı" deyivermiş. Bunun üzerine İbn Abbas demiştir ki: Acele ettin. Kureyş'ten hiçbir soy yoktur ki Peygamber'e (s.a.v) bir akrabalığı bulunmasın. Bu, "hiç olmazsa sizinle aramdaki akrabalığı gözetin" demektir. Buhârî, Tefsir-i Sûre 4/21. Bundan elde edilen sonuç şu demek olur: Nebi ve rasul olmam ve âlemlere rahmet olmam itibarıyla olan haklarımı tanımıyorsanız bari

aramızdaki akrabalık haklarını gözetin de söylediklerimi dinleyin, düşmanlık etmeyin.

İkincisi, bana yakınlığı olanları, yani akrabamı sevmenizi isterim, diye mana verenler de olmuştur.

Üçüncüsü; güzel amellerle Allah'a yaklaşma hususunda sevgi demektir ki, "kurba= yakınlık", nesep yakınlığı değil, kurbet, yani Allah'a yakınlık manasınadır. Ve bu mana hem daha kapsamlıdır, hem de üstüne altına daha uygundur. Zira buyruluyor ki:

Her kim güzel bir amel kazanırsa, biz ona onun hakkında daha ziyade bir güzellik veririz, daha güzel sevap veririz ve o sebeple hem o güzel amelin güzelliği artmış olur, hem de daha güzelini yapmak yeteneği ihsan edilir.)

24. Yoksa "Allah'a bir yalanı iftira etti" mi diyorlar? Allah dilerse senin de kalbini üstten mühürleyiverir. Allah batılı yok eder de kelimeleri ile hakkı gerçekleştirir. Şüphesiz ki O, bütün sinelerin özünü bilir.

(Yoksa, bu Kur'ân'ı yalan olarak uydurup Allah'a isnat ederek iftira etti diye iftira mı ediyorlar? Kur'ân'a uydurma, yalan diyenler, sana yalan isnat edenler kalpleri mühürlenmiş, hakkı duyacak yetenekleri kalmamış kimselerdir. Yüce Allah dilerse senin kalbinin üzerini de mühürleyiverir, vahyini, lütfunu kesiverir. Şu halde sen, onların dediklerine keder etme de Allah'ın lütfuna şükret.)

25. Hem O odur ki, kullarından tevbeyi kabul eder ve kabahatleri affeder ve her ne yaparsanız bilir.

26. Allah, iman edip salih amel işleyenlerin dualarını kabul eder, lütfundan onlara fazla da verir. İnkar edenlere gelince, onlara şiddetli bir azap var.

27. Bununla beraber, Allah kullarına rızkı bol bol seriverse yeryüzünde azar ve taşkınlık ederlerdi. Ve fakat dilediği kadar bir miktar ile indiriyor. Şüphesiz ki O, kullarından haberdardır, (yaptıklarını) görücüdür.

[Eğer Allah kullarına bol bol rızık verse mutlaka azarlar, isyana dalarak yeryüzünde bozgunculuk çıkarırlardı. Çünkü zenginlik, taşkınlık getirir.

İbn Kesir der ki: "Eğer Allah onlara, ihtiyaçlarından fazla rızık verseydi, bu onları şımartarak birbirlerine karşı azgınlığa ve taşkınlığa iterdi." Ama yüce Allah kulların rızıklarını, hikmet ve menfaatin gerektirdiği kadar verir.]

28. Ve öyledir ki O, onlar ümidi kesmişlerken feyiz ve bereket indirir, rahmetini yayar. O öyle veli, öyle hamde layıktır.

29. O göklerin ve yerin yaratılışı ve onlarda ürettiği her canlının üretilişi de O'nun âyetlerindedir. Ve O'nun, dileyeceği zaman onları toplamağa da gücü yeter.

(Bu âyetin görünen manasına göre, göklerde de canlılar vardır. Mücahid de bu görüşe sahip olmuştur. Diğer bazıları ise göklerdeki canlıdan maksat, havada uçuşan canlılar olduğu kanaatine varmışlarsa da böyle bir yoruma zorunluluk yoktur.)

30. Başınıza ne musibet geldi ise kendi ellerinizin kazancı iledir. Halbuki Allah, birçoğunu affediyor.

(Yani, kazandığınız günahların bir çoğunu affediyor da dünyada hesaba çekmiyor. Zira, "Allah insanları kazandıklarıyla hemen hesaba çekiverecek olsa yeryüzünde bir deprenen bırakmazdı."(Fâtır, 35/45.)

31. Hem siz yeryüzünde âciz bırakacak değilsiniz. Ve size, Allah'tan başka ne bir himaye edici ne de bir yardımcı vardır.

(Siz ne olsanız bu yeryüzündesiniz ve her ne yapsanız, ne kuvvetler kazansanız başınıza gelmesi takdir edilmiş olan musibetlerden yakanızı kurtaramazsınız. Sizin için Allah'tan başka ne doğrudan kurtaracak bir veli, bir himaye eden vardır, ne de yardım edip savacak bir yardımcı. Onun için Allah'a sığınıp O'nun emirlerine, kanunlarına göre vazife yapmaktan başka şekilde korunmanın çaresi yoktur.)

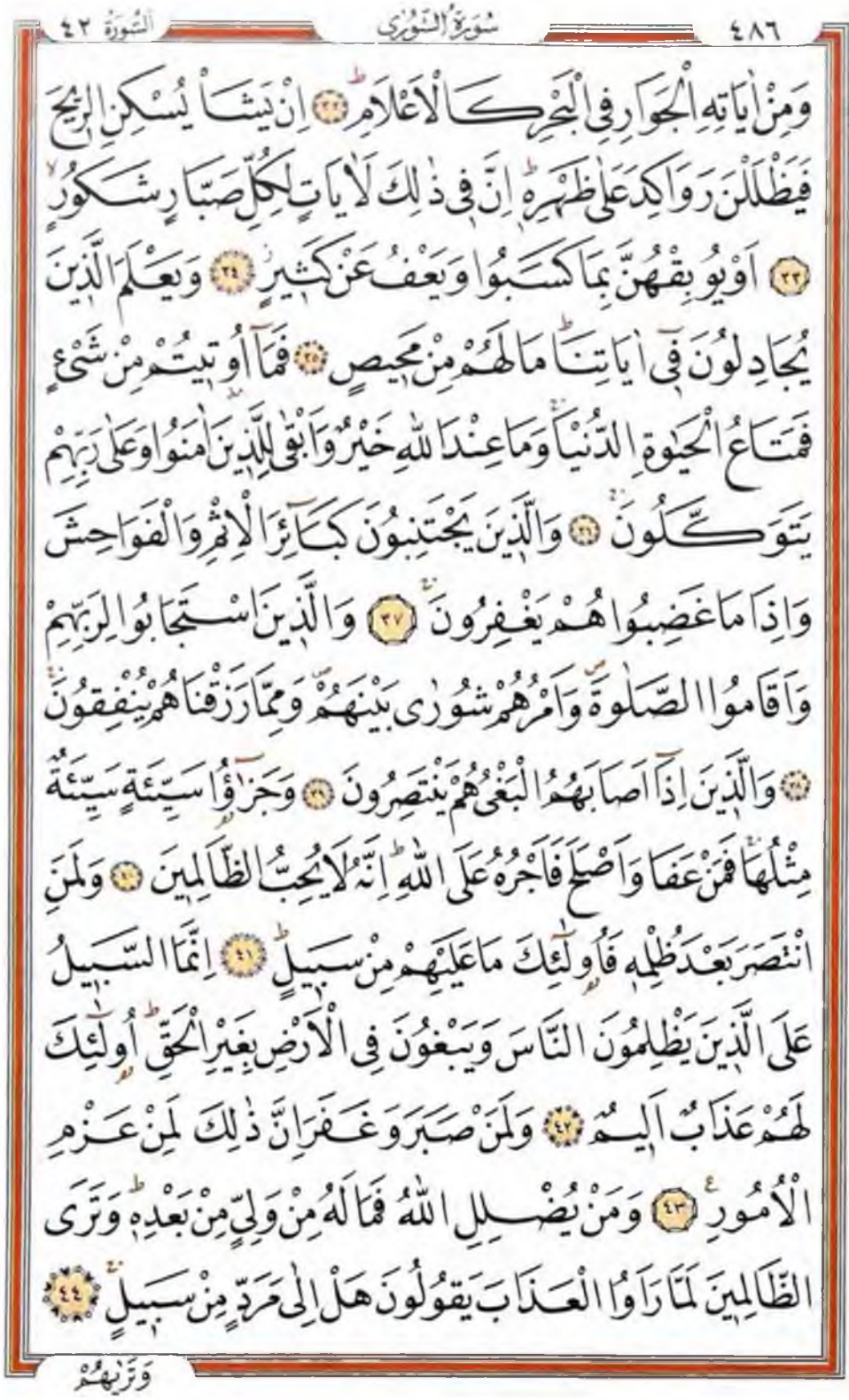
وَمِنْ ءَايَٰتِهِ ٱلْجَوَارِ فِى ٱلْبَحْرِ كَٱلْأَعْلَٰمِ ﴿٣٢﴾ إِن يَشَأْ يُسْكِنِ ٱلرِّيحَ
فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَىٰ ظَهْرِهِۦٓ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ
﴿٣٣﴾ أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا۟ وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ ﴿٣٤﴾ وَيَعْلَمَ ٱلَّذِينَ
يُجَٰدِلُونَ فِىٓ ءَايَٰتِنَا ۚ مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ﴿٣٥﴾ فَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَىْءٍ
فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ
يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾ وَٱلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٰٓئِرَ ٱلْإِثْمِ وَٱلْفَوَٰحِشَ
وَإِذَا مَا غَضِبُوا۟ هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَٱلَّذِينَ ٱسْتَجَابُوا۟ لِرَبِّهِمْ
وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ ۖ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ ۖ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ
﴿٣٨﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَآ أَصَابَهُمُ ٱلْبَغْىُ هُمْ يَنتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَجَزَٰٓؤُا۟ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ
مِّثْلُهَا ۖ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُۥ عَلَى ٱللَّهِ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَلَمَنِ
ٱنتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ ﴿٤١﴾ إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ
عَلَى ٱلَّذِينَ يَظْلِمُونَ ٱلنَّاسَ وَيَبْغُونَ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ
لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ
ٱلْأُمُورِ ﴿٤٣﴾ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن وَلِىٍّ مِّنۢ بَعْدِهِۦ ۗ وَتَرَى
ٱلظَّٰلِمِينَ لَمَّا رَأَوُا۟ ٱلْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّن سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾
وَتَرَىٰهُمْ

32. Ve O'nun âyetlerindendir: denizde o dağlar gibi akanlar.

33. Dilerse o rüzgarı durduruverir de denizin sırtı üzerinde dura kalırlar. Şüphesiz ki bunda, çok sabırlı, çok şükredici her kimse için nice âyetler vardır...

(..ki insanların acizliğini ve gerçekte Allah'tan başka ne bir veli, ne de bir yardımcı olmadığını ispat ederler.)

34. Yahut da o gemileri, içindekilerin kazançları sebebiyle helake sürükler, bir çoğunu da affeder.

35. Hem bilsinler diye o âyetlerimiz hakkında mücadele edenler ki, kendileri için kaçacak yer yoktur.

(Zira kurtuluş, ancak Allah'ın âyetlerini kabul ederek, onlar neyi gösteriyorsa, o çerçeve dahilinde çalışmakla olur.)

36. Hasılı, size verilmiş bulunan şeyler hep dünya hayatının geçici menfaatıdır. Allah yanındaki ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Fakat o kimseler için ki iman etmişlerdir ve Rablarına dayanırlar.

(Yani ancak O'na işleri havale ederler ve O'nun kudretine, vaatlarına, tehditlerine dayanarak emri çerçevesinde görevlerini yaparlar ve her vesile ile rızasını ararlar. İman ve Allah'a dayanma, gerek bir ferdin ve gerek bir toplumun ruhunda dinin, başarının rüknü olan iki temel özelliktir. Bu iki karakterin bazı belirtilerini izah eden aşağıdaki nitelikler de bir millet için ne güzel düsturlardır.)

37. Ve onlar ki günahın büyüklerine ve açık çirkinliklere uzak bulunurlar ve her öfkelendikleri vakit de onlar kusur örterler.

(Yani suçu onlar örterler, kusuru onlar af ederler. Oysa gazap ve öfke anında kusur ve suç afedebilmek, son derece az rastlanan yüksek bir ahlaktır. Bu sebeple şöyle denilmiş oluyor ki, işte gazap halinde kusur örtmek, öfke yutmak gibi büyük haslet, ancak onlara yakışır ve onlar buna layıktırlar.)

38. Ve onlar ki Rableri için davete icabet etmekte ve namazı kılmaktadırlar. İşleri de aralarında şuradır (danışma iledir.) Ve kendilerine kısmet ettiğimiz rızıklardan onlar harcama da yaparlar.

(Şüphe yok ki dini bir konuda istişare, hakkında kesin nas bilinmeyip az çok ictihada elverişli olan veya uygulaması, uğraşma ve çalışmaya bağlı bulunan hususlarda olur.

İslamda şura müzakereleri, icma ile ilgili meselelerin temelini teşkil eder. İslam tarihi ve Fıkıh usulünde, esefle belirtelim ki bu şura düsturu Sahabe devrinden sonra Kur'ân'ın verdiği bu önem ile uygun bir şekilde geliştirilememiştir. "İşte onların görüşlerini al" mealindeki Âl-i İmrân, 3/159 âyetinin açıklamasına bakınız.)

39. Ve onlar ki kendilerine bağy (haklarına tecavüz) edildiği zaman yardımlaşır, onlar öclerini alırlar.

(Onlar ki haklarına tecavüz edildiği vakit, haklarını savunur, haksızlığa boyun eğmez, zilletten hoşlanmaz, taşkınlık ve tecavüz edenin cezasını verirler, aşırı gitmeyerek adaletle öclerini alırlar ve bunun için başka bir milletin korumasına sığınmazlar. Kendi toplum ve milletlerinin bağımsızlığı, izzet ve zaferi, birliği ile zalim ve taşkınların hakkından gelirler.)

40. Kötülüğün cezası da onun misli bir kötülüktür. Fakat her kim af edip ıslah ederse onun da ecri Allah'adır. Her halde O, zalimleri sevmez.

(Yani gerek doğrudan haksızlık ve zulüm edenleri, gerekse cezada ileri gitmek suretiyle zulüm edenleri, hiçbirini sevmez. Cezada mislini ve dengini vermeğe riayet etmek zor olan hususlarda zulüm ihtimali galip olacağı için ceza vermeğe gücü yettiği halde af ederek islah eden kimselere Allah büyük ecir verir.)

41. Ve elbette her kim zulüm edildikten sonra öcünü alırsa, artık onlar üzerine (ceza için) yol yoktur.

(Yani af etmek daha iyi olmakla beraber af etmeyip de misliyle karşılık veren fertlere karşı ceza için yol yoktur.)

42. Yol, ancak haksızlıkla yeryüzünde taşkınlık ederek insanlara zulmedenler üzerinedir. İşte onlara elem verici bir azap vardır.

43. Her kim de sabreder, suç örterse, işte o, azmedilecek işlerdendir.

(Bu âyetteki "örtme", yukarıda zikredilen "af etme", sabır da ıslah etme yani düzeltmedir. Buna sabır denmesi, af edip örtmenin sabra bağlı ve bunun, azim sahibi olan büyük kimselerin şanından olduğunu ve dolayısıyla af etme ve örtmenin âcizlerden değil, gücü yetenlerden olmak şartıyla medih ve övgüye layık olduğunu anlatır.)

44. Her kimi de Allah şaşırtırsa artık bundan sonra ona hiçbir veli yoktur. Ve göreceksin o zalimleri, azabı gördükleri vakit diyecekler: "Var mı geri dönmeye bir yol?"

وَتَرٰىهُمْ يُعْرَضُوْنَ عَلَيْهَا خٰشِعِيْنَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُوْنَ
مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ ۗ وَقَالَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ الْخٰسِرِيْنَ الَّذِيْنَ
خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ اَلَآ اِنَّ الظّٰلِمِيْنَ فِيْ
عَذَابٍ مُّقِيْمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِّنْ اَوْلِيَآءَ يَنْصُرُوْنَهُمْ
مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ ۗ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ سَبِيْلٍ ﴿٤٦﴾
اِسْتَجِيْبُوْا لِرَبِّكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهٗ مِنَ اللّٰهِ ۗ
مَا لَكُمْ مِّنْ مَّلْجَاٍ يَّوْمَئِذٍ وَّمَا لَكُمْ مِّنْ نَّكِيْرٍ ﴿٤٧﴾ فَاِنْ
اَعْرَضُوْا فَمَآ اَرْسَلْنٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيْظًا ۗ اِنْ عَلَيْكَ اِلَّا الْبَلٰغُ ۗ
وَاِنَّآ اِذَآ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۗ وَاِنْ تُصِبْهُمْ
سَيِّئَةٌ ۢ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيْهِمْ فَاِنَّ الْاِنْسَانَ كَفُوْرٌ ﴿٤٨﴾ لِلّٰهِ
مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۗ يَهَبُ لِمَنْ يَّشَآءُ اِنَاثًا
وَّيَهَبُ لِمَنْ يَّشَآءُ الذُّكُوْرَ ﴿٤٩﴾ اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَّاِنَاثًا ۚ
وَيَجْعَلُ مَنْ يَّشَآءُ عَقِيْمًا ۗ اِنَّهٗ عَلِيْمٌ قَدِيْرٌ ﴿٥٠﴾ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ
اَنْ يُّكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَّرَآئِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ
رَسُوْلًا فَيُوْحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَآءُ ۗ اِنَّهٗ عَلِيٌّ حَكِيْمٌ ﴿٥١﴾

45. Ve göreceksin onları o ateşe arz edilirlerken, zelillikten boyunlarını bükerek göz altından bakarlarken. İman etmiş olanlar da şöyle demekte: "Gerçek hüsrana düşenler, Kıyamet günü kendilerine ve ailelerine yazık etmiş olan kimselermiş!" Bakın zalimler, gerçekten kalıcı bir azap içindedirler.

[Zemahşerî der ki: "Ateşe arzedilirlerken ona hırsızlama, gizli bir bakışla bakarlar. Nitekim kılıçla öldürülmeğe mahkum edilen kimse de kılıca böyle bakar. İstenmeyen şeylere bakan kimsenin bakışı da böyledir. Gözlerini iyice açıp dikkatle bakamaz." Katade de şöyle der: "Şiddetli korkudan dolayı hırsızlama bakarlar."]

46. Ve onlara, Allah'ın önünden kendilerini kurtaracak veliler de yoktur. Her kimi de Allah saptırırsa artık onun için yol yoktur.

47. Allah'tan geri çevrilmesine çare olmayan bir gün gelmezden evvel Rabbinizin davetine icabet ediniz. O gün sizin için ne sığınacak yer vardır, ne de inkara çare.

[Ey insanlar! Hiç kimsenin geri çevirmeğe gücü yetmeyeceği o korkunç gün gelmeden önce, Rabbinizin sizi çağırdığı iman ve itaat davetini kabul edin. Çünkü o günü savacak ve engelleyecek hiçbir güç ve o gün kaçıp sığınacağınız hiçbir yer yoktur. Yaptıklarınızı inkar etme gücünüz de yoktur. Çünkü hepsi amel defterlerinizde toplanmış olup azalarınız da bunlara şahitlik edecektir.]

48. Yine aldırmıyorlarsa biz de seni üzerlerine koruyucu göndermedik a. Sana düşen, ancak tebliğdir. Fakat biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımız vakit onunla ferahlanır ise de kendi ellerinin takdim ettiği sebeplerle başlarına bir fenalık gelirse, o vakit insan hepsini unutan bir nankördür.

[Âyet gösteriyor ki, musibet, kişinin işlediği kötülükler sebebiyledir. Nimet ise, sırf Allah'ın lütfu ile olur. Nitekim, Nisâ, 4/79 âyetinde meâlen: "Sana güzellikten her ne ererse bil ki Allah'tandır. Kötülükten de başına her ne gelirse anla ki sendendir" buyrulmuştur. Şu halde insanın yapması gereken, Allah kendisine bir nimet verdiğinde şükretmek ve o nimeti Allah'ın razı olacağı yerlerde harcamaktır. Başına musibet gelince de sabretmektir. Olur ki günahlarına keffaret olur.]

49. Allah'ındır bütün göklerin ve yerin mülkü, dilediğini yaratır, dilediği kimseye dişiler verir, dilediği kimseye de erkekler verir.

[Allah, göklerin, yerin ve bütün kainatın malikidir, onları dilediği gibi yaratır ve üzerlerinde tasarrufta bulunur.

Bu âyetten maksat, insanın, sahip olduğu mal ve makama aldanmaması, onların hepsinin bir olan Allah'ın mülkü olduğunu bilmesidir. O, ister verir, ister vermez. O'nun yaptığını bozacak hiç kimse yoktur. Dilediği kuluna sadece kız verir, oğul vermez. Dilediğine de kız vermez, sade oğul verir. Ya da, bir sonraki âyette bildirdiği gibi, dilerse insana hem oğul hem kız verir. Dilediği bazı erkekleri kısır kılar, onun çocuğu olmaz, dilediği bazı kadınları da kısır kılar, o da çocuk doğurmaz.]

50. Yahut da onları erkekli dişili olarak verir. Dilediğini de kısır yapar. Her halde O'nun ilmi çok, kudretine son yoktur.

51. Bununla beraber hiçbir beşer için mümkün değildir ki, Allah ona başka suretle kelam söylesin. Ancak vahiy ile veya perde arkasından ve yahut bir elçi gönderip de izniyle ona dilediğini vahyettirmesi hariç. Çünkü O, çok yüksek, çok hakîmdir.

(Hiçbir beşer için mümkün değildir ki Allah ona, şu üç şekilden başka türlü kelam söylesin:

a) Ya vahiy yoluyla, yani doğrudan doğruya vahyederek, gayet hızlı ve gizli bir işaret halinde anlamasını sağlamak ve birden bire kalbe bırakıp ilham etmek suretiyle ki, bu, kelamın sırf ruhani olarak vasıtasız içe doğması ve alınmasıdır. Şiddet ve zayıflık açısından birçok mertebede olabilir. Hem peygamberlere hem de, Hz. Musa'nın annesine olduğu gibi, diğer insanlara gerek uyanık gerek uykuda iken olur. Gaipten de olur, görerek de olur. Nitekim İsrâ gecesi Rasûlullah'a (s.a.v.) böyle olmuştu. Onun için, karşılığında buyruluyor ki:

b) Veya perde arkasından söylemek ile ki, bazı cisimlerde ve kulakta kelam yaratıp işittirir de, işiten kimin söylediğini görmez. Nitekim Musa'ya (a.s.) böyle olmuştu. Bu, doğrudan doğruya kalbe değil kulağa bırakılmış olduğundan perde arkasından olmuş oluyor.

c) Yahut da bir elçi, yani tebliğ aracı, bir melek gönderip, onun tebliğci olduğunu tanıttırıp da izniyle, başarı ve kolaylık vermesiyle dilediğini vahyettirmek suretiyle, ki peygamberlere çoğu vakitlerde olan, böyle vahyettirmedir.)

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ اَمْرِنَا ۭ مَا كُنْتَ تَدْرِيْ مَا الْكِتٰبُ
وَلَا الْاِيْمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنٰهُ نُوْرًا نَّهْدِيْ بِهٖ مَنْ نَّشَاۗءُ مِنْ عِبَادِنَا ۭ وَاِنَّكَ
لَتَهْدِيْٓ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۝٥٢ صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذِيْ لَهٗ مَا فِي
السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۭ اَلَآ اِلَى اللّٰهِ تَصِيْرُ الْاُمُوْرُ ۝٥٣

سُوْرَةُ الزُّخْرُفِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ وَثَمَانٍ وَتِسْعُوْنَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
حٰمٓ ۝١ وَالْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ۝٢ اِنَّا جَعَلْنٰهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ
تَعْقِلُوْنَ ۝٣ وَاِنَّهٗ فِيْٓ اُمِّ الْكِتٰبِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيْمٌ ۝٤ اَفَنَضْرِبُ
عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا اَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِيْنَ ۝٥ وَكَمْ اَرْسَلْنَا
مِنْ نَّبِيٍّ فِي الْاَوَّلِيْنَ ۝٦ وَمَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ نَّبِيٍّ اِلَّا كَانُوْا بِهٖ
يَسْتَهْزِءُوْنَ ۝٧ فَاَهْلَكْنَآ اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَّمَضٰى مَثَلُ
الْاَوَّلِيْنَ ۝٨ وَلَىِٕنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ
لَيَقُوْلُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيْزُ الْعَلِيْمُ ۝٩ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ
مَهْدًا وَّجَعَلَ لَكُمْ فِيْهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ۝١٠

52. Ve işte sana böyle emrimizden bir ruh vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmiyordun. Ve fakat biz onu bir nur kıldık. Onunla kullarımızdan dilediğimize hidayet vereceğiz. Emin ol sen her halde doğru bir yola çağırıyorsun.

(Sana emrimizden bir ruh vahyettik, yani ilim, irade prensibi gibi, manevi hayat prensibi olan Kur'ân'ı vahyettik. Başka bir mana ile emin ruh olan Cebrâil'i vahiy ile gönderdik. Yoksa sen ne kitap nedir bilirdin ne de iman. Kitap sahibi olmak şöyle dursun, kitabın mahiyetini bile bilmezdin ve sadece kendi anlayışınla imanın vacip olduğunu ve rükün ve şartlarını kitapta olduğu gibi takdir edemezdin. Ama biz onu, o sana vahyettiğimiz Kur'ân'ı bir nur kıldık. Bir nur ki, onunla kullarımızdan dilediğimiz kimselere yol göstereceğiz, murada erdireceğiz. Şüphesiz sen, dosdoğru bir yola kılavuzluk ediyorsun...)

53. ...O Allah'ın yoluna ki, göklerde ne var, yerde ne varsa hep O'nundur. Uyan! Bütün işler, döner dolaşır Allah'a varır.

(Her iş, döne dolaşa sonunda yalnız Allah'a varır, o geçici tasarruflar yok ve bütün hüküm Allah'a ait olur. Onun için başka yola giden, başkalarına tapanlar sonunda şaşkın ve perişan; Allah yolunu tutanlar ise sonunda her murada erer, Allah'ın bağışlamasına ve rızasına mazhar olurlar.)

43
ZUHRUF SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 89 âyettir.

[Bu mübârek sûrede, dünyanın geçici malı ve aldatıcı parlaklığı, çok güzel bir şekli olan, insanların çoğunun aldandığı parlak yaldıza benzetildiği için, buna, yaldız manasına gelen Zuhruf ismi verilmiştir. Oysa dünyanın Allah katında bir sinek kanadı kadar değeri yoktur. Onun içindir ki dünya malını iyilere de kötülere de verir. Ama akıbet, takva sahiplerinindir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Hâ, Mîm.

2. Bu parlak kitabın kıymetini bilin.

(O parlak kitaba yemin olsun ki..Kur'ân'ın şanını beyan ederken yine Kur'ân'a "açık ve parlak olma" sıfatı ile yemin edilmesi, onun, kendini tanıttırmak için başka delile muhtaç olmayıp bizzat açık olan bir nur olduğunu ifade etmek içindir. Aynı zamanda, ona yemin edilmesi, hakkına saygı gösterilmesi emrini gerektireceğinden meâlde bu geçişsiz manayı gösterdik.)

3. Gerçekten biz onu Arapça olarak okunacak bir Kur'ân kıldık ki, akıl erdiresiniz.

[Yani biz bu Kur'ân'ı Arap diliyle, son derece belagat ve fesahata sahip olarak sağlam bir üslup ve özlü bir ifade ile indirdik ki, onun hükümlerini anlayasınız, manalarını düşünesiniz ve sağlam üslubunun beşer gücünün üstünde olduğunu idrak edesiniz.]

4. Ve gerçekten o, bizim katımızdaki ana kitapta, çok yüksek, çok hikmetlidir.

[Yüce Allah, Kur'ân'ın Mele-i a'la denilen yüce topluluk içindeki şerefini açıkladı ki, yeryüzünde bulunanlar da ona saygı ve hürmet gösterip emirlerine uysunlar. Kur'ân'ın aslı Levh-i Mahfuz'da olup (Bkz. Bürûc, 85/21-22) ona tertemiz olanlardan başkası dokunamaz. (Bkz. Vâkıa, 56/79.) Göktekilerin ona gösterdiği saygı ve hürmeti, yerdekilerin de göstermesi, tertemiz olmadan ele alıp okumaması gerekir.]

5. Siz haddi aşmış bir kavim olduğunuz için şimdi sizden o öğüdü, "şöyle dursun, lazım değil" diye bir tarafa mı atacağız?

(Yani küfürde, haksızlıkta ısrar eden, suç işlemede ileri gitmeği âdet edinmiş müşrikler olduğunuz için peygambere bir zararınız dokunur diye çekinip de size öğüt ve hatırlatmada bulunmaktan, bir hatırlatma olan bu kitabı indirmekten vaz geçeceğiz, sizi halinize bırakıvereceğiz mi zannediyorsunuz?)

6. Halbuki evvelkiler içinde biz nice peygamber gönderdik.

7. Kendilerine hiçbir peygamber de gelmiyordu ki onunla mutlak eğlenmesinler.

[Ey Muhammed! Kendilerini hak dine davet eden peygamberlere karşı ümmetlerin tutumu daima, yalanlamak, alaya almak olmuştur. Bu sadece senin başına gelmiyor. Onun için kavminin seni yalanlamasından ve alaya almasından etkilenip üzülme. Çünkü musibet ve bela yaygınlaşırsa hafifler.]

8. Onun için biz bunlardan daha sert pençelileri helak ettik. Ve evvelkilerin ibret alınacak durumları geçti.

(Yani onların nasıl helak edildiklerine dair mesel haline gelmiş, hayret verici tuhaf kıssaları Kur'ân'da geçti, yukarıda anlatıldı, ey Muhammed!)

9. Andolsun sorsan onlara: "O gökleri ve yeri kim yarattı?" Elbette diyecekler: "onları, o izzet sahibi ve her şeyi bilen yarattı."

[Ey peygamber! O müşriklere, "gökleri ve yeri bu eşsiz şekilde kim yarattı" diye sorsan, mutlaka, "onları tek ve mülkünde aziz olan, yarattıklarını bilen Allah yarattı" derler. Onları Allah'ın yarattığını ve var ettiğini ikrar ederler. Sonra da cahillik ve beyinsizlikleri yüzünden, O'nunla birlikte başkasına ibadet ederler.]

10. O ki yeri sizin için bir beşik yaptı ve doğru gidesiniz diye size onda yollar açtı.

[Ki, hikmet sahibi yaratıcı ve bu olağanüstü düzeni kuranın gücünü anlayasınız.]

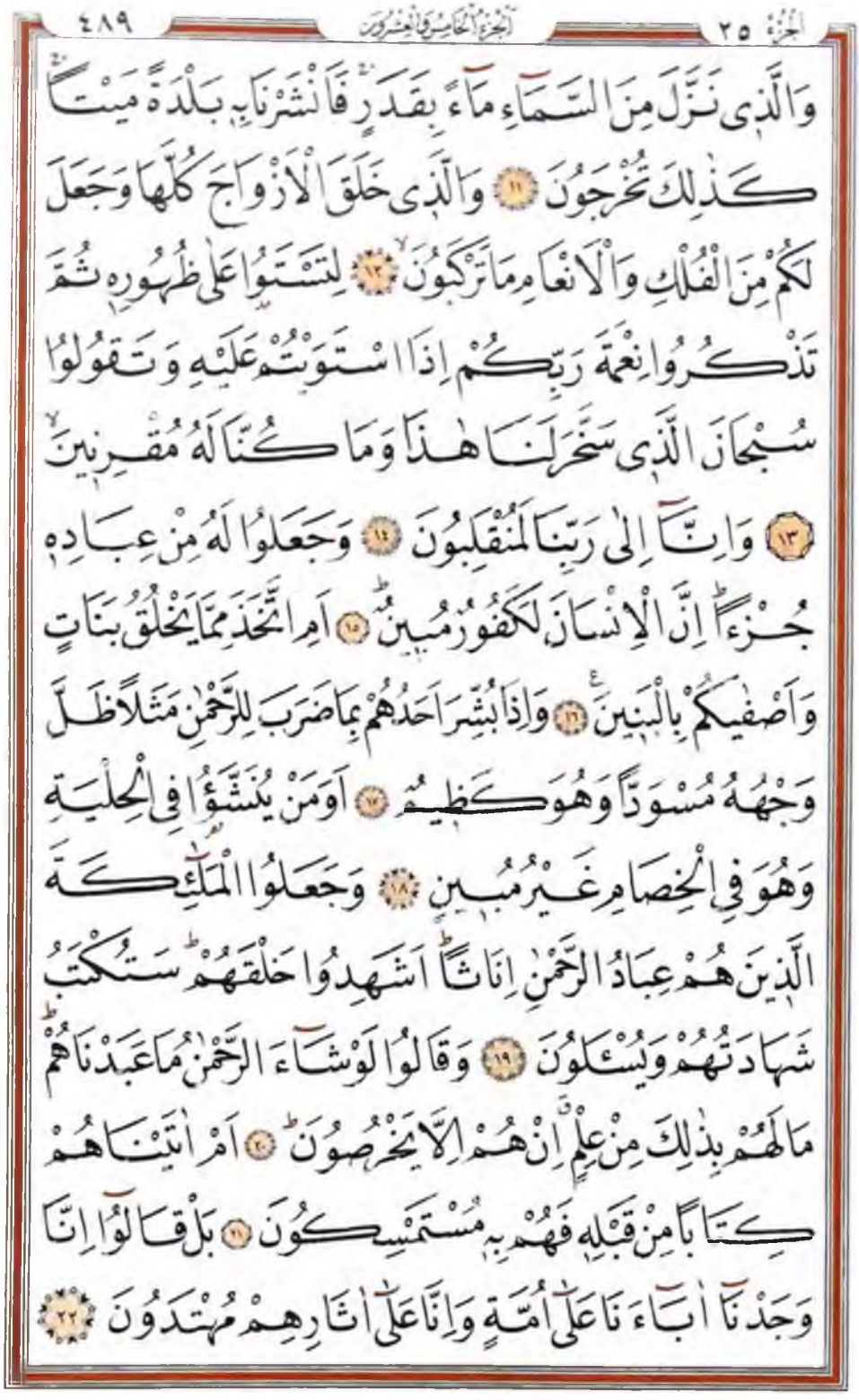
وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا
كَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾ وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ
لَكُم مِّنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُوا عَلَىٰ ظُهُورِهِ ثُمَّ
تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا
سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ
﴿١٣﴾ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ ﴿١٤﴾ وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ
جُزْءًا ۚ إِنَّ الْإِنسَانَ لَكَفُورٌ مُّبِينٌ ﴿١٥﴾ أَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ
وَأَصْفَاكُم بِالْبَنِينَ ﴿١٦﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَٰنِ مَثَلًا ظَلَّ
وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾ أَوَمَن يُنَشَّأُ فِي الْحِلْيَةِ
وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ
الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَٰنِ إِنَاثًا ۚ أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ ۚ سَتُكْتَبُ
شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ ۗ
مَا لَهُم بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْ آتَيْنَاهُمْ
كِتَابًا مِّن قَبْلِهِ فَهُم بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوا إِنَّا
وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

11. Ve O ki, yukarıdan bir miktar ile su indirmektedir. Ve onunla ölü bir beldeye hayat yaymaktayız. İşte siz de öyle çıkarılacaksınız.

(Yani bir ruh olan bu Kur'ân ile siz de yepyeni bir hayata çıkarılacaksınız, yahut yeniden diriltilip kabirlerden çıkarılacaksınız. Onu yapan güç, bunu da yapar.)

12. Ve O ki, bütün çiftleri yarattı ve sizin için gemilerden ve yumuşak hayvanlardan bineceğiniz şeyler yaptı.

(Âyette geçen "ezvâc" yani çiftler; eşyanın türleri ve sınıfları veya biri ötekine karşılık olan şeyler diye tefsir edilmiştir. Razi'nin naklettiğine göre bazı araştırmacı alimler demiştir ki: Allah'ın dışında olanlar hep çifttir, yalnız yüce Allah zıddı ve misli olmaktan uzak, tektir. Şu da hatıra gelir ki, her şey, zihinde bir sureti, dışta bir sureti olmak itibarıyla çifttir. Yalnız yüce Allah, zihindeki suret ile sınır-

lanamaz. O'nun hakkındaki ilim de, bir suret hasıl olmasıyla değil, O'nun her yerde hazır olmasıyladır. O, her şey değil, kendi misli gibisi bulunmayan, tek şeydir.)

13. Ki sırtlarına kurulasınız, sonra üzerlerine kurulduğunuzda Rabbinizin nimetini anıp diyesiniz: "Tenzih ederiz o Sübhân'ı ki, bunu bizim emrimize vermiş, yoksa biz buna güç yetiremezdik."

(Rasûlullah (s.a.v.) yolculuğa çıkacağı vakit devesine bindiğinde üç tekbir alır, sonra: "sübhanellezi sehhara lena hâza=Bunu bizim emrimize hazır kılanı noksanlıklarından tenzih ederim" der, sonra da şu meâlde dua ederlerdi: "Allah'ım! Bu yolculuğumda senden hayır ve takva, amellerden de senin razı olacaklarını isterim. Allah'ım! Yolculuğu bize kolay et, yerin uzaklığını bize dür. Allah'ım! Yolculukta arkadaş, ailede vekil sensin. Bize yolculuğumuzda arkadaş ve ailemizde vekil ol." Sonra da ailesine döndüğü zaman: "Dönüyoruz, tevbe ediyoruz, Rabbimize hamd ediyoruz" derdi. Müslim, Hac, 425.)

14. Ve her halde biz, dönüp dolaşıp Rabbimize varacağız.

(Bu âyet bize şu nükteyi bildiriyor ki, bir binite binen kimse yolculuğun bir dönüşüm olduğunu düşünmeli, ondan da asıl büyük yolculuğu, Allah'a olan gidişi ve dönüşü düşünmeli de o düşünceyle hareket etmeli. Bunun neticesi ise yolculuğunun sırf meşru bir iş için olmasıdır.)

15. Öyle iken tuttular kullarından O'na bir parça (cüz) tasladılar. Gerçekten insan çok nankör, açık bir küfredicidir.

(Burada birkaç mana vardır. Birincisi, Allah'ın, yarattıklarına, özellikle insanın bedenine intikal etmesi (hulul) ni iptaldir. Çünkü Hululiye, bu inancıyla Allah'ı, kullarından bir parça yapmış olmaktadır. İkincisi, Allah'a çocuk isnat edenleri yermektir. Çünkü çocuk, babasının bir parçasından meydana geldiği için, onun bir parçası, bir cüz'üdür. Üçüncüsü, müşrikler her mabuda bir hisse vermekle Allah'a yalnız bir hisse vermiş oluyorlar, diğer hisseler diğer taptıklarının oluyor.

Doğrusu insan, apaçık bir nankördür. Zira küfür ve şirk, nankörlüğün en açığıdır. Hepsini yaratan Allah olduğu bilinmiş iken sonra dönüp yaratanı yaratılandan veya yaratılanı yaratandan parça yapmak yahut yaratanın yarattığını, tamamen kendinin saymayıp O'na ortak koşmak apaçık küfür ve nankörlüktür.)

16. Yoksa O, yaratıp durduğu mahluklarından kendine kızlar edindi de oğullarla ayrıcalığı size mi verdi?

17. Halbuki içlerinden biri o Rahmân'a fırlattığı mesel ile (kız çocuğu ile) kendisi müjdelendiği vakit yüzü simsiyah olur da kederinden yutkunup yutkunup durur.

[Allah'a layık gördüğü kız çocuğunu kendine layık görmez ve üzüntüsünden kahrolur. Nahl, 16/58-59 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

18. Ya o zinet içinde yetiştirilecek de kavga ve çekişmeye gelince beceremeyecek olan (kız çocuklarını Allah'a isnat ediyorlar), öyle mi?

19. Rahmân'ın kulları olan melekleri de dişi yaptılar. Yaratılışlarına şahit mi idiler? Şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekilecekler.

20. Bir de dediler ki: "Rahmân dilese idi biz onlara tapmazdık." Bu konuda onların bir ilimleri yoktur, sade atıyorlar.

[Doğru, Allah dileseydi onlar Allah'tan başka bir şeye tapamazlardı. Ama yüce Allah, kullara irade vermiştir. Bu iradeleri doğrultusunda, yapmak istedikleri şeyleri yaratır. İşte kulun, yaptıklarından sorguya çekilmesi de kendisine verilen bu irade dolayısıyladır. En'âm, 6/148 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

21. Yoksa biz onlara bundan evvel bir kitap vermişiz de ona mı tutunuyorlar?

[Yani bu batılı, Kur'ân'dan önce indirilmiş bir kitapta buldular da ona mı dayanıp sarılıyorlar?]

22. Hayır, şöyle dediler: "Bizler atalarımızı bir din üzerinde bulduk. Biz de onların izlerince giderek murada ereriz."

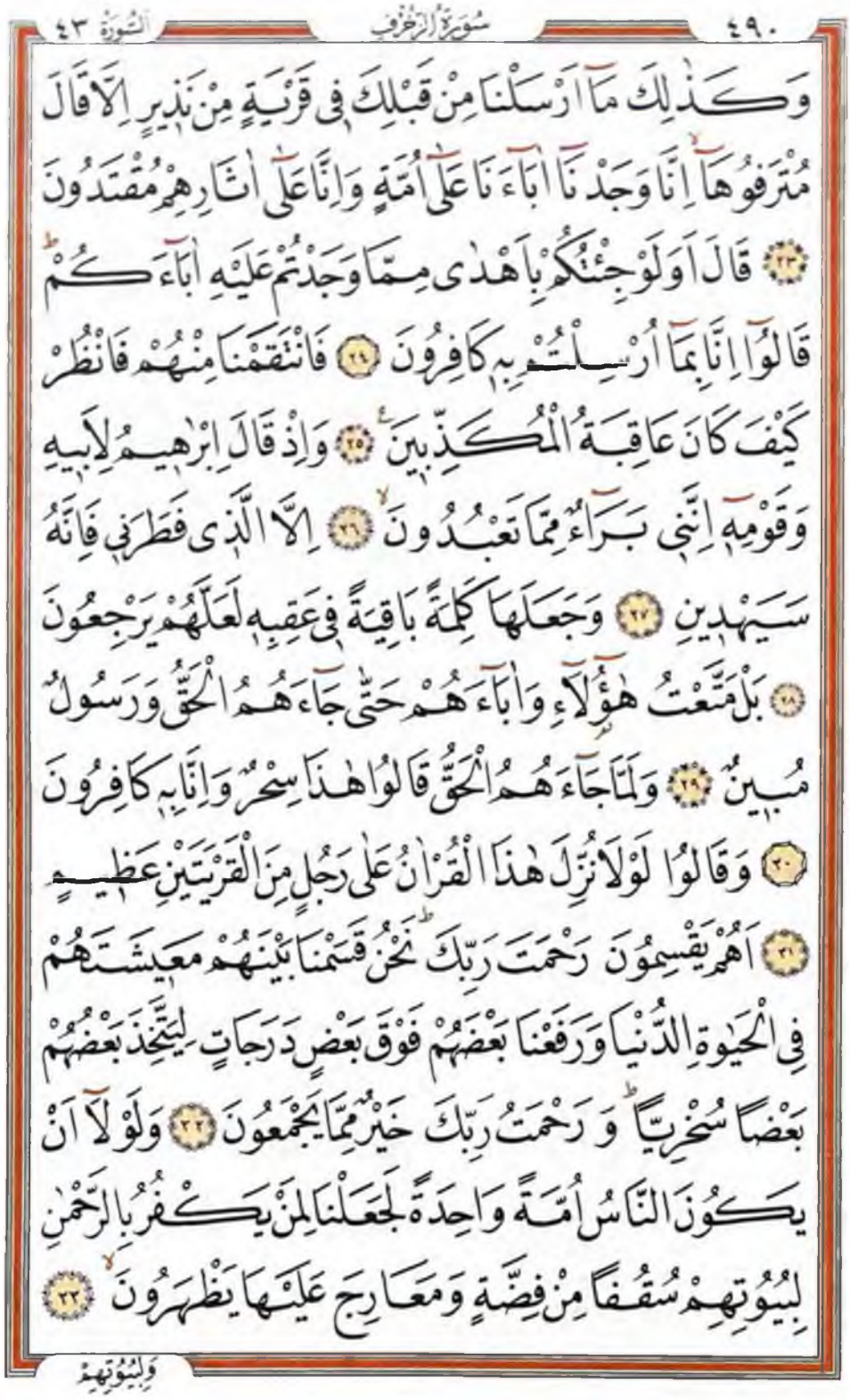

وَكَذٰلِكَ مَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِيْ قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ اِلَّا قَالَ
مُتْرَفُوْهَآ ۙ اِنَّا وَجَدْنَآ اٰبَآءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَّاِنَّا عَلٰٓى اٰثٰرِهِمْ مُّقْتَدُوْنَ
﴿٢٣﴾ قٰلَ اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُّمْ عَلَيْهِ اٰبَآءَكُمْ ۭ
قَالُوْٓا اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿٢٤﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ ﴿٢٥﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيْمُ لِاَبِيْهِ
وَقَوْمِهٖٓ اِنَّنِيْ بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُوْنَ ۙ ﴿٢٦﴾ اِلَّا الَّذِيْ فَطَرَنِيْ فَاِنَّهٗ
سَيَهْدِيْنِ ﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِيْ عَقِبِهٖ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ
﴿٢٨﴾ بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى جَآءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُوْلٌ
مُّبِيْنٌ ﴿٢٩﴾ وَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ وَّاِنَّا بِهٖ كٰفِرُوْنَ
﴿٣٠﴾ وَقَالُوْا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰي رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيْمٍ
﴿٣١﴾ اَهُمْ يَقْسِمُوْنَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ۭ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَّعِيْشَتَهُمْ
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجٰتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ
بَعْضًا سُخْرِيًّا ۭ وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ﴿٣٢﴾ وَلَوْلَآ اَنْ
يَّكُوْنَ النَّاسُ اُمَّةً وَّاحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَنْ يَّكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ
لِبُيُوْتِهِمْ سُقُفًا مِّنْ فِضَّةٍ وَّمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُوْنَ ﴿٣٣﴾

وَلِبُيُوْتِهِمْ

23. Yine böyle senden evvel hangi memlekette bir uyarıcı gönderdikse oranın refahlı takımı demişti ki: "Bizler atalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız.

[Senden önce, ne zaman herhangi bir ümmete bir peygamber gönderdiysek, o toplumlarda, milletin kendilerini şımarttığı ve zevk ve eğlencelerinin, hakkı arama hususunda sıkıntıya katlanmalarına engel olduğu varlıklı kimseler: "Biz, atalarımızı bir din üzere bulduk, biz de onların yolundan giderek onlara uyacağız" dediler.

Beyzavi der ki: "Bu âyet peygamberi teselli etmekte ve bu gibi konuda taklidin eski bir sapıklık olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda atalarının, onlar için vazgeçilemeyecek bir senet olmadıklarını açıklamaktadır."]

24. "Ya, dedi, size, atalarınızı üzerinde bulduğunuzdan daha doğrusunu getirdim ise de mi?" "Ha, dediler, biz o sizin gönde-

rildiğiniz şeylere inanmıyoruz."

[Her millet, kendilerini doğruya davet eden uyarıcılarına: "Biz, kendisiyle gönderilmiş olduğun şeyi, atalarımızı üzerinde bulduğumuz dinden daha doğru olsa da kabul edemeyiz. Biz, babalarımızın dininde sebat edeceğiz, ondan ayrılmayacağız" demişlerdir.]

25. Bunun üzerine biz de onlardan intikam aldık da bak, o yalanlayanların sonu nasıl oldu?

[Ey Muhatap! Allah'ın âyetlerini yalanlayanların sonları nasıl oldu bir bak! Biz onları helak edip kendilerinden sonra gelenlere ibret yaptık.

Hz. Ali (r.a.): "Mutlu kimse, başkalarının durumundan ibret alandır" demiştir.]

26. Bir vakit de İbrahim, babasına ve kavmine dedi: "Haberiniz olsun, ben o sizin taptıklarınızdan uzağım..."

27. "...O beni yaratandan başka. Zira O'dur ki bana hidayet verecektir."

28. Ve İbrahim onu, ardında (zürriyetinde) kalan bir kelime yaptı. Gerek ki geri dönsünler.

(Bu tevhid kelimesini İbrahim, zürriyetinde kalıcı bir kelime yaptı. "Bu dini İbrahim kendi oğullarına vasiyet ettiği gibi Yakup da vasiyet etti" mealindeki Bakara, 2/132 âyetine bakınız.

Yahut Allah onu, onun zürriyetinde kalıcı kıldı. Onun için İbrahim'in zürriyetinde Allah'ı birleyen hiç eksik olmadı.)

29. Fakat (dönmediler.) Şunları ve atalarını, ta kendilerine hak ve apaçık bir rasul gelinceye kadar faydalandırıp yaşattım.

[Doğrusu, İbrahim'in soyundan gelen Mekkelileri ve babalarını, ömürlerini uzatmak ve bolca nimetler vermek suretiyle faydalandırdım. Fakat onlar, verilen mühlete aldandılar ve kelime-i tevhidi bırakıp nimetlerden faydalanmak ve şehevi arzularının peşinden gitmekle meşgul oldular. Nihayet kendilerine Kur'ân ve Allah katından parlak mucizelerle desteklenmiş bir elçi geldi.]

30. Yaşattım da kendilerine hak gelince: "Bu, bir sihirdir, biz buna inanmayız" dediler.

[Onları düştükleri gafletten uyarmak ve Allah'ın bir olduğunu göstermek için kendilerine Kur'ân gelince, kibir ve sapıklıkları arttı da Kur'ân hakkında: "O, bir sihirdir, biz onun Allah kelamı olduğuna inanmıyoruz" dediler.]

31. Ve: "Ne olurdu şu Kur'ân iki memleketten, bir büyük adama indirilse idi" dediler.

(İki memleket, iki şehir demek olup Mekke ile Taif'tir. Demek ki Kur'ân'ın güzelliğini hissediyorlar da onu peygambere yakıştıramıyorlar. Zavallılar, büyüklüğü dünya malı, dünya makamı ile sanıyorlar. Mekke'de Velid b. Mugire, Taif'te Urve b. Mes'ud es-Sekafi gibi, dünyaca zengin gördükleri kimseleri Peygamberden büyük sayıyorlar da Kur'ân'ı da onlara layık görüyorlar. Yüce Allah da bunu reddedip kınayarak buyuruyor ki:)

32. Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Onların o dünya hayatındaki geçimliklerini aralarında biz taksim ettik ve bir kısmını, diğerinin derecelerle üstüne çıkardık ki bazısı bazısını tutsun çalıştırsın. Rabbinin rahmeti ise onların toplayıp durduklarından daha hayırlıdır.

[İnsanların rızık konusunda birbirlerinden farklı kılınmaları, birbirlerinden yararlanmaları içindir. İnsanların her durumu aynı olsaydı kimse kimseye hizmet etmez, bu da âlemin harap olup düzeninin bozulması neticesini doğururdu. Ayrıca insan, her işini kendisi görmeğe kalkışsa kesinlikle buna gücü yetmez ve yok olup giderdi.]

33. Ve eğer insanlar hep (küfre sapacak) bir ümmet olacak olmasa idi biz o Rahmân'a küfreden kimselerin her halde evlerine gümüşten tavanlar ve üzerlerinde çıkacakları asansörler yapardık.

[Kafirleri böyle bolluk ve nimet içinde gördüklerinde insanlar küfre rağbet etmeyecek olsalardı bunu yapardık. Müslümanlara bu bolluğun verilmemesi, insanların İslama dünyalık elde etmek amacıyla gelmemeleri içindir. Öyle olsa, münafıkların yaptıkları gibi, herkes müslüman görünür ve dünya menfaati elde etmek için islama girerlerdi.]

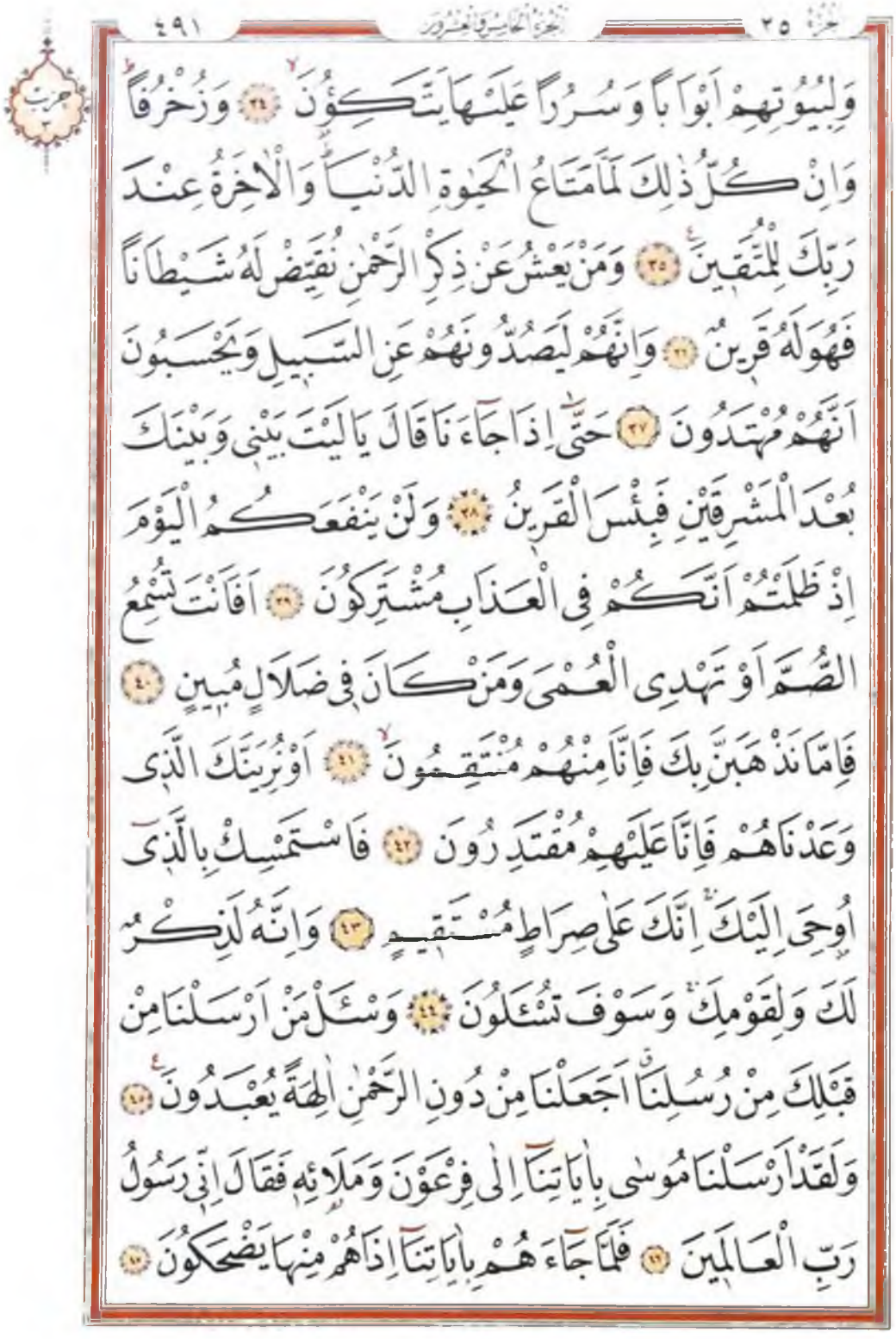
وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا
وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَـٰعُ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْـَٔاخِرَةُ عِندَ
رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾ وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَـٰنِ نُقَيِّضْ لَهُۥ شَيْطَـٰنًا
فَهُوَ لَهُۥ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ
أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَنَا قَالَ يَـٰلَيْتَ بَيْنِى وَبَيْنَكَ
بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾ وَلَن يَنفَعَكُمُ الْيَوْمَ
إِذ ظَّلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِى الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾ أَفَأَنتَ تُسْمِعُ
الصُّمَّ أَوْ تَهْدِى الْعُمْىَ وَمَن كَانَ فِى ضَلَـٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٤٠﴾
فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُم مُّنتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِى
وَعَدْنَـٰهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِم مُّقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَٱسْتَمْسِكْ بِالَّذِىٓ
أُوحِىَ إِلَيْكَ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَإِنَّهُۥ لَذِكْرٌ
لَّكَ وَلِقَوْمِكَ ۖ وَسَوْفَ تُسْـَٔلُونَ ﴿٤٤﴾ وَسْـَٔلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِن
قَبْلِكَ مِن رُّسُلِنَآ أَجَعَلْنَا مِن دُونِ الرَّحْمَـٰنِ ءَالِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾
وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِـَٔايَـٰتِنَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيْهِ فَقَالَ إِنِّى رَسُولُ
رَبِّ الْعَـٰلَمِينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَآءَهُم بِـَٔايَـٰتِنَآ إِذَا هُم مِّنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾

34. Ve odalarına kapılar ve üzerlerine kurulacakları koltuklar, kanepeler..

35. ... Ve altın zinetler yapardık. Doğrusu bütün bunlar, dünya hayatının geçici menfaatidir. Rabbinin katında âhiret ise, korunan takva sahipleri içindir.

(Yani bir gün gelip Allah'a gideceğine inanarak küfür ve isyandan korunup faziletlerle süslenmiş olanlarındır. Büyük olan, işte takvalı olup da o âhireti kazanandır.)

[Fakat insanoğlu neden bu kadar büyük aldanış içindedir? Dünya mutluluğu, makam ve mevkii ne kadar büyük gibi görünse de nihayet birkaç günlüktür. Bunlar, insanla beraber âhirete gitmez. Onunla gidecek olan, karşılığını alacak olduğu iman veya küfrü, iyi veya kötü amelleridir.]

36. Ve her kim körlük edip Rahmân'ın zikrini görmemezlikten gelirse biz ona bir şeytan sardırırız, artık o ona arkadaştır.

(Aşâ: gözde bir tür zayıflık ve tavuk karanlığı denilen görmemezlik, bir tür körlüktür. Fakat burada maksat, öyle körlük edip de görmemezlikten gelmektir.

Rahmân'ın zikri, Kur'ân demektir. Yani her kim Kur'ân'dan göz yumup görmemezlik eder, onun irşadını dinlemezse, ki Kureyşliler böyle yapmışlar, "ne olurdu şu Kur'ân iki memleketten, bir büyük adama indirilse idi" demişlerdi. İşte kim böyle sözler söyler, Kur'ân yokmuş gibi davranırsa ona bir şeytanı sardırırız da hiç ondan ayrılmaz.)

[Bu şeytan ona devamlı vesvese verir ve onu azdırır. Nitekim Meryem, 19/83 âyetinde meâlen: "Görmedin mi biz o şeytanları o kafirlerin üzerine saldık da onları kaynatıp oynatıp kıvrandırıyorlar" buyrulmuştur.]

37. Ve her halde onlar (o şeytanlar), onları yoldan çıkarırlar. Onlar ise kendilerini doğru yolda sanırlar.

38. Nihayet (şeytanıyla birlikte) bize geldiği vakit: "Ah, der, keşke benimle senin aranda iki Doğu uzaklığı olsa idi! Sen ne kötü arkadaş imişsin!"

39. Böyle demek, bugün size hiç de fayda vermez. Çünkü zulmettiniz, hepiniz azapta ortaksınız.

[Zor bir işle karşı karşıya kalanlar, o zor işin sıkıntılarına katlanmada birbirine yardımcı oldukları, sıkıntı ve güçlükleri bölüştükleri takdirde bu ortaklık onlara fayda verir. Ama sizin durumunuz böyle değil. Sizin her birinizin başında, gücünün yetmeyeceği kadar azap var.]

40. O halde sen mi işittireceksin o sağırlara? Yahut sen mi hidayet edeceksin o körlere ve açık bir sapıklık içinde bulunanlara?

41. Şu halde (onlardan intikam almadan) biz seni alır götürür (vefat ettirir) isek, elbette onlardan intikam alacağız.

42. Yahut onlara yaptığımız tehdidi sana gösterirsek... Şüphe yok ki bizim onlara da gücümüz yeter.

43. Sen hemen o sana vahyedilene tutun. Muhakkak ki sen, doğru bir yol üzerindesin.

44. Muhakkak ki o (Kur'ân), hem senin için, hem kavmin için bir şereftir. Ve ileride (ondan) sorumlu olacaksınız.

45. Peygamberlerimizden senden evvel göndermiş olduklarımıza sor: "Biz, Rahmân'dan başka ibadet olunacak ilahlar yapmış mıyız?"

(Bu sormaktan maksat, peygamberlerin icmaı ile Allah'ın birliğine şahit getirmektir ki bununla hem o icma haber verilmiş, hem desteklenmesi amacıyla araştırma yapılması emredilmiştir. Yani, haberin olsun ki, peygamberlerin hepsi Allah'tan başka ilah olmadığına ittifak etmişlerdir. Hiçbirisi müşrikliği, putperestliği kabul etmemiştir. İstersen ümmetlerinin mümin olan alimlerinden, eserlerinden, ruhlarından sor. Yahud ictihad ile tetkik edip akıl yürüterek sonuca var.

İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.v), Mescid-i Aksa'ya gece yürütüldüğü vakit yüce Allah, bütün peygamberlerini yeniden diriltti. Cebrâil ezan okudu, kamet getirdi. "Ey Muhammed! Geç öne, bunlara namaz kıldır" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) namazı bitirince Cebrâil: "Ey Muhammed, dedi ve: "Senden evvel göndermiş olduğumuz peygamberlerimize sor..." âyetini okudu. Efendimiz de: "Sormam, çünkü şüphe etmiyorum" buyurdu.)

46. Andolsun Musa'yı âyetlerimizle Firavun'a ve cemiyetine gönderdik. Vardı, "haberiniz olsun, dedi, ben bütün âlemlerin Rabbinin elçisiyim."

(Burada bu Musa kıssasının getirilişinde iki münasebet vardır: Kureyş, peygamberin dünya serveti olmadığından dolayı büyüklüğünü takdir etmedikleri gibi Firavun da Musa'ya karşı "Mısır mülkü benim değil mi?" diye gururlanmıştı. Bu suretle bu kıssa, peygamberi teselli etmek ve desteklemekle hasımlarını korkutmak konusundadır.

Bir de, "gönderdiklerimize sor" sorusu üzerine bir cevabı dahi içerir. Dolayısıyla asıl maksat, kıssanın burada tekrarı değil, bu cevapların anlatılmasıdır. Bununla beraber kıssanın kendisinde de başka yerlerdekilerde bulunmayan nükteler dahi eksik değildir.)

47. Ne zaman ki onlara böyle âyetlerimizle vardı, onlar bu âyetlere gülüverdiler.

وَمَا نُرِيهِم مِّنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا ۖ وَأَخَذْنَاهُم
بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا يَا أَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا
رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ
الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ ﴿٥٠﴾ وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ
يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَٰذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي ۖ
أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾ أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ ۖ
وَلَا يَكَادُ يُبِينُ ﴿٥٢﴾ فَلَوْلَا أُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِّن ذَهَبٍ
أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلَائِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾ فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ
فَأَطَاعُوهُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٤﴾ فَلَمَّا آسَفُونَا
انتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا
وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ
مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا أَآلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ ۚ مَا ضَرَبُوهُ
لَكَ إِلَّا جَدَلًا ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ
أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَاءُ
لَجَعَلْنَا مِنكُم مَّلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾

وَإِنَّهُ

48. Her ne âyet de gönderiyorsak onlara, mutlak biri birinden büyüktü. Tuttuk onları azaba da çektik ki geri dönsünler.

49. Bu halde diyorlardı ki: "Gel ey sihirbaz! Sende olan ahdi hürmetine bizim için Rabbine bir dua et. Çünkü biz artık yola geleceğiz."

[Tefsirciler der ki: Kafirlerin "ey sihirbaz" sözü, kusur bulma yoluyla söylenmemiştir. Onlara göre bu bir saygı ifadesidir. Çünkü sihir, onların zamanının ilmi idi.]

50. Bunun üzerine kendilerinden azabı açtığımız vakit de derhal cayıverdiler.

51. Ve Firavun, kavmi içinde şöyle bağırdı: "Ey kavmim, dedi, Mısır mülkü benim ve hep şu nehirler benim altımdan akıyor değil mi? Artık gözünüzü açsanız a."

52. "Yoksa ben şundan daha hayırlı değil miyim ki o hem hakir, hem de neredeyse maksadını anlatamıyor?"

[Firavun bu sözleri, Hz. Musa'nın dilinde bulunan bir tutukluktan dolayı ona iftira etmek ve insanların gözünde onu kusurlu göstermek için söylemişti. Daha sonraları Musa'nın duasıyla bu tutukluk giderilmişti. Bkz. Tâhâ, 20/27-36.]

53. "Eğer o, dediği gibiyse üzerine altın bilezikler atılsa ya! Yahut yanında melekler dizilse gelse ya!"

54. Böylece kavmini hafife aldı, onlar da ona itaat ettiler. Çünkü dinden çıkmış fâsık bir kavim idiler.

55. Böyle, ne zaman ki bizi gazaba davet ettiler, biz de kendilerinden intikam aldık, hepsini birden suda boğuverdik.

56. Suda boğuverdik de onları, sonrakiler için hem bir selef (geçmiş atalar), hem bir mesel (ibret) yaptık.

57. Ve ne zaman ki Meryem'in oğlu bir mesel olarak ortaya atıldı, derhal kavmin ondan dolayı sevinç çığlıkları attılar.

(45. âyette meâlen: "peygamberlerimizden senden evvel gönderdiklerimize sor: "biz Rahmân'dan başka ibadet olunacak ilahlar yapmış mıyız?" buyrulmasına karşı, Hristiyanların İsa'ya ilah ve Allah'ın oğlu dedikleri bir itiraz misali olarak ileri sürüldüğü zaman birdenbire kavmin, yani Kureyş, bu durumdan keyif alarak "hah hah!" diye sevinç çığlıkları attılar.)

[Ebussuud da şöyle der: Meryem oğlu İsa'yı bir mesel olarak ortaya atan İbn Zibe'ra idi. Bu şahıs, "Siz de Allah'tan başka taptığınız şeyler de cehennem odunudur" meâlindeki Enbiyâ, 21/98 âyeti hakkında Rasûlullah ile tartışırken: "Bu, bizim, sizin ve bütün ümmetlerin ilahları hakkında geçerli mi?" demiş, Rasûlullah (s.a.v.) da "evet" deyince: "Kabe'nin Rabbine andolsun ki seni altettim. Hristiyanlar İsa'ya, Yahudiler Üzeyr'e, Müleyhoğulları meleklere tapmıyor mu? Eğer onlar ateşte ise, biz ve ilahlarımız onlarla birlikte ateşte olmağa razıyız" demiş, bunun üzerine kavmi, bu duruma sevinip gülüşmüşlerdi.]

58. "Ya, dediler, bizim ilahlarımız mı hayırlı, yoksa o mu?" Bunu sana sırf bir tartışma olarak attılar. Doğrusu onlar, çok usta, kavgacı bir kavimdirler.

(Bunlar, sûrenin başında geçtiği üzere meleklere Allah'ın kızları diyorlar ve onları ilah edinip adlarına putlar dikerek ibadet ediyorlardı. Şimdi Hristiyanların İsa'ya ilah dedikleri bahis konusu olunca keyiflenerek bir yaygara ile diyorlar ki: "Bizim ilah deyip ibadet ettiğimiz melekler, Meryem'in oğlundan daha hayırlı değil mi? O, ilah oluyor da bizimkiler neye olmasın?" Bunu sana sırf bir dil kavgası olarak getiriyorlar. O itirazın hak olduğuna kanaat getirip de bir hakkı ortaya çıkarmak için münazara değil, güya seni susturacaklarmış gibi sadece dil yarışı yapmak için onu ileri sürüyorlardı. Doğrusu onlar çok çekişmeci adamlar, hasımlıkta şiddetli, tartışmada usta kimseler.

Onların itirazlarını ve hallerini böyle hikaye ettikten sonra hakikatın beyanıyla meselenin çözümü ve cevabın hakikatını ortaya çıkarmak için buyruluyor ki:)

59. Hayır, o ilah değil, halis bir kuldur. Biz ona nimet verdik ve kendisini İsrailoğulları için bir mesel yaptık.

(İsa, gerçekte insandan başka bir şey değildir, ne ilahtır, ne de Allah'ın oğludur. Ancak bir kul, halis bir kuldur. Ki biz ona peygamberlik ve risalet vermişiz ve onu İsrailoğulları için bir mesel kılmışızdır. İsrailoğulları için misal getirilecek bir örnek olmak üzere enterasan bir âyet, bir kudret delili ki, dillerinde destan olmuştur. Yoksa dedikleri gibi, ilah ve Allah'ın oğlu değil.)

60. Ve dilersek sizlerden de melekler yaparız, yeryüzünde (size) halef olurlar.

(İsa'yı İsrailoğulları için mesel olarak yaratıp Meryem'den doğurttuğumuz gibi, sizlerden de melekler doğurtarak o sizin "Allah'ın kızları, ilahlarımız" dediğiniz melekler, çocuklarınız olur, yeryüzünde size halef olurlar, yahut halifelik yaparlardı.)

وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ ۚ هَٰذَا صِرَاطٌ
مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ ۖ إِنَّهُ لَكُمْ
عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَاءَ عِيسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُم
بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُم بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ ۖ
فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ
فَاعْبُدُوهُ ۗ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِن
بَيْنِهِمْ ۖ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ
يَنظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾
الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾
يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾ الَّذِينَ
آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنتُمْ
وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِم بِصِحَافٍ مِّن ذَهَبٍ
وَأَكْوَابٍ ۖ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ ۖ وَأَنتُمْ
فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِّنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾

61. Ve gerçekten o (İsa), kıyamet için bir ilim (ve alâmet)tir. Onun için sakın o kıyametin geleceğinde şüphe etmeyin de bana uyun. İşte bu, biricik doğru yoldur.

(Muhakkak İsa, Kıyametin geleceğini, ölülerin dirilip kalkacağını bildiren bir delil ve alâmettir. Çünkü İsa, gerek ortaya çıkışı gerek ölüleri diriltme mucizesi ve gerek ölülerin kalkmasını haber vermesi itibarıyla kıyametin vuku bulacağına bir delil olduğu gibi, hadiste geldiğine göre inmesi de kıyamet alâmetlerindendir.)

[İsa'nın inişi ile ilgili hadis şudur: "Andolsun ki Meryem'in oğlu, âdil bir hakem olarak mutlaka inecek, haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak, genç dişi develer başıboş bırakılıp onlara rağbet edilmeyecek, bütün düşmanlık, küsüşme ve hasetlikler kalkacak, İsa mala davet edecek fakat kimse malı kabul etmeyecektir." Müslim, İman 243.]

62. Ve sakın sizi şeytan çelmesin. Çün-

kü o size belli bir düşmandır.

(Sakın sizi şeytan, bu doğru yoldan, o hak uyruğundan saptırmasın. Çünkü kendisi gizli olsa da onun size düşmanlığı açıktır. Zira sizi cennetten çıkardı, belalara soktu.

Şimdi asıl bahis konusu olan İsa'nın ilahlığı meselesinin çözümüne gelelim. İsa, hiçbir zaman öyle bir iddiada bulunmamış olduğunu göstermek için buyuruluyor ki:)

63. İsa da delillerle geldiği vakit şöyle dedi: "Ben size hikmet ile ve ihtilaf edip durduğunuz şeylerin bazısını size beyan edeyim diye geldim. Onun için Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

[İhtilaf edilen şeylerin bazısından maksat, din ile ilgili ihtilaflardır. Çünkü peygamberler dünya işlerini değil sadece din işlerini açıklarlar.]

64. Haberiniz olsun ki Allah, benim Rabbim. Sizin de Rabbiniz ancak O'dur. Onun için hep O'na ibadet edin. İşte bu, biricik doğru yoldur.

(İşte İsa böyle dedi. Onun bütün mesajlarının özeti budur. Âl-i İmrân, 3/51 âyeti ile Meryem, 19/36 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

65. Sonra o hizipler kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler. Onun için, elem verici bir günün azabından dolayı vay o zulmedenlere!

(Sonra herbiri bir maksatla toplanan fırkalar (hizipler) kendi aralarında anlaşmazlık çıkardılar. Yahudiler başka söylediler, Hristiyanlar da değişik fırkalara ayrıldılar. "İlah", "Allah'ın oğlu" laflarını onlar çıkardılar. Artık vay o, gerek ifrat ve gerek tefrit suretiyle haksızlık eden gruplara!)

66. Hep o kıyamete, hiç farkında değillerken ansızın onun, başlarına gelivermesine bakıyorlar.

(Hepsi, gerek o gruplardan, gerek Kureyş'ten bütün o zalimler, başka değil yalnız o azap saati olan kıyametin gelmesine bakıyorlar. Ki o, farkında değillerken ansızın kendilerini bastırıverecek.)

67. Dostlar o gün birbirlerine düşmandırlar. Ancak takva sahipleri hariç.

[O gün ne putlar kendilerini tanrı edinenleri tanıyacak, ne de dünyada aynı puta tapmak suretiyle aralarında bir dostluk oluşanlar birbirlerini tanıyacaktır.

Ankebût, 29/25 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

68. Ey benim kullarım! Size hiç korku yoktur bugün ve siz mahzun da olmayacaksınız.

("Ey benim kullarım!" hitabı, Allah için birbirlerini seven o müstesna takva sahibi kişilere, Allah'ın o günkü hitabını hikayedir ki, bu hitabın hoşluğuna doyulmaz. Yüce Allah bizleri de bu kullarından eyleye. Amin.)

69. Bizim âyetlerimize iman edip de halis müslüman olan kullarım!

70. Girin cennete: siz ve zevceleriniz, sevinç ve neşe içinde.

(Tefsirciler, "tuhberûn" kelimesinde, türetildiği mastara göre üç mana gösterirler:

1) Habâr'ı, yani eseri ve damgası yüzlerinizde görünecek şekilde sevindirilip neşelendirileceksiniz. 2) Güzel görünüş manasına gelen hıbr'den; süslenip zinetleneceksiniz. 3) Güzel vasıfta aşırılık manasına habr'den; son derece ikram olunacaksınız.)

71. Altından tepsiler ve küplerle etraflarında dönülür, dolaşılır. Nefislerin hoşlanacağı, gözlerin lezzet alacağı şeyler hep orada ve siz orada devamlı kalacaksınız.

[Hadiste şöyle buyrulur: "İpek ve canfes elbiseler giymeyin, altın ve gümüş kaplardan içmeyin ve böyle kaplardan yemeyin. Bunlar dünyada onlarındır." Müslim, Libas 5. Hadisin son cümlesinden anlaşıldığına göre bunlar, âhirette müminlerin olacaktır.

Bu âyette "altın tepsiler", İnsan sûresi, 76/15 de "gümüş kaplar" buyrulduğuna göre bazen gümüş, bazen altın kaplardan yiyip içecekler, ya da dünyadaki amellerine uygun kaplar kullanacaklardır.]

72. Ve işte bu, sizin çalıştığınız ameller sebebiyle varis kılındığınız cennet.

(İşte Allah için birbirlerini sevip korunan takva sahiplerine böyle denecek. A'râf, 7/43 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

73. Sizin için orada çok meyveler vardır, onlardan yiyeceksiniz.

*(**Fâkihe**: Açlık için değil, zevk ve lezzet için yenen meyve demektir.)*

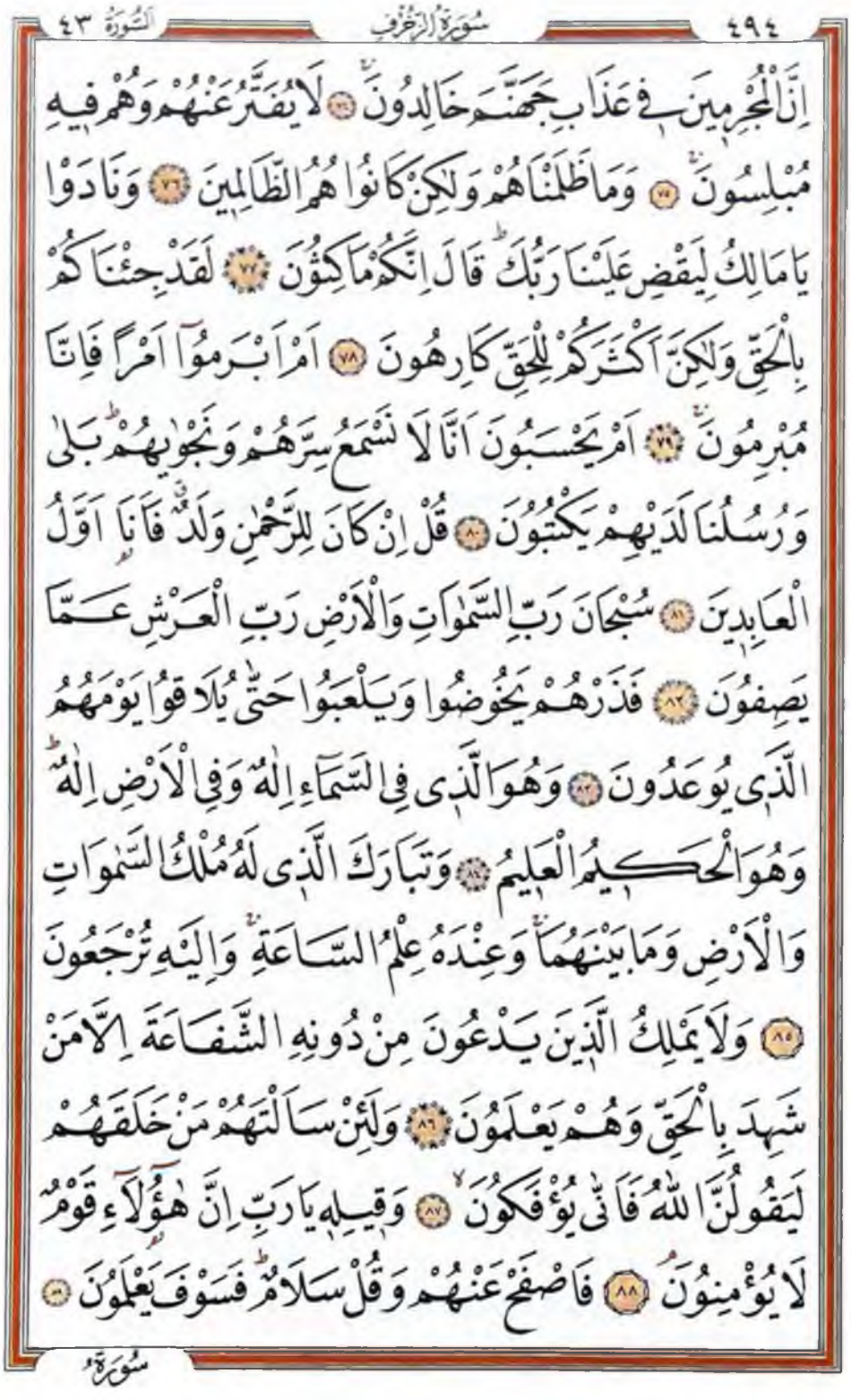

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ
مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾ وَنَادَوْا
يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ۖ قَالَ إِنَّكُم مَّاكِثُونَ ﴿٧٧﴾ لَقَدْ جِئْنَاكُم
بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾ أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا
مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُم ۚ بَلَىٰ
وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾ قُلْ إِن كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ
الْعَابِدِينَ ﴿٨١﴾ سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ
الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾ وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَٰهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَٰهٌ ۚ
وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٨٤﴾ وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ وَعِندَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ
﴿٨٥﴾ وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَن
شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ
لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾ وَقِيلِهِ يَا رَبِّ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ قَوْمٌ
لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

سُورَةُ

74. Haberiniz olsun ki suçlular, cehennem azabında devamlı kalacaklardır.

[Burada suçlulardan maksat, kafirlerdir. Çünkü burada onlar, müminlerin karşılığında anlatılmışlardır.]

75. Kendilerinden o azap gevşetilmez ve onlar o azabın içinde her ümidi kesmişlerdir.

76. Ve biz onlara zulmetmemişizdir ve fakat kendileri zalim idiler.

77. Ve şöyle çağrışmaktadırlar: "Ey Mâlik! Rabbin, işimizi bitiriversin." O demiştir ki: "Her halde siz (azapta) duracaksınız."

(Mâlik, cehennem bekçi ve koruma görevlisinin ismidir. Suçlular ona, "Rabbin, aleyhimizde hükmü uygulayıversin, yani işimizi bitiriversin" diye bağrışmaktadırlar ki, öldürüversin de bizi bu azaptan kur-

tarıversin. demektir. Buna karşı o der ki: "Her halde azap içinde kalacaksınız, size ölüm ile ve başka bir şeyle kurtuluş yok."

İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir ki bu cevap onlara bin sene sonra verilir. Bazılarından yüz, İbn Ömer'den de kırk sene diye rivayet edilmiştir ki üçü de sürenin çokluğundan kinaye olsa gerektir.)

[Hüküm verilmez ki ölsünler, kendilerinden biraz olsun o cehennem azabı da hafifletilmez" meâlindeki Fâtır, 35/36 âyeti ve açıklamasına bakınız.]

78. Andolsun biz size hakkı gönderdik ve fakat çoğunuz, haktan hoşlanmayanlarsınız.

79. İşi sıkı mı büktüler? Fakat işi sıkı büken biziz.

(Bu âyet, suçluların âhiretteki hallerini hikayeden Kureyş suçlularının dünyadaki hallerine geçiştir. Mukatil'den nakledildiğine göre bu âyet, Mekke müşriklerinin Dârünnedve'de Rasûlullah'a bir suikast tertibi kararlaştırmaları sebebiyle inmiştir. Yani o kavgacı, hasım kavim yalnız haktan hoşlanmamakla kalmayıp sağlam bir iş yaptılar, işi vazgeçilmez hale getirdiler, sağlamlaştırdılar mı? Peygambere karşı bir tuzak kurmağa karar mı verdiler? Fakat işin sağlamını, ciddisini biz yaparız, onların ki hiç kalır.)

80. Yoksa biz onların sırlarını ve fısıltılarını işitmeyiz mi sanıyorlar? Hayır, işitiriz, hem de yanlarında elçilerimiz vardır, yazarlar.

[Sonra kıyamet gününde, bu yazılanlar onlara gösterilecektir. Onların gizledikleri meleklere gizli kalmıyorsa, sırrı, fısıltıyı ve her şeyi bilen ve duyan Allah'a nasıl gizli kalabilir?

Yahya b. Muaz der ki: Kim insanlardan günahlarını gizleyip onları, göklerde ve yerde kendisine hiç bir şeyin gizli kalmadığı Allah'a gösterirse, muhakkak ki Allah'ı, görenlerin en önemsizi yapmış olur ki bu da münafıklık alâmetlerindendir.]

81. De ki: "Rahmân'ın bir çocuğu olsa ben, ona tapanların birincisi olurdum."

[Bu, varsayım yoluyla söylenmiş bir sözdür. Bundan Allah'ın bir çocuğu olacağı ve peygamberin ona ibadet etmesinin doğru olacağı neticesi çıkmaz. Çünkü olması imkansız bir şeye bağlı olanın da olması imkansızdır. Aksine bundan maksat, her ikisinin de olmadığını vurgulu bir şekilde anlatmaktır. Bu, yüce Allah'ın, "yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar olsaydı, ikisi de bozulmuş gitmişti" meâlindeki Enbiyâ, 21/22 âyetine benzer.]

82. Tenzih ederim o Sübhân'ı, o göklerin ve yerin Rabbi, Arş'ın Rabbi olan Allah'ı, onların nitelemelerinden.

83. Şimdi bırak onları dalsınlar, oynaya dursunlar, ta vaat edildikleri günlerine çatasıya kadar.

84. Hem o O'dur ki gökte de ilah, yerde de ilahtır. Ve hikmet sahibi O'dur, her şeyi bilen O'dur.

85. Ve ne yücedir O ki, göklerin, yerin ve bütün aralarındakilerin mülkü O'nun. Kıyameti bilmek de O'nun katındadır. Ve hep döndürülüp O'na götürüleceksiniz.

86. O'ndan başka yalvarıp durdukları şeyler, şefaat da edemezler. Ancak bilerek hakka şehadet eden kimseler hariç.

[Bunlar, İsa ve Üzeyr (a.s.) ile meleklerdir. Allah'tan başka bunlara da ibadet edildi. Bunların şefaat etme yetkileri vardır.]

87. Andolsun sorsan onlara, "kendilerini kim yarattı?", elbette "Allah" derler. O halde nasıl çevriliyorlar?

[Kendileri dahil bütün her şeyin yüce Allah tarafından yaratıldığını itiraf etmekle beraber, o Allah'a ibadet etmek yerine, başkalarına tapmağa nasıl döndürülüyorlar? Nasıl Allah'a ibadeti bırakıp putlara ibadet edebiliyorlar? Ne kadar cahilce ve beyinsizce hareket ediyorlar?]

88. Onun: "Ey Rabbim" demesi hakkı için, her halde onlar imana gelmez bir kavimdirler.

("O" zamirinden maksat Rasûlullah'tır. Böyle hitap sırasında üçüncü şahıs zamiri, peygamberin şanına bir saygı ifade eder. Yani, peygamberin: "Ey Rabbim! Ey Rabbim!" diye dua etmesi hakkı için söylerim ki, şunlar, şu hile ve tuzağa kalkışan müşrikler, imana gelmez kimselerdir.)

89. Şimdi sen onları göz ardı et de, "selam!" de. Artık ileride bilecekler.

[Bu, onlardan uzaklaşmadır. Yoksa âyet, kafirlere selam vermenin meşru olduğunu göstermez.]

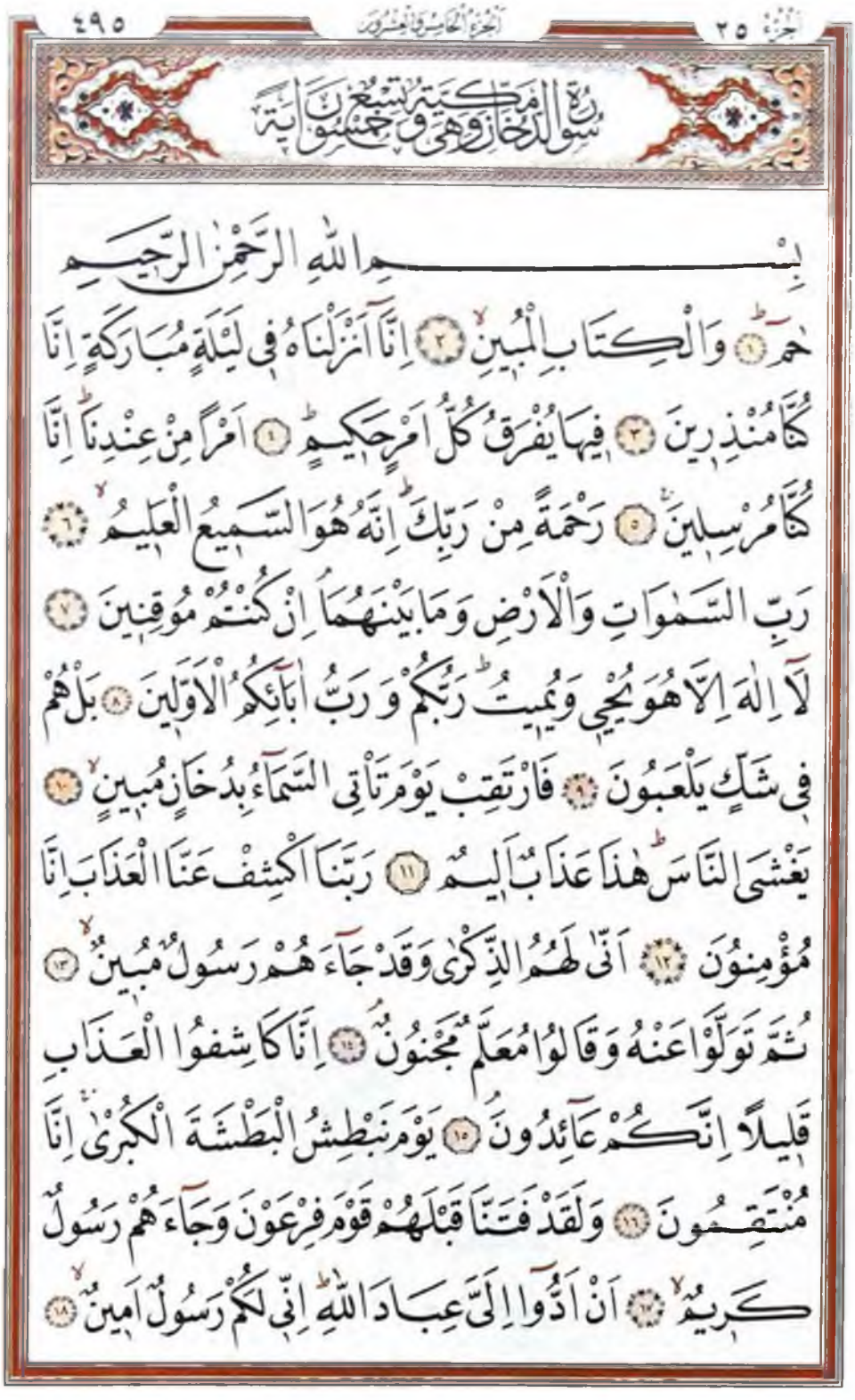
سورة الدخان مكية وهي تسع وخمسون آية

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿٢﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنٰهُ فِيْ لَيْلَةٍ مُّبٰرَكَةٍ اِنَّا
كُنَّا مُنْذِرِيْنَ ﴿٣﴾ فِيْهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيْمٍ ﴿٤﴾ اَمْرًا مِّنْ عِنْدِنَا اِنَّا
كُنَّا مُرْسِلِيْنَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ اِنَّهٗ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿٦﴾
رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ مُّوْقِنِيْنَ ﴿٧﴾
لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٨﴾ بَلْ هُمْ
فِيْ شَكٍّ يَّلْعَبُوْنَ ﴿٩﴾ فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَاْتِي السَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُّبِيْنٍ ﴿١٠﴾
يَّغْشَى النَّاسَ هٰذَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ اِنَّا
مُؤْمِنُوْنَ ﴿١٢﴾ اَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى وَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُوْلٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٣﴾
ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوْا مُعَلَّمٌ مَّجْنُوْنٌ ﴿١٤﴾ اِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ
قَلِيْلًا اِنَّكُمْ عَآئِدُوْنَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرٰى اِنَّا
مُنْتَقِمُوْنَ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَآءَهُمْ رَسُوْلٌ
كَرِيْمٌ ﴿١٧﴾ اَنْ اَدُّوْٓا اِلَيَّ عِبَادَ اللّٰهِ اِنِّيْ لَكُمْ رَسُوْلٌ اَمِيْنٌ ﴿١٨﴾

44
DUHÂN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 59 âyettir.

[Yüce Allah, kafirleri korkutmak için duhânı (dumanı) bir mucize kıldığını bu sûrede anlattığı için bu sûreye Duhân ismi verilmiştir.]

Bismillahirrrahmanirrahim.

1. Hâ, Mîm.

2. Hem ifadesi parlak kitabın hakkı için...

(Mübin; beyanı güzel, ifadesi parlak demektir. Beyan dolu kitap bir bakıma Levh-i Mahfuz olabilirse de Kur'ân olması, zamir itibarıyla ilk akla gelendir ve daha uygundur.)

3. Gerçekten biz onu mübarek bir gecede indirdik. Çünkü biz uyarıcı gönderiyorduk.

(Mübarek; hayrı çok demektir. Çünkü yüce Allah bu gecede kullarının menfaatlarına ait işler hazırlar ki, yalnız Kur'ân'ın indirilmesi olsa yine yeterdi. Tefsircilerin çoğuna göre, bu mübarek gece Kadir gecesidir. Bazıları Şabanın yarısı gecesi demişlerdir.)

4. Bir gece ki, her hikmetli iş onda ayırt edilir...

(Yani her hikmetli önemli iş yahut her muhkem, sağlam olması gereken işler onda yani o gecede ayrılıp düzenlenir ve dağıtılır. İcra edilmek üzere özel şekilde ayrılır yazılır.

Ayırt edilir" demek şu demektir: Gelecek seneye kadar kulların rızıkları, ecelleri ve diğer işleri yazılır, ayrılır. Bir de denilmiştir ki, bunun Levh'ten yazılmasına Beraat gecesi başlanır, Kadir gecesi bitirilir. Rızıklar nüshası Mikâil'e, savaşlar, depremler, yere batırmalar, yıldırımlar nüshası Cebrâil'e, ameller nüshası dünya semasının sahibi İsmail'e ki, büyük bir melektir, musibetler nüshası da ölüm meleğine verilir.)

5. ...Tarafımızdan bir emirle. Çünkü biz Rasul gönderiyorduk...

6. Rabbinden bir rahmet olarak. Gerçekte O, öyle her şeyi işitici, öyle her şeyi bilicidir.

7. O, göklerin, yerin ve bütün aralarındakilerin Rabbidir, kesin bilgi ve inanç sahibi olsanız.

(İlimlerde kesinlik edinmiş olsanız, yahut kesinlik arıyorsanız bu böyledir.)

8. O'ndan başka tanrı yoktur, hem diriltir, hem öldürür. O, hem sizin Rabbiniz, hem de evvelki atalarınızın Rabbidir.

9. Fakat onlar şüphe içinde oynuyorlar.

10. O halde gözet o semanın açık bir duman ile geleceği günü.

(Bu duman hakkında iki tefsir vardır.

Birisi, şiddetli açlık ve kıtlık seneleridir. Çünkü çok aç olan kimseye, gerek gözlerinin zayıflığından ve gerek çok kuraklık ve kıtlık senelerinde havanın fenalığından sema dumanlı görünür. Bir de Araplar galip olan şerre "duhan" ismini verirler. Nitekim "dumanlı hava" tabirini biz de kullanırız. Olay şudur: Kureyş, Rasûlullah'a (s.a.v) isyanda ileri gidince Efendimiz, aleyhlerinde şöyle dua etti: "Allah'ım! Mudar kabilesine olan şiddetini ve baskını artır. Bunu onlara Yûsuf'un kıtlık yılları gibi yap." (Buhârî, Ezan 128...; Müslim, Mesacid 294-295.) Bunun üzerine onları bir kıtlık yakaladı, hatta leş, v.b. şeyler yediler. Kişi, yer ile gök arasını duman görüyordu, söyleyenin sesini işitir, dumandan kendisini görmezdi. Bir sonraki âyette buyrulduğu gibi halkı sarmıştı.

İkincisi: Kıyametten evvel semadan gelecek bir dumandır, kafirlerin kulaklarına girecek ta ki, her birinin başı, kebap olmuş başa dönecek. Mümine de ondan nezle gibi bir hal arız olacak ve bütün yer, içinde ocak yakılmış gibi fakat deliği yok bir eve dönecek. Rasûlullah (s.a.v) buyurmuştur ki: "Alâmetlerin ilki Duman, Meryem oğlu İsa'nın inmesi ve Aden'in dibinden çıkacak bir ateştir ki, insanları mahşere sevkedecektir." Hadisi rivayet eden Huzeyfe: "Ey Allah'ın Rasulü! O duman nedir?" demiş, Rasûlullah (s.a.v.) bu ve bundan sonraki âyeti okuyup buyurmuştur ki: "Doğu ile batı arasını dolduracak, kırk gün kırk gece duracak, mümin nezle gibi olacak, kafire sarhoş gibi burnundan kulağından girip aşağısından çıkacak."

"Apaçık duman" tabiri bu tefsire, sözün akışı da öncekine daha uygundur. Zira Rasûlullah'ın hayatında olduğunu kapalı olarak ifade etmektedir.)

11. Ki insanları saracaktır. Bu, elem verici bir azaptır.

12. "Ey Rabbimiz! Bizden bu azabı aç. Çünkü biz, müminleriz" diyecekler.

13. Onlara düşünmek, ibret almak nerde? Kendilerine apaçık anlatan bir rasul geldi de...

14. Sonra ondan döndüler. "Öğretilmiş" dediler, "bir mecnun" dediler.

(Artık bu halde, bu kabiliyette bulunan insanlara yalnız olaylardan ibret almak, uyanmak, sözünde durmak ne kadar uzak!)

15. Biz o azabı biraz açacağız, fakat siz yine döneceksiniz.

16. Ama o büyük ezici güçle sıkıvereceğimiz gün, (o kıyamet günü) her halde biz intikam alacağız.

17. Andolsun onlardan evvel Firavun'un kavmini de fitneye düşürdük, onlara da değerli bir rasul gelmişti..

18. Şöyle diye: "Allah'ın kullarını bana teslim edin. Çünkü ben size güvenilir bir rasulüm."

وَأَنْ لَّا تَعْلُوا عَلَى اللّٰهِ ۚ إِنِّي آتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٩﴾
وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾ وَإِنْ لَّمْ تُؤْمِنُوا لِي
فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هٰؤُلَاءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَأَسْرِ
بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ مُّتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا ۖ إِنَّهُمْ
جُندٌ مُّغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾ كَمْ تَرَكُوا مِن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ
وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذٰلِكَ
وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ
وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ
﴿٣٠﴾ مِن فِرْعَوْنَ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ
عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾ وَآتَيْنَاهُم مِّنَ الْآيَاتِ مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُّبِينٌ
﴿٣٣﴾ إِنَّ هٰؤُلَاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَىٰ وَمَا نَحْنُ
بِمُنشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾ أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ
قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ أَهْلَكْنَاهُمْ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ
﴿٣٧﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾
مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

إِنَّ

19. "Ve Allah'a karşı baş kaldırmayın. Çünkü ben size açık bir delil ile geliyorum."

20. "Ve haberiniz olsun ki ben, sizin beni taşlayıp öldürmenizden Rabbim ve Rabbinize sığınmışımdır."

21. "Onun için, eğer bana iman etmezseniz bari benden çekilin."

22. Sonra Rabbine dua etti: "Bak, bunlar suçlu bir kavim" (dedi.)

23. (Hemen Allah buyurdu): "Kullarımı geceleyin yürüt. Çünkü siz takip olunacaksınız."

24. "Ve denizi açık bırak. Çünkü onlar ordu halinde gelip suda boğulacaklar."

[Musa (a.s.) denizi geçince asâsını vurup denizin ilk hali gibi kapanmasını istedi. Yüce Allah ona denizi, su yarılıp yol açıldığı zamanki haliyle

sakın ve kuru bırakmasını emretti ki Kıptiler suya dalsınlar. Neticede oraya girdiler ve Allah da suyu üzerlerine kapadı.]

25. Neler terketmişlerdi: ne bahçeler, ne pınarlar!

26. Ne çiftlikler, ne değerli makam!

27. Ve içinde zevk sürdükleri ne nimet ve refah!

28. Evet öyle ve hep onları başka bir kavme miras kıldık.

[Bu kavimden maksat İsrailoğullarıdır. Firavun ve Kıptilerin boğulmasından sonra İsrailoğulları Kıptilerin ülkelerine ve Mısır ülkesine hakim oldular.

A'râf, 7/137 ve Şuarâ, 26/59 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.]

29. Neticede ne gök ağladı onlara ne yer, ne de kendilerine mühlet verildi.

(Bu âyetin birkaç izah şekli vardır:

1) Rasûlullah (s.a.v.): "Hiçbir kul yoktur ki semada ona iki kapı olmasın, bir kapıdan rızkı çıkar, bir kapıdan da ameli girer. O öldüğü zaman onu gayb ederler ve ona ağlarlar" buyurup bu âyeti okudu. (Tirmizi, Tefsir-i Kur'ân 46.) Buyurdu ki: "Çünkü bunlar yeryüzünde salih bir amel yapmamışlardı ki yer ağlasın. Semaya da ne salih bir amelleri ne de hoş bir sözleri çıkmamıştı ki sema ağlasın." Çoğu tefsircinin görüşü budur.

2) "Sema" ve "yer" kelimeleri, sema ehli ve yer ehli takdirindedir. Yani ne melekler ağladı, ne müminler. Aksine onların helak olmasıyla sevindiler.

3) Büyük bir adam öldüğü zaman "cihan ağladı, yer gök ağladı" gibi sözlerle musibetin büyüklüğünü anlatmak için mübalağa edilmek âdettir. Zemahşeri, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu nakleder: "Her hangi bir mümin, kendisi için ağlayacakların bulunmadığı bir gurbette ölürse her halde ona yer ve gök ağlar."

Bir de bunda onları alaya almağa benzer bir küçümseme vardır. Yani onlar kendilerini çok büyük görüyor, öldüklerinde arkalarından bütün cihan ağlar sanıyorlardı. Ama hiç de öyle olmadı, aksine herkes sevindi.)

30. Andolsun İsrailoğullarını kurtarmıştık: o aşağılayıcı azaptan..

(Yüce Allah Firavun'a ve kavmine yaptıklarından sonra burada Musa ve kavmine yaptığı ihsanı beyan ediyor. Yani o suda boğma ve helak etmenin hikmeti, bu kurtuluş sağlamak olmuştu.)

31. ...Firavun'dan. Çünkü o üstün, haddi aşanlardan idi.

32. Ve andolsun biz onları, bir ilim üzere âlemlere (zamanlarındaki milletlere) karşı tercih etmiştik.

33. Ve onlara âyetlerden öylesini vermiştik ki, onda açık bir nimet ile imtihan vardı.

[Onların imtihanı bolluk ve felaketlerle olmuş, bollukta şükretmeleri, felakette sabretmeleri istenmiştir.]

34. Fakat şu berikiler (Mekkeliler) diyorlar ki:

35. "İlk ölümümüzden ilerisi yok ve biz yeniden diriltilecek değiliz."

36. "Haydi getirin babalarımızı, doğru söylüyor iseniz."

37. Ya onlar mı hayırlı, yoksa Tübba'ın kavmi ve onlardan evvelkiler mi? Hep onları helak ettik, çünkü suçlu idiler.

(İlk ölümden ilerisini inkar edenlere karşı bu sözün nasıl bir cevap teşkil ettiğini düşünmelidir. Bunda iki şekilde cevap vardır.

Birincisi, ilk ölüm olan ferdin ölümünden sonra onun mensup olduğu kavim ve milletin helaki, ikinci bir ölüm demek olduğu anlatılmıştır. Bu, "ilk ölümümüzden ilerisi yok" demelerine cevaptır.

İkincisi de hak ve adalet için ceza gerekli olduğundan ötürü öldükten sonra dirilmenin hak olduğunu isbat ile tehdittir ki bu da, "biz yeniden diriltilecek değiliz"in cevabıdır. Ve bu, daha sonraki âyetlerle izah edilip ayrıntılı açıklanacaktır.)

38. Ve biz o göklerle yeri ve aralarındakileri oyuncular olarak yaratmadık.

[Bütün bu evreni ve içinde bulunan eşsiz yaratıkları boş yere ve oyun olsun diye yaratmadık.]

39. Gökleri de yeri de ancak hak sebebiyle yarattık. Ve fakat çokları bilmezler.

[Bilmedikleri için de öldükten sonra dirilmeyi ve hesabı inkar ederler.]

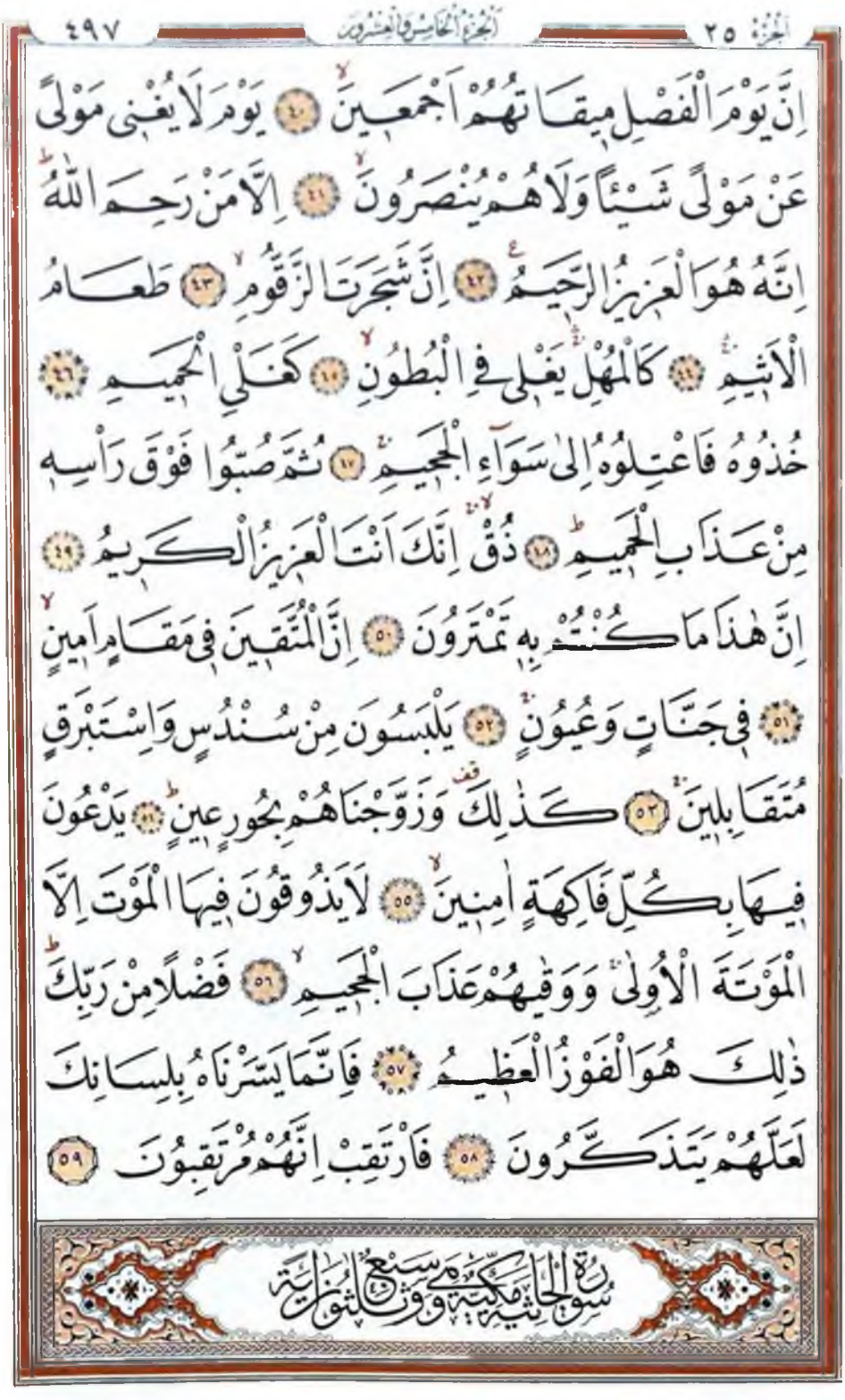
إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى
عَن مَّوْلًى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ اللَّهُ
إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾ إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ
الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾
خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ
مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾
إِنَّ هَٰذَا مَا كُنتُم بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ
﴿٥١﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ
مُّتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾ كَذَٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ
فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا
الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِّن رَّبِّكَ
ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُم مُّرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

سورة الجاثية مكية وهي سبع وثلاثون آية

40. Haberiniz olsun, o hakkı batıldan ayırma (fasıl) günü, hepsinin buluşma günüdür.

[Yüce Allah kıyamet günü haklı ile haksızı, iyi ile kötüyü ayıracağı için bu güne, "fasıl günü" denilmiştir. Nitekim, Mümtehine, 60/3 âyetinde meâlen: "Allah, kıyamet günü aranızı ayırır" buyurulmuştur.]

41. O gün ki, dost dosttan bir şey savamaz ve bir taraftan yardım da olunmazlar.

[Nitekim, Lokman, 31/33 âyetinde meâlen: "Bir günden sakının ki, baba, çocuğu adına bir şey ödeyemez. Çocuğa gelince, o da babası adına bir şey ödeyecek değildir" buyurulmuştur.]

42. Ancak Allah'ın, rahmetiyle yarlıgadığı başka. Çünkü O, öyle izzet sahibi, öyle merhamet sahibidir.

[Kıyamet gününde dostun dosta faydası dokunmayacak, ancak Allah'ın merhamet ettiği kimseler bunun dışında kalacaktır. Onlar Allah'ın izniyle bir-

birlerine, yani dostlarına şefaatçı olacaklardır.]

43. Şüphesiz o Zakkum ağacı...

44. Çok vebal yüklenenin yemeğidir.

45. Pota gibidir, karınlarında kaynar...

46. ...Son derece kızgın sıvı (hamim) kaynar gibi.

[Kurtubi der ki: "Zakkum ağacı, Allah'ın cehennemde yarattığı ve "lanetli ağaç" ismini verdiği bir ağaçtır. (Bkz. İsrâ, 17/60 âyeti ve açıklaması.) Cehennemdekiler acıkınca ona gelir ve ondan yerler. Karınlarında kaynar su gibi fokurdar. Yüce Allah, o ağaçtan cehennem ehlinin karınlarına gidenleri erimiş bakıra benzetiyor.

Vebal yüklenenden maksat, günahkar kafirdir. Bu da Ebu Cehil'dir. Çünkü o şöyle diyordu: Muhammed bize Cehennemde Zakkum olduğunu söylüyor. Zakkum, ancak tereyağı ve hurma karışımı tirittir." Sonra tereyağ ve hurma getirip arkadaşlarına, Allah'ın kelamıyla dalga geçerek, "Zakkum yeyin" derdi.

"Pota gibidir" âyeti Rasûlullah'a sorulunca şöyle cevap vermiştir: "O zeytin yağının tortusu gibidir. Kişi ona yaklaştırıldığı zaman, yüzünün derisi kopup onun içine düşer." Ahmed, Müsned 3/71; Tirmizi, Sıfat-ı cehennem, 2584.

Bir başka hadiste şöyle buyrulur: "Zakkumdan bir damla, dünya yurduna damlatılsa, dünyadakilerin geçimliklerini bozar. Hal böyle olunca, yiyeceği zakkum olanın durumunu bir düşünün." Tirmizi, Sıfat-ı Cehennem, 2585.]

47. Tutun onu da yaka paça doğru cehennemin ortasına sürükleyin.

[Bu hitap zebanileredir. Onlara "günahkarları yakalayın" denir. Hemen onları başlarından ve ayaklarından yakalayıp şiddetli ve sert bir şekilde sürükleyerek cehennemin ortasına götürürler.]

48. Sonra da başının üstüne son derece kızgın sıvı (hamim) azabından dökün.

[Yani başlarının üstüne kaynar su dökerek ona azap edin. Zira azap, dökülmez. Çünkü akıcı maddelerden değildir. Kaynar su dökülerek azabı daha da artırılmış olur.]

49. "Tat bakalım" deyin, çünkü sen azizdin, kerimdin.

[Bu, horlama ve alay yollu olarak Ebu Cehil'e söylenecek bir sözdür. Zira Rasûlullah (s.a.v.), Ebu Cehil ile karşılaşıp ona "gerektir o bela sana gerek. Evet, gerektir o bela sana gerek "meâlindeki Kıyâme, 75/34-35 âyetlerini okuyunca, Ebu Cehil: "Beni ne ile tehdit ediyorsun? Vallahi, ne sen ne de rabbin bana bir şey yapamazsınız. Bu vadide benden daha güçlü ve kuvvetli, benden daha şerefli kimse yoktur" demişti.]

50. İşte o sizin şüphe ve mücadele edip durduğunuz bu.

51. Elbette takva sahipleri emin bir makamda.

52. Cennetlerde, pınar başlarında.

53. İpek ve sırma kumaştan elbiseler giyerek, karşı karşıya.

54. Evet böyle, hem onları iri gözlü hurilerle evlendirmişizdir.

[Yüce Allah'ın, onlara verdiği nimetleri bu şekilde nitelemesinin sebebi şudur: Cennetler ve pınar başları, gönlün rahatlayacağı ve kederden kurtulacağı en kuvvetli yollardandır. İnsanın mutluluğu güzel eşlerle tamamlandığı için, bundan sonra da güzel hurileri zikretti. Nitekim şöyle derler: "Üç şey kalpten kederi giderir: Su, yeşillik ve güzel yüz."]

55. Orada güven içinde, her türlü yemişi ister getirtirler.

56. Orada ilk ölümden başka ölüm tatmazlar. Korumuştur da Allah onları, o Cahim (Cehennem) azabından.

(Mümin sûresinde kafirlerin, "ey Rabbimiz! Bizi iki öldürdün" diyecekleri geçmişti. Mümin, 40/11. Demek ki takva sahipleri için birinci ölümden sonra Berzah ölümü de yoktur. Âhirette ise zaten ölüm yok.)

57. Hepsi Rabbinden bir lütuf olarak. İşte budur ancak o büyük kurtuluş.

58. Biz onu sade senin dilinle kolaylaştırdık, gerek ki iyi düşünsünler.

(Yani o apaçık kitabı, Kur'ân'ı senin dilinle kolaylaştırdık. Bu güzel beyanı, bu açık ve kolay anlatışı başka bir dil ile değil, yalnız Arapça ile yaptık ki anlayıp öğüt alsınlar.)

59. O halde gözet, çünkü onlar gözetiyorlar.

(Acaba onun geleceği ne olacak diye gözlüyorlar. Bu gözetilen şeylerin ne olduğu da Câsiye sûresinde gelecek.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِن دَابَّةٍ
آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ
اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن رِّزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ
الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ
بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ وَيْلٌ لِّكُلِّ
أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٧﴾ يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ
يَسْمَعْهَا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٨﴾ وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا
أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿٩﴾ مِّن وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْنِي عَنْهُم مَّا كَسَبُوا
شَيْئًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠﴾ هَٰذَا
هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رِّجْزٍ أَلِيمٌ ﴿١١﴾
اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا
مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾

قُلْ

45
CÂSİYE SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 37 âyettir.

[Bu mübârek sûre adını, 28. âyetinde geçen ve diz çökmüş anlamına gelen Câsiye kelimesinden alır. Adı geçen âyette, insanların, hesabı beklerken korkudan diz üstü çöküp bekleyecekleri anlatılır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Hâ, Mîm.

2. Kitabın indirilmesi, o aziz hakim Allah'tandır.

(Kazanıp elde edilmez, çalışmakla uydurulmaz. Çünkü Allah, aziz, emrinde galip, tedbirinde hüküm ve hikmet sahibidir. Dolayısıyla bu kitap da aziz, hakimdir.)

3. Her halde göklerde ve yerde müminler için âyetler var.

(Yani delil ve kanıta inanan, tasdik eden kimseler için çok deliller, kanıtlar vardır ki, yüce Allah'ın varlığına, izzet ve gücüne, hikmetine delalet ederler. Dolayısıyla imanı olanlar, gökleri ve yeri gözlemleme ve tetkik ile onlardaki âyetleri ardarda keşfederek, delalet ettikleri ilahi hikmeti anlayarak ve bulup çıkararak ona göre güzel güzel, bilgece işler yapmağa çalışmak gerekir. Onun için sonraki müslümanların bu âyetlerden, bu ilimlerden gafil kalmaları düşüşlerine sebep olmuş ve fenlerin, tabiatçılar elinde dinsizliğe sapmasına meydan vermiştir.)

4. Hayvanları türlendirip üreterek sizi yaratmasında da kesin bilgi ve inanç edinecek bir kavim için âyetler var.

(Canlılarda organizmanın şekillenmesinde, beslenmesinde, gelişmesinde, doğma ve üremesinde ve böyle ilkel bir hücreden başlayıp olgunlaşarak, türlere ayrılarak üremesinde ve organ görevlerinde ve özellikle beşer kısmında tecelli eden hayat olayları, her türün ve hatta her ferdin halden hale geçişlerinde gösterdiği olgunlaşma aşamaları itibarıyla sade fizik ve inorganik (cansız) kimya hadiselerinden çok daha olgunlaşmış ve dolayısıyla yüce yaratıcının kudret ve hikmetine delalette daha güçlü ve daha açık olduğu ve bir de iç âlemimizle dış âlemimizi birleştirmiş bulunduğu için bunlar, kesin bilgi ve inanç âyetleri olarak gösterilmiştir.

Demek ki canlıların güzel bir sınıflandırılması ve beşer yaratılışının tetkiki ile içermiş oldukları hikmet âyetlerini bulup çıkarmağa çalışmak da kesin bilgi ve inanç ehlinin görevlerindendir.)

5. Gece ile gündüzün değişmesinde, Allah'ın gökten bir rızık indirip de onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde ve rüzgarları çevirmesinde de aklı olan bir kavim için bir çok âyetler var.

(Zamanın akışını ve ömrün geçişini, zaman ve mekan üzerinde yüce Allah'ın doğrudan doğruya tasarruflarını gösteren bu halden hale geçişler, her değişimde bir âhirete doğru gidildiğini ve temsil tarzında kıyas yoluyla, öldükten sonra dirilmeyi ifade ettiği için bu âyetlerde özellikle aklın, aklı güzel kullanmanın önemi açıkça belirtilmiştir.)

6. İşte bunlar Allah'ın âyetleri, sana onları hak ile okuyoruz. Artık Allah'a ve âyetlerine inanmadıktan sonra hangi söze inanırlar?

7. Vay, o her bir vebal yüklü sahtekara!

8. Allah'ın âyetleri, karşısında okunurken işitir de sonra kibrinden, hiç işitmemiş gibi ısrar eder. İşte onu elem verici bir azap ile müjdele.

[Âyet, Nadr b. Haris hakkında inmiştir. Nadr, Acem efsanelerini satın alır ve insanları onlarla meşgul ederek Kur'ân dinlemelerine engel olurdu. Âyet, bu anlatılan sıfatı taşıyan herkes hakkında geneldir.]

9. Âyetlerimizden bir şey bilmiş olduğu vakit de onu eğlenceye alır. İşte onlar için aşağılayıcı bir azap var.

10. Peşlerinde Cehennem var. Onlardan, ne kazanmış oldukları şeyler bir şey savabilir, ne de Allah'tan başka veli edindikleri. Hem onlara büyük bir azap var.

11. Bu, bir irşattır. Rablerinin âyetlerini inkar edenler ise, onlara en fenasından elem verici bir azap var.

12. Allah O'dur ki, sizin için denizi itaat edici ve boyun eğici kılmıştır. Onda emri ile gemiler aksın diye, hem lütfundan arayasınız diye. Gerek ki şükredesiniz.

(Bu nimetler yalnız O'nun olduğunu bilip ilah yalnız O'nu tanıyasınız ve O'nun emirlerini, yasaklarını tanıyarak O'na ibadet ve kulluk edesiniz, şirkten, nankörlükten kaçınasınız.

Şükür, yalnız nimeti ve nimetin zevk ve neş'esini sezmek değil, nimet vereni tanımak ve nimeti karşılığında saygı göstermektir. Hem O'nun nimeti bu kadarla da kalmıyor:)

13. Hem göklerde ne var yerde ne varsa, hepsini kendinden (bir lütuf) olarak sizin için emre boyun eğici kılmıştır. Şüphesiz ki bunda, düşünecek bir kavim için âyetler vardır.

(Ki, yüce Allah'ın insan üzerindeki nimetinin çokluğuna ve insana olan lütuf ve yardımının önemine ve insanın Allah'tan başkasına kulluğu caiz olamayacağına delalet eder.

Âyetteki "teshir" sözü, gerek "size boyun eğdirdi" demek olsun gerekse "sizin için boyun eğdirdi" demek olsun, ikisinde de insanların bütün her şeyden daha önemli olduğunu ifade eder. Zira gökler ve yerdeki şeylerin insana boyun eğdirilmiş olması, hepsine egemen olduğunu ifade edeceği gibi, insan için boyun eğdirilmiş olması da insanın, yaratılış gayesi olmasını ifade eder. Her iki takdirde insan, diğer varlıklardan daha tekamül etmiş bir yaratılışta yaratılmış demek olur.)

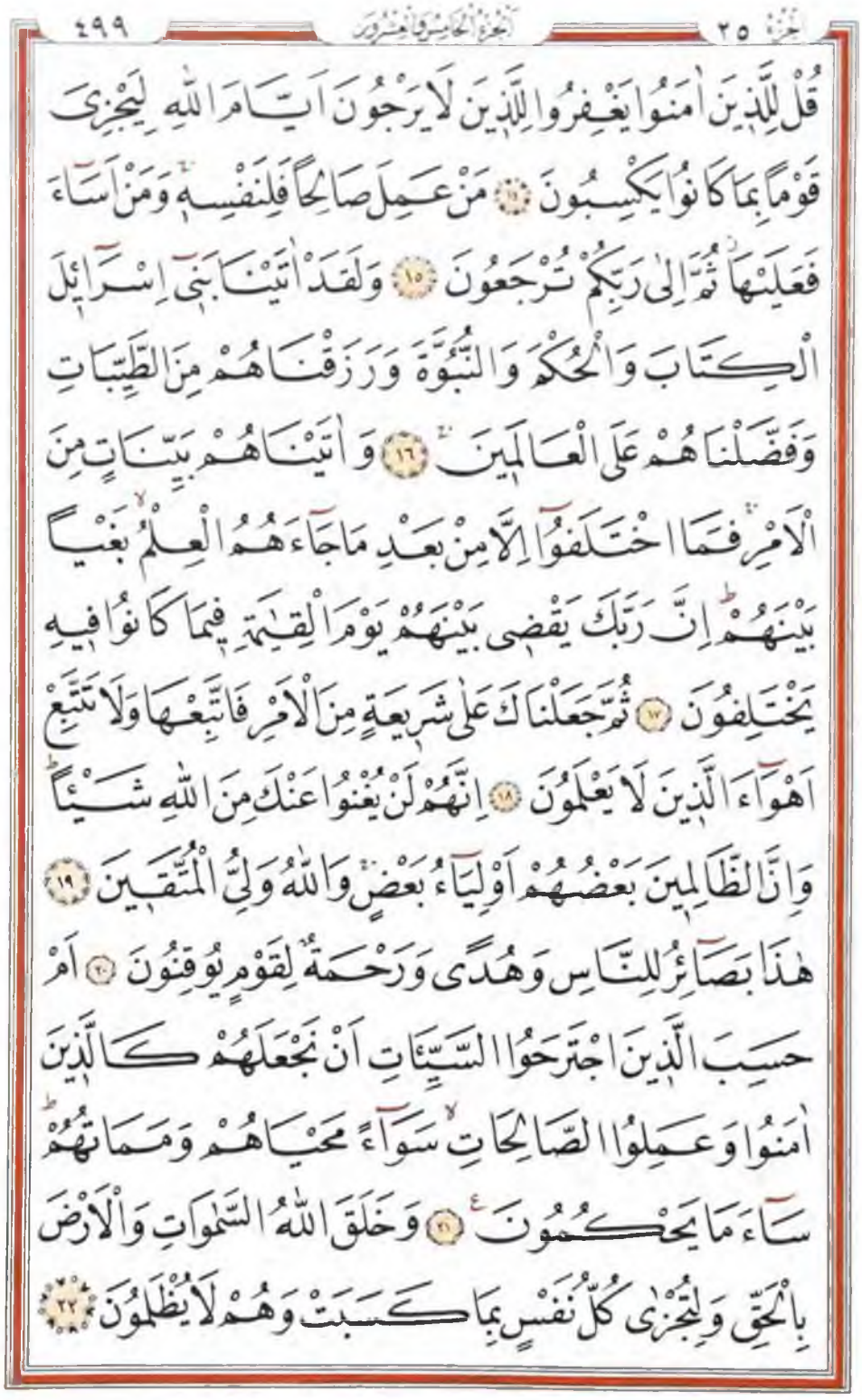

قُلْ لِّلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ لِيَجْزِيَ
قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ
فَعَلَيْهَا ۖ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ
الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ وَآتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ
الْأَمْرِ ۖ فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ ۖ بَغْيًا
بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَىٰ شَرِيعَةٍ مِنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ
أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ إِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ۚ
وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۖ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾
هَٰذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْ
حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ ۚ
سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

14. Söyle iman edenlere: Allah günlerini ümit etmeyen kimselere mağfiretle muamele etsinler. Çünkü Allah, her kavmi kendi kazandığı ile cezalandıracak.

("Allah günleri", Allah'ın, düşmanlarının başına getirdiği olaylar, yahut Allah'ın müminlere yardımı, sevap ve mükafatı, va'di; kafirlere kahrı ve azabı, tehdidi için belirlediği vakitler demektir ki şununla izah edilmiştir de denebilir: "Bir kavmi, kazandıklarıyla cezalandırmak için olan günler." Yani, müminlere söyle: Böyle günleri ümit etmeyenlere mağfiretle muamele etsinler. Çünkü onların cezalarını Allah verecek.

Birisi Hz. Ömer'e sövmüş, o da onu tutup cezalandırmak istemiş, affetmesi için bu âyet inmiştir, deniliyor.

Burada kastedilen, gerektiğinde savaştan nehyetmek değil, bireysel olarak adi tartışmalardan nehyetmektir. Dolayısıyla "savaş âyetleri" ile bunun hükmünün kaldırılması gerekmez. Hatta, "Allah

günleri" ile ona işaret vardır.)

15. Her kim iyi iş yaparsa kendi lehine, her kim kötü yaparsa kendi aleyhinedir. Sonra hep döndürülüp Rabbinize götürüleceksiniz.

16. Andolsun biz vaktiyle İsrailoğullarına kitap vermiş, hüküm vermiş, peygamberlik vermiştik ve kendilerini temiz rızıklardan rızıklandırmıştık. Hem onları âlemlerin üstüne geçirmiştik.

[Yani onları, kendi zamanlarındaki diğer milletlerden üstün kılmıştık.]

17. Bu emirden onlara deliller de vermiştik. İmdi anlaşmazlığa düşmeleri sırf kendilerine ilim geldikten sonra aralarında çekememezlik ve ihtirastan dolayıdır. Muhakkak ki Rabbin, onların anlaşmazlığa düşüp durdukları şeyde kıyamet günü aralarında hükmünü verecektir.

(Bu emirden, yani din işinden onlara açık deliller, yahut mucizeler verdik. Tevrat'ta şeriat işini ve Muhammed'in (a.s) durumunu mükemmel bir şekilde açıkladık. İbn Abbas der ki:

"Yani, son peygamberin geleceğini ve Tihame'den Yesrib'e hicret edeceğini ve ora halkının kendisine yardım edeceğini açıkladık."

18. Sonra emirden (dinden) bir şeriat üzere seni memur kıldık. Onun için sen o şeriata uy da ilmi olmayanların nefsânî arzularına uyma.

(Allah'ın hükümlerini bilmeyen veya ilmin gerektirdiği şeye uymayan kimseler, sırf kendi keyif ve heveslerinin arkasında koşarlar. Heva ve hevesler ise ferde göre değişir, İsrailoğulları gibi anlaşmazlığa düşürür, Allah'ın gazabına götürür. Şeriat ise toplar, tevhid ile Allah'ın rızasına götürür. Şeriatı takip et de cahillerin heva ve heveslerine uyma.

Arap dilinde şeriat, insanların ırmaklardan ve benzerlerinden, su almağa vardıkları yerdir. Din şeriatı da bu manadandır. Çünkü insanlar ondan Allah'ın emirlerine ve rahmetine ve O'na yakın olma nimetine ererler.)

19. Çünkü onlar, Allah'tan gelecek hiçbir şeyi senden savamazlar ve çünkü zalimler birbirlerinin velileridir. Allah ise, takva sahiplerinin velisidir.

(Allah, zulümden, haksızlıktan korunanları sever, onlara yardım eder. Onun için sen o cahillere, zalimlere uyma da takvaya devam et, korun.)

20. Bu (Kur'ân), insanlara basiret nurları ve kesin bilgi ve inanç elde edecek kavim için sırf hidayet ve rahmettir.

(Bu Kur'ân yahut özellikle bu öğüt veya şeriata uymak ile korunma emri, insanlara basiret nurlarıdır. Heva ve heveslere, şehvetlere uymak, insanların kalplerini körlettiği, hakkı anlamalarına engel olduğu gibi, Allah'ın kelamını ve emirlerini tutarak şeriatına uymak da insanların hakka doğru kalp gözlerini açan basiret nurlarıdır.)

21. Yoksa o kötülükleri yapıp duran kimseler, kendilerini o iman edip salih amel işleyen kimseler gibi yapacağız, hayat ve ölümlerini eşit kılacağız mı sandılar. Ne fena hükmediyorlar!

(Yani dünya hayatında kendileri hakkında, "söyle iman edenlere: Allah günlerini ümit etmeyen kimselere mağfiretle muamele etsinler" diye af ve hoşgörü emrettik diye, âhirette de öyle olacaklar, müminler gibi mağfirete erecekler mi zannettiler? Ne kötü hüküm veriyorlar!)

[İbn Kesir der ki: "İyilerle kötüleri bir tutacağımızı düşünerek biz ve adaletimiz hakkında kötü zanda bulundular. Dikenden üzüm toplanamayacağı gibi, kötüler de müminlerin makamına nail olamazlar."]

22. Halbuki Allah o gökleri ve yeri hak ile yarattı, hem de her nefsi hiç hakları yenmeksizin kazandığı ile cezalandırmak için.

(Bu âyet, önceki hükme bir delil getirme akışı içerisindedir. Çünkü hak ile yaratış; zalimden mazlumun hakkını alıvermek ve iyi ile kötüyü bir tutmayıp iyiye iyiliğinin, kötüye de kötülüğünün karşılığını vermek demek olan adaleti gerektirir. Şu halde bu, bugün şu dünyada olmuyorsa yarın âhirette olmak gerekir. Onun için bu mana açıklığa kavuşturularak buyruluyor ki: Hem her nefis, hakları yenmeksizin kazandığı ile cezalandırılmak, yani iyiye iyi, kötüye kötü karşılığı verilmek için yaratılmıştır. Dolayısıyla kötülük yapanların geleceği, iyilik yapanların geleceğine eşit olmaz, birisi ceza görürken diğeri mükafat görecektir.)

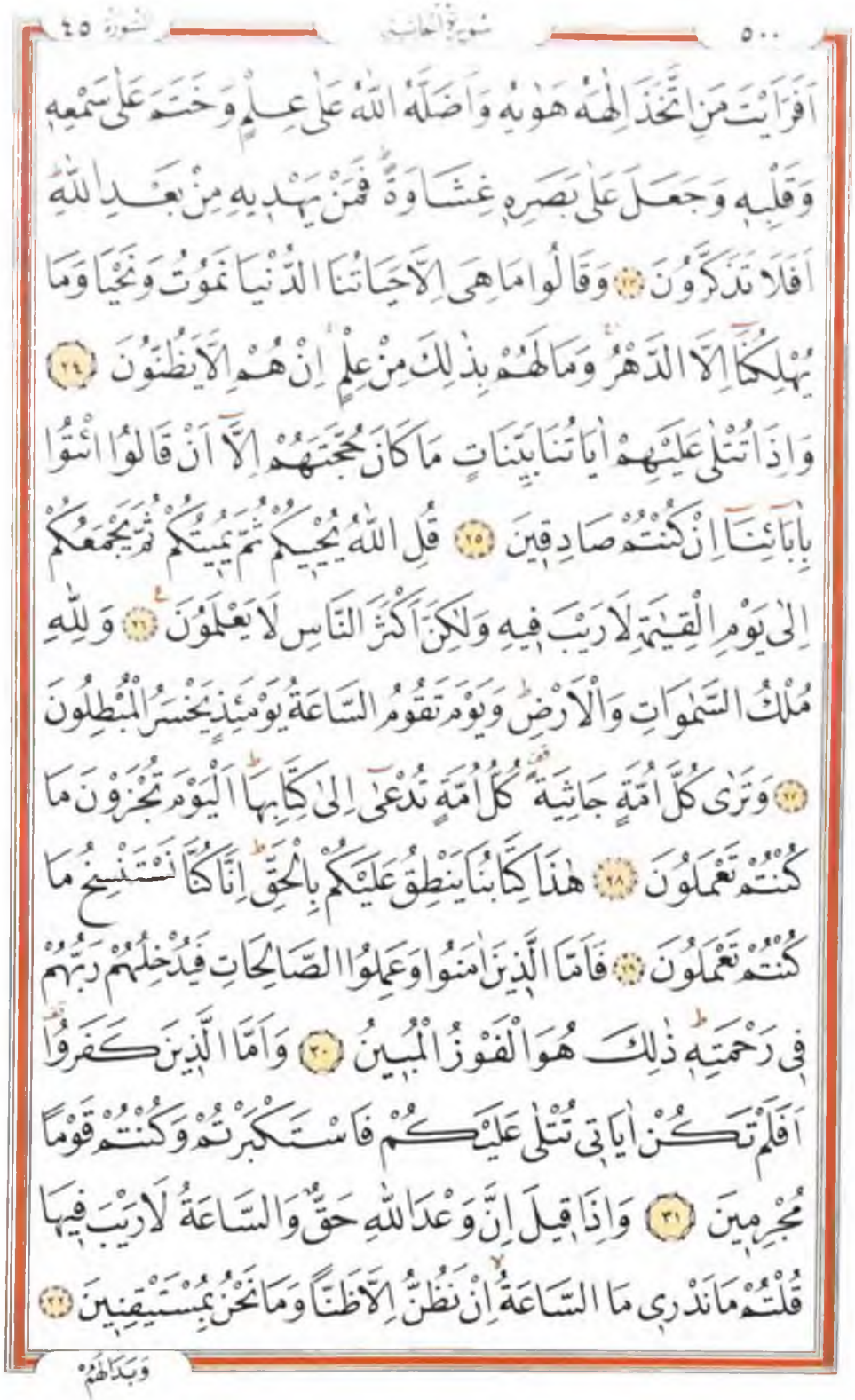

23. Ya şimdi baksan a o kimseye ki ilahını heva ve hevesi edinmiş, Allah da onu bir ilim üzerine şaşırtmış, kulağını ve kalbini mühürleyip gözüne de bir perde çekmiştir. Artık onu Allah'tan sonra kim yola getirir? Hala da düşünmez misiniz?

(Gördün a şimdi o kimseyi ki, hakkı düşünmeyip keyfi ne isterse onu ilah ve mabud edinmiş, kendi zevkinin sevdasına düşmüş, Allah da bir ilmi olmakla beraber onu şaşırtmış, "anlaşmazlığa düşmeleri sırf kendilerine ilim geldikten sonra oldu" meâlindeki Câsiye, 45/17 âyetinde anlatılanlar gibisinden olmuş, Allah kulağını ve kalbini mühürlemiş ve gözüne bir perde çekmiştir. Zira nefsânî arzular ve şehvet, gözü kör, kulağı sağır, kalbi hissiz eder. O kimse alim de olsa ilmine rağmen hakkı duymaz olur. Nitekim filozofların ve dünya hayatına düşkün din alimlerinin bir çoğu böyle olmuştur.)

24. Hem dediler ki: "O hayat, sırf bizim dünya hayatımızdan ibarettir, ölürüz ve ya-

şarız. Bizi ancak dehir helak eder." Halbuki buna dair bir ilimleri yoktur. Onlar sade zannederler.

(İlme karşı nefsânî arzularını ilah edinenler, sapkınlıklarından dediler ki: "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur, hayat denilen şey ondan ibarettir. Öleceğimizi bilmekle beraber dünya hayatını yaşarız, ondan ötesi yoktur. Bizi başkası değil, ancak dehir helak eder."

Dehir, aslında, âlemin devam etme süresi demektir. Başka bir deyişle, âlemin var oluşunun başlangıcından sonuna kadar olan sürenin ismidir. Sonra çok bir müddete dahi denilir. "Zaman", az bir müddete de denilmek itibarıyla bundan farklıdır. Zaman: geçmiş, şimdiki ve gelecek kısımlarına ayrılır. Dehir ise âlemin baştan sona kadar bir uzamasının ifadesi demek olduğundan zaman, dehrin makamlarından olarak düşünülür.

Bu âyette dehir, üç manadan her birine yorumlanabilir ise de en çok zaman aşımı, uzun zaman diye tefsir edilmiştir. Çünkü buradaki helak etmek, âlemın sonu demek olan her şeyi helak etmek değil, bazı şeyleri helak etmektir.)

25. Karşılarında açık açık deliller halinde âyetlerimiz okunurken şöyle demekten başka bir tutunacakları yoktur: "Haydi babalarımızı getirin, doğru söylüyor iseniz."

26. De ki: "Size Allah hayat veriyor, sonra sizi O öldürür, sonra da sizi kıyamet gününe toplayacak, bunda hiç şüphe yok." Ve fakat insanların çoğu bilmezler.

27. Ve Allah'ındır bütün göklerin ve yerin mülkü. Saatin geleceği gün, o gün, o batıla sapanlar hep hüsrana düşeceklerdir.

(Denilmiştir ki: Kıyamet manasına Saat üçtür.

1) En büyük Saat ki, insanların hesaba çekilmek için tekrar diriltilmesidir. Nitekim: "Fuhuş ve ahlaksızlık açıkça yapılıncaya, dirheme ve dinara tapılıncaya... şöyle şöyle oluncaya kadar Saat gelmez" hadisinde Efendimiz (a.s.) buna işaret etmiştir.

2) Orta Saat: Bir asır ahalisinin ölümüdür. Nitekim, rivayet olunduğu üzere Efendimiz (a.s.) Abdullah b. Üneys'i görmüş, "bu çocuğun ömrü uzarsa Saat gelinceye kadar ölmez" buyurmuş idi ki adı geçen zat, sahabenin en son vefat edenidir, deniliyor.

3) En küçük Saat: İnsanın ölümüdür ki, her insanın saati kendi ölümüdür. "Gerçekten hüsranda kaldı o: Allah'ın karşısına çıkacaklarını inkar eden kimseler ki sonunda Saat gelip ansızın kendilerini bastırıverince..." meâlindeki En'âm, 6/31 gibi bazı âyetlerde bu manayadır. Nitekim: "Kim ölürse onun kıyameti kopmuştur" denilir.

Bununla beraber, bizim anladığımıza göre hangi manaca olursa olsun kıyamete Saat denilmesi, Allah katında belirlenmiş bir ecelin, bir vaktın gelme saati olması itibarıyladır. Nitekim dilimizde de, "vakti saati gelmiş" tabiri meşhurdur. Burada da Saaat, Kıyamet manasınadır.)

28. Her ümmeti görürsün ki diz çökmüştür, her ümmet, kitabına davet olunuyordur. Bugün size o yaptığınız amellerin cezası verilecek.

(Câsiye, iki mana ile tefsir edilmiştir. Birisi, diz çökmüş manasına ki, bunun gereği kastedilmiştir. Zira diz çökmek, derli toplu, en özenli ve en saygılı durumdur. Birisi de toplanmış cemaat manasınadır ki burada maksat, "hepsi toplanıp huzurumuza getirilmişlerdir" (Yâsîn, 36/32) buyrulduğu üzere Hakkın huzurunda hesap için toplanmaktır.)

29. İşte kitabımız! Yüzünüze karşı hakkı söylüyor. Çünkü biz sizin yaptıklarınızı hep kopye ediyor, birer nüshasını çıkarıyorduk.

30. İşte o iman edip de yaraşıklı işler yapmış olan kimseler, o vakit onları Rableri, rahmeti içine koyacak. İşte o apaçık kurtuluş bu.

31. İnkar edenlere gelince: Karşınızda benim âyetlerim okunurdu da siz kibirlenmek istedinizdi ve suçlu bir kavim idiniz, değil mi?

32. Hem "Allah'ın vaadı haktır ve Saatin geleceğinde şüphe yoktur" denildiğinde demiştiniz ki: "Bilmiyoruz Saat nedir? Yalnız bir zandır zannediyoruz. Fakat biz, kesin bilgi ve inanç edinmiş değiliz."

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٣٣﴾ وَقِيلَ
الْيَوْمَ نَنْسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ
مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٤﴾ ذَٰلِكُمْ بِأَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ
الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾ فَلِلَّهِ
الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ وَلَهُ
الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

سورة الأحقاف مكية وهي خمس وثلاثون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنْذِرُوا
مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا
مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ ائْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَٰذَا أَوْ أَثَارَةٍ
مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤﴾ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ
مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾

33. Derken onlara, yaptıkları amellerin kötülükleri yüz göstermiş ve o alay edip durdukları şey, kendilerini kuşatıvermiştir.

[O gün bütün sırlar ve günahlar ortaya çıkacak, kafirlere, yaptıkları ameller çirkin ve korkunç suretleriyle görünecek ve akıbetlerinin korkunçluğunu anlayacaklardır. Yok sayıp alay ettikleri ceza onları kuşatıp başlarına gelecektir.]

34. Ve denilmiştir ki: Bugün biz sizi, sizin, bu gününüzün geleceğini unuttuğunuz gibi unutacağız. Yatağınız ateştir ve sizin için yardımcılardan bir eser de yoktur.

[Allah katından onlara şöyle seslenilecek: "Siz dünyada bu günü ve bu günde göreceğiniz azabı unutup size yol göstermek için gönderilen peygamberleri yalanladığınız gibi biz de sizi Cehennem içinde bırakıp unutma muamelesi yapacağız. Dolayısıyla sizin karar kılıp kalacağınız yer Cehennem ateşidir. Cehennemden başka yeriniz olmadığı gibi

ateşten kurtaracak kimseniz de yoktur.]

35. Bunun sebebi: Çünkü siz Allah'ın âyetlerini eğlence yerine tuttunuz ve dünya hayatı sizi mağrur etti. Onun için bu gün ateşten çıkarılmazlar ve kendilerinden özür dileme de kabul edilmez.

[Bu cezaları size Allah'ın kelamıyla alay edip onu eğlence konusu yapmanız için verdik. Dünyanın geçici zevkleri ve süsleri sizi aldattı da ahireti tamamen unuttunuz. Sonunda bu dünya hayatından başka bir hayat olmadığını, öldükten sonra ne dirilme, ne haşr ne de hesap olmadığını sandınız.

O gün onlar Cehennemden çıkarılmayacaklardır. Çünkü oraya hırs ve şehvet adımlarıyla girmişlerdir. Tevbe ve itaat etmek suretiyle Rablerini razı etmeleri de onlardan istenmez. Çünkü o gün, tevbe ve itaat yapılacak gün değil, hesap günüdür.]

36. Dolayısıyla hamd Allah'ın, o göklerin Rabbı, yerin de Rabbı olan âlemlerin Rabbinindir.

37. Ve göklerde ve yerde büyüklük O'nun. O, öyle aziz, öyle hakim.

[Hadiste şöyle buyrulur: İzzet O'nun gömleği, kibriya da kaftanıdır. Yüce Allah: "Kim benimle çekişir (büyüklük yarışına girerse) ona azap ederim" buyurur. Muslim, Birr 38.]

46
AHKÂF SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 35 âyettir.

[21. âyetinde geçen ve sûreye adını veren Ahkâf, Yüce Allah'ın, taşkınlıkları ve zorbalıkları yüzünden helak ettiği 'Âd kavminin yurdudur. Kum tepeciklerinden oluştuğu için bölgeye bu ad verilmiştir.

"Hâmîmler" ismi verilen surelerin sonuncusu olan bu mübârek sûrenin ana konusu, peygamberliktir. Bu da Hz. Peygamber'in (a.s.) doğruluğunu ve Kur'ân'ın hak olduğunu ispat içindir.

Sûrede ayrıca, biri anne ve babasına itaat eden, diğeri bunlara karşı gelen iki oğul kıssası ve bu oğulları bekleyen son anlatılır. Ayrıca, bir grup cinin Kur'ân dinleyerek müslüman oldukları ve bunu kavimlerine anlatmak için geri döndükleri anlatılır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Hâ. Mîm.

2. Bu kitabın parça parça indirilmesi aziz, hakim olan Allah tandır.

[Bu sûre ve diğer sureleri içine alan Kur'ân'ın indirilmesi aziz ve hakim olan Allah tarafındandır. Allah'tan ne gelirse haktır, doğrudur. Her şeye galip ve her şeyden üstün olan zattan gelen Kur'ân, lafız ve manasıyla bütün kitaplara üstündür. Hakim olan ve her şeyi bir hikmete göre yaratan Allah'tan gelen Kur'ân da hikmet dolu bir kitaptır.]

3. Biz o gökleri ve yeri ancak hak ile ve belirli bir süre ile yarattık. İnkar edenler ise uyarıldıkları şeylerden yüz çeviriyorlar.

["Ecel-i musemma" demek, belirlenmiş vakit demektir. Şu halde bu âyette ecel-i musemma ile maksat, bu varlık âleminin yokluğa gideceği ve bütün yaratıkların yok olacağı ve her şeyin son bulması için tayin edilen belirli vakit demektir ki o da kıyamettir. Ama o inkarcılar, korkutuldukları o günden, o zaman görecekleri azaptan ve âhiretin dehşetli halinden yüz çevirir, onu düşünmez ve onun için hazırlanmazlar.]

4. De ki: "Şimdi baksanız a, şu sizin, Allah'ın berisinden yalvarıp durduklarınıza. Gösterin bana onlar, yerden hangi parçayı yaratmışlar? Yoksa onların göklerde mi bir ortaklıkları var? Haydın bana bundan evvel bir kitap yahut ilimden bir eser getirin, eğer doğru söylüyor iseniz."

["Ey müşrikler! Siz, "Allah'ın ortağı var" yahut "putlara ibadet etmeği bize Allah emretti" gibi bir takım akıl dışı iddialarda bulunuyorsunuz. Eğer bu iddialarınızda doğru iseniz, bunun doğruluğuna şehadet edecek bir kitap veya öncekilerin ilimlerinden bir kalıntı, bir eser getirin, görelim. Zira delilsiz iddiaya itibar olunmaz."

Eskilerden böyle bir şahit bulamazlar. Zira bütün semavi kitaplar Allah'ın birliğini ve şirkin batıl olduğunu anlatmaktadır. Dolayısıyla iddialarını ispat edecek ne aklı ne de nakli, hiçbir dayanakları yoktur.]

5. Hem o kimseden daha şaşkın kim olabilir ki Allah'ı bırakır da kendisine kıyamete kadar cevap veremeyecek kimselere dua eder. Onlar ise bunların dualarından habersizdirler.

[Çünkü aklı olmayan cansız varlıklardır. Nasıl karşılık versinler ki! Kendilerine yapılan duaları ne işitir, ne anlarlar. Bunda putlar ve onlara ibadet edenlerle alay ifadesi vardır.]

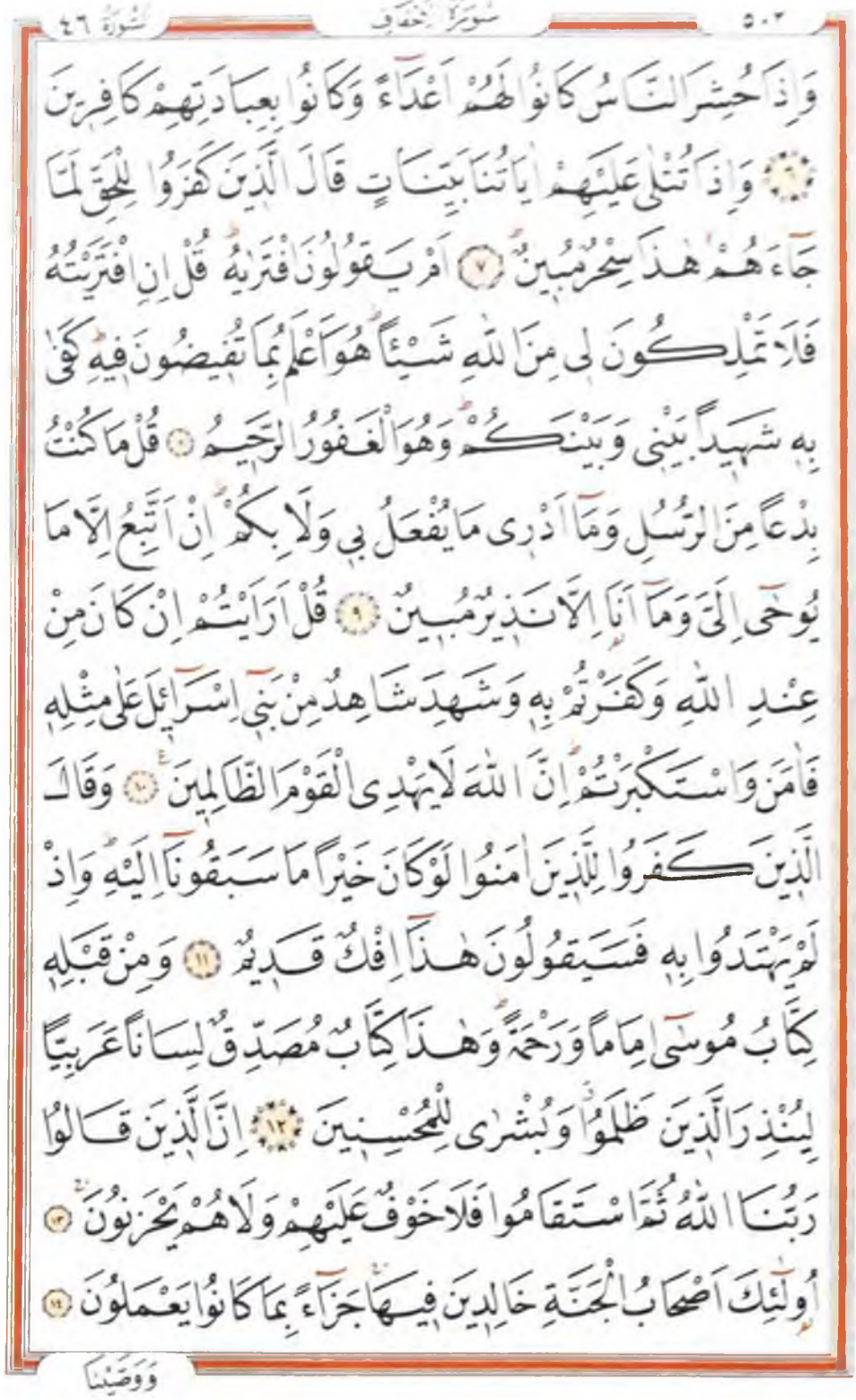

وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ۝٦
وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا
جَاءَهُمْ هَٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ۝٧ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ
فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ
بِهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ۝٨ قُلْ مَا كُنْتُ
بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا
يُوحَىٰ إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ۝٩ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ
عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ
فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ۝١٠ وَقَالَ
الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ
لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَٰذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ ۝١١ وَمِنْ قَبْلِهِ
كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا
لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ ۝١٢ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا
رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝١٣
أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝١٤

وَوَصَّيْنَا

6. İnsanlar toplanıp mahşer yerine getirildiği zaman da onlara düşman olurlar ve ibadetlerini inkar ederler.

[Yüce Allah kıyamet günü putları konuşturacak da onlar: "Onların dediklerinden uzak olduğumuzu sana bildiriyoruz. Zaten onlar bize değil, kendi isteklerine tapıyorlardı" diyecekler. Meryem, 19/82 âyetine ve açıklamasına bakınız.]

7. Karşılarında âyetlerimiz açık açık, parlak parlak okunurken de o inkar edenler, hak kendilerine geldiği vakit onun için dediler ki: "Bu, parlak bir sihir."

8. Yok, "iftira etti" mi diyorlar? De ki: "Ben onu iftira ettimse siz beni Allah'tan kurtaracak hiçbir şeye malik olamazsınız. Ve O, sizin neye yaygara edip durduğunuzu pek alâ bilir. Ona benimle aranızda şahit olarak O yeter. Hem de çok bağışlayan, çok merhamet eden O'dur."

[Benim o Kur'ân'ı uydurmadığıma şahit olarak Allah yeter. O, benim doğru söylediğime, sizin de yalancı olduğunuza şahittir.]

9. De ki: "Ben peygamberler içinden bir türedi değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmiyorum. Ben, yalnız bana gönderilen vahye uyuyorum. Ben başka değil, açık bir uyarıcıyım."

10. De ki: "Şuna vicdanınızda bir rey edindiniz mi? Eğer bu, Allah tarafından da siz onu inkar ettinizse ve İsrailoğullarından bir şahit bunun misline şehadet edip iman getirdi de siz kibirlenmek istediniz-se? Şüphe yok ki Allah, zalimleri doğru yola çıkarmaz."

[Âyette adı geçen şahidin Abdullah b. Selâm olduğu söylenir. Asıl adı Husayn olup Abdullah ismini ona Rasûlullah (s.a.v.) vermiştir. Yahudilerin içinde Tevrat'ı en iyi bilen idi. Hz. Peygamber'in (a.s.) Medine'ye teşrif ettiklerini duyunca ona geldi, mübarek yüzüne baktı. O yüzün, bir yalancı yüzü olmadığını anladı, düşündü ve onun peygamber olduğuna kanaat getirdi. "Ben şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur, sen de O'nun peygamberisin" diyerek iman etti. Sonra Efendimize: "Ey Allah'ın Rasulü! Ben senin hak peygamber olduğuna şehadet ve iman ettim. Fakat Yahudi kavmi iftira etmek, yermek ve ayıplamaktan çekinmezler, benim müslüman olduğumu işitirlerse sana gelip benim hakkımda iftirada bulunurlar. Onlar durumu öğrenmeden beni onlara sor" dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), onu bir kenarda saklayarak yahudi ileri gelenlerini çağırdı. "İçinizde Abdullah b. Selâm nasıl bir adamdır?" diye sordu. Onlar: "En hayırlımız ve en hayırlımızın oğlu, en üstünümüz ve en üstünümüzün oğludur" dediler. Rasûlullah: "Onun müslüman olmasına ne dersiniz?" dedi, "Allah korusun!" cevabını verdiler. Bunun üzerine Abdullah ortaya çıkarak, kelime-i şehadet getirdi. Bunu duyan yahudiler: "Bu, en şerlimizdir ve en şerlimizin oğludur" deyip onu kötülemeğe başladılar. Rasûlullah (s.a.v.) onları huzurundan kovdu, rezil olarak çıkıp gittiler.]

11. Bir de o inkar edenler, iman edenler hakkında dediler ki: "Eğer o bir hayır olsa idi bizden evvel ona koşmazlardı." Bununla muvaffak olamayınca da şöyle diyecekler: "Bu, eski bir yalan."

(Çoğu tefsirciye göre bunu söyleyenler müşriklerdir. Müminlerin çoğunu Ammar, Suheyb ve Bilal gibi fakir ve zayıflardan görerek aşağılamak ve güya böylece İslam'ı düşürmek istiyorlar. Böyle iman edenlere dil uzatmakla maksatlarını elde edemeyince, İslam'ı ve Kur'ân'ı körletmek amacına ulaşamayınca daha diyeceklerdir ki: "Bu, eski, uydurulmuş bir yalandır." Yani peygamber hakkında evvelkilerden rivayet olunan müjdeler, eski bir yalandır, diyecekler. Yahut İslam'ı inkar etmek için dini kökünden inkar edecekler. Demek ki, geleceğin kafirleri daha azgın olacaktır.)

12. Bundan önce de bir önder ve rahmet olarak Musa'nın kitabı var. Bu da tastik edici bir kitap, Arapça dilli, zulmedenleri korkutmak için ve ihsan sahiplerine bir müjde.

("Daha önce Musa'nın kitabı var" sözüyle hem "eski bir yalan" demelerinin nereye kadar vardığı gösterilmiş oluyor, hem de cevabı verilmiş oluyor. Zira o, o şekilde var ki, Allah'ın dininde senelerce rehber, önder edinilmiş, arkasınca gidilmiş ve o sayede Allah'ın rahmetine erilmiş. Eğer o, uydurma bir şey, bir yalan olsa idi o feyiz ve rahmet olur muydu?

İşte bu Kur'ân da o kitabı tastik ve onun temelindeki hakikatı ispat eden, destekleyen, Arapça dilli bir kitap. Haksızlık edenleri korkutmak, iyi iş yapanları müjdelemek için.)

13. "Rabbimiz Allah" deyip de sonra doğru gidenler, her halde onlara korku yoktur ve onlar mahzun olmayacaklardır.

(Bu âyetin bir benzeri olan Fussilet, 41/30 âyetine ve açıklamasına bakınız. Orada melekler aracılığıyla müjde yapılıyordu, burada doğrudan doğruya yapılıyor.)

14. Onlar cennet ashabıdır, işledikleri amellere mükafat olmak üzere orada devamlı kalacaklardır.

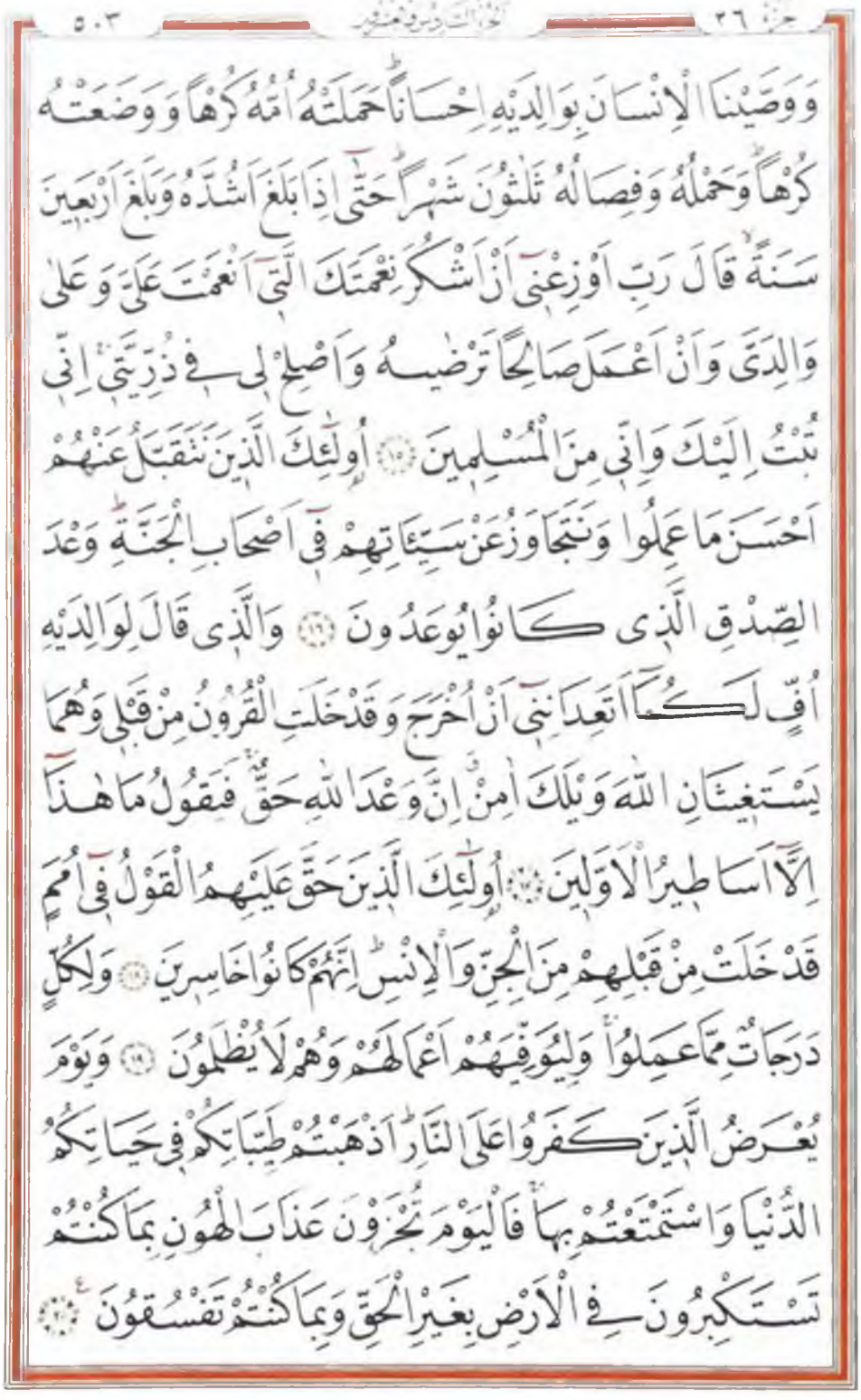

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًا ۭ حَمَلَتْهُ اُمُّهٗ كُرْهًا وَّوَضَعَتْهُ
كُرْهًا ۭ وَحَمْلُهٗ وَفِصٰلُهٗ ثَلٰثُوْنَ شَهْرًا ۭ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَبَلَغَ اَرْبَعِيْنَ
سَنَةً ۙ قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِيْٓ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِيْٓ اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰي
وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَصْلِحْ لِيْ فِيْ ذُرِّيَّتِيْ ۚ اِنِّيْ
تُبْتُ اِلَيْكَ وَاِنِّيْ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ۝ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ
اَحْسَنَ مَا عَمِلُوْا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّاٰتِهِمْ فِيْٓ اَصْحٰبِ الْجَنَّةِ ۭ وَعْدَ
الصِّدْقِ الَّذِيْ كَانُوْا يُوْعَدُوْنَ ۝ وَالَّذِيْ قَالَ لِوَالِدَيْهِ
اُفٍّ لَّكُمَآ اَتَعِدٰنِنِيْٓ اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُوْنُ مِنْ قَبْلِيْ ۚ وَهُمَا
يَسْتَغِيْثٰنِ اللّٰهَ وَيْلَكَ اٰمِنْ ڰ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۚ فَيَقُوْلُ مَا هٰذَآ
اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ۝ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِيْٓ اُمَمٍ
قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ۭ اِنَّهُمْ كَانُوْا خٰسِرِيْنَ ۝ وَلِكُلٍّ
دَرَجٰتٌ مِّمَّا عَمِلُوْا ۚ وَلِيُوَفِّيَهُمْ اَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ۝ وَيَوْمَ
يُعْرَضُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَلَي النَّارِ ۭ اَذْهَبْتُمْ طَيِّبٰتِكُمْ فِيْ حَيَاتِكُمُ
الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا ۚ فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُوْنِ بِمَا كُنْتُمْ
تَسْتَكْبِرُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُوْنَ ۝

15. Hem biz o insana ana-babası hakkında ihsan tavsiye ettik. Anası onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Ana karnında taşınması ve sütten kesimi de otuz ay. Nihayet olgunluğuna erdiği ve kırk yaşına girdiği zaman: "Ey Rabbim, dedi, beni öyle sevket ki bana ve anama babama verdiğin nimetine şükredeyim ve razı olacağın salih bir amel işleyeyim. Zürriyetim hakkında da benim için ıslah nasip et. Çünkü ben tevbe ile cidden sana yüz tuttum ve ben gerçek müslümanlardanım.

(İman ve doğruluk en birinci ayırt edici âdetleri olan ihsan sahiplerinin durumu beyan edilirken anaya babaya ihsan özellikle tavsiye edilmiştir. Bu tavsiye Kur'ân'ın birkaç yerinde geçer. Fakat her birinde başka bir nükte ve bakış açısıyla getirilmiş olduğu için tekrar değil. ayrı ayrı fayda ifade ederler.

Rivayet olunduğuna göre bu ve sonraki âyet, Hz. Ebubekir (r.a.) hakkında inmiştir.

"Ana karnında taşınması ve sütten kesimi otuz aydır" âyetinden, hamilelik süresinin en az altı ay olduğu hükmüne varılmıştır. Şöyle ki, Bakara, 2/233 âyetinde meâlen: "Anneler çocuklarını, emzirmenin tamamlanmasını isteyenler için iki tam yıl emzirirler". Lokman, 31/14 âyetinde de "Sütten kesilmesi iki yıldadır" buyrulmuştur. Buna göre bu otuzun iki senesi emzirme müddeti, altı ay da hamilelik müddeti olmuş oluyor. Demek ki hamileliğin en az müddeti, emzirmenin de en çok müddeti gösterilmiştir. Çünkü bunlardan kadının namusu, nesep ve nikah haramlığı cihetleriyle pek çok hükümler çıkar.

Âyetin son iki cümlesi, duanın sahih olmasının tevbe ve İslama bağlı olduğuna işarettir.

İbn Abbas der ki: "Yüce Allah, Ebubekir'in duasını kabul buyurdu da müminlerden dokuz kişiyi azat etti ki Bilal-i Habeşi ve Âmir b. Füheyre bunlardandır. Ve her ne hayır murat etti ise yüce Allah ona yardım etti, zürriyeti hakkında da duasını kabul etti. Çocuklarının hepsi iman ettiler. Ona hem anasının babasının, hem de çocuklarının hepsinin İslamı nasip oldu. Onun mazhar olduğu derece, sahabeden hiçbirine nasip olmadı.")

16. İşte bunlar Cennet ashabı içinde o seçkin kişilerdir ki, kendilerinden, yaptıkları amellerin en güzelini kabul edeceğiz ve günahlarından geçeceğiz. Bu şaşmaz, doğru vaat iledir ki vaat edilmekte bulunuyorlar.

(Burada açık olan şudur ki, bunların kötülüklerinden geçilmiş olduğu gibi normal ve sıradan iyilikleri onlara keffaret gibi olarak cennetteki mertebeleri, en güzel amellerine göre olmasıdır.)

17. Şu kimse ki, anasına babasına: "Öf, size, dedi, bana (kabirden) çıkarılacağımı mı vaat ediyorsunuz? Halbuki benden evvel nice asırlar geçmiş." Anne ve babası da Allah'tan yardım dileyerek: "Yazık sana! İmana gel. Her halde Allah'ın vaadı haktır" (diyorlar da) o yine diyor ki: "Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir."

(Mervan, bunun Hz. Ebubekir'in oğlu Abdurrahman hakkında inmiş olduğunu iddia etmiş ise de doğru değildir. Şöyle ki, Mervan bir gün mescitte hutbe okurken, babasından sonra kendisine biat edilmesi için Yezid b. Muaviye'den bahsediyordu. Abdurrahman ona bir şeyler söyledi. Bunun üzerin Mervan, "yakalayın onu" dedi. O da Aişe'nin evine girdi ve yakalayamadılar. Mervan: Bu, hakkında Allah'ın: "O kimse ki anasına babasına "öf size" dedi" âyetini indirdiği kimsedir, dedi. Hz. Aişe de perde arkasından: Allah Kur'ân'da benim suçsuz olduğumu bildiren âyetten başka, bizim hakkımızda bir şey indirmemiştir, dedi. Buhârî, Tefsir-i Kur'ân, 46/1.)

18. İşte bunlar, insanlar ve cinlerden önlerinde geçen ümmetler içinde üzerlerine söz hak olmuş olan kimselerdir. Çünkü bunlar hep hüsrana uğramışlardır.

("Söz" den maksat "Andolsun, Cehennemi cinlerden ve insanlardan tamamen dolduracağım" (Hûd, 11/119) âyetindeki azap kelimesidir.)

19. Her biri için de yaptıkları amellerden dereceler vardır. Bu da hiç hakları yenmeyerek bütün amellerini kendilerine tamamen ödemek içindir.

(Onun için kiminki dünyada tamamlanır, kiminki âhirette. Böylece kafirler, sırf dünya için çalıştıkları için, yaptıkları iyi işlerin karşılığını dünyada alırlar.)

20. Ve inkar edenler ateşe arz edileceği gün (şöyle denir:) Siz, bütün hoş şeylerinizi (lezzetli şeylerinizi) dünya hayatında giderdiniz ve onlarla zevklendiniz, alacağınızı aldınız. Artık bu gün horluk azabıyla cezalanacaksınız. Çünkü yeryüzünde haksızlıkla büyüklük taslıyordunuz ve çünkü dinden çıkıp fâsıklık ediyordunuz.

(İbn Zeyd bu âyeti tefsir ederken, "her kim dünya hayatını ve zinetini isterse biz onlara amellerini dünyada tamamen öderiz ve bu konuda kendilerine densizlik yapılmaz" (Hûd, 11/15) ve "her kim peşin istiyorsa ona dünyada peşin veririz: dilediğimiz kadar istediğimize" (Şûrâ, 42/20) âyetlerini okumuş ve demiştir ki: "İşte dünya hayatlarında bütün hoş şeylerini giderenler bunlardır.")

وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ
النُّذُرُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ
عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢١﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ آلِهَتِنَا فَأْتِنَا بِمَا
تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٢﴾ قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِندَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُم
مَّا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَٰكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا
مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هَٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا ۚ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُم
بِهِ ۖ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٤﴾ تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا
لَا يُرَىٰ إِلَّا مَسَاكِنُهُمْ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٥﴾
وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا إِن مَّكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا
وَأَبْصَارًا وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ
وَلَا أَفْئِدَتُهُم مِّن شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَحَاقَ بِهِم
مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُم
مِّنَ الْقُرَىٰ وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾ فَلَوْلَا
نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً ۖ
بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ ۚ وَذَٰلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

وَإِذْ

21. Bir de Âd'in kardeşini (Hûd'u) an, Ahkâfta kavmini uyardığı vakti ki önünden ve ardından nice uyarıcılar da geçmiştir. Kavmini: "Allah'tan başka mabut tanımayın. Çünkü ben size büyük bir günün azabın (ın gelmesin)den korkuyorum" diye uyarmıştı.

(Ahkâf, aslında, uzun ve eğrili büğrülü yüksekçe kum yığını demek olan "hıkf"ın çoğuludur ki, o eğri büğrü kum tepeleri demek olup Âd kavminin, o uyarı yapıldığı sırada mevkileri bu ad ile anılmıştır. İbn Zeyd ve Katade'den: "Yemen beldelerinden Şıhr denilen yerde, denize doğru kumluklarda otururlardı" diye, Dahhak'ten de: "Şam'da bir dağdır" diye rivayet edilmiştir. İbn Atıyye ise tefsirinde: "Sahih olan, demiş, Âd'ın beldeleri Yemen'de idi. "Sütunlar sahibi İrem" (Fecr, 89/7) onların idi.")

22. "Sen, dediler, bizi ilahlarımızdan çevirmek için mi geldin bize? Haydi getir, o bize vaat edip durduğun azabı, doğru söy-

leyenlerden isen."

23. Hûd dedi: "O ilim, ancak Allah yanında. Ben size, gönderildiğim şeyi tebliğ ediyorum ve fakat sizi öyle bir kavim görüyorum ki cahillik ediyorsunuz."

24. Derken ne zaman ki onu (azabı) vadilerine karşı gelen bir bulut halinde gördüler, "bu, dediler, bir ârız (ufukta beliren bir bulut), bize yağmur yağdıracak." Hayır, o, sizin acele istediğiniz şey: bir rüzgar ki onda çok acıklı bir azap var.

(Ârız, asıl manasında bir yanı görünen demek olup bundan değişik manalarda kullanılmıştır. Bu cümleden olmak üzere "ufukta enliliğine görünen bulut"a ârız denilir ki, burada da bu mana ile tefsir edilmiştir.)

25. Rabbının emriyle her şeyi yok eder. Derken öyle oluverdiler ki meskenlerinden başka bir şey görünmez oldu. İşte öyle suçlu bir kavme biz böyle ceza veririz.

(Rivayete göre o bulutun azap olduğunu ilk tanımaları şöyle olmuştur: Yüklerinin ve hayvanlarının birer kuş tüyü gibi gök ile yer arasında uçuşmağa başladığını görmüşler, derhal evlerine girmişler ve kapılarını kapamışlar. Derken rüzgar gelmiş, kapılarını açmış, yedi gece sekiz gün üzerlerine kum seli akıtmış, sonra da yüce Allah rüzgara emretmiş, üzerlerinden kumu açmış ve hepsini denize dökmüş. İşte "derken öyle oluverdiler ki meskenlerinden başka bir şey görünmez oldu" budur.

Yine rivayet olunmuş ki, içlerinde azabı ilk gören bir kadın olmuştu. Ateş alevi gibi bir rüzgar görmüştü.

Hûd'a gelince, İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir ki yanındakilerle beraber etrafı duvarla çevrili bir ağıla çekilmişti. Onlara rüzgardan ancak derileri yumuşatacak ve nefislere neşe verecek kadar dokunuyor ve fakat Âd'a uğrayınca yer ile gök arasında göç ettiriyor ve taşlarla beyinlerini parçalıyordu.)

26. Yemin ile söylerim: doğrusu biz onlara öyle şeyler vermiş idik ki size o kuvvet ve imkanı vermemiştik. Hem kendileri için kulak ve gözler, gönüller yapmış idik ki ne kulakları, ne gözleri, ne gönülleri kendilerine bir fayda vermedi. Zira Allah'ın âyetlerini inkar ediyorlardı. O alay ettikleri şey de kendilerini kuşatıverdi.

(Ne kulaklarının, ne gözlerinin, ne gönüllerinin kendilerine bir faydası olmadı. Zira Allah'ın âyetlerine inanmıyorlardı.

Bu gösteriyor ki onlar için bu azaptan korunmak mümkün idi. Eğer yüce Allah'ın onlara göstermiş olduğu âyet ve delilleri inkar etmeyip de Hûd'un uyardığı gibi iman ve itaat etselerdi helak olmayacaklardı. Fakat dinlemeyip eğlendikleri için o alay ettikleri, haydi getir bize dedikleri azap da kendilerini yakalayıverdi. Şu halde onlardan daha zayıf olan sizleri yakalayamaz mı?

Görülüyor ki bunlarla, bütün gök afetleri beşerin bir suçuna ceza olmak üzere anlatılmış olmuyor, beşerin kendi kazancı ile ilgili olan afetlerin dehşeti ve yüce Allah'ın her kuvvet üstündeki kudreti anlatılmış oluyor.)

27. Andolsun biz, gerçekten etrafınızdaki memleketleri helak etmişizdir, âyetleri de türlü şekillere çevirerek tekrar etmiştik. Gerekti ki geri dönerler.

(Bu, misal yoluyla Mekkelilere hitaptır. Etraflarındaki helak olan memleketler Me'rib, Semûd kavminin Hicr'i, Sedum ve Eyke gibi memleketlerdir.)

28. O vakit Allah'ın dışındakilerden yakınlık için ilah edindikleri kimseler onları kurtarsalardı ya! Aksine onlardan savuşarak yok olup gittiler. Ki onların sapıtmalarının ve uydurup durdukları iftiralarının hasılı budur.

(O vakit, "biz onlara ancak bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" (Zümer, 39/3); "Onlar bizim Allah yanında şefaatçilerimizdir" (Yûnus, 10/18) diyerek ilah edindikleri kimseler, o ilah taslakları, onları kurtarsalardı ya! Neye kurtaramadılar? Aksine onları bırakıp dünyadan ve inançlarından silinip gittiler. İşte bu sapıklık, bu hayal kırıklığı onların yalanlarının eseri, yalan ve batıl inançlarının vardığı neticedir.)

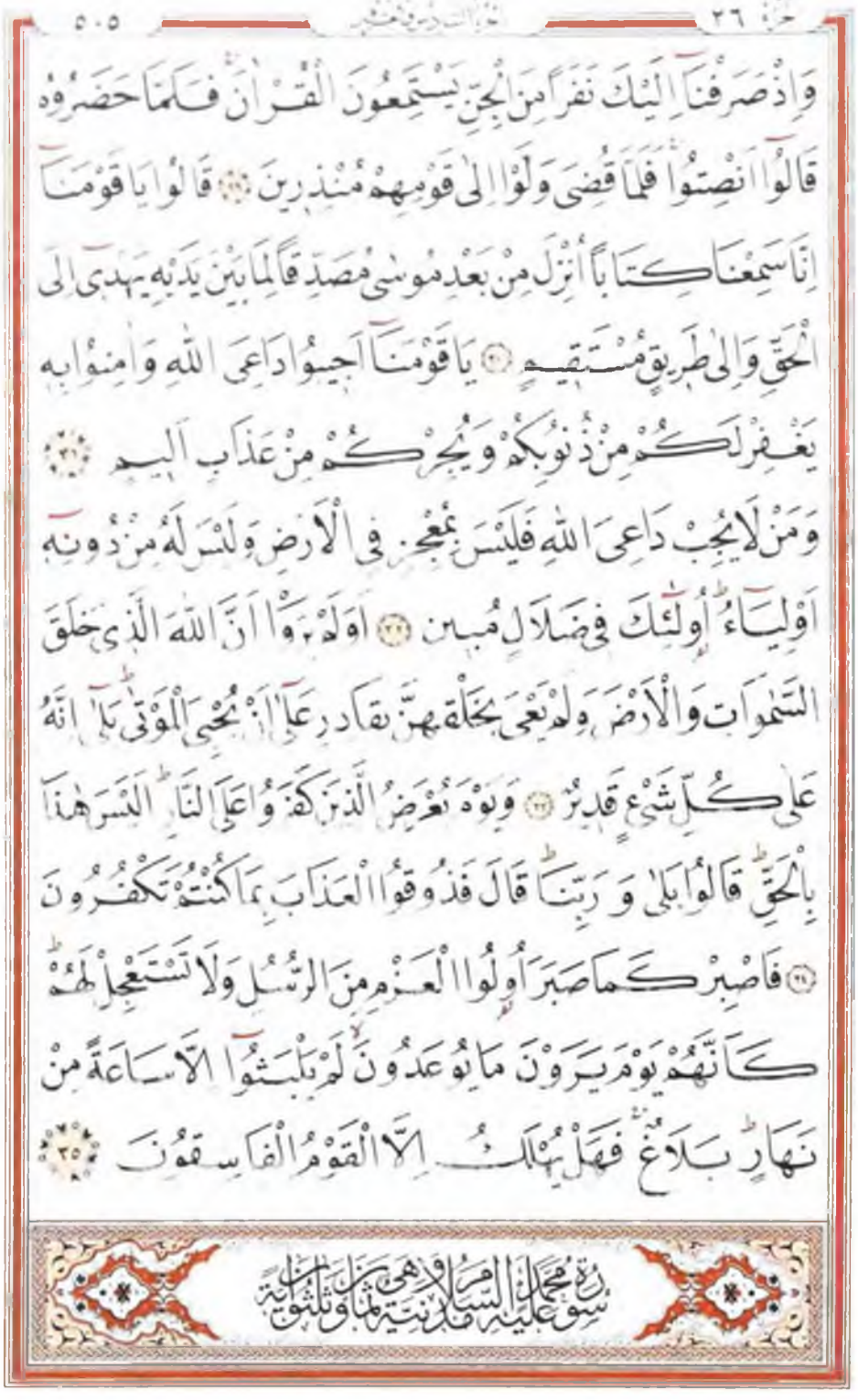

29. Bir de şu vakti anlat ki: Cinlerden bir takımını Kur'ân dinlemek üzere sana sevketmiştik. Böylece ne zaman ki ona hazır oldular, "susun dinleyin" dediler. Sonra bitirildiği vakit de döndüler, uyarıda bulunmak üzere kavimlerine gittiler.

(Birkaç rivayette geldiğine göre bu cinler, Diyarbakır tarafından, Nusaybin cinlerinden imiş. Ninovalı oldukları da söylenmiştir.

Bu olayın nasıl olduğu hakkında iki görüş vardır.

Birincisi: Said b. Cübeyr demiştir ki: Cinler, gökyüzünü dinlerlerdi. Ne zaman ki taşlandılar, gökte olan bu taşlanma olayı, her halde yerdeki bir şeyden dolayı olmuş olsa gerektir diye sebebini araştırmağa gittiler. O sırada Hz. Peygamber, Mekke halkının kendi davetini kabul etmelerinden ümidini keserek İslama davet için Taif'e gitmişti. Mekke'ye dönmek üzere bulunduğu zamana rastlıyordu. Batn-ı Nahle adlı ve Mekke'ye iki gecelik mesafede bulunan va-

dide kalkmış sabah namazında Kur'ân okuyordu. İşte oraya Nusaybin cinlerinin ileri gelenlerinden bir bölük cin uğramıştı. Çünkü İblis onları, gögün taşlama ile korunmasını gerektiren sebebi öğrenmek üzere göndermişti. Kur'ân'ı işittiler ve sebebin o olduğunu anladılar. (Buhârî, Ezan 105, Tefsîr-i sure 72-1; Muslim, Salât 149.)

İkincisi: Yüce Allah peygambere cinleri uyarıp onlara Kur'ân okumasını emretmişti. Bunun üzerine: "Ben, cinlere Kur'ân okumağa memur edildim. Arkamdan kim gelecek?" dedi. Bunu üç kere söyledi. Abdullah b. Mesud'dan başkası ses çıkarmamış, önlerine bakmışlardı.

Abdullah b. Mesud şöyle der: "Cin gecesi benden başka kimse hazır olup bulunmadı. Ta Hacun denilen dağ yoluna vardığımızda Rasûlullah (s.a.v.) bana bir çizgi çizdi. Ben gelinceye kadar bundan çıkma, dedi. Sonra Kur'ân okumağa başladı. Ben şiddetli bir şamata işittim. Hatta Rasûlullah'a bir şey olmasından korktum. Onu birçok karaltılar kapladı, onunla benim arama perde oldu, sesini duyamaz oldum. Sonra bulut parçalanır gibi parçalandılar. Bana: Bir şey gördün mü, dedi. Evet, beyaz giysilere bürünmüş siyah adamlar gördüm, dedim. İşte onlar, Nusaybin cinleri, buyurdu."

İbn Ömer ve Cabir b. Abdullah'tan nakledildiğine göre, Efendimiz onlara er-Rahmân sûresini okudu. "Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?" dedikçe, "Hayır, Rabbimizin âyetlerinden hiçbir şey yalanlamayız. Ey Rabbimiz! Sana hamd olsun" derlerdi.)

30. "Ey kavmimiz, dediler, haberiniz olsun, bizler bir kitap dinledik, Musa'dan sonra indirilmiş, önündekini tastik ediyor, hakka ve bir doğru yola hidayet ediyor."

(Kur'ân dinleyip kavimlerine dönen cinlerin, "Musa'dan sonra indirilmiş kitap" deyip de İsa'yı söylememelerine iki sebep beyan etmişlerdir. Birincisi, zira Musa, iki kitap ehli arasında hakkında ittifak edilmiş bir peygamberdir. Ve ona indirilen kitap, Kur'ân'dan evvel en büyük kitap idi. İsa'ya da onunla amel etmesi emredilmişti. İkincisi, çünkü o cinler, Yahudi milleti üzere idiler.)

31. "Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine icabet edin ve O'na iman edin ki bazı günahlarınızı bağışlasın ve sizi elem verici bir azaptan korusun."

(Burada, "bazı günahlarınız" denilmesi dikkate değerdir. Denilmiş ki: "Maksat, halis Allah hakkı olan günahlardır. Zira kul hakları, sadece iman etmekle bağışlanıvermez.")

32. Her kim Allah'ın davetçisine icabet etmezse yeryüzünde Allah'ı aciz bırakacak değildir ve ona O'nun berisinden sahip çıkacak veliler de yoktur. Öyleleri, apaçık bir sapıklık içindedirler.

(Kim peygambere ve peygamberin elçilerine icabet etmezse yeryüzünde Allah'ı âciz bırakıp da O'nun azabından kendini kurtarabilecek değildir.

Bu âyet, tehdit ve uyarıyı özetlemiş oluyor ve burada cinlerin sözü bitiyor. Bundan sonra olduktan sonra dirilme ve âhiret meselesi anlatılmak üzere buyruluyor ki:)

33. Ya, görmediler de mi ki o gökleri ve yeri yaratmış ve onları yaratmakla yorulmamış olan Allah'ın ölüleri diriltmeğe muhakkak gücü yeter. Evet hiç şüphe yok ki, O'nun her şeye gücü yeter.

("Onları yaratmakla yorulmamış olan" kaydı yahudilerin, "altı günde yarattı, yedinci gün dinlendi" demelerini reddetmektedir. Nitekim, Kâf, 50/38 âyetinde meâlen: "Bize bir yorgunluk da dokunmadı" buyrulmuştur.)

34. Ve o inkar edenler, "nasıl, bu, hak değil miymiş" diye ateşe arz olunacakları gün: "evet, Rabbimiz hakkı için, hak imiş" diyecekler. Buyuracak: "Öyleyse, inkar edegeldiğiniz için, haydin tadın azabı!"

35. Şu halde azim sahibi peygamberlerin sabrettiği gibi sabret ve onlar hakkında acele etme. Sanki onlar, o vaat edildikleri acıyı görecekleri gün, (dünyada) gündüzün bir saatinden başka durmamışa döneceklerdir. Yeterli bir tebliğ! Demek ki helak edilecek olanlar başkası değil, ancak itaattan çıkmış fâsıklar topluluğudur.

(Azim yani sabır, sebat ve gayret sahibi peygamberlerden maksat, kanaatımızca, Kur'ân'da isimleri geçen peygamberlerin hepsidir. Zira peygamberler, Kur'ân'da isimleri geçenlerden ibaret değildir.)

47
MUHAMMED SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 38 âyettir.

[Bu mübârek sûre ismini, ikinci âyette geçen "Muhammed" kelimesinden alır. Yirminci âyette savaşa teşvik edildiği için buna "Kıtâl" sûresi de denir. Sûrenin ana konusu, Allah yolunda cihaddır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Onlar ki inkar etmekte ve Allah yolundan yüz çevirmektedirler, Allah onların amellerini boşa gidermektedir.

(Âyetin iniş sebebi Mekke müşrikleri olmakla beraber mana geneldir. Yani Mekke müşrikleri gibi inkar edip de Allah yolundan, Muhammed'in (a.s.) davet ettiği İslam'dan yüz çevirenlerin Allah, emeklerini, çalışmalarını, yaptıkları iyi işleri hedefine isabet ettirmeyip boşa gidermektedir. Buna karşılık:)

2. Ve onlar ki iman etmekte ve salih

salih amel işlemekte ve Muhammed'e indirilene iman etmektedirler –ki Rablerinden gelen hak da odur– Allah, onların kabahatlerini örtmekte, hal ve durumlarını düzeltmektedir.

(Muhammed'e indirilene imandan maksat, ona indirilen Kitap ve şeriata imandır. Çünkü Allah'tan gelen hak odur. Allah yolunu hakkıyla beyan eden ve O'ndan geldiğinde hiç şüphe olmayan hak kitap ancak odur. Diğerleri kısmen bozulup değiştirilmiş, kısmen de hükmü kaldırılmış olmakla Kur'ân'ın onayından geçmeyenler hak değildir. Onun için aranan ve istenen iman, ona imandır.)

3. Bunun sebebi şu: Çünkü inkar edenler kendilerini batıla uydurmakta, iman edenler ise Rablerinden gelen hakka uymaktadırlar. İşte Allah insanlara kılıklarını böyle tanıtır.

(Kafirlerin şaşkın, müminlerin salih kişiler olması şu sebepledir ki kafirler, Allah yolundan kaçınıp nefsânî arzularına, keyiflerine uyarak boş, yok olmağa mahkum maksatlar peşinde koşmuşlar, iman edenler ise Rablerinden gelen hakka uymuşlardır. İşte Allah, her kavmin âlemde mesel olacak iyi veya kötü akıbetlerini kendilerine bu suretle yapıştırır, kılıklarını yüzlerine böyle çarpar. Batıl peşinde koşanların meselleri şaşkınlık, hakka uyanların meselleri de durumlarının düzgün olmasıyla muvaffakiyet olur.)

4. Onun için inkar edenlerle savaşa tutuştunuz mu hemen boyunlarını vurmağa bakın, ta kuvvetlerini derinden kırıp tepeleyinceye kadar. O vakit de bağı sıkı basın. Ondan sonra da ya azat ya fidye, ta harp ağırlıklarını atana kadar. Bu böyle. Gerçi Allah dilese elbette onlardan öç alıverir. Ve fakat O, sizi birbirinizle imtihan edecek. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların amellerini asla boşa gidermez.

(Âyette geçen "imma" kelimesi, esir alındıktan sonra ya azat etmek ya fidye almaktan başka bir şey yapılamayacağını gösterir. Fakat çoğunlukla alimler, konuyla ilgili diğer âyetler ışığında demişlerdir ki:

Devlet başkanı tercihte bulunabilir. Müslüman olmadıkları takdirde dilerse öldürür, dilerse köle yapar, dilerse hürriyetleri korunmuş olmak üzere müslümanlara zimmi olarak bırakır, dilerse esir trampası yapar, dilerse mal karşılığı fidyeleşir. Hanefi mezhebinde meşhur olan bunun caiz görülmemiş olmasıdır. Dilerse hiçbir şey almaksızın, karşılıksız dar-ı harbe salıvermek manasına serbest bırakır.

Bu esirleri köle olarak kullanmak meselesine gelince, biz deriz ki:

Kur'ân'ın birçok yerinde "mülkünüz altında bulunanlar" diye, köle-cariye tabiriyle hep işaret yoluyla köle yapmağa cevaz ve izin verilmiş olduğunda şüphe yok ise de hiçbir yerinde buna teşvik eden bir emir gelmiş değildir. Bundan şu netice çıkar ki Kur'ân, köle yapmak usulünü kaldırmamış ise de teşvik de etmemiştir. Onun için müslümanlar, esirleri köle yapmayı terketmekle günahkar olmazlar.)

5. İlerde Allah onları muratlarına erdirir, ruhlarını şad eder.

6. Ve kendilerini cennete koyar, onu onlar için güzel kokularla donatmaktadır.

(Ta'rif: güzel kokularla donatmak yahut tanıtmak, demektir ki, bu tarifin hem dünyada hem de âhirette olan kısmı vardır. Dünyada onlara, iman ile cennetin güzelliğinin zevkini duyurur, öyle bir aşk verir ki o zevk ve aşk ile o yolda cihat ederler ve o aşk ile cennetteki makamlara ererler.)

7. Ey o bütün iman edenler! Eğer siz Allah'a yardım ederseniz O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz.

(Yüce Allah kendisi ihtiyaçtan uzak, yardım eden, yardımcı olduğu için burada "Allah'a yardım" tabiri; O'nun emrini tutmak, dinine ve Rasulüne yardım etmek manasından mecazdır.

Bunun asıl nüktesi şudur: Dini fiiller zorla değil, kulların iradeleriyle yapılması istenen, tercihe dayalı fiillerdir. Onun için yapılan işte kulun cüz'i iradesi bulunmadan, istenen meyve ve sevap elde edilmez.)

8. İnkar edenler ise, yıkım onlara! Allah, ne yapacaklarını şaşırtmaktadır.

9. Öyle, çünkü onlar, Allah'ın indirdiğinden hoşlanmamışlardır. O da onların bütün amellerini boşa çıkartmaktadır.

10. Ya, yeryüzünde bir gezmediler mi? Baksalar a kendilerinden öncekilerin akıbetleri ne olmuş? Allah, onların üzerlerine helak yağdırmış. O kafirlere de öylesi yaraşır.

11. Öyle, çünkü Allah iman edenlerin mevlasıdır. Kafirlere gelince, onlar için mevla yoktur.

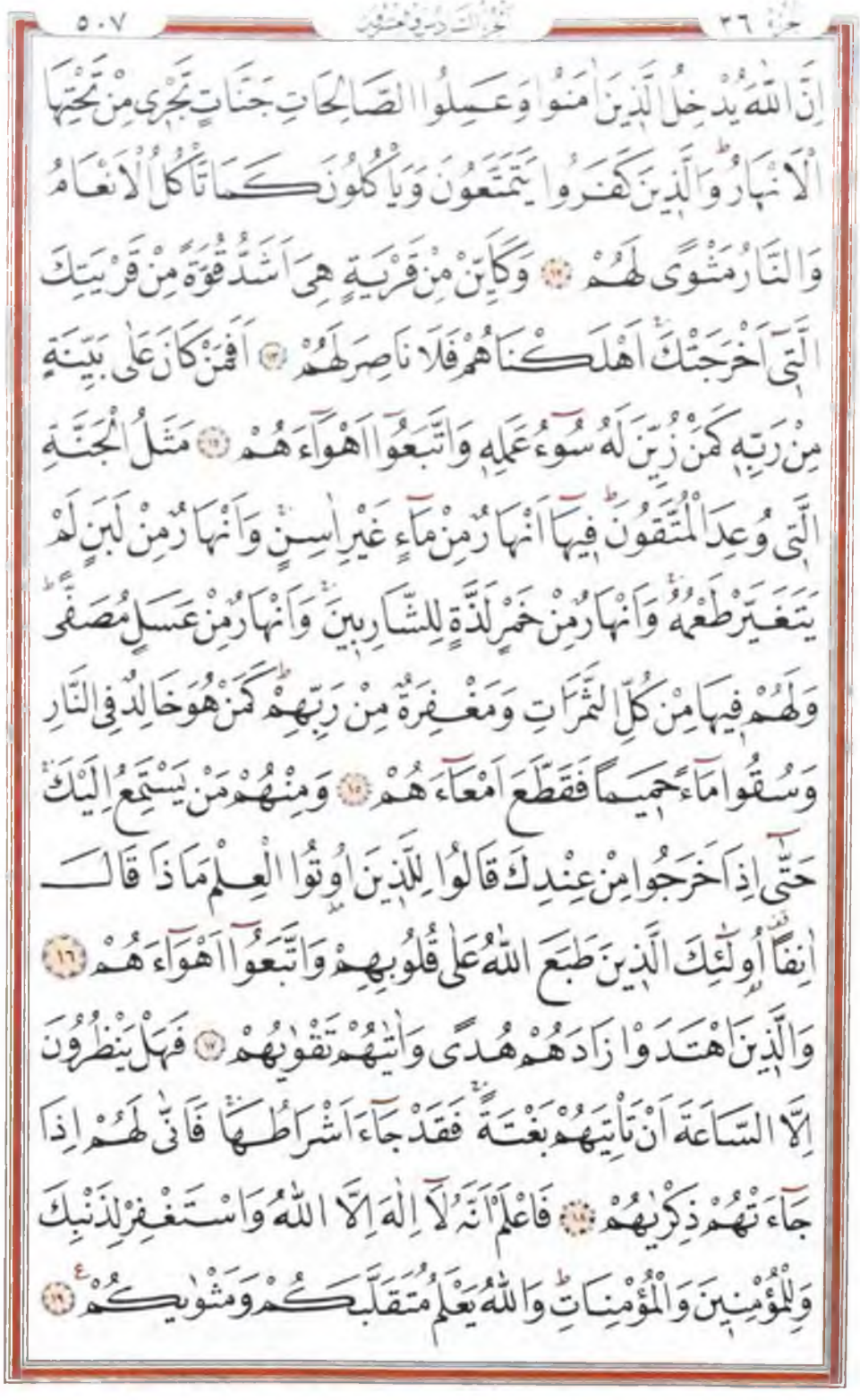
إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ
وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ
الَّتِي أَخْرَجَتْكَ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾ أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ
مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٤﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ
الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ
يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى
وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ
وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ
حَتَّىٰ إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ
آنِفًا ۚ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٦﴾
وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ ﴿١٧﴾ فَهَلْ يَنْظُرُونَ
إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً ۖ فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا ۚ فَأَنَّىٰ لَهُمْ إِذَا
جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ ﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ ﴿١٩﴾

12. Muhakak ki Allah, iman edip salih salih ameller işleyenleri altlarından ırmaklar akar cennetlere koyacaktır. İnkar edenler ise zevketmeğe bakarlar ve hayvanlar gibi yerler içerler. Halbuki ateş, kalacakları yeridir onların.

(Bu âyet, bir önceki âyette haber verilen, yüce Allah'ın mevlalığının âhirette hüküm ve meyvesini beyan ve sebebini izahtır. Yani Allah'ın mevla olmasının ve yardım etmesinin sebebi, zikredildiği üzere Muhammed'e indirilene iman ve de "Allah'a yardım ederseniz Allah da size yardım eder" (Muhammed, 47/7) âyeti manasınca salih amel olduğu gibi, imanın şartlarında özellikle âhirete iman meselesi de vardır.

İnkar edenler ise hayatı, sırf hayvanî ve cismanî hayat bilir, âhiretini, mevlasını düşünmez, sırf karnını şişirmekle meşgul olur. Onun için Allah kendilerine mevla olmaz.)

13. Seni çıkaran beldenden daha kuvvetli ne beldeler vardı ki biz onları helak ettik de onları kurtaran yok.

(Daha güçlü birçok beldelerin helak edilmesinden anlaşılır ki seni çıkarmak isteyen o Mekke kafirlerini de kurtaracak bir yardımcı yoktur. Mekke helak edilmeyecek fakat orada hiçbir kafir bırakılmayacak.

Mekke müşrikleri, "Ve peygamberi çıkarmayı kurdular" (Tevbe, 9/13) âyeti manasınca peygamberi çıkarmak fikrinde bulundukları ve suikast düzenleyerek hicret etmesine sebep oldukları için çıkarma fiili onlara isnat edilmiş ve böylece kafirliklerinden bir aşama anlatılmıştır.)

14. Şimdi Rabbinden bir delil üzerinde bulunan kimse, hiç o kötü ameli kendisine süslü gösterilmiş de heva ve hevesleri ardına düşmüş kimselere benzer mi?

(Bu, iki tarafın durumlarını bir karşılaştırmadır. Delil üzerinde olan Peygamber ve ona tabi olan müminler; heva ve hevesleri ardına düşenler de onlara zıt giden kafirlerdir.)

15. Korunanlara vaat edilen cennetin durumu: onda ırmaklar var bir sudan ki bozulması yok, ırmaklar var bir sütten ki tadı değişmez, ırmaklar var bir şaraptan ki içenlere lezzet, ırmaklar var bir baldan ki safi süzme. Hem orada onlara ürünlerin her türlüsünden var, hem de Rablerinden bir mağfiret var. Hiç bunlar, o ateşte devamlı kalan ve kaynar bir sıvıdan içirilip de bu sıvının, bağırsaklarını parçaladığı kimselere benzer mi?

(Burada, 12. âyette "altlarından ırmaklar akar cennetler" diye, cennetin altından aktığı anlatılan ırmakların bir tefsiri vardır.

Korunanlar (takva sahipleri) tabiri kullanılmış ve böylece şu anlatılmıştır: Dinden asıl maksat, takvadır. İman ve salih amel de takva cümlesindendir. Takvanın esası; vacip olan fiilleri yapıp kötülüklerden kaçınarak Allah'ın koruması altına girip azabından korunmaktır.

Ebussuud der ki: "Bu âyet, cennetteki içecekleri, dünyada en ziyade hoşa giden içeceklerin eksikliklerinden soyutlamak ve o eksiklikleri gidermek suretiyle bir temsildir.")

16. Onlardan seni dinlemeğe gelen de var. Hatta yanından çıktıklarında kendilerine ilim verilmiş olanlara derler ki: "O, demin ne söyledi?" Bunlar öyle kimselerdir ki Allah kalplerini mühürlemiştir de hep heva ve hevesleri ardına düşmektedirler.

(Keyiflerine uya uya kendilerinden ve kendi heveslerinden başka hiçbir şeye bakmayacak şekilde kalpleri mühürlenmiş olduğundan dolayıdır ki kulaklarına söz girmez. Bunlar münafıklardır. Rasûlullah'ın (s.a.v.) meclisine gelirler, sözünü dinlerler, fakat iman ve özenle dinlemedikleri için iyi bellemez, hafife alırlardı.)

17. Hidayeti kabul edenlere gelince, Allah, onların hidayetlerini artırmakta ve kendilerine korunmalıklarını (takvalarını) vermektedir.

(Hidayeti bulanlara gelince, Allah, yahut peygamberin sözleri, takvalarını artırmaktadır, takva duygularını, korunma sebeplerini artırmaktadır. Bu sayede onlar, gerekli hazırlığı yapmakta, Kıyamet geldiğinde yüce Allah'ın huzuruna takva ile varmağa çalışmaktadırlar.)

18. Artık onlar yalnız o Saate (Kıyamete), onun birden bire kendilerine gelivermesine bakıyorlar, çünkü işte alâmetleri geldi. Fakat o başlarına geldiği vakit anlamaları, kendilerine ne fayda verir?

(Kıyamet alâmetlerinin başında, ahir zaman peygamberinin gönderilişi vardır ki o peygamber, şehadet parmağı ile orta parmağını göstererek: "Ben, kıyametle beraber, şu ikisi gibi olduğumuz halde gönderildim" buyurmuştur. Ayın yarılması ve diğerleri gibi mucizeler göstermiştir. Böyle alâmetler geldiği halde iman etmediler. Demek ki o Saatin fiilen başlarına birden bire gelmesini bekliyorlar.)

19. Şimdi şunu bil ki, "başka tanrı yok, ancak bir Allah var." Bil de günahın için ve mümin erkek ve mümin kadınlar için mağfiret dile. Allah, dolaştığınız yeri de bilir, durduğunuz yeri de.

(Halinizin ne olduğunu, dünya ve âhirette geleceğinizin nereye varacağını yalnız Allah bilir. Onun için olmuş veya olması mümkün her türlü günahlara o şekilde mağfiret dile.)

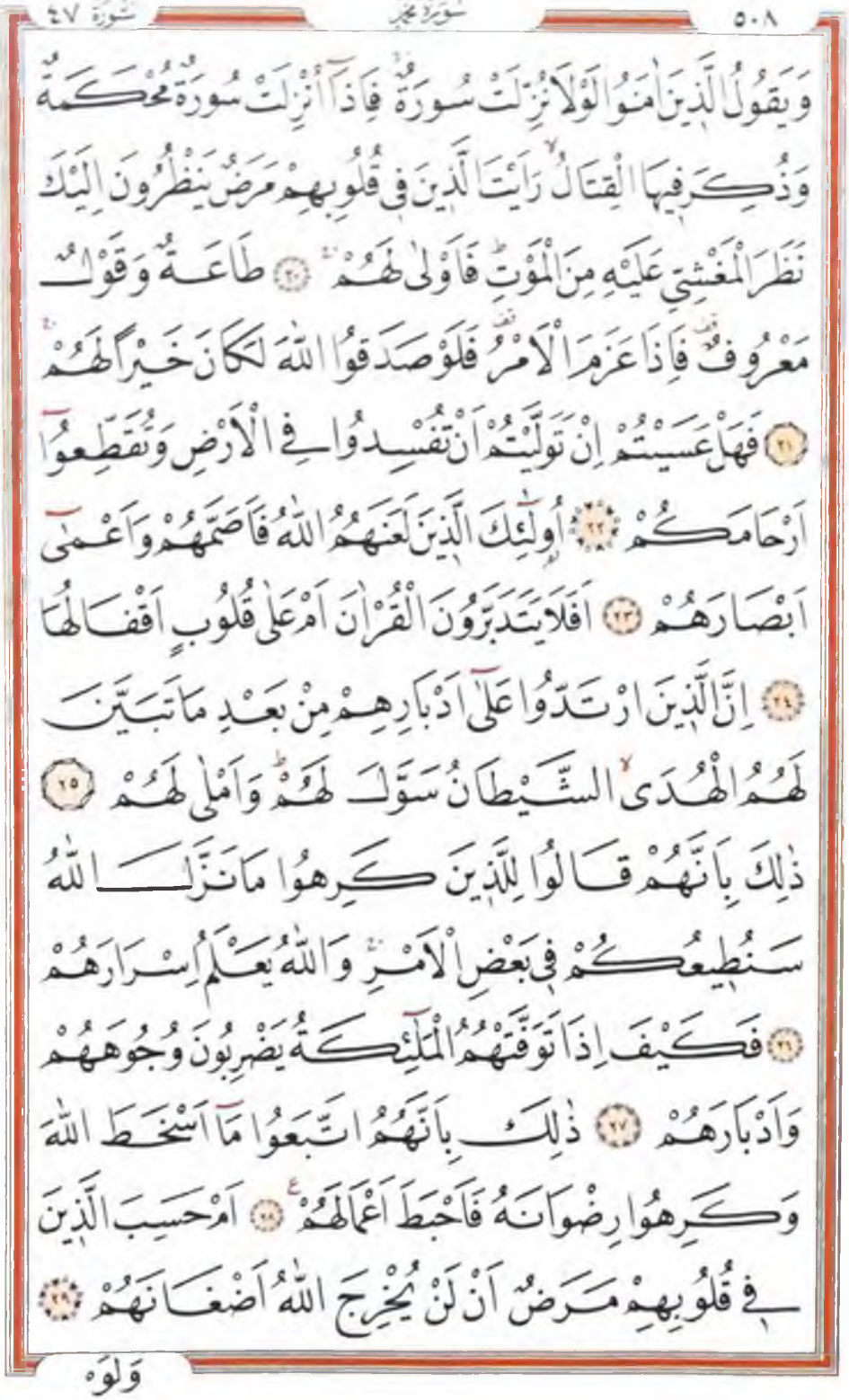
وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ ۖ فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ
وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ ۙ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ
نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ
مَعْرُوفٌ ۚ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ ۚ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ
﴿٢١﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا
أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَىٰ
أَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا
﴿٢٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ
لَهُمُ الْهُدَى ۙ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ ۚ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٥﴾
ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ
سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ ۖ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ
﴿٢٦﴾ فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ
وَأَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ
وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ
فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾
وَلَوْ

20. İman edenler: "Bir sûre indirilseydi" diyorlar. Derken muhkem bir sûre indirilip onda savaş zikredilince kalplerinde bir hastalık bulunanları görüyorsun sana öyle bir bakış bakıyorlar ki: tıpkı ölümden bayginlik gelmiş kimsenin bakışı. O da onlara pek yakındır.

(Durumları düzelen samimi ve ihlaslı müminler, kafirlerin azgınlıkları karşısında takva duygularının artmasıyla, savaşa izin veren bir sûrenin indirilmesini özlemle bekliyorlardı. Savaşın vacip olduğunu kesin bir dil ile beyan eden bir sure, yahut hükmü sabit, neshedilmemiş bir sûre inince görüyorsun ki, o kalplerinde bir münafıklık yahut din zayıflığı bulunanları, sana öyle bir bakış bakıyorlar ki tıpkı, gözünü açmağa dermanı olmayan, ölmek üzere bulunan bir kimse gibi baygın baygın, gözlerini kaldıramıyor, yan yan bakıyorlar, öyle korkuyorlar. Öyle kimselere de ölüm, yaşamaktan daha uygun gelir.)

21. Fakat (sana) bir taat ve bir güzel söz, (onlar için daha iyidir.) Sonra iş kesinlik kazanınca Allah'a sadakat etselerdi elbette kendileri için daha hayırlı olurdu.

22. Nasıl, döner de yeryüzünü fesada verir ve yakınlarınızı doğratabilir misiniz?

(Burada "tevelli" iki manaya gelebilir. Birisi, arkasını dönüp kaçmak manasına, birisi de vali olmak, iş başına geçmek manasına. Buna göre şu manaların ikisi de doğrudur.

Evvelki manaca: Nasıl o korkaklıkla döner, savaştan kaçar da yeryüzünde fesat çıkarır, ordu bozanlık edip düşman istilasına sebep olur ve yakınlarınızı doğratabilir misiniz?

Erhâm, "rahim"in çoğuludur. Rahim aslında kadının çocuk kalma yeri olan organıdır. Yakınlık kaynağı olmak itibarıyla akrabalığa da rahim denilir. Bu mana ile akrabaya, "ülülerham= yakınlık sahipleri" denildiği gibi, "erham" da denilir ki, burada bu manayadır. Yani çoluğunuzu, çocuğunuzu, kadınlarınızı, hısımlarınızı parçalatabilir misiniz? Çünkü müslüman ordusunda fesat çıkarıp düşman istilasına sebep olunduğu takdirde ortaya çıkacak sonuç budur.

Öbür manaca: Nasıl, o korkaklıkla iş başına geçer, kumandayı elinize alır da vatanınızı cahiliyye devri gibi fesada verir, karışıklık içinde hısım ve akrabalarınızı yine öyle perişan edebilir misiniz?

Bu âyetle, akraba ile ilişkiyi kesmenin haram olduğuna delil getirilir.)

23. Öyleler o kimselerdir ki Allah onları lanetlemiş de duygularını almış ve gözlerini kör etmiştir.

(O vasıfları anlatılan ve savaş emri kesinlik ve ciddilik kazandığı sıra sadakatsizlik edip de akrabalarını doğratacak şekilde vatanlarını fesada verecek olan hasta kalpliler, Allah'ın, rahmet sahasından kovduğu kimselerdir. Onun için Allah, kulaklarını sağır ve gözlerini kör etmiştir. Hak kelamını işitmezler, içlerindeki ve dışlarındaki hak âyetleri görmezler, bakmak istemedikleri için görmezler.)

24. Öyle olmasa Kur'ân üzerinde bir güzel düşünmezler mi? Yoksa bazı kalplerin üzerinde üst üste kilitleri mi var?

25. Haberiniz olsun ki, o kendilerine hak açıkça belli olduktan sonra gerisin geri mürtetliğe doğru gidenlere şeytan fit vermiş ve kendilerini uzun uzun emellere düşürmüştür.

26. Öyle, çünkü bunlar, Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara demişlerdir ki: "Biz size bazı işlerde itaat edeceğiz." Allah ise onların o gizli konuşmalarını bilip duruyor.

(Kureyza Oğulları ve Nadir Oğulları Yahudileri, Hz. Peygamber'e Kur'ân'ın indirilmesinden hoşlanmamışlardı. Kureyş müşrikleri de: "Ne olurdu şu Kur'ân, iki memleketten bir büyük adama indirilse idi." (Zuhruf, 43/31) demişlerdi. İşte münafıklar o yahudilere veya müşriklere gizlice söz vererek: "Biz size bazı işte itaat edeceğiz" demişlerdi. Nitekim Haşr, 59/11 âyetinde de buna benzer sözler söyledikleri haber veriliyor. Halbuki Allah, onların o gizli konuşmalarını biliyordu. Öyle iken onu hesaba almadılar da Allah'a ve peygamberine karşı, Ahzâb olayında olduğu gibi, gizli ittifaka kalkıştılar.)

27. O halde melekler onların yüzlerine ve arkalarına vura vura canlarını alırlarken nasıl olacak bakalım!

28. Öyle, çünkü onlar, Allah'ın hışmına sebep olan şeylerin ardına düştüler de O'nun rızasını istemediler. Allah da onların bütün amellerini boşa gidermiştir.

(İhbat: amelin sevabını giderip hiçe indirmektir. Güzel amel günaha keffaret olup kötü ameli örttüğü gibi, kötü ameller de iyi amelleri boşa giderir. Bu şekilde boşa gidermek, keffaret ve mağfiretin zıddı demek olur. Anlaşılıyor ki onların iyi amelleri de yok değildi, fakat Allah'ın gazabını davet eden şeyler yapıp rızasını sevmediklerinden dolayı iyi amelleri boşa gitmiştir.)

29. Yoksa o kalplerinde bir hastalık bulunanlar, Allah kendilerinin kinlerini asla meydana çıkarmaz mı sandılar?

(Yani Allah bilse de peygamberine ve müminlere bildirmez mi zannettiler? Ne boş zan!)

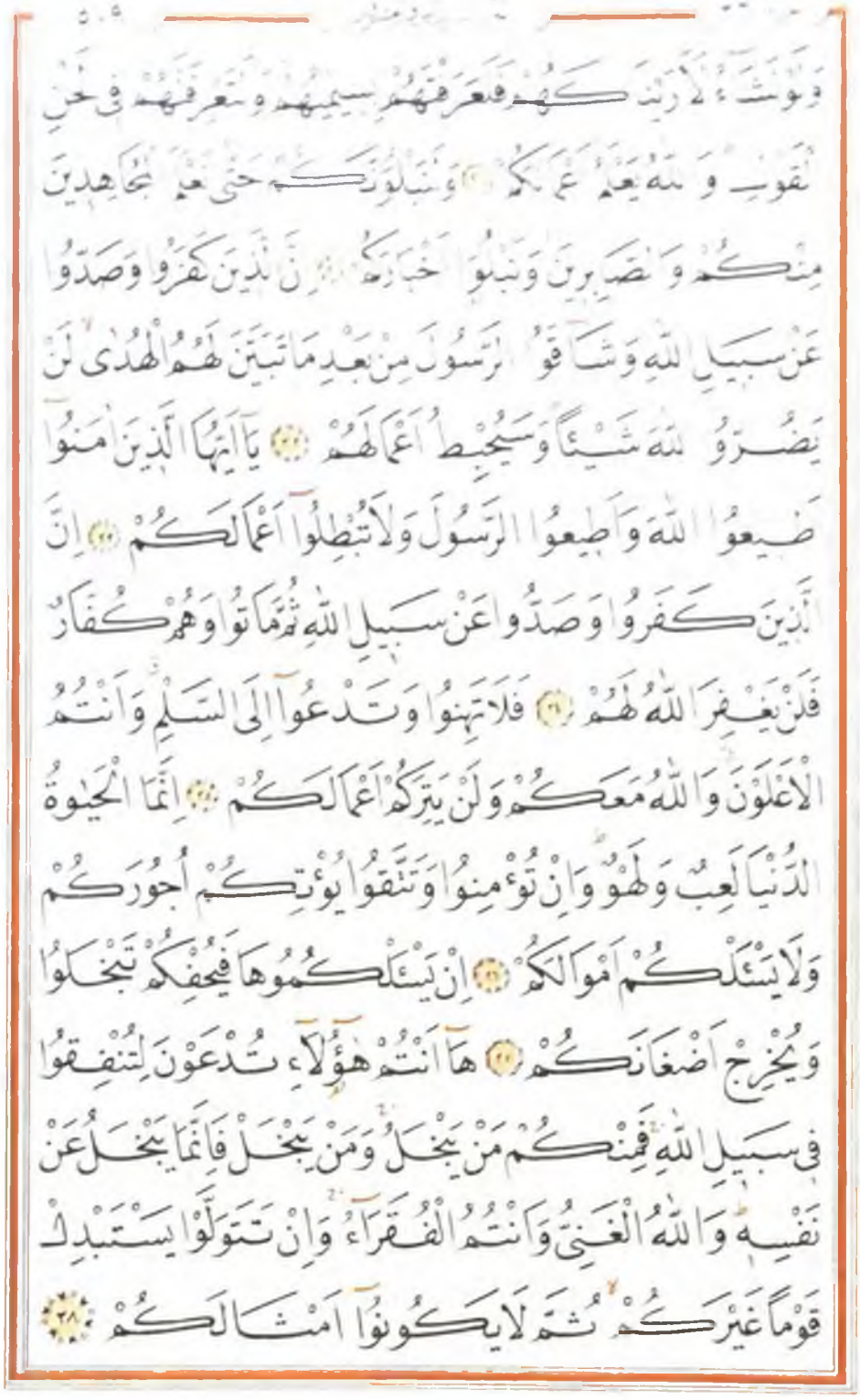

30. Dilesek biz onları sana gösteriverirdik de kendilerini bütün ayırıcı işaretleriyle tanırdın ve her halde sen onları lakırdılarının edasından tanırsın. Allah ise bütün yaptıklarınızı bilir.

(Kazi Beyzavi gibi bazıları burada "gösterme"yi, kalp ve ilim ile gösterme, yani tarif etmek, tanıtmak manasına tefsir etmişler ise de açık olan gözle göstermedir. "Tanıma"nın, onun üzerine tertip edilmesi daha güçlü görünür. Şöyle ki: Gösterirdik de kendilerini simaları ile, yani şahıslarını belirleyen en belirgin alâmetleri ile tanırdın. Bununla beraber sen onları sözlerinin edasından tanırsın

Sözün edası: söyleniş tarzı, üslubu, yahut eğimi, kırımı demektir. Mesela, zafer zamanı, "cidden biz sizinle beraber ıdık" (Ankebût, 29/10) demeleri, biraz sıkışınca, "cidden evlerimiz açıktır" (Ahzâb, 33/13) demeleri, yahut az yukarıda geçtiği üzere, "o demin ne dedi?" demeleri gibi sözler, hep sözün edası cümlesindendir.)

31. Andolsun sizi imtihana sokacağız, ta ki içinizden mücahitleri ve sabredenleri belli edelim ve haberlerinizi imtihan meydanlarına nümune yapalım.

(Yani cihat ve sabrınızla, iman ve sadakatinizle, kahramanlıklarınızla alakalı haberlerinizi, uyulacak birer örnek olmak için imtihan meydanlarında herkesin görebileceği şekilde yayıp ilan edelim.)

32. Haberiniz olsun ki inkar edip Allah yolundan men eden ve hak kendilerine belli olduktan sonra peygambere karşı gelenler, hiçbir zaman Allah'a zerrece bir zarar edecek değiller. Allah, onların amellerini boşa giderecektir.

(Bilin ki, Kureyza Oğulları, Nadir Oğulları veya Bedir günü müşrikler ordusunu besleyenler gibiler, Allah'a hiçbir şey zarar verecek değillerdir. Yani Allah'ın peygamberine hiçbir zarar eriştiremezler. Allah onların iyi amellerinin sevabını o küfür, Allah yolundan men etme ve peygambere karşı gelme ile mahvedecek, yahut o yoldaki bütün çalışma ve emeklerini boşa çıkaracaktır.)

33. Ey o bütün iman edenler! Allah'a itaat edin ve Rasule itaat edin de amellerinizi geçersiz kılmayın.

(Yani öbürlerinin yaptığı gibi küfür, münafıklık, kendini beğenme, iki yüzlülük, başa kakma, eziyet ve bunlara benzer itaatsizlikle ve başlanmış olan her hangi bir ameli bozup geçersiz kılacak ters bir fiil ve hareketle boşa gidermeyin, hükümsüz bırakmayın. Çünkü:)

34. Haberiniz olsun ki, inkar edip Allah yolundan sapan, sonra da kafir oldukları halde ölenleri Allah hiçbir zaman bağışlamaz.

(Yani amelleri boşa giderildikten başka bir bağışlanma ihtimalleri de yoktur. Deniliyor ki bu âyet de Ashab-ı Kalib hakkında inmiş olmakla beraber küfür üzere ölenlerin hepsini kapsar.

Ashab-ı Kalîb; Bedir'de öldürülüp kuyuya atılmış olan müşriklerdir.)

35. Onun için gevşeklik etmeyin de sizler daha üstün olacak iken barışa yalvarmayın. Allah sizinledir ve asla sizin amellerinize kıymaz.

(Barış için yalvarmaktan nehyedilmiş olması, düşman tarafından yapılmış olan herhangi bir barış teklifinin reddedilmesini gerektirmez. Nitekim Enfâl, 8/61 âyetinde: "Eğer barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş" buyrularak barışa yanaşan düşman

ların talebine karşı barışa yanaşmak emredilmişti. Demek ki maksat, her halde barışı reddetmek değil, gevşeklik edip de zillet içinde barış istememektir.)

36. Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Halbuki siz iman eder de iyi korunursanız Allah, size hem ecirlerinizi verir, hem de sizden bütün mallarınızı istemez.

(Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceye benzer, öyle aynı kararda kalmaz, önemsizdir. İlerisi için bir kazanç ve korunma vasıtası olmak üzere istifade edilmemesi durumunda hiçtir.)

37. Eğer sizden onların hepsini ister de sizi çıplak (malsız) bırakacak olursa cimrilik eder dayatırsınız, bütün kinlerinizi de meydana çıkarır.

(Eğer Allah sizden mallarınızın hepsini ister, zekât veya savaşla yükümlü tutma adına mallarınızın kökünü kazıyacak olur, hepsine el koymağa kalkışırsa, esirger vermezsiniz, vermemeğe hakkınız olur. Fakat Allah ve peygamber, sizden öyle bütün mallarınızı istemez.)

38. İşte siz şunlarsınız: Allah yolunda infak etmeğe (gerekli olan masrafı vermeğe) davet olunuyorsunuz da yine içinizden kimisi cimrilik ediyor. Halbuki kim cimrilik ederse kendine cimrilik etmiş olur. Allah zengin, fakir olan sizsiniz (ihtiyaç sizin.) Ve eğer tersine giderseniz, Allah, başka bir kavmi tutar yerinize getirir. Sonra onlar sizin gibi olmazlar.

(İman ve takva ile bu işe sahip olur, vaat edilen ecir ve fetihlere onlar nail olurlar.

"Ey o bütün iman edenler! İçinizden kim dininden dönerse duysun: Allah onların yerine öyle bir kavim getirecek ki Allah onları sever, onlar Allah'ı severler" meâlindeki Mâide, 5/54 âyetine bakınız.)

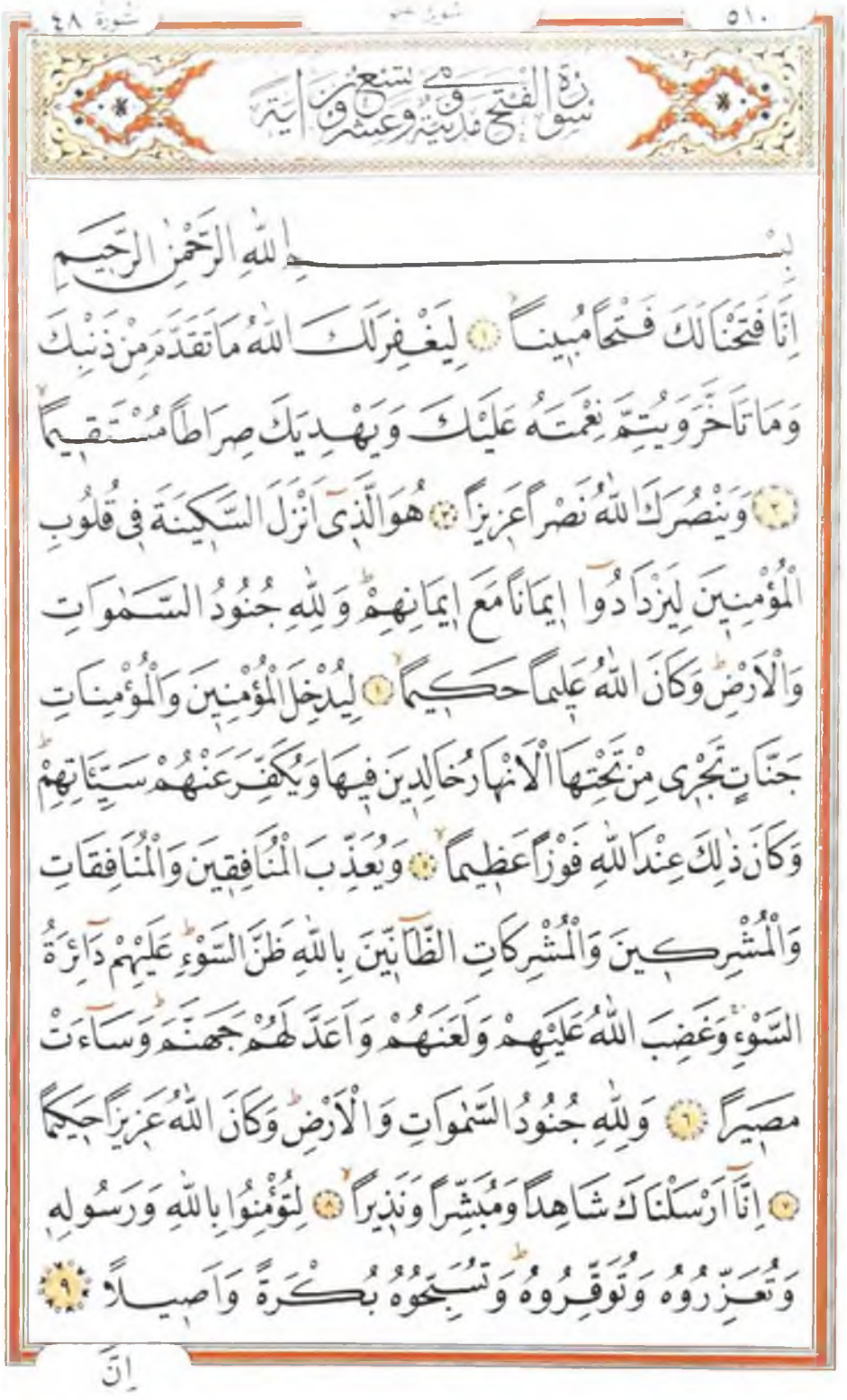

48
FETİH SÛRESİ

Medîne'de inmiştir. 29 âyettir.

İçinde fetih müjdelendiği için bu adı alan bu mübârek sûrede, Hicretin altıncı yılında Hz. Peygamber (a.s.) ile müşrikler arasında yapılan Hudeybiye barışı anlatılır. Bu barış, büyük fetih olan Mekke Fethi'nin başlangıcı olmuştur.

Bu mübârek sure, Hz. Peygamber'i (a.s.) ve onun seçkin ve temiz ashâbını överek sona erer.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Gerçekten biz sana parlak bir fetih açtık..

(Bazı tefsirciler bunu Mekke'nin fethini vaat şeklinde anlamışlar ise de çoğunluk bunun Hudeybiye barışını haber vermek olduğunu söylemişlerdir.

Bunun parlak bir fetih olmasına gelince: Hu-

deybiye barışı ile ilk önce müslümanlığın, dünyada bir devlet olarak varlığı, düşmanlar tarafından dahi onaylanarak bir sözleşmeye bağlanılmış bulunuyordu. Böylece bu, daha sonraki fetihler zincirinin başı ve açıcısı (fatihası) olmuş ve bundan sonraki İslam fetihlerinin her biri bunun altında bir şubesi ve dalı durumunda olarak vaat edilmiş oluyordu.

Yüce Allah, bu fethin parlak olmasının hikmetini de bundan sonraki iki âyette şu dört sebebi bir araya getirerek beyan ediyor: Mağfiret, nimeti tamamlama, dosdoğru bir yola hidayet, benzersiz bir yardım.)

2. Ki Allah senin günahından geçmişini ve geleceğini bağışlayıp üzerindeki nimetini tamamlayacak ve seni dosdoğru bir caddeye çıkaracak.

(Gerek peygamberliğin ifasında, gerek başkanlık resmi işlerinin yerine getirilmesinde doğrudan doğruya Allah'ın rızasına erdiren bir doğru yola çıkaracak ki bu yol, Bakara, 2/143 âyeti manasınca bütün insanlığın örnek alacağı bir nümune olmak üzere İslam işlerinin başkalarının tesirlerinden kurtulmuş olarak sırf hak şeriat çerçevesinde bağımsız idare edilmesi yoludur.

Peygamberin geçmiş günahından maksat, çoğu tefsircinin görüşüne göre, vahiy gelmiş olmayan hususlardaki ictihadında, makamına nispetle daha uygun olana aykırı türden tercihleridir ki bunlar, "Allah seni affetti ya, niçin onlara izin verdin de beklemedin ki... (Tevbe, 9/43) gibi ilahi hitaplarla hatırlatılmıştır. Bunlara günah ismi verilmesi, peygamberlik makamına nispetledir.)

3. Ve benzersiz bir üstünlük ile Allah seni, yardımına nail ve aziz olmuş kılacak.

4. O, O'dur ki müminlerin kalplerine o sekineti indirdi ki, imanları üzerine iman artırsınlar. Öyle ya Allah'ındır bütün o göklerin ve yerin orduları. Allah, bütün işleri tam olarak bilen, hikmet ile takdir ve tedbir edendir...

(Sekinet; sakinleşme ve huzur bulma, sebat edip bir yerde kalma manasına mastardır ki, nefisteki telaş ve çarpıntının kesilmesiyle hasıl olan ve kalp oturması, yürek ısınması, gönül rahatı tabir edilen huzur ve sükun haline ve onun kaynağına isim dahi olur. Sekinetin indirilmesi demek, yaratılması ve var edilmesi demektir. Şanının yüksekliğine ima için "indirmek" denilmiştir.

İmanı artırma meselesine gelince, asıl imanda artma ve eksilme olmasa dahi onu güçlendirenler arttıkça imanın kemalinin de artacağında şüphe yoktur. Bir de imanın sebepleri ve onunla ilişiği olan şeyler arttıkça tevhidin aslı olan iman, bir ağaç gibi dal ve budaklarını artıra artıra gelişip büyüyerek sonunda istenen meyvelerini verir.)

5. Bu da mümin erkek ve mümin kadınları, devamlı içinde kalmak üzere altından ırmaklar akar cennetlere koymak ve kabahatlerini onlardan kefaretleyip örtmek içindir ki, Allah yanında bu büyük bir kurtuluştur.

(Âyetin başındaki "lam", önceki âyetin sonunda haber verilen, Allah'ın alîm ve hakîm olması ile alakalıdır ki şöyle demek olur: O orduları idare eden ilim ve hikmetin dallarından birisi de müminlerin kalplerine sekineti indirip Hudeybiye barışına ısındırarak büyük fetihlere hazırlamasıdır. Bu da şu hikmet içindir ki müminlere ondaki nimetlerini tanıtsın, şükrünü eda etsinler, sevabı hak etsinler de onları cennetlerine koysun, büyük kurtuluş olan en büyük murada erdirsin.)

6. Ve Allah'a kötü zanda bulunan münafık erkek ve münafık kadınlara, müşrik erkek ve müşrik kadınlara, o kötülük girdabı başlarına dönesilere azap etmek için ki Allah onlara gazap etmiş, lanet etmiş ve kendilerine cehennemi hazırlamıştır. Ona gidiş de ne fenadır!

7. Allah'ındır evet o göklerin ve yerin bütün orduları. Ve Allah, izzet ve hikmet sahibidir.

(Göklerin ve yerin ordularının Allah'a ait olduğunu iki defa hatırlatmanın hikmeti hakkında demişlerdir ki yüce Allah'ın, hem rahmet hem de azap orduları bulunduğuna dikkat çekmektir. Bu ikincisinden maksat azap ordularıdır. Nitekim bunun sonunda "izzet" vasfı hatırlatılarak "azizen hakima" buyrulmuştur. Önceki müjdeleme, bu, korkutma akışı içinde olmak üzere zikredilmiştir.)

8. Gerçekten biz seni hem bir şahit olarak gönderdik, hem bir müjdeci, hem bir korkutucu...

9. Ki Allah'a ve Rasulüne iman edesiniz de peygamberi destekleyip saygı gösteresiniz ve O'na sabah akşam tesbih edesiniz.

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ ۚ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ
فَمَن نَّكَثَ فَإِنَّمَا يَنكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهَ
فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾ سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ
شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۚ يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِم مَّا
لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۚ قُلْ فَمَن يَمْلِكُ لَكُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا
أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا ۚ بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾
بَلْ ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَنقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا
وَزُيِّنَ ذَٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنتُمْ
قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَن لَّمْ يُؤْمِن بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا
لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا ﴿١٣﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ ۚ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا
﴿١٤﴾ سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انطَلَقْتُمْ إِلَىٰ مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا
ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ ۖ يُرِيدُونَ أَن يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللَّهِ ۚ
قُل لَّن تَتَّبِعُونَا كَذَٰلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِن قَبْلُ ۖ فَسَيَقُولُونَ بَلْ
تَحْسُدُونَنَا ۚ بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾

10. Her halde sana biat edenler sırf Allah'a biat ederler. Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir. Onun için her kim cayarsa sırf kendi aleyhine cayar. Her kim de Allah'a söz verdiği şeyi yerine getirirse O da ona yarın büyük bir ecir verecektir.

(Sana biat edenler, sadece Allah'a biat etmiş olurlar. Çünkü elçiye, elçi olması itibarıyla biat onu gönderene biattır. "Kim Rasule itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur" meâlindeki Nisâ, 4/80 ve "Allah müminlerden canlarını ve mallarını satın aldı" meâlindeki Tevbe, 9/111 âyetlerine bakınız.

Bu âyetin inişi, biraz sonra geleceği üzere Hudeybiye'de ağacın altında yapılan "rıdvan biatı" hakkındadır. Kaçmamağa veya ölmeğe söz vererek biatlaşmış idiler.

"Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir" âyeti iki şekilde yorumlanır. Birisi, biat yaparken Allah'ın eli onların ellerinin üstünde demektir. Çünkü onlar Allah'ın peygamberine biat etmekle Allah'a biat et-

mış oluyorlardı. Birisi de, Allah'ın kuvveti, onların kuvvetinin üstündedir, demektir.

Birincisine göre, biatı tasvir halinde bir vurgu olarak peygamber, yüce Allah'ın bir elçisi, hükümlerini uygulamağa memur bir aleti olmak itibarıyla Allah'ın bir eli gibi tasvir edilmiş ve öyle hayal ettirilmiştir. Çünkü yüce Allah, kendisinden bir parça olmak manasına el, ayak gibi organı olmaktan uzaktır.

İkincisine göre ise "el", kuvvet ve kudret veya nimet manasına tevil edilmiştir ki ikisinden de elde edilecek sonuç, bu biattan sağlanan asıl faydanın biat edenlere ait olacağını beyandır.)

11. Yakında diyecek sana o bedevilerden geri bırakılanlar ki: "Bizleri mallarımız ve ailelerimiz oyaladı. Onun için bizim bağışlanmamızı dile." Kalplerinde olmayan şeyi ağızlarıyla söyleyecekler. De ki: "Eğer Allah size bir zarar diler veya bir menfaat dilerse hakkınızda O'ndan kim bir şeye malik olabilir? Doğrusu Allah, ne yapıyor olduğunuzdan haberdardır."

(Rasûlullah (s.a.v.) Hudeybiye senesi Umre için Mekke'ye gitmek istediği sırada Kureyş'in bir saldırı veya engellemede bulunması ihtimaline karşı Cüheyne, Müzeyne, Gıfar, Eşca', Düil ve Eslem kabilelerinin dahi seferber olarak beraber hareket etmesini istemiş ve amacının savaşmak olmadığını anlatmak için beraberinde kurbanlık hediyeler dahi sevk etmişti. Bu anılan bedevi kabileler, karşılarında Kureyş, Sakif, Kinane ve Mekke'ye komşu Ehabiş denilen kabileler gibi büyük bir düşman görerek gitmekten çekindiler, henüz iman kalplerine yerleşmemiş olduğu için Rasûlullah ile beraber gitmeyip kaldılar. Muhammed ve Ashabı bu seferden geri dönmez dediler. İşte burada yüce Allah, onların bu sözlerini ve ileri sürecekleri mazereti Rasulüne, henüz kendilerine ulaşmadan evvel bildirmiş ve öyle de olmuştur.

Bedeviler hakkında bilgi için Tevbe, 9/97 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

12. Doğrusu siz, peygamber ve müminler ebediyyen ailelerine dönmeyecekler zannettiniz ve bu, kalplerinizde allandı pullandı. Kötü zanna düştünüz de helake düşmüş bir kavim oldunuz a.

13. Her kim Allah'a ve Rasulüne inanmazsa bilsin ki, biz kafirler için çılgın bir ateş hazırlamışızdır.

14. Ve Allah'ındır hep o göklerin, yerin mülkü: kimine diler mağfiret eder, kimine diler azap eder. Allah çok bağışlayıcı, çok mağfiret edicidir.

15. Yakında –sizler bir takım ganimetleri almak için o ganimetlere doğru koştuğunuz vakit– diyecek ki o geri bırakılanlar: "Bırakın bizi, arkanızdan gelelim!" Allah'ın kelamını değiştirmek isteyecekler. De ki: "Siz bizim arkamızdan asla gelmeyeceksiniz. Hakkınızda bundan evvel Allah böyle buyurdu." Ona da diyecekler ki: "Hayır, siz bizi kıskanıyorsunuz." Hayır, onlar ince anlamaz kişilerdir, anlayışları azdır.

(Rivayet olunur ki yüce Allah, peygamberine Hayber gazasını emredip fethini vaat etmiş ve oraya giderken o bedevilerin ne diyeceklerini haber vermiş ve öyle de olmuştur. Önce gitmediklerine pişman olan o bedeviler o vakit diyecekler: "Bırakın bizi, size uyalım." Böyle demekle Allah'ın kelamını değiştirmek isteyecekler. Çünkü yüce Allah o ganimetleri özellikle Hudeybiye'de bulunanlara vaat etmiş iken onlara ortak olmağa kalkışarak Allah'ın vaadını değiştirmek isteyecekler. De ki: "Biz o ganimetlere giderken asla arkamızdan gelmeyin. Bundan evvel, yani siz bize uymağa hazırlanmadan evvel Hudeybiye dönüşünde Allah hakkınızda böyle söyledi." Buna karşı da diyecekler ki: "Hayır, size ganimette ortak olacağız diye kıskanıyorsunuz." Yok, onlar meselenin özünü anlayacak bir halde değiller. Ancak dünya ile ilgili az bir anlayışları var. Ganimet denince gelmek isterler de ganimete ne ile, ne hakla erilir, peygambere karşı nasıl konuşulur bilmezler, cahillikle haset ediyorsunuz derler.)

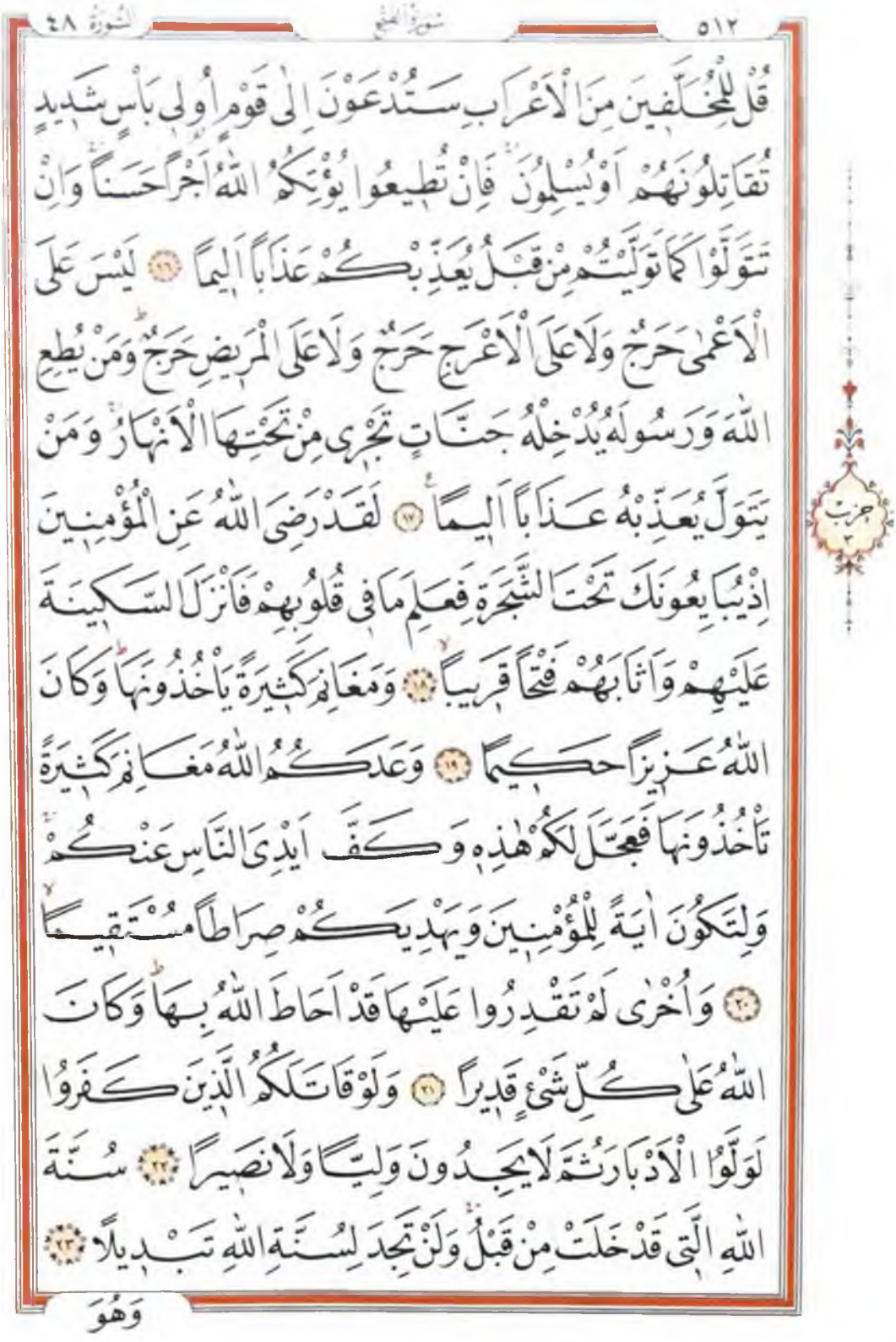
قُلْ لِّلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَىٰ قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ
تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ ۖ فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا ۖ وَإِنْ
تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦﴾ لَيْسَ عَلَى
الْأَعْمَىٰ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ ۗ وَمَنْ يُطِعِ
اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَمَنْ
يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ
إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ
عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا ۗ وَكَانَ
اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً
تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَٰذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ
وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا
﴿٢٠﴾ وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا ۚ وَكَانَ
اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا
لَوَلَّوُا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ
اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ ۖ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

وَهُوَ

16. De ki, o geri bırakılan bedevilere: "Siz ileride şiddetli savaş ehli bir kavme çağrılacaksınız. Onlarla savaş edersiniz yahut müslüman olurlar. Eğer itaat ederseniz o vakit Allah size güzel bir ecir verir. Ve eğer bundan evvel yaptığınız gibi aksine giderseniz size elem verici bir azap ile azap eder."

(Bedevilerin savaş için çağrılacakları bu kavmin, Müseylime'nin kavmi olan Beni Hanife olduğunu rivayet etmişlerdir ki buna çağrı Hz. Ebubekir zamanında oldu. Bazıları da İranlılar (Fürs) diye rivayet etmişlerdir ki Hz. Ömer Medine, Cüheyne, Müzeyne bedevilerini İran savaşına çağırmıştı. Diğer bazıları da Romalılar demişlerdir ki bu çağrı da Mute ve Tebük gazvelerinde Hz. Peygamber tarafından yapılmıştı. Ebu Hayyan der ki: "Bu görüşler sadece bunlara çağrı yapıldığını bildirmek için değil, misal yoluyla söylenmiştir.)

17. Köre baskı ve şiddet yok, topala da baskı ve şiddet yok, hastaya da baskı ve şiddet yok. Bununla beraber her kim Allah'a ve Rasulüne itaat ederse Allah onu, altından ırmaklar akan cennetlere koyar. Her kim aksine giderse ona da elem verici bir azap ile azap eder.

("Baskı yok" demek, gitmek için, baskı yok demektir. Kör, topal, hasta savaştan geri kalabilir, bunlar özürlüdürler. Bununla beraber yasaklanmış da değildirler. Kendi arzuları ile gidebildikleri takdirde kendilerine engel de olunmaz. Başkalarına yük olacak derecede olmamak şartıyla kat kat ecir bile alırlar. Nitekim İbn Ümmü Mektum, kör olmakla beraber Kadisiyye savaşlarının bazısında bulunmuş, bayrak tutmuştu.

Ebu Hayyan der ki: "Eğer müslümanlar kuşatma altına alınırlarsa cihadın farz oluşu da gücü oranında herkese yönelik olur.")

18. Andolsun Allah, ağacın altında sana biat ederlerken o müminlerden razı oldu. Kalplerindekini bildi de üzerlerine o sekineti indirdi. Ve kendilerine bir yakın fethi mükafat verdi.

(Olayın özeti şudur: Rasûlullah (s.a.v.) Hudeybiye'ye indiğinde, Huzailerden Hıraş b. Ümeyye'yi Sa'leb adındaki devesine bindirip Mekkelilere gönderdi. Niyetinin savaş olmadığını, sadece Kabe'yi ziyaret ve umre için geldiğini bildiriyordu. Bunu varıp onlara söyleyince deveyi vurdular, kendisini de öldürmek için saldırdılar, fakat Ehabiş araya girip kurtardılar, o da gelip durumu haber verdi.

Daha sonra Rasûlullah (s.a.v.) Hz. Osman'ı gönderdi: "Biz onlarla savaşmağa gelmedik, yalnız ziyaret ve umre için geldik. Bunu onlara haber ver ve kendilerini İslama davet et" dedi ve Mekke'de iman etmiş bir takım erkek ve kadınlara varıp fethi müjdelemesini ve yüce Allah'ın, dinini yakında Mekke'de ortaya çıkarıp üstün kılacağını haber vermesini de emretti. Ama onlar Osman'ı alıkoydular, göz hapsinde tuttular.

Daha sonra "Osman öldürülmüş" diye bir haber yayıldı. Bunun üzerine Efendimiz (a.s.): "O kavim ile çarpışmadan gitmeyiz" dedi ve bir tellal ile şöyle duyuru yaptı: "Haberiniz olsun ki Rasûlullah'a Ruhulkuds indi de ona biat emretti. Hemen çıkın, yüce Allah'ın adına peygambere biat edin." Derhal müslümanlar fırladılar ve Rasûlullah'a biat ettiler. Bu biat bir ağacın altında olmuş idi.

Müşrikler bu biatı işittiler ve korktular. Hz.Osman ile beraber müslümanlardan bir cemaatı da salıverdiler. Bu "Rıdvan Biatı"nı yapan müminlerin sayısı, en sahih rivayete göre bin dört yüzdür. Bin beş yüz kadar ve daha fazla rivayetleri de vardır.

Nafi'den rivayet olunduğu üzere altında biat yapılan o Semüre ağacına daha sonraları insanlar gidip yanında namaz kılar olmuşlardı. Hz. Ömer işitti, o ağacın kesilmesini emretti. Henüz cahiliyye âdetini unutmayanların fitneye tutulup Allah'tan başkasına ibadet etmesinden korkmuştu.)

19. Birçok da ganimet verdi ki onları alacaklar. Allah azizdir, hakimdir.

(Bu ganimetler, Hayber ganimetleridir ki, atlıya iki hisse, yayaya bir hisse olarak bölüştürüldü.)

20. Size Allah bir çok ganimet vaat etti, onları alacaksınız. Şimdilik bunu size peşin verdi ve sizden o insanların ellerini çekti ki müminlere bir delil olsun ve sizi doğru bir caddeye çıkarsın.

(Bu vaat edilen ganimetler de Kıyamete kadar müslümanların yapacakları fetihler ve alacakları ganimetlerdir.)

21. Bir başka ganimet daha verdi ki ona henüz eliniz ermedi. Fakat Allah onu kuşatmıştır. Dahası Allah'ın her şeye gücü yeter.

(Ki bu ganimet de Hevazin veya İran ganimetleridir.)

22. Eğer o inkar edenler sizinle çarpışsa idiler mutlak arkalarını döneceklerdi. Sonra da ne bir veli bulabileceklerdi, ne de bir yardımcı.

(Çünkü Allah sizin biatınızdan razı olmuş ve mükafatlandırılmanızı takdir etmişti, onun için kaçacaklardı.)

23. Allah'ın öteden beri cereyan ede gelen sünneti bu. Allah'ın bu sünnetinde bir değiştirme de bulamazsın.

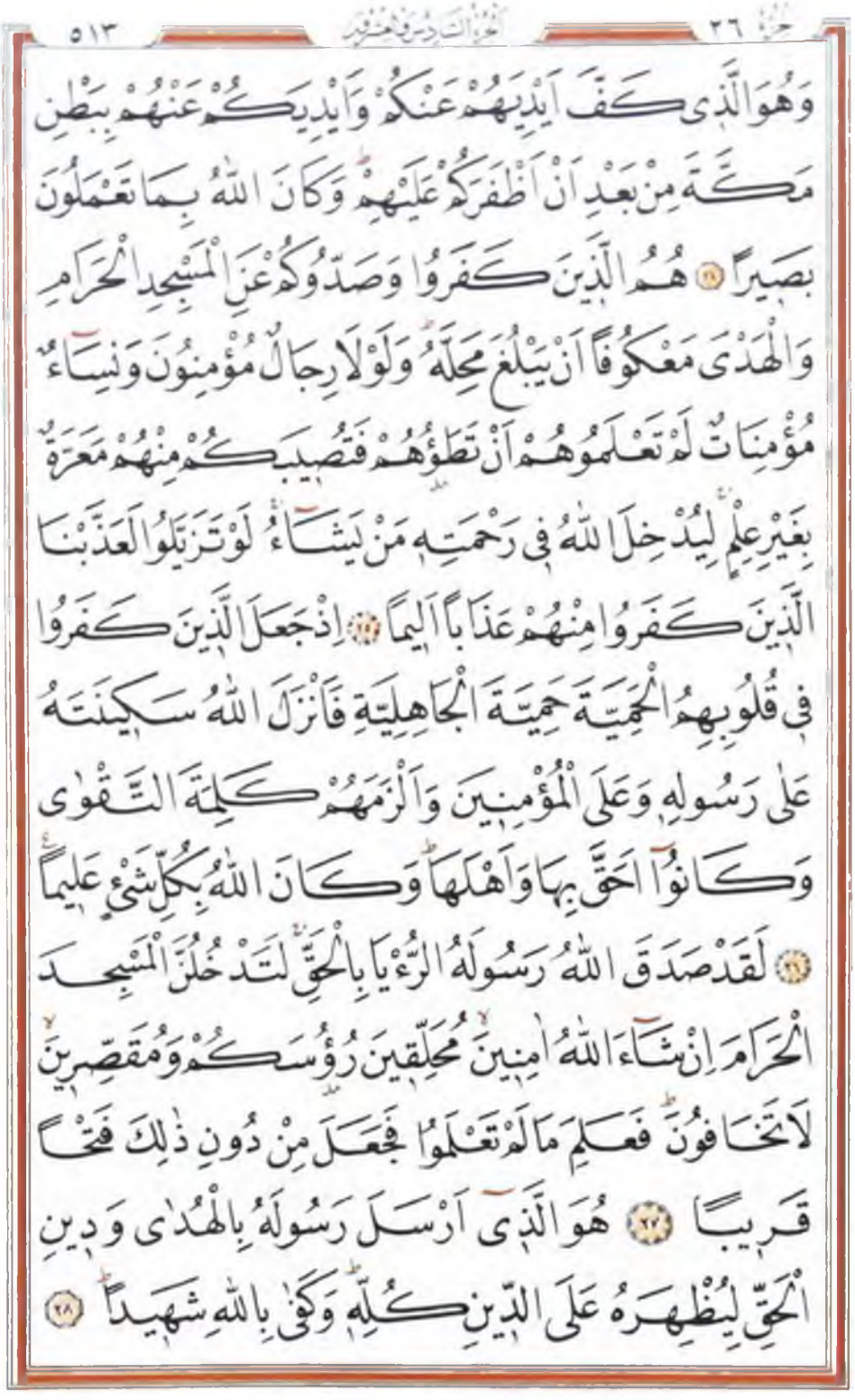

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُم بِبَطْنِ
مَكَّةَ مِن بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا أَن يَبْلُغَ مَحِلَّهُ ۚ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ
مُّؤْمِنَاتٌ لَّمْ تَعْلَمُوهُمْ أَن تَطَئُوهُمْ فَتُصِيبَكُم مِّنْهُم مَّعَرَّةٌ
بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ لِّيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ ۚ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا
الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾ إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا
فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ
عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ
وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا
﴿٢٦﴾ لَّقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ ۖ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ
الْحَرَامَ إِن شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ
لَا تَخَافُونَ ۖ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِن دُونِ ذَٰلِكَ فَتْحًا
قَرِيبًا ﴿٢٧﴾ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ
الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾

24. O, O'dur ki, Mekke deresinde onlara karşı size zafer vermişken, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekti. Hem Allah, her ne yaparsanız görüyor.

(Bu zafer nasıl oldu?

İlk olarak, Müslümanların Hudeybiye'ye kadar varıp da orada ordu kurmaları bile bir zaferdi. Çünkü Halid b. Velid, ikiyüz kadar Kureyş atlısının kumandanı olarak Küra-ı Gamim'e kadar gelmişti. Ashaba yaklaşmak istedi. Rasûlullah, Abbad b. Bişr'i memur etti, o da atlıları ile ileri vardı, karşılarında saf bağladı, öğle vakti olmuş idi. Rasûlullah, korku namazı kıldı. Halid çekilip gitti. Rasûlullah da yolu sağ tarafta yokuşa durup Hudeybiye'ye kadar vardı, diye nakledilmiştir.

İkinci olarak: Hz. Enes'ten rivayet edilmiştir ki: Seksen kişi, sabah namazı vakti peygamberi öldürmek kastıyla Ten'im Dağı tarafından peygamber ve ashabının üzerine inmişlerdi, yakalandılar. Sonra da Peygamber onları azat etti. Müslim, Cihad 133; Tirmizi, Tefsir-i Kur'ân 49.

Bir de bu âyetin Mekke fethi hakkında olduğuna dair Imam Azam Ebu Hanife'ye nisbet edilen bir görüş vardır.)

25. Onlar, o inkar edip de sizi Mescid-i Haram'dan ve durdurulmakta bulunan hediyeleri (kurbanlıkları) yerlerine varmaktan men eden kimselerdir. Eğer kendilerini bilmediğiniz bir takım mümin erkekler ve mümin kadınları bilmeyerek çiğneyip de şanınıza o yüzden bir leke gelecek olmasa idi (Allah onlardan ellerinizi çekmezdi.) Allah, dilediğini rahmetine koyacağı için (ellerinizi onlardan çekti.) Eğer onlar çekilebilselerdi, elbette içlerinden o küfredenleri elem verici bir azaba uğratırdık.

(Öyle zafer elvermişken el çektirmenin hikmeti beyan olunmak üzere buyruluyor ki: Onlar o kimselerdir ki kafir olup sizleri Mescid-i Haram'dan ve o bekletilen kurbanlık hediyeleri mahalline, yani kurban edilmesi helal olan mekanına, Mina mevkiine varmaktan men ettiler. Dolayısıyla azaba ve cezaya layık oldular. Bu kurbanlıklar yetmiş kadardı.

El çektiren sebebe gelince: Eğer onların arasında bir takım iman etmiş erkekler ve iman etmiş kadınlar bulunmasa idi, ki siz onları bilmiyor idiniz, şahıslarıyla tanımıyordunuz. Eğer onları bilmeyerek çiğnemeniz, çiğneyip de o yüzden size bir zarar gelecek olmasa idi ve onlar birbirlerinden ayrılıp fark edilselerdi, yani o mümin erkeklerle mümin kadınlar, kafirlerin içinden ayrılıp da çekilebilseler, çiğnenmeksizin oradan ayrılıp sizden tarafa geçebilselerdi, yahut kafirlerle müminler fark edilebilselerdi, onlardan yani Mekke ahalisi içinden küfredenlere, elem verici bir azap ile azap ederdik, ya öldürülürlerdi, ya esir olurlardı.)

26. O inkar edenler kalplerinde hamiyeti: cahiliyye hamiyetini kaynattığı sıra, ki o vakit Allah, Rasulünün ve müminlerin üzerine sekinetini indirdi ve onlara takva sözünü gerekli kıldı. Onlar da ona layık ve ehil idiler. Evet, Allah her şeyi biliyor.

(Müşrikler, Hudeybiye antlaşması yazılırken cahiliyye öfkeleri kabardı. Nitekim sözleşmeye Besmele yazılmasını istememişler, "Rasûlullah" adını kabul etmemişler, Kabe ziyaretini o sene için durdurup gelecek seneye bırakmak istemişlerdi. Bunun üzerine Allah, gerek Rasulünün üzerine ve gerek müminlerin üzerine sekinetini indirdi. Sûrenin dördüncü âyetinde beyan olunduğu üzere hak huzuru ile kalplerdeki heyecanı sakinleştirip öfkelenmeme özelliği ve ağırbaşlılık verdi. Ve onlara takva kelimesini gerekli kıldı, benimsetti.

Açık olan şudur: "Takva kelimesi"nden maksat, müminlerin ihlası, Allah ve Rasulüne itaatı ve antlaşma maddeleri yazılırken ihtilaf çıkarmamalarıdır.)

27. Andolsun ki Allah gerçekten Rasulüne o rüyayı hakkıyla doğru gösterdi. Andolsun ki-inşallah- Mescid-i Haram'a güven içinde, başlarınızı kazıtarak, kırkarak, korkunuz olmayarak kesinlikle gireceksiniz. Fakat Allah sizin bilmediğiniz şeyleri bildi de ondan önce yakın bir fetih yaptı.

(Rasûlullah Hudeybiye'ye çıkmadan önce rüyasında görmüştü ki, kendisi ve ashabı güven içinde, başlarını kazıtmış ve kırktırmış olarak Mekke'ye girmişlerdi. Bunu ashabına söylemiş, onlar da peygamberin rüyasının hak olduğunu bildiklerinden sevinmişler, müjdelenmişler ve bu sene gireceklerini zannetmişlerdi. Halbuki o, daha sonra gerçekleşecekti. Onun için geri kalarak Medine'ye dönüldüğünde münafıklardan bazıları: "Vallahi, ne kazıttık, ne kırktırdık, ne de Mescid-i Haram'ı gördük" diye dokunmak istemişler, onun üzerine bu âyet inmiştir.)

28. O, O'dur ki Rasulünü hidayet rehberi ile ve onu her dinin üzerine çıkartmak için hak din ile gönderdi. Şahit olarak da Allah yeter.

(İslamın her dinden üstünlüğü iki şekildedir: Birisi, ilim yoluyla delil ve kanıt getirmede üstünlüktür ki, "hidayet rehberi ile" sözü buna işarettir. Birisi de, amel yoluyla fiilde üstünlük ve egemenliktir ki "hak din ile" tabirinde de bunun gerçekleşeceğine işaret vardır.)

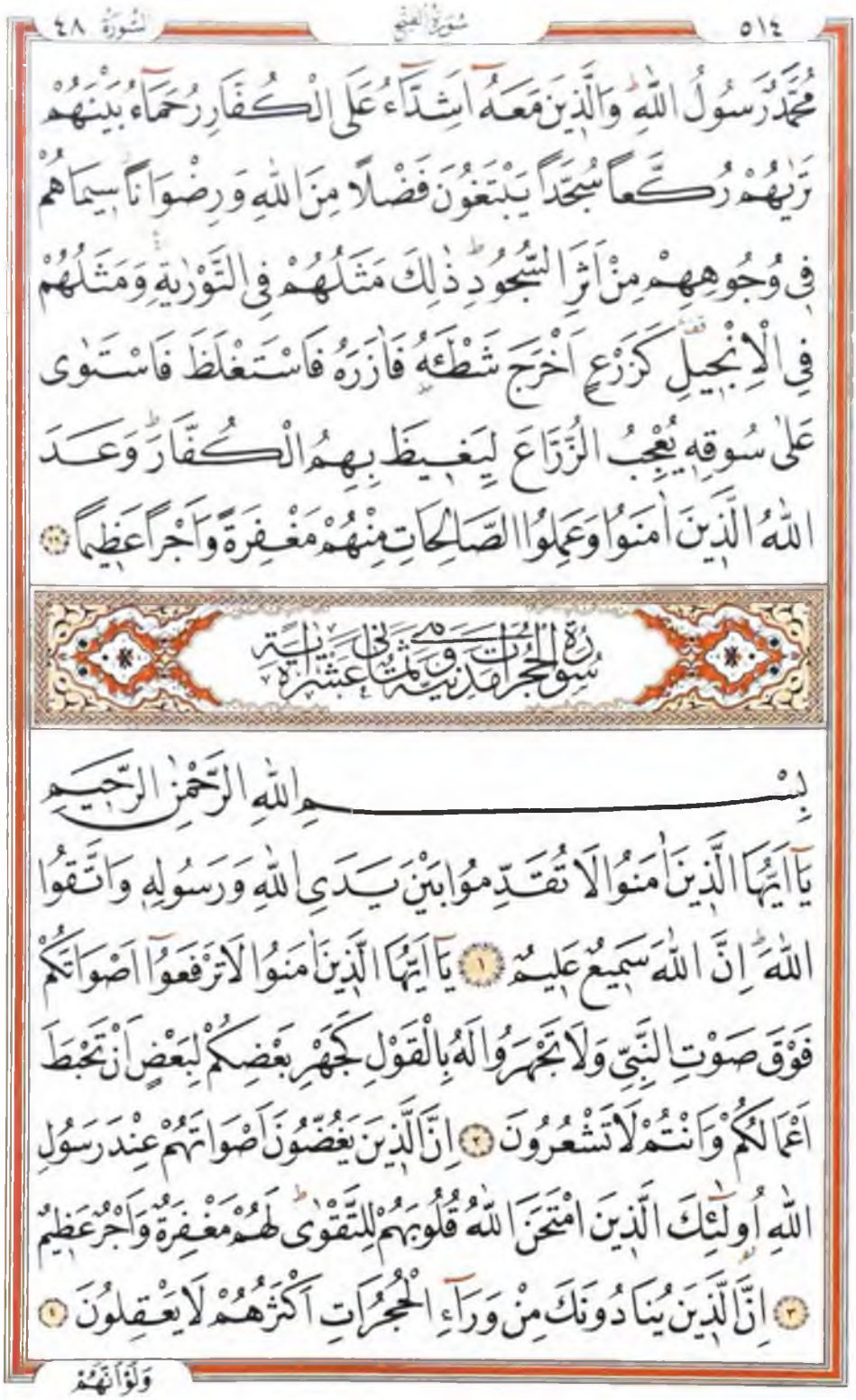

29. Muhammed, Allah'ın Rasulüdür. Onun beraberindekiler ise kafirlere karşı çok çetin, kendi aralarında gayet merhametlidirler. Onları görürsün cemaatle rüku ederek, secde ederek Allah'tan bir lütuf ve rıza isterler. Alâmetleri secde etkisiyle yüzlerindedir. Bu, onların Tevrat'taki durumları. İncildeki durumları da bir ekin gibidir ki filizini çıkarmış, derken onu kuvvetlendirmiş, derken kalınlaşmış, derken gövdesi üzerinde bir düze doğrulmuş, ekincilerin hoşuna gidiyor. Allah onlarla kafirleri öfkelendirmek için (böyle yetiştiriyor.) Onlardan iman edip de salih salih ameller yapanlara Allah hem bir mağfiret vaat etti, hem de büyük bir ecir.

(İbn Abbas der ki: "Secde etkisiyle yüzlerinde görülen alâmet o bilinen iz değil, ve fakat İslam alâmeti, karakteri, tavrı, huşuu ve alçak gönüllülüğüdür." Bazı tefsirciler bunu, dünyadaki secdelerin-

den, namazlarından kıyamet günü yüzlerinde meydana gelecek nur, diye rivayet etmişlerdir.

Zemahşerî onların İncil'de anlatılan durumlarıyla ilgili olarak der ki: Bu bu temsildir ki yüce Allah bunu, İslam milletinin başlayışı ile yükselme şekli hakkında getirmiştir. Çünkü Hz. Peygamber yalnız olarak işe başladı, sonra yüce Allah onu, ekinin ilk çimi ondan doğarak etrafını saran filizlerle katlanıp kuvvetlendiği gibi beraberindekilerle güçlendirdi. Zira bunun zahirine göre "ekin" peygamber, "filiz" de ashabıdır. Şu halde bu yalnız ashabın değil, peygamberle beraber ashabının bir temsili olmuş olur.)

49
HUCURÂT SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 18 âyettir.

[Bu mübârek sûrede, Hz. Peygamber'in (a.s.) evlerinin, yani müminlerin tertemiz annelerinin oturmuş olduğu odaların mahremiyeti anlatıldığı için buna, "Odalar" manasında Hucurât ismi verilmiştir. Buna "Ahlâk ve Âdâb Sûresi" de denilir. Çünkü bu sûrede beş defa "ey iman edenler!" diye seslenilerek herbirinde güzelliklerden bir güzelliğe, faziletlerden bir fazilete irşat yapılmıştır.

Bu mübârek sure, imanı, sadece dil ile söylemekten ibaret zanneden ve gelip bu imanlarını Peygamber'in (a.s) başına kakan bedevilerden söz ederek sona erer.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Ey o bütün iman edenler! Allah'ın ve Rasulünün önüne geçmeyin ve Allah'tan korkun. Çünkü Allah işitir, bilir.

(Bazı tefsirciler, der ki: Burada asıl mana, Rasûlullah'ın önüne geçmeyin, demektir. "Allah" isminin de ayrıca zikredilmesi sadece saygı ve Rasulünün Allah katındaki değerinin yüceliğini ve daha has kulu olduğunu bildirmek içindir. Nitekim bundan sonraki âyetler, yalnız peygamber hakkındadır. Buna göre mana şu olur: Allah'ın rasulünün önüne geçmeyin. Çünkü onun Allah'a ziyade yakınlığı ve özel durumu vardır. O, hep Allah'ın huzurundadır, onun önüne geçmek Allah'ın huzurunda cüretkarlıkta bulunmaktır.

Bazıları "öne geçme"yi özel misallerle tefsir etmişler ise de âyetten açık olan gerek söz ve gerek fiil, hepsini kapsamış olmasıdır. Rasûlullah'ın meclisinde bir mesele konuşulurken ondan evvel cevap vermeğe kalkışmamaları dahil olduğu gibi, yolda giderken bir izin ve işaret veya ihtiyaç olmaksızın onunde yürümemeleri ve sofrada ondan evvel yemeğe başlamamaları da dahil olur.)

2. Ey o bütün iman edenler! Seslerinizi peygamberin sesinden üstün kaldırmayın ve ona birbirinize bağırır gibi yüksek sesle söylemeyin. Haberiniz olmadan amelleriniz sıfıra iniverir.

(Çünkü peygambere saygısızlığa veya eziyet etmeğe sebep olabilen şeyler küfre varabilir, küfür ise amelleri boşa gider.)

"Haberiniz olmadan" kaydıyla, durumun farkına varılmadan amellerin boşa gideceğinin bildirilmesinden şu anlaşılır ki, bu yasaklanan ses yükseltmek ve yüksek sesle konuşmaktan maksat, yalnız hafife almak ve saygısızlık kastıyla olanlar değildir. Çünkü o, müminlerden meydana gelmesi düşünülemeyen açık küfürdür. Fakat açık küfür olmamakla beraber dolaylı yoldan ona varan, küfür zanni bulunan durumlar da vardır. Bazı fiiller vardır ki, küfür kastıyla yapılmasalar bile küfür tehlikesi taşırlar. Peygambere eziyet bu türdendir.

Önceki âyette bizzat söz ve fiilin kendisinde ileri gitmek yasaklandığı gibi, bunda da sözün niteliğinde, yani söyleyişte ileri gitmek yasaklanıyor.)

3. Her halde Rasûlullah'ın yanında seslerini kısanlar, onlar, o kimselerdir ki Allah kalplerini takva için imtihan etmiştir. Onlara hem bir mağfiret, hem de büyük bir ecir vardır.

(Rivayete göre bu âyetler inince Hz. Ebubekir: "Ey Allah'ın Rasulü! Ben bundan sonra, Allah'a kavuşuncaya kadar sana gizli veya gizli gibi konuşurum" demiştir. Hz. Ömer de öyle yavaş konuşur olmuştu ki Rasûlullah sormayınca işittirmezdi.)

4. Odaların arkasından sana ünleyenler, her halde çoğu aklı ermeyenlerdir.

("Odalar"dan maksat, Rasûlullah'ın saadet evinin odalarıdır ki, her biri zevcelerinden birine ait olmak üzere dokuz oda idi. Rivayete göre bunlar, hurma dallarından ahşap idi ve kapılarının üzerinde siyah kıldan çullar vardı.

Bunlar Abdülmelik'in oğlu Velid zamanında onun emriyle Rasûlullah'ın mescidine katıldı ve bundan dolayı insanlar ağladı. O gün Said b. Müseyyeb şöyle demiştir: "Vallahi, arzu ederim ki oldukları gibi bıraksalar da Medineli bazı kişiler neşelenseler ve dışardakiler de gelip Rasûlullah'ın hayatında ne ile yetindiğini görseler de zühd dersi alsalar.)

وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوْا حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ۭ وَاللّٰهُ
غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ جَاۗءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَاٍ
فَتَبَيَّنُوْٓا اَنْ تُصِيْبُوْا قَوْمًۢا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوْا عَلٰي مَا فَعَلْتُمْ نٰدِمِيْنَ
۝ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ فِيْكُمْ رَسُوْلَ اللّٰهِ ۭ لَوْ يُطِيْعُكُمْ فِيْ كَثِيْرٍ مِّنَ
الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيْمَانَ وَزَيَّنَهٗ فِيْ قُلُوْبِكُمْ
وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ وَالْعِصْيَانَ ۭ اُولٰۗىِٕكَ هُمُ الرّٰشِدُوْنَ
۝ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةً ۭ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ۝ وَاِنْ طَاۗىِٕفَتٰنِ
مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوْا فَاَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا ۚ فَاِنْۢ بَغَتْ اِحْدٰىهُمَا عَلَي الْاُخْرٰى
فَقَاتِلُوا الَّتِيْ تَبْغِيْ حَتّٰى تَفِيْۗءَ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ فَاۗءَتْ فَاَصْلِحُوْا
بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوْا ۭ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ۝
اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ۝ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسٰٓى
اَنْ يَّكُوْنُوْا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاۗءٌ مِّنْ نِّسَاۗءٍ عَسٰٓى اَنْ يَّكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ ۚ
وَلَا تَلْمِزُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِ ۭ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوْقُ
بَعْدَ الْاِيْمَانِ ۚ وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝

5. Eğer onlar sen kendilerine çıkıncaya kadar sabretselerdi elbette haklarında hayırlı olurdu. Bununla beraber Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Eğer onlar bağırıp çağırmayıp sen çıkıncaya kadar sabretselerdi daha iyi olurdu. Çünkü güzel davranarak peygambere saygı göstermiş olurlardı, bu da övgüye, sevaba ve sorup istediklerinin hemen yerine getirilmesine elverişli olurdu.)

6. Ey o bütün iman edenler! Eğer size bir fâsık bir haberle gelirse onu iyice araştırın ki bilmeden bir kavme sataşırsınız da yaptığınıza pişman olursunuz.

(Çünkü haber yanlış olunca sonra suçsuzlukları anlaşılır da telafisi mümkün olmayan bir gam çekilir, iman vicdanı öyle bir haksızlığa karşı devamlı sızlar.

Rivayete göre âyetin iniş sebebi şudur: Rasûlullah (s.a.v.) Velid b. Ukbe'yi Mustalikoğulları-

na zekât memuru olarak göndermişti. Velid ile onlar arasında bir kin varmış, yaklaştığı zaman karşısına gelen atlıları kendisiyle savaşacaklar zannetmiş, korkmuş dönmüş. Rasûlullah'a varıp "onlar dinden döndüler, zekâtı vermediler" demişti. Rasûlullah da öfkelenmiş ve onlarla savaşmayı kurmuştu. Bir rivayette daha sonra Halid b. Velid'i göndermiş, o etrafı kolaçan etmiş, ezan okuduklarını ve teheccüd namazı dahi kıldıklarını görmüş ve zekâtlarını da ona teslim etmişler ve böylece geri dönmüştür.)

7. Hem biliniz ki içinizde Allah'ın Rasulü var. Eğer o, birçok işlerde size itaat eder olsa idi haliniz yaman olurdu. Ve fakat Allah size imanı sevdirdi ve onu kalbinizde süsledi, kafirliği, fâsıklığı ve isyanı sizin gözünüzde çirkin kıldı. İşte onlardır ki rüşte (doğruluğa) ermişlerdir.

(Fâsıklık, aslında "çıkmak" demek olup bazen dinden çıkmak manasına kullanılırsa da o, küfüre dahil olduğu için burada ondan başka bir mana kastedilmiş olmak gerekir. Bu sebeple çoğunlukla doğruluk ve taatten çıkmak, yani sözü ve fiili, imanın gerektirdiği şeye uymamak manasında kullanılır. Burada küfür imana, fâsıklık ve isyan da imanın süslenmesine karşılık demek olduğundan fâsıklık; yalancılık yaparak söz ile doğruluk ve itaatten çıkmak, isyan da emri terkederek fiil ile itaattan çıkmak manasında olmak tercihe layık görülmüştür. Fâsıklığı büyük günahlara, isyanı da küçük günahlara yorumlamak isteyenler de olmuştur.)

8. ...Allah'ın lütfu ve nimetiyle. Allah her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Yani o rüşt, yahut hep bu zikredilen güzelleştirme, çirkin kılma ve rüşt, Allah'ın lütuf ve nimetinden olarak cereyan etmektedir.)

9. Eğer müminlerden iki taife çarpışırlarsa hemen aralarını bulun, barıştırın. Şayet biri diğerine karşı taşkınlık ediyorsa o vakit, taşkınlık edenle, Allah'ın emrine dönünceye kadar savaşın. Eğer dönerse yine adaletle aralarını bulun ve hep insaflı olun. Çünkü Allah, adalet yapanları sever.

(Razi der ki: "Allah'ın emrine dönünceye kadar" âyeti gösteriyor ki bu savaş, haksızlık ederek sınırı aşana, had gibi, terkedilmesi halinde de uygulanacak bir ceza değildir. Geri dönünceye kadardır, saldıranı savmak gibi bir şeydir. Dolayısıyla sınırı aşan taife, Allah'ın emrine dönünce artık savaşmak haram olur.)

10. Müminler ancak kardeştirler. Onun için iki kardeşinizin aralarını düzeltin ve Allah'tan korkun ki rahmete layık olasınız.

(Bütün müminler kardeştirler. Zira hepsi, ebedi hayata sebep olan iman temelinde birleşen din kardeşidirler. Onun için, gerek iki fert, gerek iki mümin topluluk bozuştuklarında hemen aralarını bulup barıştırın, dinde kardeşlik bunu gerektirir.)

11. Ey o bütün iman edenler! Bir kavim bir kavimle alay etmesin, belki onlar, kendilerinden daha hayırlı olurlar. Ne de bir takım kadınlar diğer kadınlarla alay etmesin, belki onlar, kendilerinden daha hayırlı olurlar. Hem kendilerinizi ayıplamayın ve kötü lakaplarla atışmayın. İmandan sonra fâsıklık, ne kötü isimdir. Her kim de tevbe etmezse artık onlar, kendilerine zulmedenlerdir.

("Alay etmek"; kişiyi hor ve hakir görmek ve gülünecek şekilde ayıp ve noksanı olduğuna dikkat çekmektir. Bazı fiil veya sözünü hikaye ve işaret etmek veya ima ile yahut sözüne ya da işine veya her hangi bir kusuruna veya suratına gülmek ile de olur ki, âyette bütün bunlar yasaklanmıştır. Olabilir ki alay edilen, Allah yanında o alay edenden daha hayırlıdır. Çünkü insanlar sadece hallerin görünen yüzünü bilebilirler, içyüzünde gizli yönleri bilemezler. Onun için kimse görünüşe bakıp da gözünün kestiğini horlamağa, eğlenmeye cüret etmesin. Eğer Allah katında saygı gören, değeri olan bir şahsı horlamış bulunursa, kendine ne büyük zulmetmiş olur.

Âyette ayrıca yermeyi andıran kötü lakaplarla atışmak da yasaklanmıştır. Dolayısıyla bir mümine, onu gücendirecek lakaplar takılmamalıdır.)

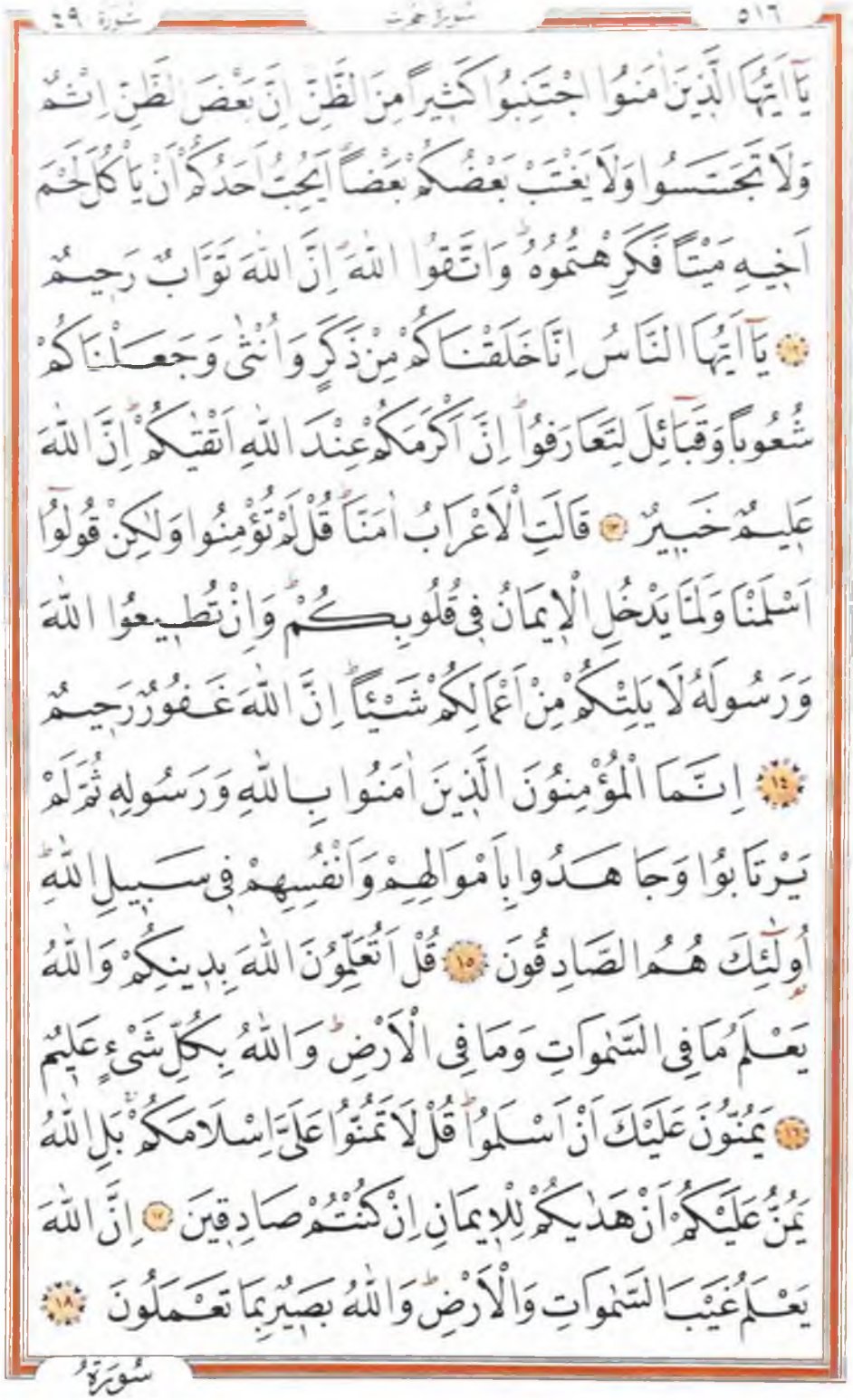

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱجْتَنِبُواْ كَثِيرًا مِّنَ ٱلظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ ٱلظَّنِّ إِثْمٌ
وَلَا تَجَسَّسُواْ وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ
أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ إِنَّ ٱللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ
١٢ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَٰكُمْ
شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓاْ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ إِنَّ ٱللَّهَ
عَلِيمٌ خَبِيرٌ ١٣ قَالَتِ ٱلْأَعْرَابُ ءَامَنَّا قُل لَّمْ تُؤْمِنُواْ وَلَٰكِن قُولُوٓاْ
أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ ٱلْإِيمَٰنُ فِى قُلُوبِكُمْ وَإِن تُطِيعُواْ ٱللَّهَ
وَرَسُولَهُۥ لَا يَلِتْكُم مِّنْ أَعْمَٰلِكُمْ شَيْـًٔا إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
١٤ إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمْ
يَرْتَابُواْ وَجَٰهَدُواْ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ
أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ ١٥ قُلْ أَتُعَلِّمُونَ ٱللَّهَ بِدِينِكُمْ وَٱللَّهُ
يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ
١٦ يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُواْ قُل لَّا تَمُنُّواْ عَلَىَّ إِسْلَٰمَكُم بَلِ ٱللَّهُ
يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَىٰكُمْ لِلْإِيمَٰنِ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ١٧ إِنَّ ٱللَّهَ
يَعْلَمُ غَيْبَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ١٨

سُورَةُ

12. Ey o bütün iman edenler! Zannın bir çoğundan çekinin. Çünkü zannın bazısı vebaldir, müminlerin bir açığını bulacağız diye casus gibi hareket de etmeyin, bazınız bazınızı gıybet de etmesin. Hiç arzu eder mi ki biriniz, kardeşinin ölü halinde etini yesin? Demek tiksindiniz! O halde Allah'ın korumasına sığının. Çünkü Allah tövbeleri kabul edendir, çok merhamet edendir.

(Zannın bazısı vebal ve günah olunca, böyle bir vebal ve zarara düşmemek için ihtiyat etmek ve hangi tür zandan olduğunu düşünüp taşınabilmek üzere onun bir çoğundan sakınmak gerekir.

Kesin inanç vacip olan Allah ve peygamberlik ile ilgili konularda zan haram olduğu gibi Allah'a ve salih kişilere kötü zan da haramdır. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Yüce Allah müslümandan kanını, ırzını ve kendisine kötü zanda bulunulmasını haram kılmıştır."

Sakınılması vacip olan zanni diğerinden ayıracak olan ayırıcı özelliğe gelince: görünürde bir sebebi ve doğru bir belirtisi bulunmayan zan haramdır, sakınmak gerekir. Dolayısıyla durumu belirsiz bir adama güzel zan vacip olmasa bile kötü zan da caiz olmaz. Fakat fâsıklık ve ahlaka aykırı durumlarıyla tanınan kimselere kötü zan haram olmaz.

Bir casus gibi müminlerin eksikliklerini araştırmamak, Allah'ın örttüğünü açığa çıkarmağa çalışmamak da emredilmiştir. Hadiste şöyle buyrulur: "Müslümanların eksikliklerini, ayıplarını araştırmayın. Zira her kim müslümanların ayıplarını araştırırsa yüce Allah da onun ayıbını takip eder, nihayet evinin içinde bile onu rezil ve itibarsız eder." Tirmizi, Birr 85.

Gıybet: *bir kimsenin arkasından hoşlanmayacağı bir şey söylemektir. Hz. Peygamber: "Gıybet nedir?" diye sordu, "Allah ve Rasulü daha iyi bilir" dediler. "Kardeşini, onun hoşlanmayacağı bir şeyle anmandır." buyurdu. "Ya söylediğim, kardeşimde varsa?" denildi. "Eğer söylediğin onda varsa gıybet etmiş olursun. Yoksa, o vakit ona iftira etmiş olursun" buyurdu. Müslim, Birr 70.*

Gıybetin ölü haldeki bir kardeşin etini yemeğe benzetilmesi, tabiat, akıl ve şeriatça kötülük ve çirkinliğini tasvirdir. Gıybet edilen orada olmayıp söylenenleri duymamak ve o anda kendini savunacak durumda olmamak itibarıyla bir ölü, hem de kardeş olan bir ölü; o durumda onun gıybetini yaparak onuruna saldırmak da bir ölünün etlerini parçalayıp yemek ve özellikle o saldıranın zannınca da fena ve dolayısıyla kurtlu bir leş halinde bulunan o etleri hırs ve iştah ile seve seve yemek kabilinden bir canavarlık olarak tasvir ediliyor. Demek ki gıybet böyle sefil bir canavarlık, gıybet eden öyle alçak bir canavar durumundadır.)

13. Ey o bütün insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Hem sizi millet millet, kabile kabile yaptık ki tanışasınız. Haberiniz olsun ki Allah yanında en değerliniz, en takvalınızdır. Her halde Allah her şeyi bilen, her şeyden haberi olandır.

(Şeriatta takva, nefsi günahtan korumaktır. Bu ise, haramlardan olduğu kadar şüpheli şeylerden sakınmakla olur. Zira Efendimiz (a.s.) buyurmuştur ki: "Helal belli, haram da bellidir. Fakat bu ikisi arasında ikisine de benzeyebilen şüpheli şeyler vardır ki, insanların çoğu onu bilmez. Dolayısıyla şüpheli şeylerden korunan kimse dinini ve namusunu temiz tutmuş olur. Şüpheli şeylere düşen ise harama da düşer...." Buhârî, İman 39, Büyu 2; Müslim, Müsakat 107.)

14. Bedeviler : "İman ettik" dediler. De ki: Siz henüz iman etmediniz. Ve fakat henüz iman kalplerinizin içine girmemiş olduğu halde, islama girdik. deyin. Eğer Allah'a ve Rasulüne itaat ederseniz size amellerinizden hiçbir şey eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayıcı. çok merhamet edicidir.

(İmam-ı Azam'a nisbet edilen Fıkh-ı Ekber'de şöyle yazılıdır:

İman: ikrar ve tasdiktir. İslam; yüce Allah'ın emirlerine teslim olmak ve boyun eğmektir. Dolayısıyla iman ile islam arasında lügat bakımından fark vardır. Ve fakat şeriatın hükmünde islamsız iman, imansız islam olmaz. Bu ikisi sırt ile karın, yüz ile astar gibidir.)

15. Müminler ancak o kimselerdir ki Allah'a ve Rasulüne iman ettikten sonra şüpheye düşmeyip Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihat ederler. İşte onlardır sadık olanlar.

16. De ki: Siz Allah'a dindarlığınızı mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah, göklerdekileri ve yerdekileri bilir. Allah, her şeyi bilicidir.

17. İslama girmiş olmalarını senin başına kakıyorlar. De ki: Müslüman olmanızı benim başıma kakmayın. Belki sizi imana hidayet ettiğinden dolayı Allah sizin başınıza kakar. Eğer doğru söylüyor iseniz...

(Bilin ki sizi imana erdirdiği için, şükretmeyip nankörlük ederseniz, Allah sizin başınıza kakar, nimetini keser.)

18. Göklerin, yerin gaybını Allah bilir ve Allah, her ne yaparsanız görür.

50
KÂF SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 45 âyettir.

[Adını ilk âyetinden olan bu mübârek sûrede, Mekke döneminde inen diğer sureler gibi inanç esasları ele alınır. Önem verdiği asıl konu, öldükten sonra dirilme ve haşr, konusudur.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Kâf ve şerefi büyük ve şanlı Kur'ân hakkı için...

2. Doğrusu kafirler, kendilerine içlerinden bir peygamber gelmesine şaştılar da dediler ki: "Bu, şaşılacak bir şey."

(Kafirler, insanlara yine insanlardan bir korkutucu, korkulu haber vererek korkutan bir peygamber geldiğine şaştılar da inkara saptılar. Oysa insanlara yine kendilerinden bir korkutucu gelmesi

görülmedik bir şey değildi. Ama onun gelişine ve korkutuşuna şaştılar da. "Bu, tuhaf, garip bir şey" dediler.)

3. "Öldüğümüz ve bir toprak olduğumuz vakit ha! Bu, uzak bir geri döndürüş."

4. Fakat yeryüzü onlardan neyi eksiltir bizce bilinmektedir. Ve katımızda koruyucu bir kitap vardır.

(Ölüp çürüyüp de toprak olan toplumların veya şahısların hüviyet ve kimliklerini teşkil eden rükün ve şartlardan kalan nedir? Eksilen nedir? Ruh mudur, beden midir? Bedenin maddesi ve cüzleri midir? Yoksa benzeşik parçalar arasında hayatı ve kimliği ifade eden belirli ve özel bir nisbeti midir? Allah, hepsini bilir. Yeryüzünde çürüyüp yok olduğu zannedilen teşekküllerin, nisbetlerin, kuvvetlerin, özelliklerin en küçüğüne varıncaya kadar hepsi, olduğu gibi yüce Allah'ın ilminde bilinmiş ve korunmuştur.)

5. Doğrusu, hak kendilerine geldiği zaman yalanladılar da şimdi karmakarışık bir çalkantı içindeler.

(Kimi zaman sihirbaz, kimi zaman kahin, kimi zaman şair diyerek, kimi zaman şaşkınlık, kimi zaman inkar ile çalkantı içinde gelecekten, âhiret hayatından ümit kesmiş bir halde kıvranıyorlar.)

6. Artık üstlerindeki semaya bir baksalar a, biz onu nasıl bina etmişiz ve süslemişiz? Hiçbir gediği yok.

(Fikir ve akıl yürütme ile bir anlam çıkarmak mümkün olabilen sema görüntüsünün derinliklerine dalınmadan sade maddi olarak görünen bu resimleşmiş şeklin nasıl olduğuna bakıldığı zaman bile onu bina eden sanatkarın ilim ve kudretindeki ululuk derhal gözlere, gönüllere kendini gösterir.)

7. Yeryüzünü de uzatıp sermişiz ve onda ağır baskılar (dağlar) oturtmuş, her çeşitten bitirmişiz ki seyretmeğe doyulmaz...

(Bakıldığı zaman sema küresel olarak görülürken, görüş alanı içinde yer de onun altında ufka doğru özel bir şekilde uzanmış görünür. Böyle görülmesi, onun bir küre olduğunu anlamağa engel değildir. Ra'd, 13/3 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

8. Gözler gönüller açan, yaratanın kudretini hatırlatan, dersler veren bir basiret nişanesi ve ibret numunesi olmak üzere, hakka yüz tutan her kul için.

9. Bir de gökten mübarek bir su indirip de onunla bağlar bahçeler bitirmekteyiz ve biçilecek taneler...

(Gökten bir su indirmekteyiz ki hayır ve bereketi, yararı pek çok. Kur'ân da bu mübarek, bereketli su gibidir.)

10. Ve göğe baş çeken hurma ağaçları ki sıvama dizilmiş bir tomurcuğu vardır...

11. Kullara rızık için. Ve o suyla ölü bir beldeye hayat vermekteyiz. İşte o çıkış da böyledir.

(Burada "çıkış" tabirinin kullanılması anlamlıdır. Ebussuud'un beyanına göre yerden bitki bitirilmesine "diriltme", ölülerin diriltilmesine "çıkış" tabir olunması, önemsiz gibi görülen bitki bitirmenin şanını büyütmek ve uzak görülen öldükten sonra diriltme işini doğal bir fiil gibi kolay göstermek ve böylece bitkileri çıkarmak ve ölülere hayat vermek arasındaki benzeşmeyi gerçekleştirerek olayı zihinlere yaklaştırmak içindir.

Her halde biz bununla, ölmüş bir kavimden Hakkın feyzi ile İslamın zuhur etmesi ve yeni bir hayat ile başkalarına karşı çıkması ve üstün gelmesi manasına da bir işaret anlarız.)

12. Yalanladı onlardan evvel Nûh'un kavmi, Ress Ashabı, Semûd...

13. Âd, Firavun, Lût'un kardeşleri...

14. Eyke Ashabı ve Tübba'ın kavmi. Herbiri gönderilen peygamberleri yalanladı da hak oldu azabım.

15. Ya, artık ilk yaratılış ile yoruluverdik mi? Doğrusu onlar yeni bir yaratılıştan şüphe içindeler.

(Yani gerek diğerlerini, gerek kendilerini ilk yaratılışla, birinci kez var etmekle kudretimizi göstermiş değil miyiz ki ikinci bir yaratmayı uzak görüyorlar da, "uzak bir geri dönüş" diyorlar?

Yahut kendilerinden evvel yarattığımız halka, o evvelki insanlara karşı, yarattıktan sonra tehdidimizi yerine getirmeğe gücümüz yetmemiş de âciz mi kalmışız ki korkmadan yalanlayıp bu olacak iş değil, diyorlar?

Yahut ilk yaratılışla kudretimiz tükenmiş de ilerisini yaratmaktan acze mi düşmüşüz? Hayır, öyle olmadığını bilirler.)

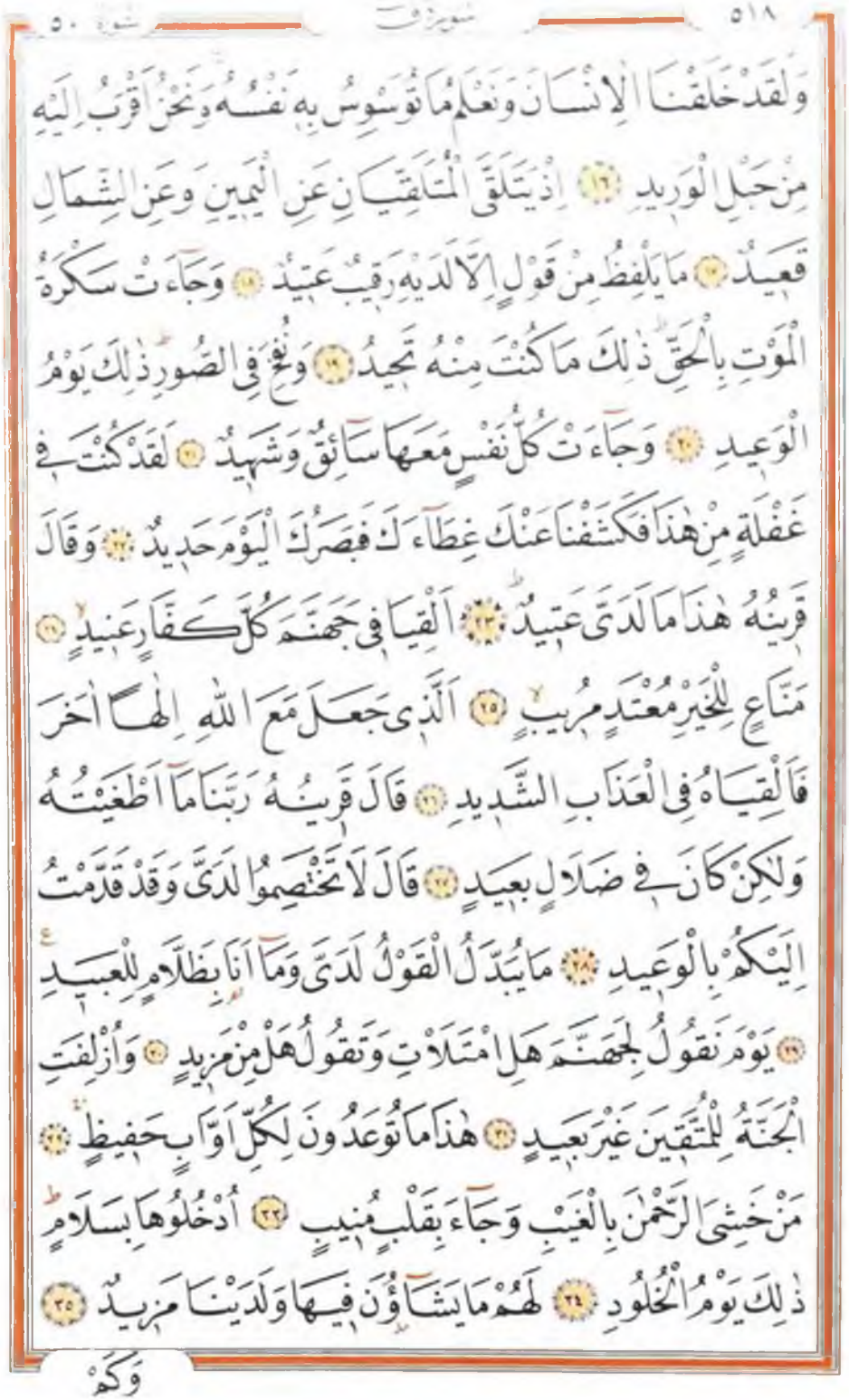
وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ
مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٦﴾ إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ
قَعِيدٌ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾ وَجَاءَتْ سَكْرَةُ
الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَٰلِكَ مَا كُنتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَٰلِكَ يَوْمُ
الْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾ وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾ لَّقَدْ كُنتَ فِي
غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا فَكَشَفْنَا عَنكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴿٢٢﴾ وَقَالَ
قَرِينُهُ هَٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾ أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٢٤﴾
مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ ﴿٢٥﴾ الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ
فَأَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾ قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ
وَلَٰكِن كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ
إِلَيْكُم بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ
﴿٢٩﴾ يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَل مِن مَّزِيدٍ ﴿٣٠﴾ وَأُزْلِفَتِ
الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾
مَّنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ ﴿٣٣﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ
ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾ لَهُم مَّا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾
وَكَمْ

16. Andolsun ki gerçekten insanı biz yarattık ve nefsi onu ne ile vesveselendirir biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.

(Nefsin vesvesesi, içinden kendine söylediği, gönlünden geçirdiği gizli duygular, vehimler, hatıralar, kuruntular, kararlar gibi içteki şuur olaylarını kapsar. Söyleneceği üzere zapta memur Hafaza meleklerinin bile henüz bilemediği derecede gizli olarak insanın gönlüne gelen düşünceler ve nefsî durumların hepsini de Allah bilir. Çünkü onların yaratıcısıdır.

Allah insana her şeyden, hatta verid (şah) damarından daha yakındır. Ancak Allah mekandan münezzeh olduğu için bu yakınlıktan, zat yakınlığı anlaşılması mümkün değildir. Sözün akışına göre bazı alimler kudret tesiri, bazıları da ilim itibarıyla yakınlık manasını tercih etmişlerdir.

Fahr-i Razi bunu şöyle ifade eder: "Bu, yüce Allah'ın ilminin kemalini beyandır. Allah, ilmi ile ona

damarındaki kandan daha yakındır. Zira damara bir perde, zar vardır, o ona gizli kalabilir. Fakat yüce Allah'ın ilmine perde mümkün değildir.

Buna şu mana da söylenebilir: "Kendisinde kudretimizin tek ve benzersiz olması itibarıyla biz ona verid damarından daha yakınızdır. Emrimiz onda damarlarındaki kanın cereyanı gibi cereyan eder.")

17. İki zabıt memuru zabıt tutarlarken: biri sağdan oturmuş biri soldan.

18. Her ne söz söylerse mutlak yanında hazır bir gözcü vardır.

(Bunlar hiçbir dediğini kaçırmadan kaydederlerken Allah ona her yakından daha yakındır. O sırada insanın nefsinde onların dahi bilemeyecekleri gizlilikleri bilir, dilediği tesiri yapabilir. Şu halde meleklerin zaptı ve koruması O'nun ihtiyacından değil, kulların geleceği için bir hikmetten dolayıdır.)

19. Ölüm sarhoşluğu hak ile geldikte: "İşte, o senin kaçıp durduğun" diye...

20. Ve sur üfürüldükte ki, işte o, tehdit günüdür.

21. Ve her nefis, beraberinde bir sevk memuru ve bir şahit olduğu halde gelmiştir.

(İki tür melek, birisi o nefsi mahşere sevketmeğe memur, birisi de ameline şahit. Herkesin ameline göre şahitlik ve sevkin oluş şekli değişik olmakla beraber, hepsi böyle iki memurla beraber sevk olunur.)

22. "Andolsun sen bundan bir gaflette idin. Şimdi senden perdeni açtık. Artık bugün gözün keskindir" (denir.)

23. Yanındaki arkadaşı demiştir: "İşte bu yanımdaki hazır."

(Yani yanındaki sevkedici, onu yüce Allah'ın huzuruna getirip şöyle der: "Bu benim yanımdaki hazır.")

24. (Buyrulur:) "Atın atın cehenneme her nankör inatçıyı..."

25. "Hayra engel, haşarı, işkilci kafiri."

26. "Ki Allah'ın yanında başka ilah tutmuştur. Haydin ikiniz bir atın onu o şiddetli azap içine."

27. Arkadaşı der: "Ey Rabbimiz! Onu ben azdırmadım ve fakat kendisi uzak bir sapıklık içinde idi."

(Bu arkadaş, dünyada o kafire musallat olup âhirette beraber sevk olunduğu şeytandır.)

28. Allah buyurur: "Huzurumda çekişmeyin, ben size önceden uyarı göndermiş iken."

(Daha önceleri dünyada çalışma zamanında kitaplar ve peygamberlerle korkutmuş, taşkınlık edenlere böyle şiddetli azap edileceğini haber vererek uyarılar, tehditler yapmış iken dinlemediğiniz halde şimdi, hesap ve ceza yerinde boşuna çekişmeyin.)

29. "Benim katımda söz değiştirilmez ve ben kullara zulmedici değilim."

(Vaat değiştirilmediği gibi tehdit de değiştirilmez. Bazı günahkarların af edilme meselesi ise değiştirme değil, tehditleri tahsis eden af delillerinin uygulanmasıdır.)

30. O gün ki Cehenneme: "Doldun mu" diyeceğiz. O: "daha ziyade var mı?" diyecek.

(Konuyla ilgili hadisler için Bkz. Buhârî, Tefsir-i Kur'ân 51, Eyman 12, Tevhid 7; Müslim, Cennet 36, 38.)

31. Cennet de takva sahiplerine uzak olmayarak yaklaştırılmış bulunacak.

32. "İşte bu, (denir), o size vaat edilen: her bir tevbekar, vazifesine riayet eden..."

33. "Görmeden Rahmân'a korku ile karışık saygı duyan ve Allah'a yüz tutmuş bir kalp ile gelen kimselere."

34. Girin ona bir selam ile. Bu, işte o ebedilik günü.

35. Orada onlara ne dilerlerse var. Bizim katımızda ise fazlası var.

(Burada iki mana vardır.

Birisi, Yüce Allah cennettekilere istediklerinden fazla, hatırlarına gelmez nimetler verecek, henüz yaratılmamış şeyler de yaratacak demektir. Birisi de, cennet ehli Allah'ın ziyafetine gidecekler, huzurunda ziyade ile ikram olunacaklar, demek olur.)

36. Hem önlerinde nice nesil helak ettik, onlar tutumca bunlardan daha çetin idiler, beldelerde delik aradılar: var mı kaçacak bir yer?

(Bunlardan öncekiler yeryüzünü delik deşik etmişler, ölümden kurtulmağa çare aramışlardı. Allah'tan veya ölümden kaçacak bir yer var mı, diye.)

37. Şüphesiz ki bu söylenende, kalbi olan, yahut şahit olarak kulak veren kimse için uyandıracak bir hatırlatma var.

[Burada "kalb"den maksat akıldır. Kalp, aklın yeri olduğu için yüce Allah onu kalp kelimesiyle ifade etti. Nitekim, Hacc, 22/46 âyetinde meâlen: "Zira gerçek şu ki, gözler kör olmaz ve fakat sinelerdeki kalpler (akıllar) kör olur" buyurulmuştur.]

38. Andolsun biz o gökleri ve yeri ve aralarındakileri altı günde yarattık, bize bir

yorgunluk da dokunmadı.

(Bize bir gevşeklik de gelmedi. Yani Yahudilerin dediği gibi, Allah yedinci gün dinlenmeğe ihtiyaç duymuş değildir, hala yaratıyor. Hala yaratıyor, yeniden de yaratır, topraktan da yaratır. Altı gün için, A'râf, 7/54 ve Fussilet, 41/9-12 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

39. O halde onların laflarına karşı sabret de güneş doğmadan evvel ve batmadan evvel Rabbine hamd ile tesbih et.

[Yüce Allah burada, şeref ve faziletlerinin çokluğundan dolayı özel olarak sabah ve ikindi namazlarını zikretti.]

40. Geceden de tesbih et O'na, hem de secde arkalarında.

(Yani namazlardan sonra tesbih et. Tesbih, her namazın arkasında yapılır. Nafile namaz manasına tesbih ise, sabah ve ikindi namazlarından sonra mekruhtur. Bunun, akşam namazının son sünnetine işaret olduğunu söyleyenler de çoktur.)

41. Dinle, o tellalın yakın bir yerden çağıracağı günü.

(Bu tellal, İsrâfil veya Cebrâil'dir. "Ey çürümüş kemikler, kopmuş mafsallar, didiklenmiş etler, dağılmış saçlar! Yüce Allah size hüküm ve kaza için toplanmanızı emrediyor" diye, yakın bir yerden, yani ses, herkes tarafından aynı seviyede işitilecek şekilde bağıracak. Tekrar yaratmadaki bu seslenişi, ilk yaratmadaki "ol" emrine benzetmişlerdir.)

42. Hakka çağıran o haykırışı işitecekleri gün, işte o, çıkış günüdür.

(Yani, kabirlerden çıkış günü. Beyzavi der ki: "Çıkış günü, kıyamet gününün isimlerindendir. Bayrama da denilir.")

43. Şüphesiz ki biz, evet biz, hem diriltiriz, hem öldürürüz ve dönüş bizedir.

44. O gün ki, yer onlardan ayrılır, hızla koşarlar. O, bir haşirdir ki ancak bize kolaydır.

(Yerin onlardan ayrılmasının nükteli birkaç manaya ihtimali vardır. Yerin üzerinde toplanmış hızla giderlerken yer çatlayıp kendilerinden ayrılması ve düşmeleri demek olabilir. Ya da yerin, onların üzerinden çatlayıp içinden dışarı fırlamaları demek olabilir. Birisinde yer, üzerinden baskı ile, birisinde de altından bir baskı ile çatlamış oluyor. İkisinde de, "O gün yer, başka yere çevrilir" meâlindeki İbrahim, 14/48 âyetinin anlamı gerçekleşmiş bulunuyor.)

45. Onlar ne diyorlar, biz pek iyi biliyoruz. Bununla beraber sen onlara karşı bir zorba değilsin. Şimdi sen, benim tehdidimden korkacaklara bu Kur'ân ile öğüt ver.

51
ZÂRİYÂT SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 60 âyettir.

[Adını ilk âyetinden olan bu mübârek sure, haşir ve neşrin delillerinden bahseder, Hz. Peygamber'i (a.s) teselli için bazı peygamberlerin kıssalarını anlatır, ayrıca insan ve cinlerin niçin yaratıldıklarını açıklar.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. O tozdurup savuranlara....

(Buna, toprağı ve başka şeyleri tozdurup savuran rüzgarlar, volkanları püskürten, yaratıkları kırıp dağıtan ve yayıp açan melekler ve barut, dinamit gibi sonradan keşfedilmiş ve edilecek şiddetli patlayıcı, tahrip edici, harekete geçirici bütün sebepler dahildir.

Beyzâvî: "Ve yaratıkları toz duman edip savuran sebepler" diyerek bu genel manayı gösterir.)

2. Derken bir ağırlık taşıyanlara....

(Bunlar yağmur yüklenen bulutlar, bulutları taşıyan rüzgarlar veya gebe kadınlar veya bütün bunların sebepleri ki, bunlar evvelkilerin aynı da başkası da olabilir. Önce tozdurur, sonra da yüklenir taşır. Yahut tozdurup savuran başka, taşıyıp götüren başka olur.)

3. Derken bir kolaylıkla akanlara...

(Gemiler ve benzeri vasıtalara....)

4. Derken bir emir taksim edenlere yemin olsun.

(Yani bütün bunları idare etmek, tozdurulan, taşınan, götürülen şeyleri varacakları yerlere yetiştirmek için yüce Allah'ın emrini taksim edip dağıtan meleklere, Cebrâil, Mikâil, İsrâfil, Azrail gibi meleklere yemin olsun.)

5. Ki muhakkak o size vaat edilen, her halde doğrudur.

6. Ve muhakkak ki ceza, şüphesiz olacaktır.

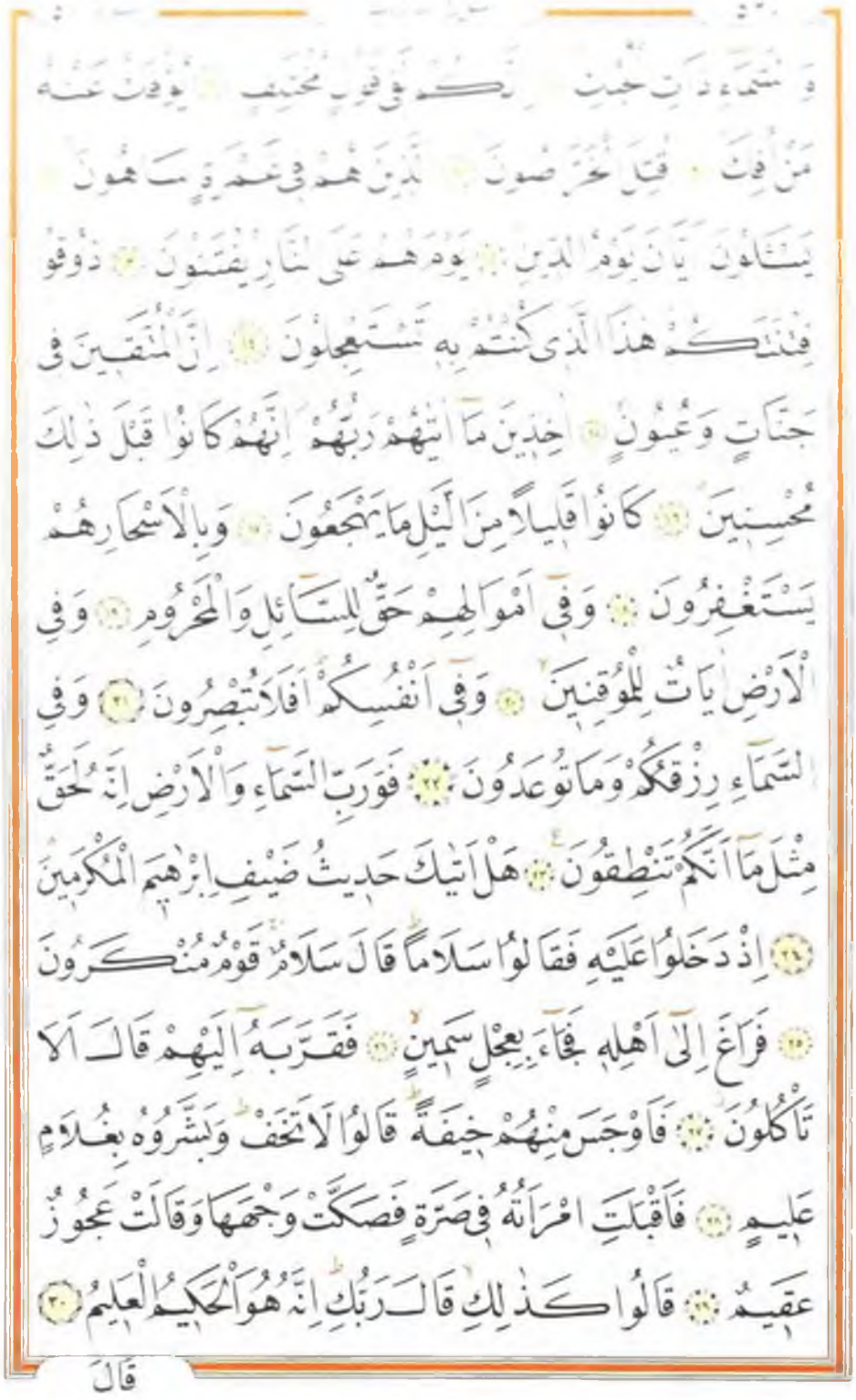

7. O düzgün hâreli semaya yemin ederim...

(Burada gökyüzü, yıldızları ve türlü türlü dönence ve yörüngeleriyle, pek sıkı ve gayet sanatlı dokunmuş, güzel nakışlı, düzgün ve sağlam hareli bir kumaşa benzetilmiştir. Bunda çoklukları birleştiren yüksek bir toplumun görüntüsüne de işaret vardır.)

8. Ki siz pek değişik bir söz içinde bulunuyorsunuz.

(Sözleriniz birbirini tutmuyor, bir kelime altında toplanmıyorsunuz; gökleri ve yeri yaratan Allah diyorsunuz, sonra tutup başkalarına tapıyorsunuz. Hakta birleşmediğiniz için peygambere bazen sihirbaz, bazen kahin, bazen şair, bazen mecnun gibi, birbirini tutmaz sözler söylüyorsunuz.)

9. Ondan çevrilen çevrilir.

(O değişik görüşlerden dönmesi takdir edilmiş olan döner, doğruya iman eder.)

10. O kahrolası yalancılar...

11. O sarhoşluk içinde ne yaptığını bilmezler...

(Allah'ın emrinden gafil olup başlarına gelecek felaketin farkına varamayanlar...)

12. Soruyorlar: ne zaman o ceza günü (din günü)?

13. Ateş üzerinde kıvranacakları gün.

14. "Tadın fitnenizi! Bu, işte o sizin acele istediğiniz" (denir.)

(Burada fitne, azap yahut azap ve sıkıntıya sebep olan küfür ve fesat manasınadır.)

15. Şüphesiz ki takva sahipleri cennetlerde, pınar başlarındadır...

16. ...Alarak Rablerinin kendilerine verdiğini. Çünkü onlar bundan evvel güzel iş yapmayı âdet edinmişlerdi.

(Bu son cümle "verme"nin sebebini gösterirken takvanın da yalnız korkmak, sakınmak manasında olmayıp aynı zamanda güzel işler yapmak manasında olumlu bir kavram ifade ettiğini anlatır. Onun için bu da şöyle beyan ediliyor:)

17. Geceden pek az uyuyorlardı.

("Birazı hariç olmak üzere geceleyin kalk" Müzzemmil, 73/2 âyeti manasınca amel ediyor, Allah arzusu ve âhiret endişesiyle gözlerine uyku girmiyor, ibadet ediyorlardı.)

18. Ve seher vakitleri hep istiğfar ederlerdi.

(Dua ve istiğfarın en güzel vakti olan seher vakitlerinde, öyle cevap verilmeğe ve kabul edilmeğe değer nitelikte istiğfarı o ihsan sahipleri yapardı.)

19. Ve mallarında, isteyen ve iffetinden dolayı istemeyip mahrum kalan için bir hak vardır.

20. Kesin bilgi ve inanç ehli için yerde âyetler var...

(Yeryüzünde dolaşıp onu tetkik edenler, iyi çalışanlarla çalışmayanların, korunanlarla korunmayanların, tasdik edenlerle yalanlayanların akıbetlerindeki farkı gösterecek çok deliller bulurlar.)

21. ... Nefislerinizde de. Hala görmeyecek misiniz?

(Vicdanlara başvurulduğu takdirde de kesin bilgi ve inanç sahibi olan herkes, yaratılışının aşamalarından Allah'ın kudretini ve her günkü hayatında bile görev ve sorumluluğunun varlığını anlar.)

22. Semada da rızkınız ve size o vadedilen şey var.

(Bu âyet, görünüşte yukarıdaki gibi vaat ve tehdidi kapsar. Fakat çoğunlukla sevap ile tefsir etmişler ve Cennetin, yedinci semanın üstünde, Arş'ın altında olduğunu nakletmişlerdir.)

23. İşte o göğün ve yerin Rabbine yemin ederim ki o (size edilen vaat), sizin konuşur, söz söyler olmanız gibi, bir haktır.

(Yani sizin konuşur olmanız nasıl kesin, olmuş, gerçek bir iş ise sorumluluğunuz, size vaat edilen ceza ve mükafatınız da öyle gerçekleşecektir.)

24. Geldi mi sana İbrahim'in ikram edilen misafirlerinin kıssası?

(Bu misafirler hakkında bilgi için, Enbiyâ, 21/26 âyetine bakınız.)

25. O vakit ki, üzerine girdiler de "Selâm!" dediler. O da: "Selâm! Görülmedik bir topluluk" dedi.

(Yani İslamın alâmeti olan ve o zaman henüz bilinmeyen selam verişleri, hal ve tavırları tuhafına gitmiş ve böylece, kendilerini tanıtmamak üzere geldiklerini de sezer gibi olmuştur.)

26. Hemen bir bahane ile ehline gitti, bir semiz dana getirdi de...

27. Onu yakınlarına koydu. "Yemeğe buyurmaz mısınız?" dedi.

28. O vakit onlardan içine bir korku düştü. "Korkma" dediler ve kendisine bir bilgin oğlan müjdelediler.

29. Bunun üzerine hanımı bir çığlık içinde döndü de elini yüzüne çarptı ve "(ben) kısır bir kocakarı" dedi.

(Yani ihtiyarlamış, bununla beraber gençliğinde bile doğurmamış kısır bir kocakarı çocuk mu doğurur, dedi.)

30. Dediler: "Öyle buyurdu Rabbin. Şüphesiz her şeyi bilen O, hikmet sahibi olan O."

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ
مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ
لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾ فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا
غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ
الْأَلِيمَ ﴿٣٧﴾ وَفِي مُوسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾
فَتَوَلَّىٰ بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ
فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ
الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾
وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ
فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ
وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ
﴿٤٦﴾ وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا
فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾ فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾
وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥١﴾

31. "O halde asıl görev ve işiniz nedir? Ey elçiler!" dedi.

32. "Biz, dediler, suçlu bir kavme gönderildik."

33. "Üzerlerine çamurdan taşlar salmak için ..."

34. "Rabbinin katında damgalanmışlar, haddi aşanlar için.."

(Suç işlemede sınırı aşmış, ifrata sapmış azgınlar için, dizilip istiflenmiş, hangisinin kime ve nasıl isabet edeceği belirlenmiş taşlar.)

35. Neticede orada bulunan müminleri çıkardık.

36. Fakat bir haneden başka orada müslüman da bulmadık.

(Yani bir evden başka mümin yoktu. Onun için bir ev halkından başka selamet ve esenliğe çıkan

bulunmadı ki o ev, Lût'un evi idi. Karısı, hariç hepsi kurtulmuştu.)

37. Öyle elem verici azaptan korkacaklar için orada bir âyet bıraktık.

(Bu âyetin birçok istiflı, büyük taşlar olduğunu söyleyenler olduğu gibi "bir kokar su" olduğunu söyleyenler de vardır. Ankebût, 29/35 âyetinde geçtiği üzere "âyet"ten maksadın kelami âyet olması da düşünülür ki olayın, Allah tarafından indirilmiş kitaplarda anlatılmasıyla dillere destan olan bir ibret âyeti olarak bırakılması demek olur.)

38. Bir de Musa'da (bir âyet bıraktık) ki, onu apaçık bir delil ile Firavun'a gönderdik de...

39. Firavun, bütün kuvvetiyle tersine gitti: "Sihirbaz veya mecnûn" dedi.

(Bütün gücüyle yahut kavminden almış olduğu kuvvetine güvenerek yüz çevirdi. Allah'ın âyetlerine iman etmedi.)

40. Bunun üzerine biz de tuttuk kendisini ve ordularını deryaya fırlatıverdik: kınanacak fiiller yaparken.

(Yani küfür ve taşkınlık ile cinayetler yapıp dururken. Bu, boğulmasından önceki halini beyandır.

Bir de "mülim", kendini kınayarak demek olabilir ki suda boğulurken, "İsrailoğullarının iman ettiğinden başka ilah yok" diyerek gösterdiği pişmanlığı ifade eder. Bkz.Yûnus, 10/90.)

41. Bir de Âd'da (bir âyet bıraktık) ki, üzerlerine, o köklerini kesen "helak edici rüzgar"ı salıvermiştik.

(Yani hiç hayır ve yararı olmayan, aşılama yapmaz bir rüzgar. Burada sonuçsuz bırakıcı, helak edici manasına olması daha uygundur. Nitekim şöyle tefsir ediliyor:)

42. Uğradığı bir şeyi bırakmıyor, mutlaka onu çürütüp kül gibi ediyordu.

43. Bir de Semûd'da (bir âyet bıraktık) ki, onlara: "bir zamana kadar istifade edin" denilmişti de...

(Bunu Hûd, 11/65 âyetinde geçen "yurdunuzda üç gün yaşayın" ile tefsir edenler olmuş ise de o, devenin boğazlanmasından sonra, bu ise biraz sonra anlatılacak olan azgınlıklarından önce olmak itibarıyla daha önceden verilmiş bir fırsat olmak lazım geleceği söylenmiştir. Yani Sâlih'in gönderilmesiyle verilen fırsattan istifade etmediler de:)

44. Rablerinin emrinden geri durup azgınlık ettiler. Bu yüzden o yıldırım kendilerini yakalayıverdi, bakınıp duruyorlardı.

(Azabın gelmesini gözetmeğe başlamışlardı. Yahut azaba çarpılmış, henüz can çekiştirirken birbirlerinin bütün felaket ve yürekler acısı durumunu görüp duruyorlardı.)

45. O vakit bir kalkmaya da güç yetiremediler, bir yardım da görmediler.

(Bu ifadeler batmakta olan bir kavmin yürekler acısı manzarasını göstermektedir.)

46. Daha önce de Nûh kavmini (helak etmiştik.) Çünkü hep onlar yoldan çıkmış fâsık bir kavim idiler.

47. Bir de semaya bakın, biz onu kuvvetle bina ettik ve şüphe yok ki biz çok genişliğe sahibiz.

(Bunda iki mana vardır: Birisi, kudret genişliğini ifade eder. Birisi de zenginliği, nimeti ve nimet vermede genişliği ifade eder.)

48. Yeryüzünü de döşedik, bakınız biz ne güzel döşeriz.

49. Hem her şeyden iki çift yarattık ki düşünesiniz.

(İbn Zeyd gibi bazı tefsirciler bu iki çifti, her cins canlıdan erkek ve dişi türlerine yorumlamışlardır ki, "orada her çeşitten çiftler bitirmişiz ki seyrine doyulmaz" meâlindeki Kâf, 50/7 âyeti gereğince bitkileri de buna katabiliriz.

Mücahid: Hareket ve sükun, gece ve gündüz, gök ve yer, siyah ve beyaz, sağlık ve hastalık, lezzet ve elem, sevap ve ceza gibi bütün zıtlar ve karşılıklarına işaret olduğunu söylemiştir.)

50. O halde hemen Allah'a kaçınız. Haberiniz olsun ki ben size O'ndan bir açık uyarıcıyım.

(Şirk ve isyan edenlere hazırlanmış azabı haber vermeğe memur bir peygamber, hem de peygamberliği açık, mucizelerle belli, yahut anlatılması gerekenleri güzel anlatır bir peygamberim.)

51. Ve Allah'la beraber başka bir tanrı uydurmayınız. Haberiniz olsun ki ben size O'ndan bir açık uyarıcıyım.

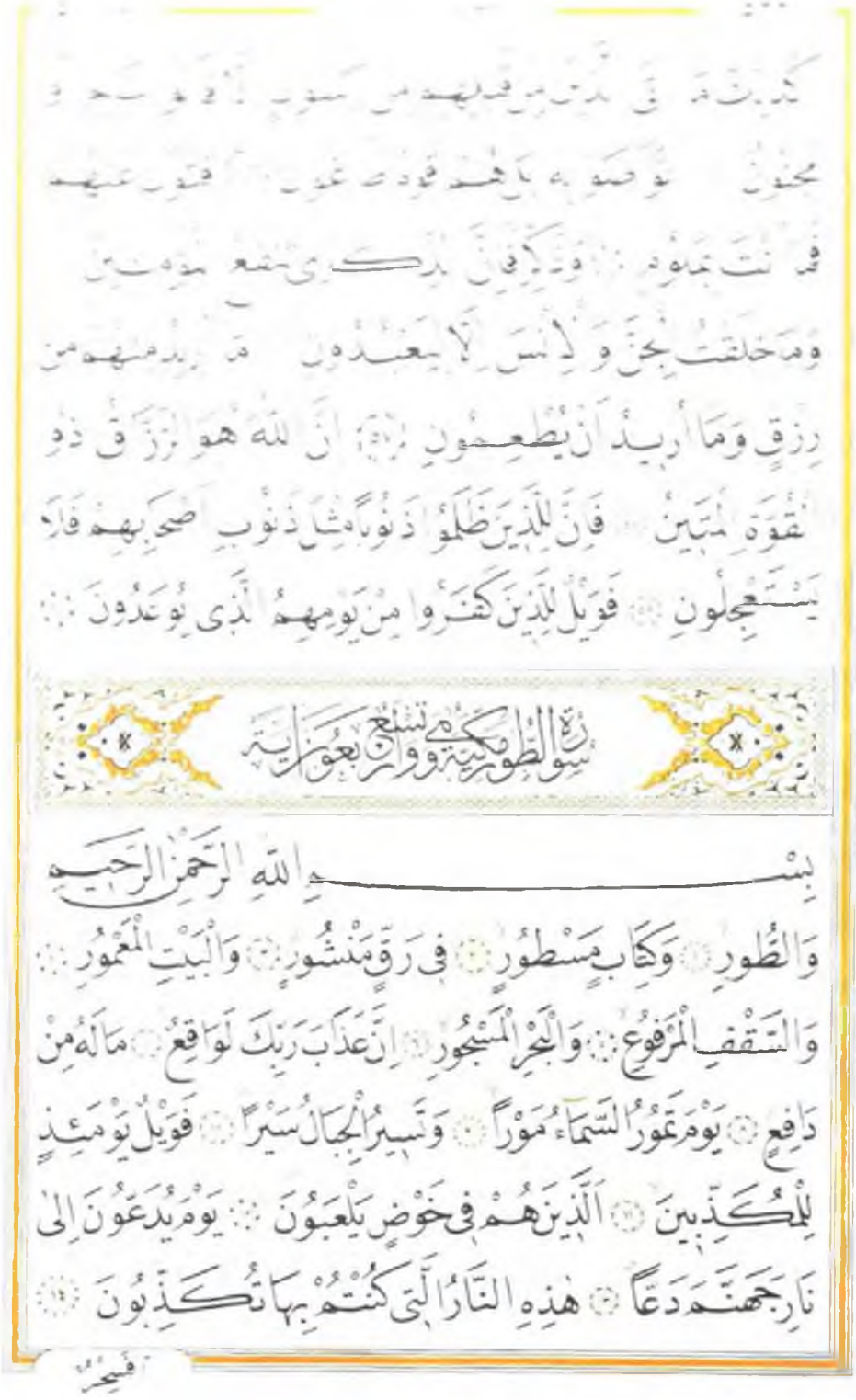

سورة الطور مكية وهي تسع وأربعون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالطُّورِ ۝ وَكِتَابٍ مَّسْطُورٍ ۝ فِي رَقٍّ مَّنشُورٍ ۝ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ۝
وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ۝ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ۝ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ۝ مَّا لَهُ مِن
دَافِعٍ ۝ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ۝ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ۝ فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِّلْمُكَذِّبِينَ ۝ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ۝ يَوْمَ يُدَعُّونَ إِلَىٰ
نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ۝ هَٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ۝

52. Böyle, bunlardan evvelkilere bir rasul gelince mutlaka ya sihirbaz, dediler, ya mecnun.

53. Hep bunu birbirlerine tavsiye mi ettiler? Hayır, hep onlar azgın kavimler.

(Yani sihirbaz ve mecnun demeyi öncekilerle şimdikiler hep birbirlerine tavsiye mi ettiler? Nerede edecekler? Çoklarının birbirlerinden haberleri bile yok. Hayır, peygambere öyle sihirbaz veya mecnun diyenler hep hakka karşı azgınlık etmekteler. Azgınlık sıfatında birleşmiş oldukları için onun gereği olan sözleri de birbirine benziyor.)

54. Onun için onlardan yüz çevir, artık sen kınanacak değilsin.

("Allah'a kaçın, başka ilah edinmeyin" diye daveti tekrar edip tebliğ görevini yaptığın halde onlar inatla azgınlıklarında ısrar ettiklerinden dolayı artık onlarla mücadeleden vazgeç, onlardan yüz çevir. Bu durumda sende bir kusur olmaz.)

55. Bununla beraber vaaz ve nasihata devam et. Çünkü vaaz, müminlere fayda verir.

56. Ve ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.

(İşte hatırlatılması gereklı olan görev budur. Cın ve insan cinsinin yaratılışlarının hikmeti, Allah'ı tanıyıp O'na ibadet ve kulluk etmektir. Bundan başka şeylere harcanmış olan ömürler, emeller kaybedilmiş olur, onun için azabı hak eder.

Bazıları bunu; "Beni tanısınlar diye" demektir şeklinde tefsir etmişlerdir. Bunun manası da: "Beni mabut tanısınlar" demektir. Bu da, "benim emirlerimi tutarak bana kulluk ve ibadet etsinler" demeğe gelir.)

57. Ben onlardan bir rızık istemiyorum, bana yemek yedirmelerini de istemiyorum.

58. Zira şüphe yok ki Allah, evet O'dur rızık veren, kuvvet sahibi, kuvveti şiddetli olan.

59. Onun için muhakkak ki o zulmedenlere arkadaşlarının payı gibi (azaptan) dolgun bir pay vardır. Şimdi onu benden acele istemesinler.

(Peygambere inanmayıp Allah'a kulluktan kaçan ve şirk ve azgınlık ile kendilerini ebedi azaba sürükleyerek nefislerine yazık etmiş olan Mekke müşrikleri gibilere, arkadaşlarının yani helak edilen önceki kavimlerin hisseleri gibi, azaptan dolgun bir hisse var. "Ne zaman bu azap?" deyip durarak onu acele istemesinler.)

60. Artık o kendilerine vaat edilen günlerinden dolayı vay o kafirlere!

52
TÛR SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 49 âyettir.

[Bu mübârek sure, yüce Allah'ın, Hz. Musa ile konuştuğu Tûr Dağı'na yemin edilerek başladığı için Tûr adını almıştır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Yemin olsun o Tur'a,

(Tûr, Hz. Musa'nın Allah kelamını işittiği dağ, Tur-i Sina'dır. Beyzavi der ki: "Tûr, Süryani dilinde dağ demektir. Yahut, varlık dağının zirvesinden yokluk eteklerine veya gayb âleminden şehadet âlemine uçandır.")

2. Yazılmış bir kitaba.

3. Yayılmış bir kağıtta.

(Rakk; kağıt haline getirilmiş, yazı yazılan ince deri demektir. Bu münasebetle kağıt gibi, yazı yazılan her şeye denebilir. Menşur: yayılmış, dürülü kapalı değil, açılmış, yayılmış, demektir.

Bu kitabın, Tevrat olması ilk akla gelirse de, İsrâ, 17/13 âyetinde bildirilen amel defteri olması en tercih edilen manadır.)

4. Ve Mamur Ev'e,

(Bu, bir rivayete göre, yedinci semada her gün yetmiş bin meleğin ziyaret ettiği bir beyttir. Bir rivayete göre her yıl altıyüzbin kişi ile mamur kılınan Ka'be'dir. Sayı eksik olursa, meleklerle doldurulur.)

5. Ve o yüksek tavana,

(Yani semaya, bir rivayette Cennet'in tavanı olan Arş'a)

6. Ve kaynatılmış denize ki,

(Alevlendirilmiş, kızdırılmış denize ki, Tekvîr, 81/6 âyetinde meâlen "denizler kaynatıldığı zaman..." buyrulduğu üzere Kıyamet koparken denizler ateş olup kaynatılacak, onunla Cehennem kızıştırılacaktır.

"Tur" karinesiyle, bu kaynatılmış denizin, Firavun'un batıp boğulduğu denize işaret olması da düşünülür.)

7. Rabbinin azabı kesinlikle vuku bulacak.

8. Yoktur onu hiçbir savacak.

9. O gün ki sema bir çalkanış çalkanır.

10. Dağlar da bir yürüyüş yürür.

(Yerinden oynayıp saçılmış toz toprak gibi olur.)

11. Vay artık o gün, o yalan diyenlere!

12. Ki onlar, daldıkları bir batakta oynayıp duruyorlar.

(İnanıp o gün için hazırlanacak, korunacak yerde, bir takım yalan dolana dalmış uğraşıp duruyorlar.)

13. O gün ki, Cehennem ateşine bir kakılış kakılacaklar.

14. İşte, diye: "Bu, sizin o yalan deyip durduğunuz ateş."

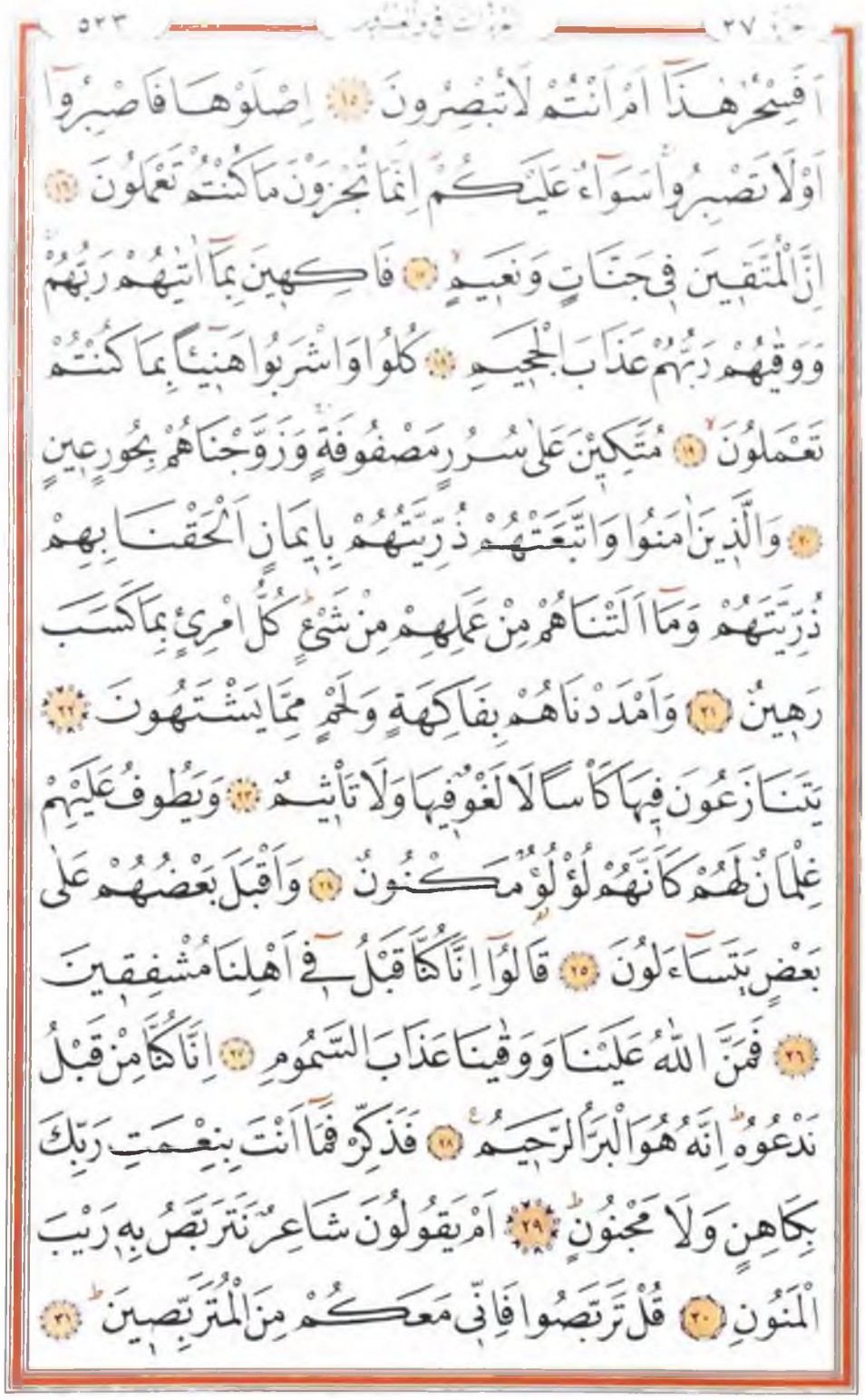

15. Bu da mı sihir? Yoksa siz görmüyor musunuz?

(Siz bu ateşi haber veren vahye bir sihir, bir aldatma diyordunuz. Şimdi onun böyle fiilen gerçekleşmesi de mi bir sihir?)

16. Yaslanın ona bakalım, ister sabredin ister etmeyin. Artık hepsi bir sizin için. Hep yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz.

17. Fakat korunan takva sahipleri cennetler, nimetler içinde.

(Kur'ân'da daima kafirlerin durumu beyan edilirken, onun yanında takva sahibi müminlerin durumları da beyan ediliyor. Demek oluyor ki Allah'ın azabını savan bulunmamakla beraber o azaptan korunan vardır. Allah'ın korumasıyla ondan korunulur. Onun için Allah'tan korkup peygamberi tasdik edip de Allah'a kulluk ederek, Allah'ın emri üzere çalışan, korunan takva sahipleri, Allah'ın korumasıyla o gün cennetler ve nimetler içinde zevk ve sefa süreceklerdir.)

18. Rablerinin kendilerine verdikleri ile zevk ve sefa sürmektedirler. Rableri onları o Cahim azabından korumuştur.

19. Yeyin, için, afiyetler olsun çalıştığınız için...

20. Dayanarak, sıra sıra dizilmiş en güzel koltuklara. Biz onlara güzel, iri gözlü hurileri eş etmişizdir.

21. İman edenler ve zürriyetleri de arkalarından iman ile gelmiş olanlar var ya, biz onların zürriyetlerini de onlara kattık. Bununla beraber kendilerine amellerinden hiçbir şey eksiltmedik. Herkes, kazancına bağlıdır.

(Herkes bir rehin gibi kazancına bağlıdır. Kazanç, kazanma, yani çalışma veya çalışılan amel sanki bir borç, insan da o borca Allah yanında bir rehin gibidir, kurtuluşu ona bağlıdır. Eğer güzel kazanç tutar, güzel çalışırsa borcunu öder. Çünkü Allah, salih ameli kabul eder. Yok eğer çalışmaz veya kötü amele çalışırsa kurtulamaz, kendisini kurtaramaz. Zira hoş, temiz ve güzel olmayan şeyler yüce Allah'a yükselemez. Müddessir, 74/38-39 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

22. Bir de onlara bir meyve ve içlerinin çekeceği bir eti bol bol verdik.

(Yani esaslı nimetlerden ziyade olarak sırf zevk ve lezzet almak için vakit vakit türlü nimetler yetiştirmekteyiz.)

23. Orada bir kadeh tokuştururlar ki ne bir saçmalama vardır onda, ne bir günaha sokma.

(Kadeh tokuşturmak, neş'e ile karşılıklı kadeh vermekten mecazdır. Bir kadeh ki, onu içerken boş, saçma sapan söz söylemek yoktur. Günaha sokmak da yoktur. O, dünyadaki içki âlemleri gibi değildir.)

24. Pırıl pırıl da üzerlerine döner, kendilerine mahsus hizmetçiler, sanki sedeflerinde saklı inciler.

(Vâkıa, 56/17 de geleceği üzere, sedeflerinde gizli, hiç kirlenmemiş, öyle beyaz, öyle safi, öyle temiz ve pırıl pırıl genç hizmetçiler, cennet sakileri. ellerinde kadehler, sürahilerle hizmete hazır, emre hazır olarak etraflarında döner dolaşırlar.)

25. Ve bazısı bazısına dönmüş, birbirlerine soruyorlardır.

26. Demektedirler: "Biz bundan evvel ilimizde korkular içinde idik."

(Her biri şöyle demektedir: Evet, doğrusu biz daha önce ehlimiz içinde: ilimizde veya obamızda veya hanemizde ailemiz içinde yüreklerimiz titrer, akıbetten endişe eder, bir isyana düşmekten veya bir azaba uğramaktan korkar idik.)

27. Bakınız Allah bize lütfetti ve bizleri o Semum azabından korudu.

(Semum, Hicr, 15/27 de geçtiği üzere gözeneklere işleyen, zehirli, sıcak, samm dahi denilen meşhur rüzgardır. Burada zikri geçen cehennem ateşi veya dünyadaki o korkunç hayat, ona benzetilmiştir.)

28. Evet, biz bundan evvel O'na dua ediyor, korumasını istiyorduk. Gerçekten O, öyle kerem sahibi, öyle merhamet edici.

(Evet, biz bundan evvel Allah'a dua ediyor: "Ey Rabbimiz! Bize dünyada bir güzellik ver, âhirette de bir güzellik. Ve bizi ateş azabından koru" (Bakara, 2/201) diye korunmamızı diliyorduk Gerçekten O, öyle berr: sözünde duran, ihsan edici, kerem sahibi, öyle rahim: kendisine dua ve ibadet eden müminlere sonunda merhameti çok, rahmetine nihayet yok.)

29. O halde vaaz ve hatırlatmağa devam et. Çünkü sen, Rabbinin nimeti hakkı için ne kahinsin, ne de mecnun.

(Kahin: Bir tür zan ile gayb haberi verene denir. Gelecekle ilgili haber verene "arrâf" denildiği de söylenir. Kahinlikte meşhur olan, cinlerden yardım istenilmiş olmasıdır.)

30. Yoksa: "O, bir şair, biz ona zamanın musibeti gelsin diye gözetiyoruz" mu diyorlar?

(Rivayet olunur ki Kureyş, Darunnedve'de toplanmış ve Efendimiz hakkında rey ve görüşler çoğalmış, sonunda Abdüddar Oğulları: "Ona zamanın musibetini, ölümü gözetin. Çünkü o bir şairdir. Züheyr'in, Nabiğa'nın, A'şa'nın yok olup gittiği gibi o da yok olur gider" demişler, bunun üzerine dağılmışlar.)

31. De ki: "Gözetin, ben de sizinle gözetenlerdenim."

(Yani siz benim yok olmamı gözetiyorsanız ben de sizin yok olmanızı gözetiyorum.)

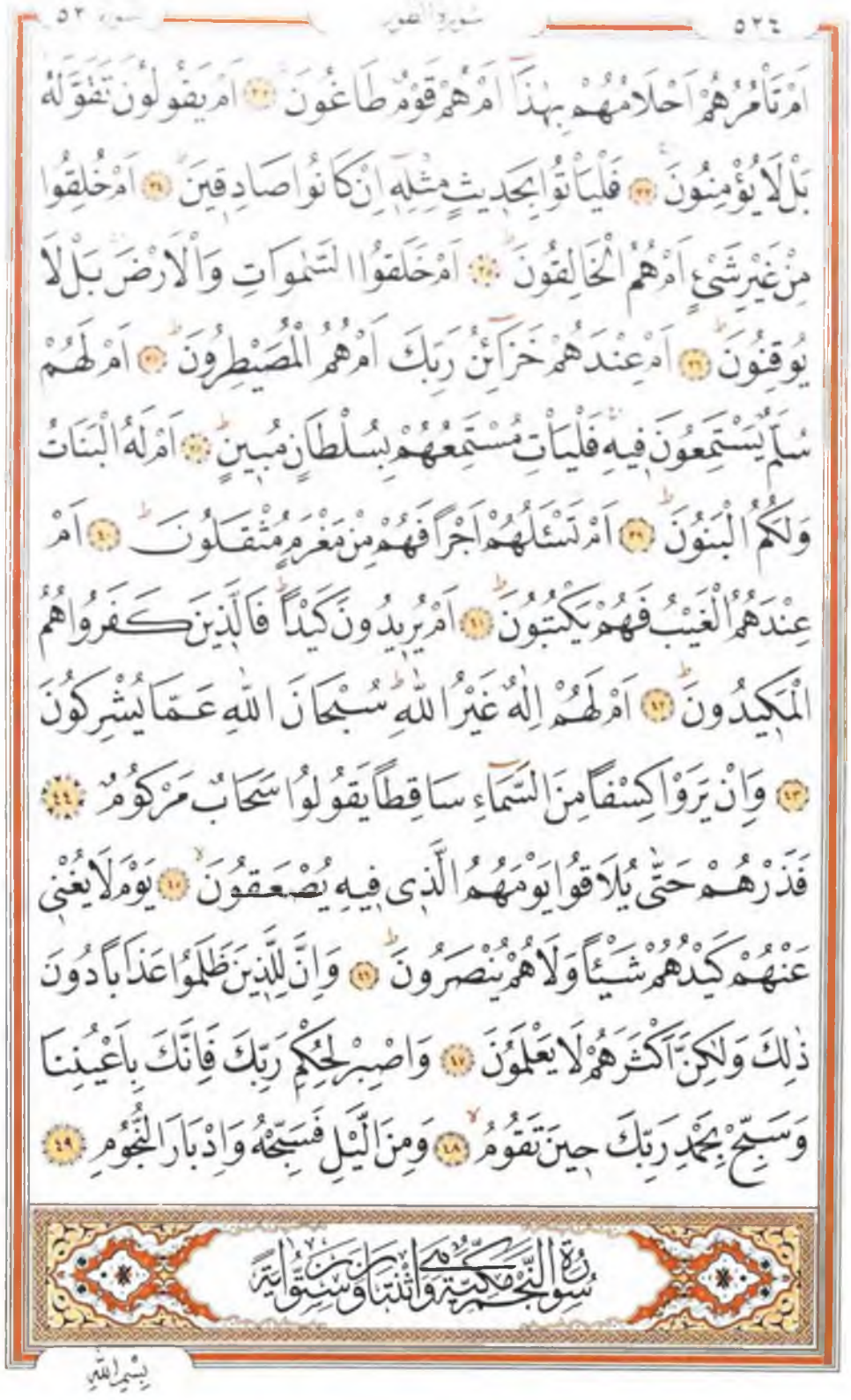

32. Yoksa onlara bunu akılları mı emrediyor? Yoksa azgın bir kavim midirler?

(Yani sözlerindeki bu çelişkiyi onlara akılları mı emrediyor? Çünkü kahin keskin akıllı, zeki olur. Mecnunun ise aklı fikri bozuk, karışık olur. O halde nasıl olur da kahin dediklerine mecnun, mecnun dediklerine kahin diyebilirler? Demek ki akıllılık iddia eden o kimseler, ne dediklerini bilmeyecek, nasıl çelişkiye düştüklerini fark etmeyecek derecede akılsızlıklarını göstermişlerdir. Yoksa onlar akıllı değil, azgın bir kavim midirler?)

33. Yoksa, "onu kendisi uydurmakta" mı diyorlar? Hayır kendileri inanmazlar.

34. Haydi, doğru iseler, onun gibi bir söz getirsinler.

(Kur'ân'ı kendi uydurup söylemiş demelerinde doğru iseler, kendilerinin de öyle bir sözü uydurup getirebilmeleri gerekir. Zira o beşer uydurması olsa idi onların beşerlikte ortak olmalarından başka ko-

nuşma, hitabet ve şiir ile meşgul olmaları, tarih ve olayları bilmeleri, okur yazar olmaları ve içlerinde kahinler bulunması dolayısıyla onun benzerini getirmeğe güçlerinin yetmesi gerekirdi.)

35. Yoksa kendileri hiçbir şeysiz mi yaratıldılar? Yoksa yaratan onlar mı?

(Yani kendilerinin daha önce yok iken sonradan yaratılmış oldukları belli. Bunu hiç düşunmüyorlar mı? Kendilerini yaratan bir yaratıcı yok mu? Hiçbir şeysiz, bir yaratan olmayarak, yahut yaratan yok olarak mı yaratıldılar? Yoksa kendi kendilerini ve eşyayı onlar yaratmışlar da onun için mi kibirleniyorlar?)

36. Yoksa gökleri ve yeri mi yarattılar? Hayır, kesin bilgi sahibi değiller.

37. Yoksa Rabbinin hazineleri onların yanında mı? Yoksa onlar mı zor kullanarak ele geçirmişler?

(Yoksa seni yetiştiren Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında ve hazinelerin kahyası onlar da, O'nun nimetlerini onlar mı dağıtıyorlar ki o peygamberliği sana vermek istemiyorlar? Yoksa Allah'ın verdiğini zorla almak mı istiyorlar?)

38. Yoksa onlara mahsus bir merdiven var da ondan dinliyorlar mı? Öyleyse dinleyenleri, bunu açıklayacak bir delil getirsin.

(Yani Allah'ın yüce topluluğa emirlerini, vahiylerini ve bütün sözlerini o merdivenle dinliyorlar da kimin kimden evvel öleceğini ve peygamberin Kur'ân'ı uydurduğunu o şekilde mi bilip öğreniyorlar?)

39. Yoksa kızlar O'na, oğullar size, öyle mi?

(Melekler Allah'ın kızlarıdır, diyorlar, onlar adına bir takım putlar yapıp Lat, Uzza gibi kadın isimleri vererek onlara tapıyorlar, sonra biz bunlara, Allah'ın kızları oldukları için Allah yanında bize şefaat etsinler diye tapıyoruz diyorlardı. Kendilerine gelince, kız çocuklarını sevmiyor, oğlan istiyorlardı.)

40. Yoksa kendilerinden bir ücret istiyorsun da cereme vermekten ezilmekteler mi?

41. Yoksa gayb onların yanında da onlar mı yazıyorlar?

(Kimin önce öleceğini Levh-i Mahfuz'dan yazıyorlar da halka onu mu haber veriyorlar?)

42. Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat o kafirler, kendileri o tuzağa düşeceklerdir.

(Nitekim Rasûlullah, esenlik içinde hicret etti ve Ebu Cehiller Bedir'de kendileri tuzağa düştüler. Böylece âyet, daha önceden gaybı haber vermiştir.)

43. Yoksa onların Allah'tan başka bir ilahları mı var? Allah onların şirkinden uzaktır.

44. Hem onlar gökten bir parçayı düşerken görseler,"toplanmış bir bulut" diyecekler.

(Azabın başlarına inmekte olduğunu görseler bile, fiilen başlarına gelmedikçe yine de inanmayacaklar.)

45. O halde bırak onları, ta o çarpılacakları günlerine kadar.

46. O gün ki, hiçbir tedbirlerinin kendilerine zerrece faydası olmayacaktır ve hiçbir şekilde kurtarılamayacaklardır.

47. O zulmedenlere ondan beride de bir azap vardır ve fakat pek çokları bilmezler.

(Buradaki azap hakkında iki ihtimal vardır. Birisi, o günden beride, yani dünyada bir azap daha var demektir. Nitekim Mekkeliler yedi sene kıtlık çekmişlerdi. Birisi de o günden ötede, yani ölümlerinden sonra kabirde ve âhirette bir azap daha var, demek olabilir.)

48. Hem Rabbinin hükmüne sabret, Çünkü sen bizim gözetimimiz altındasın. Kalktığın sırada Rabbine hamd ile tesbih et.

(Burada "kalkmak", bir meclisten kalkmak, namaza durmak ve yataktan kalkmak şekillerinde yorumlanmıştır.)

49. Geceden de O'na tesbih et, hem de yıldızların batmağa yaklaştığı sırada.

("Geceden tesbih", akşam ve yatsı namazlarına, "yıldızların batmağa yaklaştığı sıra" da sabah namazına işaret olduğu söylenmiştir. Ayrıca birincisinin nafile namazlar, ikincisinin de fecrin iki rekatı, yani sabah namazının sünneti olduğu da nakledilmiştir.)

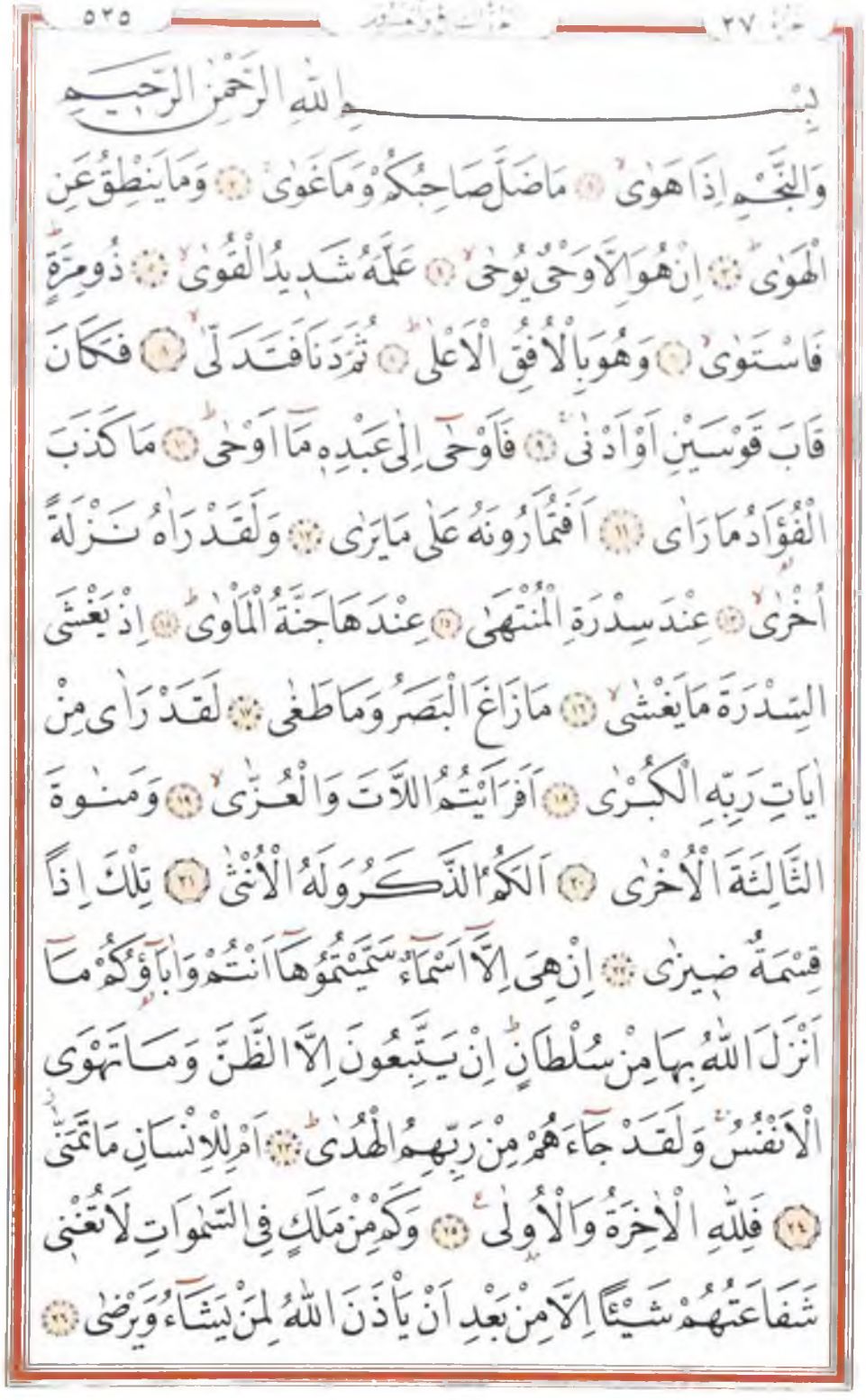

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ۝١ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ۝٢ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ
الْهَوٰى ۝٣ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُّوْحٰى ۝٤ عَلَّمَهٗ شَدِيْدُ الْقُوٰى ۝٥ ذُوْ مِرَّةٍ
فَاسْتَوٰى ۝٦ وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ۝٧ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ۝٨ فَكَانَ
قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ۝٩ فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِهٖ مَآ اَوْحٰى ۝١٠ مَا كَذَبَ
الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ۝١١ اَفَتُمٰرُوْنَهٗ عَلٰى مَا يَرٰى ۝١٢ وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً
اُخْرٰى ۝١٣ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ۝١٤ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰى ۝١٥ اِذْ يَغْشَى
السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ۝١٦ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ۝١٧ لَقَدْ رَاٰى مِنْ
اٰيٰتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ۝١٨ اَفَرَءَيْتُمُ اللّٰتَ وَالْعُزّٰى ۝١٩ وَمَنٰوةَ
الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰى ۝٢٠ اَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى ۝٢١ تِلْكَ اِذًا
قِسْمَةٌ ضِيْزٰى ۝٢٢ اِنْ هِيَ اِلَّآ اَسْمَآءٌ سَمَّيْتُمُوْهَآ اَنْتُمْ وَاٰبَآؤُكُمْ مَّآ
اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطٰنٍ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى
الْاَنْفُسُ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِّنْ رَّبِّهِمُ الْهُدٰى ۝٢٣ اَمْ لِلْاِنْسَانِ مَا تَمَنّٰى
۝٢٤ فَلِلّٰهِ الْاٰخِرَةُ وَالْاُوْلٰى ۝٢٥ وَكَمْ مِّنْ مَّلَكٍ فِي السَّمٰوٰتِ لَا تُغْنِيْ
شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا اِلَّا مِنْ بَعْدِ اَنْ يَّاْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَرْضٰى ۝٢٦

53
NECM SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 62 âyettir.

[Bu mübârek sure, Peygamber'in (a.s.), Kur'ân'ı açık açık okuduğu ilk sûredir. O okuyor, müşrikler dinliyorlardı. Bir rivayete göre, içinde secde âyeti inen ilk sûre budur. Rasûlullah (s.a.v.) secde etti, insanlar da hep secde ettiler, ancak bir adam bir avuç toprak aldı, onun üzerine secde etti. İbn Mes'ud: "Sonra ben onun kafir olarak öldürüldüğünü gördüm, o, Ümeyye b. Halef idi" demiştir. Buhârî, Tefsiru'l-Kur'ân 53/4.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. İndiği an yemin ederim o "necm"e ki...

(Necm; yıldız, gövdesi olmayan ot ve çimen, Kur'ân'ın parça parça inen âyetleri manalarına gelmekte olup Süreyya yani Ülker yıldızına da isim olmuştur.)

2. Arkadaşınız şaşırmadı, azıtmadı da.

(Yani şimdiye kadar sohbetinde bulunarak pek iyi tanıdığınız, aklına, doğruluğuna inandığınız, bun-

dan sonra da size sahip çıkıp hak yolunu göstermek isteyen arkadaşınız Muhammed, ne yolunu şaşırdı, ne aklını.)

3. O, nefsânî arzularından, hevesinden söylemiyor.

4. O, sade vahy olunan bir vahiydir.

(Yani Kur'ân veya Hz. Peygamber'in onu söylemesi ancak bir vahiydir, başka türlü söylenemez. Allah'ın bildirmesiyle bilinip söylenebilir.)

5. Ona, kuvvetleri şiddetli olan öğretti...

(Yani arkadaşınıza o vahyedilen Kur'ân'ı, kuvvetleri şiddetli bir zat öğretti, belletti.)

6. Bir kuvvet sahibi, hemen doğruldu.

(Hz. Aişe'den gelen rivayette, bu kuvvet sahibi zat, Cebrâil diye tefsir olunmuş ve vasıf ve lafızların zahiri de buna uygun bulunmuş olduğundan çokları Cebrâil demişlerdir.)

7. Ve o, en yüksek ufukta idi.

8. Sonra yaklaştı da sarktı.

(Yani Cebrâil yaklaştı, birden bire peygambere doğru sarktı.)

9. İki yay kadar veya daha yakın oldu da...

(Burada güzel bir mana nakledilmiştir. Şöyle ki: Araplar cahiliyede bir ittifak için antlaşacakları zaman iki yay çıkarır, birini diğerinin üzerine koyarak ikisinin "kab"ini birleştirir, sonra ikisini beraber çekip onlarla bir ok atarlar. Bu, onların her birinin rızası diğerinin rızası, öfkesi diğerinin öfkesi olup bozulması mümkün olmayacak şekilde ahitleştiklerine işaret olurdu. Bu manada kab, miktar manasına değil, iki yayın birlik manzarasını gösteren kabza ile kiriş arası demek oluyor.

Görülüyor ki bu mana daha ziyade bir yakınlık tasvir ediyor, aynı zamanda manevi bir yakınlığa işaret ediyor.)

10. Kuluna vahyettiğini vahyetti.

(Burada başlıca iki mana mümkündür. Birisi, işte Cebrâil öyle yaklaştı da Allah'ın, kulu Muhammed'e (a.s.) gönderdiği her vahyi getirdi, onu öyle öğretti. Birisi de, işte Allah'ın has kulu olan arkadaşınız Muhammed (a.s.), o doğrulmadan sonra Rabbine öyle yaklaştı, her vasıta ve aracı kalktı da Allah, o kuluna doğrudan doğruya verdiği vahyi verdi.)

11. Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı.

12. Şimdi siz ona, o görüşüne karşı mücadele mi ediyorsunuz?

13. Yemin olsun ki onu bir daha da inişinde gördü.

(Yani Cebrâil'i bir de Mirac'dan inerken gördü. Burada Cebrâil'in mertebesi, Rasulüllah'ın mertebesinden geri kaldığına işaret olunmuştur.)

14. Sidre-i münteha'nın yanında...

(Tefsirciler der ki: Sidre-i münteha, Arş'ın sağından yedinci semada, bir hadiste de altıncı semada bir ağaçtır ki, takva sahiplerine vaat edilen cennetteki nehirler onun altından kaynar.)

15. Ki Cennetü'l-me'va, onun yanında.

(Bu cennet, takva sahiplerinin veya şehit ruhlarının varacakları cennettir.)

16. O zaman Sidre-i münteha'yı bürüyen bürüyordu.

(Enes der ki: Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Melek beni Mirac'a çıkardı, sonra en sonunda Sidre'ye vardım. Onun Sidre olduğunu tanıyordum, yaprağını ve meyvesini tanıyordum. Derken onu Allah'ın emrinden bürüyen bürüyüverince öyle bir hale dönüştü ki güzelliğini kimsenin niteleyip anlatamayacağı bir duruma geldi, onu anlatamam.)

17. Göz ne şaştı, ne sınırı aştı.

18. Vallahi gördü, Rabbinin âyetlerinden en büyüğünü gördü.

(Abdullah b. Mesud, bu âyetin tefsirinde demiştir ki: Cennetten yeşil bir Refref gördü, ufku kapatmıştı. Buhârî, Tefsir-i Kur'ân, 53/1. Demek ki görülen âyetler Cibril'den ibaret değildi.)

19. Siz de gördünüz değil mi Lat ve Uzza'yı ?

20. Üçüncü olarak da diğer Menat'ı?

(Bunlar, onların taptıkları putlardan idi. Bütün bu isimler, dişi isimleridir.)

21. Size erkek, O'na dişi öyle mi?

(Müşrikler, beyaz taşlardan yapılan putlarını yüksekte uçan kuğu kuşuna benzeterek Allah'ın kızları diye şefaatlerini umduklarından dolayı inançlarının beyinsizce ve batıl olduğu gösterilmek üzere önce kınama şeklinde buyuruluyor ki: Erkek size, dişi O'na, öyle mi?)

22. Bu, öyle ise çok zalimce bir taksim.

23. Onlar hiçbir şey değil, sırf sizin ve babalarınızın taktığınız kuru isimler, Allah onlara öyle bir saltanat indirmedi. Onlar yalnız zanna ve nefislerinin sevdasına tabi oluyorlar. Halbuki Rablerinden kendilerine doğru yolu gösteren geldi.

24. Yoksa her temenni ettiği hülya, insanın mı olacak?

25. Fakat Allah'ındır son ve ilk.

26. Göklerde nice melekler vardır da Allah dileyip razı olduğuna izin vermeden evvel şefaatleri hiçbir şeye yaramaz.

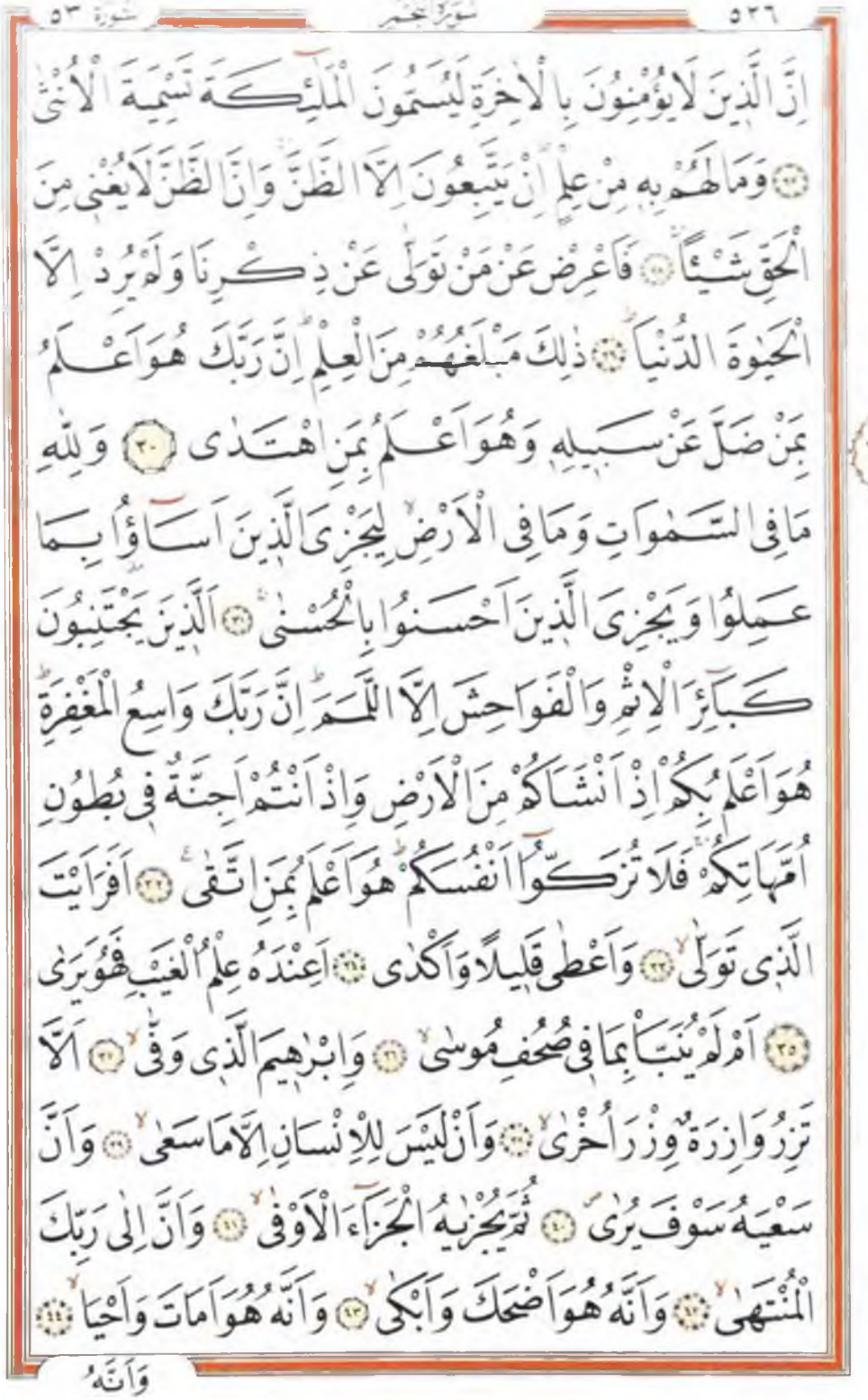
إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنْثَىٰ ﴿٢٧﴾ وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ ۖ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ
الْحَقِّ شَيْئًا ﴿٢٨﴾ فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّىٰ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا
الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ
بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿٣٠﴾ وَلِلَّهِ
مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا
عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَىٰ ﴿٣١﴾ الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ
كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ ۚ
هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنْتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ
أُمَّهَاتِكُمْ ۖ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ ۖ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَىٰ ﴿٣٢﴾ أَفَرَأَيْتَ
الَّذِي تَوَلَّىٰ ﴿٣٣﴾ وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ ﴿٣٤﴾ أَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَىٰ
﴿٣٥﴾ أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّىٰ ﴿٣٧﴾ أَلَّا
تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾ وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ
سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَىٰ ﴿٤١﴾ وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ
الْمُنْتَهَىٰ ﴿٤٢﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَىٰ ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿٤٤﴾

وَأَنَّهُ

27. Evet, âhirete imanı olmayanlar, meleklere dişi adı takıp duruyorlar.

(Âhirete imanı olmayanlar, günahın ve Allah'a karşı yalan ve iftiranın âhiretteki ceza ve sorumluluğundan gerçek iman ile korkmadıkları için meleklere dişi adlar verip duruyorlar, onlara Allah'ın kızları diyorlar. Onun için nefislerinin heva ve heveslerine uyacak şekilde onların kız suretinde putlarını yapıp duruyorlar.)

28. Bununla beraber ona dair bir bilgileri olduğundan değil, sırf zanna uyuyorlar. Halbuki zan, hiçbir şekilde hakkın yerini tutmaz.

(Ama bu konuda bir bilgileri yok. Meleklerin ne olduğunu ve ne dediklerini bildiklerinden değil, sırf zan ile hareket ediyorlar. Buralarda zan, kuruntu manasındadır. Yani melekler dişi tasavvur ve tasvir edilirse daha çekici olacağını zannediyorlar. Halbuki zan, hak namına hiçbir şey ifade etmez. Zan, sırf

nefsi bir olaydır, hak ise ortadaki gerçektir. Onun için kesin bilerek iman etmek gereken inanç meselelerinde zan yeterli olmaz.)

29. O halde bakma sen o bizim zikrimizden yüz çevirip de dünya hayatından ötesini istemeyen kimselere.

30. İşte odur onların ilimden erebildikleri gaye. Şüphesiz ki Rabbın, evet O'dur en iyi bilen yolundan sapanı, hem de O'dur en iyi bilen doğru yolu bulanı.

(Bu, onların ilimden varabildikleri son sınırdır. Yani bildikleri o kadar, bütün ilimlerinin nihayet maksadı, dünya hayatının zevkidir. "Dünya hayatının görünen yüzünü bilirler, âhiretten ise hep gafildirler." Rûm, 30/7.)

31. Hem bütün göklerdeki ve yerdekiler hep Allah'ındır. Sonunda kötülük yapanları yaptıklarıyla cezalandıracak, güzellik edenleri de daha güzeliyle mükafatlandıracak.

(Bu gökler ve yerin mülk ve saltanatının veya sapıklık ve hidayetin, hak ile batılın bilinmesi veya dünya hayatından başka bir şey istemeyip Allah'ın zikrinden yüz çevirmiş kimselerden yüz çevrilmesi şu hikmet ve akıbet içindir ki Allah, kötü iş yapanlara kötü amellerine karşılık onların misli olan kötü karşılığı verecek, güzel iş yapanlara da daha güzeliyle karşılık verecek. Hüsna, yani en güzel mükafat olan Cennet ile yahut amellerinin daha güzeli olan kat kat ecir ile mükafatlandıracaktır.)

32. Onlar ki günahın büyüklerinden: vebalden, fuhşiyattan kaçınırlar, ancak ufak tefek kusur başka. Şüphesiz ki Rabbin, geniş mağfiretlidir, hem sizin her halinizi çok iyi bilir: sizi yerden yarattığı sıra ve sizler analarınızın karınlarında ceninler iken. Şimdi nefislerinizi temize çıkarmağa kalkışmayın. O,takvalı olanları en iyi bilendir.

(Cezası büyük olan yahut hakkında özel olarak tehdit bulunan günahlar, büyük günahlardır. Güzel iş yapan ihsan sahipleri, büyük günahlar arasında özellikle çirkinliği açık olan fuhşiyattan kaçınırlar, az ve küçük olan günahlar hariç. Çünkü büyük günahlardan kaçınılınca, mesela bir bakış, bir süzgün bakış, bir öpücük gibi küçük günahlar af olunur.

Allah, büyük günahlardan sakınılınca küçük günahları bağışladığı gibi, tevbe edilince büyük günahları da bağışlar, dilerse tevbesiz de bağışlar, ancak tevbe edilmedikçe şirki bağışlamaz. Hem sizin her halinizi bilir, hükmünü de ona göre verir. O halde kendinizi hiç günahsız, kusursuz, tertemiz sayarak övmeyin, farkında olmadığınız birçok kusurlarınız bulunabilir.

Tamamıyla korunup takvalı olanı da en iyi O bilir. Çünkü bütün halinizden haberi olan O'dur. İhsan ile hareket edenlerle kötü iş yapanlar âhirette Hakkın huzurunda seçileceklerdir.)

33. Şimdi gördün a, o yüz çevireni?

34. Ve biraz verip de dayatıvereni?

(Velid b. Muğire, Rasûlullah'ın meclisine devam eder ve onu dinleyerek İslama yaklaşırdı. Müşriklerden biri ona: "Atalarının dinini terk mi ediyorsun? Dinini bırakma. Âhirette neden korkuyorsan ben onu üzerime alırım, ama bana şöyle şöyle mal vermen şartıyla" dedi. Velid de onun dediklerini uygun bulup İslama girme fikrinden döndü ve şart edilen malın birazını verdi ama geri kalanını vermedi. Âyet, buna işaret etmektedir.)

35. Gayb ilmi onun yanında da artık görüyor mu?

(Şimdiden âhireti görüyor da günahını başkasının yükleneceğini biliyor mu?)

36. Yoksa haber mi verilmedi ona Musa'nın sahifelerindekiler?

37. Ve çok vefakar olan İbrahim'in (sahifelerinde)kiler?

38. Ki doğrusu bir günah çeken, başkasının günahını çekecek değil.

39. Doğrusu insanın emek ve çabasından başkası kendinin değil.

40. Ve elbette emek ve çabası, yarın görülecek.

41. Sonra ona en dolgun mükafat verilecek.

42. Ve elbette nihayet Rabbine gidilecek.

43. Hakikat O'dur güldüren, ağlatan.

44. Hakikat O'dur öldüren, dirilten.

وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٤٥﴾ مِن نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَىٰ ﴿٤٦﴾
وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةَ الْأُخْرَىٰ ﴿٤٧﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَىٰ وَأَقْنَىٰ ﴿٤٨﴾ وَأَنَّهُ هُوَ
رَبُّ الشِّعْرَىٰ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولَىٰ ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَ فَمَا أَبْقَىٰ ﴿٥١﴾
وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَىٰ ﴿٥٢﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ
أَهْوَىٰ ﴿٥٣﴾ فَغَشَّاهَا مَا غَشَّىٰ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَىٰ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا
نَذِيرٌ مِّنَ النُّذُرِ الْأُولَىٰ ﴿٥٦﴾ أَزِفَتِ الْآزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ
اللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ أَفَمِنْ هَٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ
وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾ وَأَنتُمْ سَامِدُونَ ﴿٦١﴾ فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾ سجدة

سورة القمر مكية وهي خمس وخمسون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا
سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾
وَلَقَدْ جَاءَهُم مِّنَ الْأَنبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا
تُغْنِ النُّذُرُ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَىٰ شَيْءٍ نُّكُرٍ ﴿٦﴾

45. Hakikat O'dur erkeği dişiyi eş yaratan...

46. Bir nutfeden, ekildiği zaman.

47. Şüphesiz O'na aittir diğer yaratma da.

48. Hakikat zengin eden, sermaye veren O.

49. Ve hakikat Şi'ra'nın Rabbi O.

(Gökte birinci derecede parlak yıldızlardan Şi'ra adıyla iki yıldız vardır. Birine Şi'ray-ı Yemani, birine de Şi'ray-ı Şami denilir. Şi'ray-ı Yemani, göğün en parlak yıldızıdır. Burada eş-Şi'ra bununla tefsir edilmiştir. Zira doğrudan eş-Şi'ra denilince bilinen ve akla ilk gelen odur. Çünkü en parlak olmakla bilinen o olduğu gibi Cahiliyede ona ibadet de edilmiştir. Araplarda Şi'ra'ya saygı gösteren ve âlemde onun etkisine inananlar bulunduğu ve o doğduğu zaman gayba dair sözler söyledikleri için burada özellikle "Şi'ra'nın Rabbi" buyrularak onun Rab değil, Rab-

bin kulu ve mülkü olduğu gösterilip o inançları iptal edilmiş. Şi'ra'ya değil, Şi'ra'nın Rabbine ibadet edilmesi gereği anlatılmıştır.)

50. Ve gerçekten O helak etti önceki Âd'ı...

(Yani eski Âd kavmini ki Nûh kavminden sonra helak edilen Hûd Kavmidir.)

51. Ve Semûd'u da, hiç bırakmadı.

52. Daha evvel de Nûh'un kavmini. Çünkü bunlar pek zalim, pek azgındılar.

53. Mü'tefike'yi de Haviye'ye attı.

(Mü'tefike: Lût kavminin altı üstüne gelen şehirleri, Sodom ve diğerleri diye tefsir edilmiş olup alt üst edilmiş anlamındadır. Alt üst edilen her memleket kastedilmiş olmak ihtimali bulunduğu da söylenmiştir.)

54. Sardırttı da o şehirlere, sardırdığını.

(Bu ifade, onlara inen azabın korkunçluğunu göstermek içindir.)

55. Şimdi Rabbinin hangi nimetlerinden şüphe edersin?

56. Bu, işte o evvelki uyarılardan bir uyarı.

57. Yaklaştı yaklaşıcı.

(Âzife: yaklaşan, yaklaşacak olan, yaklaşmakta bulunan demek olup Kıyametin isimlerindendir.)

58. Yoktur ona Allah'tan başka açıcı.

(Yani onun ıstıraplarını, trajedilerini Allah'tan başka açacak, savacak veya kaldıracak hiçbir güç ve kuvvet yoktur. Yahut onun ne zaman ve nasıl olacağını Allah'tan başka keşfederek bilecek kimse yoktur.)

59. Şimdi siz bu kelama mı şaşıyorsunuz?

60. Ve gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz?

61. Siz mi kafa tutuyorsunuz, ey gafiller?!

*(**Sümud**: kafa tutmak, kibirlenip somurtmak ve sersem olmak, oynayıp eğlenmek, çalıp oynamak ve şarkı söylemek manalarına gelir. Buna göre âyete şu manalar da verilebilir: "Ağlamıyorsunuz da çalıp oynuyor musunuz veya eğleniyor musunuz?" "Hayran hayran, sersem sersem duruyor musunuz?")*

62. Haydi Allah için secdeye kapanın ve kulluk edin.

54
KAMER SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 55 âyettir.

Mucize isteyen Mekkelilere Ayın yarılması mucizesi gösterildi. Kafirler: "Bu gelip geçici bir sihir" dediler. Bunun üzerine bu mübârek sûre indi.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Saat yaklaştı, Ay yarıldı.

(Başta Buhârî ve Müslim olmak üzere birçok sahih hadis kitabında bu yarılmanın Hz. Peygamber (a.s.) zamanında gerçekleştiği sabittir. Dolayısıyla "İlerde mutlaka yarılacağı kesin olduğu için geçmiş zaman kipiyle "yarıldı" denmiştir, ama henüz böyle bir şey olmamıştır" demenin bir anlamı yoktur. Rasulüllah'tan bir mucize istemişler, o da ayın yarılmasını göstermiştir.)

2. Hâlâ bir âyet görseler yüz çevirip derler: "Gelip geçici bir sihir."

3. Yalan dediler, nefislerinin arzusuna uydular. Halbuki her iş (gelip geçici değil), yerini bulmuş.

(Yani peygamberin işi, zannettikleri gibi gelip geçici bir şey değildir. Onun her işi yüce Allah'ın ilim ve takdirinde kararını almış, ona doğru gitmektedir.)

4. Andolsun onlara kıssalardan öyleleri de geldi ki onlarda, vazgeçirecek haberler var:

5. Son derece sağlam ve isabetli hikmet. Fakat uyarılar fayda vermiyor.

(Yani son derece sağlam ve isabetli bir hikmet olan tehditler ve haberlerle Kur'ân geldi.

Yahut bunların hepsi, halin cereyanının böyle olması son derece sağlam ve isabetli bir hikmettir.)

6. Çağıranın görülmedik birşeye çağırdığı gün, sen de onlardan yüz çevir.

(Meşhur görüşe göre bu çağıran davetçi İsrâfîl'dir. Başka bir melek olduğu da söylenmiştir.)

خُشَّعًا أَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ ۝٧
مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ ۖ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ۝٨ كَذَّبَتْ
قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ۝٩
فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ۝١٠ فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ
مُنْهَمِرٍ ۝١١ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَىٰ أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ
۝١٢ وَحَمَلْنَاهُ عَلَىٰ ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ۝١٣ تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاءً
لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ۝١٤ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ۝١٥
فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ۝١٦ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ
۝١٧ كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ۝١٨ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا
صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ ۝١٩ تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ۝٢٠
فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ۝٢١ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ
۝٢٢ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ۝٢٣ فَقَالُوا أَبَشَرًا مِنَّا وَاحِدًا نَتَّبِعُهُ إِنَّا إِذًا
لَفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ۝٢٤ أَأُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ
أَشِرٌ ۝٢٥ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ ۝٢٦ إِنَّا
مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ۝٢٧

وَنَبِّئْهُمْ

7. Gözleri düşkün düşkün kabirlerden çıkarlar, sanki çıvgın çekirgeler...

(Trajedinin dehşetinden gözleri korku ve saygı ile düşkün bir halde, çıvgın çekirgeler gibi yayılarak kabirlerden çıkacaklar.)

8. ...Çağırana koşarak. Der ki kafirler: "Bu, pek zorlu bir gündür."

(O çağıran davetçiye kanat açıp fırlayacaklar. Diyecek ki o kafirler: "Bu, çok çetin bir gün." Bundan müminler için öyle olmayacağı anlaşılır.)

9. Onlardan evvel Nûh kavmi yalanladı, yalancı dediler o kulumuza, mecnun dediler, çok incitildi.

10. O da nihayet Rabbine dua etti. "Ben, dedi, mağlubum, hemen yardımını gönder."

[Rabbim! Ben, bu suçlulara karşı koyamayacak kadar zayıfım. Benim intikamımı onlardan sen al ve dinine yardım et."]

11. Bunun üzerine göğün kapılarını açtık: dökülen bir su ile şakır şakır.

12. Yeri de fışkırttık kaynaklar halinde. Derken su birleşti, bir emir üzerine ki edilmişti öyle takdir.

("İki su birleşti" denilmeyip de tekil olarak "su birleşti" buyrulması, asıl itibarıyla ikisinin bir su olduğuna işaret olsa gerektir. Tefsirciler tekil getirilmesinin sebebini izahta diyorlar ki: "İki suyun birleşmesi, yanyana gelip komşu olma yoluyla değil karışma ve birleşme suretiyle olduğunu göstermek içindir." Ezelde takdir edilmiş bir işten dolayı ki bu, indirilen suyun çıkarılan su kadar olması kanunudur. Yahut ezelde kader kılınmış bir iş üzerine ki bu da, Nûh kavminin Tufan ile helak edilme işidir.)

13. Onu ise yükledik tahtadan yapılmış, kenetli bir nesneye.

("Tahtadan yapılmış kenetli nesne"den maksat gemidir. Bir tür tanıtım için sıfat, isim yerine konmuştur. Yani bir takım tahtaların birbirlerine özel şekilde kenetlenmesiyle yapılmış olan gemiye bindirdik.)

14. Ki o, gözetimimizle akar giderdi. Bunu o nankörlük edilen zata bir mükafat olarak yaptık.

(Gemi, "O, içindekilerle birlikte dağlar gibi dalgalar içinde akıp gidiyordu" mealindeki Hûd, 11/42 âyeti gereğince dağlar gibi dalgaların içinde Allah'ın görüp gözetmesiyle, doğrudan doğruya O'nun koruması altında akıp gidiyordu. Bunu, Nûh'a mükafat için yaptık ki, onu yalanlayanlar suda boğulurken o böyle Allah'ın koruması altında korunmuş bulunuyordu.)

15. Andolsun onu bir âyet olarak bıraktık. Fakat düşünen mi var?

(Her gemi görenin veya bu olayı duyanın düşünmesi gerekirken hani düşünen mi var?)

16. Ki nasılmış azabım ve uyarılarım?

(Bu soru, korkutup hayrete düşürerek dehşet vermek içindir.)

17. Andolsun Kur'ân'ı kolaylaştırdık, düşünmek için. Fakat düşünen mi var?

(Bu âyet, bu sûredeki her kıssanın sonunda, "andolsun ki onlara önemli haberlerden öylesi geldi ki onda vazgeçirecek tehdit, sakındıracak öğüt var" manasını hatırlatmak için tekrar edilmiş ve böylece her birinin bağımsız olarak o sakınmayı ve öğüt almayı, yani düşünüp ibret almayı gerektirdiği anlatılmıştır.)

18. Âd yalanladı da nasıl oldu azabım ve uyarılarım?

19. Çünkü üzerlerine uğursuzluğu devamlı bir günde öyle soğuk, gürültülü bir rüzgar salıverdik...

(Bugünün uğursuzluğu onların helak olmasıyla son bulmadı da Kıyamete kadar Berzah'ta azap içinde kaldılar. Bazı müneccimlerin zannettiği gibi o uğursuzluk, günün kendisinden kaynaklanmış değil, yani herkes ve her şey için değil, onlar hakkında öyle oldu.)

20. Ki insanları kökünden devrilen hurma kütükleri gibi yoluyordu.

21. Bak nasılmış azabım ve uyarılarım?

22. Andolsun Kur'ân'ı kolaylaştırdık, düşünmek için. Fakat düşünen mi var?

23. Semûd o uyarıları yalanladılar.

(Burada "nüzür", uyarı ve vaaz manasına "nezir"in çoğulu olabileceği gibi, münzir yani uyarıcılar, peygamberler manasına da olabilir.)

24. Şöyle dediler: "İçimizden bir beşere mi uyacağız? Şüphesiz o vakit biz, şaşkınlık içinde kalır, ateşlere yanarız."

(Yani Sâlih'e (a.s.): " Asıl sana uyarsak şaşkınlık etmiş, ateşlere düşmüş oluruz" dediler.)

25. " O zikir (yani vahy ve kitap), aramızdan ona mı bırakılıyor? Bilakis o, şımarık yalancıdır."

26. İleride bilecekler o şımarık yalancı kimdir?

27. İşte biz onlara bir fitne olmak üzere o dişi deveyi salıyoruz. Onun için onları gözet ve sabırlı ol.

(Bu devenin nereden ve nasıl çıktığı Kur'ân'da açıkça belirtilmiş değildir. Burada bunun çıkarılması değil de salıverilmesi, yani "bırakın Allah'ın arzında otlasın" diye salınması, bir fitne için olduğu beyan ediliyor.

Şuarâ, 26/154 ve Araf, 7/73 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

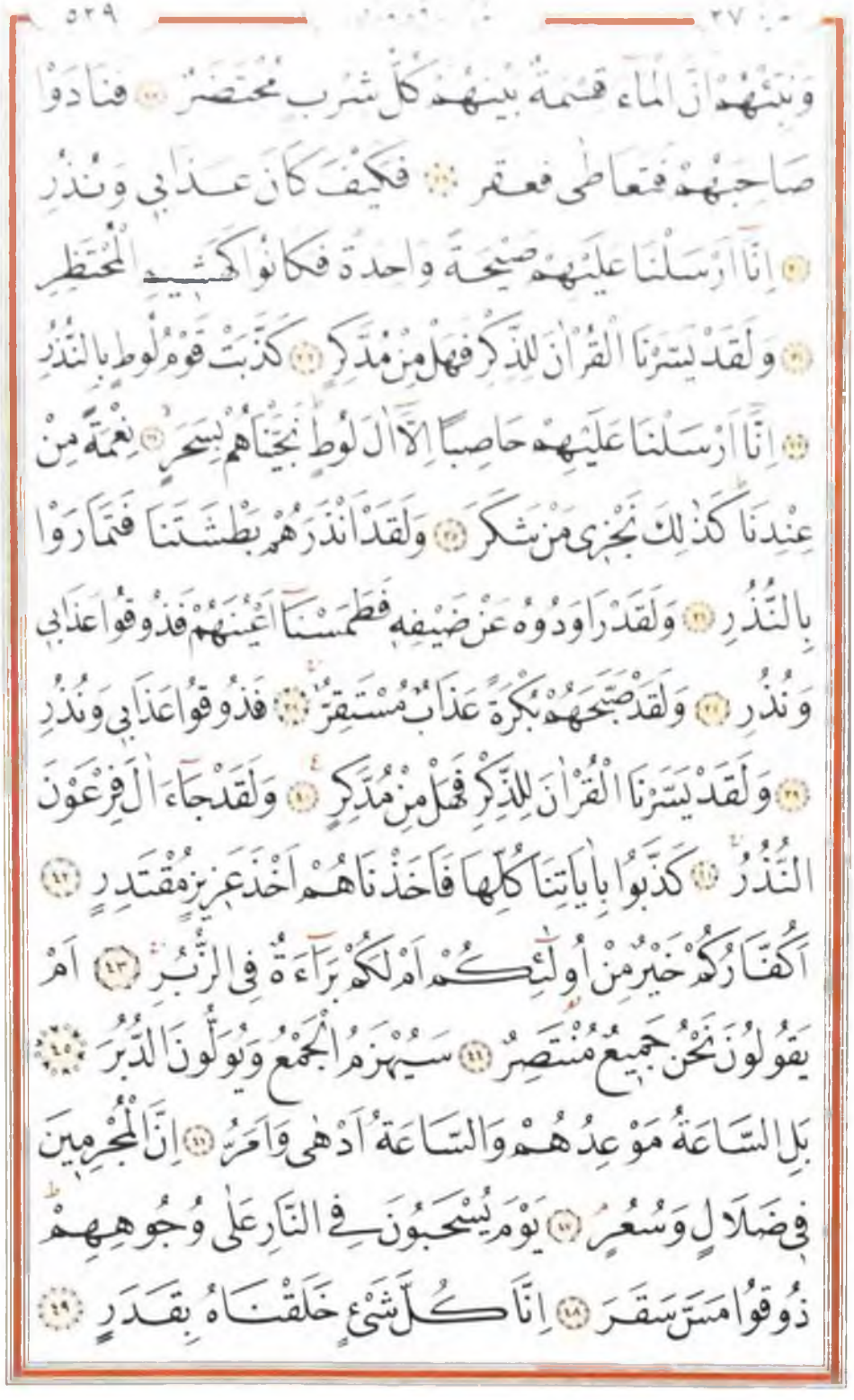

28. Hem haber ver onlara ki su, aralarında nöbetle taksim edilmiştir ve her içim huzur iledir.

(Her içim, gerek devenin içimi ve gerek halkın içimi; gerek su içimi ve gerek süt içimi demektir. Deniliyor ki halk kendi su nöbetlerinde su alıyorlar, devenin nöbetinde de sütünü sağıp içiyorlardı. Demek ki bu devenin bir taraftan külfet, bir taraftan nimet olan tuhaf özellikleri vardı. Bir kere onun su nöbeti bütün halkın su nöbetine denk bir günü işgal ediyor, böylece onları sıkıştıran bir imtihan oluyor, buna karşılık onlara birçok süt veriyor. Bu yönüyle de durumlarına genişlik veren, rahatlatan bir nimet oluyor. İki halin ikisinde de bir değil, birçok devenin yerini tutan büyük bir yaratık olmuş oluyor.)

29. Bunun üzerine arkadaşlarına bağırdılar, o da silaha sarıldı da hayvanı ayağından biçerek devirip yıktı.

30. Fakat bak nasıl oldu azabım ve uyarılarım?

(Arkadaşları deveyi öldürünce Sâlih (a.s.): "Evinizde üç gün yaşayın ve işte bu bir vaat ki yalan çıkarılmamıştır" (Hûd, 11/65) diye tebliğde bulundu. Rivayet olunduğuna göre: "Yarın yüzleriniz sararacak, yarından sonra kızaracak, üçüncü gün kararacak sonra da sabahleyin başınıza azap inecek" dedi. Derken bu alâmetleri görmeğe başladıklarında Sâlih'i de tutup öldurmek istediler. O ve beraberindeki müminler Allah'ın emriyle Filistin'e çekilip kurtuldular. Dördüncü günü kı bir Pazar günü idi, gözleri baka baka, titreye titreye bır anda helak oldular.)

31. Çünkü biz üzerlerine tek bir korkunç uğultu salıverdik, ağılcı çırpısı gibi döküle kaldılar.

(Evlerinin önünde titreşerek bakışıp dururlarken yıldırım çatlar gibi gökten bir gürültü koptu, yerden de bir sarsıntı. Çoban ağılının etrafına avlı olmak için çekilen çalı çırpının dövülüp çiğnenerek çürümüş olan kırıntıları gibi kırıla kaldılar.)

32. Andolsun Kur'ân'ı kolaylaştırdık, düşünmek için. Fakat düşünen mi var?

33. Lût kavmi o uyarılara yalan dediler.

34. Biz, üzerlerine taş yağdırıcı gönderdik. Yalnız Lût'un ailesi hariç: onları bir seher vakti kurtuluşa çıkardık.

(Kıssa ile ilgili bilgi için Neml, 27/58, Şuarâ, 26/170-173, Furkân, 25/40 ve benzeri âyetlere bakınız.)

35. Tarafımızdan bir nimet olarak. İşte şükredene böyle karşılık veririz.

36. Andolsun Lût, yakalayışımızın şiddetini onlara hatırlatmıştı da. Fakat o hatırlatmaları kavga ile karşıladılar.

37. Ve onun misafirlerinden kâm almağa kalkıştılar. Biz de gözlerini siliverdik de "tadın bakalım, dedik, azabımı ve uyarılarımı!"

(Yüzlerinde eseri bile kalmayacak şekilde gözlerini silme kör ettik, eve girdikleri halde hiçbir şey göremez oldular, nereden çıkacaklarını bile bilemediler.)

38. Andolsun bir sabah vakti kendilerini kararlı bir azap bastırıverdi.

(Yani üzerlerinde kararını bulmuş, savılmaz, yahut onları kalacakları yer olan Cehenneme götürene kadar devam eden bir azap.)

39. Tadın bakalım azabımı ve uyarılarımı.

40. Andolsun Kur'ân'ı kolaylaştırdık, düşünmek için. Fakat düşünen mi var?

41. Andolsun Âl-i Firavun'a da geldi uyarıcı peygamberler.

42. Âyetlerimizin hepsini yalanladılar. Biz de onları öyle bir tutuşla alıverdik ki güçlü ve aziz olana öyle yaraşır.

43. Sizin kafirleriniz onlardan hayırlı mı? Yoksa sizin için kitaplarda bir beraat mı var?

(Hitap Mekkelilere, dolayısıyla Araplara, dolayısıyla son asır insanlarınadır. Ey, bu zamanın insanları! Sizin kafirleriniz onlardan yani Nûh kavminden Firavun'a kadar helakları zikredilen kafirlerden daha mı kuvvetli, yahut Allah'ın azabından kurtulmak için daha mı yararlıklı? Yoksa, son zamanda yaşayan insanlar ne kadar küfür ve isyan ederlerse etsinler Allah katında ceza ve sorumlulukları yoktur diye beraatınıza dair ilahi kitaplarda bir açıklık mı var?)

44. Yoksa, "biz, yardımlaşan bir topluluğuz" mu diyorlar?

45. Herhalde o topluluk bozulacak ve arkalarını dönüp gidecekler.

(Hz. Ömer diyor ki: Bedir günü Rasulüllah'a baktım, Kureyş ordusunun arkasından kılıcını çekmiş, "O topluluk muhakkak bozulacak ve arkalarını dönüp gidecekler" diyordu. Böylece bu âyetin Bedir günü için bir mucize olduğu anlaşıldı.)

46. Daha doğrusu onlara asıl vaat edilen zaman, saat (kıyamet)tir ve o Saat daha acı, daha bela ve beterdir.

47. Muhakkak ki o suçlular, şaşkınlık ve çılgınlıklar (yahut çılgın ateşler) içindedirler.

48. O gün ki, yüzleri üstü ateşte sürüklenecekler. "Tadın, ne imiş Cehennemin dokunuşu?" diye.

49. Haberiniz olsun ki biz, her şeyi bir kaderle yaratmışızdır.

وَمَآ أَمْرُنَآ إِلَّا وَٰحِدَةٌ كَلَمْحٍۭ بِٱلْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَآ
أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَىْءٍ فَعَلُوهُ فِى
ٱلزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ
فِى جَنَّٰتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِى مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾
سورة الرحمن مكية وهي ثلاث وسبعون آية
بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ
ٱلرَّحْمَٰنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ ٱلْقُرْءَانَ ﴿٢﴾ خَلَقَ ٱلْإِنسَٰنَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ ٱلْبَيَانَ
﴿٤﴾ ٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿٥﴾ وَٱلنَّجْمُ وَٱلشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾
وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلْمِيزَانَ ﴿٧﴾ أَلَّا تَطْغَوْا۟ فِى ٱلْمِيزَانِ ﴿٨﴾
وَأَقِيمُوا۟ ٱلْوَزْنَ بِٱلْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا۟ ٱلْمِيزَانَ ﴿٩﴾ وَٱلْأَرْضَ
وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ﴿١٠﴾ فِيهَا فَٰكِهَةٌ وَٱلنَّخْلُ ذَاتُ ٱلْأَكْمَامِ ﴿١١﴾
وَٱلْحَبُّ ذُو ٱلْعَصْفِ وَٱلرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾ فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾
خَلَقَ ٱلْإِنسَٰنَ مِن صَلْصَٰلٍ كَٱلْفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ
ٱلْجَآنَّ مِن مَّارِجٍ مِّن نَّارٍ ﴿١٥﴾ فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾
رَبُّ

50. Emrimiz de başka değil, birdir: bir göz açıp kapama gibidir.

(İşimiz yahut her hangi bir şeyi yaratmak için buyrultumuz da başka değil ancak bir kelimeden veya bir anlık bakıştan ibarettir. Yani hızlı bir bakış anı, bir şuur anı gibi ki, "O'nun emri, bir şeyi murat edince ona sadece "ol" demektir, o oluverir" (Yâsîn, 36/82) buyurulduğu üzere "ol" emrinden ibarettir.)

51. Andolsun, benzerlerinizi hep helak de ettik. Fakat hani düşünen?

(Düşünseniz, siz de gitmek üzere bulunduğunuzu anlarsınız.)

52. Bununla beraber, işledikleri her şey defterlerdedir.

53. Ve küçük büyük hepsi satır satır yazılmıştır.

(Demek ki insanın helak olduktan sonra da bir geleceği vardır ve onun orada hakikatı dünyada yaptığı fiillerden elde edilen sonuçtur. Yüce Allah'ın

kalmak terazide kesecek ancak odur. ona göre hazırlanacaktır. Hesâb olduktan sonra gerçeğin böyle olacağını düşünen bu kimse elbette defterini kötülük ve suçla doldurmak istemez.)

54. Şüphesiz takvâ sahipleri Cennetlerde, nur içinde...

55. Sadâkat meclisinde, kudretine nihâyet olmayan bir padişahın ulu huzurundadırlar.

(Şüphesiz takvâ sahipleri sıdk meclisinde, sadâkat koltuğunda, yani sadıklara özgü ve yalan çıkması, yok olması ihtimâli bulunmayan sâbit bir makam ve mevkide, yani kudretine nihâyet olmayan bir kralın, pek büyük mülk sahibi bir padişahın yüce huzurundadırlar ki o padişah da yüce Rahmân'dır.)

55
RAHMÂN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 78 âyettir.

Adını ilk âyetinden alan bu mübârek sûreye, hadiste buyurulduğuna göre, "Kur'ân'ın gelini" adı da verilmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Rahmân,

(Yani, rahmet ve nimeti sonsuz derecede kaynaşıp duran ve ondan dolayı bir ismi de Rahmân olan yüce Allah,)

2. Kur'ân'ı öğretti,

3. İnsanı yarattı,

4. Ona o güzel beyanı belletti.

(Yani kendini ve vicdanına ve gönlüne doğan duygu ve idrâkleri dışındakilere açık ve güzel ifâde ile anlatmak, meramını ifâde etmek ve anlamak demek olan konuşma ve dil nimetini belletti ki, ilim ve Kur'ân'ı öğretmek nimeti de bununla meydana gelir.)

5. Güneş ve Ay, hesaplıdır.

6. Çimen ve ağaç secde ederler.

(Yüce Allah'ın irâdesine doğal olarak boyun eğerler. O'nun kanunları karşısında elastikiyetle istediği konumu alırlar. O hâlde insanlar da kendi istekleriyle Allah'ın emirlerine boyun eğerek nimetlerine şükür için secde etmeği bilmelidirler.)

7. Bak, şu güzel semâya yükseklik verdi ve mîzânı koydu,

(Yani o yüksekliklerin durabilmesi için aşağı ve yukarı değişik ve birçok ağırlıklar, varlıklar, haklar arasında her şeyin hakkına göre duruşu, konumu demek olan denge kanununu, adâlet kanununu koydu ki, bu kanun olmasa idi Göklerin ve Yerin ayakta kalması ve düzeni olmazdı.)

8. Ki mîzânda taşkınlık etmeyin.

(Şeriata ve kanuna tecâvüz edip de hakkınızı aşmayasınız, terâzisiz iş yapmayasınız. Yahut mâddî mânevî tartıda taşkınlık etmeyerek de yüce Allah'ın emirlerine, hükümlerine itaat edip hukuka uyasınız.)

9. Ve tartıyı adâletle doğru tutun da mîzânı aksatmayın.

10. Yere de mahlûkat için bir tevâzu verdi.

(Yeryüzünü de halk, yahut cinler ve insanlar ya hut yeryüzündeki yaratıklar için aşağı serdi.)

11. Onda bir meyve ve tomurcuklarıyla duran hurma ağaçları var.

12. Ve o çimli dânelер ve o hoş kokulu reyhan var.

(Reyhan; güzel kokulu veya gönül açıcı demek olup bizim de reyhan dediğimiz bitki gibi, koklanan güzel kokulu otların hepsine denir. Bununla beraber İbn Abbas'tan, burada rızık manasına olduğu da nakledilmiştir.)

13. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

(Bir gün Hz. Peygamber, ashâbına bu sûreyi okudu, sustular. Buyurdu ki: "Niye ben cinlerden sizinkinden daha güzel cevap işitiyorum. Ben bunu cinlere okudum. Bu âyete her geldiğimizde: "Hayır, nimetlerinden hiçbir şeyi yalanlamayız ey Rabbimiz! Hamd sana" dediler. Tirmizî, Tefsîr-i Kur'ân 56. Onun için bu sûre okunurken dinleyenlerin bu âyet okundukça öyle söylemeleri mendûbdur, denilmiştir.)

14. İnsanı porselen gibi kupkuru çamurdan yarattı.

15. Bir halis ateşten de o cinni yarattı.

16. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

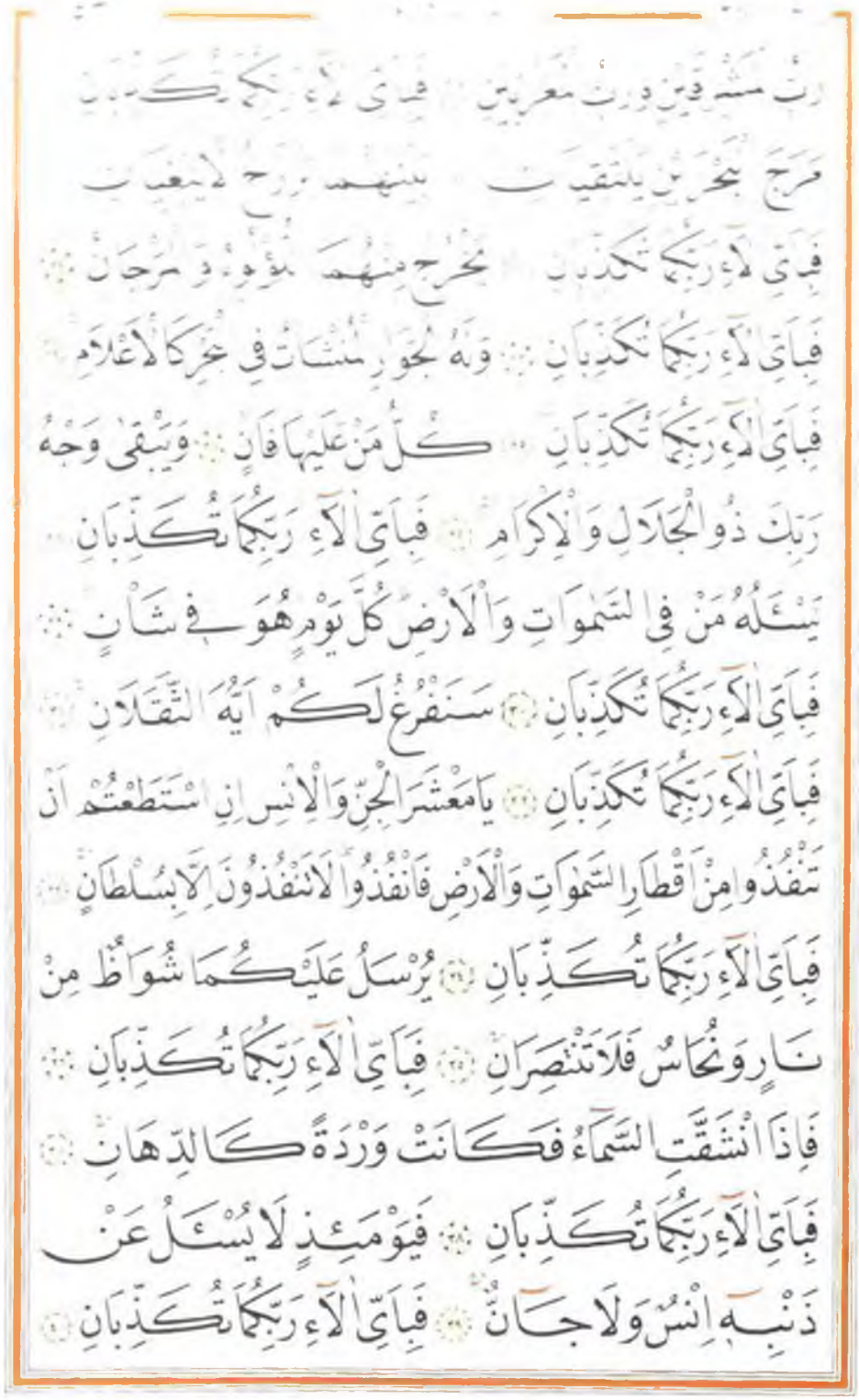

17. O, hem iki doğunun Rabbi, hem iki batının Rabbi.

("İki doğu ve iki batı"nın birkaç izah şekli vardır. Birincisi, Güneş ve Ayın doğdukları ve battıkları yerler. Ikıncısi, yaz ve kış, gunlerin uzayıp kısalmasına gore olan doğma ve batma yeri. Üçüncüsü, tür kastedılerek gerek Güneşin ve gerek diğerlerinin doğma ve batma yeri demek olabilir ki, bütün gök cısımlerının doğma ve batma yerine işaret edilmiş olur. Dordüncusü, Yeryüzü kure şeklinde olmak ıtibarıyla her yarım küresine göre bir doğma ve batma yerine işaret edilmiş olur kı bunda doğma yerı denilen bir nokta aynı zamanda öbür yarımküreye göre batma yeri, batma yeri de doğma yeri olmuş olur. Hangisi olursa olsun asıl maksat, Allah'ın, bütün nimetlerin maliki ve idarecisi olduğunu beyandır.)

18. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

19. Salmış iki deryayı, durmadan çatışırlar.

("İki derya" şu şekillerde izah edilmiştir. Birincisi, biri tatlı diğeri acı iki deniz, denilmiş: Şap Denizi'nde Nil'in, Basra Körfezi'nde Dicle'nin döküldüğü yerde olduğu gibi. İkincisi, ikisi de acı olmak üzere Hint Okyanusu ve Akdeniz gibi. Bu durumda aralarındaki berzah, Arabistan Yarımadası veya Süveyş kanalıdır. Üçüncüsü, gökyüzü denizi ile Yeryüzü denilmiş ki denizlerle bulutlar kastedilmiş olabilir. Dördüncüsü, yerküreyi etrafından kuşatan dış deniz ile yerkürenin kıtaları arasındaki iç deniz ki bu durumda Yerküre, aralarında bir berzah halinde kalır.)

20. Aralarında bir berzah var, bir an birbirlerine geçmezler.

21. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

22. O iki deryadan inci ve mercan çıkar.

23. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

24. Hem O'nundur denizde akıp giden o dağlar gibi yükselmiş (gemi)ler.

25. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

26. Üzerindeki herkes fani.

27. Baki kalır Rabbinin o celal ve ikram sahibi zatı.

("Celal ve ikram sahibi" sıfatı yüce Allah'a özgü olup O'ndan başkasında kullanılmayan sıfatlardandır. Hadiste şöyle buyrulmuştur: "Ey celal ve ikram sahibi" sözünü söylemeğe devam ve sebat edin, dualarınızda çok söyleyin. Tirmizi, Deavat 92.)

28. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

29. O'ndan ister göklerde ve yerde bulunanlar. O, her gün bir iştedir.

(Burada "gün" iki şekilde tefsir edilmiştir. Birisi, mutlak vakit manasına olarak "her saat, her an" demektir. Bir de Hasan-ı Basri'den nakledildiğine göre, yüce Allah'a göre bütün zaman (dehr), iki günden ibarettir: dünya ve âhiret. Her birine göre Allah'ın bir şe'ni, yani işi ve durumu vardır. Dünyadaki işi, emir ve nehiy, âhiretteki işi de hesap ve cezadır.)

30. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

31. Yarın size kalacağız, ey o iki topluluk!

(Yanı bu günkü dünya işleri geçecek, bu dünya hayatı ve nimetleri yok olacak, bu verilen süreler, hoşgörüler tükenecek, yarın Allah'a dönmekle sadece sorgu, hesap ve ceza için huzura geleceksiniz de sırf sizin işinize bakılacak.)

32. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

33. Ey, Cin ve insan topluluğu! Gücünüz yeterse yerin ve göğün sınırlarından geçin gidin. Ama ferman olmazsa geçemezsiniz.

(Göklerin ve yerin sınır ve boyutlarından çıkıp gitmeğe gücünüz yeterse, daha doğrusu yüce Allah'ın mülkünden, hüküm ve saltanatı altından kaçabilirseniz haydi çıkın gidin, mümkünse kendinizi kurtarın. Ama yüce Allah tarafından verilecek bir kuvvet veya ferman olmadıkça çıkamazsınız, kaçamazsınız.)

34. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

35. Salınır üstünüze ateşten bir alev, bir zehir duman. Kurtulamazsınız deseniz de el'aman.

(Kendinizi savunamaz, kaçıp gidemezsiniz, yakalanır yakılırsınız.)

36. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

37. Gök bir yarılıp oluverdi mi bir gül, yağ gibi eriyen, kızaran yanan.

(İşte o zaman, şimdi ayrıntısını anlayamayacağınız, beyana sığmaz ne dehşetler, ne değişimler olacaktır! Böyle iken,)

38. Şimdi Rabbinizin hagi nimetlerine yalan dersiniz?

39. O gün artık ne bir insana ne de bir cinne suçu sorulmaz.

(Yani suçlu olup olmadığı anlaşılmak için soruşturma ihtiyacı duyulmaz. Günahlı ile günahsız karıştırılmaz, hepsi tesbit edilmiştir. Biraz sonra beyan olunacağı üzere suçlular simalarıyla tanınırlar. Demek hesap ve sorgu yok değil, fakat o gün suçlunun tanınması için sual sorulmaz.)

40. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

يُعْرَفُ الْمُجْرِمُوْنَ بِسِيْمٰهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِيْ وَالْاَقْدَامِ ﴿٤١﴾
فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٤٢﴾ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِيْ يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُوْنَ
﴿٤٣﴾ يَطُوْفُوْنَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيْمٍ اٰنٍ ﴿٤٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٤٥﴾
وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهٖ جَنَّتٰنِ ﴿٤٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٤٧﴾
ذَوَاتَآ اَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٤٩﴾
فِيْهِمَا عَيْنٰنِ تَجْرِيٰنِ ﴿٥٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥١﴾
فِيْهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجٰنِ ﴿٥٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٣﴾
مُتَّكِـِٕيْنَ عَلٰى فُرُشٍ بَطَآئِنُهَا مِنْ اِسْتَبْرَقٍ ۭ وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾
فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٥﴾ فِيْهِنَّ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ ۙ لَمْ
يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٥٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٧﴾
كَاَنَّهُنَّ الْيَاقُوْتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٥٩﴾
هَلْ جَزَآءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ ﴿٦٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦١﴾
وَمِنْ دُوْنِهِمَا جَنَّتٰنِ ﴿٦٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٣﴾
مُدْهَآمَّتٰنِ ﴿٦٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٥﴾
فِيْهِمَا عَيْنٰنِ نَضَّاخَتٰنِ ﴿٦٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿٦٧﴾

فيهما

41. Suçlular simalarından tanınır da perçemlerinden ve ayaklarından tutulur.

[Kıyamet günü suçlular, üzerlerinde görünen alâmetlerle tanınırlar. Bu alâmetler, onları saran üzüntü ve kederdir. Hasan-ı Basri şöyle der: Bu alâmetler yüzlerinin siyahlığı ve gözlerinin ağarıp körleşmesidir. Nitekim yüce Allah meâlen: "O gün suçluları, gözleri ağarıp körleşmiş olarak toplarız" (Tâhâ, 20/102) ve "bazı yüzlerin ağardığı, bazı yüzlerin de karardığı gün" (Al-i İmrân, 3/106) buyurur.]

42. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

43. İşte bu, suçluların yalan dedikleri Cehennem.

44. Bu (cehennem ateşi) ile son derece kızgın bir kaynar su arasında dolaşır dururlar.

45. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

46. Rabbinin makamından korkan kimseye iki cennet var (karşılıksız.)

(Burada "korku"dan maksat, yalnız yürek çarpıntısı değil, küfür ve nankörlükten sakınıp ıman ve şükran ile itaat için saygı ve hürmet manasına, korkmanın gereği olarak yapılacak şeydir. Hasılı, rablık ile kaim ve kayyum, celal ve ikram sahibi olan Rabbinin celalinden korkan, yahut kıyamet günü O'nun yüce huzuruna dikileceği makamını sayıp da korkan her kimse için de iki cennet var ki, biri cismani cennet biri ruhani cennet, yahut biri Adn cenneti biri Naim cenneti, yahut biri islam yurdu biri selam yurdu olmak ihtimali de vardır.)

47. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

48. Her bir cennette türlü türlü bostan, türlü türlü dallar var.

49. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

50. İkisinde akan iki kaynak var.

(Birine Tesnim denilir, birine Selsebil.)

51. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

52. Onlarda her meyveden çifte çifte var.

(Mesela, yaşı da var kurusu da, yahut ikizli, yahut biri dünyada bilinen biri de bilinmeyen olmak üzere iki sınıf.)

53. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

54. Dayanmışlar öyle yataklara ki astarları kalın ipek kumaştan. Hem iki cennetin meyvelerinin derimi de yakından.

(Meyvelerinin toplanışı da yakından: her vaziyette zahmet çekmeden alınıverecek derecede yakın.)

55. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

56. O cennetlerde sadece kocalarına bakan öyle dilberler vardır ki kocalarından evvel onlara ne bir insan ne de bir cin, dokunmamıştır.

(Âyette geçen "Kâsiratü't-tarf" birkaç mana ile tefsir edilebilen bir medih sıfatıdır. Birincisi, bakışlarını yalnız kocalarına diken, başkalarına bakmayan sevgili, sadık, vefalı dilberler demek olur. İkincisi, bakanın bakışını kendisine çeken, başka tarafa baktırmayan, bir göreni, gözünü başkasına bakmak istemeyecek derecede kendisine bağlayan güzel dilberler. Üçüncüsü, süzgün bakışları kendi önlerine kırılmış, şuraya buraya bakmaz, edep ve haya, ağırbaşlılık ve nezihlikle sivrilmiş, seçkin demek de olabilir.)

57. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

58. O dilberleri yakut ve mercan sanırsın.

59. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

60. İhsanın karşılığı, elbette ihsandır.

(Yani güzelliğin karşılığı güzellik, güzel iş yapanın karşılığı güzel sevaptır. Bundan anlaşılır ki yukarıda geçen "korkmak"tan maksat, ihsan ile amel-dir. İhsan da hadis-i şerifte izah olunduğu üzere "Allah'ı görüyormuşsun gibi O'na ibadet etmendir. Çünkü sen onu görmesen de O seni görüyordur." Buhârî, İman 37, Tefsiru Kur'ân, 31/2; Müslim, İman 1,5,7.)

61. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

62. O ikisinin ötesinde de başka iki cennet var.

("Min dunihima", o ikisinin berisinde yahut ötesinde anlamına gelir. İbn Zeyd'den rivayet edilmiş olduğuna göre, evvelki iki cennet Allah'a yakın kullar için, bunlar da amel defterleri sağ taraflarından verilenler içindir. Hasen'den rivayet edilmiş olduğuna göre, evvelki cennetler önde geçenler (sabikun), sonrakiler de onların peşinden gidenler içindir.)

63. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız?

64. O iki cennet yağız yeşil (yemyeşil), ne kadar gönül alıcı!

65. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

66. Bunlarda püsküren çifte pınar var.

67. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾
فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾
حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾
لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾
مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾
تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

سورة الواقعة ستّ وتسعون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾ خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ﴿٣﴾
إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَاءً مُّنْبَثًّا ﴿٦﴾
وَكُنتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ﴿٧﴾ فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾
وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿٩﴾ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ﴿١٠﴾
أُولَٰئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَقَلِيلٌ
مِّنَ الْآخِرِينَ ﴿١٤﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾ مُّتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ﴿١٦﴾

68. Bunlarda bir meyve, bir başka hurma, bir başka nar var.

69. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

70. İçlerinde dilberler, hayırlı güzeller var.

71. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

72. Cibinliklerde alıkonmuş, özel huriler var.

(Yani şurada burada dolaşan takımından değil, evlerinin işiyle meşgul, örtülü, beyaz tenli, kara gözlü seçkin dilberler var.)

73. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

74. Onlardan evvel onlara ne bir insan ne de bir cin, dokunmamıştır.

75. Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerine yalan dersiniz?

76. Kurulmuşlar yeşil yastıklara ve son derece güzel işlemeli halılara keyifli keyifli.

77. Şimdi Rabbınızın hangi nimetlerine yalan dersiniz?

(Görülüyor ki bununla bu âyet otuz birinci kez tekrar edilmiş oluyor. Bunlardan sekizi, yaratılış garipliklerinin sayılması ve dünya ve âhiretin zikredilmesinin ardından, yedisi cehennem halleriyle ilgili hatırlatmaların ardından ki, Cehennem kapılarının sayısına eşittir. Sekizi ilk iki cennetin vasıflarının ardından ki bunlar da Cennet kapılarının sayısına eşittir. Böylece şuna işaret olunmuş gibidir ki ilk sekize inanıp da gereğince amel eden kimse her iki cenneti hak eder ve cehennemden korunur.)

78. Celal ve ikram sahibi Rabbinin adı yüce, çok yüce.

(Burada celal ve ikram sahibi vasfına en uygun olan, "tebareke" kelimesinin, yükselme ve yücelik manasına olmasıdır. Bazıları bu yüce sûrede nimet ve lütufların sayılması akışına uygun olarak, bunun, "hayır ve bereketin çokluğu" manasına olacağını söylemişlerdir.)

56
VÂKIA SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 96 âyettir.

Bu mübârek sûre hakkında İbn Mes'ud (r.a.): "Kim, Vâkıa sûresini her gece okursa, ona ebediyen fakirlik isabet etmez" demiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. O Vâkıa (Kıyamet) koptuğu zaman...

(Çokları cümlenin, korku vermek için tamamlanmamış olup devamındaki mananın, "kıyamet kopunca neler neler olacaktır" demek olduğunu söylemişler ise de açık olan, cümlenin devamının şu olmasıdır:)

2. Olmaz onun meydana geleceğine yalan diyen.

(Kıyamet kopmadan evvel onu yalanlayan ve inkar edenler bulunursa da meydana gelmesi gerçekleşip bir kere olacak oldumu artık onu kimse inkar edemez, ister istemez tastik eder.)

3. O indirir, bindirir.

(İndirdiğini indirir, bindirdiğini bindirir, bazılarını düşürür alçaltır, diğer bazılarını kaldırır yükseltir. Çünkü devletler yıkan fitne, ihtilal ve devrim gibi büyük olaylar azizleri zelil, zelilleri aziz ederek mevkilerini aşağı düşürür, mevkilerini de yüksekleri kaldırır.)

4. Yer, bir sarsılış sarsıldığı...

5. Dağlar, bir serpiliş serpildiği...

("Dağlar yürütülmüş serap olmuştur" meâlindeki Nebe, 78/20 âyetinin manası gerçekleştiği...)

6. Hepsi dağılıp havada toz duman olduğu...

7. Siz de üç sınıf olduğunuz zaman...

(Hitap, şu andaki ümmete ve geçmiş ümmetlerin toplamı bütün insanlara olabilirse de bazı tefsircilerin tercih ettiği üzere şu andaki ümmete olmak bizce daha tercihe değerdir. O üç sınıf şöyle açıklanıyor:)

8. Ki sağda, uğur ve bereket sahipleri: ama ne uğurlu ve bereketli kimseler!

9. Solda uğursuzluk sahipleri: ama ne uğursuz kimseler!

10. Önde geçmiş olanlar da önde geçmişlerdir.

(Bunlar Hakk'a kullukta, iman ve itaatta, hayır yarışlarında en önde geçenlerdir: Nebi ve Rasuller, Sahib-i Yâsîn, Âl-i Firavun'un mümini, muhacirler ve ensardan, "en önde olanlar" ünvanını taşıyan Ashab-ı kiram gibi.

Bu ünvanı taşıyanlar, gerçekte en önde olma vasfını taşıyan ve üç sınıfın ilersinde, kastedilen menzile hepsinden evvel varan zatlardır.)

11. Onlar, Allah'a yaklaştırılmış olanlardır.

12. Naim Cennetlerindedirler.

13. Önce geçenlerden birçok...

14. Biraz da sonra gelenlerden.

(Hitap şu andaki ümmete olduğuna göre böyle olması açıktır. En önde olanlar (sabikun)ın çoğu, evvelkilerden olmak yaraşır. Nitekim evvelkiler içinde en önde olanlar Ashaptandır.

Hitap evvelki ümmetleri de kapsamış olduğuna göre, evvelkilerden önde olanların çokluğu, bütün nebiler ve rasulleri kapsamış olması itibarıyladır.)

15. Mücevher çakılmış ve işlenmiş tahtlar üzerinde...

16. Üzerlerine karşı karşıya kurulmuşlar.

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ
﴿١٨﴾ لَّا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنزِفُونَ ﴿١٩﴾ وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾
وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾ وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ
﴿٢٣﴾ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾
إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾ وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ ﴿٢٧﴾
فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ ﴿٣٠﴾ وَمَاءٍ
مَّسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ
﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَاءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَاهُنَّ
أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِّأَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ
﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ﴿٤٠﴾ وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ
﴿٤١﴾ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿٤٢﴾ وَظِلٍّ مِّن يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَّا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ
﴿٤٤﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى
الْحِنثِ الْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ وَكَانُوا يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا
وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ إِنَّ
الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٥٠﴾

17. Dolaşır etraflarında daima taze kalmış genç hizmetçiler...

18. Küpler ve ibriklerle ve Mainden bir kase ile.

(Main; kaynak, pınar demektir. Yani kaynağından, pınarından akan bir içki kadehi ile dolaşırlar.)

19. Ne başları ağrıtılır ondan ne de akılları gider.

20. Beğendiklerinden bir meyve...

21. Ve istediklerinden kuş eti ile (etraflarında dolaşırlar.)

22. İri gözlü huriler...

23. Saklı inci timsalleri gibi.

24. İşledikleri amellere mükafat için.

25. Ne bir boş laf işitirler orada, ne de kendilerine günah işlediniz denir.

26. Ancak bir söz: selam, selam!

27. Kitabı sağından verilen bahtiyarlar ama ne bahtiyarlar!

28. Dal bastı kirazlar...

("Sıdr", Arabistan kirazı denilen ağacın ismidir.

"Mahdud", iki mana ile tefsir edilmiştir. Birisi, silinmiş, düzlenmiş, düzgün demektir. Arabistan kirazı dikenli bir ağaç olduğu için bununla cennet kirazının dikensiz olduğu anlatılmıştır. Bir gün bir bedevi, Efendimize: "Ey Allah'ın rasulü! Yüce Allah Kur'ân'da eziyet verici bir ağacı zikrediyor. Oysa ben cennette, sahibine eziyet edecek bir ağacın bulunacağını zannetmezdim" dedi. Rasûlullah (s.a.v): "Nedir o?" dedi. Bedevi "Sidr, çünkü onun dikeni vardır" dedi. Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki: Yüce Allah: "Fi sidrin mahdud = dikeni silinmiş kiraz ağacı" buyurmuyor mu? Allah onun dikenini silmiştir de her dikenin yerine bir meyve yapmıştır ve onun meyvelerinden her biri yetmiş iki yemek rengi ile açar, bir rengi diğerine benzemez."

İkincisi, meyvesinin çokluğundan dalları basıp bükülmüş manasına tefsir edilmiştir ki biz bunu "dal bastı" tabirimize yakın görerek meâlde "dal bastı kiraz" diye ifade etmeği, öbür manadaki dikensizlik anlamına da uygun olacağı kanaatıyla zevkimize uygun bulduk.)

29. Sıvama muzlar içinde...

30. Uzun bir gölge altında...

31. Çağlayan bir suda...

32. Birçok meyve içinde.

33. Ne eksilir, ne men edilir.

(Ne kesintili ne yasaklı, yani dünya meyveleri gibi değil, hiçbir zaman kesilmez, yemek isteyenlere engel olunmaz.)

34. Yüksek döşeklerdedirler.

35. Biz etmişizdir o kadınları yeniden inşa.

(Hadiste şöyle buyrulur: "Bu inşa suretiyle yeniden hayat verilen kadınlar, dünyada kocamış, gözlerinin feri gitmiş, buruşmuş kadınlardır." Tirmizi, Tefsiru Kur'ân 57.

Yine Tirmizi'nin Şemail'de rivayet ettiği üzere Rasûlullah'a (s.a.v) bir kocakarı geldi. "Ey Allah'ın Rasulü! Allah'a dua et, beni cennete koysun" dedi. Rasûlullah (s.a.v) : " Ey falanın annesi! Cennete hiç kocakarı girmez" buyurdu. Kadın ağlayarak döndü. Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki: "Haber verin ona, cennete kocakarı olarak girmez. Çünkü yüce Allah şöyle buyuruyor: Biz onlara, inşa suretiyle yeni bir hayat vermişizdir.")

36. Onları bakireler yapmışızdır.

37. Bir yaşta sevgililer.

(Hadiste şöyle gelmiştir: "Cennet ehli cennete tüysüz, bıyıkları henüz terlemeğe başlamış, gözleri sürmeli, otuz üç yaşlarında olarak girerler." Tirmizi, Cennet 12.)

38. Kitabı sağ tarafından verilenler için (yeni bir hayatla yaratılmışlardır.)

39. Evvelkilerden birçok...

40. Ve birçok da sonrakilerden.

(Rivayete göre "evveldekilerden birçok, sonrakilerden biraz" meâlindeki bu sürenin 13. ve 14. âyetleri inince bu, Ashabın gücüne gitmişti. Bunun üzerine bu iki âyet indi. Efendimiz buyurdu ki: "Ben her halde ümit ederim ki siz cennet ehlinin üçte biri olursunuz. Belki de yarısı olur, yahut yarı kısmını oluşturur, ikinci yarıyı da onlarla paylaşırsınız.")

41. Kitabı solundan verilenler ise, ne uğursuz, ne bedbahttırlar!

42. Vücudun gözeneklerine işleyen bir ısı ve bir kızgın su...

43. Ve kömür gibi kara, sisli, boğucu bir gölge içindedirler.

44. Ne serindir, ne de bir hayrı vardır.

45. Çünkü bundan önce keyiflerine düşkün, şımarık, haddi aşmış kişiler idiler.

46. Ve büyük suçta ısrar ediyorlardı.

(Büyük suçtan maksat şirktir. Bazıları, "yalan yere yemindir" demişlerdir.)

47. Ve diyorlardı ki: "Öldüğümüz ve bir toprak, bir yığın kemik olduğumuz vakit mi? Cidden biz mutlaka diriltilecek mi imişiz?"

48. "Ve evvelki atalarımız da mı?"

49. De ki: "Muhakkak bütün evvelkiler ve sonrakiler...

50. Belli bir gündeki randevuya mutlaka toplanacaklar."

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَآكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ
زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِـُٔونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ
الْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾ فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ
﴿٥٦﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾ أَفَرَأَيْتُم مَّا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾
ءَأَنتُمْ تَخْلُقُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ الْخَٰلِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ
وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾ عَلَىٰٓ أَن نُّبَدِّلَ أَمْثَٰلَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ فِى
مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ
﴿٦٢﴾ أَفَرَءَيْتُم مَّا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾ ءَأَنتُمْ تَزْرَعُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ الزَّٰرِعُونَ ﴿٦٤﴾
لَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَٰهُ حُطَٰمًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ إِنَّا لَمُغْرَمُونَ
﴿٦٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾ أَفَرَءَيْتُمُ الْمَآءَ الَّذِى تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾
ءَأَنتُمْ أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ ﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَآءُ جَعَلْنَٰهُ
أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ أَفَرَءَيْتُمُ النَّارَ الَّتِى تُورُونَ ﴿٧١﴾
ءَأَنتُمْ أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَآ أَمْ نَحْنُ الْمُنشِـُٔونَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَٰهَا
تَذْكِرَةً وَمَتَٰعًا لِّلْمُقْوِينَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾
فَلَآ أُقْسِمُ بِمَوَٰقِعِ النُّجُومِ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهُۥ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾

حزب ٤

51. Sonra siz, ey sapık inkarcılar!

52. Mutlaka bir ağaçtan, Zakkumdan yersiniz.

(Zakkum hakkında bilgi için Saffât, 37/62 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

53. Karınlarınızı da ondan doldurursunuz.

54. Bir de üstüne o kızgın sudan içersiniz.

55. Susuzluk hastalığına yakalanmış kanmak bilmez develer gibi içersiniz.

(Yani Zakkumu yer, kaynar suyu içer içer kanmazsınız.)

56. İşte bu, o ceza gününde onların konukluklarıdır.

(Kendilerine ilk ikram edilen konuklukları böy-

le olunca artık ilerisi ne kadar elem verici olacağı düşünülsun.)

57. Sizi biz yarattık biz, hâlâ tasdik etmeyecek misiniz?

58. Şimdi gördünüz mü o döktüğünüz meniyi?

59. Siz mi yaratıyorsunuz onu, yoksa biz miyiz yaratan?

60. O ölümü aranızda biz takdir ettik ve bizim önümüze geçilmez.

(Kimse bize üstün gelemez, irademizi alıkoyamaz, ne istersek istediğimiz gibi yaparız, gücümüz yeter.)

61. Kılıklarınızı değiştirmek ve sizi bilemeyeceğiniz bir yaratışta inşa etmek üzere.

(Tefsirciler bu âyeti şu şekillerde yorumlarlar:

1) Aranızda ölümü takdir ettik ki, neslinizi kesmek üzere değil, sizi emsal ve benzerlerinizle değiştirmek için.

2) Aranızda ölümü takdir ettiğimiz gibi sizi giderip yerinize emsalinizi getirmek suretiyle değiştirmeğe de gücümüz yeter.

3) Gerek fikir ve ahlakça ve gerek şekil ve suretçe bulunduğunuz ve bildiğiniz kılıklarınızı değiştirmeğe ve sizi şimdi bilemeyeceğiniz bir yaratılışta var etmeğe gücümüz yeter. Kimse bunun önüne geçemez. Bu mana hem dünyadaki değişimleri hem de âhiretteki tekrar diriltmeyi ifade eder ve dolayısıyla hem tehdidi hem de vaadı içerir.)

62. Her halde ilk yaratılışı biliyorsunuz, o halde düşünseniz a!

(İnsanın bu dünya hayatında topraktan, sonra nutfeden embriyon, et parçası, tavırdan tavıra olgunlaştırılarak nasıl yaratıldığını gerek gözlem ve tecrübeden ve gerek Kur'ân'ın beyanlarından biliyorsunuz. O halde düşünseniz de bütün bunları yapan ve aranızda ölümü takdir etmiş de bulunan yaratıcınız Allah'ın sizi değiştirip şimdi ayrıntısını bilemeyeceğiniz başka bir yaratılışta tekrar diriltmeğe gücü yettiğini anlasanız a!)

63. Şimdi gördünüz mü o ektiğiniz tohumu?

64. Siz mi bitiriyorsunuz onu, yoksa biz miyiz bitiren?

65. Dilesek onları elbet bir çöpe çevirirdik de şöyle geveler dururdunuz:

66. Her halde biz çok ziyandayız.

(Ektiğimiz tohumlar kayboldu, yaptığımız masraflar boşa gitti, yahut borçlandık, yahut inanın helak olduk, mahvolduk.)

67. Daha doğrusu, büsbütün mahrumuz.

68. Şimdi gördünüz mü o içtiğiniz suyu?

69. Siz mi indiriyorsunuz onu buluttan, yoksa biz miyiz indiren?

70. Dilesek onu acı bir çorak ediverirdik, o halde şükretseniz a!

(Dilesek onu tuzlu bir acı su yapardık ki içilmek ihtimali olmazdı. Bütün bu nimetlerin her birine şükretseniz de biri eksik oluverince hemen "mahrumuz" diye ümitsizlikle veya "biz ekip biçiyoruz" diye gurur ile nankörlüğe düşmeseniz a!)

71. Bir de gördünüz mü o çaktığınız ateşi?

72. Siz mi inşa ettiniz onun ağacını, yoksa biz miyiz inşa eden?

(Ağaçtan maksat, birbirlerine sürtmek suretiyle ateş çıkartılan meşhur Merh ve Afar ağacıdır. Yâsîn, 36/80 âyetine bakınız.)

73. Biz onu hem bir hatırlatıcı kıldık, hem de sahraya konup göçenlere bir istifade.

(Biz onu hem geçim sebepleri kendisine bağlanıp hayat mücadelesine örnek ve cehennem azabının ateşini andırıp düşündürecek bir hatırlatıcı, hem de sahraya konup göçenler için, başka bir mana ile; ihtiyacı çok olan fakirler için bir faydalanma, bir yararlanma ve kazanç vasıtası kıldık.)

74. O hâlde tesbih et rabbine, büyük ismiyle.

75. Artık yok, o yıldızların mevkilerine yemin ederim.

(Yıldızların mevkileri: battıkları veya doğdukları yerler, yahut gökteki yerleri yani burçları ve menzilleri, yahut kayan yıldızların düştükleri yerler, yahut kıyamet günü döküldükleri sıra düşecekleri mevkiler olmak ihtimalleri vardır.)

76. Ve gerçekten o –bilseniz– çok büyük bir yemindir.

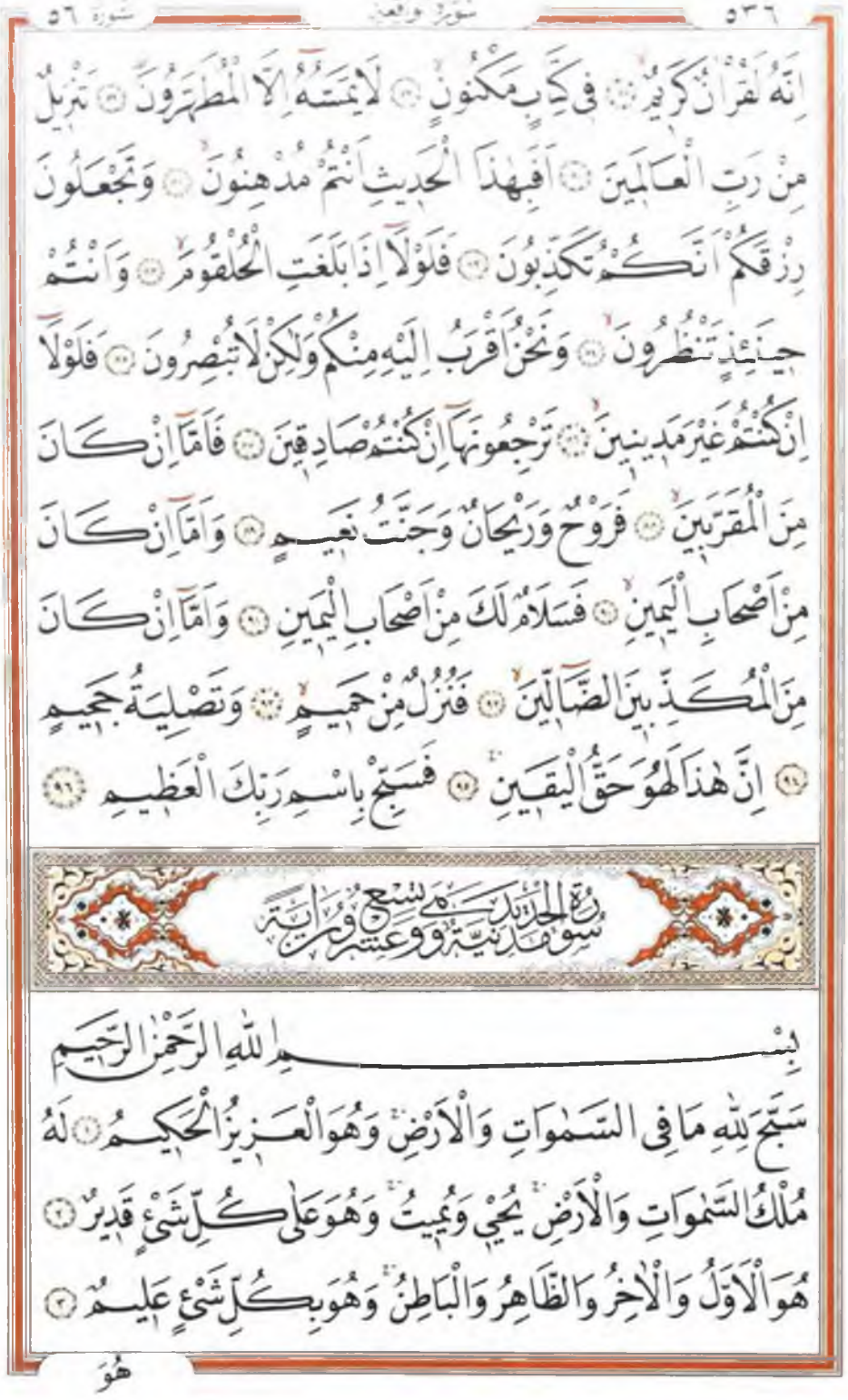

77. Ki gerçekten o, bir Kur'ân-ı Kerim'dir.

78. Korunmuş bir kitaptadır.

79. Ona tertemiz temizlenmiş olanlardan başkası el süremez.

(Burada "el süremez" demek, "el sürmesin" manasında nehiydir. Yani taharetsiz, kirli eller ona dokunmasın, ancak maddi ve manevi pislikten: necasetten ve hadesten temizlenmiş imanlı, abdestli kimseler dokunsun. Bu âyet sebebiyledir ki Fıkıh'ta, cünüp iken Kur'ân okunamayacağı ve abdesti olmayanın Mushaf'a el süremeyeceği beyan edilmiştir.)

80. Âlemlerin Rabbinden indirilmedir.

81. Şimdi bu kelama siz yağ mı süreceksiniz?

(Hürmetsizlik edip inkar veya taharetsizlikle onu kirletmeğe mi kalkışacaksınız?)

82. Ve rızkınızı, sırf yalanlamanızdan ibaret mi kılacaksınız?

(Yanı o kitaptan nasibinizi onu yalanlamak, böylece o nimete karşı nankörlük etmekten ibaret mi yapacaksınız? Çünkü ondan istifade edecek yerde ona saygısızlık etmek, onu kirletmeğe çalışmak ondan alınacak nasıbi küfür ve inkardan ibaret kılmaktır.)

83. O halde haydiseniz a, can boğaza geldiği vakit...

84. Ki o vakit siz bakar dursunuz.

(Yani onun etrafında hazır bulunan alakalılar, sizler, içinizden birinin canı boğaza geldiği o anda onun can çekişmesini görür, kurtaracak hiçbir şey yapamaz, çaresizlik içinde kara kara bakıp düşünürsünüz.)

85. Biz ise ona sizden yakınızdır ve fakat görmezsiniz.

(Biz, o can çekiştiren arkadaşınıza sizden daha yakınızdır: gerek ilim, gerek kudret, gerek tasarruf yönüyle her hususta yakın. Siz onun durumlarından yalnız dıştan gördüğünüz eserlerini tanıyabilirsiniz. Onun özünü, nasıl olduğunu, içteki özelliklerini bilemez ve onlardan hiç birini savamazsınız. Biz ise hepsini bilir ve dilediğimizi yaparız.)

86. Evet, haydiseniz a! Dine boyun eğmeyecek, ceza çekmeyecekseniz...

87. Onu geri çevirseniz a! Davanızda doğru iseniz.

88. Ama o, Allah'a yaklaştırılanlardan ise...

89. Artık ona rahat, güzel bir rızık ve bir Naim cenneti var.

(Ona hiç kederi olmayan bir nimet ve mutluluk cenneti var.)

90. Ama kitabı sağ tarafından verilenlerden ise...

91. Artık selam sana, kitabı sağ tarafından verilenlerden!

(Bu, kitabı sağ tarafından verilenlerin birbirlerine selam vereceklerinin Allah tarafından haber verilmesidir.)

92. Ama o, yalanlayan sapıklardan ise...

93. Her halde konukluğu (ona ilk ikram edilecek şey), kaynar sudur...

94. Ve yaslanacağı yer, cehennemdir.

95. İşte budur, gerçek hakka'l-yakin.

(Yakîn, üç mertebe olarak düşünülür: Yakînin bilinmesi (ilmel yakîn), yakînin görülmesi (aynel yakîn) ve yakînin kendisi (hakkal yakîn). Hakkal yakîn, bilme ve görme mertebelerinden geçip fiilen içinde bulunarak yaşanan hakikat, demektir.)

96. Haydi tesbih et Rabbine, yüce ismiyle.

(Bu sûrenin de tekrarlanan âyeti budur. Yüce Allah hakkı beyan ettikten sonra, kafirlerin çekinip yanaşmamaları üzerine Rasulüne buyuruyor ki: Kafirler kabul etmeğe yanaşmasalar da sen onları bırak, ister tasdik etsinler ister yalanlasınlar, hemen Rabbine tesbih et, hem de büyük ismiyle tesbih et.)

57
HADÎD SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 29 âyettir.

Adını 25. âyetindeki Hadîd kelimesinden alan bu mübârek sure, önceki sûrenin sonuna bir açıklama getirerek başlar. Şöyle ki:

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Göklerde ve yerdekiler Allah'ı tesbih etmektedir. O, öyle azîz, öyle hakîmdir.

(Göklerde ve yerde, gerek bunların bir parçası olmak ve gerek bunlarda yerleşmek suretiyle bulunanların hepsi, yani gerek melekler ve müminler gibi söz lisanı ile ve gerek diğerleri gibi hal lisanı ile konuşanların hepsi, Allah'ı tesbih eder.)

2. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Hem diriltir, hem öldürür, hem O'nun her şeye gücü yeter.

3. O'dur ilk ve son, zâhir ve bâtın. Hem O, her şeyi bilendir.

(Evvel; her şeyden önce var olan, başlangıcı olmayan ve her şeyi ilk var edendir. Âhir; hepsi fani olduktan sonra baki kalan, varlığı devam edendir. Zahir; varlığı her şeyde görülüp ortaya çıkandır. Zira her şey O'nun varlığına delildir. Hiçbir şey yoktur ki, varlık âlemine çıkarken daha önce O'nun varlığını ispat etmiş olmasın. O, zahir olmakla beraber bâtındır da. Duyu organlarıyla hissedilemeyeceği, hayal gücü ile hayal edilemeyeceği gibi, hakikatı, akılların idrakine ve kavramasına sığmaktan uzaktır. Dolayısıyla bu iki sıfatı birbirinden ayırarak ne yalnız "zahirdir" demeli ne de yalnız "batındır" diye hükmetmeli, "Zahir ve batındır" demelidir. Evvel ve ahir de böyledir.)

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ
يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ
فِيهَا ۖ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝٤ لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ۝٥ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ
وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ ۖ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝٦ آمِنُوا بِاللَّهِ
وَرَسُولِهِ وَأَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ ۖ فَالَّذِينَ آمَنُوا
مِنْكُمْ وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ ۝٧ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ۝٨ هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَى عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ
مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ۝٩ وَمَا لَكُمْ
أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ ۗ
لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ ۚ أُولٰئِكَ أَعْظَمُ
دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ
الْحُسْنٰى ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝١٠ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ
قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ ۝١١

4. O, O'dur ki gökleri ve yeri altı günde yarattı sonra Arş üzerine istiva etti. Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve ona yükseleni, hepsini bilir. Ve her nerede olsanız sizinle beraberdir. Hem Allah, her ne yaparsanız görür.

("Altı gün" ve "istiva" meselesi hakkında bilgi için A'râf, 7/54 ve Fussılet, 41/9-12 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

5. Bütün göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Ve bütün işler Allah'a döndürülür.

(Çünkü ilk ve son O'dur. Dolayısıyla gerek mal ve mülkünüzde ve gerek diğer hususlardaki tasarruflarınız dahi önünde sonunda O'na döndürülmek ve hepsi, O'na kulluk adına icra edilmek gerekir.

Bu âyet bir kez ilk yaratmada zikr edildiği gibi, bir kez de tekrar yaratmada zikredilerek vurgulanıyor. Çünkü ikisinin de mukaddimesi gibidir. Bir

de 7. âyette halife kılmaktan bahsedileceği için bu hatırlatmanın vurgulanmasında başkaca bir önemli fayda da vardır.)

6. Geceyi gündüze, gündüzü geceye sokar. Ve bütün sinelerin özünü bilir.

(Geceyi gündüze, gündüzü geceye sokar. Yani zamanın acı tatlı bütün dönüşüm ve değişimleri O'nun hükmü altındadır. Kederleri sevince, sevinçleri kedere dönüştürür. Karanlık içinde aydınlık, aydınlık içinde karanlık yaratır. Hem O, en gizli fikirleri, niyetleri, elemleri, kederleri ve her türlü duygulanmaları bilir.)

7. Allah'a ve Rasulüne iman edin de üzerinde tasarruf etmek için sizi halife kıldığı şeylerden infak edin. Ki iman edip de infakta bulunanlarınız için büyük bir ecir vardır.

(Allah'a iman etmekle beraber, Rasulüne de iman edin. Çünkü O'nun mesajlarını, emirlerini, yasaklarını o getirecek, o beyan edecektir. İman edin de size emanet olarak verdiği mallardan harcayın. Gerçekte siz kendiniz O'nun olduğunuz gibi, sizin sahip olduğunuz şeyler de O'nundur. Ancak size yetki verip onlarda tasarruf etmek için sizi halife kılmıştır. Bundan dolayı bir vekil gibi, izin verdiği hususlarda tasarruf edebilirsiniz. O halde iman ediniz de sizi öyle halife kıldığı mal ve varlıkta kendinizi asil değil, O'nun vekili bilerek O'nun yolunda ve beyan ettiği hususlarda sarf edip harcayınız.)

8. Hem niye iman etmeyesiniz Allah'a ki, Peygamber sizi Rabbinize iman edesiniz diye davet edip duruyor. Halbuki misakınızı da aldı. Gerçek mümin olacaksınız...

[...Şimdi iman etmeniz için en uygun vakittir. Zira buna dair delil ve hüccetler ortaya konmuştur.] (Misakı alan, Allah veya Rasulüdür. Allah olduğuna göre, misaktan maksat fıtrat misakı olan ve A'râf, 7/172 âyetinde bildirilen, "Kâlu belâ= evet Rabbimizsin dediler" misakıdır. Rasûlullah olduğuna göre de ona yapılan biat olmak gerektir. Zira Ashab-ı kiram, her ne olursa olsun itaat etmek üzere ona biat etmişlerdi.)

9. O, O'dur ki, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarsın diye kuluna parlak parlak âyetler indiriyor. Muhakkak ki Allah size çok şefkatli, çok merhametlidir.

10. Hem Allah yolunda niye harcama yapmayasınız ki göklerin, yerin mirası zaten Allah'ın (hepsi O'na kalacak.) Fetihten evvel Allah yolunda harcama yapıp çarpışanlarınız, diğerleriyle eşit olmaz. Onlar, sonradan harcama yapıp çarpışanlardan derece itibarıyla daha büyüktür. Bununla beraber hepsine de Allah, o en güzel olanı (cenneti) vaat etti. Allah, her ne yaparsınız haberdardır.

(Fetih'ten maksat, Mekke fethi yahut Fetih sûresinin indiği Hudeybiye'dir.

Rivayete göre bu âyet, Ebubekir es-Sıddık hakkında inmiştir. Bununla beraber, sebebin özel oluşu, hükmün genel olmasına engel olmayacağından Mekke'nin fethinden veya Hudeybiye'den evvel Allah yolunda harcama yapan ve savaşan muhacir ve ensardan en önde olanların hepsini kapsar.)

11. Hani kim o, Allah'a güzel bir borç verecek kimse ki, Allah onu ona katlayıversin? Hem onun için çok hoş bir ecir de var.

(Karz; başlangıç olarak ödünç, sonuç olarak parayı para karşılığında satmak demek olan (bey'-i sarf) bir muameledir. Karz-ı hasen, güzel ödünç demek ise de burada, malın en iyisini seçip Allah rızası için samimiyetle en faziletli yönlere harcamaktır.

Demişlerdir ki, karz-ı hasen şu on sıfatı kendinde toplayandır.

Birincisi, helalden olmalı, çünkü yüce Allah temizdir, temiz olmayanı kabul etmez. İkincisi, kişinin malik olduğu malın en iyisinden olmalı. Üçüncüsü, kişi sıhhatte olup yaşamak ümidini besler ve fakirlikten korkar, tutumlu birisi olmalı. Dördüncüsü, en muhtaç ve en layık olana vermeli. Beşincisi, gizli tutmalı, söylememeli. Altıncısı, arkasından başa kakmamalı, eziyet etmemeli. Yedincisi, maksadı sırf Allah rızası olmalı. Sekizincisi, verdiği çok olsa da az ve önemsiz görmeli. Dokuzuncusu, en sevdiği malından olmalı. Onuncusu, fakire ulaştırılmasında evine götürüvermek gibi, onu en ziyade memnun edecek şekli seçmeli.

Ayrıca Bakara, 2/245 âyeti ve açıklamasına bakınız.)

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ
بُشْرَىٰكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ
لِلَّذِينَ آمَنُوا انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ
فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ
مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ
فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ حَتَّىٰ
جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ
مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوَاكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلَاكُمْ
وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ
لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ قَدْ
بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ
وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾

وَالَّذِينَ

12. O gün ki, göreceksin mümin erkek ve mümin kadınları, önlerinde ve sağlarında nurları koşuyor. "Müjde size bu gün o cennetler ki altlarından ırmaklar akıyor, içlerinde devamlı kalacaksınız." İşte büyük kurtuluş odur.

(İbn Mesud der ki: "Amellerine göre nur verilir, sırattı geçerler. Kiminin nuru dağ gibi, kiminin nuru ağaç gibi. En aşağısı, nuru baş parmağında olandır ki, bir yanar bir söner."

Zemahşeri de şöyle der: "Önlerinden ve sağlarından" denilmesi şundandır: Çünkü mutlu kişilerin amel defterleri bu iki yönden verilir. Nitekim bedbaht olanlarınkiler sollarından ve arkalarından verilir.

Bundan sonraki âyetin içeriğinden bizim anladığımıza göre bu nurun, önlerinde ve sağlarında koşması, solda ve arkada bulunan münafıklar ve kafirler istifade etmemek içindir. Dolayısıyla "eymânihim= sağlarında" tabirine "her taraf" manasına, diğer yönleri de içine alacak bir mana vermek

doğru olmamalıdır.)

13. O gün ki, o münafık erkek ve münafık kadınlar, o iman edenlere şöyle diyecekler: "Bize bakınız, nurunuzdan alalım." Denilecek ki: "Dönün gerinize de bir nur araştırın." Derken aralarına bir sur çekilmiştir, bir kapısı vardır: içinde rahmet var, dış tarafından da azap.

(Sur, bir şehrin etrafına fırdolayı çekilen kaleye denir. Burada mutlak engel manası verilmiştir. Kimi buna A'râf demiş, kimileri de A'râf'tan başka olduğunu söylemişlerdir. Bazıları da engel olmak, yolu kapamak manası vermişlerdir, yani münafıklar, müminlerden bir şey istemekten men edilecekler, demişlerdir. Diğer bazıları da "cennet ile cehennem arasında bir set" demişlerdir.

Bu öyle bir sur ki, onun çok değil, bir kapısı var. Allah bilir ya, bu, iman kapısı olmalıdır. Ondan ancak mümin olanlar girebilecektir. O kapının, yahut surun içinde rahmet vardır. Yani özü ve mahiyeti tarif ve tasvire sığmayacak derecede bütün sevap ve nimet onun içindedir. Dışı ise azaptır, dışındakilere azap o taraftan gelir.)

14. Onlara şöyle bağrışırlar: "Bizler, sizinle beraber değil miydik?" "Evet, derler, ve fakat sizler kendilerinize fitne yaptınız, gözettiniz, işkillendiniz, o kuruntular sizi aldattı, ta Allah'ın emri gelinceye kadar. Hem o aldatıcı mağrur, sizi Allah'a güvendirdi."

(Münafıklar, müminlere: "Biz sizinle beraber değil miydik?" diye bağrışırlar. Dünyada iken dıştan "iman ettik" deyip mümin göründüklerini söylemek isterler. Buna karşı müminler: "Evet, ama sizler münafıklık yaparak kendinizi sıkıntıya düşürdünüz, ateşe doğru gittiniz, müminlere musibet gelmesini beklediniz, şüphe ettiniz, inanamadınız, gerçekten müminlerle beraber olmadınız, hülyalarınız sizi aldattı, o boş kuruntulara ereceğinizi, islamın muvaffak olamayacağını zannettiniz, ölüm gelip çatıncaya kadar mağrurlandınız, şeytan sizi Allah'a güvendirdi: adam sende, günahın zararı yoktur, Allah çok bağışlayıcı ve merhamet edicidir, af eder diye, sizi keyifleriniz arkasından koşturdu." dediler.)

15. Artık bu gün ne sizden, ne de o küfredenlerden fidye kabul edilmez. Sığınacağınız yer, ateştir, layığınız odur. Ona gidiş de ne fenadır.

16. Ya o iman edenler için vakit gelmedi mi ki, kalpleri Allah'ın zikrine ve inen hak aşkına huşu ile coşsun ve bundan evvel kendilerine kitap verilmiş, sonra üzerlerinden uzun zaman geçip de kalpleri katılaşmış ve çoğu fâsıklığa dalmış bulunanlar gibi olmasınlar?

(Bu âyet, İslam toplumunun, iman hasletlerinde ve amelî melekelerde Allah'ı zikre ve hakkın hükümlerine tam bir huşu ve boyun eğme melekesi edinerek faaliyet çağına geçmeleri zamanının geldiğini hatırlatmaktadır. Çünkü Enfâl, 8/2 âyetinde: "Gerçekten müminler ancak o müminlerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, karşılarında âyetleri okunduğu zaman bu âyetler onların imanlarını artırır" buyrulduğu üzere, asıl müminler o kimselerdir ki, yüce Allah'ın ulu ismi anılınca kalpleri çarpar ve âyetleri okundukça imanları artar. Dolayısıyla iman edenler böyle olsunlar. Yoksa kendilerine Tevrat ve İncil verilen, sonra peygamberleriyle aralarında uzun zaman geçen, yahut ömürleri uzayıp ölümü unutarak bitmez tükenmez, sonu gelmez arzular peşinde koşanlar ve sonunda kalpleri taş gibi kaskatı olanlar gibi olmasınlar.)

17. İyi biliniz ki Allah, arzı, ölümünden sonra diriltir. İşte size âyetleri beyan ettik, gerek ki akıl edersiniz.

(Akıl eder, anlarsınız da onlara huşu ile sarılır, zamanın uzamasıyla dahi kalp katılığına düşmemek için iman olgunluğuyla çalışır, Kur'ân'ın feyiz ve bereketleriyle âleme yeni yeni hayatlar saçarsınız. Bunu yapabilmek için de Allah yolunda harcama yapmak ve sadaka vermek en birinci sebeplerden birini teşkil ettiğine şu şekilde işaret ediliyor:)

18. Şüphesiz sadaka veren erkekler ve dişiler ve Allah'a öyle güzel borç takdim edenler yok mu, işte onların verdikleri, kendileri hesabına kat kat katlanır. Bir de onlara pek hoş bir ecir vardır.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖٓ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ
وَالشُّهَدَآءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ ؕ لَهُمْ اَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ ؕ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾ اِعْلَمُوٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ وَّزِينَةٌ وَّتَفَاخُرٌۢ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي
الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ ؕ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهٗ ثُمَّ يَهِيجُ
فَتَرٰىهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا ؕ وَفِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۙ
وَّمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ ؕ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا مَتَاعُ
الْغُرُورِ ﴿٢٠﴾ سَابِقُوٓا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا
كَعَرْضِ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ۙ اُعِدَّتْ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ ؕ
ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ
الْعَظِيمِ ﴿٢١﴾ مَآ اَصَابَ مِنْ مُّصِيبَةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِٓي اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِي
كِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ نَّبْرَاَهَا ؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾ لِكَيْلَا تَاْسَوْا
عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَآ اٰتٰىكُمْ ؕ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ
كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۙ ﴿٢٣﴾ اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَاْمُرُونَ
النَّاسَ بِالْبُخْلِ ؕ وَمَنْ يَّتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

19. Hem Allah'a ve rasulüne iman edenler, hep onlar gerçek sıddıklar ve şehitlerdir. Rablerinin katında onlara ecirleri ve nurları vardır. Âyetlerimizi inkar edip yalanlayanlara gelince, işte onlar hep cehennem ehlidirler.

(Sıddıklar; Allah ve rasulünü tasdik eden ve bu tasdiklerinde sadakatte ileri gidenlerdir. Şehitler; Allah yolunda can veren mücahitlerdir ki cennetlik olduklarına şehadet edilmiş olanlardır. Yahut gerçekte ölmüş olmayıp hayatta bulunduklarına şehadet edilmiş olmakla henüz hazır demek olan şahitlerdir. Hakiki müminler de Allah'ın hüküm ve ilminde sıddıklar ve şehitler hükmünde ve tıpkı onlar gibidirler. Onun için bunlar da o sıddık ve şehitlere vaat edilen ecir ve nura nail olurlar.)

20. Biliniz ki dünya hayatı bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve mallar ve çocuklarda bir çokluk yarışından ibarettir. Bir yağmurun durumu gibi ki otu,

çiftçileri imrendirmiştir. Sonra kurumağa yüz tutar, bir de görürsün sararmıştır. Sonra da bir çörçöp olur. Âhirette ise şiddetli bir azap, bir de Allah'tan bir mağfiret ve rıza vardır. Dünya hayatı, bir aldanış malı ve varlığından başka bir şey değildir.

(Öyle bir meta, öyle bir maldır ki, hoş gibi görünür fakat neşesi sarhoşluk ve sersemlikle, zevki elem ve ayrılıkla, ateş azabı ile neticelenir. Ancak onun bir aldanış malı olması, âhireti aramaktan alıkoyması yönüyledir. Ama yüce Allah'ın rızasına vesile edinilmesi itibarıyla ne güzel mal, ne güzel vesiledir.

O halde insan olanlar, dünya hayatının geçici zevklerine kendilerini kaptırmayıp sonundaki o ayrılık ile, bir taraftan o şiddetli azabı, bir taraftan da o mağfiret ve rızayı düşünmeli de yalnız azap korkusuyla değil, o mağfiret ve rızaya layık bir neş'e, bir aşk ve sevgi ile âhiret için çalışmalı, o büyük murada ermelidir.)

21. Siz, Rabbinizden bir mağfirete ve eni, yer ile göğün eni gibi bir cennete koşuşun ki, Allah'a ve rasullerine iman edenler için hazırlanmıştır. O, Allah'ın lütfudur, onu dilediği kimselere verir. Ve Allah, çok büyük lütuf sahibidir.

(Onun için O'na öyle büyük ve geniş bir lütuf çok görülmez. Sizler hemen iman edip ona ermek için yarışarak çalışın da başarıyı yine O'nun lütfundan bekleyin.

Fakat dünya hayatının peşin olan eğlencelerini bırakıp da böyle âhirette vaat edilmiş olan bir mağfiret ve cennet için yarışmakta bazı dünyevi zararlar, sıkıntılar, musibetler başa gelmek ihtimali varken öyle bir yarışa nasıl girişilebilir, denirse buyuruluyor ki:)

22. Ne yerde ne de nefislerinizde bir musibet başa gelmez ki, biz onu fiile çıkarmazdan evvel bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.

(Yerde musibet; yerde her hangi bir zarar ve yıkıma sebep olan âfetler, ziyanlardır. Kuraklık, kıtlık, ürünlere ve hayvanlara gelen afetler, ev veya şehir yıkımı, toprak kaybı, deprem ve başka her türlü zararı kapsar.

Nefislerdeki musibet de ölüm, hastalık, yara, bere, kırık, hapis, işkence, açlık, susuzluk, züğürtlük gibi, canlarla ilgili acılardır.

Tatlı başarılar Allah'ın lütfu olduğu gibi, bütün musibetler de Allah'ın ezeli ilminde veya Levh-i Mahfuz'da yazılmış bir takdiridir. Takdir edilmiş bulunan musibetten kaçınmakla kurtulunmaz. O yazılmış ise, yalnız yarışmaya girişenlere değil kaçanlara veya oturup zevk ve rahatına bakanlara da gelir çatar. Bu hususta böyle inanç beslemeli ve o yolda hareket etmelidir. Musibetlere karşı böyle kadere inancın kalbe güç ve kuvvet vermek, gerek acı ve gerek tatlı olaylar karşısında sarsılmamak faydası vardır.)

23. Şunun için ki, kaybettiğinize gam yemeyesiniz ve size verdiğine de güvenmeyesiniz. Allah, çok öğünen kurulanların topunu sevmez.

(Başa gelen her şeyin takdir edilmiş, yazılmış olduğuna imanı olan ve kalpleri Allah'ın zikrine ve inen hakka huşu duygusunu besleyen kimseler, yüce Allah'ın olaylar ile ortaya çıkan acı tatlı kaza ve kaderinin tecellileri karşısında bir beşer olması itibarıyla üzülse ve sevinç duysa da kendini kaybetmez, ne gamın ıztırabına ne de sevincin gurur ve heyecanına kaptırmaz. Hepsinin Haktan indiğini ve nice gizli hikmetleri bulunduğunu bilerek her iki halde de gönlünü Allah'ın mağfiret ve rızası neşesine bağlayıp huşu ve hoşnutluk duygularıyla vazifesine bakar.)

24. Onlar (o çok öğüngen kimseler)ki, hem cimrilik ederler, hem de halka cimrilik emrederler. Her kim de (Allah yolunda harcama yapmaktan) yüz çevirirse, haberi olsun ki Allah, zengin ve hamde layık olan O'dur.

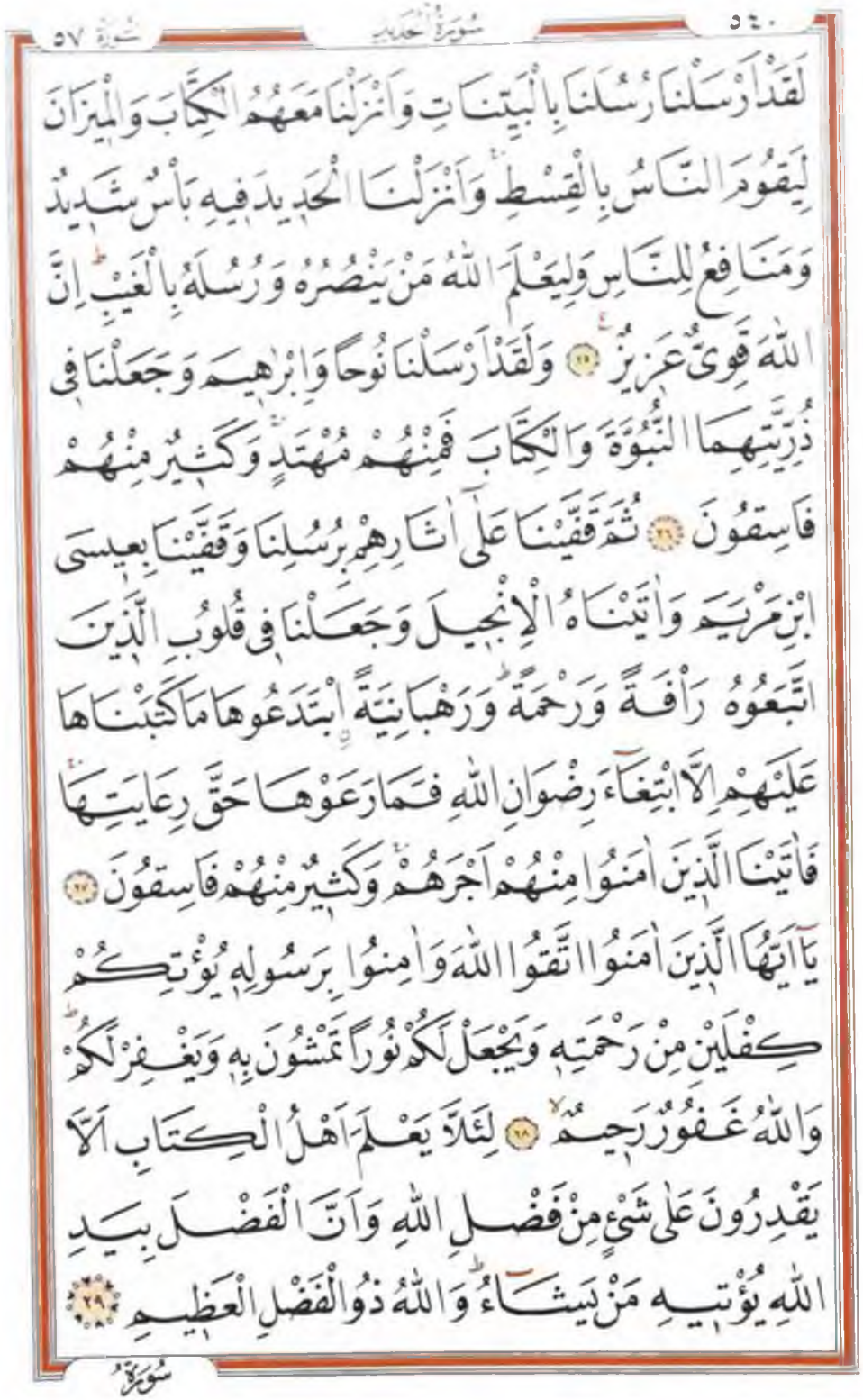

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ
لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۖ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ
وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ ۚ إِنَّ
اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي
ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى
ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ
اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً ۖ وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا
عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۖ
فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ
كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٨﴾ لِئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَّا
يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ
اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

سُورَةُ

25. Haberiniz olsun ki biz, rasullerimizi delillerle gönderdik ve beraberlerinde kitap ve mizan indirdik ki insanlar adil hareket etsinler. Bir de demiri indirdik, onda hem çetin bir sertlik hem de insanlar için birçok faydalar vardır. Ve çünkü Allah, kendisine ve rasullerine gıyabında yardım edenleri belli edecek. Şüphe yok ki Allah, çok kuvvetli ve izzet sahibidir.

("Demiri indirdik" demek, bol bol yaratıp varlığını bildirdik, kullanılmasını öğrettik, demektir. Çelik silahlar, savaş aletleri ondan yapılır, iğneden ipliğe hiçbir sanat yoktur ki onda demirin hizmet ve yararı olmasın. Demir, bütün sanayinin hem bel kemiği, hem eli ve tırnağı gibidir. Demirin insanlığa hizmeti altından çok fazladır. Denilebilir ki, altın bulunmaz olsa, dünya menfaatlerinde büyük bir eksiklik olmaz. Fakat demir bulunmasa hemen hemen bütün dünya maslahatları bozulur.

Demirin insanlar için faydaları pek çok ve insanların demire ihtiyacı altına ihtiyaçlarından çok fazla

olduğundan dolayı yüce Allah, demiri altından çok ve kolay bulunur şekilde yaratmış ve altından önce keşfini nasip de etmiştir. Yüce Allah'ın cömertlik ve hikmeti ve kullarına rahmet ve yardımı eserlerinden biri de çok ihtiyaç duyulan şeyleri tabiatta daha çok ve kolay bulunur bir halde yaratmış olmasıdır.

Bilge kişiler derler ki: Hayatta en çok ihtiyaç havayadır. Çünkü bir an ciğerlere ulaşması kesilse insan derhal ölür. Yüce Allah da onu en çok ve en kolay bulunur ve kolaycacık teneffüs edilir bir durumda yaratmış, öyle ki insan hiçbir zoraki harekete ihtiyaç duymaksızın onu doğal olarak teneffüs eder. Suya ihtiyaç havadan az olduğu için onu bulmak biraz daha güç, yiyeceğe ihtiyaç sudan az olduğu için onu bulmak daha güçtür. Aynı şekilde yiyeceklerin türleri de ihtiyacın mertebesine göre farklıdır.)

26. Andolsun ki Nûh'u ve İbrahim'i peygamber gönderdik. Zürriyetlerinde de peygamberlik ve kitabı lütfettik. Öyle iken içlerinden bazısı hidayeti kabul etmiş, çokları ise yoldan çıkmış fâsıklardır.

27. Sonra onların izleri üzerinde art arda peygamberlerimizi gönderdik, bir de Meryem'in oğlu İsa'yı gönderdik. Ona İncil'i verdik ve ona uyanların kalplerinde bir incelik, bir merhamet yarattık. Bir de rehbaniyet ki onu sonradan onlar çıkardılar, biz onu üzerlerine yazmamıştık, ancak Allah rızasını aramak için yaptılar, sonra da ona hakkıyla riayet etmediler. Biz de içlerinden iman etmiş olanlara ecirlerini verdik. Çokları ise yoldan çıkmış fâsıklardır.

(Rehbaniyet; büyük bir korku hissi ile çekilip dünya lezzetlerini terkederek zühd ve riyazet ile aşırı ibadete dalmaktır. Bunu bidat olarak ilk kendileri yapmak ve benimsemek istediler. Biz bunu onlara doğrudan farz kılmamış, bununla mükellef tutmamıştık. Ancak Allah rızasını aramak için benimseyip kendi üzerlerine gerekli kıldılar. Çünkü Hz. İsa'nın semaya kaldırılmasından sonra müminler, zorbalar tarafından baskıya uğramış, çok kez toplu öldürmelere maruz kalarak kırılmışlar, pek az kalmışlardı. Onun için fitneye düşmekten korkarak dinlerini korumak ve kendilerini samimiyetle ibadete vermek üzere rehbaniyeti seçip dağ başlarına gizli yerlere çekildiler.

Hz. Yahya ile Hz. İsa'nın her şeyi bırakıp kendini Allah'a verme şeklindeki yaşayışlarında da buna az çok bir örnek yok değil ise de bu, onlara farz kılınmış değildi. Ancak meşru olmayan bir durum karışmamak şartıyla Allah rızası için böyle bir hayatı adayıp kendine gerekli kıldığı takdirde, yerine getirmesi vacip duruma gelecek tercihe bağlı bir nafile idi. Ama çokları bir Allah inancını bırakıp ruhbanlık bahanesiyle hazine toplamağa ve teslise sapmağa, ahlaksızlık yapmağa kalkıştılar.)

28. Ey o bütün iman edenler! Allah'tan korkun ve rasulüne iman edin ki sizlere rahmetinden iki nasip versin ve size bir nur lütfetsin ki onunla yürüyesiniz, hem de size mağfiret etsin. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

(İki nasipten maksat, birisi önceki peygamberlere imanın ecri, birisi de bu peygambere imanın ecridir. Hadiste buyurulduğuna göre, "ilk kitaba ve sonraki kitaba iman eden kişi, iki kere ecre nail olur." Bkz. Buhârî, İlim 31...; Müslim, İman 241.)

29. Çünkü Kitap ehli bilmeyecekler mi ki, Allah'ın lütfundan bir şeye güç yetiremezler ve gerçekten lütuf, Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Ve Allah, çok büyük bir lütuf sahibidir.

(Kitap ehli, şunu bilmeyecekleri için mi iman etmeyecekler? Hayır, bilmeleri gerekir ki onlar Allah'ın lütfundan bir şeye karşı güç yetiremezler ve yine bilmeleri gerekir ki lütuf, Allah'ın elindedir, onu istediğine verir. Onun için rasulüne peygamberlik vermiş ve ona iman edenleri fazla ecir ve nur ile seçkin kılmıştır.)

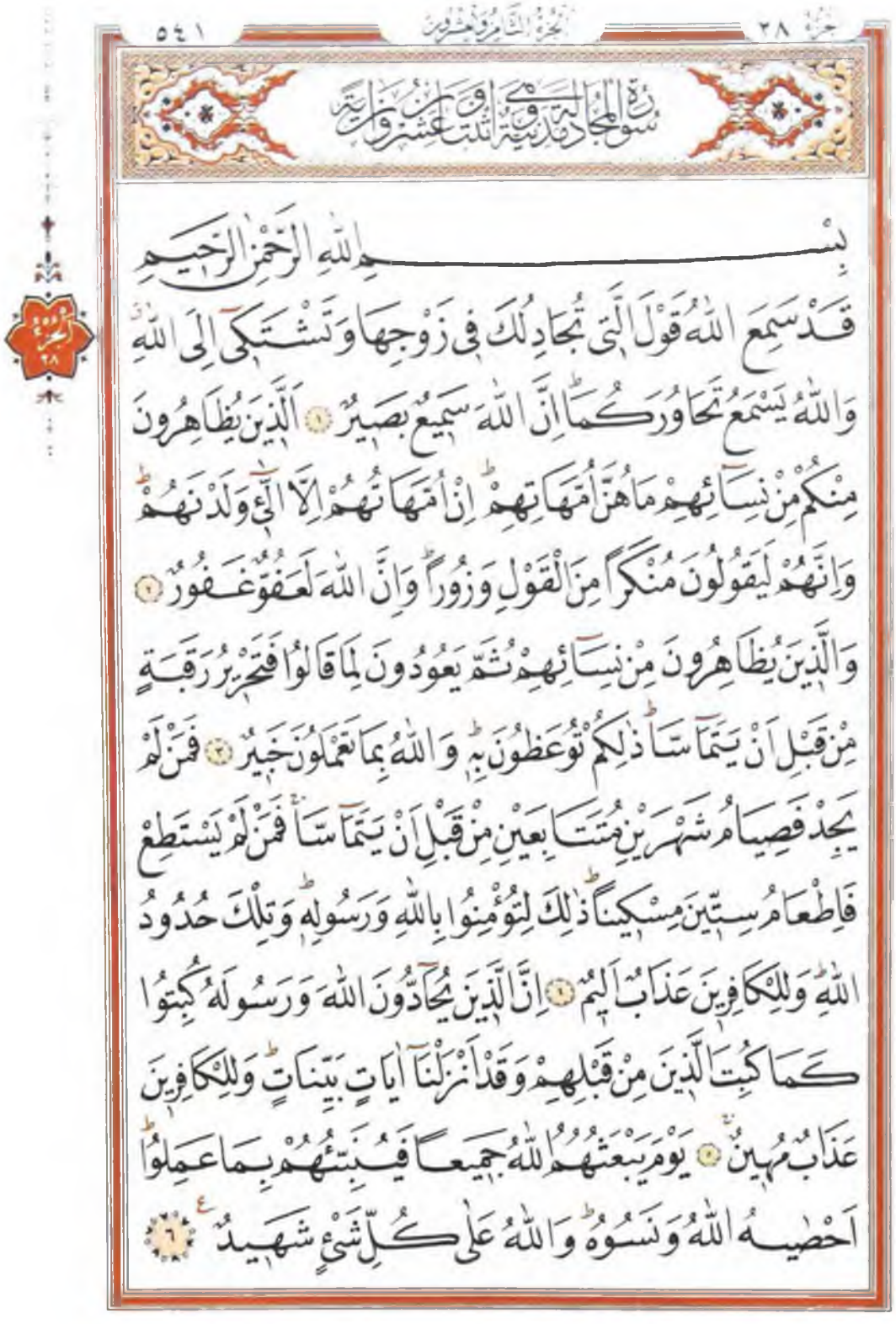

58
MÜCÂDELE SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 22 âyettir.

Bu mübârek sure, yüce Allah'ın bir kadın hakkında tecelli eden lütfunu açıklayarak başlar, sonra Allah ve Rasûlü ile yarışa kalkan kafir ve münafıklara hadlerini bildirir ve nihayet müminlere rıza vaadı ile sona erer. Bu suretle bu sûrenin öncelikle kadın ve aile hukukunun düzenlenmesine dair hükümlerle başlaması, hem dinden kastedilen adaletin uygulanması için ilk önce en zayıfların şikayetlerini dinleyip haklarının mümkün olduğu kadar verilmesi gereğine, hem de düşmanlarla çarpışmazdan evvel iç işlerinin düzenlenmesinin gerekli olduğuna bir dikkat çekme gibidir. Şöyle ki:

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Evet, işitti Allah işitti, o kadının dediğini ki kocası hakkında seninle mücadele ediyor ve Allah'a şikayet ediyordu. Allah

da karşılıklı konuşmanızı dinliyordu. Çünkü Allah, işitir, görür.

(Rivayetlerden elde edilen sonuca göre bu ve bundan sonraki âyetlerin inmesine sebep olan kadın, Ensardan Evs b. Samit'in zevcesi Havle bintı Sa'lebe idi. Olay şöyle olmuştu: Evs ihtiyarlamış, titizlenmişti. Bir gün hanımına öfkelenip, "sen bana anamın sırtı gibisin" deyivermişti ki buna "Zıhar" denir. Cahiliye örfünde bir adam karısına böyle dedimi o kadın ona haram olurdu, bir daha alamazdı. Bu olay, İslamda ilk vuku bulan bir zıhar olmuştu.

Derken çok geçmeden söylediğine pişman olup kadınla bir olmak istemiş, o ise kabul etmeyerek "Vallahi Allah ve Rasulü hükmünü verinceye kadar sen benim yanıma gelemezsin, git Rasûlullah'a danış" demişti. Kocası: "Ben utanırım, Rasûlullah'a bunu soramam" deyince kadın: "Ben gider sorarım" deyip Rasûlullah'ın evinde huzuruna vardı. "Ey Allah'ın Rasulü! Evs beni zevce olarak aldığında çok genç idim, herkes tarafından beğeniliyordum. Ne zaman ki yaşım ilerledi, birçok çocuğu oldu, şimdi beni anası gibi kıldı, kimsesiz bırakıverdi. Eğer bana bir ruhsat bulur beni yine onunla geçindirirsen, bir açıklama yap, ey Allah'ın Rasulü!" diye halini arzetti. Rasûlullah (s.a.v.): "Bana şimdiye kadar bu konuda bir şey indirilmedi, bence sen ona haram olmuşsun" dedi. Kadın: "Vallahi, boşama lafı etmedi" dedi. Efendimiz: "Haram olmuşsun" buyurdu. "Kurbanın olayım, bir bakıp düşün, ey Allah'ın Rasulü!" dedi.

Bu yolda Rasûlullah ile defalarca mücadele etti. Sonra da Allah'a şikayetini arzederek: "Allah'ım! Yalnızlığımın şiddetinden ve ayrılmamın acısından sana şikayet ederim. Küçük çocuklarım var. Onları ona bıraksam zayi olacaklar, kendime alsam aç kalacaklar" diye ağlıyor, başını göğe kaldırıyor: "Allah'ım! Sana şikayet ederim. Allah'ım! Peygamberinin diline bir vahiy indir." diyordu.

Hz. Aişe şöyle diyor: Kadın peygambere halini arzederken öyle yavaş fısıltı ile söylüyordu ki yanlarında ben, söylediklerinin bazısını işitiyordum, bazısını işitmiyordum. Rasûlullah'a kocasından şikayet ediyor: "Ey Allah'ın Rasulü! Gençliğimi yedi, ona çocuklar doğurdum, nihayet yaşım ilerleyip çocuktan kesildiğim zaman bana zıhar yaptı. Allah'ım! Sana şikayet ediyorum" diyordu. Daha yerinden ayrılmadan Cebrâil, bu âyetlerle indi.)

2. İçinizden "zıhar" ile kadınlarından ayrılmağa kalkışan kimseler bilmelidirler ki o kadınlar, onların anaları değildir. Anaları, ancak onları doğurmuş olanlardır. Bununla beraber onlar her halde çirkin ve asılsız bir söz söylüyorlardır. Yine de Allah'ın affı, mağfireti çok olduğunda şüphe yoktur.

("Sırt ve arka" demek olan "zahr" kelimesinden alınmış olan "zıhar" bir kimsenin hanımına "sen bana anamın sırtı gibisin" demesi veya hanımının bir uzvunu, kendine haram olan kadınlardan birinin karın, bel, kasık gibi, bakmak haram olan uzvuna benzetmesidir ki bu, helali haram kılan çirkin bir söz olup İslamdan evvel Arapların örfünde kesin bir haramlık ifade ediyordu. Bu olay üzerine inen âyetler buna bir açıklık getirmiştir.)

3. Öyle kadınlarından zıhar ile ayrılmağa kalkıp da sonra dediklerini geri alacak olanlar, onun için ikisi birbirleriyle temas etmezden evvel bir köle azat etmek gerekir. Bunu duydunuz a, işte siz bununla öğütlenirsiniz. Ve Allah, her ne yaparsanız haberdardır.

4. Ona gücü yetmeyen de ikisi temas etmezden evvel sırasıyla iki ay oruç tutsun. Ona da güç yetiremeyen altmış yoksul doyursun. Bunlar, Allah ve Rasulüne iman edesiniz diyedir. Ve bunlar, Allah'ın çizdiği sınırlardır. Kafirler için ise elem verici bir azap vardır.

("Allah ve rasulüne iman edesiniz diye" demek, zıhar gibi cahiliye âdeti olan kötülükleri bırakıp da Allah ve rasulünün meşru kılıp tebliğ ettiği güzel hükümlere iman ve gereğince amel edesiniz diye, demektir. Çünkü bunda hem aile hayatı açısından kolaylık, hem de ahlaki bir temizlik ve güzellik vardır.)

5. Muhakkak ki Allah ve rasulüne karşı sınır yarışına kalkanlar, tıpkı onlardan evvelkilerin çarpıldıkları gibi çarpıldılar. Halbuki açık açık âyetler de indirmiştik. Kafirlere hem de horlayıcı bir azap var.

(Allah ve rasulü ile sınır yarışına kalkanlar: Allah ve rasulünün sınırlarını tanımayıp onlara düşmanlık eden veya onların belirlediği sınırlardan başka hükümler koymağa veya tercih etmeğe kalkışan kimselerdir.)

6. O gün ki, Allah onları hep tekrar diriltecek de bütün yaptıklarını kendilerine haber verecek. Allah onu bir bir saymış, onlar ise onu unutmuşlardır. Allah, her şeye şahittir.

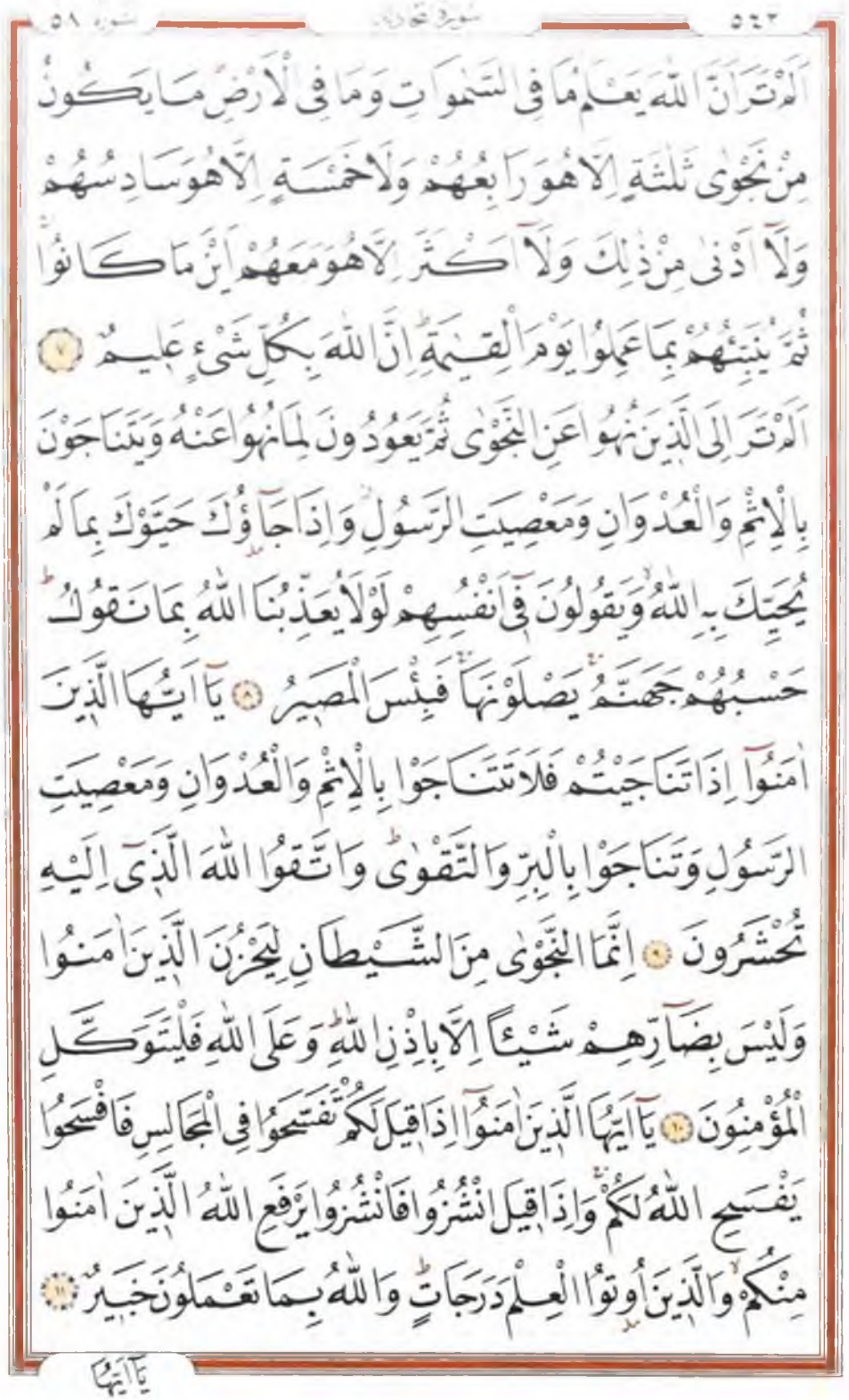

7. Görmez misin Allah, göklerdeki ve yerdeki hep bilir. Her hangi bir üç kişinin bir fısıltısı olmaz ki, mutlak onların dördüncüsü O olmasın, ne de bir beşin (fısıltısı olmaz ki) altıncıları mutlak O olmasın. Gerek daha az gerek daha çok, her nerede olsalar mutlak O, beraberlerindedir. Sonra bütün yaptıklarını Kıyamet günü kendilerine haber verir. Haberiniz olsun ki Allah, her şeyi tamamıyla bilir.

(Necva; sır söyleşmek, gizli konuşmaktır. Yüksek tepe manasına gelen "necve"den, yahut kurtuluş manasına "necat"tan alınmıştır. Sır konuşanlar, herkesin çıkamayacağı yüksek yerlere çekilmek yahut etrafın işitmesinden kurtulmak istemeleri düşüncesiyle bu isim verilmiş olduğunu söyleyenler vardır.)

8. Bakmaz mısın şunlara: gizli konuşmaktan nehyedildiler de sonra dönüp nehyedildikleri şeyi yapıyorlar. Günah,

düşmanlık ve Peygambere isyanı fısıldaşıyorlar. Senin yanına geldiklerinde de seni Allah'ın sağlıklamadığı bir suretle sağlıklıyorlar. Kendi içlerinde de: "Allah bize, söylediklerimizle azap etse ya!" diyorlar. Cehennem onlara yeter, ona yaslanacaklar. Artık o, ne fena akıbettir.

(Tehıyye: Allah ömürler versin, sabahınız hayır olsun gibi, sağlık ve esenlik temennisidir ki, biz müslümanların tehıyyesi selamdır. Nitekim Yûnus, 10/10 âyetinde meâlen: " Orada sağlık temennileri selamdır" buyrulmuştur. Peygambere verilecek selam da: " es-Selâmü aleyke ya Rasulallah!" ve benzeri selamlardır.

Hz. Aişe'den rivayet olunduğuna göre Yahudilerden bazı kimseler, Rasûlullah'ın huzuruna geldiler: "es-Samü aleyke Ya Ebel Kasım= Ölüm senin üzerine olsun, ey Ebul Kasım!" dediler. Efendimiz de: "Ve aleyküm= sizin üzerinize olsun" diye cevap verdi. Hz. Aişe diyor ki: Ben de onlara: "Ölüm sizin üzerinize olsun, Allah size lanet etsin, sizi gazabına uğratsın" demiştim. Rasûlullah (s.a.v.): "Ey Aişe! Yüce Allah, kötü söz söyleyeni sevmez" buyurdu. Ben: İşitmiyor musun, "ölüm" diyorlar, dedim. "Sen de işitmedin mi? Ben de "sizin üzerinize olsun, dedim" buyurdu. Buhârî, Edeb 35-38... Müslim, Selâm 10-12.)

9. Ey o bütün iman edenler! Sizler fısıldaştığınız zaman günah, düşmanlık ve peygambere isyanı fısıldaşmayın, iyilik ve takva fısıltısı yapın. Ve huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun.

(Müslümanlar mutlak olarak gizli konuşmaktan değil, günah, şuna buna saldırı, peygambere isyan mahiyetinde şeyler konuşmaktan nehy ediliyorlar. Gizli konuşmalar yaptıkları zaman hayır ve iyiliklere ve Allah'ın azabından korunma yollarına dair konuşmaları emrediliyor. Rasûlullah (s.a.v.) buyuruyor ki: "Üç kişi olduğunuz vakit, insanlara karışıncaya kadar, ikiniz diğerini bırakıp da fısıldaşmasın. Çünkü bu durum onu gücendirir." Buhârî, İsti'zan 47; Müslim, Selâm 37-38.

Alimler diyorlar ki: "İki kişi bir diğerinin yanında onun bilmediği bir dil ile konuşmak da, onu gücendirdiği takdirde, bunun gibidir.")

10. O gizli konuşmalar, (o fiskos) sırf şeytandandır, iman etmiş olanları kederlendirmek için. Halbuki Allah'ın izni olmadan şeytan onlara bir şey zarar ettirecek değildir. Müminler de hep onun için Allah'a dayansınlar.

11. Ey o bütün iman edenler! Sizlere meclislerde "açılın, gelene yer verin" denildiği zaman açılın, Allah da size açıklık versin. "Kalkın" denildiği zaman da kalkın ki, Allah iman edenlerinizi yükseltsin, ilim verilenleri ise derecelerle (yükseltsin.) Allah, her ne yaparsanız haberdardır.

(Rasûlullah (s.a.v.), Bedir'e katılanlara çok değer verirdi. Bunlardan bazıları Rasûlullah'ın meclisine geldi, meclis ise daha evvel gelenlerle dolmuştu. Rasûlullah'ın karşısında durup selam verdiler, selamlarını aldı, sonra meclistekilere selam verdiler, onlar da selamlarını aldılar, ayakta dikilip bir yer açılmasını beklediler, kimse yer açmadı. Ayakta kalmaları Rasûlullah'ı üzdü, "kalk ya fülan, ya fülan" diye birkaç kişiyi kaldırdı, onların da bundan hoşlanmadıkları yüzlerinden belli oldu. Zira Rasûlullah'ın yanında bulunmayı her şeye tercih ederlerdi. Münafıklar bunu dedikoduya vesile edindiler, "yakınına oturanı kaldırıp da sonra geleni oturtması adalet değil" dediler. İşte bu âyet, bu sebeple indi.

"Kendilerine ilim verilmiş olanları derecelerle yükseltsin" âyeti, ilmin fazileti ve alimlerin üstünlüğü hakkındaki açık delillerdendir. İlmin ve alimlerin gerek fazileti ve gerek afetleri hakkında pek çok hadis vardır.

Bütün bu hadislerden anlaşılan sonuç ise, ilmin amelden başkaca aslında bir üstünlük ve meziyeti bulunmakla beraber, Allah katında derecelerle yüksekliğe değer olan alimler, kendilerini ilme verip ilmiyle amel eden alimlerdir. Onun için alimler ilmiyle amel etmeli, müminler de alimlere saygı göstermeli ve değer vermelidirler.

Âyetin "Allah, her ne yaparsanız haberdardır" şeklindeki son cümlesi, ilimden aranan şeyin amel olduğunu hatırlatmakta ve ilme hürmet etmeyenleri korkutup uyarmaktadır.)

12. Ey o bütün iman edenler! Peygambere gizli bir şey arzetmek istediğiniz zaman fısıltınızdan önce bir sadaka takdim edin. Bu, sizin için hem bir hayır, hem daha ziyade bir temizliktir. Ama gücünüz yetmezse, şüphe yok ki Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Bu âyet, Rasûlullah'ın meclisinde ona özel olarak fısıldamak suretiyle bir şey arzetmek isteyenlerin âdabı hakkında inmiştir. Rivayete göre bazıları, Rasûlullah'ın meclisinde, kendilerini göstermek için gerekli gereksiz fısıltı ile ona bir şeyler arzetmeğe kalkıyor ve bu, gittikçe çoğalıyordu. Efendimiz de hiçbirini reddetmiyordu.

Bir başka rivayette, zenginler peygamberin huzuruna geliyorlar, sık sık fısıltı halinde dileklerini arzederek mecliste fakirlere üstünlük sağlıyorlardı. Efendimiz bunların çok oturmalarından ve çok fısıldaşmağa kalkmalarından sıkılıyordu. Bunlardan dolayı bu âyet indi. Şundan da gaflet edilmemek gerekir ki, Rasûlullah (s.a.v.) kendi adına hediye ka-

bul eder idiyse de sadaka kabul etmezdi. Hatta Âl-i Rasul'e bile sadaka ve zekât almak haramdır. Onun için âyette takdim edilmesi emredilen sadakadan maksat, gereğine göre fakirlere verilmek üzere takdim edilecek sadakadır. Nisâ,4/114 âyetine bakınız. Bununla beraber burada emredilen sadaka vermenin vacipliği, çok geçmeden, bundan sonra gelen âyet ile kaldırılmıştır.)

13. Ya!... Fısıltınızdan evvel sadakalar vermekten korktunuz mu? Mademki yapmadınız, Allah da size tevbe lütfetti, artık namaza devam edin ve zekâtı verin ve Allah ve Rasulüne itaat edin. Allah, her ne yaparsanız haberdardır.

(Hz. Ali diyor ki: "Allah'ın kitabında bir âyet vardır, onunla benden evvel kimse amel etmedi, benden sonra da kimse amel etmeyecektir. Necva âyeti, yani bundan önceki âyet inince, yanımda bulunan bir dinarı on dirheme bozdurdum. Peygamber'e (a.s.) her ne zaman fısıltıyla bir şey arzettimse fısıltı (necva)nın önünde bir dirhem takdim ettim. Sonra bu âyet inerek onun hükmü kaldırıldı, kimse onunla amel etmedi.")

14. Bakmaz mısın şunlara ki, Allah'ın gazap etmiş olduğu bir kavme yardaklık etmektedirler. Onlar ne sizdendir, ne onlardan. Ve bilip dururken yalan yere yemin ederler.

(Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) bir gün odalarından birinde oturuyor, yanında müslümanlardan bir kaç kişi bulunuyordu. "Şimdi yanınıza şeytan gözlü birisi gelecek" buyurdu. Derken gök gözlü birisi çıktı geldi. Rasûlullah ona: "Sen ve arkadaşların bana niye sövüyorsunuz?" dedi. Adam, öyle bir şey yapmadığına yemin etti: "bırak beni de gideyim, arkadaşlarımı da getireyim" dedi. Geldiler, onlar da yemin ettiler. Bunun üzerine bu âyet indi.

İmam Ahmed ve daha başkaları İbn Abbas'tan böyle isim vermeden rivayet etmişler ve sonunda bu sûrenin 18. âyetinin ve devamının indiğini söylemişlerdir. Bkz. Ahmed, 1/240,267,350.

Bir başka rivayette ise, isim verilerek, o gelen adamın gök gözlü, esmer, kısa boylu, hafif sakallı Abdullah b. Nebtel adında birisi olduğu ve açıklandığı şekilde arkadaşlarıyla beraber yemin ettikleri ve onun üzerine bu âyetin indiği nakledilmiştir.

Bu rivayetlerin bir araya getirilmesinde çelişkili bir durum olmadığından buradan itibaren sûrenin sonuna kadar bu sebeple inmiş olduğu söylenebilir.)

15. Allah, onlar için şiddetli bir azap hazırladı. Gerçekten onlar ne fena işler yapıyorlar.

16. Yeminlerini bir siper edindiler de Allah yolundan men ettiler. Onun için onlara aşağılayıcı bir azap var.

17. İhtimal yok, onları ne malları ne çocukları, hiçbir şekilde Allah'tan kurtaramaz. Onlar cehennem ashabıdır, hep onun içinde kalacaklardır.

18. O gün ki Allah onların hepsini toplayarak tekrar diriltecek de size yemin ettikleri gibi O'na da yemin edecekler. Ve sanacaklar ki bir şey yapıyorlar. İşte onlar hep o yalancılardır.

19. Şeytan onları istila etmiştir de kendilerine Allah düşüncesini unutturmuştur. Onlar, şeytanın partisi (şeytanın taraftarı) dırlar. Uyanık ol ki, şeytanın taraftarları hep hüsrana düşenlerdir.

(Çünkü ebedi nimeti kaybedip kendilerini azaba düşürerek nefislerine zarar vermişlerdir.)

20. Allah ve Rasulü ile sınır yarışına kalkanlar, her halde onlar, en alçaklar içindedirler.

(Evvelkiler ve sonrakiler içinde halkın en aşağılık, en zillete layık alçaklarından sayılırlar. Çünkü birbirine hasım iki taraftan birinin zillet ve sefilliğinin aşağılığı, hasım olduğu tarafın izzet ve kuvvetinin yüksekliği ile ters orantılıdır.)

21. Allah yazdı: "Andolsun her halde ben yenerim ben, ve peygamberlerim de." Şüphe yok ki Allah güçlüdür, azizdir.

(Allah, ezelde hükmünü verip silinmesi, bozulması mümkün olmayan bir yazı ile Levh-i Mahfuz'da yazıp tespit etti ki, muhakkak galip gelecek olan O ve peygamberleri olacaktır. Çünkü Allah, çok kuvvetli bir azizdir.)

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَٰئِكَ
كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا
عَنْهُ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

سورة الحشر مدنية وهي أربع وعشرون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾
هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ
الْحَشْرِ ۚ مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ
مِنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي
قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ
فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٢﴾ وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ
الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾
ذٰلِكَ

22. Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir kavmi, Allah ve Rasulü ile sınır yarışına kalkan kimselerle sevişir bulamazsın: babaları veya oğulları veya kardeşleri veya hısımları, hemşerileri olsalar bile. İşte Allah, öyle kimseleri sevmeyen bir kavmin kalplerine imanı yazmış ve kendilerini, tarafından bir ruh ile desteklemiştir. Ve onları altından ırmaklar akan cennetlere koyacak, içlerinde ebediyen kalacaklardır. Öyle ki Allah onlardan hoşnut, onlar Allah'tan hoşnut. İşte onlar, Allah taraftarlarıdır. Uyanık ol ki Allah'ın taraftarları, muhakkak hep felaha erenlerdir.

(Allah ve Rasulü ile sınır yarışına kalkışan kimselerle sevişmek, Allah'a ve âhirete imanın gereğiyle taban tabana zıttır. Zira onlara o halleriyle, ona rağmen sevgi duymak, küfre sevgi duymaktır. Çünkü Allah ve Rasulü ile sınır yarışına kalkışmak,

küfrün en fenasıdır. Küfrü sevmek ise iman ile bir arada bulunmaz.

Âyetin zahirine bu mana daha uygundur. Bununla beraber tefsircilerin bir çoğu bir kelam nüktesinden dolayı bunu şu mana ile tefsir etmişlerdir: "Sevmemeleri gerekir, sevmemelidirler.")

59
HAŞR SÛRESİ

Medine de inmiştir. 24 âyettir.

Buhârî ve daha bazıları rivayet etmişlerdir: Said b. Cübeyr demiş ki: "İbn Abbas'a Haşir Sûresi" dedim "Beni Nadîr Sûresi, de" dedi. Buhârî, Tefsiru'l-Kuran 59/1. İbn Hacer bunu sebebini şöyle izah eder: "Buradaki haşir, Kıyamet günündeki haşir zannedilmemek için böyle demiş olmalıdır. Çünkü burada maksat, Beni Nadîr'in sürgün edilmesidir." Sûrenin iniş sebebi de budur.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Göklerdeki ve yerdekiler Allah için tesbih etmekte. Hem de aziz hakim O.

(Bütün göklerde ve yerdeki şeyler, Allah'ın her türlü lekeden uzak olduğunu ve kirli şeylerin O'na yaklaşamayacağını isbat etmektedir. O'nun için her şey O'nun hukuku uğrunda çarpışır, hepsi O'nun partisi, O'nun ordusudur.

Sûrenin bu şekilde başlaması hem önceki sûrenin sonuna güzel bir uygunluk arzetmekte hem de anlatılacak haşir ve sürgün olayında bir haksızlık şaibesi bulunduğu kuruntusuna kapılmamak ve onun bir temizlik işi olduğuna dikkat edilmek üzere güzel bir başlangıçtır.)

2. O Allah ki Kitap ehlinden küfredenleri ilk haşir için yurtlarından çıkardı. Siz onların çıkacaklarını zannetmediniz. Onlar da zannettiler ki, kendilerini Allah'tan koruyacak olan engelleri, kaleleridir. Fakat Allah onları hesap etmedikleri yönden bastırdı ve kalplerinin içine korku düşürdü. Öyle ki evlerini bir taraftan kendi elleri, bir taraftan da müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Düşünün de ibret alın, ey görecek gözleri olanlar!

(Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde Nadir Oğulları ile, leh ve aleyhinde bulunmamaları esası üzerine bir barış antlaşması ve karşılıklı sözleşme yapmıştı. Uhud bozgunluğu olunca ahitlerini bozdular. Rasûlullah (s.a.v.), bir alay piyade ile gidip koylerini kuşattı. "Medine'den çıkın gidın" dedi. Sonunda her üç ev, bir deveye silahtan başka yükletebildikleri eşyayı yükletip götürmek üzere çıkıp gitmeğe sulh oldular ve çeşitli yerlere sürgün oldular. Bıraktıkları mallarını ve silahlarını Rasûlullah (s.a. v.) aldı.

"Kitap ehlinden küfredenler"den maksat, az önce belirtildiği gibi Yahudilerden meşhur Nadir Oğulları kabilesi idi.

"Evlerini kendi elleri ve müminlerin elleriyle harap ediyorlardı." âyetinden anlaşılan mana şudur: Kuşatma sırasında müslümanlara sağlam bir şey bırakmamak ve çıkıp giderlerken alabildiklerini götürebilmek için kendi elleriyle evlerinin dört duvarını yıkıyor, kapısını penceresini söküyor, kereste ve eşyalarını darmadağın ediyorlar, sokak başlarını kapatıyorlar, dışardan da müminler, onların kapamak istedikleri yerleri açmak için saldırıyorlardı. Başka bir mana ile, bir taraftan kendilerinin işledikleri küfür ve cinayetleri, bir taraftan da müminlerin iman ve gayretle hücumları arasında telaşlar içinde kendi evlerinin yıkılmasına sebebiyet veriyorlardı.

"İbret alın" emrinin şu manalara ihtimali vardır:

Birincisi; onlar kalelerine, güç ve kuvvetlerine güvenmişlerdi. Yüce Allah onların güç ve kuvvetlerini giderip yok etti, sonra da: "Ey görecek gözü olanlar, ibret alın!" buyurdu ki, bundan çıkan mana, Allah'tan başka bir şeye güvenmeyin, demek olur.

İkincisi; maksat, insana hainliğin, küfrün, peygamberliğe saldırmanın akıbetini tanıtmaktır. Çünkü o Yahudiler, hainlik ve küfürlerinin uğursuzluğuyla bela ve sürgüne düştüler. Müminler bundan ibret alır, günahlardan sakınırlar.)

3. Eğer Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı mutlaka dünyada kendilerine azap edecekti. Âhirette ise onlara ateş azabı var.

(Onlara bu sürgünü yazmamış olsaydı, Allah dünyada onları, öldürülme, esir edilme gibi daha acı bir azaba uğratırdı ki ona nisbetle bu sürgün felaketi bir azap değil, bir lütuf ve izin sayılır. Nitekim bundan ibret almayan Kureyza Oğullarının, daha sonra eli silah tutanları idam edildiler. Bununla beraber onlar için âhirette Cehennem azabı var. Dünya azabından kurtulsalar bile âhiret azabından kurtulamazlar, öyle azabı hak etmişlerdir.)

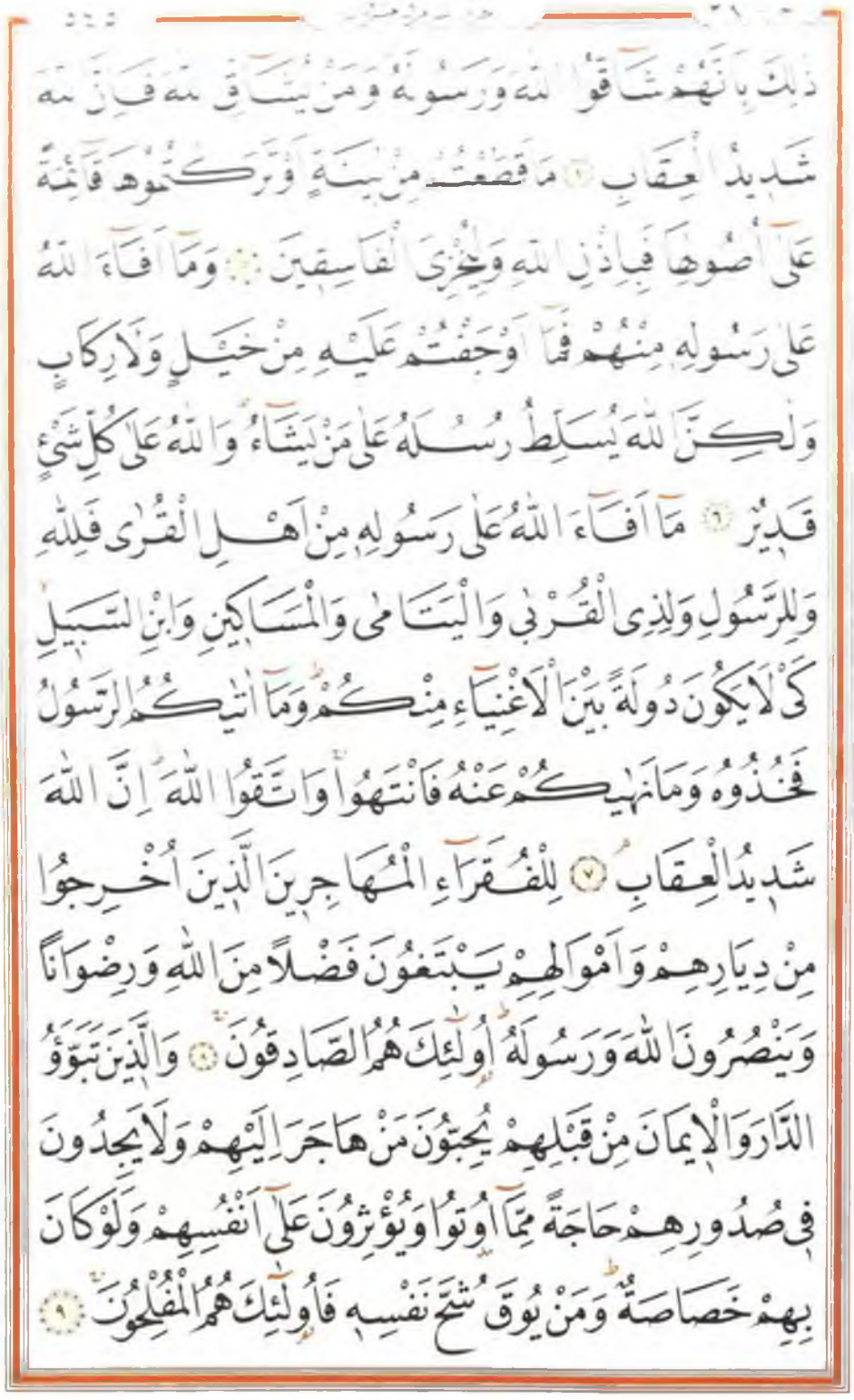

4. Çünkü onlar Allah ve Rasulü ile karşılaşmağa kalkıştılar. Her kim de Allah ile karşılaşmağa kalkışırsa, şüphe yok ki Allah, azabı şiddetli olandır.

5. Her hangi bir hurma ağacı kestiniz veya kökleri üzerinde dikili bıraktınızsa bu, hep Allah'ın izniyle, o fâsıkları perişan edeceği içindir.

(Rivayet olunuyor ki Rasûlullah (s.a.v.), Nadir Oğullarının Büveyre denilen mevkide bulunan hurmalıklarının kesilmesini ve yakılmasını emretmişti. Kafirler: "Ey Muhammed, dediler, sen bizi yeryüzünde fesattan nehy ediyorsun, şimdi bu hurma ağaçlarını kesmek ve yakmak ne oluyor?" Bu, müslümanların bazılarının da içini gıcıkladı, kimisi değerlilerini kesiyor, kimisi de iyilerine kıyamayıp değersizlerini kesiyordu. Bu âyet, bunun hakkında indi.)

6. Allah'ın, Rasulüne onlardan çevirdiği ganimete gelince: siz ona ne at deprettiniz ne de deve. Ve fakat Allah, Rasullerini dilediği kimselere musallat eder. Ve Allah'ın her şeye gücü yeter.

(Fey: kafirlerin mallarından ganimet ve haraç kabilinden müslümanlara geri dönendir. Ganimet: müslümanların kafırlerden aldıkları maldır, diye tarif edilmiştir. Bunun görünen anlamı, fey'in ganimetten daha kapsamlı ve genel olmasıdır.

Bazı alimler demişlerdir ki: Ganimet, savaş olurken, kafirlerden zorla ve üstünlük kurularak alınandır. Hükmü, Enfâl, 8/41 âyetinde: "Biliniz ki, ganimet aldığınız her hangi bir şey, mutlaka onun beşte biri Allah içindir" diye meâlen bildirildiği gibi beşte birdir. Fey' ise, savaş bittikten ve yurt, İslam yurdu olduktan sonra onlardan alınandır. Hükmü, beşte bir söz konusu olmaksızın, hepsi müslümanların menfaatine harcanmaktır.

Nadir Oğullarının malları, elde edilmesinde fazla meşakkat çekilmeyen ganimet kabilinden bir fey' olarak kalmıştı. Ashab bunu Bedir'de olduğu gibi Enfâl sûresi âyeti hükümleri gereğince beşte biri alınarak geri kalanı bölüştürülecek sanmışlardı. Bu âyette bunun özellikle Rasûlullah'a ait bir fey' olduğu beyan edilerek: "Allah'ın o sürgün ile perişan ettiği o kafirlerden fey' olarak Rasulüne iade ettiği mala gelince: siz ona ne at oynattınız ne deve" buyruluyor.

Nadir Oğullarının beldeleri Medine'ye iki mil uzaklıkta olduğundan oraya sadece yaya olarak gidilmiş, yalnız Rasûlullah, lif yularlı bir merkebe binmişti ve fazla bir çatışma da olmamıştı.

Hz. Ömer demiştir ki: Nadir Oğullarının malları, yüce Allah'ın, Rasulüne fey' olarak verdiği, müslümanların ne at ne de deve sürmediği fey'den idi, Rasûlullah'a tahsis edilmişti. Ondan ehlinin bir senelik nafakasını harcar, geri kalanı da silah ve hayvanlar ile, Allah yolunda hazırlanmağa ayırırdı. Bkz, Buhârî, Cihad 80; Müslim, Cihad 48.)

7. Allah'ın, Rasulüne beldeler halkından çevirdiği ganimeti de Allah için, Rasulü için, akrabalık sahibi, yetim, düşkün ve yolda kalmış kimseler içindir. Ki o mallar, sade içinizden zenginler arasında dolaşır bir devlet olmaya. Bir de peygamber size her ne emrederse tutun, nehy ettiğinden de sakının. Ve Allah'tan korkun, çünkü Allah, azabı şiddetli olandır.

(Enfâl, 8/41 âyetinde "beşte bir" açıkça ifade edildiği halde burada açıklanmamış, sadece anılan gruplara dağıtılacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla ganimetin beşte biri alınıp geri kalanı, beş hisse üzerine sarf edilirse de, fey'de böyle yapmak gerekmez. Onun için Hanefiler, ganimetin dışında kalan fey'lerin beşe ayrılmadan bu ve bundan sonraki âyetlerin gösterdiği üzere daha önemli olan, önemli olana takdim edilerek bütün müslümanların menfaatine harcanması görüşüne varmışlardır.)

8. Bu mallar, o fakir muhacirler için ki yurtlarından ve mallarından çıkarıldılar, Allah'tan bir lütuf ve rıza ararlar, Allah'a ve rasulüne hizmet ederler. Onlardır işte doğru sözlü olanlar.

(Alusi: Buhârî ve diğerlerinde rivayet olunduğu üzere Hz. Ömer'in beyanlarına ve bu âyetlerle delil getirmesine göre bu "fakir muhacirler" sözünün yukarıda anlatılan sarf yerlerinden bedel olmayıp fey'in geri kalan sarf yerlerini beyan akışı içerisinde yeni bir söze başlangıç olmasını tercih etmiş ve buna karşı çıkan kimse görmedim, demiştir.)

9. Onlardan önce yurdu hazırlayıp imana sahip olanlar, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler, onlara verilenden nefislerinde bir kaygı duymazlar, kendilerinde ihtiyaç bile olsa cömertlik yaparak (onları) kendi nefislerine tercih ederler. Her kim de nefsinin hırs ve cimriliğinden korunursa, işte onlardır o felah bulanlar.

(Yurdu hazırlayanlardan maksat, Medine'yi muhacirlere hazırlayan Ensardır. Bunlar muhacirleri severler ve onlara gerek fey' ve gerek başka şeylerden olsun, verilen şeylerden dolayı gönüllerinde "bu, bize gerekti, bizim buna ihtiyacımız vardı" gibi içlerine batacak bir kaygı, bir üzüntü duymazlar, ihtiyaçları olsa bile onları kendilerine tercih ederler.

Şuhh; nefsin cimrilik, elisıkılık, hasislik dediğimiz hırs ve kıskançlık huyudur ki "buhl" bunun fiilen ortaya çıkmasıdır. Yani nefiste bir tabiat olması itibarıyla şuhh, fiilen cimrilik edip başkasına vermemeğe de buhl denilir.)

10. Onların arkalarından gelmiş olanlar şöyle derler: " Ey Rabbimiz! Bizlere ve önden iman ile bizi geçmiş olan kardeşlerimize mağfiret et ve gönüllerimizde, iman etmiş olanlara karşı kin tutturma. Ey Rabbimiz! Şüphe yok ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin.

(Rivayete göre İbn Ömer, bir adamı muhacirlerden birine dil uzatırken işitti. Onu çağırdı, "fakir muhacirler için..." âyetini okudu. "İşte bunlar o muhacirler, sen onlardan mısın?" dedi. Adam: "Hayır" dedi. "Yurdu hazırlayıp imana sahip olanlar..." âyetini okudu. "İşte bunlar da Ensar, sen onlardan mısın?" dedi. Adam: "Hayır" dedi. Sonra bu âyeti okudu. Ve: "Sen bunlardan mısın?" dedi. Adam: "Ümit ederim" dedi. İbn Ömer: "Hayır, vallahi, onlara söven bunlardan olamaz" dedi.

Burada "Müminler ancak kardeştirler" meâlindeki Hucurât, 49/10 âyeti gereğince müminlerin kardeşliği gereklerine, yani imanın gereği müminlerin birbirlerini sevmeleri ve kendinden önce-

kilere hürmet etmeleri ve bir beşer olarak vaki olan kusurlarına bakmayıp kendisi gibi bağışlanmalarına dua etmeleri ve hiçbir mümine kin beslememeleri gereğine dikkat çekilmiştir.)

11. Bakmaz mısın şu münafıklık yapanlara? Kitap ehlinden o küfreden kardeşlerine şöyle diyorlar: "Yemin ederiz ki, eğer siz yurtlarınızdan çıkarılırsanız her halde biz de sizinle beraber çıkarız ve sizin hakkınızda ebediyen kimseye itaat etmeyiz. Şayet sizinle savaşılırsa muhakkak size yardım ederiz." Hal bu ise Allah şehadet ediyor ki, onlar kesinlikle yalancılardır.

(Münafıklar, küfürde, nankörlükte kardeşlikleri veya sıkı fıkı konuştukları dostları olan o anılan kafirlere diyorlar ki: Vallahi siz çıkarılırsanız biz de yurtlarımızı ve mallarımızı bırakır sizinle beraber çıkar gideriz. Ve sizi yurtlarınızdan çıkartmamak için her türlü itaatsizliği, isyanı göze alırız. Şayet sizin çıkmanıza engel olamazsak her halde biz de beraber çıkarız ve çıkmamıza engel olacak her kim olursa olsun asla dinlemeyiz. Sizinle savaşılacak olursa vallahi, savaşta düşmanlarınıza karşı sizden tarafa oluruz, sizinle beraber biz de çarpışırız" diye yemin ederek söz veriyorlar. Oysa Allah şahitlik ediyor ki o münafıklar kesinlikle yalan söylüyorlar.)

12. Andolsun, eğer çıkarılırlarsa onlarla beraber çıkmazlar. Eğer onlarla savaş yapılırsa onlara yardım etmezler, yardım edecek olsalar mutlak arkalarına dönerler. Sonra da kurtarılmazlar.

(Gerçekten de öyle oldu: ne onlarla beraber çıktılar, ne de savaştılar. Yüce Allah'ın şahitlik ettiği gibi yalancı çıktılar.)

13. Her halde onların yüreklerinde sizin korkunuz, Allah'ınkinden fazladır. Bu, onların anlayışsız bir kavim olmalarındandır.

(Onların yüreklerinde Allah'tan çok sizin korkunuz var. Gizliyi açığı bilen, her şeye şahit ve azabı şiddetli olan yüce Allah'tan sakınmıyorlar, cezasından korkmuyorlar, gizli gizli münafıklık ediyorlar, kimseye itaat etmeyiz diyorlar da sizden çekiniyorlar.)

14. Size hepsi toplanarak savaş yapamazlar, ancak sağlamlaştırılmış mevkilerde veya duvarlar, siperler arkasından yaparlar. Aralarında savaşları şiddetlidir. Sen onları toplu sanırsın, halbuki kalpleri dağınıktır. Bu, onların akıl etmez bir kavim olmalarındandır.

(Sen onları birlik halinde sanırsın, halbuki kalpleri dağınıktır, herbiri başka havada, başka emelde, kendi zevk ve duygularına göre ayrı fikir ve mezhepte perişandırlar. Bir kelime etrafında toplanıp da bir gönül birliğiyle hareket edemezler, fırsat buldukça birbirlerine hainlik ederler. Böyle bir ordu ise dıştan ne kadar toplu ve kuvvetli görünse, gerçekte bir ordu ve cemiyet değil, parçaları arasında kaynaşma ve bağlantı bulunmayan bir kül yığını gibi, bir rüzgarla savrulacak bir kuru kalabalıktan ibaret demektir.)

15. Yakın zaman içinde önlerinden geçenler gibi ki, yaptıkları işin vebalini tattılar. Daha da onlara elem verici bir azap var.

(Kendilerinden önce geçenler, yani Bedir' dekiler veya Beni Kaynuka yahudileri gibi, yaptıkları küfür ve isyanın vebalini tattılar. Âhirette de onlara elem verici bir azap var.)

16. Tıpkı şeytanın durumu gibi ki, hani insana "küfret" dedi ve küfredince: "Ben, dedi, senden uzağım, çünkü ben, âlemlerin rabbi olan Allah'tan korkarım."

(Hz. Ali'den rivayet edilmiştir: Âbid bir adam, kendi tekkesinde ibadet ederdi. Bir kadına bir hal arız olmuş, kadının kardeşleri onu bu adama götürmüş bırakmışlardı. Derken nefsine hoş göründü, tuttu zina etti, kadın hamile kaldı. Şeytan geldi: "Sen bu kadını öldür, çünkü farkına varırlarsa rezil olursun" dedi. Bunun üzerine bir de onu öldürüp bir yere gömdü. Sonra geldiler bunu yakaladılar, götürdüler. Yolda şeytan yine geldi. "Onu sana hoş gösteren ben idim, şimdi bana secde et, seni kurtarayım" dedi. O da secde etti ve sonra da şeytan ondan uzaklaştı ve dediğini dedi. İşte bu âyet, ona işarettir.)

فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَآ أَنَّهُمَا فِى ٱلنَّارِ خَٰلِدَيْنِ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ
جَزَٰٓؤُا۟ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلْتَنظُرْ
نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ
﴿١٨﴾ وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ نَسُوا۟ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمْ أَنفُسَهُمْ ۚ
أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿١٩﴾ لَا يَسْتَوِىٓ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ وَأَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ ۚ
أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ ﴿٢٠﴾ لَوْ أَنزَلْنَا هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ
عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُۥ خَٰشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ ٱللَّهِ ۚ وَتِلْكَ
ٱلْأَمْثَٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ
إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ۖ هُوَ ٱلرَّحْمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾
هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْمَلِكُ ٱلْقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ٱلْمُؤْمِنُ
ٱلْمُهَيْمِنُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْجَبَّارُ ٱلْمُتَكَبِّرُ ۚ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾
هُوَ ٱللَّهُ ٱلْخَٰلِقُ ٱلْبَارِئُ ٱلْمُصَوِّرُ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ
يُسَبِّحُ لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

سورة الممتحنة وهي مدنية ثلث عشرة آية

17. Sonra ikisinin de akıbeti, ebediyyen ateşte kalmaları oldu. İşte zalimlerin cezası budur.

(İkisi de ebedi cehennemlik oldu. Çünkü birisi tavrıyla küfre teşvik etmiş, birisi de tutmuş yapmıştı. Demek ki amirin Allah'a karşı isyan emri tutulunca bu, memuru da sorumlu kılar. Eğer bu isyan küfür ise, cezası ebediyen cehennemde kalmak olur.)

18. Ey o bütün iman edenler! Hep Allah'tan korkun ve her bir nefis yarın için ne takdim etmiş olduğuna baksın. Hem Allah'tan korkun, çünkü Allah, her ne yaparsanız şüphesiz haberdardır.

(Kıyamet gününe şu iki sebepten "yarın" denilmiştir. Yarın, dünden yakın olmak itibarıyla, kıyamet, yarın olacakmış gibi yakın kabul edilerek çalışılmasına dikkat çekmektir. İkincisi, Rahmân sûresinde geçtiği üzere Allah katında zaman, biri yükümlülük (teklif) zamanı olan dünya devri, biri de

ceza ve mukafat müddeti olan âhiret devri olmak üzere iki günden ibaret olduğuna işarettir ki, bugün dünya, yarın âhiret demek olur.

Bununla beraber âyet, insanın dünyada her gün, korunmak için yarına yarar ne yaptığını düşünmesi gerektiğini hatırlatmaktan da uzak değildir.)

19. Ve onlar gibi olmayın ki, Allah'ı unutmuşlardır da Allah da onlara kendilerini unutturmuştur. Onlardır işte o fâsıklar.

(Öyle kimseler gibi olmayın ki, Allah'ı unutmuşlar, Allah'tan korkmaz, haklarını tanımaz, O'nun feyiz ve korumasından medet ummaz olmuşlardır da O da onlara kendilerini unutturmuştur, sarhoş gibi ne yaptıklarını bilmezler, insan nefsinin, beşer hukukunun kıymetini anlamaz, adi şeylere tapar, insanlığı zelil eder, kendilerini kurtaracak hayır ve iyilikleri düşünmez, azaptan koruyacak amellere çalışmaz, yarın için bir şey hazırlamaz olmuşlardır. İşte onlar bütün o fâsıklar.)

20. Cehennem ashabı ile cennet ashabı eşit olmaz. Cennet ashabıdır işte hep o murada ermiş olanlar.

(Onun için müminler, o fazileti kazanmak amacıyla Allah'tan korkarak ve azabından sakınarak çalışmalı, her gün yarına ne hazırladığına bakıp hesap etmeli ve Allah'ı unutup da kendilerine yazık ederek ateşte kalacak fâsıklar, zalimler gibi olmamalıdırlar.)

21. Biz bu Kur'ân'ı bir dağın üzerine indirseydik her halde sen onu Allah korkusundan başını eğmiş, çatlamış görürdün. O temsiller yok mu, işte biz onları insanlar için yapıyoruz, gerek ki düşünürler.

(Kitap, dağlara indirilmez, ona ihtiyaç insanlarındır, onun için Kur'ân bir dağ üzerine indirilmedi, insanlar için Muhammed'e (a.s.) indirildi. Hem öyle belağat dolu ve etkileyici bir şekilde indirildi ki, varsayalım büyük bir dağ üzerine indirilmiş, dağa öyle bir şuur verilmiş olsa idi, semaya doğru baş kaldırmakta olan o ulu dağ, bütün katılığına rağmen Allah korkusuyla her türlü itaatsizliği atarak çatlayıncaya kadar ilahi emirlere boyun eğer, o derece etkilenirdi. Şu halde akıl ve şuur kabiliyeti ile emaneti yüklenmiş bulunan insanların bundan daha ziyade etkilenmeleri ve uyanmaları gerekirken, o son derece zalim ve cahil insanlar etkilenmiyor, Allah saygısını duymuyorlar.)

22. O öyle Allah ki O'ndan başka tanrı yok, göz önünde olmayanı da bilir, göz önünde olanı da. O rahmandır, rahimdir.

23. O öyle Allah ki O'ndan başka tapılacak yok. Öyle melik (padişah) ki her lekeden uzak, her selametin kaynağı, iman ve güven veren, görüp gözeten, izzetli, cebbar ve büyüklük kendine mahsus olandır. Sübhân olan Allah, onların koştukları şirkten uzaktır.

24. O öyle Allah ki yaratan, yarattıklarını birbirinden farklı nitelik ve özelliklerle ayıran, yarattıklarına suret veren O. En güzel isimler (Esmâ-i hüsnâ) O'nun. Bütün göklerdeki ve yerdekiler O'na tesbih eder. O, öyle aziz, öyle hakimdir.

(Yüce Allah'ın zatı bir, en güzel isimleri çoktur. Kur'ân'da zikredilenler bu âyetlerdekilerden ibaret değildir. Ebu Hüreyre'den rivayet olunan bir sahih hadiste yüce Allah'ın doksan dokuz ismini sayanın cennete gireceği: "Gerçekten Allah'ın doksan dokuz ismi var, bir hariç yüz isim. Bunları kim sayarsa cennete girer" diye haber verilmiş, bkz. Buhârî, Şurut 18, Tevhid 12; Müslim, Zikir 6. Ayrıca, "O, tektir, teki sever" (Müslim, Zikir 5-6) buyrulmuştur.

Hadiste şöyle buyrulur: "Her kim sabahleyin üç kere euzu billahis semiil alimi mineş şeytanir racim dedikten sonra Haşr sûresinin sonundan üç âyeti okursa, Allah ona yetmişbin melek görevli kılar, akşama kadar ona salavat getirirler ve eğer o gün vefat ederse şehit olarak vefat eder. Onları akşamleyin söyleyen de aynı durum ve mevkide olur." Tirmizi, Fezailu'l-Kur'ân 22; Ahmed, Müsned 3/21.)

60
MÜMTEHİNE SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 13 âyettir.

Müminlerin savaş ve barış hallerinde kafirlere karşı izlemeleri gereken bazı ahlak ve hükümlerle alakalı bu mübârek sure, Haşir, 59/18 âyetindeki: "Ey o bütün iman edenler! Hep Allah'tan korkun ve her nefis, yarın için ne takdim etmiş, baksın" hitabıyla başlayan son bölümünün bir devamı sayılabilecek kadar onunla yakın bir ilgisi olup onun sonundaki izzet ve hikmet ile tenzih manalarının gereği olan bir takım emir ve yasaklar ile irşatları kapsamış olmak itibarıyla da ona kuvvetli bir bağ ile bağlıdır. Şöyle ki:

Bismillâhirrahmânirrahâm.

1. Ey o bütün iman edenler! Düşmanımı ve düşmanınızı dostlar yerine tutmayın. Siz onlara sevgi ulaştırıyorsunuz, onlar ise Haktan size geleni inkar ettiler. Rabbiniz Allah'a iman ediyorsunuz diye sizi ve pey-

gamberi çıkarıyorlardı. Eğer sizler benim yolumda ve rızam uğrunda cihat için çıktınızsa (onları dostlar yerine tutmayın.) Siz sevgiyle onlara sır veriyorsunuz. Halbuki ben sizin gizlediklerinizi de açıkladıklarınızı da hepsini bilirim. İçinizden her kim onu yaparsa, artık doğru yolun ortasından şaşmış olur.

(Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'nin fethi için hazırlık yapınca Hatib b. Ebu Belte'a bu kadın vasıtasıyla Mekkelilere gizlice bir mektup göndererek durumu onlara haber vermek istedi. Ona halk arasında bu hazırlığın Hayber (veya Huneyn) için olduğu yayılmış, bazı sahabilere asıl maksadın Mekke olduğu gizlice söylenmişti ki, bu sahabilerden biri de Hatib idi. Kadın yola çıktıktan sonra Cebrail inip Peygamberе haber verir. Rasûlullah üç sahabi göndererek kadını yakalatır. Sahabiler mektubu getirip açınca yazının Hatib olduğu anlaşılır. Efendimiz: "Bu nedir, ey Hatib!" deyince Hatib şöyle anlatır: "Ey Allah'ın Rasûlü! Hakkımda hemen hüküm verme. Ben Kureyş'in içinden olmadığım halde Kureyşli oldum. Senin yanındaki muhacirlerin onlarla yakınlıkları var. Bu savaşta Mekke'deki çoluk çocuklarını ve mallarını koruyorlar. Benim onlarla akrabalığım olmadığı için istedim ki bu iltifatım olsun da Mekkeliler bu savaşta akrabalarımı korusunlar. Ben bunu ne kafir olduğumdan ne de dinimden döndüğüm için yaptım." Rasûlullah: "O, size doğru söyledi" der. Hz. Ömer: "Ey Allah'ın Rasûlü! İzin ver boynunu vurayım" deyince Efendimiz şöyle buyurur: "O Bedir'de bulundu. Ne bilirsin, belki Allah'ın Bedir'de bulunanlar hakkında bir bildiği var ki, onlara: "Dilediğinizi yapın, ben sizi bağışladım" buyurdu. Bunun üzerine bu âyet indi. Buhârî, Tefsir 60/1, Cihat 141, 195; Megazi 9, 46; Müslim, Fezailus-Sahabe 161.)

2. Eğer onlar size karşı bir zafer bulurlarsa hepinize düşman kesilirler ve sizlere fenalıkla ellerini ve dillerini uzatırlar. Ve arzu ederler ki hep kafir olsanız.

(O dost yerine tuttuğunuz, sevgiyle sır verdiğiniz düşmanlar, sizi mağlup edip ellerine geçirir, hükümleri altına alırlarsa sizin onlara yaptığınız gibi dostluk etmezler, aksine size hep düşman kesilirler ve elleriyle öldürme, esir alma, işkence gibi ne fenalık yapabilirlerse yaparlar, dilleriyle de sövme, hakaret etme gibi her kötü sözü söylerler. Ve arzu etmektedirler ki hepiniz kafir olsanız, hiç mümin kalmasa!..

Kur'ân'ın bu kısacık ihtarı ne kadar veciz, ne kadar kapsamlı, ne kadar korkunç, sonra da ifade ne kadar nezihtir. Tarih gözden geçirilirse kafirlerin, zalimlerin, ellerine düşürdükleri, bağımsızlıklarını kaybetmiş müslümanlara hatta hüküm ve ahitten sonra elleriyle dilleriyle yaptıkları kötülükleri, işkenceleri, hakaretleri, zulümleri ağlatacak kadar acı dolanları sahidirler ve inkâr etmeleri öyle ters, öyle çirkindir ki, okuyanların bile nasıl tüylerini ürpertip nasıl vicdanlarını sızlattığı görülür. İnsan olan onları tasavvur edip düşünmekten bile üşenir.)

3. Ne hısımlarınızın, ne de çocuklarınızın size asla faydası olmaz. O, kıyamet gününde aranızı ayırır. Ve Allah, hep yaptıklarınızı gözetir.

(Kıyamet günü Allah, herkesi birbirinden ayırır. Nitekim o gün, Abese, 80/34-36 âyetleriyle bildirildiğine göre kişi, kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve oğullarından kaçar. Ve Allah hep amellerimize bakar, ona göre ceza ve mükafat verir, yoksa çocuklarımıza ve akrabamıza göre değil. O halde Allah düşmanlarına dost olanlar, Allah dostu olamazlar. Onun için müminler çoluk çocuk hatırı için Allah düşmanlarını dost yerine tutmamalı, özellikle savaş zamanlarında onlara sevgi ile sır kaçırmaktan çok sakınmalıdırlar.)

4. Sizin için İbrahim ve beraberindekilerde güzel bir örnek oldu: vaktiyle, onlar kavimlerine şöyle dediler: "Biz, sizlerden ve Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız ve sizi tanımıyoruz, ta ki siz Allah'ın birliğine iman edinceye kadar, sizinle aramızda ebedi bir buğz ve düşmanlık başladı." Ancak İbrahim'in, babasına: "Elbette senin için mağfiret isteyeceğim. Bununla beraber senin için Allah'tan hiçbir şeye gücüm yetmez" demesi hariç. (Dediler:) "Ey Rabbimiz! Biz ancak sana tevekkül ettik ve sana gönül verdik. Ve bütün gidiş sanadır."

5. Ey Rabbimiz! Bizleri, o küfredenlerin fitnesi kılma. Bizleri bağışla ey Rabbimiz! Çünkü sensin ancak öyle azîz, öyle hakîm.

(Ey Rabbimiz! Bizi o küfredenlerin ellerine düşürüp mihnet ve azaba sokma, el dil uzatmalarına meydan verme de bizim çektiğimiz mihnet ve sıkıntı yüzünden imanı hor görerek küfre bağlılıklarını artırma. Zira bizim sıkıntı ve mihnet içinde olmamız, kafirlerin: " İman iyi olsaydı bunlar mağlup edilmez, esir olmazlardı" diyerek, dünya hayatına aldanıp küfre düşkün olmalarına sebep de olur.)

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ
وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً وَاللَّهُ قَدِيرٌ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ
۝ لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ
مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ
۝ إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُمْ مِنْ
دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَى إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَئِكَ
هُمُ الظَّالِمُونَ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ
فَامْتَحِنُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا
تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَآتُوهُمْ
مَا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ
وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنْفَقُوا
ذَلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝ وَإِنْ فَاتَكُمْ
شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ
أَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ۝

6. Gerçekten sizler için, Allah'a ve âhiret gününe ümit besleyenler için onlarda güzel bir örnek olmuştur. Her kim de aksine giderse, haberi olsun ki Allah çok zengindir, her hamd O'nundur.

7. Umulur ki Allah, sizinle onlar içinden düşmanlaştıklarınız arasında bir sevgi meydana getirir. Allah'ın her şeye gücü yeter. Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Umulur ki Allah, sizinle, o hasımlık ettiğiniz kimseler arasında bir sevgi meydana getire. Çünkü İslamın üstün gelmesiyle, hayra engel olanlar savılıp İslamın güzel ahlakı hak ve adaletle uygulanmağa başlayınca o düşmanlıklar da sevgiye dönüşmeğe başlar. Nitekim Mekke'nin fethi üzerine Muhammed'in (a.s.) ahlakı fiilen uygulanmağa başlayınca yirmi yıldır her türlü düşmanlığı yapmağa çalışanlar bile İslama girmek için yarış etmişlerdi.

Bu âyet gösteriyor ki cihattan asıl maksat, düşmanlık değil, sevgiyi genelleştirmektedir.)

8. Allah sizi din hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselerden onlara iyilik etmeniz ve kendilerine adalet yapmanızdan nehy etmez. Çünkü Allah adalet yapanları sever.

(Cumhura göre kendilerine iyilik etmek ve adalet yapmak yasaklanmayan kafirler şu iki özelliği yani müslümanlarla savaşmama ve onları yurtlarından çıkarmağa çalışmama özelliğini taşıyan kafirlerdir ki İslam devleti uyruğundan olan ve haraç veren gayr-i müslim (zımmi) eman dileyen (müste'min) ve İslam devletine para ödeyerek kendini himaye ettiren (muahid) durumunda olup da kendisiyle münasebet kesilmemiş olan ve barış antlaşması yapılmış olanların hepsini kapsar.)

9. Allah sizi ancak sizinle din hakkında savaş yapan, sizi yurtlarınızdan çıkaran ve çıkarılmanıza destek olan kimselerden: onlara dostluk etmenizden nehy ediyor. Her kim de onlara dostluk ederse, işte onlar kendilerine yazık eden zalimlerdir.

(İşte sûrenin başında, "düşmanımı ve düşmanınızı dostlar edinmeyin" buyrulmasının manası, bu şekilde düşmanlıkları gerçekleşmiş olanlardan ilişkiyi kesip onlara dostluk ve sevgi göstermemektir. Bunu yapanlar, düşmanlık yerine sevgiyi koyarak adaletin hakkına tecavüz eden ve netice olarak kendilerine zulmetmiş bulunan haksızlardır.)

10. Ey o bütün iman edenler! Size mümin kadınlar muhacir olarak geldikleri zaman kendilerini imtihan edin. İmanlarını en iyi Allah bilir. İmtihan üzerine onları mümin bilirseniz, artık kendilerini kafirlere geri çevirmeyin. Mümin kadınlar kafirlere helal değil, kafirler de mümin kadınlara helal olmazlar. Bununla beraber harcadıkları mehri o kafir(koca)lara verin. Sizin o mümin kadınları nikah etmenizde de, kendilerine mehirlerini verdiğiniz takdirde, üzerinize bir günah yoktur. Kafir kadınların ismet (nikah)larına yapışmayın ve harcadığınızı isteyin, kafirler de harcadıklarını istesinler. Bu, size Allah'ın hükmüdür, O aranızda hükmediyor. Allah, her şeyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Ey müminler! Mümin kadınlar size hicret edip geldikleri zaman, kalplerinin dillerine uygun olup olmadığını anlayacak şekilde onları sınayın. Gerçekten mümin olup olmadıklarını tamamıyla Allah bilir. Çünkü imanın asıl rüknü, kalpteki tastikdir. Kalplerdeki [illegible] Allah'dır. Onları sınadıktan sonra [illegible] olursa artık o kadınları kafirlere iade etmeyin. Çünkü mümin kadınlar kafirlere, kafirler de mümin kadınlara helal değildir. Bununla beraber o kadınların [illegible] gelirken kafir kocalarının onlara vermiş oldukları mehirleri ne ise onu o kafirlere tazminat olarak verin.)

Mehirlerini verirseniz o mümin kadınları nikah etmenizde size bir günah yoktur. Çünkü iman edip islama girmiş olmalarıyla dar-ı harpte bulunan kafir kocalarından ayrılık ve haramlık meydana gelmiştir. Bununla beraber eski kocalarının verdiği mehri tazminat olarak ödemek yeterli gelmeyip kendilerine de nikah karşılığı olarak ayrıca mehir gerekli olur.)

Dar-ı harpten hicret etmeyip kafir olarak kalan veya -Allah korusun- dinden çıkıp dar-ı harbe katılan kadınlarla aranızda ne bir ismet ne de bir karı kocalık alakası olmasın. Hem de onlara verdiğiniz mehri geri isteyin, kafirler de size hicret eden mümin kadınlara harcamış oldukları mehri istesinler.)

11. Ve eğer zevcelerinizden bir şey sizden kafirlere kaçar, siz de acısını alırsanız zevceleri gitmiş olanlara harcadıklarının mislini veriniz ve kendisine iman etmiş olduğunuz Allah'tan korkunuz.

(Sizin zevcelerinizden kafirlere giden olur ve tazminatı ödenmezse, sonra da nöbet sizin olur, yani onların kadınlarından iman ile size hicret edenler bulunur, böylece tazminat vermek nöbeti size düşerse, yahut bazılarının dediği gibi siz de çarpışıp ganimet alırsanız, zevceleri gitmiş olanlara, ettikleri masrafın mislini verin, verilecek tazminattan bu kadarını bunlara sayın, yahut alınan ganimetten, önce bunların kayıpları kadarını ayırıp verin.)

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا جَآءَكَ الْمُؤْمِنٰتُ يُبَايِعْنَكَ عَلٰٓى اَنْ لَّا يُشْرِكْنَ
بِاللّٰهِ شَيْـًٔا وَّلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِيْنَ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَاْتِيْنَ
بِبُهْتَانٍ يَّفْتَرِيْنَهٗ بَيْنَ اَيْدِيْهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيْنَكَ فِيْ
مَعْرُوْفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝
يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوْا
مِنَ الْاٰخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ اَصْحٰبِ الْقُبُوْرِ ۝

سُوْرَةُ الصَّفِّ مَدَنِيَّةٌ وَّهِيَ اَرْبَعَ عَشْرَةَ اٰيَةً

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝١
يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لِمَ تَقُوْلُوْنَ مَا لَا تَفْعَلُوْنَ ۝٢ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ
اللّٰهِ اَنْ تَقُوْلُوْا مَا لَا تَفْعَلُوْنَ ۝٣ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِيْنَ يُقَاتِلُوْنَ فِيْ
سَبِيْلِهٖ صَفًّا كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَّرْصُوْصٌ ۝٤ وَاِذْ قَالَ مُوْسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ
لِمَ تُؤْذُوْنَنِيْ وَقَدْ تَّعْلَمُوْنَ اَنِّيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ فَلَمَّا زَاغُوْٓا
اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوْبَهُمْ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ۝٥

وَاِذْ قَالَ

12. Ey o peygamber! Mümin kadınlar sana şu şartlar üzerine biat etmeğe geldiklerinde: Allah'a hiçbir şey ortak koşmayacaklar, hırsızlık yapmayacaklar, zina etmeyecekler, çocuklarını öldürmeyecekler, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmeyecekler ve sana hiçbir iyi işte isyan etmeyecekler. Bu şekilde onlara biat ver ve kendileri için Allah'tan mağfiret dile. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

("Çocuklarını öldürmeyecekler" âyetinin görünen anlamı, erkek ve dişi, hepsini kapsadığı gibi, mutlak öldürmenin yasaklanmasını, gerek doğrudan gerek sebep olma suretiyle olsun, her türlü öldürmeyi de kapsar. Dolayısıyla bunda gerek ruh üfürülmüş ceninin düşürülmesi, gerek bakımında ihmal yüzünden çocuğun ölümüne sebebiyet verilmesi, gerek diğer öldürme türlerinin hepsi dahil demektir.

Elleriyle ayakları arasında uydurulup getirilen iftira başka bir kadının doğurmuş olduğu çocuğu alıp veya kendi doğurduğu ile değiştirip ben doğurdum diyerek kocasına isnat etmesidir. Gerçi bunun başka bir erkekten gayr-ı meşru olarak almış olduğu bir çocuğu kocasına isnat etmesi manasına olması ihtimali de yok değil ise de bu, önce geçen 'zina etmeyecekler' e dahil olduğu için burada o ihtimal düşer.

Bununla beraber "elleriyle ayakları arasında" tabiri, yalnız avret yerinden değil, zattan kinaye olarak, kendi nefislerinde uydurdukları her türlü iftirayı kapsamış olmak daha uygundur ki fiili suçların yok edilmesinden sonra sözle işlenen suçlar yok edilmiş demek olur. Dolayısıyla bunda iffete iftira, gıybet, koğuculuk ve başka şekillerde yapılması düşünülebilen iftiradan, yalandan, sahtekarlıktan nehiy vardır.)

13. Ey o bütün iman edenler! Öyle bir kavmi dost tanımayın ki Allah kendilerine gazap etmiş, âhiretten ümit kesmişler, kabir ashabından olan kafirlerin ümitsizliği gibi ümitsizliğe düşmüşlerdir.

("Allah'ın gazap etmiş olduğu kavim" tabiri, çoğunlukla Yahudiler hakkında kullanıldığı için burada da kastedilen onlar denilmiş ve bundan sonrakı sûrede İsrailoğullarından bahsedilmiş olması da bununla uygun bulunmuş ise de onlarla dostluk içinde bulunan münafıklar olduğu söylenmiştir. Müşrikler ve özellikle Kureyş müşrikleri olması ihtimalleri de dile getirilmiştir.

"Kabir ashabından" terkibinde iki mana vardır.

Birisinde, kafirleri beyandır. Yani, "kabir ashabından olan kafirlerin ümitsizliği gibi" demek olur. Çünkü ölmüş, kabre girmiş olan kafirler cehennemdeki ebedi yerlerini görmüş, âhiret nimetlerinden mahrum oldukları anlaşılmış, ne ileride bir şey kazanmak ne de gerideki dirilerden bir imdat almak ihtimali kalmamış olduğundan her yönüyle ümitleri kesilmiş, ümitsizlikleri tamamen gerçekleşmiş bulunur.

Öbüründe, "kafirlerin kabir ashabından ümitsiz olmaları, yani ölülerin tekrar dirilmesinden, hayatından ümit kesmiş bulunmaları gibi" demek olur.)

61
SAFF SÛRESİ
Medine'de inmiştir. 14 âyettir.

"Havâriyyûn" ve "İsâ" sûresi isimleri de verilen bu mübârek sûrenin özet olarak anlamı, doğruluk ve sadakatle Allah yolunda cihada teşvik edip hazırlamaktır.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Göklerdeki ve yerdekiler, Allah için tesbih etmekte. O, öyle aziz, öyle hakîm.

2. Ey o iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyi söylersiniz?

(Bu hitap, gerçek mümînlere adaklarının yerine getirilmesi gereğini hatırlatmak için coşturmaktır. Yapmayacağınız bir şeyi adamayın, mademki adadınız o halde sözünüzde durup adaklarınızı yerine getiriniz, demektir. Onun için bu âyet ile adağın yerine getirilmesi vacip olduğuna delil getirilmiştir. Yanı aslı meşru olmakla beraber kendisi vacip olmayan bir fiil, adamak ile vacip olur. O halde yapmayacağınız bir fiili adamayın, adadınızmı mutlaka yerine getirin, adaklarınızda yalancı çıkmaktan son derece sakının.)

3. Yapmayacağınız şeyi söylemeniz Allah katında çok nefret edilen bir iştir.

(O halde, Allah'ın en sevdiği ameli bilsek de yapsak diyen halis müminler, Allah'ın nefret ettiği kişiler olmamak için büyük söylememeli, yapamayacakları şeyleri adamamalı, adadıklarını yapmalıdırlar.)

4. Haberiniz olsun ki Allah, kendi yolunda kurşunlu bir bina gibi saf bağlayarak çarpışanları sever.

(Bünyan-ı mersus; kurşunlu bina, parçaları kurşunla kenetlenerek tek parça bir cisim haline gelmiş olan sağlam bina demektir. İşte müminler bir bütün olarak böyle güçlü bir bağ ile birbirine bağlı sağlam bir bina oluşturmalı ve İslam mücahitleri, o şekilde kaynaşmış bir saf halinde çarpışmalıdır.)

5. Ve hani bir vakit Musa, kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Benim, size Allah'ın rasulü olduğumu bildiğiniz halde niçin bana eziyet ediyorsunuz?" Sonra ne zaman ki yamukluk ettiler, Allah da kalplerini yamulttu. Öyle ya, Allah, fâsıklar topluluğunu doğru yola çıkarmaz.

(Bu âyetle Musevilerin bile bile peygamberlere küfür ve isyan etmek, öteden beri âdetleri olduğu ve hep o âdetin kötülüklerini çekmekte bulundukları hatırlatılıyor.)

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا
بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمَّا
جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ۝٦ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ
الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى الْإِسْلَامِ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ
۝٧ يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ
الْكَافِرُونَ ۝٨ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ
عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ۝٩ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ
تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ۝١٠ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝١١
يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ
طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ۝١٢ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا ۖ
نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ۝١٣ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا
أَنْصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ ۖ
قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ فَآمَنَتْ طَائِفَةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ
وَكَفَرَتْ طَائِفَةٌ ۖ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ۝١٤

6. Bir vakit de Meryem'in oğlu İsa şöyle dedi: "Ey İsrailoğulları! Ben size Allah'ın rasulüyüm, önümdeki Tevrat'ın tasdikçisi ve benden sonra gelecek bir rasulün müjdecisi olarak geldim ki onun ismi Ahmed'dir." Sonra o onlara delillerle gelince, "bu, apaçık bir sihir" dediler.

(Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: " Benim birkaç ismim vardır. Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben o Haşir'im ki insanlar benim ayaklarım üzere haşr olunacaklardır. Ben o Mahi'yim ki Allah benimle küfrü mahvedecektir. Ben Âkıb'ım " Buhârî, Tefsir-i Kur'ân 61/1, Menakıb 17; Müslim, Fezail 124,125...

Âkıb: Kendisinden sonra peygamber gelmeyen, son peygamber (hâtemül enbiya) demektir.

"Ahmed" lafzı, övmek manasından türetilmiş olduğuna göre, "en ziyade hamd eden"; övülmek manasından olduğuna göre de "en ziyade övülen, methedilen" demek olur.

İşte İsa'nın bu şekilde müjdelemiş olduğu ismi Ahmed olan peygamber onlara açık açık âyetler ve mucizelerle geldiği zaman da: "bu apaçık bir sihir" dediler. Bu Ahmed o müjdelenen rasul değil, bu açık sihirlerle bizleri aldatmak istiyor diye kufre, haksızlığa saptılar ve bu haksızlıkla bazı bozma ve değiştirmeler yaparak ve " İsa, Allah'ın oğludur" gibi aslı olmayan yalanlar yazarak, bu yazdıklarını Allah kelamı diye Allah'a isnat ettiler. Bundan dolayı da şöyle buyuruluyor:)

7. İslama davet olunurken Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim de kim olabilir? Allah da zalimler topluluğunu muvaffak etmez.

(Haksızları doğru yola çıkarmaz, muratlarına erdirmez. Onun için öyleler hak sözle yola gelmezler. İslamı kabul etmezler, sonunda zulümlerinin cezasını çekmeleri gerekir. İşte böyle iftiracı zalimlerin haksızlıkları, zalimlikleri de iman edenlerin Allah yolunda savaşa hazırlanmasını ve o yolda savaşmanın Allah katında sevilen bir amel olmasını gerektiren sebeplerdendir. Allah'ın âyetlerine sihir diye iftira eden o zalimler:)

8. İstiyorlar ki Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürsünler. Allah ise nurunu tamamlayacaktır, isterse kafirler hoşlanmasınlar.

(Âyetin ilk cümlesi, onların hakkı geçersiz kılmak için çalışmaktaki hallerini tasvir etmekte ve cüretlerini horlamaktadır. Sanki doğan güneşi ağızlarıyla püf diyerek söndürüvereceklermiş gibi hakkı yalan ve iftira ile geçersiz kılmak, iptal etmek istiyorlar. Yüce Allah'ın, Ahmed'in doğmuş olduğu yerden doğdurmuş olduğu hak nuru olan İslam dinini, uydurma sözler, yalan yanlış propagandalar, bozulmuş kitaplarla söndürmek için her türlü haksızlığı yapmak istiyorlar. Oysa Allah, nurunu tamamlayacaktır, tamamlayıp âleme yayacaktır. Kafirler hoşlansalar da tamamlayacak, hoşlanmasalar da tamamlayacaktır.)

9. O Allah'tır ki rasulünü hidayet kanunu ve hak dini ile gönderdi ki onu her dinin üstüne çıkarsın, isterse müşrikler hoşlanmasınlar.

(Çünkü halis tevhidin üstün gelmesi ile şirkin batıl ve geçersiz kılınmasından gerek açık ve gerek gizli müşriklerin hiçbiri hoşlanmazlar. Fakat Allah onu, hoşlansalar da üstün getirecek, hoşlanmasalar da üstün getirecek ve o galibiyete onu erdirecektir.

İslam dininin bu şekilde bütün dinlere üstün geleceği vaat edildikten ve bu gayeye ermek için fâsıklık, zulüm, küfür, şirk engellerine karşı parçaları birbirine kenetli bir bina gibi saf halinde savaşmağa hazırlanmak emri verildikten sonra buyuruluyor ki:)

10. Ey o bütün iman edenler! Size, sizi elem verici bir azaptan kurtaracak bir ticaret göstereyim mi?

("O ticaret nedir?" denilirse şöyle beyan ediliyor:)

11. Allah ve rasulüne iman edip mallarınız ve canlarınızla Allah yolunda cihat edersiniz. Eğer bilirseniz, bu sizin için çok hayırlıdır.

(Böyle yaparsanız ticaretiniz şu olur:)

12. Günahlarınızı bağışlar ve sizi, altından ırmaklar akan cennetlere ve Adn Cennetlerinde hoş hoş meskenlere koyar. İşte büyük kurtuluş (= fevzi azim) odur.

13. Diğer bir (ticaret) de vardır ki onu seveceksiniz. O da şudur: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Hem müminleri müjdele.

(Cihadı hepiniz sevmeseniz ve neticesi olan o büyük kurtuluşu hepiniz takdir edemeseniz bile başka bir neticesi olan bu nimetten hepiniz hoşlanırsınız. O da şudur: Allah'tan düşmanlara karşı bir zafer ve yakın bir fetih. İşte cihadın bir meyvesi de budur ki ondan herkes hoşlanır.)

14. Ey o bütün iman edenler! Allah yardımcıları olunuz. Nitekim Meryem oğlu İsa, havarilere: "Kim benim yardımcılarım, Allah'a doğru?" dedi. Havârîler: "Biz, Allah yardımcılarıyız" dediler. Bunun üzerine İsrailoğullarından bir taife iman etti, bir taife de küfre gitti de biz iman edenleri düşmanlarına karşı destekledik. Bu şekilde onlar üstün olup yüze çıktılar.

(Havârîler; Hz. İsa'nın ilk iman eden seçkin öğrencilerinden oniki kişidir ki dini yaymak için kendilerini her tarafa dağıtmış olduklarından, bunlara "İsa'nın elçileri" ismi dahi verilir.)

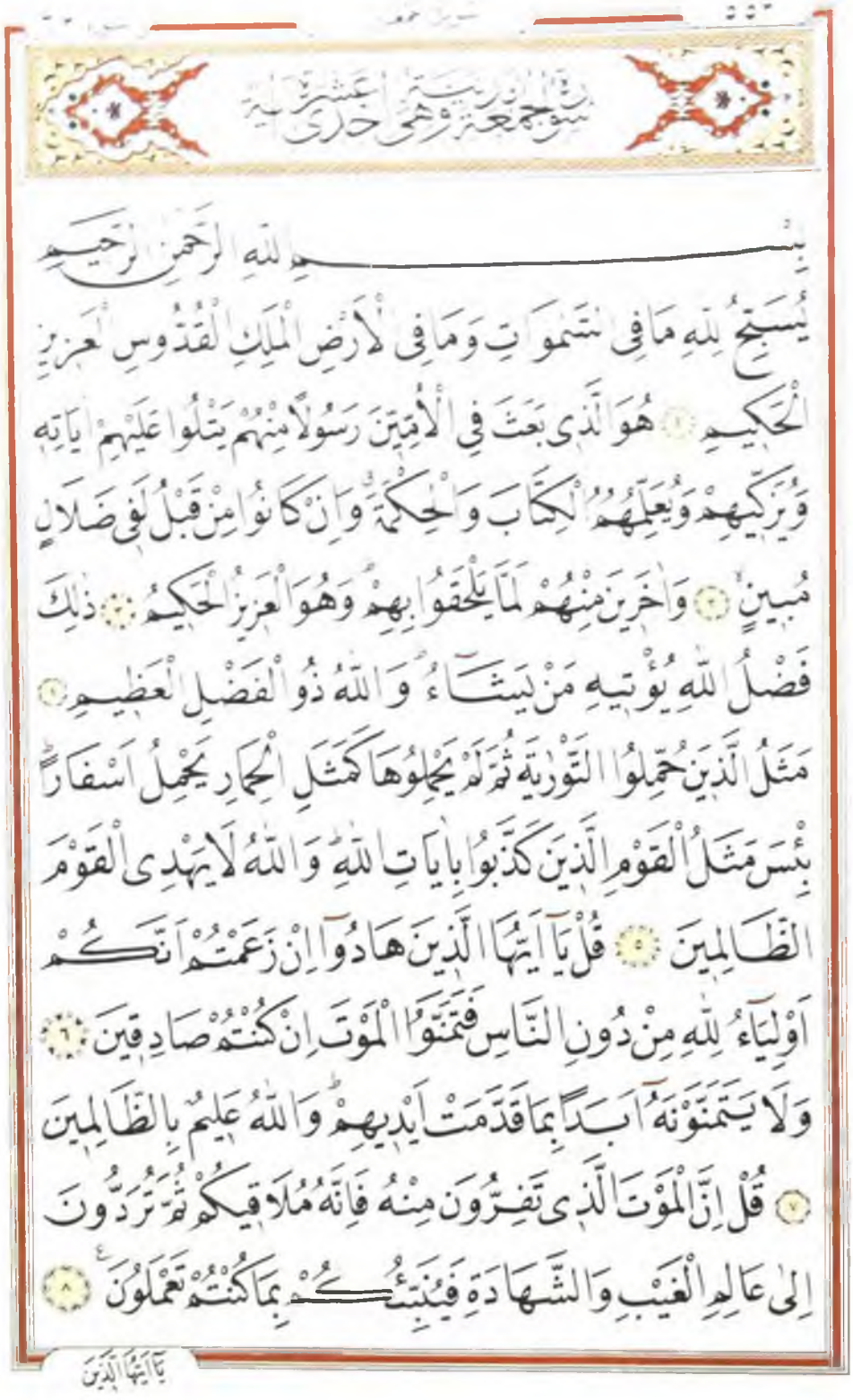
سورة الجمعة وهي إحدى عشرة آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ
الْحَكِيمِ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ
وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ
مُبِينٍ ﴿٢﴾ وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ ذَٰلِكَ
فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٤﴾
مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا
بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ ﴿٥﴾ قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ
أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦﴾
وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ
﴿٧﴾ قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ
إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

62
CUMA SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 11 âyettir.

Bu mübârek sûrenin evveli Allah'ı tesbih ve takdis ve Muhammed'in (a.s.) peygamberliğinin Arapları ve Arap olmayanları kapsayan pek büyük bir lütuf ve ilâhî nimet olduğunu beyan ile tazim, ortası Yahudileri kınama, sonu da müminleri Cumaya teşviktir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Göklerde ve yerdekiler Allah için tesbih eder. O öyle lekesiz (kuddüs) melik ki hem aziz, hem hakîm.

(Canlı cansız bütün varlıkların yaptığı tesbih, fıtri ve doğal bir tesbihtir. Şu halde insanlar da tercih ve iradelerini kullanarak edinim ve kazanım yoluyla yüce Allah'ı tenzih etmeli, O'na şirk ve noksan sıfatları isnat etmekten sakınmalıdır. Onun için evvelki sûrenin sonunda beyan olunduğu üzere, üstünlük ve galibi-

vefa edecek zaman gafletlerle ifrata sapmamalı, o varlığın ve üstünlüğün Allah'tan olduğunu bilmeli ve onu veren Allah'ın emrine de gücü yeter bulunduğunu, düşmez kalkmaz yalnız bir Allah'tan başka kimse olmadığını bilmeli ve ona göre kufur ve nankörlükten sakınarak Allah'ı tesbih ve tenzihe devam etmelidir.)

2. O'dur ki ummiler içinde kendilerinden bir rasul gönderdi, üzerlerine O'nun âyetlerini okuyor, onları temize çıkarıp arındırıyor, kendilerine kitap ve hikmet öğretiyor. Halbuki bundan evvel açık bir sapıklık içinde idiler.

("Ummi" üç manaya gelebilir. Birisi, anaya mensup demektir ki, anadan doğduğu hal üzere bulunan, yani okuma yazması, tahsili olmayan demektir. "Biz ümmi bir ümmetiz, yazı ve hesap bilmeyiz" (Buhari, Savm 13; Müslim, Siyam 15) hadisinde bu manaya işaret edilmiştir. İkincisi, ümmete mensup demektir. Üçüncüsü, Ummül kura'ya mensup yani Mekkeli demektir. Meşhur olan evvelkidir. Burada sözün akışından da maksat o olduğu anlaşılıyor. Yani ilkel halde bulunan, henüz cahillik devrini yaşayan Araplar içinde, ölülerden hayat fışkırtır gibi, ilim ve hikmet kaynağı olan bir rasul gönderdi...)

3. Ve daha onlardan başkalarına (kitap ve hikmet öğretiyor) ki, henüz onlar bunlara katılmadılar. O, öyle aziz, öyle hakîm.

("Ummiler" diye tabir olunan Arapların dışında kalan "başkaları" kavramı, bütün kavimleri kapsar. Yani o Rasul, yalnız içlerinde gönderildiği ümmilere değil, henüz onlara katılmış olmamakla beraber ileride katılacak olan Arap ve Arap olmayan bütün insanlık âlemine kitap ve hikmet öğretiyor.)

4. İşte bu, Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir. Ve Allah, çok büyük lütuf sahibidir.

5. Kendilerine Tevrat yükletilen, sonra onu taşımayanların durumu, ciltlerle kitap taşıyan eşeğin durumuna benzer. Allah'ın âyetlerini yalanlayan kavmin durumu ne çirkin! Allah, zalimler topluluğunu doğru yola çıkarmaz.

(Kendilerine Tevrat yükletilmiş, öğretilip manasıyla amel olunmak teklif edilmiş olup da sonra onu taşımamış, içindekini anlayıp gereğince istifade ve amel etmemiş bulunanların durumu ki, "âlimiz, kendimizi bütün gücümüzle Rabbimize vermişiz, okur yazarız" diye ciltlerle kitap yüklenmiş oldukları halde, Tevrat'ın ve Beni İsrail peygamberlerinin, Allah'ın bir lütfu olan o ümmi peygamber, son peygamber hakkındaki haberlerini hiç itibara almamış ve hukum ve ahlakıyla doğruluk dairesinde amel etmemişlerdir. Böyle kimselerin hali, o eşeğin haline benzer ki koca koca kitaplar taşır da içindekinden hiç haberi olmaz, istifade etmez.)

6. De ki: Ey o yahudi olanlar! Siz, diğer insanlardan başka olarak Allah'ın dostları bulunduğunuzu iddia ediyorsanız, haydin ölmeyi temenni edin, eğer (davanızda) doğru iseniz öyle yapın.

(Eğer Allah'ın dostları iseniz, haydin ölümü isteyin, ölümü kendinize ülkü, ideal edinin de bir an evvel ölüp bu bela ve sıkıntı dünyasından âhirete göçerek Allah'a kavuşmayı canınıza minnet bilin.

Burada "ölümü temenni edin" emri, onları susturmak ve cevap veremez hale getirmek içindir. Eğer iddianızda doğru iseniz böyle ölümden kaçmayıp onu temenni etmeniz gerekir. Niçin ondan kaçıp da bütün varlığınızla dünya hayatına sarılıp duruyorsunuz?)

7. Halbuki ellerinin takdim ettiği günahlar yüzünden onu hiç bir zaman temenni edemezler. Allah, zalimleri bilir.

(Ölümü, ebediyen temenni edemezler, çünkü ellerinin takdim ettiği nice günahlar, suçlar, küfürler, zulümler var ki onları işleyenler, Allah'ın sevgilisi, dostu olamazlar. Ve Allah zalimleri bilir, cezalarını verir. Onun için onlar bu iddiada doğru değil, yalancıdırlar, Allah'ın dostları değil, haksızlar zalimlerdirler.)

8. De ki: Haberiniz olsun, o kaçıp durduğunuz ölüm, muhakkak gelip size çatacak. Sonra O bütün görünmeyeni ve görüneni bilene geri çevrileceksiniz de O size, neler yaptığınızı haber verecektir.

(Kitabından ve verdiği ilimlerden neleri bozup değiştirdiğinizi, neleri gizleyip neleri açıkladığınızı yüzünüze vuracak ve ona göre cezanızı verecektir.

Gayb âleminden şehadet âlemine gelmiş olan bir insan, ölüm ile yine gayb âlemine döndüğü zaman bütün hakikatı, dünyadaki ömrünün evvelinden sonuna kadar içinde ve dışında meydana gelen iyi ve kötü bütün fiil ve amellerinin yekünü ve toplamı olarak, gaybı ve şehadeti bilen yüce Allah'ın ilminde hiçbir noktası kaybolmaksızın hazır ve gerçekleşmiş bulacak ve ona göre ceza ve mükafatını görecektir.)

9. Ey o bütün iman edenler! Cuma günü namaz için seslenildiğinde hemen Allah'ın zikrine koşun ve alım satımı bırakın. Eğer bilirseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.

(Rasûlullah'ın (s.a.v.) bir müezzini bulunurdu, Cuma günü Rasûlullah minbere oturduğunda bu müezzin mescidin kapısında ezan okurdu. Sonra minberden indiğinde de namaza kamet getirirdi.

Hz. Osman zamanında insanlar çoğaldı, Medine büyüyüp evlerin arası uzaklaştı. O vakit Hz. Osman başka bir müezzin ilave etti. birinci ezanın Zevra denilen evi üzerinde okunmasını emretti. Minber üzerine oturduğu zaman da ikinci müezzin ezan okur, minberden inince kamet getirirdi. Kimse bunu yadırgamadı. Böylece Cuma için iki ezan bir kamet üzerine icma oluştu. Bu uygulama zamanımıza kadar böyle devam etti.

Ancak namaza koşmanın vacip olacağı ezan hangisi sayılmalı? Gerçekte âyetteki seslenmeden maksat, cumaya davet için olan ezan olmak açıktır. Genel davet için okunan ezan da vaktin girmesiyle

dışarda okunan ilk ezandır. İçerde okunan ikinci ezan, dışardakilere duyurmak mahiyetinde değil, orada hazır bulunanlara karşı hutbeye başlamayı ilan etmek suretiyle Hz. Peygamberin sünnetini yerine getirme manasınadır.

Rasûlullah (s.a.v.) zamanında minbere oturulduktan sonra mescidin kapısında okunan tek ezan, bir yönüyle dışa karşı namaza davet bir yönüyle hutbeye başlamayı ilan maksatlarını ifade edebiliyordu. Fakat memleket büyüyüp cemaat çoğalınca tek ezanın ifade ettiği o aranan mana ve maksadın tam olarak yerine getirilebilmesi için yalnız bir ezanın yetmemeğe başladığı görülmesi üzerine, açıklandığı üzere iki ezan yerleşmiş ve icma ile uygulama bunun üzerine cereyan etmiş olmakla, âyetten açık olan, genel davet manasının, dışarda okunan birinci ezana uygun düşeceği de açık olur.)

10. Sonra da namaz kılındımı yeryüzünde dağılın da Allah'ın lütfundan nasip arayın ve Allah'ı çok zikredin ki felah bulabilesiniz.

(Farz olan Cuma namazı, ihtilafsız iki rekat olup Hz. Ali ve Aişe'den gelen haberlerde hutbeden dolayı kısaltılmıştır. Hadislerde Hz. Peygamberin Cumadan evvel dört, Cumadan sonra ise evine giderek dört veya iki rekat kıldığı haber verilmektedir. Bkz., İbn Mâce, İkamet 94-95.)

11. Böyle iken bir ticaret veya eğlenti gördüklerinde ona fırladılar da seni ayakta bıraktılar. De ki: "Allah'ın yanındaki, eğlentiden de ticaretten de hayırlıdır. Ve Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır."

(Cabir b. Abdullah'tan rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber ile namaz kılacağımız sırada yiyecek getiren bir kervan geliverdi, ona yöneldiler, hatta peygamberin beraberinde oniki adamdan başka kalmadı. Bunun üzerine bu âyet indi. Buhârî, Tefsiru'l-Kur'ân 62/2; Müslim, Cuma, 36-38.)

63
MÜNÂFİKÛN SÛRESİ
Medine'de inmiştir. 11 âyettir.

Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), Cuma namazının ilk rek'atında Cuma Sûresini okur, müminleri teşvik eder, ikinci rek'atta da Münafıkûn sûresini okur, münafıkları kınardı. Sûrenin inmesine de münafıklar sebep olmuştur.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Sana geldikleri vakit o münafıklar dediler ki: " Şehadet ederiz gerçekten sen şüphesiz Allah'ın rasulüsün." Allah da biliyor ki gerçekten sen şüphesiz O'nun rasulüsün. Bununla beraber Allah şehadet ediyor ki, doğrusu o münafıklar kesinlikle yalancıdırlar.

(O münafıkların o gerçeğe şehadetleri samimi değildir, mümin olmadıkları halde iman iddia ederler, doğruya inanmazlar, gerçeği yalan kabul ederler. Sonra da o yalan saydıkları şeye şehadet ederiz diye yalan söylerler ve yalan söylediklerini bile bile vicdanlarının aksine yemin ederler.)

2. Yeminlerini bir kalkan edinip de Allah yolundan yan çizmektedirler. Gerçekten bunlar, ne fena yapıyorlar.

(Yani şehadet getirmek ve yemin etmekle dıştan mümin görünüp onu kendilerine bir siper edinerek dünyada mallarını, canlarını korumak istediler de böylece Allah yolundan yüz çevirdiler, yan çizdiler. Yahut bir takım zayıf kişileri gizli gizli şaşırtıp hak dinden ve peygambere uymaktan men ettiler ki ne fena yapıyorlardı. Yani öyle yeminlerini kalkan edinip de yalan dolan, sahtekarlık, münafıklıkla Allah yolundan yüz çevirmeleri veya men etmeğe kalkışmaları ne fena amel ne kötü ahlaksızlıktır.)

3. Bu şundan: çünkü onlar iman etmişler, sonra küfretmişlerdir de o kalplerine mühür vurulmuş (kötü ahlak, kalplerine huy olarak basılmıştır) da artık anlamaz olmuşlardır.

(Çünkü alışkanlık, ikinci tabiat olur, kalp, alıştığı huydan başkasına duyarlılığını kaybeder.)

4. Sen onları gördüğün vakit cisimleri tuhafına gider ve söylerlerse dediklerine kulak verirsin. Sanki "Huşubi müsennede= dayanmış keresteler" gibidirler. Her işittikleri kuvvetli sesi sanırlar ki aleyhlerinedir. Onlar düşmandırlar, onun için onlardan sakın. Onları Allah gebertsin! Nerden çevriliyorlar?

(Oturdukları yerde dayanmış keresteler gibi dışları düzgün, hareketsizce kurulur otururlar. Fakat içleri anlayış ve şuurdan yoksun, dayanıklılıktan uzak, boş kuru direklere benzerler, öyle ruhsuzdurlar: istifade edilmesi gereken sözler kulaklarına girmez, ondan istifade etmezler, öyle cansız, yüreksizdirler.)

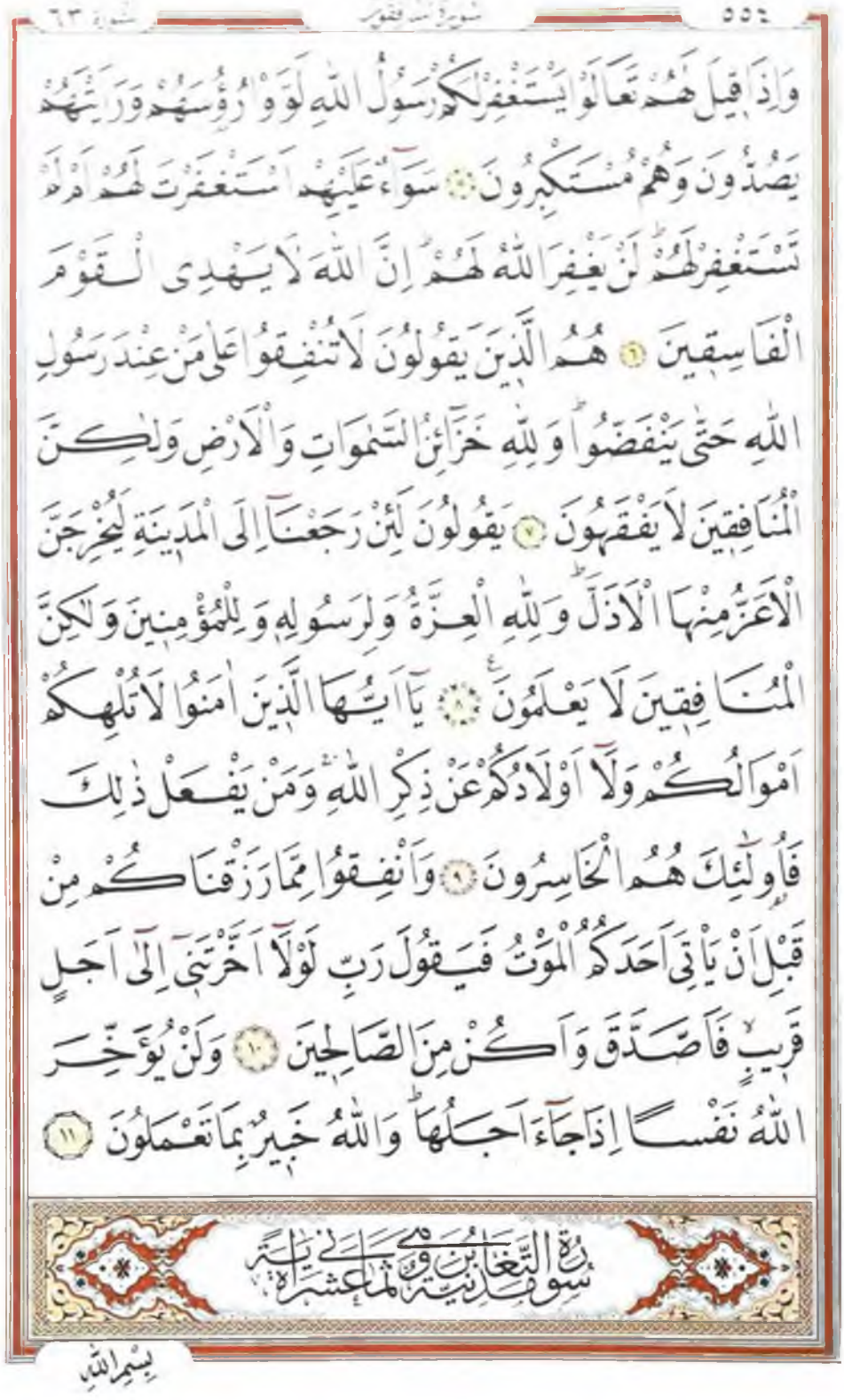

5. Onlara: "Gelin, Rasûlullah sizin için mağfiret dilesin" denildiği zaman başlarını bükerler ve görürsün ki büyüklük taslayarak yan çizerler.

(Zemahşeri der ki: Münafıkların başı Abdullah b. Übeyy'e: "senin hakkında şiddetli âyetler indi, hemen Rasûlullah'a git, senin için mağfiret dilesin" denilmişti. Fakat o, başını bükmüş, sonra da: "bana iman etmemi emrettiniz iman ettim, malımın zekâtını vermemi emrettiniz zekât verdim, artık Muhammed'e secde etmekten başka bir işim kalmadı" demişti. Bunun üzerine bu âyet indi.)

6. Onlar için mağfiret dilesen de dilemesen de aleyhlerinde birdir, Allah onlara asla mağfiret etmez ve Allah, fâsıklar topluluğunu doğru yola çıkarmaz.

(Bundan önce, "onlar için ister mağfiret dile, ister dileme. Onlar için yetmiş kere mağfiret de dilesen Allah onlara hiç mağfiret edecek değil" meâlindeki Tevbe, 9/80 âyeti inmişti. Rasûlullah:

Yetmişten fazla mağfiret dilerim" dedi, sonra da bu âyet indi.)

7. Onlar o kimselerdir ki, "Rasûlullah'ın yanındakilere nafaka vermeyin, ta ki dağılsınlar" derler. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır, fakat münafıklar anlamazlar.

(Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) Beni Mustalık gazasına çıktı. İnsanlar burada bir suyun başında kalabalıklaştılar. Aralarında Hz. Ömer'in hizmetkarı Cahcah ile Abdullah b. Selul'un destekçisi Sinan el-Cüheni de vardı. Cahcah, Sinan'a bir tokat attı. Sinan buna kızıp "yetişin ey ensar" diye bağırdı. Cahcah da "yetişin ey muhacirler" diye bağırdı.

Abdullah b. Selul dedi ki: Bunu yaptılar ha! Beldelerimizde bize düşmanca davrandılar ve çok oldular. Vallahi, bizim düşmanlarımız Kureyş'in sürgünleri ile durumumuz tıpkı "besle kargayı oysun gözünü" sözündeki duruma uyuyor. Ama vallahi Medine'ye dönersek her halde daha aziz olan, o daha zelil olanı elbette çıkarır." Sonra orada hazır bulunan kavmine şöyle dedi: "İşte bu, sizin kendinize yaptığınız. Onları memleketinize soktunuz, mallarınızı onlarla bölüştünüz. Şimdi vallahi siz ellerinizde bulunanı tutup onlardan sakınsanız onlar memleketinizden dönüp giderler."

Zeyd b. Erkam bunu işitmişti, gidip Rasûlullah'a yetiştirdi. O sırada Rasûlullah (s.a.v.) savaşı bitirmişti. Haber, Abdullah b. Selul'a ulaşınca böyle bir şey söylemediğine yemin edip Zeyd'i yalancı durumuna düşürdü. Bunun üzerine sekizinci âyete kadar bu sûre indi. Bkz, Buhârî, Tefsir 63/7.)

8. Diyorlar ki: "Eğer Medine'ye geri dönersek her halde en aziz olan oradan en zelil olanı çıkaracaktır. Halbuki izzet, Allah'ın, rasulünün ve müminlerindir ve fakat münafıklar bilmezler.

(Alimler demişlerdir ki: İzzet, kibirden başka bir şeydir. Çünkü izzet, insanın kendi nefsinin hakikatını tanıması ve onu acele kısmetler için küçük duruma düşürmeyip değerli ve kıymetli tutmasıdır. Kibir ise, insanın kendini bilmemesi ve onu mevkiinin üstünde tutmasıdır. İzzetin zıddı zillet, kibrin zıddı alçak gönüllülüktür.

Rivayete göre Hz. Hasan'a bir adam: "insanlar sende biraz kibir var" diye iddia ediyorlar, demişti. O da cevap olarak: "O, kibir değil fakat izzettir" demiş ve bu âyeti okumuştu.)

9. Ey o bütün iman edenler! Sizleri ne mallarınız, ne çocuklarınız Allah'ın zikrinden alıkoymasın ve her kim öyle yaparsa işte onlar hüsrana düşenlerdir.

(Çok ziyan etmiş, kalıcı olanı geçici olana değişmiş, sonunda, kalıcı olanların verecegi izzetten yoksun kalmış kimselerdir. Mal ve çocuklar, dünya hayatı gider. Allah yanında onlara zillet ve hüsrandan başka bir şey kalmaz. Kehf, 18/46 âyetine bakınız.)

10. Her birinize ölüm gelmezden evvel ve: "Ey Rabbim! Beni yakın bir ecele kadar geri bıraksan da sadaka versem ve salihlerden olsam" demeden evvel sizlere rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayın.

(İşte infak yapmayıp sadaka vermeyen her kimse, kendisine ölüm geldiği, belirtileri ortaya çıkıp öleceğini anladığı anda böyle diyecek. Allah'a giderken o iyi kul olma izzet ve nimetinden mahrum olarak gittiğine hasret çekecektir. Onun için o an gelmezden evvel mümkün olduğu kadar rızıklarınızdan keserek infak edin de o gün o hasret ve hüsranı çekmeyin. Çünkü o zaman ne kadar pişmanlık duyulur ve dua edilir ise edilsin:)

11. Allah, bir nefsi, eceli geldiği zaman asla geri bırakmaz. Ve her ne yaparsanız Allah'ın haberi vardır.

(Dolayısıyla Allah'ın zikrinden gaflet etmeyip Allah için infak edenlerin de yaptıklarını bilir, mükafatlarını verir. Allah'ı unutup da dünyaya dalanların da yaptıklarını bilir, cezalarını verir. Bu da kâr ve zarar günü ve gerçek aldanma ve aldatmanın ortaya çıkacağı gün (=Teğabun günü) belli olacaktır. Onun için bu sûreyi de Teğabun Sûresi izleyecektir.)

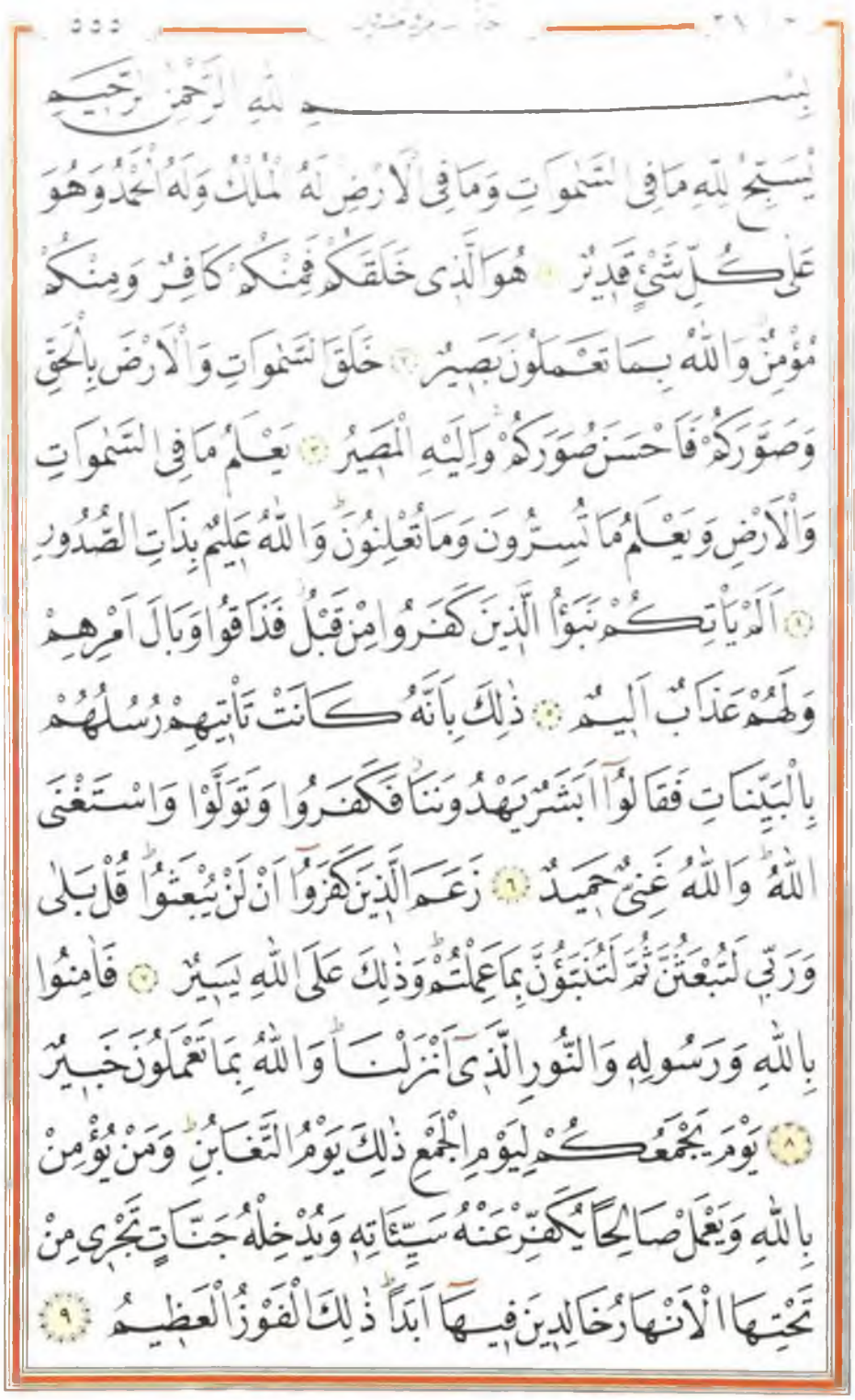
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝١ هُوَ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَّمِنْكُمْ
مُّؤْمِنٌ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ۝٢ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ
وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ۝٣ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ
۝٤ اَلَمْ يَاْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوْا وَبَالَ اَمْرِهِمْ
وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ۝٥ ذٰلِكَ بِاَنَّهُ كَانَتْ تَّاْتِيْهِمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنٰتِ فَقَالُوْٓا اَبَشَرٌ يَّهْدُوْنَنَا فَكَفَرُوْا وَتَوَلَّوْا وَّاسْتَغْنَى
اللّٰهُ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ ۝٦ زَعَمَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنْ لَّنْ يُّبْعَثُوْا قُلْ بَلٰى
وَرَبِّيْ لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ۝٧ فَاٰمِنُوْا
بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَالنُّوْرِ الَّذِيْٓ اَنْزَلْنَا وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ
۝٨ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ وَمَنْ يُّؤْمِنْ
بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُّكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهٖ وَيُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ۝٩

64
TEGÂBÛN SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 18 âyettir.

[Bu mübârek sure, Allah'ın ululuk ve yüceliğinden, kudretinin eserlerinden bahseder. Mümin ve kafir konusunu işler, öldükten sonra dirilmenin hak olduğunu söyler. Bazı eş ve çocukların, kişiye düşman olabileceklerini haber vererek bunlardan sakındırır.

Bu mübârek sure, Allah'ın dinini yüceltmek için O'nun yolunda harcama yapılmasını emre-derek son bulur. Bu şekilde harcama yapmak müminlerin sıfatlarından olup Allah yolunda cihadın yarısıdır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Göklerde ve yerdekiler Allah'ı tesbih eder. Mülk O'nun, hamd O'nun ve O'nun her şeye gücü yeter.

(Dolayısıyla bugün fakir ve zelil gibi görülenleri

yarın güçlendirip büyük büyük izzetlere erdirmeğe, zengin ve güçlu zannedilenleri zelil ve perişan etmeğe, sorumlu olmayız zannedenleri sorumlu etmeğe, uykudakileri uyandırmağa, oluleri dirilt-meğe, Rasulüne vaat ettiklerini yerine getirmeğe, hasılı varları yok, yokları var etmeğe gücü yeter.)

2. O'dur sizi yaratan. Böyle iken içinizden kimi kafir, kimi mümin. Bununla beraber Allah her ne yaparsanız görür.

(Sizi bütün ilmî ve amelî olgunluk ilkelerini taşıyan, eşsiz bir yaratış ile yaratmış, bununla beraber bazınız, yaratılışın gerektirdiği durumlara aykırı olarak küfrü tercih etmiş, çalışıp onu kazanmış kafir; bazınız da yaratılışının gerektirdiği şekilde imanı tercih etmiş, çalışıp onu elde etmiş mümindir. Oysa üzerinize vacip olan, hepinizin imanı tercih ederek, yaratmak ve var etmek nimetine ve onun dalları olan diğer nimetlere şükretmek idi. Siz ise fıtratınız itibarıyla buna kabiliyetli iken öyle yapmadınız da kiminiz kafir, kiminiz mümin oldunuz.)

3. Gökleri ve yeri hak ile yarattı ve size suret verdi, suretlerinizi güzel de yaptı. Sonunda gidiş de O'nadır.

(Yüce Allah, bütün gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır, boş yere ve oyuncak olarak değil. Kendisinin vasfı olan hak kavramını tecelli ettiren ve eşya arasında sıralanma ve düzen ifade edip hepsini hak gayesine doğru götüren sabit bir irade ve engin bir hikmet ile yaratmıştır. Onun için yaratanın hakkı yaratılana, yaratılanın hakkı yaratana isnat edilmemek bir hak olduğu gibi, bir yaratılmışın hakkını başka bir yaratılmışa isnat etmemek de bir haktır.)

4. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Ve sizler her ne sır tutar ve her ne açıklarsanız hepsini bilir. Öyle ya Allah, bütün sinelerin özünü bilir.

(Onun için gerek kalplerinizin, ruhlarınızın derinliklerinde ve gerek bedenlerinizin içinde dışında ve gerek bulunduğunuz bütün çevrelerde neler tutuyor, neler saklıyor, aranızda neler konuşuyor, neler yapıyor, âleme neler yayıyor, âlemden neler alıp neler yutuyorsunuz, iyi ve kötü, güzel ve çirkin, haklı ve haksız hepsini bilir, sizin bildiklerinizi de bilmediklerinizi de topunu, tamamıyla bilir. O halde insan olanlar, O'na iman edip O'nun yarattığı o en güzel yaratılışı, hakkıyla güzel kullanmalı, O'nun nimetlerini yerine sarf etmeli, hamd ve şükrünü eda etmeli de O'nun yüce huzuruna yüz aklığıyla gitmeli, küfür ve nankörlük, fâsıklık ve isyan ile yüz karası içinde gidip de elem verici azaba atılmamalıdır.)

5. Bundan evvel inkar edenlerin haberi gelmedi mi size? Ki, yaptıklarının vebalini tattılar. Onlara elem verici bir azap da var.

(Nûh kavmi, Âd ve Semûd, Lût kavmi ve Firavun gibi, kufurde ısrar edenlerin küfurlerinin, taşkınlıklarının vebalı olan o ağır, acı felaketleri bu dünyada nasıl tattıklarını, nasıl battıklarını işıtmediniz mi? Gerek öncekı kitaplarda ve gerek Kur'ân'da bunlar size haber verilmedi mi? Bunlar size haber verilmiş iken sizler nıçin ibret almayıp küfürde ısrar ediyorsunuz?)

6. Çünkü onlara peygamberleri delillerle geliyordu da onlar: "Bizi bir beşer mi yola getirecek?" deyip inkar etmişler ve aksine gitmişlerdi. Allah da hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi. Öyle ya Allah, zengindir, hamde layıktır.

7. Küfredenler, asla tekrar dirilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: Hayır, Rabbim hakkı için muhakkak tekrar diriltileceksiniz, sonra da muhakkak yaptıklarınız size anlatılacaktır. Ve bu, Allah'a göre kolaydır.

(Küfredenler, öldükten sonra başka bir yaratılışla diriltilmeleri, ayıltılıp da başka bir âleme sevkedilmeleri, evvel yaptıklarının başlarına vurulması, iyilik nasılmış, kötülük nasılmış, acı mı imiş, tatlı mı imiş anlatılarak ceza çektirilmesi mümkün değilmiş, öldükten sonra her şey yok olur biter, iyilik de kötülük de, doğruluk da eğrilik de boşa gider, hak ve hakikat denilen sabit bir şey yoktur, insan sade kokup çürüyüp gidecek olan tenden ibarettir sandılar ve o gidişin nereye bir gidiş olacağını düşünmediler de o yaptıkları haksızlıklara, ettikleri haltlara, o küfür ve nankörlüğe ondan dolayı düştüler. De ki: Hayır, gerek kafir gerek mümin bütün insanlar, kesinlikle tekrar diriltilecekler.)

8. Onun için siz Allah'a, rasulüne ve indirdiğimiz nura iman ediniz. Allah, her ne yaparsanız haberdardır.

9. Sizi o dernek gününe dereceği gün ki o gün, tegabun günü (gerçek aldatma ve aldanmanın gerçekleştiği kâr ve zarar günü) dür. Her kim Allah'a iman eder de yaraşıklı işler yaparsa Allah onun kabahatlerini örter de onu, içinde ebedi kalmak üzere altından ırmaklar akmakta olan cennetlere kor. İşte büyük kurtuluş budur.

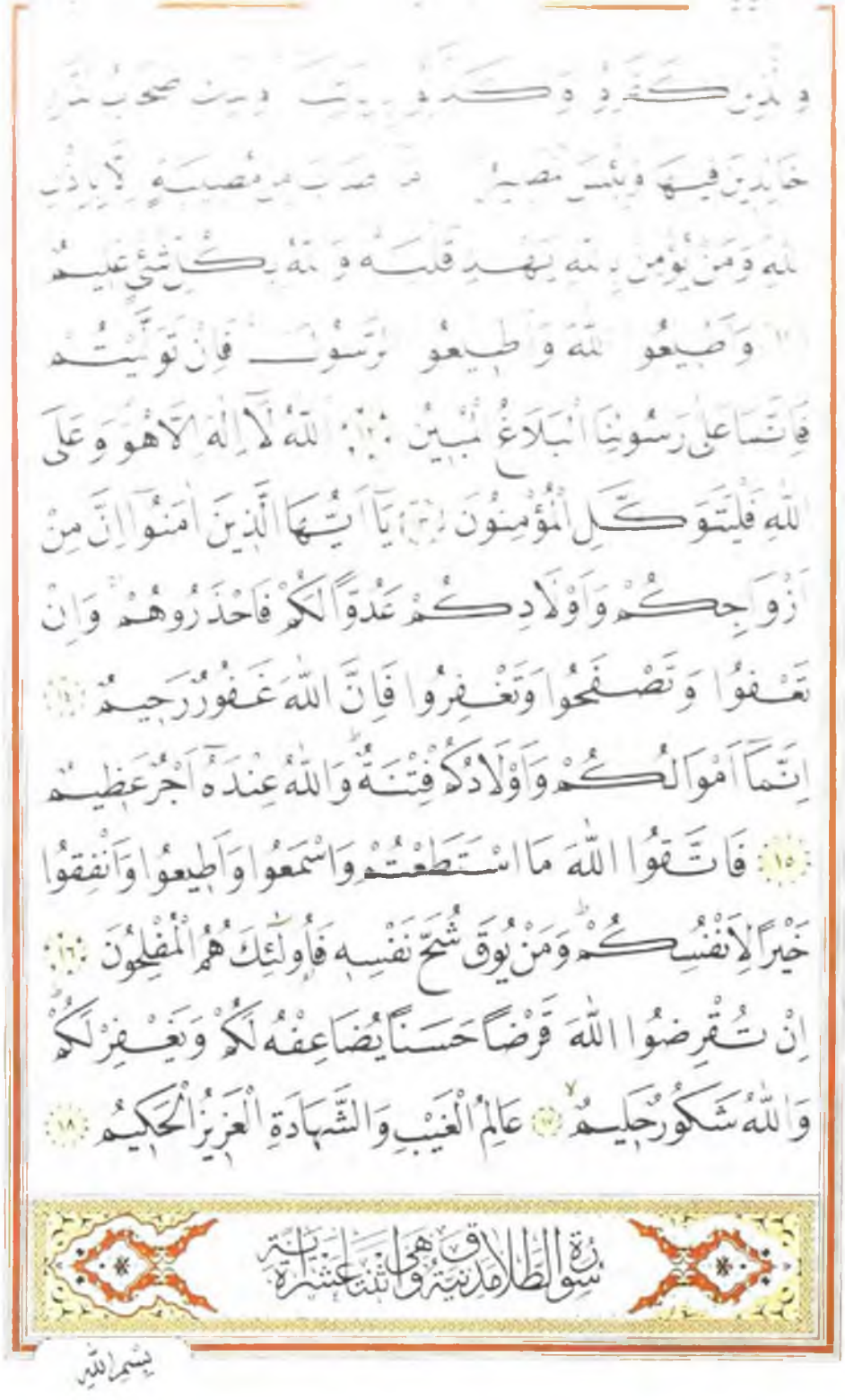

10. İnkar edip âyetlerimizi yalanlayanlar ise, onlar, cehennem ashabıdırlar, orada devamlı kalacaklardır. O ise ne fena varılacak yerdir.

(Onun için insan olanlar bundan sakınıp o büyük kurtuluşa kavuşmak için iman ile salih amel işlemelidirler.)

11. Allah'ın izni olmayınca hiçbir musibet isabet etmez. Her kim de Allah'a iman ederse O, onun kalbine hidayet verir. Ve Allah, her şeyi bilir.

(Gerek kafir gerek mümin her kim, her hangi bir fert veya toplum olursa olsun başına, gerek cana, gerek mala, gerek başka bir şeye her hangi bir musibet, maddi veya manevi, sözlü veya fiili hoşa gitmeyecek acı bir olay çarparsa o, her halde Allah'ın izniyledir. Allah'ın izni olmayınca hiç kimsenin istemesiyle, çalışmasıyla kimseye bir musibet gelemez. Allah'ın izni olmayınca bir yaprak bile yerinden oy-

namaz. "Ne yerde ne de nefislerinizde bir musibet başa gelmez ki, biz onu fiile çıkarmazdan evvel bir kitapta yazılmış olmasın." meâlindeki Hadîd, 57/22 âyetine ve açıklamasına bakınız.

Gerçi "kötülükten de başına her ne gelirse anla ki sendendir" (Nisâ, 4/79) ve " her halde Allah bir kavme verdiğini, onlar nefislerindekini bozmadıkça bozmaz" (Ra'd, 13/11) âyetlerinde geçtiği üzere bazı musibetlerin başlangıç ve çıkış noktası, insanın veya kavmin kendi nefsi olduğu kesin ise de böyle olan musibetler dahi yine Allah'ın takdir ve iradesiyle izni olmadıkça meydana gelmez. Onun için, "de ki: hepsi Allah'tandır" buyrulmuştur. Bkz. Nisâ, 4/78 âyeti ve açıklaması.)

12. (İman edin de) Allah'a itaat edin, Rasulüne itaat edin. Eğer aksine giderseniz rasulümüze ait olan, sade açık bir tebliğden ibarettir.

13. Allah'tan başka tanrı yoktur, onun için müminler hep Allah'a dayansınlar.

14. Ey o bütün iman edenler! Haberiniz olsun ki eşleriniz ve çocuklarınızdan size düşman vardır, onun için onlardan sakının. Bununla beraber af eder, kusurlarına bakmaz, örterseniz, şüphe yok ki Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.

(Rivayete göre bu âyet, Mekke halkından bazıları hakkında inmiştir ki, bunlar müslüman olmuşlar ve Medine'ye, Peygamber'e (a.s) gitmek istemişlerdi. Zevceleri ve çocukları da onları bırakmak istememişlerdi. Sonra kalkıp Rasûlullah'a geldiklerinde insanların dinde fıkıh sahibi olduklarını, uyandıklarını görünce zevcelerini ve çocuklarını cezalandırmayı tasarladılar. Bunun üzerine bu âyet indi.

Bir başka rivayete göre de Avf b. Mâlik, peygamberin emri altında gazaya gitmek istemişti. Çoluk çocuğu toplanıp alıkoymağa uğraştılar, biz senin ayrılığına dayanamayız diye sızlandılar. O da yufka yüreklilik yapıp gazaya gitmemiş, sonra da pişman olmuştu. Bunun üzerine bu âyet indi.)

15. Her halde mallarınız ve çocuklarınız bir fitnedir. Allah'a gelince, işte büyük ecir O'nun yanındadır.

(Her halde mallarınız ve çocuklarınız, sizi fitneye uğratıp bir takım zahmetlere ve günahlara sokmağa sebep olan ve bazı hayırlardan, taatlerden alıkoyan bir imtihan ve sıkıntıdır. Oysa büyük ecir, Allah'ın yanındadır. Dolayısıyla Allah sevgisini, Allah'ın zikir ve taatini mal ve evlat sevgisine dahi tercih etmeli, mal ve evlat kaygıları ile uğraşırken Allah için ibadet ve taati bozuntuya uğratmamalıdır.)

16. Onun için gücünüz yettiği kadar Allah'tan korkun, dinleyin, itaat edin, Allah yolunda harcayın, kendileriniz için hayır yapın. Her kim de nefsinin hırsından korunursa, işte onlar felah bulanlardır.

(Onun için gücünüz yettiği kadar fitneden, Allah'ın rızasına aykırı şeylerden sakınıp Allah'ın korumasına sığınarak takva yolunu tutun. Bu emirde, "Allah'tan nasıl korunmak gerekse öyle korunun" (Al-i İmrân, 3/102) emrine göre çok hafifletme vardır. Yani Allah'a layık olan, tam hakkıyla takva yapamazsanız bile gücünüz yettiği kadar takvalı olun, Allah'ı zikirden gaflet etmeyin, Allah'ın emirlerini, yasaklarını, öğüt ve nasihatı dinleyin, dinlediklerinizi tutup kendi gönlünüzle uygulayıp yerine getirin. Ve Kitapta size emredilen ve teşvik edilen yönlere harcama yapın.)

17. Eğer Allah'a güzel bir borç arz ederseniz, onu sizin için katlayıverir ve sizi de bağışlar. Allah, şükrün karşılığını veren, suçluları hemen cezalandırmayandır.

(Bu âyet de Allah yolunda harcamağa teşvik içindir. Allah yolunda çalışan ve çalışacak olanların ihtiyaç gereçlerinden ve bu türden gerekli olan diğer iyilik ve hayır yollarına Allah rızası için mal veya emek sarfederek harcama ve bağışlarda bulunursanız, bu şekilde harcanan şeyler, sandıklarda para saklamaktan, dünya maksatları için harcama yapmak veya borç vermekten, tefecilik ve faizcilik şöyle dursun, meşru ticaretlerden dahi daha kârlıdır. Çünkü Allah onu size on kattan yedi yüze kadar ve hatta daha ziyade katlar.)

18. O, görülmeyeni de görüleni de bilir, azizdir, hakimdir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَطَلِّقُوْهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ
وَاَحْصُوا الْعِدَّةَ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْ ۚ لَا تُخْرِجُوْهُنَّ مِنْۢ بُيُوْتِهِنَّ
وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّآ اَنْ يَّاْتِيْنَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ ۚ
وَمَنْ يَّتَعَدَّ حُدُوْدَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهٗ ۚ لَا تَدْرِيْ لَعَلَّ اللّٰهَ
يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْرًا ۝١ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوْهُنَّ
بِمَعْرُوْفٍ اَوْ فَارِقُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ وَّاَشْهِدُوْا ذَوَيْ عَدْلٍ مِّنْكُمْ
وَاَقِيْمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِ ۚ ذٰلِكُمْ يُوْعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۚ وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مَخْرَجًا ۝٢ وَّيَرْزُقْهُ مِنْ
حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَنْ يَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ ۚ اِنَّ اللّٰهَ
بَالِغُ اَمْرِهٖ ۚ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ۝٣ وَالّٰٓـِٔيْ يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيْضِ
مِنْ نِّسَآئِكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍ ۙ وَّالّٰٓـِٔيْ لَمْ يَحِضْنَ ۚ
وَاُولَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَّضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ
يَجْعَلْ لَّهٗ مِنْ اَمْرِهٖ يُسْرًا ۝٤ ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهٗٓ اِلَيْكُمْ ۚ
وَمَنْ يَّتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّاٰتِهٖ وَيُعْظِمْ لَهٗٓ اَجْرًا ۝٥

65
TALÂK SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 12 âyettir.

"Kısa Nisâ Sûresi" de denilen bu mübârek sûrenin inmesine sebep olmak üzere bazıları, hayız halinde yapılmış bir iki boşama olayından bahsetmişler ise de Ebu Hayyân'ın ve Ebubekir İbn el-Arabi'nin açıkça belirttikleri üzere en sahih rivayete göre bu sure, bir olay üzerine değil, doğrudan doğruya bir şer'î durumu açıklama mahiyetinde inmiştir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Ey o peygamber! Kadınları boşadığınız zaman onları iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Ancak açık bir terbiyesizlik etmiş olurlarsa başka. Bunlar, Allah'ın belirlediği sınırlardır. Her kim Allah'ın sınırını aşarsa, nefsine zulmetmiş olur. Bilmezsin belki Allah, onun arkasın-

dan bir iş çıkarır.

(O sınırı aşmanın ardından bir olay çıkarır, kalbini çevirir, bir takım sıkıntılar, ızdıraplar verir, yaptığın haksızlığa, sınırı aşarak verdiğin boşamağa pişman olursun, dönmek istersin, iş işten geçmiş bulunduğu için dönemez, telafi edemezsin, perişan olur, zararını ve vebalini kendin çekersin.

Talak verilecek olunca onun en güzel ve sünnete uygun şekli, böyle kadını âdetinden önce temiz bulunduğu zamanda, kendisiyle cinsel ilişkide bulunmaksızın bir talak ile boşamaktır. Dolayısıyla hayız günlerinde veya cinsel ilişkide bulunulmuş olan temizlik günleri içinde boşamak, sünnete aykırıdır, çirkindir, günahtır.

İşte kadınları boşadığınız vakit böyle iddetlerini gözeterek temiz oldukları halde dokunmaksızın boşayın.

Hz. Ömer'in oğlu Abdullah, karısını hayız iken boşamıştı. Hz. Ömer bunu Rasûlullah'a söyledi. Rasûlullah ona öfkelendi, sonra da şöyle buyurdu: "O kadına geri dönsün, sonra onu, temizlenip sonra bir hayız daha görüp temizlenene kadar tutsun. O vakit kendisine yine ona talak vermek görünürse onu temiz olduğu halde dokunmadan evvel, bir rivayette cima etmeden evvel boşasın. İşte Allah'ın emrettiği iddet budur." Buhârî, Tefsir 65/1; İbn Mâce, Talak 2.

Ve iddeti zaptedip eksiksiz olarak tamamıyla sayın. Bakara, 2/228 âyeti gereğince, boşanmış kadınların iddeti, tam üç âdet görene kadar beklemeleridir.

O boşayıp da iddet bekletmekte olduğunuz kadınları, geceledikleri evlerinden hiçbir sebeple çıkarmayın. Ama kendileri çıkar giderlerse, iddet hakkından kurtulmuş olmazlarsa da, barındırma ve nafaka hakları düşer.)

2. Sonra müddetlerini doldurmağa yaklaştıklarında onları güzellikle tutun yahut güzellikle ayrılın. Ve sizlerden adalet sahibi iki erkeği şahit tutun, şahitliği de Allah için doğru eda edin. Bu size söylenenleri duydunuz a, bununla Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimselere öğüt verilir. Her kim de Allah'tan korkarsa Allah ona bir çıkış yeri nasip eder.

(İddetlerinin sonuna erdiklerinde ya güzellikle onları tutun, bırakmayıp güzel ve meşru şekilde geçinmek ve her iki tarafın durumuna uygun nafaka ve mesken sağlamak üzere nikahlarınızda tutun, yahut güzelce onlardan ayrılın. Buradaki "yahut", tercih hakkı bulunduğunu göstermek içindir. Yani tutmak ile ayrılmak arasında serbestsiniz, bu sizin tercihinize bırakılmıştır. Fakat tutmayı tercih etseniz de ayrılmayı tercih etseniz de güzelce yapmakla mükelleftsiniz. Ayrılacaksanız o vakit güzellikle ayrılın, tatlı dille, hakkını vererek ve zarar vermekten sakınarak, mesela, geçinme niyeti olmadığı halde iddeti uzatmak için talaktan geri dönüp de sonra yine boşamak gibi zararlı hilelere sapmayarak güzelce çıkarıp gönderin " Onları güzel bir şekilde salıverin" (Ahzâb, 33/49) âyetinin manasına riayet edin.)

3. Ve onu, hatır ve hayaline gelmez bir yönden rızıklandırır. Her kim Allah'a tevekkül ederse O, ona yeter. Her halde Allah, emrini yerine getirir. Allah, her şey için bir miktar tayin etmiştir.

(Allah, emrini mutlaka yerine ulaştırır, istediğini muhakkak yapar, hiçbir işinden geri kalmaz, hepsinin hakkından gelir, hükmünü istediği gibi yürütür, sonunda her şeyin eceli gelir. Dünyada acı da geçer, tatlı da geçer, sıkıntı da geçer, refah da geçer. Ecel gelince takdir edilmiş olan ölüm, dakika kaybetmeksizin pençesini takar, iyiler iyiliğiyle, kötüler kötülüğüyle kalır, herkes ameliyle mahşer yerine gelir. Allah her şey için bir miktar tayin etmiş, bir sınır tahsis etmiştir ki, onu ona göre yürütür, o sınır ve miktardan ileri geçirmez.)

4. Hayızdan kesilmiş olan kadınlarınız (ın iddeti hakında), şüphelendinizse, onların iddeti de üç aydır, hayız görmeyenler de öyle. Hamile olanların müddeti ise, doğurmalarıdır. Ve her kim Allah'tan korkarsa Allah onun işine bir kolaylık verir.

(Hayızdan kesilmiş kadınlarınızın iddetleri nasıl olacağını kestiremeyip de müşkül görüyor, şüpheleniyor, soruyorsanız biliniz ki onların iddetleri üç aydır. Üç ay beklerler, bu süre içinde bir hamilelik durumu ortaya çıkmazsa sonunda evvelkiler gibi "onları güzellikle tutun yahut güzellikle ayrılın" emri uygulanır. Henüz hayız görmeyenler de öyle üç aydır. Gebe kadınlara gelince, gerek bahis konusu olan talak ve gerek kocalarının vefatı halinde olsun, mutlak olarak bunların iddetlerinin sonu, rahimlerinde taşıdıkları yüklerini bırakmalarıdır.)

5. İşte bu (anlatılan hükümler), Allah'ın emridir. Onu size indirdi. Ve her kim Allah'tan korkarsa Allah onun kabahatlerini örter ve ecrini büyültür.

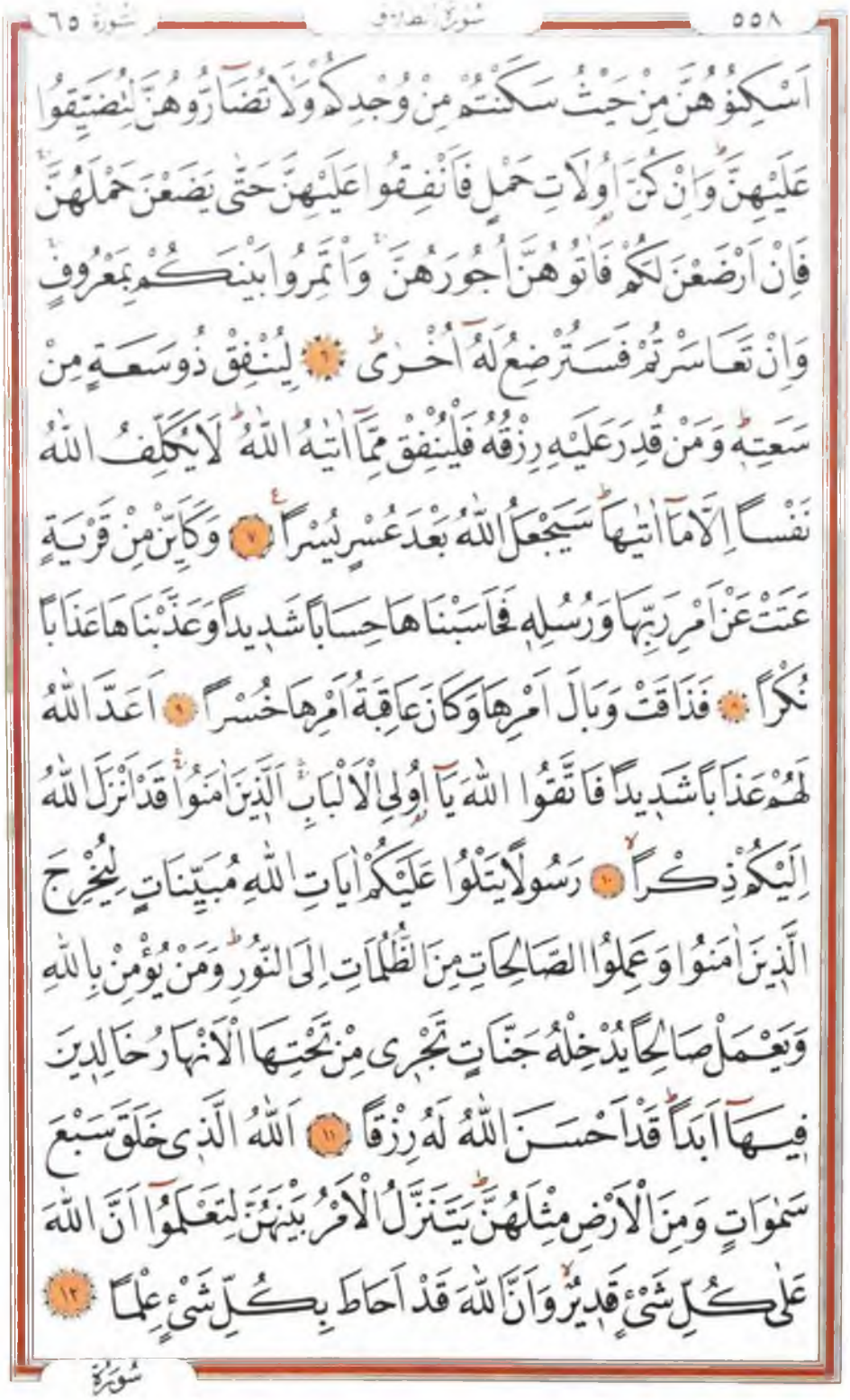

6. O kadınları gücünüz yettiğince oturduğunuz meskenin bir kısmında oturtunuz ve üzerlerine baskı yapmak için onlara zarar vermeğe kalkışmayınız. Eğer hamile iseler doğuracakları zamana kadar nafakalarını verin. Sonra sizin hesabınıza emzirirlerse o vakit de ücretlerini verin ve aranızda iyilikle emredin. Eğer birbirinize zorluk çıkaracak olursanız o halde baba hesabına başka bir emzirici emzirecektir.

(Baba, başka bir sütanne bulup emzirtecek ve gereken ücreti vermeğe mecbur bulunacaktır. Ancak çocuk, anasından başka kadının memesini almadığı takdirde başka bir emzirici bulunamamış demek olacağından o vakit çocuğun yok olmasına meydan vermemek için ana, tarafsız bir bilirkişinin takdir edeceği ücretle emzirmeğe hakim tarafından mecbur tutulur.

Boşanan kadının iddet beklerken oturmak için kocasına, gücünün yetemeyeceği bir mesken teklif etmeğe de hakkı yoktur. Bu emirler sağ olanlara-

dır. Dolayısıyla kocası vefat eden kadının iddetinde mesken ve nafaka talebine hakkı yoktur. O, varisler arasında bulunduğu için terekeden hissesi ne ise onu alır.

İddetin asıl hikmeti, kadını, hamile bulunup bulunmadığını belli edecek kadar bekletmek olduğu için, hamile olduğu sezilince artık onu üç hayız bekletmeğe gerek kalmayacağı gibi üç ay ile yetinilmeyip az veya çok, doğuruncaya kadar nafakasını vermek gerekir.)

7. Genişliği olan, genişliğine göre nafaka versin. Rızkı dar olan da Allah'ın ona verdiğinden nafaka versin. Allah bir nefsi, ona verdiğinden başkasıyla yükümlü tutmaz. Allah, bir güçlüğün arkasından bir kolaylık yapar.

(Bu âyet, bütün nafaka meselelerinde bir ana kuraldır. Yani emredilen nafakalardan hangisi olursa olsun, nafaka vermekle mükellef bulunan kimsenin malca genişliği varsa o kimse, genişliğine göre nafaka verecektir. Orta halli olan orta halli, az olan da az verecektir.)

8. Nice memleket, Rabbinin ve rasullerinin emrinden çıkıp azdı da biz onu şiddetli bir azaba çektik ve görülmedik bir azaba uğrattık.

(Burada "karye" bir medeniyet merkezi olan şehir ve hatta şehirler toplamı olarak memleket ahalisi kavim veya hükümdarları manasına şehir halkı demek olduğu anlaşılıyor. Çünkü Allah'ın ve peygamberlerinin emrinden çıkıp isyan etmek, mekanın değil, mekanda bulunanın işidir, azabı tadan onlardır. Onların yüzünden memleketleri de harap olduğuna işaret için, "karye" denilmiştir.)

9. O şekilde işinin vebalini tattı ve işinin akibeti bir hüsran oldu.

10. Allah, öyleleri için şiddetli bir azap hazırlamıştır. Ondan dolayı Allah'tan korkun da korunun ey halis özü, temiz aklı olanlar: iman edenler! İşte Allah size bir zikir indirdi...

(Zikir; hiç unutulmayıp gereğince amel edilmesi gereken bir öğüt, Kur'ân, yahut bir öğüt verici, hatırlatıcı, nasihat edici demektir. Buna göre, bir sonraki âyetin başındaki "rasul", "zikr"in ne olduğunu beyandır.)

11. ...Bir rasul gönderdi, Allah'ın nurlar saçan, yollar açan âyetlerini sizlere karşı okuyor ki iman edip salih amel işleyenleri karanlıklardan nura çıkarsın. Ve her kim Allah'a iman edip salih amel işlerse Allah onu, altından ırmaklar akan cennetlere koyacak: orada ebediyen kalacaklar. Allah ona gerçekten güzel bir rızık ihsan etmiştir.

12. O Allah ki yedi gök yaratmış, yerden de onların bir mislini. Aralarında emir, inip duruyor. Şunu bilesiniz diye ki: Allah'ın her şeye gücü yeter ve Allah her şeyi ilmiyle kuşatmıştır.

("Yerden de onların mislini yaratmıştır" sözünde, tefsircilerin çoğu, benzemenin, sayıda ve bazı vasıflarda olduğunu söyleyerek ve bazı hadislerden de delil getirerek demişlerdir ki: Yedi sema olduğu gibi yedi de yer vardır. Ve her birinin arasında yer ve sema arasındaki gibi mesafe ve her Yerde, Allah'ın yarattıklarından sakin olup kalanlar vardır.

Bizim anlayabileceğimize göre bunun zahirde, "gezegenlerden her biri, kendi seması dahilinde bir Yer gibidir ve onlarda da Allah'ın birtakım yaratıkları vardır" demek olur ki, insan da var mı yok mu, Allah bilir.

Dahhak gibi başka bazı tefsirciler de yedi Yerin, aralarında açıklık olmaksızın tabaka tabaka birbirleriyle uyuşmuş olduklarını söyleyerek, "Yerden de onların mislini" sözünün, bu şekilde Yerin tabakalarına işaret olduğunu söylemişlerdir.

Kur'ân'da bu âyetten başkasında Yerin yedi olduğuna işaret eden bir âyet görülmüyor, buna ancak hadislerde rastlıyoruz.

Fussılet, 41/12 âyetinde meâlen, "her semada, ona ait emrine vahy verdi" buyrulduğu üzere, o yedi sema ile Yerden onların benzerlerinin toplamı arasında gerek bütünü ile alakalı ve gerek her birinin bütün ilinti ve içeriğiyle ve genel ve özel bütün hareket ve sükunları, olayları ve durumlarıyla, tedbir ve idareleriyle alakalı, hasılı, kaza ve kaderiyle ilgili ilahi emir ve Rabbani vahy inip duruyor.)

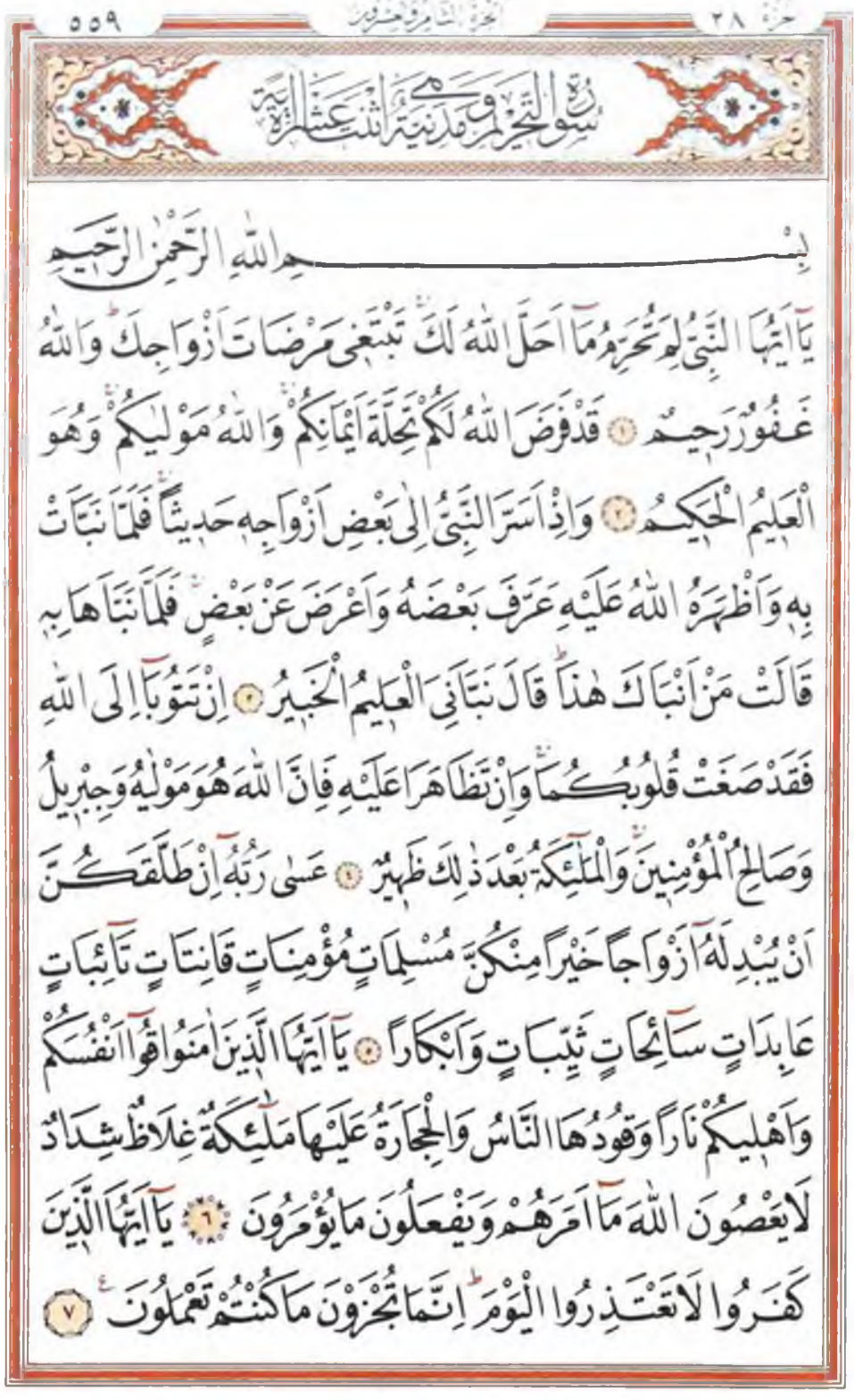
سورة التحريم ومدنية وهي اثنتا عشرة آية

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

يٰٓاَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَآ اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَ ۚ تَبْتَغِيْ مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَ ۚ وَاللّٰهُ
غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝١ قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْ ۚ وَاللّٰهُ مَوْلٰىكُمْ ۚ وَهُوَ
الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ۝٢ وَاِذْ اَسَرَّ النَّبِيُّ اِلٰى بَعْضِ اَزْوَاجِهٖ حَدِيْثًا ۚ فَلَمَّا نَبَّاَتْ
بِهٖ وَاَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهٗ وَاَعْرَضَ عَنْۢ بَعْضٍ ۚ فَلَمَّا نَبَّاَهَا بِهٖ
قَالَتْ مَنْ اَنْۢبَاَكَ هٰذَا ۚ قَالَ نَبَّاَنِيَ الْعَلِيْمُ الْخَبِيْرُ ۝٣ اِنْ تَتُوْبَآ اِلَى اللّٰهِ
فَقَدْ صَغَتْ قُلُوْبُكُمَا ۚ وَاِنْ تَظٰهَرَا عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰىهُ وَجِبْرِيْلُ
وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِيْنَ ۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ظَهِيْرٌ ۝٤ عَسٰى رَبُّهٗٓ اِنْ طَلَّقَكُنَّ
اَنْ يُّبْدِلَهٗٓ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِّنْكُنَّ مُسْلِمٰتٍ مُّؤْمِنٰتٍ قٰنِتٰتٍ تٰٓئِبٰتٍ
عٰبِدٰتٍ سٰٓئِحٰتٍ ثَيِّبٰتٍ وَّاَبْكَارًا ۝٥ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قُوْٓا اَنْفُسَكُمْ
وَاَهْلِيْكُمْ نَارًا وَّقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ
لَّا يَعْصُوْنَ اللّٰهَ مَآ اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُوْنَ مَا يُؤْمَرُوْنَ ۝٦ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ
كَفَرُوْا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ ۚ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝٧

66
TAHRÎM SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 12 âyettir.

[Bu mübârek sure, Medine döneminde inen diğer sureler gibi hukukî konuları ele alır, müminlerin temiz anneleriyle ilgili hükümleri konu edinir. Allah'ın helal kıldığı bazı şeyleri Rasûlullah'ın (a.s.) kendisine haram kılma olayını anlattığı için, bu mübârek sûreye "Tahrîm" ismi verilmiştir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Ey o peygamber! Sana Allah'ın helal kıldığını niçin haram edersin, zevcelerinin hoşnutluğunu ararsın? Bununla beraber Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

(Rivayete göre, Peygamber (a.s.), günlerini eşleri arasında taksim ederdi. Hafsa'nın günü gelince Hafsa, izin alıp anne ve babasını ziyarete gitti. Rasûlullah

da onun evinde cariyesi Mariye ile beraber oldu. Hafsa dönüp onu evinde görünce kıskançlık duygusuyla dayanamadı. "Bana sabahtan beri bakar gördüğün için yaptığın kanaatindeyim" dedi. Rasûlullah da gönlünü almak için ona "Mariye'yi kendime haram kıldım. Bunu sakın kimseye söyleme" dedi. Aradan daha sonra Hafsa, Peygamberin bu sırrını Âişe'ye söyledi. Rasûlullah da bu olayı kızarak bir ay eşlerinin yanına girmemeğe yemin etti ve odalardan ayrıldı. Bunun üzerine bu âyet indi.

Bir diğer rivayet de şöyledir: Rasûlullah (s.a.v.), eşi Zeyneb'in yanına girer ve orada bal şerbeti içerdi. Âişe ve Hafsa, Rasûlullah Zeyneb'in yanından çıkıp kendilerine yaklaştığında ona "meğafir yemişsin" diye şaka yapmak üzere anlaştılar. Sevde ve Safiye'ye de böyle demelerini temin ettiler. Meğafir, tatlı fakat kötü kokulu bir ot cinsidir. Rasûlullah bu eşlerinin yanına uğradığında hepsi ona aynı sözü söylediler. Rasûlullah, kendisinden kötü koku yayılmasını istemezdi. Onların bu sözleri üzerine: "Hayır, fakat ben Zeyneb'in yanında bal şerbeti içmiştim, bir daha onu içmeyeceğim" diye yemin etti. Sevde: "Subhânallah! Vallahi onu mahrum ettik, ey Âişe!" demişti. Bunun üzerine bu âyet indi.)

2. Allah, sizin için yeminlerinizin çözümlüğünü farz kılmıştır. Ve Allah sizin mevlanızdır. Hem de alîm, hakîm O'dur.

(Tehille, helal etmek, çözmek, çözülmek ve çözümlük, helallik demektir. Yeminin helalliği, çözümlüğü de birincisi, yemini doğru olarak yerine getirmek, ikincisi, "inşallah" kaydıyla söylemek, üçüncüsü de yapıldığında bir günah bulunduğu takdirde bozup keffaretini vermektir.)

3. Ve hani peygamber, zevcelerinin birine sır olarak bir söz söylemişti. Ne zamanki zevcesi onu bir başkasına haber verdi Allah da peygambere bu durumu açtı, açınca, peygamber o zevcesine, (Allah'tan öğrendiklerinin) birazını bildirdi, birazını da göz ardı etti. Zevcesine bu şekilde anlatıverince, zevcesi: "Bunu sana kim haber verdi?" dedi. O da: "Onu bana, her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah, nübüvvetle haber verdi" dedi.

(Bu sır olan sözün ne olduğuna dair üç sözden bahsedilmiştir.

Birisi ve en sahih olarak rivayet edilen bal şerbeti yeminidir.

İkincisi, rivayeti zayıf olmakla beraber daha çok dile düşen Mariye yeminidir.

Üçüncüsü, kanaatimizce bu sırrın başka bir söz olması gerekir. Şöyle ki: Hz. Peygamber kendisinden sonra devlet başkanlığının Ebubekir'e ve Ömer'e geçeceğini Hafsa'ya bir müjde olarak haber vermiş ve gizlemesini emretmişti. İhtimalimiz bu çoğunda anlatılan bu haber, gerçi "Kütübü sitte"de nakledilmemiştir, fakat Mariye olayını rivayet edenler içinde de bunu daha beraber rivayet etmiş olanlar bulunduğu gibi, başkaca da güvenilir zatlardan rivayet olunmuştur.

Ebussuud tefsirinde, bu anlatılan emanet hadisi idi, denilmiş ve şöyle rivayet olunmuştur: Efendimiz, Hafsa'ya: "Ben sana bunu gizle dememiş miydim?" buyurmuş, o da: "Seni hak ile gönderen yüce Zata yemin ederim ki, arkadaşının babasına yüce Allah'ın bahşetmiş olduğu değere sevincimden kendimi tutamadım" demiştir.)

4. Eğer ikiniz Allah'a tevbe edersseniz ne iyi. Çünkü ikinizin de kalpleriniz eğildi. Yok eğer, peygambere karşı birbirinize destek olmağa kalkışırsanız haberiniz olsun ki Allah, onun yardımcısıdır, Cebrâil ve salih müminler de. Onun arkasından melekler de (ona) destektir.

5. Gerek ki Rabbi, şayet o sizi boşarsa, yerinize ona sizlerden daha hayırlı zevceler verir. Öyle zevceler ki müslüman, mümin, gönülden itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan, dul ve bakire.

6. Ey o bütün iman edenler! Kendilerinizi ve ailelerinizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı o insanlar o taşlardır. O ateşin başında öyle melekler vardır ki yoğun mu yoğun, çetin mi çetin. Allah kendilerine ne emrettiyse O'na isyan etmezler. Ve kendilerine her ne emredilirse yaparlar.

(Hz. Ömer: "Ey Allah'ın Rasûlü! Kendimizi koruruz, fakat çoluk çocuğumuzu nasıl koruyabiliriz?" demişti. Rasûlullah, şöyle buyurdu: "Allah'ın sizi nehyettiği şeylerden onları nehyedersiniz ve Allah'ın size emrettiği şeyleri onlara emredersiniz. İşte bu, onları korumak olur.")

7. Ey o kafirler! Bugün özür dilemeğe kalkmayın. Çünkü hep yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz.

(Yani ihanetle o cehennem ateşine atılacakları gün kafirlere böyle denecektir. Çünkü o gün özür beyan etmenin hiçbir faydası olmayacaktır. Onun için dünyada iken kötülükten ve özür dilemek zorunda kalmacak kötülüklerden sakınmak gerekir.)

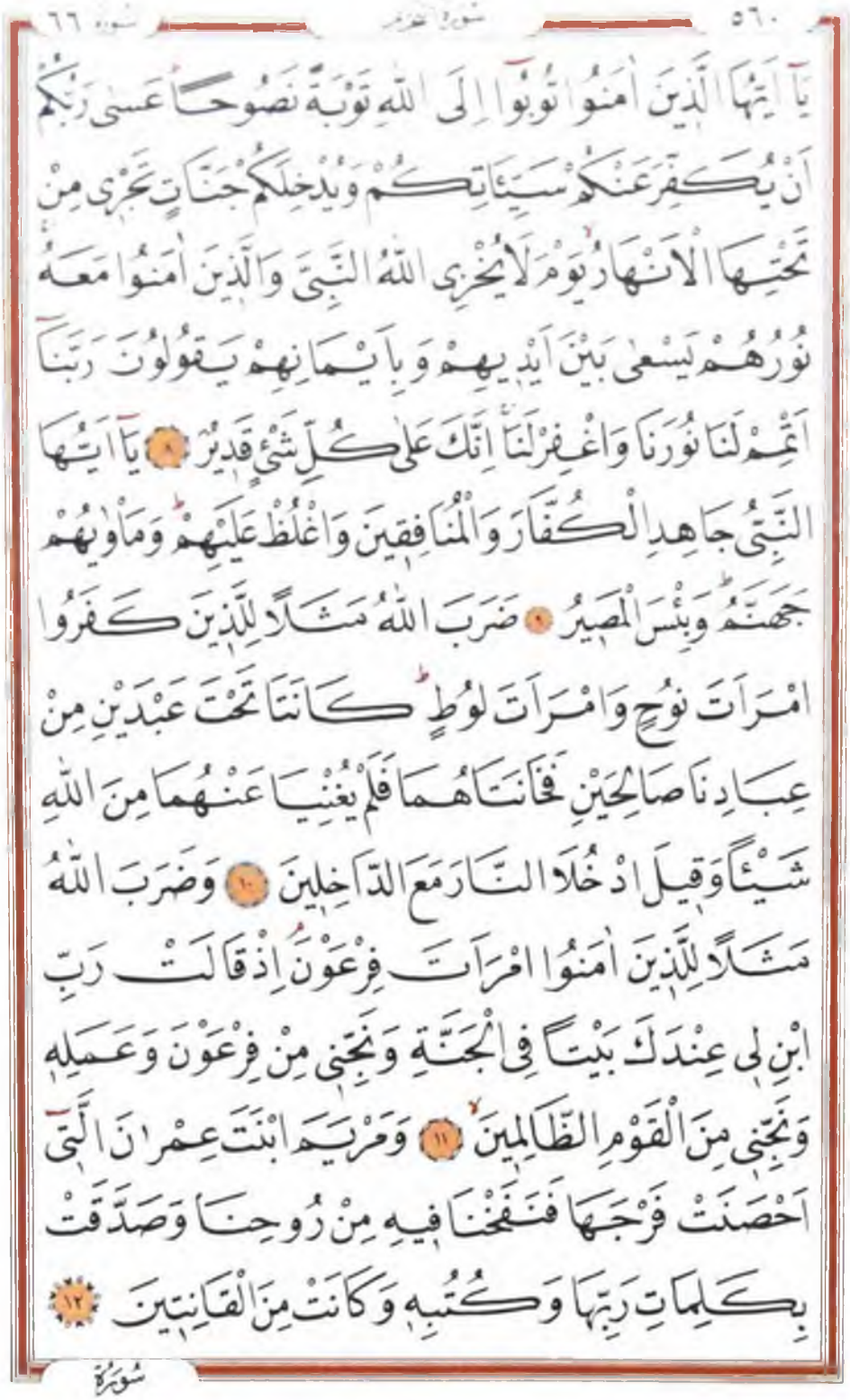

8. Ey o bütün iman edenler! Allah'a öyle tevbe edin ki nasuh (gayet ciddi, etkili, öğütçü) bir tevbe olsun. Gerek ki Rabbiniz sizden kabahatlarınızı kefaretle örter de sizleri altından ırmaklar akan cennetlere koyar. O gün ki, Allah, peygamberi ve onun beraberinde iman edenleri utandırmayacak, nurları önlerinde ve sağlarında koşacak, şöyle diyecekler: "Ey Rabbimiz! Bizlere nurumuzu tamamla ve bizlere mağfiret et. Şüphesiz ki senin her şeye gücün yeter.

(Tevbe, iman makamlarının evveli, hak yolculuğunun başlangıcı, vuslat kapısının anahtarıdır.

Lügatte, geri dönmek demek olan tevbe, şeriatta da, "kabahattan, kabahat olduğu için pişmanlık duyarak vazgeçmek"tir. Onun çirkinliğinden dolayı değil de bedenine veya malına veya onuruna bir zarar gibi, herhangi bir korku ya da ümit sebebiyle vazgeçmek, vazgeçenlerin tevbe ettiği anlamına gelmez. Tevbe, yaptığı kabahatın bir faydasını bile

görse, vicdanen onun aslında çirkinliğini duyup tiksinerek vazgeçmektir.

Burada tevbenin sıfatı olan "nasuh", iki manaya gelmektedir. Birisi, halislik ve duruluk manasıdır. Bu manaca nasuh, çok halis ve temiz demek olur. Birisi de söküğü dikmek, yırtığı yamamak suretiyle onarıp düzeltmek manasınadır. Bu manaca nasuh, çok düzeltici, hiçbir gedik bırakmayacak şekilde eksiklikleri giderip iyi onarıcı demek olur.

Bu tevbe nasıl yapılır? Kabahatlardan, başka hiçbir sebeple değil, sırf çirkinlikleri, yani Allah'ın rızasına aykırı bir kabahat oldukları için, vicdanında pişman olarak ve işlemekten şiddetli gam duyarak ve bir daha bir çirkinlik yapmamağa azmederek vazgeçmek ve kendini buna alıştırıp hiçbir sebep ve engel karşısında dönmemeğe karar vermekle yapılır.

Muaz b. Cebel: "Ey, Allah'ın Rasulü, dedi, nasuh tevbe nedir?" Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: Kulun, yapmış olduğu günaha pişman olması, Allah'a özür beyan etmesi, sonra da sütün memeye geri dönmediği gibi, bir daha ona geri dönmemesidir."

Tevbenin kabulü meselesi hakkında Nisâ, 4/17-18 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

9. Ey o peygamber! Kafirler ve münafıklarla cihat et, onlara karşı katı ol. Onların varacakları yer cehennemdir. Ona gidiş de ne fena gidiştir.

10. Allah, kafirlere Nûh'un karısıyla Lût'un karısını bir mesel yaptı. O iki kadın, kullarımızdan birer salih kulun nikahı altında idiler de onlara hıyanet ettiler. Onun için o iki salih kul da onları Allah'ın azabından zerrece kurtaramadılar. O iki kadının ikisine de denildi ki: "Girenlerle beraber, girin ateşe!"

(Her iki kadın da, Allah'ın salih kulları içinden salih olmakla sivrilmiş birer şanlı peygamberin, biri Nûh'un, biri de Lût'un nikahı ve ismeti altında zevcesi ve bu sayede dünya ve âhiret hayır ve mutluluğunu kazanabilecek bir mevkide idiler. Böyle iken kocalarına hıyanet ettiler, nankörlükle küfredip onlara inanmadılar. Nûh'un karısı ona mecnun demiş, koğuculuk etmiş, sır olarak aldığı vahiy haberlerini müşriklere duyurmuştu. Lût'un karısı da öyle münafıklık ediyor, evinde duyduğunu kavmine yetiştiriyordu. Lût'un gizli gelen misafirlerini haber vermişti.

Burada döşeklerine hıyanet, yani ahlaksızlık ve zina manası kastedilmek caiz olamayacağı bütün tefsirlerde beyan olunmuştur. Gerek Nûh'un gerek Lût'un nikahları altındaki karıları, iffetsizlik etmiş değil fakat onlara zevce olmak şerefinin gerektirdiği iman ve taate, salihlik ve doğruluğa sahip olamamış, elde ettikleri nimetin kıymetini takdir etmeyerek küfür ve nankörlüğe meyletmiş, hayra ve dirlik düzenliğe çalışan kocalarının başarılarını kolaylaştırmağa çalışacak yerde onlara eziyet ve hak düşmanlarının fesatlarına yardım edecek gizli ihbarlarla fitneyi tahrik etmek suretiyle emanete hıyanet ederek Allah'ın gazabına uğramışlardır.)

11. Allah, iman edenlere de Firavun'un karısını bir mesel yaptı. O vakit o kadın demişti ki: "Ey Rabbim! Yüce katında benim için cennette bir ev yap ve beni Firavun'dan ve onun amelinden kurtar, beni o zalim kavimden kurtuluşa erdir."

(Firavun'un karısı, Müzahim'in kızı Asiye'dir. Hz. Musa, Firavun'a karşı asâsını salıverdiği zaman iman etmiş, Firavun da ona, imanından dolayı şiddetli azap etmişti.

Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiş olduğuna göre, güneşe karşı dört çivi ile çivileyip üzerine koca bir kaya bıraktırıvermişti. "Beni o zalimler kavminden kurtuluşa erdir" deyince, rivayet olunduğu üzere ona derhal cennetteki makamı keşf ile gösterilmiş ve hiçbir azap duymaksızın ruhu çekilip alınmıştır. Bu da Sahib-i Yâsîn (Habib-i Neccar) gibi, doğrudan doğruya cennetlik olarak rahmet ve rızaya kavuşmuştur.)

12. Bir de İmrân'ın kızı Meryem'i de (mesel yaptı) ki, ırzını pek sağlam korudu. Fakat biz ona ruhumuzdan üfürdük. Hem Rabbinin kelimelerini ve kitaplarını tasdik etmişti, hem gönülden itaat edenlerden idi.

67
MÜLK SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 30 âyettir.

Âlûsî der ki: Bu sûrenin faziletleri hakkında gelen birçok haberden dolayı bunun her gece okunması menduptur, denilmiş, ben de temyiz yaşına erdiğimden bugüne kadar bunun böyle okunmasına beni muvaffak kılmış olan yüce Allah'a hamd eder, bundan böyle de muvaffak etmesini dilerim. Buhârî şerhlerinin birinde de şöyle gördüm: "Hilal göründüğü sırada bu sûrenin otuz âyetinin, o ay içinde hoşa gitmeyen şeylerden korunmak ümidiyle okunması menduptur."

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Ne yücedir O ki mülk O'nun elinde. Ve O'nun her şeye gücü yeter.

2. O ki, ölümü ve dirimi takdir edip yarattı, sizi imtihana çekip şunu bildirmek için ki, hanginiz amelce daha güzel? Hem O, öyle aziz öyle gafur.

(Fanî hayatın oyuncak olan bütün lezzetlerini darmadağın eden, sevgili eşleri birbirinden ayırıp ocakları söndüren, toplumları dağıtıp kuvvetleri yıkarak çocukları yetim, servetleri yerle bir eden, aynı zamanda Allah için güzel çalışmış olan mihnete uğramışların, iman ile dolu huzura ermiş nefislerin elem ve ıstırabına son vererek ebediyyen hakkın rızasına kavuşturmak için açılmış tek mutluluk kapısı bulunan ölüm ile, onu takip edecek ilerikı hayatı Allah, şu hikmet için yaratmıştır: sizi mükellef kılarak imtihan meydanına çıkarıp şunu bildirmek için ki, hanginiz amelce daha güzel? Allah'ın mülkünde yapılmağa, Allah yanında güzel görünüp rızasına erilmeğe daha layık, hayatta bulunan ve ilerde gelecek olan kavimlerin hayattan gerçek faydalanma ve istifadesine daha elverişli, dışta ve içte daha doğru, daha halis iş gören kim olduğu gerçeği tam olarak ortaya çıksın.)

3. O ki, birbirlerine uygun yedi sema yaratmıştır. O Rahmân'ın yarattığında hiçbir nizamsızlık göremezsin. Haydi çevir gözü, görebilir misin hiçbir çatlak, bir kusur?

(Tıbak: biri diğerine uygun, hep birbirine uygun demek olup birden çok olmalarıyla beraber yedi sema arasındaki sıkı irtibat düzenini ifade eder.

Tefavüt: iki şeyin biri diğerini yok eder şekilde uygunsuzluğu ve başkalığı demektir. Yani bütün o semaları yüce Allah, rahmet ve nimeti eseri olarak hepsinin üstünde kendisinin birliğini ve kudret ve izzetinin büyüklüğü ile Rahmân olduğunu tanıttırmak üzere yaratmış ve o hikmet ile onları tabaka tabaka, değişik boyut ve genişlikte yaratmakla beraber hepsini hem birbirine uygun, hem size uygun bir düzen ve âhenk içinde yaratmıştır.)

4. Sonra yine çevir gözü tekrar tekrar, sana döner o göz yorgun olarak, zelil ve hakir.

(Bu âyette Sofilerin söyleyip durdukları, "kendini tanıyan, Rabbini de tanımış demektir." vecizesinin kaynağı ve doğrulayıcısı bir mana bulunduğu gizli değildir. Dış âlemimizde dolaşan bakışımızın, yaratılış düzeninde bir çatlak, bir gedik bulmaktan ümidini kesmiş, yorgun, zelil ve bitkin olarak nefse geri dönmesinde marifet sırrının nefiste tecelli edeceğine, kulluk âcizliği ile Rablık gücünün ortaya çıkış noktasının, vicdan ile varlığın, "Ben" ile "Sen"in birbirine bağlandığı bir izafet düğümü demek olan kalpte bulunabileceğine bir dikkat çekme vardır.)

5. Andolsun biz o dünya semasını takım takım kandillerle donattık ve onları şeytanlar için atmalar (rücum) yaptık, hem onlar için o çılgın ateş azabını hazırladık (ki Sair azabı.)

("O kandilleri şeytanlar için atmalar yaptık" sözünde birkaç mana vardır.

Birincisi, şeytanlara atmak, onları yeryüzü sınırlarından yukarı çıkarmamak, semayı şerlerinden korumak için mermiler, demektir ki meşhuru budur. Hıcr, 15/16-18 ve Saffât, 37/6-10 âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.

İkinci manaya göre, "gayba taş atmak" meâlindeki Kehf, 18/22 âyetinde olduğu gibi gayb taşlamak, birtakım zanlar ve kuruntular ile gaybdan haber vermeğe kalkışmak manasına olarak şeytanların gayb taşlamaları, böylece marifet taslayarak halkı aldatmaları ve Allah'a havale edilmesi gereken hükümleri, yıldızlara isnat ederek ilmî yetkiyi kötüye kullanıp insanları şirk ve küfre sevketmeleri için birer bahaneleri demek olur.)

6. Kendilerinin Rabbine küfredenler için de Cehennem azabı vardır. Ona gidiş de ne fena akıbettir!

7. İçine atıldıkları vakit onun öyle bir gürleyişini işitirler ki, hiddetle köpürüyordur.

8. Hemen hemen öfkeden patlayacak gibi bir hale gelir. İçine bir bölük atıldıkça her defasında onlara onun bekçileri: "Size kocundurucu bir peygamber, (bir nezir) gelmedi mi?" diye sorarlar.

9. "Evet, doğrusu bize kocundurucu bir peygamber (bir nezir) geldi, fakat biz ona inanmadık ve "Allah hiçbir şey indirmedi, siz büyük bir sapıklık içindesiniz" diye yalanladık" derler.

10. "Ve biz işitir veya akıl eder olsaydık bu çılgın ateş ashabı içinde bulunmazdık" derler.

11. İşte günahlarını itiraf ettiler. Kahrolsun o halde çılgın ateş ashabı!

12. O Rablerine, görmeden saygı besleyenler yok mu, muhakkak mağfiret ve büyük bir ecir onlar içindir.

وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ ۖ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾
أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ
الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ ۖ وَإِلَيْهِ
النُّشُورُ ﴿١٥﴾ ءَأَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا
هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ أَمْ أَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاءِ أَن يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا
فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ
فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ
وَيَقْبِضْنَ ۚ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَٰنُ ۚ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي
هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ الرَّحْمَٰنِ ۚ إِنِ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾
أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ ۚ بَل لَّجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ
﴿٢١﴾ أَفَمَن يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّن يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ
مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ
وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ
﴿٢٥﴾ قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِندَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٦﴾

13. Sözünüzü ister sır tutun, ister açığa vurun, şüphesiz O, bütün sinelerin özünü bilir.

14. Bilmez mi hiç o yaratan? O, her şeyi bütün inceliği ile bilen, her şeyden haberdar olandır.

15. O yaratıcıdır ki O, size yeri boyun eğer (zelul) kıldı. Haydin, o yerin omuzlarında yürüyün de o yaratan latif ve habirin rızkından yeyin. O'nadır sonunda tekrar dönüş.

("O yerin omuzlarında yani her tarafında yürüyün de O'nun rızkından yeyin" emirleri, bu yürümenin rızık işi, yani hayat mücadelesinde güzel amel ile çalışıp kazanma meselesiyle alakalı olduğunu ifade eder ve bu sûrenin okunması rızık genişliğiyle alakalı bulunduğuna dair gelen haberlerin sebebi de bu olmak gerektir.)

16. Emin misiniz o semadakinden: si-

zinle yeri göçürüvermesinden? O vakit bakarsınız ki o yer çalkanıyordur.

("Semadaki"nden maksat yüce Allah'tır. Ancak bu, mekan olarak semadadır, anlamında değildir. Burada sema, gök dediğimiz cismanî semadan ibaret değil, mutlak yükseklik, üstünlük sembolüdür, maddî manevî, cismanî ruhanî bütün yaratıkların, mekanın ve zamanın üstü demek olan mutlak yücelik ve yükseklik manasınadır. Ve bu manaca, "semadaki zat" ancak yüce Allah'tır. "Arş'ın üstünde" demenin anlamı da budur. Yüceliğin en yüksek timsali sema olduğu için, yüce Allah'ın mutlak yüceliği de onunla ifade edilmiştir. Zira her şeyin üstünde, her şeyden üstün olan ancak O'dur.)

17. Yoksa emin misiniz o semadakinden: üzerinize bir mermiler yağdırıcı gönderivermesinden? O vakit bilirsiniz nasılmış benim korkutmam!

(Yanı, ya yoksa emin misiniz o semadakinden, korkmaz mısınız, şeytanlara ateş parçaları saldırdığı gibi üzerinize semadan taşlar, mermiler yağdırmağa memur bir elçi, bir melek, bir rüzgar gönderivermesinden?)

18. Gerçekten onlardan öncekiler de yalanladılar. Ama nasıl oldu benim cezalandırmam?

(Yüce adıma yemin ile söylerim ki, inanmayan inkarcılardan evvelki kavimler: Nûh kavmi, Âd, Semûd, Firavun, Lût kavmi ve başkaları gibi sönüp giden kavimler, hep gönderilen uyarıcıları yalanlamışlardı da, her birini, görülmedik bir şekilde köklerinden helak eden azabım ne korkunç olmuştu!)

19. Bakmazlar mı üstlerinde kanat süzerek ve kanat yumarak uçan kuşlara? Rahmân'dır ancak onları tutan. Şüphesiz ki, O, her şeyi görür.

(Semada uçan o kuşları ancak Rahmân tutuyor ve yahut uçuşlarına O son veriyor, ancak yüce Rahmân'ın rahmeti eseri olan bir nizamı, bir iradesi ile o yükseklerde uçabiliyorlar. Ve O'nun emri ve izniyle sırası geldikçe tepelerinizden inip savaş meydanlarında sizlere saldırıyorlar. O nizam ve düzene aykırı hareket ettikleri veya bir gaflet ettikleri veya içlerinden gelen sevk ve dürtü kesiliverdiği zaman da derhal tutulup yuvarlanıp düşüyor, helak oluyorlar. O halde sizler de o Rahmân'ın irade ve kudretine dayanarak ve O'nun emir ve düzenini takip ederek yerin omuzları üstünde uçaklar yapın ve imtihan meydanında yarışın.)

20. Yoksa kimdir o Rahmân'ın önünden sizi kurtaracak şu sizin ordularınız? Kafirler, sade bir aldanma içindedirler.

(O sizin kulak ve aklınızı alıverse her şeyiniz duruverir. O'nun koyduğu hayat düzeni karışıverince her şey çöküntüye uğrayıverir. Ve dolayısıyla O'ndan beride güvendiğiniz şeyler, dilediğiniz emeller sönüverir, sönüverir değil, sizleri sonsuza kadar yakan bir çılgın ateş, bir azap haline geliverir.)

21. Yoksa kimdir O rızkını keserse, şu sizlere rızık verecek? Hayır, bir ürküntü ve azgınlık içinde inada dalmışlar.

(O, sizin su ve havanızı veya ışık ve idrakinizi kesiverse bir damla suyu, bir nefes havayı size kim sunar? Bir lokma ekmeği nerde görürsünüz? Haydı sunsalar, ağzınıza soksalar veya biriktirip depo etmiş bulunsanız, O size sindirim gücü vermez veya kalbinizi, cereyanınızı durduruverirse bir yudum içebilir veya bir lokma yiyebilir misiniz?)

22. İmdi bir düşünmeli: yüzüstü kapanarak giden mi daha doğru, yoksa dosdoğru bir cadde üzerinde düpedüz giden mi?

23. De ki: O'dur ancak sizi vücuda getiren ve size dinleyecek kulak, görecek gözler, duyacak gönüller veren. Fakat siz, pek az şükrediyorsunuz.

24. De ki: O'dur sizi yerde zürriyet halinde yaratıp yayan. Sonunda da hep toplanıp O'na götürüleceksiniz.

(Yani nerede olursanız olunuz, sonunda O'na sevkedilip O'nun huzuruna toplanacaksınız. Böyle olmayan hiçbir fert, hiçbir toplum yoktur. O halde niçin önce sizi başkası yaratmış, başkası büyütmüş sonra da ölmeyecek, bulunduğunuz dünyada kalacak, yahut başkasına gidecek imişsiniz gibi davranıyor, başkalarına kulluk ediyor, başkalarından korkuyor, nankörlükle bu alçaklıkta kalmak istiyorsunuz da O'na gideceğinize iman ederek her hareketinizde O'nun rızasını gözetip şükrederek O'na gitmek istemiyorsunuz?)

25. Böyle iken diyorlar ki: "Eğer doğru söylüyor iseniz ne zaman bu vaat?"

26. De ki: "O ilim ancak Allah'ın katındadır. Ben sade açık anlatan bir nezir (kocundurucu bir peygamber)im."

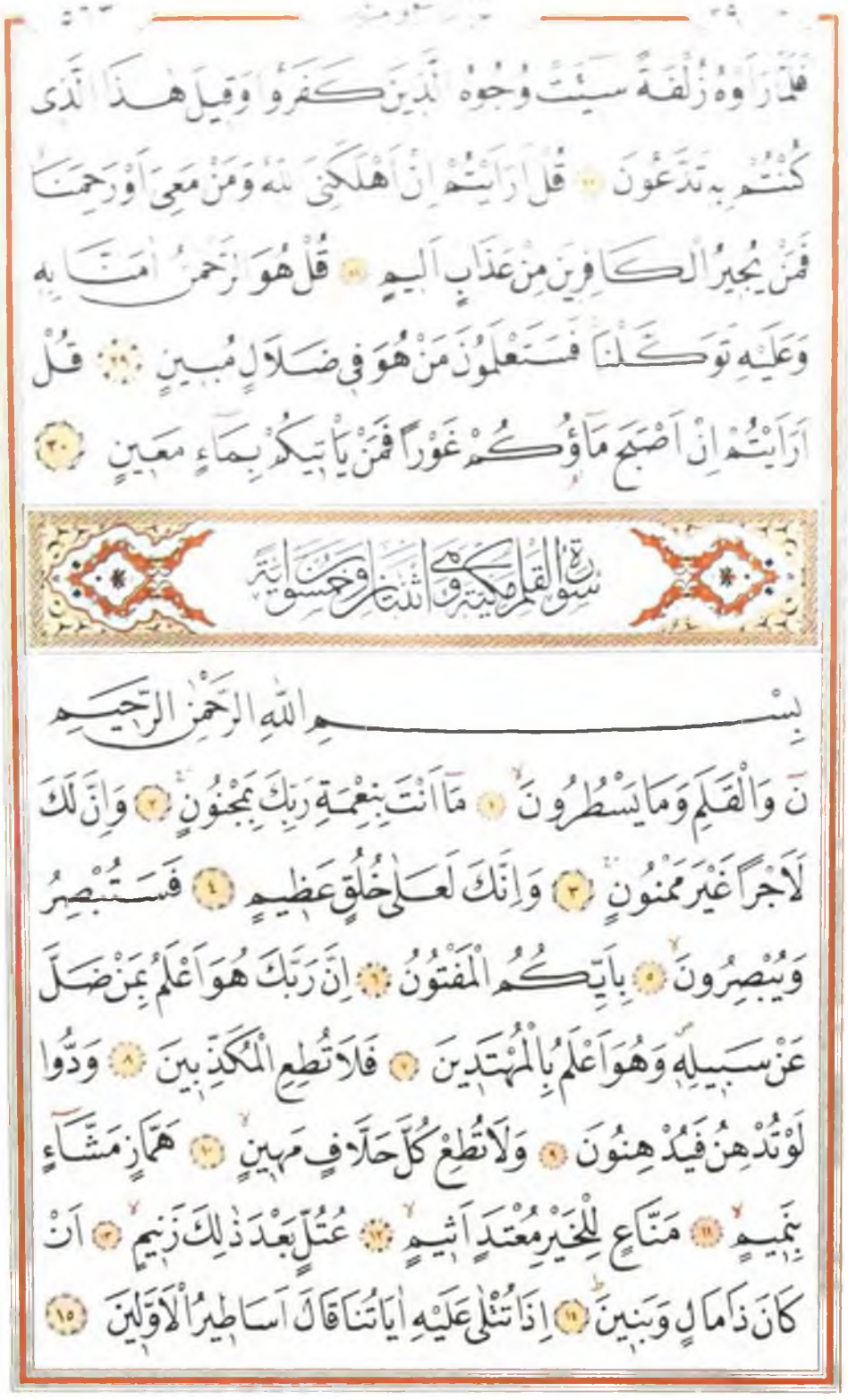
فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيٓـَٔتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَقِيلَ هَٰذَا الَّذِى
كُنتُم بِهِۦ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِىَ ٱللَّهُ وَمَن مَّعِىَ أَوْ رَحِمَنَا
فَمَن يُجِيرُ ٱلْكَٰفِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ ٱلرَّحْمَٰنُ ءَامَنَّا بِهِۦ
وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ
أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَآءٍ مَّعِينٍ ﴿٣٠﴾

سورة القلم مكية وهي اثنتان وخمسون آية

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ
نٓ ۚ وَٱلْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾ مَآ أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾ وَإِنَّ لَكَ
لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ
وَيُبْصِرُونَ ﴿٥﴾ بِأَيِّيكُمُ ٱلْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ
عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿٧﴾ فَلَا تُطِعِ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾ وَدُّوا۟
لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَّشَّآءٍۭ
بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾ أَن
كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٥﴾

27. Derken vakti gelip de onu yakından gördüklerinde o küfredenlerin yüzü kötüleşiverdi. Ve denildi ki: "İşte, o sizin kendinize davet edip durduğunuz, budur."

(O ölüm ve sevk alâmetleri belirip burunlarının ucuna gelince, peygamberin verdiği o habere ve onu duyan kulaklarına ve vicdanlarına inanmayıp da "ne zaman?" diye alay eden kafirlerin yüzleri kötüleşiverdi.)

28. De ki: Gördünüz mü? Allah, beni ve beraberimdekileri helak etse yahut bize merhamet etse, bu iki takdirde de kafirleri elem verici bir azaptan kurtaracak kimdir?

(Demek ki Allah'tan başka kurtaracak yokmuş, demek ki Allah'a imandan başka kurtuluş yolu yokmuş, siz iman etmedikçe ne peygamberin vefatından size bir fayda ne de onun başarısından size bir zarar gelecek değil imiş. Bütün o azap, bu dünyada kalmak sevdasıyla Allah'ın lütfuna, nimetine karşı

küfrünüzden, nankörlüğünüzden dolayı geliyormuş. İşte sizin hakkınız öyle elem verici bir azaptır. Hayatını da ölümünü de Allah'tan bilen ve yalnız O'na kulluk eden bizlere ise, sonu ölüm olan fani bir hayattan daha güzel ve sırf rahmet olan ebedi bir hayata güle güle gitmekten başka bir gaye yoktur.)

29. De ki: O, öyle Rahmân. İşte biz O'na iman ettik ve O'na dayanmaktayız. İleride siz de bileceksiniz, kimmiş o açık bir sapıklık içinde bulunan?

30. De ki: Gördünüz mü? Sabaha kadar suyunuz yere batakalırsa, size bir akarsu getirecek kim?

(Bu suyu o Rahmân'dan başka hiç kimse getiremez. Bu, artık besbelli bir gerçek değil mi? Zira suyun ne olduğunu bilenler ve hidrojen ve oksijenden biz onu üretiriz diyecek olanlar da bilirler ki o gazlar, o buharlar, o havalar, o ögeler ve onları tanıtan idrakler ve yapıp meydana getirecek melekeler de O'ndandır, hep o Rahmân'ın bu âlemde müminden ve kafirden esirgemediği rahmetindendir. Biz işte o Rahmân'a iman ettik ve O'nun emrine hiç karşı gelmemek üzere kendimizi hayatta ölümde O'na teslim edip ancak O'na tevekkül ettik ve sonunda O'na, O'nun mağfiretine ve rahmetine gideceğiz. Böyle inandık ve böyle azmettik.

Dileriz ki mülk elinde olan o kadir, o aziz ve gafur, o latif ve habir, o her şeyi gören tek yaratıcı, tek Rahmân olan yüce rabbimiz bizi bu yoldan şaşırtmasın, şeytanlara uydurmasın, imanımızı korusun da güzel huylar güzel amellerle mutlu sona , mağfiret ve rahmetine ulaştırsın.)

68
KALEM SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 52 âyettir.

[Bu mübârek sûrenin üzerinde durduğu ana konu, Hz. Muhammed'in (a.s.) peygamberliğini ispat konusudur.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Nûn, kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına yemin olsun.

2. Sen, rabbinin nimetiyle mecnun değilsin.

3. Kuşkusuz senin için tükenmez bir ecir var.

4. Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.

(Yani gayret edip çalışmakla en yüksek hayır gayesine ulaştıracak pek büyük huylar, gerçekten saygıya değer karakter, meleke (yeti) ve maneviyat üzere yaratılmış bulunuyorsun. Onunla yürüyecek, o gayeye ereceksin.)

5. Sen de göreceksin onlar da görecek:

6. Hanginizde imiş o fitne ve cinnet.

7. Doğrusu Rabbin, yolundan sapanı en iyi bilendir. Hidayete ereni de en iyi bilen O'dur.

8. O halde, yalanlayıcılara itaat etme.

(Bu gerçekleri yalanlayan, yalan çıkarmağa çalışarak yalancılık eden ve sonunda kendi kendilerini yalanlayacak olan inkarcıları dinleme, tanıma, sözlerini tutma, seni sokmak istedikleri yanlış yola gitme, haksızlıklarına, isyanlarına rağmen görevine, o yüce ahlakın uygulanmasına devam et.)

9. Onlar istediler ki yumuşak davranasın da onlar da sana yumuşak davransınlar.

(İstediler ki onların taptıklarına, alçak maksatlarına, haksızlıklarına ilişmesen, olur desen, yalanlarına yağ sürsen. Sen de yağcılık edecek olsaydın ve böylece sen de onların sapıklıklarına kapılmış bulunsaydın o vakit onlar da sana yağ çekecek, yalanı doğrulayacak, ne büyük, ne akıllı adam diyeceklerdi. Ama böyle yapmadığın için öyle iftiraya kalkıştılar, bile bile yalan söylediler.)

10. Şunların hiç birine boyun eğme: yemin edip duran aşağılık,

11. Daima kusur arayıp kınayan, hep laf götürüp getiren,

12. Hayra engel olan, saldırgan, günahkar,

13. Kaba ve haşin, sonra da kötülükle damgalı.

14. Malı ve oğulları var diye.

(Yani servet kazanmış ve kuvveti var, belki bir faydası dokunur veya kötülüğünden sakınılır diye itaat etme. Başka bir sebeple itaat edilmeyeceği öncelikle bellidir.)

15. Kendisine âyetlerimiz okunduğunda, "eskilerin masalları" der.

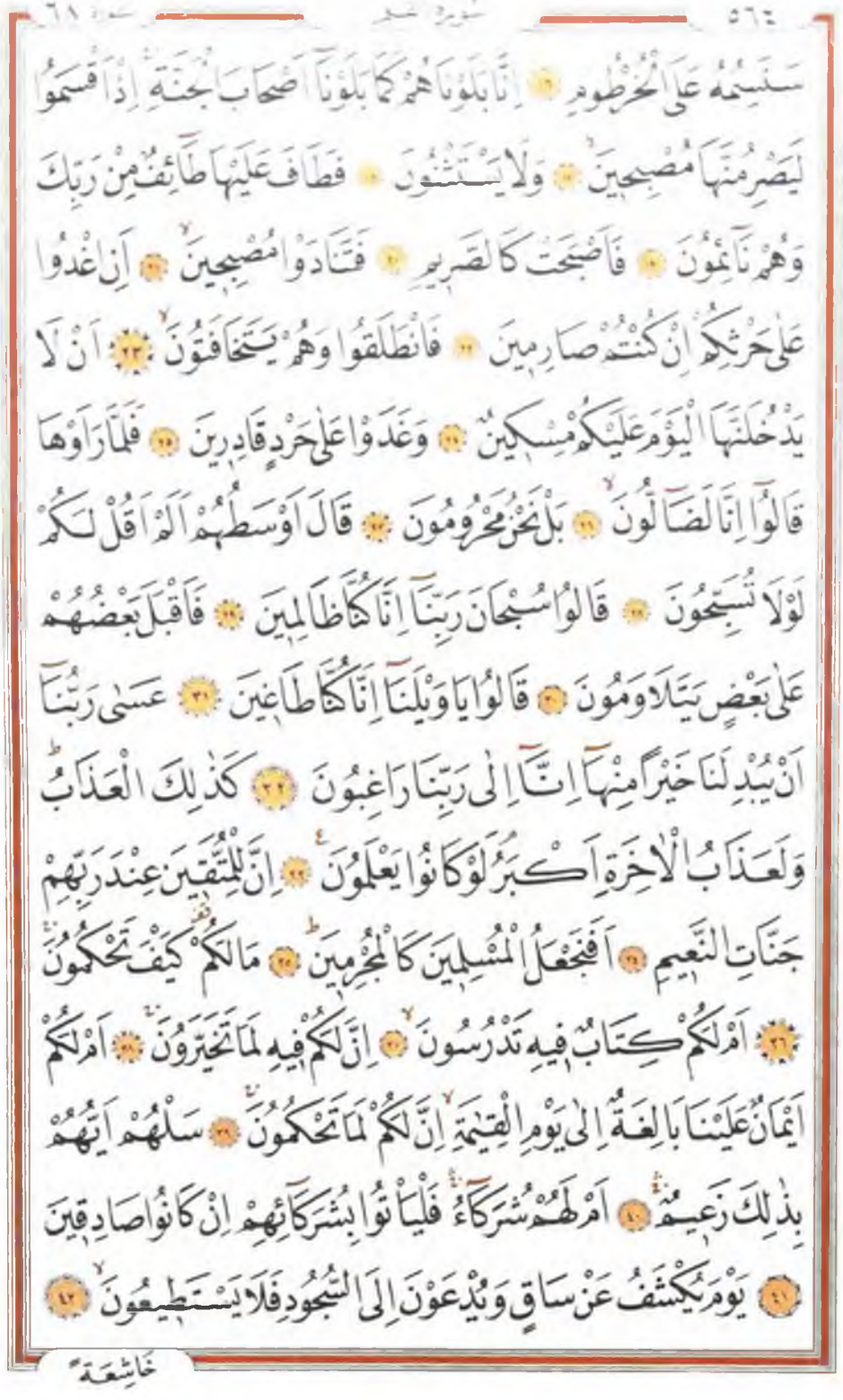

16. Yakında biz onu, o hortumun üzerinden damgalayacağız.

(Burada burun yerine hortum denilmesi, kibir ve gurur fiiline işarettir. Yüze ve buruna damga vurmak çok çirkin şeyler olduğu için, bu sözde "burnunu kıracağız" sözünde olduğu gibi, onu büyük bir şekilde aşağılama manası vardır.)

17. Biz onlara da bela verdik, bahçe sahiplerine verdiğimiz gibi. Hani onlar, sabah olunca bahçeyi mutlaka devşireceklerine yemin etmişlerdi.

(Hikayenin özeti şudur: San'a yakınlarında Savran denilen yerde dindar bir adamın güzel bir bağı vardı. Ona iyi bakar, ondan Allah hakkını verirdi. Vefat edip bağ çocuklarına kalınca onlar insanları onun hayrından istifade ettirmediler, cimrilik yapıp Allah hakkını vermediler. Sonuç yüce Allah'ın anlattığı gibi oldu: Ne olursa olsun, sabahleyin bahçeyi devşireceklerine yemin ettiler.)

18. İstisna da etmiyorlardı.

("İnşallah", "Allah izin verirse" ve benzeri bir kayıt da koymuyorlardı. Yahut ondan kimseye bir şey vermek istemiyorlar, onu başka birinin devşirebileceğini hesaba katmıyorlardı. Öyle kesin bir şekilde konuşup karar vererek uykuya yatmışlardı.)

19. Fakat onlar uyurken Rabbinden gelen dolaşıcı bir bela onu sardı da...

(Rivayete göre bağın bulunduğu vadiden bir ateş çıkıp o bağı kökünden yakarak kavuruverdi de...)

20. Bahçe simsiyah kesiliverdi.

(Sarim: tamamen kesilmiş veya kesik, demektir. Meyvesi kesilmiş bağa, ürünü biçilmiş tarlaya, gecenin bir parçasına, hiçbir şey bitirmeyen kumluk yere de denilir.)

21. Derken sabahleyin birbirlerine seslendiler:

22. "Haydi, devşirecekseniz erkenden ekininize gidin" diye.

23. Derken fırladılar, aralarında fısıldaşıyorlardı:

24. "Sakın bugün hiçbir yoksul, bahçeye girip yanınıza sokulmasın" diye.

(Hiç düşünmüyorlardı ki, o bağ ve ürün, kendilerinden önce onu onlara veren ve onlar uyurken onu gözetecek olan Allah'ındır. Onda bir Allah hakkı, Allah'ın yoksul kullarının nice hakları vardır. O bahçeye gözleri takılabilecek olan fakirleri, babaları zamanında olduğu gibi az çok gözeterek hayırlarını isteyen duacılar, bekçiler yetiştirmeleri ve bunun kendileri için bir görev olduğunu unutmamaları gerekirdi. Oysa onlar uykuda iken bağın ne olduğunu, ne duruma geldiğini hiç hesaba katmayarak fırlamışlar, "sakın yanınıza fakir sokulmasın" diyerek, bunu da kimse işitmesin diye seslerini dahi kıskanır bir şekilde fısıl fısıl, mızıl mızıl birbirlerine uyarıda bulunarak hızla gidiyorlardı.)

25. Engellemeğe güçleri yeterek erkenden gittiler.

(Evet, oraya vardılar, ama sonu ne oldu? İşte şu şaşkınlık, şu yoksunluk, şu pişmanlık oldu:)

26. Bahçeyi gördüklerinde, "biz herhalde yanlış gelmişiz" dediler.

27. "Yok, biz mahrum edilmişiz."

28. İçlerinde en makul olanı şöyle dedi: "Ben size Rabbinizi tesbih etsenize dememiş miydim?"

29. "Rabbimizi tesbih ederiz, doğrusu biz zalimler imişiz" dediler.

30. Ardından birbirlerini kınamağa başladılar.

31. "Yazıklar olsun bize, dediler, biz azgınlarmışız."

32. "Ola ki Rabbimiz bize onun yerine daha hayırlısını verir. Biz Rabbimize yönelir, ondan umarız."

33. İşte azap böyledir. Elbette âhiret azabı daha büyüktür. Fakat bilselerdi.

34. Kuşkusuz, korunanlar için de Rableri katında nimetleri bol bahçeler var.

35. Öyle ya, teslimiyet gösterenleri suçlular gibi tutar mıyız hiç?

36. Neyiniz var, nasıl hüküm veriyorsunuz?

37. Yoksa size ait bir kitap var da onda mı okuyorsunuz?

(Başkalarına bir kitap verilmemiş olduğu halde, size ait olmak üzere öyle bir ders veren bir kitap mı var? Var da ondaki nakle dayanarak mı böyle hükmediyorsunuz?)

38. O kitapta: "Beğendiğiniz her şey sizindir" diye mi yazılı?

39. Yoksa, "ne hükmederseniz mutlaka sizindir" diye, sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş, kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var?

40. Sor bakalım onlara, içlerinden ona kefil hangisi?

(Hiçbir nakle dayanmayan, hiçbir aklın kabul edemeyeceği öyle bir hükmün doğruluğuna içlerinden kefil olacak kim imiş? Sor bakalım.)

41. Yoksa ortakları mı var onların? Doğru söylüyor iseler, ortaklarını getirsinler.

42. O gün işler zorlaşır ve secdeye davet edilirler. Fakat güç yetiremezler.

("Kalkın bakalım, vaktiyle tanımadığınız hakkın emrine boyun eğin, teslim olun, tam bir hürmet ve saygıyla secdeye kapanın, yüzlerinizi yere koyun" diye çağrılacaklar. O zaman secdeye kapanmak için can atacaklar, fakat güçleri yetmeyecek.)

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ
سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهَٰذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾ وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ
﴿٤٦﴾ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ
كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾ لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ
مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾ فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ
الصَّالِحِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا
الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٥٢﴾

سورة الحاقة مكية وهي اثنتان وخمسون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
الْحَاقَّةُ ﴿١﴾ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٢﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٣﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ
بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ
صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى
الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَىٰ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾ فَهَلْ تَرَىٰ لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾

43. Gözleri düşük bir halde kendilerini bir zillet kaplar. Oysa onlar sapasağlam iken de secdeye davet ediliyorlardı.

(İsteyerek secde etmeleri ve boyun eğmeleri kendilerine teklif olunuyordu da onu kabul etmiyorlardı, o esenliğin kıymetini bilmiyorlar, gönül hoşluğuyla secdeye yanaşmıyorlar, Allah'a boyun eğmenin mükafatına, neticede bunun tadına inanmıyorlar, suçluları Müslümanlardan akıllı sayıyorlardı. İşte o vakit başlarında bu dert yok iken gönül hoşluğuyla yapmadıkları o secdeye bugün ister istemez can atacaklar ama kımıldanmağa güçleri kalmayacak, gittikçe artan bir düşkünlük içinde hiçbir şey elde edememiş, kahrolmuş olacaklar.)

44. Bu sözü yalanlayanı bana bırak. Onları bilmedikleri yönden derece derece azaba yaklaştıracağız.

(Bu Kur'ân'a inanmayan, eskilerin masalları diyen, secde etmenin ve Allah'a ibadetin gerekli olduğuna inanmayan, âhireti inkar eden, suçlular

cezalandırılmaz. takva sahiplerine mükafat verilmez sanan. o büyük ahlakın kıymetini bilmek istemeyen. hakkın kendini göstereceği bir gün gelmez zannedip de nasıl isterse öyle hüküm veren kimselerin her birini bana bırak. Yani sen onların yaptıklarından etkilenme. çekinme. dediklerine aldırma da görevini yapmağa bak. ey Muhammed!)

45. Onlara mühlet veriyorum. Doğrusu benim tuzağım sağlamdır.

(İlmim her şeyi kuşatmıştır. aldığım önlem sağlamdır. Her an her durumlarını bilir, tam sırası gelince ıplerini çekiverir, kendilerine verdiğim hızla onları bir anda yuvarlayacağım yere yuvarlarım.)

46. Yoksa onlardan bir ücret istiyorsun da bu yüzden onlar, ağır bir borç altında mı kalıyorlar?

(Sen onlara Allah'ın emirlerini ileterek yaptığın öğüt ve yol göstermeden dolayı bir ücret istiyorsun da onun için mi ezilmişler? Onun için mi sana kin besliyorlar? Hayır senin mükafatın Allah'a aittir.)

47. Yoksa gayb, onların yanlarında da onlar mı yazıyorlar?

(Yani Allah'a ait olan gayb ilmi onların yanında, Levh-i Mahfuz'u yazan yüce kalem onların elinde de artık her şeyin kaderini, olup olacak olayları onlar mı yazıyor, işledikleri suçların, Allah'ı inkar etmenin ve O'na ortak koşmanın günah olmayıp sevap ve doğru olduğunu deftere onlar mı yazıyorlar ki, bu şekilde akla ve kitaba uymaz hükümler veriyor, zulümler ediyor, henüz gayb âleminde olan ilahi hükmün, tepelerine ineceği günden çekinmiyorlar?)

48. Rabbının hükmüne sabret, balık sahibi gibi olma. Hani o, öfkeye boğulmuş da nida etmişti.

("Balık sahibi", Saffât, 37/142 âyetinde: "Nefsini kınamış bir haldeyken balık onu yuttu" buyrulduğu üzere Yûnus(a.s.)'dur.

Sen de ey Muhammed! Yüce Allah'ın ilk kalem ile yazdığı kadere sabret, o eziyetlere dayan da yarın için vereceği hükmü gözet, sabırsızlıkla kavmine kızıp öfke ile karanlıklarda hapse düşen Yûnus gibi olma.)

49. Rabbından bir nimet yetişmiş olmasaydı, elbette kınanacak bir halde ıssız bir diyara atılacaktı.

50. Fakat Rabbı onu seçti de salihlerden kıldı.

(Yüzbinlere peygamber olarak ve şefaat için gönderdi, onları bu sebeple azaptan kurtarıp faydalandırdı da kendisini salih kul olmada olgunluğa ermiş peygamberlerden kıldı.)

51. O kafirler Kur'ân'ı işittikleri zaman neredeyse seni gözleri ile devireceklerdi. Bir de durmuşlar "o bir deli" diyorlar.

(O inkarcılar Kur'ân'ı işittikleri vakit onun yüksekliğini öyle hissetmişlerdi ki kıskançlıklarından az daha nazar değdirecekler, aç ve kem gözlerinin kötülükleriyle ellerinden gelse seni yok edeceklerdi.

Demek ki öfkenin bedende bir hükmü ve tesiri olduğu gibi, gözlerin de karşılarındakine bakışlarına göre. iyi veya kötü bir hükmü vardır. Kimi elektrik gibi dokunur, çarpar, mıknatıslar, manyetize eder. kimi tutkun olur, kimi de aldığı etkiyle kıskançlığından bir öfkeye düşer. türlü türlü suikastlara. tuzaklara kalkışır ki, maddi veya manevi, bunun hangisi olursa olsun, hedefine ulaştığında göz değmesi veya nazar denilen şey olur. Hadiste de bildirildiği gibi. göz değmesi vardır.)

52. Halbuki o, âlemler için bir öğüttür.

69
HÂKKA SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 52 âyettir.

[Bu mübârek sûrenin üzerinde durduğu ana konu, Kur'ân'ın doğruluğunu ve onun yüce Allah'ın kelamı olduğunu ve Rasûlullah'ın (a.s.), sapıkların ithamlarından uzak olduğunu göstermektir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Gerçekleşmesi gerekli olan,

2. Nedir, o gerçekleşmesi gerekli olan?

3. Gerçekleşmesi gerekli olanın ne olduğunu sen nerden bileceksin?

4. Semûd ve Âd, kapılarını çalacak olan o felaketi yalan saymışlardı.

5. Semûd kavmi, o korkunç sesle yok edildi.

6. Âd kavmi ise gürültülü ve azgın bir fırtına ile yok edildiler.

7. Allah o fırtınayı üzerlerine yedi gece sekiz gün kesintisiz musallat etmişti. Öyle ki, o kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi oracıkta yere serilmiş halde görürdün.

8. Bak şimdi görebilir misin onlardan bir kalıntı?

وَجَآءَ فِرْعَوْنُ وَمَن قَبْلَهُۥ وَٱلْمُؤْتَفِكَٰتُ بِٱلْخَاطِئَةِ ۝٩ فَعَصَوْا
رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَّابِيَةً ۝١٠ إِنَّا لَمَّا طَغَا ٱلْمَآءُ حَمَلْنَٰكُمْ
فِى ٱلْجَارِيَةِ ۝١١ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَآ أُذُنٌ وَٰعِيَةٌ ۝١٢
فَإِذَا نُفِخَ فِى ٱلصُّورِ نَفْخَةٌ وَٰحِدَةٌ ۝١٣ وَحُمِلَتِ ٱلْأَرْضُ وَٱلْجِبَالُ
فَدُكَّتَا دَكَّةً وَٰحِدَةً ۝١٤ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ ٱلْوَاقِعَةُ ۝١٥ وَٱنشَقَّتِ
ٱلسَّمَآءُ فَهِىَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ۝١٦ وَٱلْمَلَكُ عَلَىٰٓ أَرْجَآئِهَا ۚ وَيَحْمِلُ
عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَٰنِيَةٌ ۝١٧ يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَىٰ مِنكُمْ
خَافِيَةٌ ۝١٨ فَأَمَّا مَنْ أُوتِىَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ فَيَقُولُ هَآؤُمُ ٱقْرَءُوا۟ كِتَٰبِيَهْ
۝١٩ إِنِّى ظَنَنتُ أَنِّى مُلَٰقٍ حِسَابِيَهْ ۝٢٠ فَهُوَ فِى عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ ۝٢١ فِى جَنَّةٍ
عَالِيَةٍ ۝٢٢ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ۝٢٣ كُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ هَنِيٓـًٔۢا بِمَآ أَسْلَفْتُمْ فِى ٱلْأَيَّامِ
ٱلْخَالِيَةِ ۝٢٤ وَأَمَّا مَنْ أُوتِىَ كِتَٰبَهُۥ بِشِمَالِهِۦ فَيَقُولُ يَٰلَيْتَنِى لَمْ أُوتَ كِتَٰبِيَهْ
۝٢٥ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ۝٢٦ يَٰلَيْتَهَا كَانَتِ ٱلْقَاضِيَةَ ۝٢٧ مَآ أَغْنَىٰ عَنِّى
مَالِيَهْ ۝٢٨ هَلَكَ عَنِّى سُلْطَانِيَهْ ۝٢٩ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ۝٣٠ ثُمَّ ٱلْجَحِيمَ صَلُّوهُ
۝٣١ ثُمَّ فِى سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَٱسْلُكُوهُ ۝٣٢ إِنَّهُۥ كَانَ
لَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ ٱلْعَظِيمِ ۝٣٣ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ۝٣٤

فَلَيْسَ

9. Firavun, ondan öncekiler ve altı üstüne getirilen beldeler de hep o hatayı işleye geldiler.

10. Hep Rablerinin elçisine karşı geldiler. O da onları pek şiddetli bir şekilde yakalayıverdi.

11. Kuşkusuz, sular kabarınca sizi gemide biz taşıdık...

12. Onu size bir ibret yapalım ve belleyici kulaklar bellesin diye.

13. Sur'a bir tek üfleme üflendiği...

(Bundan açıkça anlaşılan ilk üfürmedir ki, ikinci veya üçüncü üfürme daha sonraki aşamalarda demek olur. Üfürmenin, Zümer, 39/68 âyetine bakarak "nefha-i sa'ık" yani ölüm üfürmesi ve "nefha-i kıyam" yani kalkış üfürmesi diye iki olduğu görüşünde olanlardan bazıları, İbn Abbas'tan rivayet olarak, bu âyettekine ilk üfürme yani yıkım ve ölüm üfürmesi demişlerdir.)

14. Arz ve dağlar yerlerinden kaldırılıp şiddetle birbirlerine çarpılarak darmadağın olduğu zaman...

(Bu birbirine çarpılmanın nasıl olacağı hususunda üç ihtimal vardır:

Birisi, yer kütlesi, "yer dehşetli bir sarsılış sarsıldığında" meâlindeki Vâkıa, 56/4 âyeti manasınca sarsılmış da sarsılmış, depreme tutulmuş titriyor da titriyor olmakla beraber, yer kütlesinin çarpışmada daha kuvvetli gelmesi durumudur ki, bundan dağlar, "dağlar bir serpilişle serpilip toz duman olunca" meâlindeki Vâkıa, 56/5-6 âyetlerinin ifade ettiği gibi havaya uçurulup serpilmiş toz duman halinde uçuşup döşenen zerrelere dönmüş ve "O gün yer ve dağlar sarsılacak, bütün dağlar erimiş bir kum yığını olacaktır" meâlindeki Müzzemmil, 73/14 âyetine göre, yer titriyor, çalkalanıyor da çalkalanıyor, dağlar ise potada eriyip akan kum yığını gibi eriyip akmış, dağların yeri dümdüz, engin ova haline gelmiş, yer var fakat yeryüzünde ne iniş, ne yokuş, ne tepe görünmez olmuş, etrafını sade bir sis, bir duman sarmış bulunur.

İkincisi, yeryüzüne yapılan üfürme daha güçlü olması sebebiyle çarpışmada yeryüzü daha evvel dağılmış, bu suretle de dağlar yerinden oynamış, oturup dayandığı yeryüzü kalmamış olacağı için dağlar da o patlama ve çarpışma neticesinde eriyip akarak hepsi un, hepsi dağılmış zerreler, bütün yeryüzünün bulunduğu yer dümdüz, bomboş bir alana dönüşmüş, ufukta uzay boşluğu yarılmağa hazır bir bulut, bir sis halinde sarkmış bulunur.

Üçüncüsü, yeryüzü ve dağların, ikisine de yapılan üfürme eşit gelerek çarpışmada ikisi birden erimiş ve yine aynı sonuç meydana gelmiş bulunur ki, birçok tefsirci de bu şekilde mana vermişlerdir.)

15. İşte o gün, olacak olur.

16. O gün gök, yarılmış sarkmıştır.

(Allah en iyisini bilir ya, "o gün gök bulutla yarılır ve arkasından melekler arka arkaya indirilir" (Furkân, 25/25) sırrı ortaya çıkmış, güneş ve ay tutulmuş, yıldızlar gözden kaybolmuş, gök henüz dürülmemiş, fakat gamlı, kederli, puslu bir yüz, hüzün veren bir bulut görüntüsü ile yarılıp etekleri sarkmıştır.)

17. Melekler de göğün etrafındadır, o gün Rabbinin Arş'ını bunların da üstünde sekiz (melek) yüklenir.

(Bu âyetten anlayabileceğimiz en açık mana şudur: Bu âyet, o gün yüce Allah'ın ululuk sıfatıyla tecelli edeceğini açıklamaktadır. Nitekim sürenin sonu da azim yani ulu ismiyle son bulacaktır.)

18. O gün (hesap için Allah'a) arz olunursunuz, öyle ki gizli bir haliniz kalmaz.

19. Kitabı sağından verilen der ki: "Alın, okuyun kitabımı..."

(Bu kitap, insanın ömründe yapılan her şeyin yazıldığı amel defteri, dünyada yaptığı ve her gece ve gündüz meleklerin kaydettiği amellerin sayfalarından meydana gelen "büyük defter" veya onun bilançosu gibi bir sayfaya yazılmış cetvelli özeti veya hesabının görüldüğüne dair bir belgesidir. Bunun asıl günlüğü, insanın kendi hafızasında kendi boynuna asılıdır.)

20. "Çünkü ben, hesabıma kavuşacağımı sezmiştim."

(Yani böyle inanmış, bu düşünce ve zanni beslemiştim de ona göre hesabımı, ölçülü davranarak sağlam, defterimi dürüst tutmuştum.)

21. Artık o, hoşnut bir hayattadır.

22. Yüksek bir cennettedir.

23. Ki o cennetin meyveleri sarkmıştır.

24. Geçmiş günlerde yaptığınız işlerden ötürü afiyetle yeyin, için.

25. Kitabı sol tarafından verilen ise der ki: "Keşke bana kitabım verilmeseydi de...

26. Hesabımın ne olduğunu bilmeseydim...

27. Ne olurdu o ölüm, iş bitirici olsaydı...

(Yani keşke o ilk ölüm işi bitirip her şeyi kesip atan olaydı da beni bu felaketten, bu dehşetli olaydan kurtaraydı.)

28. Malım bana hiç fayda vermedi...

29. Gücüm de benden yok olup gitti."

30. Onu yakalayın da bağlayın.

31. Sonra Cehenneme atın onu.

32. Sonra da boyu yetmiş arşın zincir içerisinde onu oraya sokun.

33. Çünkü o, büyük Allah'a inanmıyordu.

34. Yoksula yedirmeğe teşvik etmiyordu.

(Ebudderda (r.a.), hanımını fakirlere çorbayı çok pişirmesi için uyarır ve : "zincirin yarısını iman ile çıkardık, öbür yarısını da çıkarmayalım mı?" dermiş. Onun bu sözleri, son iki âyetin manasına işaret etmektedir.)

٥٦٧
فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا يَأْكُلُهُ
إِلَّا الْخَاطِئُونَ ﴿٣٧﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّهُ
لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ وَلَا
بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ
تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا
مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى
الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

سورة المعارج وهي أربع وأربعون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٢﴾ مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ ﴿٣﴾
تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾
فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٥﴾ إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٦﴾ وَنَرَاهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾ يَوْمَ تَكُونُ
السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾ وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ﴿١٠﴾

35. Bu sebeple bugün burada onun candan bir dostu yoktur.

(Hamîm, başlıca üç anlama gelir.

Birincisi, yakın, candan hısım veya dost demektir. Burada bununla tefsir etmişlerdir. Yani, o Allah'a imanı olmayan ve fakirleri gözetip korumayan imansız zalimin, o gün kendisini koruyacak bir acıyanı bulunmaz. Çünkü dünyada kendisine yardaklık eden bütün yakınları, dostları, o gün kendisinden kaçarlar. Meâric, 70/10 âyetinde: "hiçbir dost, hiçbir dosta halini sormaz" buyrulması da bu manadandır.

İkincisi, Rahmân, 55/44 âyetinde olduğu gibi, son derece sıcak su manasına gelir ki, Cehennem suyuna hamim denilmesi bundandır. Burada bu manada olmadığı açıktır.

Üçüncüsü, Kamus'ta anlatıldığı üzere "soğuk su" manasına da gelir. Bu kelime, iki zıt manayı ifade eden (zıt anlamlı) kelimelerdendir. Burada, bir önceki âyette geçen ve biraz sonra da geçecek olan "yemek" kelimesiyle olan ilgiden dolayı bu mana

daha uygun görünüyor. Yani, ne bir soğuk su.)

36. Ne de irinden başka bir yiyecek.

37. Onu günahkarlardan başkası yemez.

38. Andolsun gördüklerinize...

39. Ve görmediklerinize ki,

(İşte onları yaratan ve yaratacak olan ben şanı yüce Allah, bütün onlara yemin eder de görmek istemediğiniz şu gerçeği gözlerinize sokmak üzere size, şu anı ve geleceği ile bütün kainatı ve acı tatlı her türlü güvenceyi göstererek derim ki:)

40. Kuşkusuz Kur'ân, kerim bir peygamberin getirdiği sözdür.

(Kur'ân, saygı ve hürmete layık, ikram ve cömertlik sahibi yüce bir elçinin, büyük bir hak elçisinin getirdiği sözdür. O, yalanlanması değil, saygı ile, inanç ile dinlenmesi gereken bir sözdür. Çünkü elçinin sözü, onu gönderenin sözüdür.)

41. O, bir şair sözü değildir, siz çok az inanıyorsunuz.

42. Bir kahin sözü de değildir, ne de az düşünüyorsunuz!

43. O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmedir.

44. O, bize isnaden bazı sözler uydurmağa kalkışsaydı,

(Yani biz ona söylemeden, yap veya yapma demeden, sanki biz söylemişiz gibi, bizim adımıza kendiliğinden bazı laflar uydurmağa kalkışsaydı,)

45. Elbette onu bundan dolayı kuvvetle yakalardık.

(Hıncını alır, yalanını başına çarpardık. Yahut bu Kur'ân, bu sözler Allah tarafından indirildi diye ettiği türlü türlü yeminler, yalan yere yemin olacağından dolayı, biz onu o yeminiyle yakalardık.)

46. Sonra da onun şah damarını keser atardık.

(Vetin; kalp damarı, şah damarı, atar damar, bazıları da bel kemiğinin iliği, omurilik demişlerdir ki, ikisi de kesilince sahibi derhal ölür. Yani o vakit ikram edip değer vermek şöyle dursun, hem yalanını tutarak rezil eder, hem de yok ve helak ederdik.)

47. O vakit sizden hiç biriniz ona siper de olamazdınız.

48. Bu (Kur'ân) hiç kuşkusuz, takva sahipleri için unutulmayacak bir öğüttür.

49. Bununla beraber biz biliyoruz ki, sizden yalanlayanlar var.

50. Kuşkusuz bu Kur'ân, kafirler için bir pişmanlık vesilesidir.

51. Gerçekten o, şüphe götürmez bir bilgidir.

52. O halde, haydi tesbih et, Rabbinin yüce ismiyle.

70
MEÂRİC SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 44 âyettir.

[Bu mübârek sûrenin ana konusu Mekke kafirleri, onların, öldükten sonra dirilme ve haşri inkar etmeleri ve Hz. Peygamber'in (a.s.) daveti ile alay etmeleridir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Bir isteyen, olacak bir azabı istedi.

2. Kafirler için onu savacak yok.

3. O azap, derece ve makamların sahibi Allah'tandır.

(Tefsirciler "Meâric" kelimesini: gökler, yüksek dereceler; faziletler, nimetler ve yücelikler yani yükseklikler ve yüksek yüksek lütuflar; cennette Allah'ın, dostlarına ihsan ettiği dereceler: manevi ve ruhi mertebeler şeklinde yorumlamışlardır.)

4. Melekler ve Ruh, miktarı elli bin yıl süren bir gün içinde O'na çıkar.

(Melekler ve Ruh, O'na yükselir, O'nun emriyle hepsi çıkar huzuruna varır, O'na döner, hepsi O'nun huzurunda saf bağlayıp dururlar, vasıtalar tamamen kalkar.

Ebu Hayyan şöyle der: Ruh, alimlerin çoğunluğuna göre Cebrâil'dir, şereflendirme için özel olarak ayrıca zikredilmiştir. Bu âyette meleklerden sonra, "o gün Ruh ve melekler, saf saf kıyama duracaklar" meâlindeki Nebe, 78/38 âyetinde ise meleklerden önce zikredilmiştir.

Bazıları burada elli bin seneden maksadın, uzunluğun miktarını beyan değil, o günün dehşetinden kinaye olduğunu söylemişlerdir ki bu, o günün daha uzun ve daha kısa olmasına engel değildir.)

5. O halde güzel bir sabır ile sabret.

6. Çünkü o (kafir)ler onu uzak görürler.

7. Biz ise onu yakın görüyoruz.

8. O gün gök, erimiş bir maden gibi olur.

9. Dağlar da atılmış renkli yün gibi olur.

10. Dost, dostun halini soramaz.

يُبَصَّرُونَهُمْ ۚ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾
وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ﴿١٢﴾ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُئْوِيهِ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ ﴿١٤﴾ كَلَّا ۖ إِنَّهَا لَظَىٰ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِلشَّوَىٰ ﴿١٦﴾ تَدْعُو مَنْ
أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ ﴿١٨﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ إِذَا
مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾ إِلَّا الْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾ الَّذِينَ
هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ ﴿٢٤﴾
لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾ وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ
هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾
وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ
أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ
هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِينَ
هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿٣٣﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾
أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾ فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ
﴿٣٦﴾ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾ أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ
أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّا ۖ إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

كَلَّا

11. Birbirlerine gösterilirler. Suçlu, o günün azabından kurtulmak için fidye vermek ister: oğullarını...

12. Eşini ve kardeşini de...

13. Kendisini barındıran, içinde yetiştiği tüm obasını da...

(Yani başı sıkıştığı zaman kendisini kucaklayan kavmini ve kabilesini de...)

14. Ve yeryüzünde bulunanların hepsini ki, tek kendini kurtarabilsin.

15. Hayır, o, alevlenen bir ateştir.

16. Derileri kavurur, soyar.

(Fakat bu deriler, "derileri piştikçe, azabı duysunlar diye kendilerine yeni yeni deriler vereceğiz" meâlindeki Nisâ, 4/56 âyetinin ifade ettiği gibi, eski hallerine çevrilir.)

17. Çağırır, sırtını dönüp gideni,

18. Mal toplayıp kasada yığanı,

19. Doğrusu insan dayanıksız ve huysuz yaratılmıştır.

(Hele bir taraftan tahammülsüzlük, inançsızlık bir taraftan da şiddet ve hırsla bir tarafa kaçanlar arasında bir huysuzluk ifade eden bir sıfattır ki sıradaki ayet bunu açıklıyor.)

20. Kendisine kötülük dokundumu sızlanır.

(Mesela, bir ağrı, bir sıkıntı, bir yoksulluk, hastalık gibi bir acı dokundumu kıvranır, sızlanır, feryat eder, dayanamaz.)

21. Kendisine hayır dokundumu cimrilik eder.

(Mesela, bir servete, bir sağlığa, bir makama kondumu hırsından, kıskançlığından kimseye bir şey vermek istemez, ağladığı günü derhal unutur.)

22. Ancak namaz kılanlar bunun dışındadır.

(O huydan, o ahlaksızlıktan, o azaptan, o kötü sonuçtan istisna edilmişlerdir. Onlar şu gibi güzel huylarla nitelenmiş olup cennetlerde ikram göreceklerdir:)

23. Onlar ki, namazlarına devam ederler.

(Sadece "farz olduğuna inandım" demekle kalmayıp Allah'ın emrettiği ve peygamberin öğrettiği şekilde, namazlarını terketmeksizin devamlı kılmayı huy edinmişlerdir.)

24. Onların mallarında belli bir hak vardır:

25. İsteyen için, istemekten utanan yoksul için.

26. Onlar ki ceza gününü tasdik ederler.

(Yani hakkı ve hukuku tanıyıp âhirette verilecek sevaba iman ederek bedenle ve malla ilgili ibadetleri yapmak için gayretle çalışır, nefislerini zahmete koşar, ceza gününe inandıklarını böyle bizzat yaptıkları işlerle kanıtlarlar.)

27. Rablarının azabından korkarlar.

(Görevlerinde, yapmaları gereken işlerde kusur etmiş veya yasak olan bir şeye atılmış bulunmak ve Hakka layık işler yapamamış olmak endişesiyle korkar dururlar.)

28. Çünkü Rablarının azabına güven olmaz.

(Zira insan için bu dünyada her şeyi çözümlemiş, bütün görevlerini yerine getirmiş ve sakınılması gereken her şeyden sakınmış bulunduğunu iddia etmek mümkün olmadığı gibi, kaderin sırrı da bilinmemektedir. İnsanın bugüne kadar hiçbir kusur işlememiş olduğu varsayılsa bile yarın nasıl bir durumda olacağını Allah'tan başka kimse bilemez.)

29. Onlar ki ırzlarını korurlar.

30. Ancak zevcelerine ve cariyelerine karşı hariç. Çünkü onlara yaklaşmalarında kınanmazlar.

(Bu hanımlar nikâh akdi ile veya cariye olmaları ile mülkü olmalarıyla kendilerine helal olmuşlardır.)

31. Bundan ötesini isteyenler, işte onlar haddini aşanlardır.

(Yani eşlerinin ve mülkleri altında bulunanların üyelerin dışında zevk arayan, uzuvlarını korumayan haramla açılan, gayri meşru ilişkide bulunan ve fuhuş yapan kişi, gerek erkek gerek dişi, işte onlar sınır tanımaz kimselerdir. Onlar her türlü kınama ve yermeye, yasaklama ve engellemeye layıktırlar.)

32. Onlar, emanetlerini ve ahitlerini gözetirler.

(Kendilerine emanet edilen söz, hal, tutum, mal, Allah haklarına ve kul haklarına, Allah'a ve kullarına, ailelerine, çoluk çocuklarına, mülkleri altında bulunanlara, komşularına, yabancılara ve yakınlarına vermiş oldukları ahit ve sözlere uyarak onları tutarlar, bozmaktan sakınırlar.)

33. Şahitliklerinde dürüsttürler.

(Doğru dürüst, adaletle şahitlik yapar, şahit oldukları şeyin hiçbir noktasını gizlemeden eğip bükmeden, dosdoğru şahitlik ederler.)

34. Namazlarını koruyucu olurlar.

(Ta başta namaza devam söylendikten sonra, sonunda da namazın korunmasının ayrıca söylenmesi hakkında tefsirciler şöyle derler: Namaz vakitleri açısından, namazın hiçbir vakit terk edilmemesi için, "namazlarına devam ederler" denilmiş; namazdan önce, namaz kılarken ve namazdan sonra yapılacak işlere özen göstererek en mükemmel bir şekilde olmasına dikkat etmek için de, "namazlarını korurlar" denilmiştir.)

35. İşte bunlar, cennetlerde ağırlanırlar.

(Demek ki bu sekiz huy, cennetin sekiz kapısı yerindedir.)

36. Şimdi ne oluyor o inkar edenlere ki, sana doğru boyunlarını uzatarak koşuyorlar:

37. Sağdan ve soldan bölük bölük.

(Müşrikler, Hz. Peygamber'in etrafında halka halka, bölük bölük toplanıyor ve onun söylediklerıyle alay ederek: "Eğer Muhammed'in dediği gibi bunlar cennete girerlerse, biz onlardan evvel gireriz" diyorlardı. Bunun üzerine bu âyetlerin indiği rivayet edilir.)

38. Onlardan her biri, "Naim cennetine sokulacağını mı umuyor?

39. Hayır, biz onları bildikleri şeyden yarattık.

سورة نوح مكية وهي إحدى وعشرون آية

بسم الله الرحمن الرحيم

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝١
قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ۝٢ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ
۝٣ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى ۚ إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ
إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ ۖ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۝٤ قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا
وَنَهَارًا ۝٥ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا ۝٦ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ
لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا
وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا ۝٧ ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ۝٨ ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنْتُ لَهُمْ
وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَارًا ۝٩ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝١٠

40. Artık o doğuların, batıların rabbına yemin etmeğe ne gerek, elbette bizim gücümüz yeticidir.

41. Onları kendilerinden daha hayırlı olanlarla değiştirebiliriz. Ve bizim önümüze geçilmez.

42. O halde bırak onları, kendilerine vaat edilen günlerine kavuşuncaya kadar dalıp oynayadursunlar.

43. O gün kabirlerinden hızlı hızlı çıkacaklar, sanki putlara gidiyorlarmış gibi fırlayacaklar.

44. Gözleri düşük, kendilerini bir alçaklık saracak da saracak. İşte onlara vaat edilen gün, o gündür.

71
NÛH SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 28 âyettir.

[Bu mubârek sûrede sadece Nûh'tan (a.s.) bahsedilir. Kavmini davete başlamasından Tufan olayının sonuna kadar geçen bütün olaylar genişçe anlatılır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Gerçekten biz Nûh'u kavmine gönderdik: "kavmine acı bir azap gelmezden önce onları uyar" diye.

(Acı bir azaptan maksat, âhiret azabı yahut tufandır.

Âyetten, Hz. Nûh'un bütün insanlara değil, kavmine gönderildiği anlaşılıyor. Zira peygamberler içinde bütün insanlara gönderilmiş olmak, peygamberimize ait bir özelliktir. O zaman yeryüzünde ne kadar insan ve hangi kavimler vardı ve yeryüzünün nerelerinde insanlar yaşıyordu, onu da ancak Allah bilir. Bununla beraber, Âlusî'nin açıklamasına göre denilmiş ki: Hz. Nûh'un kavmi, Arap yarımadası ve ona yakın yerlerde oturuyordu. Meşhur olan da onun Kufe topraklarında yani Irak'ta yaşadığı ve orada kendisine peygamberlik görevi verilmiş olmasıdır. Bununla, Nûh tufanının da o bildiğimiz her tarafı sarmış olma özelliği Nûh kavmine ve onların hepsine ait demek olup bütün Yerküresinin her tarafını kapsaması gerekmeyeceği ve o vakit yeryüzünde onlardan başka insan bulunup bulunmadığı da kestirilemeyeceği anlaşılıyor ki, Âlusî'nin tercihi de budur. Doğru olan, o sırada yeryüzünde yaşayanların hepsinin Nûh'un çocuklarından olmasıdır. Zira Saffât, 37/77 âyetinde meâlen "ve onun neslini baki kalanlar kıldık" buyrulmuştur. Bu âyet ile Hûd, 11/48 âyetine ve açıklamalarına bakınız.)

2. Dedi ki: "Ey kavmim! Gerçekten ben size açık bir uyarıcıyım.

3. Şöyle ki: Allah'a kulluk edin, O'ndan korkun ve bana itaat edin ki...

4. Günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir süreye kadar ertelesin. Kuşkusuz, Allah'ın takdir ettiği süre gelince ertelenmez. Eğer bilseydiniz...

(Âyette bir taraftan "ertelesin" deniliyor, bir taraftan da "gelince ertelenmez" deniliyor. Gelince ertelenmeyecek bir şey için "ertelensin" demek çelişki olmaz mı denecek olursa, ilk bakışta sorulabileceği zannedilen bu sorunun sorulamayacağı az bir düşünme ile anlaşılır. Çünkü gelince ertelenmeyenin, gelmeden önce ertelenmesi çelişki değil gerçeğin ta kendisidir. Zira henüz gelmemiş olan ertelenmiş demektir. Bundan başka "sizi ertelesin" âyetinde ertelenen ecel değil, muhataplarıdır. Ecelinız ertelensin denilmemiş, siz ecele kadar bağışlanmak suretiyle ertelenesiniz denilmiş ki bu, bağışlanmış olarak ecele eresiniz, demek olur. Siz ecele ertelenirsiniz, ecel ertelenmez demek, hiçbir zaman çelişki olmaz.

Zemahşerî âyetteki ertelemeyi şöyle açıklar: "Yüce Allah şöyle kaza buyurmuştur ki mesela, Nûh kavmi iman ederlerse ömürleri bin senedir, eğer küfür üzere giderlerse dokuzyüzün başında onları yok edecektir. Bu suretle onlara şöyle denilmiştir: İman edin ki Allah sizi belirli olan ecele kadar ertelesin. Yani belirlemiş, ismini koymuş ve sizin için daha ilerisine gidemeyeceğinizi bir gaye olarak tayin etmiş olduğu vakte kadar bıraksın. Ki bu da tam bin sene olan en uzun vakittir. Sonra da haber vermiş ki, o uzun gaye geldiği vakit bu kısanın ertelendiği gibi ertelenmez."

Kader, yüce Allah'ın ezeldeki ilmi, kaza da o ilmin fiile çıkarılması demek olduğuna göre, Sebe', 34/3 âyetiyle, "O'ndan göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey kaçmaz" diye tanıtılan ilahi ilimde bir gizlilik ve acaba ihtimali bulunmayacağından ilerde fiilen meydana gelecek olan ecel ne ise ilahi ilimde takdir edilen ecel de odur. Dolayısıyla gerçekte takdir edilen ecel, meydana gelen ecel gibi birdir.)

5. Nûh dedi ki: "Ey Rabbim! Ben kavmimi gece gündüz davet ettim."

6. Fakat benim davetim, onların sadece kaçmalarını artırdı.

7. Ben onları bağışlaman için her davet ettiğimde, onlar parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, ısrar ettiler, kibirlendikçe kibirlendiler.

[Ben onları senin bağışlaman için ne zaman imana davet ettiysem daveti dinlememek için kulaklarını kapadılar, beni görmemek için vücutlarının tamamını adam akıllı elbiseleriyle örttüler, küfür ve isyanda ısrar ettiler. Pişmanlık duyup tevbeye yanaşmadılar bana itaat ve uymaktan büyüklendiler, bu konuda kendilerini bir büyüklük kompleksi kapladı, "sana hep düşük kimseler uyarken biz hiç sana iman eder miyiz?" (Şuarâ, 26/111) dediler.]

8. Sonra ben onları açık açık çağırdım.

9. Sonra hem ilan ederek söyledim onlara, hem gizli gizli.

10. "Gelin, dedim, Rabbınızın sizi bağışlamasını isteyin. Çünkü O, çok bağışlayıcıdır."

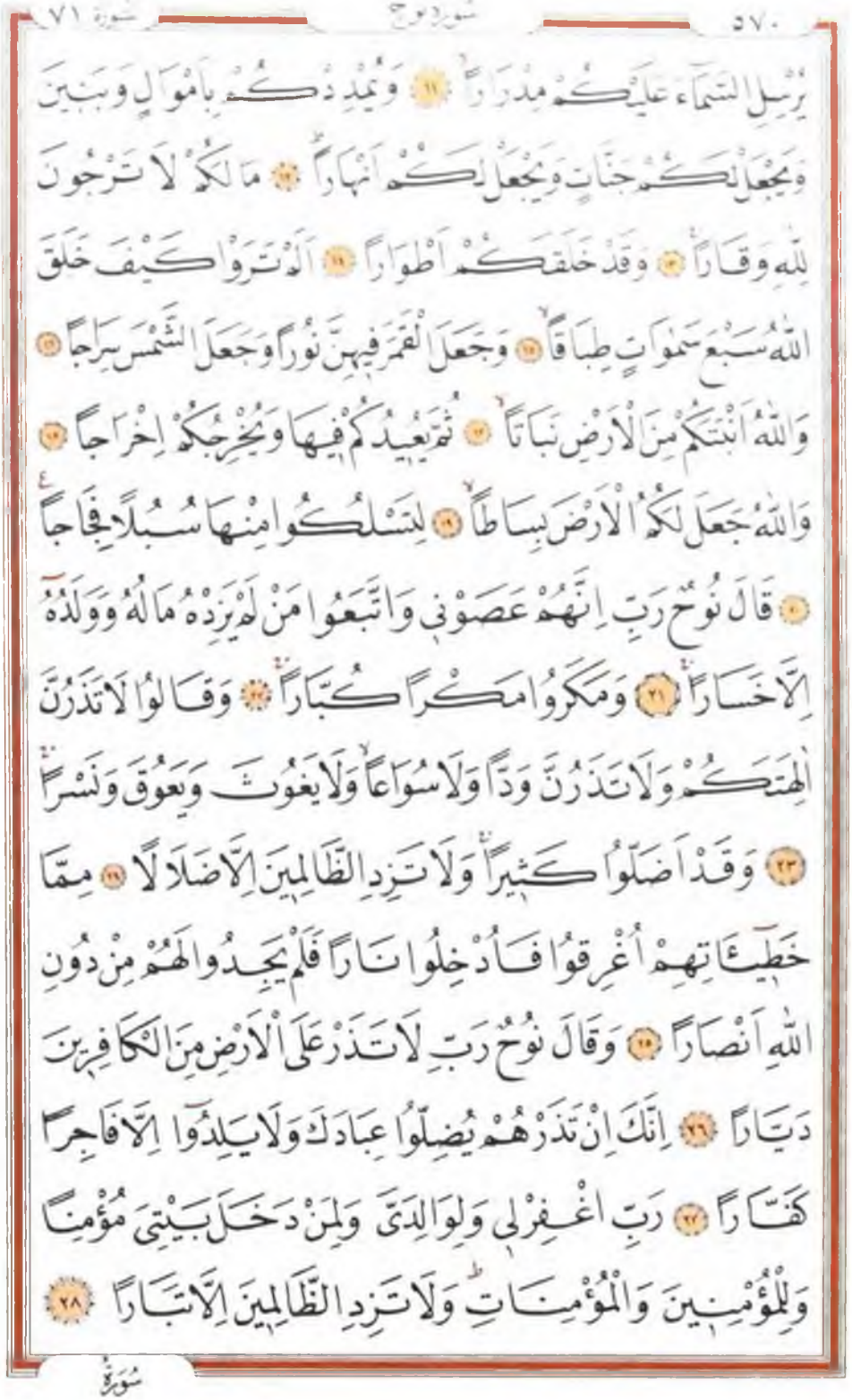
يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُم بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ
وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَارًا ﴿١٢﴾ مَّا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ
لِلَّهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾ وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿١٤﴾ أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ
اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾ وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾
وَاللَّهُ أَنبَتَكُم مِّنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ﴿١٨﴾
وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِّتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾
قَالَ نُوحٌ رَّبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَن لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ
إِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ
آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾
وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾ مِّمَّا
خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُم مِّن دُونِ
اللَّهِ أَنصَارًا ﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ
دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا
كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَّبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَن دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾
سورة

11. "Üzerinize gökten bol yağmur yağdırsın."

12. "Mallar ve oğullar vererek sizin imdadınıza koşsun, sizin için bahçeler yapsın, ırmaklar yapsın."

13. "Niçin siz Allah'a vakar yakıştıramıyorsunuz?"

(Yani, "siz niçin Allah'tan korkmuyorsunuz, yüce Allah'ın, yumuşaklığıyla beraber bir ululuk ve yüceliği bulunduğuna inanmıyor ve O'nu saymayanın neticede yok olacağına ihtimal vermiyor, inanmıyorsunuz da O'na saygısızlık ediyor, putlara tapıyorsunuz?" Bu manaya göre âyet, sırf tehdit ve korkutma ifade eder.

Yahut, "niçin siz, yüce Allah'ın size ilerde bir vakar ve onur lütfederek size değer vermesini, yükseltip neticede büyük mertebe ve sevaba erdirmesini ümit etmiyorsunuz da iman ile O'nun yoluna gitmi-

yor. O'nu inkar edip putlara taparak zelillik yolunu seçiyorsunuz?" demektir ki, bu durumda korkutmadan çok teşvik olmuş olur.)

14. "Oysa O sizi aşama aşama yaratmış."

15. Görmediniz mi Allah yedi göğü uygun tabakalar halinde nasıl yaratmış,

16. Ve Ayı bunların içinde bir nur yapmış, Güneşi de bir lamba kılmış.

17. Allah sizi yerden bir bitki bitirir gibi bitirdi.

(Fahreddin er-Razi şöyle der: Âyetin iki yorum şekli vardır. Birisi, "sizi yerden bitirdi" demek, babanızı yerden bitirdi, başlangıçta topraktan onu yaratmak suretiyle cinsinizi yarattı, demektir. Diğeri, hepinizi yerden yarattı, demek olur. Çünkü Allah sizi spermalardan, spermaları gıdalardan, gıdaları bitkilerden, bitkileri de yerden yaratıyor.)

18. Sonra sizi tekrar oraya geri çevirecek ve tekrar çıkaracaktır.

19. Allah sizin için yeri bir yaygı yapmıştır...

20. Ki ondan açılan geniş geniş yollarda gidesiniz.

21. Nûh dedi ki: "Ey Rabbim! Onlar bana isyan ettiler, malı ve çocuğu, hüsrandan başka bir şeyini artırmayan kimsenin ardına düştüler.

22. Büyük büyük tuzaklar kurdular.

23. Dediler ki: "Sakın tanrılarınızı bırakmayın, ne Vedd'i, ne Suva'ı ve ne de Yeğus'u, Yeuk'u ve Nesr'i sakın bırakmayın."

(Bu isimler esasen bazı iyi kişilerin isimleri iken vefatlarında onların adına ve oturdukları yerlere, şeytanın aşılama ve telkinleriyle dikmeler dikilmiş ve bunların adları verilmiş, sonra da onları tanıyanlar kalmayınca bilmeden bunlara tapılmıştır. Rivayete göre Vedd, en büyükleri ve en iyileri idi. Bunların hepsi âdemoğullarından idi. Bir rivayete göre de Vedd, yüce Allah'tan başka ilah edinilenlerin ilkidir.

Vedd, kavmi içinde sevilen müslüman bir kişiydi. Ölünce Babil yurdunda kabrinin etrafında toplanıp yas tuttular. İblis onların bu feryadını görünce bir insan biçiminde onlara: "Sizin ağlayıp sızladığınızı ve üzüldüğünüzü görüyorum. Size onun bir şeklini, resmini yapsam, toplandığınız yere koysanız da onu ansanız" dedi. "Peki" dediler. Bunun üzerine İblis, Vedd'in bir şeklini yaptı, onu toplantı yerine koydular, Babilliler onu anarlardı. İblis bunu görünce: "Nasıl, evlerinize de yapsam, herkes evinde de ansa olur mu?" dedi. Onu da yaptı, bu şekilde onu anar oldular. Sonra çocukları yetişti, çocuklar büyüklerin ona yaptıklarını görüyordu. Nesil uzadıkça onu niye andıkları unutuldu, tuttular ona ilah diye tapmağa başladılar. İşte yeryüzünde Allah'tan başka ilk tapılan Vedd oldu.)

24. Çok kişiyi yoldan saptırdılar. Sen de o zalimlerin sadece şaşkınlıklarını artır.

25. Hatalarından dolayı suda boğuldular, ateşe sokuldular, kendilerine Allah'a karşı yardımcılar da bulamadılar.

26. Nûh dedi ki: "Ey Rabbim! Yer üzerinde kafirlerden bir tek kişi bırakma."

(Burada yer denince anlaşılan açık ve genel olarak bilinen yeryüzüdür. Bununla beraber, "Nûh kavminin bulunduğu yer" demek de olabilir.)

27. "Zira sen onları bırakırsan kullarını yoldan çıkarırlar ve sadece ahlaksız ve kafir çocuklar doğururlar."

(Bu duanın eseri yalnız Nûh kavminin suda boğulmasıyla kalmamış, sonra onun ve beraberindeki müminlerin nesilleri, "denildi ki: ey Nûh! Sana ve gemide seninle beraber bulunan müminlere bir selam ve bereketlerle in. İlerde kendilerini birçok nimetten faydalandıracağımız ve sonra da bu yüzden kendilerine bizden bir acıklı azap dokunacak ümmetler de olacaktır" meâlindeki Hûd, 11/48 âyetine uygun bir şekilde yeryüzüne yayılarak " ve onun neslini baki kalanlar kıldık" (Saffât, 37/77) sözünün gerçekleşmesiyle de kendini göstermiştir.)

28. "Ey Rabbim! Bana, babama, anama, mümin olarak evime girene ve bütün inanmış erkek ve kadınlara mağfiret buyur. Zalimlerin de sadece helakini artır."

(Bu cümle, geçmişteki zalimleri de arkalarından beddua olarak kapsamakla beraber, daha çok o kafirler helak edildikten sonra gelecek olan zalimler aleyhine dua demek olur. Yani, "her kim olursa olsun, benim soyumdan ve bütün mümin erkek ve kadınların soyundan gelmiş dahi olsa, zalimlerin hep helaklerini artır, sonlarını perişan eyle" manasını da ifade eder.)

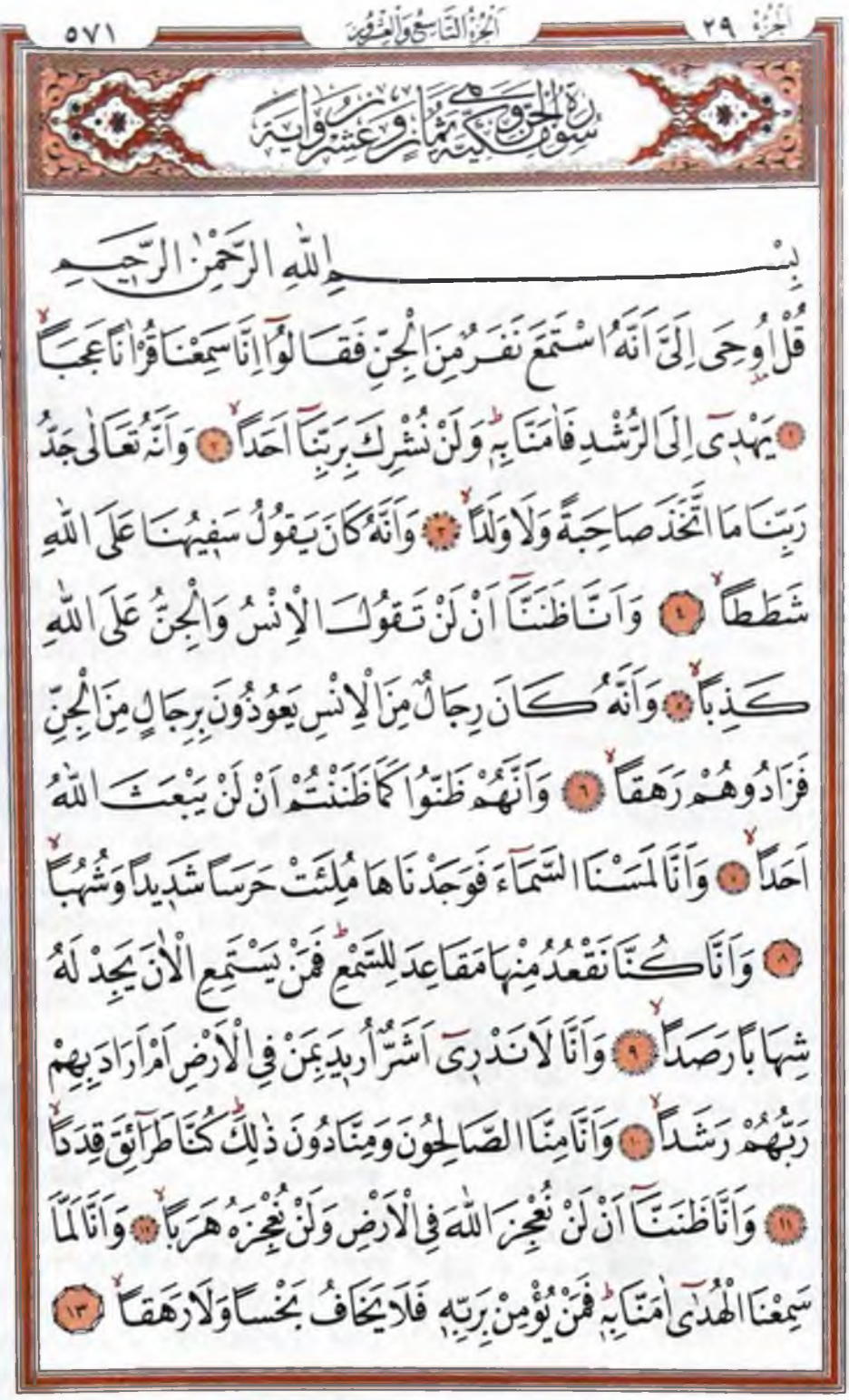
سورة الجن مكية وهي ثمان وعشرون آية

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

قُلْ اُوْحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوْٓا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا ۙ
يَّهْدِيْٓ اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهٖ ۭ وَلَنْ نُّشْرِكَ بِرَبِّنَآ اَحَدًا ۙ وَاَنَّهُ تَعٰلٰى جَدُّ
رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَّلَا وَلَدًا ۙ وَّاَنَّهُ كَانَ يَقُوْلُ سَفِيْهُنَا عَلَى اللّٰهِ
شَطَطًا ۙ وَّاَنَّا ظَنَنَّآ اَنْ لَّنْ تَقُوْلَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ
كَذِبًا ۙ وَّاَنَّهٗ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْاِنْسِ يَعُوْذُوْنَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ
فَزَادُوْهُمْ رَهَقًا ۙ وَّاَنَّهُمْ ظَنُّوْا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَّنْ يَّبْعَثَ اللّٰهُ
اَحَدًا ۙ وَّاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَآءَ فَوَجَدْنٰهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيْدًا وَّشُهُبًا ۙ
وَّاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ ۭ فَمَنْ يَّسْتَمِعِ الْاٰنَ يَجِدْ لَهٗ
شِهَابًا رَّصَدًا ۙ وَّاَنَّا لَا نَدْرِيْٓ اَشَرٌّ اُرِيْدَ بِمَنْ فِي الْاَرْضِ اَمْ اَرَادَ بِهِمْ
رَبُّهُمْ رَشَدًا ۙ وَّاَنَّا مِنَّا الصّٰلِحُوْنَ وَمِنَّا دُوْنَ ذٰلِكَ ۭ كُنَّا طَرَاۗىِٕقَ قِدَدًا ۙ
وَّاَنَّا ظَنَنَّآ اَنْ لَّنْ نُّعْجِزَ اللّٰهَ فِي الْاَرْضِ وَلَنْ نُّعْجِزَهٗ هَرَبًا ۙ وَّاَنَّا لَمَّا
سَمِعْنَا الْهُدٰٓى اٰمَنَّا بِهٖ ۭ فَمَنْ يُّؤْمِنْۢ بِرَبِّهٖ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَّلَا رَهَقًا ۙ

72
CİN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 28 âyettir.

(Bu mübarek sûrede Allah'ın birliği ve büyüklüğü ve cinler hakkındaki yanlış ve abartılı inançların geçersizliği anlatılmak üzere Kur'ân'ın onlar üzerindeki etkisi, cinlerin de müslümanı ve kafiri bulunduğu ve bununla beraber Allah'a karşı hiçbirinin hükmü olmayıp hepsinin aciz ve sorumlu olduğu, Allah'a inananların, cinlerin kötülüklerinden korkmamaları gerekeceği, onların insanlar üzerinde otorite kurup insanları hükümleri altına almalarının yine insanlardan bazıları vasıtasıyla olageldiği ve Hz. Peygamberin gönderilmesiyle cinlerin cahiliye devri ile peygamberlerin gönderilmediği dönemde oynadıkları rolleri oynayamaz oldukları, zira Hz. Muhammed'in (a.s.) peygamber olarak gönderilmesiyle, eskisi gibi sokulmak istedikleri yüksek mevkilerde, kendilerini gözetleyen ve oralara girmelerine meydan vermeyen parlak ateşlerle karşılandıkları ve hala buna inanmayıp fenalıklarına devam etmek isteyenler varsa da Allah'ın gücüne

karşı onların hiç hükmü olmayıp Allah'a inananlara hiçbir zarar veremeyecekleri ve ancak kendileri yok olup cehenneme odun olacakları ve buna böyle inanmış cinlerin ise fenalığa değil hakka ve doğruya hizmet ettikleri anlatılmıştır.

Ayrıca Allah'tan başkasına dua ve ibadet edilmemesi ve cinler gaybı bilir veya bir zarar verebilir zannederek aldanılmaması ve peygamberin de Allah'ın bir kulu olup Allah'ın emir ve izni olmadan kimseye kendiliğinden ne fayda ne zarar veremeyeceği ve ancak Allahtan gelen görev çerçevesinde duyuru yaptığı ve Allah'ın, gaybla ilgili bilgileri kimseye bildirmeyip ancak dilediği bir elçiye, insanlara iletmesi için bildirdiği ve şu halde bunun da gaybı bilmek olmayıp Allah'ın kesin olarak bildirdiği emirleri haber vermek demek olduğu ve her ne olursa olsun, Allah'ın vaatlerinin yerini bulacağı ve yüce Allah'ın gizli açık her şeyi bütün ayrıntılarıyla tamamen bildiği anlatılmıştır.)

Bismillâhirrahmânirrahîm

1. De ki: Hakikat birtakım cinnin Kur'ân dinleyip de şöyle dedikleri bana vahyedildi: "Şüphesiz biz, hayret verici bir Kur'ân dinledik."

(Gerek Ahkaf, 46/29 âyetinde, gerek bu sûrede bir takım cinlerin Peygamber'e (a.s.) gelip Kur'ân dinledikleri ve ona inanarak toplumlarına dönüp öğütte bulundukları, hakka çağırdıkları anlatılıp açıklanmaktadır. İbn Abbas'tan gelen rivayete göre, Rasûlullah (s.a.v.) birkaç ashabı ile Ukaz panayırına giderken Nahle denilen mevkide sabah namazını kıldıkları sırada okuduğu Kur'ân'ı cinler dinlemişti. Namaz bitince de toplumlarına, mümin kişiler olarak dönüp gittiler. Peygamber (a.s.) onları bilmiyordu. Yüce Allah bu âyetleri indirinceye kadar onların gönderilip kendisini dinlediklerinden haberi bile yoktu.)

2. "O Kur'ân, hidayete erdiriyor, biz de ona iman ettik. Rabbımıza hiçbir şeyi ortak koşmayacağız."

3. "Doğrusu Rabbımızın şanı çok yüksektir. Ne bir arkadaş edinmiştir ne de bir çocuk."

4. "Meğer bizim beyinsiz (İblis), Allah hakkında saçma sapan şeyler söylüyormuş."

5. "Doğrusu biz, insanları ve cinleri Allah'a karşı asla yalan söylemez sanmışız."

6. "Doğrusu insanlardan bazı erkekler, cinlerden bazı erkeklere sığınırlardı da onların şımarıklıklarını artırırlardı."

(Yani o adamlar cinlere sığınmakla cinleri şımartıyor, onların hafiflik ve taşkınlığa cesaretlerini artırıyor, bu şekilde azgın cinler de Allah hakkında bile yalanlar uydurarak cinlere ve insanlara zulüm ve sataşmalarını artırıyorlardı. İnsanlar onlara sığınarak kurtulmak isterlerken böyle yapmakla onlara yüz verip daha çok tuzaklarına düşüyorlardı.)

7. "Doğrusu onlar sizin zannettiğiniz gibi zannetmişlerdi ki: Allah, asla kimseyi peygamber göndermeyecek."

8. "Biz göğe dokunduk, onu kuvvetli bekçiler ve alevlerle dolu bulduk."

(Biz yüce bir şahsın peygamber gönderildiğini anladık. Çünkü biz göğü, o yüksek âlemi yokladık da onu şiddetli bekçiler, kuvvetli muhafız melekler ve atılmaya hazırlanmış ateş gibi alevler, korlarla doldurulmuş bulduk.)

9. "Doğrusu biz göğün bazı mevkilerinde dinlemek için otururduk. Fakat şimdi her kim dinleyecek olursa kendini gözetleyen parlak bir alev buluyor."

(Yani bazı yerlerde durup etrafı gözetler, gizli gök haberleri alır, onlarla halkı şaşırtırdık. Fakat şimdi, her kim dinlemek isterse onu göz altında bulundurup gözleyen, yakmaya hazır bulunan ateş parçaları, alevler buluyor. Aslında bunlar Muhammed'in (a.s.) göğünden parıldayan ateşi andırır âyetler ve mucizelerdir ki bunun karşısında insan ve cin şeytanlarının ödleri kopmuş, dilleri tutulmuştur.)

10. "Doğrusu biz bilmiyoruz, yeryüzündekilere kötülük mü murat edildi, yoksa Rabları onlara bir hayır mı diledi?"

11. "Doğrusu bizler: bizden iyi olanlar da var, olmayanlar da var. Biz çeşitli yollara ayrılmışız."

12. "Doğrusu biz anladık ki, Allah'ı yerde aciz düşürmemize imkan yok. Kaçmakla da O'nu asla aciz bırakamayacağız."

13. "Doğrusu biz o hidayet rehberini dinlediğimizde ona iman ettik. Kim rabbine inanırsa ne hakkının eksik verilmesinden korkar, ne de kendisine kötülük edilmesinden."

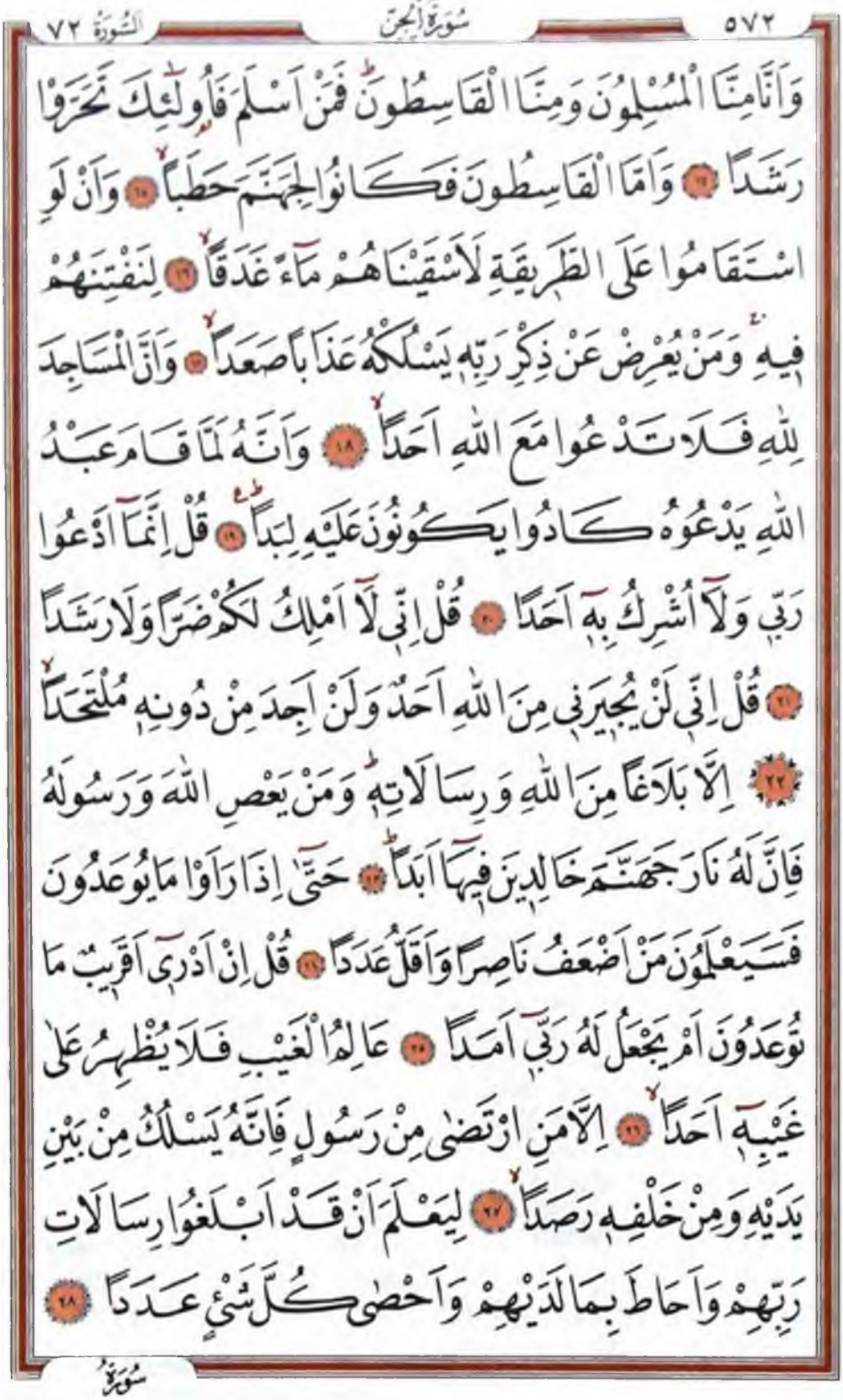

وَاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُوْنَ وَمِنَّا الْقٰسِطُوْنَ ؕ فَمَنْ اَسْلَمَ فَاُولٰٓئِكَ تَحَرَّوْا
رَشَدًا ﴿١٤﴾ وَاَمَّا الْقٰسِطُوْنَ فَكَانُوْا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا ﴿١٥﴾ وَّاَنْ لَّوِ
اسْتَقَامُوْا عَلَى الطَّرِيْقَةِ لَاَسْقَيْنٰهُمْ مَّآءً غَدَقًا ﴿١٦﴾ لِّنَفْتِنَهُمْ
فِيْهِ ؕ وَمَنْ يُّعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهٖ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿١٧﴾ وَّاَنَّ الْمَسٰجِدَ
لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوْا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا ﴿١٨﴾ وَّاَنَّهٗ لَمَّا قَامَ عَبْدُ
اللّٰهِ يَدْعُوْهُ كَادُوْا يَكُوْنُوْنَ عَلَيْهِ لِبَدًا ﴿١٩﴾ قُلْ اِنَّمَآ اَدْعُوْا
رَبِّيْ وَلَآ اُشْرِكُ بِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ اِنِّيْ لَآ اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَّلَا رَشَدًا
﴿٢١﴾ قُلْ اِنِّيْ لَنْ يُّجِيْرَنِيْ مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ ۙ وَّلَنْ اَجِدَ مِنْ دُوْنِهٖ مُلْتَحَدًا
﴿٢٢﴾ اِلَّا بَلٰغًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِسٰلٰتِهٖ ؕ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ
فَاِنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ؕ ﴿٢٣﴾ حَتّٰٓى اِذَا رَاَوْا مَا يُوْعَدُوْنَ
فَسَيَعْلَمُوْنَ مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَّاَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ اِنْ اَدْرِيْٓ اَقَرِيْبٌ مَّا
تُوْعَدُوْنَ اَمْ يَجْعَلُ لَهٗ رَبِّيْٓ اَمَدًا ﴿٢٥﴾ عٰلِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلٰى
غَيْبِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾ اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَّسُوْلٍ فَاِنَّهٗ يَسْلُكُ مِنْۢ بَيْنِ
يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًا ﴿٢٧﴾ لِّيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوْا رِسٰلٰتِ
رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

سُوْرَةُ

14. "Ve biz: bizlerden müslümanlar da var, hak yoldan sapanlar da var. Müslüman olanlar, işte onlar doğru yolu arayanlardır."

15. Ama yoldan çıkanlar: işte onlar Cehenneme odun olmuşlardır.

16. Onlar gerçekten o yol üzere dosdoğru gitselerdi, elbette kendilerine bol bir su verirdik.

(Yani o insanlar ve cinler, anlatıldığı üzere hep o iman ve islam yolunda bir yön üzere dosdoğru gitselerdi, elbette biz onların hepsine bol su sunardık, yani onları bol rızıklar içinde yaşatırdık.)

17. Ki onları onunla sınayalım. Kim Rabbını anmaktan yüz çevirirse, Rabbı onu gittikçe yükselen bir azaba sokar.

(Hep rızık darlığı içinde imtihan vermekle, bolluk içinde imtihan vermek arasında fark vardır. Onun için onlar, o istikamet ile dosdoğru gitselerdi onları darlık içinde değil, bol bol rızıklar içinde imti-

han eder, o yüzden yükseltirdik. Fakat onlar, o insan ve cinler öyle yapmadılar, çokları o öğüdü dinlemediler, yüz çevirdiler. Her kim de Rabbinin vahiy ve öğüdünden yüz çevirirse, Rabbi onu gittikçe artan bir azaba sokar.)

18. Mescitler kuşkusuz Allah'ındır. O halde Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın.

19. Allah'ın kulu kalkmış O'na dua ederken, neredeyse onun etrafında keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi.

(Bu âyet şu şekillerde yorumlanmıştır. Bu söz, cinlerin değil de doğrudan Allah kelamı olduğuna göre: O dinleyen cinler, aceleciliklerinden çoğalıp kalabalıklaşarak etrafına öyle toplandılar ki az daha keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi. Zira hiç görmedikleri bir ibadet görüyor ve işitmedikleri bir dua dinliyorlardı. Cinlerin sözlerinden olmasına göre ise mana şu olur: Cinler, kavimlerine şunu da söylediler: O Allah'ın kulu kalkmış Allah'a dua ederken müşrik insanlar ona düşmanlıkla aleyhine öyle toplanmışlardı ki, az daha birbirlerine geçip keçeleneceklerdi.

Katade'den rivayet edilen üçüncü bir mana daha vardır. Şöyle ki: İnsanların ve cinlerin kafirleri onun işini, üstlendiği görev ve daveti boşa çıkarmak için aleyhine öyle toplanmışlardı ki az daha birbirlerine keçeleneceklerdi. Fakat Allah onu her halde korur, düşmanlarına karşı ona zafer nasip eder.)

20. De ki: "Ben ancak Rabbime dua eder ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmam."

21. De ki: "Haberiniz olsun, ben size kendiliğimden ne bir zarar verebilirim, ne de bir yol gösterebilirim."

(Eğer siz benim bir zarar vermemden korkarak veya bir fayda ve yol göstericilik bekleyerek üzerime toplanıyorsanız, haberiniz olsun ki ben size kendiliğimden bunların hiçbirini yapamam, onu Rabbim yapar. Ben ancak O'na dua ederim. Onun için O'ndan korkun ve ne umacaksanız O'ndan umun, ey insanlar ve cinler!)

22. De ki: "Allah'tan beni kimse kurtaramaz ve ben O'ndan başka bir sığınacak bulamam."

(Allah, "benden başka hiç kimseye dua etme" buyururken, O'ndan başkasına dua ve ibadet edecek, emrine uymayacak olursam Allah azap eder ve Allah'tan beni ne insan ne cin ne melek ne başka birisi, hiç kimse kurtaramaz.)

23. "Benim yapabileceğim, sadece Allah'tan size duyuru yapmak ve O'nun elçilik görevlerini yerine getirmektir." Artık kim Allah'a ve O'nun elçisine baş kaldırırsa, on(lar)a içinde ebedi kalacakları cehennem ateşi vardır.

24. Kendilerine vaat edilen şeyi gördükleri zaman, kimin yardımcısının en zayıf ve en az olduğunu bilecekler.

(Çünkü o zaman Allah'ın o sonsuz azabından kendilerini hiç kimse kurtaramayacak, kendilerini kuvvetli ve çok zanneden bütün o insan ve cin asilleri, ne kadar zayıf ve hiç olduklarını anlayacaklardır. "O ne zaman?" diye sorulursa:)

25. De ki: "Ben bilmem, o size vaat edilen şey yakın mı, yoksa Rabbim onun için uzun bir süre mi koyar?"

(Kesinlikle olacak ama yakınlığı uzaklığı belli değil, işin bu yönü bilinmemektedir, bu yön gaybdır.)

26. O, bütün gaybı bilir. Fakat gaybını hiç kimseye açmaz.

(Onun için ne insan ne cin ne melek ne de başka bir varlık, mutlak gaybı yakînen bilmez.)

27. Ancak seçtiği elçiye bildirir. Çünkü onun önünden ve ardından gözetleyiciler salar.

(Fakat o elçi kendisine gaybdan açılan şeylerin, cin ve şeytan işi kuruntu ve hayaller olmayıp da Allah tarafından bir gerçek olduğunu nasıl bilir? Bunu açıklamak için buyruluyor ki: Çünkü Allah o gaybı gösterirken o elçinin her tarafından gözetecek birtakım gözetleyici melekler dizer. Onlar, o ilahi sözler indirilip açıklanırken ona gizli bir şey karıştırılmaması, cin ve şeytan gibi sokulup aldatabilecek diğer yaratıklar tarafından bir müdahale ve karışma olmaması için gözetir, sokulmak isteyenleri yukarıda açıklandığı üzere ateşi andırır kıvılcımlarla yakarlar. Onun için Allah kelamı, gizli bir noktası kalmaksızın elçiye açık bir biçimde, korunmuş olarak gelir.)

28. Bilsin diye ki, onlar Rablerinin elçiliklerini yerine getirmişlerdir. Allah, onlarda bulunan her şeyi kuşatmış ve her şeyi bir bir saymıştır.

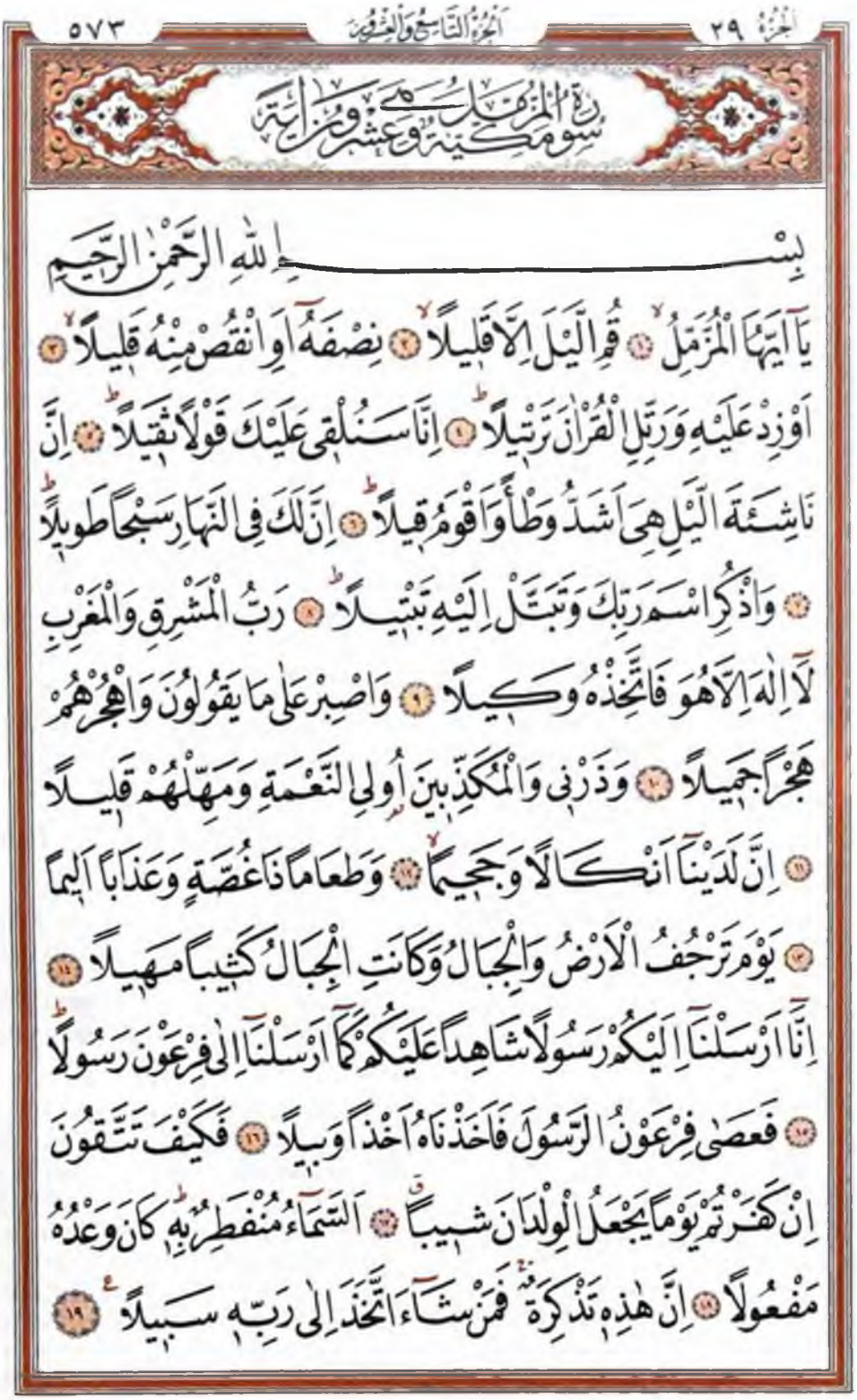
سورة المزمل مكية وعشرون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ ﴿١﴾ قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٢﴾ نِّصْفَهُ أَوِ انقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا ﴿٣﴾
أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ﴿٤﴾ إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ﴿٥﴾ إِنَّ
نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلًا ﴿٦﴾ إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ﴿٧﴾
وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ﴿٨﴾ رَّبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ﴿٩﴾ وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ
هَجْرًا جَمِيلًا ﴿١٠﴾ وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا
﴿١١﴾ إِنَّ لَدَيْنَا أَنكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا
﴿١٣﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ﴿١٤﴾
إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا
﴿١٥﴾ فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ
إِن كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ﴿١٧﴾ السَّمَاءُ مُنفَطِرٌ بِهِ كَانَ وَعْدُهُ
مَفْعُولًا ﴿١٨﴾ إِنَّ هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَن شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

73
MÜZZEMMİL SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 20 âyettir.

[Bu mübârek sûrenin ana konusu, peygamberimizin (a.s.) hayatıdır. Onun içindir ki bu sûreye Müzzemmil ismi verilmiştir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Ey örtünen!

(Bu âyetin inmesinden itibaren Peygamber'e (a.s.) Müzzemmil ismiyle hitapta şu manalardan birisinin düşünülmesi gerekir. Birinci mana: Ey "zemmiluni zemmiluni= beni örtün, beni örtün" diyen! İkincisi: Ey namaz kılmak, ibadet etmek için giyinip hazırlanan! Üçüncüsü: Ey nebilik ve rasullük yükünü yüklenen!)

2. Gecenin birazı hariç olmak üzere geceleyin kalk.

(Burada sözün devamında "Kur'ân'ı yavaş

oku", "Rabbının ismini zikret" ve "Rabbına yönel" gibi sözlerin gelmesinden anlaşıldığına göre, maksat, ibadet için kalkmaktır.)

3. Gecenin yarısında kalk, yahut yarısından biraz eksilt.

(Beş vakit namaz farz kılınmadan Peygamber'e (a.s.) bu emirlerle gece namazı farz kılınmış olup onun ve ashabının Ramazan'da olduğu gibi her gece uzun uzadıya namaz kıldıkları, sonra bu sûrenin son âyetiyle miktarı değiştirilip hafifletildiği, bazılarına göre bundan maksadın teheccüd olduğu ve beş vakit namaz farz kılındıktan sonra teheccüdün vacipliğinin ümmet hakkında kaldırıldığı, Peygamber (a.s.) hakkında ise, "gecenin bir kısmında da sana mahsus bir nafile kılmak için uyan" meâlindeki İsrâ, 17/79 emrinin yürürlükte olduğu açıklanmıştır.)

4. Veya bunu artır ve ağır ağır Kur'ân oku.

(Tertil; bir şeyi güzel, düzgün ve tertip ile kusursuz bir şekilde açık açık, hakkını vererek açıklamaktır. Kur'ân'ın tertili de böyle her harfinin, edasının, tertibinin, manasının hakkını doyura doyura vererek okunmasıdır.)

5. Doğrusu biz, senin üzerine ağır bir söz bırakacağız.

(Hz. Peygamber'e (a.s.) vahiy o kadar ağır ve şiddetli gelirdi ki, derhal yüzü değişirdi. Nitekim Hz. Aişe demiştir ki: Gayet soğuk bir günde vahiy inerken baktım, açılırken alnından ter fışkırıyordu. Aynı şekilde Veda Haccı sırasında Arafat'ta Gadba adlı devesinin üzerinde iken vahiy gelince ağırlıktan deve çökekalmıştı. Buhârî, Bed'ül-vahy 2.)

6. Çünkü gece kalkışı hem daha etkili, hem de söz bakımından daha sağlamdır.

(Gece, sessizlik ve her şeyden ayrılma zamanı olduğu için, uyanık olanların gözü gönlüne daha uygun ve gündüzleyin çeşitli engeller ve meşgaleler içinde duyulamayacak olayları duymak için keşfi daha açık ve gösterişten, başkalarının baskısından kurtulmuş olarak ihlaslı davranmağa daha uygun yahut daha keskin, daha dokunaklıdır. Söz daha iyi söylenir ve duyulur, gürültüler kesilmiş bulunacağı için okuma ve düşünme, inceleme ve zikir, söylenen ve dinlenen söz daha sağlam olur.)

7. Çünkü gündüz senin için uzun bir meşguliyet var.

8. Rabbının adını an ve bütün gönlünle O'na yönel.

9. O, doğunun ve batının Rabbıdır. O'ndan başka tanrı yoktur. O halde yalnız O'nu vekil tut.

(Bütün işlerini O'nun görmesini iste. Şuurlu dileklerin hepsinde O'nun emir ve hükmü doğrultusunda yürü, O'na dayan. Ne senin kendinin ne de başkalarının arzusuna göre yürüme. O, senin bütün işlerini iyileştirmeğe ve düzeltmeğe, sana düşmanlık edecek olanların hakkından gelmeğe yeter.)

10. Başkalarının diyeceklerine sabret, güzellikle onlardan ayrıl.

(Kalben ve fikren onlardan uzak dur. Yaptıkları işlerde onlara uymamakla beraber kötülüklerine de karşılık vermeğe kalkışmayıp hoşgörü, idare ve güzel ahlak ile güzel bir muhalefet yap.)

11. O yalanlayıcı zevk ve refah sahiplerini bana bırak, onlara biraz mühlet ver.

(Yani, sen yorulma, merak etme, onları sadece bana bırak ve acele etme, onlara çok değil biraz mühlet ver, ben onların tam olarak hakkından gelmeğe ve cezalarını vermeğe yeterim.)

12. Zira bizim yanımızda bukağılar var, bir cehennem var.

13. Boğaza duran bir yiyecek ve elem verici bir azap var.

14. O gün yer ve dağlar sarsılacak, dağlar erimiş bir kum yığınına dönecek.

15. Doğrusu biz size, tanıklık edecek bir elçi gönderdik. Nitekim Firavun'a da bir elçi göndermiştik de...

16. Firavun o elçiye isyan etmişti. Biz de onu ağır bir yakalayışla yakaladık.

17. Peki inkar ederseniz, çocukları ihtiyarlatacak o günden kendinizi nasıl kurtaracaksınız?

(Bu, o kadar korkunç, o kadar şiddetli acı bir gündür. Çünkü "gam ve keder saç ağartır" diye bir atasözü vardır. Bununla beraber bunda o günün gelmesine, yeni neslin ihtiyarlık çağına girecekleri bir zaman kadar süre bulunduğuna ve kuşaktan kuşağa olacak değişikliklere bir işaret de olabilir.)

18. O günün dehşetinden gök yarılır. Allah'ın sözü kesinlikle gerçekleşmiştir.

19. İşte bu bir öğüttür. Artık dileyen, Rabbına bir yol tutar.

(Yani o günün şiddet ve dehşetinden korunmak ve Rabbına esenlik içinde ermek için iman, taat ve güzel amelle Allah'a yaklaşmağa çalışır.)

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِن ثُلُثَيِ ٱلَّيْلِ وَنِصْفَهُۥ وَثُلُثَهُۥ وَطَآئِفَةٌ مِّنَ
ٱلَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَٱللَّهُ يُقَدِّرُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَن لَّن تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ
فَٱقْرَءُوا۟ مَا تَيَسَّرَ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ ۚ عَلِمَ أَن سَيَكُونُ مِنكُم مَّرْضَىٰ ۙ وَءَاخَرُونَ يَضْرِبُونَ
فِى ٱلْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ ۙ وَءَاخَرُونَ يُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ
فَٱقْرَءُوا۟ مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۚ وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَقْرِضُوا۟ ٱللَّهَ
قَرْضًا حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا۟ لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ ٱللَّهِ
هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا ۚ وَٱسْتَغْفِرُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾

سُورَةُ الْمُدَّثِّرِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ سِتٌّ وَخَمْسُونَ آيَةً

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَٱلرُّجْزَ
فَٱهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَٱصْبِرْ ﴿٧﴾ فَإِذَا نُقِرَ فِى ٱلنَّاقُورِ ﴿٨﴾
فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾ عَلَى ٱلْكَٰفِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾ ذَرْنِى وَمَنْ خَلَقْتُ
وَحِيدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلْتُ لَهُۥ مَالًا مَّمْدُودًا ﴿١٢﴾ وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدتُّ لَهُۥ تَمْهِيدًا
﴿١٤﴾ ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾ كَلَّآ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ لِـَٔايَٰتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾ سَأُرْهِقُهُۥ صَعُودًا ﴿١٧﴾

إِنَّهُۥ

20. Rabbın, senin gecenin üçte ikisinden daha azında, yarısında ve üçte birinde kalktığını, seninle beraber bulunanlardan bir topluluğun da böyle yaptığını biliyor. Gece ve gündüzü Allah takdir eder. O, sizin onu sayamayacağınızı bildi de sizi affetti. Bundan böyle Kur'ân'dan (size) ne kolay gelirse okuyun. Allah, içinizden hastalar, yeryüzünde gezip Allah'ın lütfunu arayan başka kimseler ve Allah yolunda savaşan daha başka insanlar olacağını bilmiştir. Onun için Kur'ân'dan kolayınıza geldiği kadar okuyun, namazı kılın, zekâtı verin ve Allah'a güzel bir borç verin. Kendiniz için gönderdiğiniz her iyiliği, Allah katında daha hayırlı ve sevapça daha büyük olarak bulacaksınız. Allah'tan mağfiret dileyin. Kuşkusuz Allah çok mağfiret edendir, engin merhamet sahibidir.

(İbn Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir: "Müz-

zemmil sûresinin başındaki "azı hariç, gece kalkıp ibadet et" emri, müminlere çok zor geliyordu. Ramazan ayında olduğu gibi geceyi ibadetle geçiriyorlardı, sonra bu hafifletildi. Yüce Allah, merhamet buyurdu da bundan sonra, bu âyeti, yani "Allah içinizden hastalar, yeryüzünde Allah'ın lütfunu arayan başka kimseler... olacağını bilmiştir. Onun için Kur'ân'dan kolayınıza geldiği kadar okuyun.." âyetini indirdi. Allah'a hamd olsun, genişletti de daraltmadı. Bu sûrenin baş tarafının inişi ile sonunun inişi arasında bir sene geçti.")

74
MÜDDESSİR SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 56 âyettir.

[Bu mübârek sûre de önceki sûre gibi Rasûlullah'ın (a.s.) şahsiyetinin bazı yönlerini anlattığı için buna Müddessir sûresi ismi verilmiştir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Ey, örtüsüne bürünen!

(Ey Muhammed! O bürünmek, uyumak, rahat etmek zamanı geçti. Uyanmak, görünmek, o hakikatı açıklamak, zahmetler çekmek, sıkıntılara katlanmak, halka doğruyu göstermek, etrafı temizlemek için yükümlülükler ve ağır yükler yüklenerek büyük bir kararlılıkla kalkıp hareket etmek zamanı geldi.)

2. Kalk artık uyar.

(Büyük bir kararlılıkla kalk, işe başla, etrafındakilere neticenin önemini ve korkunçluğunu anlat, saygısızları gocundur.)

3. Sadece Rabbını yücelt.

(Büyüklüğün ancak Allah'ın şanı olduğunu ve O'na karşı her şeyin küçük ve değersiz bulunduğunu kalben tanıdığın gibi, söz ve fiilinle de anlat, ilan et.)

4. Elbiseni temizle.

(Âyetteki "siyâb" kelimesi, bir şeyi yakından bürüyen, kuşatan şeyden ve zarftan kinaye ve mecaz da olabilir. Buna göre mana: "Seni, üzerindeki elbise gibi yakından sarmış olan cemaat ve topluluğunu, ilk önce etrafındaki kimseleri temizle" demek olur ki bu mana, "önce en yakın akrabalarını uyar" meâlindeki Şuarâ, 26/214 âyetinin manasına da uygun düşer. Hem bunda, Hz. Peygamber'in (a.s.) maddi ve manevi nefis temizliği öncelikle anlatılmış olacağından onun nefsindeki temizliğini hatırlatmağa gerek kalmaz.)

5. Pislikten sakın.

*(**Rücz** kelimesi, pislik ve azap manasına geldiği gibi, burada put ve heykel demek olduğu da söylenmiştir.)*

6. Yaptığını çok görerek başa kakma.

(Âyete şu mana da verilmiştir: Bir iyilik yaptığın, bir lütuf ve ihsanda bulunduğun zaman, verdiğin kimseden karşılığında daha çoğunu almak maksadıyla yapma.)

7. Rabbın için sabret.

8. O Sur'a üflendiği zaman,

9. İşte o gün, pek zor bir gündür.

10. Kafirler için hiç kolay değildir.

11. Tek olarak yarattığım o kimseyi bana bırak.

(Yani tek başıma yarattığım o kimseyi, yahut kendisini tek başına, hiç kimsesi olmadığı halde yapayalnız yarattığım o kimseyi bana bırak. Bu âyetin iniş sebebinin Velid b. Muğire olduğu rivayet edilir.)

12. Hem ona bol servet verdim.

(Velid'in Mekke ile Taif arasında çeşitli türde malları ve Taif'te yaz kış meyveleri eksik olmayan bostanı ve milyon kadar parası bulunduğuna dair rivayet vardır.)

13. Hem göz önünde oğullar verdim.

(Yani hepsi yanında hazır, göz önünde, çalışmak için şuraya buraya gitmek ihtiyacı duymayan, meclis ve lokallerde babalarının yanında hazır bulunan oğullar verdim. Rivayete göre Velid'in, hepsi mevki sahibi kişilerden olmak üzere on veya onüç oğlu vardı.)

14. Hem ona büyük imkanlar sağladım.

15. Sonra da şiddetle arzu eder ki daha da artırayım.

16. Hayır, çünkü o, bizim âyetlerimize karşı inatçı kesildi.

(Bu ise nankörlüktür. Verilen nimeti inkar etmek onun artmasına değil, kesilmesine sebeptir.)

17. Hem onu dimdik bir yokuşa sardıracağım.

(Hz. Peygamber: "Sa'ud, ateşten bir dağdır ki, kafir ona yetmiş yıl çıkar, sonra içine düşer" buyurmuştur. Tirmizi, Cehennem 2.)

إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ
﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَٱسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ
﴿٢٤﴾ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا قَوْلُ ٱلْبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا سَقَرُ
﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِى وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾
وَمَا جَعَلْنَآ أَصْحَٰبَ ٱلنَّارِ إِلَّا مَلَٰٓئِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ
كَفَرُوا۟ لِيَسْتَيْقِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ وَيَزْدَادَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِيمَٰنًا وَلَا يَرْتَابَ
ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ ٱلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ
وَٱلْكَٰفِرُونَ مَاذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا ۚ كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَن يَشَآءُ
وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ ۗ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ ۚ وَمَا هِىَ إِلَّا ذِكْرَىٰ
لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾ كَلَّا وَٱلْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَٱلَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَٱلصُّبْحِ إِذَآ أَسْفَرَ ﴿٣٤﴾
إِنَّهَا لَإِحْدَى ٱلْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِّلْبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَن شَآءَ مِنكُمْ أَن يَتَقَدَّمَ
أَوْ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّآ أَصْحَٰبَ ٱلْيَمِينِ ﴿٣٩﴾
فِى جَنَّٰتٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمْ فِى سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا۟
لَمْ نَكُ مِنَ ٱلْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ ٱلْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ
ٱلْخَآئِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّىٰٓ أَتَىٰنَا ٱلْيَقِينُ ﴿٤٧﴾

18. Çünkü o, bir düşündü, ölçtü biçti.

19. Kahrolası, nasıl da ölçtü biçti.

20. Yine kahrolası, nasıl ölçtü biçti.

21. Sonra baktı.

22. Sonra kaşını çattı, surat astı.

23. Sonra arkasını döndü ve büyüklük tasladı da...

(Anlamış olduğu haktan yüz çevirdi, imana arkasını, küfre yüzünü döndürdü ve Allah'tan korkmayıp gururlanarak büyüklük tasladı, hakkı kabul etmeyi kibrine yediremedi de her şeyi bilen bir kişi edasıyla:)

24. "Bu dedi, başka değil, öğretilegelen bir sihirdir."

(Âyette geçen "sihrun yü'ser" tabirinde iki mana vardır: Birincisi, öteden beri öğretilip rivayet olunagelen, sihirbazdan sihirbaza öğrenile geldiği söylenen bir sihir demektir. İkincisi, diğer sihirlere

tercih edilecek, beğenilecek bir sihir demek olur.)

25. "Bu, sadece bir insan sözüdür."

(Böyle deyip kararı bastı. Peygamberliği ve Kur'ân'ın Allah sözü olmasını inkar ediverdi ki, işte inatçı kafirlerin Kur'ân ve Peygamber hakkında söyledikleri nihayet budur.)

26. Ben onu Sekar'a sokacağım.

(Sekar, cehennemin isimlerindendir.)

27. Bilir misin sen, nedir o sekar?

28. Ne geriye bir şey kor, ne yakasını bırakır.

(Yani öyle sırnaşık bir Sekar'dır ki, bir kere çattığı bir şeyi, hiçbir zerresi kalmayacak şekilde yok edip tüketir, sonra da yakasını yine bırakmaz. O yok olan, yeni bir yaratılışa çevrilir. O, yine evvelki gibi azap ile ona çatmaya devam eder.)

29. Durmadan derileri kavurur.

30. Üzerinde ondokuz vardır.

(Bu "ondokuz"un ne olduğunu açıklayan kelime zikredilmiyor. Ancak bundan sonraki âyetten bunun, o cehennemin koruculari olan melekler yani zebaniler olduğu anlaşılıyor. İnsanoğlunun ruhi ve ahlaki kuvvetlerinin analizini yapıp sınıflandırarak bu sayının sır ve hikmetini açıklamağa çalışmak isteyenler olmuşsa da doğrusu bunun akılla bilinebilecek bir ilim işi değil, mutlak bir iman işi olmak üzere bir sınama için olduğu ikinci âyette özellikle anlatılmıştır. Onun için bunun, kayıtsız şartsız bir iman ile inanılması istenen mutlak bir ilahi haber olduğunu tasdik edip "yorumunu ve manasını Allah bilir" demek gerekir.)

31. Biz, o ateşin muhafızlarını hep melekler yaptık. Bunların sayılarını da ancak kafirler için bir imtihan kıldık ki, kendilerine kitap verilenler kesin bilgi edinsinler, iman edenlerin de imanı artsın. Kendilerine kitap verilenler ve müminler şüpheye düşmesinler. Kalplerinde bir hastalık bulunanlarla kafirler de, "Allah, bu misalle ne demek istedi?" desinler. İşte böyle, Allah dilediğini şaşırtır, dilediğini de yola getirir. Rabbinin ordularını ancak Rabbin bilir. Bu, insanlar için bir uyarıdan başka bir şey değildir.

(Âyette geçen "bunların sayıları" sözünden maksat, zikredilen on dokuz sayısı olduğu açıktır. Bunların sayılarının on dokuz yapılması veya şahısları mı türleri mi, ne olduğu belirtilmeyerek sadece on dokuz sayısıyla bir muamma, bir sır halinde ifade edilerek haber verilmesi, sadece kafirlere bir bela ve imtihan içindir.)

32. Hayır, and olsun Aya,

(Bu ve sonraki âyetlerde geçen kamer, dünyanın karanlıklara boğulduğu cahiliyye devri içinde peygamberlik nurunun doğuşu ve o gecenin yok olmaya yüz tutuşu ve parlamak üzere bulunan hayır ve hakikat sabahının yaklaşışı anlarıyla İslam güneşinin doğuşu anına da dolaylı yoldan işaret etmektedir. Hatta asıl ifade edilmek istenen budur.)

33. Döndüğü an o geceye,

34. Ve açtığı sıra o sabaha.

35. Kuşkusuz o Sekar, büyük belalardan biridir.

36. Uyarmak için insanları...

37. İçinizden ileri gitmek veya geri kalmak isteyen kimseleri.

38. Her nefis kendi kazancına bağlıdır.

(Yani Allah katında borçlu olarak kazancına rehindir. Mutluluğu ve felaketi kazancına uygun düşer. Çalışır güzel işler yapar, Allah'a borçlarını öderse kendisini kurtarır. Bkz. Tûr, 52/21 âyeti.)

39. Ancak amel defterleri sağından verilenler hariç.

(Zira bunlar sadece kendi kazançlarına bağlı kalmayarak ezelde yüce Allah'ın sırf lütfundan nasipleri fazla takdir edilmiş olan mutlu kişilerdir.)

40. Onlar cennetlerdedirler, sorup dururlar...

41. Suçluların durumunu...

42. "Nedir sizi Sekar'a sokan?" diye.

(Yani bu cehenneme girmenize sebep olan suçunuz nedir? Bu soru, birbirlerine değil de suçlulara doğrudan veya dolaylı olarak sordukları sorudur.)

43. Suçlular der ki: "Biz namaz kılanlardan değildik."

44. "Yoksula da yedirmezdik."

45. "Boş şeylere dalanlarla dalar giderdik."

(Boş lakırdılar, boşuna işler, şunun bunun aleyhinde lehinde gereksiz sözlerle vakit öldüren, keyif ve zevkle ilgili boş şeylere dalan gafillerle beraber, kendimizden geçer, dalar giderdik.)

46. "Ceza gününü yalanlardık."

47. "Nihayet bize ölüm gelip çattı."

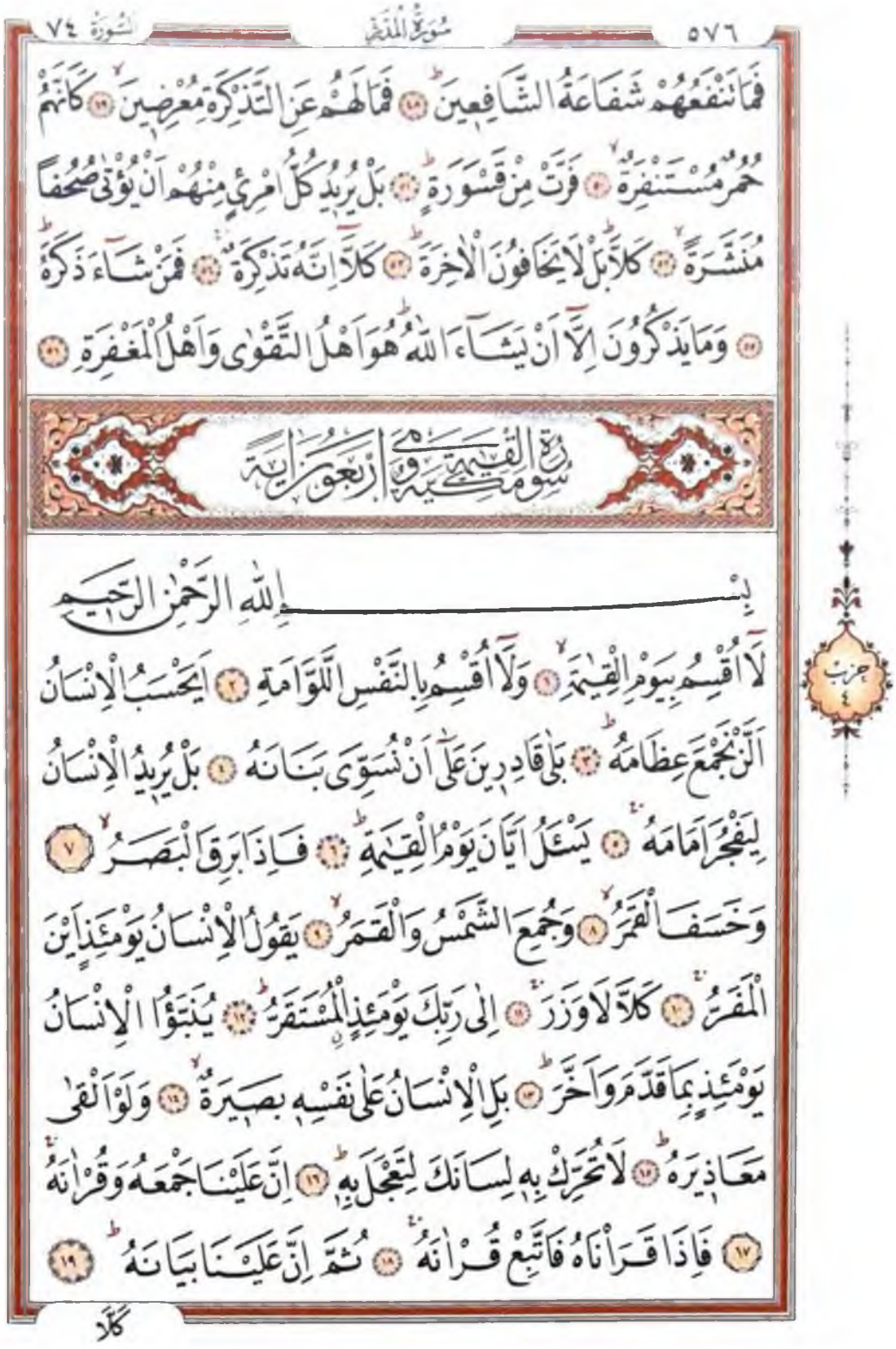

48. Artık onlara şefaatçıların şefaatı fayda vermez.

(Zira imansız gitmişlerdir. Demek ki o gün müminlere şefaat olacak, bunlar da yalanlamasalar, inkara sapmasalardı belki müminlerin onlara şefaatı da mümkün olabilecekti. Fakat bu suçları işlemiş, inkar ile gitmiş oldukları ortaya çıkan suçlular, kendilerini kurtaracak iş yapmamış oldukları gibi, şefaatçıların hepsi de şefaat edecek olsa fayda vermez.)

49. Şimdi o Kur'ân'dan yüz çevirirlerken ne mazeretleri var?

50. Sanki onlar, ürkmüş yaban eşekleri...

51. Arslandan kaçmaktalar.

(Oysa o zavallı vahşi eşeklerin kaçmaları bir çaresizlik olmakla beraber yine de tehlikeden kaçmaktır. Onda belki bir kurtuluş, bir fayda düşünülebilir. Öğütten kaçan budalalar ise tehlikeden değil, kurtuluştan, kurtarıcıdan kaçıyorlar.)

52. Hayır, onlardan her kişi, kendisine,

açılmış sayfalar verilmesini istiyor.

(Yani her biri, kendisine ayrı ayrı dağıtılmış sahifeler halinde öğüt getirilmesini istiyor, genel bir öğüt ile yetinmek istemiyor. Her biri, "yarın ecelin geldi, şu şu görevleri yapıp hazırlanarak gelmeniz duyurulur" diye ayrı bir uyarı ve çağrı bekliyor veya herbiri için bir peygamber olmasını arzu ediyor ki bu budalalık, öncekinden çok fazladır.)

53. Yok, yok, onlar âhiretten korkmuyorlar.

54. Hayır, hayır, o Kur'ân kuşkusuz bir öğüttür.

55. Dileyen onu düşünür.

56. Bununla beraber Allah dilemedikçe onlar öğüt alamazlar. Koruyacak da O'dur, bağışlayacak da.

(Hz. Peygamber bu âyeti okuyarak dedi ki: Rabbiniz şöyle buyurdu: "Ben korkulacak, korkulup himayesine sığınılacak olanım. Benimle beraber başka bir ilah edinilmesin. Her kim benden korkar da benimle beraber başka bir ilah tutmazsa onu bağışlayacak olan benim.")

75
KIYÂME SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 40 âyettir.

[Bu mübârek sûre ağırlıklı ve özel olarak kıyamet ve onun korkunç durumlarından bahsettiği için bu ismi almıştır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Hayır, yemin ederim o Kıyamet gününe.

2. Yine hayır, yemin ederim o sürekli kendini kınayan nefse.

(Nefs-i levvâme; kınayan nefis, demektir. Bu da başkasını çok kınayan nefis veya yaptığı günahların fenalığını anlayıp da kendini kınayan, pişman olan nefis demek olabilir. Daha çok bu ikinci mana yaygın ve bilinmektedir. Yani Kıyamet muhakkak kopacak ve ona inanmak istemeyen kötü nefisler o gün kendisini çok kınayacak, dünyada yaptıkları gafletlere, günahlara çok pişman olacaklar, hatta her nefis kendini kınayacak, dünyada işlediği kusura pişman olacak, daha iyi niye çalışmadım, daha güzel işler niçin yapmadım diye pişmanlık duyacaktır. Bu durumda kendini kınayan nefse yemin, o gün gerçekleşecek olan kınamasındaki acılığın önemine ve büyüklüğüne dikkat çekmek için demek olur.)

3. İnsan, kendisinin kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanıyor?

4. Evet, bizim onun parmak uçlarını bile aynen eski haline getirmeğe gücümüz yeter.

(Yani sade o iri kemiklerini değil, vücudunun en ince oluşumuna varıncaya kadar hepsini, hatta gövdesinin, kol ve bacaklarının en ince uçları olan parmaklarını, uçlarındaki inceliklere varıncaya kadar tamamıyla düzeltmek şartıyla derleyip toplamağa gücümüz yeter.)

5. Fakat insan günahı devam ettirmek ister.

6. "O kıyamet günü ne zaman?" diye sorar.

7. Ne zaman ki o göz şimşek çakar,

8. Ay tutulur,

9. Güneş ve Ay toplanır,

10. İşte o gün insan: "kaçacak yer neresi?" der.

11. Hayır, hayır, yok bir siper.

12. O gün varılıp durulacak yer, ancak Rabbının huzurudur.

13. O gün insana, yapıp öne sürdüğü ve geri bıraktığı ne varsa bildirilir.

(Âhiret için önden gönderdiği ve yapmayıp geri bıraktığı, iyi veya kötü bütün işleriyle hesaba çekilir.)

14. Doğrusu insan, kendi nefsini görür...

(Bu âyet, çok dikkate değer bir âyettir. Burada insanın tam hakikatı tanıtılmıştır. İnsan, ne yaptığını bilmeyecek bir bedenden ibaret değil, kendini bilen, kendi kendini vicdanında duyan bir basiret diye anlatılmıştır ki nefs-i natıkayı yani, insanın canlılar arasındaki yerini belli eden cevheri bildirir. İnsanın hakikatı, böyle kendine karşı bir basiret, bir kalp gözü olduğu için insan olan, kendinde olup biten yani ruhuna, bilincine ilişmiş bulunan her şeyi duyar, yaptığı bütün fiil ve hareketlerine kendi vicdanında kendisi tanık olur.)

15. Bir takım özürler ortaya atsa da.

(Yaptığı işler hakkında hesap ve sual zamanında başkalarına karşı kendisini özürlü göstermek için türlü mazeretler açıklamağa kalksa da ne yaptığını, mazeretlerinin doğru olup olmadığını kendi nefsinde, kendi ruh ve vicdanında bilir.)

16. Onu (Kur'ân'ı) hemen okumak için dilini depretme.

17. Kuşkusuz onu toplamak ve okumak bize aittir.

18. O halde biz onu okuduğumuz zaman sen onun okunuşunu takip et.

(Cebrâil onu okumayı bitirdiğinde onun okuduğunu takip et, ardınca yavaş yavaş oku.)

19. Sonra onu açıklamak da bize aittir.

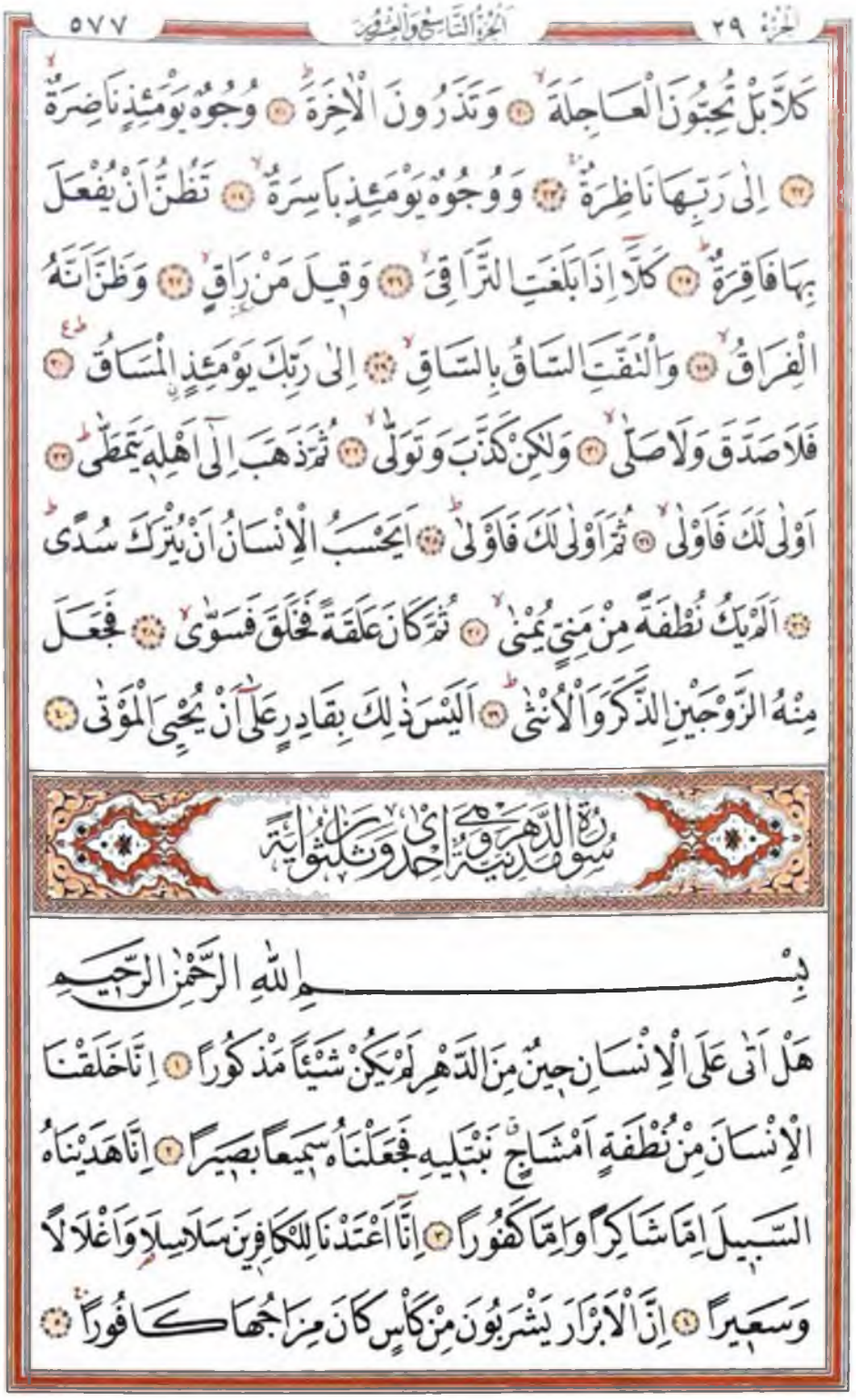

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ﴿٢١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ
﴿٢٢﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ
بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾ كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ
الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾
فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰ ﴿٣٣﴾
أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٥﴾ أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى
﴿٣٦﴾ أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّن مَّنِيٍّ يُمْنَىٰ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ
مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٣٩﴾ أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَن يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ ﴿٤٠﴾

سورة الدهر وهي مدنية وهي إحدى وثلثون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ أَتَىٰ عَلَى الْإِنسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْئًا مَّذْكُورًا ﴿١﴾ إِنَّا خَلَقْنَا
الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٢﴾ إِنَّا هَدَيْنَاهُ
السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَا وَأَغْلَالًا
وَسَعِيرًا ﴿٤﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾

20. Hayır, siz peşini (dünyayı) seviyorsunuz da,

21. Âhireti bırakıyorsunuz.

22. Yüzler var ki o gün ışıl ışıl parlar.

23. Rabbına bakar.

(Rabbının cemaline bakar. Ehl-i sünnet bu bakışı "görme" manasında anlayarak âhirette müminlerin Allah'ın cemalini göreceğini isbat etmişlerdir. Dünya gözüyle O'nun görülemeyeceğini ifade eden "Beni asla göremezsin" mealindeki A'râf, 7/143 âyetine sarılan Mutezile de bu bakışı "bekleme" manasına yorumlamışlardır. Oysa gayesine ulaşmayan beklemenin neticesi neş'e değil, hayal kırıklığı ile üzüntü olacağından burada sadece bekleme manasının doğru olamayacağı anlaşılır.)

24. Yüzler de var ki o gün asıktır.

25. Anlar ki kendisine belkıran yapılır.

26. Hayır, hayır, ne zaman ki can köp-

rücük kemiklerine dayanır.

27. "Tedavi edebilecek kimdir?" denilir.

*(**Râk**: üfürükçü, çaresizlik hallerinde son bir tedbir olmak üzere başvurulan okuyucu, bir nefes edici veya sözle, fiille tedavi eden demektir ki ölüm halinde çağrılan beden veya ruh doktorundan, hekimden ve okuyucudan daha kapsamlı olabilirse de daha çok ruhani okuyucu için kullanıldığı açıktır. İnanan da inanmayan da son bir teselli olmak üzere ona başvurur.)*

28. Can çekişen, bunun o ayrılık anı olduğunu anlar.

(Sevdiklerinden, sevgili dünyasından ve bütün uzuvlarının birbirlerinden "elveda, elfirak" diye diye acı ve kederler içinde ayrıldığını hisseder.)

29. Bacak bacağa dolaşır.

30. İşte o gün sevk, ancak Rabbinedir.

(Âhireti sevenlerin kurtuluş ve sevgiliye kavuşma neşesiyle gülümsedikleri bu an, dünya sevgisine sarılmış ruhlar için böyle elem verici bir ayrılık, sonsuz bir hicran, bitmez tükenmez bir sürgündür.)

31. Fakat o, ne sadaka verdi, ne namaz kıldı.

32. Fakat yalanladı ve döndü.

33. Sonra da çalım sata sata ailesine gitti.

34. Gerektir o bela sana gerek.

35. Evet, gerektir o bela sana gerek.

36. İnsan başıboş bırakılacağını mı sanır?

37. O, dökülen erlik suyundan bir sperm değil miydi?

38. Sonra bir embriyon oldu da Rabbi onu biçime koydu, sonra şekil verdi.

39. Ondan da iki cinsi: erkek ve dişiyi var etti.

40. Peki bunu yapanın ölüleri diriltmeğe gücü yetmez mi?

(Bu sûre bitince sonunda "Bela=evet" denilmesi, Mürselât sûresinin sonunda "Amenna billah=Allah'a iman ettik" denilmesi, Tîn sûresinin sonunda da, "Bela, ve ene ala zaliküm mineş şahidin=Evet, ben de buna şahit olanlardanım" denilmesi Hz. Peygamber'den nakledilmiştir. Ebu Davud, Salât 150.)

76
İNSÂN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 31 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçti.

(İnsan daha yaratılmadan önce uzun süre, bugün insan adıyla zihnen göz önüne getirilip anlatılan cins var olmamıştı. Başlangıçta ilk maddeleri olan unsurlar ve madenler, sonra onlardan aşama aşama yaratılıp orta maddeleri olan bitkisel ve hayvansal gıdalar, sonra onlardan süzülen yakın maddesi olan meniye doğru yavaş yavaş aşama içinde gelen bir şey olmuş, fakat insan diye anılan şey olmamıştı.)

2. Doğrusu biz insanı, imtihan etmek için, karışık bir nutfeden yarattık da onu işitici görücü yaptık.

(İnsan, kendi kendine var oluvermediği gibi, bir anda yaratılıvermiş basit bir yaratık da değil, zamanın başlangıcından bu yana devir devir yaratıla gelmiş, adı sanı geçmeyen şeylerden süzülüp birbirlerine katıla katıla birleştirilmiş ve terbiye edile edile bazı nitelik ve özellikler ilave olunarak yetiştirilmiş karışımlardan meydana getirilen bir nutfeden yaratılmıştır.)

3. Kuşkusuz biz ona yolu gösterdik: ister şükredici olsun, ister nankör.

(Yani isterse o irşat ve hidayet nimetinin kıymetini bilerek Rabbine şükretmek üzere iman ve iyi niyetle o hak yoluna girip sıkıntılara göğüs gererek çalışsın, olgunlaşma gayesine doğru yürüsün; isterse nankörlükle küfredip yükümlülük ve olgunlaşmadan kaçınarak, bu irşat ve hidayete karşı işitmez ve görmezden gelerek bu imtihan âlemi olan dünya hayatında kalmak istesin.)

4. Çünkü biz, kafirler için zincirler, demir halkalar ve alevli bir ateş hazırlamışızdır.

(Yani dileyen bunları seçsin. Ama bunlar, kalp gözüyle görebilecek olanlar için seçilecek, dayanılabilecek şeyler olmadığından her halde küfürden ve nankörlükten sakınmak gerekir.)

5. Kuşkusuz iyiler de karışımı kâfur olan dolgun bir kadehten içerler.

(Kâfur; beyaz ve hoş bir renkte, güzel kokulu, serin, antiseptik yani kötü kokuya karşı ve doğal olarak kalbi güçlendirme özelliği taşıyan meşhur bir maddedir.)

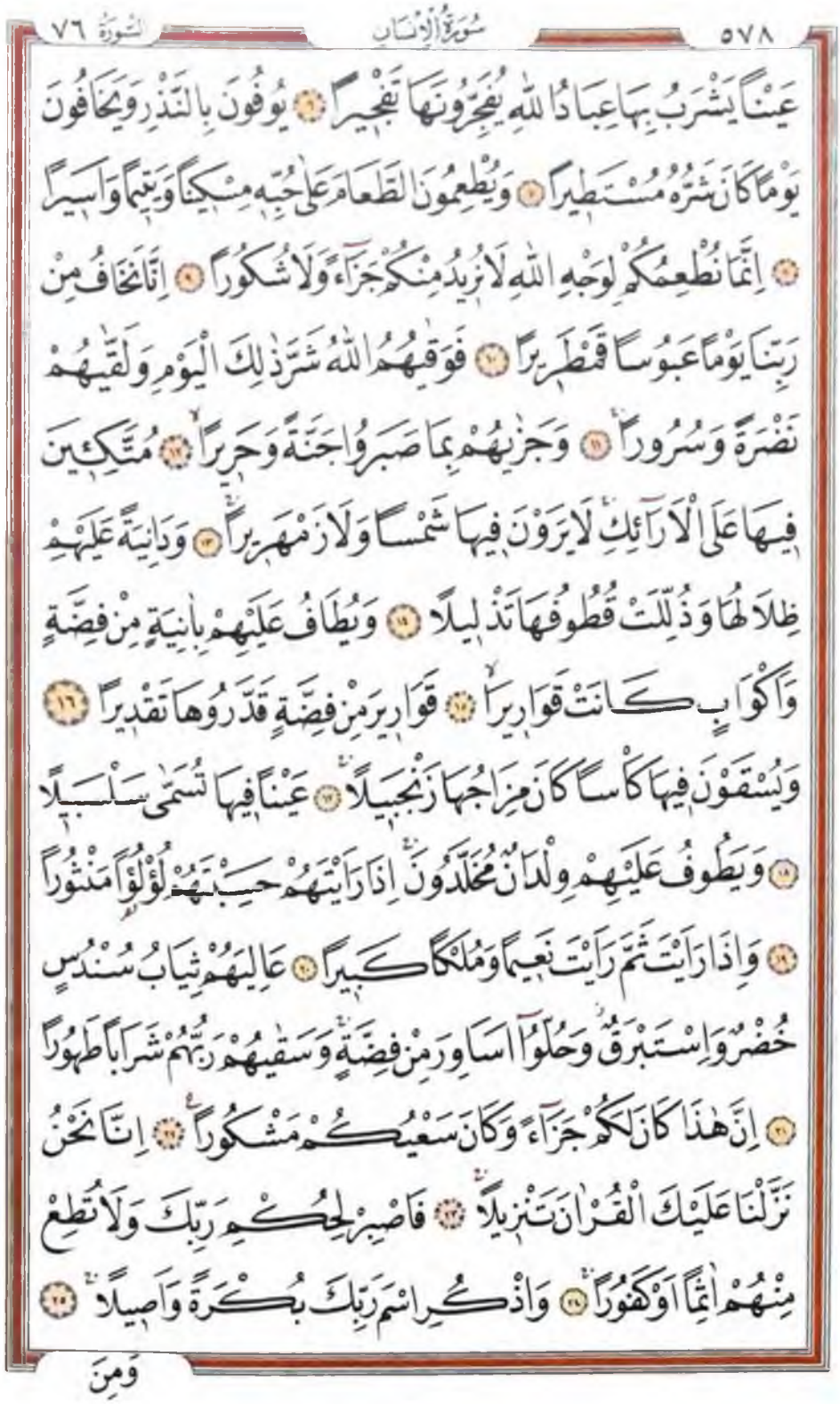
عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ۝٦ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ
يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ۝٧ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا
۝٨ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ۝٩ إِنَّا نَخَافُ مِن
رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ۝١٠ فَوَقَاهُمُ اللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ
نَضْرَةً وَسُرُورًا ۝١١ وَجَزَاهُم بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا ۝١٢ مُّتَّكِئِينَ
فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ۝١٣ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ
ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ۝١٤ وَيُطَافُ عَلَيْهِم بِآنِيَةٍ مِّن فِضَّةٍ
وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا ۝١٥ قَوَارِيرَا مِن فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ۝١٦
وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنجَبِيلًا ۝١٧ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا
۝١٨ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنثُورًا
۝١٩ وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ۝٢٠ عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ
خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا
۝٢١ إِنَّ هَٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُم مَّشْكُورًا ۝٢٢ إِنَّا نَحْنُ
نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنزِيلًا ۝٢٣ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ
مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا ۝٢٤ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۝٢٥
وَمِنَ

6. Bir kaynak ki ondan Allah'ın kulları içerler, güzel yollar açarak akıtırlar onu.

(Yani katkısı kâfur olan o kâseden, hiç durmadan akan ve sonsuz hayat kaynağı olan bir çeşme suyu veya o su ile karıştırılmış bir içki içerler. O kâfur veya o içtikleri, öyle bir çeşme ki onu, istedikleri yerlere kolay kolay akıtırlar, diledikleri gibi kana kana içerler. Saffât, 37/45-47; Muhammed 47/15 ve Vâkıa, 56/18. âyetlerine ve açıklamalarına bakınız.)

7. O kullar, adaklarını yerine getirirler ve fenalığı salgın bir günden korkarlar.

8. Düşküne, yetime ve esire seve seve yemek yedirirler.

(Yahut, yemeğe sevgileri yani kendi ihtiyaçlarından dolayı istek ve arzuları bulunmasına rağmen yedirirler. Âl-i İmrân, 3/92 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

9. "Size sırf Allah rızası için yemek yediriyoruz. Sizden ne bir karşılık ne de bir

teşekkür bekliyoruz."

(Bunu açıkça yüzlerine söylemez, içlerinden ve halleriyle söylerler. Onun için âyette "böyle derler" diye açıkça söylenmemiş, dolaylı olarak ifade edilmiştir.)

10. "Biz, sert ve belalı bir günde Rabbımızdan korkarız" (derler.)

("Son derece çirkin ve çatık suratlı veya kötülüğü birbirine girmiş gibi zorlu ve dehşet verici veya sonu gelmez, uzayıp giden bir günde yani kıyamet gününde Rabbimizden korkarız.")

11. Allah da onları o günün fenalığından korur, yüzlerine parlaklık, gönüllerine sevinç verir.

12. Sabırlarına karşılık onlara bir cennet ve ipekten elbiseler verir.

13. Orada donatılmış koltuklar üzerine dayanmışlardır: orada ne yakıcı bir güneş görürler, ne de şiddetli soğuk.

(Çünkü aşırı sıcak azap olduğu gibi, aşırı soğuk da azaptır.)

14. Üzerlerine cennet gölgeleri sarkmış, meyveleri bol bol önlerine konmuştur.

15. Yanlarında gümüşten kaplar, billur kupalar dolaştırılır.

16. Gümüşten öyle billur kupalar ki, onları türlü türlü biçimlere koymuşlardır.

(Âyette gümüş beyazlığı ile billur berraklığının saflığını içeren çeşitli biçimde kaplar tasvir edilmiştir ki, bunda kafur katkısına da işaret vardır.)

17. Onlara orada bir dolu kadeh sunulur ki, karışımı zencefildir.

(Zencefil, hoş kokulu bir baharatın ismidir ki bazı içeceklere katılınca hoş bir lezzet ve koku verir. Önce kafur katkılı kadeh, burada da zencefil katkılı kadeh denilmesinden ve birinde "içerler", öbüründe de "onlara sunulur" tabiri kullanılmasından iki tür kadeh anlaşılıyor ki birinin çalışarak kazanıldığına, diğerinin Allah vergisi olduğuna işaret olsa gerektir.)

18. Bu orada bir pınardır ki adına Selsebil derler.

(Selsebil kelimesinin ilk önce Kur'ân'da işitilmiş olduğu söylenmiştir. Akımı ard arda olan ve içimi ve yudumu boğaza dokunmayacak şekilde gayet kolay ve tatlı, manasına geldiği söylenir.

Mücahid: "Akımı kuvvetli, içimi kolay" demiş, Mukatil de, "suyu, istedikleri yere diledikleri gibi akan bir pınar" demiştir. Katade'den rivayet olunduğuna göre, "Arş'ın altında Adn Cennetinden fışkırıp bütün cennetlere akan bir pınardır.")

19. Etraflarında ölümsüz hizmetçiler dolaşır, onları görünce saçılmış inciler sanırsın.

20. Orada nereye baksan bir nimet ve pek büyük bir mülk görürsün.

21. Üstlerinde zarif ve yeşil, kalın ipekten bir elbise vardır. Gümüş bileziklerle süslenmişlerdir. Rabları onlara temiz bir içecek içirmektedir...

(Ki hem temiz hem de hiçbir keder ve leke bırakmayacak şekilde son derece temizleyici bir şaraptır. Bu, daha önce söz edilen biri kâfur katkılı, diğeri zencefil katkılı iki türün ikisinden de üstün ve doğrudan doğruya Allah tarafından içirilen, hiçbir katkısı yok, tamamen saf ve tertemiz bir içkidir.)

22. İşte bu sizin mükafatınızdır. Gayretiniz karşılığını bulmuştur.

(Dünyadaki çalışmalarınız boşa gitmedi, kıymeti takdir olunup daha büyük bir mükafatla karşılandı. Bu hitap, cennetlikler cennete girip kendileri için hazırlanmış olan nimetleri gördükleri zamanki kutlama ve tebrik hitabını hikayedir. Yani o zaman böyle denecektir.)

23. Kur'ân'ı sana kısım kısım biz indirdik.

(Yani bir defada değil, zaman zaman, aralıklı olarak, yirmi üç senede, azar azar indirdik. İnsanın ilk yaratılışında olduğu gibi, bunda da basamak basamak olgunlaşma ve yükselme kuralına bir uygunluk vardır.)

24. O halde Rabbın hüküm vermesi için sabret. Onlardan hiçbir günahkara yahut nanköre itaat etme.

(Sabırsızlık edip de günaha çağıran bir günahkara veya küfre çağıran nankör bir kafire itaat etme.)

25. Sabah akşam Rabbının ismini an.

وَمِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ
وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ ۖ وَإِذَا
شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾ إِنَّ هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَن شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ
سَبِيلًا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾
يُدْخِلُ مَن يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

سورة المرسلات مكية وهي خمسون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ﴿٢﴾ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ﴿٣﴾
فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ﴿٥﴾ عُذْرًا أَوْ نُذْرًا ﴿٦﴾ إِنَّمَا
تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ ﴿٨﴾ وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ ﴿٩﴾ وَإِذَا
الْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿١٠﴾ وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ ﴿١١﴾ لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ ﴿١٢﴾ لِيَوْمِ
الْفَصْلِ ﴿١٣﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿١٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ
﴿١٥﴾ أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْآخِرِينَ ﴿١٧﴾
كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿١٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾

26. Gecenin bir bölümünde de O'na secde et. Hem de O'nu uzun bir gece tesbih et.

(Âyette "secde" zikredilmiş, "namaz" kastedilmiştir. "Gecenin bir bölümü"nden maksat, akşam ve yatsıdır. "Uzun gece tesbih et" sözünde de Müzzemmil sûresinde geçtiği üzere Peygamber'e tehecciidün vacip olduğuna bir dikkat çekme vardır.)

27. Çünkü onlar bu dünyayı seviyorlar ve önlerindeki ağır bir günü (kıyamet gününü) arkaya atıyorlar.

28. Onları biz yarattık ve kundaklarını sımsıkı bağladık. Dilediğimizde yerlerine benzerlerini getiririz.

("Esr" kelimesi burada yaratılış bağları, bedenlerin eklemlerini bağlayan damar, sinir ve kaslar gibi bağ vasıtaları ile tefsir olunmuştur. Biz bu sedd-i esr sözünü meâlde "kundakları bağlamak" şeklinde ifade etmeyi uygun bulduk.

Burada "tebdil-i emsal= yerlerine benzerlerini

getirme" tabiri; kendilerini yok eder, yerlerine diğer benzerlerini yaratırız, yani zatlarını değiştiririz manasına da olabilirse de "sıfatlarını, niteliklerini değiştiririz" manasına olmak daha uygundur. Vâkıa, 56/61 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

29. İşte bu bir öğüttür. Dileyen Rabbına giden yolu tutar.

30. Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. Kuşkusuz Allah, bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

("Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz" sözünde, kulların dileme hak ve yetkisi olduğunda, bununla beraber bu dilemelerin mutlak olmayıp Allah'ın dilemesine uygunlukla kayıt altına alındığında şüpheye yer yoktur. Dolayısıyla sorumluluk kula, hüküm Allah'a aittir. Onun için kul, kendi kaderini kendi keyfine göre çizemez, kul, Allah'ın dilemesi çerçevesinde sorumludur. Yüce Allah ise hiçbir kayda bağlı olmadan dilediğini yapar.)

31. Allah, dilediğini rahmetine sokar. Zalimlere ise acıklı bir azap hazırlamıştır.

77
MÜRSELÂT SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 50 âyettir.

[Adını ilk âyetinden alan bu mübârek sûrede inançla ilgili konular işlenir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Andolsun birbiri ardınca gönderilenlere,

(Bu ve bundan sonraki âyetlerde kendilerine yemin edilenler, bu sıfatlarla nitelenen şeylerdir. Kendileri zikredilmeyerek sıfatları zikredildiği için bunların ne olduğunu tayinde ihtilaf edilmiştir. Hepsinin aynı şey olması veya kısım kısım farklı cinste şeyler olması ihtimali vardır. Yani yapılan işlerin hepsi, aynı sınıfın işi olabileceği gibi, ayrı ayrı birer sınıfın işi de olabilir.)

2. Büküp devirenlere,

3. Yaydıkça yayanlara,

4. Seçip ayıranlara,

5. Bir öğüt bırakanlara,

(Zemahşeri bu beş âyeti, vav harfi göz önüne alınmak suretiyle iki kısma ayırarak şöyle manalandırır: Yüce Allah, bir takım meleklerine yemin etmiştir. Allah bunlarla emirlerini göndermiş, onlar da emri hemen yerine getirmek için rüzgarlar gibi, yolları üzerinde önlerine geleni süratle büküp devirerek geçmişlerdir. Yüce Allah başka bir takım meleklerine de yemin etmiştir ki, bunlar vahyi indirirken havada kanatlarını açmışlardır yahut yeryüzünde şeriatları yaymışlardır yahut inkar ve cehaletle ölü olan nefisleri diriltmek, can vermek için vahiy getirmişler, hak ile batılı ayırmışlar, peygamberlere öğüt bırakmışlardır.)

6. Gerek özür için olsun, gerek uyarı için.

(Ya Allah'ın nimetini görüp şükretmek üzere tevbe edip mağfiret dilemek suretiyle Allah'tan özür dileyeceklere özür için veya bu nimeti tabiat veriyor deyip Allah'a şükürden gaflet edenleri korkutmak için peygamberlere öğüt bırakmışlardır.)

7. Her halde size vaat olunan kesinlikle olacak.

8. Hani o yıldızlar silindiği zaman,

9. Gök yarıldığı zaman,

10. Dağlar savrulduğu zaman,

11. Elçiler, tayin edilen vakitlerine erdirildikleri zaman,

(Yani Peygamberler, ümmetlerine karşı şehadet edecekleri vakte ve vaat edilen güne erdirildikleri zaman ki, bu kıyamet günüdür.)

12. Bunlar hangi güne ertelendiler?

13. Hüküm gününe.

14. Bildin mi nedir o hüküm günü?

15. O gün yalanlayanların vay haline!

(Veyl, aslında kötülüğün inmesi manasına olup bazen bir belanın ortaya çıkması zamanında dehşet ve kötülüğü ifade etmek için dilimizdeki "Vay, yazık!" kelimeleri gibi kaygılı olma ve dehşete düşme yerinde kullanılır. Bu manaca "vay haline!" yahut "yazık yazık!" demek gibi olur. Bir de helak olma ve zarar etme manasına yahut beddua olarak kullanılır. "Veyl ona", helak oldu veya helak olsun demektir. Bir de cehennemde bir vadi veya kapının ismidir.

"Mükezzibin=yalanlayanlar" kelimesinin, her âyette tekrarlanmadan önce konunun ifade ettiği manaya göre düşünülmesi gerekir. Mesela, birinci geçtiği yerde hüküm gününü, ikincide suçlulara yapılacak azabı, üçüncüde Allah'ın ilmini ve gücünü... inkar manaları ile ilgilidir.)

16. Biz öncekileri helak etmedik mi?

17. Sonra geridekileri de onlara kataRız.

18. Biz suçlulara böyle yaparız.

19. O gün yalanlayanların vay haline!

أَلَمْ نَخْلُقْكُّم مِّن مَّآءٍ مَّهِينٍ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَٰهُ فِى قَرَارٍ مَّكِينٍ ﴿٢١﴾ إِلَىٰ قَدَرٍ
مَّعْلُومٍ ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ ٱلْقَٰدِرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾
أَلَمْ نَجْعَلِ ٱلْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾ أَحْيَآءً وَأَمْوَٰتًا ﴿٢٦﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَٰسِىَ
شَٰمِخَٰتٍ وَأَسْقَيْنَٰكُم مَّآءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾
ٱنطَلِقُوٓا۟ إِلَىٰ مَا كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٩﴾ ٱنطَلِقُوٓا۟ إِلَىٰ ظِلٍّ ذِى ثَلَٰثِ
شُعَبٍ ﴿٣٠﴾ لَّا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِى مِنَ ٱللَّهَبِ ﴿٣١﴾ إِنَّهَا تَرْمِى بِشَرَرٍ
كَٱلْقَصْرِ ﴿٣٢﴾ كَأَنَّهُۥ جِمَٰلَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾
هَٰذَا يَوْمُ لَا يَنطِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾
وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾ هَٰذَا يَوْمُ ٱلْفَصْلِ جَمَعْنَٰكُمْ وَٱلْأَوَّلِينَ
﴿٣٨﴾ فَإِن كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ ﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾
إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى ظِلَٰلٍ وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾ وَفَوَٰكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾ كُلُوا۟
وَٱشْرَبُوا۟ هَنِيٓـًٔۢا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾
وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾ كُلُوا۟ وَتَمَتَّعُوا۟ قَلِيلًا إِنَّكُم مُّجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾
وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱرْكَعُوا۟ لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾
وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾ فَبِأَىِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُۥ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

سُورَةُ

20. Biz sizi âdi bir sudan yaratmadık mı?

21. Onu sağlam bir yere (döl yatağına) oturttuk.

22. Belli bir süreye kadar.

23. Demek ki biçimlendirmişiz. Ne güzel biçimlendireniz biz.

24. O gün, yalanlayanların vay haline!

25. Yeryüzünü bir tokat (toplanma yeri) yapmadık mı?

(Kifat; kale gibi, birbirine katılıp sıkışarak toplanılacak yer, dernek yeri ve Ebu Ubeyde'nin sözüne göre kap demektir. Biz buna meâlde tokat dedik. Bu tokat, sille manasına tokat zannedilmesin. Sürüden sapıp da ekinlere, bağ ve bağçelere dalan kaçak hayvanların bekçiler tarafından tutulup hapsedildikleri yere de Anadolu Türkçesinde tokat denir.

"Döl yatağı" ve "toplanma yeri" âyetleri, insanların gerek doğmadan evvel gerek doğduktan sonra, her döneminde vatana ihtiyaçları olduğuna ve bu

şekilde gerek hayat ve gerek ölümlerinde ilahi kudret ile kuşatılmış ve her zaman ilahi gücün pençesi ile tutulmuş bulunduklarına dikkat çekmektedir.)

26. Gerek diriler gerekse ölüler için.

27. Orada yüksek dağlar oturtup da size bir tatlı su sunmadık mı?

28. O gün, yalanlayanların vay haline!

29. Haydin gidin o yalanladığınız şeye doğru.

(Yani o yalanlayanlara, hüküm günü böyle denecek, "dünyada o nimetler içinde tutuklanıp hapsedildiğiniz yeryüzünden boşanın da orada iken yalan diye varlığını inkar edegeldiğiniz azabı boylayın, def olun" diye azarlanacaklar. O yeryüzü onlardan boşaltılacak, yok saydıkları azaba sevk olunacaklardır ki bu, genelde bütün kafirlere yapılmış bir hitaptır. Mutlak yalanlamanın cezasıdır. Batıl inançların cezası olmak üzere özellikle bir kısmına da şöyle denecek:)

30. Haydi gidin o üç çatallı gölgeye.

(Yani Allah'ın birliğini tanıyan, O'nun tek olduğuna inanan müminlere özgü koyu gölgede, Arş'ın gölgesinde nimet içinde yaşamağa ve gölgelenmeğe sizin hakkınız yoktur. Siz, Allah'a inanmıyordunuz, O'nun bir ortağı olduğunu: Baba, Oğul ve Mukaddes Ruh gibi üç parçadan olduğunu zannediyordunuz. Şimdi O'nun bir olduğuna inanan müminler Arş'ın gölgesinde, o koyu gölgede gölgelenirlerken siz, inandığınız üç çatallı gölgeye sığınınız.

Tefsircilerin bir çoğu şöyle demişlerdir: Cehennem dumanı, üç ayrı yerden yükselecek, kafirler onu, ateşten korur zannederek koşacaklar ve onu en kötü bir halde bulacaklardır. Fakat Ebu Hayyan'ın naklettiğine göre İbn Abbas şöyle demiştir: Bu hitap, haça tapanlara yapılacaktır. Müminler, Allah sayesinde Arş'ın gölgesinde korunacak, haça tapanlara da: "taptığınız haçın gölgesine gidin" denecek. Zira haçın, üç çatalı vardır.

Demek ki "üç çatallı gölge", Hristiyanların teslis inancının, Allah'ı oluşturduğuna inandıkları üç unsurun bir simgesidir. Haç, onu temsil eder. Ahirette o hüküm günü Müslümanlar, inanmış oldukları o saf bir Allah inancı gölgesinde gölgelenirken "Allah hem birdir hem üçtür" diye üç unsur ile teslis (üçlemey)e inananlara: "Haydin gidin, o üç çatallı teslis gölgesine" denecek. Fakat öyle bir üç çatallı gölge neye yarar? Gölgelendirir mi? Azaptan korumak için bir faydası olabilir mi? Bunu, "üç çatallı" tabirinden de anlaşılacağı gibi beyan için buyruluyor ki:)

31. O, ne gölgelendirir, ne alevden korur.

(Zira çatallıdır, çatallarının arasından alevler saldırır. Bu nedenle o, bir şeye yaramaz, ona sığınmağa gelmez.)

32. O, saray gibi kıvılcımlar atar.

33. Sanki o kıvılcımlar, sarı sarı hopalar (erkek deve sürüleri) dir.

(İşte o cehennem ateşi, alevi, o çatallardan böyle hem her biri saray gibi büyük, hem de hopa sürüleri gibi çok, sarı sarı kıvılcımlar atacaktır. Düşünmeli ki kıvılcımları böyle olan alevler ne kadar salgın olacaktır. Artık böyle üç çatallı gölgeye sığınmanın ne felaket olduğunu anlamalı.)

34. O gün, yalanlayanların vay haline!

(Yani gerek o ateşe ve gerek o üç çatallı gölgenin o ateşten korumayıp böyle bir felaket olduğuna inanmayarak ona sığınanların vay haline!)

35. Bugün, konuşamayacakları gündür.

36. Kendilerine izin de verilmez ki, özür beyan etsinler.

37. O gün, yalanlayanların vay haline!

38. Bu, işte o hüküm günüdür. Sizi ve öncekileri bir araya topladık.

39. Bir hileniz varsa beni atlatın.

40. O gün, yalanlayanların vay haline!

41. Kuşkusuz takva sahipleri, gölgeler altında ve pınar başlarındadır.

42. Canlarının çektiğinden türlü meyveler arasındadırlar.

43. "Yaptıklarınıza karşı afiyetle yiyin, için."

44. İşte biz, güzel amel işleyenleri böyle mükafatlandırırız.

45. O gün, yalanlayanların vay haline!

46. "Yiyin, zevklenin biraz, çünkü siz suçlularsınız."

47. O gün, yalanlayanların vay haline!

48. Onlara "rüku edin" denildiği zaman etmezler.

49. Vay haline o gün, yalanlayanların!

50. Artık bundan sonra hangi söze inanacaklar?

[Son derece mucize olmasına, delilleri açık ve ifadesi parlak olmasına rağmen Kur'ân'ı yalanlayıp iman etmezlerse, artık hangi söze inanacaklar?]

سورة النبأ مكية وهي أربعون آية

بسم الله الرحمن الرحيم

عم يتساءلون ﴿١﴾ عن النبإ العظيم ﴿٢﴾ الذي هم فيه مختلفون ﴿٣﴾
كلا سيعلمون ﴿٤﴾ ثم كلا سيعلمون ﴿٥﴾ ألم نجعل الأرض
مهادا ﴿٦﴾ والجبال أوتادا ﴿٧﴾ وخلقناكم أزواجا ﴿٨﴾ وجعلنا
نومكم سباتا ﴿٩﴾ وجعلنا الليل لباسا ﴿١٠﴾ وجعلنا النهار معاشا ﴿١١﴾
وبنينا فوقكم سبعا شدادا ﴿١٢﴾ وجعلنا سراجا وهاجا ﴿١٣﴾ وأنزلنا
من المعصرات ماء ثجاجا ﴿١٤﴾ لنخرج به حبا ونباتا ﴿١٥﴾ وجنات ألفافا ﴿١٦﴾
إن يوم الفصل كان ميقاتا ﴿١٧﴾ يوم ينفخ في الصور فتأتون أفواجا ﴿١٨﴾
وفتحت السماء فكانت أبوابا ﴿١٩﴾ وسيرت الجبال فكانت سرابا ﴿٢٠﴾ إن
جهنم كانت مرصادا ﴿٢١﴾ للطاغين مآبا ﴿٢٢﴾ لابثين فيها أحقابا ﴿٢٣﴾
لا يذوقون فيها بردا ولا شرابا ﴿٢٤﴾ إلا حميما وغساقا ﴿٢٥﴾ جزاء وفاقا ﴿٢٦﴾
إنهم كانوا لا يرجون حسابا ﴿٢٧﴾ وكذبوا بآياتنا كذابا ﴿٢٨﴾ وكل
شيء أحصيناه كتابا ﴿٢٩﴾ فذوقوا فلن نزيدكم إلا عذابا ﴿٣٠﴾

78
NEBE' SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 40 âyettir.

[Adını ikinci âyetinden alan bu mübârek sûrenin ana konusu, müşriklerin inkar ede geldikleri "öldükten sonra dirilme" inancını ispattır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Birbirlerine neyi soruyorlar?

2. O büyük haberi.

(İnanmayanlar, Muhammed'in (a.s.) peygamberliği ile ilgili birbirlerine soruyorlar: "Bu haber ne? O, Allah tarafından gönderilmiş elçi mi imiş? Hele o kıyamet haberi nedir? Ölüler dirilecek, herkese yaptığı sorulacakmış, öyle mi?" diyorlar. Kimi öyle diyor, kimi böyle şey mi olur diyor, kimi de "acaba" diye tereddüt ediyordu.)

3. Ki onlar bu haberde ayrılığa düşmektedirler.

4. Hayır ilerde bilecekler.

5. Hayır hayır, ilerde bilecekler.

6. Biz yeryüzünü bir beşik yapmadık mı?

(Buradan itibaren 17. âyete kadar aradaki âyetler, o haberin doğruluğunu, evrende bulunan âyet ve delillerle ispat etmektedir. İnkarı mümkün olmayan bu gerçekler düşünülünce sonunda bir hesap gününün geleceğini inkara yer kalmaz.

Yeryüzü, insanlar için döşenmiş bir beşik ve döşek gibidir. Önce bu döşek hazırlanmış, insan bu döşekte doğmuştur. Bu döşekte yaşamakta, yine bu döşekte konaklamaktadır.)

7. Dağları da birer kazık kılmadık mı?

(Burada yeryüzünün insan hayatı için bir döşek gibi olduğu anlatılırken, dağların da bu döşeğin durumunu sabitleştirmek için çakılmış kazıklar gibi bazı faydaları bulunduğuna, dağlar olmasa o döşek üzerinde kalmanın ve huzurun yok olacağına işaret ediliyor.)

8. Sizleri çift çift yarattık.

9. Uykunuzu bir subat (dinlenme) yaptık.

10. Geceyi bir örtü yaptık.

(Nasıl ki elbisenin, insanın avret yerlerini örtmek, soğuktan, sıcaktan ve haşerelerden korumak gibi bazı yararları varsa gecenin de karanlığıyla başkalarından, düşmandan, yırtıcı hayvanlardan gizlemek gibi nice faydaları vardır.)

11. Gündüzü de bir geçim zamanı yaptık.

12. Üstünüze yedi sağlam bina çattık.

(Yedi sağlam bina, Mülk Sûresinde açıklandığı üzere yedi göktür.)

13. (İçlerine,) ışık saçan bir kandil (Güneş) astık.

14. Yoğunlaşmış bulutlardan şarıl şarıl bir su indirdik.

(Burada "Mu'sırat"; yağmur yağdırma zamanı gelmiş bulutlar veya onları presler gibi sıkıştıran rüzgarlar veya gökler, diye tefsir edilmiştir.)

15. Onunla taneler ve otlar çıkaralım diye...

16. Ve sarmaş dolaş bağlar, bahçeler.

17. Kuşkusuz o hüküm günü, kararlaştırılmış bir vakit olmuştur.

(Bu kısımda, sûrenin başında sorulan o büyük haber açıklanmağa başlıyor.)

18. O gün Sur'a üflenir, bölük bölük gelirsiniz.

19. Gök de açılmış, kapı kapı olmuştur.

(Gök, her tarafı kapılardan ibaret imiş gibi açılmıştır ki ilahi emirlerle melekler inecek. Ruh ve melekler saf saf olacaktır.)

20. Dağlar yürütülmüş, serap olmuştur.

(Daha önce ilk üfürmede bütün parçaları yok olup savrulmuş ve dünyada yeryüzü döşeğinin direkleri olan o dağlar, o gün serap gibi olmuş, artık yeryüzünün sallanmasına engel olacak hiçbir halleri kalmamıştır.)

21. Kuşkusuz Cehennem gözetleme yeri olmuştur.

(Cehennem; zebani meleklerin, kendilerine azap hak olmuş azgınları yakalamak için gözetip durdukları bir gözetleme yeridir.)

22. Azgınlar için son varılacak yer olmuştur.

23. Orada çağlarca kalacaklardır.

("Hukub" kelimesinin ne kadar uzun bir süreyi ifade ettiği hususunda değişik görüşler vardır. Her ne olsa, sonu olan bir süreyi ifade ettiği için buradan cehennem azabının sona ereceğini anlamak isteyenler olmuştur. Fakat şunu gözden kaçırmamak gerekir ki, tekil bir kelime olan "hukub"un, sonu olan bir süreyi ifade etmesinden bunun çoğulu olan "ahkab"ın da sonlu olması gerekmez. Tefsirciler der ki: Bu kelimede ard arda gelme manası bulunduğu ve az bir müddetin de ard arda gelmesi halinde sonsuza kadar gidebileceği cihetle "Ahkaben" demek, devirlerce, sonsuza kadar demek olur.

Öte yandan "azgınlar" tabiri, "takva sahipleri" karşıtı olarak müminlerin asilerini de kapsayan bir manada düşünüldüğünde cehennemde kalışın sona ermesi onlara nazaran olabilir. Gerçekte cehennemde müminlerin asilerine ait olan tabakanın neticede söneceği hakkında bir hadis de vardır.)

24. Orada ne bir serinlik tadacaklar, ne de içecek bir şey.

25. Ancak bir kaynar su ve irin.

26. Bir ceza ki tam yaptıklarına uygun.

27. Çünkü onlar, hiçbir hesap ummazlardı.

(Hesap gününü inkar edip asla böyle bir gün olmayacağını söylemenin tam karşılığı da, inkar edenlere o günün en şiddetli azabını göstermektir.)

28. Âyetlerimizi yalanlaya yalanlaya tam bir yalancı olmuşlardı.

29. Biz ise her şeyin dökümünü yapmış, bir kitaba geçirmişiz.

30. Şimdi tadın. Artık size azabınızı artırmaktan başka bir şey yapmayacağız.

(Bu da azabın sona ermeyeceği hususunda bir nasstır.)

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًا
﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً
حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَٰنِ لَا يَمْلِكُونَ
مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا
مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذَٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ
اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا ﴿٣٩﴾ إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ
الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

سُورَةُ النَّازِعَاتِ وَهِيَ مَكِّيَّةٌ وَآيُهَا أَرْبَعُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ﴿٢﴾ وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ﴿٣﴾
فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ﴿٤﴾ فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾ تَتْبَعُهَا
الرَّادِفَةُ ﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ أَإِنَّا
لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ
خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾ فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾

هَلْ

31. Kuşkusuz takva sahipleri için bir kurtuluş var.

32. Bahçeler var, üzüm bağları var.

33. Memeleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar var.

(Bazı tefsirlerde cennet kızları hep onaltı yaşında, erkekleri ise otuzüç yaşındadır, diye rivayet edilmiştir.)

34. Dopdolu kadehler var.

35. Orada ne boş bir söz işitirler, ne de bir yalan...

36. Rabbından yeterli bir bağış olarak.

(Burada "hisaben" kelimesi, tam yetmek manasından, "yeter mi yeter deyinceye kadar yeterli ve bol" şeklinde tefsir olunmuştur ki, azgınların amellerine göre onlara verilecek "tam yaptıklarına uygun" cezaya karşılık takva sahiplerine, amellerinin karşılığından fazla olarak verilecek "yeterli, tam bir bağış.")

37. O, göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbıdır. Rahmân'dır. Hiç kimse O'ndan bir hitaba malik olamaz.

(Bu, Rahmân olan yüce Allah'ın, rablıkta son derece ulu ve yüce olduğunu ve ceza ve ihsanda kendi başına buyruk olduğunu açıklamaktadır. Yani O, öyle yüce ve ortaktan uzak, öyle ulu bir varlıktır ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi, yukarıda ve aşağıda bulunan bütün varlıklar, fiilen O'nun işine karışmak şöyle dursun, O'nun adına kendiliklerinden bir söz söylemek veya O'na bir hitapta bulunmak yetkisine sahip değillerdir.)

38. O gün Ruh ve melekler sıra sıra dururlar. Rahmân'ın izin verdikleri dışında hiç kimse konuşamaz. İzin verilen de doğruyu söyler.

(Beyzavi şöyle der: "Bu âyetteki Ruh; ruhlar üzerine vekil kılınmış bir melek veya ruh cinsi veya Cebrâil veya meleklerden daha büyük bir yaratıktır.")

39. İşte bu, hak gündür. Artık dileyen, Rabbına bir yol tutar.

(Yani bu, yukarıda geçtiği şekilde haber verilen kalkma ve hüküm günü, hak gündür. Yahut o haber verilen gün, açıklandığı şekilde hak, meydana gelmesi kuşkusuz ve kesindir. Hal böyle olunca bundan sonra iş, sizin dilemenize, cüzî iradenizle çalışıp kazanmanıza bağlıdır. Şu halde her kim, o sıfatları ve ululuğu anlatılan Rabbına doğru varmak, O'nun rahmetine erip gayesine ulaşmak isterse, O'na götürecek bir dönüş yolu, sonunda o gayeye erdirecek bir başvuru yeri ve makamı edinsin, ona göre bir yol tutsun.)

40. Biz sizi yakın bir azap ile uyardık. O gün kişi, ellerinin ne takdim ettiğine bakacak ve kafir diyecek ki: "Ah, ne olaydı, ben bir toprak olaydım."

79
NÂZİÂT SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 46 âyettir.

[Adını ilk âyetinden alan bu mübârek sûrenin ana konusu, kıyâmet ve onun halleri, takvalı kişilerle kafirlerin varacakları yerlerdir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Andolsun, şiddetle çekip çıkaranlara,

2. Usulcacık çekenlere,

3. Yüzüp yüzüp gidenlere,

4. Yarışıp geçenlere,

5. Derken iş çevirenlere yemin olsun ki (kıyamet var.)

(Bu beş âyetle ilgili olarak tefsirciler birçok yorum nakletmişlerdir ki biri de şudur:

Nâziât: *boğa boğa, daldıra daldıra şiddetle can alan melekler yahut kafirlerin canını alan azap melekleridir.* **Naşitat**: *tatlı ve yumuşak bir şekilde can alan, müminlerin ruhlarını alan rahmet melekleridir.* **Sabihat**: *ilahi emir ile ufuklardan gelip giderek iş yapan veya can alırken nefislerde dalgıç gibi dalıp yüzen meleklerdir.* **Sabikat**: *kafirlerin ruhlarını cehenneme, müminlerin ruhlarını cennete götürmek için yarışıp giden meleklerdir.* **Müdebbirat-ı emr** *ise; yüce Allah'ın, âlemin düzeninde emir altına verdiği, memur kıldığı işlerde, işi yönetip idare eden melekler, yahut meleklerin elçileridir.)*

6. O gün, deprem sarsar.

*(***Racife**: *şiddetle sarsan sarsıntı, dünyayı yerinden oynatan olay, ilk üfürme yahut o vakit şiddetle sarsılan, sarsılacak olan yeryüzü ve dağlar gibi cisimler demek olabilir.)*

7. Onu ikinci bir sarsıntı izler.

8. Yürekler vardır, o gün hoplar kaygıdan,

9. Gözler kalkmaz saygıdan.

10. Diyorlar ki: "Biz tekrar eski halimize mi döndürülecek mişiz?"

(Öldükten sonra dirilmenin olacağı yemin ve vurgu ile haber verildikten sonra bu âyet, inanmayan inkarcıların bugün dünyada söylediklerini hikaye ediyor.)

11. "Biz çürümüş kemikler olduktan sonra ha?"

12. "Öyleyse bu, çok zararlı bir dönüştür" dediler.

("Zira o denildiği gibi ise, biz ona iman etmemiş, hazırlanmamış olduğumuz için bize pek zararı dokunan bir dönüş olacaktır. Vah, o vakit başımıza geleceklere vah" diye alay etmekte ileri gittiler.)

13. Fakat o, bir tek haykırıştır.

(Yani onu Allah'a göre zor bir şey zannetmeyin. O bir tek haykırıştan, zorlu bir kumanda ile bir tek sesleniştен ibarettir.)

14. Bir de bakarsın hepsi meydandadır.

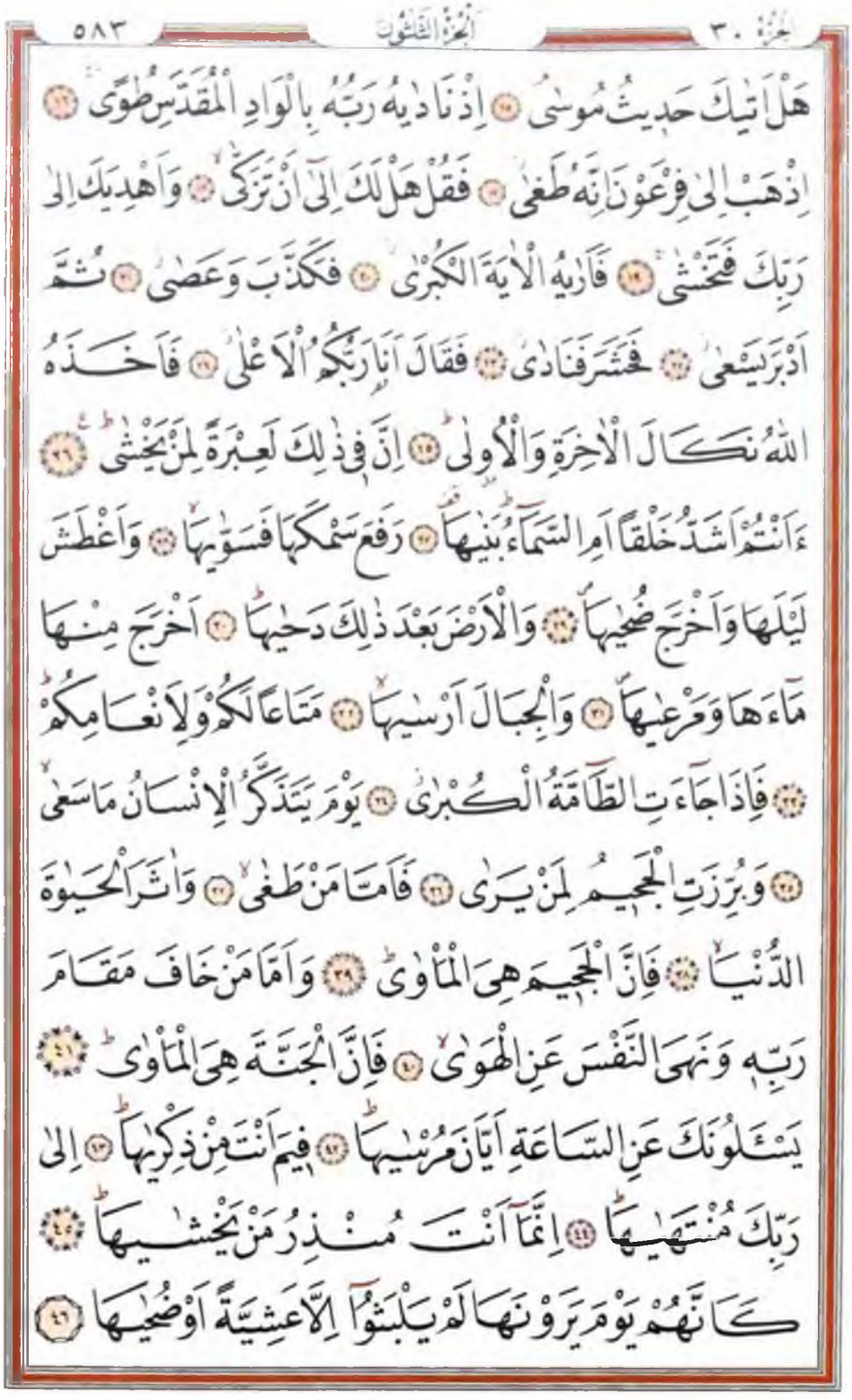

هَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ مُوْسٰى ﴿١٥﴾ اِذْ نَادٰىهُ رَبُّهٗ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾
اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَلْ لَّكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ﴿١٨﴾ وَاَهْدِيَكَ اِلٰى
رَبِّكَ فَتَخْشٰى ﴿١٩﴾ فَاَرٰىهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصٰى ﴿٢١﴾ ثُمَّ
اَدْبَرَ يَسْعٰى ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادٰى ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى ﴿٢٤﴾ فَاَخَذَهُ
اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُوْلٰى ﴿٢٥﴾ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَنْ يَّخْشٰى ﴿٢٦﴾
ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَآءُ بَنٰىهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰىهَا ﴿٢٨﴾ وَاَغْطَشَ
لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰىهَا ﴿٢٩﴾ وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰىهَا ﴿٣٠﴾ اَخْرَجَ مِنْهَا
مَآءَهَا وَمَرْعٰىهَا ﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ اَرْسٰىهَا ﴿٣٢﴾ مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْ
﴿٣٣﴾ فَاِذَا جَآءَتِ الطَّآمَّةُ الْكُبْرٰى ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ مَا سَعٰى
﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيْمُ لِمَنْ يَّرٰى ﴿٣٦﴾ فَاَمَّا مَنْ طَغٰى ﴿٣٧﴾ وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ
الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَاِنَّ الْجَحِيْمَ هِيَ الْمَاْوٰى ﴿٣٩﴾ وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ
رَبِّهٖ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰى ﴿٤٠﴾ فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَاْوٰى ﴿٤١﴾
يَسْـَٔلُوْنَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰىهَا ﴿٤٢﴾ فِيْمَ اَنْتَ مِنْ ذِكْرٰىهَا ﴿٤٣﴾ اِلٰى
رَبِّكَ مُنْتَهٰىهَا ﴿٤٤﴾ اِنَّمَآ اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَّخْشٰىهَا ﴿٤٥﴾
كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوْٓا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰىهَا ﴿٤٦﴾

15. Musa'nın haberi sana geldi mi?

16. Hani Rabbı ona kutsal vadi Tuva'da seslenmişti:

(Kutsal vadi, Şam çölünde Tur-i Sina dağının eteğinde bir vadidir. Tuva, bu vadinin ismi ve onun açıklamasıdır.)

17. "Haydi, (demişti), git Firavun'a çünkü o çok azdı."

18. De ki: "İster misin arınasın?"

(Nasıl, var mı bir arzun, bir niyetin temizlenmeğe? Yani, inkar ve taşkınlık kirlerinden, kötü huylardan arınıp temiz iman ve İslam vasıflarıyla kendini geliştirmeğe?)

19. "Seni Rabbının yoluna ileteyim de (O'ndan) korkasın."

(Bu iki âyette, "ona varın da yumuşak dille söyleyin, belki dinler ve düşünür, belki de korkar" meâlindeki Taha, 20/44 âyetinin bir tür açıklaması ile "yumuşak söz"ün bir izahı vardır.)

20. Musa, Firavun'a o büyük mucizeyi gösterdi.

(Bu mucize, asânın canlanıp yılan olma mucizesidir ki, ölülerin dirilmesine ve "ol" emrinin tecelli edeceğine bir delildir.)

21. Fakat Firavun yalanladı, karşı geldi.

22. Sonra koşarak dönüp gitti.

(Yani yalan ve isyanda başarılı olamadı, bununla beraber boş da durmadı, koştu, çalıştı. Ama mutluluğa doğru çalışmadı, mutsuzluğa doğru çalıştı. Allah'a yüz tutacak yerde ardını dönerek helake doğru tersine gitti.)

23. Derken adamlarını topladı da bağırdı:

24. "Ben sizin en yüce Rabbınızım" dedi.

(Daha önce de "sizin için benden başka ilah bilmedim" (Kasas, 28/38) diyerek kendisinden başka ilah bilmediğini söylemişti.)

25. Allah da tuttu onu, dünya ve âhiret azabıyla yakalayıverdi.

(Âyetteki "âhiret" ve "ûla" kelimelerinin görünen manası, bildiğimiz âhiret ve dünyadır ki, dünya cezası suda boğmakla, âhiret cezası da cehenneme sevk ile olmuştur. Bununla beraber âhiret "sonraki", ûla da "evvelki" manasına olarak, "sonrakinin ve öncekinin cezası olmak üzere tuttu alıverdi" ve sonrakinden maksat, az önce geçen "Ben sizin en yüce Rabbınızım" sözü, evvelkinden maksat da Kasas sûresindeki "sizin için benden başka ilah bilmedim" sözü demek olduğu da Taberi tefsirinde yazılıdır.)

26. Kuşkusuz bunda, saygı duyacaklar için bir ibret vardır.

27. Yaratılışça siz mi daha çetinsiniz, yoksa gök mü? Onu Allah bina etti.

(Yani gerek önce olsun gerek sonra olsun, mutlak olarak yaratılmak açısından siz mi daha zor ve çetinsiniz, yoksa sizden yüksek ve sizi kuşatıcı olan gök mü? Belli ki o, daha çetin değil mi? Çünkü siz onun içinde bir zerre demeksiniz.)

28. Tavanını yükseltti, onu bir düzene koydu.

29. Gecesini kararttı, kuşluğunu (gündüzünü) çıkardı.

30. Bundan sonra da yeryüzünü döşedi.

(Göğü yaratıp bir nizama koyduktan ve gecesini giderip gündüzünü çıkardıktan sonra yerküreyi, üzerinde yaşama ve yerleşme imkanı olacak şekilde yayıp serdi.)

31. Ondan suyunu ve otlağını çıkardı.

32. Dağlarını oturttu...

33. Sizi ve hayvanlarınızı faydalandırmak için.

34. Fakat o her şeyi bastıran büyük felaket geldiği vakit,

*(**Tâmme-i kübra**: en büyük bela demek olup kıyametin ve özellikle cehennemliklerin cehenneme, cennetliklerin de cennete girdiği zamanın adıdır.)*

35. O, insanın (daha önce) neyin peşinde koştuğunu anladığı gün,

36. Görecek kimseler için cehennem hortlatıldığı gün,

(Rivayet olunduğuna göre Cehennem açılacak, alevler saçarak fırlayacak, her gözü olan onu görecek. Bununla beraber, "görecek kimseler için" demek, ona girecek kafirler ve azgınlar için demek de olabilir.)

37. Artık her kim azgınlık etmiş,

38. Ve dünya hayatını tercih etmişse,

39. Kuşkusuz onun varacağı yer cehennemdir.

40. Kim de Rabbının divanında durmaktan korkmuş, nefsini boş heveslerden menetmiş ise,

(Rabbının divanı, Ruh ve meleklerin saf saf kıyama durduğu o büyük bela günü kulun ilahi huzurda duruşu veya duracağı makamıdır.)

41. Kuşkusuz onun varacağı yer cennettir.

42. Sana o Kıyameti soruyorlar: ne zaman kopacak diye.

43. Sen nerde, onu anlatmak nerde?

44. Onun son ilmi Rabbına aittir.

(Bütün incelikleriyle ve herkes hakkında vuku bulma vaktine kadar bütün detaylarıyla onu bilmek Rabbına aittir, başkasına değil. Onu ancak O bilir. İlerisine karışmak onların haddi olmadığı gibi, daha fazlasını anlatmak da senin görevin değildir.)

45. Sen ancak, ondan korkacak olanları uyarıcısın.

46. Onlar o Kıyameti görecekleri gün, sanki dünyada bir akşam veya kuşluğundan başka durmamışa dönecekler.

80
ABESE SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 42 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Yüzünü ekşitti ve döndü...

(İbn Abbas'tan rivayet edilmiştir: Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz Kureyş'in ileri gelenlerinden Utbe b. Rabia, Ebu Cehil b. Hişam, Ümeyye b. Halef ve Abbas b. Abdulmuttalib ile özel olarak konuştuğu bir sırada –ki Rasûlullah bunların imana gelmelerine çok özeniyordu– Abdullah b. Ümmi Mektum adlı âma sahabi geldi. Rasûlullah (s.a.v) Ümeyye b. Halef ile fısıltı halinde konuşurken bu zat, Hz. Peygamberin Kur'ân'dan bir âyet okumasını istedi. "Ey Allah'ın Rasulü! Allah'ın sana öğrettiklerinden bana öğret" dedi ve bunu tekrar etti. Rasûlullah (s.a.v) ona aldırmadı ve yüzünü buruşturup döndü. Sözünün kesilmesinden hoşlanmayıp diğerlerine yüzünü çevirdi. Rasûlullah konuşmasını bitirip kalkacağı sırada vahiy hali geldi, gözlerini kapayıp daldı. "Abese ve tevellâ..." âyetleri indi.

Bundan sonra Rasûlullah (s.a.v) ona ikram eder ve: "Merhaba, hakkında Rabbımın bana sitem ettiği kişi!" der ve ihtiyacını sorardı.)

2. Kendisine âma geldi, diye.

3. Ne bilirsin belki o temizlenecek?

4. Veya öğüt belleyecek de öğüt ona fayda verecek.

5. Ama buna ihtiyaç hissetmeyene gelince,

6. Sen ona yöneliyorsun.

7. Onun temizlenmemesinden sana ne?

(Senden ve Kur'ân'dan yararlanmak istemeyen o kendini ihtiyaçsız sayan kişinin temizlenmemesinden, Islama girmemesinden sana bir sorumluluk gelmez. Fakat ihtiyacı olduğunu söyleyen, öğrenmek isteyen bir müslümandan yüz çevirmekte sorumluluk vardır.)

8. Ama sana can atarak gelen,

9. Allah'tan korkarak gelmişken,

10. Sen onunla ilgilenmiyorsun.

11. Hayır hayır, sakın. Çünkü o Kur'ân bir öğüttür.

(Sakın öyle yapma, koşup saygıyla gelen istekliyi anlamamazlıktan gelip de o ihtiyaç hissetmeyenin üzerine düşme. Çünkü birinin isteyip öbürünün ihtiyaç duymadığı o öğüt, yani o nasihatları kapsayan bu Kur'ân, yüce Allah'ı andırmak, hak ve vazifeyi düşündürmek, hayrı ve yararı belletmek için bir öğüttür.)

12. Artık dileyen onu düşünür.

(Bu cümle, dileme işinde serbest bırakmak için değil, Türkçede de mesela, "Canı isteyen dinlesin" derken kastettiğimiz mana gibi bir korkutma ve tehdit mahiyetindedir.)

13. O, değerli sahifelerdedir:

(Burada ilk akla gelen, sahifelerden maksadın Kur'ân sahifeleri olmasıdır ki, bu sahifelerin, "Nun, Kalem'e ve onların yazdıklarına yemin olsun" meâlindeki Kalem, 68/1 âyetinde açıklandığı üzere yüce Kalem'in Levh-i Mahfuz'a yazdığı sahifeleri, meleklerin Levh-i Mahfuz'dan yazıp alarak vahiy ile getirdikleri sahifeleri ve sonra Mushaf sahifelerini teşkil eden genel manada Kur'ân sahifelerini ifade etmiş olması doğru ve sahihtir.)

14. Yüksek tutulan tertemiz sahifelerde.

(Mutahhere; "Ona tertemiz olanlardan başkası el süremez" (Bkz, Vâkıa, 56/79) demektir. Ona ancak tertemiz olanlar dokunabilir ve onlar da meleklerdir.)

15. Yazıcıların ellerindedir:

16. Değerli iyi yazıcıların.

17. O kahrolası insan, ne nankör şey!

18. O yaratan onu hangi şeyden yarattı?

19. Bir damla sudan. Onu yarattı da biçime koydu.

20. Sonra ona yolunu kolaylaştırdı.

21. Sonra onu öldürdü de kabre koydurdu.

22. Sonra dilediği vakit onu tekrar diriltir.

23. Hayır hayır, doğrusu o, hiç Allah'ın emrini tam yerine getirmedi,

(Şükredici kullar pek az olduğu gibi, hiç kusursuz amel eden, bir tür kusuru olmayan insan yok gibidir.)

24. Bir de insan yiyeceğine baksın.

(Baksın da hem kendi içinde hem de dışında olmak üzere ne kadar nimet içinde bulunduğunu ve onların hakkını ödeyerek yararlanmak için nasıl çalışmak gerektiğini düşünsün.)

25. Biz o suyu (yağmuru) bol bol döktük.

26. Sonra toprağı nasıl da yardık.

(Bu yarma, o sönük kupkuru yerküre, yağmurların inmesiyle harekete geçip kabarmağa, sonra çatlayıp bitkiler çıkarmağa başladığı bir yarmadır ki bunu da yapan Allah'tır.)

27. Bu suretle orada ekinler bitirdik.

28. Üzümler, yoncalar,

29. Zeytinlikler, hurmalıklar,

30. İri ve sık ağaçlı bahçeler,

31. Meyveler, çayırlar bitirdik,

32. Siz ve hayvanlarınız faydalansın diye.

33. Kulakları sağır eden o gürültü geldiğinde...

(Sâhha; büyük bela ve musibet manasına olup ikinci veya son üfürme denilen Kıyamet seslenişinin ismidir. Sahha, aslında, kulakları çatlatacak bir sesle haykırmak, demektir. Şiddetli bela ve musibete sâhha denilmesi de bundandır. Çünkü kulağı sağır edecek derecede çarpan şiddetli haykırmanın iki özelliği vardır.

Birincisi, her şeyden önce şiddetle çarpıp kendisini işittirme özelliğidir.

İkincisi de şiddetinden dolayı kendisinden başkasını işittirmeyecek şekilde kulağı sağır etmesidir. İşte büyük, şiddetli bela ve musibetlere de böyle yalnız kendisini işittirip başka şeyleri duymayacak bir halde kulakları sağır gibi ettiği için sâhha denilmiş, kıyamet haykırışı da dünyadan sağır edip âhiret işlerini dinleten en şiddetli bir bela olması nedeniyle bununla isimlendirilmiştir.)

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ
﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ
مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ
﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

سُورَةُ التَّكْوِيرِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انكَدَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ
سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾
وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ
سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾ وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾
وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ ﴿١٢﴾ وَإِذَا الْجَنَّةُ
أُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾ فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿١٥﴾
الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾
إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾

34. O gün kişi kaçar: kardeşinden,

35. Anasından, babasından,

36. Eşinden ve oğullarından.

(Burada kardeşten başlayarak yakınlık ve sevginin derecelerine göre kaçışta bir gelişme üslubu vardır. Yani akraba ve yakınlar içerisinde kardeş en yararlıklı, en yakın ve en sevgili; ana baba ondan daha yakın, daha sevgili; arkadaş yani eş olan zevce ve çocuklar ondan daha yakın ve sevgili olduğuna işaretle beraber o gün derece derece bunların hepsinden kaçılacağı anlatılmıştır ki, bu şöyle denilmek gibidir: O gün kişi, başkaları şöyle dursun, kardeşinden hatta anasından babasından hatta yâri olan eşinden ve çocuklarından kaçar. Çünkü:)

37. Onlardan her birinin o gün başından aşan işi vardır.

(Yani kendisini meşgul eden öyle önemli bir işi, bir meşgalesi vardır ki, başından aşar. Onun önemi, başkalarını düşünmeğe, yardıma koşmağa meydan vermediği gibi ayrıca onlardan kaçırır, hepsini feda ettirir, kimisi kendi başının derdiyle onlara yardım-

dan kaçar, kimisi de sorguya çekilmekten kaçar. Çünkü kardeş, "Sen bana dünyada yardım etmedin" diye; ana baba, "sen bize iyilikte kusur ettin" diye; karısı, "sen bana haram yedirdin" diye; çocukları, "sen bize dinimizi belletip öğreterek bizi irşat etmedin" diye yakasına sarılırlar.)

38. Yüzler var ki o gün parıl parıl,

39. Güler, sevinir.

(Güler, çünkü hesaptan kurtulmuştur. Sevinir, çünkü Allah'ın rızasını elde ederek O'nun cemaline kavuşmuştur.)

40. Yüzler de var ki, o gün tozlanmış,

41. Onları karanlık bürümüş,

(Yüzlerde böyle toz ve karanın bir araya gelmesi, korku ve zelillik ile elem ve azabın en ürkütücü bir şekilde ortaya çıkışıdır.)

42. İşte onlardır kafirler, haktan sapanlar.

(Onlar hem küfredip hem de günah işleyerek küfür ve günahı bir araya toplamışlar, Allah da bunu onlara tor toz içinde yüzkarası etmiştir. Onun için insan, o gün gelmeden kendi iradesiyle bütün bunları düşünüp Allah'tan korkarak, küfür ve günahtan sakınarak İslam ile temizlenmeğe çalışmalı ve o gün yüz aklığıyla güle güle, sevine sevine o murada ermelidir.)

81
TEKVÎR SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 29 âyettir.

[Bu mübârek sure, iki önemli olayı ele alır. Bunlar, kıyamet olayı ile vahiy ve peygamberlik olayıdır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Güneş katlanıp dürüldüğünde,

2. Yıldızlar bulandığında,

(Nûrlarının parlaklığı bozularak sönüp silindikleri veya saçılıp döküldüklerinde,)

3. Dağlar yürütüldüğünde,

(Yerkürenin zelzele ve depremle sarsılıp patlayarak dağlar, yün gibi atıldığı, yerleri serap gibi olmak üzere başlar üzerinden geçen bulutlar gibi göğe fırlatılıp toz halinde serpildiğinde,)

4. Kıyılmaz mallar (develer) bırakıldığında,

(Yüz gösteren korkunç kıyamet olayları içinde, sahipleri, en kıymetli mallarını başıboş bıraktıklarında,)

5. Vahşi hayvanlar bir araya toplandığında,

(Her taraftan canlıları saran o korku ve dehşet içinde hayvanlar, öteden beri korka geldiği şeyleri unutarak deliklerinden ve yuvalarından çılgıncasına fırlayıp ne birbirlerinden ne de insan saldırısından çekinmeksizin bir araya geldiğinde.)

6. Denizler ateşlendiğinde,

(Denizler, volkan halinde ateşler çıkararak, bir damla su kalmayacak şekilde suları çekildiğinde,)

7. Nefisler eşleştirildiğinde,

(İnsanlar, iyi ve kötü amelde peşlerinden gelenleri ve birbirlerine benzerleri ile sınıf sınıf, bölük bölük mahşere çağrılıp büyük mahkemede amel defteri sağından verilenler, amel defteri solundan verilenler diye, bir grup cennete, bir grup cehenneme gitmek üzere yeniden diriltilip sınıflara ayrıldıklarında,)

8. Diri diri toprağa gömülen kız sorulduğunda:

9. "Hangi günahtan dolayı öldürüldü?" diye.

10. Amel defterleri açıldığında,

11. Gök sıyrılıp açıldığında,

(Gök açılıp giderilerek üstünde cennet ve Hakkın Arş'ı ortaya çıkıp her hakikat, kendisinde hiçbir şüphe olmayacak şekilde meydana çıktığında,)

12. Cehennem kızıştırıldığında,

(Cehennem, Âdemoğullarının kötü amelleri ve yüce Allah'ın gazabı ile azgınlar için bütün şiddetiyle alevlendirilip kızıştırıldığında,)

13. Ve cennet yaklaştırıldığında,

(Cennet, Allah'ın lütuf ve rahmeti ile güzel amellerin sevabından donanmış olarak takva sahiplerine yaklaştırılmış olduğunda,)

14. Herkes ne getirmiş olduğunu anlar.

(O zaman herkes, hayır mı şer mi, iyi mi kötü mü, dünyada ne yapmış, o gün için ne hazırlamış olduğunu kesin bir bilgiyle bilip anlayacaktır. Çünkü bir zerre miktarı da olsa hayır veya şer olarak yapmış olduğu her amelin, defterinde getirilip terazisine konduğunu ve karşısında kendisine şekillendiğini görecektir.)

15. Şimdi yemin ederim o sinenlere,

16. O akıp akıp yuvasına giden (yıldız)lara,

17. Yöneldiği an geceye,

(Yok olmağa yüz tuttuğu, sabaha yöneldiği zaman geceye,)

18. Nefeslendiği (açılmağa başladığı) an sabaha ki,

19. Kuşkusuz o, değerli bir elçinin sözüdür.

(Değerli elçiden maksat, Kur'ân'ı Hz. Peygamber'e (a.s.) getiren Ruh-i Emin Cebrâil (a.s.)'dir.)

20. O elçi güçlü, Arş'ın sahibinin yanında çok itibarlıdır.

مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ
﴿٢٣﴾ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿٢٥﴾
فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ
أَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

سُورَةُ الْإِنْفِطَارِ وَهِيَ مَكِّيَّةٌ وَتِسْعَ عَشْرَةَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾
وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾
يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ﴿٦﴾ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ
﴿٧﴾ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ ﴿٩﴾ وَإِنَّ
عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ
لَفِي نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ
عَنْهَا بِغَائِبِينَ ﴿١٦﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ
الدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ ﴿١٩﴾

سُورَةُ

21. Orada ona itaat edilir, güvenilir.

(Yüce Allah'ın huzurunda, Allah'a yakın melekler ondan emir alırlar, her yönüyle kendisine güvenilen, elçilikte son derece emindir.)

22. Arkadaşınızı cin çarpmış değildir.

(Ey, o Kur'ân'a ve peygamberlik haberlerine inanmamak için Peygambere cin çarpmış diye iftira etmek isteyenler! O peygamber sizin arkadaşınızdır. Siz yıllarca onun sohbetinde bulundunuz. Aklının, ahlakının yüksekliğini denediniz, görüş ve fikrine baş vurdunuz, konuştunuz. Bilirsiniz ki o, deli ve mecnun değildir. Akıl ve anlayışı tam, fazilet ve erdemliliği herkesçe kabul edilmiş, sizin iyiliğinizi isteyen bir zattır. Dolayısıyla o size bu sözleri bir mecnun gibi söylemiyor, Allah'ın gönderdiği Cebrâil'i tasdik ederek hakkı söylüyor.)

23. Andolsun o, Cebrâil'i açık ufukta gördü.

(Bu görüş, onu gerçek şekliyle görüştür ki Hira'dan sonra olmuştu. Yer ve gök arasında Kürsi

üzerinde, yüce Allah'ın yarattığı şekliyle gördü. Altıyüz kanadı vardı, diye rivayet edilmiştir.)

24. O, gayb hakkında cimri değildir.

(Almış olduğu vahyi duyurmada ve sizin gözlem ve ilminizin dışında kalan şeyleri haber verip bildirmede cimrilik etmez. Gayb bilgiçliği taslayan kahinler veya bildiğini ücretsiz belletmeyen kimseler gibi ücret alma sevdasıyla kıskançlık yapmaz.)

25. O, kovulmuş bir şeytanın sözü değildir.

(O arkadaşınıza görünen elçi, kahinlere görünenler gibi, büyük ve ileri gelen meleklerin toplandığı yerden kulak hırsızlığı ederken her taraftan taşlanan aldatıcı şeytanlardan değil, bir Allah elçisi olduğu gibi, onu gören ve size haber veren arkadaşınız da Şeytandan ve şeytanlıktan uzaktır. Dolayısıyla onun getirdiği Kur'ân, bir şeytan sözü değildir.)

26. Hal böyle iken, siz nereye gidiyorsunuz?

(Bu hakikatlara karşı doğru yolu bırakıp da hangi görüşlere kapılıyorsunuz? Ne büyük sapıklıklara düşüyorsunuz! Haberiniz olsun ki:)

27. O (Kur'ân), âlemler için öğütten başka bir şey değildir,

28. İçinizden doğru gitmek isteyenler için.

(Çünkü hatırlatmadan, vaaz ve öğütten yararlanacak olanlar, onlardır. Gerçekten akıllı olanlar da onlar demektir.)

29. Âlemlerin Rabbı olan Allah dilemeyince siz dileyemezsiniz.

(Onun için doğru yolda olmak isteyenler de buna muvaffak olmayı kendi iradelerinden bilmemeli, Allah'ın lütuf ve ikramından bilmelidirler.)

82
İNFİTÂR SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 19 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Gök çatladığı vakit,

2. Yıldızlar döküldüğü vakit,

(Yıldızların dökülmesi, genel çekim dengesinin bozulmasıyla meydana gelecek düşüşleridir ki ipliği kopmuş inci dizilerinin dökülüp saçılmasına benzetilmiştir.)

3. Denizler yarılıp akıtıldığı vakit,

4. Kabirlerin içi dışına getirildiği vakit,

5. Herkes neyi önden gönderdiğini ve neyi geri bıraktığını bilir.

6. Ey insan! İhsanı bol Rabbına karşı seni aldatan nedir?

(Ey insan! Allah'a karşı seni hangi şey aldattı, gaflete düşürdü de isyana sürükledi? Seni, yakışmayacak işler yapacak şekilde gururlandırdı?)

7. O Rab ki, seni yarattı, seni düzgün yapılı kılıp ölçülü bir biçim verdi.

8. Seni, dilediği herhangi bir şekilde parçalardan oluşturdu.

9. Hayır hayır, siz cezayı yalanlıyorsunuz.

(Rabbınızın keremine karşı tam bir içtenlik ve boyun eğişle itaat ederek o kereme layık yüksek ahlak ile güzel ameller yapmak görev ve sorumluluğuna ve ona göre hesap ve ceza olacağına inanmıyorsunuz.)

10. Oysa üzerinizde koruyucular var:

(Yani iyi ve kötü her yaptığınızı gözetip korumak ve tutanak tutmakla görevli hâfıza güçleri, hafaza denilen gözcü melekler var.)

11. Değerli yazıcılar.

12. Onlar, siz her ne yaparsanız bilirler.

(İyi ve kötü hiçbirini kaybetmeden hepsini hak yazısıyla amel defterinize bile bile yazarlar ve öyle şahitlik ederler.)

13. Kuşkusuz iyiler, nimet içindedirler.

14. Kötüler de Cehennemdedirler.

15. Ceza günü ona girecekler.

16. Onlar, o Cehennemin gözünden kaçmazlar.

(Daima ve sonsuza kadar onun içinde kalacaklardır.)

17. Ceza gününün ne olduğunu sen bilir misin?

(Yani onun ne büyük ceza günü olduğunu bilir misin? Ey Muhatap! Hayır, sen onu akıl yoluyla bilemezsin. Çünkü o, dünyada bir benzeri olmuş, akıl yürütmeyle bilinebilecek ceza günleriyle ölçülemez.)

18. Evet, bilir misin nedir acaba o ceza günü?

19. O gün, hiç kimsenin başkası için hiçbir şeye sahip olamadığı gündür. O gün buyruk, yalnız Allah'ındır.

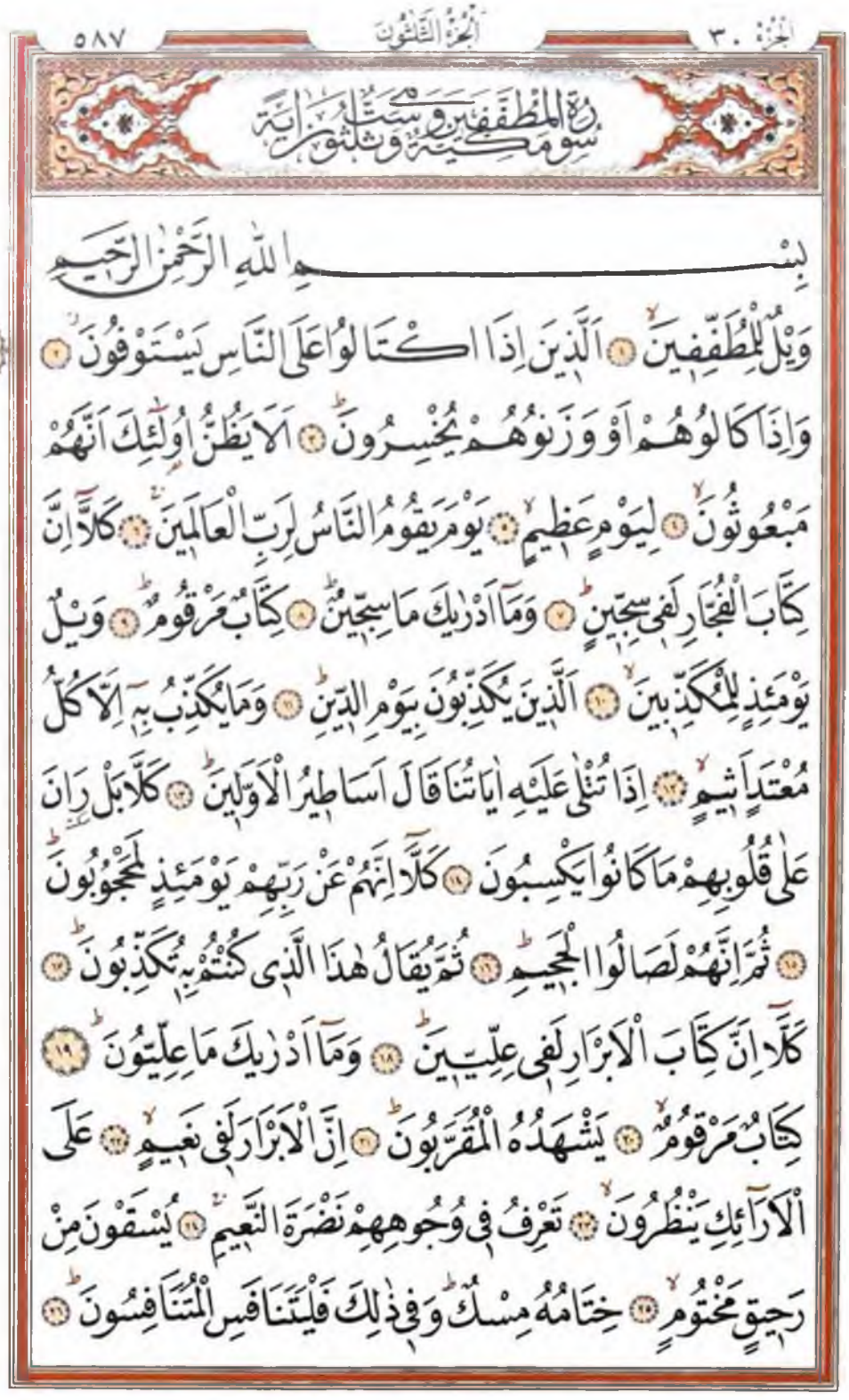
سورة المطففين وهي ست وثلثون آية سورة مكية

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِيْنَ ۝١ الَّذِيْنَ اِذَا اكْتَالُوْا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُوْنَ ۝٢
وَاِذَا كَالُوْهُمْ اَوْ وَّزَنُوْهُمْ يُخْسِرُوْنَ ۝٣ اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمْ
مَّبْعُوْثُوْنَ ۝٤ لِيَوْمٍ عَظِيْمٍ ۝٥ يَّوْمَ يَقُوْمُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ۝٦ كَلَّآ اِنَّ
كِتٰبَ الْفُجَّارِ لَفِيْ سِجِّيْنٍ ۝٧ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا سِجِّيْنٌ ۝٨ كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ ۝٩ وَيْلٌ
يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ۝١٠ الَّذِيْنَ يُكَذِّبُوْنَ بِيَوْمِ الدِّيْنِ ۝١١ وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖٓ اِلَّا كُلُّ
مُعْتَدٍ اَثِيْمٍ ۝١٢ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيٰتُنَا قَالَ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ۝١٣ كَلَّا بَلْ رَانَ
عَلٰى قُلُوْبِهِمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ۝١٤ كَلَّآ اِنَّهُمْ عَنْ رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوْبُوْنَ
۝١٥ ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيْمِ ۝١٦ ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ۝١٧
كَلَّآ اِنَّ كِتٰبَ الْاَبْرَارِ لَفِيْ عِلِّيِّيْنَ ۝١٨ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا عِلِّيُّوْنَ ۝١٩
كِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ ۝٢٠ يَّشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُوْنَ ۝٢١ اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِيْ نَعِيْمٍ ۝٢٢ عَلَى
الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُوْنَ ۝٢٣ تَعْرِفُ فِيْ وُجُوْهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيْمِ ۝٢٤ يُسْقَوْنَ مِنْ
رَّحِيْقٍ مَّخْتُوْمٍ ۝٢٥ خِتٰمُهٗ مِسْكٌ وَفِيْ ذٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُوْنَ ۝٢٦

83
MUTAFFİFÎN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 36 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

1. Eksik ölçüp tartanların vay haline!

*(**Veyl**, aslında, şiddetli kötülük, hüzün ve helak, elem verici azap manasına olup hadiste bildirildiği üzere Cehennemde bir vadidir ki, kafir onun dibine varmadan önce onda kırk yıl yukarıdan aşağı düşer. Bkz, Tirmizi, Tefsir 21/1.*

Mutaffifîn; *"alırken dolgun, verirken eksik ölçenler" demek olduğu, önünde açıklayıcı sıfat olarak gelen şu iki âyet ile anlatılmıştır.)*

2. Onlar, insanlardan kendilerine bir şey aldıkları zaman tam ölçerler.

3. Kendileri başkalarına bir şey ölçtükleri veya tarttıkları zaman eksik ölçer ve tartarlar.

4. Onlar tekrar diriltileceklerini zannetmiyorlar mı?

5. Büyük bir gün için.

6. Öyle bir gün ki, insanlar o gün âlemlerin Rabbının huzurunda divan duracaklar.

(O gün herkes kabirlerinden kalkarak Allah'ın huzuruna çıkacak, O'nun huzurunda yargılanmak için durup haklı haksızdan hakkını alacaktır.)

7. Hayır hayır, kötülerin yazısı muhakkak Siccin'dedir.

(Yani hile yaparsanız kötü kişi olursunuz. Kötüler ise Siccin denilen sicilde kayıtlıdır. Onların yazısı, nüfus kayıtları, amel defterleri, o huzura çıkma günü kendilerine verilecek hüküm ve ceza belgesi, Siccin denilen yerde yazılıdır.)

8. Bildin mi sen, Siccin nedir?

9. Yazılmış bir kitaptır o.

*(Burada "**Merkûm**"a beş mana verilmiştir: Birincisi, açık, tam ve sağlam yazılı, yanlış ihtimali yok. İkincisi, işaretli, yani "...gereğince cehenneme" diye buyrultu işareti konmuş. Üçüncüsü, tüccarın, kumaşına koyduğu gibi işaretli, kayıtlı. Dördüncüsü, mahkeme ve benzeri yerlerin belge ve defterlerinde olduğu gibi mühürlü, damgalı, ünvanlı ve resmileştirilmiş. Beşincisi, kumaşın desen ve nakışları gibi çizilmiş ve sabitleştirilmiş, silinmez bir kitap.)*

10. Vay haline, yalanlayanların o gün!

11. Onlar, ceza gününü yalanlayanlardır.

12. Onu ancak sınırı aşan ve günaha düşkün olanlar yalanlar.

13. Ona âyetlerimiz okunduğu zaman, "eskilerin masalları" der.

(En'âm, 6/25 âyetine ve açıklamasına bakınız.)

14. Hayır hayır, öyle değil. Aksine onların kazandığı günahlar, kalplerinin üzerine pas olmuştur.

(O kalpler, o günahları alışkanlık haline getire getire, pas tutmuş aynalar gibi körlenmiş, kararmıştır da artık duymaz ve göstermez olmuşlardır. İşte onların öyle demelerinin ve yalanlamalarının sebebi budur. Bakara, 2/7 âyetine ve açıklamasına da bakınız.)

15. Hayır hayır, doğrusu onlar, o gün Rablarını görmekten mahrumdurlar.

(Yani örtü ve perde arkasında kalır, onu görmekten men edilir ve yoksun bırakılırlar. Artık kurtuluşa ermelerine imkan ve ihtimal kalmaz.)

16. Sonra onlar muhakkak cehenneme girecekler.

17. Sonra da onlara, "İşte bu, yalanlayıp durduğunuz şeydir" denilecek.

18. Hayır hayır, iyilerin yazısı, muhakkak İlliyyîn'dedir.

(Bazıları, "İlliyyîn, meleklerin amel defterlerinin bulunduğu yer" demişlerdir ki, çokları, Kur'ân'ın biraz sonra gelecek olan bu kelime ile ilgili yaptığı tanıtımı görünüşte buna uygun bularak, kötülüklerin yazıldığı divan olan "Siccîn"in tam zıddı: Allah'a yaklaştırılmış meleklerin şahit oldukları yer olan, hayırlı işlerin yazıldığı divanın ismi olduğunu söylemişlerdir. Zira bunu tefsir için buyruluyor ki:)

19. Bildin mi sen, İlliyyîn nedir?

20. Yazılmış bir kitaptır o.

21. Allah'a yaklaştırılmış melekler ona tanık olurlar.

(Allah ile aralarında perde olanlar değil, Allah'a yaklaştırılmış olanlar ona şahit olur, onlar görür, onlar okurlar. Yahut yazılışına, korunuşuna, okunuşuna Allah'a yaklaştırılmış melekler hazır olur ve manasına onlar şahitlik ederler.)

22. Haberiniz olsun ki iyiler, nimet içindedirler.

23. Tahtlar üzerinde etrafa bakarlar.

24. Yüzlerinde nimet ve mutluluğun sevincini görürsün.

(Yani her gören onları tanır, neşeli ve mutlu oldukları, iyi kullar oldukları yüzlerinden belli olur.)

25. Onlara mühürlü, saf bir içki sunulur.

(Öyle bir içki ki, ancak içecek olanların yanında açılır. Kapları, miskten mühürle kapanmış, gayet temiz ve nefis.)

26. Onun sonu misktir. İşte ona imrensin artık imrenenler.

(Öyle bir şarap ki bitimi, kesimi misk, içildiği zaman sonu bir misk kokar. İçilirken tat alma lezzetinin mükemmelliğini gidermek için misk kokusu, içimin sonunda duyulmağa başlar. İşte o gün iyilere sunulacak olan bu sonu misk kokulu şarapta, özellikle bu misk olan sonu elde etme hususunda yarışsın, birbirleriyle yarışanlar, bu dünyada nefis şeyler elde etme yarışı yapıp imrenecek olanlar. Çünkü bu misk olan sonuç, bu sonsuz neşe öyle enfes, öyle yüksektir ki asıl yarışı yapılacak şey odur.)

وَمِزَاجُهُۥ مِن تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ
أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ
يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا انقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمُ انقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾ وَإِذَا
رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ
حَافِظِينَ ﴿٣٣﴾ فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾ عَلَى
الْأَرَائِكِ يَنظُرُونَ ﴿٣٥﴾ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

سُورَةُ الْانْشِقَاقِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ خَمْسٌ وَعِشْرُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ ﴿١﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ
﴿٣﴾ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٥﴾ يَا أَيُّهَا
الْإِنسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ ﴿٦﴾ فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ
كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾ وَيَنقَلِبُ إِلَىٰ
أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿٩﴾ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ
يَدْعُو ثُبُورًا ﴿١١﴾ وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ﴿١٢﴾ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿١٣﴾

إِنَّهُ

27. Karışımı Tesnim'dendir.

(O saf şarap içileceği zaman, içine Tesnim'den de katılır. Bununla karıştırılan o şarap, sadesinden daha nefis olur. Çünkü Tesnim daha yüksektir. Tesnim, cennet çeşmelerinden bir çeşmenin ismidir. İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre de cennet içkilerinin en yükseğidir.)

28. Allah'a yakın olanların içecekleri bir kaynaktır o.

(İbn Abbas demiştir ki: Cennettekilerin içtiği içkilerin en şereflisi ve en güzeli Tesnim'dir. Çünkü Allah'a yaklaştırılmış kullar onu katıksız olarak içerler. Kitapları sağlarından verilen iyi kullara ise içecekleri karıştırılarak sunulur.)

29. Doğrusu o suç işleyenler, inananlara gülüyorlardı.

30. Onlara uğradıkları vakit, birbirlerine göz kırpıyorlardı.

(Müminler o günahkarların veya o günahkarlar müminlerin yanlarından geçtiklerinde günahkarlar

birbirlerine gamzeleriyle, göz uçlarıyla işaret ediyorlardı.)

31. Evlerine döndükleri zaman zevklenerek dönüyorlardı.

(Ve günahkarlar, bulundukları yerlerden evlerine, ailelerine döndükleri zaman da müminlere yaptıklarını birbirlerine söyleyip eğlenerek, gülüşe gülüşe gidiyorlardı.)

32. Müminleri gördükleri vakit, "işte bunlar sapıklar" diyorlardı.

("Bunlar yolunu kaybetmiş şaşkın sapıklar, yani göz önünde hazır dünya nimetine, dünya zevkine bakmıyorlar da aslı var mı yok mu belli olmayan âhiret sevabına inanarak akılsızlık ediyor, yanlış yola gidiyorlar" diye bütün müminlerin şaşkın ve sapık olduğuna hükmediyorlardı ve bunu vurgulu ifadelerle kuvvetli kuvvetli söylüyorlardı.)

33. Oysa onlar, müminler üzerine bekçi olarak gönderilmemişlerdi.

34. İşte bugün de inananlar, kafirlere gülecek.

35. Koltuklar üzerinde etrafa bakacaklar.

(O kafirlerin, o kibir ve gururdan, o zevk ve eğlenceden sonra cezalarını çekmek üzere Cehenneme girdiklerini İlliyyun sandalyelerinden, cennet koltuklarından seyredecekler, gülecekler.)

36. Nasıl, kafirler yaptıklarının cezasını buldular mı?

(Evet, hep ettiklerini buldular, cezalarını çektiler. Müminlerin o gün kafirlere gülmesi, kafirlerin önce onlara gülmelerinin karşılığıdır.)

84
İNŞİKÂK SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 25 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Gök yarıldığı,

2. Rabbını dinleyip kendisine yaraşır şekilde boyun eğdiği vakit,

(Burada "Hukkat=hak oldu" fiili: "göğe hakka yani kıyamet vaki olduğu" veya "gök haklandığı: Hakk'ın emrine mağlup olup hak yerine getirildiği" demek olarak, "iş bitirildi" (Bakara, 2/210) ve "Rabbının emri geldiğinde ve melekler saf saf dizildiğinde" (Fecr, 89/22) manalarına işaret olması daha faydalı ve beliğ olacaktır.)

3. Yer uzatılıp düzlendiği,

(Yani, "yerlerini dümdüz bomboş bırakacaktır. Onlarda ne bir iniş ne de bir yokuş göremeyeceksin" meâlindeki Taha, 20/ 106-107 âyetlerinin ifade ettiği gibi düzletildiği veya çekilip uzatılarak sahası çoğaltılıp genişletildiği vakit.)

4. İçinde ne varsa attığı ve tamamen boşaldığı,

(Ölüleri kabirlerinden fırlattığı, içindeki ağırlıkları, define ve madenleri döktüğü vakit,)

5. Ve Rabbını dinleyip kendisine yaraşır şekilde boyun eğdiği vakit,

6. Ey insan! Kuşkusuz sen Rabbına doğru çaba üstüne çaba sarfetmektesin, nihayet O'na varacaksın.

(Yani bütün hayatında ölüme ve ondan sonra Rabbının acı veya tatlı ereceğin emrine doğru didinir çabalarsın. Nihayet O'na kavuşacaksın.)

7. O vakit kitabı sağ eline verilen,

(Amel defteri veya mahkeme sonucunu bildirir belge sağ eliyle veya sağ eline verilen,)

8. Kolay bir hesapla hesaba çekilecek.

(Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber, "hesaba çekilip de helak olmayan yoktur" buyurdu. "Ey Allah'ın Rasulü, dedim, yüce Allah beni sana feda kılsın, O, "Kitabı sağ eline verilen, kolay bir hesapla hesaba çekilecek" buyurmuyor mu? Buyurdu ki: "Bu arzdır. Arz olunurlar. Her kimin hesabı tartışmalı geçerse o helak olur." Buhârî, Tefsir 84/1; Müslim, Cennet 79-80.

Yine Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir: Rasulüllah'ı (s.a.v.) dinledim. Namazın birinde: "Allah'ım! Beni kolay bir hesapla hesaba çek" diyordu. Namazdan çıkınca: "Ey Allah'ın Rasulü, dedim, kolay hesap nedir?" Buyurdu ki: "Kitabına bakılıp da geçiştirilivermesi, yani günahlarının af olunuvermesidir." Ahmed, 6/48.)

9. Ve sevinçli olarak ailesine dönecektir.

10. Ama kitabı arkasından verilen,

11. "Yetiş, ey ölüm!" diye bağıracak.

(Yani, "ey helak! Nerdesin, gel yetiş imdadıma! Helak olayım da bu dertten kurtulayım" diye feryat edecek.)

12. Ve alevli ateşe girecektir.

13. Çünkü o, ailesi içinde sevinçli idi.

(Dünyada evinde, ailesi, kavmi arasında rahat ve refah içinde, keyfi yerinde, zevk ve sefasında idi. Âhireti ve işin sonunu düşünmez, gam ve keder içinde sıkıntı çekenlere acımaz, dünyanın uğrayacağı değişiklikleri hesaba katmaz idi.)

إِنَّهُۥ ظَنَّ أَن لَّن يَحُورَ ﴿١٤﴾ بَلَىٰٓ إِنَّ رَبَّهُۥ كَانَ بِهِۦ بَصِيرًا ﴿١٥﴾ فَلَآ أُقْسِمُ
بِٱلشَّفَقِ ﴿١٦﴾ وَٱلَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾ وَٱلْقَمَرِ إِذَا ٱتَّسَقَ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا
عَن طَبَقٍ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ ٱلْقُرْءَانُ لَا يَسْجُدُونَ ۩
﴿٢١﴾ بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُم
بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍۭ ﴿٢٥﴾

سورة البروج مكية وهي اثنتان وعشرون آية

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلْبُرُوجِ ﴿١﴾ وَٱلْيَوْمِ ٱلْمَوْعُودِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿٣﴾ قُتِلَ
أَصْحَٰبُ ٱلْأُخْدُودِ ﴿٤﴾ ٱلنَّارِ ذَاتِ ٱلْوَقُودِ ﴿٥﴾ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾ وَهُمْ
عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِٱلْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا۟ مِنْهُمْ إِلَّآ أَن يُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ
ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَمِيدِ ﴿٨﴾ ٱلَّذِى لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ
﴿٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ فَتَنُوا۟ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا۟ فَلَهُمْ عَذَابُ
جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ ٱلْحَرِيقِ ﴿١٠﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمْ
جَنَّٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْكَبِيرُ ﴿١١﴾

14. Hiç Rabbına dönmeyeceğini sanmıştı.

(Rabbına dönüp de o neşesi kedere çevrilmeyecek, ölmeyecek, hiç azap çekmeyecek ve sorumlu olmayacak sanmıştı.)

15. Hayır, Rabbı onu görmektedir.

16. Şimdi yemin ederim o şafağa,

(Şafak; akşam güneş battıktan sonra ufukta görünen kırmızılığın adıdır. Aslı, tül gibi incelik manasındandır. Burada maksat, dünya hayatı ile sevinenlere karşı, her günün sonunda bir akşamın gelmesi şeklinde, halden hale geçmekte olan âlemin değişimindeki manzaraların farklılığını duyurmak olduğu için önce akşamın kızıl şafağına, ikinci olarak geceye yemin edilmiştir.)

17. Geceye ve içinde barındırdığı şeylere,

18. Derlendiği (dolunay olduğu) zaman o Aya,

19. Ki, siz elbette halden hale geçecek-

siniz.

(Şafağın, gecenin, onun kapsadığı şeylerin ve Ayın halden hale geçmesi gibi siz de halden hale, tabakadan tabakaya veya nesilden nesile uyum sağlayan birbirinden üstün değişimlere binecek, açıklandığı üzere sonunda Rabbınıza gideceksiniz.

Âyet, Peygamber (a.s) ile beraber onun ardından giden müslümanlara hitap olarak, onların da Peygambere uymaları oranında halden hale, tabakadan tabakaya Hakkın yakınına yükseleceklerini, aksine gidenlerin o değişimler içinde yenilip kahredileceklerini haber veriyor.)

20. Böyleyken onlar neden acaba iman etmezler?

21. Karşılarında Kur'ân okunduğu vakit secde etmezler?

(Boyun eğmezler, gerçeği kabul etmezler, Allah'ın emir ve yasaklarına itaat edip uymazlar, secde etmeleri gerekirken secde etmezler.

Hz. Peygamber (a.s.) bir gün, "secde et ve yaklaş" meâlindeki Alak, 96/19 âyetini okumuş ve secde etmiş, müminler de secde etmişlerdi. Kureyşliler ise el çırpıp ıslık çalmışlardı. Bunun üzerine bu âyetin indiği rivayet edilmiştir.)

22. Aksine o nankörler, yalanlıyorlar.

23. Oysa Allah, içlerinde sakladıklarını biliyor.

(Yani yalanlarlar iken gönüllerinde ne gibi gizli fikirler, bozuk inançlar, fena maksatlar besliyorlar, doğrulamaları gerekirken neden dolayı yalanlama yoluna gidiyorlar, yalanlama ile neler kazanmak, kaplarına neler doldurmak, müminlere neler yapmak, defterlerine neler yazdırmak istiyorlar, hepsini Allah, tamamıyla biliyor.)

24. Onun için onlara, elem verici bir azabı müjdele.

25. Ancak iman edip iyi ameller işleyenler başkadır. Onlara tükenmez bir ecir var.

85
BÜRÛC SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 22 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Burçlar sahibi gökyüzüne,

(Zemahşeri şöyle der: Bunlar oniki burçtur. Bunlara benzetme yoluyla "göğün köşkleri" denilmiştir. Ayrıca bunlar, Ayın menzilleridir, yıldızların büyükleridir, göğün kapılarıdır da denilmiştir.)

2. Vaat olunan o güne,

(Bu, müminlere vaat edilen, kafirlerin de tehdit edildiği Kıyamet, yani ceza günüdür.)

3. Şahitlik edene ve edilene andolsun ki,

(Burada "şahid" ve "meşhud" kelimeleri, hazır olma manasına gelen "şühud" dan da "şehadet" ten de türemiş olabilir. Bundan dolayı bunda birçok yorumlar yapılmış ise de en açık olan mana, "o gün hazır olup da o Kıyameti gören veya onun hakkında şahitlik edecek olanlarla, görülecek ve şahitlik edilecek olan korkunç olay ve vakaların hepsini kapsamış olmak üzere her hangi bir şahid ve meşhud olmasıdır.)

4. Kahroldu o hendeğin sahipleri.

(Ebu Hayyan der ki: Müfessirler Ashab-ı Uhdud hakkında on'dan fazla görüş belirtmişlerdir. Her görüşün de uzun bir kıssası vardır. Hepsinin kapsadığı mana şudur: Kafirlerden bir takım kişiler, yerde hendekler açtılar ve bunlarda ateş yaktılar. Müminleri bu ateşlerin karşısına diktiler. Dininden döneni bıraktılar, imanda ısrar edeni yaktılar. Ashab-ı Uhdud, müminleri yakanlardır.)

5. O çıralı ateşin (sahipleri.)

6. Hani o ateşin başına oturmuşlar,

7. Müminlere yaptıklarını seyrediyorlardı.

(Öyle katı yürekli kafirler idiler ki, hem müminleri ateşe atıyorlar, hem de o feci durum karşısında oturup seyretmekten zevk alıyorlardı.)

8. Müminlere kızmalarının sebebi de yalnız aziz ve hamid olan Allah'a iman etmeleri idi.

(Yani o müminler kızılacak, kendilerinden intikam alınmağa kalkışılacak hiçbir şey yapmıyorlar ancak Allah'a inanıyorlar ve o iman ile gitmek istiyorlardı.)

9. O Allah ki, göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur ve Allah, her şeye şahittir.

10. İnanan erkek ve kadınlara işkence yapıp sonra da tevbe etmeyenlere cehennem azabı ve yangın azabı var.

(Cehennem azabı; küfürlerinin, inkar etmelerinin karşılığı olan azaptır. Yangın azabı da, gittikçe yayılması itibarıyla bir yangına benzeyen fitnelerinden dolayı kendilerini saracak olan diğer bir ateş azabıdır.)

11. İnanan ve iyi amel yapanlar için de altından ırmaklar akan cennetler var. İşte büyük kurtuluş budur.

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ
الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ
الْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾ وَاللَّهُ
مِن وَرَائِهِم مُّحِيطٌ ﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

سُورَةُ الطَّارِقِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ سَبْعَ عَشْرَةَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ ﴿٢﴾ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ﴿٣﴾
إِن كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿٤﴾ فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿٥﴾ خُلِقَ مِن
مَّاءٍ دَافِقٍ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِن بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ ﴿٧﴾ إِنَّهُ عَلَىٰ رَجْعِهِ لَقَادِرٌ
﴿٨﴾ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ﴿٩﴾ فَمَا لَهُ مِن قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ﴿١٠﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ
﴿١١﴾ وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ ﴿١٣﴾ وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ ﴿١٤﴾
إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ﴿١٥﴾ وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

سُورَةُ الْأَعْلَىٰ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ تِسْعَ عَشْرَةَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ

12. Kuşkusuz Rabbının yakalaması serttir.

13. Yoktan O yaratır ve tekrar O diriltir.

14. Bununla beraber çok bağışlayandır, çok sevendir.

15. Arş'ın sahibidir, yücedir.

16. Dilediğini yapandır.

17. O orduların kıssası sana geldi mi?

(Bu soru, sorulan şeyin vuku bulduğunu anlatmak için sorulmuş bir sorudur.)

18. Yani Firavun ve Semûd'un?

(Bunların kıssaları, Allah'a ve Rasullerine karşı inkar ve taşkınlıkları ve Allah'ın onları ordularına ve kuvvetlerine rağmen nasıl tutuverip de yok ve azap ettiği, Kur'ân'ın birçok yerinde anlatılmıştır. İmanı olanlar bundan ibret alırlar.)

19. Fakat o inkarcılar, halâ bir yalanlama içinde.

(Bu, çağdaş kafirlerin halini beyana geçmek

içindir. Yani bunlar anlatıldığı halde kafirler halâ yüce Allah'ın kuvvet ve kudretine ve Kur'ân'ın vaat ve tehdit yollu açıklamalarının gerçekliğine inanmıyorlar, o büyük kurtuluşa ermek istemiyorlar da "bunlar yalandır, asılsızdır" diye bir yalanlama sevdası içine dalmışlar, sonlarının kötülüğünü düşünmüyorlar.)

20. Oysa Allah onları arkalarından kuşatmıştır.

(Kitaplarını arkalarından verecektir. O'nun ilim ve kudretinden çıkıp kurtulmalarına imkan yok.)

21. Hayır o, şerefli bir Kur'ân'dır.

22. Levh-i Mahfuz'dadır.

(Bu "Levh", şeriat dilinde meşhur olan Levh-i Mahfuz'dur ki, "Biz her şeyi apaçık bir kütükte saymışızdır" meâlindeki Yâsîn, 36/12 âyetinde buyrulduğu üzere her şeyin yazıldığı varlık sahifesidir. Bunun da aslı, "Ümmül Kitab =Kitabın Anası" olan Allah'ın ilmidir.)

86
TÂRIK SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 17 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Andolsun o göğe ve Târık'a!

2. Târık nedir, bildin mi?

3. O, karanlığı delen yıldızdır.

*(**Necm-i sâkıb**; "delen yıldız" demek olup ışığının kuvvetinden dolayı karanlığı deliyor gibi görünen her parlak yıldıza denir. Bir de yüksek yıldıza denir.)*

4. Hiçbir nefis yoktur ki, başında bir denetleyici bulunmasın.

(Bazıları, bu âyette geçen ve "denetleyici" diye meâle aldığımız "hâfız" kelimesini, koruyucu hafaza melekleriyle, bazıları da amelleri kayda geçiren yazıcı kontrol melekleriyle tefsir etmek istemişler ise de asıl maksat, her iki mana ile hepsinin üzerinde gerçek koruyucu olan, yüce Allah'tır.)

5. Onun için insan bir baksın: neden yaratıldı?

(Sorunun asıl soruluş gayesi, insanın değersizliğini ve acizliğini düşündürmek değil, onu değersiz bir başlangıçtan yaratıp yükselterek "düşünen insan" derecesine getiren yüce yaratıcının yaratma ve korumadaki gücünün büyüklüğünü düşündürerek o yaratıcının tekrar yaratabileceğini göstermek ve dolayısıyla, "bütün sırların yoklanacağı gün" de sırların temiz olması için, gurura saplanmayıp Allah'a doğru yükselmek üzere kendi nefsinden çaba harcaması gerektiğini anlatmaktır ki bu âyette emredilen "bakma", bu çabanın başlangıcı demektir.)

6. O, atılan bir sudan yaratıldı.

7. O su, erkeğin sulbü (belkemiği) ile (kadının) göğüs kemikleri arasından çıkar.

(Bu şekilde insanın bir damla sudan yaratılışına dikkatleri çekmenin yararı pek büyüktür. Çünkü bu, insana kendini tanıtacak ve üzerinde koruyup gözetici tek üstün varlık olan yüce Allah'ın yaratıcılığını ve kudretini anlatacak en açık delillerdendir.)

8. Elbette Allah'ın onu döndürmeğe gücü yeter.

(Yani insanın yaratılış şekline gerek bir bütün olarak ve gerek ayrıntılarıyla bakılınca, insanı başlangıçta yaratanın tekrar geri döndürmeğe gücü yettiği, onu ölümle çevirip yeniden dirilterek huzuruna dikmeğe ve o suretle kendini tanıtmağa kâdir olduğu anlaşılır.)

9. Bütün sırların yoklanacağı gün,

(Yani imtihan meydanına çıkarılıp iyi kötü bütün sırların teker teker bildirileceği gün ki bu, arz ve hesap günüdür.)

10. İnsanın o gün ne bir gücü vardır, ne de bir yardımcısı.

11. Andolsun o dönüşlü göğe,

(Arapçada "rec'" kelimesinin yağmur ve su manasına kullanıldığı çoktur. İbn Abbas'tan da bunun "yağmur bulutu" şeklinde tefsir edildiği de rivayet edilmiştir ki, yağmur bulutları taşıyan göğe yemin olsun, demek olur.

İbn Zeyd'den nakledildiğine göre de gök, bildiğimiz göktür. Rec' de, güneş, ay ve yıldızların halden hale, bir konaklama yerinden diğerine geri dönüşleridir.)

12. O yarılıp çatlayan yere...

(Bu, "sonra yeri yardık ve orada daneler ve üzüm... bitirdik" meâlindeki Abese, 80/26-28 âyetlerinin manası üzere yerkürenin bitki için çatlayışına işarettir ki, bu münasebetle mecazi olarak bitkilere de sad' denilir.

Ayrıca bu, yerkürede bulunan ve gerek ekin, gerek diğer sebeplerle meydana gelen çatlakla; yarıklar, arklar, hendekler, vadiler ve yolcuların çiğneyip iz yaptığı yollar gibi, herhangi bir çatlaklığa işaret de olabilir.)

13. Ki, kuşkusuz Kur'ân, ayırıcı bir sözdür.

14. O, asla bir şaka değildir.

15. Haberin olsun ki, kafirler hep hile kuruyorlar.

16. Ben de hilelerine karşılık veririm.

17. Onun için sen kafirlere mühlet ver: onlara az bir zaman tanı.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ﴿١﴾ الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٢﴾ وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ ﴿٣﴾
وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ ﴿٥﴾ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنسَىٰ ﴿٦﴾
إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۚ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَىٰ ﴿٧﴾ وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٨﴾ فَذَكِّرْ
إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ﴿٩﴾ سَيَذَّكَّرُ مَن يَخْشَىٰ ﴿١٠﴾ وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى ﴿١١﴾ الَّذِي
يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَىٰ ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿١٣﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ﴿١٤﴾
وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّىٰ ﴿١٥﴾ بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ
وَأَبْقَىٰ ﴿١٧﴾ إِنَّ هَٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿١٨﴾ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ ﴿١٩﴾

سورة الغاشية مكية وهي ست وعشرون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ﴿١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿٢﴾ عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ
﴿٣﴾ تَصْلَىٰ نَارًا حَامِيَةً ﴿٤﴾ تُسْقَىٰ مِنْ عَيْنٍ آنِيَةٍ ﴿٥﴾ لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا
مِن ضَرِيعٍ ﴿٦﴾ لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِن جُوعٍ ﴿٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاعِمَةٌ ﴿٨﴾
لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ﴿٩﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾ لَّا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ﴿١١﴾

87
A'LÂ SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 19 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Rabbının yüce adını tesbih et.

(Tesbih, söz ve fiille olur. Sözle tesbih, dil ile yapılan tenzih ve takdistir ki, "Sübhânallah" demek, bunu ifade eden özel bir isim olmuştur. Fiilen tesbih de, bu tenzihi ifade eden fiilleri yaparak ibadettir ki, namaz, mal ve bedenle cihad, fiil ile iyiliği emretmek ve kötülükten men etmek bu cümledendir.

"O halde Rabbını azim ismiyle tesbih et" âyeti indiğinde Efendimiz (a.s.): "Bunu rükularınızda yapın" buyurmuştur. Bu âyet inince de: "Onu secdelerinizde yapın" buyurdu. Ebu Davud, Salât 151. Bilindiği gibi rükuda "Sübhâne Rabbiyel azim", secdede "Sübhâne Rabbiyel A'lâ" denir.)

2. Yaratıp düzene koyan,

3. Takdir edip hidayeti gösteren,

(Yarattığı her şeye ilim ve iradesiyle bir kader

tayin edip ona göre tesirler, meyiller ve ilhamlar yaratarak, deliller ortaya koyarak, âyetler indirerek, niçin yaratılmışlarsa o miktara müyesser kılmak üzere yoluna koyan.)

4. Otlağı çıkaran,

5. Sonra da onu karamsı bir sel kusuğu haline getiren (o Rabbının yüce adını.)

(Türlü bitki, ağaç ve meyveleri çıkaran, sonra onları gübre ve kömür haline getiren Rabbının yüce adını tesbih et.

Gusa; sel suyunun, otlaklardaki otları, çöpleri birbirine katarak sürükleyip getirdiği ve derelerin etrafına fırlattığı ot, çöp, yaprak ve köpük gibi karışımlara denir ki bunların en belirgin özellikleri yanıp tutuşarak ateşe hizmet etmektir. İşte hakka karşı tuzak kurma peşinde koşan kafirlerin sonu da, aşağıda geleceği gibi sonsuz büyük ateşe odun ve çıra olmaktan ibarettir.)

6. Bundan böyle sana Kur'ân'ı okutacağız da unutmayacaksın.

7. Yalnız Allah'ın dilediği başkadır. Çünkü o, açığı da bilir, gizliyi de.

(Bazılarına göre âyetteki istisna azlık ifade etmek içindir. Nitekim Buhârî'de şöyle bir rivayet vardır: Rasûlullah (s.a.v.), sabah namazında okurken bir âyet atlamıştı. Übeyy, bu okunmayan âyetin neshedildiğini sanmış, sormuştu. Rasûlullah (s.a.v.): "Unuttum" buyurmuştu.)

8. Seni en kolay yola muvaffak kılacağız.

(Dolayısıyla, dinin her sahasında: ilimde, öğretmede, amelde, doğruyu gösterme ve bulmada en kolay yola muvaffak olacaksın. Bu kolaylık, senin ve dininin bir özelliği olacak.)

9. Onun için öğüt ver: eğer öğüt fayda verirse.

10. Saygısı olan öğüt alacaktır.

11. Pek bedbaht olan da ondan kaçınacaktır.

12. O ki, en büyük ateşe girecektir.

13. Sonra ne ölecek onda, ne de hayat bulacaktır.

(Ölmez ki, dünya azabından kurtulduğu gibi kurtulsun, zevk veren ve faydası olan bir hayat da bulmaz ki, çektiği azabı ona vesile sayarak sabredip dayansın.)

14. Doğrusu felaha ermiştir: temizlenen,

15. Rabbının adını anıp namaz kılan.

16. Fakat siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz.

(Onun geçici zevk ve eğlencesine öncelik tanıyor, bu yolda mal harcayıp tüketmekten hoşlanıyorsunuz da âhiret esenlik ve mutluluğunu hazırlayan güzel ve temiz amelleri arkaya atıyorsunuz.)

17. Oysa âhiret daha hayırlı ve daha kalıcıdır.

(Dolayısıyla geçici olan dünya hayatı ne kadar zevkli olursa olsun, akıllı olanların, âhireti tercih ederek temizlenmeğe ve kurtulmağa çalışmalarının hayırlı olacağını bilmeleri gerekir.)

18. Kuşkusuz bu, ilk sahifelerde vardır:

19. İbrahim'in ve Musa'nın sahifelerinde.

(İslam dininin burada açıklanmış olan bu hakikatı: Allah'ı birlemek ve noksanlıklardan uzak tutmak, okumak, öğüt verip hatırlatmak, saygı, temizlenme ve zikir ile kurtulma, âhiretin dünyadan hayırlı ve devamlı olması gibi esaslar, İbrahim (a.s.) ve Musa (a.s)'nın sahifelerinde zikredilen Hakk'ın emridir.)

88
GÂŞİYE SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 26 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. O her şeyi kuşatacak olan Kıyametin haberi sana geldi mi?

2. Yüzler var ki, o gün eğilmiş, zillete düşmüştür.

3. Çalışmış yorulmuştur.

(Yani bugün işe yarayacak şekilde Allah için hak ve doğru yolda iyi ameller işlememişler: batıl din, bozuk fikir ve inanç ile küfre saparak çalışmışlar, boşuna zahmet ve sıkıntı çekip yorulmuşlar, şimdi de onun cezasını çekiyorlar. İbn Abbas'ın: "Çalışıp boşa yorulanlar, Hristiyanlardır" dediği rivayet olunmuştur. Bkz. Buhârî, Tefsir 88.)

4. Kızışmış bir ateşe girer.

5. Onlara kızgın bir kaynaktan su verilir.

6. Onlar için kuru bir dikenden başka yiyecek de yoktur.

7. O da ne besler, ne de açlığı giderir.

8. Yüzler de var ki o gün, nimetle mutludur.

9. Yaptığından hoşnuttur.

10. Yüksek bir cennettedir.

11. Orada boş bir söz işitmez.

فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾ فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾ وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾ وَنَمَارِقُ
مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾ أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ
خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾
وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾ فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾ لَّسْتَ عَلَيْهِم
بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾ إِلَّا مَن تَوَلَّىٰ وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ
﴿٢٤﴾ إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ﴿٢٦﴾

سُورَةُ الْفَجْرِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَلَاثُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾
هَلْ فِي ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرٍ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرَمَ
ذَاتِ الْعِمَادِ ﴿٧﴾ الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ الَّذِينَ
جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ
طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ
عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾

فَأَمَّا

12. Orada akan bir kaynak var.

(Burada "bir kaynak" şeklinde belirsiz olarak ifade edilmesi, bunun bilinen kaynaklardan olmayıp "hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir insanın aklına gelmeyen şeyler" (Buhârî, Tevhid 35...) cümlesinden olduğuna işarettir ki, bundan sonrakiler de böyledir.)

13. Yükseltilmiş divanlar,

14. Konulmuş kadehler,

15. Dizilmiş koltuklar, yastıklar,

16. Serilmiş halılar var.

17. Bakmıyorlar mı o develere, nasıl yaratılmış?

(Ne ilgi çekici bir yaratılışı var? Birçok hayvanın yaratılışına benzemeyen iri cüssesi, son derece güçlü olması, ilgi çekici şekli, başka hayvanların yetinmediği çok az ve dikenli mikenli otlarla yetinerek ağır yüklerle uzun yolculuklara ve günlerce susuzluğa dayanan sabır ve sağlamlığı, çöküp kalkmadaki durumu, o güç ve iriliğiyle beraber en zayıf

bir hayvandan, bir koyundan daha ziyade ve hatta bir çocukla bile yedilip güdülebilecek derecede boyun eğme ile insanların emrine verilerek hizmet ettirilmesi ve gittiği bir yolu birçok insandan daha sağlam bir hafıza ile belleyip çıkarması ve kalınlığına rağmen güzel sesle seslenildiğinde etkilenerek şevk ve neşe ile coşması gibi halleri ne hayret verici özelliklerdir.

Yer ve göğün yaratılış niceliği ile yaratıcının kudretine dikkat çekilmeğe başlanırken ilk önce deveden bahsedilmesi birdenbire insana acayip gelebilir. Ama maksat, bakılmağa alışılmış ve pek olağan gibi görünen şeylerin bile yaratılış niceliğinin enteresan şeylerle dolu bulunduğunu duyurmak olduğu ve deve yaratılışının –az önce anlattığımız gibi- gerçekten enteresanlığıyla beraber Arapların en yakından gözlerine çarpması gerektiği düşünülürse, devenin yaratılışının âlemi seyretmek için ilk bakılacak yer edinilmesi en uygun hareket olduktan başka, serilmiş halılardan bir anda deveye atlayarak ondan göğe, ondan dağlara, onlardan yer tarafına bir inceleme yolculuğu yaptıran geçişte bir enteresanlık olduğu anlaşılır. Bu sayılanlara bakmak, bütün âleme bakma manası taşır.)

18. (Bakmıyorlar mı) göğe, nasıl yükseltilmiş?

19. (Bakmıyorlar mı) dağlara, nasıl dikilmiş?

20. (Bakmıyorlar mı) yere, nasıl yayılmış?

21. Haydi öğüt ver: sen şimdi sırf bir öğütçüsün.

22. Onların üzerinde bir zorba değilsin.

23. Ancak kim yüz çevirir ve kafir olursa başka.

24. Allah ona en büyük azap ile azap edecek.

25. Şüphesiz onlar, döne dolaşa bize gelecekler,

26. Sonra da bize hesap verecekler.

89
FECR SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 30 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Andolsun fecre,

2. On geceye,

(Her hangi bir kayıt olmadan "on" denilince Zilhiccenin on günü, yani birinden bayram günü olan onuncu gününe kadar on gün akla geldiğinden "on gece", bu on gece demek olur. Başka bir "on" olma ihtimali akla gelse dahi her halde maksat, sonunda fecir gibi neşe ve sevinç bulunan bir on gece olmalıdır. Onuncu sabahı Kurban bayramı olan Zilhicce'nin on gecesi olması da buna daha uygundur.)

3. Çifte ve teke,

(Buhârî'de Mücahid'den rivayet olunduğu üzere, şef': yaratılan her şey, vetr ise yüce Allah'tır. Bir rivayette, Rasûlullah'a (s.a.v.) bu âyetin manası sorulunca: "Namazdır, çünkü onun bir kısmı çift, bir kısmı tektir" buyurmuştur. Tirmizi, Tefsir 89; Ahmed, 4/437, 438,442. İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Şef", Kurban bayramının ilk günü, vetr, Arefe günüdür. Zira kurban bayramının ilk günü, Zilhiccenin onuncu günü olmakla çift, dokuzuncu Arefe günü tektir.)

4. Gitmekte olan geceye.

5. Nasıl, bunlarda bir akıl sahibi için yemin (e değer şeyler) var, değil mi?

6. Görmedin mi Rabbın ne yaptı Âd kavmine?

7. Sütunlar sahibi İrem'e?

8. Ki ülkeler içinde onun benzeri yaratılmamıştı.

9. Vadide kayaları yont(up evler yap)an Semûd kavmine?

10. Kazıklar sahibi Firavun'a?

(Abduh der ki: Mısırlıların bıraktıkları kalıcı eserler için, "evtad" tabirinin kullanılması ne güzeldir. Çünkü bunlar pramitlerdir ve görenin gözünde manzaraları, yeryüzüne çakılmış birer kazık manzarasıdır. Hatta Mısırlıların büyük heykellerinin şekli de tersine çevrilmiş kazık gibidir. Her kısım enli olarak başlar, başladığından daha ince bir uçla sona erer. Firavun'a nisbeti sahih olan evtad bunlardır. Hem de muhatapça bilinmektedir.)

11. Bunlar ülkelerde azmışlardı.

12. Oralarda çok bozgunculuk yapmışlardı.

13. Bu yüzden Rabbın onların üstüne azap kamçısı yağdırdı.

(Yani herbirinin üstüne azaptan bir kamçıyı, döker ve yağdırır gibi, şiddetle ve ard arda indirip sürekli vuruşlarla çarpıverdi ki, ayrıntısı birçok sûrede geçmişti.)

14. Şüphesiz Rabbın, her an gözetlemededir.

فَأَمَّا الْإِنسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَىٰهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي
أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَىٰهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي
أَهَانَنِ ﴿١٦﴾ كَلَّا بَل لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ
﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾ كَلَّا إِذَا
دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾ وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ
بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ وَأَنَّىٰ لَهُ الذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي
قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ
وَثَاقَهُ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ
رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾

سورة البلد وهي مكية وعشرون آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
لَا أُقْسِمُ بِهَٰذَا الْبَلَدِ ﴿١﴾ وَأَنتَ حِلٌّ بِهَٰذَا الْبَلَدِ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ
﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي كَبَدٍ ﴿٤﴾ أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ
﴿٥﴾ يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا ﴿٦﴾ أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُ أَحَدٌ ﴿٧﴾

15. Ama insan, her ne zaman Rabbı onu sınayıp da ikramda bulunur, nimet verirse, "Rabbim, bana ikram etti" der.

(Kayıtsız şartsız, mutlak surette kendisine ikramda bulunulmuş gibi haz duyar, sevinir. Kendisini Allah'ın sonsuza kadar ikramına mazhar kıldığı sevgili kullarından imiş gibi sayar. O yüzden büyük felaketlere düşebileceğini ve asıl ikramın âhirette olduğunu düşünmez. Ondan dolayı sorumluluğunu hesaba almadan zevk ve eğlenceye, taşkınlık ve fesada dalar, nankörlük yapıp hüsrana uğrar.)

16. Ama her ne zaman da sınayıp rızkını daraltırsa o vakit de: "Rabbim bana hor baktı" der.

(Rızık, az da olsa yine şükrünün bilinmesi gerektiğini ve azın kıymetini bilmeyenin çoğun kıymetini de bilmeyeceğini fark etmeyerek rızık darlığını kendisine sırf bir horluk ve hakaret kabul eder de Rabbının diğer nimetlerini hiç hesaba katmaz.)

17. Hayır hayır, doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz.

(Rabbınızın size imtihan için ikram etmiş olduğu nimetlerden üzerinize düşen görevi yapmıyor, yetime ihsanda bulunmak suretiyle ikram etmeniz gerekirken bunu yapmıyorsunuz, nasıl olur da siz Rabbınızın katında ikrama layık olursunuz?)

18. Birbirinizi yoksulu yedirmeğe teşvik etmiyorsunuz.

19. Oysa mirası öyle bir yiyorsunuz ki, haram-helal demeden.

20. Malı öyle bir seviyorsunuz ki, yığmacasına.

21. Hayır hayır, yer birbiri ardınca sarsılıp dümdüz olduğu zaman,

22. Rabbın gelip melekler sıra sıra dizildiği zaman,

(Bazı tefsirciler, Rabbın gelmesinden maksat, "Rabbının emri yani hükmü, kazası veya otoritesinin gelmesi, demektir, demişler, birçoğu da bunun, yüce Allah'ın kudret ve saltanatını gösteren delillerin ortaya çıkıp görünmesini temsil olduğu görüşüne varmışlardır.)

23. Ki Cehennem de o gün getirilmiştir. İşte o gün insan anlar. Fakat bu anlamanın ona ne yararı var?

(Çünkü iş işten geçmiş, geri dönüp de bir iş yapmak ihtimali kalmamıştır.)

24. "Keşke hayatım için bir şeyler yapıp gönderseydim" der.

(Yani der ki: Ah ne olurdu ben hayatım için, yahut hayatımda önceden hayırlar yapmış, iyi ameller göndermiş olsaydım!)

25. Artık o gün O'nun edeceği azabı kimse edemez.

26. O'nun vuracağı bağı kimse vuramaz.

(Zamirlerin insan yerine kullanılmış olmasına göre –ki bu daha çok tercih edilmektedir- mana şu olur: O gün öyle diyecek olan insanın kendine ettiği azabı başka birisi etmez ve kendine vurduğu bağı kimse öyle sıkı vuramaz. Çünkü bugün bu azap ve bağ, ona sırf kendi inkarının ve kötü amellerinin cezası olduğundan kendi kendine etmiş demektir ki, "Sana gelen her fenalık da kendindendir" (Nisâ, 4/79) âyetinin manasıdır.)

27. Ey Rabbına itaat edip huzura eren nefis!

28. Hem hoşnut edici, hem de hoşnut edilmiş olarak Rabbına dön.

29. Kullarımın arasına gir.

(Bana ihlas ile kulluk eden, sadece bana kul olma özelliğiyle diğerlerinden ayrılan samimi salih kullarımın zumresine katıl.)

30. Cennetime gir.

(Ey Rabbım! Bu satırları âcizlik ve kusur içinde ömür sayfasına yazmağa çalışan bu zavallı kulu ve bunları güzel bir bakışla okuyup onun hayrını isteyenleri, öyle bir nefs-i mutmainne ile razı olan ve razı olunan kullar olarak sana dönüp cennetinle cemaline eren samimi kulların zümresine kat! Âmin.)

90
BELED SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 20 âyettir.

[Bu mübârek sûrenin ana hedefi, iman ve inancı yerleştirmek, hesap ve ceza gününe imanı güçlendirmek, itaat edenle isyan edeni birbirinden ayırmaktır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Andolsun bu beldeye.

(Bu beldeden maksat, Mekke-i Mükerreme olduğunda tefsirciler ittifak etmişlerdir.)

2. Sen bu beldede oturmakta iken.

(Yani burada bulunurken veya buradan çıkıp da sonra fetih ile buraya gireceğin zaman.

Yahut burada bir ava bile saldırılmazken sana saldırı helal sayılıyor. Dolayısıyla sen ona, o sıkıntılara göğüs ger.)

3. Ve andolsun, baba ve çocuğuna.

(Yani Âdem'e ve onun soyuna, yahut İbrahim'e ve onun soyuna yani İsmail'e ve Muhammed'e (a.s.). Yahut her baba ve çocuğuna.)

4. Biz insanı gerçekten bir sıkıntı içinde yarattık.

(İnsan hayata bir anda kolaylıkla gelivermiş olmadığı gibi, kolaylıkla geçip gidiverecek de değildir. O, ciğerlere işleyecek şiddetli bir sıkıntı ile kuşatılmış olarak ve ilahi yardım ile halden hale o sıkıntılar içinden geçirtilerek yaratılmış, hayata çıkarılmış, o suretle insan olmuştur.)

5. İnsan, kendisine karşı kimse güç yetiremez mi sanıyor?

6. "Ben, yığın yığın mal yok ettim" diyor.

7. Kendisini bir gören olmadı mı sanıyor?

أَلَمْ نَجْعَل لَّهُۥ عَيْنَيْنِ ۝٨ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ۝٩ وَهَدَيْنَٰهُ ٱلنَّجْدَيْنِ ۝١٠
فَلَا ٱقْتَحَمَ ٱلْعَقَبَةَ ۝١١ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا ٱلْعَقَبَةُ ۝١٢ فَكُّ رَقَبَةٍ ۝١٣
أَوْ إِطْعَٰمٌ فِى يَوْمٍ ذِى مَسْغَبَةٍ ۝١٤ يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ۝١٥ أَوْ مِسْكِينًا
ذَا مَتْرَبَةٍ ۝١٦ ثُمَّ كَانَ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَتَوَاصَوْا۟ بِٱلصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا۟
بِٱلْمَرْحَمَةِ ۝١٧ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلْمَيْمَنَةِ ۝١٨ وَٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟
بِـَٔايَٰتِنَا هُمْ أَصْحَٰبُ ٱلْمَشْـَٔمَةِ ۝١٩ عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤْصَدَةٌ ۝٢٠

سورة الشمس مكية وهي خمس عشرة آية

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ
وَٱلشَّمْسِ وَضُحَىٰهَا ۝١ وَٱلْقَمَرِ إِذَا تَلَىٰهَا ۝٢ وَٱلنَّهَارِ إِذَا جَلَّىٰهَا ۝٣ وَٱلَّيْلِ
إِذَا يَغْشَىٰهَا ۝٤ وَٱلسَّمَآءِ وَمَا بَنَىٰهَا ۝٥ وَٱلْأَرْضِ وَمَا طَحَىٰهَا ۝٦ وَنَفْسٍ وَمَا
سَوَّىٰهَا ۝٧ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَىٰهَا ۝٨ قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ۝٩ وَقَدْ خَابَ
مَن دَسَّىٰهَا ۝١٠ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَىٰهَآ ۝١١ إِذِ ٱنۢبَعَثَ أَشْقَىٰهَا ۝١٢ فَقَالَ
لَهُمْ رَسُولُ ٱللَّهِ نَاقَةَ ٱللَّهِ وَسُقْيَٰهَا ۝١٣ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ
عَلَيْهِمْ رَبُّهُم بِذَنۢبِهِمْ فَسَوَّىٰهَا ۝١٤ وَلَا يَخَافُ عُقْبَٰهَا ۝١٥

سورة

8. Biz ona vermedik mi: iki göz?

(Bu iki gözden maksat, görünen iki göz olabileceği gibi, biri gördüğümüz göz, biri de kalp gözü olma ihtimali vardır.)

9. Bir dil ve iki dudak?

(Bir dil ki, birçok faydalara âlet olduğu gibi, diğer canlıların dillerinden seçkin olarak bilhassa maksadını anlatabilmek için de âlet oluyor. Ve iki dudak ki, birbirine uygun olarak ağzını gereğine göre açar, kapar, söylemesinde, yemesinde, içmesinde ve diğer birçok özel sözlerinde onlardan yardım görür. O halde onları hayırlı şeylere açmak, zararlı şeylere, yakışık almayan sözlere kapamak gerekmez mi?)

10. Ona iki yolu gösterdik.

(Tefsirciler bunun, "biz ona yolu gösterdik, ister şükredici olsun, ister nankör" meâlindeki İnsan, 76/3 âyetiyle aynı manada olduğunu söylemişlerdir. Bu cümleden olarak Buhârî, Mücahid'in bunu hayır ve şer diye tefsir ettiğini rivayet etmiştir. Buhârî, Tefsir-i Sûre 90.)

11. Fakat o, sarp yokuşa göğüs veremedi.

(Yani o yüksek gayeye ermek için çıkılması gereken o sarp ve çetin yokuşa göğüs verip onun zorluklarını yenmek üzere ona kendini atacak bir kahramanlık, bir yiğitlik gösteremedi.)

12. Bildin mi sen, o sarp yokuş nedir?

13. Köle azat etmek,

(Rasûlullah (s.a.v.): "Her kim bir mümin köleyi azat ederse, yüce Allah, onun her uzvuna karşılık, azat edenin bir uzvunu Cehennem ateşinden azat eder. Hatta üreme uzvuna karşılık üreme uzvunu ateşten azat eder" buyurmuştur. Buhârî, Keffarat 6; Müslim, İtk 22,23.)

14. Veya salgın bir kıtlık gününde yemek yedirmektir...

(Yani genel bir açlık gününde yemek yedirmektir. Gerçekte öyle bir günde yemek yedirebilmek can kurtarmak demek olduğu için köle azat etmek gibi büyük bir kahramanlıktır. Hem de kimlere yedirmek:)

15. Yakınlığı olan bir yetime.

(Bundan açıkça anlaşılan nesep yakınlığıdır. Bununla beraber komşuluk yakınlığı da olabilir. Nesep ve din yakınlığının tercih edileceği şüphesizdir.)

16. Veya hiçbir şeyi olmayan yoksula.

(Öyle genel açlık zamanlarında böyle şiddetli fakirlik ve ihtiyaç ile yoksulluk içinde kalmış olanlara yemek yedirebilmek şüphesiz ki aşılması, büyük kalp kuvveti ile bir gayrete bağlı olan sarp bir yokuştur.

İşte kendisine kimsenin gücü yetmezmiş gibi mağrurlanan ve "ben yığın yığın mal yok ettim" diye iftihar etmek isteyen o insan, ne öyle ne de böyle, bu sarp yokuşu aşamadı. Böyle bir kahramanlığa hiçbir şekilde girişemediği gibi...)

17. Sonra da iman edip de sabrı tavsiye eden ve merhamet tavsiye edenlerden olamadı.

18. İşte bunlar, amel defterleri sağlarından verilenlerdir.

19. Âyetlerimizi tanımayanlar ise, onlardır işte amel defterleri sollarından verilenler.

20. Onların üzerlerine bir ateş bastırılıp kapıları kapanacak.

(Üzerlerine ateşin yakılıp fırın gibi kapısının kapanması, ateşin şiddetli olmasını gerektireceğinden bu, azaplarının şiddet ve sonsuzluğundan kinayedir.)

91
ŞEMS SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 15 âyettir.

[Bu mübârek sure, Allah'ın insan nefsini hayır ve şer, hidayet ve dalalete uygun olarak yaratmış olması konusuyla, Semûd kavmi üzerinde temsilî olarak anlatılan taşkınlık konusunu ele alır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Andolsun Güneşe ve onun parıltısına,

2. Güneşin ardından geldiği zaman Aya,

3. Güneşi açıp ortaya çıkardığı zaman gündüze,

4. Onu örten geceye,

5. Göğe ve onu bina edene,

6. Yere ve onu döşeyene,

7. Bir nefse ve onu biçimlendirene,

8. Sonra da ona kötülük ve takva kabiliyetini verene.

(Yani kötülüğün nefse zarar verip bozduğunu, takvanın ise nefsi koruduğunu ve iyi olduğunu duyurmak ve dolayısıyla yapılması veya yapılmaması günah ve kötü olan işlerden sakınmak, takva ve hayır olan işleri yaparak korunmak gerektiğini nefse telkin edene. İşte bütün bunları yapan Allah'a yemin olsun ki:)

9. Elbette nefsini temizleyip parlatan kurtulmuştur.

(Nefsi günahlardan temizleyip takva ile terbiye etmek ve geliştirmek suretiyle feyizlenen kimse, başka bir mana ile, Allah'ın böyle temizlediği, ilham almış nefis, gerçek kurtuluşu bulmuş ve "gir kullarımın içine, gir cennetime" hitabına nail olarak muradına ermiştir.)

10. Onu kirletip gömen de ziyan etmiştir.

11. Semûd, azgınlığıyla hakkı yalanladı.

12. En azgınları ileri atılınca,

13. Allah'ın Rasulü onlara: "Allah'ın devesini ve onun su nöbetini gözetin" demişti.

14. Fakat onlar, Peygamberi yalanlayıp deveyi kestiler. Rabları da günahlarını başlarına geçiri geçiriverdi de orayı dümdüz etti.

15. Öyle ya, (Allah,) bu işin sonundan korkacak değil ki.

(Korkmayandan maksadın, Peygamber veya azgın kişi olma ihtimali de vardır.)

سُورَةُ اللَّيْلِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ إِحْدَى عَشْرَةَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٣﴾ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ ﴿٤﴾ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَىٰ ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ ﴿١١﴾ إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ﴿١٣﴾ فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ﴿١٤﴾ لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى ﴿١٥﴾ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى ﴿١٧﴾ الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰ ﴿١٩﴾ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾

سُورَةُ الضُّحَىٰ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ إِحْدَى عَشْرَةَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالضُّحَىٰ ﴿١﴾ وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ﴿٣﴾

92
LEYL SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 21 âyettir.

[Bu mübârek sure, insanın bu dünyadaki çabasından ve neticede âhirette cennete veya cehenneme gideceğinden bahseder.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Örttüğü zaman geceye,

2. Açıldığı zaman gündüze,

3. Erkeği ve dişiyi yaratana and olsun ki,

4. Gerçekten sizin işiniz başka başkadır.

(Yani çalışmalarınız birbirini tutmaz şekilde dağınık, ayrı ve düzensizdir. Oysa hayat ve kurtuluş, birlik düzeni içinde yardımlaşma ve birleşmeğe bağlıdır. Nitekim Al-i İmrân, 3/103 âyetinde meâlen: "Hepiniz toptan Allah'ın ipine sımsıkı sarılın, parçalanıp ayrılmayın" buyurulmuştur. Yahut çalışma-

larınız çok farklıdır: kimi iyi çalışır kimi kötü, kimi yüksek kimi aşağı, kimi imanlı kimi imansız.)

5. Bundan böyle her kim malını hayır için verir ve korunursa,

6. Ve en güzel olanı doğrularsa,

("En güzel olan"dan maksat öncelikle, en güzel haslet yani iman ve ihsan hasleti veya en güzel kelime yani kelime-i tevhid veya Kur'ân âyetleridir. Veya en güzel din ve millet yani İslam milleti veya en güzel sevap ve mükafat yani cennet diye de tefsir edilmiştir.)

7. Biz onu en kolay yola muvaffak kılacağız.

(Beled sûresinde geçtiği üzere, başkaları için aşılması zor sarp bir yokuş olan hayır yolu, onun için en kolay yol olacak, o, bu zorlukları kolaylıkla aşacak, hayırlı işler yapmağa kolaylıkla muvaffak olup rahat ve mutluluğa erecektir.)

8. Kim de cimrilik eder ve kendini hiçbir şeye ihtiyacı kalmamış görür...

9. Ve en güzeli de yalanlarsa,

10. Onu da en zor yola hazırlarız.

(O, zorlukları yenemeyecek, zorluklar onun tepesine binecektir.)

11. Çukura yuvarlandığı zaman malı onu kurtaramayacak.

12. Doğru yolu göstermek muhakkak bize aittir.

13. Şüphesiz "son" da bizim, "ilk" de bizim.

(Başta ve sonda mülk bizim, tasarruf hakkı bizimdir. Karşı çıkacak veya karışacak başka bir malik yoktur. O halde ne âhirette ne de dünyada Allah'tan başka hükmü ve isteği geçerli olacak bir başvuru yeri bulmanıza ve O'nun hidayetine ihtiyacımız yok deyip de kendinizi kurtarmanıza imkan yoktur. O ne derse öyle olacaktır. Hidayet O'nun hidayeti, asıl irade O'nun iradesi, hüküm O'nun hükmüdür.)

14. Ben sizi, köpürdükçe köpüren bir ateşe karşı uyardım.

15. Ona ancak en azgın olan girer.

("En azgın" dan maksat kafir olduğu anlatılmak için şununla tefsir edilip açıklanmıştır:)

16. Öyle azgın ki, yalanlamış ve sırtını dönmüştür.

17. En takvalı olan ise, ondan uzaklaştırılacaktır.

18. O ki, Allah yolunda malını verir, temizlenir.

19. Onun yanında, karşılığı verilecek hiçbir nimet yoktur.

(Yani hiç kimseye borçlu ve minnet altında kalmış değildir ki, verirken ona karşılık olarak versin. Yahut, her hangi bir kimseye yaptığı iyiliği, ondan bir karşılık, bir mükafat bekleyerek yapmaz.

Bu âyetin Hz. Ebubekir (r.a.) hakkında indiği rivayet edilir.)

20. O, ancak yüce Rabbının rızasını aramak için verir.

21. Elbette yakında kendisi de hoşnut olacaktır.

(Çokları bu son âyetteki zamirin, "en takvalı olan kişi" nin yerini tuttuğunu daha açık görmüşler, "o takvalı kişi, Rabbından hoşnut olacak" demişlerdir ki, Rabbının rızasını bulup razı oluncaya kadar nimet ve ihsanına erecektir, demek olur.)

93
DUHÂ SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 11 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Andolsun kuşluk vaktine,

2. Ve sakinleştiği zaman geceye ki,

3. Rabbın seni bırakmadı ve darılmadı.

(Cündüb b. Ebu Süfyan'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber (a.s.) rahatsızlandı da iki veya üç gece kalkamadı. Bir kadın geldi: "Ey Muhammed! Umarım şeytanın seni bırakmış olsun. Görüyorum ki iki üç gecedir sana yaklaşmadı" dedi. Bunun üzerine yüce Allah bu âyetleri indirdi. Buhârî, Tefsiru Sûre 93/1; Müslim, Cihad 115.

Havle (r. Anha) demiştir ki: Bir köpek yavrusu Rasûlullah'ın (a.s) divanı altına girmiş, ölmüş haberimiz olmamış. Rasûlullah'a dört gün vahiy inmedi. "Ey Havle, dedi, odamda ne oldu ki bana vahiy gelmiyor?" Ben de: "Ey Allah'ın Rasulü! O günden beri de bize hayırlı bir gün gelmedi" dedim. Hırkasını giydi ve çıktı. Ben içimden odayı süpürsem, hazırlasam dedim. Süpürgeyi divanın altına salınca ağır bir şeye rastladım, bırakmadım. Ölü bir köpek yavrusu karşıma çıktı. Alıp evin arkasına attım. Derken Hz. Peygamber (a.s.) geldi, mübarek sakalı titriyordu. Vahiy indiğinde onu bir titreme alırdı. "Ey Havle! Beni ört" dedi. Yüce Allah bu âyetleri indirdi.)

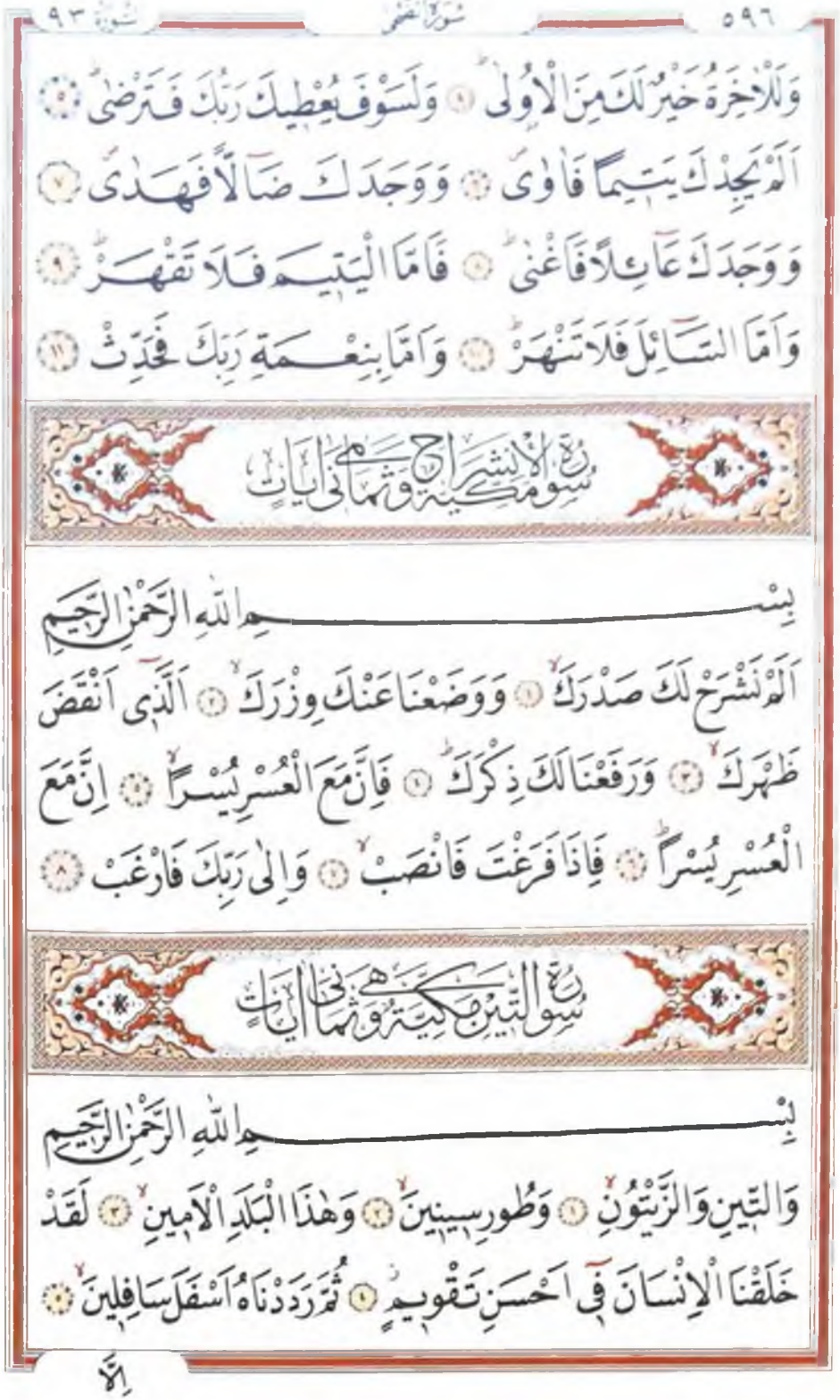

4. "Son" senin için "ilk"ten iyi olacaktır.

(Bulunduğun her halin sonu, mesela hayatının başlangıcına nazaran peygamberlik hayatı, peygamberliğin başlangıcında vahyin gelişine nazaran kesilişi hali, vahyin kesilişine nazaran tekrar böyle başlayışı hali, böyle bu sûrenin inişinden sonra zamanla ulaşacağın her halin sonu, nihayet ölümden sonra âhiret nimeti, kısacası hayat ve ölümünde bulunduğun ve bulunacağın her halin önüne nazaran sonu ve bütün dünyaya nazaran âhiret senin için hayırlıdır. Yani sen böyle halden hale, hayırdan daha hayırlısına durmadan yükselip gideceksin.)

5. Rabbın sana verecek ve sen hoşnut olacaksın.

(Rızaya ereceksin de bütün dileklerin gerçekleşecek, hiçbir üzüntü ve keder, hiçbir sıkıntı ve "acaba ne olacak?" diye meraklı bekleyiş durumu kalmayacak derecede huzur ve sonsuzluk âleminde hoşnut olacaksın.)

6. O seni yetim bulup barındırmadı mı?

(Burada fikrimizce en uygunu, bu ve bundan sonraki iki âyette geçen "vecede" fiillerinin seçmek manasına olmasıdır. Zira birçok mevcutlar arasından birini alıp seçmek, kıymetli bir şey arayıp bulmak manasına benzetme ve temsil suretiyle ifade edilmekte önemi gösteren bir belâgat nüktesi vardır. Bu üç âyetten her birinde de böyle gittikçe yükselen bir seçip alma manası vardır.)

7. Seni yol bilmez bulup yola iletmedi mi?

(Yani sen peygamberlikten önce akılların yol bulamadığı hakikatlar ve şeriatlardan gafil ve yol arayan bir yitik halinde şaşkın iken Rabbin seni bulup seçerek verdiği vahiy, indirdiği kitap ile bilmediklerini bildirerek doğru yolu göstermedi mi?)

8. Seni yoksul bulup zengin etmedi mi?

9. Öyleyse sakın yetimi ezme.

(Zayıf sayıp da ona hor bakma ki, hakkını kaybetmeyesin. Zira yetimliği tattın ve hakkındaki ilahi lütfu gördün.)

10. Dilenciyi de azarlama.

(Demişlerdir ki, dilenciyi azarlamanın yasaklanmış olması, istemede ısrar etmediği durumdadır.)

11. Fakat Rabbının nimetini anlat da anlat.

(Sade lafını ederek ve gösteriş yaparak gururlanmak için değil, hakkını takdir, şükrünü eda etmek için eserini gösterecek, başkalarını da istifade ettirecek şekilde sözlü veya fiili olarak anlat.)

94
İNŞİRÂH SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 8 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Biz senin için göğsünü açmadık mı?

(Ragıb şöyle der: "Göğsü açmak, ilahi bir nur ve Allah tarafından bir gönül rahatlığı ve bir ruh ile onu genişletmektir." Buhârî'de İbn Abbas'ın bu âyeti, "Allah onun göğsünü İslama açtı" şeklinde tefsir ettiği zikredilmektedir. Bkz. Buhârî, Tefsir-i Sûre 94.)

2. Senden yükünü indirmedik mi...

3. O senin sırtını ezen yükü?

(Bu yükün, Hz. Peygamberi (a.s.), peygamberlikten önce veya başlangıcında son derece üzen ve dayanılması ağır gelen birtakım zorluklar demek olması daha doğrudur ve çoklarının tercihi de budur. Yüce Allah bunların bir kısmını büsbütün üzerinden atmış, bir kısmını da alıştırmak, kendine ve âhirete olan keşif ve bilgilerini artırmak suretiyle hafifletmiş, ondan sonra dünyayı gözüne sinek kadar göstermeyecek, "dünyanın, Allah katında bir sivrisineğin kanadı kadar değeri yoktur" dedirtecek derecede kalbine ferahlık ve nefsine ilahi bir kuvvet vermiş, Kur'ân'ın feyziyle dünya ve âhiret nam ve şanını, zikir ve şerefini yükseltmeğe başlamış idi.)

4. Senin şanını yüceltmedik mi?

5. Demek ki, zorlukla beraber bir kolaylık var.

6. Evet, zorlukla beraber bir kolaylık var,

(Rivayet olunmuştur ki, Rasûlullah (s.a.v.), bu âyet inince ferah ve neşe içinde gülerek çıkmış ve, "bir zorluk iki kolaylığı yenemez", "zorlukla beraber bir kolaylık vardır, zorlukla beraber bir kolaylık vardır" demiştir. Muvatta, Cihad 6.)

7. O halde boş kaldın mı, yine kalk yorul.

(Bir görevi, bir ibadeti bitirip bir zorluktan bir kolaylığa geçtiğin, biraz dinlendiğin, mesela aldığın vahyi yerine ulaştırdığın, farzlarını yerine getirdiğin vakit, iş bitti diye rahata düşüp kalma da yine zahmeti tercih edip diğer bir ibadet için kalk çalış, yorul, farz bittiyse nafileye geç, namaz bittiyse duaya geç ki şükürde devam etmiş olasın.)

8. Sadece Rabbına yönel.

95
TÎN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 8 âyettir.

[Bu mübârek sure, yüce Allah'ın insan türünü değerli kılmasından ve hesap ve cezaya inanma konusundan bahseder.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Andolsun Tîn'e ve Zeytun'a...

(Birçok tefsirci demiştir ki: Burada Tîn ve Zeytun'dan maksat, yemiş değil, bu isimlerle anılan mübarek yerlerdir. Bu yerlerin nereleri olduğuna gelince de birer dağ ismi, birer mescid ismi, birer belde ismi olması hakkında üç görüş zikretmişlerdir.)

2. Sina Dağına...

3. Ve bu güvenli belde (Mekke)'ye ki,

4. Biz insanı en güzel biçimde yarattık.

5. Sonra da çevirdik, aşağıların aşağısına kattık.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝٦
فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ۝٧ أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ۝٨

سورة العلق مكية وهي تسع عشرة آية

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ۝١ خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ
۝٢ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ۝٣ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ۝٤ عَلَّمَ الْإِنسَانَ
مَا لَمْ يَعْلَمْ ۝٥ كَلَّا إِنَّ الْإِنسَانَ لَيَطْغَىٰ ۝٦ أَن رَّآهُ اسْتَغْنَىٰ
۝٧ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ۝٨ أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ ۝٩ عَبْدًا
إِذَا صَلَّىٰ ۝١٠ أَرَأَيْتَ إِن كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ ۝١١ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ۝١٢
أَرَأَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۝١٣ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ۝١٤ كَلَّا لَئِن لَّمْ
يَنتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ۝١٥ نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ۝١٦ فَلْيَدْعُ
نَادِيَهُ ۝١٧ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ۝١٨ كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِب ۝١٩ سجدة

سورة القدر مكية وهي خمس آيات

6. Ancak iman edip iyi işler yapanlar başka. Onlar için kesintisiz bir ecir var.

(Ancak o en güzel biçime yaraşır, Allah'ın rızasına uyarak ilerisi, âhireti için hayra yarar, meyve verir güzel işler yapan kimseler hariç, bunlar öyle geri çevrilmez, o aşağılık çukuruna düşmezler. Onlar için öyle bir ecir vardır ki tükenmez veya başa kakılmaz, başa kakılmadan sonsuza kadar devam eder.)

7. O halde sana dini ne yalanlatır?

(Ey o en güzel biçimde yaratılmış ve sonra aşağıların aşağısına çevrilme tehlikesiyle karşı karşıya bırakılmış olan insan! Yahut, ey Muhammed! Bu hakikat, bu ecir ve ceza böyle sabit ve dünyada bile görülüp dururken ve sende bu en güzel biçimde yaratılma ve iman gibi yüce ahlak varken sana, "din hakkında yalan söylüyorsun" diye seni yalancılıkla itham ettirecek ne gibi bir sebep olabilir?)

8. Allah, hakimlerin hakimi değil mi?

(Hadiste şöyle buyrulur: Her kim bu sûreyi

okuyup da, "Allah, hakimlerin hakimi değil mi?" âyetine geldiğinde: "Belâ, ve ene alâ zâlike mineş şâhidin=evet, ben de ona şahitlerdenim" desin. Ebu Davud, Salât 150; Tirmizi, Tefsir-i Süre 95.)

96
ALAK SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 19 âyettir.

[Bu mübârek sure, vahyin ilk inişi, insanın mal sebebiyle azarak Allah'ın emrine karşı çıkması ve Ebu Cehil'in Hz. Peygamber'i (a.s.) namazdan alıkoyması olayını ele alır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Yaratan Rabbının adıyla oku.

(Eskiden hiç kitap okumamış, yazı yazmamış olan ümmi Peygambere bu emir ile bir mucize olarak okunacak bir kitap verilmeğe başlanmış ve kendisine, yazmadan okuyacak, okutacak, emir yoluyla yazdırtacak bir kıraat kudreti ihsan buyrulmuştur. "Rabbının adıyla" denilerek buna besmele ile başlanması da emir olunmuştur.)

2. O, insanı bir kan pıhtısından yarattı.

("Alak" kelimesini açıklarken tefsir bilginleri, yaratılışın maddi yönünü göz önünde bulundurarak bunun, meninin aşılamasından sonra meydana gelen kan pıhtısının çoğulu olmasıyla yetinmişler ve bunu, yaratılışta, başlangıçtan yukarıya doğru yükselmeyi göstermek için açıkça anlaşılan mana olarak görmüşlerdir.)

3. Oku, Rabbın sonsuz kerem sahibidir.

4. O Rab ki, kalemle yazmayı öğretti.

(Peygamberin (a.s.), kendi eliyle hiç yazı yazmadığı ve fakat indirilen âyetleri ümmetin ezberlemesi için vahiy katiplerine okuyup yazdırdığı bilinmektedir.

Acaba kendisi yazmamakla beraber yazılanı okumayı peygamberlikten sonra da bilmiyor muydu? Bu hususta meşhur olanı, "hayır, bilmiyordu." Çünkü Hudeybiye anlaşması belgesinde yazılan bir kelimeyi silmek için hangisi olduğunu Hz. Ali'ye sorduğu bilinmektedir. Vahiy katiplerinden Hz. Muaviye'ye besmeleyi güzel yazmasını emir ve nasıl yazacağını tarif ettiğine dair bazı hadislere göre, yazıyı bildiği de söylenmiştir. Fakat gerçekten fiili olarak yazmadığı ve başka kitap mütalaa etmediği kesindir.)

5. İnsana bilmediği şeyleri öğretti.

6. Hayır, doğrusu (kafir) insan azgınlık eder.

(Sûrenin bundan sonraki kısmının epeyce zaman sonra indiği anlaşılıyor ve inmesine sebep de Ebu Cehil olduğu rivayet ediliyor. Rivayete göre Ebu Cehil: "Eğer Muhammed'i Ka'be'de namaz kılarken görürsem boynunu çiğnerim" demişti. Buhârî, Tefsir-i Sûre 96/4; Müslim, Münafıkun 38.)

7. Kendisinin muhtaç olmadığını zannettiği için.

8. Muhakkak ki dönüş, mutlaka Rabbınadır.

9. Gördün mü o nehyedeni:

10. Bir kulu, namaz kıldığı zaman?

(Ebu Cehil, Rasûlullah'ı (s.a.v.) namaz kılarken görürse muhakkak boynunu çiğneyip yüzünü sürteceğine dair Lat ve Uzza'ya yemin etmiş sonra da Rasûlullah namaz kılarken dediğini yapmak için varmış, fakat birdenbire arkasına dönmüş, elleriyle korunarak çekilmiş, "ne oldu sana?" denildiğinde, "onunla benim aramda ateşten bir hendek, bir korku ve birtakım kanatlar var" demiş. Buhârî, Tefsir-i Sûre 96/4; Müslim, Münafıkun 38. Rasûlullah (s.a.v.)da: "Bana yaklaşsaydı melekler onu parça parça ederlerdi" buyurmuştur. Müslim, Münafıkun 38.)

11. Gördün mü, ya o (kul) doğru yolda olur,

12. Veya kötülüklerden sakınmayı emrederse?

13. Gördün mü, ya bu (adam, hakkı) yalanlar, yüz çevirirse?

14. O adam, Allah'ın kendini görüyor olduğunu hiç bilmiyor mu?

15. Hayır hayır! Eğer o, bu davranışından vazgeçmezse, andolsun ki biz, onu perçeminden...

16. O günahkar ve yalancı perçeminden tutup Cehenneme sürükleriz.

17. O zaman o, taraftarlarını yardıma çağırsın.

18. Biz de zebanileri çağıracağız.

19. Hayır, sakın ona boyun eğme, (Allah'a) secde et ve yaklaş.

(Hayır, sakın öyle kendini zengin gören, yalancı, suçlu, namazdan alıkoyar azgını dinleme! Rabbına itaat etmekle okumakta sebat eyle. Ve Rabbının emrine boyun eğmekle oku ve secdeye devam et ve namaz ile ve yakınlığa sebep olan diğer ibadetler ile kulluk ederek ve özellikle secde ile Rabbına yaklaş. Çünkü secde, teslimiyetin en mükemmel şeklidir.)

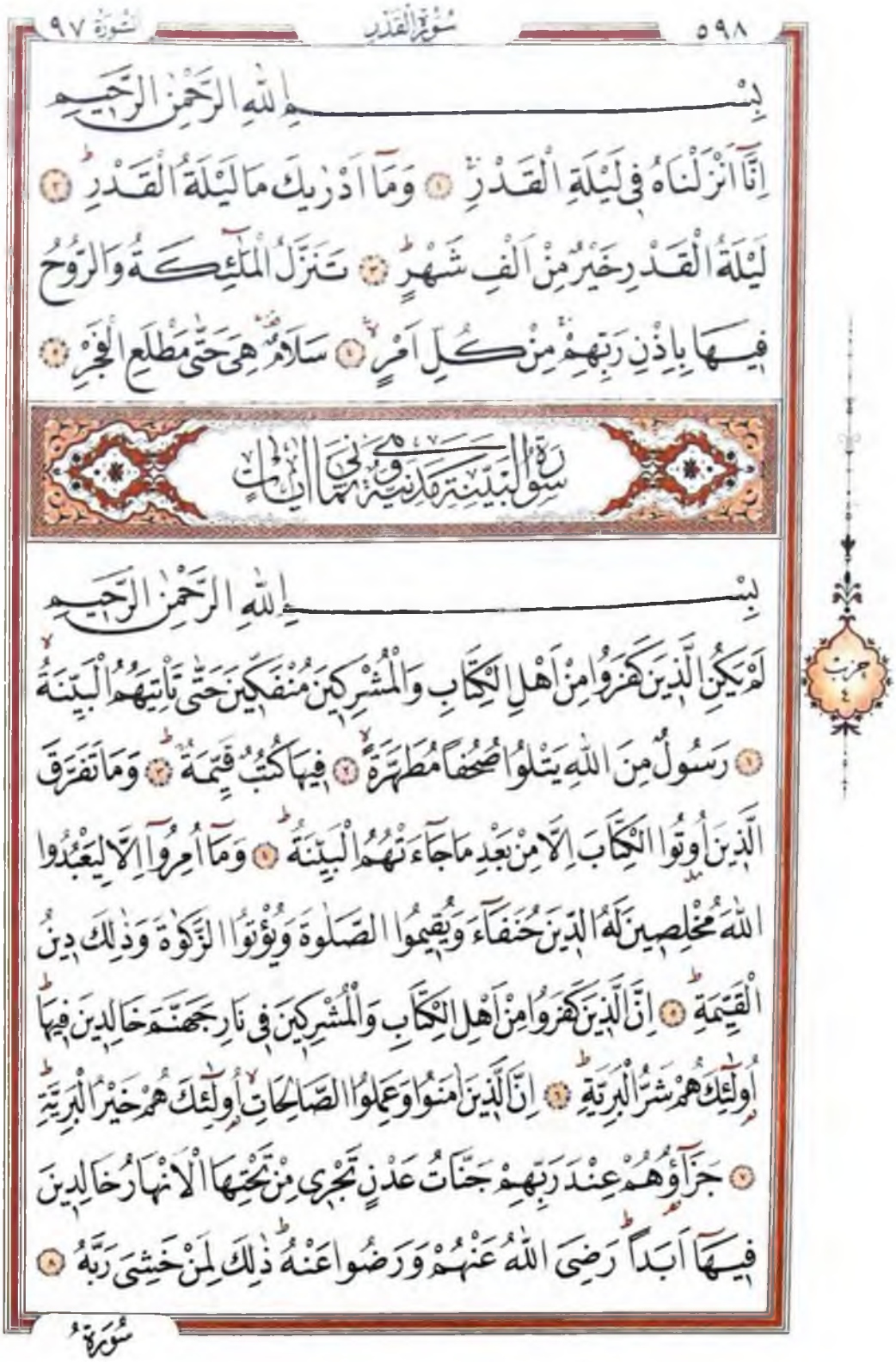

97
KADR SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 5 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Doğrusu biz indirdik onu Kadir Gecesi.

(Kur'ân, Ayni'nin Buhârî Şerhi'ndeki ifadesine göre topluca Kadir gecesinde Levh-i Mahfuz'dan en yakın semaya indirildi ve Beyt-i İzzet'e kondu. Cebrâil (a.s.) onu yazıcı meleklere imla etti. Sonra da onu Peygamber'e (a.s.) art arda parça parça indirdi. Başı ile sonu arasında yirmiüç sene oldu.

Tefsirciler bu geceye neden Kadir gecesi denildiği hususunda şu görüşleri beyan etmişlerdir:

Birincisi; "Hüküm gecesi" demektir ki, her hikmetli işin, yani Allah'ın takdirinde hükmolunmuş işlerin, yahut birçok işe hakim büyük sağlam işlerin fark edildiği, ayırt olunduğu mübarek gece demek olur.

İkincisi; Kadir, bizim de kadir ve haysiyet dediğimiz gibi, şeref ve ululuk manasına olmasıdır ki, "Ululuk ve şeref gecesi" demek olur.

Üçüncüsü; sıkıştırmak ve baskı manasına olmasıdır ki, "sıkıştırma gecesi" demek olur. Zira bu gece inen meleklere Arz dar gelir, denilmiştir.)

2. Ne bildirdi sana Kadir gecesinin ne olduğunu?

(Bildin mi hem ne Kadir Gecesi?!)

3. O Kadir Gecesi bin aydan hayırlıdır.

(O gece amel, ibadet ve mücahede ile erilecek olan hayır ve sevap, onsuz bin ay amel ile kazanılacak olan hayır ve sevaptan daha çok, daha ziyade hayırlıdır. Bir sınır ve miktar ile belirlenip sınırlanamayacak kadar çok hayırlıdır. Artık ne kadar çok hayırlı olduğunu Allah bilir. Bu, sırf yüce Allah'ın Muhammed (a.s.) ve ümmetine bir lütuf ve ihsanıdır. Bu üstünlüğü göstermek için en az olarak bin sayısının ölçü gösterilmesi, sadece bu kadar olduğunu belirtmek için değil, çokluğunu bildirmek içindir.)

4. Melekler ve Ruh (Cebrâil) onda, Rablarının izniyle her bir iş için art arda iner.

5. Bir selamdır o gece, ta tan atana kadar.

(Bu mübarek gecede dua sünnettir. Bu gece, duaların kabul edildiği vakitlerden biridir. Hz. Aişe diyor ki: "Ey Allah'ın Rasulü, dedim, Kadir gecesine rastlarsam ne diyeyim?" Buyurdu ki: "Allahümme inneke afüvvün, tuhibbül afve, fa'fü annî= Allah'ım! Sen affedicisin, affı seversin, beni affet" de. Tirmizi, Deavat 84.)

98
BEYYİNE SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 8 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Kitap ehli ve müşriklerden o küfredenler, kendilerine delil gelinceye kadar ayrılacak değildi.

(Bu âyette "beyyine"; hakkı beyan ve ispat edecek açık ve kesin parlak delil veya mucize demektir ki, maksat ne olduğu şununla beyan edilmiştir:)

2. Allah'tan bir elçi, art arda tertemiz sahifeleri okur.

3. O sahifelerde doğru, sabit, bozulmaz kitaplar (hükümler) var.

(Bunlar öyle temiz sahifeler ki, onlardadır bütün dosdoğru sabit kitaplar, bozulmaz, devamlı hak yazı ve hükümler.)

4. Böyle iken o kitap verilmiş olanlar, ancak kendilerine o delil geldikten sonra ayrıldılar.

(Kitap ehli ve puta tapıcı iki fırkadan kafirler Muhammed (a.s.) peygamber olarak gönderilmeden evvel diyorlardı ki: "Biz, bulunduğumuz dinimizden ayrılmayız, onu terk etmeyiz, ta o Tevrat ve İncil'de yazılı, vaat edilmiş olan peygamber gelinceye kadar", ki o peygamber Muhammed (a.s.)'dir. Yüce Allah önce onların bu sözlerini hikaye etmiş, sonra da, "...ancak kendilerine o delil geldikten sonra ayrıldılar" buyurmuştur. Yani onlar o peygamber geldiği vakit hak üzerinde ittifak ederek bir kelimede toplanacaklarını vaat ediyorlardı, sonra da haktan asıl ayrılmaları ve küfürde karar kılmaları o elçi gelince oldu, demektir.)

5. Halbuki onlara ancak şu emredilmişti: Hakka tapan tevhid inancı sahipleri (hanifler) olarak, dini Allah için halis kılarak yalnız Allah'a ibadet etsinler, namazı dürüst kılsınlar ve zekâtı versinler. İşte odur doğru, bozulmaz din.

6. Gerek kitap ehlinden olsun gerek müşriklerden küfredenler, muhakkak Cehennem ateşindedirler, orada devamlı kalacaklardır. Onlardır işte, yaratılmışların en kötüsü.

7. Muhakkak ki iman edip yararlı ameller yapanlar, onlardır işte, yaratılmışların en hayırlısı.

8. Onların mükafatı, Rabları katında altından ırmaklar akan Adn cennetleridir. Onlar, içinde ebediyyen devamlı kalacaklar, Allah onlardan hoşnut, onlar da O'ndan hoşnut. Bu işte,Rabbına karşı korku ile karışık saygı duyanlara mahsustur.

(Bundan şu da anlaşılır ki, kendisinin cennet ehlinden olduğu müjdelenen kimseler, Allah korku ve saygısından uzak olmak şöyle dursun, daha ziyade bu korku ve saygı duygusunu artırmaları gerekecektir. Bundan dolayıdır ki peygamberlerin Allah korku ve saygısı herkesten fazladır.)

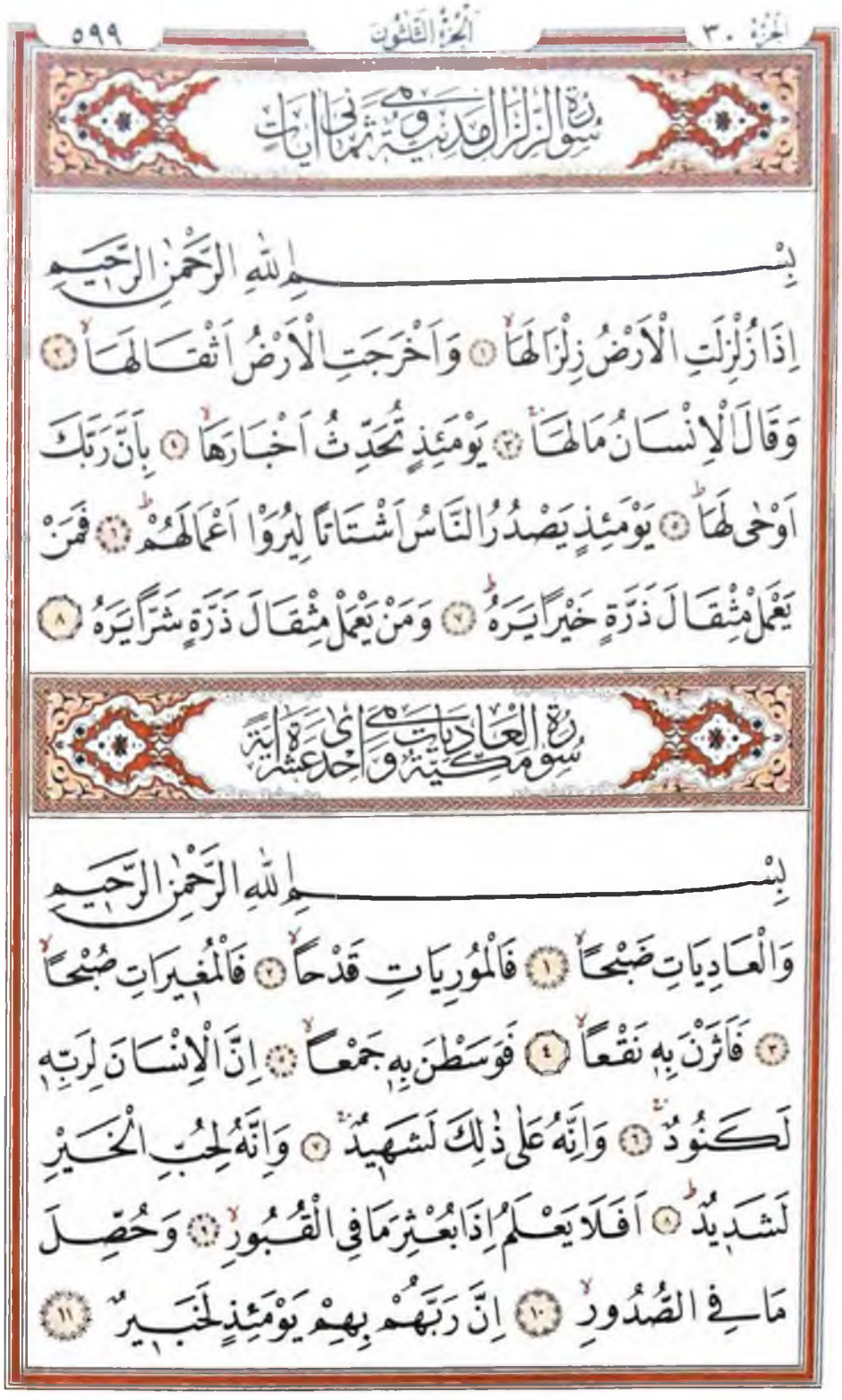
سورة الزلزال مدنية وهي ثمان آيات

بسم الله الرحمن الرحيم

إذا زلزلت الأرض زلزالها ﴿١﴾ وأخرجت الأرض أثقالها ﴿٢﴾
وقال الإنسان مالها ﴿٣﴾ يومئذ تحدث أخبارها ﴿٤﴾ بأن ربك
أوحى لها ﴿٥﴾ يومئذ يصدر الناس أشتاتا ليروا أعمالهم ﴿٦﴾ فمن
يعمل مثقال ذرة خيرا يره ﴿٧﴾ ومن يعمل مثقال ذرة شرا يره ﴿٨﴾

سورة العاديات مكية وهي إحدى عشرة آية

بسم الله الرحمن الرحيم

والعاديات ضبحا ﴿١﴾ فالموريات قدحا ﴿٢﴾ فالمغيرات صبحا
﴿٣﴾ فأثرن به نقعا ﴿٤﴾ فوسطن به جمعا ﴿٥﴾ إن الإنسان لربه
لكنود ﴿٦﴾ وإنه على ذلك لشهيد ﴿٧﴾ وإنه لحب الخير
لشديد ﴿٨﴾ أفلا يعلم إذا بعثر ما في القبور ﴿٩﴾ وحصل
ما في الصدور ﴿١٠﴾ إن ربهم بهم يومئذ لخبير ﴿١١﴾

99
ZİLZÂL SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 8 âyettir.

[Adını ilk âyetinden alan bu mübârek sûrede, Kıyamet günü meydana gelecek korkunç ve dehşet verici olaylardan bahsedilir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Yer o sarsıntıyla sarsıldığı,

(Yerin zelzelesi, mümkün olabilen bütün şiddet ve dehşetiyle sarsıntısına işarettir ki maksat, Hacc, 22/1 âyetinde geçtiği üzere, "o Saatin zelzelesi çok büyük bir şeydir" buyrulan, Vâkıa, 56/4 âyetinde ve daha birçok sûrede, "yer bir sarsılış sarsıldığı, dağlar bir serpiliş serpildiği, hepsi dağılıp toz duman olduğu zaman..." gibi âyetlerle haber verilmiş olan Kıyamet zelzelesidir.)

2. Ve yer, ağırlıklarını çıkardığı,

(Bunda iki rivayet vardır. Birisi, ölüleri kabirlerinden fırlatıp çıkarmasıdır ki, "kabirlerin içi dışına

getirildiği vakit" meâlindeki ihtar, 82:4 âyetinin manasıdır. Bu ise, dokuzdan sonra dirilmek demek olacağından ikinci üfürmeye işaret olur. Birisi de içindeki definelerin hazinelerin, madenlerin meydana çıkarılmasıdır ki, bunun da ilk üfürmede, yani ilk zelzelede olması açıktır.

Bazı haberlerde Kıyamet alâmetlerinden olan Deccal'in günlerinde yerin hazineleri meydana çıkacak diye gelmiştir. Bu âyeti de bazıları ona yorumlamış ise de o, zelzeleden evvel olan çıkarmalar olduğu, halbuki burada maksat, zelzele ile meydana gelecek çıkarmalar olmak açık bulunduğu için demişlerdir ki bu, Deccal'in zamanında çıkarılanlardan başka olarak kalmış olan bütün hazine ve definelerin zelzele ile fırlatılıp çıkarılmasıdır.

Bazıları demişlerdir ki, Bu zelzeleden maksat, birinci zelzeledir. Yer o vakit hazinelerini çıkaracak, yeryüzü altın dolacak da ona iltifat eden olmayacak. altın o zaman sanki insana: "Sen benim için dinini ve dünyanı tahrip etmiyor muydun?" diyecek.)

3. Ve insan: "Ne oluyor buna?" dediği vakit:

(Böyle denilmesi, korkunun büyüklüğünü tasvir içindir. Yani o zelzele ve çıkarmayı her gören insan, dehşetinin büyüklüğünden şaşırarak: "Bu yere ne oluyor? Nedir bu hal?" diye şaşkınlık ve telaşa düştüğü o belalı vakit:)

4. O gün yer, bütün haberlerini anlatır.

5. Çünkü Rabbın ona vahyetmiştir.

(Zemahşeri der ki: Yerin, haberlerini anlatması ve Allah'ın ona vahyetmesi mecazdır. Yani yüce Allah yerde öyle haller meydana getirir ki onlar, dil ile anlatma yerine geçer. Hatta, "ne oluyor buna?" diyenler, o hallere bakarlar da onun ne için zelzeleye tutulduğunu ve ne için o ölüleri dışarı attığını bilir ve bu olaylar Peygamberlerin uyararak korkuttuğu gerçeğin ta kendisi olduğunu anlarlar.

Bununla beraber bir de denilmiştir ki: Yüce Allah yeri o zaman gerçekten konuşturacaktır da üzerinde işlenmiş olan hayır ve şerri haber verecektir. Rasûlullah (s.a.v.)'tan da rivayet olunmuştur ki, herkese karşı, üzerinde ne amel yaptığına şehadet edecektir. Tirmizi, Sıfatül Kıyâme, 7.)

6. O gün insanlar, amelleri kendilerine gösterilmek için dağınık surette fırlayacaklardır.

(Yani kabirlerinden durma yerine, mahşere doğru değişik surette fırlayacaklar, kimi yüz aklığıyla, kimi yüz karasıyla, kimi selamet, kimi korkular dehşetler içinde, kimi binitli kimi yaya, kimi serbest kimi zincirlere bağlı.)

7. Her kim zerre miktarı bir hayır işlerse onu görecek.

8. Her kim de zerre miktarı bir şer işlerse onu görecek.

100
ÂDİYÂT SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 11 âyettir

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. O harıl harıl koşular koşan...

(Dabh: atların koşu sırasındaki nefeslerinin sesleridir ki, hiçbir nefes sesi olan bu harıltı ve hohlamadır.)

2. Çakarak da ateşler saçan...

(Kadh: çakmak çakmak yani hızla çarpmak demektir. Bu mana, atların koşarlarken hızlarından, tırnaklarıyla çarptıkları taşlardan çakmak gibi ateşler çakarak gitmelerinde açıktır.)

3. Ve sabahleyin baskın basan...

4. Derken bir toz duman savurup da...

(Nak'an: burada toz manasına tefsir edilmiştir ki, akın sırasında savrulan toz duman, demektir.)

5. Bir topluluğu o anda ortalayan kuvvetlere yemin ederim ki...

(Yani düşman topluluğunu, ordusunu tam ortasından vurup içine dalarak yahut etrafını çevirip ortaya alarak mağlup ve perişan eden güçlere andolsun ki...)

6. O insan, Rabbına karşı pek nankördür.

7. Ve kendisi de buna şahittir.

(Yani başkaca delil ve ispata ihtiyaç yoktur, insan öyle olduğuna kendisi de şahitlik eder. Zira o nankörlük eseri, onun üzerinde o kadar açıktır ki kendi durumlarını kalp gözü ile etüt eder.)

8. Ve o, serveti sevdiği için katıdır, çetindir.

9. Fakat bilmeyecek mi ki, o kabirdekiler deşildiği zaman,

10. Ve o göğüslerdekiler derlenip toplandığı zaman...

(Yani gönüllerde saklanan bütün gizli sırlar, niyetler, maksatlar, olgun hasılat gibi toplanıp bütün sonucuyla meydana konduğu vakit muhakkak o nankör insanlar dünyada neler ettiklerini anlayacaklar.)

11. O gün Rabları onlardan elbette haberdardır.

101
KÂRİA SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 11 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. O Kâria...

(Kâria; çarpacak bela, yani Kıyamet demektir. Kıyameti bu şekilde isimlendirmenin sebebinde birkaç vecih söylenmiştir. a) İnsanların akıllarını alacak, ödlerini patlatacak olan ilk haykırmadır. b) Âlemin tahribi zamanında gökleri ve felekleri dolduran cisimler ile yeri dolduran cisimlerin şiddetle çarpışacaklarından dolayıdır. c) Kâria, insanları korku ve dehşetlerle çarpan, demektir. Bu ise semada yarılma ve çatlama, güneş ve ayda dürülme, yıldızlarda saçılma, dağlarda ufalanıp savrulma, yerde dürülme ve başka bir şeye çevrilme iledir. d) Hak düşmanlarını rezillik, azap ve işkence ile çarpacağından dolayıdır.)

2. Nedir o Kâria?

(Burada maksat, gerçekten soru değil, "o ne

dehşetli Kâria'dır!" mealinde korkutmak için olduğu açıktır.)

3. Ne bildirdi sana: nedir o Kâria?

4. O gün ki, insanlar çırpınıp yayılan pervaneler gibi olacak.

(Yani insanlar mahşere çağrıldıkları sıra, çağırana doğru uçuşmada ve düzensiz gelip gidişteki perişanlıkta, zayıflık ve zelillikte, çokluk ve yayılmada, uçuşup çırpınan dağınık pervaneler gibi olacaklar.)

5. Dağlar da didilmiş, renkli yünler gibi atılmış olacaktır.

(Dağlar böyle olunca, insanların ne hale geleceği artık kıyas olunabilirse olsun. O halde Allah'ın rahmeti yetişmeyecek olursa vay o insanların haline!)

6. İşte o vakit terazileri ağır basan kimse...

(Ameller maddi şeyler olmamasına rağmen tartılması, hiç tasavvur edilemez değildir. Nitekim sıcaklık ve soğukluk gibi, maddi olmayan şeyler de kendilerine mahsus ölçeklerle ölçülmektedir. Ancak amellerin hakikatına göre onları tartmanın mahiyet ve niteliğini belirleyip anlatmak bizim idrak ve anlayışımızın kavrama alanından uzaktır. Onun için demişlerdir ki: Tartı ve terazinin hak olduğuna iman etmek gerekmekle beraber, nasıl olduğunun ayrıntısına iman şart değildir.)

7. Artık o, hoşnut bir hayattadır.

8. Fakat terazileri hafif gelen kimse...

9. O vakit onun anası Hâviye'dir.

(Yani varacağı yeri yatağı, kucağına sığınacağı anavatanı Hâviye'dir. Barınacak bir yeri kalmayacak, artık Haviye denilen Cehennem uçurumunun kucağına atılacaktır.)

10. Bildin mi, Hâviye nedir?

11. Kızışmış bir ateş.

102
TEKÂSÜR SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 8 âyettir.

[Bu mübârek sure, insanların, hayatın aldatıcı şeyleri ile meşgul olduklarından ve dünya malını biriktirmeye düşkünlük gösterdiklerinden bahseder.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Oyaladı o çokluk kuruntusu sizleri...

(Tekâsür; çokluk kurumu, gururu, iddiası demektir. "Biz çoğuz, hayır, biz çoğuz" diye birbirleriyle çokluk yarışı, çokluk gösterişi etmek, çokluk sevdası veya çokluk göstererek kurumlanmak, böbürlenmektir. Dünya ehlinin genellikle kapılıp aldandığı bir gurur halidir.

Burada neyin çokluğu ve neden alıkoyduğu açık açık belirtilmeyerek "oyalama" ve "çokluk kuruntusu" mutlak olarak, kayıtsız zikredilmiştir. Buhârî'de bunun "mal ve çocukta çokluk yarışı" olduğu açıklanmıştır. Bkz, Buhârî, Tefsir, 102.

Anlaşılan o ki, burada yerilmiş olan çokluk yarışı, güzel amellerden alıkoyan ve mahiyetinde bir tür oyun ve eğlence bulunan çokluk yarışıdır. Bunun, nihayet kabre gidinceye kadar aldatan öyle dünyadaki şeylerle alakalı çokluk yarışı olduğuna şu da delalet eder:)

2. Ta ziyaret edişinize kadar kabirleri.

(Yani çokluk yarışı, çokluk iddiasıyla gurur ve iftihar, sizleri öyle oyaladı, Allah'a itaat etmek ve gazabından korunmak için yapılacak karlı işlerinizden öyle alıkoydu ki, dirileri bitirdiniz de kabirlerdeki ölüleri saymağa, onlarla iftihar etmeğe kadar gittiniz. Yahut dünya hırsı ve mal, çocuk ve sayı çokluğu ile öğünme sevdası sizleri öyle gaflete düşürdü, eğledi, oyaladı ki, ölüm anına kadar yani canlarınız çıkıncaya kadar ömürlerinizi öyle dünyayı tutmak için sarfettiniz, boşuna eğlence ile geçirdiniz.)

3. Öyle değil, ilerde bileceksiniz.

(Ne büyük gaflet içinde bulunduğunuzu, bulunduğunuz halin sonu ne kadar fena olduğunu akibetini gördüğünüz vakit anlayacaksınız.)

4. Sonra, öyle değil, ilerde bileceksiniz.

5. Öyle değil, kesin bilgiyle bilseniz...

(...Neler neler yapardınız, yani öyle çalışır, öyle işler yapardınız ki şimdi onun özü, tarife ve anlatmağa sığmaz. Fakat bilmiyorsunuz, cahillik ve gurur ile yanlış gidiyorsunuz, çokluk yarışı ve karşılıklı övünme ile vakit geçiriyorsunuz.)

6. Andolsun o Cahim'i çaresiz göreceksiniz.

7. Sonra andolsun onu çaresiz yakîn gözüyle göreceksiniz.

(Böyle biliş ve görüş de –Allah korusun- ancak o Cehenneme girmekle olur. Onun için demişlerdir ki: Evvelki görme oraya geliş anında, sonraki görme de girme anındadır.)

8. Sonra and olsun o gün o nimetten muhakkak sorulacaksınız.

(Burada sorumluluğun manası; her nimetin kötüye kullanılmasına, yerine sarfedilip edilmediğine göre sevap veya ceza gerekmesi manasına mükellefiyetin hükmü olan sorumluluk demektir. Bu sorumluluk ise gerek kafir, gerek mümin her mükellef için olması şüphesizdir.)

103
ASR SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 3 âyettir.

[Bu mübârek sure, insanın mutluluk veya bedbahtlık sebebini gayet kısa ve açık bir şekilde anlatan bir sûredir.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Yemin olsun Asra ki...

(Asr'dan maksadın, ikindi namazı, ikindi vakti, dehir ve zaman, özellikle Muhammed asrı, yani Rasûlullah'ın (s.a.v.) peygamber olarak gönderildiği zaman, ahir zaman olabileceği söylenmiştir. Dehir; âlemin vücuda gelmeğe başlamasından sona ermesine kadar olan müddet, yani bütün zamandır.)

2. İnsan mutlak bir hüsrandadır.

(Aşağıda geleceği üzere istisna edilenlerden başka bütün insanlar, büyük bir hüsran veya bir tür hüsran içinde boğulup kalmıştır. Çünkü insanın sermayesi ömürdür. Bu sermaye de her geçen nefes ile tükenmektedir. İnsanın bütün istifadesi onun harcanma ve değiştokuşundan elde edilecek kâra

bağlıdır. Âhireti arkalarına atıp hep dünya için çalışanlar bu kârı elde edemez:)

3. Ancak o kimseler başka ki, iman edip salih ameller işlediler ve hep birbirlerine hakkı tavsiye ettiler, hep birbirlerine sabrı tavsiye ettiler.

(Âyet şunu da gösteriyor ki, iman etmekle beraber salih ameller yapmayan ve hakkı ve sabrı tavsiye etmeyenler de bir tür hüsrandan dışarda kalmamış olurlar. Demek ki imanı olup da imanına göre amel etmeyen fâsıklar, asiler için de bir tür hüsran vardır. İman en sonunda onları kurtarır ise de kötülükleri iyiliklerinden ağır gelen müminler, günahları temizlenene kadar Cehennem azabı olan hüsranı göreceklerdir.)

104
HÜMEZE SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 9 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Veyl bütün "hümeze lümeze" gürûhuna!

(Hümeze; inceden inceye veya geriden geriye hafife alıp alay ederek şunun bunun namusu ve onuru ile oynayıp incitmeyi, yerme ve çekiştirme ile gıybet ederek ayıplayıp kınamayı, şunu bunu dürtüştürerek koğuculuk yapmayı âdet ve sanat edinmiş kişi manasına meşhurdur.

Lümeze; herkesi ayıplamayı ve şuna buna ayıp ve eksiklik isnat ederek eğlenmeyi âdet edinmiş, kendini beğenmiş kimse demektir ki hümeze ile eşanlamlı ve farklı olarak da kullanılır.

"Hümeze" de kırıcılık, "lümeze" de ayıplayıcılık manası asıldır.)

2. Ona ki, bir mal toplamış ve onu saymaktadır.

3. Malı kendisini ebedi kılmış sanır.

4. Hayır, andolsun atılacaktır o Hutame'ye (Tamu'ya.)

5. Ve bildin mi Hutame nedir?

6. Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir...

7. Ki çıkar gönüller üstüne.

(Ateşin böyle hayatın merkezi olan kalplerin içini bütün üzerinden sarması, onların üstüne çıkması, azabının şiddetini ve onları kuşatmasını son derece güzel bir beyandır.)

8. O ateş, kapatılacaktır onların üstüne...

9. Uzatılmış sütunlarda.

(Ateşin kapıları kapanırken, baskı ile açılmamak için uzun uzun sütunlarla kapatılacaktır. Bunda bir fırının içini iyice yakıp da tamamen kızdırmak için kapısını sağlam dayayarak kapamak tarzında bir tasvir var, demektir.)

105
FÎL SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 5 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Görmedin mi, nasıl etti Rabbın Fîl Ashabı'na?

(Fil Ashabı'ndan maksat Ebrehe ordusudur ki Yemen'i istila etmiş, Habeş valisi iken önemli bir ordu ile Mamud denilen fillerine dayanarak ve karşılarına çıkanı çiğneyerek Ka'beyi yıkmak için gelmişlerdi de başaramadan perişan olmuşlardı. Hz. Peygamber (a.s.) bu olaydan elli gün sonra doğmuştu.)

2. Tuzaklarını tamamen boşa çıkarıp batıl kılmadı mı?

(Yani birçok kayıp içinde bırakarak bozup mahv ve perişan etmedi mi?)

3. Saldı da üstlerine sürü sürü kuşlar (Ebâbil.)

(Bu kuşlarla ilgili rivayetlerin toplamı, bunların hepsi bir tür kuş olmayıp gerek hacim ve gerek renk itibarıyla değişik olduğunu anlatmaktadır. Dolayısıyla savaş alanlarında leşler üzerinde dolaşan kartallar, kara kuşlar gibi irileriyle, kargalar gibi ortaları ve sinek avlayan kırlangıçlar gibi küçükleri ve siyah, beyaz, yeşil ve alaca değişik renkleriyle türlü türlü ve birbiri ardınca gelen değişik sürüleriyle irili ufaklı, alay alay kuşlar demek olur.)

4. Atıyorlardı onlara çamurdan sertleşmiş taşlar.

(Bu taşların mercimek ve nohut kadar, mercimekten büyük ve nohuttan küçük veya fındık kadar ve koyun gübresi kadar olduğu ve her kuşun, bir ağzında iki de ayaklarında olmak üzere üçer taş taşımış bulunduğu ve kime isabet ettiyse başından girip ötesinden çıkarak delik deşik ettiği nakledilmiştir.)

5. Derken kılıverdi onları bir yenik ekin yaprağı gibi.

(Yani kurt yemiş, böcek yeniği olmuş ekin yaprağı gibi yaptı demektir ki böyle ekin, evin tutmayacağı gibi çoğunlukla yenik yapraklar delik delik olduğundan Fîl Ashabı'nın, maksatlarına ermeden bedenlerinin delik deşik olması görüntüsü, böyle kurt yemiş ekin yapraklarına benzetilmiş ve hatta kurtlar, böcekler, mikroplar yiyerek çürüyüşlerine işaret edilmiştir.)

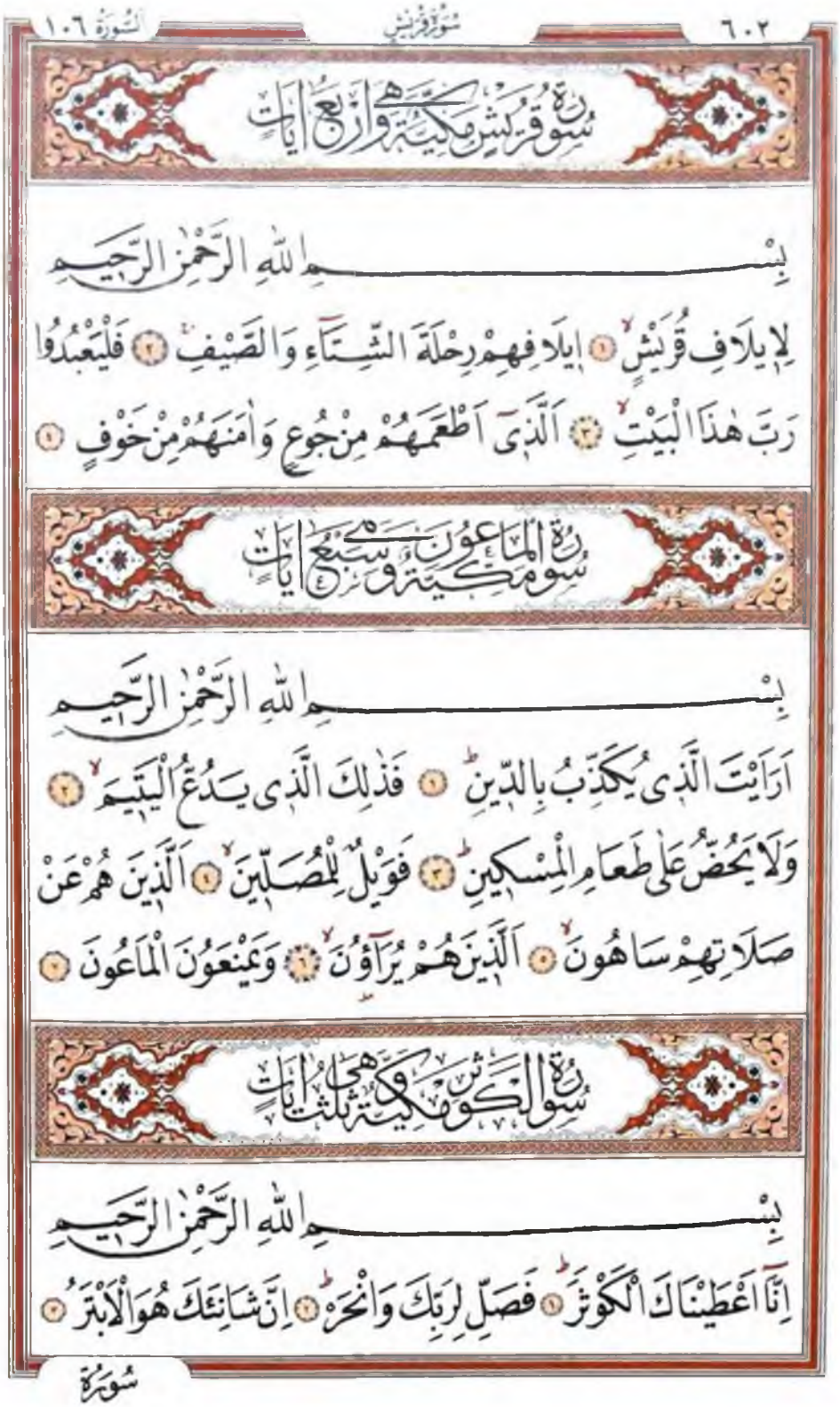
سُورَةُ قُرَيْشٍ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ أَرْبَعُ آيَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ۝١ إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ۝٢ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ ۝٣ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ۝٤

سُورَةُ الْمَاعُونِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ سَبْعُ آيَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ ۝١ فَذَٰلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ ۝٢
وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ۝٣ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ ۝٤ الَّذِينَ هُمْ عَنْ
صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ۝٥ الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ۝٦ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ۝٧

سُورَةُ الْكَوْثَرِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ ثَلَاثُ آيَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ۝١ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ۝٢ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ۝٣

سُورَةُ

106
KUREYŞ SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 4 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Kureyş'in ilafı için...

(Kureyş'in ilafı; Kureyş'i alıştırmak, ısındırmak, Kureyş'in alıştırılması, alışması demek olabileceği gibi, Kureyş'in birbirleriyle yahut başkalarıyla ahitleşmesi, andlaşması, anlaşması, kaynaşması veya kaynaştırılması manalarını da ifade eder.)

2. Yazın ve kışın sefere ısındırılmaları için...

(İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre Kureyş ticaret için kışın Yemen'e, yazın da Şam tarafına, Busra'ya sefer ederlerdi. Aynı şekilde gerek ticaret ve gerek başka maksatla yazın yazlık olarak Taif'e göçerler, kışın da Mekke'ye göçerlerdi.)

3. Hiç olmazsa onun için kulluk etsinler, bu Beyt'in Rabbına.

4. O Rab ki, onları açlıktan doyurdu ve

korkudan emin kıldı.

(Bu açlıktan doyurma hakkında üç görüş vardır.

Birincisi, İbrahim (a.s.)'in İbrahim, 14/37 âyetiyle haber verilen duasına işarettir ki, Mekke, ziraatsiz bir vadi olduğu halde bu dua sayesinde Kureyş, orada meyvelerle rızıklanmış olarak yaşayabilmiştir.

İkincisi, yine bu duanın meyvesi ve Beyt'in bereketi olarak Kureyş, yaz kış yolculuklarına ısındırılarak ticaret seferleri yapmışlar ve o çevrede doğal olması gereken açlıktan korunmuşlardır.

Üçüncüsü, kıtlık senelerine işaret olduğunu söylemişlerdir ki leşleri ve kemikleri bile yemişler ve Peygamberin (a.s.) duasıyla kurtulmuşlardı da Kureyş kafirleri yine imana gelmemişlerdi.

Korkudan emin kılmaktan maksat da Mekke'nin güvenli bir belde yapılmasıdır.)

107
MÂÛN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 7 âyettir.

[Bu mübârek sûre kısaca iki grup insanı ele alır. Bunlar, hesap ve ceza gününü yalanlayan kafirler ve görsünler diye namaz kılanlardır.]

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Gördün mü o, dini yalanlayanı?

(Yani yüce Allah'ın, iyi kötü her amelin karşılığını vereceğini tasdik etmeyip de "dinin aslı yoktur, o yalandır" deyen, cezaya inanmayan kimseyi gördün a...)

2. Odur işte iter yetimi.

(İşte cezaya inanmadığından dolayı öyle dinsiz, imansız olan kimselerdir ki yetimi iter, öksüzü kakar, ezip hakaret ederek kovar, azarlarlar.)

3. Ve kayırmaz, doyurmak üzere yoksulu.

(Kendisi doyurmadığı gibi, gerek kendi yakınlarından ve gerek diğer vakti ve durumu uygun olanlardan diğer kimselerin bakıp gözetmesi, doyurması için de kayırmaz, teşvikte bulunmaz.)

4. Fakat Veyl o namaz kılanlara ki...

(Yani vay hallerine, yazıklar olsun o cehennemin Veyl denilen ve kan, irin akan deresine düşecek namaz kılanlara, daha doğrusu namaz kılıyor görünenlere ki...)

5. Namazlarından yanılmaktadırlar.

(Dikkate değerdir ki, "namazlarında yanılma" ile değil, "namazlarından yanılma" ile azarlanmışlardır. Çünkü bazen namaz içinde sehiv etmek, yanılmak bir beşer olmak itibarıyla kaçınılması mümkün olmayan geçici durumlardandır.

"Namazdan yanılma" ise, namazın öneminden gaflet edip onu gereği gibi ciddi bir görev olarak yapmamaktır ki, kılınıp kılınmadığına aldırmamak, vaktine dikkat etmemek, geçip geçmediğine aldırış etmeyip vaktinden sonraya bırakmak, terketmekten üzüntü duymamak gibi durumlardır.)

6. Onlar ki riyakarlık ederler.

7. Ve yardımlığı sakınırlar (zekâtı vermezler.)

(Zekâtı vermezler yahut kimsenin esirgemeyeceği eğreti gibi azıcık bir yardımlığı bile sakınır, kimseye bir damla bir şey vermek istemezler, öyle eli sıkı, öyle cimri olurlar. Böyle olanların zekât vermeyecekleri ise haydi haydi anlaşılır.)

108
KEVSER SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 3 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Biz verdik sana gerçekten Kevser.

(Kevser'den ilk anlaşılacak açık mana, çok pek çok hayır demek olacağında şüphe yoktur.

Mahiyetine gelince, bu konuda en meşhur rivayetlerden birkaçına kısaca değinelim: Cennette bir nehrin, bazı rivayetlerde bir havuzun özel ismidir. Peygamberlik şerefidir. Ümmetinin alimleridir. Tabilerinin ve taraftarlarının çokluğudur. Zürriyetinin çokluğudur.)

2. Sen de Rabbın için namaz kıl ve kurban kesiver.

(Yani yalnız Rabbının hakkı olarak, özellikle Rabbına yüz tutarak tevhid ve ihlas ile namaz kıl ve namaz kılmakla beraber kurban kes de muhtaçlara yedir, sahip olduğun nimeti fiilen anlatarak Rabbının kerem ve ihsanını duyur, bayram yap.)

3. Doğrusu sana buğzedendir ebter.

(Yani güdük, ardı arkası kesilecek, nesli nesebi, iyi adı sanı kalmayacak odur, sen değilsin ey Muhammed! Senin ardınca gelecek hayırlı zürriyetin de, evladın gibi tabilerin ve yardımcıların, sevgili ümmetin de çoğalacak, dinin, kitabın, güzel adın, sanın, feyz ve üstünlüğün baki kalacak, âhirette de beyana sığmaz, bitmez tükenmez ecre nail olacaksın.

Peygambere (a.s.) dininden dolayı buğzeden bazı düşmanları tarafından "ebter= zürriyetsiz" denilmesi üzerine bu sûrenin indiğinde ittifak vardır.)

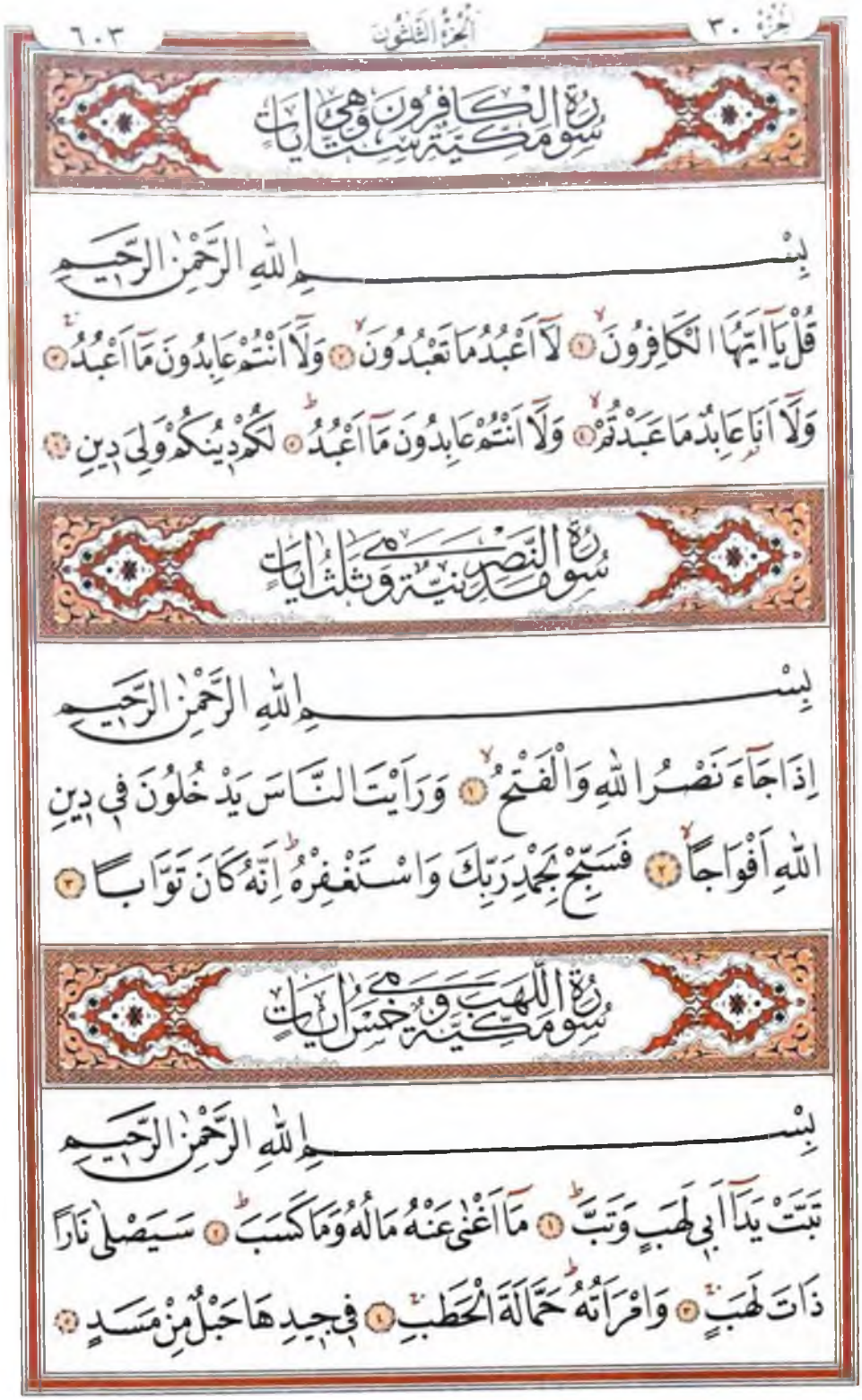
سورة الكافرون مكية وهي ست آيات

بسم الله الرحمن الرحيم

قل يا أيها الكافرون ﴿١﴾ لا أعبد ما تعبدون ﴿٢﴾ ولا أنتم عابدون ما أعبد ﴿٣﴾
ولا أنا عابد ما عبدتم ﴿٤﴾ ولا أنتم عابدون ما أعبد ﴿٥﴾ لكم دينكم ولي دين ﴿٦﴾

سورة النصر مدنية وهي ثلث آيات

بسم الله الرحمن الرحيم

إذا جاء نصر الله والفتح ﴿١﴾ ورأيت الناس يدخلون في دين
الله أفواجا ﴿٢﴾ فسبح بحمد ربك واستغفره إنه كان توابا ﴿٣﴾

سورة اللهب مكية وهي خمس آيات

بسم الله الرحمن الرحيم

تبت يدا أبي لهب وتب ﴿١﴾ ما أغنى عنه ماله وما كسب ﴿٢﴾ سيصلى نارا
ذات لهب ﴿٣﴾ وامرأته حمالة الحطب ﴿٤﴾ في جيدها حبل من مسد ﴿٥﴾

109
KÂFİRÛN SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 6 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. De ki: Ey Kafirler!

(Bu mübarek sûrenin iniş sebebiyle ilgili olarak Tefsircilerin çoğunlukla zikrettikleri şudur:

Kureyş'in ileri gelenlerinden bazıları Rasûlullah'a (s.a.v.): "Sen gel bizim dinimize tabi ol, biz de senin dinine tabi olalım. Bir sene sen bizim ilahlarımıza ibadet edersin, bir sene de biz senin ilahına ibadet ederiz" dediler. Rasûlullah (s.a.v.): "Allah'a başkasını ortak koşmaktan Allah'a sığınırım" dedi. Onlar: "O halde bizim ilahlarımızın bazısına istilam ediver (= el sürüver veya uzaktan el kaldırarak selamlayıver) de senin ilahına ibadet edelim" dediler. Bu sebeple bu sûre indi. Rasûlullah (s.a.v.) sabahleyin Mescid-i Haram'a gitti. Kureyş'ten dolgun bir heyet vardı. Başları üzerine dikildi de "Ey Kafirler!..." di-

yerek bu sûreyi okudu, onlar da ümitlerini kestiler.)

2. Tapmam o taptıklarınıza.

(Yani o ilah yerine koyup durduğunuz ve benim de tapmamı istediğiniz o şeylere ben, ne şimdi ne ilerde gönül verip ibadet etmem.)

3. Siz de tapanlardan değilsiniz benim taptığıma.

4. Hem ben tapıcı değilim sizin taptıklarınıza.

(Yani sade şimdi tapıyor olduklarınıza değil, ben peygamber olarak gönderilmeden evvel geçmişte taptıklarınız da dahil olmak üzere hiç birine ibadet edici değilim: ne taparım, ne de tapmışım.)

5. Hem de siz tapıcılardan değilsiniz benim taptığıma.

(Hiçbir zaman değilsiniz, tapmadınız, tapmıyorsunuz, tapacak da değilsiniz. Yahut siz de benim edeceğim tevhit ve ihlas ile ibadet etmediniz, etmiyorsunuz ve etmezsiniz.)

6. Size dininiz, bana dinim.

(Sizin olsun dininiz, âdet edindiğiniz o küfür ve şirk inanç ve ibadeti, bütün sorumluluğu, hesabı, cezası, vebali ile size aittir. Tevhit ve ihlas ile Allah'a ibadet ve taatten ibaret olan hak İslam dini de benimdir. Onun ecir ve sevabı, ancak bana aittir, sizin ondan nasibiniz yoktur.)

110
NASR SÛRESİ

Medenidir. 3 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Allah'ın yardımı ve fetih gelip de...

(Burada görüşlerin en açık olanı, "nasr"ın, Kureyş'e veya bütün Araplara üstünlük; "feth"in de Mekke fethi olmasıdır. Amr b. Seleme demiştir ki: Mekke feth olunca her kavim, müslüman olarak Rasûlullah'a (s.a.v.) koştu. Bütün kabileler İslama gelmek için Mekke'nin fethini gözetiyorlardı ve: "onu kavmi ile bırakın, eğer onlara üstün gelirse o, peygamberdir" diyorlardı. Buhârî, Meğazi 53.)

2. İnsanları Allah'ın dinine bölük bölük girerlerken gördüğün vakit...

(Mekke'nin fethiyle, hemen ondan sonra olan Huneyn savaşı ve Taif kuşatmasından başka bir savaş olmaksızın, o andan itibaren peygamberin (a.s.) vefatına kadar iki sene içinde bütün Arabistan'ın her tarafından akın akın, bölük bölük heyetler gelerek İslam'a girmişler. Necranlılar ve Beni Tağlib gibi henüz doğrudan doğruya İslamı kabul etmemiş bulunanlar da İslam himaye ve uyruğunu kabul etmişler, İslam milleti içine girmişlerdi.)

3. Artık Rabbını hamd ile tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Muhakkak ki O, tevbeleri çok kabul edicidir.

(Rivayet olunmuştur ki bu sûre indiğinde Rasûlullah (s.a.v.) bir hutbe okuyup şöyle buyurmuştu: "Bir kul, Allah ona dünya ile kendisine kavuşma arasında tercih yapma hakkını verdi, o, Allah'a kavuşmayı tercih etti." Buhârî, Salât 80.)

111
TEBBET SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 5 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. Yuh oldu iki eli Ebu Leheb'in, kendi de yuh.

("Ve yakın hısımlarını korkut" meâlindeki Şuarâ, 26/214 âyeti inince Rasûlullah (s.a.v.) Safa'ya çıkıp, "baskın var!" diye seslenmişti. "Bu kim?" dediler, başına toplandılar. Onlara: "Ne dersiniz? Ben size şu dağın arkasından birtakım atlar çıkacak diye haber versem, beni tasdik eder misiniz?" buyurdu. "Biz sende bir yalan denemedik" dediler. "Öyleyse ben sizi önümde şiddetli bir azap ile uyarıyorum" buyurdu. Ebu Leheb: "Yuh sana! Bizi bunun için mi topladın?" dedi ve kalktı. Bunun üzerine bu âyetler indi. Bkz, Buhârî, Tefsir 26/2; Müslim, İman 355. Bazı rivayetlerde bunu söylemekle beraber iki eliyle bir taş alıp Rasûlullah'a atmak da istemişti.)

2. Ne malı fayda verdi ona, ne kazandığı.

3. O bir alevli ateşe yaslanacak...

4. Karısı da, odun hamalı olarak.

(Karısı da odun hamalı olarak Cehenneme girecek, Ebu Leheb'i götürecek veya onun ateşinin alevini artırmak için dünyada küfrüne, arzusuna hizmet ettiğinden dolayı Cehennemde azabına o suretle ortak olarak hizmet edecek.)

5. Gerdanında bir ip (olduğu halde) ki, fitillisinden.

112
İHLÂS SÛRESİ

Mekke'de inmiştir. 4 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. De ki: O, Allah tek bir (ehad) dir.

(Burada hitap Rasûlullah'a ve dolayısıyla kendisine hitap edilebilecek olanların hepsinedir. Emrin açıkça ifade edilmesinde, bu tanıtımın bilhassa Allah'ın beyanı olduğunu ifade ile aynen söylenmesi ve tebliğ edilmesi istenmiş olduğuna dikkat çekmek vardır.

O: *Bu zamirin bu sûrede ait olduğu isim geçmemiştir. İniş sebebine göre, hakkında soru sorulmuş bulunan "Allah"a ait olması gerekir. Bazılarına göre bu bir zamir değil, Allah'ın isimlerinden biridir. Nitekim, zamir bir sıfatla nitelenmediği halde, "her halde hepinizin tanrısı bir tanrı. Başka tanrı yok, ancak Rahmânı rahim olan O var" mealindeki Bakara, 2/163 âyetinde rahman, rahim sıfatlarıyla nitelenmiş olduğundan dolayı "Huve= O" nun Allah'ın isimlerinden olduğunu söyleyenler olmuştu.*

"**Allah**" *şerefli ismi, zat ismi olmakla beraber*

sırf zatın ismi değil, ilahlık sıfatıyla nitelenmiş olan en kamil zatın ismidir. Bundan dolayı bu ismin tarifinde: "Allah, kemal sıfatlarının hepsini kapsayan varlığı vacip olanın zatının ismidir" diye ifade olunur. Kemal sıfatlarının hepsini kendinde toplamış olan "varlığı vacip" sıfatı ise, her hamd ve övgüyü hak etmeği ifade eden ve en yüce kemal olan tek ilahlık sıfatıdır.

Şu herkesçe bilinmektedir ki birçok sıfatın, bütünün bir parçası (cüzü) olarak değil, sıfat olarak yalnız bir zatta toplanması şirk gerektirmez, aksine o zatın kemalini ve eşsizliğini gerektirir. Birçok zatın bir vasıfta veya her hangi bir şeyde birleşmesi ise şirkin ta kendisidir. Çünkü sıfatlar birbiri içine girer de zatlar birbiri içine girmez. Bundan dolayı alimlerimiz demişlerdir ki: "Allah'ın zatında sıfatların birden çok olduğunu söylemekten şirk gerekmez. Fakat sıfatta birleşen zatların birden çok olduğunu söylemek sırf şirktir." Dolayısıyla hristiyanlar, "Baba, Oğul ve Ruhulkudüs diye üç ayrı şahsı, ilahlık sıfatında birleştirmekle şirke düşmüşlerdir.

Ehad: *Zatında ne bölünme ne ilave, hiçbir adet kabul etmeyen, hiçbir şekilde iki olma ihtimali bulunmayan gerçek bir'dir, hep bir, daima bir, kendinden başkası hiç olan bir'dir. Bu, Allah'ın sıfatlarından bir sıfattır ki O'na özgüdür. Bu sıfatta O'na hiçbir şey ortak olamaz. Yani yüce Allah'ın birliği, ne içinde ne dışında bölünme ve misil mümkün olmayan ve her anlamıyla ortaklığı ve birden çok olmayı gideren birliktir. O'na Evvel demek, ikincisi var demek değil, kendinden önce olan yok demektir. O'na Âhir demek de kendinden önce olan var demek değil, kendinden sonra gelip O'na katılan, O'nu ikileyen yok demektir. Bundan dolayı O'na Evvel ve Ahir isimleri söylenirken birlikte söylenmelidir. O'na adette anladığımız mana ile başlangıç demek de doğru değildir. O, kendisi gibi olan bir ikincinin başlangıcı değildir. İmamı A'zam, Fıkhı Ekber'de: "Yüce Allah adet itibarıyla değil, bir ortağı olmaması itibarıyla birdir." demekle bu manayı anlatmıştır.)*

2. Allah, o eksiksiz Samed'dir.

(Lügat alimleri arasında Samed: "İnsanların ihtiyaçlarında ve işlerinde kendisine doğrudan doğruya başvurulacak ve kendisinden bir şey istenecek kişi edinerek başvurdukları ve sığındıkları ve daha üstü bulunmayan efendi" demek olduğunda ihtilaf yoktur. "Hiç kimseye muhtaç değil, herkes O'na muhtaç", "rağbet olunan şeylerde kendisine başvurulan, musibetlerde kendisinden yardım istenen", "daha üstünde hiç kimse bulunmaz, kendisine gidilir ve başvurulur efendi" demek olduğu da rivayet edilmiştir.

Zemahşeri şöyle der: Samed, o tanıdığınız, gökleri, yeri ve sizleri yaratan yaratıcınız diye ikrar ettiğiniz Allah'tır. O, ilahlıkta tektir, O'na ortaklık edilmez ve O, her yaratılmışın doğrudan doğruya kastettiği, muhtaç olduğudur. O'na ihtiyacımız yok diyemezler. O ise, onların hiçbirine ihtiyacı olmayan zengindir.

Hasılı yüce Allah her yönüyle kendisine başvurulma ve saygı gösterilme hakkı olan, bütün celal ve cemal sıfatlarını kapsayan **ilahlığını**, *sonra O'nun her hangi bir şekilde birden çok olma ve birkaç şeyden meydana gelme şaibesinden ve hakikatinde ve özelliklerinde bir ortağı olma kuruntusundan tamamen uzak olmasını gerektiren* **ehadliğini**, *sonra da kendi dışındakilerden hiçbirine ihtiyaç duymayan zati zenginliği ile bütün yaratılmışların var olmasında, bekasında ve diğer durum ve maksatlarının hasıl olmasında hep O'na ihtiyaçlarını ifade eden* **samedliğini** *beyan ettikten sonra da O'na –haşa– üreme isnat edenlerin: "kızları var, oğlu var, melekler O'nun kızları, İsa O'nun oğlu, onu kendisinin ilahlık cevherinden çıkardı, kendisi gibi ilah yaptı, dolayısıyla O Babadır, Anadır, Oğuldur, hepsi ilahlık itibarıyla birdir, bir cevherdendir" diye ortak ve eş iddia edenlerin iddialarını açıkça Kur'ân metniyle ret ve iptal etmek üzere buyuruyor ki:)*

3. Doğurmadı ve doğurulmadı.

*(***Doğurmadı**, *kendisinden, kendi zatından bir parça (cüz) çıkarmadı; Allah, ne baba ve ne de ana değildir. Çünkü doğurmak O'nda, O'nun cinsinden yeni bir parçanın teşekkül etmesiyle O'ndan ayrılmayı gerektirir. Bu ise O'nun zatında bir taraftan terkibi, sonradan meydana gelmeyi, ihtiyacı; bir taraftan da parçalara ayrılmak ve çözülmek suretiyle başkalaşmayı, faniliği gerektirir. Doğuran parçalanır, fani olur, doğurduğu da onunla aynı cins olur.*

Ve **doğurulmadı**, *kendi başkasını doğurmadığı, ne baba ve ne ana olmadığı gibi, ne doğma ve ne de doğurma suretiyle başkasından doğmadı, başka bir veya iki asıldan bir parça olarak çıkıp da çocuk da olmadı. O kadimdir, sonradan olma değildir. Doğuran bir "Baba Allah" veya "Ana Allah" olmadığı gibi, doğurulmuş oğul veya kız bir "Çocuk Allah" dahi yoktur, imkansızdır. Çünkü doğuran, fani ve muhtaç, eksikli olacağı gibi, doğan da sonradan olmuş ve aynı zamanda faniye muhtaç, eksikli olur. Yüce Allah'ta ise ne önceden ne sonradan yokluk ve eksiklik, sonradan olma ve fanilik bulunmak imkansızdır.*

Şu halde "doğurmadı" buyurmakla yüce Allah, ilk önce kendini doğurma kaynağı demek olan babalık sıfatından tenzih etmiş olduğu gibi doğurmuş olup da baba veya ana denilmek sahih olanların eksiksiz samed olamayacaklarından dolayı ilah olamayacaklarını dahi anlatmış olmakla bununla önce Hristiyan teslisinin "Baba" aslı ret olunmuştur. Yani Hristiyan teslisinin birinci aslı "Baba"dır. Allah ise Baba değildir. Demek ki Hristiyan teslisinin birinci aslı Allah değildir. Eğer onunla Allah'ı kastediyorlarsa ona "doğurmuş, baba" demeleri yanlıştır. Bundan ikinci ve üçüncü aslın da batıl olması gerekir. Zira baba olmayanın oğlu da kızı da olmaz. O halde Allah'tan doğduğu iddia edilenlerin hepsi de yalan-

dır, hiçbiri Allah'ın çocuğu değildir, hiçbiri ilah değildir, hepsi de O'nun yarattıklarıdır. İsa da ne Allah'ın oğlu ne de Allah'tır. Melekler de öyle, Akıl da öyle, Ruh da öyle.)

4. O'na kimse bir denk de olmadı.

(Ne evvelinde doğuran, O'ndan önce var olan bir öncesi, bir üstü; ne de sonunda doğmuş, doğacak, O'ndan sonra gelecek birisi, bir astı olmadığı gibi, O'na kıymetinde ve şanında beraber olacak hiçbir şekilde hiçbir denk, ne zatta ne sıfatta hiçbir eşit, hiçbir benzer, ne zıtlaşacak, ne birleşecek hiçbir eş, ne arkadaş ne rakip hiçbir ortak ve misil olmamıştır ve olamaz.

Rasûlullah (s.a.v.) buyurdu ki: "Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki o, yani "Kul hüvallahü ehad", Kur'ân'ın üçte birine denk olur." Buhârî, Eyman 3; Fezail-i Kur'ân 13.

Bunun yorumu şudur: Maksat, sevabı itibarıyla değil, manası itibarıyla üçte birine denk olmasıdır. Zira Kur'ân'ın manaları üç ilme raci olur: Tevhid ilmi, Teşri (yasama) ilmi, Ahlakı güzelleştirme (tehzib-i ahlak) ilmi. Bu sûre ise, son iki kısmın esası olan Tevhidi, en beliğ bir şekilde beyan edicidir. Bazılarına göre de maksat, sevap itibarıyla üçte birine denk olmasıdır.)

113
FELAK SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 5 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. De ki: O sabahın Rabbına sığınırım...

("De ki: sığınırım..." emriyle başlayan bu ve Nâs sûresine "Muavvizeteyn" ve İhlas ile beraber üçüne "Muavvizât" denilir ki Sığındırıcı sureler, demektir. Rasûlullah (s.a.v.), bir rahatsızlık duyduğu zaman ve her gece yatağına yatacağı sıra bu üç sûreyi okuyup ellerine üfleyerek başına ve yüzünden başlayarak aşağı doğru bedenine sürer ve bunu üç kere yapardı, diye Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir. Buhârî, Megazi 83; Müslim, Selâm 51. Yine ehlinden birisi hastalandığı vakit ona Muavvizâtı okurdu. Buhârî, Megazi 83.

Tefsircilerin çoğunluğuna göre bu iki sûrenin iniş sebebi Lebid kıssasıdır ki bu kıssa hakkında akla en uygun rivayet şudur: Hz. Peygamber'e (a.s.) bir Yahudi sihir yaptı, o yüzden birkaç gün rahatsızlandı. Sonra Cebrâil geldi de: "Sana Yahudilerden bir adam sihir yaptı, senin için falan kuyuda şöyle şöyle bazı düğümler bağladı" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) adam gönderdi, onu çıkardılar, Rasûlullah da bir diz bağından çözülmüş gibi kalktı. Sonra da bunu o Yahudiye ne söyledi, ne de yüzünü gördü. Nesai, Tahrîm 20.

Beyhaki, Delail'de bunun ayrıntısını şöyle anlatır:

İki melek gelip Lebid'in Zervan kuyusunda tarak, saç döküntüsü ve erkek hurma çiçeği tozunun kapçığı içinde sihir yaptığını haber verince sabahleyin Rasûlullah, ashabıyla birlikte kuyuya gitti. Bir adam girip kuyunun kapak taşının altından içi boşalmış hurma çiçeği kapçığını çıkardı, içinde Rasûlullah'ın tarağı ve başının tarantısı vardı. Bir de mumdan bir suret yapılmış, üzerine iğneler saplanmış ve üzerinde onbir düğümlü bir yay kirişi de bulunmuştu. O vakit Cebrâil Muavvizeteyn'i getirdi: "Ey Muhammed! "Sabahın Rabbına sığınırım" de bir düğüm çöz..." diyerek surelerin ikisini de bitirdi, düğümlerin hepsini çözdü. İğneleri çıkardıkça bir acı duyuyor, sonra rahatlıyordu. "Ey Allah'ın Rasulü! Adamı öldürsen" denildi. "Allah bana afiyet verdi ve Allah'ın azabından onun göreceği daha şiddetlidir" buyurdu.)

2. Yarattıklarının şerrinden...

(Yani o Rabbın yarattığı bütün yaratıkların hepsinin şerrinden, ki maddi ve manevi, dünyada ve âhirette, dışımızda ve içimizde, doğal ve ihtiyari her türlü şerri kapsar. Dolayısıyla insan ve cin ile bütün

şeytanların şerrini, yırtıcı hayvanlar, böcekler, haşereler ve mikropların şerrini, zehirlerin ve ateşin şerrini, günahlar ve nefsânî arzuların şerrini, nefsin şerrini, amelin şerrini... hasılı, yaratık denilebilen herhangi bir şeyin, şer ve zarar denilebilen herhangi bir kötülüğünü kapsar ve içerir.

Bu sebeple bu birinci ve ikinci âyetler, bu iki sûre toplamının bütün manasını kapsamaktadır. Bundan sonrası ise bu iki âyetin ifade ettiği mana kapsamına sokulan kısımlar içinde, çok vuku bulduğundan dolayı sığınılmağa en çok ihtiyaç duyulan bazı kısımları belirleyerek dışımızdan içimize doğru izah ve açıklama olup bu nedenle bu sûrede daha ziyade dışımızda olan şerler hatırlatılatılarak buyruluyor ki:)

3. Ve karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden...

4. Ve düğümlere üfüren üfürükçülerin şerrinden...

(Yani iplere, ipliklere yaptıkları düğümlere, yahut gönüllerde düğümlü azimler, itikatlar, tutkunluklar içine üfleyen, yahut öyle düğümler içinde muğlak, anlaşılmaz bir halde olarak üfürükçülükle afsun yapan büyücü nefislerin, yahut karıların, yahut toplulukların şerrinden.

Düğümlere tükürüklü veya tükürüksüz üflemek; düğümün maddi ve manevi tasavvur olunabilen her manasına göre, onun gerek bağlanması, gerek çözülmesi açısından nefes harcamak, kalbe bazı şeyler atma ve telkinler ile nefisler üzerinde kışkırtma ve tahriklerde bulunmak şeklinde düşünülebilir. Burada bahis konusu, şer olan üflemeler olduğu, bunun hasılı ve en açık misali de işleri güçleri küfür ve fitne olan sihirbazların afsun düğümleriyle şunu bunu bağlamak, büyülemek için püf püfleyerek veya tüh tühleyerek azim ve azimetle harcadıkları şeytanlıklı üfürükleri veya tükürükleriyle düşünüldüğü için, "düğümlere üfürenler" sözü, sihirbazların, cadıların ünvanı olmuş ve bundan dolayı çoğunlukla bu âyet, "sihir yapan kadınlar, cadılar" diye tefsir olunmuştur.)

5. Ve haset ettiği zaman bir hasetçinin şerrinden.

(Yani nefsindeki hasedin gerektirdiği şeyi fiile çıkarmağa kalkıştığı, haset ettiği kişiye karşı söz ve fiille zarar verme başlangıçlarını, şer mukaddimelerini tertip edip uygulamağa başladığı vakit, şerrinden. Çünkü haset, düşüncede kaldıkça haset edenin kendinden başkasına zararı yok demektir.

Başka bir ifade ile denilmiştir ki: Haset coşup da haset edilene karşı kin, öfke ve düşmanlık kastıyla habis nefsini yönlendirdiği vakit, ki göz değme denilen durum ve afet de çoğunlukla o anda olur. Onun için haset ile göz değmek, birbirinden ayrılmaz iki şey gibi düşünülür. O sırada haset edenin nefsi öyle bir kötü hale girer ki o his ile fırlattığı kötü bakışların kıvılcımları, haset edilen zayıf bulduğu takdirde bazen onu yıldırım gibi çarpar. Ve nice haset edenler ve kötü gözlüler vardır ki, haset gözüyle baktıkları zaman bazı yılanların gözleriyle bakışlarındaki eziyet gibi eziyet verirler.

Haset, aslında, bir nimetin, onu hak edenden yok olmasını temenni etmektir. Ve çoğunlukla haset eden bu temennisiyle birlikte o nimetin yok olmasına çalışır. Bir başka deyişle haset, başkasındaki bir nimetin kendisine geçmesini gerek istesin gerek istemesin, başkasında bulunmasını mutlaka çekememektir. Öyle ki, "onunki onda dursun da sana da verelim" deseler memnun olmaz, keşke onunki mutlaka gitse de kendisine hiçbir şey verilmese bile hoşuna gider.

Birinci âyetin açıklamasında Rasûlullah'ın, ehlinden biri hastalandığı zaman ona Muavvizâtı okuduğunu belirtmiştik. Bundan anlaşılıyor ki bu sureler, bir hastanın şifa bulması ümidiyle okunan surelerdendir. Ayrıca Rasûlullah'tan (s.a.v.) göz değmesine ve daha bazı hastalıklara karşı okunması tavsiye edilen dualar da rivayet edilmiştir. "Her hastalığın bir devası vardır" (Müslim, Selâm 69) hadisi gereğince ruh hastalıklarına ruhani, beden hastalıklarına cismani sebep ve yollarla tedavi meşru olduğu gibi, hem ruhani hem bedeni olarak karışık olanlara da karışık tedavi elbette meşru olur. Şu şart ile ki tesir, sebeplerden değil, Allah'tan bilinmeli ve hepsinde de entrikadan, sihirbazlıktan, şarlatanlıktan, aldatmak ve zarar vermekten sakınmalıdır. Bu cihetle beden hastalıklarının tedavisinde bile gerek doktorun ve gerek hastanın ahlak ve inanç itibarıyla ruh hallerinin dahi özel önemi bulunduğundan, iyi niyet ve sağlıklı inanç hepsinin başında gelir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki: Sihir şaibesi olmamak üzere ruhsal veya bedensel düzelme için Hz. Peygamber'den rivayet edilen duaları okumak caiz olmakla birlikte kendini başkasına okutmak; başkasının aracılığını dilenmek manasını içermek itibarıyla şer'an övülen bir şey değildir. Ancak gerek Rasûlullah'ın gerek ashabının, şifa ümidiyle başkalarına dualar okuduğuna dair sahih rivayetler göz önüne alınınca, şifayı okuyandan değil, Allah'tan bekleyerek başkasına okutmak da caizdir.)

114
NÂS SÛRESİ

Medine'de inmiştir. 6 âyettir.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

1. De ki: Sığınırım insanların Rabbına,

(Bütün insanların kendilerine ve işlerine malik terbiye edici sahibine, yani halk ve emriyle insanlar yaratan ve kudret sanatıyla o karanlık kara topraktan, o duygusuz karanlık maddeden tan gibi parlayan duygulu insanlar yetiştiren, onlara yaramayan şeyleri atıp yarayan şeyleri süze süze akıtarak lütfu ve terbiyesiyle tavırdan tavıra, halden hale olgunlaştırarak büyüte büyüte akıl ve düşünce verip insanlık gereklerini, insanlık görevlerini duyurarak bütün yaratılmışlar içinde seçkin bir halde hemcinsleriyle birlikte topluluk halinde yaşayacak duruma getiren ve getirmekte bulunan ve böylece onlara terbiye fikriyle Rablık kavramını öğreterek kendi varlığını sezdirip hak ve hayır uğrunda çalışma yolunu gösteren Mevlasına...)

2. İnsanların melikine...

(Yani o terbiye ile yetiştirilen, akıl melekeleri, insanlık güçleri gelişmeğe başlayan insanların hepsini hükmü altında tutarak bütün meleke ve güçlerini hayır nizamı ile kemal gayelerine doğru faaliyete sevketmek üzere mertebelerine ve ilim ve hikmetinin gereğine göre emir ve nehiy ile idare eden hükümdarına, daha açıkçası, dilediğine mülk verip şah yapan, dilediğini padişah iken indirip atan, dilediğini aziz, dilediğini zelil etmek gücüne sahip olan, daimi mülk ile kamil rablık kendisine mahsus bulunan melikler meliki, padişahlar padişahı, hükümdarlar hükümdarına, yani:)

3. İnsanların ilahına..

(O insanların hak mabuduna, yani akıl melekeleri olgunlaşmış, hak olanı hak olmayandan, hakikatı hayalden, güzeli çirkinden, hayrı şerden, baki zevki fani zevkten, gaye ve maksadı vasıtadan, nankörlüğü iyilik bilmekten fark edip ayıracak vicdanları hakkı tanımakla aydınlanmış, bulundukları âlemin ve kendi nefislerinin mahiyetini öğrenmiş, varoluş hikmetlerini, nereden gelip nereye gittiklerini, bütün o cihanı kapsayan cümbüşten, bu kâr zarar kavgasından kazanç ne olduğunu, o sevgilerin saygıların, o ümitlerin arzuların, o hacetlerin dileklerin nereye bağlanacağını, gülen yüzlerin neye güldüğünü, dökülen dillerin neye döküldüğünü, ağlayan gözlerin neye ağladığını, çırpınan kalplerin ne ile tatmin edileceğini, dolayısıyla nelerden kaçınıp nelere koşmak, neye gönül verip neye dayanmak, neye sığınmak, neye tapmak gerektiğini anlamış, vücutta tecelli eden, dıştan ve içten vicdanları saran, görülmeyene ve görülene hakim olan Hakk'ın cemalindeki celalin, celalindeki cemalin sonsuz zevkini duyarak her işinde ihlas ve ihsan ile O'na yüz tutmuş, uğrunda can vermeği canına minnet bilerek hüküm ve rızasına kendini teslim etmiş sağlıklı kalp sahibi ergin insanların gaye ve maksat edinerek ibadet edegeldikleri ve akıllı ve büluğa ermiş bütün insanların kurtulmaları için iman ve ibadet ile mükellef bulundukları Hak ilaha, hasılı, ilahlık ancak kendinin hakkı olan o tek Allah'a sığınırım.

Bu üç âyette "insanlar"ın üç defa zikredilmesi aynı manada tekrar olmayıp herbirinde insan nefsinin bir mertebesine işaret olunarak yüce ve noksan sıfatlardan uzak olan Allah, kendisini, insanlığın her mertebesinde tecelli eden hüküm ve tasarrufuna göre birer isim ile isimlendirerek tanıtmıştır. Bu şuna benzer:

Önemli bir belaya uğramış olan kimse işini önce ana baba gibi büyüğüne ve kendisini terbiye edip büyütene arz eder. Onlar bunu savmağa güç yetiremezlerse işi Melikine, Sultanına götürür, o da uğradığı haksızlığı gideremezse onu melikler meliki ve her şikayet ve sığınmanın son başvuru yeri olan yüce Allah'a şikayet eder. Bu âdet üzere burada Allah'a hem rablık sıfatıyla, hem meliklik sıfatıyla, hem ilahlık sıfatıyla sığınma yönleri bir araya getirilmiştir ki, bunda kendisinden Allah'a sığınılan âfetin büyüklüğüne de işaret vardır.)

4. O sinsi vesvesecinin şerrinden.

(Yani geri geri çekilip sinen, sinip sinip aldatmak, hak yolundan geriletip fenalığa sürüklemek için döne döne vesvese vermek âdeti olan o dönek, o sinsi, o geriletici vesvese kaynağının şerrinden sığınırım.

Vesvâs, *aslında vesvese manasında mastar olmakla beraber çok vesveseci, vesvese verici manasına mübalağa için sıfat ve isim olarak kullanılmıştır ki, aynı vesvese kesilmiş, vesvesenin ta kendisi, vesvese kaynağı demek gibidir.*

Hannâs, *tefsirciler çoğunlukla bunu gecikmek ve sıkılıp büzülmek ile sinmek manasını esas tutarak tefsir etmişlerdir ki, bundan hannas: geri çekilerek veya büzülüp sinerek fırsat bulunca dönmek âdeti olan demek oluyor. Onun için biz bunu "sinsi" diye terceme etmeği uygun bulduk. Said b. Cübeyr'den rivayet olunmuştur ki, insan Rabbını zikrettiği vakit şeytan geri kaçar, gaflet edince de döner, vesveseye başlar. Ragıb da der ki: Hannâs; Allah anıldığı zaman sıkılıp büzülen şeytandır. Bunlara göre "vesvasi hannâs", şeytan demek olmuş oluyor ki tefsircilerin çoğu da bunu söylemişlerdir.)*

5. O ki, insanların sinelerine vesvese verir.

(Yani insanların içlerinde: gerek fert olarak içlerinde, gönüllerinde ve gerek toplum olarak içlerinde, aralarında, yahut Allah'ı unutanların göğüsleri, bağırları içinde, iç ve dış duyularından hatırlarına, gönüllerine türlü vesvese sokar, sezilir sezilmez fiskos eder gibi telkinler yapar, fena fena eğilimler, alçak alçak duygular uyandırır. Böylece akıl ve fikir-

lerini çeler. türlü fenalıklara düşürür, Allah yoluna girmekten alıkor, sonunda din ve imandan çıkarır, sonsuz helake sürükler.)

6. Gerek cinlerden, gerek insanlardan.

(Yani o vesvese veren. gerek gizli cin taifesinden olsun ve gerek bildiğimiz insanlardan olsun. O şeytan, ikisinden de olabilir.

İkinci mana ile: cinlerden de vesvese verir, insanlardan da vesvese verir. Yani cinlerden, fiziköte-si (metafizik) yaratıklardan bahsederek o cihetten de vesvese verir, insanlardan bahsederek o cihetten de vesvese verir.

Üçüncü bir mana ile; gerek cinden olan ve gerek insten olan insanların sineleri içinde vesvese verir. Bu suretle cinleri de azdırır, insanları da azdırır.

Dördüncü bir mana ile de, yani gizli açık cin ve insin şerrinden.

Bütün bunların içinde en açığı, birincisidir. Bu surette "cinler", duyuların ötesinde olan metafizik alanı, "insanlar" da fiziki alanı beyan demektir. Vesvese, mutlaka bunların birinden veya her ikisinden gelir.

Ey Rabbım! Bana bir hüküm ihsan et ve beni salihler zümresine kat. Ve sonra gelenler içinde bana bir güzel anılma nasip et, beni Naim cennetinin varislerinden kıl.

Ey Rabbımız! Bizlere eşlerimizden ve zürriyetlerimizden gözler sevinci ihsan et ve bizleri takvalı kişilere önder kıl.

Ey Rabbımız! Bizlere ve bizden önce iman ile geçen kardeşlerimize mağfiret et, iman edenlere karşı kalplerimizde bir kin tutturma.

Ey Rabbımız! Şüphe yok ki sen çok şefkat ve çok merhamet edensin. Ey Rabbımız! Sanadır hamd başta ve sonda. Seni tesbih ederiz ey Rab! Şanın ne büyük! Burhanın ne yüce! Başlangıç senden, sonuç sana.

Allah'ım! İbrahim'e ve İbrahim'in âline salât ettiğin gibi Muhammed'e ve Muhammed'in âline salât et. Sen hamde layıksın, yücesin. İbrahim'i ve İbrahim'in âlini mübarek kıldığın gibi Muhammed'i ve Muhammed'in alini mübarek kıl. Sen hamde layıksın, yücesin. Bizi kendilerine nimet verdiklerinle haşret, gazap edilmiş ve sapmış olanlarla değil. Âmin...

17 Eylül 2010/ 9 Şevval 1431 CUMA